
SCRIPTORU
ARTIS
ABALISTIC

ARTIS CABALISTICAE:

HOC EST,

RECONDITAE THEOLOGIAE ET PHILOSOPHIÆ, SCRIPTORVM:

Tomus I.

In quo præter PAVLI RICII Theologicos & Philosophicos libros sunt Latini pene omnes & Hebræi nonnulli præstantissimi Scriptores, qui artem commentarijs suis illustrarunt.

OPVS OMNIBVS THEOLOGIS, ET OCCVLTAE ABSTRVSAEQVE PHILOSOPHIAE STVdiosis pernecessarium: & hactenus à clarissimis multis uiris magno desiderio exspectatum.

EX D. IOANNIS PISTORII, NIDANI MED. D. ET MARCHIONVM BADENSIVM Consiliarij Bibliotheca.

Catalogus Authorum post Præfationem appositus est.



Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ Maiest.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI.

ciendas res, quas natura à communi hominum intelligentia disiunctas atque remotas esse uoluit: cœpi animo magis certo esse magisq; confirmato: neque iam consideraui, quid contra artem ab aduersariis, quanquam sanctis & grauissimis uiris, disceptaretur: nec quid in libris ab ineptis esset doctoribus interpositum: uerùm eò respexi, ut artem ab omni admistione liberam planeq; puram de impuris libris haurirem: neque in eo instituto paterer impedimentum ullum intercedere. Quod cùm facere sine Commentariorum adiumento non possem: collegi de CABALA Hebraicè & Latinè scriptos libros quamplurimos, neque iam dicam, quousque in ea disciplina processerim: & an illud, quod animo intenderam, diligentia sim industriaq; mea consecutus. Illud dicam: & me in semel comprehensa sententia perstitisse: & amicos qui librorum numerum apud me non ignorabant, quotidianis sermonibus & literis efflagitasse: ut uel omnes, uel quosdam referrem in publicum: & artem iam obscuram nouis luminibus illustrarem. Sed permouere me, qui conceptum in omnium animis inueteratum odium, qui inuidiam & maximorum hominum offensionem præuidebam: authoritas amicorum & importuna postulatio non potuit: donec tandem summus aliquis & primarius Princeps Germaniæ, pro iure suo, quod in me habet, nominatim deposceret: ut ad publicandos istos libros conuerterem cogitationem curamq; meam: neq; me diutiùs sinerem hominum maleuolentia absterreri.

Tum enim, quod eousq; sine Principis & præsertim illius Principis mandato, non modò non facere, sed ne quidem in animum inducere cogitabam: cœpi communia iudicia, quæ de CABALA uel ex Scriptorum culpa, uel ex aliorum incōsiderantia facere quàm plurimi solent, non iam timere: sed despicere: magisq; reputare mecum, quomodo maximi Principis non decipiam exspectationem: quàm quid à maleuolis uel contra meam, uel contra ARTIS authoritatem obiectari contumeliosè posit. Tamen ne primo conatu uelis omnibus in mare tumultuosum enauigarem: uolui tantum è portu egrediens, remigare paululùm: & periculum facere: quantus æstus maris, & quanta fluctuum esset futura agitatio.

Illos igitur iam in primū TOMVM Scriptores collegi: qui Christianam religionem profesi, religiosè honesteq; uixerunt: & quorum propterea libros tanquam Iudaicam delirationē detestari nemo facilè potest: Hebræos paucos apposui, & tales, qui à Christiana pietate nihil alienū in literis librisq; suis cōsignarūt, neque suos multis nugis implicauerunt libros: Et ut magis libe-

ratum

ratum ab obtrectatione negocium esset, institutumque nostrum: PAVLI RICII omnia opera & quædam alia adiunximus: quę in se CABALÆ traditionem non complectuntur: sed tamen uel ex CABALA tanquam ex multarum artium & optimarum rerum uberrimo fonte fluxerunt: uel hausta ex fidei nostræ mysterijs, uel sumpta à gentilibus Philosophis, tanquàm exempla sunt ad artis illustrandam ueritatem: & ad demonstrandam disciplinarum consensionem. Hos inquã & tales Scriptores, & isto consilio, & ex illo mandato congregaui in librum unum: & in uno aspectu publicis Typis, uoluntati Principis mei obsecutus, peruulgari iussi: ut remigationis nostræ facerent initium: & deinde, si prima nauigatio pro sententia successisset, sequerentur alij in secundo TOMO ex Hebraica literatura, maiorum gentium CABALISTÆ.

Inde Reuerendi Patres & Domini, Volumẽ hoc extitit: quod sub uestris clarissimis nominibus apparere in publico uolui: neque fortassis iniuria. Nam quibus THEOLOGICVM & mysteriorum plenissimũ librum potiùs, quàm uobis consecrarem: quanquam diu multumque deliberans, & ad rationes omnes attentè animo circumspiciens: tamen cognoscere non potui. Vos non solùm THEOLOGI: sed inter THEOLOGOS in sublimi & amplissimo dignitatis collocati gradu: & THEOLOGORVM estis & mysteriorum, quæ in nostra Christiana religione traduntur, antistites. Vestra rerum istarum est cognitio, & dignitatis uestræ maximè propria: & quò occultæ magis inuolutæque sunt, & sub communem hominum sensum non subiectæ: hoc magis ad uos pertinent: ut qui honoris præstantia superatis cæteros, superetis etiam solertia, & obscurarum laudabilium rerum perspicientia.

Deinde quia nuper uos: obseruandi PATRES: quos omnes in religioso tuo antiquissimoque monasterio, FRIDERICE Pater, fortuitò offendi: summam mihi tribuistis humanitatem: & in primo congressu colloquioque nostro multas dedistis & illustres singularis beneuolentiæ significationes: existimaui postulare partes officij mei, ut uestris beneficijs uir gratus, & pius esse in meritorum istorum memoria possem. Quod quia nulla iam ratione, quàm mittendo libro testificari posse uidebar: facere omnino debui, ut uos omnes tres PATRES & DOMINOS meos, in quorum beneuolentiam uno in cõuiuio, & in una collocutione influxeram: una Præfatione compellarem: & sub uestris nominibus VOLVMEN hoc darem in hominum conspectum: præsertim, cùm uos sperarem, quod à me optimo, planeque

propenſo in uos animo factum fuit, humaniter eſſe commodeq́ laturos.

Accipite igitur PATRES Reuerendi, inſcriptū uobis, MYSTICVM LIBRVM & recondite abſtruſæq́ ſcientiæ theſaurum: neq́ in ueſtris tantùm reponite bibliothecis, quæ à maioribus acceptæ, amplificātur à uobis plurimùm: ſed cùm uacuum eſtis à negocijs nacti tempus, legite: ecquæ nam doctrina ſit, quā CABALASTICAM nominant, exquirite: impartite aliquid ocij ſtudijq́ ueſtri, cognitioni cauſæ noſtræ: Iudicate, rectè ne an uitio CABALA condemnata & proſcripta ſit: & cùm affecta iniuria eſſe uidebitur, uenite ſubſidio innocenti doctrinæ: Patrocinium ueſtrum, quod non maximum eſſe non poteſt, accommodate rei optimæ. Me uerò iſta beneuolentia, qua ſemel ſuſcepiſtis, afficere: & ad eos aſcribere, qui uos reuerenter amant: deq́ me ſtudioq́ meo exſpectare omnia, quæ ab homine ueſtrum amantiſsimo ſperari poſſunt, ne dubitate.

Quod ſupereſt cupio uos in præſtantis florentisq́ fortunæ curſu poſitos in DEI gratia, & circumfluentes expetendis rebus omnibus uiuere diutiſsimè. Ex Carolicaſtro Cal. Martij, Anno CIↃ IↃ XIIIC.

V. R. D.

Studioſè colens & amans

Ioannes Piſtorius Nidanus
Med. D. & Marchionum
Badenſium conſiliarius.

CATA-

CATALOGVS
AVTHORVM
Tomi I.

RERVM ET VERBORVM INSIGNIORVM IN TOTO HOC OPERE OBSERuandorum copiosus & utilis

INDEX.

Alphabetica serie digestus, miraque quadam facilitate distributus.

æ penetrat

neq;

Cabalæ

Christus

D

E

humano

Ismahe-

K

L

M

N

Physon

Pulchri-

Quan-

S

Seba-

T.

V

X

Z

ELENCHI

IN PRIMVM CABALISTICAE artis Tomum, FINIS.

PAVLI

PAVLI RICII DOCTISSIMI AC SAPIENTISSIMI VIRI EX IVDAICA FAMILIA:

DE COELESTI AGRICVLTVRA *Libri* IIII.

QVIBVS,

Adiunctus est in fine quarti libri RABI IOSEPHI CASTILIENSIS DE PORTA LVCIS Tractatus pulcherrimus, ab eodem Authore illustratus.

AD

GLORIOSISSIMVM ATQVE SEMPER INVICTVM IMPERATOREM CAROLVM, EIVS NOMINIS QVINTVM: ADQVE PRAEpotentem *Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regem* FERDINANDVM, *humilimi* PAVLI RICII, *in quatuor de Cælesti Agricultura volumina,*

PRAEFATIO.

SVMMVS rerum omniũ sator, & mundi opifex, cœlestisq́ agricola Deus, qui de sublimi & inaccessibili gloriæ suæ throno, labile & caducum, miserumq́ mortalium genus, æterna & imperuestigabili prouidentia & miseratione respectat, in eumq́ de inexhausto largitatis suæ penu omnifariam donorum, & uirtutum semina trãsfundit, ille ipse enutrit, fouetq́ semina ipsa, eisq́ tribuit incrementum: Hæc scilicet lege, ut operarius & uigil adsit terræ colonus, qui plantet, qui riget, qui serendum heri sui agrum adaptet, sollicitoq́ labore, & diligentia excolat: Alio qui nulla frugiferi incrementi securitas, neque spes ulla dari uel contingere posset: Illius siquidem adiutores (ut fidei 1.Corinth.3. & ueritatis præco loquitur) & agricultura sumus, qui fructum mercedemq́ iuxta laborem, & diligentiæ studium consequimur. Quũ itaq́ cœlestis ager, & fundus iste, quem olim fide, religione, & morum honestate excultum, floridumq́, ipse cœlestis agricola Deus fidelibus suis operarijs cõmiserat, modò totus ferè incultus, squalidus (proh dolor) & penè desertus iaceat, ut iam proiectum in eo semen, aut nihil prorsus germinis emittat, aut tenue & defectũ proferat, uel degenerem frugem, lolia & zizanias pariat, aut si quid generosi producat, id perexiguũ sit ex segnitie & inertia coloni. Cũq́ fideli solertiq́ operario id oneris incumbat, ut sollicita cura euigilet & circumspiciat, siquid scabri, aridi, senticosi, & minus culti in commisso sibi agro uidet, quo non satis heri sui uoto respondeat, id prouidè aptet, offurtiat, expurget, atq́ fœcundet. Idcirco uisum

eſt & mihi uocato, in ſacratiſsimi huius agricolonum, nonnihil debiti laboris & ſtudij impendere, quo ignaui & nequam (qui minã ſibi commiſſum terra recondit) ſerui notam caueam, mulctamq; au fugiam, atq; à ſummo illo cœleſti, & terræ uiuentium agricola Deo (qui pro reparando agri ſui cultu ne innocenti quidem unigeniti Filij ſui ſanguini pepercit) aliquid mercedis, & cœleſtis præmij reportem. [Porrò quum perplura eorum, quæ ad ſuſceptũ opus ſpectant, magna & recondita inſinuant ueritatis ſacramenta] quę ſtolida & iactabunda quorundam ignorãtia, ac uirulentus malignantium liuor deturpare, & ſicut muſcæ morientes, (iuxta Sapientis elogium) unguenti ſuauitatem perdere moliuntur. Ideo ad te Carole Maxime Cæſar, ad te inclyte Romanorum Rex Ferdinande, tanquam ad intemeratum fidei & pietatis aſylum, ualidumq; robur & firmamentum confugio, prouoco, & Cæſarem, Cæſaremq; appello: quos ſuperna Dei prouidẽtia in ſublimi hac ſpecula, altoue tribunali uti peruigiles ſacroſancti Chriſtiani orbis moderatores, iuſtosq; iudices conſtituit: quatenus & omniũ illorum, qui ſe ad uirtutem, ad ueram pietatẽ, fidemq; ſolidandam ſedulò exercent, pios ſtrenuosq; (prout ſacratiſsimę crucis decet anteſignanos) exhibeatis propugnatores, tutoresq;, & defenſores honeſti. Quamobrem hæc ipſa de COELESTI AGRICVLTVRA uolumina, Euangelicis quidem, ſanctorumq;, necnon & ſanæ rationis ſuperſtructa fundamentis ueſtræ Maieſtatis Clementiæ ſupplex porrigo, & in genua pronus offero: quæ cum iuſto, atq; honeſto, & conſtanti Celſitudinis ueſtrę fauore aſperſa, tutataq; fuerint, nil utique erit quò timeam, quò formidem, quid ſentiat, quid iudicet humana dies: Scuto namq; circumdabit me ueritas ipſa, & me protegent ſacra Sublimitatis Veſtræ umbracula, ſub quibus & degam, & ſperabo, donec hoc calcauero ſolum, & in me halitus, atq; uitæ ſpiraculum manſerit, iuuante Chriſto.

Eccleſiaſt. 10.

Quum autem quatuor modis (iuxta Euangelica documenta & rerum ordinem) uariet & coinquinet, excolendi agri ſortem, ſegnities & inertia coloni, operæpretium fore duxi, huic COELESTI AGRICVLTVRÆ quadripartita conſideratione intendere. Huius ſiquidem colendi agri pars aliqua datur, quæ uia, & calcantium ueſtigio attrita, ſcabra, horridaq;, & nullius frugiferi ſeminis capax derelinquitur: Hic eſt ſpiritalis ager, animusq; illorũ qui mundanam ſapientiam, & inanis philoſophiæ argutias iactitant: Hi enim quia ſenſibilium rerum ſimulachris intẽti ſunt, ſyderumq; impulſibus acti, ideo ad diuinum ſemen, & reuelatæ fidei ſacramẽtum capeſcendum minus apti idoneiue fiũt, quin ex perpetuis eorum phantaſię inuolucris, & uerſatili cœlorum gyro totum eueſtigiò ſemẽ illud eliditur, rapiturq; & euaneſcit. Alia agri huius petroſa datur portio, nõ ſatis terræ gleba referta, quæ tametſi aliquid ger minis proferat, radice tamen (ob terrę inopiam) carens, ſtatim irra-

diante

diante sole, tabe, atque arido consumitur: Qualis est rigidus & obdu ratus Iudæorum spiritus, qui tametsi supercœleste arcanæ ueritatis semen, prophetarũ ore transfusum, firma quidem & pertinaci fide susceptent: attamen quia nõ omnia quæ fidei sunt fundamenta credunt, neque cõcipiunt: uel concipientes, solida tamen ueritatis radice cùm careãt, quocunque facili incursu, tenui & leuiuscula aura, mox præconcepta ueritatis sacramenta contemnunt, & ueluti futilia, uanaque figmenta renũciant. Alia uerò datur fundi portio sentibus, & tribulis oppleta, quæ ex suscepto semine, quãuis calamũ spicámue progerminet, spinis tamẽ oppressa, suffocatu denique enecatur & perit: Qua quidem similitudine, turbulentis his temporibus quorundam Christi fidem profitentium animus, licet ueritatis fundamẽta capessat, eiusque radicem seruet, praua tamen & distorta intelligẽtia, mundanisque illecebris cõtaminatus, cuncta ferè externa uirtutis & fidei opera, fructusque obũbrat, perimit & corrumpit. Alius demũ cultus, atque fœcũdus ager datur, qui bonam & expetitã frugem ad culmen quidem producit, minus tamen uberem, ex torpore & inertia coloni: Quorũdam & deuotorũ quidem fidelium instar, qui reuelata fidei mysteria, syncera mente, & sana intelligentia amplectuntur & colunt: quia tamen minus apti sunt, minusúe industrię & studij impendere noscunt, quàm uera exercendæ fidei ratio depoſcat, ideo copiã & uberem inde fructum gignere & propagare nesciũt. Quotquot denique (ut rem paucis perstringam) aberrantiũ existunt mortalium, unam uel alteram è quatuor sortiantur, & subeant conditionẽ necesse est: aut enim nihil prorsus credunt de fidei arcanis, quale est tumidum quorundam philosophorum genus: Aut truncatam & defectam tenent fidem, ut iunior & peruicax Iudæorũ synagoga: Aut falsò & perperàm credũt, ut hæresiarchę illorumque sequaces: Aut remissiùs, & frigidè nimis credendi actum exercent, ut perplures torpẽtium oscitantiumque fidelium, qui minus quàm par est ad perfectam salutem, uitamque beatam adipiscendam euigilant, & feruent spiritu. Iuxta igitur quadriformem & lapsam hanc instituendorum hominum sortem, quatuor de COELESTI AGRICVLTVRA (superũ nutu) coẽgi uolumina: Quorum primũ scabrum, ineptumque quorundam philosophãtium animum, sensuũ & rationis uomere, atque Peripatheticorum sulcis, ad cœleste semen coaptat, principe Apostolorũ iubente, ut Sapiẽtes fidelium parati sint fidei rationẽ reddere omni poscenti, quemadmodũ & Apostolus inuisibilia Dei p̃ uisibilia intelligẽda esse, Romanos admonuit.

Secundũ huius operis Volumẽ petrosum, durumque Iudęorũ fundum, qui credendorũ & terrę uiuentiũ inopia radice carent, pingui prophetarũ solo, Thalmudeorum etiã ope adaggerat atque offarcit.

Tertium Volumẽ, senticosum spiritũ, & errorũ tribulis oppressum noui ueterisque Testamẽti ligonibus & sarculis expurgat, ac fructiferę fidei & intelligentiæ puritati restituit.

Quartum deniq; Volumen, fidelem animũ, qui tenuiter & parcè fructificat, arcana meditatione fœcundat, eumq; ab his sordidis deficientibusq; aquarum riuulis ad superna fluenta, atq; perennem uiuentium aquarum scaturiginem extollit, unde locupletiùs fidei & ueritatis fructum depromere & propagare queat. Quibus cunctis ad amussim sic æditis atq; perspectis, tametsi non omne quod uelim, & quod rei ratio postulat, effecerim, id tamẽ quod pro mea paruitudine possum & debeo, sedulò (ut decet Christi seruum & fidum eius agri colonum) peragere conabor, opitulãte & gratiã donante eodem cœlesti agricola Deo, cui laus, gloria & honor.

PIA AD LECTOREM EXHORTATIO.

AD multorum piorumq; fidelium profectum, & fidei orthodoxæ firmamentum, quemcunque prouidum syncerumq; fidei & ueritatis cultorem, hortor, rogo, & per sacratissimam Christi crucem obtestor, ut præclara hęc de COELESTI AGRICVLTVRA uolumina, à pluribus & celebratissimis quidem Theologorum gymnasiarchis, accurato examine, summisq; laudibus & præconijs probata (prout ex patentibus eorundem in huius libri calce adiectis literis constat) pensiculatim lectitet, attenta meditatione, & pura mente reuoluat: Vnde exquisitiùs & paruo quidem negotio instrui ac dirigi quisq; poterit, in ueram uitæ semitam, arctamq; uiam æternæ salutis.

PRIMI VOLVMINIS DE COELESTI AGRIcultura, Præfatio.

QVONIAM *uerò hîc munus aggredimur, excolendi & aptandi squalidum, horridumq; quorũdam philosophantiũ animũ, qui à uero philosophiæ tramite usqueadeò exorbitant, ut ipsi (quemadmodũ & plures stolidorũ arrogantiumq; fidelium) iam firma cogitatione autument, uniuersam orthodoxæ pietatis fidem è directo pugnare, cum Peripatheticorũ dogmate, lumineq; naturæ. Vnde misera hac nostra tempestate, permulti qui mundanam philosophiam iactitãt, eo præcellentiùs laudabiliusq; philosophi sibi nomen asciscere arbitrantur, quo longiùs & pertinaciùs ea, quæ reuelatæ fidei sunt, fundamẽta reijciant, & ueluti phanatica quædam delíramẽta subsannent. Illi uerò Mycrologi cum omni prudentia, & ueritatis disciplina exortes sint: solidi tamen & deuotiores in fide uideri uelint, quicquid naturæ lumine & sana ratione constat, id totum ueluti fidei orthodoxæ reluctans, protinùs cõtemnunt & execrantur. Cùm igitur hoc genus philosophantiũ nihil penitùs annuendum & amplectendum existimet, nisi id quod syllogizandi & disceptandi arte conuincat. Ideo ad illorũ animi leniendam asperitudinem corrigendasq; ineptias nos pariter disceptatorijs quibusdam eorum instrumentis, & cœlestis agriculturæ ligonibus, uomere & aratris, dialogi more cum illis agendũ duximus, quo palam & claro rationis lumine uideãt & perdiscant legitimorũ philosophorũ dogmata, nõ modò in nihilo dissentire uel pugnare cũ fide, sed potiùs suffragari, & certis solidisq; coniecturis, eius astruere & stabilire fundamẽta. [Stolidũ uerò Mycrologorũ genus adeò in foribus (ut aiunt) delinquit, ut illius cõfutatio parum negocij uel studij (prout latiùs tertio huius operis Volumine ostendimus) requirat.] Nec puduit iactabundũ atq; inertem calumniatorem quibusdã censuris (ut ipse uocat) suis asserere. Quicquid in symbolo Apostolorũ scriptum & comprehensum est, id totum contra sensum & rationem credi, quo quidem posito & admisso, nemo utiq; tam rudis, tam cæcutiens Christianæ pietatis homo, qui non uideat, qui non intelligat fidem & religionem subuerti, uniuersamq; orthodoxã pietatem corruere. Sanctorũ siquidem decretis, & omnium Theologorum sententia compertũ habemus, diuinam legem, siue ius diuinum constare natura, & quæcunq; uel moribus recepta sunt, uel scriptis cõprehensa, si naturali iuri fuerint aduersa, uana, & irrita habenda esse. Cùm igitur ius naturæ solo indito rationis lumine consistat, nullatenus dubitare decet, quin omne id, quod cõtra sanam & manifestam rationem creditur, uanum & irritum habendum sit: Ideo ueritas & ratio (iuxta sanctorum documenta) quibuscunq; consuetudinibus & constitutionibus est anteponenda. Si ergo quicquid in Apostolorum symbolo contentũ est, totum (ut illius thema effutit) contra rationem & sensum creditur: Vniuersam (proh pudor) ueritatis fidem uanam & irritam esse fateri oportet. Rursum, si ea quæ sunt fidei, lumini aduersentur naturæ, & cõtra rationem amplectenda sint, quònam modo princeps Apostolorum sapiẽtes admonet fidelium: Parati sint semper ad satisfaciendum omni poscenti rationem, de ea quæ in eis est fide & spe. Quònam pacto sapiens fidei Architectus, ausus est cũ philosophis in areopago, de his, quæ fidei sunt disserere, eosq; ad fidem amplectendã persuadere Athenis? Qui nihil sentiunt, nihil prorsus quod innato rationis lumini aduersum est, acceptãt. Et qua lege idem Apostolus, gentes, quæ sola ratione nituntur, Deum cognouisse docet, quod iuxta hanc impiam hypothesin, ex Apostolorum symbolo contra rationem creditur: Et cur docet Apostolus inuisibilia Dei, à creatura mundi cõspici, per ea quæ facta sunt intellecta, & propterea gentes dicit inexcusabiles. Superuacaneũ deniq; duxerim, multimoda aliorũ priscorum & iuniorum Theologorum huc asserri testimonia, qui contra fidei oppugnatores, nihil magis anxiè quærunt & sollicitãt, quàm ut cohærentiam ostendant eorum, quæ fidei sunt, cum sensus & rationis experimẽto: unde Augustinus de Trinitate cap. 14. Fides (inquit) in nobis per scientiã gignitur, nutritur, defenditur & roboratur: Quod & nos præsenti Volumine pro uirili nostra longè lateq; ostendere & explanare conabimur, diuina aspirante gratia, & supercœlestis spiritus aura, quæ nostris faueat cœptis, & pietatis uota secundet.*

Philosophãtes nihil probant, nisi quod sensus uel ratio palpitat, omnẽ uerò fidem reijciunt.

Mycrologi solam fidem accaptant, & quæ rationis sunt, protinùs contemnunt.

Gratiæ & naturæ lumen, mutuam præstant opem.

Distinct. 8. Quo iure.

Distinct. 9. Sana.

Distinct. 1. Ius naturale.

Distinct. 1. Consuetudo.

PAVLI

PAVLI RICII
IN APOSTOLORVM SYMBOLVM
DIALOGVS: INTERLOCVTORES TRES SANGVINE FRATRES, PHILALETHES, PHILO-*somatus, Philadelphus, Theologusq́ Gometius.*

DE COELESTI AGRICVLTVRA
LIBER I.

P*HILALETHES*: Iam præterit dies umbræq́ declinant, mihi autem mox abeundi hora instat, surgite ô fratres, surgite nunc ocius, & unà mecum pergite. *PHILOSOMATVS*: Ecquid'nam usqueadeò te sollicitat, ut sic properè nõdum dimidio peracto triumphi discedere festines, sta parumper quæso, & hęc tam læta, atq́ iocunda puellarum tripudia com miremur? *PHILA.* Non licet diutiùs hîc moram trahere, me namq́ domi expectat theologicę sapiẽtiæ Magister Gometius. *PHILOSOM.* Et quæ obsecro tam urgens cum Gometio tibi causa est? *PHILAL.* De aliquibus quæ ad æternam animæ salutem spectant, & iamdiu anceps mecum reuoluo, me erudire & edocere uelle se recepit. *PHILOSOM.* Serio'ne an ioco loqueris? *PHILALE.* Serio per immortales. *PHILOSOM.* Ha ha he, deliras sanè frater, & atra te bilis agitat, qui re ipsa derelicta uana insomnia umbramq́ sequeris. Quæ'nã securior, quæ iocnudior beatitudo & salus, quàm huius uitæ frui dulcedine, honoribus, sodalitijs, epulis, tripudijs, puellarum pulchritudine, & omnifaria sensuum libidine? nihil utiq́ suauius, nihil præstantius, nec felicius dari uel excogitari poterit? *PHILALE.* Equidem quod uulgò dici solet, minimè falsum esse censeo, ipsam scilicet orationem, morũ & uitæ indicem, umbramq́ existere, nec solùm nunc uel pridem, sed multorum iam annorum decursu, te habere (ut aiunt) in cornu fœnum cognoui: Vnde plerumq́ præsentem hunc Philadelphum fratrem, ut effrenem & uirulentam tuam consuetudinem caueret admonui, qui ad inanes sensuũ illecebras, & sordida carnis oblectamenta nos semper detorquere moliris. Nunc autem quid ô Philadelphe diutiùs moramur, & turpissimis uoluptarij hominis sermonib. aures nostras coinquinari patimur, hinc tanquam à Syrenarum cantu fugiendum, & insanum hunc Philosomatum relinquendum duco. *PHILAD.* Non sis quæso tam difficilis & austerus frater, sed paululùm morare, & me cum illo contendere sinas: is enim tametsi corporis curæ nimiùm indulgeat, rationis tamẽ discursibus placidè nonnunquã aures adhibere cõsueuit. *PHILOSOM.* Nec quicquam (me hercle) nunc magis desidero, nisi ut tu mecum (& mitiùs quidem) agere uelis. Is enim Philalethes durius & rigidius, quàm par est homini fraterno, sibi sanguine iuncto, succensere, eumq́ improperio afficere uidetur. *PHILAD.* Non contemptu uel odio (crede mihi) sed spiritali zelo in talem asperitudinem aduersus te prorupit. *PHILOS.* Non inficior, attamen tu, te mecum acturũ exhibuisti, idq́ ipsum nunc prosequi quæso libeat. *PHILAD.* Prosequar ut optas. *PHILOS.* Eloquere itaq́, frater suauissime, cur'nam ipsum, qui corporis indulget cupidini, quem Philosomatum (id est, corporis amatorem) uocas, tu unà cum fratre, quasi prophanum, & modis omnibus execrandum hominem enuncias? Cùm tamen ex hac indulgentia atq́ animi cum corpore necessitudine, humana seruetur compago. Quandoquidem si eiuscemodi cesset amor, tota hominis fabrica intereat, & in putredinem redigatur

Epicuri sectator.

Cur reijcienda corporea uoluptas.

gatur necesse est. *PHILAD.* Multiplex nominis intentio facit, quo minus rem rectè intelligas? non enim eum Philosomatum nuncupamus, qui quomodolibet curam gerit corporis, quemadmodum nec philochrimatũ (id est, lucri cupidum) qui quocumq; modo lucrũ quærit, sed eum, cuiusuis rei amatorem appello, qui rem ipsam, non alterius, sed ipsiusmet rei gratia desyderat. Sic enim lucri cupidum dicimus, non eum, qui pro usu & uitæ commodo, sed qui lucri duntaxat causa, lucro inhiat: neq; enim philosophum, sed philotimũ nuncupamus eum, qui ambitionis, & inanis gloriæ libidine, sapientiæ studio incumbit, sed qui rerum cognitionem sciendi desyderio tantùm prosequitur. Sic deniq; Philosomatum dicimus nõ eum, qui necessaria naturæ munera explere nititur: Verum qui (nullo fine seruato) se ad uoluptatem natum existimat, & illam tanquam summum bonum amplectitur. *PHILOS.* Licet auditu digna, & uero consona sint quę narras: ego tamen idem (ut in adagio est) saxum uoluo. Nondum enim satis perspicio, cur eum, qui corporis uoluptati accuratius indulget, ita contemnendum iudices. *PHILAD.* Talis homo spernendus est propterea, quod dum sensibiles illecebras, brutorum more sequitur, & terrenum hoc fouet & saginat corpusculum, diuinum & immortale quod in ipso latitat, ignominiosè deturpat, & in sempiternæ mortis barathrum præcipitat. *PHILOSOM.* Ardua quidẽ, & sublimia respondes, sed dum scrupulum tollis, scopulum obijcere uideris. *PHILAD.* Qua de causa istud dicis? *PHILOSOM.* Quia ambiguũ quiddam per id, de quo longè magis hæsito, explanare contendis. Quis nam certiorem faciet ambigentem in humana compagine aliquid corpore nobilius, diuinum & immortale latitare? Circa hoc enim, ueluti cardinem, totum discrimẽ certamenq; nostrũ uertitur. *PHILAD.* Non est laboriosum consyderanti (si modò aliquã ingenij scintillam teneat) huius scrutinij certitudinẽ uarijs & solidis quidem argumentis deprehendere: At unico ratiocinio (ne argumentorum multitudine te obruã) id tibi reserare conabor. *PHILOSOM.* Age igitur optime frater, & inenodabilem hunc mihi nodum enodato. *PHILAD.* Tu ergo animaduerte, & sedulò adhibe aures, putas'ne opificem, qui materias fabricat, alium esse ab eo, qui stabula expurgat, & eodem prestantiorẽ? *PHILOSOM.* Quid ni? *PHILAD.* Et à materiario non'ne alius & dignior est aurifex? *PHILOS.* Dignior sanè. *PHILAD.* Et aurifice medicus? *PHILOSOM.* Idipsum. *PHILAD.* Et medico is qui magistratũ gerit, & Reipublicæ gubernacula tenet? *PHILOS.* Nihil est certius. *PHILAD.* Dic igitur, mi frater, quónam dictamine, tam firma cogitatione horum discrimina, & alterum altero prestantiorẽ iudicas? *PHILOSOM.* Eum quippe alium & prestantiorem esse censeo, qui circa rem aliam & digniorem negociatur, & nobilius aliquid tractat. *PHILAD.* Consultè quidẽ respondes, & tua ipse problemata soluis, eò quòd liquidum & compertum erit, si aliqua humano corpori uis inest, quæ circa aliud quiddam uersatur præstantius, quàm id, circa quod corporeæ fatigantur uires, uim talem prorsus à uiribus corporis esse alienam, & eatenus illis omnibus anteponendam, quatenus rem & materiam quam tractat, corporearũ uirũ materiẽ obiectumq; antecellit. *PHILOSOM.* Scitè quidem & appositè, ut uideo, ad rem differis. Illud tamẽ, quod potestatem uocas corpoream, non satis accipio. *PHILAD.* Eam potestatem corpoream appello, quæ absq; corporis beneficio, nec existere quidem, nec operari ualet: Sicut elementaris calor, nec est nec operatur, nisi in igne, aut in corpore, in quo præualet ignis, frigus pariter nec existere, neq; frigida producere potest, nisi in terræ uel aquę elemento, aut quibus horum uis dominans inest. Sic uisiua potestas, uisum exercere nescit, si oculo caret: nec audiendi uis, auditum operatur, si deest auris: Omnis deniq; (ut rem paucis absoluã) corporea uis, sic se habet in corpore, sicut in cæra aut ære imago: Cæra enim eliquescente,

Philosomatus quis dicatur.

Diuinũ aliquid, & immortale humano in corpore latitat.

Quid corporea uirtus.

ſcente,& ære ſoluto,actutum perit, & euaneſcit imago. *PHILOS.* Clarum & perſpicuum mihi iam eſt, quid uirtus deſignet corporea, reliquum modò eſt,ut eam quam pollicitus es rationem,in medium proferas, qua mihi innoteſcat, cognoſcibile aliquid extare,quod præſtantius & nobilius ſit eo, circa quod corporea uerſatur poteſtas: Id enim hactenus minimè uidere, ac ne cogitare quidem potui. *PHILAD.* Tale cognoſcibile eſt, quale quod nos uniuerſale dicimus,nulli tempori uel loco obnoxiũ: Et propterea idipſum uniuerſale à corporea potentia,tẽpori & loco adſtricta deprehendi nequit.Quocirca corporeæ uirtutis cognoſcibile,obiectum uniuerſale eſſe nõ potuit, ſed indiuiduum,& tempore atq; loco præſcriptum ſingulare. Dari igitur aliquid apprehenſibile, quod aliud ita cognoſcibili corporeæ poteſtatis, ex his ſatis oſtenſum eſſe exiſtimo, quod uniuerſale appellari libuit. *PHILOS.* Sperabam te(ut prudentẽ decet uirum)ualida quædam, & cognitu facilia dicturum:Verum me mea fefellit opinio. Te nanq; allegorias,& neſcio quę abſtruſa ænigmata loquentem audio. *PHILAD.* Non ab re,mi frater,conquereris:ego enim minus conſyderatè me nunc(ut ſoleo)cum Philoſopho cõmentari,& ſyllogiſticos ſermones texere cogitabã: Sed quia(ut in prouerbio eſt) labra ſimilem lactucam depoſcunt,ideo triuialibus tecum agam uerbis, pinguioriq; Minerua,ut res iſta, quæ non niſi magna ingenĳ acrimonia percipi conſueuit,quotidianis tibi ſermonibus innoteſcat. Dicas igitur, cui nam tu ſtudio uel muneri incũbis? *PHILOSOM.* Militari diſciplinæ, cui à teneris annis me addixi. *PHILAD.* Miles ergo es tu? *PHILOSOM.* Iam miles. *PHILAD.* Et quæ nam peculiaris militis ratio eſt? *PHILOSOM.* Hoſtẽ propulſare. *PHILAD.* Si militis ratio eſt propulſare hoſtem, reſpondeas quæſo,ubi non adſit,quem loco dimoueas hoſtis,nunquid te militem uis appellari? *PHILOSOM.* utiq;:Nam quãuis nũc hoſtem minimè propulſem, quid tamen prohibet quo minus ſim miles? *PHILAD.* Quónam modo id conuenire poteſt? Si enim diues appellatur, qui opibus abundat, diues quidem cenſendus non erit qui caruerit. Eadem lege,ſi militis ratio eſt hoſtẽ propellere,qui non propellit miles dici non poterit. *PHILOS.* Me rudem profectò,& rationis expertem diceres,ſi militis rationem cenſerem,actu & opere propulſare hoſtem. Militem enim aſſero eum,cui ex ſæpiùs iterato prelĳ congreſſu, peritia & uis ineſt, quemcunq; ſibi parem hoſtem,cùm fuerit obuius, & ſecum in aciem deſcenderit percutere, uel in fugam uertere. *PHILAD.* Rectè quidem ſentis,nec rudem exiſtimo,quem ſemper,ut corpore, ita & ingenĳ uiribus ualidum cognoui, & modo poſtquam non militari, ſed Philoſophico potiùs more reſpondes,progrediamur. Et rurſum reſpõde, an ſolum tibi hanc militis rationẽ tribuas,aut cõmunem habeas cum alĳs? *PHILOS.* Multis haud dubiè alĳs hæc militis ratio (quæ eſt propellere hoſtem) conuenit:nam & his ſodalibus,Philochrimato & Philotimo,necnon & alĳs noſtræ cohortis militibus rationem hanc cõpetere, nemo ignorat. *PHILAD.* An etiam conuenit his,qui longo locorũ à nobis interuallo degunt, & Tylen incolunt? *PHILOS.* Eiſdem ſanè. *PHILAD.* Et illis qui fuère & qui futuri ſunt milites? *PHILOS.* Omnibus hanc quidem ipſam attribui oportet. *PHILAD.* Huiuſmodi igitur nomen, eiuſq; rationem cunctis paſsim militibus,& qui ſunt,& qui fuerunt,aut futuri ſunt, competere planè cognoſcis. *PHILOS.* Nihil apud me eſt certius. *PHILAD.* Dic igitur, frater ſuauiſsime,uiſũne,an olfactu,uel quouis alio ſenſu,huius rei certitudinem cõgnoueris? *PHILOS.* Non ſum hercle tam ſtolidus, & uſqueadeo lyræ (ut aiunt) expers, quin facilè coniectem, id quod non eſt in re, nullo ſenſu poſſe deprehendi. *PHILAD.* Affirmas tamen non ſolùm eos, qui hìc ſunt milites,ſed & omnes,qui uagantur per orbem,& qui fuerunt,uel futuri ſunt, eandem militis rationẽ ſubire. *PHILOSOM.* Nihil dubito. *PHILAD.* Cognoſcis

Nulla corporea uis ipſum uniuerſale deprehendere poteſt.

Ipſius uniuerſalis cõceptio, quo modo in nobis gignitur.

gnoſcis ergo aliquid,quod nec loco,nec tempore clauditur? *PHILOSOM.* Cognoſco. *PHILAD.* Quod autem nec tempore,nec loco aliquo præſcribitur,idipſum eſt,quod Peripatetici,uniuerſale nuncupare conſueuêre. Nam quemadmodum uniuerſalis lex militaris dicitur, quæ ubique & ſemper inter milites ſuum ſeruat uigorem,ſic & hoc uniuerſale,quod eſt miles eiusq; ratio, non modò te,uel ſodales hos tuos, ſed quemuis alium quocunq; tempore & loco,militẽ deſignat. *PHILOSOM.* Ita iudico. *PHILAD.* Id igitur quod uniuerſale uocitamus,nobis comprehenſibile eſſe autumas? *PHILOSOM.* Idipſum probo. *PHILAD.* Id uerò nullo ſenſu poſſe deprehendi, iam paulo antè admiſiſti? *PHILOS.* Admiſi. *PHILAD.* Per quam ergo potentiam hoc uniuerſale percipi cogitas? *PHILOSOM.* Per aliam quandã uirtutem,quæ in corporis noſtri arce deliteſcit. *PHILAD.* Corpoream uel incorpoream. *PHILOSOM.* Corporeã forſitan. *PHILAD.* Hoc fieri non poteſt eadem ſanè cauſa,quæ ab uniuerſalis cognitione prohibet ſenſum, qui foris operatur,illa ipſa prohibet ab uniuerſalis deprehenſione, quamcunque aliam uim corpoream,quę intùs latitat. *PHILOSOM.* Sed quæ nam cauſa eſt hoc prohibens? *PHILAD.* Dicas tu priùs uelim,quæ nã ſit cauſa,quod is,qui capite & collo,inſolubili uinculo arboris trũco adſtringitur, ita ut uultu humi defixo,nihil conſpicere & uidere poſsit,niſi quod humi reptat, & in ſolo ſibi obuium fuerit: nihil autem eorum percipit quæ ſurſum ad dextram uel ſiniſtram,nedum ea, quæ retrò ſita fuerint. *PHILOSOM.* Neminẽ tam hebetis ingenij eſſe arbitror,qui non uideat, quod durum & arctum illud uinculum in cauſa ſit, ut is ipſe ſua lumina in altum tollere & circumſpicere non ualeat. *PHILAD.* Pari ergo modo ſenſus & omnis corporea uirtus quum inextricabili nexu inſit corpori,non poteſt,niſi id quod præſto ſibi eſt apprehendere: quod autem, uel loci uel temporis intercapedine coram non fuerit: minimè. Cùm igitur ipſum uniuerſale,nulli huic,uel illi corpori,deſtinatum & affixum ſit,neq; certa aliqua loca,uel tempora reſpectet,conſequens eſt, & quidem euidentiſsimè, nullam prorſus nec quæ foris, neque ea quæ intùs eſt corpoream potentiã ipſum uniuerſale poſſe pertingere. *PHILOSOM.* Me iam his tuis ſuaſiunculis ſenſim perduxiſti, ut fateri cogar, dari aliquid nobis cognitum per uirtutem,quæ corporea eſſe non poſsit,& cognitum illud, eſſe id,quod uniuerſale uocitari ſolet. Cæterùm quo argumẽto reuincas,idipſum uniuerſale præſtantius eſſe, quàm id quod corporea uirtute deprehenditur, audire ſummopere deſidero. *PHILAD.* Id paruo (ut opinor) negotio tibi conſtare poterit,quando te iam ad ueram rationis & intelligentiæ ſemitã deductum uideo. Præſtantius itaq; eſſe uniuerſale, quàm id quod deprehendit corporea uirtus: Ex eo apparet,quod uniuerſale, nulli tranſmutationis uiciſſitudini uel corruptioni ſubiaceat: Sempiternum enim (iuxta naturæ ordinẽ) eſt genus hominũ,& ſemper aliquis dabitur miles: talis uerò indiuiduus homo,aut talis miles corruptionem,interitumq; ſubeat neceſſe eſt. Quum igitur in immenſum præſtantius ſit,æternum quàm corruptibile, palam erit, ipſum uniuerſale,abſq; limite præſtantius eſſe ſingulari. Quapropter & uirtus intellectiua cuius proprium cognoſcibile,eſt uniuerſale,longè præſtantior eſt uirtute ſenſitiua, cuius apprehenſibile obiectum eſt ſingulare. *PHILOSOM.* Tametſi apertis tuis ratiocinijs demonſtres, aliam, nobilioremq; eſſe intellectiuam poteſtatẽ,quàm ſit ſenſitiua facultas,nondum tamen edocuiſti,quãnã uia immortalis atque diuina omnino cenſenda ſit intellectiua poteſtas. *PHILAD.* Perfacile tibi erit,idipſum,quod quęris,deprehendere, ſi prædicta rectè conſideras. Compertum namq; ex dictis habes, quod potẽtia quæ ipſum uniuerſale apprehendit, quam intellectiuam dicimus incorporea exiſtat: Omnis autẽ incorporea uirtus,ſimplex ſit oportet: quod ſimplex eſt,nulla ſorte diſſolui corrumpiq; poteſt: quod autem corruptionem non patitur, immortale eſt

Hoc quod uniuerſale dicitur, quid deſignet.

Vis,quæ uniuerſale concipitur, diuina & immortalis ſit neceſſe eſt.

tale est atq; diuinum: Hoc insuper uaticinia, hoc mirandorum opera, hoc denique non minus philosophorum, quàm Theologorum dogma, eorumq́ uitæ munditieſ, & morum probitas planè denunciat: sileo namq; modò, eorum qui diuino afflatu, & superno numine pleni fuêre Prophetarum, Apostolorum Martyrumq́ celebritatem, & sanctimoniam, quorum uitæ splendor iam uniuersum terrarum orbem illustrem reddidit. Verùm memoranda Philosophorum acta & laudabilia facinora in medium profero, qui (naturali lumine duce) pro animi integritate seruanda sceptra, Magistratus, opes & cætera, quę homini genus admirari solet, contemptui habuerunt, & ueluti escam & fomentum malorũ uitauerunt: Ipsas uirtutes consectantes, per solitudines, peregrinationes, pauperiem cum omnium sæpenumero summa rerum inopia, hæc spontanea Pythaci abdicatio ostendit, Biantis & Anaxagoræ affectata paupertas, studiosa Orphei & Epimenidis solitudo, constans Xenocratis pudicitia, Heracliti per olera abstinentia, rerum omnium penuria Diogenis, Socratis deniq; ultronea mors, & horum (ut ita dixerim) innumera sapientiæ oracula, qui talem profectò minimè elegissent uitæ amaritudinem, sed potiùs gloriæ, diuitiarumq́, uentrisq́ libidini (ut ignobile uulgus) studuissent nisi aliquid corporea potentia nobilius, immortale, atq; diuinum humano corpori adiunctũ cognouissent. Sunt & alia complura huius generis testimonia, quæ inuiolabilem, quæsiti, & propositi nostri certitudinem declarant, sed prout præsens differendi ratio requirit, hæc satis fore duxi, quæ tu tecum pensita & sollicita mente reuolue. *PHILOSOM.* Præclara admodũ & sublimia profers ueritatis sacramenta, quibus (superos testor) iam non anceps, nec ulla formidine, sed certa & firma intelligentia mens ipsa & ratio protinùs acquiescit: Veruntamen euidentem quandam ex his quæ sensus palpitat similitudinem audire peropto, qua eminentem hanc, quam ostendisti uniuersalium rerũ cognitionem, earumq́ ad uana hæc, terrenorũ, umbracula habitudinem, & qua lege ab his caducis & momentaneis corpusculis, ad sublimia & sempiterna conscendamus delubra, clariori intelligentia penetrare ualeam. *PHILAD.* Rectè & perquam prouidè mi frater cogitas & petis, qui ad illa supercœlestia (quæ omnẽ superant sensum) percipienda, similitudinem dari efflagitas, cùm exempla rebus cognoscendis plurimum lucis admouere soleant, quapropter cùm uberiorem forsitan quàm compendij ratio permittat, sermonem hîc fecero, te nullum inde capiat fastidium uel torqueat lectio: Si enim singula quę in hac (mox explicanda) similitudine comprehensa sunt, recta rationis trutina perpendas, planè intelliges, nec unicam quidem proferri dictiunculam, quin aliquid mysterij & arcanæ ueritatis in se contineat. Tu itaq; ad hæc aures adhibe & mentis aciem intende. Hominem summæ pulchritudinis atq; decoris, supercelsi, & præfulgidi montis cacumine stantem cogita, cuius præclara imago in nitido illo & speculari monte resplendeat, inde & hæc ipsa imago rãpidi (qui ad montis limina præterlabitur) torrenti immittatur: Iuxta autẽ torrentis ripam, uenusta quędam ouium pastricola euagetur puella, quę dum ad torrentem accedit, mox emicantem ibi hominis formã uideat & animaduertat, ex cuius intuitu, simulachrum & specimen illius supramontani & decori hominis animo surrepat puellæ, unde sensim in sublimius leuet tollatq; obtuitum, donec splendidã refulgentemq́ in monte consequatur & spectet imaginem, ex qua admirandę pulchritudinis speciem superni hominis, eiusq́ decorem autumas, statim in illius inhiet conspectum & aditum, cuius denique consortium atq; amplexum flagranti concupiscat amore. Quæ cùm nouerit se huiusmodi uoti cõpotem fieri non posse, nisi primò transuadat torrentẽ, arduaq; montis cacumina, ascensu superet, e uestigio se pro uirili accingit, & inconcusso animo (grege relicto) torrentem traijciat, & iuga montis petat, quò cùm peruenerit, continuò anxia sollicitudine enitatur animi & corporis habitum

Præclara similitudo modum insinuãs, quo mens humana ab his rerum caducarũ umbraculis, ad superna scandat lumina, adhæreatq́ sempiternæ uitæ origini.

bitum adaptare, & ſeſe conformem, gratamq́ reddere uotis & placitis amati, eumq́ laudum cantusq́ dulcedine, & ſupplicibus preculis adorare, & demulcere nulla intermiſsione perſeueret, quouſq́ dilectus ille & Architypus homo puellæ forma, & uenuſtate illectus, placidum in eam uertat intuitum, annuat, dextram porrigat, oſculo dignetur & amplectatur, pudico denique & coniugali eam ſibi adſociet amore, Capis'ne O' frater typum', inq́ animũ illabitur tuum? *PHILOSOM.* Capio equidem, & quaſi raptus numine, ſtupebundusq́ auſculto. *PHILAD.* Nunc igitur trifariam (ſi aduertis) conditionem ſuperni hominis forma ſortitur. Primò enim hæc ipſa Archetypo homini ineſt. Secundò in ſpeculari monte refulget. Tertiò emicat in torrente. Longo autem interuallo, diſtant tria hæc formarum genera. Illa namq́ ſuperni hominis forma improducta & inuariabilis extat, uniformis, & ſemper eadem manens numero, nec pendet aliunde. Quæ uerò monti ineſt forma, atq́ imago, unum quidem in ſe retinet, alterum amittit, inuariabilitatis quidem donũ ſeruat, quod perpetuo eadem manet numero: amittit uerò independentiæ munus, eo quod ab ipſa ſupereminente & exemplari forma manat per omne momentum. Miſera uerò in torrente forma, neutrum horum donorum promeruit. Independens ſiquidem non eſt, quæ ueluti tenue ſimulachrum ab Archetypa & ſpeculari forma, nulla tẽporis intercapedine manare deſinit: Inuariabilis quoq́ eſſe non poteſt, quæ nec minimo temporis momento manet eadem numero, quandoquidem nulla aquæ torrentis portiuncula datur, quæ aliquo momento non effluat, quæ non irreuocabili curſu delabatur. Vnde & tenue illud ſimulachrum, quod per ipſam aquæ portiunculam uehitur, continuò diſperdi & euaneſcere neceſſe eſt. Accipisne frater tria hæc omni attentione digna formarum atq́ eſſendi diſcrimina? *PHILOSOM.* Ita mihi perſuadeo. *PHILAD.* His itaq́ perſpectis, dic obſecro, non'ne ſocordem, attonitamq́ puellam diceres, ſi dum potandi oues muneri incumbit, & tantæ pulchritudinis ſimulachrum, in torrente animaduertat, non admiratione aliqua concitetur, uel tametſi uehemens eam caperet admiratio, nihilominus, ſi in illo ſimulachro ſuum figat intuitum, nec tollat altiùs lumina, ſed totum ſolamen, eiusq́ oblectamentum, in ſola umbratili torrentis imagine reponat, non'ne ueſanam, ſtolidamq́ diceres? *PHILOSOM.* Dicerem ſanè. *PHILAD.* Pari igitur argumento eum, qui corporeis tantùm illecebris, & ſenſuum libidini indulget, nec rerum pulchritudinem & naturæ decorem admiratur. Stupidum quidem & inſenſatum hominem, pecudum potiùs in genere collocandum ne dubites. Rurſus & ille, qui hæc fluxa & caduca corpora, eorumq́ naturas rimatur, ſi pedem ſiſtet, nec iſthinc ad ſublimia pergat, & ad ſupercœleſtia ſpectacula non erigat intuitum, inſipiens haud dubiẽ inanisq́ homuncio iudicandus. *PHILOSOM.* Qua'nam ſimilitudine, inſipientem hunc hominem, ad ueſanã & ſocordem paſtricolam compares, non ſatis coniecto. *PHILAD.* Hoc facilè intelliges, ſi ſingula aduertas, hoc typo expreſſa, eaq́ ad ſingulas triñæ machinæ partes, & ad humanam mentem referas. Mons enim (quem priſci uocant Olympum) cœleſte corpus deſignat. Torrẽs cum tenui, quod ei ineſt, ſimulachro, primam materiam, Chaos uel hylen, unà cum generabilium corporum formis denunciat: Specularis in monte nitor, cum uera & ſplendida ſuperni hominis imagine, ipſum qui cœlos & Empyreum globum inhabitat, animarum chorum, cum ſenſibilium rerum rationibus ſiue Idæis ad amuſsim oſtendit. Supernus deniq́ homo ille, cùm ſpecioſa eius, & organorum ſuorum forma, angelicam mentem (cum exemplaribus & paradigmaticis inexiſtentibus ei formis) adumbrat: Ipſa autem interiùs latitans, intellectiua ſuperni hominis uirtus, rerum omnium cõditorem Deum optimum maximumq́ inſinuat, ouium paſtricola, mortalium mentem, caducarũ, æternarumq́ rerum contemplatricẽ repræſentat: oues uerò, quas paſcit

Tripartitum formarum genus clara ſimilitudine oſtenditur.

puella corporeas humanæ compaginis uires(quæ rationis mentisq́ modera-mine gubernantur)declarat.Hæc suauissime frater,iuxta tua iuste atq; piè pe-tita,& prout compendij ratio permittit suscipe, eaq; iterata cogitatione atque indagine reuolue. *PHILOSOM.* Scitè(mehercle) & perquam lepidè hæc abdita sapientiæ pandis oracula,quorum auditu,nescio qua ui & latente ener gia concitetur in me spiritus,ut iam spretis calcatisq; terrenorum umbraculis, ad superos & ad cœlestium montium cacumina tendat, ipsumq; omnium bo norum summum,& supernæ uitæ petat originem. *PHILAD.* Talem utiq; de te semper expectationē & spem habui, nec diuina misericordia & inuaria-bilis rerum ordo patitur, ut homo, qui iuxta rationis & naturæ legem gradi-tur,uadat in præceps,& in sempiternam mortis caliginem. Age igitur mi fra-ter,& tuam iam spiritali amoris fulmine tactam puellam, ipsi summi decoris & speciminis uiro despondere & iungere propera. *PHILOSOM.* Nulla in me erit mora,si modò certam ad hoc semitā enucleatiùs cognouero:nam licet ex præhabitis didicerim,quo pacto oues(id est,sensuum,& corporis uires at-que illecebras)relinquere,& torrentem(id est, rerum materialium intelligen-tiam)traijcere,montem scandere(id est,cœlorum & spiritalium, quæ in cœlis latitant formarum cognitionem acquirere) oporteat nihilominus, cùm post improbum diuturnumq; laborē,hæc omnia peragrauerim, & supernæ men-tis pulchritudinem atq; decorem à longè & sub nubilo perspexerim, ignoro, quánam exinde familiaritate & sollicitudine pusilla hęc pastricola & imbecil-lis mens mortalium, tantæ celsitudinis & tremendæ maiestatis præsentiā su-stinere,eiusq; sibi conciliare amorem,& coniugale consortium expetere præ-sumat: tota enim in hoc difficultas & labor consistere uidetur. *PHILAD.* Fateor equidem me quoq; certam huius sponsalitij normam haud satis de-prehendere,hactenus siquidem peripateticorum hausi dogma, quod altiùs neminem unquam prouehere potuit, quàm quo superum natura procul, & sub densa quadam caligine tenui & uersatili rationis discursu pertingere ua-leat. Propheticę autem,& beatificæ contemplationis modum nullus,nisi qui diuina & Theologica consuluerit oracula, adinuenire & excogitare potuit, quamobrem & tu,si id uoti cōsequi & explere desideras, Theologorum,qui diuina charismata tractant,dogma & traditionem sedulò perquire & comple ctere. Ideo consultiùs egeris, si eue stigiò tu unà nobiscum Gometium insi-gnem Theologicæ sapientiæ uirum adieris, excandens namq; ferri lamina a-ctutum priusquam refrigescat malleo, crebrisq; ictibus exercenda est. *PHI-LOSOM.* Et ego utiq; idipsum efflagitarem,sed suspicio mihi suboritur, ne is nobis germanus Philalethes me toruis adhuc oculis inspiciat, & contēptui meum habeat cōsortium. *PHILAL.* Non (per superos) quinetiam arctiùs & spiritali iam osculo atq; amplexu te suscipiam, minimè ambigens, quin ea-tenus syncerior & solidior,deinceps in te futura sit orthodoxę ueritatis notio, quatenus hucusq; magis in te carnis, sensuumq; libido uiguit: exactiùs enim iudicat rectum, qui antea obliquum conspexerit: nihil igitur,mi frater, sit te-cum formidinis,sed relicto inani hoc tripudij spectaculo, intrepidè nunc unà nobiscum ambulato, ecce iamiam abeundo theologi Gometij domum peti-mus. *PHILOSOM.* En adsum,& quocumq; perrexeris,te uita comite non deseram. *PHILAL.* Saluent te cœlestia numina colende uir Gometi. *GO-MET.* Et te mi Philalethes,seruet atq; illuminet indiuidua & sempiterna Tri-nitas.Cur tam serò uenis? iamdiu te domi expecto. *PHILAL.* Me quædā fratrum meorum non infructuosa detinuit cōtrouersia. *GOMET.* De quá-nam re erat cōtentio? *PHILAL.* De animæ immortalitate, & de recto cal-le æternæ salutis. *GOMET.* Ardua sanè & sublimia sumpserunt examina, sed quid tandem inter utrunq; excussum & decretum uidetur. *PHILAL.* Animæ immortalitas exquisitissimis & manifestis quidē discursibus appro-bata est:

Cœleste sponsaā litium nō syllogizādi lege, sed gratiæ lumine consequimur.

Epilogus.

bata eſt. De recta autem ueræ ſalutis ſemita ipſi pariter mecum dubitant, qua de cauſa ad te iuſtum iudicem & arbitrum æquum confugimus, ut hanc litem, prout te dudum facturum obtuliſti, dirimas, noſq; erudias, & ad rectum tramitem dirigas ſempiternæ ſalutis. *GOMET.* Pollicitus ſum, & idipſum (ſancto Spiritu duce) adimplere conabor. *PHILAL.* Age igitur mi parẽs, & de hoc ſqualido teterrimoq; ignorantiæ carcere nos erue. *GOMET.* At quoniam multiplex nominum intentio, rei intelligentiã obtundit, ideo quid penes te indicet hoc nomen, Salus, declares oportet. *PHILAL.* Veram uoco ſalutem, ſtatum quo quis omnium bonorum ſummũ poſsidet, & eo fruitur: nam qui ipſum poſsidet ſummum, is utiq; (& longè quidem exactiùs) omnibus quę ſubſunt ſummo bonis perfruitur. Quemadmodum is qui exemplarem intuetur pulchritudinem licet non inſpiciat imaginem ipſam, nihil tamen ignorat eorum quę inſint imagini. Cùm igitur ſummum bonum (ut Peripateticorum dogmate traditur) ſit ipſe rerum & bonorum omnium ſcaturigo & conditor, Deus. Reuincitur quod in nullo alio haberi poſsit omnium bonorum poſſeſsio, quàm in Deo optimo maximoq;. Quapropter illi inhærere, & eo frui, eſt id quod nos ueram nũcupamus ſalutem, cuius rectam ſemitam, modò à te requirimus. *GOMET.* Iam de intentione nominis ueræ ſalutis tu mecum ſentis, atq; aptiſsimum produxiſti exemplum, de exemplari & ſpeculari, umbratiliq; pulchritudine atq; imagine, quod quidem exemplum clara ſimilitudine, ipſius diuinæ prouidentiæ & ſcientiæ modum oſtendit. At quoniã humana intelligentia in hoc tenebroſo & lubrico ſolo ſe habet ad manifeſtiſsima rerum (ut diuinæ ſapientiæ ſecundo Stagirita docuit) quaſi noctuæ oculi ad lucem diei. Idcirco quemadmodum caliganti uiſui niſi forinſecùs, aliquid auxilij ſubminiſtratum fuerit, oculus ille, ſolaris luminis capax eſſe non poſſet, ſimili modo ipſam æternę ſalutis ſemitam, nobis diuinitùs reuelatam, nemo mortaliũ, niſi ſuperinfuſo Dei lumine, indagare & apprehendere ualet. Quapropter & tu inprimis diuinã miſerationem & inexhauſtam largitatem eius implora, ut tibi gratiæ ſuæ donum impertiat, & mentis caliginem uultus ſui ſplendore excutiat: Is enim tametſi altũ & inacceſsibilem thronum inhabitet, humiles tamen ſpiritu nõ reſpuit: mitis enim eſt & exorabilis omnibus puro corde inuocantibus nomẽ eius. *PHILAL.* Quamuis iuſtè & piè (cœleſtis animi uir) conſulas, habeo tamen quod in contrarium militat, ſuadetq; humanæ ſalutis ſemitam, imò & ſalutem ipſam, nullum prorſus ſupercœleſtis gratię donũ depoſcere, ſed quod ex indita nobis natura eam conſequi ualeamus. *GOMET.* Et quæ'nam (rogo) ſubdola ratio hanc tibi, quã ducaris in præceps fallaciam ſuggerit? *PHILAL.* Eſt ipſa rerum magiſtra experientia atq; inductio: Si enim circumſpicio, & ſingula rerum ſenſibilium conſydero, omnia ſuapte natura nullo deforis patrocinante, deſtinatã ſibi perfectionem adipiſci uideo. Ad ignis puta ſpectat complementũ, ut ſurſum degat cum æthere. Ideo is ſtatim cùm productus eſt, nullo deforis adminiculo iuncto tollitur ad ſublimia: Sic & terrę glebula, inhiat & petit abyſſum: Planta & uile oluſculum, ſuum de terra per ſe ſuſcipit incrementum: Sola natura duce, congregat meſsis tempore alimentum formica: Affabrè domicilia conglutinant apes: Texit aranea telam: Fabricat hirundo nidum: idem de ſingulis rebus naturæ iudicandum. Si igitur cuncta & quæq; uiliſsima rerum ſuapte natura, ſuum aſſequantur finem, fieri non poteſt, ut præclarum atq; diuinum genus hominum, ad ultimum ſuum profectum, æternamq; ſibi deſtinatam ſalutem, extrarium & aduentitium adminiculum requirat. *GOMET.* Quinimò ex eodem quo tu dubitas fundamento, nos ad propoſitum inuiolabile trahimus argumẽtum, quod & tu facilè intelliges, ſi perfectionum uarietatem conſyderes. Bipartitam enim cuilibet rerum ſenſibilium perfectionẽ naturæ ordo cõſtituit. Prima eſt, quam res ex ſe, & ſuapte natura conſequitur.

Secunda

Quid nomen ſalus deſignat.

Argumentatur lumen gratiæ nõ omnino requiri ad ſalutem.

Naturæ ordo demonſtrat exigi ad ſalutem lumen gratiæ.

Secunda uerò perfectio est, quam res ipsa aliunde adipiscitur, harum primam nõ minus homo quàm reliqua entium, solo naturæ instinctu acquirit: At pro secunda assequenda perfectione, cætera entia & ipse pariter homo externo egent adminiculo. *PHILAL.* Latiùs obsecrò explanare hæc libeat. *GOMET.* Sciscitabor itaq;, tibi ut morem geram, & tu si nosti responde: Quid'nam à brutis animantibus, asino puta, boue, equo, potissimũ appetitur? *PHILAL.* Pabulum profectò & stramina, suumq; saginare & incolume seruare corpus. *GOMET.* Ad quid autem asinum, bouem & equum prouida natura produxit? Nam quemadmodũ omnes humani corporis artus, sic & partes uniuersi (ut Peripateticorum principi placuit) alias aliarum causam existere, rerum ordo postulat. *PHILAL.* Bruta hæc animantia natura produxit, quatenus humano usui deseruiant: Asinum ad ferendas sarcinulas, pro uehiculo equum, ad aratrum bouem, quippe omnia (ut Politicorum primo traditur) caduca hæc corpora in humani generis commodum adinuenta sunt: Et homo ipse (quemadmodum uniuersa mundi machina) ordinem habet ad unum, ueluti in exercitu ducem. *GOMET.* Rectè respondes, sed rursum dicito: Non'ne id quod minorem dignitatis gradum obtinet, in rerum ambitu, tanto tum dignius redditur, quanto altiori ministrat, proximusq; adhæret. *PHILAL.* Sic prorsum uidetur: nam prius est illud, quod propius est primo, & nobilius quod proximius est nobilissimo, quemadmodũ honoratior est, qui magno & potẽti regi ministrat, quàm ille qui humili patrifamiliâs aut solùm sibijpsi seruit: qui enim serui sunt secundum naturam, his prodest (inquit Aristoteles) ac iustum est seruire. *GOMET.* Geminam igitur, equi, asini, bouisq; iam tu perfectionem statuis, unam qua nihil præterquam sese respectãt, uidelicet, uiuum & incolume suum seruare corpus: Aliam qua ministrat adhæretq; altiori, quã licet imprudens & stolidum animal minimè desideret: ea tamen natura parens, ad animalis complementum intendit, atq; summopere desiderat, quemadmodum literarum studia, parui pendit adolescens, quæ tamen plurimi facit Pædagogus, & in ea dirigit adolescentem, pro huius uitæ cõmodo & sempiterna animæ salute. *PHILALE.* Ita esse nemo sanè mentis ignorat. *GOMET.* Compertum igitur habes, asinum, equum, & bouem primam suam perfectionem absq; extrario adminiculo cõsequi: petunt enim sibi conueniens, fugiuntq; repugnans, sumunt sibi pabulum, digerunt, ambulant, & quiescunt ex sola ui quam eis natura indidit. Perfectionem uerò secundam minimè consequuntur, nisi forinsecùs certa prębeantur illis adminicula, & superaddita instrumenta: quò enim ferat sarcinas, nescit asellus nisi stimulus adhibeatur, & quò trahatur capistrum. Neq; sine calcare & freno, idoneus ad equitationem erit equus: neq; aptus erit ad arandũ sine iugo & aratro bos. Sic denique & homo ex naturæ instinctu omnia quæ prima eius perfectio & uirtus commoda exigunt, per se ipsum (nullo superinfuso gratiæ lumine) adipiscitur. Secundam autem perfectionem, qua ad nobilius, imò ad rerum omnium nobilissimum prouehitur, non aliunde, quàm ex superadiuncto illius nobilissimi dono & patrocinio consequitur. Quibus omnibus inspectis, facilè reuincimus, quod eadem quibus inductus, contrarium propositi nostri sentiebas, nostræ sententiæ adstipulentur, & ualidum pręstent firmamentum. *PHILALE.* Iam & ego idipsum agnosco, & mihi illud Ethicorũ 10. in mentem reuocas, quo apertè hæc tua probatur assertio: Fœlicitatis (inquit) uita superat hominis naturã: non enim hoc ipso, quo homo est, ita uiuet, sed quo est quid in ipso diuinum. Et Ethicorum primo legitur: Si igitur & aliquid aliud est deorum munus hominibus, cõsentaneum est rationi, & fœlicitatem à dijs ipsis dari: Hæc Stagirita, quibus palàm audire licet, rectum humanæ beatitudinis iter, non aliunde, quàm supercœlestium dono nobis mortalibus innotescere. Quamobrem & ego ipse ad hæc gratiæ munera, uitæq; semitam im-

Aristoteles planè asserit nõ dari uerã salutem nisi adsit lumen gratiæ.

plorandam me(iuxta Syntheresis tuæ monita) ad superos atq; Empyrei cœli lumina conuerto, ipsumq; immortalem omnium seculorum regem hunc in modum adoro. O Altitonans & summi conditor orbis, qui de excelso & inaccessibili gloriæ tuæ throno cuncta æterna & ineffabili prouidentia atq; sapientia gubernas, & suum cuiq; esse & commoda impertis: Tu Archetypam fabricas mundi machinam: Tu uniuersum cœli statuis firmamentum, nec caducum hunc deseris orbem: Tu Deus Eheie, procreas seraphin: Tu Empyreũ firmas globum, nec rerum priuationem relinquis inanem: Tu Deus Ioh, producis Cherubin: Tu supremũ cœli mobile uoluis, & informe naturæ Chaos tractare non desinis: Tu Deus Tetragrammaton (prolatum Elohim) thronos constituis: Tu stelliferum uertis orbem, & fluxæ naturæ formam ministras: Tu Deus EL. dominationes præficis: Tu celsum Saturni circũuoluis sydus, & rudem caduci corporis molẽ effingis: Tu Deus Eloha uirtutes depromis: Tu sacram Iouis stellam giras, & lubricæ naturæ condis elementa: Tu Deus Elohim subrogas potestates: Tu horrendum Martis rotas astrum, & metallorum tribus temperamentum: Tu exercituum Deus Tetragrammaton principatus substituis: Tu uiuifici Solis dirigis gressus, & uegetabili corpori tribuis incrementum: Tu exercituum Deus Elohim Archangelorum disponis agmen: Tu decoram Veneris orbitam ductas, & brutorum propaginem curas: Tu Deus Sadaij Angelorum cœtum distribuis: Tu fatidici Mercurij circumfers orbem & rationale hominum formas genus: Tu Deus Aedonai cœlestium animarum producis chorum: Tu celerem Lunę prębes cursum, & sanctorum mentem in hac mortali uita uultus tui splendere illustras atque decoras: O immensæ ac tremendæ potestatis magnitudo: Incomprehensibilis sapientiæ & prouidentiæ altitudo, quàm sublimes & reconditæ sunt uiæ tuæ. Omnis in te lingua consumitur, cogitatio fallitur, ratio cæcutit, mens caligat, & ueluti cœli fulmine absumitur. Sileat ergo uox, se cogitatio compescat, stupeat ratio, abscondat se mortalium mens, cuius silentium potior tua laus est: Ad te sempiterna & formidanda maiestas tollo animam meam: Ad te immensa pietas anxium effundo spiritum meum, te unicam salutis spem adoro, supplici & lachrymabili pectore imploro, ut inexhausta misericordiæ & largitatis tuæ scaturigine omnem in me nequitiã & impietatis culpam abolere, peccati & concupiscentiæ fomitem hebetare & extinguere digneris, ex orbitantemq; in me animum & densa ignorantiæ obductum caligine dirigas, & claritatis tuæ radio illumines, quatenus te patrem luminum cognoscere: Te omnium bonorum largitorem diligere, te diuitiarum culmen possidere, te denique uniuersorum bonorum summo, perfrui merear per infinita & sempiterna secula.

Supplex cœlestibusq; mysterijs pleno, ad impetrandum lumen gratiæ oratio.

GOMET. Tua ergo pijssima & diuinæ eruditionis plena iam habita oratione, qua tam scitè, & supercœlesti artificio trinam (iuxta rerum ordinem) cum decem paradigmaticis Dei nominibus componis & nectis machinam, mox ad ipsam quam perquiris ueræ salutis semitam explicandam superum nutu accedo. Tu igitur omnes animi uires intende, & subnexis his clausulis sedulò adhibe aures. Credo in Deum Patrem omnipotẽtem, creatorem cœli & terræ: Et in Iesum Christum Filium eius unicum, Dominum nostrum, Qui conceptus est de Spiritu sancto: Natus ex Maria uirgine: Passus sub Pontio Pilato: Crucifixus, mortuus & sepultus: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris: Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos: Credo in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorũ, carnis resurrectionem, & uitam æternam, Amen. *PHILAL.* Concisa & mutila nimirum, abstrusaq; uidentur hæc oracula, quæ latiorem haud dubiè explanationem, & intelligentiam requirunt: Idcirco imprimis hoc unum mihi declares efflagito. Nunquid horum omnium singulorumq; rationem & argumenta

Apostolorum symbolum iuxta uerborũ seriem.

menta

menta quærere atq; ſcrutari fas ſit. *GOMET.* Rationem argumentumq; diſtinguo. Aliud enim eſt, quod dialectici Demõſtrationem appellant, cui modis omnibus aſſentire mens cogitur: Aliud eſt quod Topicum uocant, cui nõ adeò firma cogitatione, ſed cum formidine quadam animus acquieſcit. Præmemoratarum igitur clauſularum ratio, primo modo ſumpta, ſeparatis puriſq; animis, qui non in opaco & mortali hoc corpore degũt, claro intuitu cognita & perſpecta eſt: nobis autem labilis & caduci corporis uinculo detentis, huiuſmodi certitudo, quamdiu peregrinamur in miſero hoc tenebrarum abyſſo, minimè conſtare poteſt: Idcircò ad harum clauſularum certitudinem & rectam intelligentiam ſolum topica argumenta (quibus magis quàm oppoſito animus adhæret) expetere fas eſt. *PHILAL.* Scrupuloſum & ambiguum nimis, uenerande Gometi, abs te nunc uerbum audire uideor, admiſſo namq; quod ea, quæ ad ſemitam requiruntur ſalutis nobis ſolum topica certitudine conſtent, fluctuabit ſanè, & in ancipiti uoluetur animus circa ea, quæ fidei ſunt fundamenta, quæ ſola mentis firmitudine & ſtabili cogitatione, haberi & credi debent ad ſalutem. *GOMET.* In te profectò (pace tua dixerim) mens fluctuat, & huc illuc, inſtar nauis ſaburra carentis circumfertur. *PHILAL.* Acriter nimiùm in me ſtomachari uideris, & cur' nam uir optimè? *GOMET.* Non' ne tu paulò antè unam nobiſcum aſſeruiſti: Neminem niſi ex ſuperueniente Dei dono, ſalutem & eius ſemitam conſequi poſſe, quemadmodum nec bruta animalia ſecundam adipiſcuntur perfectionem, niſi forinſecùs ab homine, cui illorũ labor deſudat, aliquid adminiculi ſuſceperint, quod & tu ex Ariſtotelis dogmate comprobaſti, & ad illud ſuperinfuſum gratiæ donum conſequendum, anxio & contrito ſpiritu omnipotentis auxilium imploraſti. *PHILAL.* Vera quidem narras, ſed quid inde colligis? *GOMET.* Palàm ex hoc te tecum diſsidere colligo, qui diuino tantùm munere patefieri nobis ſemitam æternæ ſalutis paulò antè admiſiſti, modò eandem ſola topica ratione conſtare præſumis. *PHILAL.* Fateor equidem me crebriùs, in huius rei examine mecum obluctari, ex eo quod non tali certitudine ſentio in me præſentiam luminis gratiæ, ſicut luminis naturæ, licet non reſpuam illud ſupercœleſte donum gratiæ, à patre luminum dari omnibus, qui id pura mente requirunt. *GOMET.* Quod de præſentia superni luminis nihil certi coniectes, è duobus alterum in cauſa eſt: Vnum, quòd nõ offeruntur (ut oportet) ea quæ uidenda ſunt in lumine gratiæ: Alterum, quod licet hæc ipſa debito modo oblata ſint oculo mentis: mens tamen minimè animaduertit. *PHILAL.* Clariùs obſecro hæc ipſa explicare libeat. *GOMET.* Quo faciliùs rem penetres, tibi exemplum in medium adducam: finge aliquem uegetis oculis & incolumi uiſu, claro ſub lumine cœli, uehementi tamen aliqua & ſollicita cogitatione diſtractum: Credis' ne hunc oblatum ſibi uiſibile corpus animaduertere? *PHILAL.* Nequaquam: fieri enim poteſt, ut uiſus uiſibile obiectum percipiat: neſciat tamen cogitatio externum ſenſum id uiſibile apprehendiſſe. *GOMET.* Et unde ergo hoc nunquid ex imbecillitate uiſus? *PHILAL.* Minimè: uiſum namq;, poſuimus incolumem. *GOMET.* An ex abſentia luminis? *PHILAL.* Nec idipſum: claro enim ſub cœli lumine hunc degere protulimus. *GOMET.* Quid igitur obſtat, quo minùs de rei ſenſibilis præſentia is iudicet? *PHILAL.* Obſtat quod inſpicientis cogitatio alijs intẽta diſtrahitur, & diuertit, nec ſe applicat ad ipſum foris perceptum ſenſibile. *GOMET.* Idem autem eſt diuertere, quod non aduertere? *PHILAL.* Idem ſanè. *GOMET.* Vnam ergo cauſarum, qua uidens claro lumine, inſcius ſit ſui uiſus, in aduertentiam eſſe probas? *PHILAL.* Probo quidem. *GOMET.* Age igitur, & rurſum reſpõde, ſi eundem uiſum incolumem, & ſereno cœlo, nulla auertat cogitatio, nihilominus ex rei uiſibilis abſentia aut non debita præſentia, non' ne impediri poteſt certa & perfecta

Quæ fidei ſunt fundamenta nõ omnino demonſtratiuis, ſed topicis & probabilibus argumẽtis innoteſcunt.

Cur non ſimili modo ſentiatur in nobis præſentia luminis gratiæ, ſicut luminis naturæ.

uidendi actio: qui enim ſplendente Sole nauigat pontum, ubi circumquaque nihil niſi aër & aqua, ambo tranſparentia, & imperceptibilia uiſu dantur corpora: Is licet tunc uiſum exerceat, ſe tamen exercere non ſatis dijudicat, eò quòd nihil coloratum (quod peculiare obiectum eſt uiſus) ſed nudum quendam lucis percipit ſplendorem. *PHILAL.* Huius rei ueritatem experientia me docuit, cùm pridem Thyrrenum ſinum traijcerem. *GOMET.* Noſcis ergo quo pacto ex inaduertentia, aut ex indebita rei uiſibilis pręſentia uidens ſe uidere non planè dijudicat: Quemadmodum igitur corporeo, ſic utique & intellectuali uiſui bipartitum hoc impedimentum contingere ſolet: in ſingulis namq; rebus percipiendis, ſenſus ipſe, ratio innata, & lumen gratiæ mutua proportione correſpondent. *PHILAL.* Noui utiq; geminum hoc obſtaculum corporeo uiſui contingere, ſed qua lege hoc ſpiritali uiſioni eueniat, audire deſidero. *GOMET.* Exquiſitũ namq; habemus, quemlibet ſana mente, & matura ætate hominem, intellectuali præditum eſſe uirtute, qua maximarum (ut uocant) propoſitionum comprehendere ſolet certitudinem (ut totum maius eſſe ſua parte) nullo adhibito præceptore, nec aliquo præeunte rationis diſcurſu: Talem autem ſibi uim ineſſe, homo minimè perpendit, niſi totum aliquid præſens cogitet, & exinde totum illud ad partem referat: Quorum alterum ſi defuerit, ut aut phantaſia non præſens teneat totũ, aut quamuis teneat, intellectiua tamen poteſtas alia cogitatione diſtracta idipſum totũ non cõferat ad partem, homo iſte ſe tali præditum eſſe poteſtate minimè perpendet, licet eam ſuapte natura, & reipſa habeat. *PHILAL.* Nihil eſt certius. *GOMET.* Eodem utiq; pacto de lumine gratiæ penſita, uidelicet cauſam, qua quis mente incolumis, inſcius ſit ſui luminis, eſſe, aut inaduertẽtiam, aut rei credibilis nullam (uel nõ debitam) præſentiam. Inaduertentia quidem, quando cogitatiua uirtus (quæ mediatrix, & nuncia eſt eorum, quæ comprehendit intellectus) ad terrena hæc uana umbracula flectitur. Abſentia autem uel non legitima præſentia tunc eſt, quando non proponuntur, uel minùs rectè explicantur ea, quæ credenda aut uiſenda ſunt in lumine gratiæ. In te igitur cauſam qua hæſitas & in ancipiti uolueris circa rerum credendarum certitudinem eſſe dixerim, non quidem inaduertentiam, quod te à teneris annis, ſpiritalia dogmata expetere, & ſummo ſtudio perquirere ſemper cognoui. Verùm huius incertitudinis cauſam, in te eſſe iudico, quod nondum propoſita, & ad amuſsim explicata ſunt tibi ea, quæ intueri oportet in ipſo ſuper infuſo gratiæ lumine. *PHILAL.* Verùm (uir ſapiens) coniectas, qui me minimè inaduertentiæ nota culpandum autumas. Nam (æterna ueritate teſte) quantulumcumq; terrenorum quandoq; illecebris (ut mortalis naturæ conditio requirit) indulgeam, neſcio quæ triſtitia & uecordia me apprehendat & occupet, atq; in plenitudinem ducat: Et dum exinde me rurſum ad rerum contemplationem, & ad cœleſtium ſpectacula recipio, mox reſipiſco, & omnem uitæ aſperitudinẽ permulceo, quod mihi non parum ſolaminis attulit, & ſem per ſpem præbuit, ſemitam inueniendi æternæ ſalutis. *GOMET.* Nihil ſit tibi formidinis (mi fili) nec ſanè fruſtraberis ſpe tua. *PHILAL.* Fœlix (ominoſe uir) præſagium, & omni applauſu dignum. *GOMET.* Ex omnibus deniq; hîc dictis coaceruare memẽto, abſonum non eſſe, aliquem participem eſſe luminis gratiæ, eundem tamen incertum eſſe de præſentia luminis, quo ſtante, reuertendum unde exordium habuit ſermo: quæſiuiſti enim, nunquid de ſingulis, quæ fidei ſymbolum continet, rationem petere & ſcrutari fas ſit, reſpondi non demonſtratiuam, ſed Topicam (cui magis quàm oppoſito animus adhæret) inquirere licere, nõ propterea quod abſq; eiuſmodi rationibus minimè pateat nobis uera ſemita ſalutis: ſtatim namq; antea oſtendimus hanc æternæ uitæ ſemitam, ſolum illuſtrata mente, & ſyncera fide nobis conſtare poſſe. Sed ratiocinijs utimur ad ea quæ ſunt fidei, quatenus præconceptæ

fidei

fidei actus omnibus animæ,tàm naturę,quàm gratiæ uiribus exerceatur,maneatq; intemerata fides solidior. Tum etiam ut hi,in quibus nondum lumen gratiæ refulget,quasi sopore perfusi,horum argumentorum rationumq; aculeo expergescant,& mentis oculos tergant,quo & ipsi participes euadant supercœlestis gratiæ luminis. Rationes siquidem non minori certitudine polliceor, quàm quibus Peripateticorum argutiæ, de diuinis absq; diuino spiritu philosophantur. *PHILAL.* Planè quidem adstipulatur his tuis monitis Aristotelis placitum,qui dum (secundo de cœlo & mundo uolumine) cœlestia corpora considerat,& illorum uarietates motuum causam inquirit. De difficilibus(inquit)paruæ & sufficientes rationes diligendæ sunt. Si igitur de mobilibus,quorum operatio & motus sensui subiacet,paruæ rationes sufficiunt, longè magis consentaneum erit, paruas rationes suscipiendas esse de rebus, quarum cognitio,non modò sensuum,sed naturalem quoque humanę rationis limitem transgreditur. *GOMET.* Rectè mi Philalethe & perdocte hucusque syllogizas: perge igitur mi fili, perge, & quicquid ambiguum atq; abstrusum tibi fuerit,in medium profer. Singula enim tibi explanabo,&(sancto Spiritu patrocinâte) credita & intellecta reddere conabor. *PHILAL.* Tripartita ergo hîc quæstio deposcitur: Prima quid uerbum (credo) designet: exinde, quânam lege,id,quod uerbum indicat uerum esse retineatur. Tertia cur idipsum, quòd uerum esse dinoscitur omnino credere oporteat ad salutē, cùm non cuiusq; ueri credulitas necessariò exigatur ad uitam beatam. Inprimis igitur occurrit,in proposito nobis symbolo uox & dictio. (Credo) cuius significatum prænuncies oportet. *GOMET.* Credere dicimus cogitare mente cum uoluntatis assensu: Dico cum uoluntatis assensu: quia per innatum rationis discursum etiam cogitamus, sed talis cogitatio scire nūcupatur: Credere autem nequaquā, eò quòd cogitatio per discursum rationis nō prouenit ex uoluntatis assensu,cùm hæc ipsa cogitatio omnem uoluntatis actum præcedat,nullum autem præcedens resultat uel pendet à posteriori. Cogitare(exempli causa)Deum esse incorporeum,hoc & credere, & scire dici & esse posset: scire quidem erit,quando legitima de hoc habita fuerit demonstratio, uidelicet syllogizando: Omnis infiniti uigoris substātia est incorporea,Deus est infiniti uigoris substantia: Ergo Deus est incorporeus:hac enim argumentatione perspecta, continuò conclusioni assentit intellectus, absque ullo imperio & opere uoluntatis. Credere autem erit, quàm nulla de proposito inducta fuerit ratio:tunc enim intellectus minimè propositam cōclusionem suscipiet, nisi inclinetur aliunde ad consentiendum: nulla autem inest homini potestas quę imperare posśit, & inclinare intellectum,pręter ipsam uoluntatem. Cogitare ergo,Deum esse incorporeum,nullo rationis discursu cogente, nō aliunde quàm uoluntatis assensu fieri potest, quod credere nuncupamus. *PHILAL.* Sed unde(dic obsecro)induci poterit uoluntas, ut proposito acquiescere faciat intellectum,quandoquidem ipsa uoluntas (quemadmodum omnis apprehensiua appetitio)non fertur neq; mouetur, nisi in id quod præcognitum fuerit & intellectum: Si ergo intellectus non prænouit rei credibilis certitudinē,quônam pacto excitari & induci poterit ad assentiendum uoluntas? *GOMET.* Scito Philalethe,quod pura rationis uoluntas,quasi Pedagogum & ducem habet spiritum,quemadmodum iumēta naturam, quod in nobis frequens experimentum demonstrat: Qui enim minùs utuntur discursu, sed latente quodam impetu feruntur,hi magis fortunati sunt,& præuident futura:quia non ancipiti & fallaci rationis motu ducuntur, sed à non errantibus cœlestium & supercœlestium aguntur influxibus. *PHILAL.* Ea quæ tu modò recensuisti: Peripateticorum traditioni ad amussim conuenire reperio: nam inde memoria & reminiscentia tractatu,Aristotel. taciti (inquit) præuident futura:quoniā proprij motus eos non infestant. Rursum tractatu,

Solidiores quā Philosophorum rationes de rebus diuinis author pollicetur.

De singulis symboli contentis quærendū,quid, quia,quare.

Credo.

de bona fortuna, sic legitur: A' Deo uecti, sine ratione impetum habent, ad aliquid operandum, & si quis interroget sic habentem impetum, propter quid hoc placet tibi operari, nescio inquiet, sed placet mihi sic operari: Hæc ibi. Quibus consentaneum uidetur, stabilem quendam dari mentis conceptum, quem absq; ratiocinio & argumentandi lege imperat uoluntas, quod credere appellari libuit: Exinde quærendum est, cur hunc ipsum credendi actum, omnino requirat semita æternæ salutis: Videtur enim quod animus mortalium lumine gratiæ decoratus, suapte natura, absq; ullo credendi actu possit summum unde emanauit bonum repetere, quemadmodum singularium rerum experientia atq; inductio declarat, quod ex indito naturæ instinctu sese (amoto prohibente) in propriam recipiunt originem. *GOMET.* Et nos utiq; tecum pariter asserimus, unũ quodq; propriæ naturæ instinctu eo remeare unde primordium habuit, dummodo impediens ablata fuerit occasio, quod etiam de animo humano præeunte in eo gratiæ dono, & impedimento sublato, uerum esse, nemo sapiens ignorat: Impedit autem & obstat, praua & coinquinata uolũtatis electio, qua mens ad terrena, & sordida carnis oblectamenta flectitur, eisq; effreni libidine indulget. Ignis, corpusculi instar, quandiu oleo, ceræ, aut cuilibet aëreo quo nutritur humori inhæret, exterminium quidem patitur, & procul manet ab ęthere, quo autem ignis iste, minùs inescatur pinguedine, eo magis flagrat sursum, & ad æthera tollitur. Cùm itaq; credere nihil aliud sit, quàm conuersio & accessus animi ad illud, in quod animus ipse tendit per actũ credendi, & auersio à cunctis obstaculum præbentibus. Consequens erit, ut omnis, qui animum ad cœlestem parentem transferre desiderat, is non aliunde, quàm per actũ credendi uotum suum explere possit: Quapropter concludendum, quod credere in Deum omnino requirit uera semita æternæ salutis. *PHILAL.* Si censendum est, quod per actũ credendi transferimur ad patrem luminum, fatebimur quidem omnibus communem fore semitam salutis, eò quòd actus iste credendi (ut paulò antè tradidisti) uoluntatis assensui committitur. Nemo est autem adeo ignauus & insensatus homuncio, qui non uelit semita uitę incedere, & sempiternam consequi salutem, & sic perfacilè absq; ullo scientiarum & disciplinarum studio, unusquisq; cõpos esse poterit uitæ beatæ. *GOMET.* Sic omnino censendũ est. Ipsa namque summi boni natura est, sese in uniuersum, pro aptitudine & modo recipientis effundere: scientiarum uerò acquisitio, licet decorem, & nonnihil commodi felicitati præstet, non tamen necessariò requiritur ad uitam beatam. *PHILAL.* Si tam paruo negotio adipiscimur salutem; quid ergo prohibet quin aut omnes, aut plurimi mortalium eam pertingant, & uitam consequantur æternam. (Quod tamen nec Peripateticorum nec sapientum Theologorum probat authoritas) qui paucos admodũ participes fieri ueræ salutis, paucissimosq; dari electos unanimes contendunt. *GOMET.* Quamuis facilis, & omnibus qui uelint, communis sit æterna salus, nihilominus tria sunt, quæ eam multotiens difficilem reddunt, & nõ omnibus communem fieri permittunt, exorbitantia naturæ, praua consuetudo, & concupiscentia terrena: Naturæ exorbitantia cõtingit his, quorum mens ex utero, uel morbo hebetatur, aut penitùs delirat: hi enim sic se habent ad ueritatis arcana, quemadmodum noctua, aut omnino excæcatum animal ad lumen, & claritudinem Solis, qui non nisi æquiuoca appellatione nuncupandi sunt homines. Praua autẽ consuetudo, quæ secundo loco obicem præbet ueræ saluti, est qua erroneis, & falsis traditionibus imbuitur homo, qui (nisi summo studio & labore) uix ad solidam ueritatis fidem instrui & erudiri potest, instar eius, qui obscuro, & diuturno carcere detentus, cùm exeat liber ad auram, tunc Solis splendorem (nisi longo pòst tempore sensimq;) minimè intueri & perspicere ualet. Tertium, & quod uehemẽtius salutis semitæ repugnat, est luxus inanis, & terrenorum illecebræ,

Quare credere oportet ad salutem.

Tria præbent obstaculum ne communis omnium sit salus.

illecebræ, quæ (ut in præhabitis memini) inaduertentiam pariunt, mentem abdicant,& procul eliminant à femita uitæ æternæ. *PHILAL.* Hęc ueritati & Peripateticorum dogmati undiq; confona uidentur. Primò namq; Ethicorũ libro (ubi de beatitudine, quæ in hac mortali uita haberi pofsit, agit) afferit Ariftoteles fœlicitatẽ, quid ualde commune effe, cùm pofsit cunctis exiftere nõ orbatis ad uirtutem, per difciplinam quandam & diligentiam: Ex quorum uerborum fono intelligere licet, Philofophum ftatuiffe, fœlicitatem omnibus fore communem, abfque aliarum fpeculatiuarum fcientiarum aceruo, fed per aliam quandam diligentiam atq; difciplinam. Nulla autem dari, neq; excogitari poteft difciplina & diligentia, quæ omnibus communis fit, ad humanam beatitudinem confequendam, nifi illa quæ facilem, & omnibus communem uiam & femitam contemplandi obiectum, & ipfum omnium bonorum fummum, qua contemplatione totam humanam fœlicitatem confiftere idem Ariftoteles Ethicorum decimo, lõgo examine demonftrat. Cùm igitur eiufcemodi contemplatio non pofsit per fcientiarum indagationem omnibus effe cõmunis, relinquitur, ut per folam credulitatem & fidem peragatur. Qui enim fummi boni contemplationem, per fcientiarũ ftudia & fyllogizandi legem, ut Peripateticorum fapientes exercet: Similis quidẽ eft illi, qui diuturno & improbo labore domicilium fabricat, ut ipfum inhabitet. Qui autem fola fide, rei certitudini inhæret, & inde ad ipfius crediti fummi boni contemplationem mentem erigit, comparandus eft illi, qui ab alio iam extructam domum, nullo fuo adhibito labore inhabitat. At manifeftum eft, longẽ facilius & communius effe hominibus domicilium inhabitare ab alio conftructum, quàm quod incolæ ipfi, uelint id priùs habitandi gratia conftruere. Si ergo fœlicitas quæ in lubrica hac uita dari poteft, nõ omnino poftulat argumentandi difciplinam, fed per folam credulitatem & fidem facilis & ualdẽ cõmunis admittitur, confequens eft, & ipfam futuri feculi falutem (quæ ueram huius uitæ fœlicitatem fequitur) facilem & communem fieri per folam fidem & credendi actum. Quapropter philofophorũ dogmata, omnibus his tuis documentis non modò non aduerfari, fed pafsim etiam adftipulari planẽ cognoui. Nunc igitur progrediamur, & ad reliqua enucleanda, fuperum patrocinio, properemus. *GOMET.* Perge, perge mi fili, ac fingula pro nutu require, & ego (iuuante Chrifto) nihil tibi inexploratum uel ambiguum relinquam. *PHILAL.* Didici à te hactenus neceffarium effe ad fempiternam falutem credere in ipfum bonorum omnium fummũ. Symbolum uerò profitetur credere in Deum: hanc aũt Dei appellationem, etiã cœleftibus & fupercœleftibus numinibus, fæpiùs accommodari legimus, quapropter fufpicio foboriri pofsit, quod nõ modò in fummum, fed & in quemcunq; deorum credere eiq; adhærere fatis fit ad beatã uitam. *GOMET.* Non attendis Philalethe quid mox in eadem claufula fubnectatur? Ait enim: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Quippe omnipotentiã folum Deorum omnium maximo conuenire nullus eft qui ignorat. Cur autem adijciatur dictio, Pater, in fequentibus audies. *PHILAL.* Quamuis compertum habeatur, fi alicui attribuenda fit omnipotentia, eam maximẽ adfcribendam effẽ deorum fummo: ambigo tamen, an nullo modo, aut faltem neceffario omnipotentia in aliquo entiũ admittenda fit, cùm plura proferantur, quæ nulla conditione, in uniuerfo rerum ambitu dari uel exiftere pofsint, puta aliquid effe fimul, & non effe, aut non præterijffe quod præterierit, & id genus, quæ per nullam, uel etiam immenfam poteftatem effici queunt, ideò neq; conueniens effe uidetur alicui, ac ne ipfi quidem omnium rerum fummo omnipotentiam afcribere. *GOMET.* Te inconfiderantia & indifcretio uocum ambigere & hæfitare facit. Aliud enim eft dicere, poffe omnia facere: Aliud, omnia poffe fieri. Datur (exempli caufa) fumma fapientia uir, cui iure attribuitur poffe exactẽ docere omnia, fed

Longẽ faciliùs per fidem quàm per fciẽtiam, falutem confequimur.

In Deum Patrẽ omnipotentem.

Aliud eft poffẽ omnia facere, aliud poffe omnia fieri.

non datur auditor,de quo uerum ſit dicere,poſſe exactè omnia perdiſcere, alioquin poſſet & ipſe auditor in ſummæ ſapientiæ uirum euadere, & ſic duo darentur in eodem genere ſumma,quod euidenter (ut in ſequentibus audies) inuiolabili rerum ordine repugnat. Eadem utiꝗ lege iudicandum, Deum immenſa eius poteſtate omnia poſſe efficere: natura uerò entis minimè apta eſt, ut poſsit omnia fieri: Et quemadmodum non poſſe doceri, non arguit inertiam uel ignorantiam docentis, ſic non poſſe produci, aut fieri, nullo modo indicat impotentiam agentis,ſed imbecillitatem & inhabilitatem recipientis. *PHILAL.* Biformem utiꝗ(ni fallor)quam protuliſti potentię conditionem docuiſſe uidetur Ariſtoteles,Diuinæ ſapientiæ nono,unam actiuā,aliam paſsiuam uocitans: Verùm an detur actiua poteſtas, quæ agere poſsit, id quod nulla paſsiua potentia,pati & ſuſcipere queat,indiſcuſſum ibi relinquitur. Ex aſsignata tamen per te ratione & rei experimento agnoſco,non eſſe inconueniens, effectricem omnipotentiam, ſummo rerum conditori Deo attribuere, licet nulla uirtus paſsiua omnipotentiæ agentis reſpondeat. An uerò omnino oportunum ſit in Deo omnipotentiam credere nondum perpendo. *GOMET.* Hoc facilè uidere licet ex ſermone qui ſtatim in eadem ſymboli clauſula ſequitur,dicente: Creatorem cœli & terræ:cùm enim creatio,nihil aliud ſit,quàm rei productio de nihilo:talis autem productio, nō niſi à potentia infiniti uigoris fieri poſsit: Infinitus uerò uigor omnia efficere queat: Reuincitur,quod Deum creatorem uniuerſi,omnipotentem profiteri & credere oporteat. *PHILAL.* At de hoc ipſo,per te aſſumpto uidelicet,quod aliquid producatur de nihilo magis dubito,an credere liceat,quando uniuerſa recentiorum Peripateticorum ſchola creationem rerum inopinabile & fantaſticum quiddam exiſtimat,& mundum motumꝗ perpetuum eſſe,& fuiſſe autumat. *GOMET.* Non rectè ſapiunt,qui Stagiritam eiusꝗ aſſeclas creationem reſpuere arbitrantur:hi enim minùs cōſiderant, quod creationis pronunciatio duo,unum per ſe,alterum per concomitantiam deſignat. Per ſe indicat creatio productionē ex nihilo,& in nihilo. Dico ex nihilo: quia terreſtris uirtus gramina ſegetesꝗ producit,non tamen ex nihilo,ſed ex præexiſtēte ſemine. Dico iterum in nihilo:quia & ſol ſplendorem producit ex nihilo: id eſt, ex nulla portiuncula ſplendoris præiacente, non tamen producit ſplendorem in nihilo,ſed in aëre,uel quouis diaphano recipiente:Quòd ſi fieri poſſet,ut lux, quā perpetuo ſol tranſmittit,exiſteret abſꝗ aliquo ſuſcipiente,tunc lucis productio,uera diceretur creatio. Alterū uerò quod creationi concomitanter adſcribimus,eſt quod eiuſcemodi productio denuò facta ſit, cū priùs nulla fuerit,ut ſi nūc ſplendorem emitteret ſol,quem antea minimè effuderit: hoc enim penitùs aduentitium eſt creationi.Idcirco qui renuit creationem ſubiiſſe temporis primordia,nō tamen propterea cenſendum erit, hunc creationē renuere. Quemadmodum illuminationis ratio non tollitur ex hoc, quod illuminatio ſolem comitatur perpetuò. Ipſe igitur Peripateticorum princeps, ex quo ſimplicem admittit rerum emanationem, ab ipſo uniuerſorum factore Deo, ueram haud dubiè creationem rerum profitetur,licet(ex abſentia luminis gratiæ)reſpuat fortè alterū,quod ex aduentitio creationem ſequitur. *PHILAL.* Quamuis hæc creationis explicatio cohæreat,duo tamen ſunt, quæ indagari & ſciri oportet: primum, ubinam hanc dari creationem Ariſtoteles docuerit, & quæ ſyllogiſtica ratio aſsignari poſsit,quæ idipſum demonſtret. Secundū, Creationis ueritate cognita, uidendum eſt porrò, quónam argumento conſtet illud alterum,quod aduentitiū eſſe creationi affirmas. *GOMET.* Non erit difficilè Peripateticorum iactis fundamentis huius propoſiti ueritatem reuincere:qui enim rerum omnium unum dari principium probat, & eiuſcemodi creationem negat,contradictionē implicat,& ſeipſum redarguit, quod & tu ipſe fateberis, ſi rectè,ut ſoles,ad interroganda reſpondebis. Dic igitur quæſo,

Creatorem.

Creatio omnipotentiā depoſcit.

Veræ creationis explicatio eſt productio ex nihilo & in nihilo.

quæso,non'ne primam omnium rerum causam dari Peripateticorum dogma demonstrat? *PHILAL.* Certum est,alioquin in infinitũ progrederetur causarum series. *GOMET.* Quæ prima est causarum,non'ne & eadem,summũ maximumq; erit in uniuerso rerum ambitu? *PHILAL.* Aperte id constat: nam(ut diuinæ sapientiæ decimo traditur) sicut in quocumq; genere rerũ datur unum maximum, sic & in tota latitudine entium datur unum, quod omnium est principium & maximum. *GOMET.* Cùm autẽ quatuor sint causarum genera,in quónam horum, primam illam omnium rerum causam collocandam existimas? An in genere causæ efficientis, aut potiùs formalis, aut materię,aut finis? *PHILAL.* Cùm harum quatuor causarum prior sit finalis(finis enim inducit efficientem causam ut agat) cuius intuitu parat materiã agens,& iuxta finis exigentiam introducit formam.Ideo primam omnium aliarum causarum finem esse censeo. *GOMET.* Non autem efficientem & producentem? *PHILAL.* Minimè. *GOMET.* Admittis ergo, entia aliqua dari,quæ non sunt producta à causa prima? *PHILAL.* Sic censendum uidetur. *GOMET.* Aut igitur entia illa prorsum improducta sunt, aut producuntur aliunde, quàm à causa prima. *PHILAL.* Entia aliqua omnino improducta existimo,ut cœlestia:aliqua uerò producta assero,ut subcœlestia. *GOMET.* Cœlestia igitur penitùs improducta affirmas? *PHILAL.* Sic affirmandum puto. *GOMET.* Quod autem improductum est,non'ne existentiam habet à seipso? *PHILAL.* Quid ni? *GOMET.* Quod à seipso habet,ut sit,non'ne tantum est, quantum esse desiderat? *PHILAL.* Ita sentiendum, nisi adsit prohibens. *GOMET.* Non potest prohiberi, aut impediri res,quæ non pendet ab alio. Nam (ut septimo de auditu, tuus te Stagirita docuit)quod aliunde prohibetur à motu,nõ mouetur à seipso, sed ab alio: quod igitur esse habet à seipso, non potest impediri aliunde, quin totum habeat quod desiderat. *PHILAL.* Tametsi affirmem, id non posse prohiberi aliunde:nihil tamen obstat,quin idipsum ob imbecillitatem,quam suapte natura sortitum est,nequeat totum attingere quod desiderat. Quemadmodum hallucinator,qui Solis splendorem intueri uelit,sed imbecillitas naturę atque occasio,id non permittit. *GOMET.* Quod hallucinator capax non sit solaris radij,in causa est: quia is pendet aliunde,puta ex intemperie seminis, aëris, cibi,potus & stellarum influxu.Si autem hallucinator ille faber & opifex fuisset suijpsius,putas'ne aliquid desideratę perfectionis sibi defuisse? *PHILAL.* Minimè puto. *GOMET.* Quod igitur à seipso habet esse,tantum capacitatis & aptitudinis obtinet quantum uult, & consequenter tantum habebit de entis perfectione,quantum desiderat. *PHILAL.* Effugium nullum uideo, quin & ego idipsum tecum sentiam. *GOMET.* Desideratur autem in quacumq; re appetibili, summum quod haberi poßit? *PHILAL.* Nemini dubium. *GOMET.* Habens igitur esse à seipso,id utiq; & capacitatis & perfectionis summum obtineat necesse est? *PHILAL.* Neq; hoc renuere possum. *GOMET.* Dabitur itaq; iuxta tuam hypothesim,aliquid summũ, maximumq; in rerum ambitu, præter causam omnium primam? *PHILAL.* Dari uidetur, *GOMET.* Prima ergo causa, non obtinebit summum, quod sicut in singulis generibus(ut tu paulò antè ex Aristotelis sententia admisisti) sic in uniuersa entium latitudine datur unum omnium aliorum metrum & summum. Et sic unum duntaxat datur in rerum ambitu summum & non plura. Tu autem primam causam, & quod improductum est à causa prima pariter admisisti esse summum. Aut igitur duo dabis summa, aut fateberis primã causam non esse summum,quo palàm redarguis fallisq; teipsum.Relinquitur ergo nihil præter causam primam à seipso & improductũ existere. *PHILAL.* Idipsum affirmem oportet. *GOMET.* Quicquid igitur cõtinet uniuersum, productum esse fateris,& non quidem ab alio, quàm à causa prima, alioquin

in in-

in infinitum esset progressus. Cùm autem eadem productrix & efficiens causa dicatur, reuincitur, Deum non solùm finalem (ut tu existimas) sed & efficientem omnium rerum causam existere. *PHILAL.* Et hoc pariter admittendum. *GOMET.* Ea ergo, quorum efficientem causam Deum affirmas, ex aliquo'ne, an in aliquo, aut protinùs de nihilo, & in nihilo produci putas? *PHILAL.* Quid'nam prohibet quin ex aliquo, aut in aliquo producantur? *GOMET.* Dicito queso, illud ex quo uel in quo entia illa produci existimas, an à seipso uel ab alio, esse habeat. *PHILAL.* Non quidem à seipso: obtineret enim (ut paulò antea docuisti) in rerum ambitu summum: Quapropter ab alio, uidelicet à causa prima id productum esse oportet. *GOMET.* Eadem rursus quæstio resultat, id ex quo, uel in quo entia produci, cõtendis, nunquid ex aliquo, uel in aliquo alio producatur, nec'ne? *PHILAL.* Quid enim respondeam in promptu non habeo, in infinitum namq; abibit quæstio. *GOMET.* Non datur autem in infinitum progressus. *PHILAL.* Manifestum est. *GOMET.* Ergo standũ est in aliquo, quod non ex alio, uel in alio, à causa prima producitur, eritq; eiusmodi productio ex omni parte de nihilo. *PHILAL.* Id planè sequitur. *GOMET.* Cùm igitur uera (ut ostensum est) creationis ratio, sit productio rerum ex nihilo, & in nihilo, uidelicet ab ipsa omniũ causarum prima, quam Deum appellamus, concludendum iuxta Peripateticorum fundamenta Deum rerum omnium cœli & terræ creatorem existere. *PHILAL.* Concluditur ni fallor, ex prædictis, aliquid tandem dari quod à prima causa, ex nihilo & in nihilo productum sit, sed propterea nõ reuincitur Deum Creatorem esse uniuersi cœli & terræ, nihil fortè prohibet, quin primo producta creatura reliqua ꝑducat, quę deinceps sunt entia. *GOMET.* Si creatura produceret aliquid, ab extra, daretur creaturæ creandi facultas. Hoc aũt cum fieri nõ posit, relinquitur, solum Deum cœli & terrę creatorem existere. *PHILAL.* Sed qua argumentandi forma monstrabis, quod creandi potestas, creaturæ dari nequeat? *GOMET.* Creandi facultas infinitum uigorem requirit: nulla autẽ creatura infiniti est uigoris, alioquin & ipsa obtineret summum, quemadmodum & creator. *PHILAL.* Rectè quidem infers, modò probes assumptum, quod creandi potestas uigorem exigat infinitum. *GOMET.* Huius certitudinem ex octauo de auditu planè uidere licet, ubi docet Stagirita: Si motus fieret in non tempore, motor esset infiniti uigoris. Cùm enim eandem habitudinem habeat productio ad non ens, quam habeat motus ad non tempus, eodem siquidem interuallo, distat productio rei à nõ ente, quo & motus à non tempore: Cùm ergo uirtus mouens in non tempore, infiniti sit uigoris, igitur & uirtus rem producens ex non ente, uigoris erit infiniti. *PHILAL.* Quod ita censendum sit, ex Peripatetico per te adducto fundamento planè dijudico. Sed qua de causa, & quomodo sequitur, quod productio ex non ente uigorem exigat infinitum, audire desidero: hoc enim ex Aristotelis ratiocinijs deducere nõ potui. *GOMET.* Perfacilè intelliges, si hæc quæ modò propono, rectè perpendas. Sint hîc duæ portiunculæ ignis, quarum una ex pedali magnitudine aëris quadrupedalem producat ignem: altera uerò ex semipedali tãtùm, aëris eiusdem, quadrupedalis magnitudinis educat ignem, quam harum duarum ignis portionum plus uigoris habere diceres? *PHILAL.* Plus haud dubiè uigoris obtinet ignis portiuncula quæ de semipedali, quàm illa quæ de pedali magnitudine aëris quadrupedalem educit ignem. *GOMET.* Qua autem proportione, unam harum particularum, alteram uigore excedere iudicas? *PHILAL.* Proportione quidem dupla. *GOMET.* Age ergo, & rursum responde, nónne adhuc plus uigoris habebit ignis portio, quę ex semipalmari magnitudine aëris, quadrupedalis magnitudinis ignem generat? *PHILAL.* Plus utiq; in quadruplo uigoris habebit. *GOMET.* Et quónam dictamine eiuscemodi mutuo uirtutũ excessum dịju-

Cœli & terræ.

Nulli creaturæ dari potest creãdi potestas.

ſum dijudicas. *PHILAL.* Dijudico ex eo, quòd quanto longiùs diſtat terminus unde agens incipit operari, à termino ad quem agens operando proficiſcitur, tantò ualidior erit uirtus agentis: Quemadmodum ſi eodem temporis ſpacio perueniat Romam, is qui iter aggreditur Auguſtæ Vindelicorum, & is qui iter arripuit Bononiæ, compertum erit illum multo plus roboris obtinere, qui iter aggreditur Auguſtæ, quàm ille qui iter arripuit Bononiæ: Sic utiq; manifeſtum eſt, longiùs abeſſe ſemipedalem, quàm pedalem, & adhuc, longiùs ſemipalmarem, quàm ſemipedalem magnitudinem aëris à quadrupedali magnitudine ignis. *GOMET.* Rectè iudicas, ſi ergo abſq; limite diſtaret terminus unde exorditur, à termino in quem tendit actio agentis, nonne huius ſine limite latitudinis tranſitus immenſam, & ſine limite uirtutē expeteret. *PHILAL.* Némini dubium. *GOMET.* Cùm igitur non ens ſeu purum & ſimplex nihil in immenſum diſtet ab ente (eò quòd ſi infinities multiplicies ipſum nihil, nunquam pertinget limitem entis.) Idcirco reuincitur, quod uirtus, quæ aliquid de puro nihilo transfert & producit adeſſe, infiniti uigoris exiſtet. *PHILAL.* Video equidem me his tuis ratiocinijs, ita in anguſtum eſſe productū, ut iam nullius effugij ſit mihi locus, quin id quod paulò antè procul, ut maximum inconueniens reieci, nunc firma & clara intelligentia acceptem, uidelicet, quod creandi poteſtas uigorem exigat infinitum, & nulli creaturæ cōmunicabilem: Vnde concluditur, ſolum & unicum Deū omnipotentem cœli & terrę creatorem exiſtere, ueruntamen ut mens & ratio undiq; conquieſcant, aliqua Ariſtotelis teſtimonia, quę talem mundi creationem probent in medium adducere libeat. *GOMET.* Complura ſanè (ſi Ariſtotelis ſcripta reuoluas) reperies loca, quibus Deum producentem & efficientem rerum cauſam exiſtere philoſophus probat. Cùm autem à nobis oſtenſum ſit productionem rerum, non niſi de puro nihilo fieri poſſe, idem erit dicere, Deus produxit, quod Deus creauit uniuerſum. *PHILAL.* Nemo ambiget, quin is, qui aſſerit Deum efficientem rerū eſſe cauſam, eundem quoque rerum creatorem affirmet. Sed quod Ariſtoteles Deum cenſuerit efficientem eſſe rerum cauſam nondum uideo. *GOMET.* Legitur enim diuinæ ſapientiæ ſecundo: Primum dari principium, quod alijs omnibus ita cauſa eſt ut ſint entia, ſicut primum uerum cauſa eſt aliorum ut ſint uera. Conſtat autē, quod primum uerum (hoc eſt propoſitio per ſe manifeſta quam maximā uocant) efficientem eſſe cauſam, ut concluſio ſit uera. Ergo & primum efficiens, cauſa eſt aliorum ut ſint entia. Rurſus diuinæ ſapientiæ 12. traditur, à primo ente dependere cœlum atq; naturam. Conſtat autem rectè inſpicienti, ibi fieri ſermonem de dependentia, qua motus dependet à motore: id eſt, à producēte & efficiente motum. Dependet ergo cœlum atque natura à primo principio Deo, tanquam ab efficiente & producente: Si deniq; Ariſtoteles uarijs in locis probat, primum dari motorē, à quo manat & producitur motus æternus, qui (omnium Peripateticorum ſententia) propria eſt cœlorum operatio & actio, quę cùm pendeat ab ipſo motore efficiente, neceſſe eſt ut ipſa quoq; ſubſtantia & exiſtentia cœli, pendeat ab efficiente. Si enim cœlum à ſeipſo haberet exiſtere, haberet utiq; à ſeipſo operari, quod Ariſtotelis doctrinæ & ſanæ rationi multis quidem modis repugnat. Sileo nunc magnum Peripatetici dogmatis interpretem Auerroim, qui diuinæ ſapientiæ 12. Deum uocat agentem, omniumq; rerum ſollicitudinem & curam gerentem, qui ſolus rebus æternitatem largitur, & nō ſolùm motu, ſed & eſſe, & permanentiam miniſtrat: Idem tractatu de ſubſtantia orbis: Videmus (inquit) cœlum habere unam uirtutem, non tantùm mouentem omnia, ſed agentem & conſeruantem omnia: paulò pòſt ſubnectit: Quidam dixerunt Ariſtotelem nō dicere cauſam agentem, ſed mouētem tantùm, & illud eſt ualde abſurdum. Hęc ille. Si deniq; rem recta ratione examines, ſi & Ariſtotelis eiuſq; interpretis Auerrois, eiuſq; præci-

Ariſtoteles & eiuſq; commentator Auerrois, uarijs locis, Deum efficientem rerum cauſam eſſe pronunciat.

præcipuorum philosophorũ traditiones perpendas, nec te quorundam præstigio capi & fascinari permittas, luce clarius intelliges, Deum (qui est super omnia benedictus) omnium rerum causam esse agentem & producentem, & ideo uerum cœli & terræ creatorem existere. *PHILAL.* In tuam profectò sententiam me protinùs uenire cõpellis, nec quicquam modò certiùs habeo, quàm quòd optimus ille maximusq; Deus creator sit uniuersorum, ueruntamen id quod ex aduentitio creationi attribuis, eam scilicet tẽporis sortitam esse primordium, nondum ex his conijcere potui: Quapropter adhuc alio & uberiori quidem de his scrutinio est opus. *GOMET.* Quamuis huius quæsiti assertio Stagiritæ, eiusq; assectarum traditionibus uideatur aduersa: nos tamen eosdem proprijs suis superabimus & uincemus telis, superna gratia cooperante: Tu itaq; uires intende, & sedulò ad interroganda responde. Non'ne hactenus iuxta Peripateticorum dogma exploratum habemus, Deum productricem & creatricem rerum causam existere? *PHILAL.* Fateor quidem. *GOMET.* Quod autem producitur non habet à seipso uim essendi, sed quicquid habet, cepit aliunde. *PHILAL.* Compertum est. *GOMET.* Si ergo abstuleris ei totum quod habuit ab alio, nullius entitatis particeps relinqueretur? *PHILAL.* Haud dubiè. *GOMET.* Ens itaq; productum, à seipso habet non esse. *PHILAL.* Constat. *GOMET.* Quod autem res habet à seipsa, nónne id prius competit rei, quàm id quod habet aliunde, puta habet à se cæra mollitiem: aliunde uerò Cæsaris imaginem. Ideò prius inest cæræ mollicies, posterius uerò imago, habet & homo à se ignorantiam rerum, sapientiã uerò aliunde, ideò prius tempore particeps est ignorantiæ quã sapientiæ. Ens itaq; productum cùm à se habeat non esse, aliunde uerò ut sit, consequens est, quod uniuersum productum & creatũ, prius habuerit non esse, quod & tuus Stagirita diuinæ sapientiæ nono planè docuisse uidetur, dum probat in eadẽ re numero, posteriorem esse actum quàm potentiam: Actus autem nihil aliud est, quàm esse existere, potentia uerò contrarium. *PHILAL.* Non uidetur ex his id colligi posse, quod niteris, scilicet uniuersa entia temporis subijsse primordium: Et licet non inficier, quin ea, quæ per transmutationis uicissitudinem educuntur ex aliquo preiacente, priùs sint potentia quàm actu, ut Stagiritæ probat authoritas: hoc tamen minimè admittitur in his, quæ producũtur de nihilo. In cæra namq; prius est non esse, quam esse imagines, & in homine prior est ignorantia quàm scientia, sed hæc ambo aliquid erant, cui inerat potentia ad rem introducendam: Vbi uerò productio fit de nihilo, non potest præesse potentia actui: si enim potentiam præfuisse contendas, præfuisset sanè aut in ipsa re producibili aut in producente, sed neutrum esse potuit: rei enim de nihilo producibilis, nihil præexistebat quod subijceretur potentiæ: Producens uerò cùm actus sit purissimus, ei nihil susceptiuæ potentiæ attribui fas est, tum etiam sequeretur idem esse producẽs & productum, creatorẽ & creaturam: In quo enim est potentia, in eodem est, qui inducitur & educitur actus: Relinquitur itaq; ut in re de nihilo producta, nulla præfuerit potentia actui. *GOMET.* Quamuis demonstratum & manifestum sit, Deum purum undiq; actum existere, & quod rerum de nihilo productarum nulla præfuerit potentia actui: nihil tamen prohibet quin creauerit & produxerit aliquando, & nõ antea, ita quod ab æterna uoluntate dispositum sit, ut tali tempore noua proueniat actio: Et sic rerum de nihilo productarum non esse, omnino illorum precesserat esse. *PHILAL.* Scyllam (uir optime) euitare uolens, incidere uideris in Carybdim. Hoc enim potissimùm ratio refugit, quod ab æterna & uniformi uoluntate, noua prodeat actio. Sciscitor enim abs te, quando illa noua (ut ponis) rerum facta erat productio, nunquid producentis uoluntas eodem modo se habuerit ut antea, nec'ne? Si non, non igitur uniformis erat Dei creatoris uoluntas, si sic? Ergo eodem modo se habuit effectus ut priùs: causę enim

Quomodo creatio sortita sit tẽporis primordium.

Quod res habet à seipsa prius est, quàm id quod habet aliunde.

Ab æterna & uniformi uoluntate non fit noua actio.

enim & effectus (ut secundo de auditu traditur) eandem semper proportionem seruant: priùs autem erat sub non esse, igitur & post, & sic nulla undique fieri potuisset rerum productio noua. Accedit ad hoc, quod uoluntatis obiectum est bonum: Bonum autem & ens (ut quarto diuinæ sapientiæ traditur) se mutuo comitantur: ille ergo, qui ab æterno & perpetuo uult ipsum esse, nullo momento permisit ipsum non esse. *GOMET.* Licet Peripateticorũ more, & perspicaci solertiq; ingenio syllogizes, nihilominus contrariũ huius sensus ipse demonstrat. Multa siquidem, immò uniuersa sublunaria, denuò generari cernimus, quæ post modicam temporis periodum in putredinem & corruptionem uertuntur: Quemadmodum igitur in his permittit diuina bonitas aliquid rerum existentium quandoq; non esse, sic pari lege permisit quandoq; non esse uniuersum, quod exinde suo tempore produxit de nihilo. *PHILAL.* Sensus, quod in medium producis, testimonium nihil ad propositum hoc afferre uel ei adimere uidetur: Aliud est enim priuatio seu carẽtia uniuersi, aliud huius uel illius, puta, Socratis uel Platonis. *GOMET.* Si quoduis etiã indiuiduum entium bonum est, ergo & cuiusq; etiam indiuidui carentia malum erit. Cùm autẽ summi boni uoluntas nihil uelit mali, & nihilominus harum rerum uicissitudinem & corruptionem permittit & sustineat: pari ergo modo & illam uniuersi carentiam permittere potuit. *PHILAL.* Tua hæc argumentatio à simili, nihil (pace tua dixerim) ad rem facere uidetur: permittit enim inuiolabilis ordo rerum plerumq; parum mali, quo deterius malum caueat, aut ingens inde bonũ eueniat: Cùm enim chaos istud informe (ut primo de auditu physico traditur) aptum natum sit, omnes sensibilium rerum formas suscipere, quod in eò (ut decimo diuinæ sapientiæ Cordubensi placuit) sunt omnes perfectiones & formæ in potentia, quæ actu sunt in motore primo, & cùm quælibet portiuncula illius informis materiæ æquè apta sit, ut omnes sensibiles in se formas suscipiat, idq; simul fieri & expleri nequeat (mutuo enim se pellunt contraria) ideo miserta est natura parẽs, & quod simul fieri non potuit, generationis uicissitudine peregit. Quamuis igitur prioris indiuidui formam amittere malum sit, minùs tamen malum est, quàm omnium aliarum formarum carere multitudine. Eodem modo, licet bonum sit, unius indiuidui seruare formam: melius tamen & diuinius est omnium formarum sensibilium, participem fieri, quàm unius formæ tantùm, puta, nuda terrestris glebulæ materia, seu massa haud secus apta nata est ad suscipiendam formam & perfectionem aquæ aëris, ignis, metalli, plantæ, iumenti, hòminisq;, quàm formam & perfectionem terræ. Sed cùm una eadem materiæ portiuncula, his omnibus formis simul adsociari nequeat: Ideo terrestrem formam, qua iam satiata est, amittit, & formam sibi uendicat aquæ, cumq; rursus eadem materiæ particula potita fuerit forma aquæ, eam quoq; deserens, se ad aëris formam aptat, & sic sensim progreditur, quousq; totam sensibilium rerum latitudinem (ut secundæ cœli Auerrois loquitur) cõpleuerit. Eodem quidem tramite singulæ cœlestium corporum partes agilitate, & spiritali ui præditæ, primumq; motorem æmulantes, ubiq; præsto esse efflagitant, quod quia simul, eodemq; momento persoluere nequeunt, ideo successiuo & rapidissimo in gyrum motu id uoti explere nituntur. Eadem lege rationalis (quem possibilem & materialem uocant) intellectus, cùm omnium intelligibilium capax sit, omnia uerò simul concipere non ualeat: Ideo ab uno in alterum discurrere & euagari nõ desinit, quousq; uniuersum rerum intelligibilium ambitum peragrauerit. *GOMET.* Auditu digna quidem, sed plura, quàm proposita quæstio requirat attulisti. Verùm sic quandoq; sermonis & rerum series deposcit, ex omnibus deniq; his dictis colligere uideris, mundi & uniuersi conditorem, harum sensibilium rerum corruptionẽ, & non esse permittere, quatenus in quacunque portiũcula materiæ, prout innata eius aptitudo & potentia postulat, tota

Permittit rerum ordo parum mali, quo deterius malum cauetur, aut ingens inde bonum eueniat.

Epilogus.

formarum latitudo compleatur, & sic parũ mali permisit naturæ ordo, ut deterius malum caueatur, & exile bonum negligit, quo maius & diuinius bonũ sequatur. *PHILAL.* Ad hunc scopum tota præhabita nostra tendit oratio, ex quo tandem colligo, quod horum corruptibiliũ exemplum ad uniuersum rerum ambitum, minime comparari liceat, ita ut argumentari uelis dicendo: In cunctis his generabilibus non esse, præcedit illorũ esse: Ergo & ipsum esse, uniuersi olim precesit nõ esse. Quapropter idem adhuc inter nos saxum uoluitur, uidelicet, cùm rerum omnium conditoris uolũtas sit uniformis, & nulla in parte mutabilis, qui semper atq; perpetuo uult bonum, fieri non posse uidetur, ut uniuersa entium latitudo producta sit denuò, postquam prorsus nõ fuerit, & quod potentia uniuersi (quemadmodum indiuiduorum generabilium) præcesserit actum, unde id quod aduẽtitium est creationi aliunde & solidiori argumento probes oportet. *GOMET.* Suspicor (Philalethes) si singula quæ ad hoc quæsitum spectant, hic enodare uelim, ne longior quàm huius cõpendij intentio patiatur, noster reddatur sermo: Idcirco examen, de noua & temporaria productione uniuersi (quod ex aduentitio creationi attribuendum diximus) alibi (uita comite) persoluturum polliceor. Hîc autem satis fore duxi, si cuncta huius sublunaris machinæ entia, non solùm indiuidua, sed & species, & genera, cum temporis primordio producta esse mõstrauero. *PHILAL.* Acquiescam sanè, & te non parũ effecisse putabo, si idipsum peregeris. *GOMET.* Hoc si aduertis ipse rerum ordo, hoc indita cœlorum natura & uirtus, hoc deniq; & finis, cui inhiant cœlestia corpora, declarant. Primò igitur dicito, & mihi responde: Non'ne iustitia & rerum ordo exigit, ut unumquodq; tantum perfectionis acquirat, quantum naturæ eius conditio, & aptitudo deposcit. *PHILAL.* Id iamiam admisimus. *GOMET.* Non'ne perfectio est enti quies ipsa, & status? *PHILAL.* Et sanè. *GOMET.* Et longè quidẽ perfectior motu? *PHILAL.* Non dubito: propria enim deorum natura & actio, (ut 7. Ethicorum traditur) uersatur in statu, & noster intellectus (Aristotele physicorum 7. teste) perfectiùs operatur quiescente corpore quàm motu. *GOMET.* Et quo aliquid entium perfectius est, nónne perfectiorem habet operationem & actum? *PHILAL.* Certum est. *GOMET.* Perfectißimum uerò corporũ est cœlum. *PHILAL.* Nemini dubium. *GOMET.* Præstantior ergo eius est operatio, scilicet qualis est illa, quæ exercetur in statu. *PHILAL.* Necesse est. *GOMET.* Cùm ergo corporeæ conueniat motus, pariter & status, imò magis competit illi status quã motus, omnia siquidem ex aduentitio, & secundaria intentione mouentur. Idq; solùm gratia quietis, prout rei experientia demõstrat: mouetur enim duntaxat, quando per occasionem extra propria sibi loca inuenta sunt. Cùm uerò ad sua loca perueniunt, illicò quiescũt, quapropter cœlesti corpori magis conuenire statũ, quàm motum planè perpendimus. *PHILAL.* Profectò quid sentiam uel dicam ignoro: annuere enim tua suadent argumenta: abnuere uerò sensus & Peripatetici admonet authoritas: aßidua enim uolubilitate uidemus rotari cœlum, ratio tamen conuincit ei magis competere quietem. *GOMET.* Miror admodum mi Philalethe, quo pacto præter solitam ingenij tui perspicatiam, non uideas, hîc in nihilo sensum pugnare aduersus rationem: Nihil siquidem prohibet aliquid suapte natura, ad aliquam inclinari dispositionem, ex euentu tamẽ, uel secundario uoto, sub eiusdem dispositionis contrario existere, sicut igniculi portio, quæ suapte natura sursum tendit, nihilominus quamdiu aliquo aẽre in ligno, uel quouis pingui alatur humore, permanet deorsum, deficiente autem humore, mox euolat atq; æthera petit: Vnde tuus Stagir. 1. cœli Comm. 5. Omnia, inquit, physica corpora & magnitudines, secundum seipsa mobilia dicimus esse secundum locum. Non enim docuit omnia Physica corpora moueri, sed mobilia esse & apta nata, cùm extra natura-

Vniuersa sublunaris machinæ entia, cum tẽporis primordio producta esse, triformi argumento ostẽdit, & primo ex mutuo rerum ordine.

Perfectior est actio in quiete, quàm ea, quæ fundatur in motu.

Cœlesti & cuius corporeæ naturæ magis competit quies, quàm motus.

naturalem sibi locum fuerint, locum illum repetere. Pari igitur lege, licet cœlum circumuolui sensus dijudicet, non tamen repugnat, quin potiùs ordo rerum exigit, id aliquando quieuisse, & futurum ut quiescat, quemadmodum latiùs ex sequentibus intelligere poteris. *PHILAL.* Licet uerisimilia, nec difficilia cognitu enuncies: quia tamē Aristoteles & eius interpres Auerrois, motum cœli perpetuum & nunquam finem habiturum statuunt, plerumq; mecum dubito, & quadam cum formidine agnitæ ueritati adhæreo. *GOMET.* Te non præterire existimo, me à sermonis nostri exordio admonuisse Aristotelem, eiusq; fidum interpretem, ueram docuisse creationem: defecisse autem in eo, quod ex aduentitio, & forinsecùs creationi accesit, eam uidelicet temporis subijsse primordium, ueruntamen si octauo de auditu Aristotelis dicta accuratiùs trutinaueris, inuenies, eum nō præcipuum hunc cœli motum ostendisse perpetuum, sed probasse duntaxat, ante quamlibet mutationem, aliam siue corpoream, siue spiritalem mutationem, & discursum præcessisse, quod quidem ueritas ipsa testatur, & nos idipsum contendimus. *PHILAL.* Cœli ergo motorem discursum exercere autumas? *GOMET.* Sic prorsus censendum iudico, nō quidem discursu, quo ignotum ostenditur per notius, ut nobis mortalibus contingit, sed quod ab alio in aliud intelligibile paradigma conuertitur. *PHILAL.* Cùm cœli motor sit Deus immortalis, Deum ergo per discursum intelligere, & mutabilem fateremur. *GOMET.* Falleris mi Philalethes, & Cordubensis tui placita minùs obseruas, qui geminos dari cœli motores affirmat: unum qui nullo corporis consortio & familiaritate utatur: Alium qui mobili cœlo inest, & perpetuò eius contagio fungitur. Horum igitur motorum primus, nulla quidem nec corporea, nec spiritali mutatione tangitur: Altera uerò, qui corpori inhæret motor, spiritalem mutationem per discursum subeat oportet. *PHILAL.* Nihil dubito, quin iuxta Auerroim, Auicennam, Alpharabium, Auempacem, Algazelem, necnon & Themistium, Theophrastumq; præcipuum Aristotelicæ doctrinæ alumnum, sic & uniuersam Platonicam Academiam, nec non & priscorum Allegorizantium, (quos Cabaleos uocant) scholam. Bipertiti sint cœlestium corporum motores, quorum unus, qui & purus, nudusq; intellectus existit, mouet cœlum, sicut amabile amantem: Alter uerò mouet ut efficiēs motum, quemadmodum amantem mouet uirtus, quæ amantem ipsum informat: Et talis cœli motor intima & ultima cœli forma est, cuius intuitu secundo cœli Aristoteles Com. 8. & 61. animatum & uiuum, actionem habens animalem, cœlum appellat: Sic & diuinę sapientię septimo Com. 31. Auerrois, animam cœlesti corpori inclusam esse censuit: Et eiusdem duodecimo, ac secundo cœli Com. 3. 7. 61. Crebriùs quoque inde substantia orbis tractatu, idipsum clara uerborum serie explanat: Id insuper nec obscurè quidem ratio & inuiolabilis rerum ordo demonstrat: Si enim hæc terrena & opaca caduci orbis corpuscula, apta nata sunt ut nobilem hanc spiritalem formam (quam animam dicimus) in se intus suscipiant, quanto magis ad hanc suscipiendam idonea & apta sunt sublimia, lucida & sempiterna corpora cœli? omnia denique hîc recensita, firma intelligentia, accepto & probo. Verùm in obscuro & ambiguo mihi uertitur modus, quo cœlorum mutetur uirtus, ut inde illorum quies statusq; sequatur. *GOMET.* Modus iste, quem cœli comitatur status, paulò pòst (ubi tertia argumentatione cœli statum concludimus) planè tibi innotescet: nunc uerò (ne latiùs nostra euagetur oratio) ad secundum, quo pollicitus sum cœli statum ostensurum, accedo: Si tamen priùs ea, quæ longo examine disseruimus, Epilogi more perstringas. *PHILAL.* Consultè id factum erit, & prosequar ut iubes. *GOMET.* Perge mi fili, & paucis quæ accepisti resume. *PHILAL.* De creatione, ni fallor, exorsi sumus sermonem. *GOMET.* Rectè. *PHILAL.* Creatio duo indicat: unum per se, quod est

Duplex datur cœli motor, iuxta Peripateticorum dogma.

Epilogus.

ipſa productio, & emanatio rerum à prima cauſa ex nihilo & in nihilo, quod & Ariſtotelis, eiusq; aſſecla Auerrois probat autoritas. Alterum ex aduentitio, uidelicet eiuſcemodi emanationem temporis primordio, nouamq; fuiſſe, quod Peripateticorum dogma minimè approbare uidetur. Rurſum id quod aduentitium eſſe dicimus creationi, bifariam intelligi poteſt: Aut quod uniuerſa rerum latitudo, non minùs cœleſtium, quàm terrenorum denuò emanauerit, aut quod ſolùm terrenorum & generabilium noua fuerit productio. *GOMET.* Rectè recenſes. *PHILAL.* At primum horum, ſcilicet uniuerſum rerum ambitum denuò emanaſſe, pro alio magis idoneo tempore & loco, explanandum diſtuliſti: ſecundũ uerò (hoc eſt terrena & caduca, cum temporis principio eſſe producta) hîc enucleaturum ſpopōdiſti. *GOMET.* Sic ad amuſsim ſe habuit ſermo. *PHILAL.* Hoc autem per cœli ſtatum oſtendere conatus es. *GOMET.* Idipſum. *PHILAL.* Futurum uerò cœli ſtatum, triformi aſſeruiſti argumento, quorum primum ex iuſtitia & ordine rerũ hactenus perſoluiſti: nunc igitur ſecundùm (ſcilicet ex indita cœli natura) in medium proferas oportet. *GOMET.* His omnibus iam recto calle reſumptis & conſideratis, perfacilè ex natura cœli, futurum cœli ſtatum hoc modo ratiocinamur. Sentiunt enim unanimes Peripatetici, cœlum eſſe corpus magnitudine (ut noſti) finitum. *PHILAL.* Sentiunt quidem. *GOMET.* Finiti autem corporis non'ne finita eſt uirtus? *PHILAL.* Finita. *GOMET.* Proximus ergo cœli motor ipſe (ſiue incluſa anima, ſiue penitùs abſtracta intelligentia is fuerit) oportet ut finita eius ſit uirtus, ita quod motor ipſe, huius & non maioris magnitudinis corpus mouere ualet. *PHILAL.* Huic adſtipulari uidetur clara Ariſtotelis ſecundo cœli, Com. 58. autoritas, qua cenſuit, ſi alicui errantium ſyderum orbi plures, quàm modò ſtellæ eſſent infixæ, tunc motor cœli diurni, aut nullatenus, aut tardiùs, ſeu cum labore moueret cœlũ. *GOMET.* Age igitur & rurſum reſponde: Motus, quo motor uoluit orbem, nonne præfixum uelocitatis gradum terminumq; depoſcit? Puta diurni orbis motor nequit uelociùs quàm uiginti quatuor horarum ſpatio, ſui orbis circuitum peragere. Sic menſis periodo curſum complet globus Lunæ anni circulo Sol, & ſic de ſingulis motoribus orbium iudicandũ. *PHILAL.* Et idipſum ad amuſsim ibidem Ariſtoteles docuit. *GOMET.* Motor aũt, quemadmodum ſexto de auditu colligimus, nonne eadem habitudine refertur ad tempus, qua refertur ad magnitudinem & motum? *PHILAL.* Compertũ eſt. *GOMET.* Sic autẽ refertur ad hæc motor, ut nec infinita uelocitate, neq; infinitam magnitudinem circumuoluete queat. *PHILAL.* Manifeſtum eſt. *GOMET.* Ergóne tempore infinito mouere poterit? *PHILAL.* Sic ratio dictat, idq; palàm in de ſubſtantia orbis libello, cap. 2. Cordubenſis uoluit, dicendo: Omne quod eſt finitarum dimenſionum, & terminatarum per ſuperficiem cōtinentem ipſum cùm intellectus poſuerit ipſum exiſtens per ſe, abſque eo, quòd aliquid largiatur ſibi permanentiam & æternitatem, neceſſe eſt, ut ita ſit de finitate ſuæ permanentiæ, ſicut de finitate ſuæ actionis: hac enim uerborum ſerie perplanè Cordubenſis docuit, eodem modo ſeſe habere aliquid ad temporis, ſiue durationis infinitatem, ſicut ad infinitatem actionis: id eſt, ad infinitam uelocitatem motus, quapropter rectè concludis finitam uirtutem, non poſſe infinito tempore agere motum. Quemadmodũ nec infinitæ uelocitatis motu, neque infinitam magnitudinem mouere poteſt. *GOMET.* Ergo non potuit proprio uigore, & ſuapte natura, ab æterno moueri cœlum. *PHILAL.* Sic militat argumentum. *GOMET.* Quandoque igitur motum, incepiſſe fatearis eſt neceſſe. *PHILAL.* Conſequens iſtud (ut uideo) non cogimur ex dictis admittere: licet enim conuincas cœlum ex ſua & proximi motoris natura, non poſſe infinitum agere motum, nihil tamẽ prohibet, cœlũ aliunde ab infiniti uigoris intelligentia fulciri, ſiumq; perpetuò

Ex indita naturæ cœli ſtatus eius futurus oſtenditur.

Finitæ uirtutis & magnitudinis, corpus non poteſt infinitum agere motum.

perpetuò seruare motum, quod & complures Peripateticorum sentire uidentur, & planè idipsum testatur Auerrois (eodem de substantia orbis libello) dicendo: Cùm Aristoteles considerauit de istis uirtutibus appetitiuis cœlestibus, inuenit eas moueri ad appetibile nobilius ipsis, & eas esse finitarum potentiarum, & causa continuationis motus nō est ista uirtus, qua mouetur cœlum, sed illud, quod largitur illis continuationem, est aliquid appetibile, quod est abstracta intelligentia, quam intelligit & appetit ipsum cœleste corpus, & nisi talis esset motrix intelligentia, destrueretur motus cœli. Hæc Auerrois. Quibus liquido intelligitur, non ab re, quin potiùs necessarium, esse cœlum merito sui & proximi motoris naturæ quiescere: extrinsecùs autem & sublimiori potestate suffultum, motum suum exercere æternū. *GOMET.* Qualecumq; extrinsecum patrocinium & aduentitium robur fuerit, probas tamē tu, cœlum pro sua & proximi motoris natura, quādoq; quietem, statumq; deposcere. *PHILAL.* Sic enim per te adducta suadent argumenta, quibus & Cordubensis adstipulatur autoritas. *GOMET.* Idipsum profectò est, quo tota nostra tendebat oratio, unde secundum colligimus argumentandi modum, ex ipsa natura cœli, qua firmißimè cœlorum quietem, statumq; dari reuincimus. *PHILAL.* Sed iuxta Aristotelis & Auerrois asserta, hoc minimè ex prædictis concludendum uidetur: Seruabitur enim perpetuò motus, non quidem merito naturæ cœli, sed ab illa infiniti uigoris intelligentia, quæ mouet, ut amatum. *GOMET.* Si talem motus perpetuitatem admiserimus, cogeremur motum denique cœlorum uiolentum dicere, eò quòd uiolentum cuique est perpetuò exercere, id quod innatæ, eius aptitudini & naturæ repugnat: quia ergo cœli natura & aptitudo (ut antea ostensum est) quietem requirit & statum, uiolentum utique esset cœlesti corpori perpetuo agitari motu, & nunquam exoptatam quietem pertingere. *PHILAL.* Non est uiolentum quod ex arbitrio committitur, cùm ergo cœlum sit agens uoluntarium, eligit forsan sibi motum perpetuum, quo rebus inferioribus uicissitudine sua permanentiam ministrat: cœli namq; motum omnium sublunarium rerum uitam existere octauo de auditu, Com. 1. Aristo. censuit. *GOMET.* Non esset absonum, quod respondes, si cœli motus potiori & primaria intentione fieret propter terrestrem labilem & caducum hunc orbem, sed hoc Peripatetici (Auerroi diuinæ sapientiæ 12. Com. 36. teste) minimè probant, statuētes cœlum potißimè circumferri propter seipsum: ex consequente uerò, propter ea, quæ sunt hîc, quo stante absurdum sanè & ridiculum esset opinari, sublimia & sempiterna hæc cœlestia corpora suiipsius perfectionem negligere, ut lutulentis & caducis rebus subueniant, & momentanea illis commoda impartiant. *PHILAL.* Euidentia quidem & solida hæc argumenta, me demum in tuam ducunt trahuntqúe sententiam, asserentem, quod Peripateticorum princeps cum suis sectatoribus, plurimùm cæcutiat, hallucineturq; in his quæ rerum sensibilium limites excedunt, quod & Aristo. ipse diuinæ sapientiæ secundo, Com. 1. pariter & secundo cœli, Com. 60. ingenuè & summè cum animi modestia agnoscere uidetur, asserendo neminem (scilicet lumine naturæ) dignè & exactè ueritatis Theoriam adipisci posse. Perge itaq; (uir optime) & tertium quod proposuisti ratiocinium, quo futurus cœli status concluditur persolue. *GOMET.* Tertio loco ex ipso fine quem inhiant cœlestia corpora, futurum eorum statum comperies, & hoc cùm priùs consideraueris, modum & causam, propter quam cœlum aßiduo motu circumuoluitur, eam si nosti profer in medium. *PHILAL.* Cœlestium motus & ratio, & modus esse uidetur spiritalis motus, & intelligendi modus ipsius animæ cœlorum: Docuit enim (de anima primo) Stagirita, rationalis animæ operationem circulo similem existere, unde secundo cœli, & de substantia orbis secundo Auerrois, circularem lationem proprium rationalis animæ

Si cœli motus esset perpetuus, fieret deniq; uiolentus.

Cœlum primaria intentione uoluitur propter seipsum.

Ex fine, in quem cœlum tendit, cœli status concluditur.

motum esse uoluit, ideo causam, qua in gyrum fertur cœlum esse dicimus, quod propria rationalis animæ operatio sphæram adumbrat. *GOMET.* Cùm tua hæc positio duo contineat: Primum, rationalis animę operationem similem esse motui. Alterum quòd similis sit motui circulari: Dicas rogo, quánam ratione animæ operatio, quæ solùm intelligentia consistit, corporeo motui comparari possit, cùm longo nimirum interuallo, corporis ab animæ natura seiungatur. *PHILAL.* Rationalis animę operationem motui comparamus ex eo, quod hæc ipsa, nequiens unico intuitu omnia deprehendere intelligibilia, cogitur unum post alterum spiritali quodam discursu petere: Qua de causa rationalis animæ intellectio, motui similis dicitur. Circulari uerò motui comparatur: quia sicut circulatio motus est continuus, qui eundem semper terminum petit, unde motus initium sumpsit: sic rationalis anima ipso actu intelligendi, à seipsa ad intelligibile extenditur. Vnde rursus (ut primo de anima traditur) in seipsam reflectitur: quia quod iam actu factum est intelligibile, nihil est nisi actus, intellectus possibilis, quem intelligendo, intelligit seipsum: horum igitur consideratione rationalis animæ operationem motui & circulo similem esse uniuersa Peripateticorum schola censuit. *GOMET.* Scitè quidem ut decet Peripatetici dogmatis alumnum respondes: Veruntamen quánam Lege spiritalem hunc animę motum circularis cœli latio sequatur, nondum (ut abs te audire desiderabam) indicasti. *PHILAL.* Spiritalem discursum sequitur corporea cœli latio, tum propter naturalē cœlestis corporis & animæ nexum, tum etiam ex opere & imperio uoluntatis. Nam quemadmodum in hac nostra mortali compagine, quoties anima in aliquid oblectabile, & iocundum, exultat, statim gestiunt, & quibusdam quasi titillationibus concitantur corporei (quibus anima inhæret) spiritus, & longè lateq; per uniuersam corporis molem, unà cum sanguine diffunduntur, unde prompti agilesq; totius corporis artus redduntur ad motum, sicut dum quis uegetus iuuenis, amœnam dulcemq; & chorealem audit melodiam, mox pedibus, manibusq; gestit, & ex naturæ instinctu, melodiæ concentum imitari nititur, sic & cœlestium corporum anima, cùm per illas Ideales & summæ pulchritudinis formas discurrit, & ab uno in alterum paradigma fertur, ineffabili tum exultatione gaudioq; afficitur. Vnde affectus ille mox in ipsum cœleste & agile adsociatum sibi corpus redundans, continuò in rapacissimum hunc, quem sensus dijudicat motum naturali instinctu prorumpit: Accedit ad hoc uoluntatis imperium, quæ quidem uoluntas Ideales formas (quas anima contemplatur & concipit) in hac generabilium rerum materia, & corporea massa depromere cupiens: Idq; non nisi per motum fieri posse prospiciens assiduum hunc circularem motum exercere uoluit, quo sui creatoris imitetur imaginē, cuius immēsa bonitas sese per uniuersum effundit, & quibuscumq; etiam uilissimis rebus essendi munus largitur, eorumq; naturæ commoda ministrat. *GOMET.* Cœli ergo uertiginem parit spiritalis discursus animæ, ex eius cum cœlesti corpore nexu. Insuper & eiusdem uoluntas imprimendi Ideales formas in hypostasi & materia caducorum. *PHILAL.* Ita Peripateticorum suadet ratio, & diuinæ sapientiæ duodecimo Auerrois testatur autoritas. *GOMET.* Age igitur & mihi responde, si anima in uno intelligibilium suum aliquando figeret intuitum, & non ab uno in alterum discurreret, nónne ex nexu animæ cum cœlesti corpore staret & figeretur cœli motus? *PHILAL.* Staret utique si solum naturæ instinctum & colligantiam animæ cum corpore inspicimus: si uerò uoluntatis imperium consideremus, quo anima pro caducorum successione uult & imperat cœlo motum, tunc minimè forsitan cessaret uel figeretur cœli latio. *GOMET.* Anima non cessat à discursu, nec suum figit intuitum, nisi dum ipsius summi intelligibilis essentiam pertingat, quàm quia nulla creata intelligentia ad amussim

Cur animæ rationalis operationem Peripatetici circulari motui adsimilant.

Cessante animæ discursu, cessat cœli motus, quo desinente, desinit rerum sublunarium uicissitudo.

amuſsim comprehendere poteſt, ideò & eius ſimilitudo atque imago in hac lutulenta materia & maſſa imprimi nequit, quapropter deſinit & uoluntas ipſa mouendi, motu igitur ex naturæ ſimul & uoluntatis inſtinctu ceſſante, ceſſat rerum uiciſsitudo, unde uniuerſa caducorum machina relinquitur inanis. *PHILAL* Sublimia quidem & recondita ſapientiæ denuncias, quæ nemo (ſuperos teſtor) niſi ueſanus uel peruicax & obducto ſupercilio homo repudiare & abnuere poterit, quin firma cognitione & credulitate acceptet, non ab æterno motum fuiſſe cœlorum, ſed olim ſtetiſſe. Proinde uniuerſam terrenorum machinam, tunc deſolatam fuiſſe atque inanem: Nunc igitur pergendum eſt (mi parens) ad reliqua ſymboli abſoluenda. *GOMET.* His ſtabilitis fundamentis paruo quidem negotio, atque labore, quod reliquum eſt ſuperſtruere poteris, ſi tamen unum adhuc in expoſita clauſula contentum, & nondum examinatum explanauerimus, dico hoc nomen Pater, Deo attributum, dicendo: Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ: ſed quoniam huius intelligentia ex ſequenti dependet clauſula, dicente: Et in Ieſum Chriſtum Filium eius unicum Dominum noſtrum: Ideò nominis illius myſterium ad hunc locum perſcrutandum diſtulimus. Tu igitur quicquid in hoc ambiguum & minus cognitum tibi fuerit, ſciſcitare & diligenter inquire: ego enim ſingula ut me obtuli, plana & luculenta (diuina aſpirante gratia) tibi reddere conabor. *PHILAL.* Me utiq; non latet uocis notio, Patrem eſſe qui Filium genuit, & Filium qui à Patre gignitur, ſed quo pacto idipſum æterno & immutabili creatori Deo adſcribere fas ſit, non facilè perpendo, ſuſpecta nimium & plena formidine uidetur eſſe aſſertio. *GOMET.* Nos (ut ſtatim audies) non modò Patrem & Filium, ſed & Spiritum ſanctum Deum creatorem nuncupamus, & intrepidè trinum & unum eſſe contendimus. *PHILAL.* Quid dictio Spiritus ſanctus denunciet imprimis ignoro. *GOMET.* Per Spiritum ſanctum uolo reciprocum amorem, qui inter Patrem & Filium uerſatur, nulla ſiquidem eſt duorum numero diſtinctorum tanta connexio, quanta eſt inter Patrem & Filium: Ex quibus utriſque: quia continuò procedit & ſpirat amor, hunc ideo Spiritum ſanctum appellari libuit. *PHILAL.* Patrem ergo Filiumq; & Spiritum ſanctum trinum ſcilicet & unum Deum affirmas? *GOMET.* Sic fidei lumen pariter & ratio ipſa declarat. *PHILAL.* Quale obſecro ratiocinium, quæ nam efficax coniectura nobis ad tam alta & recondita creatoris ſacramenta, aditum patefacere poſſent, quandoquidem in his quæ ſenſus palpitat, & quorum in nobis aſsiduè experimentum ſumimus, nutat, & fallitur humana ratio. *GOMET.* Nutant ſanè (ut etiam tu antea aſſeruiſti) hi qui ſupercœleſtem deſerunt cardinem, & ſolum pendulis fallacibusq; rationis ſuæ innituntur argutijs. Aſt quorum ratio & mens illuſtrata & fulta eſt ſuperno lumine, hi facilè ex diuini intellectus natura, & ex corporeæ molis conditione, Deum trinum & unum, Patrem, Filiumq;, & Spiritum ſanctum firma credulitate & intelligentia probant. Nec abſurdum eſt, res diuinas ſenſibili teſtimonio probare: cùm nihil ſit in Archetypo & mundo intelligibili, cuius pulchritudo in corporeo mundo non eluceat corporeo modo. Vnde & Pſalmiſta cùm dixiſſet: Legem Domini immaculatam eſſe, quæ conuertat animas ſtatim ſubiunxit teſtimonium Domini fidelem ſapientiam præſtans paruulis, quaſi diceret, animas quidem omnes ad ſupernam ſapientiam aſpirare, ſed non conſequi illam, niſi teſtimonio ſenſibilium. *PHILAL.* Bipartita igitur argumentatione, uidelicet ex diuina pariter & corporea natura, indiuiduam hanc Trinitatem oſtendere pollicéris. *GOMET.* Ita polliceor, tu uerò mentem adhibe, & mihi qua ſoles perſpicacia reſponde. Deum rerum conditorem nónne ſummæ ſimplicitatis, unitatiſq; intellectum exiſtere una omniũ Peripateticorum ſententia affirmat?

Et in Ieſum Chriſtum Filiũ eius unicum Dõminum noſtrũ.

Deum trinum eſſe & unum ex diuini intellectus & ipſius corporeæ molis natura reuincitur.

PHILAL. Id enim longo argumentorum contextu Aristo. Diuinæ sapientiæ 12. planè demonstrat. *GOMET.* Intelligens ergo Deus est? *PHILAL.* Nihil dubium. *GOMET.* Nullum est intelligens, nisi ex eo quòd in se producat, & suscipiat rei intelligibilis imaginem. *PHILAL.* Sic enim in de memoria & reminiscentia libro Aristo. animi conceptum, rei conceptibilis uocat imaginem. *GOMET.* Res ipsa, quam Deus intelligit, & cuius in se gignit imaginẽ, nónne ipsa eadem diuina essentia est? *PHILAL.* Compertum est, quod primò seipsum intelligit, & ex suiipsius intelligentia (ut 12. diuinæ sapiẽtiæ Auerrois loquitur) intelligit omnẽ modum entis. *GOMET.* Ipse ergo Deus est, qui intelligit, & is idem est res intellecta? *PHILAL.* Est sanè. *GOMET.* Cùm igitur intelligens producat in se rei intellectæ imaginem, fatearis oportet, Deum suiipsius producere imaginem. *PHILAL.* Sic omnino censendum. *GOMET.* Age igitur, & rursum responde, putas ne aliud quid esse imaginẽ, & aliud quod producit imaginẽ? *PHILAL.* Nónne sic petis, num alia sit natura, seu essentia imaginis, & alia producentis imaginem? *GOMET.* Idipsum interrogo. *PHILAL.* Prophanum utiq; est, & diuinæ essentiæ incondecens eiusmodi in ea discrimen admittere: ubi enim in re aliqua essentiæ distinctio, ibi uera compositio, & absolutæ simplicitatis exclusio. *GOMET.* Vna ergo eademq; diuina essentia est, quæ rei intelligibilis imaginem in se producit cum ipsa iam producta imagine. *PHILAL.* Ita iudica. *GOMET.* Producit ergo eadẽ essentia seipsam? *PHILAL.* Nec id quidẽ dicere fas est. Idem alioquin priùs origine esset seipso. *GOMET.* Aut Deũ ergo fateberis non intelligentẽ, aut excogitanda erit distinctio, quæ nec essentiã multiplicat, nec unã numero hypostasin designet, quatenus oppositę relationis producentis & productæ congruè diuinæ naturæ aptari ualeant. *PHILAL.* Talis nimirum danda est distinctio, quæ hinc unitatẽ, illinc pluralitatem insinuet. Quemadmodum Stagirita: Quoties quæ ad contraria suadent occurrunt argumenta, tunc tertium aliquid utriusque oppositorum particeps, quo reconciliantur extrema, in medium profert. *GOMET.* Sed quam putas tu hîc adhiberi posse distinctionem, qua in his diuinis relationibus euitetur contradictio, nunquid ad hoc satis erit distinctio rationis, ut cùm probare uoluerimus, Socratem non esse Socratem, distinguendo Socratem ut subiectum, à Socrate ut prædicatum: sic Deus, ut producens in se sui imaginẽ, distinctus sit à se ipso, ut producta imago, ita quod nulla in diuinis sit re ipsa (sed sola intellectus consideratione) distinctio. *PHILAL.* Rationis distinctio, rationis solùm tollit repugnantiam, realem uerò minimè. Distinguendo enim Socratem in Socratem ut subiectum, & Socratem ut prædicatum, nihil aliud tollit, quàm repugnantiam conceptus, quo dicimus Socratem nõ esse Socratem, cui nihil repugnantiæ correspondet in re, & quod subiectum & prædicatum hîc opere intellectus consistunt, & differunt ratione tantùm: Intelligere autem Dei, reipsa producitur ab essentia Dei intelligente, & secluso quocunque nostri intellectus opere, nihilominus productum distinguitur à producente: quia ergo producens in diuinis, & productum distincta sunt re, præter quemcunque intellectus nostri actum: Ideo non satis est ut hæc tollatur repugnantia, distinctio rationis. *GOMET.* Ex responsis denique hîc tuis colligo, quod distinctionem, qua in diuinis aliam esse dicimus essentiam producentis ab essentia producti, nefandam iudicas: Distinctionem uerò rationis non sufficere ad tollendam repugnantiam, quam ergo distinctionem excogitandam existimas, qua in diuinis essentiam non multiplices, & contradicentiam tollas. *PHILAL.* Periculosus nimiumq; horrendus error, qui in re tanta cõmittitur, quapropter ne in durum erroris scopulum impingam, nullam hac in re sententiam proferre audeo. Sed tuum (cœlestis animi uir) erit, id mysterij, quemadmodum & reliqua ueritatis arcana de-

12. Com. 31.

na detegere. *GOMET.* Quæ nam rogo tanta tē cœpit diffidentia atq; formido,ut neque hunc ſcrupulum tollere neque accommodatum in diuinis diſtinctionem pronunciare audeas, cùm id genus diſtinctionis in his quæ ſenſibus ſubiacent, experiri & perſpicuè uidere liceat, dicito quæſo, nónne & tu iuxta naturæ Legē filium propagaſti? *PHILAL.* Vtiq;. *GOMET.* Nūquid tu idem es cum filio, aut aliquod intereſt diſcrimen? *PHILAL.* Diſcrimen haud dubiè. *GOMET.* Ita diſtingueris ne à filio,ut nihil prorſus tibi & illi commune extet? *PHILAL.* Ita enim diſtinguimur, ut eiuſdem tamē eſſentiæ, ſiue naturæ participes ſimus, quinimò nulla diſtinctorum numero, tanta eſt cohærentia & unitas, quanta in filium & parentem: quia inter utrumq; eſt ſpecifica & eſſentiæ unitas, cum habitudine ad proximam ſuam originem. *GOMET.* Reſpondes ergo (nec ab re) te unum eſſe cum filio eſſentia,diſtingui autem per ſuppoſita numero, quæ quidem diſtinctio ueram & ſimplicem eſſentiæ unitatem non perimit. *PHILAL.* Idipſum intendo. *GOMET.* Hinc ergo in diuinis quoque eſſentiæ unitatem cum reali ſuppoſitorum diſtinctione,facilè elicere poteris, uidelicet quòd producens idem ſit eſſentia cum producta imagine, non tamen idem ſuppoſitum, eademq; hypoſtaſis numero,quemadmodum nec idem numero eſt Pater cum ſua imagine Filio. *PHILAL.* Ergo quemadmodū terrenus pater & filius, duo compoſiti & numero diuiſi ſunt homines: ſic in diuinis, producenti & producto inerit cōpoſitio,& duo numero erunt dij,non unus tantùm. *GOMET.* Longè in hoc mi Philalethes exorbitas: in humanis enim pater & filius duo ſunt homines:quia eſſentia humana reipſa diſtinguitur à ſuppoſito, in quo fundatur eſſentia,ideo multiplicato ſuppoſito, multiplicatur humanitas, quemadmodum unus & ſimplex ſolaris ſplendor, multiplex fit iuxta foraminū & receptaculorum multitudinem,per quę ſolaris radius diffunditur.In diuinis autem idem eſt (ut docuimus) hypoſtaſis ſiue perſona cum ipſa diuina eſſentia, ideo ſemper una manet numero Deitas, licet non eadem perſonalitas. *PHILAL.* Perſuaſum ſanè mihi iam facis,quòd duo danda ſint in diuinis ſuppoſita Pater & Filius nuncupata, cùm unitate eſſentiæ: nunc autem quo pacto tertia,quam Spiritum ſanctum uocas,omnino admittenda ſit paucis obſecro explanare libeat. *GOMET.* Facilè huius certitudinē intelliges,ſi iam paulò antè expoſita tecum reſumas:Statuimus namq; Deum omnium optimū pulcherrimumq; exiſtere,qui ſeipſum intelligēdo ſuijpſius in ſe producit imaginem. Qui autem optimū atq; omnium rerum exiſtentium pulcherrimū contemplatur,nónne continuò in illius cogniti prorumpit amorem? *PHILAL.* Conſtat,niſi aſinus ſit ad lyram,quanto enim intellectus eſt fortior (ut ſecundo cœli Auerrois Com. 58. loquitur)tanto magis deſiderium erit perfectius. *GOMET.* Deus ergo Pater ſeſe optimū pulcherrimumq; intelligendo ſuum in ſe reflectit amorem: ſic & imago ipſa, quæ Patris intellectione producitur, ſummum Patris contemplando decorem in eiuſdem pari argumento fertur amorem,unde ex mutua Patris & Filij contemplatione ſumma procedit dilectio & amor, qui quatenus producitur,re ipſa diſtinctus eſt à producēte: producens autem amorē eſt Pater unà cum Filio: ab utroq; igitur re ipſa diſtinguitē amor,& quia nihil aliud eſt amor quàm ſpiratio ſeu ſpiritalis proceſsio amantis in amatū: Ideo hūc ipſum Spiritus ſanctus appellatione uocitari placuit. Deū itaq; trinū eſſe hypoſtaſi ſeu perſonis:unū uerò eſſentia firma credulitate & intelligentia cenſemus,quē eſſentię unitate Deū uocamus: perſonarum uerò Trinitate Patrem Filiumq; & Spiritum ſanctum dicimus. *PHILAL.* Perquam ſcitè & claro quidē rationis lumine me ſenſim eò deduxiſti, ut id quod paulò antè abſtruſum & ultra humanæ intelligentiæ captū exiſtimabam,nūc facilè & abſq; ulla formidine concipiam, & conſtanti ratione ex ipſa diuina natura ſumpta affirmem.Supereſt modò,ut ex corporea natura & mole

Epilogus.

Ex corporeæ naturæ cōditione, indiuidua Trinitas oſtenditur.

mole(prout anteà propoſuiſti)idipſum demōſtres. *GOMET.* Secundò igitur,ut petis,loco,hancindiuiduam Trinitatem ex corporis compagine oſtendam,priùs hoc Peripatetico poſito fundamēto,quod plures numero dari intelligentias,non aliunde,quàm ex mobilium corporum multitudine conuinci poſsit. *PHILAL.* Manifeſtum eſt.Quot enim ſunt mobiles orbes,tot numero ſtatuit Stagirita(diuinæ ſapientiæ duodecimo)eſſe intelligentias. *GOMET.* Solidum ergo eſt & inuiolabile firmamētum, ex reali pluralitate corporum mobilium,intellectualis naturæ auſpicari multitudinem, & nō ſolùm motorum pluralitatem, ſed & uariam cuiuſq; motoris conditionem ex corporis moti uarietate coniectat: nam ſecundo cœli, ex uelocitate corporis moti,uel tarditate,& ex ſtellarum multitudine,uel paucitate magnitudinem, uel defectum uirtutis,intelligentiæ motricis denunciat. Quemadmodum prolificum animantis ſemen, & ſpiritum qui ſemini ineſt in ſe tot potentiarum & corporearum uirtutum diſcrimina tenere dicimus, quot membra & organa ſunt quæ ex ſemine & ſpiritu illo prodiiſſe nouimus. Sicut igitur prima corporea eſſentia ſe habet in ſe & in ordine aliorum quæ corporis ſunt: ſic & prima intellectiua eſſentia ſe habet in ſe & ad alia,quæ ſunt intellectus. Quum uerò prima corporea natura & moles reipſa ſit una, tribus cōſtans principiis, reali ab inuicem differentia diſtinctis,priuatione, materia, forma, quæ tamen cum ipſa corporea natura idem ſunt,nulla reali diſtinctione ab ea ſeiuncta: Ideo & primam intellectualem uidelicet diuinam naturam, quæ ipſius primæ corporeæ molis mouens & efficiens cauſa eſt, eminenti & imperueſtigabili modo,trinam hanc continere diſtinctionem cum reali unitate naturæ neceſſe eſt:Quemadmodum exemplar longè ſublimiori ratione complectitur ſingula,quæ umbratili inſunt imagini. Vnde hæc tria corporeæ naturæ principia, eadem habitudine(ſi rectè conſideras)ſeſe & ipſam corpoream molem reſpectant,qua & diuinæ perſonę ſe inuicem ipſamq; naturam diuinam reſpiciunt, ut ex ſubiecta hîc tabella planè conſtare poterit.

Primum generabilium corpus tribus conſtat principiis, priuatione, materia, & forma.	*Primus æternorum intellectus tribus conſtat perſonis, Patre, Filio & Spiritu ſancto.*
Priuatio eſt verè non ens,in ente potentia ſcilicet in primo producta materia.	*Pater eſt ſummū ens in ente, actu videlicet primogenito Filio.*
Materia eſt ſummum non ens actu, per priuationem annihilātem, nuda ab omni entis perfectione.	*Filius eſt ſummū ens actu per Patrem generantem exuberans ad omnem entis perfectionem.*
Cui ſeminali ratione ineſt forma, confuſa & manca.	*Cui Ideali ratione ineſt forma diſtincta atq; perfecta.*
Forma eſt momentaneus actus,qui de priuatione & potentia materiæ educitur, appetitu,cauſa inopiæ & priuationis.	*Spiritus ſanctus eſt ſempiternus actus, qui ex Patre Filioq; procedit, amore,cauſa exuberantiæ entitatis.*
Priuatio,materia,forma inter ſe reipſa diſtincta ſunt, & cū prima corporea ſubſtantia idem ſunt realiter.	*Pater, Filius, Spiritus ſanctus inter ſe reipſa diſtincta ſunt, & cum prima intellectiua ſubſtantia idem.*
Effugiunt humanam intelligentiā ob ſuæ entitatis exiguitatem.	*Effugiunt humanam intelligentiā ob entitatis ſuæ exuberantiam.*

Vt hanc tabulam meliùs intelligas, uiſum eſt quædam paulò uerboſius explicare. Primum in corporea ſubſtātia,eſt priuatio,quæ ſemper materię admixta eſt. Si enim priuationē à materia ſeparabis,ſeparabis etiā potentiā, ſine qua materia iam eſſe non poterit. Sic igitur in eſſentia intellectiua eſt aliquid contra priuationem,quod ita unitur ſummæ perfectioni, quæ eſt puriſsimus actus, quantum econtrà priuatio unitur ſummæ imperfectioni, quæ eſt purum nihil. Et ſicut priuatio in ſubſtantia corporea facit, ut omnia poſsit recipere:

cipere: Sic illud in essentia diuina oppositum priuationi, facit ut prima intellectiua essentia omnia agere possit: quod nos Patrem dicimus, eiq; potẽtiam attribuimus. Secundum in corporea substantia est materia, quæ quidem ab omni entis perfectione nuda est, habet tamen omnium entis perfectionum seminariam rationem, ut unamquanq; possit suscipere. Sic in prima intellectiua essentia est aliquid quod ad omnem creaturarum perfectionem exuberat; & continet earum Ideales rationes, unde per Patris potentiam omnia prodeunt. Id nos Filium nominamus & ei attribuimus sapientiam, cuius est omnia ordinare. Sicut materiæ erat ab omnibus ordinari. Tertium in substantia corporea est forma, quæ ex materiæ potentia ob priuationem appetitu & non amore educitur, quæ essentiam & omnia bona naturalia corpori suppeditat. Sic ex omnipotẽtia uerbi incarnati ob locupletissimam Dei Patris perfectionem per uerbum mentemq; conceptã procedit non appetitus, sed amor. (Amor enim perfecti est, & dantis. Appetitus uerò imperfecti & recipientis.) Hoc tertium in prima intellectiua essentia dicitur Spiritus sanctus: sicut uerò illa tria sunt distracta inter se, & tamen corpoream essentiam realiter unã constituunt: ita tres personæ in prima intellectiua essentia inter se quidem distinguuntur, sed sunt tamen cum ipsa essentia realiter idem. *PHILAL.* Breuis sanè & concisa oratione tabella, sublimior autem amplissimusq; in ea sensus recõditur. Sciunt enim arcanarum rerum indagatores, uniuersi ambitum tali lege & ordine disponi, ut quo gradu altiora & sempiterna uersus hæc infima & caduca descendunt, pari passu scandunt hæc inferiora, petuntq; sublimia, quousque eorum utrinq; gradus sibi obuient in æternitatis & temporis orizonte, in quo rationalis anima sita & constituta est, hæc insuper tua tabella in memoriam mihi reuocat, cuiusdam sapientis elogium, dicens: Conuertitur (scilicet terrestris machina) ut lutum signaculi seu sigilli. Terreni namq; corporis moles lutum adumbrat, in quo signata & impressa est Archetypi hominis imago. Nosti autem quando prominentis figuræ sigillum, cæræ uel luto infigitur, tũc quod elatius & prominẽtius est in sigillo, illud depressius & infimum redditur in luto. Verùm huiuscemodi mysteria latiorem quàm huius compendij ratio postulat, sermonem requirunt. Ideò his modò prætermissis ad reliqua huius symboli examina reuertendum: Nimiùm equidem me torquet mora, donec singula, quæ ad hanc semitam uitæ spectant persoluero. *GOMET.* Perge igitur (mi fili) si quid habes quo hęsitas, modò profer in medium. *PHILAL.* Quod modò mihi dubiũ occurrit est hoc, quod licet compertum iam habeam cuncta hæc Trinitatis mysteria consona esse uero, & ordini rerum: quia tamen cuiuslibet ueri credulitas & cognitio non omnino requiritur ad uerã salutẽ: Nempe quod trigoni anguli ęquales sint duobus rectis, indubitata est ueritas, minimè tamẽ opportuna est eius credulitas ad uitam beatam. Idcirco dubito an Trinitatis credulitas omnino exigatur ad semitam æternę salutis. *GOMET.* Hoc perplanè ex uerę salutis (quam nosti) ratione constat, ostensum namq; à nobis, & per te cõcessum est, ueram huiusmodi generis salutem in sola contemplatione & adhærentia cum Deo creatore consistere. *PHILAL.* Ita censui. *GOMET.* Duorum autem adhærentia & adunatio nónne conformitatem & similitudinem deposcit? *PHILAL.* Certum est, simile namq; (ut Ethicorum nono traditur) simili amicum est. *GOMET.* Ad beatificam ergo adhærentiam cõuenit, ut ipse humanus intellectus conformem se reddat intellectui diuino. *PHILAL.* Sic planè uidetur. *GOMET.* Conformis autem redditur, quando conceptum suum adaptat his quæ præcipuè diuinę menti insunt. *PHILAL.* Certum est non aliunde posse assimilari humanam naturam, naturę diuinæ, nisi ex conformitate operis intellectus. *GOMET.* Præcipuè autem inest Deo Trinitas personarũ cum reali unitate essentiæ. *PHILAL.* Ita cognoui. *GOMET.* Vt ergo

Gradus à primò ente ad non ens, & à non ente ad summum ens inuicem obuiant in æternitatis tẽporisq; orizonte, uidelicet anima rationali; Iob. 38.

Trinitatem in diuinis credere necessarium est ad salutem.

Et in Iesum Christũ Filium eius unicum.

ergo conformis sit noster intellectus intellectui diuino, Trinitatis mysterium imprimis cogitare est opus, & ideo huius credulitas omnino requiritur ad semitam uitæ æternę. *PHILAL.* Sic demum (ut uideo) profitendum erit, sed mox alius, & lõgè quidem durior se obijcit scopulus, dum statim in symbolo sequitur clausula dicens: Et in Iesum Christum Filium eius unicum Dominũ nostrum. Duo enim his uerbis exprimuntur, quorum unum nefandum quidem uidetur, & prorsum inopinabile, quòd Filius Dei, qui & ipse Deus est, fuerit Iesus Christus ex fœmineo utero natus: Ita quod ultima creatura mortalis homo, idem numero factus sit, cum creatore summa omnium rerum origine. Alterum est, dato & admisso eundem numero & persona Deum hominemq́; existere: cur tamẽ in Iesum Christum caducum & mortalem hominem credere liceat, nedum necesse sit ad salutẽ. Quin satis sit credere in Deum creatorem uniuersi, trinum & unum, in quo solo posita est omnis humana beatitudo & sempiterna salus. *GOMET.* Non inconsideratè tuus Stagirita diuinæ sapientiæ secundo loquitur, quum prauę consuetudinis labe, etiam manifestè ueritatis cognitionẽ impediri & obnubilari affirmat, cuius & in te modò clarum experimentum uideo, qui sola consuetudine aduersante respumis ea, quæ in promptu ratio dictat, & Peripateticorũ dogmata probant. *PHILAL.* Quánam ratione, & quo Peripatetico fundamẽto hæc astrui possint, uidere uel excogitare nequeo. *GOMET.* Non'ne nosti tritum esse in Peripateticorũ schola, (quemadmodum tertio de anima traditur) eadem lege possibilem seu materialem intellectũ, suscipere formas intelligibiles, qua & corporea materia formas suscipit sensibile. Nam, idcircò materialis intellectus dicitur quòd proportione respondeat materiæ, & ut hæc omnes formas, ita illa omnia intelligibilia suscipiat, & in summa, quod materia prima est in ordine rerum naturalium, id intellectus possibilis sit in ordine intelligibilium. *PHILAL.* Noui equidem & idipsum eodem loco apertè Cordubensis explicuit, asserendo, nullam inter sensibilium formarum materiam, & materiam intelligibilium (id est, inter primam materiam, & materialem seu possibilem intellectum) extare discrimẽ, nisi quod corporea materia formas suscipit singulares: intellectus uerò uniuersales. Qua de causa, materialis, (inquit) intellectus cognoscitiuus est: corporea uerò materia minimè. *GOMET.* Corporea autem materia non'ne sic suscipit, & unitur formis sensibilium, ut perpetua uicissitudine unã amittere, aliamq́; suscipere non desinat, quousq; perfectiorem in am bitu formarum sensibilium (uidelicet intellectiuam hominis formam) pertingat, eiq́; adunetur, sub qua non absurdè posset dici quiescere. *PHILAL.* Id experientia demonstrat. *GOMET.* Ergo & materialis intellectus per intelligibiles formas discurrere non cessat, quousq; perfectiorem intelligibiliũ formam applicet, eiq́; adunetur: Perfectior autem omnium intelligibilium formarum est Deus, consequens igitur erit iuxta naturæ ordinem necesse esse, ut humanus, qui & possibilis & materialis intellectus dicitur, unum fiat cum Deo glorioso. *PHILAL.* Hoc nõ renuo, cùm & Aristoteles diuinę sapientiæ 12. & crebriùs eius interpres Auerrois, doceãt uniri humanum intellectũ cum illo principio à quo dependet cœlum atq; natura, uerùm hanc unionem, quadam copulatione fieri Cordubensis uoluit, quemadmodũ enutrita flamma adnectitur lichno, quæ quidem copulatio non eandem rem numero constituit, qua propter ex hoc nondum uideo, qua lege fas sit, idem numero Deũ hominemq́; admittere. *GOMET.* Si firma consideratione superposito à nobis cardine, mentem reuoluas, uidelicet, quod eodem tramite intellectiua materia (id est, intellectus humanus) unitur formis intelligibilibus, quo & corporea materia formis unitur sensibilium ad nutum reuinces, Deum creatorem cum homine idem suppositũ numero, eandem'ue personam seu hypostasim existere. Tali siquidẽ præcipuè modo ipsa corporea materia unitur cum optima for-

Vt prima corporea materia personali unitate iũgitur optimo formarum sensibiliũ, uidelicet animæ rationalis: sic prima intellectualis materia, quam possibilẽ intellectum uocant, personali unitate iungitur optimæ formarum intelligibiliũ creatori deo.

ma forma ſenſibiliũ anima intellectiua, & unum eundemq́ numero, puta Philalethen, conſtituit, quamuis corpus tuum caducum ſit & mortale: anima uerò intellectiua, immortalis & ſempiterna. Quapropter fateri oportet, ipſam quoq; intellectualem materiam (humanum ſcilicet intellectum) cum optima intelligibilium formarũ Deo creatore, unam perſonam fieri numero. Quinetiam longè magis conſonat ordini rerum, unio diuinæ naturæ cum forma humana, quam unio animæ cum corpore, eò quòd corpus labile eſt & caducum: anima uerò ſempiterna; & ideo longiori hæc (nempe pluſquam genere Metaph. 1 o.) diſtant interuallo, quàm humanus intellectus à mente diuina, quæ ambo entia ſunt æterna. In habentibus autem ſymbolum (ut te Stagirita docuit) facilior fit inuicem tranſitus & unio. Id quod eſſe Athanaſius ſenſiſſe uidetur, cùm dicit ita Deum & hominem eſſe unum Chriſtum, ſicut anima & corpus unus homo. Cùm igitur eadem ſit & multò quidem perfectior unio diuinæ naturæ cum forma humana, quàm unio animæ & corporis: Hæc aũt ſit perſonalis: conſtat illam etiam perſonalem eſſe, & ex Deo atq; homine unam conſtitui perſonam: quod erat demonſtrandum. *PHILAL.* Licet præclarè & ſolido Peripateticorum fundamento oſtendas humanam naturam in unum numero conflari cum natura diuina: non tamẽ uidetur hoc conuenire uerbis præfata clauſula contentis, ait enim: Et in Ieſum Chriſtum Filium Dei unicum: unicus ergo eſt Dei Filius, qui ſit homo: ex tuo autem trahitur argumento, quemcumq; mortalium, hanc perſonalem cum Deo unitatem pertingere poſſe. *GOMET.* Et quánam parte (dic rogo) ex noſtro diſcurſu hoc eliciendum putas? *PHILAL.* Cùm enim hanc perſonalem humani intellectus cum intellectu diuino unitatem probes: ex eo quod humanus & poſsibilis intellectus eodem modo ſuſcipit omnes formas intelligibiles, quo & prima materia recipit formas ſenſibiles: modus autẽ iſte ſuſcipiendi intelligibiles formas omnibus & ſingulis hominibus ineſt, concludendum uidetur, quemcunque hominem poſſe cum Deo unum numero euadere. Quapropter non unicus erit Dei Filius & homo, ſed ferè innumeri. *GOMET.* En rurſum tu noſtrum deſeris cardinem, & idem ut antea ſaxum uoluis.

Non poteſt (uidelicet iuxta naturæ ordinem) dari perſonalis humanæ naturæ unio cum natura diuina, niſi in uno tantùm indiuiduo humani generis.

PHILAL. Quorſum id ais? *GOMET.* Non'ne ſolida & inconcuſſa noſtri ratiocinij baſis erat, eodem modo ſe habere intellectualem materiam ad intelligibilia, quo & corporea materia ad ſenſibilia? *PHILAL.* Quid ni? *GOMET.* Sic autem corporea materia reſpicit ſenſibilia, ut licet ſecundum remotam (quæ primæ materiæ ineſt) potentiam, quælibet materiæ portio poſsit quamcumque ſenſibilium formam ſuſcipere: non tamen poteſt hoc ſecundum potentiam propinquam, quæ ex uaria elementorum commixtione reſultat, puta primæ materiæ portio, quæ ſubeſt formæ hominis, non potuit ſecundum proximam potentiam ſubeſſe formæ bouis, nec formæ bouis ſubſterni potuit proxima materia aſini; pari modo de ſingulis iudicandum. Quemadmodum igitur nõ quælibet materiæ portio ſecundum propinquam potentiam uniri ualet optimè formarum ſenſibilium (intellectui ſcilicet humano) unitate perſonali, ſic utique nec quælibet intellectualis materiæ (id eſt, humani intellectus) portio ſecundum propinquam potentiam, quæ ex eiuſdem humani intellectus nexu cum tali uel tali corpore & organo reſultat uniri poteſt perſonali unitate cum creatore Deo. Multiplex denique potentiæ ſignificatum te nutare fecit: Aliam ſiquidem remotam potentiam dicimus, quæ poſsibili intellectui, ſeu intellectuali materiæ, ſuapte natura ineſt: Aliam propinquam cenſemus potentiam, quæ conuenit intellectui ex aduentitio, & ſecundũ quod tali uel tali organo, taliq; phantaſmati annectitur.

Potẽtia alia remota, alia propinqua.

Primi itaque modi potentia ad omnem intelligibilem formam ſuſcipiendam cuilibet homini ineſt. Secundi autem modi potentia non reddit quemlibet aptum ad omnem formam intelligibilem, & ad quamlibet perfectionem capeſſendam

humanam. Nemo quippe illum, cui desunt lumina, idoneum ad differentias & rationes colorum perdiscendas dicet: Neque ad melodiam, cui surdescunt aures: neque ad aliquam theoriam, qui lithargia aut phrenesi affectus est: Quapropter personalis humanæ naturæ unitio cum Deo, uix quidem uni, nedum singulis mortalium contingere potest. *PHILAL.* Esto nunc quod ex propinqua potentia & uario organorũ temperamento nequeat unusquisque personalem hanc copulã pertingere: quid tamen obstat, quin plures eam, quemadmodum cæteras uirtutum dotes, adipisci ualeant. *GOMET.* Qui Filius Dei futurus est, omnes perfectiones, quarum capax est hominum genus, possideat oportet: hoc autem nemo potest mortalium, nisi unus numero tantùm. Idcirco & unus duntaxat Dei Filius & homo futurus erat. *PHILAL.* Rectè quidem syllogizas, sed duo assumis, quorum neutrum compertum habeo, quòd is scilicet, qui futurus sit Dei Filius omnium humanarum perfectionum aceruum possideat necesse sit, & quòd harum perfectionũ cumulum solum uni numero homini, naturæ & rerum ordo permiserit. *GOMET.* Hominem, qui Dei Filius futurus sit, oportere omnium humanarum perfectionum culmen pertingere, planè intelliges, si ad constitutũ nobis scopum mentẽ dirigas, quo toties admisimus, eodem tramite uniri intellectualem materiã cum optimo intelligibiliũ, quo & corporea materia unitur cum optimo sensibilium, forma uidelicet humana. Nam quemadmodum corporea materia minimè unitur optimæ formarum sensibilium, quin priùs totius sensibilis machinæ imaginem in se actu suscipiat: sic pari modo intellectualis materia nequaquã iungitur personali nexu cum optimo intelligibilium, quin priùs omnium intelligibilium actu in se formet imaginẽ. *PHILAL.* Quò in claram tanti mysterij cognitionem perueniam, locupletiori obsecro sermone id exprimere & referare ne pigeat. *GOMET.* Tametsi ex præcognitis quæsitum hoc planè dijudicari possit, tibi tamen ut morem geram, altiori ampliorique examine, id ostendere conabor: dicito ergo & sedulò mihi responde: Non'ne hominem ipsum Mycrocosmum, & paruam esse mundi machinam Peripatetici omnes contendunt? *PHILAL.* Apertè id octauo de auditu legitur. *GOMET.* Et quãnam ratione id probant? *PHILAL.* Ea ratione, quam primo de historijs animalium Aristoteles commemorat. Partes, inquiens, hominis tàm superiores quàm inferiores ad situm orbis uniuersi superiorem inferioremque dispositæ sunt, similiter & priores & posteriores, dextræ & sinistræ. Et paulò pòst ita subiungit: Quoniam homo ad uniuersi habitum institutus est: Idcirco partem etiam istam (uidelicet caput) habet respondentem parti sublimi uniuersi. Hæc Aristo. Quibus non obscurè intelligimus hominem ideo nuncupari mycrocosmum: quia partes habet proportione, situ & ordine correspondentes partibus uniuersi. *GOMET.* Quum autẽ nihil temerè agat natura, nec frustrà, & quod per pauciora (ut nosti) fieri potest, nunquam agat per plura: cur ergo (dic quæso) in tam angustum & squalidum hoc ergastulum uasti & uniuersi corporis simulachrum tam fabre & miro artificio coëgit, quin potiùs intellectiuam hominis formã alicui simpliciori & sublimiori corpori adsociauerit? *PHILAL.* Quorsùm rogo mi parens hęc interrogas, quæ exrra examinis nostri limites nos euagari cõpellunt, tendiculas à te parari coniecto, nõ tamen propterea formidabo, nec fuga mihi cõsulam, quin potiùs his spiritalibus fœlicibusque tuis illaqueari reticulis summopere desidero. *GOMET.* Perge mi fili, & ad quę propositi nostri limites minimè (ut existimas) excedunt, respõde, nec laqueo te innectere, sed duro & arcto perniciosi erroris uinculo eruere studeo. *PHILAL.* Respondeo itaque, quod ratio, quo rerum opifex hoc humanũ gurgustiolum ad uniuersi habitũ extruxerit, est ipsa similitudo atque proportio, quã nexus & unitio intellectiuæ hominis formæ cum materia deposcit: Nam (ut octauo diuinæ sapientiæ traditur)

Optimi temperamenti & summa perfectione homo nõ datur, ni unus numero tantùm.

Homo, qua ratione Mycrocosmus dicatur.

Vnio potentiæ & actus est uelut i unio connexi corporis cũ corpore cauo.

ditur)talem oportet esse potentiã materiæ,qualis est actus formæ: secus enim fieri non posset exacta materiæ cum forma unio: Quemadmodum si conuexum uel prominentis figuræ corpus,cum alio corpore ad amussim compaginare uelis,operæprecium erit,ut illud alterũ corpus, cauã teneat figuram proportione respondentẽ figuræ corporis conuexi. Illa igitur (ut reuertamur ad rem)forma,quæ pauxillos in se actus & perfectiones cõtinet, modiculas preuias potentias & dispositiones in suscipiente materia requirit: forma aũt quæ plures in se perfectiones cõplectitur, plura exigit præparamẽta in materia recipiente:quia igitur intellectiua hominis forma,eminẽtiùs omnes in se corporeas perfectiones continet. Ideo & hæc ipsa intellectiua hominis forma, omnes corporeas dispositiones,quæ formæ correspondent,præuias sibi exigit in materia,propterea quod intellectiua hominis forma,cũ sublimior sit quã uniuersa corporea machina: Ediuersò aũt ipsa materia prima,inferior sit tota machina corporea: non possunt autẽ iungi extrema, nisi per media: Mediat autẽ inter primam materiam & humanum intellectum tota corporea machina, idcirco ad unitionem materiæ primæ cum humano intellectu necesse est, ut materia ipsa,aliquid de singulis corporei orbis partibus(aut illis simile & proportionale)in se adsumat,quo expressa corporeæ machinæ resultat imago, unde sapiens illi Arabs: Algazel hominem uniuersi orbis, Epitome & abbreuiatã asserebat esse mundi tabellã. *GOMET.* Admittis deniq; corporeã materiã nequaquã uniri optimæ formæ sensibiliũ, nisi materia ipsa in se suscipiat uniuersi corporei orbis imaginem. *PHILAL.* Intrepidè id censeo. *GOMET.* Eodem igitur modo intellectualis materia nequaquã iungitur personali nexu cum optimo intellectualiũ,nisi actualem omniũ intelligibiliũ in se sculpat imaginem,quam Cordubensis intellectũ in habitu (quem comitatur intellectus adeptus)uocat. *PHILAL.* Euidentissimè quidẽ ex assumptis hoc sequitur. *GOMET.* Omniũ autẽ intelligibiliũ in se formare imaginẽ, nõ ne ultimã & consumatã humani generis perfectionẽ censes? *PHILAL.* Censendũ sanè: ultimã enim hominis fœlicitatem consistere in habere omnes practicos & speculatiuos habitus, Auerrois de anima tertio, longa disputationis serie autumat. *GOMET.* Manifestè ergo hinc sequitur oportere eum,qui personali unione optimo intelligibilium copulari debeat, & in Dei Filiũ euasurus sit,omnẽ humanæ capacitatis perfectionẽ posidere: hoc autẽ(ut in sequentibus audies) quũ non nisi uni mortaliũ obtingere posit, non potuit nisi unus numero dari Deus & homo: si deniq; mentem adhibes, & recta rationis trutina rem perpendas,facilè intelliges,hæc non esse Rhetorum & Oratorum lenocinia,nudáue exempla (ut quorundam mycrologorũ sententia iudicat, & procax lingua effutit) sed solida & inconcussa esse ratiocinia, florido naturæ & Peripateticorũ campo,decerpta,quibus cognitis, iam id, quod paulò antè tibi absurdum & inopinabile apparuit,modò clara intelligentia & firma credulitate hauddubiè suscipies. *PHILAL.* Rectè (cœlestis animi uir) enuncias,& iamiam (superno spiritu duce) patent mihi secretorũ auditus, ut conspicua nunc cognitione & intelligẽtia hæc deprehendere uideor: Certa namque & inuiolabilis argumentandi Lex est, qua per cõspectam imaginẽ ipsum conijcimus exẽplar,ut per oculum,quem in speculo cernimus, uerum qui foris est oculũ deprendimus, sic & ex naribus in speculo, nares ab extra, ex ore os,prospicimus: Cùm igitur sensibiles formę(ut diuinæ sapientiæ 12. testatur Auerrois) sortitæ sint esse in abstractis: abstractorũ autem habitudo ad sensibilia,uera est habitudo atq; relatio exemplaris ad tenuẽ,quę inde pendet imaginẽ. Ideo constans & certus est argumentandi modus ex habitudine & proportione,qua sese respiciunt sensibilia ad habitudinẽ & proportionem qua se (suo modo)respectant intellectualia. Quapropter cũ operæpreciũ sit ad unitatem personale, materie cũ optima formarũ sensibiliũ, ut ipsa materia omniũ

Homo est uniuersi orbis Epitome, & abbreuiata mundi tabella.

sensibilium formas & perfectiones in se recipiat, reuincitur intellectualiũ materiam (humanũ scilicet intellectũ) exigere ad hoc, quod personali unitate adsocietur optimo intelligibilium, ut omniũ (suo modo) intelligibilium formas & perfectiones in se habeat, unde resultat & prouenit tota humana fœlicitas. Hæc sunt, quæ hactenus tua me docuit sapientia: Superest modò ut secundũ declares assumptum, uidelicet quod unus tantũ numero posit humanæ perfectionis cumulum pertingere. *GOMET.* Id rerum inductio, & hominum ad inuicem ordo & habitudo demonstrat: si enim singulos artium, scientiarumq; cultores, & morum honestate præditos consideras, nusquam duos, nedum plures eiusdem industriæ & uirtutis pares inuenies, quin alius alium in aliquo antecellat: Si duos, puta, musicæ artis indagatores attendas: Alter præcellit theoria, alter praxi: uni uox canora, alteri rauca: is solus harmonicus, Rhythmicus alter: is cythara pulsat, ille lyra: is agilis manu, segnis alter: deniq; ut nunquã duo mortalium eodẽ corporis habitu & temperamento adamussim conuenire inuenies, sic fieri non potest, ut eiusdẽ peritiæ æquali sorte participent, quod singulis quidem in rebus uideri & experiri licet. Vnde & Stagirita diuinæ sapientiæ decimo asserit: In quolibet genere rerũ dari unũ maximum & omnium aliorum summum: Si igitur in quauis una hominis perfectione non permisit rerum ordo illis perfectionis summũ, nisi uni numero tantùm, longè quidem rationabilius est omnium humanarum perfectionũ culmen donari non posse nisi uni: Accedit ad hoc hominũ adinuicem habitudo & ordo, qui (Aristo. Ethicorum nono teste) talis in humana societate seruandus est, qualem inter uniuscuiusq; indiuidui membra & organa naturam seruare nouimus. In quouis enim uno homine experimur, quod non statim & absq; medio omnia membra intellectiua potestate participent, sed quod ordine quodam unum alteri subministret, quousq; cogitatiuam uirtutem pertingant, quæ inter omnes humani corporis uires, principatũ obtinet, & quæ sola intellectiuæ potestati nullo medio inhæret, neque geminata & paria (si aduertis) membra, parem uim & perfectionis gradum tenent. Pedes enim (ut primo de motibus animalium traditur) licet geminos natura dederit, non tamen eiusdem ordinis: destinauit enim sinistrum in adminiculum dextri, sic & de manibus, oculis, auribus, naribusq;, & de singulis paribus mẽbris iudicandum: unica ergo tantùm est corporea uirtus, quæ in uniuerso membrorũ & uirtutum ordine obtinet summum, & ea intercedente, omnes reliqui corporis artus participes fiunt intellectus: Si igitur singulas rerum formas perquiras, si & mutuum indiuiduorum in hominum genere ordinem attendas, planè cognosces, omnia huic adstipulari sententiæ: Vnicum scilicet dari in uniuerso mortalium genere, qui omnes humanarũ uirtutum & perfectionũ dotes in se accumulet: Quapropter & is qui Filius Dei & homo futurus erat (in quo omnem humanam perfectionem coaceruari necesse est) unus tantũ numero dari potuit. Sicut enim partes indiuidui, ita hominum indiuidua, se habent adinuicem: quia in indiuiduis etiam quidam est ordo. Optimus autem est ordo, in quo elucet primi entis & omnium exemplaris origo: qualis est ordo totius, qui fluit ex ideali ratione, quæ quidem in monte opificis uniuersi existit. Quia igitur in unius indiuidui particulis demonstratum est, talem esse ordinem, probabile est & multò magis, eundem ordinem esse inter totius humanæ speciei partes: id est, inter ipsa indiuidua, uel inter ipsos homines. Sicut ergo in uno homine uel indiuiduo omnes corporis partes uniũtur quidẽ animę intellectiuæ, sed cæteræ omnes mediatè: sola cogitatiua potẽtia immediatè, per quã cæteræ omnes partes adipiscuntur, ut animæ intellectiuæ uniantur: ita in humana tota specie, omniũ quidem hominũ intellectus possunt optimæ intelligibilium formæ: id est, diuinæ essentiæ uniri: sed omnes mediatè: unus tantùm immediatè, per quem cæteri omnes habent, ut diuinæ essentiæ uni-

Ex uniuerso genere hominum, unum tãtùm numero perfectionum humanarũ cumulum comprehendere potest.

tiæ uni-

tiæ uniantur. Nam quo modo in uno indiuiduo omnes partes corporis communicant cum anima: uel ut primos terminos retineamus, quo pacto prima materia, optimæ formarum naturalium: ita intellectus humanus unitur essentiæ diuinæ. Sed prima materia unitur optimæ formæ naturalium: id est, animæ per unam & solam cogitatiuam. Ergo intellectus humanus per solum Mediatorem, Verbum Dei, unitur essentiæ diuinæ. Et sic in hac proportione, diuina essentia respondet animæ: Christus cogitatiuæ potentiæ: Sancti cæteris corporis partibus. Sic igitur Sancti Deo uniuntur per Christum, sicut corporis partes animæ per cogitatiuam. Et sicut membra non uniuntur animæ, nisi per cogitatiuam: ita nec sancti nisi per Christum: qui idcirco reuera est Dei & hominum Mediator, in quo est sanctorum cōmunio atque nexus: & propterea etiam beatitudo. Quòd uerò solos sanctos & non omnes homines appellem, inde feci: quia sicut ciuitas non ex pueris, senibus, inertibus (polit. 3.) constat, sed ex ciuibus: ita illa, quæ sursum est Ierusalem, quæ ædificatur, ut ciuitas, sicut Propheta inquit, non ex omnibus, sed solùm ex sanctis constat hominibus: Et sicut in corpore non omnia corporis sunt, sed quædā uel inutilia uel putrida à corpore reijciuntur: sic hoc loco ab hominum complexione improbi excluduntur. Ex quibus omnibus conclude, tantùm unū immediatè & personaliter inter omnes homines cum Deo uniri: cæteros uniri quidem, sed mediatè per istum unū qui personaliter Deus est. *PHILAL.* Quamuis sapienter & Peripatetico more, propositum negociū deducas, reluctari tamen uidetur, id quod pro totius examinis nostri basi & firmamēto accepimus, hoc dico firmamentum, quòd eo modo unitur intellectualis materia (id est, humanus intellectus) optimæ formarum intelligibilium Deo, quo & corporea materia iungitur optimæ formarū sensibilium, intellectui uidelicet humano: cùm ergo non in uno tantū, sed in singulis hominum indiuiduis personalem materię, cum optima sensibilium forma copulam fieri cernamus, sequeretur pari pacto, in singulis hominibus fieri personalem unionem intellectualis materiæ, cum optimo intelligibilium Deo, & non unus tantùm, sed plures darentur, qui essent Deus & homo. *GOMET.* Si accuratiùs humanæ naturæ conditionem tecum cogites, inuenies & ipsam corpoream materiam, non uerè neq; exactè copulari humano intellectui, nisi in uno duntaxat numero: Eo quod quamlibet formam tunc perfectè subiecto suo uniri censemus, quando conuictū seu suppositum illius formæ, opus suum perfectè exercere uidemus, unumquodq; enim (ut quarto Metheororum, & de partibus animalium primo tuus Stagirita docuit) tale esse dicimus, ex eo quòd propriū suum opus peragat: proprium autem humani intellectus opus (ut tertio de anima traditur) est omnia fieri: id est, omnia contemplari intelligibilia, & propterea carens intelligētia ueri, & insipiens æquiuoca appellatione (ut in exordo de physico auditu Cordubensi placuit) homo nuncupandus est. Sic & Aristo. Politicorū primo, sine prudentia hominem, bestia deteriorē esse censuit: cùm igitur perfectissima humani intellectus operatio (uidelicet omniū intelligibilium contemplatio) non nisi in uno tantùm indiuiduo (ut demonstratū est) reperiri possit. Consequens erit, non dari exactā corporeæ materiæ unionem, cum optima forma sensibilium, nisi in uno numero tantū: alij uerò quotquot sunt mortalium, ad illum unum ordinantur, eumq; respectant, quemadmodum exercitus multitudo ad suum ordinatur ducem, sicut uniuersi humani corporis uires, ad unicā cogitatiuam respiciunt, eiq; promptū præstant obsequium. *PHILAL.* Viriliter sanè & strenuè spiritalibus me superas & uincis telis, quibus (nisi me ultrò & temerè fallere atq; in pręceps dare uelim) nulla in parte reluctari, neq; eorum uim effugere ualeo. Quare tecū intrepidè sententiam, & singula tua documenta firma intelligentia & fide acceptē necesse est, si tamen duo, quæ nonnihil habere uidentur quæstionis solita benignitate &

Non copulatur exactè prima materia, humano intellectui, nisi in uno indiuiduo tantùm.

Qua ratione credere necesse sit ad salutem in hominem, qui & Deus est.

prudentia explanaueris. Primùm cur'nam credere in hominem Deum omnino exigat semita æternæ salutis. Secundùm, quæ'nam ratio dictet, talem hominem simul & Deum extitisse Iesum Christũ de Maria uirgine natum. *GOMET.* Non erit laboriosum hæc tibi clara & perspecta reddere, si eam quam à primordio explicauimus, humanæ salutis rationem inspexeris, quam nihil aliud esse asseruimus, nisi adhærentiam cum creatore Deo, quod idem est, ac si diceremus uastæ latitudinis rerum extrema conflari in unum, omniũ siquidem rerum primum principiũ est Deus, ultimumq; omnium extremũ est homo: extrema autẽ re ipsa disiuncta iungi nequeunt, nisi per medium. Non'ne & tu hæc nobiscum probas? *PHILAL.* Quis negauerit? *GOMET.* Medium uerò est, quod particeps est extremorum. *PHILAL.* Constat. *GOMET.* Medium ergo inter Deum & hominẽ est aliquid unum, quod Deus simul & homo existit. *PHILAL.* Sic censendũ uidetur. *GOMET.* Ergo si quis Deo copulari desiderat, ipsi medio seu Mediatori, qui Deus & homo est, inhæreat oportet. Credere aũt (ut antea exposuimus) nihil aliud designat, nisi mentẽ conuertere, applicare, & stabilire in re in quam creditur. Cùm igitur Iesus Mariæ uirginis Filius eiuscemodi medium sit, fueritq;, in hunc ipsum ergo credere necesse erit ad salutem. *PHILAL.* Quamuis rectè syllogizare & conclusionẽ hanc deducere uidearis, dubium tamen mihi surrepit, si extrema scilicet Deus & aliquis hominum, nequeant iungi, nisi per medium. Iesus autem Mariæ uirginis Filius, uerus erat homo: ergo non potuit is cum Deo creatore effici unus, nisi per medium, quòd uerè Deus esset simul & homo, atque rursum, & de hoc ipso medio, eadem erit ambigũitas. Aut igitur in infinitum abibit quæstio, aut cogeris demum hominẽ admittere, qui absq; ullo medio personali copula inhæreat Deo glorioso, & sic iungerẽtur sine medio extrema, unde & beatifica hominis copula cum Deo similiter absq; Mediatore dari posset. *GOMET.* Si præiacta & per te admissa teneas fundamenta, nihil erit, quod in hoc examine dubites: ostensum namq; est, oportere eũ, qui idem numero euasurus sit cum Deo, rerum omnium intelligibilia apprehendere: hoc est, omnium rerum rationibus & intelligibilibus formis mentẽ applicare: qui autem omnibus intelligibilibus mentẽ applicat, is utiq; non absq; aliquo medio, quinimò per uniuersum rerũ ambitũ, qui mediat inter ipsum & Deum, Deo adhæret. Idcirco non iunguntur in Christo Mediatore (ut tu hæsitas) extrema absq; medio, quãdoquidem totius latitudinis rerum media, ipse intelligendo complectitur. *PHILAL.* Ex hoc aliud, & longè quidem magis repugnans admittendum uidetur, uidelicet minimè opportunum esse ad salutem, credere in Iesum Christum, uel quemuis Mediatorẽ, si ex sola omnium intelligibilium apprehensione salutem assequimur. *GOMET.* Et nos utiq; mi Philalethes fatemur, si quotquot sunt hominum capaces essent omnium intelligibilium minimè opus fore Mediatore. Verùm quia hoc uni tantum (ut antea discußimus) inuariabilis rerum ordo permisit, cæteri uerò mortalium, cùm minus apti sint, totius mycrocosmi in se formare imaginem, operæprecium est ut illi qui Deo copulari desiderant, uni mycrocosmo Mediatori, in quo iungantur extrema, Deus & homo, inhæreant. *PHILAL.* Satis quidem ex his persuasum iam habeo, fieri non posse, quin is, qui semitam petit æternæ salutis, in Mediatorem Deum hominemq; stabili fide mentem dirigat, & ibi sistat, figatq; intuitum: Verùm talẽ extitisse Iesum, uirginis Mariæ Filium, nondum ex his mihi innotuit. *GOMET.* Id ex eo constat, quod omnia, quæ Mediatoris conditio requirit, in solo Christo Iesu completa esse cognouimus, summum scilicet corporis temperamentũ, summa uitæ morumq; mundities, summa sapientia, summa potestas operandi miracula, temporis insuper (ut in sequentibus audies) congruentia, & quod omnibus maius, & nobis præsto est, quod ipsa æternæ salutis semita, quæ diu antea fuerat prænunciata,

Iesum Christum Mediatorẽ, Deũ hominemq; extitisse planè ostenditur.

ciata, nunc reuelata & patefacta nobis sit per eundem Mariæ uirginis Filium Christum Iesum. *PHILAL.* Duo, cœlestis animi uir, hîc latiùs aperire & enucleare oportet. Primum, quòd ea quæ modò commemorasti, charismata Mediatoris conditio depoſcat. Secundum, hæc omnia cōpleta fuisse in Christo Iesu. *GOMET.* Quod summum corporis tēperamentum summa uitę & morum mundities, & sapientię culmen soli Mediatori, qui Deus & homo est, attribuenda sint, iam longo examine & discursu paulò ante patefecimus: Quod autē eidem Mediatori summa debeatur potestas operandi miracula, ex concomitantia prædictorum planè deprehenditur. Hominis enim (qui & Deus est) potestas omnium creaturarum potentiam, longè & absque limite antecellit, & quemadmodum organicū mycrocosmi corpus, ad omnem cogitatiuæ uirtutis nutum præstat obsequium, sic & macrocosmi partes & mēbra, imperio obediunt Mediatoris, qui in uniuerso rerum ambitu, eandem (ut antea ostendimus) obtinet proportionis similitudinem, quam in humana cōpagine cogitatiua tenet uirtus. Quod autem & certam temporis congruentiam, Mediatoris præsentiam, requirat, ipse rerum ordo & perpetua causarum series declarat. Nam quemadmodum mycrocosmum, sic & macrocosmum, certa uicissitudine temporum, ætatumq; periodis (maximè uerò sublunarem machinam) circumagi & uariari conspicimus, quod & Aristoteles Metheororum primo, de singulis terreni orbis partibus planè affirmat. Quum igitur perfectior mycrocosmi operatio, perfectiorē ætatis periodum postulat. Perfectior autem ætas est ea, quam Physici consistentiæ ætatem uocant, erit utiq; & macrocosmi perfectior operatio atq; effectus perfectiori consistentiæ mundi ætati accommodanda, cumq; mycrocosmi perfectior ætas sit illa, quæ totius humanæ uitæ periodi medium tenet. Tenent autem medium (iuxta naturę cursum) anni à tricesimo sexto adusq; quadragesimum: Eò quòd septuaginta, rariusculè uerò octuaginta annorū circuitus mortalium uitæ, spatium metiri solet: & quia hæc consistentiæ ætas, perfectior, & maioris roboris existit, ideo Aristoteles Politicorum septimo, optimum & diuinū (ut uocat) propagandi opus huic ætati in primis conuenire censuit. Si denique priscis pariter & iunioribus Astrorum contemplatoribus, & nonnullis Peripateticorū sapientibus præstanda est fides, qui octaui orbis circuitum in septies septem millibus annorum peragi statuunt. Si & diuinis oraculis danda est autoritas, quæ idipsum per septem dies, per septem dierum hebdomadas, septemq; annos per septem quoque annorum hebdomadas in mysterio denunciant, ubi singulis mycrocosmi annis centum in macrocosmo respondent: Erit utique perfectior, & consistentiæ mundi ætas, à sublunarium rerum primordio (iuxta sacræ historiæ traditionem) sexcentesimus, ultra tertium millesimū annus adusque quarti millesimi complementum: Quæ quidem ætas, cùm sit perfectior ætatum mundi, consentaneum est, ætatē illam præstantiorem huius terreni orbis produxisse effectum: cùm igitur nullus in orbe dari posſit effectus, qui præstantior sit ipso Deo hominecq; Mediatore, reuincitur, illam consistentæ ætatem maximæ Mediatoris nascentiæ accommodari. Quod autem huic ipsi Mediatori pręcipuè conueniat, communem præbere semitam æternæ salutis, constat ex eo, quod Mediatorem (ut antè discusſimus) uniuersi generis humani principatum & summum obtinere oportet. Ad cuiusque autem generis summum spectat, ut in totam sub se contentam rerum latitudinem influat, uirtutemq; transfundat. Quemadmodū solius cogitatiuæ uirtutis munus est rationales & elicitos actus in uniuersum organicū corpus distribuere. Tria deniq; soli Mediatori attribuenda hîc collige, quorū primum internas animæ & corporis summa perfectione dotes concernit. Secundum temporis indicat consonantiam. Tertium promisſi & exoptati effectus magnitudinē respectat. Cùm igitur exploratum & cōpertum sit, hæc omnia accumulatim

Tria quæ soli Mediatori conueniunt, reperta sunt in Christo Iesu.

reperta fuisse in Christo Iesu, firmissimè & absq; ulla hæsitatione hunc uerum fuisse Saluatorē dijudicamus. *PHILAL.* Quāuis certior iam factus sim, tria hæc munera uni tantùm Mediatori competere: Veruntamen hæc ipsa consumata esse in Christo Iesu Mariæ Filio, nescio qua argumentandi Lege cōstare possit. *GOMET.* Peripateticorū polliceris dogmata, & tritum illorum modò negligis fundamentū. *PHILAL.* Quorsum istud? *GOMET.* Quod ea quæ sunt rerum singulariū (ut primo de Physico auditu traditur) nulla ratione uel discursu, sed sensu & fide tantùm, & aliorum testimonio, ut Socratē & Platonem extitisse sapientes, tali parente, loco & tempore, natos deprehendimus. *PHILAL.* Quis ergo docendi modus, quo quæsitum istud, unde tota symboli tui pendet moles, solui queat? *GOMET.* Id non aliunde innotescere potuit, quàm ueridica, uulgataq; autoritate & fama eorum, qui palpatu, & oculata fide gestorum certitudinem cognouêre: si enim priscorū sapientissimorumq; scripta & monumenta reuoluas, inuenies eos conformem, eandemq; de Christo Iesu historiam texere, & eum tali tempore, loco & stemmate natum testari, eundemq; summis laudibus & præconijs decantare, quemadmodum locupletiùs sequenti Volumine superum nutu explicabimus. Vnum tamen inter reliqua datur, inuiolabile huius certitudinis argumentum, longo latoq; experimento desumptum: Videlicet, quod modò uniuersa fermè hominum multitudo, qui naturæ & rationis Lege gubernantur (spreto & reiecto execrando idolorum cultu) unicum Deum rerum omnium conditorem colat atque adoret. Et licet plurimi (per omne æuum) sapientū & Prophetarum, præpotentumq; Regum nihil potiùs optauerint, nec in re aliqua tantum studij & operis impenderint, quàm ut nefando & flagitiosissimo idolorum cultu ad unius Dei creatoris obseruantiam inducerent genus hominum: nullus tamen quantumlibet uitę sanctimonia, diuina & humana sapientia, atque potentiæ magnitudine antecellens id uoti, ne in propria quidem & modica gente peragere & explere potuit. Hoc enim nequiuit sapiens & dilectus Deo Abrahamus, nec sacra eius propago Isaac, neque ille cœlestis & uir integer Iacob, hoc non potuit omnium Prophetarum princeps & Deo plenus Moses, qui nouit uirgulę ictu maris profundum scindere, ingentem Pharaonis cohortem & turmam sali fluctibus demergere. De petra uiuentium aquarum trahere scaturiginem. Qui quadraginta annorum spacio plus sexcentis millibus uirorū cœlesti pabulo mannæ, in deserti solitudine aluit. Idipsum efficere nesciuit magnus Israëlitarum dux Iosue, qui rapacissimi Iordanis fluctus sistēs, uastæ multitudinis exercitū sicco pede traduxit, qui syderibus Aethereq; imperauit ut starent, buccinæ clangorib. alta & inexpugnabilia subruit mœnia Iericho. Sileo potentem Regem Dauidem, nuncium humanæ salutis. Diuinæ sapientiæ oraculum Solomonem. Sancti spiritus delubrum Heliam, qui nubibus mandabat ut pluerent, flammis ut deuorarent holocausta. Spiritui ut mortuum restitueret uitæ. Qualia & ille alter, cœleste in terris numen Heliseus quoque agere non ignorauit. Si denique (ne longiùs tendat oratio) singula & clarissima quidem primæ ue synagogæ lumina, & eorum scripta ac gesta consyderes, palam inuenies illos nec propriam & contribulem Iudæorum prosapiam, nedum ingentem & effrænem barbarorum aliarumq; exterarum gentium multitudinem ab ipso nephario & exitiali idolorum cultu reuocare & auertere potuisse. Nec id mirum quidem, quū uniuersum mortalium genus, ad Deum creatorem, & eius cultum atq; obsequium conuertere, per nullam creaturarum potentiam & uirtutem (ut antea tibi innotuit) peragi & expleri queat. Cū igitur salutare hoc opus ex sola Iesu Christi præsentia, doctrina & passione, effectum & consumatum, longa lataq; experientia appareat, solido argumento concludimus, Iesùm Mariæ Filium, uerum extitisse humanæ creaturæ Mediatorem, Deum, hominemq;. Quapropter &

pter & in eundem credere, ſpectat ad ueram ſemitam æternæ ſalutis. Hæc ſingula (mi Philalethes) ſi tecum ſolita mentis puritate conſyderas, in hoc ſcrutinio nihil incerti atque ambigui tibi relinquetur. *PHILAL.* Nemo profectò adeò hebes, & rationis expers, qui dum his tuis, ſuperno lumine illuſtratis documentis mentem adhibet, quin ea omnia firma intelligentia & ſolida fide amplexurus ſit. Age itaq; mi parens, & quod reliquum eſt abſoluere & explanare libeat. *GOMET.* Si animi uires colligas, & ſolita ingenij ſolertia, cætera in ſymbolo contenta perpendas, facilè ad omnium eorum, quæ deinceps ponuntur, certitudinē peruenire poteris: imprimis uerò occurrit clauſula dicens: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto: Natus ex Maria uirgine. Huius enim ueritas palàm ex præhabitis fundamentis ſequitur, cùm enim opportunum ſit iuxta naturæ Legem, ut ille quē mundi opifex, ſumma humani generis perfectione condonat, optimam craſim & corporis temperamentum, obtineat: optimum uerò temperamēntum ex ſanguineo prodire ſemine, rerum & naturę ordo non patitur, ideo nec Chriſtus Mediator, tali ſemine produci & naſci potuit, eò quòd ſummum hominis temperamentum, ſummam genitoris, progenitorumq; temperiem, & ſummam quandam ſyderum concinnitatem requirit. Id autem plures uidelicet ſummi eſſe temperamenti inuiolabili rerum ordini longè repugnat: quia in ſyderum concentu, & in complexionum latitudine (quemadmodum in quouis genere rerum) unum tantùm (ut noſti) datur ſummum optimumq;, non plura. Rurſus ſi genitorem progenitoremq; optimi & ſummi fuiſſe temperamēti contendas, cogeris eadem Lege retrò progredi, & omnibus progenitoribus uſq; ad ſæculi primordia, ſummum adſcribere temperamentum: hoc autem cùm fieri nequeat, reuincitur nullam hominis propaginem ex ſanguineo ſemine optimam craſim & temperiem ſortiri poſſe. *PHIL AL.* Sperabam equidem me breui oratione & paruo negotio reliqua ſymboli apprehendere & penetrare poſſe myſteria, ſed crebra offendicula, & ſcopulorum frequentia me remorari, pedemq́ue ſæpiuſculè ſiſtere cōpellunt. Duo namq; ex dictis me modò offendunt. Primum, quánam Lege fateri oporteat, primum in terreſtri hoc orbe dari parentem, & non potiùs (ut plurimi Peripateticorum ſentiunt) dicere, in infinitum abire primogenitorum ordinem. Secundum, cùm cognitum & admiſſum fuerit, dari prothoplaſten, quid' nam obſtabat, quin ille ipſe, ſummam humanę compaginis ſortitus fuiſſet temperiem, & Mediatoris munere fungi potuiſſe. *GO MET.* Oportere primum dari parentem, cognouimus ex eo, quod uniuerſum hunc terrenorum orbem, temporis ſubijſſe primordia neceſſum ſit. Vnde & primi parentis idem erat plaſmationis modus. Decimo problematum Ariſtotele teſte, quo & nunc quotidiano experimento, mures, talpas, muſculos, & id genus animalium ex putredine quadam gigni cernimus. Nam & ille, Arabum ſapientum princeps Auicenna decimoquinto Animalium, ualidis argumentis demonſtrat, nihil prohibere ex certa elementorum mixtione, non minus humanam, quàm aliorum animantium exoriri & produci formam: Videlicet, quando aquarum illuuie, aut caumatum ardore, animantia & terræ naſcentia deuaſtantur & pereunt. Nec Cordubenſis octauo de auditu, argutiæ contra hanc aſſertionem militant, qui duo inconuenientia, hanc ſequi poſitionē exiſtimat. Primum, quod ſequeretur, quamlibet formam ex quauis fieri materia, uel quodlibet ex quolibet. Secundum, quod fieri contingeret humanam ſpeciem, non natura, ſed caſu. Aſt neutrum (ſi conſyderas) admittendum. Primum quidem, quia non admittimus nos materiam, quæ ex putredine uel quauis elementorum congeſtione paratur, aliam eſſe ſpeciem ab ea, quæ ex prolifico ſemine oritur: quia nec harum materiarum formas, diuerſas eſſe ſpecie probauimus. Eiuſdem enim ſpecificæ rationis eſt forma muris geniti ex putredine, cum forma muris, qui ex maris

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine. Rerum ordo monſtrat Chriſtum Mediatorē debere naſci dē uirgine.

Non repugnat naturæ, neq; rerum ordini hōminem quemadmodum & alia quàm plura animantia de putrē dine naſci.

Refelluntur Aā uerrois in cōtrarium argumētā.

maris & fœminæ copula gignitur: quia eandem operationem, eandemq; figuram hos habere conſpicimus: quorum autem eadem eſt operatio, illorum utique eadem eſt natura & forma: Cùm non aliunde formarum cognoſcamus diſcrimina, niſi ex uarietate operis & motus. Eaſdem autem utrunque genus murium tenere operationes, clara experientia demonſtrat. Qui autem Ariſtotelis (primo de generatione animalium) ſententiam in contrarium noſtræ poſitionis adducunt, dicentem: Alterum eſſe genus eorum, quæ putredine naſcuntur, ab illis, quæ prolifico ſemine propagantur, hi minus Ariſtotelis mentem dijudicant. Ibi namque (ſi aduertis) ſermo eſt ſolum de animantibus inſectis, quorum natura eſt, ut oriantur ex putredine, & talia non generant aliquid ſibi uniuocum, nec marem & fœminam. Noſter autem hic ſermo eſt de his, quorũ ortus natura quidem eſt ex propagationis ſemine: talia enim, cùm aliquando ex quadam elementorum mixtione, uel putredine ædantur, cùm Ariſtoteles minimè uidetur renuere, quin mas & fœmina, atque uniuocum cum propagatis animal, ædi & gigni poſsit: fateor tamen (prout rei experientia oſtendit) ea quæ naſcuntur ex putredine, minus eſſe perfecta in ſuis operibus, quàm ſui generis animantia, quæ ex maris & fœminæ copula generantur, cuius imperfectionis ratio, eſt putridæ materiæ, & loci ineptitudo, non tamen propterea tollitur, quin eiuſdem ſint ſpeciei uniuocæ. Tritum enim in Peripateticorum ſchola eſt, magis & minus, non uariare ſpeciem, quemadmodum homo qui ex utero mutilus & mancus corpore & ſpiritu prodit, non tamen propterea tollitur, quin uniuoce dicatur homo. Stante igitur & ſtabilita ſententia, quod perfectorum animalium, quæ ex putredine generantur, forma, eadem ſit ſpecie, cum eiuſdem generis animalium forma, quæ per propagationem producuntur, conſequens erit, quod & ex proxima eorundem materia, quoque eadem ſpecie exiſtat: Ideo huius ſententię aſſertor minimè cogetur annuere, quodlibet fieri ex quolibet, ut Cordubenſis contendit. Monſtrat præterea horum formam eandem eſſe ſpecie identitas cauſæ efficientis. Vera ſiquidem generalis efficiens cauſa eſt, non ipſum indiuiduum hoc. Id enim (ut ſecundo de generatione Com. 29. & de auditu octauo Cordubenſis ipſe probat) non gerit uices agentis, ſed inſtrumenti & organi tantùm: Veram autem agentem cauſam affirmat calorem eſſe cœleſtem, qui (ut diuinæ ſapientiæ ſeptimo Com. 31. idem loquitur) menſuratur arte quadam diuina. Cùm igitur calor ille cœleſtis, qui uera eſt cauſa generationis animantium, conſimilis & idem ſit ſpecie, nihil prohibet, quin is, inſtrumento alio ab hoc indiuiduo homine, eundem, licet non adeò exactè producat effectum: Artis enim peritia, nõ uni pręciſè obſtringitur inſtrumento, tametſi commodiùs & aptiùs operetur uno mediante quàm alio. Ex quibus etiam facilè colligere poteris, quod ſecundum ab Auerroi commemoratum inconueniens, minimè ad hanc noſtram poſitionem ſequatur. Videlicet, quod hominis ſpecies fieret caſu & euentu, non enim, quodcumque in paucioribus oritur, id fortuitu euenire dicimus, puta, iungi cum Saturno Martem, Iouemq; in uno zodiaci puncto, rarò quidem & longo pòſt tempore contingit: Nemo tamen, hoc caſu euenire dicet, cùm nihil aduentitium & fortuitum ſuperis contingere poſsit. Sed caſu (ut ſecundo de auditu traditur) aliquid fieri aſſerimus, non quod ſimpliciter in paucioribus euenit, ſed quod à tali uel tali cauſa in paucioribus procedit, ut auri inuentio ab illiſione pedum. Sic & hominis naſcentia abſque maris & fœminæ copula, licet rarò (& forſitan in uniuerſo huius orbis periodo niſi ſemel tantùm) contingat. Id tamen minimè aduentitio & caſui adſcribendum: ſtabilis enim & perpetuus rerũ ordo requirit, ut quoties cœleſtia ſydera (ſummi Conditoris nutu) certo amicitiæ (ut ita dicam) uultu & concinnitate ſeſe reſpiciunt, tunc ſydera illa in rerum ſubcœleſtium indigeſtam molem & chaos, beneuoli uultus ſui radios dimittunt,

Nõ omne quod rarò fit, id fortuitu & caſu fieri dicimus.

dimittunt, quibus confusa illa rerum semina ita conciliant, ut hominis denique, quemadmodum aliorum animantium & terræ nascentium forma resultet. Et quamuis illius prothoplastæ formator & opifex sit ipse uniuersorum conditor Deus: cœlestia tamen sydera materiam excolunt & tẽperant, eamq; suscipiendis & educendis formis adaptant, quemadmodum in mortuorum resurrectione (ut aliquando tu latiùs intelliges) Angelos cadauerum puluerem collecturos, & exinde ad Archangeli uocem & magnæ tubę sonum mortuos surrecturos, sapientum Theologorum traditio affirmat. Cuius typum & celebre mysterium nouerunt uerè allegorizantes, & orthodoxæ fidei cultores Gabalei, quemadmodum quarto huius operis Volumine latiùs (uolente Christo) intelligere poteris. Ex his deniq; omnibus conclude, quod si quodam elementorum temperamento, absque maris & fœminæ copula hominem nasci contingat, non propterea turbari, quin potiùs perfici, rerum ordinem, & seruari decorem uniuersi. Nam rude & torpidum aquæ & terræ elementum, multoties sponte sua contra propriæ naturæ aptitudinem, sursum mouetur, & usque ad æthera pergit: sic & Aër, & ignis frequentiùs ruunt deorsum, petuntq; abyssum, non alia de causa, nisi ut caueant uacui consortium, & locum euitent corpore carentem. Quanto ergo condecentius & rationabilius est, credere, quod sublimia illa & spiritalia cœlestia corpora (quorum perpetua prouidentia & cura est, ut perennem mundi seruent decorem, & Archetypi orbis depromant hanc caducam in terris imaginẽ) prouideant & summa ope nitantur, ne decor & ornatus uniuersi hoc nobili & diuino hominum genere careat, & ideo certum elementorum temperamentum, quod aptum natum & capax sit humanæ mentis de limo terræ compaginari conentur. Hæc si tu cogites & tecum examines, facilè intelliges rerum ordinem & decorem exigere, ut prothoplastes primusúe detur homo, certo elementorum temperie, absque seminali propagatione natus, de quo tu paulò antè imprimis dubitasti. Modò igitur ad secundam quæstionem, qua primum parentem arbitraris optimam sortitum fuisse temperiem, & ideo Mediatoris fungi potuisse munere, explanandam aggredior. Nosti enim ex dictis, quomodo parens ille primæuus, non nisi terrestri quadam congestione sit ortus. Terrena autem congestio, licet humanæ complexionis limitem pertingat, non tamen potest optimum sortiri temperamentum, & hoc quidem non ex imbecillitate agentis, sed (ut antea retulimus) ex ineptitudine & torpore recipientis: Idipsum insuper omnium aliarum rerum generabilium conditio & naturæ ordo ostendit: omne enim (ut decimo Problematum Aristoteli placuit) quod ex non esse, ad esse, seu ex non ordine, in ordinẽ redigitur: Primò (quasi infantiæ ætate) obtusum & mancum producitur, ac deinceps sensim per ætates graditur & proficit, quousque perfectionis suæ fastigium statumq; pertingat, unde rursus declinat tendens in occasum & corruptionem. Quum igitur terrestrem hunc orbem ob cœli quondam statum à non esse, ad esse, à confuso in distinctum, certo temporis exordio productum esse probauerimus, fateri oportet, terrenam hanc machinam primò rudiusculam minusúe excultam prodijsse, unde & humanæ compaginis temperies, quæ totius elementaris fabricæ finis & effectus dignoscitur, tunc optima prodire non ualuit. Et quamuis homo ipse primæuus euestigiò ab origine sua (nulla infantiæ & adolescentiæ ætate & nullo præeunte magistro maturus atque sapiens prodierit, nihilominus prothoplastes ille, sicut nec cætera generabilia, optimum temperamentum sortiri non potuit, quod utique non modò ueridica & diuina Prophetarum testantur oracula, sed & exterarum quoque gentium scripta & monumenta pasim denunciant, dum prioris hominum æui ruditatem atque inertiam recensent & admirantur, quorum exinde pedetentim in temporis discursu creuit modestia, sapientia & uirtus, donec ueniret temporum

Sicut natura uacuum non patitur, sic neq; humani carentiam generis rerũ ordo permittit.

Quia nõ potuit prothoplastes optimũ sortiri temperamentũ. Ideo Mediatorẽ præstare non ualuit.

porum ætatumq; plenitudo, quæ tanquam perfecta consistentiæ mundi ætas, perfectissimum mundi restauratorem protulit, Christum Iesum de Maria Virgine natum. Cùm itaque cognitum & exploratum sit, non potuisse primum parentem summum sortiri temperamentum, concluditur (iuxta præhabita fundamenta, id quo tota nostra hæc tendebat oratio, neminem scilicet qui seminalem à prothoplaste ducit originem, optimã potuisse nec posse obtinere humanæ compaginis temperiẽm. Quum igitur Mediatorẽ qui Deus & homo sit, summi temperamenti esse oporteat, reuincitur, Mediatorem nullo sanguineo aut uirili semine, neque per aliquam plasmatiuam seminis uirtutem quæ in corruptibili & impuro semine est, concipi & nasci potuisse, sed aliunde à potestate, cui sit data facultas formandi temperatissimum mycrocosmum, optimamq; uniuersi imaginem. Cùm autem nulla, ad hoc peragendum suppetat potestas, nisi illa, quæ in se exemplar & paradigma complectitur uniuersi: Complectitur autem hoc solus mundi architectus & conditor Deus, qui per Spiritum sanctum (ut alibi latiùs intelliges) cunctis largitur munus essendi & conseruandi. Ideo conceptus & formatio Mediatoris in uirgineo utero, iure quidem & præcipua ratione Spiritui sancto attribuenda erit. Quapropter aptissimè profert clausula, dicendo (qui conceptus est de Spiritu sancto:) Quod autem eundem nasci oportuit de Virgine, cõpertum est ex eo, quod optimi temperamenti conceptum, & embrionis fœtusq; fomentum in aliquo temperato & incontaminato utero fieri necesse erat, alioquin fœtus ipse (sicut dulce limpidumq; merum uitiatur, infecta lagena) à coinquinato utero uitium labemq; contraheret. Cùm autẽ nihil uehementius sordidet & contaminet uirgineum uterum quàm libidinis ardor, & inquinati atque putridi seminis corruptela. Ideo Mediatorem in illibato & Virginis utero cõcipi & foueri oportuit, & hoc multo quidem conuenientius est Legi naturæ, & inuiolabili rerum ordini, quàm animantium procreatio & ortus de limo & ex certa elementorum congestione in utero & uisceribus terræ, eò quòd longè quidem plus symboli & similitudinis habet uirgineus uterus cum concepto fœtu, quàm tetrum stolidumq; elementum terræ. Cùm igitur exploratum sit, oportere Mediatorem cõcipi de Spiritu sancto, & nasci de Virgine: Iesum autem Nazarenum, natum de Maria extitisse Mediatorem iam planè cognouerimus, firmiter concludendum est, eundem Iesum Nazarenum conceptũ esse de Spiritu sancto, & Mariam, de qua natus est, fuisse Virginem. Sequitur in symbolo clausula dicens: Passus sub Pontio Pilato: Crucifixus, mortuus & sepultus. Christum enim Mariæ uirginis Filium passum esse sub Pontio Pilato: Crucifixum, mortuũ, & sepultum, solida historiæ testimonia declarant. Talia autem ipsi Mediatori, qui Deus & homo est adscribenda esse declarat præcipuum illud munus & opus quod ad Mediatorẽ spectat: quum enim potissimum Mediatoris opus & munus sit, uniuersum genus mortaliũ ad æternam instituere salutẽ, manifestum est ad eundem attinere, ut antea amoueat, tollatq; omnia ea quæ impediunt, & obstacula præbent saluti: Obstabat autem delictum & culpa primi parentis. Illius igitur labẽ, maculamq; priùs eximere & detergere oportuit: nõ potuit aũt, iuxta naturæ Legem aliter aboleri, nisi Mediator ipse, amarulente mortis pateretur supplicium. Christum itaque humani generis restauratorẽ, passum mortuumq; fuisse credere necesse est ad salutem. Duo autem hîc assumpta, uberiorem explanationem requirunt: Primum quòd parens ille primæuus deliquerit, & ita deliquerit, ut eius culpa nõ modò sibi, sed & cunctis mortalibus uiam obstruxerit ad regnum cœlorum. Secundum quòd culpa illa, per Mediatorem, solo mortis tormento tolli & aboleri potuerit. Primum uerò parentem deliquisse, nullo certo discursu & ratiocinio innotescere potuit, cũ in se res ipsa ad utrũlibet cõtingẽs erat. Nulla siquidẽ causa uel occasio est, (ut ex Periermenijs & Ethicorũ tertio colligis)

Quo pacto Christus Dominus conceptus est de Spiritu sancto.
Quod oportuit eum nasci de Virgine.

Passus sub Pontio Pilato: Crucifixus, mortuus & sepultus.

Præcipuum Mediatoris munus, mortis crucisq; supplicium & sepulturam requirit.

quæ

quæ uoluntati uim aliquam inferre, eamq; necessitatis legi submittere ualeat, qua cogatur hunc uel illum elicere & explere actum. Suasio quidem aliqua ipsam uoluntatem inclinare & allicere potest, compellere uerò minimè: Quapropter primum hominem præuaricatorem fuisse, nulla certa & cogente ratione, sed duntaxat sacræ historiæ autoritate & testimonio constare nobis potuit. Eundem uerò prothoplastem ex corporis intemperie, procliuē pronumque ad delinquendum fuisse exploratum habemus, ex eo quod à nobis paulò antè ostensum est, uidelicet non potuisse primum parentem optimam humanæ compaginis sortiri temperiem. Corporis autem intemperies eius quoque actionem distemperat, & coinquinat: At licet parēs ille primæuus ab eius primordio omnifariam, sapientia & prudentia cōdonatus fuerit, liberaq; uoluntate & electione egerit: Attamen quia maior & exactior erat unio arbitrij potentiæ cum distorto & coinquinato corpore, quàm cum ipso creatore Deo: unumquodq; autem quū promptius sit agēdum, secūdum id per quod magis existit actu, & unum, idcirco prothoplastes ille, magis ad corporis, quā omnipotentis Dei trahebatur obsequium. Etenim serpens ille, si parumper sacro Aenigmate ludere fas est, & Draco qui in cœlestium & mobilium orbium residet cacumine, quamuis ipse cum uniuerso generis sui agmine nullum imperium & potestatem teneat in mortalium mentem: suadet tamen fantasticæ uirtuti, & mulieri omnium uitalium potentiarum matri, quæ quidem mulier cùm in carne & hypostasi una sit cum marito: maritus autem non itidem unum est cum omnipotenti Deo. Ideo mulier ipsa, serpentis suasione inquinata mox supplantat uirum & arbitrium detorquet mariti, quo tu qui sapis con sydera. Resume deniq; ex dictis, quod de primi parentis peccato, nulla alia certitudo haberi posiit, quàm inuiolabile sacræ historiæ testimonium. Eundē uerò suapte natura, & ex utero pronum fuisse ad delinquendum, lex naturæ & rerum ordo demonstrat: Quo cognito & admisso, uidēdum est, qua ratione primi parentis culpa, traducta sit in posteros, ita quod uniuerso humano generi impedimentum obicemq; præbuerit, ne particeps fieret æternæ salutis. Scito igitur, quum primæuus ille parens diuinum consortium eiusq; adhærentiā delinquendo amiserit, terrenisq; inhæserit illecebris, mox cœlesti draconi & terreni orbis potestati (quàm sacra eloquia principem Ioh. 12. huius mundi uocant) factus est obnoxius. Tritum siquidem est ore sapiētum, quod solus sapiens, qui sublimioribus & supercœlestibus principijs adhæret, dominabitur astris: Qui autem superna illa numina deserit, deseritur & ipse, & ideò eum impellunt & suppeditant astra, quapropter & eius seminariam massam terrenæ concupiscentiæ fomite contaminari, & uersatili sydeum gladio sauciari oportuit, quod non ignorauit ille tuus, quamuis prophanus suo carmine, uates cantando:

Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omnis & inexorabile fatum,
Subiecit pedibus, strepitūmque Acherontis auari.

Bifariam ergo, si aduertis primi parentis præuaricatio abstulit & turbauit æternam humani generis salutem. Primò quod ipse quem præ cæteris mortalium decebat exhibere se mediatorem, factus præuaricator, seipsum & uniuersum genus hominum cœlesti orbauit parente & saluatore. Secundò, quod totam posteritatem, seruam fecerit peccati, & huius mundi principi, cœlestibúsque elementis reddiderit obnoxiam, quo factum erat, ut uniuersa hominum multitudo, nullo unquam studio, nulla potentia & ui, ab execrando idolorū & dæmonum cultu auocari, & diuelli potuerit. Sed hæc omnia multò meliùs intelliguntur, si animo repetes ea, quæ suprà diximus de cogitatiuæ potentiæ in corpore humano, & Christi similitudine. Sicut enim per cogitatiuā, omnes corporis partes uniuntur animæ, ita diximus omnes sanctos per Christum Deo

Primum parentē pronū fuisse ad peccatū ratio demonstrat, peccasse uerò, sancta ostendit autoritas.

Cū longè præstantior ualidiorq; sit rationalis animæ potestas, quàm ulla corporea uirtus, quid ergo in causa est, quòd corporis illecebræ superent uincantq; rationalis animæ affectus.

Quo pacto primi parentis culpa traducta sit in posteros.

ſtum Deo uniri. Rurſus igitur,ſicut cogitatiua potentia cùm læditur,totum
corpus adeoq; omnes potentiæ læduntur,ita cùm Adam peccaret:id eſt,cùm
typus Chriſti in Adamo læderetur,omnes homines à Deo auellebantur , &
æternæ damnationis rei erant. Nam cũ Adam peccaret, medium illud interi-
bat,per quod omnes animæ cum Deo communicabant,quòd poſteà in Chri
ſto reſtitutum eſt.Sic igitur unius Adami peccato pœna ad omnes peruenit,
rupto & ſublato medio,per quod ſalutis erant participes. Vnde uerò animæ
ſint, non eſt huius loci diſputare. Satis eſt nexum inter animas docuiſſe,&
quo pacto unius Adami peccato in omnes animas pœna tranſierit. Quibus
omnibus rectè intellectis,primum quòd accepimus aſſumptum, iam ſatis cõ
ſtare poterit: Aggrediamur modò ſecundum,quo poſitum eſt non potuiſſe
aboleri præuaricationis culpã,niſi ſupplicio & morte Mediatoris.In cuius pa
riter & prioris clariorẽ intelligentiã,unum naturæ & ordini rerũ conſentaneũ
abs te dari petimus,quòd non ſolùm ſacri eloquij,& ſanctorũ,ſapientiſsimo-
rumq; probat autoritas,ſed & priſcorum Caldæorum,Aegyptiorum,Arabũ,
Platonicorumq; Schola & uniuerſa Hebræorum Synagoga affirmat. Ariſto
tel.quoq;,licet idipſum non tractet,minimè tamen reſpuit, quod & ſimula-
chrorũ olim reſponſa,atq; oracula planè demonſtrãt,uidelicet quoſdã exiſte-
re rationalis naturæ ſpiritus,in opacũ hunc ſublunarem orbẽ detruſos, aſtro-
rumq; poteſtati adactos,quos dæmones appellari libuit,qui clanculũ & ſub-
dole ſe mortalium mentibus ingerere, eoſq; ad ſui obſequiũ allicere & trahe-
re moliãtur,quibus ſi quis ſemel obtemperet,& cũ eis ſeruitutis fœdera ineat,
non poteſt deinceps,ſeſe iuxta naturæ Legẽ ab illorum reuocare imperio,niſi
grauem rebellionis ſuæ luat pœnã, & pro eorundẽ dæmonum nutu mulctã
rependat.Et ſi aliquem Deo creatori ſuo fidelem & cordatum hominem,nul
lo ſtudio & dolo fallere,& ad cultum ſui detorquere ualeant,obicẽ tamen &
uaria offendicula(prout rerum iuſticia permiſerit)ponere,laqueoſq; innecte-
re,nullo quidem momento deſiſtunt. Nam quemadmodũ cuilibet rerũ exi-
ſtentium,ſic & dæmoni inditum eſt deſyderiũ operandi & producendi ſibi ſi-
mile,arcendi & expellendi quod repugnat.Hoc igitur admiſſo, dicendũ.Pri-
mi parentis,nequaquam tolli & oboleri potuiſſe culpã,niſi cruento Mediato-
ris ſupplicio atq; interitu,ex eo quòd non potuerat (iuxta rerum ordinẽ) ge-
nus humanum Principis huius mundi obſequio & ſimulachrorũ cultui man
cipatũ redimi,& priſtinæ libertati reſtitui, niſi ipſe rebellionis & redemptio-
nis autor,pœnã lueret,& pro uiolato fœdere reportaret ſuppliciũ, ac licet in-
euitabilis atq; immenſa fuerit redemptoris poteſtas:uiolare tamẽ non licebat
ius Principis huius mundi,neq; ſeruitutem humani generis, quam Princeps
ille iure naturæ obtinuit,uiolentia & contra perpetuum rerum ordinem adi-
mere:Vt deniq; rem paucis explicem,dico quod non potuit abſq; mulcta &
pœna ſupplicij fieri redemptio,niſi ille qui redemit,ipſum dæmoniorũ princi
pem,cùm uniuerſa eius clientela perdidiſſet,aut in aliam tranſmutaſſet natu-
ram.Eſt enim mali dæmonis (ut diximus) conditio & pertinax deſyderiũ, ho-
minem ad ſui trahere obſequium,& in perpetuam ſeruitutem redigere,à quo
quidem uoto & ſtudio reuocari non poteſt dæmon, quamdiu exiſtit dæmon,
niſi priùs ſatiata fuerit eius appetitio, & uindictæ libido. Quemadmodum ri
gidi & immaniſsimi tyranni non priùs ceſſat in hoſtẽ furor, quã cũ ipſum ho-
ſtilis exercitus ducẽ & contracti olim fœderis uiolatorem uincat,captiuũ du-
cat,plectat,& omnimoda cõtumelia afficiat,tot deniq; & tantos inferat mor-
tis cruciatus, quantos mortalis naturæ conditio & ſenſus pati & ſuſtinere
queat.Quum igitur compertum habeamus, Ieſum Chriſtum de Maria Virgi
ne natum,& ſub Pontio Pilato paſſum, uerum extitiſſe Mediatorem, qui de
manu truculentiſsimi Principis eruit miſerum mortalium genus , operæ-
precium erat pro iuſtitia & inuiolabili naturæ Lege ſeruanda,proprium & in-
nocentem

Non potuit aboleri prothoplaſtis culpa, niſi per ultimũ ſuppliciũ Mediatoris.

Dantur rationales ſpiritus quos dæmones uocant.

Mali dæmonis tentatio ſtudiumq; uindictæ

nocentem ſanguinem ſuum, redemptionis precium tradere, & amarulentæ mortis crucisq; ſupplicia rependere. Quid quòd Chriſtum oportuit morbū ſanare, quem ex Adamo omnes homines contraxerant: morbus autē Adami, erat ex carnis uoluptate: Neceſſe igitur eſt, cùm omnis morbus à contrario cu retur, morbum ex uoluptate Adami contractum, curari à dolore & paſsione Chriſti? Idcirco eundē Ieſum Chriſtum Redemptorem paſſum fuiſſe, crucifi- xum, mortuum & ſepultū credere oportet ad ſalutem, dico ſepultum: quia cō ſumata iuxta naturæ Legem mors eſt, cùm ex terræ elemento natū, terrenum, elemētum recondat: Exinde eiuſmodi paſsio & crux Redemptoris in caracte rem facta eſt, ueluti pentaculum, quo ſe munire ſolent exorciſtæ aduerſus ma ligni ſpiritus noxam, ut quotiens mens humana, & fantaſtica uirtus paſsionē & hanc crucem recogitet, nulla ſubdola dæmonis ſuggeſtio hominē ſupplan tare fallere poteſt, eò quòd dæmon cui data eſt illabendi, non quidē in mentē, ſed in fantaſticā potentiam tantū, quoties paſsionis facinus, crucisq; ſignacu- lum ei obijcitur, memor ſit triumphi, quo ipſe in ſupremū humani generis du cem graſſatus fuerat, qui exinde ſeruitutis debitū pro toto humano genere perſoluerit, & contracti fœderis Chyrographū deleuerit, tunc ſtatim ſeſe per iuſtitiæ Legē, cohibet & nihil audet ſuggerere noxij. Hęc autem æternę ueri- tatis ſacramenta, minus abſtruſa atq; aliena apparent his, qui naturæ & rerū arcana & maximè ſacrificandi ritus myſteriaq; cognouerint. Si enim non ſo- lum Moſaicæ legis ſectatores, ſed & quotquot fuerunt ab æuo gentilium & barbarorum ſapientes, pariter & idiotæ, arbitrati ſunt hircorum & taurorum ſanguine propitios ſibi reddi ſuperos; & ſua complacari numina, quanto ma gis admittendum eſt, quod innocentiſsimi hominis ſimul & Dei Mediatoris qui in humano genere principatum obtinet, effuſus ſanguis, in reconciliatio- nē & ſempiternam fidelium ſalutē redundet. Cui alludit ſacra ſecundo Regū 2 1. de Gabaonitarum gente hiſtoria, qui cum Regis Dauid permiſsióne cru- cifixiſſent ſeptem innocētes de ſtemmate Saulis, mox repropitiatus eſt Deus terræ. Quemadmodum & cap. 3. quarti Regum legitur, de Moabitarum Re- ge hoſtibus obſeſſo, qui dum ſuper muro obtulit holocauſtum, innocentem filium ſuum, magna facta eſt indignatio ſuper Iſraël, & ſtatim obſidione ſolu- ta, reuerſi ſunt hoſtes in terram ſuam. Hæc tecum penſita & mente reuolue.

Sepultum eſſe Mediatorem credere oportet ad ſalutē.

Caracter quo dæmonis caue tur noxa eſt ſi gnaculū crucis Saluatoris.

His igitur cognitis & rite perſpectis: Reliqua ſymboli Myſteria abſq; magno negotio apprehendere & penetrare poteris. Quòd enim Chriſtum decebat deſcēdere ad inferos atq; reſurgere, palàm conſtat ex eo, quòd Redemptoris munus erat, illos recuperare atq; eruere, qui primi parentis culpa relegati & mancipati erant ad inferos, eosq; diuino reſtituere conſortio. Nullum autem medium reconciliare poteſt extrema, niſi & uni & alteri extremorum inhęre- at, quapropter Chriſtum Mediatorem, pręſcriptis ad inferos patribus, tanquā alteri extremorum quoq; adiungi oportuit, quod non niſi per deſcenſum ad inferos fieri potuit: Qua autē Lege deceat intellectualē ſubſtantiam, Deumq; omnium ſæculorum Regem ſurſum deorſumq; locali tranſitu petere, non eſt præſentis negotij perquirere. Nam quemadmodum octauo de auditu nō du bitauit Stagirita primo motori, qui uniuerſum inhabitat, certam cœli plagā, ut proprium illi locum adſcribere, ſic eodem & ſolidiori quidem argumento, Chriſti Saluatoris humanitati, loci mutationem, deſcenſumq; ad inferos attri buere fas eſt. Chriſtū quoq; reſurrexiſſe, opportunū eſt credere ad ſalutē: quia exacta (ut in ſequentibus audies) hominum fœlicitas & ſalus expoſtulat, ut a- nimus Deo creatori ſuo ſimul & organico corpori inhæreat. Hanc autem reſurrectionem fieri debuiſſe tertia præcipuè poſt mortem die, nulla in prom ptu datur ratio, quæ idipſum demonſtret, ſed intemerata diuinæ hiſtoriæ au- toritas hoc inſinuat. Chriſtum uerò Mediatorem aſcendiſſe ad cœlos, creden dum eſſe ad ſalutem; quis unquam dubitauerit, cùm illic quærendus ſit per

Deſcendit ad inferos.

Tertia die re- ſurrexit.

Aſcendit ad cœlos.

 fidem;

fidem,ubi potissimùm sedem & thronum gloriæ collocauit.Posuit autem(ut paulò antè ex Peripateticorum principis sententia recensui)in cardine cœli,il luc itaq; se conferat oportet mens mortalium quæ semitam petit æternæ salutis.Christum autem ad dexteram Dei Patris sedere credendum est: quia corporea natura,ut antea discussimus,ipsius exemplaris & Archetypi naturæ ha bitudinem tanquam imago designat: constat autem iuxta Peripateticorum dogma,cœlesti corpori dextrum attributi atq; sinistrum. Ideò & Archetypo principio,unde cœlum dependet atq; natura,sublimiori modo dextrum & sinistrum iure adscribēdum erit. Hinc tota Pythagoreorum, quemadmodū & priscorum Allegorizantium Schola inter reliqua rerum principia dextrum & sinistrum enumerat. Resident autem à dextris Dei Patris,puræ nudæqúe intellectuales substantiæ,& animæ beatorū,quorum omnium caput & princeps existit Christus Dominus:à sinistris uero sedent uirtutes, quæ corporeæ naturæ adactæ & obnoxiæ sunt. Et propterea cùm uenerit iudex uniuersorum,dicet(ut ueritatis auctor loquitur Matth. 25.) ouibus his,quę à dextris, Venite benedicti: Hœdis uerò,qui à sinistris,dicet: Discedite maledicti.De quibus quarto huius operis Volumine latiùs superum ope differere conabimur. Quod autem inde uenturus sit iudicare uiuos & mortuos, conspicuum erit,quum iudicij ratio cognita & perfecta fuerit. Iudicij namq; appellatio nihil aliud hîc nobis insinuat,nisi rerum cōsumationem & finem, in quē res ipsæ per naturam, aut per acquisitum habitum inclinatæ & propensæ sunt. Consumatio autem & finis comitabitur futurum (ut ostensum est) statum cœli: Ideò & futurum iudicium omnino admittere cogimur. Quod autem rerum consumatio statum cœli sequatur, apparet ex eo, quòd statum cœli mixtorum omnium dissolutio sequitur: Mixtionis enim atq; mixtorum (ut octauo de auditu & Metheororum primo colligimus) efficiens & conseruans causa est, motus cœli : Quum igitur mixtorum dissolutio nihil aliud sit quàm conuersio,& translatio miscibilium in id,ad quod per naturam aut per contractum habitum inhiant & adspirant:Eiuscemodi autem conuersio,ultimus cuiusq; rei finis & consumatio sit, idcirco futurum esse iudicium, per statum cœli haud dubiè censendum erit.Intellectiua uerò hominis natura(licet substantia sit,uera mixtione carens) qui tamen se habet ad omnia intelligibilia,tanquam tabula rasa & munda ad pulchram & ad turpem suscipiē dam imaginem.Ideò multis uarijsq;,tum corporeis tum intellectiuis implica tur habitibus,qui spiritualem quandam mixtionis speciem referunt,unde iuxta habituum uarietatē,uaria animæ inclinatio, & promptitudo resultat: habitus namq; quem ingerit terrenorū sollicitudo,animum ad terrena inferosq; detorquet,quemadmodum & dæmon,qui cùm à primordio nudam & Angelicam sortitus sit naturam,sola tamen uoluntatis malicia & impietate ad opacum hunc caducorum orbem perpetuo detrusus & damnatus est exilio. Sic & longè quidem faciliùs intellectiua humana forma , corporis pondere grauata,terrenisq; allecta & coinquinata illecebris, per contractum terrenorum habitum à cœlesti abdicatur consortio,ad teterrimum caduci orbis carcerem mancipatus.Habitus autem,quem ex mentali exercitio & opere adipiscitur,animum depurat,subleuat, & ad superum contubernium tollit. De his igitur conquisitis habitibus,qui magis insident & occupant animam, illi ipsi eandem conuertunt & transferunt ad cœlestia uel terrena obiecta,circa quæ habitus ipsi uersantur. Qui autem minus inditi & fixi sunt, habitus, pedetentim abolentur,& penitùs euanescunt. Cùm itaq; peracto cœli periodo,omnis commixtio & concretio dissoluatur, necessum erit, ut commixti & compaginati terreni cum cœlestibus habitus secernantur , ita ut qui magis præualent,magisq; irradicati sunt,soli permaneant, alijs qui minus insidēt abolitis & extrusis.Vnde terreni habitus relicti,trudēt ad inferos: Et cœ

lestes

Sedet ad dexteram Dei Patris.

Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos.

Finis & consumatio rerū cœli statum sequitur,consumationem uerò, finemq; rerum iudicium comitatur.

lestes depurati, extollent ad superos: Et tali pacto extremum iudicium cœli statum comitabitur, quo purum seiungetur ab impuro, & bonum à malo, cui alludit carmen illud Maronis dicentis:

Donec longa dies peracto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumq́; reliquit,
Aethereum sensum.—

Extremum iudiciū nihil aliud est quàm separatio puri ab impuro, & boni à malo, idq; per Christi præsentiam futurum est.

Tu hęc tibi relege & consydera. Quod autem per Christi aduentum atq; pręsentiā hęc futura sint, constat ex eo, quod Christi Saluatoris præsentia & gratia, licet ubiq; & semper omnib. pręsto sit, eā tamen nō capessunt mortales, nisi ablatum sit uersatilis gladij interstitium, & gyrus motusq; cœli desinat. Quādo igitur cœli cessabit motus, mox tolletur obstaculum, & eodem momento præsto erit aduentus & gratia Christi redemptoris, cuius clara præsentia bonis quidem cum eodem Saluatore symbolū habentibus, salus erit & uita. Malis autem, quorū sordidi & terreni habitus Redemptoris puritati (ut tenebrę luci) aduersantur, erit idem Saluator in perpetuam miseriam, & exterminium irreuocabile. Insitum enim cuiusq; rei naturæ est, ut adsocietur sibi simile, & protinus eliminat quod aduersum est. Iudicium itaq; futurum esse cum Christi mediatoris aduentū atq; præsentia, ex his plane dijudicare licet: Et sic uerū reuincitur, Christum uenturum esse iudicare uiuos & mortuos. Quæ sequitur clausula: Credo in Spiritum sanctū, ex præhabito Trinitatis mysterio manifesta est. Inexhausta enim Spiritus sancti largitate omne donum gratiæ & misericordię à Patre luminum, per mediatorem Christum Dominum, in nos transfunditur. Subnectitur prædicta clausulæ: Sanctam Ecclesiam catholicā: quam oportere credere ad salutem, ipsa salutis ratio demonstrat. Admisimus enim in nostræ disputationis initio, ueram salutem esse statum, quo quis bonorum summum posside t, & eo fruitur: hoc autem nemo nisi per adhærentiam & unitionem, cum eodem illo summo bono cōsequitur. Exactam autem hanc unionem non nisi in unico Mediatore dari ostendimus: Si ergo singuli uel plerìq; hominum, ueræ salutis participes fieri debeant, necesse est, ut mutuo nexu, ueluti uaria unius indiuidui hominis membra sese amplectantur, & inuicem cohæreant, qui omnes in Mediatore copulantur cum ipso bonorum summo, sicut in cogitatiua uirtute uniuntur omnes corporeæ uires cum intellectiua hominis forma. Quum igitur sancta Ecclesia catholica nihil aliud nisi bonorum, sanctorumq; hominum cœtum designet, cui adsociari & inhærere necesse sit ad æternam salutē, meritò credere oportet, nō modò sanctam dari Ecclesiam catholicam, sed & sanctorum communionem, qua participes efficimur, omnium perfectionum quas in se continet uniuersi mystici corporis compago. Verùm quia anima mortalium effugere & cauere nequit, quin terreni & luculenti corporis contagio quoquo modo sordescat, & uitium contrahet. Qui autem mystici corporis Christi membrum effici desyderat, opus est ut omnem uitiorum & peccatorū sordem, labemq; detergat, quā quidam emundationem, nos remissionem peccatorum uocitamus. Ideò prędictis adijcere conuenit peccatorum remissionem. Quoniam uerò cuiusque rei consumata perfectio, est totum id obtinere, quod sua innata facultas & aptitudo requirit. Rationalis autē anima (cùm sit corporis actus in orizonte æternitatis & temporis collocata) suapte natura Dei creatoris sui simul & corporis consortium efflagitet: Sequitur, ut anima (quum semel corporis consortium amiserit) nunquam exactè particeps sit æternæ salutis, nisi cùm amissum corpus recuperet, quod necessariò cœlestem periodum, & sæculi consumationem, extremumq; iudicium sequitur: quandoquidem iudicium (ut paulò antè exposui) exigit, ut unumquodq; compositorum dissolua tur, & id demum pertingat, in quod suapte natura, aut per acquisitum habitum inclinatur. Cùm igitur mortuorū resurrectio nihil aliud, nisi semel amis-

Credo in Spiritum sanctū.

Sanctam Ecclesiam catholicam.

Sanctorum communionē.

Qua ratione credere S. Ecclesiam catholicā, sanctorūque cōmunionē, necessariū sit ad salutem.

Remissionem peccatorum.

Carnis resurrectionem.

ſi corporis reaſſumptionem inſinuet, iure ſubditur clauſula proferens, Carnis reſurrectionem.

Transmutatoria peritia, quam Alchimiam uocant resurgentium corporum naturam dotesq́ declarat.

Sed cogitabis forſitan tecum, & ambiges dicendo: Si ultimum iudicium nihil aliud eſt, quàm omniū cōmixtorum diſſolutio: quomodo igitur credenda erit in illo iudicio mortuorum reſurrectio, & organici corporis reaſſumptio, in quo cōmixtio eſt omnium generabilium maxima. Scias igitur, quòd corpora reſurgentium non erunt mixtione compaginata, ſed potiùs ignis reſolutione purificata: corpora namq; illa minime trāſmutationi & alteritati erunt obnoxia, ut cætera corpora congeſta per motum, ſed ignis conflagratione, examinata & purgata (ſtellarum elementi inſtar) reſurgēt lucida, agilia & undiq; pura. Eadem ſanè lege, qua & nunc certo ignis artificio, ex quacunq; re mixta, trahitur ſubſtantia, quam illius artis periti quintam eſſentiam uocāt: non quòd reipſa aliquid quinti cœleſtis ſcilicet elemēti inſit, ſed quod illi proportione quadam reſpondeat. Hæc enim ignis examine limpida (ut ſenſus diiudicat) & pura educitur, terreſtri, & craſſa, atq; opaca, nulliusq; frugis maſſa remanente: Et id quod eductum eſt, non modò nihil omittit uigoris, ſed lōgè etiam exactius & ſublimius uirtutem opusq; ſuum exercet: horum namq; reſurrectio magnæ cœleſtis tubæ ſonū, periodumq; comitabitur, & igne conflagrante, mixtorum fiet diſſolutio, rerumq; omniū expiatio, & ſeparatio puri ab impuro, & boni à malo.

Cur sæculi cōsumatio per ignem, & non potiùs per aliud exterminij genus peragatur.

Verùm adhuc clanculū te tecū (nec ab re) dubitare & quærere uideo, quęnam ratio ſuadeat, quod ſæculi conſumatio iudiciumq; futurum ſit conflagratione ignis, & non potiùs aquarum clade, uel quouis alio euentu & exterminio. Ad hoc attende & ſapias, quod eadē ex cauſa, quam cœli ſtatus ſequitur, peruenit etiam ſæculi conſumatio per ignē. Cœli nanq; ſtatus (ut noſti) contingit ex eo, quod anima motrix cœli, in ipſo deſyderatiſsimo rerum omnium conditore, ſuū deniq; figit intuitū, unde tanto uehementiori (ut paulò antè ex Cordubenſis ſententia recenſui) gaudio & exultatione tunc anima illa afficitur, quanto pulchriori & amabiliori conſpectu fruitur. Cùm igitur anima cœli motrix ſuapte natura corpori inhæreat, fieri non poteſt, quin ingens ille animæ affectus in adiunctū ſibi corpus, corporeo modo redundet. Ingens aūt gaudiū & animi exultatio, uehementē calorē ardoremq; in omnes corporis artus depromit: quēadmodū in nobis qui mycrocoſmus ſumus claro experimēto percipimus. Ex triſti enim animæ cogitatione, corpus ipſum riget, ſquallet, torpeſcitq;, & in tabē deniq; redigitur: E diuerſo gaudio & animi iucunditate incaleſcit, nitet, agileq; redditur: Quemadmodū igitur ex ſtabili & firmo cœleſtis animæ intuitu, ſtatus cœli ſequitur, ſic ex gaudij exuberantia & ineffabili animæ iocunditate, uehemens & præter ſolitum mobilium cœlorū ordinē, ſplendor lumenq; in ipſo cœleſti & elementari corpore refulget, quo ardor, æſtus & caumata per uniuerſum terrenū orbē diffunditur, unde ignis conflagratio, & rerum omnium diſſolutio, conſumatio, purgatio, deniq; & carnis reſurrectio ſequitur. Quod uerò ultimo loco ſymbolū claudit, ſcilicet uita æterna, omniū præcedentium ratio & finis eſt, cuius ueritatē, tanquā uniuerſi negotij ſcopum, baſim & fundamentum, tu unà cum fratribus tuis, Philadelpho & Philoſomato, longo examine & exquiſitiſsimis rationibus aſtruxiſti, quapropter in huius ulteriori ſcrutinio minimè immorandum exiſtimo: Sed hæc prout yſagogæ & cōpendij ratio requirit, ſatis uidentur ad ueram credendorum intelligentiam, & ad ſemitam ſempiternæ ſalutis: Reliqui autem horum appendices, & quicquid ſacra Theologorum Schola tractat circa hæc ipſa, ueluti uniuerſæ fidei & diuinæ ſapientiæ cardinem uerſantur, quorum omnium certitudinem perquam facile & nullo labore perdiſcere & comprehendere poteris, dummodo ſingula compendij huius examina ſedulò & iterata lectione penſites atq; reuoluas. *PHILAL.* Omnium iam (optime pa-

Et uitam æternam.

me parens) quæ sacro hoc symbolo contenta sunt, patet mihi aditus, unde firma me spes tenet: his iactis fundamētis, facilè nulloq; labore uniuersam Theologicę sapientię machinā superstruere posse. Veruntamen quatenus solidiori intelligentia & fide, hęc cœlestia sacramenta reportem, paulisper obsecro aures præstare libeat, an iusto & recto calle, hæc longa orationis serie per te explanata resumam. *GOMET.* Pia sanè & laude digna petitio. Age igitur (mi fili) & cuncta ut lubet retexe. *PHILAL.* A primordio nos animæ immortalitatem, tanquam omnium appetibilium finem (ut Sagittarij signum) præfiximus, ex cuius certitudine reliqua omnia ad salutē credenda, hunc in modum intulisti: Datur humana beatitudo, quam ultima symboli clausula, uitā æternam appellat: Beatitudo uerò, statum significat bonorum omnium perfectißimum. Inter reliqua autem, quæ ad perfectißimum animæ statum spectant, hoc unum enumeratur, quòd anima, dum diuino cōsortio atq; intuitu fruitur, corpori etiam (ad quod anima ipsa suapte natura inclinatur) simul inhæreat, & amissum recuperet. Quod in symbolo carnis resurrectionē nuncupari libuit, idcircò hanc ipsam credere oportet ad salutem: At quoniam æterna uita & beatifica unio (sicut & quorumcunq; seiunctorum copula) similitudinem & conformitatem deposcit. Deus autem, cui adhærere uita æterna est, purißimus sanctißimusq; intellectus existit: Ideò & animam ipsam Deo unibilem, depuratam expiatamq; esse necesse est, quod peccatorū remißionem symbolum pronunciat: hāc igitur credere quoq; necesse est, ad salutem. Quumq; uita æterna omnium bonorum cumulum requirat, hoc autem soli Mediatori rerū ordo permittat: cæteri uerò mortalium, alij in uno, alij in alio munere & dono præcellant, opus erat ad hoc, ut singuli omnium bonorum fierent participes, omnes & quotquot fuerint saluandorum conflari in unū, quos simul iunctos, Sanctam ecclesiam Catholicam uocitamus, ideò hanc unà cum sanctorum communione credere opportunum fuit ad salutē. Quoniam uerò sanctorū unio fieri nequeat, nisi spiritali quadam uirtute, quæ uastam, uariamq; membrorum multitudinem compaginet, & in unū redigat: Talis autem uirtus est ipse ueræ unitatis, omniumq; bonorum largitor Spiritus sanctus Deus, ideò in hunc ipsum credere necessum est ad salutem. Quoniam uerò uita æterna tàm spiritalē quàm corpoream mortuorum exigit resurrectionem: mortuorum uerò resurrectio sæculi periodum & iudicium (ad quòd Christi pręsentia sequitur) expostulat: idcircò credere Christum uenturum ad iudicandū uiuos & mortuos, omninò spectat ad semitam æternæ salutis. Quumq; ad bonū & perfectionē animæ humanę spectat, ut Deo creatori suo simul & corpori inhęreat, ideò eundē Mediatorem resurrexisse, & in cœlum ascendisse credendum est ad salutē. Quoniam uerò nemo absq; peccatorum remißione cōdonari potest uita æterna: primi aūt parentis originisue peccatū, remitti nequiuerat, nisi per mortem, paßionē, & sepulturam Mediatoris, & per eius descensum ad inferos: Ideò Christū passum, mortuū & sepultum, ad inferosq; descendisse credere oportet ad salutem. Præterea quia nullus mortalium adhęret Deo creatori, nisi intercessu Mediatoris, qui personali unitate unus sit cū eo, unde Mediator ille ex nullo sanguineo nasci potuit semine. Cùm igitur compertum sit, talem Mediatorem extitisse Iesum, Mariæ Filium, in hunc igitur ipsum Iesum Christum Filium Dei unicum, de Spiritu sancto conceptum, & de Mariæ Virgine natum, credere requiritur ad salutem: quoniam uerò æterna uita prouenit ex conformitate humanę mentis cū mente diuina, cui præcipuum est Trinitas personarum cum reali unitate naturæ quàm Patrem, Filium, & Spiritum sanctū appellari placuit: ideò unà cū Filio & Spiritu sancto in Deū Patrem omnipotentem, creatorē cœli & terrę, credere est necesse ad salutem. Hęc, nisi me ingenij tenuitas, & lapsa memoria fallat, sunt ea, quæ tua syntherisis, à sermonis exordio, ad hunc usque finem,

Epilogus.

longa oratione disseruit. Quod si aliqua manca, uel minùs recta, & mentis tuæ penetralibus consona à me fuerint recensita, tuum erit (cœlestis animi uir) ut suppleas, corrigas, atq; resarcias. *GOMET.* Scitè admodum & iusto tramite, cuncta per nos excussa, breui hoc perstrinxisti Epilogo: Deo optimo, maximoq; sit laus, gloria & honor, qui te de hoc tenebroso & squalido ignorantiæ carcere eruit, quiq; petentibus dat, quærentibus inuenitur, exorabilis est omnibus inuocantibus nomẽ eius. Perge itaq; mi fili, perge quæso, & iam accensam in te lucernam ne sub modio recondas, ac imprimis edoctum hunc fratrem tuum Philadelphum, unà cum altero germano Philosomato, in rectam semitam dirige æternæ salutis, atq; hoc sacrum, quod intrasti, Christi tabernaculum custodire, roborare, & multigena eruditione tua, decorare ne desieris: Qui enim (ut cœlestia Danielis pollicentur oracula) edocet, multosq; erudit ad iusticiam, futurus est ut splendor firmamenti, & fulgida cœli sydera in perpetuas æternitates.

Cap. ulti.

Explicit liber primus.

PAVLI RICII, DE COELESTI AGRICVLTVRA LIBER II.

Quem Author in prima æditione sal fœderis, inscribi voluit, ab ipso Authore multis in locis mutatus.

SECVNDI VOLVMINIS PRAEFATIO.

PEracta & expleta iam scabri & desolati philosophantium fundi cultura, modò ad petrosum lapideumq; Iudæorum agrum excolendum, resarciendumq; superum ope conuertimur. Quoniam uerò nullius rei defectio, uitiumq; tollitur, quin priùs defectionis ratio cognita atq; perspecta fuerit, ideò primùm uidendum, unde nam tanta, & tam dura, ac pertinax Iudæorum ignorantia habeat originem: ostendendum exinde, quo pactò defecta & mutila sit illorum fides, & non sufficiens ad ingressum regni cœlorum: ultimo deniq; loco mõstrabitur, quod quemadmodum Christianæ pietatis cultor fateri cogitur, nullum Iudæorum participem fieri uitæ beatæ, sic e diuerso Iudæus (iuxta Pharisaica & Thalmudica fundamenta) in confesso habeat, omnem Christi fidelem uerum esse Israëlitam, & consortem fieri æternæ salutis.

TRACTATVS I.

QVID IN CAVSA SIT IVDAEORVM *peruicaciæ & stolidæ eorum ignorantiæ.*

VETVSTATIS tanta est semper uulgo auctoritas, ut de illa dubitare uel in eam inquirere maximũ flagitium & scelus esse ducatur, & eo magis, quo eiuscemodi uetustatis sedulitas, non quidẽ fallacibus humanis coniecturis, & nutanti rationis cursu, uerũ cœlestibus, diuinisq; afflatibus edocta & instructa fuerit. Vnde misera posterior Iudæorum synagoga ueterum suorũ exorbitantia seducta perniciosissimi erroris sui, & stolidæ ignorantiæ originem habuit, & incrementum rudi & pertinaci cogitatione sibi persuadens, fieri non posse ut prior illa Iudæorum uetustas spiritalis sapientiæ, sacrorumq; eloquiorum alumna, cui præ cæteris mortalium fidei & arcanæ ueritatis sacramentum, à sæculorum fermè origine innotuit, in tam uastum ignorantiæ & uæsani erroris profundum, adeò præceps delapsa sit, ut ipsum uitæ auctorem & Dominum gloriæ, longo anteà tempore, prænunciatum sibi Saluatorem, atq; familiari inter ipsos consuetudine uersatum, docentemq; stupenda insuper signa & miracula operantem, sic truci & hostili animo contempserit, sputis, colaphis, flagellis: amarulenta denique morte,

morte,& horrendo crucis ſupplicio affecerit, uerùm quidem in tantum horum uæſania & perfida ignorantia præualuit, ut obdurato iam & ſtupido corde nihil ſolidæ ueritatis, ſpiritaliſue Scripturarum intelligentiæ requirant, nec quærentes inueniant, neque intelligant, quorum uſque adeò hallucinatur & miſerè cæcutit animus, ut pſeudopharisæorum impietatem atque hypocriſin à uera & orthodoxa illorum uetuſtate ſecernere & dijudicare neſciant. Id autem ut clariùs ipſi intelligant, & nefandum ſuum errorem agnoſcant, uideantq́; Phariſæos qui Chriſtum occiderunt, plurimū degeneraſſe à ueterum Phariſæorum eruditione & Sanctimonia nōnulla Talmudeorum, quibus indubitatam ipſi fidem præſtant, in medium proferam teſtimonia, quæ & Flauij Ioſephi fide digna hiſtoria, & intemerata Euangelij probat auctoritas. Dicendum itaque iuxta Aegyptij Rabi Moſis (libro directoris) ſententiam: Omnis ignoratio, contentio, atque ſimultas tribus de cauſis, altitudine ſcilicet rei cognoſcendæ, ineptitudine cognoſcentis, uindictæ, gloriæ & concupiſcentiæ libidine contingere ſolet, quorum ſingula ſeorſum uel iunctim cauſam extitiſſe Iudaicæ perfidiæ, uarijs quidem locis haud obſcurè Talmudeorum traditio demōnſtrat. Cùm enim fidei ueritatis baſis & fundamentum in ſolo Chriſti Saluatoris aduentu, eiusq́; redemptionis myſterio conſiſtat, cuius tanta eſt altitudo atque ſublimitas, ut neque angelis quidem miniſtrantibus, nedum mortalium menti id ſatis (iuxta Talmudeorum documenta) reuelatum aut cognitum fuerit. Ideò nihil mirum uideri debet, quòd idipſum Pſeudophariſæorum feci, & Saducæorū impietati minus cognitum & perſpectum extiterit: Scribunt enim codice Senatorū cap. Heleck Talmudei, ubi plura de Meſsiæ aduentu & eius redemptione longo examine tractant, uel maximè de illo Eſaiæ uaticinio dicente: Quia dies ultionis in corde Cap. 63. meo, & annus redemptionum mearum uenit. Ait ibi Rabi Iohenanus: Scribitur enim in corde meo; quaſi dixerit, cordi meo hoc reuelaui arcanum, membris uerò meis minimè. Ac iuxta rabi Lakiſci placitum, ſenſus eſt: Cordi meo reuelaui, angelis uerò miniſtrantibus minimè. Ad quod conuertitur illud Euangelicæ ueritatis oraculum: De die autem illa uel hora nemo ſcit, neque angeli in cœlo. Declarat inſuper huius myſterij altitudinem, tam uaga & multiplex ueterum & ſapientiſsimorum quidem Talmudeorum, de aduentu ac dotibus Redemptoris opinatio, quòd egò alibi breui clauſularū diſtinctione Latino ſermone pſtrinxi, id ſtudioſus ueritatis indagator ibi requirat. Pari modo de hebetudine & inſipientia eorum, qui in Redemptoris aduentu inuenti ſunt Hieroſolymæ palàm (eodem capite) Talmudeorum ſcripta teſtantur: Sæculo (inquiunt) quo uenturus eſt filius Dauid, pauci erunt ſtudioſi ſapientiæ: ſqualebunt enim & tabeſcent præ mœrore & gemitu corporis & animi uires: Rurſum ſæculo (inquit Rau nehemias) quo uenturus eſt filius Dauid, magna & execranda erit procacitas filiorum Adæ, uniuerſumq́; regnum conuertetur in hæreſim, nec ulla maiorum proderit correptio: ſcribitur enim: Videbit quòd infirmata ſit manus, id eſt, quòd præualeat manus proditorum, ſeu quòd deficiant ſtudioſi ſapientię. Hæc ille. Quòd autem non de ultimo (ut quidam proteruiunt) ſed de primo Saluatoris aduentu, hæc audienda ſint, apertiùs declarat, codice ſabbatorum, Raui auctoritas, dicentis: Nō eſt euerſa & deſolata Hieruſalem, niſi quia defecerunt in ea uiri fideles. Rau Iudas uerò aſſerit propterea deuaſtatam eſſe Hieruſalem, quòd in ea cōtemptui habiti ſint ſapientes: ubi palàm de tranſacto (paulò pòſt crucem Redemptoris) Hieroſolymitano excidio enunciat. His igitur Talmudeorum aſſertis, liquido conſtat, quāta ſit myſterij Redemptoris altitudo, utpote quæ nec angelis quidem miniſtrantibus cognita & perſpecta ſit, & quanta inſipientia & ineptitudo fuerit Phariſæorum, qui dominicæ paſsionis tempore inuentæ ſunt Hieroſolymæ. De ipſa quoque illorum gloriæ & concupiſcentiæ libidine,

dine, teſtimonium præbent eadem quæ attulimus Talmudeorum placita, quòd manus præualuerit proditorum, quòd nulla profuerit correctio, quòd uniuerſum Hieroſolymorum regnum uerſum ſit in hæreſim: Id ampliùs & clariùs intelliges, ſi horrendas Phariſæorum cum Saducæis ſimultates atque diſsidia (uel maximè Hircano Simonis Maccabæi filio regnante) quæ aduſque eiuſdem urbis euerſionem perdurabant, attendas: Hircanus nanque (ut codice de ſponſalitijs, & Senatorum uolumine tradunt Talmudei) regalem ſimul & pontificiam dignitatem obtinuit: Is quadrageſimo pontificatus ſui anno, à quibuſdam proceribus Phariſæorum & præſertim ab Eleazaro prouocatus, & in furorem adactus, ex Phariſæo factus eſt Saducæus: acer & truculentus Phariſaicæ religionis perſecutor & hoſtis, qui numeroſam illius ſectæ multitudinem tunc Hieroſolymæ agentem, impio & crudeli animo trucidari & perdi iuſsit, quo factum eſt, cùm etiam poſt obitum illius Alexander filius ſex millia Phariſæorum occidiſſet, & iſta calamitas magis atque magis ingraueſceret, ut reliqui potiori nomine, eruditione, & uitæ honeſtate Phariſæi coacti ſint in fugam, euagantes per Aegyptum, Aſſyriam, Babyloniam, cæteraſꝙ Barbarorum & Paganorum gentes, aduſque Hieroſolymitanum exterminium: quemadmodum & Flauius Ioſephus, grauis de Iudaica antiquitate ſcriptor, latiùs decimotertio antiquitatum libro recenſet, quem leges. Cæteri uerò Apoſtatæ & Pſeudophariſæi Hieroſolymæ perſeuerantes, factioni & impietati conſentiebant Saducæorum, qui nulla fidei & religionis honeſtate, ſed inanis tantùm gloriæ & uindictæ cupidine agebantur. Quos ille ipſe mortalium uitæ & orbis reſtaurator Chriſtus dominus exprobrando, hypocritas, infideles, uanos oſtentatores, immundos, dealbata ſepulchra, cæcorum duces, lupos rapaces, pauperum deuoratores, iuſti ſanguinis effuſores proclamat, omniumꝙ ſcelerum & flagitiorum inſimulat. Nec mirum Iudæis uideri debet, Phariſæos ſuum Saluatorem interfeciſſe. Neque enim id rarum fuit Iudæis qui in deſerto Moyſen, à quo uitæ & ſalutis beneficium acceperant, penè lapidibus obruerunt: & ijdem ex ſeruitute educti, decies immemores beneficij, Deum abnegarunt, ad Idola reuerſi, ut nihil de Chora & alijs ducentis Synagogæ proceribus Num. 16. nihil de ipſo Moyſe, quem Rabi Salomon Thalmudiſticus gloſator ter Num. 31. in errorem ex ira prolapſum eſſe dicit: nihil de decē filijs Iacob, qui cùm Eccleſiæ S. & totius mundi lumina eſſent, tamen inuidia uicti fratrem Ioſephum parùm abfuit quin trucidarent: & denique ut nihil de Adamo diuino atque cœleſti homine, nihil de Angelis Luciferi ſocijs, nihil de Salomone, &c. dicā: quos omnes cōſtat inſigni ſapientia præditos, in peccata & errores incidiſſe. Quapropter minimè admirandum, ſi huiuſmodi inſipiens & ſceleratum Phariſæorum genus, in tanta reconditi myſterij altitudine cæcutierit, ſimul & malignè in ipſum ſolidum & incōcuſſum angularem lapidem impegerit, aberraueritꝙ arcto illo tramite uitæ & ſemita æternę ſalutis. Hæc igitur indiſcreta & æquiuoca Phariſæi nominis appellatio, Iudæorum inſcitiam & ſtolidam eorum ignorantiam, in blaſphemum & pernicioſiſsimum errorem perduxit. Vnde ad hodiernum uſque diem, nullo ſtudio, opere atque labore, diuelli & erui potuerunt, nec id ſperandum eſt in poſterum, quouſque ueniet iudex ille uniuerſorum cum nubibus cœli, qui pollicetur die illa ſe impietatem auerſurum à Iacob, & tunc (Apoſtolo teſte) omnis Iſraël ſaluus erit. *Roman. 11.*

TRA-

TRACTATVS II.

QVOD DEFECTA ET NON SATIS *ad cœlorum regnum sit fides Iudæorum.*

HAbita igitur & intellecta Iudæorum perfidiæ causa, modò ad reliquum hoc loco pertractandum, superum nutu, accedo, ubi uæsanam Iudæorum pertinaciam propheticis, suisq; Talmudicis confodiam & uincam telis, ita ut fateri cogantur multa, quæ ad beatam requirũtur uitam, deesse illorum fidei fundamẽtis, unde manca & irrita credulitas eorũ reuincetur. Quatenus uerò hæc ipsa, & ea quę deinceps tradunt, clariori intelligẽtia doceri, & percipi posśint. Primò Iudæorũ fidei (quas ipsi radices uocãt) in mediũ proferam fundamẽta. Exinde sacrũ Apostolorũ & Euangelicæ ueritatis symbolum, sua uerborũ serie subnectã.

Mosaicæ igitur Legis (secundum Talmudeorum traditionem) radices tredecim Aegyptius Rabi Moses in sua explicatione capitis helec enumerat, de Deo, 1 quia est, 2 quòd unus, 3 quòd incorporeus, 4 quòd rerum omnium primus, 5 quòd solus adorandus, 6 quòd prophetiæ donum mortalibus datur, 7 quòd propheta fuerit Moses, 8 quòd de cœlo tradita sit Lex, 9 quòd hæc in aliam Legem non sit permutanda, 10 quòd Deus omnia nouit, 11 quòd præmium pœnamq; iuxta cuiusq; opera retribuit, 12 quòd expectandus sit Messias, 13 quòd futura sit mortuorum resurrectio: hæc Aegyptius Rabi Moses, primo capite codicis Senatorum, Albensis uerò quem Rabi Ioseph Alba uocant libro Radicum in duobus (quantum ad nos spectat) ab hac uariat sentẽtia, de aduentu scilicet Mesśiæ, & de perpetua Legis obseruantia, quæ ipse solidis quidem argumentis & Scripturarum testimonijs minimẽ inter Mosaicę Legis fundamenta enumerãda esse demonstrat: Quo admisso, perquam facilẽ uidere licet, quomodo Iudæus iuxta fidei suæ fundamenta fateri cogatur, omnem Christi fidelem participem esse futuri sæculi. Veruntamen ut nullus cauillandi & effugij locus superfit aduersarijs, dabo & concedam, hæc duo pariter inter Iudaicæ fidei radices esse collocanda. Nihilominus negare non poterit Iudæus, quin & Christianæ fidei cultor uerus sit Israëlita, & consors regni cœlorum: Hæc sunt quæ defecta ac minimè salutaris Iudæorum fides complectitur. Orthodoxæ autem fidei fundamenta, breui hac tabella, Apostolorum symbolum dicta, explicantur: quę cùm ad credibilia, quę in ea sunt, respicies, quatuordecim sunt numero. Aliàs uerò pro numero discipulorum Christi, qui authores fuisse perhibentur, duodecim numerantur: sicut latiùs in 3. Sententiarum. Verba autem symboli sunt:

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentẽ, creatorẽ cœli & terræ. Et in Iesum Christũ Filiũ eius unicũ Dominũ nostrũ: Qui cõceptus est de Spiritu sancto: Natus ex Maria uirgine: Passus sub Pontio Pilato: Crucifixus, mortuus, & sepultus. Descendit ad inferos: Tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexterã Dei Patris omnipotẽtis. Inde uẽturus est iudicare uiuos & mortuos. Credo in Spiritũ sanctũ: Sanctã Ecclesiam catholicã: Sanctorũ communionẽ: Remisśionem peccatorũ: Carnis resurrectionem: Et uitam ęternã. Hęc ueluti totius fidei, ueritatis ratio, basis & fundamentũ, una omniũ fidelium sentẽtia probãtur. Singula uerò hoc symbolo cõtenta discutere, uel causas indagare, propter quas in multis uariẽt à Niceno & Athanasij symbolo, & cur hęc ipsa inter se dissonẽt, nec eadẽ ad amusśim enũcient, minimè ad nostrũ susceptum hîc munus spectat, quinetiam omnia eiuscemodi symboli mysteria, in præcedenti Volumine, longo scrutinio, ex naturę sensibilium rerum cõcinnitate exposui: illuc se transferat, qui naturalia fidei ueritatis testimonia & ratiocinia audire & scire desyderat. Dicũtur autem fundamenta, quæ Latini nunc *articulos*, Hebræi *radices* appellant: quia uno eorũ sublato atq; euerso tota Lex & fides concidit.

Si

Si igitur recensitas Iudaicæ credulitatis radices ad orthodoxę fidei symbolum retuleris, palam Iudæorum fidem (tametsi omnes eius radices approbatæ & Apostolorum symbolo comprehensæ sint) in multis quæ ad ueritatis fidei complementum spectant, deficere comperies: Et ideo illorum credulitatem minimè ad uitam beatam sufficere. Beata siquidem uita exigit, ut Deũ uitæ auctorem, trinum, unumcꝫ, & incarnatum colamus, eundemcꝫ profiteamur ex Virgine natum, passum, mortuũ & resurrexisse, quorum nullum explicat fides Iudæorum. Quod autem hæc omnino atcꝫ necessariò credenda sint ad salutem, id aut ex ipso naturæ ordine, rerumcꝫ sensibilium testimonio conijcitur: aut ex reuelata & intemerata diuinorum eloquiorum authoritate ostenditur. Primo autẽ modo, id, pręcedenti Volumine planè ueritatem cupientibus exposui. Secundo uerò modo, idipsum præsenti tractatu, superum nutu, persoluere conabimur. Prius tamen arduam & difficilem, quæ sese hîc tacitè offert, quæstionem explicandam, pauciscꝫ enodandam duxi. Dubitabit enim non minus Christianæ pietatis, quàm Iudaicæ fidei professor dicendo, cum diuina misericordia (Ezechiele teste) non uelit mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: Quæ etiam (ut ad Timotheum Apostolus loquitur) uult omnes homines saluos fieri, & ad ueritatis agnitionem peruenire. Vnde nam fiat, quod diuina eloquia plurima mandatorum repetat obseruãda, & uaria temporum gesta perquam sollicitè commemoret: Quorum tamẽ credulitas minus opportuna sit ad salutem: Hæc autem, sine quibus nullus particeps esse potest regni cœlorum, adeò ancipiti, & obscura sententia protulerit, ut iam multorum inde perfidia, blasphemiæ errores exorti sint, qui & indies magis magiscꝫ pullulent, & subeant incrementum. Ad hoc dicendum potiorem (ut anteà nosti) huius rei causam extitisse altitudinem rei cognoscẽdæ, quæ licet à nullius se reuocet, uel abscondat obtuitu: misera tamen mortalis creaturæ conditio tantum lucis candorem (quasi noctuæ uisus) capere & sustinere nequit: Et propterea incarnationis (ut paulò antè ex Talmudeorum audisti sentẽtia) redemptionis mysterium nec angelis quidem ministrãtibus cognitum & perspectum erat: Vnde septimo de ciuitate Dei docet Augustinus: Multos uerbum prædixisse de incarnationis sacramento, quod ipsi tamen minimè futurum cognouerint. Erat enim uisio omnium, sicut uerba libri signati: quia clausi (inquit Daniel) sunt signaticꝫ sermones, uscꝫ ad præfinitum tempus. Hæc igitur una est causarum, qua sub tanta caligine, & ancipiti sacri eloquij sermone exposita & prænunciata sint Trinitatis, incarnationis, paſsioniscꝫ sacramenta: Alia uerò cælandi ratio erat, ne Iudæorum multitudini daretur occasio reuertendi ad uomitum Idolorum, & gentibus in eorundẽ cultu perseuerandi. Idolorũ namcꝫ seruitus gemino errori innititur, quod & creaturam pro creatore colunt, & pro unico omnium seculorum rege Deo, plures adorant. Cùm igitur Trinitatis sacramentum pluralitatem quandam probet, in diuinis incarnationis quoque arcanum exigat humanam creaturam, de fœmineo utero natum, simul cum diuina natura colendã esse, facilè suspicio suboriri posset, quasi & plures Deos, simul & creaturam latriæ cultu adorare fas sit. Idcirco Prophetarum aliorumcꝫ primorum, & sapientum Pharisæorum prouidentia, licet Trinitatis, incarnationiscꝫ mysteria enucleatiùs forsitan quàm ipsi proferant, cognouerint: Attamen ne incauta & alioquin ad idolorum cultum prona Iudæorum turba, in pristinum errorem, alienos Deos colendi relaberentur. Ideo sub ænigmate & Amphibologia enunciarunt recondita hæc fidei fundamenta. Accesit ad hoc fidelium tunc Iudæorum metus, quo ausi non erant, palam ea, quæ fidei sunt profiteri, quod ille Cabaleorum & Allegorizantium princeps Rabi Simeon (Rakanate teste) perplanè edocuit, super illud Deuteronomij præcipuum Trinitatis sacramentum: Audi Israël, Deus Deus noster Deus unus est: non est (in-

[Margin notes: 1. Timoth. 2. — Esaie 29. — Deut. 6.]

quit) nostris sæculis alicui data facultas reuelandi, quousq; ueniat Mesias, Et sic uniuersa Schola Cabalistarum sentit, Trinitatis arcana recondita esse usq; ad Mesiæ aduentum: quo tempore omnis suspicio erroris sit desitura. Huic etiam adstipulatur in magna glossa dicta breschis Raba, clara sapientū Talmudeorum auctoritas, super illud Genesis (Faciamus hominē) Scribunt enim ea hora, qua sanctus qui est benedictus Deus Moisi exprimeret, faciamus hominem, admirabundus sciscitabatur Moses, inquiens: O moderator & conditor orbis, cur obsecro, hæresiarchis occasionem dari permittis aberrandi? Respondēs dixit: Scribe, & qui aberrare uoluerit, erret: Vnde duo, quę hic ad rem faciat, attende. Primò, quòd explicita in diuinis pluralitas causam tribuit insipientibus, quo pertinacius Deorum multitudinem credant & colant. Secundò, quòd hæc de pluralitate in diuinis credulitas necessaria sit ad salutem, alioquin satius tutiusq; fuisset (ne execrādo & letali errori locus daretur) singularitatem quā multitudinem in hoc opere creationis exprimere.

DEVM TRINVM ESSE ET VNVM, DIVINORVM ELOquiorum, pariter Talmudeorum testimonia affirmant.

COgnita igitur causa, qua Trinitatis & incarnationis mysterium sub uerborum caligine & typo sint tradita, iam redeundum unde digressus est sermo. Et primò quòd Trinitatis credulitas modis omnibus necessaria sit ad ingressum uitæ, ex manifestis sacri eloquij & Talmudeorum monstrabo testimonijs: Ex multis uerò tria duntaxat breuitatis causa in medium hic proferam. Primum est illud præmemoratum Deuteron. oraculum: Audi Israël Deus Deus noster, Deus unus est. Vbi idem Rabi Simeon libro splendoris dictò Zohar, tria hæc nomina personarum Trinitati adaptat, Patrem, Filium, & Sanctum spiritum palàm pronuncians. Quòd autem in breui hac clausula magnum & salutare latitet fidei sacramentum, constat ex eo, quòd codice benedictionum, unanimes Talmudei constituunt & mandant, scilicet ut quiuis Iudaicæ religioni addictus, per singulos dies manè & uesperi, summa reuerentia & animi puritate, eiuscemodi uerba uiua uoce exprimat, & animo meditetur, eò quòd in hoc beatitudinis uis tota consistat, iuxta matutinarum precum laudumq; suarum testimonium, quas ipsi uetusta consuetudine decantant, dicentes: Beati nos quàm bona, quàm iucunda sors, & decora hereditas nostra: Beati nos qui singulo die, manè & uesperē dicimus: Audi Israël Deus Deus noster, Deus unus est. Quòd si tu Iudæos & recentiores Talmudeorum interroges, quánam ratione tanta & tam salutaris in his uocibus sita & collocata sit uirtus, ut eorum pronunciationem meditationemq; beatitudo & salus æterna comitetur. Nihil cōsentaneum rationi reddere possunt, nisi hi qui Cabaleorum forsitan dogma, scriptaq; euoluerint, quemadmodum fusius quarto huius operis Volumine audies. Secundū indiuiduæ Trinitatis testimonium perhibet illud Psalmorum: Deus Deus Dominus locutus est, & uocauit terram: Vbi prisci sapientum Talmudeorū in concione Psalmorum dicta Medrastilim quærentes: Cur repetita sit sacra hæc Dei nomina, Respondent: Quia per hæc ipsa tria nomina creauit Deus uniuersum. Constat autem unà omnium sententia, opera creationis, per nullum medium uel organum esse producta, sed sola incomprehensibili diuina potentia, sapientia & uoluntate emanare, creatā & condita esse uniuersa. Idcircò tria hæc nomina nihil aliud insinuare, nisi diuinam naturam cum personarum pluralitate intrepidè censendum & iudicandum est. Tertium constantissimū Trinitatis testimonium est, Esaiæ 6. oraculum dicēs: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius, quòd uniuersa Iudæorū synagoga bis singula die magna ueneratione & cultu profert & meditatur. Trina autem eiusdem nominis repetitio, quidnam aliud, quàm illam Trini-

tatem & diuinam essentiam, quæ sola adoranda est, insinuare & indicare potuit. Qua autem Lege eiuscemodi personæ sese mutuò, diuinamq; essentiam respectent, & quæ essentialium, personalium, notionalium (ut uocant) attributorum, & id genus nominum sint discrimina, non est nostri hîc muneris perquirere: de quo etiam quarto huius operis Volumine, nonnihil, superum nutu, referare conabimur.

INCARNATIONIS SACRAMENTVM, ET DIVINITATIS Moßiæ arcanum, varia Prophetarum & Talmudeorum auctoritas ostendit.

DE incarnationis autem mysterio, & diuinitate Saluatoris, similiter tria sacri eloquij clara documenta, & totidem Talmudeorum adducam testimonia. Primum est illud Ieremiæ cap. 23. de suscitando germine Dauid præsagium. Hoc inquiens, est nomen quod uocabunt eum, Deus iustus noster, ubi Caldęi interpretis, aliorumq; omnium glossatorum sententia de Mosśia Saluatore sermo est. Et licet Iudæorum perfidia hanc quoque literam solito more, per uarios distrahat amphractus: Illorum tamen peruicatiam & ignorantiam, retundit solida Talmudeorum in concione Trenorum (dicta Medraschecha) auctoritas, ubi de nomine Mesśiæ quæstio est, & inter multa & uaria (iuxta multiplicia Saluatoris mysteria) quæ ibi commemorantur nomina, demùm ipsius Rabi Auahe in medium proferunt sententiam, asserentem, Deus fore nomen Mosśias, eò quòd scriptum sit, & hoc est nomen eius, quod uocabunt eum, Deus iustus noster. Secundum est Zachariæ cap. 12. uaticinium dicentis: Effundam super domum Dauid & super habitatores Hierusalem Spiritum gratiæ & miserationum, & aspicient ad me, quem confixerunt. Vbi Deus qui Spiritum gratię effundit, sese transfixum pronunciat, quod nefandum & execrabile quidem esset auditu, nisi diuinitatem in una hypostasi, carnem humanis pasśionibus obnoxiam adsumpsisse probauerimus. Idipsum Zachariæ præsagium ueteres Talmudeorum (Dauide kimhi teste) de Mesśia Iosephi filio audiendum esse uolunt. Quem (ut libro credendorum Rabi Seadias tradidit) interiturum dixêre in bello Gog Magôg & resuscitandum per Mesśiam filium Dauid: De quo bello, iuxta Talmudeorum glossam (Rabi Salomone teste) innuit Psalmus: Quare fremuerunt. De quo etiam apertiùs proferunt Ezechielis cap. 38. uaticinia, & Apocalypsis oracula. Per filium uerò Dauid Allegorizantes intelligunt sapientiam, Aeternum Dei Filium, per quem suscitanda erit humanitas Mosśias Filij (ut putabatur) Iosephi. Tertia incarnationis mysterij auctoritas est illud Isaiæ cap. 9. Puer natus est nobis, Filius datus est nobis, & erit imperium super Humerũ eius, & uocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater æternitatis, Princeps pacis. Vaticinium hoc, licet Iudæorum proteruia de Rege Ezechia dictum esse contendat: Caldęus tamen interpres (cuius auctoritas aliorum omnium post Hagiographa auctoritati est anteponẽda) de Mosśia Saluatore explanat. Cui etiam Aegyptij Rabi Mosis in epistola ad Affricanos adstipulatur testimonium. Quamuis uerba, quæ diuinitatem Saluatoris designant, ad diuersum & dissonum intellectũ conuertat. Hoc igitur uaticinium Saluatorem (secundum quod homo erat) puerum natum uocat. Quatenus uerò à diuina natura adsumptus, Deum fortem, Patrem æternitatis & Principem pacis appellat. Singula uerò harum rerum Arcana, latiùs prosequi, non est præsentis negocij: satis enim erit intelligenti ut ex Prophetarum prædictionibus, ex ueterũ quoq; Talmudeorum testimonio compertum habeat, in Mosśia Saluatore, diuinam naturam in unum cõflari cum natura humana: Et eundem Christum Mesśiam Deum & hominem credere & profiteri necessarium esse ad salutem. Talmudeorum testimonium primũ, est ma-

gni Eleazaris Capitulorum suorum tertio, dicentis: Latus anguli Aquilonis creauit sanctus, qui est benedictus, & non compleuit illud: propterea, ut cùm quis dixerit & asseruerit se esse Deum, ueniat ille ad hunc, quem reliquit angulum, & compleat illum, tunc omnes cognoscent eum esse Deum. Hinc apertè intelligendum, primò dari hominem, qui sese Deum esse profiteatur. Dari insuper signum aliquod, efficax & sufficiens illius diuinitatis testimonium. Tertiò, quale signum illud sit hîc insinuari, uidelicet Aquilonis anguli complemētum. Tu autem posteriùs scies, quo pacto per Allegoriam, Aquilo sinistram: Auster uerò dextram teneat Throni altißimi. Viæ autē (inquit Sapiens) quæ à dextris sunt, nouit Deus: peruersa uerò sunt, quæ à sinistris. *Prouerb. 4.* Et propterea scribitur: Cor sapiētis in dextra eius, & cor stulti in sinistra illius. Vnde & summus ille Iudex uniuersorum ouibus qui statuentur à dextris, dicet: Venite benedicti. His autem qui à sinistris: Discedite à me maledicti in ignem æternum. *Matth. 25.* Quum igitur extremus Archetypi mundi Angulus (Animus scilicet filiorum Adæ) Aquilonem & sinistrum orbis latus contingat eiq; inhæreat, ideò uitio & peccato carere non potest. Septies enim (inquit Sapiens) in die cadit iustus. Nec est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet. *Prouerb. 4.* Sola igitur diuina & omni creatura sublimior potestas, hunc Aquilonarem Angulum à peccato immunem & perfectum reddere potuit. Cùm ergo Moßias Saluator, iuxta Cabaleorum traditionem, omnem peccādi libidinem & concupiscentiæ fomitem uincere & pessundare debeat, eundem utiq; Saluatorem & Deum & hominem fateri oportet. Quòd & Cabaleorum Princeps Rabi Symon libro splendoris (Rakanate teste) super illud Geneseos: Et tu dominaberis illius, perplanè his uerbis recenset. Gloria (inquiens) Dei quæ uocatur Ata, dominabitur Angelo mortis: & statim idem Cabaleus subiungit dicens, uocabulum Ata indicat sapientiam Dei. Hęc ille. Tu autem nosti Dei sapientiam seu Filium idem esse quòd Deus; qui solus peccati, fomitis & tentatoris domitor, exterminatorq; (iuxta prædictum Eleazaris ænigma) expectandus erat, quemadmodum quarto Volumine latiùs superum nutu explicabo. Secundum Talmudeorum de incarnationis mysterio, testimonium est, codice Senatorum, capite Heleck super illud Isaiæ de Saluatore præsagium: *Cap. 53.* Ecce intelliget seruus meus, exaltabitur plus quàm Abraham, eleuabitur plus quàm Moses, & sublimis erit plus quam Angeli ministrantes. Cùm uerò solus rerum conditor Deus, celsior sit uniuerso Angelorum choro, consequens est (iuxta Talmudeorum placita) eundem Moßiam Saluatorem, Deum esse & hominem. Tertium Talmudeorum testimonium est in concione Psalmorum dicta Medrasch Thilim (prout Rakanates super Genesis tertio ex Rabi Barachiæ sententia commemorat) salus inquiens Israelis, salus est sancti & benedicti Dei, eò quod scriptum est: Iustus & saluatus (non autem Saluator) Ad cuius rectam intelligentiam scito, ubi de Meßia uaticinatur Propheta Zach. 9. (Ecce Rex tuus ueniet iustus & Saluator) In Hebræorum ibi exemplari legi, paßiua uoce noscha, quòd non Saluatorem, sed saluatū designat: Vnde sapientißimus senex ille Barachias hunc iustum, Deum saluatum uocitat, & ideo Meßiam Deum simul & hominem esse censuit, quem ideò ex Israëlis salute saluatum dicit, quòd iuxta Cabaleorum, pariter & Apostolorum dogma omnes ueri Israëlitæ compaginata quædam membra sunt capitis Moßias Saluatoris. Et propterea cùm gloriatur unum membrum, congaudent (inquit Apostolus) omnia membra, unde *1. Corint. 12.* membrorum salus quoquo modo in capitis salutem redundat, de quo alibi latiùs. Ex his denique clara & solida Prophetarum & Talmudeorum de diuinitate & de incarnationis sacramento collige testimonia, & tecum reuolue.

CHRISTVM SALVATOREM DEBERE DE VIRGINE NAsci, Prophetarum nec non & Talmudeorum planè ostendit autoritas.

QVod autem Mossias Saluator nasciturus erat de Virgine, primo Isaiæ testimonium declarat, propter hoc (inquiens) dabit Deus ipse uobis signum: Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & uocabit nomen eius Emanuel (id est) nobiscum Deus. Vbi omissa proterua Iudæorum explanatione, quatuor hinc de Saluatore colligimus sacramenta: Primum passionis, dum paulò antè legitur: Nunquid parùm uobis est molestos esse uiris, quoniam molesti estis & Deo meo: Hæc enim increpatio in Regem Achazum esse non potuit, cùm nihil redargutione, sed laude potiùs dignum protulerit dicendo: Non tentabo Deum: Molestiam igitur passionis sub nubilo uidit & innuit Propheta quàm impia de domo Dauid Pharisaica lues intulit. Incarnationis quoque hìc mysterium exprimitur, simul & eius nascētia de Virgine, dum ait: Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium. Tertiò eiusdem diuinitatem designat, cùm præsagit eum fore uocandum, nobiscum Deus Emanuel, quod de Ezechia (ut cauillantur Iudæi) minimè audiri potuit, qui nouem annis, antequam regni gubernacula susceperat Achas, iam natus erat: ultimo deniq; loco, eius immunitatem à peccato insinuat dicēdo: Et sciet reprobare malum & eligere bonum, quod (etiam Talmudeorum testimonio) statim ex utero materno futurum indicat Propheta. Prætermissis autem permultis alijs sacri eloquij locis, ubi Iuniorum Iudæorum perfidia altercari posset: Duo duntaxat irreuincibilia Talmudeorum in medium proferam testimonia: Primum in concione Threnorū dicta Medra schecha, super illud: Pupillæ facti sumus. Ait Rabi Berachias: Vos dixistis coram me, orphani facti sumus abusq; Patre: Redemptor enim quem suscitabo ex uobis, abusq; Patre erit. Secunda Talmudeorum auctoritas est in cōcione dicta Medrasch Ruth in calce Voluminis. Aiunt enim, scriptum est: Posuit mihi Deus semen aliud pro Habel, quem occidit Kain. Ipsum scilicet semen, quod ab alio prouenit loco, id est Rex Mossias. Hæc illi. Ad quod conuertitur illud Esaiæ: Generationem eius quis enarrabit: quia deriuatus seu deductus est de terra uiuentium. Vnde Pater sine maris copula ex Virgine nascendi initium habiturum esse Messiam.

Cap.7.

PASSIONIS MYSTERIVM MVLTIPLEX PROPHEtarum & Talmudeorum probat assertio.

TRia Prophetarum, totidem & Talmudeorum de passione Saluatoris explicabimus testimonia. Primum est illud Esaiæ: Verum languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse sustinuit. Quod ueteres Talmudeorum de Mossia explanant, licet recentiores ad aliena solito more retorqueant. Nec puduit eos, uel maximè glossatorū suorum Principem Salomonem docere, & aliorum ignorantiam commonefacere, ut (ad præcauendum traditionem & fidem Christianorum, quos hæreticos uocant) minimè attendant priscorum Talmudeorum, neq; Caldaici interpretis, summa auctoritate uiri, glossemata, sed literæ contextum, quouis interpretamento ad alium sensum conuertant. Quod idem ille Rabi Salomon apertiùs explicat super Psal. Deus in uirtute tua lætabitur Rex (inquiens) Bonum est Psalmum hunc de ipsomet Dauid exponere pro responso obijciendo hæreticis, ex eo uidelicet, quòd ibi passionem Saluatoris palàm Psalmus ipse expresserit. Tu igitur cōsydera an mirum sit, quòd is lucem non uideat, qui sponte sua palpebras cōprimit, & à claro lumine ad tenebrosam caliginem obtuitum auertit. Secundum de passione Saluatoris testimonium, est apertissimum illud Zachariæ oracu-

oraculum dicẽs: Et respicient ad me, quem transfixerunt, quod prisci Talmudeorum (Rabi Sadias in libro credendorum teste) de Mosia filio Iosephi (ut antea commemoraui) audiendum non dubitant. Tertium testimonium est Psalmus: Deus in uirtute tua lætabitur Rex: Quẽ etiam Caldęus interpres de Mosia Saluatore explanat: legitur enim ibi: Quoniã declinauerunt in te mala, cogitauerunt consiliũ quod non potuerũt stabilire, ubi dicẽdo declinauerunt in te mala, palàm de passione simul & diuinitate præsagit Redemptoris. Talmudeorum de hoc testimonium primũ, est codice Senatorũ (dicto Sanhedrim capite Heleck, super illud Esaias) iuxta Latinam æditionẽ. Et replebit eum timore Domini: ait enim Rabi Alexãder, litera ostendit ipsum Mosiam mandatorum & ærumnarum sarcina, quasi lapidis molaris pondere onerandum. Secundum testimonium est eodem capite Heleck, ubi de nomine Mosias quæritur, aiunt ibi Rabini, ulcera seu plagæ domus Rabi est nomen eius, quod dictum est: Languores nostros ipse tulit: ubi duo notabis, primùm de Rabinorum sententia plagis afficiendum esse Messiam: deinde illud Esaiæ, languores nostros ipse tulit, ad Messiam referri, ijsdẽ authoribus. Tertium ibidem testimonium, quo dubitant, inter uiuos ne, an mortuos iàm esset Mosias, si de numero uiuentium (inquit Rau) credẽdus sit Mosias, tunc ille est Rabi noster sanctus. Si uerò de numero mortuorum, tunc credendum est hunc fuisse uirum desyderiorum Danielem, ubi Rabi Salomon causam assignans, cur unus uel alter istorum censendus sit Mosias: quia uarijs (inquit) ambo languoribus & ærumnis fuerũt obnoxij: Vnde animaduerte, quòd nõ modò passionẽ probat Redemptoris, sed dubitant & suspicãtur eius iam prę-terijsse aduentum, prout Apostolicũ symbolũ & ueritatis probat fides, & nos idipsum paulò pòst argumẽtis pluribusq; testimonijs ostendere conabimur.

MOSSIAM SALVATOREM DEBERE, E MORTVIS REsurgere, diuina docent oracula & Talmudeorum probat traditio.

DE Resurrectione autẽ Saluatoris, primũ est illud uaticinium Amos 9: In die illa suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit. Id enim etiam Talmudeorum (capite Heleck sententia) De Mosia Saluatore audiendum est, ubi Talmudista (Rabi Menahemo auctore) Mosiam filium casus uocitat, ex eo quod scribitur: In die illa suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit. Per casum tabernaculi mortem innuens Saluatoris, per suscitationẽ, eiusdem resurrectionem denuncians: Ad quod conuertitur & illud æternæ ueritatis sacramentũ. Soluite templũ hoc & tribus diebus excitabo illud. Secũdum resurrectionis testimoniũ est illud Hieremiæ: Seruient (inquiens) Domino Deo suo, atq; Dauidi Regi suo quem suscitabo, ubi secundum Talmudeorũ & Caldaici interpretis placitum, de suscitando Mosia Saluatore præsagium est, quem Dauid, hoc est, de Dauidica stirpe natum uocat, quemadmodum testatur & Propheta Oseas dicens: Post hoc reuertentur filij Israël, & quærent Dominum Deum suum, & Dauidem regem suum. Tertium sacri eloquij testimonium est Habacuch inquiens, iuxta Hebræum exemplar: Adhuc uisio ad certum tempus profert ad finem, & non mentietur, si moram fecerit expecta illum: quia ueniens ueniet, & non tardabit: & paulò pòst sequenti capite subnectit, dicens: Deus audiui auditionem tuam & timui, Deus opus tuum, in medio annorum uiuifica illud, in medio annorum notum facies. Hæc ille. Vaticinium hoc, licet plurimi glossatorũ, de Babylonicæ captiuitatis redemptione explanent: Talmudei tamen capite Heleck id ipsum de Mosia Saluatore intelligunt, asseuerentes oraculum hoc (ob mysterij altitudinem) penetrare atque descendere usque ad abyssum: Etenim qui recta mente huius uaticinij uerba pensitet, planè dijudicabit, quòd Pro-

Ioan. 2.

pheta cùm de Babylonica redemptione uaticinatus fuerit, tunc aliud etiam (Prophetici spiritus more) de gemino Mossias aduētu suggessisse arcanum, dicēs: Adhuc (uidelicet præter Babylonicam) uisio alterius redemptionis futuræ: Quarum una erit ad certum tempus, alia ad finem, quæ licet moram fecerit, tamen expectanda est, quia non mentietur uisio ista: Alia autē propior erit, quæ non retardabit, & propterea replicat Propheta illius aduentum, dicendo: quoniam ueniens ueniet. Vnde de ipsa resurrectione subnectit: Deus (inquiens) opus tuum in medio annorum, seu ætatum & sęculorum mundi, prout in pręcedenti Volumine latiùs exposui. Quòd si tu uerborum hîc, Hebraicæ uocis sonum ad amussim perpendas, audies Prophetam uociferare & dicere: Deum opus esse Dei in medio annorum uiuificandum, reuelandumq;, & tu consydera. Talmudeorum de Saluatoris resurrectione testimonium, est expressa Rabi Seadias libro credendorum auctoritas, asserentis (ut antè commemorauimus) Mossiam Iosephi filium moriturum in bello Gogmagog, & resuscitādum per filium Dauid: quòd & ueteres probant Talmudei super illud Zachariæ: Et aspicient ad me, quem transfixerunt. Quemadmodū Rabi Dauid Kimechi ibidē recenset. Hæc deniq; de resurrectione Saluatoris testimonia satis fore existimo illis, qui ueritatis arcana sedulò audire & perdiscere desyderant: Prisci namq; & prouidi Talmudeorum sapientes (ut secundo huius Voluminis tractatu protuli) ne rudis & indocilis semper ad malum prona Iudæorum & gentium turba in pristinum creaturarum & Idolorum cultum, uel in perniciosum de deorum multitudine errorem relaberētur, tum etiam proteruiam & insolētiam metuentes infidelium sub nubilo & uelaminum uarietate circumtecta, tradebant hæc ueritatis fidei sacramenta.

PRIMVM MOSSIAS PRAETERIISSE ADVENTVM, Et hunc Iesum fuisse Nazarenum, solida argumenta & auctoritas ipsa declarant.

DE aduentu Saluatoris licet Iudæorum credulitas cum fide orthodoxa sentiat: de tempore tamen & persona Redemptoris longē à ueritatis tramite posteriores Iudæorum exorbitant, qui eum ad saluandum adhuc uenturum expectant, & Iesum Nazarenum Christum Dominum promissum extitisse Saluatorem negant, protinusq; reijciunt. Prisci uerò Talmudeorum (Aegyptio, Rabi Mose, ultimo suo de iudicibus libro teste) nihil certi de tempore Mossias enunciant: Nam & ille Talmudeorum antesignanus Rabi Ekiua (Hadriano Cæsare imperante) cuidā Iudaicæ militiæ & factionis duci Ben Cuzeba (de quo & quarto Ecclesiasticæ historiæ libro Eusebius meminit) sese asseclam atq; ministrū exhibuit, eum Mossiam Saluatorē esse existimans, qui tamen miseranda clade & nouo Iudaicæ gentis exterminio, in oppido Bether cum uniuersa illi adhærente multitudine, extinctus & deletus est. Quemadmodum igitur iste sapientissimus Pharisæorum falsa credulitate arbitratus est illum extitisse Mossiam qui non erat, ita pari errore & fallacia Iesum Nazarenum negabat fuisse Saluatorem, qui uerus Mossias & orbis restaurator extiterat. Nos uerò constantissimis Prophetarum, necnon & primorum Talmudeorum testimonijs Christum Saluatorem uenisse, & hunc Iesum fuisse Nazarenum, sub Pontio Pilato passum, ostendere conabimur: duobus tamen præiactis fundamētis. Primò quod duo (ut antea innuimus) credendi sint Messiæ aduentus, prior ad redimendum, alter ad iudicandum. Secundò quòd redemptio Saluatoris (iuxta Talmudeorum placita) spiritualem potius, quàm mundanam salutem concernat. Primùm per diuersa & dissona Prophetarū uaticinia ostenditur, quæ de uno eodemq; Mossias aduentu intelligi nequeunt. Zacharias namq; Propheta, Saluatorem pauperem

perem uenturum,& super asinum equitātem,denunciat. Daniel uerò eundē cum nubibus cœli,filij hominis instar uenientē dicit:de qua repugnātia plurimum(libro Senatorum capite Heleck) dubitant,& admirantur etiam Talmudei.Cùm igitur de uno eodemq; aduentu hæc audiri non posint, reuincitur,ut duo sint Mosias aduētus. Primus in habitu pauperis,suo nos sanguine redempturus.Ecce(inquiens)Rex tuus ueniet tibi iustus & Saluator, qui pacem loquetur gentibus:& paulò pòst subnectit: Tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu. Secundus uerò aduentus est iudicandum:Iudicium inquiens sedit,& libri aperti sunt,& ecce cū nubibus cœli ueluti filius hominis, cui omnes populi,tribus & linguæ seruient. Hæc Daniel.De hoc etiam duplici aduentu palàm testatur senis Rabi Barachiæ concio super illud Ecclesiast.Nihil est recens sub sole,ait enim; Quemadmodum primus redemptor (uidelicet Moses) apparuit, iterumq; disparuit:Sic & ultimus Redemptor apparet,& exinde iterum occultatur(intellige adusq; secundum aduentum in fine sæculi)Quod autem Mosias pro spiritali potius,quā mundana salute sperādus sit,uarijs sacri eloquij & Talmudeorum dictis ostēditur:Et primò ex hoc,quod ipsi Talmudei inter reliquas radices,quæ omninò credendæ sunt ad salutem,enumerant credulitatem de aduentu & redemptione per Mosiam,quæ quidem fides minimè necessaria esset ad salutem, si mundana intelligenda sit redemptio,cùm clara habeatur Talmudeorum sententia,quòd bonorum operum merces,in cœlis & non in lubrico & caduco hoc sæculo expectanda sit. Iuxta illorum glossema super illud Deutero. septimo: Quę ego mando hodie tibi ut facias,aiunt enim ut facias hodie,sed non ut hodie mercedem suscipias,autumantes mandatorum præmium minimè in hoc sæculo sperandum. Quum ergo redemptio per Saluatorem (ut ipsi docent capite Helek) non sit speranda nisi per pœnitentiam & opera bona:Bonorum autē operum retributio minimè in hoc sæculo danda sit: Reuincitur quòd redemptio per Mesiam spiritalis potius, quàm mundana sit expectanda. Idipsum planè docet magnus ille Caldęus interpres Ionathan explanans illud Psalmi duodecimo: Haurietis aquam cum gaudio de fontibus salutis(ubi omnium sentētia de Mosia uaticinium loquitur) dicit ibi:Et discent nouum dogma ab electo Iustorum. Sic & plurimi priscorum Talmudeorum, quando in sacris eloquijs de terra Promisionis,de Hierusalem, de Zion legitur,de spiritali salute audiendum uolūt. Et imprimis ubi (Senatorum Codice capite Helek) monstrare nituntur: Omnem Israëlitam participem esse futuri sæculi. In medium producunt illud Esaiæ,dicens: Populus tuus omnes iusti, in perpetuum hæreditabunt terram. Vt constat terram esse mundum spiritualem uel futurum sęculum.Vnde & Aegyptius Rabi Moses, tractatu de pœnitentia,uarijs(inquit)metaphoris & tropis sempiternam uitā insinuāt Prophetæ,putà mōte Domini, loco & uia sanctuarij,Atrio Domini,suauitate Domini, templo Domini, porta Domini, & id genus, quibus perplanè intelligere licet redemptionem per Mosiam spiritalem potius,quàm mundanam polliceri salutem. Duobus igitur his stabilitis fundamentis, dicendum Mosiam Saluatorem uenisse, & hunc fuisse Iesum Nazarenum sub Pontio Pilato passum, quòd gemino argumento ostendam. Primò ex eo, quòd illud tempus,quo Prophetæ uenturum Saluatorem designant, transactum sit à tempore aduentus Iesu Nazareni. Secundò,ex eo quòd salutare opus illud,quòd ex Saluatoris speratur pręsentia consumatum iam sit per eundem Iesum Nazarenum Christum Domini. Primum ex Iacobi uaticinio monstratur dicente:Non auferetur sceptrum de Iuda & dux (siue legifer) de fœmore eius, donec ueniat ille,qui mittendus est, & ille erit expectatio gentium. Hoc præsagium uim habet conditionalis, cuius parte antecedente admissa, continua sequitur ueritas consequentis,

Cap. 60.

 dicendo:

dicendo: Quando auferetur sceptrum de Iuda, ueniet ille qui mittendus est. Sceptrum uerò illud ablatum est in aduentu Iesu Nazareni, ergo tunc uenit, qui mittendus erat. Nec ualet hic Iudæorum cauillatio, qui effugium quærũt contendentes, quod longo temporis tractu, ante Iesu Nazareni presentiã ablatum fuerit sceptrum de Iuda, quando Machabei de tribui Leui, unà cũ pontificia dignitate potiti sunt regali sceptro: Etiam quòd multis annorũ lustris post Iesum Nazarenum perseuerabat eorum regnum in terra Israël. Ex quib. inferunt Iesum Nazarenum minimè fuisse illum qui mittendus erat, ignorant namq; miseri regnũ sceptrum' ue Iudæ, dici non ex eo quòd Rex ipse de stemmate sit, & sanguine Iudæ: Quemadmodum Romanum Imperiũ dicitur nõ ex eo, quod qui imperauerant fuerint semper (ut nosti) de Romanorũ propagine: sed quia per Romanorum exercitum & Magistratum electi, uel admisi & constituti erant ad imperandum. Sic & regnum Iudæ dictum est, eò quòd populi & magistratus atq; tribus Iudæ unà cum constituto rege gubernacula tenerent terræ Israël: Et licet tribus quoq; Beniamin incolæ tunc erat Iudeæ, potior tamen & numerosior pars erat Iudæ. A quo tota illorum terra nuncupata est Iudæa. Minimè etiam consyderat Iudæorum hallucinatio, quod hæc temporis nota (donec non ad amusim horam hanc diemq́, & annum aduentus Saluatoris denunciat cùm cuiuslibet rerum euētus detur exordium, progressus & status, quę certum uariumq; temporis spacium complectũtur, pro-
Gen. 15. ut Aegyptiacę captiuitatis tempus Mosis ore prenunciatum declarat. Ait e-
Exod. 12. nim: & affliget eos quadringentis annis. Et alibi, habitatio (inquit) Filiorum Israël quo manserunt in Aegypto fuit triginta & quadraginta annorũ. Tu autem si uniuersum incolatus illorum in Aegypto tempus computes, nõ ampliùs quàm ducentorum & decem annorum numerum inuenies. Talmudei uerò hunc nodum soluunt, autumantes, Aegyptiacæ afflictionis annos, exordium habuisse, à natiuitate Isaac, & tu consydera. Secundum diui-
Cap. 9. ni eloquij testimonium, est Danielis præsagium, septuaginta inquiens, hebdomadæ decisæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iusticia sempiterna. Vbi iuxta Talmudeorum traditionem in libro de ordine mundi dicto sederalam (Rabi Moise gerundino teste) per iusticiam sempiternam: Mosias Saluator ostenditur, licet hebdomadarum computum, Iuniores solita peruicatia ad alienum sensum retorqueant: literæ tamẽ series palàm septuagesies septẽ annos profert, qui nonaginta ultra quadringentos annorum summam designat, quam à Babylonica captiuitate, uel ab exitu reuelati sermonis adusq; dominicę passionis, aut gratiæ tempora extendi comperies, atq; singula hoc prenunciata oraculo tunc sortita esse effectum planè dignosces. Hæc autẽ si latiùs audire desyderas, scriptorũ ampla hoc loco glossemata euolue. Tertiũ sacri eloquij testimonium est illud Agei præsagiũ: Adhuc unum (inquit) & modicũ est, ueniet desyderatus cunctis gẽtibus: Vbi etiam Talmudeorũ sententia uel maximè, prænominati Rabi Heliæ (capite helek) de Mosia Saluatore sermo est, quod uaticinium, hauddubiè trãsactum iamdiu Mosiæ aduentum insinuat, alioqui falsum esset presagium, modicum promittens temporis spacium futuri Saluatoris aduentus, cùm ab huiusmodi predictionis tempore ad hunc usq; diẽ, iam ultra duo millia effluxerint anni. Talmudeorum uerò, tametsi plura huc adduci possent, tria tamen compendij causa in medium proferam testimonia. Primum est libri Senatorum, capite helek: Vbi Collegium (inquiunt) Heliæ tradidit sex millia anno rum perduraturum esse mundum, duo millia inane, duo millia Legis, & duo milia dies Mosias. Hęc illi. Tu autem duo, quæ ad nostrum hic propositum spectant collige, unum quòd Legis obseruantia limitatũ habeat tempus. Alte rum quòd iam transactus sit Mosiæ Saluatoris aduentus, eò quòd secundũ
compu-

computum Iudæorum à mundi primordio ad hunc uſque diem (quo, ſcilicet ædita ſunt præſentis Voluminis ſcripta) nonaginta ſeptem ultra ducenteſimum & quintum millenarium enumerantur anni. Quod ſi anni Meſsias numerantur (ut Talmudiſta aſſerit) ab initio millenarij quinti, fateri neceſſe erit de tempore & diebus Meſsias: Mille ducenta & nonaginta quinque effluxiſſe iam annos, ſumpto uidelicet exordio à Conſtantini magni temporibus, quibus potiſsimùm diffundi & ſtabiliri cœpit per orbem gratia Saluatoris & fides orthodoxa. Secundum Talmudeorum teſtimonium eſt eodem capite helek: Vbi (Rabi Iuda autore) ſcribitur ſeculum quoad uenit filius Dauid, domus ſynodalis in lupanar conuertitur, & deuaſtatur Galilęa. Vnde palàm audire licet, quòd aduentus Meſsiæ, eo tempore ſperādus erat, quo Iudæi magiſtratum gererent, & gubernacula tenerent Galilęæ & terræ Iſraël: ſtatim uerò poſt templi deſolationem iudicū collegium eſſe deſijt, Galilæaque & tota Iudęa euerſa. Tertium Talmudeorum teſtimonium, in magna gloſſa Threnorum dicta Echa rabſi, ubi enarratur de Moabita uiatore, qui dum quendam arantem uidiſſet in agro colonum, dixit illi: Liga boues tuos, liga poculum & hydriam tuam, quia natus eſt Meſsias. Hæc illi. Iuniorum uerò Talmudeorum tanta & tam proterua eſt ignorantia, ut ille gerundinus Rabi Moſes in diſceptatorio ſuo aduerſus P. Burgenſem tractatu, nullum aliud in hoc loco refugium inueniens, dicere non abhorruit, non fore inconueniens, quandoque Talmudeorum nonnulla dicta minimè admittere. Quod tamen ab uniuerſa Iudæorum ſynagoga crimen, ſcelusque nefandum ducitur. Si denique ſingula Talmudeorum eodem capite helek dicta attendas, planè & in promptu conſpicies omnia illa atteſtari Meſsiæ aut præterijſſe aduentum ad ſaluandum, aut in fine ſæculorum futurum ad iudicandum. Secundo loco Ieſum Nazarenum uerum fuiſſe Saluatorem oſtenditur ex ipſo ſalutari opere, quod effectum eſt per ipſum, potiſsimùm ſiquidem quod (ut Deutero. 1. legitur) ad generis humani ſalutem requiritur, & cuius gratia uniuerſa Lex mandatorum tradita eſt Iſraëli, nihil aliud eſt, niſi ut ſoli omnium rerum conditori Deo ſeruiat, fide & dilectione inhæreat, execrandumque idolorum cultum protinùs eliminet. Ego (inquit) ſum Deus tuus, non habebis Deos alienos coram me, & propterea ſtatuunt Talmudei, quòd quicumque cultum reſpuit idolorum, uniuerſæ Legis cultor & operator reputabitur. Ediuerſò: Quicumque idolorum cultum amplectitur, totius Legis præuaricator & contemptor iudicandus erit. Quum igitur eiuſcemodi letalem idolorum cultum (quem nulla primorum ſanctorum, neque Prophetarum autoritas, uel ſupercœleſtis illorum uirtus, neque ulla præpotentum, ſapientiſsimorúmque regum prouidentia, & ampla poteſtas, ab una contribuli Iudæorum gente tollere & extirpare potuit) id ipſe pauper, mitis, & humilis corde Ieſus Nazarenus Chriſtus Dominus ſpiritu oris ſui, Apoſtolorúmque ſuorum uirtute & opere de uniuerſo tunc cogniti orbis ambitu exterminauerit, funditusque perdiderit & extinxerit (iuxta illud Zachariæ præſagium) Et erit (inquiens) in die illa dicit Dominus exercituum, diſperdam nomen Idolorum de terra, & non recordabuntur ultra, ubi omnium ſententia, litera de Meſſia loquitur: Solido concluditur argumento hunc ipſum Ieſum Nazarenum, ſub Pontio Pilato paſſum, uerum & prænunciatum extitiſſe Saluatorem, in cuius nomine omne genu flectitur cœleſtium, terreſtrium & infernorum: Cui ſit laus, gloria & honor. Ex uniuerſo denique & longo prædictorum examine, reſume, æternæ Trinitatis fidem, & Dominicæ incarnationis, paſsionis, reſurrectionis & redemptionis ſacramenta, adimpleta eſſe per Ieſum Nazarenum, ſub Pontio Pilato paſſum: Et quod hæc omnia credere neceſſe ſit ad ſalutem: Quorum cùm nihil explicet Iudæorum credulitas,

Quæ omnia leges in libro, quē inſcripſit, Farraginem Thalmudici operis: Vbi iſta omnia prolixè cōmemorat, quæ hic ſilentio prætermiſit.

dulitas,manifeſtè ſequitur,defectam,& non ſatis ad cœlorum regnum fidem eſſe Iudæorum.Qui tamen iuxta credulitatis ſuæ radices,modis omnibus(ut ſtatim explicabitur)fateri coguntur,omnem Chriſti fidei ſectatorem participem fieri ſempiternæ ſalutis.

TRACTATVS III.

IVDAEVS IVXTA FIDEI SVAE FVNDAMENTA FATERI *cogitur,omnem Chriſti fidelem participem eſſe regni cœlorum.*

* Sanhedron

TRITA enim & indubitata apud Talmudeos(*Senatorum codice,capite helek)ſententia, omnem Iſraëlitam partẽ habere futuri ſæculi,cumq; compertum fuerit,omnẽ Chriſti fidelem uerum eſſe Iſraëlitam:Conſequens erit (ex Talmudeorũ aſſertis) eundem partem habere futuri ſæculi. Ille ſiquidem uerus dicitur Iſraëlita, qui præmemorata tredecim, uel(ſecundum aliorum placita)undecim Moſaicæ Legis profitetur fundamẽta,teſte Rabi Moſe Aegyptio in explicatione capituli illius Helek,& Rabi Ioſepho Alba in primo tractatu libri radicũ. Profitetur aũt hæc ipſa,omnis Chriſtianæ pietatis cultor,hunc ergo uerũ eſſe Iſraëlitam fateri oportet.Quod autem omnis Chriſti fidelis,ſingulas Iudaicæ credulitatis radices probet,facilè quidem erit intelligere, ſi quas enumerauimus illorum fidei radices,cum orthodoxo ſymbolo cõtuleris. Reperis.n.utriuſq; ſymboli contenta,aut apertè,aut per cõcomitantiam ad amuſſim eadẽ profiteri. Reliqua aũt,quæ adijcit & ſupplet fides orthodoxa,etſi minimè Iudæorũ ſymbolo comprehenſa ſint,in nihilo tamen(ut in ſequentibus audies)repugnant. Quinq; enim(ſi aduertis)dantur Iudaicæ credulitatis radices,quæ planè eadẽ cum fide orthodoxa probant.Quia Deus eſt,quòd unus,quòd præmia diſtribuat & puniat,quòd expectandus Moſsías quòd futura ſit mortuorum reſurrectio. Ne autem uocũ affinitas,rei intelligentiam confundat,ſcito quod Meſsia Hebraico idiomate Chriſtum ſeu unctũ ſonat. Vt illud Pſalmorũ,& aduerſus Chriſtũ eius,Hebraicæ. Meſsiho cum hes litera:Moſsia uerò Saluatorẽ deſignat,ut illud Iudicum: Clamauerunt ad Dominũ & ſuſcitauit ei Saluatorẽ, Hebraicè Moſsia,cum Ain,quod tu ubiq; memento. Harũ igit radicũ primã & ſecundã explicat ſymbolũ dicendo:Credo in unũ Deũ. Tertiam cum quarta profert:Inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos:Quintã explicat in ſymbolo carnis reſurrectio.Nec obſtat,quo minus radix de aduẽtu Moſsiæ Saluatoris eadẽ ſit apud Iudæos & Chriſti fideles.Quod Iudæi illum uelut Saluatorẽ,fides uerò orthodoxa ut iudicẽ uenturũ ſperet, ſiquidẽ aduentus ille,licet uel maximè quidẽ futurus ſit ad iudicandũ: Iudæis tamen erit ad ſalutẽ:Iuxta illud Apoſtoli: Cæcitas ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo gentium intraret,& ſic omnis Iſraël ſaluus erit. Vnde uigeſimo de ciuitate Dei Auguſtinus inter reliqua,octo quæ illo iudicio, uel circa illud iudicium uentura ſunt,fidem quoq; Iudæorũ cõmemorat. Quod & ipſa Caldaica æditio(cui æqua fermè cũ Aiographis eſt apud Iudæos authoritas)ubi Oſeas uaticinatur.Poſt hæc(inquiens)reuertentur filij Iſraël,& quærent Dominũ Deum ſuum,& Dauid regẽ ſuũ.Ibi uertit Caldeus interpres, quem Iudæ tanquam oraculum colunt, obedient Meſsiæ filio Dauid regi ſuo & parebũt ad Dominum & ad bonũ eius in nouiſsimis diebus. Quapropter radix de futuro Iudæis Saluatore ab orthodoxo minimè deuiat fundamẽto:Et nihil quidem probibet, quin Iudæi in ultimo iudicio,longo temporis tractu,ante ſeculorum finem,fidem ſuſcepturi ſint orthodoxã,in qua ad uſq; finem ſæculi perſeuerent. Incertum namq; eſt (iuxta eiuſdem Auguſtini,ſapientumq; Theologorum traditionem) per quot dies aut annos futurum hoc tendetur iudicium. Iudicium inquam diſcuſsionis, quod multis protrahi poterit annorum

Hoc loco ex magiſtro ſentẽtiarũ multa interpoſuerat author, quæ ipſe in poſtrema æditione ſuſtulit. Si quis diſputationẽ iſtã cognoſcere cupiat, legat 4. ſententiarum librũ, Diſtinct. 47.

norum lustris,non autem retributionis,executionisq; iudicium,in quo finiet & desinet sæculorum ordo. Quinq; igitur Iudaicæ credulitatis radices palàm Apostolorum symbolo explicari manifestum est. Superest modò ut Iudæorũ reliquas radices octo in eodem symbolo per concomitantiam comprehendi declarem. Tres igitur harũ radicũ, uidelicet quòd incorporeus sit Deus, quòd omniũ primus, quòd solus sit adorandus, ad primum fidei fundamentũ, quo nisi unũ Deum credimus, statim sequuntur. Deus enim cùm sit ens, nulla conditione dependens: Corpus aũt, & quicquid ei inhæret à partibus suis, & aliquo eius efficiente depẽdeat, corporeus utiq; Deus credi nõ poterit. Sic & de primatu Dei idem militat argumentum: quia si non esset primus, dependeret ab alio tanquam posterius à priori. Sed non dependet. Cùm igitur sit omnipotens & omnium primus, ipse nimirum solus erit adorandus: Adoratur autem credendi actu, quo non solùm Deũ, & Deo credimus (sic enim & dæmones credunt & cõtremiscunt) sed in ipsum charitate & spe ferimur & illi adhęremus quòd iam fieri non potest, nisi carnalis cõcupiscentiæ refrenata & subacta libido fuerit. Id cùm nonnulli nostra tempestate mycrologi minus consyderent, omnia externa uirtutũ & mandatorum opera floccipendunt, & uelũti futilia & irrita (in multorum præcipitium & perditionem) pronunciãt, protut latiùs tertio huius suscepti operis Volumine, iuuãte Christo, explicabimus. Tres aũt deinceps Iudaicæ credulitatis radices de Prophetię dono, quòd Moses Propheta extiterit quòd Lex de cœlo sit tradita, necessariò præexiguntur ad hoc, ut sanctam Ecclesiam catholicam credamus. Nisi enim creditum fuerit, diuinã dari mortalibus inspirationem, tàm præsentia quàm futura denunciantem (quam Prophetiam appellari libuit) inutile quidem, & uanũ esset sanctam Ecclesiam Catholicam credere ad salutem, cùm per ipsam sanctã & Catholicam Ecclesiã, nihil aliud quàm Apostolorum & Prophetarum, aliorumque Sanctorum cœtum iunctim intelligamus. Iuxta illud Augustini, in Epistola ad Hieronymũ: Solis (inquit) Apostolis & Prophetis hic honor exhibẽdus, ut quæcumq; dixerunt, hæc ipsa uera esse credantur. Synodali uerò sanctorum authoritati eatenus credimus & obtemperamus, quatenus sana ratione, & Lege naturæ constare nouerimus, uel super Apostolorũ & Prophetarum structa & solidata fuerit fundamentis, uel eisdem saltem nõ repugnẽt: Iuxta illud Apostoli, superædificate super fundamento Apostolorum & Prophetarum. Sic igitur nisi & Mosen Dei Prophetã extitisse crediderimus nullã firmam & stabilẽ fidem Mosis traditionib. præstare possemus : Veruntamen, quamuis Prophetiæ donũ, & Mosen Dei Prophetã admiserimus, nihilò minus, quia nõ semper præsto est Prophetis, sanctus & supercœlestis ille Spiritus, quandoquidẽ & Mosen maximũ Prophetarum, & Apostolorum principem Petrum nonnunquam exorbitasse, & à ueritatis tramite aberrasse legimus. Ideò nisi uniuersam Mosis Legem cœlitùs traditam dixerimus, nutaretutiq;, & in ancipiti uolueretur mens fidelium: An omnia sancita & monita Legis omnino credenda essent ad salutẽ. Idcirco quicumq; sanctã Ecclesiã catholicã profitetur, is & uniuersam Mosis Legẽ de cœlo traditã esse fateatur oportet. Cur autẽ de cœlo & non potiùs à Deo dicatur Lex tradita, iuxta illud Exodi: uos audiistis quòd de cœlo locutus sum uobis, & ad Galat. Apostolus: Lex (inquit) data est per Angelos in manu Mediatoris: Id nõ est præsentis negotij discutere. Radix decima quòd Deus omnia perspecta habeat, cõgruit cũ isto fidei articulo, iudicare uiuos & mortuos. Nemo enim iudicare potest, quod nõ cognoscit: omnia igit nouit, quia omnia iudicat. Radix aũt, quę Moses Legẽ impermutabilẽ, in aliã Dei Legẽ statuit, licet in frõte pugnare uideat cũ fide orthodoxa, quæ nouã Legẽ, nouumq; mandatũ & testamentũ profitetur: attamẽ si recta & sana intelligẽtia inspicias, nihil penitùs inuenies, quod in hoc dissonet fidei fundamentis : Radix enim ista bipertitum sonat intelle-

Ephes. 2.

ctum;

ctum, aut enim ideo lex creditur immutabilis: quia cuncta eius mandata iugum imponant & ligent, ut imperpetuum opere sint adimplenda. Aut quia nulla alia factorum Lex adeò tradita uel tradenda sit inposterũ pro Lege Mosis, Primum & Apostolicæ quidem ueritati, & Mosaicæ Legis instituto aduersum est. Qui enim post euulgatam fidei & gratię Legẽ sese subijcit Legi factorum Mosis, is (ut Apostolus docuit) se subdit maledicto, & gratiam contemnit Saluatoris, qui suo nos sanguine & crucis supplicio à maledicto redemit. Aduersatur idipsum Mosaicæ quoq; Legis documento quo frequentiùs admonet, quòd omnia Legis præcepta (præter decalogum) neminem ad sui ob seruantiam obstringunt, nisi dum regnũ & gubernacula tenerent terræ Israel: Tenuerunt uerò usq; ad Christi Saluatoris tempora, iuxta Prophetæ Balami præsagium: Non auferetur (inquiens) sceptrum de Iuda, & dux seu legifer de de fœmore eius, donec ueniet ille, qui mittendus est. Quo misso, & sub Pontio Pilato passo, paulò pòst ablatum est illis sceptrum, & simul cum regno Legis iugum & uinculum solutũ est, prout Lex ipsa clarè præmonuit dicens: Ecce docui uos cæremonias & iudicia sicut mãdauit mihi Dominus Deus meus, ut faciatis sic in terra quam possessuri estis: Et paulò inferius: Denunciauit (inquit) uobis fœdus suum quod præcepit uobis, quod faceretis decem uerba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis, mihiq; mãdauit in illo tempore ut docerem cæremonias & iudicia quæ facere deberetis in terra, quam possessuri estis. Hæc Moses. Vnde duo consyderatione digna animaduerte: Primum, quo pacto decem uerba singulari appellatione fœdus suũ uocitet, ex eo quòd uniuersæ Legis institutũ, ab una hac lege decalogi, ueluti summo cardine pẽdet, quemadmodum latiùs tertio sententiarum uolumine uniuersa Theologorum Schola explanat, quòd Talmudeorum quoq; dogma, uel maximè liber credendorum Rabi Seadi, longa oratione demonstrat. Secundum uerò consyderatione dignum est, quòd decem hęc uerba absq; ulla temporis uel loci conditione, perpetuò seruanda, exposita & præcepta sunt, utpote quæ ex iure naturæ fluant & sint æternæ Legis ingenerata nobis imago, & ad humanum genus necessariò pertineant: de cunctis uerò reliquis Legis mandatis, mox loci consequenter, & temporis pactum subnectit (inquiens) Quæ facere debetis in terra quam possessuri estis: Extra terram uerò minimè nisi fortè amore, non timore, quòd sæpiùs & uarijs Deutero. locis repetitum legimus. Ex quibus deniq; reuince, quòd primus dictæ Radicis intellectus, nec cum orthodoxa pietate, neq; cum Mosaicę Legis instituto stare possit. Secundus uerò eiusdem Radicis intellectus, cum Apostolicæ ueritatis symbolo, cum sacris eloquijs, & sanctorum traditionibus, non modò in nihilo dissonat uel repugnat, quin potiùs illorum traditiones & dogma planè sequitur. Lex enim absoluta appellatione dicitˊ, eò quòd ligẽt hominẽ ad eius sancita, quæ externo opere cauenda uel adimplenda sint, quorum transgressorẽ præuaricatorem iudicat & punit, qualis unica à Deo per Mosen lata Lex creditur. Gratiæ autem & fidei lex (quã usurpato uocabulo impropriè Legem uocitamus) per Christum Dominum reuelata, & uniuerso mortalium generi tradita & exposita est, iuxta illud Iohannis: Lex per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Quàm & sapiens Architectus Paulus Apostolus fidei Legem uocat: Mosis uerò Legem, factorum Legẽ appellat. Dum igitur fides orthodoxa, nouum mandatum & testamentũ proponit, fidei tantum & gratię Legem denunciat: Factorum autem à Deo traditam Legẽ nullã aliam pręter Mosis Legem profert, quæ quantum ad decalogi mandatũ, quæ præcipua diuinæ pariter & humanæ Legis fundamẽta existũt, perpetuo quidem obstringit hominẽ ad sui obseruantiam: cuncta uerò reliqua Legis mandata, nullam iam obligandi & iudicandi uim sibi reseruant. Non enim iterum (inquit Apostolus) accepistis spiritum seruitutis in timore, sed spiritum adoptionis

Deuter. 4.

Cap. 5. 6. 12. 22.

ptionis

ptionis filiorum,in quo clamamus Abba pater.Cui adstipulatur Allegorizātium Talmudeorum traditio, super illud Ecclesiastis Aenigma: Qui dissipat sepem,mordebit eum coluber:per sepem namq;(quam & Apostolus maceriæ interstitium uocat)factorum & mandatorum Legē intelligunt,quā qui irritam facit mordebit eum uirulentia & fomes peccati, quem callidus serpēs ille prothoplastis immisit, & per traducem transfudit in posteros:hoc(inquiunt)colubri uirus,nō deletur adusq; Mossiæ aduentū: Quo extincto atq; deleto,minimè opus erit sepe atq; maceriæ Legis,quæ per sanguinē Christi Messiæ diruta est.Et factū est (ut Apostolus loquitur) ex utraq; unum: omnes siquidem,tunc docibiles erunt Deo.Iuxta illud Prophetæ: Delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis: quia repleta est terra scientia Domini. Sic igitur constat nec nouam Legem Christum protulisse, nisi impropriè nouum Christi pactum nouam Legē dicere uelimus:nec Legē Moysis desijsse, quippe cuius præcipuū atq; adeò fundamentum & perfectionē retineamus, præsertim cùm cæteræ Leges neminē nisi in ipsa terra obligent, & ideò extra terram intermissæ, nihil de Lege detrahāt.Quibus omnibus ritè perspectus, planè sequitur,unumquemq; Christi fidelē omnes Iudaicæ credulitatis, amplecti profiteriq; radices, & ideò(iuxta Talmudeorum asserta)omnem Christianæ pietatis cultorem uerum esse Israëlitam,& partem habere futuri sęculi.

APPENDIX DE LEGIS MVTABILITATE.

QVod hoc loco Iudæi obijciunt, Legem Moysis æternam esse, neq; debere unquam mutari,uisum est paulò altiùs repetere. Legem uerò mutabilem esse,primū ex eò constat,quòd,ut paulò antè diximus, omnes Leges præter decalogum,extra terram Promissionis neminem obligant.Variabilis igitur Lex,quæ respectu loci obligat,uel non obligat. Deinde idem patet ex natura illius,qui Legem suscipit. Vnumquodq; enim recipitur per modū recipientis.Sed recipiens:id est,homo,est mutabilis. Ergo & receptū, id est,Lex. Variari autem Legem secundum homines,testatur Rabi Moyses Aegyptius tertio tractatu sui More,ubi dicit plurimas Leges ceremoniales magis propter hominum hebetudinem & Idololatriæ consuetudinem traditas esse,quàm quòd ita Legislator cuperet. Vnde patet potuisse aliter tradi, si alia fuisset hominū recipientium conditio:Item posse mutari,mutata hominū conditione:mutabilis igitur Lex.Tertiò idem patet ex ipso Talmudico Volumine in libro Sanhedrin,capite,illu hen hanchenokin,&c.ubi sic legitur:Dixit Magister Iohanan', in omnibus in quibus tibi dixerit Propheta, ut transgrediaris Legem,obtempera, excepto Idolorum cultu: Quo loco etiam illud addunt:Si tempus aliquam Legis mutationem postulat, posse id à quouis sapiente fieri,etiamsi minus sit quàm Propheta.Idem etiam Rabi Moyses in libro Iudicum, capite hilchos Mamrin confirmat. Vnde perspicuum est, ipsis Rabinis testibus,Legem pro tempore posse mutari. Quartò tradunt Cabalistæ Legem traditam esse propter uenenum à serpente immissum in Adamū. Desiturum autē uenenū cùm Messias aduenerit.Ergo quid est clarius quàm tum etiam Legem esse desituram? Quod uerò obijciunt,esse Deuteronomij secundo:Absconditum Domino Deo nostro & quæ manifesta sunt nobis & « filijs nostris usq; in æternum, ut faciamus uniuersa Legis huius: Itaq; uideri « Legem ętemam esse:Respondeo:Hebraicum olam non æternum semper,sed interdum finitum tempus significare,ut Exodi 21.Et erit ei seruus in æternū, ubi Rami Salomoh olam pro numero Iubilæi:id est,quinquaginta annorum exponit.Quo loco etiam Cabalistæ multa abdita de mundi circumuolutione docent,quę ex septenarijs:id est,septies septem, & Iubilæo:id est,quinquagesimo anno eliciunt. Quod deinde pergunt Iudæi ex nouo Testamento

quædam conquirere,ad probandam Legis æternitatem ut illud: Non ueni ſoluere,ſed implere Legem:Item,omnia quęcunq; dixerint uobis,ſeruate:Itē, factores Legis iuſtificabuntur:Item,circumciſio prodeſt,ſi Legem obſerues: Item: Lex ſancta & mandatum ſanctum: Item, ſcimus quòd bona eſt Lex,ſi quis ea legitimè utatur(& alia multa,ad illa utpote perſpicua uiſum eſt nihil reſpondere.Sed tria prętereà uolui refellere,quibus illi ad Legis æternitatem probandam abutuntur.Primum eſt, Legem æternam eſſe: quia eius cauſa æterna eſt.Eſt enim Legis cauſa finalis,homines in propriā perfectionē reducere:quæ quia æterna eſt.Ergo & Lex.Sed facilis eſt reſponſio, non omnes Leges neceſſarias eſſe. Sic enim ipſi Rabini ut antea dictum eſt,teſtantur,multis Legibus ceremonialibus non opus fuiſſe,niſi propter hebetudinem hominū & ad ornatum. Secundum eſt Legem perficere hominem uel in corpore, uel in anima,ea autē duo ſemper eſſe neceſſaria.Itaq; etiā Legem æternā eſſe. Sed æquè facilis eſt reſponſio,eas Leges quæ ad hominis perfectionē pertinent, æternas eſſe,non quòd Moyſes tulerit,ſed quia ſunt Legis naturę:cæteras nō eſſe æternas.Ita ſolus Decalogus æternus erit. Tertium eſt,Legem eſſe figuram æternæ ueritatis.Hanc uerò æternam eſſe.Ergo & Legem. In quo argumento omnia concedo,cùm figura æternæ ueritatis non ſit in literali Legis ſenſu,ſed in allegorico. Sic enim Rabi Moyſes & omnes dicunt literam Legis eſſe rem paruam,& exemplum, quod candelæ confertur quæ minimo obulo emitur:allegoricum uerò ſenſum eſſe certitudinem Legis,ſimilem margaritis.Sed has margaritas inueniri tamen à candela: id eſt,per literam Legis. Sic igitur ſatis oſtenſum eſt,Legem Moſaicam totam non eſſe æternam. Verùm quærat hîc aliquis,ſi res ita habet, cur Iudæi tam obſtinatè urgent exteriorem totius Legis obſeruantiam? Reſpondeo primum ita perſuaſos eſſe à Rabinis,quaſi Lex ab antiquis accepta nō poſsit mutari. Nec hoc ſolùm perſuaſerunt Rabini plebeijs,ſed illud etiam, ut ſi quid cōtra Legem pro temporis utilitate Rabini conſulant,uerū eſſe credant.Sic ad locum Deuteronomij 17.Ne recedas ab eo,&c.gloſſa Talmudiſtica habet:Si dixerit tibi ſapiens de dextro,quod ſit ſiniſtrum,& de ſiniſtro quod ſit dextrum, obtemperabis ei. Sic in libro Sanhedrin,capite Dine Mammonos,legitur,neminem poſſe eſſe iudicem,niſi qui ſcit ex ipſa Lege probare,immundū cibum eſſe mundū, &c. Vbi etiam nota cōfeſsione Rabinorum Legem eſſe uariabilem. Sed obſerua argumentū,quo perſuadent plebeijs,Legem eſſe æternam.Cùm enim Deuteronomij 12.ſit,Leges extra terrā Promiſsionis non eſſe ſeruandas,& tamē ſequatur Idolorum cultum etiā extra terrā eſſe uitandū, ſic argumentātur. Idolorū uitatio etiam extra terram durat,ſed Idolorum uitatio eſt debitū corporis(Sic enim Leges diuidunt,ut uel ad cultū terræ,uel ad debitū corporis pertineant)omnes igitur Leges quæ ad debitum corporis ſpectant,ſunt extra terram ſeruandæ.Sed errant.Primùm enim conſequentia non ualet à particulari ad uniuerſale.Deinde non eſt eadem ratio Legis de uitandis Idolis, & aliarum Legum. Lex enim de uitandis Idolis eſt neceſſaria ad ſalutē & pertinet ad perfectionē hominis,quatenus homo eſt,ut ipſi dicunt in Talmud,idē eſſe Idola colere,& totam Legem negare:& rurſus qui idola non colit, idem eſſe, acſi totā Legē ſeruaret.Sed cæteræ Leges non ſunt neceſſariæ ad ſalutem,nec pertinent ad hominis perfectionē nō circumciſio,non cibus, nō Azyma,&c. Alioquin ſancti ante Legem non fuiſſent perfecti nec ſalui. Ergo à rebus diſſimilibus non ualet conſequentia.Sed rectiùs ita concluderent. Quæcunq; Lex æquè neceſſaria eſt ad ſalutem,atq; Idolorum uitatio,illa ſemper debet ſeruari,ſed nulla eſt talis in tota Lege Moſaica,præter Decalogum.Ergo,&c.Verum de his hactenus.

PAVLI

PAVLI RICII, DE COELESTI AGRICVLTVRA LIBER III.

TERTII VOLVMINIS PRAEFATIO.

PRINCEPS pacis & mūdi restaurator Christus Dominus inter sanctissima & saluberrima eius monita imprimis mutuae dilectionis, pacisq; obseruantiam commendat: Qua ueluti Anchora, & summo humanarum rerum cardine, aeterna mortalium beatitudo, & tota huius uitae pendet felicitas. Non enim dissensionis (ait Apostolus) sed pacis Deus est. Et propterea unanimitatem & concordiam sacro altaris muneri anteponendam ueritas ipsa admonuit.

2. Timot. 3.

Relinque (inquiens) munus tuum ante altare, & uade prius reconciliare fratri tuo.

Matth. 5.

Quinetiam dissensiones & schismata usque adeo diuina sollicitudo abominatur & odit, ut ad nefandissimum Idolorum cultum magis quàm ad contentiones & dissidia conniuendum esse docuerit. Particeps (inquiens) Idolorum Ephraim, dimitte eum, diuisum est cor eorum, nunc interibunt.

Pax & concordia quibuscūq; mandatis & legū institutis est anteponēda. Oseae 4. 10.

Vnde magnus & pientissimus Constantinus princeps, scribens ad Alexandrum & Arrium, de Trinitate, maximo fidei sacramento altercantes, & Christiani gregis unitatem scindentes, omnimodum illis silentium imposuit, prout ex eiusdem Cōstantini Epistola planè uidere licet, quàm in calce huius Voluminis subnectendā duxi, ut etiam pius & prouidus Lector secum reuoluat, & ad turbulentam miseramq; nostri temporis conditionem referre, & boni consulure noscat, Tot siquidem horrendae dissensiones, & formidanda dissidia, longè lateq; iam impetunt, saeuiuntquè per uniuersum Christiani nominis orbem, ut nisi prouidè & maturiùs consultū, atque sollicita cura euigilatum fuerit uerendum sit, ne paulò pòst latiùs prorumpente seditiosorum impetu, inemendabilem (superi auertant omen) Martis uiolentiam, atque animarum cladem experiamur: Quae non aliunde, quàm ex distorta quorundam intelligentia, & effraeni carnalis concupiscentiae libidine ducunt originem. Quorum emendatio seu correctio (quamuis diuinae prouidentiae moderamina eiusquè seueritatem & misericordiam requirant) Nos tamen supremi illius patrisfamiliâs conductos operarios & sanguinis sui pretio emptos colonos, culturae diligentiam laboremq; nostrum pro uiribus adhibere est opus. Plantabimus igitur rigabimusquè nos, ille uerò coelestis agricola Deus dabit incrementum. Elaborato igitur & exculto iam scabro, aridóque incredulorum philosophantium agro, necnon & petroso ac sterili insipientum Iudaeorum fundo, opima & uberiori gleba referto, modo quorundam aberrantium fidelium campum errorum tribulis, & sentibus oppressum expurgandum instaurandumquè superum nutu aggredimur. Quoniam uerò multiplex & grandis quidem exorbitantium fallacia & error dignoscitur, quem si singulatim refellere & extirpare uellem, deficerent quidem me, & sub oneris magnitudine succumberent uires, antequam suscepti negotij labor absolueretur, nimiumquè Lectoris animus fastidiret longiorem disceptando orationem, uel eo maximè quòd permulti iam subierunt hoc munus manibusquè & dorso, id uoti peragere conati sunt: Quorum nonnulli, licet strennuè quidem, pleni eruditione & zelo negotium pertractauerint, in eoquè non parum profecerint, aliorum tamen quorundam mycrologorum, ueluti anserum inter olores obstrepentium, tam rudis est disceptatio, tam insolens & lubrica oratio, ut quicquid illi piè & prouidè doceant, instruant atque resarciant, isti sua petulantia & uirulenta rabie protinus subuertant, ac irritum faciant, & nihil denique nisi hydrae fabulam reportent. Idcirco pro corrigenda & reconcilianda una & altera dissidentium partium, consultiùs tutiusq; fore existimaui nequaquam triuiali redargutione, uel edirecto aberrantium, proteruiam & ignorantiam retundere, ne ex supercilio (ut solet humana fragilitas) & pertinaci animo, etiam agnitae ueritati reluctentur, & quamuis uicti, cedere tamen errorem què suum agnoscere recusent: proinde solida atque praecipua quaedam à cunctis Euangelicae fidei cultoribus concessa & approbata theoremata proponere & explanare statui, quibus exorbitantium animus clàm ac pedetentim ad ueritatis scopum dirigi & per se fieri possit conscius recti, per haec siquidem theoremata ratio & methodus dabitur sanè intelligendi & interpretandi sacra eloquia. Perpendere inde quoque licebit, quid fides, quid opera praestent, quae respuenda uel amplectenda sit humana authoritas: hinc deniq; prouidus & pius Euangelicae ueritatis sectator, & tutor honesti saeuissimas, quae modò in sacra Christianorum Repub. ad exitium usque grassantur, dirimere poteris lites, ac dissona in concordiam, pacemq; redigere optimam rerum. Id uerò cùm arduum quiddam imbecilliumq; uiribus longè impar munus uideatur, ideo ad superos coelestemq; parentem conuersus, spiritalem eius gratiam auxiliumquè hunc in modum supplex imploro.

Consultā & prouida authoris intentio.

HIC SILENTIVM SIMVLATQVE ELOQVIVM AVTHOR POLLICETVR.

QVIS dabit linguæ meæ custodiam, Legemq́ dictandi ori meo, ne me ducat in præceps lubricitas, neq; socordiæ culpam pariat silentium. Silere namq;, dum insipientū ore pietas ueritatisq́ religio confunditur, inhumanum & grande est impietatis uitium, nefanda quoq; impudentia eloqui, ubi ueritatis sacramentum reconditur. Si enim de terrenis, quæ sensus palpitat, nutat & fallax est humana ratio, de cœlestibus, atq; immortali seculorum Rege, quid nam præsumet fragilis & lutulenta mortaliū forma, putredo & uermis: Et si ne sanctis quidem suis credit, & in sublimi Angelorum cœtu reperit prauitatem, quid firmū, quid stabile sibi tribuet tenuis, molisq; in cæno agitata arundo, cinis & terra. Quid ergo infelix ego audebo homuncio? Quid deniq; ne in alterū præuaricer, consulam mihi miser? Eloquar ne? an sileam? quando silentiū socordię & sermo datur impudentię? An forte ab uno & altero tēperabo, dum iungā utrumq;, simulq; loquar & sileā? Silebit aūt quicquid in me meum, quia totū inane est. Loquetur aūt qui alius de refulget, cœlestis atq; æternæ sapiētiæ spiritus, qui perpetuò foris clamitat, uocatq; ministros ad arcē. Ille dabit linguę meæ custodiam, Legemq́ dictandi ori meo. Audiam itaq; quid sanctorū ore loquatur in me Deus, quid admoneam uiuus ille & omni ancipite humana intelligentia penetrabilior Dei sermo.

DEVM (INQVIT) TIME, ET MANDATA EIVS obserua, quoniam hoc est omnis homo, Eccle. vlti.

Cur in huius voluminis thema timoris potius quàm dilectionis mandatum author assumpsit.

NOS autem in huius Operis thema præceptū sumpsimus timoris, ob uirulentum & execrandum quorundam errorem, omnium quidem flagitiorum & scelerum causam atq; fomentum, quo externam mandatorū obseruantiam, & quæq; humanæ prudentiæ sancita tanquam futilia, & nullius emolumenti opera contemnunt atq; reijciunt: asserentes illū, qui per externa opera aliquid meriti reportare præsumit, diffidere de misericordia, passione & meritis Saluatoris Christi, qui languores nostros ipse tulit & in remissionem quorumcumq; peccatorum dolores, & dira mortis tormēta sustinuit: unde ad pernitiosum & inemendabile præsumptionis peccatum trahant incautam fidelium multitudinem, eamq; in barathrum æternæ perditionis prę-cipitant, docendo satis fore ad salutem, ut quisq; diuinam speret misericordiā, & firmiter credat se absq; ullo externo pœnitentiali opere, ueniam & remissionem consequi peccatorum, non attendentes illud sapientis monitū. Quod etiam misericordia Dei distribuitur, & facit locum unicuiq; secundum merita sua: quātò magis illius hoc faciet sæueritas atq; iusticia, quæ unicuiq; (ut Apostolus loquitur) reddet secundum opera sua. Nemo enim Christum sequitur, nisi crucem suam tollat, corpus castiget, ipsumq; in seruitutem redigat mandatorum Dei. Cùm igitur detestandum & exitiale hoc præsumptionis peccatum, solo Dei timore (ut in sequentibus audies) tolli & exterminari queat: Ideo sumptum est in huius Operis thema illud sapiētis elogium: Deum time, & eius mandata obserua, quoniam hoc est omnis homo.

Eccle. 16.
Roma. 2.

AD HOC FACTVS EST OMNIS HOMO, VT adhæreat vnde emanauit, æternæ vitæ origini.

EST enim inditum à natura rebus, ut ad illud cuncta inhient à quo dependent, & repetant suam quæq; rerum originem. Puluis (inquit sapiens) in terrā reuertitur, unde erat, & spiritus redit ad Deum qui dedit illū. Hinc
Deut. 30. & Moses: Illi (inquit) adhæreas: ipse enim est uita tua. Et Apostolus: Qui adhæret

hæret Deo unus (inquit) ſpiritus eſt cum eo, diuinæ ius naturæ (ut Petrus lo- *1. Cor. 6.*
quitur) quæ fons eſt uitæ conſors factus. *2. Pet. 1.*

ADHAERET PER DILECTIONEM. *Pſal. 25.*

OMnis enim unitionis & adhęrentiæ ratio eſt dilectio & amor, ideo prę-
cipit & Moſes dilectionē, ut inde adhærentia ſequatur. Diligas, inquit,
Dominũ Deũ tuũ atq; uoci eius obedias, & illi adhęrebis: Quemadmo *Deuter. 30.*
dum & ſeruus quem diligit (inquit Veritas) domino adhæret, & quem odit *Luc. 16.*
contemnit. ¶ Hic uerò ſuſceptũ negotium & rei ſeries poſtulat, ne ſilętio præ
teream, id quod quidã neotericus & nõ parui nominis ſcriptor aduerſus hoc
theorema, in quibuſdã diſputatis per eũ propoſitionib. cõtendit, & nimiũ in-
ſolenter obtrectat, aſſerendo, impietatẽ eſſe ſentire, quòd dilectione Dei con-
ſequamur remiſsionẽ peccatorũ. Quia id eſt ſentire, quòd propter noſtrũ o-
pus, nõ ꝓpter Chriſtũ, habeamus remiſsionẽ peccatorũ. Ita meritũ Chriſti tol
leretur, & obrueretur. Hæc ille. Sed ego non ſatis admirari poſſum, quomo- *Sibiipſi diſcre-*
do uir iſte, impietatẽ dicat, quòd propter, ſeu per opus noſtrũ remiſsionẽ con *ptator planè*
ſequantur peccatorũ, cũ & fidei actus, qui eſt credere in Chriſtũ Saluatorẽ, o- *repugnat.*
pus quoq; ſit noſtrũ, & magis quidẽ propriũ nobis quàm dilectio, cũ ipſa di-
lectio etiã competat creatori, qui & ipſa eſt charitas. Impium igitur (iuxta hãc
ſuã hypotheſim) erit ſentire, quòd per fidẽ iuſtificemur, & remiſsionẽ conſe-
quamur peccatorũ, quod tamẽ ſecundũ eiuſdẽ aſſertiones & dogmata maxi-
mè inconueniens eſt & execrandũ auditu. Quoniã uerò tota fidei, pietatisq; *Maximus quo*
moles & uniuerſa ferè contentio, quæ iam uerſatur & ſæuit in ſacroſancta re- *rundam error*
publica Chriſti, pendet ex diſtorta huius thematis intelligẽtia, ideò latiùs hic *ex æquiuocà*
parumper euagandum, & altius examen hoc repetendum cognoui. Dico i- *cauſalis con-*
gitur quòd hæc coniunctio propter, ſeu per, uel quæuis alia cauſalis dictio ua *iunctionis in-*
riũ (iuxta multiplex cauſarũ genus) cauſalitatis modũ deſignat, uidelicet finis *telligentia ori-*
efficientis, formæ atq; materiæ: finis quidẽ ut illud Matthæi quinto: Beati qui *tur.*
perſecutionẽ patiuntur propter iuſticiã: efficientis ut illud Ioannis: Iam uos *Cap. 15.*
mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum uobis: formæ ut illud A- *Ad Rom. 8.*
poſtoli: Viuificabit & mortalia corpora ueſtra propter inhabitantem ſpiritum
in uobis: materiæ ſeu ſubiecti, ut illud Apoſtoli ad Epheſios quarto: Alienati *Ad Eph. 4.*
à uia Domini per ignorantiam, quæ eſt in illis propter cæcitatem cordis ipſo-
rũ. Sic & reliqui, quotquot fuerint modi & conditiones rerũ omnes quidẽ ad
unũ horũ quatuor modorũ reducantur neceſſe eſt. Si igitur cauſalis dictio, de
finali efficiente, aut formali cauſa in hoc themate intelligenda ſit, tunc ſecurè
cum illo contradictore ſentio, falſum & impiũ eſſe, dicere, quod propter dile-
ctionem Dei conſequamur remiſsionẽ peccatorũ, & non ſolùm propter dile-
ctionẽ, ſed etiã quod propter fidẽ, ſpẽ, & propter quocumq; opus noſtrũ re-
miſsionem conſequamur peccatorũ: ſi aũt cauſalis dictio, modũ indicat cauſa
litatis, materię aut diſpoſitionis ſubiecti, tum iuſtum & pium eſt ſentire quod
propter opus noſtrum, uel maximè propter dilectionem (quæ fidem. ſ. præe-
xigit quaſi forma materiam) peccatorũ remiſsionẽ conſequamur: ſicut enim
nulla forma uel perfectio, ſic nec lumen gratiæ infunditur, niſi ſecundum prę-
uiam diſpoſitionem & aptitudinem recipientis. Secundum enim menſuram
(inquit Veritas) qua menſi fueritis, remetieẽ uobis, & qui habet (uidelicet grã *Matth. 7.*
tiam præuenientem) dabitur ei ſubſequens gratia, quæ iuſtificat. Ad quod cõ
uertitur illud Prouerbiorum: Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogi-
tationes tuæ. Et illud Apoſtoli: Iuſti iudicij Dei, qui reddit unicuiq; ſecundũ *Rom. 2.*
opera eius. Niſi enim præparatio & aptitudo requireretur ad gratiam iuſtifi-
cantem, fruſtra & uana fuiſſent tot Saluatoris Apoſtolorumq; mandata, tot
tantaq; conſulta & monita, de Ieiunijs, Eleemoſynis, pudicitia, carnis mortifi-
catione, & id genus, neq; eſſet adeò arcta uia & anguſtus introitus ad cœlorũ
regna. Dicet hic fortè aduerſarius, hæc omnia moralia, & Legis naturæ man-

data, quæ omniũ sententia exiguntur ad uitam beatam: Secus aũt esse de cęremonijs constitutionibusq; humanis, quæ minimè oportuna sunt ad salutem. Respondeo & fateor equidẽ, hæc, uel illa cęremonialia, uel humana prudentia sancita, non omnino exigi ad ingressum uitæ, eò quòd uerbum Dei nõ est alligatum: quia tamen Lex naturæ implicita & cõmunia præcipit, ideo eorũ explicatio singulatim, pro idiotis, rudibusq; fidelium requiritur, qui nesciunt habere modum. Eiuscemodi aũt diuina uel humana explicatio, seu determinatio Legis naturę, nihil aliud est, quàm cęremoniarum institutio, puta sobriè uiuere, uel ieiunare, Legis quidem naturæ est. Hac autẽ uel illa die, ut in Apostolorũ, uel beatę Virginis ꝑfesto, ieiunare, ad cęremonias spectat. Sic indulgere nonnunquam quieti Legis naturæ est: Sabbati autẽ uel dominica die ociari, cęremoniale est. Subuenire pauperi & ei impartire de frugib. terræ, Legis naturæ est: decimam uerò illi distribuere partem cæremoniale est. Quod de singulis utiq; diuinis uel humanis cæremonijs iudicandum. Cùm igitur determinatio Legis naturæ necessaria sit pro cõmuni Reipub. salute, reuincitur quod aliquæ istæ, uel illæ cæremoniæ omnino sint admittendæ. Quod si aliquę dandæ sunt cęremoniæ: Cur rogo non potiùs amplectendæ sunt, quæ à sanctorum Synodis, & à primoribus, sapientia & sanctimonia uiris constitutæ, & tot sæculis obseruatæ & custoditæ sunt (immodicas tamen & perniciosas multorum nũc abusiones excipio) quàm ut quisq; pro arbitrio uetera adimere & noua sancire præsumat, unde nihil nisi pauperum offendicula, & totius reipub. exterminium sequitur. Nosti enim quod Ethnicus ille Peripateticorum princeps moralis atq; politicæ uitæ Magister secundo politicorũ libro admonuit: Constat inquiens, errata quædam esse toleranda, legumlatorum & magistratuum: non enim tantum proderit, qui corrigere pergit, quantum nocebit assuefactio superioribus nõ parendi. Hæc ille, quæ & tu, si sapis, consydera. Quib. demum concludendũ, quòd propter opera nostra, per modum præparandi & coaptandi dispositionẽ recipientis (non autẽ per modum agentis, finis uel formæ) remisiõnẽ peccatorum, & adhærentiam, gratiamq; iustificantem consequimur. Veruntamen licet hæc ipsa facultas disponendi se ad gratiam iustificantem (uel non rebellandi contra eum) sit quoq; gratia, quam uocant præuenientem, quæ omnem actum uoluntatis, & elicitum opus nostrum præcedit. De qua Apostolus ad Romanos scribens: Non est (inquit) uolentis, neq; currentis, sed Dei miserentis. Est tamen gratia ista manca & imperfecta (aures habentibus loquor) quæ in nobis non statim refulget à Patre luminum, sed secundarum causarum serie & opere naturæ intercedente, fundata in lutulenta hac massa, per quam fabricatur (ut Apostolus loquit, de eadem massa, uidelicet remota & prima materia) uas ad honorem, & per eiusdem gratiæ carentiam fabricatur, uas contumeliæ & iræ. Hæc igitur gratia præueniens, quamuis Dei donum sit: est tamen donum minus perfectum & uarijs (ut in sequentibus audies) naturæ casibus expositum. Illa autem subsequens gratia, qua statim nullo mediante iustificamur, est quam Iacobus bonum perfectum & datum optimum appellat, quod absq; intercapedine, & ullo secundarum causarum adminiculo, desursum uenit, descendens à Patre luminum, per quam nos Dei dilectionem, remissionemq; peccatorum cõsequimur, & adhærentiam cum æternæ uitæ origine.

2. Tim. 2.

Quæ potissima cæremoniarum ratio & causa est.

Quib habet audientes audiendi, audiat.

Gratia præueniens, omnem uoluntatis actũ præcedit. Rom. 9.

DILIGIT PER CONFORMITATEM.

SOlidũ namq; dilectionis fundamentũ similitudine & conformitate consistit: Quemadmodum in sermone de communi sacramentorum ratione latiùs disserui: Quia enim mulieris os ex ossib, caro ex carne uiri: Ideo relictis parentib. uxori adhæret uir: Omne. n. animal (inquit Sapiens) diligit sibi simile, & omnis homo simili sibi sociabit: quam obrẽ sanctos (ut Apostolus docuit)

Eccle. 13. Rom. 8. 1. Pet. 1.

docuit) prædeſtinauit Deus conformes fieri imagini Filij eius,ut per conformitatem conſortes fierent diuinæ naturæ.

CONFORMATVR PER ANIMAE PVRITATEM.

ANima namq; humana licet à creationis ſuæ primordio pura & conformis ad imaginem & ſimilitudinem Dei, humano corpori adſocietur, ex eiuſdem tamen lutulenti corporis contagio & pondere longè deprimitur & auertitur ab æternæ uitæ origine:Fecit(inquit Solomon) Deus hominem rectum, & ipſe ſe immiſcuit quæſtionibus multis:hinc docuit æterna Veritas paruulos(quia ipſorum non uſqueadeò polluta eſt anima)præ cæteris capaces eſſe regni cœlorum, & quod eorum angeli perpetuò faciem cœleſtis Parentis conſpiciunt, & ideò perquam ſollicitè ueritatis autor admonuit,dicendo:Amen dico uobis,niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum, conuerti autem & effici ut paruulus, nihil aliud eſt, quàm animam ipſam à uanis ſordidisq; terrenorum affectibus diuertere, & eam congenitæ puritati reſtituere,unde conformitatem, dilectionem & adhærentiam conſequi ualeat cum æternæ uitæ origine. *Eccle.7.* *Math. 19.* *Math. 18.*

ANIMAE PVRITAS CORPORIS ET VITAE *mundiciam requirit.*

CVm enim corruptibile(ut ſapientia loquitur)corpus aggrauet animam, & terrena habitatio deprimat ſenſum multa cogitantem, ideò quo impenſius carnis illecebris mortale hoc corpus deditum fuerit, eo impurior & fœculentior anima redditur, longiusq; auertitur à ſua origine. Iniquitates enim(ait Propheta)ueſtræ(id eſt ſordida & intemperantia opera ueſtra) diuiſerunt inter uos & Deum ueſtrum, & peccata ueſtra abſconderũt faciem eius à uobis. Ad quod conuertitur illud Euangelicæ ueritatis documentum: Sollicitudo (inquiens) ſæculi, & fallacia diuitiarum ſuffocat uerbum Dei, & ſine fructu efficitur : & quia animæ puritas corporis & uitæ mundiciam requirit,ideò pſallit Propheta:Quis aſcendet in montem Domini,aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde: hinc & uir Dei Iacobus.Mundate(inquit) manus peccatores,& purificate corda duplices animo.Idipſum ſancti Baptiſmatis myſterium deſignat. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto,non poteſt intrare regnum Dei: Aqua enim corporis & uitæ mundiciam,Spiritus animæ puritatem oſtendit. Moſes quoq; totam bonorum operum & uitæ rationem in conformitate & ſimilitudine collocat,quam breui hac clauſula perſtringens. Sancti (inquit) eſtote, quoniam ſanctus ego ſum. Quam & ſapiens fide Architectus apertioribus uerbis ad Coloſſenſes explicuit, dicendo:Si conſurrexiſtis cum Chriſto,quæ ſurſum ſunt quærite,ubi Chriſtus eſt,quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram,mortificate membra ueſtra,induentes nouum hominem,qui renouatur in agnitione Dei, ſecundum imaginem eius qui creauit eum: Qua quidem imagine uniuerſa conformitatis, dilectionis & adhærentiæ ratio conſiſtit.Operęprecium igitur eſt,ut qui animæ puritatem deſyderat,corpus ſuum à terrenæ concupiſcentiæ lue emundet, eiusq; membra(ut Apoſtolus loquitur)mortificet, & hoſtiam exhibeat uiuentem, quo cœleſtium corporum inſtar ſedes & templum fiant ſancti Spiritus & arma lucis. *Sapien. 9.* *Eſaiæ 59.* *Math.13.* *Pſalm. 23.* *Ioan.3.* *Coloſſen.3.*

MVNDICIAM HANC PRAESTAT MANDATORVM OBſeruantia,: *Animæ puritatem operatur diligens Dei timor.*

CVm enim corporis & uitæ mundicia nihil aliud ſit quàm ſobrietas & modeſtia humanorum operum, uel ad ſeipſum,uel erga Deum, aut ad proximum , quam humana imbecillitas ad amuſsim comprehendere

Sapient.9. & limitare nescit. Quia cogitationes mortalium (inquit Sapiens) timidæ, & incertæ prouidentiæ eorum, ac sola sapientia Dei omnia intelligens deducit (ut idem loquitur) hominem in operibus sobriè: Idcircò diuina instructione *Prouerb.6.* & directione per eius mādata, est opus. Mandatum (inquit Salomon) lucer- *2.Tim.3.* na est, & lumē lex, propterea diuinitùs (ait Apostolus) inspirata est Scriptura, ut sit utilis ad docendum, utq; ad omne opus bonū instructus sit homo Dei. *Matth.19.* Quamobrem si ad uitam uis ingredi (ait Veritas) serua mandata Dei: Et quia timor, & animæ puritas corporis mūdiciam, per obseruantiam mandatorum requirit, ideo timorem & mandatorum custodiam, sæpiùs in unū præcipit di *Deut.10.* uina autoritas, Dominum Deum (inquit) tuum timebis, & illi soli seruies. Et *Psalm.2.* illud Psalmorum: Timete Deum & seruite illi: Et cū metu (inquit Apostolus) *Phil.2.* & tremore uestram operamini salutem. Animæ autē puritatem operatur Dei timor, scilicet, qui fidem cū dilectione sequitur, eò quòd animæ purificatio in nullo alio (ut antea memorauimus) consistit, quàm in tergendo terrenarū cogitationum sordem, atq; rubiginem, quæ animam suapte natura puram maculant ac coinquinant, ut in ea relucere nequeat æternæ ueritatis imago: hāc autem deterfionē operatur solus, qui fidē cū dilectione sequitur, Dei timor. *Eccle.1.* Omne enim peccatum (inquit Sapiens) expellit Dei timor, & propterea coronam & plenitudinem sapientiæ timorem Dei, qui super omnia se superponit, appellat. Dico autem timorem, qui fidem cum dilectione sequitur. Quia cùm omnis timor atq; dilectio ex aliqua præeunte sensus, aut rationis uel fidei notitia oriatur: At sensus & rationis actio, cùm in alteritate fundetur & motu, non potest summum illud & immutabile bonum attingere: fides uerò & firma credulitas (quia actio est sublimioris potentiæ, fundatæ in statu) ideò per eandem fidem, summum illud & immutabile bonum cōsequitur. Quam utique fidem cum dilectione comitatur uerus Dei timor: Fidem cum dilectione dico: Quia & dæmones quidem (ut Iacobus loquitur) credunt, & ex eorum credulitate prouenit, ut timeant & contremiscant: talis autem timor minimè purificat dæmonis spiritū: quia prodit ex fide, quæ dilectione & adhærentia caret, sed timent formidine pœnæ, de qua fide Apostolus affirmat *1.Corint.13.* dicendo: Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam: charitatem autem non habuero, nihil sum: Fides uerò cum dilectione, parit timorem, non formidine pœnæ, uel amissionis cuiuscumque rei creatæ, sed metu deserendi summum appetibile, & amabile bonum, quod qui uerè timet, nihil aliud in *Eccle.34.* uniuerso rerum ambitu metuit (iuxta illud Sapientis) Qui timet Deum, nihil trepidabit, & non pauebit, quoniam ipse est spes eius.

[Marg.: Fides perfectior est summa, quia perfectioris potentiæ, & circa nobilius obiectum est actus.]

Sapient.17. *TIMOR (INQVIT SAPIENS) NIHIL EST NISI PRAEsumptionis adiutorium, proditio cogitationis auxiliorum.*

PRiùs uerò quàm de timore sermonem aggrediar, nō ab re existimo, eam quæ se hîc tacitè offert quęstionē soluere. Dubitabit (& iure quidē) auditor, si timorē tanti facit primorū autoritas, quid est quod Christi Saluatoris & Apostolorū ore passim uersentur, dilectionis, amoris & charitatis documenta, potiùs quàm pręcepta timoris: Remittuntur (inquit) ei peccata multa, quoniam dilexit multū: Qui diligit me, diligetur à Patre meo: Si quis diligit *Luc.7.* me, sermonem meū seruabit. Nec Simoni Ioannis pastoralem custodiam cō- *Ioan.14.* misit, quin priùs ter approbauerit eius dilectionem atq; amorem. Superuaca- *Ioan.21.* neum uerò duco commemorare, quot in locis Ioannis, aliorumq; Apostolorum scripta, charitatis mādata referunt, nulla mentione facta timoris: Quine- *1.Ioan.4.* tiam timorē prorsus excludit Ioannes, quod timor non sit in charitate, & perfecta charitas foras mittat timorē. Scias igitur inprimis & nota mysteriū, dilectio, quā toties Christus Dominus discipulis mādat, nō est illa, quā nōnunquā pręcipit Moses: Ille nimirū Dei Patris: Christus uerò sui dilectionē commendat,

[Marg.: Cur ueterum autoritas timorē antepo nit: Euangelica autē ueritas dilectionē cōmendat.] *[Marg.: Nota mysterium.]*

mendat,nec iniuria,quod Mediatoris conditio eſt conciliare extrema, omni-
um reru principium Deum,& ultimum creaturarũ hominẽ.Conciliare au- *Ioan.14.*
tem nõ poteſt, niſi & uni & alteri extremorum inhęreat:Inhæret autẽ per di-
lectionem,propterea qui diligit me,diligetur(inquit)à Patre meo, & ego di- *Ioan.17.*
ligam eum:quã quidem dilectionem ſequitur id quod ait: Ego in eis & tu in
me,ut ſint cõſumati in unũ. Eiuſcemodi uerò unitas abſq; Mediatore, nobis
de corruptibili ſemine natis, dari nõ potuit:Ignis enim conſumens eſt Deus, *Deut. 14.*
cũ Mediatore autẽ nõ facilis: Arcta namq; uia eſt & anguſtior introitus, ubi
tamen per ueram fidem & dilectionem quis pulſat,aperitur ei.Attende rogo *Attende magnum pietatis ſacramentum.*
& ſedulò adhibe aures:legiſti enim,quando Heliſęus ab Helia cœlũ ſcanſuro
per turbinem petebat,obſecro (inquiens iuxta Latinam æditionem) ut fiat in
me duplex ſpiritus tuus. Vbi non audiendum,ut plærĩq; ſentiunt, quod uir
Dei Heliſęus,adeò enorme petierit ſpiritũ duplo intenſè uel extenſè(ut aiunt)
potiorem ſpiritu Heliæ,ſed Heliſęi ſi conſyderas,petitio erat,ut ſpiritus ille du
plex Heliæ, uel rectius illud duplum quod erat in ſpiritu Helię,eſſet ad ipſum
Heliſæum.Id uerò an eſſentia alius ſit paracletus,de quo inquit ueritas: & e- *Ioan.14.*
go rogabo Patrẽ, & alium paracletũ dabit uobis,aut ſolo effectu duplũ, non
eſt hic diſcutiendi aut explicandi locus:Petit igitur Heliſęus duplicem ſpiritũ
Heliæ,cui Helias,rem difficilẽ poſtulaſſe reſpõdit:Nihilominus ſi uideris me
(inquit)quando tollar à te,erit tibi quod petiſti: ſi autem nõ uideris, non erit.
Conſydera quęſo:Quamuis omne ſpiritale donũ deſurſum ueniat à Patre lu- *Iacob. 1.*
minum , nõ tamẽ dixit ad Heliſæũ Helias, ſi mentẽ tollas in altũ,ad omnium
bonorũ largitorẽ Deũ,ſed ſi uideris me, quãdo tollar à te.Iuxta illud Ioannis:
Si ergo uideritis Filium hominis aſcendentẽ ubi erat priùs, tũc ſcilicet aderit
Spiritus q uiuificat: Caro enim inquantũ caro,non prodeſt quicquã,ſed qua-
tenus Spiritui adiuncta, & eius ſale cõdita : Quia deniq; capax erat Heliſæus
uidendi Heliam,tolli & ſcandere ad ſuperos,clamitando: Pater mi,Pater mi,
uoti cõpos,& ſpiritus Helię particeps factus eſt. Quod tamen quãdiu in hoc
ſolo uerſabatur cũ eo Helias,ſecundũ rerũ ordinem fieri non potuit, ſed tunc
primũ licuit,cũ ſublatus fuerat,iuxta illud arcanæ ueritatis oraculum:Nondũ *Ioan.7.*
enim erat Spiritus datus:quia Ieſus nõ erat glorificatus.Et illud:Si nõ abiero, *Ioan.16. 12.*
paracletus nõ ueniet ad uos:Si autem exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad *Epheſ.1.2.*
meipſum.In eo ſiquidem(ut Apoſtolus loquitur)inſtaurata ſunt omnia, quæ *Tu qui ſapis intellige.*
in cœlis & quę in terra ſunt,per paſsionem & ſanguinem crucis:Cuius quoq;
ſacramentũ aperit facinus illud, quod paulò pòſt Heliſęi myſterium Regum
hiſtoria recenſet.Illud inquã regis Moab, qui ſuper muro obtulit holocauſtũ,
innocentem filium ſuũ primogenitum,quo magna facta eſt indignatio ſuper
Iſraël.Vide ibi ſcriptorum gloſſemata, & conſydera.Ad quod etiam cõuerti-
tur illud Gabaonitarum , qui cùm crucifixiſſent ſeptem innocentes de ſtem-
matę Saulis , quos tradidit ad ſuppliciũ Dauid , mox repropiciatus eſt Deus
terræ,quæ tu tecum reuolue. Redeundo deniq;,unde nos myſterij magnitu-
do , & quorundam ſiniſtra in ſacris literis intelligentia diuerit, dicendũ:Pri- *Iudæis maximè conueniebat præceptũ timoris: Chriſti uerò ſectatoribus mandatũ amoris.*
mores igitur Iudæorum nulla in parte mandatum uel documentum decebat
diligendi Chriſtum Mediatorem,nondum humanitùs natum, neque ab illis
ad amuſsim præcognitum,ſed eis maximè congruebat Dei timor,cuius tan-
tam ſæueritatem & plagarum terribilia uiderunt in Aegyptios , qui etiam in-
genti terrore, horrendis tonitruis,fulgoribus, flammarum portentis, & hor-
riſono tubæ clangore,formidabiliq; omnipotentis uoce decalogi Legem ac-
ceperint in ſolitudine deſerti: & ubi nonnihil commiſerunt delicti,mox nul-
la longanimitatis mora,gladio,terrę uoragine,flammarum incendio,ſerpen-
tum ictu, & patibuli ſupplicio pœnam luebant culpæ.At Apoſtolos , alioſq;
Chriſti aſſeclas , qui in carne uidebant Saluatorem,maximè decebat manda-
tum dilectionis, & modis omnibus amicitiæ atq; amoris. Cũ enim biformis

ſit

Amicitia fit aut naturæ instinctu, aut ex aduentitio.

ſit omnis amicitiæ ſocietas,una inſtinctu naturæ, alia deforis aduentitia: Pri-
ma ex innato rerũ ſymbolo & cõcinnitate oritur, puta reciproca,parẽtis & fi-
lij,fratris cũ fratre uxoris & uiri: Altera eſt ſuperaduẽtitio, boni,utilis,iucũdi
atq; honeſti,utrumq; amicitiæ genus auget familiaris cõſuetudo,& ipſa præ-
ſentia. Cùm ergo Chriſti Saluatoris nobiſcum amicitia,accumulatim & lon-
gè ſublimius,hęc omnia amoris incitamẽta, cauſasq; cõtineat: Quis obſecro
tam impius uel rudis intelligẽtiæ homo,qui renuere aut ambigere uelit,quin
Chriſtus Dominus prę cæteris quibuſcunq; mortalibus,immortalibusq;, ſit
ſummo dilectionis & amoris ſtudio colendus: quia enim Deus humani ge-
neris propagator ut parens diligẽdus: quia homo & primogenitus Deus Fi-
lius,ut proximus & cohæres frater amãdus.Rurſum quia in eo omnium uir-
tutũ culmen, ut bonũ honeſtum obſeruandus:Quia per eum,& in eo æterna
dulcedo, gloria & gaudium,ut bonũ ſummè iocundũ amplectẽdus:quia ui-
tę beatæ reſtaurator, ut ſupremũ utile maximo deſyderio proſequẽdus: urget
augetq; in immenſum dilectionẽ pręſentia, familiaris conſuetudo,ingens &
inauditus,atq; claro experimento cognitus amor,quo pro confratribus pro-
ximisq;,nobis tot uitæ incommoda,ſputa,flagella, & amarulẽtæ mortis ſup-
plicia non abhorruit:unde nihil mirum, ſi ſanctorũ Chriſti fidelium dogma-
ta frequentiùs dilectionis,quàm timoris mãdata cõmemorare legimus: Qua
de cauſa Chriſtus Dominus ad ſuos ait:Iam non dicã uos ſeruos, ſed amicos.

1. Corinth. 1. Et illud Apoſtoli:Fidelis Deus,per quẽ uocati eſtis in ſocietatẽ filij eius. Ac-
cedit ad hoc,cũ olim gens Iudæorũ uili & ſordidæ Aegyptiorũ ſeruituti eſſet
adacta,& incultis barbarisq; illorũ moribus coinquinata, opus erat ad illius
eruditionẽ & uerę pietatis religionẽ inſtituendã,duro rigidoq; pędagogo,&
iugo mandatorũ,quo illorũ excuteretur ignorãtia,& indomita carnis libido,
flagellorũ potiùs formidine,q̃ amicitię fœdere cõpeſceretur. Chriſti uerò ſe-
ctatores politioribus iam moribus imbutos, atq; per Chriſtum optimũ uitæ
magiſtrũ ſapientię & intelligẽtiæ ſpiritu edoctos,nullo pędagogo, nullo ſer-
uitutis pręcepto, ſed libertatis & amoris Lege erudiri & moderari licuit: Nõ

Roman. 8. enim iterũ(inquit Apoſtolus) accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis in timore, ſed ſpiritũ
adoptionis filiorũ, in quo clamamus Abba Pater: Vbi enim eſt ſpiritus Do-
mini,ibi & libertas:Et ſi ſpiritu ducimini,nõ eſtis ſub Lege.Ad quã uerã Chri
ſtianorũ libertatẽ inſtituendã,uocat ad ſe mitis noſter & humilis corde bonus

Matth. 11. Ieſus,clamitãs:Venite ad me omnes,q laboratis & onerati eſtis,& ego reficiã
uos:iugũ enim meũ ſuaue, & onus meũ leue.Moſaicę ſiquidẽ Legis obſeruã-
tia tanti erat oneris,ut Apoſtolis uiſum ſit iugũ importabile,iuxta illud Petri:

Actor. 15. *Moſis lex iugũ imponit importabile.*

Nũc ergo quid tentatis Deũ,iugũ imponere ſuper ceruices diſcipulorũ quod
neq; nos neq; patres noſtri portare potuimus. Aduerte & conſydera quæſo,
quo pacto tentare Deum dicit, quando popularem multitudinẽ quis nimio
conſtitutionum onere occupare nititur, & tu qui ſapis, hæc tecum reuolue.

His itaq; auditis ad timoris examen, iam ſuperum nutu conuertimur. Ti-
mor(inquit Sapiens) nihil eſt,niſi præſumptionis adiutorium,proditio cogi-
tationis auxiliorum : ad cuius aliarumq; ſcripturarum exactam intelligen-
tiam, quæ uaria & diſſona timori attribuunt cognomenta: tum etiam quòd
ab ipſo timore uniuerſus pietatis cultus,& omnis mortalium beatitudo pen-
det. Ideò parùm altiùs id negocij repetere, latiusq; in idipſum progredi & e-

Quo pacto Spiritus ſancti dona in nobis pedetẽtim claro experimento eluceſcunt.

uagari uolui, & tu adhibe aures. Affectum, quem timorem Dei nuncupa-
mus, multiplex conditio præoccupat, quam in quocumq; mortalium non
orbato experiri licet: cui correſpondent (quæ dona appellant) ſapientiæ &
intelligentiæ,conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & timoris ſpiritus.Et licet dona
hæc ſeptem enumerentur: Propheta tamen ſex tantùm expreſsit,prout uni-
uerſa & uetuſtiſsima primi idiomatis exemplaria demonſtrant.

Primum namq; cuilibet homini non occaſio nato ex certo naturæ inſtin-
ctu,

ctu, quem sapientiam dicimus, innotescit unum dari in rerum ambitu, à quo *Donum sapientiæ.*
cuncta dependent. Solus enim insipiens & excors homo dicit in corde suo:
Non est Deus. Exinde animus ad id quòd sapientia cõcepit, se lumine intelli- *Donum intelligentiæ.*
gentiæ cõuertit, quo prospicit summum illud ingenitum esse, & immortale,
summe bonũ, summeque sapiens, omnipotens & id genus: quo cognito mox
suscitatur, & in idipsum nõnihil desyderij erigitur, quo instigatur animus ut
secũ reuoluat (quod cõsilium appellamus) si qua Lege illius effusiua bonita- *Donum consilij.*
te & sapientiæ splendore potiri & frui ualeat: cũque immensam eius largitatem
& clementiæ dulcedinem cõsultando inspectet, continuò facultas ad uotum
exequendum (quam fortitudinem dicimus) exurgit, qua nulla fermè formi- *Donum fortitudinis.*
dine, se uoti compotem fieri posse præsumit. At cùm deinceps mobilium &
caducarum rerũ cognitione (quã scientiam dicimus) per circũspicientiam se *Donum scientiæ.*
deorsum conuertit, infelicéque suijpsius sortem consyderat, qua cæco ac teter-
rimo hoc carcere ipse exulet, terrenorũ sordibus, fœtoribusque circumseptus,
& quã longo ab immensa illius magnitudine & tremenda maiestate distet in-
teruallo, mox in desidiam & torporem, quasi spe omni destitutus, eius præ-
sumptio conuertitur, sicque anxia & errabunda cogitatione huc atque illuc ani-
mus agitatur & fluctuat, uarijs hinc diffidentiæ, illinc præsumptionis, argu-
mẽtis oblatis, donec superueniat, & medio se ponat cõsolationis & pacis au-
tor, Dei timor. Qui protinùs omnẽ cogitationũ pugnã dirimit, & animi tur- *Donum timoris, desperationis pariter & præsumptionis uitium eliminat.*
bulentiam serenat, præsumptionis siquidẽ audaciam retundit, immensam il-
lius summi boni magnitudinẽ, & despectam, miseramque sui tenuitatẽ cõsyde-
rans, diffidentię quoque socordiam torporẽque eliminat, dum indeficientẽ sum-
mi boni largitatem & clementiam proponit, fiduciamque auxiliorũ aduersus
terrenorũ insultus denunciat. His sic stantibus & rite perspectis, nõnulla in-
super opportuna, & auditu digna adijcienda, & præiacto fundamẽto super-
struenda fore duximus. Sapientia enim & intelligentia, consilium & fortitu-
do, scientia & timor, quę paulò ante cõmemorauimus, trini sunt ordinis. Pri- *Donorum trinus est ordo omnis attẽtione dignus.*
mus est ordo naturę, cui nõnihil auxiliaris (ut uocãt) gratię adsociatur, qui se-
quẽtis ordinis est, ueluti prælùdiũ & seminarium in recipiente. Secundus est
ordo gratię acceptę, qui expressa similitudo & quoddã simulachrũ existit or-
dini tertio. Tertius ordo est exẽplaris in ipso gratię largitore, sapiẽtia, & uera
Dei imagine. Prioris igitur ordinis munia (quia ex secũdarum quoque causarũ
pendẽt serie) manca sunt & obscura, occasionũ uarietate multis quidẽ modis
agitata. Secũdi uerò ordinis cãdidiora, & magis exquisita sunt, minusque con-
tingentiũ rerũ alteritati obnoxia. Tertij ordinis sunt ipsa paradigmata: Can-
dor (ut Sapiẽs loquitur) lucis ęternę, & speculũ sine macula, Dei maiestatis & *Sapient. 8.*
bonitatis illius imago, apud quẽ (inquit Iob) uera est sapiẽtia, & fortitudo: Et *Iob 12.*
ipse habet cõsiliũ & intelligentiã. Horũ trium ordinũ ueridicis, clarisque testi-
monijs, plena qdẽ sunt diuinarũ Scripturarũ Volumina. Primi puta ordinis
sapiẽtia, quãuis & ipsa, quemadmodũ & reliqua illius munera auxiliaris gra-
tiæ sapientia sit, quòd omnis sapientia à Deo est: quia tamẽ mundanis cogitatio-
nibus innititur, carnis fragilitati, atque phantasmatũ inuolucris obstricta: ideo
eam huius mundi, humanã, carnalem, quę stultitia est apud Deum, Paulus ad
Corinthios sapientiam uocat. Secundi uerò ordinis (quam idem Apostolus
inter perfectos loquitur) ubique Dei sapientiam appellat. Primi quoque ordinis
sapientiam Iacobus terrenã, animalemque cognominat. Secundi uerò ordinis *Iacobi 3.*
dicit eam, quæ desursum descendit à Patre luminũ. Primi etiam ordinis sapi- *Genesis 41.*
entia erat Aegyptiorũ sapientũ, Babylonis & Tyri, & sapientia de qua scribi-
tur Hierem. 9. Nõ glorietur sapiens in sapientia sua. Et illud: Putabam quòd *Hierem. 9.*
annorum multitudo daret sapientiam, cæteraque huiusmodi. Secundi autem *Iob 32.*
ordinis sapientia est, qua beatus dicitur homo, qui inuenit sapientiã, eam sci- *Prouerb. 2.*
licet quę omnium Sanctorum Apostolorumque sapientia erat, circa quam uni-
uersa

uersa Legis Agiographorum, Prophetarum, atq; Apostolorũ dogmata uersantur. Nonnunquam utrumq; sapientiæ ordinem, uno sapientiæ uocabulo Scriptura comprehendit, & sępenumerò ad unumquemq; hominem arte aliqua, & quouis opificio, quinimò & malicia insigne sapientiæ nomen transsumitur, quod Lectoris indagini scrutãdum relinquo. De tertij ordinis sapientia, legitur: Omnia in sapientia fecisti: Deus sapientia fundauit terram: Sapientia quæ affuit dum orbem terrarum faceret, & sic de reliquis exemplaribus donis, Scriptura passim enũciat. De timore quoq; exprimitur illud Iacobi: Nisi Deus patris mei Abrahæ, & timor Isaac affuisset mihi, iurauitq; Iacob per timorem patris sui Isaac. Quòd eodem sensu audiendum est quo & illud: Tu es Deus spes mea: unde hoc ipsum nomen, Deus, Græco deductum uocabulo timorem designat. Tu uerò hoc unum memento, quòd de sapientiæ ordinibus dico, pari Lege de fide intellige, quæ & sapientiam, intelligentiam, & reliqua donorum credendi actu in se continet. Prima manca est quam informem uocãt, de qua Paulus: Fides uestra non sit in sapientia hominum. Et Iacobus eam mortuam ociosamq; appellat. Secundi ordinis fides exactior, quam formatam dicunt: de qua dicitur: Qui credit in me, habet uitam. Tertia de qua scribitur: Omnia opera eius in fide. Primi ordinis sapientiæ & fidei perplures quidem mortalium facti sunt, fiuntq; participes. Secundi minus, tertij perpauci, cuius apicem pertigit unicus mundi Restaurator, in quo recõciliata & connexa sunt uniuersa, & ultima primis in Deo & homine Christo Iesu. Eiusce modi autem ordines mutuam præstant opem, & prior præparamentum, seminariumq; est sequentis: sequens uerò plenitudo & perfectio prioris. Nosti ueritatis parabolam de homine illo, qui cuilibet seruorum cõmisit certa ad negociandum talenta, & à seruo illo inerti, qui talentum terra recondit, aufertur talentũ & alteri traditur, quod habenti datur ut abundet, & qui non habet, quod habere uidetur, aufertur ab eo. Qua enim mensura prioris ordinis, quis mensus fuerit, remetietur, adijcieturq; sibi in ordine sequenti, iuxta illud Mosis ore Dei loquentis: In corde hominis eruditi (rectiùs in corde cuiusq; hominis sapientis corde) posui sapientiam. Et illud: In corde prudentis requiescet sapientia. Ad quod planè conuertitur illud Sapientis: Præoccupat (scilicet superna sapientia) qui se concupiscunt: ut illis se prior ostendat, uidelicet in ordine priori. Veruntamen licet prioris ordinis sapientia præparet, apteq; ad secundam, illam nihilominùs priorem, quam & ueterem hominem Paulus cognominat (eò quòd inquinata & corrupta sit carnis & phantasmatum fermẽto) deponere, abnegareq;, & perdere seipsam oportet: ut nouum supernæ imaginis hominem, Dei sapientiam induere ualeat. Quemadmodum frumentorum seges, & spica, solo seminis grano producitur, priùs tamen corrumpantur & desinat esse, frumenti granum necessitas requirit, quod tu sedulus Lector consydera.

Psal. 130. Prouerb. 3. Genes. 31. Psalm. 90.

Quemadmodum sapiẽtiæ, sic & fidei trinus datur ordo, qui mutuã opem præstat.

1. Corinth. 2. Iacobi 2. Ioan. 6. Marci 4. Exod. 31. Prouerb. 14. Sapient. 7. Lucæ 9. Ephes. 4. Ioan. 12.

His positis & intellectis, noster de timore Dei redeat sermo: Tu igitur si animum adhibeas, perplanè intelliges, quàm scite & diuino afflatu Sapiens ille timoris affectum explicuerit, dum nihil esse dicit, nisi præsumptionis adiutorium, proditionemq; cogitationum auxiliorum, præsumptionis, contra præsumptionem, uel per adiutorium, correctorium intellige, iuxta illud: Domine adiuua incredulitatem meam, contra incredulitatem, uel adiuua pro corrige & emenda, audiri uoluit. Timor namq; compescit & supprimit præsumptionem, humana imbecillitate inspecta, desperationem quoq; abigit, dum prodit cogitationem, spemq; auxiliorum: ex quibus si paucioribus uerbis rationem uis explicem timoris, dico timorem esse fugam hominis à seipso in Deum: fuga à seipso tollit præsumptionem, refugium in Deum diffidentiam excludit. Hinc attributorum omnium timori causa, ratioq; facilè constare potuit. Cùm enim primi ordinis timor extremum sit (in quo ueluti ultimo

Nota mysterium, quod Cordubensis adepto intellectui attribuit.

Explicatio descriptione timoris.

Matth. 9.

Timor est fuga à seipso in Deum.

ultimo profectu terminatur ordinis illius progressus, unde finis modestiæ timor Dei legitur) in quo quidem extremo & fine exordium sumat tractus ordinis sequentis planè constat hunc ipsum timorē, per quem sui ordinis sapientia ad sublimiorē ordinem transsumitur, eiusdem sapientiæ plenitudinem, coronamq; existere: & propterea super omnia (inquit Sapiens) superponit se Dei timor. Sequentis uerò ordinis sapientiæ idem timor initium erit. Cùm autem cuiusque rei initium unum idemq; cum reipsa constituat, iure merito timor ipsa Dei sapientia nuncupatur. Idem timor fons uitæ legitur, eò quòd timor est ipsa sapientia, fons uitæ, tum quia per timorem Dei sapientiam consequimur, quæ fons est uitæ. Sanctus quoq; (rectiùs mundus) dicitur, quod ab omni immunditia, & carnalis concupiscentiæ sorde reuocat Dei timor. Est & in sæculum permanens, eodem pacto, quo & fons uitæ: Est scientiæ religiositas: quia timor oritur ex scientia, qua humanā imbecillitatem & rerū caducarum cauendam reijciendamq; uanitatem cognoscimus, quo uniuersa pendet ueræ pietatis religio, unde scientiæ religiositas, iure quidem nuncupatur, odit malū ipsumq; declinat, eò quòd animū tota die sollicitat, ne cogitet uel operetur, quòd diuinæ pietati & semitis eius non concinat. Nihil quoq; negligit timor: quia non modò conatur ut malū refugiat, sed ut nihil boni operis quod ad conformitatē & imitationē æternæ uitæ originis spectat, prætermittat. In timore Dei fiducia est fortitudinis, fiducia scilicet auxilij Dei, quod fortitudo est animi, ad propulsandū aduersa, & ob hanc quidem fiduciā, cor ipsum lætificat Dei timor. Horum igitur & similium attributorum rationem & causam, ex prædictis documentis facilè (si mentem adhibes) dijudicare poteris.

Ratio uarietatis attributorum timori. *Eccle. 25.* *Prouerb. 14.* *Psalm. 10.* *Ecclesiast. 1.* *Prouer. 8. 16.* *Eccles. 15.* *Prouerb. 14.* *Ecclesiast. 1.*

TIMOR ISTE QVONIAM EX VERA FIDE, VELVTI DIuinitatis contactu prodit, ideo arripit, & terrena cogitatione exinanit fidelem animam, eamq; diuinæ puritati adaptat, qua (suscepto nouo Dei semine) noua profertur creatura, vnde per timorem, qui siquidem sequitur, iustificatur omnis homo.

TImor ex fide, quę est cum dilectione, ueluti diuinitatis contactu quodam oritur, eò quòd fides dum firma cogitatione (quemadmodum de sapientiæ ordine diximus) diuinę pulchritudinis, eiusq; bonitatis & dulcedinis imaginē proponit, continuò in illam totum animæ desyderium erigitur, quo & mens ipsa instigatur, ut immensam bonitatē illam, anxia sollicitudine credendi actu adire studeat. Cumq; in ipso conatu, anima tantæ maiestatis & splendoris magnitudinē, eadem credulitate, & quasi quodam latente contactu persentiat, & se circumquaq; aduersantibus rebus obseptam animaduertit, atq; per eandem fidem noscat sibi non aliunde, quàm ab illo ipso quē petit, omnium bonorū largitore Deo, posse præstari opē, mox arripitur, & seipsum imbecillem, fragilemq; homuncionē deserendo, in unico auxiliatore Deo refugium ponit. Quemadmodum Moses postquam sensuum gregem minasset ad interiora deserti, apparuisset sibi Deus, tunc faciem suam, & quicquid in eo humanitùs excogitatū fuerat, sese deserendo, timore abscondit. Quapropter timor: quia ex fidei firmitate ducit originē, ideo quo efficacior solidiorq; existit fides, eo anima uehementiori timore afficitur: Vnde sancti uiri Dei, dum propiùs ad illū, apud quē est potestas & terror, accedunt, eiusq; afflatu & spiritu aguntur, horrenda quidē & ineffabili cōcutiuntur formidine: iuxta illud Abrahami, dum super eum Dei sopor irruerat, horror magnus & tenebrosus inuadebat eum. Et illud sanctissimi Iob cap. 4. Pauor, inquit, tenuit me & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt, & cū spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ: hoc totum operatur, ille diuinæ puritatis splendor, qui ueluti ignis cōsumens, nihil sordidū, nihil coinquinatū, quemadmodum nec lux tenebras sibi associari patitur. Idcirco in illo diuinitatis contactu

Exodi 3. *Quo solidior fides est, eo uehementiùs concutit animum timor.* *Genesis 15.* *Iob 4.* *Deuter. 4.*

1.Petri.1. Colloss.3. Ecclesiast.1. omnis prophana cogitatio terrenorũ euestigiò timore absterret, & quasi stipula ignis uoragine absumitur. Vnde (corrupto iam terrenæ sementis grano) & anima ipsa diuinæ puritati cõformior facta, ex nouo & incorruptibili Dei semine, noua profert creatura: Cùm igitur eiuscemodi renouatio seu iustificatio, & aptatio ad iusticiam sempiternã ex timore Dei proueniat: qui enim sine timore est (inquit Sapiens) non poterit iustificari, ideo perquã consultè & scitè protulit Theorema, quòd per timorem Dei iustificabitur omnis homo.

TIMOR FIDESVE, TAMETSI ABSQVE EXTERNO MANdatorum opere iustificet, non tamen permanet, opus verò mandatorum absq; timore, licet in se vanum sit, plus continens culpæ quàm meriti, multum tamen commodi affert.

HIc inprimis memento, quicquid de timore dixero, id quoq; de fide, quæ timorẽ præoccupat audiendũ esse: pari modo ubi fidem pronuncio, ibi & fidei comitem timorẽ intelligendũ. Cùm igitur timor nihil aliud sit, quàm fuga animi à seipso in Deum: Id aũt solum mentis puritate, & corporis mundititia contingat, quæ dijudicare & secernere nescit animus, nisi diuinitùs mandatorũ Lege instructus: Reuincitur, timorẽ Dei absq; mandatorũ opere, non habere permanentiã. Permanẽtiam dico: quia nemo est qui respuat, quin fides per timorẽ euestigiò absq; externo mandatorum opere iustificet. Deus enim cũ spiritus sit, sola fide & ueritatis spiritu (inquit Ioannes) adorandus est, propterea arbitratur Apostolus hominẽ iustificari sine operibus Legis. Sic enim latro in cruce, sic paruuli manu imposita Saluatoris, sic uniuersa Cẽturionis familia absq; baptismatis unda, & externo mandatorũ opere, spiritalis gratiæ, & regni cœlorum participes facti sunt. Sic deniq; omnis qui pietatis fidẽ amplectitur, & nullo contemptu, sed occasione aliqua urgẽte distractus, nullum religionis sacramentum, neq; Legis mandatorũ opera, facto cõpleat, æternæ tamen is uitæ prẽmia consequitur: & ideo minimè ambigendũ, quin fides absq; externo mandatorũ opere iustificet. Si igitur animus ille, qui fide & timore arripitur, illicò (ut latronis in cruce) euolet, & de crasso hoc corpore migret, exquisitum & certum est, animũ illum in beatorũ recipi coloniã: Si uerò diutiùs cæco hoc carcere exulet, ubi perpetuo terrenarum rerum turbine agitatur, cui resistere si uelit, quatenus timoris spiritus in eo permaneat, & uerbũ Dei non suffocetur à spinis, sollicitudine uidelicet sæculi, & fallacia diuitiarũ, modis omnibus mandatorum opus erit obseruantia, iuxta illud Iacobi primo capite: Qui aũt perspexerit in Lege perfectę libertatis, & permanserit in ea, nõ auditor obliuiosus, sed factor operis, is beatus in facto suo erit. Propterea & Christus Dominus, licet sui fideles inter amicos & non seruos enumeret, nullam tamen absq; mandatorũ obseruantia pollicetur salutẽ: Si uis (inquit Matthæus 19.) ad uitã ingredi, serua mandata Dei. Mandata nosti: Non occides: Non adulteraberis. Ediuersò, qui omnia fidei, Legisq; mãdata externo opere seruat, si fides deest, inuanũ operatur, & nihil nisi gehennę supplicia reportat: quia præputiũ & circumcisio nihil est. Neq; inquinat, quod per os intrat, neq; nos Deo cõmẽdat, propterea si feceritis (inquit Veritas) omnia quę prẽcepta sunt uobis, dicite: quia serui inutiles sumus. Carnis enim opera absq; spiritali moderamine, ueluti iumenti, nõ hominis opus erit, quòd homo intelligentiæ honore decoratus cùm non intelligit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quinimò opus hominis quod non est ex fide & intelligẽtiæ spiritu, longè detestabilius est opere iumentorũ, eò quòd iumentum, id quod in eo natura intendit, opere peragit, quod nõ facit homo, qui sine intelligentia, uel fide opus exercet. Nam & hi, qui de moribus ratiocinantur, actũ nullum uirtuti adscribunt, nisi ratione consultus & uoluntate electus fuerit: quod autem uirtutis non est, uitio & culpæ datur: Qui non est mecum (inquit Veritas)

Marginal notes:

Fides absq; externo mandatorum opere iustificat, sed nõ permanet. Roma.3. Matth.27.& 19.

Per fidem iustificatio fit, per opera fidei permanentia.

Ioan.5.

Iacobi 1.

1.Corint.7. Matth.15. Lucæ 17.

Psalm.48

Opus hominis quod nõ prodit ex fide, deterius est opere iumentorum.

Matth.12.

Veritas)contra me eſt:& qui nõ congregat mecum,ſpargit:& propterea,om- ne(inquit Apoſtolus)quod non eſt ex fide,peccatum eſt,& prudentia carnis, quæ ex fide eſſe non poteſt, mors dicitur. Quibus omnibus demũ conclude, opus mandatorum abſq; timore uanũ eſſe,& plus continere culpæ quàm me- riti: Veruntamen licet in ſe uanum ſit, ad aliud tamen relatum multum opor- tuni cõmodi præſtat: Opera ſiquidem externa mandatorum, alia ueram pie- tatis fidem antecedunt,qualia opera erant Cornelij & aliorum,de quibus Pe- trus ita loquitur: In ueritate comperi,quoniam non eſt perſonarum acceptor Deus,ſed in omni gente, qui timet Deũ, & operatur iuſticiã acceptus eſt illi. De quibus etiã Sapiens in Prouerbijs præcipit:Dirige(inquiens)adoleſcentẽ iuxta uiam ſuam, etiam cùm ſenuerit nõ recedet ab ea, quẽ ſi uirga percuties, animam ſuã ab inferno liberabis. Conſydera quæſo quanti ponderis & emo- lumenti ſint,quæ fidem antecedunt opera, quod per illa adoleſcentem ab in- ferno liberari Sapiens cenſuerit:Eiuſcemodi namq; opera contractam animæ ſordem detergunt, eamq; peruiã & capacem reddunt ſuperni luminis: Illa ue- rò opera,quæ fidem ſequuntur (quam Apoſtolus fidem, quæ per charitatem operatur,appellat)faciunt ad præconceptæ fidei permanentiam, præcauendo ea,quæ ueritatis author auffugienda admonuit, quibus fides & ſuſceptũ uer- bum Domini ſuffocatur,ſollicitudo uidelicet ſæculi & fallacia diuitiarũ: Vn- de & Iacobus Apoſtolus, eum qui fidẽ habet ſine opere, auditorẽ uocat obli- uioſum & diſtractum, & illectum à concupiſcentia ſua: eũ uerò qui factor eſt operis,permanere dicit in Lege perfectæ libertatis, quæ eſt æterna Lex fidei, mater noſtra, & cœleſtis Hieruſalem. Ad eundem ſenſum Iacobus unà cum Paulo,probant ex operibus iuſtificari hominem: Videtis (inquit Iacobus ca- pite ſecundo)quoniam ex operibus iuſtificatur homo,& non ex fide tantùm. Et Paulus cap.ſecundo ad Romanos dicendo:Non enim auditores Legis iu- ſti ſunt apud Deum,ſed factores Legis iuſtificabuntur. Eatenus enim opera iuſtificare dicunt,quatenus ad fidem conducunt,eamq; perfectam & perma- nentem reddant. Quod palam teſtatur Iacobus,dum ait:Et ex operibus fides conſumata eſt, & impleta eſt Scriptura,dicens: Credit Abraham Deo, & re- putatum eſt illi ad iuſticiam. Hæc tamen opera in ſeipſo, non relata ad fidem, ad quam ſuſcipiendam diſponunt,uel ſuſceptam diſtrahi non ſinunt,nihil per modum efficientis formæ,uel finis(ut antea expoſui)iuſtificationis tribuunt. Quemadmodũ ſi aliquis inops,probusq; ſacerdos, languidus & pedibus æ- ger ad præſulem prouehitur aſello, quẽ pius & miſericors præſul cùm uideat præſentem,mox opulento eum prouentu cõdonat, hunc ſacerdotem ſi tu in- terroges: Quis'nam talem tantumq; elargitus ſit ei prouentum,non'ne ridicu- lum & inſanum diceres ſacrificulum, ſi reſponderet prouentum hunc dediſſe aſellũ,tametſi abſq; aſello,uel quouis uehiculo, minimè aut uix acquirere po- tuiſſet prouentum: Vnde geminã collatam inopi gratiã conſydera, unã acceſ- ſoriã ab illo,qui condonat aſellum:alterã potiorem à pio præſule,qui pro me- ritis & egeſtate petentis,prouentum diſtribuit. Et ſimili modo de fide & ope- ribus iudicabis,& qui ſapit intelligit, quòd conditor rerum per naturã & gra- tiam præuenientẽ dat donum aſelli, per ſanctũ Spiritum elargitur prouentũ. Diceres fortè,quòd iuxta hanc ſimilitudinem ſubſannandus eſſet Paulus A- poſtolus, qui factores Legis iuſtificari docet: ſubſannãdus & Iacobus,qui ex operibus aſſerit iuſtificari hominẽ. Reſpõdeo,& tu adhibe aures, quòd acti- ua(ut uocant)& paſsiua diſpoſitio (quemadmodum omnia relatiuè oppoſi- ta)cùm una datur,alterã dari neceſſe eſt,non tamen quod uni attribuitur, con tinuò attribuendum eſſe alteri: Et ideo quia facta Legis(ut audiuiſti) diſpoſi- tiuè ſeu paſsiuè concurrunt ad iuſtificationẽ:Verum eſt dicere,factores Legis iuſtificantur: & falſum atq; ridiculũ dicere,facta Legis iuſtificant. Quemad- modum de languido illo ſacerdote,uerum eſt dicere,quòd uectus aſello con-

Rom. 14. *Rom. 8.*

Opera alia fi- dem antecedunt, alia ſequuntur. *Actor. 10.* *Prouerb. 22.*

Opera quæ fidẽ antecedunt, adõ leſcentem libe- rant ab inferno. *Galat. 5.* *Matth. 13.*

Iacob. 2. *Roma. 2.*

Nota ſimilitudi- nem, quã multã ambigua & diſ- crimina tollere poteris.

Tecum hæc penſi- ta, & ſyncerã mente reuolue.

Quemadmodũ aptè dicitur: Ex operibus iuſtificamur: Sic ineptè & falsò dicitur, opera iuſtificant.

donatur prouentu,nõ tamen aſelli uectura prouentum donat. Eodem pacto ut uerè & accõmodatè dicimus, ex ligno fit ſcamnum: ita ridiculè diceretur, lignum facit ſcamnum. Sic aptè dicitur, ex operibus iuſtificatus eſt Abraham: ridiculè uerò, quòd opera iuſtificarunt Abraham: & propterea ſubiungit diuinum eloquium: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſticiam: fides ergo reputata eſt ad iuſticiam, & non opera.

Duplici tamen modo, opera quæ fidẽ antecedunt, ad iuſtificationem cõducunt: Vno quidẽ modo: quia operator ipſe his tenebrarũ operib. intentus, deteriora & ſpineta cauet, quæ uerbũ Dei ſuffocant, animũq; lõgiùs à diuino reuocant cõſortio. Quemadmodũ pueris cõmittit pædagogus ut ludãt nucellis, ne uagabundi frangant ea quæ ſunt domi. Tum etiã uel maximè quidem, quòd ex longa cõſuetudine operis mandatorũ, ſi fortè ad timorẽ, qui per dilectionem operatur, peruenerit, prõptiùs lætiusq; ſalutaria opera explere ualeat: Dirige (inquit Sapiens) adoleſcentẽ iuxta uiam ſuã, & cùm ſenuerit, non recedet ab ea. Tu autem hæc conſydera, & ſedulò tecum reuolue.

MANDATORVM LEX, TESTAMENTVMQVE GEMINVM datur: unum ſeruitutis in Arabiæ monte traditum: alterum libertatis ab æterno reconditum, cœleſtis Hieruſalem, quemadmodum & geminus, interior ſcilicet, & is qui foris eſt homo admittitur.

QVicquid enim Propheta ore Dei profert, id ſpiritali oculo in ſuperna Dei ſapientia uidet, legitq;. Sapientia (inquit) amicos Dei, & prophetas

Sapien. 7. & 11. conſtituit, quorũ manibus opera mortalium dirigit; quam & Legem æternam, librumq; mãdatorum Dei Scriptura uocat: eandem librum uitæ, & Teſtamentũ altiſsimi, & quæ Legem mandauit Moſi cognominat. Quoties

Baruch 4. Eccleſ. 24. ergo, mandatum, Teſtamentum & Lex, per Prophetã diuina authoritate traditur, geminũ Teſtamentum, Lex ſeu mandatum audiatur neceſſe eſt: unum quod Propheta per librum, humano ſtylo conſcriptum, erudiendis mortalibus promulgat: Alterum eſt libri illius exemplar, liber ſcilicet uitæ, digito &

Galat. 4. uerbo Dei ſcriptus: quæ duo Teſtamenta apertè Paulus ad Galatas oſtendit: Vnum quidem in monte Syna, in ſeruitutem generans: Alterum, quæ ſurſum

Rom. 3. 7. 8. Deut. 30. Hebr. 7. Pſal. 118. Ioan. 12. Epheſ. 2. Coloſſen. 3. 1. Corint. 2. Rom. 7. & 8.

& libera eſt, mater noſtra Hieruſalem: illud factorum, iſtud fidei: illud mortis Legem, iſtud ſpiritum uitæ: illud pædagogum, iſtud matrem appellat. Illius mandatum non ſupra te, neq; in cœlo eſt, ſed carnale, infirmum atq; inutile: iſtud latum nimis uerbum in cœlo manens, lucidum, illuminans, & uita æterna. Pari Lege geminum hominem, interiorem & qui foris eſt idem Apoſtolus declarat: illum nouum, iſtum ueterem: illum ſpiritualem, iſtum animalem uocat: Iſte expoliandus, ille induendus: iſte Legi ſeruit peccati, iſte Legi Dei & mentis: iſtius opera mors, illius uita.

QVI FORIS EST TERRENVS HOMO, TERRENO MANdato regitur: interior uerò cœleſti teſtamento beatur.

TErrenus enim carnaliſq; homo, cùm ex intimo naturæ concupiſcat, pugnetq; aduerſus ſpiritũ, Legi Dei non poteſt eſſe ſubiectus, ideo ſolo externo chamo & terreni mandati fræno conſtringitur, quod Legem mortis Apoſtolus cognominat: Nunc autem, inquiens, ſoluti ſumus à Lege mor-

Rom. 7. tis, uidelicet ſeruientes, in nouitate ſpiritus: ubi autem ſpiritus ille non adeſt, tunc pædagogo & Lege aliqua factorum eſt opus. Interior uerò homo beatur, cùm in Lege (ut Iacobus loquitur) perfectæ libertatis perſpexerit, in eaq; permanſerit: Perfecta autem (ut diximus) libertatis Lex Teſtamentum eſt altiſsimi: mater noſtra quæ libera eſt, cœleſtis Hieruſalem, ex qua denuò nati, remeamus in æternæ uitæ originem.

HORVM

HORVM ALTER SINE ALTERO, CVM NEC EXISTERE quidem in hac mortali vita, neq; operari poßit: ideo interior homo Legi mentis seruire nequit, nisi & is, qui foris est, legi facto-rum obtemperet.

SI enim posset interior homo, absq; exterioris hominis consortio in hac lubrica & mortali uita consistere, posset utiq; sine eius adminiculo opus suũ peragere, & mẽte seruire Legi Dei. Nec obstaret ulla in parte carnis concupiscentia atq; libido, siue ebrij seu sobrij, siue luxuriantes seu cõtinentes, æquè frueremur in hac, qua peregrinamur à Domino tenebrarum ualle, uisione illa beata, non per speciẽ & ænigmata, sed reuelata facie gloriam Dei speculãtes. Frustra ergo & uana, imò mentita essent Dei hominumq; consulta & Legum *Irreuincibilis ratio, quia & externa opera bona requiruntur ad æternã salutem.* instituta, quæ nihil aliud intendunt, nec regnum cœlorũ aliter pollicentur, nisi his qui carnis insaniam, eiusq; pugnã aduersus spiritum, per sobrietatẽ, castitatem, ieiunia, orationes, & id genus coherceant. Id autẽ clariori firmioriq; intelligentia perpendes, si humanæ naturæ conditionẽ altiùs perspexeris. Quũ *Homo uinculũ est uniuersi, nectens ultima primis.* enim inscrutabilis diuinæ sapientię ordo hominum genus ad uinculum & unitatem uniuersi effinxerit, quo ueluti in quodam æternarum & prętereuntiũ rerum orizonte necterentur ultima primis, fieri nõ potuit, quin eius cõpago (prout cuiusq; medij ratio expostulat) particeps esset extremorum, in qua cœlestium & terrestrium natura cõflaretur in unum (quod consumatißimè quidem actum est in Deo & homine Iesu Christo) & tali quidẽ uinculo & nexu, ut quò unà partium uires intendit, eò trahatur & altera, nec dabitur medium, quod duobus aduersantibus inuicẽ Dominis nemo seruire potest, quin si uni *Matth. 17.* adhęreat, alterum contemnat. Qui non est mecum (inquit Veritas) contra me est: & qui non congregat mecum, dispergit. Hæ igitur humanæ compaginis partes cùm contraria & pugnãtia munera petant: Caro enim concupiscit, nisi caduca & lutulenta aduersus Spiritum: Spiritus uerò cœlestia atq; æterna ad- *Galat. 5.* uersus carnem desyderat. Idcirco nisi chamo & fræno cohibeatur, & in serui- *Psalm. 31.* tutem redigatur terreni hominis libido, distrahit spiritalem hominem, eiusq; aciẽ obnubilat, ne respondeat, uel conformis fiat imagini Dei. Scis enim quo *Peccati originis typus, scitu dignus.* pacto ex originali naturæ culpa inter mulierem (si nosti mysterium) & serpentem ac utriusq; sobolẽ, perpetuę positę sint inimicitiæ, & maledictus sit serpẽs, ut pectore cogatur repere humi, uesciq; terra & limo, insidiari etiam calcaneo mulieris & semini eius: Quibus licet data sit facultas cõterendi caput insidiatoris, nihilominus pro securiori aduersus illius insidias tutela, structa est in ma- *Ephes. 2.* ceriem, & sepẽ Lex mandatorum, quam sepem qui dissipat, mordebit (inquit Sapiens) eum coluber. In hanc igitur sepẽ aduersus carnis prudentiæ insidias, & in chamum frænumq; pro domanda libidine, seu in pædagogũ, qui paruu- *Ecclesiast. 10.* lorum excutiat ignorantiam, data est Lex aliqua mandatorum, qua cum fide & dilectione seruata, multis quidem modis cooperatur ad iusticiam & uitam: Totidem modis eius transgreßio ad iram operatur & mortem.

LEGISFACTORVM OBSERVANTIA QVATVOR MODIS cooperatur ad vitam, eiusq; transgreßio ad mortem, vno quidem modo ad vitam operatur, non operis, sed obsequij merito: Alio modo non obsequij, sed triformi operis intuitu, quia modestum, quia conforme operi creatoris, & mentem tollens ad superos.

PRimò quidem ad iusticiam & uitam cooperatur Legis obseruantia, non meritò operis mandati, sed ex obsequio pręstito imperio mandãtis: Obedientia enim qua quis humiliat seipsum, & seseiussis placitisq; committit mandantis, animũ adaptat, capacemq; reddit gratiæ & dilectionis imperãtis: *Rom. 6.* Cui enim (inquit Apostolus) quis obedit, illius & seruus est. Et ubi ego sum *Ioan. 12.* (inqt Veritas) ibi & minister meus erit. Propterea melior est obediẽtia quàm *1. Regum 15.*

uictimæ, qua sola dilectus Deo Abrahamus perpetuam pro se & semine suo meruit benedictionem. Secundò ad iusticiã & uitã cooperatur mandatum, ex honestate & modestia operis, quo regitur & in seruitutẽ redigitur carnis insania, ne præualeat aduersus spiritũ. Tale siquidẽ opus modestiæ, naturæ lumine duce, & nulla mandantis authoritate præeunte exequendũ, quo & gentes (ut Apostolus loquitur) quæ Legẽ non habent, puræ conscientiæ stimulo, ea quæ Legis sunt operãtur. Exactius tamen docemur, probamusq; utiliora (inquit Apostolus) instructi per Legem mandatorũ, quàm ulla humanæ mentis indagine. Tertiò (qui modum cõcomitatur secundũ) ad uitam operatur mandatum, ex conformitate operis, & eius cõcinnitate cum operib. creatoris Dei, ipsum imitando & ambulando in uijs eius, quę sanẽ cõformitas dilectionẽ & diuinum consortiũ parit: Quia enim iustus est Deus, ideo cõformitatis causa, iusticias iustosq; diligit. Et sancti (inquit) estote, quoniam sanctus ego sum: Et misericordes: quia & Pater uester cœlestis misericors est. Quartò ad uitã operatur mandatum, asiduitatis merito: quia qui beatus esse cupit, sine intermissione, Dei noctuq; meditetur oportet in Lege Domini, quod perficere quidẽ non potest mẽs humana, externo & carnali opere implicita & distracta, nisi in ipsa opere terreno aliquid superni mãdati, & libertatis Legis memoriale & simulachrum consyderet, quo dum in carne ambulat, non secundum carnem operetur & militet: Nisi enim, quodcunq; uerbo & opere facimus, fecerimus in nomine Iesu, & in conspectu nostro Deum prouiderimus semper, statim dilaberetur, & corrueret mens oblita superni imaginis: quia oblita es (inquit Propheta) Dei Saluatoris tui, ideò deserta eris: Qui enim ignorat ignorabitur, & qui ignoratur, omne præsidium clypeumq; amittit salutis, iuxta illud præcipuum diuinæ prouidentiæ sacramentũ: Abscondam, inquiens, faciem meam, & erit in deuorationem. Attende quæso diligenter, non enim legitur: Faciam eum deuorare, sed erit scilicet per concomitãtiam in deuorationem. Stulticia hominis (inquit Sapiens) supplantat gressus eius, & contra Deum feruet cor suum. Qui enim ambulat ex aduerso (rectiùs fortuito) se mundi submittit elemẽtis, & septuplum iuxta septem erratica corpora indignationis & iræ reportat: Nauclero namq; absenti, causa attribuitur submersionis, cuius præsentia, causa est salutis: Hæc si pensites, diuinæ prouidentiæ arcanum facilè penetrare poteris: Quibus adstipulatur illud Iacobi: Qui autem perspexerit in Lege perfectæ libertatis (id est, cœlestis, quæ libera est mater nostra Hierusalem) & permanserit in ea, non auditor obliuiosus, sed factor operis, is beatus in facto suo erit. In cuius rei intelligentiam Sabbati mandatum consydera: Cùm enim fieri non posit: Iuxta naturæ Legem, quin homo, pariter & iumentum post diuturnos motus atq; labores, ocio & alternæ quieti indulgeant, septimum statuit diuina sollicitudo diem, quo (omni seruili opere cessante) restaurentur corporis uires, simulq; & mens ipsa resipiscat, memor æterni sabbati, supernæ Dei imaginis. Alioquin si sola carnis requie, ocioq; sabbatizet inerti, superna & perfectæ libertatis Lege non inspecta, miser magis (iuxta Iacobi monitum) quàm beatus in hoc sabbatizãdi facto erit: Sciunt enim hij qui nouerunt mysteria, non reptantes in litera quæ occidit, qua Lege sex dies laboris, qui ex luce & tenebris constant, sex mobilium rerum ostendant discrimina, quę priuationis & materiæ tenebris, formarumq; luce consistunt, perpetuò transmutationi laboriq; obnoxia: Et quo pacto septimus dies, cuius nullas proferunt Scripturæ uesperas, septimum sanctumq; enuncient substantiarum genus, ubi nihil tenebrarum, nulla transmutatio, neq; uicisitudinis obumbratio uersatur, sed placida quies statusq; sempiternæ salutis. Eodem pacto de reliquis mandatorum Legis & orthodoxæ pietatis sacramentis iudicandum, quæ exemplari & umbræ deseruiunt cœlestium quòd forma scientiæ & ueritatis (ut Apostolus loquitur) habetur in Lege.

Rom. 2. *Rom. 2.* *Psalm. 10.* *Leuit. 19.* *Lucæ 6.* *1. Timot. 5.* *Psalm. 1.*

Omnium cæremoniarum ratio & causa est asiduitas exercendi & stabiliẽdi mẽtem in superis. *Psalm. 15.* *Esaiæ 17.* *1. Cor. 14.* *Leuit. 26.* *Prouerb. 10.* *Leuit. 28.* *Exod. 23.*

Sex dies laboris & sabbati typus. *Hebr. 8.* *Rom. 3.*

AD MORTEM LEGIS OPERATVR TRANSGRESSIO, EX inobedientia, immodestia, deformitate operis, & intermißione spiritalis arcani mandatorum.

QVot enim modis Legis obseruantia cooperatur ad uitam, tot contrarijs modis, eiusdem transgresio operatur ad mortem. Primo ex sola præuaricatione & inobedietia. Nam quemadmodũ obedientia gratiam conciliat, sic inobedientia odium parit. Per unius siquidem inobedientiam condemnatio & mors (inquit Apostolus) regnauit in orbe: Quæ non penes prauitatẽ & immodestiã operis, sed iuxta cõtemptum imperiũ mandantis attenditur. Peccatũ enim non imputatur, cùm non esset Lex, ꝙ ubi non est Lex, ibi nec præuaricatio: per Legem enim cognitio fit peccati, unde Legem dicimus iram operari & mortẽ: Et sub maledicto esse, qui ex operib. Legis sunt, quod uirtus peccati est Lex. Secundo Legis transgresio operatur ad mortẽ non intuitu mãdantis, sed ex immodestia & dissolutione operis mandati. Qui enim mollis est & dissolutus (inquit Sapiens) in opere suo, frater est opera sua dissipantis. Dissolutis namq; & relaxatis carnis habenis, etiã nullo Legis mandato interueniẽte, nihil nisi peccatũ impietatẽq; operabitur homo. Stipendium aũt peccati mors est: quia nihil est, quod hominẽ diuidat & disiungat à Deo (quæ diuisio mors est) nisi peccatum & iniquitas: Qui aũt sine Lege peccat, sine Lege, ait Apostolus, peribit. Tertio modo (qui modũ concomitatur secundum) ad mortem operatur Legis transgresio, ex deformitate seu prauitate operis. Nam sicut imitari & ambulare in uijs Domini, per conformitatem dilectionem operatur, sic diuertere & alienari à uijs eius per deformitatem, repugnantiam & odium parit: odit enim Deus obseruantes uanitates. Vanitates autem obseruant, qui per ignorantiã alienati sunt à uia Dei: & quia rectus est Deus, & rectæ sunt uiæ eius: ideo, uæ (inquit) qui dereliquerũt uias rectas, & diuertunt in uias prauas. Quarto, tametsi obediens, modestus & conformis fuerit ex opere mandatorum, si carnali, & seruili tantùm operi incumbat: mentẽ uerò in altum, & imperfectæ libertatis Legem nõ tollat, huic nihil ad uitam, sed intermisionis causa ad mortem operabitur mandatum. Nam quemadmodũ asidua meditatio in superna Dei Lege ad beatitudinẽ operatur & uitam: sic eius intermisio & obliuio (ut Iacobus admonuit) ad miseriã perducit & mortem. Qui enim (inquit Apostolus) in carne seminat, de carne metit corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metit uitam æternam.

Rom.6. Rom.3.4. Gal.2. Eccles.18. Rom.9. Esaiæ 56. Psalm.3[?]. Ephes.4. Psalm.91. Galat.6.

MANDATA SINE QVORVM OBSERVANTIA nemini patet aditus ad cœlorum regna, sunt præcepta decalogi.

NEmini patet aditus ad cœlorũ regna sine timore Dei: Timor aũt Dei (ut audiuisti) absq; mandatorũ obseruãtia, quæ ad animi puritatẽ & corporis instruunt munditiã, perfici nõ potest. Hoc aũt præstant mandata decalogi, quæ planè ad hoc unũ tendunt ut animũ ad solum creatorẽ conuertãt, & ab omni carnis concupiscentiæ labe reuocent. Ideo hæc ipsa decalogi præcepta ob præeminentẽ eorum uirtutẽ, uiua Dei uoce plus sexcentũ millibus auditorũ prolata, & Dei digito lapideisq; tabulis inscripta sunt, & (ob hãc causam) singulari fœderis nomine appellari merentur, unde & Arca qua reponebantur decalogi tabulæ, Arcã fœderis cognominari legimus, eò quod præcipuum fœdus pactumq; sempiternũ, per hanc decalogi Legem initum est inter Deum & semen Israël. Quamobrẽ & Christus Dominus, sciscitanti, quæ'nam essent mãdata, quæ ad cœlorũ regna dirigant operantẽ, tunc neq; Circũcisionis, neq; Baptismatis, sed decalogi duntaxat mãdata respõdet. Mandata (inquiens) nosti, nõ occides, nõ mœchaberis. Et reliqua, supple decalogi præcepta:

Deuter.4. Deuter.10. Matth.18. Luc.18.

pta: Nam absque circumcisione, cæterisq; mandatorum Legis, plures saluos factos legimus: Cum Deo siquidem ambulauit, & non obstante præputio in cœlum sublatus est Enoch. Cum Deo quoque ambulauit, & in præputio gratus erat Deo uir iustus Noë: Gratus & Rex Salem, Deiq; sacerdos Melchisedech. Grati denique permulti gentilium, qui ante circumcisionis & Baptismatis sacramentum obtẽperabant Legi naturę, at sine Lege naturę, quam præcellentius continent mandata decalogi, nullo unquam sæculorum aliquem beatum fuisse accepimus.

Genesis 5.6.

RELIQVA DIVINAE LEGIS ET APOSTOLICAE SANctionis instituta, nihil aliud sunt, quàm decalogi varia, & pro rei exigentia dispensanda, expreßio, prout Lex ipsa circumcisionisq; sacramentum demonstrant.

QVod autem reliqua uniuersa Legis & Apostolicæ sanctionis mandata nihil aliud sint, quàm Legis decalogi expresſio, nemo est sapientũ qui idipsum nõ sentiat. Quod uerò Mosaicæ Legis obseruantia, pro loci uel tẽporis cõditione intermitti uel tolli posſit, primò Lex ipsa declarat. Cùm non obstringat ad sui obseruantiã, nisi quàmdiu Iudæi sceptrum, regnumq; obtinuerint terræ Israël. Enunciauit (inquit) uobis fœdus suũ quod præcepit ut faceretis, ipsa decẽ uerba, quæ scripsit in duab. tabulis lapideis, mihiq; mandauit in illo tempore ut docerem cęremonias & Iudicia quæ facere debetis in terra quã posſesſuri estis. Hęc Moses. Vbi animaduerte, quo pacto decẽ uerba à cæteris Legis mandatis quadrifariam seiunxerit, primò seorsum, & nõ cum reliquis mandatorũ Legis enumerat. Exinde hæc ipsa propria Dei uoce sexcentum millibus auditorum præcepta sunt. Singulare insuper fœderis cognomen eis adscribit: Quartò deniq; nec temporis nec ulla loci conditio eorũ obseruantiæ adnectitur: Cuncta autẽ reliqua mandata cæremoniarum & iudiciorum appellatione cõprehendit, quę nec diuina uoce enunciata sunt multitudini, sed mihi (inquit Moses) mandauit, ut docerẽ uos, neq; seorsum fœdus appellat. Vltimo tandẽ loco subiungit, quæ facere debetis in terra quã posſesſuri estis. Et hanc postremò adnexam loci conditionem sæpè quidem à Mose repetitam legimus. Quo planè ostenditur, Legem præter decalogum, iuxta loci temporisq; uarietatem intermitti uel tolli posſe. Hoc testatur & circumcisio, præcipuum Legis mandatorum sacramentum, quod (Iosue teste) quamdiu euagabantur in deserto, præsente eorum magistro & duce (latentis quidẽ mysterij causa) minimè custoditum inuenimus. De Apostolica quoq; sanctione nemo est qui renuat, quin pro rei exigentia, non modò intermitti, sed & abrogari, uel mutari posſit, cum eius obseruantia humana potiùs quàm diuina authoritate nitatur. Eiusdem autem est soluere, cuius & condere Legem. Propterea & ipsa pontificia iura statuunt Apostolicæ sedis decreta, iuxta temporis, personæ & causæ uarietatem, relaxari, temperari & cesſare posſe.

Deuter. 4.

Decalogi præcepta à reliquis Legis mãdatis quadripartita distinctione seiũgitur.

Deut. 4. 5. 6. 12. 21.

Cap. 6.

Can. 1. q. 6.

VT CIRCVMCISIO IN VETERIS PACTI LEGIS'QVE FActorum signaculum, sic & Baptisma noui fœderis & Legis, credendorum testimonium.

CIrcumcisio namq; pariter & Baptisma à primo mandatorum decalogi, quo unius Dei cultus iniungitur, sortiuntur originẽ, tanquã signum & perpetuũ testimonium fœderis & uoti, quo sese uni Deo colendo Legis susceptor deuouerit, iuxta illud: Circumcidetis carnẽ præputij uestri, ut sit in signũ fœderis inter me & uos. De Baptismatis quoq; testimonio legitur. Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua & sanguis: per aquã Baptismatis lauacrum, testimoniumq; designans. Quandoquidem cuiuis gentium & quibuscumq; amicitię, aut seruitutis pactum ineuntibus cõmune est, ut externo

Genesis 17.
1. Iohan. 5.

terno quodam opere, & solenni facto cõtracti & inuiolandi foederis praebeãt testimonium. Quinimò & ipse princeps & conditor saeculorum Deus, in signum pacti, de non inferenda posteris aquarum clade iridem, arcumq; in nubibus cõstituit. Sic & dilectus Deo Iacobus, cum gentili socero Labano amicitiae foedus pro se & posteris percutiens titulum & lapidum erexit aceruũ pacti, memoriã & seruandi foederis testimonium. Sic & maximus prophetarum Moses sanguine respersit populum, in signũ pacti perpetuò Legis seruandae. Hic (inquiens) est sanguis foederis, quod pepigit Deus uobiscum. Sic & strenuus ille Israëlitarum dux Iosue, ad testimoniũ iterati foederis perpetuò Deũ colendi, praegrandẽ erexit sub quercu lapidem. Ne fortè (inquiens) postea negare uelitis, & mentiri Deo uestro. Pari Lege de Baptismate & alijs quibuscumq; foederibus, & solenni pacto censendum est: Et ideò quemadmodũ pro arbitrio est authoris, hoc uel illud foederis testimoniũ signũue statuere, sic & diuina prouidentia, eiusq; immensa sapientia & uirtus, minimè uni uel alteri alligata est sacramento, quin pro uoto mutari uel in aliud signaculũ transferri queat: ut quod antè sub uelamine testabatur circumcisio, testetur modò reuelata fide Baptismatis sacramentum. Circumcisio siquidem & praeputium (inquit Apostolus) nihil est, sed obseruatio mandatorũ Dei: Mandata indicat decalogi. Alioquin si de quibuscumq; reliquis Dei mandatis intenderet, secum edirectò pugnaret sententia Apostoli, qua asseritur obseruationẽ mandatorũ Dei, omninò requiri ad salutẽ: docet tamen nihil esse circũcisionẽ, licet & ipsa sit de numero aliorum mandatorum Dei. Sic utiq; & Baptisma noui foederis testimonium, quantum ad ea quae solum foris operamur, non magni sunt momenti ad coelorum regna, quòd corporalis exercitatio (tametsi non inanis sit) ad modicum tamen (ut Apostolus loquitur) utilis; sed pietas & fides, quã Baptismatis sacramentum denunciat. Multi namq; (ut à principio tradidi) absq; Baptismatis unda in beatorum recepti sunt coloniã, atq; innumeri cum suscepto Baptismate, aeterna supplicia reportant. Parùm itaq; refert, si quicquid extrarium & circumstans fuerit, diuina autoritate transmutes, dummodò ipsum (quod nulla, nec diuina quidem cõstitutione tolli uel immutari potest) Decalogi foedus, scopumq; colẽdi Deum obserues. Quemadmodũ de sabbatismo decalogi precepto traditur: Cùm enim quis peregrinus ignorat, quae nã tunc dies enumeretur hebdomadae, parùm facit (ut sapientũ Pharisaeorum declarat authoritas) Saturni, an Solis die sabbatizet, sed dũmodò in septimo (à quocumq; inceperit numerare die) quieuerit, eumq; sanctificauerit, decalogi man dato satis factum erit: Eadem utiq; Lege diuinum cultum, & primum decalogi mandatum concernit, fimbriarum in pallijs usus, & uerba Legis in signum manib. alligata, atq; inter oculos fronti postibusq; domus affixa. Quae & eorum similia, solum ad hoc praecepta sunt, ut dum carnis, mundanisq; occupamur operibus, praesto monitorium sit signaculum, ne obliuio nos apprehendat rerum diuinarum Legis & mandatorũ Dei: unde eiusmodi mandatis subnectit Moses dicẽs: Cumq; introduxerit te Dominus Deus tuus, & comederis & saturatus fueris, caue diligẽter, ne obliuiscaris Domini Dei tui, qui te eduxit de terra Aegypti, de domo seruitutis. Ad eundem sanè cultum finemq; cõuertuntur permulta deuotorum fidelium opera ad assiduitatem orationis ad Dominicae passionis, sanctorumq; memoriã facientia: Vnde aliqui manu gestant globulorum seriem fune pendentium: alij crucẽ gerunt: alij pro cingulo chordam: alij agnus Dei (ut uocant.) alij sanctorũ simulachra parietib. appendunt, & id genus, quorũ omnium si unum in aliud diuina uel Apostolica authoritate, externo tantùm opere transmutes, ueritatis fide, & pietatis mente seruata, parùm interest ad salutem, prout in sequẽtibus, ubi de noui ueterisq; Testamenti sacramẽtis commemoro, audies. Quemadmodũ igitur de praedictis, sic de singulis decẽ mandatorum iudicandum, quorum obseruantiam

Genesis 9.
Genesis 31.
Exodi 24.
Iosue ultimo.
1. Tim. 4.
Num. 15.
Deut. 6.

tiam & Christus Dominus, & eius præco Apostolus, imprimis commendat: Quia circumcisio & præputium nihil est, sed obseruantia mandatorum Dei (mādata ut diximus) Dei appellat decalogi pręcepta, quæ uiua Dei uoce prolata, & ab uniuersa multitudine audita sunt. Hæc autem mutandi facultas ad nullum spectat, nisi ad ipsum, qui Legem tulit, aut cui par cōmissa authoritas fuerit. Si enim quisq; Christianę pietatis homo, talem fortitus esset auxiliarem naturæ gratiam, & supercœlestia gratiæ dona, quibus humanas operationes & actus per se (nemine docente) metiri, & rectum à prauo discernere & opere explere posset, tunc utiq; cuilibet daretur mutandi facultas, & nullo externo metro, nullo opus esset Legis fræno, & chamo præcepti: Quoniam iusto & spiritali homini, qui (ut Apostolus loquitur) iudicat omnia, nō est data Lex. Qui enim spiritu ducitur, is non subest iugo Legis, sed sponte sua facit ea quæ Legis sunt. Cùm uerò plurimi mortalium paruuli sint, rudesq; spiritu, & carnali concupiscentiæ dati, quod manifesta carnis opera eorum declarant. Ideo lacte oleribusq; pascantur, & pædagogum habeant Legem aliquam mandatorum oportet, quæ decalogi, & naturæ Legem explicet, eamq; pro rei, temporisq; & loci, atq; personarum uarietate explanet.

Legis immutatio ad nullum, nisi ad Legislatorē uel cui par est autoritas spectat.

1.Tim.1.

1.Corin.2.

Galat.5.

SIGNVM VERO ET TESTIMONIVM DIVINITVS DATVM, eo maximè humani fœderis signaculum præcellit, quòd hoc nihil continent latentis energiæ. Illud verò obedientiæ, modestiæ, conformitatis, & arcanæ meditationis, meritò clàm facit, & vltra mundanæ solertiæ limites operatur ad salutem, quod & claro quondam Mosis & Christi sectatorum experimento cognouimus.

QVantum diuinæ traditiones, humana instituta antecellunt quatuor illi modi, quibus ad iusticiam operantur mandata, Lex ipsa declarat. Iuxta illud Mosis: Hæc est enim uestra sapientia, & intelligentia coram populis, ut audientes uniuersa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna: Neq; est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris, hæc Moses, quod & longa quidem, ac manifesta rei experientia declarat. Quippe à primordio sæculi, ad hunc usq; diem nulla Legis sanctio, nulla reipublicę institutio, cognita uel audita est, quę tot, tantosq; non minùs humana, quàm diuina sapientia, & uitæ sanctimonia uiros, tam uastam Prophetarum & miracula operantium multitudinem instituerit, quantam propagauerat Lex Mosis, quæ & postremò, ueluti ultimum uniuersæ Legis, totiusq; humani generis profectum finemq; Christum Saluatorē unà cum sacro Apostolorū ordine produxit. Quorum uitæ candorem, sapientiā, & miranda opera longo asserere testimonio superuacaneum fore duxi, cùm hæc uniuersus iam terrarū resonet orbis, & Christi sint omnia plena: Quapropter execrandus nimiū erit & scelestus homuncio, qui mādata humanis coniecturis excogitata, diuinis sacramentis & constitutis coæquanda, nedum anteponenda præsumpserit.

Deuter.4.1.

Idcirco nequaquam humana prudentia mutare audeat, quod semel Lex diuina instituit:

Hoc exploratum est per antedicta.

LEX VT PROBETVR DIVINA, QVATVOR NECESSARIO requirit, vt diuina & indubitata sit latoris autoritas, firmus populi instituendi consensus: Solennis Legis promulgatio: Cuncta deniq; eius mandata, nomine Legum conditoris Dei tradantur.

DIuinæ namq; Legis cōditio est. Primū ut indubitata sit diuina latoris autoritas, alioquin nulla certitudine Lex ipsa cēseri posset diuina: Exinde solennis instituendæ multitudinis consensus requiritur. Actus siquidē nullus

nullus uirtuti uel uitio, merito uel culpæ adscribitur, nisi fuerit ex uoluntatis consensu. Rursum palàm & uulgo Legem tradi oportet: si enim multitudinis consensus requiritur, multitudini hauddubiè Lex ipsa innotescat necesse est. Nec hoc quidem satis, nisi quarto loco, iussu & nomine Dei cūcta quæ Legis sunt, tradātur, alioquin Legis susceptor perpetuò in ancipiti uolueretur cogitatione, an omnia Lege cōtenta, Dei uel hominis sint instituta. Hæc autē singula Scripturarum quoq; constant testimonio, si Mosaicæ legislationis modum attendas. Inprimis ipse Legum conditor Deus, Legem (si aduertis) minime promulgare uoluit per Mosen, quin priùs palā diuina illius authoritas populo innotuisset, tum uisu ostentorū, prodigiorumq;, tum multiplici prædictionis experimento: Crediderūnt (inquit) uidelicet post maris transitū, Deo & Mosi seruo eius, tum etiā diuinæ uocis & sermonis Dei ad Mosen auditu. Iuxta illud: Veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuū. Secundo loco, solenne multitudinis uotum, consensumq́ue requirit: Venit (inquiens) Moses, & cōuocatis maioribus natu, exposuit omnes sermones, quos mandauerat Deus. Respondítq; omnis populus simul, cuncta quæ locutus est Deus, faciemus, qui & paulò pōst solenni facto, duodecim titulorum fabrica, & sanguinis respersione, ab integro seruandæ Legis præstitit consensum. Quē rursus, Iosue duce, bis terq; repetitū legimus. Tertio loco talis est facta illius Legis promulgatio, qualis post Mundi primordia à nullo mortalium, neq; audita, neq; credita unquam fuerit, ubi numerosa & ultra sexcentum millia uirorum multitudo, cum tot admirandis, horrendisq; signis, atq; portētis Legislatoris, Dei sui uocem coràm audierit: Interroga (inquit) de diebus antiquis, qui fuerunt ante te, ex die quo creauit Dominus Deus tuus hominē super terram, à summo cœli usq; ad summum eius, si facta est aliquando huiusmodi res, aut unquam cognitum est, ut audiret populus uocem Domini Dei loquentis de medio ignis sicut audisti & uidisti. Quarto nō obligat Lex diuina, neq; ulla prophetarū oracula, nisi ad ea, quæ mandato & nomine Dei exposita & præcepta sunt. Ponam (inquit) uerba mea in ore eius, & qui uerba eius, qui loquitur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam: Nusquam enim inuenies populum Iudæorum præstitisse consensum, nisi ad ea, quæ Deus ipse præceperit. Cuncta (inquiens) quæ locutus est Deus, faciemus, neq; Mosem quicquam cōstituisse, nisi mandato, & nomine Dei: Custodite (inquit) mandata Domini Dei uestri, quæ ego præcipio uobis, & hæc sunt præcepta, cæremoniæ atq; iudicia, quæ mandauit Dominus Deus uester, ut docerem uos ut faciatis ea.

Exod. 14. *Exod. 19.* *Exod. 24.* *Deut. 4.* *Deut. 18.* *Exod. 19. 24.* *Deut. 4. 6.*

À LEGVM CONDITORE DEO, LICET GRATIAE ET FIDEI Lex, per Christum Dominum in uniuerso terrarum orbe reuelata & fidelium menti insculpta sit, nullam tamen à Deo ipso factorum Legem, nisi per Mosen datam esse, quadripartita conditio illa demonstrat. Idq; plana Christi, Apostolorumq; ostendit autoritas, à cuius videlicet Legis factorum iugo liberauit nos Lex fidei, decalogi tantùm Lege manente & subiugante in omne sæculum.

SI ea, quæ requiruntur ad hoc, ut factorum Lex dicatur diuina, rectè pensites, plurima illorum Euangelicæ & Apostolorum traditioni deesse comperies. Ideo Lex (inquit Ioannes) per Mosen data est: Gratia autem & ueritas, per Iesum Christum facta est. Nec Christus Dominus alicubi aliam factorum Legem commemorat præter Legem Mosis, quam se non uenisse soluere, sed adimplere admonuit. Legem enim impleuit, uno quidem modò, quòd eam ad supremum perduxit finem, cuius gratia uniuersa Lex tradita erat, scilicet, ut ad unius Dei creatoris cultum, & Idolorum exterminium institueretur genus hominum: quod tamen Moses tot signis, atq; portentis, tam diris, horrendisq;

Matth. 5. *Bifariam Legē adimpleuit Saluator.*

rendisq; flagellis & minis uix in uno populo Israële efficere potuit: Christus uerò Dominus idipsum per Apostolorum prędicationem absq; ulla seueritate & terrore, solo mansuetudinis & humilitatis spiritu in uniuerso terrarũ orbe (experiẽtia teste) peregit. Adimpleuit alio modo Legis obseruantiã (quam tunc Scribarum & Pharisæorũ hypocrisis obseruabat, litera tantùm, non spiritu) ostendendo cõplementũ Legis custodię magis in interioribus cohibendis & prosequendis animi affectibus, quàm in externis carnis operibus consistere, quod planè uerborum ibi contextus demonstrat: subnectit enim dicto de Legis cõplemento: nisi abundauerit (inquiẽs) iusticia uestra plusquã Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum, & cõtinuò (si attendis) subiungit documẽta, quibus nihil nisi spiritales euitandos, aut prosequendos animi affectus cõmemorat. Et sic Christus seruator Mosis Legẽ minimè soluit, sed perfectiori obseruandi modo adimplet, dando scilicet spiritũ fidei & charitatis: finis enim pręcepti (inquit Apostolus) est charitas. ¶ Hic uerò iterum insolescit liuidus & procax ille iactator inanis, dicendo, nullum sanctorum tali sensu quo intelligit Ricius, interpretatum esse, Christum adimpleuisse Legem, & quòd hic latet anguis in herba: legat insipiens & futilis homo Chrysostomum hoc loco dicentẽ Christum dixisse (non ueni soluere Legem) duplici de causa. Primùm ut discipulos suos his uerbis ad suũ prouocaret exemplum, ut sicut ipse omnẽ Legem adimplebat, sic illi studerẽt implere: deni-que futurum erat, ut calumniarentur eum Iudæi, quasi Legem soluentem, priusquam incurrat calumniam, calumnię satisfecit, lege eundem in homilia dicentem. Impleuit igitur Christus Prophetas, cõplendo omnia, quę per eos de ipso fuerũt dicta: Legem autem primo quidem nihil transgrediendo legaliũ, secundo iustificando per fidem. Hæc ille: Attende igitur secundum hæc Chrysostomi dicta, Christum Dominum mandasse discipulis ut suo exemplo, omnem Legem adimplerent. Si ergo de externo opere, & non potiùs de spiritali affectu, eiuscemodi Christi monitum intelligendum diceres, tunc quotquot fuerunt Apostolorum & seniorum nõ modò transgressores, sed contẽptores fuissent uerbi Domini, dum & opere & decretis Mosaicę Legis iugum & seruitutem tollendam abijciendamq; multis quidem modis declarant. Attende insuper secundum eiusdem Chrysostomi documentũ, qui asserit, quòd secundo Christus Dominus Legem adimpleuit, iustificando per fidẽ: Constat autẽ fidem nihil aliud esse, quã (excluso idolorum cultu) unum Deum creatorẽ adorare & colere, qui incarnatus & passus est, factus homo. Rursum ex Chrysostomi dictis consydera, alio intellectu audiendum esse, Christum Saluatorem impleuisse Legẽ, alio impleuisse Prophetas: quòd si cæremonialia Legis mãdata uel maximè ad hoc tradita fuissent, ut præfigurarent, denunciarentq; aduentum & acta Saluatoris, æquè impleuisset Legem, quemadmodũ & Prophetas, cõplendo omnia quæ in Lege, per figuras de ipso fuerunt præsignata: Sed hoc tribuit Chrysostomus, solùm Prophetarum, & nõ Legis implemento. Accedit ad hoc, si duntaxat eatenus Legẽ adimpleuit Christus Dominus, quatenus præfiguratus fuerit in Lege Deus & homo, nasciturus de Virgine, ℞ passurus, resurrecturus, atq; similia, quónam pacto ad sui exemplũ (ut Chrysostomus docuit) prouocare potuisset discipulos, ut & ipsi eadẽ conditione, Legem studerẽt adimplere, nunquid fieri debuissent Deus & homo, debuissent & de Virgine nasci, crucem pati, & mox ex mortuis resurgere? Nefandum sanè auditu. Nec inficior quidẽ ego, imò ingenuè probo, in Lege quoque modo intellectum contineri figurarum: Cùm enim & ij, qui indito naturæ lumine, rerum sensibilium arcana rimantur, asserunt, ex certo causarum nexu & serie rerum contingere, ut unũ gestum, dictum uel factum, prælудium atq; prenuncium sit sequentis: Non tamen propterea præsumunt, quod præcedens ad hoc maximè gestũ, dictum uel factũ sit, ut præsagium uel figura habeatur sequentis:

Chrysostomus.

Solidum argumentum, primarium Legis finẽ non esse præfigurandum.

Lex haud dubiè in se continet figuras: Non tamen hac de causa potissimùm tradita lex est.

ſequentis: quemadmodum agni paſchalis myſterium potiſsimùm quidem præfigurabat paſsionem & redemptionē Saluatoris, non tamen ad hoc primaria intentione inſtitutum erat, ſed in memoriam (ut Lex ipſa planè denunciat) admirandi exitus Iſraëlitici populi de Aegypto: Si enim potior cæremonialium mandatorum ratio præcipuumq́ Legislatoris inſtitutum fuiſſet, ut eiuſcemodi mandata figura & prænuncia eſſent futurorũ: Cur obſecro diuina prouidentia, quæ omnes uult ſaluos fieri, & ad ueritatis agnitionem peruenire, non Moſis ore. Cur Chriſtus Dominus, qui naſci, flagellari, cōſpui, & amarulentæ mortis ſupplicia, pro mortalium ſalute pati uoluit: Cur nec ipſe Dei preco Apoſtolus: Cur deniq́ prima & ſacratiſsima omnium Apoſtolorũ & primorũ ſanctorum ſynodus ſummo examine (ut in illorũ actis legimus) de legalium remiſsione tractans, nullam prorſus de hac præfigurandi ratione mentionē, nec uerbum quidem fecerit, cũ tamen inter tot & tanta Iudæorum & gentilium de legali obſeruantia diſcrimina, nulla efficacior, neq́ irreuincibilior fuiſſet ratio uocationis legalium, quã eiuſmodi ratio figurandi, à quo (omnium Theologorũ ſententia) nullum efficax trahi poteſt argumentum. Audi inſuper diuum Auguſtinum contra Fauſtum ita loquentē, puto etiam ſic eſſe accipiendum quod dicitur: Non ueni ſoluere Legem, ſed adimplere, ĳs uidelicet additamentis, quæ ad poſitionem pertinent antiquarũ ſententiarum, uel ad conuerſationē in eis: aperuit enim Dominus etiam iniquum motum ad nocendũ fratri, in homicidĳ genere deputari. Hæc Auguſtinus. Quibus perplanè audis Chriſtum Dominũ ex eo Legem adimpleuiſſe, quòd aduerſus Phariſæorũ hypocriſim addiderit ſpiritualem affectũ ſeu motũ (quemadmodum & Ritius docuit) attendendum potiùs in Lege, quàm externum opus tenebrarum. Lege eundem contra Fauſtum dicentē, non intelligit Fauſtus, quid ſit Legem adimplere: plenitudo enim Legis eſt charitas, quã Dominus dedit mittendo fidelibus Spiritum ſanctum. Hæc ille. Spiritus ſancti autē operatio, quid nam aliud eſt, quàm creaturarũ cultu reiecto, ad fidem & dilectionē unius creatoris Dei (qui & homo factus eſt) inſtituere mētes fidelium. Charitas enim Dei (inquit Apoſtolus) diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum. Videat ergo petulans, & ignarus homo, quòd præcipuo ſanctorum interpretum eodē ſenſu, quo & Ritius intelligendum eſſe uoluit, Chriſtum Dominũ adimpleuiſſe Legem. Hæc præmemorata quia nonnulla attentione digna in ſe cōtinent, hîc inferenda & adĳcienda eſſe cognoui. Redeundo igitur unde digreſſus eſt ſermo, dicamus, quòd & ipſe ſapiens archi tectus Apoſtolus unius populi Iſraëlis Legislationem eſſe Romanos admonuit, qui nullibi factorũ Legē in medium profert, præter Legē mandatorum Moſis, quã ſpiritalem, bonam, ſanctamq́ & olim iuſtificantem affirmat. Et licet poſtquam apparuit fides & gratia Saluatoris, neminē pro ſalutis neceſsitate ad unũ uel alterum coarctet ritum Apoſtolus, ſatis fore putans, ut unuſquiſq́ in qua uocatione, ſiue circũciſionis ſiue præputĳ uocatus fuerat, in ea permaneret, nō tamen æquè utilē, & ſic expedientē gentilium ſicut Iudæorũ tunc ritum cenſuit. Sub Lege enim fidei & gratiæ, tametſi omnia licebant, nō tamen omnia (inquit) expediunt: Vbi ſanctorũ gloſſemata, ea (inquiunt) quæ licita ſunt & nō expediunt, non Legis uinculo, ſed libera dilectionis beneficentia & cōſilio charitatis caueantur: Edere namq́ idolorũ immolata, ſuillis etiam & lupinis ueſci carnibus, optimè quidē licet, neutrũ tamen expedit. Illud ob alienę cōſcientiæ offendiculum, hoc proprĳ incommodi: & praui alimenti intuitu: Compertum ſiquidē habemus, quicquid cōtinet Legis obſeruantia, quadripartite cōducibile fuiſſe ad ſalutē, prout literalis ſenſus (ex quo ſolo efficax trahere licet argumentũ) declarat. Myſticus uerò & figurarũ intellectus pĳ & ſpiritalis exercitĳ potiùs, quàm certitudinis gratiã probatur: Si enim ſingula mãdata rectæ rationis examine inſpicias, omnium uerã, & Lege

Tu qui ſapis Lector attende.

Diuus Auguſtinus contra Fauſtum.

Roman. 5.

Roman. 9.

1. Corinth. 7.

1. Corinth. 6.

1. Corint. 10.

Figuratiuus Legis ſenſus non tam certitudinis gratia quàm pĳ exercitĳ cauſa probatur.

naturæ solidatam dari causam planè intelliges: quę si exquisitiùs scire desyderas, diui Aquinatis præclara de his scripta & monumenta euolue: quinetiam admisso, quòd de quibusdā Legis mandatorum, quemadmodum de fidei orthodoxæ sacramētis, causa & euidens ratio nō appareat, nōnne aliquid plus tribuendū putas diuinę prouidētiæ, & imperuestigabili eius sapientiæ altitudini, quā nutantibus, fallacibusq́ humanæ imbecillitatis cōiecturis. Consydera rogo, quot reconditas alimentorū dotes Physicorū peritia experimento adinuenerit. Quarū causas nullo scrutinio, nulla unquam rationis indagine pertingere potuerit, quòd turturis scilicet caro ingenium acuat, capreoli roboret cor, pauo colicos cruciatus soluat: Comitialē morbum palumbus: Idq́ herbarū & pigmentorū uis crebriori experientia demōstrat. Quid igitur obsecro, prohibet, quin ut turtur ingenium acuit, sit & fœdū animal porcus, ingenium obtūdat? Quin coquendo hœdū in lacte matris, nōnihil latentis maliciæ cōtineat? Quin ex lana & lino pannū texere (quo cōsueuerunt Idolorū cultores) aliquid deformitatis habeat cū operibus, quę diuina & naturę Lege moderantur. Mira sanè & stupenda curiositas & audens nimiū humana præsumptio. Dic rogo piè & perspicax Lector, si quis causonide, synochio uel quouis graui morbo correptus, medicum doctrina & exercitio præstantem adsumit, nōnne uæsanum delirumq́ diceres ægrotum, si de singulis, quę medicus administrat, anxiè quærat & inuestiget. Cur hoc & non illud? Cur tali pondere? Cur hac & nō illa potiùs hora pharmacū & antidotum porrigat: cū optimè noscas languentis interesse, priusquā sese medicātis fidei & operi cōmittat, uigilanti & sollicita cura indagare, num medicus ille, doctrina, experimēto, & probitate sit uulgo & omniū testimonio probatus: quod cū exquisitum sibi fuerit, continuò absq́ ullo examine & nutante cogitatione, se illius monitis & consultis totum submittat. Si hæc illi qui corpore languet cōsyderanda sunt, quādo sese terreno, fragili & fallaci homuncioni medico cōmittit, quid de cœlesti parente spiritalium languorum sanatore Deo & Saluatore Christo Iesu, eiusq́ ueteribus & nouis æternæ salutis antidotis & pigmentis iudicandum sit, tu ipse consydera. Hic uerò anceps forsitan tecum cogitabis & quæres. Cùm Paulus Corinthios docuerit, ut quisq́ in quā uocatione uocatus esset, in ea permaneret, eò quòd ad salutem (glossa ibi teste) nec prodest, nec obest hoc uel illud, Iudaicus scil. uel gentilis ritus: quid est quòd idem Apostolus Iudaici ritus obseruatorem toties redarguit, eumq́ à gratia & cōsortio Christi protinùs excludit. Si circumcidimini (inquiens) Christus nihil uobis proderit, euacuati estis à Christo, qui in Lege iustificamini à gratia excidistis: quia ex operibus Legis non iustificatur omnis caro apud Deū: his pluribusq́ similibus Paulus Legis ritum culpare & contemptui habere uidetur. Quin & ipsa ad Hebræos epistola, carnale, infirmum atq́ inutile, & omninò prope interitū esse uetus Testamentū enunciat: Mirabile quidē durūq́ auditu, si in circumcisione uocato, in eadem permanendum dicis. Si circumcisio illi prodest qui Legem obseruat. Si multum & per omnem modū utilitas est circumcisionis, quomodo ais: Si circumcidimini Christus uobis nihil proderit? Si spiritale affirmas, quomodo carnale dicis? Si bonū, si sanctum, quomodo inutile? Si iustificās, quomodo infirmū? Si donec cœlum & terra transeat, iota unum neq́ apex preteribit, quomodo prope interitū iudicas? Scias igitur perplura esse huius generis obscura Apostoli dicta, quæ & Apostolorum tempore (Petro teste) multis fuēre in præcipitium & in laqueum errorū pessimorum. Huius autem obscuritatis nulla alia ratio assignari potuit, nisi illa serpentina Pauli prudentia, de qua Christus Dominus, quos in medium luporum misit, discipulos commonuit. Estote (inquiens) prudētes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Serpens enim (si attendis) post humanæ naturæ lapsum sua calliditate & astu ad duo nititur: unum ut letali uirulentia feriat

Diuus Thomas prima, q. 103.

Aptissimū & efficax argumentum.

Galat. 5.

Quid per serpentinam prudentiam audiendum sit.

Matth. 10.

tia feriat femen Euæ: Alterum ut eorum quibus infidiatur pericula caueat: Ad utrumq; peragendum rimas petit. Sic & Spiritus ueritatis, poſt reſtaurationem naturæ lapſum, duo intendit: unum ut infirmos & ſerpentis ſaucios aculeo ſaluet: Alterum ut caueat ne ij, quos ſaluare ſtudet, ſpiritum ipſum cõculcẽt, utrumq; per rimas & latibula exequitur. Si enim puſillis & cõſcientia infirmis, ſapientiæ recondita patefacis, porcis margaritas ſpargis, ubi duo perpetras mala, porcos nõ alis, qui inedia tabeſcũt, inſuper precioſam gemmam turpiter diſsipas & conculcas. Idcircò Spiritus ſanctus, qui per Apoſtolos inter lupos uerſaretur, ſerpentinę prudentiæ more, latibula & rimas petit. Nam & ipſa quoq; columba, foramina petræ, & maceriæ cauernas inhabitat, paruulos lacte, & infirmos oleribus paſcit: Solidæ ueritatis myſteria parabolis, uel quouis uelamine, & rimis recondit, ut uidentes, nõ uideant, & audientes non audiant. Nôſti enim (ſi ſapis) myſterium, quòd nemo mittit uinũ in utres ueteres, alioquin rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres pereũt. Hac igitur ſerpentina cũ hominibus prudẽtia columbinæ erga creatorem ſimplicitati ad ſociata, coacti ſunt Apoſtoli uiri Dei agere inter Iudæorũ ſynagogã & turbam gentium: unde & Paulus, uti ſapiens Architectus, uidens extremo diſsidentes Iudæorum, & Paganorũ hæreſes, coactus eſt (ut cunctos ad fidei traheret unitatẽ) uerbo, ſcriptis & opere, uaria & multiplici diſsimulatione fidei tradere ſacramẽta. Iuxta illud Corinthiorum: Factus ſum Iudæis tãquam Iudæus, ijs qui ſub Lege ſunt, tanquam ſub Lege eſſem, cũ ipſe non eſſem ſub Lege, ijs qui ſine Lege erãt tanquã ſine Lege eſſem: Deniq; omnibus (inquit) omnia factus ſum, ut omnes facerem ſaluos. Quemadmodum igitur, hoc opere fecit, ſic & uerbo & ſcriptis idipſum diſsimulandi genus agere neceſſe erat: Iudæi enim tunc fidei adhærẽtes, & inprimis Cherintiani & Ebionitæ (quantumcũq; iuſtitiæ & ueritatis ęmuli) non tamẽ ſecundum ſcientiam, ſed ſeruili timore & ſtolida atq; proterua ignorantia cõtendebant (ut ex Apoſtolorum actibus cõſtat) neminem niſi circũciſum & Legi mandatorũ obnoxiũ capacẽ fore regni cœlorũ. Ediuerſò Ethnicorũ turba, qui ex oleaſtro erant rami, effręni, carnis libidini dati, & humanã atq; terrena ſapientia inflati, omnẽ fidem pietatis reſpuendã potiùs dixẽre, quã Moſaico cedere dogmati, & ſeſe tanto iugo ſubmittere mandatorũ. Paulus igitur ſapiẽs Architectus, & mortalium uitę magiſter, aliorũ quoq; Apoſtolorũ conſilio fretus, hãc altercationem in offendiculum Chriſtianorum, & in pauperum imbecillium cõfuſionem, exterminiumq; uergere proſpiciens, cõtinuò ea prudentia qualẽ & miſera hæc noſtra tempeſtas requirit (aures habentibus loquor) ſeſe interpoſuit, & rigidiſsimè aduerſantium pertinaciæ nõnihil donauit, nonnihilq; ademit, ut rupto interſtitio, & medio macerie pariete ſoluto (Lege ſcilicet mandatorum, qua olim diſcernebãtur filij regni à filijs perditionis) fieret ex utroq; unũ. Iudæis quidem condonando, ut pro temporis cõditione, tunc Legis amplectèrentur mandata, eaq; probarent tanquã utiliora. In quorũ ſententiæ robur Apoſtolus mandatum ſanctũ, bonum, ſpirituale, iuſtificans, & id genus permultis in locis profert: obiurgat autẽ, quòd per fidem abſq; mandatorũ opere neminem fieri beatum exiſtiment, in cuius redargutionis firmamentũ, ſolam fidẽ extollit, & carnalia opera Legis ad modicũ utilia, & minimè iuſtificantia, multis quidẽ modis oſtendit: pari pacto gentibus condonat (prout & Veritas ipſa teſtatur) quòd ſtante libertate, & abſq; externo opere Legis mãdatorũ ſola fidei puritate participes fieri poſsint æternæ ſalutis: In cuius ſententiæ aſſertionẽ docet, Legis mandatorũ iugum, euacuare à gratia, & excludere Chriſti Saluatoris cõſortium. Redarguit uerò paganorũ ſentẽtiam, quã contendebant, opera mandatorũ inanem eſſe ſuperſtitionẽ, nulliusq; momẽti ad cœlorũ regna, & hoc eiſdẽ argumẽtis, locisq; refellit, quibus roborat id, quod Iudæorum placitis cõdonat. Si autẽ tu me interrogẽs: Nunquid Apo-

Marginalia: Cant. 2. — Marc. 4. — Matth. 6. — 1. Corinth. 9. — Roman. 10. — Acto. 15. — Ephes. 2. — Roman. 2.

ſtolus hac aſſentatione unum in fronte, aliud pectore gerendo, de mendacio
culpari poſsit. Et ubi documenta tradit, quæ palàm ex aduerſo pugnare ui-
dentur, unum uerũ, alterum uanum, falſumq; cenſeri liceat: Procul nimirum
abſit prophana, atq; ſacrilega de ipſo æternę ueritatis præcone, & electionis
uaſe præſumptio: Alia enim eſt ſimulatio, qua ueritas tacẽdo ſubtrahitur, aut
Diſsimulatio ſuo loco & tẽpore digna laude & uirtus iudicanda eſt. quouis uelamine circumtegitur: Alia qua falſum pro uero exprimitur: Prima
non modò inculpabilis, quinimò ſuo loco & tempore digna laude, uirtusq;
reputanda: Nam & Dauid, ut euaderet manus Regis Achis, habitum muta-
uit, & inſanum finxit: & Chriſtus Dominus eundo in Emaus, ſimulauit ſe in-
ſcium geſtorũ in Ieruſalem, & longiùs ſe ire finxit. Qui & parabolis ueritatis
1.Regum. uelauit arcanum, ut uidentes nõ uideant, audientesq; nõ intelligant: Paulus
igitur (ſi aduertis) ueritatem reticendo diſsimulat, dando paruulis Iudæorum
lac, & gentibus infirmis olera. Cum Iudæis enim opera explebat Legis, non
aperiendo puſillis qua mentis ſynceritate id faceret, arbitrãtibus ipſum Apo-
ſtolum pariter quemadmodũ & ipſi, obnoxium fore Legi mandatorũ. Cum
gentilium quoq; turba nil Legis obſeruantiæ opere peregit: unde cogitabat
gentilium multitudo Paulũ quoq; opera Legis, tanquã parui nulliúsue mo-
menti cõtemnere: Eodem pacto de aſſentatione, uerbo, & ſcriptis iudicandũ:
Quum enim Legis mandatũ uarijs reſpectibus, & differentibus temporibus
prodeſſe, & nõ prodeſſe: iuſtificans & nõ iuſtificans, cæteráq; pugnantia cen-
ſeri liceat, diſsimulàtim enunciauit, uno in loco argumentũ, quo utile mãda-
tum cenſendũ erat, reticendo alterum, quo probabatur inutile. Sic oppoſito
modo de inutili iudicandũ, prout cuiq; Apoſtoli dicta rectè cogitanti, planè
conſtare poterit, cuius uerã & ſynceram mentẽ, ex tot ſententiarũ tricis, ſi ad
amuſsim intelligere & penetrare deſyderas, eius ad Roma. cõtemplare dicta:
1.Corinth. 3. Quibus ueluti ſapientioribus, magiſq; cordatis quã Galatis: quos inſenſatos
uocat, & Corinthijs, quos carnales & non ſpirituales appellat, quibus lac de-
dit, non eſcam, ſicut & cęteris infirmioribus gentilium, ad quos ſcripſit Apo-
Roman. 3. ſtolus, ijs inquam Romanis, intimũ animi decretum indicare uoluit, & hoc a-
pertiùs ubi quęrit dicens: Si autem iniquitas noſtra iuſticiam Dei cõmendat,
nunquid iniquus eſt Deus, qui infert iram: Secundum hominẽ dico, ſecundũ
hominem ſcilicet, non autẽ ſecundum Deũ: Iniquitatem dicit reuocare & diſ-
ſuadere Legis obſeruãtiam. Quinimò hęc ipſa ſecundũ hominẽ iniquitas, &
Euãgelium præputij uerã Legis iuſticiam, quę in fidei ueritate cõſiſtit, genti-
bus cõmendat, hęc, & reliqua, quę ibi ſequũtur; confer cũ eius inferiùs dictis,
Roman. 11. ubi interrogat: Nunquid ſic offenderũt, ut caderẽt? abſit (inquit) ſed illorũ de-
¶ licto ſalus eſt gentibus, ut illos ęmulẽtur: Quod ſi delictũ illorum diuitię ſunt
mundi, & diminutio eorũ diuitię gentium, quãto magis plenitudo? Et paulò
pòſt ſubiungit: Si enim amiſsio eorũ, reconciliatio eſt mundi, quæ aſſumptio,
niſi uita ex mortuis: Si delibatio ſancta eſt & maſſa: Si radix ſancta, & rami.
Cap. 15. Hæc ille. Quibus apertiùs adſtipulatur, una omnium Apoſtolorum ſentẽtia,
qua in illorum Actis ſcribitur: Quidam deſcendentes de Iudæa docebant fra-
tres: quia niſi circumcidamini ſecundum morem Moſis, nõ poteſtis ſalui fieri:
Tunc conuenientibus ſuper hoc uerbum Apoſtolis, & ad præcauendam e-
uerſionem fidei gentium tripartite oſtendit non decere gentes arctari ad
præcipuam Legis obſeruantiam. Tum quia nõ neceſſaria ſit ad ſalutem: Idq;
experimento, & conſtanti Dei teſtimonio declarat: Qui nouit, inquiens, cor-
da, teſtimonium præbuit, dans illis Spiritum ſanctum ſicut & nobis: Tum
etiam quòd difficilis nimium ſit Legis cuſtodia ſubiungens: Nũc ergo quid
tentatus Deũ, imponere iugũ ſuper ceruices diſcipulorũ, quod neq; nos, neq;
Patres noſtri portare potuimus: Tertiò uel (maximè quidẽ) quòd iam longè
facilior, tutiorq; per gratiam Saluatoris reuelata ſit uia ad cœlorũ regna, quã
per obſeruantiam Legis. Adijciens: Sed per gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti
credimus

credimus saluari, quemadmodum & ipsi, & continuò Iacobus cum uniuerso Apostolorum & Seniorum ordine: Petri uerbum approbantium, hac breui uerborũ serie scripserunt fidelibus gentium: Quoniam audiuimus, quia quidam ex nobis exeuntes turbauerunt uós uerbis, euertentes animas uestras, quibus non mãdauimus, uisum est Spiritu sancto, & nobis, nihil ultra imponere uobis oneris quã hęc necessaria, ut abstineatis uós ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodiẽtes uós bene agetis, hæc Apostoli: Quibus planè elicere poteris, quæ urgentissima causa fuerit relaxãdi Legis obseruantiã, & quæ excepta sint, & necessariò seruanda: Quæ tu prudens & syncerę ueritatis cupidus Lector seduló considera. Sed hic rursum, nec ab re dubitabit forte auditor: Quum idem Princeps Apostolorum Petrus (ut in eorum Actis legitur) à Domino acceperit, nihil reputandũ esse commune & immundum. Docuit & ipse Christus Dominus, quód intrat per os non coinquinare hominẽ, & quod danti eleemosynã, omnia sunt munda. Sic & Paulus ad Timotheum: Nil (inquit) rejciendũ, quod cũ gratiarum actione percipitur, quòd omnia (ut ad Titum scribit) sint mũda mundis: Cur ergo hic Petrus cũ uniuersa & sanctissima quidẽ omnium Apostolorum & Seniorum synodo statuit, necessarium esse abstinere à suffocato, & sanguine: Si omnia sunt munda mundis, ad quid maiorũ sanctorumq́ decreta ædes cõsecrare uetant, ubi sunt tumuli mortuorũ: Cur radere iubent parietes & tignos: Si omnia munda sunt mundis: Cur sub graui Anathemate fu- *De Conf. Dist. 2.* neris scapulas sacrorũ supellectili operire nõ licet? Si omnia munda sunt mũdis: Cur sancitũ est? Qui etiam casta coniugali copula thorum cognouerit, ab ingressu Ecclesiæ temperet, nec intret, quin priùs lotus fuerit? Ad hæc respõdeo, si tu, quid designet hoc, quod dicimus aliquẽ esse mundũ, rectè pensites, nihil hac in re relinquetur tibi ambiguũ. Docuit enim Veritas, sese esse uerã uitẽ, cuius palmites tripartite pronunciat, quorũ aliqui purgati iam, & uiti inhę- *Palmitum tripartitũ genus Euangelista insinuat.* rentes, uberẽ, laudabilemq́ fructũ proferunt: Alij funditus arefacti, & nullius frugis palmites, foràs mittũtur in ignem: Alij inhærent quidem uiti, sed arido & putri, atq; erratico adsociati sunt germini, qui (ut uberiùs feliciusq́ fructificent) emũdentur, & sollicita cura purgẽtur oportet: Primi sunt, quos Veritas mũdos, atq; beatos uocat: Vos (inquiens) mundi estis per sermonẽ meum, & beati mũdo corde: hos & Apostolus ipse mũdos appellat: & filij sponsi dicũ- *Matth. 5.* tur, qui ex sponsi præsentia nõ lugent, eisq́ nihil commune est per ipsum, neque immundum: Quos nec principatus, neq; tenebrarum ulla potestas, ne- *1. Tim. 4.* dum esca, aut rei sordidæ contactus coinquinare ualet, quin etiã coinquinata *Ioan. 3.* emundant, & per uerbum Dei sanctificant. Arefactis autem putridisq́ palmitibus, quum infideles sint, & iam iudicati filij gehennæ nihil quãtumcumque sacrum & purum, potest esse mundum: Qui uerò inhærent palmites: sed putridis seu arefactis, erraticisq́ impliciti sunt, hi putandi, & repurgãdi laborem expostulant, quibus licet externarum rerum mundicia necessaria nõ sit, & qui eam omnino (ut Hebeonitæ & Cerinthiani) opportunã esse decernit, & præuaricatorẽ indicat illum, qui hanc ipsam neglexerit ad interitum decernat, iudicet, & operetur: Nihilominus haud parum commodi, ad animi puritatem, eiusq́ neglectus animæ cooperatur inquinamentum: Si enim eiusmodi externa mundicies & uitæ sanctimonia Hypocrisis, & uana esset superstitio (ut quidam cæremoniarum, & sanctorum Canonum contemptores, proteruiunt) mendacio daretur illud diuinæ autoritatis testimonium, dicendo: Hæc est enim uestra sapientia & intelligentia coram populis, ut audientes uniuersa præcepta hæc dicant: En populus sapiens & intelligens, gens *Deuter. 4.* magna: quin potiùs gens insipiens, superstitiosa & uana ab uniuersa gentium multitudine iudicanda. Rursum si inanis hæc esset superstitio, non usque adeò diligenti, & anxia cura constituisset mandassetq́ Lex diuina eius obseruantiam,

seruantiam, neq; tanta seueritate in transgressores animaduertisset, quos fidelium sanctorumq; communione, diuino destitui auxilio pronunciat: Pol-
Num. 19. luit (inquiens) tabernaculum Domini, & peribit ex Israël, & illud: Dominus
Deut. 23. Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos
Leuit. 11. tuos, ut sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat
Leuit. 21. te. Ac non solummodò carnem, sed & spiritum, animamq; externas has sordes inquinare diuina authoritas palàm ostendit, iuxta illud: Nolite contaminare animas uestras, nec tangatis quicquam eorum, ego Dominus uester, sancti estote: quia sanctus ego sum. Ne polluamini animas uestras de escis quoq;: Ne polluatis (inquit) animas uestras in pecore, & auibus & cunctis, quæ mouentur in terra, & quæ uobis ostendi esse polluta, eritis mihi sancti: quia sanctus ego sum Dominus. Si horum obseruantia uana est superstitio: Cur nam pluribus sæculis ante diuinę Legislationem, dum agebant sub Lege naturæ inter munda, atq; immunda animantia discretum est? Adeò, ut uir iustus, & sapiens, Noë de singulis mundorum animalium septem coniugata, de immundis unum duntaxat ab aquarum clade in arca reseruârit: Si uana est superstitio uaniloqui, & gerrones sunt nonnulli sapientum, sanctorumq;,
Prima. 2. q. & inprimis diuus Aquinas: qui amplissimè de singulis horum mādatorum
103. differendo rationem, & causam, Legi naturæ consonam, & inde roboratam ostendit. Dicant mihi quæso, & ij, qui humanitùs de naturæ arcanis philosophantur: Nónne symbolum, & certam habitudinem recipientis corporis ad formam, animamq; receptam necessariò dari autumant. Et quò temperatius fuerit, quod recipit, eò præstantius erit, quod à formarum largitore infunditur: Et ideò humanæ animæ recipiens, quia mundus est & proprius accedēs ad temperamentum: propterea mundam rationis & intelligentiæ capacēm formam suscipere meruit. At proximum reptilium receptaculum, quoniam mancum, & sordidum subijcitur: ideò sordida, & defecta animalia profert. Dicant & ij, qui sacrarū sublimiumq; rerum contemplantur mysteria: Nónne spiritus alius mundus, alius datur immundus: Et qui immundis est sordidò cuiq;, & obscœnò homini, spurcissimoq; lamiarum, & maleficarū generi cōmunicat: Quod nō facit mundus spiritus, quo pręcipitur, sancti estote: quia sanctus ego sum: Et hinc euenit ut olim etiam sapientes Ethnicorum, necnō & Iudæorum, licet supremum rerum omnium conditorem Deum cognouerint, mutauerunt tamen (ut Apostolus ad Romanos loquitur) gloriam eius in imaginem corruptibilis hominis, uolucrum, & quadrupedum: Et hoc nulla quidem alia de causa, nisi quòd immundas simulachrorum & imaginum spiritus æquè promptum & officiosum, quin etiam eò faciliorē sese exhibet cultori suo, quò sordidioribus carnis indulget operibus, ad quę magis proná est lutulenta mortalium forma, quā ad sobrietatem, & uitæ mundiciem, qua-
Iosu. 24. lem sacer & mundus spiritus modis omnibus requirit. Iuxta illud Iosuæ ad Israëlitarū turbam responsum: Non poteritis (inquit) seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris: lux siquidem (ut nosti) purissima tenebras procul exterminat: ignis ipse putredinē, sor-
1. Corinth. 6. demq; omnem absumit: Vnde si mortale corpus tuum, gloriosi Christi corporis membrum (& cœlestis elementi instar) Dei templum fieri studes, sanctum mūdumq; ab omni putredinū sordiumq; corruptela serues, hostiamq; iuxta Apostoli documenta, immaculatam, & uiuentem exhibeas oportet: Quamobrem externę munditię obseruantia, quamuis incerto & mystico intellectu, umbram & figurā habeat cœlestium, eam tamē iuxta literalem sensum, uanā superstitionē minimè cēsere licet: Quin his, nondū mundi, sed purgandi sunt palmites (tametsi nō undiq; opportunum) nonnihil tamen cōformitatis, & aptitudinis pręstat ad exactā animi puritatē consequendam, & ad fructiferam inhærētiam uitis, æternæ uitæ originis: Qua de causa sanctissima

Aposto-

Apoſtolorum ſynodus,ſanguinem,& ſuffocatum inhibuit: Vnde & ſancto-rum (quæ commemorauimus)decreta,cadauerum ſepulchrorumq; contagi-um & coniugali opere pollutor commercium, non iniuria à ſacratis, & con-ſecrandis ædibus arcent,atque eliminant : Cæteraque plurima huius gene-ris quæ alibi ſuo loco,& tempore explicabimus. Nobis namq; fidem ueritatis amplectentibus tametſi omnia licent : Non tamen omnia (ut Apoſto-lus loquitur) expediunt, & propterea quæ licita ſunt (inquit ſanctorum gloſſa) & non expediunt,non Legis uinculo,ſed libera dilectionis beneficen tia & conſilio charitatis caueantur.

Idcirco Euangelicam narrationem tanquam à fido & ueridico rerum geſtarum ſcriptore, non Legislatore ſuſcipimus.Hæc ex prædictis perplanè conſtant inſpicienti.

LEGISLATOR, PROPHETA, EVANGELISTA, Apoſtolus,quamuis nonnunquam vbi non adeſt ſupercœleſtis Dei ſpiritus hallucinari (vt eorundem teſtantur eloquia) & falli poſſit:cuncta ta-men illorum ſcripta,quæ illi ipſi diuina authoritate prodita eſſe inſinuant,firma nimirum & ſyncera fide am-plectenda ſunt.

NAm ubi deeſt ſupercœleſtis Dei ſpiritus,nil ibi niſi humana, quæ ſtulta eſt apud Deum,ſapientia relinquitur. Cogitationes namq; mortalium *Sapient. 9.* (ut Sapiens loquitur) timidæ ſunt & incertæ prouidentiæ:Quandoqui dem & Legislator Moſes maximus Prophetarum ſtulto labore à ſocero ſuo gentili uiro arguitur,& proprio conſilio reiecto,ſoceri conſultis paruit. Sic de exuſto hirci holocauſto idem Moſes minus aduertenter iratus, fratris ſui *Leuit. 10.* Aaronis ſententiæ ceſsit : Sic & princeps Apoſtolorum Petrus reprehen- *Galat. 2.* ſibilis uiſus eſt,cui in faciem reſiſtere non dubitabat Apoſtolus Paulus. Si igitur maximum Prophetarum, & Apoſtolorum principem nonnunquam ubi diuina non interueniebat authoritas, exorbitaſſe planè cognouimus. Quid de alijs, quantumlibet ſapientia & uitæ candore præſtantibus iu-dicandum, tu ipſe conſydera. At ubi, & quando ſacri eloquij auctores hallucinati ſint, uel propria, humanáue authoritate aliquid documenti tradiderint, ipſa ſacra Hiſtoria denunciat, quemadmodum de Moſe & A-poſtolo Petro commemorauimus: Sic, & quarto Regum de Heliſæo le-gimus,quòd cælauerit nec indicauerit ei Deus de puero Sunamitis : Sic de ſene Propheta tertio Regum ſcribitur, quòd fefellerit alterum Prophetam à leone occiſum.Et in Actis Apoſtolorum de Paulo,& Barnaba, per Spiritum ſanctum ad miniſterium fidei ſegregatis legimus, factam eſſe diſſenſionem. Et idem Apoſtolus ad Corinthios profitetur præceptum Domini ſe non habere de uirginibus : proprium uerò dediſſe conſilium: ſic &, de pluri-bus huius generis iudicandum : Cuncta uerò reliqua ſacri Canonis ſcripta, & monita à Deo tradita eſſe,ipſa diuina eloquia paſsim denunciant. De Le-ge Moſis ſcribitur, dixit Dominus ad Moſen: Aſcende ad me, & eſto ibi, daboque tibi tabulas lapideas,& Legem,& mandata, quæ ſcripſi, ut doceas filios Iſraël: Sic & Apoſtolus Paulus frequentiùs in Epiſtolis (illa ad Hebre-os ſecluſa) præfatur,& aſſerit ſe eſſe Apoſtolum IESV CHRISTI. Non enim (inquit) audeo aliquid loqui eorum,quæ per me non efficit Chriſtus: & ſermo meus & prædicatio mea non perſuaſibilibus humanæ ſapientię uer-bis,ſed in oſtenſione ſpiritus,& uirtutis. Sic & quotquot ſunt Prophetarum uniuerſa eorum uaticinia, conſulta, ſcripta, ex diuina reuelatione, & pre-ceptione tradita eſſe, ſacra Hiſtoria planè declarat: Propterea quorumcun-que ſapientum,& ſanctorum monitis,quæ mandato ſeu nomine Dei non tra duntur,neq; euidenti argumento ex his quæ diuina authoritate prolata ſunt,

deduci possunt, tametsi omnino iustum & debitum sit præstare obsequiũ, nõ tamen ad illa, quemadmodum ad reliqua, diuina constitutione palàm sancita, perpetuo & insolubili uinculo Legis susceptor obstringitur: quem sola diuina authoritas, quæ falli non potest, sibi referuauit honorem.

DIVINAE AVTHORITATIS, VBI AMBIGVVS & anceps sermo fuerit, ibi maiorum factorumq; decretis acquiescendum.

LIcet enim sanctorum sapientumq; documenta à ueritatis tramite, ubi nõ adest ille supercœlestis spiritus, deuiare posint: Ex hoc tamen nemo temerè maiorum, seniorúmque dogmata & instituta contemnere præsumpserit. *Deut. 13.* Iuxta illud Mosis: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & iudicum, inter portas tuas uideris uerba uariari (rectiùs inter plagã & plagam uerba, uel res litigiorum inter portas tuas) surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, ueniesq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui iudicabunt tibi, iudicij ueritatem, & facite quodcunque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint iuxta Legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque sinistram. Hæc Moses. Idipsum & Christi Domini mandata affirmant dicentis: Super cathedram Mosis sede runt Scribæ & Pharisæi, quæcunq; dixerint uobis seruate & facite: & ad Hebræos: Obedite, inquit, præpositis uestris & subiacete eis: ipsi enim peruigilãt *Hebræos 9.* quasi rationem pro animabus uestris reddituri. Hic blaterat, & oggannit rudis illæ Catholicæ disciplinæ & obseruantiæ iactator inanis, & incautus pontificiæ, totiusq; Ecclesiasticæ & synodalis authoritatis contemptor atque subuersor, dicendo: *Aduersus impium atq; inertem Ecclesiasticæ potestatis contemptorem.* Si Ricius diligenter attenderit, quę in Decreto scripta sunt rarò uel fortè nunquam inueniet aliquam constitutionẽ esse concilij uel summi Pontificis, quæ sub excommunicatione, uel peccato mortali liget Christifidelem, nisi balim, & fundamentum ex diuino præcepto sumpserit, & inde radicem agat. Hæc illius sacrilega sanè & longè execranda assertio, quàm homo iste, ut suam libidinem, & carnis illecebras absque fræno & pudore explere ualeat, uniuersas Conciliorum, piorúmque Pontificum constitutiones, & Leges subuertere, & irritas facere non abhorruit: Quum enim sanctorũ De- *Dist. 3. Si quis de Cõs. Dist. 1. Nemo. Dist. 14. Quorundam.* creta in minimis quibusdam anathematis & excõmunicationis pœna Canonum transgressorem condemnent, puta clericum qui comam nutrit, & illum qui mortuum induerit, aut scapulas eius operierit, palla altari dedicata, & clericum qui uenationi indulget, cæteraque huiusmodi. Quantomagis consentaneum est, quòd in quibuscunque grauioribus delictis anathematis & excommunicationis pœna subaudienda sit, quemadmodum sanctorum authoritas uarijs decretorum locis perplanè demonstrat, uiolatores inquiunt, *25. q. 1. uiolatores.* Canonum uoluntariè, à sancto Spiritu, cuius instinctu ac dono dicati sunt, damnantur, & alibi si quis dogmata & mandata, à sedis Apostolicæ præsule *25. q. 2. Si quis.* salubriter promulgata, contempserit, anathema sit. Rursum maioris excommunicationis deiectione est abijciendus, sitq; alienus à diuinis & pontificali- *Dist. 19. nulli.* bus officijs, qui noluerit Apostolicis obtemperare præceptis. Et alibi pec- *Dist. 81. Si quis.* catum paganitatis incurrit, quisquis dum Christianum se esse asserit, sedi Apostolicæ obedire contemnit. Quibus alijsqúe pluribus decretorum traditionibus planè constat, prædicti thematis assertorem paganũ potiùs quàm Christianũ redolere hominem, eumq; ementito pestiferóq; inniti fundamẽto. Sana insuper ratio, & sacri eloquij testimonia, huius thematis fallaciam, & impietatem palàm ostendunt. Si enim Synodorum, piorumq; Pontificum

sancita

sancita minimè sub mortali peccato Christi fidelem ligare admiserimus, consequẽs erit,ut quicunq; illorum Canonum transgressor fuerit,nõ nisi ueniali peccato delinquat,quod nec confesionem, neq; satisfactoriam pœnitentiã expostulat,cuius omnis pœna,& culpa solo consecratæ Ecclesię ingressu, & sacrati fontis aspersione deletur. Vnde sequeretur nefandum horrendumq; auditu uidelicet:si quis Arrij, Manichęi,Pelagij, & quotquot sunt, fueruntq; ab æuo hæreticorum errores,& dogmata,quæ non palàm nec ad unguem sacri eloquij refellit authoritas,quãtumcunque sanctorum Concilijs & primorum decretis Põtificum exclusa & damnata fuerint, iterum in dubium reuocet,aut tanquam ueridica & amplectenda probet,eum nullius mortalis culpæ,sed uenialis tantum criminis reum fore. Taceo sacra Ieiuniorum, festorumq; dierũ solemnia, Missarum celebrationes, religionis uota, cœlibatum, connubia,consanguinitates,nonnullos pijssimos sacramẽtorum,& ceremoniarum ritus,quorum qui nihil obseruat,sed cuncta irrita facit,sola dominica oratione,& sacri fontis aspersione ueniam consequitur delicti. Si uerò dicet erroris assertor,licet singula enumerata nõ ex amussim sacro exposita sint eloquio, radicem tamen illinc ducunt, & sua inde stabiliunt fundamenta. Tunc contra eius hypothesim sequeretur nullam dari Canonum cõstitutionem,quæ non liget sub mortali peccato Christifidelem, quum nullum ac ne minimum quidem inuenias synodorum piorumq; Pontificum decretũ,quin ex aliquo noui,aut ueteris Testamenti loco habeat quoque modo originem mandãte Apostolo,superedificati super fundamentum Apostolorũ, & Prophetarum:quòd si nullum aliud daretur ex sacro Canone fundamẽtum, quã hoc,quo precipit Veritas,super cathedrã Mosis sederunt Scribæ & Pharisæi: *Ephes.2.* omnia ergo quæcunq; dixerint uobis facite,hoc satis & omnino efficax esset *Matth.23.* ut ligaret Christifideles ad Conciliorum piorumq; Pontificũ sub mortali peccato obsequium. Si enim illos (ut sanctorum decreta statuunt) dixit audiendos,qui super cathedram Mosis sedebant quanto potiùs qui super cathedrã *1.q.1.* Petri resident esse existimas audiendos:qui enim potestati resistit Dei, inquit Apostolus,ordinationi resistit. Sed dicat nobis pestiferi erroris & hæresis seminator,si Conciliorũ & Pontificum decreta non aliunde uim habent ligandi sub peccato mortali,nisi ex eo,quòd constitutionum, traditionumq; suarũ fundamentũ ex sacris trahant literis,tunc quotquot sunt hæreticorũ dogmata,& errata parem haberent authoritatẽ ligandi Christifideles,quũ nullus unquam à Christianæ religionis primordio ad hunc usque diem fuerit hæreticorũ & fide aberrantiũ,qui erroris sui fontẽ & scaturiginẽ ex sacrarũ Scripturarũ Canone nõ hauserit,illucq; reducere studuerit,hoc nemo studiosorum ignorat.Dicit hic fortè hallucinator insipiens,quamuis & hæresiarcha erroris sui radicem trahere nitatur ex sacro eloquio,hæc tamen non per ueram,sed distortam prauamq; Scripturarum intelligentiam efficit. Tunc & nos hunc ipsum interrogabimus,quisnam (dic rogo) iudex,uel arbiter dari debeat, qui aduersantium litem dirimat, & rectam à praua Scripturarum intelligentiam discernat. Nunquid pro temeraria cuiusq; præsumptione atque insania de cœlo Angelus, Propheta, uel Apostolus mittendus est, qui singulorum errores & deliramenta eliminet, uerumqúe Scripturarum intellectum reuellet? Volue denique Scripturarum sapientumq; placita,uolue atque reuolue, rationis quoq; examine rem ipsam consulta, hæc iudicandi & discernendi facultas nemini nisi piorum sapientumqúe synodo & authoritati committenda est.Quam qui contempserit, & illius constitutionum transgressorem ueniali tantum culpæ obnoxium censuerit, is totius reipublicæ gubernacula, pietatisq; fidem & religionem funditùs subuertit, qui non hominem,sed Deum & sanctum eius Spiritum cõtemnit:Qui uos (inquit) spernit, me spernit: Vbi enim duo uel tres in nomine meo congregati sunt, ibi sum

in medio eorū: Quanto magis in tanto iustorum cœtu, & sanctorum synodis aderit ille, qui errare & falli non potest æternæ ueritatis spiritus. Quapropter erroneum, & pestilentis hæresis thema, à quocunque erudito & Christianę pietatis uiro hauddubiè iudicandum.

VBI PLANE SCRIPTVRARVM SENSVS CONstiterit (quod vel maximè quidem, in his quæ fidei sunt fundamenta agnouimus) nec Propheta, neque Apostolus, vel de cœlo Angelus, secus docens audiendus est.

Exod. 23. SCiscitaberis autem & quæres, quum idem Moses Dei ore præcipiat, ne multitudinem sequamur ad malum, neque in iudicio plurimorum acquiescamus sententiæ, quæ deuiat à uero: Quis obsecro modus, quæ methodus illi qui pergere optat semita uitæ, & regnum cœlorum petit, iudicandi, uel discernendi, quæ nam multitudo, & quæ sint seniorum Sacerdotúmue consilia, quæ iustè declarant, quæúe deuient & exorbitent à tramite recti? Ad hoc, si sapis, intelliges, quòd Moses licet in singulis, ubi quid ambigui occurrit, ibi sacerdotum & iudicum sententiam consulendam, eisque obtemperandum censuerit. Inprimis tamen explicet ea, quæ sanguinem, causam & lepram concernunt, cæteráque litigia, quæ inter hominem & hominem uersari solent, de quibus nec à dextris neque à sinistris declinandum, sed absque aliquo ulteriori examine eis ad nutum obtemperandum: De his autem quæ solidam & inconcussam fidei ueritatem respiciunt (de quibus nullum sanè uel perexiguum, & non perniciosæ ambiguitatis aut suspicionis locum Lex, & Apostolorum dogma relinquit) nihil prædicto uerborum contextu Moses explicitùm commemorat, eò quòd in fidei fundamentis, ubi quid obscurum fuerit, tametsi primorum consulendum sit iudicium: nihilominus, non tam arcto uinculo stringi oportebat Legis subditum ad obediēdum, quemadmodum in illis ratio est, quòd ea quæ maximè ad beatificam fidem spectant, sacra eloquia palàm & apertè enunciant, & hoc quidem merito: Si enim fluxa rerum caducarum natura, in nullo deficit, & nihil negligit, quod ad illarum esse, & cōseruationem exigitur quantomagis consentaneum est quòd diuinæ prouidentiæ altitudo, cui & de passeribus, coruis, cæterisque uolatilibus cœli, de liliòque agri cura est, quòd in his quæ æternam mortalium salutem respiciunt, nihil obscurum, nihil inexplicatum permiserit. Rerum autem humanarum euentus, litigia, causæ, operationes & actus, quæ à uolubili carnis prudentia, & terrena concupiscentia prodeunt, tantam uarietatem & uicissitudinem subeunt, ut nulla diuina, ne dum humana sanctione & Lege (quum infinita sint) explicari poßint. Ideo illorum quoque iudicia, Iurisque decreta, nullo constitutionum & sententiarum limite claudi, uel exprimi queunt. Et propterea statuit diuina authoritas, ut absque ulla disceptatione, & aliquo contradictionis ausu, etiam discolorum Sacerdotum & iudicum supremum magistratum gerentium coniecturis, atque iudicijs obtemperetur. In his autem, quæ fidei ueritatem, ex qua æterna pendet salus hominum respectant, neque Prophetam Dei, neque de cœlo Angelum, cuius documentis auditor à Deo, & ueritatis fide auertitur, audire liceat.

PLANA

PLANA CENSETVR SCRIPTVRARVM SENTENtia, quamdiu alibi diuina authoritas, aut sensus incolumis, vel ratio manifesta secus non ostenderit, quæ vt literæ, & fidei veritatem astruunt, sic & falsum eliminant, quorum quoque certitudine & Mosis, & Christi Seruatoris fides innotuit, eorumq́ stabilita sunt Testamenta.

STandum igitur maiorum, seniorumq́ue Decretis, quamdiu sensus, ratio, & authoritas in contrarium non constiterit, quum nec Legis, neque Prophetarum acquiescendum sit literę sono, ubi alterum horum trium oppositū testimonium, experimentumq́ exhibuerit Moses, utpote stolidā terram per- *Deute.32.* inde ac si auditus & intelligentiæ compos esset, pronunciat. Audiat (inqui- *Deute.28.* ens) terra uerba oris mei: Cœlum quoque ęneum, & terram ferream ex Legis præuaricatione futuram præsagit. Sic & Christus Dominus sese uitem ueram, & lucem dicit mundi, quem & Paulus petram extitisse docuit, quæ omnia eorumq́ similia (quia oppositum sensus pariter & ratio declarat) minimè iuxta literæ tenorem accipimus, sed per metaphoram similitudinem ue dicta probamus. Præcipit & Moses preputium circumcidere cordis, & Christus Dominus mandat denuò nasci: Verùm quia illud absq́ sui homicidio, hoc nulla conditione fieri posse, manifesta ratio dijudicat, ideò hæc minimè iuxta literæ intellectum credenda esse censemus: Sed quod illud obtusi spiritus *Deute.4.* in corde circumcisionem, hoc corporis munditia, ac fidei nouitate nos renasci oportere designet: Sic & ipse inuisibilis & immortalis rerum conditor Deus, sese ignem consumentem appellat, cui nunc oculum, nūc aures, nares, digitosq́, manus & pedes, ac id genus rerum uisibilium, Scriptura attribuit, quorum nihil in Deo esse planè cognouimus, diuina authoritate docente: Cu- *Esaiæ 40.* stodite solicitè animas uestras, quoniam non uidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dominus: & illud, cui similem fecistis Deum, aut quā imaginem imponetis ei. Sensus itaq́, ratio, & authoritas patefaciunt, hæc alio intellectu esse accipienda quàm litera in plano pronunciat. Pari Lege fidei ueritatem, hæc tria astruunt, animumq́ inducunt ut firmiter credendis inhæreat: portentorum namq́ uisus & uiuæ Dei uocis auditus fidei certitudinem intulit multitudini Israël, eamq́ ad ineundum perpetuum fœdus obseruandæ Legis induxit. Sic & primi Christianæ pietatis & fidei alumni, sacratissimi corporis Christi carnē, ossaq́ uidentes & palpitantes: atq́ Thomas clauorum *Lucæ 24.* fixuras digitis attrectando, fidem adhibuerunt resurrectioni: sic & cæteri cuncti primores Christiani dogmatis sectatores, ex perceptis uisu Christi Saluatoris operibus, fidei acceperunt testimonium: si mihi (inquit) non creditis, o- *Ioan.5.* peribus credite: ea enim ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me: quia pater misit me. Cui & rationem manifestam adsociari, operę precium erat, qua perpenderent Christi miracula, Dei & non dæmoniorum, aut præstigij, uel insanientis fuisse opera. Rationantibus contra Pharisæorum proteruiam, ijs qui ex fide erant, quòd dæmonij non tanta sit facultas, ut cæcos illuminet, neque dæmonij munus sit ut dæmonem eijciat: Veritate Chri- *Matth.10.* sti ore argumentante, si Sathanas Sathanam eijcit, aduersus se diuisus est, quo modo ergo stabit regnum eius. Nec satis fore duxit ad stabiliendam fidem inuiolabile rationis & sensus testimonium, nisi & Scripturarum quoque autoritatem adijceret: Scrutamini (inquiens) Scripturas, illæ sunt, quæ testi- *Ioan.5.* monium perhibent de me, per quas patefactum est mysterium, & ab æterno reconditum fidei sacramentum. Quemadmodum igitur tria hæc ueritatis fidem præstant, sic & falsitatis errorem eliminant: non enim aliunde discernimus Pseudoprophetam à uero, nisi quando sensu, & experimento comperimus non euenisse prout Propheta ille pronunciauerit. Iuxta illud

Deutero-

Cap. 18. Deuteronomij, hoc habebis signum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus, idcirco ratio reuincit illi non adhibendam esse fidem. Eodem Canone iudicandum de hominibus, qui spiritalem scripturarum intelligentiam, & sancti Spiritus donum iactitāt, si fructus Spiritus in illis cognoueris, charitatem, mansuetudinē, continentiam, castitatē & cætera, quæ ad Galatas Apostolus enumerat, tunc illis adhibe aures: si autem contentiones, rixas, inanem gloriam, impudicitiam, comessationes, auaritias, & huiusmodi carnis opera apud illos cognoueris, certus esto angelum Sathanam se transformasse in angelum lucis. Non enim aliunde (ut Veritas loquitur) quàm à fructib. eorum cognosces eos: sic utique idolorum uanitati passim acquiesceret incautus animus curiosorum, nisi sensus iudicaret, idola muta quodam ex ligno, lapide atque metallo simulachra existere, quæ nec uident, nec audiunt, neque palpitant, neque ullum intelligentiæ, aut uitæ opus ostendunt: Quod quum sensus dijudicat, mox indubitata ratio reuincit, hæc minimè esse colenda. Cui solida quoque & inconcussa decalogi, omniumque Prophetarum & Apostolorum adstipulatur authoritas: Tu igitur quicunque sapis & aures habes audiendi, circumuolue, & seduló scrutare Scripturas, singulaque Mosis & Euangelij, atque Apostolorum mandata & monita examina, & quoties dictum reperies, cui iuxta planum literæ sonū omnium sensus, & manifesta ratio repugnat, & eò magis, si nulla alibi clara dat authoritas: Neminem glossatorum & dogmatizantium ausculta, sed tutus, certúsque esto id alio intellectu quàm litera in fronte ostendit, & per Metaphoram, aut similitudinem seu hyperbolem, aut quouis tropo audiendum esse intrepidè cogita & planè affirma.

Margin notes: Cap. 5. — Psalm. 113. — Deut. 4.

CHRISTI SALVATORIS TESTAMENTVM, ET SINgula eius sacramenta, non mandati, & externi operis nouitate, sed ex nouo credendi actu, qui mortua, immò & mortifera opera uiuificat, salutariaque reddit, noua appellari cognouimus.

AD hoc attendas oportet, nouum non semper dici, ex nouitate rei substātiæ, quæ nunc fit, quum pauló anteà non fuerit, ut nouæ fruges, nouaque domus, sed multoties ex nouo quodam substantiæ rei aduentitio nouum appellari legimus: Iuxta illud Prophetę: Dabo uobis cor nouū: & illud Apostoli. Renouamini spiritu mentis ueſtrę. Nonnunquam nouum dicimus solo respectu, quo alicui res modo innotuit, quæ eum anteà latitarit, ut illud Marc. 16. linguis (inquiens) loquentur nouis, tametsi linguarum discrimina fuerunt à sæculorum fermè origine. Sic & neomenias seu nouiluniū dicimus, non quòd antea caruerit illo lumine, sed quòd obtuitu nostro modo se offert, quod antea non apparuit: huius quoque differentiæ causa, eandem rem, eodēque momento nouam & ueterem nuncupari reperimus: Iuxta illud Ioannis: Non mandatum nouum scribo uobis, sed mandatum uetus, quod est uerbū, quod auditum est ab initio: Rursum mādatum (inquit) nouum scribo uobis: quia tenebræ præterierunt, & uerum lumen lucet: uetus enim (si aduertis) dicit mandatum, eò quòd ab initio sub tenebris & uelamine auditum est. Nouum autem uocat, quòd tunc primum superni luminis splendore, & ablato uelamine, clariori intelligentia susceptum est. Ex quibus compertum habes, non omne quod antiquatur (ut ad Hebræos scribitur) prope interitum esse, quemadmodum illud mutuæ dilectionis, uetustissimum quidem Mosaicę & naturæ Legis mandatum est, nullo tamen sæculo interiturum. Quum ergo illud ad Hebræos absque ulla conditione proferat, quod antiquatur prope interitum esse, necessum est, ut Paulo ignorātiam, & contradicentiam impingas, quod

Margin notes: Ezech. 36. — Ephes. 4. — 1. Ioan. 2. — 2. Corinth. 3.

quod horrendum & execrãdum eſt auditu:uel dicatur oportet, quemadmodum nouum nuncupamus mandatum, & cor nouum, nouitate reuelatæ intelligentiæ : Sic uetus & interiturum cenſeri Teſtamentum, uetuſtate & euaneſcentia priſtinæ caliginis, ſeruitutis & timoris Spiritus, quo obſtricti erant, præcipuè Legis obſeruantiæ. Sicut & nouum probatur nouo lumine gratiæ ueri atque æterni fidei Teſtamenti. Quod quidem minimè excludit immò adimplet, & perficit (quemadmodum finis & forma materiam) opera mandatorum, & propterea minus rectè iudicat, qui ſacramenta per Saluatorem Chriſtum inſtituta, noua, nouitate externi operis dixerit. Quum & baptiſmatis, & fractionis ſeu Euchariſtię ſacramenti externo opere conſuetudo uetuſtiſsima fuerit, eſt modò uniuerſæ Synagogæ Iſraël. Sed noua appellantur ſacramenta, ex reuelatæ fidei nouitate, quæ carnalia, & mortua mortiferaq; mandatorum opera uiuificat, efficitq; ſalutaria. Quemadmodum occidere hominẽ decalogo, & Lege naturę prohibetur, ut ſcribitur: Quicunquẽ effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis eius: alibi tamen præcipit, ut manus teſtium, primò, & exinde populus interficiat reum : Sic & Chain, eò quòd fratrem interfecerit, Dei reportauit maledictionem. Phinees uerò cum fornicarium uirum cum muliere transfixiſſet, perpetui Sacerdotij fœdus promeruit: Quod ergo illi ob diſtortam & prauam intentionem mortiferum fuerat, iſti ex pietatis zelo factum eſt ſalutare. Sic is qui ſanctiſsimum corpus Domini polluta mente & indignè ſumit, æterni ſupplicij iudicium ſibi manducat: qui uerò idipſum pietatis fide & puro corde accipit, is æternæ uitæ & diuinæ naturæ conſors efficitur. Celebramus Paſcha, celebramus Pentecoſtem, celebrant & Iudæi illi ſtolido animò & fide non pura ad interitum: nos ſyncera & reuelata ueritatis fide obſeruamus ad uitam. Adorabant gentes imagines & humana colebant ſimulachra, adoramus & nos, ſed illi in dæmoniorum cultum ad perditionem: Cordati uerò fideles in uerbi incarnati, ſanctorumq; uenerationem, ad uitam ęternam. Complura ſunt huius generis argumenta, quæ planè declarant idem ſpecie opus, quod ex immoderamine & deformitate, quaſi informe, & materiale, antiquum mortuũ, & mortiferum cenſetur, ex recta intentione, & fide uera (quaſi per formam) nouum, uiuum, & iuſtificans probari. Gemino namq; baptiſmate & lauacro Iudęorum hæreſis uti conſueuit, uno ad tergendam maculam ex rei ſordidæ & immundæ contactu, quò genere baptiſmatis non ſolùm humana corpora, ſed & calices, & urceoli cæteraq; uaſa, & ſupellectilia ad eſculentorum & potuum, aliarumq; rerum uſus facientia, ubi aliqua immundicia contaminata fuerint detergunt, quæ ſi ignem patiuntur, igne purgant, ſin minus aqua expiationis, & Baptiſmatis lauacro (iuxta Legis mandata) emundant. Alterum eſt baptiſma pœnitentiæ, quò (ut codice dicto uel ea tractant Talmudei) quiſq; alienæ fidei & religionis cultor, quum ſeſe ad uerum Dei creatoris cultum, & ad Moſaicam coloniam recipere conſtituerit, non priùs admittitur, ſi mas eſt, niſi unà cum circumciſionis ſacramento, baptiſmatis undam ſuſcipiat, ſi fœmina, baptiſma tantùm requiritur: & non ſolùm proſeliti, qui ex falſa religione ad Moſaicam religionem tranſiliunt, ſed & quicunque Iſraëlita pœnitens de peccato, ſicut honeſtioris & ſpiritalis uitæ nouitate: ſic & noua corporis munditia, & baptiſmatis lauacro renaſci nititur. Quo genere baptiſmatis Iudith baptizabatur in fonte: Nudabatur ad baptiſmum Neemias & modò plurimi Iudæorum pœnitentium, uel maximè ad diem propitiationis, quem ſumma celebritate decima lunationis Septembris cuſtodiunt. Poſt multorum dierum ieiunia, & antelucanas orationes, confeſsione delictorum præeunte, mox baptiſmatis lauacro, & operiente uerticem unda, uniuerſum corpus intingunt. Eadem ſanè Lege, qua baptiſmate pœnitentiæ Iudæorum multitudo baptizabatur in Iordane à Ioanne, confitentium peccata ſua. Eo-

Marginalia: ¶ — ¶ — *Gen. 9.* — *Deut. 17.* — *Gene 4.* — *Num. 28.* — ¶ *Bipartitum baptiſmum Iudaica Synagoga obſeruat.* — *Num. 31.*

dem utiquē pacto de communionis fractionisq́ue sacramento iudicandum; quod quantum ad opus externum, nequaquam noua credenda est sacramenti institutio: Quum uetustissimus fuerit usus (quemadmodum codice benedictionum super illud Mosis: Benedicas Domino, quum satiatus fueris, longo tractatu differunt Talmudei) & hodierna quoq; die solicitè uniuersa Iudæorū multitudo obseruat, quoties scilicet ad mensam recumbunt, paterfamiliâs, uel quiuis potiori nomine recumbentium, priusquam quicquam obsonij, uel esculenti deguſtent, panem placentamúe benedicit, benedicendo frangit, & cuilibet recumbentium buccellæ portiunculam distribuit. Simili modo mensa peracta, calicem accipit ille, cui munus incumbit gratias agendi, quib. peractis poculum cæteris recumbentibus porrigit. Nec hoc quidem prætereundum, quotiens solennis festi dies occurrit, tunc præter calicem quo peracta mensa, laudes & gratiæ aguntur, aliud ante panis benedictionem, & obsoniorum gustum poculum benedicit, & singulis propinat. De quo quidem calice solus inter Euangelistas Lucas commemorat. Consydera igitur tu, an fractionis & baptismatis, noua externi operis nouitate censenda sint. Quod si Apostoli ad Corinthios, quibus huius sacramenti mysterium tradidit, uerba perpendas, eandem quam diximus innuere sententiam intelliges. Et sic idem externo opere sacramentum, quod primoribus sanctorum nondum dominica passione transacta, sub nubilo & uelamine futuræ passionis fuerat signaculum, postea reuelata fidei & ueritatis intelligentia, in eiusdem iam actę passionis memoriam, & futuræ gloriæ signum, & præparamentum, cum uera fide, & deuotionis ardore celebratur. Et quemadmodum de his, sic & de cæteris quibuscunq; Christi Domini, Apostolorumq; sacramentis iudicandum. Quibus auditis recollige, sicut mandatum dilectionis proximi, quum uetustissimum, & nunquam interiturum sit: nouum tamen dicitur, non externi operis, sed fidei nouitate, quæ mortua mortiferaq; opera innouat, uiuificat, & salutaria reddit. Sic de singulis sacramentorum, & Saluatoris testamenti nouitate, credendum & firmiter tenendum iudica.

Deuter. 8.

Epilogus. Ex omnibus deniq; hîc traditis accumulatim resume, quum per mandatorum obseruantiam roboretur, permaneatq; fides, & Dei timor: Timor uerò animæ puritatem præstet: Animæ puritas corporis munditiam requirat, unde conformitas ipsa oritur: conformitas dilectionem parit: dilectio adhærentiam operatur cum æternæ uitæ origine: ad quod quum factus sit omnis homo, perquam scitè, & prouidè uiuus ille Dei sermo admonuit: Deum (inquiens) time, & mandata eius obserua, quoniam hoc est omnis homo.

EX PRI-

EX PRIMO TRIPARTITAE ECCLESIAsticæ Historiæ libro, cap. 20.

CONSTANTINI MAGNI EPISTOLA, QVA CVM ALEXANDRO, ET ARIO DE TRINITATE, MAXIMO FIDEI SACRAMENTO SAEVISsimè altercantibus, expostulat. Et ne populi Dei unitas & communio scinderetur, omnimodum uni & alteri partium iniungit silentium.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, PIVS, ALEXANDRO ET ARIO.

DIDICI natam præsentis quæstionis originem, quando tu (ô Alexander) à presbyteris requirebas, quid vnusquisq; eorum de quodam loco in Lege conscripto: magis autem pro vanæ cuiusdam quæstionis parte sentiret. Túque ô Ari, quod neque principio cogitare debuerat, aut cogitatum taciturnitati tradi potiùs competebat, illud improuidè protinùs obiecisti, vnde discordia inter vos emergente, mysteria contemnuntur. Sanctus verò populus in vtraq; diuisus, communis corporis congruentia separatur. Ergo vterque vestrûm ex æquo voluntatem præbens, in quo vos consamulus vester iustè monet, obediat. Hoc itaque neque requirere dignum est, neque de talibus respondere quærentibus. Huiusmodi enim quæstionis, quæ non alicuius Legis necessitate proponuntur, inutilis vacationis tempus requirunt. Et licet causa cuiuspiam naturalis exercitij fiant, tamen debemus eas intra sensum claudere, & non promptè in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconsultè committere. Quantus enim est vnusquisque hominum, vt possit ita magnarum rerum & valde difficilium virtutum, aut ad perfectum inspicere, aut interpretari digne? ac si quis hoc facere (difficile tamen) possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarũ quæstionum subtilitates, extra lapsus sui periculum sustinebit. Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne fortè dum infirmitate nostræ naturæ minimè quod proponitur, explicatur, mente discentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis percepionem peruenire non valente, ad necessitatẽ blasphemiæ aut schismatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improuidæ æquam alterutris veniam tribuant ex vtroq;. Non enim pro summo Legis mandato, apud vos occasione certaminis inflammata est, neq; noua quædam pro Dei religione hæresis introducta, sed vnam eandemq; rationem habetis, sicut etiam vnum communionis signum: Vobis enim inter alterutros pro paruulis & valde modicis contendentibus causis, tantùm Dei populum, quem vestris orationibus & prudẽtia conuenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino phas esse, credibile est. Vt autem paruo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam: Nostis etiam ipsos philosophos: quia in vno quidem dogmate cuncti consentiunt, cum vero in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad inuicem corporis vnitate conspirant. Cùm hæc ita sint, quanto potiùs iustum est vos magni Dei ministros, in voluntate religionis alterutrum esse concordes: Considyeremus itaque ratione maiori & ampliori intelligentia cogitemus, si rectè se habeat propter parua & vana sermonum certamina, fratres fratribus resultare, & honorem Concilij per vos impia contentione discerpere, dum ad inuicem pro sic paruis & nequaquam necessarys, litigatis: Vulgaria sunt hæc, & infantum magis fatuitatibus commodanda, quàm sacrorum virorum & prudentium intelligentiæ consona: Recedamus ergo volentes à tentationi-

bus diabolicis: Magnus noster Deus Saluator vniuer orum, commu ne omnibus lumen effulsit, cuius prouidentia hoc meum ministri Dei studium ad perfectionem venire permittite, vt vos illius populum mea adlocutione, & ministerio & monitionis instantia, ad synodalem poßim reuocare communionem : Quia (sicuti dixi) vna quædam in vobis est fides, & vnus secundum vos hæreseos intellectus, legisq́ præceptum cum suis partibus in vnius voluntatis propositum tendit: Hoc ergo quod vobis inter alia contentionem excitauit, quoniam non attinet ad totius Legis virtutem, separationẽ quandam, & seditionẽ inter vos nõ debet efficere. Dico autem hæc non tanquàm cogens vos omnibus modis huic satis optimæ & qualiscumq́ sit consentire quæstioni: potest enim & honor Cõcilij à vobis integer custodiri, & vna atq́ eadem omnibus communio conseruari, licet aliqua in vobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neque vna in vobis natura versatur, aut voluntas vna cognoscitur. De diuina siquidem prouidentia vna quædam in vobis sit fides, vna prouidentia, vnus Deo sensus. Quæ verò pro his friuolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in vnam sententiam colligantur, manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate seruata. Communis autem charitatis præcipuum sacramentum, & veritatis fides, & honor, circa Deum atque religionem Legis, apud nos incõcussè permaneat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atque gratia, reddite vniuerso populo vestros amplexus, vosq́ ipsos velut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscite : Suauiores enim crebrò sunt amicitiæ, post inimicitiarum causas ad concordiam restitutæ : Reddite ergo mihi tranquillos dies, noctesq́ securas, vt quædam iucunditas puri luminis & vitæ iam quietæ apud me lætitia conseruetur, si non fuerit neceßitas ingemendi, & semper lachrymis ingrauari, & neque sæculum libenter ferre videndi. Dei namque populos: id est, consamulos meos sic iniusta, & noxia vestri contentione diuisos congregari iam tempus est: Vt autem huiusmodi tristitiæ meæ magnitudinem sentiatis, audite : Pridem veniens ad Nicomediensem ciuitatem, repentè ad orientem pergere festinabãt: Cumq́ ad vos tenderem, & plurima iam parte vobiscum essem, huius rei nuncio sum retentus, ne oculis videre compellerer, quæ impoßibile iudicabam ad sensum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iam mihi per vestram concordiam orientis vias, quas contentione clausistis alterutra. velociterq́ mihi concedite, vosq́ ipsos & alios vniuersos populos videre lætos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem fauorabilibus eloquijs Deo persoluere.

PAVLI RICII,
DE COELESTI AGRICVLTVRA
LIBER IIII.

Qui etiam PORTA LVCIS in alia editione ab Authore inscribitur.

QVARTI VOLVMINIS PRÆFATIO.

APTATO, & repastinato iam inculto, & squalido philosophantium agro, sterili insuper & petroso iuniorum Iudæorum fundo refecto, ac senticoso quorundam aberrantium fidelium campo tribulis & zizanijs purgato, reliquum est, ut modò ad fœcundum, deuotorum fidei, irrigandum & locupletandum agrum accedam. Irrigabitur autem locupletiùs ager iste, cùm diligentiori cura, & studio coaptatus fuerit, supercœlestium aquarum scaturigini: coaptabitur uerò exquisitiùs, cùm externi operis factor, cuncta in hoc arido, & mortali solo non secundum terrenum sensum & literam, quæ perimit, uerùm spiritali & mystica intelligentia peregerit. Litera namq; (quia auertit & distrahit à cœlesti uita) occidit: Spiritus autem (inquit Apostolus) uiuificat, animumq́; restituit sempiternæ uitæ origini. Quò igitur maiori diligentia, & sedulitate quis mentem exercet in superis, & illic refigit intuitum, eò fusius stillant, & irrigant superna fluenta, datq; largiter cœlestis Agricola Deus incrementũ. Hanc autem assiduam meditationem & stabilitatem, seu permanentiam mentis in superis (quemadmodum primo & tertio Volumine latiùs exposui) peragere nescit fragilis & terrena mortalium conditio, nisi in his carnis operibus (sine quibus uita, & societas humana stare & custodiri nequit) quasi in tenui quodã simulachro, & umbrosa archetypi imagine, supercœlestia prospiciat exemplaria, atq; iugi cogitatione æternæ Legis mandata contempletur: Alioquin seiungunt & distrahunt animum terrena hæc opera à supercœlestium aquarum riuulis, & ab ipsa æternitatis origine. Iuxta illud Iacobi: Qui autem perspexerit in Lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Iacob. 2.
Facti igitur & externi operis beatitudo ex hoc maximè (si consyderas) pendet, quòd operis factor (quasi speculi inspector) exemplarem, & perfectæ libertatis prospicit Legem, & in ea manet, quam Apostolus ad Galatas per allegoriam seu Cabalã Cap. 4.
cœleste testamentum, & liberam uocat matrem nostram, quæ sursum est Ierusalem. Si ergo factor operis illam perfectæ libertatis Legem, cuius umbram (ut ad Hebræos scribitur) habet Lex ista mandatorum, minùs perspexerit, neq; in ea permanserit, infœlix nimirum & miser operator in facto suo erit: qui enim non ponit Deum) ut Psaltes admonuit) in conspectu suo, & à dextris suis semper, illius mox animus labitur, tenditq; in præceps & corruit. Propterea omne (inquit ueritatis Præco) quodcumq; facitis in uerbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi, Coloss. 4.
facite. Et Apostolus 2. Corinth. 10. In carne ambulantes, non secundum carnem militemus, & operemur. 2. Corint. 10.
Hæc autẽ perficere & docere optimè nouerunt allegorizantes, qui singula externa opera, immò & uniuersa sacri eloquij uerba & elementa referunt tolluntq; ad superos, ita ut per hanc operandi & contemplandi Legem, quasi per cœlestes ligones, & uomeres seipsum uigil agri colonus de siccaneo aridoq; hoc solo, effodiat, & eruat, & ad supercœlestium aquarum riuulos atq; fluenta transplãtet, unde locupletiùs fructum suo tempore promat, eiusq; folia (ut canit Psaltes) non computrescant, & quicquid faciet prosperetur. Nos igitur ad rectam, & clariorem huius dogmatis intelligentiam, quartum hoc de Cœlesti Agricultura Volumen confecimus, quò fidei & arcanæ ueritatis studiosus fœcundum agrum suum diligentiùs colere, uberioremq; fructum proferre, & facto ac opere explere queat, iuuante & dante incrementum Cœlesti Agricola Deo, cui sit gloria & benedictio in sæcula.

Duo itaq; præsens hoc Volumen complectitur. Primò introductorium proponit, quo neglecto nemo ad ueram & arcanam Cabaleorum seu allegorizantium dogmatis agnitionem facilè peruenire poterit: quid enim nomen designet Cabalæ, quæ eius necessitas, & finis, qua etiam ratione hæc alia dogmata antecellat, quis modus docendi & ordo, quæ deniq; primariæ eius sint partes, planè ostendit. Secundò de sacris nominibus, eorumq; attributis paraphrasim & Epitome subnectit, quod de hallucinantium Iudæorum bibliotheca (uelut splendidissimam facem de cæcutientis tediferi manu) illustratis fidelium mentibus tradendum eripui & compendio perstrinxi, quo facilè patebunt aditus ad sacri eloquij penetralia, diuinorumq; nominum sacramenta, unde quiuis perspicax, & sedulus Christianæ pietatis cultor paruo quidem negocio allegorizantium dogmati initiari, in eoq; proficere, & erudiri poterit, diuina opitulante gratia, & indiuidua Trinitate alma: Cuius sublimi & ineffabili, in quo omne genu flectitur, nomine inuocato, primam huius Voluminis partem aggredimur. Priùs tamen mox sequentem aduersus obtrectatorem Cabalæ orationem, quæ præsenti negocio non parum intelligentiæ luminis affert, præponere hic libuit.

APOLOGETICVS PAVLI RICII ADVERSVS OBTRECTATOREM CABALAE SERMO.

PAVLVS sapiens fidei architectus, & summus uitæ mortalium magister, perquam sedulo & diuino quidem nutu admonuit: Quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus, tollentes lapides offensionis, eósque aptantes ut in structuram sint templi Domini, & membra meretricis, ut membra fiant Christi. Rom. 14. Aberrantes si, & dei oppugnatores per sanam, & eam quæ secundum pietatem est doctrinam redarguendo, semitamq; indicando æternæ salutis. Est autem secundum pietatem omnis doctrina, quæ arcanæ ueritatis, & uitæ sanctimoniæ prestat documenta, atque fidei orthodoxæ uel astruit uel non respuit fundamenta. Quam scilicet doctrinam qui contempserit, atq; oppugnare studuerit, languens (ut Apostolus loquitur) circa quæstiones pugnasque uerborum & conflictationes hominum, mente corruptorum, is utiq; nec Christi, neque Apostolicæ doctrinæ erit auditor, sed templi Domini contaminator, & corruptor humanę salutis. Quum autem inter uniuersa peregrina, & Apocrypha dogmata, nullum sic planè æternæ ueritatis, & uitæ munditiæ tradat documenta, & quod æquè sit congruum pietati orthodoxæ, posśitq; contradicentibus, qui ex circumcisione sunt, resistere, & eos ad claram ueritatis agnitionē perducere, sicut priscorum Allegorizantium eruditio, uocata Cabala, cuius præcipui (hauddubiè) fuēre cultores primi Hebræorum Christi auditorum, & sacram eius doctrinam, atque fidei pietatem amplectentium, æmuli tamen paternæ Legis. Cap. 21. Iuxta illud Actorum: Vides frater, quot millia sunt Iudæorum qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt Legis: Cumq; nullum sit Apocryphorum dogmatum, quod tam scitè, & facile serie omnes mortalium actus, & cogitationes ad superos dirigat, & ad ipsum sempiternum, & incommutabile bonum conuertat, quemadmodum hæc ipsa (uetusta quidem, sed dudum in lucem ędita) Cabaleorum traditio, non iniuria quibusdam sublimi ingenio, probitate, & doctrina uiris: Mirandulano, principi inprimis sapientiæ unico nostri æui oraculo: Deinde Capnioni, fide, honestate, & uaria eruditione insigni, nonnihil huius dogmatis fidelibus, & syncera mente Christianis aperire placuit, necnon & mihi tanquam nouisśimo operario & minimo membrorum corporis Christi, ut doctrina Saluatoris nostri (secundum Apostoli documentum) honoretur in omnibus, etiam apud incredulos, qui ex circumcisione sunt, uisum erat aliquid in huius dogmatis Isagogen, cōscribere, eiusqúe epithoma in Latinum mutare eloquium. Hanc autem quum à quodam sacrarum literarum & Theologicæ sapientiæ Magistro Hohenstrato, contentiosis, & friuolis uerborum quæstiunculis inhærente, tum sordidè, tum etiam ignominiosè lacesśi, & ueluti ludicram perfidiam prædicari acceperim, quo sacri eloquij arcana, & solida Christianæ pietatis testimonia prophanare, optimorumqúe uirorum piam doctrinam, fidemq; synceram execrabili perfidiæ nota tangere non dubitat: non potui penè cohibere spiritum, nec linguæ aut calami cōtinere silentium, quin in criminosam hominis, irritamqúe censuram breuiusculam hanc texerem orationem, per quàm syncerus & perspicax rerum arcanarum indagator planè dijudicet, quàm incō syderatē & petulāter Cabaleorum seu allegorizantium dogma homo iste accuset, & præcipiti sententia condemnet. Quanta enim, & quàm solida ueritatis fidei testimonia præbeat hoc Cabaleorum dogma, facilè uidere licet cuique amplisśima illorum Volumina tractanti. Ea siquidem non obscurè Trinitatis in unitate enunciant sacramentum, de Patre, Filio, & Spiritu, de unigeniti

geniti generatione æterna, de peccato originis, quo mors intrauit in orbem, de redemptione per pafsionem & fanguinem Mefsiæ, de eius refurrectione, de Virgine cœli Regina alma, de Myftico Ecclefiæ corpore, quod fancti templum funt Dei, & membra Chrifti, de Iudicio & mundi confummatione, de pœnitentia & peccatorum remifsione, de mortuorum refurrectione, de dono prophetiæ, fcientiæ & fapientiæ, de Allegoria, & fpiritali facri eloquij fenfu, quo Cabala ipfa non modò uerba & fingula uerborum elementa, fed apices, puncta, & quæcꝫ illis adiecta, ad fublimia & diuina tollit oracula. Vnde afsidua meditatione exercetur & ftabilitur mens humana in fuperis. De linguarum infuper & curationum uirtute, de angelica hierarchia, de mundis & immundis fpiritibus, tradit documenta. Et hoc quidem peragit Cabaleus tribus uarijsꝗ confyderandi modis, quos qui dijudicare & difcernere nequeunt, inextricabilibus fanè ambiguitatũ & errorum fefe implicant nodis. Quorum unus confyderandi modus eft, quem uerborum contextus & literalis intelligentia expoftulat. Alius quem allegoriæ typus depofcit: Alius, quem prophetandi atque inhærendi fuperis æmulatio requirit: Primo puta Genefis capite, literæ uerborumꝗ contextus rationem caufamꝗ exigit inquirendam, quare in primordij operibus nufquam commemoratũ fit ipfum incommunicabile nomen tetragrammaton, aut quoduis fanctorum nominum, præter illud, quod & creaturis communicari folet, nomen Elohim, quod bis & trigefies in illis primordij operibus feorfum repetitum legimus, cùm tamen creatio opus fit folius creatoris Dei, cui proprium eft incommunicabile nomen tetragrammaton. Vbi uerò fecundo capite, cœli & terræ generationem refumit, tetragrammaton nomen prænectit nomini Elohim. Iftæ (inquiens) funt generationes cœli & terræ, quando creatæ funt in die, quo fecit tetragrammaton Deus, Elohim, cœlum & terram, & fic deinceps toto fecundo & tertio Genef. capite, duo facra hæc nomina proferuntur in unum. Et licet utrumque eandem, & fummæ fimplicitatis effentiam defignet, non tamen eandem effentiæ rationem, eandémue humanæ intelligentiæ conditionem enunciant; quemadmodum hanc ipfam incomprehenfibili unitate effentiam indicat nomen El fadai (id eft Deus) qui fatis, fiue omnipotens, eandem & tetragrammaton nomen oftendit: in uno tamen nomen El fadai innotuit Patriarchis, quos latuit in nomine tetragrammaton, iuxta illud Exodi: Apparui Abrahæ, Ifaac, & Iacob in El fadai, nomen meum tetragrammaton (dictum & pronunciatum Adonai) non indicaui, rectiùs non cognitus fui eis. Pari utique Lege de fingulis facrorum Dei nominum iudicandũ, quod caufa fcrutanda fit qua Propheta nunc explicet nomẽ *EHEIE*, nunc nomen Ioh, fæpiùs inuocat *TETRAGRAMMATON* cum punctis *ADONAI*, nonnunquã cum punctis Elohim: Iuxta illud Mofis: Dixit Abraham, Adonai, Elohim (Domine Deus) quid dabis mihi? Multoties infuper ad unum impetrandum uotum orat nomine El, ad aliud nomine Elohim, ad illud Zeuaos, ad iftud Sadai, & nomine Adonai. Horũ fimiliumꝗ difcriminum rationes, caufasꝗ petendas fore nullus quidẽ idoneus facri eloquij fcrutator ignorauerit. Quandoquidẽ & hi qui phyfica corpora, fenfibiliumꝗ rerum naturas contemplantur, fingulas in his portiunculas, & minima quæꝗ eorũ fcrutantur fynthomata, & rationes caufasꝗ pafsim requirũt. Vnde longè accuratiori diligentię ftudio facri, & perpetuò diuinę menti infcripti eloquij, infpiciendæ funt partes earumꝗ dictiones, & fingula difcernenda funt elementa. At præter literæ fenfum dari in fingulis Prophetarum eloqūjs fpiritalem intellectum ratio ipfa demonftrat. Primùm enim ex Lege habemus ut Deo adhęreamus. Nemo aũt poteft Deo exactè adhærere, nifi perfectè Deũ, id eft, omnia opera eius perfectè cognofcat. Ex Lege igitur omnia opera Dei cognofcimus: quod quia literali fenfu non fit: Ergo neceffe eft preter eum ad-

Cap. 6.

huc alium Allegoricum esse reliquum. Deinde omnia Prophetarum oracula ab æterno sunt diuinæ menti inscripta. Prophetę enim (ut primo de libero arbitrio Augustino placuit) legunt de libro uitę. Constat autē ea, quæ insunt libro uitę nō esse mortali uoce prolata, aut stylo cōscripta humano, ut quæ sint perpetuæ corruptioni, temporisq; & loci mutationi obnoxia, sed illius libri scripta quædā sunt paradigmata, atq; ideæ, quę caducis his uocibus, literisq;, ueluti exemplaria, & sempiternæ rationes diuinæ menti inscriptæ respondēt, quibus Allegorizans Cabaleus, & spiritalis sacri eloquij contemplator maximè inuigilat, & circa illas uniuersum eius negotium studiumq; uertitur: quod planè ad Gala. Apostolus docuit, duo per allegoriam enuncians testamenta, quorū unum traditū est in monte Synai, qui terrestri & seruili iunctus est Ierusalem: alterum datum in monte sancto, iuncto ei, quæ sursum & libera est mater nostra, Ierusalē. Et idipsum Apostoli mysterium multis in locis recēsent Cabalei, à cuius uera intelligētia procul nimirū sunt omnes prophani. Constat igitur prȩter Legis literalē sensum esse alium Allegoricū, uel Cabalisticum, cuius literalis sensus est ueluti imago. Literalis enim sensus est loci & temporis conditionibus implicatus: sed Allegoricus & Cabalisticus ad ęterna sine omni temporis aut loci cōditione pertinet. Ad literalem uerò & allegoricā sacrarum literarū intelligentiam tertium accedit cōtemplandi genus, practicā magis quā theoricam actionē prȩstans, qua phantasia, ratio, & mēs pro suo cuiusq; modo adhæreāt superis, per quā adhæsionem donū Prophetiæ, linguarū & curationum uirtus, interpretationis, scientiæ & sapientiæ spiritus uaria distributione infunditur. Secundū quod alij, alijq; unū magis quā aliud donorū respectent, ipsumq; emulentur. Iuxta illud Apostoli: Emulamini charismata meliora: loqui autē linguis, nolite prohibere. Humanæ autem mentis cū superis adhæsio adhȩrentium puritatē, & eorum cū æterna (cui adhærent) ueritate symbolum & concinnitatē requirit, quod efficere nituntur Cabalei, & hi, quos filios Prophetarū Scriptura appellat: sacras meditando literas, earū uidelicet contemplādo numerū, figuram, positionē, permutationem, combinationē, & id genus, eaq; referendo & tollendo ad superos, & ad æternę ueritatis sacramēta: Non quod Cabaleus eiuscemodi interpretamēta ubiq; ad amussim Prophetarū & sacri eloquij intellectū fuisse, uel esse existimet, sed hoc unū intendit, ut concinna & reciproca, hac phantasię rationis, & mētis exercitatione, denudentur animi uires à cogitatione terrena, tollāturq; ad superos, illisq; adhȩreāt. Et propterea in hoc (si aduertis) glossematū genere multis modis dissentiunt Cabalei, alijs numerū, alijs figuram, nōnullis positionem, permutationē, ac combinationē multimodè meditantibus, uiresq; animi exercentibus. Vnde perplures iuniorum, nō minus Iudæorum, quàm Christifidelium, qui Cabaleorū seu Allegorizantium dogmati student, dum eam, quæ in hoc genere cōtemplandi sita est, uim, minus aduertunt, dissidentem hanc interpretandi Legē admirātur, & multis uarijsq;, & inutilibus quęstiunculis sese inuoluunt, tertium hoc cōtemplandi genus æquiuoca intelligentia accipientes pro secundo & primo, arbitrantes omnia hoc ipso genere meditationis exposita haud secus ad uerū literæ aut allegoriæ intellectū tendere, quàm secundū contemplandi genus & primū. Vbi longè deuiant & aberrant à tramite recto, minimè aduertentes, quod tametsi consona & prorsus necessaria sint singula huius generis inuēta, nō tamen necessarium existimāt Cabalei, ideo in loco literali uel allegorico intellectu sensisse Prophetā. Contemplando (puta) tetragrāmati elemēta: Alij affirmant ipsum iod ideo primā positam esse literarū tetragrammati, quòd indiuisibilē punctum unitatemq; referēdo, indiuiduam summæ unitatis essentiam designet. Alij idcircò hanc primam autumāt: quia decē unitates numero ostēdit, qui scilicet denarius numerus unitas, quædā est, totum numerorū ambitum uirtute cōplectens, principium

cipium & finem: Alij propterea primum inter tetragrammati elementa poni preſumũt,quo tenui ſuo cacumine, & uix ſenſu percepto apice,quaſi indiuiduam & incõprehenſibilem, diuinã eſſentiã denũciet. Denarius uerò elemẽti numerus decẽ ſephiros,tres ſcilicet diuinæ eſſentię perſonas,& ſeptem ſancti Spiritus dona inſinuet.Hęc horũq; ſimilia,licet cõperta & ſolidę ſint ueritatis ſacramenta, ſumma ſiquidẽ unitate & ſimplicitate eſſe diuinã eſſentiam,principium & finẽ, incomprehenſibilẽ trinamq; perſonis, & dona ſpiritus dari ſit neceſſe,non tamẽ prorſus neceſſarium arbitrantur per ipſum iod, hæc præcipuè docere & inſinuare uoluiſſe Prophetã. Simili modo de alijs huius generis meditationibus iudicandũ, quo nõ ad literæ, uel allegorię intelligentiam, ſed ſolũ exercendi,ſeu aptandi animi, ſuperisq; adhærẽdi cupidine excogitãtur.Qui igitur triforme hoc,cui innituntur Cabalei,genus cõtemplandi Scripturas attendit,& ea quę in his fidei orthodoxæ præbentur teſtimonia,ac ſaluberrima uitę bonorumq; morũ documenta cõſyderat,& doctrinam Saluatoris noſtri in omnibus(Apoſtoli iuſſu)ædificari & honorari deſyderat,minimè profectò ludicrum, perfidumq; eiuſcemodi Cabaleorum dogma præſumet,ſed celebri potiùs laude preconioq; extollet, & tanquã pietatis doctrinã amplexabitur & fouebit,quę ad hoc unũ tendit,ut mortalium animos,à prętereuntibus huius caduci orbis umbraculis, ad cœleſtia & immortalia numina tollat,iterq; pandat æternę ſalutis.Ea uerò quibus rigidus ille & atrox Cabalæ oppugnator,id dogmatis retundere,& perfidũ perſuadere molitur,quã incõſyderata,& uiro ſapienti indigna ſint,facilè eſt cognoſcere inſpicienti. Vt autem perplura inania,quæ uir iſte in ſuis,de Cabaliſtica(ut ipſe effutit)perfidia commenticijs ad ignominiam & confuſionẽ Cabaleorum cõmemorat, reticeſcam,ne friuolis,minusq; frugiferis lectiunculis,benignas Lectoris aures occupem, tria dũtaxat, quibus ipſe potiſsimũ in epiſtolari ſua ad pontificem maximum Leonem X. præfatione in Cabalam ueluti blaſphemam hæreſim, & ludicram perfidiam confutandã innititur,in medium proferẽda ſtatui,quæ quum uana & irrita eſſe reuicerimus,planè de aliorum eius argumẽtorum nullitate erit iudicandum.Primum igitur uir iſte erroneum enumerat, quod Habel,Abraham,Iſaac,Dauid,necnon & alij quidã ante diluuium Patres,ſeipſos,aut aliquẽ de ſua propagine,uirili & fœmineo ſemine natũ,exhiberi cogitauerint, mũdi reſtauratorẽ. Secundũ,quod primò parenti poſt ruinam & lapſum magis quã antea diuinitùs facta ſit reuelatio, quodq; in eo facto iam præuaricatore magis ſplenduerit gratiæ lumen, quam dum ageret innocentem. Tertium, quòd Adam & Eua mutua exarſerint prurigine, geniali oppleti cupidine, quæ quidẽ ſubita,& brutalis prurigo magis pecudibus accommodanda fuiſſet, quã hominibus adhuc in ſtatu innocentiæ perfectis.Hęc ſunt, quibus maximè uir ille Cabalam ipſam ludicram & blaſphemam quandam heresim conuincere ſatagit, quæ quantum & re ipſa,& argumentandi forma delinquant, ex ſequentibus planè perſpicere licet. Nec parùm mihi ſubit admirationis, quánam confidentia & præſumptione quis adeò præcipiti ſententia cenſere,& intrepidè id condemnare non dubitet,cuius non modò fundamenta, ſed & uim uocis uerbiq; ignorat, quum nullus unquam fuerit fidelium, qui huius dogmatis prima duntaxat rudimenta attigerit, quin eam tanquam piam, arcanam, & orthodoxæ fidei concinnam doctrinam coleret & ueneraretur: ſolum habuit obtrectationis authorem inſcitiam, & tumidam arcanæ ueritatis ignorantiam. Quòd autem iſte Cabalæomaſtix in ipſa argumentandi forma exorbitet, ex eo facilè conſtat, quod tametſi tria commemorata, aliaqúe ſimilia Cabalæi documenta erronea & ludicra dixerimus, & Capnionis Cabalam nonnihil perperam (quod minimè dixerim) dictitaſſe, admiſerimus, non tamen exinde reuincere fas eſt, Cabaleorum dogma ludicram dici perfidiam, peſtilenteſqúe errores

errores dissеminantem: quemadmodum execrabile, & nefandum esset argumentari ex eo, quod Petri Lombardi sententiarum liber (circa quem ueluti cardinem uniuersa iuniorũ Theologorum machina uertitur) in multis à uero & communi Theologorum placito declinet: propterea sententiarum uolumina, & Theologorum dogmata erronea esse oportere: sic utiqꝫ rudis & æquiuocationis cauillatio est, dicere ludicram esse perfidiam Cabalam, quod aliquis scriptorum Cabalæ nonnulla dissona ueritati erratáue enunciet. Erronea enim Cabala, non est Cabala, quemadmodum nec falsum sapientiam, sapientiam appellare fas est. Quod autem obtrectator ille, non modò falsè syllogizet, sed & falsa assumat, in promptu est intelligenti. Præsumit enim blasphemam esse heresim alicui sanctorũ Patrum, & Prophetarũ, qui ante incarnationis tempora floruerunt, aliquid ignorantiæ circa fidei penetralia impingere, quæ quàm falsa & uana sit præsumptio nullus sapientum Theologorum ignorat: qui (ut secundo Volumine cõ memorauimus) unanimes sentiunt, quod ante Christi Domini in carne præsentiam, nec angelis quidẽ ministrãtibus, per quos diuinorum ad nos radius diffunditur, cognitum fuerit, dearticulatum incarnationis sacramentum tantum abest ut sanctis Patribus & Prophetis, iuxta illud Apostoli: In alijs generationibus non est agnitũ mysterium Christi, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis & Prophetis. Si enim primæui sanctorum exactè cognouissent, fidei & incarnationis sacramẽta, modúmue nascendi Saluatoris de Virgine, incuriæ profectò & ingratitudinis uitio dandum esset illorum silentium, & quod eam ueritatem, qua & redemptio & salus sempiterna pendet hominũ, adeò obscura & ancipiti sententia protulissent, & non potiùs enucleatè planeqꝫ cognita enucleatius palamqꝫ docuissent, & de tanto opinionũ & hæresum discrimine eruissent pauperes & miserandos filios Heuæ, cùm tamen diuina misericordia omnes homines uelit saluos fieri, & ad ueritatis agnitionẽ peruenire. Minimus namqꝫ discipulorum Christi Domini, postquam spiritus paracletus effulserit, clariori intelligentia diuina penetrauit oracula, quam ipsi uaticinij authores Prophetæ, & qui à primordio fuerunt sancti: Ante enim Christi & sancti Spiritus præsentiam erat (ut Esaias loquitur) uisio omnium, sicut uerba libri signati, quasi clausi, inquit Daniel, sunt signatiqꝫ sermones usqꝫ ad præfinitum tempus: iuxta illud Ioannis cap. 20. Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportuit eum à mortuis resurgere. Et illud Lucæ 24. tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas: Paracletus enim spiritus (ut scribit Ioan.) quẽ mittit Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia. Vnde Diuus Gregorius tẽporis incremento creuisse sanctorum scientiam affirmat, & quò longius abfuerint à Saluatoris aduentu, eò minus sacramenta percepisse salutis. Ideò septimo de Ciuitate Dei Augustinus multos asseruit, uerba prædixisse de incarnationis mysterio, quod ipsi tamen minimè futurum cognouerint. Nullus enim sanctorum patrum, tametsi non clarè perspexerit singula resurrectionis sacramenta, nil tamen horum habuit contemptui. Aliud enim est diminutè, aliud perperam cogitare de re, eò quòd diminuta credulitas ueritatem non excludit, quod tamen facit falsa opinio. Non enim perperam cogitat, qui credit mundi dari restauratorem per passionem & sanguinem innocentis, non cogitando modum eius nascentiæ de Virgine: falsum uerò & ad interitum credit, qui eius nascentiam de Virgine respuit, & planè contemnit. Quibus omnibus conspectis, facilè erit intelligere, illum nulla in parte hæresim pestilentémue errorem committere, qui asserit: Habel, Isaac, aliosqꝫ sanctorum, ante uerbi incarnationem cogitasse sese, aut alium quemuis sua propagine, & sanguineo semine natum, mundi exhibiturum restauratorem, non consyderando neque intelligendo incarnationis & redemptionis modum. Secundum uerò, quo atrox ille oppugnator Cabaleorum traditionem accusat,

Ephes. 3.

Cap. 12.
Ioan. cap. 20.
Luc. cap. 24.

ſat,uidelicet quòd clarior & amplior fuerit reuelatio in Adam iàm facto prę-uaricatore, quàm dum ageret innocentem, prorſus commentitium eſt, & à Cabaleorum mente protinùs alienum, uno ore aſſerentium, prothoplaſten innocentem, longè ſublimiori donatum fuiſſe lumine intelligentiæ, quàm exinde commiſſo delicto: iuxta illud Hegiga: Adam ab uno ad alterum mũ-di pertigit extremum,qui cũ egerit præuaricatorem,factus eſt minor.Et illud Principis Cabaleorũ Simonis,Geneſ. 3. ubi legitur:Et aperti ſunt oculi am-borum,& cognouerunt ſe eſſe nudos:Aperti,inquit,ſunt ad cognoſcendum ſibi antea incognita mala ſæculi, quæ cũ cognouiſſent, & ſeſe perſpicatiores ad mali apprehenſionem animaduertiſſent, continuò culpam agnouerunt delicti,ex eo,quòd ſupernum, qui in eis effulſerat ſplendorem iam amiſerint nudi derelicti. Hæc Rabi Simon. Idem Gerundinus Moſes,idipſum diuinæ ordinationis probant Volumina: Menahemi quoq; in Pentateuchum com-mẽtaria,& omnium Cabaleorum ſentit authoritas:Nec doctiſsimi Capnio-nis cabala, ſuo uerborum cõtextu id ſonare uidetur, quod obtrectator effin-git. Tertium autem quod inter peſtilentes errores, & blaſphemas hæreſes e-numerat,quod Adam & Eua mutua exarſerint prurigine,geniali oppleti cu-pidine, aſſerens hoc pecudibus magis conuenire quàm hominibus adhuc in ſtatu innocentiæ perfectis. Quis obſecro tam inconſyderatus,& rudis ſacra-rum literarum contemplator, qui reſpuat, nedum inter blaſphemas hæreſes collocandum exiſtimet, Adam & Euam in ſtatu innocentiæ cunctis affecti-bus,per ſe humanam naturã concomitantibus,& quibuſcumq; moderatis & inditis natura illecebris fuiſſe obnoxios, quandoquidẽ & ipſe mundi reſtau-rator Deus & homo Chriſtus Dominus,triſtitiã & gaudiũ, ſomnũ, uigilias, ſitim,eſuriem, & quicquid humanæ naturæ conditionẽ conſequitur, cũ co-aſſumpto corpore perpeti uoluerit. Quũ non magis danda ſit turpitudini & uitio moderata genitalium prurigo ad propagandũ,quàm atrę bilis prurigo (eſuries dicta)in uentriculi orificio ad manducandũ,uel aridi humoris pruri-go(quã ſitim appellamus)ad bibendũ.Motus ſiquidẽ naturæ,qui nõ uolun-tatis reguntur imperio,nil arguunt criminis,uel maximè quidẽ temperato in corpore,quo nihil appetitur,niſi quod naturæ ordo poſtulat.Talis enim na-tura(ut Sapiens medicorum loquitur)præceptore non indiget, quantitatem oblationis metiente: Optima enim inquit natura tantum appetit, quantum digerere poteſt:pari Lege de propagationis actu iudicandum,in ſtatu namq; innocentiæ non afficiebantur prurigine propagandi, niſi debita ſeminis co-ctura & quãtitate, atq; tẽpore,id poſcente, & recto rationis moderamine cõ-comitãte: Nec Auguſtini neq; Hieronymi,quã in medium producit authori-tas,huic noſtræ aſſertioni ulla in parte præiudicat:hi enim cũ docent,q; primi homines, ſine ardore in paradiſo ſeminauerint, & ita genitalibus imperaue-rint ad propagandũ, ſicut pedibus ad ambulandũ, audiendũ eſt,de exteriore pudendorũ titillatione, & aptatione ad coniugale opus, quod nõ abſq; uo-luntatis imperio fieri debuiſſe iudicant.Quin aũt natura interius(habito iam cõdecenti ſeminis temperamẽto)affecta fuiſſet moderato aliquo incitamẽto & propagationis ardore,minimè putant alienũ, ſicut & natura, & rerũ ordo idipſum oſtendit:quemadmodum enim cibus nõ ſumitur,niſi uoluntate im-perante:recta autem & conſulta uoluntas hoc minimè imperat,niſi exactam prioris cibi concoctionẽ pręſenſerit,quod utiq; neſciret uolũtas, niſi idipſum denunciaret per ſenſum famemq; uis naturæ. Eodem quidem modo nec pu-denda in illo innocentiæ ſtatu aptaſſent ſe ad coniugale opus, abſq; uolunta-tis imperio. Voluntas aũt minimè imperaſſet,niſi id prius debita ſeminis ex-petiſſet cõcoctio. Hoc aũt nequaquã percepiſſet uolũtas,niſi aliquo interiùs naturę incitamẽto percepto. Ad hunc itaq; ſenſum,dicere Adam in paradiſo geniali affectum fuiſſe prurigine, nil derogat ſtatui illi innocentiæ: nec ſacri

eloquij

eloquij, ſanctorumq́ traditioni id ulla in parte refragari uidetur: Alia perplura Cabaleorum dicta uir Cabalæmaſtix calumniatur, & tanquam anilia deliramenta ſubſannat, de quibus eadem Lege, ut de prioribus perſpicax Lector facile diiudicare poterit: Nec ociũ quod alijs, magisq́ frugiferis ſtudijs ſuppedito, ampliorem hac in re orationem patitur, proinde hic finem dicendi facio, inuiſibili & immortali ſæculorum Regi ſit laus, gloria & honor.

INTRODVCTORIA THEOREMATA CABALAE.

I. CAbala ea facultas dicitur, quæ diuinarum humanarumq́ rerum arcana, per Moſaicæ Legis typum Allegorico ſenſu inſinuat, quem quidem inſinuandi modum: quia nullo rationis diſcurſu nec calamo, ſed auditu & fide tantùm recipitur: Cabalam (id eſt, receptionem) appellare libuit.

II. Typum hunc latitare in Lege, ipſa Legislatoris, pariter & ſuſceptoris conditio demonſtrat.

III. Legis namq́ lator, qui eſt uniuerſorum conditor Deus, cùm æternus ſit, & undiq́ immutabilis, ideo ſempiternũ & immutabile ſit eius eloquiũ oportet.

IIII. Eloquium uerò Legis per Moſem traditæ, & Iudæorum multitudini promulgatę, cũ uiciſsitudini, uarijsq́ mutationis modis obnoxium ſit, aliã & lõgè quidem diuerſam eſſe Legẽ Moſis, à ſuperna & uera Dei Lege neceſſe eſt.

V. Quapropter æternã illam Dei Legẽ, ueluti archetypum, atq́ ideam ex iſta mandatorum Lege tanquam ex umbroſa quadã imagine conijcere oportet.

VI. Legis autem ſuſceptor homo, cũ paruus mundus ad uniuerſi habitũ adq́ imaginem & ſimilitudinẽ Dei factus ſit, ideò perfectio & ſalus eius requirit, ut magnum mundum & conditorem ſuum facto opereq́ referat & imitetur.

VII. Imitabitur autem, ſi conformi & ſimili Lege actus ſuos moderetur, qua regitur orbis, & per quam ipſe rerum opifex condidit, & gubernat uniuerſa.

VIII. Quemadmodum igitur paruus mundus homo, ſummi conditoris & uniuerſi orbis ſimulachrum, atque imaginem deſignat: ſic condecens eſt, ut eiuſdem mycrocoſmi Lex, æternam magni mundi Legem denunciet, quod non aliunde quàm per allegoriam & myſticam intelligentiam ſeu Cabalam tradi, & doceri in Lege potuit.

IX. Hoc Cabaleorum dogma, tametſi ex iuniorum Iudæorum inſcitia, & mentis hebetudine incompoſitum, & quaſi uetuſta quadam rubigine iaceat: id tamen in ſe multorum allegorizantium traditionem, autoritate, eruditione, tum etiam facilitate aptandi mortalium animum ad cœlorum regna, ſuperat & longè antecellit.

X. Auctoritate quidem ex eo, quòd Moſes quemadmodum primus erat diuinæ Legis pronunciator: ſic & eiuſdem (hauddubiè) arcanæ intelligentiæ explanator, qui cũ fuerit omnium Prophetarum maximus, conſtat illius autoritatem, aliorum allegorizantium traditioni longo eſſe anteponendam.

XI. Eruditione quoque præcellit, ex eo quòd uniuerſa & ſingula diuinarum humanarumq́ rerum primordia, ac elementa conſyderat, eaq́ ſenſim nectit, & ſuo ordine pandit, quod hactenus à nullo allegorizantium interpretum ita exactè traditum cognouimus.

XII. Facilitate etiam aptandi ad cœlorum regna: quia uiam aperit, & ſemitam monſtrat, qua ille qui cœleſtem uitam deſyderat, abſque anxia, uaga, & titubante rationis indagine, ſeſe conformem reddat ſuperum naturæ, & indiuiduæ Trinitatis imagini.

XIII. Huius dogmatis, pars una theoretica, quæ ſpeculabilium rerum penetralia conſyderat: pars altera actuoſa, quæ animum & corporis uires pro ſpiritalibus donis, & huius uitæ commodis impetrandis adaptat.

XIIII. Theoretica (quemadmodum & reliqua doctrinarum genera) altiora per ima, & latentia, per notiora nobis denunciat.

Notiora

Notiora sunt ea, quæ claro & afsiduo experimento in nobisipsis deprehen- *XV.*
dimus: unde uniuersa Legis mandata numero & proportione, humanę compaginis partibus ad amussim respondere conspicimus.

Homo enim cùm trinus, & longo quidem ab inuicem interuallo atq; discri *XVI.*
mine consistat, uidelicet archetypus, cœlestis ac terrenus, horũ quemlibet Lex ipsa perplanè adumbrat.

Nam quemadmodum quiuis horum hominum ex mare & fœmina con- *XVII.*
stat, sic & Lex marem (suo modo) & fœminam complectitur.

In Lege masculi uices gerũt priora quatuor pentateuchi Volumina: Quin- *XVIII.*
tum uero Volumen Deuteronomium fœminæ typum insinuat.

Terreni hominis marem & fœminam, effigie & operationum uarietate sen *XIX.*
sus dijudicat, unde per similem actuum habitudinem ad aliorum duorum hominum partium appellationem & cognitionem altißimi ascendimus.

Cœlestis hominis marem refert, splendidior machina cœli: fœminam uerò *XX.*
lunaris globus cum elementari fabrica, uisceribusq; in ea contentis.

Archetypi hominis mas est, sublimis angelorum chorus: eius uerò fœmina *XXI.*
est regina, seu militia cœli, quàm animasticum ordinem nuncupare libuit.

Si cuiusq; horum hominum marem & fœminã seorsum inspicias, utrumq; *XXII.*
nouem præcipuis membris conflari reperies. Si uerò marem cum fœmina, & hanc cum mare uti unũ (quemadmodum reipsa sunt) cõsyderas, tunc quẽlibet horum hominum (sicut & Legem ipsam, atq; sacratißima Dei nomina) decem potioribus membris compaginari planè perpendes.

Potiora & sempiterna Legis membra sunt decem, perpetuò obseruanda *XXIII.*
mandata decalogi.

Terreni hominis membra, quæ & speciem perpetuant, & indiuiduum con *XXIIII.*
seruant, quoq; decem enumerãt, uidelicet cerebrum, pulmo, cor, stomachus, epar, fel, splen, ren, genitale, matrix cum annexis.

Sic & primaria cœlestis hominis membra decem annunciant, intellectua- *XXV.*
le, seu Empyreum cœlum, mobile primum, firmamentum, Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, Lunam cum uisceribus suo orbe contentis.

Archetypi hominis membra decẽ sunt ordines angelorum, quos Hebrai- *XXVI.*
co uocabulo appellant Haias Hakadesch, offanim, Erelim, Hasmalim, Seraphim, Malachim, Elohim, Bene elohim, Cherubim. Sacra uerò Theologorum schola hos ordines uocat, Seraphim, Cherubim, thronos, dominationes, uirtutes, potestates, principatus, archangelos, angelosq;. Decimus uerò ordo est, quem Cabalei unà cum pluribus priscorum Theologorum, atq; Peripateticorum sapientũ animasticum dicunt, & Hebræa uoce Ischim (hoc est uiros) cognominant.

Cunctæ deniq; hic expositę decades, à decem sanctißimis, exemplaribusq; *XXVII.*
Dei nominibus ducũt originem, ad eaq; respiciunt, & tendunt uniuersa, hoc est, Eheie, Iah, Tetragrammaton prolatum Elohim, El, Eloha, Elohim Tetragrammaton Zeuaos, Elohim Zeuaos, Schadai, Aedonai.

Eiuscemodi decem Dei nomina, decem sephiros (id est, numerationes) uo- *XXVIII.*
cant Cabalei, quarum singulis uaria attribuunt cognomenta, de quibus nonnulla exempli & clarioris intelligentiæ causa hìc in medium profero.

Primæ Sephiræ adscribitur nomen Eheie, supremum diadema, priuatio, *XXIX.*
pater, mens.

Secundæ, adscribitur nomen Iah, sapientia, primogenitus essentia, informe. *XXX.*

Tertiæ, Tetragrammaton pronunciatum Elohim, prudentia, spiritus Dei, *XXXI.*
Iubileus, tuba magna, formatrix, conuersio, redemptio mundi, uita uenientis sæculi.

Quartæ, El, gratia, magnificentia, dextrum, misericordiæ, aquæ superiores. *XXXII.*

XXXIII. Quintæ, Elohim, fortitudo, iudicium, ſiniſtrum.

XXXIIII. Sextæ, Eloha gloria, linea media, uoluptas, lignum uitæ.

XXXV. Septimæ, adſcribitur Tetragrãmaton Zeuaos, æternum, columna dextra.

XXXVI. Octauæ, Elohim Zeuaos, confeſsio, columna ſiniſtra.

XXXVII. Nonæ, adſcribitur nomen Schadai, fundamentum, iuſtus, Iſraël, Ioſeph, intellectus bonus, ſabbathum, quies, redemptio, fœdus circumciſionis.

XXXVIII. Decimæ, adſcribitur nomen Acdonai, regnum, Eccleſia Iſraël, templum regis, ſponſa, regina cœli, Dei ianua, uirgo Iſraël, regnum domus Dauid, hortus Dauid, & id genus.

XXXIX. Ad hæc deniq; Sphiriſtica decem exemplaria referunt Cabalei ſingula Legis, & ſacri eloquij uerba atq; elementa, adeò ut prudens & ſedulus Scripturarum indagator, hac allegorizandi peritia inſtructus, facilè quidem per literalem ſenſum, quaſi per tenuem quandam imaginem, pedetentim manu duci, & tolli poſsit ad myſticam & ſpiritalem intelligentiam, quemadmodum ex ſubnexo Portarum lucis epithomate, & uarijs Cabaleorum traditionibus planè uidere licet.

XL. Sphiriſtica & exemplaria decem Dei nomina, alia competũt creatori in ſe, ad nullam creaturarum relata: alia eidem competunt, prout creaturam reſpectant: Illa ſunt, ſupremum diadema, ſapientia, atq; prudentia, uel intellectus, uerbum, amor: uel ut nos dicimus, Pater, Filius & Spiritus ſanctus: Hęc uerò, ſunt reliqua poſteriora ſeptẽ: ſeptem ſcilicet dona, quæ extrà uergũt, & ipſum mundi ædificium conſtituunt.

XLI. Sublimiora tria quorum primum Patrem, ſecundum Primogenitum, tertium Dei ſpiritum appellant: ſimplicem & coæqualem, eſſentiæ unitatem oſtendere aſſerunt Cabalei (diuinæ ordinationis compendio dicto Maereches elohus, & ſequenti epitome teſte.) Alia uerò ſeptem ab inuicẽ ſecerni docent, non quòd in mente diuina reipſa diſiuncta ſint, ſed quod in creaturis, in quib. exemplaria illa relucent, ſeptuplex rerum genus ſeiunctim exiſtere, planè dijudicamus. Quemadmodum ediuerſò tria ſenſibilium rerũ primordia nulla cõditione nec ui aliqua inuicem ſeparari & diſiungi poſſe perpendimus.

XLII. Perpendimus enim tria naturalium rerum principia (priuationem, materiam, & formam) longo ſecerni interuallo, quorum tamen nullum ſeiunctim dari, uel exiſtere poſſe, ſed unam eandemq; corpoream naturam conſtituere conijcimus. At corpus ipſum, & elementum, minerale, uegetale, animale, rationale, & intellectuale, unumquodque ſeorſum, & per ſe actum conſiſtere deprehendimus.

XLIII. Eiuſcemodi decem ſphiriſtica exemplaria (ut Gerundinus Rabi Moſes, Rachanates gloſſator, necnon & diuinæ ordinationis compendium pertractant.) Primus Adam quamdiu uoluptatis hortum inhabitat, claro apprehendit intuitu.

XLIIII. Quum uerò ſerpentis, & Heuæ ſtimulo de ligno ſcientiæ boni & mali edat, ramulumq; de radice abtruncet, ac regnum à fundamento ſeparet, tunc de uoluptatis horto ipſe cum uniuerſa ſua propagine exterminatur: unde ſeptem duntaxat inferiorum ſephiros capax relinquitur: ſublimiora uerò tria (quemadmodum Rabi Simeon Portę lucis, & diuinæ ordinationis compendium tradunt) nullus mortalium quouſq; ſerpentis uirus ablatum ſit pertingere, & intueri ualet.

XLV. Virus ſerpentis tollitur, unde & Lex mandatorum euacuatur, quando fit cõuerſio, id quod fit, quando ad priſtinum poſſeſſorem redeunt poſſeſſa, atq; ſeruus ad propriam cognationem reuertitur.

XLVI. Cuncta hæc fiunt, quando ad inuicem canales fiſtulæ reſpondent, & magna Iubilei ſonat tuba.

XLVII. Tuba ſonat cùm peractæ ſint remiſsiones ſeptem, & inde magni ſabbathi

dies, cu-

dies,cuius nullæ sunt uesperæ,sequitur,ut Rabi Moses Gerundensis,& Rabi Simeon & Portarum lucis octauus & diuinæ ordinationis compilatio testantur:& magnus Augustinus,alijq; noui & ueteres Astronomi non negant.

Hæc singula cùm transacta fuerint, tunc mundi restaurator Mesſia Filius Ioseph, Filius Dauid, de Virgine cœli regina, & paradisi porta natus, è mortuis resurgens,saluat,& ignis conflagratione iudicat mundum,mortuos uitæ restituit,sanctorum corpora gloriosa reddit & sempiterna. *XLVIII.*

His deniq; ueluti basi & fundamento theoricum Cabaleorum dogma totum innititur,ad quod mox practica & actuosa pars Cabalæ sequitur. *XLIX.*

Actuosum Cabaleorum dogma(ut rem paucis enunciem) nil aliud intendit,nisi ut mentis conceptus,& phantasiæ simulachra, corporis quoq; gestus (ueluti terrestrium canaliũ orificia)diuinis paradigmatibus, & angelicis cœlestibusq; uirtutibus,tanquam sublimium canalium inuicem orificijs coaptet: unde solers fidei & pietatis cultor,minori sollicitudine & cura,ipsi omniũ bonorum largitori & Patri luminum Deo,adhærere queat,& huius & futuri seculi commoda cum summa uitæ fœlicitate consequi,eisq; potiri ualeat. *L.*

IN PRIMVM THEOREMA APPENDIX.

QVi enim ordinem uniuersi (ut libro directoris tractatu secundo, Aegyptius Rabi Moses tradidit) à sapientibus solum auditione recipere uoluerit,is facilè superstruere poterit. Diuinæ namq; Legis (inquit) sollicitudo est ueridica de Deo & angelorum ordine tradere documenta, & ita hominem erudire,ut uniuersum orbẽ suo ad amusſim ordine deprehendat. Sæpiùs enim Prophetarum sermo, transposito literarum ordine, alijsq; insolitis quibusdam signaculis, grandia quidem sapientiæ arcana designat. Hæc ille. Ex quibus tu collige, quod bipertite recipit & acceptat ueritatis arcana auditor Cabaleus,uno quidem modo,quo firma credulitate suscipit dependentiam & ordinem uniuersi, ita reipsa consistere, sicut sapiens tradit Cabaleus. Alio modo,quo absque ulla hęsitatione acceptat hunc ipsum rerum ordinem Mosen insinuasse,typico sensu Legis: cui adstipulatur Gerundini Rabi Mosis in Genesim auctoritas,à Talmudeis accepta,codice uotorũ (super illud Psalmorum: Et minuisti eum paulò minùs à Dijs) Quinquaginta,inquiens, sunt ianuæ prudentiæ,quę omnes(una dempta) traditę fuerunt Mosi,easq; palam uel signaculis quibusdam Lex ipsa ostendit,quarum sensum nulli licet nisi digno explicare, & quidem solo sermone, nulla scriptione. Hæc Gerundinus. Per ianuas prudentiæ gradus indicat,quibus uniuersus rerum ordo consistit: una uerò,quàm demptam ait,est tertia illa ex sublimioribus sephiros,cui pręcipuè nomen prudentiæ adscribitur,quæ Trinitatem (ut audisti) cum unitate creatoris insinuat. Et ideo hanc penthecosten, atq; incomprehensibilem Trinitatis ianuã, nec ipse maximus quidem Prophetarum Moses penetrare meruit,qui posteriora duntaxat(totum scilicet creaturarum ambitum) perlustrauit,fidelis existens in omni domo eius,non autem in ipso, qui fabricauit eam: ait enim: Videbis posteriora mea,facies autem meæ non uidentur. Quæ autẽ & quales sint eiusmodi quinquaginta ianuæ,seu gradus & limites rerum,nec ipse Gerundinus hoc in loco, nec ullus Cabaleorum palam expresſit. Plurimum siquidem studuit primorum sapientũ prouidentia, multiplici ænigmatum & uelaminum uarietate, Legis atq; rerum arcana circumtegere, ne à supercilio & inscitia prophanorum contaminarentur. Extraneo (inquit Salomon)secreta non reuela. Nec mittendæ sunt Margaritæ ante porcos: Neque dandum est(ut Veritatis auctor admonuit)sanctum canibus, ne conuersi dirumpant uos. Qui enim indocili & prophanæ multitudini,Legis & sapientiæ abscondita tradit, perinde est ac si furibundo, & capto iam apro uincula soluat,eumq; aureis & preciosis monilibus ornet, furit sanè atrox & effrænis

Cap.72. *Cap.40.* *Cap.43.* *Num.12.* *Exod.33.* *Prouerb.15.*

tunc belua, ac circumquaq; dissipat, & dirumpit quicquid sors sibi obtulerit, ipsaq; aurea decoramenta conculcat, & sordidis uolutabris coinquinat, quod tu, qui sapis, consydera. Hac igitur de causa antiquorum Synteresis, primùm nullis literis complexa est cabalam, sed tandem cùm uideret Iudæos passim dispergi, pauca de cabala ne planè interiret, eò modo tradidit & docuit, quò à perspicacibus sapientia, & probitate uitijs, ijsq; præsertim, qui anteà auditione partem huius doctrinæ accepissent, percipi & dijudicari possint, atq; simul cùm hoc uelata & incognita relinquantur prophanis: iuxta illud Salomonis, elogium uerbum uerbo reddendo: Mala aurea (inquit) in cancellis argenteis, est uerbum sua condecentia prolatum. Eiusceemodi namq; aurea mala hallucinanti quidem tota uidentur argentea: qui autem uisu & lumine pollet, is per ipsa cancellata opercula animaduertit, & perspicit id quod intus resplendet, & rutilat aurum: & ideò sapiens architectus Apostolus serpẽtina prudentia fretus (ut latiùs præcedenti Volumine aperui) sapientiam solùm inter perfectos loquitur: paruulos uerò lacte, & infirmos oleribus pascit: Et Euangeliũ prædicat gentibus: seorsum autem his qui uidebantur aliquid esse. Gal. 2. Vnde & Veritas ipsa admonuit, parabolis uelanda esse spiritalia charismata, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Et Cabalistæ prophanissimum esse aiũt, si quis duobus aut tribus audientib. de typo Legis loquatur. *Prouerb. 25.*

IN SECVNDVM THEOREMA APPENDIX.

QVod autem rerum arcana insinuentur per Legem Mosis, uaria sapientum atq; sanctorum monstrat auctoritas: Hæc (inquit Moses) est uestra sapientia & intelligentia coram populis, qui audientes uniuersa præcepta hæc dicent: En populus sapiens & intelligens, gens magna. Cùm igitur sapientia nil aliud sit quàm altissimarum causarum notio: intelligẽtia uero dicatur, qua per cognitas rerum causas, cætera quæ sequuntur deprehendimus, reuincitur uniuersæ Legis mandata altissimarum causarum noticiã, & rerum inde pendentium cognitionem insinuare: cui alludit illud Apostoli: Confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentẽ formam scientiæ & ueritatis in Lege. Adstipulatur etiã his Talmudicum illud, quod in Libri directoris præfatione Aegyptius Rabi Moses recẽset: Literalis, inquit, Legis intelligẽtia sic refertur ad sensum certitudinis in ea latitantem, sicut obscura & tenebrosa domus ad preciosam margaritam in ea reconditam, iuxta illud Veritatis oraculum: Simile, inquiens, est regnum cœlorũ thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit, &c. Quæ tuipse consydera. Hic uerò triuiale illud Sciolorum pugnare uidetur argumentum: Si istud, inquiunt, tanti (ut narras) ponderis Cabaleorum dogma in sacris daretur eloquijs: Aliquis utiq; Apostolorum & ueterum sapientum idipsum protulisset, aut de eo alicubi mentionem fecisset: At quia nullum illorum, de hoc scriptis uel dictis suis quicquam commemorasse legimus, ideò ambiguum, suspectumúe & minimè admittendum uidetur. Hæc illi. Tu autem, si attendas, & ratiocinium istud rectè consyderes, inuenies idipsum non modò perperàm, & falsò discurrere, sed etiam falsa & uana figmenta adsumere: falsò quidem discurrit: quia ab hominis eloquio Veritas non dependet naturæ, ut dictu fas sit, quod homo quantumlibet sapientia & spiritu pollens, nõ profert, id non est: sed ediuersò quod non est, id sapiens non loquitur. Idcirco rudis nimium & inconsyderata argumentatio est, dicere: Apostolus Cabalam non tractat, neq; de ea commemorat, ergo Cabalam respuit & contemnit. Quemadmodum turpe & longè execrandum est dicere: Quia Apostolus de sacrata Deipara Virgine, de indiuidua Trinitate (uidelicet ob gentium ruditatem) nihil, uel non satis explicat, ideo admittenda non esse. Quia insuper Apostolus, Ambrosius, Augustinus, Hierony-

Deut. 4. *Roman. 2.* *Matth. 13.*

Hieronymus, aut quifquam ueterum Theologorum de cœlefti & angelica Hierarchia nihil exactè enunciat, quam modò amplifsima Dionyfij uolumina pandunt, propterea refpuenda fint, quandoquidem plures fanctorum fapientumq; fidelium, hæc ipfa tanquam cœleftia oracula amplectuntur & fouent. Eadem utiq; Lege de rudiufcula & uana illa cõtra Cabalam argutia iudicandum. Quod autem hæc ipfa argumentatio falfa, uanaq; figmenta affumat, palam conftat infpicienti: proponit enim nullum Apoftolum, neque aliquem primorum fapientum quicquam de Cabaleorum tradere uel innuere dogmate, quod apertè quidem falfum & commentitium, à quouis illorum fcripta fedulo lectitanti dignofcitur. Omnium fiquidem, fanctorum fapientumq; anxia (ut nofti) follicitudo & cura potifsimè hoc unũ intendit, uniuerfam fcilicet Mofis Legẽ, cęteraq; Prophetarum Agiographa, à literali atq; terreno intellectu ad allegoriã & fpiritalem transferre intelligentiã, admonente Apoftolo: Litera (inquiens) occidit: fpiritus autem uiuificat. Cùm igitur hunc fpiritalem & Allegoricum facri eloquij fenfum Cabalam uocitari libuit, claro argumento reuincitur, Apoftolorum traditionẽ, & fapientum fanctorumq; in diuinis Scripturis gloffemata, & interpretamenta, omni diligentiæ ftudio circa Cabaleum uerfari dogma. Et ideò falfa affumit contradictor & ofor, atque ignarum nominis etiam Cabalæ. Nec te moueat, & fufpicantem reddat nouifsima patefactio huiufcemodi doctrinæ Cabalæ, quemadmodũ nec tarda Ariopagitæ uoluminum euulgatio. Nofti enim (ut paulò antè retuli) qua cura atq; folertia conati funt prouidi primorum fapientum uelare & circumtegere fidei & ueritatis myfteria, ad præcauendum id, quod iam turbulenta & mifera hac noftra tempeftate contingere longè lateq; experimur. Qua de caufa primorum allegorizãtium feu Cabaleorum traditionem, quemadmodum & Dionyfij monumẽta ædere, & in uulgũ dare minimè permiffum erat, folùm prouidis, fapientia & morum honeftate uiris, id clàm & cum filentij pacto referare fas erat, donec (turbato exinde rerum euentu, & feditioforum, tyrannorumq; præualente audacia) hæc arcana & abfcondita fapientum uolumina, ad circumforaneos, & ad infipientum manus peruenirent, qui quęftus, & inanis gloriæ libidine ea in publicum proferre, uiolare, & corrumpere aufi funt, quo tandem factum eft, ut iam finguli qui fibi aliquid literaturæ præfumunt, quin & mulierculæ, lanij & cerdones, rudesq; agricolæ, de maximis fidei myfterijs altercari & afferere, uanisq; & pernitiofifsimis opinionum inuolucris cuncta prophanare, & imbecillium multitudinem in lubricum & præcipitium deducere non formident. Et propterea nulla te capiat admiratio, quòd Rabi Simonis principis Cabaleorũ pariter & diui Dionyfij monumenta, tanto temporis tractu latibulis & tenebrarum caligine abfcondita iacuerint: quod fi Ecclefiafticas, fimul & Talmudeorum hiftorias infpicias, & Dionyfij fcripta cũ Rabi Simonis dogmate conferas, planè reperies utrumq; Coëtaneos, & circa facratifsimæ crucis Domini, & Hierofolymitani excidij tempora floruiffe: amborum quoq; dictata, pari tenore, & fimili cõtemplandi Lege tractare rerũ arcana, fpiritalemq; facri eloquij tradere intelligentiam. Eorundem etiam fcripta, æquali fermè annorum fpacio latitaffe, & eodem quafi tempore prodijffe in lucem: Idipfum (fi aduertis) Iuftinianis fanctionibus cum Talmudeorum codice (nefcio quo æmulanti fydere, uel qua latente caufarum ferie) contigiffe dignofces, & tu confydera.

IN TERTIVM THEOREMA APPENDIX.

Ipfe enim (ait Hieremias) eft Deus uiuens, rex fempiternus: qui dixit: Ego Deus, & non mutor, & ideo eius quoq; uerbum in æternum (ut Pfaltes loquitur) ftat, feu permanet in cœlo: de quo Apoftolus: Audiui, inquit, arcana uerba, quæ non licet homini loqui: Viuus namq; (ut ad Hebræos fcribitur) Malach. 3. Pfalm. 118. Cap. 4.

 eft fer-

est sermo Dei, & efficax discretor cogitationum & intẽtionum cordis. Quum uerò cogitationum discretor solus sit uniuersorum rex, & conditor Deus, erit Dei sermo idem quod & Deus ipse, qui cùm sit immutabilis, eius quoq; ser-
Cap. 8. monem immutabilem esse necesse est, & ideo sermonem hunc uocat (super Esaiam) sanctorum glossa librum præscientiæ, de quo legunt Prophetæ. Eundem primo de libero arbitrio Augustinus, Legem æternam appellat, quę non potest cuipiam intelligenti non incommutabilis uideri. Sic & Christus: Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt.

IN QVARTVM ET QVINTVM THEOrema appendix.

VMbram (ut in epistola ad Hebræos scribitur) habet Lex futurorum bonorum, futura bona uocat cœlestia, & sempiterna, prout paulò antè eadem epistola declarat, dicendo: Quæ exemplari & umbræ deseruiunt cœlestium, uidelicet superni Testamenti & Legis, quam ad Galatas 4. Apostolus liberam matrem nostram & cœlestem uocat Hierusalem: de qua scribi-
Psalm. 18. tur: Lex Dei immaculata, conuertens animas. De alio uerò tradito in monte Synai Testamento, subiungit: Testimonium Dei fidele, sapientiam præstans paruulis. Testimonium namq; certitudinem præstat de re non uisa, quod eo tutius & stabiliori fide recipitur, quo ille qui perhibet testimonium, sapientia & uitæ munditia probatior habetur. Et tu qui sapis, intellige, quod longè magis perficit syncerum ueritatis indagatorem fides, & firma per testimonium Prophetici spiritus credulitas, quàm syllogistica & ratiocinatiua de re cognitio. Pręcellentior siquidem & multo sublimior est mentis conditio, qua firma apprehensione res creditur, quàm ulla uis rationis, quæ uaga ac titubanti co-
Prouerb. 12. gitatione & motu rem ipsam dijudicat: iuxta illud Salomonis: Qui bonus est, haurit gratiam à Deo: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit. Etsi enim ratio est diuinæ lucis inscriptum in nobis lumen: tamen ita phantasmatis turbatur, ut nisi spiritu Prophetico ducatur, semper langueat. Ideò Salomon ibidem ait: Mulier diligens (id est, ratio illustrata) est corona uiro suo, &c. Hinc & ueteres Ethnicorum sapientum (ut secundo Elenchorum libro, capite ultimo, tradidit Stagirita) arbitrati sunt se homines erudire posse non dantes artem, sed ea quæ sunt ab arte, faciliùs siquidem & minori impendio colonus domum inhabitat ab alio conditam, quàm is, cui operæprecium sit, ut à fundamentorum exordio fabricet illam. Quod etiam dixi ut probem Cabalisticã ex Lege Moysis traditionem, ut ex spiritu Prophetico sumptam esse certiorem multorum philosophorum traditionibus, quæ ex incerta ratione fluxerunt, ut uides omnia inter philosophos esse controuersa & incerta.

IN SEXTVM THEOREMA APPENDIX.

TRitum enim est in schola sapientum (ut latiùs in sequentibus audies) hominem esse mycrocosmum, ad habitum & similitudinem uniuersi formatum: quia igitur homo ipse habitudine, & prima (ut uocãt) perfectione, siue actu primo, uniuersi orbis imaginem gerit. Ideò ultimæ humanæ perfectionis ratio operationum & actuum magni orbis, & eius conditoris imitationem similitudinemq; requirit. Petit enim hominis perfectio ut Deo adhæreat. Adhæsio uerò similitudinem adhærentium postulat, cùm nihil amicum nisi simile simili. Vnde illud Deuteron. 10. Et nunc Israël, quid Deus (scilicet Tetragrammaton) Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Deum tuũ, & am-
Psalm. 118. bules in uijs eius. Beati enim (inquit Psaltes) qui ambulant in uijs Dei, quem-
Ephes. 4. admodum miseri & perditi sunt, qui per ignorãtiam (ut Apostolus loquitur) & cæcitatem cordis alienati sunt à uia Dei: & ideo infert & præcipit: Estote imitatores Dei sicut filij charissimi. Sic & Cabalistæ huius similitudinis ratione, om-

ne,omnium cæremonialium causas explicant. Est autem illa similitudo inter Deum magnumq; mundum in actu secundo,nō in actu primo:Et in proportione,non in forma uel in re. Nempe,qualis est animæ ad potentiæ operationes & organa proportio,talis est Dei ad exemplaria opera, & angelicam corporeamq; machinam. Item quales potentiarum,operationum & organorum inter se est ratio,talis etiam est istorum inter se proportio. Hîc autem unum animaduerte,& tecum reuolue. Quemadmodū enim magni orbis Lex, eiusq; modus operandi in his, quæ generationis & corruptionis uicissitudini sunt obnoxia,licet non eundem nec uniformem in singulis pariat effectum, quin unum(uerbi causa)statura productum,alium in procerum,unum erectum, alium curuum, & humero prominentem formet, istum nigrum, illum candidum,hunc sensu obtusum,illum peracutum, & id genus Synthomatum proferat, quibus indiuiduorum uarietas & discrimina constant: nihilominus in primarijs humanæ compaginis membris, quæ modis omnibus ad uitam & actiones requiruntur mortalium,nunquam deficit Lex & natura rerum,quin ea ipsa membra certa ac limitata quadam magnitudine,numero & forma,pro uniuscuiusq; necessitate aptet & condonet. Sic utiq; parui orbis & mycrocosmi Lex,tametsi in singulis eius sexcentum & tredecim mandatis non semper, necubiq; eundem seruet modum atque tenorem, eò quòd uerbum Dei(ut 2. Timoth. 2. Apostolus docuit)non est huic uel illi operi alligatum. Decalogi tamen Legis præcepta, nulla temporis uel loci uarietate uim suam amittunt, nec ab eius obseruantia & uinculo seruitutis ullum mortalium immunem liberumq; permittunt. Præceptum puta colendi Deum & honorandi parentes, unumquemq; semper & ubiq; ad sui obseruantiam, certo limite obstringit:hoc autem uel illo præcisè cæremoniarum & obseruantiæ ritu, Deum colere, & honorare parentem, nec semper nec ubique eandem obligandi uim sibi reseruat: & sic de reliquis decalogi mandatis iudicandum, quemadmodum tertio huius operis Volumine id latius intelligenti aperui. Quod qui rectè & absque ullo supercilio consyderat, permulta quidem dissidia, quæ modò in sacra scilicet republica Christi ad exterminium usque grassantur & sæuiunt,tollere protinusq; extinguere posset.

IN SEPTIMVM THEOREMA APPENDIX.

LEx qua conditus est,& qua regitur orbis,quam Cabalei(super illud Prouerbiorum 8. Ab æterno ordinata sum)ante mundi constitutionem extitisse enunciant, est ipsa Lex, quam primo de libero arbitrio Augustinus summam esse dicit rerum omnium rationem,diuinæ menti inscriptam. Et eandem Ethnicus ille Cordubensis magnus Peripatetici dogmatis interpres, diuinam artem uocat,cuius solùm umbram(ut antea exposui) habet Lex ista in Arabiæ monte tradita. De cuius mandato scribitur Deuter. 30. Non supra te est, nec in cœlo situm. De illa uerò æterna Lege dictum est Psalmo 118. Lex tua ueritas: Custodiam Legem tuam semper, in sæculum & sæculum sæculi: Beati immaculati in uia,qui ambulant in Lege Dei. Ab æterno ordinata sum.

Deuter. 30. *Psalm. 118.*

IN OCTAVVM THEOREMA APPENDIX.

SIcut enim mundus magnus ad mundum paruum, sic Lex mundi magni habet se ad Legem mundi parui. Sed præstantior est mundi machina homine. Ergò & Lex illius Lege huius. Sed nota triplicem esse Legem sphiristicam: Vnam à principio ante mundi fabricam, quæ est uniformis & immobilis summa omnium paradigmatica in diuina mente notio:secundam(in medio)conscriptam,quæ immobilis est, sed tamen multiplex,& est exemplaris angelicæ menti inserta conceptio:quæ ideò scripta dicitur: quia instar scriptorum characterum stabilis est. Tertiam(in extremo)ore enunciatā, quæ est

multiplex & mobilis Idealis in anima (cœli regina) ratio: quæ etſi ordinẽ perpetuum ſeruat: tamen quia rebus fluxis ſeſe inuoluit, ideo ſermoni confertur: eamq; ob cauſam ueteres fatum à fando dixerũt. Etſi ſi uerum fateri uelimus, tres illæ Leges tria ſunt Poëtarũ fata, ſeu tres Parcæ, Cloto, Lacheſis & Atropos. Nam eodem Poëtæ ſpectaſſe uidentur. Sic igitur in ſphiriſtico ordine triplex Lex eſt, quã Lex Moyſis quoad poteſt, imitatur. Eſt enim & hæc triplex. Prima enim eſt Idea Legis, quæ in Moyſis mente fuit, antequam Lex conſcriberetur, qualis etiam eſt in mentibus omnium à Deo edoctorum. Secunda eſt Lex ſcripta, quæ ſecundæ ſphiriſticæ Legi reſpondet. Tertia eſt literalis terrenaq; Legis opera tractans explanatio: quæ quia (immutabili tamen modo) pro tempore, loco & perſonis uariatur, ideo tertiæ ſphiriſticę Legi reſpondet. Sed redeo ad Leges ſphiriſticas. Prima Lex in mente diuina dicitur paradigma: ſecunda in mente angelica, exemplar: tertia dicitur forma reſpectu corporum. Et fit planè eodem modo, quo Architectus primùm Ideã domus ædificandæ animo concipit: poſtea in metallo uel alia re ſculptam aliĳs proponit diſcendam: unde tertiò opifex haurit & addiſcit.

IN DECIMVM THEOREMA APPENDIX.

Matth. 23.

PRæcipit namq; Chriſti ore Veritas: ſuper cathedram, inquiens Moſis ſederunt Scribę & Phariſæi: Omnia ergo quæcumq; dixerint uobis, ſeruate & facite. Quo autem pacto Moſaicę traditionis cathedra à Moſe aduſque Talmudici codicis promulgationem pedetentim, ab uno in alterum auditorem ſucceſſerit, non abſonum fore duxi hîc paucis repetere: Si tu tamen ea, quæ ſecundo huius operis Volumine, de uario & differenti Phariſæorum genere recenſui in mentem reuoces, ne nominis ęquiuocatio rectam rei intelligentiam confundat. Legitur enim in traditionibus ueterum ſapientum Iudæorum, quas uocant pirke auos: id eſt, capitula patrum, Moſe Legem accepiſſe in monte Synai, eamq; tradidiſſe & explanaſſe Ioſue: Ioſuam uerò Senioribus, Seniores Prophetis, Prophetas magnæ ſynagogæ uiris: quorum poſtremus erat pontifex Simeon iuſtus, de quo ſumma in Eccleſiaſtico libro decantantur præconia. Quem & in Euangelio Lucas 2. cap. Simonẽ iuſtum appellat, is Legem tradidit Antignadi Sacheo: Is Ioſepho Iohãnis filio, & alteri Ioſepho filio Ioazaris. Vterq; Ioſephus hanc tradiderunt, Nitaidi arbilenſi, & Ioſue filio Prahaie. Cuius auditorem extitiſſe Ieſum Chriſtum Dominũ, iuniores Talmudeorum falſò (ob nominis æquiuocationẽ) affirmant, quod falſum eſt: Talmudeorum namq; capite helek teſtimonio, Ioſue ille tempore Hircani (quem uocant Ianai) floruit: Hircanus autem (ut Flauĳ Ioſephi hiſtoria docet) centum fermè annorũ ſpacio ante Pontium Pilatum Ieroſolymorũ regnum, ſimul & ſacerdotium obtinuit, ſed de his alibi latiùs. Nitai igitur arbilenſis, & Ioſua hanc tradiderunt Iudæ Tabaidis filio, & Simoni filio Sote, uterq; hanc tradiderunt Semaiæ, & Abtalioni. Hi rurſus Hileli & Samaidi, de quibus Ioſephus multa præclara commemorat. Iſti eam tradiderunt Rabi Iohenani Zacaidis filio. Huc uſq; in capitulis patrum. Deinde ex uariĳs Talmudeorũ ſcriptis colligunt ea, quæ mox ſequuntur prout Aegyptius Rabi Moſes Deuteronomĳ ſui præfatione: Et Rabi Iſaac in Aſtronomica enarratione recenſent: huic igitur Rabi Iohanani cõmilito & collega erat Rabi Simeon: Cuius filius erat ſenex ille Gamaliel, ad cuius pedes Legem audiuit Apoſtolus. Is ipſe Gamaliel Legem expoſuit filio etiã nomine Rabi Simeon, is gnato ſuo Rabi Iudę, quem ob ſapientiæ magnitudinem & eius uitę honeſtatem, Rabi ſanctum appellant, cuius conſuetudine & aſsidua familiaritate (ut in ultimo cap. codicis, benedictionum narrant Talmudei) uſus eſt imperator Antonius cognomento Pius. Is ipſe Rabi Iuda à Ieroſolymitano excidio uiceſimo & cẽteſimo anno primus Moſaicæ Legis explanationem compendio dicto miſchna perſtrinxit,

Hæc alibi alio ordine traduntur. Sed interim conſtat authorẽ in temporis ſubductione non parum errasse.

Actor. 22.

ſtrinxit, & idipſum in uulgum dare cœpit, quod uniuerſa Iudæorum ſynagoga ueluti Moſis ore traditum amplectitur. Idem Rabi Iuda Legis & codicis ſui explanationem tradidit alteri Iohanam, qui tricenteſimo poſt templi deſolationem anno, compendium illud Miſchna latius & clariori ſtylo uno Volumine, quod Ieroſolymitanum Talmud appellant, expoſuit. Huius Rabi Iohanis collegæ erant Rau & Samuel, quorum auditor extitit Rau hunna. Is auditorem habuit Rabba: Rabba uero Rauam, cui auditor erat Rau aſchi, qui eruditione, uitæ modeſtia, honoribus quoq;, & mundi gloria præcellens Babylonicum Talmud poſt euerſionem templi, anno 436. cudere cœpit, morte tamen preuentus incœptum perſoluere non potuit, quod exinde eiuſdem filius nomine Mor, unà cum collega ſuo Moremar peregit. Talmudicus autem codex ille gloſſas, & commentaria continet prædicti compendij Miſchna: Omnia etiam noua pro temporis & loci exigentia conſtituta, nõnulla etiam ſacri eloquij myſteria, atq; notanda aliqua facinora, & temporũ geſta cõplectitur, editus à mũdi primordio quarto millenario (iuxta Iudeorum cõputum) tricẽteſimo & ſexageſimo quinto anno: à Ieroſolymitano aũt excidio quadringenteſimo triceſimo ſexto anno, quẽ codicẽ uniuerſitas Iudeorũ, per uarias mundi plagas exulãtes, ſeruandũ & opere proſequendũ ſumma ueneratione recepit & adhuc hodie retinet. Quadraginta deniq; generationes à Moſe aduſq; Talmudicũ codicem in uulgũ datum Aegyptius Rabi Moſes enumerat, quas qui latiùs audire deſyderat, illius Deuteronomij exordiũ petat. Iuniorum uerò, qui deinceps fuère Talmudeorũ, tametſi plures eximia eruditione & probitate uiri extiterint, nullius tamẽ illorũ auctoritas facilè admittitur, niſi quatenus Talmudici codicis dogma eiusq; ueſtigia ſequatur. Idcirco illorũ ordinẽ explicare minùs opportunũ iudicaui. Talmudici uerò, canonis premmemorata tẽpora & ſucceſsionẽ enarrare hìc libuit, eò φ plurima, quæ ad Cabaleorũ dogma ſpectãt, uarijs codicis illius locis reſperſa & tradita eſſe cognoui.

IN XI. THEOREMA APPENDIX.

SI enim Cabaleorum ſcripta & dogmata attẽdas, apertè intelliges ianuas, ſeu gradus & limites rerum inſinuari in Lege, quibus anima humana (quę eſt omnium ſpiritalium creaturarum ultima) & ipſum organicũ eius corpus (quod eſt totius corporei orbis extrema propago) deſcendũt ab ipſo uniuerſorum conditore Deo, iterumq; illuc (quaſi per ſcalam, quã uiderat Iacob) aſcendunt, & ſuum repetunt principium atq; æternæ uitæ originem. Docet (puta Geneſis primo) Cabaleorum princeps Rabi Simeon, & libro Candoris Rabi Nehunias, atque iunior Cabaleorum Rabi Rakanates, quomodo Beth primum libri Geneſis elementum, ſuo apice paternum principiũ, quod ſupremum diadema uocant, deſignet quodq; tota illa dictio bereſchith filialem referat hypoſtaſim, quam & ipſi ſapientiam appellant. Secunda dictione bara (id eſt, creauit) proceſſum ſeu emanationem, ſignificet: Tertia dictione Elohim: id eſt, Deus (ſiue dij) indicet Dei ſpiritum. Cui prudentiæ nomen in ſphiriſtico ordine adſcribunt: Ab hac igitur indiuidua, & ſempiterna Trinitate uniuerſum creaturarum ambitum, cœlo & terra comprehenſum creari ſeu emanare ſingulatim ex inde Lex ipſa explicat, uocans primum omnium corporum hypoſtaſim Tohu, quod interpretatur admirabile, ſeu inane: Id autem, quo illud inane diſtinctionem & exiſtentiam habet Bohu appellat, quod Etymologia ſonat, quo illud eſt ſcilicet id quod Peripatetici formam uocãt, per tenebras, priuationem inſinuat, per ſex dies operum primordij ſex mobilium rerum genera, & per ſabbatum ſeptimum genus, quo ceſſatur à motu deſignat. Quumq; ſtatim poſtea uniuerſi opificium (epilogi inſtar) reſumit. Hæ, inquiens, ſunt generationes cœli & terræ, in humanæ fabricæ ut omnium eorum generabilium & uniuerſæ Legis finis, hiſtoriam digreditur, eiuſdem pedetentim

Imò eodem progreſſu Cabalæi Legis hiſtoriam contexunt, quæ omnia ſunt creata uſq; ad hominem: & iterũ ſtudent, ut ex ipſa Lege humanũ intellectũ ad idẽ principium euehant, unde originem duxit. Sic igitur euectus intellectus mox ima repetit & trinam in ſingulis partibus nectens machinã ad humana, diuina quadã forte regenda conuertitur: ubi huius ſeẽ

culi tota felicitas absoluitur. Hoc igitur modo allegoricum intellectũ & formã scientiæ atq; Veritatis, ut Apostolus ait, in sese Lex cõtinet. Nam Lex à Deo est, quod uerò à Deo est, ordinẽ habet: cũ igitur illo nullus sit melior ordo, quid dubiũ est in Lege esse? Cap. 7. Hiero. cap. 9.

detentim ortum, progressum, occasum, atq; regressum enunciãs. At licet Cabaleorum ędita Volumina, hunc præcisè rerum ordinem, & hanc causarum seriem nullibi continuo & claro stylo (ne insipientum & arrogantium temeritas, Veritatis corrũperet sacramenta) minùs exprimere, & persoluere uideantur: Attamen, qui illorum scripta, & docendi modum diligẽtiùs consyderat, illorumq; documenta hinc & illinc in unũ conferat, planè perpendet uniuersum horum allegorizantium dogma ad hoc unum (quasi ad scopum) dirigi, quo primarum causarum, & rerum (uel maximè) humanarum, inde pendentium ordinem, egressum, atq; regressum insinuet. Ex quorum omnium recta, & syncera intelligentia tota humana salus atq; æterna mortalium pendet fœlicitas. Neminem siquidem (inquit Sapiens) diligit Deus, nisi qui cum sapientia inhabitat. Sapiẽtiam dico non mundanam, in qua (iuxta Ieremię 9. monita) Sapiens gloriari non debet, sed in ea tantùm sapientia gloriandum est, de qua idem Ieremias pręcipit, dicens: Sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me: quia ego sum Deus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Deus.

IN XV. THEOREMA APPENDIX.

EA sunt nobis notiora, quæ in nobis ipsis habemus, unde etiam animastica doctrina nobis est notior: quia quotidie potest deprehendi. Est autem uulgata Cabaleorũ & Talmudeorum assertio, tot esse affirmatiua & prosequendorum operum in Lege mandata, quod solida quę corpus humanum sustentant membra & ossa, numero scilicet ducenta & quadraginta octo. Tot insuper prohibentia & cauendorum operum mãdata, quot neruorum uenarumq; meatus, trecenti scilicet & sexaginta quinque, quibus decem primaria membra & uniuersum organicum corpus nectuntur & conflantur in unum. Sed scias, ex hac sanguinea humani corporis imagine, nõ quidem essentiam, magni mundi, sed mutuam partium dependentiã & nexum, nec solùm mundi, sed etiam humanæ societatis ordinem ex mycrocosmo intelligi: ut etiã Aristoteles docet ad hominis exemplum ciuitatem cõstruendam esse: Et Apostolus Ecclesiam corpus capitis Christi esse ait. Lex igitur ad hominis similitudinem tradita, imitatur hominis fabricam.

IN XVI. THEOREMA APPENDIX.

TRinum tradunt enim Cabalei hominem (in quo, & trina mundi machina relucet) insinuari in operibus primordij, ubi ter hominis fabrica tribusq; fabricandi modis exprimitur. Primò (iuxta uerum exemplar) legitur Gen. 1. Et creauit Deus ipsum hominem in imagine sua. Secundò Gen. 2. Formauit (inquit) Deus (Elohim) hominẽ puluerem de terra. Tertiò Gen. 5. dicit: In similitudine Elohim fecit (seu adaptauit) illum: creari etenim (hoc est, emanare à primo ente) rectè cõuenit humanæ menti, quæ uerè primus homo nuncupandus est: Formare autem spiritui congruit, qui statim uita, motu, & nutritione organicũ corpus informat: fieri uero, seu adaptari crasso huic corpori conuenit, unde per in sufflationẽ (ut litera Gen. 2. docet) spiraculi uitæ factus est homo in animam uiuentẽ. Quod si uerborum seriem de hominis structura attendas, inuenies uno loco similitudinẽ explicari pariter & imaginem. Alio uerò loco neutrum: Alibi solum imaginẽ: Alibi similitudinem tantũ: De tota namq; hominis cõpagine, ubi legitur: Faciamus hominẽ, imago unà cũ similitudine exprimitur. Paulò uerò pòst (de potiori scilicet cõpaginis parte) scribitur & creauit Elohim ipsum hominem in imagine sua. Vbi in exemplari nulla fit de similitudine mẽtio. Exinde de homine formato Gen. 2. nec imago nec similitudo cõmemoratur: de facto aũt, seu adaptato homine similitudo quidem legitur: imago uerò silentio inuoluitur. Hoc unũ præterea omni quidem

attentio-

attentione dignum, hîc minimè prætereundũ duxi, quòd tota humanæ mentis in indiuidua Hypostasi perpetuitas, prouenit ex eius adhærentia & nexu cum insufflato spiraculo seu formato homine, quod Cabalei indumenti uel tunicæ mysterium uocant. Iuxta illud Pauli ad Corinthios oraculum: In hoc (inquiens) ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est superindui cupientes. Si tamẽ uestiti & non nudi inueniamur: nam qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eò quòd nolumus expoliari, sed superuestiri, ut absorbeatur quod mortale est à uita. Hæc Apostolus. Vbi duplex, si aduertis, indumenti genus indicat: unum quod acquisitum & mortale est: Alterum æternum supperadditum priori. Primum est corpus externum: Alterum est corpus gloriosum, quod ut diximus, Cabalistæ nominant indumenti uel tunicæ mysterium, sicut scribunt in eum locum 4. Reg. 2. Ecce currus igneus & equi ignes. Quod si minùs nacti fuerimus primum, sed nudi inuenti, non poterimus superindui secundo, nec absorbi poterit quod mortale est à uita. Nam & præcipui quidam Peripateticorũ sapientes, ubi de perpetuitate motus cœli differunt nõ negant fieri posse, ut aliquid suapte natura corruptibile perpetuetur ab extrinseco. Et tu qui sapis tecũ hæc cogita, & mente reuolue. 2. Corinth. 5.

IN XVII. ET XVIII. THEOREMA APPENDIX.

NVllus quidem sapiens & prouidus rerum arcanarum indagator admirari hîc debet, quòd tanto diligentiæ studio, Legẽ Mosis humanæ compagini adaptari satagat Cabaleus, quandoquidem ipse paruus mũdus homo (ut paulò antè retuli) sicut ad magni mundi habitum & exemplum fabricatus est, sic & eius, qua regitur Lex, magni orbis Legem referat oportet. Lex autem illa superna, cum nobis non aliunde quàm per effectus & sensata eius opera innotescat, magis autem & certius sensu deprehendamus ea, quæ assiduè in nobis ipsis experimur. Idcirco huius mycrocosmi partes, operationes, & actus clariùs tutiusq; nos instruunt, & docent Legem imitari supernã, quàm ullæ partes, & quęcumq; opera uniuersi. In eo igitur insistere debet, qui uniuersi pulchritudinem intueri cupit. Et propterea sapiens ille Architectus, & mortalium uitæ moderator, orthodoxam Christiani gregis rempublicam, ad huius mycrocosmi habitum & exemplum instituere summopere nititur: Multi (inquiens) unum corpus sumus in Christo: Singuli autem alter alterius membra: Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totũ auditus, ubi odoratus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Hæc ille. Sæpiùs deniq; ad Romanos, ad Corinthios, & ad Ephesios de hoc modo instituendi & gubernandi Christianam politiam, perquam sollicitè admonit. Vnde esse ueteres dixerunt, philosophiam nihil esse aliud quàm seipsum noscere: philosophia enim omnium rerum noticiam cõplectitur. Homo uerò est omnium causarum opus, & imago omnium rerum. Quod ut intelligas, scias Cabalistas hominem non ut ex principijs uel elementis compositus est, cognoscere, sed ut ipse per se cõsistit ex peculiaribus principijs, quibus magno mundo similis est. Sentiũt enim ad mundi imaginem factum esse, ut Rabi Iosua 1. Genes. illud explicat: Faciamus hominem ad similitudinẽ nostram, ubi intelligi uult, Deum omnia cœli & terræ opera ad formandum hominem consuluere: id est, imaginem omnium mundi operum in homine exprimere. Quod si uerum est, hominem mundi esse imaginem: nulla autem imago, quatenus imago, pars est sui exemplaris, ut quæ relatiuè opponantur & se mutuò excludãt: sequitur hominem nõ esse partem mundi: id est, non compositum ex elementis aut principijs, quæ sunt mundi partes. Qui igitur hominem ut imaginem mundi considerant, ut Cabalistæ, ij principia in homine intelligunt, non elementa magni mundi, aut similia, sed ea quæ hominem ex ipsa propagatione constituunt, ut menstrua, sperma, embryo, humores, & cætera: ex quibus ad similitu-

Rom. 12.

1. Corinth. 12.

similitudinem maioris mundi constituitur homo in quo nihil est, quod non exemplum habeat in maiore mundo. Lex igitur omnia per humanã effigiem monstrat, tanquam illustrissimam rerum imaginem: cuius cognitione etiam Dei cognitionem, futurorum prędictionem, & miraculorum operationem se consequi Cabalistæ arbitrantur. Illa enim tria pendent ex nostro cum superis nexu. Nexus autem cum superis, intelligitur ex hominis cum mundo similitudine, ut habes in primo libro cœlestis Agriculturæ, in probatione articuli: Et in Iesum Christũ, &c. Atq; in his omnib. hominis structurã Lex præcipuè imitatur. Quamobrẽ non inconsultè in marem & fœminã Legem partiuntur allegorizãtes, attendendo Mosem non sine grandi mysterio, per universa priora quatuor pentateuchi Volumina nusquam de se ipso primo locutum, ut diceret, ego pascebam oues yetra, sed Moses pascebat. Nec alicubi legitur, dixit Deus ad me, sed ad Mosen. At in Deuteronomio quinto petateuchi Volumine: dum Legẽ explanare uoluit, passim seipsum pronunciat. Dixi (inquiens) uobis: Tunc respondistis mihi: Locutus est Deus ad me. Et sic per uniuersum Volumẽ illud (secluso eius principio & fine) se ipsum exprimit & pronunciat. Cùm igitur animaduertant & perpendant Cabalei arcanã huius uarietatis nullam aliam ueram reddi posse caussam & rationẽ, nisi quòd in primis quatuor Voluminib. nec Moses ipse, neq; humanus spiritus loquitur, sed mens diuina, seu agens (ut uocant) intellectus, qui sponsi & maris uices gerit. In quinto autẽ Volumine Moses & humana mẽs loquitur, quam posibilem seu materialem intellectum appellant, qui sponsæ & fœminæ speciem gerens: Sponso copulari (ut fœmina mari) desyderat. Quod Peripateticorũ princeps in libro de Physico auditu, cuilibet materiæ & formæ attribuere minimè abhorruit. Vnde & in sacris eloquijs frequentiùs (ut præcedenti Volumine exposui) diuinã mentem, uirum, sponsumq;: Humanum uerò intellectum, sponsam, uirginem, & uxorem uocitati legimus. Quapropter non iniuria mari adscribunt Cabalei quatuor prima pentateuchi Volumina: ultimum uerò fœminæ attribuunt. Hinc in prima Lege in tertio pręcepto est uerbum Zachor, (memento) in secunda uerò Lege est uerbum Schamor (obserua) sed Zachor masculum significat: Schamor autem fœminam: & istæ duæ dictiones totum typum Legis continent, ut est in glossa in Ruth, & in libro candoris, & hęc satis intelligenti. Qui enim nonnihil luminis supernæ sapientiæ habet, dabitur ei & abundabit. Qui aũt non habet, sed mũdanæ tantũ sapientiæ innitiť, huic etiã ipsa mundana quã posidet sapientia aufertur tolliturq;, eò quòd à supercœlesti sapientiæ lumine ueluti specularis imago à suo exemplari auertitur.

IN XIX. THEOREMA APPENDIX.

QVa autem Lege magni orbis & Archetypi hominis partes, terreni hominis artubus nomine & re ipsa respondeant, Rabi Ismaëlis liber kumma: id est, staturæ: Et Rabi Symonis liber pomorum, ac uaria Cabaleorum (super Sepher Iezira: id est, librum formationis) cõmentaria enucleatius, singulatimq; enunciant, illuc se cõferat, qui hæc scire & penetrare desyderat.

IN XX. THEOREMA APPENDIX.

SI cœlestium actiones & opera terreni hominis actibus operationibusq; retuleris, rectam & congruam esse harum appellationum habitudinẽ planè dijudicabis. Non enim aliunde, quàm à cognita differentia, uel concinnitate operis & actus, diuersa uel consimilia imponuntur nomina rebus. Vnde Rabi Symeon Cabaleorum antesignanus crebrò & maximè (super illud Exodi 21. Mensis iste uobis principium mensium) Solem regẽ & uirum, Lunam uerò Reginã, & coniugem appellat: Sic & diuinæ ordinationis liber dictus Maereches elohus, ex omnium priscorũ Cabaleorum sententia, cuilibet

sphiristici

ſphiriſtici ordinis extremo (quemadmodum & in cœlorum ordine lunari globo) fœmine ius & nomen adſcribit. Cui alludit illud Pſalmorum: Et ipſe (inquiens) tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo: non eſt autem ſponſus (Euangelio teſte) niſi qui ſponſam habet. *Ioan. 3.*

IN XXI. THEOREMA APPENDIX.

VLtimam enim ſephiram, quam matronam, cœliq́ reginam uocant, per iridem in Geneſi 9. per ſpeculum & uinculum, ſeu nexum in Exodo deſignari docent Cabalei, quæ quidem attributa ſolum animaſticæ naturæ competere nullus ſapiens ignorat. Eandem utiq; ultimam ſephiram, ſuper illud Exod. Et in die ſeptima ceſſauit (ſeu quieuit) & animauit, Cabalei ſuper additam animam appellant, quam nonnulli præcipui philoſophorum adeptum intellectum uocant. Eamq; ſacra theologorum ſchola ſpiritum gratiæ cognominat, quo Apoſtolus (ut antea indicaui) ſuperindui deſiderat, ut abſorbeatur quod mortale eſt à uita. *Cap. 31.*

Tu autem qui ſapis hic, & ſimilibus in locis memento, cautum olim fuiſſe per ſanctorum decreta, ne Scripturarum arcana Philoſophicis dictionibus pronuncientur, quamuis eundem cum orthodoxis ſenſum habeant, Paulo ad Romanos & Auguſtino in libro Retractationum idipſum docentibus. Et ideo nominũ & uocum diſcrimina non ſemper uariũ & differentem ſanctorũ fidelium, & Ethnicorũ ſapientum conceptum deſignant, quod tu conſydera. *Diſt. 38.* *Cap. 2.*

IN XXV. THEOREMA APPENDIX.

EMpyreum dari cœlum non modò ſanctorum auctoritas, uerùm ſana etiam ratio ſuadet & monſtrat. Entium namq; (ut ex Peripateticis ſecũdo cœli fundamentis colligimus) aliud abſq; operis adminiculo perfectionem obtinet ſummam, quod eſt primum, ſempiternum & incomprehẽſibile bonum. Aliud perfectionem adipiſcitur (non tamẽ ſummam) uniformi opere uno, ut mens angelica. Aliud pluribus uarijsq; actionibus perfectionẽ ſuam conſequitur, ut anima cœleſtis. Aliud uerò uſq; adeò torpet, ut nullius compos operationis perpetua (ſuapte natura) laboret inopia, ratio uidelicet humana, quam poſsibilem, ſeu materialem intellectum uocant, ad inſtar primæ materiæ, quæ eſt omnis perfectionis expers. Sic eadem utiq; Lege cũ in uniuerſo corporeæ naturæ ambitu uidemus terram (ob ſummam ineptitudinẽ) immobilem eſſe loco, exigit rerum & naturæ ordo aliud pari corpus, quod ob ſummam corpoream perfectionem nullo egeat lationis motu, potior ſiquidem rerum perfectio in ſtatu magis conſiſtit quàm in motu, quemadmodum latiùs primo huius operis Volumine diſſerui. Hoc igitur ſublime & immobile corpus, ſapientes theologorum empyreum uocant. Cabalei uerò (diuinæ ordinationis libro teſte) intellectuale cœlum appellant. *1. primũ bonum.* *2. Mẽs angel.* *3. Anima cœleſtis.* *4. Ratio humana.* *Empyreum et intellectuale idem.*

IN XXVI. THEOREMA APPENDIX.

QVoniam per operationum & mobilium corporũ uarietatem, intelligẽtiarum multitudinem, & diſcrimina conijcimus, idcircò prænumeratis decem corporibus, decẽ intellectuales ſubſtantias, præfici neceſſum eſt. Quas libro Mada (id eſt, ſcientiæ) Aegyptius Rabi Moſes, & diuinæ ordinationis liber, ex uarijs Prophetarum locis collectas eiſdẽ his appellationibus enumerant. Sic & Areopagita, necnon & Gregorius (licet non eodẽ tenore) Græcis Latiniſq; uocibus angelicam Hierarchiam pronunciant. Perpauca enim de hoc ordine ueteres theologos tradidiſſe nouimus. Solus Dionyſius, tanquam riuus de Apoſtolicę ſapientiæ fonte manans, exactiùs de his rerum arcanis tractat, quæ (quamdiu illius latitauerint monumenta) pluribus etiam præcellentibus theologica ſapientia uiris fuerunt incognita. Et hæc ipſa unà cũ Dionyſio (ut antea recenſui) enucleatiùs proferunt Cabalei, permulta ſanè

nomina, officia, & loco angelorum explicat in luminum & templorum libro Rabi Symeon, quæ reliqui sapientum conticescunt: Animasticum uerò in superis dari ordinē, multiplex ratio, & sacri eloquij sapientumq; Theologorum probat auctoritas, quemadmodum primo de Cœlesti Agricultura Volumine, & compendiolo de Anima Cœli, longiori sermone exposui, quæ tu ad clariorem huius rei intelligentiam illinc require. Ne autem multiplex Cabaleorum cōsyderandi modus te ancipitem, & hæsitantem reddat, hoc unū animaduertas oportet. Animasticus ordo quamuis secundū se totum ad angelicam mentē relatus fœminæ habitudinem & appellationem teneat, eius tamē partes inuicem collatæ, aliæ maris, aliæ fœminæ conditionē & nomenclaturam sortiuntur. Vltima namq; uniuersi huius ordinis portio rationalis anima dignoscitur, quam cū ad inferiores, scilicet uitales animalesq; potentias referas, tunc maris uicem gerit: si uerò eandē respectu sublimium & cœlestium animarum chori cōsyderas, tunc fœminæ habitudinē reseruat. Quod cū plures Iuniorum, qui allegorizantium seu Cabaleorū dogma iactitant, ignorāt, multa nefanda & ludicra in superis affirmāt. Hi enim dum audiunt Cabaleū humanæ facultati adscribere, quòd posit regnum & fundamentū, Sponsam & sponsum agglomerare, atq; seiungere, arbitrantur quòd Cabalei sensus & intentio ibi sit de regno & fundamento in superis, ita ut temerè præsumant humanis uiribus esse, iungere, uel separare ab inuicem supercœlestes spiritus, quod nemo nisi insanus, & rationis expers sentire uel excogitare posset. Sed Cabalei in hoc intentio est, de rationali in nobis anima, superni ordinis animarum sponsa, quam homò ipse sponso & uiro suo, à cuius costa ducit originē, iungere & seiungere potest. Si præterea Cabaleorū scripta rectè consyderas, alios differentes modos perpendes, quibus mycrocosmi partes referunt, & adaptant partibus uniuersi: Terreni namq; hominis organica membra, rursus è decē simplicibus, & integrantibus partibus plasmari comperies, Osse, Cartilagine, neruo, corda, ligamento, fortalicio, Hebraica uoce hisuk, arteria, uena, paniculo, carne. Quæuis enim è decē sephiros (ait diuinæ ordinationis liber) & magnus libri formationis interpres Rabi Isaac, iterū decem sephiros complectitur, ubi etiam quidditatiuam (ut uocant) partium ordinem intelligi uolunt, uidelicet mēstrua, sperma, plasmatiuus spiritus, massa seu embrio, humores, organicū corpus, uegetatiuum, sensitiuum, ratio, mēs. Sic & macrocosmi organica corpora, decē simplicibus rebus (quas Prędicamenta uocant) consistunt, substantia quanto, quali, relatione, ubi, quādo, positione, habitu, agere, pati. Eodem pacto eiusdē macrocosmi quidditatiuo ordine partes denario numero dantur, priuatio, materia, forma, corporea moles, elementum, minerale, uegetale, animale, rationale, & intellectuale. Sic & Archetypi hominis totidē formales, seu ideales partes enumerant Cabalei, quas ob earum eminentem & substantiæ nobilitatem incomprehensibilem decē nudis, purisq; numerationum gradibus, & sephiros designāt: Plerumq; etiam Archetypum cœlestem & terrenum hominē simul, ueluti unum indiuiduum cōtemplantur: Cuius motrix, & omnium operatrix anima, sit ipse uniuersorū Rex & cōditor Deus, prout Rabi Ismaël libro kuma: id est, staturę, & Rabi Symeon libro pomorum, fusiùs recensent: qui igitur hæc minùs perpendit, eaq; introductorijs his Theorematibus adaptare nescit, similis erit natandi arte imperito, qui cùm se pelago gemmas collecturus committat, mox fluctibus rapitur, & præceps demergitur in profundum. Tu itaq; hæc pensita & mente reuolue. Reliqua autem theoremata aliqua ex se perspecta, & in promptu quidem sunt intelligenti, aliqua uerò perspicaci & sedulo Lectori, qui præhabitá documenta repetita lectione trutinauerit, ac uarium quem exposui allegorizandi modum oportunis locis attenderit, facilè constare, & innotescere poterint. Paucis igitur in ultimi theorematis intelligentiam

tiam

tiam adiectis, primam huius Voluminis partem superum nutu absoluam.

IN XLVI. THEOREMA APPENDIX.

CAnales fistulæ non minus in ea quæ nobiscum est sponsa cum sponso, quàm in corporea machina audiendi sunt. Sic & tuba, (de qua Apostolus: Omnes, inquit, exurgemus in nouissima tuba) in octauo & Archetypi & corporei orbis membro accipienda est. Hoc autem non euenit, nisi cum singula septem proprium clangorem opusúe peregerint.

IN VLTIMVM THEOREMA APPENDIX.

HOmo cùm ad habitum uniuersi factus sit, trinam in se machinam complectens, si is ab ipso omnium bonorum largitore Deo suum consequi & impetrare uotum desyderat, operępretium est, ut ipse mente, sensu, & corpore sese coaptet, & ne primus Adam distrahatur, illectus per mulierę, & coniugem Heuam, serpentis calliditate seductam, necessarium est ut omnes compaginis suæ uires in unum colligat, conuertat & transferat ad cœlestia: Quem operandi & coaptandi modum, canalium correspondentiam uocant Cabalei, eò quòd ille, qui supercœlestium aquarum scaturiginē deorsum per uarios fistulares meatus stillantem pertingere, & sempiternæ uitæ liquorem haurire cupit, opus est, ut ipse quoq; fistulas & canales erigat, quorū orificia sublimium canalium meatibus ad amussim respondeant. Alioquin aquarum scatebræ non in piscinam, sed in externas uoragines defluunt, 1. Corinth. 13. Et ipse qui nō rectè canales accommodat, minimè particeps fiet illius supercœlestis stillicidij, sed auram hauriet inanē. Et propterea præcipit Moses: Deū (inquiens) Dominum tuū time, ipsi seruias, & ei adhęrebis, & in nomine eius iūrabis. Iurare enim in nomine illius, mentis adhæsionem deposcit. Mentis autem adhæsio corporis obsequium & seruitutem requirit, seruitus illa timorem postulat. Qui igitur desyderia sua ab ipsa omnium bonorum scaturigine cōsequi optat, eum in spiritu & ueritate (ut Iohannes loquitur) adorare oportet: Adoratio autem, seu oratio, cū nil aliud sit quàm mentis eleuatio in Deū, stabilisq; illi adhæsio, unde oratio Hebræo uocabulo teffila pronūciatur, quod copulam stabilēq; adhærentiam sonat: Iuxta illud Iacobi: Postulet aūt in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à uento mouetur & circūfertur: Non ergo existimet homo ille quòd accipiat aliquid à Deo. Hęc Apostolus. Quod etiam Ethnicus ille Iamblichus de mysterijs se ex columnis Mercurij didicisse enūciat. Numina (inquiēs) deorū pedissequa, tunc primū attinguntur, quādo anima deposuit modū cognitionis mobilem. Et paulò pòst, cū cognitio inquit per adæquationem fiat, sequitur ut numina sempiterna & immobilia attingamus notione sempiterna, immobili, simplici, quā (pauló antè) contactum diuinitatis uocat: Et nos fidem, quā sequitur adhęrētia, nuncupamus. Tota igitur uis exorandi, & uota cōsequendi ab illo bonorum largitore, qui propè est (dans affluenter omnibus inuocantibus nomen eius in ueritate) sita est, in adhæsione & stabilitate mentis per fidem in Deo: Nam quemadmodū humanæ mētis cōceptus nullo linguæ, uel cuiusuis corporei organi motu aut gestu explicari potest, nisi motiuus spiritus, fantastico & cogitatiuo spiritui adhæreat, & ubi aliquid pituitæ, uel bilis meatus obstruat & motiuum spiritum à cogitatiuo seiungat, unde lethargus, paralysis, uel stupor corporis artus occupat, tunc organum, quod huic Synthomati obnoxium est, nullū prorsus mentis, uel cogitatiuæ uirtutis cōceptum, quouis motu uel gestu depromere, & explicare potest. Sic & ipsa mens mortaliū, quando (ob rerū sensibilium interstitium, & carnis illecebras) distrahitur, & auertitur à mente superna, cuius uniuersa elementa, & corpora mundi sunt ueluti cōnexa sibi organa, quę ad nutum ei obtemperant, tunc mens ipsa humana; quasi stupore aut paralisi affecta, capax fieri nequit supernæ mentis

Deuter. 10.

 consor-

consortij. Nec aliquem admirandum effectum in coniunctum sibi nedum in alienum corpus depromere ualet: Abest enim ille fidei feruor & unio, de
Marc. 16. qua Veritas ait: Si habueritis fidē, sicut granū sinapis, dicetis monti huic (uidelicet quasi coniuncto sibi organo) transi hinc, & transibit. Abest credulitas illa, quā sequūtur signa Christi ore pollicita, dicentis: Signa autē eos, qui crediderint, hæc sequētur, in nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent. Cùm autē interstitium illud, per fidei ardorē, & uitæ munditiam ablatum fuerit, mox sequitur adhæsio: adhærētiam uerò comitatur facultas exequendi uotum suū, atq; ritè iurandi uel coniurandi in nomine Dei tetragrammaton: Et tunc iuxta alia, aliaq; desyderia, alia Dei, & angelorum nomina inuocāda, atq; alio & alio modo pronuncianda sunt: unaquæq; enim res uisibilis (ut libro 83. quæstionū Augustinus docuit) in hoc mundo angelicam habet potestatē sibi propositam: nec absurdum est, ut quęuis cœli portio & quoduis astrum certū terræ locū spectet, ita etiam angelicam illius cœlestis portionis uirtutē loco accommodari: sic igitur quia non semper eadem est cœli & astrorū positio, ideò imparibus locis & temporibus supercœlestia numina adaptantur: nō quòd locis aut tempore illigētur (sicut nec corpori cui destinata est, astringitur Angelica uirtus) sed quia sapientiæ ordo sic postulat. Faciliùs tamen quæq; peculiaris Angelica uirtus suo corpori fauet: Habent enim singuli singulos Angelos custodes, ut est in Euangelio: & proprius Angelus plus fauet suo corpori quā alienus. Sic de tempore & loco iudicandum: ex quorū discrimine subcœlestis & supercœlestis uirtutis differētias licet colligere, & ijs nomina imponere: & ideò quemadmodū alia ratio-
Ioan. 1. ne uel idea, aut Angelica potestate mōdi opifex (in quo omne quod factū est uita erat) producit aurū, alia pomiferam plantam, alia quidē ouem, bouem & pecora campi, quæ tamen ex una eademq; inexhaustæ largitatis manant origine. Sic utiq; & mens ipsa mortalium (Cuius uita & animus est ipsa mens superna, iuxta illud Deutero. 30. Illi adhęreas: ipse enim est uita tua) ad eundē immortalem sæculorum regem, ascendendo, eiusq; implorando auxilia, non iniuria, sub alio nomine, uel alio eiusdem nominis pronunciandi modo petit sapientiam, sub alio fortitudinē, sub alio ubertatem annonæ, & reliqua uitæ cōmoda, unde cultus & inuocatio sanctorū ueram (si consyderas) ducit originem, de quo alibi (uita comite) latiùs. Ex his deniq; collige, quòd uniuersa ratio & facultas adhærendi in cōformitate consistat, unde fidei, scientiæ, meditationis, orationis, & omnium sacramentorū pendet basis & fundamentū. Et licet potior cōformitas mentali opere constet, nihilominùs imaginationis etiam cooperatio, & concinni organorū gestus nōnihil energiæ pręstant, prout in tractatu de cōmuni sacramentorum ratione longiori sermone explicui. Quò perspicax & sedulus Lector planè dijudicare posit, quantū hac misera & ferrea nostra ætate, perplures qui sibi sacrarū literarum arrogant intelligētiam, insaniant, & ueræ pietatis sacramēta coinquinent: Quia igitur adhærētia, cōcinnas (ut dictum est) mētis imaginationes, & corporis actiones requirit, ideò Cabaleus dum orat, & Dei seu angelorū nomina inuocat, primò mētalem operationē exercet, meditādo, & cōtemplando figuras, numerū, positionem, & combinationē literarum tetragrammaton, uel nomina Angelorū, ea referēdo & coaptando exemplaribus atq; ideis, quas inesse diuinæ menti deprehendimus. Exinde idē Cabaleus imaginationis, conformē quoq; mētali operi actionē perficit, effingendo, & stabili conceptu imprimendo sacrorum nominū figuram, puncta, & elemēta. Simili Lege externa corporis opera certo uocis moderamine, & organorū gestu, uarijs quidē modis, iuxta petitorum, & inuocandorū nominum uarietatē peragit. Quemadmodum He-
3. Reg. 17. lias dum Deū inuocat pro restituenda de mortuo puero uita, expandit se, & ter mensus est super puerum: & pro impetrāda pluuiā, pronus in terra posuit
3. Reg. 18.
faciem

faciem inter genua, sic de Mose, Iosue, Helißo, alijsq; Prophetis, diuinum imprecantibus auxilium, sacra historia recẽset, qui pro petitorum uarietate uarios & diuersos corporeos exercuère actus. Testatur idipsum templorũ libro magnus Pontifex Rabi Ismaël, qui azimam placentam, diuinis quibusdam inuocatis nominibus, conficiendam docuit, qua syncera fide, & pura mente sumpta, mox mãducantis animũ & cor ipsum afflari, atq; supernæ sapiẽtię lumine irradiari, planè affirmat, quod uulgò Cabalei unà cũ Talmudeis pesihas halef: (id est, cordis apertionẽ) uocant, quam quidem dictionem pronunciat sacri Baptismatis minister: Accipe inquiens sal sapientiæ, Epheta, quod est aperiam. Tritum quoq; & certum apud recentiores Talmudeorũ habetur de Eliazaro cognomine kalir, quem ideò kalir uocitatum asserunt, quòd cuiusdam placentæ esu repentè cœlesti spiritu afflatus, sublimia & profunda sapientiæ oracula hymnicis laudibus prodiderit, quæ ab uniuersa fermè Iudæorũ synagoga solennibus festisq; diebus passim decantari solent. Sic Rabi Iohanan filius Zachaidis Eleazarem literarum omnium rudissimũ repentino in conuiuio ita illuminauit, ut summa omnium admiratione Legis arcana subitò explicaret. Plura sunt huius generis Talmudeorum & Cabaleorum testimonia, quæ hic compendij gratia, & mycrologorum causa silenda duxi. Vnde Iuniorum Israëlitarum, Talmudeorumq; uæsaniam nunquam satis admirari possum, qui sacra Baptismatis & Eucharistiæ mysteria, tanquam inaudita & fanatica deliramenta subsannant. Veruntamen quia eiuscemodi ueterum Cabaleorum praxis, & sanctorum nominũ arcana, tanta obscuritate, & uelaminum uarietate circumtecta sunt, quæ exinde ad tot insipientũ & prophanorum deuenerunt manus: factum est, ut nunc multis quidem modis ueritas mendacio inuoluta, & rei puritas undiq; confusa & turbulenta sit, ita ut modò à plurimis etiam præcipuis Cabaleorũ ignoretur, quæ singulatim sanctorum nominũ, & quæ propria mentis, fantasiæ, & corporis actio cuiq; uotorum, & precum accommodanda sit, quod & ipse me quoq; nescire fateor, & ideò precipua & singula huius praxis arcana perspicatioribus, & sapientia & intelligẽtia uiris qui multigena ueterum Cabaleorum de his scripta euoluerint, & omnem illorum sensum penetrauerint explicanda relinquo. Esse uerò Cabalisticè hęc omnia in Lege inclusa, non est dubium, cùm Lex omnia Dei opera monstret: Angeli autem inter opera Dei primũ locum habent. Ergo Lex etiam Angelos & eorum nomina, officia, loca, &c. explicat: & ut Cabalistæ dicunt, maxima Legis intentio circa Angelicum chorũ uersatur, quò etiam illud Stephani alludit: Accepistis Legem in dispositione Angelorũ, sic dicit Mose Gerundensis in Genesis exordio: Legem totam in diuina nomina absolui. Sic Talmud sępè de Metatron, Achteriel, &c. & alijs Angelis tractat. Et absurdum esset, cùm Moyses diuina oracula & multa caducarum rerum nomina recenseat, eum sine medio applicare extrema: id est, præterire Angelica quæ in medio sunt Dei & caducorum: & dicit Gerundensis: Salomonem ista omnia ex Lege didicisse, cũ ait, Sap. 7. Quæcunq; sunt absconditæ & improuisa, didici. Sed qui hæc omnia & Angelorum nomina, officia, loca scire cupit, legat Rabi Ismaël in libro templorum & libro de magnitudine staturæ. Item librũ pomorum, & librum luminum Rabi Simeonis, & Portam lucis, & librum candoris, & omnes commentarios libri formationis. Sed cũ primis & ante omnes librum templorum Rabi Simeonis. Mihi uerò modò consultius, atq; tutius uisum est, nullius inuocandi nominis arcana, anxio & sollicito animo perquirere, nisi illius quod est supra omne nomen, in quo omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium, & inferorum, quod tametsi uulgò in omnium ore uersetur, nemo tamen (inquit ueritatis Præco) dicere potest, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto, cui laus, gloria, & honor. 1. Corint. 12.

PAVLI RICII, IN PORTARVM LVCIS EPITOMEN, PRAEFATIO.

PRIMA iam huius Voluminis parte, quæ ad introductorium Cabalæ spectat, peracta, modò ad secundam Portarum lucis epithomate comprehensam superum ope explicandam accedo. Quo quidē compendio (quemadmodum & præhabito introductorio) quamuis plura tradantur quæ filijs tenebrarum, & ijs, qui indagandis sacri eloquij arcanis minus operam studiumq́ue impendunt, aures, animumq́ue offendere possint. Nefas tamen & impium uidebatur hæc negare pijs prudentibusq́ue filijs lu-
1. Cor. 1. *cis. Sic enim & prouidus ueritatis præco Apostolus non abhorruit Christum Saluatorem prædicare crucifixum, tametsi id Iudæis in scandalum, & gentibus in stultitiam fuerit, propterea quòd uocatis prædicatio illa erat in Dei uirtutem atque sapientiam. Hoc autem sic profero, non quòd Cabaleorum & allegorizantium dogmate me sapientem, & qui eius abdita atque profunda penitùs eruerim iactitem: uix enim illius uestibuli limina, & incunabula me attigisse præsumo, uerùm inopi, & derisori me præfero, Magistrum non spondeo, & quæ in huius dogmatis intelligentiam aperui, non tàm edocendi, quàm monendi, & excitandi animo tradidi: Quatenus perspicatiora studiosorum ingenia, superno lumine fulta, per attentam horum meditationem altiùs conscendere, & secretorum adyta penetrare ualeant. Qui enim habet (prout antea exposui) dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, quod habere uidetur, auferetur ab eo. Quibus denique ita prælibatis, ipsum iam Castiliensem (ut præsumitur) Rabi Iosephum huius Voluminis auctorem ausculta, eumq́ue (inuocatò Patre luminum) sic loquentem attende.*

PORTAE LVCIS.

EFFLAGITASTI iamdudum mi dilectissime, ut circa Dei nomina, quæ ꝑ mēsuras ac sphiros: id est, numerationes appellari libuit, semitam tibi lucis ostenderem, qua uoti compos fieri desiderijque limitem assequi ualeas: Petitionē itaque hanc, quum iustam esse perspexerim, intentionemque ipsam honestam quoque dijudicauerim, haud pedem referre ualui, quin te uiæ lucis participem constituerem ꝑ Nunc igitur uigil esto, ut quem malit aut spernat Altissimus tramitem cognoscas, quē quum assecutus fueris dum clamabis exaudieris, eorumque scriberis in cœtu qui propiùs accedunt Altissimo, hunc totus animi uiribus coles, oblectaberis Deo, & is intima cordis tui optata penitùs explebit. Nouisti itaque (ni fortē audieris) Deū mundi, Deum cuius conspectu superna consternuntur, & ima, eiusque timore totus terrarū orbis cōcutitur, ac indignatione sua quis'nā permanebit? & eius iræ furore quis stare poterit? sanctis etenim suis ipse nō credit, nec mūdi sunt cœli ante oculos eius, ne dum abhominabilis & inutilis homo, iniquitatē ut aquam hauriens, & quonā pacto de muliere nascens sanctis Dei nominibus abutetur, ausitúe in regni coronā, ad propria emolumēta manus immittere, statuūt enim maiores nostri, quòd quicūque ipsum nomē uidelicet Tetragrāmaton ꝓprijs literis protulerit, partē nullā futuri sęculi habeat.

RICIVS.

De nomine Tetragrāmaton solū creatori & nulli creaturarū cōmunicabili hic sermo est: Idcircò queādmodū irreuerētię & cōtemptui datur, dum filius proprio nomine parentē appellat, sic utique temerariæ pręsumptioni ascribitur ipsum cœlestem parentē & incōprehensibilem Regē sęculorū præcipuo suo nūcupare nomine, quū itaque cōtemptus, & temeraria erga Deū præsumptio futuri sęculi salutē excludat, haud iniuria statuit priscorū authoritas, ut is qui magnū & horribilē nomē creatoris characteribus suis protulerit (nulla urgēte pietatis causa) partem non habeat futuri sęculi. Accedit ad hoc, ut quemadmodum ipse uniuersorum cōditor Deus, à nulla creaturarū talis adamussim comprehenditur, qualis ipse est, sic condecens fuit, ut nomē, quod incomprehensibile ens istud designat, nō proferatur prout literę cōscriptæ sonāt: soli tamen Pōtifici in sanctuario semel tantū anno propitiationis & magno pœnitētię die idipsum suis characteribus exprimere licuit: Hinc statuit ad Timot. Apostolus: Discedat (inquiēs) ab iniquitate omnis q inuocat nomē Domini.

AVCTOR.

Siquidē sacer præcellensq; Rabi Henina Tradionis filius, eò quòd ipsum nomen(& si non ad usum,ac prophanum quippiam,sed à discēdi causa, utq; mysteria Altissimi nosceret)suis characteribus explicuerit,pœnam tamen criminis aufugere non ualuit: Quis igitur ambiget, quin idem & pauperculis languentibusq; nobis contingere liceat:uides enim quid prohibetur in Lege Altissimi:Non assumes(inquit)nomen Dei(scilicet Tetragramaton) Dei tui in uanum,quamuis de periurio admonere intentio sit:hoc tamen nomine uanum Lex utitur,quatenus (ut Chaldaica testatur æditio) sententia sonet,ne frustra quispiam Dei nomen labijs proferat,facilè namq; scriptū,clariusue intellectu fuisset: Ne iuraueris per nomen Dei,Dei tui falsum:scriptum tamen est non assumes.Omnium igitur nostrū magister Moses(in altu conscendēs) *Deut. 23.* dum mysterium commemorandi nomen Altissimi ab angelis ministrantibus didicerit,admonuit Israēl dicens,quum nomen Dei inuocauero,date magnificentiam Deo nostro,quòd si angeli cœli de memoratione nominis Altissimi admoniti sunt,longè quidem magis id attinet filio hominis, qui in tineas & uermes redigitur,ne dum ut is,qui facili cogitatione flectitur,usui suo creatoris coronam adaptare præsumat,hoc præsertim in quo degimus sæculo, ubi nos eruditio latet,quæ nomen ipsum Altissimi,eiusq; cætera nomina commemorandi rationem præstat,commemorationem (inquam) quæ ipsi operi accommodatur,quare qui idipsum memorare nititur,nihil ultra quā sui perditionem assequitur,fictilisq; testæ fragmentum adipiscitur,de hoc atq; similib. nostri dixerunt magistri,quicumq; sui creatoris gloriam non ueretur,expediret illi huius mundi machinam non intrasse.

Nunc igitur fili mi,audi uocem meam, & auribus consilio meo attende, si flectere te peccatores uoluerint,auscultare noli,si dicerent nos sequere,& tibi sanctorum(quibus utaris)nominum eruditionem imparciemur, aures auertè,ne eorum consilio adhereas,quinimò prauos illorū gressus fugias,pedesq; tuos ab eorū semita prorsus reuocabis:Cuncta enim huiuscemodi nomina illorumq; usus retiacula sunt,& uenatorij laquei, qui in perennem ducunt animas interitum,& si prisci sapientū diuina nomina à Prophetis ore tradita nouerint,utpote septuaginta duarum,duodecimq; literarum nomen,& huiusce modi plurima,quibus signa,prodigia, ostentaq; mundi innouare potuerint, ad propria tamen cōmoda nequaq; illis abuti consueuerant, sed eò duntaxat tempore,quo gentes à uero Dei cultu Israēlitas detorquere moliebantur,aut dum ex aliquo opere Altissimi Dei sanctificatio gloriaue emergeret,quemadmodum Rabi Meir,qui de prostibulo uxoris sororē eripuit,custodi seu ministro iussit dicēdo,quū ærumnis te affectū noueris Deus ipsius Rabi Meir,exaudi me dicito.Idē uerò Rabi Meir,quum sese periculo subijci uidisset,fugam potius q; sancti nominis usum arripuit,similiter & de gesto Honi Maagalesis, & Roua cum Sabor Rege,deq; horum similibus iudicandum. Veritatis itaq; sepes,fœderisq; traditio est,ut qui in re sanctorū nominū uota assequi exoptauerit,is accinctis uirib.studeat Legi,ut in ea quorumcumq; sanctorū nominū sensum dignoscat,uidelicet Eheie,Ioh,Edonai,Tetragramaton,El,Eloha, Elohim,Edonai,Zeuaos, Elohe,Zeuaos, Sadai. Sciatq; & intelligat singula prędictorū nominū clauis uicē gerere ad aliquod quod sæculi usus deposcit, quæ quū attentiùs inspexeris,& planè singula intellexeris, Legem cunctaq; eius mandata inde pendere statues ; ac eius qui dixit: & factus est mundus, magnificentiam admiraberis,coram eo plurimùm pauebis,perhorresces,eiq; adhærendi ardua tibi inerit cupido,propiùs stabis Altissimo, ac placidè tua exaudita erit oratio,iuxta illud:Exaltabo eum quoniā cognouit nomen me- *Psalm 98.* um:omnium enim radix ipsa cognitio est.

Qua adepta,clamabit,& ego exaudiam,ac si dixerit,quum de quauis re opus ei fuerit,ad idq; nomen unde exoptata res pendet,mentem erexerit, tunc exaudiam,commemorauit namq; angustiarũ tempore Iacob, El sadai (id est,
Genes.43. Deus qui satis,uel omnipotens)tribuat uobis misericordiam. Et Daniel su-
Daniel.9. per sanctuarium preces effundendo:Fac(inquit)ut luceat facies tua super sanctuarium tuum desolatum,propter Edonai,quanq; libro Berachos(id est, benedictionum)maiores nostri explanauerint,quod propter Edonai idẽ sonet quod propter Abraam,qui te primus Edonai.i.dominum uocauit:interior tamen insuper perscrutatio requiritur.Et Hana nomen Altissimi(ut ei semen annueret)implorans sic dixit:Edonai(uidelicet Tetragrãmaton)Zeuoas.i.Deus exercituum,si respiciẽs respexeris.Et licet in libro Berachos aliud quippiam magistri scripserint,ibi tamen præmemorata radix & stirps latitat.His stantibus condecens duco,medullarem quandam tibi radicem ostendere, qua in hoc cui incumbimus negocio intrepidẽ fulciri ualeas. Non te prætereat igitur oportet,quæcunq; in Lege cõplectuntur Altissimi nomina, à Tetragrammaton dependere nomine, quanq; ipsum Eheie.i.sum arboris radix uocitari soleat,tamen Tetragrammaton trunci (quemadmodũ & Eheie & radicis) uices obtinet,quo radicum emittitur copia,& undiquaq; promuntur rami:sancta uero alia nomina ramorum,surculorumq; de trunco emanantium, exemplum præferunt,quorum singuli multifariam secundum uniuscuiusq; speciẽ ædunt fructus.Prẹter hẹc insuper(quæ aboleri nefas est) quamplura alia sunt cuiusq; prædictorum nomina appen sa, ut uerbi causa Tetragrammaton cognomina sunt horribilis,sustinens iniquitatem,super delicta trãsiens,Edonai: (id est,Domini)appensa sunt magnus,misericors,clemens: Elohim quoque sunt appensa fortis,iudex,iudicator. Istorum præterea singulis alia debentur cognomina,quæ quidẽ sunt dictiones omnes in quas Lex ipsa absoluit: Tota igitur Lex super cognomina cõtexta reperit:Cognomina super sancta nomina,cuncta sancta nomina ab ipso Tetragrammaton dependent nomine,in eoq; conflantur in unum, unde Lex ipsa, Lex Dei Tetragrammaton dicitur. Hinc collige,quòd quũ sancta nomina iuxta propriã cuiusq; cognationẽ intellexeris, & quæ cuiuis illorũ accommodentur cognomina,noueris tunc uniuersa entia ab Altissimi nomine dependentiã trahere facilẽ conspicies,& tibi adhærẽdi inserta erit cupido,tu assidua in eius cõspectu formidine cõcutie ris & pauore:Dei namq; timor quid sit,perpendes,& Dei Elohim scientiã as-
Psalm.90. sequeris,in illorumq; enumeraberis cõuentu,de quib.scribitur: Exaltabo eũ, quoniã cognouit nomen meũ: nec te utiq; latebit quantũ is promeretur supplicij,qui Dei nomẽ in uanũ cõmemorat, nedum qui ipsum Tetragrãmaton suis literis profert,longeq; magis & qui eo utitur, quantas reus pœnas subire teneatur.Sed priusquam Voluminis propositum aggrediar,à prelibamine quodam haud incongruẽ exordiri libuit. Aduerte igit compertumq; existima,ueram Altissimi existentiã neminem unq; (ipso excepto) mente comprehendere potuisse,nec quispiam de uniuersa superũ multitudine censetur, qui locum eius,nedum essentiæ ueritatem nouerit.Audis.n.quid cœlestes angeli
Ezech.3. clamant:Benedicta gloria Dei de loco suo.i.quocumq; loco extiterit: Quòd si hoc apud superos, id proculdubio & imis cõpetere magis dijudicabimus. Quapropter quicquid in Lege scribitur,ueluti os,manus,auris,pes,oculus,& quæ huius sunt generis,quanq; magnitudinẽ ueritatemq; Altissimi insinuet: quid tamen res illa quæ manus & pes uocitatur,monstret,nullum sane creatum scire & cõprehendere potest. Quamuis & nos ad imaginem & similitudinem facti simus,non tibi attamen uideri uelim,oculum oculi, manusq; manuum formam habere,sed in ipso, Altissimi esse, quid intrinsecum , unde defluunt scaturiuntq; uniuersa,denunciant,quod quidem manus quidditate & figura procul abest,iuxta illud Prophetæ : Cui assimilastis me & adæquastis:

Nullæ

Nullæ igitur inter ipſum & nos meritò ſubſtantiæ atq; figuræ ſimilitudo extat, ſed membrorum intentio eſt, dociles reddere aures, quæ membra inquam altiſsimarum latentiumq; rerum menti humanæ incomprehēſibilium ſigna denunciāt, illius inſtar qui calamo profert: Reuben filius Iacob neq; enim huiuſmodi literæ nec illorum figura ſimilitudinem præferunt ſubſtantię ipſius Ruben filij Iacob: Quum igitur Altiſsimus nos puritati adaptare uoluerit, delitefcentes, reſeratosq; multipliciter artus in humano corpore cōſtruxit, eundem ſibi ordinē uendicantes, quem & quadrigæ in ſuperis opus: Quare ſi cōtinens quiſpiā capaxq; extiterit, ut quoduis ſui corporis membrū à ſordibus mundum conſtituat, id latentis ſuperni artus membrum, cui idem nomen adſcribitur, ſedes euadet, ut oculus quidem oculi, dextræq; dextra.

RICIVS.

Id archanum Apoſtoli cariſmata pandunt dicentis: An neſcitis quia membra noſtra templum ſunt Spiritus ſancti. Qui autem ſordibus & ſenſibilium rerum turpitudine corporis ſui membra inquinauerit, is membra tollit Chriſti, & templum Dei membra efficit meretricis. 1. Corinth. 6.

AVCTOR.

Vtpote ſi oculi intuitus a uanitate continuerit, nil aſpiciens prauum, nil pudendum & turpe, ſed quæ ſolùm gloriam cultumq; concernunt Altiſsimi, tūc oculus ille in abditę rei ſupernæ ſedem, cui oculi cognomē adaptas redigitur: Et ſic pariter de manu, pede, ſingulisq; cōpaginis humanæ membris iudica. Hinc maiores noſtri patres inquiunt, ipſa quadriga exiſtunt: non .n. quemuis patrū, ſed patres una ipſam, quadrigā eſſe, aſſerunt: Abraam namq; ſibi dextri nomen aſſumpſit, ipſius in ſuperis dextri menſuræ (ſcilicet gratiæ) factus eſt hæres, iuxta illud: perrexit Abrahā uadens & progrediens ad meridiē. Yſaac uerò ſiniſtri menſurā adeptus eſt, iuxta illud: Iurauitq; Iacob per timorē patris ſui Yſaac. Mediam uero lineā ſibi uēdicauit Iacob iuxta illud: Et Iacob uir integer tabernacula inhabitans. Tres itaq; huiuſcemodi patres ipſius quadrigę ſedes admittimus, uergit huc illud libri formationis: Rem ſuper certitudinem & formatorem ſuper ſedem ſuam repone: Te autē non lateat quamlibet menſurarum alicui membrorū accōmodari, ut oculo uiſus, auri auditus, manibus tactus, pedibus progreſſus, quumq; maiores noſtri, menſuras adſcribunt Altiſsimo: idem de menſuris cenſeas, quod de pede, manu, cæterisq; membris edocuimus: nulla etenim habitudo inter nos & Altiſsimū, ſicut nec membrorū, ſic nec menſurarū ratione credit̄ ineſſe: Quia igit̄ hoc libro in menſurarum ſæpius mentionē incidimus: Caue præmonitus ne corruas, ut Deū exiſtimes alicuius menſuræ limitē quantitatémue (noſtri inſtar) ſubire. At quemadmodū manus, pedis, auris, oculi, ſic & menſuræ intentio nec terminū, nec molē, ſed exemplū tenuemúe ſimilitudinē pręfert: Sancta aūt nomina menſuras uocant priſci Talmudeorū magiſtri tractatu Ros haſana, ibi dixit Rab Iehuda: fœdus exciſum eſt tredecim menſuris, ut nunq; ſupplicentur in uanum, iuxta illud: Ecce excidā fœdus, &c. tredecim uerò menſuræ ſunt Deus Tetragrāmaton, Deus Tetragrammaton, Deus El, miſericors, & clemens, longanimus, & multę miſerationis, & uerax, cuſtodiēs miſericordiam in millia, remittens iniquitatē, tranſiēs ſuper ſcelera atq; ſuper peccata, & innoxius: ſum̄a deniq; intentio eſt nullā humanarū mēſurarū ad ea s quę ſunt Altiſsimi (niſi nomine tātum) habitudinē ſuſcipere, put de ſcripto nomine: Rubē filius Iacob protulimus. Hinc dicere ſolēt magiſtri nō talis mēſura eſt carnis & ſanguinis, qualis Dei Altiſsimi. Præludio igitur (ut dicēdorum claui) peracto, mox cuiuſq; ſanctorū nominū, quæ ſcribuntur in Lege tractatū aggredimur, in qua ubicunq; unū horū offenderis, te doctū eruditūq; reddere peropto, quaten, uiuētiū aquarū fontē, qui ex quouis Altiſsimi ſcaturit nominū haurire diſcernereq; ua

Geneſis 12.
Geneſ. 31.
Exod. 34.

leas,

leas, quem quum ebiberis noueriſq; omni in ope fœlicitatis euentum aſſequeris. Fundamentum Legis & radix eſt credere in nomen Altiſsimi, ubi ſi ĩn cogitationibus tuis recto tramite ambulaueris, incolumes erunt uiæ tuę, nec
Eccleſiaſt. 4. pedes tui collidentur perpetuò: Ait.n. Rex Salomo: Cuſtodi pedē tuũ ingrediens domũ Dei, quib. utiq; edocuit, ut qui ad diuinũ auxiliũ implorandũ accedit, ſe anteà examinet, aduertat & noſcat, an tentatores & obſtacula adſint, ut orationes (ne ſuſcipiantur) denigrẽt: quæ ſi affuerint, amoueat, ſemitamq; ab offendiculo expurget, eius exemplo, qui aliquid impetrandi gratia, Regis curiam petit: hic etenim præuideat noſcatq; oportet, an præcipitij alicuius in itinere obſtet periculũ: conſyderet præterea quot in regijs ædibus ueſtibulorum ſunt ianuæ, quarũ cuſtodes ianitoreſq; dijudicet, ut ſi eorũ quempiã hoſtē habuerit, ipſum recõciliet, ſuos inſuper amictus, an decoro eius bene conueniant perſcrutet̃, ut his decenter ornatũ regalē liceat aulã intrare, ſcribitur
Heſter 4. enim: Non licitum eſt indutum ſacco aulã intrare Regis, ſeq; poſtremò examinet, an in Regis & principũ prælatorũ aſtantiũ conſpectu rē ſuam facundo eloquio differere auſit: an eius in contradicentes ſuppetant uires, queatq; contranitentibus reſiſtere. Ad hæc omnia cõcors maiorũ nos cõcitat ſermo, quo aſſerunt magnã ſumamq; ſententiã eſſe dicentē terrenorũ regnum cœleſtiũ regni indicare exemplũ, ſi itaq; carnis & ſanguinis ſolicitudo in omnib. prætactis ſtudiũ, cautelamq; adhibeat neceſſariũ ſit, non ambigendũ quidem, quin hęc eadē omni cura ſint attenda, dum Regis regum maieſtatē conſpectumq; quis adire conatur: à terreſtri namq; elemento aduſq; cœleſtia corpora, nullus locorum euacuatus, ſed multiformi tumultu repletus admittitur, quorũ nonnulli mundi ſunt, & miſericordiæ participes, aliqui uerò his quidem inferiores, temptatores ſunt & noxij, ac omnes per atra uolantes, hi pacem, illi gladium: hi bonum, illi malum: hi uitam, illi mortem miniſtrant, quos quidem omnes hęc ima, in qua degimus, machina complectitur, quorum cauſa canticum
Pſalm. 90. nobis traditũ eſt malorũ euentuũ, qui habitat in abſcondito Altiſsimi: unde hominis deprecatio dum (has pertranſeundo turmas) ſupera petit, cuidam ſuſpecta deuiaq; luſtranti loca aſsimilatur, ſi puritatis gratiæ capax extiterit, in calumniatorum noxam ſua minimè irruet deprecatio, ſi uerò huius gratię expers uacuuſq; fuerit, multiplices nubilæ fortunæ euentus, trucidatorumq; acies illi ſe offerent, quamobrē Pſalmos ſtatuit rex Dauid ut euacuatũ ſit iter, per quod facilè tranſeat oratio: omnes .n. prædictæ turmæ ueluti nubes ſunt, quæ ſupplicationũ aſcenſum detorquẽt, iuxta illud: Oppoſuiſti nubē tibi ne
Thren. 13. tranſeat oratio: Pſalmos igit̃ ædidit Dauid, qui ordine prolati tollũt diſcedereq; cogũt omnes obſtacula inferentes & damnũ. Vocitantur aũt Pſalmi Hebraica dictione zemiros, à nomine mazmeros (qđ Latino eloquio falcē ſo-
Eſai. 18. nat) iuxta illud: Præcidunt̃ ramuſculi eius bemazmeros .i. falcib. Accedit ad
Pſalm. 118. hoc & illud Pſalmi: erãt mihi ſtatuta tua in domo peregrinatiõis (ſeu timoris)
Eſaiæ. 24. mei, quaſi dixerit ubicũq; horũ tumultuũ timor peregrinantē me arripuit, his illos Pſalmis (ueluti falcib.) p̃cidi atq; ſubegi. Adde & illud Iob (38.) quũ cantu laudãt ſimul aſtra matutina ioriu .i. cõfringunt̃ omnes filij Elohim, laudes cãtu, idē qđ & Pſalmi inſinuant, quib. manè cõmemoratis, diſſeminãtur & cõfringunt̃ omnes diri iudicij miniſtri, ꝗ qui filij Elohim nuncupari ſolẽt: dictio enim iariu eiuſdē eſt locutionis cũ raa tiſſrara arez .i. cõfractione cõfringet̃ terra: Diligēs itaq; ſui ſit iudex, q orare ꝓponit, cogitationeſq; rectè diſponat, ne orãdo perturbatione mēs fluctuet, ad nihilũq; eis redigat̃ imploratio, ꝑ hoc nãq; noſtri dixerũt maiores, ſemꝑ ſe trutinet homo, ut ſi ad orandũ idoneũ ſe nouerit, oret, ſecus uerò minimè, quaſi dixerint, ſi ualidũ ſe iudicauerit ut intētionem rarã ſtatuere ualeat, oret, ſin minus nequaq;: His igit̃ præcognitis, ſcito ſtirpē baſimq; eſſe, ut intelligas noſcaſq; ꝗ omnia ſancta Dei nomina, quę in Lege ꝓferunt̃ in nomine Tetragrãmaton ꝓlatũ Edonai cõtineri, quod arbo-

ris iam

ris iam truncus dicitur. Reliquorum uerò nominum, alia radicis, alia rami, alia thesaurorum, gazarumque uices gerunt, quorum singula peculiare operandi munus sortiũtur: thesauri instar qui multiformia, uariaque penetralia, & singula certæ rei dedicata replet & impertitur, in hoc quidẽ margaritę & quoduis gẽmarũ genus, in isto argentũ, in illo aurũ, in alio epulæ, in alio potus, in alio preciosi ornatus indumentaque reponuntur, & quũ alimẽto quispiã eguerit, pænusque locum ignorauerit (& si plurimũ inquirendo laboret) euenit tamẽ ut fame & tabe arescat & pereat, & quãuis esculentis, opiparè apparatus, lautis ferculis cella abundet, perit is tamen, nõ quia eius renuatur petitio, sed quia ciborũ, quos expostulat repositoriũ ignorat: sic & de sanctorũ nominũ eruditione, scientiaque iudicandũ: quædã enim misericordiæ, deprecationi, propiciationique, quædam lachrymis & singultibus, quædã casibus, infortunijs, angustijsque præsunt, nonnulla alimentis & uictui, nõnulla robori, fortitudini, & gratiæ præficiuntur, qua de re si orans in nomine, quod expetito muneri accõmodatur, minus quàm deceat mentẽ dirigere noscat, nil sanè suum abnegat uotũ, nisi cognitionis hebetudo atque stultitia, iuxta illud: Stultitia hominis supplantat gressus eius; & contra Deum feruet cor suum, omnibus enim apertę sunt manus Altissimi, sed petẽtis ruditas, quæ desideriorum aditus intimaque discernere nescit, inanẽ constituit: fatuus uerò Altissimũ suas à clamantis precibus aures auertere cogitat, ad quod dicitur, peccata nostra prohibuerunt bonũ à nobis, opus itaque est Legis incessus mente reuoluere, sanctorũque nominum adeò mysteria dignoscere, ut in hijs proprijs horum cognominib. habitum possideat, in conspectuque Altissimi quũ supplicationis se compotẽ fieri exoptauerit, ad nomen petitioni accommodatum se mente conuertat, tunc enim nedum uotum assequetur, sed & superis dilectus, imisque gratus, & præsentis futurique sæculi hæres euadet æternus, hoc itaque ueluti dicendorum fundamento coniecto, ad singula sanctorum nominum, quæ in Lege notantur, mox explananda spiritu annuente Altissimi accingimur. *Prouer. 19.* *Hiere. 5.*

אדני

PRimum igitur propiusque creatis omnib. nomẽ, quo scilicet ad regẽ Tetragrãmaton aditus patescit, est quod scriptis & uoce sonat Edonai: id est, Dominus, ad cuius notitiã animaduerte illud peculiare nomẽ Altissimi esse, quod sũmi opificis innuit existentiã, à quo quicquid cõtinet uniuersum depẽdet, sed portarũ clauiumque prima quib. ad Tetragrãmaton prolatum (non aũt scriptũ) Edonai accedimus, est nomẽ & characterib. & uoce Edonai sonans, quod quũ sursum exordiamur, uergamusque deorsum, in toto Dei nominũ ambitu, in extremo ordinẽ sortitur & ad usque ipsum Edonai uerũ consũmatumque unionis mysteriũ creditur. Deinceps uerò inferiùs diuisionis machina collocatur, iuxta illud: Et fluuius egreditur de loco uoluptatis ad irrigandã paradisum, qui inde diuiditur, & quatuor capita factus est, quę quidẽ capita quatuor turmæ sunt glorię, regno Edonai subditę, quod (ut anteà explicui) ultimũ obtinet totius unionis Altissimi. Hic aũt Edonai thesaurus diuitiarumque existit ędes, ad quẽuis modo rũ, inundationis, ac dependentiæ rerũ per canales fistulas emanantium à Tetragrammaton prolatum Edonai. Tria enim sese respicientia nomina comperimus, inferiùs Edonai, in medio Tetragrammaton, superiùs Eheie: id est, sum: ab eheie autem omnimodè separantur inundationes, quæ à fonte qui ipsum infinitum dicitur, pedetentim per gradus scaturiunt, quousque ad Tetragrammaton Edonai applicent, illincque canales erumpunt fistulę, defluxusque omnes ad nomen Edonai, quod cellarium est, ubi omnia Tetragrammaton regis reponuntur ornamenta, Rursus idipsum est magnus creatorum Præses, qui Tetragrammaton uirtute cuncta enutrit, & eis uictus commoda præstat: huius ueniunt nutu, eoque iubente discedunt, quicunque Tetragrammaton adhærendi cupidine petunt, *Quemadmodum cum fœmina mas.* *Genes. 2.* אהיה יהוה אדני

petunt,nec semita,nec pars ulla, qua ipsi Tetragrãmaton assistat quispiã, nisi manuducente Edonai admittitur. Et quia rex Tetragrammaton hoc ipsum nomen sibi in diuitiarũ ædes,in templumúe,cuius ipse est hospes uendicet: ideo sono eodem uocali, quo nomen profertur Edonai pronunciari solet in Lege Tetragrãmaton,quatenus nobis innotescat quod quicunque Tetragrãmaton quæsiuerit,ipsum in nomine comperiet Edonai. Non te autem effugiat,oportet nomini Tetragrammaton quinquaginta quatuor quadrata nomina ascribi,quæ ipsius Tetragrãmaton combinatione emergunt, horumq; literæ numerum 2 1 6. constituunt, quæ 54. scilicet nomina mysterium sunt defluxus uirtutis in omnia,quæ mundi machina ambit,& hæc (ueluti spiritus)literas respiciunt,quibus nomen constituitur, quod est de Lege exceptũ,
Exod.14. ubi perrexit angelus,&c.Ipsa eadem 54.(inquam)nomina,quæ uniuersa continent entia(manuducente Edonai)peculiaria cuiusq; creati cõmoda largiuntur: Edonai itaq; suiipsius dispositionem,regnandiq; facultatem ex proprijs quibus consuitur literis ostentat. Aleph enim mysterium significat Eheie, quod inter cætera nomina capitis uicem refert. Iod uerò Tetragrãmaton,cuius sedes est Edonai prætendit. Dales autem & Nun 54. nomina euistentiæ denunciant: unde cuiuslibet modi inundationis, dependentiæ, cunctorumque permanentiæ arcanum relucet. Tota igitur regnandi perficiendiq; potestas,ipsi committitur Edonai,quod & dictio Edonai insinuat:Hebraico enim hæc sermone Dominum sonat,quia idipsum(Tetragrãmaton duce)extat totius terrarum orbis præses & rector. Et quoniã nullum creatum ipsum Tetragrãmaton nomen adire licet,nisi Edonai intercedente,decreuerunt prisci illud,in cuiusque orationis capite tali serie cõmemorari Edonai:id est, Do-
Psalm. 50. mine labia mea aperies:Scriptum enim est אדני Edonai,literis Aleph, Dales, Nun,Iod,quo duce conspectum Tetragrammaton intrat oratio. Quamlibet enim inundationem dependentiamqúe nomen Tetragrammaton , nomini infundit Edonai:id est,in quod opulentissima regis confluunt bona, in eoq; reponuntur in unum:& inde transmittit,& implet quicquid creaturarum necessitas exigit: Piscinæ instar,in quam trahitur flumen, qua & horti,& campi,& cætera irrigentur uireta, merito cuius ipsum quidem Edonai: in Lege ברכה Berecha:id est,Piscina nominari solet. Nam Berecha:id est,benedictio prolatione Berecha:id est,piscinam sonat,qua gnatis benedixit Iacob, eamq; in hæreditatem suscepit ab Isaac de Abraam: Abraam uerò à nomine altissimi,ut(ea duce)referandi portas Edonai,scientiam traheret, & sibi & alijs uendicare posset, quæcunque postulat usus. Hac itaque piscina eum donauit, iuxta illud:Et sis Beracha:id est,benedictio piscinaúe:nõ enim litera protulit.
Genes.12. Sis meuarech:id est,benedicẽs,sed Beracha,quia ipsa Berecha piscina,scilicet, tuæ potestati committitur, quam suscipe,pro arbitrioq; cuiuis hominum impartiaris,in quod uergit illud:Benedicentur in te uniuersæ cognationes ter-
Genes.12. ræ,ac si dixerit: Quicunque huius piscinæ quippiam exoptauerit, id uno te duce, expleri poterit, hanc siquidem tuam, tuæqúe ditioni subditam statui.
Genes.15. Quare arbitrati sunt maiores,primum eorum qui altissimum nomine uocarunt Edonai,extitisse Abraam,clamans Edonai:id est, Domine Elohim Te-
Genes.25. tragrammaton,quid dabis mihi,&c.ab hoc etenim nomine sua requisiuit cõmoda,in huius hæreditatem successit post Abraam Isaac,iuxta illud:Post obitum Abraam benedixit Deus, Isaac filius eius huius insuper piscinæ causa inter Esau & Iacob,acerrima longæuaq; emersit contentio. Hæc ipsa primagenitura est quam Esau uenalem exposuit Iacob, cuius uenditionis contractui acquieuit rursus & Isaac,dum Mesopotamiã Syriæ mittebat ipsum Iacob, ut scribitur:Surge & uade Mesopotamiam Syriæ:Deus autem omnipotens be-
Genes.82. nedicat tibi,& det tibi benedictiones Abraam.Solo igitur Iacob, eiusqúe semini hæredium huiusmodi condonata est piscina,ideo quum Iacob morti appropin-

propinquasset,hanc duodecim tribubus piscinam aperuit,ut suam quęuis tri
buum hęreditariam portionē susciperent,iuxta illud:Omnes hæc tribus Isra- *Genes.49.*
ël duodecim,hęc locutus est eis pater suus:Benedixitq; illorū singulis secun-
dū propriā benedictionē, benedixit illis; additur singulis secundū propriam
benedictionem,ne forte existimes,quòd pro libito cuiq; benedictionem im-
partiuerit(quod falsò creditur)uerum quod ex hac piscina peculiare conde-
censq; unicuiq; tribuum conuenerit,id(non proprio;sed ipsius piscinæ dicta-
mine)singulis exhibuit. Sic & omnium nostrûm magister Mose benedixit Is-
raël,antequam Promissionis terram applicuerit,quod & illud innuit,hæc est *Deuter.33.*
benedictio qua benedixit Mose filijs Israël. Nomen itaq; Edonai mysterium *Prouer.10.*
benedictionis exponit:benedictionem,inquam,quæ ei adhærentes omni af-
flictione solicitudineq; ablata diuites cōstituit,iuxta illud:Benedictio Dei di-
uitem facit,nec sociabitur ei afflictio. Quum uerò nomen Edonai(thesauri
instar)omnium piscinarum & defluxuum inundationem accipiat,illi tanquā
receptaculo. אדני Adne:id est,Basium dictio accomodatur, ut bases atrij in
quibus statuebantur columnæ:centum enim argenteæ bases tabernaculo fa-
bricatæ erant,iuxta illud: Centum bases, centum talenta, quæ centum pisci- *Exod.83.*
narum è magna piscina Edonai haurientum imaginem præferunt: unde de-
cretum est homini centum benedictionibus singulis diebus benedicere, per
quas de harum piscinarum inundatione aliquid trahere possit, & si harum
una defuerit,ac si maculam in sanctuarium inijceret,iudicabitur: Huius uerò
mysticum de mystico pendet:

אִיקְ:בְכַר aiak,bechar:id est,aleph,iod,kof,bet,chaf,res.

ק	י	א
Israëlita:	Leuita:	Sacerdos:
anima:	spiritus:	mens:
100.	10.	1.

quod & arcanum innuit chahen:id est, Sacerdotis Leuitæ,Israël,idq; mysticū
designat animæ,spiritus,mētis,hinc protulit Dauid:benedic anima mea De- *Psalm. 126.*
um,adaptauit enim benedictionem animæ secundum mysterium trium supe
riorum ordinationum:animæ enim centum benedictionibus benedicat præ
cipitur,quæ ad Israël serie præscripta respiciunt,de quibus decima (quæ decē
est numero)debetur spiritui,qui Leuitam ordine coæquat. Ex his uerò decē
Leuitæ & spiritui coordinatis,rursus menti pro decima traditur unum : unde
collige quod si non singulis dierum,centum benedictiones protulerit , non
exhibebitur menti una,quia nec spiritui decem,quæ decima sunt Leuitarum:
hi enim decimam accipiunt ab Israël, cuius denuo ipsi decimā Sacerdotibus
tradunt,ac in hoc decimarum effulget arcanum ; quod in Lege scribitur, & *Num.18.*
Leuitis loquere dicens eis:quum acceperitis à filijs Israël decimas, quas dedi
uobis de possessionibus eorum,auferte ab eo primitias Dei, decimam de de-
cima.Decimæ autem decima,abditum monstrat.Aleph,iod,kuf: si enim non
fuerit kuf,nec iod erit,nec(iod ablato)erit &Aleph.Præuideas igitur ut bene-
dictionibus singulis diebus centum benedicas,quarum si una defuerit, quasi
maculatum sanctuarium relinquas existimaberis , quū eiusmodi benedictio-
nes,centum argenteis basibus assimilari habeant,per quas inundatio nomi-
nis Edonai in piscinas centum undequaq; diffunditur.Solet & in Lege Edo-
nai aliquando באר Puteus cognominari:quia uiuentium aquarum putei exē
plum designat,in quem(ut præposita innuunt)inundatio ac dependentia cō
fluunt,iuxta illud:Fons hortorum puteus aquarum uiuentium,& distillanti- *Cant.4.*
um de Libano,& quamdiu iustitiam sectatur Israël,ac rite singulis dierum be-
nedictiones cētum profert,uiua supernæ inundationis aqua huiuscemodi pu
teus repletur, uniuersiq; Israël inde uiuam ad saturitatem undam ē potantes

omni diuitiarum bonorumq́ genere abundant. Interdum etiam dictum E-
donai בארשבע Beerſceua: id eſt, puteus ſeptenarij dicitur: quia in ipſum per
mundi fundamentum à ſeptem ſupernis altitudinibus ſeptem ducuntur tor-
rentes: in huius uerò putei occurſu, alius ſordidarum turpiumq́ aquarum (ex
tra parietem ſphiros) eſt puteus cum reliquis multifariam puteorum generib.
in quibus ſerpentum ſcorpionumq́ue copia repit, qui & alienæ ciſternæ dici
Prouer. 23. ſolet, iuxta illud: Fouea profunda eſt meretrix, & ciſterna anguſta aliena. Qui
igitur omnem prauitatis nequitiam amplectitur, haud illi unquam quiſquã
Hier. 4. de Beerſceua uiuentium aquarum hauſtus propinabitur. Sed in diras perdi-
tionis ciſternas: quales & ipſe effodit, irruet perpetuò, iuxta illud Prophetæ:
Duo inquit mala fecit populus meus: dereliquerunt me fontem aquæ uiuæ,
& foderunt ſibi ciſternas diſsipatas, quæ continere non ualent aquas, ciſter-
nam ſcilicet perditionis, cuius fundus baſi ſuæ rimis undiq́ plena, aquam in
ſe ſeruare non poteſt: ſed uiperarum ſcorpionumq́ cœtu circumquaq́ reple-
Pſalm. 6. 8. tur, cuius metu clamauit Dauid: neq́ urgeat (inquiens) ſuper me puteus os ſu
Eccle. 1. um. Sepeinſuper eidem Edonai ים Iam: id eſt, maris cognomen adaptatur.
Quia in idipſum (ueluti in mare flumina) omnis piſcinæ inundatio dependen
Eſaiæ 11. tiaúe collabitur, iuxta illud: Omnia flumina intrant in mare. Mare enim
Geneſ. 1. non contentam aquam: ſed continentem alueum inſinuat, iuxta illud: Si-
cut aquæ operientes mare, & illud: Congregantiam aquarum uocauit ma-
tia: receptaculum ergo aquarum mare dicitur. De hoc autem mari multifor-
mes angelorum promuntur turmæ: uariaq́ ſuperum reptilium genera: quæ
Pſalm. 103. in undis quas mare complectitur reptant, iuxta illud, quod Dauid enunciat:
hoc inquiens mare magnum & ſpacioſum manibus, illic reptilium innumeri,
animalia puſilla cum magnis. In eo inſuper uaſta uauium nautarumq́ue
multitudo, plurimaq́ue uexilla in capite mali extenſa, multiplices gurgites, &
Pſalm. 103. quæ huius ſunt generis, quibus mare ipſum ſine interuallo fluctuat, iuxta il-
lud: ibi naues pertranſeunt. In huius autem maris latere alius quidam ſitua-
tur locus, qui caricoſum rubrumúe mare nuncupari conſueuerat, quod qui-
dem limitibus terræ uicinum exiſtit, quam indicat menſura Edonai: unde iu-
dicium ſuper Aegyptios irruit, quo & id, quod inferius mare rubrum eſt im-
Exod. 14. petu eos operuit, iuxta illud: Deus enim pugnat pro eis in Aegyptum: ſic pa-
riter latentibus in rebus ſapientes eandem menſuram Edonai, mare ſapientiæ
uocant, quum cuiuſuis ſapientiæ ac dependentiæ, & quæ de ſuperna manant
ſapientia, hoc receptaculum extet, è cuius fonte omnes quidem ſapientiæ
3. Reg. 4. participes ſapientiam hauriunt & ebibunt: Hanc Regi Salomoni tradidit
Altiſsimus, ut ſcribitur, & Deus dedit ſapientiam Salomoni: is enim quum
huiuſce ſapientiæ mare intraſſet, effulgebat in eo uirtus, qua omnem tàm in
ſuperis quàm imis hierarchiarum ordinem calluit, ac nihil quod ipſum latue-
rit prorſus erat. Edonaiq́ue nominis uigore ſuper ſolium ſedebat Altiſsi-
mi, quo ſupera cum imis ſui regni poteſtati ſubegit. Quia eum Dei afflauit
ſapientia ad agendum iuſticiam: Nonnunquàm rurſus nomini Edonai
cognomen adſcribitur. כל Col. i. omne, quoniam poſsidet uniuerſa, eiq́ue
nihil deeſt, & qui pro uoto aliquid impetrare nititur, nec poteſtatem nec lo-
cum alium exoret: ipſum enim omnia circuit & ambit, indeq́ue uoti compos,
quicunque illud implorat, efficitur. Et ſi menſura, quæ ipſa Edonai dimen-
ſione eminentior priorq́ue cenſetur, pariter omne nuncupari conſueuerit,
Geneſ. 24. hoc tamen aliunde (ut infrà explanabitur) radicem ſortitur: quia igitur dimen
Geneſ. 27. ſio hæc benedictionis myſticum denunciat, ſcribitur in Lege: & Deus bene-
Geneſ. 33. dixit Abraam in omni quæ de Abraam migrauit in Yſac, iuxta illud: &
comedi de omni, de Yſac in Iacob, ut ſcribitur: quoniam gratificauit me
edus, & mihi eſt omne, quaſi dixerit Iacob Eſau, putas ne? dempto, quod
tibi elargior munere, minus mihi bonorum relinqui: nequaquam. O-
mnes

mnes enim supernæ piscinæ, quæ in ditione inquam Col.i. omne concluditur, claues possideo: idcirco & si plura tibi impendam, nec minus teneo quippiam.

Plerumq; etiam Edonai אבן ספיר SAPHIREVS LAPIS dicitur, quoniam ipsum totius mundanæ fabricæ fundamentum extat: unde omnia sua expetunt commoda. Appellatur itidem & אבן הראשה capitalis lapis, à quo ingenita caducaúe entia in opere principij promuntur inesse. At Saphireus ideo dicitur, quia (saphiri instar) omnifariam à supernis altitudinibus colorem trahit, & in creatis contraria diffundit: nam bonum nonnunquam, quandoq; malum, nunc interitum, nunc uitam, nunc languorem, nunc medelam, nunc egestatem, nunc diuitias ministrat: iuxta illud: Videte nunc quoniam ego ipse sum, & non est Deus mecum: ego occidam, & ego uiuere faciam: percutiam, & ego sanabo. Deut. 32. Hæc igitur dimensio de fonte omnium sphiros uim haurit, omnium modorum ad se piscinas & dependentias trahens, cunctisq; in eius ditione redactis, secundum cuiusq; limitem, alimentum uictumq; præstat: iuxta illud: Lapis quem reprobauerunt ædificantes, factus est in caput anguli. Psalm. 117. Abraam enim, Isaac, Iacob, de superioribus sphiros suam quisq; portionẽ sumpsit. Dauid uerò hanc, quæ inferior est, sibi mensuram uendicauit: caput autẽ est anguli: quia in eam non minus supra uergunt, quàm ima: supera quidem, ut ei uim, inundationem, benedictionemq; distribuant: in eam uerò aspirant ima, quatenus alimentum, permanentiã, uictusq; comoda inde assequuntur: iuxta illud: Aut quis proiecit lapidem angularem. Iob 38. Qui & lapis est, qui alumnus statuitur Israël: iuxta illud: Inde pastor egressus est lapis Israël. Genes. 49. Hic ipse lapis in altiorem lapidem sua cupidine fertur: unde cuiusuis generis haurit defluxũ: iuxta illud: Sumesq; duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorũ Israël. Exod. 28. Et illud: Domine Edonai Deus, Tetragramaton Elohim, quid dabis mihi: gloria .n. cohabitans desursum trahit, trahiturq; & ipsa deorsum. Genesis 15. Huic lapidi oppositus alius est lapis: Magnus lapis uocitatus, is quum putei os obturet, dirus tunc suppeditat Israël, quousq; ille cui iudicandi competit ius accedat: iuxta illud: Accesit Iacob, & amouit lapidem ab ore putei. Genes. 29. & 33. Et illud: Et Iacob perrexit in soccos. Rursus illud: Ecce dies ueniet Domini. Esaiæ 13. Multotiens item ipsa Edonai dimensio: בית המקדש DOMVS SANCTVARII cognomine habet, quoniam domicilium hęc est, in quo peculiare degit Altissimi nomen: quum enim montem Moria sibi eligat, sanctificetq; Altissimus, in ipso sanctuarij domum strui uoluit: iuxta illud: Sanctuarium Domine Edonai firmauerunt manus tuæ. Exod. 15. Id singulare hospitium sibi ipse statuit ꝑ unde cœnaculorum, porticuum, cellariorũ, totiusq; domus forma ad formæ Edonai similitudinem structa erat, eo scilicet intellectu, quo de mysterio formæ membrorum hominis docuimus: quum uerò calcitrauerit, præuaricatiúe fuerint Israël, cohabitans gloria se abstulit, domusq; prorsus uasta, & desolata facta est. Quumq; Daniel (ut sanctuarij restaurentur ædes) Deum supplex imploraret, in hanc mensuram se mente conuertens: Ostende (inquit) faciem tuam sanctuario tuo, quod desertum est propter Edonai.i. sanctuarij, rursus construe domum: quod templum & sedes existit Edonai. Danie. 9. Id uerò quod libro Berachos in huius explantatione maiores nostri enunciant.s. propter Abraam, qui te primus nomine uocauit, Edonai, à ueritate utiq; dissonũ non est: dimensio eteniim hæc custos erat Abraæ qua multiplicia uariaq; pro eo bella exercuit, iuxta illud: Irruit super eos noctu. Genes. 14. Et illud: Quis concitauit de oriente iusticiã propter ipsum uocauit, prout in capite de iusticiæ dimensione (annuente spiritu) elucescet. Esai. 46. Hæc eadem interdũ mensura. שכינה SCHINA denominari asfueuit.i. gloria cohabitans: quæ tabernaculo peracto assiduè Israël incoluit, iuxta illud: Facientq; mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum. Exod. 25. Magna hic radix tenẽda est: dum enim ab initio mundi machina fabricari cœpit, glo-

ria ipſa funditùs ſedem locauit cum imis:omnium enim creaturarum Hierar
chiæ ſecundum graduum ordinem ſeſe reſpiciebant,cum ſuperis.ſ.ſupera,cũ
imis ima:unde & gloria cohabitans(hic ſua locata domo)inferiùs moram tra
xit:cœli cum terra uinculo quodam mutuum ſortiebantur amplexum, iuxta
Geneſ.2. illud,uaychulu.i.perfecti: ſeu(ut literis dictio ſonat) comprehenſi ſunt cœli,
& terra & omnis exercitus eorum:nam unum aliud continebat,alterumq́ al-
tero promiſcuè adimplebatur:& canales fiſtulæ ac ſphiros ſuum ad amuſsim
exequebantur opus,à ſuperis deorſum adeò uberrimè migrabant defluxus,
Eſai.66. ut tam inferiora quàm ſublimia nomen repleret Altiſsimi,iuxta illud: Cœli
ſunt ſedes mea:terra autem ſcabellum pedum meorum. Dum igitur gloria
cohabitans ſe nõ minus terrenis quàm cœleſtibus inſeruit,præuaricator Adã
protinùs effectus eſt,quare confundebantur ordines:fiſtulæq́ canales anfra-
ctum ſubibant,piſcinarum retrahebantur defluxus: & deniq́ ſe abſtulit glo-
Geneſ.17. ria,uinculiſq́ diſſolutio prorſus emerſit, quã exorſi mox ſunt, Abraam,Iſaac
Geneſ.8. Iacob rurſus reuincire:quumq́ illam quoquo modo attraxiſſent, in tres glo-
riæ ſedes,ſua corpora redigebant:non tamen imõbile ſuum intra caduca ſoli-
um ſtatuit,ſed ſuperuolitando ſeſe illis appoſuit,iuxta illud: Aſcendit Deus,
deſuper Abraam, &c. Quadrat & hîc illud maiorum patres.ſ.ipſa quadriga
ſunt:Cohabitans igitur gloria hiſce temporibus per aëra ferebatur,nec potu-
it columba,ſicut nec in creationis principio pedibus requiẽ offendere quo-
uſque Moſe unà cum Iſraël ſanctuarium eiusq́ ornamenta fabricauerint, &
canalium fiſtularum perplexionem correxerint,areolas ordinauerint,uitámq́-
que aquam per diſpoſitas piſcinas in hydriam retraxerint.Tunc deniq́ gloria
Exod.25. repetens inferiora non ſuper pauimentũ(ut in creationis exordio)ſed in taber
naculo ſibi hoſpitium repoſuit,iuxta illud:Facientq́ mihi ſanctuarium, & ha
bitabo inter illos:hoſpitis inſtar,qui erraticas luſtrare ſolet prouincias: habita
bo enim inquit(non inferiùs)ſed inter illos quocunq́ ſcilicet greſſus ſuos tu-
Num.10. lerint,ſecum me conferam,eodemq́ loco minimè ſiſtã,iuxta illud: quumqúe
proficiſceretur arca: de hoc nimirum doluit Dauid ſtabile gloriæ domiciliũ
Pſalm.113. ſtruere cupiẽs,iuxta illud:Sicut iurauit Domino,&c. Si introiero in taberna-
culum domus meæ,&c.Donec inueniam locũ Deo,&c.quoniam elegit De-
2.Regum.7. us Zion,&c.hæc requies mea in ſæculi. Quoniam igitur ad requiem gloriæ
locum exquiſiuit Dauid:Surge,inquiens, Deus in requiem tuam, ratas eius
cogitationes gloria ipſa ſuſcepit, unde ore Prophetæ Natan ei denuncians:
Vade,inquit,& loquere ſeruo meo Dauid,ſic dicit Deus, nũquid tu ædifica-
bis mihi domum ad habitandum?neq́ enim habitaui in domo à die illa, qua
de terra Aegypti eduxi Iſraël,ſed in tabernaculo,& in tentorio per cuncta lo-
ca quæ tranſiui cum omnibus filijs Iſraël: Nunquid loquens locutus ſum ad
unam de tribubus Iſraël:quare non ædificaſti mihi domum cedrinam,&c.Tu
autem non ędificabis domum nomini meo,ſed filius qui exibit de lumbis tu-
is ipſe nomini meo domum ipſam ædificabit.Præparauit itaq́ Dauid aurum,
argentum,æs,ferrum,ligna,lapides onychinos, gemmas, lapides criſtalli, ac
diſcolores,& omnem precioſorum marmoreorumq́ lapidum copiam, quæ-
qúe ſanctuarij ornamenta diſpoſuit, eiuſdemqúe conſtituit domus ſuperiora
cœnacula,cellaria,thalamos, atria,porticus & templũ,quorum omnium for-
mam(ſancto conſultore ſpiritu)effinxit,qui (ſpiritus inquam) cuiuſq́ loci effi
giem argenti,auri,gemarum,cæterorumq́ quorumcunq́ requiſitorum,exa-
ctè menſuram ac pondus iuxta ipſius gloriæ ordinem præbuit, quemadmo-
Para.28. dum ſcribitur:Dedit Dauid deſcriptionem porticus & templi cellariorũ,cubi
lium, &c. Et omniũ quæ cogitauerat atriorũ & exedrarũ per circuitũ in the-
ſauros domus Dei,quæq́ opera domus Dei,& in uniuerſa uaſa myſterij tem
pli Dei,aurum in pondere per ſingula myſterij uaſa argentiq́ pondus pro ua-
ſorũ & operum diuerſitate,&c.Aduſq́ in ſimilitudinẽ quadrigę ex auro Che
rubin

rubin extendentium alas & uelantium arcam fœderis Dei omnia uenerunt, ꝑ ſcripta manu Dei ad me,ut uniuerſa exemplaris opera intelligentia,&c.Vn de conſpicere licet,quòd quo ordine, pondere formaq; ipſum quadrigæ archetypum diſponitur, eodẽ & uniuerſa ſanctuarij opera ex Altiſsimi ore diſpoſuit Dauid:ut illic ſedes gloriæq; hoſpitium ſiſteret.Huic inde ſucceſsit Sa lomon,qui iuxta patris documẽta cuncta peregit,tuncq; mox gloria ipſa repetens imam hanc ſæculorum ædem ſolium ſibi ſtatuit,iuxta illud:tunc Salo mo ait,&c. Aedificans ædificaui domum,& habitaculum tuum firmiſsimũ, ſolium perpetuũ: ſcriptumq; eſt:Nunc ergo Deus Tetragramaton,Deus elo he Iſraël,firmetur ſermo tuus,quem locutus es ſeruo tuo Dauid : credibile ne eſt? quòd habitet Deus Elohim cum hominibus ſuper terram,&c. Nunc igitur conſurge Deus Elohim in requiem tuam:Deus Tetragramaton,Deus Eloha ne auertas faciem,Chriſti tui,mementò miſericordiarum Dauid,ſerui tui. Quumq; compleuiſſet Salomo fundens preces, ignis deſcendit de cœlo, & deuorauit holocauſta & uictimas, & maieſtas Dei impleuit domum: Gloria igitur in terra ac domo ſæculorum requiem ſibi rurſus aſſumpſit, & in domũ ſanctuarij benedictionem effuderunt tractus canalesq; fiſtulæ omnes , iuxta illud:Sicut ros Hermon,qui deſcendit in montem Zion,quoniã illuc manda uit Deus Tetragramaton benedictionem uitam uſq; in ſæculum.Scriptumq; de Zion ſumã pulchritudinis Deus apparuit Elohim. A' domo autẽ ſanctuarij in uniuerſas terræ cognationes ſeptuaginta,ꝑ quibus principes præſunt,ca nales ſcatebant fiſtulæ,per quas de Ieruſalem omnes quidem cognationes ipſæ bona ſuſceperunt,iuxta illud: Et in te benedicentur uniuerſæ cognationes terræ.Et quia Salomo uiam æducendi ſcatebras in quemuis locorum de Ieruſalem nouit, gloriari uoluit dicens:feci hortos & pomeria, & conſeui ea cuiuſq; generis arboribus. Nunquid contingit uniuerſa arborum genera in eadem terræ parte produci? nouit autem Salomo,quis ex meatibus de Indorum plaga trahitur,quem conſeuit pipere:quis Arabia, eumq; arbore conſeuit myrrhæ,ſic & de reliquis pariter cenſendum generibus:ad quod conuertitur illud de Zion ſumã,pulchritudinis:de Zion enim (ueluti irrigatorio fonte)ipſa gloria cohabitans ad omnes terræ regiones(ſanctuario intercedente) benedictionum copiam effudit.Non ignarus autem ſcis ſoli Iſraël ſe gloriam cohabitantẽ exhibuiſſe,iuxta illud:Facientq; mihi ſanctuariũ,& habitabo inter eos,& dabo tabernaculũ meum inter uos:ipſa etenim gloria(ut anteà exarauimus)templum eſt,quod nomẽ Tetragramaton inhabitat:ſe nanq; ſpõpõdit Altiſsimus Iſraël dicens:Quum tabernaculũ meum aſſumpſeritis, non diſcedam à uobis in ſæcula:& ſi imũditia uos tetigerit, haud unq̃ tamen uos deſeret gloria mea:ad quod innuit illud:Qui habitat cum illis in medio pollutionis eorum.Quum itaq; nomen Altiſsimi tanto Iſraël munere condonauerit,ac in illis cohabitãs gloria degerit,cunctis cellarijs theſaurisq; nominis Tetragramatõ,& quouis inundationis,depẽdẽtię benedictionisq; genere fruebãtur Iſraëlitæ:cuiuſq; enim abditæ penus claues tenuêre, quibus defluxum & benedictionem omnifariam à cohabitante gloria ſuſcipere ualuerũt,iuxta illud:Et dabo tabernaculum meum intra illos, perambulaboq; in medio ueſtrûm,uobiſq; ero in Deum Elohim. Quaſi igitur pignus nominis Altiſsimi in manibus Iſraël eſt gloria cohabitans:quàm dum(ob illorum præuaricationem)ſanctuarij domus uaſta iacet,ſecum per captiuitatem ducit Iſraël: ad qđ competit illud maiorum:Dilectus(inquiunt)eſt Iſraël,ut quocumq; tranſmigret,eum ſemper cohabitans gloria concomitetur,iuxta illud:Ego tecum deſcendam in Aegyptum:Sic nec in Babylonica captiuitate hũc pariter cohabitans gloria deſerit,iuxta illud:In Babyloniam miſſus ſum propter uos. Sic & cum eo(dum exul in Elom fieret)ipſa gloria commorabatur,iuxta illud : Et ponam ſedem meam in Elom. Similiter quum peregrinantur in Edom,nec

3.Regum. 8. Pſalm.131. Pſalm.49. Geneſ.12. Eccle.2. Pſalm.49. Exod.25. Leuit. 26. Leuit. 16. Leuit.26. Geneſ.55. Eſaiæ43. Hierem.49.

Esai.63. illum gloria ea derelinquit,iuxta illud:Quis nã est,qui uenit de Edom.Quũque suas repetat prouincias,& gloria una cohabitans reuertitur, iuxta illud:
Deut. 30. uesau.i.reuertetur Deus Tetragrammaton Deus tuus Eloha cum captiuitate tua:non enim scriptum est,uehecif.i.reuerti faciet,sed uesau.i.reuertetur:Scri-
Cant.4. ptumq; est mecum de Libano sponsa,ubi tradunt magistri,hoc regis puerum admonentis exemplum præferre,dum ait:Si me quæsieris,in nostri me filij cõ-
Leuit. 16. mercio semper adinuenis,ut dictum est:Qui cum illis habitat in medio pollutionis eorum:& scriptum est:Qui secum habitat dum polluunt tabernaculũ
Num.5. meum. Et iterum dicitur:Ne polluant castra mansionem suam, quam ipse inhabito, neque contaminent terram ipsam, quoniam ipse Deus Tetragrammaton sum habitans inter filios Israël. Consueuit & ubique dimensio hæc
Leuit.1. אהל מועד Ohel *MOED*: id est, tabernaculum concilij nuncupari: quia Dei,quam incolit Domus est hęc,iuxta illud:& uocauit Mosem,& loquutus est ei Deus Tetragrammaton de tabernaculo concilij dicens, &c. omnis e-
Num.8. nim Dei sermo se tabernaculo mediatore obtulit. At ipse Mose,quum Dei sermonem audire exoptasset, tabernaculi interiora adiens facie ad faciẽ Dei suscepit eloquia,iuxta illud:Quumq; uenerit Mose in tabernaculum concilij, &c. Ipsa uerò Chaldaica æditio, hoc nomen Tabernaculum, habitaculum profert,quod utique cohabitantis gloriæ mysterium insinuat: dictio autem Moed(quam Latina æditio testimonium dicit) Hebraico eloquio (ut Chaldaicus interpres transtulit)concilium paratúsue denunciat:quia Altissimi nõ-
Exod.25. men,ibi ueluti in concilij ædibus paratum semper comperitur,iuxta illud: Et tecum ibi conueniam. Interdum & hæc mensura צדק Zedech:id est,iustitia cognominatur,quia sæculorum domos eligens,assiduè gloria hęc Ierusalem incolebat,iuxta illud:Plena iudicij iusticia pernoctauit in ea. Ad huius uerò doctrinam scito præscriptam mensuram inferiorem lenemq; iudiciariam domum uocitari,in quam altiori iudicij domo(mensuram dico fortitudinis atq; timoris) quum defluxerit inundatio,ipsa quidem iudicium,in gladiũ aut pacem,in famem aut saturitatem,in interitum aut uitam,in languorem aut sanitatem iudicando exequitur.

Itidem hæc à timoris ac fortitudinis dimensione hauriens alia quæcumq; sæculi iudicia ministrat,& Dei exequitur certamina,quã fortes ualidiq; sexaginta gladijs cincti bellorumq; magistri ambiunt,ut profligant & interimant, prouinciasq; deprædentur & uastent, regna subuertant,uindictæ supplicia suggerant.Nam quum mensuræ huic *ZEDECH* cognomen accõmodatur, ingens tunc legionum acierumque numerus imperio eius subigitur, quas Propugnatores appellant,qui ad debellandũ uibrandumq; enses, pugiones, tela,arcus,sagittas & iacula gestant:Hæc eadem cõmes erat mensura Abraæ, dum bella cum regibus exercuit,qua duce profligatis regibus certaminis ui-
Esaiæ 4. ctor euasit,iuxta illud: Quis nam concitauit de oriente iusticiam: eã uocauit propter ipsum (seu ad pedem eius) Vocitatur & dimensio hæc חרב *GLADIVS* ultione fœderis ultor,qui ueluti iudex Hierusalem inhabitans corrigit Israëlitas,illorum iniquitatum delictorumq; adeò debita rependens,ut omnes iusti permanserint: Quapropter statuerunt magistri hanc ideò iusticiam uocitari: quia eorum auferens scelera,iustos restituit,iuxta illud:Nec dicet uicinus elã-
Esaiæ 33. gui,populus qui habitat in ea auferetur ab eo iniquitas, quod hanc uidetur sententiam resonare,uidelicet nõ dicent hi,qui Hierosolymam incolunt. Cur enim assiduis languemus angustijs:quia hæc dimensio,quæ lenis iudicij domus dicitur,illic continuè hospitatur,quatenus (illorũ debita quæq; exigendo) ab iniquitatibus delictisq; expurgati ac iusti, & ad futuri sæculi uitam prompti consistant:ad hoc facit & illud:Vos duntaxat ex omnibus terræ cognationibus noui: Quapropter reddam super uos omnes iniquitates uestras: Quoniam autem hoc ipsum iusticiæ metrum Hierosolymis nulla tempo-

ris in-

ris intercapedine(iudicium ministrans) d egit, non pernoctauit ibi quispiam
in iniquitate pollutus: in die enim illa cuiusq; diei expurgauit debitũ, ne su-
per urbis incolas scelerũ farraginẽ coalescere ꝑmitteret, iuxta illud *ZEDECH*: *Esaiæ* 1.
id est, iusticia pernoctauit in ea: & quia uestibulũ dimẽsio hęc est, quo ad Te-
tragrãmatõ ingressus admittitur, quóue iustos ab impijs Tetragrãmaton se-
cernit, & nusquã introeundi impijs aditũ pręstat: ideò lætatus est Dauid quũ
hãc sibi placabilẽ nouerit: cuius auxilio faciẽ nominis Altißimi uisendã adi-
uit, ut scribitur: Ego ꝑ iusticiã uisitabo faciem tuã. Haurit & hoc idẽ metrũ ali-
quãdo misericordiã, eaq; repletur erga Israël, cũ gratia misericordiaq; iudicãdi
munus exercet, unde iudiciũ, gratia & misericordia permixtũ dicitur, idcircò
dictum est: Repleta iudicio iusticia pernoctauit in ea. Et iuxta illud: Iusticia &
iudiciũ paramentũ solij tui. Vnde dicitur: Corrige me Deus iudicio tantũ, nõ *Esaiæ* 1.
ira tua ne in minus redigas me. Et huiusmodi dimẽsio iudiciarię domui in ter *Psalm.* 88.
ra Israël uendicata est, iuxta illud: Et ipse iudicat terrã in iusticia. ¶ Reliquæ ue- *Psalm.* 9.
rò nationes iudicãtur per domũ iudicãdi, quę profertur Mesarim. i. rectitudi-
nes, iuxta illud: Iudicat gẽtes cũ Mesarim: iudiciariæ namq; ædes, quibus gẽ-
tes iudicãtur sęculi, misericordiã gratiámue nequaquã ministrant, sed minimè
indulgẽdo mensurã mensuræ coæquãt. At mẽsura iusticiæ domui iusticiariæ *Deut.* 16.
Israël tradita est, iuxta illud: Iudices & exactores cõstitues, &c. Et iudicẽt pò-
pulũ iudicio iusticię. Et scriptũ est: Iusticiam iusticiã persequere: iusticiam scil. *Deut.* 16.
inferiorẽ, & eam quę superiùs iuxta mysticũ Edonai, Elohim, Tetragramma-
ton. Apponitur aũt ibidem ut uiuas. s. per iusticiã quę superiùs: & hæres sis. s.
iusticiæ quę inferiùs. Ipsumq; hoc iusticię metrũ quoniam à superiori præto-
rio, quo iudicat Israël, sibi assumit influxũ, ideò nomine Edonai ubiq; uocita- *Exod.* 34.
ri solet. Quod dedicandũ in domũ iudicij Israël summoperè requisiuit Mose:
Si gratiam (inquiẽs) obsecro inueni in oculis tuis Domine Edonai, ambulet
quæso in medio nostrûm Edonai, &c. Gẽtes uerò superior iudiciaria domus *Exod.* 23.
(angelo principéue Mediatore) iudicat, quorũ angelorũ (inquã) aut principũ
neminẽ à statuto discedere licet, iuxta illud: Ecce mittã ante te angelũ, ut te cu
stodiat in uia, &c. à cuius cõspectu pręmonitus esto, &c. quoniã nõ sustinebit
peccata uestra. De iusticiæ uerò dimẽsione, quę pretorium est Israël, scribitur:
Dei Tetragrãmaton, Dei nostri Elohim misericordiæ sunt & propitiationes;
quũ pręuaricati fuerimus in ipsum. Et scriptũ est: Edonai audi, Edonai propi- *Daniel.* 9.
tius esto, Edonai ausculta, &c. Vbi aduertendũ, ꝙ prohibentia Legis mãdata;
quorũ excessu retributionis ac uindictę iudicium expectãdũ est, trecentum
sexaginta quinq; sunt numero; qualis est dierũ numerus, in quas solaris anni
periodus absoluitur, in quibus delinquere potest homo. Verũ quia Edonai
misericors mensura ipsa iniquitatẽ omnem; cunctáue scelera nostra absoluit,
ideò trina exprimitur prolatione Edonai, iunctũ literis, quæ iuxta prohiben-
tium mandatorũ numerũ 365. componit. Hæc eadẽ mensura quũ iudicium
exequi proponit super Israël, se tunc gratiæ & misericordiæ indumentis ope-
rit, iuxta illud: Quomodo dabo te Effraim, trad[illegible]n te Israël, &c. Conuersum *Oseæ* 11.
est in me cor meum, simul incaluerunt pœnitudines meæ. Quando enim in
pœnitentiam prorumpit Israël, ipsa iusticiæ dimensio propter iudicium in
Israël explendum dolore angitur: idcircò quum iudicet, illos non dirè, sed piè
(ueluti gnatum pater) redarguit, iuxta illud: Quẽ diligit Deus, corrigit, & si- *Prouerb.* 4.
cut patris in filium spirat uoluntas. Scriptumq; est: Beatus uir quem corripit *Iob* 5.
Deus, &c. Nec ignoret cor tuum quòd nõ aliter ac uir filium; te Deus Tetra- *Deuter.* 8.
grammaton, Deus tuus Elohim corrigit & obiurgatur. Inditur etiam dimen-
sioni huic uniuersa in Lege pro nomẽ אני *ENI*: id est, *EGO*: quia metrum hoc
prætoriũ Israël existit, quod uindictę pro eis suppliciũ infert, ac sæpiùs de cri-
mine, eiusq; iudicij formidine pręmonet Israël, quũ fieri nequeat, quin ipsum
iudicandi opus exequatur; iuxta quod ubiq; scribitur: Et timeas Deũ tuum

Leuit.26. Elohim,ego sum Deus:id est,timere formidareq; oportet iudicium meũ. Et si misericordia ei iuncta sit, iuxta illud: Et ego quoq; incedã,&c. Et ego quoq; corripiam uos. Profert autẽ ibidem litera septuplũ propter peccata uestra, eò quòd dimensio ista septenarij puteus dicitur:uarij enim putei sunt,timore uidelicet,robore iudicioq; repleti:putei scilicet Isaac, de quibus scribitur:Et inde ascendit Beerseua:id est,puteum septenarij.Isaac autem est, qui per septem flumina iudicia trahit ad templũ Edonai, quorum alia iudicij,alia pietatis alueo prolabuntur,iuxta illud:Ego interimo,& uiuifico:uulnera infero & medelam adhibeo.Et quoniam mẽsura hinc uindictam sumere, hostesq; debellare consueuit, ideò Aegyptiorum ipsa primogenitis plagam intulit, atq; de eorũ medio Israël eripuit, superna tamẽ iusticia duce, quę Iubileus dici assueuit.Quumq; primogenitos ipsa percusisset,nec angelus, nec princeps, aliud ue quippiam operi manus iniecit,iuxta illud:Et transibo per terram Aegypti nocte, & percutiam omnẽ primogenitũ in terra Aegypti ab homine adusq; iumentum: & in omnes deos Aegypti inferam iudicia ego Deus: Vbi dixerunt maiores transibo per terrã Aegypti ego,& nõ angelus: percutiam omnẽ primogenitum ego, & nõ Saraf:id est,angelus urens: & in omnes deos Aegypti inferam iudicia ego,& nõ nuncius, ego Deus, ego ipse,& nullus alter: unde admonens Israël:Vobis, inquit, hac mensura redẽptor exto,qua & uos iudicare soleo, iuxta illud: Qui uos eduxi de terra Aegypti, ut sim uobis in Deũ Elohim. Idẽ repetens ait: Ego Deus Tetragrãmaton, Deus uester Elohim,hãc quippe sententiam & in capite & in fine proferre cernis: Ego Deus Deus uester,unũ quidẽ ad misericordiam,alterũ iudicium.Quoniam aũt huius mẽsuræ ditioni queq; subijciuntur sęculi creata, eisq; magnus cõstituitur alumnus, cuius amplitudini quoduis creatorũ aspirat: appellatur & hæc in Lege מלכות *MALCHVS*:id est,regnũ: qa ea manu ducẽte rex Tetragrãmatõ sua queuis munia obit, iuxta illud:Dei Tetragrãmatõn est regnatio, prę estq; gẽtibus:regnatio & dominatio ambo presidentiã,potestatẽq; declarãt:nomẽ aũt Edonai, quod dominiũ insonat,ab Eheye & Tetragrãmaton recipiendæ uirtutis, inundationisq; modũ testatur. Regni uerò dictio præsidẽtiæ normã edocet, 6. s. iudicij emergẽtis à nomine Edonai:nam hoc ipsum(intercedẽtibus 216.literis,quas 54. existentiæ cõtinet nomina)populũ suum dijudicat: uerũ quia metrũ hoc fœderis ultionẽ explere cõsueuit, ideo mãdata eius uilipendentẽ regẽ Saul à proprio regno dispulit,ꝙ exinde tradidit Dauid. Vnde *MALCHVS*.i. regnũ domus Dauid uocitari solet, quę quidẽ cõmensuratio à Dauid cõmercio minimè discedẽs, eiusdẽ bella hostileq; uindictã exercuit, ex quo ꝓtulit Dauid:Persequar inimicos, eosq; assequar,&c. quos & uulneribus cõfodiam,&c.Huic mẽsurę adhęsit Dauid,unde & regnãdi munus accepit,ꝗ pronus implorare solitus.Ad te(inquit)Deus Tetragrãmaton clamabo,& in Dominũ Edonai preces effundã:hac duce suos ꝓfligauit hostes, iuxta illud:Surge,& expergiscere ad iudicium meũ Deus Elohim & Dominus Edonai iniurgia mea uidisti, Deus Tetragrãmaton ne sileas, Domine Edonai ne protinus sis à me:& prona eius in hanc semper erat cupido,iuxta illud: Domine Edonai erga te omne desiderium meũ:nec à te abscõditus est gemitus meus:& scriptum est:Quoniam te Deus Tetragrammaton expectaui, & tu responsum dabis Domine Edonai, Deus meus Elohai. Et scribitur: Nunc autem ad quid speraui? Domine Edonai spes mea in te est. Et quoties ipsum oppresit tribulatio, in hãc suum semper posuit refugium, iuxta illud: In die tribulationis meæ Domine Edonai quæsiui scriptũ etiam est: Miserere mei Domine Edonai, ad te clamo tota die. Et quoniam huiuscemodi metrũ in transmigratione comes est Israël, ideò dicere consueuimus: regnũ domus Dauid Christi tui properè subleua, ipsumq; suam in pristinam sedem repone. Dicitur & aliquoties dimensio eadem נשר *NESER*: id est,Aquila,seu uirentium

Marginalia: *Genes.16.* *Deut.23.* *Exod.13.* *Leuit.12.* *Psalm 21.* *Psalm.17.* *Psalm.29.* *Psalm.34.* *Psalm.37.* *Ibidem.* *Psalm.38.* *Psalm.77.*

tium decidua: quia dum iusticiam operatur Israël, ab uniuersis superum altitudinibus ad hanc omnifariam inundationem, dependētiam, misericordiam, gratiamq; trahit, ab uniuersis (inquā) quæ hac sphiro superiores existunt. Sed quum à uijs Altissimi retrò se transferat, tunc metrū hoc, cuius (ueluti pomerij aquarū penuria) folia defluunt, egens inops ac aridum prostratumq; iacet, unde ut arborei decidunt fructus, sic & miseri passim Israëlitæ in obprobria conuiciaq; uergunt: quum enim à superis cōmensuratio hæc quicquā deuesci trāsglutireq; nequeat, nec aliquid in Israël ipsa depromere transfundereq; potest: & Nefer tunc uocitatur: quod idem dictione sonat quod arbor, cuius Nofer: id est, decidunt fructus, surculi, ac frondes: Iamq; prætulimus arboris radicem esse nomen Altissimi, & nomina alia ueluti ramos: Itaq; cohabitans gloria quū nihil de superis rapiat, tunc egeni, siticulosi atq; esurientes existunt Israëlitæ, ab eaq; (nō secus quàm ab arboris trunco) cadunt ut folia. Interdum autem dimensio ista opibus profluit, aliquādo egens diminutaq; iacet, plena quandoq; exhausta nonnunquā, iuxta illud: Quemadmodū aquila suū concitat nidum, &c. Quumq; ad pœnitentiam cōuertitur Israël, tunc eam, in quē prius obtinuerat statum reducit, ut in illam supernæ piscinæ canales fistularū reintegratione stillent, quibus undiq; locupletissimè repleta, denuò uires resumit, iuxta illud: Qui ad saturitatem ornatui tuo bonū tribuit, renouabitur ueluti Aquila pueritia tua. Hanc dimensionē Nefer: id est, Aquila dictā magna alatarum aquilarum turma concomitatur, quæ ipsius quadrigæ Aquilæ uocitantur: hę ut Israëlitas de Aegyptiorū onere degrauarent, eis in Aegypto superferebantur, iuxta illud: Vos uidistis quid feci in Aegypto, & uos super aquilarum alas portaui, & harum quadrigam constituentium aquilarū, plenitudo & præstantia, plenitudinem & præstantiam Israël in Lege & mandatis, sicut & earundē diminutio, Israëlitarum ab his recessum cōsequitur. Quoniam uerò hanc ipsam dimensionē ut inde inundationē contrahat, altioribus annecti oportet, ideò potestatē Israël donauit Altissimus, ut uinculo quodā ipsam altioribus subnectere ualeat. Quod mysterium est תפלה *TEPHILA*: id est, iunctio, seu copula, ornamentúmue manus, iuxta illud: Et ligabis ea in signum super manū tuam. Quare edocuerunt magistri, quod quicunq; legit lectionē Sema: id est, audi Israël, mane absq; ornamētis, is de se falsum testimonium perhibet, & omnis ei uia clauditur, ne intret oratio: una enim tephila: id est, oratio seu copula, ex alia pendet tephila, oratio scilicet seu copula oris: Et copula manus, quæ (inquā) manus copula portas referat, quibus ad nomen Edonai introire licet, unde & ad nomē Altissimi. Idcircò legendo matutinam lectionem Sema, ipsa ornamēta apponere præcipitur. Dixerūt maiores sabbatis alijsq; solennibus diebus nō sunt tempora, quibus apponenda sint ornamenta, ubi grandia quidē mystica proponūtur: his enim cunctis diebus, sunt patentes aditus. Quapropter sabbatorū aliarumq; celebrandarū dierum excepta sunt tempora: quia ipsa hæc signū sunt, alteriusq; signi cōnexione non egēt. Rursum dictio, qua Lex Prophetæ, Agiographiq; utuntur, est כה, Ko. id est, sic: Quia metrū idipsum quorumcūq; altitudinum hostium est, & sancti Spiritus mysticū designat, quo prophetię machinā uniuersus Prophetarū chorus ingreditur: unde sæpius Prophetę colloquijs suis hanc dicendi seriem inserunt. Sic dicit Dominus: Mensurā hanc (ut antè disserui) cū imis reponere cœpit Abraam: cui & primus nomen accōmodauit Edonai dicens: Edonai, Elohim, Tetragrammaton quid dabis mihi: cui Dominus respondens, ait: Quod nec syderum, nec ullus tàm superū quàm inferiorum esse ordo, qui ei prolem sponderet: id ipsum solo uigore dimensionis Ko. euenire posset: hæc enim orationū est ianua, ꝑ qua syderū minas propulsare, eiusq; petitiones exorare cōtingit. Ipsa iudicij dimensionē in misericordiam trāsfert, pro exanimi namq; uiuentem, pro languente sanum, pro sterili fœcundum reddit: inde enim

Deut. 32.
Psal. 102.
Exod. 19.
Genes. 15.

Genes.15. enim cuncta dependent, & omnibus ueluti ianua introitum præstat. Idcircò Abraæ spospondit Altissimus: Sic erit semen tuum: quasi dixerit, mensura hac intercedēte, ingrediendi tenebis aditum, ad omnium scaturiginum fontem, omniumq; genitorum originem, eum adusq; locum ? qui omnium fatalium signorum signum dicitur, ? à quo in uniuersa fatalia signa, uiuus superū liquor effluit. Signo hoc ductore semen propagare poteris: ipsum enim est in quod maiorū hæc uertitur sententia. Vniuersa de fatali pendent signo, etiam Lex in templo reposita: non autem de sydereo signo, ut praue nonnulli arbitrantur, audiendus sermo est. Sic & quicquid (cap. cui obtenebratur) de fa-
Genes.12. talibus signis protulerint, miranda ibi concludunt arcana. Quum uerò com-
Genes.24. mensuratio ista in hæreditatem condonata fuerit Abraæ; iuxta illud: Et fuit benedictio, & Deus benedixit Abraæ in omni, id eò opus erat, ut Altissimus clauem traderet Israël, qua piscina hæc reserari posset. Qua de re sacerdotibus superum claues præbuit, quibus piscinas, inundationem, ac dependentiam ab altitudinibus omnibus, ac supremis sphiros in hanc piscinam, Ko.
Num.6. protraherent, idcircò mandauit iuxta sacerdotum benedictionem, loquere Aron & filijs eius dicens, Ko. id est, Sic benedicite, &c.

Quumq; metrum huiuscemodi benedictum repletumq; extiterit, tunc be-
Ibidem. nedictio, defluxus ac dependentia applicat Israël, iuxta illud: Et ponent nomen meum super filios Israël: & ego benedicam illis: sacerdotalis enim benedictio in Ko. metro clauditur, iuxta quod psallit Dauid: & sancti seu gratia pleni tui benedicunt tibi, Hebraicè benedicunt, Ko. de quo pariter scribitur: Et erit in signū super manum tuam. Hebraicè super manum, Ko. Nos autem alligamus leuæ ornamenta, eò quòd de sinistra dimensione, quæ est timoris ac roboris, prodit uirtus in metrum, Ko.

Et quoniam commensuratio hæc, Ko. pro Dauid bella peregit: ideò cecinit per te, Hebraicè per Ko. curram accinctus, seu in accinctā militiam: huius
Psalm.37. enim dimensionis uirtute profligit Dauid, & persecutus est hostes, eadem & hæc debellauit Reges pro Abraam, prout in dictione iusticia ædidimus. Metrum: id est, quod prodigia & sæculi portenta ostentat, quodque decem in Aegyptio plagas intulit. In hoc autem te erudiri uelim: Placuit maioribus Aegyptum in secundo collocari ordine post terram Israël, ? Aegyptiorum autem princeps ex proceribus est dominorum gentium, adeò ut ex cœlestibus sibi uendicet signis, quod primæ geniture uicem gerit, signum scilicet Arietis, cuius est ortus in mense Nissan, qui mensium primus accipitur, iuxta
Exod.12. illud: Hic mensis uobis primus sit mensium. Quoniam igitur suo princip ad-hæsit Pharao: ac nominis Tetragrammaton expers prorsus extitit, eò quòd huic Domino erat dicatus, ad ipsum delegauit Altissimus Mose, qui ei exponeret quendam uniuersi omnium principum & exercituum mundi Dominum & Præsidem consistere, qui ipse (inquam) est Altissimus, cuius portio atque possessio est Israël: quique Mose eundem Pharaonem præmonuit, ut Israël dimitteret: qui nullo cœlestis signi ac syderis uigore, sed Altissimi nutu regitur, à quo accepit Mose, nullum Dei scientiam assequi posse, nisi cui prior ianua pandatur, Ko. Qua reclusa, Altissimi dictio Tetragrammaton in ea
Exod.3. tanquam proprijs ædibus temploq; refulget, iuxta illud: Dixitq; Deus Elohim Mose: Eheie eser eheie: id est, sum qui sum: & dixit, Ko. id est, Sic dicas filijs Israël, eheie: id est, sum, me misit ad uos. Deinceps repetit idem, & dixit Deus Elohim Mosi: Sic dicas filijs Israël: Deus Tetragrammaton, Deus Patrum uestrorū, &c. Hoc est nomen mihi in æternum, & hoc est commemoratio mea in generatione & generationem, quamuis hic multifariam lateant abdita, unum tamen expedit hoc scias. Hanc dictionem esse, scil. Ko. per quam ad nomen Tetragrammaton ingressus admittitur. Idcircò, li. æternum Hebraicè litera caret uau, & scribitur, lealam, quod ad cælandum sonat, quia occultan-

occultandum est nomen Tetragrammaton dum legitur: uetitum namq; est
ipsum, nisi in sanctuario suis literis enunciare, nec illud proprio nisi cognomi-
ne proferre licet: Et hæc est recordatio mei, scilicet Tetragrammaton templũ,
nomen Edonai, ac si dicat, quoties nomen reperies Tetragrammaton ipsum
pronuncia cognomine Edonai, iuxta illud sapiẽtum: Non quibus characte-
ribus inscriptum iaceo, eisdẽ uoce nuncupor: scribor enim literis iod he, pro-
feror uerò Edonai. In his ambabus lectiunculis quibus nomen Eheie & Te-
tragrammaton commemoratum est, scribitur dictio Ko. quia hostium est per
quod ad hæc duo accedimus: tria enim (ut priùs explicui) nomina sunt in ca-
pite Eheie: in medio Tetragrammaton, in extremo Edonai. Quia igitur uo-
calis commemoratio nominis Tetragrammaton fit cognomine Edonai, in
his duabus lectiunculis mentio est dictionis Ko. Et quum iussu Altissimi ad
Pharaonem accessisset Mose in hanc mensuram uti in nominis Tetragram-
maton porta sermonẽ aperuit, iuxta illud: Deinde uenerunt Moses & Aaron *Exod. 6.*
dicentes Pharaoni, Ko: id est, sic dicit Deus Tetragrammaton, Deus Elohim
Hebræorum, &c. Quibus Pharao respondens ait: Quis nam Deus Tetragrã-
maton, cuius uoci auscultare debeo? Cui rursus Moses: Si à te, inquit, Altissi- ☞
mi nomen abditum est: Scito priorem ianuam, per quam ad eius notitiam in-
gredimur, eam esse quæ dicitur, Ko: qua & cœli creantur & terra: iuxta illud
Ko: id est, Sic dicit Deus El, Deus Tetragrammaton creans cœlos, &c. Ipsa *Esaiæ 42.*
eadem est, quæ prauis omnibus & præuaricatoribus supplicia rependit, iuxta *Exod. 5.*
illud: Nec audiuisti ad Ko: id est, hucusq;, Ko. id est, sic dicit Deus Tetragrã-
maton, per hoc nosces quoniam ego Deus Tetragrammaton in medio terræ,
ecce ego make: id est, percutiam cũ uirga quam manibus teneo: omnẽ enim
plagam intulit mẽsura, Ko. quarũ (ut iudicium expostulat) unaquæq; quinq;
modis plaga erat. Eadem & ipsa primogenitorum flagellum præbuit, ꝑ quũ ☞
Aegyptiorum numen inter cætera gentium numina primogeniti uices obi-
uit, percute cardinem, & commouentur superliminaria. Quapropter quum à
pluribus Legis mandatis recesserit homo: illum quatit, & uindictæ pœnas
impendit, eumq; (iubet Altissimus) qui de decentis & septem prohibentibus
Legis præceptis unũ transgressus fuerit, in hoc quod nobiscum est prætorio,
quadraginta diuerberari flagellis, ne diras atrocioresue mensuræ Ko. procel-
las subeat Israël. Quoniam uerò noscit bos possessorem suum, & asinus præ- *Esaiæ 1.*
sepe Domini sui, ꝛ ideò metrum hoc manu ducente boue & asino, peccatores
plectit: unde id quo uerberum infertur supplicium, de asini & bouis corio te-
xitur. Quumq; mẽsura hæc de timoris atq; fortitudinis metro hauriat, indeq;
repletur, tunc uastat prouincias, uarijsq; ærumnis & cladibus uniuersa sæcu-
li agitat. Quamobrẽ præmonuit Altissimus Israël, ut cum mensura Ko. cau-
tè se gerat, ne ipsa (formidinis ac roboris metro duce) ferueat exacerbescatq;
in iram: Sed operam nauet (ut in eum ne sæculum dissipet) misericordiam be-
nedictionemq; inducat: iuxta illud Ko: id est, Sic benedicite filijs Israël: id est, *Num. 6.*
ad eam benedictionem, gratiam & misericordiam attrahite, quatenus & uos
benedictio inhabitet. Huius uerò contrarium summopere cauendum: acer-
rimè enim eius affligit concussio: iuxta illud: Quod scribitur quadraginta *Deut. 25.*
uerberibus eum percutiet, & non addat: Id est, si peccator quadraginta hæc
suscipit flagella, non affligent eum quadraginta uerbera mensuræ Ko. Quæ
his ingestis per uos supplicijs longè atrociora se offerũt: Cui deinceps anne-
ctitur, ne ipsum ulteriùs percuciat maka raba: hoc est, percussione magna,
quasi innuat, nisi quispiã quadraginta in hoc sæculo uerbera susceperit, futuri
sæculi flagella uerbere asperrimo euitare nõ poterit: pro quo dixerũt maiores,
nõ est Macho legendũ, sed miko: id est, de Ko. Raba uerò numerum compo-
nit 207. iuxta prohibentium mandatorum (quorum transgressores uerberi-
bus pœnam luunt) numerũ, quem Lex ipsa continet. Explanauerunt insuper

magistri,

magiſtri, quod ſcribitur: Quadraginta uerberibus eum percutiat: non addat
quadraginta, inquiunt, quibus unum deeſt: omnia enim ipſa nos edocuit
Scriptura. Quum igitur de primogenitorũ plaga moniturus Moſe acceſſerit,
Exod.11. illam à mẽſura Ko. prodire innuit: iuxta illud. Ko. id eſt, Sic dicit Deus Tetra-
grammaton, circa dimidiũ noctis ego exibo inter Aegyptios, ubi priſci tranſ-
ibo (aiunt) per terram Aegypti, ego, & non angelus, &c. Menſura eadem in
principij opere עץ הדעת Ez *HADAAS*: id eſt, lignum ſcientiæ dicitur, in qua
delinquẽs Adam ab immortalium ipſe commercio ſe abſtulit: coloris namq;
(ut prędiximus) omnifariam ſuſceptrix hæc eſt, qualiſq; in eam ſuperioribus
uis ſtillans exiſtit: talem in creata effectum, mortem ſcilicet aut uitam, malum
Geneſis 2. bonúmue diffundit. Idcircò ſcribit Lex lignum ipſius ſcientiæ boni & mali: ſi
enim bonũ, cur malum: ſi malũ, quãnam ratione bonũ. Sed hæc ideò lignum
uocatur ſcientiæ: quia dictio Tetragrammaton ipſa ſcientia eſt, menſuraq;
Edonai lignũ eſt nominis Tetragrammaton, & eiuſdẽ quas inhabitat ædes
templumq; exiſtit, & in quã idipſum extendens radices uim benedictionẽq;
tranſmittit, menſura tamen intercedente Zadic: id eſt, iuſti, quæ bonum co-
gnomine dicitur. Quũ uerò canalium fiſtularum per iuſti metrum tranſiens
ſcatebra deſierit, tunc ea quidẽ à ſiniſtris ex diri iudicij menſura ſæua uariaq;
hanc inde machinam irruentia mala abſorbet. Cæterũ quia nũc bonum nunc
malum, menſura haurit Edonai, ideò lignum boni maliq; ſcientiæ hanc Lex
ipſa appellat. Quum itaq; in huiuſcemodi hauſtu peccauerit, Adam illum in-
Deut.30. teritus ſupplicium inuaſit, ut ſcribitur: En propoſui in conſpectu tuo uitã &
Hoſ.6. bonum, interitum & malũ: ſcriptumq; eſt: Et ipſi ſicut Adam tranſgreſsi ſunt
fœdus, fefellerunt in me, &c. In ipſo enim Beris: id eſt, fœdere delinquit: hoc
eſt, in menſura quæ fœderis uindictam infert omnibus (ut exponent dicẽda)
in nõnulla Legis præuaricantibus mandata rependit. Et quum metrum hoc
à ligno uitæ duce menſura Elhai: id eſt, Dei uiui largas benedictiones uari-
umq; à ſuperis defluxum hauriat, tũc ארץ החיים Erez hahaim: id eſt, terra ui-
tæ appellari conſueuit, unde defunctos quorum tumulus in prouincia huic
menſuræ accommodata iacet reſurgere, priores aſſerimus, & qui Legem e-
iuſq; mandata ſeruauerit, quiue (ut in exordio edocui) corporeis artubus ter-
ſis huic menſuræ adhęſerit, is & poſt obitum uitam uiuere dicitur, iuxta illud:
Et Benaiohu filius iehoiodo filius uiri hail: id eſt, robuſti: ſcribitur enim hai,
1.Reg.24. quod uiuum ſonat: Legitur autem hail: & ambo quidem ſe inferunt mutuò:
quicumq; igitur huius menſuræ conſortem ſe ſtatuit futuri ſæculi uitam adi-
Deut.4. piſcitur, iuxta illud: Et uos qui adhæretis Deo Tetragrammaton: Deo uerò
Elohim, uiui uos omnes eſtis hodie. Quod uerò maiores admiratione qua-
dam proferentes, contingit ne? (inquiunt) quempiam gloriæ ipſi adhærere,
ratum utiq; eſt, ſed myſticum quid includit & cælat. Nuncupatur & eadem
ספר החיים *SEFER HAHAIM*: id eſt, liber uitæ, qui cellarium eſt, in quod ab
altiori, quæ uitæ futuri ſæculi dicitur, per Deum El uiuum uita ipſa diffundi-
tur, libri qui ad Scripturam contexitur inſtar: ſic enim omnes tàm uitæ quàm
interitus hæc ſuperum in ſe pictas ſcriptaſq; ſuſcipit formas, pro quo dicitur:
Deut.32. Ego interimo & uiuifico, & ſcriptum eſt: Quicunq; aſcribitur uitæ in Ieruſa-
Eſaiæ 4. lem: nam & hæc pro parte Ieruſalem dicitur, quemadmodum latiùs pandunt
ea quæ tractantur in menſura El hai. Deſignatur & crebrò huiuſmodi men-
ſura in Lege dictione זאת Zos: id eſt, hæc. Quatenus monſtret quòduis bo-
norum & inundationem quamcumq; benedictionemq; Iſraël ipſa interce-
dente ſuſcipere, quæ illi aditum ad nomen Tetragrammaton efficit. Quo-
niam igitur hanc in hæreditatem ſibi uendicauerunt Iſraëlitæ, qua por-
tio & poſſeſsio Dei Tetragrammaton dicuntur, quæ ſine interuallo cum
illis inhabitat, his Altiſsimi conſpectum adeuntibus unà cum eorum cœtu
ipſa ingreditur, & illorum ſingula uota proſequitur: Cernis enim ſummum

templi

templi ministrum propitiationis die, quo sanctum sanctorum ingredi licuit, ad ueniam, indulgentiã & benedictionem assequendam, necnon quæ totius anni uolumine expetuntur cõmoda, nisi hac mensura duce admitti ac introire non potuisse, imò & Mose nisi primo manuducente Zos, Altissimi conspectum nunquam adiuit, iuxta illud: Et clamauit ad Mosen, & loquebatur ei *Leuit.1.* Deus Tetragrammaton de tabernaculo concilij dicens, &c. quis'nam erat, qui clamauit ad Mosen? clamauit quidem Aleph minor dictionis ויקרא Vaikra: id est, & clamauit & deinceps loquebatur ei Deus: unde autem erupit sermo? erupit quidem de tabernaculo cõcilij: quid autem tabernaculum concilij præferat iamiam aperui. Est & eadem in aduersis Israël protectrix, de qua Dauid enunciat: Si super me castrametata acies fuerit, nõ timebit cor meum, *Psalm.36.* si super me bellum insurgeret in Zos: id est, in hanc ego cõfido, hæc Israël, secum in captiuitate permanens consolatur assiduè, iuxta illud: Et Zos: id est, *Cant.7.* hæc statua tua uirenti palmæ similis est, huius ductu tàm scriptam, quàm ore *Numer.19.* traditam Legem promerebatur Israël, pro qua scribitur, Zos: id est, hæc Lex, homo qui moritur in tabernaculo. Assequimur & huius dictamine scriptæ Legis intellectum: ea enim oretenus traditæ Legis mysterium existit. Ipsa duce terram hæc hæreditauit Israël, ut scribitur Numer. 34. Zos: id est, hæc terra, quæ in possessionem uobis contingit, eadem bonorum est potissimùm, quibus futuri sæculi uitam adipiscimur, iuxta illud Esai. 54. Zos, scilicet hæc est possessio seu hæreditas seruorum Dei Tetragrammaton hac preuidente omnis generis bonorum munera suscipit Israël, ad quod dicitur Gen. 48. Vezos: id est, & hæc est quam loquutus est illis Pater eorum, benedixit eis. Sic & huius imperio Mose benedictionis Israël participẽ effecit: scribitur enim Vezos: id est, & hæc est benedictio: Est etiam mensura hæc qua regni compos factus est Iuda, ut ex illo elicitur Deuter. 33. Vezos: id est, & hæc ad Iudam monetq́ Altissimus ac hortatur Israël, ut illam custodiãt atq́ obseruẽt, eamq́ sordibus emundati tractent, ubi dicitur Deut. 23. Nec fœdum nec turpe quicquam in te appareat, ne tibi reuertatur à tergo. Scriptumq́ est Deuter. 32. utinam saperent, intelligerent Zos: id est, hanc, prouiderent nouissimum eorum, ac si dixerit: Vtinam de sapiẽtiæ fonte bonum traherent intellectum ad mensurã Zos, tunc fructibus iusti qui bonus est uescentur, prouidebuntq́ nouissimũ. Nam de spacioso loco, prudentiæq́ haurient flumine in mensuram Zos, quę uocatur A'heris: id est, nouissimum. In quod tendit illud Genesis 48. Congregamini & denunciabo uobis quid in dierum nouissimo eueniet uobis. Et illud Hierem. 30. Spes adest in tui nouissimum. Innuit eandem mensuram Lex quoties cõmemorat uaiomar: id est, dixit, aut quicquid à prolatione pendet. אמירה *EMIRA*: id est, dictio, utpote Koomar: id est, sic dixit Deus. Ad cuius enodationem aduerte, quòd ubi in Lege scribitur prolatio pendens à dibur: id est, eloquium, utuaiedaber: id est, locutus est Deus, ibi fortitudinis metrum ostenditur, scriptæq́ Legis negocium est, prolatio uerò Emira, regni mensuram insinuat, & circa Legem oretenus traditam uersatur intentio. Quoniam autem harum Legum altera alteri opem prębet, seq́ mutuo seruãt, placuit Altissimo id ipsum nobis in Lege mysticum effulgere, quare ubiq́ profert Lex, & loquutus est Deus Tetragrammaton Mosi dicens: loquutus enim quod in capite clausulæ scribitur, Legem scriptam ostendit, dicens uerò, quod in extremo profertur ore Legem latam designat, ac per talia duo, locutionem scilicet & dictionem, Lex ipsa passim struitur, atq́ perficitur, ut innuit illud: Scri- *Exod.34.* be tibi hæc eloquia: quoniam ore istorum eloquiorum tecum fœdus excidi: statutum igitur est fœdus super Legem scriptam, quando hæc ore editę Legi *Deut.10.* nectitur. Nunc autem mystici huius summam audias, tabulæ fœderis reponuntur in arca, ut illud: Et eas repone in arca: Lex autem scripta per Legem oretenus traditã explanatur: nam scriptæ Legis templum, ore lata Lex est: Edo-

nai enim:id eſt, Dominus templum eſt Edonai Tetragrammaton, & ſeſe binę hæ Leges ueluti gemini ceruæ fœtus amplectũtur, Prouerb. 16. & qui has ſeiunxerit, de eo ſcribitur: Et muſitans ſeiungit ducem, ſimilisq́ eſt ac ſi nullius Dei cultor fuerit. Quamobrem quotiens Lex commemorat & loquutus eſt
Cant.1. Deus ad Moſen, dicens, geminas Leges has pariter monſtrat, ut illud: Oſculetur me oſculo oris ſui, quumq; tàm in ſcriptam quàm ore traditam Legẽ de-
Eſaiæ 5. liquerint Iſraëlitæ, hos increpauit Propheta dicens: quoniam habuerunt Legem Dei exercituum in contemptum: (id eſt, Legem ſcriptam) dictaq; ſancti Iſraël irrita fecerunt, Legẽ ſcilicet ore traditam. Signum aũt quod aſtipulatur ei quo loquutionem menſuram fortitudinis, dictionẽ uerò menſuram regni
Exodi 6. aſſerimus, eſt illud: Et loquutus eſt Deus Elohim ad Moſen, dixitq; ei: Ego Deus Edonai: ibi enim ſubnectit loquutioni nomen Elohim, quod fortitudinis metrum enunciat: dicere autem ſubiungit: Ego Deus Edonai, quod regni menſuram inſinuat. Cùm itaq; hæc noueris, conſydera menſuram hanc, ore ęditam Legem uocitari: quia Lex Dei ſcripta iſtam ore latam ueluti tabernaculum areamq; inhabitat. Sed quia miranda quæq;, interioraq; penetralia in ſcripta Lege latitantia, per oris Legem promulgatam eluceſcunt, dictum eſt: quum latuerit te aliquid iudicij: id eſt, aliquid altũ uelatumq; in Lege ſcripta,
Deuter.15.2. ſubditur: Faciesq; ore illius quod ipſi tibi enunciant. Tu igitur intellige menteq; reuolue, hoc librando inſuper examina, quòd nulla inundatione dependentiaq; fungitur oris Lex, niſi quam ſcripta Lex impartitur, nec ad ſcriptam Legem introeundi ſemita ulla, niſi per ore traditam admittitur, quemadmodum nec aliunde quàm à nomine Tetragrammaton benedictionẽ haurit nomen Edonai, nec ad Tetragrammaton accedendi aditus, niſi ductore Edonai comperitur, quod iam dicta planiùs edocent. Reciprocum ſibi igitur adminiculum huiuſcemodi Leges præſtant, ac ambæ deniq; conflantur in unũ, ut il-
Zacher.13. lud: Deus unus & nomen eius unum. Omnibus itaq; in menſura Zos, Edonai uocata enucleatis, unum haud paruipendẽdum, imò pectore ſeruandũ relinquitur exponendum. Ipſa namq; menſura quum ab altioribus multiformẽ abſorbeat uigorem, modò ad interitum, modò ad uitam perducit. Hunc rapit ad ſuperos, illum detrudit ad ima, languentẽ efficit, ſoſpitem reſtituit, omniaq; ſecũdum quod iudicij rectitudo expoſtulat, diſponit. Ibi enim nihil inique flectitur, nihil obliuioni traditur, nulla ibi perſonarũ acceptio admittitur, idcirco ut à ſuperioribus contrahit, ſic diuerſa ſuperũ ſortitur cognomina, utpote nomen fortitudinis timorisq; metro accommodatum Elohim, cui & ſublimium prætorium dicitur, quo uniuerſa creata (media intercedente linea) ad dextram atq; ſiniſtram iuſto iudicãtur iudicio, quumq; fortioris menſura iudicio mortalia diſsipanda, ſuccidenda atq; perdenda ſtatuit. Edonai tunc, quod omniũ à ſuperis ſcatentium eſt cellarium, Dei Elohim iudicium quo repletũ eſt, exequitur, quare tunc Elohim quidẽ appellatione uocitatur. Vnde & ipſum fortioris menſura, qua iudicium exoritur denominari cõſueuit, ac ſi legato delegantis congruat nomen. Hac igitur Lege huiuſmodi menſura ſæpiſsimè Dominus Edonai, Deus Tetragrammaton, Deus Elohim, Sadai: id eſt, omnipotens, iuxta illi à ſuperiori metro condonatum, inundationis exuberantiã nuncupatur. Nam à ſuperno hauriens fonte, quia ſat perfectionis complementiq; obtinet, cognomen ſortitur ſadai. Quo duce illidentium hæc deprædantiumq; agmina fugat, iuxta illud Pſalm. 100. cantico malorum euentus: Qui habitat in abſcondito Altiſsimi, in umbra ſadai cõmoratur. Quoniam autem menſura iſta qua nomen Tetragrammaton ingredimur, ueſtibuli ſpeciem figurat, ſtatutum eſt ut ſadai nomen poſtibus ab extra inſcribatur, in lectionis
Deut.11. occurſu quæ incipit: Quumq; audiens audiueritis, &c.

Scire autem operæprecium eſt hanc trinonimam Sadai, Elohim, Edonaiq; menſuram (authore fouente miniſtranteq; omnia Tetragrammaton) triplici

ignium

ignium genere indui: dum enim Sadai nomine promitur, urētis ignis amictu coloratur, omniumq; sordidorum spirituum phalanges in cōspectu eius metuentes contremiscunt & prosternuntur, ipsius nutu disseminantur, & inuias terræ specus irrumpunt: dum uerò Elohim exprimitur, urēte igne, rubore infecto operitur, supremaq; dijudicans & ima, impios pariter & iustos concremata dissipat & eneruat, indeq; omnes in iudicij exequutionē positi iudicandi ius efflagitant. Hæc enim (residentis in ea Tetragrammaton uigore) statuitur, ut mortem, uitā, morbos, salutem, supplicia, medelamq; distribuat, sublimes deponat, in celsitudinem reuocet: Quum autem Edonai uoce profertur, ignis colore uestitur, quem uniuersa creata metuunt & perhorrescunt, in sublimiq; regni solio sedens, ut princeps & dominus regijs monilibus adornatur, totiusq; quadrigæ & superum & caducorū, intercedente duarum & quadraginta literarum nomine, solidissimus præses effulget, ad quod scribitur: Deus Dominus noster quàm efficax est nomen tuum in uniuersa terra, qui exhibes confessionē tuam supra cœlum. His igitur de mensura Edonai referatis, rursus examina, quòd sicut in ueræ unionis uinculo tria nomina, scilicet Eheie, Edonai, Tetragrammaton, Edonai Dominus: sic in humana compagine tres inde pendentes nexus elucescunt: Anima scilicet, spiritus & mens. Animam igitur spiritui, spiritum menti, mentem ipsi Edonai connecti unirìq; oportet, ut illud: Eritq; anima Domini mei colligata in uinculo uitæ. Quoniam uerò mensura hæc quum à summa ad infima deuehimur, extremū obtinet, quumq; ab infimis ad suprema cōscendimus exordium habet, eam ideò ultimum, he. nominis Tetragrammaton denunciat, quo unum cum altioribus nouē constituente, expedit, ut eius ductu, pro uiribus quicunq;, nomen Tetragrammaton assequatur, illi adhærere studeat, iuxta illud, & ipsi adhærebis. Audiendū deniq; hoc superest, quòd כנסת ישראל Ecclesiam Israēl quoties maiores commemorāt ipsam cum præscriptis nominibus Edonai mensuram ostendunt: In se namq; omnē continet Israēl cōuentum, in eam pariter congrediuntur, ibiq; aggregantur in unum, hac eadem à cunctis nationibus secernuntur Israēlitæ, ut illud: Et uos separaui à gētibus, ut peculium sitis mihi: & illud: Dum Altissimus possessionem impartiuit gētibus, dum separabat filios Adæ, statuit terminos populorum, ad numerum filiorum Israēl. Quare metrum quidem hoc ארץ ישראל Terra Israēl, uocari consueuit: in duodecim enim tribuum portiones proscinditur. Quod rursus in cantico canticorum כלה Kalo: id est, sponsa dicitur. Istorum tamen enodationem: quia latiùs sequentia cuncta deuoluēt, modò silentio prętereundum duxi. Sed hoc tandem compendiosè collectum reserua. Id scilicet Edonai nomen, magnum esse templum, in quo inundationis omnes reponuntur modi, qui pulchritudine: hoc est, Tetragrāmaton ducente à capite erumpunt coronæ Eheie appellatæ: in ipso nanq; templo quęq; à tredecim coronæ altitudinibus prodeuntia flumina collabuntur, deq; duabus & triginta sapiētiæ semitis, de quinquaginta prudentiæ ianuis, è duobus & septuaginta pontibus, à summæ misericordię aquis proficiscentibus, ex speciebus flammei ignis (fortioris mensuram exeuntibus) duabus & quadraginta, ex meatibus per mediam lineam incedentibus septuaginta prosiliūt & scaturiunt, uiaq; æternitatis & confessionis in mensurā El hai: id est, Dei uiui fundamentum uocitatam iunguntur atq; conspirant, & inde in ipsam cisternam seu puteum uergunt: à fundamento (inquam) in supernam, quæ Edonai dicitur piscinam uergunt. Non existimes tamen assiduè omnia prædicta simul erumpere, sed tunc dum ipsum adeò cōpletum est nomen, ut Deus Tetragrammaton unus uocitetur: tunc enim omnes in nomen Edonai altitudines istæ unanimes confluūt, & pro inundationis opulentia in ipsum ab altioribus nouem sphiros emanante, idem bonorum copiā secundum cuiusq; naturæ limitem, creatorem singulis elargiri solet. Interdum autem iudicij meatus sancti

Psalm.8.

1.Regum 25.

Leuit.20.
Deut.32.

minuunt,gratiæq; & misericordiæ defluxus adaugent. Sæpiùs uerò econtrà gratiæ quidem & misericordię fistulas canales impij demunt, iudicijq; plures addunt & constituunt. Quare acerrima sæuaq; in nomen prodeunt Edonai, unde uarijs ærumnis opprimitur sæculum, supremæ obturantur fistulę canales, externiq; erumpunt meatus. Sicq; ingentia, ut sordidarum uortices aquarum mala regurgitant, ubicumq; dolor & afflictio, deprędantur regna, corruunt sceptra, prosternuntur imperia, obruuntur prouinciæ, profligantur exercitus, truculentissimæ captiuitates & cædes emergunt, febres, ulcera, fames, pestis, mœror, fletus, desolatio, morbi innumeri, inopinatæ neces, frequentia funera, cuncta deniq; miseranda lethaliaq; proueniunt. Conclude itaq; talem ipsum Edonai appellationem subire, quale id quod ab intus & extra siue bonum siue malum in eum uehitur existit, iuxta illud: lignū scientiæ boni & mali. Si enim à gratię latere tractus educitur, ei boni inditur cognomen: si à iudicij latere, iudicij (inquam) quod de internis trahitur cateruis, rursus & bonum dicitur, ut illud innuit: & ipse rubicundus, cum oculorum pulchritudine, bonitateq; aspectus. Si uerò ab exteris turmis iudicium emanauerit, pessimum illud malum erit, prauaq; dispositio. Istud autem consydera, quoties scilicet Edonai nomen de latere gratiæ, aut iudicij eorum, qui ab intra in eum profluxerint existet, boni sortitur appellationem, in cuius mysterium dicimus. Benedictus iudex Veritatis, & iuxta hoc super necatos beter statuerunt benedicere, qui bonus es & bona impartis, quòd si iudiciū ab extra degentibus prodiderit, mala tunc dispositio dicitur: At si secus spiritū gratiæ miserationumq; absorbeat, tunc uniuersa sæculi locupletissimè misericordia aluntur & gratia, ut ex illo percipitur: Quoniā Dei Tetragrāmaton, Dei nostri Elohim sunt misericordiæ & propitiationes. Hæc igitur trutina pensanda clauso repone pectore, ne spretus defluat inde liquor. Altissimus itaq; nobis ineffabili pietate, suarumq; gratiarū amplitudine & munificentia huiusce eruditionis doctrinā impartiatur, ueritatisq; tramitē exhibeat, per quem sanctissimum eius nomen adire, eiq; placita peragere, & futuri sæculi uitā promereri ualeamus, Amen.

1.Regum 16.

אל חי

Psalm.41.

SITIVIT ANIMA MEA AD DEVM ELOHIM, ac Deum El viuum. Quando nam veniam, & visitabo faciem Dei Elohim?

SECVNDVM (iuxta gradus altitudinum) ex dictionibus sanctis est nomen El hai: id est, Deus uiuus uocitatum: nam istud inter nouem altitudines, quas sphiros ac specula dicimus, extremum obtinens, à cunctis superioribus gratiam haurit & uitam, in Edonaiq; (ut à prælibatis est cognoscere) diffundit & transfert. Quatenus igitur ipsam gratiæ dimensionem suscipit El appellatur: Ex quo autem uitam absorbet uiuus dicitur, quæ duo quum sibi inuicem adhæreant ambo Deus uiuus nuncupari solent, quumq; hunc uitæ uigorem in metrum diffundit Edonai, ipsum terra uitæ, Edonai cognominatur: quia à supremis in se uitam colligens, nō minùs angelicis quàm cœlestibus choris, totiusq; terrarum orbis multitudini uberrimæ uitæ munus impartit, iuxta illud: Producat terra animam uiuentem in genere suo: hæc enim literæ series secundum sapientiæ mysterium, cuiusq; rei mobilis animam designat, reptilium scilicet in arida, piscium in mari, iumentorum, beluarum, uolucrum, iumentalemq; humani generis ac uitalem angelorum animam, totiusq; cœli & stellarum ad singula eorum genera, copias demonstrat, supernamq; homini assidentem animā, mentemq; denunciat.

Genes.1.

Pro quo tradunt maiores, producat terra animam uiuentem in genere suo dicentes: Hæc anima est Masię, admiranda equidem ac ualida intuēti istorum

sunt

ſunt eloquia: ſententię autem, huic adſtipulatur id quod litera profert, in genere ſuo: id eſt, qualiſcunq; fuerit generis ſuperum, mediorum, caducorum, animæq; Maſiæ, non tamen me philoſophiæ cultores redarguant, ſi & angelum animæ participem dixerim, nullum ſiquidem (ſupple uiuentium) creatorum admittitur, quod anima uitæ iuxta proprium genus non inhabitet: tantùm enim animæ ſibi unumquodq; uendicat, quantum ſui materiæ limites petunt: uniuerſus igitur inſuperis ac deciduis animarum chorus à terra uitę uitã contrahit Edonai, ductore ſcilicet El hai: id eſt, Deo uiuo, qui ab ortu uitæ, ligno intercedente uitæ, uitam tranſponit in nomen Edonai, quod cum animantibus cunctis, nutu El hai, uiuendi præbeat munera, deprecationes in anni principio conſtitutæ ſunt. Memor ſis noſtrûm in uitam, ubi intentio uertitur in El hai atq; magen: id eſt, protectorem. Quapropter conſydera futuri ſæculi uitam exoptatæ menſuræ El hai, ad Edonai metrum precibus attractæ applicari oportere, cui inhians Dauid: Sitiuit (inquit) anima mea ad Deum Elohim, ad Deum El uiuum, per quorum connexionem uota omnia Iſraël aſſequitur, hoſtes profligat, nullusq; tam acer ualidusq;, quin in conflictu eorum uires amittat, ad quod protulit Ioſue: In hoc noſcetis quòd Deus El uiuus uos inhabitet, uos hoſtium hæredes conſtituet. Quoniam igitur altitudines ac ſphiros iungamus oportet menſuræ Edonai, idcirco in benedictione, quæ matutinos aſsiduè ſequitur Pſalmos, dicere mos eſt. Qui eligis Pſalmorum cantus rex El hai ſæculorum, ideo quicunq; uitę alteriusúe commodi ſe compotem fieri deſiderat, in El hai dimenſionem mentem erigat: qui enim Edonai nomini mundus adhærebit, pro nutu ipſi iungetur El hai, ex quo ſcribitur, uos qui adhæretis Deo Tetragrãmaton, Deo ueſtro Elohim, uiui eſtis omnes hodie. Solet & nonnunquam dimenſio iſta Elohim haim: id eſt, Deus uiuus ſeu uiui appellari ut dicitur: ipſe eſt Elohim haim: id eſt, uiui & rex mundi: & quando El hai menſura Edonai metro, dicto Elohim annotatur, uitaq; repletur, utrunq; tunc Elohim haim nuncupari legimus, unde per canales fiſtulas animantium genus affluentiſsimè uiuendi facultatem ebibit, dumq; Moſe in cœlum ſe tolleret, El hai metrum in menſuram conflabat Edonai, ut ex illo eruitur, magnificetur nunc obſecro uirtus Edonai: uirtus enim Edonai uitæ myſterium inſinuat, quam El hai tranſmittit: quia parùm infrà ſcribitur: Peperci ſecundùm uerba tua, uiuus autem ego. Ex quo nobis utique innotuit Moſen in Edonai dimenſionem uitam traxiſſe, pro quo facit illud maiorum, dixit ſanctiſsimus Moſi uiuificaſti me eloquijs tuis, & niſi id egiſſet Moſe, ſuper omnes mox irruiſſet interitus: idcirco quouſq; exuberans metrum hoc fructus rurſus & fructum fructus ædidit, uita functus eſt Iſraël, quibus poſtremò æditis, criminis pœnas rependit. Quapropter qui myſticum hoc aſſequi dignouerit, facilè quanti uigoris, tractus El hai in Edonai dimenſionem exiſtat auſpicari poterit. Profertur autem Elohim haim, quamuis & metrum Edonai ſimiliter cognominetur: quia ipſa El hai menſura, nulli niſi ad æqui iudicij exigentiam, uitam impartitur: nam perſonarum nulla ibi præſcribitur electio, ac ſi dixerit iudicij, cum haim (id eſt, uita) dimenſio, quare & in capite anni quod iudicij dies determinatur, has pariter menſuras unà cum magen: id eſt, protector prima benedictione commemoramus dicentes: Memẽto noſtrûm in uitam, rex cui placet uita, ſcribe nos in libro uitæ, propter te Elohim haim, El hai, rex auxiliator, ſaluator, atq; protector. *Pſalm.41.* *Ioſuæ 3.* *Deut.4.* *Num.14.*

Legitur & crebrò hęc dimenſio El hai, אל שדי El Sadai: id eſt, Deus qui ſufficiens: quia per ipſum uigor, perfectio, uita, inundatio, ſuperiorq; omnis defluxus ſatis in nomen ſtillat Edonai, ut in libro hegiga (id eſt, ſolennitatum) enunciant maiores. Sadai, nam eo rerum opifex mundo ſuo ſat dicit, licet ibi ſonare uideatur quòd ſe latiùs ac latiùs mundus extenderet, donec proprius ei architector ſtatum imponeret: interior tamen ſenſus eſt, quòd menſura El

ſadai cuiuis creatorum alimenta miniſtrat, quouſque ſat, ſat cũcta pariter clamitent. Quumq; Edonai metrum, El ſadai poteſtate repletur, ipſum tunc (ut præhabita explanant) huius ſibi El ſadai cognomen expoſtulat, & ſingula bonorum à ſuperis manantium in Edonai nomen, per El ſadai menſuram pro-
Genes.28. deunt, ut inſonat illud: Et El ſadai: id eſt, Deus qui ſufficiens ſiue omnipotens benedicat tibi.

Dimenſio etiam hæc ne dolores ærumnæq; in poſterum magiſq; exacerbando affligant ſat dicit, idcircò deprecatus eſt Iacob in nomine El ſadai. Metro etiam huic aliquando cognomen cõpetit. מקור מים חיים Fons aquarum uiuentium: quia ex ſublimiori uoluptate, à coronæ cur infinitum dicitur origine, unde uiuentium omnium uita deriuat, huiuſcemodi erumpunt aquæ: quoniam uerò ſunt & prauarum aquarum lacunæ, mortuæ aquæ ac fœtidæ, & de impetuoſis irruentium undarum fluctibus, exq́ue ciſternis alienis uocitatæ, quæúe turpiores promentes aquarum gurgites ſcatent & exiliunt, ideò
Hierem.2. altiſsimus furens Iſraël redarguit & increpat: duo (inquiens) mala patrauit populus meus, me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium, ut effodiant ſibi
Hier.7. ciſternas confractas, aquam retinere non ualentes: ſcriptumq; eſt: Congregatio ſeu ſpes Iſraël Deus Tetragrammaton, omnes derelinquentes te erubeſcent, &c. Scriptum quoq; eſt: quoniam dereliquerunt fontem aquarum ui-
Hier.17. uentium Deum Tetragrammaton. Multiplex igitur ratio eſt, per quam metrum iſtud uiuẽtium aquarum fontem uocari licet, tum quia de ſuperna idem uoluptate migrat, qua cuncta uiuendi actum exercentia uitæ opulentiã permanentiamq; adipiſcuntur, tum quia, ut uiuum animal uaria peragendo opera hâc atq; illâc progreditur, ſic eiuſmodi defluentes aquæ, ad campos, prata, uineas, pomeria irrigandum, ad ſingulaq; humanarum rerum emolumenta quocunque aſsiduè decurrunt, cùm etiam quia omni eam, quæ in conſpectu Altiſsimi uera eſt uita exploranti, id aquarum genus exoptati loci fulgidum pandit iter fluminis more, qui eius pinnacula comitantem in ſui deniqueori-
Num.21. ginem ducit, iuxta illud: De mathana in naheliel, de naheliel bamot (id eſt, de
Deut.30. dono flumina Dei & de fluminibus Dei excelſa) & ſecundum hanc ſententiam audiendum eſt quod præmonet Lex: Vide præbui in conſpectu tuo uitam ipſumq; bonum, & mortem ipſumq; malum: nam qui dimenſioni El hai deuincitur: uitam aſſequitur & bonum: qui uerò longè ab ea diſcedens retrocedit, malum offendit atq; interitum: diuerſa enim ſerie ſibi inuicem uniuerſa
Eccleſ.7. coæquant, ut illud innuit, etiam hoc in occurſu illius fecit Deus Elohim. Vocata eſt quoque eadem menſura יסוד, *IESSOD*: id eſt, fundamentum, quemadmodum enim domum coniectum ſuſtinet fundamẽtum, ſic & dictio Edonai metro fulcitur Ieſſod, cui dicitur El hai, hinc libro hegiga (id eſt, ſolennitatum) proferũt ſapientes, unica columna ſuſtinet mundum, cui nomen eſt za-
Prouerb.10. dic (id eſt, iuſtus) ut dictum eſt: iuſtus fundamentum eſt mundi. Conſyderare autem oportet, fundamenta non omni, Lege eadem ſuperſtructa aſpicere. Fundamentorum namq; aliud altiùs iacitur: ipſa uerò conſtructio humilius, aliud ædificij obtinet medium, aliud ſubſiſtens fabricam conſtituit altiorem, iuxta trinam machinam, ſuperiorem, mediam, & inferiorẽ, cui innititur illud, inferiora, ſecũda, tertia, facies ea altius ſcilicet altiori, medio medium, inferiori inferius, cuius myſterium eſt, חו:שו:חי, Holem, ſurich, hirik. Conuenit & huic illud priſcorum. Conſydera (inquiunt) nõ talem eſſe Altiſsimi dimenſionem, qualis carnis & ſanguinis eſt menſura: huius enim moles ſupereminet: ipſum uerò ſuſtentaculum & baſis ſubſtat, Altiſsimus autẽ in ſublimi reſidet: onus uerò pendet deorſum, ut ſcribitur: Sic dicit Deus Tetragrammaton, excelſus & ſublimis. Menſuram igitur Edonai ueluti conſtructam domum defert fundamentum El hai uocatum. Quapropter peruolare ſemper Edonai ad El hai menſuram continua æſtuat cupidine, nec ancipiti quidem animo ſenſus hic audien-

audiendus est,quum & caduca sensibiliter percepta idipsum similitudine insinuent,trahit namq; altior superposita magnes inferius locatũ ferrum,itidem ignis,aër,aqua perlucidè monstrant. Huic etiam ubiq; צדיק ZADIC: id est, iustus cognomen inditur: quoniam omnia hæc sustineat dimensio inferiora, pro quo legitur: Et iustus fundamentum mundi. Iustus autem dicitur, quòd quæq; inundationis boniq; genera in nomen transfundit Edonai. Ast unum commemoratione dignum hîc examina & ausculta, tria esse nomina: Iustus, iusticia,iustificatio. Iustus quidem metro congruit El hai: Iusticia Edonai, & quum iustus huic suum impartiat munus, huiusmodi inundationem dependentiamq; iustificationem appellari libuit. Tres enim hæ in unum coincidunt dictiones: Iustus ut præbeat: Iusticia ut suscipiat: Iustificatio utrumq; coniungit. Ad hoc rursum mentis aciem converte. Cùm iustus bonorum munera elargitur iusticiæ,terra uitæ ipsa de more nuncupatur. Sed si huius iusti fistulæ canales reuocentur,ut in iusticiæ metrum nõ defluant, tunc mortiferis hæc abundas meatibus,sæculi interitus clades anfractusq; ministrat:econtrà uerò quum iustificationis uinculo uniatur pro supplicio oblectamenta, pro interitu uitam exhibet,iuxta illud: Et iustificatio eripit de morte. Hoc igitur tramite decernere licet, quemcunq; terram uitę hæreditare affectantem, iusti dimensioni adhærere necessarium esse, sicq; iustus uocabitur & ipse, quare & eiusdem terræ uitæ fidelis cultor possessorq; euadet, pro quo dicitur: & populus tuus omnes iusti sunt,in æternum hęreditabunt terram. Iam tibi satis innotuit, quod hîc maiores exprimant. Omnes (inquiunt) Israël partem futuri sęculi habent, ut dictum est: Et populus tuus omnes iusti sunt, &c. At quatenus in criminum culpa magnitudinem dijudices,id unum nequaquã silentio inuoluendum fore putaui. En exactè iam docuimus quòd ipsa Edonai dimensio, quum El hai iustiq; metro annexa extiterit, tunc omnium bonorum locuples affluentissimè unicuiq; prouidens uniuersum fœcundat orbem,ipsumq; munerum quorumcunque generibus adimplet. Retrogradiente uerò eadem, uacua inanisq; bonorum Edonai relinquitur mensura. Primum quidem contingit, dum Legem mandataq; à sordibus expurgati filij hominum seruant: accidit autem alterum, quum spreta Lege uentris student delicijs, nefariaq; sectantur facinora,tunc enim se reuocans auertensq; Zadic, ad suprema euolando se colligit,unde canales fistulæ quæq; tabescunt, aridaq; & inops Edonai deseritur dimensio,ut sonat illud: propter ipsum malũm ablatus est iustus. Scribit & Salomo: Iustus est qui perit in iusticia sua. Legiturq;: Deus de cœlo prospexit,ut uideat an sit intelligens,&c. omnes declinauerunt,simul inutiles facti sunt, non est faciens bonum, &c. profert autem non est faciens bonum: quia in superis innumerabilia condere, uastare atque confringere mortalibus facultatem elargitur, cui competit illud: Tempus est agendi Deo, subuerterunt Legem tuam, dictum est similiter,aut tenebit fortitudinem meam pacem faciet mihi, faciet mihi pacem. Quanta igitur iustorum Legem amplectentium sit potestas examina, quibus datur sphiros omnes iungere, atque inter supera & ima integerrimam necessitudinem componere, per quos cœli & terra conflantur in unum, per quosque (adhærente Zadic) Edonai metrum Deus uiuus uocabitur, ô fœlicem hominem iam sublimia sua perscrutantem indagine,quàm digna suauisq; huius futura portio, quàm beata hũc gestantia uiscera,de quo scribitur: Lætetur genitor materq; tua, lætatur Deus in operibus suis. Sic contrà scelestus, nequã & sordidus homo, minister est, per quẽ sterilem aridamq; linquens mensuram Edonai, zadic ad supera retrahatur, ut legitur, & musitatio separat ducem, unde sæculum obruitur, & creatorũ subuertitur ordo, idcircò nos præmonent maiores dicentes: Semper tantum obnoxium culpæ se existimet homo, quantum & condignum præmij, cuius sensum explanans Rabi Symon filius Eleazar inquit: quia tàm sæculũ quàm &

Prouerb. 10. Prouerb. 11. Esaiæ 6. Eccles. 7. Psalm. 13. Psalm. 118. Esaiæ 27. Psalm. 103. Prouerb. 16.

hominum quiuis ſecundum operationum exuberantiam iudicatur. Si unum etenim quiſpiam meritũ peregerit opus, is utiq; ſe pariter & mundum ad gratiæ meritũ diſponit, quòd ſi ſcelus patrauerit, miſer quidem efficitur ipſe, uniuerſumq; in criminis noxam flectit, cernis itaq; modum quo unica columna Zadic uocata totius ſęculi molem ſuſtineat, propter quod ſcriptum eſt, & Zadic: id eſt, iuſtus fundamentum eſt mundi, &c. Habet & ubiq; metrũ hoc boni cognomẽ, ut illud: dicite iuſto quoniam bonus: tractus enim qui de ſupernis decurrũt oraculis, immò & qui de fortitudinis timoriſq; menſura influxibilem hanc machinam erumpunt, ſi per iuſti templum incedunt omnes in bonum & rei cõmodum declinant, quapropter ritè (inquiunt Sapientes) enunciat, qui nihil à ſuperis mali demandari ſtatuit.

Mich. 1. Quod autem legitur, quia malum deſcendit à Deo Tetragrãmaton de cellarijs extra ſphiriſticam fabricam exiſtentibus audiendum eſt, plures quippe flagellorum theſauri ibi exiſtunt, quos mali uocitari placui: crebrò namq; hi templum inuadunt Edonai, ac in mortalium feri irruunt ſæculum, ad cuius figurã ſcribitur: quia malum deſcendit mees Edonai, ac ſi malum deſcendere uelit, non quidem ex Deo, ſed ex re quæ cum Deo, ideo nõ legitur:

Mich. 1. Deſcẽdit me Edonai, quod de Deo ſonat, ſed mees Edonai, procedit ad hoc etiam, quod in opere principij Lex ipſa exponit:

Geneſ. 16. Et uidit Deus quoniam bonum, &c. & in operis poſtremum ſcribitur: Ecce bonum ualde, &c. ubi in codice Bereſcis raba ſapientum priſci explanant: Bonum ualde: id eſt, mors ex quo accipe, & mortem, quam ſcilicet iuſti metrum proſequitur bonum, uitamq; cenſeri: iuſti enim (inquiunt) & poſtquã obdormiuêre, in uiuentium enumerantur cœtu. Ad quod etiam accedit lignũ ſcientiæ, boni & mali: nam quum Edonai ſacrarum ſcientiæ lignum appellatum, à boni oraculo plenitudinem contrahat, quicquid in entibus uerſatur (haud minùs interitus quàm uita) id in bonũ uerti decernimus, & ſi per iuſti dimenſionẽ fiſtulares in ædem iuſticiæ, ſcientiæ' ue lignũ minimè ſcaturiunt meatus, tunc idipſum Edonai templum, exteriorũ, quæ peſsima dicũtur lues, fungitur munere, unde horriſono procellarum fulmine ſæculum proterit, uaſtat & diſsipat, prout æqua iudicij ratio expoſtulat. Quamobrem conſultè lignum ſcientiæ boni & mali eiuſmodi metrum proferri conuincimus, hinc de

Exodi 2. Moſe, quum huic boni oraculo dedicatus extiterit, perhibet Lex, & uidebat ipſum: quoniã bonus erat, unde ut aiunt: & domus circumquaq; lucens effulſit. Nec te lateat, Edonai templum ut plurimũ uocatum Elohim, quũ in uniuerſi fabricam intenderet metrũ boni conſuluiſſe, quo ad amuſsim cũcta ſuis formis effinxit atq; peregit, ad cuius ſenſum in opere principij ſcribitur: & uidit Elohim quoniam bonũ. Promitur & nonnunquam dimenſio iſta שכל טוב

Geneſ. 1. Sechel Tof: id eſt, intellectus bonus, &c. huius enim auxilio ad fulgidum pro intuitu ſpeculum deferimur, patetq; ſemita per quam à nominis Tetragrammaton ueritate ſapientiã aſſequimur, ac pertinaci Legis mandatorumq; cultori metrum hoc, bonus ſcilicet intellectus, ſe comitem offert, ut ex illo patet:

Pſalm. 110. Initium ſapientiæ eſt timor Dei Tetragrãmaton, bonus intellectus omnibus

Prouerb. 16. factoribus eorum, & magnum quidem huius eſt myſterium, ſcilicet quo ſcribitur intelligens rem (ſeu in uerbo) inuenit bonum, ſic & menſuræ tali quum ſe exhibuiſſet Dauid dicere cõſueuit. Le Dauid maskil: id eſt, ad Dauid intel-

Titulus. ligentem: omnis deniq; prolatio intelligentiã referens in idipſum conuertitur

Pſalm. 32. oraculum, & qui typicum gratię nouerit ſenſum, quid uelit intellectus bonus dat gratiam, facilè proſpicere poterit: Diſſonant autem intelligẽs & prudens, quòd de fonte prudentiæ ebibit prudens: de bono aũt primo & ultimo ueſci-

Prouerb. 13. tur intelligens. Legitur denuò dimenſio hæc nomine שלום *SALOM*: id eſt, pax: quum enim (ut præhabita pandunt) probitate rectitudineq; onuſti ſint Iſraëlitæ, cunctis præmiorum opibus templum exuberat Edonai: contrarium uerò agentes, contraria perpetiuntur, quod ſi rurſum ad pœnitentiam hos iu-

ſtorum

ſtorum quiſpiam reiunxerit, illorumq; perplexa direxerit, tunc pacis oracu-
lum, bonum templi Edonai ad Deum Tetragrammaton ſe interpretem exhi-
bet, eaq; conciliat, & omni reſecto diſcrimine in unum conflat atque compo-
nit, propter quod ad horã quidem unum profertur Tetragrammaton nomẽ,
& quia benedictio nulla demittitur, niſi hoc ipſo pacis oraculo duce, ſcriptũ
eſt: Tetragrammaton uirtutem populo ſuo tribuit, Tetragrãmaton benedicit *Pſalm. 28.*
populo ſuo in pace, ubi ſapientię primarij: nullum (inquiunt) receptaculorum
nouimus, ſic omniformem benedictionem complectens, ſicut ipſa comple-
ctitur pax, qua ſummus bonorum largitor condonauit Iſraël, ut legitur: Con- *Num. 6.*
uertat Deus faciem ſuam ad te, & ſtatuat tibi pacem. Quoniam igitur extre-
mum inter eximia ſpecula obtinet pax: ſacerdotalis ideo benedictio & quo-
tidiana ſemper oratio in poſtremo pacem commemorat: huius enim imperio
accedunt, ſuoq; nutu abeunt, quicumq; uenturi ſæculi uitæ comites effici de-
ſyderant. Hîc uerò myſticum illud priſcorum aduerte: dum Moſe (inquiunt)
penetraret ad ſupera, conſpiciebat Altiſsimum elementaribus literis coronas
annectere: cunctatusq; ipſe conditor Moſen: Nunquid tua in urbe funditus
pax ipſa euanuit? Reſpondens ait: Quiſnam uernaculus pace ſalutare Do-
minum præſumpſerit? Attamen (inquit creator) non ab re duxiſſem, mihi ut
quid auxilij præbuiſſes? continuò Moſe exorſus: Nunc (inquit) magnificetur *Num. 14.*
poteſtas Domini Edonai. Et paulò infrà legitur: Peperci ſecũdum uerba tua,
ſed uiuus ego, &c. quaſi dicere uelit, uiuificaſti me uerbis tuis. Hæc illi. Eiuſ-
modi namq; pacis metrum, dum Edem incolat Edonai, in ipſum uiuendi uir-
tutem transfundit. Quàm ualidum igitur & uehemens eſt pacis robur, quod
& ſuperis opitulatur, ut ſcripta oſtendunt: Qui pacem operatur in ſublimi-
bus ſuis. Homo itaque fidus Legis mandatorum'ue cuſtos, ſuper cœleſtia (ut *Eſaiæ 27.*
ita dixerim) pace agmina conciliat: cui innititur illud: Aut tenebit fortitudi-
nem meam facit pacem mihi, pacem faciet mihi. Inditur huic aliquando co-
gnomen זכרון Zikoron: id eſt, recordatio: ibi enim memoriæ remittitur quic-
quid in ſingulis mundi operibus boni latitat: & cuiuſmodi recordatio hęc fue
rit, ea Lege iudicium ſubeunt uniuerſa: quare anni exordium recordationis
(ſeu memorialem diem) Lex ipſa appellat. Anni ſiquidem exordium typicè *Leuit. 23.*
templum refert Edonai. Recordatio uerò oraculum pandit El hai. Quoniam
igitur anni primordijs iudicij in nos fieri executionem abditus ſapientiæ or-
do ſtatuit, & cuncta mortalium geſta examine conſpectui offerri Edonai: id-
eò noſtris tunc precibus in metrum uergimus El hai, orantes memento no-
ſtrûm ad uitam rex cui complacuit uita, ſcribeq; nos in libro uitæ propter te
Elohim, uitæ El hai. Aſt quia dimenſio iſta in memoriam reuocat quæcumq;
obliuione operiuntur: hinc in anni primordio orationem abſoluimus dicen-
tes: Qui recordaris fœderis: id enim metrum & fœderis & recordationis adi- *Pſalm. 38.*
tum monſtrat. Inde & Dauid huic aſpirans oraculo: Pſalmus (inquit) in Da-
uid ad memorandũ. Idem ait: Recordatio oblationis, & oblatio recordatio- *Num. 5.*
nis, quæ meminit iniquitatum: inde nanq; adulterinæ mulieris pœna repen-
ditur, ſiquidem hæc zelotypiæ oblatio eſt, quæ (inquam) zelotypia hunc lo- *4. Regum 19.*
cum inhabitat, ut legitur, Zelus Tetragrammaton exercituum facit hoc. Non
ignoret tamen per memorationes & reuiſitationes idem importari. Aſt reui-
ſitationes in manu ſunt Edonai, memorationes uerò aguntur duce El hai.
Quum itaq; geminis his ſeſe metris cõglutinantibus tota mundi machina ad
perfectionis perducatur culmen, bifariã mundi opifex horũ exẽplo diem ſab
bati iuſsit per זכור Zochor: id eſt, memẽto, in typũ diei, oraculiq; El hai, & per *Exodi 20.* *Deut. 5.*
שמור Samor: id eſt, cuſtodi (uel obſerua) in myſticũ noctis templiq; Edonai:
binas enim huiuſmodi decalogus dictiones profert. Pro cuius doctrina ani-
maduerte, altiora tria lumina, diadema (inquam) ſapientiam, prudentiam in
unitate conſiſtere: quumq; deuinciuntur pariter & inhærent, ſphiriſtica de-
lubra

lubra unionem cum menſuris ſex inferioribus aduſq; eandem Elhai, fundamentum ſabbatumq; uocitatam init prudentia. Quare à prudentiæ globo ad metrum Ei hai ſeptem ſphiriſtica lumina comperimus: in cuius myſticum ſex dierum mundi creatio exiſtit. Septima uerò ſabbatum eſt, quod ordine, fundamenti oraculo coæquat, cui & nomen protulimus El hai. Idcirco par eſt ipſi benedictionem ſanctuarijq; locum ſabbato accommodari, ut ſcribitur: *Geneſi 2.* Et benedixit Deus Elohim diem ſeptimam ſanctificauit ipſum: quia in eo ceſſauit, &c. Qui iure igitur ſabbatum ſeruauerit, is ueluti quadriga ſedesq; cenſetur oraculi Tetragrammaton: unde & quies ſabbatum enunciatur, ut illud: *Pſalm. 131.* Hæc eſt quies mea in ſempiternum. Ac ferè in homine, ut rex in ſolio, reſidet *Exodi 20.* Altiſsimus: ad quod facit illud: Et quieuit in die ſeptima. Quamobrem ſabbati cultor diligentiſsimus exiſtens, & totius Legis cuſtos uocabitur: ſcriptum *Eſaiæ 26.* enim eſt: Beatus homo qui faciet Zos: id eſt, hanc, & filius Adæ qui apprehendet eam, quicunq; ſeruat ſabbatum, nec ipſum contaminet, &c. Audiendum inſuper, quòd qui ſabbatorum noctibus ſuo perfruitur thoro, modeſtos & iuſticia prӕditos filios propagabit: Quia iuſti oraculum ſabbatum eſt, perpetuæq; poſterioris ij ſæculi uitæ compotes euadunt: nam ſabbati exemplar metrum eſt El hai, in quod (ut ſapientibus placuit) conuertitur illud: Qui fru- *Pſalm. 1.* ctum ſuum dabit in tempore ſuo: cui aſtipulatur & Propheta: Eunuchis (in- *Eſaiæ 56.* quiens) qui cuſtodiunt ſabbata mea, &c. Non exiſtimes autẽ in Iſraël ex hoc proceres Eunuchos eſſe, ſolosq; ritè ſabbata celebrare, ſed quod ad Eunuchorum ſimilitudinem quandam iuſtos Propheta cõmonuerit, qui coniugalem uſum ſex operatiuis diebus fræno coërcent: ſabbatorumq; noctibus matrimoniale petunt cubile: cuſtodire enim quod ibidẽ legitur fœmineũ ſexum *Iudicum 13.* proponit, ut ſcribitur: De omni quod dixi mulieri præcuſtoditus eſto: pro cuius ænigmate dici conſueuit, memento, diei eſt, cuſtodi uerò, noctis. Hoc igitur iuſtis dogma ſeruantibus, mox luminũ ſpondet Pater inquiens: Et per- *Eſaiæ 56.* ducam illos in montem ſanctum meum (in delubrum, ſcilicet El hai) lætificaboq; eos in domo orationis meæ in templum, ſcilicet Edonai: quæ gemina oracula, memento, & cuſtodi, deſignant: ſed ſabbatum prophanans tanquam altiſsimi Dei cultus recuſator enunciabitur, ſiquidem ab imis ſuperiora petentes, primã arboris ſtirpem ſabbatũ offendimus: quapropter & idipſum mundi fundamentum appellari licuit. Quoniam uerò mentales ſpiritus, El hai ducente metro, à lumine euolant Edonai: ideo ſabbati die, ut ęnigmaticè ſapientes proferunt, alia ſuperadditur homini anima, quæ in ſabbati exitu aufertur, *Exod. 31.* ut typicè innuit: Et in die ſeptima ceſſauit, & animauit. Id autem, qui non hebeat lumine, myſticum planè nunc proſpiciet & penetrabit: per ſabbati itaq; dimenſionem inferioribus cunctis ſphiros poſtremũ annectitur Edonai metrum quamobrẽ ſeptima dies ſabbatum dicitur: quia per deſcenſum à prudentia in ſphiriſticam areolam id ſeptimũ oſtenditur: & quoniã duo ſphiriſtica lumina ſublimiora, ſubditis dimenſionibus ſex agglomeras prudẽtia: ideo prudentiæ delubrũ, dum à poſtremis ad ſuperiora cõſcendis, ſeptimũ cõnumeratur. Huius deniq; ſæculi metrũ El hai ſeptena præfert: futuri uerò prudentia, per quam libertas omnis exactaq; erumpit redemptio. Inde iubent ſapientes, precantem orationi redemptionem adiungere: nam redemptionis El hai, orationis uerò Edonai abditũ repræſentat. Quamobrẽ orationẽ exoriens, dum profert: Domine labia mea aperies: mentẽ pro uiribus in redẽptionis oraculum intẽdat, & qua Lege Edonai templo ſit conglutinandũ excogitet: ex hoc enim gloriã ſibi intulit ſapientũ priſcus Samuel inquiẽs: redemptionẽ orationi appoſui: namq; ſupernos collegit meatus in redemptionẽ Iſraël, cuius inde uigor in ædẽ requieuit Edonai: ſicq; ſphiriſticũ uir iſte cœnobiũ in unũ totum conſeruit. Sed quoniã redẽptionis atq; orationis occultũ, idẽ quod & myſticum El hai atq; Edonai, ac memẽto, & cuſtodi propalat: ideo exprimũt priſci:

Si bina

Si bina duntaxat sabbata ad amussim celebraret Israël, actutum illius capturę uinculum solueretur. Quòd si ambigens dixeris: Cur igitur qua die sapiens uiriste orationi redemptionē annexuit, de exilij ergastulo exemptus non sit Israël, scias oportet, unicum numerò hominē tantum iungere posse, quantum solius indiuidui hominum portio exigit: nam si unanimus Israël geminas has ritè componeret dimensiones omnium continuò summa comitaretur libertas. Ignorandum tamen non est Edonai metrum redemptorē etiam nonnunquam uocitari, dum scilicet illi redemptio ipsa inhæret, quumq; ab oraculo El hai delegetur, ut iustos à malorum supplicijs flagellorumq; turbine protegat & eripiat. Itidem tunc מלאך הגואל redemptor *ANGELVS* profertur, quod expressit Iacob dicēs: Ipse Angelus qui me de omni malo redemit, &c. legatū *Genes. 48.* namq; delegantis nomine cognominari fas est. Sed quatenus hoc magis elucescat mentis, huc aures deflecte. Iubilei metrum septimū uidelicet obtinens superiùs, redemptionis libertatisq; summæ oraculū extat: per quod uitæ sicut & ereptionis facultatem nanciscitur mensura El hai: Ab Aegypto, eiusdem iubilei imperio (intercedente El hai) liber exiuit Israël: cui innititur illud: Vehemiscim ascenderunt filij Israël de terra Aegypti: non enim legendum est uahemusim quod armati sonat: sed Vahemisim quod quinquaginta insinuat, ut *Exod. 13.* scribitur: Iubileus ipse est annus hahemisim: id est, quinquagenarius: legitur *Leuit. 25.* rursum: Et redemptio ei sit, ac in Iubileo exeat: insuper: Et in omni terra possessionis uestræ redemptionē date terræ. Summa deniq; hæc omnia complectēs est & in anno huius iubilei reuertimini singuli ad possessionē suam. Sabbatum ergo El hai dimensionem referens, septimū est inferius: iubileus uerò *Leuit. 25.* septimum sublimius: at nos iubileum in septem sabbata annorū, sabbatum in dies sex, & in septimū sabbati, scilicet diem absoluimus. Quorsum aūt octaui metri initiū Iubileus enumeretur, id de Tetragrāmaton prolato Elohim tractatus exponit: altum quippe (ut audies) mysticū hoc decernit. Nec te lateat Iubileum ac uenturi sæculi uitā magnum sabbatum uocitari, quod septimum occupet superiùs ordinem: El haiq; sabbatum septimū inferius, cui prudentię delubrum omniformes elargitur opes, immensæq; libertatis ac uitæ dona munificentissimè porrigit. Sic ergo uitæ ac redemptionis te comitē efficere concupiscis, memento ut sabbatum, quod uestibuli more futuri sæculi magniue sabbati aditū pandit, exactissimè celebres: ad quod concordat uocabisq; sabbato oblectationē (sabbatū, scilicet quod nobiscū) & sancto Tetragrāmaton glorificatū (septimū scilicet quod altiùs) ubi declarant maiores, & sancto Deo *Esaiæ 58.* glorificatū: id est, dies propitiationis: quæuis enim propitiatio de iubileo prosilit, per quē indulgentia in templum migrat Edonai. Dinoscere autē operæprecium, quòd etsi (ut maioribus placuit sapientibus) sabbatū nobis quid sit constet nulli, tamen Prophetarū sabbati merces innotuit: eximiū etenim quid bonorum existit, ac è sex principij diebus abditum lumen, in quod nec omnis creatura proprium figere meretur intuitum. Vigil igitur esto, ne trinam epularem sabbati refectionē prætereas, quæ unionis typū, cum nostroq; sabbato magni sabbati nexum præfert: nam huiusce triplæ refectionis sabbati die obseruator Altissimi penè nominis unionē facere cēsetur: iuxta mysticum illud: Deus unus eiusq; nomen unum: in tribus scilicet & septem, de tribus insuper *Zach. 14.* angustijs Gog Magog meritò eruetur: harū una rursus sabbati epulationum nomen cōcernit Edonai, quod eadem die, cum altioribus uinculum assumit. Secunda nomen aspicit Tetragrāmaton: tertia in oraculum declinat prudentiæ, quæ sublimiori delubro Eheie conserta manet, pro quo depromitur illud: *Esaiæ 58.* Et uocabis sabbato oblectationem, &c. & illud: Fluuiusq; exiuit de uoluptate ad irrigandum hortum, &c. Summū enim unionis uinculum denunciant, *Genes. 2.* uoluptas, fluuius, hortus: quapropter trinam hanc seruans epularē refectionem non secus quàm decem sphiristica lumina in unum conglomerās decernitur,

nitur,iuxta templa Edonai,Tetragrammaton,Eheie:totus deniq; ſphiriſticus (conciliante ſabbato,metroúe El hai)conflabitur ordo.Idem etiam oraculum El hai. ברית *BERIS*: id eſt, fœdus in Lege ſcribitur: omnis enim Legis dictio, quæ fœdus ſonat,unū de tribus ſphiriſticis luminibus inſinuat, ſcilicet El hai, Edonai,bina:id eſt,prudentiam. At fœdus prudentiæ, fœdus eſt oris,fœdus linguæ,fœdus labiorū: ſcribitur enim: Quia per os horū eloquiorum tecum excidi fœdus. Fœdus uerò El hai, fœdus dicitur pacis, fœdus ſabbati, fœdus arcus. Inſtituit & nobis mundi conditor circumciſionis fœdus, ut per ipſum, El hai conſortes efficiamur. Fœdus aūt Edonai, fœdus concernit Legis, quæ inter El hai, atq; prudentiæ fœdus iuncta conſiſtit:& quū El hai atq; prudentiæ metris templum hæreat Edonai,idipſum ſibi fœderis cognomen adaptat: iuxta ænigma fœdus linguæ,fœdusq; effuſorij. Idem circumciſionis oſtenſio aperit,ut illud ſapientum prodit: Si circumciderit & circumciſi membri præputium membri coronam non patefecerit,pro nihilo circumciſio ipſa reputabitur: membri enim circūciſio & oſtenſio coronæ abditū repręſentat Edonai: quumq; defuerit oſtēſio, primū utiq; ſphiriſticum oraculū per quod in Tetragrāmaton ędem ingreditur,deeſſe iudicabitur.Enunciatur etiā dimenſio iſta. אות Oos:id eſt,ſignū,eò quòd inde oſtenta & ſigna in ſæculo innouent̄:quare nimirū ſi in Aegypti exitu,quum orationi annexa fuiſſet redemptio, quàm plura effulſerint portenta atq; prodigia,cui cōcordat illud: Et uidit(uel reſpe-
Exodi 2. xit)Deus Elohim filios Iſraël,& cognouit Elohim.Necnon illud: Et recorda-
Exodi 31. tus ſum fœderis mei. Dicitur etiā ſabbatum(quod & El hai metrum refert) ſignum,ut ſcribitur: Inter me & filios Iſraël ſignū ipſa eſt in perpetuū. Similiter & circumciſio,quę hanc ipſam ſphiram El hai oſtendit,ſignum nuncupari di-
Geneſ. 17. dicimus:ut illud: Circumcidite carnis præputiū ueſtrum,&c.Sic pariter & ar-
Geneſ. 9. cus ſignū nominatur,quemadmodum ſcribitur: Arcum meum dedi in nube, eritq; in ſignū fœderis,&c.Fœderis autem arcus,ut anteà expreſſimus,fœdus denunciat El hai. Quoties ergo ſigni prolationem audies, El hai dimenſionē intellige,quod recordationis myſteriū exponit: ſiquidem omnes ſæculi filios idem in memoriam reuocat El hai: At fœderis ſabbati & circumciſionis ſignum,huic tantùm filios cōciliat Iſraël: ſignum uerò fœderis arcus in omnia quæ terrarum complectitur,orbis applicatur. In huius deniq; oraculi typum Lex ipſa nomen exprimit שבועה Scefua:id eſt,iuramentū: quāuis enim dictio
Geneſ. 21. iuramentum referens,prolatione adæquatur dictioni Sciuea:id eſt, ſeptē: quo pacto protulit & Abrahā Euimelech,Seua:id eſt, ſeptē (inquiēs) agnas manu mea ſuſcipe,ideo locū uocauit Beerſceua: id eſt, puteus ſeptē, quum ibi iura-
Geneſ. 26. uerint ambo. Scriptū eſt & rurſum: Appellauitq; eos ſciuea: id eſt, ſeptē, ideo nomen eſt urbi Beerſceua: nulla autem hîc facta eſt cōmemoratio iuramenti, quod legit̄ antea, eò quòd urbs ipſa de myſterio pendet ſeptē,locus uerò putei de myſtico Scefua: id eſt,iuramenti. Vt autem planiùs ænigma hoc pateat, aduerte quòd quicunq; accingitur ad orandum, ſe ad ſeptem oraculorum penetralia confert quæ ſeptē mundi dierū archetypum pandunt: ubi totū à metro pendet Elhai, quod ſabbati myſticum aperit. Idem autem ſunt ſabbatum & ſeptima dies,in quam (ſeptimum inquam) ut diximus,iuramentum omne
Exod. 31. conuertitur: ut legitur: Et in die ſeptimo ceſſauit & animauit: quò fit, ut qui Dei nomen accipit iuramento, per animam quidem iuret & uitam, ut illud:
1. Regum 25. Viuus Deus, & uita animæ tuæ, &c. Etenim animæ tuæ uitam decernit nomen El hai: per quod in uniuerſum animarum chorum, quæ ab Edonai euolant,terræ uitæ munus diffunditur. Qui igitur deierare præſumpſerit, Deum quidem El hai,& ſeptem pariter ſphiriſtica lumina aſpernatur & deſpicit. Aſt quo ſenſu proferatur iuramentū badonai: id eſt,in Deum,uotū uerò ladanai: id eſt,Deo inferiùs dicenda explanabūt:uotum enim magni ſabbati exemplū præfert ſeptimi ſcilicet quod ſublimius exiſtit:iuramētum uerò ſabbati quod inferius.

inferius: Mēsuram etiam istam nomine חק Hok:id est, statutum, Lex ipsa depromit: cuncta enim summus rerum opifex instituit, omniaq; termino ac mēsura ab excelso suo pendentibus nomine discreuit. Solum nanq; huiusmodi admirabile nomen absq; limite limitem omnem transgreditur: cui quadrat illud: Finem posuit tenebris, & omnē finem ipse scrutatur. Scriptum est etiā: *Psalm. 118.*
Cuiq; consumabili uidi finem, latiùs nimirū mandatum est tuum: ac si dixerit, uniuersa creata terminum subeunt solum metrū uocatum mizua: id est, mandatum, quod in sphiristica areola ab inferioribus ad superiora primū, & à superioribus ad inferiora postremum offenditur, nullo siquidem termino finéue clauditur, sed cuncta circumambiens singulis quidē terminum dimensionemq; apponit, cui mandatum ideo dicitur: quod ipsius nutu quæq; promūtur Altissimi opera, ut illud: Lex ipsa atq; mandata: Lex enim scriptam innuit *Exod. 13.*
Legem: mandatū uerò uoce promulgatam insinuat. Sed quū in Lege audies חקה Hyka, quod statutum fœmineum sonat, ut legitur: Et custodietis es hahukakasos: id est, institutionem hanc: accipiendum est oraculum Edonai, quemadmodum Hok, oraculum El hai: quoties igitur in Lege Scripturę obuias Hok, seu Hyka, profundum ibi, quod titubantem nutantémue cogitationem statuit, mysticum latitare perpendas. Crebriùs quoq; eiusmodi delubrum Lex הר Hari: id est, montem appellat. At multiplex est montis acceptio: nam oraculum El hai mons pandit Zion: mons Moria indicat templū Edonai: mons uerò Esau seductrix mensura est Israël. Mons autem Zion lumini *Psalm. 45.*
cōgruit, eò quòd inde idipsum primò effulserit, ut scribitur De Zion summa pulchritudinis Deus Elohim apparuit: Et quanquā creatorū pari modo omnium Edonai templū uestibulum habeatur: montis tamen Zion inundatio in montē stillat Moria, qui Ierusalem Edonai uocatū inhabitat, per quē uires ac operandi celeritatē nanciscitur nomen Edonai, ut illud: Benedictus Deus *Psalm. 134.*
de Zion inhabitans Ierusalem, &c. id est, Deus intercedente Zion inhabitat *Psalm. 132.*
Ierusalem: ut legitur: Sicut ros Hermon qui descendit super montes Zion, quoniam illuc mandauit Tetragrāmaton benedictionē, &c. Montes quidem Zion oracula sunt uictoriæ atq; confessionis, à quibus oleum bonum super montem Zion defluit, indeq; in Ierusalem. Mons uerò Esau extra à sinistris rigidus luctator eminet, ut mysticū illud: Bellum est Deo à generationis ge- *Exod. 17.*
neratione, & fabricę montis Zion altarisq;, in monte Moria dicationi obstat, quousq; periodus tempúsue, quo uindictæ supplicium ingeritur, ipsi Edom accedat: dumq; uindictæ scilicet amictibus operiuntur montes Zion (Tetragrammaton inquā Zeuaos, Elohim Zeuaos) quos Saluatores pronunciari legimus, iuxta illud: Et ascendent saluatores in montē Zion, ut iudicent mō- *Abditas 1.*
tem Esau flagitiosi, Esau nepotis scilicet Emalech, quo bellū est Deo, quiq; crassator rigidus contra montē Zion uocatus Samoël Princeps Esau, qui & pacis fœdus dirūpere conatur, quo mōte iudicato Dei (ut mox subiūgetur) erit regnatio, quę mysticū est montis Moria, ænigma Ierusalē, abditumq; & penetrale Edonai. Hîc nec silentio inuoluere licet, quatuor imperio Edonai, cohabitantiúue gloriæ regno, ipsiq; Ierusalē, suggeri turmas, quadrigamq; & solium oraculū deferentes Edonai: quæ montes Ararat cognominari legi- *Esaiæ 2.*
mus, ut illud: Eritq; in nouissimis diebus pręparatus mons domus Dei in ca- *Esaiæ 18.*
pite montium, in capite scilicet quatuor turmarū gloriæ. Quadrat & huic illud: Omnes qui in orbe resídēt, & incolæ sunt terræ, quū eleuabitur uexillum mōtium uidebitis, &c. Stabit enim uexillum Edonai, cui altare dicauit Mose propugnans Emalech in uertice ipsorū montium quatuor uidelicet animalia super quatuor turmas. Sunt & insuper montes ut gebaniti. s. caliginis, aliiq; *Cant. 6.*
huius generis plures exterius montē omnes circūdantes Moria: cui id innititur: Sexaginta sunt reginę, & cōcubinę octuaginta, puellęq; innumerę: unica est colūba mea immaculata, &c. Scribitur etiam: Ierusalē circūdatur mōtibus. *Psalm. 124.*

Aduerte præterea: quum Israëlitæ exeunt Ierusalem montemq; Zion, quòd eorum pedes in mōtibus caliginis, cæterorũq; agminum ab extra degentium illiduntur: nusquã enim nisi in mõte Zion, in Ierusalem, atq; in monte Moria uallo tuti coercētur Israëlitę, à periculisq; & incursibus proteguntur, ut illud sonat: Ponite honorē Deo antequã accedant tenebræ, antequã offendantur
Hier. 13. pedes uestri super mõtes caliginis, &c. Notum aũt fecit Altissimus montem Seir in hæreditatem sibi uēdicasse Esau, eò φ squalidis horridisq; sentibus, & sordibus pollutus eiusmodi mons existat, quē pilosi dæmones (quos scelesti Esau propago colit) inhabitant: dæmonē uerò eũ sibi asciuit Esau, qui spretus
Genes. 36. in dæmonũ turba atq; serie, iuxta humũ sedē sortitur: cui quadrat: Hi sunt filij
Ibidem. Seir horrei habitatores terræ: quo circa scriptum est de Esau: Et abiuit in terrã à facie Iacob fratris sui, & idem innuit: En paruulum dedi te in gentibus contēptus es ualde, &c. alij nanq; gentiũ excelsioribus regũtur ducibus, ut illud:
Daniel 10. Ecce princeps Iauon (id est Græcorum) uenit: & princeps regni Paras (id est Persarum) sic de reliquis septuaginta nationibus iudicandũ: sic & Ismaël 12. sibi præsides destinat, solus Esau humiliores dæmonum duces hæreditatēq;
Hiere. 49. assumpsit, & quod de Esau legitur: Si ut aquila nidum tuum exaltaueris, &c. ideò est, quia principem habet globis Martis animam nomine Samoël, qui ipsis dæmonibus uim roburq; impartit: septuaginta tamē principum cœnobio, qui suo semper ordine consistunt, is minimè inscribitur: idcircò legitur:
Exod. 17. Bellũ est Deo in Emalech: qui nepos est Esau de generatione in generationē:
Psalm. 101. generatione generatione, idē typicè refert φ & illud: Deus memoria mea in generationē & generationē, &c. Idem impius Princeps Samoël diabolus est exactorq; in superis aduersus Israël: de quo, dum libertatis tēpus properat, le-
Exod. 3. gitur: Si in altũ ut aquila cõscendas, te inde deponã dicit Deus. Nominamus
Abdias 1. interdũ & mensurã istam ציון Zion: nam Zion & Ierusalē mysticum cõprehendunt El hai atq; Edonai memorandũ & custodiendũ: Quæ & aliquando כל Kol: id est, omne uocitatur. Nam quicquid ab altioribus scaturit oraculis,
Eccles. 3. in hoc colligitur metrũ: à quo & in Edē migrat Edonai. Legitur itidē nonnũquam עת Es: id est, tēpus, ut ex illo elicitur: ipsum omne pulchrũ fecit in tempore suo: aliud namq; tempus est boni, aliud mali, ut illud: Tempus est generandi, tempus moriendi, &c. quũ enim tempus hoc est oraculũ Edonai, boni quod est El hai mensurę adhæreat, boni appellationem obtinet: quod quũ ab ipso seiunctus fuerit, id tũc Edonai tempori exteriùs suggerit: quare & malũ tempus uocabitur. Promitur similiter & idem El hai cognomine זה Ze: id est, hoc, quo & Edonai annexum nuncupari solet, uidelicet Zos: id est, hæc. Profertur quoq; oraculũ tale אביר Euir: id est, robustus Iacob: quia à prudentia ad uolatũ roboratur accipiter: iuxta mysticũ maioris atq; minoris sabbati: uocatur aũt robustus Iacob, nõ robustus Isaac uel Abrae, eò quòd eiusmodi sphiristicum lumen ab oraculo effulget Iacob, quod linea media pronunciari cõsueuit. Multotiens etiã id uocatur Euir Israël: ut legitur: Ideò dicit Dominus Deus exercituũ robustus Israël. Exprimitur etiam sępissimè cognomine חסד Hessed: hoc est, gratia inferior: tripertita enim gratia est, prima quidē de altiori fonte erumpens gratia dicitur sublimior, cui nihil iudicij miscetur, sed misericordijs undiq; gratiaq; refulget, quæ gratiæ bonæ nuncupari solet: cui
2. Reg. 7. quadrat illud: Et gratia mea nõ auferetur ab eo, &c. & illud: Quoniã rex con-
Psalm. 21. fidit in Deum in misericordiam altissimam non labetur. Alia gratia est mũdi, gratia scilicet Abrae, ut legitur: Da ueritatem Iacob, & gratiam Abrae, &c.
Miche. 7. Quoniam uerò timor Isaac: hoc est, iudicij mensura, nonnunquam se gratiæ Abrae confert eiq; obstat, ut scriptum est: Et ibi absconsio fortitudinis eius.
Abac. 3. Vtq; ex illo elicitur: Dextra tua confringit inimicum, &c. Ideò gratia Abrae
Exod. 15. nequaquã syncera, sed complicata iudicio asseritur. Tertia fideles gratiæ Dauid exprimitur, gratiæ scilicet oraculi El hai, quæ à gratijs bonis & gratijs

Abrae

Abraæ defluentes, quum dimenſioni applicent Dauid, & ipſæ gratiæ dicuntur Dauid. His igitur auditis, ſcito menſuram El hai ueluti purgatricem examinatricemq; ſuſcipiendarum reijciendarumq; ſupplicationum, quas oraculum porrigit Edonai conſtitui: ibi enim cum ingenti ianitorum turmarumq; multitudine decernit, quòd ſi æquas dignasq; ut admittantur cognouerit, delubro offerãtur Tetragrãmaton: inanes uero ac futiles à facie protinùs detruduntur Altiſsimi. Sunt autem in templo El hai quædam lachrymarũ portæ, quæ ter in die reſerari conſueſcunt, quas lachrymabiles introire preces minimè renuitur. Sed hîc aduerte quòd quanquã ſingularium preces crebrò ſe iunctim fundantur inanes, à nullo tamen ianitorum prætorumq; deprecantis pariter multitudinis diuelli poteſt oratio. Id autem quod de oratione diximus, audiendum eſt, cũ in attributo ſibi ſolo atq; Ieruſalem degat Iſraël: nam & ſi frequentes innumeriq; dum exulant, orantes extiterint, temptatores craſſatoresue gentium preſides, nedum ſingulorum, ſed & multitudinis orationi aſtant, ut eam rapiant funditusq; deuorent & annihilent. Quapropter ex maiorum inſtituto omnis oratio extra terram Iſraël, Ieruſalem uerſus dirigi debet, alioquin nulla Altiſsimi conſpectum accedet oratio. Collige itaque, quòd probam iuſtamq; orationem proſpiciens ſuſcipit El hai de manu Edonai: unde in unum ipſi metro conflatur Edonai: per quòd altioribus ſe oraculis omnibus exinde quouſque locum adeat prudentiæ inſerit, quo deinceps adhæret ſapientiæ, & cui cognomen inditur uoluntas. Quamobrem in obſecrationis introitu exordiri conſueuimus: Edonai labia mea aperies: In exitu uerò, ut ſint uoluntati ſeu ut complaceant eloquia oris mei, per quod in apicem altiorem: id eſt, coronam uocatam in finitum conſcendimus. Vniuerſum itaq; ſphiriſticum chorum componit ordinata diſpoſitaq; precatio: eundem enim altitudinum nexum eloquijs parit oratio; quem peragunt holocauſta operibus, ut illud: Et labijs noſtris perſoluemus tauros, &c. Hactenus de oraculo El hai: nunc uerò ad alia diuina nomina, iuxta gradus altitudinum pendenda (ſuperno explorato auxilio) accingamur.

Pſalm. 50.
Pſalm. 18.

DVo hæc nomina tertia & quarta altitudinem ſerie collocata legi didicimus: אלהים צבאות Elohim Zeuaos: id eſt, Deus exercituũ: יהוה צבאות Edonai Zeuaos: id eſt, Deus Tetragrammaton exercituum: quæ quidem ambo pro uno interdum proferuntur, iuxta illud: Deus Tetragrammaton, Deus Elohim exercituum exaudi orationem meam. Et ſeiunctim quandoque ſingulum eorum commemoratur: ut habetur cùm dicitur: Deus Elohim exercituum conuerte nos, luceat facies tua & ſaluabimur. Et ſimiliter cùm legitur: Tetragrammaton exercituum nobiſcum, robur nobis Deus Elohe Iacob. Nos autem eadem in ſumma utrumq; collocamus, eò quòd ſe mutuò amplectuntur & pandunt, ac parata ſunt ambo inundationes ab altioribus ſphiros per canales fiſtulas ſcatentes transfundere in menſura El hai: ac probè iuſteq; ſua materia rebus cunctis impartiuntur, à latere quidem gratiæ unum: à latere autem iudicij alterum. In El hai enim metrum & iudicium, & miſericordiam, & gratiam transferunt. Nec Tetragrammaton Zeuaos oraculum, altiorem quidem gratiam quàm Abraæ gratiam & munditam in delubrum haurit El hai: dimenſio uerò Elohim Zeuaos, ad id fortitudinem, iudicium, ſupplicium trahit atque timorem. Quare conſultè uocata eſt El hai menſura, Kol: id eſt, omne: quia iudicium ſimul & miſericordiam complectitur. Quoniam igitur metro El hai amicus erat Dauid Rex Iſraël: quarto ſcilicet quadrigæ pede, miſericordia illum, gratia & iudicium comitabantur, ut ex illo elicitur. Et ipſe rufus & bonus uiſu, &c. Nam quatenus rubens, in hoſtes Altiſsimi luctatorem acerrimum extitiſſe indicatur: quatenus uerò oculis pulcher, pientiſsimi ducis Iſraël aſpectus innuitur:

Pſalm. 84.
Pſalm. 80.
Pſalm. 45.
1. Reg. 16.

quumq; bonus uiſu exprimitur, quòd mentis acumine Legis penetrauerit
Pſalm.118. adita, inſinuatur iuxta illud: Bona eſt mihi Lex oris tui. Ab his igitur geminis
oraculis tàm ſuperum quàm caducorum exercitus pendent, uniuerſaq; ſæ-
culi certamina inde trahunt originem, zelotypiæq; myſterium pariter erum-
pit, ut ſcriptum eſt: Zelus Tetragrammaton Zeuaos facit hoc. Inde uaticinij
Prophetæ abliguriunt ſpiritum, ut illud: Sic dicit Deus Tetragrammaton
Hier.7. Zeuaos, &c. Solus Prophetarum monarcha quia altiùs uolantem ſe nomi-
ni adaptauit Tetragrammaton, functus non eſt nomine Tetragrammaton
& Zeuaos: illi enim exercituum ſpecula intueri opus non erat, ſiquidem ut tra-
Num.12. dunt ſapientes: ſolus Moſe fulgentiſsimi ſpeculi fruebatur intuitu, legitur e-
nim: Ore ad os alloquor ipſum: aliorum uerò Prophetarum conuentus ſpe-
Oſeæ 12. cula contemplabatur non fulgida, ut illud: Siqui ſunt Prophetæ ueſtri Te-
tragrammaton in ſpeculo ei innoteſco, in ſomnio alloquor ipſum. Similiter
& illud: Et in manu Prophetarum aſsimilo, &c. Nam quemadmodum tres
ſacris in literis ordines conſtant, Lex ſcilicet, Prophetæ, & agiographi: ſic &
tria graduum diſcrimina in ſuperis altitudinibus comperimus, fons uideli-
cet, flumen & piſcina. Moſe igitur ipſum reconditarum aquarum fontem ob-
tinuit: unde & prophetica eius cognitio lucida claraq; extitit: Prophetæ au-
tem depreſsiores fluminis ſcatebras attingentes, uaticinandi ſpiritum ſimu-
lachris immixtum proſpiciunt, torrentis in morem, quē turbidum ac cœno-
ſum terræ limus & argilla effecerunt: Agiographi uerò de piſcina haurientes
ebibunt, quæ collecta minusq; puram aquarum congeriem contrahit & in-
cludit. His ergo uelut epitomate comprehenſis, hæc duo (quod ſupereſt) no-
mina exactiùs mox compilare proponimus. Nomen itaq; אלהים צבאות Elo-
him Zeuaos appellatum menſura eſt à ſiniſtris iacens, quæ à prudentia atq;
timore quamlibet fortitudinem iudiciumq; aſſumens, tàm in ſuperis quàm
in imis luctatur, bellumq; pro Tetragrammaton Zeuaos inſtruit & exercet:
Eſaiæ 24. cui quadrat: Viſitabit Zeuaos ſuper exercitum in excelſo, & ſuper reges ter-
& ræ in terra, &c. Cùm enim gentis alicuius interitum aut regni deſolationem
mandet Altiſsimus, in primis illius in ſublimibus principem torquet, ut in
Exod.14. Pharaonis cum Iſraëlitis certamine contigit: Legitur enim: Tuliſq; ſexcentos
currus electos, & omnes currus Aegypti, &c. ac ſi ſexcenti non Aegypti, ſed
ex ſuperis currus exiſtant: Princeps enim Aegypti iunctus erat cum Samoël:
unde ſexcentum prēter Aegyptiacos ſibi currus adiunxit. Nam ut inter mor-
tales contentio tunc fremuit, ſic & acerrimo inter ſe agone conflixerunt & ſu-
prà. Quare operæprecium erat triplici amictus genere indui nomen Edonai:
amictu ſcilicet regni, pulchritudineq; imperij Iacob: amictu gratiæ ex latere
Abraæ, qua protegeret Iſraël: necnon belli ac fortitudinis amictu ex latere
Iſaac ad propugnandas Aegypti in ſuperis phalanges, ut myſticum illud:
Exod.14. Vagiſſa, uaiano, uagyet: id eſt, & perrexit, & uenit, & declinauit, quæ præta-
cta tria deſignant indumenta. Vocatur & eadem dimenſio הוד hod: id eſt,
1.Par.29. decus (uel laus) ut legitur: Tibi Deus eſt magnificētia & fortitudo, pulchritu
do, uictoria & decus (uel laus) hanc enim appellationē ſibi huiuſcemodi uen-
dicat metrum, dum ab oraculo fortitudinis contrahit, ut hoſtes profliget, cer-
taminis uictor euadet, Altiſsimiq; dilectos tueatur & protegat, cui innuit: ue-
hodi: id eſt, decus (uel laus) mea conuerſa eſt ſuper me in perditionem. Quo-
niam igitur uictoriam mirandorumq; opera, & hæc ipſa miniſtrat: Ideò huc
confeſsio omnis conuertitur, & quæcunq; in Pſalterio à Dauid expreſſa con-
feſsio in gemina hæc ſphiriſtica lumina erigitur. Placuit quoq; maioribus eā-
dem uocitari edocti ſapientum: edocti (inquiunt) ſapientū locupletiùs pacē
diſſeminant in ſæculo: cuius utiq; typicū non latet eos, qui reconditarū rerum
doctrinis inſudant. In cuius myſticū dimenſionis intellectum, ſecundam ſan-
ctuarij domus columnam ſtatuit Salomo, quā uocari libuit, בעז Boaz, quem-

admodum

admodum in uictoriæ mysterium aliam dictam יכין Iochim erexit:sonat enim dictio Boaz,in robore, eò quòd de fortitudine robur, de prudentia uirtutem assumit.Inde scatent Seraphin angeli, quo sex aligeros uocari nouimus, quibus & nomẽ congruit Seraphin:quòd flammæ impetu uorẽt omnes qui sine congruo uenerandi cultu quadrigæ intuentur opus, negocianturq; in Hasmel,& singulos sacris abutentes diadematis nominibus torrẽt atq; perurunt. Hæ rursus(uictoria inquam & confeſsio)legi solent שחקים Sehakim: id est, cœli contundentes, seu nubilosi, qui ut sapientibus uisum est pabulum iustis contundunt atque ministrant. Ros enim Hermon (ut nouisti) super montes stillat Zion. Quoties deniq; scriptum inuenitur cœli Somaim,id superiorum duorum nominum El elohim, magnificentiæ scilicet & fortitudinis mysticum proponitur.In quorum uti aquarum medio firmamentum consistit Tetragrammaton,prolatum Edonai. Quoties uerò scribitur cœli Sehakim nominum Tetragrammaton, Elohim, Zeuaos, uictoriæ scilicet & confeſsionis arcanum insinuat. In medio quorum concilians utrumq; est nomen Elhai. De Somaim igitur in Sehakim, inundat defluxus,de Sehakim in El hai, de Elhai in Edonai,cui innititur illud:Guttate Somaim(Latina ęditio rorate cœli)desuper,& Sehakim stillent iusticiam.Hæc eadem nomina Tetragrammaton,Elohim Zeuaos, uictoriã scilicet & decus refert עצם Ezem hassomaim: id est,substantia cœli, ut illud: Et sicut substantia cœli in serenitate:horum enim substantia & robur de loco manat dicto Somaim: Et sapientia quidem edocti haud ignari sunt eiusmodi mensuras ipsius Somaim sapientiam reipsa existere, quibus substantiæ omnes uim hauriunt. Te autem non prætereat,substantiam seu os collocari in dorso hominis nomine luds,quo & radix humanę cõpaginis & uigor consistit,ex eoq; cor,epar,cerebrum,& ipsa genitalia ducunt originem,& eiusce substantia de eucratica spermatis particula ęditur,quumq; ex ipso interitu compago hominis dissoluitur,eiusq; diſsipantur artus,ossa marcescunt, hæc ipsa substantia corruptionem putredinẽmue non patitur,igne non uritur,mola non contunditur,nec quouis ictu conteritur,sed manet,nec esse desinit in sæcula:hæc eadem dulcedine & gaudio fruitur post obitum iusti, & dira supplicia patitur post interitum impij:hæc ipsa de substantia Somaim radicem habet,trahitq; originem. Esaiæ 45. Exod.24.

Sunt quippe geminæ dimensiones (ut antea tetigimus)locus unde uaticinandi oracula singuli Prophetarum nanciscuntur: solus Mose prophetandi spiritum à nomine suscepit Tetragrammaton.

Ne tamen existimes reliquos solus angeli ducatu prophetiæ munera attigisse, cùm plures(scias oportet) à sacris uoluminibus angelis iunctos cõmemorari,quos Prophetarum quidẽ cœnobia nequaquã inscribi asserimus: sed omnibus radius effulsit Tetragrammaton:humilioribus tamẽ quatuor ducẽtibus sphiros,Edonai. s. El hai, Elohim Zeuaos,Edonai Zeuaos,quæ idem sunt quod regnũ, fundamentum,confeſsio,uictoria.Quoties igitur Prophetæ Altiſsimi Tetragrãmaton eloquia se audire pronunciant, quatuor id solũ prædictis intercedentibus contingere existima. Mose uerò actutũ ipsum Tetragrammaton nullo Mediatore applicuit:in fulgidũ enim speculũ eius ferebatur intuitus, aliorũ uerò in quoquo modo turbidum nomẽ Edonai,ut legitur:Et apparui Abrahæ,Isaac,Iacob,in El scadai:id est,Deo cui sat est:nomine autem meo Tetragrammaton minimè cognitus eram illis: ubi autẽ propheticos radios quandoq; per angelum elucescere Scripturæ dicunt:ut illud Abrahæ:El clamauit ad eum angelus Dei de cœlis:& illud Zachariæ:Respondensq; angelus qui locutus erat in me,&c. & plura huiuscemodi(ne quid temerè ac impetuosè in hoc cogites)aliàs de his alta sapientiæ mysteria perpendes. Quod uerò in magna glossa Leuitici tractatus Hebraicè uagichra taba censet sapientes:& clamauit inquiunt ad Mosen,non sicut scribitur de Abra- Exod. 6. Zach.4.

 ham:

ham:& clamauit angelus Dei ad Abraham:angelus quidem clamat & sermo loquitur:sed apud Mosen ait Creator:Ego ipse sum qui clamat,ipse qui loquitur. Hæc illi:quorsum aũt hæc uergant,mox explano. Quęcunq; prophetarũ anteuaticinij prædictionem præparari ornariq; oportet,quam præuiam adaptationẽ,aut ipsi sibi,aut Dei angelus ministrat. At Mose ad prophetica delubra se idoneum atq; semper habilem cognouit:ut habetur:State & audiam quid mandabit uobis Deus Tetragrãmaton. Te autem non prætereat, quòd in Deum Tetragrammaton pro filiorum generatione deprecaturi accedunt, in uictoriæ & laudis templũ (quemadmodum orauit & Hanna) mentẽ con-
1. Reg. 1. uertere oportere,ut inde & nomen Elhai, à quo & in Edonai pariter oraculũ, unde cœli quidem, & terræ agmina pendent, uigoris copiam contrahant & educant:ab eo namq; omnis in herbas,& plantas in arbores & uirgulta, atq; in animantium quorumcunq; genera uirtus diffunditur & effluit. Nec unum quoq; te lateat, in tribus ultra naturæ morem impetrandis muneribus filiorũ scilicet uitæ & alimenti,necessarium esse adusq; super excelsum signum,inaccessibile inquam Eheie oraculũ conscendere,uitæ quidem, ut illud Ezechiæ:
4. Reg. 20. Ecce ego addet super dies tuos,&c. Non enim scribitur addam,sed addet. Fi-
1. Reg. 1. liorum aũt ut illud Hannæ:Et orauit super Deũ Tetragrammaton: scriptum nanq; nõ est orauit ad Deum: Alimenti quoq; ut scribitur: Iacta super Deum
Psalm. 54. quod tibi dandum exoptas(seu curã tuam) & ipse te enutriet,&c. Sic & quicquid imploras à superis, nõ in sphira quidẽ ac nomine quã sibi asciuit petitio sistere licet, ad Patrem luminũ diadema inquã sublime, à quo uniuersa ducũt originem cũ ipsa accommodati nominis uoce adire, unde rursus descendẽs, altitudinumq; extremum repetere oportet. Quo ritè peracto efflagitati cu-
Psalm. 114. iusq; uoti compos efficieris,ut scribitur: Propè est Deus omnibus inuocantibus ipsum,omnibus qui uocant eum in ueritatẽ. Interdum gemina hæc oracula מקום העצה Ma Kom haeza: hoc est,locus cõsilij eximij scilicet prætorij
Esaia 44. appellari didicimus,ut legitur : Quia Tetragrammaton Zeuaos consulit, & quis submouebit(seu infirmabit) quanquã consilij prudentia sit:huius tamẽ consummatio & exitus, uictoriæ & confessionis templũ inhabitat, cui innititur(uerbũ uerbo reddens) Et uocabit nomen eius admirabilis seu latens cõ-
Esaia 9. siliator,El fortis, Pater æternus , Princeps pacis, &c. latens enim ipsa sapien-
Esaia 14. tia est,consiliator prudentia,El magnificentia,fortis fortitudo,Pater æternus pulchritudo, Princeps pacis fundamentum,quod uictoriam & Deus inuoluit: Scribitur autem : & quis submouebit, eò quòd solùm prudentiæ uigor (cui dicitur quis) uoti uincula soluere ualet. Prophetarum igitur chorus quũ grandẽ hoc mysticũ nouerit excisum,iam sublimioris pretorij iudicium mulcere consueuit,ut scribitur: Iustus dominatur timori Dei Elohim. Hoc insuper tenendũ, duobus oraculis uictoriæ & confessionis Angelus quidã astat, qui in absoluta magni prætorij super filios sæculi iudicia præfectus decernitur,cuiq; gemini scribæ obsequium reddunt. Is siquidem compos est statuta iudicia antequã irruant sæculum demere, aut iuxta pœnitentiæ opera in melius conuertere. Quibus in templis alius rursum præses est nominis Tetragrammaton imperio subditus, qui cellariorũ diuitiarumq; cõplurium curam exercet,cui & alij subsunt ministri,quibus impenditur animas prætorij imperiue iudicio,& inter gentes gladio extinctas suscipere, & his illas in arcis reponere. Sunt & eorundẽ alia oraculorum loca consolationum calix dicta, à quibus solamẽ & robur ad mœstos eiulantesq; demittitur. Cõperimus insuper alibi in eisdẽ templis cellas calix fremitus uocitatas,unde flagitiosis atq; indignis uindictę calamitas ingeritur. Sunt illic prætereà repositoria nimirũ, plura preciosis amictibus repleta, qbus animæ supremi Patris cõspectũ accedere merẽtes operiuntur. Existunt etiam ipsis in oraculis penetralia, quibus sapientię cultores adhęrent, quibus intercedẽtibus abstrusa in superis penetrãt adita,

adita, atq; uisiones & nocturnas prospiciunt imagines, per quæ insomnia & ænigmatica colloquia comprehendens referauit patefecitq; Daniel. Nec non alia complura, de quibus aliquid sequentia indicabunt grandia dimensiones istę mysteria implicant & inuolutũ: Tetragramaton uero Zeuaos dextrę rotę mysticum referẽs נצח Neza: id est, uictoria siue ęternũ cognomine legitur, ut scripta innuunt. Tibi Tetragramaton est magnificentia, fortitudo, pulchritudo, uictoria, confessio, quod uictoriæ inquam oraculum gratiam elargitur Israẽl: ut illud: Nunquid deficiet laneza: id est, in æternum gratia eius? Tria enim prouidentiæ emicant lumina misericordiæ oculus dicta, gratia scilicet, pulchritudo, uictoria, quorum quum effulserint radij, ac in sphiristica sese rite conspexerint Hierarchia, uniuersa lætatur exultatq; machina: exacta enim tunc undiq; Dei opera consistunt. Hoc itidem metrũ Neza, Tetragramaton, Zeuaos, quum inferius subsistit, secundum mortaliũ facinora plerumq; iudicij supplicium exequitur. Quòd si idipsum per canaliũ decursus eam, quæ altius residet (oculum scilicet misericordiæ ac uoluntatis, uerticem coronæ inhabitantium) originem, qua iocunda Israẽl statuuntur iudicia, petierit, & si in crimina laberentur Israẽlitæ, minimè tamen ipsorũ decretorũ tunc retrocederet tollereturq; imunitas, eò quòd diadematis delubrũ hominis limites transgreditur, nullaq; alteritate tangitur, nec pœnitentia mœroreq; flectitur, sic ex aduerso quidem contrariũ continget, eò namq; sub pulchritudinis stirpe inferius iacente (hominis more) pœnitentia ipsum diuertere retrahereq; datur: is etenim existit locus, cui nomen est homo, ut illud: & similitudo hominis aspectus super ipsum desuper. 1. Par. 16. Ezech. 1.

Iudiciariæ quoq;, hoc in templo plures constitutæ sunt ædes unanimes Israẽl causidicæ existentes Nezaim: id est, uictoriæ seu æternitates uocatæ. Ad huius etiam archetypum dextram nomine Iachim: id est, prẹparat columnam Salomo fabricauit & erexit, & qui duarum Iachim scilicet & Boaz columnarum mystici non est ignarus, qua Lege earum munere (ducente Elhai, Edonai) regantur mentes, spiritus, & animæ ad nutum percipere decernereq; poterit, & noscet quoduis corporũ mundi ipsorumq; meatus, necnon humanæ compaginis artus dũ inundationis scatebræ nomini conseruntur Tetragrammaton, inde sibi figurã & speciẽ uendicare, ut illud innuit Deuter. 32. Ipse tẽ fecit, teq; prẹparauit. Tu itaq; hęc pẽsita & pectore serua. Plura quippe hic abdita quæ calamo depromere nephas esset, mentis cõpos assequi ualebit: nam timentibus Deum referanda sunt Dei arcana. 3. Regum 7.

יהוה

QVINTVM ex sacris nominibus quo (ueluti columna) superiores inferioresq; fulciuntur sphiros est nomen Tetragrammaton, cui alia quidem sancta nomina (ut arboris trunco frondes ac ramos) inserta comperimus, cuius pulchritudo & uirtus omnium in se flectit intuitum, quo & cuncta persisteri di funguntur munere: Quodq; uarium & uenerandum multifariam in Lege scribitur. Nam plerumq; sine alterius nominis adiectione legitur, utpote Exod. 13. & 6. Loquutus est Tetragrammaton Mosi, & dixit Tetragrammaton Mosi, & alibi frequentius: persæpe etiam aliud sanctorum nominum ei annectitur, ut illud Genesis 2: In die qua fecit Deus Tetragrammaton, Deus Elohim cœlum & terram: in toto enim opere principij solum legitur nomen Elohim, sed quum de creationis complemento Lex ipsa sermonem accipiat, ibi hæ sunt generationes cœli & terræ, &c. tunc primum effertur Tetragrammaton Elohim: nam Tetragrammaton sphiristicum chorum totum adunat & complet: idcircò quamdiu factionis actui res ipsæ subiacuẽre, scriptum duntaxat nomen inuenies Elohim, quæ cùm terminum consumationemque applicuere nomen legitur Tetragrammaton, crebrò namque ut prætulimus Elohim nomen induitur Edonai, quare & ipsi Edonai pro tempore Genes. 2.

appellatio congruit Elohim quòd librantes prisci (in exordio inquiunt) mundum creauit per metrum iudicij, quumque illum iudicij metro consistentiam seruare non posse cognouerit, mensura misericordiæ iudicij dimensioni connexa præiunxit, ut illud: In die qua fecerat Tetragrammaton Elohim cœlum & terram. Quoties igitur in sacris literis Tetragrammaton audis, exactum ibi opus in quod iudicij pariter & misericordiæ spirant oracula perpende: ad quod quadrat illud: Formatoris integra sunt opera, quoniam omnes uiæ eius iudicium, &c. Iudicium quod Hebraica profert locutio misepat, ex din: id est, omnimode iudicio, & misericordia congeritur: iudicium namque misepat metrum iniuit Iacob: quoniam uir integer inter duo habitat tabernacula, tabernaculum scilicet Abrahæ & gratiæ, tabernaculumque Isaac omnimode iudicij, ut scribitur ipsum misepat est Dei Iacob, insinuat typice rectus buccinæ clangor Tetragrammaton. Taratantarizatio buccinæ Elohim, quod & hoc facile accipitur. Ascendit Elohim per taratantareum clangorem, Tetragrammaton per uocem tubæ. Nonnunquam autem bipertite ipsum Tetragrammaton iunctum nomini Edonai legimus: plerunque enim Tetragrammaton subsequitur Edonai, iuxta illud: Tetragrammaton Edonai fortitudo mea. Ad hoc tamen aures adhibe, quoties eiusmodi bina nomina iunctim Scriptura commemorat nominis Tetragrammaton sonum in Elohim transferri prolationem: nam & eisdem quibus & nomen Elohim legitur punctis, quod ideo fieri censemus quatenus ad horam (intercedente Tetragrammaton) prudentiam regno oraculóue Edonai annexam agglomeratamque sentiamus: harum etenim dictionum nexus à supremo exordio per totam sphiristicam transeundo areolam in Edonai metrum inundationem manare prætendit; sed quum Edonai nomini subnectitur Tetragrammaton utpote; Edonai Tetragrammaton prolatum Elohim quid dabis mihi, &c. tunc ab imis exorsi ea, quæ altius ad uoluntatis usque originem petimus, nec à memoria esfluat Edonai Elohim (ut prius enarraui) iustitiam, cohabitantemque altiorem gloriam, simul & iustitiam ac inferiorem cohabitantē gloriam designari, quę dum colliguntur in unum, uniuersa tunc machina opibus omniq; bonorū largitate reficitur, in quod uergit illud: Deus Tetragramaton unus, nomenque eius unum. Nonnunquam etiam Tetragramaton legimus additum nomini El: id est, Deus, ut illud, El Tetragrammaton & luceat nobis, quod quidem sic iūgitur, ut inde audiatur sublimiori gratia magnisque misericordijs in tēpore totam mundi fabricā regi, omni protinus fraudis abacto stimulo iudicioque secluso, sicque sphiristica tunc oracula mirā promerentur celsitudinē, cœlestes serenantur globi, terra fulgenti lumine arridet, micant aëra, æquora exultant, animata quæque applaudant, atque uniuersa Dei opera lætantur, & undique fœlici suo congratulantur munere. Scribitur & interdum ipsum Tetragrammaton appositum nomini, El, atque Elohim, quemadmodum El Elohim Tetragrammaton ipse nouit, &c. & illud, Psalmus in Asaph El, Elohim Tetragrammaton locutus est & uocauit terram. Dum igitur hæc sic iungi cernis sublimi trijudicum prætorio super solium sedente pro cuiusque operis necessitate mundi machinam, siue in bonum, siue in malum, siue in mortem aut uitam agi circumuoluique intellige trijudicum inquam magnificentiæ, fortitudinis, pulchritudinis. Offendimus & multoties non quidem in Lege, sed in Prophetarum & agiographicis uoluminibus Tetragrammaton nomini adiectum Zeuaos, ut nobis innotescat ipsum Tetragrammaton eximioris prætorij adminiculo suum iudicium misepat, siue emolumento siue damno & impedimento fuerit, in creata transfundere, cui innititur illud: Et exaltabitur Tetragrammaton Zeuaos in iudicio, scilicet, misepat, ac El sanctus sanctificabitur in iustificatione. Nectunturque aliquando inuicem hęc tria nomina, utpote Tetragrammaton Elohim Zeuaos conuertere nos, fac ut

Genes. 2. *Deut. 32.* *Psalm. 46.* *Habacuc, in fine.* *Genes. 15.* *Zacha. 14.* *Psalm. 17.* *Psalm. 49.* *Esaiæ 5.*

luceat

luceat facies tua & saluabimur, quo nobis utiq; gratiæ ac misericordiæ iudicij timorisq; metrum panditur destinatis sibi oraculis assistere, ut uictoriæ tēplo Tetragrammaton confessionis delubro Elohim (quæ quatuor sphiristica scilicet hæc lumina) æquē metrum induunt Elhai: tria enim implicat nomen Zeuaos uictoriam scilicet, confessionem & fundamentum, quibus omnibus postea dimensio opperitur Edonai. Tu igitur dilecte mi fili ubicunq; nominū istorum copulam atq; discrimina offenderis in Lege sacrisq; literis, mentis aciem luminisq; intuitum altiùs fige, ut quorsum illorum uergat typicum perpendas, quod si peregeris latentē abstrusumq; scripturarum tramitem, necnō sacra legisq; penetralia, & intima diuinarum rerum adita, prospicies, Altissimum supplicationibus tuis placabilem mitemq; reddes, & in mortalium ac superum conspectu gratiam uendicabis in sæcula. Ne tamen titubans quispiam contendat sciscitetürq; ualido argumento tantam nomini Tetragrammaton celsitudinem annuere præsumamus, ut æternorum scilicet deciduorumq; globum inde manare persistereq; statuamus, sciat in his solidam & inuictam Cabalisticam non deesse certitudinem, qua compotes facti fulgida super hoc indicia de Lege excerpta proferre demonstrareq; ualeamus, quibus haud secus quàm sensibili auspicio ratio ipsa satiari poterit.

NVNC itaq; de sacri Tetragrammaton characteribus, quantum nostri Voluminis propositum sustinet, aliquid exponendum aggrediamur. Prima igitur huiusce dictionis litera est iod י mentalis scilicet punctus, in quem nullius creatorum intuitum ferri contingit, nec de eo pusillo fas est homini cogitationem uoluere, sed ut fide stetur præcipitur, & si ipsius essentiæ limitē assequi nequeat: hoc ipsum Iod elementum, sapientiæ latebra dicitur, ut illud: Et sapientia mea me ain (id est, de nihilo) inuenitur, qua & tota mundi constructio promitur. Rursus idē *Iob 28.*
Iod absq; termino uoluntas & cogitatio uocari legitur. Nec te prætereat mysticum Iod nominis Tetragrammaton secundam sphiram, cui nomen est sapientia referre: ipsum uerò diadema infinitum uocatum, scias non charactere Iod, sed suo tantū apice denunciari. Secūda uerò litera nominis Tetragramaton scilicet he ה metrum ostendit prudentię, unde in omnia quæ inferiùs sunt sphiristica oracula uitæ inundatio demittitur, cuius ampliorem tractatum in proprio capite expectabis. Tertia prædicti nominis litera scilicet uau ו sex monstrat sphiros iuxta ipsius referentis elemēti numerum, tres quidem ab eius characteris dimidio sursum, tres à dimidio deorsum. Sursum quippe, magnificentia, fortitudo, pulchritudo. Deorsum autem uictoria, confessio, fundamentum ac profunda admirandaq; deinceps in his Tetragrammaton characteribus audies, quo nimirū lętabitur cor tuum. Quarta iterum litera he ה scribitur, ac in sphiristico choro extremum scilicet regnū denunciat, per quod nominis Altissimi unio absoluitur, quum inde rerum discrimen deorsum exoritur. Nomen ergo Tetragrammaton decem sphiros complectitur, ex eóq; uniuersa sancta Dei pendent nomina. Quapropter pusillus tu, qui cinis es, homuncio, nunquid tantum Dei oraculum absumere in uanum, depromereq; audebis? non ne arboris trunco agitata eius commouebuntur rami, fructus cadent, concutientur & folia? Solum quippe magnum Pontificem idipsum in sanctuario commemorare licuit, extra uerò minimè. His perspectis memento (ut statuunt sapientes) nephandissimum fore quenquam sacratorum nominum abolere, at eorum cognominat: ut misericors, clemens, & huiusmodi complura diluenda pro uoto relinquuntur. Indelebilia sunt sancta nomina, Eheie, Tetragrammaton, Ioh, El, Eloha, Elohim, Tetragrammaton Zeuaos, Elohim Zeuaos, Scadai Edonai. Ipsi autem Tetragrammaton reliqua sanctorum nominum inserta sunt, quibus superni duces ueluti ca-
tenæ

tenæ annodati annuli pendent. Delebilia uerò cognomina, ut sanctorũ nominum organa dijudicantur, unde septuaginta nationibus quæ septuaginta principum reguntur imperio, uis roburq; impenditur, utq; principes (excluso Eheie, Ioh, Tetragramaton prolato Elohim) cæteris sacris nominibus annexi sunt, sic & horum principum populi cognominibus affixi sunt, quæ sanctorũ nominum clientes & pedissequæ extant.

Scias autem nominis El (quod signifer est gratiæ) cognomina atq; organa esse, magnus, gratificus, potens, misericors, tardus ad iram siue clemens, locuplex gratię, sanctus, gratuitè operans, ignoscens. Nomen uerò bellica gerens arma scilicet, Elohim, subministrantia habet cognomina, robustus, iudex, sine indulgentia iudicans, fortis, uigorosus, uehemens, uir bellicus, uisitans peccata, retributionem persoluens. Nomen Tetragrammaton cui examen iudicio misericordiaq; contextum ascribitur cognomina sibi uendicat, horribilis, sustinens iniquitatem, transiens super delicta, uerax, altus, sublimis, custodiens gratiam, habitãs ęternum, sanctus. Sed te non lateat omnium quadrigarum, totiusq; machinæ uinculum tribus his nominibus consistere, quorum duo uidelicet El, Elohim, rursus pendent à tertio scilicet Tetragrammaton, El quidẽ à dextris, à sinistris Elohim, in medio Tetragrammaton, in quod tendit illud. Vide Tetragramaton sedentem super solium eius, & uniuersi cœlorum exercitus astãtes super ipsum à dextris eius atq; sinistris, &c. cœli enim hac in clausula mysterium dicũt El Elohim. Idem enunciat & Dauid, El Elohim, Tetragramaton locutus est, & uocauit terram. Itidem insinuat Lex El, Elohim, Tetragramaton ipse noscit. Trium igitur horum nominum cuilibet nouem prescripta destinantur cognomina, quibus mundi rector in singula pro cuiusq; promptitudine iudicium exequitur. Qualis etenim suscipientis habitus mensuraúe fuerit, talis & à superis dimensio sua in idipsum munera transfundit. Israël autem peculiarem sibi præsidem habet nomen Tetragramaton. Gentium uerò duces cæteris nominibus cognominibusq; ipsi Tetragramaton alarum & amictuum uices referentibus adhærent, pro quo quadrat illud: & te elegit Tetragramaton, ut ei sis in populum peculiarem ex omnibus populis. Et illud: quoniam pars Dei Tetragrammaton est populus suus. Necnon & illud: quoniam nomen tuum uocatur super ciuitatem tuam & populum tuum, &c. Supernorum enim ducum septuaginta geminas sibi in hac machina deligit partes, loci quidem unam, necnon populi eiusdem loci alteram, iuxta typum septuaginta cognationum filiorum Noë. At Deus Tetragrammaton sibi asciuit populum Israël urbemq; Hierusalem: Deus namq; Tetragrammaton haud unquam nisi regali toga bellicoúe paludamẽto opertus se gentibus prodit, haud secus ac inter mortales rex suis astare adesseq; ducibus atq; ministris solet: Conuentui uerò Israël, ut inter uernaculos familiaresq; non nisi amictibus interioribus indutus, deposita trabea regaliq; toga offertur & apparet, non tamen intectus prorsus & denudatus: ast sanctis uiris monarchisq; Israël nudus quouis reiecto cognomine (ueluti coniugis amplexibus inhęrẽs) astat & quiescit, quod innuit: Et sponsabo te mihi in æternum, quod declarat illud: Expoliaui me tunica mea quo pacto induar illa, laui pedes meos quomodo eos sordidos restituam, &c. Dũ enim exules sunt Israëlitę cognominũ (quibus gentium inhærent duces) tunica induitur Altissimus, qua sordibus cohabitans gloria inuoluitur. Sed in nouissimo tempore quũm eò unde abierat cohabitans gloria regredietur, cognominum alarumq; amictu expoliabitur Deus Tetragrammaton. Idcircò claro oculorum intuitu hunc cernet Israël, ut scriptum est: Ne alabitur (ut ita dixerim) doctor tuus ultra, eruntq; oculi tui uidentes doctorem tuum. Arbitrandum tamen non est, eò tempore perire deleriq; septuaginta eiusmodi in superis duces, alioquin diminutam sublimis quadrigæ effigiem diceres, hanc siquidem ordinatè septuaginta circumambiunt

3. Reg. 22. *Psalm. 49.* *Deuter. 14.* *Deuter. 32.* *Daniel. 9.* *Genes. 10.* *Oseæ 2.* *Cant. 5.* *Esaiæ 30.*

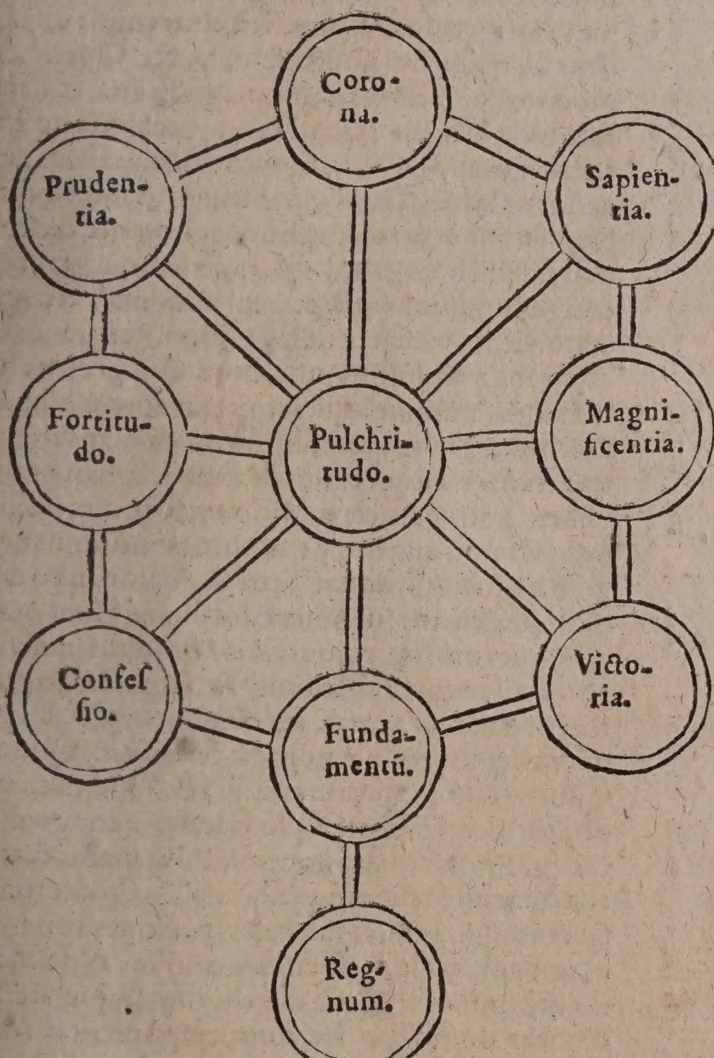
ambiunt præsides, qui (ut conscij sunt reconditorum sapientes) pariter suis cũ septuaginta coronarum monilibus formam conflant, quam sacræ literæ hominem proferunt, ut illud: melius est inniti Deo Tetragrammaton quàm confidere in hominem, &c. Ad ipsum enim Tetragrammaton uniuersus horum principum inhiat chorus, ut inde existendi uirtutem hauriant, qua & prouincijs & populis, quibus sunt præfecti, alimenta & uitæ commoda impartiantur. Quamobrem prophanum ac turpe asseritur in horum quempiam spei intuitu uergi, quum ipsi nequaquam (sicut nec sancti Israël) sui sint iuris, sed misericordia Dei agantur Tetragrammaton. Horum uerò ducum quatuor, decernuntur proceres, qui delinquentem Israël supplicijs, cladibus, uarijsque procellarum agitant fluctibus, & interstitium obstaculumúe inter Tetragrammaton populumq; ipsius statuunt & erigunt, quinq; uocari solẽt cortices ac præputium. Quarum summopere quidem duræ sunt tres, quarta uerò ipsi Tetragrammaton propinquior tenuis, mollis, & exilis existit: quas omnes Ezechielis apparitio denunciat. Quum aũt ad Deũ rursus uertitur Israël, pro tempore denuò Ecclesiã Israël in contubernium resumit Deus Tetragramaton, & quemadmodũ corticũ uis imperiumq; tollitur in superis, sic nec in sæculo gentib. noxam damnaq; inferre ualebunt, quinimmò adminiculũ obsequiumq; omnes terrę incolæ cœnobio reddent Israël: sed de his hactenus. Psalm. 117.

Vnum tamen ex tribus nominibus El, Elohim, Tetragrammaton silentio supprimendum non duxi. Quoties ergo asserimus El gratiam & misericordiam, Elohim dirum iudicium atq; timorem præseferre existimandum non est, hic undiq; timorem atq; iudicium, illic synceram gratiam existere, sed gratia timorem, timoreq; gratiam implicari inuoluiq; existima, & solum hyperbolicũ diadema nullatenus iudicio pauoreq; tangi, sed misericordia gratiaq; uberrimè afflui redundariq; perpende. Sapientiæ uerò oraculum sublimiorem protinus insequens coronam quantũ ad superiora intuitum erigit tantum & misericordia pollet: ut autem inferius despicit in metrũ prorumpit iudicij. Quòd si ad prudentiæ (quod substat delubrum) idipsum retuleris, gratiæ misericordiæq; appellationem resumet & induet, & quò longiora diademate superno fit recessus, eò magis dimensionis iudicij prędominiũ intenditur. Ex his denique geminis sapientiæ prudentiæq; oraculis, quum reliqua sacra nomina ac eorũ cognomina prodeant, quicquid latus obtinet dextrum, à uena scatet sapientiæ: quodq; in sinistri serie, collocatur, à templo remeat prudentiæ. Quare dextris areolis misericordia gratiaq; omnibus congruunt & insunt: sinistris uerò iudicium & timor: media autem iuxta Tetragrammaton oraculum existentia, gratiæ sibi timorisq; æqualitatem asciuerunt: In nullo tamen eximiori corona excepta, nec gratia solum, nec timor funditus reperitur, sed unicuique secundum id quod in eo exuberat inditur appellatio. Quod si ipsum Tetragramaton iudicij cognomine plerũq; uocari audies, hoc ideo fieri existima, non quia potius in eo sit iudiciũ, sed quia uti iudex in sui muneris executionẽ aliorum adminiculo officioq; fungitur. Hinc quicquid supremum diadema ptomit androginosam (ut ita dixerim) fortiri effigiem decernunt: Vnde sanctuarij arce Cherubin totiusq; à Salomone quadrigæ contextæ typum dinoscere intuerig; datur. Tu uerò hoc stabili semper sub pectore serua. Grande enim fidei legisq; medullare hic mysticum latitat: Ast si comistionis proportionem in quouis metro perspicere exoptaueris, arrectis auribus quid præferam audi. Quemadmodum de quadrigæ partibus prætulimus, sic de mundi elementis innuentes asserimus. Ignis nanque, aër, aqua & terra hyperbolicè dãtur & superis. In tria enim, & unũ tanq; aliorũ susceptricem basim, ipsa elementa proscindimus, sic & tria potiora Dei dicimus oracula, eorumq; sedem: Quartũ, Congruit etenim ignis oraculo Elohim, dimensioni El aqua: Metro Tetragramaton aër: intra prædicta utraq; cõciliator & medius: Edonaiq; tẽ-

plo quod

plo quod totius ſphiriſticæ machinæ cœnobium ſtatuitur terra, aliorũ ſuſce-
ptrix competit & adaptatur, utq́ in terris tale caducorum quodlibet, qualis
prædominantis elementi uigor exigit, opus exercet, ſic & in ſublimib. talis in
metrum Edonai, qualem iſtorum trium nominum præſtat exuberantia ef-
fectus cauſatur & editur. Ipſum enim oraculum Edonai, quantum in ſe ſua ſu
ſtinet uirtus undequaq́ iudicium eſt, capit & non impartit, quemadmodum
præcellens diadema funditùs miſericordia extat, elargitur & minimè ſuſcipit:
capax tamen eſt templum Edonai in ſe gratiam omnem iudiciumq́ ab altio-
ribus ſtillantia colligere: Quare rationabiliter per quam iuſtorum intrat ora-
tio, ianua ueſtibulumq́ dicitur, ſed hæc quidem ſufficiant. Quod ſi ad hæc
modò attulimus, de metro huiuſcemodi in primo capite prælibata conferas
iocunda ſapientiæ, ingentisq́ myſterij abdita penetralia reſerare dinoſcereq́
poteris. His itaq́ tranſactis, cognomina quædam alia enodanda ſtatuimus,
quæ & ſi tantæ celſitudinis ut prætacta modò non extiterint, ineffabilem ta-
men ipſius Tetragrammaton quoquo modo ſublimitatem pandere, ac ratũ
quo faciliùs in ſupera prouehamur, iter præbere uidẽtur. Conſueuit igitur Ca
baleorum cœtus cognomine ipſum Tetragramaton dicere linea media: quia
amplum id uexillum eſt, cui ſuperiùs inferiusq́ & à laterib. utriſq́ totius qua-
drigæ annectitur ordo, à quo & uniuerſa ſancta nomina pendent iuxta literã
Vau ו ipſius nominis Tetragrammaton, quæ in lineæ ſpeciem depingitur.
Cognominatur & idem lignum uitæ .i. lignum cui prudentiæ oraculum di-
ctum uita coniungitur, quare & in medio horti id cõſertum Lex dicit, de quo
rurſus Lex ſcripta ędita cenſetur: ſolus enim Moſes ipſum Tetragramaton ſe-
renumq́ ſpeculum applicuit. Quapropter eius domus fidelem hunc creator
enunciat, qualis nec primus quidem perſtiterat Adam. Nõ ignores autem o-
portet uniuerſam Legem nominis Tetragramaton effigiem prębere. Quam-
obrẽ ſi litera etiã ſola dempta ſuperaddita ue fuerit, nephas cenſetur hanc Dei
Tetragramaton Legẽ uocari: Nã & Lex, ſicut & Tetragramaton ex dextro
atq́ ſiniſtro iuxta prohibentia imperantiaq́ mãdata contexitur. Septem inſu-
per ſphiriſticis oraculis comprehẽſa Lex eſt (ut nos commonent priſci) ſeptem,
dicentes, uocibus tradita Lex eſt. Solet præterea in uniuerſa Lege dimenſio
hæc אמת *EMES*: id eſt, uerum ſeu ueritas nuncupari, quemadmodum enim
in mediũ ſcil. Tetragramaton omnia declinant extrema ac latera, ſic & dictio
EMES extremis atq́ his quæ in medio literis congeritur. Nam ſigillum Altiſ
ſimi (ut maioribus placuit) eſt *EMES* ideo dictum: quia ipſum Tetragramma
ton (ueluti iudex in cuius ſiniſtris ſatellites & accuſatores, in dextrisq́ tutores
atq́ fautores aſsiſtunt) deciſum iudicij terminum ſtatuit, ſic & inter Aleph,
Mem, & Tau, literas quibus dictio conflatur *EMES*, à dexteris quidem ab
Aleph aduſq́ ſcil. Mem fautrices placabilesq́: à ſiniſtris uerò, à Mem ſcil. aduſ
que Tau diras & criminoſas diſponi cernimus. Inditur etiam metro huic co-
gnomen תפארת *TIFEERES*: id eſt, pulchritudo: quia ſolum Tetragrama-
ton cunctis ſphiriſticis nominibus cognominibusq́ ueluti onuſtus amictib.
fungitur, ex quorum connexionis ornamento pulchritudo ipſa emergit. Et
ſi iuxta Cabaliſticum dogma prudentiæ metrum פאר *PEER*: id eſt, ornatus
dici ſoleat, non tamen *TIFEERES*: id eſt, pulchritudo cognominatur. Ipſa
enim prudẽtia togarum potiſsima, quibus decoratur Tetragramaton exiſtit,
ideo peculiare illi cognomen eſt Peer. Aſt pulchritudo ſolum Tetragrama-
1.Para.29. ton inhabitat, cui quadrat illud: Tibi Deus Tetragramaton eſt magnificen-
tia, fortitudo, pulchritudo. Legitur quoq́ Tetragramaton cognomine דעת
Prouerb.3. *DAAS*: id eſt, ſcientiam, ut illud: Deus Tetragramaton in ſapientia terrã fun-
dauit, parauit cœlos in prudentia, in ſcientia ſua erupti ſunt abyſsi, &c. Nam
quemadmodum omnis ſciſſura aut eruptio inter duo lateralia effici ſolet, ſic
& huiuſmodi inter ſapientiam & prudentiam, dextrumq́ & ſiniſtrum prodi-
re de-

re decernimus, ſiquidem ipſa ut ſublimior corona ſolum Tetragrammaton oraculum aſſequitur, quemadmodum & literæ Vau ו myſticum oſtendit. Magnificentia autem & fortitudo in deſtinato ſibi loco conſiſtunt, nec ſcandunt altius. Quare & ſeptuaginta gentium duces geminis his dimenſionibus affixi ſublimiora petere nequeunt. Aſt Iſraël quod ſibi (manuducēte linea media) uēdicat Tetragramatō ad primarium diadema, cui deſunt limites alata mēte ſpiritualibusq; pēnis euolat. Quoniam igitur idipſum diadema infinitumúe eiuſmodi *DAAS*, ſcientiam ſcilicet congreditur, ideo à lateribus ipſius ſapientiæ prudentiæq; reſidet oraculum, quemadmodum & magnificentiam, fortitudinem, uictoriam, confeſsionemq; laterales conſiſtere oſtendimus, ut contexta hæc formula (uerbi cauſa) enunciat & oſtendit.



HVic inſuper metro deſtinat Iacob & Iſraël, prout fortitudini Iſaac & Leui: Magnificentiæ Abraham atq; Sacerdos attribui cōſueuerūt, q̄ .ſ. in Iacob & eius ſemine totius ſuperum quadrigæ effulſerit imago. De Abrahā .n. ſordidus prodijt Iſmaël, Iſaac ſceleſtū genuit Eſau, unus uir integer Iacob, in quo ſerpentis uenenū (ac maſſē fermentū ferme euacuatū fuerat) nitidum filiorum germen produxit, qui unanimes (ut maiorum eſt ſententia) ſpoponderunt: audi Iſraël Deus Tetragramaton Deus noſter, Deus Tetragrammaton unus. Quatenus aūt hoc unà cum cæteris ſapientiæ abditis eluceſcat, attentiùs auſculta & examina. Neminem quidem latere debet duodecim cœleſtia ſigna ſtatui, quibus duodecim menſium circumuoluitur annus, & quemlibet menſiū peculiare ſibi ſignum deligere, ſignorumq; unumquodq; certo ex duodecim ſigillis Tetragramaton accōmodari, quæ (inquam) ſigilla in uexilla quatuor partiuntur, & in quatuor tempora anni mēſes ſcinduntur. In uexillares quoq; Tetrarchas quatuor duodecim tribus Iſraël abſoluitur: Primo uexillo ſigillorum Tetragrammaton dictionis huiuſce litera prior .ſ. Iod inſcribitur: ſecūdo anterior character he: tertio Vau: quarto elementum poſterius pingitur he: ſingula enim literarum tria Tetra-

grammaton sigilla defert, ut uerò planiùs hęc omnia accipias, inferiùs tibi po sitam effinxi tabellam, quam si iterato oculatæ mentis intuitu perspexeris, grandia ineffabilis sapientiæ mysteria penetrabis.

Primo quatuor literæ Tetragrammaton.	י	ה	ו	ה
Secundo sigilla Tetragrammaton in quatuor uexilla diuisa.	יהוה יההו יוהה : הוהי הויה ההיו : והיה וההי ויהה : היהו הייו ההוי.			
Tertio duodecim signa in quatuor solstitia partita:	Aries, Taurus, Gemini: Cancer, Leo, Virgo: Libra, Scorpius, Sagittarius: Capricornus, Aquarius, Pisces.			
Quarto duodecim menses secundū quatuor tempora anni.	Nyssan, yar, siuan: tanus, as, elul: tiscri: marhesuan, kislef: Teues, sceuat, adar.			
Quinto duodecim tribus Israëlis quatuor uexillares turmas partitæ.	Iuda, gissachar, zebulum: reuben, symon, gad: efraim, menasce, beniamin: dan, ascer, nastoli.			

TV igitur hæc mente agita recolligeq́; omnes tàm sublimioris quàm deciduæ machinæ exercitus suis in operibus & existendi munere sanctissimi Tetragrammaton imperio duci. Vocatur & plerumq́; hæc dimensio נורא Nora: id est, horribilis, eò quòd in media hac linea gratiæ iudicium coæquat, huiusmodiq́; cognomen primus protulit Iacob, qui hoc (ut antea commemo raui) sibi metrum adsciuit. Scribitur enim: Et uidens ait quàm horribilis est locus iste: Quemad-
Genes. 28. modum & Abrahæ portio, magnificētia, & Isaac fortitudo asseritur, quod & imprecatoria nostra testatur oratio, Deus inquiens Abraę, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus magnus, fortis, horribilis. Sæpiùs etiam oraculum hoc cognomine dicitur משפט Mischpat.i. iudiciū, misericordia gratiaq́; congestum: iudiciariæ etenim nominis Tetragrāmaton ædes Misepat (ut Edonai pariter prætoriū Zedech: id est, iustitia) uocantur. Quapropter solo Edonai nomine iudicium peragente nihil misericordiæ gratiæq́; admittitur: id enim in se gratia prorsus exutum existit & expers, & si quando tamen gratię particeps efficiatur, id totum illi Tetragramaton munere permittitur, tantum nanq́; gratiæ quantum donat Tetragramaton in eo existit, siquidem tria (ut priùs edocuimus) sunt oracula, quorum supremum Eheie funditùs misericordia plenum est. Medium Tetragramaton gratiæ iudicium adæquat. Extremum uerò Edonai unde quaq́; iudicium porrigit & emittit. Quum igitur in crimina prorumpit Israël, superni clauduntur meatus, nec templo Edonai Tetragramaton gratię quicquàm impendit, sicq́; inanis & uacua dimensio relinquitur Edonai. Quare tunc seuiens rigidas inter mortales seditiones commouet cruentas clades efficit, famemqúe, & pestiferas lues ministrat, nec à flagellorum impietate se reuocat, donec pro scelerum culpa meritas reatus pœnas intulerit, qua de re nos admonēs Lex:
Exod. 23. Custodiaris inquit à facie eius ne præuariceris in ipsum, quoniam non sustinet ipse delicta uestra. Quum autem rursus se corrigat insontemq́; restituat Israël, tunc canales mutuo inferuntur scatebræ, quibus ab eo quòd sublimius est prætorio misericordia in templū demādatur Edonai, quo fit ut fausta fœlixq́; uniuersa fluxibiliū machina exultet, quibuscunq́; inferiorū fruatur opibꝰ, cognatiq́; superis mortales effecti placida qęte incolumes perstēt in sęculo. Persępè etiā metrū hoc prono-

pronomine enunciatur אתה *ATA*.i.Tu:tribus enim præscriptis oraculis Edonai,Tetragramaton,Eheie,tria correspondent cognomina: Ego, Tu, Ille. Ego,templo competit Edonai,ut illud:Ego occidam,& uiuere faciam,uulnera intuli,& ego sanabo.Pronomen uerò Tu,dimensioni congruit Tetragrammaton,iuxta illud:Tu horribilis,Ille autem delubro accomodatur Eheie: desyderans(inquit)gratiam ille est.Rursus: Et ille misericors dimittens peccata. *Deuter.32.* Ratio autem quare templum Edonai sibi asciuerit pronomen ego,est, quia ipsum propius assistit Israël, ac nullo intercedente singula illorũ opera cernit & curat,sed Tetragramaton, quoniam à remotiori mortales parte prospicit ac iudicat,ideo pronomen sibi uendicat *ATA*, per quod cunctis in obsecrationib.nostris emolumenta uotaq; suppliciter exorando petimus. Quoniam aũt metrum Eheie non minus angelicæ quàm humanæ intelligentiæ quascũque sine limite uires transgreditur,ei pronomen destinatur ille, quod solũ absentem distantemq; designat.Nec Prophetarum summus sapientumq; magister Moses huius unquam accepit eloquia, nisi intercedente Tetragrammaton,quinimò nec prudentiæ limina transire ualuit, siquidem(ut tradunt maiores)quinquaginta prudentiæ ianuæ in mundo constitutæ sunt, quas, una seclusa omnes applicuit Mose. *50.Portæ.* Trinis itaq; hisce oraculis,tria hæc accomodantur nomina:Eheie scilicet hu,Tetragramaton Ata, Edonai Eni,quæ sane magnalia abstrusaq; sapientiæ arcana propinant & tradunt, quæ tu librando examina & pro uiribus perpende.Hactenus quinq; sacra Dei nomina peragrauimus:nunc uerò ineffabili misericordia duce ad reliquorum quinq; enodationem succincti progredimur.

אלהים

SEnarium inter sancta Dei nomina ordine metrum sortitur Elohim: id est, Deus,quod(ut præhabita comemorant)præfectus iudicij sibi sinistro latere sedẽ statuit,à quo siue funestũ,siue lætũ iudiciũ super filios irruit sæculi:huic plures iudiciariæ quidem affixæ sunt domus,quarum singulæ rato solidoq; iudicio munus suum exequuntur & peragunt. *Elohim:id est, Deus.* Quapropter si iudiciũ in rei emolumentũ inde exiuerit,tunc enunciabitur Deus nomine Tetragrãmaton aut El.Quod si in noxã detrimentumq; conuertitur,nomen sibi expostulat Elohim.Quoniã uerò creata omnia prætoriũ id iuxta cuiusq; promptitudinẽ effingit,eisq; prouidet,solũ ideo passim in opere principij nomẽ Elohim Lex exprimit & infert:nulli.n.eorum quæ sunt,elargitũ est quippiã,nisi quatenus ius suum secundũ duas & triginta sapientiæ semitas exposcit:semitas inquam quib.formationis liber suũ exordiũ aperuit,quasq; duo & triginta nomina Elohim in opere principij comemorata referunt,à principio .s. adusq;.Et uidit Deus Elohim omne quod fecerat,& ualde bonũ erat:ubi placuit maiorib.ualde bonũ,& mortem ipsam insinuare. *32. Nomina.* Attamen solo duri iudicij metro (ut antea tetigimus)mundus persistere nequit,ideo mox Lex ipsa Tetragramaton adiecit nomini Elohim,ubi istæ sunt generationes cœli & terræ, quando creatæ sunt in die qua fecit Tetragramaton Elohim cœlũ & terram. *Genesis 2.* Misericordiæ namq; oraculo metrũ diri iudicij Elohim placatur atq; demulcetur:si enim iudicij istius imperio (utpote) relictus fuisset nepos Abrahæ Lot, haud nunquam fugam arripere potuisset,sed ipsum pariter cũ Sodomorum turba sulphureus deuorasset ignis,ideo cùm extra deductus fuisset Lot, eum admonuerunt angeli dicentes:ne post tergum respexeris.Ast illum manuducente Abrahã huic quidem metro addicto gratiæ oraculum protexit. *Genesis 19.* Te autem non effugiat duas potiores in superis iudiciarias esse domos, quarum eximior est hæc ipsa dimensio Elohim,quæ אמת Emes:id est, Deus uerax, ac durum iudicij metrum uocari comperitur:prætoriũ uero inferius, cui pariter dici solet,superius templum est Edonai,quod sublimioris prætorij iudicium exequitur, quare idipsum crebrò Edonai appellari consueuit Elohim. Inde

quicunq; siue angelus siue homo iudicium explet, huic nomen quadrat Elohim, ut illud Exodi 22. Ad ipsum Elohim ueniat causa utriusq;. Et illud Exod. 22. Elohim non detrahes. Hinc & septuaginta gentium duces, qui à totidem coronis sanctuarij templum in medio extans ambientibus pendent, uocari libuit, Elohim, Eherim: id est, dij alieni, eorum nanq; singulis uirtutem sanctis impartit Tetragrammaton, qua subditione eius redactas nationes regere ualeat. At solus Israël ducem habet Tetragrammaton. Quapropter in primis mandatorum illi inquit Exod. 20. Ego sum Deus Tetragrammaton Deus tuus, &c. ne sint tibi dij alieni corã me, &c. totius enim Legis stipitem gemina hæc mandata asserimus, quæ duntaxat (ut docent maiores) totus Israël nullius interpellatione ore accepit Altissimi. Accedit & huc illud Prophetæ, Miche. 4. Omnes populi ambulant unusquisq; in nomine Dei sui, & nos ambulabimus in nomine Dei Tetragramatõn Dei nostri in sempiternum. Appellationẽ insuper obtinet Elohim uenientis sæculi metrũ, charactérib. tamẽ & nomine exaratur Tetragramaton, ac ideo uoce promitur Elohim: quia fortitudinis oraculũ prætoriumúe sublimius inde iudicandi uirtutẽ nanciscitur: quoniam uerò misericordiæ implicatur & inuoluitur eisdem, quibus & Tetragramaton elementis inscribitur. Vocatur & rursus eiusmodi mensura גבורה *GEVVRA*: id est, fortitudo: quia uim ingerit flagitiosis, hostesq; propulsat Altissimi, nec ulla tam effera uis existit, quæ contra dimicare resistereq; ausit. Inuenitur & nonnunquam ut superius protuli, eadem supremum prætorium scripta, cui etiam inditur nomen, זכות Zechus, hoc est, meritum, quod ibi omnia mortalium merita comemorentur atq; delicta. Appellatur & interdum צפון Zafon, idem quod septentrio seu reconditũ sonans. Nam quum à uiuido clementiæ fonte gratiæ metrum locupletissime bonorũ hauriat opes, ut inde flagitantib. elargiatur comoda, tunc talia quæcumq; emolumenta in septentrionis latere metrũ sinistri attingentia ibi sistunt, moramq; ducũt, quatenus æquũ de supplicante examen subeat, ut si petitionis condignus extiterit eius adimpleantur uota, sin secus nequaquã: & quicquid amabile & iocundum in iudicij oraculum transigitur, ibi in aquilonis cellarijs thesaurisq; recõditum iacet, quousq; placabilem sibi dimensionẽ hanc obsecrans exoret. Quare nulla intercapedine illic diuitiarũ ubertas ac uniuersa expetita comoda latitant, ut insinuat illud: de Aquilone aurũ uenit: hinc statuunt maiores, quòd qui auri opulentiam exoptauerit, uertatur in Aquilonem, ut scribitur: Longitudo dierũ in dextro eius, & in eius sinistro diuitiæ & honor. Nec prætereundum est, uasta in Aquilonis plaga domicilia consistere, quæ sordidi angelorũ tumultus inhabitant, ubi & multiformes uoragines, horrendi latentesq; specus, & innumeri abstrusiq; hiatus effodiuntur acutis uepribus implexa, pungentib. tribulis instrati, pernecãtib. monstris referti, efferarumq; cæteris beluarum conuentib. muniti, quæ unanimiter prodeunt, acies instruunt, uires exercent, callidè inuadunt, accurrunt, impellunt & astant, ut quotiens septentrionale exiuerit iudiciũ, ad regna euertenda, prouincias desolãdas, imperia prosternenda, moxq; diro procellarum turbine ad mortalium ruinam, perniciem cladẽmq; erumpant, atque statutum miseris flagellum nobis inferant & expleant, de quibus Hier. profert: de Aquilone pandetur omne malum, quapropter in delictorũ ueniam sacrificia Lex ministrare decernens, solùm ad Aquilonis partem immolare instituit: Idcircò in nouissimis, quando magni tortuosiq; draconis extra cortinam altiùs Aquilonis plagam incolentis (qui sordido ac pernecabili ueneno Euam detorsit, mortem intulit Adę, quiq; suppliciorũ omnium minister ac dux existit) imperij lumen extinctum fuerit, quemadmodum Propheta ore spondet Altissimi: & ipsum (inquiens) Zephoni: id est, Aquilonarem procul faciam à uobis, tunc omnis in Aquilone desinet immolatio & cultus, sed hęc compendiosè perstricta, quę longiorem expete-

Exod. 20. Iob. 37. Prouer. 3. Hiere. 1. Ioel. 2.

expeterent orationem, diligentiùs trutina, frequentiusq; reuolue. Designat & rursus itidem metrum cognomẽ פחד Pahad: id est, timor siue pauor: quia horrenda eruuntur inde iudicia, perurentisq; ignis flamma emittitur, qua plærunque ignis urens sanctissimus legitur: hic, in timoris inquam mẽsura, plures nimirum inuij fundantur lacus, æterni profligatus baratra, ac profunda gehenna: id est, inferni habitacula, quæ à tenebrarum caligine nox appellari solent, ut scribitur: quiuis uir gladio accingitur ob timorem in noctibus: & illud: nõ formidabis de timore nocturno, &c. Hanc (ut præhabita tangunt) sibi uendicauit Isaac, quoduis enim imperandi sceptrum roburq; possidet fortitudo timoris, ut illud: Imperium & timor secum est faciẽs pacem in sublimibus suis, &c. Ignorare autem non licet, eiusmodi oraculum Elohim, & si cognomen ei insit ignis urens, unica tamen simpliciq; facultate obuios pugnantesq; effectus ministrare, interimere, & uiuificare, dissipare & tueri, confodere & sanare. Quemuis insuper nuncium apparitoremúe iudicij istius exequutorem cognomine Elohim nuncupari fas esse perpende, &c. Hæc satis de nomine Elohim pro mentis indagine facere reor, quę si pectori affixa seruaueris, iocunda utiq; & abdita Legis sapientiæ referando perspicies. Can. 3. Psalm. 90. Iob. 25.

אל

SEptimum sanctorum nominum est El: id est, Deus gratiæ & misericordiæ præses, quem & comitem habuit Abraham, iuxta illud: Et uocauit ibi in nomine Tetragramaton El sæculi, &c. Hîc dinoscere operæprecium est, magnum Senatorum conuentum Elohim decem tricentum iudicij continere acies, quæ iudicialia prætorij decreta siue damno siue commodo cedentia explent. Quapropter omnem bonorũ largitatem, quam à delinquentib. prohibent thesaurizantes coaceruant, ac eam deniq; hæreditabunt iusti in nouissimo, ad quod dictum est illud: Vt hæreditare faciam dilectos meos les: id est, aliquid, quæ quidem dictio suis characterib. tricentum & decem numero cõponit, hæ turmæ dum (sic decernente iudicio) culpã supplicio absoluere proponunt, si iustorum quispiam mensuram El undiq; gratia fulgentem adire nouerit, irruentem impetum excandescentemq; iudicij iram demulcere, iniocundaq; & læta emolumenta transferre ualebit. Huius siquidem iuris est bona etiam his qui bona non peragunt impendere, quemadmodũ & oraculi Iacob mos est illis duntaxat bonorum munera impartiri, qui uera bona sunt, & ipsi, cui innititur illud: Dabis uerum Iacob & gratiam Abrahæ. Genes. 21. Prouerb. 8. Mich. 7.

ילוי

IN sanctorum nominum serie octauũ, aliud uoce, aliud quibus texitur literis personat & existit: ipsius enim eadem sunt elementa, quę & nominis Tetragrammaton, prolationem uerò & puncta dictioni Elohim inesse uidemus, id metrum refert prudentiæ, ac in tertio sublimium oraculorum ordine collocatur, & totius sphiristici chori nodus efficitur, ideoq; characteribus cõflatur ut Tetragramaton: quia & misericordię (diademati inquam Altissimo) affigitur. Labijs autem sonant Elohim, quatenus iudicij particeps extat, siquidem in dimensionem quamcunq; inde iudicij uigor transfunditur, eiusq; sedes fortitudinis templum statuitur, dictum Elohim. Ignorare aũt noli, quòd seorsum lectum nomen, interdum prudentiam, sæpius fortitudinẽ regnumq; plerunq; denunciat: quum uero adhæreat nomini Zeuaos sinistram tunc columnam fortitudini iunctam ostẽdit, at quando profertur Elohim uiuus (seu uitæ) metrũ insinuat fundamenti, templumq; regni, quod fomento abligurit uitam. Sanctissimi quoq; nominis, in mundi creatione idipsum prudentiæ oraculũ designat, quo fulciuntur, roborantur, suumq; erigunt intuitum quæcumq; septenarium sibi numerum adaptant. Inde enim ad fundamentũ usq;

septem cõcernuntur sphiros. Inferioribus namq; sex superiores tres eiusmodi adunat prudentia: templũ.n. secludimus regni, quod omniũ tenet extremum: sublimiũ igitur nouẽ sphiros uinculũ prudẽtia statuitur, quorũ ut denuo series innotescat nomina sunt, corona, sapientia, prudentia, magnificentia, fortitudo, pulchritudo, uictoria, laus, seu decus, fundamentum. Quum igitur fundamentũ enumerari audies illud inferius accipe, quemadmodũ prudentiæ delubrum septimũ altius collocatur, sex quidẽ prudentia trib. annectit: fundamentum uerò altiorib. nouem decimum apponit. Tu aũt hæc cogita, duo quippe quadrigæ artus hæc sunt, quib. in unum quadriga tota congeritur, iuxta typi

Libello formationis. cum illud: Vnum in tribus, unum in septẽ, quoties itaq; septenariũ numerum

Esaiæ 31. legis, septem sphiros à fundamento ad prudentiã siue contra retrogradiẽdo intelligent, ut scribitur: Quoniã sex dies fecit Deus cœlũ & terrã, &c. non.n. legitur in sex diebus, sed sex dies. Sunt & alij dies prophani sex, qui corticũ instar fundamenti metrũ exterius circueunt & ambiunt, intrinsecùs uerò septẽ ¶ sancti sunt omnes. Huius igitur exacta conceptio oretenus doctrinã eruditionemq; dari expostulat, & horũ exẽplo dictant maiores in sabbati exitu benedicere ei, qui separat inter sanctũ & prophanũ, inter lucẽ & tenebras, inter Israël & gentes, interq; diem septimum & sex factionis dies, &c. Vni etenim Israël celebrandum sabbatum relinquitur iuxta illud: Inter me & filios Israël si-

Exodi. 31. gnum ipsũ est imperpetuum. Sic & in hebdomadarum septẽ omer, iubileiq; enumeratione à fundamento ad prudentiam quinquagesimum referentem progredimur: quinquaginta enim ianuæ creatæ sunt, quinquagesimo quidẽ anno etiã tradita Lex est, quinquagesimo anno iubileus statuitur, eodẽ quoq; anno de Aegypto exitus admittitur, & quicumq; in propriã cognationẽ possessionemq; liber regredit, quæ deniq; omnia per regni cum fundamento copulam emergunt. Nec te latere oportet per prudentiæ metrũ, scriptum Tetragrãmaton prolatumq; Elohim tres sublimes pandi sphiros, ac superni diadematis lucẽ effulgere, unde in fundamẽti oraculum stillat inundatio, cuius denuò transuehuntur munera in regnum Edonai, qua de re prudentia pariter & templum Edonai באר שבע Beer Sceua: id est, puteus septeni legitur. Prudentia quidem eò quòd transfudit in septem: Regnum uerò, quia à septẽ contrahit & haurit. Gemina igitur hæc sphiristica sunt lumina, quorum, interpellatione supremi diadematis munera funduntur ad ima, quare dũ in regni templum præuaricatur Israël, suas contrahit scatebras prudentia, aridumq; relin-

Esaiæ 50. quitur oraculum Edonai, cui quadrat illud: Propter delicta uestra dimissa est ¶ mater uestra, &c. Quapropter quum scriptũ offendas Tetragrãmaton (prolatum Elohim) Edonai, prudentiã cum regno audi: Inditur aũt & plerumq; eidem metro, cognomen prudentia: quia ueluti interpres ipsum est inter éminẽtiores inferioresq; sphiristicas dimensiones, atq; aditũ prębet, quo eximiã coronam æternitatemq; auspicemur Altissimi. Hanc oris linguas adumbrare eruditi Cabalistarũ enunciant, in quod illud formationis libell conuertitur: excidit (inquit) fœdus inter decem digitos manus, fœdus scilicet oris, & inter decem digitos pedum, fœdus scilicet circumcisionis. Accomodatur & interdũ eidem metro cognomen יובל Iouel: id est, iubileus, eò quòd omnis inde manat libertas atq; redemptio, & hæc à quauis aliarum sphiros septem ob mortalium facinora seipsam (ut ita dixerim) corrugat recolligitq;, unde uasta ruina lugubrisq; desolatio irruit in sæculum, sed quum ipsi prudentiæ inferiores adhærent, summa passim per orbem libertas diffunditur, etenim in nouissimo futura est ætas, qua iusti prudentiæ delubrum (quæ posterioris sæculi abdita designat) inibunt, quare tunc procul omnis aberit afflictio, in quietem transfigetur labor, in solatium luctus, in lucem tenebræ, eximijs siquidem prudentia (coronæ tunc agglomerata) erit penetralibus, quæ nulla prorsus inficiuntur caligine, nec ulla unqũam mœsticia languoreq;. tanguntur,

sed io-

ſed iocundæ miſericordiæ exorabiliſq; redemptionis habitaculum exiſtunt perpetuò. Quamobrem hæc ipſa prudentia נחלת: id eſt, hæreditas Iacob, cui nulli ſunt limites, uocari ſolet, quę fluminis quoq; latitudo legitur: ex ſeptuaginta enim ducibus, nullus eſt lictorum, ſatellitum, aut craſſatorum, cui eiuſmodi delubrum adire liceat, quapropter nullo exactore offenditur, nullaq; timoris anguſtia, ſua clauditur amplitudo. Profertur & idem metrum, ſapientibus cognomine, תשובה: id eſt, pœnitentia, ſeu conuerſio, hinc euolant mentes, quemadmodũ ex pulchritudine ſpiritus, ex regno animæ, quæ mens (inquam) ſpiritus & anima donec in oraculum remeent, prudentię mutuo ſe nexu complicant & inuoluunt: hęret nanq; anima ſpiritui, ſpiritus menti, mens quidem prudentiæ, quòd ſi peccatrix anima exciſionis culpam ſubiuerit, tũc anima abſcinditur à ſpiritu: & niſi ſe corrigat pœnitens, futuri ſæculi expers efficitur. At ſi denuò expiata inſontem ſe reddat, unde euulſa fuerat, ſpiritui rurſus inſeritur, & in prudentiam uenturiq; ſæculi uitam regreditur, quapropter conuerſio pœnitentiáue iure prudentia cognomine legitur. Conſueuit etiam iuxta Cabaliſtarum dogma eadẽ ipſa dimenſio צדק: id eſt, *IVSTICIA* uocari ſuperior, eò quòd indeprimum exoriatur iudicium, hæc iuſticiam aſpicit inferiorem iuxta myſticum Edonai Tetragrammaton prolatum Elohim. Idcircò præcepit Lex iuſticiam (inquiens) iuſticiamq; perſequere. Deut. 16.

Eandẽ eminẽtiorem cohabitantẽ gloriã appellãt. Nam donec mandatorũ legiſq; cuſtos eſt Iſraël, hęc in totã ſphiriſticã areolã erumpit, exindeq; regnũ (cohabitans ſcilicet gloria inferior) quibuſcũq; bonorum opibus uiſitat mũdum, Quòd ſi huius contrariũ geſſerit, gloria ipſa nubilũ illi tunc rerũ euentũ porrigit, iuxta illud: Scito hodie & cõuerte ad cor tuũ, quoniam Tetragrammaton eſt ipſe Elohim in cœlis deſuper, & in terra deorſum, &c. Accedit ad hoc & illud: Vocabãt eum uicinę dicẽtes: Natus eſt filius Noëmi, &c. His enim locis, huius nati inſerta radix eſt: nam inter geminas eiuſmodi cohabitãtes, peculiarem is ſibi hæreditatem, decreuit, quemadmodum legitur: Ciuitas Dauid eſt Zion, tu uerò cõſydera. Vocitatur inſuper prudentiæ metrum hoc מקור חיים: id eſt, Fons uitæ. Id enim (ut antea cõſtat) per uniuerſa uitæ pręmia à ſublimiori miſericordiæ machina hauſta transfudit. Dicitur & idem rurſus propitiationes indulgentiæúe, in ea quippe Libani typus relucet, ut ſcribitur: Mecum de Libano ſpõſa: gratia etenim decreuit Altiſsimi unicũ in anni Volumine diem ſtatui, in quo delictorũ abſtergantur ſordes, candidumq; ſe prębeat Iſraël, quę & propitiationum diem Lex ipſa appellat, eò quòd prudẽtia die illa regno cõnectitur, quapropter turpitudinẽ omnem ob mortalium facinora regni oraculũ inficientem abluit deletq; prudẽtia. Idcircò geminæ hæ menſuræ protectrices merita cõmemorant Iſraël, quare propitiationũ plurali enũciatione dies illa legitur, propitiationis quidẽ matris ſublimioris, necnon matris inferioris, ſcribitur אם: matrẽ prudentiã uocabis. Quoniã igitur eiuſmodi die Iſraël emundationibus prudẽtia incumbit, ideò thori uſum propitiationis die prohibet Lex, qui tamen ſabbatorũ atq; alijs celebrandis diebus admittitur, cuius utiq; myſticũ minimè latet ſapientes, ſcribiturq;: Soror quidem mea filia patris mei hæc eſt, non aũt filia matris meę, & facta ipſa eſt mihi mulier, &c. In quod mentis aciem cõuerte, talis namq; propitiationũ diei penetrale clauſula refert. Idẽ quoq; prudentiæ delubrum ueniens ſæculũ appellamus: Hæc enim (ut plerumq; tetigimus) perpetuæ uitæ fons eſt, per quẽ aſsiduis in anni exordio diebus decẽ precamur. Memento noſtrũ ad uitam uenientis ſcilicet ſæculi. Veniens autẽ ſæculum ideò prudentiam uocant: quia inde nulla intercapedine uenit, & locuplex erumpit defluxus, & quamuis hominũ delictis hanc reuocari ſtatuamus, nõ eam tamen funditùs contrahi cẽſemus, ſed guttatim, ne mundi tota obruatur ſtructura, & undequaq; irruat deſolatio per externos ſtillare meatus aſſerimus. At quum iuſtis operibus ſe

Deut. 4.

Ruth. 4.

Cant. 4.

Leuit. 23.

Genes. 20.

exornet Israël, summa bonorum largitate lætatur orbis, superna passim & decidua plaudit machina, quæ fausta nimirum & sospes existens affatim de-
Esaiæ 27. niq; fœlix euadit. Huic præterea magna buccina dicitur, ut illud: In die illa cū buccina seu tuba magna clangor erit, &c. Iubilei namq; hæc sibi nomen adaptat, quo tubæ increpitu exacta terrenæ incolis capturæ nunciatur solutio, summaq; auditur libertas: sublimior enim omnibus gentium ducibus residet prudentia, quapropter solo istius imperio de gentium pressura eripitur Israël, quod si percunctatus fueris, cur & in Aegyptiacam redemptionem buccinæ clangor non præcesserit, scias oportet Aegyptiorū oneri ad tempus solū subactos fuisse Israëlitas. Præsens uero captura, in qua uniuersi gentiū præsides, omnesq; terræ cognationes truculenter angunt suppeditantq; plebem Israëliticam, eximiæ potestatis eget fulmine, magnæq; buccinæ sonum petit: quia tamen inter gentium monarchas Aegyptiorū dux culmen obtinet, altitonā-
Psalm. 106. tis ideo uigorem in ostentis prodigijsq; patrandis erumpi oportuit. Solet & quādoq; idipsum metrum fortitudines uocari: scribitur enim quis loquetur fortitudines Tetragrammaton audire faciat omnem laudem eius. At fortitudinis appellatio singulariter prolata metro quadrat timoris: quia crebro Israëlitis delinquētibus ipsa fortitudo satellitum offendiculis (ut ita dixerim) resistere non ualet, ac si non omnes eam incolent fortitudines. Indefessa uero prudentia ui nulla obtunditur, nec ulli unquam principum ipsius limina petere licet: cūctis enim roboris hæc uallatur generibus, quibus offensa noxaue omnis euellitur, inuicta manu omnia subrogat, redimit, & capturæ cuiusq;
Psalm. 32. uincula soluit. Collaudatio etiam nonnunquā prudētia hæc cognomine depromitur: nam (ut prius exarauimus) quemadmodū obsecrationes precesq; effundimus in nomen Edonai, sic & laudū decus oraculo impendimus prudentię, ex qua miranda præclaraq; effulgent gesta, quibus iure merito ineffabilis præbenda laus est: altius igitur oratione tendit laus, hæc siquidem in regnum, illa in prudentiā dirigitur: orare enim quod orantis exigit inopia, omnibus commune est: Laus uero sapientiæ præcipuis solū, ut illud: Rectos de-
Psalm. 32. cet collaudatio. Cæterū oraculi huius typum primū he scilicet ה nominis Tetragrammaton refert, quemadmodū & secundum eiusdem Tetragrāmaton he scilicet ה templum insinuat regni: qua enim ratione prudentiæ delubrum oraculis prouidet septem, eadem & regni dimensio (iuxta naturæ cuiusq; habilitatē & promptitudinem) creatorū singulis bona impartit, illud altioribus templis, hæc inferioribus uestibulum extat: illud laus, hæc oratio: illud propitiationes, propitiationes & hæc: hæc octena, octenū & illud: illud Abas alumnúsue maior, à quo totus sphiristicus alitur ordo, hæc Abas alumnúsue posterior: unde angelica pabulatur machina, Sol, Luna, cœlorū, syderūq; exercitus, & cuncta terrestria agmina pro cuiusq; naturæ meta uiuendi persistēdiq; uires assumunt, quare sanctissimi Tetragrammaton sigillū geminis his nominibus committitur: nam prudentia cui primū ipsius Tetragrammaton he ה inditur, characteribus scribitur, quibus & Tetragrammaton contexitur: uoce autem punctisq; sonat Elohim, at regnum quidem adæquatur nomini Tetragrammaton: characteribus uero & prolatione, exprimitur Edonai: sese itaq; duo hæc oracula respiciunt, & ubiq; referuntur in Lege, dum scribitur אדנייהוה Edonai, Tetragrammaton prolatum Elohim, seu Tetragrammaton prolatum Elohim, Edonai, quorum copula sphiristica unio tota absoluitur, eritq; Deus Tetragrammaton unus, & nomen eius unum: Sed de his hactenus, nunc reliquorum Dei nominum explanationem aggredimur.

יה

Nonum sanctorum nominum est Ioh: in cuius intellectum recollige nomen Tetragrammaton sphiristicam hierarchiam totam in unum conserere: altiora enim lumina denunciat litera Iod י suo quidem apice designat

signat coronam, & ipsius residua molis sapientiam indicat. Prudentiam uerò quæ cū geminis superioribus unà decernitur, notat ה he primū nominis Tetragrammaton: bini igitur priores Tetragrammaton characteres sphiristica tria lumina pandunt sublimiora. Tertia autē litera ו Vau sex continet oracula: tria quidem à medio ipsius sursum, magnificentiam scilicet, pulchritudinem, fortitudinē: tria rursus ab eius medio deorsum, uictoriam scilicet, laus seu decus, fundamētum: extremam quæ decima est sphira eiusdem Tetragrāmaton he ה ultimū demonstrat, gemina itaq; priora Tetragrammaton elementa tres supremas innuentia dimēsiones per se diuinum nomen illud Ioh cōponunt: postrema uerò duo nihil seorsum construunt, quòd ideo fit: quia mēsuræ tres altiores inferioribus septem lumē propinant, nec luminis quicquā sublimioribus porrigunt posteriores: quanquā igitur dictio Ioh metrū præsertim indicet sapientiæ, totam tamen misericordiæ machinā, tria inquam altiora lumina pariter exponit. Quamobrem si uires accinges, ubi sacris in literis nomen audis Ioh, propheticæ sapientiæ theoriam nimirū assequi poteris, scribitur uerbi causa in Lege. Quoniam manus super solium Ioh pugna est Deo in Emalech, &c. scelestus enim Emalech de antiquo prodit serpente, illicq; inseritur, qui scilicet serpens dum ueneno sauciasset Euā plantam truncauit Adam seiunxitq; ducem, & licet deinceps super montem Synai, unde tolli lues asseritur, perstiterit Israël, haudquaquā tamen Lunæ macula euanuit: quum igitur accesserit Emalech, lunarem maculam auxit, tetigitq; palmā femoris Iacob, quo fractum est regnum domus Dauid, quare serpentis (ut cernis) uulnere infultuq; Emalech postremæ nominis Tetragrammaton Vau & he ה ו læsæ sunt literæ, incolumibus tamen persistentibus prioribus Iod & he, eò quòd in sublimioribus degāt, quo nullum è ducibus aduolare permittitur. Manus igitur super solium est Iod, he, scilicet Ioh, ad bellum Tetragrammaton in Emalech. Tu itaq; ad hæc prospice, & quoties nomen offenderis Ioh, diligentissimè examina, latentia te sapientię arcana uenaberis. Quadrat etiam interdum nomini Ioh, dictio יש Iesc: id est, aliquid seu est: prior enim dimensio: hoc est, diadema, sublimius uocari legitur אין Ain: id est, nihil: quia in huius contemplatione cuiusq; mentis oculi caligant, linguæ obmutescunt, uox omnis silet, & annihilatur: Quare ex characteribus nullum elemētum י Iod (apice excepto) diadema ipsum indicare asseritur. Secunda uerò, coronam succedens sphira uocata sapientia sui quoquo modo essendi ueritatem pandit. Idcirco ipsam יש Iesc. cognomine uocari licuit, quam primus aperuit Iacob: uerè inquiens, Iesc: id est, Deus Tetragrammaton in loco isto: condecens autem magis hæc erat ipsi Iacob, quàm Isaac & Abraæ: quia spondens Tetragrammaton Iacob ait, & dilataberis in orientem, in occidentem, in septentrionem & meridiem, &c. ubi nulli possessionis statuuntur limites, quod alijs quidem patribus minimè promissum legimus. Idem metrum assequitur uenientis sæculi uitæ cōpos Israël, ut scribitur: Hæreditare faciam dilectos meos Iesc, & thesauros illorum implebo, &c. tricentos quippe & decem mundos misericordiæ machina inuoluit, quos maiores in iustorum præmium destinatos esse diffiniunt. *Exod. 17.* *Genes. 28.* *Ibidem.* *Prouerb. 8.*

Comperitur & plerumq; eadem nominata dimensio, sapientia, non autem hanc ubiq; prolata sapientia refert: nam crebrò decimam templum scilicet regni sapientia denūciat, utpotè, Deus Tetragrammaton dedit sapientiam Salomoni, &c. Excelsior uerò sapiētia, cui Iod ipsius Tetragrāmaton litera quadrat, & ipsum omnium Prophetarū magistrū Mosen latuêre: Siquidē & ipse nec omnes prudentiæ ianuas, nedum sapientiam altiùs prudentia residentem nouit, de qua scribitur: Et sapientia de ain inuenitur, &c. nam Deus Elohim intellexit uiam eius, & hu: id est, ille nouit locū eius, &c. Sola quippe prudētia uocata Elohim, in uiam sapientiæ aditū patefecit & ostendit: & solus הוא hu: hoc est, corona superior huius sapientię locum intuetur, de qua etiam legitur: *3. Reg. 4.* *Iob 28.*

Tetragram-

Tetragrammaton in ſapientia fundauit terram, &c. Studium igitur adhibe, ut
quoties ſapientię nomẽ audis, quã ex geminis iſtis ſapientijs litera ſonet acci-
pias. Omittendum autem non eſt, quòd altior hæc ſapientia nunquid ſeiun-
gitur à prudentia, quæ duæ ſimul eximijs coronæ miſericordiæq; conſerũtur
oraculis, quumq; inextricabili ſe complicent nodo nullatenus ſui quicquam
commutat nomen Ioh. Humilior uerò ſapientia: hoc eſt, ultimum he nominis
Tetragrammaton delinquente Iſraël abducitur à litera uau, quare ipſum in al-
tius ſe colligens uau ו operitur & occultatur, ut illud: Qui abſcondit faciem
eius à domo Iacob. Placuit & eandẽ Cabaliſtarum ſapientibus רצון Razon:
id eſt, uoluntatem uocitari: nam initium trahendi uotum in ſphiriſticam de-
pendentiam apparitionemq; à ſuperno diademate eſſe cenſetur: at quo calle
eiuſmodi erumpat effluxus, id protinùs omnium creatorum aufugit intuitũ.
Eſt & eadem uoluntas, qua mundi innouatur machina, patrantur miranda,
oſtenta, prodigia atq; portenta. Dicitur & aliquando commenſuratio eadem
עומק Omek: id eſt, profundum cogitationis, iſtius ſiquidẽ uoluntatis inſcru-
tabilis eſt abyſſus, cui funditùs termini abſunt, pro quo dicitur: De profundis
Pſalm. 129. clamaui. Et iterum: Profundæ nimis ſunt cogitationes tuæ. Quare & מחשבה
Pſalm. 91. Maheſcaua: id eſt, cogitatio: hæc ipſa legitur: Cogitabilis ſcilicet punctus, qui
initium uoti defluxus in creationis opere typicè demonſtrat, hic & nominis
Tetragrammaton literam Iod (quæ ſacrum diadematis templum introcluſa
inhabitat) oſtendit, ac ſuper eodem puncto ſynceræ miſericordiæ machina in
infinitum protẽditur: enunciatur autem plurali ſenſu cogitationes: quia duo
& triginta ſapientiæ ſunt calles ſupremo diademati affixi, quos nemo niſi à
fonte hauriat prudentiæ, ſpectare diſcernereq; ualet: Hauriens autem non o-
riginis quidem aquæ immergitur, ſed foris aſtans Aquarij hydriæúe hauſto
Eccleſi. 7. potatur liquore: iuxta quod infert Salomo: Profundum profundum mi (id
eſt, quis) inueniet ipſum, &c. profundum profundum ſapientiam inſinuat &
coronam: quis uerò prudentiam. Eandem prætèrea quæuis dictio latentiam
deſignans innuit & refert, ut illud: Latent à me & non cognoſco: profertur e-
tiam hæc eadem יראה Girea: id eſt, formido: formidandum enim cuiq; eſt qui
in hyperbolicum hunc fontem conuertitur, ne latiùs euagetur quàm cogi-
tandi ius permittat, ſicut de Moſe legitur, quem in aſpectu Dei Elohim ingẽs
Prouerb. 9. concuſsit terror, ſcriptum enim eſt: Initium ſapientiæ eſt timor Dei Tetra-
Prouerb. 11. grammaton: & rurſus: Finis manſuetudinis eſt timor Dei: necnon illud: Ti-
Prouerb. 15. mor Dei eſt ipſa ſapientia. Scias autem timorem in duos proſcindi, in interio-
rem unum, exteriorem alterum: interiori quidem horribilem onuſtumq; Al-
tiſsimi expaueſcimus aſpectum: exteriori uerò ſupplicium formidamus pœ-
næ: is ſublimior amore, ille poſterior eſt: is peragenda Legis mandata ſponte
amplectitur, ille proflictus horrore euitanda relinquit: tuum igitur eſt gemi-
na hæc timoris genera opportunè diſcernere.

Geneſ. 2. Eandem quoq; menſuram profert Lex cognomine עדן Eden: id eſt, uolu-
ptas: fons enim hic fundata eſt & origo, per quam à ſuperno diademate ma-
nant ac defluunt uniuerſa, cui innititur: & fluuius exit de Eden ad irrigandum
Eſaiæ 64. hortum: fluuius quidem, ut antè deprompſimus, prudentiam deſignat, ſapi-
entia Eden, hortus regnum, quem cęteris intercedentibus ſex irrigat pruden-
Geneſis 2. tia. Accedit ad hoc myſticum illud in capite En dorſi ubi inquiunt: Oculus
non uidit Elohim niſi tu. Adam igitur ubi erat? erat quidem in horto, nec exi-
ſtimes idem denunciare hortus & Eden: legitur enim & fluuius exit de Eden:
id eſt, de uoluptate, hæc illi. tu autem ſi te dignum conſtitueris, profunda hęc
abſtruſaq; eloquia oretenus audies.

אהיה

DEcimum ſanctarum dictionum nomẽ eſt Eheie, capitis adaptatum co-
ronæ, cuius intelligentiam nemo aſſequitur, niſi ipſum id miſericordiæ

machinæ

machinę dux eſt,quem ueluti centrum combinationes circumambiunt duo-
decim,cõbinationum inſtar circumambientium nomẽ Tetragrammaton,his
unà cũ centro tredecim miſericordię oracula reſpondẽt: nam(ut in pręhabitis
aperui) ad hanc euolantes machinã quamuis iudicio culpabiles profligatusq́;
debitores definiti fuerint,ineffabili,tamẽ huius miſericordię largitate omnem
propulſant noxã,protinus procellarũ auertunt turbinẽ,nec omnẽ nubilę for-
tunę impetũ accedere ſinũt, quare & Iſraëlitę quũ in Aegyptiaca preſſura re- *Exod. 3.*
demptionis pręmio æquè exornati nõ fuerint, nomẽ effulſit Eheie,quo Iſraë-
litarũ conuentũ petens, Moſe Eheie(inquit)me miſit ad uos: quoniam igitur
prophetica priſcorũ ſapientũ Synagoga ſublime delubrũ Eheie oraculũ Te- *Pſalm. 117.*
tragrammaton,regnũq́; Edonai cõnectere cognouit,quęcunq; pœnæ formi-
dinem,rigidasq́; ſyderũ minas in omni euẽtu excutere cõſueuit,in quod uer-
git illud: El Tetragrammaton & luceat nobis,&c. quoties enim uultus lumẽ
in ſacris codicibus conſcriptũ cernes, ſupernæ miſericordiæ promulgationẽ
intellige,ideò ſacerdotalis per Legẽ ſtatuta benedictio,eluceſcere (inquit) fa- *Num. 6.*
ciat Tetragrãmaton uultũ ſuum tibi & gratificetur tibi. Et illud quoq;:Multi *Pſalm. 4.*
dicũt:quis oſtendet nobis bonũ,eleua ſuper nos lumẽ uultus tui Tetragram-
matõ,&c.Idẽ etiam metrũ Eheie(ut ſuprà tetigimus)apex literæ Iod inſinuat.
Itidẽ monſtrat pronomẽ הוא Hu: id eſt, ille,eo q in ſupernis reſidens latibulis
nulli ſe corã offert. Adamuſsim aũt accipere,quo inceſſu hęc miſericordiæ di-
menſio cęteris ſe pandat oraculis, utq́; iudicij metrũ in Lege ſe trãsferat in gra
tiam,ore ori eruditionẽ tradi expoſtulat.Id inſuper coronæ delubrũ ob inſcru
tabilem eius celſitudinẽ legitur אין Ain: id eſt, nihil, iuxta illud:Leuabo ocu- *Pſalm. 120.*
los meos ad mõtes me ain ueniat auxilium meũ.Inde enim cuiuſq; languoris
medela,& mœſtorũ ſolatium gaudiumq́; erumpit in templũ Edonai, Nun ן
ſcilicet recto in nun נ obliquũ,ſiquidẽ nun rectũ miſericordiæ machinã, obli-
quum uerò regnum deſignat. Vocatum etiam reperitur metrum coronæ קדם
Kedem:id eſt,anterius ſiue oriens: id enim entium primum omnibus eſſendi
exordium miniſtrat,cui innititur illud:Et plantauit Tetragrammaton elohim *Geneſ. 2.*
hortum in Eden michedem: id eſt,de oriente,&c. plantatio enim eſt in horto,
hortus in uoluptate,quę deniq; ſimul de oriente erumpunt:quoties ergo Ke-
dem ſacræ promunt literæ,quid altum ibi latitare penſita,utpotè quum uetu-
ſta illa(turris ſcilicet Babylonis) diuiſionis propago ab oriente receſsiſſet, ac
ſibi nomen aliud condere pręſumpſiſſet, ut legitur: Et faciamus nobis nomẽ, *Geneſ. 11.*
&c.in multilingues nationes mortalium partitio emerſit, quarum tamen ad
id temporis uſq; eiuſdem terræzonæ habitatio uniformisq́; ſermo extiterat,
ut ſcribitur:Erat autem terra labij unius & ſermonum eorundẽ, quumq́; pro- *Geneſ. 11.*
ficiſcerentur de oriente, inuenerunt planiciem in terra Sinar,& habitauerunt
in ea,&c. Tu itaq; conſydera, & huius exemplo ubiq; prolationẽ Kedem exa-
mina, miranda quippe & abdita Legis myſtica comprehendes. Dici autem
conſueuit oraculum Eheie כתר:id eſt, corona. Nam ut regium caput circum-
dat diadema, ſic menſura hæc ſphiriſticum ordinem complectitur; cui haud
ſecus cœleſtium, quam deciduorum agmina inhiant & aſpirant.

Rurſus & eidem accommodari ſolet לבן Caput Laban:id eſt,albi:Albificat
enim hæc & candida reddit quæcunq; ſcelera delictaq́; Iſraël potiſsimùm ſi-
quidem (ut conſtat) in coloribus genus ipſa albedo eſt. Poſtremum uerò ea
quæ tetra infectio cernitur, quare ut caput candoris coronæ dimenſio ſtatui-
tur,ſic & extra caput offenditur locus,quem caligo ſumma inhabitat,in quod
uertitur illud: Qui inter ſanctum ſeparat & prophanum, inter lucem & tene-
bras.Eſt & alius Laban, ſcilicet Arameus, uerſipellis,& hominum inſidiator,
quos in atrum caliginis metrum aſsiduè ducere molitur, is ſanè Patriarcham
Iacob eiuſq́ue progeniem & ſtirpem(ut ſui eſt moris)radicitùs euellere ſtu-
duit: At poteſtas Altiſsimi cuius ſe ſedem ſtatuit Iacob unà cum uirgularum *Geneſ. 30.*
uirtute,

uirtute, in quibus cortice ablato candor enituit ipsum & suos eripuit, à cunctisque protexit periculis. Qui igitur typicum candoris caput nouerit, is & reconditum Lebana (id est, Lunæ) principium & finem auspicari poterit. Vetustus etenim serpens de Laban Aramei uirtute pendens, in Lunam (ob primi hominis delictum) sordem iniecit, siquidem is primus scilicet Adam urgente præputio, ligno uescebatur, dum bonum & malum extiterat: Quod si una duntaxat hora, huic moram exhibuisset, qua sibi portionem locumque de repetita præputium uendicasset, ipsum utique lignum boni non mali appellationem subijsset, quo ei ad uotum pabulari & indelebilem assequi uitam licuisset, iuxta mysterium ligni uitæ associati scilicet ligno scientiæ, dum bonum solum admittitur, ut legitur. Vide exhibui coram te ipsam uitam & bonum, mortem ipsumq; malum, &c. Mira itaque solida in seruandis Dei mandatis Israëlitarum est uirtus, siquidem ubi prior Adam horam expectare nequiuit, tribus annis moram contrahit Israël, scriptum nanque est: Tribus annis sint uobis præputiati, &c. trifarij nanque preputij parietes sunt, & in quarto anno omnis eius fructus sanctus sit in laudes Deo Tetragrammaton, &c. Quartus enim paries (ut superius exaraui) tenuis extat: anno autem quinto comedetis fructum eius quatenus uobis eius frugum fiat additio, &c. Quod sic fructum in re quinta manducasset & Adam, haud unquam tantæ pœnæ supplicium illatum fuisset sæculo. Quotiescunque igitur in Lege dictionem Laban, aut inde quippiam dependens audis, mentis aciem dirige, intentoq; examine perpende, an candidum insontemq; Laban, aut flagitiosum nequamq; Arameum literæ personet intellectus. Memento autem non solùm diadema, sed tria pariter oracula eminentiora à sanctissimo Dei nomine cōplexa, humanam in hoc sæculo intelligentiam aufugere, in futurum uerò nobis eorum locuplex admittitur cognitio. Decem has itaque recollige claues, quibus multiformia abstrusaque cellaria, & arcana thesaurorum penetralia, quorum paucis nimirum admittitur aditus, introire ualebis. Singula igitur decem præsentis Voluminis capita reuolue, exorditamq; sacris cognominibus Legem contexe, sacra quoque diuinis nominibus adde cognomina, sanctaq; nomina circunquaque nomini confere Tetragrammaton nec leui cognomina intuitu cursimue pertranseas, quin singula cui ē sacris nominibus ac sphiristico accommodentur & congruant cœnobio discernas, quod si fidens ardenter peregeris, sublimium Legis penetralium consors euades, ineffabilium Dei arcanorum particeps efficieris, eorumq; ascriberis numero, quibus diuina spondent eloquia: Roborabo ipsum, quoniam cognouit nomen meum. Huic igitur tanquam referandæ arcis uestibulo epithomati lætus insiste, ut quæ deinceps Altissimi nutu enodare conabor, promptiùs intuearis. Nos itaq; condignos imperscrutabilis altaq; clementia constituat, ut pertinaces expetitæ doctrinæ cultores, & ipsius Legis amore probati executores persistere ualeamus, & in nobis demum quod scriptum est, effulgeat:

Filij tui edocti Deo, & multa filiorum tuorum pax erit. Amen.

Deut. 30. *Leuit. 19.* *Psal. 90.* *Esaia 54.*

DE COELESTI AGRICVLTVra Voluminis Quarti Finis.

BONO-

BONONIENSIS THEOLOGORVM ACADEMIA, DOCTISSIMO SERENISSIMI ROMAnorum regis ab Arcanis Domino, Paulo Ricio, Doctores uniuersitatis Theologicæ Bononiens.

S. P. D.

DE COELESTI AGRICVLTVRA oblatos nobis libros, temporis inopia magis percurrimus, quàm eos (vt erat in votis) diligentiùs legerimus. Sic tamen eius libri lectione oblectati sumus, vt non mediocriter pium eius dogma, & sanum, nulla censura dignum, laudauerimus. Vidimus in eo ingeniū perspicax, & syncerū animum tutandi, seruandi, & augēdi, quæ ad Christianā attinent Legem & doctrinā, sic diuina veneraris & extollis, vt naturæ & philosophiæ iura nō abhorreas vel nihili facias. Quinimmò ad inuisibilia Dei per ea, quæ facta cōspiciuntur ascendis, quasi præuio quodā gradu attingis, degustas & aperis, ac multiplici linguarum scientia, Iudæorū errores, ac insanientes hæreticos proprijs eorū telis, veluti Goliæ gladio deprimis, confodis & ad nihilum redigis: Quocirca quū apud Serenissimum Romanorum Regem Ferdinandum nunquā satis laudatū, à secretis resideas, & languētis corporis & animæ primarius medicus fueris, decet te vt sicut princeps tuus prauas hæreses gladio & igne succidit, sic tu nō ei dissimilis consilio, scriptis, & libro de COELESTI AGRICVLTVRA similiter demoliaris, & eradices. Aede igitur in Lucem, quem adplurium vtilitatem conscripsisti de COELESTI AGRICVLTVRA codicem, à pluribus vniuersitatibus approbatum, vt pluribus prosit, qui pro salute multorum conscriptus est. Vale, Datum Bononiæ 12. Augusti, M. D. XL.

Ego frater Seraphinus Bononiēs. ordinis Minorū decanus uniuersitatis cōfirmo.
Ego frater Alexander Bononiensis ordinis Heremitarum, ut suprà.
Ego frater Vincentius Placens. Regens Bononiensis, ac inquisitor Papiensis, confirmo, & approbo ut suprà.
Ego frater Iacobus Ortonensis uisitator generalis congregationis Cœlestinorum, & regens Bononiensis, approbo ut suprà.
Ego frater Thadeus Bononiensis ordinis seruorum, confirmo ut suprà.

PATAVINA THEOLOGORVM ACADEMIA MAGNIfico & sacræ Theologiæ professori doctissimo, ac serenissimi Romanorum Regis consiliario, dignissimo & excellentissimo Domino Paulo Ricio: Doctores & Magistri infrascripti Patauinæ Theolog. uniuersitatis,

S. P. D.

CVm ea, quæ iustè & honestè petuntur, minimè denegare possimus, & præcipuè, cùm Dei honorem, & diuini cultus augmentū, fidei Christianæ defensionem, hæresum destructionem cōcernunt, & propterea cum pro parte amplitudinis vestræ requisiti fuerimus, vt librū de COELESTI AGRICVLTVRA ab Excellentia vestra æditum videre, legere, cōsyderare, & vtrum catholicè & Christianè cōpositum, & per Excellentiā vestram factum fuerit, quem vidimus, legimus, diligēter consyderauimus & inuenimus, prout per præsentes attestamur, & fidem indubiam facimus, quòd inquantum ad Christianā religionem & ad sanctam catholicam doctrinam attinet, librum ipsum cùm sit catholicè & fideliter, ac Christianè diuino afflante numine, & gratia sancti Spiritus illustrante per Excellentiam vestram cōpositum & æditū, laudamus, & quantū in nobis est, adprobamus ingenij & doctrinæ præstantiam, necnon & præcipuū Christianæ religionis, & in Catholicam fidem zelum suum summopere collaudantes, vestram in visceribus Christi hortantes, imò rogantes Excellentiam vt librū ipsum ad Dei laudem, hæresum destructionem, catholicæ fidei augmētum, & animarum salutem, & ad suum perpetuum nomen, & æternam gloriā, quàm citiùs in Lucem dare, & imprimi facere velit & debeat. In quorum fidem, &c. Datum Paduæ in spiritali Palatio, die Mercurij 18. Mensis Augusti, M. D. XL.

Et Ego Iacobus fora. I. ut Doctor episcopus Argolicensis,& in ecclesia Paduana suffraganeus & uicarius generalis,manu propria subscripsi.

Ego frater Ysidorus Leopardus Patauus, magister & uice decanus approbo ut suprà.

Per me fratrē Dominicū de doctis sacræ Theolog. professorē, approbata est doctrina istius uiri,& scripta eius maximè ex lectura sui tertij libri,quem ego legi.

Ego frater Iulius Soncinus Patauus magister,approbo ut suprà.

Ego frater Ioannes Baptista Patauus magister,approbo ut suprà.

Ego frater Antonius Cauazza Patauus magister,approbo ut suprà.

Ego frater Nicolaus de Martina,magister,ordinis Priorum approbo quæ suprà.

FERRARIENSIS THEOLOGORVM ACADEMIA, EXCELLENTISS. DOMINO PAVLO RICIO S.

Non sine animi uoluptate quatuor uolumina, de COELESTI AGRICVLTVRA, *à dominatione tua ædita, perlegi, ex quibus unicam tui ingenij prudentiam satis noui: Sum admiratus tam enim grauiter & ornatè diuorum eloquiorum ueritatem, sic ea concinandi modum, sermone non obscuro patefecisti, ut ueritatem ipsam diuinamq; sapientiam te loqui rectissimè censerem: Noui quidem tuum mentis acumen, ac Dei spiritum in te loquentem compertum esse non dubito: Laudo uires facundiæ, ac uenustatem dicendi: Laudo tui animi magnitudinem: quoniam expertus sum Dei splendorem in te fulgentem singularemq; uirtutem: Sed magis te Christi fidelem, Christianæq; ueritatis zelatorem fore maximopere noui, Voluminibus præcipuè lectis, & quanta sit tibi aduersus hæreticos iucundissima disputatio. Quamobrē te Magnific. ac Excellentiss. Domine rogo, obsecro, & obtestor, quamcitiùs poteris hoc diuinum Opus in lucem apparere facias ob fidelium utilitatē, ut per hæc Volumina (explosa, ac penitùs eradicata omni hæretica prauitate) fidelis populus Deo Ecclesiæq; Catholicæ perenniter adhæreat. Fœlix diu uale, meiq; admodum serui tui memor esto.*

EX GYMNASIO DIVI PAVLI FRATER IOANNES MARIA Veratus Ferrariens. Carmelita, Theologor. Vniuersitatis Ferrariens. Decanus.

Ego frater Augustinus Righis. de Ferraria ordinis Minorum Con. Almæ uniuersi. Theologorum Ferrariens. professor indignus, per has præsentes fateor uidisse, & omni diligētia legisse multas principaliores partes contentas in Volumine, ut suprà, in quo nullam (Dei omnipotentis gratia) suspicionem falsæ doctrinæ inueni, nec cognoui, sed uerum & Deum testor, omnia laudo, quæ in eo continentur, & approbo: Teneoq; hanc doctrinam in Ecclesia Christi redemptoris nostri fore utilissimam, propter magnitudinem & sublimitatem tantæ, ut ita dicam, utriusq; Testamenti mirabilis doctrinæ, & hoc propria manu.

Idem qui suprà frater Augustinus, &c.

Opera & tractatus, quos uir iste magnificus Dominus, D. Paulus Ricius compilauit, & tanto labore manu propria scripsit, maximo pollent tum ingenio, tum sanctissimæ fidei ac Catholicæ & orthodoxæ Ecclesiæ ueritatem sonant: Idcirco cùm eos uiderem atq; perlegerem, non possum omnia & singula non approbare & laudare, quinimò ad sydera usq; attollere, rogare & exorare talem ac tantum uirum, ut in lucem ad fidei & Christianorum utilitatem prodeat, &c. Ferrariæ in ædibus Seruorum 14. Augusti, M. D. XL.

Ego frater Hieronymus de Bononia Doctor Theologus, licet inter omnes minimus, manu propria.

PAPIENSIS THEOLOGORVM ACADEMIA, PAVLO RICIO Serenissimi Romanorum Regis Ferdinandi Archiatro, frater Iulius Galacius, & frater Archangelus Lafranchoxius, Theologicæ sapientiæ Magistri, & publicam cathedram in alma Academia Papiæ tenentes: S. in D.

Oblata sunt nobis nonnulla tuæ dignitatis de COELESTI AGRICVLTVRA *Volumina, quæ repetita, & sedula lectione, cùm non parum oblectamenti euoluimus, quibus fabrè, & spiritali eruditione, ac zelo, permulta cœlestia, arcana, sacrarumq; literarum, & fidei abscondita pandis, & astruis sacramenta, atq; impia oberrantium dogmata retundis, & uana ac ementita destruis fundamenta: Quum igitur nemo (iuxta Veritatis monita) lucernam, cùm accendit, sub modio recondat, sed super candelabrū ponat, ut omnibus qui in domo sunt, luceat: Idcirco, & nos tuam dignationem hortamur, obsecramusq; ut eiuscemodi tua de* COELESTI AGRICVLTVRA, *spiritali dulcedine, & sapientia plena Volumina diutiùs latitare, & in abscondito iacere nō sinas, sed ad multorum piorum fidelium institutionem, & profectum in lucem proferas, quò latiùs refulgeant, & arcanæ ueritatis cupidos clariùs illustrent, oberrantesq; in rectum fidei & pietatis tramitem reducant: Qui enim edocet, multosq; erudit ad iustitiam, futurus est (ut Danielis pollicentur oracula) uti splendor firmamenti, & præfulgida sydera cœli in perpetuas æternitates. Vale ex Ticinen. Academia 7. Calen. Augusti, M. D. XL.*

Frater Iulius, qui suprà manu propria.

Frater Archangelus, qui suprà manu propria.

Frater Augustinus de quadragesi. manu propria.

PAVLI

PAVLI RICII,
DE COMMVNI RATIONE SACRAMENTORVM SEDVLA LEctione dignus ſermo.

DICTVRVS de ſacramenti myſterio à nominis ratione individuæ Trinitatis nutu ſumam exordium. Sacramentum, & ſingula huius analogiæ uocabula, rei copiam operisúe complementum enunciant. Quæ ſi à nomine rei ſubſtantiam ſignificante originem ducunt, tunc inhærentis abundantiam deſignant, ut ſucculentum, uinolentum, luculentum, & id genus. A' uerbo autem ſi deriuantur, operis tũc efficaciam & complementum oſtendunt, ut iuramentũ, teſtamentum, & documentum: Quo quidẽ in genere appellatio ſacramenti collocanda uidetur: quippe opus deſignans, quod ſacrum reddit ſuſcipientem: quemadmodum auditorem, doctum efficit documentũ, teſtatum teſtamentum, & iuratum iuramentum. Vnde ſuperna, atq; diuinæ mẽtis arcana (quæ ſuapte natura ſacra
ſunt, ſacrorumq; omnium cauſa ratioq; exiſtunt) ideo præcellentiùs ſacramen *Sapien. 10.*
ta nuncupari legimus. Neſcierunt (inquit Sapiens) ſacramentum Dei, ubi de
diuinitate, paſsione, & incarnatione uerbi ſermo eſt: & illud Apoſtoli: Vt no- *Epheſ. 1.*
tum nobis faceret ſacramentum uoluntatis ſuæ, & tali quidem ſub conceptu in pluribus (ſi aduertis) ſacramenti uocabulum diuina pronunciant eloquia. Nonnunquã ad humana quoq; ſecreta nomen ſacramenti tranſumitur, ut illud Tobię: Etenim ſacramentum regis abſcondere bonum eſt. Quandoq; & ipſum iuramentũ (eò quòd ſacræ rei atteſtatione conſtat, remq; imperſpectam & abſconditam indicat) ſacramentum uocitari libuit: unde militum iuramenta, militiæ ſacramenta dici conſueuêre: Verùm de primo ſacramentum nuncupandi modo nobis hîc ſermo eſt. Ratio itaq; ſeu deſcriptio ſacramenti, à ſacra Theologorum ſchola multifariam cùm ſit expreſſa, omnia tamen illorum dicta breui hoc themate explicari nouimus. Sacramentũ eſt inuiſibilis gratię uiſibilis forma, ipſius gerens imaginẽ, & cauſa exiſtens. Cuius quidem thematis ſi ſingulatim rationem ſcire deſideras, hæc ipſa non aliunde quàm à notione finis (quo cuncta naturæ, artisq; adinuenta conſiſtunt) requirenda: unde ſummus ille ſacramentorum author, & legum conditor Deus docuit ſe nullũ
alium ex ſacramentorum opere finem intendere, niſi quo idoneum, ſalutisq; *Ioan. 3.*
æternæ participem redderet ſuſcipientem: Niſi (inquit) renatus quis fuerit ex
aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Et: Niſi manduca- *Ioan. 6.*
ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam
in uobis. Et: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Eodem *Lucæ 13.*
utiq; pacto de reliquis iudicandum ſacramentis. Quum ergo intentio finisq; ſacramenti ſit æternæ ſalutis participem reddere ſuſcipientem: participem facit uero, ſi rei participandæ conformem reddat: reddit conformem, dum animum per æternæ ueritatis conceptum, & corpus per operis concinnitatẽ adaptat: utrumq; igitur ſacramenti cõditio præſtet neceſſe erit: conceptũ namq; æternæ ueritatis, fidemq; ingerit & exercet per collationem uiſibilis ſigni ad ipſum inuiſibile gratiæ lumen: Cuius intuitu in prædicta ſacramenti ratione ponitur inuiſibilis gratiæ uiſibilis forma. Corporei uerò operis concinnitas ex ſigni ad ſignatum ſymbolo, & ſimilitudine reſultat, qua de cauſa in pręfato themate ſubiungitur, ipſius imaginẽ (id eſt, proportionis ſimilitudinem) gerens. Quæ ambo (æternę ſcilicet ueritatis cogitatio, & corporei operis cõcinnitas) adhibita quum fuerint, mox ſacramenti effectus, finisq; ſequitur, uidelicet ſupernæ gratiæ & regni cœlorũ participatio, cuius intuitu ſubnectitur di-

cendo: & causa existens, non quidem efficiens gratiam, sed præparans & disponens recipientẽ, per similitudinem & analogiam signi ad signatũ. Et propterea scribit ad Bonifacium Augustinus: Si sacramenta (inquiens) non haberent similitudinem rerum quarum sunt sacramẽta, propriè non dicerentur sacramenta, quòd ubi deest similitudo, ibi uis nulla dari potest sacrandi & rei sacræ participem reddendi suscipientem. Quippe ut contraria & pugnantia mutuo se excludunt, sic conformia & cognata sese amplectuntur & conflant in unum. Sola enim similitudine (ut septimo de Trinitate Augustinus docuit) ad Deum acceditur, & dissimilitudine receditur ab eo: Omne siquidem animal (inquit Sapiens) diligit sibi simile, & omnis caro ad simile sibi coniungitur. Vnde & hi qui arcana rerum, humana scrutãtur indagine, spiritalia dona per concinnam habitudinem & cogitationem quandam mortalibus dari autumant, prout ipse Peripateticorum princeps 8. Polit. testatur: Laudans probansq; in sacris celebrationibus melodiarum concentum, quo auditorũ supplex fiat animus, quas quidem melodias, quemadmodũ aliarum ceremoniarum ritum, nonnulli nostra tempestate hallucinantes, tanquam illecebrosam pompam, & uanam superstitionem subsannant, nõ attendentes sancti Elisæi mysteriũ, qui, cùm caneret Psaltes, super cœlesti Dei spiritu est arreptus: Hinc & Proclus grauis fidusq; Platonici dogmatis interpres, cùm de sacrificiorum disserit efficacia: ueteres (inquit) diuinas uirtutes in locum inferiorẽ ob quandam similitudinem deduxerunt: Nempe similitudo ipsa sufficiens causa est ad res singulas inuicem uinciendi. Sic & Iamblichus studiosissimus, sapiensq; occultorum indagator de priscorum Aegyptiorum symbolis loquẽs, ita scribit: Cùm ergo perspiciãt, superiora omnia inferiorum similitudine delectari, atq; insuper optent à superioribus bonitate repleri, quatenus pro uiribus imitentur, meritò & ipsi conuenientem superis modum agendi pro uiribus offerũt, quando occulta mysteria symbolis inferũt manifestis. Hæc pleraq; similia, orthodoxæ pietati cohærentia lectu & attentione digna, Iamblichus ipse recenset. Hanc insuper sacrandæ mentis & corporis conformitatẽ similitudinemq; prisci allegorizantes Christianæ pietatis cultores (qui uulgò dicuntur Cabalei) præcipuam quorundam canalium coaptationem uocant, sacra imitantes eloquia, quæ supernã Dei sapientiam, uiuentium aquarum fonti frequentiùs adsimilant. Proinde cùm hęc ipsa sapientia latentibus quibusdam quasi canalium riuulis, per uniuersum stillet orbem: humana autem natura, quia imbecillis est, & uersatili gladio arcetur à supercœlestium aquarũ scaturigine, operæprecium est (si sapis mysterium) ut omnes corporis & animę uires (ne terrenorum distrahantur illecebris) in unũ, & sursum se colligant. Quæ (cohærentibus iam inuicẽ quasi canalium orificijs) sensu, imaginatione (seu phantasia) & mente, æternæ ueritatis & supernæ sapientiæ meatibus ad amussim respondeant. Alioquin mens ipsa mortalium, non nectareo illo, & supercœlesti imbuetur humore, sed amarulentas cõtradictionis exuget aquas, auramúe hauriet inanem. Quantum enim uisibilium inuisibiliumq; rerum conformitas & similitudo latentis energiæ contineat, non modò diuina atq; humana testatur auctoritas, sed & multiplex sensu deprehensum experimentũ idipsum demõstrat. Si enim singula rerum generabilium attentè consideres, inuenies unamquamq; illarum formam, ad hoc ut actu unum constituat, præuiam quandam suscipientis dispositionem deposcere, species (puta) & forma equi, non ex asini uel porci, sed equi tantùm semine gignitur. Quemadmodum nec glandis plantatio citrum parit, neq; ex lactucæ semine urtica oritur, & non modò corruptibilem, sed immortalem quoq; naturã & substantiã per analogiã & symbolum eius cum mortali corpore, unum numero constituere cernimus. Intellectiua siquidem substantia & forma certum organici corporis temperamentum requirit, quo anima ipsa in meditullio, & in rerum omniũ orizõte, nectat

ultima

ultima primis. Et non solùm hæc intellectiua substantia, quæ informat & unū indiuiduū numero constituit, sed intellectualis natura; quæ duntaxat asisistit, & afflat mortalium mentem (uti angelus lucis & dæmon) certam habitudinē & cognationem exigit in recipiente: sordidus namq; spiritus & dæmon, sordidorum tantùm animis illabitur, quales sunt maleficarū & lamiarum, aliorumq; stolidorum hominum colluuies, in quibus magis preualet phantastica seu imaginaria facultas, quæ dæmonis imperio promptiùs obsequitur, quàm uirtus intellectiua. At sacer & mūdus angelici ordinis spiritus, solum purgatis animis, & sanctorum mentibus se offert, illos afflat, illisq; inhæret. Veruntamen licet compertum habeamus, singula rerum, quæ adsociari, & in unum conflari debent, certam analogiā & conformitatem deposcere. Nihilominus quale symbolum, qualemúe analogiam inter singula cohærentium, ordo rerum requirat, imperuestigabile & incomprehensibile est humana mēte. Quæ enim sit tam pertinax magnetis habitudo ad ferrum, qua illius contagium usqueadeo affectet, ut quocumq; magnes ipse feratur, eo mox (non obstante interstitio) pertrahat & circumferat ferrum: Aut quæ Heliotropij cognatio ad Solem, selinotropij ad Lunā, ut tam anxie illud Solis hoc Lunæ gyrū æmuletur: Et quæ nam galli cum Sole cōuenientia, ut ad illius ortum accessumq; ad orizontem tantopere iubilet, & cantu alarumq; plausu exultet, nulla sanè tam exacta prudentia, tam uehemens animi perspicacia, quæ ex amusim hæc scire, & uoce uel calamo explicare nouerit. Quod si harum rerum, quæ imbecillioris naturæ opere constant, & sensibus subiacent, analogiæ, præcipueq; rationes, humana mente comprehendi, & penetrari nequeunt, quónam modo sublimia & abscondita sacramentorū symbola, & rationes, uix angelicis mentibus cognita, tu imbecillis, & lutulenta mortalis creatura, fallaci, & nutanti cogitatione scrutari, censere, & decernere non erubescas. Dic obsecro si nosti, & sacro fidem prestas eloquio, quæ nam tanta uis & energia fuerit in positione, & situ manuum Mosis, bellum gerentis contra Emalek, ut cùm leuaret ma- *Exodi 17.*
nus, uinceret Israel: & cùm paululùm remisisset, superaret Emalek. Et quę tanta septenarij uirtus, qua (ad hoc ut sua sponte corruerent muri Hiericho) iusserat diuina auctoritas septem adhibere sacerdotes, septem buccinas, septē dies, septem circuitus urbis Hiericho? Aut quæ externi corporis gestus efficacia *3.Reg.17.*
& uis, qua oportebat ut Elias suscitando Sareptanæ mulieris filiū sese expanderet, & ter mensuraret super puerū, & ad impetrādas pluuias pronus in uertice Carmelis faciem inter genua poneret? Qua & Eliseus mortuū Sunamitis filium uitæ restituere uolens, super puerum incumberet, os ori, oculum oculo, & manibus manus superponens, qua idem Eliseus iusserat regi Israel, ut arcum afferret, & sagittas, quem cùm attulisset, dixit ad regem: Pone manum *4.Regum 13.*
tuam super arcum, & cùm posuisset, superposuit Eliseus manus suas manibus regis, & ait: Aperi fenestram orientalem, & cùm aperuisset, dixit Eliseus: Iace sagittam, & iecit, & ait Eliseus: Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis cōtra Syriam in Aphec donec consumes eum, & ait: Tolle sagittas, qui cùm tulisset, dixit: percute iaculo terram, & cùm percussisset tribus uicibus, & stetisset, iratus est uir Dei contra ipsum, & ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, siue septies, percussisses Syriam usq; ad cōsumationem: Nunc autem tribus uicibus percuties eum. Quis deniq; tanta sapientia & tam solerti ingenio uir, qui scrutatus sit, & causam retulerit, qua, ipse orbis Restaurator, q dixit & facta sunt, Christus Dominus sputum lutumq;, & linimētum ministrat pro restituendo lumine cæco. Si igitur horum operum quæ mundana hominū commoda respectant, præcipuè ac proximè causæ & analogiæ incognitæ, & imperuestigabiles sunt humana solertia. Quis adeò inconsideratus, & temerariæ præsumptionis homo, qui diuinorum sacramētorum penetralia, quæ ipse Reparator & Conditor orbis, nō ad aliquem mortalis uitæ usum, sed ad sempiternā, quā

oculus non uidit,neq; in cor hominis ascendit,salutē constituit,obscura mente,titubantisq; rationis argutijs adire,& comprehendere(nedum contemptui habere,atq; reijcere) ausit: quandoquidem complures Ethnicorum sapientes,qui sub mundi seruiebant elementis,quando de sacris cōsiderant,omnem rationis usum,& argumentandi Legem postponendam statuūt, sed fide tantùm,& mentis firmitudine inhærendum autumant,Iamblicho de Aegyptiorum mysterijs teste,qui ueterum de uirtute sacramentorum traditionem commemorando:obseruantia,inquit,decens preceptorum,operumq; diuinorum (quæ omnem excedunt intelligentiam) atq; symbolorum sacramentorumq; potestas,solis nota numinibus, præstat nobis Deificam unionem. Idem author cùm paulò pòst de potentia numinis in sacris enarrat, ait: In religione non potest fieri opus ullum alicuius mirabilis efficaciæ, nisi adsit illic superorum aliquis spectator operis,& impletor. Natura quidem humana nec rationem orationemúe de dijs suscipere potest sine dijs, nedum diuina opera facere ualeat sine illis. Est enim imbecillis & hebes usqueadeò, ut nullum nullitatis suę remedium habeat,nisi quandam diuini luminis portionem desuper accedentem,sine qua nihil à nobis fit diuinum. Hæc Iamblichus. Pudeat ergo humanæ mentis imbecillitatem,& sese constringat uana ac temeraria mortalium præsumptio,quę dum rerum caducarum,& eorum quæ sensus palpitat, analogias,præcipuasq; rationes rimari & cōprehendere nequeat, hæc sublimia æternæ ueritatis sacramenta, quæ omnem superant intelligentiam fragilis & nutantis rationis discursione inquirere, iudicare, & decernere non formidet. Et quamuis fateri necesse sit, operæprecium esse illi qui semitam desiderat æternæ salutis,eamq; perdiscere optat, ut primo condecentibus coniecturis & argumentis,de indubitata diuinitate & sapientia magistri securior & certior fiat, quemadmodum de pluribus Prophetarum & Christi saluatoris auditoribus atq; discipulis,argumenta & signa petentibus legimus.Attamen cum præceptoris diuinitas & sapientia, omni dubio semoto, cognita iam & comperta fuerit,quippe curiositas,imò execranda audacia reputabitur in aliquod illius authoris dictum præceptum uel monitum inquirere, quòd si eosdem sanctos Christi & Prophetarum asseclas quandoq; dubitasse,& rationes quæsisse legimus,hoc nō ex eo quod de ueritate, & diuina Mediatoris sapientia,ulla in parte hæsitarint,factum putes: Sed quod modum quærebant intelligendi,& operandi arcana,necnon & cōtradicentium obiecta tollendi, propriam potiùs ignorantiam & hebetudinem accusantes, quàm quod aliquo modo fallaciam,inscitiam,uel impotentiā suspicarentur magistri. Si enim impudens & uæsanus censetur ægrotus, qui cùm languidi corporis sui curam commiserit medico,quem ipse antea summa prudentia, experientia & probitate uirum planè cognouerit,nullum tamen uelit medicamentorum admittere,nisi priùs sibi de singulis causæ & rationes reddantur à medico, cur hoc & non illud administret pharmacum, cur tale mensura uel pondere, cur hac & non alia hora,quamobrem istam nō illam tangere uenam iubeat,& id genus, quanto impudentius,atq; damnosius rudis & cæcutiens, sæuissimisq; animi languoribus circumseptus homuncio sciscitatur causas & rationes, quærit de sacratissimis & saluberrimis sacramētorum antidotis, quæ nobis tradidit ille, qui solus languores nostros tulit,in quo omnem fidem, securamq; sanationis spem collocamus: Cuius inscrutabilia (ut Apostolus exclamitat) sunt consilia,& imperuestigabiles sensus,& uiæ eius, Christus seruator, ac uniuersorum reparator & conditor Deus,qui est sanctus & benedictus in sæcula.

PAV-

PAVLI RICII,
DE ARCANA DEI PROVIDENTIA
COMMENTARIOLVM IN PSAL-
mum; Beatus vir.

HOMINVM genus ad ueritatem,æternamq; beatitudinem nascitur,quam quidem in hac lubrica, & fluxa terrenorum compagine minimè adipisci ualet, sed eam in sublimi & archetypa rerũ machina,atq; in ipso omnium bonorũ summo assequimur. Vana siquidem & puerorum crepundijs simillima sunt cuncta, quæ sensu hîc cernimus: Et dum eorum tantopere oblectamur illecebris, quippe non rebus ipsis (ut nobis præsumitur) sed inani, & nugatorio quodam simulachro fruimur, paruulorum instar quos nil graue,nil serium,nihil deniq; eorum, quibus fungimur in uita oblectat,sed bullulæ,crepitacula, architæq; tabella, ac ludus ad umbrosam parietis imaginẽ: Et qui istiusmodi sensuum incumbit delicijs,solisq; terrenis pascitur umbraculis,paruulus sanè & cæcutiens est oppido mente,corpore quidem effigiem gerens humanã, animo uerò expressam pecudis referendo imaginem,quemadmodum diuina & illa Dauidica conclamant oracula: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et illud: *Psalm.31.* Homo qui in honore non cõmoratur,assimilatus est iumẽtis. Insipiens quippe est,stolidumq; pecus, qui dum ludicra, & mox prætereuntia hæc corporis *Psalm.48.* oblectamenta,ad immensam cœlestiũ, spiritualiumq; rerum celsitudinem, & ineffabilem supernæ uitæ dulcedinem contulerit, quin protinùs hæc ipsa sordida quidem, ac lætifera caduci orbis blandimenta floccipendat, & calcato, quantum misera naturæ conditio permiserit, propulsatoq; omni prauæ cupiditatis irritamẽto,ad cœlestia & empyrei globi lumina uertat tollatq; intuitũ: Ipsumq; sublime bonum pulchrum, oblectabileq; in summa erecta mẽtis acie attingat,amet,possideat,fruatur deniq; per immensa sæcula. Quùm igitur tota Psalmographi intentio, eiusq; conatus ad unicũ hunc cõuertatur scopum, quo ad beatitudinis fastigiũ prouehat & perducat genus hominum:hoc ideo in ipso Psalmorũ exordio(ueluti sagittarius signũ)præfixit, & librum, sua statim fronte,beatitudinis notione aperuit,quã cæteri sequentes Psalmi, quẽadmodum & uniuersa Prophetarũ eloquia, tanquã ultimum profectũ finemq; mortalium respectant. Nos igitur hunc primum in Psalmorum ordine (quo attẽti reddimur,dociles atq; beneuoli) imprimis patefacere & enodare conabimur,eiusq; sicut & aliorum qui deinceps sunt Psalmorũ literalem duntaxat intellectum,& iuxta uerborum sonũ pollicemur: Non quidem ut solent plerìq; tum Catholici tum exorbitantes Iudaicæ synagogæ interpretes, qui uerborum sonum,ad sua potiùs pręconcepta,quã conceptus ad uerborũ sensum aptare,trahereq; nituntur: hi quidẽ ex peruicaci & hostili Christianę ueritatis contẽptu,illi uerò ex immoderato Euãgelicæ pietatis affectu.Non enim mendica,aut quoquo modo uiolenta eget suasione ueritas orthodoxa, quæ locupletissimè aliunde, & uarijs quidem, non minùs naturæ,sensibiliumq; rerum experimentis,quàm euidentissimis sacri eloquij documẽtis cõuincitur. Quæ omnia sedulò inspicienti in promptu quidem sunt, & Christi sunt omnia plena: Quapropter non extorquenda,sed literali intellectu (à quo solum trahere licet argumẽtum)accipienda sunt Prophetarum charismata. Quibus sic prælibatis,mox ad primum Psalmorum,superum nutu,conuertimur.

Quoniam uerò Psalmographus hunc primũ in Psalmorum ordine,uti pręludium, exordiumq; sequentiũ esse uoluit, idcirco omnia quę æternã huiusq; sæculi conferunt salutem,& ea quæ utriusq; sæculi miseriam pariunt,pręfiguratim,& breui quodã argumento depinxit,perinde ac si diceret: Beatus ille erit,qui mala refugit,& bona amplectitur: Ad quæ præsentis quoq; sæculi co-

mitatur proſperitas, quemadmodum ad eorũ contraria huius atq; æterni ſæculi miſeria ſequitur. Quorum omnium cauſa & ratio eſt, quòd ipſe omnium ſæculorum rex & conditor Deus, bonis præſto eſt, & malis delitefcit.

Tria igitur præſens hic Pſalmus proponit, primò, quę abijciẽda quæúe ſeruanda ſit beatificandi uiri conditio. Secundo, ſimilitudine explicat, quomodo per eadem, quibus æternam adipiſcimur beatitudinem, huius quoq; ſæculi ſucceſſus cõſequimur, eiſdemq; neglectis in omnẽ infœlicitatẽ miſeriamq; concidimus. Tertiò, ueram omnium prędictorũ rationem cauſamq; aſsignat. Primùm itaq; duo cõmemorat, quę omnino beatifica conditio depoſcit, ſcilicet mala refugere, quod iuxta naturæ ordinem obſeruandũ eſt prius: Et proſequi bona, quod eſt natura poſterius. Cur aũt ambulare cũ impijs, ſtare cum peccatoribus, ſedere cum irriſoribus prohibeat: Ratio eſt: quia malorũ culpæ cùm tria ſint genera (iuxta tres animæ potẽtias & operationes) quæ ad actum uirtutis requiruntur, uidelicet, uelle, ſcire, poſſe. Quorum primum inemendabile, & irremiſsibile atq; in Spiritu ſancto peccatum uocant, quod ex praua & impia uoluntate prodit: uoluntariè enim (ut ad Hebræos ſcribitur) peccantibus nobis, poſt acceptam noticiam ueritatis, iam nõ relinquitur pro peccatis hoſtia. Et illud Matth. 12. Omne peccatum & blaſphemia remittitur hominibus: qui autem dixerit uerbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc, neq; in futuro ſæculo. Secundum malorũ genus, ex defectu ipſius ſcire, ſeu ex affectata ignorantia oritur, quod mortale (emendabile tamen) peccatum appellant. Idq; Apoſtolus ad Epheſios 4. innuit: Obſcuratũ inquiens, habentes intellectum, alienati à uia Dei per ignorantiã. Et illud ad Roma 10. Teſtimonium (inquit) enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Tertium malorum genus, quod ex fragilitate & impotentia carnis gignitur, & ueniale peccatũ uocitant, de quo Apoſtolus: Nam uelle (inquit) adiacet mihi, perficere autem bonum, non inuenio: uideo enim aliã Legem in membris meis, repugnantẽ Legi mentis meæ: uelle enim uoluntatis rectitudinem oſtendit: Lex uerò mentis, intellectus ueritatem deſignat: Alia autem quæ ineſt membris Lex, carnis impotentiam enunciat. Duo autem hîc animaduerte: licet enim omniũ uenialium peccatorum potiſsimùm in culpa ſit ſenſuum illecebræ, quòd creatura (ut Apoſtolus loquitur) uanitati ſubiecta eſt non uolens, non tamen omne peccatum, ex carnis ſtimulo ortum, ueniale eſt, multoties ſiquidem id genus culpæ, liberæ uoluntatis & intellectus opere concomitante, peccatum producit mortale. Hoc inſuper tu qui ſapis attende, motiua ſeu executiua poteſtas in opere Theologico, quòd fide, ſpe, & charitate prouenit, primò fundaẽ in operatiuo ſeu practico intellectu, participando tamen cum potentia irraſcibili: In opere autem morali ſortitur fundamẽtum in iraſcibili, participando cum practico intellectu. Cauſa eſt quòd Theologica uirtus, cùm ſit infuſa deſurſum, ueniens à Patre luminum, priùs obuiat intellectui, & inde in iraſcibilem redundat: moralis autem uirtus ediuerſò à ſenſatis ducens originem, primò obuiat iraſcibili, quæ inde erigitur, & à practico illuſtratur intellectu, quod tu tecum reuolue. Tribus igitur his malorum peccatorumq; generibus, tria euitanda in Pſalmo reſpondent: Ambulare cum impijs, ſtare cum peccatoribus, ſedere cum irriſoribus. Cum impio enim quem occupat ipſa peſtifera, & omniũ malorum coagulum impietas, nulli nec ambulare quidem, nedum ſtare, & longè minùs ſedere fas eſt, eò quòd illicò inquinat, adq; perẽnem (omni ſalutis ſpe ablata) ducit interitum. Cum peccatore uerò, quem occupat ſecundum malorũ genus, ambulare, tametſi minimè ſit permittendum, id tamen prohiberi lubrica mortalium natura non patitur. Quandoquidem non eſt uir (ut Salomo loquitur) iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Et ſi dixerimus (inquit Iohannes) quia peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus. Septies enim cadit in die

Cap. 10. (margin)
Matth. 12. (margin)
Ephes. 4. (margin)

iustus: mox tamē post casum resurget. Quod minimè & nisi miraculo permittitur impio, quod si in pręcipitio & casu peccator morā traxerit, demū nec ipse resurget. Esset igitur ultra humanæ cōditionis limites nō ambulare in uia peccatorū, sed prohibenda fuit statio, quæ perfacilè & iuxta naturæ morē, & præuenienti (ut uocāt) gratia euitari potuit. Cum irrisoribus aūt ioculatoribusq́; quos tertiū malorū genus retorquet, aut ambulare, aut aliquādo stare, haudquaquam prohibendum, quinimò (ut defessæ interdum resipiscant animæ uires) omninò permittendū. Sedere uerò & derisorijs actibus plurimū ocij suppeditare, obicem præbet, & spem tollit æternę salutis.

Primū ergo malorū genus in ipso statim primordio abijciendū admonuit, dicendo: *Beatus vir qui non ambulauit in consilio impiorū.*] Consiliū attribuit impijs, quod impius, quē nōn modò sua, sed & aliena oblectant crimina, alios letifera suggestione & dulci ueneno inquinare atq; in lubricum trahere nititur.

Secundum malorum genus euitandum cōmemorat: *Et in via peccatorum non stetit*] Viam dicit peccatorum, quod caducum & inane hoc sæculum, uia patens est peccatorum, qua uniuersum mortalium genus transeat, est necesse: Ire igitur in uia peccatorum naturæ Lege impellimur: Stare autem uoluntatis imperio committitur.

Tertium malorum genus aufugiendum enunciat: *Et in cathedra* (uel sede) *derisorum non sedit.*] Nam ambulare, staréue cum derisoribus non tollit spem æternæ salutis: sedere autem & plurimum ocij scurrilibus & derisorijs actibus impendere, protinus à regno cœlorum excludit.

At quoniam non satis est ad beatitudinem consequendam mala refugere: sic enim & pecudes, & genus omne ferarū, quia nullius criminis rea sunt, participarent æternæ salutis: sed cùm hoc requiritur, ut id quo belluis pręstantius est genus hominum, scilicet mens ipsa humana, suum exerceat actū. Eius uerò actus in sola uolūtatis & intellectus operatione consistit, uoluntatis operatio est, uelle desiderareúe: intellectus uerò meditari, uolūtatis desiderium summū bonum efflagitat, & intellectus, summum intelligibile petit, quod nil aliud est quàm Dei uerbum, sapientia, seu æterna Dei Lex. Et summum bonum, quod uoluntas desiderat, id ipsum est, quod æterna Dei sapiētia, & Lex: Hos igitur humanæ mentis actus quibus secunda beatificandi uiri conditio consistit, docet Psalmista dicendo: *Sed in Lege Domini voluntas.*] Rectiùs desideriū eius: hoc est, uoluntatis actus circa Legem supernam, tanquā bonum pulchrumq́; in summo: *Et in Lege eius meditabitur.*] quod operatio est intellectus circa supernam Legem omnium intelligibilium primum. Vocat autem diuinam sapientiā Legem Dei, quod quemadmodū Lex hominib. tradita metrū quoddam est, & omniū mycrocosmi actuū moderamen, sic & diuina sapiētia ordo est, quo macrocosmi & uniuersi orbis motus actusq; diriguntur: Nec audire licet hìc, per Legē Dei, Legē mandatorū stylo conscriptā humano, quòd huic Legi adimplendæ nō satis sola mentis cogitatio, sed ipsa operis exhibitio deposcitur. Superna aūt Lex, purā sedulamq; mentis meditationē requirit, iuxta illud Psalmistæ: Viuā quia Lex tua meditatio mea. Et illud: Cōcupiui salutare tuum Domine, & Lex tua meditatio mea. Verùm qui æternā Dei Legē inhiat, eamq́; meditatur, is utiq; Legē mortalib. à Deo traditā pariter colet, meditabiturq́; tanquā æternæ Legis imaginē. His igitur satis expositū esse uidetur, quæ sit & abijcienda & prosequēda beatificandi uiri cōditio. Inde subiungit: *Et erit tanquam lignum.*] Quod aūt horum obseruātia huius quoq; sęculi cōmittetur prosperitas, quemadmodum & eorum contemptū miseria sequitur, ipsa hominis cum planta similitudo declarat. Homo namq; (ut Peripateticorum principi placuit) planta euersa dicitur, eò quòd radix eius cōplantatur in superis, quemadmodū arboris in terrenis. Plantæ igitur, tàm humanæ, quàm fructiferi ligni prosperitas non pendet aliunde, nisi quòd ad riuulos, &

aquarum

aquarum conferuntur fluenta: hæc quidem ad ſupercœleſtem & perpetuam uiuentium aquarum ſcaturiginem: illa uerò ad aquas humi labentes, quę terreno & deficienti fonte erūpunt, quò fit ut omnia ea quæ utriuſq; plantæ ſunt, proſperè eueniant, homini quidem ſingula trium bonorū genera: Animi ſcilicet corporis, & externa: Arbori uerò fructus folia cæteraq; aduentitia, ut flores, gūmi, ſarmenta, & id genus. Hæc igitur docendo inquit: *Et erit*] ſcilicet uir ille qui mala refugit, & bona proſequitur: *Tanquam lignum*] ſcilicet fructiferum: *quod*] tranſplantatum eſt ad riuulos aquarū: Sic enim iuſtus, per meditationem & deſiderium æternæ Dei Legis tranſplantabitur ad fontē aquæ ſalientis in uitā æternam. Tranſplantatio eſt arboris à loco, ubi ſata fuerit, ad aliū translatio ut magis coaleſcat, ſic ſata eſt mens hominū in terreno & ſqualido corpore, ubi non ſuſcipit incrementum, niſi conuerſa & tranſplantata in ſuperis. Quemadmodum igitur plantæ conſitio in terrenis refertur ad plantationem humanam in cœleſtibus, ſic utiq; effectus, qui ex ſuperna plantatione reſultat, repræſentabitur per effectum plantationis terrenæ, *quod fructū ſuum dabit in tempore ſuo*] quum ad perfectam magnitudinem coaluerit, non præcocem, neq; ſerotinum, ſed debito tempore dabit fructū. *Et eius folium*] quod eſt fructus tegmentum: *non defluet*] ex aſsiduo quo alitur humore. *Et quæcunq;*] ſcilicet aduentitia, & minùs à naturæ intenta, ut flores, gūmi, ſarmenta. *faciet, proſperabuntur*] ſic ad ipſam exactam tranſplantationem humanam in ſuperis, animi dotes, corporis, externorumq; bonorum comitantur ſucceſſus. Animi bona ſimilitudinem referunt fructus: Corporis repræſentat folium arboris: Aduenticijs aſsimilantur externa.

Hierem.17. Quum uerò grande diuinæ prouidentiæ circa humana gubernacula ſacramentum hîc latitat: Aliud conſimile Hieremiæ cap. 17. recenſebo oraculum: ait enim: Benedictus uir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius, & erit quaſi lignum quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas, & non timebit quum uenerit æſtus, & erit folium eius uiride, & in tempore ſiccitatis nō erit ſollicitum, nec aliquando deſinet facere fructum. Hæc ille. Qui cùm ait: Benedictus uir qui confidit in Domino, refertur ad illud: Beatus uir cuius uoluntas & meditatio eſt in Lege Domini. Exinde ubi ſubnectitur: *Et erit quaſi lignum*] ſimilitudine oſtendit quod confidentiā in Domino huius etiam ſæculi comitatur fœlicitas. (Tranſplantatio) ut priùs tradidi, ſpiritalis regenerationis ſacramentum deſignat. Tu igitur ſi ſapis aduerte. Quemadmodum ligni non tranſplantati ariditatem minimè efficiunt aquæ, ſed ob aquarum abſentiā id efficit æſtus, ſic & triſtes huius ſæculi euentus non faciunt aquæ ſupernæ, ſed extranea cauſarum ſeries, quibus obuiant

Deuter.33. mortales, quoties abſcondita eſt facies Domini, iuxta illud Moſis: Et abſcondam faciem meam ab eo, & erit in deuorationem ſcilicet per modum ſequelę: Quemadmodum nautæ abſentiam cauſam dicimus naufragij, cuius præſentia eſt cauſa ſalutis. Stultitia namq; hominis (inquit Salomo) ſupplantat greſſus eius, & contra Deum feruet cor ſuum: Quod naturæ lumine cognouit uir ethnicus Ptolomæus, dicendo: Sapiens dominabitur aſtris: Quod & Hieremias diuino afflatu docuit, inquiens: A ſignis cœli nolite metuere, à quibus metuunt gentes. Cuius etiam rei myſterium reuelat canticum: Qui habitat in adiutorio Altiſsimi. Tu igitur hæc tecū reuolue, & modum, quo diuina prouidentia humana reſpiciat gubernacula, clara intelligentia apprehendere poteris. *Non ſic impij, ſed tanquam puluis*] (rectiùs ſtipula) *quam proijcit ventus.*] Nam quemadmodum prædictorum obſeruantiam huius & futuri ſæculi comitatur proſperitas, ſic harum contemptum, utriuſq; ſęculi infœlicitas prouenit. Primò igitur præſentem miſeriam, deinde (ubi legitur ideò nō reſurgent) futurā damnationem cōmemorat. Primum deſignat, dicendo, *Non ſic*: id eſt, Non ſic impij ſicut iuſti plātati in ſuperis qui ſupercœleſti irrigati humore nō timent,

timent,cùm uenerit æſtus:ſed tanquam ſtipula,quæ nullius tranſplantationis & alimenti capax miſerè huc,illuc uentorũ turbine agitur. Et ſi fortè ad aquarum riuulos pulſa quoquo modo humoris particeps efficeretur,diuturnæ tamen permanentiæ minimè eſſe poterit:breui enim putreſcit, & mox in corruptionem,puluerem'que redigitur. Sic & impius,ſi ex certa forſitan cauſarum ſerie,diuina ordinatione ſic permittente, aliqua fœlicitate potitur terrena, non quidem erit longæua,ſed ſtatim mutabit blandiens fortuna uultum: Vidi(inquit Iob) ſtultum firma radice,& maledixi pulchritudini eius ſtatim. *Iob 5.*

Tu autem attende,quòd hîc ſolùm exprimitur impius,dicẽdo: Non ſic impij,peccatorem uerò conticeſcit. At ubi futuri ſæculi miſeriam commemorat, impium ſimul & peccatorem enunciat, dum ait: Ideo non reſurgent impij in iudicio,& peccatores in congregatione iuſtorum. Ratio eſt,quod peccator, ut ex dictis conſtat,nõ ita ſtatim & funditùs(ut impius) euellitur à ſuperis, & ideo non comparandus eſt ſtipulæ, quæ prorſus euulſa nullius deinceps germinis,ac diuturni uiroris particeps fieri poteſt.Sed(iuxta Hieremiȩ documentum)ſimilis eſt peccator myricæ in deſerto,& terra ſalſuginis,quȩ tametſi non illicò extirpetur & areſcat:tamen poſt aliquod temporis ſpacium (niſi interea tranſplantata fuerit ad aquarum fluenta)tabe aridóue cõſumitur, ut nulla exinde fructiferæ tranſplantationis ſpes reliqua eſſe poſsit. Sic utique contingit, ut in obſcura & prætereunte hac luce, peccator proſperos ſortiatur euentus, quod tamen omnimodæ impietatis uiro minimè rerum ordo permiſit: Quapropter impium duntaxat hîc profert, & peccatorem ſilentio inuoluit: futuri autem ſæculi miſeria pariter condemnat utrumque,& ait: *Ideo nõ reſurgent impij in iudicio,& peccatores in congregatione iuſtorum*] Ex eo enim,quod neque impij nec peccatores tranſplantati ſunt ad aquarum riuulos,ſequitur, quòd non replantari poſsint, nec reſurgere in iudicio, uidelicet reſurrectione iuſtorum: Omnes enim,inquit Apoſtolus, reſurgemus,'ſed non omnes immutabimur. Solum autem in glorioſa ſcilicet corpora immutabuntur electi: Literæ igitur contextus,legendus eſt. Ideo impij & peccatores,quando iudicabuntur,licet reſurgant,nõ tamen in congregatione iuſtorum: Quoniam nouit Dominus uiam iuſtorum,& uia impiorum peribit. Hic tertio & ultimo loco maximam omnium prædictorum cauſam aſsignat,perinde ac ſi diceret:Ratio, quare iuſtus ſit,ueluti lignum tranſplantatum ad aquarũ riuulos, & tàm in hoc quàm futuro ſæculo fœlix: impius uerò, tanquam ſtipula,& perpetuæ miſeriæ obnoxius,ratio inquam eſt:quoniam Deus cognoſcit: id eſt, adhæret uiæ iuſtorum (ut illud: Adam uerò cognouit uxorem Euam) & quia non cognoſcit iter impiorũ,ideo fruſtratur & perit. Si quis enim ignorat (inquit Apoſtolus) ignorabitur: qui ignorabitur,abſcondetur ab eo facies Domini: illi aũt à quo Domini facies abſconditur,deuorat̃ ab animãtibus terræ & perit. Nam quẽadmodum ſcientia noſtra de ſuperis, nexus quidam eſt & unio cum ſuperis, quam unionem rerum proſperitas ſequitur:ſic ignorãtia noſtra de ſuperis, interſtitium & diuortium parit,ad quod deuoratio,& huius & futuri ſȩculi miſeria comitatur: quia abſcondita eſt facies eius, cuius præſentia ab omni malorum euentu protegimur. Cauſa autem qua uni & non alteri adhæreat Dei ſpiritus,eſt ipſa aſsimilatio:adhæret enim ſimili ſimile. Fit autem aſsimilatio per conformitatem noſtri conceptus conceptui diuino, conformitas reſultat ex eo,quòd nos eadem pro modulo noſtro cõcipimus,quæ diuinæ menti inſunt,quæ Dei uerbum,Dei ſapientiam,æternam'que Dei Legem nuncupari legimus.Aeternam igitur Dei Legem meditando,conceptum conformitas gignitur,ex conformitate aſsimilatio,aſsimilatione adhæſio, adhæſione rerum ſenſibilium proſperitas,& conſumata æterni ſæculi fœlicitas. Hinc ſcribitur: Veniant mihi miſerationes tuæ,& uiuam: quia Lex tua meditatio mea.

PAVLI

PAVLI RICII, DE ANIMA COELI, IVXTA PERIPATETICORVM ET SANCTORVM DOgmata, *Compendium:*

APOLOGETICA PRÆFATIO.

SANCTA *quidem rusticitas (ut Hieronymus loquitur) sibi solum prodest, & quantum ædificat ex uitæ merito, tantum nocet si destruentibus non resistat, quandoquidem haud secus refugienda, uitioq; danda est, taciturnitatis ac tollerantiæ nimietas, quàm effrenis disceptandi & loquendi procacitas, eo maximè, quo sacra ueritatis penetralia lacessi, prophanariq; silentio nostro permiserimus. Quum itaque dudum Auripolis cum celeberrimo doctorum uirorum conuentu literaria mihi contingeret commentatio, nescio qua differendi & colloquendi serie in quoddam de cœlesti corpore examen (scilicet animatum sit, uel inanimum) sermo noster proruperit, longa demum & inextricabili utrinq; habita contentione, quidam diuinæ sapientiæ cultor aperta quidem fronte asserere non abhorruit, execrabilem, passimq; à fide exorbitantem esse positionem, quæ cœlestia corpora animata censuerit. Scriptis insuper suis eandem exoticam, & ludicram esse assertionem, scommatum quidem magis aculeo, quàm rationis acumine contendit: unde permultis sanctorum, & præcipuis orthodoxæ pietatis uiris contranititur, meisq; assertis turpiter hac in parte obtrectat. Quamobrem ne & ipse immoderato silentio errorem & culpam agnoscere uidear, utq; hanc pestiferam, qua me tetigit, luem abscindam, concisum & perbreue hoc excussi compendiolum, quo planè & absq; ulla quæstione conspici liceat, hanc nostram de Anima cœli sententiam nihil (ut uir ille impingit) perperam, & ab orthodoxa pietate alienum asserere, quinimò & rationi, & sanctorum traditionibus undiq; consentaneam esse dijudicabit: in singulis tamen clarissimis Ecclesiæ, quæ à non errante spiritu regitur, me committo luminibus, abnegans meipsum, & captiuum redigens intellectum in obsequium Christi, qui solus me iudicet, non humana dies, in quem spero, in quo sapiam, uiuamq; in sæculorum sæcula.*

Ingolstadij fuit disputatum coram Matthæo Langio Cardinali Gurcensi.

NON PENITVS DEMONSTRATIVA, VALIDA TAMEN POLLICEtur *argumenta.*

IN *QVIRENDO* itaque de cœlestium corporum anima quid sentiendum uideatur iuxta rationis, & Peripateticorum dictamina, quid'ue asserendum secundum orthodoxæ ueritatis fundamenta, tria quæ mox subijciuntur Themata hoc breui examine planè reuincere conabimur, si priùs tamen præfati fuerimus, quòd tertium in hoc Thematum ordine, non quidem omnimoda, & irreuincibili syllogisandi Lege demonstrare dixerim, alioquin temeraria magis, quàm pia studiosaúe nostra censeretur præsumptio. Siquidem sapiens ille Peripatetici dogmatis architectus, dum secundo cœli causam querit uarietatis cœlestium corporum motus, se de eiuscemodi præsumptione longa quidem uerborũ purgat serie, & quasi ueniam dari petierit, quòd tàm celsa tentet examina, & eorum, quæ penè immenso nobis absunt interuallo scrutinia susceperit, & quòd tàm paruæ sufficientiæ de his rationes attulerit. Sic utiq; Augustinus diuinæ pariter & humanæ sapientiæ uir, de hoc nostro (in secundum Genes.) loquens examine ait: Nunc autem seruata semper moderatione piæ grauitatis, nihil credere de re obscura temerè debemus. Qua igitur fronte, & qua animi immoderatione ego ipse fragilis nimirum, segnisq; rerum sublimium explorator, solidíssima in huiuscemodi positionem, & quæ intrepidè demonstrent ratiocinia excogitare & depromere ausim, ea attamen quibus in affirmatiuam potiùs, quàm negatiuam huius inquisitionis sententiam ferimur exprimere (sancto Spiritu duce) tentabimus.

PRIMVM THEMA.

Ad fidem orthodoxam nil refert animata, uel inanimata cœlestia corpora dicere.

SECVNDVM.

Prophetarum, sanctorumq; eloquijs magis cõsentaneum uidetur, affirmatiuam huius inquisitionis quàm negatiuam partem admittere.

TERTIVM.

Ratio & sensibilis rerum ordo declarat cœlestia corpora animata existere, anima scilicet quæ cœlum ipsum (suo modo) informat.

Nec repugnat, nec sequitur, ex fidei fundamentis cœlum animatum dicere.

PRimum igitur Thema & ratione & sanctorum authoritate ostenditur. Illud enim quod fidei fundamentis nec repugnat, nec euidenti sequela ex aliquo illorum trahitur, nihil refert illius alterutrum oppositorum admittere: Positio de anima cœli est huiuscemodi, quod plane compertum est scrutanti singula fidei fundamēta, & sacri eloquij dicta: huius itaq; inquisitionis, quamlibet partium ueram, uel falsam dicere, nil ad solidam, & inconcussam fidei ueritatem præstare, eiq; adimere poterit.

Idem Augustini, Thomæ, Io. Scoti authoritas probat.

HAnc autem positionem multi, & clarissimi quidem, tum prisci, tum recentiores diuinæ sapientiæ uiri, explicite uel per modum sequelæ luce clarius affirmant, & primo fulgentissimi syderis Aurelij Augustini dicta attende: ait enim in Enchiridion 43. Nec illud certum habeo, utrum ad ciuitatem supernam pertineat Sol, & Luna, & animata sydera, quamuis nonnulla corpora lucentia, non tamen intelligentia uidentur: si sunt animata cœlestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum illorum animæ, ubi ad solutionem multorum argumentorum nota, cœli & cœlestium animas nō esse in genere humanarum animarum, sed Angelorum, & esse Angelos. Idem super Genes. 2. solet etiam inquiri, utrum cœli luminaria conspicua corpora solum sint an habeant rectores quosdam spiritus suos, & si habent utrū ab eis etiam uitaliter inspirentur sicut animātur carnes per animas animalium, &c. Nunc autē seruata semper moderatione piæ grauitatis nihil credere de re obscura temere debemus, ne forte quod postea ueritas patefecerit, quamuis libris siue Testamenti ueteris siue noui nullo modo esse possit aduersum, tamē ꝓpter amorē nostri erroris oderimus. Rursus Retractationū 11. Sed animal, inquit, esse istū mundū sicut Plato sensit, alijq; philosophi plurimi, nec ratione certa indagare potui, nec diuinarū Scripturarū authoritate persuaderi posse cognoui: unde tale aliquid à me dictū, quo id accipi possit, etiam in libro de Immortalitate animæ temere dictū notaui: non quia hoc falsum esse confirmo, sed quia nec uerum esse comprehendo, quòd sit animal mundus. Hæc ille. Ex quibus aperte colligimus, Augustinum non ludicrum, & à fidei fundamentis alienum (ut uir ille contendit) dicere animata esse cœlestia corpora, illorumq; animas in cœtu collocari angelorum, & quòd ista positio, nec ueteris, nec noui Testamenti dictis aliquo modo aduersa esse possit: & illud Retractationum stabilissimum nostræ positionis robur, & inexpugnabile præstat firmamētum, eò quòd eiuscemodi Retractationū librum omnium eorū, quæ ipse antea conscripserat, ueluti censorem iudicemq; esse nemo ignorat. Sic & sanctus de Aquino Thomas, cū declarauerit contra gentiles secundo, Aristotelem sensisse corpori cœlesti uniri intellectum secundū formam, subnectit dicendo: Hoc autē quod dictum est de anima cœli, non diximus quasi asserendo secundum fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet siue sic siue aliter dicatur. Similiter 12. quodlibet legimus eundem dicentem: Ego autem dico secundum Augustinum super Genesim ad literam, quòd non refert ad fidem, sit uel non animatum cœleste corpus. Sic utiq; edoctus & diuinæ perspicatiæ uir Io. Scotus 14. Distinctione secunda ait: Quantum ad animationē scilicet corporis cœlestis uidetur esse dubium. Et paulò inferiùs cū multiplici Augustini sententia eandē positionē astruxerit, subiungit (breuiter inquiens) si cœli sunt inanimati: hoc est, creditum & non ratione conclusum: quia nulla

est conditio in corpore illo, ita perfectè, manifestè apparens repugnare animationi corporis. Hęc ille. Vbi uides Scotum ipsum dubitare de cœli anima, nec plane improbare. Quibus palam accipimus, quòd nulla in parte, nec rationi, nec credulitati repugnat cœlum animatum admittere.

Idem per modum sequelæ, nonnullis sanctorum adscribendum.

PLures insuper sanctorum idipsum per modum sequelæ dicere nouimus, scilicet qui dubitant, & pro nullo habent inconuenienti angelos naturaliter uniri corporibus, eisq; insistere, quippe si intellectualis substantia apta nata est corporis consortium expetere, magis proculdubio inclinabitur, & prona erit ad corpus sublime, & sempiternum, quàm ad terrenum, & corruptioni obnoxium: magis enim adhæret simile simili quàm disconuenienti. Licet aliter nec iniuria tota fermè iuniorum theologisantium schola contendat, renuēs angelos corporibus inhærere natura. Quod autē plures antiquorum sic de angelica natura sentiant, illorum dicta declarant, reticesco modo Dionysium, Augustinum, Gregorium, Damascenum, quibus (teste in quæstionibus de malo Thoma) iuxta illorum uerborum sonum non ab re hanc assertionem adiudicari licet: Sed quia ad alium torqueri possunt intellectum, illos silentio pertranseo: At sapientem & Deo plenum in canticis Bernhardū, audiamus dicentem: Cæterùm angelica corpora, utrum uerè ipsis spiritibus naturalia sint sicut hominibus sua, & sint animalia sicut homines: immortalia tamen nolo ut à me inquiratis: uidentur enim patres diuersa sentire, nec mihi perspicuum est quid alterutrum doceam, & me nescire fateor, sed nostris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum noticiam. Hæc Bernhardus. Qui utiq; ex eo, quòd pro neutro problemate habet, & alios sanctorum quoq; habere confirmat, nec eius noticiam multū spectare ad perfectionē salutis, scilicet angelos naturaliter unire sibi corpora, multo rationabilius suspicandum erit de Anima cœli, quòd unita sit illi suapte natura, quodq; huius rei uel eius oppositi assertio parùm referat ad uiam salutis, & sic per sequelam reuincimus secundū Bernhardi aliorumq; priscorum documenta, nō prorsus esse alienum animata dicere cœlestia corpora. Nec omninò hæreticū esse potest. Illud enim hæreticum est, cuius contrarium uel expressè, uel per modum consecutionis in Scriptura traditur, sed cœlum esse inanimatū nullo loco Scripturæ constat. Ideò non est hæreticum, dicere animatum esse. Quibus omnibus firmiter concludendum, nihil ad orthodoxæ fidei ueritatem referre animata uel inanimata cœlestia corpora admittere: Authoritates uerò & rationes quæ huius oppositum uidentur conuincere, in sequentis conclusionis examine, omni ambiguitatis nodo soluere conabimur.

SECVNDVM THEMA.

Prophetarum, sanctorumque eloquijs magis consentaneum uidetur affirmatiuam huius inquisitionis partem, quàm negatiuam admittere.

Si inanimatum esse cœleste corpus, Propheta id silendo causam dedisset idololatriæ cultus permanentiæ.

MVltiformi Sanctorum & Prophetarum sententia hoc Thema astruere licet, & primò, quòd dictis consentiat Prophetarum, duplici syllogisandi Lege ostendo: Primò per destructionem cōtradictorū: secundò ostensiuè (ut uocant) atq; directè. Argumentandū igitur primò cœlū secundū Prophetam nō est, non animatū, ergo animatum sit oportet: Si enim inanimatum esset cœlū, Propheta idipsum silendo causa extitisset, roborandi permittendiúe idolatriæ cultum: nam (ut secundo de auditu traditur) nautæ absentia, est causa submersionis, cuius præsentia est causa salutis: Sic utiq; inanimationis cœli ignoratio silentiumq;, causa est permanendi idolatriæ cultus,

cuius cognitio & explicatio causa esset tollendi. Quum igitur absurdum sit opinari Prophetam (omni diligentiæ studio & anxia cura sollicitum ad idolatriæ cultum tollendum) siluisse id, cuius cognitio uel fides potißimam dedisset causam eiuscemodi cultum spernendi reijciendiq;, facilè & solida quidē ratione colligi potest, non esse inanimatum cœleste corpus. Quod autem id Propheta siluerit, constat sedulo scrutanti omnia Prophetarum eloquia, ea præsertim loca quę maximè huius rei expreßionē deposcunt, scilicet ubi enixius stellarum cœlorumq; incusat & prohibet cultum. Nusquā enim audies Prophetam suæ increpationis rationē dicere, quòd non uideant, nō audiant, nec intelligant cœlestia sydera, quemadmodum ubiq; dum statuarum redarguit cultum, hanc ipsam semper rationem in medium profert, ut Deuteronomij 4. Seruietis dijs, qui hominum manu fabricati sunt ligno & lapide, qui nō uident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorāt. Et illud Psalmorum: Simulachra gentium argentū & aurum, opera manuum hominum: Os habēt & nō loquūtur, oculos habēt & non uident, aures habent & non audiunt. Et illud Esaiæ: Ipsi sunt testes eorum: quia non uident, neq; intelligunt. Rursus: cōducentes aurificem, ut faciat Deum, sed & cùm clamauerit ad eum, nō audiet, de tribulatione non saluabit eos. Hæc & multa id genus in simulachrorum, statuarumq; exprobratione Prophetam exclamauisse legimus. De Sole autem & Luna, cæterisq; cœli syderibus minimè. Quum tamē, ad tollendum illorū cultum, hanc omnium aliarum rationum exquisitißimam fuisse, nemo ignoret, & quando astrorum cultū Propheta redarguit, causam aßignat (nō quòd non audiant, aut non intelligant) sed quòd populus Israël non est illis attributus, illis ue ut cæteri gentium obnoxius, cū sit populus in hæreditatem electus Altißimi. Aut quia non præceperit ei syderum cultum Dominus ut scribitur: Vir aut mulier qui faciunt malum in cōspectu Domini Dei tui, & trāsgrediantur pactum illius, ut uadant & seruiant dijs alienis, & adorent eos, Solem, & Lunam, & omnē militiam cœli, quæ non præcepi. Rursus: Dereliquerunt pactum Domini quod pepigit cū Patribus eorū, quādo eduxit eos de terra Aegypti, & seruierunt dijs alienis, & adorauerunt eos quos nesciebant, & quibus non fuerant attributi: & illud: Ne fortè eleuatis oculis ad cœlum uideas Solem & Lunam, & omnia astra cœli, & auersus adores ea, & colas, quibus attributi sunt omnes populi (uel quæ distribuerit cunctis populis) qui sub uniuerso cœlo sunt: uós autē tulit & eduxit de fornace ferrea Aegypti, ut haberet populū hæreditarium. Hęc ibi. Et licet hîc, ubi nos legimus: Et quibus attributi sunt, Latina æditio habeat, quæ creauerit in ministerium: Hebraica tamen ueritas eadē quæ nos interpretati sumus, enunciat: Et plurimum quidē admiratione dignum existimo, quòd eandē Hebraici exemplaris dictionē in uniformi sententia, quā Deuteronomij 29. (& rectiùs quidē) transtulit, quibus nō fuerant attributi: Deuteron. 4. corruptè proferat, quæ creauerit in ministerium, quū multum ad ueritatis arcana referat hoc uel illo modo literæ seriem se habere. Detegit insuper idipsum mysterium Hebraica ueritas Deuteronomij 31. quod Latina quoq; æditio obnubilat: legitur enim ibi Hebraicè: Et fornicabitur post deos alienos terræ, ad quam ingreditur: Latina uerò æditio exponit, post deos alienos in terra. Id rursus declarat illud 4. Regum: Immisit in eos Dominus leones, & ecce interficiunt eos, eò quòd ignorent ritum Dei terræ: ibi quoq; ueri intelligentia, Latina æditione obtunditur: Sed altiorē ampliorémq; indaginem eiuscemodi scrutinium expostulat, commemorare hîc uolui: ut hæc autē tibi innotescat, permulta esse sacra Prophetarum eloquia, quæ quum in Hebraico exemplari lectites, sublimia quidem & magna inde orthodoxæ fidei sacramenta percipias, quę Latina æditio uel obumbrat uel prorsus conticescit. Huius autem ueritatis testimonium perhibebit quiuis Hebraicæ linguæ peritus, imò qui eius incuna-

Psalm. 34.
Esaiæ ca. 44.
Deut. 17.
Deut. 29.
Deut. 4.

bula, & prima duntaxat rudimenta attigerit. Ex quibus deniq; colligis, quòd potior causa, qua Propheta cultum redarguit syderũ, sit, quòd populus Dei electus, non est attributus seu obnoxius (ut sunt quoquo modo cæteræ gentes) alicui cœlesti numini, sed Regi duntaxat sæculorum, inuisibili & immortali Deo. Quod si essent inanimata sydera, nullũ utiq; ad hunc cultũ reuocandum magis efficax sufficiensq; extitisset argumentũ, cuius ignoratio, silentiumq;, causam dedisset huic cultui permanendi, quod quũ absurdum sit, & à Prophetico spiritu rigidoq; aduersus idolorum cultum propugnatore longè alienisimũ, consentaneum uidetur, nõ inanimata esse cœlestia corpora: ea ergo iuxta Prophetarum sensum animata autumare licet, quod ab exordio per contradictorij destructionem monstrandum sumpsimus.

PROPHETA PLANE, AVT SECVNDVM VERISIMILE, cœlestia corpora esse animata tripertite insinuat.

ID rursus & recto quidem syllogisandi modo declaro, illud quod Propheta aut planè, aut per modum sequelæ, uel secundum uerisimile enunciat, eiusq; nullibi oppositum affirmat, Prophetarum menti ascribendum uidetur, positio de Anima cœli est huiusmodi: si enim uaria Prophetarum scrutaris eloquia, tripertite id illorum dictis comprehensum intelliges: Primò, animæ explicando naturam: Secundò eam inferendo ex consequenti: Tertiò eandem ex proportionalitate operationumq; similitudine declarat.

ANIMAE NATVRAM EXPLICAT SALOMO, eamq; spiritum appellat.

ANimæ naturam Ecclesiastis primo explicat Salomo: Lustrans (inquit) uniuersa in circuitu pergit spiritus: ubi nil aliud spiritum uocare potuit, quàm aut ipsum cœli corpus, aut eam uirtutẽ, qua asiduè cœleste corpus circumuoluitur. Quum igitur corpus ipsum minimè per spiritum audiri uoluerit, motricem ergo cœli uirtutẽ, quam animam appellãt, designat: quòd autem ibi non ipsum solare, seu cœleste corpus intelligat, ratione duplici ostenditur. Primò, quia sensus literalis, à quo solum trahere licet argumentum, non patitur, ut per spiritum intelligatur corpus, nulla ad hoc ratione, uel manifesta auctoritate cogente. Secundò, quia euidens daretur ibi nugatio, & inutilis eiusdem repetitio, eò quòd statim antè de exacta cœli gyratione sermonem fecerit: Oritur inquiens Sol & occidit, & ad locum suũ reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem. Cùm igitur non de locali corporis motu sermo sit, de spirituali ergo animæ cursu loquitur, quo anima lustrat uniuersa exemplaria quæ diuinæ menti insunt: nam quemadmodum perpetuæ generationis & rerum uicisitudinis causam, quæ est scilicet ipsa circulatio cœli Solisq;, paulòantè cõmemorauit sic: & modo cœlestis circulationis causam enunciat, quæ est spiritualis circulatio animæ, ad quam ex animæ cũ cœlesti corpore nexu sequitur localis latio cœli: nam quẽadmodum in nobis ex ipso animæ nostræ, cũ organico corpore ligamine animæ pasiones sensibilem promunt effectum in corpore, tristitia, exempli causa, & uehemens animæ solicitudo ignauum, torpidum, & fermè immobile: gaudiũ uerò agile, uigil, ad motumq; promptisimũ corpus suũ aptant: sic & animæ cœli conceptus, in ipsum cœleste corpus perpetuò redundant quemadmodum de hoc locupletiori sermone primo de Cœlesti Agricultura Volumine disserui, quod & paulò pòst breui uerborum serie rememorabo. Congruum ergo literalemq; Scripturæ sensum prosequendo, non de corpore, sed spiritu, quo circumuolutio cœli gignitur, ibi sermo est, quem & Augustin. 3. de Trinitate, spiritum uitæ nuncupasse uidetur: Asserendo corpora mundi regi per spiritum uitæ rationalem, & hanc ipsam literæ glossulam 10. opusculorum D. Thomas sustentandam docuit.

PROPHETA COELVM ANIMATVM AFFIRMAT, EO quòd idipſum præſtantius eſſe animato profert.

SEcundo, per modum ſequelæ id ex Prophetarum dictis inferimus: docuit enim Propheta cœlum & ſydera abſolutè perfectiora eſſe homine: quod autē ſimpliciter perfectius eſt animato, animatū eſſe oportet, ſimpliciter dicimus: quia nihil prohibet aliquid inanimatū perfectius eſſe animato, non perfectione naturæ atq; ſubſtātiæ, quā ſimpliciter perfectionē nuncupamus, ſed ſecundū aliquid aduentitium, ut accidens, quā perfectior eſt homine ſplendore, & diuturnitate permanentię, non autē ſpecifica forma, atq; ſubſtātia, & ſic nil obſtat quū præſtantior ſit homo, aſtris angelisq; perfectione gratuita, non autē naturę: legitur enim Iob 15. Cœli non ſunt mundi in cōſpectu eius, quātò magis abhominabilis & inutilis homo. Quū igitur abſolutè proferat cœlos perfectiores eſſe homine: eos ergo animatos profiteri oportet. Nec dicendū cœlum præſtantius dici, intuitu angelorū, qui cœlū inhabitant, quandoquidē de angelis paulò antè mentionem fecerit, inquiens: Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, ubi per ſanctos omnium ſententia angelos accipimus. Nec dicendum præſtantius eſſe cœlū homine, perpetuitatis cœli cauſa, eò quòd permanentiæ diuturnitas non dat perfectionem ſimpliciter, alioquin planta imò & uiliſsimum metallorum, lapidumq́, eò quòd permanet diutius, ſimpliciter præſtantius eſſet homine. Accedit ad hoc, quòd & ipſa hominis forma, qua homo exiſtit homo, quoq; immortalis eſt atq; ſempiterna: Rurſus nunquid (ut idē Iob loquitur) iuſtificari poteſt homo compa- ratus Deo, aut apparere mundus natus de muliere: Ecce Luna etiam nō ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundi in conſpectu eius, quantò magis homo putredo & filius hominis uermis. Sic & nuncius ſalutis Dauid, quandò uideo inquit, cœlos tuos, opera digitorum tuorū, Lunam & Stellas quæ tu fundaſti: Quid eſt homo quòd memor es eius, & filius hominis quoniam uiſites eum: præſtantius igitur cū ſit cœlum homine, nihil uerò inanimatum homine prę- ſtantius eſſe potuit: cœlum ergo animatum firmiter cenſendum uidetur. Iob.25.

PER PROPORTIONIS OPERATIONIS QVE SIMILITVDINEM intellectualem ſubſtantiam vocat Propheta patrem & matrem, virum & vxorem, filium filiamq́, ſponſum ſponſamq́, & virginem atq; reginam.

TErtio per proportionis, operationisq; ſimilitudinem Propheta idipſum deſignat: ſi enim ſacra Prophetarū eloquia attentè euolueris, cōpertum tibi erit, quòd ſpiritualē intellectualemq; ſubſtantiam multiformi appellatione oſtendūt: nunc enim patrē, nūc matrē, nūc uirū, nunc uxorē, filium, filiam, ſponſum ſponſam, & uirginem, Regē reginamq; appellat. Patrē uocat ut Hier. 31. factus ſum Iſraëli: & ad Hebr. 12. Multò magis obtemperabimus patri ſpiritum: Matrem uerò Eſai. 5. Quis eſt hic liber repudij matris ueſtræ, quo dimiſi eam? & ad Galatas 4. quæ ſurſum eſt Hieruſalē libera eſt, quæ eſt mater noſtra: & hęc Apoſtoli ſententia omnium eorū quę hic cōmemoramus ſenſum aperit & intellectū, quod tu tecū attenta meditatione reuolue. Virum appellat: Cōuertimini, inquiens, filij reuertētes dicit Dominus, quia ego uir ueſter. Et ſecunda Cor. 11. deſpondi, inquit, uos uni uiro, uirginē caſtam exhibere Chriſto. Vxorem uerò Oſeę 2. Iudicate matrē ueſtram iudicate, quoniam ipſa non uxor mea uidelicet ſicut erat antea. Et Apo. 21. Veni & oſtendam tibi ſponſam uxorē agni. Filium Exod. 4. Filius meus primogenitus eſt Iſraël. Filia, Zacha. 9. Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem. Sponſum, ſponſam, & uirginē Eſa. 60. & gaudio ſponſi ſuper ſponſam gaudebit ſuper te Deus tuus. Et Iohānes: Qui habet ſponſam, ſpōſus eſt. Et Hier. 31. ędificabo te, & ædificaberis uirgo Iſraël. Et illud 2. Cor. 11. deſpondi enim uos uni

Hierem.31. Hebr.12. 2.Cor.11. Oſeæ 2. Apocal.21. Exod.4. Eſaiæ cā. 60. Hier.31.

Pfalm.23. uiro uirginem caftam exhibere Chrifto. Regem Pfal. 23. Dominus uirtutum
1.Tim cap.1. ipfe eft rex gloriæ. Et prima Tim. 1. Regi autem fæculorum immortali, inuifi-
Hie.7. & 44. bili, foli Deo honor & gloria. Reginam Hiere. 7. ut faciant placentas reginæ cœli. Et 44. ut facrificemus reginæ cœli & libemus ei libamina. Hîc igitur (iuxta Cabaleorũ, feu allegorifantium & ueritatis dogma) attende, quòd quemadmodũ hæc matris uocitatio, qũandoq; fuperiorẽ, quę (tefte Apoftolo) libera eft, & nullo inquinari poteft crimine defignat, crebroq; oftendit eam, q̃ inferiùs nobifcũ habitat, quę in fornicatricem (iuxta præfatũ eloquium) adulteramq; fæpenumerò cõuertitur, fic utiq; de uxore, fponfa, uirgine, filiaq; iudicandũ, quòd aliquando auditur de fuperis, & caftam tunc perpetuò uirginẽ, liberamq; oftendunt matrem noftram Hierufalem: Interdum de ea quæ nobifcum eft loquitur, & hæc fæpiùs in alienam (quòd alieno adhæret numini uiroq;) & in impudicã mutari folet: Qui deniq; ipfius iridis, feu orizontis fcil. cœleftis animæ cũ fupernis & humanis mentibus habitudinem proportionemq; nouerit, & folida quædam philofophorum documenta, cũ quibufdã Prophetarũ Apoftolorumq; oraculis contulerit, quorfum præfata ænigmata tendant, facilè intelligere poterit: idcircò nè faftidiũ naufeanti ftomacho inferam, latiorem de his modò fermonẽ texere non libuit, fed quædam commemorata Hieremiæ recenfebo dicta, quæ planè uidentur oftendere, dari cœli animam per eius operationem, quæ eft regimen, & circularis latio cœli.

HIEREMIAS APERTE DARI COELI ANIMAM INNVERE videtur, dum frequentiùs cœli reginam pronunciat.

LEgitur enim Hieremiæ capite feptimo: Filij colligunt ligna, patres fuccendunt ignem, & mulieres confpergunt adipem, ut faciant placentas
Hier.cap.44. reginæ cœli: Et hanc appellationem fæpiùs idem repetit Propheta. Quid autem per reginam cœli audiri uoluerit, uaria quidem & nutans eft gloffatorum fententia: hæfitat namq; an Lunã, an cœli militiam, aut Iunonem referat, uel Berecinthiam (ut interlinearis gloffa cenfuit) quæ Saturni uxor, & mater deorum dicitur. At nemo ftudiofus Scripturarum, & fedulus ueritatis indagator, his gloffulis, quæ conceptui dicta potiùs, quàm dictis conceptum adaptant, poterit acquiefcere: Quid enim reginę cœli cũ Luna, uel cœli militiæ, uel ipfa Iunone, & id genus, nonne faciliùs, apertiùsq; hîc quemadmodũ alibi fæpenumerò, palàm pronunciaffet Lunã, cœliue militiã, aut quoduis aliud fimulachri genus, ut Deut. 4. & 17. ac Reg. 23. ubi nominat Baal, Solẽ, Lunã, militiam cœli, duodecim figna, idolũ Molech, Afterot, Chemos, Milchon: Et quarto Regum Beelzebub, & 3. Reg. 2. Aftoreth: & Hierem. 50. Bel, ac Numeri 25. Baalphegor. Torquet igitur nõ explanat literam is, qui per reginam cœli aliud quàm uirtutẽ, qua cœlum regitur audiendum docuit, quandoquidem uaria & inextricabilia intelligentię inuolucra, & omnimodam Scripturarum parit ignorantiam, quãdo facra eloquia ex literali fuo intellectu (nulla manifefta ad hoc auctoritate, uel ratione impellente) trahere nitimur. Exprimit igitur Propheta non quidẽ cœli militiam, non Lunã, uel Iunonẽ, non regem rectorẽq;, fed fœminea appellatione reginam, quo cœli animã defignet, quòd fola hæc ipfa in uniuerfa archetypa machina fœminę habitudinẽ refert, quę utiq; potiorẽ idolatrię occafionẽ, præbuit, quemadmodũ latiùs octauo de ciuitate Dei Auguftinus differuit. Ex eo enim quòd Lunã, Solem, cęteraq; cœli fydera rationali anima animata cognouerint illorũ, implorãda fuffragia eisq; latrię cultũ abhibendũ inftituerunt: Si enim in Hæbraico exemplari hæc Hieremię uerba attendas, inuenies ꝙ dictio Regina uno modo in cõtextu literę fcribitur, alio modo in marginea poftilla (quã uocãt maffora) legitur: fcribitur enim Malchas, quod Reginam fonat: in margine aũt legitur Meleches, quod opificiũ feu artẽ oftendit: At quoties huiufcemodi diffonãtia textus à

margine

margine in sacro canone reperitur, certum est, quod ibi aliquid arcani latitat, quemadmodum Zachariæ Prophetæ magnum illud pasſionis innuens ſacramentum: Et aſpicient (inquit) ad me quem confixerunt. Ibi in exemplari contextu ſcribitur Elai: id eſt, ad me: in margine autem legitur, Elou, quod ſonat ad ipſum, quo Propheta inſinuare uoluit, quod licet Deus qui Prophetæ ore loquitur, ſe confixum enunciet, non tamen ſecundũ quòd Deus, ſed quatinus homo, idcircò in margine legitur ad ipſum. ſ. hominem ut homo. Eadẽ utiq; Lege iudicandum eſt hîc: licet enim corpora opificiaq; cœleſtia adorẽt, nõ tamen ſecundũ quòd corpora, ſed quatinus eis inhæreat anima cœliq; regina alma: Nec huius reginæ cultus prohibetur duliæ, ſed latriç tantùm, at duliæ quoq; euitanda eſt adoratio, ne longo temporis progreſſu, in latriam tranſeat dulia. Si autem & tu, ut nonnulli argumentantur, contraniteris, non licere ex Hieremiæ dictis trahere argumentum, eò quòd de cultu inſanientium idolatrarum Propheta loquitur, quem ipſe redarguit, & nulla quidem in parte affirmat: Similiter Salomo ex ſtultorum perſona loquitur, nõ ex ipſa natura rei, quapropter nec hinc, nec illinc aliquid ad propoſitũ cõcludere fas ſit. Ad hoc dicimus Prophetã non redarguere ſententiã aſſerentium dari in cœleſtib. reginam cœli, ſed eius duntaxat latriæ increpat cultum, quemadmodum ſæpẽ adorationem redarguit ſyderum, non autem illorum eſſe, atq; exiſtere, quòd ſi falſa eſſet de anima cœli opinio, ut priùs commemorauimus incuriæ aut craſſæ quidem ignorantiæ, culpandus eſſet Propheta huius falſitatem inuoluens ſilentio. Eodem modo dicendum ad illud Salomonis, licet enim quæſitum in ſe ueritatis forſitan oppoſitum probet, rationes tamen ſumptæ ſunt ex ipſa natura rerum, incondecens & longè quidem abſurdum eſſet diuina eloquia quomodocunq; mendaciũ falſumúe abſq; redargutione exprimere, & ſic nullam prorſus obicem hoc argumentandi genus noſtræ aſſertioni præbere poterit, quibus deniq; omnibus auditis & intellectis reuincitur Propheticã ſententiam cœleſtia corpora animata admittere.

DIVVS HIERONYMVS, MAGNVSQVE *Albertus idipſum planè affirmant.*

ALiorum autem ſanctorum ſapientumq; permulta conſtant teſtimonia, in primis diui Hieronymi Eccleſiaſtis primo dicentis: Girans girando uadit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur, ſiue ipſum ſolẽ ſpiritũ nominauit, quòd animal ſit & ſpirat & uigeat, & annuos orbes ſuos curſu explet, quibus palàm deſignat cœleſtia ſydera animata exiſtere, quemadmodum Albertus, Thomas cæteriq; horum aſſeclæ hanc Hieronymo ſententiam adſcribendam non dubitant. Secundum eſt de quatuor coæuis Alberti teſtimoniũ cœli dari animam planẽ enuncians, licet nõ eadem conditione qua in animali genito & corruptibili, ait enim: Sed ſi uellemus philoſophos ad idem reducere cum ſanctis dicemus, quòd quædam intelligentiæ ſunt in orbibus deferuientes, primo in motu orbium. Intelligentiæ illæ dicuntur animæ orbium, & non uniuoce cum intelligentijs hominum, eò quod non egrediuntur in actum per abſtractionem à phantaſmatibus. Et paulò inferiùs inquit: Concedimus autem, quòd intelligentia, quæ dicitur anima, & motor orbis, nõ ſecundum eandem rationem dicitur anima cum intellectu hominum, ſed per prius & poſterius: Sic & parùm pòſt ait: Secundum philoſophos, qui non contradicunt quibuſdam ſanctis, negantibus cœlum animam habere, niſi in nomine ſolùm: qui abhorrent nomen animæ. Hæc Albertus. Quibus apertẽ colligis eſſe in orbibus ipſis intelligentias, quas appellat animas, ſed differũt à noſtris animis, quòd non ſenſitiuæ ſunt, ſcilicet per phantaſmata intelligentes, abſtrahentesq;, & talem fuiſſe ſenſum ſanctorum etiam negantium dari cœleſtium corporum animas affirmat.

IDIPSVM S. DE AQVINO THOMAS *palam ostendit.*

Tertium est diui Thomæ traditio, qui de spiritualib. creaturis sexto: Animam cœli affirmat orbi cōiunctam, & reipsa distinctam ab intelligentijs non coniunctis mouentibus ut finis, inquit enim: Sic igitur duplex erit ordo substantiarum spiritualium, quædam unitæ corporibus cœlestibus, ut motores, quædam uero erunt fines horum motuum omnino abstractę. Hæc ille. Nec propterea quòd dixerit animas orbi esse coniunctas, ut motores tollit, quin aliquam dent cœlo perfectionem inhærentem per modū formæ: Sed protulit eas uniri ut motores, ad excludendum modum unionis formæ inferiorum, quemadmodum ipse eo in loco sese explanans inquit: dicere autem ulteriùs quòd corpora cœlestia hoc modo sint animata sicut inferiora corpora, quæ per animam uegetantur & sensificantur, repugnat incorruptibilitati cœlestium corporum. Rursus ibidem in fine determinationis quæsiti ait: dicendum est, quòd habent rectores spiritus, à quibus tamen non sic animātur sicut inferiora animalia suis animabus, & hanc ipsam sentētiam ubiq; hæc tractans quæsita resumit. Etiam 70. quęstione primæ Damasceni positionem, & ea, quibus innititur: Fundamenta examinans inquit, unde inter ponentes ea esse animata, & ponentes inanimata, parua uel nulla differentia inuenitur in re, sed in uoce tantùm, & statim antea ait: Sic igitur patet, quòd corpora cœlestia non sunt animata eo modo, quo plantę & animalia, sed æquiuocè. s. tali ęquiuocatione, quali corpus prædicatur de cœlestibus atq; terrenis: tantum enim distat conditio informandi ipsius animæ cœlestis à conditione informandi animæ caducorum, quantum & anima superna & cœlum ipsum ab anima terrestri & corporibus terrenis, quemadmodū paulò inferiùs latiùs ostendā. Quòd autem eadem quæstione 70. ait: Non oportere animam uniri corpora prout forma, sed per contactum uirtutis sicut motor unitur mobili, loquitur Damasceni explanando fundamentum, opinantis animam nō nisi mouendi gratia cœlesti uniri corpori, quòd plures (ut in sequentibus audies) sapientū unà nobiscum non admittunt. Etiam si animam mouendi duntaxat causa, uniri cœlesti corpori dixerimus, adhuc examine dignum esset, an in mobili per se primo, contactus uirtutis satisfacere possit, quum proprius motus sit propria rei actio: actio autem rei per se primo est per ipsam rei formam, aut igitur cœlesti corpori nulla erit per se actio, sed passio tantùm, quòd quidem huic omnium corporum nobilissimo maximè repugnat, aut uirtus per quam operatur motum inhęret sibi ut forma: sed hæc ad sequentis potiùs thematis propositum spectare uidentur.

IDEM AVREOLVS, ET SACROSANCTAE *Ecclesiæ cantus declarat.*

Quartum est clarissimi Theologicæ sapientię uiri Aureoli, qui sententiarum secundo longa argumentorum serie, & strenuè quidem cōuincere nititur, cœlestibus orbibus animam insistere ut formam, nec alienum fore putat eorundem implorare suffragia, eaq; duliæ cultu uenerari, nisi quòd ex hoc possit facilè scandalum ingeri pusillis, ut à duliæ adoratione (quemadmodum crebrò prioribus sęculis contigisse legimus) transirent in latriam, mutarentq; gloriam incorruptibilis Dei in alicuius creaturæ imaginem. Sicut & 6. de spiritualibus creaturis, Distinctione Thomas asseruit, ubi in respōsum argumenti, dicentis: Si cœlestia corpora sunt animata, fas erit illorum implorare suffragia: ait hoc non licere, propterea ut auferatur idolatriæ occasio. Nec ambigendum, quin eiuscemodi intentio euitandi occasionem idolatriæ quosdam catholicos sapientes induxit, ut negarent cœli animam plus uoce,

& pia,

& pia, ac uelata quadam fronte quàm syncera mente, præsertim apud Græcam Gentem, cui uix unquam potuit funditùs euelli idolorum cultus: Hoc autem sęculo, quo iam intrauit plenitudo gentium, omnis procul est suspicio unde reuelata facie rei naturam exprimere nullo modo formidamus. Quintũ ualidum sanè, & alijs omnibus stabile præbens firmamentum, est uniuersæ Romanæ Ecclesiæ testimonium, quæ in celebrandi sacramẽti præfatione hęc uerba decantat, scilicet per quem Maiestatem tuã laudant angeli, adorant dominationes, tremũt potestates, cœli cœlorumq; uirtutes, &c. ubi per uirtutes cœlorum (12. quodlibe, diuo Thoma teste) cœlorũ animas uoluisse uidetur. Si deniq; omnium sanctorum Bibliothecam sedulò euoluas, haud obscurè intelliges quosdam de cœli anima ancipitem, & ad utrumlibet sententiam dicere, quorum uexilifer & dux diuus Augustinus dignoscitur. Alios quidem in affirmatiuam partem palàm contendere, & horum omnium princeps extitit diui Hieronymi assertio, in quorum etiam conuentum (iuxta diui Thomę placita) 4. Dialogorum Gregor. collocari poterit, imò Propheticam Hieremiæ, Salomonisq; oracula. Prorsus autem negantem audies neminem, nisi ex Grę corum sapientibus Damascenum, Basiliumue, quorum alij nonnulli fuêre sectatores, qui tamen si aduertis parùm à tramite nostro declinant, quemadmodum paulò pòst uberiùs superum nutu explanabimus.

ARGVMENTA QVAE ADVERSARI VIdentur, commemorat.

NE autem aliquis reluctandi locus supersit aduersarijs, quædam quibus ipsi in oppositum nostræ conclusionis nituntur, mox soluere conabimur. Primò igitur proferunt in medium Augustini 11. retractationum uerba dicentis: Tale aliquid à me dictũ, quo id (scilicet animal esse mundũ) accipi posit, etiam in libro de im̃ortalitate animæ temerè dictum notaui, per hæc Augustini uerba, Bonauentura 2. sententiarum oppositum nostræ conclusionis stabilire præsumit, asserendo erroneum esse, & contra sanctorũ, imò & philosophorum traditionem; dicere animata esse cœlestia corpora, & si aliqui sanctorum, sicut Hieronymus super Ecclesiastis primo hoc dicere uidentur, illorum dicta methaphoricè intelligenda uoluit. Secundò adducitur Hieronymi sententia in libros periarchon Origenis, ubi inter reliquos eius errores damnat, quòd cœlum animatum dixerit. Tertiò Damascenus libro 2. Nullus inquit animatos cœlos, uel luminaria existimet, inanimati enim sunt & insensibiles. Quartò nonnulli iterum Augustinum in libro de cognitione ueræ uitæ opponunt, de astris dicentem: Qui ea rationabilia, uel saltem sensibilia corpora arbitrantur, iure sensu carentes inter irrationabilia cõputantur. Quintò si darentur cœlorum animæ, essent in iudicio tres iudicandorum ordines; scilicet angelorum, hominum, & animarum cœlestium, quod manifestè omnium sanctorum traditioni aduersum est. Sunt & alij quidam argutuli, uastã argumẽtorum cateruam adijcientes, ut acuminis & ingenij defectum, uerborum futiliumq; argumentorum multitudo suppleat, ut cùm dicunt: Si cœlum esset animatum, cœlum etiam saluãdum esse. Responsio enim est eadem, quia cœli animæ sunt eodem ordine, quo Angeli. i. perpetuò beatæ. Sed his prætermissis pergamus.

Obiecta argumenta soluit.

HOrum argumentorum minimè quidem laboriosa erit rectè inspicienti solutio. Inprimis enim 11. retractationum auctoritas sese declarat, omnemq; ambiguitatis modum soluit, prædictæ adijciendo sententiæ inquiens. Non quia hoc falsum esse confirmo, sed quia nec uerum esse comprehendo, quòd sit animal mundus. Ipsius uerò Bonauenturæ dictum nunq; satis ad-

tis admirari queo,quòd tale Augustini uerbum in suæ positionis robur attulerit,& quòd sancti Hieronymi dictum metaphoricè audiendum esse docuerit:quis enim unquam glossator fuerit, qui literalem uerborũ intellectum per metaphoram,atq; ægnimata & obscura,per magis tenebrosa explanare uelit. Sic .n.facilè erit quæuis phantastica delirамēta uera dicere,& quæ uera sunt, falsa conuincere.Sic utiq; ludicrũ,& contra Alberti,Thomę,Scoti,aliorumq; sensum est,dicere Hieronymũ non asserendo,sed aliorum sententiã recensendo dixisse illud Ecclesiasticis 1.quum uerborum ibi contextus huius oppositum apertè demonstret.Longè insuper irrationabilius esse uana aliorum documenta resumere,& nullibi hęc ipsa retundere,sed ubiq; ueram rei intelligētiam conticescere.Secundum quoq; Hieronymi,in libros periarchon facile erit soluere,si ibi orationis seriem rectè consyderas: non enim Originē culpat, quòd animata dixerit cœlestia sydera, sed quòd eo modo quo homines, per quædam delicta circumdati sint his crassis caducisq; corporibus,ait enim:Solem quoq;,& Lunam, & astra,cætera esse animantia, imò quo modo nos homines,ob quædã peccata his sumus circumdati corporibus, quæ crassa sunt, & pinguia,sic & cœli luminaria talia & talia accepisse corpora,ut uel plus uel minus luceāt,& dæmones ob maiora delicta æreo corpore esse uestitos.Hęc ille.Quibus accipis Hieron.non ipsam positionem,sed ponendi modum refellere.Tertium Damas.documentum(qui primus quidem, ac solus in sacro, uastoq; priscorum theologorum cœnobio unà cum Basilio) conclusionis nostrę oppositum firma sententia asseruisse uidetur,bipartite responsum patitur, uidelicet,quòd hanc firmauerunt positionem, aut ex non attenta inquisitione(ut Ioh.Scoto placuit) aut certa nobiscũ sentiente limitatione,prout diuus de Aquino Thomas censuit:Nam 14.distinct.secundi fundamentum,cui Damascenus innititur,uacillans & minimi roboris esse.Idem Ioh.Scotus uoluit, inquiens:Sed alius Græcus,scilicet Damascenus,asseruit cœlos non esse animatos:Ratio ad hoc ponit,quòd illa anima frustra uniret̄ tali corpori,ex quo non habet sensum,nec per consequens aliquam perfectionem ex corpore acquirit,sed illud(inquit Scotus)nō uidetur congruè dictũ,quòd potētia uniatur materiæ,ut perfectionem acquirat à materia,sed magis ut perfectionē cōmunicet materiæ , imò principalius ut ex eis totum compositum sit perfectum. Hæc ille. Et sic Damascenus ex non attenta fundamenti inquisitione (secundum Scotum)in hanc opinionem declinauit.Secundum & magis cōsentaneum est diui Thomæ 6.de spiritualibus creaturis responsum, ait enim: Damascenus non negat omnino corpora cœlestia esse animata, sed remouet corpora cœlestia ita esse animata,quòd substantiæ spirituales uniantur eis ut formæ sicut corruptibilibus animalibus.Hæc ibi.Non igitur negat omnino, sed quòd sint animata sicut animalia terrena, quod & ego ipse (quemadmodum & omnes qui cœlestibus orbibus animas adscribũt)affirmo,etiam prædicta Damas.uerba idipsum sonare uidētur,dicendo:Inanimati enim sunt & insensibiles:frustra enim & nugatorium esset addere insensibiles si prorsus inanimata dixisset cœlestia sydera,quippe id quod inanimatum est,sensu quoq; careat oportet:limitandi igitur intentione adnectit insensibiles, quasi dixerit inanimati sunt tali anima quali animantia caduca,quæ necessariò ad uitæ suæ permanentiã sensum deposcunt.Sic quarto loco respondendũ ad Augustini dicta,qui ex eodē quod nunc attulimus fundamento,addidit:uel saltem sensibilia & hoc planè cætera eius commemorata, & præsertim retractationum 11.dicta declarant.Quintum uerò(ut de potētia 6. Diuus Thomas tradidit) potiorem pluribus iuniorum occasionem dedit renuendi animata esse cœlestia corpora,idq; per unicam Augustini in Enchiridion clausulam soluitur,dicentem : Si ponamus corpora cœlestia animata esse, non ideo erunt in iudicio tres ordines iudicandorum : quia illæ animæ computantur cum angelis: & hæc

& hæc ad prædictorum solutionem satis sunt intelligenti: ad tertij ergo Thematis examen superum patrocinio accedimus.

Tertium Thema.

Ratio & sensibilis rerum ordo monstrat cœlestia corpora animata existere, anima scilicet quæ cœlum ipsum (suo modo) informat: Duo hoc thema enodanda requirit. Primũ quòd animatum sit cœleste corpus: secundum quòd anima cœlũ ipsum suo & non caducorum modo informat. Primũ uerò tametsi omnium philosophantium approbetur sententia, ob clariorem tamen sequentium intellectum, unum duntaxat in huius particulæ robur, & documentum ex ipsa nominis ratione ostendam: Illud namq; animatum esse dicimus, quod per se aliquem uiuendi actum exercet: uiuendi autem actum (ut 2. de anima Aristot. docuit) quadriformem, uidelicet intelligendi, sentiendi, secundum locum per se ipsum mouendi, atq; uegetãdi comperimus. Quũ igitur cœlum per se exerceat actum mouẽdi, motu scilicet circulari, continuo, multiplici, & regulari: exercet ergo & actum uiuendi, quapropter & animatũ cœlum esse oportet. Nec dicendum est (ut quidam argumentantur) Aristotelem quando quadriformem ibi uiuendi actum enumerat, non nisi de anima rerum corruptibilium intendere, de cœlestium autem anima minime. Si enim diligentiùs ibi dicta attendas, palàm intelliges Aristotelem non solùm caducorum, sed cœlestium quoq; animam ostendere, statim namq; cum eiuscemodi quadrifarium enumerauerit uiuendi actum, subnectit inquiens: Separari autem hoc (id est, uegetandi facultatem ab alijs posibile est: Alia autem (.i. alias uiuendi potentias) imposibile est in rebus mortalibus. Paulò insuper inferiùs: Quibus inquit, inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia. Hæc Aristoteles. Quibus planè quidem docuit separari posse in animabus ĩmortalium, à uegetandi uirtute reliquas potentias tres, uel aliquam ex illis puta rationis & motus: Idcircò non solùm de caducis, imò & de cœlestibus quoque ibi sermò est. Sic & in eo de motibus animalium, cœli motum, animalis motum appellat, asserendo esse animal quoddam, quod semper mouetur, à semper mouente: cœlum itaque iuxta Peripateticum dogma esse animatum, ex his firmiter concludendum est, & sic primam nostræ positionis particulam absoluimus. Com. 14.

Anima est coelestis corporis, primum principium viuendi: Ergo anima est cœlestis corporis forma, vel actus.

Secunda uerò huius Thematis pars rursum duo explananda deposcit: Primum, quo ueritas ipsa ostenditur. Secundum, quo contra nitentibus resistitur, eorumq; diluuntur obiecta. Propositi itaq; ueritas quadriformi discursu reuincitur, & primo ex hoc firmisimo præiacto fundamento uidelicet, Illud quod est primũ principium uiuendi, est uiuentium corporum forma uel actus, anima est huiuscemodi: anima ergo est cœlestiũ corporũ forma uel actus. hac enim eadẽ syllogisandi Lege Aristot. (de Anima 2.) monstrat, quãlibet animam esse physici corporis actũ, quę iuxta glossatorum sententiam est à posteriori demonstratiua ratio, iuxta illud Auerrois 2. cœli dicendo: Recipiens aũt formã quòd adunatur cum ea est corpus cœleste incorruptibile, ad quòd sequuntur dimensiones corporales, & alia accidentia quæ in eo inueniuntur, & ideo forma & formatũ sunt in eo idem numero. Sic & diuus Thomas contra gentiles secundo concludit, oportere iuxta Aristot. traditionem dicere, intellectum sui secundum substantiam corpori cœlesti uniri ut forma, licet non eodẽ modo unionis, quo sensibilis forma unitur materiæ caducorũ. Com. 3.

PERFE-

PERFECTIVS CORPVS EST COELVM, IDEO & eius perfectior est forma, scilicet anima.

IDem ex cœlestis corporis dispositione secundo ostenditur: Simpliciter enim perfectioris corporis, simpliciter perfectior est forma: materia enim subiectumúe, & forma sibi (ut octauo diuinæ sapientiæ traditur) mutua proportione respondent: perfectissimum autem corporum est corpus cœleste, ergo & perfectissima formarum corporalium eius est forma, huiuscemodi forma est anima, ergo cœli formam scilicet qua mouetur, uiuit & intelligit, animam censere oportet. Rursus si opacum fluxumq; hoc terrestre corpusculum, intellectualis, diuinæq; naturæ intus, & secundum se totum particeps efficitur, longe quidem magis, exactiusq; ethereo, & incorruptibili cœlesti corpori id adscribendum est. Hic autem aliqui diui Thomæ 70. quæst. primæ ad consimile argumentum dicta obijciunt: ait enim: Nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter, quod tamen non est nobilius quantum ad aliquid, forma ergo cœlestis corpo..s, & si non sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ: perficit enim totaliter suam materiam, ut non sit in potentia ad aliam formam, quod anima non facit. Hęc ibi. Sed eiuscemodi sancti doctoris dicta (ut supra tetigimus), potius ad Damasceni fundamenta explananda, quàm propria assertione prolata crediderim, eò quòd hæc multis in modis manca uidetur responsio, primò in forma respondendi æquiuocatio committitur, eò quòd argumentum simpliciter de perfectione cõcludit: responsio autem datur de perfectione secundum quid: quando enim argumentatur nobilioris corporis, nobilior est forma, sensus est, quòd ea nobilitate nobilior est forma, qua & nobilius est corpus: quum igitur corpus cœleste (eò quòd plus habet de entitate & actualitate) sit simpliciter nobilius corporibus terrenis, ergo & eius formam simpliciter nobiliorem esse oportet formis animalium caducorum, quæ quidem nobilitas non penes modum informãdi, sed iuxta entitatis actualitatisue gradũ attenditur. Præterea contradictionem implicare uidetur, quòd sit forma minus perfecta, & quòd suam totaliter perficiat materiam, ita quòd nullam relinquat in ea potentiam ad aliam formam: totam enim potentialitatem perficere materię non potest, nisi forma in se continens totam actualitatem possibilem inhęrere subiecto recipienti: talis autem forma omnium formarum inhærentium materiæ nobilissima sit oportet, non igitur minus perfecta. Si autem dixeris non esse merito formæ, quòd materiã totaliter perficiat, sed ratione materiæ cui ad ulteriorem formam nulla potentia inest, tunc utiq; longe maiora te sequuntur inconuenientia: Quia illa perfectio quæ consistit in modo informandi, non erit ascribenda formæ, sed materiæ tantùm, & sic nullam pręstantiam tribui cœlesti formæ, quam tamen secundum quid perfectiorem affirmas: Tum quia sequeretur materiam quoque cœlestem minoris esse perfectionis quàm materia caducorum: materia enim secundum quod materia, siue cœlestis siue terrena, per potentiam in proprio suo esse constituitur, substantificatur namque (ut Auerrois loquitur) materia per posse: si igitur potentia materiæ cœlestis nullam aliam respicit formam quàm hanc secundum te simpliciter minus nobilem forma animalium caducorum, ergo cœlestis materia simpliciter ignobilior erit materia terrenorum, cuius oppositum Hypothesis tua, & ipsa rei natura ostendit. Præterea tametsi admiserimus, quòd forma cœlestis merito sui totaliter perficiat materiam cœlestem, nihilominus idem comitabitur impossibile: nulla enim forma substantialis perficit materiam, nisi ea forma quam potentia materiæ concernit: si igitur cœlestis materia seu subiectum per se concernat formam, simpliciter minoris perfectionis quàm forma animalium caducorum erit, utique & materia cœlestis seu subiectum ignobilius

materia

materia terrenorum, quapropter nullum penitùs eiuſcemodi diui Thomæ ſententia nobis noſtróue diſcurſui uim inferre poterit.

ANIMATVM EST DENOMINATIVA prædicatio: Prædicatio denominatiua eſt à re inhærente per modum formæ: Ergò anima inhæret cæleſti corpori vt forma.

IDem ex denominationis ratione, tertiò concluditur: Quum enim omnium ſententia animatum uocitetur cœleſte cõ rpus: animatum autem ab anima eſt denominatio: quum itaq; denominatiua prędicatio fit à re intrinſeca & inhærente per modũ habitus, uel formæ ſumptum namq; (ut 12. diuinæ ſapientiæ Auerrois loquitur) id eſt, concretum, ſignificat formam uel habitum cõnotando ipſum cui inhæret ſubiectum, ſic utiq; dicimus togatum, galeatum: quia toga uel galea defertur à ſubiecto per modum habitus. Rurſus ſi à ſolo motore in quantum motor liceret dicere cœlum animatum, tunc magis condecens eſſet dicere tunicam ſeu galeam humanatam quàm hominem galeatum, tunicatúmue: motor enim, & deferens galeæ & tunicę eſt ipſe homo, non autem hominis motor eſt tunica: ſic & plauſtrum quòd ab animali trahitur animatum dicere fas erit, & hominem aſinatum, quòd uehitur ferturque ab aſino, quæ omnia quum abſurda ſint atque ridicula, nefandum utique erit cœlum uocitare animatum ſolo intuitu motoris ab extra, quapropter fateri cogimur ipſum ſic denominari à re intùs exiſtente per modũ formæ. Com. 39.

DARI OPORTET MEDIVM NECTENS extrema ſcilicet intellectum & corpus: Medium dicitur, quod particeps eſt extremorum, tale eſt anima cœli.

IDem ex ordine rerum, nexuq; uniuerſi quarto oſtenditur: Quum enim extrema non iungantur niſi per medium: de maximè autem diſtantibus in rerum exiſtentium latitudine ſunt intellectus & corpus: non igitur iungun tur niſi per medium: medium autem dicimus quod particeps eſt extremorũ: talem uerò conſtat eſſe animam, quòd eſſentia quidem particeps eſt æternitatis, ut cæteri puri, nudiq; intellectus: opere uerò particeps eſt temporis & motus, ut entia corporea, & propterea dixit ſecũdo cœli Auerrois, quòd cœli anima ſimilis eſt formæ naturali & ſimilis formæ abſtractæ. Sic & libellus de cauſa, animam in æternitatis temporisq; orizonte collocandam cenſuit, niſi enim eſſet id animæ genus quod Academici uinculum uniuerſi appellant, non eſſet exacta mundi unio nexusque rerum. Et ideo audi ipſum Cordubenſem, qui animam (2. cœli) ſpiritale orbis ligamen pronunciat, quæ ipſum uniuerſum magis ueriusque unum conſtituit quàm anima caducorum proprium & organicum adunet corpus, inquit enim: Et mirum quomodo hæc potentia (ſcilicet anima caducorum) diuiditur in membris diſsimilium partium, non (ſcilicet mirum) quomodo diuiditur in partibus uel membris conſimilium partium materiæ (uidelicet quales ſunt partes orbis cœleſtis) diuiſio enim eius in iſtis (ſcilicet caducis) eſt ingenioſa per ligamenta: illic autem in cœleſtibus ſine ingenio, ſed naturaliter, & ideo non indiget illic ligamento, donec fiat ex eis una res mota ſicut indiget hic: quapropter animal ligatum, & animal diuinum non ligatum, non dicuntur eſſe unum, niſi æquiuoce, hæc Auerrois: quæ tu ſi ſapis cogita, & mente reuolue: Quadriformi denique hoc ſyllogizandi medio uidelicet, ex nominis ratione, corporis Com. 71.

 diſpoſitio-

dispositione, eiusque denominatione & ex rerum ordine, cœlum per modum formæ animatum esse conuincimus.

QVAE IN CONTRARIVM NITVNTVR argumenta commemorat.

RElíquum modò est aduersantium, quæ potiora esse uidentur obiecta diluere: Argumentatur enim primò, si aliqua intellectualis substantia unitur cœlo ut forma causabit, utique in eo formalem effectum formæ: formalis autem formæ effectus est esse existere: ergo cœleste corpus habet esse existere per animam, ex se autem minimè: erit igitur suapte potentia ad non esse, idcircò generabile & corruptibile. Secundò, si cœlum est subiectum per se actu, similiter & anima ipsa substantia est per se existens: duo autem per se existentia actu non faciunt unum per se: ergo non unitur anima cœlesti corpori per modum formæ: Nec erit perfectius magisue unum animal cœleste quàm animal terrestre, cuius contrariũ iam ex Auerrois sententia protulimus. Tertiò, si anima intellectiua uniretur cœlo ut forma, hoc esset ut anima ipsa aliquam ex tali inhærentia perfectionem capesseret, sed nullam capit illinc perfectionem: quia nec adesse nec adoperari, ad propriam siquidem operationẽ non utitur cœlestis anima sensu, & per consequens nullo organo corporeo, nec ut motum exerceat: quia poterit mouere ex solo uoluntatis imperio absque eo quòd inhæreat ut forma. Quartò, si cœlum esset animatũ, quæro, quid animæ cœlestes differant ab humanis. Si respondes, eo differre, quòd humanę phantasmate utantur ad cognoscendum, sed cœlestes non utantur, ego uicissim dicam inde non constitui specificam distinctionem. Si enim cognoscere per phantasmata, & non cognoscere, specificæ essent distinctiones, Adam in Paradiso & posteà Abel differrent specie: quia Adam in Paradiso non egebat phantasmate ad cognoscendum. Abel autem sine eo nihil cognouit. Ergo falsum est cœlum esse animatũ. Sunt & alia permulta, quæ huic positione aduersari uidentur argumenta, sed ex his quibus prædicta refellimus, cætera omnia ad nutum dilui poterint.

QVAE OBIICIVNTVR ARGVmenta soluit.

VNum autem & inuiolabile peto fundamentũ, quo præiacto omnia pręfata, & quæcunque huius generis fuerint obiecta, nihil prorsus aduersum nos struere ualebunt, fundamentum inquam quo liber de cœlo, imò uniuersa scientia de natura, pariter & diuina consistit: Quãtum uidelicet distat conditio motus unius rei, à conditione alterius, tantum distãt illarum rerum mobilium principia, & modi qui per se mobilibus insunt: quum igitur motus circularis genere distat à motu rectò, illorum utique mobilium principia & modos genere distare oportet, scilicet potentiã, materiam, formã, compositionẽ unionemque, & propterea statuit 2. cœli, Auerrois, quòd propositiones quæ sunt in nostris manibus, in quæstionibus de dispositionibus cœli sunt paucæ, & ferè dicuntur æquiuocæ: quia exceptæ sunt ab animatis, quę sunt hîc & de istis, & de illis dicitur animatum ferè æquiuocæ. Hæc ibi. Et paulò inferiùs (ut anteà retulimus) Quapropter, inquit, animal ligatum, & animal diuinum non ligatum, non dicuntur esse unum nisi æquiuocè: unio autem est modus entium, qui (ut diximus) æquiuocè fermè dicitur de superis & genitis, quemadmodum & ipsa illorum entitas essentiáue. Hoc perspecto, ad primum dicimus negando conditionalem enunciantem, si aliqua intellectualis substantia unitur cœlo ut forma dabit sibi esse existere: quia licet hoc uerum sit de formis generabilium, quorum materia non habet ex se esse existere,

Com. 61.

ſtere,ſed à forma cùm inſaciabili ſua ſemper potentia ad aliam formam; hoc tamen non admittitur in cœleſti corpore, cuius materia ſeu ſubiectum habet ex ſe, quòd exiſtat: aliunde uerò (uidelicet ab anima) quòd ſit uiuum atque intelligens,quemadmodum ex lumine,& diaphano, fit unum per ſe, ſcilicet corpus luminoſum, non obſtante quòd diaphanum ſit actu corpus,luminoſum tamen potentia,quòd ſi lumen eſſet ſpiritalis ſubſtantia, ut nonnulli priſcorum cōtendunt,nihilominus fieret ex diaphano corpore & lumine unum per ſe. Sed ſtatim obijcies ſecundum,dicendo,ſi materia ſeu ſubiectum cœleſte eſt ens actu, ſimiliter & anima eſt ens per ſe exiſtens, non poterit fieri ex his unum per ſe ens. Ad hoc reſpondeo,quòd ex duobus entibus actu, ſecundum quòd actu,non fit unum,ſed ſecūdum quòd ultra actualem entitatem obtineat potentiam adeſſe perfectius,quemadmodum diaphani cum lumine exemplum declarat. At his nondum acquieſcens rurſum contranitéris,ſi ex duobus quomodocunque exiſtentibus actu fieret unum per ſe, deſtrueretur proprium eſſe utriuſque,eatenus enim aliquid eſt,quatenus unum eſt,quod igitur propriam unitatem amiſerit,amittet & proprium eſſe,ergo anima dum cœlum informat, deſtruit ſeipſum, quod longe eſt alieniſsimum. Reſpondeo,quòd in rebus genitis,quando duo exiſtentia actu conflantur in unum, deſtruitur utrumque, eò quòd qualitatibus ſubiacet contrarijs,quæ ſe mutuo non compatiuntur, ſed expellunt. Inſuperis uerò, ubi nulla eſſe poteſt cōtrariorum pugna,ſed tantùm proportio,habitudoque imperfecti ad perfectius,ita ut nihil prohibet quin unius perfectionis exuberātia,alterius ſuppleat defectum,non illud deſtruendo , ſed in ſuæ unitatis conſortium aſſumendo , perficiendóque,quemadmodum & catholici ſapientes ſacratiſſimum & ineffabile Dei uerbum humanam naturam ſumpſiſſe declarant: ibi enim in una perſona numero,duo ſunt eſſe actu ,uidelicet diuinum atque humanum,quòd ſi unum tantùm eſſe ibi dixeris: erit tantùm una forma uniusq; actus,qui nō niſi diuina natura eſſe poterit,& ſic eſſet Deus ueluti altera pars compoſiti,& propriæ creaturæ forma,quod longè quidem inconueniens uidetur,licet id aliqui iuniorum minimè alienum duxerint,ſed hæc ſublimia nimis,& extra compendioli noſtri limites,ad quæ nos ſimilitudinis & exempli ratio perduxit.Ex his deniq; & præiacto fundamento intellige, quòd quemadmodum longo diſtant interuallo à perpetuis caduca , ſic & modi illorum unioúe,nec ab uno ad alterum efficax argumentum transferre licet, quapropter nihil prohibet cœlum & animam ipſam utrumque actu exiſtens, unum ſtatuere per ſe ens actu,quòd ob contrariorum diſcrimina minimè fieri contingit in terrenis: & ad hanc intentionem adiécimus (ſi aduertis) in noſtro Themate ſuo modo, dicendo : Qui cœlum ipſum (ſuo modo) informat. Sed percunctaberis, qualis nam ſit modus informandi cœleſtis: Reſpondeo, talis eſt qualis ipſam cœli eſſentiam conſequitur: ſi tu itaque me certiorem feceris de cœli natura, & mox te reddam intelligentem de modo informandi. Diceres, cœli natura eſt nōn grauis,nec leuis, nec genita ; nec corruptibilis,& id genus, & ego pari Lege dicam, hunc informandi ſeu unionis modum non eſſe ſecundum modum informandi naturę leuis,nec grauis, nec generabilis,nec corruptibilis:Satis denique tibi eſſe oportet , quòd nihil apparet in rebus ſenſui ſubiacentibus, quòd hanc animæ cum cœleſti corpore unionem prohibeat,idq; multis in modis ſenſibilis rerum ordo conuincat: Ad tertium dicimus (quemadmodum & Iohan. Scotus 2. ſententiarum affirmat) Anima non unitur corpori cœleſti ut aliquam in primaria ſua operatione (qui eſt actus intelligendi) perfectionem capeſcat , ſed potius in ſecundaria,ut formas quam concipit in mente angelica & diuina promat ineſſe ſenſibile. Habet inſuper (quum ſit in orizonte corporis & puri intel-

lectus, seu æternitatis, & temporis) innatam quandam promptitudinem ad corporis consortium quatinus uinculum & spiritale (ut Auerrois loquitur) ligamen sit uniuersi, uniat, nectatque ultima primis. Superuacaneum uerò duxi, hîc Pythagoreorum & Platonicæ scholæ, necnon Peripateticorum tàm Arabum quàm Græcorum conuentus, insuper & priscorum Cabaleorum, seu allegorizantium de anima cœli hîc Historiam texere, qui unanimes in hanc nostram contendunt, eamque astruunt sententiam. Esset sanè mirabile, imò & incredibile, quòd tot ab æuo clarissima humanæ sapientiæ lumina, sic concors de anima cœli fefellisset opinio, quòd si ipsi Magno Alberto summæ eruditionis uiro fidem adhibendam censueris, eius duodecimum diuinæ sapientiæ librum euolue, ubi omnium fermè, quos commemorauimus, de hac nostra inquisitione dicta resumit. Ad quartum respondetur, specificam distinctionem sumi non ab actu, sed ab aptitudine. Itaque etsi Adam in Paradiso actu non cognoscebat per phantasmata, tamen semper aptus fuit ad eum cognitionis modum. Sed anima cœli nunquam ita cognoscit, quòd syllogismo ignotum per notius intelligat, uerùm quòd ab uno exemplari intelligibili in alterum discursu quodam uoluatur. Quibus denique cunctis ritè perspectis nemo profectò, nisi rudis rerum & scripturarum indagator, aut peruicax tumidusque personarum acceptor, erroneam hanc nostram positionem, & ab Apostolica ueritate exorbitantem, nedum exoticam absurdamue (ut ille obtrectat) præsumpserit, quandoquidem fulgentissima orthodoxæ fidei, & diuinæ sapientiæ sydera eam nulla in parte, ad fidei spectare fundamenta enunciant, & re ipsa uera sit nec ne, aut ambigent, aut planè affirmant quodque & ratio dictat, & omnium penè philosophorum dogma proclamat. Quapropter ueritatem syncerè cupientibus, quum satis hæc fore putem, dicendi funem abscindam, ipsique de cœli anima scrutinio hîc (Dei immortalis nutu) finem imponam, supernæ & indiuiduæ Trinitati sit laus, gloria & honor.

COMPENDII DE ANIMA COELI FINIS.

PAVLI

PAVLI RICII,

IN TRACTATVM DE SEXCENTIS ET TREDECIM MOSAICÆ LEGIS MANDATIS, PRAEFATIO.

QVANTVM prior atq; uetusta Iudæorum Synagoga, sapientia, uaticinio, admirandisq; operibus
claruerit, non solùm Moseorum, sed & intemerata Apostolorũ declarat authoritas, amplissimaq;
gentium monumenta enunciant, asserendo ueterem Iudæorum gentem omnes, non minus cadu-
ci quàm ætherei orbis, latebras penetrasse, cœlestisq; sapientiæ pulsasse cacumina. Theophrastus
namq;, ut in Euangelica Eusebij præparatione legimus, atq; Porphyrius clarissimi doctrina & sa-
pientia uiri, Iudæos (aiunt) natura esse philosophos. Megasthenes quoq; uir Historiæ peritissimus:
omnia, inquit, quæ de natura prisci Græci scripserunt, ante ipsos scripserunt & alij. Nam & Brachmanas apud Indos,
qui & Iudæi uocantur, multò prius philosophatos fuisse nouimus. Idem primo Volumine de bono Plato atq; Pytha-
goras testantur, dicentes: Quæ Iudæi alijq; inuenerunt, Græci ipsi exposuerunt. Accedit & illa Pythagorici Nume-
nij assertio, qua nil aliud esse dicit Platonem quàm Mosem Attica uoce loquentem. Nec solùm naturalem atq; diui-
nam philosophiam, uerùm etiam Arithmeticam & astrorum cognitionem Aegyptios primus edocuit Abrahamus,
unde & ad Græcos harum disciplinarum genus affluxit. His alijsq; similibus philosophorum, Poëtarum, & Histo-
riographorum scriptis, oraculorumq; elogijs, Cesariensis, Eusebius, & contra Appionem Iosephus, hanc de Iudæis
astruunt sententiam, cui solidum quidem & inuiolabile præbet testimonium, ipse Mundi restaurator Christus Domi-
nus, qui unam cum uniuerso Apostolorum choro de Iudaico stemmate nasci uoluit. Et magnus ille, quo nemo de
muliere natus maior, Iohãnes Iudæus, patre Zacharia, matre Elisabeth: quin & uirgo Maria sacra Dei mater, cœliq;
Regina alma, patre Ioachim, matre Anna Iudæa nata est. Quid de Empyrei orbis ianitore Petro Apostolo? nõ-
ne & ipse sub circumcisione & Mosis Lege Iudæus? Et Apostolus uir integer Iacobus maior Iudæus, Minor quoq;
cognomine Iustus Iacobus Iudæus. Iudæus & incarnati uerbi præco Leuita Matthæus: Quid de cœlesti tuba senis
Gamalielis alumno, Gentiumq; Apostolo Paulo, non'ne & ipse secundum carnem Israëlita de tribu Beniamin?
Quid de electo Dei Sacerdote Marco? De sublimi Zebedei filio Ioanne? De germano Petri Andrea? De magno Le-
uita Barnaba? Quid de singulis deniq; dicam Apostolis, & de omnibus ferè Christi ex circumcisione auditoribus, qui
primi ueluti sapientiores Architecti, solida & inconcussa orthodoxæ fidei iecêre fundamenta: quos autem de genti-
bus excitauit spiritus, ij ueluti subministri, operarijq; conati sunt illorum fundamentis superstruere, & extrinseca adij-
cere liniamenta. Ex sola itaq; prisca illorum propagine, spiritaliq; scaturigine tot sapientiæ proruperunt flumina,
tot prophetarum expullularunt germina, refulserunt Christi lumina, sublimi atq; Apostolorum prodita sunt oracu-
la. Quamobrem si stirps radixq;, ut scribit Apostolus, sancta est, sancti sunt & rami: si delibatio bona est, & massa: Rom. 11.
Nam qui ex gentibus credit, is oleastri (inquit) ramus est, qui naturali oliuæ inseritur: Iudæus uerò Christianæ pieta-
tis cultor, radix existit, pinguisq; oliua. Oleastri enim surculus quantumlibet naturalis, oliuæ pinguedinis socius fiat,
aliquid tamen oleastreitatis (ut ita dixerim) sapere cogitur. Naturalis uerò oliuæ ramus naturali in stirpe repositus,
totus quidem resipiscit, & eam uim sibi undiq; resumit, quæ alieno odore non inficitur, nec ullo quidem extraneo sa-
pore obtunditur: quoties itaq; de Iudaica caligine ad splendidissima Christi lumina, quis syncera fide conuertitur, na-
turalis quidem oliuæ ramus, naturali pinguedini suæ inseritur, quem nulla exterorum labes, nullus gentilitatis fœtor
contaminari ualet. Cesset igitur uenenato uulnere insurgere scorpius, rabidorumq; latratus sileant, qui nullo ratio-
nis lumine, nullo fidei & ueritatis spiritu, sed obducto, & incredulo supercilio polluta mente, & lingua dolosa, pau-
pertate sua aliorum opes defœdare moliuntur. Audiant & Apostolorum iubentem, ne quis aduersus naturalis oliuæ Rom. 11.
ramos gloriari præsumat, quòd si gloriaris inquit, non tu radicem portas sed radix te: noli itaq; altum sapere, sed ti-
me. Probat idipsum tanta septuaginta duorum interpretum in omni disciplinarũ genere præcellentia, & perpetuo
memoranda authoritas, quorum ex unaquaque tribu sex duntaxat Eleazarus pontifex elegit, unde non iniuria
Augustinus (quemadmodum & Talmudei) eiuscemodi interpretes, diuino & quasi prophetico spiritu actos censuit,
qui septuaginta duabus cellulis segregati septuaginta dierum spatio, una scribendi serie, eodem uerborum, litera-
rumq; contextu, perinde ac si unus idemq; fuisset opifex, uniuersam Mosis Legem ex Hebræo idiomate in Græcum
commutarunt eloquiũ, quare id non immeritò, diuinæ potiùs solertiæ quã humanæ indagini adscribendũ. Secus ha-
bet autem multiplex tum Græca tum Latina æditio, quæ cum humana tantùm industria & hallucinatione de-
prompta sit, tanta uarietate inuicẽ, & ab Hebraico exemplari dissonat, ut nõ immeritò (diuo Hieronymo teste) data
sit aduersarijs irridendi & calumniandi occasio. Quum itaq; tot solidis argumentis deuicerimus, spiritalis militiæ
palmam soli priorum Iudæorum deberi agmini, nõ ab re fore duxi hìc in medium proferre, quã nam serie ueterum
Iudæorum traditio propagata, & in auditorẽ uiua uoce transfusa pedetentim successerit, & propriam energiam ser-
uauerit, uerùm quia id alibi latiùs recensui, ideo minimè hìc repetendum cognoui, unum duntaxat ob nonnulla obie-
cta, quæ lectoris fortè animum ambiguum reddere possent, nunc paucis resumam. Pharisæorum quadriformem hæ-
resim colligimus: Alij qui sempertinaces Legis & Dei cultus æmuli (dum paulò ante passionis tempora cruentis sedi-
tionibus cladibusq; inuicem sæuiret Iudæorum turba) Iudæa patriaq; denuò relicta, uagi & errabundi peregrinaban-
tur inter gentes, qui crucis passionisq; Christi inscij nullius criminis rei habebantur. Alij quos Christus Dominus de

omni flagitij & sceleris genere insimulat & arguit, fuerunt, qui dominādi libidine iræ & uindictæ furore, innocentem Christi sanguinem truculento effuderunt supplicio, quorum utiq; testimonium & nomen (quemadmodum de libro uitæ) sic de Talmudeo Pharisæorum codice deletum & exclusum esse cognoui: Alij ex mysterij altitudine Christi fidem, & crucis Sacramentum nec amplectuntur quidem, nec colunt, non tamen usqueadeò execrantur atque condemnant: alij & hi quidem (ut Apostolorum actus tradunt) innumeri Christi fidem sectantes, simul tamen Mosaicam Legem, ueluti æternæ Legis umbram atque imaginem, non quidem formidine pœnæ, sed exemplaris uirtutis amore, seruandam pertinaci animo contendebat, quod quidem pro tempore illis permissum erat. Horum igitur qui postremæ hæresis sunt Pharisæorum documenta, tanquam futilia & anilia deliramenta contemnere, tumori sanè & rusticè quæ solùm sibi prodest sanctitati magis quàm pietati & prudentiæ adscribendum existimo. Si enim nutantia & fallacia quorundam philosophantium dogmata magni Ecclesiæ uiri amplectuntur, & summa indagine tractant, quis prudens Christianæ pietatis homo abhorrebit, ac stomachabitur, si & nos aliquid illorum eruditionis attulerimus, quibus primum sapientia, religio, ac summi Dei cultus innotuit, quiq; sedula elucubratione, & summo diligentiæ studio in sacra Prophetarum charismata philosophantur, quod si aliqua in horum uiridario agrestia, sentes, tribuliq; expullulauerint, illa respuemus amputabimusq;, ne amœnissimum pomarium nostrum deturpet, cultiora uerò pietate & doctrina fragrantia, uenerabimur, eaq; ueluti ambrosiam & manna de uasta deserti solitudine colligemus. His ita prælibatis dicendum gemina esse dogmata, quibus ut olim sic & tunc Iudaica synagoga innititur, quorum unū tora schebich saf.i. Lex quæ in scriptis nuncupatur: Alterum, tora sceba alpe: id est, Lex quæ traditur ore, illa est Lex Mosis quinq; pentateuchi uoluminibus expressa, hæc eiusdem Legis explanatio: asserunt igitur primores Talmudeorum (primo capite Brachos) super illud Exodi 15. Dabo tibi tabulas lapideas, & Legem & mādata, Mosen eodem spiritu quo Legem ipsam acceperat, Legis quoq; explanationem didicisse in monte Synai. Quæ utiq; explanatio duo in primis, uidelicet literalem & allegoricum (Hebraica uoce Cabaleum) intellectum proponit, quorum neutrum exaratis characteribus committere fas erat. Literalis enim sensus singulos humanos actus & eorum iura scriptis depromere non potuit, eò quòd eiuscemodi actus quum infinita subeant discrimina nullo canone, nullo prorsus limite claudi queant: Allegoricus uerò potuit quidem, non tamen licuit, utpote infirmis solidum dare cibum, & paruulis præbere escam, sic igitur tàm spiritales quàm literales pentateuchi intellectus, nec uoce neque calamo in uulgum ædere licuit. Et hoc quidem quamdiu sceptrum & regna obtinuit Israël. Cùm uerò post Hierosolymorum & regni excidium peregrini & uagi dispergerentur per orbem, animaduerterentq; ob sæuam insipientum gentium tyrannidem turbari religionem, & ueritatis obliterari arcana, uisum erat uniuersæ Pharisæorum synodo eiuscemodi literalem, quoad fieri posset, & spiritalem Legis explanationem scriptis & promulgandis codicibus committere, quorum summam Talmuduocitari libuit, qui literalem Legis intellectum palam, allegoricum uerò multiplici uelaminum uarietate circumtectum declarat. Quo autem pacto Mosaicæ traditionis cathedra à Mose adusq; Talmudici codicis promulgationem pedetentim, ab uno in alterum auditorem successerit, nō absonum fore duxi hic paucis repetere: Si tu tamen ea, quæ secundo huius operis Volumine, de uario & differenti Pharisæorum genere recensui in mentem reuoces, ne nominis æquiuocatio rectam rei intelligentiam confundat: Legitur enim in traditionibus ueterum sapientum Iudæorum, quas uocant pirke auos: id est, capitula patrum, Mose Legem accepisse in monte Synai, eamq; tradidisse & explanasse Iosue: Iosuam uerò senioribus: seniores Prophetis: Prophetas magnæ synagogæ uiris: quorum postremus erat pontifex Simeon iustus, de quo summa in Ecclesiastico libro decantantur præconia. Quem & in Euangelio Lucas 2. cap. Simonem iustum appellat, is Legem tradidit Antignadi Sacheo: Is Iosepho Iohannis filio, & alteri Iosepho filio Ioazaris. Vterq; Iosephus hanc tradiderunt, Nitaidi arbilensi, & Iosue filio Prahaie. Cuius auditorem extitisse Iesum Christum Dominum iuniores Talmudeorum falsò (ob nominis æquiuocationem) affirmant, quod falsum est. Talmudeorum namq; capite helek testimonio, Iosue ille tempore Hircani (quem uocant Ianai) floruit: Hircanus autem (ut Flauij Iosephi Historia docet, centum fermè annorum spacio ante Pōtium Pilatum Ierosolymorum regnum, simul & Sacerdotium obtinuit: sed de his alibi latiùs. Nitai igitur arbilensis, & Iosua hanc tradiderunt Iudæ Tabaidis filio, & Simoni filio Sote, uterq; hanc tradiderunt Semaiæ, & Abtalioni. Hi rursus Hileli & Samaidi, de quibus Iosephus multa præclara commemorat. Isti eam tradiderunt Rabi Iohenani Zacaidis filio. Huc usque in capitulis patrum. Deinde ex uarijs Talmudeorum scriptis colligunt ea, quæ mox sequuntur prout Aegyptius Rabi Moses Deuteronomij sui præfatione: Et Rabi Isaac in Astronomica enarratione recensent: huic igitur Raui Iohanani cōmilito & collega erat Rabi Simeon: Cuius filius erat senex ille Gamaliel, ad cuius pedes Legem audiuit Apostolus. Is ipse Gamaliel Legem exposuit filio etiam nomine Rabi Simeon, is gnato suo Rabi Iudæ, quem ob sapientiæ magnitudinem & eius uitæ honestatem Rabi sanctū appellant, cuius consuetudine & assidua familiaritate (ut in ultimo cap. codicis, benedictionum narrant Talmudei) usus est imperator Antonius cognomento pius. Is ipse Rabi Iuda à Ierosolymitano excidio uicesimo & centesimo anno primus Mosaicæ Legis explanationem compendio dicto mischna perstrinxit, & idipsum in uulgum dare cœpit, quod uniuersa Iudæorum synagoga ueluti Mosis ore traditum amplectitur. Idem Rabi Iuda Legis & codicis sui explanationem tradidit alteri Iohanam, qui tricentesimo post templi desolationem anno, compendium illud Mischna latiùs & clariori stylo uno uolumine, quod Ierosolymitanum Talmud appellant, exposuit. Huius Rabi Iohananis collegæ erant Rau & Samuel, quorum auditor extitit Rau hunna. Is auditorem habuit Rabba: Rabba uerò Rauam, cui auditor erat Rau aschi, qui eruditione, uitæ modestia, honoribus quoq;, & Mundi gloria præcellens Babylonicum Talmud post euersionem templi Anno 436. cudere cœpit, morte tamen præuentus incœptum persoluere non potuit, quod exinde eiusdem filius nomine Mor, unà cum collega suo Moremar peregit. Talmudicus autem codex ille glossas, & commentaria continet prædicti compendij Mischna: Omnia etiam noua pro temporis & loci exi-

Hæc alibi alio ordine traduntur. Sed interim cōstat authorē in temporis subductione non parū errasse.

Actor. II.

ci exigentia constituta, nonnulla etiam sacri eloquij mysteria, atq; notanda aliqua facinora, & temporum gesta complectitur, æditus à Mundi primordio quarto millenario (iuxta Iudæorum computum) tricentesimo & sexagesimo quinto anno, à Ierosolymitano autem excidio quadringentesimo tricesimo sexto anno, quem codicem uniuersitas Iudæorum, per uarias Mundi plagas exulantes, seruandum & opere prosequendum summa ueneratione recepit, & adhuc hodie retinet. Quadraginta deniq; generationes à Mose adusq; Talmudicum codicem in uulgum datum Aegyptius Rabi Moses enumerat, quas qui latiùs audire desyderat, illius Deuteronomij exordium petat. Iuniorum uerò, qui deinceps fuêre Talmudeorũ, tametsi plures eximia eruditione & probitate uiri extiterint, nullius tamen illorũ auctoritas facilè admittitur, nisi quatenus Talmudici codicis dogma, eiusq; uestigia sequatur. Idcirco illorum ordinem explicare minus opportunum iudicaui. Talmudici uerò, canonis præmemorata tempora & successionem enarrare hic libuit, eò quòd plurima, quæ ad Cabaleorum dogma spectant, uarijs codicis illius locis respersa & tradita esse cognoui. Et licet post Hilelis & Samaidis Archi Pharisæorum tempora in multis constitutionibus quæ diuinorum mandatorum appendices cõcernunt, Talmudeorum uarient sententiæ, nihilominus in ipso rei fundamento nulla prorsus opinionum discrimina inuenies. Nemo siquidem contendit, quin uesperè & manè legenda sit lectio scena: id est, audi Israël. Ambigent uerò quã nam ex matutinis uespertinisq; horis magis lectioni sit accõmodanda, ante ne, aut post Solis ortũ atq; occasum. Nec quærit quispiam parasceues uesperi succendenda sit lucerna nec ne, cùm id constitutum esse nemo Iudæorum ignoret: qui autem ex pinguibus liquor magis congruat lucernæ, alius aliter opinatur & statuit, idem de reliquis iudicium est. His deniq; ita perspectis, mox ad sexcenta & tredecim Mosaicæ Legis (iuxta Talmudeorum & Chuzensis Rabi Mosis seriem) mandata Dei nutu explicanda accingimur. Et hoc quidem secundum intellectum, quem unanimis Talmudeorum schola affirmat, horum tamen omnium rationes causas'ue assignare non est præsentis negotij: Aliàs enim uita comite singulorum mandatorum naturalem & Theologicam seu Cabaleam causam reserare tentabo. Nunc autem si solam nudamq; mandatorum historiam enarrauero, satis iuxta propositi exigentiam fore existimo, quod si alicubi iuniorum Israëlitarum uæsania se obtulerit, illam pro ueritate & uiribus nostris arguere, & quantũ, compendioli series patitur, reuellere conabimur, in primis indiuiduæ Trinitatis implorando auxilium, ut his nostris lectiunculis faueat, eisq; gratiam tribuat & intellectum, Amen.

PROHIBENTIA MOSAICÆ Legis mandata.

1. *Non habebis deos alienos coram me.* Exod.20.

Alium præter me in uniuerso rerum ambitu Deum dari ne præsumpseris. Leuit.22.

2. *Ne polluas nomen sanctum meum.*

Nomen Dei polluitur quando is, qui doctrinam & pietatis cultum profitetur incautè, & effreni carnis libidine uictitat. Deuter.12.

3. *Non faciatis sic Domino Deo vestro.*

Eius scilicet altaria non subuertite: scriptum enim est: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite, disperdite nomina illorũ de locis illis: Nõ facietis ita Domino Deo uestro: hinc sequitur quòd neq; sancta Dei nomina, ac ne unam quidem, quibus illa constat, literam delere liceat. Deut.6.

4. *Non tentabitis Dominum Deum vestrum.*

Deum tentat qui dixerit Legis mãdatum adimplebo, & inde contemplabor an præmia sequantur. Leuit.9.

5. *Odium non habebis fratri tuo in corde tuo.*

Sed eum aperta fronte corripe, qui si ueniam petierit, indulge.

6. *Proximum tuum arguendo non afficies probro.* Ibidem.

Licet ab eo offensus fueris, in his tamen quæ Dei cultum concernunt, si cælata repræhensione non emendatur, tunc palam arguendus est de crimine.

7. *Non contristes seruum, qui ad te confugerit.* Deuter.23.

Sed tecum habitare sinas.

8. *Viduæ & pupillæ non nocebitis.* Exod.22.

9. *Non eris susurro.* Leuit.19.

Hoc est, clandestinus calumniator in populis tuis.

10. *Non suscipies vocem mendacij.* Exod.23.

Nisi eam attestantur inditia.

Leuit.19. 11. *Non quæras ultionem.*

Ibidem. 12. *Nec memor eris iniuriæ.*

Si autem ille cui palam illata iniuria, uir insignis sapientia extiterit, ueniam non dabit, sapiens quoad usq; culpæ obnoxium se calumniator agnouerit.

Deut.4. 13. *Nec excidant scilicet verba mea de corde tuo.*

Ibidem. 14. *Ne forte eleuatis oculis ad astra cœli, adores ea.*

Nec adoratione quidem duliæ.

Num.15. 15. *Ne sequimini cogitationes vestras, & oculos vestros.*

Id est, pertinacem non adhibitis fidem cogitationibus uestris, nec sensuum indulgebitis illecebris.

Leuit.24. 16. *Qui blasphemauerit nomen Domini morte moriatur.*

Exod.20. 17. *Neq; coles scilicet sculptile, nec similitudinem alicuius.*

Exod.32. 18. *Non coles Deos eorum.*

Exod.20. 19. *Non pronus adorabis ea.*

Licet non colendi animo id feceris.

Exod.20. 20. *Non facies tibi sculptile.*

Quamuis ipsum non colas.

Quoniam uerò ambo hęc Decalogi mādata indispensabilia sunt & perpetuò seruāda, ideo ritui quo Christifideles sanctorū imagines fabricāt, colunt atq; adorāt, turpiter Iudaica inscitia obtrectat, eosq; Decalogi pręuaricatores iudicat, qui palā mandat: Nō facies tibi sculptile, neq; ipsum adorabis. Quidā uerò quęstionē hāc soluere, & sculptilium cultū approbare conātur ex imaginibus Cherubim in sancto sanctorū super fœderis Arcam cōstitutis. Sed hæc minus efficax cōtra obtrectationē argumentatio & quęstionis solutio: Nam quemadmodū coquere ignēq; sabbati die succēdere mortalé peccatum Lex ipsa enumerat, in tabernaculo tamē idipsum fieri iubet. Pari modo licet, imaginū sculpturā ueluti nephandissimū & implacabile scelus diuina præceptio abominetur, imagines tamē Cherubim planè exprimit & pręcipit Lex. Accedit ad hoc quòd nō simili modo hîc & illîc militat argumentū. Illîc siquidem nullū prorsus imminebat alicuius offendiculi periculū: quia sancti sanctorū limina nemini nisi magno Pōtifici semel in anno adire licuit: hîc uero per singula momēta incauta fidelium multitudo inter sculptilia atq; imagines uersatur & orat. Duplex igitur dissimilitudo est, propter quā sculptilium pręsumptionem trahere nō licet de imaginibus Cherubim. Prima, quia istud apertè prohibet, illud uerò palàm mandat Lex. Secunda, quia hinc imbecilliū animus cōtaminari potest, illinc uerò minimè. Dicendū igitur, cū Decalogus pręcipiat: Nō habebis deos alienos corā me: Ibi residuum quod subnectitur, scil. non facies tibi sculptile, nō aliud seiunctim præceptum constituere, sed explicationem esse prioris. Quemadmodum & de sabbati mandato legitur: Memēto ut diem sabbati sanctifices: Mox subditur: Sex diebus operaberis & nō facies omne opus, quę utiq; nō aliud aliudq; mandatū sanciunt, sed explicant quod implicat primum alioquin plura quàm decem decalogi dari præcepta asseremus, quo stante facilè huius ambiguitatis nodū soluere poteris. Primū ex Talmudeorum canone dicente: Quoties in cōmuni de re sententia profertur, cuius exinde clarior intellectus singulatim exprimitur, tunc singula quæ exprimuntur conditionem propositi thematis seruant, uniuersale nempe (ut dialectici tradunt) suis semper particularibus inest: Quum igitur commune & præcipuum Decalogi mādatum sit (non habebis deos alienos coram me) reliquæ eius clausulæ idipsum mandatum respectant, ita ut quum deinceps præcipitur: Non facies tibi sculptile, neq; omnē similitudinem audiendū sit, si hæc ut tibi sint dij alieni feceris, sic & de sequentibus ibi iudicandum. Non aūt colunt simulachra Christicolæ tanquā deos alienos, sed quatenus creatorem referunt, qui latria colitur, aut quia sanctos designāt qui adorātur dulia.

Quin-

Quinimò nec gloriosa Christi humanitas per se latria, sed hyperdulia colenda admittitur. Idcircò decalogi præuaricator minimè iudicandus est Christianę pietatis cultor. Secundò soluitur quęstio ex hoc, quòd sanctorum quas colimus imagines, non uera sunt sculptilia, idola atq; imagines: nō enim uerè est idolū & imago, nisi in quo angelica uel cœlestis, aut uiua subcœlestis uirtus effulgeat. Nam quemadmodum pictura non est sui exemplaris similitudo atq; imago, si ipsi picturæ aliquod membrorum & maximè caput defuerit, sic longè quidem minus censenda est imago lapideum aut æreum corpus (quantumlibet externis liniamētis & colorum uarietate simile extet) si ei spiritalis uirtus non infunditur, potior siquidē exemplaris portio, est ipse rei spiritus: Nam ut 7. 8. 18. de ciuitate Dei August. placuit (ad Roman. autore Apostolo) idolorum erat structura, ad aliquam hominis uel alterius generis animantium imaginē, cui angelica animalis aut cœlestis uirtus, uel dæmonis seu heroicus spiritus assisteret. Quū igitur sculptilia & simulachra quæ in sacratis ædibus ueneramur, nulla prorsus spirituali uirtute participent, consequens est, quòd minus accōmodate, sed usurpato uocabulo imagines nuncupentur, quamobrē nec ipsorū adoratio decalogi mandatū irritum facit. Superest tamē adhuc scrupulus quo animus titubat, atq; offenditur. Quū enim nephandissimus in uniuerso delictorū genere idolorū cultus habeatur. Ideò modis omnibus præcauendū à quocūq; opere, cultu & actu, quo facilè incautus animus pusillorū offendi & periclitari posset: iuxta illud Apostoli: Si quis uiderit eum q habet scientiā in idolio recumbentē, nonne cōscientia eius cū infirma sit, ædificabitur ad manducandū idolotita? & peribit infirmus in suā cōscientia frater? quare si esca scandalizat fratrē meum, nō manducabo carnē in æternū. Si itaq; idolorū esca, quę (ut Apostolus loquitur) nos nō cōmendat Deo, infirmorū causa cauēda est, quāto magis euitanda nepharia ac pestifera imaginū adoratio, quæ præ cæteris delictis mortalium animū inquinat, protinusq; à suo creatore auertit. At licet 3. sententiarū libro diuus Thomas triformi ratione (3. de conse. collecta) imaginū cultum permissum esse ostendit. Primò ut his ueluti libris quibusdā rudes edoceantur: Secundò ut incarnationis arcanū & sanctorū exempla tenacius memoriæ inhæreant: Tertiò, quia ex his quæ sensibus subiacent uehemētior concitatur affectus: his tamē rationibus inquirentis animus minimè acquiescit, tùm quia à nullo Apostolorum, nec ulla canonica sanctione imaginum cultū constitutum, sed summo potiùs cōtemptu reiectū esse nouimus, iuxta illud Apostoli: Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in imaginē corruptibilis hominis. Et illud: Fugite à cultu idolorū: id est, imaginū. Et illud: Cū gentes essetis, ad simulachra muta ducebamini. Et illud: Vt abstineant à contaminationibus simulachrorū, hoc denique uarijs in locis legimus, ubi non modò internum mentis, sed externum quoq; corporis cultum (ne scandalū pariat quò periclitantur infirmi) euitandum, literæ series palàm demonstrat. Tum etiam, quia deterior & damnosior est idolatriæ suspicio; quæ imaginū licentia oritur quàm ignorantia, obliuiò & deuotionis tepor, quę ex imaginū carentia resultant. Pernicíosior enim est dispositionis (ut uocant) ignorātia, quę prauè & perperam iudicat, quā negationis ignorantia quę nihil prorsus cogitat de re. Quamobrem dicendū, imaginum ritum in sacratissima Ecclesia Christi, ueluti in frugifera uinea labruscam, & cultissimo in agro lolium ex consuetudinis corruptela inoleuisse, longeuam siquidem turbę consuetudinē actutum & funditùs euellere uana sollicitudo est. Nam quemadmodū Iudæi olim fidei ueritatem suscipientes, Legis tamen & consuetudinis uinculo & laqueo capti, malebant potiùs Christi Saluatoris fidem quā terrena Legis opera relinquere: Sic & gentes ediuerso, effreni carnis libidini datæ, malebant sempiternam animæ salutem negligere, quàm circūcisionis aliaq; Legis onera subire, unde ad communē utrorūq; salutem

Roman. 1.

salutem uniuersæ Apostolorum synodo placuit Iudæis pro tempore Legis obseruantiam: Et gentibus eiusdem abrogationẽ permittere, quũ tamen nec hoc neq; illud mortalium beatitudo, sed sola cõsuetudo exigeret. Quũ igitur ea uis cõsuetudinis sit, ut (iuxta sapientũ elogium) alterã pariat naturam fieri non potuit, ut imaginũ ritus, quẽ pluribus sæculis prophana gentium multitudo exercuerat, eueſtigiò tolleretur. Malebat enim uesana illorũ turba sacratissimã Christi religionẽ quàm inanẽ simulachrorũ cultũ relinquere: quapropter diuina sollicitudo pauperũ infidelium miserta, hunc qui foris adhibetur cultũ uoluit permittere, quo ille qui intus est, faciliùs & cautiùs ad ueritatis fidem dirigi & transferri posset. Infirma nanq; uulgi discretio magis prospicit externũ corporis actũ quàm agendi modũ ac formam, quũ tamen speciem & appellationem non ex ipso opere, sed ex modo uendicet sibi actus: Mulieris nempe copula, quantũ in se est, nec turpis nec honesta, sed improba efficitur, si solum carnis cupidine, si absq; matrimonio, si cũ menstruis, polluta: honesta uerò si procreandi uoto, si rato connubio se mundam cognouerit. Vergit & huc illud Apostoli: In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid ualet, neq; preputium, sed fides. Et illud: Vnusquisq; in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Ibi sanctorũ glossa, ad salutẽ inquit, nihil prodest, nihil etiã obest uel Iudaicus uel gentilis ritus: Conuertitur ad hoc illud Apostoli dicẽtis: Iis qui sub Lege sunt, quasi sub Lege essem, his qui sine Lege erãt, quasi sine Lege essem: Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerẽ saluos. Quum igitur actio in se nec turpis nec honesta, sed modus agendi actioni tribuat cognomentũ, pari Lege eiuscemodi externa imaginũ ueneratio in se quidẽ paruipendenda est, sed interna modis omnibus cauenda est adoratio, qua mens ipsa suũ deserit creatorẽ, & creaturę se prębet obnoxiam. Idcircò cũ primores sanctorũ, ut internum idolorũ cultum in Christi atq; æternę ueritatis fidẽ tutiùs & minore negotio transferre & cõmutare possent, externã sculptilium uenerationem, quemadmodũ & Iudæis Legis obseruãtiam conniuendo permittebant. Tũc externo cultu seruato, stolida & indocilis multitudo internæ pietatis fidei acquieuit, quòd si fortè nõnullę animæ imbecillium inde periclitentur, nil tamẽ sapientibus & eruditis uel offendiculi uel noxæ ex hoc contingere potuit. Verum hoc unum (salua tamẽ reuerentia occultorum) censere & probare nõ formido orthodoxa iam Christi fide ad plenitudinem redacta, & idolorum cultu penitùs deleto, non solùm non impium, sed etiam condecens & laudabile esse (nisi & in hoc quoq; consuetudinis corruptela reniteretur) templa & sacras ædes absq; imaginibus construere, id siquidẽ ad empyreos & supercœlestes sanctorum spiritus, hominum mentes extollerent, & non ad corporeas manu factas imagines: Sicq; omnem infirmorum offendiculum & nephandissimi erroris periculum caueretur. Obtrectantium insuper Iudæorum plures, qui præ cæteris imaginum cultum abominantur, ad piam Christi religionem amplectendam, induci & persuaderi possent. In singulis tamen ad sacra & inconcussa Ecclesiæ (quæ à non errante spiritu regitur) sancita me confero, cum illa pergo, cum illa sapio, uiuo & requiescam in sempiterna sæcula.

Leuit. 19. 21. *Non deos conflatiles facietis.*

Exod. 20. 22. *Non facietis deos argenteos.*

Id est, quamcunq; eminentis sculpturæ imaginem, neq; ornatus causa, nisi eum truncato membro fecerit: picturam uerò aut cauam introrsum effigiem cælare admittitur.

Exod. 23. 23. *Nec auditur ex ore tuo nomen idolorum.*

Quo auertas cultu Dei aliquem de filijs Israël, licet tu ea non adores.

Deut. 13. 24. *Non adhærebit de illo anathemate quicquam.*

Id est, nil tibi uendices de supellectili & quauis substantia urbis, quæ ob idolatriæ cultum subuertitur.

25. *Non*

25. *Non ædificabitur ampliùs, videlicet vrbs illa euersa.* Ibidem.

26. *Et nequaquam faciet vltra quippiam huius rei simile.* Ibidem.

Id est, ne uni quidem fidelium, ne dum multitudini deos alienos persuadere audeat.

27. *Non acquiescas illi, seu diligas eum.* Ibidem.

Scilicet qui te ad idola flectere conatur.

28. *Ne parcat ei oculus tuus.* Ibidem.

Videlicet ut eum à mortis supplicio liberare uelis.

29. *Neq; audies ipsum.* Ibidem.

Id est, ut ei aliquid auxilij præstes.

30. *Nec miserearis eius.* Ibidem.

Scilicet nec uerbo aliquo fauorabili.

31. *Nec occultes eum.* Ibidem.

Id est, nil in criminis sui testimonium reticescas.

32. *Per nomen externorum deorum non commemorabitis.* Exod. 23.

Latina æditio iurabitis: id est, nihil tametsi uerũ & iustũ sit, idolorũ nomine proferas. Quod si aliqua causa horũ nomina pronũciare cõtingat, tunc epitheton aliquod in idoli contumeliã apponendũ, quemadmodũ peruicax iuniorũ Talmudeorũ inscitia cũ Christifideles (ob imaginũ uneratione) deos alienos colere arbitrãtur, omnia Christi Saluatoris & sanctorũ nomina ignominiosa & blasphema uoce pronũciat, de quo uberior in sequentibus sermo.

33. *Non audies verba Prophetæ illius.* Deut. 13.

Scilicet qui idolorum nomine uaticinatur & præsagit, quantacunq; prodigia & signa fecerit.

34. *Nec præsumptuosè in nomine meo loquatur Propheta, quæ ego non præcepi.* Ibidem.

Videlicet siue ea loquatur, quæ prorsus non mandauit Dei spiritus, siue ea quæ mandauit alteri ipse sibi arroget.

35. *Non timebis Pseudoprophetam interimere.* Ibidem.

36. *Non inueniatur in te qui consulat Of.* Ibidem.

Latina æditio phytones, sed hæc communis uatum appellatio est: Of uerò peculiarem quandam diuinandi Legem ostendit: Nam ut scribitur codice sanhedrim, capite quatuor sunt mortis supplicia: Of est spiritus defuncti qui de media ascellarum regione, aut de craneo defuncti susurro, & submissa uoce loquitur, iuxta illud Esaiæ: Et quasi phytonis: id est, Of, uox tua & de humo eloquium tuum mussitabit. Et illud Regum, diuina mihi in phytone scilicet Of, & suscita mihi quem dixero tibi, & suscitabit Samuelem.

37. *Non conuertimini ad Ouos.* Leuit. 19.

Latina æditio minus aptè transtulit, non declinetis ad magos: idem enim designat Of & Ouos, nisi quod hoc plura, illud unum enunciat, dissonat hoc à mandato priori, quod illud consulere & sciscitari prohibet, hoc uerò exercitium & opus: Quæ non parum differunt: qui enim sciscitatur, responsa quidem audit spiritus, & nihil concipit uisu. Opifex uerò ediuerso simulachrum quidem cernit, sed nil audit eloquij.

38. *Nec consulat Ideoni.* Deut. 18.

Latina hîc æditio & minus quidem aptè diuinos profert. Diuinus enim phytonẽ, ariolum, augurẽ, aruspicem, & cuiusuis præsagij cultorẽ ostendit: Ideoni uerò præcipuum quoddam uaticinandi genus designat: Est enim (ut Chusensis Moyses Rabi Simone authore commemorat, & Ierosolymitanum Talmud affirmat) animal dictũ Iedua humanæ formæ persimile. Cui de umbilici medio ueluti funis producitur, quo (cucurbitæ instar) terræ solo affigitur, & quoad funis longitudo protenditur sæuum animal circũquaq; rapit & deuorat, id capere nesciunt uenatores, nisi sagittarũ ictu funem proscindant,

quod

quo amputato, continuò belua prosternitur atq; expirat, cuius inde ossibus certa quadam Lege ori admotis, statim clàm spiritu arripitur opifex, & expetita uaticinia pronunciat.

Leuit. 19. 39. *Non conuertimini ad Iedaanim.*

Latina æditio uertit: Nec ab ariolis aliquid sciscitemini, quod primum diuinos trāstulit, modò ariolos pronunciat. Hîc quoq; de opere, priùs de sciscitatione sermo est.

Leuit. 18. 40. *De semine tuo non dabis vt consecretur Molech.*

Plures Talmudeorum (ut in prædicto Sanhedrim capite legitur) Molech non esse idolum, nec qui illi hostias mactauerit, aut munera obtulerit, idolatriæ reum iudicant, cuius colendi Legē fuisse tradunt, ut igne accenso paterfamiliâs gnatos suos per incendium pro flaminis nutu hinc & illinc transferret, haud secus quàm nostra tempestate: nōnulli in festo & solenni diui Ioannis die, dum Sol per tropicum cancri uoluitur, succenso igne uicissim tripudij more huc illucq; transiliunt.

Deut. 16. 41. *Non erigas tibi titulum.*

Latina æditio: Nec facias tibi atq; constituas statuam. Duo sanè huius æditionis admiratione hîc digna sunt. Primùm quod eandem dictionem in uniformi sententia modò titulum modò statuam profert, insuper ubi Hebraicè legitur tokhim, Latina æditio hoc in loco facias, alibi erigas uertit. Nemo enim qui huius idiomatis incunabula tractat, ignorat, quin dictio tokhim eriges sonet, quemadmodum ubiq; hæc ipsa æditio dictionem tokhim erectionem transfert: Nec mādatum fabricam, sed erectionem tituli inhibere uoluit:

Genes. 28. Titulus enim quantum ad propositum spectat, unicum (ut Gen. colligitur) erigibilem lapidem ad libamina desuper fundenda, in quo parum aut nihil fabricæ deposcitur, ostendit.

Leuit. 26. 42. *Nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis super eum.*

Latina æditio: Adoretis eum.

Ibidem. 43. *Nec sculptile erigas.*

Licet ipsum non feceris, nec adorare uelis.

Deut. 16. 44. *Non plantabis lucum cuiusq; arboris iuxta altare Domini Dei tui.*

Prout idola colentium mos erat.

Deut. 17. 45. *Nec inferas quippiam ex idolo in domum tuam.*

Id est, nihil idolis consecratum tibi in usum adsumas.

Ibidem. 46. *Non concupisces aurum & argentum.*

Videlicet, quibus cooperta uel ornata sunt idola, quæ adorantur.

Ibidem. 47. *Non inibis cum septem gentibus, terræ Chanaan fœdus.*

Ibidem. 48. *Non misereberis eorum.*

Nec quorumcunq; colentium simulachra.

Exod. 23. 49. *Non habitent in terra tua.* Scilicet idolatræ.

Leuit. 18. 50. *Nec in legitimis eorum ambulabitis.*

Scilicet nec habitu, neq; uerbo aut opere imitabimini. Hîc uocabulū, quo dicimus gentilis seu gens, minimè silentio prætereundum duxi: gens enim uel gentilis Hebraica uoce goy iuxta Prophetarum & priscorum Talmudeorum placitum, solū idolorum cultores designat: Quorum legitima euitanda sunt, nec fœdera cū eis inire, neq; sociare connubia, nec quicquam officij eis præstare licet. Iuniorum uerò Talmudeorum proteruia dictionem hanc goy sumit non modò pro idolatra, sed pro quibuscunq; à Mosaico ritu alienis, quò fit ut plures tempestate hac insipientium Iudæorum cū Christi fidelibus perinde ac cū idolatris, subtili artificio & astu negociandum arbitrentur. Legis mandatum: Non decipias, non facias furtum, & id genus, cū Legis tantū sectatoribus, quos Lex (ut ipsi affirmant) proximos fratresq; appellat, esse obseruādum: Cū gentibus uerò, in quarum numero Christifideles comprehendi

hendi uolunt, minimè. Aegyptio Rabi Mose authore (qui libro Madaa, lectione idolatriæ) Christiani, inquit, idolorum cultores sunt, cum quibus uersari, pacem fœdusúe inire non licet, sed enitendum ut ab errore reuocentur: Hæc ille. Magnus tamen Legis Prophetarū & Talmudici codicis interpres Rabi Salomon, priscorum traditionibus innixus, asserit huius temporis nationes præsertim Christicolas idola non colere, qui solum externo cultu patrum consuetudinem usumq; sequuntur.

51. *Non augurabimini.* Leuit. 19.

Augurium hîc non per auium garritum, sed per certa naturæ aut euentus signacula præsagium designat, utpote, cùm iter aggredienti baculus de manu, de ore buccella ceciderit, infaustum ominatur iter. Pari Lege in quauis retractanda, nullum omen capere fas est, ut cùm tecum proposueris, dicens: quamprimùm domus limen excessero, si obuiam inueniam amicum, tutus esse uolo, quòd dies ille mihi secundabit uota. Qui tamen hæsitando & cum formidine ominosa sibi signa præfigeret, propterea præuaricator inquiunt minimè iudicandus est, cùm & uernaculum Abrahæ Eliezer id genus auspicij, præsumpsisse legimus.

52. *Non inueniantur in te qui lignorum frustulis ariolentur.* Deut. 18.

Latina æditio ariolos sciscitetur: Arioli appellatio, quamuis ab ea quę iuxta aras fieri consueuit, diuinatione dicatur, ampliori tamen significatu quoduis uaticinij genus ostendit: hîc uerò id pro certa quadam diuinandi Lege sumitur quam insana olim gentium multitudo, lignorum frustulis exercuit. Sumpta enim ligni particula, cuius in uno laterum detracta sit cortex, in altero autem relicta, exinde ligno bis in altum proiecto, si primo iactu frustuli supinati iam humi decordicata & candida facies apparuerit: secunda uerò proiectione crustosum & obscurum latus se ostenderit, sospitem faustumq; gerendarum rerum euentum denunciat: Si uerò obscurior facies primò & candida secundo se obtulerit, atram & infœlicem præsagiunt sortem. Quòd si utroq; iactu se detectum cordice latus ostenderit, futurum inter utrumq; successum indicat, contra quos exclamauit Oseas Propheta: Populus meus in ligno suo interrogat, & baculus eius enunciat sibi. Oseæ 4.

53. *Nec obseruatis tempora.* Leuit. 19.

Latina æditio somnia: eandem enim dictionē meonem, hîc insomnia, quarto Regūm ariolatum uertit, utrobiq; tamen minùs accommodate. Siquidem ona (unde uocabulum meonem ducit originem) tempus horamúe designat, ut illud Exodi: Et horam eius non imminuet: licet & ibi (docto Nicolao de Lyra teste) longè quidem à literæ sono precium pudicitiæ interpretatur. Obseruat tempora, qui horas, dies & menses quosdam infaustos, quosdam fœlices ad aliquid peragendum discernit: Non desunt tamen, qui opinātur, onen, præstigiatoriam, quæ sensus illudit, artem ostendere.

54. *Nec inueniatur qui incantatione associetur.* Deut. 18.

Latina æditio incantator, Hebraicè scribitur houer, quod socium seu sociari significat, ut illud: Socius ego sum omnium timentium te. Solent quippe & hodierna die, Exorcistæ reptilia & angues, aliaq; uiperarum genera quibusdam mussitantibus uocibus in unum cogere, iuxta illud Dauidicum: Sicut aspides surdæ & obturantes aures suas, ut non audiant uocem incantantium. Psalm. 116.
Et ubi Latinus interpres connectit, & uenefici incantantis, Hebræum exemplar habet houer heuarim: id est, adsociantis adsociationes, seu copulantis copulationes. Et tu consydera.

55. *Nec inueniatur in te maleficus.* Deut. 18.

Maleficium, opus est dæmonum in homines noxium, ad cuius intelligentiam sciendum, quòd tripartite aduersus humanum genus se subdola dæmonum natura exercet. Aut scilicet uoluntatis malicia & dolo: Aut altioris uir-

tutis imperio: Aut allecta & exorata ab eo, qui uel natura, uel nepharia & impia sponsione inferior factus est dæmone. Primo igitur modo dæmon ipse suapte natura phantasticæ uirtuti clanculùm illabitur, & sese suggerit, cui tamen mens ipsa & ratio renititur, si uult: debilis enim est hostis, nec uincit nisi uolentem: altior autem uirtus, cuius imperio dæmon obtemperare cogitur, est ipse rerum omnium conditor Deus, aut angelica uirtus, aut homo cui diuina data est authoritas, qua dæmon impellitur, ut homini pro expurgandis sceleribus inferat supplicium: inferior autem uirtus, qua dæmon allicitur, est aut phantastica uis, quæ natura imbecillior dæmone, eiusq; pedissequa extat, aut intellectus suapte quidem natura liber & altior dæmone: phantasiæ tamen sensuumq; indulgēdo libidini irreparabili quasi seruitute, dæmonis Tyrannidi se prebet obnoxium. Tertia igitur hac Lege maleficij uel maximè fragile & instabile fœmellarum genus, flagitiosam sordidamq; suam cupidinem explent. Quum igitur non inueniatur in te maleficus, mandat Lex, sensus est, non inueniatur qui imprecatione aut litamine uel quocumq; obsequio opem poscat à dæmone, qui tametsi externa plerumq; bona & corporis commoda ministret, languores sanet, euitanda pericula mōstret, animum tamen sua abducit origine, & denique ad obscena lamiarum flagitia detorquet, ueruntamen dæmonem omnipotentis Dei uel angelorum sanctorumq; uirtute & nominibus subiugare, illorumq; fungi ministerio, non usqueadeò nephandum & execrabile Talmudei existimant, nisi quòd metus, quem irritati incutiunt & imminens periculum id audere & tentare non sinant: Nemo enim ut ueritatis auctor loquitur, domum fortis ad eius uasa diripienda intrat, nisi priùs ligauerit fortem: ipsum autem ligare fortem, in solius Altissimi aut eorum qui Dei spiritu aguntur, potestate consistit.

Deuter. 18. 56. *Nec inueniatur in te qui consulat mortuos.*

Mortuos cōsulunt, qui sese tenui uictu & inedia macerantes, nocturno tempore ad tumulos euigilant mortuorum, ubi sordido spiritu afflati expetita responsa percipiant, hîc ut scribitur capite (quatuor sunt mortis supplicia) ingemuit Rabi Echiua inquiens: Si per spontaneam carnis afflictionem immundus spiritus infunditur, quanto uberiùs, quis per uitæ munditiam mundi spiritus particeps fieri posset.

Leuit. 19. 57. *Neq; in rotundum attondebitis comam.*

Ibidem. 58. *Nec perimas angulos barbæ tuæ.*

Latina æditio, nec radetis barbam: Cur autem sic transtulerit Latinus interpres non uideo: Hebraicè enim legitur taschis, quod nulla amphibologia perimas sonat: Angulos uerò barbę perimere, & nunc & antiquitùs uniuersa Iudæorum synagoga nephas, & contra Legis sancita esse dijudicat: Angulos dicunt supremum & imum maxillarum extremum: perimere autem pilos, nouacula abradere designat, quod tamen forfice fieri permittitur.

Deuter. 22. 59. *Non induetur mulier veste virili.*

Ibidem. 60. *Nec vir vtetur veste fœminea.*

Ambo enim stupra, incestus & adulteria pariunt.

Leuit. 19. 61. *Ne figuras aliquas aut stigmata facietis in vobis.*

Stigmata figurasq; faciunt, qui cuti & carni effigiem aliquam infodiunt, eamq; fucu & quauis tinctura implent, ut consueuēre cultores imaginum.

Ibidem. 62. *Nec scalpturam super mortuo dabitis in carnibus vestris.*

(Latina æditio incisuram.)

Deut. 14. 63. *Nec facietis caluitium super mortuo.*

Huius quēadmodū & prioris inhibitionis causam mox Lex ipsa declarat, inquiens: Quoniā te elegit Dominus, ut sis ei in populum peculiarē, de cūctis gentibus, quæ sunt super terram. Eiusmodi autem peculiaritas non aliunde quàm ex operationum habituumq; discrimine discerni, & iudicari potest.

64. *Caue*

64. *Caue ne obliuiſcaris Dei, ſcilicet Tetragrammaton Dei tui.* Deuter. 8.

Id eſt, caue, quum tibi fortunæ blandimenta arriſerint, ne elato animo obliuiſcaris ipſius omnium bonorum largitoris Dei, nec tuæ prudentiæ atque ſolertiæ, rerum tuarum ſucceſſus adſcribere uelis.

65. *Non facies omne opus ſabbati die.* Exod. 20.

Videlicet terræ cultum, lanificium, ſutoriam, uenatoriam, coquinariam, macellariam, cerdonicam, ſcriptoriam, ædificatoriam, fabrilem, tranſuectoriã, & id genus. Nec ſolùm prædicta, ſed omnia etiam opera quæ his adminiculantur Talmudei euitanda ſtatuunt, utpote non ſolùm ignem ſuccendere, ſed & ſuccenſam lucernam, imò & ipſum candelabrum manu attrectare nephas, non tantùm coquere, ſed nec de eſculentis in ſabbato conditis, niſi mortis imminente periculo, edere licet. Imminente enim uitæ diſcrimine nõ modò ſabbata, ſed & uniuerſa Legis conſtituta prætermittere licet fornicationis, homicidij, idolorum cultus mandatis ſecluſis, nullo unquam tempore uiolandis. Hinc etiam, quemadmodum & de imaginibus obtrectandi occaſionẽ ſumit Iudæorum proteruia, aſſerendo Chriſtifideles præuaricatores eſſe Legis decalogi, quæ ſabbati diem ſolennem celebrare, & in ea ab omni opere ceſſandum planè mandat, ſed minimè attendunt decalogi mandata, quũ ſex ſtatuat dies ad operandum: Ad requiem uerò ſeptimum deputet, non hunc illumúe præcipuè diem, ſed ſeptimum quenq; reſpectat. Sabbatum enim non ſabbati, ſeu Saturni diem, ſed requiem indicat: quid autem myſterij in ſeptenarijs Lex ipſa deſignet, non eſt præſentis negocij exprimere.

66. *Nullus egrediatur die ſeptima de ſuo loco.* Exod. 18.

Videlicet extra limites urbis. Vrbis autem confinia duorum millium cubitorum uel paſſuum ſpacio contineri declarat priſcorum authoritas.

67. *Non ſuccendetis ignem in omnibus habitaculis veſtris per diem ſabbati.* Exod. 35.

Hinc trahunt Talmudei, quòd mortalem incendio pœnam ſabbati die infligere non liceat, pari Lege de quocumque ſupplicio, uel quauis mulcta iudicandum.

68. *Decima die menſis ſeptimi nullum opus facietis.* Leuit. 16.

Septimum Hebræorum menſem, Septembris lunatio conſtituit, quæ Sole perluſtrãte Libram circumuoluitur. Septimus autem dicitur, quòd ſeptimus tunc Lunę anfractus poſt Solis ingreſſum in Arietẽ peragitur. Primum enim menſium (ut in ſequentibus audies) enumerat Lex, Lunæ Martij circuitum, dum Sol per Arietem uoluitur. Nam & hac ipſa ratione Romani ueteres Septembrem à ſeptem cognominãt, quòd poſt Martij imbres is menſium ſeptimus extat, ſic de Octobri, Nouembri, Decembri & reliquis menſibus cenſendum, niſi quòd poſterior nouarum rerum cupida ætas, inanis gloriæ libidine, omnia patrum ſancita tranſtulit in aliena: maximè autem omniũ gens Romana, quæ ſemper (ut in oratione pro L. Flacco ſcribit Cicero) abducto ſupercilio, Iudaicis moribus fuit aduerſa. Quæ ſanè inuida arrogantia, etiã poſt uerbi incarnationẽ (teſte ad Rom. Apoſtolo) admodum increbuit, & multa (aures habentibus loquor) uſq; in hodiernam diem in militãte Eccleſia diſcrimina reliquit. Sed ad menſium ordinem redeundo dicamus: Nam (ut primo Saturnalium refert Macrobius, & Etymologiarum ſexto Iſidorus) Iulius menſis quintilis: quia quintus poſt Martiũ, ſextilis Auguſtus: quia ſextus tũc à Martio dici ſolebant. Quorum illum quidem Iulius, hunc Auguſtus Cæſar ad ſui memoriã gloriamq; uſurpauit. Quemadmodũ & menſes olim Lunæ metiebantur recurſus, menſium quoq; initium quod à Martio ſumi cõſueuit. Idem Iulius Cęſar in hanc, quam & modò Romana Eccleſię ſequitur, Legem commutauit. De his hactenus. Septimi autem menſis decima dies eſt, quem propitiationis diem Moſes appellat, eumq; haud ſecus quàm ſabbati feſtum ue-

nerandum esse statuit, nisi quòd is (ut sequens mandatum ostendit) solum spiritali exercitio: sabbati uerò dies simul & carnis indulgentiæ datur.

Leuit. 23. 69. *Et omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.*

Traditur codice ioma, capite iom ha Kipurim. Afflictio quæ decima die mensis septimi præcipitur, ieiunio, pedum nuditate, concubitus, unguentorũ & quæcunq; carnalis oblectamenti abstinentia adimpletur: Ea autem ieiunij Lex est, ut siquis à diluculo adusque noctis crepuscula oliuę magnitudinis cibum sumpserit, frustarium & irritum ieiunium iudicetur.

Ibidem. 70. *Die prima azymorum opus seruile non facietis.*

Dies prima azymorũ est decimaquinta lunationis Martij, dum Sol Arietem perambulat. Opus seruile legitur, quo excipitur quicquid ad epularum condimenta, & ad celebrandi festi usum spectat, quod de cunctis solennibus diebus (præter sabbatum & propitiationis diem) audiendum est.

Leuit. 23. 71. *Nec septima azymorum die seruile opus facietis.*

Quæ azymorum sint ceremonię, & quę manipuli oblatio, affirmatiuorum mandatorum commentariola docebunt.

Ibidem. 72. *Nec quinquagesima die post manipuli primitiarum messis oblationem, omne opus seruile facietis.*

Eiuscemodi solennitas hebdomadarum & Pentecostes festum dicitur, eò quòd quinquagesima die post exitũ Israël de Aegypto promulgata est Lex.

Ibidem. 73. *Nec prima die mensis septimi omne opus seruile facietis.*

Solennitas hæc, dies est, quã anni initium sumitur: nec idem nunc mensium ordo & anni: in mensibus enim primus enumeratur, qui currit dum Sol per Arietem graditur in memoriam exitus Israëlitarum de Aegypto. Non tamen primus mensis dicitur anni, sed ille primus est mensis anni, qui agitur dum Sol per signum uoluitur Libræ, unde anni exordium quoque sumunt Aegyptij.

Leuit. 23. 74. *Nec eiusdem septimi mensis quintadecima die opus seruile facietis,*

Feria hæc scenopegia tabernaculorum dedicatio est, quam latiùs suo loco explicabimus.

Ibidem. 75. *Nec die octauo festi tabernaculorum omne opus seruile facietis.*

Scenopegia enim septem (quemadmodum azymorum solennia octo) diebus celebratur: sola tamen prima & postrema die ab opere seruili cessandum. Scribunt enim prisci (codice hegiga capite endorsin) quòd dies qui intersecãt primum & ultimum harum solennitatum diem quoq; uenerandi sunt, nec in ijs opus permittitur seruile, nisi cuius dilatio damnum parit.

Exod. 13. 76. *Non comedatur fermentum die exitus de Aegypto.*

Ibidem. 77. *Non videatur apud te fermentatum, nec fermentum.*

Septem scilicet diebus azymorum in cunctis finibus tuis.

Exod. 12. 78. *Septem diebus fermentum* (Latina æditio fermentatum) *non inuenietur in domibus vestris.*

Hebraicè enim legitur *sceor*, quod fermentum significat: fermentatum uerò Hebraica uoce *hemez* nuncupatur.

Exod. 12. 79. *Omne fermentato commixtum* (Latina æditio fermentatum) *non comedetis.*

Inter proximè dicta quatuor mandata notandum est discrimen. Primum fermẽtati uetat esum. Secundum & tertium non modò esum, sed & domi aut in uniuerso confinio id reseruare prohibet. Quarto non solùm fermentũ, sed quicquid fermento confectum fuerit reijciendum. Inter secundũ uerò & tertium triformis est in litera dissonãtia. Illud siquidẽ prohibet uisum, hoc inuentionem: illud fermentum & fermentatum, hoc duntaxat fermentum: illud in cunctis

cunctis finibus, hoc in domibus solum. Horum autem omnium causam & rationem adducere, altiorem, quàm presens negocium patitur, indaginem requirit. Eundem enim typum meditatur Cabaleus, quem in Eucharistiæ Sacramento sapiens Theologus consyderat. Qui enim de Aegyptiaca seruitute eripi, & in terræ Promissionis colonum recipi desiderat, is fermentũ, & quicquid fermentum sapit excutiat oportet. Nos enim in hoc tabernaculo ingemiscentes nolemus expoliari, sed superinuestiri, ut absorbeatur quod mortale est à uita. Minimè uerò absorbetur quod mortale in te est à uita, quamdiu in confinio tuo quicquam fermenti inueniri permiseris. Modicum namq; (ut Apostolus loquitur) fermentũ totam massam corrumpit. Quamobrem & consecrandam hostiæ placentulam immunem esse à fermenti commixtione oportet, alioquin superinuestiri glorioso corpore Christi, & quod mortale est à uita absorberi non poterit. Et tu consydera.

80. *Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filijs Israël.* Deuter. 23.

Meretrix est, quæ sponte absque rato connubio thorum suum contaminat: Scortator, qui hoc ipsum sollicitat. Chaldaica uerò æditio hîc transtulit: Ne quis de filijs Israël seruam uxorem ducat, nec de filiabus seruo ex gentibus empto nubat.

81. *Puellæ alimentum, vestimenta, & horam eius non minuet.* Exodi 21.

Latina æditio: Et precium pudicitiæ non negabit. Puellæ alimenta & uestimenta certam metam non subeunt, sed pro persona puellæ eiusq; mariti, necnon pro loci & temporis conditione moderanda sunt. Horam non minuere, est suis temporibus cõiugale debitum soluere, ubi uetusta Talmudeorum traditio coniugali debito limitem posuit, uidelicet, ut ocio uacantes nullum claudant diem quin uisitent thorum, id geminet in hebdomadæ spacio mechanicus operarius, Asinarius, qui sarcinulas nectat, septem dierum spacio semel, semelq; in mensis circulo, qui per camelos onera trãsportat, semel dimidio Solis regressui, Nauclerus.

82. *Non poterit prior maritus repudiatam vxorem recipere.* Deuter. 24.

Est enim (ut in sequentibus audies) Mosaica constitutio, quando fœditatem in uxore quis deprehendit dare libellum repudij, quæ si exinde ad secunda uota transierit, eamq; & alter maritus repudio quoq; dimiserit, non poterit ipsam prior in coniugem reassumere.

83. *Vxor defuncti absq; liberis, non nubet alteri quàm fratri defuncti.* Deuter. 25.

Sin autem defuncti frater sibi hanc sociari noluerit, tunc mulier (discalciationis Lege seruata) alteri pro arbitrio nubere poterit: Quæ autem discalciationis sit Lex, assertiua mandata declarant.

84. *Non poterit vir puellam, cum qua concubuerit, dimittere, cunctis diebus vitæ suæ.* Deuter. 21.

85. *Non prostituas filiam tuam.* Leuit. 19.

86. *Non poterit dimittere virginem quam diffamauit omnibus diebus vitæ suæ.* Deuter. 22.

Diffamat uirginem maritus, qui uirginalis pudicitiæ signacula se minimè inuenisse falsò quæritur.

87. *Non fundet super oblationem offerendam, à muliere de adulterio suspecta, oleum.* Numer. 5.

88. *Nec thus.* Ibidem.

89. *Turpitudinem patris tui non reuelabis.* Leuit. 18.

Turpitudinem reuelare, est illicita copula cum fœmino, aut quouis modo masculo commisceri: Præsens mandatum cùm patri turpitudinem exercere prohibet, & licet paulò pòst de nephando hoc crimine indifferens & cõmune mandatũ tradatur, ob horridum tamen hoc cum parente dedecus idipsum seiunctim exprimere uoluit.

Ibidem. 90. *Turpitudinem patrui tui non reuelabis.*

Hîc pariter masculina cõmixtio audienda est, & ratio eadem est quæ prior.

Ibidem. 91. *Nec vxoris patrui tui.*

Scilicet turpitudinem reuelabis, & iam patruo defuncto.

Ibidem. 92. *Nec matris tuæ.*

Tametsi eam pater tuus irrito connubio duxerit.

Ibidem. 93. *Nec nurus tuæ.*

Scilicet post obitum filij tui.

Ibidem. 94. *Cum masculo non commisceaaris coitu fœmineo.*

Ibidem. 95. *Cum omni pecore non coibis.*

Ibidem. 96. *Mulier non succumbet iumento.*

Ibidem. 97. *Cum vxore proximi tui non coibis seminis commixtione.*

Hîc & desponsata, quæ nondum matrimoniũ consumpsit, cõprehenditur.

Ibidem. 98. *Turpitudinem filij filiæ non reuelabis.*

Ibidem. 99. *Nec neptis ex filia.*

Ibidem. 100. *Nec filiæ.*

Hoc non explicat canon, sed argumento à fortiori reuincitur.

Ibidem. 101. *Nec vxoris tuæ & filiæ eius.*

Ibidem. 102. *Nec vxoris & neptis ex filio.*

Ibidem. 103. *Nec vxoris & filiæ filiæ.*

Ibidem. 104. *Nec filiæ vxoris patris tui, quam peperit patri tuo.*

Videlicet rato connubio.

Ibidem. 105. *Nec sororis tuæ ex patre siue ex matre, quæ domi vel foris genita est.*

(Id est, absq; matrimonio.)

Ibidem. 106. *Nec sororis patris tui.*

Ibidem. 107. *Nec sororis matris tuæ.*

Ibidem. 108. *Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies.*

Pellicatus à pellex nominatur. Pellex dicitur secunda cõiunx, quam superstite prima bigamus duxit, perinde ac si posterior pepulerit primam: quum autem obeat prior, connubio sociare sibi poterit sororem.

Ibidem. 109. *Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis.*

Scilicet etiam mortuo fratre.

Ibidem. 110. *Nec vxoris patrui tui.*

Etiam patruo defuncto.

Leuit. 2. 111. *Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes, vt reueles turpitudinem eius.*

Hoc non solùm quamdiu menstrua stillant, sed & quando iam nihil manere cœperit, adhuc hebdomadæ cursu ad eam accedere, imò (iuxta iuniorum Talmudeorum decreta) nec tangere permittitur. Viginti & quatuor denique (illam de Sacerdotis filia cõnumerando) turpitudines prohibet Lex, quarum omnium communis pœna est animæ exterminium: Septem quidem solo animæ exterminio damnantur: Decem uerò ultra animæ exterminiũ pœnam subeunt incendij: Septem reliquæ lapidũ supplicio obruuntur, incendio quidem plectitur Sacerdotis filia, filia uxoris, uxoris neptis de filia, uxoris neptis de filio, mater uxoris, uxoris auia materna, uxoris auia paterna cum filia, cum filia filiæ, cum filia filij. Lapidibus ceduntur, mater, nouerca, nurus cum masculo, cum iumento, mulier succumbens iumento, puella desponsata. Solo animæ exterminio soror, amita, matertera, uxoris soror, fratris uxor, patris uxor, menstruis polluta. Hæc Mosis. Talmudica uerò constitutio, uiginti (quas secundarias turpitudines uocant) adiecit. Prima materna, auia, proauia, abauia, atauia, tritauia, sic ultra adusq; mundi originem. Secunda proauia, quæ sit mater aui materni. Tertia auia paterna scilicet uxor aui paterni. Quarta atatui. Quinta tritaui, sic adusq; generationes initiũ. Sexta uxor aui materni. Septima uxor

ma uxor patrui ſcilicet qui patris frater eſt paternus. Octaua uxor auunculi, qui ſcilicet paternus frater eſt matris. Nona nurus filij nepotis & pronepotis uſq; in finem ſæculi. Decima nurus filiæ. Vndecima filia neptis ex filio. Duodecima filia nepotis ex filio. Tredecima filia neptis ex filia. Decimaquarta filia nepotis ex filia. Decimaquinta filia neptis ex uxoris filio. Decimaſexta filia neptis uxoris ex filia. Decimaſeptima, proauia (uidelicet auia materna patris) uxoris. Decimaoctaua, proauia (ſcilicet auia paterna patris) uxoris. Decimanona proauia (uidelicet auia materna matris) uxoris. Viceſima ſcilicet paterna auia matris uxoris. Hæc Talmudei.

112. *Non ſociabis cum ſeptem populis coniugia.* Deut. 7.

Septem erant populi priores incolæ terræ Iſraël, Itheus, Girgaſeus, Emorreus, Priſeus, Chananeus, Hiueus, Iebuſeus.

113. *Amonites non intrabit in Eccleſiam Dei.* Deut. 23.

114. *Nec Moabites.* Ibidem.

Amonites & Moabites nationes ſunt, quæ è geminis filiabus Loth (earundem patre genitore) trahunt originē: non intrare in Eccleſiam, eſt nō iungere in populo Dei connubia: intrare uerò eſt, in eodem populo ſociare cōnubia.

115. *Non abominaberis Edumeum.* Ibidem.

116. *Neq; Aegyptium.* Ibidem.

Videlicet aduſque tertiam generationem. Tertia autem generatio admittitur. Edumeus dicitur, qui de propagine Eſau fratre Iacobi, cognomine Edon naſcitur.

117. *Non ingrediatur Mamzer in Eccleſiam Dei.* Ibidem.

Mamzer eſt, qui ex una turpitudinum prædictarum gignitur. Hîc autem aduertendum eſt, quoties alicuius introitum in Eccleſiam Dei prohibet Lex, ſubaudiendum eſſe, licet paterno ritu, ſeu paganiſmo reiecto, Moſaicæ Legis obſeruantiæ ſeſe addiceret, eius tamen non admitti debere introitum, quin etiam nec gnati, ſed tertiæ tantùm generationi, uidelicet nepoti uel nepte permiſſum eſt. Hîc autem huius compendij limites minimè tranſgrediemur, ſi nonnihil de cæremonijs & ritibus, quibus alienigenæ Moſaicæ Legis fœdus inire ſolebant, commemorauerimus. Tria itaq; (ut ſecundo capite codicis Pea traditur) requirebantur cuiq; gentiliū, qui ſe diuino cultui & Legis obſeruantiæ mancipare uoluit, circumciſio, baptiſma, ſacrificium. Poſt templi uerò deſolationem, ſacrificiorū ceſſante ritu, reliqua duo ad marem ſpectant: Ad fœminam uerò baptiſma tantùm: mari namq; nec baptiſma cum præputio, nec abſque baptiſmate circumciſio proderit: Nec quiuis aduena, qui fidem Legemq; ueritatis petit, eueſtigiò ſtatimq; admittitur, ſed primò de graui Moſaicæ Legis onere, & horrida delinquentium pœna admonendus eſt. Qui ſi ijs non obſtantibus conſtanti animo Legis & fidei obſeruantiam efflagitat, tunc magno & ſolenni omnium applauſu admittitur: Eiq; in primis circumcidunt carnis præputium, qui ſi ex ulcere, uulnere, aut ex utero circumciſus fuerit, eum nihilominus exiguo, quo aliquid ſanguinis erumpat, ſauciunt uulnere. Qui cùm exinde de uulnere conualeſcit, tunc tribus aſtantibus baptiſmatis lauacro toto corpore emundatur. Baptizandi autem ut olim, ſic & nunc Iudæis mos eſt, quo ſcaturentium uel pluuialium aquarum congeriē corpus intingunt, ita ut aquarum undæ uerticem totum operiant: hac baptizandi Lege in Iordano fluuio Chriſtus ſaluator tinctus eſt. Eadem Legē & Iudith in fonte: ſic & Neemia cum fratribus nudabatur ad Baptiſmum: ſic deniq; & Paulus ſapiens architectus, nos cōſepultos eſſe in baptiſmate Chriſto, docuit. Sed Eccleſia parcens nobis, mutauit ueterem baptiſandi ritum in eam conſuetudinem, qua hodie utimur.

118. *Vulneratus teſticulorum attritione, Eccleſiam Dei non intrabit.* Ibidem.

119. *Nec abſciſſo fuſorio.* Ibidem.

Latina æditio ueretro. Eſt autẽ ſuſorium,uirga per quam ſemen emittitur.
Leuit.22. 120. *In terra veſtra hoc omnino non facietis.*
Videlicet conterere uel amputare teſtes iumentorum.
Leuit.21. 121. *Scortum non ducet vxorem ſacerdos.*
Ibidem. 122. *Nec prophanam.*
Latina æditio uile proſtibulum.Prophanam appellat,de ſacerdote,non rato connubio genitam.
Ibidem. 123. *Nec repudiatam.*
Ibidem. 124. *Nec viduam ducat ſacerdos.*
Leuit.21. 125. *Nec prophanabit ſemen ſuum.*
Hîc longè diſſonat Latina æditio. Prophanat ſemen ſuum,qui abſq; matrimonio commiſcetur & procreat.
Leuit.18. 126. *Ad proximam ſanguinis ſui non accedat,vt reuelet turpitudinẽ eius.*
Id eſt,nec amplexibus,nec oſculis,& quouis geſtu,qui ad turpitudinem irritare poſsit.
Leuit.11. 127. *Non comedetis immundum animal.*
De pecoribus & beſtijs decẽ ſunt, quibus ueſci licet,reliqua omnia reſpuit Lex: Diſcernitur à mundo immundum, quum ei è duobus alterum defuerit uidelicet ungulæ furcatio,aut rumen:unde ſus quum ungulam diuidat & nõ ruminet:lepus uerò ruminet,ſed ungulam non diuidat, ambo & quicquid id genus fuerit,ſordidum & abominabile iudicat Lex.
Ibidem. 128. *De auibus immundis non comedetis.*
Viginti quatuor immunda uolucrũ genera memorat Lex, & quicquid ibi uetitum & explicatum non eſt,eo ueſci permittitur: Quoniam uerò plurima uolatilium quæ nominata ſunt in Lege,raro in hominum uſum ueniunt,ideò nõnulla dantur ſigna,quibus diſcernitur immundũ à mundo, uidelicet quicquid uolucrũ rapax & conculcando depaſcitur,raptumq́; animal ſemiuiuum ingurgitat & deuorat,immundum & abominabile iudicandum.
Ibidem. 129. *Carnes immundorum aquatilium non comedetis.*
Immundi ſunt piſces,quibus ſquammæ & pinnulę deſunt: ſquammæ ſunt, quæ piſcis cuti adhærent,pinnulæ quibus natat.
Deut.14. 130. *Omne quod reptat volatilium immundum erit,non comedetis.*
Reptat animal,aut ſolum contracto in rugas uentre, aut minutis etiam pedibus,& quaſi pectore ſerpens humi.
Leuit.11. 131. *Omne quod reptat ſuper terram* (ſcilicet non uolatile) *abominabile erit,nec aſſumetur in cibum.*
Ibidem. 132. *Nolite contaminare animas veſtras in omni reptili quod reptat.*
Scilicet,& in aqua,de hoc nihil Latina æditio.
Deuter.14. 133. *Quicquid morticinium eſt,ne veſcamini ex eo.*
Morticinium eſt, quod uel morbo uel uulnere (quod non iugulandi Lege infligitur)interijt:quæ autem iugulandi Lex ſit,ſuo loco explicabitur.
Exod.22. 134. *Carnem raptam in campo non comedetis.*
Latina æditio:Carnem à beſtijs prægustatam.
Exod.21. 135. *Efferi bouis*(ſcilicet cornu petentis)*carnes non comedetis.*
Deuter.13. 136. *Non debes animam comedere cum carnibus.*
Id eſt,obtruncatum membrum animali uiuente.
Leuit.7. 137. *Sanguinem omnis animalis non ſumetis in cibo.*
Scilicet de auibus & pecoribus:piſcium uerò ſanguinem ſumere licet.
Ibidem. 138. *Aruinam* (Latina æditio adipem) *ouis, & bouis, & capræ non comedetis.*
Aruinam dicimus,quicquid pinguedinis eo pacto panniculis inhæret, ut inuicem ſeiungi nequeat: quod autem carne tegitur, eiq́; adhæret, adeps appellari ſolet.
139. *Non*

139. *Non comedunt neruum sciæ filij Israël.* Genesis 32.

Sciæ neruus uertebro Anchæ insertus est, quo ueluti cardine coxa & pes gradiendi motum exercet.

140. *Non coques hœdum in lacte matris suæ.* Exod. 23.

Tametsi ipsum non manducaueris.

141. *Non coques hœdum in lacte matris suæ.* Exod. 14.

Scilicet ut eo uescaris, nec solùm hœdum, sed & quodcunq; animal, & non modò matris, sed & cuiusq; lacte: Nec solummodo coquere, sed quouis condimento commiscere nephas.

142. *Panē nō comedetis ex segete usq; ad diē qua offeretis ex ea Deo uestro.* Leuit. 23.

Scilicet die Pentecostes.

143. *Nec polentam.* Ibidem.

Polenta hîc grana igne torrefacta, & manum confrictione excorticata designat.

144. *Nec pultes.* Ibidem.

Pultem uocat grana, pilo aut molari lapide confracta.

145. *Nec sementis quam seuisti, & quæ nascuntur ex uinea, pariter sanctificetur.* Ibidem.

Scilicet cùm permixto semine uineam tuam conseueris, segetes quæ inde producuntur, ad usum sumere non licet: nil enim sanctificatum in proprium commodum conuerti permittitur.

146. *Nec comedetis ex pomis quæ de nouellis pomiferis germinantur.* Leuit. 19.

147. *Nec prophanabunt sanctificata filiorū Israël quæ offerenda sunt Deo.* Leuit. 22.

Prophanant sanctificata, qui frugibus uescuntur, quibus nondum ablatæ sunt primitiæ & decimæ.

148. *Non comedetis de immolatis.* Exod. 34.

Scilicet idolorum: Nec bibas de uino libaminū eorum, unde stolidi Iudæorum, uinū quod Christicola tetigerit, prophanū & abominabile decernunt.

149. *Bos & ouis non immolabuntur una die cum fœtu suo.* Leuit. 22.

150. *Non accipies de auium nido matrem cum filijs.* Deut. 22.

Sed captis filijs matrem abire sinas.

151. *Nolite facere iniquum aliquid in iudicio.* Leuit. 19.

152. *Non habebis in sacculo diuersa pondera maius & minus: Nec in domo tua modius maior & minor.* Deuter. 25.

153. *Non assumes & transferes terminos* (scilicet agri) *proximi tui, quos fecerunt priores.* Deuter. 19.

154. *Non furtum facies.* Exod. 20.

Scilicet in personam.

155. *Non facietis furtum.* Leuit. 19.

Videlicet in supellectilem & quamcunq; portabilem substantiam.

156. *Non facies calumniam proximo tuo.* Ibidem.

Scilicet in retinendo aliquid inuito domino.

157. *Nec ui opprimas eum.* Ibidem.

Id est, ne ulla uiolentia eius substantiam extorqueas.

158. *Non concupisces.* Exod 20.

159. *Si inueneris rem fratris tui, ne negligas quasi alienam.* Deuter. 22.

Sed restitue fratri tuo.

160. *Non occides.* Exod. 20.

Si tamen interfeceris eum, qui te occidendi aut bona diripiendi animo aggreditur, non reus erit homicidij.

161. *Non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis.* Numer. 35.

162. *Nec accipietis:* (Hoc silet Latina æditio) *precium, ut profugus reuertatur ante mortem pontificis.* Ibidem.

Profugum

Profugum uocat eum, qui hominem nō ſtudio, ſed fortuitu occiderit: Is enim in aliquam ſex Leuitarum urbium ſe exulem recipiat oportet, cuius limites aduſq; magni Sacerdotis obitum excedere non audeat.

Ibidem. 163. *Non occidatur homicida, donec ſtet in conſpectu multitudinis vt iudicetur.*

Deuter. 25. 164. *Non flecteris vlla miſericordia ſuper mulierē, quæ maritū de fortioris manu eruere volens, in colluctātis verenda manus immiſerit.*

Id eſt, ſed manus illius mulieris abſcinde.

Leuit. 19. 165. *Non ſtabis iuxta ſanguinem* (Latina æditio cōtra ſanguinem) *proximi tui.*

Id eſt, Proximum tuum periclitari non ſinas, ſed pro poſſe tuo defende.

Deuter. 24. 166. *Vallis aſpera, vbi vitula ceruice ceditur, nunquam arata ſit, neque ſementem recipiat.*

Scribitur enim Deuteron. quando inuentum fuerit hominis cadauer occiſi, & ignorabitur cędis reus, tum Seniores ciuitatis, quæ uicinior eſt cadaueri, tollent uitulam, & ducent eam ad uallem aſperam, quæ nunquā arata eſt, neq; ſementem recepit, & cędent in ea ceruices uitulæ.

Deuter. 22. 167. *Nec des ſanguinis occaſionem in domo tua.*

Scilicet ædes fabricando tecta earum ſuſtentaculis munire debes, ne alicuius præcipitij ſis reus.

Leuit. 19. 168. *Nec coram cæco ponas offendiculum.*

Siue ſpiritalibus, ſiue corporeis oculis caruerit.

Deuter. 22. 169. *Non videbis bouem fratris tui aut ouem errantem & præteribis, ſed reduces fratri tuo.*

Leuit. 25. 170. *Non decipias* (Latina æditio contriſtes) *fratrem tuum.*

Scilicet in commertijs.

Ibidem. 171. *Nolite affligere contribules veſtros.*

Exodi 22. 172. *Aduenam non contriſtabis.*

Scilicet uerbo & improperio: Aduenam uocat, qui de gentili ritu ſeſe fidei Legiſq; mandatis ſubmittit, at quia indiſcretio & petulātia uulgi, licentiùs in aduenas quàm indigenas inſoleſcere conſueuit, ideo de non contriſtando aduena mandatum ſæpiùs repetitum legimus.

Ibidem. 173. *Non affliges eum videlicet opere.*

Leuit. 25. 174. *Non affliges fratrem emptum per potentiam.*

Id eſt, dira ſeruitute.

Ibidem. 175. *Non veneant fratrem conditione ſeruorum.*

Scilicet proclamatione uoce præconis.

Ibidem. 176. *Nec opprimes eum ſeruitute ſeruorum.*

Id eſt, uili obſequio.

Ibidem. 177. *Non affliget eum acerbè in conſpectu tuo.*

Id eſt, neq; ipſum ab alio affligi ſinas.

Exodi 21. 178. *Populo alieno vendendi non habet poteſtatem.*

Videlicet pater, qui ſemel uēdiderit filiā, ipſe quoq; dominus qui emit, hāc alteri uenundandi facultatem non habet, ſed eam manu mitti oportet.

Deuter. 15. 179. *Quem ſeruum libertate donaueris, nequaquā vacuū abire patiaris.*

Sed dabis uiaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo.

Deuter. 23. 180. *Non trades ſeruum domino ſuo qui ad te confugerit.*

Scilicet qui ad Legem amplectendam confugerit in terram Iſraēl.

Leuit. 19. 181. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſq; ad mane.*

Deuter. 23. 182. *Foras ne efferas tecum vuam vineæ proximi tui.*

Sed comede quantum tibi placuerit.

Ibidem. 183. *Falce non metes ſegetem amici tui.*

Sed pro arbitrio franges ſpicas, & manu conteres ad ueſcendum.

184. *Non*

184. *Non ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas.* Deuter.25.

185. *Non vrgebis eum cui de populo tuo mutuo dederis quasi exactor.* Exodi 22.

Scilicet quando eum inopia laborare cognoueris.

186. *Non ingredieris domum proximi tui vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit.* Deuter.24.

187. *Non pernoctabit apud te pignus pauperis.* Ibidem.

Quo uidelicet ipse utitur & operitur nocte, & hoc quũ iudiciarius exactor eiusmodi pignus extorserit: si autem pauper cùm mutuum acceperit, id mutuanti sua sponte dederit, non præuaricabitur, si pignus non restituat.

188. *Nec viduæ auferre loco pignoris vestimentum.* Ibidem.

Tametsi ægena non fuerit.

189. *Non accipies loco pignoris inferiorem molam.* Ibidem.

190. *Nec superiorem.* Ibidem.

Sic nec quicquam quod in adminiculum uictus requiritur, pro pignore accipiendum.

191. *Pecuniam tuam non dabis ei, scilicet fratri tuo ad vsuram.* Leuit.25.

Fratrem appellat, qui reiecto idolorum cultu Mosis Legem amplectitur. Quò fit, ut quum insana Iudæorum turba, Christifideles, idolatras, & Legis subuersores existimet, ideo hos minimè in fratrum suorum numero collocandos, & propterea non iniuria eis fœnerandum iudicant.

192. *Non fœneraberis fratri tuo.* Deuter.23.

Id est, nec illi qui mutuum accipit, fœnus dare licet.

193. *Nec vsuræ oppressuram ei superpones.* Exod.22.

Id est, nullum fœneraticium contractum exerceas, neque exercere consulas aut permittas.

194. *Non cognoscetis personam in iudicio.* Deuter.1.

Hoc est, Ne sis personarũ acceptor in iudicando uel iudicẽ constituendo.

195. *Ne sequaris multitudinem in malum.* Exod.23.

196. *Nec respondebis super litem vt deuies.* Ibidem.

Id est, non dabis responsum dum iudicas in aliorum sententiam declinans, sed secundum quod tu tibi conscius fueris.

197. *Non permanebit nocte cadauer suspensi in ligno.* Deuter.21.

198. *Maleficam*(Latina æditio maleficos) *non patieris viuere.* Exodi 22.

199. *Plagæ quib. verberatur peccator, quadragenariũ numerũ nõ excedãt.* Deuter.25.

Qui enim aliquod prohibitiuum Legis mandatum transgreditur, de quo nec mortis supplicium nec in substantiam mulcta exprimitur, is quadraginta uerberibus pœnam luet.

200. *Insontem & iustum non occides.* Exod.23.

Quantumcunq; indicijs quibusdam suspectus fuerit de crimine.

201. *Puella*(scilicet uiolata) *nil patietur.* Deuter.22.

202. *Nec misereberis eius.* Deuter.19.

Qui insidijs sanguinem effudit.

203. *Pauperis quoq; non misereberis in iudicio.* Exod.23.

204. *Nec honores vultum potentis.* Leuit.19.

205. *Non facies quod iniquum est in iudicio.* Ibidem.

206. *Non peruertes iudicium aduenæ.* Deuter.24.

207. *Non timebis conspectum alicuius.* Deuter.1.

Scilicet, dum iudicas, hoc silet Latina æditio.

208. *Non accipies munera.* Deuter.16.

Dum iudicem agis.

209. *Dijs*(id est iudicibus) *non detrahes.* Exod.22.

210. *Et principi populi tui non maledicas.* Ibidem.

211. *Nec maledices surdo.* Leuit.19.

Pari Lege

Pari Lege nec cuipiam absenti.

Deut.4. 212. *Caue tibi & custodi animam tuam sollicitè.*

Id est, ne quis sibijpsi maledicat.

Deut 13. 213. *Non stabit testis vnus contra aliquem.*

Sed in ore duorum uel trium stet omne uerbum.

Exod.23. 214. *Nec iungas manum tuam cum impio, vt falsum dicat testimonium.*

Impij falsum testimonium præsumitur, Decem sunt testes quorum testimonium irritũ habetur, uidelicet, mulieris, serui, gentilis, adolescentis, qui nondũ pubescit, quę ætas uix ultra tertium & decimum annum se extendit, fatui, surdi, cæci, impudentis, impij, cognati uel agnati, scilicet fratrũ, sororum, sororis & fratris, sic & horum harumq; filij, filiæ, nepotes, & neptes, eorũ quoq; uxores & mariti, omnes ad mutuum testimonium minimè admittuntur.

Deut.24. 215. *Non occidentur patres per filios.*

Testimonio filiorum ubi cognatorum & agnatorũ, quos paulò antea commemoraui, testimonium quoq; excludendum iudicant.

Exod.20. 216. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.*

Deut.17. 217. *Non declinabis ad dextrum aut sinistrum.*

(Scilicet in his quæ iudex iudicauerit.)

Exod.21. 218. *Qui maledixerit patri suo aut matri, morte morietur.*

Ibidem. 219. *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte morietur.*

Leuit.19. 220. *Non comeditis iuxta sanguinem.*

Consueuit enim (ut Gerundinus Rabi Moses explanat) uetusta gentiũ superstitio mactatorum animalium sanguinem in foueã diabolico ritu colligere, & circumquaq; ad cruorem recumbendo cum dæmone fœdera inire.

Genesis 17. 221. *Non poteris alterius gentis homines regem facere.*

Ibidem. 222. *Non multiplicabit* (scilicet rex) *sibi equos.*

Ibidem. 223. *Non habebit vxores plurimas.*

Ibidem. 224. *Neq, plurimum argenti & auri.*

Deut.20. 225. *Nullum de his ciuitatibus quæ dabuntur tibi permittas viuere.*

Scilicet de enumeratis septem populis.

Deut.25. 226. *Non obliuisceris vt deleas nomen Emalek.*

Impius Emalek (ut Exodi 17. legitur) primus Israël fame & siti confectum pugna aggredi audebat, quem demum cum uniuersa sua cohorte fudit Iosue, & gladij ore percussit.

Deut.17. 227. *Nequaquam ampliùs reuertimini per hanc viam in Aegyptum.*

E terra scilicet Israël in Aegyptum ad habitandum migrare non licet. Nihil tamen prohibet ut quis nõ manendi uoto se illuc conferat, uel etiam manendi animo si desolata est terra Israël.

Deut.23. 228. *Amonitarum & Moabitarum pacem & bonum non quæras.*

Deut.20. 229. *Non succides arbores, de quibus vesci potest.*

Deut.24. 230. *Non procedet ad bellum qui nuper vxorem duxit, nec ei quicquam publicæ necessitatis iniungetur.*

Sed domi maneat, ut uno anno lætatur cum uxore sua.

Deut.7. 231. *Non timebitis eos.*

Scilicet hostes: Quia Deus, Deus tuus in medio tui est, ipse cõsumet nationes has de conspectu tuo.

Deut.21. 232. *Nec vendere poteris pecunia.*

Quam ex captiuis gentium duxisti uxorem.

Ibidem. 233. *Nec eam opprimere per potentiam.*

Id est, ad seruitutem compellere.

Leuit.21. 234. *Nec contaminetur Sacerdos in mortibus populorum suorum.*

Ibidem. 235. *Nec cellulam vbi iacet cadauer, intrabit.*

Hoc non planè litera exprimit, sed aliunde similitudinis argumento reuincitur.

citur. Quàm uerò execrabilis & abhorrenda sit mortuorum pollutiò, frequentiori admonitione Lex ipsa ostendit: Qui enim inquit humanæ animæ morticinium tetigerit, & aspersus nòn fuerit, polluet tabernaculum domi & peribit ex Israël, rursus omnes qui ingrediuntur tentorium hominis qui moritur, & uasa omnia, quæ ibi sunt, polluta erunt. Insuper qui cadaueris os aut sepulchrum tetigerit, immundus erit. Nil deniq; immunditia adeò detestatur Lex Mos sicut contagium mortuorum, tum quia stolida olim gentium superstitio mortuorum tumulos inhabitare, & illorum spiritus consulere & adorare consueuit, tum etiam quod nihil magis spiritales mortalium uires inquinat & corrumpit, quàm putida & uirulenta exhalatio mortuorū: Hinc illud Apostoli: Immundum ne tetigeritis. Et illud Euangelij: Dealbata sepulchra plena ossibus mortuorum & omni spurcitia: Sciscitaberis fortè nec iniuria, si usq; adeò execranda est morticinorum pollutio, quid est quod sanctorum templa, delubra & aræ, fœdis passim pestiferisq; cadaueribus mortuorum sparsa & plena sint, illis etiam locis, ubi sacratissima gloriosi corporis Christi mysteria coluntur: Nec hæc soluitur quæstio ex hoc quòd Apostolus ad Roman. Omnia munda esse censuerit. Et ad Titum: Omnia, inquit, munda sunt mundis: ibi enim de esca est sermo, quæ non commendat nos Deo. At quamuis omnia liceant, qua licentia & libertate nos Christus donauit per sanguinem crucis, non tamen (inquit Apostolus) omnia expediunt. Vt rem deniq; & quæstionem hanc paucis absoluam, scito quòd huius & imaginum culturæ ratio eadem existat, quam tu considera.

236. *Pontifex super patre quoq; suo & matre non contaminabitur.* **Leuit. 21.**

237. *Et ad omnem mortuum non ingredietur omnino.* **Ibidem.**

238. *Non assumes nomen Dei:* (id est, Tetragrammaton) *Dei tui in uanum.* **Exod. 20.**

Quadrifariam in uanum Dei nomen assumitur. Primò quando id iureiurando negat, cuius oppositum approbant omnes, puta iurando, nusquam reperire in orbe ciuitatem Ierusalem. Secundò, iurando aliquid quod omninò rei natura nòn patitur, ut per aëra uolare bouem, aut perpetuis diebus septem uigilijs & ieiunio uelle incumbere. Tertiò se transgressurum aliquod mandatorum Legis. Quartò uerum esse cuius oppositum seu falsitas à nemine nec excogitare quidem potest, ut duo esse duo.

239. *Nec periurabis in nomine meo.* **Leuit. 19.**

Id est, in quocunque sacro nomine te fecisse quod non feceris, aut facturum quòd non facies.

240. *Nemini mentiemini.* **Ibidem.**

Id est, non negabis mutuum tibi datum.

241. *Nec falsarij estote vnusquisq; contra proximum suum.* **Ibidem.**

Id est, depositum non neges.

242. *Non faciet irritum verbum suum qui nouerit.* **Num. 30.**

243. *Abstinens voto, à vino, & omni quod inebriare potest abstinebit.* **Num. 6.**

244. *Et ab vuis recentibus.* **Ibidem.**

245. *Et ab acinis.* **Ibidem.**

246. *Et à siccis.* **Ibidem.**

247. *Et à cortice vuarum.* **Ibidem.**

248. *Super mortuum non ingredietur.* **Ibidem.**

249. *Nec super patris quidem, & matris, & fratris, sororisq; funere contaminabitur.* **Ibidem.**

250. *Nouacula non transibit per caput eius.* **Ibidem.**

251. *Omne quod Deo consecratur non veniet.* **Leuit. 27.**

252. *Nec redimi poterit.* **Ibidem.**

Scilicet ab eo ipso qui rem suam consecrauit.

Exod. 22. 253. *Decimas & primitias tuas non tardabis offerre.*

Leuit. 22. 254. *Omnis alienigena non comedet de sanctificatis.*

Alienigena hîc unumquemq; Iudæorum non de sacerdotali stemmate natum enunciat.

Ibidem. 255. *Non inquilinus neq; mercenarius Sacerdos vescentur ex eis.*

Scilicet ex sanctificatis. Inquilinus hîc emptum à Sacerdote in perpetuum (id est, usque ad iubileum) mercenarius uerò pro tempore conductitium designat.

Ibidem. 256. *Filia Sacerdotis cuilibet ex populo nupta, de his quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur.*

Ibidem. 257. *De semine Aaron qui fuerit leprosus aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt.*

Ibidem. 258. *Qui in præputio est, non vescetur de primitijs.*

Hoc non exprimitur in Lege, sed de paschali anno à simili concluditur.

Deut. 12. 259. *Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti.*

Sed coram Deo comedes omnia ea in loco quē elegerit Deus. s. in Ierusalē.

Ibidem. 260. *Nec decimam vini.*

Deut. 26. 261. *Nec olei.*

Ibidem. 262. *Non separaui de eo, scilicet sanctificato in immundicia.*

Hinc colligunt minimè licere decimis uesci cum immundicia.

Ibidem. 263. *Non comedi ex ea in luctu meo.*

Hinc reuincitur nephas esse comedere de sacris in die mortis parentum sororis, fratris, aut gnati.

Ibidem. 264. *Nec expendi ex his quicquam in re funebri.*

Sacra enim prophanat, qui ea ad immundorum usum impendit. Hinc statuunt Talmudei illum maximè inquinare sacra, qui rudi & iniquo sacerdoti decimarum primitias, & quicquid ad sacra spectat, impertit.

Deut. 12. 265. *Non poteris comedere primitias manuū tuarū nisi corā Deo, Deo tuo.*

Leuit. 25. 266. *Agrum non seres* (uidelicet singulo annorum septimo.)

Ibidem. 267. *Et vineam non putabis.*

Ibidem. 268. *Caduca fragmina meßis tuæ* (scilicet de quibus rursus spontè ager producit segetes) *non metes, scilicet anno septimo.*

Deut. 15. 269. *Et vuas vinearum tuarum* (scilicet non putatarum anno septimo) *non colliges.*

Ibidem. 270. *Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo id anno remißionis repetere non poterit.*

Ibidem. 271 *Caue ne fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, appropinquat septimus annus remißionis, & auertas oculos à paupere.*

Videlicet ut mutuum dare recuses.

Leuit. 25. 272. *Non seretis.*

Anno scilicet iubileo.

Ibidem. 273. *Neq; metetis ex deciduis eius fragminibus nascentia.*

Ibidem. 274. *Et primitias vindemiæ non colligetis.*

Ibidem. 275. *Terra non vendetur in perpetuum.*

Sed iubilei anno ad pristinum possessorem reuertetur.

Deuter. 18. 276. *Non habebunt Sacerdotes & Leuitæ partem* (scilicet spolij) *& hæreditatem cum reliquo Israël.*

Leuit. 25. 277. *Nil accipient Leuitæ de posseßione in medio fratrum suorum.*

Deut. 18. 278. *Suburbana autem eorum* (scilicet Leuitarum) *non veneant.*

Leuit. 19. 279. *Agrum tuum non seres permixto semine.*

Deut. 22. 280. *Non sere vineam tuam commixto semine.*

Leuit. 19. 281. *Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.*

Ibidem. 282. *Non arabis in boue simul & asino.*

Sic

Sic de quibuſcunq; iumentis, quorum unum mundum, alterum immundum fuerit, iudicandum.

283. *Non indueris veſtimento, quod ex lana linoq; contextum eſt.* Ibidem.

284. *Non conſumabis angulos*(ſcilicet externa)*agri tui dum metis.* Leuit. 19.

285. *Nec remanentes ſpicas colliges.* Ibidem.

286. *Neq; in vinea tua racemos.* Ibidem.

287. *Nec grana decidentia congregabis.* Ibidem.

Sed pauperibus uidelicet & peregrinis carpenda dimittes.

288. *Nec reuerteris vt tollas manipulum oblitum in agro tuo.* Deut. 24.

289. *Non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum à paupere.* Deut. 15.

290. *Non ædificabis altaria de ſectis*(ſcilicet cultro)*lapidibus.* Exod. 20.

291. *Non aſcendes per gradus altare meum.* Ibidem.

292. *Caro hominis non vngetur ex eo.* Exod. 30.

Scilicet ex oleo chriſmatis Sacerdotum.

293. *Et iuxta compoſitionem*(ſcilicet olei)*non facietis aliud.* Ibidem.

294. *Talem compoſitionem* (ſcilicet thymiamatis) *non facietis.* Ibidem.

295. *Non offeretis ſuper altari thymiama compoſitionis alterius* (ſcilicet quàm Sacerdotis.) Ibidem.

296. *Nunquam extrahantur vectes à circulis arcæ tabernaculi.* Exod. 25.

297. *Ad vaſa ſanctuarij, & ad altare non accedant Leuitæ.* Num. 18.

Videlicet ad ſacrificandum, quod ſacerdotum duntaxat munus eſt.

298. *Non rumpetur* (Latina æditio, nec facilè rumpatur) *Sacerdotis tunicæ capitium.* Exod. 28.

Sic & quemcunque ſacerdotalem amictum diſſuere & ſcindere nefas.

299. *A ſe inuicem rationale, & ſuper humerale* (ſcilicet Sacerdotis) *nequeant ſeparari.* Ibidem.

Videlicet dum Sacerdos ſacra miniſtrat.

300. *Vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibetis.* Leuit. 10.

Scilicet Sacerdotes, quando tabernaculum templúmue intrant.

301. *Pontifex capitis cæſariem in comam creſcere non ſinat.* Leuit. 21.

(Latina æditio, caput ſuum non diſcooperiat) ſed ſingulis octauis diebus tondat.

302. *Veſtimenta non ſcindat.* Ibidem.

Nec ſciſsis laceriſq; ueſtimentis induatur.

303. *Nec omni tempore ingrediatur Pontifex ſanctuarium intra velum.* Leuit. 16.

Sed ſolùm propitiationis die.

304. *Nec contaminent caſtra immundi.* Num. 5.

Sed eijciantur extra; quicunq; ſeminis fluxum, lepra ac mortuorum cadaueribus fuerint contaminati.

305. *Caueant Sacerdotes immundi ab his, quæ conſecrata ſunt.* Leuit. 22.

306. *Et non polluent nomen Dei ſui.* Leuit. 2.

Id eſt, ne Sacerdotes polluti, ante Baptiſmatis lauacrum & Solis occaſum ſacra miniſtrent.

307. *Intra velū nō ingrediatur, nec accedat ad altare, qui maculā habet.* Ibidem.

Videlicet, & ſi nihil miniſtrauerit.

308. *Nec accedat ad miniſterium.* Ibidem.

Videlicet, etiamſi ſanabilis macula fuerit. Maculæ quibus homo, pariter & iumentum atque Sacerdos contaminabitur, quinquaginta ſunt. Quæ uerò ſolum hominem polluunt nonaginta, quarum ſingulatim explicatio huius compendij limites tranſgrederetur.

309. *Alienigena non accedet vos.* Num. 18.

Alienigenam hîc appellat, non de ſacerdotali ſtirpe natum, qui ab altaris miniſterio arcetur.

Leuit. 22. 310. *Si maculam habuerit non offeretis.*
Id est, non consecrabitis.

Ibidem. 311. *Non offeretis ea* (scilicet maculam habentia) *Deo.*
Id est, eorum sanguinem non conspergite.

Ibidem. 312. *Non adolebitis ex eis super altare Deo.*

Ibidem. 313. *Omne animal vel contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisq́, testiculis nõ offeretis:* (id est, immolabitis) *Deo.*

Leuit. 22. 314. *Nec de manu extranei:* (id est, gentilis) *offeretis ex his* (scilicet maculam habentibus) *panem Deo vestro.*
Videlicet, & si hæc in aliud quippiam permutaueris, nihilominus tamen id in quod permutatum fuerit, quoque sordidum & execrandum erit.

Ibidem. 315. *Omnis macula non sit in ea.*
Id est, uoluntariè, seu studio, non est iniicienda macula sacris.

Deut. 23. 316. *Non offeres mercedem prostibuli.*

Ibidem. 317. *Nec precium canis in domo Dei.*
Precium canis, est pro canis commutatione acceptum.

Leuit. 2. 318. *Nec quicquam fermenti adolebitur.*

Ibidem. 319. *Nec mellis.*

Ibidem. 320. *Nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo.*
Omni enim sacrificio apponendum est sal.

Deut. 12. 321. *Non poteris omnia comedere, & omnia quæ noueris.*
Hinc trahunt Talmudei, quòd de holocausto nihil in cibum sumendum.

Leuit. 6. 322. *Ne quisquam comedet ex Sacerdotis oblatione.*

Ibidem. 323. *Hostia, cuius sanguis infertur in tabernaculum, non comedetur.*

Deut. 21. 324. *Non poteris comedere, & quæ spontè offerre volueris, ante illorum sanguinis conspersionem.*

Ibidem. 325. *Nec armenta & pecora.*
Id est, Sacerdotibus extra atrium templi sancta sanctorum munera comedere non licet.

Leuit. 22. 326. *Omnis alienigena* (non de Sacerdotali tribu) *non comedet de sanctificatis.*
Hoc est, de sanctis sanctorum intra atrium post sanguinis conspersionem: nam ante sanguinis conspersionem id paulò superiùs inhibitum legimus.

Leuit. 5. 327. *Non penitùs abrumpatur caput columbæ.*
Quæ pro uoluntario periurio offertur, sed collo adhæreat.

Ibidem. 328. *Non mittet in eam* (uidelicet delinquentis oblationem) *oleum.*

Ibidem. 329. *Nec thuris aliquid imponet.*

Leuit. 6. 330. *Reliquum simila libamenti non fermentabitur.*
In quocunq; enim libamine eius pars aliqua adoletur in altari, residuum Sacerdotis portio est, quam sine fermento comedendam præcipit.

Deut. 23. 331. *Non tardabis reddere votum.*

Deut. 12. 332. *Caue ne offeras holocausta tua in omni loco*

Leuit. 17. 333. *Qui mactauerit bouem, aut ouem, aut capram, & nõ obtulerit ipsum ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit.*

Leuit. 6. 334. *Ignis nunquam deficiet in altari.*
Adde & qui quemcunq; ignem de altari extinxerit, præuaricator erit.

Leuit. 12. 335. *Nec remanebit de hostijs in gratiarum actionem oblatis quicquam vsque ad mane.*

Exod. 29. 336. *Non comedentur carnes consecratæ, quæ relictæ sunt vsque in mane.*
Sed igne absumantur oportet.

Leuit. 7. 337. *Quæcunque anima execrabile edulium sumpserit, præuaricationis rea erit.*

Execra-

Execrabile edulium erit, quod non recta intentione immolatum, oblatúmue fuerit.

338. *Caro quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur.* Ibidem.

Hoc non palàm litera pronunciat, sed ex dicto mãdato à simili deducitur.

339. *Omne sanctum non tanget immunda.* Leuit. 12.

340. *Non operaberis in primogenito bouis.* Deut. 15.

Addé, & in quocunque consecrato ex iumentis & pecoribus.

341. *Non tondebis primogenita ouium.* Ibidem.

342. *Non poteris comedere in oppidis tuis primogenita.* Deut. 12.

Immaculata, sed in loco quem Deus elegerit.

343. *Primogenita bouis, ouis, & capræ non facias redimi.* Num. 18.

Sed Sacerdotis erit, & oblatio Domino, si immaculata & impolluta fuerint.

344. *Quicquid decimum venerit, sanctificabitur, & non redimetur.* Leuit. 27.

345. *Nec commutabitur in alterum.* Ibidem.

346. *Primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit.* Ibidem.

Id est, ad aliud quàm ad altaris & Sacerdotis oblationem.

347. *Non immolabis super fermento sanguinem victimæ tuæ.* Exod. 23.

De paschali agno sermo est, quem immolari non licet, nisi cum omni fermento expurgata domus fuerit.

348. *Nec remanebit adeps solennitatis* (scilicet sacrificiorũ solennium) *mea vsque manè.* Ibidem.

349. *Non remanebit de carnibus eius quod immolatum vespere in die primo* (scilicet azymorum) *vsque manè.* Deut. 16.

350. *Non comedetis ex eo* (paschali uidelicet agno) *crudum.* Exod. 12.

351. *Nec coctum aqua.* Ibidem.

352. *Nec efferetis de carnibus eius foras.* Ibidem.

Sed domi comedetur.

353. *Omnis exterus* (id est, præuaricator) *non comedet ex eo.* Ibidem.

354. *Aduena & mercenarius non edent ex eo.* Ibidem.

Aduenam uocat, qui incola terræ Israël septem præcepta Noë: id est, Legem naturæ obseruat: Mercenarium dicit, qui ex Gibaanitis circumcisus est: is enim quamuis Legem obseruet, ad nullum tamen sacrum admittitur.

355. *Incircumcisus non vescetur ex eo.* Ibidem.

Licet Israëlita natus sit, & reliqua Legis mandata custodiat.

356. *Nec in eo* (id est, paschali agno) *os confringetis.* Ibidem.

357. *Nec* (in paschate mensis secundi) *os eius confringet.* Num. 9.

Quando enim pollutionis aut itineris causa ipsum pascha quartadecima primi mensis die celebrare nequiuerit, tunc secundi mensis decimaquarta eodem ritu id peragat.

358. *Nec remanebit quicquam ex eo vsque manè.* Exod. 12.

359. *Sic nec paschate secundo.* Num. 9.

360. *Non apparebit* (in solennibus festis) *ante Deum vacuus.* Deut. 16.

Sed secum aliquid muneris offeret.

361. *Caue ne derelinquas Leuitam.* Deut. 12.

Videlicet, quin ei decimas porrigas.

362. *Locus maculæ non abradetur.* Leuit. 13.

Sed pilos relinquat, ut pilorum uarietate Sacerdos dijudicet, leprosa sit macula necne.

363. *Caue in plaga lepræ.* Deut. 14.

Scilicet ne eam occultes.

364. *Non addas quicquam.* Deut. 12.

365. *Nec minuas.* Ibidem.

Videlicet, in omni quod præcipio tibi. Hinc argumentantur qui secundum carnē sunt Israëlitæ, perpetuam Mosaicæ Legis obseruantiam, eò quòd illud, cui nec addendum neque minuendum aliquid est, oportet ut inuariabile sit, maneatq; æternum: sed hij solito more exorbitant, & aberrant tramite recto: Non enim Legis intentio est, quod nullum mandatorum quouis loco uel tempore sit omittendum: nam & hodierna die nulla Iudæi offerunt libamina, non adolent holocausta, non mactant uictimas, nil denique de sacrificandi ritu, nil de mandatis à terræ cultura pendentibus adimplent: sed (ut tradunt Talmudei in glossa uocata siphra) quum præcipit Lex: Non addas nec minuas, sensus est, cuiusque mandati conditio & operandi modus, quem exprimit Lex adamussim seruādus est, utpote scenopegiæ solennibus plane fasciculum ex quatuor terræ nascentibus, congeri præcipitur: si igitur hanc ex quinque iunxeris, præcepti (non addas) præuaricator eris. Si eam duntaxat tribus colligaueris, transgressor præcepti eris (non minuas) sic de singulis iudicādum, sed de his alibi latiùs. Hactenus uerò de 365. prohibentibus Legis præceptis satis, iuxta compendij propositum fore duximus, modò ea, quæ agendorum sunt mandata, Dei nutu aggrediemur.

AFFIRMATIVA MOSAICAE LEGIS PRAECEPTA.

Exod. 20. 1. *Ego sum Deus* (scilicet Tetragrammaton) *Deus tuus qui eduxit te de terra Aegypti.*

Tetragrammaton nomen incommunicabile est creaturis, quod entificans sonat, qui cunctis essendi munus impertit. Hoc primum decalogi mandatum, duo credenda insinuat, esse uidelicet Deum qui entificat: id est, omnium entium conditorem, & hunc Deum esse tuum, qui te eduxit: id est, cui humanarum rerum cura est.

Deut. 6. 2. *Audi Israël Deus* (scilicet Tetragrammaton) *Deus noster, Deus unus est.*

Id est, hunc quoque unum esse credendum, hîc palàm indiuiduæ Trinitatis mysterium traditur.

Ibidem. 3. *Diliges Deum*(Tetragrammaton)*Deum tuum ex toto corde tuo.*

Vbique quum legitur Deus tuus, audiendum qui prouidet tibi, rerumq; tuarum moderator est.

Ibidem. 4. *Deum*(Tetragrammaton)*Deum tuum timebis.*

Biformis timor est, alter seruilis, filialis alter: ille paruuli, iste adulti iam erga parentem: ille præuius, iste comes amoris, de quo hîc sermo est.

Leuit. 22. 5. *Sanctificabor in medio filiorum Israël.*

Deum sanctificat, qui pro cultu ueræ pietatis, nullo terrore nec metu concutitur, nulla formidat tormenta, neque mortis supplicia perhorrescit.

Deuter. 18. 6. *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Deus Tetragrammaton Deus tuus, ipsum audies.*

Non phytones, non ariolos, nec somnia, nec auguria obserues, solum Prophetarum consule oracula.

Deut. 13. 7. *Deum Tetragrammaton Deum uestrum sequimini.*

Id est ambulabitis in uijs eius. Viæ eius sunt ordo & iustitia, quam in rerum natura existentem perpendimus.

Deut. 10. 8. *Ipsi adhærebis.*

Qua adhæsione tota beatitudinis ratio consistit.

Leuit. 19. 9. *Diliges amicum tuum sicut te ipsum.*

Deut. 10. 10. *Et vos amate peregrinum.*

Peregrinum uocat eum, qui Legis fœdera ex uæsana gentilium superstitione amplectitur.

11. *Arguere argue*(id est multoties)*proximum tuum.* Leuit.19.

Quod nisi feceris, reus eris criminis: fideiussores enim (inquiūt Talmudei) inuicem filij sunt Israël, ut quum unus delinquat, alius pœnam luat.

12. *Docete hæc verba mea* (scilicet Legis)*filios vestros.* Deut.11.

Non enim illecebrosis obscœnisq; poëtarum figmentis & uerborum lenocinio, sed in diuinæ Legis mandatis & sacris Prophetarum eloquijs filiorum teneritudinem instituendam docuit: Qualia enim mollis puerorum natura audit, talia, & loquitur, & opere explet: qualisq; adolescētia, talis & iuuentus, talis & maturior uirilis ætas, tale demum & uniuersum humanę societatis regimen ordoq; resultat. Quapropter omne tollit bonum, qui filiorum imbecillitatem mortifero hoc Syrenarum cātu demulceri & dulciali ueneno sinat. Ad hanc igitur uirulentam Reipub. pestem euitandam. Docete (inquit Moses) hæc uerba mea filios uestros. Nec aliunde quidem peruenit quòd pertinacius Legem colant Iudæi, nisi quòd ab incunabulis Legis & Prophetarum imbuuntur documentis & monitis: cui Hieronymus (ad Paulinū) alludens: oro, inquit, te frater charissime, inter hæc (Prophetarum scilicet & Apostolorum charismata) uiuere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil aliud quærere, nónne uidetur tibi hæc in terris regni cœlestis habitaculum.

13. *Coram cano capite surge.* Leuit.19.

14. *Subuertite omnia loca, in quibus gentes coluerunt.* Deut.12.

15. *Confitebuntur peccatum suum.* Deut.13.

Si enim pœnitentiam peccator egerit, sacrificiumq; obtulerit, turpe lucrū & iniustè ablatum restituerit, & neglecta confessione morte occumbat, is perpetuæ damnationis pœnam reportat, quòd tu consydera.

16. *Percuties habitatores urbis* (scilicet auersæ ad idola) *ore gladij.* Num.5.

17. *Recogita in corde tuo: quia sicut erudit filium suum homo, sic Deus Tetragrammaton Deus tuus erudit te.* Deut.8.

Id est, si te nubilo uultu fortuna (ut uocant) aspexerit: Id diuina correptione tibi illatum esse recogita.

18. *Meditaberis* (scilicet hæc uerba mea)*dormiens atq; consurgens.* Deut.6.

Hinc uniuersa Iudęorum Synagoga summo diligentiæ studio obseruat, ut lectiunculam scema (id est, audi Israël) qua sanctissimæ Trinitatis insinuatur arcanum, uesper & mane, uiua uoce attentaq; meditatione persoluat.

19. *Et seruiatis ei* (scilicet Deo)*ex toto corde vestro.* Deut.11.

Statuunt cordis seruitutem sola oratione consistere, quæ (ut traditur codice Berachos) certam temporis, loci, corporis, mentisq; coaptationem expostulat. Statuta quidem tempora sunt, mane, meridie, uespere, iuxta illud Psalmorum: Vespere, mane, & meridie narrabo & enunciabo. Iunior uerò Iudęorum multitudo, meridianam uespertinamq; horam uespere simul absoluunt. Locus non sit eminens, sed in plano, omni expurgatus sorde, & à mulierum seiunctus obtuitu. Sit quoq; mundum & nitidum corpus, uergat facie ad oriētem, pedibus iuxta positis, stet, humi defigat intuitum, & cor subleuet in altū, sit & mens uacua, aliena imagine, atq; primùm Creatoris enarret laudes, exinde uota imploret, gratias deniq; peragat. Psalm.54.

20. *Sic benedicetis* (uidelicet uos Sacerdotes)*filijs Israël.* Num.5.

Constitutum enim est, ut solennibus festis Sacerdotes in magno & ineffabili nomine Tetragrammaton benedicant Israëli, pronunciando idipsum Tetragrammaton in sanctuario suis characteribus: foris autem solo cognomine Edonai.

21. *Et ligabis* (scilicet uerba mea)*in signum super manu tua.* Deut.6.

22. *Eruntq; in frontale ornamentum inter oculos tuos.* Ibidem.

Gemina hæc signacula leui brachio & manui, atq; fronti alliganda, ex qua

tuor de Lege exceptis lectiunculis certa quadam Lege conscriptis, & certo quodam corio operienda compaginandaq; præcipiuntur. Prima lectiuncula est illud Exod. Sanctifica mihi. Secunda ibidē: Cunq; introduxerit. Tertia, il-
Deut. 6. lud Deut. Audi Israël. Quarta: Si ergo obedieritis.

Deut. 6. 23. *Scribesq; ea* (scilicet uerba illa mea) *in postibus domus tuæ & portis tuis.*

Solent enim in huius mandati obsequium membranam scedulam, arundine inclusam, duabus ex præfatis lectiunculis, unà cum diuinis quibusdam nominibus (eodem ritu quo & prædicta ornamenta) conscriptam: ostij postibus infigere, quam in exitu & introitu domus digitorum tactu & osculo uenerantur.

Deut. 31. 24. *Nunc autem scribite vobis canticum illud.*

Videlicet Legem. Hinc trahunt Talmudei, codice senatorum, capite cahen gadol, attinere ad unumquemq; filiorum Israël sibi pentateuchū (eadem obseruantia qua & frontale & manuale ornamentum) conscribere, aut ab alio conscriptam mendis propria purgare manu.

Deut. 17. 25. *Describet* (scilicet rex) *Deuteronomium huius Legis.*

Sensus est, non solùm illud pentateuchi Volumen, quod Deuteronom. 3. inscribitur, sed Legem uniuersam geminatam describere: unam, quia Israëlita: alteram, quia rex: illam quidem reponat, hanc uerò & foris & domi secum circumferat.

Num. 13. 26. *Facient sibi fimbrias per quatuor angulos palliorum.*

Fimbriæ hîc fila sunt de lana contexta, numero octo, in singulis quatuor pallij angulis colligata.

Deut. 8. 27. *Cùm comederis, & satiatus fueris, benedicas Deo,* (Tetragrammaton) *Deo tuo.*

Leuit. 12. 28. *Die octauo circumcidetur infantulus.*

Exod. 20. 29. *Memento vt diem sabbati sanctifices.*

Exod. 23. 30. *Septima die requiesces.*

Leuit. 25. 31. *Sabbatum requietionis est decimus dies mensis septimi.*

Leuit. 16. 32. *Affligetis* (in die illa) *animas vestras.*

Exod. 12. 33. *Dies prima azymorum erit sancta & solennis.*

Leuit. 28. 34. *Dies quoq; septimus azymorum celeberrimus & sanctus vobis erit.*

Leuit. 12. 35. *Et vocabitis hunc diem celeberrimum.*

Diem uidelicet Pentecostes, qua nouarum frugum oblatio fit.

Ibidem. 36. *Prima die mensis septimi erit vobis sabbatum.*

Hæc dies est, qua (iuxta Hebræorum computum) sumitur anni exordium.

Ibidem. 37. *Dies primus* (scilicet in tabernaculorum festo) *vocabitur celeberrimus.*

Ibidem. 38. *Dies quoq; octauus* (eiusdem festi) *vocabitur celeberrimus.*

Exod. 12. 39. *Die prima azymorum* (id est, parasceues) *auferetis fermentum de domibus vestris.*

Ibidem. 40. *Quarta decima die mensis primi* (id est, Martij lunationis) *ad vesperam comedetis azyma.*

Exod. 13. 41. *Mementote huius diei in qua egressi estis de Aegypto.*

Scilicet & laudibus & gratiarum actione.

Num. 19. 42. *Prima dies mensis septimi, dies clangoris est & tubarum.*

Leuit. 23. 43. *Sumetisq; vobis die prima feriæ tabernaculorum fructus arboris pulcherrimæ, spatulasq; palmarum, & ramos ligni, densarum frondium, & salices de torrente.*

Fructus sumitur ex arbore citri: palmarum spatulæ, sunt ramusculi arboris dactylorum: Pro ligno densarum frondium, sumitur myrthus.

Ibidem. 44. *Habitabitis in vmbraculis septem diebus.*

Scilicet

Scilicet diebus Scenopegię, quibus sub falicum aut quorumcunque uirentiũ ramúsculorum & frondium tegmine degunt.

45. *Dimidium sicli dabit omnis, qui transit ad numerum.* Exod. 30.

Siclus (ut codice skalim: id est, ponderum Talmudei explanant) primùm pro uiginti, nunc uerò uiginti quatuor denariorum pondere sumitur. Denarius autem sexdecim tritici granis constat: singulis igitur annis, qui transit ad numerum (id est, qui uigesimi anni ætatem agant) dimidium sicli offerat.

46. *Mensis iste sit vobis principium mensium.* Exod. 12.

Hinc (secundo capite rosch hasehena) Neomeniam siue nouilunium uisu iudicandum statuunt Talmudei, si tricesima die mensis ex aëris turbulentia cornua Lunæ nõ effulserint, tunc trigesimam primam diem neomeniam celebrant, & inde sequentis mensis initium sumunt. Talis autem nouilunij obseruatio erat Iudeis, quamdiu gubernacula tenebant terrę Israël. At post illorum exterminium & dispersionem per orbem nonnullos constituerunt canones, certasque tabellas, quibus lunares, solstitiales, bisextilesque recursus iusto ordine statisque temporibus inueniri & denunciari posint.

47. *Obseruabitis & implebitis, hæc est enim vestra sapientia & intellectus coram populis.* Deut. 4. & 16.

Hinc computum luminarium motuum perdiscendum & obseruandum esse colligunt Talmudei.

48. *Si acceperit homo vxorem, & dominatus fuerit illi.* Deut. 24.

Hinc tradunt (codice chi duschim) tripartite contrahi matrimonium, uidelicet argenti precio, coniugali copula, & scriptis.

49. *Crescite & multiplicamini.* Genes. 1.

Ex hoc eliciunt (capite habaal ieuimto) neminem, nisi illum, qui se se totum Deo tradidit, deuouitque, esse immunem à Lege propagandi, quousque & filium & filiam procreauerit.

50. *Scribit libellum repudij, & dabit in manu illius.* Deut. 24.

Quando enim ob aliquã fœditatem uxor inuisa fuerit marito, tunc per repudij libellum connubij Lex fœdusque soluitur, & uterque ad secunda uota transire potest.

51. *Accipiet fratris defuncti absque liberis vxorem frater.* Deut. 25.

Quam si frater in coniugem habere noluerit, discalciationis (quæ mox subuertitur) Legem cogitur adimplere.

52. *Tollet* (scilicet defuncti uxor) *calciamentum de pede eius.* Ibidem.

Quando. n. defuncti frater connubiũ cũ fratris sui uxore renuerit, tunc corã seniorib. tollet mulier calciamẽtũ, certo quodã artificio cõtextũ, de pede leuiri, spuetque in faciẽ eius dicens: sic fiet homini qui nõ ædificat domũ fratris sui.

53. *Si inflexerit* (scilicet uerborum blandimentis) *quis virginem, habebit eam vxorem, aut reddet pecuniam iuxta modum dotis quæ virgines dotari solent. Si apprehendens* (scilicet ui) *virginem cõcubuerit cũ ea, dabit quinquaginta siclos patri, & habebit eam vxorem.* Exod. 22.

54. *Diffamatam habebit omnibus diebus vitæ suæ.* Ibidem.

55. *Vir quem zelotypiæ spiritus concitauerit contra vxorem, adducet eam ad Sacerdotem.* Num. 5.

Qui ei in potũ execrabilẽ quendã liquorẽ propinabit, quem quũ exhauserit, si polluta & adulterij rea fuerit, illicò in tumorẽ uẽter, inque putredinẽ femur eius conuertetur: si fuerit innocẽs, tũc incolumis, grata marito atque fœcũda erit.

56. *Pontifex virginem ducet vxorem.* Leuit. 21.

57. *In mortibus consanguineis & propinquis contaminetur* (id est, eius funera celebret) *Sacerdos.* Ibidem.

Quod in non consanguineis minimè permittitur.

58. Sepa-

Deut. 14. 58. *Separate vos iumentum mundum ab immundo.*

Id eſt, perdiſcite ſigna, quibus hæc diſcerni ualeant.

Ibidem. 59. *Et auem mundam ab immunda.*

Leuit. 11. 60. *Quicquid ex quadrupedum volucris lõgiora retrò habet crura, per quæ ſalit ſuper terram; comedere debetis.*

Id eſt, comedere licebit.

Ibidem. 61. *Omne quod habet pennulas & ſquammas comedetis.*

Deut. 12. 62. *Immolabis de pecoribus & armentis, ſicut præcepi tibi.*

Immolandi conditio eſt, ut gutturis meatus incidantur: in uolucri quidem alterum de duobus ſcilicet de meri, aut trachea tantùm. In pecoribus uerò plus rimam utriuſq; partem iugulare oportet. Multa inſuper acceſſoria iugulandi Lex requirit, utpote, quis, quantum, cum quò, ubi, quandò, quomodo, & id genus, quę hîc commemorare minimè opportunum uidetur.

Leuit. 17. 63. *Fundet ſanguinem eius* (ſcilicet ſanguinem iugulati animalis) *& operiat illum terra.*

Deut. 22. 64. *Quum nidum auis inueneris, matrem abire patieris.*

Exod. 21. 65. *Si bos cornibus percuſſerit, lapidibus obruetur.*

Exod. 22. 66. *Si læſerit quiſpiam agrum, quicquid optimum habuerit pro damni æſtimatione reſtituet.*

Exod. 21. 67. *Reddet dominus ſcilicet fodiens ciſternam, precium iumentorum, quæ ceciderunt in eam.*

Exod. 22. 68. *Reddet damnum, qui ignem ſuccenderit.*

Exod. 21. 69. *Reſtituat percutiens operas percuſſi* (id eſt, operas, quas languore detentus neglexit) *& impenſas in medicos.*

Exod. 2. 70. *Fur quinq. boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue reſtituet.*

Videlicet cùm iam furto ablatum iumentum fur ipſe occiderit aut uendiderit, ſin minùs duplum duntaxat reſtituet.

Leuit. 19. 71. *Statera iuſta, & æqua ſint pondera.*

Leuit. 6. 72. *Reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere.*

Deut. 22. 73. *Reduces fratri tuo bouem, aut ouem errantem, & omnem rem fratris tui quæ perierit.*

Num. 35. 74. *Qui fortuitu quempiam morte percuſſerit, manebit in vrbe ad quam confugerat, donec Sacerdos magnus obeat.*

Deut. 19. 75. *Tres ciuitates ſeparabis tibi.*

Videlicet ad eas confugiat, qui non uolens; ſed caſu proximum interfecerit.

Deut. 25. 76. *Abſcindes manum mulieris apprehendentis verenda eius, qui cum viro ſuo rixatur.*

Deut. 21. 77. *Et cedent in ea* (ſcilicet ualle) *ceruices vitulæ.*

Videlicet pro occiſo, cuius cedis reus ignoratur.

Exod. 22. 78. *Facies murum tecti per circuitum.*

Exod. 23. 79. *Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, auxiliaberis cum eo.*

Scilicet ad ſarcinam leuandam.

Deut. 22. 80. *Leuabis quoque aſinum & bouem fratris, qui cecidit in via.*

Quod de cæteris quibuſcunque ſuccumbentibus iumentis audiendum eſt.

Leuit. 25. 81. *Quando vendes vel emes, iuxta numerum annorum Iubilei emes: & iuxta ſupputationem frugum vendet tibi.*

Exod. 20. 82. *Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi, & in ſeptimo egredietur.*

Deut. 16. 83. *Dabis ſeruo tuo Hebræo, aut Hebrææ, quem libertate donaueris viaticum.*

Videlicet de gregibus, de area, & torculari tuo.

84. *Famu-*

84. *Famulam* (Hebræam) *venditam redimet* (Latina æditio dimittet) *Dominus.* Exod. 20.

Id eſt, eam redimi permittat.

85. *Si autem filio ſuo deſponderit eam.* Ibidem.

Hic famulam emptam deſpondendam eſſe patri aut filio conſtituunt.

86. *Famulos de nationibus, quæ in circuitu veſtro ſunt, poſſidebitis in æternum.* Leuit. 25.

Id eſt, aduſq; iubileum.

87. *Qui pecuniam aut vas* (ſupple gratis) *in cuſtodiam acceperit, & furto ablata fuerit, iurabit, quod non extenderit manum in rem proximi ſui.* Exod. 22.

Id eſt, iurabit ſe non commiſiſſe fraudem, uel dediſſe occaſionem furti, & ſi nihil pro re ablata reſtituet.

88. *Si ad cuſtodiam* (ſcil. non gratis, ſed cum mercede) *rem acceperit, & furto ablata fuerit, reſtituet damnum Domino.* Ibidem.

89. *Eadem die reddes pauperi præmium ſui laboris.* Deut. 24.

90. *Ingreſſus* (ſcilicet mercenarius) *vineam proximi tui, comede quantum tibi placuerit.* Deut. 23.

91. *Qui quicquam mutuo poſtulauerit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præſente, reddere compelletur.* Exod. 22.

92. *Si pignus à proximo* (ſcilicet exactoris ui) *acceperis veſtimentum, ante Solis occaſum reddes ei.* Ibidem.

De ueſtimento, quo nocturna quiete operitur, ſermo eſt.

93. *Si* (id eſt, quia) *pecuniam mutuam dederis populo meo.* Ibidem.

Hinc docemur mutuo dandam eſſe ægeno.

94. *Quicquid damnum inferre poteſt, ad Deos* (id eſt iudices) *vtriuſq; cauſa perueniet.* Ibidem.

95. *Homo cùm mortuus fuerit abſq; filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas.* Num. 27.

96. *Iudices & caduceatores* (Latina æditio magiſtros) *conſtituas in omnibus portis tuis.* Deut. 16.

97. *Secundum plures* (ſcilicet in iudicio) *iudicandum.* Exod. 23.

Aliter Latina tralatio.

98. *Vltione vindicabitur.* Exod. 21.

Id eſt, gladio.

99. *Morte moriatur.* Leuit. 20.

Id eſt, ſtrangulatione.

100. *Viuus ardebit cum eis: id eſt, igne comburetur.* Ibidem.

101. *Lapidibus eum obruet populus ciuitatis.* Deut. 22.

His quatuor modis infligendæ mortis patibuli quoq; ſupplicium comprehenditur, eò quòd nullus reus appenditur, quin priùs aliquo horum modorum mortis pœnam luerit.

102. *Et appenſus erit in patibulo.* Deut. 21.

103. *Adiudicatus morti in eadem die ſepelietur.* Ibidem.

104. *Proſternet eum iudex, & coram ſe faciet verberari.* Ibidem.

Aduſque quadraginta enim uerberibus percutitur, qui alicuius prohibentis mandati (quo nec mors, nec animi exterminium exprimitur) præuaricator fuerit.

105. *Iuſtè iudica proximo tuo.* Leuit. 19.

106. *Mendacium fugies.* Exod. 23.

107. *Qui vidit aut conſcius eſt, niſi* (ſcilicet iure teſtimonij) *indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.* Leuit. 5.

108. *Quære & inueſtiga diligenter* (ſcilicet teſtes.) Deut. 13.

109. *Reddent ei* (ſcilicet falſo teſti) *ſicut ipſe fratri ſuo facere cogitauit.* Deut. 19.

110. Et

Deut. 17. 110. *Et iuxta iudicium quod* (scilicet ipsi iudices) *denunciant, facies,*

Exod. 20. 111. *Honora patrem tuum, & matrem tuam.*

Leuit. 19. 112. *Vnusquisq; patrem suum & matrem suam timeat,*

Deut. 17. 113. *Constitues regem, quem Deus* (Tetragrammaton) *Deus tuus elegerit.*

Deut. 25. 114. *Delebis nomen Emalech sub cœlo.*

Quis fuerit, quidúe fecerit Emalech, in præhabitis patefecimus.

Ibidem. 115. *Memento quid fecerit Emalech.*

Ibidem. 116. *Septem gentes omnimoda deuastatione vastabis.*

Deut. 20. Ibidem. 117. *Cùm accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primùm pacem.*

Deut. 23. 118. *Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ.*

Deut. 20. 119. *Stabit Sacerdos ante aciem.*

Scilicet ut populum commoneat, ac de cordibus eorum belli metum excutiat.

Deut. 24. 120. *Vacabit, qui nuper vxorem accepit domui suæ, vno anno & lætetur cum vxore sua.*

Deut. 21. 121. *Mulierem quam ex captiuis gentium adamaueris, introduces in domum tuam.*

Est postquam cesariem abraserit, ungues circumciderit, & uestem, in qua capta est, deposuerit, patrem matremque defleuerit, intrabis ad eam, & erit uxor tua.

Ibidem. 122. *Iurabis in nomine illius.*

Scilicet Tetragrammaton: quando ad te iusiurandum spectat.

Deut. 23. 123. *Quod semel egressum est de labijs tuis, obseruabis.*

Num. 30. 124. *Ista sunt Leges quas constituit Deus Tetragrammaton Moysi.*

Scilicet de uoto: uotum nanq; puellę patris uoluntati: nuptæ autem mariti arbitrio ut reprobet uel affirmet committitur: aliorum autem uota ab uno tantùm sapiente, aut à tribus idiotis relaxari possunt.

Num. 6. 125. *Crescat cesaries capitis eius.*

Eius, qui nouerit aut abstemius fuerit.

Ibidem. 126. *Qui autem mortuo illicò* (id est, ex improuiso) *pollutus fuerit, radet caput.*

Die emundationis (Latina æditio) radet illicò.

Leuit. 27. 127. *Qui vouerit precium animæ Deo, si fuerit masculus, dabit quinquaginta siclos.*

Sic & aliorum quæ uouerit precium dabit (ut ibidem legitur) iuxta sexus, & annorum, opumq; discrimina.

Ibidem. 128. *Animal* (scilicet mundum) *si quis vouerit, sanctum erit, si autem immundum fuerit.*

Ibidem. 129. *Venundabitur iuxta precium, quod ei statui Sacerdos.*

Ibidem. 130. *Si vouerit domum, consyderabit eam Sacerdos.*

Huius eadem quæ & animalis conditio est.

Ibidem. 131. *Si agrum vouerit, iuxta mensuram sementis æstimabitur precium.*

Ibidem. 132. *Quicquid semel fuerit anathematizatum* (id est, consecratum) *sanctum sanctorum erit Domino.*

Id est, in prophanum usum uenire non licet, sed duntaxat Sacerdotum possessio erit, quæ nec redimi nec uenundari poterit.

Deut. 18. 133. *Primitias frumenti dabis Sacerdoti.*

Harum primitiarum quantitas, elargientis arbitrio relinquitur. Talmudei tamen quinquagesimam frugum portionem dandam statuunt.

Num. 18. 134. *Offerte* (scilicet uos Leuitæ) *Domino decimam partem decimæ.*

Videlicet

Videlicet quam à laicis suscepit Leuita, illius rursum decima Sacerdotibus tradenda est.

135. *Decimam filiorum Israël, quam offerunt Deo Tetragrammaton, primitias Leuitis dedi in possessionem.* Ibidem.

136. *Decima decimabis* (Latina æditio decimā separabis) *omnes fruges sementis tuæ.* Deut. 14.

Geminam annuo decimam dandam præcipit Lex, unam Leuitis, alteram quam ipse decimarum dominus sibi separet, ut ea uescatur in Ierusalem. Est & tertium decimarum genus, quam pauperis decimam appellant, solis laicorum & Leuitarum pauperibus porrigenda, quæ quidem non singulis, sed tertio tantùm anno loco decimæ secundæ datur, priùs de prima nunc usum de secunda est sermo.

137. *Quarto anno* (uidelicet à plantatione) *omnis fructus eorum* (scilicet lignorum quæ plantaueris) *sanctificabitur.* Ibidem.

Id est, de eo comedere non licet, nisi in loco quem elegerit Deus, uidelicet in Ierusalem. Tribus autem primis à plantatione annis in nullum penitùs eiusmodi fructus assumere fas est.

138. *Loqueris in conspectu Dei Tetragrammaton Dei tui, attuli quod sanctificatum est.* Deut. 26.

De confessione hîc sermo est, quam fieri oportet, postquam oblatæ sunt decimæ secundæ.

139. *Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini.* Exod. 23.

Primitiæ hîc præcoces terræ fructus ostendunt, quos ad domū Dei deferri mandatur. Quadriformem tu hinc frugum oblationem collige. Prima est fructuum qui præcoces priùs maturescunt. Secunda de torculari & area primitiæ. Tertia Leuitarum decimæ. Quarta decima secunda, quæ est pauperum.

140. *Accedes ad sacerdotem, & dices, profiteor hodie.* Deut. 26.

Hæc primitiarum, prior uerò decimarum confessio est.

141. *Primitias pastæ* (scilicet de pulmentis) *placentam separabis.* Num. 15.

Quę scilicet tradetur Sacerdoti, qui si minus idoneus fuerit, ignis incendio consumetur.

142. *Dabunt Sacerdoti armum, maxillas, ac ventriculum.* Deut. 18.

Videlicet de immolato iumento.

143. *Primitias lanarum ex ouium tonsione dabitis Sacerdoti.* Ibidem.

144. *Primogenitum filiorum tuorum redimes.* Exod. 34.

Scilicet quinq; siclos dando Sacerdoti.

145. *Primogenitum asini mutabis oue.* Exod. 13.

Id est, pro redemptione dabis ouem.

146. *Quòd si non redemeris* (scilicet asinum) *interficies eum.* Ibidem.

147. *Septimo anno sabbatum erit requietionis.* Leuit. 25.

Videlicet à cultu terræ.

148. *Fruges septimi anni comedent pauperes populi tui, & bestiæ agri.* Exod. 23.

De frugib. quas anno illo sponte producit humus, sermo est.

149. *Cui debetur aliquid ab amico anno remissionis, remittere oportet.* Deut. 15.

Id est, debitum exigere nequeat, nisi forte pacta interuenissent aliqua, quibus (iuxta Hilelis sancitum) huic mandato derogatur.

150. *Numerabis quoq; septem hebdomadas annorum.* Leuit. 25.

Id est, septies septem adusq; annum quinquagesimum.

151. *Sanctificabisq; annum quinquagesimum, & vocabis remissionem.* Ibidem.

152. *Clanges buccina mense septimo decima die mensis.* Ibidem.

Anni uidelicet quinquagesimi, qui & Iubileus uocitatur.

153. *Reuertetur homo ad possessionem suam & vnusquisq; redeat ad possessionem suam pristinam.* Ibidem.

Videlicet quinquagesimo illius Iubilei anno.

Ibidem. 154. *Qui vendiderit domum vltra muros vrbis, habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus.*

Num. 35. 155. *Dent filij Israël Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum.*

Leuit. 19. 156. *Pauperibus, & peregrinis carpendam dimittes segetem quæ in angulo, seu extremo agri tui.*

Deut. 26. 157. *Et spicas.*

Deut. 24. 158. *Et oblitum manipulum.*

Leuit. 19. 159. *Et racemos.*

Ibidem. 160. *Et grana decidentia.*

Deut. 26. 161. *Dabis anno decimarum tertio, & aduenæ, & pupillo, & viduæ.*

Id est, quolibet tertio anno dabitis decimam pauperis, loco decimæ secundæ, ut paulò antè commemorauimus.

Deut. 15. 162. *Aperias manum fratri tuo egeno & pauperi.*

Exod. 25. 163. *Facient mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum.*

Leuit. 26. 164. *Pauete ad sanctuarium meum.*

Id est, uenerabili cultu obseruabitis ipsum.

Num. 18. 165. *Excubent* (scilicet Leuitæ) *in custodijs tabernaculi.*

Exod. 30. 166. *Faciesq́; vnctionis oleum sanctum.*

Exod. 39. 167. *Faciesq́ue Thymiama : id est, adolendorum aromatum condimenta.*

Num. 7. 168. *Et onera* (uidelicet sanctuarij) *proprijs portant humeris Leuitæ filij Chas.*

Deut. 18. 169. *Stet* (scilicet tribus Leui) *& ministret in nomine Dei Tetragrammaton Dei sui.*

Id est, Templi ministeria committenda solùm tribui Leui.

Num. 10. 170. *Si quando habetis epulum, & dies festos, & Calendas, canetis tubis super holocaustis.*

Leuit. 21. 171. *Et sanctum habebis ipsum Sacerdotem* (hoc silet Latina editio) *quia panes Dei sui offert.*

Deut. 18. 172. *Leuita veniens ex aliqua vrbe, ad solennitatem celebrandum in Ierusalem, ministrabit sicut omnes fratres eius Leuitæ, qui stabũt eo tempore coram Deo Tetragrammaton.*

Id est, licet tunc ministrandi uices ad Leuitam illum non spectent.

Exod. 28. 173. *Facient fratri tuo Aaron, & filijs eius vestimenta sancta, vt Sacerdotio fungantur mihi.*

Sic & quemlibet Sacerdotum, dum ministrat, præcipuo amictu indui oportet.

Num. 5. 174. *Eijciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusq́; est super mortuo.*

Exod. 10. 175. *Lauabunt Aaron & filij eius manus suas & pedes, quando ingrediuntur tabernaculum.*

Leuit. 22. 176. *Immaculatum offerat* (scilicet quicunq; offert) *vt acceptabile sit.*

Deut. 12. 177. *Iuxta omne desyderium animæ tuæ comede carnes.*

Scilicet aræ destinatas, quæ cùm maculantur, pretio redimuntur.

Exod. 22. 178. *Septem diebus sit* (scilicet ouis & bos) *cum matre sua, die octaua eum reddes mihi.*

Id est, Tunc ipsum offerre fas est, ante uerò octauum diem minimè.

Leuit. 2. 179. *In omni sacrificio offeres sal.*

Leuit. 1. 180. *Si holocaustum fuerit eius sacrificium, offeret ad ostium tabernaculi.*

Leuit. 6. 181. *Ista Lex est hostiæ pro peccato, in loco vbi offertur holocaustum immolabitur.*

Ibidem. 182. *Hæc est Lex hostiæ pro delicto.*

Id est,

Id eſt, ubi immolabitur holocauſtum, mactabitur & uictima pro delicto.

183. *Quod ſi hoſtia pacificorum fuerit, eius ſacrificium immaculata offeret.* Leuit. 3.

Hoſtia pacificorum dicitur: quia nullius delicti, ſed ſodalitij & conuiuandi cauſſa offertur.

184. *Et comedent* (ſcilicet Sacerdotes) *ea, quibus facta eſt placatio, ſacrificia.* Exod. 29.

185. *Reliquam partem ſimilæ* (ſcilicet oblatæ) *comedet Aaron cum filijs ſuis.* Leuit. 6.

Id cuiq; miniſtranti Sacerdoti præceptum eſt.

186. *Anima cùm obtulerit oblationem ſacrificij Domino, ſimila ſit eius oblatio.* Leuit. 2.

187. *In loco illo* (ſcilicet electo à Domino) *conferetis vota atq; donaria.* Deut. 12.

Id eſt, uotum perſoluendum eſt in feſto ſolenni, quod primò occurrit.

188. *Illuc in locum quem elegerit Dominus, omnia quæ præcipio offeretis.* Ibidem.

Id eſt, omnia ſacrificia offerenda ſunt illic.

189. *Quæ autem ſanctificaueris & voueris* (ſcilicet extra terram Iſraël) *Domino, tolles & venies ad locum quem elegerit Deus.* Ibidem.

190 *Agnos anniculos, duosque immaculatos* (quotidie) *offerre debetis,* Num. 28.

191. *Ignis in altari ſemper ardebit.* Leuit. 6.

192. *Tolletq; cineres quos vorans ignis excuſſit.* Ibidem.

Id eſt, ſingulis diebus à cineribus emundandum eſt altare.

193. *Præcipe filijs Iſraël vt offerant tibi oleum, ad concinnandas lucernas* (ſcilicet tabernaculi) *iugiter.* Leuit. 24.

194. *Decima partem epha offerent.* Deut. 6.

Videlicet magni Sacerdotes per dies ſingulos. Epha decem cabin: Cab uerò quadraginta trium ouorum ſpatium continet.

195. *Die ſabbati offeretis duos agnos anniculos.* Num. 28.

196. *Per ſingula ſabbata mutabuntur.* Leuit. 24.

Scilicet panes, qui ſuper menſam tabernaculi coràm Domino ſunt.

197. *In menſium exordijs offeretis holocauſtum Domino.* Num. 28.

198. *Offeretis* (uidelicet ſeptem diebus azymorum) *incenſum holocauſtum Domino vitulos.* Num. 28.

199. *Offeretisq; cum panibus* (ſcilicet ſecunda die azymorum) *ſeptem agnos immaculatos.* Leuit. 23.

200. *Numerabitis ab altero die ſabbati* (id eſt, ſecunda die azymorum) *in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas.* Ibidem.

201. *Die etiam primitiarum* (id eſt, pentecoſte) *offeretis holocauſtum in odorem ſuauiſſimum.* Num. 28.

202. *Offeretis* (ſcilicet in pentecoſte) *oblationem nouam* (id eſt, de nouis frugibus) *Domino ex omnibus habitaculis veſtris.* Leuit. 23.

203. *Menſis ſeptimi prima die offeretis holocauſtum.* Num. 29.

Scilicet præter holocauſtum Calendarum.

204. *Decima quoque die menſis huius ſeptimi offeretis holocauſtum Domino.* Ibidem.

205. *Quinta decima menſis ſeptimi ſcenopegiæ offeretis holocauſtum.* Ibidem.

206. *Die octauo* (ſcilicet ſcenopegiæ) *qui eſt celeberrimus, offeretis holocauſtum.* Leuit. 7.

207. *Quicquid* (ſcilicet hoſtiæ) *tertius inuenerit dies* (id eſt, adusq; tertiã diem relictum fuerit) *ignis abſumet.* Ibidem.

208. *Caro quæ aliquid tetigerit immundum non comedetur, ſed comburetur igne.* Ibidem.

Leuit. 16. 209. *Hac conditione ingredietur Aaron sanctuarium, scilicet vitulum pro peccato offeret.*

Leuit. 7. 210. *Anima quæ præuaricatione præuaricata fuerit, per errorem q; in his quæ Domino sanctificata sunt, peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus.*

Deut. 16. 211. *De primogenitis quæ nascuntur in armentis & ouibus tuis, quicquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo.*

Leuit. 27. 212. *Omnium decimarum ouis, & bouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Deo Tetragrammaton.*

Leuit. 4. 213. *Quòd si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ, vt faciat quicquam de ijs, quæ Dei Lege prohibentur atq; delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam.*

Leuit. 5. 214. *Anima quæ peccauerit, feceritq; vnum ex ijs, quæ Dei Lege prohibẽtur, & incerta de peccato fuerit, peccati rea iniquitatem suam portabit, offeret arietem immaculatum.*

(Aliter Latina æditio.)

Ibidem. 215. *Anima quæ peccauerit & contempto Deo negauerit proximo suo depositum, offeret arietem.*

Videlicet postquam depositum cum quinta parte superaddita restituerit.

Ibidem. 216. *Si autem nõ potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum.*

Leuit. 4. 217. *Quòd si omnis turba filiorum Israël ignorauerit* (peccatum, & exinde peccati conscia fuerit) *offeret pro peccato suo vitulum.*

Leuit. 15. 218. *Vir qui patitur fluxum seminis, si sanatus fuerit, sumet duos turtures aut duos pullos columbæ, & veniet in conspectu Dei.*

Ibidem. 219. *Mulier quæ de fluxu sanguinis sanata fuerit, offeret pro se Sacerdoti duos turtures.*

Leuit. 12. 220. *Deferet scilicet mulier, quæ peperit, agnum anniculum.*

Leuit. 14. 221. *Leprosus emundatus, die octauo sumet duos agnos immaculatos, & offerat eos.*

Leuit. 27. 222. *Sanctificatum Deo quod mutatum est, & pro quo mutatum est sanctificabitur Deo.*

Exod. 12. 223. *Decima die mensis primi tollat vnusquisq; agnum per familias.*

Videlicet decima quarta eiusdem immolandum.

Num. 9. 224. *Homo qui fuerit immundus* (scilicet decima quarta die mensis primi) *faciat phase Deo in mense secundo.*

Exod. 12. 225. *Et edent carnes nocte illa assas igni.*

Num. 9. 226. *Cum azymis & herbis amaricantibus* (Latina æditio lactucis agrestibus) *comedent illud scilicet phase in mense secundo.*

Exod. 23. 227. *Tribus vicibus in singulis annis mihi solenne festum celebrabitis.*

Ibidem. 228. *Tribus vicibus singulis annis apparebit omne masculinum tuum in conspectu Dei.*

Videlicet paschate, pentecoste, scenophegia.

Ibidem. 229. *Erisq; scilicet in diebus solennitatis in lætitia.*

Psalmorum cantu, epulis & indumentis.

Deut. 31. 230. *Post septem annos* (singulis annis remissionis) *leges verba Legis huius coram omni Israël.*

Num. 19. 231. *Ista est Lex hominis, qui moritur in tabernaculo omnes, qui ingrediuntur in tentorium illius, & vniuersa vasa, quæ ibi sunt, polluta erunt.*

232. Addu-

232. *Adducat ad te vaccam ruffam ætatis integræ.* Ibidem.

Ex cuius cineribus fiat aqua aspersionis, qua mundantur immundi.

233. *Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsque ad vesperum.* Ibidem.

Hic magnus allegoriæ typus latitat, quo aspersionis aqua pollutum emundat, & mundum polluit.

234. *Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color, quò lepræ suspicio est, adducetur ad Aaron.* Leuit. 13.

235. *Quicunque ergo maculatus fuerit lepra, habebit vestimenta dissuta, caput nudum* (seu crescens cesarie) *& os veste obtectum,* Ibidem.

236. *Leprosus quando mundatus est, adducetur ad Sacerdotem, & offerat duos passeres.* Leuit. 41.

237. *Die septima radet capillos capitis, barbamq́; & supercilia.* Ibidem.

238. *Vestis quæ lepram habuerit, ostendetur Sacerdoti.* Leuit. 13.

239. *Si fuerit plaga lepræ in ædibus ibit, cuius est domus, nuncians Sacerdoti.* Leuit. 14.

240. *Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit.* Leuit. 15.

241. *Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur, præsertim à viri consortio.* Ibidem.

(Et ne digito quidem tangat à iunioribus Talmudeis inhibetur.)

242. *Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis, immunda erit.* Ibidem.

243. *Mulier si suscepto semine peperit, si masculum immunda erit.* Leuit. 12.

Scilicet diebus septem, & bis septem si fœminam.

244. *Qui tetigerit morticinia eorum, scilicet quadrupedum, polluetur vsq; ad vesperas.* Leuit. 11.

245. *Qui tetigerit morticinia, scilicet reptilium, quæ mouentur in terra, immundus erit.* Ibidem.

246. *Omnis cibus & omne liquens quod bibitur* (scilicet morticiniũ tangens) *immundum erit.* Ibidem.

247. *Vir de quo egredietur semen coitus, lauabit omne corpus suum.* Leuit. 15.

248. *Lauabit corpus suum aqua.* Ibidem.

Quod & cuique polluto mandatum est, lauandi conditio est totum corpus (antiqui baptismatis more) scaturientium aut pluuialium aquarum congerie intingere. Hactenus compendij huius negotium, superum auxilio, cursim absoluimus: latiora posthac & sublimiora, iuuante Christo, pollicemur.

PAVLI RICII, IN TALMVDICÆ ÆDITIONIS FARRAGINEM, PRÆFATIO.

MONVERAT quondam Diuus Maximilianus Cæſar, ut uetuſta illa & obſoleta, Moſcorum (quæ Talmud appellari libuit) Volumina, de Hebraicis latebris in Latinum mutarem eloquium, quo obſcurum & penè inextricabile illorum dogma, à ſacra & prouida ſua Maieſtate, alijſq; ſynceræ ueritatis indagatoribus clariùs & minori negotio intelligi & dijudicari poſsit. Honeſta ſanè, frugifera, & omni obſequio digna, tametſi operoſa, & immenſi (ut ita dixerim) laboris functio, quæ ob numeroſam Voluminum multitudinem, longam contextuum ſeriem, denſamq; uerborum, ac ſententiarum caliginem, multa quidem annorum luſtra ad operis complementum depoſceret, ueruntamen, cùm imperatoriæ Maieſtatis ut unici mihi in terris numinis non licuerit refragari edicto, nec omnino id muneris, quòd in orthodoxæ pietatis uſum robur'ue conuertitur, negligere fas fuerit. De Talmudico compendio, dicto Miſena, circa quod uniuerſa Talmudeorum ſtudia, totaq; eorum machina uertitur, aliquid ædere, & latiſsimam uaſtamq; illorum gloſſam quoquo modo deflorare inſtitui: Nec id quidem uerbum uerbo reddendo, ne in longum nimis, & circa minus præſtabilia tenderet æditionis noſtræ oratio, ſed iuxta ſuæ Maieſtatis petita, quæ Talmudici dogmatis ſolùm argumenta, eiusq; penetralia optabat attingere: ſatis fore duxi, ſi clauſularum ſummulam, & capita duntaxat rerum deprompſero. Quod hactenus in Aegyptij Rabi Moſis exordium, inq; librum Senatorum, quibuſdam cum floſculis ex Talmudica gloſſa decerptis, ueluti in quædam prælibamina, præpoſtero quodam ordine peregi (potiora deinceps, ſi conſultius uiſum fuerit pollicendo, dum ſupercœleſtia numina ſinant) in quibus, quemadmodum & in alijs per me æditis, fido magis interpretationis officio & diligentiæ, quàm uerborum lenocinio, auriumq; dulcedini conſulendum duxi. In primis igitur ea, quæ in libri Miſnaios proloquium, longo quidem orationis contextu, Aegyptius Rabi Moſes aperuit, nos hîc breui compendio aggrediemur, quo Talmudici dogmatis intentio nomen, author, partes, modus docendi, & ordo, utilitas deniq; & finis innoteſcat: à modo & ordine, quo Legis explanationem ipſe omnium Iſraëlitarum ſapientumq; magiſter Moſes docuerit, ſumentes exordium.

ÆGYPTII RABI MOSIS, IN LIBRVM MISNAIOS PROOEMIVM.

MOSIS DOCENDI MODVS ET ORDO.

PRIMO itaq; literariam Moſis cellam intrauit, diſcendi cupidine frater eius Aheron, cui mox aliquam Legis ſectiunculam, cum omnibus ad eam ſpectantibus gloſſulis, Moſes expoſuit, quibus acceptis, ſeſe illicò ad dextra Moſis latera recepit, & continuò duo eius acceſſerunt gnati: Eliazar nomine atq; Itamar, quibus omnia ad amuſsim tradidit Moſes, quæ & fratri primò aperuerat. Exinde alter illorum ad ſiniſtram declinabat Moſis, alter ad dextrã parentis ſui Aheron: Quo facto, confeſtim ſeptuaginta intrabant Seniores: eadem à Moſe audituri, quæ & Aheron & gemini eius filij didicerant. Vltimo deniq; loco tota docilis & ſtudioſa Iſraëlitarũ multitudo acceſsit, quibus ſingula, iam ter Moſis ore expoſita, quarto is ipſe recenſuit: Ita quòd cuncta documenta, uiua Moſis uoce tradita, quadrifariè audiuerit Aheron, ter eius filij, bis Seniores, & aliorũ multitudo ſemel. Abeunte igitur inde Moſe, ea, quæ acceperat uniuerſis aſtantibus Aheron ipſe reſumpſit: quo utiq; recedente, eadem ab integro tradiderũt Senioribus cæteriſq; auditoribus ambo Ahereonis filij Eliazar atq; Itamar: Quibus abeuntibus omnia denuò interpretabantur auditorum multitudini ſeptuaginta Seniores. Quò factum eſt, ut ſinguli literarium Moſis tabernaculum ingreſsi, Legis explanationem quater repetita lectione acceperint.

QVAE DOCVERIT MOSES.

DEinceps uerò mutuo ſeſe erudiebat auditorum conuentus, ſcedulis mandatorum radicalia committendo, & eorundem ſenſa mente àc ore (iuxta accepta à Moſe dogmata) reuoluendo trutinandoq́. Omnia namq; (ut Sapientes tradunt) & ſingula & communia Legis inſtituta, pariter & commentaria tradita ſunt Moſi in monte Synai. Scenopegiæ (utpote) mãdatum præcipit in Leuiticis Moſes: In umbraculis (inquiens) habitabitis diebus ſeptem. Quis autẽ huiuſmodi mandato obſtringitur, & ex quibus, qualiq; forma quantę amplitudinis, & quo modo fabricari debeant umbracula, litera Legis prorſus conticeſcit, ſed ore idipſum Moſes aperuit, docendo eiuſcemodi pręceptum, nõ fœmineum genus, non aduerſa ualetudine laborantes, neq; iter agentes concernere. Sic utiq; non ex lapidibus, non lanificio, aut ſerico, uel alia quauis ſupellectili, non puluillis, culcitra, & id genus lectiſternijs, ſed ſolum terræ naſcentibus umbraculorum tegmen fabricari licet. Cibum quoq; potum, ſomnum, continuis diebus ſeptem, non niſi in umbraculis ſumere fas eſt. Eorum uerò amplitudo non minus ſit palmus ſeptem in longum, totidem in latum, & in altitudinem decem. Quemadmodum itaq; ſcenopegiæ mandatum, unà cum his ſuis appendicibus, traditum fuit Moſi in monte Synai, ſic de ſingulo ſexcentorum & tredecim mandatorum, cum omnibus acceſſoriè ſibi annexis iudicandum, quòd ipſa uidelicet radicalia præcepti, auditores ſcriptis acceperint: annexa uerò, ore expoſita, didicerint.

LEGEM LITERIS DEMANDAT MOSES, ſuumq́; fœlicem obit diem.

CVnq; quadrageſimus Legislationis uolueretur annus, menſis undecimi Neumenijs, uniuerſum populum conuocabat in unum Moſes, proximumq; obitus ſui diem denuncians admonuit, ut: Si aliquod Legis documentum memoria alicuius excidiſſet, aut indiſcuſſam extricandamue quæſtionem aliquam ſecum uolueret, in medium proferret: Et prompto atq; beneuolo animo, ſe idipſum eis repetere & dilucidare uelle, quod utiq; Moſes ipſe, iuxta pollicita ad uſq; ſeptimum duodecimi menſis diem peregit, obliterata queq; recenſens, quæſtionesq; omnes abſoluens. Cunq; iam propius eius extrema aduolaret dies, Legem à Deo traditam ſcriptis committendam aſſumpſit, membranisq; tredecies pentateuchi Volumina exarauit à primo ad uſq; ultimum Legis elementum, de quibus, unum cuilibet duodecim tribuum ſeruandũ, & opere proſequẽdum tradidit. Decimũ uerò tertium Leuitarum tribui conceſsit. Septima exinde duodecimi menſis die, ad diei meridiem, montem Horeb ſcandens, ſeſe ad ſuperos recepit, fœliciſsimumq; conſumauit diem. Quæ conſumatio, tametſi nobis mortalibus præfulgido hoc ipſo orbatis lumine uitæ in mortem commutatio uiſa fuerit, nulla tamẽ eum re ipſa morbi inuaſerat lues, nec dira tetigit interitus corruptio, ſed in ſublimiorem & perennis gloriæ metam gaudiumq; meauit ſempiternum.

QVO PACTO IN POSTEROS MOSIS dogma ſucceſſerit.

CVm Moſes ultimam clauſiſſet diem, docendi & regnandi ſceptrum tranſtulit in Ioſuam Moſis miniſtrum, qui omnia uiuo Moſis oraculo audita, tradidit Senioribus, Seniores Prophetis, Prophetę magnę ſynagogæ uiris, quorũ extitit nouiſsimus Simeon pontifex magnus, qui dicebatur Iuſtus: Is eadẽ Antignadi Sacheo cõmiſit, & hac deniq; docẽdi ſerie, alter alteri Legis expoſuit interpretamenta ad uſq; Rabi Iehuda, qui ob ſingularẽ doctrinã & uitæ morũq; mũdiciem ſanctus omniũ ore dicebatur Magiſter. Is omnia, Moſis uoce in poſteros transfuſa, & cũcta q̃ iuxta tẽporum, locorũ, perſona-

personarumq; exigentiam fuerint adiecta,in unum conflauit codicem,quem misna(quod iterata sonat lectio)appellari uoluit.

TACITAM QVAESTIONEM SOLVIT, ET QVAE SINT huius libri contenta declarat.

NE autem in ancipiti tua uoluatur cogitatio,& tacite tecum quærites. Si omnia,præsente contenta Volumine tradita sunt Mosi in monte Synai, unde quæso tantum inter Talmudeorum sapientes dissidij & tam multiplex uariaq; illorum assertio? Tu igitur scito,quod quicquid Mosis ore traditum erat,id absque ullo discrimine seruatum est à posteris.Eorum uerò quæ non docuerat Moses,quædam sunt,in quibus nulla est, erátue, neque futura controuersia apud Israëlitarum conuentum. Aliquã uerò multis in modis dissonant,quæstionumq; uarietatem subeunt,in quibus alij alijs innixi rationibus,alia aliaq; decernunt.Omnia deniq;,ut rem paucis cõplectar,mandata uel constituta, quę Mosaica fundãtur in Lege in quinq;,& ea quidẽ latissima diuiduntur genera.Primũ genus, omnia mandata Mosis ore exposita cõcernit, quæ quoquo modo ex literæ serie, aut aliquã argumentandi Lege constant.Et de tali mandatorũ genere, nulla fuit unquã apud Talmudeorũ synagogam cõtentio.Secundũ genus sunt omnia ea mandata,seu decreta,quę tradita dicũtur Mosi in mõte Synai.Et hæc ipsa licet nullo Legis præcepto, neq; aliquo inde argumento cõnstent, rata tamen absq; ulla quæstione habentur. Tertium genus,est eorum quæ non Mosis ore tradita,sed quadã syllogisandi Lege exposita, & propterea tale sanctionũ genus, multimoda opinionũ sortitur discrimina:Attamẽ ea, quę numerosior pars sapientum affirmat,posteri amplectũtur & seruãt. Quartum est genus institutionũ, quas uarijs temporũ curriculis sanxêre Prophetę,& prę̃stantes sapientia uiri,non quia sic dictauerit Lex,sed ut essent ueluti septum & propugnaculũ Legis,ne facili transgressu, radicalia Legis mãdata irrita fierent. Quintum est genus constitutionũ & consuetudinum eorum,quæ ad aliquod Legis expressum mandatum minus spectare uidentur, sed multorum Prophetarum aut sapientum synodo, uel diuturna consuetudine probata sunt pro communi Israëlitarum salute.

PRIMARIAS LIBRI PARTES ENVMERAT.

CVncta igitur his quinq; constitutionum & decretorum comprehensa generibus, præsens liber Misna compendio perstrinxit, quod autor in primarias sex partes diuidi, easq; Sedarim:id est,ordines nuncupari uoluit.Primus est Seder Zeraim:id est,ordo sementum,qui de terrę nascẽtibus, de promiscue satis,insitisq;, de terrę remissione & eius præputio,de primitijs ac decimis, alijsq; distribuendis frugibus tractat. Pars secunda, dicta Seder Zemanin:id est,ordo temporum de anni temporibus, de festis diebus, deq; uaria illorum obseruantiæ conditione consyderat. Tertia uocata Seder Naschim:id est,ordo mulierum,cõnubij,libelli repudij,& omnium eorum, quæ inter coniuges uersantur,iura & statuta examinat. Quarta nuncupata Seder Nesikim:id est,ordo damnorum,omnia quæ lites commutationesq;, & mutua hominum commercia respiciunt pertractat. Quinta,dicta Seder Kedoschim:id est,ordo sacrorum,sacrificiorum & oblationum Legem ritumq; exponit.Sexta uocata Seder Teharos: id est, ordo expiationum,quæ pollutionum,emundationumq; normam & obseruantiam declarat.Singulum insuper horum ordinum in Massechtos:id est,codices,codices in capita, capita in lectiones partitur, quemadmodum suis locis uita comite explicabimus.

VNIVERSI TALMVDICI OPERIS PARTES, eiusq; intenta indicat.

QVoniam uerò præsente comprehensa Volumine,breui admodum uerborum contextu, & obscuro nimis tradita sunt intellectu, ita ut omnium posteriorũ studiosorum indago,tantummodò circa rectam horũ intelli-

intelligentiam uersetur, unde in uarijs eius sanctionibus multiplex, & inextricabilis fermè exorta sit contentio: ideo uisum fuit nouissimo Talmudeorum sapientum dicto Rau aschi, nonnulla in compendium Misna cudere cōmentaria, quorum summam Talmud (quod disciplinatio sonat) nuncupare uoluit, cuius tota intentio est latentem uerborum Misnæ aperire sensum, & planiorem clausularum reddere intellectum, dissidentes quoque opiniones, aut omninò conciliare, aut unam ex alterutra probare nititur. Quadriformi denique uniuersa Talmudeorum commentaria constant instituto. Primum est singula explanare, quæ compendium Misna complectitur, & examinare quicquid ambiguum & multiplex apud glossographos fuerit, ea, quibus quisq; innititur, commemorando argumenta. Secundum quoties circa uerborum seriem, aut eorundem glossam, uel in aliquo nouo constituto, aut in explanationem ipsius Misnæ compilato, opinionum uarietatem reperit, firmum in alteram partium iudicium ratamq; sententiam profert. Tertium est, quo enunciant ea, quæ posteriores Talmudei per sequelam ex præsentis libri didicerunt fundamentis, & ea, quibus utuntur argumenta assignant: Omnia insuper post huius compendij æditionem sancita adiectaq; exponunt. Quartū, quo colloquia, seu homelias opportunis inserit locis, quę si, ut foris sonāt, & triuiali audiuntur conceptu, ludicra quædam & longè à recto rationis tramite aberrantia uidentur. Si uerò ad eum, qui intus & sub ænigmate, typum latitat, perspicatius quis mētem adhibeat, sublimia sanè & recondita sapientiæ penetrabit oracula, quæ ænigmatis & allegoriæ uelamine circumtecta traduntur, ne hallucinatores, atque ignobile uulgus ueritatis sacramenta inquinet, polluatq; immundum munda. Tum etiam ad hoc, ut syncerae ueritatis cupidi, & ingenio ualidi enixius ad rerum arcanarum contemplationem uires accingant, & accuratiùs mentem ad superos atq; æternæ sapientiæ lumina tollant. Hactenus igitur ea, quæ in huius libri Præfationem, locupletiori sermone Aegyptius Rabi Moses exposuit, nos paraphrasticè, & concisa oratione complexi sumus. Nunc uerò ad præcipua, & frugifera quædam ex libri Senatorum glossa decerpta, cœlestium nutu explicanda accedimus.

DE GLOSSA CODICIS SENATORVM, DICTI SANHEdrin, capite Helek, scitu digna excerpta.

QVæritur propter quid, qui futuram mortuorum resurrectionem negat, partem non habet futuri sæculi. Respondetur, sententia Rau Ionathan, quod in omnibus (ut quarto Regum colligitur) Deus mensuram mensuræ coæquat.

RICIVS.

ID clara & intemerata Euangelij docet autoritas, inquiens: In qua mensura mensi fueritis, remetietur & uobis. In uniuerso siquidem rerū ordine, hoc planè conspicere licet, quòd tantum cuiq; elargitur perfectionis & actus, quantum præuiæ dispositionis fuerit in suscipiente. Fides autem resurrectionis disponit, & capacem reddit credentem: Cuius negatio ineptum inhabilemq; ipsum resurrectionis incredulum constituit.

TALMVD.

QVi insipienti Sacerdoti primitias offert, proindeac si eas rapaci leoni obtulisset reputabitur. Percontata est Cleopatra Rabi Meir: Resurgentes, nudi, inquiens, an tecti resurgent? Respondit: Frumenti granum idipsum declarat: nudum enim hoc humo operitur, & multimodè tectum exurgit: qui ergo induti conduntur tumulo, induti hauddubiè resurgent.

RICIVS.

HVic adstipulatur primo ad Corinthios Apostolus, ait enim: Dicet aliquis, quomodo resurgent mortui, quali autem corpore uenient? Insipiens

ſipiens tu, quod ſeminas non uiuificatur, niſi priùs moriatur: Et quid ſeminas, non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum.

TALMVD.

INterrogante Cæſare Rabi Gamalielem, quónam pacto redacti iam in puluerem defuncti reſurgant, mox ſeſe eiuſdem Gamalielis filia in medium obtulit, obſecrando parentem, ſibi hanc Cæſaris queſtionem ſoluendam permitteret, quo annuente, ſi duo (inquit ad Cæſarem filia) dentur figuli, quorum unus de aqua, alter ex luto fabricat, quem'nam horum opificum alteri præferendum putas? Cui Cæſar: Eum utiq; præſtantiorem plaſtem iudico, qui ex aqua effinxerit. Tum illa: Qui igitur de aqua format, nónne faciliùs de terræ limo lutóue fabricare poterit?

RICIVS.

PEr aquam prolificum hominis ſemen deſignat, quod aqueum liquorem adumbrat, quaſi igitur innuerit filia, ſi ipſa uis naturæ (ſummo rerum cõditore duce) de aquatico ſemine hominem format, faciliùs utiq; eundem faciet de terræ limo exurgere.

TALMVD.

QVidam hæreticus homo petijt à Rab Ami, poſſent'ne dormientes reſurgere. Puluis enim ſunt, & pulueri quæ'nam reuiuiſcendi facultas inesse poteſt? Reſpondit Rabi Ami: Te muris (ſi aduertis) exemplum reddet intelligentem: Nunc enim cernis in agro murem, cuius pars una terra, altera caro eſt, quæ ſtatim craſtina luce reptat, uniuerſaq; eius maſſa iam caro facta eſt. Patriarcha Abraam, concubinarum filijs nomina tradidit immunda (id eſt, immundorum ſpirituum nomina) quod ſcribitur: Et filijs concubinarum largitus eſt munera.

RICIVS.

SCriptum enim eſt: Deditq; Abraam cuncta quæ poſſederat ipſi Iſaac: per quod ſacra Dei nomina modumq; Deum colendi, & ſupercœleſtia mundi lumina innuit. Filius autẽ concubinarum immundorũ ſpirituum largitus eſt munera, unde idolorũ cultus paſsim inter gentes & per uniuerſum diſſeminatus eſt orbem. Sed diceres tu (nec iniuria) cũ nullum delictorum genus ſit adeò letiferum, ad perennem ducens interitum, ut cultus idolorũ, impium uidetur creditu Abraam, ſumma quidem ſapientia & ſanctimonia uirum, qui primus poſt aquarum cladem, unici creatoris cultum inſtituit (iuxta illud Geneſis: Abraam uerò plantabat nemus in Berſabe, & inuocauit ibi nomen Dei æterni) ſobolem & poſteros ſuos ad execrandam idolorum & dæmonum adorationem inſtituiſſe. Verùm qui ſacri eloquij penetralia attigerit, perfacilè intelliget, concubinarum filios, non eſſe attributos ſummo creatori Deo, ſed alienis ſubeſſe numinibus: legitimam uerò propaginem & ſemen Iſaac, ſoli immortali omnium ſæculorum regi Deo attribui, non autem dijs alienis, iuxta illud Deuter. Et ſeruierunt dijs alienis, & adorauerunt eos quos neſciebant, & quibus non fuerant attributi: de quibus alibi latiùs.

TALMVD.

ANtoninus uaria cum Rabi commentando, in medium hanc de iudicio quæſtionem protulit. Videtur, inquiens, quòd utraq; humanæ compaginis pars anima uidelicet & corpus, ſeſe à iudicij rigore poſſet iure abſoluere. Corpus enim in animã omnem culpã reijcit delicti, quòd idipſum illicò anima abeunte, torpidũ iaceat ſenſus & uitæ expers. Anima ex aduerſo corpus ipſum redarguit, omnẽq; peccati fomitẽ ex eo prodire cõtendit, quòd anima corporis uinculo ſoluta, mox ſurſum euolat ad ęthera atq; ad ſuperos pergit. Hęc Antoninus. Cui Rabi: Accõmodatã, inqt, tibi dabo ſimilitudinẽ,

qua

qua propositæ quæstionis certitudo clariùs innotescat. Effinge patremfamiliâs, qui uiridarium duorum custodię commisit, quorum uni deesit gradiendi, alteri uerò uidendi facultas, ipse itaq; loripes qui incolumis est uisu, uidens preciosa quædam pendentia arbore poma, oblectabiliq; illorum aspectu & suaui redolẽtia allectus: hei, inquit, mi sodalis quàm pulchra, iocundaq; pendere uideo hîc in arbore poma, quæ decerperem, si tua esset mihi ambulandi potestas. Cui cæcus: Et ego pariter, inquit, poma illa carpere minimè dubitarem, si tua esset mihi uidendi facultas. Diu igitur inter utrunq; huc atq; illuc ad explendam uoluptatem agitata sententia: Nil deniq;, inquit loripes, consultius uideo, nisi ut ipse qui sum uisu incolumi, tuis qui gressu & pedibus uales inequitem humeris, & alter alteri opem ferens, utriusq; nostri uotũ unà cõsequamur. His igitur cõspirantibus, & opere ipso suam libidinẽ explentibus, ex abrupto fructibus: iam absumptis, paterfamiliâs hortum ingreditur, qui pręcocia, quę pendebant arbore, decerpta esse animaduertens, à custodibus, quis talia surripuerit indignabundus requirit, quis cũ uterq; se inscios facti, insontesq; causantur, loripes quidem, quòd ei nulla sit gradiendi potestas, alter uerò quòd sit orbatus luminibus: Perspicax autem consideratusq; paterfamiliâs iam conscius facti, utrumq; redarguit, quòd tametsi neuter illorũ, diuisim actor fuerit delicti, ambo tamen in unum, iunctimq; rei sit criminis. Quapropter alterũ alteri scapulis insidere faciens, simul pœnam luere cogit, qui simul perpetrarunt delictum. Sic itaq; ipse mundi opifex, iudex & arbiter æquus, animam corpori adsociabit nouissimè, ut quæ mutua ope pręuaricati sunt, pariter plectãtur, suppliciumq; reportent. Percontatus est rursum Antoninus: Propter quid Sol oritur in oriente, pergatq; in occasum. Cui Rabi: Eadem utiq; staret quæstio, si per oppositum ab occasu, Sol uergeret in ortũ. Antoninus uerò: Potissima inquit, quæstio mea est: Cur'nam descẽdat Sol in occasum. Respõdet Rabi: propterea petit occasum, ut salutẽ pacemq; suo dicat creatori, ipsumq; adoret, quod scribitur: Et te cœli militia adorat. Ad quod Antoninus: Cur inquit, quæso, nõ satis est Soli medium petere cœli? & mox pace data abeat? Respõdet Rabi: Hoc ita fieri ꝓpter operarios iterq; agentes.

RICIVS.

IN huius dicti intelligentiam, ait Rabi Salomo: Si ex abrupto de medio cœli Sol abiret, operarios iterq; agentes subitaneæ tenebræ, noctisq; caligines apprehenderent. Rabi Salomo: Hic solito more, non spiritum, sed literæ umbram sequitur, nemo siquidẽ tam rudis, tam expers intelligentiæ qui diceret: Architalmudistam adeò insulsum & ludicrum dedisse respõsum Antonino, uiro alioquin sapienti, & solertissimo naturæ, sublimiumq; rerũ indagatori: Verùm sapiens ille Talmudeus (Prophetico & Euangelico more) ipsa ueritatis sacram ẽta, parabolico uelamine, quo in fronte inanes quidẽ fabellę, & quasi uetularum deliramenta ostendit. In secessu uerò alta & recondita ueritatis pandit oracula, quemadmodum ex præsente ipsius Rabi ad Antoninũ typo elicere, & inde ad alia Talmudeorum ænigmata argumentum sumere licet. Est igitur prima Antonini quæstio de cœli motu, cur circularis sit, & nõ rectus. Vt ignis elementum, quod sursum petens, non se exinde deorsum retorquet. Quod indicat Antoninus, cùm ait: Potissima quæstio mihi est, cur'nam descendat Sol in occasum, supple, & non maneat in medio cœli. Secunda, cur circularis sit & non progressurus, ut animantium caducorum motus, quod innuit Antoninus dicendo: Cur mox pace data non abeat. Ad hęc igitur interrogata, biformem causam, qua in circulo fertur cœlũ, Rabi ipse assignat, quã etiam unanimis Peripateticorum schola affirmat. Prima causa est, ut cœlum assimiletur Creatori, qui immensa sua uirtute simul uniuersa complectitur & ambit, quod & cœlum assidua sua uertigine imitari & peragere niti-

re nititur. Et hanc quidem imitationem Rabi, pacem dare & adorare appellat, quòd sola similitudo & imitatio pacem ac unionem, nexumq́; rebus ministrat: Alia autem circulationis causa est, ut cuncta huius caduci orbis mobilia (quæ ex eo quòd assidua operatione & motu aguntur, operarios uocat) ut omnia genita & corruptibilia, quæ propterea itinerantes appellat, quod perpetuo tramite, absq; ulla intercapedine à generatione in corruptionem proficiscuntur: hæc inquam corruptibilia per assiduum Solis aliorumq́; syderum motum in deficiente generationis uicissitudine consistunt: Assiduus autem motus nullus, nisi qui circulo fertur, iuxta naturæ ordinem dari potuit. Scitè igitur respondet Rabi, quòd dandi pacem, seu adorandi gratia, & propter operarios itinerantesq́; Sol assiduo gyro circumuoluitur.

TALMVD.

ITerum interrogatur ab Antonino Rabi: An in ipso conceptu, uel plasmatis hora, quæ circiter quadraginta dies tardior est hora conceptus, anima infundatur humana? Respondet: Hora plasmationis. Cui Antoninus: Mirabile, inquit, & incredibile dictum, quãdoquidem carnes, non sale consperſas, uix triduo absq; putredine seruari cernimus (supple, nedũ quòd ipsa sanguinea & embrionis massa quadraginta dierũ spacio absq; spiritu & anima, salis uicem gerente, clausis uisceribus seruari possit.) Cessit igitur Antonino Rabi, & in ipso conceptus momento animam infundi admisit, & ideò ueram huius quæsiti intelligentiã se ab Antonino didicisse fateri non puduit. Quærit insuper Antoninus: An plasmatis uel potiùs natiuitatis hora, humanæ cõcupiscentiæ surrepat fomes? Respondet Rabi: Hanc plasmatis hora surrepere. At ille: Si res se ita haberet, ut tu censes, streperet utiq; statim fœtus, uimq́; matris inferret uisceribus, & continuo plasmate peracto uulua erumperet. Cessit iterum, & se huius quoq; examinis rectam intelligẽtiam Antonini dictamine penetrasse asseruit. Resurgentes cum languoribus suis resurgent, sed e uestigiò curabuntur, & bonam ualetudinem resument. In nihilo, inquit Samuel, differt sæculum Messiæ (quod futurum sæculum uocant) à sęculo præsente, nisi quòd nulla tunc erit imperatoria potestas. Tradidit Rabi Eliazar: Eum, qui scientia pollet, æquiparãdum esse illi, qui sanctuarij domũ constructam & corã uiderit. (Ricius. Ratio est, quia spiritus Dei ueluti sanctuarij domum, sapientem inhabitat) Talmud. Is externis quoq; præstabit opibus: Qui uerò scientia caruerit, euagabitur exul per orbẽ, & nulla in illum pietatis ratio habẽda erit. Quiq; eidem alimentũ submini strat, nil reportabit nisi ærumnas: sapientiæ autẽ studioso, qui opem non tulerit, successibus perpetuò carebit.

Qui sumpto cibo nullam in mensa buccellam relinquit, nullum prosperitatis uidebit euentum. Qui fallax est sermone, idolatra reputabitur. Qui pudenda sua inspexerit, arcus seu nerui eius robur prosternetur. Mitis esto semper, semper tutus eris. Hæc Rabi Eliazar. Scribitur, ut ait Rabi Iosia: Infernus (uel sepulchrum) & os uuluæ, quia quemadmodum uulua introsumit, rursumq́; introsumptum depromit: sic & sepulchrum in se mortuos recondit, & eosdem uitæ restituit. Quæ quidem uitæ restitutio magna fiet tubæ resonantia, sicut & uuluæ partus demonstrat: quod enim hæc clanculùm (in ipso conceptu) introsumpsit, uehementi quidem strepitu parturiendo depromit. Sepulchrum ergo, quos uociferatione & plangorũ sonitu susceperat, quo modo eosdem clangorum resonantia non proferet? Tradidit domus Eliæ: Iusti, qui resurgent, non redigentur deinceps in puluerem, quòd si interroges, mille ergo annis, quibus innouabitur mundus, quid nam acturi sint iusti, qui resurgent? Respondetur: Sanctus qui est benedictus Deus, illo temporis interuallo iustis ad instar aquilarum adijciet alas, quibus interea super facie ferentur aquarum.

RICIVS.

RICIVS.

HVic, domus Eliæ, ænigmati alludere uidetur illud Apocalypsis: Et regnauerunt cum Christo mille annos: cæteri mortuorum non uixerunt donec consumentur mille anni. Et paulò pòst: Et uidi, inquit, cœlum nouum & terram nouã. Diuus uerò Aurelius Augustinus hoc Apocalypsis dictum spiritalem potiùs quàm corpoream innuere resurrectionem censuit, quam fortè & ipse Talmudeus insinuare hîc uoluit.

RICIVS.

QVoniam uerò iuniorum Israélitarum peruicacia, ex falsa & erronea illorum de Meßia intelligentia trahit originem, cumq; in nullo Talmudici codicis loco tam uarius, locuplex, & orthodoxę ueritati consentaneus de Meßia factus est sermo, quàm præsente capite Helek: Idcirco paulisper hîc immorandum, & nonnulla Talmudica de Meßia themata explananda censui, quibus iuniorum insipientiam, & affectatam (quæ omnium malorum radix est) ignorantiam, planè dijudicare poteris. Plurimi enim (ut alibi differui) priscorum Talmudeorum tametsi Legis æmulatores extiterint, sedulò tamen orthodoxam (ut Apostolorum actibus colligimus) Christi fidem amplectuntur, & colunt.

TALMVD.

SCribitur de Meßia codice Senatorum, capite Helek: Et requiescet super ipsum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & replebit eum spiritu timoris Domini (Hebraicæ legitur *vaherího*, quod molare & odoramentũ sonat) unde Rabi Alexander audiendum esse uoluit, quòd mandatorũ sarcina, & ærumnarũ multitudine, quasi molaris lapidis pondere Deus onerauerit Meßiam. Raua id scriptum esse censuit, quo intelligatur Meßiam quasi odoratu quodam certitudinem rerũ deprehensurum: unde statim subnectitur: Non secundum uisionem oculorũ iudicabit, neq; secundum auditũ auriũ arguet, & ideo dum retroactis temporibus Barchusiua duobus cum dimidio annis regnum obtinuerit, Meßiamq; iactauerit: Conuenerunt in unum, & consilium inierunt sapientes scrutantes, uerus'ne an pseudoMeßias esset Barchusiua, cumq; Meßiam (iuxta Prophetarum oracula) ueritatis agnitionem quasi odoratu cõprehensurum intellexerint, & idipsum in Barchusiua minimè uerum esse cognouerint, pseudo iudicarunt Meßiam, & reum morte.

RICIVS.

INfusam hîc sapientiæ plenitudinem, paßionemq; Meßiæ palam Talmudeus enunciat. Infusam quidem sapientiam Raua ostendit asserendo, Meßiam non auditu, nec uisu, sed odoratu rerum certitudinem deprehensurũ. Quia non per humanam doctrinam, quæ auditu perdiscitur, neq; experimento, quod gignitur uisu, sed solo odoratu, qui tenui & latente quodam spiritu peragitur. Paßionẽ uerò Rabi Alexander explicat, prout palàm eius dictum inspicienti constat, Barchusiua est ille Iudæorum dux, quem Eusebius quarto Ecclesiasticæ historiæ Barchocabam uocat.

TALMVD.

INterrogat Rau Menahemus ipsum Rabi: nunquid audijsset, quando uenturus esset filius casus? Cui Rabi, Quem' nam quęso filium casus appellas? Respondet, Meßiã. At ille, pape, inquit, filiũ casus Meßiam uocas? Equidẽ ait Menahemus uoco, quod scribitur: In die illa suscitabo tabernaculũ Dauid quod cecidit. Ad interrogata deniq; Rabi respondens: Sæculũ, inquit, quo uenit filiùs Dauid, pauci sunt studiosi sapientiæ, & gemitu atq; mœrore in tabẽ, aridumq; rediguntur uires, & species hominum, multisq; modis angustiæ, & diri contingunt euentus, & nondum uno transacto, mox irruit alter.

RICIVS.

IN clariorem prædictorum dicendorumq́ intellectum attende. Geminus secundum fidem orthodoxam Mesſiæ seu Christi aduentus creditur. Primus, qui iam præterijt, ad redimendum. Secundus, in fine sæculi futurus, ad iudicandum. Quo uidelicet secundo aduentu, Iudæorũ (ut Apostolus docuit) futuram salutem admittimus. Si igitur omnia hîc interpretanda de Mesſiæ aduentu themata consyderas, liquido intelliges ea omnia fermè attestari, Christi aut præterijsse aduentũ, aut futurum ad consumationem sæculi. Præsens igitur dictum de quouis horum aduentu, audire licet, quod sapientiæ defectus, tribulatio, tristesq́ rerum euentus etiam in primo fuêre aduentu, futuriq́ sunt in nouissimo, quemadmodum & sequentia Talmudeorum dicta declarant. Consentaneum insuper uidetur, Talmudeum appellare Mesſiam filium casus, quo Christi passionem resurrectionemq́ designet, quemadmodum & ipsa Christi ore ueritas protulit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

TALMVD.

IN hebdomada (ut tradunt magistri) aduentus filij Dauid, primo eius anno adimpletur quod scribitur: Pluam super ciuitatem unam, & super aliam nõ pluam. Secundo, famis præmittuntur sagittæ. Tertio, horrenda iam fames impetit, & mors irruit in mares, fœminas, paruulosq́, necnon & iniustos præclarosq́ facinore uiros, denigratur & obliuioni datur Lex. Quartus annus inter ubertatẽ & penuriam uoluitur. Quinto, ubertas saturitasq́ opipara, atq́ omnigena lætitia, & studiosis restituitur Lex. Sexto, uociferationes. Septimo bella, in cuius exitu uenit filius Dauid. Interrogante autẽ Rabi Iosepho, cùm perplures istiusmodi iam transactę sint septimanæ, cur nondũ uenit filius Dauid? Ad hoc respondet Abaię, inquiens: Fuerũt ne uociferationes in sexto? & septimo bella? fuerat ne talis ad amusſim horum succesſio? Quod exprobrauerunt inimici tui Deus, quod exprobrauerunt uestigia Christi tui.

RICIVS.

HOc de Mesſia dictum, secundo ad finem sæculi aduentu futurum uidetur, quod & ipsa Euangelica ueritas planè docuit: Audituri, inquiens, estis prælia & opiniones (id est, uociferationes præliorum. Vnum insuper attentione dignũ animaduerte, ubi in huius dicti extremo additur: quod exprobrauerunt inimici tui Deus, fatetur ueritate coactus Rabi Salomo, in perspectum sibi esse ad quid adiecta sit eiuscemodi Psalmographi clausula, cùm nihil in eius intelligentiam Talmudista explanet. Firmiter autem existimandum est, aliquos Christi fideles, de prisco Talmudeorum conuentu, hanc adiecisse clausulam, qua Iudæorum in Christum exprobrationem contemptumq́, & primum præterijsse designarent aduentum.

TALMVD.

CEnsuit conuentus Rabi Iudæ sæculum quo uenit filius Dauid, domum concilij conuerti in prostibulum, deuastari Galilæam & Gyblin confinij incolas profugos fieri, à ciuitate in ciuitatem uagantes, nec est qui misereatur illorum, scribarum sapientia habetur contemptui, & uilipendio dantur qui Deum timent, abhorrentq́ delicta, uniuersum genus hominum impudẽs fit, impudentia canis, & nulla deniq́ ore uel opere ueritas colitur; ut scribitur: Facta est ueritas in obliuione, & recedens à malo patuit prædæ.

RICIVS.

QVia de concilij domo, Galilęa, Gyblin, deq́ confinij incolis, & Iudæorum sapientibus, hîc facta est mentio: Ideo primum Mesſiæ aduentum innuere uidetur, quòd consiliaria domus Galilęa, Gyblin, confinij incolæ

colæ tempus quo obtinuerunt regnandi ſceptrum Iudæi deſignat. Similiter nec ſapientes, neq; ſcribæ ſunt modò Iudæorum, nec futuri ſunt in poſterum niſi modico forſitan temporis curriculo, ad ultimum Chriſti aduẽtum, qui ut ſuperiùs commemorauimus, Iudæis in occaſionem erit ſalutis.

TALMVD.

SÆculum, inquit Rabi Nehorei, quo uenit filius Dauid, iuuenes imperio afficient ſeniores, & maiores natu conſpectum uenerantur iuniorũ, inſurgit filia in matrem, nurus in ſocrum, nec pudore cohibetur filius coram parente, & impudens deniq; fit genus hominum impudentia canis. Sæculum, ait Rabi Nehemias, quo uenit filius Dauid, magna erit procacitas hominum, annonæ caritas, inſidias & dolum pariet, fructum proferent uineta, magni attamen erit precij merum, uniuerſumq; regnum conuertetur in hæreſim, nec maiorum ulla proderit correptio. Tradiderunt magiſtri dicentes, ſcribitur: Videbit, quòd infirmata ſit manus, ſcilicet quod manus inualeſcet proditorum, uel alio ſenſu, quod deficient ſtudioſi ſapientiæ: Alio iterum ſenſu, quouſq; euanuerit de loculo nummus: Alio ſenſu quouſq; nulla ampliùs redemptionis ſpes adſit. Quando reperit Rabi Zeẽara magiſtros de aduentu filij Dauid differentes, obſecrauit, ne nimis in longum eius traherent aduentum, quòd tria ſunt, quorum repentina ſit apparitio, uidelicet Meſsias, fortuita rei inuentio, uiridisq; lacertus.

RICIVS.

HOc & ueritas orthodoxa affirmat: Veniet, inquit, ſuper uos repentina dies illa. Et alibi: Ne cùm uenerit repentè inueniat uos dormientes. Si igitur cũ Euangelica doctrina hęc ipſa contuleris omnia concinna, & ad ſæculi conſumationem, ſecundumq; Chriſti aduentum futura perpendes.

TALMVD.

SEx millia annorum, inquit Rau Katina, perdurat mundus, & mille annis erit deſolatio, quod ſcribitur: Et exaltabitur Deus ſolus in die illa (pro die mille audiuntur anni, quorũ ſumma unicũ conficit diem Domini.) Abaie uerò annorum bis mille futuram mundi deſolationem credidit, quod ſcribitur: Viuificabit nos poſt duos dies, & in die tertia ſuſcitabit nos, & uiuemus: Adſtipulatur dicto Rau Katinæ traditio ſapiẽtum aſſerentium, ſingula ſeptena (auctore Moſe) unum ſeptimũ remittere annum, & ſic ſeptena millia ſeptimum milleſimum remittunt, quod ſcribitur: Et exaltabitur Deus ſolus in die illa. Et ſcribitur: Pſalmus cãtici diei ſabbati: id eſt, diei qui totus eſt ſabbatum: & ſcribitur: Quoniam mille anni in conſpectu tuo ſicut dies heſterna.

7000.

1000. anni diẽ unicam Domini cam faciunt.

RICIVS.

DE ſabbatiſmo & ſex diebus mũdi reuolutionis ſecundo de Ciuitate Dei Auguſtinus diſſeruit, nec alienam reijciendamúe hanc ſententiam exiſtimat, ſed prophanam & ludicram iudicat poſitionem illorum, qui in ſeptimo carnis oblectamenta ſenſuumq; pollicentur illecebras. Ait enim præfato in loco Auguſtinus: Opinio quòd ſex millibus annorum (tanquam ſex diebus) impletis, ſequatur uelut ſabbati ſeptimus, in annis mille poſtremis, eſſet utcumq; tolerabilis, ſi aliquæ deliciæ ſpiritales in illo ſabbato affuturæ ſanctis per Domini præſentiam crederẽtur. Nam etiam hoc nos opinati fuimus aliquando, ſed cùm eos, qui tunc reſurrexerint dicant: immoderatiſsimis carnalibus epulis uacaturos, in quibus cibus ſit tantus & potus, ut nõ ſolùm nullam modeſtiam teneant, ſed modum quoq; ipſius credulitatis excedant, nullo modo iſta poſſunt niſi à carnalibus credi. Hæc Auguſtin. Quibus innuit Talmudicum illud de Leuiatan, & magno ſylueſtriq; boue ænigma, quæ paranda ſunt iuſtis ad cõuiuendum epulandumq; in nouiſsimis, uerùm qui dicto-

rum sensa trutinat, intelliget, quod Talmudeus in his allegoriam (ut suprà cõmemorauimus) nõ literalem intellectũ intendit, quemadmodum & ipsa Veritas spiritales delicias per conuiuia, epulas, & nuptias Christi ore circũloquitur. Epulemur, inquit Apostolus, non in fermento: sic & in Apocalypsi scribitur: Si quis audierit uocem meam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Et illud Iohannis: Ego cibum habeo manducare, quem uos nescitis. Alienum igitur ne credideris uetus Talmudeorum dogma spiritalia rerum sacramenta uario allegoriæ & typi uelamine obtecta tradidisse.

TALMVD.

SEx millia annorum, inquit, conuentus Eliahu persistet mundus, quorum duo millia inane, duo millia Lex, & duo millia Mesias, uerùm ob delictorum nostrorum multitudinem, deest id quod deesse uidemus.

RICIVS.

DVo & solida quidem Euangelicæ ueritatis fundamenta hic Talmudeus insinuat. Primum, quòd Legis iam desierit obseruantia. Secundum iam Mesiæ præterijsse aduentũ. Primum palam explicat, dum Legem duo millia duntaxat annorum seruandam enunciat, quorum terminus iam præterijt iuxta Talmudeorum computum ante mille trecentos & triginta circiter annos. Et licet à uerbi incarnatione, ad hunc usq; diem, septem & triginta ultra mille quingentos transacti sint anni, Legis tamen obseruantia nondum omnino explosa, sed permissa erat in Ecclesiæ primordio, usque ad Constantini Magni tempora, quod cum Talmudeorum hic cõputo de Legis abrogatione planè conuenire uidetur. Secundum quoq; ueritatis fundamentum, probat Talmudeus asserendo: duo annorum millia tempora fore Mesię, sumpto exordio, à tempore quo Legis desierit obseruantia, uidelicet ad finem quarti & initium millenarij quinti, unde eadem erit summa annorũ Mesiæ, & abrogationis Legis. At quia gentium, & fidei non erat plenitudo, nisi cùm omnino euacuata fuerit Legis obseruantia, idcirco non cõnumerantur Mesiæ temporibus anni, quibus nondum omnino Mosaica cessauerit Lex. Computant igitur uera Mesiæ tempora à Constantino ad hunc usque diem, uidelicet annos circiter mille trecentos & triginta. Cui consonat illud Apocalypsis, quod Deus pascit mulierem (id est, Ecclesiam sanctorum) diebus mille ducentis & sexaginta. Quod autem in litera subnectitur: Et ob delictorum nostrorum multitudinem, deest id, quod deesse uidemus, non fuit eiusdem conuentus Eliahu dictum, sed id aut compilator, aut quiuis ex iunioribus Talmudistis ne Mesiæ aduentum præterijsse cogeretur admittere, perperam hanc proculdubiò clausulam adiecit. Vbi autem duo millia enunciat inane, non est sensus, quòd duo millia annorum sit omnimoda creaturarum carentia & uastitas, alioquin euidenti contradictione sese refelleret Talmudeus, quòd mundũ dicere sex millia perduraturum, & de eisdem sex millibus duo millia uastitatem asserere, idem est ac si dixisset, mundum sex millibus annorum, & mundum quatuor tantùm millibus annorum duraturum. Sed ideo mundum duobus millibus annorum dicit inane, quòd indocile & incompositum erat circa mundi primordia genus hominum, absque Lege, morum cultu, & quocunque politico regimine. Proinde ac si frustra atque inane fuisset uniuersum mortalium genus, iuxta illud Mosaicum: Pœnituit Deum quòd hominem fecisset in terra: Illud enim inane dicimus, quod proprium finem & præfixam sibi perfectionis metam non assequitur.

TALMVD.

MVndus, prout ab Eliahu didicit pius Rau Iehuda, permansurus est non minùs iubileis octuagintaquinque, & postremo iubileo uenturus est filius Dauid. Rau Iosepho recẽsuit Rau Hanan, se hominem inuenisse,

Volumen Aſſyrio charactere & lingua ſancta conſcriptum manu gerentem, qui interrogatus, unde Volumen iſtud ad ipſum perueniſſet. Reſpõdit: Dum ſtipendiarium militem ageret Romanæ cohortis, id in Romanorum gazophilacijs inueniſſe, quo quidem Volumine ſcriptum erat à mundi creatione anno ducenteſimo nonageſimo primo ultra millenarium quartum deficiet mundus, eruntq́; partim draconum prælia, partim bella Gog Magog: reſiduum uerò dies erunt Meſsiæ. Nec ipſe conditor mundi innouabit ſæculum, niſi ſeptem millibus annorum tranſactis. Verum Rau Aha, quinq; annorum millibus tranſactis, dictum eſſe contendit.

RICIVS.

IVbileus quinquaginta continet annorum ſpacium draconum prælia & bella Gog & Magog pluribus in locis commemorat in Apocalypſi Ioannes: dum autem Eliahu affirmat, octuagintaquinq; iubileis permanſurum mundum, non connumerat annos primordij, quibus quaſi fruſtra atque inanem (ut paulò antè) ob tanta mortalium ſcelera mundum appellant, ſicq́; parum diſſentire uidetur à dicto priori: Pari Lege quando hîc dicit Talmudiſta: Deficiet mundus, ſenſus eſt, declinabit hominum genus in malum. Sic & ipſe Rau Aha, poſt quinque annorum millia mundum innouandum præſumit, non computando duo millia priora. Mundi enim innouatio, ſecundum Rau Katina, fit poſt ſeptem annorum millia: E`quibus ſi duo millia, quibus durabat inane, dempſeris, millia remanebunt quinq;.

TALMVD.

CLauſula iſta, inquit Rabi Ionatan, penetrat, & ad abyſſum uſque deſcendit, adhuc uiſio ad tempus certum, proferetq́; ad finem & non mentietur, ſi moram fecerit, expecta illum: quia ueniens ueniet, & non retardabit. Hæc enim dicta, non eo modo intelligenda ſunt, quo interpretantur Magiſtri illud Danielis uſq; ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Tempus, inquit Rabi Salomo, quadringentos Aegyptiacæ captiuitatis annos deſignat: tempora uerò geminatum Aegyptiacæ captiuitatis ſcilicet octingentorum annorum tempus oſtendit. Dimidium autem temporis annos indicat ducentos, qui ſimul mille quadringentorum annorum ſummam conſtituũt. Hæc ille. Nec eo modo intelligenda eſt clauſula, quo Rabi Samlai illud Pſalmorum expoſuit: Cibaſti eos pane lachrymarum, & potum dediſti eis in lachrymis tertio: ſeu menſura (ſenſus eſt, inquit Rabi Salomo) captiuitatis tertiæ duratio, in triplo eſt temporis duarum captiuitatum præcedentium: Aegyptiaca enim captiuitas erat annis quadringentis, Babylonica ſeptuaginta, quibus in unum redactis, terq́; repetitis, mille quadringẽtorum & decem annorum ſumma reſultat. Hæc Rabi Salomo. Neq; eo modo intelligenda ſunt clauſulæ uerba, quo Rabi EKiua accepit illud Haggei: Adhuc unum modicum eſt, & ego commouebo cœlum & terram.

RICIVS.

RAbi EKiua Archiphariſæus, magni teſtimonij & ſapientię uir, quendam prænominatum Barchuſiuam (qui parùm poſt Chriſti Saluatoris tempora, Hadriano imperante regale ſibi ſceptrum adſumpſit) arbitrabatur eſſe Meſsiam, hoc Haggei oraculum de eodem Barchuſiua uaticinium eſſe exiſtimãs, qui tamen tertio regni ſui anno truculenta & miſerabili clade profligatus eſt. Et ſic ipſe Rabi EKiua quantumcunq; ſapientia & uitæ mundicia pollens, eodem erroris ſpiritu, pſeudoMeſsiam Barkuſiuam tanquam uerum Saluatorem coluit, quo & uerum Meſsiam Ieſum Nazarenum Pſeudoprophetam iudicauerat.

TALMVD.

OMnia, inquit Rau, limitata aduentus Mesśię tempora transacta sunt, nec aliunde res ipsa dependet, nisi pœnitentia & operibus bonis: Adstipulatur assertioni Rau Rabi Eliasaris sententia, dicentis: Si pœnitentiam egerit Israël, futura erit illius redemptio: Si non egerint, nulla erit spes salutis. Ad quod respondit Rabi Iosua: Si pœnitentiam non egerit Israël, nulla quidẽ erit illis redemptio, ueruntamen sanctissimus, qui est benedictus Deus, atrocem sęuientẽq; in illos impijssimi Hamon instar regẽ constituet, cuius immanitate & pœnarum formidine deniq; conuertentur ad bene pieq; agendum.

RICIVS.

PAlam hîc docuit Talmudista, omnia limitata tempora & ex consequente primum Meßiæ præterijsse aduentum, quodq; Israëlitarum redemptio sola pœnitentia & conuersione futura sit, & magis impulsu ac metu, quàm ueritatis amore, quod & nostra hac tempestate pluribus Israëlitarum contingere uidemus, idq; crebrius futurum est in posterum, nec ab re. Nam quemadmodum ad literarum studia, non quidem uirtutis amore, sed xeniolis & crepundiorum blandimentis allectus, aut ferulæ minis territus impellitur adolescens, sic & paruulos cæcutientesq; in Christo Iesu altero horum modorum erudire, & ad uerę pietatis cultum instituere oportet. Sicut & Moses uastum rudemq; Israëlitarum populum sensibilibus & corporeis potiùs quàm æterni sæculi delicijs allexit, & ad uerum Dei cultum transformauit, mellis lactisq; fluenta magis, quàm cœlorum regna pollicitus. Sic denique illorum (secundum Talmudicam traditionem) speranda est restauratio, non quidem orthodoxæ pietatis desiderio ex peruicacia & densa illorum mentis caligine, sed metu & formidine pœnæ, qui tametsi mundanus & seruilis circa primordia fuerit timor, fiet tamen exinde cœlesti spiritu patrocinante filialis, sedulusq; æternæ ueritatis amor.

TALMVD.

STatuit Rau Aba, nullum de redemptione clarius esse uaticinium, quàm illud Ezechielis: Vos autem montes Israël ramos uestros germinetis, & fructum uestrum efferatis populo meo Israël. Eadem Israëlis redemptio euidenter secundum Rabi Eliazarem colligitur ex illo Zachariæ: Ante dies illos merces hominum non erit, nec merces iumentorum, nec introeunti, neq; exeunti erit pax præ tribulatione. Samuel tradidit, non uenturum esse filium Dauid, quousque magna & intolerabilis annonæ fuerit charitas. Non uenturus est, secundum Rabi Henina, filius Dauid, quousq; nec pisciculus quidem inueniri poßit, qui opem ferat ægrotanti.

RICIVS.

HAec omnia siue ad literam siue secundum allegoriam intelligas, expectanda sunt ad consummationem sæculi.

TALMVD.

STatuit Rabi Hama, non uenturum filium Dauid, quousque desinat regni ramusculus de Israël Zeri ex sententia Rabi Henina, recensuit non futurum filium Dauid, quousque desinant elati spiritu ex Israël. Et secundum Rabi Samlai, authore Rabi Eliazaro, non uenturus est filius Dauid, quousq; desinãt & iudices & apparitores omnes de Israël: Non redimetur inquit Vla, Israël nisi per iusticiam. Si generationem, inquit Rabi Iohanan, aut sæculum uideris quod grauibus perpetuisq; ærumnis affligitur. Si uides generationẽ, in quam præcipiti euentu & quasi torrentis impetu irruunt angustię, expecta illum.

illum. Idem ait: Non uenit filius Dauid, nisi in generatione uel omnimodè iusta, uel passim reproba. Rabi Alexander authore Rabi Iosue interrogante: Quãnam recta intelligentia, illud Danielis: Ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis ueniebat, conciliari possit cum illo Zachariæ: Pauper & equitans super asinum. Ad hoc ipse respondit: Prædictarum clausularum sensum esse, si mundi & benemerentes fuerint, ueniet cum nubibus cœli: sin minùs, equitans erit super asinum.

RICIVS.

CVm regnãdi sceptrũ, iamdiu antea, uidelicet paulò pòst Dominicę passionis tempora, funditùs ablatũ sit, primum Messiæ præterijsse aduentũ fateri oportet. Duo namq; hìc Messiæ ostendũtur aduentus: Primus, ob culpam delicti, fit in habitu pauperis & serui ad redimendũ. Secundus, deleta iam culpa originis, erit cũ nubibus cœli & imperiosa maiestate, ad iudicandũ. Concomitanter uerò secundus ille aduentus Iudæis erit in redemptionem.

TALMVD.

IRridebat Samuelem Rex Sabar, dicendo: Messiam uos uenturũ asseritis super asinum: Ego autem celerem si libuerit phalerisq; insignem polliceor illi equum. Cui Samuel: Asinus ne, inquit, tibi est centicolor, qualis erit asinus Messiæ? Rabi Iosue, Eliam ad hostium stantem paradisi, interrogat, Quando uenturus esset Messias? Respondet Elias: Quando placitum huic Domino nostro fuerit, asseruitq; ipse Rabi Iosue duos se tunc uidisse, & trium audijsse eloquium.

RICIVS.

TRinitatis in unitate mysterium apertè hìc Talmudista enunciat, quandoquidem unum tantùm Dominum nostrum Elias indicat. Ipse uerò Rabi duos se uidisse, & trium audijsse eloquia affirmat. Visu autem duos, tres uerò auditu nouisse dixit, ex eo forsitan, quòd tertia & sancti Spiritus persona sola fide, quæ ex auditu est, deprehenditur. Aliæ uerò duæ quoquo modo (ut Theologi tractant) ratione inuestigari possunt: Vel quòd duabus duntaxat personis missio adscribenda est: Patris autem personæ minimè. Sed altioris hæc sunt indaginis, & extra propositi nostri limites. Satis tibi sit accepisse, quomodo Messiam, quem Dominum nostrum appellat, trinum & unũ Talmudeorum sententia affirmat. Per asinum, typicè audiendum rerum omnium mobiliũ Chaos, Materia & hylen, quam unus equitat, eiq; dominatur, in quo nullus peccati est fomes, Messias. Et illa est centicolor, terminatum certumq; pro incerto accipiendo, quòd omnium colorum: id est, formarum sensibilium uarietatem uicissitudine quadam adsumit Hyle.

TALMVD.

IDem Rabi Iosue, iterum inueniendo Eliam stantem ad ostium specus Rabi Simonis Ben Iohai, interrogauit quando uẽturus esset Messias? Cui Elias: Vade, inquit, & ipsummet interroga. Sciscitanti aũt Rabi, quònam in loco eum inueniam? Respondet, ad ostium Romę. Cui Rabi, & quònam signaculo hunc ipsum ab alijs discernam? Respondet: In medio considet pauperum elanguentium, quorum singuli omnes sibi plagas eodem tempore soluunt, omnesq; iterum unà reuinciunt. Solus uerò Messias sigillatim unam soluit, & eandem mox medicamine apposito circumligat, ne si extemplo accersitus fuerit, scilicet ad redimendum, plurium plagarum ligamine occupatus, moram facere cogeretur. Rabi igitur Messiam adeundo salutandoq;: Pax, inquit, tibi Magister eruditorq; meus. Cui respondit Messias: Pax super te fili Leui. At ille: Quando, inquit, uenturus es Domine? Respondit: Hodie. Rabi itaque responso habito, ad Eliam reuertitur, quem cùm interrogaret Elias, quid nam sibi retulisset Messias? Respondit, dicens: Pax tibi fili Leui: his, in-

quit Elias, uerbis tibi unà cum parente ſpem firmam dedit futuri ſæculi: Tunc mentitus, inquit Rabi Ioſue, eſt Meſsias, quòd hodierna die ſe uẽturum promittens non uenit. Cui Elias: Sic eius audiendus eſt ſermo, hodie uenturus, ſi uocem eius audieritis.

RICIVS.

PRoximum ante hoc Rabi Ioſue ænigma diuinitatis: iſtud uerò humanitatis potiùs myſterium declarat. Tu autem attende, cùm ſæpiùs Talmudiſtæ ſe Eliam uidiſſe, & cum eo habuiſſe colloquia proferunt, non eſt illorum ſenſus de ipſa perſonali præſentia Eliæ, ſed de ſpiritu, & genio (ut uocant) quo ueluti pædagogo in ſingulis admirandis ſuis operibus ducebatur Elias: Spiritum inquam, de quo quarto Regum legitur: Requieuit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſeum. Et deſcribit Euangeliſta Ioannem Baptiſtam præceſsiſſe in ſpiritu & uirtute Eliæ. Erat inſuper apud Talmudeorum & priſcos Cabaleorum ſapientes facultas, ſeſe quaſi in extaſim mentiſq; prouocandi exceſſum, quo multiformes offerebantur imagines, interdum Eliæ, nõnunquam angelorum aliorumq; rationalium pariter & irrationalium formæ, quibus abſcondita ſapientiæ nonnunquã futurorum præſagia, & id genus arcana aut apertè, aut ſub quodam ænigmatis uelamine tradebantur. Vtrum uerò corporeis externiſq; ſenſibus Eliam, aut quemuis angelorum priſci ſanctorũ uiderint, de hoc nil certi in præſentiarum enunciandum cognoui. Ad ipſius igitur Rabi Ioſue reuertendo ænigma, dicendum: Quod palam ex eo colligimus, genitum iam eſſe Meſsiam, eiuſq; ſedem locatam Romæ: Et nondum ueniſſe cum nubibus cœli, ſed inter pauperes elanguentes: Quodq; redimit quotidie omnem, qui eius uocem audierit. Quid autem per plagarũ circumligamina deſignet, quæ alij elanguentium omnia in unum ſoluunt, & iterum ſimul reuinciunt: Meſsias uerò pedetentim unam, & deinde aliam abſtergit & circumligat. Quid inſuper typi latitat, ubi refert ſe inueniſſe Eliam ad oſtium ſpecus Rabi Simonis. Quid & in ſingulis fermè huius enarrationis clauſulis deſignetur arcani, id alijs ſtudioſorum, ut ingenij perſpicaciam exerceant, penſitandum relinquo.

TALMVD.

INterrogantibus diſcipulis ipſum Rabi Ioſi, quando uenturus eſſet filius Dauid? Reſpõdit: Suſpicor, ſi id uobis aperuero, quòd ad rei certitudinem petituri eſtis à me ſignum. At illi: Nullum inquiunt, abs te ſignũ petemus. Tunc Rabi: Veniet, inquit, filius Dauid quando hæc porta (ſcilicet Romæ) corruet, & reſtaurabitur, iterumq; corruet, & reſtaurabitur, & ab integro corruet, nec eius tunc complebitur reſtauratio quin ueniat Meſsia. Tunc diſcipuli: Signum, inquiunt, da nobis, quo ita ut narras futurum iudicemus. Reſpondet: Non ne iam primùm nullum uos ſignum petituros dixiſtis? Tunc illi: Dare tamen rogamus libeat. Dedit igitur præſagij ſignum, quod in ſanguinem conuertentur aquæ ſcaturientes de ſpecu pamies (ſcilicet quo flumen erumpit Iordanis) idq; factum eſt, & eueſtigiò conuerſæ ſunt aquæ in ſanguinem. Non uenit, inquit Rau, filius Dauid, quouſque iniquitatis regnum ſæuiat in Iſraël menſibus nouem, quod ſcriptum eſt: Propter hoc dabit eos uſq; ad tempus, in quo parturiens pariet.

RICIVS.

INiquitatis regnum, eſt regnum Gog Magog. Iſraël uerò dicitur omnis ſyncerus orthodoxæ pietatis cultor, ut illud Apoſtoli: Non omnes qui ex circumciſione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ. Et quòd modicum duratura ſit regni iniqui poteſtas, ipſa Euangelica teſtatur Veritas, inquiens: Niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. Solida inſuper hîc Talmudica de diuinitate iuncta humanitati Meſsię habetur authoritas: clauſula enim, quam

Talmudista in medium profert, est Micheæ præsagium: Et tu, inquiẽs, Bethleem effrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis: Non nisi æterna filij generatio intelligi potuit. Egressus uerò ex te, scilicet Bethleem, humanã generationem designat. Quæ autem Rabi Iosi, de porta Romę, quòd terruet, terq; ante Mesię aduentum restauranda sit, ipsa Romanorum gesta, & rerum doceat euentus. Per portam uniuersam urbem uastandam intellexit, licet & hoc ænigmate potiùs quàm literali intellectu audiendum uidetur.

TALMVD.

OPto, inquit Vla, ut ueniat Mesias, sed eundem uidere non cupio. Sic & Raua: Veniat, inquit, Mesia, quem tamen minimè uidere desidero. At Rau Iosephus: Veniat, inquit, Mesias, & utinam ad asini eius sterquilinia degendi mihi daretur facultas.

RICIVS.

NOn optant Vla & Raua uidere Mesiam, iuxta illud Prophetæ: Væ desyderantibus diem Domini: Ad quid ea uobis: dies enim ista tenebrę & non lux, ut illud Euangelij: Erit enim tunc tribulatio magna. Iosephus uerò carnali minimè perculsus formidine, spiritalem mundi uidere optat salutem.

TALMVD.

QVæritur quod nomẽ sit Mesiæ, cõuentus Rabi Sila, respondet: Sila nomen eius, quod scribitur: Quousq; ueniet Sila: Latinè, quousq; ueniet qui mittendus est. Conuentus Rabi Ianai dixerunt, Ienum est nomen eius, quod scribitur: Sit seu erit nomen eius in sæculum ante Solem Ienum (id est filiacio) nomen eius. Cõuentus Rabi Henina statuerunt, Henina esse nomen eius, quod scribitur: Non dabo uobis Henina, Latinè, misericordiam. Alij asserunt, Menahen filius Ezechiæ nomen eius, quod scribitur: Quoniã longè factus est à me Menahem (Latinè consolator) conuertens animam meam: Rabanan, plagę de domo Rabi nomẽ eius affirmant, quod scribitur: Nos autem reputauimus ipsum plagatum, percussum à Deo & afflictum.

RICIVS.

MEsiæ quinque sunt adscripta hîc nomina; qui mittendus est, qui filiatur, Misericordiæ, Consolator, Plagatus: Quæ omnia si aduertis, Christi Iesu saluatoris mysteria insinuant: Etenim ex eo, quòd illud Esaiæ oraculum (Verè, inquiẽs, languores nostros ipse tulit, & reliqua) de Mesia audiendum esse, Talmudeus affirmet, facilè iudicare licet, quanta sit iuniorum Iudæorum insania, quod hunc luce clariorem uerborum contextum ad alienum, & literę & Talmudeorum traditioni dissonum, intellectum retorquent, quemadmodum locupletiùs id alibi exposui.

TALMVD.

IN posterum (ut censuit Rau Iehuda.) Exurgere faciet Deus benedictus alium Dauid, quod scribitur: Seruient Domino suo, & Dauid regi suo quem suscitabo eis. De hoc autẽ dubitãdo Rau popa interrogabat Abaie: Quinam fieri posset, futurũ esse regem Dauid? cùm scriptum sit: Et Dauid seruus meus, princeps eorum in perpetuum. Si princeps, ergo non Rex. Respondet Abaie: Rex erit secundus, ut solet apud Cæsarem princeps, Cæsar appellari secundus: Protulit in concione Rabi Samlai, scriptum est: Væ desiderantibus diem Dei, ad quid nam uobis est dies Dei? tenebræ enim iste & non lux. Id autem (inquit ille Rabi) uespertilionis & galli, qui ambo lucem præstolantur, diei exemplum refert. Redarguit enim uespertilionẽ gallus, quod iam orbata

luminibus

luminibus incassum expectet lucem, quemadmodũ hæretico de Messiæ aduentu quærenti, respondit Rabi Auhu, uenturum esse Messiam, quando operient tenebræ impios, ut legitur: Ecce tenebræ operient terram & caligo populos. Messiæ anni, Rabi Eliazaris sententia, futuri sunt quadraginta, quod scribitur: Quadraginta annis assumam generationem ipsam. Statuit autem Rabi Eliazar Azariæ filius annos Messiæ futuros septuaginta. Quod scribitur: Et die illa in obliuione erit Tyrus inter ciuitates septuaginta annis sicut dies regis unius, præcipui scilicet regis, qui rex est Messia. Rabi uerò annos Messiæ, sæculis seu generationibus tribus duraturos asseruit, quod scribitur: Timebunt te cum Sole & ante Lunam in generationem & generationes. Rabi Hillel nullum futurum Messiam Israëli asseruit, eò quòd eius iam transactum sit imperium tempore Ezechiæ. Hunc autem coarguit Rabi Iosephus: Ignoscat, inquiens, Dominus Rabi Hillelli: Regnauit namq; Ezechias stante prima sanctuarij domo: de Messia autem uaticinatus est Zacharias tempore sacratæ domus secundæ, dicendo: Exulta satis filia Syon: Iubila filia Hierusalem: Ecce rex tuus ueniet iustus & saluator. Alius, ex Rabi Eliazaris sententia tradidit, quadringẽtos fore Messiæ annos, quod scribitur: Lætifica nos sicut dies quibus afflixisti nos, & annis quibus uidimus mala (uidelicet in Aegyptiaca captiuitate, cuius anni erant quadringenti.) Scriptum est enim: Et subijcient eos seruituti, & affligent eos annis quadringentis. At secundum Rabi, dies Messiæ trecenti & sexagintaquinq; sunt anni, iuxta numerum dierum Solis. Quod scribitur: Quia dies ultionis in corde meo, & annus redemptionum mearum uenit. Hic autem (ut ait Rabi Iohanan) scribitur in corde meo, quasi dixerit: Cordi meo hoc reuelaui arcanũ: membris autem meis minimè. Et secundum Rau Lachis, sensus est: Cordi meo reuelaui: angelis autẽ ministrantibus minimè. Abime, dies Messiæ septem millia annorum censuit, quod scribitur: Et gaudio sponsi super sponsam gaudebit super te Deus tuus. Tale uerò gaudium fieri consueuit diebus cõuiuij septem: Retulit Rau Iehuda, ex Samuelis sententia, tot futuros dies Messiæ, quot dies præterierunt à mundi primordio, ad illum usq; diem. Quod scribitur: Vt multiplicentur dies uestri, & dies filiorum uestrorum super terram, quam iurauit Dominus patribus tuis dare eis sicut dies cœli super terram. Statuit Rau Neheman, tot esse dies Messiæ quot à diebus Noë ad diem illum. Quo dictum est, Esaiæ ore: Sicut dies Noë istud mihi sic iuraui, ut non irascar tibi, & non increpem te.

RICIVS.

QVadrat Rabi Iohannams assertioni illud Euangelij: De die autem illa & hora, nemo scit, neq; angeli cœlorum, nisi solus Pater. De diebus aũt, annisq; Messię uaga & multiformis, ut audiuisti, est Talmudeorum traditio: eidem tamen omnes innituntur fundamento, quòd ante consummationem sæculi restaurandum, & aliquot temporis cursu sub Messiæ imperio duraturum sit regnum Israël. Quod utiq; & fides orthodoxa minimè respuit, salua tamen reuerentia secretorũ: Nam ex Apostoli ad Romanos sententia compertum habemus, Iudęorum ad secundum Christi aduentum futuram salutẽ: qua autem Lege, & quanto temporis spacio, ante sæculi consummationẽ futurum id sit, nulli sapientum (teste uigesimo de Ciuitate Dei Augustino) perspectum fuisse agnouimus, nec satis exquisitum est, quamdiu duraturũ sit iudicium discusionis: Quapropter nihil prohibet, quum Israëlitæ, quos naturales Apostolus ramos uocat, cum naturali fuerint inserti pinguedini, potiorẽ gradum attingant salutis, quàm hi qui ex gentibus oleastri, diuina miseratione socij facti sunt naturalis oliuæ: Et ex mẽbris meretricis facta sunt membra Christi, in quorũ pleniorẽ intelligentiã Apostoli ad Romanos undecimo dicta attende, & sedulò tecum reuolue. Licet igitur eidem insistant fundamẽto,

qui

qui consummationis sæculi tēpora calculant:uario tamē medio, & coniecturis potiùs quàm solida ueritate hæc ipsa recensent.Vnde & Augustinus uicesimo de Ciuitate libro,scribit: Hìc,inquiens,quæri solet,quando istud (id est, nouissima Antichristi persecutio,& eiusdem per Christi præsentiā extinctio) erit, importunè omnino, quos tamen, scilicet annos, alij quadringentos,alij quingentos, alij etiā mille ab ascensione Domini, usq; ad eius ultimū aduentum cōpleri posse dixerunt, coniecturis quippe utuntur humanis, non ab eis certum aliquid de Scripturæ canonicæ authoritate profertur: omniū uerò de hac re calculantiū digitos resoluit ille qui dicit:Non est uestrûm scire tempora & momenta,quæ pater in sua posuit potestate. Hæc Augustinus.Nulla tamē magis cōcinit & rerum ordini & Mosaico ænigmati,necnon & syderū cursui, quàm sabbatizantium assertio:sed de his alibi latiùs.Hactenus de Mesia.

SEQVVNTVR NONNVLLA RELIQVA *huius capitis, memoratu digna.*

TALMVD.

AIt Rabi Hiabar Aba: Omnes Prophetæ de solo Mesiæ uaticinati sunt tempore.Idem Rabi: Vniuersa,inquit,Prophetarum uaticinia solùm de pœnitentibus dicta sunt.Iustorum autem sanctorumq; uirorum pręmia oculus non uidit Deus præter te. Rabi Ahu uerò censuit gradum seu locum pœnitentis,nō posse attingere etiam summa iusticia & probitate uiros.Quæritur quid'nam sit id quod oculus non uidit? Respondet Rabi Iosue: hoc esse uinum suis seruatum racemis, à sex diebus primordij: asserit uerò Reslakis, quod oculus non uidit esse Eden(id est,uoluptatem)si autem quæris ubinam positus fuerit Adam? Respondet: non in Eden, sed in ipso horto. Diceres, Eden & hortus non'ne idem designant? negatur. Quia scribitur: Et fluuius egrediebat de Eden ad irrigandum hortum.

RICIVS.

RAbi Iosue(qui paulò antè de Mesia commentatus est cum Elia.) Nunc quoq; spiritalis futuri sæculi delicias, sub typo uinū suis à sæculi primordijs seruatum racemis appellat.Per uinum supernam,qua fruemur in posterum,Dei sapientiā designans,quam oculus non uidit Deus præter te.Iuxta illud Apostoli: Loquimur Dei sapientiā in mysterio,quæ abscondita est: sicut scriptum est: Quod oculus non uidit,nec auris audiuit.Hanc autem sapientiā uinum à creationis principio seruatam esse in suis racemis asserit Talmudeus, ad differentiam humanæ sapientiæ,quę iam expressa est, & multiformi phantasmatum inquinamento corrupta: Vnde peccatum Euæ, nil aliud fuisse docent Cabalei, nisi quod uuas expresserit marito: sex enim dies primordij, sex gradus rerum corruptioni & motui subiacentium ostendit. Septima autem dies est sabbati,& quies,nulli corruptioni,nec alteritati obnoxia. Hæc igitur secundum allegoriam Cabaleorum more accepta, sublimia quidem, & recondita ueritatis insinuant sacramenta, quod pari Lege de pluribus, quæ sequuntur,illorum dictis iudicandum.

TALMVD.

QVi Legem,inquit Rabi Iosue,didicit,& eam nō repetit, similitudinē refert seminantis qui non metit. Rursus qui Legē didicit, eamq; obliuione aboleri sinit,similis est mulieri,quæ cū peperit sobolem,mox reponit ad tumulum.Singulis hominū,inquit Raua,sollicitudo laborq; incumbit: fœlix autem ille qui in Lege laborem suum sortitur. Qui negociatur, ait Rabi Alexander,in Lege,Legis amore,is pace superna & ima conciliat. Et reputabitur(inquit Raua) ac si habitaculum sibi struxisset inter caduca simulatq; in superis: Is etiam,inquit Reslakis,uniuersi quasi orbis propugnator erit. Atq; is ipse(inquit Leui)redemptionis tempus accelerat. Qui proximi sui filiū ad

Legem

Legem instituit. Is, inquit Reslakis, eiusdē propagator reputādus erit. Quinimmò tanquam Legislator, ut ait Eliazar, iudicabitur.

RICIVS.

PEr Legem hîc non literam, sed qui intùs latitat spiritum Talmudeus intelligit: iuxta illud Psalmographi: Reuela oculos meos, & consyderabo mirabilia ex Lege tua.

TALMVD.

SCribitur libro ben Sira, tenuis barba sagacem ostendit: stolidum uerò densior. Qui in calicem sufflat (uidelicet ut spumam depellat) non sitit. Qui obsonium cum pane uescendum petit, amoue illi & panem (quia nō esurit) Bifurca barba uirum, quo nemo astutior, demonstrat. Mulier iniqua, lepra est marito, quam domo eliminet, & de lepra sanabitur. Mulier decora salus est uiro, numerusq; dierum sibi in duplo reputabitur. A` speciosa fœmina ne irretiaris, auerte lumina, nec cum eius marito epula, potumq; frequenta: multi enim speciosa mulieris facie pereunt.

Multorum ingressum in domum tuam ne permiseris. Sint tibi amicorum plures. Arcanum uerò tuum uix è millibus uni reuela. Etiam à recumbente in sinu tuo, ostia custodi oris tui. Ne contristeris in crastinum, quòd nescis quid uehat dies. Tristes sunt dies noctesq; pauperi: humile enim est tectū eius (quū desit ei in altum struendi potestas) & aliorū omnium uinetis celsior uinea eius (quòd præ inopia montis cacumina colit) unde aliorum tectorum pluuiæ in eius tecta stillant: eius uerò uineti cultura, & sata iam terra, uentorū impulsu in aliorū uineas irruit. (Hæc omnia ex libro ben Sira, quem inter apocrypha Talmudei numerant.) Qui pro sanando uulnere exorcismum cum sputo murmurat, partem non habet futuri sæculi, quòd sacra inquinat Dei nomina sputi excrementum. Sabbati die, ut tradunt magistri, serpentum scorpionumq; exorcismos proferre licet: Dæmones autem sciscitari nephas. At secundum Rabi Iosi, alijs quoq; preter diem sabbati dæmonum sciscitatio euitanda. Rabi uerò Huna, hanc Rabi Iosi sententiam minimè probat: Nec ipse Rabi Iosi dæmonum ministerium alia de causa euitandum censuit, nisi propter imminens periculum. Quemadmodum Rabi Isaac contigisse dicunt: Is enim, ut dæmonis in ipsum irruentis noxam euaderet, cedri arbore absorptus est, quæ patēte exinde hiatu eundem euomuit. Statuerunt magistri, inter dæmonum genera, olei & oui, principes sciscitari fas esse, uerum mendacio sæpenumerò id genus fallit sciscitantem. Exorcistæ murmur ipsum proferre solent, in oleum uasis, non autem in oleum, quo illinita est manus: unde permissum est uti ad inunctionem oleo manus, non autem oleo uasis. Rabi namq; Isaac Samuelis filius, cùm ad hospitium diuertens, hospes oleum attulisset in uase, & cum eo faciem linijsset, illicò pituitæ bilisq; carbunculis scatebat uultus. Cui ad forū exeunti, obuia mulier: Te spiritus, inquit, afflauit Hamas, eundemq; mulier ipsa nō-nihil actitando mox sanitati restituit. Qui aliqua creatorum ad propriū commodum neglecta benedictione utitur, is (ut docuit Rau Henina) à Deo & ab Ecclesia Israël id extorsisse reputabitur, quod scribitur: Qui rapit aliquid à patre & matre particeps uiri subuersoris est: pater enim Deum sanctisimum significat, ut scribitur: Nunquid non ipse est pater tuus? qui possedit te. Sic & mater Ecclesiam designat Israël, iuxta illud Salomonis: Audi fili disciplinam patris, & ne dimittas Legem matris tuæ. Quæritur, qualis nam fuerit spiritus ille, de quo scribitur: Egredior & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Respondit Rabi Iohanam: Spiritus erat Naboth Israëlis tui (ut ait Rauina) Dominus dixit egredere de pariete meo, quod scribitur: Qui loquitur mendacia non reparabitur in conspectu oculorum meorum. Ad hoc conuertitur illud Rau popa, ut in adagio est: Qui nimia ultionis cupidine uincitur, propriam domum subuertit.

RICIVS.

RICIVS.

MAgnum & cœlesti de anima corporis uinculo soluta arcanum hic tangitur. Naboth enim Israëlita, quod uineam dare renuerit Regi Achab, lapidibus per Reginam Gezebel (ut 3. Regum legitur) interemptus est, & quia in ipso uitæ extremo anima eius cum ardente ultionis desyderio, emigrauerit, factus fuit ad explendam uindictæ libidinem spiritus mendax in ore Prophetarum. Qua autem ratione, & quo ueritatis testimonio id credere fas sit, mysterium ostendit Phitonissæ sciscitantis Samuelem, qui spiritus uerax erat ad Saul, quemadmodum Naboth spiritus erat mendax ad Achab, sed Samuel, ut primo Regum exprimitur, quadam cum inquietudine: Naboth uero summa cupidine idipsum peregit.

TALMVD.

QVatuor, inquit Rau Hista, hominum species excluduntur à facie gloriæ, irrisorum, loquentium mendacia, adulatorum, & susurronum. Scribitur: Non eueniet tibi malum: id est, te non perterrebunt insomnia, & prauæ cogitationes nocturnæ, plaga non appropinquabit tabernaculo tuo quod nullus tibi erit gnatus, uel discipulus, in publicum præuaricator, qualis Nazareus erat Iesus.

RICIVS.

QVoniam de Iesu Nazareo hic, quemadmodum uarijs in Talmud locis, mentio facta est, qui ex nominis symbolo Iesum Saluatorem nostrum uidetur innuere, & hæc stulta & lætifera præsumptio Iudaicæ insaniæ ansam præbuit obtrectandi & blasphemandi supercœlestia orthodoxæ pietatis sacramenta. Idcirco de eiuscemodi Nazareo Iesu historiam, quam paulo inferius in hoc ipso capite Helek Talmudista commemorat, hic statim subijciendam duxi, quo plane intelliges, quam euidenti æquiuocationis fallacia, & inemendabili decipiantur errore: legitur enim paulo post.

TALMVD.

DEcet (ut tradunt magistri) sinistra manu repellere: dextra uero allicere delinquentem, non ut Heliseus qui utrisque manibus pepulit ministrum suum Gehesi: Neque ut Rabi Iosue Ben Praheia, qui simul una & altera manu Nazareum repulit Iesum. Cum enim Iannai Rex in furorem adactus, trucidari iusserit magistros, abijt Rabi Iosue, fugam arripiens in Alexadriam Aegypti. At paulo post deferuescente iam Regis furore, ad eundem Rabi Iosuam rescripsit Simon Ben Sota denunciando, quod tempus expostularet, ut sanctam repeteret Hierusalem: Cuius monitis parens mox iter Hierusalem uersus arripuit: Cumque in ipso itinere splendido quodam receptus fuerit hospitio, dicebat: O' quam decorum & quam oblectabile hospitium istud. Tūc Iesus de hospitij matrona magistrum loquentem existimans: Oculos, inquit, habet squalidos, seu rotundos. Cui Rabi: Vir scelleste inquit, de tali ne turpitudine cogitas? Ac e uestigio, quadringentarum tubarum concrepitu eum anathema proclamari iussit, qui & si sæpenumero ab eo ueniam, inque pristinum discipulorum numerum resumi poposcerit, minime tamen ad indulgēdum inclinari potuit magister. Paulo denique post (dum Rabi ipse orationi uacaret & lectioni, audi Israël?) Iesus ad magistrum ab integro accessit, qui cū placato iam animo, petentis uoto condescendere instituisset, eique manibus nutaret, ut usque ad finem lectionis moram traheret: Iesus autem manuum nutum, quasi repulsæ & indignationis signum existimans, protinus indignabundus dans terga abijt. Et continuo latericium erexit lapidem, eumque idolatriæ cultu adorauit. Quem cum Rabi sollicito animo ad pœnitentiam, & ad ueræ pietatis cultū hortaretur, pertinaci fronte renuit: Asserendo se didicisse à

magiſtro, quod qui populi multitudinem ad præuaricandum inducit, nulla illi pœnitendi relinquatur facultas. Mar autem recenſuit Ieſum Nazarenum magica exercuiſſe, facinora inſtigaſſe, & à uero creatoris cultu auertiſſe multitudinem Iſraël.

RICIVS.

QVòd autem de Ieſu Nazareo paſſo ſub Pontio Pilato, Saluatore noſtro hîc minimè ſermo ſit, facilè erit cognoſcere, quando Pontij Pilati tempora à Ianai Regi temporibus longè, & ultra centũ annos diſtare monſtrauerimus. Iannai enim (ut codice berachos, capite matutinę orationis traditur) erat Ionathan Simonis Machabęi filius, qui & Hyrcanus (ut decimo tertio antiquitatum Ioſephi legitur) nuncupatus eſt: Si igitur ab Hyrcano, ſeu Ionathan Machabęo, ſeu Iannai ad Herodem Pontiumq́; Pilatum tempora colligis, circiter decem & centum annorum interſtitium reperies, unde facilè reuinces, non eundem eſſe Ieſum Nazareum auditorem Rabi Ioſue, & Ieſum Nazareum paſſum ſub Pontio Pilato Chriſtum & Dominũ noſtrum. Eſto, ut cæca iuniorum Iſraëlitarum peruicacia cõtendit, quòd Ieſum Saluatorem Talmudiſta hic innuat, conſentaneum tamen eſt, ipſum Talmudiſtam errore deceptum fuiſſe. Quemadmodum & ille Architalmudeus Rabi Ekiua, inſignis ſapientia & uitæ celebritate omnium teſtimonio uir, qui Pſeudomeſsiã, ut paulò antè commemorauimus, tãquam uerum humani generis Reſtauratorem coluit, & eadem fallacia & ignorantiæ caligine Chriſtum Nazarenũ uerum mundi Redemptorem, Pſeudomeſsiam iudicauit. Nil igitur mirum cum cæcus cęco ducatum pręſtat, ſi ambo in foueam cadant.

TALMVD.

QVæritur à Rabi Simone, quando ſcribitur: Aufertur ab impijs lux, & brachium excelſum confringetur: Quid eſt quod litera ain ע dictionis מרשעים (id eſt, ab impijs) extra aliarum literarum pendat ſeriem. Reſpondetur, quòd qui in hoc infimo & caduco orbe, inops fuerit, inops quoque reddetur in ſuperis.

RICIVS.

QVando Ain ע litera per ſyncopam tollitur è medio dictionis Merſaim (ut in prędicta clauſula Hebraico exemplari legitur) remanet Mereſim, & tunc dictio, non impios, ſed inopes ſonat, inopia uidelicet mentis. Quando enim mens ipſa humana torpeſcit, & caducæ machinæ puchritudinem minimè contemplatur, nec conſyderat, inops efficitur, & ignarus rerum arcanarum in ſuperis: Vnde in impietatẽ, & in huius futuriq́; ſæculi miſeriam labitur: inuiſibilia enim Dei, inquit Apoſtolus, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, manifeſta conſpiciuntur: Qui igitur manifeſta, quæ ſenſui in hac caducorum machina ſubiacent, non aduertit, is utiq; nec inuiſibilia in ſuperis penetrare meruit. Tu autem attende, quot in ipſo ſcribendi modo, & Hebraicarum literarum contextu latitent chariſmata, quæ ex ſolo Hebraico exemplari doceri & intelligi poſſunt.

TALMVD.

DVo Iſraëlitarum (ut recenſuêre Magiſtri de ſolertia & perſpicacia filiorum Iſraël commentantes) capti erant in monte Carmel, quorum inter reliqua itineraria colloquia dicebat unus alteri: Cõiecto qui nos pręiuit camelus, in altero oculorum careat lumine, & in una, quia onuſtus eſt, lagena deferat uinũ, in altera oleum: duorũ inſuper qui ducţant camelũ, unus Iſraëlita, gentilis eſt alter: Tũc captor illorũ ſequẽs ueſtigia, & auſcultãdo colloquia: Hem, inquit, durę ceruicis popule unde nam? & qua temeraria cõiectura hęc per uos narrata pręſumitis? Reſpondet, ꝙ in uno oculorũ camelus careat lumine, ex hoc perpendimus, ꝙ is in uno duntaxat uiæ & tramitis latere herba depaſcitur,

depaſcitur, alio uerò latere minimè. Rurſus, cùm guttularum de lagenis ſtillantium, has quidem ad profundum uſq; demergi, illas uerò ſuperferri cernimus, unam ideò olei, alterã uini eſſe lagenam comprehendimus. Horũ uerò qui ductant camelum, quoniam unum impudenter in ipſo tramite, alterum uerò extra ſemitam, & latibulo uentrem leuare conſpeximus, unum gentilem, alterum Iſraëlitam cognouimus. Captor autem de hac re certior fieri cu piens, dat ſe in pedes, & camelum, eiusq; comites celeri paſſu ſequitur; qui ut iuxta captiuorũ dicta rem ipſam ad amuſsim ſic eſſe, tantamq; eorum perſpicaciam ſumma cũ admiratione cognouiſſet, ambos oſculo pacis ſalutat, muneribusq; & libertate condonat, atq; cũ gloria, & honore patrio ſolo reſtituit.

DE ALIIS QVIBVSDAM CAPITVLIS *lectu digna excerpta.*

QVi illata ſibi improperia ſilentio pertranſit, mille, quæ ei imminent, mala tranſibunt. Septem lubrica non præcipitant innocentem: At uno obruitur impius. Dum coniugum feruet amor, ſuper gladij lamina accubant, quo tepente, eos ſexaginta cubitorũ cubile non patitur. Scribitur: Rex in iudicio erigit terram, & uir primitiarum diſsipat eam: quaſi dicere uelit: Iudex, qui opibus ut rex abundat, erigit & roborat terram: ſi autem inops (ut Sacerdos qui primitiarum mẽdicitate uictitat) fuerit, diſsipabit eam. Qui improbum in urbe iudicem conſtituit, perinde ac ſi idolũ colendum plantaſſet in Iſraël, reputabitur. Vrbem, cui unũ ex his decem defuerit, nullus ſapiens inhabitet, uidelicet iudicũ collegium, eleemoſynarũ promptarium, Eccleſiaſticę ędes, balneum locus ad requiſita naturæ, medicus, flebotomator, ſcriba, macellarius, eruditor infantium. Eo tempore quo duxerat Pharaonis filiam Salomo, deſcẽdit Gabriel, & harundinẽ mari infixit, unde exortus eſt ſcopulis, ſuper quo ſtructa eſt magna urbs Roma. Primò ait Marſutra: Tradita eſt Lex Iſraëli, charactere Hebræo, idiomate uerò ſancto, quę Eſdrę temporibus in Arameũ idioma, & Aſſyrios mutata eſt characteres. Paulò uerò poſt, characteres Aſſyrios retinentes, ſanctum elegerunt ſibi idioma, Hebræum characterem, Arameumq; idioma relinquentes idiotis. Per idiotas audiuntur, ſecundum Rau Hiſta, Chuſini populi, qui ſimul creatorem timent, & idola colunt. Rabi uerò affirmat, à primordio eiſdem, quibus & nunc ſcribitur charácteribus, datam & conſcriptam fuiſſe Legem. Ex Iſraëlitarum uerò præuaricatione in aliud mutatam eſſe Scripturæ genus, quibus iterum pœnitentia ductis priſtinum reſtitutum eſſe characterem. Rabi uerò Simon Eliazaris filius, nullo unquã tempore nec loquendi neq; ſcribendi modum mutatũ fuiſſe aſſeruit. Mulier, inquit Rabi Samuel, informe quiddam eſt, & propterea nulli mortalium adeò ſtabili adhæret fœdere, ſicut illi, qui eam formatũ organum ue fecerit, quod per primum uirum, maritumq; perficitur: Nec uir moritur niſi uxori, neq; uxor niſi marito. In adagio eſt, tametſi ſeptennio ſeuiat paſsim per orbem fames, minimè tamen oſtium tangit uiri quauis arte periti. Quicunq; addit minuit. Diues qui diuitijs nõ fruitur, mus eſt ſuper aurum accubans. Quod in literaria ſchola tractant ſapientes, prodere nefas. Vnde quendam diſcipulorum, qui nonnihil arcani, ante duos cũ uiginti annos, in literario cœnobio traditi prodiderat, protinus expulit & eliminauit Rau Ami. Medicus Tyris nomine: Nullam inquit uaccam, neq; porcam Alexãdria abduci patiuntur Aegyptij, quin primò ei uuluam, ne concipiat, eruncent. Scribitur: Vnum loquutus eſt Deus, duo uerò audiuimus: quia ex una eademq; ſacri eloquij clauſula uaria documenta accipimus: ex pluribus uerò clauſulis, nunquam unum idemq; intelligimus. Mulier erectis ſtans pedibus inhabilis eſt ad conceptum? Saltiliellem nihilominus Serubabellis parentem Babyloniæ carcere hac Lege conceptum affirmant. Et propterea, Serubabel nuncu-

patur, quod sêminatum, genitúmue fuerit Babyloniȩ: Cui proprium erat nomen Nehemias Hachaliæ filius. Vinum & secretum, cũ unum intrat, alterum egreditur. Mortalium facies (ut tradunt Magistri) non eandem ad amussim sortiuntur imaginẽ, nedum unus alterius uxorẽ uel domicilium uidet splendidum, sibi uendicet, & suum esse contendat. Quibus uerò potissimũ (iuxta sententiam Rabi Meir) singuli hominũ, unus ab alio differunt, sunt tria, uox, effigies & cogitatio. Mundi conditor Deus, sexta die ultimam creaturam fabricauit hominem: Architriclini instar, qui prius cœnaculo strato, aptata mẽsa, & opiparè iam cunctis paratis, conuiuas ultimo loco introducere solet: Cui alludit illud Salomonis dicens: Sapientia mulierum ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit uictimas suas, miscuit uinum & proposuit mensam suam, misit ancillas suas. Hæc ibi. Mulierum namq; sapientia ædificans domũ, mensuram seu metrum ostendit conditoris, quo condidit uniuersa. Columnas quas excidit septem, septem sunt dies primordij, uictimæ, limphatum uinum, & mensa, sunt maria, flumina, & quicquid in huius sæculi usum uenit: Ancillæ, quas misit, sunt Adam & Eua. Terra qua fabricatus est prothoplastus Adam ex uniuersa terrestri machina (ut placuit Rabi Meir) coaceruata est, teste illo Psalmorum: Informe meum uiderunt oculi tui. Oculi autem Domini, ut alibi scribitur, in uniuersum terrarum orbem ferũtur. Rau Osia primi Adæ corporis truncum, de terra Babyloniæ, & eius caput, de terra Israël, reliqua corporis membra, de alijs mundi regionibus compacta cẽsuit. Duodecim, inquit Rau Aha, horæ sunt diei, quarum prima coaggerata fuit terra Adæ: secunda factum est informe: tertia protensa sunt membra: quarta iniecta est ei anima: quinta assurrexit in pedes: sexta nomina rebus imposuit: septima data est sibi connubio Eua: octaua thorum ascenderunt duo, descenderunt uerò quatuor: nona traditum est sibi præceptum, cuius præuaricator decima hôra factus est: undecima iudicabatur: duodecima deniq; paradiso dettudebatur, & abijt, ut scribitur: Homo in honore nõ pernoctauit. Nullam in hominem uim habẽt bestiæ, nisi homo appareat ueluti iumentum, quod scribitur: Similis factus iumento desolatus. Prothoplasti Adæ ab uno ad alterum mundi extremum, staturæ magnitudo erat: cũ autem præuaricator factus fuerit, eum creator per manuum suprapositionem in minus redegit: At secundum Rabi Eliazar, prothoplastus sua proceritate pulsabat firmamentum: Primi Adæ, Arameo idiomate (ut placuit Rabi Iehuda) sermo erat. Cui, ut tradit Reschlakis, gloriosus mundi conditor omnium sęculorum generationes, & quosq; ueritatis & sapientiæ uiros ostendit. In hæresim (iuxta sentẽtiam Rabi Iehuda) lapsus est primus Adam. At, secundum Rabi Isaac, in hoc deliquit, quòd enutriuerit præputium, Rau Neheman hunc deliquisse affirmat, quòd primam omnium rerũ respuerit originem: Eisdem sacrarum literarum locis, quibus hæreticorum prauitas proteruire, & ad alienum sensum literæ sonum retorquere nititur, statim responsio subnectitur, qua illorũ peruicacia retunditur. Scribitur (utpote) faciamus hominem ad imaginem nostram: Quo deorum pluralitatem hæresis contendit: id autem falsum conuincitur ex eo, quod mox litera subnectit: Et creauit Deus hominem ad imaginem suam, quòd expressam Dei unitatem insinuat. De his hactenus, sequitur compendiolum Mischnȩ in codicem Senatorum, dictum sanhedrim.

COMPENDIVM MISCHNAE IN CODICEM SENATORUM, dictum sanhedrim: primo, quæ & à quibus Senatorum ordinibus sint iudicanda insinuat. CAP. I.

EOrum quæ in iudicium ueniunt, quædam à tribus diffiniuntur iudicibus, ut ea quæ bona concernunt Mammonis. Alia iudicantur per senatũ unius & uiginti consulum, ut sunt ea, quę personam criminaliaq; iudicia respiciunt. Alia iudicantur per magnum Hierosolymæ unius & septuaginta Senatorum

Senatorum consilium, ut ea quæ ad unius tribus multitudinem, Pseudoprophetam, uel ad magnum Pontificem spectant. Alia primò trium tractantur consilio, euentilanturq; exinde per quinq;, absoluuntur deniq; per septem, ut mensis embolismi & annorum computus. Alia, ut manuum impositio, ad iudiciaria Senatoriáue insignia conferenda, aguntur per quinq;. Alia iudicantur à decem, in quorum numero unus computatur Sacerdos, ut uenalium seu redimendorum agrorum precia, & cætera id genus.

QVIBVS OBSTRINGITVR, ET A QVIBVS IMmunis sit Pontifex magnus, & Rex. CAP. II.

Pontifex magnus iudicat & iudicatur. Testimonium dicit, & de eo dicitur: Discalciationis Legi cum defuncti fratris sui uxore, obnoxius est quemadmodum & frater defuncti, eandem Legem cũ Pontificis uxore adimplet. Defuncti Pontificis uxor sociatur connubio Pontificis fratri, fratris uerò defuncti uxor non iungitur connubio Pontifici. Pontifex nõ comitatur funus, nec ad silicernium seu funebre epulũ, humi ut cæteri lugentium, recumbit, sed paruæ insidet sediculæ, cuncta multitudine humi considente. Rex uerò non iudicat, & minimè iudicatur. Nullum dicit testimonium, neq; de eo dicitur: Discalciationis Legem non subit, quam etiam cũ eiusdem defuncti regis uxore frater minimè obseruat. Non iungitur matrimonio defuncti fratris, nec frater defuncti regis uxori, alterius tamen regis derelictæ uiduę regẽ sociari licet. Funus pro arbitrio comitatur, adq; funebre epulum in subsellio (quod cubile fortunæ nonnulli uocant) recumbet, & uniuersa multitudo residet humi. Bella gerit arbitraria, magni Senatus consensu. Macerias (ut patens sibi fiat iter) & quascunq; structuras diruit pro nutu. De militum præda, ipse in primis sibi partem reseruat. Plures quàm decem & octo uxores nõ ducat. Equorum copia non maior sit, quàm equestris eius ordo requirat. Argenti quoq; & auri cumulum aggregare non sit sollicitus, nisi prout militiæ, & reipublicæ usus deposcit. Legis pentateuchum sibi conscribat, quem secũ foris retineat, & in castris, ac domi collo appensum reseruet. Regis in equitare equo, eiusq; insidere solio non licet, regali quoq; uti sceptro nefas. Regem capitis abradentem capillos, & in balneo nudum neq; adire, neq; intueri licet.

QVALI PACTO ELIGENDI SVNT IVDICES. ET QVIbus modis fieri poßint reprobi testes, & iudices: Et qua Lege examinandi sint testes. CAP. III.

In iudicijs mammonis, quæ definiuntur à tribus, uteruis litigantium, unũ eligit iudicẽ, & ambo iudices eligunt tertium. Quòd si litigantes propriũ, aut alter alterius parentem, imò & inertes rudesq; bubulcos in iudices admiserint, non datur illis post latam sententiam recusandi iudices, aut reprobandi facultas. Reprobi autem fiunt, quicunq; impietatis, aut turpis, seu iniusti lucri nota tanguntur, uidelicet qui talorum ludum, qui fœnus aut uenatorium columbarum uolatum, quiq; remissionis anno mercatur fruges, & similia exercet: horum enim nullus (si nulli alio magisterio uel arti studuerit) ad iudicandum, & testimonium perhibendum admittitur. Consanguineis quoque & affinibus, nec iudicare neque testimonium dicere fas est. Sodales & hostes testimonium quidem dicunt, iudicant uerò minimè. In testium uerò examine, primò in secessum uocatur grandęuior, seu dignitate præstantior, qui nisi ex uisu, uel debitoris ore mutui certitudinem affirmet, irritum eius habetur testimonium: Primi autem testis peracto examine, succedit alter, cuius dicta si dictis concinant prioris, mox rem ipsam discutiunt iudices, & iuxta plurium sententiam iudicium absoluunt. Lata uerò sententia debitori, triginta dierum ad opponendum spacium relinquitur: quibus transactis, nihil de-

 inceps

inceps in oppositum sententiæ admittitur. Pari Lege quum debitor, absoluta iam sententia interrogatus: An aliquid ad contradicendum habeat? si nihil quod opponat se habere responderit: exinde uerò si quomodolibet aliquid in aduersum sententiæ is constare fecerit, nullatenus latæ iam sententiæ uigorem rescindere poterit.

QVAE INTER MAMMONIS, ET PERSONARVM IVDIcium discrimina. Quis senatorum modus, & ordo. CAP. IIII.

Mammonis causæ iudicantur à tribus, personarum uerò seu animarum actiones per trium & uiginti senatum dijudicantur. Et in causis mammonis nihil interest priùs sententiæ proferantur eorum, qui condemnant, uel eorum qui iustificant. In his autem quæ personam (seu criminale iudicium) concernunt, priùs sententiæ pronunciantur iustificantium, exinde eorum qui condemnant. Illic siue ad iustificandum, siue ad condemnandum satis est unius superantia: Hîc uerò unius superantia iustificat, duorum uerò condemnat. Illic lata iam sententia haud secus ad condemnandum quàm iustificandum opponere licet: hîc uerò absoluta sentētia solum ad iustificandū, non autem ad condemnandū obijcere admittitur. Ibi data est omnibus quātulumcumq; iurisperitis argumentandi docendiue, æquè ad condemnandū sicut ad iustificandum, facultas. Hîc uerò, id solum ad iustificandum permittit. Ibi eidem qui suasit ad condemnandum, fas est, ut exinde suadeat iustificandum. Sic ediuersò, qui primò suaserat iustificandum, poterit deinceps docere ad condemnandum. Hîc uerò ei qui semel docuit iustificandum, minimè licet suadere exinde ad condemnandum. Ibi examen peragitur luce diurna, profertur q; sententia tempore nocturno. Hîc uerò solum diurna luce & examina & sententias absoluere fas est. Ibi eadem die causas discutiunt, & in quouis oppositorum sententiam ferunt: Hîc uerò eodem die examen peragitur, & iustificatrix sententia pronunciatur, condemnatricem uerò sententiam postera, & non examinis die absoluunt. Quo factum est, ut sabbati, & cuiuscunque solennis diei profesto causarum inhibeantur examina. In expiationum pollutionumq; ritibus definiendis, primò propriam sententiam explicat potiori nomine iudex: In iudicijs uerò personam animamq; respicientibus, primò pronunciat sententiam, dignitate & sapientia posterior. Omnes proseliti, etiam & spurij idonei sunt causas determinare mammonis, animarū uerò iudicia absoluunt duntaxat Sacerdotes & Leuitæ, necnon & Sacerdotum affines Israëlitæ. Senatoribus consedendi mos erat semicirculi instar, ut sese mutuò intuerentur prospectu, duobus (uno scilicet à dextris Senatorum: altero à sinistris) assistentibus scribis, condemnantium & iustificantium scriptitantibus dicta. In Senatorum Basilica tres alij aderant studiosorum sapientiæ ordines, qui omnes iuxta cuiusq; præcellentiam gradatim considebant humi, ex quibus nonnulli ad Senatorium (dum res expostularet) ordinē promouebantur, ita quòd uno de primo trium ordinum in Senatorium ordinē suffecto, alius ex secundo ordine locum subibat cooptati in collegium Senatorum, mox & alter ex tertio ordine locum supplebat in secundo, & alius demum de populari assumebatur conuentu, qui uices ageret in ordine tertio. Quo factum erat, ut uno de Senatorio ordine amoto, singuli aliorū trium ordinum, uno gradu altiùs conscenderent. Terror incutiendus est testimonium dicentibus in causis personalibus, ne sola æstimatione (quantūcunq; pateant indicia) nec alterius testimonij ore, uel ueredici hominis relatu, sed sola uisus certitudine attestari præsumāt, de rigorosoq; examine, quo illorū discutienda, euentilādaq; sunt dicta, præmoniti sint oportet: quodq; lōgo nimirū interuallo distant iudicia personalia, à iudicijs māmonis: Qui. n. falsò testimonio quēpiam cōdemnat māmonæ, purgabitur quidē à culpa, si māmonis summā restituerit innocenti: Insontis uerò sanguinis effusi crimine, non liberabitur pseudotestis

doteftis in æternum. Qui enim unicam Iſraëlitæ perdit, aut unicam ſeruat animam, perinde ac ſi mundi machinam perdidiſſet, ſeruaſſetúe iudicabitur. Maxima ineffabiliq́; laude digna eſt diuina ſolertia: homo namq; ſi uno modulo innumera depromat numiſmata, eandem adamuſsim ſingula effigiem referunt. Ipſe uerò omnium ſæculorum conditor, uaſtum & immenſum mortalium genus unicó prothoplaſti Adæ modulo effinxit, quorum nec unus quidem alterius præciſé adumbrat imaginem.

QVA LEGE EXAMINANDI SVNT TESTES, proferendaq́; ſit in iudicio ſententia. CAP. V.

SEptem inquiſitionibus examinantur teſtimoniũ dicentes, uidelicet: Quò iubilei ſeptenario, quo anno, quo menſe, quà menſis & quà hebdomadæ die, qua hora diei, & quo in loco factum uiderint. Interrogantur inſuper, an ſceleris reum cuias eſſet cognouerint eumq; ut abſtineret à crimine premonuerint: Et de idolatria interrogantur, quòd idolorũ, & quo cultu adorauerit. Inquiſitionũ & interrogationũ non eadem Lex eſt. Si.n. inquiſitionẽ aliquam ſe unus teſtium neſcire reſponderit, irritũ erit teſtimoniũ. Interrogationem uerò, ſi unus, imò & duo teſtiũ ſe ignorare aſſeruerit, ualidum nihilominus acceptabileq; erit teſtimonium: Apud interrogationes tamẽ, pariter & inquiſitiones, ſi alter alteri contradixerit: uanũ erit teſtimoniũ: Si unus teſtium aliquid ad iuſtificandũ, uel quiſpiã de ordine ſtudioſorum ſapientiæ nonnihil ad condemnandũ in mediũ proferre uelit, non datur illis dicendi facultas. Si uerò unus de illorũ ordine, ſe aliquid, quod iuſtificet, dicturũ ſpoponderit, datur illi aditus, eiq; mox inter Senatorũ conſeſſum ſedẽ collocant, nec uſq; ad conſũmationem illius diei, ullum de Senatorũ collegio abire ſinunt, qui ſi auditu digna protulerit, auſcultabitur illi, quemadmodum & ipſimet qui iudicio exponitur adhibendę ſunt aures, ſi ad ſui iuſtificationem auditu digna commemoret. Si igitur ea, quæ ſatis ſunt ad iuſtificandum attulerint, ſtatim immunis relinquitur. Sin uerò minus ſufficienter ad iuſtificandũ declarauerint, in poſteram diem ſententiæ pronunciatio ſuſpenditur, & intereà ſeorſum bini, triniq́; Senatorum rem ipſam integra illa nocte reuoluunt, uino abſtinentes tota die illa, noctuq;, & tenui uictitantes alimento: Matutino tempore prætorium rurſus ingreſsi proferunt ſententiam, & primò qui iuſtificant, exinde qui condemnant. Nec illi, qui priùs iuſtificauerit, fas eſt ut deinceps condemnet: licet tamen illi, qui pridie condemnauerit, ut poſtera die iuſtificet. Si igitur ex uiginti trium ſenatorum conuentu duodecim fuerint iuſtificantes, & undecim qui cõdemnant, ſtatim impunè abſoluitur. Si autem ediuerſò duodecim ſunt qui condemnant, & undecim qui iuſtificent, aut undecim iuſtificantes, undecim pariter qui condemnant, & unus ſeſe ancipitem, ignarumq; ferendæ ſententiæ affirmat, tunc geminatim aduſq; ſeptuaginta & unum ſuperadduntur priori numero ſenatores, quorum ſi triginta ſex fuerint iuſtificantes, & triginta quinq; qui condemnant iuſtificantem ſententiam pronunciant. Si autem triginta ſex fuerint qui condemnant, triginta & quinq; qui iuſtificant, tunc inter ſe rem ipſam penſitant, atq; reuoluunt, quouſq; unus deniq; condemnantium ſententiæ adhæreat iuſtificantium.

QVA LEGE POST LATAM SENTENTIAM iudicium exequuntur. CAP. VI.

ABſoluta in condemnationẽ ſententia, mox à pretorio ad ſupplicij & carnificinæ locũ moriturus ducitur. Atque interea prætorij ianitor lintea, quæ (pro re) leuarentur, in ſignum manu gerit. Alius uerò procul à prætorio inſidit equo, eo tamen interuallo, quo uidere poſsit ianitorẽ, qui cũ linteis ad prætorij ianuã proſpectat, ut ſi eo tẽporis ſpacio, quoad ſuppliciũ reus ducitur,

us ducitur, quis ad condemnati iustificationem, nonnulla iuris monita in medium producere præsumeret, illicò tolleret in signum lintea, quibus, qui insidet equo prospectis, confestim iudices lictoresq; commune faceret, ut paulisper gradum sisterent, condemnatiq; supplicium suspenderent. Sic utiq; & ipse mortis subiturus supplicium, si quicquam ad sui iustificationem se dicturum promittat, etiam iteratis quatuor & quinq; uicibus reducitur ad prætorium, dum modò auditu dignum pronunciet. Si igitur quid sufficiens ad iustificandum ab eo acceperint, in contrarium uertunt sentētiam, & quem paulò antè dignum morte iudicauerant, nunc impunè absoluunt. Si uerò nil iuridicum ad iustificandum deprehenderint, iterum ad supplicium reum educunt, præeunte præcone, qui promulgat clamitando, hunc reum duci ad lapidandum ob tale commissum ab eo crimen talium taliumúe testimonio. Si quis nonnihil ad eius iustificationem se habere præsumat, accedat, & in medium proferat. Cumq; ad carnificinæ locum decem ferè cubitorum interuallo perueniat, commonetur ut cōfessionem (prout solent iudicio morituri) peragat. Omnes enim qui confitentur, partem habent futuri sæculi, qui si confitendi ritum ignorat, satis erit dicere, sit mihi mors omnium peccatorum remissio. Quumq; propiùs quatuor.s. cubitorum spacio ad carnificinæ locum uenerit, tunc si masculus est, nudus, & femore tantùm tectus: si fœmina, ueste induta producitur. Lapidationis uerò locus, structus erat geminata hominis statura æditior solo, quo unius testium impulsu præcipitabatur reus, ad substratam humi silicem quo præcipitio si nondum expirauerit, continuo alter testium irruebat in eius præcordia cum silice, quo ictu si necdum morti cesserit, uniuersa tunc astantium multitudo lapidum iactu mortis intulit complementum. Senatorum collegio minimè licebat eadem in die ad mortem condemnare plus uno. Lapidibus iam obrutus confestim appendebatur patibulo mas.s. nō fœmina. Suspēdij uerò modus erat ut tignus infigeretur humo, cuius summitati semifurcatum infertum ligneolum erat, quo complicatis manibus ipse suspendebatur reus: At Rabi Iosi tigno (macellatorū more) innixo parieti suspendium fieri uoluit. Suspendio peracto patibulo cadauer deponitur, & seorsum cum reliquis iudiciali supplicio interemptis, tumulo conditur, quousq; absumptæ sint carnes tunc nuda collecta ossa proprio patrióue sepulchro reponuntur. Exinde demortui consanguinei affinesq; iudices & testes adeunt, eisq; dant uerba salutis, declarantq; se nullum pro illata morte odium aduersus eos gerere: quia recto iudicio & ueridico testimonio cuncta peracta esse planè cognoscant.

DE QVATVOR IVDICIARIAE MORTIS GENERIbus, & qui delinquentium lapidibus interimuntur. CAP. VII.

QVadruplici genere supplicij iudicat Senatus, lapidibus, incendio, gladio, & laquei suffocatu. Lapidandi aūt ritum, iam paulò antè dicta ostēdunt. Incendij uerò Lex est, ut fimo adusq; ascellas intrudatur reus, cuius collo durum inijciunt linteum, leniori linteo circumuolutū, exinde duo, unus.s. hinc, alter istinc lintei stringunt circumflexum, quousq; spirandi necessitate coactus os suū hiatu aperiat, cui mox candens metalli stylus immittitur, qui præcordia & uiscera penetrans, illicò spiritū uitę exurit & ardore cōsumit. Gladij aūt mors capitis amputatu infligitur. Laquei suffocatus, duro quoq; linteo circumuoluto leniori peragit, nō solū adusq; oris hiatū, sed quoad extinguatur (ueluti conclusa flāma) uitæ spiritus. Alij uerò alio & alio mortis cō demnantur supplicio. Nā lapidib. obruitur, qui cū matre, cum nouerca, nuru, atq; iumento incæstum flagitiumq; perpetrauit. Sic & blasphemus, & qui de semine suo offert idolo Molech, qui sciscitatur spiritum Ou, & Iedani, sabbati prophanator qui parentib. maledixit, dispōnsatę puellæ corruptor, instigator ad ido-

ad idolorum cultum, ciuitatis auersor, maleficus, & filius preuaricator: Maleficum uocant non præstigiatorem, qui sensus illudit: sed qui mala facinora re-ipsa exercet.

DE IMPIORVM, ET IVSTORVM MORTE, de somno, vino, & quiete, qui, & quomodo protegendi sunt insontes ab impietate persequentis. CAP. VIII.

Filius præuaricator non omninò ex ipsa instanti culpa traditur morti, sed ad flagitiosiora præcauenda in posterum. Mors enim impiorum & sibi præstabilis est, & mundo. Ediuersò iustorum mors & sibi & mundo dānum parit. Somnus uinumq; impiorum sibi prodest & mundo: Iustorum uerò econtrariò. Tranquillitas impiorum sibi & mundo nocet, iustorum uerò quies iuuat utrumq;. Tutandi sunt, quos aliquis aut interficiendi, aut in naturalis turpitudinis libidine, seu desponsatam, stuprandi animo persequitur, etiam (si secus fieri non posset) cum interitu & nece persequentis.

QVI INCENDIO, QVI GLADIO CONDEMNANDI, qui absq; iudiciaria sententia interimendi. CAP. IX.

IVdicantur incēdio, qui matrem cum filia, qui Sacerdotis filiā, qui propriā, uel uxoris filiam, qui suam, uel uxoris neptem, qui socrum, uel prosocrum cognouerit. Gladio interimuntur, homicida, uiri auersores, qui ad idola colenda urbem coinquinant. Homicida uerò minimè plectitur gladio, nisi is, quem iugulauit, fuerit Israēlita, tametsi uno tantùm mense natus, quem tamē non ex euentu, sed studio, & his telis uel iaculis quæ apta sunt pro morte inferenda. Qui duorum generum mortis reus est, altero grauiori. s. tantùm afficitur. Qui pro mortifero. s. crimine, semel quadragenis uno minus uerberibus pœnam luit, & in idem ab integro crimen prolabitur, etiam homicida, cuius facinus non omnimodis testimonij cōditionibus constare potest, tales ad angustum, & uix homunculi staturæ, intruduntur ergastulū, quo nec accūbare, neq; sedere, sed pedibus tantùm stare posśit, eisq; nil, præter ordeum alimenti permittitur, quousq; uenter intumescat, & uiscera erūpant, ac misera deniq; morte intereat. Hominem qui turribulum, aut id sacrorum uasorum genus furto surripuerit, uel Tetragrammaton nomen blasphemauerit, euestigiò interimere licet cuiq; pietatis æmulo. Flamen qui pollutus sacramenta tractat, non adducitur ad iudicium, sed eum electi Sacerdotum foris extra atria templi excerebrant. Alienigena, qui in sanctuario sacra ministrat, non humani, sed diuini iudicij morte condemnabitur.

QVI LAQVEO SVFFOCANTVR, ET DE triplici Hierosolymitano Senatu. CAp. X.

LAqueo suffocatur, qui uerberat parentem, qui hominem Israēlitam furtò abduxit, senatui rebellis senex, pseudopropheta, idolorū uates, adulter, & testes qui aduersus Sacerdotis filiam falsum de fornicatione perhibent testimonium, & qui ipsam Sacerdotis filiam coinquinat. Tres Hierosolymę erant senatorum ordines: unus ad ostium monticuli domus sanctuarij: alius ad ostium atrij: tertius in ipso atrij penetrali quadratis structo lapidibus. Et quicquid ambiguum, extricandumq; erat per uniuersum conuentum Israēl, primò referebatur ad Senatum, in ostio monticuli agentem: qui si minus id enodare nouerit, ad secundum in ostio atrij processerunt ordinem: qui si nec ipse causam definire poterit, tunc omnes pariter adibāt tertium, qui in atrij penetralibus, quem magnum Senatorum ordinem uocant, cuius traditionibus & decretis, absq; ulla contranitentia præstabant obsequium tota multitudo & synagoga Israēl.

CAPVT VNDECIMVM DICTVM HELEK.

Qui sint partem non habentes futuri sæculi: Et de pœna urbis auersæ.

OMnis Israël partem habet futuri sæculi. Scribitur enim: Et populus tuus omnes iusti in perpetuum hæreditabunt terrã. Sunt autem futuri sæculi expertes, hi, qui mortuorum resurrectionem, ex Lege con stare negãt. Insuper & hi, qui Legẽ de cœlo traditam esse renuunt, quiq; Epicureorũ sententijs adhærent. Rabi Ekiua quoq; dixit, eum partem non habere futuri sæculi, qui sanandi uulnera exorcismũ, sacrumq; Dei nomẽ cum sputo murmurat, puta dicendo: Omnem languorem, quem posui in Aegypto non ponam super te: quoniam ego Deus Tetragramaton sanator tuus. Rabi Saul exclusit etiam eum, qui nomen Tetragramaton suis, quibus scribitur, characterib. protulerit. Tres reges & quatuor sunt idiotæ, qui non sunt participes futuri sęculi: Reges uidelicet Ierabam, Ahab, & Menasse. Rabi uero Iehuda regem Menasse partem habere futuri sęculi asseruit, quod scribitur: Deprecatusq; est eum & exaudiuit orationem eius, reduxitq; ipsum Hierosolymam in regnum suum. Ad hoc aduersarij respondent, hunc in regnum quidem suum reduxisse, in futuri uero sæculi uitã minime. Quatuor uero idiotæ sunt, Palaã, Doeg, Echitophel, Gehesi. Generatio, quæ aquarum clade interijt, partẽ non habet futuri sæculi, quod scribitur: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum: Quasi dixerit: Eius nec iudiciũ erit, nec spiritus. Generatio, cuius confusæ & dispartitæ erant linguæ, partem non habet futuri sæculi, quod scribit: Dispergebat eos ex illo loco super faciem uniuersæ terræ. Paulo post subdit inde: Dispersit inquiens eos Deus super faciem uniuersæ terræ: Eos enim pręsenti dispersit sæculo, & exinde in sæculo futuro. Viri Sodomitæ partem non habent futuri sæculi, quod scribitur: Viri autem Sodomitæ pessimi erant, & peccatores corã Deo nimis. Pessimi quidem erant in hoc sæculo, & peccatores nimis in sæculum futurum, in iudicio attamen resurgent. Rabi Nehemia uero neutrum harũ generationũ in iudicio resurrecturã cõtendit, qđ scribitur: Ideo nõ resurgẽt impij in iudicio, & peccatores in cœtu iustorũ. Non resurgẽt impij. i. generatio diluuij, in iudicio: Et peccatores in cœtu iustorum. i. uiri Sodomitæ. Ad hoc illi respondent: Non utiq; resurgent in cœtu iustorũ, uerũ in cœtu resurgent impiorũ. Exploratores terræ Chanaan, partẽ nõ habent futuri sęculi, qđ scribit: Detrahẽtes terræ, q̃ esset mala mortui sunt, atq; percussi in conspectu Dei, mortui quidẽ sunt in hoc sęculo, & percussi in futuro. Generatio prostrata in deserto, nõ habet partẽ futuri sæculi, neq; resurgẽt (iuxta documẽta Rabi Ekiua) in iudicio, quod scribit: In solitudine hac deficiẽt & ibi morientur. Rabi uero Eliazar, de hac ipsa generatione dictũ esse censuit illud Psalmorũ: Congregate mihi sanctos meos, qui decidũt fœdus meũ super sacrificiũ. Couenticulũ Kore (scilicet seditionẽ excitantis aduersum Mosen) non resurget, nec ascẽdet nouissime, quod scribit: Et operit eos, perierũtq; de medio multitudinis: operti. n. sunt humo præsenti sæculo, perieruntq; de medio multitudinis sæculo futuro. Rabi uero Eliazar de his enunciatũ existimat illud Regũ: Deus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos, & reducit. Decem trib. (quos in transmigratione miserit Assyriorũ Rex Sanherib) nõ reuertent in posterũ, prout tradidit Rabi Ekiua, quod scribit: Et proiecit eos in terram alienã, sicut dies hodierna, quæ. n. præterijt dies amplius nõ reuertitur. Sensit aũt Rabi Eliazar, quemadmodũ dies conuertitur in tenebras, transitq; rursus in lucem, sic & decẽ tribus quæ nunc degent in tenebris nouissime resurgent in lucem. Viri urbis ad simulachrorum cultum auersæ, partem non habent futuri sæculi, quod scribitur: Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores urbis suæ: minime autem iudicandi sunt morti, nisi illius urbis

auersæ

auersæ incolæ,& qui eiusdem tribus,plurimaq́ pars urbis fuerint,sintq́ auersores uiri non fœminæ:quòd si fœminæ,aut pueri,uel non urbis incolæ, aut minor urbs auersæ pars fuerint,tunc auersi nō ea iudicantur Lege,qua iudicari solet multitudo auersa,sed tanquam priuatim delinquētes, condemnantur, quorum singuli testimonium admonitionemq́ duorum expostulant: Et in hoc grauior erat priuatorū quàm multitudinis pœna, q priuatorū punitio sola lapidatione agebaē absq́ pecuniaria mulcta: Multitudo uerò gladio iudicatur,cū amissione opum. Asinarij & uectores,qui à loco in locum uagātur, tuendi sunt ab inflictu urbis auersę,quod scribitur: Delebis eā & omnia quæ in illa sunt,eiusq́ pecora in ore gladij, unde colligitur,quòd iustorū res, quæ repertę sunt in urbe pereūt:quæ aūt foris fuerint,seruantur incolumes.Impiorum uerò & quæ foris, & quæ intùs sunt,disperduntur opes,quod scribitur: Et uniuersa illorum spolia congregabis in medio platearum eius: Si autē plateis urbs ipsa caruerit,struenda est:quòd si extra urbem platea fuerit, spolia illuc omnia sunt afferenda,quod scribitur:Igne cremabis urbem,& uniuersa eius spolia,ut holocaustum consumas Domino Deo tuo.Ex eo uerò,quòd litera exprimitur,spolia eius,spolium sacris dedicatum,exclusum saluumq́ esse uoluit.Sanxerunt idcircò,consecrata in urbe reperta,esse redimenda:Et quòd primitiæ (scilicet nondum Sacerdoti oblatæ) spontaneę putredini sint relinquendæ.Decimæ secundæ,& Agiographica Volumina abscondēda, ne ueniant in usum. Docuit Rabi Simon dictum esse:Consumas ut holocaustum Domino Deo tuo.Quo ostendat quòd ille,qui urbem auersam recto iudicat iudicio,proinde ac si consumatum & placabile obtulisset holocaustum reputabitur.Scribitur exinde: Sitq́ tumulus sempiternꝰ nō ædificabitur amplius, quòd nefas sit in eo loco hortos, aut pomaria colere,prout sensit Galilęus Raui Iosi.Rabi uerò Ekiua affirmat,ex eo quod legitur:Non ędificabitur amplius,non cuiusq́ structuræ inhibitio audienda sit,sed ea duntaxat,quæ similis sit fabricæ priori, hortos aut uel pomaria illic colere nihil prohibet. Subiungitur clausula : Non adhærebit de illo Anathemate quicquam in manu tua,quod quamdiu mundum inhabitant impij,ira furorq́ uersatur in sæculo, quibus pulsis eliminatisq́ mox tolluntur angustiæ, furores, & iræ, ac tranquilla pace degitur passim per orbem.

SENATORVM COMPENDII FINIS.

PAVLI RICII,

DE TER TRINO DOCTRINARVM ORDINE, DE'QVE VNIVERSI PERIPATETICI DOGMATIS COHÆRENTIA ET NEXV, AD SYNcerę ueritatis studiosos,Compendium.

DE NOVENARIO ORDINE DOctrinæ,Præfatio.

VERITATIS contemplatio non est uerborum accumulatio, nec pro rationum multitudine suscipit incrementum,unius siquidem rei contemplandæ,una duntaxat uno genere causa est, & unus per se primo effectus:quamobrem de ordine doctrinæ,in cuius intelligētia perplures Neoterici miserè quidem cæcutiunt & circumpalpitāt,Clariorem orationem sumere uolens, id breui Compēdio peragere,superum nutu,conabor.Nec usquam mea quidem nouit intentio codicum dilatare philateria, in aliorum dogmatum in Historiam recensendo,uel in ea ipsa palæstram intentis uiribus instruendo,sed obscuram,latentemq́ ueritatem explanare proponimus. Quippe ut rectum suiipsius,& obliqui iudex est,sic & ipsa exposita ueritas sese sui & falsitatis censorem præstat. Quoniam uerò huius examinis negotium tangit Galenus in Microtechnos exordio:Ideo idipsum iuxta uerborum contextum explanabo:priùs tamen quid sit doctrina,quid ordo, quæ eius:necessitas,atq́ præstantia,quottuplex deniq́ in doctrina datur ordo,paucis ostendam.

QVID

QVID DOCTRINA.

DOCTRINA quantum ad nos & rei naturam spectat, est habitus intellectiuus, ex pluribus scibilibus aggregatus, quem uoce & scriptis, ueluti signaculis quibusdam explicamus. Dico ex pluribus scibilibus: quia sicut ex una tantùm geometriæ conclusione habita non simpliciter nuncupamus geometram, quemadmodum nec ipsam conclusionem geometriam, sed gemetricam pronunciamus, neque ex actu docendi unam numerò conclusionem, dicimus absoluta appellatione Doctorem. Sic utiq; nec unicam demonstratam conclusionem doctrinam uocitamus. Ratio est: Quod appellationem sumit habitus ex actu, actus ex obiecto: Et quemadmodum obiectum non dicitur, nec est simpliciter tale, ex eo quòd secundum minimam sui partem tale existat, sed quòd secundum omnes, ut plures eius partes sit tale, non dicitur exempli gratia febricitans curatus, eò quòd nausea, paßio, & rigoris impetus ablatus sit, sic quidem nec is, qui hæc abstulit, aut auferendi Legem nouit, curator & medicus. Sed curatus dicetur: quia & sitis & capitis dolor, appetitus, aliarumq; uirtutum læsio, demum & extraneus qui intùs præcordia & uiscera occupat, ardor euanuit. Et qui eiuscemodi synthomata, & languorem pepulit, aut pellere nouit, uerè curator & medicus uocari meruit. Si igitur nominibus utendum est, ut plures sapientesúe utuntur, consequens erit, quotiens doctrinæ nomẽ simplici prolatione legimus, non unius, sed plurium conclusionum habitum referamus, qualem (ut ipsa uerborum series ostendit) Galeni hic sermo probat, præsertim ibi: Facilè enim memorabilia sunt satis extermini dissolutione omnia: Si enim & unicæ conclusionis conceptum doctrinã appellasset, absonum esset dicere, facilè sunt memorabilia omnia. Quippe syncategorema omnia, non solùm unum, sed plura scibilia ostendit. Rursus quum unius, in quantum unius æqualis sit memoriæ tenacitas, non maior esset memorandi facilitas ex diffinitiuo quàm ex resolutiuo, & compositiuo doctrinæ ordine, cuius oppositum ibidem Galenus docuit. Hinc primùm detegitur manifestus illorum error, qui per ordinem doctrinæ solùm demonstrandi, diffiniendiq; uiam audiendã existimant: Cùm enim modus demonstrandi, ac diffiniendi circa unam numero conclusionem exerceri poßit, nil prorsus obstabit, quin æqualis sit memoriæ facilitas in ordine cõpositiuo, resolutiuoq; sicut in diffinitiuo, eò quòd unius conclusionis siue demõstrata, siua diffinita sit, firmum stabilemq; conceptum parit. Galenus autem memoriæ facilitatẽ solùm diffinitiuæ doctrinę tribuit. Insuper ex hoc quòd doctrina plurium scibilium habitum monstrat, non erit præcipuus ordo doctrinæ modus demonstrandi, talis siquidem ordo solùm quæsitum refert ad medium, non autem plurium scibilium uel quęsitorum ad inuicem habitudinem consyderat, quibus simpliciter doctrinæ nomen accommodari ostendimus, quemadmodum paulò pòst clariùs intelligere poteris.

QVID ORDO ET VNDE EIVS NECESSItas atque præstantia.

ORdo est congrua aliquorum proportio secundum prius & posterius. Omnis enim ordinatio, ut octauo physicorum Aristoteles docuit, pro-
Com. 14. portio quædam est. Et inde partibus animalium primo scribitur: Omnia quæ natura consistunt, quodam ordine disponuntur, ut primum hoc deinde illud sit. Congruam autẽ dico proportionem: quia & inordinatio quoque aliquorum proportio est, congrua uerò minimè. Ordinis autem necesitatem

tatem cognoscibilium rerum multitudo parit. Nam quemadmodum eadem materia, pluribus actu sensibilium formis subsistere nequit, sic nec sensus pluribus sensibilibus: Nec ratio intelligibilibus specieb. simul informari potest, sed una prius, altera posterius: Vbi autem prius & posterius, ibi & ordo. Quũ itaq; omnis doctrina, plura scibilia requirit, ideo ordinem quoq; respiciat, necesse est. Ordinis uerò præstantia tanta est, ut eum: Aristotel. 3. cœli, sensibiliũ naturam enunciat: non quia rei essentia uel substantia ordo sit, sed rerum dispositio est, quam continuò rei forma sequitur, unde Plato inordinatum ens, non ens esse dixit. Et in Timæo mundum, quum ex non ordine in ordinem redactus sit, creatum appellari uoluit, cuius exemplum & similitudinem literarum dispositio demonstrat. Ceu literæ m.l.a.a. sic positæ, nullum Latino eloquio diffinitum conceptum offerunt: si uerò easdem congrua serie aptaueris, ueluti a.l.m.a. sanctam ostendent: quas si in alium ordinem transtuleris uti m.a.l.a. tunc malam designant. Eadem igitur elementa absq; ordinis congruentia nullum prorsus indicant conceptibile, alio uerò & alio conueniente ordine posita contraria. s. nunc sanctum, nunc malum denunciant. Quũ deniq; nihil inordinatum natura constituat, imitatrix autem rei naturæ doctrina est, reuincitur doctrinam quoq; certo quodam ordine cõsistere. Accedit ad hoc, quòd ordo, ut in de memoria & reminiscentia libro legimus, ipsam doctrinã faciliorem intellectu & memoria constituit. Ratio est: Quod ea quæ ordine se habent innato quodam symbolo sese respiciunt: quum uerò inter symbolum habentia facilior sit transitus, cõcludendum est, longè esse faciliorem memoriæ transitum ab uno in alterũ se ordine habens, quàm in aliud ordine carens. Hactenus de doctrina & ordine. Quottuplex autem sit in doctrina ordo, mox explanare conabimur. Com. 24.

QVOTTVPLEX IN DOCTRINA ORDO.

TRia dantur in doctrina ordinum genera. Primum, ordo quæsitorũ, quẽ præcipua ratione ordinem doctrinæ nuncupamus. Secundũ, ordo mediorum, quem demonstrationum ordinem dicimus. Tertium, ordo medij ad quæsitum, quem demonstrandi ordinem uocari libuit. Rursus horum quodlibet in trinum ordinẽ ueluti genus in species, partiri nouimus, scilicet, in resolutiuum, qui origine, certitudine & nobilitate alios antecellit: In compositiuum, qui certitudine & origine est posterior: Et diffinitiuum, origine & certitudine postremum. His tribus ordinum generibus, quamlibet perfectã doctrinam exercere oportet, omnibus autem cuiusq; horum generum speciebus, eadem doctrina constare non potest: Et stat quidem, ut demonstrationũ ordo sit resolutiuus, ordo doctrinæ diffinitiuus, demonstrandi ordo compositiuus, sic econuersò, permutatimq; prout diuisionis natura patitur.

Hæc præfiguratim sic posita, mox rationibus reuincere, exemplisq; fulcire tentabimus.

TRIA DARI IN DOCTRINA ORDINVM genera, & qualis cuiusq; nominis ratio.

TRes igitur genere dari in doctrina ordines, ex his, quibus doctrina consistit, uidere licet. Quæq; enim doctrina ex quæsitis & medijs constat, ubi sunt quæsita & media, trina necessariò habitudo attenditur, uidelicet, quæsitorum ad quæsita, mediorum ad media, & medij ad quæsitum: Quum itaq; nil aliud sit ordo, quàm congrua aliquorum habitudo secundũ prius & posterius cõsequens erit, si eiuscemodi habitudines congruæ (id est, imitatrices natura) fuerint, tot esse genera ordinum, quot eiuscemodi communes habitudines fuerunt, quę cùm inuentæ sint tres. Tria utiq; in doctrina ordinum

genera prodeant oportet:Quorum primũ(uidelicet quæsitorum) ordinẽ uocamus doctrinę,eò quòd poti᷑ meruit nominari doctrina, id quod docemur quàm quo docemur:Ab intrinseco siquidem, & non à rei aduentitio denominari unũquodq; istũ est. Docemur aũt quæsita: Et quo docemur sunt media.Magis ideo quadrat doctrinę appellatio mutua habitudine inspecta quę sitorũ,quã mediorũ:Secundo.s.mediorũ ordini adscripsimus ordinẽ demonstrationũ,quòd totã demonstrationis uim obtinet mediũ qui quidẽ ordo inter plura media,pluresúe demonstrationes uersatur.Ordo aũt demonstrandi quẽ statim subnectimus,unius duntaxat esse potest demonstrationis ad quęsitũ.Demonstrationẽ hîc appello,quicquid in alterius quæsitorũ quatuor notitiã perducit.Et sic extenso uocabulo,diffinitionẽ(quia ostendit quod quid est)demonstrationẽ uocari libuit.Tertium(qui inter quæsita & medium uoluitur) ordinẽ nuncupamus demonstrandi.Quod demonstrandi uigor,nõ in alio consistit,nisi in habitudine medij ad quæsitum.Si enim habitudo defuerit,nullus omnino illinc demonstrandi daretur actus.Ideò quot hæc ipsa habitudo subit discrimina,totidem subibit demonstratio.

QVODLIBET TRIVM GENERVM IN trinum specie ordinem absoluitur.

QVod uerò unumquodq; horũ generũ rursus in triformem ordinẽ partiatur,constat ex hoc. Quod in omni re totum inuenitur,& partes aut quod uicem gerit totius & partis,ut simplices substantiæ, quæ tametsi non realẽ,formalem tamẽ,ut uocant,partium distinctionem sortiuntur. Vbi autem totum & partes,ibi omnino trina habitudo trinusq; ordo conspicitur, aut enim exordiris à toto eundo in partes,aut à parte in partem,& hoc bipartite,à parte.s.natura priori in partem natura posteriorem, uel uerso tramite à parte posteriori in partem natura priorem. Quartus autem.s.à partib.in totũ ordo non datur: Nam procedere à partib.in totum biformem sonat intellectum:Aut.n.progreditur in ipsum totum à partibus simul sumptis, aut ab una post aliam.Si à partibus simul sumptis illud idem erit cum priori,eò quòd partes simul sumptæ,nil aliud sunt quàm totum. Quòd si totum(ut quorundam sententia probat)distinctum à partib. dixeris, nihilominus eiuscemodi processus minimè iuuabit ordinem doctrinæ.Processus.n.doctrinæ à notioribus nobis est ad innotiora. Quum igitur semper notius sit totum partibus, esset utiq; inutilis à partibus in totũ progressus : quia ab innotiori ad notius. Hoc autem memento quotiens totum notius dico partibus, semper formali ratione intellige,uidelicet totum sumendo ut totum,partes ut partes: nã partes diffinitionis,notiores sunt diffinito,sed non prout subeunt rationẽ partis: nulla enim pars per se dici potest de toto. Quælibet autem diffinitionis pars se habet ut totum,quòd ipsum diffinitum distinctiori conceptu designat,quã id quo concipi potuit,nondum diffinitione exacta:sic itaq; processus à partibus simul sumptis in totum,nullum doctrinæ ordinẽ præstare potest.Si uerò à partibus non simul sumptis,sed singulatim, pedetentimq; in totũ eundem esse dixeris,idem cum secundo aut tertio progressus emerget.Sed hoc unum minimè prætereundum est:Duplicem dari prioritatem natura. Vnam, ex cogitando, seu intentione, aut ratione,quam Metaphysic.primo Aristoteles innuit,inquiens,quod generatione posterius est,natura est prius. Et de partibus animalium,forma natura prior est,materia posterior. Alia datur prioritas natura in operando,de qua primo posteriorum analeticorũ enunciat.Simpliciter,inquiens,priora sunt,quæ remotiora sunt à sensu.De qua etiã illud in physicorum exordio legitur.Procedere oportet à certiorib.nobis .s.magis cõfusis & uniuersalioribus,in certiora scilicet & priora natura.Ad quorum intellectum ait de auditu 2.Auerrois:Primum in cogitatione,est ultimũ in operatione:Et primum in operatione,est ultimum in cogitatione:Natura.n.operãdo ex

do ex causis congerit effectum, & ex partibus totum, & propterea natura in operando prius occurrit causis, quàm effectui: Et partibus, quàm toti: Nobis autem ediuersò, prius innotescit totum quàm partes, & effectus quàm causę: Quia totum, effectusq; nobis prius apparet actu, partes uerò posterius.

DIGRESSIO DE PRIMO COGNITO.

NEc te perturbent nonnulla, quæ in Aristot. lectionibus minus cohęrere uidentur, qui in physicorum libri præfatione, notiora dicit esse nobis uniuersaliora: In posterioribus uerò Analeticis minus uniuersalia notiora esse nobis affirmat: Innotiora uerò & posteriora naturæ, quum tamen (iuxta præfatam nostram sententiam) utrobiq; de prioritate in operando sermo sit: Et in eodem physicorum exordio: Nunc composita, quę particularia sunt, nunc uniuersalia notiora esse docet. Rursus & in posteriorib. & in physico exordio. Non idem nobis & naturæ notius esse legimus. Cuius iamiam cõtrarium statuisse uidetur, determinando totũ particulare notius esse nobis partibus, quod itidẽ notius est natura, eò quòd totũ particulare posterius est generatione partibus: quod aũt posterius est generatione prius (inquit Aristo.) est natura ergo idem totum, & nobis, & natura notius. Si. n. præfatam, de biformi naturæ prioritate, & hanc quã mox subnectimus, distinctiũculam teneas, opus tibi non erit per tot quorũdã diuerticula, & per abrupta deuiũ euagari. Et licet eiuscemodi, de primo cognito sermo, nostri negotij limites excedere uideatur, ne tamen ambiguus & titubans lectoris hic animus relinquatur, hunc scrupulũ è medio tollendũ duxi. Pręmonitus itaq; esto, aliud esse quod, aliud quo intelligimus. Tritum siquidẽ est (& Metaphysi. 2. colligitur) eadẽ Lege se habere res in sua cognoscibili ueritate, quã & in entitate, sed in ipsa rerum sensibilium entitate, aliud est quod existit, aliud quo idipsum existit: Nã quod existit (ut Aristot. 7. metaphysi. docuit) est ipsum compositũ, & quicquid integralium partiũ ei inest. Quo uerò existit, est ratio & forma, & quicquid formaliũ partiũ, rationũmúe inest. Quibus perspectis, dicimus & asserimus tria: Primũ, quod prius nobis innotescit, minus uniuersale est: quo autẽ idipsum prius innotescit, magis uniuersale. Secundum, cõferendo totũ quod, & totum quo, adinuicem: Totum quod, scilicet compositum, posterius erit, minus notũ naturæ in excogitatione, quàm totũ quo scilicet forma specifica: In operatione uerò conuersò. Tertiò dicimus totum quod, & totum quo, singulum ad suas partes relatum, scilicet totum quod ad partes componentes, totum quo ad partes formales, semper magis uniuersale, remotiusq; à toto, notius est naturæ in operando & producendo: In cogitatione autem ignotius atq; posterius. Minus uerò uniuersale. s. ipsum totum, & quod propius est toti, est naturæ in cogitatione, & in operatione posterius. In horum autẽ clariorem intelligentiam dicendum. Quoniam nihil (secundum naturę cursum) cõcipit intellectus, nisi quod ei comunis sensus porrigit. Ideò quòd prius sentitur, prius intelligitur. Prius sentitur totum compositũ singulare, quàm eius partes: Totum. n. ait Aristot. secundum sensum notius est, ergo & totum, siue uniuersum singulare prius intelligitur quàm partes. Et hoc docuit Auerrois in physico exordio dicendo: Ex hoc quod istud uniuersum (.i. totum) est notius apud sensum causis, est causa in hoc, quòd uniuersa intellecta, sunt notiora apud intellectũ, quàm sunt partes intellectæ. Hęc ille. Causa autem quã totũ prius se offert sensui & intellectui, quàm partes est: Quia tàm sensitiua quàm intellectiua cognitio est alicuius entis distincti, quatenus distincti. Vnde materia quia indistincta, ideo incognoscibilis est, nisi per Analogiam: Nil autẽ, ut 12. Methaphy. legitur, distinguit, nisi actus: Ergo quod prius offertur nobis ut actu, illud ipsum prius cognoscitur, prius offertur totum. Nam (ut primo cœli scribitur) totum & perfectum idẽ: perfectum autẽ idem est quod a-

Com. 24.

Com. 51.

ctu ens,quoduis igitur totum quatenus totum actu est.s.completo.Partes uerò potentia seu actu diminuto.At quoniam plures sunt partes,quibus totum conficitur,quas nec sensus nec ratio simul cōcipere potest,has ideo deinceps, unam.s.prius aliam posterius concipiat oportet. Prius autem concipitur id quod propius est conceptibili primo. Conceptibile primum est totum compositum,prius itaq; concipitur pars,quæ propior immediatiorq; est toto.Talis autem est quæ magis singularis.Posterius uerò concipitur pars remotior à toto,quale magis uniuersale est.Vniuersale appello,non quidem conceptum quem effingit in se ratio,sed fundamentum,& obiectam naturam, quæ uniuersalem nobis imprimit conceptum.Vtpote dum uideo Socratem,prius formatur,in me totius simulachrum quàm uultus,brachiorum,manuumq; imago,exinde(non prohibente loci,alteriusq; rei interstitio)prius concipitur totum faciei,brachiorum manuumq;,quàm homogeneas horum partes,uidelicet cutem,carnes,neruos,& ossa.Rursum prius innotescunt eiuscemodi homogenea quàm illorum complexio,& hæc priùs,quàm elementa.Elementa priùs,quàm materia & forma.Hoc igitur progressu semper à minus uniuersali,ad magis uniuersale proficiscimur: Nam Socrates,qui primū se totū offert, nulli prorsus cōmunicabile est,neq; potest,secundum quod Socrates, conceptū in nobis gignere,qui alicui alteri competere ualeat. At uultus,brachia, manus,cōmunicabilia quidem sunt,nō quòd hæc ipsa cōmunicari apta sint: Indiuidua.n.sunt & singularia,sed talem conceptum ingerunt,cui non repugnat,cuiq; hominū accōmodari:Cuiq;.n.hominū conuenit uultus , brachia, manus,nulli aūt cōmunicat persona Socratis.Rursus cōmunicabilior est conceptus quem imprimit cutis, caro,neruus, os, quia hunc non modò homini, sed cuilibet perfecto animantium generi conuenire perpendimus.Sic & uniuersalior complexio quæ non solùm animantibus, sed singulis etiam mixtorum inest,uniuersalior deniq; est materia & forma,quæ unumquodq; naturalium corporū constituunt.Sic igitur conclude,quòd prius intelligitur minus cōmune esse,& sensui propinquius existere. Quod autem id,quo prius intelligimus,magis uniuersale sit,ratio & cognoscendi experiētia demonstrat. Ratio sumitur ex modo cognoscēdi sensus, & ex modo agentis à natura. Primò arguitur sic.Sub ea intelligibili ratione prius intelligit intellectus,sub qua sensibili ratione prius concipit sensus. Nam quemadmodū id intelligit prius intellectus,quod primum offertur sensui,sic & sub tali ratione intelligibili,id cō cipit intellectus,sub quali sensibili,id percipit sensus.At primum offert sensui sensibile,sub ratione sensibili cōmuniori:Ergo & intellectui intelligibile, sub intelligibili ratione cōmuniori,obiectum uerbi causa , formale , sub cuius ratione uisus sentit uisibilia,est color, qui quum plures differentias contineat, datur necessariò aliqua ratio minus cōmunis,ꝙ sit ratio coloris(puta)albedo,
Com. 144. nigredo,& huiusmodi,quàm pariter iudicat sensus.Iudicat.n.(ut scribit Auerrois de anima 2.)sensus suum sensibile,& sui sensibilis differentias.Prius tamē iudicat,sensus uniuersaliter sub cōmuni sui sensibilis ratione , ꝙ sub propria. Sic itaq; & prius sub communiori intelligibili ratione iudicat intellectus. Ex modo autem agentis à natura,ratio huiusmodi sumitur,quę.n.agunt natura, primū producunt magis potentiale & imperfectum,ꝙ actu distinctū,& perfectū:obiectum aūt tàm sensibile,ꝙ intelligibile,agit in uirtutē cōprehensiuam pura ui naturæ.Eius.n.actio antecedit omnē actū uoluntatis , ergo prius imprimit speciē sensibilē,intelligibilemúe magis potentialē & indistinctā. Talis aūt species cū sit magis cōmunis,sequitur ut prius sub cōmuniori specie uel ratione tàm intellectus quā sensus suū concipiat obiectū, & sub minus cōmuni posterius.Quib.demū reuincitur,quòd id quo prius intelligimus, magis uniuersale sit:Idem ostendit experimentū, quod in nobis cognoscentib. quotidie percipimus.Quotiens enim Socratem uideo,hunc primū concipio sensu

communi

communi,sub ratione primi sensibilis communis,scilicet ut habens dimensionem,seu magnitudinem,seu ut quantum sine cuius ratione nullum sensibile est sensibile. Mox idē concipit intellectus sub ratione primi intelligibilis,scilicet ut ens,sine cuius ratione nullum intelligibile est intelligibile,sed quia iudicat ens illud esse extensum,ideo concipit ipsum ut corpus: Deinde sensus iudicat Socratem moueri,quod est secundum commune sensibile,& mox ratio autumat,hunc esse animatum. Rursus sensus iudicat hoc ipsum quod mouetur,esse erectæ figuræ,quod tertium commune sensibile est:alia autē duo sensibilia communia,uidelicet numerus & quies,priuatione(ut docuit Aristot.) consistunt,& tunc ratio idipsum hominem esse iudicat. Exinde cùm sensus peculiarem horū sensibilium modum percipiat,uidelicet,talis magnitudinis,talis operationis,uel motus,talis figuræ,& hæc ipsa cum alijs cōmunibus, proprijsq; sensibilibus iungit,statim hunc Socratem esse ratio perpēdit: Et sic deniq; , si perspicatius hunc cognoscendi modum intuearis, planè cognosces, quod pari incessu uadit natura in operando, quo mens humana & sensus in modo cognoscendi. Quum igitur (ut rem paucis resumem) quis à te percunctatus fuerit,quod nam primum,quodúe posterius cognoscatur in Socrate? dicito,totū indiuiduum Socratis prius, posterius facies, brachia, manus. Exinde caro,neruus,os:Adhuc posterius complexio,deinde elemēta,postremò materia,& forma:Et sic semper minus uniuersale prius innotescit. Si uerò rursum quæsiuerit,sub quo conceptu,quáue ratione & Socrates,& singula quæ commemorauimus,prius & posterius offerantur? Responde,quòd semper prius offerantur sub conceptu & ratione uniuersaliori: uniuersalius.n.est ens, in quantum ens quàm ens corporeum:Corporeum quàm ens motum & animatum:Et hæc uniuersaliora,quàm erectum statura:Et homo. Et hæc communiora sunt quàm tricubitum,uelox,macilentum,& Socrates. Simili modo facies,brachia,manus,caro,os & id genus,quum se sub uarijs conceptibus rationibusúe offerunt,sub uniuersaliori semper prius innotescunt. Et sic primū de tribus,quæ proposuimus,dictum iam satis cōstat. Secundum uerò.s.quòd totum quo,notius sit in cogitatione,quàm totum quod, & in operatione uiceuersa,apparet ex hoc,quod totum quo,dicitur totum formale,se habens ue luti finis. Totum uerò quod, est ipsum compositum,se habens uti materiale, & quod ordinatur ad finem. Quum igitur(ut præhabita,& clariùs sequentia enunciant)finis in cogitatione & ratione sit primū,in opere uerò ultimū. Ea autem quæ ordinantur ad finem,sint in operatione primum,& in intentione, rationeúe ultimum. Consequens est:Totum quo,esse cogitatione primum, operatione ultimum. Totum quod,uiceuersò. Tertium dictum eodem quoq; concluditur argumento. Totum.n.quatenus totum, gradum obtinet finis. Partes uerò tenent gradum eorum,quæ sunt ad finem,& pars quæ fuerit propinquior toto,propinquior erit fini,remotior à toto,remotior erit à fine. Quū igitur finis primum sit in cogitatione,in operatione ultimum,& quod propius est fini,in cogitatione sit prius,in operatione posterius, remotius autē ipsi scilicet fini econuerso. Consequens est totum esse primum in cogitatione,& quod propius est ipsi toto, prius esse in cogitatione,in opere econtrariò. Et quòd remotius est à toto, id prius erit operatione & cognitione posterius. Quum itaq; remotius à toto sit magis uniuersale,propinquius uerò minus uniuersale: Concluditur, in quocunq; toto magis uniuersale,esse posterius in cogitatione,& in opere prius. Minus uniuersale,cogitatione,esse prius,opere posterius:Quib.sic habitis facilè omnem huius ambiguitatis nodum soluere poteris:In posterioribus.n.Analeticis(ubi tractatur de intentionibus, seu de re prout subest intentioni)sermo est de eo quod intelligitur,prout intelligi:Et de prioritate noticiæ apud naturam in operando, qua prioritate (ut in tertio dicto ostendimus)semper uniuersalius est notius naturæ:Et minus uniuersa-

le(ut primum dictum commemorat)notius est nobis. Quemadmodum planius ibi testatur Auerrois. Ait enim: Non est prius apud nos in scientia id quod est prius apud naturam in omnibus rebus:quia res sensatæ compositæ, sunt priores in scientia apud nos,& notius apud naturam sunt res simplices, ex quibus componuntur compositæ.Et ipsæ sunt longinquæ à sensu,scilicet quas apprehendit posterius,si sunt ex his,de quarum proprietate est,ut apprehendat eas sensus. Et in summa,res longinquæ à sensu, sunt res uniuersales. Et propinquæ ei,& notiores apud ipsum,sunt res particulares:id est,inuenta existentia composita.Hæc Auerrois. Quæ si recté & seduló examinaueris,in eis omnium feré commemoratorum sententiam contineri facilé intelligere poteris.In eundem sensum uergit illud physicorum exordij: Non eadem, inquiens,sunt nobis nota,& simpliciter,sed nobis sunt nota composita magis: Est enim & hic quoq; sermo de eo quod cognoscitur,& de prioritate apud naturam in operando. Quando uero statim ibi subiungitur: Vnde ex uniuersalibus in particularia oportet procedere, tunc de eo quo cognoscimus sermo est. Ratio autem qua Aristot.primùm de eo quod,nunc uerò de eo quo intelligimus sermonem fecerit,est,quód cum doctrinæ(ut in sequentibus audies)primarij magisq; notandi processus & ordines sint duo. Processus demonstrandi,qui inter quæsitum & medium uertitur: Et ordo uel processus, cui præcipué aptiusq; ordo doctrinæ adscribitur, quo se inuicem quæsita respiciunt.De ambobus his processibus Aristot.innuere uoluit,quemadmodũ ibidem commentator Auerrois plané declarat,inquiens : Et causa propter quam fuit necesse,ut demonstrationes huius scientiæ fuerint signa. Et est ire de notiori apud nos ad latentius. Oportet nos etiam procedere in doctrinâ de rebus uniuersalibus ad particulares.Hæc Auerrois. Primus ergo processus proprié in naturalibus respicit ipsum quod cognoscitur. Naturalis enim opifex nil speculatur nisi prout,est cũ materia sensibili & motu, tale est ipsum compositum. Secundus uerò processus,quia tantummodo ordinem & distinctionem doctrinæ respectat,ideo non concernit ipsum quod, sed quo intelligimus:distinctionem enim & ordinem non facit ipsum quod, seu materiale suppositum & fundamentum,sed formalitas,uel ratio,& quo. Eadem uerbi causa,prædicamenta tractat dialecticus & Philosophus,qui non discrepant ex uarietate fundamenti,& ipsius quod,sed eos solùm alia & alia consyderandi ratio distinguit. Dialecticus quidem hæc consyderat,prout subsunt conceptui:Metaphysicus uerò,prout simplices quidditates insinuant. Rursus de humano corpore naturalis philosophus,& medicinæ cultor consyderant,sed ille prout pars sit entis mobilis,hic uerò prout arte sanabile.Sic utiq; eundem modum, eandemq; figuram rimatur & physicus, & astrorum contemplator,sed ille hæc ipsa ut naturalis corporis affectus: hic uerò, ut tantæ quantitatis,& talis proportionis,aspectusúe contemplatur:Eademque Lege de alijs iudicandum. Tu itaque si seduló tecum hæc uoluas,omne quod dubium uel repugnans in his Aristotel.lectionibus uidetur,perfacilé soluere & explanare poteris. Secundum (uidelicet quo idem nobis & natura notius uidetur) ex præfata distinctione quoque, scilicet quo & quod,palàm constare. Totum enim (ut secundum dictum commemorat) est duplex, ipsum quod: id est, totum compositum: Et ipsum quo: id est, totum formale seu forma specifica. Quando igitur scribit Aristoteles, quód generatione posterius est,natura est prius:Nõ est intẽtio de posteritate totius quod, sed ut quo, & ratione formali. Est enim prius natura (ut antea explanauimus) totum quo,quàm totum quod.Et propterea prioritatis rei,quam Aristot.posteriorem esse dicit in generatione,refertur ad totum quo:Id siquidem posterius,& minus(ut diximus)notum est nobis,quàm totum quod:quia est minus uniuersale quàm partes.Loquendo aũt de toto quod,tũc nil prohibet

quin

quin idem sit nobis notius & naturæ in cogitatione:semper enim ut secundo dicto cōcluditur, totum relatū ad proprias partes,natura notius est partibus. Sed differt noticia nostra habita de ipso toto quod,à noticia quam de eodem habet natura,in hoc,quòd nos concipimus prius quidem ipsum quod est totùm,non sub conceptu suæ totalitatis,sed sub conceptū communi, quem alij appellant noticiam confusam, puta Socratem, uel hominem concipiendo, quod concipio est totum, scilicet homo, sed non concipio ipsum ut hominē, sed prius ut corpus: natura uerò hominem concipit primò sub totalitatis cōceptu,scilicet ut hominem, quam alij noticiam distinctam uocant, quæ tu, si tecum reuoluas, facilè de trino cuiusq; generis ordine iudicare, & tot quæstionum inuolucra, negotiosaq; examina euitare & tollere poteris.

Redeundo igitur, unde nos deduxit oratio, dicendum. Quum iam ostensum sit bipartitam dari prioritatem naturę scilicet cogitatione, & operatione, quando asserimus alium esse ordinem à parte,quæ prior est natura,in partem natura posteriorem. De prioritate in cogitatione sermo est: Hanc enim & Aristot.crebrò prioritatem natura, plerumq; prioritatem ratione appellasse legimus,ut illud de anima 2. Priores potentijs sunt actus secundum rationem. Et illud Methaphy. 9. Actus prior est potētia,ratione. Alibi uerò,eandem uocat prioritatem natura, ut illud: Quod generatione posterius est, natura est prius. Cōstat autem (& Metaph. 9. legitur) quod posterius generatione sit actus. Idem ergo actus natura erit prior,quem statim ante priorem ratione statuit. Et illud perihermenias 2. quæ sunt actu cum possibilitate,priora sunt natura tempore posteriora. Ex omnibus denique hic commemoratis resume. Quum in omni re appareat totū & partes,in re omni trina habitudo,trinusq; cognoscendi ordo discernitur. Primus,pergit secundum esse,quod res habet in efficiente. Secundus,secundum esse quod in fieri. Tertius,secundum quod in facto. Primum esse est tantùm in cognoscendo. Secundum in operando. Tertium in conseruando. Rursus primus procedendi modus est à parte ratione,seu natura priori, scilicet à fine,qui omnium aliarū partium principium est in cogitatione. Secundus à parte natura,rationeq; posteriori (scilicet materia quæ principium est in operando) in partem ratione priorem, scilicet finem. Tertius, à toto in partes: quia forma totius adunit,actuat,& conseruat partes. Primum uocamus resolutiuum. Secundum compositiuum. Tertium diffinitiuum seu termini dissolutiuum.

QVA NAM RATIONE ORDO DOCTRINAE, ALIVS RE-solutiuus,alius compositiuus,alius termini dissolutiuus nuncupetur.

Resolutiuum ordinē dicimus, qui à parte ratione, uel natura priori proficiscitur in partē ratione uel natura posteriorē,scilicet à fine in ea, quę sunt gratia finis: quē ideò resolutiuum dicimus: quia soluere nil aliud sonat, quàm rei colligatę uinculū enodare, quū partes coadunatę & uinctæ sint in toto:Ille qui partes segregat,totum ipsum dissoluere dicitur. Est aūt resolutio, quasi iterū solutio:quia partes, quæ priusquā in compositionem uenerint, in propria regione solutę & liberę extiterāt,in compositionē redactę, factæ sunt exules,& cōpositionis uinculo detentæ: Ideò nodo soluto, mox libertate denuò fretę,pristinam suā repetunt originē:Ideò nō ab re harū segregationē,resolutionē uocitari placuit. Quū igitur finis uirtute, & lōgè quidē eminentius contineat omnia quę destināntur ad finē:Idcircò qui à fine sensim graditur,ad ea quę exigit finis,is totū quodāmodò soluit in partes. Quare hunc ipsum progressum,aptè quidē dissolutiuū resolutiuumq; nuncupandū duxit priscorum autoritas. Dissolutiuum quidem, dum primo (ut in Analyticis & cuiuslibet artis inuentione) à finis notione sumit exordium. Resolutiuum uero ordinē dici,quādo prius (ut in tota ferè naturali doctrina) fecerimus compositiuum,

 quo

quo peracto regredimur à fine ad ea quæ ordinantur ad finem (ut in eo de partibus animalium Ariſtotel.peragit)qui uocabitur ordo reſolutiuus,quòd ea,quæ per compoſitiuum redacta ſunt in unum, rurſus per reſolutiuum in ſingula parciuntur, quo ſtante facilè de compoſitiuo ratio aſsignari poteſt: ea enim quæ diſſolutiuus ſeiunctim excogitat,compoſitiuus conflat in unũ: Sic & fidus Ariſtot. interpres Auerrois Metaph. 2. uiam quæ à priori uadit ad poſterius uocat diſſolutiuam, quæ à poſteriori ad prius compoſitiuam. Tertij etiam ordinis ſcilicet termini diſſolutiui appellationis ratio conſtat: quum enim compoſitione iam partes in unum congeſſerimus, tunc ſtatim ipſum totum, quòd iam actu exiſtens conſpicimus, idq; exactè comprehendere uolentes,partes intueri cogimur,quas ſola diffinitio complectitur, quæ non aliunde quàm per diuiſionem:id eſt, per termini diſſolutionem indagari & ſtrui potuit. Singula autem, quæ hîc de ordinum appellatione recenſuimus,clariùs intelliges, ſi hæc, quæ mox ſequuntur exempla, attenta meditatione inſpicias. Et primò de ordine quo ſeſe reſpiciunt quæſita, quem præcipua ratione doctrinæ ordinem dicimus.

DE TRIPLICI DOCTRINAE (ID EST, QVAEſitorum) ordine exempla.

SIt exempli cauſa, nobis intentio medicam doctrinam tradere,hęc quoniã quæſitorum multitudinẽ poſtulat, ideò conuenit (ſi perfectam doctrinã expectes)ut cõgrua quadã ſerie quęſita diſponas,quod(ut pręhabita docent)altero trium modorum fieri cõtingit,uidelicet ſectando ueſtigia naturæ, excogitando,uel in operãdo aut in cõſeruando.In excogitando,quando exordiris à finis notione, qui, ut diximus, tàm naturæ,quã artis principium eſt ſecundũ rationem.Totius autẽ medicę artis finis,qui nos ad artis ſcrutinium mouet,eſt ipſa ſanitas,diſpoſitio ſcil.qua humani corporis operationes exeũt incolumes,quod & ipſa natura tanquã proximũ finẽ hominis intendit.Vnũquodq; enim(inquit 2.cœli Ariſtot.)ſui operis gratia eſt. Ideò quot & quales ſint humani corporis operationes tractare oportet. Quoniã uerò operationes prodeũt à uirtutibus, uirtutes uehuntur per mẽbra, membra cõficiuntur ex humoribus, ex elementorũ complexione gignuntur humores: Ideò hæc ſingula quot qualéſue ſint, cõſyderare neceſſe eſt:quę ſi eodẽ ordine tractes, quo ea quę hîc cõmemorata,& à finis notione adinuenta ſunt,erit eiuſcemodi ordo diſſolutiuus,& imitaberis naturã nõ in operando,ſed in excogitãdo. Hîc aũt aduerte,quòd in rebus, quarũ inuentio nõ dependet ab arte,ſiue ab opere noſtro, ſed ab opere naturæ, fieri nõ poteſt primus ordo reſolutiuus,q ex finis notione oritur, eò quòd primò ignoramus naturę finem ut finis, & propterea nos latitat,quid exigat finis.Tandẽ uerò,poſtquã ſingulas rei partes nouerimus, & inuicem cõtulerimus, tum primũ finis naturæ nobis innoteſcit.Eſt enim noſter cognoſcendi ordo circa entia naturæ,contrarius ordini cognoſcendi naturæ, quæ ſuũ opus primũ cognoſcit reſolutiuè: ſecundò cõpoſitiuè: tertiò diffinitiuè: Nos aũt ediuerſò. Primò diffinitiuo:ſecundò cõpoſitiuo: tertiò reſolutiuo ordine,opus naturę cõtemplamur. Se habet enim primũ noſtra ratio, perinde ac ſi quis temperatiſsimę regionis incola (ubi ob ſummã aëris temperiem ſemper ſub diuo degitur) in noſtrã perueniens plagam,tot domorũ ędiumq; ſtructuras admirabundus cõſpiciat. Is primò totã hauddubiò fabricam, unà cum partibus contemplabitur. Exinde quónam pacto iunctæ, & in unum congeſtæ ſint partes conſyderabit.Tertiò,ad quem finem tanta ſit partium uarietas, & totius conſtructio, quæ utiq; conceptio inſpectori eſt ultima.Opifici uerò prima,eodem utiq; pacto ſe habet,& peregrina noſtra ratio in contemplando fabricam opificis naturæ: unde in tertio de conſtitutione artis medicatiuæ dicebat Galenus.Nos uerò ſumus qui domum iam factam contemplamur,ſcilicet ipſum humanũ corpus,quod primũ per

per Anathomiam, quæ est totius dissolutio in partes modo diffinitiuo per causas (scilicet materiales) cognoscimus. In his autem quorum esse à uoluntario nostro dependet opere, eodē processu imus, quo & in suo opere natura: Et quia Analytica ratio quædam est, & ars non omninò adinueniens) ut qui habitacula struit domumque ædificat) sed corrigens & supplens defectum operis naturæ, ideò resolutiuè adinuenta & ordinata est. Et sic quælibet doctrina in quātum pendet à uoluntate, & arte, resolutiuo ordine adinuenitur, ut in Physicorum exordio. Eius tamen executio aut compositiua est, ut in naturalibus: aut diffinitiua, ut in diuinis: uerùm ubi iam ultimum opus & finis naturæ nobis innotuit, ibi resolutiuæ (ut ipsa natura) incedimus, quod tu cōsydera. Redeundo denique unde digressi sumus concludendū, quòd progressus à fine in ea quæ ad finem, est resolutiuus, & primus apud naturam & artē: Si autē retrogrado ambulaueris, & ubi nos terminum statuimus, exordium sumpseris, uidelicet primum de elementis, ex quibus complexionem fabricat natura: inde de complexionibus, quibus conficiuntur humores, & deinceps membra, uirtutes. Et ultimò de operationibus, qua Lege primum canonis ædidit Princeps Abuali, erit ordo compositiuus. Si uerò Microtechnes tramite pergas, diffinitiuum, aut termini dissolutiuum ordinem efficies, & eris sectator naturæ, non quidem in excogitando, nec in operando, sed in conseruando.

DE TRIPLICI ORDINE DEMONSTRATIONVM à priori, exempla.

PRimum autem ordinem, quo se mutuo respiciunt media, quem ampliori uocabulo demonstrationum ordinem diximus, quæ hîc sequuntur, exempla declarant. Sic quæsitum, an febris adsit, id quum plura demonstratiua (siue causæ, siue effectus sint) media deposcat, triformem ordinis dispositionem sortiantur oportet. Et primò exempla tibi dabo mediorum, quæ causæ fuerint quæsiti, utpote ostendo adesse febrem: quia adest putridi humoris circa præcordia calor, & talē adesse probo calorē: quia euentationis inuenitur phibitio, quia opilatio, quia grossi humoris multitudo, quia nimia cōmestio, quia immoderatus appetitus, quia complexionis malitia: hæc omnia simul iuncta sunt, sufficiens medium demonstratiuum quæsiti per causam: Si igitur eadem serie, qua hæc ipsa hîc posita sunt, tu quoque ad statuendam quæsiti certitudinem iueris, erit ipse ordo resolutiuus incipiens à fine, & procedens ad ea quæ diriguntur ad finem. Et enim harum quæ nunc protulimus causarum (iuxta communis, uel lapsæ naturæ intentionem) finis ipsa febris, ad quam ordinatur putridus humor, ad quem exigitur euentationis prohibitio, ad hanc opilatio, & sic regrediendo adusque complexionis malitiam, quam etiam, aut cœlestis radius, aut circumambiens aër, aut quæuis praua dispositio produxit. Si autem præpostero mediorum ordine (quo calle & natura pergit operando) ambulaueris, tunc compositiuus ordo emergit, uidelicet adest febris: quia mala complexio, quia immoderata commestio, & sic deinceps adusque: quia putridi humoris circa præcordia calor. Si uerò quæsitum fuerit quid febris. Prima manifestatio erit propria febris diffinitio seu descriptio, exinde singularum partium eiusdem diffinitio, sic pedetentim quousque ad indiffinibiles partes perueneris. Et tali Lege diffinitiuus seu termini dissolutiuus ordo prodibit, scilicet à toto in partes: quia non fit processus à diffinitione in diffinitum, nisi præhabita diuisione generis in differentias, quod nil aliud est, quàm à toto in partes procedere, & sic conspicuè iudicabis, quo pacto trino ordine media demonstrent quæsitum à priori.

DE ORDINE DEMONSTRATIONVM, *quia, exemplum.*

SI autem media quæſiti fuerint effectus, pari Lege trinus prodibit demonſtrationum ordo, argumentando uerbi cauſa febrem adeſſe, quia adeſt omnium operationum lęſio: & hoc, quia adeſt uirium omnium laſsitudo ſeu defectio: & hoc, quia enutrientis humidi abſumptio: & hoc, quia immoderatus ſeu extraneus circa præcordia calor: hæc enim media per coniecturã, & ab effectu febrem adeſſe demonſtrant. Quæ ſi tu eodem ordine quo nos ea recenſuimus, diſpoſueris, proceſſus erit reſolutiuus, uidelicet à fine ad ea quæ deſtinantur ad finem. Nam quemadmodum moderatę naturæ bonitas, rerum eſſe & operari finali intentione procurat: ſic ediuerſo lapſæ naturę malicia, rerum intendit corruptionem, quæ ex læſione & defectu operationum reſultat. Si autem proficiſceris uerſo tramite ratiocinando febrem adeſſe, quia adeſt immoderatus circa præcordia calor, adeſt nutrientis abſumptio, uirium defectio, omnium deniq; operationum læſio, tunc ordo erit compoſitiuus. Sic enim natura incedit operando, læſionem corruptionemq; intendens ægroti. Quando autem febrem adeſſe per deſcriptionem febris demonſtras, erit proceſſus diffinitiuus ſeu termini diſſolutiuus: quia à toto in partes ſcilicet ab aliquo ſe habente uti genus, ad ea quæ ſe habent uti differentiæ. Nam quemadmodum uerã diffinitio conſtat ex genere & differentia, quæ intrinſecę & eſſentiales cauſæ ſunt exiſtentiæ rei diffinitæ: ſic quando latent cauſæ, opus eſt quibuſdam concomitantibus, quę ſe admodum generis & differentiæ habent, rem ipſam oſtendere.

DE TRINO ORDINE DEMONSTRANDI, *exempli.*

ORdinis demonſtrandi, qui inter medium & quæſitum uertitur, exempla ſunt, demonſtratio propter quid, demonſtratio quia, atq; diffinitio: Quem quidem ordinẽ communis iuniorũ ſchola hic in medium profert, quamuis nonnunquam demonſtrationum & aliquando demonſtrandi ordinis exempla enuncient, qui quantũ à recto tramite exorbitent, tu qui ſapis diiudica: Demonſtratio igitur propter quid ordinem facit reſolutiuũ: Demonſtratio quia compoſitiuum: Diffinitio termini diſſolutiuum. Congruit aũt demonſtrationi propter quid reſolutiui ordinis appellatio, eò quòd proceſſus ibi fit à parte, natura ſeu cogitatione priore, ſcilicet à fine, ad ea quæ ordinantur ad finẽ, prout ex prouidæ naturæ exemplo cognoſcere licet: Intendit enim ſapientiæ ordo ad unitatẽ & complementũ uniuerſi aliquid producere, quo nectantur cũ caducis ſupera, & ultima primis: Hoc autem cũ iuxta rerum ordinẽ fieri non poſsit, niſi mediante aliqua forma, quæ particeps ſit utrorumq;, qualis anima eſt rationalis: Nec anima quum ſit æthereo corpore ſublimior, opaca & mortalia hęc corpora abſq; cõuenienti medio inhabitare queat: Ideò medium ſtellarum elemẽto (ut Ariſtot. 2. de generatione animalium loquitur) ſimile intercedat oportet. Quod ſiue ſit corpuſculũ, atq; æthereum indumentum, ut Academicis placuit, ſiue proportione tantùm cœleſti elemento reſpondeat, ut Stagirita docuit, perpetuò idipſum gyrat, promitq; calorem. Caloris pabulum cũ ſit radicalis humor: humor uerò niſi reſtauretur calore abſumitur: reſtauratio fit humore ſibi conueniente ſcilicet ſanguine: ſanguis ex cibo & potu gignitur, qui ut conueniens eligatur, & in reſtaurandum humorem tranſeat, animales, uitales, naturaleſq; uirtutes requirit: Virtutes organica exigunt corpora, quæ ex humoribus, elementiſq; trahunt originem. Quibus omnibus perſpectis, mox natura in hominis, & quatuor eius cauſarum noticiam peruenit, quæ ſcilicet cauſæ ſic ſeſe ordine reſpiciunt. Primò ſiquidem in excogitando occurrit finis, ipſe uidelicet caducorum

Cap. 3.

nexus

nexus cum superis, unde secundo loco natura formam excogitat, huic nexui conuenientem. Tertiò materiam molitur, huic formę suscipiendæ aptam, uidelicet organicum corpus secundum præmemoratam seriem. Quartò sociandam & agglomerandam rationalem formam, suo organico corpori excogitat, ad quod ultimo loco humana compago & ille uniuersorum nexus sequitur, qui cùm in cogitatione primum fuerit, factus est in opere ultimum. Quod autem in præhabitis censuimus causas scilicet materiam & formam, in operando priores esse natura composito, sensum habet(ut iamiam admonui)de materia & forma, & horum partibus ut quod, non autem ut quo, seu materiali(ut uocant)conditione, non formali. Nam materia non subit rationem materiæ, nisi dum subest formæ, nec forma rationem formæ, nisi dum actuat materiam, quæ solum postquam peracta sit compositio, fieri possunt. Prius igitur (formali conditione) apud naturam in operando, est compositũ quàm materia & forma, licet in cogitatione ultimum. Tu igitur ad exactam naturæ & doctrinæ ordinis intelligentiam, hæc trutina, & iterata tecũ indagine uolue. Conclude denique, quotiens effectum per causam ostendimus, tunc semper à fine, seu ab eo quod propius est fini, ad ea quæ ordinantur ad finem progredimur. Et processus erit resolutiuus, unde demonstrandi hunc iure quidem ordinem nuncupamus. Quando uerò per causatum causam demonstras, erit ordo cõpositiuus: quia pergis à parte posteriori natura in partem priorem. Et quemadmodum tàm resolutiuus, quàm compositiuus processus attenditur in ordine effectus ad quatuor causarum genera, & in ordine quatuor generum causarum adinuicem, sic & inter cuiusq; generis causas, eosdem processus experiri licet, puta in genere causæ materialis est æthereum (aut ei proportionatum) animæ corpus, ergo naturalis calor, ergo & radicalis humor, ergo & sanguis restaurans dissolutum, quæ omnes demonstrationem constituunt propter quid, quòd semper materia quæ proximior est formæ, se habet uti finis ad materiam remotiorem: sic & in hoc ipso materialis causæ genere retrogrado incedendo ordo fit compositiuus, quod utiq; & in alijs tribus causarum generibus facilè iudicari potest. Si autem quid est, quæstio fuerit, ubi per diffinitionem respondendo fit ordo diffinitiuus, seu termini dissolutiuus, à toto in partes. Diffinitio enim constat ex genere, quod per diuisionem ad differentiam contrahitur: Diuisio autem est totius in partes. Ex his igitur per habitudinem medij ad quæsitum, trinum demonstrandi ordinem collige, qui cum præfatis quæsitorum & mediorum ordinibus, ter trinum ordinem constituunt, unde id quod ab initio proposui satis, quantum ad hoc compendium spectat, explanatum existimo.

QVOLIBET GENERE ORDINVM, SED NON QVALIbet cuiusq; generis specie quamcunq; doctrinam uti oportet.

Huiuscemodi igitur tria ordinum genera, quæuis doctrina ad sui perfectionem deposcit. Si enim congrua quæsitorum habitudo (quam præcipuè ordinẽ doctrinæ appellamus) defuerit, qualis est quodlibetica (ut uocãt) doctrina, quæ nullo ordine ab uno quęsitorũ genere in alterũ transilit, nihilominus omnium ibi quæsitorũ aggregatio doctrina quidẽ erit: ordinata uerò minime. Simili modo si non adesset congrua habitudo mediorũ ad inuicem, nulla perfecta notitia de quæsito haberi, neq; doctrina nuncupari posset. Pari Lege, si conueniens quæsiti ad medium habitudo defuerit, iudicandum est: Aliquam igitur & quęsitorũ, & mediorum, ac utrorumq; in alterutrum habitudinem, trinumq; genere dari ordinẽ doctrinę fateri oportet. Attamen non omnes trinę horũ ordinũ species, scilicet resolutiuus, cõpositiuus, diffinitiuus in aliqua doctrina expectandę sunt. Est enim quandoq; (ut in microtechnes Galeni libro) ordo doctrinæ diffinitiuus: Demonstrationũ uerò resolutiuus:

Demon-

Demonſtrandi compoſitiuus: Plerumq; (ut in analyticis) doctrinæ ordo fit reſolutiuus. Demonſtrationum compoſitiuus, demonſtrandi diffinitiuus. Sic & permutatim prout diuiſionis natura patitur, quod cuiq; præhabita inſpicienti, palàm cõſtare poteſt. Hactenus itaq; expoſitum eſt, quid doctrina, quid ordo, & eius neceſsitas atq; præſtantia, quottuplex ordo, inſuper & de primo cognito, quòd unamquanq; doctrinam, tribus ſimul generibus ordinum, ſed non qualibet generum ſpecie uti oportet. Nunc uerò procœmij Microtechnes intellectum iuxta literæ ſeriem, ſuperum patrocinio, abſoluere conabimur.

VERBORVM GALENI EXPLANATIO.

TRes (inquit Galenus) ſunt omnes doctrinæ, quę ordine habentur, ubi de ordine quo ſe habent mutuo quæſita, ut paulò antè oſtendimus, ſermo fit. Si enim de ordine, ſeu modo demonſtrandi hìc eſſet intentio, falſò utiq; pollicitus fuiſſet Galenus ſe, hìc præſertim diffinitiuã facturam doctrinã. Nam in ſecundo, uerbi cauſa huius tractatu, cõpoſitiuo proceſſu hanc cõcluſionem demonſtrat, uidelicet magnum caput cũ figuræ bonitate, & recta colli, aliorumq; oſsium diſpoſitione, boni cerebri compoſitionis ſignum eſt. Rationem dat, quia potuit regulare multam materiam, quod non niſi uirtutis uehementia fieri potuit. Potuiſſe autem regulare multam materiam, uehementiæ uirtutis effectus eſt, quare, ut ex præhabitis conſtat, compoſitiuus hic proceſſus dignoſcitur. Sic & in tertio huius reſolutiuum exercuit, ubi demonſtrare nititur medicam artem ſex ſalubres cauſas reſpicere, quod quæſitum duo quidem complectitur. Primum, an ſanitas ſeruanda artem poſtulet. Secundum, an ſex ſalubrium cauſarum cognitionem requirat: Et hæc ambo oſtenduntur per cauſam finalem. Primum ſic, Artem exigit intentio ſeruandi rem, quam alterare poteſt natura. Sanitatem, alterare poteſt natura, ergo ibi ars ſeruandi requiritur. Secundum ſic, finis artis eſt ſeruare ſanitatem: Non ſeruatur ſanitas, niſi moderamine cauſarum, quæ alterare poſſunt. Cauſæ moderamen non perficitur, niſi cognoſcantur quales & quottuplices ſint cauſæ. Cauſæ ſunt ſex: Ergo & ſex ſalubres cauſas cognoſcere oportet. Concludeitaq;: Ex quo Galenus & compoſitiuo & reſolutiuo demõſtrandi modo utitur, ſpopondi autem ſolum diffinitiuum: Quòd per diffinitiuum ordinem, intelligere noluit demonſtrandi, neq; demonſtrationum ordinem. Trahitur inſuper argumentum, quo oſtenditur, quòd de ordine doctrinę, qui inter quæſita uertitur, hic ſermo ſit, ex hoc Galeni uerbo dicente: Quæ ordine habentur. Ordo namq;, de quo hìc ſermo eſt, ab aliqua (utpote quodlibetica) doctrina ſeparari poteſt, ſed modus demonſtrandi, à nulla doctrina ſeparari poteſt: Ergo ordo de quo hìc ſermo eſt, non eſt modus demonſtrandi. Quod autem ordo de quo hìc ſermo eſt ſeparari poſsit, ipſa Galeni uerba declarant. Niſi enim eſſet aliqua ſine ordine habita doctrina, ſuperuacaneum & nugatorium fuiſſet dictum (quæ ordine habentur) quemadmodum irrationale eſt dicere: Omnis homo qui eſt rationalis, eſt riſibilis, quãdoquidem nullus datur homo irrationalis: Et quàm ludicra & ſancta ruſticitate plena Truſiani de ſpondylibus dorſi aſſertio: Is enim quia uacillans & inualidum iecerit fundamentũ, quicquid ſuperſtruxit corruit: uno enim inconueniente admiſſo plura ſequuntur. Arbitrabitur enim ordinem doctrinæ nil aliud eſſe modum demonſtrandi, quem demonſtrandi modum, quũ inſeparabilem eſſe à doctrina nouerit, cogebatur Galeni uerba, quæ hunc modum ſeiungi poſſe à doctrina ſonare uidentur (ibi: Quę ordine habẽtur) à ſua quoq; rectitudine deflectere, inquiens: Quum autem Galenus dixit tres eſſe doctrinas ordinarias, ſupponere uidetur aliquas eſſe inordinarias, ſed fortaſſe dixit tres ſunt doctrinæ ordinariæ ad ſimilitudinem eius, quod dicitur ſpondyli dorſi: non enim hoc dicitur,

citur, quia alibi sint spondyli quàm in dorso, sed modus hic loquendi potiùs innuit, quòd dorso sunt ꝓprij. Hęc Monachus. Tu aũt si uocabuli usum inspicias, plurimũ utiq; huius dicti inscitiam irridebis. Nam & fusi uerticulũ spondylus est, & apud Athenęum salsamẽti genus. Et apud Plinium lib. 27. genus piscium serpentumq;, & id genus. Tu igitur pensita, an proprietatis causa, uel ad ambiguitatem euitandam appositum sit dorsi nomen, & idem de doctrina quæ ordine habẽtur iudica. Sicut enim spondylus datur sine dorso, sic & absque ordine datur doctrina. Deniq; conclude sermonem hic esse solum de ordine doctrinæ, qui inter quæsitum & quæsitum uertitur. Paulisper hîc digredi placuit, quatenus admonita & cautior sit studiosa iuuentus, nimiùm ne credat colori, neq; multitudini potiùs quàm rectitudini uerborum fidem adhibeat: Nunc ad reliqua quæ sequuntur Galeni uerba transeamus.

Prima quidem (inquit) *ex finis notione, quæ secundum dissolutionem fit.*] uiam resolutiuam primam appellat: quia & certitudine, & perfectione atq; origine antecellit. Certitudine: quia (ut sequentia explanant) sola hęc singularum partium rationem mõstrat. Perfectione: quia perfectiori subiecto, uidelicet intellectui inhæret. Origine: quia (ut iamiã edocui) semper agens prius, quàm initium operis sumit, totius operis rationẽ excogitat, quæ scilicet ratio seu ars ex finis notione secundum singulas sui partes cõtexitur, quod in agente per artẽ pariter & per naturã euidentissimè constat. Natura enim (ut secũdo de auditu traditur) propter finem agit, quæ agit. Vnde tertio capite de constitutione artis medicatiuæ Galenus inquit: Deus & natura, sicut ille qui primò operatus est domũ, ita præcognoscunt partes. Hęc Galenus. Non tamẽ intelligit, quòd ipsa natura cognoscendi facultatem obtineat, sed à cognoscente & nõ errante spiritu, qui est uerè agens, dirigitur: sensata enim & fluxa hæc corpora, nõ nisi adminicula sunt & organa efficientis, unde cõcludendum deniq;, quòd prior perfectione & origine sit doctrina, qua ex cognitione finis secũdum dissolutionẽ progredimur. Dicitur autem quæ secundum dissolutionẽ fit: quia finis (ut antea ostendimus) & quicquid prius est natura secundum rationem, cõtinet uirtute omnia quæ exigit finis, ueluti totum partes. Quum igitur diuisio idem sit quod dissolutio totius in partes, idem utiq; erit partium ex fine deductio quod dissolutio. *Secunda verò est, quæ ex compositione secundum resolutionem inuentorum.*] Compositiuam dicit secundam: quia certitudine & origine posterior est resolutiua, prior tamen diffinitiua. Certitudine quidem, eò quòd non reddit singularum partium rationem, ut ea quę ex finis notione, ideo minus certa est quàm resolutiua: Prior tamẽ diffinitiua: quia uadit à parte in partem distinctè cognitas. Diffinitiua uerò, à confuso confusè cognito ad distinctum scilicet à toto in partes. Quod aũt hæc ipsa cõpositiua origine quoq; secunda sit, de facili constat: nam statim operis ratione excogitata, pedetentim adinuentæ particulę conflantur in unũ, ex quorum deniq; congestione, tertio totum emergit, à quo diffinitiuus processus sumit exordium. Triformẽ enim (ut priùs cõmemorauimus) in rebus genitis dari essendi modũ cognoscimus. Primũ in faciente: secundum in fieri: tertiũ in facto. Qui sic sese respiciunt, ut quod ultimum est uni, principiũ sit alteri: eodem pacto se habent & tres ordines doctrinæ, secundũ quòd quiuis ordinum naturæ uestigia sequitur. Dicit *Secundum resolutionem inuentorum.*] Eò quòd talium est cõpositio, qualium fuit per resolutionem inuentio, non tamẽ eodem, sed retrogrado ordine, ut ex superioribus exemplis uidere licet. Hîc quoq; Monachũ phantasmata fallũt, quibus asserit secundam (uidelicet compositiuam) doctrinã quoq; ex finis notione fieri. Et licet id Galeni uerba non proferant, supplendum tamen esse censuit, quod quàm longè deuiat à uero, tu qui sapis & prædicta nosti consydera. Monachum redarguo, non quia alij neoterici meliora proferant, sed quòd iste pastor bonus, dum per abrupta graditur totũ studiosorũ gregẽ in præcipitiũ

ducit:percute igitur pastorē,& dispergētur oues. *Tertia verò,inquit* Galenus, *extermini dissolutione, cui nunc insistimus.*] Cur diffinitiuam tertiā appellat, ex prædictis iam constat,quę ex termini dissolutione ideo dicitur:quia quemadmodum ea,quæ fit finis notione,dissoluit id quod totum est uirtute,& distinctè cognitum in partes secundum rationem. Sic diffinitiua totū actu, & confusè cognitum dissoluit in partes secundum actum. *Appellare autem,inquit, licet huiusmodi doctrinam non solùm termini dissolutionem, sed & apertionem,vt quidam nominauēre.*] Dissolutio & apertio differūt in hoc,quòd dissolutio est iunctorum in unū segregatio. Apertio uerò non omnino segregat,sed ad rem obclusam intrandi aditum præstat: Qui enim terminum diffinit, non prorsus segregat:partium enim omnimoda segregatio,totius corruptio est, sed aperit ut mentis conceptus rei quidditatem penetrare ualeat. Confusè enim iudicare,est rem clausam ab extra inspicere: Distinctè uerò cognoscere,est, iam re aperta,quæ intus sunt deprehendere. *Aut resolutionem.*] Differt,ut diximus, à dissolutione resolutio,quòd dissolutio nil aliud, quàm iunctorū quodammodo segregatio est. Resolutio uerò segregatio est eorū, quæ priùs quoq; seiunctim extitēre.Qui enim resolutiuum processum exercet,necesse est eum antea cognouisse seiunctim ea omnia in quæ nunc terminum ipsum dissoluit, puta priusquam Galenus protulit medicinam esse scientiam sanorum,ęgrorum,& neutrorum,certum est ipsum singula prænouisse, quæ medica ars & facultas requirit. Eaq; exinde recollegit & perstrinxit ad tria, triaq; ad unum. Ascendentibus inquit Porphyrius necesse est multitudinem colligere in unum. Sic igitur qui terminū aperit,seiungit ea quæ & antea seiunctim inspexerat, quare non iniuria resolutionem quasi iterum solutione hanc uocitare placuit. *Aut diffinitionem.*] Nam uera diuisio fit totius in partes essentiales,& hoc idē quod & diffinire est. *Aut vt alij quidam explicationem.*] Explicatio se ad plura extendit, quàm diffinitio: quia & ad descriptionem, quæ per propria accidentia exprimitur. Implicat enim diffinitum non solùm essentiales rei partes, sed & ea quæ per se insunt accidentia,ueluti homo non solùm in se continet animal rationale, sed & erectam staturam, capacitatem doctrinæ,cæteraq; huiusmodi: hîc tamen explicatio sumitur pro ratione rei essentiæ explicatiua. *Aut expositionem vt alij.*] Expositio adhuc latiùs,quàm explicatio sonat: quia non solùm per essentialiter concomitantia,sed per quęcumq; attributa nominis & rei noticiā designat. *Conati sunt ergo Herophiliorum huiusmodi facere doctrinam,quemadmodum Eraclites,Eritheus conati sunt,& eam,quæ est secundum compositionem & ipsi Herophilis & quidam Erasistratorum, & Athenæus Attalensis: Nullus tamen ante nos scripsit eam quæ ex finis notione incipit.*] Nullus inquit ante nos scilicet in medicorum cōuentu: Nam & Aristotel.in analyticis, & in de partibus animaliū libros hanc quoq; doctrinā tradidit: In analyticis quidē finis(quod est ipsum scire)omnibus naturali desyderio inest,ex cuius notione omnes primarias analyticæ doctrinæ partes demonstrat. In libro aūt de partibus animalium licet finis minimè euidens nobis sit natura,expręhabitis tamē cōmunioribus philosophiæ partibus demū innotuit:nam totius naturæ finis est anima, ex cuius noticia in de partibus animaliū singula danda esse animalis membra, partesúe solida ratione demonstrat: *Ex qua omnes artes consistūt secundum rationem.*] Sic & Aristoteles de partibus animaliū primo loquitur: Causa,inquiens,quam sub hoc uerbo,cuius gratia,significamus,ratio est.Ratio autem principium est,pariter in rebus tàm arte,quàm natura cōstituendis. Si enim artem per rationem addiscere uolueris,non aliunde quàm ex finis notione id consequi poteris. Compositiua uerò & diffinitiua,licet artem prestare queant,non tamē secundum rationem,uerbi causa,Architectus, & Manufactor,& facti operis Inspector, artem quidem deprehendūt, sed Architectus per resolutionem: Manufactor per compositionem operis: Inspector per totius disso-

tius dissolutionem, & diffinitiuam doctrinam, eiuscemodi artem adipiscitur. Ad cuius intellectum dicebat in de constitutione artis medicatiuæ Galenus. Nos uerò sumus qui domum iam factam cõtemplamur, scilicet ipsum humanum corpus, ideo per Anatomiam totum in partes ipsum dissoluere oportet. *Sed illam quidem alibi pertransiuimus.*] illam scilicet quæ ex finis notione, alibi uidelicet in eo de constitutione artis medicatiuæ. Sed aduerte (ut ex prędictis constat) quòd procedere ex finis notione duplicem sonat intellectum, scilicet inueniendo aut prosequendo ordine: ad inueniendum ordinem, in pluribus Galeni (quemadmodum & cuiuslibet ordinatam facientis doctrinam traditionibus) resolutiuè proceditur, quemadmodum in physicorũ & in primi canonis exordio conspicere licet. Aliæ uerò uoluminum partes se ordine habẽt compositiuo & diffinitiuo, solùm de constitutione artis medicatiuæ liber totus resolutiuo ordine progreditur. Ibi enim quæ sint illa, quibus tota ars medendi consistat tradere uolens, ex finis notione scilicet ex sanitate sumit originem. Ex hac enim necesse est ut contẽplemur totum corpus: totũ aũt per partes per Anatomiã, Anatomiam per cognitionẽ plasmationis, magnitudinis, numeri & positionis. Consyderandũ insuper quæ ex eiuscemodi partibus, sanari & corrigi possint nec'ne, interserit etiã ibi (non primaria intentione, sed exempli gratia) similitudinẽ de elementis. Deinde ostendit, si seruanda est sanitas, & ęgritudo euitanda, oportere cuiusq; partis naturalem dispositionem, & ægritudines cognoscere: Exinde accedit ad inueniendũ quæ cognoscẽda sint circa partem curatiuam, & singula deniq; (adusq; libri cõsumationem) eodem ordine absoluit. Causa aũt qua uolumen illud totum, alia uerò eius uolumina in sola præfatione resolutiuo ordine utantur, est: Quia totũ illud compendium nil aliud consyderat, quàm artẽ. Ideò ex sola finis notione peragitur. Alia autem uolumina in sola præfatione artem consyderãt, scilicet ordinem, qui secundum artem, ideo solum ibi resolutiuè proceditur, in reliquo aũt uoluminum, consyderant̃ res naturæ quę non pendent à nostro opere. Ideo aut cõpositiuæ aut diffinitiuæ progrediuntur: tu uerò hæc omnia tecũ reuolue, & quãta sit expositorum mycrologia planè perpendes. *Hic verò Diffinitiuam faciemus doctrinam.*] Diffinitiuã facit doctrinã in ordinando quæsita à toto scilicet procedendo in partes. Quæsita autem uerificando, modò diffinit, modò per effectum, modò per causam demonstrat. *Quæ quantum relinquitur ab ea, quæ secundum resolutionem fit, ex dignitate & ratione tantùm abundans est, ad comprehensionem totius artis, & memoriam eorum quæ secundum partem.*] Causam asignat quare hîc potiùs diffinitiuam incertiorẽ quidem alijs elegerit, & est quod huiusmodi diffinitiua totius artis ambitũ, continendo, & contenta memoriæ demandando resolutiuam, longè antecellit: *Facilè enim memorabilia sunt satis ex termini dissolutione omnia, eò quòd continet in se totius artis capitula optimus terminus, quem & substantialem quidem nominant.*] Causam enũciat, qua diffinitiua doctrina alia duo genera, memoria antecellat argumentando, facilius est memorare unum quàm plura, & quò aliquid magis participat de unitate, eò magis de memoriæ facilitate. Magis autem participat, de unitate, diffinitiua quàm resolutiua & compositiua. Quia procedit à toto, & uno omnes in se partes continente actu. Resolutiua autem procedit à parte, quæ totum est & unum uirtute continens partes non actu. Compositiua uerò procedit à parte, quæ nec uirtute nec actu, sed remota & seminaria potẽtia ut prima materia quodammodo totum compositum complectitur. Quum igitur actualis partiũ unio sit in ipso diffinito à quo processus fit in diffinitiua: unio autem seu unitas memorandi facilitatem ministrat: Consequens est diffinitiuam doctrinam, resolutiuam & compositiuam, memoriæ facilitate antecellere. *Continet dico, & omnes vnit partes terminus optimus.*] Diffinitio, terminus dicitur: quia quemadmodum terminus nil relinquit extra se, quod si pars rei

cuius est terminus, alioquin non uerè diceretur illi terminus, sic & diffinitio si optimè assignata est, totam rei substantiam, & omnes eius partes continebit, nil relinquendo quod diffinitio non includat. Et talis substantialis diffinitio est. Nam quemadmodum in esse & in cognosci, ut de anima primo colligitur, substantia continet uirtute accidentia, & non uiceuersa: sic diffinitio substantialis continet & descriptionem, non autem ediuersò. Concomitantur enim substantiam accidentia, non autem ex accidentibus prouenit substantia. Ideò subiungit Galenus, inquiens: *Econtrariò diuidentes his quas notiones appellant, & illi siquidem ab accidentibus diffiniunt rebus: hi uerò substantia ipsa consistunt.*] Descriptiones notiones appellat, eò quòd solum per notamina: id est, signa, quæ posteriora sunt, & ab ipsa profluũt substantia. *Quæ uerò secundum partes est tractatio vniuersæ medicinalis speculationis, in multis alijs à nobis scripta est negocijs.*] Hactenus doctrinarũ ordines, & quo hîc utendum sit ordine distinxit: de re autem, quam negocium istud tractat, nil prorsus hucusque commemorauit, ideo & materiam hîc tractandam, scilicet medicam esse facultatem exponit, & præhabita epilogo perstringit. At quia subiecta huius libri materia totam medicinæ artem concernit, ne quis ob hoc existimet hanc ipsam ad complementum hîc traditam esse, præmonet, inquiens: *Quæ verò secundum partem est tractatio:* id est, secundum singulas partes quas uniuersæ medicę artis exigit complementum, *tradita est in multis alijs voluminibus. Quibus expedit vti ad tres doctrinas.*] Id est, qui medicinalem facultatem secundum omnes tres doctrinę ordines perdiscere uoluerit, expedit illi hoc ex alijs, quas in medicinali doctrina conscripsimus, partibus perquirere: ex præsente uerò negocio solum diffinitiuam doctrinam consequimur. Ideo inquit: *Sed nunc à diffinitiua incipiemus, tantùm adhuc apponentes, quòd sola capitula, velut conclusiones, secundum explicationem demonstratorum dicentur nunc.*] Poterit enim secum dicere lector: Si uniuersæ medicinalis speculationis tractatio secundum omnem eius partem alibi tradita est, quid ergo præsenti negocio tractandum relinquitur? Respondens ait, quòd licet omnia alibi ostensa sint: superat tamen memorandi causa omnium explicitè demonstratorum capita conclusionum instar repetere: Dicimus conclusionum instar: quia & hîc quidem non solùm conclusiones, sed & earundem demonstrationes proferuntur, nihilominùs proportionem obtinent conclusionum, eò quòd ueluti conclusio implicitè continet ea, quæ enunciant præmissa: sic & nostra hîc tractatio, continet uirtute omnia, quæ tota medicinalis speculatio singulatim exponit. Sic denique de nouenario in doctrina ordine tractatum, Dei immortalis nutu, hîc claudimus, cui sit gloria, laus & benedictio.

SEQVITVR DE TRINO ORDINE DOCTRINAE ORATIO, ET THEMATA, QVAE trinum Peripatetici dogmatis ordinem, eiusque nexum & cohærentiam planè ostendunt.

De Trino doctrinæ ordine oratio.

CVM altiùs cõsydero, & magis magisque naturæ & rerum ordinem mente reuoluo, ueram sententiam illam esse uideo, quæ ipsum optimum maximumque Deum, quatuor circulorum indiuiduũ & incommutabile centrum posuit. Circulos inquam mentem, animam, naturam, Hyle, qui uniuersam rerum machinã complectuntur & ambiunt: lucent namque in mente ideæ, fulgent in anima rationes, in natura resplendent semina, emicat formis Hyle. Circulos ideo appellat, quòd circumflexo regressu in idem omnia uergunt punctum, unde primordialem duxerunt

duxerunt originem. Quum igitur innatum nobis rationis lumen, non ex tenebroso inanis materiæ abysso, sed supernæ lucis fonte emanet, & ui quadam in hanc Aegyptiacam seruitutem assiduo sensuum turbine agitatam dilapsa sit, ibi exul à patre luminum, & opaci huius corporis uinculo detenta, regressum amplexumq; sui principij anxiè desyderat & petit. Quum autem ille omnium bonorum largitor locuples, & promptus sit ad largiendum nostraq; ratio ut recipiat, solum uerò sensuum illecebræ exoptatum obumbrent, prohibeantq; effectum, dotata fuit imbecillis humana ratio innato desyderio sciendi, scientia siquidem in nullo alio quàm in amotione sensuum obstaculi uidetur cōsistere, eò quòd scientia nil aliud est, quàm uniuersalium cognitio: uniuersale autem loco & tempore caret, quæ (locum inquam & tempus) ubi desunt, nulla sensitiua facultas, nec exterior, nec ea quæ intùs ulla in parte opus suum exercere ualet: Hinc & Plato (ut in Alcinoi exordio legitur) Philosophia, inquit, solutio animæ à corpore est, unde reuincitur, quod scientia nil aliud, quàm sensus uinculi solutio sit, ut prohibente ablato, animus ipse cōsors & particeps paternæ lucis euadat. Quū igitur cuiusq; rei perfectio, ex regressu in suum principium dependeat: Hunc autē regressum humana ratio per scientiam assequatur, operæprecium est dignoscere, quo calle, & quibus modis scientiam adipiscamur, quę hac breui oratione explicabimus, cui tu sedulò adhibe aures. Duplex igitur uia est, qua scientiam adipiscimur, una gratiæ (ut uocant) operationis alia. Operationis uia est, qua naturali indagine & opere eam assequimur. Gratiæ uerò qua ipsam, absq; opere & ultra naturæ limites possidemus. Bipartitam hanc uiam sapiens Aristotel. his uerbis ostendit: Intellectiua, inquit, uirtus plurimum ex doctrina generationem habet, atq; augmentum: quod autem ut plurimum est, non semper est: nō semper igitur intellectiua uirtus per doctrinam acquiritur: qui autem scientiam non per doctrinā assequitur, eam fide tantùm, uel superni luminis gratia constare oportet: Hanc minimè respuit suo de copulatione libro magnus Peripatetici dogmatis interpres Auerrois, hāc comprobat insignis Arabum Algazel, princepsq; Auicenna cōfirmat. Eandem Maximus Abubachar suo libro ceruа nūcupato planè demonstrat: Nec omittendus est noster Melchisedech Plato, qui multis in locis (in Memnone ac Theage clarius) hāc probat sententiā: Nunquam sanè, inquit, à malo genus hominū cessat, nisi aut legitimi philosophi dominentur, aut hi qui gubernant diuina quadam sorte philosophentur. Idipsum sacra & intemerata autoritas Pauli Apostoli ore docuit, qui sępè duplicem hunc repetit modū salutis (ad Rom. 4.) Ei enim qui operatur merces nō imputatur secūdum gratiā, sed secundū debitū. Et ad Ephesios: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc nō ex uobis: Dei enim donū est, nō ex operibus, ne quis glorietur. Hæc ille. Quibus duo audienda uoluit. Primum quòd biformis sit uia salutis, operib. scilicet & gratia. Secundū quod operibus quasi debito salutē assequimur: Debito inquā, non ex natura operis operati, sed æterna ordinatione Dei ita prædestinantis. Per gratiā uerò non debito, sed dono. Nunc uerò quę gratia sit gratis data, quæ gratū faciens, quæ gratia operans, quæ cooperans, quæ gratia præueniens, quę subsequens, cæteraq; id genus, nō est præsentis negocij inquirere, sed operandi, & propria indagine scientiam adipiscēdi hic uiam prosequimur. Bipartita igitur operatio est, alia mentis, corporis alia. Eam quę mentis est, intellectualem uirtutem appellant. Eam uerò quæ corporis, uocāt moralem, quæ plurimum inuicem concomitari solent. Intellectualis namque sequitur moralem, sicut multitudinem, & temperiem spiritus comitatur gaudium. Intellectualem uerò sequitur moralis, sicut ad gaudium sequitur risus: Vnde diuersimodè obseruatur moralis, quæ intellectualem præcedit, & illa quæ eam subsequitur. Quæ enim pręcedit, obseruatur Lege ac impulsu timoris. Quæ uerò intellectuali succedit, spiritu obseruatur amoris: hinc illud Apo

 stoli ad

ſtoli ad Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis iterum in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Et ad Corinth. 2. Vbi aũt Spiritus Domini, ibi libertas. Et ad Galat. 2. Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub Lege. Quo autem pacto moralis uirtus ſpiritum comitetur ſapientiæ, atq; amoris, ſi ſcire deſyderas, audi Auerroim ſuo de auditu exordio, ubi hanc Alexandri protulit ſententiã. Cùm ſciuerint ſapientes iuſticiam, exiſtentẽ in ſubſtantia rerum, tunc amant ſimilari illi naturæ, & illam acquirere formam, unde & illos iuſtos eſſe oportet. Hinc & illa Cabaleorũ ſententia, qua docent Moſis Legem (eò quòd hominem ipſi uniuerſo macrocoſmo conformẽ reddere intendit) ideò ſuis mandatis tàm mentis, quàm corporis continere actus, qui proportione correſpondent actibus uniuerſi. Horum omniũ ratio eſt, quòd quemadmodum uana, umbratiliſq; fœminæ pulchritudo aſpicientem afficit & rapit amore, eumq; impellit, ut ſuis ſingulis actibus ad ſimilitudinem obſequiumq; puellæ ſeſe aptet & ornet: Sic utiq; & longè quidẽ eminentiùs diuina pulchritudo, per ipſum uniuerſum refulgens, huius uanæ pulchritudinis exemplar & ratio ſui cõtemplatorem ad imitationem operum, uiarumq; ſuarum obſequium, intimo ſpiritus ardore, trahit atq; impellit.

Quibus deniq; reuincit, quòd quicquid ultrò, rectoq; rationis dictamine agitur, illud in ſpiritu adoptionis filiorum agi cõprobatur. Quod etiam Diui Ambroſij ſentẽtia, ſuper illud Apoſtoli: Nemo poteſt dicere: Domine Ieſu, niſi in Spiritu ſancto, planè affirmat: Veritas, inquiens, à quocunq; dicatur, niſi à Spiritu ſancto eſt. Tu uerò hæc mente reuolue, & ſedulò conſydera. Concludeitaq;, quòd uia operãdi, alia mentis eſt, alia corporis. Quæ corporis, alia Legis uinculo atq; timore, alia prudẽtiæ ſpiritu & amore. Rurſus quantũ ad nos ſpectat, trina mentis operatio eſt. Prima, quæ modũ inuenit, quo doctrina & ſcientia conſtruitur. Alia conſtruit eam. Tertia, nec modum inuenit nec conſtruit, ſed iam ab alio cõſtructa utitur, cuius intelligentiã ars ipſa declarat. Triplici enim ordine addiſcit artifex ea quæ artis. Primò, à fine incipiendo, ex cuius notione ſenſim excogitat cuncta, quæ finis requirit, ut in de partibus animalium primo teſtatur Philoſophus: Principatũ (inquit) illa cauſa uidetur obtinere, quàm ſub hoc uerbo cuius gratia ſignificamus: hæc enim eſt ratio. Ratio autem principium eſt, pariter in rebus tàm artis, quàm naturæ conſtituendis. Natura igitur pariter & ars à parte procedit in partem, ſcilicet à fine, quæ omnibus ratione prior eſt, & operatione poſterior: in partẽ ratione poſteriorem, operatione uerò priorem. Secũdus eſt ordo, quo artifex & manu operator, non inuenit, ſed iam inuentam componit & exequitur, qui ſimiliter à parte in partẽ graditur, ſed uerſo tramite: Quia à parte, ratione ultima, opere uerò prima: In partem, ratione priorem, operatione autem poſteriorem.

Tertius eſt ordo, quo opifex non inuenit, nec exequitur artem, ſed ea, quæ ab arte inuenta, & ſtructa ſunt intuendo, artem addiſcit. Hoc uerò ars conſtructoria domus planè demonſtrat. Quum enim uaria & multiplex ſit aëris intẽperies, procellæ, turbines, pluuiæ, grandines, imbres, quæ mortalium naturæ & uitæ incolumitati multis quidem modis aduerſentur, cogitur prouida humana ſolertia aliquod excogitare tegumẽtum, & domicilium, quo ab his cæteriſq; ingruentibus malis tutari & protegi ualeat: Cumq; uaria hominis exercitia & uſus, quæ eodem in loco expleri nequeunt, ideo uaria huius domicilij loca excogitat, ueſtibulum, porticum, aulam, thalamos, & id genus locorum, quæ uarij familiæ uſus poſtulant: forma igitur ſeu figura domus præcõcepta, ſtatim materiam non fragilem neq; mollem, qua ingruentibus malis reſiſtere nequeat, ſed duram, ac ſolidam, ueluti lateres, calce congeſtos, trabes, aſſeres, clauos & his ſimilia adaptat: Vnde finis quem concipit primò, eſt ipſa protectio ab imminentibus malis: Secundò, huius gratia inhabitandum domiciliũ excogitat: Tertiò, ipſam concipit formam, propoſito fini conſonam: Quartò,
habilem

habilem ad hoc materiam, quo quidem processu & ordine, artis inuentio fit. Dum autem hanc exequitur primo materiam aptat, secunda formã struit, tertio domiciliũ inhabitat, inde quartum, quod primum erat, comitatur, scilicet ab aëris corruptelis protectior. Huiusmodi igitur processus ambo, à parte in partem tendunt, sed hîc à parte, quæ ratione est prior, & resolutiuè: ille uerò à parte, quæ ratione posterior est, & compositiuè. Quum uerò constructa iam domus fuerit, eam primò concipit totam, unde deinceps in partes descendit, earum substantiam, ordinem, & conglobationem cõtemplando, innatum siquidem nobis est, totum prius (quia iam actum est) quàm partes, quæ potentia sunt concipere: Hæc igitur omnia ita se habere in ipsa arte, facile est perpendere. Quod si rectè consyderas hanc triformẽ conceptionem, ex triplici naturæ ordine, scilicet ante opus, operando, post opus, uidelicet inueniendo, exequendo, conseruando manifestè conspicere licet. Quibus omnibus explanatis, trifariam illam mentis operationẽ facilè colligere poteris: illa namq; quæ modum sciendi inuenit est ars syllogizandi, quã iure quidẽ, non scientiã, sed modũ sciendi Aristot. Metaphys. 2. uocat. Cuius inuentio, ut aliarũ artium, nõ nisi resolutiuè ex finis notione cõstare potuit, iuxta Galeni Microtechnes exordij placitũ, ubi per doctrinã, quæ ex finis notione orditur, quã resolutiuã appellat, omnes artes consistere dicit secundum rationẽ: Secundum rationẽ, inquit, quia stat, ut duobus alijs modis ars cõstet, non tamen secundũ rationem: solùm enim finis rationẽ operis asignare potest: uniuersa enim syllogistica facultas ex ipso scire, quod logicè finalis intentio est, inuenitur, ut priora ac posteriora analytica clarè demonstrant: Quæ ideò analytica cognominãtur: quia non nisi resolutiuo processu constare potuerint. Sic & ars qua operatur natura, eodem ordinis processu inuenta est: Natura enim finali intentione specialissimas species intẽdit, quas tamẽ ultimò consequitẽ, unde illud Metaphys. 1. Quod generatione posterius est, natura prius est. Nos aũt quia entia sumus, quæ sunt ab arte naturæ, & ipsa arte posteriora, ideo artẽ naturæ minimè conspicere ualemus, sed artis executionem, & ea quæ sunt ab arte naturę contemplamur. Quapropter nulla scientiarum naturalium fieri potest resolutiuè, quũ ipsa resolutio ex finis duntaxat notione constet: nos autem finem & artem naturæ primò ignoramus, sed eam posteriùs, quoquo modo naturæ executionem, & ea quæ à natura sunt inspiciendo, concipimus. Quemadmodũ si quis finem & artem ignorat, qua struitur domus, nequaquam domum fabricare noscet, sed executionem ædificantis intuendo, aut constructam iam domum & eius partes contemplando, ipsam artem à posteriori addiscere ualet. Hinc illa secunda in nobis mentis operatio est, qua scientia gignitur, exequẽdo modum, artemùe quæ resolutiuè inuenta est. Et ubi illa resoluendo exordium sumit, hæc componendo suscipit finem. Vltimum enim, quod ex uniuerso scientiarum ambitu expectatur, est ipsum quod uerè est scire, à quo, tãquam à finis notione, syllogistica doctrina & ars texitur. Hinc illud Galeni in eodem microtechnes exordio: Secunda, inquit, doctrina est, quæ ex compositione secundum resolutionem inuentorum, unde perspicuè intelligere licet, cur Aristotel. in uniuerso naturalis doctrinæ ambitu, cõpositiuo ordine incedat, nisi in libro de partibus animalium: quia tunc uniuersalia omnium natura constantium à posteriori conspecta sunt, unde iam totius naturæ finis innotuit anima scilicet quæ animati corporis, ac omnium generabilium finis est, ex qua concludit omnia ea quæ ordinata sunt ad finem. Tertia mentis operatio est, quæ nec modum inuenit scientiam construendi, nec scientiam construit, sed eam iam cõstructam intuetur, à toto ipso naturaliter progrediendo in partes, singulorũ concipiendo quidditatem & nexum, quam Galenus, dum suæ doctrinæ ordinem statuit, diffinitiuã appellat. Nulla enim ordinis ratio ibi quęritur, quæ ex finis notione constat, sed solùm noticia, quam testimonio & fide

præstat diffinitio: quem quidem ordinem in Metaphys. Aristotel. peregit, ubi totum ens in partes absoluens, sensim deinde & pedetentim singula tractat. Cùm igitur ordo non modò memoriam (quemadmodum & Aristot. de memoria & reminiscentia docuit) sed etiam ad facilem rei intelligentiam perducat, ideo trinum doctrinæ ordinem, qui mutuam quæsitorum habitudinem ostendit in Analyticis, physicis, & diuinis Peripateticorum princeps exercuit. Quod ut clariùs intelligas, hæc Theoremata subnectam, quibus non modò trinum hunc ordinem, sed & uniuersi Peripatetici dogmatis cohærentiam & nexum planè comprehendere poteris.

THEOREMATA QVIBVS RESOLVTIVE MODVM SCIENDI assequimur.

I. *Omnes natura scire desyderant.*

II. *Qui natura scire desyderat, is idipsum natura assequi potest.*

III. *Et licet suapte natura id assequi valeat, pluribus tamen ars ipsa auxilium præstat.*

IIII. *Ars, modusúe sciendi est facultas quam logicam dicimus.*

V. *Logica quæ modum docet sciendi, nil aliud quàm rationis conceptus moderare proponit.*

VI. *Moderantur conceptus, si percipiendis rebus ab extra conformes fiunt.*

VII. *Conformes fiunt, si eo pacto rem concipimus, quo res ipsa est.*

VIII. *Est autem quæq; res concipienda, per esse, sui causæ.*

IX. *Per causæ itaq; cognitionem rem ipsam concipiamus oportet.*

X. *Quo per causam rem cognoscimus, id demonstrationem appellamus.*

XI. *Demonstratio ex notioribus ignota ostendit.*

XII. *Notiora sunt aut pariter naturæ & nobis, aut naturæ, non nobis, aut nobis, non naturæ.*

XIII. *Quod naturæ est notius, non nobis, nullam demonstrationem parit.*

XIIII. *Quod nobis notius est non naturæ, demonstrationem facit quia. Quæ reuera demonstratio non est.*

XV. *Quod notius est naturæ & nobis, bipartite datur. Aut idem notius est nobis & naturæ, non autem eodem modo: quia non secundum habitudinem, quam habet ad ignotius. Aut idem, & eodem quoq; modo.*

XVI. *Primum, demonstrationem facit propter quid: quia scio rem per causam, hanc autem esse rei causam ignoro.*

XVII. *Secundum demonstrationem simpliciter constituit: rem enim scio per causam, & quoniam est causa.*

XVIII. *Simpliciter demonstratio, ipsum quod simpliciter est scire nobis largitur, in quo humani generis perfectio tota consistit, & hic erat finis primò cognitus, quem vltimò exequimur.*

THEOREMATA, QVIBVS EXCOGITATVR MOdus ordinandi doctrinam, & inueniendi cuiusq; doctrinæ, libri, & quæsiti subiectum.

XIX. *Humanum genus, quemadmodum & singula rerum propriam sibi perfectionem finemúe desyderat.*

XX. *Hanc assequitur, dum ea obtinet, quæ sua cuiusq; natura petit.*

XXI. *Obtinet hæc, dum à suo principio ea suscipit actu.*

XXII. *Suscipit, quando illi coniungitur.*

XXIII. *Coniungitur, dum ei simile efficitur.*

XXIIII. *Efficitur simile, dum sciendi actum exercet.*

XXV. *Illum exercet, dum causas rerum intuetur.*

Intuetur,

Intuetur,dum eas quæsiuerit. XXVI.

Quærit,dum dubitat. XXVII.

Dubitat,quum admiratur. XXVIII.

Admiratur,per quandam animæ fugam à repugnante. XXIX.

Repugnat,quod animæ perfectioni tàm primæ,quàm secundæ obstat. XXX.

Obstat animæ (quia vna indiuisibilis, immobilisq́ est) multitudo, magnitudo, XXXI.
& motus.

Motum, vnà cum multitudine & magnitudine admiratur rerum naturalium XXXII.
contemplator. Multitudinem cum magnitudine, Mathematicus: Multitudinem absque magnitudine ac motu Metaphysicus admirabundus speculatur in ente.

Ens in se plura complectitur. XXXIII.

Ratio cùm plura simul indagare nequeat,primum. XXXIIII.

Inquirit quod se prius admirabile offert. XXXV.

Se prius admirabile,magisq́ repugnans offert ens mobile. XXXVI.

Mobile ens ex pluribus,quæ ei insunt,consistit. XXXVII.

Secundum plura simul,se nullum ens offert. XXXVIII.

Se offert primum secundum id,quod primum ei inest. XXXIX.

Primum inest,quod prioris causæ est opus. XL.

Prioris causæ opus est,quod se latiùs communiusúe diffundit. XLI.

Se latiùs diffundit simpliciter mobile,quàm mobile loco,& quæ deinceps. XLII.

THEOREMATA, QVIBVS SCIENTIAM DE NAtura compositiuo ordine à parte scilicet progrediendo in partem, iuxta executionem naturæ adipiscimur.

Mobile est,quod fit ex aliquo aliquid,non ex quolibet,sed apto nato. XLIII.

Cùm ex apto nato solùm, rem fieri contingat, è nihilo iuxta philosophan- XLIIII.
tium dogma,aliquid fieri non potest.

Quum è nihilo aliquid fieri nequeat, Mobile ens,ex tribus re ipsa distinctis prin- XLV.
cipijs,scilicet priuatione,materia & forma constare oportet.

Priuatio est non ens,enti admixtum. Materia est ens admixtum non enti, for- XLVI.
ma ens est priuationis expers.

Formæ(vt bono)materia adhærere appetit. XLVII.

Cùm suum hunc appetitum materia totum simul explere nō possit, motus succes- XLVIII.
sione id fieri necesse est.

Motus est perfectio entis in potentia,secundum huiusmodi. XLIX.

Ens in potentia ad actum mouetur ab alio. L.

In his quæ mouent,& quæ mouentur dandum est primum. LI.

Primum mouens nec corpus, nec virtus in corpore est, sed infinitum vigore mo- LII.
uens vt finis atq́ efficiens mobile primum.

Mobile primum,est cœlum ex anima efficiente motum & corpore moto constru- LIII.
ctum,quod secundum naturam fertur in orbem.

Quod fertur in orbem, quatenus natura & motu vniforme existit, eatenus sub- LIIII.
lunarem hanc materiam primæ & homogeneæ caducorum formæ adaptat.

Prima sublunarium substātialis & homogenea forma est natura corporea,quam LV.
esse coæternam materiæ fatemur.

Corporea hæc forma intercedente,cooperantibusq́ cœli organis,necnon & corru- LVI.
ptibilium corporum varietate adminiculante, non tanquam efficiens, imò (iuxta Aristot. secundo de generatione placita) minùs quàm instrumentum aptatur materia,& ad distinctas numero,specie,ac genere formas disponitur.

Aptata materia, eam mox terminat, & informat agens, datorúe formarum LVII.
ab extra.

Terminat

LVIII. *Terminat verò eam formis distinctis quidem genere sex, videlicet elementari, mixti imperfecti, minerali, vegetali, brutorum animalium, forma deniquerationali.*

LIX. *Rationalis verò per materialem, potentialemúe intellectum consistit, qui quidem intellectus tametsi potentialis sit, hunc tamen nec materiam, neq; materiæ permixtam, sed abstractam substantiam esse probamus.*

LX. *Quia abstracta substantia est, ideo semper intelligens actu.*

LXI. *At licet semper suapte natura intelligat actu, humano tamen corpori formam tribuens, quandoq; intelligit, interdum verò minimè.*

LXII. *Intelligit, quum ei cogitatiua virtus phantasma porrigit.*

LXIII. *Phantasma verò, quum suapte natura intelligibile nō sit, virtus in nobis danda est agens, quæ potentia intelligibile, faciat intelligibile actu.*

LXIIII. *Intelligibilia actu, intellectum in habitu pariunt, ex quo intellectus adeptus gignitur.*

LXV. *Adepto intellectu genito, ab eoq; phantasmatum appendicibus deletis, nobiscum agens intellectus iungitur, quo & abstracta prospicimus, & adhærentiam cum omnium bonorum summo consequimur.*

THEOREMATA, QVIBVS METAPHYSICAM SApientiam diffinitiuo ordine à toto scilicet in partes incēdendo adipiscimur.

LXVI. *SVmmi boni adhæsionem adipiscimur, si ipsum nouerimus.*

LXVII. *Noscimus, si illinc vniuersi entis, eiusq; attributorum ambitum dependere, comprehendimus.*

LXVIII. *Comprehendimus verò idipsum, si entis partes, attributaq; inuicem referimus.*

LXIX. *Entis quadrifariam partitio est. Aut ortum habet in re, & in re ipsa sistit. Aut oritur ab intellectu, & in eodem permanet: Aut à re ducit originem, in intellectu tamen reponitur: Aut oritur ab intellectu, & sistit in re extra.*

LXX. *Quod oritur intus, & foris terminatur, sistitq; artificialium opifex & moralium indagator considerat.*

LXXI. *Quod ortum habet in re extra, sistitq; intus, sunt rerum intelligibilia speciesúe, quæ actu reflexo per adeptum intellectum intuemur.*

LXXII. *Quod originem ducit intus, & ibi reponitur, est ens rationis quod logicus pertractat.*

LXXIII. *Quod in re extra & oritur & sistit, id particulares scientiæ singulatim considerant: Metaphysicus autem in communi, quatenus ens speculatur.*

LXXIIII. *Ens in quantum ens, est propria ratione aliquid quod omnibus analogicè inest.*

LXXV. *Huius si essentiam inspexeris, tunc vnum (veluti præcipuam eius passionem) comitari dignosces.*

LXXVI. *Si autem eius essentiam, ad id, cui primùm ratio competit entis (videlicet ad intellectum) retuleris, tunc ipsum verum sequi perpendes.*

LXXVII. *Si verò ad voluntatem, quæ continuo intellectui inest, id conferas, ei mox bonum competere deprehendes.*

LXXVIII. *Vnum igitur, ens dicit indiuisum secundum quòd indiuisum, verum, vt intellectu apprehensum, bonum vt volitum.*

LXXIX. *At quoniam volitum, apprehensumq; non ex absoluta, sed collatiua entis ratione dependet, ideo partes disiunctaq; attributa ens ipsum sortitur.*

LXXX. *Quatenus enim independens, substantia. Quatenus dependens, accidēs emergit.*

LXXXI. *Rursus vt independens, vnum. Quia dependens, multum.*

LXXXII. *Hinc actus, illinc potentia.*

LXXXIII. *Hinc prius, illinc posterius.*

LXXXIIII. *Hinc causa, illinc causatum.*

LXXXV. *Hinc vniuersale, illinc particulare.*

Hinc

Hinc infinitum,illinc finitum. LXXXVI.

Hinc necessarium,illinc contingens. Quæ enti,vt modus attributáue,non vt par- LXXXVII.
tes,conuenire nouimus.

Partes verò non modi,quæ primò contrahunt ens,sunt substantia,& accidens. LXXXVIII.

Substantiæ ratio est non inhærere. Accidentis verò inhærere subiecto. LXXXIX.

Quia accidens inhæret,substantia verò minimè,potior pars entis substantia est. XC.
Huius videlicet substantiæ pars alia immobilis,mobilis alia.

Mobili substantiæ,materiam contrarijs subiectam dari oportet. XCI.

Subiecta materia ens est,non actu,sed potentia,in æternis quidem ad vbi, in ge- XCII.
nerabilibus ad formam.

Quod in potentia est,mouente eget quo ducatur in actum. XCIII.

Mouens vniuocum, quod sensu cernimus, quum perpetuò generationem & cor- XCIIII.
ruptionem subeat,aliud perpetuò mouens existere est necesse.

Quod perpetuò mouet,nulla potentia ac materia permiscetur. XCV.

Cui nulla potentia adsociatur,actus est sese primò intelligens, qui inde reliqua o- XCVI.
mnia secundò intelligit & curat,vita in summo delectabilis atq; perfecta, vt appe-
tibile,& intelligibile mouens à quo in esse, & in moue cœlū dependet atq; natura.

Cœlum quum à tali mouēte,veluti ab efficiente causa manat, necesse est, vt quot XCVII.
eius sunt motus,tot sint & motores.

Motores inquam duplices, quorum vnum coniunctum,& animam: Alterum re XCVIII.
ipsa seiunctum,& intelligentiam asserimus.

Tametsi plures sint motores, hi tamen (quemadmodum & ipsa per se mobilia) XCIX.
ad inuicem ordinis vnitatem habent, atque ad vnum veluti ad exercitus ducem,
vnde pendent,fluuntq; & eo refluunt vniuersa.

PAVLI RICII LIBER DE RATIONE PROOEMII, ET EIVS PARTIBVS.

TRIPARTITA DE PROOEMII partibus sententia. CAPVT I.

QV*AERVNT* iuniores,cur iuxta Auerrois sententiā glossatores procemij partes afferant octo,scilicet intentionē,utilitatem, ordinem, diuisionem, proportionem, uiam doctrinæ,nomen libri,nomen auctoris. Rhetores autem duntaxat tres,uidelicet docilitatem,beneuolentiam, attentionē. Rursus cur nec id ipsum glossatores omnes obseruant, quum in Porphyrio Seuerinus Boëtius, & in 1. priorum Ioannes Grammaticus,sex tantùm pronunciant. In huius autem dubij solutionē quidam Neotericus glossator in præfatione Auerrois super librum quem destructionem destructionum uocat: Procemium, inquit, aliud morale seu rhetoricum,aliud physicum & artificiale: Morale intendit tria, physicum uerò & artificiale proponit octo. Alius huius loci glossator ait: Procemium aliud auctoris,aliud glossatoris: Auctoris est pronunciare tria: glossatoris uerò octo. Nos autem non minùs physicum quàm morale, nec secus glossatoris quàm auctoris procemium tria intendere asserimus: Sed quia ad hæc tria nō perducitur auditor,nisi quibusdam suadentibus medijs, quorum exacta summa est octo,quæ utiq; non omnia explicat,sed implicat author: Cumq; munus glossatoris sit ea, quæ obnubilatim tractat author ampliori liquidioriq; sermone ostendere, ideo ad glossatorem spectat clara oratione in procemio octo depromere: Authori uerò satis est hæc ipsa actu & opere peragere.

OMNE

OMNE PROOEMIVM TRIA INTENDIT, ET HVIVS causam aßignat. CAP. II.

Dicendum igitur primò, quòd procœmium cuiuſcunq; fuerit, eadem triaq; intendit: Secundò mediorum, quibus ad hæc tria perducimur, ſumma ſunt octo. Primi ueritas hac ſerie oſtenditur, quorum idem eſt finis, eorundem, & ea quæ per ſe ad illum ordinantur finem, eadem eſſe oportet: eiuſdem enim cauſæ idem per ſe effectus eſt, ſed cuiuſcunq; procœmij finis idem: ergo & quæ per ſe hunc finem pariũt ſunt eadem: quòd autem cuiuſq; procœmij finis ſit idem, palàm eſt ſingula procœmia inſpicienti, ſiquidem nihil aliud cuiuſq; facultatis procœmiũ nititur, quàm ad aliquid ſentiendum, agendumúe auditorem perducere. Omnes enim ſcientiæ, inquit Ariſtoteles, quodammodo Rhetorica participant: quum ergo ea quæ ad procœmij finem ordinantur, ſint tria, concluditur quodcunq; procœmium eadem, triaq; intendere: intendit enim unumquodque ipſum finem ſimul, & ea quibus finis ipſe attingitur. Quia autem tria ad hunc exigantur finem, ex tribus ſcilicet cognitione, appetitu, electione, quæ ad humanam ſecundum quòd humana operationem requiruntur oſtendimus, & idipſum ex Theologico & ex rudium hominũ, pariter & iumentorum opere conuincimus. Ex morali ſeu humana operatione id conſtat: quia ut Ethic. & de anima tertio colligimus: Nemo qui ſecundum propoſitum agit, opus ſuum exequitur, niſi prius imperet conſulta uoluntas, nec imperat uoluntas niſi priùs idipſum uoluntas appetierit, nec appetit niſi quod ratio prænouerit: ipſa igitur præcognitio ſi aduertis, nihil aliud quàm docilitatem inſinuat, eò quòd habilem reddit operãtem, ut rectè diſcat agenda ſentiendáue, quamobrem aut à ſeipſo, aut ab alio docente ante operis executionem docilis euadat, prænoſcatúe exequendum negociũ neceſſe eſt. Sic utiq; & appetitio: quia beneuolentiam erga rem agendam ſentiendam'ue deſignat, ideo docilitate iam habita mox beneuolus rei agendæ uel ſentiendæ fiat oportet. Rurſus quum & ratio iam prǽconceperit, & uoluntas appetierit, nondum ſe ad effectum accingit, niſi imperet ipſa iam conſulta uoluntas, & uires ad præconceptum uolitumq; opus proſequendum intendat, quem quidem imperandi actum eò quòd per ipſum tendimus ad opus attentionem appellari libuit: Præcognitio igitur facit docilem, appetitio beneuolum, attentionem imperatiuus actus. Idem comprobat Theologica actio, quem tribus ſcilicet fide, charitate & ſpe, uirtutibus conſtat. Per fidem namq;, ut Theologorum ſcholæ placuit, firma non apparentium conceptio oſtenditur, quæ docilitatem præſtat. Charitas uerò eſt mentalis à ſuperna gratia in rem creditam appetitus atq; dilectio, quæ ipſum credentem operantemúe beneuolum efficit operis peragendi. Spes quoq;, ut ex tertio ſententiarum Volumine colligimus, extenſio quædam eſt appetitus in bonum, arduum & poſsibile quod utiq; & ipſa attentio inſinuat: potiſsimùm namq; ex magnitudine & difficultate rei aſſequẽdæ attentio reſultat. Quod & Ariſtot. Ethic. 3. electioni: id eſt, conſultæ imperantiq; uoluntati, quæ in morali actione attentio dicitur, adſcripſit: fides itaq; docilitatem, beneuolentiam charitas, ſpes ipſa attentionem miniſtrat. Idipſum rudium operandi conditio demonſtrat: hi enim abſq; ullo conſilij dictamine hæc tria ad uota ſua impetranda exercent. Pauper (exempli cauſa) ut ei buccellam porrigas, percutit oſtium, & clamitat: Panem da pauperi, Dei amore: Qui cùm percutit oſtium, te reddit attentum, dum clamat: Panem da pauperi, te facit docilem, unde tibi innoteſcat, quid ipſe petat: dum profert, Dei amore, te operis beneuolũ facit. Nec modò hominum, ſed & iumentorum genus ex induſtria naturæ id agere nouit. Canis puta, ut ei præbeas eſcam, latrat, porrigit fauces, & caudam motat: Latrando te facit attentum, fauces porrigendo reddit docilem, caudam motando blanditur & prouocet

uocet ad beneuolentiam. Quum denique in quauis operatione peragenda eiuſcemodi tria dari oporteat, nilq́ aliud procemij intentio ſit, quàm ad aliquid agendum ſentiendúmue auditorem conuertere, firmiter concludimus cuiuſq́ procemij munus eſſe, hæc ipſa tria intendere & opere exequi: Et hoc primum eſt, quod enucleandum accepimus.

MEDIA, QVIBVS TRIA PROOEMII VOTA CONſequimur, ſunt octo. CAP. III.

SEcundo loco explanandum eſt mediorum, quibus ad hæc tria peruenimus ſummam eſſe octo, quod oſtenditur ex eo, quòd ſi aliquod illorum octo defuerit, mens hæſitat, & trepidè opus ipſum exequitur, eiſdem autẽ ſimul prȩcognitis nihil relinquitur, quod auditorẽ ab aggrediendo opere retardet, prout ſingula horũ octo inſpicienti cõſtat. Nullus quippe mentis cõpos ſcrutandi munia prȩſumit, niſi ad certũ ſcientiarum genus intendat: Nullus enim (inquit Ariſtot.) conabitur aliquid facere ad terminum non futurus uenire, quare ad rei ſcientiam aſſequendã in primis intentione eſt opus. Quũ autem id quo primũ aliquod ſcientiarũ genus diſcernitur, ſit illius ſcientiæ libriue nomen. Prima ſiquidem cuiuſq́ rei addiſcendȩ perceptio, nominis notitio eſt: proprium ideò ſcientiæ ſeu libri nomẽ ſecundo loco enũciare neceſſe eſt. Rurſus'ne aliquid illius ſcientiæ uel libri inexaminatum relinquatur, quot illius ſcientiæ ſcrutãda ſint quȩſita prænoſcat oportet: quapropter partes doctrinæ tertio loco præponẽdæ: Quoniã inſuper eiuſcemodi partes ſimul indagari nequeunt, ſed una prius, alia poſterius: ubi autẽ prius & poſterius, ibi & ordo: idcirco quarto procemij loco ordo doctrinȩ exprimitur. His præcognitis uiam genusq́ demõſtrandi, ſine quo doctrina nulla cõſtruitur, quinto loco prȩſcire oportet, quibus prænotatis nihil amplius quod ad docilitatẽ facit auditoris relinquitur. Nondũ tamẽ ipſum inquirendi actũ exercet, niſi aliquid honeſtũ, iocundum & utile, quo in doctrinæ deſiderium trahatur, illinc prodire intellexerit, & ſic ſexto loco doctrinæ utilitas prȩponatur neceſſe eſt. Nec utilitate præcognita ſtatim ſcrutandi opus proſequimur, niſi & uiribus imperemus, easq́ tendamus ad actũ quod eo maiori ſedulitate & ſtudio efficitur, quo magis rei magnitudo & difficultas prȩponitur: Operis autem magnitudinem opificis auctoritas inſinuat, quamobrem ſeptimo loco authoris nomen in procemio explicari ſolet. Difficultatem uerò proportio denunciat: quum enim hunc, exempli cauſa, de auditu librum ſcientiæ naturalis fundamenti uicem gerere intelligamus, ſtatim attentiùs, maioriq́ diligentia & ſtudio incumbimus: unde octauo & ultimo loco libri proportionem præconcipere neceſſe eſt. At licet utilitas quoq́ faciat ad attentionem quemadmodum proportio & nomen libri faciunt ad docilitatem, ſimul & beneuolentiam, nihilominus ſi ſingula horum octo conſideras, planè intelliges horum quinq́, uidelicet intentionem, nomen, partes, ordinem, uiam doctrinæ, inprimis docilitatem reſpicere: Beneuolentiam unum, ſcilicet utilitatem: Attentionẽ duo, ſcilicet proportionem & nomen authoris, quæ omnia ſimul media ſunt, per quæ tria cuiuſq́ procemij intenta aſſequimur.

CONTRA NITENTIVM ARGVMENTORVM ſolutio. CAP. IIII.

QVibus ſic patefactis ea, quȩ à principio attulimus argumenta, perquam facilè ſolui poſſunt. Nam & rhetor & philoſophus, necnon gloſſator, & author tria intendunt, ſed media quȩ hæc cõferunt, alij prorſus explicant, alij ſubaudiri uolunt: in phyſicorum namq́ exordio ex literæ ſerie ab Ariſtotele intentio, nomen libri, partes, uia, ordo, proportioq́ audiri poſſunt, intentio, nomen, & proportio intelligitur, ex eo quod dicit manifeſtum quidem, quòd quæ ſunt circa principia ſcientiæ, quæ de natura primò determinare tentandum. Intentio uerò intelligitur, dum ait, tentandum eſſe determi-

nare ea quæ ſunt circa principia. Nomen elicitur ex hoc, quod dicit de natura: id eſt, phyſica. Proportio ex ipſa intentione perpenditur: quia principij ad principiatum partes in uniuerſali audiuntur, ex eo quod legitur: Et principia primò uſq; ad elementa, quot enim ſunt principia remota & propinqua, tot ſunt & partes: ſcientiæ enim ſecantur quemadmodum & res. Via præconcipitur ex eo, quod inquit: Innata eſt autem uia. Ordo ex hoc quod ait: Vnde ex uniuerſalibus in ſingularia oportet procedere. Authores uerò nomen, ipſa fama & ueridica omnium ſententia denunciat: utilitatem deniq; ex ſcientia morali, quæ ſcientiam de natura ordine antecedit præſciri uoluit. Hactenus de ratione partibusq; procemij: ſingula uerò horum octo ſuperuacaneum eſſet hîc proſequi, quum hæc ipſa Auerrois procemium perſpicuè latiusq; explanat. Nunc autem de ſubiecto, circa cuius rationem uaria ſunt apud iuniores diſcrimina, compendiolum, Superum nutu, aggredimur.

PAVLI RICII,
DE INVESTIGANDIS STATVENDIS'QVE SCIENTIARVM SVBIECTIS, COMPENDIVM:

Et primò de intentione tractatus, & ordine. CAP. I.

DICTVRI de ſcientiarum ſubiectis, primùm quæ ſit communis ratio ſubiecti in ſcientia examinabimus: exinde quæ ratio ſubiecti à quo denominatur ſcientia: tertio loco quid ſit præcipuum naturalis & Mathematicæ ſcientiæ atque diuinæ ſapientiæ ſubiectum: quarto quis horum ſubiectorum ad inuicem ordo: quinto quæ in eadem ſcientia mutua partium habitudo reſolutorio ordine explanabimus.

QVID HOC NOMEN SVBIECTVM, QVID SCIENTIA, quid formalis ratio ſubiecti deſignat. CAP. II.

PRimò autem enunciandum eſt, quid per ſubiectum, per ſcientiam, quid per formalem rationem ſubiecti intelligimus. Per ſubiectũ hîc intendimus, non ſolũ prout ſubiectum relatiuè dicatur ad prædicatũ, quemadmodũ id ab Ariſtotele ſumitur primo priorum: hoc enim ſubiecti genus cõpetit cuiq; propoſitioni, in qua alterum de altero dicitur, ſiue ſit per ſe notum principium, ſiue ſcibile per diſcurſum, ſed ſubiectum hîc ſumimus prout ſcientiæ ſubiectum deſignat. Per ſcientiam uolo habitum, recto rationis diſcurſu acquiſitum, tàm unius concluſionis demonſtratæ quàm aggregatum ex pluribus, & de tali ſcilicet communi ſcientiæ ſubiecto nobis hîc quæſtio eſt. Per formalem rationem ſubiecti in ſcientia intelligimus diſpoſitionem, quâ poſita ponitur ſubiectum, & cognoſcitur eſſe ſubiectum, eaq; ablata aufertur & in eſſe & cognoſci ſubiectum: dico & in cognoſci ad differentiam rationis date per propria accidentia, qua non eſt ratio formalis, puta poſita hac ratione ſiue diffinitione, uidelicet ſubſtantia animata, ſenſitiua, riſibilis, ponitur homo: quia paſsio non ſeparatur in eſſe à ſubiecto: non tamen ponitur quo ad cognoſci: quia non uerè cognoſcitur, niſi per propriam differentiam: ratione autem materiali ut ſubſtantia animata ſenſitiua poſita non ponitur homo, nec in eſſe, neq; in cognoſci: ratio autem formalis ponit utrumq;.

ALIORVM SENTENTIA DE FORMALI RATIONE ſubiecti, & eorundem confutatio. CAP. III.

DE formali itaq; ratione ſubiecti, bipartita Iuniorum ſententia eſt: alia enim aſſerit formalem & ſubiectiuam rationem ſubiecti eſſe ſuſceptibilitatem ſeu demonſtrabilitatem paſsionis, iudicans illud ſtabiliendum

eſſe

esse subiectum scientiæ, de quo principalior in illa scientia pasio ostenditur, quæ Arist. uerbo innititur dicentis: de subiecto oportere præcognoscere quid & quia, quod idem sonare uidetur, quod de subiecto demõstrantur pasionis per diffinitionem subiecti. Hæc positio licet solũ de subiecto, à quo denominatur scientia ex pluribus cõclusionibus aggregata intendat: ea tamen quam affert Aristot. autoritas de subiecto cuiusq; scibilis conclusionis loquitur, sed quomodocũq; fuerit, falsa est horũ positio, & falso uerborũ Arist. intellectui innititur. Falsa est positio, uidelicet asserens formalem rationem subiecti esse pasionis demonstrabilitatẽ: quia datur subiectũ scientiæ nulla habita cõsyderatione de pasione & eius demõstrabilitate de re, quod cõstat ex eo, quod datur scientia de re nullatenus consyderata pasione, scilicet scientia de quidditate rei quæ antecedit scientiam de pasione, sed ubi datur scientia, ibi datur conclusio: quæstio, atq; ut ex sequentibus audies, subiectum circa quod quæstio uersatur: datur ergo subiectũ pasione prorsus neglecta: quod autẽ notitia de quidditate, absq; cognitione pasionis uerè scientia dicatur, manifestũ est, quia eius actui competit ratio ipsius uerè, scire uidelicet rem per causam cognoscere, iuxta illud posteriorum secundo, quæstiones æquales sunt numero his quæcunq; uerè scimus: quum igitur una & quidem potisima quæstio sit, quid est? sequitur quòd cognitio, ipsius quod quid est uerè scientia existat, unde metaphysice tertio: Multis, inquit Aristot. modis idem scientibus maximè quidem illũ scire dicimus, qui nouit quid res est. Nec uim habet quorundam argumentatio qua notitiam de rei quidditate scientiam esse renuunt, per hoc quòd Aristotel. ethicorum sexto demonstratiuũ habitum scientiam esse uoluit: cũ autem de rei quidditate demõstratio haberi non posit, ergo inquiunt nec scientia, quapropter nec subiectum in cõclusione seu quæstione quid est? subiectum scientiæ dici poterit: Hi enim qui sic argumentantur minus aduertunt demõstratiuum habitum appellari non modò eum, quẽ demõstratiuo syllogismo adipiscimur, sed quẽcunq; habitũ qui per aliquem modiculum discursum resultat, puta diuisionem & cõpositionem, quibus idipsum quod quid est? ostenditur, & quibus, ut Auerrois loquitur, utimur in his quę modiculam innuitionẽ expostulant: Quapropter ambigendum non est quin notitiam de rei quidditate ueram scientiam uocitari fas sit, & ideò subiectum de quo quidditatiuum prædicatum dicitur uerè esse subiectum, etiam pasione neglecta: formalis itaq; ratio subiecti ut subiectum nõ est demonstrabilitas pasionis de eo, & sic falsa horum positio reuincitur. Quod autem & falso uerborum Arist. intellectui innitantur, apparet ex eo quòd ibi nõ de quid rei, sed de quid nominis sermo est. Paulò enim antè: Alia uerò (inquit) quid est, quod dicitur per nomen oportet intelligere: & quando deinde subnectit dicendo: de subiecto utrumq; & quid est? & quia est, ibi hauddubiè de ipso, ut diximus, quid nominis intentio est. Attestatur idipsum scilicet non oportere de subiecto præcognoscere quid rei: Aristotelis processus qui pasim per singula Volumina intrinseca subiecti principia, quibus constat rei quidditas, in eodẽ Volumine examinat & scrutatur: non igitur subiectũ illud præcognitum esse uoluit: cõclude demum non esse formalem rationem subiecti scientiæ pasionis demonstrabilitatem: id est, non cognoscitur scientiæ subiectum per hoc, quòd de ipso demõstratur pasio, eò quòd datur subiectũ nulla habita consyderatione de pasione. Aliorum quorundam opinio tres essentiales subiecti conditiones asignat: Prima quòd sit notum quid est, & quia est: Secunda quòd per eius quod quid est demonstrentur in scientia pasiones illius subiecti: Tertia quòd ad ipsum alia omnia in scientia determinata reducantur, & propter ipsum consyderentur. Hæc quoq; à ueritate aliena assertio uidetur, eò quòd aut prima aut secunda conditio fallitur: si enim de quid rei loquuntur, tunc falsa est conditio prima: quia ut ex præhabitis mani-

ſeſtum eſt, de ſubiecto ſolùm quid nominis, non autem quid rei prænoſcere neceſſe eſt: ſi uerò de quid nominis ſermo fuerit, falſa erit conditio ſecunda: quia ipſum quid nominis per qualemcũq; propriam rei qualitatem aſsignari & circumſcribi poteſt, quæ quidem circumſcriptio minimè ſufficiens eſt rei paſsionem demonſtrare: quum igitur ambæ prædictæ poſitiones irritę appareant, mox tertiam quam probamus ſententiam enodare conabimur.

VERA DE FORMALI RATIONE SVBiecti poſitio. CAP. IIII.

Dicamus ergo formalem ſcientiæ ſubiecti rationem, ſeu id quo ſubiectũ eſt: ſubiectum nil aliud eſſe niſi diſpoſitionem, qua aliquid offertur dubitabile, ita ut quum ſciſcitatus quis fuerit, quę nam ſit uera ratio ſubiecti ſcientiæ, reſpondendum eſt ens dubitabile, ubi ens uicem gerit generis: dubitabile uerò differentiæ: quod autem hæc uera ratio ſubiecti ſit, apparet ex eo, quòd hac poſita ponitur & cognoſcitur ſubiectum prout eſt ſubiectũ, eâq; ablata aufertur & eſſe & cognoſci ſubiecti: ſtatim enim quando diſpoſitio ineſt rei, q̃ rem ipſam reddit dubitabilẽ, reſultat de re illa quęſtio aut actu, aut aptitudine, & per cõſequens, res illa intellectui obiecta, quæſtionis & ſcientiæ ſubiectum efficitur: diſpoſitione autẽ ſublata nulla erit de re illa dubitatio, ideò nec quæſtio, neq; ſcientia, idcircò nec ſcientię ſubiectum: quod enim eſt ens non dubitabile, neceſſe eſt eſſe aut primorum principiorum, aut ſcientiæ infuſæ notitiam, de quorum neutro (ut primo huius capite cõmemorauimus) hîc ſermo eſt. Quũ igitur diſpoſitio qua dubitabilis res eſt ita ſe habeat, ut ea poſita ponatur ſubiectum ineſſe & cognoſci, eademq; ablata auferatur ſubiectum, concluditur formalem ſcientiæ ſubiecti, ſeu ſubiectiuam rationẽ ſubiecti eſſe diſpoſitionem, qua ens offertur dubitabile. Tendit ad hoc illud Ariſtotelis Metaphyſices primo: propter admirari & nunc & primum Philoſophi cœperunt philoſophari: id eſt, rerum cauſas perquirere, & hoc quia admiratio dubitationem ſuggerit, dubitatio inquiſitionem, inquiſitio ſcientiam: quærentes enim inquit Ariſtoteles, ueritatem ſine dubitatione primo ſimiles ſunt, quo oportet ire ignorantibus. Si autem quis ambiget dicens: Quum dubitationem præcedat admiratio, conſentaneum uidetur formalem rationem ſubiecti potiùs ſtatuendam eſſe, ipſam admirabilitatem ſeu diſpoſitionem, qua aliquid eſt admirabile quàm dubitabilitatem; quod & ipſa Ariſtotel. uerba ſonare uidentur, aſſerẽtis ſolùm propter admirari philoſophos cœpiſſe philoſophari. Huic dicendum: licet re eadem ſit diſpoſitio obiectiua, qua aliquid eſt admirabile cum diſpoſitione, qua id ipſum eſt dubitabile: differunt tamen in modo, eò quòd admirabile dicitur in quantum id ipſum aliquid in ſe continet, repugnans intellectui, ſpeciem quandam ingerens timoris, & quodammodo (ut in ſequentibus audies) retroceſſum & fugam: dubitabile autem dicitur, non in quantum fugat aut repugnet, ſed quatinus contranitentiam infert animo, impſumq; concitat ad cognoſcendum: dubitare enim propriè ſumptum nihil aliud quàm indeterminata, & inter utrumq; oppoſitorum nutantem cognitionem deſignat: Humanus namq; intellectus primò ſuapte natura in omnimoda ignorantia conſtitutus eſt: ſecundò admiratur: tertiò dubitat: quartò quærit: quintò per ratiocinium ſcientiam conſequitur: ſextò intelligit per adeptum intellectum: ſeptimò iungitur, & ueluti in ſeptima ſabbati die quieſcit in intellectu agente, cuius ueritatem in nobis clara experientia demonſtrat, puta, infantiæ ætas prorſus negationis (ut uocant) agitur ignorantia, neque admiratione in aliqua re naturæ afficitur: Ineuntibus autem adoleſcentiæ annis mox admirari, & quaſi à repugnante fugam arripere nititur, nondum tamen dubitat, ſed quodammodo perſtat attonitus: maturiori autem ſcilicet iuuentutis ætate accedente: tertiò ad contranitendum accingitur, & quaſi medijtulio ignorantiæ & ſcientiæ conſtituitur

dubitan-

dubitando: Quartò consistentibus annis iam inquirere, & ignorãtiæ partem excutere non desinit, quousq; quinto loco & recto rationis cursu terminum applicet, ac scientiam intellectumue in habitu assequatur, nondum tamen clare, sed phantasmatum caligine obnubilatim sapit, donec sexto loco eum, quem adeptum intellectum uocant, possideat, cuius cognitio tantæ est claritatis, ut eam (tertio de anima Auerroi teste) non nisi æquiuoca appellatione scientiam uocitare liceat, per quem quidem adeptum intellectum demum iungitur adhæretq; agenti, qua utique adhæsione beata uita, & sabbati quies tota consistit: sed de his alibi. Redeundo igitur unde digressi sumus. Respondeo ambigenti, quòd quia admiratio nullum per se iudicium, sed meram passionem designat: subiectum autem iudicium præcognitionémue expostulat, idcircò non potuit admirabile secundum quòd admirabile subiectũ formali ratione constituere, & licet sit id quod est subiectum, non tamẽ id quod subiectum existit subiectum, sed ratio subiecti est ipsum dubitabile secundum quòd dubitabile. Nec argumentandum est hanc nõ esse formalem rationem subiecti in scientia, quum non conuertibilis sit cum ipso diffinito, quòd non omne dubitabile subiectum est scientia: quia non de omni dubitabili habetur scientia ut diametrum esse commensurabilem costæ, & id genus: Is enim qui sic argumentatur non aduertit subiectum scientiæ non appellari ab ipsa scientia actu, quemadmodum nec dubitabile constituit semper subiectum actu, sed aptitudine, & sic omne dubitabile scibile est: dubitam enim circa id cuius certam causam nõ cognoscimus: cui autem est causa, id utiq; per inquisitionem & discursum à causa ad effectũ cognosci sciriq; poterit: firmiter itaq; conclude formalem rationem subiectiuam subiecti, in quouis modo scientiæ esse dubitabilitatem, seu dispositionem, quã res est dubitabilis: Hactenus de subiecto in communi, superest modò de subiecto, quo scientia ex pluribus habitibus aggregata distinctionem & unitatem habet sermonem facere.

DE SVBIECTO QVO SCIENTIA DENOminationem & unitatem sumit. CAP. V.

PRænoscere autem oportet biformem, ut latiùs in eo de nouem doctrinarum ordinibus disserui, scientiam existere, uno modo cuius quæsita nullum inter se nexum ordinemq; seruant, qualis ea doctrina est, quã quodlibeticam uocant, alia quæ aliquo doctrinarum ordine contexitur: Prima harum rẽ uera non est scientia una: quia non ordinatur, nec analogiam habet ad unum: secunda uerò una scientia est, quia unum (ad quod cætera illius scientiæ quæsita respiciunt) continet subiectum: Nobis autem de subiecto scientiæ secundo modo dictæ hic sermo est, quod ideò distinctionem, unitatemq; scientiæ tribuere dicimus, quia scientia refertur ad scibile uti ad correlatiuũ sibi terminum: terminus autem se habet ut forma: forma uerò est, quo res unitatem distinctionemq; habet, quapropter consentaneum est ipsum scibile subiectum, unitatem distinctionemq; scientiæ tribuere: Quibus perspectis dicẽdum, subiectum, quo sibi unitatem distinctionemq; uendicat, scientia ex pluribus aggregata, est ipsum adæquatum, & primum illius scientiæ dubitabile adæquatum appello, id quod sic se habet, ut nihil pertractetur in illa scientia, quin saltem analogicam prædicationem habet ad illud, nec est aliquid habẽs per se ordinem ad tale subiectum secundum quòd tale, quin illud scientia illa pertractet: Per primum intelligo secundum quod ipsum, scilicet quod nihil considerat, nisi secundum quòd ad illud subiectum ordinem habeat, quemadmodũ amplius paulò pòst in sexto huius Cõpendij capite tradetur: in hac igitur subiecti diffinitione ipsum dubitabile uicem gerit generis: nam quemadmodum in præhabitis exposui, communis subiecta ratio est ipsa dispositio, qua ens existit dubitabile: adæquatum uerò & primũ locum, tenẽt differentiæ: quia per adæquatum distinguitur à quocunq; tam partiali eiusdẽ sci-

entiæ ſubiecto quàm communiori minúſue communi alterius ſcientiæ ſubiecto,unde nec unitatē neq; diſtinctionem capit ſcientia: diſtinctio enim unitasq; rei fit per formam: forma autem adæquata & conuertibilis fit cum re cuius forma eſt,neceſſe eſt,per primum,quod in deſcriptione adiecimus eiuſcemodi ſubiectum ſcientiæ diſtinguitur ab adæquato minusq; principali illius ſcientiæ ſubiecto,plures exempli cauſa ſunt paſsiones conuertibiles cum ente mobili,ut locabilitas, diuiſibilitas,quas naturalis conſyderat,quæ quia conuertuntur cum ente mobili adæquatum naturalis ſcientiæ ſubiectum dici merentur:non tamen primum, quia non ſecundum, quòd tales paſsiones ſcilicet nō ſecundū quòd locabile aut diuiſibile,quorū nullum prima admirationis & dubitationis ratio eſt,ſed ſecundū quòd mobile cōſyderantur:omne enim primū adęquatum eſt, non autem omne adęquatum primū,quod uerò nonnulli addunt ſubiectū ſcientię oportere eſſe primo notū in illa ſcientia,ſuperuacaneum eſt, quia hoc ſubauditur ex ipſa dictione dubitabile quippe, quod dubitabile eſt de eo pręcognitū eſſe oportet,quid nominis, & quia eſt: dubitatio enim, ut antea explicui, mediū tenet inter ignorantiam & ſcientiā: medium autem naturam ſapit extremorum:ex ignorantia igitur ſimul & aliqua pręeunte cognitione uel ſcientia dubitatio fit, ſic demū collige formalē ſubiecti, à quo ſcientia denominatur rationē eſſe adæquatum, primūq; illius ſcientiæ dubitabile. Nunc autem ad naturalis conſequenter & mathematicæ ſcientiæ diuinæq; ſapientiæ ſubiectum ſtatuendum, Dei nutu,aggredimur.

DE TRIBVS SCILICET NATVRALIS, MATHE- *matica,diuinæq; ſapientiæ ſubiectis.* CAP. VI.

TRium igitur ſcientiarum determinando ſubiecta ſit nobis tripartita iſta concluſio: Naturalis ſcientiæ ſubiectum eſt ens mobile, Mathematicæ diſciplinæ ens quantum,Metaphyſicæ ſapientiæ ens,ut ens, ſupple multiplex:In quorum exactam intelligentiam notandum nihil,ut pręhabita mōſtrant,eſſe ſubiectū,niſi qua dubitabile,nec eſt dubitabile niſi quia admirabile:quod igitur in rebus admirationem parit, id utiq; & dubitationē,& ſubiectum conſtituere aptum natū eſt:quot igitur admirabilium genera, tot & talia erunt genera ſubiectorum: ſunt autem communia admirabilium genera, præcipua communis ſenſus ſenſibilia tria, uidelicet motus, magnitudo, & numerus:tria ergo hæc ipſa communia ſubiectorum conſequentur & ſcientiarum genera eſſe neceſſe eſt: quod autem hæc duntaxat tria communia ſint admirabilium genera, ratio & ipſa ut conſtat rerum omnium magiſtra experientia demonſtrat: Ratio ab admirationis ratione ſumitur: eſt enim admiratio(quum ſit ſpecies timoris)fuga quædam intellectus ab aliquo repugnāte,idcircò quot, & qualia ſunt communia eorum quæ intellectui repugnant, tot taliaq; erunt admirabilia: Repugnantia aūtē genera ſunt eiuſcemodi tria, hæc ipſa igitur admirabiliū eſſe genera fatearis oportet. Quod aūt intellectui repugnātium genera ſint eiuſcemodi tria, compertum tibi erit quādo ſciueris quot qualéſue intimę intellectiuę animę,& ipſius finis quē expetit anima cōditiones ſint.Sunt uerò ut ex primo & tertio de anima libro colligimus, intimæ intellectiuæ animæ dotes immobilitas,impartibilitas,eſſentiæ unitas, & eædē,ac longè eminētius cōditiones iſtę ſunt finis,in quē omnes intellectiuę poteſtatis operationes conuertuntur,in ipſum ſcilicet omniū rerū conditorē, cui ut ex duodecimo diuinę ſapientię, & octauo de auditu oſtēditur:Hyperbolicè cōpetit immobilitatis & impartibilitatis,unitatisq; conditio:quū ergo immobilitati repugnet motus, impartibilitati magnitudo, unitati numerus multitudoúe iure merito,quādo intellectui alterū horum oblatū fuerit,ſtatim intellectus ipſe ueluti à repugnāte fugam arripiens quodāmodo: Retrocedit & admiratur, unde mox prouocatus dubitare incipit animus ipſumq; repu-

gnans

gnans propellere conatur scrutando & inquirendo, quousq; rem sibi conuenientem & finem pertingat, atq; motum in statum, magnitudinemq; in incorporeum, seu impartibilem uirtutem: multitudinem deniq; in unum omnium rerum principium, ducemq; absoluat: quia igitur huiuscemodi tria comunia sensibilia intellectui repugnãt, ideo tria hinc admirabilium genera emergũt, quapropter & tria dubitabilium, unde & tria comunia scientiarum statuunt subiecta, quarum primam (eam scilicet quæ admiratur motum (scientiam uocitabimus de natura: quia principium motus natura est: quæ uerò admiratur magnitudinem mathematicam seu exercitatiuam nuncupamus: quia ingenium exercet idoneumq; ad abstractorum & diuinorum contemplationẽ reddit: Quæ deniq; admiratur multitudinem: quia naturæ metam transgreditur Metaphysicam cognominamus. Te autem non præterear, quòd licet naturalis scientiæ admiretur motum seu ens mobile, nihilominus quia motus per sè magnitudinem & multitudinem comitatur: nam ut in sexto de auditu tradit, motus ex mobilis continuitate magnitudineúe, & exterminorum seu formarum multitudine & alietate resultat, fieri nõ potuit, quin simul cum motu magnitudinem multitudinemúe admiretur, & tractet: quinimò physicorum primò traditur scientię principium est rerum multitudo, quemadmodum & motus, unde qui unum dicit esse ens, & immobile, sciendi principia negat, & sciẽtiam aufert: licet igitur naturalis multitudinem & magnitudinem consyderet, potior tamen eius admiratio & quæstio est de motu, seu de ente mobili: Sic & Mathematicas: quia magnitudinem, per diuisionem multitudinem, numerumúe contemplatur, sed ipsam magnitudinem, eò quòd magis repugnat q̃ multitudo, magis admiratur & tractat: motum autem negligit: quia hunc in naturalibus considerauit, eumq; in statum reduxit, & licet Astrologus & Musicus motum respiciant, non tamen ut motus, sed motus & soni quantitatem, proportionemq; examinat: Resume deniq; quum tria sint in entibus intellectui repugnãtia genera, uidelicet multitudo, magnitudo, motus, tria. s. potiora sensibilia comunia (nam figura quæ quartũ est sensibile comune terminus est magnitudinis, & quies quintũ sensibile comune priuatio est motus) quãobrem tria admirabiliũ, tria dubitalium, tria subiectorum, tria deniq; scientiarum genera esse concludimus, quarum una nobisq; prima admiratur ens mobile: Alia & nobis secunda ens extensum: Tertia enx multiplex: semper enim primus, si aduertis, philosophus diuidendo progreditur, quod ubiq; præsertim in quinto Metaphysicæ uolumine uidere licet. Nec ullus harum trium scientiarum indagator scrutandi pedem sistit, quousq; omnem in rebus repugnantiam abstulerit, & sibi cõuenientia atq; symbolica applicuerit: naturalis namq; ut in physico auditu ostenditur, à motus scrutinio non cessat, quousq; statum mouensq; non mobile attingat: Nec Mathematicus omnium mundi corporum magnitudinem metiri desinit, quousq; indiuisibilem inextensamúe naturam applicet, & diuinus suum examen à uasta entium multitudine in principis uti magno in exercitu ducis unitatem persoluit,

QVORVNDAM CONTRA PRAEDICTA ARgumentorum solutio. CAP. VII.

SEd hîc statim insurget neotericus glossator, obtrectans & clamitans, me nouum, & inauditum, quod nec Aristotel. neq; fidus eius interpres Auerrois probãt, dogma effingere, uel maximè circa diuinę sapientię subiectũ, quod Aristoteles ens in quantũ ens, & Auerrois abstractorũ genus asseruit: Ens aũt multiplex nemo unq̃ alicuius sciẽtiæ subiectũ esse præsumpsit. Huic respondeo, ens in quantum ens: id est, ens non contractum, sed sub uniuersaliori conceptu sumptũ, nõ satis esse ad cõstitutionẽ subiecti, eò quòd sub hac ratione nihil in eo dubitabile cernitur, quũ nil notius sit ente, ut ens: quòd aũt

omnibus notius est,de eo secundum huiusmodi nihil quæritur, quapropter nec scientiæ subiectum statuere potest:quando igitur Aristoteles Metaph.4. sextoq; docet sciẽtiam Metaph. speculari ens in quantum ens subaudit secũdum,quod in eo est aliquid admirabile,ex quo(ipso Aristotele teste)solùm ꝓpter admirari contingat philosophari:tale autem admirabile esse non potest magnitudo aut motus,quandoquidem hæc non competunt uniuerso ambitui entis,abstractis siquidem nec magnitudo inest,nec motus relinquitur: ergo tertium scilicet multitudo, quæ omnibus entibus secundum quòd entia sunt,inest in sensatis,quippe est multitudo in essentia:quia ex pluribus essentijs uidelicet ex materia,forma,accidentibusq; constant:in abstractis autẽ est multitudo potestatum,rationum,exemplariumq; paradigmatum, unũ namque & multum,ut Aristoteles docuit,conuertibilis paßio est entis,& unumquodq; entium unum est,& multum,non solùm diuisiuè,ut plures arbitrantur,sed coniunctim,& in quantum aliquid est multiplex,in tantum est admirabile,& quatenus unum,eatenus nihil admirationis parit,sic itaq; ens in quãtum ens non aliunde subiectum scibile fit, nisi ob uastam entium multitudinem,cuius causas non desinit indagare intellectus, quousq; sumam Dei unitatem pertingat,in eamq; transferat atq; reducat uniuersa.Aristot.aũt reticuit & non adiecit enti in quantum ens multiplex:quia hoc ut euidens,audiri uoluit,cuiusq;.n.scientiæ principiũ est rerũ multitudo, quemadmodũ peculiare naturalis scientiæ principiũ,est motus,dico nõ solùm ut efficiens, sed uti subiectum & materia: si enim tantũ unũ esset ens, nulla esset admiratio in rebus, nec dubitabile subiectum:quia nihil repugnans,nec esset diffinitio:quia nulla rerũ differentia,nec demõstratio:quia nulla rerũ paßio. Quũ igitur quęuis rerũ scientia præsupponat multitudinem,ideo & Metaphys.subiectum multitudinem subintelligere necesse est:nam quemadmodum omnes aliæ scientię tractant de ente non in quantũ ens,sed ut tale ens,sic omnes admirantur multitudinem non ut entis,sed ut mobilis,aut continui:Metaphysica autem ecõuersò tractat quidem de ente,non ut tale,sed secundũ quod ens, admiraturq; multitudinẽ,non ut mobilis aut continui,sed ut entis,secundũ quod ens.Falsum aũt est dicere Metaphys.subiectum quo scientię capitur unitas,esse substãtias abstractas:quia non esset scientia comunis,comunitate analogica subiecti,quam(ut Aristotel.docuit.Metaph.4.) habere oportet philosophiam primam,eò quòd genus abstractorum nõ subalternat omnes alias scientias, nec illis dat scientiæ principia,alioquin dari oporteret quartum scientiarũ genus consyderans de ente,ut ens,scientiarum siquidem genera, secantur ut genera rerum.Nec tamen propter hoc Auerrois sententiam falli dixerim,asserentem, substantias abstractas esse Metaphys.subiectum:quia aliter loquitur Auerrois ipse de subiecto,aliter nos:nos.n.unà cum Aristotele de subiecto quo capitur distinctio & unitas scientiæ intendimus, quòd Aristoteles clara uerborũ serie insinuat:inquit enim 4. Metaph.secundo non solùm eorum quæ secundum unam rationem dicuntur,est unius scientiæ speculari, sed etiam dictorũ secundum diuersas habitudines ad unam naturam,sicut salubrium omnium una est scientia.Hæc Aristoteles.Vbi apparet eum de subiecto,quo unitatem habet scientia intendere,& tale est ens in quãtum ens,quod omnibus,ut salubre his quæ ad sanitatem attinet,analogicè inest.Auerrois autem non de adęquato,quo fit scientiæ distinctio & unitas,sed de partiali principaliori tamen subiecto loquitur,cui etiam & Aristoteles quandoq; innuit,ut illud paulò inferiùs inquiens: Vbiq; propria & principaliter primi est scientia,ex quo pendent,& propter quod dicuntur:quapropter idem Aristoteles in 12.de substãtia Metaphys.theoriam esse censuit,scilicet tanquam de principali parte subiectiua: Vt uerò hoc subiectorum discrimen,quod iuniorum ingenia titubare & exorbitanter euagari facit,exactiùs intelligas,sciendũ quando sunt aliqua

plura

plura immediate constituentia totum, tunc totum ipsum denominationē sortitur à parte nobiliori. Sunt autem partes constituentes totum, bipartitæ: aut essentiales, ut anima & organicum corpus, quorum quælibet pars per se quędam essentia est: aut partes integrales, ut animæ potentiæ, quarum nulla per se essentia est. Quemadmodum igitur totum essentiale, scilicet animal denominatur ab essentia potiori, scilicet, anima: sic & ipsum totum integrale appellationem sumit à parte integrali potiori, puta anima sensitiua dicitur, nō quin aliæ insint animæ potentiæ, ut nutritiua, uegetatiua, progressiua, appetiua, & id genus: sed quia potior uirtus est ipsa sensitiua, ideo tota animæ essentia denominationem sibi sumit à uirtute sensitiua. Quemadmodum totum compositum ex materia & forma, tanquam ex partibus essentialibus denominatur à forma, non à materia: sic utiq; & scientia: quia (ut antea tetigimus) relatiuè dicitur ad scibile subiectum, uti ad terminum & formam: ideò unitas & distinctio scientiæ capitur à subiecto tanquam à parte essentiali nobiliori: sed cùm idipsum subiectum rursus ex partibus integralibus constet, quarum una præstantior est altera: totum autem à nobiliori appellationem sumat, ideo scientiæ Metaphysicen quandoq; esse dicitur de abstractis, uel de substantia tanquam de potiori parte integrali: tota autem scientia denominatur à toto subiecto: Et tu hæc tecum reuolue.

EPILOGO DICTA RESVMIT, ET PER ALIVD ALIVDque sensibile commune Aristotelem, Platonem & Pythagoram suum quisq; dogma construere ostendit. CAP. VIII.

EX omnibus demum collige tria, quæ intellectiuæ naturæ repugnant: unde & tria admirabilium, tria dubitabilium, tria subiectorum, tria deniq; sciētiarum dari genera, iuxta trium sensibilium communium numerum, scilicet multitudinem, quam in ente, ut ens, admiratur & tractat Metaphysica sapientia: magnitudinem, quam in ente extenso admiratur & considerat mathematicæ disciplinæ indagator: motu, quem in ente mobili admiratur naturalis scientiæ inquisitor: Quæ utiq; omnia tametsi uarijs in locis Aristoteles docuerit, plura tamen horum perbreui hac quarto Metaphysicæ clausula perstrinxit: Omnis (inquit Aristot.) unius generis, scilicet entis, unus sensus & una scientia est: Ac iuxta eiusce modi trium admirabilium, communiumúe sensibilium uarietatem proportionisq; similitudinē uario tramite processerunt Aristoteles, Plato, atq; Pythagoras. Aristoteles enim, licet nullum horum triū neglexerit, peculiari tamen modo progreditur uia motus, Plato per mathematica uia magnitudinis: Pythagoras autem per numerum & uia multitudinis proficiscitur: omnes tamen in eundem uergunt finem, omnia siquidem omnibus suo modo insunt, & in abstractis sensata, & in sensatis superna, & in singulis deniq; horum generum relucet ipsius conditoris paradigma, diuinarumq; rationum imago. Hactenus de tribus subiectorum generibus, quibus scientiarum unitas, & distinctio sumitur: nunc uerò de eorundem partiumq; ordine aliquid dicendum.

DE TRIVM SCIENTIARVM AD inuicem ordine. CAP. IX.

HOrum uerò ordinem perfacilè ex præhabitis documentis perpendere licet: quum enim ex admiratione dubitationeq; subiectum scientiæ resultet, necesse est, ut id quod prius se offert admirabile, illud utiq; prius & dubitabile, & prius alicuius scientiæ subiectū: At prius admirabile sese offert, id quod fortius repugnat: potentior enim uirtus citiùs & priùs operatr quàm imbecillior: unde in procemio de auditu Aristoteles id quod magis notū uocitat, paulò inferiùs prius notum appellat. Fortiùs autē repugnat intellectiuę

naturæ

naturæ motus quàm magnitudo,& magnitudo quàm multitudo: ergo pri-
us admirabile eſt ens mobile,quàm ens extenſum,& hoc prius quàm multi-
plex:quapropter & ſcientia cuius ſubiectum eſt ens mobile prior erit nobis,
quàm ſcientia cuius ſubiectum eſt ens extenſum:& hæc ipſa prior eſt ſcientia
diuina,cuius ſubiectum eſt ens multiplex. Quod autẽ fortius repugnet,mo-
tus duplici ratione conſpicitur,tum quia motum priuatio & corruptio quæ-
dã ſequitur,tum quia in ſe implicat alia duo repugnantia genera, quorũ neu-
trum implicat motum:omne enim mobile,extenſum eſt & multiplex,nõ au-
tem omne extenſum & multiplex mobile: ſeparatorum enim multitudo eſt,
motus uerò minimè:ſic & mathematico enti atq; ſubiecto(ut uocant)forma-
li multitudo quidem & magnitudo ineſt,motus autem minimè. Cùm igitur
ſolum ens mobile trinum in ſe repugnantiæ genus contineat,conſequens eſt
idipſum magis priusq́; nobis eſſe admirabile,quapropter & prior erit nobis
naturalis ſcientia quàm diuina. Eadem Lege naturalẽ ſcientiã ordine ſuccedit
mathematica doctrina:quia magis repugnat extẽſum ꝙ multiplex, eò quòd
extenſum duo repugnantiũ genera complectitur,extenſionem.ſ. & multitu-
dinem, eò quòd omne extenſum continuumúe diuiſibile, inde & multiplex
eſſe oportet:non autem omne multũ eſt continuũ. Tertium deniq; in ordine
nobis eſt ens multiplex,quod ſolum unum repugnãtium genus retinuit, ſcili
cet multitudinem,quam (ut præmemorauimus) 12. Metaphyſicæ Ariſtotel.
in unum reducit principem,à quo pendent,fluuntq́;,& refluunt uniuerſa.

DE ORDINE PARTIVM IN EADEM ſcientia adinuicem. CAP. X.

PArtium uerò cuiuslibet ſcientiæ adinuicẽ ordo hoc quoq; pacto indaga
ri poterit. Illa eiuſdem ſcientiæ pars nobis prior eſt, in cognoſcendo quæ
prior eſt naturæ in operando,talis eſt ipſa quæ cõmunior,dico in operan
do:quia duplex eſt prioritas apud naturã,una ſimpliciter uidelicet in cogno-
ſcendo,alia non ſimpliciter,ſed in operando: finis .n. ſimpliciter & in cogno-
ſcendo prius eſt his,quæ ordinant̃ ad finẽ,operãdo uerò & exequendo econ-
uerſò:prius eſt id quod ad finẽ:finis uerò ultimũ:prędictę aũt cõcluſiones ue
ritas,ſuũ quoq; ex pręhabitis ſuſcipit firmamentũ:nã quemadmodũ illa ſcien
tia prior eſt,cuius ſubiectũ ſe prius admirabile offert,ſic eiuſdẽ ſciẽtiæ pars u-
na prior eſt altera,cuius partiale illius ſciẽtię ſubiectũ prius dubitabile depre-
henditur:prius aũt deprehendit̃ id,quod prius operatrix natura ꝓducit:nam
ſicut res ſe habet ut cõſequenter(.ſ.in eſſe)Sic inquit Ariſtot.& eius in anima,
motus,cuius ratio eſt,quod unũquodq; agit ſicut aptũ natũ eſt agere,& ſecun
dũ modũ ſuæ naturę:modus aũt naturæ,eſt prius eſſe indiſtinctũ ꝙ diſtinctũ,
& in potentia ꝙ in actu,eò quòd ab extremo ad extremũ trãſitus fieri nequit,
niſi per mediũ:mediũ aũt inter ſimpliciter non ens,& ens perfectũ eſt ens con
fuſum & potentiale:quũ igit̃ res obiecta intellectui moueat intellectũ tanq́;
agens naturale,& modo naturæ:Prius itaq; producit,quod ſe habet uti potẽ-
tia & confuſum:poſterius uerò id quod in actu:quia ergo commune relatum
ad minus commune indiſtinctum & potentiale eſt,conſequens erit,partẽ cõ-
muniorẽ priorẽ eſſe,& naturę in operando & nobis in cognoſcẽdo,ꝙ minus
cõmunis:Sic utiq; pars cõmunior:quia prius eſt cognita,ideo eam prius pro-
ſequitur ratio inquirendo, quapropter & prior eſt in ſcientia. Prius utpote
cognoſcitur à nobis aliquid ut mobile ſimpliciter, quàm ut mobile loco,& i-
dem prius eſt naturæ in producendo,eò quòd omne mobile loco eſt mobile
ſimpliciter,non autem omne ſimpliciter mobile,eſt mobile loco, ideo de ente
ſimpliciter mobili,in eo de audito libro inquirimus: deinde prius offertur res
ut mobilis loco,ꝙ mobilis generatione & alteratione,quę eadẽ prior natura.
Omne enim generabile & alterabile eſt mobile loco:nõ autem omne mobile

loco

loco alterabile est, nedum generabile, de quo scilicet mobili loco in eo de cœlo & mundo tractamus, sic mobile motu generationis & alterationis, prius est nobis in cognoscēdo, & naturæ in operando, quàm mobile motu mixtionis: omne enim mixtum alterabile est & generabile, non aũt omne alterabile generabileq; est mixtũ, de quo Peregeneos liber scrutatur, & hac deniq; Lege singula naturalis scientiæ in ordinē redigere poteris, & quia id locupletiori sermone in eo de nouē doctrinarũ ordinib. explicui, modò hîc latiùs progredi superuacaneũ fore duxi: qui enim hunc tractatũ illi compendio iunxerit, & sedulò reuoluerit, nullo quidem negocio atq; labore rectã horum intelligentiam penetrabit superno ueritatis spiritu duce, cui laus, gloria & honor.

PAVLI RICII ORATIO DOCTA ET FERVIDA,

IN VIRVLENTAM IMMANISSIMAMQVE TVRCARVM RABIEM, AD PRINCIPES, MAGISTRATVS, POPVLOSque Germaniæ.

THEMA.

Venientem gladium speculator cùm uiderit, & populo non annunciauerit, sanguinem illorum qui peribunt, de manu speculatoris requiram. Ezech. 33.

MAGNA quidem, & inconsulta existimari poterit hæc mea hodierna fiducia, atq; præsumptio, qua ea, quæ longè antehac temporis tractu nulla quidem maximorum Pontificũ sacra auctoritas, nulla præpotẽtum Imperatorum, Regum, & Principum ampla potestas, neq; consultissimorum oratorum solertia, & consumata dicendi facultas consequi, & peragere ualuit: Iam ego ipse imbecillis, rudisq; doctrinę & eloquentiæ homo, aggredi & tentare audeã. Verũ hac nostra tempestate ad tantũ discriminis, ad tantũ (proh dolor) calamitatis & turbulentiæ deuentum est, ut nulla iam Pontificũ, Imperatorũ, Regũ & Principũ authoritate præeunte, nulla suadente oratorũ facundia res ipsa usqueadeò admoneat, urgeat, atq; impellat, quòd nisi sũmus ille cœlorũ Pontifex orbis Imperator, & omniũ sæculorũ Rex & conditor Deus, qui pro mortaliũ salute, ne unigeniti quidẽ filij sui sanguini pepercit, nisi inquã celeri clementia, & misericordia teterrimã gregis sui sortẽ inspexerit, mox nil aliud quàm fidei, religionis casus, & ruina, horrendumq; Romani Imperij excidium uastitasq; desolatio expectanda sit.

Ecce speculator religiosissimus Princeps & Rex Ferdinandus, uenientem, uenientẽ properantemq; imanissimi & furentis Tyrañi gladiũ uobis sacri Imperij proceribus, uobis cõsultissimis magistratibus, uobis Germaniæ populis omnib. annũciat, ne ęternus ille Iudex, ultor, uindexq; iustus innocentiũ Christianorũ sanguinẽ, quem aliorũ tarditate & socordia effundi cõtingeret, de innocentissima eius manu requirat. Horret quippe animus, mẽs stupet, & cor ipsum trepidat & contremiscit mecũ cogitando, nedũ uiua orationis uoce exprimendo, miserũ & formidabile excidiũ, dirumq; naufragiũ, quod Christianorũ dissidio & torpore protinùs imminere uideo. En fides iam confunditur, labitur religio, corrumpuntur mores, nullus nec principum nec populorum mutuus amor, nullus respectus honesti uiget dominãdi libido, uiget habẽdi cupiditas,

cupiditas,uigent sollicitudo & studia uentris,fraudes,rapinę,incendia,arma; Sęuit interea,sæuit furitq; truculētissimus ille Turcarū tyrānus,uniuersi turbator & proditor orbis,ac sitientissimus Christiani sanguinis insidiator & hostis,qui igne & ferro cuncta deuastat,regna subuertit,fidē obruit, eius deniq; furore & rabie iam uniuersa ferè Istri Danubijq; ora,& tota penè Illyrica tellus innocentium heu Christianorum iuuenum,senumq;, matrum & infantiū sanguine & cruore madet,optimatū coniuges prostituit, uirgines contaminat,captiuat,uendit,cruciat,& sordidę seruitutis iugo subijcit:Quod si immanissimi huius Tyranni sæuitiam & rabiem in Christianam pietatem à primordio quis reputet cogitetq; miserum & importabile iugum, quod spurcissimū istud Barbarorū genus,ceruicibus Christianorum imposuit: Neminem tam inhumanum,tam rigidum Christiani nominis cultorem existimo,qui non in gemitum,in mœrorē & lachrymarū fontē prorumpat:Si.n.magni & pij Constantini tempora inspicias,eiusq; memoranda gesta attendas,perplanè quidē intelliges,quod sacra ueritatis fides & religio,per uniuersam tunc Asiæ,Africæ & Europæ plagam ueluti limpidissimus Solis radius effulserit, nulla erat gens,nulla cogniti orbis natio,quæ Christianorum non pareret imperio,quę non militaret sub uexillo crucis,& genu flecteret in sublimi & inscrutabili nomine Iesu,pax alta & secura erat quies omni Christiani nominis genti, gens sancta,gens electa,& populus acquisitionis,donec tentator malorum Sathanas horrendum illud Arabię monstrum aspidem & draconem Mahumetum excitauerat,qui diabolico instinctu,ementita fide,& ficta sanctitate, Christianis animis insidiari cœpit,& uepribus acerrimeq; pungentibus spinis semitā & iter Christi uiatoribus intercipere conatus est,angustam æternę salutis portam obstruendo,lata uia omniū turpitudinum & scelerum plena incedere cō pulit,ac sub exitialis & pernitiosæ libertatis specie totius fermè Asię & Aphricæ rudem quidem & barbaram gentem ad sui interitum & perditionem allexit.Solet.n.stolidum & ignobile uulgus alioquin ad uentrem & pecudum uitam pronum,longè facilius ad illorum trahi obsequium, qui concupiscentiæ & libidinis frena relaxant,quàm illorum obtemperare monitis, qui ad religionem,ad morum uitęq; mundiciem intēdunt,quemadmodum & nos ærumnoso hoc sæculo non mediocri Germanorum dedecore,& animarum & corporum iactura longè lateq; experimur.Quippe puerorū instar,qui promptius lætiusq; obediunt,cuiq; inerti petulanti homini, qui xeniola poma & crepitacula donat,effrenemq; euagandi & cursitandi licentiam ad eorū miseriam & ruinam concedit,quàm ut probo & erudito pareant pædagogo, qui uirgæ & ferulæ minis puerilem inquietudinem & insaniam coërcere, eamq; ad uirtutē capessendā,ad uitæ incolumitatē & gloriæ incrementum instituere nititur.Redeamus nunc unde digressa est oratio.His igitur impij Mahumetis fallacijs,his fraudibus & præstigijs pedetentim hoc malum irrepsit, & tantum uirium sibi undiq; desumpsit eundo,ut iam ortum & occasum Solis occupet utrumq; cubile,nulla ferè sit cœli plaga,nulla sublunaris machinæ regio, quæ funesta hac lue infecta, & fœdo Mahumetorum ritu contaminata non appareat.Quocunq; uertimus oculos,quocūq; cogitatione percurrimus,ubiq; de Mahumetana colluuie hostes,persecutores, & fidei coinquinatores nos circundāt,sicq; in angustū coarctati sumus,ut ex tanto spaciosissimi olim Christiani orbis ambitu,nec unus quidem Europę superſit angulus, in quo ab hostium incursionibus & Christiani nominis desolatoribus tuto degere nobis liceat:Si uerò singulas per seriem cædes & clades ab initio Christianæ calamitatis recensere,& ea omnia quæ nostra ignauia & ignominia ad hunc usq; diem amisimus, enumerare uelim, transiret utiq; dies,præteriret & nox, nec finem nostra haberet oratio:Transeat ergo omnis Asia,omnis Africa, taceamus ueterem ignominiā,recentiora quoq;, Constantinopolis olim Christiani

ſtiani orbis oculi, Trapeſuntij, Eubœę, & Illyridis horrenda excidia prætereamus, lamentemur & defleamus ea, quæ pauló ante acta uidimus, & pręſentibus annis noſtros ante oculos uerſantur: Vidimus nondum ſex circumuoluti ſunt anni Rhodiorum inſignem Europæ inſulam, & Tyrrheni æquoris, totiusq; Italiæ, interiorisq; Hiſpaniæ, & Galliæ littoris præſidium & columen, ingenti Chriſtianorum turpitudine & clade expugnatã, captam, & in miſerã Barbarorum ſeruitutem redactam: Pauló póſt Belgradum, quam Græcanicã albam uocant, unicum regni Pannonum & Germanorum Imperij antemurale & propugnaculum noſtro diſsidio atq; ſocordia cruenta expugnatione ſuperatam, perditam, & in Turcarum coloniam ſubactam uidimus. Sileo tot interea per Illyriam, Carniolam, Pannoniamq; incurſiones, incendia, capturas, cædes, & tot millium animarum exterminia, miſerabile horrendumq; auditu: uidimus nouiſsimé inclyti, & toto terrarum orbe celebrandi, Vngariæ regni, quod uniuerſæ Chriſtianæ militiæ ſcutum eſt & munimentum, lugubrem & lachrymabilem ruinam & deſolationem, qua immanis ille Chriſtiani nominis hoſtis, tanta atrocitate, tantó furore & rabie debachatus eſt in Chriſtianorum ſanguinem, ut id abſq; acerrimo cordis cruciatu, abſq; mœróre & gemitu, nec per me quidem narrari, nec á uobis audiri poſſe exiſtimem, ubi præpotentem, innocentiſsimumq; Ludouicũ regem, pié & ſtrenué pro Chriſti cruce militantẽ, in primo floridæ iuuentutis limine teterrimo conflictu & pugna proſtratum ſublatumq;, & uno temporis momento (ó perfida, ó impia, & crudelia fata) uno, inquam, temporis momẽto & uita & regno exutum uidimus, & numeroſo & inſtructiſsimo eius exercitu profligato, & ad internecionem quaſi fuſo & deleto, & quot ibi orthodoxi pijq; antiſtites, quot ſtrenui & nobili ſtẽmate trucidati ſunt duces, quorum alius haſta transfixus, & per caſtra delatus, alius palo traiectus, alius iugulatus, alius medio ſectus, alius patibulo affixus, alius aquarum gurgite abſorptus, alius flammis conſumptus, alius uiuus defoſſus, alij alijs horrendis & inauditis nouæ mortis ſupplicijs affecti, nondum tamen impius ille tot occiſorum ſanguine ſatiatus, mox impetit furitq; paſsim per campos, per rura, oppida, urbes, ubiq; incendia, uulnera, tormenta, cædes, nulla perfidus ille promiſſa, nulla concordiæ fœdera ſeruat, & contra naturæ Leges, contra humanæ pietatis iura, infantes, infantes de maternis raptos uberibus & ulnis iugulat, in cunis transfodit, uel ad parietẽ fracta ceruice conquaſſat, matrem ſtrangulat, ſenem parentem de tecto præcipitat, iuuenem medio ſecat, uel diris horrendiſq; tormentis diſcruciat, & ſi quos carcere, aut uinculis tenet uel concatenatos per rapidos torrentes tranſducit, aut illaqueato collo per impetuoſa flumina traijcit, non ad humanum, aut honeſtatis uſum, ſed ad ſupplicia, uel ſordidam, aut omni morte amariorẽ ſeruitutem reſeruat. Talia adeó truculenta, ſic impia & nefanda facinora, nunquid auris humana, nedũ Chriſtiana aut mortalis ſenſus abſq; mœrore & ſuſpirijs, abſq; gemitu & eiulatu audire uel cogitare poſſet? Nulla ſiquidem gẽs tam fera, tam rigida, nulla ſic inculta & barbara natio, quin pro patriæ ſalute, pro gentis ſuæ ſecuritate & pace, opes, corpora, uires, animumq; profundat, quinimó & ſtolida ac uiliſsima animantia, grues, formicæ, apes, & id genus, pro uita & incolumitate gregis ſui tuenda, perpetuis duriſq; laboribus inſudant, & ſua cuiuſq; munia ſeduló proſequuntur, & curant, cõfligunt, pugnãt, & pulchrã (ut Maro loquitur) petunt per uulnera mortẽ. At prudens & diuinum animal ſanctũ Chriſtianorũ genus, tot prophetarũ oraculis prænunciatum, Chriſti cruce conditum, Apoſtolorum prędicatione ſolidatũ, martyrum ſanguine roboratum, ſanctorum legibus & doctrinis excultum, diuorum Imperatorum, Regum, & Principum religione, armiſq; tutatũ, modó ad ſui deſolationem, ad miſerabile ſui excidium & cladem, proh pudor, ita ſocors, ita ſomnolentum, ſtupidum & inſenſatũ iaceat. Nam adamas omni metallo & ſa

xo durior,solo hirci sanguine emolitur & eliquescit:At Christianę pietatis hominum sic aspera,sic rigida sint præcordia,tam dura sint pectora, ut tanta & nunquam satis deploranda innocentium Christianorum cęde, sanguine & cruore atteri,mollescere,aut ulla in parte flecti nequeat. O miseram,ô miseram,miseramq; sponsam,talibus commissam paranymphis,qui eius aduersus calumniatores tutelam,non modò negligunt & floccipendunt,sed eam insuper nonnulli fucato suo dogmate,fallacibus prauisq; doctrinis prophanare, & effrena(quam Christianam uocant)libertate atq; libidine dissipare & subuertere,nullo unquam temporis momento desistunt. Vbi ubinam prisca illa Germanorum gloria,& omnibus sæculis formidabilis fortitudo, & spectata uirtus? qua Germanorum durissimas bello gentes, nec à Romanis quidem orbis terrarum dominis,licet non semel crudeli animo petitas,nusquã tamen uictas & subactas legimus.Vbi ubinã prior illa Germanorum uictus modestia,& ipsa pacis & concordiæ altrix,dissidij & simultatum expultrix,frugalitatis & parsimoniæ uirtus? qua Germani præ cæteris mortalibus, si præstanda est Historiæ fides,auri & argenti maximarũ pestiũ fuêre spretores, qua & omnẽ uestimentorũ spernebãt cultum,& amictuũ protinùs abijciebant blandimentũ,qua & uini contemnebant ac ignorabant usum,nec aliunde id importari permittentes,quod eius intemperie,& luxu mentẽ hebetari, & ad labores homines mollescere & effœminari arbitrabantur. Vbi ubi deniq; prior ille Germanorũ fidei feruor? & pertinax religionis custodia & obseruãtia,cuius merito eximiũ Imperij decus,quod primò ab Assyrijs, Persis, Macedonibus,ad Romanos peruenit? ultimò loco ad Germanos cõmigrauit,ut ad eos qui præ cæteris nationib. digni habiti sint,quib. Christi uexillũ,eiusq; reipublicæ custodia & gubernacula cõmitterentur.Nunquid tanta & omni æuo memorabilis extincta est Germanorũ gloria? tantus roboris & fortitudinis splẽdor euanuit, ut nulla sit reliqua resipiscendi facultas,nulla expectatio pristini decoris,laudisq; recuperãdę,longè & procul auertant id superi,quinimò,si ulla unq; futura est spes labentẽ Christianorũ orbem restaurandi,si ulla datur fiducia orthodoxã pietatẽ in pristinã eius speciẽ,suumq; uigorẽ restituẽdi hãc, uel maximè quidem in Germanorum præsidio,uirtute, & ope sitã existimo, cùm innata sint Germanorum prosapiæ,fidei,religionis,& militaris disciplinæ fœmina,quæ tametsi modò non coaluerint obstantibus dissidio,pompæ libidine,& intemperie uictus,quæ præclarã hanc sementẽ obnubilant, suffocant,& corrumpunt:facilè tamen in pristinum uigorem, floremq; resurget, si hæc tria omniũ quidem malorũ radicem & fomentum abstuleris: Dissidium namq;,liuor,& simultas,quantum incommodi,quantum damni & ruinæ humanæ societati afferat,concordia uerò & amor quantum incolumitatis & uitæ dulcedinis pariat,operæpretium minimè fore existimo longa uerborũ & orationis seriẽ ostendere, cùm id palàm,clariusq; res ipsa demonstret,naturæ quoq; & rerum ordo,imò & ipsa iumentorum cõditio doceat,& sacra authoritas multis quidem modis admoneat: Concordiam enim & unanimitatem tanti faciat diuina authoritas,ut eam religionis , etiam obseruantiæ & altaris sacrificio anteponendam statuerit:Si offers , inquit,munus tuum ad altare,& ibi recordat⁹ fueris,quod frater tuus habet aliquid aduersum te,relinque munus tuum ante altare,& uade priùs reconciliari fratri tuo.Ediuersò, discordiã & odia usq; adeò abhorret diuina sollicitudo,ut ipsum nefandum idolorum cultum dissensionis,ac dissidij crimini postponendum docuerit : Participes inquit idolorum Effraim dimitte eum,diuisum est cor eorum,nunc interibũt. Omne enim regnum (inquit Veritas) in se diuisum, desolabitur: Et omnis ciuitas , uel domus diuisa contra se , non stabit. Docuit idipsum claro experimento prudens uir Sertorius: duos enim equos in medium produxit, unum solidum robore & floridum annis:alterum uerò languidũ tabe & annis confectum:

confectum:exinde languidi & ſqualidi equi caudam iuueni & uiribus poten
ti homini euellendam tradidit:floridi autem & robuſti equi caudam,imbecil
li & ſeni homuncioni eruncandum commiſit:Tum uir iuuenis,ſuo robori in-
nixus,& tabidi equi imbecillitate inſpecta, caudam uno & perpetuo tractu,
totam ſimul extirpare incaute ac temere,& fruſtra deniq; præſumpſit. Senex
uero homuncio perſpicacius rem conſyderans, ipſius floridi & robuſti equi
caudam in exiles portiunculas diuiſit & ſparſit,quas minutatim & tractuum
frequentia extraxit,ita ut breui temporis ſpatio uniuerſam robuſti equi cau-
dã,tabidus ille ſenex nulla moleſtia,nulloq; labore penitus euulſerit: Quo ſa-
piens uir ille admonuit,quodcunq; exiguum & tenue robur,ſi concors,ſi iun
ctum fuerit,non facile etiam à ſolidiori amplioriq; potentia uinci aut ſuperari
poſſe:ediuerſo, quod ualida & perampla poteſtas ſi diſiuncta & ſparſa fuerit,
à quauis exili & imbecilli manu opprimi,ſubiugari,& extingui poſſit.Docet
idipſum ſagax iumentorum inſtinctus, quod ſtrenuus ille dux Dacum Co-
cio in Principum illius gentis conſeſſu,prudenti quidem facto oſtendit:duos
enim ferociſsimos canes congredi & inuicem ſæuire permiſit,quos ubi acrio
ri certamine,& rabie ferociore cognouerat, lupum clam ſuperimmitti iuſsit,
quem canes cum uidiſſent,eueſtigio omni eorum lite dirempta, concordi fœ
dere in lupum profligandum conuerſi ſunt.Si igitur bruta ſtolidaq; iumenta
priuatum certamen & odiũ,ut in comunem hoſtem inſurgant,deponere non
dubitãt:Tu qui rationis compos es homo,qui Chriſtianę pietatis cultor, qui
rerum publicarum moderator,quid debeas,quid ad te ſpectet,cogita & con-
ſydera.Docet idipſum naturæ & rerum ordo,quod uniuerſa quæ natura ipſa
effingit atq; producit,ſola concordia gignit ac genita conſeruat,quod quam-
uis in omnibus & ſingulis quæ naturæ opere conſtant,plane appareat,euidẽ
tius tamen hoc in noſtra humana compagine uidere & experiri licet:ubi ſi cõ
cordiam & mutuam membrorum opem abſtuleris, mox in tabem & corru-
ptionem tota corporis tui moles redigatur neceſſe erit.Noſti haud dubie Sa-
pientis Apologum,quem & nunc ſedulo rogo attendas:Pedes & manus cõ-
queſti de uiſcerum tranquillitate & ocio uentris, ſuoſq; perpetuos motus &
agitationes lamentantes,ineunt demum conſilium quo decernunt, nil exin-
de operis & miniſterij ſui impartire uiſceribus & uentri:uẽter autem & uiſce-
ra inanita,à pedibus manibuſq; ſolitum ſibi ſubminiſtrari petunt alimentum,
illi ſtolida pertinacia negant,longa tandem inædia & defectu reſtaurantis iã
innatus calor hebetatur,& uis naturæ labitur,ipſæ quoq; manus & pedes ti-
tubantes,& iam naturæ caſum præſentientes,anxie ſollicitant, & omnem o-
peram dare,opemq; præſtare feſtinant. At ſero nimium iam proſtrata eſt eo-
rum mouendi & agitandi uirtus, deeſt & uentri cibum concoquendi facul-
tas: Euenit deniq; ex pertinaci illo membrorũ diſsidio,ut paulo poſt ſquale-
ant omnes corporis artus,extinguatur calor,ſpiritus euolet, & uniuerſa de-
mum compago in putridum cadauer conuerſa ſit,Apologus noſtri temporis
calamitatem perplane,ſi aduertes,deſignat,ubi pedes & manus ruris .ſ. colo-
ni,opifices,& plebei,aduerſus Reipub.uiſcera & moderatores,nephanda te-
meritate inſoleſcunt,rudes enim Agricolæ,& plebei Principum & magiſtra-
tuum munia & gubernacula ambiunt,Macellarij & Piſtores, Sacerdotij mi-
niſteria & opera ſibi præſumunt,Sutores & cerdones,legum & ſacrorum ca
nonum interpretes iactitant,Mulierculæ ô inſania,ô furor,mulierculæ de my
ſterijs & reconditis fidei ſacramentis philoſophari & cenſere non dubitant.
Caue inquã caue iterum dico caue,& cœli auertant omen,ne & tu,niſi matu-
rius,ociuſq; reſipiſcas,& animum à contentione & liuore temperes, ac unũ-
quodq; reipublicę tuę membrum id muneris exercere ſinas,quod diuina ſan-
ctio,& naturæ ordo cuiq; diſtribuit,mox parem experiaris exitum, quem &
præfata diſsidentiũ membrorũ compago miſere perſenſit: luxus uero inanis

 pernicio-

pernicioſiſsima Reipub.labes,quantum iam uniuerſam Germanorum gentẽ occupet,& quàm procul hæc ipſa à maiorũ ſuorum frugalitate & modeſtia degeneret,nemo eſt qui non iudicet:Rarus ſiquidem homo ille,cũ quantulumcunq; nobilitatis factitet,uel alicuius opulentiæ ciuem, mercatorẽ uel opificẽ agat qui indumentorũ cultu laneã non dedignetur ueſtẽ,niſi exotico & peregrino Britanniç aut Hiberniç uellere contextã,qui nõ ignominioſum putet ouinis uulpiniſq; tegi pellibus,aut qui uulgaris lanificij pileo & ſago ſit contentus,niſi bino & trino ex holoſerico & purpura Martina aut Sebelina(ut uocant)pelle ſubducto,ſplendeat indumento,& niſi pileo & quod byrethum appellant ex Lugdunio Galliæ aduentitio luxuriet, coccineo margine circumſepto & aureis exculto fibulis,cũ ſinuoſis ex purpura uittis,idq; ſciſſurarũ uarietate flatibus,imbribus,æſtuãtibusq; Solis radijs ſit peruiũ,diploide quoq; & caligis cũ fuluo aut uermiculari ſubſtrato ſerico,quod per fiſſuras & rimulas ſexcentas transfulgeat,necnõ & byſsina interula aureo & acu picto circundata collo,limbo,ſimiliq; faſtu & pompa laſciuiat. Taceo inexplebilem menſæ & obſoniorum libidinem, qua non trib. non quatuor eſculentis,non una uel bina uini,aliorumq; potuum uarietate contẽtus es,neq; ſatis reputas bis terq; in die ad menſam recumbere,niſi & ſomnifero noctis poculo,Punicũ,Falernũ,Creticũ,& id genus ingurgites,quib.omnẽ ſanè prouentũ,quęſtus,fortunaſq; omnes abſumis corporis ſimul & animi uim, roburq; proſternis,uirib.imbecillior fis in re pauperior,ad religionis opera ſegnior,ad conſilium obtuſior,ad bellicũ apparatũ impotentior: O ſceleſtã & flagitioſam pompã,ô crudelem & impiũ luxum inanem,qui illuſtrium domos diſsipas,optimatũ cognationes diſperdis,deſtruis regna,& omne ſublime imperium ſubuertis,& nemo eſt qui te caueat,qui reijciat uel contemnat: Si digitũ tuũ uirulenta lues corrũpit,ſi manum,ſi pedem uenenata ulcera inquinant, non dubitas digitum,manum pedemq; ferro & igne totum abſumere,ut reſiduum corpuſculi tui cuſtodias & ſerues incolume:Ac pro uniuerſæ Chriſtianæ Reipub.incolumitate & tutela,quã ob exorbitantẽ luxum tuum, & effrenem pompę libidinẽ,in ultimo iam exterminij & uaſtitatis diſcrimine conſtitutũ,& uides & palpitas,nec unũ tamen,ô dedecus,ô pudor,nec unũ nocturnum poculũ,nõ unum obſoniolũ neq; minimã blandidulã ueſtẽ, & amictus pompulã,faſtumq; abſcindẽdũ uel temperandũ ducis.Quia ſi nulla te pietas, nulla religio,aut maiorũ tuorũ gloria,& uirtutis ſplendor moueat unicũ hoc pientiſsimi Ferdinãdi regis exẽplũ te inflectere,allicere,& trahere debet(procul ſit omne lenociniũ & palpans adulatio,ex re ipſa loquor,quæ omnẽ hanc laudẽ longè quidẽ ſuperat & præcellit,nouit ille qui eſt reconditorum ſcrutator & cognitor Deus) Is.n. religioſiſsimus rex Ferdinandus,tantò ſtẽmate & alto ſanguine natus,in tã ſublimi ſceptrorũ,& regnorum ſpecula cõſtitutus, iuuentutis in eo florentibus annis,calcato tamen iuuenilis ſpiritus ardore,rejectis uoluptatib.ſpretiſq; omniũ deliciarum illecebris,nulla (ubi de religione & publico cõmodo agitur)nulla aduerſa,nulla incõmoda, nec æſtus, nec frigora,nec uentos,imbres,aut grandines horret, nullis uigilijs: nulla inedia, nec quibuſcunque anxijs laboribus frangitur,& modo tanquàm ſolers & uigil Chriſtiani gregis ſpeculator ac ſtrenuus anteſignanus crucis, aduerſus crucem & furibundum Chriſtiani orbis exterminatorem in aciem ad pugnãque deſcendere,& pro cõmiſſo ſibi grege copias,opes,uires animumq; obijcere non formidat.Exaudire autem mihi uideor ſuſurrantis & ſecum murmurantis uocem dicentẽ:Et quid mirum,quòd Rex Ferdinandus arma moueat, copias colligat,uires conatuſq; omnes in hoſtẽ intendat,cũ eius iam intereſt, & ad eum pręceteris Germaniç potentatib.ſpectat,impij Tyranni furorẽ impetumq; compeſcere,qui eius Pannoniæ,Croaciæ,& Dalmatiæ regni iam uiſcera penetrat,incendit,uaſtat,& quæq; regni illius,illius præſidia, & propugnacula

gnacula occupat. Cæteri uerò Germani Principes, Magiſtratus, & populi, adhuc procul ſunt ab hoſte, nondum illorum pulſat fores, nullius confinia, nullius adhuc limina tangit: Hæc tecum cogitas, hęc murmuras, hæc dicis: O im prouidam, ô uanam, nec homini dignam uocem: ſi enim non prius reſiſtendum, non prius bellum parandum dixeris, quàm cùm uibrantem iam hoſtis gladium & mucronem in te ſtringi uideris, flammarum & incendij uoraginē palpitādo ſenſeris. Quid obſecro, inter hominem & iumentū, quid inter prouidam & rationalem creaturam, & inter beluam diſcrimē facies? quandoquidem nullum eſt adeò torpidum ſtupidumq́ beluarum genus, cùm uideat, cū ſentiat hominem aut feram inuadentē, quin mox inſurgat, dente ferociat, cornu & calce petat, uel unguibus feriat perſequentem? Aut quis adeò incircum ſpectus, & expers conſilij homo, qui non iudicet, qui palàm non uideat, ſi adhuc ſemel horrendū illud monſtrum in Vngariam irrumpat (quod faciet niſi tua religio, prudentia, & arma reſiſtant, cùm regni illius iam claues, arces, & præſidia occupet) quin ſtatim in Auſtriacas prouincias irruat, & cuncta ferro & igne ſolita truculentia & rabie deuaſtet: Et quid tunc quæſo obſtabit? quis iter claudet? & aditus obſtruet? quin eueſtigiò ueluti perfracto magni fluminis aggere, cuius impetus nulla mole, nullis obicibus cōtineri poteſt, impius ille tyrannus mox per Bauariæ, Sueuiæ, Rheni, & Saxonum plagas impetat, ferociat, ruinis & cædibus omnia compleat, adeò (auertant id ſuperi) ut Rhenus & Albis quemadmodum Danubius & Iſter innocentium Chriſtianorū inficiantur cædibus, ſanguine & cruore rubeāt: Sed eſto, & admiſſo, quod tamen nemo prudens dixerit, ut ſæuus ille tyrannus, cùm Vngariam ſubegerit: Auſtriam euerterit, pedem ibi ſiſtat & in te gladij ſui furorē non conuertat, nū quid tibi uidetur humanum, nedum pium & Chriſtianum ad populi tui ruinam & cladem demiſsis conniuere palpebris, & ueluti ignauus, & ſtupidus homo aliorum calamitatem complicatis in ſinum manibus ſpectare & intueri? Si in foribus ciuis tui tecta rapi incendio, eiusq́ ædes, ſupellectilem, coniugem, & infantes, crudeli uorari flāma uideas, nonne impius & ſceleſtus reputaberis homo? Si mox nō clamites, uicinos excites, aduoces, & tu ipſe prę cipiti pede aduoles manu & dorſo, uiribuſq́ omnibus opem feras: Si Euangelica ueritas ouem uel bouem, qui in foueam ceciderit, eripiendum enunciat, ſi & Moſis ore præcipit, ut aſinū ſub opprimente onere iacentem erigas, & ſubleues, fidelem hominem & uaſtam Chriſtiani nominis multitudinē, pro qua Chriſtus Seruator ſputa, flagella, crucem, uulnera, plagas, amarulentæ deniq́ mortis ſupplicia non abhorruit: Tu qui Chriſti ſeruum ſpondes, qui auditorē & factorem uerbi polliceris, de profunda hac anguſtiarum fouea & uoragine eripere, & de truculenta manu trucidatoris, ſanguinem tuum ſitientis protegere & eruere abhorrebis? Abſit nefanda hæc crudelitas, horrendaq́ impietas, ab innata Germanorū ſodalitate & dulcedine, qui nō aliundè uocati ſunt Germani, niſi ex eo, quod ſe mutua benignitate & amore, quaſi fraterno ſanguine iuncti amplectuntur & fouent, cuius olim beneuolentiæ & fraternę cō cordiæ merito nulla fuit unquam orbis terrarum natio, nulla quantumcunq́ dura & atrox bello gens, quę tanta uirtute & gloria tyrannorum impetum & uiolentiam coërcuerit, ſuamq́ genuinam libertatem tutata ſit, quemadmodum Germani.

Quis enim populorum, quæ gens uel natio Magni Alexandri orbis domitoris uim repreſsit, eiusq́ impetum compeſciuit, nè Danubij ripas excederet, niſi Germani?

Darius Hidaſpis filius, & Cyrus præpotentes Aſiæ Reges, Danubiū traijcientes, auſi non ſunt attigere Germanos.

Octauij Auguſti legiones apud Cariſcos, ad internecionem deleuerunt Germani.

 Tyberium

Tyberium quoq; uindelicos armorum impetu aggressum, in fugam & extra suos limites coegerunt Germani: à Vespasiano summo postea Imperatore, duab. & triginta pugnis commissis, superari & uinci non potuerunt Germani.

Longobardorum diuturnã tyrannidẽ, quæ nulla Regũ neq; Principum potentia, & nullo robore retundi & cohiberi potuit, superarunt & extinxerunt Germani: Tanta deniq; & tam acris erat Germanorum belli & pugnandi uirtus, ut natum sit inter finitimos adagium: Malè qui pugnare uelit, cũ Germanis pugnet.

Si prioribus ergo sæculis Germani, dum adhuc sub mundi seruiebant elementis, & muta gentium colebant simulachra, necdum regale sceptrum, nec dum Imperij fastigium adepti, uirili semper audacia & inconcusso animo, & robore, aduersus Regna, Imperia, ferocissimarumq; gentiũ irruptiones & impetus, suam libertatem, & gentis suę tranquillitatem pacemq; tutati sunt, modo summo religione, summa ueritatis fide instructi, Diuinis legib. moribusq; instituti, Imperatoria Maiestate decorati, militari disciplina & armis prę cunctis gentib. muniti, quanto cõdecentius, quanto opportunius, atq; gloriosius pugnandum sit uobis aduersus atrocissimi & furibundi tyranni gladium, aduersus seruilem & spurcissimam omnium mortalium colluuiem, quę non modò agros, domosq; uastandas, supellectilem diripiendam quærit, sed uitam uestram filiorum, matrum, & infantium sanguinem & ossa petit, sacratissimę fidei & religionis exterminium affectat, Principatus uestros, uestrumq; Imperium non ut possideat, sed ut perdat, deleat, & extinguat requirit, quod non semel impio & polluto huius tyranni ore auditum est, non priùs uelle reuocare manum, ferrum & ignem à Christiano populo, nec satiari se posse Christianorũ sanguine, donec illorum tollat & exterminet Imperiũ, eiusq; memoriã & nomen funditùs deleat & extinguat. Agite igitur, exurgite uos sacri Imperij proceres, uos consultissimi Magistratus & populi omnes: Agite & arma, tela, ensesq; arripite, & rumpite moras, antequam cadant de montibus umbræ & repentinæ indelebilesq; ærumnarum uos tenebrę comprehendant, iam ad arborem posita est securis, iam pestifera illa lues ad usq; limina uestra serpsit, paululum moræ si feceritis, actum erit de fide, de religione, Imperio & Principatibus uestris: Agite itaq;, & exurgite dum tempus est, dum parum adhuc diei elucescit, & pientissimũ crucis Antesignanum Regem comitamini Ferdinandum, qui pro religione, pro Christiano populo, pro uestroq; Imperio, sceptra, regna, copias, fortunas, uiresq; opponere non formidabit: Agite deniq; pro illius fide, qui pro nobis in cruce pependit: Agite pro religione, propter quam sancti dira subierunt mortis tormenta: Agite pro Imperio, Principatibus, & Magistratibus uestris, quæ Ottones, Henrici, Fœderici, cæteriq; maiores uestri religione, armis, suoq; sanguine adepti & tutati sunt: Agite pro uestro, pro filiorum, pro coniugum & innocẽtium paruulorum sanguine & cruore quẽ petit, quem sitit immanis ille & furibundus Dei & naturæ hostis.

Age deniq;, & dissidium, liuoremq; depone, depone fastum & pompę libidinẽ, depone luxum, & intemperiem uictus, ut illa tibi innata uirtutum semina coalescant, & in pristinum gloriæ & splendoris tui germen floremq; resurgant: Erisq; uiribus incolumior, in re opulentior, religionis cultu uigilantior, ad consilium perspicacior, ad bellicum apparatum munitior, in cunctis deniq; rebus tuis gerendis actibus & succesibus eris fœlicior, & in omne æuum beatior.

PAVLI RICII VIRI DOCTISSIMI AC Sapientißimi Operum omnium quæ extant,

FINIS.

LEONIS HEBRAEI

DOCTISSIMI, ATQVE SAPIENTISSIMI VIRI

DE AMORE DIALOGI TRES,

A

IOANNE CAROLO SARACENO purißima, candidißimaq; Latinitate donati.

NECNON AB EODEM ET SINGVLIS DIAlogis argumenta sua præmissa, & marginales Annotationes suis quibusq; locis insertæ fuerunt.

CAROLO PERRENOTO GRANVELLANO

Amplis. atq; Reuerendiss. Abbati Fauuernienſi, Conſiliorumq; priuatorum PHILIPPI Regis Hiſpaniarum Conſiliario digniſsimo,

IOANNES CAROLVS SARACENVS.

MAGNVM Quid profectò, Carole præſtantißime, nec iniuria quidem, à mortalibus existimatur inter omnia viuentium genera in hoc inferiori mundo collocata Dei Optimi Maximi liberalitate humanam conditionem, humanamq; dignitatem obtinuiſſe. Verùm longè maius atq; præclarius id eſſe videtur, poſtquam natura in tam illuſtrem ordinem te cooptauerit, tùm appetitũ optimis moribus virtutibusq; deinde exornando, tùm etiam intellectum liberalibus artibus ac diſciplinis tãdem erudiendo te haud facie tantùm, ſpecieq; exteriori, verùm etiam animo, interioriq; forma humani generis ſummam nobilitatem atq; præſtantiam confirmare. At illud deniq; maximum, diuinumq; propemodum meo quidem iudicio exiſtit, cùm vtrunq; iam propoſitorum fueris aſſecutus, vires omnes à natura tibi traditas, necnon omnes virtutes maximo labore, ſummoq; ſtudio à teipſo acquiſitas ad aliorum hominum vtilitatem, ac beneficium tandem cõferre. Hæc tria nempè ea eſſe dicuntur, quæ hominem formoſißimum, & perfectißimum reddere à ſapientißimis viris exiſtimantur: vt enim ſis homo, naturæ: vt autem prudens ac ſapiens euadas, arti: vt deniq; humano generi proſis, profectò diuino numini debes. Vnde nil mirum exiſtit, ſi homo & à natura, & ab arte, & ab ipſamet diuinitate tandem excultus ſummam rerum omnium perfectionem, pulchritudinemq; in ſemetipſo quaſi in microcoſmo quodã complecti videatur. Cùm igitur tres iam commemoratæ conditiones, quæ genus humanum quàm maximè illuſtre, conſpicuumq; reddere ſolent, ante oculos mihi die noctuq; obuerſarẽtur, mox ardentißimas quaſdam faces animo meo ſenſi iniectas fuiſſe, quæ eum ad illam perfectionis & pulchritudinis, quæ ſibi deficit, partem capeſſendam mirificè accenderent, atq; inflammarent. Quapropter cùm ipſe ſeſe primùm diuino numinis fauore purißimam quandam, cæleſtemq; naturam aſſecutum fuiſſe: deinde liberalium ar-

tium disciplinarumq; beneficio rerum ipsarum scientiam, necnon linguarum insuper cognitionem etsi non exactam nec absolutam fortasse, at mediocrem saltem sibi comparasse perspiceret, ad id, quod reliquum esse videbatur, sese accingens aliquid in communem humanæ societatis vsum, communemq; studiosorum omnium vtilitatem conferre tandem decreuit. Cui quidem sanctissimæ pijssimæq; deliberationi ea nuper occasio oblata fuisse videtur, vt nulla commodior, nullàue opportunior profectò accidere vnquam potuisset. Cùm enim superioribus diebus in Leonis Hebræi doctissimi atq; eruditissimi viri dialogos, qui de AMORE inscribuntur, incidissem, eosq;, propterea quòd lingua nec admodum splendida aut eleganti, nec studiosis omnibus communi ab ipsomet authore olim conscripti fuerunt, à paucissimis legi animaduertissem: quin etiam eos compluribus locis corruptos, deprauatos, ac mutilatos esse perspexissem, tantam ignominiam æquo animo ferendam esse minimè duxi. Quapropter & communi omnium vtilitati primùm inseruiens, & propriæ quoque laudi, propriæq; gloriæ, vt verum fatear, nonnihil intentus, præclarum hoc onus, quod quàmplurimi doctissimi viri tanquam nimis molestum fortasse atque laboriosum subire noluerunt, alacriter quidem prompteq; suscepi. Propositos igitur dialogos, qui meo quidem iudicio totam ferè Aristotelicam & Platonicam philosophiam vnà cum sacrorum quoque Voluminum diuina reconditaq; scientia complectuntur, Latina oratione, eaq; nisi me animus fallit, satis propria atque eleganti, prout rerum, quæ hîc pertractantur, natura conditioq; requirit, illustraui: ipsosq; insuper, & singulis dialogis argumenta sua præmittendo, & pulcherrimas atque vtilissimas Annotationes suis locis inserendo, mirum in modum auctiores atq; locupletiores videor reddidisse. Obscurè insuper dicta dilucidaui, superflua abieci, corrupta emendaui, imperfecta restitui, & totum hoc Opus denique à quàmplurimis erroribus diligentissimè repurgaui. Postremò nullum laboris aut incommodi genus, quod cuiuscunque animum à tam præclaro instituto reuocare potuisset, non forti & constanti animo mihi subeundum proposui: vt studiosorum omnium vniuersitati pro meis viribus consulerem, atque prospicerem. Quod quidem eò libentius feci: quoniam ex innumera ferè librorum multitudine, qui vel à Græcis, vel ab Hebræis, vel ab alijs compluribus exteris authoribus varijs diuersisq; linguis conscripti fuerunt, alium, qui Latinarum literarum æquè ac iste splendorem lumenq; mereatur, vix credo posse reperiri. Quod enim doctrinæ aut eruditionis genus excogitari ab aliquo potest, quod hîc abundè, copioseq; pertractatum non inuenias? Quam scientiam obsecro tam arduam, quamq; adeò reconditam disciplinam in medium proferes, cuius communia saltem principia, & præclara quædam fundamenta hîc iacta fuisse non cernas? Quod'nam tàm illustre argumentum, quámue materiam adeò splendidam seu luculentam reperies, cuius nullam prorsus mentionem hîc habitam fuisse mihi demonstres? Quam demùm insignem antiquorum disceptationem, quámue præclaram veterum philosophorum atque Theologorum controuersiam adduces, quam hîc tùm ad vtramq; partem subtilissimè disputatam, tùm egregiè denique terminatam compositamq; fuisse tibi ostendere nequeam? Omnium profectò rerum, cuiuscunque ordinis seu conditionis ipsæ esse dicantur, tàm simplicium quàm compositarum, tàm cœlestium quàm elementarium, tàm diuinarum quàm humanarum, tàm spiritalium quàm corporalium, tàm superiorum quàm inferiorum naturas, vires, atq; virtutes tam doctè, eruditè, splendidè, atque eleganter hîc descriptas pertractatasq; fuisse comperies, vt ex huius diuini propemodum operis studiosa attentaq; lectione te & maximam vtilitatem cepisse, & summam quandam iucunditatem sensisse haud immeritò quidem existimabis. Nec mirum certè. Eiuscemodi nanque argumentum in præsenti Volumine pertractandum in medium propositum fuisse videmus, quo nullum aliud communius, nullum illustrius, nullum denique sanctius profectò excogitari vnquam potuisset. Commune hoc argumentum appello: quid enim amore ipso amplius siue communius in rerum cunctarum vniuersitate obsecro reperitur?

Quod

Quodnam aliud præter amorem tot oppositas contrariasq; naturas ad mundi cōstitutionem requisitas & quondam in vnum compulisse, & in hodiernum vsque diem inter se se adeò coniunctas deuinctasq; retinere valuisset? Amore intercedente & Deus mundum condidisse, & mundus in Deum ipsum reuerti, & intelligentiæ cœlestes globos mouere, & cœli spiritalem intelligentiarum suarum consequi motionem existimantur. Amoris opera Cælorum ipsorum quanuis diuersæ oppositæq; motiones in vnum concorditer conspirare, omnesq; simul pro mundi inferioris conseruatione perpetuò vigilare cernuntur. Arctissimo inquam atque indissolubili amoris vinculo & elementa cælorum ipsorum imperium, corporaq; cælestia elementorum propinquitatem æquo animo ferunt. Amoris causa eadem elementa quamuis contrarijs naturis, & qualitatibus insignita non solùm in proprijs regionibus sese quàm commodissimè tolerare, & vnum alteri cedere, eiq; libenter subesse: verùm etiam omnia vnanimia ad pluriùm mixtorum genera conficienda postremò descendere conspiciuntur. Quid tibi plura dicam? Amoris vis atque potentia ea quoque, quæ omniū̄ remotissima, maximèq; contraria esse censentur, veluti actum & potestatem, necnon spiritalem corpoream q; naturam in vnum tandem copulare atq; coniungere valet: quemadmodū ex admiranda illa formæ materiæq; permixtione, & in primis ex diuini intellectus, humaniq; corporis societate vnicuiq; nostrûm percipere licet. Præclarè igitur Plato in cōuiuio de Amore disertè copioseq; pertractans maximum hunc Deum per omnia tàm diuina, quàm humana latissimè sese diffundere pronunciauit. Præclarè quoq; Aristoteles tantam vim atq; communitatē amoris esse existimauit, vt primā quoq; materiam, quæ vt rerum cunctarū imperfectissima ab omni affectionis siue appetitionis genere aliena prorsus videtur, insigni quodam erga formā ipsam amore affici testatū reliquerit. Præclarè tandem Virgilius, qui velut amoris tantam vim atq; potentiam iniquè animo ferret, in illud carmen quasi iratus prorupisse videtur:

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

Alibi quoq; eum dixisse comperimus:

Omnia uincit Amor, & nos cedamus Amori.

Haud immeritò igitur propositorum dialogorum argumentū amplitudinis atq; cōmunitatis laude iamdudum commendasse videmur. Cui deinceps alteram, quæ à præstantia atq; nobilitate sumitur, addendam esse iudicauimus. Quid enim amore ipso præclarius illustriusue poteris vnquam reperire? Patriæ ipsius amore impellēte tot clarissimos & fortissimos viros certissimæ morti sese exposuisse, & hac ratione sempiternā sui memoriam posteris reliquisse videmus. Quid Horatios, quid Brutos, quid Pisones, quid Decios, quid Scipiones, quid innumerabiles propemodū alios, qui ingenti quodam patriæ amore accensi præclara admirādaq; facinora gesserunt, & mortem ipsam tandem prompto alacriq; animo subierunt, nūc tibi memorem? Excellentissimorum istorum virorum laudes à Poëtis, Historicis, atq; Oratoribus vbique celebratæ, atque immortalitati, vt ita dicam, consecratæ fuisse videntur: quarum quidem omnium amorem potissimam causam extitisse profectò reperies. Quin etiam id insuper addam, eos, qui vsu militari, bellicaq; scientia quàm maximè præstantes vtrunque ad interitum atq; perniciem patriæ conuerterunt, quemadmodum Coriolanus, Sertorius, Sylla, & Cæsar apud Romanos olim fecisse traduntur, virtutum suarum gloriam atque splendorem tanto dedecore infirmiorem profectò obscurioremq; reddidisse: quasi ipsæmet virtutes, si debito & conuenienti amore destituuntur, in vitia, eaq; intolerabilia plerunque conuertantur. Quid amplius? Eloquentia quoque, quam Cicero pacis comitem, ocijq; sociam, & rectè constitutarum ciuitatum alumnam, ingenijq; lumen tandem appellat, nisi cum patriæ ipsius amore, & charitate coniungatur, tanquam furia quædam armis & facibus instructa ab omnibus quàm maximè detestanda atque execranda profectò esse videtur. Eloquentia igitur, militarisq; virtus, quæ solæ, vt Cicero testatur, nos in altissimo gradu dignitatis possunt collocare, si ambæ cū Amore ipso cōsocientur, egregios

gios

gios nimirum & præstantißimos: si verò ab eo separentur ac diuidantur, prauos vtique ac scelestißimos homines reddere consueuerunt. Magna quidem hæc ad amoris præstantiam, atque nobilitatē comprobandam existunt. Verùm si virtutum, sapientiæq; ipsius studium in propositæ rei confirmationem adducemus, vix aliud quicquam maius, quod in tam præclara materia expeti desiderariùe poßit, superesse videbitur. Huiuscemodi amor quàm conspicuum obsecro, quamq; illustre humanum genus reddere solet? Mirifico sapientiæ ipsius amore Pythagoras impulsus patria, parentibus, propinquis, atque amicis tandem relictis Aegyptios primùm adijsse, & sacerdotum illorum antiquißimorum scripta, commentariaq; diligenter euoluisse: posteà ad Persas sese contulisse, ibiq; à Magis sapientißimorum virorum genere astrologiam, pluresq; alias scientias insuper didicisse: deinde Cretam & Lacedæmonem nauigasse: harumq; duarum præclarißimarum vrbium Leges atque instituta percepisse: demùm in Italiam descendisse, magnamq; Græciam vniuersam propemodum perlustrasse commemoratur. Quod nam aliud obsecro præclarum hunc virum à patriæ charitate, à parentum & propinquorum complexibus, ab amicorumq; tandem iucundißima consuetudine seiungere ac separare, eumq; tot Asiæ, Aphricæ, atque Europæ regiones ac populos peragrantem ad remotißimas vsque mundi oras tanquam exulem quendam propellere præter ardentißimum quoddam sapientiæ studium potuisset? Quod quidem ipsemet quoque confirmasse videtur: cùm nonnullis eius artem & conditionem sciscitantibus sese haud sapientem, sed philosophū potiùs, hoc est, sapientiæ ipsius studiosum atq; amantißimū esse respondit. Huiuscemodi etiam præclaro ac præstantißimo amore diuinum illum Platonē correptum penates suos reliquisse, Aegyptiosq; sacerdotes mox adeuntē geometriam, astrologiā, atq; Theologiam ab ipsis accepisse, demū in Italiam nauigantē ab Archita atq; Timæo Pythagoræ præcepta, eiusq; dogmata diligēter didicisse videmus. At hominē ingenti sapientiæ ipsius amore & pulchritudine captum patriam deserere, parentes postponere, propinquos contemnere, amicosq; relinquere magnum quidem, haud tamen nouum aut incredibile alicui videri forsitan posset. Esto. Verùm quid de Democrito tandem dicemus? Qui cùm sapientiam vehementißimè adamaret, amplißimum patrimonium, & ingentes opes à maioribus sibi traditas, vt eam faciliùs atque expeditiùs complecteretur, traditur reliquisse, & hac ratione bona fortunæ cum ipsius animi bonis libentißimè permutasse? Innumerabilia profectò præclarißimorum virorum, qui sapientiæ præstantißimo diuinoq; propemodum amore correpti, vt ea potirentur, omnia posthabuisse dicuntur, exempla possem recensere. Verùm hæc tantùm superioribus adiecta ad Amoris, sicut iam proposuimus, splendorem nomenq; celebrandum satis superq; videntur. Id solummodo nobis in præsentia reliquum esse censetur, vt, postquam huiusce operis argumentum & communißimum, & quàm maximè illustre existere demonstrauimus, illud quoque sanctißimum, & summo quodam honore ac reuerentia dignum esse postremò ostendamus: vt quæcunque iam polliciti sumus, plenè cumulatéq; persoluisse videamur. In huiusce autem rei confirmationem quod nam præclarius obsecro, quodue accommodatius, quàm CHRISTI ipsiusmet exemplum potest adduci? Qui, vt sacra Volumina referunt, cùm vniuersum genus humanum propter primorum parentum ingratitudinem, atque arrogantiam in formidolosißimam diuini numinis iram, & vltionem incidisset, vehementißimo atque incredibili quodam amore compulsus, vt humana scelera expiaret, diuiniq; parentis in eius liberos iustißimam iram leniret atque placaret, in terras descendisse, mortalemq; formam induisse, necnon admirando illi CRVCIS sacrificio propter totius humani generis impunitatem atque salutem spontè se deuouisse commemoratur. Magnum quidem, imò maximum potiùs amoris argumentum atque specimen & Pater, & Filius reipsa tunc vtique dedisse existimantur, cùm vterque iniquam mortalium sortem & conditionem miseratus, & Pater Filium certißimæ morti exposuisse, & Filius Parēti morem gerere studens mortem ipsam forti &

constanti

constanti animo pertulisse videatur. Nec Deus præclaro atque admirando huiusce-modi exemplo amoris diuinitatem tantummodò confirmasse: verùm etiam eundem, vt ad beatitudinem consequendam mirificè conducentem mortalibus quammaximè commendasse reperitur: cùm & Legem vniuersam, & totam insuper Prophetarum doctrinam in Dei, proximiq; solius studio atque amore quasi in Compendio quodam concludi, & contineri pronunciauerit. A quo quidem diuinum illud amoris elogium Paulus accepisse videtur, qui, vt Apostoli verbis vtar, in proximi ipsius dilectione vniuersam Legem postremò consistere, ac terminari audacter legitur protulisse. Maximum quidem ad Amoris diuinitatem, & sanctimoniam comprobandam hæc adiumentum præstare existimantur. Verùm quid illa quæso? quid inquam de charitate ardentissimum quoddam in Deum, & in proximum studium, atque amorem significante rursus dicemus? Quàm præclarè Salomon charitatem omnia delicta tegere atque occultare pronunciauit. Quàm magnificè de eadem Paulum quoque vbique loquentem reperimus: qui primùm ad Corinthios verba illa diuinitùs scripta reliquit: Si linguis hominum loquar & Angelorum, nec charitatem habuero, æri sonanti persimilis ero: & si prophetiæ, cunctorumq; mysteriorum cognitione, necnon scientia insuper, fide, atque miraculis quammaximè excellam, sola autem charitate deficiam, nequicquam me profecisse iudicabo: siq; facultates omnes in pauperum commoda ac vsus erogauero, siq; mortem ipsam alacriter prompteq; tandem subiero, sola charitate destitutus, nullam prorsus vtilitatem ex tam præclaris & admirandis operibus me percepturum scitote. Quibúsnam illustrioribus, atque efficacioribus verbis amoris sanctitatem, ac reuerentiam commendare aliquis vnquam potuisset? Quinetiam paulò inferiùs Apostolus trium diuinarum illarum, & quammaximè spiritalium virtutum, Fidei scilicet, Spei, & Charitatis facta comparatione, Charitatem cæteris duabus longè præposuisse videtur. Alibi quoque Charitatem fructum ipsius spiritus, vinculum perfectionis, & præceptorum omnium finem sanctissimum hunc virum legimus appellasse. Verùm neminem meliùs aut illustriùs, quàm Ioannem amoris pietatem atque diuinitatem vnquam expressisse reperimus: qui Deum ipsum charitatem esse, & in charitate manentem in Deo ipso manere, numenq; diuinum perpetuò secum gerere dixit. Vnde Theologi nostri id potissimùm accepisse videntur, SPIRITVM SANCTVM nihil aliud quàm Patris & Filij mutuum amorem, mutuamq; amborum beneuolentiam quandam esse definiri. Hæc vtique ad amoris diuinam sanctissimamq; naturam, quemadmodum iam proposuimus, aperiendam atque dilucidandam meo quidem iudicio satis esse censentur. Verùm, vt vnde iam est exorsa, eodem nostra referatur oratio: cùm tam commune, tam illustre, tamq; diuinum huiusce Operis argumentum esse iam constet: cumq; illud splendidè admodum atque eleganter hîc pertractatum fuisse omnes intelligant, nihil quicquam ampliùs mihi iam superesse videtur, nisi vt ad tam præclari, diuiniq; propemodum operis attentam, assidueq; repetitam lectionem studiosorum cunctorum vniuersitatem, teq; Carole generosissime inprimis adhorter: quem quidem vnum ex complurium virorum illustrium numero mihi deligendum esse persuasi, cui præclarum hoc munus, veluti singularis animi mei in te studij, & obseruantiæ grauissimum quoddam testimonium offerrem, atque dicarem. Tibi enim nullam certè earum conditionum seu virtutum, quæ homini cumulatam absolutamq; fœlicitatem largiri ab omnibus existimantur, deesse perspicio. Primùm quidem, si generis nobilitatem requiris, is tibi parens traditur extitisse, qui prudentia, rerumq; humanarum scientia, ac vsu quammaximè excellens à bellicosissimo, & fœlicissimo IMPERATORE in omnia eius consilia Princeps semper adhibitus fuisse commemoratur. Ea insuper fratrum manu tanquam nobilissima quadam corona stipatus, ac circumseptus esse videris, qua aliam præstantiorē illustrioremùe vix credo posse reperiri. Item si diuitiarum ac opum affluentiam in medium adduces, fortunæ liberalitatem atque munificentiam in te neminem vnquam desideraturum

opinor.

opinor. Si corporis formam quoque & elegantiam efflagitabis, liberalem quendam aspectum cum summa grauitate atque humanitate simul coniunctum, à natura tibi tributum fuisse omnes intelligunt. Postremò si ad animi mores virtutesq́; descendere libet, quis vitæ innocentiam atque integritatem, quis inquam morum probitatem atque facilitatem, quis denique doctrinam atque eruditionem tuam nõ perspicit, commẽdat, ac admiratur? Memini profectò, te in Patauino olim Gymnasio commorante, quanta asiduitate doctissimorum illorum virorum conuentus atque lectiones frequentares. Memini inquam, quàm solicitè liberalium artium, disciplinarumq́; studijs die noctuq́; tunc operam dares: Memini denique, qua hominum lætitia atque iucunditate quinquennium in præstantissimo illo Gymnasio cõsumpseris, & quo studiosorum omnium mærore, quoq́; cunctorum propemodum luctu ex eo tandẽ discesseris. Hæc quidem omnia cùm memoria optimè teneam, cumq́; ad iam commemorata animi tui incredibile quoddam in me studium, summaq́; propensio etiam accedat, quid mirum, si has vigilias atque lucubrationes meas tibi vni tanquam huiusce muneris dignissimo, meiq́;, rerumq́; omnium mearum amantissimo dicare statui atque decreui? Accipe igitur læto & hilari animo Carole præstantissime hoc meæ in te obseruãtiæ ac pietatis præclarum, ni fallor, monimentum: quod quidem, si tibi, quemadmodum spero, gratum atque iucundum sensero extitisse, maioribus nimirum indicijs, & amplioribus signis immensum animi mei in te studium, maximamq́; ad nomen tuum celebrandum, atq́; immortalitati, vt ita dicam, consecrandum alacritatem mortalibus posthac aperire contendam. Vale. VENETIIS, Calendis Ianuarijs Anno à partu Virginis 1564.

AD LECTOREM.

IN tibi benigne & candide Lector Dialogorum illorũ de AMORE tam doctè eruditeque pertractantium dilucida, ni fallor, & perelegans interpretatio: in qua quidem, ut & rerum ipsarum synceritati ac ueritati, & orationis insuper proprietati atque suauitati pariter inseruirem, necnon horum utrumque purum & illibatum conseruarem, me haud parùm quidem fateor laboris sensisse. Quantum autem in ambobus profecerim, tibi uni ut æquitatis amantissimo uiro iudicandum relinquo: totiusque huiusce pugnæ atque colluctationis meæ à te non secus ac à iustissimo iudice, si id meritus tibi fuisse uidebor, palmam coronamque denique expecto. Verùm id solum priùs te admonitum esse uolo, quòd hoc Opus tanquam fons quidam uberrimus tam uaria, tamque multiplici cunctarum ferè scientiarum scatet doctrina, ut in hac tanta rerum pertractatarum uarietate atque diuersitate nonnullis uocabulis, quæ apud antiquos & probatissimos scriptores minimè reperiuntur, necesse fuerit uti. Nec enim ueteres Latina oratione omnia scientiarum genera complexos fuisse uidemus: quod quidem si præstantissimi illi uiri fecissent, & noua nomina excogitare, & uocabula propria, rerumque ipsarum naturis quàm maximè accommodata, quanuis forsitan inaudita, profectò effingere coacti fuissent. Ne igitur humanissime Lector huiuscemodi scrupulus iniectus animum tuum ad tam præclari operis sedulam ac studiosam lectionem properantem impediat obsecro siue retardet: quin potiùs & hac re tanquam minimi certè momenti spreta atque contempta: & nonnullis erroribus insuper, qui in excudendo typographorum, primæ æditionis, ut plurimùm fieri solet, incuria admissi fuerunt, diligenter repurgatis atque emendatis: totum hoc Opus quasi Olympicum quoddam stadium à carceribus, ut aiunt, ad metam usque expeditissimè statim percurre: idque tibi firmissimè persuade, quòd in trium propositorum Dialogorum breuissimo ambitu ac circuitu tota ferè & Aristotelis, & Platonis quanuis latissimè sese diffundens doctrina: necnon insuper tota propemodum & moralis, & naturalis, & diuina Philosophia tanquam in elegantissimo quodam Compendio concluditur ac terminatur.

IN LEONIS HEBRÆI DIALOGVM PRIMVM DE AMORIS NATVRA ATQVE ESSENTIA

Argumentum:

A' IOANNE CAROLO SARACENO præfixum.

DE differentia inter amorem ac desiderium primò pertractat, amborumq́; istorum uoluntatis affectuum essentias atq; naturas declarat. Tria deinde bonorum genera, utile uidelicet, iucundum, atque honestum recenset, in quibus amorem ac desiderium diuersis quibusdam rationibus sese habere demonstrat. Diuitias ad moralem ciuilemq́; uitam quammaximè conferre, cõtemplationi uerò uitæq; speculatiuæ non parùm officere ostendit. Morales insuper uirtutes mediocritatem, intellectuales uerò excessum laudabilem admittere docet. De nonnullis etiam bonis, ueluti de ualetudine, prole, coniugio, potentia, dominatione, atq; imperio, honore, fama, & gloria, quæ confusam quandam permixtamq́; naturã sortita fuerunt, separatim disputat. Ad amicitias deinde, quæ tum utilitatis, tum etiam iucunditatis, tũ deniq; honestatis gratia inter homines contrahi solent, orationem deflectit: honestamq́; amicitiam quammaximè cõmendat, cæterisq; duabus amicitiarum speciebus longè præponit. Posteà ad diuinum amorem conuersus eum graui quidem & luculenta prosequitur oratione, ipsamq́; diuinitatem omnium honestorum actuum principium, medium, & finem existere docet: necnon Deum optimum maximũ ab humano intellectu imperfectè cognosci, ab humanaq́; uoluntate parùm ac tenuiter diligi ostendit. His perfectis atq; absolutis de humana fœlicitate disceptationem instituit: & compluribus reiectis erroribus eam in sapientia, & in intellectus agentis, hoc est, in Dei diuiniq; intellectus pura & syncera à nobis habita cognitione, siue, ut in dicendo philosophos imitemur, in intellectu nostro potestatis cum agente illo diuinoq; intellectu fœlicissima copulatione sitam esse cõcludit: quinq; habitus animæ intelligentis enumerat, eosq; sigillatim describit: sapientiam quammaximè extollit: humani ingenij ignorantiam atq; imbecillitatem deplorat: intellectum nostrum duabus rationibus ad spiritalium intelligentiam pertingere patefacit. Postremam hominis beatitudinem nec in diuitijs, nec in uoluptatibus, nec in artibus, nec in artificiosis operibus, nec in moralibus uirtutibus, nec in solo habitu ab actione seiuncto, neq; in omnium, pluriumúe rerum distincta separataq; cognitione: sed in unius tantummodo rei, Dei scilicet optimi maximi actuali coniunctaq; intelligentia, & eiusdem clarissima uisione, atq; in actu dũtaxat intimæ illius copulationis, & unitæ diuinæq; illius cognitionis consistere satis superq; declarat: & diuinã hanc copulationẽ atq; beatitudinem post mortẽ longè facilius quàm in præsenti uita à nobis haberi continuariq; posse demonstrat. Ad uoluptates deinceps pertransit: & corporales citò in odiosam quandã satietatem fastidiumq; cõuerti, spiritales autem minimè ostendit: naturæ solertiam ac prouidentiã admiratur: corporum externam & imperfectam copulationẽ internã perfectamq; unionem animorũ corroborare, & arctiùs colligare testatur, amorẽ in imperfectum à desiderio prodeuntem, atq; perfectum à recta cognoscenteq; ratione primùm proficiscentem, & desiderium postea inducentem diuidit, atq; distinguit. Cupidinis formam à poëtis decantatã, ipsiusq; uires admirandosq; effectus, necnon amantium miseram atq; iniquam conditionẽ eleganter admodũ interpretatur. Postremò uerũ atq; perfectũ amorem propter mutuos corporũ complexus uires & incrementum assumere: necnon ipsum, consuetæ rationis monitis spretis atq; contemptis, nouam quandam & extraordinariam rationem tanquam ducem præeuntem sequi complectiq; demonstrat.

LEONIS HEBRÆI DE AMORIS ESSENTIA, ATQVE NATVRA DIALOGVS PRIMVS:

A' IOANNE CAROLO SARACENO nunc primùm Latinitate donatus.

PHILO ET SOPHIA Interlocutores.

COGNITIONEM tui ô Sophia ad amorem, & desiderium quoddam animũ meum sentio excitasse. *SO.* Hi duo affectus quammaximè dissentientes esse uidẽtur: uerùm cruciatus quidã animi interior pugnãtia te loqui fortasse cogit. *PH.* A' tuis nimirum dissentiũt ab omni symphoniæ genere alienis. *SO.* Quinimò amor, & desiderium contrarij inter sese uoluntatis affectus existunt. *PH.* Quânam ratione contrarij? *SO.* Quia eorum, quæ uel reuera, uel opinione sunt bona, ea, quibus fruimur post ipsorum acquisitionem,

Amor, & desiderium cõtrarij inter sese uoluntatis affectus esse uidentur.

Bona, uel re uera, uel opinione sunt bona.

amari,ea uerò,quæ nobis desunt,optari dicũtur: ut desiderium amorem præcedat,amorq; desiderium sequatur:& amoris principiũ, ac ortus sit ipsius desiderij finis,atq; interitus. *PH.* Quæ nam obsecro te in hanc sententiam induxerunt? *SO.* Rerum,quæ amãtur & exoptantur,uaria exempla. Quis non perspicit uires amissas desiderari,minimeq; adamari? iamq; recuperatas desiderio abeunte tantummodò amari? Opes, hæreditates,uniones antequã habentur, exoptari, neque amari dicuntur: iam autem habitæ amantur,nec amplius exoptantur. *PH.* Etsi uires atque diuitiæ,quando nobis desunt, amari minimè possunt,quòd eis caremus, amamus tamen eas acquirere & comparare. *SO.* Impropria quidem hæc est elocutio, si quis dicens se aliquam rem amare,amoris nomine significare uoluerit quandam inclinationẽ & propensionem animi ad rem illam habendam: est enim amor ipsiusmet rei amatę,desideriũ uerò eam habendi & consequendi: neq; hi duo animi motus in unum posse uidentur cõuenire. *PH.* Rationes,quas adducis Sophia,acumẽ ingenij potiùs quàm sentẽtiæ tuæ ueritatem ostendunt: nisi enim quod amamus, optauerimus,optabimus id,quod nulla ratione amatur,& ex eo id, à quo natura aliena est atq; abhorret:quod quidem secum quammaximè pugnare uidetur. *SO.* Non equidẽ fallor, ut existimas Philo:dico enim me illud optare,quod etsi cùm absit,amare minimè queam,cùm tamen aderit,maximè diligam desiderio iam extincto: nec tamen propterea adducor, ut fatear me illud optare, quod uel auersor, uel amo: amatum enim adest, optatum uerò deest: cuius quidem rei quod nam illustrius, quàm liberorũ exemplum possumus afferre? quos nondum natos desiderare, non amare: iamq; natos amare, nec amplius desiderare parentes dicuntur. *PH.* Exemplum quidem parentum & liberorum tuæ opinioni fauere uidetur. Verùm quid ad uiri & uxoris exemplum respondebis? quorum uterq;,aut saltem alter, antequam simul coniungãtur,alterum & desiderat & amat: post coniunctionem uerò semper desiderium, aliquando etiam amor interire perspicitur,etsi in multis amorẽ non solùm uigere, uerumetiam augeri frequenter uidemus.Non ne exemplũ hoc ad opinionem meam confirmandam, quàm superiùs à te adductum ad eam confutandam aptius esse uidetur? *SO.* Ab exemplorum uarietate atq; oppositione ita animum meum distrahi sentio,ut opinioni tuæ non omnino,sed solùm aliqua ex parte iam incipiam adhærere. *PH.* Communius igitur loquar. Amorem uel eorum,quæ sunt bona,uel eorum, quę à nobis bona iudicantur,esse non ignoras:nam quodcunq; bonum amabile existit.Idcirco cùm tres sint bonorum ipsorum species,utile,iucundum, & honestum : tres quoq; amoris species esse dicentur,quarũ quidem prima iucundi: secunda utilis: tertia honesti amor rectè nuncupabitur.Horum trium duo extrema,utile scilicet & honestum, quando iam possidentur, uel ante, uel post eorum acquisitionem diligi debent. Iucundum uerò post ipsius fruitionem non ampliùs amatur: quæcunq; enim sensibus nostris imperfectioribus uoluptatem afferunt, ea natura prædita existunt,ut iam habita satietatem potiùs quàm amorem inducant. Huiuscemodi igitur bona,antequam comparantur, dum cupiuntur, unà etiam diliguntur: postquàm autem omnino comparata fuerunt, & iam sine ulla controuersia possidentur, extinguitur desiderium, plerunq; etiam amor: ex quo amorem & desiderium simul posse reperiri necesse est concedas. *SO.* Rationes istæ, mea quidem sententia, etsi opinionem tuam satis confirmant, meam tamen tuæ aduersantem haud funditùs tollunt, nec falsitatis arguunt. Quo pacto igitur potest ueritas ipsi ueritati aduersari,& oppositio ulla inter duas ueritates inueniri? Huius ambiguitatis, quæ non mediocriter animum meum perturbat, determinationẽ tuam audire expecto. *PH.* Mallem equidẽ Sophia auxiliũ aliquod calamitatibus meis à te impetrare, quàm ænigmata tua dissoluere atque explicare: sed sentio te admodum callidè, ne querimo-

Amor ipsiusmet rei amatæ: desideriũ uerò eam habendi & consequendi esse uidetur.

Amatum quidẽ adest, optatum uerò deest.

Amor uel eorũ, quæ sunt bona: uel eorum, quæ à nobis bona iudicantur, existit.

Bonum quodcunq; est amabile.

Bonũ triplex existit, utile, iucundum, & honestum.

Amor triplex existit, utilis, iucũdi, & honesti.

Iucunda antequam cõparantur, simul cupiuntur & amantur: quibus iam habitis & desideriũ, & amorem eorũ sæpè extingui uidemus.

querimonias meas audias, dubitationum tuarum ſolutionem à me efflagitare: fortaſſe etiam id facis: quia minori forſitan odio rudis & imbecillæ mentis meæ conceptus proſequeris, quàm perturbationes ægræ meæ uoluntatis. *SO.* Negare haud poſſum, quin longè maiorem uim ad animum meum alliciendum habeat ſuauis puraq; mens, quàm amatoria uoluntas: neq; propterea tibi iniuria eſſe credo, cùm tui partem omnium aliarum nobiliſsimam cæteris preponam: ſi enim amor erga me tuus, ut ſæpè narras, ſyncerus nec fucatus exiſtit, intellectum meum potiùs ſedari, quàm appetitum excitari contenpere debes. Quapropter, omnibus rebus omiſsis, difficultatem propoſitã fac mihi ſoluas. *PH.* Etſi defenſio, quam pro te adducis, facillimè dilui poſſet, tamen iuſsis tuis duriſsima quadam amoris Lege obtemperare cogor. In propoſita igitur materia, quidam opinioni tuę omnino aduerſantes amorẽ & deſiderium reipſa cõuenire arbitrantur: dicunt enim quodcunq; optatur, neceſſariò etiam amari. *SO.* Tota errant uia: etſi enim quiſpiam illis fortaſſe conceſſerit, quod optatur, amari: plurima tamen amari, quæ non optantur, manifeſtè perſpicitur, ut ea, quæ iam poſsidentur. *PH.* Rectè hanc primam opinionem confutaſti. Alij uerò ſibi perſuadent amorem eſſe quoddam ueluti genus uniuerſitate ſua, tùm quæcunque deſiderantur, nec habentur: tùm etiam quæcunque bona iam habentur, nec ampliùs deſiderantur, tanquã ſpecies communiter complectens. *SO.* Horum quoque ſententia à ueritate aliena eſſe uidetur: multa enim paſsim deſiderari conſpicimus, quæ cùm eſſentia careant, nequeunt amari. Vnde amor èſt rerum exiſtentium, deſiderium uerò non exiſtentiũ. Qua enim ratione ſobolem aut ualetudinem amare unquam poterimus, niſi eas prius conſecuti fuerimus, etſi ipſarũ maximo teneamur deſiderio? Propterea in hanc opinionem inducor, ut amor ac deſiderium duo cõtrarij uoluntatis affectus exiſtant: tu uerò ipſos unà poſſe reperiri modò dixiſti. Huic difficultati quam'nam afferes obſecro ſolutionem? *PH.* Si amor eſt ſolùm rerum exiſtentium, cur deſiderium quoq; non erit ipſarũ? *SO.* Quia ut amor rerum eſſentiam, ita deſiderium earum priuationem ſupponit. *PH.* Qua de cauſa rerum eſſentiam ſupponit amor? *SO.* Quia cognitio neceſſariò amorem præcedere debet: nihil enim diligi poſſet, niſi prius ſub ratione boni cognoſceretur: nihil autẽ ſub noſtram deſcendit cognitionẽ, niſi antea re ipſa exiſtat. Mens enim humana eſt uelut ſpeculũ, & exemplũ, uel imago, & ſimulachrum quoddam potiùs ipſarum rerum, ut nihil queat amari, niſi prius exiſtat. *PH.* Verum quidem dicis: ſed propter eandem rationem deſiderium quoq; rerum eſſentiã reſpiciet: nihil enim expetimus, niſi quod prius tanquam bonum apprehendimus, unde philoſophus illud bonũ eſſe definiuit, quod omnia appetunt. Eodem igitur argumento tàm amorem, quàm deſiderium rerum exiſtentiũ eſſe demonſtrare poterimus. *SO.* Certè cognitio non minus deſideriũ, quàm amorem pręcedere uidetur: uerùm pro opinionis meæ defenſione cognitionem non ſolùm rerum exiſtentium, ſed etiam rerum non exiſtentium eſſe pronunciarẽ: cùm enim differentia inter exiſtentia & nõ exiſtentia ab intellectu iudicetur, oportet ut utrunq; eorũ ab ipſo prius ſeorſum cognoſcatur. Amorem igitur notitiam eorũ, quę ſunt: deſideriũ uerò eorũ, quę nõ ſunt, quæq; nobis deſunt, ſupponere dici forſitan poſſet. *PH.* Tàm amorem, quàm deſiderium ipſius rei uel amatę, uel expetitę cognitio ſub ſpecie boni præcedat oportet: ſi enim res amata uel exoptata ſub ratione mali, nõ boni ab intellectu apprehenderetur, huiuſcemodi cognitio animũ ad odium potiùs & fugam, quàm ad amorem & proſecutionem induceret: unde uterq; iſtorum duorum uolũtatis affectuum tàm ex parte rei, quàm ex parte cognitionis obiecti eſſentiam ſupponere uidetur. *SO.* Si eſſentia rerum deſiderium præcederet, quando aliquid eſſe bonum & expetibile iudicamus, iudicium noſtrum ſemper uerum futurum profectò conſequeretur: cuius rei falſitatem

Sententia nonnullorum, qui amorẽ ac deſiderium idem penitùs eſſe uoluerunt.

Opinionis huiuſce cõfutatio.

Sentẽtia aliorum, qui amorẽ uelut quoddam genus deſideriũ & amorem propriè dictum tãquam duas ſpecies comprehendere exiſtimarunt.

Confutatio huiuſce opinionis.

Mens humana eſt uelut ſpeculum & exẽplum, ſiue potiùs imago quædã ipſarum rerum.

Nihil poteſt amari, niſi prius exiſtat.

Bonũ eſt illud, quod omnia appetunt.

Tàm amor, quàm deſideriũ rei cognitionem ſub ſpecie boni neceſſariò ſupponit.

ſitatem quis non perſpicit? cùm multa, quæ à nobis bona exiſtimantur, ſuapte natura ſint mala. Dicendum igitur uideretur deſideriũ non ſemper rerum expetitarum eſſentiam ſupponere. *PH.* Hoc nõn minus in amore, quàm in deſiderio uſu uenire conſpicitur: quæ enim bona & amabilia eſſe putamus, mala & fugienda ſæpenumerò exiſtunt. Vnde ſicut à ueris rectisq; iudicijs recta deſideria, honeſtiq; amores proficiſcuntur, è quibus poſteà omnes uirtutes, & temperatæ actiones, præclaraq; facta deriuantur: ita ex falſis peruerſisq; iudicijs mala deſideria, & inhoneſti amores originem deducunt, ex quibus tandem tanquam ex ſentina quadam omnia hominum uitia, atque errores prodire conſueuerunt. Vterq; igitur iſtorum duorum affectuum eſſentiam rei ſibi requirit. *SO.* Nequeo tecum ô Philo tam ſublimè uolare, humiliora rurſus petamus. Nullam earum rerũ, quas maximè expetimus, quæq; amari propriè dici non poſſunt, eſſe manifeſtiſsimè uideor perſpicere. *PH.* Enimuerò ea ſemper optamus, quæ non habemus, minimè tamen ea dicemur expetere, quæ non ſunt: quinimò deſiderium eorum ſolet eſſe, quæ ſunt quidem, uerùm ea habere nequimus. *SO.* Non ſolùm hæc, ſed illa etiã frequenter appetimus, quæ reipſa minimè exiſtunt, quæ quidem eſſe, nec idcirco nos ea habere exoptamus: quemadmodum cùm æſtate pluuiam, ſerenitatẽ hyeme, reditum amici, & his conſimilia deſideramus: quæ quidem omnia, quia non ſunt, propter commodum noſtrum tantummodò, non propter eorum poſſeſsionem habendam euenire exoptamus, nec propterea tamen hæc à nobis amari dicentur. Deſiderium igitur rerum nõ exiſtentium eſſe ſatis ſuperq; probatum fuiſſe cenſeo. *PH.* Quod omni eſſentia caret, nihil eſt: nihil autem nec amari, nec appeti, nec haberi denique poteſt: quę uerò modò enumeraſti, etſi cùm deſiderantur, præſenti eſſentia careant, eſſe tamen poſſunt: & hoc certè in ipſis deſideratur, ut à poſsibili ad actualem eſſentiam transferantur: quemadmodum eorum, quæ iam ſunt, necdum à nobis habentur, ſolam exoptare poſſeſsionem ſolemus. Deſiderant igitur homines uel ut ea, quæ non ſunt actu, ad actualem eſſentiam perducantur, uel ut rerum iam actu exiſtentium, quæ ipſis deſunt, ſibi poſſeſsionem acquirant. Qua ergo ratione affirmas deſiderium rei modò eſſentiam, modò priuationem ſupponere, eiusq; integram perfectamq; eſſentiæ abſolutionem appetere? Quapropter deſiderium, & amor eſſentia, nõ priuatione rerum fundantur. Res enim tàm amandæ, quàm expetendæ tres cõditiones ſibi ordine quodam ſuccedentes requirunt: primùm eſſentiam: ſecundò ueritatem: tertiò bonitatem: quæ quidem tres cõditiones ſimul iunctæ earum amorem ac deſiderium nobis infundunt. Nam hi duo animorum noſtrorum affectus excitari minimè poſſent, niſi res prius bonæ iudicarentur: hoc autem iudicium nunquã utiq; fieret, niſi prius ueræ eſſe cognoſcerentur: hæc tandem cognitio rerũ ipſarum exiſtentiam manifeſtò ſupponit: primùm enim res exiſtit: ſecundò intellectui imprimitur: tertiò bona eſſe iudicatur: extremo loco diligitur atq; exoptatur. Et hac de cauſa Philoſophus dicit eſſe, uerum, & bonum inter ſeſe conuerti, ſolùm autem differre, quòd eſſentia in reipſa conſiſtit: ueritas, poſtquam intellectui fuerit impreſſa: bonitas, quando ab intellectu & uolũtate per amorem ac deſiderium, quaſi per media quædam interiecta ad ipſius rei acquiſitionem poſtremò deſcendimus. Aequè igitur amorem ac deſiderium eſſentiam rerum ſupponere uides. *SO.* Attamen multa, quæ nec in optante, nec in ſeipſis exiſtunt, à nobis expeti ſæpè conſpiciuntur, ut liberi & ualetudo ab eorum utroq; carentibus: quibus quidem rebus nõ amoris, ſed deſiderij tantùm nomen poteſt accommodari. *PH.* Quod optatur, etſi optãti deſit, neq; in ſeipſo exiſtat, non tamen, ut putas, omni eſſentia deſtitutum reperitur: ſed ut aliqua ſit ratione, profectò oportet: ſecus tanquam bonum neq; cognoſci, neq; exoptari deniq; poſſet: quod quidem ægroto contingit ualetudinem expetenti, quę in multis

Amores, ac deſideria pro iudiciorum diuerſitate diuerſa quoque, ac multiplicia redduntur.

Tàm amor, quàm deſideriũ rei eſſentiam ſibi requirit.

Deſiderium etſi non actualem, poſsibilem tamẽ rei eſſentiam frequenter ſupponit.

Homines uel rei poſsibilis actualem eſſentiam, uel rei actu exiſtentis præſentem poſſeſsionẽ deſiderare conſueuerunt.

Res tàm amandæ quàm expetendæ tres conditiones ſibi requirunt, eſſentiam, ueritatem, & bonitatem.

Eſſe, uerum, & bonum inter ſeſe cõuertuntur.

Differentia inter eſſe, uerum, ac bonum.

ſanis

ſanis id temporis exiſtit,& qua ipſe ante morbũ frui ſolitus erat. Idem de liberis fieri debet iudicium:nam huiuſcemodi bonũ etſi in nonnullis eos ſummopere expetentibus minimè exiſtit: tamẽ in alijs quamplurimis reperitur, cùm omnis homo uel eſſe,uel iam fuiſſe filium ſeſe fateatur:& propterea qui eis caret,ipſos bonũ quoddam eſſe tùm cognoſcens tùm iudicans, toto animo eos exoptat. Vnde hæc ſimiliaq; exiſtendi genera ualetudinis ægroto,& prolis eã quammaximè expetentibus ſpeciẽ ſatis aptè imprimere poſſunt. Amorẽ igitur & deſideriũ earum eſſe rerum,quæ aliqua ratione exiſtunt,quæq; ab intellectu bonæ exiſtimantur,eſt quoddam utriq; cõmune:differre autẽ hi duo affectus uidẽtur,quòd amor omnia bona,tùm quæ iam poſsidentur, tùm quorum poſſeſsionẽ nondum habemus,indiſcriminatim cõplectitur: deſiderium uerò eorũ eſt tantùm,quæ minimè poſsidemus. *SO.* Illorũ opinioni aſſentiri uideris,qui uolunt omne,quod optatur,amari:& amorẽ eſſe genus quoddã omnia,quæ bona iudicantur,cõmuniter comprehendens: & tam ea,quæ cupiuntur nec poſsidentur,quàm ea,quæ poſsidentur nec cupiuntur,indifferenter amari.Ego uerò neutiquã fieri poſſe exiſtimo,ut aliquis ea diligat,quæ nõ habet, quæq; nulla ſunt ratione, etſi ipſa uehementer exoptet: eſſentia enim, quam huiuſcemodi res in alijs obtinere dixiſti,nec ad ſui cognitionem imprimendã, nec ad beneuolentiã ſibi conciliandã ſufficiens eſſe uidetur, cùm nec liberos aliorum, ſed noſtros: nec alienã incolumitatẽ,ſed propriã diligamus: quæ quidem ſi nobis defecerint, quo pacto amari poterunt unquam dici, etſi uehementer ea deſiderauerimus? *PH.* Veritatis ſcopum fermè attingimus. Quanuis enim uulgò quæ exoptantur, tanquam bona amari quoq; affirmentur:tamen,niſi amoris nomine abuti fortaſſe uoluerimus, quæ propria carent eſſentia, quemadmodum proles ac ualetudo ab hominibus eas cupientibus, amari nunquam dicentur,ſi de amore extra animam & in ipſarum rerum numero exiſtente locuti fuerimus. Imaginarius autem amor propter obſcuram quandam exiſtentiã rerum in ſola imaginatione uerſantium omnium erit eorum,quæ deſiderantur: ex hac uerò rerum imaginaria exiſtentia oritur quidã amor,cuius ſubiectum non eſt ipſamet res,quæ exoptatur,cùm ea ex parte ſui nullam omnino habeat exiſtentiam, ſed ſolùm conceptus quidam ex eius cõmuni eſſentia ab ipſa phantaſia formatus. Huiuſcemodi autem amor ſubiectum habere impropriè dicitur,nec uerus exiſtit amor, cùm uerò & extra animã conſiſtente careat ſubiecto: ſed amor quidam obſcurus, fictus, necnon imaginarius appelletur: ex quo quidẽ deſiderium earum eſſe rerũ, quas proprio,ueroq; amore proſequi minimè poſſumus,tandem deducitur.

Amor eſt duplex,uerus, atque imaginarius.

Amor imaginarius cum deſiderio in unum concurrit, uerus autem minimè.

Diuidentes igitur dicamus rerũ,quę amantur & exoptantur,tres ſpecies reperiri: quarum quidẽ prima eſt earum,quæ ſimul diliguntur & expetuntur,ut uirtus, ſapientia,& uir aliquis eruditus,cùm hæc procul à nobis exiſtunt. Secunda eſt earũ,quæ amantur,nec deſiderantur,ut omnia bona, quæ iam fuimus conſecuti ac poſsidemus. Tertia eſt earũ,quæ abſq; ullo amore exoptantur, quemadmodum liberi ac uires, quando eorũ utroq; caremus, & his ſimilia propriã conſiſtentiam non habentia. Quæcunq; igitur bona exiſtimantur & reipſa conſiſtunt,cùm deſunt,amorẽ & deſiderium ſimul in nobis excitant: cùm autem poſsidentur,amorem,non deſiderium inducunt:quæ uerò non ſolùm nobis deſunt,ſed neque propriam in ſeipſis habent exiſtentiam, deſiderium tantùm ab amore ſeiunctũ accendunt.

Rerum amabilium atq; expetibilium quædam amantur ſimul, & expetuntur: quædam autem amantur,nec expetuntur:quædã deniq; expetuntur,minimeq; adamantur.

SO. Senſum animi tui probè intellexi, quẽ quidem totum præter illud unũ confirmo,quòd multa extra intellectum exiſtentia uideo reperiri,quæ nondum habita optantur quidẽ, haud tamẽ diliguntur,niſi poſtquã à nobis cõparata fuerunt,tunc enim non amplius expetuntur,ſed ſolũ amantur:ut diuitiæ,ædes,prædia,gẽmæ,& his conſimilia in aliorum poteſtate exiſtentia deſiderantur quidem tantummodò, non diliguntur: poſtquàm autem à nobis fuerint comparata, deſiderio abeunte incipiunt

 amari.

amari. Quapropter antequam sint acquisita, tantummodò exoptantur, non amantur: post eorum uerò acquisitionē amantur solùm, nec ampliùs exoptan tur. *PH.* Sumus certè reipsa concordes, etsi propter exemplorū uarietatem discordes fortasse uideamur: nec enim omnia, quæ præter intellectum existentia desiderantur, simul etiam amari me dixisse reperies: sed desiderium cum amore coniunctum essentiam rerum expetitarum extra animam requirere tantūmodò pronunciaui: & hac de causa nō opum, non sumptuosarū ædiū, non agrorum, non preciosorū lapidum exemplū adduxi, sed uirtutis, sapientiæ, aut uiri alicuius insignis, in quo hęc insunt: huiuscemodi enim bona, cū desunt, æquè amantur & expetuntur. *SO.* Rationē, obsecro, huiusce discriminis redde, quod in rebus optatis propriā cōsistentiā præter animā habentibus inuenitur, qua de causa quædā ipsarum desiderantur simul & amantur: quædā uerò nullo intercedente amore tantummodò expetūtur. *PH.* Ratio differentiæ pendet ex diuersitate ipsorū amabiliū, quę cùm, ut optimè nosti, uel utilia, uel iucunda, uel honesta existant, in amore ac desiderio diuersa ratione sese habere conspiciuntur. *SO.* Amoris ac desiderij differentiā, quæ deducitur ex his tribus obiectis, nisi tibi molestū fuerit, audire quāmaximè cupio. Vnde clarioris doctrinæ gratia uellem ut duas communes definitiones, quarum altera amoris, altera uerò desiderij singulas species cōplecteretur, excogitares. *PH.* Non tàm est facile, quàm existimas, communi aliqua definitione uel amoris uel desiderij omnes species cōprehendere, quòd eorum natura pro obiectorum uarietate uaria quoq; ac multiplex redditur: neq; ullum exemplum ueterum philosophorum, qui communem aliquam eorum definitionem attulerint, in medium adducere possumus: attamen quantùm ex superioribus queo conijcere, desiderium quidem uoluntarium affectum, ut res, quæ bona existimatur & deest, uel existat, uel possideatur: amorem uerò affectum uoluntarium maxima quadam copulatione fruendi re, quæ bona iudicatur, communiter esse definirem. Ex his autem duabus definitionibus non solùm differentiam istorum duorum uoluntatis affectuū perspicies, cùm alter, ut dixi, reipsa sibi copulata frui: alter uel ipsam existere uel eam posside re uelit: uerùm etiam intelliges desiderium semper earum esse rerum, quæ desunt: amorem uerò earum quę uel iam possidentur, uel minimè, ex æquo esse posse: huiuscemodi enim uoluntatis affectus, qui in rebus coniunctissimè fruendis cōsistit, tum ad ea, quę nobis desunt, tum ad ea, quæ iam possidemus, extendit: neq; enim solam rei possessionem, neque eius solam priuationem sibi determinat, sed utrique communis existit. *SO.* Etsi definitiones istę ampliorem requirerent explicationem, tamen pro ratione diuersitatis, quæ tàm in amore, quàm in desiderio ex trium obiectorum, utilis, iucundi, & honesti uarietate pendet, intelligenda satis superq; esse uidentur. Inceptū igitur iam iter continua. *PH.* Vtilia bona, ut diuitiæ, nunquam simul amari & expeti possunt, sed cùm non habentur, exoptantur, non diliguntur, in aliorū enim sunt potestate: postquàm uerò fuerint acquisita, desiderio euanescente eorum exoritur amor, tanquam rerum nostrarum, eisq; ut proprijs coniunctissimè fruimur: uerùm in bonis utilibus illud frequentissimè accidit ut quanquam eorum, quæ iam possidemus, desiderium extinguatur, aliorū tamen consimilium penes alios existentium statim noua accendantur desideria: unde qui utilium bonorum amore sunt irretiti, infinita propemodum nouaq; semper habent desideria, quorum uno pereunte mox alterum priori maius & ardentius exoritur: & hac de causa eorum uoluntates nunquā huiuscemodi desiderijs explentur, maioremq; possessionem semper maius concomitatur desiderium, & cum illis rectissimè comparandi uidentur, qui sitim falsa quadam potione expellere frustrà conantur: quantò plus enim bibunt, tantò magis sitiunt: Istorum autem utilium bonorum immodicum desideriū cupiditas propriè appellatur: mediocritas uerò necessarij

Amabile triplex existit, utile, iucundum, atque honestum.

Desiderium est uoluntarius quidam affectus, ut res, quæ bona existimatur & deest, uel existat, uel possideatur.

Amor est uoluntarius quidā affectus quàm coniunctissimè re, quæ bona iudicatur, fruendi.

Desideriū semper est earū rerū, quæ desunt.

Amor eorum, quæ uel iā possidentur, uel minimè, ex æquo esse potest.

Vtilia bona nunquam amari simul & expeti possunt.

Vtilia bona antequàm habētur, exoptantur, non diliguntur: tam autē habita diliguntur, nec ampliùs exoptantur.

Vtilium bonorum desideria in infinitum proficiscuntur.

neceſſarij tantùm appetentia & ſufficientia dicitur, eſtq́ excellentiſsima quædam uirtus, unde ſapientes eum uerè diuitem eſſe iudicant, qui ſuo contentus exiſtit: & ſicut huius eximiæ uirtutis alterum extremorum excedens ſuperflui cupiditas, ita reliquũ in expetendo neceſſario deficiens negligentia nuncupatur. *SO.* Quid ais Philo? nónne plures philoſophi diuitias contemnendas eſſe prorſus exiſtimarunt? nonnulli etiam ipſas dereliquerunt? *PH.* Hæc fuit opinio Stoicorum & Academicorum: uerùm diuitiarum contemptus, rerumq́ neceſſariarum maxima incuria, quam iſti philoſophi & uerbis laudant, & uita confirmant, non eſt uocanda negligentia, cùm ad uitam ſpeculatiuam, & intimam contentamq́ rerum contemplationem referatur, cui quidem nobiliſsimo uitæ generi diuitias maximo impedimento eſſe perſpiciebant: quia totam mentem occupant, ipſamq́ à ſpeculatione, & contemplatione, in quibus ſumma perfectio, ſummaq́ eius fœlicitas conſiſtit, auertunt. Verùm Peripatetici diuitias maximo ſtudio acquirendas eſſe arbitrãtur, cùm ad uitam ex uirtute agendam neceſſariæ exiſtant: eaſq́ etſi non uirtutem, tamen inſtrumentum quoddam ad multas uirtutes capeſſendas ualdè accommodatum eſſe dicunt: neq; enim liberalitatem, neq; magnificentiam, neq; pietatem, neq; charitatem ſine diuitijs unquam exercere poſſemus. *SO.* Quid? ad has uirtutes cõparandas nónne ſatis eſt præparatio & promptitudo quædam animi ad actiones eis ſimiles exequendas, ſi diuitiæ ſuppeterẽt? Et quid-ni pauper quoq; ſtudioſus poſſet exiſtere? *PH.* Sola præparatio ab actione ſeiuncta ſufficere nequaquam uidetur: nam uirtutes enumeratæ ſunt habitus rectè agendi, qui bonarũ & laudabilium actionum diutina exercitatione tandem acquiruntur: cùm igitur actiones iſtæ ſine bonis fortunę nequeant exerceri, ſequitur uirtutes illas ſine huiuſcemodi bonis comparari minimè poſſe. *SO.* Nónne Stoici quoq; hoc cognouerũt? Peripatetici etiam quo pacto diuitias à ſumma illa fœlicitate, quæ in contemplando conſiſtit, intellectũ abducere nõ perſpexerunt? *PH.* Concedunt quidem Stoici moralem, ciuilemúe uirtutẽ ſine exterioribus fortunę bonis acquiri minimè poſſe, ſed fœlicitas humana Stoicorum iudicio nequaquam in illis eſt reponenda, uerùm potiùs in uita intellectuali & contemplatiua, cuius cauſa non ſolùm diuitiæ ſunt paruifaciendæ, ſed etiam ciuiles uirtutes, quæ ex illis emanant, haud quidẽ in uitia, ſed in pręſtantiores, ultimæq́ fœlicitati propinquiores uirtutes ſunt cõuertendæ. Neq; hoc aliquis doctus Peripateticus unquam negaret. Neque iſtæ duę ſectæ in alio differre uidentur, niſi quòd Stoici prӕſtantius ignobiliori anteponentes bona utilia, quibus uirtutes quædam morales tanquam neceſſarijs inſtrumentis utuntur, penitùs neglexére, hoc certè nomine magnitudinẽ & generoſitatem animi ſui oſtendentes, quòd ultimam fœlicitatẽ quærentes ad lucem Solis, non ad ſplendorem lucernæ aciem oculorum ſuorum direxerunt, cùm præſertim compertum haberent externa bona plerunq; uitijs potiùs quã uirtutibus materiam ſuppeditare. Peripatetici uerò cùm diuitias celeberrimis atq; excellentiſsimis iſtis uiris minimè eſſe neceſſarias cognouiſſent, alias uirtutes præclaras quidem, illis tamen inferiores exiſtere docuerunt, quarũ nonnullas fortunæ bonis indigere dixerunt. Vtriq; igitur concedunt negligentiæ uitium in eo potiſsimùm conſiſtere, ut homines fortunæ bona neceſſaria ad quaſdam morales uirtutes, quę ad contemplatiuam beatitudinẽ minimè perducunt, exercendas appetere deſiſtant. Hoc autem uitium ad defectum inclinans opponitur cupiditati ſuperuacanei ad exceſſum uergenti: in quorũ quidem duorum extremorum medio reſidet eximia quædam uirtus circa rerum utilium deſideriũ tanquam materiam uerſans, quæ neceſſaria tantùm pro uirtutibus appetit exercendis, & ſufficiẽtia uocatur. *SO.* Quemadmodum in bonis utilibus deſiderandis media uirtus, duoq; extrema uitia reperiũtur, eſtne eadem ratio rerũ utilium poſtquàm poſsidentur? *PH.* Maximè: diuitia-

In utilium bonõrum appetitione exceſſus cupiditas, defectus negligentia, mediocritas neceſſarij tantùm appetentia rectè propriéq; dicuntur.

Is uerè diues apud ſapiẽtes habetur, qui ſuo contentus exiſtit.

Diuitiæ à Stoicis & Academicis paruipenduntur: à Peripateticis uerò magni æſtimantur.

Diuitiæ ex Peripateticorum ſententia ſunt inſtrumenta quædam ad multas uirtutes capeſſendas neceſſariò requiſita.

Virtutes ſunt habitus rectè agendi.

Virtutes bonarum & laudabilium actionum diutina exercitatione tãdem acquiruntur.

Bona fortunæ exteriora, diuitiæ præſertim ad uitam ex morali ciuiliúe uirtute traducẽdã, necnon ad humanas actiones quammaximè neceſſariæ exiſtunt. Ad contẽplationem uerò, uitamq́ ſpeculatiuã impedimento potiùs quàm adiumento eſſe comperiũtur.

 rum

In utilibus bonis posſidẽdis profuſus amor diuitiarum auaritia, remiſſus pro digalitas: moderatus uerò ac mediocris liberalitas nuncupantur.

rum enim, quæ iam congeſtæ fuerunt, & poſsidentur, profuſus amor auaritia nominatur, & ſordidum turpeq; uitium exiſtit: quando namq; propriarum opum amor mediocritatem laudabilem excedit, ex eo tùm nimia conſeruatio pecuniarum ſupra æquum & bonum, tùm minima ipſarum infra honeſtatem & rationis mandatum erogatio proficiſcũtur: moderatio uerò in huiuſcemodi rebus amandis cum decenti earum diſtributione uirtutem illam mediã gignit, quæ liberalitas nuncupatur: ex cuius quidem altera parte alterum collocatur extremum, quod in propriarum facultatum amore deficiens eas nulla omnino habita ratione profundit, contrariumq; auaritiæ exiſtit, & prodigalitas appellatur. Vnde & auarus & prodigus, cùm ambo in bonis utilibus diligendis extrema ſequãtur, praui & mali exiſtunt: liberalis uerò mediam extremorum uiam incedens tanquã bonus & rationis mandatis obtemperans iurè laudatur. Patefecimus ergo, quomodo amor ac deſiderium circa utilium bonorum exceſſum, defectum, & mediocritatem uerſari pronũcientur. *SO.* Oratio iſta mihi quammaximè probatur: nunc qua ratione iucunda amari & exoptari dicantur, diſcere uellem: hæc enim pertractatio erit propoſito noſtro longè accommodatior. *PH.* Quemadmodum in utilibus proprius ac uerus amor nunquam ſimul cum deſiderio reperitur: ita è contrario in iucundis deſiderium ſemper cum amore coniunctum eſſe conſpicitur: iucunda etenim omnia, quæ deſunt, ante eorum conſumatam abſolutamq; fruitionem, dum exoptantur & appetuntur, unà etiam amantur. Ebrioſus antequam ſeſe uſq; ad ſaturitatem ingurgitauerit, uinum æquè deſiderat & amat: Gulæ addictus priuſquam cibis uentrẽ repleuerit, lautiores menſas non minori amore, quàm deſiderio proſequitur: Et communiter quicunque ſitit, potum: quicunque eſurit, cibum ſimul diligit atque exoptat: Item amans, priuſquam amatæ copuletur mulieri, eam tùm uehementiſsimè appetit, tum etiam maximè diligit: idem mulieri in uirum contingit. Propria autem huiuſcemodi bonorum ea eſt conditio, ut poſt iucundiſsimum eorum uſum euaneſcente deſiderio frequentiſsimè amor ipſe ſimul euaneſcat, nec non ſæpè in odium faſtidiumq; conuertatur: qui enim edendi atque bibendi modò incredibili afficiebatur cupiditate & uoluptate, poſt ſatietatem cibos & uinum non ſolùm nec appetit, nec amat, uerùm potiùs faſtidit atque aſpernatur. Idem quoque in alijs rebus, quæ rudi & craſſo quodam modo imperfectioribus ſenſibus uoluptatem afferunt, uidemus accidere: huiuſcemodi enim omnium deſiderium cum odioſa quadam ſatietate facillimè extingui ſolet: unde iſti duo uoluntatis affectus in iucundis tanquam indiſſolubili uinculo connexi ſimul uiuunt, ſimulq; moriuntur. Aliqui tamen in uoluptatibus non ſecus ac in lucris adeò intemperantes reperiuntur, ut ipſis nunquam ſatientur, nec unquam ſatiari uellent, quemadmodum uentri & libidini dediti: hæc enim hominum genera ipſammet oderunt ſatietatem, & rurſus uel ad earundem, uel ad conſimilium uoluptatum deſideria atque amores ineffabili auiditate reuertũtur. Deſiderium iucundorum appetitio propriè nuncupatur, quemadmodum ipſorum utilium ambitio aut cupiditas appellabatur. Exceſſus in uoluptatum appetitione & immodica ipſarum frequentatio luxuria dicitur, quæ gulæ atque pudendis nimiùm indulget, & uitam mollem ac ocioſam maximè complectitur: qui autem hoc uitio ſunt contaminati, luxurioſi nominantur. Quod ſi ratio cum hoc acerrimo hoſte diu colluctata tandẽ ſuccubuerit, incõtinentes: ſi uerò nulla pugna intercedẽte ſtatim manus dederit, intẽperantes homines uocabuntur. Quemadmodum autem luxuria in iucundis auaritiæ atque cupiditati in utilibus reſpondet: ita in his nimiam abſtinentiam alterum extremum appellandum eſſe iudico, quæ prodigalitati & negligentiæ in illis rectè poteſt aſsimilari, cùm una ipſarum ad honeſtè uiuendum conducentium pecuniarum curam prætermittat, altera uerò uoluptates neceſſarias tùm ad ui-

Iucunda antequam habentur, expetũtur ſimul ac diliguntur: iam autem habita deſiderio ſimul & amore frequenter euaneſcentibus ſuimet faſtidium, et odioſam quãdam ſatietatem relinquunt.

Homines nõnulli in uoluptatibus quammaximè intemperantes.

Iucundorũ deſiderium appetitio propriè nuncupatur.

Vtilium deſiderũ ambitio aut cupiditas appellatur.

In uoluptatibus appetendis fruẽdisq; exceſſus cõmuni nomine luxuria, propriè autẽ incontinentia uel intemperantia: defectus nimia abſtinentia: mediocritas denique uel continentia, uel temperantia nuncupantur.

tam tuendam, tùm ad ualetudinem conſeruandam omnino deſerat atque relinquat. Medium luxuriæ, nimiæq́; abſtinentiæ locum ſibi uendicat uirtus quædam moralis, quæ ſi ratio poſt diuturnã pugnam cum appetitu ſuperior exſtiterit, cõtinentia: ſi uerò appetitus ipſi rationi ſine certamine ullo ceſſerit, atq; obtemperauerit, temperantia cognominabitur, quarum quidem utraque in uoluptatum moderatione conſiſtit ſuperfluas omittendo, & neceſſarias eligendo. Quidam uirtutem iſtam fortitudinem nuncuparunt, eumq́; uerè fortem eſſe dixerunt, qui ſeipſum uincit: iucundum enim multò magis, quàm utile naturæ humanæ inſitum exiſtit, cùm eam in proprio ſtatu, optimaq́; diſpoſitione conſeruet: ideoq́; ſi quis uoluptatum exceſſum ad mediocritatem redegerit, nõ immeritò de potentiſsimo & ſeditioſiſsimo hoſte illuſtrem reportaſſe uictoriã exiſtimabitur. *SO.* Rectè de amandis, exoptandisq́; uoluptatibus locutus fuiſſe uideris. Verùm ambiguitas quædam ex ſuperioribus deduci poteſt: falſum enim quiſpiam fortaſſe exiſtimaret iucunditatem afferentia, cùm deſunt, expeti ſimul atque amari, non autem poſtquam in noſtra fuerint poteſtate: etſi enim in deſiderio, non tamen in amore hoc uerum eſſe deprehenditur, namq; dùm acquiruntur uoluptates, tunc amantur, minimè uerò antequam comparentur, eò quòd in delectationum ipſamet perceptione amor earum conſiſtere uidetur. *PH.* Ex uoluptatibus deguſtandis non minus appetitus ac deſideriũ, quàm amor excitatur: ſola autem ea, quæ deſunt, appeti atq; deſiderari dicuntur. *SO.* Quæ, malùm, hæc eſt cõtradictio? nam ſi uoluptates dum habentur, non tantùm amantur, uerùm etiam appetuntur: appetitus autem ad priuationem ſemper refertur, ſequitur id quod iam habetur, deeſſe nec haberi. *PH.* Verum eſt quidem uoluptates, dum percipiuntur, amari atq; deſiderari: neuter tamẽ iſtorum duorum affectuum poſt abſolutam earum remanet perceptionem, tunc enim, ut iam diximus, uterq; extinguitur: at in ipſis acquirendis ſemper aliquid uſq; ad ſaturitatem deeſt: quinimò in acquiſitionis exordio ex iucũdi propinquitate cognitio & ſenſus priuationis magis augetur: propter maiorem autem priuationis ſenſum & cognitionem incitatior quoq; fertur appetitus, ardentiorq́; redditur amor: unde ex iucundi aliqua parte acquiſita cum maximo ſenſu eius, quod deficit, acriorem & mordaciorem fieri appetitum minimè mirum exiſtit. Si quando uerò ex nimia uoluptatum continuatione ſatietas exorta fuerit, indigentia omnino aufertur, unaq; tollitur deſiderium & amor ipſarum, quorũ uice faſtidium & odium quoddam ſuccedit. Quapropter amorem ac deſiderium non quidem uoluptates iam comparatas ſequi aut comitari, ſed uoluptates cõparandas præcedere concludamus. *SO.* De iucundis, quantùm ſpectat ad duos propoſitos affectus, ſatis ſuperq; dixiſti. Verùm ſimilitudine & differẽtia inter utilia & iucunda, cùm ambo ad amorem ac deſideriũ referuntur, iam explicata, & ratione eorum conuenientiæ manifeſta iam exiſtente, diſcriminis ipſorũ cauſam haud ualeo excogitare, cur in utilibus nunquam amor & deſiderium coniungantur, ſed dum aliquid expetitur, nondum diligitur, deſiderio autem recedente ſuccedat amor: in iucundis uerò oppoſitum contingat, quandiu enim res appetitur, tamdiu amatur: deſiderio autem pereunte amor quoq; euaneſcit. Quanam de cauſa in duabus tam ſimilibus ſpeciebus amoris tanta diſſimilitudo, contrarietasq́; reperitur? *PH.* Ratio differentiæ ex diuerſitate fruendi his duobus expetitarum & amatarum rerum generibus proficiſcitur: cùm enim utilitas in continua rei poſſeſsione cõſiſtat, quantò diutius res poſſidetur, tantò diuturnior ex ea fructus percipitur. Quapropter res ante eius poſſeſsionem amari minimè poteſt, qua comparata deſiderium ceſſat, ſubit amor, qui quidem cum perpetua ipſius rei poſſeſsione perpetuò quoq; conſeruatur. Si autem poſſeſsio uel nondum acquiſita, uel poſt acquiſitionẽ deperdita fuerit, rem quidem exoptare, minimè tamen amare dicemur. Voluptates

Temperantia à quibuſdam fortitudo haud immeritò appellatur.

Is uerè fortis exiſtit, qui ſeipſum uincit.

Iucundum multò magis quàm utile naturæ humanæ eſt inſitũ.

Iucundorũ perceptio uſq; ad ſaturitatem continuata cum priuatione, ſenſuq́; priuationis ſemper eſt connexa.

In rebus iucundis indigentia ſeu priuatione funditùs ſublata deſideriũ quoq; & amor ipſarũ pariter auferuntur.

Ratio cur utilia primùm exoptãtur, poſteà diliguntur: iucunda uerò ſimul exoptantur ac diligũtur, pendet ex diuerſitate fruẽdi his duobus expetitarum & amatarum rerũ generibus.

Vtilitas in continua rei poſſeſsione conſiſtit.

uero

Voluptas in motu quodam priuationi & indigentiæ semper annexo cõsistit.

uerò nec in possessione, nec in habitu, neq; in perfecta earũ acquisitione, sed in motu quodã priuationi & indigẽtiæ semper annexo cõsistũt, quibus duabus sublatis tũ ipsæ uoluptates, tùm etiã appetentia & amor ipsarũ statim deficiunt. *SO.* Desideriũ iucũdi priuationẽ significare consonũ quidem uidetur: sed amorẽ præsentem potiùs delectationẽ, quæ ex uoluptatibus percipitur, quàm futurã ipso nomine præ se ferre existimarẽ: & sicut id, quo omnino caremus, haberi, ita amari minimè potest, etsi uehementer expetat. Quapropter amor nec ante, quando iucundũ prorsus deest, nec post, quando satietatẽ omnino induxit, sed in presentis delectationis articulo cõsideratur. *PH.* Sub-

In iucundis appetendis imaginaria quædam uolupias: in appetendis uerò utilibus tristitia quædam interior percipi solet.

In amborũ absentia iucundũ ipsi utili præstat: in præsenti autẽ utriusq; possessione utile ipso iucundo multò potẽtius existit.

tilissimè nimirũ Sophia dubitasti, & uerum amorẽ iucundi nullã carẽdi habere significationẽ rectè dixisti. At id te latere nõ debet, q in ipso iucũdo appetẽdò imaginaria quædã exoritur delectatio, etsi nondũ eius cõpotes fuerimus: hoc aũt utilium bonorũ cupiditati minimè interuenit, imò ex eorũ priuatione tristes homines redduntur: cuius quidẽ rei illud est maximo argumẽto, quòd iucunda appetẽtes læti & hilares: pecunijs aũt inhiantes tristes & melancholici frequẽtissimè cõspiciuntur. Huius quidẽ effectus illa certè est ratio, quòd in amborũ absentia iucundũ longè efficaciorẽ uim, quàm utile ad excitandã habet phantasiam: in præsenti aũt utriusq; possessione utile ipso iucũdo multò potentius existit: unde in iucundo ex sensu & appetitu deficiẽtis imaginaria uoluptas, & ex præsenti ueraq; uoluptate sensus & appetitus deficientis exoriuntur: qua quidem de causa utroq; tempore indifferenter & amantur & expetuntur ipsa iucunda: Verùm in eo differẽtia consistit, quòd absentib. uoluptatibus appetitus est intentior amore, præsentib. aũt amor est appetitu uehementior. *SO.* Veritas huiusce rei eo quoq; potest cõfirmari, q ex somnijs rerum delectationẽ afferentium præsentẽ quandam percipimus iucunditatẽ: quandoq; etiã uigilantes ex intensissima phantasiæ circa eas negociatione nõ mediocrẽ sentimus uoluptatẽ: quę quidẽ efficacia in utiliũ rerũ imaginatione ostendi minimè potest. Sed illud tantùm tibi restat explicandũ, istarum duarũ specierum amoris facta cõparatione, utra ipsarum altera amplior & uniuer-

Iucundũ est longè communius & uniuersalius quàm utile.

Longè maior ex recenti acquisitione quàm ex diuturna possessione diuitiarũ sentitur uoluptas,

salior existat, atq; utrum ambæ unius & eiusdem amabilis simul unquam reperiantur. *PH.* Longè cõmunius & uniuersalius est iucundum quàm utile: nõ enim omne, quod delectat, utilitatem quoq; affert: quia ea, ex quibus sensus uoluptatẽ percipiunt, sæpenumerò non paruo tàm corpus, & uires, quàm facultates afficiunt detrimento: omnia tamen utilia tum ante eorum acquisitionem, siquidem ipsorũ utilitas nobis cognita fuerit atq; perspecta, tùm multò magis post acquisitionem, tùm quãmaximè in ipsamet acquisitione iucunditatem nobis solent afferre. Multò maior autem in acquirendis, quàm in continuè posidendis utilibus sentitur uoluptas: omne enim oblectamentum ex

Ex honestis appetendis ac diligendis homines maximam laudẽ consequũtur.

Honestorum amor & desiderium in duobus intellectus nostri ornamẽtis præcipuè consistit, uirtute, ac sapientia.

Honestum utili atq; iucũdo duabus de causis dignitate præcedit.

eo, quod nobis deest, comparando proficisci uidetur: unde magis in acquisitione quàm in possessione diuitiarũ consistit. *SO.* Amoris & desiderij duas ignobiliores species optimè quidẽ pertractasti. Ad tertiam igitur aliarũ præstantissimam, & nobilissimã modò nos conferamus. *PH.* Ex appetẽdis diligendisq; rebus honestis nimirũ homines usq; ad sydera extollũtur: huiusce-modi enim amores ac desideria excellentissimã partem illã reddũt, cuius merito homo propriã essentiam fuit consecutus, quæq; à tenebris & caligine materiæ longissimè recedens ad diuinam & purissimam lucem accedit, & anima intellectiua appellatur, quæ omnium humanarum uirium & facultatum sola ex tetra miseraq; mortalitate in immortalitatem sese uindicat. Honestorum igitur amor ac desiderium in duobus intellectus nostri ornamentis præcipuè consistit, uirtute, & sapientia, super quas tanquam bases & fundamenta uera construitur honestas, quæ & prouentum utilium, & iucundorum delectationem duabus de causis dignitate præcedit: primò quia iucunda in sensu, utilia in phantasia, honesta in intellectu cæteris animę facultatibus longè no-

biliori

biliori collocantur: Secundò quia utile & iucundũ ad ipsum honestum tanquam ad finem referuntur: diuitiæ enim uoluptatũ fruendarum causa cõparantur, uoluptates ad corporis sanitatẽ & cõmoditatem ordinãtur: corpus animæ intellectiuæ in eius proprijs actionibus è uirtute & sapientia prodeuntibus instrumenti uice deseruit: ex quo sequitur in honestis actionibus uirtute & sapientia præditis finẽ hominis reponi, quæ tùm cæteris omnibus actionibus nobilitate præstant, tũ præstantiores amores & desideria laudabiliora in animos hominũ inducunt. *SO.* Quantùm honestas utilitatẽ & iucunditatẽ antecellat, præclarè ostendisti. Verùm nunc propositum nobis est differentiã amoris ac desiderij rerum honestarum persequi, necnon in quo ambo cum amore ac desiderio utilium & iucundorũ conueniant, patefacere. *PH.* Hoc certè, nisi me interpellasses, aperire uolebam. Honesti amores, honestaq; desideria partim cum utilibus & iucundis simul sumptis conueniunt: partim cum iucundis conueniunt, & ab utilibus differunt: partim cũ utilibus consentiunt, & à iucundis discrepant: partim deniq; ab ambobus dissentiunt. *SO.* Singula membra diuisionis propositæ aggredere. *PH.* Desideria honesta, utilia, & iucunda in eo conueniunt, quod omnia ad illa referri dicuntur, quibus caremus: nam quemadmodum utilia & iucunda propter eorum appetuntur priuationẽ: ita quoq; sapientia & uirtutes cùm nõ habentur, summoperè desiderantur. Adeò uerò in hoc honestum & iucundum sunt inter sese similia, ut in ambobus æquè desiderium cum amore coniunctum reperiatur: tam enim uoluptatem afferentia quàm sapientia & uirtutes antequã acquirantur, simul appetuntur ac diliguntur. Hæc autem conditio non solùm conuenientiã honesti cum iucundo, uerumetiã discrimen inter honestũ ac utile patefacit, cùm utilia ante eorum acquisitionem expetantur solùm, minimè autem amentur. *SO.* Quæ huiusce similitudinis inter honestũ & uoluptuosum, atq; differentiæ ipsius honesti ab utili ratio posset afferri? Prima enim specie res honestæ, cùm non habentur, appeti tantùm, non aũt amari uidentur: uirtus namq; & sapientia, antequã à nobis fuerint comparatæ, nullam uerãm solidamúe essentiam, quæ amore digna existat, habere conspiciuntur. *PH.* Vtilia, nisi actu posśideantur, ab ea cupientibus prorsus sunt aliena, & idcirco quanquã uerè existant, nequeunt amari: iucunda uerò, ut diximus, antequã habeantur, desiderium ipsorum in phantasia cõmotionem & essentiam quandam uoluptariam excitat, quæ etsi tenuis atq; obscura existat, tamen est subiectum satis accõmodatum pro amore recipiendo in ipso amante constitutũ. Similem quoque, imò illustriorem essentiam sapientię & uirtutes, honestarumq; rerum desideria in intellectum introducunt: nam uirtutẽ sapientiamq; appetere sapientia quædam, & uirtus non immeritò potest appellari, & honesta exoptare honestiśsimum quoddam existit. Cùm autem rerum honestarum, quę expetuntur, nec habentur, desideriũ huiuscemodi interiores essentias in intellectu suprema quidem & nobiliśsima animæ facultate effingat, dignũ est quidem ut ipsum impiger & uelox concomitetur amor, qui honestorum longè expeditiùs quàm iucundorũ desideria sequatur. Quapropter tàm istis, quàm illis deficientibus desideriũ cum amore consociatũ reperitur: quod utilibus nunquã contingit. *SO.* De his satis: nũc ad alias duas partes, quę supersunt, aperiendas orationem tuam deflecte. *PH.* In rebus, quæ post earum absolutam acquisitionem iam posśidentur, diligendis honestum utileq; conueniunt: sicut enim utilia postquam cõparata fuerint, diliguntur: ita sapientia & rerum honestarum uirtutes cùm posśidentur, mirificè amantur: quo quidem nomine honestũ dissentit à iucundo, cùm omnes ferè homines uoluptatibus usq; ad saturitatem expleti earum amorem in odium & fastidium statim conuertant. Honestum igitur non solùm ab utili, & iucundo simul acceptis in eo dissentit, quòd ipsum tum exoptatum necdum acquisitum, tum omnino acquisitũ, nec

Vtile atq; iucundum ad ipsum honestum tanquam ad finem ordinantur.

In honestate finis hominis reponitur & collocatur.

Honesti cum utili atq; iucundo conuenientia.

Honestũ in quo cum iucũdo conueniat, & ab utili differat.

Ratio cur honesta atque iucunda expetũtur simul ac diligantur: utilia uerò expeti simul ac amari minimè poßunt.

Honestum in quo cum utili cõuenit & à iucundo dissentit.

Honestum in duobus utili simul atq; iucundo repugnat.

amplius

amplius exoptatum ſemper habeat amorem ſeſe comitantem, quod quidem neutri illorum accidit: uerumetiam aliam, & præclaram eam quidem ab ambobus habet diuerſitatem: uirtutes enim circa utile & iucundum uerſantes in eis amandis & appetendis relictis extremis tanquam fontibus omnium ferè uitiorum mediocritatem ſibi eligunt, in eaq; conſiſtunt: At honeſtorũ bonorum quantò amor & deſiderium plus excedunt, tantò maiorem laudem, uetiusq; uirtutis nomen merentur: quiq; ea parùm appetit & amat, uitioſus exiſtit: & ſi quis ea nulla ratione deſiderauerit aut dilexerit, non modò uitioſus, ſed etiam inhumanus erit appellandus: honeſtum enim uerum eſt bonũ, cùm bonum ex philoſophi ſentẽtia illud eſſe definiatur, quod omnes homines appetunt: naturæ autem inſtinctu omnes homines ſcire deſiderent. *SO.* Hanc differentiam diuerſo quodam modo ab aliis explicari audiui. *PH.* Quo pacto ipſam exponunt? *SO.* In honeſtis uirtutem in extremo excedente, uitiũ autem in extremo deficiente conſiſtere dicunt: quantò enim magis expetitur, amatur, & acquiritur ipſum honeſtum, tantò præclarior, illuſtriorq; redditur uirtus: econtrariò autem maximũ uitium exiſtimari debet, ſi quis uel minimo uel nullo prorſus rerum honeſtarũ amore aut deſiderio tangatur. In utilibus uerò atq; iucundis oppoſitum contingit: nam uirtus in eis parùm & appetendis & amandis & proſequendis cõſiſtit: uitiũ autem in exceſſu iſtorũ affectuũ reponitur & collocatur. Quapropter uirtus honeſtũ pertractans in maximo, uitiumq; in minimo ipſius amore conſiderantur: utilia uerò & iucunda, ſi parùm amentur, uirtutem, ſi ſupra modũ diligantur, uitium introducere ſolent. *PH.* Iſtorum opinio non omnino, ſed aliqua ex parte uera eſſe uidetur: uirtutem enim in utilibus atq; iucundis ex eorũ amoris & proſecutionis paucitate proficiſci in quodam uerũ, ſed in omni genere uitæ falſum exiſtit: namq; in uita cõmuni atq; morali uirtus in mediocritate ea tum expetendi, tum diligẽdi, neq; in ullo duorum extremorum reponitur: tàm enim nimius, quàm nullus aut minor, quàm deceat, ipſorũ amor ut uitium uituperatur, quemadmodum ſuprà diximus ex ſententia Peripateticorũ. Qui uerò intellectualem & contẽplatiuam uitam ſequuntur, in qua ſuprema felicitas collocatur, diuitiarũ curam, & uoluptatũ appetitiones non ſolùm nimias, uerùm etiã mediocres uitioſas eſſe arbitrantur: horum enim contẽptus eſt maximè neceſſarius ad intimam & uehementẽ cõtemplationem, & huiuſcemodi bonorũ cura ei hominum generi non paruo exiſtit impedimento, cùm longè pauciora cõmoda in contẽplatiua quàm in morali uita requirãtur, quod quidẽ Stoici multis rationibus demonſtrarunt. Quamobrẽ in moribus uirtus in medio utilium & iucundorum reſidet, in contẽplatione uerò alterum extremorũ ad defectũ uergens ſibi eligit: in moribus ambo extrema ſunt uitioſa, in contẽplatione extremum tantùm excedens uituperatur. *SO.* Vtriuſq; opinionis ueritatẽ agnoſco: ſed iſtius differentiæ, qua honeſtum ab utili diſcrepat & iucundo, rationẽ intelligere uehementer deſiderarẽ. *PH.* Ratio diuerſitatis hæc reddi poteſt, quòd quemadmodũ uoluptatum immoderata appetitio, & inexplebilis cupiditas diuitiarum intellectũ noſtrum peſſundant, & in profundiſsimũ locum materiæ præcipitem dant, mentiſq; ſplendorem tenebris ſenſuum obſcurant: ita è diuerſo ſapientiæ, honeſtarumq; uirtutum inſatiabilis & ardentiſsimus amor intellectum humanum in diuinum cõmutant, corpuſq; noſtrum fragile & corruptioni undiq; obnoxiũ in angelicum conuertunt. *SO.* Moderatio & mediocritas in utilibus atque iucundis nõnne quid honeſtum tibi eſſe uidentur? *PH.* Honeſtæ proculdubiò ſunt, cùm uirtutes appellentur. *SO.* Si igitur ſunt honeſtæ, cur earum exceſſus uitioſus exiſtit? Iam enim honeſtorum uirtutem exceſſu, non autem defectu, neque mediocritate relucere dixiſti. Ex altera uerò parte mediocritatis in utilibus atque iucundis exceſſum uitium eſſe affirmaſti. Enimuerò hæc manifeſta eſt contradictio. *PH.* Cùm

Bonũ illud eſſe definitur, quod omnes homines appetunt.

Omnes homines naturæ inſtinctu ſcire deſiderant.

In uita communi atque morali uirtus in mediocritate: uitia uerò in exceſſu ac defectu utilia atq; iucũda tum expetendi tũ diligendi conſiſtunt.

In uita uerò intellectuali atque contemplatiua eorundem bonorum tàm uehemens quàm mediocris amor ac appetitus ut uitium quidem uituperari: remiſſus uerò ut egregia quædam uirtus laudari conſueuit.

Ratio cur uirtutes morales circa iucundũ ac utile uersantes in mediocritate: intellectuales uerò honestũ ipsum pertractantes in excessu resulgent.

acumine polleas ingenij, sapientia tibi obnixè est petenda. Virtutes quæ ex parte utilium & iucundorum reperiuntur, non ab eorum natura uirtutũ nomen sibi usurpant: iucundorum enim uoluptates in sensibus, externorumq; bonorum commoditates in phantasia residentes à pura & spiritali substantia intellectus alienæ prorsus existunt, quæ cùm sit origo rerum honestarũ, hinc fit ut quãtò longius amor ac desiderium ipsarum excurrit, tantò excellentior digniorq; uirtus esse iudicetur: Vtilia uerò & uoluptaria, eorum amore ac desiderio ad moderationem & mediocritatem tantùm redactis, intellectualem rationem possunt participare, in qua quidem moderatione & mediocritate ab intellectu excogitata uirtus consistit, quæ in eorum usu conspicitur: à medio autẽ illo uel ad plus, uel ad minus diuertẽtes statim labimur in uitiũ: huiuscemodi enim amores, nisi à ratione determinãtur, mali peruersiq; existunt, & brutis potiùs quàm homini conueniunt: medium autem in eis à ratione præscriptum est ipsamet uirtus: quòd quidem medium quantò intensius uehementiusq; homines appetunt, amant, & prosequuntur, tantò magis uirtute excellunt: amor enim & appetitus iste nec uoluptas, nec emolumentũ iam debet uocari, uerùm ad utriusq; moderationẽ proficiscitur, quæ intellectualis honestaq; uirtus existit. *SO.* De differentia inter amorem & desiderium rerum sub uoluntatem cadentium, insuper de huius differentiæ quoq; ratione abundè postulatis meis satisfecisti. Illud modò à te requiro, ad quam trium suprà enumeratarũ specierum quædam, quæ & amantur & expetuntur, sint reducenda, ut sanitas, liberi, uir, uxor, potentia, dominatio, imperium, honor, fama, & gloria: huiuscemodi enim omnia etsi tum diliguntur, tùm exoptantur, nôn tamen constat utrum in utilium, ân iucundorum, an honestorum genere debeãt collocari, eò quod ex altera quidem parte propter delectationẽ, quæ ex eis acquirendis percipitur, iucunda esse uidentur: ex altera uerò, cùm post ipsorum acquisitionem & stabilem possessionem nulla satietate, nulloq; fastidio intercedente eorum amor incolumis conseruetur, à iucundis dissentire, & cum honestis utilibúsue concordare possent existimari. *PH.* Sanitas, etsi eam utilitas consequatur, propriè tamen inter iucunda enumerari debet: neq; est à ratione alienũ rerum iucundarum quasdam etiam utiles esse, quẽadmodum utilium quoq; quàmplurimæ delectationem afferũt, & in ambobus generibus aliquæ honestæ reperiuntur. Sanitas igitur præcipuè quidem iucunda, utilis tamen quoq; necnon honesta existit: & propterea eius neq; satietas, neq; fastidium ullum, sicut aliarum rerum iucunditatem solam afferentium nos unquam capit: quæ cùm possidentur, non magni æstimantur, sicut ante ipsarum acquisitionem, quandò appetebantur. Alia quoq; ratio potest afferri, cur sanitatem nunquam fastidimus: quia scilicet uoluptas ex ea prouéniens non tantùm externis & crassioribus sensibus: quorum delectatio citò in fastidium conuertitur, percipitur, cùm nec in esculentis gustandis, nec in uenereis contactibus, nec in odoribus olfaciendis sit constituta: nec tantùm sensus externos & spiritaliores, qui seriùs exatiantur, oblectat, cùm nec in harmonicis sonis, uocibusque suauibus audiendis, neque in speciosis & artificiosis figuris uidendis consistat: sed in omnes humanos sensus tùm exteriores, tùm interiores usq; in ipsam phantasiam sese insinuat. Vnde sanitas amissa non solùm à sensibili appetitu, uerùm ab ipsa quoq; uoluntate lumine intellectus illustrata desideratur: & idcircò honestam uoluptatẽ possumus eam appellare, quanquam propter diuturnam eius possessionem nõ tanti, quanti par esset, eam sæpe æstimemus. *SO.* Hactenus de sanitate, modò ad filios transeas. *PH.* Liberi etsi aliquando propter utilitatem desiderantur, ut diuitias nostras possideant & conseruent, aliasq; insuper acquirant, tamen amor & desiderium ipsorum iucunditatem quoq; participat: & hac de causa dissimiliter in brutis atque in hominibus reperitur: brutorum enim

Valetudo ad iucundum quidem præcipuè refertur, utilis tamẽ quoq; necnon honesta esse uidetur.

Libri bonum quoddã ex honestate simul atq; iucũditate permixtum esse uidentur.

uoluptates quinque exteriores ſenſus non pertranſeunt: uerùm in humano genere ètſi parentes ex uidendis,audiendiſq; filijs maximã ſentiant uoluptatem,non tamen ſcopus deſiderij parentum eſt ſola liberorum poſſeſsio: præcipua enim eorum delectatio in phantaſia ipſaq; cogitatione conſiſtit,quę eſt facultas animæ longè ſpiritalior, quàm ullus ſenſuum exteriorum, & idcirco diuturna cum liberis conſuetudo eorum ſatietatem aut faſtidium in animos parentum minimè inducit: quod quidem eò magis quoq; contingit:quia nõ ſolo ſenſibili appetitu, ſed etiam uoluntate, mente rationali, quæ naturam abſque ullo errore gubernat,eam dirigente filij à parentibus deſiderantur: ſicut enim philoſophus affirmat, cùm animalibus caducis indiuiduam perpetuitatem natura denegauerit, immortalitatem ſpecificam, quæ eis concedítur,conſequi appetunt filiorum procreatione. Vnde,cùm in hoc uoluptas de liberis à parentibus habita ab alijs rebus ſolam uoluptatem afferentibus differat,euenit ut parentes liberos iam natos nunquam oderint,neque unquam faſtidiant. Hac autem in re filij cum ſanitate conueniunt: neque enim propter eorum poſſeſsionem remittitur amor, imò tunc maximè amantur, nullaq; prætermiſſa diligentia cuſtodiuntur, quod quidem prouenit ex deſiderio & ſpe futuræ immortalitatis. Voluptas igitur de filijs habita, cùm ſit honeſta, continuum amorem omnium honeſtorum fidiſsimum comitem ſemper habet ſibi coniunctum : quod ſanitati quoque accidebat. *SO.* Hac parte perfecta & abſoluta ad amorem tùm uiri in uxorem, tùm uxoris in uirum iam eſt tempus tranſeundi. *PH.* Coniugum amorem iucundum quid eſſe inter omnes conſtat, ſed cum honeſtate coniunctus eſſe debet, cuius natura atque ratione poſt habitam uoluptatem non ſolùm conſeruatur, uerumetiam ſemper augetur mutuus ipſorum amor. Connectitur inſuper in coniugali amore utile cum iucundo atque honeſto, cùm uterq; coniugatorum ex altero ſemper mutuas capiat utilitates, quæ ad perpetuam beneuolentiæ conſeruationem maximè conducit. Quamobrem cùm coniugum amor iucundus exiſtat, propter ſocietatem à uoluptate cum honeſto, aut cum utili, aut potiùs cum ambobus ſimul contractam uſque ad ſupremum uitæ diem continuatur. *SO.* Potentiæ, dominationis, atque imperij appetentia & amor ad quam ſuprà commemoratarum ſpecierum debent reduci? *PH.* Amor & deſiderium dominandi tùm utilitatem, tùm iucunditatem participat:uerùm quia huiuſcemodi uoluptates non craſſo & rudi quodam modo ſenſus exteriores, ſed ſpiritali ratione ipſam phantaſiam & cogitationem humanam interiùs oblectant, cùm præſertim utilitatem habeant coniunctã: idcirco homines earum diuturna poſſeſsione nunquam exatiari poſſunt: quin potiùs dominationes, regna, atque imperia poſtquam comparata fuerunt,uehementer diliguntur, maximaque ſolicitudine & arte conſeruantur, non quòd honeſtatem participent, quomodo enim imperandi libido honeſta unquam eſſe poteſt? ſed quia humana imaginatio,in qua iſtæ reſident uoluptates, non iuxta atq; craſsiores ſenſus earum capitur ſatietate: imò natura ſatiari uix poteſt, eoq; minus, quia dominandi cupiditas præter iucunditatẽ utilitatem quoq; reſpicit, cuius merito poteſtates, poſtquam ſummo ſtudio iam acquiſitæ fuerunt,non tantùm amantur,ſed etiam maxima adhibita diligentia cuſtodiuntur, eorumq; incremento inſatiabili quadam cupiditate & effrenata libidine homines incumbunt. *SO.* De honore, gloria & fama, in quo'nam genere amoris debeant collocari, tibi reſtat dicendum. *PH.* Honor eſt duplex:alter quidẽ ſpurius & adulterinus: alter uerò legitimus & germanus:ſpurius potentię aſſentatur:legitimus uirtutem remunerat. Adulterinus,quem exigunt ac appetunt potentes, ad iucundum reducitur, uerũ quia non ſatiabilem ſenſum,ſed tantũ inſaturabilẽ delectat phantaſiam,ideo nullũ eius faſtidium,ſicut aliarũ uoluptatum,interuenit:quin etſi caret honeſto, cũ

Animantia ut ſpecificã ſaltẽ immortalitatẽ conſequantur, poſteritati procreandæ uehementer ſtudere exiſtimãtur.

Coniugalis amor iucundus quidem præcipuè, cũ honeſtate tamẽ atq; utilitate conſociatus quoq; eſſe uidetur.

Amor & deſiderium dominandi tùm utilitatẽ, tùm etiam iucunditatem ſibi habet adiunctam.

Honor duplex: alter quidẽ ſpurius atque adulterinus, qui ad iucũdum reducitur: alter uerò legitimus et germanus, qui iucunditatem quandam cum honeſtate permixtam amplectitur.

reuera

reuera ab omni genere honeſtatis alienus prorſus exiſtat, tamen poſt eius comparationem continuatur & conſeruatur cum inexplebili quadam cupiditate ipſius incrementi. Germanus autem honor cùm ſit pręmium honeſtarum uirtutum, quanquam natura ſua iucundus exiſtat, tamen uoluptas ex eo proueniens honeſtati permiſcetur: unde cùm honeſtatis ratione, tùm quia phantaſiæ tanquam ſubiecto firmiter inhæret, contingit ut poſt ipſius acquiſitionem ametur, eiusq; augmentum inſatiabili cupiditate procuretur: neque ſatis eſt phantaſiæ, ſi homo gloriam & honorem per totum uitæ curriculum conſequatur, niſi poſt mortem quoque nomen ſuum in terris diu uerſati procurauerit, quæ quidē fama propriè nuncupatur. Verùm, etſi honor uirtutis pręmium eſſe dicatur, non tamen honeſtarum ſtudioſarumq; actionum finis conueniens exiſtimari debet, nec propter eum conſequendum rectè uiuere debemus: honeſtatis enim finis in anima intelligente perficienda conſiſtit, quæ primò per actiones ſtudioſas ſana, purgata, limpidaq; redditur, poſtea à ſapientiæ coloribus ſplendidiſsimis diuina quadam exornatur pictura. Finis igitur mundæ & puræ honeſtatis nec in hominum opinione, qui gloriam & honorem in ſcriptis & monumentis uirorum illuſtrium memoriam conſeruantibus reponere conſueuerunt, nec in phantaſiæ interna uoluptate, quam ex fama & gloria ambitioſi capere ſolent, conſiſtere poteſt. Hæc pręmia certè uirtuti debentur, nō tamen fines conſentanei præclararū actionum ſunt exiſtimandi. Virtus quidem propter eius honeſtatem debet laudari, non tamen propter laudem acquirendam eſt agendum ex uirtute: imò etſi ex laudibus incrementum accipiat, tamen à ſua præſtantia & nobilitate non parùm degeneraret, ſi laudem ipſam tanquam proprium & accommodatum finem ſibi proponeret: uerùm propter connexionem quandam, qua huiuſcemodi uoluptates honeſtati uniuntur, non immeritò magni æſtimantur ac amātur, earūq; continuum incrementū ab hominibus deſideratur. *SO.* Petitionibus meis liberaliter quidem ſatisfeciſti, & omnia iam connumerata in uoluptatibus phantaſiæ afferendis conuenire apertè cognoſco: differre autem, quòd in eorum quibuſdam utilitas, in aliquibus honeſtas, in nonnullis ambæ cum uoluptate conglutinentur: ex quo fit ut eorum quamuis diuturna poſſeſsio, neq; ſatietatē, neq; faſtidium unquā inducat. Nunc de humana amicitia, diuinoq; amore, cuius ſint generis, quas conditiones requirant, intelligere mirū in modum deſidero. *PH.* Amicitiæ modò utilitatis, modò iucunditatis gratia inter homines contrahuntur: ſed ex his duabus cauſis nec ſtabilis nec perfecta unquam oritur neceſsitudo: ipſis namq; ablatis amicitiæ, quæ ſuper eas erant extructæ, mox ruunt ac diſſoluuntur. Sed illa nimirùm uera abſolutaq; eſt amicitia, quæ uirtutis & honeſtatis firmo ac indiſſolubili uinculo connectitur. Hæc ſola ex omnibus humanarum amicitiarum ſpeciebus maxima laude & commendatione digna exiſtit, cùm amicorum animos tam ſtrictè uinciat, arcteque uniat, ut commoda atque incommoda alterius eorum ſint ambobus communia, interdum quoque maiorē iucunditatem ac triſtitiam amico, quam cui hæc ipſa eueniunt, afferant, nonnunquam etiam ad amicum ſubleuandum & ab aduerſitatibus proſtratum erigendum partem incommodorum alter ſuſcipere ſoleat: miſeriæ enim cum amicis communicatæ multò minus ſentiuntur: unde philoſophus honeſtarum amicitiarum communiſsimam afferens definitionem dixit uerum amicum eſſe alium ſemetipſum, ut in uera amicitia duplici uita in duabus perſonis differentibus conſtituta hominem uiuere ſignificaret, ſcilicet tum in propria, tum in amici perſona, qua quidem ratione amicus ipſemet alter exiſtit, & amicorum uterque in ſeipſo duas uitas ſimul unitas cōprehendit, & propriam & alterius amici uitam, utramq; perſonā æquali proſequitur amore, duarumq; uitarum unā eandemque curam penitùs gerit. Idcirco honeſtam ami-

Honor uirtutis quidē præmiū, haud tamen uirtutis proprius ſeu conſentaneus finis debet exiſtimari.

Amicitia ex tribus fontib. ſolet emanare, ex utilitate, ex iucunditate, atq; ex honeſtate.

Sola uirtus atq; honeſtas ſtabiles, nec unquā ſolubiles amicitias efficere ualet: utilitas uerò & uoluptas minime.

Amicitia propter uirtutē & honeſtatē cōtracta amicitiæ tum uoluptatis, tum utilitatis gratia confectæ lōgè eſt præponenda.

Verus amicus ipſemet alter eſſe definitur.

Honeſta amicitia à ſacris Voluminibus quoq; commēdatur, mortalibusq; præcipitur.

Ratio tam arctæ cōiunctionis, tamq́; indiſſolubilis colligationis duorū amicorū propter uirtutem mutuò ſeſe diligentium.

amicitiam mortalibus ſacra Volumina his uerbis præcipiunt: Ama proximum æquè ac teipſum. Nempe uolunt amicitiam duos animos in unum cōniungere, eundemq; amorem in animis duorum amicorum inſitum eſſe. Cauſa autem huius arctæ coniunctionis, atque indiſſolubilis colligationis eſt duorum amicorum mutua uirtus aut ſapientia: quæ cùm ſpiritalis, aliena à materia, & à corporeis qualitatibus ſeiuncta prorſus exiſtat, diuerſitatem remouet perſonarum à corporea natura proficiſcentem, & amicis propriam quandam eſſentiam in eorum mente collocatam ingenerat, quæ cum ſapientia, amore, ac uoluntate ambobus communi ita omnis diuerſitatis & diſcrepantiæ expers conſeruatur, ac ſi eorum ſubiectum una tantùm eſſet anima duabus communicata perſonis, nec pro ipſarum numero diuiſa, ſiue multiplicata. Breuiter igitur honeſtam amicitiam ex una duas perſonas, & ex duabus unam tantùm perſonam efficere dicendū eſſe uidetur. *SO.* Plura, quæ ad humanam pertinent amicitiam, breuibus complexus fuiſti. Ad diuinum amorem nunc aſcendamus: de illo enim tanquàm de omnium maximo atque ſupremo aliquid audire deſidero. *PH.* Amor diuinus non modò honeſtatem participat, ſed omnium rerum, & uniuerſi earum amoris honeſtatem in ſeipſo excellentiſsimè continet: eſt enim diuinitas omnium honeſtarū actionum principium, medium, & finis. *SO.* Si principij, quo pacto finis ac medij rationem poteſt habere? *PH.* Principium dicitur, quia ab ipſa intelligens anima dependet, quæ omnes humanas, honeſtasq; actiones exercet, & immenſæ Dei claritatis exiguus quidam radius homini aptatus exiſtit ad eum rationalem, immortalem, ac fœlicem reddendum: & hæc ipſa intelligens anima, ut rectè, honeſteq; agat, diuini luminis particeps eſſe debet: quanquam enim ut radius diuinæ lucis à Deo Optimo Maximo clara conſpicuaq; deſcenderit: tamen tùm quia corpori eſt colligata, tùm quia à tenebris materiæ eſt obſcurata, ad illuſtres uirtutum habitus, lucidosq; ſapientiæ conceptus peruenire nequaquam poteſt, niſi denuò à luce illa diuina pro tantarum rerum acquiſitione illuminetur. Quemadmodum enim oculus etſi clarus natura, colores tamen, figuras, & reliqua uiſibilia intueri non ualet, niſi ſolari luce illuſtratur, quæ & per oculum, & per uiſibile corpus, & per diſtantiam inter utrunque eorum intercedentem diſtributa præſentem conficit uiſionem: ita intellectus humanus etſi natura lucidùs exiſtat, in actionibus tamen honeſtis & ſapientibus rudis craſsiq́ue corporis ſocietate ita impeditur, & offuſcatur, ut diuinæ lucis neceſſariò indigeat illuſtratione, quæ ipſum ex poteſtate ad actum reducens, & ſpecies formasq́ue rerum ab ipſa cogitatione inter intellectum phantaſiæq́ue ſpecies media exiſtente proficiſcentium illuſtrans eum actu intelligentem, prudentem, ac ſapientem denique reddit, ad omnes honeſtas actiones propenſum, inhoneſtisq́ue prorſus repugnantem, ut omni ſublata imperfectione, & uniuerſis tenebris fugatis perfectus ac lucidus undique conſpiciatur. Duabus igitur rationibus Deus principium eſſe dicitur, cùm ab eo omnia honeſta tùm quantùm ad poteſtatem, tùm quantùm ad actionem eorum attinet, proficiſcantur. Vnde cùm ſupremus omnium Deus, pura ſummaq́ue bonitas atque honeſtas, necnon uirtus infinita exiſtat, neceſſe eſt omnes alias inferiores uirtutes, honeſtates, ac bonitates ex eo tanquam uero principio, communiq; ſingularum perfectionum origine deriuari. *SO.* Aequum & iuſtum eſt quidem omnium rerum honeſtarum primū principium in ſummo reponi creatore, neque de hoc unquam aliquis dubitauit. Verùm id reſtat in controuerſia, quomodo ipſe poteſt earū medium & finis nuncupari. *PH.* Diuinitas ipſa eſt medium ualdè accommodatū, ut per ipſam omnes ſtudioſæ, honeſtæq; actiones prodeant in lucem: cùm enim diuina prouidentia ad eos, qui diuinarum uirtutū partem aliquā ſibi compararunt, prona atq; propenſa exi-

Honeſta amicitia ex una duas pſonas, & ex duabus unam duntaxat efficere ſolet.

Amor diuinus nō tantùm honeſtus, uerùm fons quoq; totius honeſtatis exiſtit.

Diuinitas omnium honeſtarū actionū principiū, medium, & finis exiſtit.

Intellectus humanus immēſæ Dei claritatis exiguus quidā radius homini aptatus eſſe uidetur.

Intellectus humanus ad honeſtos & ſapientes habitus acquirendos, exercendosq; diuinæ lucis neceſſariò indiget illuſtratione.

Deus omniū honeſtorum principiū bifariam dicitur eſſe, tū quātū ad poteſtatē, tū quantū ad actum eorū.

Deus omniū ſtudioſarū honeſtarumq; actionū mediū quammaximè accōmodatū dicitur eſſe, tū quātū ad auxiliū, tū quantū ad exemplū.

ſa exiſtat,tantoq; magis,quantò maiorem ipſarum portionem conſecuti fuerunt, quin illæ maximum tam egregijs uiris ad actiones honeſtas obeundas atq; perficiendas afferant momentum, nequaquam eſt dubitandum. Deum alia quoq; ratione honeſtorum actuum conſequendorũ medium eſſe poſſumus interpretari: cũ enim omnes uirtutes & excellentias rerũ præſtantiſsimo quodam modo in ſeipſo contineat,omnibus,qui ex uirtute agere deſiderant, exemplũ affert imitationis. Quæ enim maior charitas & clementia,quàm diuina poteſt excogitari? quę maior liberalitas eſt ea,quæ omnibus rebus creatis facit copiam ſui? quæ integrior iuſtitia,quàm ea,quæ in diuino cõſpicitur regimine? quæ maior bonitas, firmior ueritas, profundior ſapientia, abſolutior prudentia, quàm illa, quæ in Deo eſſe cognoſcitur? Ipſum tamen haud perfectè,ſicut uerè exiſtit,ſed ex eius actionibus,quæ in creandis,conſeruandisq; rebus conſpiciuntur, cognoſcere poſſumus. Vnde ſi quis uirtutes diuinas diligenter conſiderauerit, earum imitatio erit optima uia, & aptiſsimum medium ad nos in omnes honeſtas ſtudioſasq; actiones,& ſapientes cogitationes deducendos, ad quas humanæ uires pertingere poſſunt. Deus igitur non ſolùm in hominibus procreandis paternum oſtendit amorem,ſed etiam eos præclaris & manifeſtiſsimis ſuis exemplis ad omnia honeſta amplectenda excitando atque erudiendo præſtantiſsimi doctoris munere fungitur. *SO.* Omnipotentem Deum non ſolùm principium, uerùm etiam medium totius noſtræ fœlicitatis eſſe maximè gaudeo. Modò intelligere uellem quo pacto eſt finis. *PH.* Solus Deus omnium humanarum actionum ultimus & ſupremus finis exiſtit:utilia enim ad conuenientium uoluptatum acquiſitionem ordinantur: neceſſariæ uoluptates ad uitæ cõmoditatem & ſanitatis conſeruationem diriguntur: hæc duo animæ perficiendæ poſtremò deſeruiunt:anima enim mox habitibus ſtudioſis, deinde uera ſapientia, cuius finis in Dei cognitione cõſiſtit, ſuam adipiſcitur perfectionem:qui quidem Deus eſt ſumma ſapientia, ſumma bonitas, & omnium bonorum communis origo. Ex huius autem præſtantiſsimi obiecti cognitione immenſus quidam in eum amor plenus excellentiæ & honeſtatis in nobis excitatur: tantum enim res honeſtè amantur, quantum bonæ eſſe cognoſcuntur:amor autem in Deum quemuis honeſtum amorem & quamcunque ſtudioſam actionem excellere debet. *SO.* Memini te alijs dixiſſe Deum: quia eſt infinitus, & omnium perfectionum genera in ſeipſo continet,à mente humana,quę ſemper finita ac terminata eſſe conſpicitur, cognoſci minimè poſſe: quod enim cognoſcitur, debet priùs comprehendi: infinitum autem qua ratione finito, & immenſum exiguo unquam comprehendetur? Cùm autem non cognoſcatur, quomodo poterit amari? Iam enim dixiſti rem, antequàm diligatur, cognoſci oportere. *PH.* Immenſus Deus quantum cognoſcitur, tantum amatur: & quemadmodum à mortalibus perfectè cognoſci non poteſt, nec eius ſapientia humano intellectu penetrari: ita ab hominibus nunquam,ut eius præſtantia,& erga humanum genus innumerabilia ferè beneficia collata poſtulant,amatur: neque uoluntas noſtra tanti amoris capax eſſe poteſt: ſed ſatis eſt humanis mentibus Deum, etſi non pro ipſius dignitate, ſaltem, pro earum uiribus cognoſcere: neque uoluntas noſtra Deum pro eius meritis amat, ſed quanto amore eum proſequi poteſt. *SO.* Datur'ne facultas ulla aliquid cognoſcendi, quod ab ipſo cognoſcente non comprehendatur? *PH.* Satis eſt eam rei portionem,quæ cognoſcitur,comprehendi:& rem cognitam recipi à cognoſcente pro uiribus ipſius cognoſcentis,non pro rei cognitæ dignitate. Nónne uides formam humanam in ſpeculo imprimi atque ſignari non ſecundùm humanam perfectionem,ſed ſecundùm uires & capacitatem perfectionis ipſius ſpeculi, quæ ſola ſimulachra,non autem eſſentias rerum repræſentat? Ignis non ſecundùm ſuam ardentem naturam ab oculo

Deum haud perfectè quidem,ſicut uerè exiſtit, ſed ex eius actionib. tantummodò cognoſcere ualemus.

Solus Deus omnium humanarum actionum ſupremus ac ultimus finis exiſtit.

Amor cognitionẽ ſibi præeuntem ſupponit.

Sicut mens humana Deũ imperfectè cognoſcit: ita quoq; humana uoluntas eundem parũ ac tenuiter amat.

Res cognita à cognoſcente pro uiribus ipſius cognoſcentis, haud pro rei cognitæ dignitate frequenter recipi ſolet.

recipitur, tunc enim ipſum oculum combureret: ſed ſolùm ſecundùm eius colorem atq; figuram. Verùm quod'nam clarius exemplum huiuſce rei poteſt afferri, quàm totum cœleſte hemiſphærium ab oculi ſola pupilla comprehenſum? quæ tantæ eſt exiguitatis, ut nonnulli ſapientes eam indiuiſibilem eſſe, neque ullam naturalem diuiſionem ſuſcipere poſſe exiſtimarint. Oculus igitur ſecundùm uirtutem, magnitudinem, & naturam ſuam, non rerum ui-

Intellectus humanus pro ſui tantũmodò uiribus atq; capacitate, nõ autẽ pro eſſentiæ ſapientiæq; diuinæ immẽſitate Deũ ipſum comprehẽdit.

ſibilium eas intuetur. Hac etiam ratione exiguus intellectus noſter immenſum Deum comprehendit, nempè pro uiribus & capacitate intellectus humani, non pro eſſentiæ ſapientiæq; diuinæ immenſitate. Huiuſcemodi autem tenuem cognitionem conſequitur amor quidam in Deum imbecillitati humanæ uoluntatis reſpondens, ſed non ipſius Optimi Dei infinitæ conueniens bonitati. *SO.* Dic quæſo, an cum noſtro in Deum amore deſiderium quoque coniungatur. *PH.* Quin noſter in Deum amor ardente deſiderio cognitionem eam Dei, quæ nobis deficit, comparandi nunquam de-

Amor noſter in Deũ uehemẽti deſiderio cognitionẽ eã Dei, quæ nobis deficit, cõparandi nunquã deſtitutus reperitur.

ſtitutus reperitur. Vnde ad deſiderij incrementum augetur etiam amor cognitæ diuinitatis. Cùm igitur eſſentia diuina humanam cognitionem, Deique bonitas amorem hominum erga ſeſe infinita quadam exuperent proportione, hac de cauſa ſemper in animos hominum uehementiſsimum & ardentiſsimum, necnon etiam fœliciſsimum illabitur deſiderium augendi ſuam de Deo cognitionem, ſuumque in Deum amorem, quod quidem augmentum cogniti atque amati obiecti ratione in infinitum extendi poteſt: quamuis fortaſſe humanarum uirium habita conſideratione uel finitum exiſtit, & in eo conſiſtit gradu, quem homines tranſcendere neque-

Animi beatorum ex deſiderio eius, quod ſibi deeſt diuinæ cognitionis, nullã penitùs moleſtiam uel amaritudinem ſentiunt.

unt: uel poſtquam intellectus ad ſupremam iam metam peruenit, cùm uideat quantùm itineris adhuc pro Deo cognoſcendo ſibi reſtat conficiendum, nec illud peragrare poſsit, aliquod ueſtigium ſibi remanet deſiderij, & tamen propter excellentiam amati obiecti ſupra uires & facultates humanas beatus exiſtit. Nec enim deſiderium eius, quod ſibi deeſt diuinæ cognitionis, aliquam perturbationem uel amaritudinem infert animis beatorum, cùm uiribus humanis ulteriùs progredi non concedatur: imò beati ſummam ex eo capiunt uoluptatem, quòd in Deo tùm cognoſcendo, tùm amando ad ultimam perfectionem ſibi ſtatutam & conuenientem per-

Fœlicitas humana nequaquã, ſicut nõnulli falsò ſibi perſuaſerũt, in bonis utilibus eſt reponenda.

ueniſſe iam ſeſe ſentiunt. *SO.* Quia mentionem de humana feciſti beatitudine, in quònam ea conſiſtit, uellem mihi iudicares. *PH.* Variæ de fœlicitatis ſubiecto fuerunt hominum ſententiæ. Multi in poſſeſsione & copia bonorum utilium uſque ad ſupremum diem perdurante eam collocarunt. Verùm falſitas huius opinionis ex eo deprehenditur, quòd bona externa ad interna referuntur, cùm hæc ex illis dependeant: fœlicitas autem

Fœlicitas humana nequaquã, ſicut Epicurei falsò ſenſerunt, in ſenſibilibus communibusq; uoluptatibus collocatur.

in præſtantioribus bonis eſt reponenda: & ipſa finis aliorum eſſe, non ad alium ſuperiorem finem ordinari debet, cùm omnia fiant gratia conſequendæ fœlicitatis. Præterea bona exteriora in manu atque arbitrio fortunæ ſunt conſtituta: fœlicitas autem in poteſtate hominis eſt ſtatuenda. Alij uerò diuerſam habuerunt ſententiam, beatitudinemque in corporeis uoluptatibus conſiſtere dixerunt. Hi uocantur Epicurei, qui animæ prædicant mortalitatem, & nihil aliud præter communes uoluptates homini fœlicitatem tribuere uolunt. Verùm hanc quoque opinionem eſſe mendacem

Fœlicitas humana in honeſtate, & in habitibus actibusq; animæ intelligentis proculdubiò eſt ſtatuenda.

ex eo conſtat: quia ſenſuum uoluptas, quando in ſatietatem faſtidiumque conuertitur, ſeipſam corrumpit: fœlicitas uerò perpetuam iucunditatem, perfectamque uoluptatem hominibus debet afferre. Præterea diximus iam finem uoluptatis ſenſum oblectantis eſſe ipſum honeſtum: fœlicitas autem nullum habet finem ſuperiorem, imò omnium humanarum actionum præſtantiſsimus finis exiſtit. Quapropter concludendum eſt fœlicitatem proculdubiò reponendam eſſe in honeſtate & in actibus habitibusq;

animæ

animæ intelligentis, qui omnibus reliquis humanis habitibus dignitate præstant, eorumq; accomodati fines existunt: & quorum beneficio homo hominis nomen meretur, reliquaq; animalia longissimo antecedit interuallo. *SO.* Quinam & quot sunt habitus isti animæ intelligentis? *PH.* Quinque, Ars, Prudentia, Intellectus, Scientia, & Sapientia. *SO.* Quomodo definiuntur? *PH.* Ars est habitus rerum ex ratione efficiendarum, quæ manibus tractantur, & corporis operationem requirunt. Hic autem habitus omnes mechanicas artes comprehendit, quæ corporeo utuntur instrumento. Prudentia est habitus rerum ex ratione agendarum, quæ circa bonos mores uersatur, omnesq; complectitur uirtutes, quarum actiones à uoluntate per duos præcipuos eius affectus, amorem & desiderium proficiscuntur. Intellectus est habitus atq; principium intelligendi comunia illa principia, quæ naturę lumine ab omnibus statim cognoscuntur, & uera esse conceduntur, dummodò uocabulorum ea exprimẽtium significatio rectè intelligatur: ut illa, bonum esse prosequendum, malum esse fugiendum, contraria in unum conuenire non posse, aliaq; his similia, in quibus mox sine ratiocinationis ope intellectus primã suam exerit actionem. Scientia est habitus cognoscendi conclusiones, quę ex iam dictis principijs deducuntur, & septẽ artes liberales continet: in qua quidem ratiocinio auxiliante intellectus mediam suam ostendit operationem. Sapientia est habitus ex intellectu & scientia simul constans, & omnia principia omnesq; conclusiones, quæ res extra animam existentes significant, complectitur. Hæc sola ad altissimam rerum incorporearum & spiritalium cognitionem ascendit, & θεολογία à Græcis uocatur, quam nos diuinorum scientiã interpretamur. Vocata etiam fuit ab antiquis prima Philosophia: quia est prima & tanquam caput omnium scientiarum, in qua quidem intellectus iam ad perfectionem maximè dispositus extremo loco uniuersas, & robustissimas suas uires consumit. *SO.* Fœlicitas in quònam istorum quinque habituum consistit? *PH.* Neque in arte, neque in artis operibus eam collocari omnes concedunt: hæc enim ad nunquam obtinendam, quàm ad aliquando comparandam fœlicitatem aptiora esse uidentur: sed beatitudo in actionibus potiùs ex uirtute aut sapientia emanantibus est reponenda: in his enim duabus uera consistit fœlicitas. *SO.* Particulatim expone, uter istorum duorum habituum, uirtus an sapientia fœlicitatem ultimam nobis largiatur. *PH.* Virtutes morales sunt media quidem necessaria ad fœlicitatem consequendam: proprium tamen eius subiectum est sapientia, quam sine uirtutibus moralibus præcedentibus consequi nunquam possemus: qui enim caret uirtute, sapiens unquam euadet, sicut etiam uice uersa sapiens nullo temporis momento uirtute destitutus reperitur: ut hac ratione uirtus sit uia ad sapientiam acquirendam, ipsaque sapientia sit proprium fœlicitatis domicilium. *SO.* Multi sunt sciendi modi, & diuersa sunt genera scientiarum pro multitudine & diuersitate rerum, quæ sciuntur, nec non pro uarietate modorum, quibus res ab intellectu cognoscuntur. Dic mihi igitur, in quot & quibus fœlicitas reponatur, utrum in omnium rerum, an aliquarum, an in unius tantùm cognitione consistat: & quænam tantæ præstantiæ res inueniatur, cuius solius cognitio intellectum humanum ad supremam beatitudinem perducere possit. *PH.* Aliqui fœlicitatem in omnium scientiarum, omniumque rerum, ne una quidem deficiente, cognitione sitam esse arbitrantur. *SO.* Quódnam argumentum pro sua opinione confirmanda in medium adducunt? *PH.* Dicunt intellectum ab initio in pura esse potestate intelligendi, quæ quidem potestas non coarctatur, nec in angustum cogitur ab aliquo genere rerum determinatio, sed communiter atque uniuersaliter diffunditur ad omnia intelligenda: & quemadmodũ Aristoteles affirmat, intellectus noster ea est natura, ut possit o-

Habitus animæ intelligẽti quinq; esse dicuntur, Ars, Prudentia, Intellectus, Sciẽtia, & Sapientia.

Artis definitio.

Prudentiæ definitio.

Intellectus definitio.

Scientiæ definitio.

Sapientiæ definitio.

Sapientia à Græcis θεολογία, & ab antiquis prima Philosophia nuncupatur.

Sapientia est caput omniũ scientiarum.

Fœlicitas humana neq; in arte, neq; in artis operibus, sed in actionibus potiùs ex uirtute aut sapientia emanãtibus est reponenda.

Virtutes morales sunt media quidem necessaria ad fœlicitatem consequendã: propriũ tamen fœlicitatis subiectum ac domicilium est ipsa sapientia.

Virtus moralis est uia quædam ad sapiẽtiã necessariò requisita.

Sententia nõnullorũm, qui humanã fœlicitatẽ in omnium rerum ac scientiarũ cognitione sitam esse existimant, unà cum huiusce sententiæ ratione ac fundamento.

sit omnia intelligere,sicut econtrariò natura intellectus agentis ea esse dicitur, quæ facit species intelligibiles,& eis intellectum nostrum illustrat: facere enim omnia intelligibilia, eaq; intellectui potestatis imprimere, uel ipsis eum illuminare,sunt munera propria intellectus agẽtis. Cùm igitur intellectus potestatis is esse dicatur,qui ab agente intellectu ex sua tenebrosa potestate ad actum reducitur luminosum,sequitur eius supremam perfectionem atq; fœlicitatem in eo consistere,ut ex potestate ad actum omnium rerum, quæ sunt, prorsus translatus esse aliquando inueniatur:cùm enim eius uniuersalissima potestas omnia respiciat,perfectio sua,suaq; fœlicitas in omnibus cognoscendis debet reponi,ut nulla potestas,nullusq; defectus omnino in ipso remaneat. Et hanc esse dicunt supremam beatitudinem, atq; fœlicissimum finem humani intellectus, in quo quidem fine intellectum nostrum à potestate prorsus liberatum ad actum affirmant omnino fuisse translatum: Et tunc omnifariam unitur cum intellectu agente sese illuminante,in eumq; conuertitur sublata iam omni potestate,quę antea erat causa totius diuersitatis & cõtrarietatis ipsorum.Hac igitur ratione intellectus potestatis omnino ad actũ traducitur:quæ quidem translatio,uel potiùs unio est summa eius perfectio, ueraq; ipsius beatitudo:Et hæc nempe à Philosophis fœlix copulatio intellectus potestatis cum intellectu agente nuncupatur. *SO.* Ratio istorum non minus efficax,quàm profunda mihi uidetur, sed ipsa potius non dari, quàm dari fœlicitatem meo quidem iudicio demonstrat. *PH.* Qua de causa? *SO.* Quia si homo ante omnium rerum cognitionem beatus esse nequit, nunquã poterit esse beatus:fieri enim minimè potest ullum hominem cognitionẽ sibi omnium rerum comparare,tùm propter humanæ uitæ breuitatem, tùm etiam propter innumerabilem ferè rerum in uniuerso existentium copiam & multitudinem. *PH.* Verum est hoc quidem & manifestum nullum hominem posse reperiri,qui uel omnium rerum coniunctim, uel singularum separatim habeat cognitionem:In diuersis enim regionibus terræ tam uariæ animalium terrestrium & uolatilium,necnon aliorum mixtorum species inueniuntur,ut nullus homo totum orbem terrarum ad eas omnes uidendas & cognoscendas possit peragrare:multoq; minus si mare eiusq; profunditatem diligenter lustrare posset,perfectam unquam sibi acquireret piscium cognitionem:longè enim plures aquatilium,quàm terrenorum, aut uolatiliũ animalium species reperiuntur:ex quo dubitare homines consueuerunt,utrum oculorum an pilorum maior numerus existat:haud enim minori piscium oculos, quàm terrestrium animalium pilos numero comprehendi arbitrantur. Neq; rerum cœlestium incomprehensibilem cognitionem explicare me nunc oportet:quis enim unquam percipiet numerum, naturas, & proprietates stellarum octaui orbis? quarum multitudo octo & quadraginta illas cœlestes format figuras,quarum duodecim in Zodiaco immenso ferè & celeberrimo stadio,quod sol alij quę percurrunt planetæ,collocantur:una autem & uiginti figuræ ab æquinoctiali ad plagam Septentrionalem uersus polum arcticũ nobis semper conspicuum, quem uulgus Borealem appellat,ascendunt: reliquæ autem quindecim figuræ ad plagam meridianam ab æquatore uersus polum antarcticum nobis semper occultum inclinant. Nemini autem est dubium quin in regione illa cœli meridiana circa polum antarcticum multæ reperiantur stellæ figuras quasdam nobis incognitas effingentes,cùm sub nostro hemisphærio semper cursus suos conficiant,cuius quidem inferioris hemisphærij dispositio ac situs diu usq; ad præsentem ætatem homines latuit: nunc uerò Lusitanorum ac Hispanorum nouis & inusitatis nauigationibus, quæ literarum monumentis consignatæ fuerunt,magna ex parte nobis innotuit. Silentio quoque prætereunda est pars illa & maxima quidem spiritalis,intelligibilis & angelici mundi, ipsarumq; rerum diuinarum, quæ ab ho-

Duo propria munera intellectus agẽtis.

Copulatio illa fœlicissima intellectus potestatis cum intellectu agẽte.

Homo omniũ rerum,cunctarumq; scientiarum perfectã ac absolutam cognitionẽ sibi comparare minimè potest.

Humani ingenij ignorantiã atq; imbecillitatẽ deplorat.

Hispanorum atq; Lusitanorum nouæ ac mirificæ nauigationes.

minibus

minibus ignoratur: quarum cognitio à nobis habita longè minor existit, quã si gutta aquæ cum uniuerso Oceano conferatur. Plurima insuper non solùm aliena, uerùm etiam propria prætermitto, quæ etsi uidemus, tamen ignoramus: ex quo multi affirmare non dubitarunt differentias proprias rerum esse nobis incognitas. Quæ quidem opinio utrum uera an falsa existat, non est in præsentia determinandum. Illud certè & indubitatè est uerum, multa in uniuersitate reperiri, quæ cùm nec oculis uideantur, nec ullo sensu percipiantur, à nobis intelligi minimè possunt: sicut enim philosophus confirmat, nihil est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu. *SO.* Quid ais? nónne spiritalia, etsi nec cernantur, nec prorsus sentiantur, ab intellectu tamen apprehenduntur? *PH.* Spiritalia sunt puri & meri intellectus, & lux illa intellectiua in intellectu nostro per unionem propriamque naturam, sicut in seipsa, existit: nec res sensibiles imitatur, quæ cùm intellectus opera pro intelligentia conficienda priùs indigeant, in eo postea recipiuntur, ut res in alia à se diuersa recipi solet: huiuscemodi enim omnia: quia constant ex materia, in intellectu reperiri non posse, nisi priùs fuerint in sensu, modo quodam, ut ita dicam, materiali ea cognoscente, iurè dicuntur. *SO.* Omnes, qui ad rerum spiritalium intelligentiam pertingunt, credis ne ut eas intelligant per unitatem & conuenientiam illam, quam habent cum nostro intellectu? *PH.* Hoc certò affirmare non audeo, etsi hæc esset uera perfectaque earum cognitio. Verùm enimuerò alia quoque ratione spiritalia à nobis intelligi possunt, ex effectibus inquam ipsorum, qui uidentur aut sentiuntur: quemadmodum cùm ex continua cœli circunductione motorem neque corpus, neque corpoream uirtutem, sed spiritalem intellectum à materia prorsus seiunctum esse concludimus: nisi enim motio, quæ est eius effectus, sensum priùs excitaret, motor ab intellectu minimè cognosceretur. Huic cognitioni succedit alia quædam perfectior rerum spiritalium intelligentia, quæ ex eo originem deducit, quòd intellectus noster, cùm intellectualem scientiam in seipso existentem actu intelligit, propter eandem naturam, & intellectualem unitatem, quã actualis illius intelligentiæ merito cum rebus spiritalibus habet, ad eas extollitur cognoscendas. *SO.* Hoc optimè percepi. Verùm continuationem inceptæ iam materiæ ne interrumpamus. Beatitudinẽ in omnium rerum cognitione consistere minimè posse concedis: hæc enim cognitio humanas uires excedit. Nunc cùm fœlicitas nostra nequaquam in perfecta absoluta que rerum omnium cognitione sit collocanda, qua inducti ratione nonnulli sapientes in ea ipsam reposuerunt, intelligere uellem. *PH.* Præstantissimi illi uiri non collocant fœlicitatem in singulis rebus particulatim & distributè cognoscendis: sed per intelligentiam omnium rerum significare uolunt perceptionem omnium scientiarum de omnibus rebus eo ordine eaque uniuersitate petractantium, ut communiores rationes tùm rerum omnium explicando, tum cuiuscunque modi earum existentiæ aperiendo, uniuersalem omnium afferant cognitionem, etsi quædam particulatim sensum effugiant. *SO.* Vniuersalis hæc omnium scientiarum cognitio potest'ne ab uno tantũ homine acquiri? *PH.* Potest quidem, sed potestate id consequendi longè ab actu remota: Idcirco philosophus dicit omnes scientias partim facilè, partim difficilè posse reperiri: in omnibus enim hominibus facilè, in uno tantùm difficilè reperiuntur. Quòd si omnes in unius uiri intellectu existentes fortè fortuna coniũgerentur, non tamen hac de causa uir ille esset fœlix nuncupandus, fœlicitas enim haud in sola multarum & diuersarum rerũ simul collecta reponitur cognitione: nam ut philosophus testatur, fœlicitas non in solo habitu, sed in actu cognitionis consistit: sapiẽs enim somno obrutus non est fœlix, sed cum uigilando intelligentia rerum liberè fruitur. Si igitur res hoc modo sese habet, in una sola intelligẽdi actione beatitudo necessariò cõsistet: etsi enim

Differẽtiæ propriæ rerũ nobis incognitæ.

Nihil est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu.

Spiritalia duobus modis à nobis intelligi possunt.

Spiritalia ex effectib. ipsorũ primò, qui uidentur aut sentiuntur: & ex naturali atque intellectuali, quã humanus intellectus in summa perfectione cõstitutus cũ ipsis obtinet, affinitate postremò à nobis cognoscuntur.

Quid per intelligẽtiam omnium rerũ, ubi humana consistit beatitudo, philosophi intellexerunt.

Vniuersalis scientiarũ omnium cognitio difficillimè quidem ab uno tãtũmodò uiro potest acquiri.

Fœlicitas haud in solo habitu, sed in actu potiùs cognitionis consistit.

Humana beatitudo in unius tantũmodò rei actuali intelligentia cõsistit.

enim multi ſcientiarũ habitus ſimul poſsidentur,non tamẽ plura, quàm unũ tãtùm,actu ſimul intelligi poſſunt:ut fœlicitas nec in omnibus, nec in multis diuerſisúe rebus cognitis queat collocari,ſed in cognitione unius tãtummodo rei ſit reponenda. Verum tamen id eſt,quòd ad beatitudinẽ conſequendã priùs in omnibus ferè ſcientiarum generibus oportet hominẽ diu eſſe uerſatum,maximeq́ perfectum,nempè & in arte demonſtrandi ac diuidendi uerũ à falſo in omni intelligentia atq́ ratiocinatione,quæ logica appellatur: & in philoſophia morali,quę docet uſum tum prudẽtię, tùm agibilium uirtutum: & in philoſophia naturali, quæ de rebus motui,mutationi,atque alterationi ſubiectis pertractat: & in philoſophia mathematica, quæ circa numeros ac menſuras in ſummo quantitatis genere exiſtentes uerſatur. Hæc ſi numerum abſolutè conſiderat,Arithmeticam:ſi numerum ſonorum,Muſicam procreat ſcientiam.Item ſi de menſura ſimpliciter agit,Geometriam:ſi de menſura corporum motuumq́ cœleſtium,aſtrologiam conficit. In primis autem oportet hominem fœlicem futurum in ea parte doctrinæ,quæ fœlicisſimę copulationi cæteris proximior exiſtit:quæq́ prima philoſophia,& ex omnibus ſola ſapientia uocatur,perfectiſsimum eſſe.Hæc de omnibus rebus,quę ſunt,pertractat:circa eas autem præcipuè uerſatur, quæ alijs nobiliorem & præſtantiorem eſſentiam ſortitæ fuerunt.Hæc ſola de rebus ſpiritalibus agit atque æternis,quarum eſſentia longè maior & manifeſtior ex parte naturę exiſtit,quàm eſſentia rerum corporearum & corruptibilium, etſi à nobis minus quàm corporeæ cognoſcantur,propterea quòd non ſunt,ſicut iſtæ,ſenſibus noſtris expoſitæ. Vnde intellectus noſter in illis cognoſcendis eam obtinet rationem, quam oculus ueſpertilionis ad lucem,aliaq́ uiſibilia diſcernenda: quod quidem animal ſolarem lucem cæteris longè clariorem haud ualet aſpicere:quia ipſius oculus ineptus exiſtit ad tantam percipiendam claritatem:uidet autem debiliſsimũ & impurũ lumen noctis utpotè ſibi magis accomodatum. Hæc ſapientia,primaq́ philoſophia eſt ea,quæ pertingit ad rerum diuinarũ cognitionem humano conceſſam intellectui:& idcirco θεολογία quia ſermonem habet de Deo,nuncupatur. Qua propter intelligẽtia diuerſarũ ſcientiarũ eſt neceſſaria quidẽ ad fœlicitatẽ acquirendam,haud tamẽ fœlicitas in eis conſiſtit: uerùm potiùs in unius tantùm rei abſolutiſsima cognitione. *SO.* Quænã eſt iſta cognitio,& cuius rei, quæ ſola hominẽ ad beatitudinẽ perducere ualet? Quæcunq́.n.ſit illa,abſurdum mihi uidetur fœlicitatis cauſam potiùs in partis,quã in totius cognitione reponi: eaq́ ſuperior ratio,qua cõcluſiſti fœlicitatem in omniũ rerum & ſcientiarũ,ad quas intellectus noſtri refertur poteſtas, actuali conſiſtere cognitione,demõſtrare uidetur, cùm intellectus humanus ea præditus ſit natura,ut poſsit omnia intelligere,integram abſolutamq́ eius beatitudinem in omnib.actu cognoſcendis ſitam eſſe:quod cũ ita ſit,qua ratione unius tantùm rei cognitio fœlicem unquam hominem reddet? *PH.* Argumentũ tuum ſatis accomodatum ad concluſionem inferendam eſſe uidetur:cæterùm ratio uerum uero repugnare non poſſe demonſtrat, quin potiùs alterum cum altero quammaximè concordare. Nec ignorare debes fœlicitatem in unius tantùm rei cognitione reponi,cũ in ſingulis ſeorſum cognoſcendis conſiſtere nequeat: & idcirco ad fœlicitatẽ acquirendã omniũ ſimul cognitio eſt complectenda intelligentia unius tantùm rei, quæ uniuerſa ambitu ſuo in ſeipſa contineat & qua cognita omnia ſimul uno eodemq́ actu lõgè perfectius cognoſcant,quàm ſi unũquodq́ eorũ ſeorſum ac ſeparatim cognoſceret. *SO.* Quænã res tãtæ pſtantię reperit,ut cũ una ſit,omnia ſimul cõplectat? *PH.* Intellectus ſuĳpſius natura nullã determinatã habet eſſentiã,ſed omnia ſimul exiſtere pdicat: & ſiquidẽ fuerit intellect⁹ poteſtatis, erit omnia poteſtate: ppria.n.ipſius eſſentia nihil eſt aliud,q̃ omnia poteſtate intelligere: ſi uerò intellect⁹ in actu,pura eſsẽtia,puraq́ forma extiterit,oẽs ſimul gradus eſſentia-

Ad beatitudinẽ conſequendã priùs in omnibus ſcientiarũ generib. oportet hominẽ diu eſſe uerſatũ, maximeq́ perfectum.

Mathematicarũ diuiſio ſumpta ex ſubiecto.

Sapientiæ, primæq́ philoſophiæ ſtudium ad humanam beatitudinem quãmaximè cõfert.

Eſſentia rerũ ſpiritalium ac æternarum ex parte naturæ longè maior ac manifeſtior quàm eſſentia rerũ corporearũ atq́ corruptibiliũ exiſtit.

Intellectus noſter ad ſpiritalia cognoſcenda eã obtinet rationẽ, quam oculus ueſpertilionis ad Solis lucẽ diſcernendam.

Sapientia omnium quidem ſcientiarũ nobiliſsima.

Fœlicitas in unius tantùm rei abſoluiſsima cognitione conſiſtit.

Verum uero repugnare minimè poteſt.

Intellectus natura.

Differẽtia inter intellectũ poteſtatis, ac intellectum agentem.

essentiarum, formarũ, & actuum uniuersitatis in suijpsius essentia, unitate, atque purissima simplicitate continebit. Vnde qui eius essentiã intueri potest, unica tantùm uisione & simplicissima cognitione omnes omniũ rerũ essentias in uniuerso existentes simul cognoscit longè perfectiori modo & puriori ratione, quã in seipsis existant: res.n. ex materia cõstantes longè perfectiorem existendi modũ in actuali intellectu quã in seipsis obtinere existimãtur. Quicũq; igit̃ actualẽ illum tantũmodo intellectũ cognoscit, excellentissima quadam ratione summam omniũ scientiarũ, omniumq; rerum profectò cognoscit, ex quo homo beatus efficitur. *SO.* Explica modò qui sit intellectus iste, cuius cognitio hominẽ beatitudine donat. *PH.* Dicunt nonnulli istũ esse intellectũ agentẽ, qui cũ intellectu nostro potestatis copulatus spiritalẽ & clarissimã illã omnium rerũ simul in actu existentiũ cõficit uisionẽ ambob. nempè cõmunem, ex qua tanquã ex uberrimo fonte humana beatitudo fluere existimatur. Alij hominẽ tunc beatũ esse arbitrantur, quando intellectus noster ex intellectus agentis copulatione prorsus illuminatus actualis totus redditur, omni prorsus abiecta potestate, omniaq; in seipso existentia spiritali quadam uisione pro essentiæ suæ intellectualis, in qua sunt, infima conditione, cõtuetur: & in uno eodemq; intelligente res intellecta atq; intelligẽtiæ actus sine ulla differentia, uel diuersitate scientiæ esse conspiciuntur. Insuper addunt quòd cùm intellectus noster in hoc statu reperitur, unam & eãdem penitùs essentiã cum intellectu agente sortitur, omni prorsus eorum diuisione aut multiplicatione sublata. Hæc de fœlicitate nostra illustriores Philosophi senserunt. Rationibus aũt, quas utraq; secta pro sua opinione confirmanda, & aduersariorum sententia diluenda in mediũ adducit, tanquã nimiũ longæ disceptationi, & proposito nostro minimè conducenti supersedendũ uidetur. Illud tantùm in hac materia prætermitti non debet alios, qui acriùs diuinitatem contemplãtur, quorum authoritatem ego sequor, sensisse intellectum agentem, qui intellectum nostrum potestatis illuminat, esse altissimum Deum, & pro comperto habẽt beatitudinem in ipsius intellectus diuini cognitione repositam esse, in quo uniuersa primò & longè perfectius quàm in ullo creato intellectu sine controuersia existunt: in illo enim omnia essentiali quodam modo, nõ solùm intellectus, uerùm etiã causæ ratione tanquam in prima atque absolutissima causa omnium rerum continentur: ipse nanque est causa producens, mens gubernans, forma informans, finis dirigens uniuersa: ab eo tanquam à primo, uero, summoq; principio omnia proficiscuntur, & in eũdem ut in ultimum uerumq; finem, communemq; fœlicitatem recurrunt: ipse est prima essentia, cuius cõmunione omnia sunt: ipse est purus actus & supremus intellectus, à quo omnes intellectus, actus, formæ, ac perfectiones dependent, & ad eundem ut ad perfectissimum finem diriguntur: in ipso omnia spiritali quadam ratione sine ulla diuisione aut multiplicatione tanquam in simplicissima consistunt unitate: ipse est uerò fœlix, quin potiùs fons uberrimus totius fœlicitatis: omnia eo indigent, solus ipse nullo: seipsum intuẽdo omnia cognoscit, & uidẽs à seipso uidetur: eiusq; uisio perfecta, si alicui fortasse communicaretur, summa esset unitas: quem quidem & si res totum non capiunt, ipsius tamen portionem eorum captui accommodatam cognoscunt: ipsum autem intellectus humanus aut angelicus pro sua capacitate suisq; uiribus contemplãs omnia simul summa quadam perfectione in eo contemplatur, & propterea de eius fœlicitate aliquam partem sibi uendicat, cuius merito fœlix efficitur atq; euadit pro gradu & conditione essentiæ suæ. Verùm ne de hoc plura dicamus, cũ enim tam sublime argumentum à proposito nostro dissentit, tùm humana lingua nequaquam id exprimere ualet, quod intellectus de ipso Deo interiùs concipit: neque puritas aut nitor intellectualis diuinarum rerum consuetis, & corporeis uocibus uel aptè uel propriè explicari unquam potest. Sa-

Fœlicitas humana in actualis intellectus clara lucidaq; ab humano intellectu habita cognitione seu uisione cõsistit.

Duæ de humana beatitudine philosophorũ sententiæ relatis quis insignioribus.

Tertia utraq; de humana beatitudine sententia eadẽ citur esse quòd ipsa in intellectus agentis, hoc est in Dei diuiniq; intellectus pura & syncera à nobis habita reponitur cognitione.

Præstantissimæ quædã cõditiones soli Deo optimo maximo conuenientes.

Humana beatitudo in diuina cognitione uiſioneq; conſiſtit.

teſt. Satis eſt te fœlicitatem noſtram in cognitione & uiſione diuina, in qua uniuerſa perfectiſsimo modo conſpiciuntur, repoſitam eſſe non ignorare. *SO.* Hoc ſatis ſuperq; eſt mihi. Verùm dubium quoddam animo occurrit: memini enim me aliàs intellexiſſe fœlicitatem non Deo cognoſcendo, ſed amando & cum maxima uoluptate fruendo terminari. *PH.* Cùm Deus uerum & unicum obiectum humanę fœlicitatis exiſtat, à nobis cum cognitione quadam amatur, & cum amore quodam cognoſcitur. De his autem duobus actibus, utrùm proprius actus ipſius fœlicitatis in cognitione, an in amore Dei reponatur, maxima fuit inter ſapientes controuerſia: uerùm nunc tam ardua omiſſa diſputatione dicamus utrumq; iſtorum duorum actuum ad beatitudinem conficiendam concurrere. *SO.* Rationes, quæ ſapientiſsimos uiros in tam diuerſas induxerunt ſententias, intelligere quàm maximè cupio. *PH.* Qui dicunt fœlicitatem in Deo amando conſiſtere, hoc argumento utuntur, beatitudinem ſcilicet in extrema actione animæ noſtræ ad Deum directa eſſe collocandam, eò quòd huiuſcemodi actio poſtremus hominis ipſius finis exiſtit. Cùm igitur primùm cognoſcere, deinde amare diuinum lumen oporteat, ſequitur non in cognitione, uerùm in amore Dei tanquam in ultimo actu fœlicitatem conſiſtere. Delectationem quoq; in huius opinionis cōfirmationem tanquam grauiſsimum teſtem adducunt, quæ in fœlicitate maximè conſideratur, & eſt affectio quædam ipſius uoluntatis. Itaq; dicunt actū uere fœlicem ad uoluntatem ipſumq; amorem potiſsimùm eſſe referendum: in hoc enim, haud in actu intellectuali, qui multò minus quàm amor iucunditatis particeps exiſtit, delectationem reponi arbitrantur. Alij uerò è contrario hac ratione argumentantur, fœlicitatem ſcilicet in actu magis principali, magiſq; ſpirituali poteſtate animæ noſtræ uerſari. Quare cùm intellectualis facultas magis principalis, magiſq; abſtracta à materia quàm uoluntas eſſe dicatur, ſequitur beatitudinem in Deo amando, qui quidem eſt actus uoluntatis, minimè eſſe collocandam. Veruntamen dicunt amorem & uoluptatem acceſſione quadam poſteà ipſam conſequi cognitionem, neutrum uerò eorum præcipuum finem eſſe ſtatuendum. *SO.* Ambæ rationes adductę pari efficacia præditæ mihi uidentur. Determinationem tuam modò intelligere uellem. *PH.* Rem ab antiquis philoſophis, & à noſtris Theologis ad utranq; partem tot argumentis diſputatam determinare haud facilè nimirum exiſtit. Verùm ut tibi morem geram, ſententiam meam in tam ardua interponere materia haud grauabor, illud tantùm præfatus te animi mei ſempiternam miſeriam procurare. *SO.* Hoc ſolùm expedias uolo: poſtquam enim rebus diuinis uſque ad ſaturitatem expleti fuerimus, purius atque ſincerius de amicitia noſtra uerba deinde faciemus. *PH.* Verarum & neceſſariarum propoſitionum una quidem exiſtit, fœlicitatem in ultima animæ noſtræ actione tanquam in uero fine conſiſtere: altera uerò eſt in nobiliori & magis ſpirituali animæ noſtræ poteſtate, quæ quidem eſt intellectiua, eam reponi. Negare quoque haud poſſumus quin amor præcedentem ſupponat cognitionem, non tamen hoc amorem poſtremam animæ actionem eſſe deinde conſequitur: ſciendum eſt enim duos modos cognoſcendi omnia ea, quæ amantur & deſiderantur, reperiri: unus ante amorem ex eo proficiſcentem, & huiuſcemodi cognitio non habet uim perfectè uniendi: alter poſt amorem ab ipſo originem deducēs, quæ quidem uniens cognitio nihil eſt aliud quàm fruitio quędam perfectæ copulationis atque unionis: prima enim panis cognitio in eſurientes amorem & deſiderium ipſius inducit: proptereà quòd niſi panis oculis anteà cognoſceretur, nec amari, nec deſiderari profectò unquam poſſet. Huius autem amoris ac deſiderij beneficio in ueram propriamque ipſius panis & quammaximè unitam cognitionem denique peruenimus, quæ deſiderij finis exiſtit, & tunc habetur, cùm ipſum comedimus: uera enim panis co-

Quæſtio à ſapientiſsimis uiris diu multũq; exagitata, uerum humana beatitudo in Deo cognoſcendo an adamando potiſsimùm terminetur.

Rationes eorũ, qui humanam fœlicitatem in Deo adamando potiſsimùm cōſiſtere uoluerũt.

Rationes aliorũ, qui humanam beatitudinē in Deo cognoſcēdo atq; intelligendo potiſsimùm ſitam eſſe duxerunt.

Tres propoſitiones ueræ ac neceſſariæ ad quæſtionē hãc arduã, utrum proprius actus ipſius fœlicitatis in intellectu an uoluntate ſic reponē dus, determinandam.

Cognitio duplex, una ante amorē ab obiecto cognito ſeiuncta: altera poſt amorē cũ obiecto cognito copulata.

gnitio ex eo guſtando percipitur. Idem homini erga mulierem uſu uenit, qui eam uiſu tantummodò cognoſcens amat, appetitq́;, ex quo amore ad unitam poſtea cognitionem deſcendit, quę eſt ipſius deſiderij finis. Idem in omnibus alijs rebus, quæ amantur & expetuntur, oſtendi poteſt: in ſingulis enim amor ac deſiderium eſt medium quoddam, quod nos ab imperfecta cognitione ad perfectam traducit unitatē, quę uerus amoris ac deſiderij, duorum nempè uoluntatis affectuum finis exiſtit, qui ex rudi & ſeparata ad perfectam atq; coniunctam cognitionem fruendam transferre nos ſolent. Cùm autem horum duorum uoluntatis affectuum interiorem perſpexeris naturam, eos non longè à mentis deſiderio atq; amore abeſſe cognoſces: etſi ſuperiùs de amore, ut de communi quodam ſubiecto alia ratione locuti fuerimus. Quapropter amor deſiderium quoddam maxima cum unione ea re, quę bona exiſtimatur, fruendi exiſtere uerè nimirùm poteſt definiri. Vnde quanquam deſiderium, ut aliàs dixi, abſentiam rei expetitæ ſupponat: tamen illud nunc tibi pro certo affirmo rem quamuis bona exiſtat, atq; poſsideatur, deſiderari adhuc poſſe non quidem eam habendi, cùm iam fuerit comparata, ſed eius unita quadā cum cognitione fruendæ: quæ quidem fruitio, cùm nondum adſit, deſiderari uehementiſsimè poteſt. Hoc deſiderium amor nempè uocatur, & eſt rerum non habitarum, quæ à nobis expetuntur haberi: uel rerum iam habitarum, quibus coniunctè frui exoptamus. Vtrunq; iſtorum propriè quidem deſiderium uocatur: at ſecundum magis propriè dicitur amor. Quare amorem re amata coniunctiſsimè fruendi, aut ad maiorem acquirendam unitatem in rem amatam ſeſe conuertendi uehementiſsimum deſiderium eſſe definiamus. Vt igitur ad propoſitum noſtrum reuertamur, dicamus cognitionem illam Dei præcedere debere, quæ de re immenſa, omniumq́; ſuprema à nobis poteſt haberi: cuius quidem perfectionem cognoſcentes: quia nec plenè nec cumulatè eam cognoſcere ualemus, amamus, eaq́; frui unione quadam cognitioni adiuncta, & pro uiribus noſtris perfectiſsima deſideramus. Ex tāto amore, & tā uehementi deſiderio nos in tantam abſtrahi contemplationem contingit, ut intellectus noſter eò uſq; extollatur, ut diuina quadam gratia & ſingulari numinis fauore aſpirante ad altiorē atq; ſublimiorem cognitionē, quam humanis uiribus & humanæ conueniat ſpeculationi, efferatur: unde cum ſupremo Deo adeò quandoq; unitur ac copulatur, ut intellectus noſter ratio potiùs ac pars diuina quàm forma humana eſſe perſpiciatur: & tunc eius deſiderium & amor multo maiore expletur gaudio, quàm dum in priore cognitione præcedenteq; amore uerſaretur. Poſſet tamen in ea fœlicitate humanam excedente conditionem amor ac deſiderium remanere non quidem unitam illam habendi cognitionem, iam enim ipſam eſſemus conſecuti, ſed continuandę frui tionis diuinæ illius copulationis, quæ uerìſsimus amor nimirùm exiſtit. Neq; in actu illo beatitudinis ullam percipi uoluptatem auderem pronunciare, niſi dum acquiritur. Tunc enim ex rei exoptatæ, qua priùs carebamus, acquiſitione magna afficeremur iucūditate, propterea quòd pleræq; uoluptates ex defectus ſupplemento, & ex rei appetitæ comparatione emanare uidentur: Sed in actu fœliciſsimæ illius unionem fruendo nullum defectus ueſtigium remaneret, quin potiùs tunc intellectus in unitate prorſus quieſceret, quæ quidem fœliciſsima quies omnem delectationem, iucunditatem, & gaudium exuperaret. In ſumma fœlicitas nec in actu Dei cognoſcendi, qui eius amorem nobis ingenerat, nec in amore, qui huic ſuccedit cognitioni: ſed ſolùm in actu copulationis intimę, & unitę diuinęq; illius cognitionis conſiſtit, quæ quidem cognitio ſuma perfectio intellectus creati eſſe cenſet: & actus ille eſt ultimus, atq; beatus ipſius finis, & in eo ſtatu intellectus noſter diuinus potiùs, quàm humanus uocari meretur. Quapropter ſacra Volumina poſtquā nobis pręceperunt ut primum Dei perfectam puramq́; unitatem cognoſcere debeamus:

Amor ac deſiderium eſt mediū quoddam nos ab imperfecta ſeiūctaq́; ad perfectā copulatamq́; cognitionem traducens.

Amor deſiderium quoddā uehementiſsimū exiſtit maxima cū unione eius rei, quæ bona exiſtimatur, fruendæ.

Amor ac deſiderium in unū conuenire optimè poſſunt.

Quomodo intellectus humanus ad fœliciſsimā illam cum diuino intellectu copulationē tandē pertingit.

Amor & deſideriū fœliciſſimam illā hominis cū Deo copulationem tum antecedere, tum ſubſequi optimè poteſt, diuerſa tamen ratione.

Actus fœliciſſimæ illius noſtræ cum Deo copulationis omnē delectationē, iucunditatē, & gaudiū exuperare uidetur.

Fœlicitas humana in actu tantūmodò intimæ illius copulationis, & unitæ diuinæque illius cognitionis conſiſtit.

Sacra Volumina humani intellectus cū intellectu di-

uino copulatione quàmaximè celebrant, eamq́ tanquam postremam fœlicitatem mortalibus pollicentur.

deinde ut eius amorem & cupiditatis emolumento, & uoluptati appetitus, & omni animæ ac uoluntatis rationalis honestati præferamus, tandem subiũgunt. Ideò cum Deo copulamini. Alibi quoque ultimam fœlicitatem nobis his solis uerbis pollicentur. Et cum Deo copulabimini. Nec aliud quicquam promittit, non diuturnam uitam, non gloriam sempiternam, non summam iucunditatem, non ingens gaudium, non lucem infinitam, nec alia his similia: nomen enim copulationis est cæteris magis proprium, & magis accommodatum ad beatitudinẽ significandam: continet enim copulatio uniuersum bonum & uniuersam perfectionem animæ intelligentis utpotè illa, quæ ueram ei præstat fœlicitatem. Verùm in præsenti uita beatitudo ista non adeò facilè comparatur: quæ si ab aliquo forsitan nostrûm acquireretur, non tamen adeò facilè posset continuari: hoc autem inde euenit, quia dum uiuimus, intellectus noster habet quandam connexionem, & uinculum quoddã cum materia huius fragilissimi corporis: & hac de causa uir quidam, qui in humanis agens ad tam sublimem peruenit copulationem, corporis nexu impeditus eam diutiùs nõ poterat continuare, uerùm post copulationẽ, ad corporea recognoscenda, sicut antea, reuertebatur: præterquàm quòd in exitu uitæ anima, cùm in diuina copulatione diutiùs atque intensiùs persisteret, corpus omnino deseruit apud diuinitatẽ copulantem in summa retenta fœlicitate: post quam eius separationem à corporeo uinculo, cùm tantæ fuerit excellentiæ, omni prorsus impedimento sublato sua fœlicissima cum diuina luce copulatione fruitur in æternum, angelorum, intelligentiarumq́ue separatarum, necnon motorum, orbiumq́ue cœlestium morem imitata, quorum unusquisque perpetuò pro gradu suæ dignitatis eandem participat cum ipso Deo copulationem. Satis tibi ô Sophia hæc debent uideri, quę hactenus de rebus spiritalibus diximus. Nunc ad me redeundo uellem ut aliquod remedium ad animi mei ęgritudinem ex affectibus uoluntarijs contractam expellendam, & ad corporis huius compaginem conseruandam excogitares.

Diuina illa copulatio atq; beatitudo à nobis in præsenti uita difficillimè quidẽ haberi, longiùs autem continuari minimè potest.

Post mortẽ uerò à præstantissimis animabus & facilè acquiritur, & perpetuò continuatur.

SOPHIA. Illud priùs mihi declares uolo, quónam amoris genere me prosequeris: cùm enim plures amores diuersis differentibusq́ue præditos naturis inter homines mihi ostenderis reperiri, omnesq́ue ad tres species tantùm redegeris, pergratum mihi foret, si à qua supradictarum specierum tuus in me amor comprehendatur, modò patefaceres. *PHILO.* Amoris in te mei genus ô Sophia neque perspicere ualeo, neque explicare scio, maximas eius quidem uires sentio, non tamen eas cognosco: ipse enim cùm omnes animi mei facultates in seruitutem redegerit, & pristina libertate me prorsus priuauerit, tanquam Rex, quin potiùs crudelissimus tyrannus me sibi subditum optimè quidem cognoscit: ego uerò seruus atq; captiuus dominum & Principem meum qua ratione unquam cognoscam? Hoc tantùm scio, desiderium & amorem, quibus me affici sentio, circa iucundum uersari. *SO.* Si ita est, nec ullum auxilium ad miserias tuas subleuandas à me implorare, nec me insimulare quòd tuę non satisfacio uoluntati, profectò debes: iam enim ostẽdisti quando appetitus noster iamdiu concupitis expletur uoluptatibus, non solùm euanescere desiderium, uerùm etiam amorem plerunque extingui, atque in odium quoque conuerti. *PHIL.* Non satis esse iudicas ex nostro sermone suauem tibiq; salutarem fructum decerpere, nisi, quod quidem fieri Deus non permittat, ex eodem amarum & mortiferum aliquem sumpseris, quem pro laboribus meis remunerandis degustandum mihi tradas: neq; unquam ex hac tam impia retributione gratitudinis uel pietatis laudem reportabis: cùm eisdem armis, quibus ego pro tua salute ac uita defendenda pugnare non dubitaui, mortem mihi & crudelissimum exitiũ inferre miniteris. *SO.* Si tuam erga me beneuolentiam, tuumq; in me amorem dignũ quid esse, ut puto, existimas, indignè quidem facerẽ, si ego tuę cupiditati morẽ gerens eũ iam

Philonis in Sophiam amor in uoluptate atq; iucundo præcipuè uersatur.

accensum

accensum atq; ardentem extingui aut sopiri nunc procurarem, in quo certè meipsam æquè in me ac in te crudelem exhiberem, eodem temporis momento & te amore, quo me persequeris, priuando, & me tua beneuolentia defraudando: libidinem uerò tuam exatiare renuendo utriq; nostrûm piam me prę stabo, cùm hac tãtùm ratione suauissimus & maxima laude dignus tui in me amor incolumis conseruetur. *PH.* Aut tu erras, aut me in errorem induce re conaris falsum fundamentum, minimeq; amori conducibilem iaciendo, meq; eius authorem faciendo, quòd scilicet ex re concupita consequenda amor ipse pereat, & in ipsius locum odium succedat, quod certè falsissimum existit. *SO.* Cur falsum? Nonne amoris iucundi id esse proprium, ut eius satietas in odium fastidij plenum conuertatur, modò dixisti? *PH.* Non quodcunque iucundum iam habitum satietatem inducit: uirtutes enim, scientiæq;, postquàm comparatæ fuerunt, summam afferunt mentibus nostris uoluptatem, nec unquam fastidiuntur, imò earum incrementum continuè procuratur & exoptatur: nec in rebus duntaxat honestis id usu uenire conspicitur, uerumetiam in rebus, quarum natura nullius prorsus particeps honestatis existit: potentia enim, diuitiæ, atq; honores, postquam habentur, in delectando etiam perseuerant, nec unquam sui fastidium inducunt, imò quantò plus de eis habemus, tantò plus habere desideramus. *SO.* Nempè superioribus dictis repugnare uideris. *PH.* Memini me suprà hoc tantùm dixisse, iucundum uidelicet solis sensibus externis, eisq; imperfectioribus, ut gustui ac tactui, satietatem atq; fastidium inferre: sed uoluptates aliorum trium sensuum exteriorum, ut uisus, auditus, atque olfactus, non tam citò neque adeò facilè ad satietatem aut fastidium eos perducunt. Vnde Salomon dicit oculum uidendo & aurem audiendo nunquam exatiari. Multò minus autem phantasia aut imaginatio rebus eam delectantibus, ut honoribus, diuitijs, dominationibus, alijsq; similibus, quæ semper ab hominibus summo studio acquirũtur, exatiari conspicitur. Multò magis quoq; insatiabiles existunt uoluptates mentis atq; intellectus in studiosis actionibus ac sapientibus exercendis, quarum quidem uoluptatibus quãtò minus expleri, siue exaturari homines possunt: tantò illæ præstantiores & excellentiores ab hominibus esse existimantur. *SO.* Delectationes quantò in magis spiritali animæ nostræ consistunt potestate, tantò minorem satietatem ac fastidium in animos nostros inducere facilè persuadeor: sed cùm tu communia atq; uulgaria sequẽs uestigia eas uoluptates ex mea consuetudine capere uelis, quæ sensum tactus oblectant, qui præ omnibus cæteris citò in maximam odiosamq; cadit satietatem, mirari minimè debes, si desiderijs tuis omnino uideor repugnare. *PH.* Tactui & gustui, qui inter omnes quinq; sensus non solùm pro indiuidui hominis uita cõseruanda, uerùm etiam pro humana specie similis generationis ex tactu prouenientis beneficio perpetuanda nobis dati fuêre, natura multò angustiores quàm uisui, auditui, atque olfactui terminos in agendo circumscripsit: quod quidem ea de causa factum fuit: quia tres isti sensus nec ad essentiam hominis indiuiduam, nec ad essentiæ specificę successionem necessarij existunt: uerùm tantummodò ad commoditatem atque utilitatem hominum & perfectorũ animalium ordinantur. Quapropter sicut eorum essentia minimè est necessaria, ita ipsi in agendo nullo termino, nullâue indigent præscriptione: sicut enim ex eo quod aut non uident, aut non audiunt, aut non olfaciunt, homines uita minimè priuantur: ita nec ex eo quòd uidendi, aut audiendi, aut adorandi sensum diu & frequentissimè exercent, nisi fortasse secundùm accidens, uitam amittunt. Gustus uerò & tactus sicut ad uitam & posteritatem humanã necessarij existunt: his enim ablatis eæ quoq; auferrentur: ita frequentissima & sæpiùs repetita eorum exercitatio hominem breuissimo tempore confice-

Haud omne iucundum iã habitum satietatē inducit.

Voluptates gustus & tactus iam habitæ citò satietatem atq; fastidium inducunt.

At uoluptates olfactus, auditus, ac uisus: itemq; phantasiæ: postremòque intellectus uel longè serius, uel nunquã exatiare homines conspiciũtur.

Voluptates quantò in magis spirituali animæ nostræ consistunt potestate: tantò minorē satietatē, ac fastidium in animos nostros inducunt.

Ratio cur natura tactui & gustui multò angustiores quã uisui, auditui, atq; olfactui terminos in agendo circũscripsit.

ret,cùm ex nimio cibo nimioq́ potu non minus quàm ex fame ac ſiti mortales interire conſpiciantur. Eadem quoq́ ratione frequens coitus,nec non æſtus aut gelu,quæ quidem omnia ad ſenſum tactus referuntur,hominem ad interitum citò perducerent. Quoniam igitur horum duorum ſenſuum actiones propter eorum neceſsitatem ad mortaliū tùm propriam,tùm ſucceſsiuam eſſentiam conſeruandam maior quàm reliquorum conſequitur uoluptas,idcircò naturam aliquem terminum in operādo eis ſtatuere oportuit,ut ſi ex nimia fortaſſe delectatione ad immodicum ipſorum uſum homines præcipites ferrentur,naturali ſaltem præcepto coërcerentur,ne huiuſcemodi uoluptatum exceſſum immatura mors ac diſſolutio indiuidui conſequeretur.

Naturæ ſolertia,miraq́ prouidentia.

Vnde naturam non minorem ſapientiam & diligentiam in fine terminoq́ tùm guſtus,tùm tactus ſenſui propter ſalutem & conſeruationem indiuiduorum ſtatuēdo præter communem aliorum ſenſuum Legem adhibuiſſe uidemus,quàm fecerit in eiſdem indiuiduis procreandis atque in lucem edendis eſſentiam eis largiendo.

Amor intimus animorū propter corporū extrinſecā copulationem haud quādē diſſoluitur, uerū magis corroboratur,arctiusq́ colligatur.

Etſi autem appetitus amantis copulationem & unionem cum re amata aſſecutus exatiari imminuiq́ue conſpicitur,non tamen idcircò intimus,& in cordis penetralibus reſidens extinguitur amor, quin potiùs propter extrinſecam illam corporum qualemcunque unionem magis corroboratur, & arctiùs colligatur : quæ duorum amantium diuiſione atque diuerſitate,quantum id fieri poteſt,remota unum in alterum conuertit, & ex duobus unum tantummodò cōficit.Cùm autem internus amor ex corporea illa copulatione magis uniatur,magiſq́ue perficiatur,continuò flagrat deſiderio reipſa amata maxima cum unitate fruendi,quæ quidem uera amoris definitio exiſtit. *SO.* Deſiderij igitur tui finem in imperfectiſsimo omnium ſenſuum tactu repoſitum eſſe concedis:& cùm iam amorē ſpiritale quoddam exiſtere pronunciaueris, miror equidem rei tam ſublimis finem in tam uili infimoq́ue omnium ſenſu à te collocari. *PH.* Finem perfecti amoris in tam imperfecti ſenſus actione reponi nequaquam concedo : uerùm actum iſtum perfectum amorem haud diſſoluere,ſed arctiùs cōſtringere & colligare mutuis complexibus aſſeuero: qui duabus de cauſis potiſsimùm expetūtur, tùm quia mutui duorum amantium amoris indicia quædam nō contemnenda eſſe uidentur, tùm etiam quia animis ſpiritali amore quammaximè unitis corpora quoque ad animorum exemplum unitate ſibi conceſſa perfrui querunt, ne ulla prorſus diuiſio remaneat, & unitas perfecta omnino exiſtat : præſertim quia propter conuenientiam quādam ac ſymmetriam ex corporea unione amor quoque ſpiritalis augetur atq́ perfectior redditur, non ſecus ac prudentiæ cognitio tunc abſoluta dicitur eſſe : quando propriæ & conuenientes eam conſequuntur operationes.

Amoris perfecti finis haud quidē in corporū extrinſeca imperfectaq́ copulatione conſiſtit : mutui tamē amantiū & corporales complexus perfectū internumq́ ipſorū amorem arcti ùs colligāt atque conſtringunt.

Amor perfectus amantis in amatū conuerſio deſiderio quodā adiuncto ut amatū quoq́ in ipſum amantē conuertatur, eſſe definitur.

Summatim igitur dicamus, etſi amoris communiter ſumpti quandam ſuperiùs attulimus definitionem, ueram tamen propriamq́ue perfecti aut uiri in mulierem , aut mulieris in uirum amoris definitionem eſſe amantis in amatum conuerſionem cum deſiderio quodam ut amatum quoque in ipſum amantem conuertatur. Quòd ſi amor ex utraque parte æqualis & par extiterit , definietur tantummodò eſſe alterutrius duorum amantium in alterum conuerſio. *SO.* Etſi rationes tuæ non minus uerìſimiles quàm ſubtiles exiſtant , experientiæ tamen repugnare uidentur , cui maior fides quàm rationibus ipſis eſt adhibenda. Plurimi quidem amaſſe conſpiciuntur , qui poſtquàm ab amatis mulieribus corporeos ſuauiſsimoq́ue illos complexus , quos tantopere deſiderabant,obtinuerunt,non ſolūm deſiderium,uerùm etiam amor ipſe prorſus interijt , & quandoque in odium fuit conuerſus : ut Amoni Dauidis filio contigiſſe uidemus , qui tam uehementer ſororem ſuam Athamarem adamauit , ut eius amore in grauiſsimum morbum inciderit: atq́

Amonis Dauidis filij in ſororem ſuqm Athamarē uehementiſsimus amor atq́ eiuſdem inceſtus.

atq; in maximum uitæ discrimen fuerit adductus: Postquam autem astu & ui Ionadabi libidinem suam expleuit, continuò tantũ sororis odiũ eum cepisse sacra Volumina referunt, ut mox post commissum incestum eam clara etiam die illucescẽte è domo expulerit. *PH.* Amor duplex esse reperitur, alter à desiderio, sensibiliq; generatur appetitu, quãdo scilicet ex desiderio alicuius personę ad eam impellimur adamandam: qui quidem amor imperfectus existit, cùm à uitioso fragiliq́ue principio proficiscatur: est enim filius à desiderio tanquam à patre originem deducens: & hoc amoris genere Amon Athamarem dilexit, in quo quidem id, quod modò dixisti, usu uenire frequenter consueuit, ut desiderio aut appetitu sensibili post saturitatem euanescente mox amor etiam euanescat: causa enim, ipso scilicet desiderio, sublata amor quoque tanquam eius effectus aufertur, necnon sæpè in odium conuertitur, ut superiore patet exemplo. Alter uerò amoris esse dicitur, qui non à desiderio aut sensibili exoritur appetitu: sed ipsum desiderium, ipsumq; appetitum personę inducit, & quodamodo gignit amatæ: quandocunq; enim perfectè amamus, ab amoris ui ac uehementia impellimur ad spiritalem atque corpoream cum ipsa amata persona desiderandam unionem. Vnde sicut primus ille amor desiderij filius erat: ita hic secundus ipsius desiderij parẽs genitorq; existit. Amor autem iste secundus, postquàm rem exoptatam obtinuit, non euanescit, etsi appetitus ac desiderium deperdatur: sublato namq; effectu, non tamen propterea tollitur causa: præsertim quia, ut aliàs dixi, nunquam perfectum amittitur desiderium, amata scilicet persona coniunctissimè fruendi: hoc enim desiderium semper cum perfecto coniungitur amore, eiusq́ue naturam ac essentiam necessariò consequitur. Desiderium autem illud impurum ac imperfectũ, necnon sensibilis appetitus sexuum commiscendorum propter terminum in corporum complexibus à natura præscriptum post coitum languet atque remittitur, qui quidem corporales complexus, etsi continuari minimè possunt, tamen animorum internum amorem potiùs augent atq; connectunt, quàm minuunt uel dissoluunt: ut hac ratione meum in te perfectum amorem propter defectum, qui in imperfecto reperitur, dissimulare aut uituperare nequaquã debeas: amor enim, quo te semper sui prosecutus, desiderij fœtus nequaquam existit, quin potiùs ab ipso desiderium ut filius à patre originem trahit. Et hac de causa in orationis meæ exordio dixi ex tui cognitione amorem & desiderium in animo meo excitari: præponere autem nolui desiderium amori: quia meus erga te amor à desiderio minimè proficiscitur, imò ipse desiderium tanquam pater filium præcedit. *SO.* Si tuus in me amor neque ab appetitu, neque à desiderio fuit procreatus: neque ex ocio uel humano errore, ut aiunt, ortum suum deduxit, eius parẽtem ac genitorem ne taceas obsecro: nequaquam enim est dubitandum quin omnis humanus amor generetur & nascatur: quæcunque autem nascuntur, genitorem aliquem necessariò requirũt: nec enim filius sine patre, nec effectus sine causa potest unquam reperiri. *PH.* Verus perfectusq; mei erga te amor desiderij quidem parens, rationis autem soboles existit, & à recta cognoscenteq; ratione fuit procreatus: cùm enim te uirtute, ingenio, & singulari quadam uenustate hominum animos nõ minus ad blandum amorem alliciẽte, quàm ad summam admirationem attrahente præditam esse perspicerem, uoluntas mea tui incredibili desiderio tota exarsit quã antea ratio iustè, rectèq; iudicauit in omni uirtutum genere, excellentem maximè dignam esse ut ameris. Hoc studium & hic amor potissima extitit causa, ut ego in re conuerterer desiderio quodam adiuncto, ut tu quoq; in me transformareris, ut omni prorsus inter amantem atque amatum diuersitate sublata ijdem omnino utrique essemus, & propter amoris ex utraque parte æqualẽ perfectionem duo animi in unum cõiungerentur, qui quidem indif-

Amor duplex esse reperitur, alter quidem desiderij filius, qui citò deperditur atque euanescit: reliquus uerò desiderij ipsius parens, qui nõ solũ incolumis perpetuò conseruatur, uerũ maior uehemẽtiorq; indies reddi uidetur.

Amor uerus atq; perfectus desideriũ quidem excitare, & à recta cognoscẽteq; ratione proficisci uidetur.

ferenter duobus corporibus uitam,uireſqúe ſubminiſtrarent.Huiuſce deſiderij ſenſibilis portio appetitum corporeæ excitat unionis,ut corpora quoque ſimul copulata animorum ſeſe undique penetrantium unitatem quoquo modo pro ſuis uiribus conſequi poſsint. Conſidera igitur ô Sophia, quia ſucceſsione & ordine quodam primùm ex ratione cognoſcente amor,deinde ex amore deſiderium meum deſcendit,idcirco me orationem ſuperiùs his uerbis exorſum fuiſſe,tui ſcilicet cognitionem in me amorem ac deſiderium excitaſſe:amabiles enim tuæ conditiones mihi cognitę amorē accenderunt:amor autem deſiderium excitauit. *SO.* Quomodo uerum amorem ex ratione affirmas proficiſci? Quandoquidem memini me ſæpè intellexiſſe perfectum amorem nulla ratione gubernari,aut coërceri poſſe: & ea de cauſa homines amorem effrænum appellant:quia rationis imperium & moderamen omnino ipſe reijcit atq; contemnit. *PH.* Verum quidem intellexiſti:& ego amorem à ratione tantùm procreari,non autem ab ea dirigi uel cohiberi pronunciaui: quin potiùs illud tibi aſſeuero amorem,poſtquàm à ratione cognoſcente genitus & in lucem editus fuit, ab ipſa ſe regi aut gubernari nequaquam conſentire,uerùm ut indomitus pullus in matrem ipſam recalcitrat, & ita effrænatus ut modò dixiſti,euadit, ut amantem ad damnum & exitiū manifeſtum præcipitem trahat:qui enim alterum uehementer amat, ſuipſius nullam prorſus habet curam,quod quidem ab omni ratione atque æquitate maximè alienū exiſtit: nam cùm amor ſit charitas quædam, à ſeipſo debet exordiri:hoc autem quo pacto à nobis obſeruatur,cùm alios magis quàm noſipſos frequenter diligamus? Vnde cùm amor poſt ortum ſuū omni ratione priuetur,cæcus depingitur:& quia pulchrum appetit,& ex ratione pulchritudinem, bonitatem,& dignitatem amatæ perſonæ diſcernente tanquam ex matre originem ducit,idcircò Veneris formoſiſsimos oculos habentis filius eſſe fingitur: cupidinem inſuper nudum faciunt:nam uehemens amor propter maximos atque impatibiles animi cruciatus neque ratione diſsimulari, neque prudentia occultari poteſt: Puerum eum eſſe prædicant:quia prudentia eſt deſtitutus, nec ſui regimen prudentiæ committit:Alatus formatur,quia celerrimè in animos noſtros ſeſe inſinuat,& eos ſeipſos deſpicientes uel à ſeipſis diuiſos ad rē amatam uiſendam maxima celeritate inducit:& propterea Euripides amantē in alieno corpore uiuere affirmat.Sagittas ipſi attribuunt: quia è longinquo iaculatur,& cor ipſum tanquam proprium ſcopum ſibi feriendum proponit: cuius quidem rei ea quoque ratio reddi poteſt:quia amoris & ſagittæ uulnera inter ſeſe quàm ſimillima exiſtunt: ambo enim os quidem exterius habent anguſtum, uerùm ad latentiores profundioresqúe partes penetrare conſpiciuntur:ambo difficile quidem uidētur:difficiliùs autem curātur, difficillimè uerò ſanantur: ambo , quod attinet ad ſpeciem exteriorem, nullius uidentur momenti,reipſa autem interius grauiſsima exiſtunt, & plerunque in aliquod immedicabile malum conuertuntur: & ſicut uulnus ſagitta inflictum, etſi arcus,qui eam emiſit,frangatur, uel ſagittarius ipſe medius diſrumpatur, non tamen propterea ſanari poteſt: ita nullum genus uoluptatum uel à fortuna, uel ab amata perſona propter amantis conſolationem atque recreationem exhibitarum : neque, quod maius eſt, ineuitabilis mors perſonæ ipſius amatæ ſatis aptum aut conueniens remedium eſſe uidetur ad uulnus à uero & uehementi illatum amore uel perfectè curandum, uel omnino conſolidandum.Haud igitur tibi mirū uideatur ſi perfectus amor,cùm rationis filius exiſtat,ab ipſa tamen nec dirigatur,nec ordinetur. *SO.* Imò ſummam ex eo capio admirationē quo pacto amor à rationis atq; prudentiæ regimine prorſus alienus laudabilis unquàm eſſe poſsit: differentiā enim inter ſtudioſum ac uitioſum amorem in hoc tantùm conſiſtere putabam, quòd alter eorum rationis

imperio

Amor uerus atq; perfectus à recta cognoſcenteq; ratione tantūmodò procreatur:ab ea tamen nec regi, nec gubernari poſteà ſeſe conſentit.

Cupidinis formæ à pictorib. atq; Poëtis deſcriptæ perelegans interpretatio.

Amans ex Euripidis ſententia in alieno corpore uiuit.

Amoris & ſagittæ uulnera inter ſeſe quā ſimillima exiſtunt.

imperio ſubijceretur, atque ipſius mandatis obtemperaret: alter uerò rationis iugo excuſſo ſolutus omnino ac liber in præceps ferretur. Nunc autem ambigo, quinam perfectus amor ſit nuncupandus. *PH.* Non rectè ſentiebas: uehementia enim & furor uitioſi amoris haud proprium exiſtit: ſed eſt proprietas quædam cuiuſcunque efficacis intenſiq́ue amoris, uel honeſti, uel turpis, præterquàm quòd furor honeſtati adiunctus uirtutem reddit maiorem: cum turpitudine uerò conglutinatus homines adigit ad maiorem inſaniam atque errorem. Quis in amoribus honeſtis uehementiſsima & effrænata deſideria reperiri unquam negabit? Quis diuino amore honeſtior in medium poteſt adduci? Et quis eo ardentior atque celerior? Neque tamen ipſum rationi hominem gubernanti & conſeruanti obtemperare ullo modo eſt dicendum, cùm plures diuino capti amore ſeipſos negligant, & uitam maximis periculis & certiſsimæ morti exponant ac tradant. Plures quoque præ nimio Dei amore ſeſe deſpiciunt, ſicut contrà infœlix ſeipſum nimirum amando, Deum contemnit. Quot tandem uiri, ut hanc materiam abſoluamus, uirtutis & glorioſæ famæ cupidine inflammati uitam ſuam terminare, eamq́ue cum morte commutare uoluerunt? Quod quidem præclariſsimum factum conſuetæ rationi nequaquam conſentit, quin potiùs pro honeſtate complectenda, omnia & uitam ipſam, qua nihil charius habemus, poſtponit. Multos quoque tibi poſſem enumerare, qui alacri & libenti animo pro honeſtorum amicorum ſalute mortem oppetere nō dubitarunt, quibus exemplis, ne prolixior tibi uidear, ſuperſedebo. Nec minorem præterea in reprehenſionem incurrit uehemēs amor & præceps ſtudium uiri erga mulierem, quàm erga alium uirum, dummodò à uera cognitione rectaq́ue ratione proficiſcatur, quæ mulierem illam dignam amari eſſe iudicet: nam huiuſcemodi amor non minus honeſtatem quàm iucunditatem participat. *SO.* Verumtamen amorem tuum à ratione, quæ ipſum genuit, quæq́ue omnes egregios uiros moderatur, regi & cohiberi pergratum mihi foret. *PH.* Amor, qui à ratione temperatur, nullam uim amanti ſolet inferre, & nomen tantùm, non autem effectum amoris ſibi uſurpat: uerus nanque amor tùm rationem, tùm amantem ipſum mira quadam uiolentia & ui incredibili cogit, & præ cæteris humanis impedimentis magis quàm quodcunque aliud mentem iudiciumq́ue perturbat: omnium aliarum rerum delet memoriam, totamq́ue ſolus ipſe occupat: hominem à ſemet prorſus alienum, & amatæ perſonæ addictum facit: uoluptates atque conſuetudines fugientem, ſolitudines perſequentem, melancholicum, animi cruciatibus plenum, curis undique circumſeptum, afflictionibus uexatum, uarijs cupiditatibus diſtrictum, ſpe uiuentem, deſperatione ſtimulatum, cogitabundum, crudelibus modis dilaniatum, ſuſpicionibus afflictum, Zelotypiæ telis confixum, continuè excruciatum, in perpetuis laboribus degentem, innumerabilium ferè dolorum ſatellitio undique ſtipatum: in ærumnis, timoribus, & iniurijs ſemper uerſantem. Quid tibi plura dicam? Amoris cauſa amantes uiuendo moriuntur, & moriendo uiuunt: & quod maiorem inducit admirationem, quanquam cruciamenta ex eo prouenientia ſæua, inhumana, atque intolerabilia exiſtant, mens tamen eis liberari nec ſperat, nec deſiderat, nec procurat: imò ſiquis ei ſalutare conſilium dederit, uel fidum auxilium præſtiterit, pro acerrimo habetur inimico. An tibi ô Sophia uidetur in hoc cæco atque perplexo labyrintho Legem rationis & prudentiæ normam ab hominibus cerni poſſe? *SO.* Mitiora uerba quæſo: non enim me latet amantes multò plus uerbis, quàm ærumnis abundare. *PH.* Enimuerò hoc eſt manifeſtiſsimum indicium te eas nunquam expertam fuiſſe: doloris enim magnitudinē, qui amando per-

Vehemētia ac furor haud uitioſi duntaxat amoris: uerū cuiuſcunq; amoris intenſi atque efficacis, uel honeſtus uel turpis is eſſe dicatur, proprietas quædam exiſtit.

Verus amor atq; perfectus nequaquam à ratione temperatur, quin ipſe potiùs rationem exturbat.

Amoris maximæ uires, admirandiq; effectus.

Amoris cauſa amantes uiuendo moriuntur, & moriendo uiuūt.

Amoris uires à nomine niſi ab experto dūtaxat perfectè cōprehendi, iudicariq; poſſunt.

do percipitur, nullus credere poteſt, niſi qui eum aliquando fuit expertus. Si morbus animi mei ſolo cõtactu alios inficere potuiſſet, non tantũ quod uerbis narro, & re ipſa perpetior, ſed multò plus uerum eſſe fatereris: quod enim ſentio, neque explicare ſcio, neque ſilere poſſunt, neque pœnarum mearum minimam portionem oratione quanuis audaci ac uehementi adhuc expreſsi. Quomodo autem in eam ſententiam animum tuum inducere potuiſti, ut crederes in ipſa afflictatione, quando omnes amantis uires ſunt fractæ atque debilitatæ, mente exturbata, ratione confuſa, memoria occupata, phantaſia alienata, ſenſibus immenſo dolore offuſcatis, linguam ſolam ad fabulas componendas liberam remanere? Oratio mea illud tantùm delineauit, quod uerba ſignificare poſſunt, & lingua exprimere ualet. Quod ſupereſt intelligant ij, qui Cupidinis aduerſas & inimicas uires ingenti eorum cum detrimento aliquando experti fuêre, & qui amariſsimam dulcedinem amoris quandoqúe deguſtarunt, & qui blandum ipſius uenenum ab initio recuſare nec ſciuerunt, nec uoluerunt, nec potuerunt: mihi enim, Deum teſtor, nec uerba, nec modi ſuppetunt res tam arduas atque inuſitatas explicandi. Spirituum ardorẽ, cordis conſumptionem, & omnium partium mearum uniuerſale incendium ſentio. Qui in hac tam miſerabili tamqúe iniqua fortuna eſt conſtitutus, nónne ſi poſſet, in libertatem ſeſe uindicaturum exiſtimares? Verùm non poteſt, quia non ſolùm ſeſe liberandi, uerùm etiam libertatem ipſam procurandi aut cupiendi eſt priuatus libertate. Quo pacto igitur ratione poteſt gubernari qui caret omnino libertate? Quælibet enim corporis ſeruitus uoluntatem ſaltem liberam & ſolutam relinquit: ſolus amor indiſſolubili nodo uoluntates noſtras ad rem amatam primùm, deinde ad ipſam uoluntatem nos totos alligat atque deuincit. *S O.* Quin amantes, quouſque deſiderium ſuum fuerint conſecuti, multis iactentur perturbationibus nequaquam eſt dubitandum: uerùm tota illa tempeſtas in ſummam deinde uertitur tranquillitatem, ut hac ratione amantium curæ à deſiderio potiùs rei nondum in eorum poteſtate exiſtentis, quàm à proprio ipſius amore proficiſcantur. *P H.* In hoc quoq; non ſecus ac in cæteris, quæ ad amorem ſpectant, te rudem atque inexpertam oſtendis: amantium enim amor, quorum cruciatus poſt eam uoluptatem, quæ ex corporum percipitur commixtione, remittuntur, non à ratione, ſed à ſenſibili prouenit appetitu: eorumqúe (ut ſuprà dixi) ægritudines atque perturbationes carnem potiùs quàm ſpiritum ſapiunt, & hoc nomine illis opponuntur, quæ altiùs penetrantes, & infeſtiſsimos aculeos relinquentes ab eis amantibus ſentiuntur, quorum amor à ratione dependet. Hi ex corporalium complexuum uoluptatibus nullum uel doloris remedium, uel amoris leuamen conſequuntur: quin illud tibi dico atque aſſeuero, iſtorum ſupplicia longè maiora atque intolerabilia eſſe poſt corporum coniunctionem quàm ante eorum copulationem extiterint. *S O.* Cur poſtquam rem adamatam obtinuerunt, creſcunt atque ingeminantur eorum ægritudines? *P H.* Quia huiuſce generis amor eſt deſiderium perfectæ abſolutæq; ipſius amantis cum perſona amata copulationis: quæ quidem nunquam habebitur, niſi ambo omnino & undique ſeſe priùs penetrauerint. Hoc in animis, qui ſunt ſpiritales, fieri quidem poteſt: quia incorporei ſpiritus, cùm puræ mentes exiſtant, poſſunt efficaciſsimis effectibus ſeſe inuicem penetrare, & ſimul uniri, necnon unus in alterum conuerti. Verùm in diuerſis atque diſtinctis corporibus, quorum utrunque proprium ac determinatum locum requirit, hæc unio, atque, ut ita dicam, penetratio, cùm nunquam perfectè poſsit acquiri, ſemper ſui continuum & perpetuum deſiderium in amante relinquit: cuius quidem mens cùm integram abſolutamq; ſui in amatam perſonam conuerſionem procuret,

Qui uerè amat, fingere ſeu mẽtiri minimè poteſt.

Amãtium miſerrima atque iniqua conditio.

Solus amor uolũtatem ipſam alligat atq; deuincit.

Amor, qui à ratione proficiſcitur, poſt corporales cõplexus haud tantũ nec remittitur nec euaneſcit: uerũ potiùs robur & incrementum aſſumit.

Ratio elegãtiſsima redditur, cur in amore, qui à ratione proficiſcitur, id frequentiſsimè uſu uenit, ut poſtquã amãtes rem adamatam obtinuerunt, creſcunt atq; ingeminantur eorum ægritudines.

ret,propriam deſpicit atque contemnit, in perpetua infœlicitate uerſans atque miſeria propter perfectæ ex parte corporum unionis defectum. Huius autem corporum impoſsibilis unionis deſiderium, quod in amante perpetuò remanet,nec ratio, nec uoluntas, nec prudētia cohibere aut coërcere unquam poteſt. *S O.* Rationibus tuis aliqua ex parte iam incipio aſſentiri. Verùm illud tantùm abſurdum & inconueniens adhuc mihi uidetur, quòd uel in homine uel in rerum omnium uniuerſitate amor, aut aliud quidpiam bonum reperiatur, quod à mente non gubernetur: cùm tamen inter omnes conſtet ſingula bona ac laudabilia mentis regula dirigi, eiuſque imperio gubernari:tantum enim dignitatis res habere dicuntur, quantum rationis participare exiſtimātur. Quo pacto igitur perfectum amorem à ratione minimè regi aut gubernari affirmas? *PH.* Cùm hoc ſolùm tibi dubium reliquum ſit, hoc tantùm in hodierna diſceptatione declarandum aggrediar.In hominibus duas rationis ſpecies inueniri, ignorare Sophia minimè debes: quarum unam ordinariam,alteram extraordinariam nuncupabimus. Intentum primæ eſt in uita honeſta hominem regere & conſeruare, ad quem finem omnia alia diriguntur: quæcunque autem hominis bonam uitam impediunt, à ratione mox improbantur atque eijciuntur.Hæc nempe eſt illa ratio, quam perfecto amori nec regulam, nec limitem ullum ſtatuere poſſe iam dixi: quia is amor nocumentum & exitium propriæ amantis perſonæ, ipſiusque uitæ & benè honeſteque uiuendi rationi unà cum ingenti damno machinatur, ut amans faciliùs atque expeditiùs amatam perſonam conſequatur. Propoſitum uerò extraordinariæ rationis eſt re amata frui atque potiri, nec ulla propriarum rerum conſeruandarum tangitur cura: quin eas poſthabet, ut rem tandem amatam conſequatur: & meritò quidem, cùm ignobilius propter excellentioris poſſeſsionem acquirendam ſemper poſtponi debeat: quemadmodum enim philoſophus affirmat, amatum perfectius ipſo exiſtit amante, tanquam finis, eo quod ad finem conſequendum dirigitur atque refertur. Præterea deterius atque ignobilius iure pro meliori atque præſtantiori acquirendo elaborare debet: quod quidem tùm naturali, tùm morali exemplo poteſt confirmari. Naturali,quia uidemus quemuis hominem pro capite ab ictu deſuper ueniente defendēdo tanquam nobiliori brachium ad eum excipiendum ac retardandum exponere. Conſimili quoque ratione, quia cùm primū amans & amatum in unum coierint, unionis iſtius amatum nobilior, amans uerò ignobilior portio exiſtit,nil mirum eſſe debet, ſi natura ſuadente amans, ut tandem amatum conſequatur, nullam quamuis arduam difficultatem, nullum'ue quantumlibet intolerabilem laborem ſubire recuſat, ipſumque amatum ut uerum & præſtantiſsimum finem rebus proprijs tanquam alienis neglectis atque contemptis maxima cura,ſummaque adhibita diligentia perſequitur. Exemplum autem morale huius generis erit,ut ſicut prima ratio ad reſeruandas pecunias in proprium uſum, ut earum ope uitam rectè commodeque traducere poſsimus, nos impellit: ſecunda autem præcipit ut perſonarū habita ratione diuitias inter alios diſtribuamus, ad liberalitatem exercendam tanquam nobiliorem finem eas dirigendo:ita prima ratio, ut utilitatem & honeſtas procuremus uoluptates: ſecunda uerò, ut animum & corpus continuis uigilijs & laboribus defatigemus propter nobiliſsimam & amore noſtro digniſsimam perſonam nobis adiungendam copulandamque, adhortari uidetur. *S O.* Quæ'nam harum duarum rationis ſpecierum tuo quidem iudicio Philo eſt nobis ſequenda? *PH.* Secunda certè dignior & eminentior exiſtit, quemadmodū etiam uiri liberalis prudentia in erogandis atque diſtribuendis pecunijs ex uirtutis præcepto longè maiorē laudem conſequitur,quàm prudentia auari in eis accumulan-

Duplex ratio in homine reperitur, una ordinaria, altera extraordinaria.

In uero atque perfecto amore amans ratione ordinaria ſpreta atque contempta extraordinariam rationem tantummodò ſibi ſequendam proponit.

Amatum perfectius atque nobilius ipſo exiſtit amāte.

Differentiam inter ordinariam atque extraordinariā rationē duobus exemplis, naturali uidelicet atque morali cōfirmat.

Ratio extraordinaria lōgè dignior atque eminētior quàm ordinaria exiſtit.

cumulandis & congerendis propter humanæ uitæ multa atque diuersas necessitates occurrentes: etsi enim in diuitijs acquirendis homines prudentiæ nomine laudantur: multò tamen prudentiores atque digniores in eis liberaliter distribuendis esse perspiciuntur. Quicunque autem dignum aliquem excellentemq́ue amorem, atque à ratione proficiscentem intra sese continet, nec eo fruitur, rectè nimirum cum arbore procera, ramis exuberante, & perpetua iuuenta florente, sed sterilitatis uitiò laborante conferri potest.

Verus amor atque perfectus præstantis & excellentis ingenij certissimum indiciū esse uidetur.

Et proculdubiò qui præstantis atque excellentis amoris rudis & expers omninò existit, plurimis quidem uirtutibus, eisq; illustrioribus est destitutus. Si quis uerò ad ferinum & libidinosum amorem diuertit, qui non à ratione conditiones & merita amatæ rei diligenter perpendente proficiscitur, sed à sensibili tantùm excitatur appetitu, eius amor arbori re ipsa lethalem fructum edenti, sed qui cortice exteriori dulcedinem & suauitatem maximam pollicetur, comparari debebit. Verùm primus ille ac præstantissimus amor, qui à ratione eligitur, summam non solùm sensibili appetitui, sed etiam menti spiritali studio quodam insatiabili adiuncto affert uoluptatem.

Præparatio quædā ad sequētem Dialogum.

Quòd si unquam ô Sophia cognosces, quanti momenti in toto ac uniuerso mundo, non solùm in corporeo, uerùm multò magis in spiritali amor existat, & qua ratione à summa primaq́ue causa, quæ singulis essentiam & uitam largitur, usque ad infimam atque postremam omnium rerum nihil sit, quod amorem non participet, in multò maiore ueneratione ipsum habebis, & tunc integram ferè absolutamq́ue cognitionem genealogiæ ipsius consequeris. *SO.* Hoc quoque in gratiam meam aperire ne recusa. *PH.* Huius tam arduæ atque reconditæ materiæ pertractationem ad opportunius tempus reseruabimus. Iam enim hora suadet ut corpori tuo molli ac delicato quietem aliquam concedas: & placido ac dulcissimo somno spiritus longa disputatione nimiùm fortasse defessos ac fatigatos recrees atque reficias. Me autem in consueta uigilia relinque, qui etsi solus remanere uidebor, non tamen solus ero, cùm teipsam ubique locorum animus meus circumferat: & ex tui societate atq; contemplatione non minorem dolorem, quàm uoluptatem percipiat.

LEONIS HEBRAEI PRImi Dialogi de Amore Finis.

IN

IN LEONIS HEBRÆI DIALOGVM SECVNDVM DE AMORIS COMMVNITATE, ET AMPLA IPSIVS VNIuersitate.

ARGVMENTVM, A' IOANNE CAROLO SARACENO compositum.

DE AMORIS *communitate sese principiò locuturum proponit. Deinde hac tam arduam, tamquè præclaram materiam aggressus animantia ob quinque rationes sese mutuò diligere ostendit: quas quidem in humano genere longè perfectiori atque nobiliori ratione quàm in cæteris animantium speciebus reperiri demonstrat, etsi propter extrinsecus aduenìens aliquod impedimentum contrarium quandoq; contingit: duas postea rationes amoris humani generis proprias, nec cum ulla brutorum specie communicatas superaddit: naturalem duorum hominum ad sese mutuò uel maximo amore uel ingenti odio prosequendos atque ingenitam propensionem tùm ad temperamenta, tùm etiam ad aspectus figurasquè cœlestes reducit: tàm cognitionem, quàm appetitum & amorem triplicem esse subiungit, naturalem, sensibilem, & rationalem: quos quidem omnes simul in humano genere, duos autem priores tantummodò in brutis: primùm uerò duntaxat in corporibus uitæ expertibus reperiri declarat. Corpora insuper sensu destituta ad proprios fines, propriasquè regiones cognoscendas, amandas, atque expetendas uel ab anima Mundi, uel ab uniuersali natura cognoscente atque illuminante dirigi ac illustrari testatur: elementorum amorem ex eisdem quinque commemoratis rationibus, ex quibus mutuus quoque animantium amor profluebat, deriuari patefacit: situs & collocationis elementorum causam assignat: elementarium qualitatum rationem ad cœlestis corporis distantiam uel propinquitatem reducit: causam, cur in terra tantummodò, nec in ullo cæterorum elementorum tot nobilissimorum mixtorum genera nasci conspiciuntur, perscrutatur: terramquè matrem, cunctaquè mixta tàm animata quàm inanima filios eleganti quadam comparatione adhibita appellat. Præter quatuor deinde elementa communem quandam rebus omnibus, quæ generantur & corrumpuntur, materiam docet reperiri, cuius studium atque beneuolentiam in omnes formas perbellè declarat: & ab ea non secus ac à matre siue à nouerca rerum cunctarum inferiorum ortum ac interitum proficisci confirmat. Mixtorum posteà generationes in Cœlum tanquam in causam agentem, atque in elementa non secus ac in materiam proximam transferre uidetur: necnon uarios ordines differentesquè classes formarum, alteram altera semper excellentiorem, quibus elementa, mutua eorum intercedente amicitia, in unum coniuncta atque commixta superuestiri merentur, recenset: quæ quidem elementa in hominis compositione ad maximam æqualitatem, summamquè unitatem redacta fuisse ostendit: & in Empedoclis tandem de rerum inferiorum ortu atque interitu sententiam pedetentim descendit. Ad Cœli deinceps tùm in primam materiam tanquam uiri in uxorem, tùm etiam in hæc omnia corpora inferiora quasi parentis in filios studium atque beneuolentiam declarandam sese confert: rorcsquè & pluuias cœlestium seminum in tellurem decidentium rationem obtinere arbitratur: ad quæ quidem præstantissima semina conficienda totum cœleste corpus quasi animal quoddam maximum omnibus suis partibus concurrere affirmat: septem planetas tùm cum septem humani corporis membris ad spermatis confectionem requisitis, tùm etiam cum septem capitis nostri partibus sensui & cognitioni deseruientibus confert. Cœlo ut perfectissimo cuidam animanti non tantùm duas, sicut Pythagoras malè sensit, sed omnes sex, ut rectè Aristoteles existimauit, positionis differentias accommodandas esse demonstrat. Præterea quæstionem illam difficillimam de ortu & occasu Cœli in medium proponit, quam compluribus aliorum sententijs tanquam falsis reiectis & confutatis ita determinare uidetur, ut dextram læuamquè Cœli partem, seu uerum Orientem uerumquè Occidentem non nullam ad certam definitamùe cœlestis corporis partem, sed ad duo potiùs uaria oppositaquè cœlestium motionum genera, diurnum inquam atque erraticum motum referendum esse pronunciet. Posteà commentationem illam tam arduam tamquè illustrem aggreditur, cur homo à sapientibus μικρόκοσμος, paruus uidelicet Mundus nuncupari consueuerit, eamquè longè lateque prosequitur. Deinceps ad Cœlorum mutuum inter sese amorem, mutuamquè beneuolentiam declarandam orationem suam deflectit: & cœlestium motionum concentum atq; harmoniam ex sententia Pythagoræ optimè quidem interpretatur: causasquè præcipuas mutui Cœlorum ipsorum amoris duas esse concludit. Hac parte perfecta atque absoluta ad commenta Poëtarum exponenda & enucleanda sese conuertit: & primùm quinque rationes adducit, quibus ueteres impulsi naturæ arcana Poëticis commentis inuoluere atque occultare studuerunt: necnon rationem assignat cur in philosophia pertractanda Pla-*

to car-

to carmine dimisso fabulam tantùm retinuit: Aristoteles uerò utroque, & carmine scilicet & commento audacter contempto eorum uice breuitatem atque obscuritatem orationis suppleuit. Tum autem Deorum plurima ac differentia nomina à Poëtis excogitata, necnon eorum coniugia, adulteria, affinitates, atque posteritates eleganter admodum interpretatur: Idæas quoque Platonicas cum diuinis Poëtarum numinibus mirificè consentire demonstrat. Deinceps complures Poëtarum ipsorum fabulas unà cum doctissimis atque reconditis earum allegorijs in medium adducit: qua quidem in re complures naturalium rerum admirandæqúe proprietates declarantur, necnon complures quoque philosophorum Theologorumqúe sententiæ ornatè dilucideqúe pertractantur. Poëtarum commentis allegoricè expositis atque interpretatis proprias tum signorum cœlestium, tum etiam planetarum naturas perscrutatur: quiqúe cœlestium aspectuum fausti, quiqúe infausti esse dicantur, diligenter inquirit: de planetarum insuper amicis & inimicis coniunctionibus, necnon de eorundem beneficis maleficisqúe aspectibus pluribus quidem differit atque disceptat. Quinetiam proprias planetarum ipsorum domos longa atque subtili prosequitur oratione: necnon eorum contrarias oppositasqúe naturas cum domuum suarum oppositione optimè nimirùm conuenire consentireqúe demonstrat, quemadmodum etiam è contrario planetæ amicarum atque similium naturarum amicas minimeqúe hostiles domos sortiti fuisse uidentur. Postremò ad spiritalium amorem interpretandum orationem extollit, quem in ipsis longè perfectiorem atque excellentiorem, quàm in corporibus ostendit reperiri: ipsáq; spiritalia duo amoris genera secum gerere docet, unum erga superiora, alterum erga inferiora: amorem autem superiorum in inferiora inferiorum in superiora beneuolentiæ longè præponit: necnon defectum & imperfectionem in inferioribus conspectam superiorum præstantiæ ac dignitati nonnihil detrahere affirmat: sicut contrà, illorum perfectio pro eorum captu & conditione hæc quoque illustriora atque conspectiora reddere solet. Quinetiam id insuper addit superiora ad inferiora diligenda à præstantissimo quodam amoris genere, quo ipsa alia sese superiora prosequuntur, deduci. His præmissis ad quæstionem illam arduam difficillimamqúe pertransit, qui'nam finis ille esse dicatur, cuius causa unaquæque intelligentia proprium orbem circumuoluere fertur. Qua quidem in re duabus diuersis contrarijsqúe Arabum philosophantium opinionibus adductis atque reiectis ipse finem, cuius amore impulsa unaquæque intelligentia orbem suum circunducit, Optimum Maximum Deum esse concludit. Id quoque tanquam rem maximi certè momenti in primis declarat, quî fieri potest ut singulæ intelligentiæ orbes earum fidei traditos atque commissos circunuoluentes diuinam copulationem summamq; beatitudinem assequantur: in cuius quidem rei cognitionem ut meliùs commodiusqúe peruenire possimus duos rerum fines, communem inquam & proprium, reperiri demonstrat: necnon communem etsi fortasse suapte natura quandoque ignobiliorem proprio quamuis nobiliori semper anteponendum esse testatur. Demùm amorem tanquam uinculum quoddam commune rerum omnium uniuersitatem constringere & colligare, necnon amore intercedente singula quæque tùm essentiam primò, tùm fœlicitatem sibi debitam & conuenientem postremò acquirere colligit atque concludit.

LEONIS HEBRÆI DE AMORIS COMMVNITATE DIALOGVS SECVNDVS:

A' IOANNE CAROLO SARACENO nunc primùm Latinis literis illustratus.

SOPHIA ET PHILO, Interlocutores.

SALVE ô Philo: nihil reſpondes? mutus certè uideris. *PH.* Quæ mortem, atq; exitium meum manifeſtè procurat, nunc blandis uerbis ſalutem mihi precatur. Oh, ſalue ô Sophia: quid à me requiris? *SO.* Nunc tẽpus, quod debes, ſoluendi opportunum eſſe exiſtimarem. *PH.* Egóne quicquam tibi debeo? nec beneficium, nec beneuolentiam me tibi unquam debere inuenies, cùm tu dolores tantummodò, & cruciatus animi innumerabiles mihi erogaueris. *SO.* Debitum tuum nõ gratitudinis, uerùm promiſsionis exiſtit, quo quidem ſoluendo homines maximè tenentur. *PH.* Nihil aliud me tibi pollicitum fuiſſe recordor, niſi me te perſeueranter amaturum, necnon iniurias & contumelias tuas æquo animo laturum, quouſq; Letheum flumen à Charonte fuero præteruectus. Quòd ſi etiam in regionibus illis anima aliquo rerum ſenſu prædita fuerit, amorem ac memoriam tui unà cum cruciatibus utrunq; conſequentibus in æternum conſeruabit. Hoc debitum à te in memoriam mihi reduci minimè oportet, cùm quotidiè ſaluatur. *SO.* Aut reuera oblitus fuiſti, aut obliuionem ſimulas ac fingis. Verùm non minùs debitorem quàm creditorem debiti contracti decet recordari. Nónne memoria tenes ſuperioribus diebus ſub calcem illius noſtræ diſputationis de amore ac deſiderio te mihi pollicitum eſſe de origine, atque genealogia amoris amplè, & diffuſè locuturũ? ecquid eius pollicitationis tam citò oblitus fuiſti? *PH.* Oh, oh, uix tandẽ recordor. Mirari Sophia minimè debes, ſi cùm tu ſola totam memoriam mihi occuparis, rerum præteritarum ita facilè obliuiſcar. *SO.* Ab alienis tantùm, non autem à meis eam tibi reuocare deberẽ. *PH.* Rerum ad te pertinentium eas duntaxat memoria teneo, quæ animum meum amore, ac dolore afficere ſolent: reliquæ etſi tuæ exiſtunt, nullam tamẽ mihi inferunt perturbationem. *SO.* Quomodocunq; ſit, obliuionem quidem ignoſco, promiſſum uerò exigere uolo. Temporis igitur opportunitate uſi ſub hac umbra ſedeamus, ut commodiùs ortum amoris, primamq; ipſius originem poſsis enarrare. *PH.* Si amoris ortum intelligere cupis, priùs in præſenti collocutione de eius communitate atq; ampla uniuerſitate nos uerba facere oportet, aliàs autem de ipſius ortu pertractabimus. *SO.* Nónne cuiuſcunq; origo eius uniuerſitatem præcedit? *PH.* Præcedit quidem ex parte rei, non tamẽ ex parte noſtræ cognitionis. *SO.* Qua ratione? *PH.* Quia cõmunitas amoris eſt nobis longè manifeſtior quàm eiuſdem origo: nos autem à rebus notis ad res nobis ignotas attollimur cognoſcendas. *SO.* Amoris uniuerſitatem nobis ſatis eſſe claram, ac manifeſtam uerè quidem pronuncias: nullus enim hominum ſexus, nullaq; ætas reperitur, quæ ſit expers amoris: imò indifferenter, & mares & fœminæ, & ſenes & iuuenes amare cõſpiciuntur: & infantes ipſi in prima illa rudiq; cognitione matres, & nutrices ſuas diligere conſpiciuntur. *PH.* Amoris igitur imperium ultrà humanum genus haud iudicas eſſe proferendum? *SO.* Quinimò in omnia quoque irrationalia animantia, quæ uim habent generandi, paſsim diſcurrit, ueluti in

Ordo futuræ diſceptationis.

Rei cuiuſcunq; origo eius uniuerſitatẽ ex parte rei tantummodò, non tamẽ ex parte noſtræ cognitionis præcedit.

Amoris cõmunitas eſt nobis longè manifeſtior quàm eiuſdem origo.

Nos à rebus nobis cognitis ad res nobis ignotas attollimur cognoſcendas.

Amoris uires nõ tãtũ ad animata, uerũ ad inanimata quoq; extenduntur.

fœminas ac mares, in filios & parentes. *PH.* Amor, qui inter homines reliquaq; animalia reperitur, non solùm ex procreatione, sed etiam ex alijs causis solet proficisci: nec tantùm in his consistit, uerùm ad multò plura quoq; extenditur, ac dilatatur. *SO.* Dic primùm quæ nam aliæ causæ amoris præter generationẽ in uiuentibus reperiuntur: deinde qua ratione in rebus, quę & anima, & generandi carent facultate, amor existit, patefacies. *PH.* Vtrumque ordinatim explebo. Animalia præterquàm quòd & natura Duce amant res sibi conuenientes, ut eas prosequantur, sicut econtrariò res sibi incongruas oderunt, ut ipsas effugiant, ob quinque rationes mutuo quoque sese diligunt amore. Primò propter appetentiam, & uoluptatem generandi, ut mares & fœminæ. Secundò propter prolis succesſionem, ut parentes ipsos liberos. Tertiò propter beneficium, quod non solùm suscipienti erga conferentem, uerùm etiam danti erga accipientem amorem ingenerat, etsi eorum amores specie distinguantur. Nanq; uidemus, si canis fortasse aut capra aliqua infantem, uel quodcunq; animal alienæ speciei nutrierit, ambo illa animantia maximo, mutuoq; amore sese prosequi. Quartò propter conuenientiam eiusdem, uel saltem consimilis speciei: eiusdem enim speciei animantia rapinis non uiuentia propter mutuum amorem simul uersari uidebis: prædabunda quoq; animalia, etsi ne prædam partiantur, solitudine gaudent, & societatem effugiunt: tamen propter naturalem quendam amorem neq; terribilem sibiq; ingenitam feritatem, neque exitiale uenenum contra eiusdem speciei animalia unquam exercent. In diuersis quoque animantium speciebus nonnulla similitudo, quæ amicitias inter ea conciliat, reperitur, ut in Delphino & in homine usu uenit: sicut econtrariò alia animantia inueniũtur, quæ naturales & perpetuas inter sese gerunt inimicitias, ut Regulus seu basiliscus, & homo, qui quidem solo obtutu mutuò sese interficiunt. Quintò propter cõtinuum usum & diuturnam consuetudinem: quæ non solùm eiusdem speciei, uerùm etiam diuersarum & inimicarũ specierum animantia mutua beneuolentia consociat: sicut canem cum Leone, & agnum cum lupo propter consuetudinem frequentem in amicitiam coire uidemus. *SO.* Rationes amicitiæ seu beneuolentiæ Brutorum planè intellexi, nunc causas humani amoris te exponere desiderarem.

Animantia ob quinq; rationes mutuo sese diligũt amore: propter appetentiã uoluptatemq; generandi: propter prolis succesſionem: propter insigne aliquod collatũ aut acceptum beneficium: propter conuenientiã eiusdem aut saltẽ consimilis speciei: propter continuum usum, diuturnamq; consuetudinem.

Hominum mutuus amor ab ijsdem quinq; à quibus brutorũ quoq;, rationib. proficisci uidetur, rationis tamen insuper lumine earum unamquamq; concomitante.

PH. Ab eisdem quinq; modò enumeratis rationibus non solùm brutorum, uerùm etiam hominum mutuus exoritur amor: sed usus rationis eas intensiores aut remisſiores, rectè uel obliquè, pro nostrorum finium facit diuersitate. *SO.* Explica quæso has differentias in singulis quinq; iam dictis rationibus. *PH.* Prima causa, quę ex desiderio & uoluptate sumitur generandi, intensiorem, stabiliorem, & magis proprium hominibus, quàm reliquis animalibus instillat amorem, qui quidem rationis usu occultari magis solet. *SO.* Differentias istas sigillatim declarare ne graueris. *PH.* Amor ab hac prima ratione proficiscens in hominibus intensior esse dicitur: quia ipsi uehementius amant, & maiori solicitudine mulieres, quàm reliqua animalia fœminas sibi quærunt: ita ut sæpenumerò propter earum gratiam cõsequendam & cibum, & somnum, & omnem prorsus quietem postponere ac recusare soleant. Stabilior quoq; existit: quia diutiùs inter uirum atq; mulierem, quàm inter cæteras animantia studium ac amor conseruatur, usq; adeò, ut nec satietas, nec absentia, nec ullum prorsus impedimentum eum dissoluere posſit. Est etiam magis proprius: quia quilibet nostrûm maiorem habet propensionem & applicationem ad singularẽ mulierem, quàm in singulis brutorum speciebus mas ad fœminã. Et quamuis in nõnullis eorum aliqua propria & particularis conspicitur applicatio, in hominibus tamẽ longè perfectior, magisq; determinata existit. Denique hic primus amor occultior est in nobis, quàm in alijs animalibus: quia ratio eius excessum cohibet atq; coërcet, eumq; turpẽ esse iudicat, nisi à ratione temperetur. Vnde propter uim maximam sensibilis istius appetitus,

In humano genere uirorum in mulieres amor intensior, stabilior, magis proprius, necnon occultior quàm in cæterorum animantium speciebus marium in fœminas studiũ esse uidetur.

titus, & propter eius defectionem ab imperio rationis homines genitalia mēbra ut pudenda, & moderatæ rebellia honestati celare, & occultare consueuerunt. *SO.* Hac prima parte absoluta expone modò differentiam inter homines & bruta, quæ ex secunda causa ipsius amoris: id est, ex posteritate deducitur. *PH.* Ratione propagationis in Brutis mutuus filiorum erga parentes solos conspicitur amor, præsertim in matres, quæ ipsos nutrire & alere solent: quandoq; etiam erga patres, qui scilicet nutricij munere funguntur, secus autem minimè. Verùm homines non tantùm ambos simul diligunt & complectuntur parentes, sed etiam fratres aliosq; affines propter generationis ipsius propinquitatem. Aliquando tamen contingit, ut diuitiarum immoderata cupido, aliæúe prauæ ac turpes causæ non solùm propinquorū, uel fratrum mutuum dissoluant amorem: sed eius quoque beneuolentiæ, quam patri & matri & uxori debemus, obliuionem inducant: quod quidem brutis nunquàm euenire uidemus. *SO.* Tertiæ rationis ipsius amoris, quæ à beneficio originem deducit, differentiam interpretandam aggredere. *PH.* Propter beneficium non tantùm bruta, uerùm etiam homines mutuò sese diligunt. Ex hac autem re maiorem laudem irrationalia, quàm rationalia reportant animantia: ratione enim carētia ad amandum magis accepti beneficij gratitudine, quàm spe beneficij accipiendi moueri uidentur. Improbi uerò prauiq; homines auaritia suadente magis spe unum consequendi beneficium, quàm multorum præteritorum memoria ad diligendum impelluntur. Hæc autem ratio beneficij tantæ est amplitudinis, ut multas alias complecti uideatur. *SO.* In quarta ratione, quæ ex speciei similitudine trahitur, conspicitur ne aliquod discrimen inter homines reliquaq; animantia? *PH.* Homines natura inducti, sicut etiam bruta propter speciei conuenientiam mutuò sese diligunt: præsertim ij, qui nationem eandem, eandemúe patriam fortunæ munere sortiti fuerunt. Verùm homines non tàm certo stabiliq;, sicut cætera animantia, iunguntur amore. Illa enim quantumuis indomita atq; ferocia nunquam contra speciem propriam sæuire uidentur, cùm nec leonis uis in leonem, nec in serpentem serpentis uenenum feratur. At homines plura incōmoda pluresq; clades, quàm cætera animalia, aliaue in uniuerso existentia hominibus inferunt. Plures homines inimicitiæ, insidiæ, & dextræ aliorum hominum interficiunt atq; consumunt, quam alius quicunque uel fortuitus uel naturalis carnifex. Humanæ autem speciei naturalem amorem auaritia, curaq; rerum superfluarum dissoluunt. Quibus quidem duabus de causis non solùm in diuersis ac longinquis regionibus: uerumetiam in eadem prouincia, in eadem ciuitate, & in eadem domo nati, ut frater in fratrem, filius aduersus patrem, uir contra uxorem maximas suscipiunt inimicitias. Alij præterea hominum istis adduntur errores, qui odia perpetua & acerrima bella in humanū genus dissеminant. *SO.* De postrema amoris ratione, quæ in societate consistit, utrum aliquam diuersitatem inter homines & bruta conficiat, tibi restat dicendum. *PH.* Societatem & consuetudinem maiorem uim in hominum, quàm in reliquorum animantium amore conciliando, confirmandaq; amicitia compertum est habere: hæc enim societas orationis & mutuæ collocutionis ope in corpora, animosq; nostros magis penetrat inseriturq;: & quamuis longinqua & diuturna absentia impeditur: eius tamen impresio atq; uestigium diutiùs in hominum, quàm in brutorum memoria conseruatur. *SO.* Quomodo omnes quinq; amoris mutui rationes tùm in humana, tùm in bestiarum speciebus differenter inueniantur, optimè uideor percepisse. Nunc illud scire appeto, utrum aliqua insuper ratio amoris hominibus propria, nec cum brutis communicata reperitur. *PH.* Duæ rationes amandi humani generis propriæ, quas natura omnino brutis denegauit, existunt. *SO.* Quæ? *PH.* Vna est conuenientia naturæ atq; temperamenti duorū hominum, quæ nulla alia ratione intercedente pri-

Amor, qui ex posteritate deducitur, in humano genere amplior quidem atq; cōmunior, attamē ex accidenti periculosior quandoq; quàm in singulis brutorum speciebus esse uidetur.

Ex amore propter insigne aliquod acceptum beneficium maiorem laudem profectò irrationalia quàm rationalia animātia reportant.

Amor, qui ex speciei similitudine trahitur, tutior quidem atque stabilior in brutorum quàm in humano genere esse conspicitur.

Duæ causæ potissimū, auaritia scilicet, curaq; rerum superfluarum humanæ speciei naturalē amorem dissoluunt.

Amor ex societate & consuetudine sumptus maior quidem uehementiorq; in humano quàm in brutorum genere esse uidetur.

Duæ rationes amoris humani generis propriæ, nec cū ulla bru-

torum specie cõmunicatæ, quarum una ex conuenientia naturæ atq; temperamenti: altera ex moralibus atq; intellectualibus uirtutibus originem suam deducit.

mo statim congressu eos in amicitiam conciliat: quæ quidem tam subita mutuaq; beneuolentia, cùm ad nullam certam causam posfit referri, simili corporum temperaturæ attribui solet: & reuera à similitudine, & harmonica quadã proportione proficiscitur: sicut quidam econtrariò nulla causa apparente maximo sese odio prosequuntur, quod nempè ex temperamentorũ profluit diuersitate & cõtrarietate. Huius autem rei sydeream quandã Astrologi reddũt rationem. Dicunt enim inclinationem atq; propensionẽ duorum hominũ ad sese mutuò diligendos ab eisdem, uel consimilibus planetarũ cœlestiumq; signorum aspectibus, atq; figuris in utriusq; genitura dominantibus proficisci: sicut ex aduerso innatum odium, & contrarietatem naturarũ ad dissimilẽ, atque inimicã astrorum referunt dispositionẽ. Hæc ratio amoris ac amicitiæ ipsorum hominũ à nobis reddi quidem potest, minimè aũt aliorum animaliũ. *SO.* Quæ nam est altera? *PH.* Secunda à moralibus atq; intellectualibus uirtutibus originem suã deducit, quę ad excellentes & eximios uiros adamandos nos mirũ in modum allicere solent, earumq; egregiæ formæ & pulchritudinis honesto amore alijs omnibus longè præstantiori animi nostri facillimè capiuntur: boni enim studiosiq; uiri nulla alia de causa, nisi propter solam uirtutem ac honestatẽ uehementiori perfectioriq;, atq; stabiliori sese prosequuntur amore, quã uel propter utilitatẽ, uel propter iucunditatẽ, ex quibus duobus fontibus omnes quinq; superiùs cõmemoratæ rationes emanant. Solus hic amor nomen sibi uendicat honesti, & à recta nascitur ratione, qua quidem de causa in animalibus rationis expertib. minimè reperitur. *SO.* Quot tàm hominum, quàm bestiarũ amoris causæ reddi possunt, optimè intellexi: sed omnes ad uiuentia tantummodò, neutiquã autem ad uita carẽtia corpora possunt accõmodari: tu uerò amorẽ non solùm animalibus, uerùm etiã insensibilibus corporibus quoddam cõmune iamdudũ esse dixisti, quod quidem à ueritate alienũ prorsus mihi uidetur. *PH.* Cur à uero alienũ? *SO.* Quia nihil potest amari, nisi priùs cognoscatur: corpora autem insensibilia ne minimam quidem cognoscendi habent facultatem. Præterea amor à uoluntate, aut appetitu exoritur, atq; in ipsum desinit sensum. Corpora igitur insensibilia cùm uoluntate & appetitu & omni genere sensus careant, qua ratione amare unquã dicẽtur? *PH.* Tàm cognitio, quàm appetitus, & idcircò amor quoq; triplex existit, naturalis, sensibilis, & rationalis, seu uoluntarius. *SO.* Singula membra propositæ diuisionis prosequere. *PH.* Naturalis cognitio, aut appetitus, aut amor, ille nimirũ dicitur esse, qui in corporibus sensu carẽtibus reperitur, elementis uidelicet, & ex elementorũ concursu coagmentatis: ut sunt metalla, plurimæ lapidum species: necnõ plantæ, herbæ, aut arbores. Huiuscemodi enim omnia propriorũ finium naturalem quandã habent cognitionem, & ad eos consequendos ingenitã propensionẽ: sicut corpora grauia descensu inferã, leuiaq; ascensu superã petunt regionẽ tanquam propriũ locum ab eis antea cognitũ, & uehementer exoptatũ. Propensio ista & appetitus & amor, tùm naturalis passim ab omnibus appellatur, tùm etiam uerè talis existit. Huic succedit cognitio & appetitus & amor sensibilis, qui bestiarũ uniuerso generi est insitus, utilia prosequendi, & noxia respuendi. Cuius quidem ratione animalia cibum, potum, cœli temperiẽ, coitum, quietẽ, aliaq; similia: quæ primùm cognosci, deinde appeti, atq; amari: demùm ad ea capessenda moueri oportet, summo studio quærunt. Nisi enim hæc animal priùs cognosceret, nunquã ea postea uel appeteret uel amaret: & nisi ipsa appeteret, nunquam pro eorũ laboraret acquisitione: quibus quidẽ non habitis statim mors subsequeretur. Verùm nec rationalis est huius generis cognitio: nec uoluntarius huiuscemodi appetitus uel amor est nũcupandus, cùm uoluntas semper rationem ipsam sequatur: sed sunt sentientiũ facultatum actiones quædam: & hac de causa cognitio amorq; sensibilis, uel magis propriẽ loquendo appetitus dici

Naturalis duorum hominum ad sese mutuò uel diligendos, uel maximo odios prosequendos propensio à medicis quidem ad temperamenta: ab Astrologis uerò ad aspectus figurasq; cœlestes reduci consueuit.

Tàm cognitio, quàm appetitus, & amor quoque triplex existit, naturalis, sensibilis, & rationalis seu uoluntarius.

Naturalis cognitio, appetitus, & amor in insensibilib. corporibus reperitur.

Sensibilis cognitio, appetitus, & amor bestiarum uniuerso generi insitus esse uidetur.

Nec sensibilis cognitio, rationalis: nec sensibilis appetitus aut amor, uoluntarius ulla ratione est nuncupandus.

tus dici ſolent. Cognitio deniq; rationalis, & uoluntarius amor in hominibus tantùm reperiuntur. Illa enim è rationis lumine defluit, hic uerò rationis eiuſdem imperio gubernatur, quam ex omnibus corporibus genitis & corrumpendis ſolo homini diuina bonitas communicauit. *SO.* Amorem quidem uoluntarium in ſolis hominibus, nequaquã in beſtijs uel in corporibus non ſentientibus repoſuiſti. Amorem autem uel appetitum ſenſibilem in animalibus ratione carentibus, minimè in inſenſibilibus corporibus collocaſti. Solum denique amorem, & appetitum naturalem inferioribus corporibus non ſentientibus tribuiſti. Nunc illud ſcire percupio, an amor naturalis in animantibus cum ſenſibili eorum proprio coniunctus reperiatur. Et an uterq; naturalis ſcilicet, & ſenſibilis cum uoluntario, ſeu rationali proprioq; hominum amore conſocietur. *PH.* Rectè quidem dubitaſti, & uerum diuinaſſe uideris: ſemper enim ignobilior nobiliorẽ conſequitur amor, non tamen uice uerſa præſtantior deteriorem concomitatur. Quapropter in hominibus cum rationali ſeu uoluntario amore ſenſibilis quoq; amica uitæ proſequendi, & inimica fugiendi coniungitur amor: necnon in eiſdem naturalis inſenſibilium corporũ propenſio reperitur, cuius merito ſi aliquis noſtrûm ex alto ceciderit, naturæ impulſu & grauium corporum exemplo ad locum inferiorem contendet. Eandem quoque ingenitam propenſionẽ in beſtijs paſsim uidemus: quæ natura duce, & corporum grauium more ad centrum uniuerſi tanquam ad proprium locum naturę tantùm lumine ab eis cognitũ, atq; exoptatum feruntur. *SO.* Cur naturales, & ſenſibiles iſtas propenſiones amorẽ appellas? amor enim uoluntatis affectio quædam propriè eſſe uidetur, uolũtate autem ex omnibus inferioribus ſoli homines donati fuerunt: unde illæ ſuperiores aptitudines, uel appetitus potiùs, quàm amores eſſent uocandæ. *PH.* Res ex ſuis contrarijs optimè cognoſcuntur. Sicut enim Ariſtoteles teſtatur, eadem eſt ſcientia contrariorum. Igitur ſi contrarium propenſionum illarum uerè odium appellabitur, unaquæq; earum iurè nuncupabitur amor. Nam ſicut in humano genere uoluntariũ odium uoluntario opponitur amori: ita in genere animantiũ odium rerum, quæ ipſorũ ſaluti aduerſantur, contrarium exiſtit earum amori, quæ ſalutẽ eorundem conſeruant: & alterum effugere, alterum proſequi ipſa animalia conſpiciuntur: quia odiũ alterius quidẽ fugã, alterius autem proſecutionem amor eis ſuadere uidetur. Haud diſsimili quoq; ratione in inſenſibilibus corporibus amor conſpicitur naturalis odiumq; naturale, ut grauiũ inferioris loci obtinendi, & ſuperioris effugiendi: ſicut econtrariò leuia ſupernam amant, & infernam oderunt regionem. Quapropter ſicut odium, ita amor in eis ſingulis reperitur. *SO.* Quî fieri poteſt, ut quod cognoſcendi caret facultate, amare unquã dicatur? *PH.* Imò cognoſcit, cum quædã amet, & nõnulla odio habeat. *SO.* Quomodo corporibus iſtis inferioribus, quæ & ratione & ſenſu & imaginatione prorſus ſunt deſtituta, uis tribuere cognitionẽ? *PH.* Etſi tribus illis carent poteſtatibus cognoſcendi: tamen, uel ab uniuerſali natura hæc omnia inferiora cognoſcente & gubernante diriguntur: uel ab anima mundi recta quadam, & nunquã errante rerũ earum cognitione, quæ ad propriæ naturæ conferunt conſeruationem, illuſtrantur. *SO.* Verùm quo pacto quod ſenſus omnino expers exiſtit, quidpiam diligere poteſt? *PH.* Quemadmodum corpora iſta inferiora ad proprios fines, propriosq; locos cognoſcendos rectè à naturæ prouidentia diriguntur: ſic in eis quoq; amandis, appetendis, atq; petendis, cùm in aliena uiolenter retinentur regione, eiuſdem naturæ lumine illuſtrantur. Vnde ſicut ſagitta cognitionis quidem nõ propriæ, ſed ipſius ſagittarij, à quo dirigitur, beneficio ad propoſitum ſcopum contendit: ita hæc corpora inferiora non propriæ notitiæ, ſed rectæ cognitionis à primo conditore in animã mundi, & in uniuerſalem omnium inferiorum naturã infuſæ meritò ad propria loca, proſq;

Rationalis cognitio & uoluntarius amor humano tantummodò generi ineſt.

Semper nobiliorem amorem ignobilior quoq; conſequitur: haud tamen uice uerſa præſtantior deteriorem concomitatur.

In humano genere cum rationali ſeu uoluntario amore ſenſibilis quoq; & naturalis ſimul coniunguntur.

In brutis cum ſenſibili naturalis quoq; coniungitur amor.

Res ex ſuis cõtrarijs optimè cognoſcuntur.

Eadẽ eſt ſcientia contrariorũ.

Ratio, cur naturales ac ſenſibiles propenſiones amores uocari conſueuerunt.

Corpora inſenſibilia ad proprios fines propriosq; locos cognoſcendos, amandos, atq; appetẽdos uel mũdanæ animæ, uel uniuerſalis naturæ cognitione diriguntur, lumineq; illuſtrãtur.

priosq; fines maxima celeritate feruntur. Quemadmodum igitur sagittæ impetus à cognitione, amore, ac appetitu artificis proficiscitur: ita corporũ istorum insensibilium propensiones atque conatus à cognitione, & amore dirigũtur ac tẽperantur naturali. *SO.* Genus hoc amoris, & cognitionis, quod in corporibus anima destitutis reperitur, ualdè mihi probatur: Sed illud insuper intelligere uellem: utrũ in eis alius amor conspiciatur aut appetitus, quàm propriorum locorum: quorum consequendorum gratia leuia ascendunt, grauiaq; descendunt.

Amor elemẽtorum, aliorumq́; corporum uitæ expertiũ in proprias regiones, ipsorumq́; odiũ in regiones alienas sibiq́; inuisas conuenientiam quandam cum amore & odio animantium in utilibus ac proprijs complectendis, alienisq́; ac noxijs respuendis habere uidetur.

PH. Amor, quo elementa, aliáue corpora uitæ expertia proprias regiones prosequuntur: & odium, quo inimicas atq; contrarias refugiunt, conuenientiam quandam cum amore, & odio animantiũ in rebus utilibus complectendis, & noxijs respuendis habere uidentur. Verùm alia quoque huius similitudinis ratio intercedit: nam sicut quadrupedes terram, pisces aquã, aues aërem, Salamandra, ut fertur, ignem tanquã proprias patrias, propriaq; diligunt domicilia: sic etiam elementa in naturales suas regiones maximum præ se ferunt amorem. Illud insuper tibi dico atque asseuero, præter hoc primum genus amoris omnes quinque mutuæ beneuolentiæ rationes, quas in animantibus esse iam declarauimus, in elementis quoque reperiri. *SO.* Omnes ne? *PH.* Omnes inquam. *SO.* Singulas eas prosequi ne tibi graue uideatur. *PH.* Ab ultima tanquam cæteris manifestiore exordium sumam, à conuenientia scilicet speciei. Partes terræ, quæ seorsum à tota terra sunt diuisæ, efficacissimo amore, ut cum tota coniungantur, ad eam moueri uidebis.

Amor ex speciei similitudinẽ sumptus in elementis quoq; nõ secus ac in animantibus reperitur.

Lapides quoque, quæ in aërea regione congelatæ fuerunt, ad terram mox feruntur. Fluuij etiam, & aliarum species aquarum, quæ in finibus terræ ex uaporibus, qui exhalant, & in aquã uertuntur, generantur, quã primùm conuenientem nactæ fuerint quantitatẽ, uersus mare & uniuersum aqueum elementum propter amorem speciei decurrunt. Aërei insuper uapores aut uenti, qui in penetralibus terræ gignuntur, ut cum elemento suo coniungantur, horrendo cum strepitu & maximo cum terræ ipsius motu exitum quęrentes foras tandem erumpunt, & summam quandam beneuolentiam in propriam speciem præseferunt. Ignis denique, qui uel in intimis terræ receptaculis, uel in hoc tetro & caliginoso cœlo genitus fuit, speciei impulsus amore continuò regiones petit superiores. *SO.* Elementorum erga proprias species amorem optimè percepi, confer te modò ad alias rationes declarandas.

Amor, qui ex societate deducitur, in quatuor quoq; elementis, non secus ac in animantibus inesse conspicitur.

PH. Quartam amoris rationem, quæ ex societate deducitur, cùm propter quandam elementorum cum naturalibus locis conuenientiam reliquis manifestior existat, nunc aggrediar. *SO.* Quam elementis, similibusq; corporibus attribuere possumus societatẽ? *PH.* Singula quatuor corpora simplicia, terram uidelicet, aquam, aërem, & ignem iuuat propè hoc, non autem propè illud elementum habitare & commorari. Terra cœli & ignis maximè fugit appropinquationem, & in centro à cœlesti corpore omnium remotissimo gaudet diuersari: & aquæ, aërisq; delectatur uicinitate, superiorẽ quidem locum eorum utriq; concedendo, ac infimum sibi deligendo. Quòd si quando super ipsa extiterit, ad imum statim contendet, nec unquã desistet, quousq; à cœlo maiorem, quàm possit, distantiam fuerit consecuta. *SO.* Cur terra, cùm à cœlo omne bonum proficiscatur, tantopere ipsum odit atque effugit?

Ratio, cur terra inter omnia elementa à cœlo quammaximè remota existit.

PH. Quia grauior & crassior omnibus elementis existit, & propter pigritiã, & quendam sibi insitum torporẽ magis quàm unumquodq; reliquorũ quiete gaudet & delectatur. Quapropter cùm cœlum perpetuò nulla prorsus intercedente quiete moueatur, terra ipsa ut quiete & stabilitate securè potiatur, ab eo, quàm longissimè potest, recedens in centro deniq; tanquam omniũ infimo quietem consequitur exoptatã, ex una quidem parte aqua, ex altera uerò aëre defensa atq; munita. *SO.* Hactenus de terra, nunc ad aquã transeas.

Ratio, cur aqua inter aërem superiorem, ac tellu-

PH. Aqua etiã pigritiei, & grauitatis particeps existit, minus quidem quàm terra,

terra, plus autem quàm reliqua duo elementa: & ideo ipsa quoque cœli commercium ac usum effugit, ne scilicet ad aëris ignisúe similitudinẽ celeriter moueatur, inferiora petit: terræ, aërisq; proximitatem appetit, aëri quidem subsistens, terram autem complectens: utrumq; pari diligit amore: ignẽ uerò maximo odio habet, & cum eo perpetuas gerit inimicitias, quarum gratia ipsum effugit, neq; eius uicinitatem aut consuetudinem tolerare ullo modo potest.

rem inferiorem media fuit collocata.

SO. Quid de aëre dicis? *PH.* Aër propter suam leuitatem atque subtilitatem cœlesti natura & societate delectatur, eaq; frui maximo studio contendit, sublimiaq; petit, haud tamen cœlum ipsum contingit: non enim ea, qua ignis, est præditus puritate, qui primum locum inter elementa sibi uendicat. Quapropter igni subesse gestit, necnon aquæ & terræ se conterminum esse gaudet: non tamen sub eis, sed supra ea collocari consentit. Continuã autem cœli expeditissimè sequitur circunductionem: ipsiq; tùm cum igne, tùm cum aqua optimè conuenit. Vnde cùm hæc duo elementa inter sese contraria & inimica existant, ipse medius interpositus fuit tanquam amborum amicus, ne hi duo acerrimi hostes perpetuo bello sese quandoque exhauriant atq; consumant.

Ratio, cur aër sub igne, & super aquã ac tellurem constitutus medium inter cætera elementa locum obtinuit.

SO. De igne tibi superest dicendum. *PH.* Ignis tenuitate, leuitate, ac puritate omnibus præstat elementis: nullumq; ipsorum, nisi solum aërem diligit; cuius delectatur uicinitate: in digniori tamen, atque superiori sede collocatus: Cœlum mirificè amat: nec usquam uel unquam quiescit, nisi postquam cum eo fuerit coniunctus. Hic nempè est amor socialis, qui in quatuor conspicitur elementis. *SO.* Gaudeo. Verùm cur huic proposito rationem quoque, & causam elementarium qualitatum non inseruisti? *PH.* Quia ad socialem eiusmodi cognitio minimè spectat amorẽ: cùm tamen ipsa ad sequentia maximum sit allatura momentum, eam tibi reddere conabor.

Ratio, cur ignis inter concauum Lunaris corporis ambitũ, atq; aëreum elementum medium locum occupauit.

Cœlum continuo motu, & Solis aliorumq; planetarũ, necnon fixorum syderum octauũ orbem depascentium coruscis radijs globum istum inferiorem rudis atque ex animi corporis calefacit, quod totam lunaris orbis capacitatem replet & cauitatem. Vnde prima huiusce globi portio, quæ cœlo proximior existit, cùm uehementiùs incalescat, maximè attenuatur, maximamq; nanciscitur puritatem: & leuis calidaq; adeò redditur, ut totus humor à uehementi calore consumatur atque exprimatur, aridaq; remaneat, ex quo ignis in lucem prodit. Vitalis autem calor cœli secundam istius globi portionem, quæ igni succedit, ulteriùs penetrans, eam quoque calefacit: non adeò tamen, ut humorem resoluere possit: unde aër naturæ calidæ & humidæ procreatur: qui ratione caloris purus, tenuis, & leuis paulò minus quàm ignis caliditatis primas partes iam assecutus, euadit. Cœlestis autem calor cùm ultra aërem in hunc globum extendatur, non est tantæ uirtutis, ut calidum elementũ conficere queat: quinimò propter nimium cœli interuallum frigidum quidem illud remanet, non adeò tamen, ut humore destituatur: graue quoque existit propter crassitiem à frigore proficiscentem, & ad loca decliuia contendit. Hoc nempe elementum frigidæ, humidæq; naturæ à nobis aqua appellatur. Vltimò ex maxima cœli distantia tantus horror partes huiusce globi centro reliquis omnibus proximiores inuadit, ut totum humorem cogat atque cõstringat, ex quo crassissimũ grauissimumq; corpus, necnon frigidum & siccum efficitur, quod quidem terram nuncupamus. Quamobrem aër & ignis, qui propter uicinitatem uberrimum è sydereo fonte calorem, uitam atque salutem corporum inferiorum exhauriunt, cœlum uehementer amant: & ubicunque existunt, ipsi appropinquant, unaq; cum eo in orbem perpetuò mouentur. Reliqua duo elementa, terra uidelicet & aqua, quia parum caloris & uitæ à cœlesti numine impetrarunt, parum etiam ipsum diligunt, neque ipsius curant propinquitatem: quin potiùs, ut certa stabiliq; fruantur quiete, neque simul cum eo perpetuò circunducantur, summopere ipsum effugiunt. *SO.* Si terra infima,

Ratio elemẽtarium qualitatũ ad cœlestis corporis distantiam uel propinquitatem refertur.

Ratio, cur ignis calidus et siccus, necnon leuissimus quoq; existit.

Ratio, cur aër calidus & humidus necnon leuis suapte natura esse censetur.

Ratio, cur aquã frigida & humida, necnon grauis quoq; esse conspicitur.

Ratio, cur terra frigida et sicca, necnon grauissima esse uidetur.

Ratio, cur aër et ignis uehemẽtissimò, terra uerò et aqua remissiore amorẽ cœlum ipsum prosequuntur.

ma, & omnium elementorum ignobilissima existit, longiorique quàm ullum reliquorum ab origine uitæ, nempè ab ipso cœlo, distat interuallo: cur in ea tot rerum uicissitudines potiùs quàm in ullo cæterorum elementorum generantur? Veluti tot lapidum genera: quorum nonnulli sunt ampli, conspicui, atque formosi: nonnulli insuper clari ac preciosi existunt: ueluti metalli non solùm ignobiliora, ut ferrum, plumbum, æs, stannum, & Mercurius: uerum etiam rutilantia & magni æstimata, ut aurum atque argentum: ueluti herbarum, florum, arborum, & fructuum, qui è terra prodeunt, mira uarietas: ueluti tanta multitudo & diuersitas animalium, quæ quidem omnia terram tanquam communem matrem uenerantur. Etsi enim in mari nonnulla plantarum, & innumerabilia ferè animantium genera oriuntur, necnon quàmplurimæ auium species aërem passim discurrunt: omnia tamen uiuentia terræ munificentiam ac liberalitatem erga sese agnoscunt, & in ea præsertim tanquam firma stabilique sede consistunt. Id autem in primis terræ nobilitatem ac præstantiam comprobare uidetur, quòd in solo hoc elemento humanam speciem omnium eorum, quæ cœli complexu continentur, longè perfectissimam atque excellentissimam nasci, & habitare uidemus: quæ in nulla sphæra aliorum trium elementorum gigni, aut collocari potest. Qua igitur ductus ratione terram inter omnia quatuor elementa uiliorem esse, & ad mortem propiùs accedere modò pronunciasti? *PH.* Etsi terra propter maximam à cœlesti corpore distantiam suapte natura crassior, frigidior, inferiorque existit, uitamque minus quàm reliqua participat elementa: tamen quia centrò immobilis undique hæret, eiusque singulæ partes in centro firmissimè arctissimeque coniunguntur, ac uniuntur: hac de causa omnes stellarum, planetarum, & corporum cœlestium suscipit radios, atque influxus in unum conuenientes & congredientes: qui præter proprias alienas quoque cæterorum trium elementorum uirtutes omnes simul in eam comportantes tot, ac tantas temperaturas conficere ualent, quarum beneficio singula à te modò enumerata in terris oriuntur. Hoc autem in aliorum trium elementorum regionibus fieri minimè posset: nulla enim earum omnium cœlestium atque elementarium uirtutum commune est receptaculum, sed in terra omnes uniuntur: per alia quidem elementa transeunt ac disperguntur: in sola autem terra tùm propter eius crassitiem, tùm etiã quia in centro collocata omniũ radiorum impetus & ictus fortissimè excipit, consistunt & coniunguntur. Quamobrem reliqua elementa cœlestis corporis scorta & concubinæ iurè uocari possunt: sola autem terra est eius propria & legitima coniux: quia cœlestia semina uel pro omnium, uel pro plerorumque mixtorum saltem generatione à fœcundissimo terræ utero excipiuntur, & ipsa maternum præ se ferens amorem numerosam & formosissimam prolem suam fouet ac nutrit. *SO.* Ambiguitatẽ meam optimè explicuisti, nunc ad propositum reuertamur. Dic igitur utrum reliquæ rationes, quæ tùm inter homines, tùm inter bruta mutuam concilliant amicitiam, in elementis quoque aliisque corporibus sensu & uita destitutis reperiuntur: quarum quidem tertia erat beneficij, secunda posteritatis, primaque appetentiæ & uoluptatis generandi. *PH.* Ratio beneficij in elementis una eademque cum ratione generationis ipsorum esse uidetur: genitum enim generantem ut beneficum amat: generans autem genitum ut beneficiarium diligit. In his uerò, quæ ex elementis generantur, ratio quidem successionis sincerè distinctèque reperitur: quemadmodum eorum comprobatur exemplo, quæ ex uaporibus à terra marique ad sublimiora ascendẽtibus in aërea gignuntur regione: nanque si huiuscemodi uapores humidi extiterint, in pluuiam, niuem, aut grandinem conuertuntur: quæ mox ad mare, terramque uelut communem eorum matrem inueniendam impetu quõdam amatorio descendũt: si uerò uapores illi fuerint sicci, ex eis uenti, igneæque generantur impressiones: & uen-

Ratio cur in terra tantũmodò, cum ipsa omniũ elementorum ignobilissima, & à cœlo quammaximè remota existat, tot nobilissimorum mixtorũ genera nasci conspiciuntur.

Amor tùm ex beneficio accepto, tùm etiã ex successione siue origine sumptus in elementis, atque in mixtis elegan ter admodũ reperitur.

& uenti quidem uehementer spirantes ad aërem contendunt: ignea autem supremum & primum omnium elementorum querentia altiùs conscendunt: utrunq; propriæ originis & elementi, à quo tanquam à patre exordium sumpsit, impulsum amore. Lapides quoque & metalla, quæ è terra ortum suum deducunt, quando extra ipsam existunt, ad eam celeriter ferri, nec unquam quiescere, nisi postquàm terrenum nacta fuerint elementum, uidebis: non secus ac filij matres summo studio querunt, & sæpè inclamant, nec unquam nisi eis inuentis quiescere conspiciuntur. Terra quin etiam ea generando, retinendo, & conseruando maximam ostendit charitatem. Plantæ præterea, herbæ, & arbores terram communem matrem & genitricem tanto prosequuntur amore, ut incolumes ab ea nunquam recedere uelint: quinimò radicibus tanquam brachijs uelut infantes materna ubera eam studiosissimè complectuntur. Terra autem piæ ac sedulæ matris munere fungens non tantùm maxima charitate, & ingenti amore accensa eas gignit: uerùm etiã proprio internoq; humore ad externam superficiem expresso eas nutrire, atque in uita conseruare summopere studet: nempè matrem in hoc imitata, quæ ex uisceribus ad ubera lac emittit, ut paruulis filijs conueniens subministret alimentũ. Quòd si ipsa fortasse temporum iniuria & inclementia nimis arida exustaq; fuerit, supplicibus uotis atque humillimis precibus pluuiam à cœlo & aëre contendit: ipsamq; uaporibus proprijs, ex quibus sursum ascendentibus aqua conficitur pluuialis, pro suis plantis, suisq; animantibus nutriendis emere atque impetrare periclitatur. Quæ mater in filios pietatem & charitatem maiorem unquam ostendere posset? *SO.* Mirum est quidem terram exanime corpus tantam filiorum suorũ curam habere: multò autem magis eum suspicere debemus, qui terram pro liberorum suorum salute adeò uigilantem & laborantem confecit. Reliquum est tantũmodò, ut primam rationem mutui animaliũ amoris, quæ ex desiderio sumitur & uoluptate generandi, elementis & corporibus accõmodes sensu destitutis. *PH.* Amor generandi in elementis, & materia horum inferiorum largiùs & uberiùs, quàm ullus alius superiorum reperitur amorum. *SO.* Cur præter simplicia corpora materiæ quoq; nunc mentionem fecisti? Est'ne alia horum inferiorum materia præter quatuor elementa, ex quibus omnia reliqua, quæ in hoc inferiori mundo generantur, gigni conspiciuntur? *PH.* Verum est hoc quidem: sed cùm eadem quoq; elementa generari passim uideamus, inueniendũ profectò est aliquid, ex quo generantur. *SO.* Ex quònam? Vnum quippe elementũ ex altero generatur. Aquam enim ex aëre, aërem ex aqua, ignem ex aëre, aërem ex igne frequenter fieri uidemus. Simile quoq; de terra est dicendum. *PH.* Verum hoc quoq; existit. Sed rerũ, quæ ex elementis generantur, ipsamet quatuor elementa sunt materia atq; subiectum, quæ in re ex eis genita mirabili quodam artificio & uirtute quadam simul compacta ac unita remanent, atque cernuntur. In elementorum uerò mutua generatione haud possumus unum alteri tanquã materiam substernere. Quando enim ignis uertitur in aquam, haud remanet ignis in aqua: imò corrumpitur ignis, & generatur aqua. Quapropter aliquam communem materiam omnibus assignare oportet elementis, in qua singulæ eorum uicissitudines fieri possint, quæ uerbi causa cùm iam conuenienti alteratione priùs disposita aëris formam est induta, nunc eam aëris formam exuens forma aquæ uestitur. Idem de alijs elementorum cõmutationibus prorsus est sentiendũ. Hæc à philosophis prima materia nuncupatur, & à priscis sapientibus chaos, quod confusionem significat, fuit appellata: quia in ea omnia, quæ generantur, potestate quadam, & confusè simul implicita continentur: & ex eadem singula distinctè, & ordinata quadam serie in lucẽ prodeunt. *SO.* Verùm quod'nam genus amoris ipsi attribui potest? *PH.* Materia ex sententia Platonis appetit & amat omnes formas rerũ, quæ generantur, ut

Omnia mixta tàm animata quàm inanimata terram uelut communem matrem filiorũ more uenerantur, et ab ipsa tanquã charissimi filij materno quodã affectu diliguntur.

Amor generandi in elementis, & in cõmunissima insuper rerũ omnium inferiorum materia distinctè admodũ reperitur.

Rerum, quæ ex elementis generantur, ipsamet quatuor elementa sunt materia atq; subiectum.

Materia prima propter mutuas quatuor elementorum commutationes à naturalibus philosophis fuit adinuenta.

Chaos confusionem significat.

Materia prima formas omnes ut fœmina mas-

rem ingenti amore proſequitur.

tur,ut fœmina marem. Vnde cùm eius appetitus ac deſiderium tàm longè lateq́ diſcurrens præſentia unius tantũmodò formæ nequeat expleri,aliarũ formarum,quas non habet,maximo tenetur amore:& ideò priorem relinquens, alteram ſtatim aſſumit. Quapropter cùm omnes formas ſimul & ſemel ſuſcipere minimè poſsit,ſingulas unam poſt alterã quadam recipit ſucceſsione.Vniuerſas quidem formas omnibus ſuis partibus unà cõprehendit:uerùm unaquæq́,earum partium, cùm omniũ formarum amore frui quãmaximè appetat, hinc fit ut aſsiduè ex una in alterã ordine quodã ſeruato feratur: quia una tantũmodò forma eius immenſum ferè,& inexplebilẽ appetitum, atq́ amorẽ exatiare haud ualet. Sicut igitur à prima materia continua formarũ, quæ ipſi deficiunt,generatio tanquam à cauſa proficiſcitur: ita ex eadem perennis formarum,quas poſsidet,corruptio tanquam è fonte quodam emanare uidetur. Vnde nonnulli eam meretricẽ appellant:quia nec ſingularẽ, nec ſtabilem ullũ habet amantem: imò quando cum uno concumbit,ipſum relinquere, & alteri ſe proſtituere ſtudet. Huius tamen adulterij cauſa mundus iſte inferior tanta, tamq́ admirabili rerum, & elegantium formarum repletur atq́ exornatur diuerſitate. Quapropter amor generandi huic primæ materiæ inſitus, & nouarum nuptiarum perpetuum deſiderium: & uoluptas, quam uarij differentesq́ afferunt ei concubitus, eſt cauſa indeficientis rerum iſtarum inferiorum generationis. *SO.* Amorem, & appetitum, necnon inexplebile deſiderium materiæ primæ optimè uideor percepiſſe. Illud modò ſcire uellem, quinam amor gignendi in quatuor elementis inter ſeſe quammaximè contrarijs poteſt reperiri. *PH.* Ipſorum quatuor elementorum quamuis inter ſeſe oppoſitorum mutuus amor generationis omniũ mixtorum,quæ ex eis conſtant, haud contemnenda cauſa eſſe uidetur. *SO.* Qua ratione? *PH.* Quia etſi elementa propter eorum hoſtiles naturas diuerſas ac ſeparatas ſedes incolunt, cùm ignis & aër propter calorem & leuitatem inferiorem locum effugientes ſurſum euolent: terra uerò & aqua propter frigus & grauitatem ſuperiori aduerſantes regioni deorſum contendant: ſæpiùs tamen cœli benignitate atque fauore intercedente, propter motus & radiorum ipſius diuinam uirtutem in amicitiam coëunt: itaq́ permiſcentur, ut omnia unanimia in unũ tandem corpus,& in unam coaleſcant qualitatem: quæ quidem amicitia eſt idonea ac ualde accommodata, ut primum illud ſubiectum alias formas elementaribus longè nobiliores atque præſtantiores,& plurium ac differentium perfectionum cœli uirtute conſequatur: ſemper tamen elementa in huiuſcemodi mixtione tanquam propria materia, & totius conſtructionis immobile fundamentũ remanere conſpiciuntur. *SO.* Quibus nam formis elementa mutua eorum intercedente amicitia inſigniuntur? & quot ſunt huiuſcemodi formarum ordines? *PH.* Primam ac tenuiorẽ amicitiæ claſſem occupant mixtorum formæ inanimorum,ut lapidum: quorum aliqui obſcuri, quidam clariores,nonnulli ſplendidi atque præclari exiſtunt: quibus quidem terra duritiem,aqua claritatem, aër diaphaneitatem ſeu perſpicuitatem, ignis ſplendorem ac lucem largitur: quemadmodum in pretioſis lapidibus manifeſtè perſpicitur. Ab hac prima inſuper elementorum, atque concordi mixtione metallicæ formæ proficiſcuntur:quorum quidem metallorum nonnulla craſsiora,ut ferrum ac plumbum: aliqua mundiora & elegantiora, ut æs, ſtannum, ac Mercurius: quædam denique ſplendida ac præfulgentia, ut argentum & aurum conſpiciuntur. In ijs autem omnibus aquam principatum obtinere illud eſt maximo argumento: quia igneo calore liquefiunt atque ſoluuntur. Lapides autem & metalla in eo conuenire uidentur,quòd tantò perfectiorem mixti formam ſortiuntur,quantò ad maiorem amicitiam,& æqualius temperamentũ elementa rediguntur. Quòd ſi elementa inter ſeſe cõtraria in arctius neceſsitudinis uinculũ,& in æqualiorẽ conſpirauerint ſocietatẽ eorum exceſſibus

Ex materia prima tanquam ex communi radice rerum omniũ inferiorum generatio & corruptio proficiſci uidetur.

Materia prima à nonnullis meretrix haud immeritò fuit appellata.

Amor mixtorũ generandorum quatuor elementis infuſus.

Cœlum eſt potiſsima cauſa ut quatuor elementa quamuis ſua pte natura contraria permiſceantur, in unũq́ coniungantur.

Ordines ſeu claſſes formarũ, quibus elementa, mutua eorũ intercedente amicitia,in unum coniuncta atq́ cõmixta ſuperueſtiri merẽtur.

In metallorum cõpoſitione ſiue mixtura aqua obtinet principatum.

Quantò elemẽta ſimul iuncta in arctiorẽ ſocietatem conſpirauerint, & ad æqualius temperamẽtum redacta fuerint,tãtò nobiliorem perfectioremq́ formam accipere uidentur.

ſibus undiq; caſtigatis: non ſolùm mixturæ formas; ſed alias inſuper eis longè nobiliores atque excellentiores conſequuntur, quemadmodum ſunt animatæ. Et mox quidem uegetantes recipiunt formas: quarum beneficio plantas germinare, nutriri, & undiq; augeri, necnon ſeminum & ramorũ ſuorũ diuina propemodum uirtute alias ſibi ſimiles gignere uidemus. Et hac ratione omnes plantarũ ſpecies generantur: quarum quidem imperfectiores herbæ: perfectiores autem arbores nuncupantur. Inter ipſas autem tantò perfectiorem ſpeciem, & nobiliorem operationem una quàm altera eſt ſortita, quantò contrariarum naturarum elementa maiori amore & æqualiori, magisq; intima amicitia ad unius quàm ad alterius compoſitionem concurrerunt. Et hic eſt ſecundus gradus amicitiæ ipſorum quatuor elementorum. Quòd ſi intenſior ac uehementior amor maiori concordia atque æqualitate ea coniunxerit: non ſolùm mixturæ, nec duntaxat animæ nutrientis, augentis, & generantis recipient formas: uerùm inſuper quoq; formis animæ ſentientis, quæ ſenſum, motum localem, phantaſiam, atque appetitum largitur, ueſtientur. Huiuſce merito amicitiæ omnes terrenorum, aquatilium, & uolantium animaliũ ſpecies in lucem prodeunt: quorum aliqua imperfectiora nullum motum, nullumq; ſenſum, niſi ſolum participant tactum: perfectiora autem omnibus ſenſibus & motu ipſo prædita exiſtunt: tantoq; magis una ſpecies alteri in propria excellit operatione, quantò in maiorem amicitiam, & concordiorem atque æqualiorem unionẽ ad hanc, quàm ad illam ſpeciem formandam elementa conuenerunt. Hic autem eſt tertius ordo elementorum amoris. Quartus & ultimus gradus amicitiæ mutuiq; amoris eorundem ſimpliciũ corporum ille dicitur eſſe, quando elementa æqualitatem maximam, ſummamq; pro ſuis uiribus perfectionẽ in permixtione aſſecuta non tantũ mixtas, uegetantes, ſentientes, & motrices recipiunt formas: uerùm etiam forma quammaximè ſincera atq; aliena ab iſtorum generabilium, & corruptibilium corporũ immunda ac tetra fœditate ſuperueſtiri merentur: quæ quidem forma propria cœleſtium atque æternorum corporum exiſtens anima intelligens appellatur, & ex omnibus inferioribus in ſola humana ſpecie reperitur. *SO.* Verùm cur ſolus homo, cùm ex eiſdẽ contrarijs & corruptibilibus, ex quibus cętera quoque fiunt, elementis fuerit formatus, præter communem aliorum mixtorum Legem æterna ac intellectuali forma, corporũ cœleſtium propria, à ſupremo Deo donatus fuit? *PH.* Quia in ſolo homine mutuus ipſorum elementorũ amor tantæ æqualitatis, unitatis, ac perfectionis exiſtit, ut omnibus eorũ diſcordijs & inimicitijs compreſsis atq; ſedatis, eisq; in unum concorditer coniunctis corpus quoddam à cuiuſcunque contradictionis ac oppoſitionis genere liberum ſolutumq; conficiat, & corpori cœleſti quàm ſimillimum omni contrario carenti: & hac de cauſa eą quoque forma intelligibili ſuperinduitur atque æterna, quæ ſola cœleſtia corpora informare meretur. *SO.* Huiuſcemodi elementorum amicitiam nunquam me aliàs audiſſe recordor. Id tantummodò ſcio quòd pro maiori, uel minori eorum complexionis abſolutione corpora quoque ex eis compoſita maiorem, uel minorem ſortiuntur perfectionem. *PH.* Elementorum complexio eorum exiſtit amicitia: quomodo enim contraria odijs, & acerrimis inimicitijs dimiſsis in unum conuenire, & concorditer cohabitare poſſent: niſi maximus amor, mutuaq; intercederet amicitia? Nonnulli hanc amicitiam harmoniam, concentum, & concordiam appellarunt: & meritò quidem: nam ſicut inimicitia diſcordiam, ita concordiam amicitia efficere uidetur. Ex quo Empedocles ille uir maximæ inter philoſophos authoritatis omniũ rerum inferiorũ ortum atq; interitum in ſex cauſas conferebat, in quatuor ſcilicet elementa, amicitiam, atq; inimicitiam: reuera enim quatuor elementorũ inter ſeſe contrariorũ amicitia omnes corporum ex eis cõpoſitorũ prodit generationes, eorumq; inimicitia omnes horũ conficit cor-

Ratio cur omnium generabilium & corruptibilium ſolus homo formã æternam ac intellectualem ſortiri meruerit.

In hominis compoſitione elemẽta ad maximam æqualitatẽ, ſummamq; unitatem redacta fuerũt.

Elementorum complexio eorũ amicitia haud immeritò nuncupatur.

Empedocles rerum inferiorum ortum atq; interitum in ſex cauſas conferebat, in quatuor ſcilicet elementa, amicitiam, atque inimicitiam.

ficit corruptiones: nanq; ficut quatuor gradus amoris à nobis fuperiùs enumerati, qui in elementorum complexibus confpiciuntur, funt caufæ quatuor modorum compofitionis feu generationis corporum, quæ ex eis deriuantur: ita totidem quóque intelligendę funt eorundem elementorum odij rationes, à quibus mixtorũ interitus ac diffolutio proficifcitur. Quapropter ficut omne malum aut interitus ab iftorum quatuor elementorum odio atq; inimicitia prouenit: ita quodcunque bonum uel ortus ab eorundem amore dependet, ac amicitia. *SO.* Summa cum animi mei uoluptate uaria genera, diuerfasq; rationes amoris à te & doctè & eloquenter expofitas audiui, quæ in hoc inferiori mundo rerũ generationi & corruptioni dedicato reperiuntur: tàm fcilicet in hominibus quàm in brutis, necnõ in plantis & mixtis inanimis, in quatuor quoque elementis, ipfaq; infuper prima materia omnibus communi. Et fentio nimirum, ficut animaliũ una fpecies alterius quidem eft amica, eiusq; confuetudine delectatur: alteram uerò & odit & fugit: ita plantarum fpecies nonnullas fefe mutuò diligere, fimulq; nafci: & fi fortaffe unà fuerint confociatæ, multò melius germinare, atque uberius: nonnullas uerò inter fefe maximas gerere inimicitias, & appropinquatas fefe inuicem corrumpere. Metalla quoque in eadem cauea quædam fimul nafci & commifceri uidemus, quædam uerò minimè. Idem de gẽmis iudicium eft faciendum. Magnetem præterea à ferro tantopere diligi atque amari confpicimus, ut nulla fuæ grauitatis & ponderis habita ratione ad eam inueniendam ftatim proficifcatur. Denique nullum fub cœli complexu uideo corpus reperiri: quin amore, defiderio, atque appetitu aliquo uel naturali, uel fenfibili, uel uoluntario afficiatur, quemadmodum tute dixifti. Verùm cœleftia corpora, & fpiritales illi intellectus abfurdi profectò mihi uiderentur, fi amare feu diligere dicerentur: cùm nulla earum affectionum, quæ corporibus iftis mortalibus conuenit atque caducis, in illis debeat collocari. *PH.* In corporibus cœleftibus, necnon in fpiritibus intelligentibus amor non fecus ac in iftis inferioribus reperitur: fed longè eminentior, & maioris utiq; excellentiæ ac perfectionis. *SO.* Hoc nempè addifcere pergratum mihi foret: princeps enim & cõmunior amoris origo ipfa generatio effe uidetur: quæ quidẽ cùm à rebus æternis alieniſsima prorfùs exiftat, quo pacto amorem eis unquam tribuemus? *PH.* Illa quidẽ cùm nec unquam fint genita, nec aliquando corrumpenda, nec ortui, nec interitui profectò fubijciuntur. Verùm generatio iftorum inferiorũ à cœlo tanquam à uero & legitimo parente proficifcitur: quemadmodũ eiufdem generationis matrem materiã primùm, deinde elementa, terram præfertim tanquã cæteris manifeftiorẽ effe iam declarauimus. Non minus autem patres quàm matres, imò forfitan excellentiùs atq; perfectiùs communes liberos amare, ac diligere folent. *SO.* Paternum cœli amorẽ erga ifta inferiora diffufiùs quæfo pertracta. *PH.* Illud fummatim atque affeueranter tantummodò nunc tibi dico, quòd cùm cœlum omnium eorum, quæ oriuntur, communis parens fuper globum materiæ primæ in orbem perpetuò circunducatur: uniuerfas illius partes tùm commouendo, tùm permifcendo potiſsima caufa exiftit, ut ipfa omnia genera, fpecies, ac indiuidua huiufce mundi inferioris pariat atque producat: quemadmodum fœmina quoque à mare compreffa commotaq; filios gignit. *SO.* Clariùs atque uberiùs miram iftam propagationem pertractare te uellem. *PH.* Materia prima ad fœminæ fimilitudinem uterũ geftat, qui humorem fe ubique nutrientem, fpiritum fe undique penetrantem, naturalemq; calorem optimam temperiem & uitam fibi præftantem recipit, imbibitq;. *SO.* Vnamquãq; iftarum partiũ declara. *PH.* Terra eft corpus ac moles primæ materiæ omniũ influxuũ à cœlo tanquam à uiro defcendentium cõmune quoddã receptaculũ: aqua eft humor eã nutriens: aẽr eft fpiritus ipfam penetrans: ignis eft naturalis calor temperiẽ unà cum uita ei tribuens.

Epilogus eorũ, quæ hucufq; dicta fuerunt.

Amor in cœleftibus corporibus, necnon in fpiritibus intelligentibus longè eminentior, perfectior, atq; excellentior, quàm in iftis inferioribus reperitur.

Generatio rerũ inferiorũ ad cœlum tanquã ad patrẽ, & ad primam materiã uelut ad matrẽ eft referenda.

Cœlum ad primam materiam eandem, quã uir ad fibi dilectam coniugẽ, rationem obtinere uidetur.

Quatuor elemẽta ad materiam primã, propter mixtorum generationem, difpo nendã atq; perficiẽdã cõcurrũt.

SO. Qua

SO. Qua ratione cœlum gignendi uirtutem in terram influit? *PH.* Totum
cœleſte corpus mas terram undiq; circumdans, atq; complectens exiſtit: ipſa,
etſi quiete ac ſtabilitate gaudet: ſui uiri tamen maximo motu excitata & ex-
pergefacta, parumper ſaltē mouetur: uerùm humor, ſpiritus, naturaliſq; ca-
lor: aqua uidelicet, aër, & ignis motu uirili corporis cœleſtis exagitātur: quē-
admodum in fœmina quoq; hæc tria coitus tempeſtate ex maris motu com-
mouentur, etſi ipſa nullā corporis motionē prę ſe ferat: quinimò quieta & im-
mota cōſiſtat, ut ſemē uiri fœcundum melius atq; commodius ſuſcipere poſ-
ſit. *SO.* Quódnam ſemen cœlum in terrā demittit, & quomodo ipſum de-
mittere poteſt? *PH.* Semina, quæ terra à cœleſti cōiuge recipit, ſunt rores &
pluuiæ: quæ quidē radiorum Solis, & Lunæ, & aliorum Planetarum, necnon
fixorum ſyderū uirtute in terra, ac in mari omnes ſpecies, omniaq; indiuidua
corporum compoſitorū ex elementis uno illorū quatuor, quos ſuprà dixi,
modorū gignunt, atq; producunt. *SO.* Quę nam propriè hoc tàm mirandū
ſemen formare dicuntur? *PH.* Totum cœlum motu ſuo continuo ipſum
producit, quemadmodū totum quoq; humanū corpus communiter ad ſper-
matis formationē concurrit: & ſicut uniuerſum corpus noſtrum ex membris
homogeneis: id eſt, eiuſdem naturæ: ut oſsibus, neruis, uenis, panniculis, atq;
cartilaginibus præter carnē intermedia ſpatia replentem conſtituitur: ita ua-
ſtiſsima orbis octaui moles ex ſtellis fixis diuerſarū ac differentium naturarū
componitur: quæ in quinq; magnitudines, & in ſextam quandā ſpeciem nu-
bilorum luminū diuiduntur, ſubſtantia perſpicui cuiuſdā corporis flammas
illas diſperſas continuante, & loca illa intermedia explente. *SO.* Septem
autem planetæ in mundani ſeminis procreatione quo munere funguntur?
PH. Septē planetæ ſeptem mēbra & eterogenea: id eſt, organica in huius ſe-
minis formatione primas partes obtinentia exiſtunt: quemadmodū hominis
quoq; ſeptem partes præcipuè ad ſpermatis generationem concurrunt. *SO.*
Eas omnes obſecro declara. *PH.* Humani ſpermatis confectio primū cor-
di attribuitur, quod ſpiritus unà cum naturali calore tanquam formā ei largi-
tur: cerebrū deinde humorē tanquam materiam ei præſtat: tertiò iecur ſuaui
quadam concoctione, & parte ſanguinis puriori collata ipſum confectum
atq; elaboratū reddit: quartò lien poſtquam attrahendi ſibi ingenita uirtute
illud ab atræ bilis ſordibus diligenter repurgauit, craſſum, glutinoſum, atque
uentoſum ipſum efficit: quintò renes uehementi concoctione, flaua præſer-
tim bile, quæ à fele aſsiduè & copioſè ſibi ſubminiſtratur, adiuncta, acrimo-
niam, mordacitatē & feruorem quendam cū eo communicat: ſextò ſperma à
teſtibus extremā manum & diuinā illam gignendi accipit uirtutē: ſeptimo &
extremo loco per penem in fœminam ipſum recipientem tranſmittitur. *SO.*
Qua ratione hæc ſeptem membra organica ad humani ſeminis generationē
concurrunt, optimè nimirum percepi. Verùm quam conuenientiam cū ſe-
ptem planetis, atque ſimilitudinem poſſunt habere? *PH.* Eodem modo ſe-
ptem cœleſtis corporis planetę ad mundanum ſemen conficiendum concur-
runt. *SO.* Quo pacto? *PH.* Sol eſt cor ipſius cœli, naturalis ac uitalis ca-
loris origo è terra, mariq; uapores educentis: ex quibus pluuiæ & rores fœ-
cundiſsima mundi ſemina tùm radiorum, & aſpectuū ſolarium uirtute, tùm
etiam quatuor temporum anni uiciſsitudine à proprio Solis motu profici-
ſcente & generantur, & iam nata ad terram deuehuntur. Luna cerebrum exi-
ſtit cœleſte ſeminalibus humiditatibus præfecta: propter cuius quidē muta-
tiones mutantur uenti, pluuiæq; deſcendunt: ipſaq; nocturnum humorem,
& rorem conuenientiſsimum ſeminibus nutriendis pabulum fertur genera-
re. Iupiter eſt hepar cœleſte, miti & tēperato ſuo calore atq; humore ad aqua-
rum generationem, aëris ſalubritatem, ac temporum commoditatē multùm
proficiens. Saturnus eſt cœli ipſius lien, qui ſibi ingenito frigore & ſiccitate

Cœlū in terrā non ſecus ac mas in fœminam fœcūdiſſimum ſemen ſuum tranſfundere uidetur.

Semina, quæ terrā à cœleſti coniuge recipit, ſunt rores & pluuiæ.

Cœlum cū humano corpore confertur.

Stellæ octaui orbis nō ſecus ac mēbra homogenea: ſeptē aūt planetæ haud aliter quā membra eterogenea ad rorium & pluuiarum quaſi ad mūdani ſeminis procreationē concurrunt.

Septem membra præcipuè ad humani ſpermatis confectionem requirūtur, cor, cerebrū, iecur, lien, renes, teſtes, & penis.

Conuenientia ſeptem commemoratorū membrorum, quæ ad humani ſpermatis confectionem requirūtur, cū ſeptem planetis in roribus & pluuijs quaſi in mūdi ſeminib. procreandis.

uapores crassiores,& latices gelidos reddit: uentosq; excitat ad pluuias defe-rendas accommodatos: necnon caloris in corporibus rarefaciendis & resol-uendis immodicas uires temperat,atq; retundit.Mars in cœlo felis, & renum habet rationem: qui acri suo calore uaporum ascensioni plurimùm conducit, aquas liquefacit: fluitantes, subtiles, penetrantes,& seminali calore fœcundi-tati quammaximè congruente prędítas ipsas reddit:ne aliquando Saturni,& Lunæ immodicũ frigus propter caloris inopiam semẽ ad rerum generationẽ inhabile conficeret,atq; ineptum. Venerẽ cœli testes non immeritò quispiam appellaret: hæc enim ad optimas aquas, & satis pinguefaciendis non parũ idoneas generandas maximũ affert momẽtum:propterea quòd temperatum quendam humorem, perfectè digestum, rerũq; terrestrium generationi opti-mè consulentem fuit sortita. Vnde propter proportionem, & propinquitatẽ renum, ac testium in humani spermatis confectione cõpertam finxerunt poë-tæ Martem, & Venerem sese maximè adamasse. Alter enim acrimoniam, alte-ra uerò laudabilem quendam humorem semini ipsi largitur. Mercurius cœle-stis coles iure uocari potest, modò directus, modò retrogradus:pluuias aliàs excitat,aliàs comprimit: Solis appropinquatione,Lunæq; aspectibus præci-puè excitatur, non secus ac penis ipse propter desiderium & impetum cordis, necnon ob imaginationem atque memoriam cerebri extendi,erigiq; uidetur. Quamobrem perspicere iam potes Sophia cœlum ipsius terræ amantissimũ coniugem esse, cùm omnibus suis mẽbris tàm organicis quàm homogeneis moueatur, ac totis uiribus contendat, ut semen in eam transfundat,in eaque tot & tàm diuersas res generet atque producat. Non'ne uides tàm solicitam diligentiam, tamquè miram prouidentiam continuari minimè posse: nisi à feruentissimo atque absolutissimo cœli ut uiri generantis erga terram cæ-teraquè elementa, ipsamq; primam materiam tanquã propriam mulierẽ, uel amicam, uel uxorẽ amore conseruaretur? & nisi cœlum paternã erga res ge-nitas tanquã proprios filios in eis tùm nutriendis, tùm conseruandis beneuo lentiam,& charitatẽ retineret? Terra quinetiam & materia cœlum ut sibi dile-ctum coniugem, uel amantem, à quo plurima accepit beneficia, diligere ui-detur. Res quoque genitæ cœlum ipsum tanquã solicitum patrẽ, & filiorum suorum saluti optimè consulentem atque prospicientẽ amare conspiciuntur. Huius igitur mutui amoris uinculo tùm corporum uniuersitas coniungitur & colligatur, tùm etiam mundus ipse stabilitur, & exornatur. Quod'nam eui-dentius argumentum,atque efficacius ad amoris communitatẽ demonstran-dam hoc potest afferri? *SO.* Mirificus quidem est terræ ac cœli coniugalis & mutuus amor: nec minorem certè admirationem inducunt uxoris uiriquè propriæ conditiones, quæ in terra & in cœlo reperiuntur, unà cum septem planetis similitudinem maximam & conuenientiam habentibus cũ septem nobilioribus membris, quæ ad spermatis humani procreationẽ concurrunt. Verùm memini me aliàs intellexisse septem planetas è sententia astrologorũ septem hominis membra referre atque repræsentare, non ea quidem, quæ à te modò enumerata generationi famulantur: uerùm potiùs ea exteriora, quæ in capite sita & collocata sensibili atque interiori deseruiunt cognitioni. *PH.* Septem planetas septem capitis nostri partes sensui & cognitioni deserui-entes significare uerè quidem dicitur. Sol enim dextrum oculum, Lunaquè sinistrum, cùm ambo cœlestes oculi existant, figurare uidentur. Saturnus dextram, Iupiterquè sinistram aurem: uel cõtrà repræsentare dicuntur. Mars dextrum, læuumquè Venus narium foramen: uel econtrariò referre pronunciantur. Mercurius linguæ & ori præsidet: eloquentiæ enim,& do-ctrinarum Princeps fuit designatus. Sed hoc nullius est impedimenti, quin, ut Astrologi testantur, septem planetarum imperium ad septem quoque hu-mani corporis membra in seminis confectione elaborantia, quæ suprà enu-merauì-

Ratio, cur poëtæ Martem & Venerem sese mutuò adamasse finxerunt.

Cœlũ & terra non secus ac uir & uxor sese mutuò: amboq; res ex eis genitas haud aliter quã parentes ipsos liberos: itemq; res genitæ cœlum ac terram tanquam filij parentes adamare uidẽtur.

Septẽ planetæ cũ septem capitis nostri partibus sensui & cognitioni deseruientibus nonnullam conuenientiam atq; similitudinem retinent.

merauimus, extendatur. *SO.* Curidem ſeptenarius numerus utrique humanorum membrorum generi tàm aptè ac ad amuſsim conuenit & quadrat? *PH.* Quia in humana ſpecie ſeptem membra cognitioni deſtinata ſeptem membris ad generationem requiſitis mirum in modum conſentiunt, atque reſpondent. *SO.* Quo pacto? *PH.* Cor & cerebrum in uniuerſo corpore eandem, quam oculi in capite, habent rationem. Iecur, & Lien cum duabus auribus conferri poſſunt. Renes, ac teſtes duobus narium foraminibus aſsimilantur. Penis tùm ſitu & figura, tùm extenſione & contractione linguam repræſentat. Ambo quoque conſimilem ſedem & actionem ſortita fuerunt: quemadmodum enim coles agitatione ſua prolem corporalem, corporeosq; liberos gignit: ita lingua diſciplinas exprimendo, & eloquendo ſobolem ſpiritalem ac ſpiritales partus in lucem edit. Oſculũ quoque ambobus eſt commune, unũ ad alterum incitandum accommodatũ. Et ſicut ſex reliqua unius ordinis mẽbra linguæ pro acquirenda inſeruiunt cognitione: ipſa q; tanquã nobiliſsimum inſtrumentũ, & aliorum finis clauſam, & ſingularem, illam cognitionem cõmunicat, atque reſoluit: ita peni ſex cætera alterius ordinis mẽbra pro generatione conficienda famulantur, ipſeq; ſemen interclu ſum tranſmittens poſteritati conſulit atque immortalitati. Et quemadmodũ lingua inter duas manus eſt collocata, quæ inſtrumenta exequendi quæcunque cognoſcuntur, atque dicuntur, aptiſsima exiſtunt: ita coles inter duo iacet crura, motus ad fœminã nobis adiungendã expeditiſsima quædã inſtrumenta. *SO.* Proportionem & conuenientiam inter mẽbra caput circumdantia, quæ cognitioni ſunt conſecrata: & inter mẽbra per uniuerſum corpus diſperſa, quæ generationi ſunt addicta, optimè percepi. Verùm dic quæſo, cur in cœlo quoque duæ planetarũ claſſes cognitionẽ & generationẽ ſibi diuidentes non conſpiciuntur, ut ſimilitudo inter cœleſte & humanum corpus perfectior foret ac abſolutior? *PH.* Cœlum propter ſuã ſimplicem & ſpiritalem naturã eiſdem mẽbris atque inſtrumentis corpora iſta inferiora gignit, atque cognoſcit. Vnde cor ac cerebrum, quæ fœcundiſsimũ cœli ſemen producunt, ſunt oculi, quibus uidet, & Sol Lunaq; uocantur: iecur & lien ſeminis moderatores ſunt aures, quibus audit, & Saturnus Iupiterqúe appellantur: renes ac teſtes ſemen perficientes ſunt naſi meatus, quibus olfacit, & Mars Venusq; nuncupantur: penis ſemen tranſmittens eſt lingua Mercurialis cognitionem dirigens atque gubernans. In homine uerò cæteriſq; perfectis animalibus, etſi cœli imagines ac ſimulachra quædã exiſtunt: neceſſe tamen fuit mẽbra cognitionis à mẽbris generationis ſeparari atque diſcerni, illis quidẽ in ſuperiori capitis ſede collocatis: his autem ad inferiorẽ corporis locum detruſis: conuenientiæ tamen atque proportionis ipſorum habita ratione. *SO.* Hactenus à te dictis quidem acquieſco. Verùm id inſuper mihi dubium reſtat, quòd tu cœlum cum uiro, materiam uerò & terrã reliquaqúe elementa cum fœmina contuliſti: ego autem hominem non tantùm cœli, ſed uniuerſi corporei ſimul atq; incorporei ſimulachrũ quoddam eſſe à pluribus audiui. *PH.* Verum quidem illi ſentiunt: homo enim totius ac uniuerſi artificioſiſsima exiſtit imago: & hac de cauſa à Græcis μικροκόσμος appellatur, quaſi paruum dixeris mundũ. Attamen homo & quodcunque aliud animal perfectum in ſeipſo & marem, & fœminam continet: ſingulæ enim ſpecies in utroque ſexu indifferenter, non autem in altero tantùm conſumuntur. Quamobrem non ſolùm apud Latinos homo marem & fœminam communiter ſignificat: uerùm etiam in Hebraica lingua linguarum omnium antiquiſsima origine & uetuſtiſsima matre Adam, quæ quidem uox hominem ſonat, tàm marem quàm fœminam, utrunque ſimul complectitur: & philoſophi cœlum animal quoddam perfectum eſſe prædicant. Pythagoras quoque dextrum atque ſiniſtrum cœlo non ſecus ac perfecto cuicunque animanti

In humana ſpecie ſeptem mẽbra cognitioni deſtinata ſeptẽ membris ad generationẽ requiſitis mirificè cõſentiunt atque reſpondent.

Maxima penis & linguæ ſimilitudo.

Cœlũ propter ſuã ſimpliciſsimã, maximeq; ſpiritalẽ naturam eiſdem membris atq; inſtrumentis, ſeptem uidelicet planetis, corpora iſta inferiora gignit atq; cognoſcit: quod quidem in homine, cæteriſqúe perfectis animantibus uſu uenire minimè potuit.

Homo à Græcis μικροκόσμος, quaſi exiguus quidam mundus nuncupatur.

Homo, & quodcunq; aliud animal perfectũ in ſeipſo marẽ ſimul & fœminam comprehendit.

Adam apud Hebræos hominem ſignificat, & marem ſimul fœminamq; complectitur.

Cœlum apud philoſophos eſt animal quoddã perfectum.

Pythagoras duas tantummodò perfe-

ęli animantis differentias; dextrã uidelicet atq; sinistrã cœlo attribuere solebat.

Aristoteles cœlo nõ secus ac perfectissimo cuidã animãti sex omnes differẽtias positionis accõmodauit.

manti attribuere solebat: cùm cœli ab æquinoctiali usq; ad polum arcticum, quem nos septentrionem uocamus, medietatem dextram appellaret: propterea quòd ab æquatore uersus hunc polum stellas in octauo orbe collocatas longè plures, maiores, & clariores quàm ab eodem æquatore uersus alterum polum suspiciebat: easq; in plaga terræ septentrionali sibi suppositaplures atque præstantiores effectus, quàm in altera producere existimabat. Alteram autem cœli medietatem, quæ à linea æquinoctiali usque ad polum antarcticũ nobis incognitum extenditur, sinistram uocabat. Aristoteles uerò cœlum animal quoddam perfectum esse consentiens atque confirmans, ei non tantùm duas prædictas animalis partes, dextram uidelicet ac sinistram attribuit: uerùm præter eas alias quoque perfecti animantis differentias accommodauit: anteriorem scilicet & posteriorem, quæ facies & terga dicuntur: necnon superiorem & inferiorẽ, quæ caput ac pedes nuncupantur: in perfecto enim animali omnes istæ sex partes diuisæ atque distinctæ proculdubiò conspiciuntur: & dextra læuaque alias quatuor supponunt, nec sine ipsis reperiri unquam possent: dextra enim & læua sunt partes, quæ latitudinem corporis animantis metiuntur: superior atque inferior, caput uidelicet ac pedes sunt partes eius longitudinẽ terminantes (longitudo autem naturæ ordine latitudinem præcedit) anterior atq; posterior, facies scilicet ac terga, sunt partes corporis sentientis profunditatem definientes, quæ quidem dimensio tùm longitudinis tùm latitudinis fundamentũ existit. Quapropter cùm in cœlo dextra ac sinistra reperiantur, quemadmodum Pythagoras ipse sensit: necesse est quoq; alijs quatuor partibus reliquarũ duarum dimensionũ ipsum præditum esse: hoc est, capite & pedibus longitudinẽ, facie & scapulis profunditatẽ designãtibus. Illud insuper Aristoteles addit: quòd nec polus noster dexter, nec alter polus sinister uocari debet, ut Pythagoras uoluit: quia differentia harum duarum partium, & excessus ille, quo una alteri pręstat, haud ex natura ipsius corporis cœlestis: sed ex situ, & relatione, quã ad nos haberet, in cœlesti corpore reperiretur. Forsitan etiã in medietate illa nobis incognita & cœlũ maiori stellarũ numero, & terra pluribus regionib. affluit atq; abundat quod qdem tẽpestate nostra Lusitanorũ & Hispanorũ mirificę nauigationes partim uerũ esse indicarunt. Quibus rationibus adductus Peripateticorũ Princeps dextrã in oriente, læuã in occidẽte collocauit: & totũ cœleste corpus animalis forma figurauit uerticẽ in antarctico polo nobis semper occulto, & pedes in arctico seu boreo habentis: & hac ratione dextra in orientẽ, in occidentẽ læua extẽditur atq; porrigitur. Facies aũt cœli superius conspicuũq; dicitur hemisphęriũ: terga autẽ hemisphærium inferius atq; occultum appellantur. Quamobrem cùm totũ ac uniuersum homo, animalq; perfectum marem & fœminã simul complectẽns existat, & cœlum duorum alterum esse omnibus suis partibus integrum atq; absolutum constet: nimirum ipsi masculum atq; uirilem, terræ autem cæterisq; elementis, primæq; materię fœmineum ac muliebrem sexum assignare debemus: & ambo coniugali amore mutuaq; beneuolentia à Deo Optimo Maximo in æternum coniuncta ac deuincta fuisse, quemadmodum superiùs diximus, est concludendũ.

Aristoteles dextrũ & sinistrũ in cœlo nõ duobus polis, quẽadmodum Pythagoras, sed oriente & occidente potiùs determinandũ esse iudicauit.

Aristoteles totũ cœleste corpus animalis forma figurauit.

Plantæ duas tantummodò positionis differentias obtinuisse uidentur, superiorẽ atq; inferiorẽ, radicem uidelicet ac frondes.

Planta animal quoddam inuersum repræsentat.

Quæstionem illam difficillimam de oriente & occidente Cœli in medium proponit.

SO. Similitudinẽ inter cœlũ & animal: & sex partes ingenitas ac differentes animantis, quas tàm aptè ac artificiosè Aristotelis doctrinã secutus cœlesti corpori accommodasti, maximè gaudeo didicisse. Plantas autẽ manifestè perspicio capitis tantùm & crurũ differentiã participare: cùm radix uerticis, & frondes pedum rationem obtineant: atq; in superiori inferioriq; parte animal inuersum repræsentent: reliquæ uerò quatuor differentiæ nequaquam illis aptari possunt: neque enim faciem, neq; terga, neq; dextram, neq; læuam habere conspiciuntur. Sed ex eo, quòd Aristoteles orientẽ dextram, & occidentem læuam cœli appellat, dubium quoddã mihi occurrit: nec enim ortus nec occasus unus & idem omnibus incolis terrę

esse

esse uidetur: quinimò oriens noster ab ijs, qui sub nobis habitant, ac Antipodes nuncupantur, occidens appellatur: & noster occasus est ipsorum ortus: & singulæ cœli partes ab oriente usque ad occidentem propter ipsius rotundam figuram à quibusdam terræ habitatoribus oriens, à quibusdam uerò occidens appellantur. Quis igitur istorum innumerabilium ortuum cœli dextra uocari dignus erit? & cur unus, quàm alter hoc nomine dignior? Si autem quiuis ortus dexter uocari poterit, unus idemque dexter atque sinister existet. Hanc haud contemnendam quæstionem ne insolutam relinque. *PH.* Difficultas ista proposita difficiliorem nempè exigit solutionem. Dicunt nonnulli ortum illum cœlestem, qui dexter est appellandus, ad eos referri debere, qui mediam habitabilis terræ incolunt longitudinem ex utraque parte & ortu terminatam & occasu: sibi enim persuadent medietatem longitudinis terræ esse aquis detectam & habitari: alteram uerò aquis undique circumfusam inhabitabilem esse. *SO.* Vera ne hæc est opinio? *PH.* Minimè: compertum est enim maximam orbis terrarum portionem, quæ ab oriente ad occidentem peragratur, aquas supereminere, & singulas regiones proprios ortus habere: quorum neuter altero magis dexter est appellandus: cùm præsertim eadem pars, quæ uni oritur regioni, alteri occidat: ex qua quidem diuersitate unum atque eundem ortum dextrum atque sinistrum esse profectò contingeret, quemadmodum ipsa optimè deduxisti. Quapropter alij dixerunt signum Arietis dextram cœli, & signum Libræ læuam esse uocandum. *SO.* Qua ratione adducti? *PH.* Quia Sole Arietem percurrente: cùm plantæ germinent atque uirescant, mundusque renouetur & exornetur, maxima planetæ illius potentia mortalium generi ostenditur ac declaratur. Eo uerò Libram occupante, cùm plantæ arescant & mundus ipse consenescat, Solis imperium imminui, eiusq; uires frangi ac debilitari uidentur. *SO.* Etsi hoc illis fortasse concederetur, haud tamen propterea Aries dexter, Libráue sinistra uocari deberet: quia nec ille in oriente, nec ista in occidente semper consistit: imò ipsorum uterque indifferenter modò in ortu, modò in occasu esse cõspicitur: & quãdo uni oritur, alteri occidit. Aristoteles uerò orientem semper dextram, & occidentem semper sinistram cœli partem appellat. *PH.* Rectè istorum opinionem confutasti, quæ quidem tantò maioris conuincitur falsitatis: quia Sol Arietem ingrediens haud omnibus terræ habitatoribus benignum & beneficum sese ostendit: qui enim alteram terræ medietatem incolunt ultrà æquatorem, & polum antarcticum semper habent sublimem, Antichthonesque appellantur, ueris usum & beneficium Sole in Libra existente consequuntur, qui tunc eos incipit adire: sentiunt autem incommoda autumni Sole Arietem pertranseunte, qui tunc ipsos deserit atque relinquit: diuersa contrariaque illarum ac nostrarum regionum euenta efficiens atque producens. Hac igitur ratione eadem pars cœli & dextra & sinistra uocaretur, prout ad nos uel ad illos referretur. Verùm animalis dextra, & læua semper & quomodocunque dextra læuaque esse conspicitur. *SO.* Ita est profectò: memini enim me intellexisse eos, qui ultra zonam torridam uersus polum australem sedes suas collocarunt, uerè frui nobis autumnum sentientibus, & autumni frigore uexari uerno tepore nos demulcente. Verumtamen Philo te etiam atque etiam obsecro, ut solutionem aliquam propositæ difficultati uelis afferre. *PH.* Aristotelis interpretes nullam aliam præter duas iam commemoratas solutiones excogitare potuerunt: cùm autem ambarum cognoscerent imbecillitatem, eam, quę pauciora subiret incommoda, reliqua dimissa elegerunt. Tu uerò ô Sophia istorum doctissimorum uirorum sententiæ atque authoritati acquiesce. *SO.* Ego non aliorum, sed meum genium sequor: & sentio quidem unamquamque duarum expositarum solutionum non tantùm mihi, uerùm tibi quoque

Confutat nõnullorũ sentẽtiam, qui uoluerunt ortum & occasum cœlestẽ ad eos duntaxat referri debere, qui mediã habitabilis terræ longitudinem incolunt.

Confutat aliorũ sententiã, qui signũ Arietis dextrũ, & signum Libræ sinistrum cœli uocandũ esse existimarunt.

minimè satisfacere. Vt igitur acquiescam, uel Aristotelem tuum errasse tibi est fatendum, uel solutionē aliquam superioribus meliorē te oportet excogitare. *PH.* Cùm mens mea iamdiu sit tibi deuota, atq; in teipsam conuersa: omnibus tuis petitionibus satisfacere debeo, & omnes animi mei sensus tibi promptè ac liberaliter cogor aperire. Ego alia quadam ratione Aristotelem intelligendum esse censeo, qui sex partium prædictarum munera tùm in cœlo, tùm etiā in quocunque perfecto animali existentium subtiliter admodum declarauit. Scriptum ipse reliquit uerticem aut caput, unde longitudo inchoatur animalis, eam esse partem, à qua prima proficiscitur motus origo: ex capite enim uel ex cerebro nerui, & spiritus motum subministrantes proculdubiò descendunt: dextram uerò eam partem uocari, quæ primò moueri conspicitur, ut in omnibus ferè hominibus usu uenit: faciem denique uel anteriorem partem eam nuncupari, ad quam dextræ motus contendit. Reliquæ autem tres differētię his oppositę opposita quoq; ratione motui ipsi deseruiunt. *SO.* Hoc optimè teneo. Verùm ad difficultatē soluendā accedamus. *PH.* Aristoteles ait dextram cœli eam esse partem, ex qua Sol alijq; planetæ & omnia sydera surgere uidentur, & propterea orientis nomen sibi ipsa uendicauit: nec alicui certæ aut determinatæ parti corporis cœlestis hoc nomen tribuendum esse philosophus mea quidem sententia iudicat: sed omnibus nullo discrimine habito accommodari posse arbitratur ob id ipsum, quia oriuntur, & ad occidētem proficiscuntur: non autem quatenus contrario motu, planetarumq; proprio ab occasu ad ortum contendunt: huiuscemodi enim motus erraticus sinister existit, & à læua exordium sumit, & cum sinistræ cuiusq; nostrûm manus imperfecta ac imbecilla motione non immeritò potest conferri: quemadmodum contrà alter motus ab oriente ad occidentem, quācunque cœlestium partium constitutionem atque reuolutionem sumpserimus, dexter, & à dextra incipere iure est dicendus: cùm enim cœli uertex in antarctico & crura in arctico statuantur, ut Aristot. dicit: necesse est profectò, cùm uniuersum cœlum, omnesq; ipsius partes semper ab ortu in occasum circūducantur, motum diurnum à dextra, & erraticum à sinistra inchoari. Facies autem superius est hemisphærium inter ortum atque occasum interiectum, quod cœlū dextro petit motu: terga uerò eæ cœlestis corporis partes esse dicuntur, quæ latent post orientem, & à partibus conspicuis finientis circuli interpositione diuiduntur. *SO.* Hoc maximè gaudeo intellexisse. Verùm solutionem istam id sanè consequi mihi uidetur, ut in cœlo duæ tantùm partes, superior atque inferior, uel caput & crura reipsa sint diuisæ atque secretæ, quæ quidem poli nominantur. Reliquæ uerò quatuor differentiæ non re, sed ratione tantùm motus distinguuntur. Rectè ne percepi? *PH.* Rectissimè quidem. *SO.* Verùm quæ nam est ratio tantę diuersitatis, ut in animalibus omnes sex partes reipsa differant, in cœlo autem minimè? *PH.* Nempè hoc ex eo contingit, quod animal rectà ab uno loco ad alterum incedit, eiusq; longitudinis & latitudinis partes reipsa differunt ac distinguuntur. In cœlesti uerò corpore, quod circulari motu in seipsum reuoluitur ac redit, necesse est quatuor istarū partium reipsa conuenire: easque unicuique cœli portioni indifferenter uicissitudine quadam tribui ac assignari, sola autem situs ac uiæ ipsius motus ratione distingui. At cœli uertex & pedes, duo uidelicet poli: quia non mutantur, nec unus in alterius locum unquam transfertur, sed stabiles & immoti perpetuò consistunt: idcirco reipsa differunt ac diuiduntur, quemadmodū etiam in animalibus accidere uidemus. *SO.* Verùm si idem cœli signum ad uarias prouincias relatum est & oriens & occidens, idem dextrum atque sinistrum esse proculdubiò sequetur. *PH.* Haud rectè sentis: nam etsi reipsa eadem cœli portio accepta quibusdam populis oriatur, & quibusdam occidat: tamen ratione motus, quē tota cœlestis moles & singulæ eius partes ab-

Vera propositæ difficultatis solutio.

Dextrū & sinistrū in Cœlo, ex Aristotelis sententia, nō ad ullam certā definitámue cœlestis corporis partem, sed ad duo potiùs uaria oppositáq; cœlestium motionū genera referendum esse uidetur: ita ut motus diurnus & primi mobilis proprius dexter, motus uerò planetarū sinister iure maximo sit appellandus.

In cœlo duæ tantùm positionis differētiæ, superior uidelicet ac inferior, reipsa sunt diuisæ atq; secretæ: reliquæ uerò quatuor differentiæ non re, sed ratione tantū motus distinguūtur.

Ratio cur omnes sex differentiæ positionis in animātibus reipsa, differunt: in Cœlo uerò duæ tantummodò reipsa reliquæ uerò quatuor ratione duntaxat motus distingui cōspiciuntur.

soluunt,

soluunt, portio illa communiter oritur, quando in eorum proprio existit oriẽte: & ratione motus illius semper dextra remanet, nunquam autem in sinistrã permutatur: quia nec totum cœlum, nec ulla suarum partium in huiuscemodi uelocissimo cursu motu aliquo opposito aut contrario huic dextro motui ferri, uel retrocedere aut recurrere unquam conspicitur: sicut in septem errantibus stellis usu uenire uidemus: quarum quidem proprius motus sinister uocatur: quia recurrunt ac retrocedunt, ut hoc secundo motu primæ ac dextræ cœlestis corporis motioni repugnantes rerum inferiorum & contrariarum diuersitatem, earumq́ continuam generationem efficiant, atq; conseruent. *SO.* Egregiè quidem te gessisti, & propositum nodum solertissimè explicuisti. Verùm illud insuper à te addiscere percupio, qua de causa philosophi dixerunt solum hominem totius ac uniuersi mirãdum quoddam existere simulachrũ: tùm scilicet mundi inferioris ortu ac interitu semper exagitati: tùm etiam cœlestis, necnon spiritalis, angelici, atq; diuini. *PH.* A' proposito nostro de amoris communitate colloquendi nonnihil discedemus: uerùm quia ex superioris disputationis argumento hoc quoq; deduci uidetur, illud breuiter, & compendiosè tibi declarare conabor. Omnes tres illi mundi, quos enumerasti, mortalis, cœlestis, atq; intelligibilis in homine tanquam in microcosmo diuino quodam artificio includuntur: nec in eo uirtute solùm & actione differre: sed etiam membris, partibus, & locis humani corporis distingui reperiuntur. *SO.* Singula seorsum declara. *PH.* Corpus humanũ non secus ac mundus uniuersus in tres distinguitur partes: quarum prima infimã: secunda mediam: tertia supremã sedem occupauit. Prima à mẽbrana siue panniculo quodã, qui mediũ corpus nostrũ ex transuerso diuidit, & diaphragma appellatur, principiũ sumens usq; ad crura protenditur. Secunda super primam collocata à diaphragmate incipiens sursum usq; ad caput ascendit. Tertia omniũ suprema caput ipsum existit. Primam sedẽ omnia ea incolunt membra, quæ alimento & generationi deseruiunt: quemadmodũ uentriculus, iècur, fel, lien, mesenteriũ, intestina, renes, testes, & penis. Hæc autem pars humani corporis cum mundo inferiori generationi obnoxio potest conferri. Sicut enim in eo ex prima materia quatuor generantur elementa, ignis, aër, aqua, & terra: ita in hac infima parte ex cibo, qui omnium quatuor humorum materia prima uocari potest, ipsi quatuor gignuntur humores: bilis calida, sicca, atq; subtilis igni persimilis: sanguis calidus, humidus, ac optimè temperatus cum aëre conueniens: pituita frigida, & humida aquam repræsentans: melancholicus humor, frigidus, & siccus terræ respondens. Et sicut ex quatuor elementis animalia conficiuntur, quæ præterquàm quòd nutriuntur atq; augentur, sensum quoq; motumq; participãt: necnõ fiunt plantæ, quæ & sensu & motu destitutæ aluntur solùm atq; augentur: aliaq́ue inanimatorum mixtorum genera in lucem prodeunt: quæ & sensus, & motus, & nutrientis atque augentis expertia facultatis elementorum feces meritò possunt uocari: ut lapides, fungi, sal, & metalla. Ita quoq; ex quatuor humoribus in hac prima & infima sede procreatis mẽbra quædam fiunt, quæ aluntur, augentur, sentiunt, atque mouentur: ut nerui, panniculi, musculi, atque lacerti: alia autem gignuntur, quæ & sensu & motu suapte natura sunt destituta: nutriuntur tamen ac augentur: ut ossa, cartilagines, & uenæ. Ex cibo insuper & quatuor humoribus alia generãtur, quę nec sensum nec motum ullum participant, nec nutriuntur, nec augentur, sed feces ac cibi humorumq́ue superfluitates existunt: ut stercus, lotium, sudor, narium purgamenta: & aurium sordes. Et quemadmodum in inferiori mundo animantia quædam ex putredine generantur, quarum plurima ueneno sunt infecta: sic etiam ex corruptis humoribus multæ morborum species proficiscuntur, quarum nonnullæ ueneni

Hominem à sapientibus μικροκόσμον, paruum uidelicet mundũ iure appellatum fuisse demonstrat.

Corpus humanũ in tres principales distinguitur partes, quæ tribus mũdis, elementari uidelicet, cœlesti, atq; angelico mira quadã proportione respondẽt.

Par.is infimæ humani corporis alimento & generationi deseruientis cũ mundo elemẽtari siue inferiori perelegans comparãtio.

Quatuor humores quatuor elementis persimiles esse conspiciuntur.

inſtar hominem ipſum conficiunt. Et ſicut denique in mundo inferiori, cœleſti intercedente uirtute, naſcitur animal illud inſigne ac ſpiritale, quod homo nũcupatur: ita ex magis probato ac tenuiori humorum uapore tenues puriq́ ſpiritus generantur, ad eorum procreationem ſpirituum uitalium in corde reſidentium uirtute quoque concurrente, qui ad ſecundã partem corporis humani cœlo proportione quadam, ut poſtea dicemus, reſpondentem reducuntur. *SO.* Conuenientiam partis uniuscuiuſque noſtrûm inferioris cum ſublunari mundo atque caduco optimè intellexi. Nunc ad cœleſtem tranſeamus. *PH.* Altera humani corporis ſedes, quę ſupra ſeptum tranſuerſum collocatur, & ad guttur uſq; pertingit, membris ſpiritalibus fuit aſsignata, cordi, & ambobus pulmonibus, dextro atque ſiniſtro. In dextro tres, & in ſiniſtro duæ pulmonum particulæ diuiſæ atq; diſtinctæ conſpiciuntur. Hæc ſecunda corporis noſtri portio cœleſti mundo reſpondere uidetur. Cor octauę Sphæræ eſt perſimile innumerabilibus ferè ſtellis refulgenti, & ei totius cœli portioni, quæ ſuper ipſam exiſtit, ac primum mobile uocatur: quod cæteris omnibus æqualem, regularem, atque orbicularem motum largitur: ſuaq; perpetua, ac indeficiente motione omnia corpora conſeruat uniuerſi: & quilibet alius uel planetarum, uel elementorum motus, dummodò continuus exiſtat, ab eo originem deducit. Eadem quoque ratione humanum cor ſemper in circulum, & æquabiliter mouetur: nec unquam quieſcit: & ſua continua atq; æquali motione uniuerſo corpori uitam ſubminiſtrat: & indeficiẽtis pulmonum anhelitus, atque aſsidui omnium arteriarum pulſus prima eſt origo. In corde omnes ſpiritus, omnesqúe humanæ reſident uires, non ſecus ac in octauo orbe coruſcantium ſtellarum: quarum quædam magnæ, nonnullæ mediocres, & aliquæ paruæ exiſtunt: necnon cœleſtium formarum tanta conſpicitur multitudo. Sydereo orbi, & primo mobili ſeptem erratici planetæ ſtatim ſuccedunt, ea ratione ita uocati: quia in motu errare uidentur, cùm modò rectè incedere, modò recurrere, aliàs celeriter, aliàs tardè moueri exiſtimentur: omnes tamen mobile primum conſequuntur. Similiter quoque pulmones ſunt cordis uelut ſatellites quidam atque miniſtri, & frequenti aſsiduaqúe ipſorum motione eius commodis inſeruiunt: qui quidem cùm uelut ſpongiæ quædam noſtri corporis exiſtant, quandóque dilatantur, & quandoque contrahũtur: modò feſtina, modò tarda utentes reſpiratione, nimirùm hac ratione errantium ſyderum inæquabilem motum imitantes. Et quemadmodum ſeptem planetarum præcipui uniuerſitatis curæ propoſiti duo clariſsima mundi lumina eſſe dicuntur, Sol, & Luna: & in ſublimiori regione tres plã netæ unà cum Sole, ſuper eum tamen, collocantur, Mars, Iupiter, atque Saturnus: in inferiori autem ſimul cum Luna, ſuper ipſam quidem, reliqui duo ſtatuuntur, Venus ac Mercurius: ita dexter ac principalis pulmo Solem repræſentat, & ideò in tres particulas diſtinguitur, quæ ab eo ut partes à toto cõtinentur: ſiniſter autem Lunam referens ut quoddam totum in duas diuiditur portiones: quæ quidem omnia ſimul collecta ſeptenarium numerum abſoluunt. Præterea ſicut cœleſtis mundus inferiorem lumine & motu ſuo continuo regit atq; cõſeruat, uitalem calorem, ſpiritum, & motum radiorum interuentu cùm eo communicando: ita cor unà cum ambobus pulmonibus uniuerſum corpus tuetur atque gubernat calorem, ſpiritusq́ uitales, & continuam ſuam motionem arterijs intercedentibus cum eo participando. Quaprõpter ſimilitudo inter cœlum, & ſecũdam humani corporis ſedem perfecta & conueniens undiq; eſſe uidetur. *SO.* Conuenientia inter cor membraq́ ſpiritalia, & cœleſtem mundum diuinam ſuam uirtutem in iſtum inferiorem mirabili quadam ratione influentem à te non minus diſertè, quàm eruditè expoſita mihi admodum probatur. Nunc mundi ſpiritalis cum humano corpore propor-

Partis mediæ humani corporis cordi, & duob. pulmonib. aſcriptæ ad mundũ cœleſtẽ mira quædã proportio atq; ſimilitudo.

Cor in homine octauæ Sphæræ & primo mobili in cœlo quã ſimillimũ eſſe uidetur.

Ratio cur ſeptẽ planetæ erratici nuncupantur.

Duo pulmones in humano cũ ſeptẽ planetis in cœleſti corpore optimè conuenire uidentur.

proportionem uideamus. *PH.* Caput hominis, quæ suprèma pars ipsius existit, est mundi spiritalis imago: qui ex diuini Platonis sententia, nec Aristotele dissentiente, in tres distinguitur ordines, animam, intellectum, atq; diuinitatem. Anima est illa, à qua cœli prouenit motus: & quæ inferioris mundi naturam, sicut materiam primam ipsa natura, custodit atque gubernat. Hanc humanum cerebrum unà cum duabus ipsius facultatibus sensum motumq; uoluntarium subministrantibus repræsentat, quæ ambæ anima nostra sentiẽte animæ mundi quàm simillima corpora gubernanti atque mouenti continentur. Posteà in homine intellectus potestatis collocatur: qui postrema eius est forma, & proportione quadam intellectui respondet uniuersi, in quo omnes angelicę mentes reperiuntur. Postremò in ipso homine agens quoque residet intellectus, cum quo si quãdo intellectus coniungitur potestatis, statim actualis, & perfectissimus, Deoq; plenus, & cũ sacrosancta diuinitate copulatus euadit. Hic nempè actualis intellectus, cùm in homine reperitur, diuino principio quadam ex parte potest assimilari, à quo omnia originem suam deducunt, & ad quem uniuersa tanquam ad ultimum finem dirigũtur, in eoq; tandem quiescunt. Quę hactenus de hominis conuenientia cum ipso toto ac uniuerso familiariter inter nos fuimus collocuti, ratione insuper adiũcta, cur ab antiquis microcosmos fuit appellatus, satis tibi Sophia esse uidentur. Aliæ quoq; nonnullę intercurrunt similitudines: quas omnes enarrare, nimis prolixum foret, & à superiori proposito alienum. Quæ modò diximus, maximo nobis erunt usui, cùm de ortu atque origine amoris uerba faciemus: tunc enim intelliges quomodo res omnes, quæ in mundo conspiciuntur, nõ temerè sese mutuo prosequuntur amore, tùm summa ima, tùm inferiora superiora: propterea quòd omnia simul tanquam partes ad corpus quoddam integrum, atque perfectum componendum concurrunt. *SO.* Orationis series & cõnexus eò usq; nos prouexisse uidetur, ut nonnihil à proposito nostro digressi fuerimus. Nunc igitur ad ipsum reuertamur. Iam si rectè percepi, Philo ostẽdisti, quanto amore cœlum ad uiri generantis similitudinem terrę, primæque elementorum materiæ tanquam propriæ mulieris, siue uxoris semen suum recipientis teneatur: ex quo deinceps secundus cœli erga omnia, quæ ex terra & elementorum materia componuntur, uelut patris erga legitimos filios exoritur amor: cuius quidem certissimam fidem facit maxima cura & diligentia, quam in eis conseruandis, alendis, atque remunerandis cœlũ adhibere uidemus: cùm aquam pluuiam propter plantas nutriendas in terram demittat: plantas autẽ ut conuenientem animãtium cibum producat, utrumq; deniq; ad hominis tanquam filij natu maioris & præstantioris utilitatem referat atq; commoditatem. Quatuor insuper temporum anni seriem cõficit atq; uicissitudinem, ueris, æstatis, autumni, & hyemis: rerum ortui, conseruationi, & incremento hac ratione consulendo, & aërem diuersis qualitatib. afficiendo propter horum inferiorum uitam producendam, & eorum temperaturas ad laudabilem mediocritatem redigendas. Res quoque istas inferiores cœlum ut uerum & pijssimum parentem diligere illud est maximo nobis argumento, quòd animalia Sole appropinquante, & die illucescente læti ac hilares conspiciuntur: sicut contrà nocte superueniente, & tenebris suis cœli splendorem obscurante tristes proprias domos cernuntur reuerti. Vberiùs & copiosiùs hanc tam arduam, tamq; illustrem materiam à te posse pertractari non ignoro: sed quę hactenus de cœli ac terræ mutua & coniugali beneuolẽtia, quæq; de amborum in res genitas ut in cõmunes liberos paterna atq; materna charitate, quæq; de natorũ erga terrã & cœlum tanquam cõmunes parẽtes amore dixisti, satis superq; esse mihi uidentur. Modò id scire uehementer desiderarẽ, utrum cœlestia corpora præter amorem, quo mundũ inferiorem prosequuntur, sese mutuò & uicissim diligunt: cùm enim ortui, qui rerũ ipsarum a-

Capitis humani cũ mundo spiritali atque angelico doctissima comparatio.

Mundus spiritalis in tres distinguitur ordines, animam intellectũ, atq; diuinitatem.

In homine anima sentiens, quæ in cerebro tanquã in prima origine residet, animæ mundi: intellectus potestatis intellectui uniuersi: & intellectus agens ipsi diuinitati mira quadam proportione respondet.

Rerum hactenus dictarum epilogus.

Cœli erga omnia, quæ ex terra & elementorum materia compenũtur, uelut patris erga legitimos filios uehemens atq; mirificus amor.

Rerũ inferiorum erga Cœlũ ut natorum in cõmunẽ parentẽ studium atq; beneuolẽtia.

rum a-

rum amoris potiſsima cauſa eſſe iudicatur,nequaquam obnoxia exiſtant:nullus reciprocus amor,nullaqúe mutua beneuolentia inter ea hac de cauſa intercedere uideretur. *PH.* Etſi cœli recidiuæ mutuæq; generationis ſint expertes,non ideò tamen perfectò atque reciprocante diſtituuntur amore: quí concordia & harmonica eorum conuenientia præcipuè comprobatur à uera amicitia,ueroq; amore proficiſcente. Quòd ſi unquam ô Sophia concentum, & harmoniam motuum cœleſtium corporum conſiderares:tùm eorũ,quæ maxima celeritate ab oriẽte ad occidentem tranſcurrunt:tùm aliorum,quæ contrà ab occaſu ad ortum remiſsiore,& magis lento gradu,quædam tardè,quędam tardiſsimè feruntur:& qua ratione quandoq; progrediuntur,quandoq; regrediuntur,quandoque apud progreſsionis atque regreſsionis puncta firma & immota conſiſtere uidentur:& aliquando uerſus ſeptentrionem, aliquando uerſus meridiem,aliquando medium ipſum zodiacum perambulãt: & quòd unus ex omnibus planetis Sol nunquam mediam rectamq; zodiaci uiam egreditur,nec uerſus ſeptẽtrionem aut meridiem iter ſuum unquam deflectit:Item ſi quando cœleſtium orbium numerum,eorumqúe uarios diuerſosqúe motus,menſuras,formas,poſitiones, proprios polos,eccentricos atq; epiciclos circa propria centra à centro mundi diuerſa reuolutos, modò aſcendentes, modò deſcendentes cogitatione comprehenderes : & ſi prætereain duorum Solis motuum,orientalis,& occidentalis uim atque uirtutem penetrares : plurimaqúe inſuper alia, quæ ad cœleſtem ſpectant cognitionem, & ne prolixi uideamur,à nobis ſilentio inuoluentur,animo complecteris: mira diuerſorum corporum, & differentium motuum inter ſeſe concordantium harmonia,muſicóque concentu profectò obſtupeſceres:& uniuerſi moderatorem maximis laudibus celebrares. Quod' nam iudicium mutui amoris, mutuæqúe beneuolentiæ cœleſtium corporum maius ac euidentius afferri poteſt,quàm tanta eorum concordia & conuenientia in tàm multiplici diuerſitate ac differentia ſeruata atque continuata? Vnde non immeritò Pythagoras dixit quòd cœleſtium corporum motiones excellentes,& ſuauiſsimas uoces cõficiunt ſibi inuicem harmonica proportione,muſicoq; artificio mirum in modum reſpondentes atq; conſentientes:quem quidem cœleſtem concentum rebus uniuerſis pondera,numeros,atq; menſuras earum naturis accommodatas certa ac iuſtiſsima Lege diſtribuere pronunciabat : ſingulis orbibus ſingulisq; planetis ſuum tonum,ſuamq; uocem aſsignabat,& harmoniam ex omnibus prouenientem ſolertiſsimè declarabat. Quòd autem huiuſcemodi concentus à nobis nec auditur:nec percipitur,rationem & cauſam in maximam inter cœlum & humanum genus diſtantiam intercedẽtem conferebat: aut continuum uſum,qui ſonum illum diuinũ à nobis ſentiri haud poſſe permittit,adducebat:non ſecus ac eis quoq; fertur accidere,qui apud mare incolentes ingentem undarum ſtrepitum propter diuturnam conſuetudinem nequeunt exaudire,ab alijs,qui nuper ad littus acceſſerunt,diſtinctiſsimè comprehenſum.Cùm igitur ab amore ac amicitia omnis concordia proficiſcatur: ipſaq; in corporibus cœleſtibus maior,ſtabilior, atq; perfectior quàm in inferioribus eſſe cõſpiciatur,maiorem quoq; ac perfectiorem amorem & amicitiam in illis quàm in iſtis reperiri profectò conſequetur. *SO.* Cœlorum cõmunis concordia,& mutua conuenientia effectus & indicium quoddam potius quàm cauſa eorum amoris eſſe mihi uidetur.Ego uerò reciprocantis cœleſtium corporum beneuolentiæ rationem intelligere uehementer deſiderarem:cùm enim ipſis nulla procreatio,nullaq; ſucceſsio generationis ope conflata attribui poſsit:quæ quidem potiſsima cauſa mutui animantium hominumq; amoris eſſe exiſtimatur:nullam aliarum rationum perſpicio, quæ ſatis aptè eis queat accõmodari:non uoluntarium beneficium ab uno in alterũ collatum,quia res ad cœlos ſpectantes unum eundemq; ſemper obſeruant teno-

rem:nec

Cœli nõ ſolùm inferiora, uerùm etiam ſeſe mutuò maximo amore, & inſigni quadã beneuolentia proſequuntur.

Cœleſtiũ motionum concẽtus atq; harmonia.

Pythagoræ de ſuauiſsima harmonia,muſicoq; concentu cœleſtium motionum elegantiſsima opinio.

Ratio, cur cœleſtis harmonia humanis auribus percipi nequeat,tũ in maximã diſtantiam, tum in continuum uſum à Pythagora conferri ſolebat.

rem:nec cõuenientia ſpeciei:quia memini me ſępè intellexiſſe nec ſpeciẽ, nec genus,nec indiuiduam naturam propriè in eis reperiri: quæ quidem ſi fortè cœli participant,unumquodq; cœleſtium corporum ſpeciem propriam, & ab alio quocunq; differentem fuit ſortitum:multoq; minus ſocietas:quia ſerie & ordine cœleſtium motionum diligenter perſpecta atq; cõſiderata diuinos illos ignes modò coniungi,modò diſiungi uidemus:nec coniunctio nouum inter eos amorẽ conciliare, nec ſeparatio priſtinam amicitiam diſſoluere poteſt:quia hęc in cœlo naturæ tantùm ordine,nulla uoluntatis inclinatione uel propenſione intercedente efficiuntur. *PH.* Etſi nullam earum quinq; rationum,quæ tùm homines,tùm bruta in mutuã amicitiam coniungunt, cœleſti mundo ſatis commodè aptare poſsimus:duas tamen illas, quæ ſolo humano generi conueniunt, in eo fortaſſe reperiemus. *SO.* Quomodo? *PH.* Ratio amoris cœleſtium corporum præcipua eſt naturæ ſimilitudo,quę in hominibus temperaturæ conuenientia à nobis ſuperiùs fuit appellata.Inter cœlos, planetas,& ſydera tanta naturæ atq; eſſentiæ exiſtit ſimilitudo,ut in ſuis motibus & actionibus ea ſibi reſpondeant proportione,ut omnis eorum multitudo atq; diuerſitas in harmonicam quandam conſpiret unitatẽ. Quapropter unius potiùs eiuſdemq; perfecti atq; organici corporis uaria membra, quàm diſtincta & ſeparata corpora eſſe uidentur. Et quemadmodũ ex uocibus differentibus,altera graui,altera acuta integra,& ſuauis auditu formatur cantilena,unaq; ipſarum deficiente aut errante totus ille diſſoluitur concẽtus ac harmonia: ita ex corporibus cœleſtibus tùm magnitudine, tùm motuum celeritate ac tarditate differentibus propter eorum affinitatem & conuenientiam muſica quædã proportio & unitas conſtituitur: quæ tanta nimirum ac talis exiſtit,ut minima particula ablata totum atque uniuerſum corrueret.Quamobrem hæc naturæ ſimilitudo potiſsima cauſa debet exiſtimari, ut cœleſtes globi non ut diuerſæ diſtinctæue perſonę,ſed ut unius eiuſdemque corporis membra ſeſe inuicem mutuóque diligant. Quemadmodum enim cor cerebri aliorumque membrorum maximo accenſum amore eis uitam, naturalem calorem,ac ſpiritus ſubminiſtrat:& cerebrum in reliquas partes neruos,unaq; ſenſum & motum demittit:& iecur uenas ſimul cum ſanguine in uniuerſum corpus diſtribuit propter immenſum amorem,quo partes ſeſe inuicẽ, ipſumque totum proſequuntur:qui quidem amor cuiuſcunque alterius perſonę beneuolentiam maximo ſuperat atque excellit interuallo: ita cœleſtis corporis portiones naturæ mira quadam conuenientia mutuò ſeſe diligere uidentur, & cùm omnes ad eandem metam contendant,& ad eundem finem ſuas referant actiones,una alteri inſeruit,omnésque ſibi inuicem aliquem uſum atque commoditatem præſtant: ita ut corpus unum cœleſte omnibus organis neceſſarijs inſtructum & perfectum conficiant,atque abſoluant. Alia quoque humani amoris propria ratio cœlo forſitan poſſet accõmodari, quæ à uirtute proficiſcitur: cùm enim ſingula cœleſtia corpora uirtute aliqua excellant: quæ tùm ad aliorum, tùm etiam ad totius cœli, necnon ad uniuerſi eſſentiam atque ſalutem plurimùm conducit, neceſſe eſt ut huiuſcemodi uirtus alijs globis cognita atque perſpecta uehementem erga cœlum hac uirtute inſignum amorem in reliquos infundat. Illud etiam inſuper addam mutuam ipſorum beneuolentiam non ab aliquo ſingulari in unam mundi particulam,ſed à communi & ampliſsimo in rerum uniuerſitatem beneficio ab unoquoque eorum collato proficiſci, quo proculdubio ſubducto ipſa ſtatim corrueret atque diſſolueretur. Et hoc profectò inſigni amore boni ſtudioſiq; ſeſe uiri complectuntur,eò ſcilicet quòd totius humani generis conſulunt emolumẽto atq; commoditati: non autem propter beneficium aliquod ſingulare,quod in hunc uel illum contulerunt,ſicut in rebus utilibus uſu uenire frequenter uidemus. Vnde cùm cœleſtia corpora omnium animalium perfectiſsima

Ratio, cur cœleſtia corpora ſeſe mutuo amore, mutuáq; beneuolentia proſequuntur, duplex eſſe uideatur: una ex naturæ ſimilitudine, altera ex inſigni aliqua uirtute cœleſtium corporum ſumpta atq; deducta.

ctiſsima eſſe omnes uno ore fateantur, ambæ in ipſis rationes amoris, quæ in humana quoq; ſpecie cæteris animantibus præſtantiori, comperiuntur. *SO.* Si igitur cœleſtia corpora tàm uehementer, ut prædicas, ſeſe diligunt: haud temerè poëtas fabulas illas de cœlicolarum amoribus, ut Iouis ac Apollinis, compoſuiſſe credendum uidetur, duobus tantùm exceptis: tùm quòd Poëtę libidinoſos quoſdam amores, ut marium in fœminas, Dijs ipſis attribuerunt: nonnullis eorum quidem coniugijs, ſed quàm plurimis adulterijs, ac ſtupris excogitatis: tùm etiam quòd ex ipſorum coniunctione atq; concubitu alios inſuper Deos procreatos fuiſſe dixerunt: quæ quidem ambo à diuina, cœleſtiq; natura alieniſsima prorſus exiſtunt. Verùm, ut fertur, poëtis multa licet mentiri. *PH.* Neque ipſi hæc temerè aut falsò, quemadmodum tibi perſuades ſcripſiſſe uidentur. *SO.* Ecquid iſta in cœleſtes Deos unquam exiſtimas cecidiſſe? *PH.* Vtique: & tu quoque, ſi ea rectè intelliges, uera eſſe fateberis. *SO.* Rerum tàm abſtruſarum intelligentiam conſequi pergratum mihi foret. *PH.* Veteres Poëtæ haud unam tantùm, ſed plures intentiones, quas ſenſus uocarunt, poëmatibus ſuis implicuêre. Primùm omnium propter uulgarem, atque faciliorem ſenſum inferendum tanquàm corticem exteriorem illuſtrium perſonarum præclara & memoranda geſta Hiſtoria quadã percurrunt. Poſteà moralem ſenſum uitæ hominum actuoſæ conducentem, uirtutes extollendo, uitiaq; deprimendo tanquam interiorem corticem, medullæq́ue propinquiorem eadem fabula inuoluunt. Præterea in eodem commento ueram aliquam rerum uel naturalium, uel cœleſtium, uel diuinarum ſeparatim, uel duarum ſimul, uel omnium trium coniunctim intelligentiam tanquam fructuum medullas corticibus circuntectas includunt. Senſus iſti arcani medullis ſeu uiſceribus proportione quadam reſpondentes allegorici nuncupantur. *SO.* Haud leue quidem, nec pauperis ingenij eſſe mihi uidetur una tãtùm, eaq; Hiſtorica narratione, ſiue uera ſiue falſa exiſtat, tot, tàm diuerſas, tamq; profundas ſententias ſignificare atq; complecti. Vellem ut aliquo breui exemplo rem iſtam miram, & fermè incredibilem patefaceres, ac illuſtrares. *PH.* Pro comperto Sophia ut habeas uolo ueteres illos ingenia ſua non minus rebus arduis atque altiſsimis ſcientiarum artificiosè explicandis, quàm eiſdem optimè cognoſcendis excoluiſſe: cuius quidem rei exemplum hoc audi propoſito noſtro, ut arbitror, ſatis accommodatum. Perſeum Iouis filium Gorgonem interfeciſſe, & uoti compotem æthera, partem quandam cœli reliquis ſublimiorem aduolaſſe fabulantur poëtæ. Hiſtorica ſignificatio ea eſſe dicitur, quòd Perſeus quidam propter heroicas uirtutes ab eo fœliciſsimo planeta deſcendentes Iouis filius habitus: aut reuera ex aliquo Regum illorum, qui uel Cretæ, uel Athenis, uel Arcadię imperarũt, & Ioues appellati fuêre, originem deducens terrarum Tyrãnum Gorgonem interfecit: Gorgon enim apud Græcos terram ſignificat: unde tùm propter hoc maximum beneficium in humanum genus collatum, tùm etiam propter præclaras eius uirtutes à mortalibus in cœlicolarum numerum fuit aſcriptus. Senſus moralis huiuſmodi erit, quòd Perſeus prudentiſsimus uir Iouis filius: id eſt, optimis moribus & egregijs uirtutibus planetæ illius benignitate excellens, immundis ac terrenis uitijs, quæ Gorgonis nomine ſignificantur, profligatis & ſuperatis ad cœleſtes diuinasq; aſcendit uirtutes. Allegoriarum autẽ prima & naturalis hæc erit, quòd mẽs humana Iouis: id eſt, Dei filia, debellata atq; interfecta Gorgonica: hoc eſt, terreſtri natura, ad res cœleſtes, ſublimes, atq; æternas, in quarum contemplatione humanam fœlicitate & perfectionẽ ſapientes collocarunt, intelligendas ſtatim euolauit. Secundam autem & ex aſtrologiæ fontibus petitam allegoriam hanc eſſe dicemus, quòd cœleſtis natura Iouis progenies, poſtquam motu ſuo continuo mortalitatem atque interitum iſtorum inferiorum corporum ac terrenorum cõfecit, illuſtri maximaq; de ipſis

Poëtis multa mẽtiri licet.

Poëtarũ cõmẽta plures intentiones & allegoricos ſenſus inuoluere atq; comprehendere ſolent.

Allegorici ſenſus qui'nã uocari conſueuerunt.

Fabulæ Perſei à poëtis decãtatæ quinq; preſenſet allegorias, hiſtoricã, moralẽ, naturalem, cœleſtẽ, atq; diuinam.

de ipsis uictoria reportata, earumq; tetra ac fœda mortalitate derelicta ad supernas sedes contendit, & immortalitatem suam integram atq; illibatã seruauit. Postrema deniq; & metaphysica allegoria ea esse conijcitur, quòd natura angelica Ioue: hoc est, Deo Optimo Maximo, & rerũ omnium creatore prognata, profligata atq; despecta corporea terrenaq; materia, quę Gorgonis nomine designatur, in cœlum euasit: intellectus enim angelici à corpore atq; materia separati illi profectò esse existimantur, qui cœlestes sphęras perpetuò circunducunt. *SO.* Mirum est quidem paucissimis uerbis Historicam aliquam actionem simpliciter enarrantibus tot arcanos ac reconditos sensus, alterum altero excellentiorem, inuolui & comprehendi. Verùm dic obsecro cur antiqui liberiùs & manifestiùs eorum doctrinas non aperuerunt? *PH.* Multis rationibus persuasi id facere noluerunt. Primùm quia naturę & diuino numini eorum arcana uulgò prodere, aut aperire odiosum esse iudicabant: & hoc certè rectissimè sentiebant: quia ueram profundamq; scientiam diffusiùs latiùsq; pertractare nihil est aliud, quàm eam cum rudibus atq; ineptis hominib. communicare, in quorum mentibus non secus ac optimum uinum in dolio infecto ac uitioso corrumpitur atq; adulteratur: quod quidem adulterium iã inceptum uniuersalis postea omnium doctrinarum per totum orbem terrarũ secuta fuit corruptio: quæ maior in dies, maiorq; euadit scientijs ex rudi in rudius ingenium, quasi per manus traditis. Huiuscemodi autem liberalium artium pestis & corruptela ex perfacili, nimiumq; dilucida scientiarum interpretatione originem traxit: & tempestate nostra propter recentiorum philosophorũ uerbosam & garrulam orationem eò usq; processit, ut uix merum aliquod intelligibile reperias, quin sit uitiatum atq; corruptum. At ueteres illi sapientiæ mysteria fabularum corticibus summo quodam artificio circuntegebant: ut ingenia ad res diuinas & intelligibiles percipiendas accommodata, mentesq; scientiarum conseruatrices, non autem corruptrices ad ea tantummodò ingredi possent. *SO.* Huic sententiæ mirificè quidem faueo: procul dubio enim res ardue atq; excellentes aptis & pręclaris duntaxat ingenijs sunt committendæ: quæ si ineptis & obscuris forsitan creditæ fuerint, à sua præstantia atq; nobilitate quammaximè degenerabunt. Verùm ad alias poëticarum fabularum rationes propera. *PH.* Quatuor insuper huiusce rei causæ possunt adduci, quarum quidem breuitas ipsa secundum locum obtinet paucis uerbis multas sententias comprehendens: breuitas enim quamplurimùm confert ad rerum memoriam conseruandam ac retinendam, eo præsertim adhibito artificio, ut homines Historicam aliquam legentes actionem, ipsamq; breuiter pertractatam, omnium sensuum doctrina exuberantiũ, qui sub ipsa eorundem uerborum uelamine inuoluuntur, statim recordentur. Tertia ratio est, ut Historicę & fabulosæ lectionis iucunditas cum intelligibili ueritate, & facile cum difficili ita permisceatur, ut imbecillus noster intellectus fabularum delectatione, atq; facilitate delinitus ad sciẽtiarum ueritatem percipiendam sensim, & suauissima quadam ratione perducatur: non secus ac pędagogi in studiosis, & honestis disciplinis pueros instituere aggredientes à facilioribus solent exordiri: quod quidem maxima cum laude ueteres consecutos fuisse uidemus: quia antiquorum poëtarum commenta utrique commodissimam iam dictorum simul præstiterunt habitationem: cùm mendacium, uoluptas, & cortex exteriorem: ueritas autem, sensus, & fructus interiorem fabulæ sedem sibi occuparint. Quarta ratio ex rerum intelligibilium deducitur conseruatione, ne aliquãdo circunuoluentibus annis pro humanarum mentium diuersitate ipsæ quoque mutentur: Historiæ enim, quibus ueteres scientiarũ mysteria complexi fuerunt, propter terminorum suorum certitudinem atque stabilitatem, ne minimam quidem suscipere possunt mutationem. Quod ut meliùs ac faciliùs assequerentur, Historias illas uersibus numerosis, & pedũ

Veteres quinque rationib. impulsi naturæ, Deiq; optimi maximi arcana poëticis commentis inuoluere atque occultare studuerunt, propter scientiarũ uidelicet præstantiam atq; nobilitatẽ, propter breuitatẽ, propter iucunditatẽ quandã cum facilitate cõiunctã, propter rerum intelligibiliũ diuturnã atq; illibatam conseruationem, & propter cõmunem deniq; omniũ utilitatẽ.

Põtentes tantũmodò Leges euertere & perfringere ſolẽt.

Ratio, cur in philoſophia conſcribenda Plato fabuloſa duntaxat, haud metrica tamen, ſed ſoluta oratione uſus fuit: Ariſtoteles uerò utrumq;, & fabulã, & carmen in ſcribendo neglexit.

Ariſtotelis in ſciẽtijs pertractandis mira breuitas atq; obſcuritas.

Ariſtotelis ad Alexandrum Macedonũ Regẽ grauis et acuta reſpõſio.

certa menſura aſtrictis deſcripſerunt,ne corrumpi aut deprauari unquam poſſent: numeroſum enim carminum metrum nullum uitio uel corruptelæ aditũm, aut ingreſſum relinquit. Vnde nec ingeniorum diuerſitas aut imbecillitas, nec ſcriptorũ incuria aut error ſciẽtias hoc modo pertractatas adulterare ſeu corrumpere ualet. Vltima ratio eſt,ut eodem cibo diuerſis ſaporibus affecto omnium conuiuarum guſtibus differentibus ſatisfacerẽt:imbecilliorã enim ingenia poëmatum Hiſtorias unà cum elegantia carminum & melodia tantùm percipiunt:robuſtiora præter hoc moralem quoque detegunt ſenſum: alia inſuper tàm primis quàm ſecundis acutiora præter Hiſtorias & mores in allegoricos ſenſus non ſolùm philoſophiæ naturalis,uerùm etiam aſtrologiæ,& theologiæ ſeſe inſinuant, penetrantqúe. Huic fini illum quoque connectere poſſumus,ut cùm huiuſcemodi poëmatibus tanquam cibo communi omnia hominum genera indifferenter ueſcantur, hinc contingat ut in mente multitudinis perpetuò conſeruentur:res enim difficiliores à paucioribus cognoſcuntur,pauciorum autem memoria citò & facillimè obliteratur: ueluti ſi aliqua poſtea ſuccederet ætas, quæ fortunæ uitio atque iniquitate homines à ſtudijs ſcientiarum abduceret: quemadmodum prouincijs compluribus ac religionibus quibuſdam eueniſſe uidemus, ut Græcis & Arabibus,qui cùm doctrinis olim floruerint,nunc ſcientias uel omnino uel maxima ex parte amiſiſſe conſpiciuntur. Idem quoque Italiæ contigit Græcorum tempeſtate,quæ antiquę doctrinæ nonnullam etſi minimam portionem nunc ſibi recuperaſſe uidetur. Ne igitur ſcientiæ in hoc diſcrimen adducãtur, efficaciſsimum & opportunum remedium eſt eas fabuloſis & Hiſtoricis poëtarum cantibus commendare:qui propter carminis ſuauitatem, atque delectationem ab omnibus memoriter ediſcuntur:& ab omni ſexu,ætate,& conditione hominum ſumma cum animi hilaritate ſemper & ubiq; decantantur. *SO.* Rationes poëticarum fabularum, quas reddidiſti, mihi quammaximè probantur.Verùm dic obſecro,cur Plato & Ariſtoteles philoſophorum principes ueterum ſapientum morem, ac inſtitutum contempſerunt? cùm alter ipſorum,etſi fabulam admiſit,carmine tamen neglecto ſoluta ſemper uſus fuit oratione:alter uerò & fabulam, & carmen deſpexit: philoſophica autem & continuata oratione ſcientias pertractauit. *PH.* Non tenues, ſed potentes tantummodò Leges euertere &perfringere ſolent.Diuinus Plato cùm ſcientias ampliare ac dilatare decreuiſſet,uno carminis uinculo tantùm diſrupto alterum fabulæ intactum reliquit.Vnde ipſe omnium primus Legem ſcientiarum conſeruandarum aliqua ex parte uiolauit:uerùm,cùm fabuloſo ſtylo ſaltem fuerit uſus,earum conſeruationi ſatis ſuperq; conſuluiſſe uidetur.Ariſtoteles audacior,& ſcientiarum imperium propagandi cupidiſsimus noua ratione,& inuſitato exemplo præter carminis alterum quoque fabulæ uinculũ reſcindere uoluit, & Legem antiquam ſcientiarum conſeruatricem omnino perfregit,ſoluta uſus oratione ac doctiſsimo ſtylo in philoſophiæ arcanis pertractandis. Verumtamen in eo callidus atq; aſtutus fuiſſe uidetur,quòd loquendi modum tàm breuem,tàm ſignificantem,& tàm doctum excogitauit, ut,ſolus ille pro ſcientijs conſeruandis & carminis & fabulæ ſimul uicem gerat.Vnde cùm Alexander Macedonum Rex Ariſtotelis diſcipulus ad præceptorem ſcripſiſſet ſe ex eo ſummam capere admirationem, quòd reconditos ſacroſanctæ philoſophiæ libros edidiſſet:reſpondit ipſe libros illos partim editos,partim non editos fuiſſe:illis tantùm editos eſſe,qui eorũ interpretationẽ ab ipſo audiſſent ac didiciſſent. Ex quib.uerbis perſpicere potes Sophia difficultatẽ & artem maximam Ariſtotelicæ orationis. *SO.* Eam quidẽ perſpicio.Verùm abſurdũ mihi uidet tantũ philoſophũ dixiſſe neminẽ libros ab ipſo cõſcriptos intelligere unquã poſſe, niſi qui eorũ explicationẽ ſe priùs didiciſſent:cùm tamẽ Ariſtotele iam uita defuncto cõplures poſtea philoſophi

ſucceſ-

ſucceſſerint, qui eius ſcripta uel omnia, uel pleraq; ſaltem intellexerunt. Quapropter ipſe nõ tantùm mendax, ſed etiam arrogans fuiſſe uidetur: nam ſi eius doctrina uera atq; ſincera exiſtit, quidni à perſpicacibus ingenijs quanquam abſentibus intelligetur? ſcriptura enim non ad præſentium, uerùm ad abſentium & poſterorum utilitatem commoditatemq; fuit inſtituta. Quid autem naturæ erit impedimento, ne talia ingenia formare & procreare poſsit, quæ Ariſtotelis etſi duobus ferè annorum millibus iam defuncti ſcripta intelligere ualeant? *PH.* Illud Ariſtotelis dictum abſonum certè exiſteret, niſi alium ſenſum, diuerſamq; haberet ſignificationem. *SO.* Eam obſecro declara. *PH.* Philoſophus auditorem ſuum eum appellat, qui ubicunq; & quandocunq; exiſtat, intelligendi, & philoſophandi rationem ab Ariſtotele obſeruatam imitatur: & illud nimirum ſignificare intendit quòd ipſius ſcripta non quemuis hominem philoſophum reddunt: ſed eum duntaxat, qui Dei beneficio mentem ad philoſophicam cognitionem ſummopere diſpoſitam non ſecus ac Ariſtoteles ipſe fuit conſecutus. Hic quidem eius doctiſsima ſcripta intelliget, cæteri autem minimè: ſicut in eo quoq; ſcribendi genere uſu ueniebat, quod philoſophicos ſenſus fabuloſis poëtarum narrationibus inuoluebat. *SO.* In nullam igitur Ariſtoteles reprehenſionis notam incurrit, ſi utraque & carminis & fabulæ difficultate ac ſeruitute philoſophiam liberauit: cũ doctrinas ita circũuallauerit atq; munierit, ut nemini niſi ſolis præclaris mentibus, & perſpicacibus ingenijs ad ipſas capeſſendas aditũ aut ingreſſum reliquerit. *PH.* Nullum certè flagitium ipſe commiſit: quia ingenij ſui magnitudine confiſus id, quod abſtuliſſe uidebatur, alia ratione ſuppleuit: uerùm in eo tantùm reprehendi forſitan poſſet, quòd alios exemplo ſuo reddiderit audaciores ad philoſophiam ſoluta oratione conſcribendam, qui poſtea nullo delectu habito eius ſanctiſsima myſteria ſemper diffuſiùs & copioſiùs declarantes eam aptis & ineptis, acutis atq; obtuſis ingenijs indifferenter communicarunt: ex quo pura & elegans ſapientia ab omnibus undiq; ita fuit lacerata, deformata, & conculcata: ut uix cognoſci queat, & ſibijpſi quàm diſsimilli ma exiſtat. *SO.* De hoc ſatis, modò ad cœlicolarum fabuloſos amores interpretandos reuertamur. *PH.* Primùm quinam & quot ſint Dij à poëtis decantati, eſt aperiendum: deinde ipſorum amores ſunt exponendi. *SO.* Meritò quidem, & propterea Deorum iſtorum nomina, & ſignificationes in primis declara. *PH.* Princeps & ſummus poëtarum Deus eſt prima illa cauſa omnia producens, & rerum uniuerſitatem conſeruans: qui quidem Iupiter quaſi iuuans pater ab eis paſsim nuncupatur, eò quòd tanquam benigniſsimus parens omnibus adiumentum preſtat, cùm ex nihilo ſingula confecerit, & eſſentiam ſingulorum captui accommodatam ipſis largitus fuerit. Romani autem ipſũm Optimum Maximũ appellarunt: quia omnia bona omnesq; rerum eſſentiæ ex eo profluunt, atq; procedunt. Idem à Græcis Ζεὺς quaſi ζῶν: id eſt, uita fuit uocatus: quia uniuerſa ab ipſo uitam acceperunt, quin potiùs ipſe eſt omnium rerum præſtantiſsima uita. Hoc tamen ſupremo Iouis nomine quædam res creatæ tanquam cæteris excellentiores ab omnipotente Deo participatæ fuerunt: quemadmodum in cœleſti mundo appellationem ſecundus ſeptem planetarum meruit ſortiri: quia maximam fœlicitatẽ, præclariſsimum ſplendorem, optimosq; effectus in mundum influit inferiorem: & homines, in quorum natalibus primas præcipuasq; ipſe obtinet partes, cæteris meliores, excellentiores, atq; præſtantiores huius benefici ſyderis munere ſemper euadere conſpiciuntur. In ſublunari autem orbe ignis quoq; elemẽtum Iupiter nuncupatur: quia clarior, atq; actuoſior omnibus reliquis exiſtit elementis, maximeq; uitalis: cùm omnia iſta inferiora, ſicut Ariſtoteles cõſentit, ignea qualitate, hoc eſt, ipſo calore uiuant ac nutriantur. Eodem inſuper cognomine homines nõnulli excellentiſsimi, qui memorabile & inſigne ali-

Quénnam auditorem ſuum Ariſtoteles appellare conſueuerit.

Ariſtoteles in philoſophia pertractanda reipſa quidem laudẽ, ex accidenti tamẽ reprehenſionem nonnullam mereri uidetur.

Iupiter eſt princeps & ſummus poëtarum Deus.

Iupiter quaſi iuuans pater ab omnib. paſſim uocatur.

Iupiter à Romanis optimꝰ maximus, & à Græcis Ζεὺς meritò nuncupatur.

Iouis nomen apud poëtas plura quidem ſignificare cõperitur.

Inferiora omnia calore uiuunt ac nutriuntur.

quod beneficium in alios homines contulerũt,dignati fuêre:ut Lyſanias ille Arcadiæ natus,qui cùm Athenas profectus eſſet, & populos illos rudes, ac beſtiarum more uiuentes offendiſſet,non ſolùm humanis legibus eos donauit:ſed etiam Dei cultum in ipſorum regiones introduxit:ex quo cùm Regẽ ſibi Athenienſes elegerunt,& tanquam diuinum aliquod numen coluerunt, & propter præclaras ipſius uirtutes benigniſsimum illum planetam tanquã proprium authorem repræſentantes Lyſaniæ nomen cum Ioue commutarũt. Eadem quoq; ratione Cretenſis quidam Saturni filius,propterea quòd in eis populis adminiſtrandis ſeſe optimè geſsit,humanis carnibus ueſci eos uetando:necnon optimos mores, religionemq; & pietatem ipſos edocendo, Dei quem Iouem appellãt,nuncius & filius habitus,Iupiter à Cretenſibus fuit uocatus,& diuinos honores eſt conſecutus. *SO.* Num poëtæ ſupremum Deum alio proprio nomine inſuper appellarunt? *PH.* Demogorgonem quoque eum nuncuparunt,quod quidem ſignificat Deum terræ ac uniuerſi, uel Deum terribilem,propterea quòd omnibus maior exiſtit. Hunc uniuerſa ferunt produxiſſe. *SO.* Poſt ſumum Deum quos inſuper Deos poſuêre poëtæ? *PH.* In primo ordine cœleſtes Deos collocarũt,ut Polum,Cœlum, Aethera,ſeptem planetas,Saturnum uidelicet, Iouem , Martem, Apollinem uel Solem,Venerem,Mercurium,Dianã aut Lunam.Hos omnes Deos, Deasq; appellarunt. *SO.* Qua inducti ratione diuinum numen corporibus ipſis cœleſtibus attribuerunt? *PH.* Propter eorum immortalitatem,lucem,magnitudinem,maximamq; potentiam: in primis autem propter præſtantiam, ac diuinitatem animarum ſuarum,quæ intellectus à materia & corpore ſeparati,puriſsimi,& in aſsidua actione uerſantes exiſtunt. *SO.* Dei nomen plurâne apud antiquos complectitur? *PH.* Vtiq;:nam in mundum quoque inferiorem deſcendit. Elementa enim,maria, flumina, monteſq; inſigniores poëtę Deos appellant:ueluti ignis Iupiter,aër Iuno,aqua & mare Neptunus, terra Ceres,terræq; hiatus atq; uoragines Pluto:& ignis mixtus atq; comburens,qui in terræ finibus conſeruatur,Vulcanus ab eis nuncupantur: & eadẽ ratione quamplurimos alios Deos diuerſarum aquæ terræq; partium excogitarunt. *SO.* Hoc nempè abſurdum,& quammaximè à ratione alienum eſſe uidetur,ut corporibus & uita,& ſenſu,& anima deſtitutis præſtantiſsimum Dei nomen attribuatur. *PH.* Dij quoq; à poëtis hæc appellantur propter eorum magnitudinem,communem notitiam,uſum, actionem, & dignitatẽ, quam in hoc ſublunari orbe obtinuerunt:eoq; magis,quia ipſi ſibi perſuadebant hæc ſingula ſpiritali quadam uirtute,quæ diuinitatem intellectualẽ participaret,regi & gubernari:uel Platonis ſententiam ſequentes ſingula elementa principia quædam formalia atq; incorporea exiſtimabant habere,quorum communione ipſa proprias conſequerentur naturas.Hæc autem principia Idæas Platonici appellant: & Idæam ignis uerum eſſe ignem ſuamet eſſentia formali:igneum autem elementum Idæam illam participando ignem euadere opinantur.Idem quoq; de reliquis ſentiunt elementis. Diuinitatem igitur rerum Idæis tribuere nec nouum,nec mirum tibi debet uideri. Quapropter numen diuinum in plantis quoq; reperiri Academici affirmant, in eis præſertim,quibus homines paſsim ueſcuntur, quæq; maximum uſum humano generi præſtant:ueluti cùm Cererem frugibus, & Bacchum uino propter utriuſq; communem utilitatem atq; neceſsitatem præeſſe dicunt:nec immeritò quidem:nam plantæ quoq; non ſecus ac elementa proprias Idæas ſortitæ fuerunt.Eadem quoq; impulſi ratione uirtutes,uitia, & animorum noſtrorum affectiones Deos Deasq; uocarunt:nam preterquam quòd illæ propter earum excellentiam,iſtæ autem propter ipſarum uehementiam partem aliquam diuinitatis ſibi uendicarunt: tamen ratio præcipua ea eſſe dicitur : quia ſingulæ uirtutes,& ſingula uitia, necnon ſingulæ humanorum animorum affectiones pro-

Demogorgon apud poëtas ſupremũ Deũ ſignificare cõſueuit.

Ratio,cur poëtæ diuinũ numen cœleſtib. corporib. tribuerunt.

Dei nomen apud poëtas in mundũ quoq; inferiorẽ deſcendit.

Ratio,cur poëtæ corporibus quoq; inanimatis diuinũ numen accõmodarunt.

Diuinitas à poëtis reb. inferiorib. attributa cũ Idæis Platonicis una eademq; prorſus eſſe uidetur.

Idææ à Platonicis, diuinaq; numina à poëtis nõ tantùm uirtutibus, uerumetiam uitijs, & animorum quoq; noſtrorum affectionib ſolent accõmodari.

nes proprias obtinent Ideas, pro quarum maiori uel minori communicatione ea quoq; in hominibus intensiùs aut remissiùs reperiuntur: & hac de causa in Deorum numero Fama, Amor, Gratia, Cupiditas, Voluptas, Litigium, Labor, Inuidia, Fraus, Pertinacia, Misericordia, aliaq; similia à Poëtis collocātur: quia unumquodq; istorum sua Idæa, suoq; incorporeo principio, ut iam diximus, fuit donatum, cuius merito Dei uel Deæ nomen sibi comparauit. *SO.* Etsi uirtutes propter maximam earum excellentiā Idæas habere uidentur, uitia tamen & prauæ animi affectiones quomodo eas possunt participare? *PH.* Quemadmodum inter cœlestes Deos nonnulli boni & fortunati, ut Iupiter & Venus, existunt, à quibus semper uaria bonorum ac fœlicitatum genera proficiscuntur: nonnulli contrà sunt mali atque calamitosi, ut Saturnus, & Mars, qui omnium malorum ac ærumnarum authores esse existimantur: ita Platonicarum Idæarum quædam bonorum & uirtutum, quædam malorum ac uitiorum principia existunt, cùm utraque propter conseruationem uniuersi sint necessaria, cuius quidem necessitatis ratione malum ipsum in bonum quoque conuertitur: quæcunque enim ad rerum uniuersitatem constituendam tanquam partes concurrunt, in numero bonorum proculdubio debent haberi: cùm uniuersum ipsum non solùm bonum, sed etiam optimum esse ab omnibus concedatur. Quapropter malum atque corruptio non minus quàm bonum & generatio ad Mundi essentiam perfectionemq; absoluendam necessariò requiruntur: utrunque enim ad alterum assequendum tanquam dispositio quædam ac præparatio esse uidetur. Nullam igitur capere debes admirationem, si ambo diuinum illud principium, Idæam scilicet à materia separatam, sortita fuerunt. *SO.* Verùm me sæpe intellexisse recordor uitia malaq; puras esse priuationes, & à defectu primæ materiæ eiusq; imperfectione ex potestatis cōtagio proficisci. Qua ergo ratione principia illa diuina habere possunt? *PH.* Etsi Peripateticorum uestigia sequentes uerum hoc esse fateremur, nunquam tamen negabimus eandem materiam ex mente diuina prodijsse, & ex diuino præcepto institutam fuisse, omnesq; eius effectus atq; defectus à summa Dei sapientia dirigi ac proficisci, cùm & isti & illi ad inferioris orbis, & ipsius humanę speciei potissimùm constitutionem necessariò concurrant. Quapropter à Deo Optimo Maximo propriæ eis quoq; Ideæ tanquam principia non materię, sed actionis & formæ uicem gerentia pręfectæ fuerunt, quæ rerum imperfectiorum cum priuatione semper coiunctarum, & ad uniuersi compositionem concurrentium essentias conficiant atq; absoluant. *SO.* Abundè quidem petitioni meæ satisfecisti. Ad propositum modò redeundo dic mihi obsecro, utrum nomen diuinum alijs quoq; rebus poëtæ communicarunt. *PH.* Illud hominibus tandem applicuere, non omnibus quidem, sed ijs duntaxat, qui heroicis uirtutibus claruerunt: & illustria, maxima, ac memoranda facinora, diuinisq; consimilia obierunt. *SO.* Propter huiusce tantùm similitudinis rationem mortales homines diuinum nomen assequuntur? *PH.* Non mortalitatis quidem, sed immortalis tantùm ęterniq; intellectus habita ratione Dij appellantur. *SO.* Si intellectus omnes homines participes existūt, cur omnes quoq; diuinam appellationem non sortiuntur? *PH.* Non omnes quidem eum æquè excellentem atq; diuinum habere conspiciuntur, sed ex actionibus gradum & excellētiam animorum nostrorum cognoscimus: qui si uirtutibus & actionibus diuinis refulserint, diuinitatem reipsa participare, & non secus ac splendidissimi radij ab ea procedere iudicantur. Vnde non immeritò præclari isti uiri Dij uocati fuerunt: & quidam ipsorum propter maximam pręstantiam Deorum cœlestium appellationes sunt consecuti, ut Iouis, Saturni, Apollinis, Martis, Veneris, Mercurij, Dianæ, Cœli, Poli, Aetheris, & plurium syderum uarias octauæ Sphærę imagines configurantium. Nonnulli autem istorum filij habiti fuē-

Malum, propterea quòd ipsum quoque ad uniuersi cōseruationē necessariò concurrit, in bonum conuerti tur.

Ideæ primæ quoq; materiæ, eiusq; imperfectionibus ex Platonicorum sententia præfici debēt.

Diuinū nomē præclaris deni que & excellētissimis uiris à poëtis solet accommodari.

Poetæ uarijs quidem diuersisq; rationib. præstātissimis uiris diuinitatem ipsam attribuerunt.

ti fuêre: quemadmodum cùm Iupiter Herculem, Neptunum Saturnus fertur genuisse. Nonnulli præterea minoris excellentiæ Deorum inferiorum nomina sibi uendicarunt: ut Oceani, Terræ, Cereris, Bacchi, & consimilium, necnõ ex his geniti fuisse putantur: qui uel ambos parentes cœlestes Deos: uel patrẽ Deum aliquem æthereum, matrem uerò mulierem: uel patrem cœlestẽ quendam Deum, matrem autem Deam inferiorem habuisse prædicantur. Hac igitur ratione poëtarum commenta heroas diuinis nominibus appellantium in immensum ferè creuerunt: quando enim ab eorum uitis, actionibus, atque Historijs nomina sumunt, moralem edocent philosophiam: quando autem ex ipsorum uirtutibus, uitijs, & animi perturbationib. depromũt appellationes, naturalem philosophiam pertractant: quando uerò Deorum sublunaris orbis generatione & corruptione perpetuò exagitati nominibus eos appellant, in astrologia, cœlestiq; sciẽtia uersantur: quãdo tandẽ cœlestiũ Deorũ appellationes ipsis attribuunt, diuinam atque angelicã Theologiam significare intendunt. Quamobrem fabulosæ poëtarum inuentiones maximum acumen ingenij, & reconditam sapientiam multiplici Deorum appellatione præ se ferre uidentur. *SO.* De natura, deq́ue uarijs deorum, qui à gentibus colebantur, appellationibus abundè locutus fuisti. Eorum nunc mihi amores interpretare, necnon rationem aliquam redde, cur propagationem atque succeßionem generationis ope conflatam non tantùm heroicis illis uiris, quos Deos participantes appellant, poëtæ attribuerunt, uerùm etiam cœlestibus, atque inferioribus numinibus, quibus libidines, coniugia, & proles minimè conuenire uidentur. *PH.* Diuinorum amorum, diuinæq; generationis portionem aliquam nos explicare opportunum iam esse existimo. Verùm illud in primis te animaduertere uellem, non omnem procreationem propagationemq; carnis, & libidinosos complexus requirere: hac enim ratione homines tantùm & animalia possent generare, cùm tamen generatio reb. uniuersis communis existat, & à supremo ac præstãtißimo incipiens Deo usque ad infimam & ignobilißimam rerum omnium extendatur, hac solumodò intercedente differentia, quòd Deus generat tantùm, nõ gignitur: reliqua autem omnia gignuntur, pleraque etiam generant: & hæc duo quidem ortus sui principia sortita fuêre, alterum formæ, reliquum materiæ uicem gerens: quorum unum dandi, alterum recipiendi munere fungitur. Quapropter non immeritò principium quidem formæ locum obtinens patrem conferentem: principium uerò materiæ partes secutum matrem recipientem poëtę uocarunt. Vt autem hæc duo principia ad omnium rerum, quæ oriuntur, procreationem faciliùs atq; libentiùs conuenirent, necesse fuit ut sese mutuò diligerent, & amoris intermedij opera ad cuiuscunq; rei generationem in unum cõiungerentur, hac certè in re hominum & animalium parentes imitantia. Si igitur copulatio duorum principiorum generationis naturalem ordinem seruauerit, coniugium à poëtis uocatur, eaq; uir uxorq; appellantur. Si uerò ipsorũ coniunctio à consueto naturæ cursu deerrauerit, amor atque adulterium nuncupatur, & parentes seu genitores amantium appellationem sortiuntur. Quamobrem Deorum tàm superiorum, quàm inferiorum amores, cõiugia, procreationes, affinitates, atque origines sine ulla hæsitatione iam admittere debes. *SO.* Hoc rectè percepi, & diuinorum amorum firmißimum fundamentum præclarè iecisse uideris. Verùm memorabiles quosdam Deorum amores, necnon illustriores eorum procreationes distinctiùs & enucleatiùs te uellem interpretari, & à Demogorgone exordiri, quem primum ac supremũ Deũ significare homines opinãtur: memini enim me intellexisse ipsum noua quadam atq; inusitata ratione filios edidisse. Sententiam tuam de tàm prodigiosa procreandi ratione audire desiderarem. *PH.* Quod de Demogorgonis prole antiqui monumentis literarum consignarunt, totum tibi aperire con-

Poëtæ multiplici Deorum appellatione uarias quidem diuersasq; sciẽtias intendunt pertractare.

Generatio rebus omnib. uniuersi cõmunissima existit.

Principia omnium, quæ gignuntur, duo esse dicuntur, forma atq; materia.

Amor hæc duo tam diuersa generationis principia, formã .s. atq; materiã in unũ copulat atque cõiungit.

Qua ratione poëtæ Dijs ipsis amores, cõiugia, adulteria, procreationes, affinitates, atq; origines attribuere solent.

rite contendam. Legitur apud Pronapidem Poëtam in eius protocosmo, Demogorgonem æternitate & Chaos tantummodò circunseptum, cùm in æternitate illa fœlicissimè quiesceret, tumultum ingentem in uentre ipsius Chaos excitatum sensisse. Quapropter ut ei opem ferret, manu admota illius uentrem aperuit: unde mox litigium prodijt: quod turpi & deformi ore præditum, dum maximas turbas excitaret, & sursum euolare contenderet, mox à Demogorgone in imum fuit detrusum. Verùm cùm sudoribus & suspirijs ardentibus puerpera miserabiliter adhuc grauaretur atque opprimeretur, Demogorgon manum ad se priùs contrahere noluit, quàm Pana unà cum tribus sororibus, quæ Parcæ dicuntur, è uentre ipsius eduxerit: cuius quidem Panis maxima pulchritudine, & egregia forma impulsus eum curæ familiari præfecit: & tres sorores tanquam pedissequas, ancillas, atque ministras eum sequi iussit. Chaos deinde tantæ molis pondere exoneratum & liberatū Demogorgonis suasu filium Pana in paterno solio collocauit. Hæc est fabula Demogorgonis à Poëtis decantata, etsi Homerus in Iliade Litigij, Discordiæque procreationem Ioui ut patri attribuerit: quam propterea quòd in Euristei, & Herculis ortu grauiter Iunonē offendit, à Dea è cœlo in terram asserit præcipitatam fuisse. Addunt insuper Demogorgonem Polum, Pythonem, Terram, & Erebum genuisse. *SO.* Huius fabulæ significationem quæso mihi declara. *PH.* Nempè ipsa rerum omnium generationem atque procreationem è summo creatore emanantem significare uidetur, cui æternitatem indissolubili uolunt societate semper coniunctam fuisse: quia solus ipse uerè æternus uocari potest, qui uniuersorum principium causaque & est, & semper fuit, & semper erit, nulla prorsus temporum successione in eo conspecta. Chaos quoque in æterna illa societate tertium locum ferunt obtinuisse: quia Chaos, ut præclarè Ouidius cecinit, est communis, mixta, atque confusa omnium rerum materia: quam ueteres cum Deo simul æternam esse dicebant, & ex qua ipse pro uoluntate & arbitrio suo ueri optimique parentis munere functus uniuersa procreauit, atque formauit: materia autem omnium rerum, quæ genitæ fuerunt, communis mater & uerbo & reipsa esse uidetur. Vnde duos tantùm rerum uniuersarum primos antiquissimosque parentes, quorum unus patris, alter matris obtinet rationem, æternos atq; ingenitos esse ueteres pronunciarunt. Veruntamē Deum causam præcipuam, Chaos autem accedentē & concomitantem esse uoluerunt: hoc enim Plato quoque in Timæo de noua ac recenti rerum à summo Deo ex æterna & confusa materia procreatarum ratione sensisse uidetur. Sed aliquis fortasse antiquos reprehenderet: cùm enim Deus communis omnium genitor ab omnibus habeatur, necesse est ipsum materiam quoque in lucem edidisse, ex qua cætera deinde genita fuerunt. Verùm id nimirùm præstantissimi uiri significare uoluerunt, cùm Chaos in æternitate illa Dei Optimi Maximi socium fuisse dicatur, ipsum æterna quadam generatione ab eo processisse: & Deum postea reliqua omnia ex Chaos noua ac temporali generatione effecisse, qua quidem in re Platonicæ opinioni consenserunt. Chaos autem etsi ex Deo emanauerit, eius tamen socium fuisse dixerunt, tùm quia ex æterno à Deo profluxit, & semper unà cū eo conspicitur: tùm etiam quia ad rerum procreationem atq; generationem cum Deo tanquā uxor quædā & socia ipsius concurrit. Cùm igitur Chaos nullo intermedio existente à Deo productum fuerit, reliqua autem omnia à Deo & ex Chaos siue ex materia originē traxerint, iurè ipsum Chaos Dei socium uocatur: neq; huic repugnat illud ex æterno à diuino numine prodijsse: quemadmodum etiam Eua cùm ex Adamo formata fuisset, socia & uxor ab eo semper habita fuit: necnon inter posteros quoque & ipsorum utrunque societas quædam affinitasq; intercessit. *SO.* Veteres hac fabula uniuersi generationem ab omnipotente Deo

Fabula Demogorgonis procrem atq; posteritatē, necnō insolitam huiuscemodi procreationis rationem exponens.

Allegoria fabulæ Demogorgonis iam expositæ rerū omniū è summo creatore emanantē, atque ex prima materia prodeuntem eleganter admodum significantis.

Chaos æterna quadā generatione à Deo processit: cætera autē omnia ex Chaos noua ac temporali generatione à Deo effecta fuerunt.

Ratio, cur Poëtæ Chaos ipsum Dei socium esse finxerunt.

tanquam à Patre, & à Chaos siue materia tanquam à matre proficiscentem significare quidem uoluisse uidentur. Verùm huiusce fabulæ haud communẽ tantummodò sensum, sed singula etiam quæq; significata intelligere desiderarẽ: sicut quid tumultus in uentre Chaos excitatus, quid manus Demogorgonis admota, quid Litigij & aliorum ortus sibi uelit. *PH.* Strepitus & tumultus, quem ex uentre ipsius Chaos Demogorgonem sensisse iam diximus, est potestas ac appetitus materiæ res diuisas & separatas pariendi, quæ quidẽ diuisio strepitum atq; tumultũ efficere solet. Manus Demogorgonis admota ad uentrem Chaos aperiendũ est potentia diuina, quæ potestatem cõmunem atq; uniuersalem ipsius Chaos ad actum separatum atq; distinctum reduxit: hoc enim proculdubiò significat uentrem prægnantis aperire, & fœtus latentes educere. In generatione autẽ hac conficienda non membro aliquo ad propagationem accõmodato, sed manu nouo quodã & insolito exemplo ipsum uti uoluerunt: ut indicarent primam rerum procreationem, & productionem minimè uulgarem & consuetam fuisse, sicut est naturalis generatio, quæ creationi postea succeßit: sed mirificam & monstruosam extitisse, quæ manus potentißimi instrumenti usum requisiuit. Litigium primum ex uentre Chaos dicunt emersisse: nam ex materia prima ante omnia diuisio rerum prodijt, quæ cùm prius in ea coniunctæ & confusæ omnes reperirentur, pariendi temporibus exactis, à Demogorgonis manu: hoc est, à potentia maxima Dei diuisæ distinctæque fuerunt. Diuisio ista litigium uocatur: quia in quatuor oppositis contrarijsque uersatur elementis: & turpi ore ac inhonesto fingitur esse: quia reipsa diuisio & oppositio defectum, sicut contrà unio atque concordia perfectionem inducere solet. Litigium sursum aduolare contendentẽ à Demogorgone è cœlo in terram uolunt præcipitatum fuisse: quia in cœlo nulla discordia nullàue oppositio ex Peripateticorum sententia reperitur: & hac de causa cœlestia corpora mortalitati minimè obnoxia existunt, sed hæc tantummodò inferiora: quia in ijs nulla, in his maxima diuersitas ac oppositio esse conspicitur, quæ rerũ interitus ac dissolutionis potißima causa existimatur. Quòd autem Litigium è cœlo in terram depulsum fuisse pronũciant, significare intendunt cœlum esse causam omnis diuersitatis pugnæq; rerum inferiorum: ipsum autem cuiuscunque oppositionis atque discordiæ expertem esse. *SO.* Si cœlum omni genere caret oppositionis, quomodò ipsam efficere ualet? *PH.* Huiusce rei tres rationes in medium adduci possunt: primùm oppositio effectuum, qui à planetis, astris, & cœlestibus signis proficiscuntur: deinde oppositio cœlestium motionum, quarum una ab oriente ad occidentem: altera contrà ab occasu ad ortum contendit: & hæc uersus septentrionem, illa uersus meridiem procedit: postremò contrariæ corporum inferiorum, quæ intra Lunarem orbem collocantur, positiones: cùm cœlo proximiora leuiora, ab illo autem remotiora, centroq; uiciniora grauiora esse conspiciantur: ex qua quidem prima oppositione omnes reliquæ elemẽtorum differentiæ atque diuersitates deriuantur. Antiquorum etiam, & Platonicam illam opinionem in huius rei confirmationem possemus adducere, quòd astra & planetæ ex igne propter copiosißimam lucem: cœlestes autem orbes propter maximam tenuitatem ac perspicuitatem ex aqua confecti fuerunt. Vnde Cœlum *scamayn* Hebræi appellarunt, quod ex *maim*: hoc est, ignem & aquam ipsi interpretantur. Quam quidem opinionem sequentes forsitan dicere possemus litigium atque oppositionem in primis Mundi exordijs ad cœlos ascendisse: quia cœlestia corpora ex igne constant & aqua: uerùm ibi minimè cõstitisse, quinimò è cœlo ad terras tanquam ad propriam & conuenientem ipsorum habitationem esse deuoluta, in quibus generationis succeßio contrariorum intercesßione perpetuò continuatur. *SO.* Absurdum quidẽ mihi uidetur in cœlo contrarias elemẽtorum naturas, ut ignis & aquæ

Tres ascribũtur rationes, cur cœlestia corpora in Mundum inferiorem oppositos contrariosq; demittunt effectus.

Plato antiquißimorum Hebræorũ secutus opinionem Cœlũ ex aqua & igne constare existimauit.

&aquæ collocari. *PH.* Si materia prima, ut isti unà cum Platone sense-runt, tàm cœlestibus quàm inferioribus communis existit, quidni aliqua saltem elementorum oppositio in cœlis quoque reperietur? *SO.* Cur igitur cœlestia quoque corpora, quemadmodum inferiora non corrumpuntur? *PH.* Plato quidem cœlos suapte natura corrumpi posse concessit, uerùm propter diuinam potētiam formarum intellectualium actu existentium, quę cœlos informant, eos uoluit indissolubiles esse: eoq́ue magis: quia cœlestia elementa longè inferioribus puriora, & quasi sublunarium animę debent existimari: neque in cœlis, sicut in inferioribus mixtis, commixta fuisse conspiciuntur: quia ignis partem tantummodò lucidam, & aqua partem perspicuam duntaxat sibi usurpauit. Vnde etsi Litigium quamprimùm auras uitales attigit, ad cœlum properauit: mox tamē in Mundum inferiorem fuit detrusum, in quo tanquam in propria curia Deum hunc hodie residentem uidemus. Quapropter subiungit fabula quòd cùm Chaos Litigio iam edito sudoribus, & ardentibus suspirijs nihilominùs aggrauaretur atq; opprimeretur, Demogorgon manu ulteriùs extensa Pana cum tribus sororibus, quæ Parcæ uocātur, ex uētre puerperæ eduxit. Per labores & cruciatus illos, quos Chaos primamq; materiam Litigium enixam pertulisse dicunt Poëtæ, intelligendę sunt contrariæ quatuor elementorum naturæ: ita ut per oppressionē illam & pondus terram reliquis elementis grauiorem, per sudorem aquam, per ardentia suspiria aërem & ignem significare uidētur. Vnde ut opem & salutem aliquā his tantis laboribus & cruciatibus à pugna atq; discordia contrariorum proficiscentibus diuina potentia afferret, ex utero ipsius Chaos Pana secundum filium, qui apud Græcos totū significat, extraxit: per Pana uniuersalem quidem naturam omnia, quæcunq; ex Chaos genita ac edita in lucē fuerunt, ordinantem & gubernantem, contrariasq; naturas simul pacantem & concordantem subintelligi uolunt. Vnde Pana post Litigium natū fuisse ferunt: quia concordia discordiæ succedit, necnon in discordiæ locū subit. Cum Pane tres Parcas simul genitas fuisse aiunt, quę Clothos, Lachesis, & Atropos nominātur, & à Seneca fatis præesse dicuntur: per eas tres ordines temporum significantes, præsens, præteritum, ac futurū, quæ Deum naturæ uniuersalis sequacia uolunt statuisse. Nam Clotho rerum præsentium uolutionem esse interpretantur, & hæc Parca præsentia uitæ stamina uoluit atq; deducit. Lachesis futuri significat productionem, & hæc lina, quæ nenda ac torquenda super-sunt, diligēter præparat atq; custodit. Atropos, quasi irremeabilem & irreuocabilem dixeris, præteritum figurat, quod reuerti nequaquam potest, & hæc fila sibi cōmissa iam neuit atq; absoluit. Appellantur autem Parcę per quandā ironiam, eò quòd nemini parcunt. Addunt præterea Pana Demogorgonis iussu in patris solio collocatum fuisse: quia natura diuinum ordinem exercet, rerumq; administrationem sibi concreditam promptè, fideliterq; exequitur. Subsequitur postea sexti filij, Poli uidelicet, ortus, ultimam sphæram repræsentantis: quæ super duos Polos, arcticum atq; antarcticum uoluitur: deinde septimi Pythonis Solē figurantis: octauus postea fœmina existens terræ nomen fuit sortitus, & centrum Mūdi significare uidetur. Tellurem insuper noctem enixā fuisse cecinerunt Poëtæ, propterea quòd ex umbra terræ nox ipsa efficitur. Per noctem quoq; lucidarum formatum interitum ac priuationem à materiæ tenebris proficiscentem possumus intelligere. Famam quin etiam terræ filiam esse addiderūt: quia terra mortalium, postquàm extremum diem obierunt, famam nomenq; conseruat. Tartarum demùm: hoc est, infernum quasi filium Tellurē matrē tradunt peperisse, propterea quòd omnia corpora genita ad uentrem terræ inferiorem tandem reuertuntur. Hos quidem, & plures alios filios Tellurem per se tantùm nulla uiri opera concurrente genuisse affirmant: quia huiuscemodi omnia defectus & priuationes essentiæ existunt,

Plato cœlestia ex ijsdem materiæ, ex qua inferiora quoq; corpora cōstare, & suapte natura corrūpi quādoq; posse putauit.

Tres Parcæ tres ordines temporū, præsens uidelicet, præteritū, atque futurū significare dicuntur.

Terræ posteritas, Nox scilicet, Fama, & Tartarus unà cum eleganti triū horum liberorū significatione.

stunt, quæ quidem à rudi tantùm materia, minimè autem à forma proficiscuntur. Demogorgon postremò Erebum nouissimum omnium aliorum filiorũ habuisse fertur: qui adhæsionem significat: id est, naturalem quandam potestatem omnibus rebus inferioribus adhærentem: quæ quidem in hoc sublunari orbe est ipsamet rerum generabilium materia, & est causa generationis & corruptionis, necnon cuiuscunque uarietatis, & mutationis corporum inferiorum: in homine autem, quem mundum exiguum esse iam demonstrauimus, est appetitus ac desiderium res nouas acquirendi. Quapropter Erebum plures filios dicunt habuisse, ut Amorem, Gratiam, Laborem, Inuidiam, Timorem, Dolum, Fraudem, Pertinaciam, Egestatem, Miseriam, Famem, Querelam, Morbum, Senectutem, Pallorem, Obscuritatem, Somnum, Mortem, Charontem, Diem, & Aetherem. *SO.* Quam tot natorum matrem aiunt extitisse? *PH.* Noctem telluris filiam, cum qua Erebus concumbens uniuersam hanc progeniem fertur genuisse. *SO.* Cur totam hanc prolem Erebo & Nocte satam fuisse arbitrantur? *PH.* Quoniam hæc omnia à potestate inhærente, nocturnisq; priuationibus tùm in magno ac sublunari, tùm etiam in paruo ac humano mundo proficiscuntur. *SO.* Qua ratione? *PH.* Amor, seu desiderium ab inhærente potestate, atq; defectu originem habet: materia enim, ut Philosophus testatur, eas omnes, quibus caret, appetit formas. Gratia est ipsius rei expetitæ, uel amatæ, quæ in mente aut appetitu desiderantis persistit. Labores cruciatus, atque solicitudines amantis, ut rem tandem consequatur expetitam, esse definiuntur. Inuidia angor quidã animi esse dicitur, cuius causa miser amans quammaximè inuidet commodis, & uoluptatibus possidentis. Timor est uel rem tunc primùm acquisitam amittendi (quæcunq; enim à nobis comparantur, amitti quoq; possunt) uel ne id, quod exoptamus, assequi unquam possimus. Dolus, & Fraus sunt media congrua & accommodata rem concupitam obtinẽdi. Pertinacia est illa, qua in eadem utimur persequenda. Egestas, Miseria, & Fames sunt expetentium priuationes. Querela est amantium lamentatio atque conquestio, propterea quòd uel quæ uehementer appetunt, assequi minimè possunt: uel iam habita, & acquisita deperdiderũt. Morbus, Senectus, & Pallor dispositiones quædã existunt ad amissionem & interitum rerum acquisitarum uoluntate aut generandi potestate intercedente. Obscuritas, & Somnus sunt primæ rerum amissiones: Mors autem postrema existit corruptio. Charon obliuionem inducit, quæ amissionem atq; interitum rei consequitur acquisitæ. Dies in uniuerso quidem lucida forma existit, ad quam potestas materiæ inhærens tandem pertingere potest, & est ipse intellectus humanus: in homine uerò est lucidissima uirtus ac sapientia, ad quas perfectorum uoluntates ac desideria eriguntur. Aether est cœlestis ille spiritus intelligentia præditus, cuius ad summum materiæ potestas, humanaq; uoluntas participes fieri possunt. Forsitan etiam hi duo postremi Erebi filij reliquis natu minores, Dies, & Aether duas illas cœlestes naturas, tùm lucidam stellarum ac planetarũ, quæ Dies uocatur: tùm etiam perspicuam ipsorũ orbium, quæ dicitur Aether, significare possent. *SO.* Quam similitudinem & conuenientiam hæ duæ cœlestes cum Erebo habent naturæ, quem generabilium & mortalium materiam iam esse asseuerasti? & qua ratione eo prognatas fuisse affirmas? *PH.* Propterea quòd antiquorũ plurimi, unaq; cum eis Plato cœlestes istas naturas ex materia corporum inferiorum constare uoluerunt, unde ipsæ inter omnes Erebi filios præstantiorem ac digniorem locum obtinuerunt. *SO.* Quæ breuibus de Demogorgonis posteritate complexus fuisti, satis superq́ue mihi esse uidentur. Reliqui Deorum amores tibi restant exponendi, ut Panis secundi Demogorgonis filij in Siringam. *PH.* Pana duo cornua in capite ad cœlum usque pertingentia, igneam faciem, barbam prolixam, & in pectus propexam habere poëtæ tradi-

Erebi significatio.

Erebi & Noctis numerosa progenies unà cum eius apta & conuenienti significatione.

Fabula Panis figurã, eiusq; ardentissimũ in Siringam amorem exponens.

tradiderunt. Baculum & fistulam septem cicutis compactam in manibus gestat. Pelle uersicolore est indutus. Corporis membra humilia, deformia, & incomposita, caprinaquê crura fertur habere. Cùm autem ipse atque Cupido in grauissimas olim contentiones de principatu inter sese uenissent, Pan à Cupidine tandem uictus & superatus uirginis & nymphæ cuiusdam Arcadicæ nomine Siringæ maximo uehementissimoquê exarsit amore. Quapropter Nympham Pane sequente, ipsaquê Deum fugiente factum est, ut ambo ad fluuium Ladonem peruenirent. Vnde Virgo aliarum Nympharum auxilio implorato in palustres calamos fuit conuersa, quorum suauissimum sonum zephyro molliter flante, eosquê leuiter feriente cùm Deus audiret, & harmonia illa mirificè delectatus, necnon maximum suum in Nympham ostendere uolens amorē, septem ex eis calamis sibi sumptis, ipsos cera coniunxit, & fistulam pastorale & suauissimum quoddam instrumentum ex ipsis formauit. *SO.* Quem'nam allegoricum sensum hac fabula Poëtæ significare uoluerunt? *PH.* Præter historiam Syluam cuiusdam Arcadij: qui cùm amaret, musicæ studiosissimus fuit, & fistulam septem calamis cera compactis primus excogitauit: alium proculdubiò altiorem & magis reconditum sensum iam supradicto commento ueteres implicuerunt: quòd scilicet Pan apud Græcos totum significans est uniuersalis natura uniuersum Mundum regens atque disponens: duo cornua, quæ ex fronte oriuntur, & usque in cœlum ascendunt, duos Polos, arcticum, & antarcticum repræsentant: pellis uarijs coloribus aspersa, qua uestitur, octauam sphæram innumerabilibus ferè stellis distinctam imitatur: ignea facies septem Planetas figurare uidetur: nam facies, ut superiùs diximus, septem præcipuis organis, quæ maximam habent similitudinem cum septem errantibus astris, duobus uidelicet oculis, duabus auribus, duobus narium meatibus, & ore, fuit insignita: horridæ comæ, prolixaq; barba in pectus propensa radios Solis, Planetarū, & Syderum referre dicuntur, qui in Mundum inferiorem propendent, ut omnes generationes efficiant ac mixtiones. Humilia & incomposita membra elementis, & inferis corporibus, utpotè illis, quæ si cum cœlestibus conferantur, rudia atque deformia existunt, assimilari possunt. Pedes caprini esse dicuntur: quia sicut capræ nunquam rectà incedunt, nec ullum in motu ordinem seruant: sed semper errare, & huc atq; illuc ferri conspiciuntur: ita in hoc Mundo inferiori res moueri, & ex una in alteram speciem atque essentiam mutari nulla certa Lege seruata, sed obliquè & incompositè cernuntur: cuius quidem confusionis, ac erroris cœlestia corpora expertia prorsus existunt. Panis figuram à Poëtis decantatam, eiusquê interpretationem, nisi me animus fallit, sanè diligenter profecuti fuisse uidemur. *SO.* Diligentissimè quidem: sed significationem uehementissimi amoris, quo Deus Siringam adamauit, tanquā proposito nostro magis accommodatam aggredere interpretandam. *PH.* Addunt insuper uniuersalem istam naturam tam præstantem, potentem, admirabilem, & excellentem amoris expertem minimè extitisse: & ideò eam uolunt puram incorruptamquê uirginem adamasse: id est, stabilem & perpetuum ordinem rerum: quia natura meliora atque perfectiora deterioribus ac imperfectioribus anteponit: quem quidem certum & constantissimum ordinem dum ipsa assequi cupiebat, is eam effugiebat: quia Mundus iste inferior minimè stabilis, & perpetuis mutationibus nullò prorsus ordine seruato subiectus esse conspicitur pedum instar caprarum. Huiusce autem uirginis celeritas & fuga à Ladone flumine firmata fuit ac impedita: quia Cœlum continuo perpetuoquê motu fluuium referens incorruptam quidem, sed lubricam & labentem corporum generabilium inferioris orbis stabilitatem continet atque coërcet, etsi cœlum quoque perenni sua motione aliqua ex parte instabile esse perspiciatur. Verùm cœle-

Allegoria tū Panis figurā, tùm etiā huiusce Dei in Siringam uehementissimū studium declarans, quæ uniuersalē naturam Mundum ipsum regentē ac disponentē perbellè designat.

stis

ſtis illa mobilitas ordinata ac ſempiterna exiſtit, incorruptaque uirgo iure à poëtis uocatur, cùm eius deformitates atque diuerſitates unitam & harmonicam habeant proportionem: quemadmodum ſuperiùs diximus, cùm de muſico, & ſuauiſsimo cœlorum concentu ſermonem habuimus. Hæ ſunt fluuiales arundines, in quas Siringa fertur conuerſa fuiſſe, qui quidem calami ſpiritu eos impellente harmonicum & ſuauiſsimum edunt concentum: quia ſpiritus intellectualis cœleſtes globos circumuoluens eorum concordantes muſicosque ſonos componit. Ex ſeptem autem calamis Pana fiſtulam confeciſſe nihil aliud ſignificat, niſi ſeptem orbium Planetarum congregationem, eorumque circumductorum maximam & mirificam melodiam. Eadem quoque de cauſa Pana baculum geſtare, tibiamque inflare dixerunt: quia natura ſeptem Planetarum perpetuis, & æqualibus utitur motionibus ad mutationes continuas ſublunaris orbis efficiendas. Ecce tibi ô Sophia amoris, quo Pan Siringam fuit proſecutus, breuis & compendioſa interpretatio. *S O.* Et maxima quidem cum animi mei iucunditate ipſam audiui. Modò generationes, coniugia, ſtupra, atque amores aliorum cœleſtium Deorum unà cum allegoricis eorum ſenſibus intelligere uellem. *PH.* Non omnes quidem, ut prolixam orationem tædiumque uitemus, ſed nonnullos cæteris elegantiores atq; inſigniores breuiter tibi exponam. Cœlicolarum origo à Demogorgone, & ab Aethere Dieq; fraterna & coniugali ſocietate inter ſeſe deuinctis proficiſcitur, qui uel Erebo Demogorgonis filio: uel, quemadmodum alij ſenſerunt, ipſomet Demogorgone ſati fuêre. Ex amborum coniunctione Celium ſiue Cœlum aiunt natum fuiſſe, quod quidem nomen Vranio Saturni parenti gentiles impoſuerunt: quia uirtutũ ſplendore & ingenij robore ita cæteros ſuperabat ac præcellebat, ut cœleſtis potiùs, quã humanus uideretur, atq; ex Aethere Dieq; originẽ traxiſſe exiſtimaretur: quia & ſpiritalem æthereamq; naturam ingenio, & lucem diuinam uirtutibus exprimebat atque repræſentabat. Allegoricus ſenſus minimè obſcurus exiſtit. Cœlum enim, quod cuncta circumdat, cõplectitur, & comprehendit, Aetheris Dieiq; filius eſſe dicitur: quia ex duabus conſtat naturis: tùmætherea propter ſuam tenuiſsimam, ac ſpiritalem perſpicuitatem: tùm etiam lucida atque diuina propter ſtellarum, quibus eſt refertum, uberrimum & copioſiſsimũ lumen. Aether autem tanquàm pars cœli precipua, atq; amplitudine ſua omnes orbes complectens: necnon quia, ut Plotinus ex mente Platonis affirmat, in uniuerſa penetrat atq; diffunditur, quæ plena ſpiritu quodam æthereo ille eſſe arbitratur, patris ſortitus fuit appellationem. Aſtra uerò, quia ad cœlum non ſecus ac membra particularia ad totum referuntur, fœminæ & matri ſimillima exiſtunt, quam ab homine tanquàm partẽ à toto primã originem habuiſſe ſacra Volumina narrant. Huiuſce rei aliam quoq; rationem afferre poſſemus: quia ſcilicet æther longè tenuior ac ſpiritalior, quàm aſtrorum ac planetarum lucidiſsima corpora exiſtit. Vnde Ariſtoteles ait ſtellas propter denſum & cõcretum ipſarũ tantummodò corpus lucis recipiendæ & cõſeruandæ fuiſſe capaces, quã quidem orbibus propter eorũ perſpicuitatẽ atq; tenuitatẽ natura denegauit. Quinimò Plotinus tantam ętheris exiſtimat eſſe tenuitatẽ, ut omnia corpora penetret uniuerſi, tàm ſupera quàm infera, & cum ipſis coniunctus & implicitus ea maiora minimè reddat: quia ſpiritus iſte interior cuncta corpora, eorũ mole nullum prorſus argumentũ recipiẽte, alit atq; conſeruat. Quamobrem Aether uiro ſpiritum cõferenti, Dieſq; uxori materiam ſuppetenti iure aſsimilatur, ex quibus duabus naturis Cœlum ipſum iam diximus conſtare. *S O.* Cœlum uerò quẽ procreauit? *PH.* Saturnum. *S O.* Quæ mater tantũ filium dicitur peperiſſe? *PH.* Saturnus Cretę Rex Vranio & Veſta fuit prognatus. Cùm autem Vranius propter ſuã pręſtantiam & excellentiam cœlum uocaretur, Veſta eius uxor terræ nomen obtinuit: propterea quòd

Allegoria Celij ſiue Cœli ortũ exponẽs, quem quidem Deũ poëtæ ex Aethere quaſi ex patre, Dieque tanquam ex matre natum eſſe uoluerunt.

Cœlũ ex duabus cõſtat naturis, æthere a ac lucida.

Stella ex Ariſtotelis ſentẽtia eſt pars dẽſior ſui orbis.

Aether ex mente Plotini propter ſuam maximã tenuitatem omnia corpora penetrat uniuerſi.

Allegoria ortus, ipſius Saturni, quem Cœlo ac Terra prognatũ fuiſſe poëtæ retulerunt.

quòd ut fœcundíssima mater plurimos fœtus fuerit enixa, Saturnum præsertim, qui in rerum terrenarũ studijs maximè elaborauit, & multa agricolis utilia primus excogitauit. Ipsum quoq; pigrũ & tristem natura terræ instar aiunt extitisse. Allegoricè autẽ, ut iam diximus, terra in rebus cũctis, quæ ad Mundum spectant inferiorem, generandis Cœlestis coniugis habet rationem. *SO.* Cùm Saturnus inter Planetas numeretur, quomodo terræ filius uocari potest? *PH.* Quin ipse Cœlum habeat patrem, nemo ambigere debet: primus enim omnium Planetarum, & reliquis sydereo Cœlo proximior existit: simpliciterq; Cœlum uocatur: quia non secus ac parens omnes complectitur Planetas. Veruntamen inter Saturnum & terram multæ similitudines intercedunt: primùm plumbei coloris ad terrenum accedentis: deinde quia sicut terra omnibus elementis crassior & pigrior existit, ita Saturnus omnibus errantibus astris tardiùs proprium motum absoluit. Triginta annorum Saturnus, duodecim Iupiter, duorum Mars: unius Sol, Venus, atq; Mercurius: Lunaq; unius mensis spacio proprios orbes peragrare dicuntur. Præterea Saturnus in temperatura quoq; & constitutione, quam in corpora demittit, frigida scilicet & sicca cum terra conuenire uidetur. Homines, quibus dominatur, melancholicos, tristes, graues, pigros, plumbei coloris: agriculturæ, ædificijs, & terrenis studijs quàmaximè deditos efficere solet: omnibus rebus, in quarum cõpositione terra primas obtinuit partes, dicitur præesse. Senem, tristem, deformi aspectu, cogitantem, sordidè indutũ, & falciferum eum depingunt: quia homines, quibus dominatur, huiuscemodi conditionibus præditos, & ad agriculturam ualdè propensos atq; inclinatos, quæ falce tanquàm cõmodissimo utitur instrumento, reddere conspicitur. Ingenium sagax, profundas cogitationes, ueram scientiam, bona consilia, animi constantiam propter cœlestis parentis cum matre terrestri optimè commixtam naturam largitur. Denique animorum beneficium atque diuinitatem patri, corporum perniciem atque deformitatem matri refert acceptam. Quamobrem egestatem quoq;, mortem, sepulchrum, & res sub terra latitantes, quocunque prorsus corporis cultu & ornamentis reiectis, significare prædicatur. Vnde non immeritò Saturnum omnes filios mares deuorare consueuisse, nequaquam autem fœminas poëtæ finxerunt: qua ipse omnia indiuidua quidem corrumpit: terrenas autem & maternas rerum conseruat radices. Iurè igitur Cœli, Terræq; filius ab antiquis est appellatus. *SO.* Saturnus autem liberos'ne fertur habuisse? *PH.* Plures quidem, & mares & fœminas: quemadmodũ Cronon, qui tempus definitum significat, uel temporis aliquem circuitum, ut annum, qui circularem propriamq; Solis metitur & explet lationem. Cronos autem Saturni filius fuisse dicitur: quia maior ac diuturnior temporis circuitus, quem homo pro uitæ suæ breuitate uidere atque obseruare potest, ipsius Saturni existit: & sicut iam diximus, triginta annorum spacio consumitur atq; expletur: cùm cæterorum planetarum propriæ reuolutiones breuiori tempore conficiantur, & absoluantur. *SO.* Quam uxorem Saturnus, matrem'ue Cronos fertur habuisse? *PH.* Saturni coniux, Croni aliorumq; liberorum communis mater Opis dicitur extitisse, uiri sui soror, Cœlo patre, Terraq; matre sicut ipse quoque prognata. *SO.* Per Opim aliud'ne quiddam, quàm legitimam Saturni Cretæ imperantis uxorem intelligi uolunt? *PH.* Allegoricè Opis operam sonat, & terræ labores significare uidetur: qui tùm in agris colendis, tùm etiam in urbibus & ædibus ædificandis perspiciuntur. Ipsa autem Saturni coniux & soror iurè dicitur: soror quidem: quia Cœli nata existit, quod potissima causa & agrorum culturæ, & terrestrium habitationum esse existimatur: ita ut ijdem parentes, Cœlum uidelicet ac Terra, & Opim & Saturnũ genuerint. Est etiam ipsius coniux: quia agricultura atq; ædificia à Saturno tanquàm agente, & ab Opi tanquàm patiente ac recipiente proficiscuntur.

Plures similitudines inter Saturnum ac Terram intercedentes.

Saturni natura atq; exfluxus.

Saturnus cœlestem naturam animo, naturãq; terrestrem corpore optimè repræsentat.

Cronos à poëtis Saturni & Opis filius iurè quidẽ fuisse prædicatur.

Opis quid significat.

Opis Saturni & soror & coniux à poëtis haud immeritò quidẽ fingitur extitisse.

 SO. Quos

Saturnus ex Opi tres liberos cæteris insigniores fertur habuisse, Plutonē, Neptunum, ac Iouem.

SO. Quos alios insuper filios Saturnus & Opis genuerũt? *PH.* Plutonem, atq; Neptunum: quorum hic Mare, ille Abyssum figurat: ambobus enim Saturnus dominatur. Alios quoq; liberos eo fatos fuisse poëtæ retulerunt. Verùm ad cœlestia ut ad propositũ nostrum magis accōmodata reuertentes dicamus Iouem etiam Saturni filium extitisse: qui quidem Iupiter est infra Saturnum, ipsum tamen contingens: atq; in cœlesti serie eadem ratione Saturno succedit, qua Iupiter Cretæ imperans in patris Saturni regnum successit. Hic autem Cretensis Iupiter propter suam benignitatē atq; uirtutem excellentissimi, & beneficentissimi Planetæ nomen meruit sortiri: non secus ac pater propter consimilem rationem, ut suprà iam diximus, Saturnus est appellatus. Vnde cùm ambo Reges istorum duorum Planetarum naturas participarent, eorum propria nomina meritò sibi usurparunt, ac si duo illa cœlestia sydera in terras descendissent, & humanam formam sibi induissent. In ijs quoque, quæ tùm utrique seorsum, tùm ambobus simul acciderunt, duos illos Planetas repræsentasse uidentur. *SO.* De Saturno satis iam locutus fuisti: nunc ea, quæ Ioui & unà cum parente Saturno, & ipsi tantùm euenēre, allegoricè interpretare. *PH.* Quem' nam eius euentum me tibi uis exponere? *SO.* Illum, quo Iouem recens natum Saturnum immanissimum patrem, qui omnes filios interficere solitus erat, ferunt latuisse. *PH.* Saturnum omnium bonorum atq; uirtutum in hunc Mundum inferiorem ex alijs Planetis descendentium perditorem esse & corruptorem allegoricè est intelligendum: earum præsertim, quæ à Ioue proficiscuntur, & primæ, cæterisq; insigniores existunt: ut Iustitia, Liberalitas, Magnificentia, Pietas, Ornamentũ, Splendor, Forma, Amor, Gratia, Benignitas, Successus, Opes, Deliciæ, aliaq; consimilia, quæ quidem omnia Saturnus euertere ac destruere solet: & qui fatorũ iniquitate in suis natalibus Saturnum Ioue potentiorem sortiti fuēre, maxima damna, plurimaq; incommoda huius maleuoli Planetæ dominio perpetiuntur: & uel nullas, uel paucas admodum, easq; uix conspicuas, quas modò enumerauimus, uirtutes habere conspiciuntur: quemadmodum Cretensis quoque Iupiter, cùm infans atq; infirmus esset, Saturno sæuissimo patri, qui tanquam potentior eum interficere statuerat, clanculùm fuit surreptus. *SO.* Verùm quæ allegoria eius fabulæ potest afferri, quæ Saturnum Titanum captiuum existentem à misericordi filio Ioue maximis copijs comparatis miserrima illa seruitute liberatum tradit fuisse? *PH.* Significare hoc commento uoluerunt poëtæ, quòd cùm Iupiter in alicuius natali: uel in ædificij, habitationis, aut cuiuscunq; alterius insanę substructionis exordio principatum obtinuerit, & lætis ac fœlicissimis oculis Saturni torua ac infausta lumina confundentibus alios aspexerit Planetas: calamitate, miseria, & uinculis sibi subiectum uirum liberabit, & omnia Saturnia infortunia reprimet ac superabit. *SO.* Quid autem sibi uult illud, quòd Iouem postquã Saturnum libertate donauit, paterna sceptra sibi usurpasse, & parentem ipsum in infernũ relegasse memoriæ proditum fuit? *PH.* Huius cōmenti historicum sensum eũ esse dicemus, quòd Iupiter postquam Saturnum Titanũ seruitute liberauit, regno ablato ipsum in Italiã compulit, ubi unà cum Iano regnauit, & Romę prima iecit fundamenta, ibiq; exul uitam cum morte cōmutauit. Poëtæ Latium infernũ appellarunt: tùm quia superioribus primis'ue temporibus Cretæ & opibus, & nobilitate erat inferius, qua quidem de causa Rex illud cum Regno suo collatum infernum appellauit: tùm etiam quia reuera Italia Græcia inferior existit, cùm ad occidentem magis inclinet. Ortum autem superũ, & Occasum inferum homines passim uocare consueuerunt. Allegoricè autem est intelligendum, quòd cùm Iupiter principem locum in cuiusuis personæ natali aut actione obtinuerit, dominationē atq; imperiũ eripit Saturno: ipsumq; sibi uirtute cedere, ac inferiorem esse cogit. Cōmunis aũt & artificiosissima allegoria ea esse dicetur: quòd etsi pri-

Ratio cur Iouē ex Saturno quasi ex parente originem traxisse poëtæ finxerunt.

Allegoria ortus ipsius Iouis Saturno tantopere inuisi.

Allegoria eius fabulæ, quæ Saturnum Titanis inseruientē à Ioue filio liberatũ fuisse recenset.

Historicus, atq; Allegoricus sensus eius fabulæ, quæ Saturnum à filio Ioue è regno expulsum fuisse demonstrat.

etsi primùm in exordio rerum generationis, & animaliũ conceptionis, Saturno regnante: hoc est, huiusce Planetæ diuino auxilio intercedente semina sub terra conseruentur, spermaq; condensetur: in rerum tamen iam exortarum, & ad lucem uentarum profectu, augmento, atq; ornatu Iupiter regnũ sibi uendicare cõspicitur, & primas obtinet partes: Saturnoq; parente ex imperio expulso in infernum eum relegare uidetur: id est, in locos cæcos atq; obscuros, ubi rerum semina, quibus dominari Saturnus haud immeritò existimatur, in generationis latent exordio. *SO.* Eorũ, quæ Ioui & Saturno simul euenisse dicuntur, interpretationes à te excogitatæ acutæ & uerisimillimæ quidẽ esse uidentur. Vnde cùm hæc tàm subtilia & elegantia habuerint significata: multò subtiliora atq; elegãtiora ea habitura esse iudico, quæ de uictorijs ac de uirtutibus Iouis, præsertim de ipsius iusticia, liberalitate, ac pietate poëtæ retulerunt. *PH.* Rectè quidem iudicas: eum enim mortalibus benè honesteq; uiuendi rationem primũ dicunt ostendisse, qui antea homines immolare, & eorum carnibus uesci soliti erant: à qua quidem tam impia ac inhumana consuetudine ipsos Deum aiunt retraxisse. Nempè significare intendunt Iouem cœlestem propter suam maximã benignitatẽ omni sæuitię ac feritatis genere homines interdicere, & eis pietatẽ infundere, ipsorumq; uitam conseruare atque producere: necnon ab innumerabilibus fermè periculis eorũ corpora tueri ac liberare. Vnde ζεὺς quasi uita à Græcis uocatur. Addũt prætereà ipsum Leges sanxisse, pietatem docuisse, & templa immortalibus Deis dedicasse: quia cœlestis Iupiter homines sibi subditos moderatos, æquitatem amantes, diuinoq; cultui quammaximè deditos efficere solet. Eum quoq; maximã totius orbis terrarum partẽ subiugasse pronunciant: quam inter fratres, filios, cognatos, atq; amicos distribuit, sibiq; solum montẽ Olympum retinuit, in quo tanquã in curia residebat: & innumeris penè hominibus ad Deum undiq; confluentibus, diuinaq; iudicia petentibus iura reddebat, & integrã incorruptamq; iusticiam administrabat. Significant utiq; beneficentissimũ istum Planetam uictorias, diuitias, & possessiones unà cum liberali earũ dispensatione in homines suos conferre, ipsumq; purgatã quandam substantiã, purissimamq; naturam diuino fauore consecutũ fuisse, ab omni auaritia & fœditate prorsus alienam: & homines iustos, uirtutis & æquitatis amantissimos efficere. Quapropter Hebræi eum *Sedech*, quasi iusticiam dixeris, appellarunt. *SO.* Omnes istæ Iouis allegoriæ, quas tam doctè ac eruditè interpretatus fuisti, maximam iucunditatem mihi attulerunt. Verùm quid de huiusce Dei uarijs, diuersisq; dices amoribus, stupris, atq; adulterijs? *PH.* Referunt historici Iouem sororem suam Saturni & Opis filiam cum eo uno eodemq; partu in lucem editã, sed priorem matrimonio sibi iunxisse. In allegorico sensu reddendo quidam Iunonem terram & aquam, Iouem aërem & ignem: nonnulli uerò Iunonem aërem, Iouemq; ignem significare opinantur: quæ quidem elementa fraterna charitate, & coniugali beneuolentia coniuncta esse uidentur. Alij Iunonis nomine Lunam intelligendam esse arbitrantur. Singuli autem Iunonis fabulas secundùm proprias sententias interpretantur. *SO.* Tu uerò ô Philo quid Iunonis nomine putas esse intelligendum? *PH.* Virtutem utique Mundum hunc inferiorẽ, omniaq; elementa, aërem præsertim, qui aquam circundat ac ambit, terramq; undique penetrare uidetur, regentem & gubernantem: ignis enim elementum antiquis obscurum atque incognitum fuit: quinimò ueteres aërem Lunarem orbem cõtingere crediderunt, etsi pars eius superior cœlis contigua propter ipsorum continuam motionem maiorem inferiori nacta fuerit æstum. Vndepropter aëris maximam in orbe elementari communitatem ac dignitatem Iunoni cõsecrato ipsa Dea & uirtus uniuersum Mundum generationi elementisq; attributum moderans, atq; gubernans esse existimatur: quemadmodum Iupiter quoque ut cœlestium corporum rector ac moderator

Iouis naturã beneficam, eiusq; præclaras actiones elegãter admodum interpretatur.

Iupiter à Græcis ζεὺς quasi ζωῆ, hoc est, uita appellatur.

Hebræi Iouem Sedech, quasi iusticiam appellant

Allegoricus sensus, cur poëtæ Iouem sororẽ suã Iunonem matrimonio sibi iunxisse finxerunt.

Ignis elemẽtum antiquis obscurum atq; incognitum fuit.

derator à mortalibus in summa habetur ueneratione: nec iniuria quidē, cùm ipse cæteris planetis beneficentior & præstantior existat, & secundā tanquam reliquis digniorem sedem occupârit: prima tamen propter reuerentiā ac pietatem ut omnium dignissima Saturno parenti concessa, qui intellectum cœlestem animam producentem significare uidetur: sicut Opis Saturni coniux, & Iouis Iunonisq; mater terram, primamq; materiā designat. Iupiter in ætheris regionibus medium locum obtinuit: qui aliorum Planetarum, Saturno tantùm excepto: & Cœli, necnon Iunonis sororis omnia corpora, quæ inter cœlum terræq; centrum reperiuntur, complectentis ac moderantis principiū & communis parens esse uidetur. Quoniam autem cœlestis Mundus atque elementaris nullo intermedio existente sese contingunt, propterea fratres esse dicuntur: & eodem partu editi fuisse asseruntur: quia ambo ab intellectu patre, & ex materia matre simul, ut Anaxagoras sensit, procreati fuêre: quod sacrorum quoque Voluminum authoritate confirmatur, quæ creationē rerum, Mundiq; exordium pertractantia referunt ex uno principio ac semine cœlum terramq; ab optimo maximo Deo creata fuisse. Prior autem Iuno ē uentre matris fertur prodijsse: quia antiquissima est opinio uniuersi procreationē à centro auspicatam quadam ascendente successione usque ad extremam cœli circunferentiā subrepsisse, non secus ac arbor ab infima terrenaq; radice ad summos æthereosq; ramos paulatim ascendit: quod quidem Psalmistæ quoque grauissimo testimonio potest confirmari dicentis: Die, quo Deus terram cœlumq; creauit: Atque huiuscemodi uerborū contextu in ordine procreationis inferiùs superiori præponentis. Matrimonio quoque hi duo Mundi coniuncti fuisse dicuntur: nam, ut suprà iam dixi, cœlorū uniuersitas ad elementorum cōmunitatem eandem, quam uir ad uxorem, obtinet proportionem: cùm illi in hæc agere: hæc autem actiones ex illis defluentes recipere conspiciantur. Iunonis etiam nomen unam eandemq; cum Ioue originem habet: id est, à iuuando: ambo enim ad rerum generationem, ille ut pater, hæc ut mater quammaximè iuuant. Matrimoniorum quoque Dea, & Parientium Lucina appellatur, utpotè præstantissima illa uirtus: quæ Mundum inferiorem, elementorum coniunctionem, rerumq; generationem temperat ac moderatur. *SO.* De Iouis atque Iunonis coniugio satis dixisti: nunc eorum posteritatem, Hebem uidelicet fœminam, & Martem masculum interpretandā aggredere. *PH.* Apollinem filium apud Iouem patrem quondam cōmorantem nouercæ Iunoni agrestes lactucas comedendas aiūt tradidisse: unde cùm Dea anteà sterilitatis nomine malè audisset, statim concepit, & filiam Hebem peperit, quæ propter egregiam formam iuuentuti præfecta cum Hercule in matrimonium postea fuit coniuncta. *SO.* Quæ'nam est huius fabellæ allegoria? *PH.* Cùm Sol, qui uocatur Apollo, in domo patris sui Iouis: id est, in Sagittario primo præcipuoq; Iouis domicilio diuersatur, & illinc ad Pisces usque secundam eiusdem Iouis habitationem, insigne Zodiaci opus, excurrit: quod quidem iter totū illud temporis interuallum inter mediū Nouembrem, & medium Martiū collocatū complectitur: propter eorū mensium immodicum frigus, assiduasq; pluuias Iuno elementarem orbem designans grauida redditur. Et hoc nimirum significatur, cùm dicitur Apollinem agrestes lactucas Deæ manducandas apposuisse, frigidissimum proculdubiò atq; humidissimum cibum: quæ quidem duæ qualitates terram superioris autumni intemperie sterilescentem excitare & cōmouere, & radicibus seminibusq; rerum uirtutē quandam generandi seu germinandi, quæ conceptio appellatur, elargiri uidentur. Vnde terra proximo deinde uere Sole ex Piscibus exeunte, atq; Arietem ingrediente tot, ac tàm formosos fœtus conspicitur eniti. Quoniam autem tunc temporis Plantę uirescunt, & omnia renouantur, propterea Hebe iuuentutis Dea esse prædicatur: ipsa enim germinandi uirtutē illam diuinam

Ratio cur Iunò prior Ioue ex aluo materno fertur prodijsse.

Iupiter & Iuno eandem habent etymologiā: ambo enim à iuuando sic appellantur.

Iuno cur matrimoniorū Dea, & parientium Lucina esse existimatur.

Allegoria eius fabulæ, quæ Iunonem Apollinis opera concepisse, & Hebem peperisse recenset.

uinam significat uerno tempore sese exerentẽ: quæ ex cœlesti Ioue, terrestriq́; atq; elementari Iunone quasi ex parentibus, Solis quoq; tanquã innati caloris opera intercedente, ortum suum deducit. Ipsam Herculis postea uxorem tradunt extitisse: quia uiri excellentes, & uirtutibus clari atq; conspicui Hercules appellantur, quorum famam uegetam & integram perpetuò conseruari, nec mori aut consenescere unquam uidemus. *SO.* De Hebe satis hucusque dixisti. Ad Martem eius fratrem festina. *PH.* Mars, ut optimè nosti, Planeta calidissimus & quasi feruens existit, & uberrimũ calorem in sublunarẽ Mundum demittit, qui quidem calor cum humore per Hebem significato simul permixtus plurimos ac diuersissimos fœtus efficit huiusce orbis inferioris Iunonis nomine designati. Quapropter Iuno elementaris cœlestis Iouis cõcurrente uirtute hos duos nobilissimos partus fuit enixa, Hebem ac Martem, calorem scilicet & humorem, quibus unà coniunctis omnes postea mixtorum subsecutæ fuerunt generationes.

Allegoricus sensus cur Hebe Herculi matrimonio iuncta fuisse narratur.

Allegoricus sensus cur Mars & Hebe fratres fuisse, amboq́; ex Ioue atq; Iunone quasi ex parẽtibus originẽ traxisse dicuntur.

Addunt insuper quòd sicut Hebes ratione humoris cõmunissimam significat Mundi generationem: ita Mars, qui comburendi & destruendi habet sibi ingenitã quandam proprietatẽ, rerum interitum adumbrare uidetur, qui ab æstiuis præsertim ardoribus omnem humorẽ exprimentibus solet proficisci. Quamobrem hi duo liberi ex Ioue nati, atque Iunone rerum inferiorum ortũ, & occasum figurant. Vnde quia interitus secundùm accidens tantùm è cœlestibus causis emanat, cùm ipsæ propriũ munus, propriamq́; intentionẽ generando solùm exequantur: hac de causa Iunonem ex uteri percussione Martẽ peperisse uoluerunt: corruptio enim materiæ defectũ atq; percussionẽ, non autẽ scopum aut finẽ ab agente propositũ consequi solet. *SO.* Cõiugij Iouis & Iunonis, legitimæq́; ipsorũ posteritatis iam expositæ allegoriæ mihi summopere placuerunt. Modò aliquid de utriusque clandestinis amoribus, adulterinaq́; prole intelligere desiderarẽ: ut quãdo Iupiter cum Latona, Alcmena, alijsq́; pluribus dicitur cõcubuisse. *PH.* Iouem Latonæ uirginis amore olim captũ fuisse, eamq́; grauidã reddidisse fabulãtur poëtæ: quod quidẽ cùm Iuno iniquo animo ferret, non solùm omniũ terrarũ in miserã grauissimũ odiũ concitauit, ita ut nullus mulieris sortẽ miseratus hospitium ei prębuerit: uerùm etiã serpentẽ miræ atq; insolitæ magnitudinis nomine Pythonẽ ubiq; locorũ eam persequi iussit. Quapropter cùm ipsa & numinis irã, & minacẽ illum serpentẽ effugeret, post longũ errorem Delum tandem celeberrimã insulã appulit: ubi hospitio à Delijs ciuibus impetrato Dianã, & Apollinẽ dicitur peperisse. Verùm Diana quidẽ cùm prior exijsset, Lucinæ officio in Apollinis ortu deinde perfuncta matri laboranti succurrit. Apollo aũt postquam auras uitales attigit, arcu & sagittis instructus serpentem illum Pythonẽ interfecit, & maternas iniurias egregiè ultus fuit.

Fabula Latonæ à Ioue compressæ, & Iunoni quammaximè inuisæ miserrimam fugam & diuturnum errorem, necnon Apollinis ac Dianæ ortum exponens.

SO. Allegoricũ huius fabulæ sensum quæso interpretare. *PH.* Per ipsam nẽpe significatur, quòd diluuij tempestate aër uaporibus aquæ propter maximas assiduasq́; pluuias, quæ tunc deciderunt, tellurẽ operientis ita nebulosus atq; caliginosus redditus erat, ut Sol aut Luna nulla ratione lucẽ suã in Mundũ istũ inferiorẽ diffundere posset: propter aëris enim maximã densitatẽ, & cõcretionem nec huius, nec illius Planetæ radij eũ penetrare ualebãt.

Allegoria Latonæ fabulam declarans, eamq́; ad diluuij tempestatem artificiosè admodum reducens.

Quapropter dicunt Latonã, quam cœli circunferentiã esse interpretãtur, ubi Lactea uia conspicitur, ex Ioue amante cõcepisse: & cùm Lunare atq; Solare lumẽ post diluuiũ rerũ uniuersitati parere & reddere exoptaret: Iuno, quæ aërẽ, aquã, & terram significat, propter eam cõceptionẽ & uiro & pellici grauiter succensa, suis crassis densisq́; uaporibus Latonę partũ, & Solis Lunæq́; in Mundo inferiori exortus impedire quammaximè conabatur: ita ut nullus terrarũ locus his luminibus aditũ aliquem aut ingressum exhiberet, nec ea cõspicere posset. Præterea serpens quoq; Python, per quem copiosissimus humor, qui post diluuiũ in terris remansit, intelligi debet, uaporibus semper assiduèq́; ascendentibus

eam perſequi uidebatur: qui aërem cōdénſantes, ipſumq́; craſsiorem reddentes Lunares & Solares radios neque exoriri, neque cerni permittebant. Serpentem autem immodicum illum humorem appellarunt, utpotè plantas terrenaq́; animalia ad putredinem atq; interitum perducentem. Deniq; in Delo inſula, ubi primùm aër propter ſalſorum fluctuum ſiccitatem purus euaſit, Latona Dianam & Apollinem peperit. Græci enim poſt diluuium Delijs primis Lunam & Solem illuxiſſe arbitrantur. Dianam autem Apollinem fratrem in ortu dicunt anteuertiſſe, propterea quòd prior Luna noctu, Sol poſterior proximo die refulſit. Vnde Luna ita aërem ad ſplendorem maximum Solis recipiendum diſpoſuiſſe uidetur, ac ſi matri fratrem parturienti tanquam Lucina opem tuliſſet. Apollinem deinde iam natum ſerpentem Pythonem tradunt ſagittis confixiſſe: quia Sol poſtquam mortalium oculis ſeſe uidendum exhibuit, efficaciſsimis radijs humorem, qui animantium & plantarum generationi quammaximè officiebat, ſtatim fugauit ac diſsipauit. *SO.* Quinam Apollinis arcus quæſo uocatur? *PH.* Eum ſolaris corporis ambitum, quo radij tanquam arcu ſagittæ emittuntur, interpretari poſſemus. Veruntamen Apollinis arcus aliam quandam magis propriam, & uериſimiliorē recipit expoſitionem, quam, cùm de eius amoribus loquemur, infra ſumus declaraturi. Poſſemus etiam Dianæ & Apollinis ortus aliam antiquiorem, doctiorem, & ſapientiorem allegoriam in medium afferre. *SO.* Eam obſecro ne taceas.

Altera allegoria eandem Latonæ fabulā exponens, ipſamq́; primæ duorum luminariū ſub exordia Mundi confectioni eleganter accommodans.

PH. Fabula recitata duorum luminarium confectionem ſub exordia Mundi ſignificare, & mirum in modum cum Moſaicis ſcriptis conſentire uidetur. *SO.* Qua ratione? *PH.* Moyſes literarum mandauit monumentis, antequā Deus cœleſtem Mundum ſupernas ſedes occupantem, & terreſtrem infernis regionibus delegatum procrearet atque ordinaret, terrenum orbem cum omnibus ſimul elementis maximè confuſum, implicitumq́; fuiſſe: & tenebroſam atq; obſcuram quandam abyſſum extitiſſe. Diuino autem halitu ſuper aquas abyſsi expirante ſtatim exorta eſt lux, & nox prior quidem anteceſsit: dies uerò poſterior fuit ſubſecuta. Hoc nēpè Latonæ partus ſignificare uidetur cœleſtem ſubſtantiam figurantis: cuius quidem cùm Iupiter, ſupremus uidelicet Deus omnium rerum creator, maximo teneretur amore, eam corporibus lucidis, Sole, Lunaq́; præſertim impleuit, & grauidauit. Cùm autem Iuno, elementorum ſcilicet confuſio diuinę uoluntati repugnaret, lucidiſsima illa corpora radijs ſuis eam penetrare minimè poterant: quinimò ab elementari globo undique oppugnabantur, & gradum referre compellebantur. Præterea aquarum abyſſus, quæ ſerpentis Pythonis nomine figuratur, cœlo maximum attulit impedimentum, ne Solis, Lunæ'ue clariſsimum lumen terris edere ſiue oſtendere poſſet. Delo tandē inſulæ primò, quę terræ aquis detectæ ſub Mundi originem minimam portionem ex aquis inſularum more eminentem ſignificat: tùm quia undas exuperabat: tùm quia in ea telluris parte aër non admodum craſſus aut caliginoſus erat, cœleſtia lumina ſeſe conſpicienda exhibuerunt. Vnde ſacra Volumina teſtantur, quòd poſtquam lux & tenebrę, nox uidelicet & dies prima die procreatæq́; fuerunt: poſtera deinde æthereum firmamentum tùm formauit, tùm extendit Deus: & aërem aquaſq́; à Tellure ſeparauit: tertiaq́; mox terram aperuit, & plantarum generationem fuit aggreſſus: quarta denique Latonam apud Delios parturientem repræſentante Sol, & Luna Tellurem iam conſpicuā atq; apertam illuminarunt. Ex qua quidem operum & temporū ſerie illud intelligi poteſt, ſex dierum mundanæ conſtructionis circuitu conceptionem prima die præceſsiſſe, partus autem fœtusq́; quarta deniq; luce prodijſſe. Dianæ autem priorem in exitu locum conceſſerunt, eamq́; Lucinæ partes in Apollinis fratris ortu egiſſe ſimularunt: quia ſub creationis initium nox diem præcurrit, & radij Lunares aërem ad Solares recipiendos mira quadam Dei prouidentia diſpoſuerunt. Apollinē poſtea Pythonem:

Ordo mundanæ procreationis.

thonem: hoc eſt, abyſſum interfeciſſe ſubiungunt: quia Sol radiorum ſuorum diuina propemodum uirtute magis magisq; indies tellurē exiccauit, aëremq; purgauit, aquamq; digeſsit: & crudum illum ac indigeſtum abyſsi reliquũ humorem conſumpſit, qui animãtium generationi quammaximè officiebat, etſi nullum plantarum utpote humidiorum ortui afferret impedimentũ. Quamobrem quinta creationis die, quæ luminarium exortum & præſentiã eſt ſubſecuta, uolatilia & aquatilia animantia tanquam imperfectiora procreata ſataq; fuerunt. Sexta deniq; & poſtrema creationis luce Deus hominem, ut omnium rerum inferiorum perfectiſsimum abſolutiſsimumq; formauit: quando uidelicet cœleſtia lumina, Solq; præſertim, ita elementa diſpoſuerant, itaq; eorum permixtionem contemperauerant: ut ex ipſa animal illud effici poſſet, in quo ſpiritus cum corpore, diuina cum terreſtri natura, necnõ inſuper æternitas cum mortalitate mirifica quadam compoſitione coniuncta, & cõmixta reperirentur. *SO.* Nunquam hac elegantiorem aut doctiorem allegoriã me audiſſe recordor: cuius quidem ſimilitudinem, quam eam tùm cum uniuerſitatis procreatione à Moyſe in ſacris Voluminibus enarrata, tùm etiã cum operum ſex dierum ſuccedente atq; continuata ſerie habere demonſtraſti, optimè uideor percepiſſe. Et mirũ eſt quidem res tàm arduas tamq; ſublimes ſub humanorum amorum uelaminibus celari, aut occultari potuiſſe. Verùm illud quoq; mihi declara, utrum Iouis in Alcmenam amore aliquis arcanus ſenſus inuoluatur. *PH.* Finxerunt Poëtæ Iouem amore Alcmenæ irretitum Amphitrionis eius uiri forma aſſumpta cum ipſa cõcubuiſſe, unde Hercules prodijſſe fertur. Hercules quippe apud Græcos digniſsimi & uirtute excellentes uiri, ut noſti, uocari conſueuerunt: qui matribus laudabili & corporis & animi compoſitione præditis, formoſis, atq; honeſtis naſcuntur: & Alcmenæ ſimilibus, quæ optimis animi moribus, & egregia corporis forma inſtructa uirum ſuum unicè fertur dilexiſſe. Huiuſce autem mulierum generis Iupiter facillimè capitur amore, in quas uirtutes ſuas largè & copioſè influere ſolet: ita ut ipſæ ex Ioue præcipuè concipere uideantur, maritis in conceptibus inſtrumẽtorum tantũmodò rationem habentibus. Et hoc nempè ſignificatur, cùm dicitur Iouem Amphitrionis uiri ſpecie aſſumpta cum eius uxore concubuiſſe: nunquam enim ſolum Amphitrionis ſemen, niſi potentia quoq; & uirtus à cœleſti Ioue influxa acceſsiſſet, Herculem ex Alcmena gignere potuiſſet: qui propter maximas, diuinasq; uirtutes à beneficentiſsimo illo Planeta proficiſcentes uerus & propriè Iouis, falſus autem & nomine tantùm Amphitrionis filius habitus fuit. Idem de omnibus egregijs uiris atq; præclaris, qui Herculis merentur appellationem, prorſus eſt ſentiendum, quod de præſtantiſsimo illo Alcmenę filio diximus. *SO.* Iupiter nonne aliarum quoq; mulierũ exarſit amore, & plures liberos ex eis fertur habuiſſe? *PH.* Plures inſuper amores poëtæ Ioui attribuerũt, propterea quòd Planeta iſte natura benigniſsimus exiſtit, & homines ad amicitiam ac amorẽ mirum in modum aptos reddit, atque propenſos. Et quanquam eius amor ſolam honeſtatem ut ſibi accõmodatum finem, & conuenientem ſpectare uidetur: tamen cùm in hominum ſuę potentiæ ac uirtuti ſubditorũ, quos eius filios poëtæ appellare conſueuerunt, natalibus cum aliquo alio Planeta habet commercium: ad res honeſtas eis ſimul, quæ naturam illius Planetæ ſapiunt, admixtas adamandas ac diligendas animos eorum propenſos inclinatosq; reddit. Quapropter quandoque clarum, limpidum, purum, apertum, atq; ſuauem amorem ſuæ tantummodò naturæ conuenientem in animos hominũ inducit: & hoc amoris genere Ledam fingitur adamaſſe, cũ qua formã cygni indutus dicitur Venerẽ exercuiſſe: olor enim albus, purus, & clarus exiſtit, necnon ſuauiter canit: unde à Leda captus fuit, & mox Ledã ipſe cepit, quæ diuino ſemine grauis Caſtorẽ atq; Pollucem ſimul eodem partu eſt enixa: qui ea de cauſa Ioue nati eſſe dicũtur: quia

Allegoria fabulæ ſtuprum à Ioue Alcmenæ ſub Amphitrionis forma illatum, & Herculis ipſius ortũ pertractantis.

Ratio, cur poëtæ plures amores Ioui ipſi attribuerunt.

Iupiter uaria & differẽtia amorum genera pro aliorum planetarũ, cum quibus coniũgitur, conditione hominibus infundere uidetur.

Allegoria amoris, quo Iupiter Ledã fuit proſecutus.

uirtutibus maximè claruerunt. Helenam quoq; fertur peperisse, quæ propter formæ præstantiam non solùm oloris candorem, & pulchritudinẽ repræsentasse: sed etiã Altitonantem patrẽ habuisse existimatur. Gemelli fratres in geminos à Ioue cõuersi fuerunt: propterea quòd signũ illud Mercurij domiciliũ esse putatur, qui suauissimã eloquentiam suaui oloris cantu significatam mortalibus pręstat. Cygni quoq; habitum ea de causa Iouẽ assumpsisse poëtæ finxerunt, ut indicarent animi candorem ac puritatem unà cum orationis suauitate & elegantia ad excitandum amorem, atq; amicitiam conciliandam maximum habere momentum. Quandoq; autem Iupiter honestum quidem amorem: non tamen apertum nec manifestum, sed internum, latentem: & (ut ita dicam) nebulosum in animos suorum immittit: & talis ipsius in natã Inachi extitit amor, cum qua consuetudinem nube Deum amictum tradunt habuisse. Si uerò Iupiter cum Venere fuerit consociatus, amorem quendam ad uoluptatem tendentem excitabit. Quapropter Europã dicunt eum adamasse, & pulcherrimi iuuenci specie uirginem deceptã rapuisse, quia reuera signum Tauri est ipsius Veneris domicilium. Quòd si cum Mercurio commercium aliquod habuerit, amorem ad utilitatem spectantem in animos hominũ inducet: Mercurius quippe facultatum & substantiarum sedulus procurator atq; administrator esse existimatur. Quapropter dicunt Iouem Danaës illaqueatũ amore aureæ pluuiæ callidissima inuentione uirginem obtinuisse, & corrupisse: liberalis enim pecuniarum distributio est potissima causa, ut potentes ac diuites ab infirmis & egenis diligantur, qui eas tanquam pluuiam è Cœlo decidentem maxima expectant accipiuntq; auiditate. Si uerò cum Sole commixtus fuerit, regnandi, dominandi, & altissimos dignitatum gradus obtinendi animis nostris uehementem imprimet amorem: quem quidem significant, cùm dicunt Iouem, ut Asteria potiretur, in Aquilam sese transformasse. Si aũt cum Luna fuerit coniunctus, tenerum & pium, ut matris aut nutricis in filium uel alumnum influet amorem. Vnde eum Semelem Cadmi filiam adamasse, & Beroës puellæ nutricis personam mentitũ uirginem aiunt compressisse. Si uerò Marti adhęserit, ardentem & comburentem excitare uidetur amorẽ: & hac de causa ipsum Eginam fulguris terrifica specie accepta stuprasse tradiderunt. Cùm autem Saturno sese iunxerit, amorem quendam ex honesto & turpi cõpositum, partim humanum & intellectualem, partim ferinum atq; impurum largiri existimatur: unde eum egregia Antiopę forma captũ Satyri specie assumpta superis partibus hominem, & inferis caprã repræsentantis amore suo fuisse potitum cecinerũt poëtæ: nec temere quidem, cùm Capricorni signum Saturni sedes esse dicatur. Insuper si cum fœmineo signo copulabitur, muliebrem inducet amorẽ: & propterea eum Calistonem fœminea specie simulata ferunt obtinuisse. Si uerò masculum signum fuerit ingressus, Aquarium præsertim Saturni domicilium, ad puerorum amores summã propensionem conferre uidetur. Quapropter eum Ganimedem formosissimum puerum deperisse, ipsumq; in cœlum sublatum in Aquarium, Saturniam domum, transtulisse ueteres tradiderunt. Omnium tùm cõmemoratorum, tùm aliorum insuper Iouis amorum doctas, integras, absolutasq; exponere tibi possem allegorias: uerùm eas, ne curiosi, aut loquaces præter æquum & bonum uideamur, prætermittemus. Id tantùm ignorare non debes, omnes huiusce Dei amores uarias amorũ amicitiarumq; species, ac differentes significare: quæ à Ioue dominium & principatum in suorum natalibus obtinente proficiscuntur, atque infunduntur. Diuersæ autẽ ad amandum propensiones, & animorũ inclinationes, quas ipse tùm merito propriæ naturæ, tùm etiam propter plurium cœlestium signorum, quibus adiungitur, uires differentes suis hominibus largitur, per numerosam multiplicemq; eius posteritatẽ significari uidentur: & eorum historiã, qui Iouis uirtutes dissimiliter participarunt, unà cũ participandi rationi-

Allegoriæ complurium Iouis amorum.

rationibus differentibus cōplectuntur. *SO.* De Iouis amoribus satis superq; locutus fuisti. Nūc præclari illius & celeberrimi amoris, quo Mars Iouis filius Venerem fuit prosecutus, interpretationē audire percupio. *PH.* Martem ex Iunonĳ uteri percussione in lucem exĳsse suprà intellexisti: quod quidē propterea fingitur: quia ipse Planeta calidissimus & acerrimus esse, atq; ad Mundi inferioris generationē Iunonis nomine significati cōficiendā maximos stimulos adhibere existimatur. Iouis quoq; filius uocatur: quia ipsum proximo quidem, sed inferiori loco subsequitur. Marti Venus ex antiquorū sentētia statim succedit, & mediā planetarū occupat sedem: post Venerē autē Mercuriū, deinde Solem, Lunā deniq; in postrema sede collocarūt. Astrologi uerò recentiores Solem mediū inter Martē & Venerem statuerunt, de qua plura à poëtis ficta reperimus: qui eam quandoq; magnā appellant rerū excellentiorū generationē atq; dominium in ipsam tanquā in matrem, & Reginam referentes, & Cœlo Dieq; parentibus eam natā fuisse dicētes. Cœlum patrem, Diemq; matrem huiusce Deæ esse arbitrantur: quia Venus una ex septē cœlestibus, atq; errantibus astris existit, & clara lucidaq; præ cæteris conspicitur: & matutina diem præcurrit, uespertinaq; ipsum producit. Eam geminos amores, & tres sorores, quæ Gratiæ uocantur, ex Ioue cōtendunt peperisse: per hoc significare uolentes rerum inferiorū amorem ab ambobus beneficis benignisq; parentibus, qui Fortunatę appellantur: hoc est, à Ioue Fortuna maiore, Venereq; Fortuna minore proficisci. Verùm Ioui utpote mari atq; superiori patris nomen: Veneri autem ut fœminę atq; inferiori matris appellationem accōmodarunt. Iouis insuper amor honestus, spiritalis, perfectus, & masculinus: Veneris autē iucundus, sensibilis, imperfectus, atq; fœmineus existit. Quamobrem amborum planetarū lucidum purumq; amorē geminum poëtę uocarunt, tùm quia ex honesto simul & iucundo cōponitur, tùm etiam quia duorum amantium uerus ac absolutus amor geminus mutuusq; existere debet. Gratias quoq; hi duo parentes coniuncti genuisse feruntur, quoniā amor nunquam ambarum partium gratia destitutus reperitur. Addunt præterea Venerē Martis domicilium ingressam furias cōcitasse: hac ratione innuentes Venerē, quando infante exoriente ipsa aliquod Martialiū signorum occupauerit, uerbi causa aut Arietem, aut Scorpionē, propter Martis immoderatū calorem furentes amātes, atq; libidine exæstuantes efficere. Idem etiam contingit, quando Venus Martem aspexerit. Eam quoq; inter coniugia nuptiasq; uersantē cestu cinctā depingunt, ad maximā coniunctionem & indissolubile uinculū significandum, quo Venus sese mutuò amantes alligat atq; deuincit. Huic formosissimę Deę ex omnibus animalibus columbas tantùm consecrarunt, tanquā coniugali amore maximè insignes: & ex arborib. myrtū solummodò ipsi dedicarunt tùm propter eius suauissimum odorem, tùm etiam quia perpetuā uiriditatē ac iuuentutem, sicut amor ipse, conseruat. Eam quoq; rationē insuper reddere possemus: quia myrti folia bina & bina sibi inuicem succedētia geminū atq; reciprocantem amorē, sicut iam diximus, repræsentant. Baccæ insuper myrti atrò sunt infectæ colore, quo quidem significatur amorē tristes ac melancholicos edere fructus. Ex floribus solā rosam sibi Venus dicitur elegisse, tùm propter eius mirificam pulchritudinem, & gratissimum odorem: tùm etiam quia acutis spinis undiq; est circunsepta, sicut amor quoq; medius inter ærūnas, dolores, & impatibiles animi cruciatus cōsistit. *SO.* Venus illa, quam nudam in concha natante residentem uastum atq; apertum mare circumire depingunt, an una fortasse cum ista, de qua loqueris, eademq; existit? *PH.* Humana certè Venus unica tantùm fuit, Iouis atq; Dionis filia, quā quidam Vulcano mātrimonio tradunt adiunctā fuisse, sed reuera Adonis extitit uxor: nōnulli uerò eā Vulcano primùm, deinde Adoni nupsisse arbitrant. Hęc in Cypro regnauit, & cōcupiscibili amori adeò sese dedidit: ut mulieres Reginæ exēplo pudicitiam

Ratio, cur Martem ex Iunonĳ uteri percussione in lucē exĳsse, & Iouis filiū esse poëtæ tradiderunt.

Diuersæ Astrologorū sentētiæ in planetis disponendis & collocandis.

Allegoriæ compluriū, quæ ad Venerem spectant, fabularum.

Columbæ Venēri consecratæ.

Myrtus Veneri sacra.

Rosa Veneri dedicata.

Veneris uitam historicè describit atque pertractat.

citiam prostituere,& corporis sui pluribus copiam facere minimè uererẽtur. Eam propter egregiam formam, & renitentẽ aspectum Venerem omnes uocarunt,utpote in terris lucidissimum,& præclarum illum Planetam referentẽ: necnon cœlestem Venerem in eam Reginam & maximã pulchritudinem, & coëundi immoderatam libidinem influxisse sibi persuadentes: cùm ea Planetæ illius natura esse dicatur, ut uoluptariam uitam, & concupiscibiles appetitiones in hũc Mundum inferiorem demittat. Vnde Venerem Cyprij primi ut numen diuinũ coluisse, atq; in eius honorem templa extruxisse cõmemorantur. Verùm poëtæ sub terrenæ huiusce Veneris uelamine multa naturæ,compositionis,atque effectuum cœlestis Veneris mysteria occultarunt: cuius postea uirtutes sub magnæ Veneris Cœli Deiq; filiæ persona, ut superiùs diximus,expresserunt.Eiusdem autem ad libidinosos complexus concitatam impulsionem poëtæ quadam noua & inusitata nascendi ratione subtiliter admodum significarunt. Saturnum olim aiunt falce testes patri suo Celio abscidisse,uel sententia aliquantulum uariata,Iouem parenti Saturno suamet falce testes fingunt detruncasse, quibus in mare proiectis ex eorũ sanguine unà cum maris spuma Venerem tradunt exortam fuisse:& ideò eam nudam intra concham mare natantem depingunt. *SO.* Quæ nam huius tam monstruosæ originis allegoria afferri potest? *PH.* Celij testes uirtutem significant generandi,quę ex cœlo in Mundũ hunc inferiorem descendit:cuius quidem uirtutis propriũ instrumentum Venus existit,cùm ea appetitum, & uim generandi animantibus uerè largiri dicatur. Saturnum Celio testes addunt abscidisse, propterea quòd Saturnus à Græcis χρόνος uocatur,quod tẽpus significat,potissimã uidelicet causam generationis huiusce orbis sublunaris: res enim in ipso existentes,tẽporiq; subiectas,cùm æternæ minimè sint, principiũ necesse est habuisse,genitasq; fuisse:quod quidẽ ea quoq; ratione comprobari potest: quia tẽpus res eius ditioni obnoxias corrũpit: quodcunq; autẽ corrumpitur, necessariò prius genitũ fuit. Vnde tẽpus per Saturnũ intellectum, Venere intercedente,generationẽ è cœlo in Mundũ attulit inferiorẽ: qui propter continuã ex una in alterã formam, perpetuæ generationis & corruptionis auxilio, uicissitudinẽ maris sortitur appellationẽ.Hoc aũt generationis beneficiũ sublunaris orbis accepit, propterea quòd Celij testes falce abscissi fuerũt: nã generatio præcedentẽ semper requirit corruptionẽ. Propria insuper Saturni natura corrũpendi,sicut Veneris generãdi esse uidetur: unde ab hac ortus,ab illa interitus tanquã à causis proficiscuntur: utraq; tamen necessaria existit: nisi enim res priores corrũperentur,posteriores gigni minimè possent. Quamobrẽ Saturnum falce,qua ad omnia euertenda & corrũpenda uti solet, Celij genitoris sui uirilia dicunt execuisse,& in mare istud mundanũ proiecisse, ex quibus Venus fuit exorta,quæ gignendi uirtutẽ cum potestate coniunctã corrũpendi propter Celiorum testium exectionem inferioribus largitur. Qui autem testes detruncatos Veneris genitores non Celij, sed Saturni fuisse opinantur,significare intendunt Saturnum, propterea quòd à filio Ioue est exectus,unde ad fœtus progenerandos inhabilis ineptusq; remansit,ipsi generationi maximo existere impedimento. Verùm instrumenta gignendi, quibus Saturnus fuit orbatus, Venerem generationis integram absolutamq; causam formasse dicuntur. Illud etiam huius secundæ opinionis authores significare uidentur,Saturnum uidelicet primam post coitum conceptionem inchoare: ipsius est enim sperma cõgelare seu condensare,& hac de causa primo conceptionis mense regnat ac dominatur.Verùm mox Iupiter secundo mẽse partum formare, atq; effingere aggrediens dominationẽ, & imperiũ conceptionis sibi usurpare uidetur. Et hoc nẽpe sibi uolunt uirilia patris Saturni in conceptu primas partes agẽtis à Ioue filio execta, ex quibus Venerẽ natã esse tradiderunt: ea nanq; totius generationis princeps existit, & quinto præsertim

Fabula mõstruosum Veneris ipsius ortum recensens.

Allegoria musitatum Veneris ortũ exponens.

Generatio præcedentẽ semper requirit corruptionem.

Saturni natura propria corrumpendi, sicut Veneris generandi esse uidetur.

mense dominium suum exercet, fœtui perfectionē & pulchritudinem simul largiendo. Quapropter ipsam testium sanguine, & maris spuma natā esse finxerunt: eò quòd animal è maris sanguineo semine à testibus suppeditato, & ex subtili spumosoq; fœminæ spermate procreatur. Vel per spumam humanum sperma propter candorem, & per sanguinem menstrua muliebria fœtui alimentum subministrantia intelligi debent. Nudam præterea Deam depingunt: quia amor celari aut occultari minimè potest, & quia carnis amorē inducit: & quia amantes aperti, synceri, ac nudi existere debent. Mare prætereà natare conspicitur: propterea quòd amor gignendi in mundi huiusce inferioris, qui continua assiduaq; mutatione mare repræsentat, omnes diffunditur partes: & quia amantes mobiles, instabiles, dubij, inconstantes, tempestatibus atq; procellis iactati non secus ac mare quoddam uentis exagitatum existere comperiuntur. *SO.* De Veneris origine & exortu satis dixisti. Modò ut de ipsius & Martis amore pauca loquare, tēpus esse uidetur. *PH.* Venerem aiunt olim Vulcano nupsisse, quem & aspectu deformem, & utroq; pede claudicantem formosissima Dea cōtemnens, strenui ac bellatoris Martis uehementi accensa fuit amore: cum quo dum tacitam & clandestinā consuetudinem haberet, à Sole uisa ad Vulcanum adulterij statim fuit delata: qui clanculùm toro, ubi duo amantes recubabāt, ferreis ac tenuissimis retibus circunfusis, eos nudos atq; inopinantes cepit, & arctissimè colligauit. Quapropter Vulcanus omnibus Dijs conuocatis, præsertim Neptuno, Mercurio, atq; Apolline, Martē Veneremq; nudos & ferreis uinculis districtos eis conspiciendos indicauit: cuius quidem spectaculi indignitate Dij cōmoti, atq; pudore affecti ora texisse dicuntur. Solus Neptunus tam supplices Vulcano adhibuit preces, ut Martis Venerisq; liberationem ab eo tandem impetrârit. Vnde Venus in posterū perpetuo, atq; implacabili odio Solem, & uniuersam eius progeniem est prosecuta, ita ut omnes Apollinis filiæ auersum numen habentes stupratæ ac uitiatę fuerunt. *SO.* Quid igitur de huiuscemodi cœlestiū Deorum libidinibus, atq; adulterijs tibi dicendum uidetur? *PH.* Non solùm abstrusa scientia, uerùm etiam summa utilitas ex huiusce fabulæ percipitur allegoria: significat enim immoderatam libidinem non tantùm omnibus humani corporis facultatibus atq; uirtutibus maximum detrimentū tandem afferre, sed etiam in eodem actu coëundi defectum aliquem unà cum solitarū uirium diminutione præseferre. *SO.* Totam rem latiùs diffusiusq; declara. *PH.* Venus humanā concupiscentiam figurat è Venere emanantē, quæ pro huiusce Planetæ efficaci ac potente in suorū natalia influxu uehemens quoque & concitata existit. Venus ista Vulcano dicitur nupsisse, numini uidelicet ignis inferioris, qui in homine calor uocatur naturalis concupiscentiæ terminū præstans & actū, eiq; tanquā uir uxori actu semper adherēs. Hunc Vulcanū Ioue atq; Iunone satū esse tradūt, quē propterea quòd puer claudus existeret, à parentibus despectū, & è cœlo in terrā præcipitatū Thetis sustulit atq; nutriuit, unde Iouis postea Faber euasit fulminibus cōficiendis præfectus. Significant utiq; calorē hominū & animantiū naturalem è Ioue & Iunone exortum fuisse: quia cœleste quiddam cum materia permixtū participare uidetur. Vnde Iouis, cœliq; merito uirtutibus naturalibus, animalibus, atq; uitalibus exornatur. Propter materiæ autem permixtionem neq; æternus, neq; æquipotens, neque persimilis semper in humanis corporibus repetitur: ueluti Solis, & aliorum cœlestium astrorum calor esse perspicitur: quinimò pro ætatum uicissitudine, & humanarum dispositionum diuersitate claudi instar augetur ac diminuitur, attollitur atq; deprimitur. Et hoc nempè est intelligendū, cùm dicitur Vulcanum, proptereà quòd claudus existeret, de cœlo in terras detrusum fuisse: calor enim, & omnes reliquæ cœli qualitates eodē & cōsimili modo perpetuò sese habere, neq; sicut inferiores claudicare unquā conspiciūtur.

Theti-

Fabula Martis Venerisq; amorem atq; adulterium eleganter admodum pertractans.

Doctissima allegoria Martis Venerisq; adulterium exponens.

Vulcani ortū, naturam, & cōditiones allegoricè interpretatur.

Thetidem autem Oceanum figurantem ipsi lac præbuisse nihil aliud significat, nisi quòd tàm animantium, quàm terræ calor naturalis humore uiuit atq; nutritur: & tantò est fortior uel imbecillior, quantò innatus humor calori respondens copiosior uel tenuior existit. Fabrum & artificem à Ioue conductum eum esse prædicant: quia pluribus mirandis operibus, & Iouis naturā repræsentantibus, quæ humanum corpus illustre & conspicuū reddunt, tanquā minister idoneus deseruire uidetur. Cùm igitur Venerea concupiscentia cum naturali calore matrimonio sit coniuncta, Martis exæstuantem coëundi libidinem significantis maximo irretitur amore. Mars etenim furentem, effrenatā, & indomitam libidinem influere existimatur. Vnde ipsum non Iouis semine prognatum fuisse uolunt, neque illius benefici syderis ullam uirtutem participasse: sed ex Iunonij uteri percussione, per quam maternorum profluuiorum exitiale uenenum intelligere debemus, foras affirmant erupisse: nam propter Martis acerrimos stimulos Iunoniæ materiæ uis atque potentia ipsius Iouis rationem quammaximè conspicitur exuperare. Venerea igitur concupiscentia Martialem ardorem solet adamare: & idcirco Astrologi hos duos Planetas amicissimos esse, & Veneris benignum aspectum Martis prauitatē reprimere, & coërcere arbitrantur. Cùm autem hi duo amantes simul copulati nimio atque immoderato luxui indulgent, Sol humanæ rationis claritatem repræsentans eos apud Vulcanū grauissimè accusat: ipsiq; ostendit, quòd propter immodicum luxum naturalis calor sensim debilitatur. Vnde Vulcanus à Sole admonitus tenuissimis retibus aciem oculorum nostrorum effugientibus ambos adulteros maximo cum eorum uituperio capit, & colligat. Cùm enim calor naturalis succumbit, libidinis quoque deficiunt uires: & immodica desideria libertate, & robore destituta uinciuntur, ac languent: & uacua nudaq; effectu, pudore insuper cum pœnitentia permixto, remanere conspiciuntur. Ambos autem in adulterio deprehensos Vulcanus Dijs præbet uidendos: id est, calor naturalis sui defectum atq; imbecillitatem omnibus corporis facultatibus communicat sentiendum, quæ propter earum insignia munera diuinæ uocantur, & innato calore deficiente maximum incommodum ac detrimentum patiuntur. Tres autem Dij tanquam tres Principes humanarū facultatum nominatim appellantur, Neptunus, Mercurius, & Apollo. Neptunus enim animam nutrientem unà cum omnibus naturalibus eius uirtutibus & potestatibus à iecore proficiscentibus designare uidetur, quæ humoris copiam sibi necessariò requisitam accipit à Neptuno. Mercurius animā sentientem, quæ sensum, motum, & cognitionem è cerebro descendentes cōprehendit, & Mercurium principem recognoscunt, figurare existimatur. Apollo animam uitalem atq; pulsantem, quæ spiritus & naturalem calorem per arterias in uniuersum corpus transmittit, & à corde originem ducit, repræsentare putatur. Sicut enim me suprà dixisse recordor, cor in humano corpore eandem, quam Apollo in Mundo, rationem obtinuisse uidetur. Vnde immoderatam libidinem cordis, cerebri, & iecoris, omniumq; uirtutum & facultatū ex unoquoq; ipsorū emanantium plurima incōmoda, atq; dedecora consequuntur. Nemo præter Neptunum Vulcanum potest placare, eiusq; uires amissas reparare: ipse enim uirtutem significat nutrientem, quæ sola cibario humore iam consumptum naturalem calorem recuperare, & Venereas uires iam defessas in integrum restituere ualet. Cythercam totam Solis familiam maximo odio habuisse: & eius filiarum, quibus Veneream naturam, Venereosq; mores impresit, stupris ac adulterijs proprias iniurias ultam fuisse retulerunt: amor enim rationis acerrimus hostis existit, & luxuria prudentiæ opponitur: nec tantùm ei obtemperare recusat, uerùm etiam omnia eius consilia atq; iudicia euertere & corrumpere solet. Vnde ratio à propria rectaq; natura degenerata, & prauam ac alienam induta omnes, quæ è libidine prodeunt, actiones bonas & con-

Maxima amicitia inter Martem & Venerem ab Astrologis confirmata.

& conducibiles esse existimat, nullaq́ue prorsus mora intercedente ipsas strenuè exequitur. *SO.* De Marte Venereq́ue hæc dicta sint satis, ex quibus id quoque conijci potest, quòd non immeritò ex horum duorũ amantium copulatione Cupidinem prodijsse Poëtæ narrarunt. *PH.* Rem optimè tenes: uerè enim Cupido, qui amoris affectio quædam, & absoluta concupiscentia existit, ex Venerea libidine, & Martis ardore procreatur. Quapropter eum puerum, nudum, cæcum, alatum, & sagittantem depingunt. Puerum quidem, quia amor semper augetur, & non secus ac infans incontinens atque indomitus esse conspicitur. Nudum, quia celari aut dissimulari minimè potest. Cæcum, quia perturbatione ita offuscatur atque impeditur, ut clarissimum lumen rationis sibi aduersantis intueri aut discernere nequaquã ualeat. Alatum propter maximam ipsius uelocitatem: amantis enim cogitationes celerrimè ad amatam contendunt personam, & ibi quietem ac fœlicissimam uitam nanciscuntur. Cupidinis sagittæ eæ nempè dicuntur, quibus ipse amantium corda petit atque transfigit. Vulnera autem huiuscemodi telis inflicta angusta, profunda, & immedicabilia existunt: quæ plerunque acutissimis radijs, quæ ex ipsorum amantium luminibus exeunt, tanquam sagittis inferuntur. *SO.* Dic obsecro Philo qua ratione Venus ex Mercurio peperit Hermaphroditum? *PH.* Haud ignorare te arbitror Poëtas referre Mercurium Cœlo Dieq; satum fuisse, Veneremq́ue sororem habuisse. Alij ipsum Iouis filium, & Iunonis alumnum esse arbitrantur. Hunc autem Deum eloquẽtiæ atque scientijs, mathematicis præsertim, ut arithmeticæ, geometriæ, musicæ, & astrologiæ præesse: medicinæ quoque, mercaturæ, & latrocinijs præsidere: nuncium insuper Iouis, & Deorum interpretem esse homines opinãtur. Virga tandem serpente circuntexta huius numinis insignia esse creduntur. Ex his autem principijs plures fabulæ de Mercurio à Poëtis decantatæ originem traxerunt. Sed mendacijs reiectis, & ueritatem sequentes dicamus cœlestem Mercurium, prout ipse uarios situs, diuersasq́ue dispositiones in natalibus hominum obtinuerit, ita uarias differentesq́ue proprietates, siue propensiones in eos influere. Vnde si potens extiterit, & laudabilem sortitus fuerit aspectum, eloquentiam, elegantiam, atque suauitatem orationis, doctrinam, & ingenium in scientijs mathematicis proculdubiò confert. Si Iouem rectè aspexerit, ad philosophiam, & theologiam maximam propensionem largietur. Martem rectè quidem aspiciens optimos medicos efficit: malè uerò fures, aut pessimos medicos procreat, Sole præsertim ipsum comburente. Vnde fabula est exorta, Mercurium Apollinis uaccas abegisse, & ex Lichione Antholomum filium latronem insignem habuisse. Cum Venere coniunctus Poëtas musicosq;: cum Luna mercatores & negotiatores efficere solet: cum Saturno consociatus profundam scientiam, & futurorum uaticinium præstare censetur. Huius autem diuersitatis ea ratio potest adduci, quòd Mercurius uersatili ingenio præditus in naturam alterius planetæ, cum quo permiscetur, facillimè mutari solet. Vnde masculi planetæ nactus permixtionem, mas euadit: cum fœmineo uerò coniunctus in fœminam uertitur. Inter homines autem plures Mercurij nomen sibi uendicarunt, præsertim nonnulli apud Aegyptios celeberrimi medici, & sapientissimi uiri, qui Mercurialium uirtutum participes extiterunt. Quia autem planeta iste undique lucidus conspicitur, ideò eum Cœli Dieiq; filium Poëtæ finxerunt: cœlestem enim substantiam unà cum luce diurna participare uidetur, cùm omnium planetarum Lux à Sole Diem efficiente proficiscatur. Veneris frater esse prædicatur: quia ambo ex ijsdem parentibus nati fuerunt, ambo semper coniuncti proximiq; esse reperiuntur: ambo eiusdem temporis, unius scilicet anni, interuallo cursus suos absoluunt: ambo deniq́ue iuxta Solem semper incedunt, nec unquam ab eo longiùs recedunt. His omnibus de causis duo isti

Allegoricus sensus, cur Cupido ex Venere & Marte quōdã procreatus fuisse à Poëtis commemoratur.

Cupidinis ingeniũ & conditiones allegoricè exponit.

Mercurij ortus atque potentia.

Mercurij insignia.

Mercurij, prout ipse cũ cæteris planetis coniungitur, eosq; dissimiliter aspicit, uarij ac differentes influxus.

Mercurij uersatile ingeniũ.

Homines nõnulli Mercurij ob eorum præstantiam nuncupati.

Allegoricus sensus, cur Mercurius ex Cœlo Dieq́ue tanquã ex parẽtibus natus fuisse, uel ex aliorum sentẽtia Iouis filius & Iunonis alũnus existere: Veneris frater, Iouis nuncius, Deorũq; interpres esse: & uirgã serpente circuntextã tanquam propriũ insigne manibus gestare prædicatur.

planetæ fratres uocantur. Alij Mercurium propter diuinam eius sapientiam atq; uirtutem Ioue quidem satum esse cōcedunt, sed à Iunone educatum postea fuisse opinantur: propterea quòd humana sapientia à diuinitate primùm procedit: deinde in hominum scriptis, quæ per Iunonis nomen intelliguntur, perpetuò conseruatur. Iouis nuncium eum appellant: quia uentura & ab omnipotente Deo conficienda prænunciat, atque prædicit. Vnde tùm propter hanc rationem, tùm etiam propter maximam ipsius eloquētiam Deorum interpres uocatur. Mercurij uirga rectitudinem significat ingenij, quā propter scientiarum acquisitionem hominibus infundit. Serpens autem uirgæ intertextus acutum & subtile designat ratiocinium, quod circa rectum ingenium uertitur atq; uersatur. Aut potiùs per uirgam sapientis intellectus scientiarum contemplationi incumbens, & per anguem prudentis intellectus circa moralium uirtutum actiones sese uoluens atque reuoluens intelligi debet: Serpens enim propter suam astutiam & sagacitatem prudentiæ: uirga autem propter suam rectitudinem atque subtilitatem scientiæ persimilis esse uidetur. *SO.* Memini me aliàs intellexisse Mercurium ab Apolline uirgam accepisse. *PH.* Mercurium aiunt Apollini uaccas clàm olim subduxisse, & cùm nemo nisi Battus hoc furtum sensisset, pastoris silentium unius uaccæ dono Deus fertur emisse. Verùm cùm rustici fidem incertam & dubiam esse uereretur, figura & uoce mutata ad Battum redijt, & bouem pactus, si furti proderet authorem, arcanum perfido seni commissum ab eodem resciuit. Quapropter Mercurius Apollinis ueritus iram, pastorem in saxum conuertit. Verùm cùm Apollo diuinandi peritus & furtum, & furem ipsum tandem cognouisset, furore percitus in Mercurium arcum tetendit, qui in auras statim resolutus diuini numinis iram, & ictum egregiè delusit. Lite deinde inter ipsos composita, Mercurius Apollini Cytharam, & Apollo Mercurio uirgam dono dedisse dicuntur. Nonnulli uerò, re aliquantulum uariata, Mercurium Apollinis iram præsensisse, eiq́ue sagittas è pharetra clanculùm subduxisse tradiderunt: quod animaduertens Apollo, etsi grauiter excandesceret, tamen astutia Mercurij perspecta risum continere non potuit, eiq́ue acceptam iniuriam condonauit. Vnde ambo muneribus mutuis, uirga scilicet ac Cythara, sese honorarunt, & in integrum restitutam amicitiam confirmarunt. *SO.* Quæ'nam huiusce fabulæ significatio affertur? *PH.* Ea utique, quòd Mercuriales pauperes quidem existunt, sed ad copias & opes ex Regum Satrapumúe ærarijs exhauriendas dolos, atque fallacias innumerabiles excogitare consueuerunt: ipsis enim propter callidum, & uersutum ingenium Mercurij naturam repræsentans negotia, atque arcana regia plerunque committuntur. Et hoc nempe significatur, cùm dicitur Mercurium Apollinis armenta abegisse. Apollo enim Reges & Principes, quibus huiuscemodi dignitates largitur, designat. Vaccæ potentum diuitias, & copias figurare uidetur. Siquando autem principes ministrorum latrocinia resciuisse, & ijs propterea grauiter succensuisse contigerit: ipsi ad callidas statim atque astutas Mercurij technas confugientes dominorum suorum minaces effugiunt iras: & animaduersionis causas auferendo, atque iratos Principes maximo artificio & ornatu uerborum adhibito leniendo, potentum gratiam sibi recuperare uidentur. Huiusce quoque hominum generis infima conditio eos à Principum minis, atque iniurijs tutos, securos'ue reddere solet, cùm eis ne minimùm quidem resistere aut repugnare conspiciantur: Mercurium certè hoc nomine imitati, qui reliquis planetis minor existit, & propter eius exiguitatem à Solaribus radijs minus incommodum ac detrimentum, minoremq́ue, quàm ullus aliorum, patitur exustionem. Discordijs eorum compositis, Mercurius Apollini cytharam dedisse, & ab eo uirgam accepisse traditur: quia Regibus, eorumq́ue consiliarijs seu ministris iam reconciliatis, Mercuriales sapientes Principibus harmonicæ

Fabula Mercurij furtum, Apollinis irā, & amborum reconciliationem, mutuaq́; ipsorū munera unà cū doctissima eius allegoria cōprehendens.

harmonicæ prudentiæ, & suauis eloquentiæ, quæ ambæ Cytharæ nomine significantur, gratissimam seruiunt seruitutem: ab ipsis autem potentiam & authoritatem maximam, quæ sapientiæ uires, & existimationem conciliare solent, tanquam uirgam accipiunt. Vnde non temerè Plato frequenter dicebat potentiam, & sapientiam simul esse copulandas: sapientia enim potentiam moderari, potentiaque sapientiam extollere uidetur. Eum quoque Mercurij atque Apollinis reconciliationi, mutuisque amborum muneribus sensum accommodare fortasse possemus: quòd cùm aliquo nascente hi duo planetæ fœlicem sedem, & laudabilis signi domicilium occupauerint, & in perfectam aliquam coniunctionem siue societatem conspirauerint: homini Mercuriali ac sapienti diuitias, opes, ac dignitates: nec non Solari atque potenti insuper uiro sapientiam, prudentiam, & eloquentiam largiuntur. *SO.* De Mercurij origine, natura, & gestibus satis dixisse uideris. Nunc illud tibi restat aperiendum, quod iamdudum requisiui, qua ratione scilicet ex ipsius, Venerisque coniunctione in lucem prodierit Hermaphroditus. *PH.* Hoc nimirùm à Ptolemęo in Centiloquio optimè declaratur: dicit enim Astrologorum Princeps ille, quòd si aliquo exoriente Venus in Mercurij domo, & Mercurius in Veneris domicilio diuersantur, multoque magis si amborum planetarum corpora simul coniunguntur, eum hominem ad ferinam & naturæ repugnantem libidinem propensum, inclinatumque reddunt: ita ut nonnulli neque cum maribus concumbere, neque agere simul & pati uereantur, maris & fœminæ eodem temporis momento munere fungentes. Huiuscemodi autem monstruosa & duplex libido Hermaphroditi nomine latenter exprimitur, quod personam utriusque sexus participem significat. Ipsum autem ex Mercurij Venerisque permixtione atque concubitu procreatum fuisse, cum uera & naturali optimè conuenit ratione: duo enim isti planetæ cùm differentes maximeque contrarij inter sese existant, nec bene nec conuenienter unà possunt temperari, propterea quòd Mercurius totum sibi postulat intellectum: Venus autem uniuersum sibi uendicat corpus. Quapropter harum duarum tàm differentium naturarum coniunctionem nouam, mõstruosam, & naturæ aduersam libidinem efficere minimè mirum existit. *SO.* De cœlicolarum amoribus, matrimonijs, atque propagationibus: deque eorum naturis, tàm uidelicet de communi omnium parente Demogorgone, quàm de duobus cœlestibus parentibus. Aethere, Celioque: necnon de quinque planetis, qui serie quadam ab ijs proficiscuntur, Saturno, Ioue, Marte, Venere, atque Mercurio uberrimè locutus fuisse uideris. Modò de Latonæ & Iouis liberis, Apolline scilicet atque Diana, aliquid intelligere desiderarẽ: etsi de Diana pauca narrari possunt, quæ solam traditur & uirginalem uitam semper uixisse. Quapropter Apollinis in Daphnidem amor tibi restat tantummodò exponendus atque dilucidandus, quam Deum effugientem in laurum fuisse cõuersam fabulantur Poëtæ. *PH.* Apollinis & Dianæ exortum plenè atque diffusè, ni fallor, superiùs pertractasse uidemur. Quod reliquum igitur est aggredientes Dianam idcirco à Poëtis uirginem fingi dicamus: quia propter immodicum Lunæ frigus mulieres, quarum natalibus ipsa dominatur, libidinis æstu atque ardore carere conspiciuntur. Montium Camporumque Dea uocatur, quia Luna ad herbarum & arborum germina emittenda, quibus syluestria animalia uescuntur, maximum præstat adiumentum. Venatrix dicitur: quia copioso lumine nocturnis uenationibus fauet. Viarum custodia ipsi cõmittitur: quia nocturno splendore itinera faciliora reddit ac tutiora. Arcu & sagittis depingitur instructa, propterea quòd radij ex Luna defluentes animantibus non parum detrimenti sæpè afferre conspiciuntur, præsertim si per angusta parietum, uel fenestrarum foramina sagittarum more sese insinuauerũt. Curru à candidis ceruis tanquam omnium quadrupedum uelocissimis per-

Potẽtia & sapientia ex Platonis sententia simul sunt cõiungendæ & copulandæ.

Allegoricus sensus cur ex Mercurij & Veneris coniũctione Hermaphroditũ in lucem prodijsse poëtæ testantur.

Dianæ conditiones à Poëtis decãtatas allegoricè & doctè quidem interpretatur.

tracto inuehi prædicatur, quia celeriùs quàm ullus aliorũ cœlestium orbium proprium motum absoluit, cùm totum circuitum unius mensis spatio conficere uideatur: candore autẽ utpotè suo gaudet colore. Luna appellatur, quia noua noctis crepusculo lucet. Diana uocatur, quia antiqua diem præcurrit, & ante Solis exortum refulget, & quia interdiu quoque sæpè uidetur. *SO.* De Diana hæc dicta sufficiant. Apollinis modò celebrem illum amorem tanquã reliquum omnium cœlestium amorum aggredere interpretandum. *PH.* Apollo apud Poëtas sapientiæ, & medicinæ Deus existit. Cytharam, insigne Mercurij donum, in manibus gestat, & Musis præsidere existimatur. Laurum & coruum sibi sacra uehementer amat, & arcu, sagittisq; instructus incedit. *SO.* Horum significata audire expecto. *PH.* Deus sapientiæ uocatur: tùm quia cordis præcipuè sibi uendicat imperium, & spiritus humanæ cognitioni & sapientiæ copiosam materiam subministrantes purgatos, ac lucidos reddit: tùm etiam quia Phebeæ lampadis uberrimo lumine res sub aspectum cadentes, quibus cognitio & sapientia nostra maxima ex parte deriuatur, cernuntur ac discernuntur. Medicinæ eum præesse ex duobus conijcitur argumẽtis: primùm quia cordis & innati caloris à corde proficiscentis diuina propemodũ uirtus uniuersi corporis ualetudinem conseruat, & morborũ uaria ac differentia genera expellit: deinde quia calor Solis lenis, ac temperatus uerè existente morbos antiquos sanat, atq; resoluit ex hyemis, autumniq; intemperie cõtractos, propter quorum duorum temporum anni exitiale frigus Solis uires infirmæ ac tenues esse sentiuntur: & idcirco innumerabiles morbi tunc humana corpora infestant, quæ posteà uerno calore adueniente sanantur, ac pristinas uires recuperare cernuntur. Cytharam pulsare, & Musis præsidere duplici dicitur ratione: tùm quia pulsuum efficit harmoniam à corde in uniuersum corpus spirituum beneficio sese diffundentium, quam quidem experti medici solo tactu statim discernunt: tùm etiam quia diuinam illam harmoniam ex motuum cœlestium diuersitate confectam, quam, ut iam dixi, Pythagoras in uocum suauissimo concentu repositã esse iudicabat, Sol utpotè maior, lucidior, & principalior cæteris planetis, & quasi omnium imperator temperat ac moderatur: & idcirco Cytharam Apollini tribuendam esse Poëtę iudicarunt: quã Phœbum à Mercurio accepisse propterea dixerunt: quia Mercurius quidem concordiam atq; mensuram harmonicam præstat: cæterùm Sol ut planetarũ præcipuus cœlesti melodię præpositus fuit. Nec immeritò quidẽ, cùm in motu maiorem ordinem, ac certiorẽ regulam, quàm ullus aliorum seruare conspiciatur: semper enim medium Zodiacum perambulat, nec tantillum ab eo unquam deflectit, semperq; recto itinere incedit. Quapropter ipsius motus aliorum motuum mensura, sicut etiam eius lumen aliorum luminum origo rectè existimatur. Hoc igitur proculdubiò est à nobis intelligẽdum, cùm eum Musarum præsidem esse Poëtę testantur, quæ nouem existere dicuntur: quia nouenarius numerus cœlestes etiam cõplectitur orbes suauissimum illum, diuinumq; edentes concẽtum, ex quibus ipse tanquã Musicæ peritissimus artifex integram illam cœlorũ cantilenam, & melodiam cõponere quasi uidetur. Sagittę eius radij nuncupantur, qui uel propter nimium ipsorũ calorem, uel propter aëris prauam dispositionem sæpè damnum ac detrimentũ solent afferre: unde eum pestem quoq; inducere arbitrantur. Ex arboribus Laurum Apollini consecrarunt: tùm quia Laurus calida aromaticaq; existit natura, & perpetua gaudet uiriditate: tùm etiam quia laureis sertis celebrum poëtarum, & triumphantium imperatorum tempora redimita conspiciuntur, qui quidem omnes Soli sapientiam conferenti, & imperia uictoriasque largienti subiecti esse existimantur. Alia quoque de causa Laurus Phœbo consecratur, quoniam uidelicet Apollo, cùm sapientiæ Deus existat, diuinationem in hominum mentes influere solet. De Lauro autem id memorię proditum est, quòd

Allegoricus sensus, cur Apollo Deus sapiẽtiæ, & medicinæ præsertim esse, Cytharãq; à Mercurio sibi traditam pulsare, & Musis præsidere: nec non Laurum & Coruũ sibi sacra uehemẽter amare: & arcu postremo sagittisq; instructus incedere à Poëtis existimatur.

Lauri natura ac honos.

Lauri miranda proprietas.

quòd si aliquis capite eius frondibus coronato quieti sese dederit, ueridica somnia, quæ euentura portendunt, concipiet. Eadem quoque ratione Apollini coruus consecratur: coruum enim quatuor & sexaginta differentes edere uoces aiunt, ex quibus auguria atque auspicia antiqui diuinandi periti frequentius, quàm ex cuiuscunque alterius auis garritu capiebant. *SO.* De Apollinis ingenio & conditionibus, quæ hactenus dixisti, satis superq; mihi uidentur: nunc ipsius erga Daphnidem uehementem amorem obsecro interpretare. *PH.* Apollo cùm præsente Cupidine arcus & sagittarum suarum, quibus pestiferum illum serpentem nomine Pythonem interfecerat, uirtutem intolerantiùs iactaret, Cupidinis arcum, & tela uelut arma puerilia, atque ad insignia facinora perpetranda minimè accommodata contemnere uidebatur. Quam quidem iniuriam Cupido iniquo animo ferens Apollinem aurea, & Daphnidem Peneo flumine natam plumbea sagitta dicitur uulnerasse. Vnde Apollo uirginis statim accensus amore eam celeri cursu fuit insecutus, quemadmodum aurum quoque uehementer adamare, & prosequi homines solent. Daphnis uerò Apollinem maximo odio habens, eiusque amorem ut grauissimum quoddam ac plumbeum onus subire recusans, Deum insequentem diu effugit. Verùm cùm puella sese ab Apolline peti, & iamiam teneri sentiret, Penei genitoris, & aliorum fluuiorum opem auxiliumque implorauit: qui ut uirginem Phœbi manibus liberarent, eam in Laurum transformasse dicuntur. Cuius quidem arboris metu trepidantis post multos, & repetitos complexus Deus tandem frondibus decerptis Cytharam, pharetramque exornauit, & Laurum arborem suam uocauit: ex quo quidem Dei summo studio, & incredibili amore Daphnis maximam iucunditatem sensisse narratur. *SO.* Fabula quidem elegantissima atque ingeniosa existit, uerùm quæ'nam est ipsius significatio? *PH.* Hoc commento ingentes, & longissimè latissimeq; sese diffundentes uires amoris, quæ ad Solem usq; omnium cœlicolarum superbissimum ac potentissimum Deũ pertingunt, Poëtæ indicare uoluerunt. Quapropter eleganter quidem finxerunt eum insolenter gloriatum fuisse sese arcu & sagittis ipsius efficacissimos radios significantibus minacem serpentem Pythonem confixisse, omniaq; deuorantem: qui quidem serpens, ut iam diximus, aquarum diluuium adumbrare uidetur, quæ uniuersam tellurem undiq; circunfluebant atque inundabant: & hominum, aliorumq; terrestrium animantium generationi, ac alimẽto quammaximè officiebant. Hanc autem aquarum superfusionem Sol ardentium radiorum tanquam sagittarum emissione exiccauit atq; confecit: & essentiam nobilissimum munus omnibus, quæ in terris uitam suam traducũt, largitus fuit. Vt autem Sophia intelligas, qui'nam Apollinis arcus propriè uocetur, præterquàm quòd ipsum cursum, & ambitum exteriorem Solis esse possumus interpretari, quo beneficentissimum illud astrum uiuentium, hominumq; præsertim, uniuersum genus à crudelissimi Pythonis sæuitia: id est, ab aquarum alluuie liberauit: aliam quoq; ueriorem, & rationi magis cõsentaneam expositionem libet afferre: quòd uidelicet per arcum Apollinis arcus ille uersicolor sit intelligendus, qui Cœlo humido pluuioq; existente è regione Solis in aëre conspicitur, & à Græcis ἶρις uocatur, & à Moyse in Genesi optimè describitur referente: quòd cùm transacto diluuio ex innumerabili ferẽ hominum multitudine solus Noë æquitatis amantissimus uir unà cũ tribus filijs uiuus remansisset, & mari fœminaq; simul cuiuscunq; speciei terrestrium & uolatilium animalium secum assumptis, arcamq; natantẽ ingressus diuinam ultionẽ effugisset: Deus sese diluuium staturum ipsi pollicitus fuit, & Iridem post pluuiam nubibus imprimi solitam tanquam promissi arrham, conspiciendam exhibuit, quæ homines ab alluuie tutos atq; securos reddere solet. Cũ enim huiuscemodi arcus ex radiorũ Solarium in crassas humidasq;

Coruus quatuor & sexaginta uoces edere fertur.

Fabula Apollinis in Daphnidem uehementẽ amorẽ, & Nymphæ fugã, ipsiusq; in Laurũ conuersionem declarans.

Allegoria ardentem Apollinis in Nympham amorẽ, Nymphæq; fugam, eiusdem in Laurũ metamorphosin doctè quidem & eruditè exponens.

Apollinis arcus Iridẽ designare & figurare uidetur.

Iris mortalibus aquarum alluuiei maximam præstat securitatem.

 nubes

nubes diffusione procreetur, quarum differentia & dissimilitudo in maiori minoriq; crassitie pro nubium multiplici captu admirandam illam efficit colorum diuersitatem, sequitur nimirum Solarem arcum, diuina prouidentia ita disponente, mortalibus diluuij maximam præstare securitatem. *SO.* Qua ratione obsecro Sol formosissimo illo arcu nobis aquarum securitatem pollicetur? *PH.* Solis uestigia quando arcuatam illam efficiunt figuram, nequaquam aëri subtili neq; sereno, uerùm crasso humidoq; imprimuntur: qui si nimiùm crassus aut densus fortasse existeret, ita ut propter pluuiarum ingentem multitudinē nouum diluuium denuò efficere posset, nec Solis impresionem recipiendi, neq; arcum figurandi capax aut potens unquā existeret. Quapropter arcus illius impresio à nobis conspecta fidem maximam facit nubes nō ea crassitie præditas esse, ut diluuium in terras demittere queant. Hæc nempè est certitudo atq; securitas, quam Solaris arcus aquarum alluuiei humano generi præstat: cuius quidem causa in Solis uim atq; uirtutem prorsus debet cōferri, quæ nubes ita puras ac tenues reddit, ut ipsis ambitum ac imaginem suā imprimendo eas impotentes inhabilesq; relinquat ad nouum diluuium excitandum. Vnde doctè & prudenter Apollinem arcu sagittisq; Pythonē interfecisse Poëtæ cecinerunt: quo quidem illustri & magnanimo facinore perpetrato, cùm Deus Solarem naturam imitatus gloriabundus atq; superbus incederet, haud tamen propterea Cupidinis ictum effugere ualuit: Amor enim non tantùm inferiora ad superiora adamanda cōpellit, uerùm etiam summa ad infima diligenda deducit. Quapropter Apollo Daphnidem Penei filiam dicitur adamasse, quæ terræ naturalem significat humorem à fluminibus eam irrigantibus proficiscētem. Huiuscemodi humorem summa quadam Sol beneuolentia prosequi uidetur, ipsumq; ardētes radios demittendo, atq; humorem in uaporem conuertendo ad sese attrahere contendit. Illud insuper etiam addere possemus, quòd inferiorum corporum exhalationes ad cœlestia nutrienda sursum ferantur: cœlos enim uaporibus ex terrestri humidoq; globo ascendentibus ali antiquissima poëtarum opinio existit. Verùm cùm ipsi metaphoricè potiùs quàm propriè loquantur, dimissa eorum sententia planetas, Solemq; præcipuè, humidorum uaporum exhalantium beneficio, propriò munere Mundum hunc inferiorem, necnon totum ac uniuersum gubernandi conseruandiq; fungi dicamus. Vnde Sol, ut proprium & nobilissimū munus suum explendo summam perfectionem acquirat, maximamq; laudem consequatur: humorem perfectionis & laudis suæ materiam atq; instrumentum uehementer amat, eumq; ad sese attrahere conatur. At ille Solem tanquā sibi interitum ac perniciem machinantem iurè quidem effugit. Insuper radij quoque Solares humorem exteriorem telluris superficiem relinquere, & per occultos meatus ad loca subterranea sese recipere compellit: quò quidem postquam ipse peruenit, Solis uirtute eum semper insequente, nec ulteriùs ampliùs effugere posit, Deorum cœlestium rerum generationi præsidentium ope intercedente, & terrestrium fluminum ipsum à Solis uiribus atque persecutione defendentium auxilio concurrente, in arbores plantasq; tandē conuertitur. Daphnidem in Laurum posteà transformatam esse Poëtæ subiungunt: quia in Lauro propter eius præstantiam, diuturnitatem, perpetuam iuuentutem, odorem, atq; calorem longè magis quàm in alijs arboribus laudabilis, optimaq; radiorum Solarium cū terreno humore permixtio conspicitur. Eam Peneo flumine natam fuisse addiderunt: quia prata hoc amne irrigata Laurorum innumera ferè multitudine abundat. Apollinem huiusce arboris frondibus cytharam atq; pharetram exornasse retulerunt: ut significarent celebres tantùm Poëtas, qui Phœbi cythara designantur: & fortunatos imperatores, necnon potentissimos Reges duntaxat, qui Apollinis pharetra iurè significātur: cū Sol præclara nomina fœlices uictorias, & excelsos triumphos

Ratio, cur Iris à nobis conspecta à diluuio nos tutos securósue reddere existimatur.

Cœli ex antiquissimorum poëtarum sententia uaporibus nutriuntur.

Lauri optima temperies atq; permixtio.

Peneus Thessaliæ fluuius Lauris abundat.

Lauro celebres Poëtæ, triumphantes Imperatores, & potentissimi Reges tantummodò coronantur.

phos uerè proprieq; largiri exiſtimetur: Laureis ſertis tanquam perpetui honoris, & glorioſæ famæ ipſorum teſtibus accommodatis redimiri ſolitos eſſe. Quemadmodum enim Laurus diu conſeruatur, ita ſapientum & triumphãtium memorabile nomen longum perdurat in æuum: & quemadmodũ Laurus perpetua gaudet uiriditate, ita uirorum illuſtrium fama ſemper iuuenis uiridisq; conſpicitur, nec unquam ſeneſcit aut arida euadit: & quemadmodũ Laurus calida atque odora exiſtit natura, ita præclarorum hominum calentes animi uirtutis ſuauiſsimum odorem uſq; ad longinquas emittunt regiones, eumq; in extremas atq; incognitas oras maxima celeritate diffundunt. Vnde arborem iſtam propterea Laurum homines appellarunt: quia eandem inter arbores, quam aurum inter metalla dignitatem obtinere uidetur. Antiqui uerò eam Laudum nuncupabant uel propter ipſius laudes à poëtis decãtatas: uel quia huiuſce arboris ſacris frondibus eorum, qui æternas diuinasq; laudes merebantur, tempora coronari ſolebant. Hęc nempè egregia & pręſtãtiſsima arbor Soli ſacra exiſtit, quæ propterea cœleſti fulmine contingi lędiue non poteſt: quia uirtutis nomen nec temporum longinquitate aut iniuria deleri: nec cœlorũ motibus aut mutationibus, quæ ueluti fulmina omnia reliqua huiuſce Orbis inferioris uetuſtate, corruptione, atq; obliuione diſsipant atq; extinguunt, conſumi unquam poteſt. *SO.* De cœlicolarũ tàm orbes cœleſtes, quàm ſeptem errantia aſtra figurantium amorib. poſtulatis meis abundè ſatisfeciſti. De amorib. uerò terreſtrium atq; humanorum numinũ tanquam de reb. exigui momenti, nec multùm ad ſapientiam conducentibus nihil eſt quod labores. Illud attamen pergratum mihi foret, ſi tu fabulis poëtarum commentisq; relictis, quid ſapientes Aſtrologi de cœleſtium ſphęrarum & planetarũ mutuis amoribus, mutuisq; inimicitijs perſenſerint, patefaceres. *PH.* Partem aliquam eorum, quæ petijſti, quàm breuiſsimè potero, abſoluã: totum enim exponere nimis longum profectò, atq; difficile exiſteret. Cœleſtes orbes, ad quorum intelligentiam Aſtrologi pertingere potuerunt, nouẽ eſſe dicuntur. Septem quidem huic inferiori Mundo proximiores ſeptem errant a aſtra, quæ planetæ appellantur, circunducunt. Ex duobus autem ſuperioribus, qui ſuperſunt, octauus innumerabili ferè fixorum ſyderum, quę cõſpiciuntur, multitudine refulget: nonus uerò & poſtremus Diurnus nuncupatur: quia unius diei & noctis, uigintiquatuor ſcilicet horarum ſpatio, totũ ambitum ſuum percurrit abſoluitq;, & eiuſdem temporis interuallo reliquos omnes cœleſtes orbes ſecum unà circumuoluit. Ambitus duorum iſtorum orbium ſuperiorum in trecentos & ſexaginta gradus ſecatur: atque duodecim ſignis, quorum unumquodque triginta gradus complectitur, diſtingui ſolet. Ambitus autem iſte zodiacus appellatur, quaſi circulum dixeris animalium: duodecim enim illa ſigna animalium formis figurata conſpiciuntur, quæ huiuſcemodi nomina ſortita fuerunt, Arietem, Taurum, Geminos, Cancrum, Leonem, Virginem, Libram, Scorpionem, Sagittarium, Capricornum, Aquarium, & Piſces. Horũ autẽ ſignorũ tria calida & ſicca ignea exiſtunt natura, Aries, Leo, & Sagittarius: tria frigida & ſicca terram repræſentant, Taurus, Virgo, & Capricornus: tria calore prædita atque humore ad aërem referuntur, Gemini, Libra, & Aquarius: tria denique frigore atq; humore ſibi inſitis aquam imitari uidentur, Cancer, Scorpio, & Piſces. Hæc ſigna amicitiam & odium inter ſeſe habere comperiuntur: nam tria ſingula eiuſdem temperaturæ cœlũ in tres partes æquales diſtinguũt, & inter ſeſe centũ atq; uiginti graduum ſpatio diſtare dicuntur, & ideò maxima ac indiſſolubili ſunt inter ſeſe amicitia coniuncta: uerbi cauſa Aries cũ Leone & Sagittario, Taurus cũ Virgine & Capricorno, Gemini cum Libra & Aquario, Cancer cum Scorpione & Piſcibus: trini.n. aſpectus cõuenientia, eadẽ inſuper cõcurrente natura, inter ea perfectã conciliat amicitiã. Signa aũt illa, quæ zodiacũ in ſex partes æ-

Laurum quaſi aurum homines appellare cõſueuerũt.

Laurus ab antiquis laudus appellata.

Ratio, cur Laurus cœleſti fulmine cõtingi lędi'uè nõ poſſe exiſtimatur.

Cœleſtes orbes ab Aſtrologis nouem eſſe dicuntur.

Ratio, cur ſupremus orbis ab Aſtrologis Diurnus appellatur.

Diuiſio ambitus primi mobilis & orbis ſtellati in 360 gradus, atq; in duodecim ſigna.

Zodiacus quaſi circulus animalium ab Aſtrologis ſic appellatus.

Duodecim zodiaci ſignorũ nomina.

Duodecim zodiaci ſignorũ uariæ oppoſitæq; naturæ elementis quodammodo per ſimiles.

De duodecim zodiaci ſignorũ amore ac odio tùm ipſorum fauſtis ac infauſtis aſpectibus, tũ etiã eorundem ſimilib. uel pugnantib. naturis conſideratis ex ſententiã Aſtrologorũ pertractat.

quales diuidunt,& sexaginta graduum interuallo inuicem distant, non maximam nec absolutã,sed mediocrẽ & imperfectã amicitiã sortiuntur, uelut Aries & Gemini,Gemini & Leo,Leo & Libra, Libra & Sagittarius,Sagittarius & Aquarius,Aquarius & Aries:quę quidẽ signa hoc pacto considerata,preter conuenientiam sextilis aspectus,sexus quoq; similitudinem habent: omnia enim masculina,& eadem agendi prædita qualitate existunt: cùm omnia calore uel ignea siccitate adiuncta,uel aëreo consociatio humore sint affecta. Ignis autem & aër inter sese mediocrem quandam conuenientiam atq; amicitiam in elementorum serie habere uidentur. Eadem quoque similitudo inter alia sex signa terrenæ aqueæq; naturæ reperitur:nam ea etiã mediocri quadam amicitia coniungũtur,ut Taurus cum Cancro,Cancer cum Virgine,Virgo cum Scorpione,Scorpio cum Capricorno,Capricornus cum Piscibus, Pisces cum Tauro:omnia enim aspectum sextilem habere, sexaginta gradibus inter sese distare:fœminina,& eadem agendi informata qualitate,frigore scilicet ipso,existere conspiciuntur:etsi postea eorum differentia non secus ac terræ & aquæ in patientibus qualitatibus, siccitate uidelicet atque humore,deprehendatur. Vnde ipsorum quoque amicitia media & imperfecta uocatur. Si autem zodiaci signa opposita extiterint,& maximam quam posint distantiam,centum scilicet & octoginta graduum habuerint, grauissimas inimicitias exercere,odiaq́ue capitalia inter sese gerere dicẽtur: propterea quòd situs oppositos & contrarios omninò obtinebunt, unoq́ue ipsorum ascendente alter descendet,unòque supra terram exerto alter sub terris latitabit. Et quamuis in actiua semper conueniant qualitate,cùm ambo calida, uel ambo frigida existant:passiuis tamen maximè differunt, cùm unum humore, alterum siccitate sit affectum. Vnde passiuarum qualitatum dissidium unà cum situs, atque aspectus oppositione, maximis & capitalibus inimicitijs illatis, ea disiungunt: ueluti in Ariete & Libra, Tauro & Scorpione, Geminis & Sagittario, Cancro & Capricorno, Leone & Aquario, Virgine ac Piscibus quiuis perspicere potest. Quandocunque uerò signa quarta zodiaci parte: id est, nonaginta graduum spacio inter sese distabunt, mediocres tantummodò gerent inimicitias, tùm quia eorum distantia dimidiata existit oppositio: tùm etiam quia ipsorum naturæ in ambabus, actiua scilicet atque passiua, dissentiunt qualitatibus. Si enim alterum calida, sicca, igneaq́ue præditum est natura:reliquum aqueam,frigidam, humidamq́ue temperiem obtinuit: & si unum calore & humore, aëreis qualitatibus,est affectum: alterum frigoris merito & siccitatis ad terrestrem accedit temperaturam: ut si Aries cum Cancro, Leo cum Scorpione, Sagittarius cum Piscibus conferatur: alter enim ignem, alter aquam repręsentat: ueluti etiamsi Gemini cum Virgine, Libra cum Capricorno, cum Tauro Aquarius comparentur: unus enim eorum aëream,alter uerò terrenam naturàm fuit consecutus. Quandoque autem huius ordinis signa in actiua tantùm discordant qualitate, ut si uni calor,alteri frigus obtigerit: cuius quidem rei Taurus ad Leonem,Virgo ad Sagittarium, Capricornus ad Arietẽ, Cancer ad Libram,Scorpio ad Aquarium,Pisces ad Geminos relati fidẽ maximam facere possunt. Omnia enim signa,quæ nuper commemorata fuerunt,qualitatum actiuarum tantummodò oppositionem,& quadratum aspectum mediocrem inimicitiam significantem habere comperiuntur. *SO.* Duodecim cœlestium signorum amorem & odium tàm perfectum,quàm imperfectum rectè percepi.Illud modò intelligere uellem,utrum hæc eadem in septem etiam reperiantur planetis. *PH.* Planetæ tunc sese mutuò amare dicuntur,quando fausto benignoq; aspectu sese inuicem intuentur,uerbi causa trino centum & uiginti graduum distantiam requirente, qui quidem trinus aspectus perfectum amorem,& summam eorum beneuolentiam indicare uidetur:

Trinus aspectus maximam, & sextilis mediocrem signorum amicitiam significare uidetur. Oppositus uerò grauissimas, & quadratus tolerabiliores eorundem inimicitias præ se ferre existimatur.

Planetarũ amicitia ex trino atq; sextili: eorundem uerò inimicitia ex opposito & quadrato ipsorũ aspectu ab Astrologis potissimùm iudicatur.

deturː

detur:uel quando sextilem aspectum trini dimidium,sexaginta uidelicet graduum distantiam sortiuntur:qui quidem sextilis aspectus remissum amorem, & mediocrem ipsorũ amicitiam significare existimatur. Quòd si aspectu opposito longissimam,quæ in cœlo excogitari possit, distantiam, centum scilicet & octoginta graduum, postulante ad se inuicẽ fuerint conuersi, inimicissimi existent,& implacabili odio sese prosequentur:contrarius enim aspectus odium,inimicitiam,& maximã inducere solet eorum oppositionem.Si denique quadratum aspectum oppositi dimidium,nonaginta uidelicet graduum habuerint,tolerabilia odia & mediocres gerent inimicitias:hęc enim propria quadrati aspectus esse uidentur. *SO.* Dixisti,ni fallor,ex aspectibus trinum atque sextilem amorem,oppositum autem & quadratum odium frequenter significare. Nunc illud discere percupio, utrum ipsorum coniunctio amica an inimica esse iudicetur. *PH.* Duorum Planetarum coniunctiones iucundæ aut odiosæ pro ipsorum uarijs diuersisq; naturis esse existimantur.Si enim duo benefici planetæ,Iupiter scilicet & Venus,qui fortunæ ab Astrologis dicuntur,simul copulantur, maximo amore, & summa quadam beneuolentia sese mutuò prosequẽtur:& si Luna cum istorum alterutro coniungitur,fœlicem & amicam efficit coniunctionem. Quòd si Sol cum altero eorundẽ coierit,inimicam & noxiam contrahet societatem,qui utrumq; supradictorum planetarum comburendo eos debiles atq; inutiles reddit:etsi ipse ex huiuscemodi societate nonnullum capere uideatur emolumentum, haud multũ tamen propter ipsorum combustionem. Mercurius cum Ioue fœliciter & amicè consociatur,cum Venere amanter quidem,non admodum tamen rectè cõpulatur.Cum Luna coniunctus amicitiam efficit mediocrem. At cum Sole conglutinatus ab eo comburitur: & amborum synodus parùm existit amica: nisi fortasse eorum corpora perfectissima quadam ratione simul unirentur: tunc enim ipsorum coniunctio optima amicissimaq; proculdubiò existeret, & Solis uires duplicarẽtur, ac si in cœlo Sol geminatus fuisset.Solis & Lunæ copulatio perquàm odiosa existimatur, etsi amborũ corporalis & absolutissima unio à nonnullis astrologis amica esse,& ad arcana multum conducere iudicetur.Duorum infœlicium planetarum,qui infortunia uocantur,Saturni uidelicet ac Martis,cum quouis aliorum cõiunctio odiosa existit præter Martis cum Venere tantummodò copulationem,quæ immoderatam libidinem, furentemq; amorẽ solet excitare.Saturni & Iouis connexio Saturno quidem iucunda,at Ioui infesta habetur. At Saturni aut Martis,Solisq; complexio sicut Soli inimica,ita ipsis noxia esse existimatur: quia Sol tunc utrunq; cõburit,necnon suijpsius uires debilitare uidetur. Amborum insuper cum Mercurio Lunáue congressio tùm his pessima,tùm etiam illis incommoda existit.

Planetarũ coniunctiones pro ipsorũ uarijs diuersisq; naturis iucundæ aut odiosæ ab Astrologis esse dicuntur.

SO. Quemadmodum coniunctiones bonæ uel malæ pro planetarum in unum conuenientium naturis esse dicuntur:benigni aut maligni aspectus easdem'ne differentias,quas coniunctiones,ex duorum planetarum sese aspicientium diuersis sumunt naturis? *PH.* Benefici,& itẽ malefici aspectus ex planetarum sese intuentium naturis differentibus incrementum, & decrementum proculdubiò accipere solent. Cùm enim duæ fortunæ, Iupiter ac Venus,trinum uel sextilem aspectum habere conspiciuntur, maximas nimirum fœlicitates portendunt. Si uerò inimicos aspectus,oppositum uidelicet aut quadratũ sortiuntur,nulla quidem incomoda,sed pauciores, easq; difficiliores prosperitates præsagire uidentur.Similiter quoq; cùm quilibet ipsorũ Lunam,aut Mercurium,aut Solem iucundo miratur aspectu:fœlicitatẽ prænunciat suę conuenientem naturæ.Si uerò ad aliquẽ illorũ triũ infausto & inimico aspectu fuerit cõuersus, parum boni euenturũ, idq; ægrè acquirendum significabit.Cùm aũt duæ commemoratæ fortunæ duo infortunia, Saturnum uidelicet ac Martem,laudabili contemplantur aspectu,mediocria bona,timo-

Benefici, & item malefici planetarum aspectus ex ipsorum sese intuentium naturis differentibus incrementum & decrementum accipere solent.

ribus

ribus tamen & incommodis nonnullis circunfepta,largiuntur. At fi eos peruerfo fortaffe & iniquo intuiti fuerint afpectu,mala fub fpecie bonorum conferre prædicantur.Mars tamen & Venus ab horum numero fegregantur,qui temperaturis adeò concordibus & conuenientibus donati fuerunt, ut quandocunq; fortunatum fortiuntur afpectum,plurima cõmoda,& maximas fœlicitates amantibus conferre perfpiciantur. Iupiter item atque Saturnus fauftum fœlicemq; afpectum affecuti res laudabiles,arduas,atque diuinas, & à fenfibus quàm longifsimè remotas pollicentur. Iupiter præterea facilitate fua duritiem mollit Saturni:& Venus rectè collocata Martis crudelem, & fceleratam manfuefacit naturam. Contrà Mercurius rectè Martem aut Saturnum afpiciens parum boni,prauè uerò utrunque intuitus plurimũ mali promittit:propterea quòd facillimè in eius planetæ,cum quo permifcetur, uertitur naturam. Mercurius Lunam rectè quidem afpiciens fœlicitatem,iniquè uerò miferiam prædicit. Duo infortunia Lunam infœliciter afpectantia pesfima,profperè uerò non bona,fed minus mala exiftunt. Idem quoq; fieri debet iudicium de duorum infortuniorum ad Solem afpectibus. Solis Lunæq; amici afpectus optimi iudicantur:& Martis Saturniq; omnia incommoda,omnesq; exceffus lenire,& caftigare folent:eorundẽ uerò afpectus inimici multas difficultates,nulla autem uel paucifsima bona mortalibus pollicentur.Ecce tibi breuis & compẽdiofa cœleftium diuerfitatis afpectuum pertractatio. *SO.* Quę de amore & odio tùm duodecim fignorum,tùm etiã feptem planetarum feparatim inter fefe dixifti,fatis fuperq; effe uidentur. Verùm dic obfecro,utrũ planetæ quoq; maiori aut minori amore,uel odio unũ potiùs,quàm alterum fignum profequantur. *PH.* Vtiq; : nam duodecim figna figillatim feptem planetarum ædes aut domus effe dicuntur:& finguli propria domicilia adamare,aliena autem odiffe uidẽtur:cuius quidem ratio illa reddi poteft: quòd cùm quilibet planetarum in fua domo diuerfetur,eius uirtus robuftior atq; potentior exiftit:cùm uerò in ædib.alienis,ac inimicifsimis reperitur, uires eius debilitantur & minuuntur. *SO.* Quónam ordine duodecim ędes cœleftes feptẽ planetis diftribuuntur? *PH.* Sol & Luna duas cœleftes domos fibi elegiffe dicuntur,Sol Leonem,Luna Cancrum. Reliquorum quinq; planetarum unicuiq; duo obtigerunt domicilia,Saturno Capricornus & Aquarius,Ioui Sagittarius & Pifces,Marti Aries & Scorpio, Veneri Taurus & Libra,Mercurio Gemini & Virgo. *SO.* Huiufce cœleftium ædiũ afsignationis quænam ratio poteft excogitari? *PH.* Series utiq; & pofitio planetarũ ab antiquis obferuata.Saturnus.n.reliquis altior propter frigidifsimã fuam naturã Capricornũ, & Aquariũ utpotè fibi congruas fedes dicitur habitare:dum.n. Sol hæc duo figna percurrit,totũ illud temporis interuallũ,quòd à medio incipiens Decembre ufq; ad mediũ extenditur Februarium, confumens intolerabiliora frigora,& fæuiores tempeftates,quàm aliàs unquam terras infeftare confpiciuntur,quæ quidẽ duo incõmoda Saturni naturę funt maximè accõmodata.Iupiter cùm apud Saturnũ fecundũ locũ obtineat, duas ædes Saturni ædib.finitimas conduxit,Sagittariũ Capricorno priorem, & Pifces Aquario pofteriores.Mars, qui Ioui fuccedit,duas domos ipfi contiguas incolendas elegit,Scorpionem Sagittarium præcedentem,& Arietẽ Pifces fubfequẽtem, Venus,quæ ex antiquorũ fententia in quarta fede apud Martẽ collocatur,duo tecta amanti fuo proxima fibi affumpfit habitanda,Librã ante Scorpionem,& Taurum poft Arietem.Mercurio,cui quintũ locum iuxta Venerẽ ueteres conceflerunt,duo Cythereæ coniuncta domicilia obtigerunt, Virgo Libram antecedens,& Gemini Taurũ confequentes.Sol,cui prifci fextũ locũ apud Mercuriũ afsignarunt,Leonem Virgini præcipuo Mercurij figno præeuntem fibi propofuit incolendum.Lunæ,quæ feptima & poftrema planetarũ exiftit,Cãcer,fedes poft Mercuriales Geminos collocata, habitãdus remãfit.Qua-

Singuli planetæ proprias domos adamare, alienas autem odiffe uidẽtur.

Domus propriæ planetarum.

Ratio ab antiquis Aftrologis,qui Solem fub Venere & Mercurio collocarunt, in duodecim cœleftibus fignis quafi proprijs domibus feptẽ planetis tanquam hofpitibus accommodandis atq; diftribuendis excogitatæ.

sit. Quapropter non temerè quidem, sed certa stabiliq; Lege diuersas zodiaci domos sibi elegisse dicuntur. *SO.* Ordo, quem modò attulisti, admirandus certè uidetur, & planetarum positioni ab antiquis excogitatæ maximè consentaneus, qui Solem sub Venere & Mercurio statuendum esse iudicarunt. At recentiorum Astrologorum opinioni, qui Solem infra Martem, & supra Venerem collocari uoluerunt, ratio prædicta neutiquam posset accommodari. *PH.* Ordinem iamdudum expositum huic quoque opinioni perbellè adaptare possemus, non à Saturno quidem, uerùm à Sole & Luna tanquam à duobus præcipuis cœli luminaribus, & quasi aliorum ducibus exordientes: hęc enim duo in Mundi inferioris conseruatione primas agere partes uident. *SO.* Nondum hoc satis intelligo. *PH.* Quemadmodum anteà à Capricorno, ubi Solstitium hybernum efficitur, dies paulatim crescere incipiunt, initium sumpsimus: ita nũc à Cancro æstiui Solstitij termino, ubi dies totius anni longiores metam exoptatam assequuntur, exordiemur, qui quidem Cancer cùm frigoris merito atq; humoris sibi insiti Lunæ naturam imitetur, conuenienter ipsius Lunæ domiciliũ nuncupatur. Leo autem proximus, tùm quia calidus & siccus existens ad Solarem naturam accedit, tùm etiam quia Sole hoc signum peragrante maximam eius uim atq; potentiam experimur, Solis regia esse dicitur. *SO.* Lunam igitur Soli præponis? *PH.* Nullam admirationem tibi hoc debet afferre: nam in sacrosancta quoq; Mundi creatione nox diei præponitur: & queadmodum superiùs diximus, Dianam in Apollinis ortu Lucinæ partes egisse poëtæ cecinerũt. Quapropter nil mirum esse debet: si Cancer quoq;, Lunæ palatium, Leonem, Solis curiam, præcedit. Apud hæc duo signa duæ insuper Mercurij ædes constructæ fuerunt, qui Lunæ cæteris planetis proximior existit primam infimamq; sedem occupanti. Vnde Mercurius in nouo hoc ordine secundum obtinens locum duo domicilia, Geminos scilicet ante Cancrum, & Virginem post Leonem sortitus fuit. Venus tertio & superiori loco Mercurio succedens ædes suas iuxta ipsum conduxit, Taurum uidelicet ante Geminos, & Libram post Virginem. Mars quintus, Venere & Sole superior suas domos propè Venerem cõstruxit, Arietem ante Taurum, & Scorpionem post Libram. Iupiter sextus Martem complectens sua domicilia Marti cõtigua fabricauit, Pisces ante Arietem, & Sagittarium post Scorpionem Saturno septimo Iouem ambienti, & omnium planetarum altissimo duæ reliquæ ædes Ioui propinquæ remanserunt, Aquarius ante Pisces, & Capricornus post Sagittarium: quæ quidem duo signa sese inuicem contingunt: quia sunt ultima, & à duobus Solis Lunæq; domicilijs, Cancro uidelicet & Capricorno, distantissima: eisq; è regione opponuntur. *SO.* Ordini planetarum in duodecim zodiaci ædibus occupandis libenter acquiesco & unumquenq; ipsorum iurè proprias domos adamare, & contrarias odisse, ut tute dixisti, concedo. Illud modò intelligere uellem, utrum signorũ oppositio planetarum illorum, quib. huiuscemodi signa pro ædib. obtigerunt, diuersitati aut contrarietati aliqua ex parte respondere uideatur. *PH.* Optimè quidem respondent, propterea quòd planetarum contrarietas signorum & locorũ suorũ oppositioni mirificè consentit. Duæ nanq; Saturni ædes, Capricornus atq; Aquarius, duab. ædib. luminarium, Solis & Lunæ, Cancro uidelicet & Leoni, propter contrarias naturas, contrariosq; influxus Saturni, & duorũ luminariũ opponuntur. *SO.* Quo pacto? *PH.* Quoniam sicut à luminarib. tanquam à causis plantarum, animaliũ, & hominum, totiusq; inferioris orbis proficiscitur uita, cùm Sol naturalem calorem, Lunaq; radicalem humorem præstare dicatur, quibus quidem duabus qualitatibus animata corpora uiuunt ac nutriuntur: ita econtrariò Saturnus mortem & exitium rerum inferiorum contrarijs qualitatibus, frigore uidelicet & siccitate sibi ingenitis, procurare uidetur. Duę quoque Mercurij domus, Gemini & Virgo, duobus

Ratio recentiorũ Astrologorũ, qui Solẽ mediũ inter Martẽ & Venerem esse existimarunt, in septem planetis quasi septẽ Principibus in duodecim cœlestibus ædib. tanquam duodecim curijs statuendis & collocandis.

Ratio, cur Lunæ domus domui ipsius Solis à recentiorib. Astrologis anteponitur in cœlestiũ ædium assignatione.

Signorũ oppositio planetarũ illorũ, quibus huiuscemodi signa tã quam propriæ ædes assignatæ fuerunt, diuersis contrarijsq; naturis optimè quidẽ cõsentiunt atq; respondent.

Saturni, amborumq; Luminariũ uariæ temperaturæ atq; pugnãtes influxus.

Iouis opponuntur domicilijs, Sagittario & Piscibus, propter istorum duorũ planetarum contrarios influxus. *SO.* Quos? *PH.* Iupiter ad maximas diuitias, & opes comparandas animos nostros inclinat: & propterea homines Iouis imperio subiecti diuites, magnifici, & opulenti passim existunt. Mercurius uero, quia summam ad subtiles scientias indagandas, & rerum latentium doctrinas eruendas propensionem conferre uidetur, à studio facultatum animos suorum abducit. Ex quo sapientes pauperes, & diuites imperitos esse plerunque contingit: scientiæ enim intellectus speculatiui, diuitię uerò actiui ope acquiruntur. Vnde cùm anima humana una tantùm existat, quando uitã actuosam exercet, speculatricem relinquit: & quando contemplationi incumbit, humana negotia contemnit. Vnde huiuscemodi egregij & Mercuriales uiri pauperem uitam ducunt: quia doctam quandam paupertatem ipsimet eligunt, quæ proculdubiò diuitum opibus, atq; thesauris longè est anteponenda. Quapropter Mercurij ædes Iouis ædibus iure opponi dicuntur. Et qui in suis natalibus unius duorum istorum planetarum domos super terram ascendentes, alterius subter tellurem descendentes obtinuerunt. Vnde rarò & qui Iouis imperio subijciuntur, Mercurium Principem recognoscunt: & qui Mercurium propitium, Iouem quoque benignum habere conspiciuntur. Duo Veneris cubilia, Taurus & Libra, supersunt: quæ duobus Martis tentorijs, Scorpioni atque Arieti, propter planetarum ipsorum contraria temperamenta opponuntur. *SO.* Qua ratione hæc duo errantia sydera contraria esse pronuncias? quinimò maximam inter sese amicitiam, atq; similitudinem habere uidentur: sicut enim tute suprà dixisti, Mars Venerem dicitur adamasse, & ambo inter sese optimè conuenire existimantur. *PH.* Eorum oppositio nequaquam circa pugnantes influxus, ut Iouis atq; Mercurij: uerùm circa cõtrarias solùm temperaturas, ut Saturni & Luminarium, uersari intelligitur: etsi Luminaria atq; Saturnus, sicut iam diximus, cum temperierum oppositione influxuum quoq; differentiam habent adiunctam. At Mars & Venus qualitatum tantummodò differunt complexionibus: Mars enim calore & siccitate mediocritatem excedit: Venus autem frigoris & humoris laudabilem temperiem est assecuta, neq; harum duarum qualitatum exuperantia Lunam imitatur. Quapropter Mars & Venus ut duo contraria optimæ mixtioni deseruientia inter sese conuenire uidentur, ex quorum coniunctione tẽperati nimirùm proueniunt effectus, generandi præsertim & nutriendi: cùm alter eorum calorem amborum actuum causam agentem, reliqua temperatum humorem causam utriusq; patientem conferre dicatur. Et quamuis Martis calor adeò uehemens existat, ut in ardorem conuertatur: laudabili tamen Veneris frigore optimè temperatur, & ad uitalia munera obeunda idoneus redditur. Vnde qualitatum oppositio nullum affert impedimentum, quin hi duo planetæ, ut sese inuicẽ contemperent, nobilissimosq; producãt effectus, sese mutuo prosequantur amore. Qualitatum autem contrariarum ratione domos zodiaci oppositas sortiti fuerunt. *SO.* Ratio signorum oppositionis ex odio contrarijsq; planetarum, quibus signa tanquam ædes assignantur, effectib, deducta mihi sumopere placet. Verùm dic obsecro an in ordine quoq;, & collocatione signorum aliqua ratio amoris, & amicitiæ planetarum perspiciatur: quemadmodum ex illorum oppositione istorum quoq; odia, atq; inimicitiæ possunt inferri. *PH.* Eadem utiq; amborum ratio existit, quæ in Luminaribus præsertim uera esse deprehenditur. Nullas enim Iouis, fortunæ maioris, ædes Solis, Lunæq; domos inimico aspectu intueri uidebis. At Saturni, maioris infortunij, sedes opposito atq; uenefico aspectu Luminarium domicilia explorare perspicies. Quapropter Sagittarius, prima Iouis domus, Leonẽ, Solis Luminaris maioris regiam, trino aspectu amorem maximum prę se ferẽte miratur: & Pisces, secunda Iouis habitatio, Cancrum, Lunę minoris Luminaris hospitium,

Iouis & Mercurij differentes contrarijq; influxus.

Ratio, cur sapientes pauperes, & diuites imperitos esse plerunq; cõtingit.

Martis Venerisq; oppositio nequaquã circa pugnantes influxus, uerũ circa cõtrarias temperaturas tãtùm uersatur.

Planetarũ amor & amicitia cum signorum suorũ ordine atq; collocatione mirificè consentire uidetur.

tium,trino quoq; aſpectu uehementiſsimi amoris indicio intuentur.Similiter etiam nulla Mercurij domus locũ Solis Regiæ,uel Lunæ hoſpitio aduerſum fuit ſortita:quia utriq; eorum eſt maxima familiaritate coniunctus. Quinimò Gemini, prima Mercurij ſedes, ſextili mediocris amoris aſpectu Leonem, Solis curiam,mirantur:& Virgo, ſecunda eiuſdem domus,Cancrum, Lunæ diuerſorium,ſextili pariter amicoq; intuetur aſpectu. Veneris minoris fortunæ cubilia, & Martis minoris infortunij tentoria ſuperſunt: qui quidem duo planetę ſicut eadem influere uidentur,ita amborum domus mediocrem erga Solem & Lunam retinent amorem.Aries enim,prima Martis domus,trinum ad Leonem Solis palatium habet aſpectum:propterea quòd & planetæ & ſigna eadem temperatura,calida ſcilicet & ſicca,prædita exiſtunt:Quadratum autem,mediocris inimicitiæ aſpectum,ad Cancrum Lunæ obtinet domicilium:eò quòd Mars,& Aries ipſius domus calida & ſicca exiſtentes natura Lunæ,& Cancro eius domicilio frigida humidaq; temperatura præditis aduerſantur. Scorpius uerò,ſecunda Martis ſedes,trinum perfecti amoris aſpectũ ad Cancrum Lunę diuerſorium eſt conſecutus:quia utrunq; ſignum frigido, humidoq; exiſtit temperamento. Ad Leonem autem,Solis regiam,propter caloris & ſiccitatis,quæ in Leone:frigorisq; atq; humoris, quæ in Scorpione perſpiciuntur,oppoſitionem aſpectum obtinet quadratum. Eundem fermè ordinem Veneris cubilia unà cum ſedib. Luminarium ſeruare uidentur. Taurus nanq;,prima Veneris ſedes, Cancrum Lunæ hoſpitium ſextili benignoq; contemplatur aſpectu,propterea quòd ambo in frigore conuenire uidentur. Leonem autem Solis ædem tanquam ſibi ratione caloris contrariam quadrato aſpectu,mediocris inimicitiæ indicio,miratur. Pariter quoq; Libra,ſecunda Veneris domus, Leonem ſextili & iucundo intuetur aſpectu,propterea quòd ambo calorem participant. Cancrum autem utpote ſibi frigoris ratione aduerſantem quadrato remiſſum odium ſignificante perterrefacit aſpectu. Quapropter hi duo planetæ, Mars & Venus,inter Saturnum & Iouem medij collocantur:& propterea ipſorum quoq; domicilia cum Solis Lunæq; tectis partim amicitias,partim inimicitias habere conſpiciuntur. Plures inſuper amorum & odiorum cœleſtium his addere poſſemus rationes: uerùm ne prolixa& obſcura oratio noſtra uideatur,eas prætermittemus. *SO.* Antequam huic petractationi modum imponas, illud tantumodò intelligere uellem,utrum planetæ alia quoq; amoris,& odij ſpecie cœleſtia ſigna proſequãtur præter eam,quæ in bonis & prauis aſpectibus conſideratur. *PH.* Vtiq;: primùm propter ſuam in agendo potentiam declarandam. Vnuſquiſq; enim eorum aliquod habet ſignum,in quo collocatus & ipſe maior illuſtriorq; redditur, & cætera efferendi atq; extollendi ſummã quandam nanciſcitur poteſtatem:uerbi cauſa Sol in Ariete,Luna in Tauro,Saturnus in Libra,Iupiter in Cancro,Mars in Capricorno, Venus in Piſcibus, Mercurius in Virgine, etſi hæc una duarum Mercurij ædium eſſe dicatur.Habent inſuper planetæ triplicem authoritatem, quam quidem ſinguli tres planetæ in quibuſdam ſignis propoſitis communiter obtinere exiſtimantur.Veluti Sol,Iupiter, atq; Saturnus authoritatem ſuam in tribus ſignis igneæ naturæ, quæ inter ſex ſigna maſculina numerata fuerunt:hoc eſt,in Ariete,Leone, & Sagittario exercere ſolent. Veneris,Lunæ,& Martis authoritas in fœmineis ſignis conſpicitur: id eſt,in tribus terrenis,Tauro,Virgine,& Capricorno:& tribus aqueis,Cancro Scorpione,& Piſcibus. Saturnus, Mercurius,& Iupiter authoritatẽ ſuam ad tria ſigna maſculina,quæ ſuperſunt,protulerunt,Geminos,Libram, & Aquarium.Huiuſcemodi authoritatem ſortitionis cauſis aſsignandis,ut tædium ef fugiamus,ſuperſedere optimum eſſe uidetur. Id tantumodò ſubiungã, quòd tres planetæ maſculini in ſignis maſculinis,& in ſignis fœmininis tres fœmi-

Planetarũ amor in ſigna eorũ uim atq; uirtutẽ extollentia.

Planetarũ triplex authoritas.

O nini pla-

Planetarũ amor in suas facies.

nini planetæ triplicem authoritatẽ suam exercent. Planetarum insuper amor in eorum quoq; facies extendi solet, singuli nanq; decẽ zodiaci gradus planetæ alicuius facies esse dicuntur:ueluti decem primi Arietis gradus Martis: secundi Solis:tertij Veneris facies uocari consueuerunt.Eodem pacto signorũ & planetarũ ordine seruato usq; ad decem postremos Pisciũ gradus, qui Martis denuò facies nuncupãtur,gradatim est proficiscendũ. Alius quoq; planetarum,Sole tantumodò Lunaq; exceptis,in suos terminos amor reperitʼ: singulis.n.quinq; superantibus planetis gradus quidam in unoquoq; signorum capti pro terminis solent afsignari.Omnes insuper planetæ luminosos, sibiq; fauentes gradus amare,obscuros autem & uiles odisse dicuntur.Pariter quoque nonnullorum fixorum syderum appetunt coniunctionem,eorum præsertim,quæ primæ aut secũdæ magnitudinis,& copioso lumine prædita existũt: nonnullorum uerò,quæ sibi aduersantem naturam habere creduntur,societatem atq; congressum pro uiribus suis effugiunt. De cœlorum & stellarum amoribus atq; inimicitijs satis iam locuti fuisse uidemur. *SO.* Rectè quidẽ dicas.Verùm ea quæstio nunc restat examinanda, utrum spiritus illi quoq; cœlestes,siue spiritales illi intellectus,sicut omnia corpora creata,aliquo deuinciant amore:an potiùs,propterea quòd à materia sunt separati,à uinculis quoque amoris liberi solutiq; remanserint. *PH.* Etsi amor in omnia corpora ex materia cõflata diffundatur,haud tamen eorum tantumodò proprius debet existimari.Quinimò sicut essentia,uita,intellectus,bonitas,pulchritudo,& alia quæcunq; perfectio à spiritalibus proficiscitur,& ex incorporeis in corpora deriuatur:ex quo fit ut omnes præstantiæ,& excellentiæ prius in spiritalibus,quàm in corporeis reperiantur: ita etiam amor priùs, & magis propriè intelligibili, quàm sensibili Mundo conuenire, & ab illo in istum traductus olim fuisse uidetur. *SO.* Qua ratione? *PH.* Aliquod'ne huic opinioni contrarium tibi succurrit argumentum? *SO.* Hoc saltem in promptu existit,quòd tu amorem copulationis desiderium esse iam ostẽdisti,desiderium autem rei expetitæ necessariò supponit priuationem: quæ quidem cùm spiritalib.nequaquam conuenire,sed materiæ tantumodò propria esse uideatur, nec amorem ipsis tribuendum esse profectò consequitur.Alia quoq; insuper in huiusce rei confirmationẽ ratio potest adduci:quæ enim ex materia constant,utpotè imperfectiora,spiritalium tanquam perfectiorum uehementer appetunt copulationem:uerùm perfecta quo pacto imperfectiorum coniunctionem expetere unquam dicentur? *PH.* Spiritalia non tantùm sese inuicem diligunt,sed etiam corporea & ex materia conflata. Amorem autem desiderium, & desiderium priuationem significare uerè quidem dicis:sed inconueniens existimari mihi me debet, quòd cùm in spiritalibus diuersi perfectionum gradus ac ordines reperiantur,unum altero perfectius,& puriori atq; præstantiori essentia præditum existat:& quòd inferius tanquam ignobilius superius ut excellentius quiddã diligat,eiusq; appetat coniunctionem. Quapropter omnes spiritus illi intelligentes,atq; diuini supremum & perfectifsimum Deũ, ex quo non secus ac uberrimo fonte uniuersa eorum deriuatur essentia atq; beatitudo,summo uehementifsimoq; prosequuntur amore:cuius copulationem assequi omnes quammaximè appetunt,& intelligentię merito participare obnixè conantur. *SO.* Beatifsimos illos spiritus sese diligere in eũ forsitan sensum interpretari possemus,quòd inferior superiorem amare dicatur. Verùm superiorẽ inferiorẽ, uel spiritalia corporea, atq; materiæ immersa diligere nequaquam arbitror concedendum:cùm enim illa istis longè perfectiora esse,neq; imperfectiorum auxilium ullum aut societatem requirere uideantur, quomodo ipsa appetere uel diligere unquam posse affirmabis? *PH.* Hoc argumentum,nisi me interpellasses,mox diluere statueram. Latere te minimè debet, quòd

Planetarũ,Sole tantũmodò Lunaq; exceptis, in suos terminos studium atq; beneuolentia.

Planetæ sydera nõnulla amare,nonnullaq; odisse uidentur.

Amor priùs et magis propriè intelligibili quã sensibili cõue it Mũdo: quinimò à spiritalib.in corporea traductus olim fuisse uidetur.

In spirituũ ordine ac serie inferior superiorẽ, cunctiq; inferiores supremũ omniũ quã maximè diligere haud immeritò quidẽ existimantur.

quòd ſicut inferiora propter deſiderium ſuperiorem ea amare dicũtur, ut ſua cum illis, quàm arctiſsima fieri poteſt, copulatione intercedente perfectionẽ ſibi deficientem acquirant & aſſequantur: ita ſuperiora inferiora diligere, eaq́ue, ut perfectiora euadant, ſibi adiungere uelle ſunt exiſtimanda. Huiuſcemodi autem deſiderium non ſuperioris expetentis, ſed indigentis inferioris priuationem ſupponit: ſuperior enim intelligentia inferiorem adamando, partem eam perfectionis ſibi propriam, quæ inferiori deficit, ſupplere deſiderat. Et hoc nobiliſsimo genere amoris ſpiritalia corporea, atq; materiæ contagio infecta proſequuntur, ut ſua excellentia cum inferioribus communicata ipſorum ſuppleant defectum, necnon ut ea ſibi adiungendo perfectiora reddant atq; conſpectiora. *SO.* Quæ'nam harum duarum amoris ſpecierum uerior & laudabilior tibi eſſe uidetur, ſuperioris'ne intelligentiæ in inferiorẽ, an inferioris erga ſuperiorem? *PH.* Superioris utiq; in inferiorem, & ſpiritalium erga corporea. *SO.* Cur? *PH.* Propterea quòd horum alter amorum accipiendi, reliquus conferendi eſſe perſpicitur. Spiritalia, atq; ſuperiora corporea, & inferiora ut parentes liberos: hæc autem illa ut liberi parentes adamare dicuntur. Quis uerò tàm rudis hebetisq; ingenij reperitur, quin patris amor amori ipſius filij longè præſtare fateatur? Inſuper ſpiritalem Mundum corporeum ut marem fœminam, corporeum uerò ſpiritalem ut fœminã marem ſuprà diximus adamare. Verum autem, etſi iniurius tibi forſitan eſſe uidebor, dicere cogor: longè perfectius mas dando, quàm fœmina accipiendo diligere uidetur. Inter homines quoq; benefici beneficiarios, quàm iſti illos plus adamare conſpiciuntur: iſti enim propter commoda propria: illi uerò propter uirtutem tantum̃odò diligere ſolent: & horũ duorum amorũ alter utilitatẽ, alter ſolam honeſtatem ut ſibi propoſitum finem reſpectat. Quis aũt honeſtum utili præferendum eſſe unquam dubitat? Non immeritò igitur ſpirituum in corpora beneuolentiam corporum in ſpiritus amore lõngè excellentiorem atq; perfectiorem eſſe dixiſſe uidemur. *SO.* Hactenus à te dictis meum præbeo aſſenſum. Verùm duæ inſuper animo ambiguitates occurrunt. Primùm, quia deſiderium priuationem ſupponit, & rei expetitæ defectum ex parte deſiderantis atq; amantis, nequaquam autem amantis perfectionem ipſi amatæ rei deficientem, quemadmodum tu ſenſiſſe uideris: priuationem enim in inferiori ab ipſo ſuperiori expetito, atq; amato iamdudum repoſuiſti. Deinde, quia memini me ſæpè intellexiſſe res amatas: propterea quòd amantur, amantibus eſſe perfectiores: amor enim dicitur eſſe bonorum, & amatum finis & ſcopus ab amante ſibi propoſitus nimirum exiſtit: finis autem omniũ eorum, quæ ad ipſum referuntur, nobiliſsimus eſſe prædicatur. Quomodo igitur imperfectum à perfecto amari iamdudum pronunciaſti? *PH.* Duæ à te propoſitæ difficultatès haud contemnendæ eſſe uidentur. Veruntamen ad primę ſolutionem accedentes dicamus in uniuerſitatis ſerie inferiora ex ſuperio ibus, & Mundum corporeum ex ſpiritali dependere. Quapropter defectus inferioris ſuperius quoq; imperfectionis argueret: uitiũ enim effectus cauſæ quoq; imbecillitatem ſignificare exiſtimatur. Cauſa igitur cùm effectũ, & ſuperius cùm inferius diligere perſpiciatur, nimirum perfectionem ipſius appetit inferioris: idq; ut eius defectum corrigat atq; emendet, ſibi adiungere ſtudet: eo enim perfecto ipſum quoq; ab omni uitij, & reprehenſionis genere liberum, & incolume conſeruatur. Vnde inferiori cum ſuperiori non copulato non ſolùm inferius imperfectam, miſeramq; uitam traducit: uerùm etiam ſuperiori & macula quædam inuritur, eiusq́ue perfectioni & dignitati nonnihil derogatur: nunquàm enim filio miſero ac uitioſo exiſtente pater fœlix poterit nuncupari. Quapropter prauos & nequiſsimos homines diuinitatem ipſam grauiſsimè lędere, & quodammodò contaminare antiqui exiſtimarunt: ſicuti contrà iuſti boniq́ue uiri eam extollere, atque efferre uidentur. Iurè

Haud tantùm inferiora ſuperiora, & corporea ſpiritalia: uerùm etiam uice uerſa ſuperiora inferiora, & ſpiritalia corporea quanquam diuerſa ratione, adamare dicũtur.

Amor ſuperiorum in inferiora, & ſpiritalium erga corporea lõgè perfectior atq; excellentior quã horũ in illa ſtudium atq; beneuolentia eſſe uidetur.

In uniuerſitatis ſerie defectus inferioris nõnullã quoq; ſuperioris imperfectionem & uitium eſſe ctu cauſæ quoque nonnullã imbecillitatem ſignificare haud immeritò quidem exiſtimatur.

Superius inferiori ſibi adiũctio non ſolùm inferius quàm maximè perficit, ſed etiã ſuimet perfectionem omnibus numeris explet atq; confirmat.

tur. Iurê igitur nõ ſolûm inferius ſuperius adamare, & eius copulationem uehementer appetere, uerùm etiam ſuperius inferius diligere, idq; ſibi adiungère quammaximè ſtudere ſapientes dixerunt: ut uidelicet utrunq; ipſorũ perfectionem ſuo captui accommodatam integrè conſequatur, utq; indiſſolubili amoris uinculo uniuerſitas rerum gradatim, & ſucceſsione quadam deuinciatur atq; in unum coaleſcat: quod quidem admirãdum uinculum corporeum cum ſpiritali Mundo, & inferiora cum ſuperioribus copulat, atq; coniungit. Huiuſcemodi autem connexio, uel ut magis propriè loquamur, unio à ſum̃o opifice, & omnipotente Deo in uniuerſitatis uarietate ordinanda, & multitudine in unum coniũgenda tãquam primus præcipuusq; finis ſibi propoſitus fuit. *SO.* Ex duabus ſuperioribus ambiguitatibus unam optimè explicuiſti: ad alteram modò accede. *PH.* Ariſtoteles ſecundam difficultatem ſubtiliter admodum ſoluiſſe uidetur: qui poſtquam ſpiritus illos cœleſtia corpora perpetuò circunducentes animas intelligentes, materiæq; prorſus expertes eſſe demonſtrauit, eos propter quendam finem & ſcopum ſuis animabus conuenientem cœlos mouere deinde ſubiunxit, quem ipſo mouente nobiliorem atq; preſtantiorem eſſe tandem concluſit: nec immeritò quidem: quia finis cuiuſcunq; rei ea nobilior proculdubiò exiſtit.

Finis, cuius gratia unaquæq; intelligentia orbem ſuum circunducit, ipſamet intelligentia mouente nobilior ex Ariſtotelis ſententia eſſe uidetur.

Quatuor enim rerum naturaliũ cauſis à philoſophis excogitatis, materia, forma, agente, qui rem mouere atq; efficere dicitur, & fine, qui agentem ad operandum impellit: materia primûm omniũ ignobiliſsima exiſtit, forma deinde dignitate materiã antecellit, agens tertiò ambabus utpotè earum cauſa præſtare exiſtimatur: finis deniq; omnib. trib. communiter nobilior atq; excellentior eſſe prædicatur, & nominatim ipſo agente: agens enim propter finem mouetur. Quapropter finis cauſa cauſarum haud immeritò nuncupatur.

Ordo quatuor cauſarum ex præſtantia ſumptus atq; nobilitate.

Finis cauſa cauſarũ haud immeritò nuncupatus.

Ex hoc infertur quòd finis, propter quem unaquæq; cœleſtis atque intelligens anima ſibi aſsignatum orbem circũuoluit, non ſolùm cœleſti corpore moto, uerùm etiam ipſamet anima mouentè dignior præſtantiorq; exiſtit. Hic autem nobiliſsimus finis, Ariſtotele ita ſentiente, cùm ab anima cœli uehementer diligatur & expetatur, idcircò intelligens anima eius maximo amore accenſa ac inflammata ſtabili quodam deſiderio, & inſatiabili ſtudio cœleſtem orbem ſibi aſsignatum perpetuò circunducit, eumq; adamare, & nobiliſsimam uitam ipſi præſtare conſpicitur, etſi ille ſibi ut inferior ſuperiori, corpus uidelicet intellectui cedere uideatur.

Amor animarum cœleſtiũ in orbes ſibi ſubiectos, & ſuperiorum in inferiora, necnon ſpiritaliũ in corporea ex altiori quodã amore originẽ ducit, quo huiuſcemodi adamantia alios quoſdã fines ſuperiores proſequuntur.

Huiuſcemodi autem animæ cœleſtis in orbem ſibi ſubiectum amor ex eo nimirum originem deducit amore, quo amans anima ſuperiorem atq; excellentiorem, ſibiq; dilectum proſequitur finem: cuius quidem æterna frui appetit copulatione, & ſecum ita perfectè coniungi atq; uniri, ut amans cum perſona à ſeſe uehementiſsimè adamata connecti ſolet. Quamobrem perſpicere iam potes Sophia ſuperiora inferiora, & ſpiritalia corporea diligere propter eorum erga alia ſeſe ſuperiora ardentiſsimum ſtudium: quorum copulatione frui cũ mirificè appetant, eorum maximo capiuntur amore, quo poſteà intercedente in ſibi ſubiecta atq; obnoxia plurima beneficia conferre uidentur. *SO.* Dic obſecro Philo, quę nam res intelligentibus animabus adeò præſtantiores reperiuntur, ut ſui tàm ardentem amorem, ſuæq; copulationis tàm uehemens deſiderium ijs imprimere queat, ut hæ illarum tandem copulationem aſſecutæ beatitudinem ſeſe adeptas fuiſſe arbitrentur: cuius cauſa aſſequendæ cœleſtes orbes maxima cura, atq; ſolicitudine adhibita, ne minima quidem facta intermiſsione, perpetuò circunducũt? Eius inſuper quoq; explicationem à te requiro, qua ratione ſuperiora inferiora adamando aliorũ ſuperiorũ coniunctionem, atque copulationem faciliùs aſſequantur: cauſa namq; huiuſce effectus latens, & obſcura profectò mihi uidetur. *PH.* Quod ad priorem attinet interrogationem, Ariſtotelis interpretes in inueſtigando quæ nam tantæ præſtantiæ & excellentiæ res inueniantur: ut fines intelligentium animarum,

Diuerſæ philoſophorũ ſententiæ, quinam finis ille eſſe dicatur, cuius gratia unaquæq; intelligentia orbem ſuum circunducit.

quibus

quibus cura cœlestium orbium mouendorum fuit delegata, eisque nobiliores dici mereantur, uehementer laborarunt. Prima opinio Arabum, Alpharabij scilicet, Auicennę, Algazelis, & nostratis Raby Moysis Aegyptij in eius Morhe, dicitur extitisse: qui quidem omnes unanimes affirmãt ad singulos orbes cœlestes duas intelligentias applicatas fuisse: quarum altera orbem suum ut agens causa mouet, & anima intelligens orbis illius motrix ab ipsis nuncupatur: Reliqua autem eundem orbem mouet ut finis, propter quem altera intelligentia, quæ ipsum ut agens & anima mouet, eum circunducit. Hunc autem finem anima cœlestem orbem circunuoluens tanquam seipsa præstantiorem intelligentiam uehementer amat, & cùm eius copulationem assequi quàm maximè cupiat, cœlum sibi commissum perpetuò circunuertit. *SO.* Quomodo igitur Philosophi trita illa & celebrata sententia poterit sustineri, qui angelos, siue intelligentias separatas cœlestes rotas circunducentes tot esse pronũciauit, quot orbes ab ijs circunducti existunt? Hæc enim Arabum opinio intelligentiarum multitudinem, si cum orbium numero conferantur, duplicare uidetur. *PH.* Dicunt ipsi hoc Aristotelis dictum, & hunc numerum à Philosopho statutum de duabus intelligentiarum speciebus, mouentibus inquam & finibus, separatim exponendum esse ac interpretandum: tot enim mouentes intelligentias, quot orbes: tot item alias intelligẽtias istarum fines, quot orbes existere oportet. *SO.* Egregij ac doctißimi uiri intelligẽtiarum numerum ingeminantes uim aliquam Aristotelis uerbis nimirum inferre uidentur. Verùm quid de primo mouente supremum cœlum, quem Deum esse existimamus, erunt dicturi? Huic aliquem superiorem finem statuere non ne inconueniens atque absurdum quàm maximum esset? *PH.* Arabum Philosophantium secta primum mouentem summum Deum esse nequaquã consentit: tunc enim Deus anima uni tantummodò orbi mouendo applicata esse diceretur, quemadmodum aliæ quoque mouentes intelligentiæ existunt, quæ quidem æqualitas & applicatio optimi maximi amplitudini atque communitati minimè conueniret: uerùm celeberrimi isti uiri Deum esse excellentißimum illum finem, propter quem primum mouens primum mobile circunducit, uoluerunt. *SO.* Hanc opinionem omnes ne alij quoque Philosophantes confirmarunt? *PH.* Minimè: Auerroës enim & cæteri, qui posteà Aristotelem interpretati fuerũt, tot adamußim intelligentias, quot orbes, nec plures, nec pauciores existere dixerunt, & primum insuper mouens Deum esse concesserunt. Deum enim tanquàm animam & formam supremo cœlo essentiam conferentem uni orbi mouẽdo addictum fuisse absurdum minimè esse Auerroës arbitratur, propterea quòd cœlestes animæ materiæ sunt prorsus expertes: & cùm proprius eius orbis corporum uniuersitatem ambiat & complectatur, motuque suo omnes reliquos circunuertat: iure optimo intelligentia ipsum perficiens, mouens, atque informans supremus Deus, nec aliud quicquam præter eum existere potest. Nequaquam enim, propterea quòd ipse quoque, sicut aliarum unaquęque intelligentiarum mouere conspicitur, eis debet æquari: quinimò ipsis longè præstare ac superior esse perspicitur, non secus ac eius orbis inter omnes orbes reliquarum intelligentiarum primum atque altißimum locum occupauit. Et quemadmodum insuper cœlum ipsius omnes cœlos inferiores continet & ambit, sic eius uirtus omnium aliorum mouentium complectitur uirtutes. Quòd si propterea quòd cum cæteris commune mouentis obtinuit appellationem, ipsis exæquaretur: haud aliter quoque priorem opinionem sequendo, cùm non secus ac reliquę alterius ordinis intelligentiæ summi mouentis finis uocaretur, ijs æqualis forsitan posset existimari. Postremò Auerrois subiungit quòd plures, quàm Philosophicæ consentiant rationes, statuere intelligentias Philosophum minimè decet: in scientijs enim rationem tantummodò precuntem sequi debemus, ne minimũ qui-

Arabum com pluriumque sentẽtia, qui unicuique orbi cœlesti duas intelligentias applicarunt, quarũ unã ut animã causamque agẽtem: alterã uerò ut finem tãtũmodò orbẽ eundẽ mouere dixerunt.

Arabes, qui unicuique cœlestium orbiũ duas intelligentias præposuerunt, Deũ nequaquam primum mouentem esse uoluerunt.

Auerrois sententia, quæ unicuique cœlestium orbiũ unã tantũmodò intelligentiam præfecit: quæ sola & uelut agens, & tanquam finis orbem suum circũducit, quæque ut finis proprij motus seipsa ut eiusdem motus effectrice longè nobilior existit.

Auerroës Deũ ipsum non tãtũm ut finẽ, uerùm etiã ut efficientem causam supremũ omnium orbium circunducere existimauit.

dem ab ea recedendo. *SO.* Moderatior certè hæc secunda, quàm prior opinio esse uidetur. Verùm quid ipse ad Aristotelis authoritatem, atq; ad ipsammet rationem respondebit, quòd scilicet finis, cuius impulsus amore mouens orbem suum circunducit, ipso mouente excellentior debet iudicari? *PH.* Philosophi uerba Auerroës ita intelligenda esse opinatur, quòd una & eadē mouens intelligentia in continua eius motione suimet finis proprius atque conueniens existit: ipsa nanq; nulla alia de causa orbem suum circunuoluere uidetur, nisi ut propriam expleat perfectionem. Vnde ea ratione, qua est finis motus, longè perfectior atq; nobilior existit, quàm ea, cuius merito eandem efficit motionem. Quapropter Aristoteles ibi duas potiùs causarum species, quę simul in eandem intelligentiam concurrunt, agentem uidelicet & finem, quàm duas diuersas atq; distinctas intelligentias, quemadmodum primi senserunt, comparasse uidetur. *SO.* Mirum quidem esset, quòd Philosophus eiusmodi uerbis eandem intelligentiam seipsa esse perfectiorē indicare uoluisset. *PH.* Ego quoq; temerè prolatum esse iudico, quòd uerba Aristotelis absolutam & simplicem comparationē significantia in una eademq; intelligentia diuersis rationibus considerata coangustentur, & coarctentur. Vnde & si Auerrois sententia in summo præsertim mouente, qui cùm Deus existat, actionis & motionis propriæ cōsentaneus finis debet existimari, uerissima esse comperiatur, & quanuis uerum sit etiam inter causas finem efficienti semper esse anteponendum: non tamen Arabis opinio Aristotelis uerbis accommodari posse uidetur. *SO.* Quam igitur Philosophi intentionem fuisse existimares? *PH.* Ostendere nimirum quòd finis omnium cœlestium motorum est altissima quædam atq; suprema intelligentia, quam omnes inferiores uehementissimè amant, & cùm ea copulari summopere student, & in qua tota summaq; earum fœlicitas collocatur, quamq; mortales ut Deum, Deorūq; Principem maximè uenerantur. *SO.* Nunquid Deum fortasse primum mouentem esse arbitraris? *PH.* Omnia, quæ tam ardua requirit materia, nunc recensere nimis longum profectò ac curiosum esset, & unam alteri opinionē præponendo audaciæ forsitan notam subire possemus. Verùm etsi Aristotelem primum mouentum Deum existere sensisse disputandi gratia tibi concederem, Philosophum tamen Deum omnium eorum mouentium finem, ijsq; omnibus excellentiorem esse, quibus superior existit, dicam uoluisse: nec idcirco Deum seipso præstantiorem esse ex Aristotelis uerbis poteris unquam inferre, etsi numē diuinum ex eo quòd omnium rerum communis & amplissimus finis existit, maiorem, quàm ex alia quacunq; causa, uel conditione in eo reperta nobilitatem acquirit: ad finem enim tanquam ad perfectionis consumatam absolutionem uniuersa referuntur. *SO.* Ecquid alios mouentes propter suam explendam perfectionem, qua, sicut testatur Auerroës, frui summopere student, proprios orbes circunducere negas? *PH.* Minimè: quin potiùs illud firmissimè asseuero, quòd cœlestes animæ cum Deo copulari uehemēter appetunt, ut propriam perfectionē absoluant. Vnde ipsarum finis postremus, atq; ultima intentio in propria uersatur perfectione: quæ cùm in diuina copulatione assequenda reponat̄, eā in ipsa diuinitate tanquā in ultimo fine, nequaquā aūt in sese consistere necessariò est fatendū. Quapropter Aristoteles diuinitatē prestantiorē atq; eminentiorē cœlestiū animarum finē, quā proprios fines ipsarum existere pronunciauit: quod quidē Aristotelis dictum nequaquam, sicut Auerroës sensisse uidetur, ad proprias mouentium intelligentiarum, in eisq; permanentes perfectiones pertrahi debet. *SO.* Nostrarū autē intelligentiū animarum beatitudo ac ultimus finis debet ne propter eādem rationē in diuina copulatione collocari? *PH.* Maximè: ultimus enim earum finis, & postrema perfectio, ueraq; beatitudo haud in ipsimet animabus, uerùm in quadam carū ad superiora cōuersione, diuinaq; copulatione tandē estre-

Propria authoris sententia, qui Deum tantummodò supremum orbem & ut finē & ut efficientē causam mouere arbitratur: cæteras autem inferiores intelligentias ut agentes duntaxat suos orbes circuuoluere cēset, Deū ipsum tanquam propriarum motionum cōmunissimum finē in mouendo sibi proponentes.

Intellectus humani fœlicitas atq; beatitudo in diuina copulatione tandem consistit.

eſt reponenda. Vnde etſi ſupremus Deus omnium rerum communiſsimus finis,& omnium intellectuum uera ac integra beatitudo eſſe dicatur, non tamen propterea negare debemus proprias intelligentium animarũ perfectiones poſtremos ipſarum exiſtere fines:actu nanq; fœlicitatis adueniente intelligens anima non ampliùs in ſeipſa, ſed in Deo habitare uidetur, qui ſua intercedente copulatione animã illam fœliciſsimam reddit:& hic nimirum poſtremus eius finis,ſummaq; illius beatitudo,nequaquam autem in ſeipſa tantùm hac beante copulatione priuata conſiſtit. *SO.* Subtiliter admodum,& incredibili cum animi mei aſſenſione priorem duarum propoſitarum ambiguitatum explicuiſti:ad alteram modò ſoluendam accede. *PH.* Enimuerò me tibi uis interpretari,qua ratione intelligentia corporeum orbem ea longè ignobiliorem amando atque mouendo ad Altiſsimi Dei amorem aſcendere atque extolli, necnon ad eius fœliciſsimam copulationem pertingere poſsit. *SO.* Hoc nempè à te requiro. *PH.* Difficilis quidem ambiguitas iſta eſſe uidetur, eoq; magis: quia actio propria atque interna intelligentiæ à materia ſeparatæ in ſeipſa intelligenda, & omnibus unà cum ſui perfectiſsima cognitione percipiendis conſiſtit, propterea quòd diuina eſſentia in ea quaſi Sol in ſpeculo clariſsimè refulget:quæ quidem non ſolùm omnium rerum eſſentias excellentiſsima quadam complectitur ratione, uerùm etiam ipſarum ſuprema cauſa exiſtit. In hac nempè præſtantiſsima atque interna actione, nequaquam autem in cœleſtibus corporibus circumagendis, quæ quidem actio rudis, & aduentitia intelligentiarum eſſe exiſtimatur, earum fœlicitas & finis poſtremus reponendus eſſe uidetur. *SO.* Gaudeo te uulnus patentius, magisq́ue cruentum reddidiſſe, ut tutiùs atque faciliùs ipſum deinde curare queas. Salutare igitur aliquod affer remedium. *PH.* Memini me aliàs tibi Sophia dixiſſe uniuerſum tanquam unum quoddam indiuiduum, ſiue unam quandam perſonam exiſtere: ſingulas autem tàm corporeas quàm ſpiritales, tàm æternas quàm caducas eſſentias membrorum & partium huiuſce maximi indiuidui rationem obtinere. Vnde, cùm Deus uniuerſo & ſingulis partibus productis finem quendam toti communem, & fines ſimul ſingulis partibus proprios atque accommodatos aſsignauerit, ſequitur nimirum quòd tàm totum quàm partes tunc perfectæ fœlicesq; eſſe dicantur, quando rectè & abſolutè munera illa exequuntur, ad quæ à ſummo rerum opifice conditæ,formatæ, atque directæ fuerunt. Finis quidẽ totius eſt unitas à diuino architecto præcipuè intenta,tanquam uniuerſi abſolutiſsima perfectio. Finis uerò uniuſcuiuſque partis non eſt ipſius diſiunctè, ac ſeparatim tantummodò conſideratæ propria perfectio,uerùm etiam ut ea rectè & conuenienter totus inſeruiat perfectioni: finis enim communis primò atq; præcipuè ab ipſa diuinitate intenditur, & propter eum magis quã propter proprios fines ſingulæ partes formatæ,ordinatæ ac toti deuotæ fuerunt. Vnde ſi partes uel nulla ratione, uel malè actionibus ad uniuerſi perfectionem concurrentibus inſeruirent, maiori uitio & miſeria utique laborarent, quàm ſi proprijs actionibus priuatæ fuiſſent. Quapropter maiorẽ ipſæ fœlicitatem ex communi,quàm ex proprijs finibus conſequendis acquirere ſibi uidentur,hoc nomine certè humanum corpus referentes:cuius partium, uerbi cauſa oculorum aut manuum perfectio non in eo tantummodò, nec præcipuè conſiſtit, ut uel oculi ſint uenuſti, uel manus formoſæ:ſiue ut oculi acutiſsimè cernant, aut manus argutæ geſtuoſæq́ue exiſtant: ſed in eo præcipuè ſita eſſe iudicatur,ut oculorum uiſio, & manuum actio ad ſalutem, atque commoditatem uniuerſi corporis referantur: & maiorem longè præſtantiam,atque excellentiam toti corpori rectè inſeruiendo, quàm uenuſtate ac pulchritudine, alijsúe proprijs earum perfectionibus conſequuntur. Vnde ſæpè contingit ut propter totius perſonæ defenſionẽ atq; ſalutẽ pars,

Quæſtionem illam arduam & difficillimam, qua ratione ſcilicet intelligentiæ ſuos orbes ad amando atq; mouẽdo diuinã copulationem aſſequũtur, penitrat.

Rerũ omniũ uniuerſitatem cũ uno quodã indiuiduo, unaq; perſona ex plurib. mẽbris conſtante elegantiſsimè confert.

Finis totius quidem Mundi in unitate conſiſtit.

Fines ſingularũ partium ad totius Mũdi compoſitionẽ concurrẽtium duo eſſe dicuntur, proprius ſcilicet atq; cõmunis.

Finis cõmunis omnium partiũ ipſius Mundi, proprijs ſingularũ finibus lõgè præſtare uidetur.

ita suadente natura, imminenti periculo statim offeratur, & audacter exponatur: cuius quidem rei brachium ad gladij ictum pro capitis conseruatione fortiter excipiendum promptum atq; paratū certissimā fidem facere uidetur.

Intelligĕtiæ dū orbes suos circunducūt, unitatē quam maximè colligāt atq; cōstringunt uniuersi: & propterea munus à Deo sibi iniunctū cumulatissimè explent atq; exequuntur.

Quamobrem eadem quoque in uniuersum Lege diffusa, intelligentia orbem cœlestem mouendo, quæ quidem actio etsi externa & corporalis existat, ad uniuersi tamen essentiam necessariò requiritur, maiorem nimirum fœlicitatem consequitur, quàm suamet interna & spiritali contemplatione, quæ propria ipsius actio esse existimatur. Et hoc utique Aristoteles intellexisse uidetur, cùm dixit intelligentiam, ordinem scilicet & commune bonum uniuersi respiciendo, propter altiorem quendam & excellentiorem finem, diuinum uidelicet numen, mouere: quia dum intelligentia orbem suum amat ac circunducit, unitatem colligat atque constringit uniuersi, qua intercedente amorem, gratiam, & copulationem diuinam propriè consequi dicitur: quæ quidem gratia copulatioqúe diuina Mundum ipsum uegetum incolumemq; conseruat, necnon intelligentiæ ultimus finis, summaq; fœlicitas ab ea semper expetita haud immeritò quidē à sapientibus esse existimatur. *SO.* Huic nimirum mirificè faueo solutioni: & propter eandem quoque rationem animas nostras intelligentes ac spiritales eum adeò caducis ac fragilibus consociatas fuisse corporibus credo, ut diuinus ille ordo rerum uniuersitatem colligandi, atque unitatis uinculo deuinciendi magis reluceat & conseruetur. *PH.* Rectè quidem putas: animi nanque nostri cùm spiritales & intelligentes existant, nullam ex fragilis huiusce atque mortalis corporis societate utilitatem uel commoditatem naturæ suæ conuenientem capere possunt, quin longè uberiorem & copiosiorem propria ipsorum intelligendi, interna, puraqúe actione consequerentur. Verùm propter eorum in opificem Mundi amorem tantummodò ac pietatem ad corpora sese applicuerunt, uitam illam atque intelligentiam cœlestem, diuinamqúe lucem ex Mundo superiori ac æterno in inferiorem caducumq; deducendo, ne infima quoque totius orbis portio atque terrena diuina gratia, & immortali uita prorsus sit destituta: néue huius maximi animantis pars ulla reperiatur, quin uitam ac intelligĕtiam sicut totum ipsum participare conspiciatur. Vnde si anima nostra hoc carcere inclusa pro rata portione ad mundanæ uniuersitatis unitatem conseruandam aliquod afferet momentum, prout diuinus ordo requirit, quem tanquam communem atque præcipuum finem in rebus producendis Deum sibi diximus proposuisse: ipsa quoque diuino fruetur amore, & postquàm corporeis uinculis erit soluta ac liberata, ad Deum postremæ suæ fœlicitatis, summæqúe ipsius beatitudinis authorem inueniendum statim euolabit. Verùm si munus sibi iniunctum malè administrauerit, neque Deum amasse, neque diuinam copulationem participatura unquam esse uidebitur: qua quidem priuatione non secus ac diris æternisqúe supplicijs excruciata perpetuo luctu atque mœrore conficietur: cùm enim corpus sibi commissum prudenter sapienterqúe regendo & gubernando in cœlum ascendere potuisset, propter eius socordiam & prauitatem à diuina copulatione, atque à suprema ipsius beatitudine tetris & caliginosis sedibus in æternum relegatam se esse uidebit, nisi fortasse diuina quandoque pietate illucescente aliquod tantis miserijs atque ærumnis opportunum remedium ab ea tandem impetrauerit. *SO.* Absit ut in huiuscemodi unquam prolabamur errores: quin potiùs propitium numen habentes eius sanctissimam uoluntatem ordinemqúe ab eo statutum implere exequi'ue conemur. *PH.* Deus pijssimis tuis precibus annuat, faueatqúe: uerùm hoc sine amore fieri minimè potest. *SO.* Amor reuerà non tantùm orbi uniuerso, omnibusqúe eius partibus communis, sed etiam quammaximè necessarius esse uidetur, cùm nihil prorsus expers amoris beatum queat appellari. *PH.* Non solùm amore

Animæ intelligentes idcirco cū humanis corporibus consociantur, ut rerum omnium uniuersitas unitatis uinculo quàm arctissimè colligetur ac uinciatur.

Anima humana, prout ipsa corpus sibi cōmissum rectè uel perperam in præsenti uita custodierit: ita post corporis occasum uel ad cœlestes æthereasq; domos incolendas cōtendet, uel tetris & caliginosis sedibus in æternum relegabitur.

amore sublato beatitudo quoque auferretur, uerùm neque Mundus uniuersus, neque partes ipsius constarent, si amorem tolleremus. *SO.* Cur? *PH.* Quia totius orbis & omnium rerum, quæ in eo collocantur, essentia in absoluta & perfectissima earum connexione, compactione, ac unitate consistit, tanquam si unius indiuidui existerent membra: secus enim diuisio Mundum dissolueret ac pessundaret. Quapropter cùm uniuersum coagmentetur & coalescat, totq; ac tam differentes ipsius partes simul coniungantur & uinciantur amore tantummodò intercedente: amorem nimirum, ut tam Mundus, quàm quæ in eo continentur, existant, potissimam esse consequitur rationẽ. *SO.* Id quoq; obsecro ostende, quomodo amor Mundo uitam præstare, atq; ex tot tamq; diuersis rebus unam tantummodò componere ualeat. *PH.* Ex superioribus hoc quoq; facillimè quiuis deducere posset. Supremus Deus in Mundi confectione atque conseruatione maximum amorem & olim præbuisse, & hodie quoq; retinere conspicitur, quem quidem omnes eius partes in unum compellendo, & arctissimè colligando unitatis indissolubili uinculo constrinxit: nec temerè quidem: cùm enim Deus & unus, & simplicissima unitas esse dicatur, quicquid ex eo procedit, absolutè quoque unum, & perfecta sibiq; conueniente unitate præditum esse debet: ex uno nanq; unum solummodò, & ex pura unitate perfectam unionem profluere oportet. Spiritalis insuper Mundus cũ Mundo corporeo amoris uinculo cõnectitur: quo pacto enim intelligentiæ à materia seclusæ, seu angelicæ illæ mentes cũ cœlestibus unquam coniungerentur corporibus, eisque ut formæ essentiam, atque ut animæ uitam præstarent, nisi ipsa uehementi quodam prosequerentur amore? Humani quoque intellectus quonam pacto mortalia corpora ingrederentur, eaque ratione donarent, nisi ab amore compulsi atque coacti? Nec anima Mundi cũ hoc sublunari unquã mortalitatis globo cõpularetur, nisi uires experiretur amoris. Inferiora pariter superioribus amore intercedẽte cohærent, ut corporea spiritalibus, mortalia æternis, rerumq; uniuersitas summo creatori, quem ipsa mirificè diligit, & secum uniri, eiusq; diuinitatem participando beari uehementer exoptat. *SO.* Ita est quidem: amor nanque uitalis quidam spiritus esse uidetur in omnes Mũdi regiones sese diffundẽs, & uinculum quoddam dici potest uniuersum orbem colligans atq; connectens. *PH.* Quandoquidem de amore ita magnificè sentis, de eius communitate, quam hodie copiosè atq; uberrimè pertractamus, nihil est, quod amplius loquamur. *SO.* De ipsius ortu tibi restat dicẽdum sicut iam pollicitus mihi fuisti: qua etenim ratione omnibus rebus communis existat, singulasq; ipsius conditiones optimè explicuisti: & clarissimè intelligo nihil prorsus reperiri, quod poculũ amatorium quandoq; non degustârit. Reliquũ est ut amoris originem, & eius effectuum bonorũ atq; malorũ aliquam saltẽ portionem explicandã aggrediaris. *PH.* Amoris ortũ me tibi debere fateor quidem, nullam tamen de eius effectibus mentionẽ unquam fecisti: utriq; autem simul tempus nũc aduersari & repugnare uidetur, quod tenebris interpositis ac interiectis, ut nouum exordiamur argumentum, minimè consentit. Quapropter hanc disputationem in alium diem differamus. Verùm dic obsecro ô Sophia qui fieri potest, ut cũ amor omnibus communiter imperet, tu sola tamen huius potentissimi Regis uires parui duxeris atq; contempseris? *SO.* Tu autẽ Philo, ecquid me amas? *PH.* Quis teipsa huiusce rei maiorẽ & certiorẽ fidẽ facere potest? *SO.* Si amor, quemadmodũ plures dixisti, mutuus ac geminus existere solet, alterutrũ fatearis oportet, uel ut tuus in me amor sit simulatus ac fictus, uel ut ego internã erga te animi mei beneuolentiam celẽ atq; dissimulem. *PH.* Orationem tuã fallaciarum tantundẽ, quantum meã ueritatis habere æquo animo ferrem: sed nostrũ utrunq; suspicor mentiri: diutius enim amor fingi aut dissimulari nequaquã posse uidetur. *SO.* Si tuus

in mẽ

Amor rerum cunctarũ uniuersitati non tantùm beatitudinem, uerũ essentiã quoq; ipsam largitur.

Amor nõn secus ac uinculum quoddam commune superiora cũ inferioribus, infernaq; cũ supernis: spiritalia cũ corporeis, corporeaque cũ spiritibus: æternã cũ mortalib. necnon caduca cũ perpetuis: creatorẽ cũ rebus ipsis procreatis, resque ab eo conditas cum ipso tandẽ cõditore copulat atq; coniungit.

in me amor uerus exiſtit, nec ego eo poſſum carere. *PH.* Quod affirmare non audes, ne falſum dixiſſe redarguaris, argumentorum ſuſpicionibus mihi perſuadere conaris? Meum erga te amorem uerum quidem, minimeq́ ſimulatum, ſed ſterilem eſſe aſſeuero, propterea quod ipſe tibi ut optimum ſemen infœcundo aruo concreditus nullum ſibi ſimilem fructum gignere poteſt, & me tantummodo, te aũt minime ualet deuincire. *SO.* Quid ni? Non ne amor magnetis præditus natura diuerſa coniungit, diſtantia connectit, grauiaq́ adducit? *PH.* Etſi amor attrahendi uirtute magnetem excellat, quicunque tamen ad amandum nullam habet omnino propenſionem, grauior ipſomet ferro ac repugnãtior eſſe conſpicitur. *SO.* Quin amor amantes cõiungat, negare minime potes. *PH.* Verum eſt hoc quidẽ, cum ambo amãtiũ nomen merẽtur: at nos diuerſas differẽtesq́ ſortimur appellationes, mihi enim amantis tantummodo, non autem amati: tibi autem amatæ duntaxat, minime autem amantis nomen obtigiſſe uidetur. Qua igitur unquam ratione nos copulabit amor? *SO.* Quis amantem non amari credere unquam poſſet? *PH.* Ego Apollinis partes gero, tuq́ duritiem Daphnidis imitaris. *SO.* Cupidinem igitur te aurea, meq́ plumbea uis confixiſſe ſagitta. *PH.* Hoc equidem nollem, uerum id eueniſſe maxime doleo: tuam enim me conſequi beneuolentiam quocunque auri pondere gratius mihi foret: at tu meũ in te amorem tanquam molem plumbo ipſo grauiorem excipere recuſas. *SO.* Si Daphnidis perſonam gererem, citius orationis tuæ formidine, quam Nympha Phœbearum ſagittarum timore in Laurum conuerſa fuiſſem. *PH.* Debilis ac imbecilla oratio eſſe uidetur, quæ oculorum ſplendori, uniq́ tantummodo ictui conſimilem præſtare non ualet effectum, mutuum uidelicet amorem, atq́ beneuolentiam recurrentem. Veruntamen, quod ad reſiſtendi attinet partes, in Laurum transformata fuiſſe uideris, cum nec loco moueri, nec propoſitum mutare, nec precibus flecti, nec amantis cupiditatibus magis magisq́ indies ad te appropinquanti parumper ſaltem obuiam procedere uelis. Lauri quoq́ perpetuam uiriditatem, perpetuumq́ imitaris odorem: cuius quidem fructus nullo alio, quam amaro atq́ inſuaui ſaporis genere, mordaci quadam acrimonia adiuncta, guſtantis linguam afficere ſolet. Quapropter in Laurum certe mihi euaſiſſe uideris, cuius quidem metamorphoſeos euidentiſsimum ſignum imbellis meæ cytharæ ſonus tibi poteſt afferre, quæ nullum prorſus ederet concentum, niſi tuis pulcherrimis frondibus exornata fuiſſet. *SO.* Meum in te amorem aſſeuerando impudentiæ, & negãdo impietatis nomine male audirem. Id tibi perſuadeas uolo, quod rationi magis conuenire, & conſentaneum eſſe arbitraris, etſi metus in contrariam ſententiam animum tuum fortaſſe detorqueret atque deflecteret. Nunc autem cum nox ipſa ægra, & diurnis laboribus defatigata mortalium corpora ad quietem, ac ſomnum capiendum inuitet, temporis opportunitate uſi dormitum eamus, cras redituri. Interea corpori curando diligenter incumbe, & promiſſa e memoria ne tibi excidant, caue.

Amor magnetis natura præditus eſſe uidetur.

Sophiam cum Daphnide, & Philonem cũ Apolline elegãtiſsime cõfert.

LEONIS HEBRAEI SEcundi Dialogi de Amore Finis.

IN

IN LEONIS HEBRÆI DIALOGVM TERTIVM DE AMORIS ORIGINE,

ARGVMENTVM, À IOANNE CAROLO SARACENO præfixum.

POSTQVAM in prima disputatione de amoris essentia, atque natura: in secunda autem de ipsius communitate satis superquè locutus fuisse uidetur: in hac tertia disceptatione eius originem inuestigandam ac pertractandam sibi proponit. Antequam autem tam arduam atque illustrem materiam aggrediatur, ueluti philosophica quadam usus insinuatione de ecstasi amatoria pulcherrimam disputationem prius instituit, quàm quidem propter contentam & uehementem contemplationem multò maiorem alienationem atque stuporem inducere, necnon hominem longè magis à sensibus motibusq; exterioribus reuocare, quàm somnum ipsum ostendit. Ipsam quoque sæpius repetitam, diutiusq; præter æquum & bonum continuatam corporis perniciem atque interitum moliri demonstrat: quo quidem suauissimo mortis genere nonnulli præstantissimi & sanctissimi uiri olim occubuisse reperiuntur. Ad animæ autem nostræ conditionem atque essentiam declarandam pertransit, & rationem cur ipsa tàm facilè expediteque modò à corporeis ad spiritalia progreditur, modò à spiritalibus ad corporea reuertitur, in eius duplicem ambiguamque naturam conferre uidetur. Solem deinceps diuini intellectus, Lunamque animæ Mundi artificiosissima quædam simulachra existere docet. Oculi insuper, humanique intellectus conuenientiam atque similitudinem eleganter exponit: lucisque appellationem uerius & conuenientius diuino intellectui, quàm Soli aut cæteris astris congruere, lucemque sydeream ex intelligibili luce defluere, atque emanare declarat: quam quidem in diaphanum perspicuumque corpus ut qualitatem in subiectum minimè recipi sex argumentis confirmat. Visum quammaximè commendat: ipsumque cæteris sensibus instrumento, obiecto, medio, actu, & cognitione longè præstare contendit: eumque propter maximam sensus huiusce præstantiam intellectus, rerumque intelligibilium speculatorem denique appellat. Solem ad diuinum eandem, quam oculum ad humanum intellectum, & terminis quoque transpositis ac permutatis, Solem ad oculum eandem, quam intellectum diuinum ad humanum rationem atque proportionem obtinere demonstrat: necnon ad perfectam & absolutissimam uisionem conficiendam tria potissimùm speciei uidelicet receptionem, radiorum emissionem, & speciei oculo impressæ cum exteriori obiecto eam producente collationem quandam concurrere arbitratur. Cœlestia quoque corpora Solis, aliorumque astrorum non secus ac splendidissimorum quorundam oculorum beneficio hæc inferiora acutissimè cernere, optimeque discernere ostendit: necnon cœlos cæterorum quoque sensuum obiecta distinctè comprehendere percipereque testatur. Postea maximam Lunæ animæque mundanæ similitudinem interpretandam aggrediens, animam eademmet ratione inter intellectum & corpus, ut Lunam inter Solarem splendorem, tenebrasque terrestres mediam constitui docet: omnesque Lunaris corporis uicissitudines atque commutationes in Solaribus radijs excipiendis unà cum eius Eclipsi tam artificiosè atque eleganter animæ accommodare uidetur, ut non immeritò Lunam corpoream animam, animamque Lunam quandam spiritalem appellare possemus. Solis quoque defectum cum intellectus Eclipsi optimè conuenire, & propter animæ atque intellectus ipsius arctissimam copulationem corpus ad interitum suauissima quadam ratione perduci exemplo sanctissimorum patrum nostrorum confirmat. Postremò geminum amorem, quo scilicet anima & intellectum & corpus ipsum prosequitur, gemino Lunæ tùm erga Solem, tùm erga Mundum inferiorem amori persimilem esse concludit. His omnibus perfectis atque absolutis, & uelut prooemij cuiusdam loco præmissis amoris originem tanquam rem ab eo præcipuè intentam disquirere instituit. Et primùm quinque capita, quæ ad eius originem intelligendam quammaximè nobis conducunt, examinanda in medium proponit, scilicet utrum, quando, ubi, ex quibus, & cur exortus fuerit amor. Antequam autem ullius quæstionum commemoratarum, determinationem aggrediatur, id prius nos admonendos esse duxit, quòd amorem ipsum existere ut res quædam apud omnes comperta ac manifesta nullius penitùs demonstrationis auxilium efflagitare uidetur: cuius quidem communissimam afferens diffinitionem eum desiderium alicuius rei simpliciter esse subiungit: & Theologorum nonnullorum, qui inter has duas animorum nostrorum affectiones nouam quandam & ridiculam differentiam excogitarunt, sententia funditùs sublata: amorem & desiderium inter sese penitùs conuenire, atque eorum utrunque tùm aliquem existendi modum supponere, tùm nonnullam rerum ipsarum priuationem significare concludit: admirando quodam ordine, quo animorum nostrorum affectiones sese consequi solent, insuper adiuncto. Amorem autem quemcunque siue ferinum, siue humanum, siue diuinum ipsum capiamus, cum desiderio semper implicitum, atque consociatum esse demonstrat: etsi diuinus amor ab humano, diuinumque desiderium à mortali quammaximè postea differre conspiciatur. Deinceps ab hisce inferioribus amorum generibus ad diuinum tanquam omnium nobilissimum præstantissimumque sublatus cum diuersa quadam ratione diuino numini, quàm rebus

ipsis

ipsis procreatis conuenire demonstrat: & rerum potiùs procreatarum, Deoq; uehementer dilectarum, quàm creatoris eas summoperè diligentis defectum, atque imperfectionem significare contendit: quem quidem diuinum amorem cum patris in filium, præceptoris in discipulum, studiosorumq; amicorum amore conferri non immeritò posse testatur. Diuinam autem naturam etsi specificum proprieq; sumptum amorem, qui à Platone pulchri desiderium quoddam existere definitur, & ab eo magni cuiusdam dæmonis forma figuratur: haud tamen amorem illum communem & genericum, quem Aristoteles in bono alicui exoptando situm esse arbitratur, respuere ostendit. Rationem quoque, cur amor communissimè sumptus boni, propriè uerò acceptus pulchri desiderium existere prædicatur, in boni pulchriqúe differentes confert naturas: cùm pulchrum amantis tantummodò proprium, bonum autem & amanti & amato commune quoddam esse uideatur. Deum insuper ex rerum procreatarum conuenienti perfectione uel nullam penitùs, uel externam duntaxat & relatiuam perfectionem quandam consequi docet. Verùm cùm pulchri boniqúe differentes naturas tetigerit, duasq; diuersas amoris species atque definitiones ex ipsis deduxerit, amborum discrimen in tribus potissimùm situm esse concludit: tùm quòd pulchri nomine species potiùs, quàm essentia rei designari: boni autem appellatione essentia magis, quàm species significari uidetur: tùm etiam quòd bonum tanquam communius plura, quàm pulchrum ipsum comprehendit: tùm denique quòd inter pulchrum ac turpe medium quoddam, inter bonum uerò ac malum nullum prorsus medium reperitur. Hic autem occasione sibi oblata de pulchritudine ipsa pulcherrimam disputationem instituit: cuius quidem definitione priùs tradita eam neque tactu, neque gustu, neque olfactu, sed uisu tantummodò atque auditu, cæterisq; animi nostri facultatibus à materia, & corporea conditione longiùs semotis, ueluti mox phantasia, deinde intellectu, menteqúe postremò semper magis magisqúe percipi, discerniq; testatur. His iactis atque præmissis ad primam iam propositarum quæstionum determinandam sese accingit: & amorem ex amante & amato quasi ex duabus causis, duobusqúe principijs superioribus oriri pronunciat, eo tantùm discrimine intercedente: quòd ad amoris procreationem amatum ut agens, forma, & finis non secus ac pater: amans uerò ut materia tantummodò non secus ac mater concurrit: etsi uulgus amoris seruituti potiùs quàm ipsius procreationi significandæ intentus amantem agentem, amatumqúe patientem causam amoris frequenter appellat. Id autem nobis persuadere quammaximè studet, quòd omnis amans, quatenus amat, reipsa adamata, quatenus adamatur, inferior ignobiliorq; semper existit, Dei seipsum diligentis exemplo tanquam omnium præstantissimo ac celeberrimo in huiusce rei confirmationem adducto. Vnde non immeritò diuinitatem longè præclariùs, splendidiusqúe in amato, quàm in amante refulgere concludit. Exemplum autem illud Alcestis atque Achillis, quod amati ipsius præstantiæ ac dignitati nonnihil detrahere uideri alicui forsitan posset, ne tantillum quidem prædictis aduersari demonstrat. His non contentus maiora nimirùm aggreditur, & amore (diuinum tantùm excipio) duplici quidem existente, tùm scilicet inferûm erga supera, tùm etiam superûm erga infera, utrunque eorum rerum ipsarum procreatarum defectum seu priuationem aliquam significare perbellè declarat: diuinum autem amorem à quocunque perturbationis, defectus, atque imperfectionis genere diuinitatem ipsam maculante quamlongissimè abesse, nec Dei diligentis, sed rerum potiùs Deo dilectarum priuationem, & uitij alicuius notam in eis conspectam inferre nobis ostendit. Et hæc quidem pro prima iam commemoratarum quæstionum absoluenda atque expedienda satis esse uidentur. Ad secundam posteà determinandam accedens tres de Mundi ipsius origine reliquis insigniores opiniones primùm recenset: Peripateticorum scilicet, qui Mundi æternitatem asserunt: Academicorum, qui Mundo temporale principium ex æterna materia ascripserunt: & fidelium, qui Mundum temporalem originem ex nihilo à Deo Optimo Maximo quondam habuisse crediderunt. Deinde Peripateticorum argumenta tùm ex Naturæ, tùm ex Theologiæ fontibus petita, quibus ipsi Mundi perpetuitatem confirmare studuerunt, in medium adducit, eaq; pro fide defendenda diluere atque labefactare conatur. Platonis quoque rationes, quæ & ad Chaos informis æternitatem introducendam, & ad Mundi iam formati ex Chaos informi præexistente temporalem deinde procreationem concedendam eum impulerunt, exponit. Quo quidem in loco controuersiam illam tàm insignem percurrit, utrum cœlestia corpora ex eadem, qua inferiora, materia constent, & suapte natura corrumpi quandoque possint, sicut Plato existimauit: an neque ex materia conflata, neque morti obnoxia esse, quemadmodum Aristoteles sensit, potiùs dicenda uideatur. Hic autem Platonicorum interpretum contempta spretaq; authoritate, qui cœlos suopte ingenio mortales à Deo perpetuò conseruari uoluerunt, Platonis mentem eam fuisse diuinatur, ut ipse cœlos non tantùm suapte natura solubiles esse, sed diuturno æuo tandem exacto corrumpendos denique fore existimauerit. Vnde author in eam sententiam sensim ac pedetentim induci uidetur, ut Platonem unà cum Cabalistis, quos tùm ex Mosaica Mundi procreatione, tùm ex compluribus alijs sacrorum Voluminum authoritatibus hanc opinionem deduxisse demonstrat, Mundi inferioris laborem ac requiem septem millium, superioris autem æuum, perpetuamqúe motionem 49. millium annorum spatio terminari uoluisse arbitretur: ita ut Mundi cœlestis & uniuersi ipsius dissolutio octauæ sphæræ maximam conuersionem, elementaris autem corruptio ex unius quatuor elementorum, ignis præsertim aut aquæ, exuperantia proficiscens eiusdem octauæ sphæræ accessum atque recessum tanquam potissimam causam consequatur. Quamobrem Plato hanc tàm præclaram atque illustrem antiquissimorum Theologorum opinionem secutus Mundum infinities renouari ac interire existimasse, necnon infinitorum Mundorum sibi inuicem succedentium perpetuam connexionem hac ratione posuisse uidetur. Hic autem arrepta occasione in diuinæ illius disciplinæ, quam Hebræi Cabalam quasi receptionem appellarunt, atque in Cabalistarum sapientissimorum uirorum laudes prorumpit: ipsorumqúe originem, seriem, & successionem ex alto principio repetito patefa-

to patefa-

to patefacit. Numerum quoq; septenarium mirifice extollit, & Platonicorum Cabalistarumq; insuper maximã conuenientiam aperit atque recludit, eosq; à Peripateticorum Mundi unius æternitatem asserentium argumentis egregiè nimirum defendit. Postea secundæ superiùs iam propositæ difficultatis determinationem aggrediens à Dei in seipsum amore tanquam omnium præcipuo exordium sumit, quem quidem æternum non secus ac Deum ipsum esse concludit. Diuinam quoque ac simplicissimam unitatem sub trina forma, trinaq; relatione, amantis uidelicet, amati, & amoris: necnon intelligentis, intellecti, intelligentiæq; ipsius ab humano intellectu haud immeritò percipi ostendit: quinimò hanc Trinitatem haud tantum diuinæ illius unitatis nihil detrahere, uerùm eam potiùs quammaximè confirmare ac stabilire contendit: ex qua quidem seipsam diligente tres nobilissimos fœtus, primum uidelicet intellectum, primamq; materiam, Mundumq; uniuersum tanquam ex supremo parente originem deduxisse, in lucemq; prodiisse demonstrat. Interno autem Dei in seipsum amore posthabito, Dei statim in rerum ab eo conditarum uniuersitatem amor primum locum sibi uendicasse conspicitur: ad quarum procreationem diuinum numen ut supremus & communissimus parens: primus autem intellectus, primaq; materia ut secundi parentes, uel potiùs ut supremi opificis nobilissima quædam instrumenta concurrisse uidentur. Ad Mundi autem constitutionem tres amores necessariò confluxisse dicuntur: primus quidem Dei in Mundum, ambosq; ipsius Mundi parentes: secundus autem amborum Mundi ipsius parentum, Chaos uidelicet, primiq; intellectus sese mutuo maximoq; amore diligentium: postremus denique partium cunctarum Mundanæ constructionis tùm in sese inuicem, tùm in ipsum etiam totum. Tres autem commemorati amores, si Aristotelis opinionem sequamur, omnes æterni extitisse: si uerò ad Platonis sententiam accedamus, quidam nullam unquam, quidam uerò temporalem olim originem habuisse: si denique fidem & pietatem excolamus, omnes aliquando incepisse uidentur. Hactenus quidem de secundo quæsito. Ad tertium modò conuersi amorem apud Deum Mundi procreationem quondam aggressum primò exortum esse, deinde ad summum intellectum primamq; materiam coniugali beneuolentia maximè insignes pertransiisse, moxq; ad angelicam regionem adaolasse, indeq; cœlorum uniuersitatem adiisse, postremoq; in inferiorem Mundum descendisse asseremus. Ratio autem, cur amor in angelorum cœtu conspectus tanquam maior, nobilior, atque præstantior aliarum Mundi ipsius partium amoribus præponi solet, ea nimirum dicitur esse: quia angeli multò maiorem ac uberiorem, quàm cætera cuncta sibi deficientis pulchritudinis cognitionem habere existimantur: quam quidem conditionem unà cum pulchritudinis ipsius defectu coniunctam ad amorem ac desiderium excitandum maximum adiumentum præstare omnes uno ore fatentur. Quinimò si quis rectè perpenderit, formæ sibi deficientis cognitionem ad amorem ac desiderium inducendum formæ ipsius defectum non solùm æquare, uerùm etiam longè præcellere ac superare comperiet. Diuinæ autem pulchritudinis defectus in angelico inferioriq; Mundo conspecti tùm æquales, tùm inæquales esse uidentur. Aequales quidem existunt: quia ambo ab immensa Dei pulchritudine spatio distant infinito. Inæquales uerò appellantur: quia diuinæ pulchritudinis sibi deficientis maior atque uberior cognitio ab Angelis habita illorum quoq; defectum augere, eiusdem uerò cognitio minor atq; tenuior in inferioribus perspecta ipsorum defectũ utiq; minuere haud immeritò existimatur. Nec illud nobis officere quicquã debet, quánam ratione, cùm Dei pulchritudo infinita immensaq; existat, rerũ tamen procreatarũ unam ad creatorem propiùs quàm alterã accedere, eiq; similiorẽ esse frequẽter dicamus: nam diuina pulchritudo quanuis suapte natura infinita, tamẽ finita quadã terminataq; ratione rebus procreatis, nõnullis quidẽ largiùs, nõnullis uerò parciùs fuit distributa: itemq; diuinæ formæ quanuis infinitæ imago atq; similitudo finita quadam ratione in rebus procreatis expressa fuisse uidetur. Quanuis aũt angelos, si cum inferioribus cõferantur, haud tantùm pari, uerùm etiã maiori quàm ipsa defectu laborare simpliciter protulerimus: attamen ut distinctione quadam adhibita omnes funditùs ambiguitates tollamus, defectus speciem illam, quæ priuationem inducit, minorem: alteram uerò, quæ & cognitionem subministrat, & amorem ac desiderium accendit, maiorem in angelis quàm in inferioribus reperiri dicemus: sicut contrà in sublunaribus hæc postrema defectus species remissior, primaq; intensior esse conspicitur. Verùm si quis rationem aliquam postularet, cur diuinæ pulchritudinis cognitio à mortalibus habita haud sita clara conspicuaq;, sicut ea, quæ ab angelis habetur, existit: præsertim cùm angeli Deum rectà intueri atque cognoscere, mortales autem hoc præstare minimè ualeant: id utique respondendum nobis esse præcipitur: quia angeli actualem possident intellectum, quin ipsi potiùs actuales intellectus existunt: homines uerò intellectum tantummodò potestatis assecuti fuerunt: qui quidem siquando cum agente intellectu copulatus actualis euadit, haud tamen propterea diuinam formam rectà contemplari, sed in agente intellectu quasi in purgato ac lucidissimo quodam speculo summam Dei pulchritudinem intueri tantummodò potest. Hæc nempe est fœlicitas illa, quam philosophi humano generi petendam tantummodò esse statuerunt. Theologi uerò Moysis potissimùm, qui solus omnium prophetarum & Deum uidisse, & cum eo familiariter collocutus fuisse narratur, exemplum adducentes humanum intellectum altiùs conscendere: nec solùm cum agente siue angelico, quemadmodum philosophi uoluisse uidentur, sed cum ipsomet quoque diuino intellectu coniungi copularìq; posse dixerunt. Ad hanc autem supremam beatitudinem capessendam humanum intellectum corporis compagibus liberatum longè faciliùs expeditiusq; aduolare, diutiusq; in ea persistere, quàm cum eo permixtum implicitum'ue dubitare nequaquam debemus. Verùm ut ad diuinam pulchritudinem reuertamur, eam à nullo procreatorum intellectuum, neque ab humano, neque ab angelico pro suis meritis suaq; excellentia, sed pro intellectus eam cognoscentis tantummodò captu uiribusq; comprehendi asseremus: cùm nec infinitum finito, nec immensum terminato plenè cumulatéue unquam percipi queat. Dei autem Optimi Maximi cognitio uisioq; triplex esse censetur: quarum prima infimaq; omnium ab humano habetur intellectu: secunda autem & media angelorum propria existit: tertia denique ac præstantissima soli Deo, nec præter eum cuiquam attribui solet. Duæ quidem superiores cognitionis species diuino obiecto longè inferiores esse conspiciuntur: at postrema tantummodò propter maximam cognoscentis cum re

ipſa cognita conuenientiam atque ſimilitudinem, nec non propter amborum unam prorſus eandemq; naturam diuinum ipſum obiectum æquare uidetur. De angelis autem id in primis admonemur, quòd eorum conditio etſi præſtantiſsima exiſtit, non omne tamen amoris, deſiderij, & poteſtatis, ac motionis genus reſpuit ſiue refugit: nec amor eorum ac deſiderium etſi ad infinitam Dei pulchritudinem rectà feratur, ad rem, quæ nequeat prorſus acquiri, contendit. Quodcunque enim deſiderium, dummodò natura inſitum eſſe dicatur, rem, quæ comparari quandoque poſsit, expetenda ſibi proponit. Quin mortis euitatio, corporeæq; huiuſce compaginis immortalitas à nobis tantopere expetita nec prorſus uana, nec mendax omnino eſſe uidetur, quemadmodum compluribus rationibus demonſtratur. Verùm ſi & angelica & diuina quoque natura amōris particeps eſſe comperitur, cur Plato amorem ipſum magni cuiuſdam dæmonis forma & habitu figurauit? Nulla alia ratione profectò tantus Philoſophus ad hoc agendum impulſus fuiſſe uidetur: niſi quia tunc humani tantummodò, nequaquam autem angelici, neque diuini amoris principium inueſtigandum ſibi propoſuit, quod poteſtate duntaxat, minimè autem actu pulchrum eſſe haud immeritò quidem exiſtimauit. Vt autem id quoque ſciamus, qua ratione amor ab angelico Mundo primùm exorſus mox in cœleſtem, poſtremóq; in inferiorem Mundum fuerit diſtributus, duæ præclariſsimorum uirorum ſententiæ in hac tam ardua materia memoria ſunt nobis repetendæ. Quarum prima Auicennæ, Algazeli, Raby Moyſi, alijsq; compluribus attributa eiuſmodi fuiſſe narratur, ut diuina pulchritudo, ipſeq; amor à Deo Optim. Maxim. incipiens haud quidem mox, ſed perpetua quadam ſerie, & ſucceſsione obſeruata per omnes interiectas intelligentias, perq; omnes interpoſitos orbes gradatim & pedetentim uſque ad primam materiam delabatur: indeq; circuli cuiuſdam exemplo per omnes formas intermedias paulatim aſcendendo in Deum ipſum, à quo principium ſumpſit, denique reuertatur. Altera uerò, quam Auerroës ſecutus fuiſſe uidetur, talis nimirum exiſtit: ut immenſa Dei pulchritudo mox abſq; medij ullius auxilio in rerum omnium procreatarum uniuerſitatem, ſingularum tamen habito delectu, & conditione ſeruata diffundatur: & amor quoque diuinitùs immiſſus, nullius medij prorſus opera requiſita, omnibus Mundi ipſius partibus atque particulis, diuerſis tamen gradibus atque rationibus, à Deo Optim. Maxim. ſtatim communicetur. Et hæc de tertia iam propoſitarum quæſtionum ſatis ſuperq; eſſe exiſtimantur. Ad quartam modò author ipſe pede collato doctè nimirum egregieq; reſpondet: cuius profectò longiſsimæ diſputationis hic ſenſus meo quidem iudicio eſſe uidetur. Poëtarum de amore uarias primùm opiniones recenſet, eiusq; parentes ab ipſis differenter traditos expoſitosq; allegoricè interpretatur: rationem quoque, cur poëtæ duobus tantummodò bonorum generibus, utili ſcilicet atque iucundo, duos diuerſos diſsimillimosq; Cupidines præfecerunt: tertio bonorum genere, quod honeſtum appellatur, Cupidinis imperium prorſus ignorante atque reijciente, elegantiſsimam reddit: necnon compluresrationes, cur amor geminus exiſtere prædicatur, aſsignat. Deinde fabulam illam Androgyni à Platone in conuiuio tàm latè atque diffuſè pertractatam recenſet, qua Philoſophorum omnium princeps humani amoris originem, eiusq; parentes artificioſiſsimè deſcripſiſſe uidetur. Hanc autem fabulam Platonem ex Moſaica Mundi procreatione deduxiſſe luce clarius oſtendit: qua quidem in re Propheta ſibimet conſultò repugnaſſe, & quaſi dedita opera ſibi contradixiſſe perſpicitur: nec profectò alia melior tutiorúe ratio Moſaica dicta concordandi atque conciliandi poteſt reperiri, quàm hominis procreationem à Moyſe deſcriptam ad Androgyni fabulam à Platone pertractatam reducendo. Diuerſum autem ordinem ab ambobus in narrationis ſerie atque contextu ſeruatum in idem ferè conuenire, & eorum utrunque ueritati quammaximè conſentaneum eſſe demonſtrat. Poſteà in arcanos atque reconditos ſenſus penetrare conatus Moſaicæ narrationis primorum parentum procreationem, & ſcelus ab ambobus commiſſum, necnon pœnam pro ſcelere perpetrato utrique ipſorum iniunctam deſignantis duas quidem, ſed unam præſertim adeò ſubtilem atque elegantem affert allegoriam, ut nihil ſubtilius aut elegantius ne excogitari quidem poſsit. Poſteà eandem ferè allegoriam Androgyni quoque commento à Platone expoſito maximum ingenij acumen, ſummumq; artificium præ ſe ferens accommodare uidetur. Vnde omnes hominum amores, cunctaq; ipſorum deſideria ex intellectus & corporis quaſi maris & fœminæ concordi diuiſione in lucem prodijſſe Androgynea fabella Platonem ſignificaſſe concludit. Verùm cùm hoc commento grauiſsimus iſte Philoſophus humani tantummodò amoris ortum atque parentes expreſſerit, amorem poſteà corporum omnium uniuerſitatem complectentem ex Poro & Penia quaſi ex parentibus procreatum fuiſſe ſubiungit, cuius quidem fabulæ author ipſe plures reconditosq; ſenſus, ut ſolet, mox aperit atque recludit. Qui deinceps amoris rerum omnium procreatarum uniuerſitatem ambientis antiquiſsimos parentes diſquirens, & Platone relicto, & poëtarum commentis dimiſsis, eum ex pulchro adamato quaſi ex patre, & ex pulchri cognitione unà cum eius abſentia in amante conſpecta quaſi ex matre originem traxiſſe demonſtrat. Hanc autem ſententiam ipſe compluribus difficultatibus ſuperatis atque deuictis, uerißimam eſſe, & ad quotquot reperiuntur amorum procreationem duos iam commemoratos parentes in unum congredi & conuenire tandem concludit. Vnde Plato haud immeritò amorem pulchri, patrique ſimillimi fœtus parturiendi, exponendiq; deſiderium eſſe pronunciauit. Cùm autem in amoris ipſius eſſentia atque definitione conſtituenda pulchritudo primas partes agere uideatur, iurè eam quammaximè extollit: eiusq; ratione habita & omne amatum amari, & omnis amans amare: necnon ipſam principium, medium, & finem cuiuſcunque amoris, etſi Dei in ſeipſum amorem quoque ſumpſerimus, exiſtere docet. Verùm ut pulchritudinis eſſentiam atque naturam diſtinctiùs percipiamus, ea, quæ ſuprà iam dixit, repetere ſtatuit: ipſamq; minimè ab impuris & imperfectioribus ſenſibus, ueluti tactu, guſtu, olfactuq;: uerùm à ſpiritalibus duntaxat, & præſtantioribus animi noſtri facultatibus, ueluti auditu, uiſu, imaginatione, intellectu, menteq; poſtremò ſemper magis magisq; cognoſci apprehendiq;: necnon pulchritudinis naturam ſpiritalem eſſe, & à corporea labe atque impuritate quammaximè alienam exiſtere docet: etſi uulgus rerum ueritate neglecta eam corporum propriam eſſe, & ad incorporea etiam laudanda per ſimilitudinem quandam duntaxat accommodari falsò ſibi perſuadeat. Quin oppo-

ſitum

situm magis contingit, cùm deformitas corporeæ naturæ, & conditioni propriè conuenire: pulchritudo autem tanquam munus quoddam spiritale ab incorporeis in corpora distribui, diffundiq́ potiùs uideatur. Vulgarem autem illam opinionem, cui ignobiles nonnulli philosophi assensum suum deinde præstiterunt, cùm pulchritudinem ipsam uerè propriéq́ in partium tùm inter sese, tùm ad totum conuenienti proportione sitam esse arbitretur, tanquam falsam penitùs atque mendacem refellit. Qua quidem explosa ipse omnem prorsus corporum turpitudinem ad materiam, & eorum elegantiam ac uenustatem ad formam tanquam ad proprium authorem referendam esse demonstrat: necnon materia formam excedente corpora minus pulchra, turpioráq́ reddi: quemadmodum contrà materiam forma superante corpora minus turpia, atque elegantiora euadere ostendit. Ex quo summam quandam pulchritudinem in ipsis formis à materia prorsus seiunctis residere, longéq́ maiorem profectò in his, quàm in corporibus ex turpi materia, decoráq́ forma constantibus existere facillimè perspici potest. Corporum autem tàm naturalium, quàm artificiosorum elegantiam pulchritudinémq́ à forma potissimùm uel naturæ solertia, uel artificis industria in materiam inducta proficisci id nimirùm est maximo nobis argumento, quòd pulchritudo ipsa gratia quædam formalis, quæ amanti cognita atque perspecta maximam ipsi affert uoluptatem, eúmq́ sensim & suauissima quadam ratione ad sese adamandam compellit, existere definitur. Tres insuper pulchritudinum gradus recenset, quorum infimus corporibus ex materia formáq́ constantibus assignatur, medius autem formis ipsis huiuscemodi corpora exornantibus accommodatur, supremus denique Idæis, ex quibus formæ commemoratæ ad materiam perficiendam elaborandámq́ defluxerunt, profectò debetur. Idæarum autem formositatem atque elegantiam maximis nimirùm laudibus prosequitur, easq́ formis materiæ implicitis longè præstare testatur: quæ quidem Idææ in diuina mente primùm, moxq́ in anima Mundi tanquam in proprijs resident domicilijs: etsi maiorem longè in diuina mente reconditæ, quàm ad animam Mundi translatæ unitatem atque simplicitatem nanciscantur. Conuenientiam insuper atque similitudinem, quam anima humana cum anima Mundi curæ præposita, humanusq́ intellectus cum intellectu illo diuino ac simplicissimo habere uidetur, exponit: necnon uisibilem lucem cum luce intellectuali, & harmoniam aurium sensu perceptam cum harmonia, quæ in anima Mundi conspicitur, elegantissimè confert. Animam nostram insuper spiritalibus rerum omnium formis sibi ingenitis plenam existere ex Platonis sententia, nec Aristotele quoque dissentiente, patefacit: quæ cùm propter corporis molem atque impuritatem latitare propemodum uideatur, sensuum postea auxilio paulatim detegi, & quasi illustrari cernuntur. In hanc autem formarum animis nostris consignatarum maiorem uel minorem adumbrationem atque obscuritatem rationem, cur nonnulli faciliùs, nonnulliq́ difficiliùs, alij uerò nequaquam rerum intelligentiam assequantur: necnon cur ijdem homines in quibusdam percipiendis maximum, in quibusdam uerò uel nullum, uel minimum laborem atque incommodum sentiant, conferendam esse arbitratur. Humanarum autem mentium præcipuum munus in eo situm esse nos docet, ut spiritales pulchritudines corporibus distributas à materiæ tenebris, corporeáq́ fœditate quammaximè reuocent atque seiungant: hac enim ratione faciliùs expeditiusq́ intellectus noster ad præstantissimarum illarum formarum, quæ à materiæ contagio, & corporea labe alienæ prorsus existunt, intelligentiam tandem pertinget. De animæ postea media conditione pertractat, quam inter intellectum corpusq́ sitam esse: & duas facies, una quidem ad intellectum: altera uerò ad corpus spectante, secum gerere ostendit. Ex diuersis autem duarum istarum animæ facierum commutationibus atque dispositionibus omnem humanorum amorum diuersitatem in corporalibus uel spiritalibus formis aut uehementiùs, aut remissiùs, aut mediocriter diligendis, prosequendisq́ peti deduciq́ arbitratur: humanamq́ fœlicitatem in spiritalium formarum acerrima contemplatione, & uehementissimo studio repositam esse tandem concludit: ad quas tanquam omnium nobilissimas tota corporalium formarum cognitio à nobis est erigenda ac referenda. Ad pulchritudinis deinde interiorem naturam declarandam ac patefaciendam reuertitur, quam in Idæa tanquam in suo principio totam contineri conseruariq́, & ex ea non secus atque ex uberrimo fonte emanantem in corporum omnium uniuersitatem mox dissipari, diffundiq́ testatur. Hic autem perquàm commodè atque opportunè Idæarum essentiam siue definitionem explorat, easq́ diuinas quasdam prænotiones ad Mundi procreationem necessariò requisitas esse demonstrat: nec Aristotelem Idæas hoc modo expositas atque acceptas funditùs sustulisse arbitratur; etsi ipse Idæarum sese acerrimum hostem esse ubique profitetur. De huiuscemodi autem formis separatis Platonis atque Aristotelis controuersiam ex nominum potiùs diuersitate, & uaria philosophandi ratione, quàm ex rerum ipsarum differentia originem deduxisse, & duos sapientissimos uiros diuersa tantùm locutos idem penitùs sensisse opinatur: ambosq́ & illum Idæas extollendo, & hunc easdem deprimendo parem ferè laudem existimat consecutos fuisse. Deinceps Idææ, etsi cum formis ad earum similitudinem effictis collatæ plures esse uidentur: tamen cùm rerum omnium procreatarum speciosissima quædam exempla in diuina mente seposita esse definiantur, quacunque multitudinis, diuisionis, atque diuersitatis specie sublata ad summam & simplicissimam unitatem eas censet redactas fuisse: & Idæalem unitatem cum rerum inter sese differentium, atque ad eius similitudinem expressarum multitudine coniungi connectiq́ posse præclaro quodam Solis exemplo confirmat: & eodem quoque, necnon alio insuper intellectualium conceptuum exemplo in medium adducto, qua ratione diuina Idæa rebus ipsis diuersis quibusdam rationibus imprimatur atque distribuatur, perbellè declarat. Id etiam silentio prætereundum minimè ducit, quòd Mundi totius, omniumq́ rerum procreatarum Idæa cum diuina essentia ita coniuncta implicitáq́ esse uidetur, ut cum ea una eademq́ prorsus existat, nec ab ipsa ulla ratione penitùs distinguatur: neque tamen idcirco diuinam essentiam in relatione quadam ad opera exteriora sitam esse concludendum nobis demonstrat. Ad huius autem rei uberiorem doctrinam, atque faciliorem intelligentiam duas præstantissimorum philosophorum opiniones recenset: quarum prima Aristoteli ascripta formam atque essentiam diuinam cum ipsa sapientia, primoq́ intellectu, Idæaliq́ pulchritudine in unum prorsus idemq́ conuenire testatur.

statur. Altera uerò Platoni attributa summam sapientiam primumq; intellectum, Idæalemq; formam ex Deo ipsò mox defluere, ab eoq; nonnihil differre arbitratur. Vnde Plato Deum ipsum haud pulchritudinem, nec sapientiam: sed summum pulchrum, summumq; bonum: seu ueræ primæq; pulchritudinis, summæq; sapientiæ potiùs authorem appellandum esse putauit: & pulchritudinis nomen intellectui potiùs ac sapientiæ, quàm Deo intelligentiæ ac sapientiæ ipsius origini conuenire haud immeritò existimauit. Hanc autem Platonis opinionem cum sacrorum uoluminum authoritate quammaximè concordare, & à Moyse potissimùm ac Salomone acceptam fuisse prolixa nimirùm oratione demonstrat. De insigni quoq; illo & antiquissimo inter summũ pulchrum summamq; pulchritudinẽ quasi inter uirum & mulierem amore, ex quo & rerum omniũ procreatarum uniuersitas, & cuncta reliquorum amorum genera deinde tanquam ex summo quodam principio effluxerunt, luculenter quidem pertractat: nosq; in primis hortatur, ut corporalibus ac sordidis formis reiectis incorporalium tantummodò cognitionem amplectamur: & in his ordinem quoq; nonnullum ab inferioribus semper ad superiores non secus ac per gradus quosdam ascendendo obseruemus, donec ad supremam omnium formarum pertingamus, & inde ad summum ipsum pulchrum euecti in eo tanquam humanæ beatitudinis præstantissimo authore deniq; consistamus. Et hic quidem quartæ ambiguitatis superiùs propositæ disceptatio terminari uidetur. Quintam postremò, quæ amoris ipsius finem sibi inuestigandum proponebat, audacter aggrediens eum in uoluptate potissimùm situm esse arbitratur. Cuius quidem rei nactus occasionem differentiam inter amorem ac desiderium inquirit, & hunc ab illo tanquam speciem à genere distingui, separariq; censet. Vnde uoluptates bonas simul & pulchras amoris, uoluptates uerò bonas tantummodò, minimè autem pulchras haud quidem amoris, sed desiderij potiùs ab amore seiuncti, quod ipse sensibilem uocat appetitum, tanquam proprios & accommodatos fines statuendas esse decernit. Postea pronunciati illius sensum optimè nimirùm interpretatur, quod omnem amorem, omnemq; appetitum ad bonum semper properare contendit. Voluptatum quoque uarias differentesq; naturas recenset, quæq; earum prosequendæ, & quæ fugiendæ, quæq; re ipsa, & quæ specie duntaxat bonæ esse dicuntur, diligentissimè exponit. Earum insuper quadripartitam affert diuisionem, ex qua alteram quoq; desideriorum, necnon expetentium ipsorum perbellè deducit. Copulationem præterea, cuius uehementissimum desiderium amorem esse iam definiuit, cum uoluptate, quam finem cuicunq; amori propositum esse nuper determinauit, in unum idemq; prorsus conuenire demonstrat: necnon uoluptatem omnium amorum communissimum finem esse concludit: etsi Aristoteles popularem opinionem secutus, quasi huic sententiæ repugnaret, amorem uel utilium, uel iucundorum, uel honestorum esse protulerit. Id quoque in primis animaduertendum esse arbitratur, quòd utilium, & iucundorum bonorum amor ad laudabilem mediocritatem redactus à materia quidem utilitatem, atque iucunditatem, à forma uerò honestatem petijsse uidetur: & idcirco morales uirtutes, quæ huiuscemodi bona pertractant, haud puram uel sinceram, sed permixtam quandam honestatem assecutæ fuerunt. At uirtutes intellectuales, quæ in diuinis quibusdam bonis & à materiæ commercio quammaximè alienis uersari conspiciuntur, nec impuram utilitatem, nec sensibilem uoluptatem, sed solam tantummodò & intellectualem honestatem amatorio quodam amplexantur affectu. Amoris insuper Platonicam illam in ferinum, humanum, diuinumq; partitionem cum Aristotelica eiusdem in prauum, moralem, atq; intellectualem diuisione mirificè conuenire declarat. His peractis ad quintam iam propositarum quæstionum determinandam propiùs accedit. Et nonnulla, quæ maximo sibi usui fore arbitratur, præmittit: ueluti quòd cuiuscunque amoris tàm inferiorum in superiora, quàm superiorum in inferiora scopus atq; intentio in uoluptate, quam amans ex rei sibi dilectæ perfectione & pulchritudine capit, postremò consistit: etsi huiuscemodi intentio pro duarum amoris commemoratarum specierum diuersitate diuersa quoq; multiplexq; reddatur: quòd Dei in rerum omnium procreatarum uniuersitatem amor non Dei diligentis, sed rerum Deo dilectarum pulchritudini & perfectioni potiùs incumbit: quòd in diuino numine non secus ac optimo quodam parente duæ species amoris residere uidentur, unus in propriam formam propriamq; sapientiam, & Mundi quondam procreationi, & perpetuæ ipsius usque in hodiernum diem conseruationi tanquam sibi proposito scopo uehementer intentus: alter autem in uniuersum productum, Mundum ipsum iam procreatum ad postremam eius perfectionem, tanquam ad ultimum finem reuocare quammaximè studens: quòd finis Mundanæ procreationis in Mundi, quammaxima fieri potest, cum diuino exemplari conuenientia atq; similitudine sita esse censetur: postrema uerò Mundi iam procreati perfectio, qua intercedente ipse ad creatorem, unde primùm exijsse narratur, tandem recurrit atq; reuertitur, in actuali copulataq; intelligentia cum ardentissimo quodam amore coniũcta, quam procreatus intellectus, pars Mundi suprema ac nobilissima, diuinæ formæ, sapientiæ, & pulchritudinis habet, reposita esse existimatur. His omnibus uelut fundamentis quibusdam iactis, propositam iam ambiguitatem ita determinandam esse concludit, quòd creatoris ipsius fruitio naturæ intellectuali tantummodò tanquam Mundi totius supremæ atq; excellentissimæ parti diuina quadam liberalitate concessa amorum omnium, qui in rerum procreatarum uniuersitate reperiuntur, postremus & communissimus finis existit. Admirandi posteà cuiusdam circuli, qui & rerum cunctarum uarias ac differentes essentias, & cunctorum amorum diuersa ac dissimillima genera suo complectitur ambitu, explicationem aggreditur: eumq; in duos semicirculos partiri testatur: quorum prior à Deo Optim. Maxim. incipiens, & mox per omnes angelorum classes, deinde per cunctos orbes cœlestes gradatim descendens in prima materia diuinitati quammaximè opposita tandem consistit. Posterior uerò à primo subiecto exordium sumens, & elementa, inanima mixta, plantas, animantia, humanumq; genus attingens, in quo ab anima nutriente ad sentientem, & inde ad intelligentem contendens, & in huius etiam præstantissimæ animæ intellectualibus actibus ab inferiori semper ad superiorem gradatim ascendens ad supremum deniq;, unde iam incepit, reuertitur creatorem. Quinetiam priorem amorum semicirculum, cùm à perfectioribus ad imperfectiora, siue à pulchrioribus ad turpiora delabatur, rerum procreationi atq; conseruationi prospicere: posteriorem uerò, cùm à deformioribus ad formosiora, necnon à deterioribus ad præstantiora contendat, rerum ipsarum perfe-

ctioni,

ctioni, earumq; ad ſuum principium reuocationi potiſsimùm ſtudere demonſtrat. Id quoq; inſuper addit, quòd res procreatæ ex ipſarum cum ſupremo conditore arctiſsima copulatione maximam nimirùm ſentiunt uoluptatem: quã amorum omnium communiſsimum finem iam eſſe pronunciauit. His expeditis intellectualium uoluptatum, atq; intellectualium amorum diſceptationem inſtituit: quorum quidem utrunq; ab affectionis natura quammaximè alienum eſſe demonſtrat, necnon utriuſq; eorum propriam definitionem aſsignat. Id etiam tanquam arduum reconditumq; in primis declarat, quãnam ratione uoluptatem & amorem Deo quoque Optim. Maxim. accommodare poſsimus, necnon duas elegantiſsimas diuini amoris, diuinæq; uoluptatis affert definitiones. Ad illud poſteà declarandum orationem deflectit, quòd uoluptas ab amante ex rei adamatæ copulatione percepta cunctorum, quotquot in medium adduci poſſunt, amorum, nec tantùm eorum, quibus inferiora ſuperiora, uerùm etiam multoq; magis illorum, quibus ſuperiora inferiora proſequuntur, communiſsimus finis exiſtit. Poſtremò id quoq; compluribus rationibus demonſtrare, & nonnullis exemplis, atq; ſacrorum Voluminum inſuper authoritatibus confirmare quammaximè ſtudet: quòd non ſolùm Mundi in eius opificem ardentiſsimum ſtudium, ſed etiam conditoris in rerum omnium iam procreatarum uniuerſitatem incredibilis amor ad hoc, ut Mundus ipſe naturæ intellectualis ope cum Deo Optim. Maxim. tandem coniungatur, & ad ſuum principium deniq; reuertatur, tanquam potiſsima cauſa concurrit. His omnibus peractis atq; abſolutis ea, quæ tota hac tertia diſceptatione diffuſiùs latiuſq; pertractauit, breuiſsimo quodam Epilogo tandem complecti uidetur. Verùm ut auditoris animum tot tantarumq; rerum acerrima cõtemplatione nimium fortaſſe oppreſſum & fatigatum ſubleuet atq; reficiat, Sophiam & Philonem poſtremò amantium more colloquentes inducit: ubi acutam quandam rationem, cur ſolus Philo præter communem aliorum amantium Legem pro uoluptate dolores tantummodò, tormenta, atq; ægritudines unà cum quàm plurimis animi cruciatibus tanquam proprium & conuenientem amoris ſui finem reportet, aſsignat, quam in Sophiæ nimirùm ſæuitiam duritiemq; conferendam eſſe amatorio quodam lamentatur affectu. Amicæ quoq; & animi formam, & corporis uenuſtatem quammaximè extollit, eamq; his quaſi duabus alis ſublatam propiùs, quàm humanæ ſorti humanæue conditioni conueniat, ad diuinam pulchritudinem accedere oſtendit. Quapropter ſi ipſe eximiam Sophiæ, & diuinam propemodum formam tàm uehementi amore, tantoq; ſtudio proſequatur, minimè mirum eſſe tandem concludit.

LEONIS HEBRÆI DE AMORIS ORIGINE, ATQVE GENEALOGIA,

DIALOGVS TERTIVS.

IOANNE CAROLO SARACENO interprete exiſtente.

SOPHIA ET PHILO, Interlocutores.

SO. Philo Philo, ecquid non audis, aut reſpondere non libet? *PH.* Quis me uocat? *SO.* Ne propera, parumper auſculta. *PH.* Ades ò Sophia, neq; ego alijs intentus aduentum tuum præſenſeram. *SO.* Quò tam attentus contendis, ut nec loquaris, nec audias, nec cernas tranſeuntes amicos? *PH.* Vt ignobilioris partis meæ neceſsitatibus inſeruirem, domo exieram. *SO.* Ignobiliorem eam partem appellas, quę & oculis uigilantibus cernendi, & auribus patefactis audiendi eripit facultatẽ? *PH.* Pars illa tantam in me, quantam in alio quocunq; præſtantiã atq; nobilitatẽ obtinet, nec eam pluris quàm ſit æquũ & iuſtum, æſtimandã eſſe duco: neq; occurrentes neceſsitates tanti momenti exiſtunt, ut animum meum à cæteris omnibus abducere queant. Quapropter negocia, ad quæ obeunda me cõferebam, nequaquã, ſicut exiſtimas, hanc mentis alienationem induxerũt. *SO.* Tuarum igitur occupationum rationem explicare ne tibi graue aut moleſtum uideatur. *PH.* Mens mea humanarum actionum, & neceſſariarum ſordidarumq; occupationum faſtidio atque ſatietate affecta hoc ſolum habet effugiũ, ut in ſe ipſam cogatur. *SO.* Quem'nã ſcopum ſibi proponens? *PH.* Finis, & exitus mearum cogitationũ te minimè latet. *SO.* Niſi me lateret, nequaquam ipſum requirerem: quem dum quæro, ignorare prorſus oſtendo. *PH.* Eſto, at eum tibi ignotum fore uix unquam credidiſſem. *SO.* Cur? *PH.* Quia qui cauſam tenet, effectũ quoq; noſſe deberet. *SO.* Verùm quo

Mentis faſtidio atq; ſatietate affectæ iucũdiſsimum perfugiũ.

pacto me tuarum meditationum rationem callere arbitraris? *PH.* Illud certò ſcio, te magis quàm aliud quicquã tibi ipſi cognitam eſſe. *SO.* Etſi meipſam cognoſco, quanquam non ita perfectè, ſicuti uellem, haud tamen tuarũ abſtruſarum cogitationum cauſam in me conferendam eſſe unquam iudicaſ-

Formoſarũ mulierum mos atq; conſuetudo.

ſem. *PH.* Vos omnes formoſæ, dilectæq; mulieres amantium cruciatus uobis quãmaximè cognitos optimè diſsimulare ſoletis. Verùm ſicut alias corporis forma & animi magnitudine antecellis, ita præ cæteris te ueritatẽ quoq; adamare deſiderarem: atq; cùm abſolutam, puriſsimam, & cuiuſcunq; maculæ prorſus expertem formam fueris conſecuta, communem errorem aliquam notam uel turpitudinem tibi inurere mehercule ægrè fero. *SO.* Sentio iam Philo te, ut accuſationes meas ſubterfugias, hãc callidiſsimã rationem me uiciſsim calumniandi excogitaſſe. Verùm utrum ego animi tui perturbationes cognoſcam an ignorem, diſputatione prætermiſſa, illud mihi in primis declara, qua de cauſa iandudum tam cogitabundus incedebas? *PH.* Poſtquàm ea, quæ optimè tenes, mecum recognoſcere cupis, mentem meam tibi dico ad pulchritudinis in te formatæ, & ad eius imaginis ſibi impreſſæ atq; gratiſsimę contemplationẽ conuerſam me ſenſus exteriores derelinquere coëgiſſe. *SO.* Ah, ah, riſum mihi cõcitaſti: quì fieri poteſt ut eius imago, quod præſens oculos adapertos penetrare non ualet, menti tam uehementer imprimatur? *PH.* Verùm quidem dicis Sophia: niſi enim tua egregia, ac ſplendidiſsima forma per oculos aditum ſibi præparaſſet, nunquã in ſenſum poſtea, & phantaſiam ſeſe inſinuaſſet: nec unquam uſq; ad cordis intima penetrando in mente ut in templo ſibi deuoto perpetuò reſidere ſtatuiſſet, tua imagine ipſi efficaciſsimè inſculpta atque impreſſa. Nec enim tanta celeritate radij Solares per corpora cœleſtia, atq; elementa eis proximiora tranſeuntes ad terram uſq; pertingunt: quanta formæ tuæ ſimulachrum ad intima cordis, mentiſq; penetralia occupanda aduolauit. *SO.* Si hæc uerè à te dicerentur, eò maiorẽ inducerent admirationem, quòd cùm ego animo tuo ita intima ſemper atq; familiaris extiterim, & in eius omnes facultates tam abſolutum ac diuturnum imperium, ut ipſe prædicas, exercuerim, nunc uidendi & audiendi uix mihi pateant fores. *PH.* Dormientem'ne me accuſares? *SO.* Minimè, quia ſomnus ſenſuum actiones impediens te ſatis ſuperq; excuſaret. *PH.* Eandem etiam ratio illa,

Ecſtaſis amatoria multò magis quàm ſomnus ipſe ſentiendi uires auferre ualet.

quæ mihi ſenſum iamdudum ademit, præſtat defenſionẽ. *SO.* Quæ res tam efficax reperitur, ut ſentiendi haud aliter quàm ſomnus mortis imago uires auferre queat? *PH.* Ecſtaſis ſiue mentis alienatio ab amatorijs meditationibus proficiſcens, quę maiorem uim quàm ipſummet mortis ſimulachrum habere uidetur. *SO.* Qua ratione intimę cogitationes magis quàm ſomnus ipſe, qui corpus uelut exanime quoddam iacere cogit, homines à ſenſibus re-

Somnus ad duos fines à natura inſtitutus fuiſſe uidetur: tũ propter ſenſuũ motuumq; exteriorum uacationẽ, ſpirituumq; refectionem: tũ etiã, propter cibi perfectam concoctionem atq; digeſtionem.

uocare & abducere poſſunt? *PH.* Somnus uitam potiùs conſeruare ac ſubminiſtrare, quàm eripere, uel auferre exiſtimatur: quod quidem in ecſtaſi amatoria uſu minimè uenit. *SO.* Quomodo? *PH.* Somnum animantia bifariam reficere, & ad duos fines à natura excogitatũ fuiſſe ſapientes dixerũt: primùm ut organa ſenſuũ ac motuũ exteriorũ quieſcant, ſpiritusq; eorũ munera exercẽtes & obeũtes recreẽtur, ne propter aſsiduos labores, ac diuturnas uigilias quãdoq; diſſoluerent, ſiue cõſumerent: deinde ut natura ſpirituũ & innati caloris ope ad cibũ perfectè cõcoquendũ ac digerendũ utatur, quę ſomnũ inducens propter ſenſuũ & motuũ exteriorũ uacationem ſpiritus ad internas, & reconditas corporis attrahit partes, ut totis uiribus nutriendo atq; reficiendo incumbat animanti. Cuius rei ueritas eo pręſertim indicio confirmatur, quòd

Ratio elegantiſsima, cur Cœli nunquã dormire ſeu quieſcere conſpiciuntur.

Cœli cùm nec cibũ ullum capiant, nec minimũ quidẽ in continuis eorum motionibus laborem ſentiant, ſemper uigilare, nec aliquando quieſcere conſpiciuntur. Quapropter ſomnus animantibus uitã potiùs largiri, quàm ullã cum morte conuenientiã, aut ſimilitudinẽ habere uidetur. At mentis alienationem

ab ama-

ab amatorijs meditationibus proficiscentem sensus, motusq; simul non naturalis, sed uiolenta quædam consequitur priuatio: quæ nec sensibus iucundam affert quietem, nec corporis defessas reficit uires: quinimò & digestionem impedire, & uniuersum corpus dissoluere consumereq; uidetur. Quamobrem si somnum adducendo cæcitatem & taciturnitatem meam satis aptè ac conueniēter excusassem, multò magis alienatio mentis, & ecstasis amatoria apud te de obiecto crimine me purgare debebit. *SO.* Vis tu homines uigilando & cogitãdo magis dormire, quàm mollibus stratis recubando? *PH.* Volo utiq; eos minus saltem sentire: nec enim minus quàm somno ecstasi aduenīēte spiritus ad intimas corporis partes retrahũtur, & sensus sentiendi orbatos facultate, membraq; motu destituta relinquunt: mens namq;, ut obiectũ aliquod à sese uehementer amatũ expetitumq; acriter contempletur, ita in seipsam cogitur, ut tota in ea contēplatione uersans, & occupata à cęteris omnibus alienetur, quemadmodũ iandudum mihi tuũ formosissimum simulachrũ, ad quod tanquam ad diuinũ aliquod numen omnes meæ cogitationes referũtur, contemplanti uides accidisse. *SO.* Mirum certè existit, cogitationes nõ secus ac profundissimos somnos stuporem inducere posse: dum enim cogitamus, loquendi, audiendi, & nos ipsos mouendi facultatem retinemus: quinimò nulla prorsus deliberatione antecedente huiuscemodi actiones nec perfectè, nec ordinatè expleri queunt. *PH.* Mens illa nimirùm existit, cui sensuũ regimē, & uoluntariarũ hominis motionum directio concredita fuit. Vnde ut suũ munus meliùs cõmodiusq; exequatur, oportet ipsam ab internis ad externas corporis partes proficisci, ad disponēda scilicet organa actionibus obeundis accommodata, & ad conuenienda sensuũ obiecta extrinsecus circunfusa: tumq; cogitare simul & cernere, audire, effariq; uno alterum haud impediente ualemus. Verùm cùm mens, ut rem amatam efficacissimè & coniunctissimè contempletur, intra seipsam cogitur, à partibus exterioribus refugiendo, & sensus motusq; deserendo, cum uniuersa propemodũ uirtutum atq; spirituũ multitudine in propositam sibi commentationem secedit, nec ullam corpori pręter eam uirtutē relinquit, qua deficiente ipsum quoq; periret, uim inquã illam uitalem, cuius beneficio cor assiduè mouetur, & spiritus per arterias passim discurrentes frequenter anhelant, ut externũ atq; refrigerantē aërem attrahant, necnon internũ atq; efferuescentē expellant. Hæc tantùm uitalis facultas unà cum nutrientis quoq; exigua quadam portione remanere conspicitur: pleraq; enim eius pars in contenta speculatione occupata, atq; impedita prorsus existit. Quapropter modicus cibus contēplãtibus diu sufficere solet. Vnde quēadmodum somnus, nutriendi facultate cõfirmata atq; corroborata, rectis cogitationibus mētis quãmaximè nocet, officit, & quasi tenebras offundit: propterea quòd uaporibus ex cibi concoctione cerebrũ assiduè petentibus, qui uaria & errantia somnia sæpenumerò solent excitare, phantasiam ipsam confundit atq; perturbat: pariter etiã intima & uehemētissima cõmentatio somnũ animãtis alimēto, cibiq; digestioni maximè cõducentē adimit ac interrumpit. *SO.* Somnũ atq; contēplationē partim similia: quia utrũq; sensus & motus deserendo spiritus ad interiores partes cogit: partim cõtraria, cùm unũ alterũ impediat expellatq;, existere affirmas. *PH.* Ita est quidē: ambo enim in quibusdã cõuenire, & in nõnullis differre uidentur: eadē nanq; deserũt & derelinquũt, diuersa uerò acquirũt atq; adipiscuntur. *SO.* Quãnam ratione? *PH.* Proptereà quòd somnus pariter & commentatio sensus, ac motiones simul destituunt eripiuntq;: uerùm somnus quidem nutriendi corroborando facultatē: cõmentatio uerò cogitationi uires suggerēdo sentiendi, mouendiq; uirtutes prępedire, & quasi deuincire uidentur. Ambo insuper in eo similia esse cõspiciunt: quia spiritus ab extimis ad intimas corporis partes reducunt: in eo uerò dissentiũt: quia somnus ad infimas corporis sedes sub pectore sitas, ad uētrem

Ecstasis amatoriæ maxima uehementia, & ingens damnum.

Mentis in seipsam collectio.

Ratio, cur nobis acriter aliquid contemplantibus corpus & sensu, & motu simul destituitur.

Modicus cibus contemplantibus diu sufficere solet.

Somni, & ecstasis amatoriæ similitudo atque diuersitas.

ſcilicet,ubi membra nutricationi inſeruiẽtia,ſtomachus,hepar,inteſtina,aliaq; reſident conſimilia, ſpiritus contrahit, qui ibi ſimul omnes collecti cibo concoquendo,& animanti nutriendo totis uiribus incumbunt:At contemplatio ad altiſsimam omnium humani corporis partium ſupra pectus collocatã, ad cerebrum ſcilicet ipſum,cogitationis præſtantiſsimã ſedem,& mentis regium domicilium,ſpiritus eoſdem adducit,ut omnes ſimul agmine cõferto in propoſitam cõmentationem maiorem & uehementiorem impetum faciant. Spirituum inſuper cõtractio,etſi ambobus communis exiſtit, ad diuerſos tamen fines refertur: quia ſomnus eos introducit, ut unà cum ipſis calorem quoque inuehat naturalem,cuius copias in unum cogere quammaximè ſtudet,ut cõcoctionem, digeſtionemúe ualidiorem atque abſolutiorem efficere queat. Commentatio uerò ſpiritus contrahere nititur,non ut innatum etiam conuehat calorem, uerùm ut omnes animæ uires & facultates in unum coniungat, utq; animam ipſam ad ſummam reducat unitatem, & ad rei uehementiſsimè amatæ expetitæq; acrem cõtentamq; meditationem fortiorem atq; robuſtiorem eam reddere queat. Cùm igitur inter ſomnum, & contemplationem tot differentiæ intercedant,iurè unum alterum diximus auferre,ac impedire. Verùm,quod ad ſenſuum motuumq; ſpectat amiſsionem, ſomnus & cõmentatio pares aut æquales eſſe uidẽtur:etſi fortaſſe maiorem uim, ac uiolentiã meditationem,quàm ſomnum inferre exiſtimare poſſemus. *SO.* Cogitantem ſicuti dormientem ſenſus amittere nondum ſatis perſpicio: amantẽ enim ecſtaſi correptum acriter cogitare & ſpeculari nec tu quoque negabis, quæ duo proculdubiò ſenſibus annectuntur: homini uerò ſomni pondere oppreſſo & aggrauato nihil horum, ſed nutriendi tantummodò facultas ſupereſſe cõſpicitur,quæ nullum prorſus cum ſenſibus habet commercium,quinimò in plantis quoque ſentiendi uiribus deſtitutis reperitur. *PH.* Quin oppoſitum potiùs,ſi animum intenderis,dicendum eſſe iudicabis. Quanuis enim ſomnus uidendi,audiendi,guſtandi,atque olfaciendi, non tamen tangendi eripit ſenſum: dormientes nanq; frigus, & æſtum percipere ſolent: phantaſia quoque circa multa paſsim diſcurrit, quæ etſi nullo prorſus ordine ſeruato errare latiusq; uagari uidetur,pleraq; tamen eius ſomnia ex præſentibus perturbationibus originem deducunt. At mentis uehemens intentaq; contemplatio unà cum reliquis frigoris quoque & caloris adimit ſenſum, & cuiuſcunq; rei memoriam delet atque cogitationem,ea tantummodò excepta, quam mens ſibi ſpeculandam propoſuit: cuius quidem ſolius meditatio non ad amantem ſeu cõtemplantem,ſed ad amatam & cogitatam duntaxat refertur perſonam: nec enim amans tàm acri meditatione correptus in ſeipſo conſiſtere, ſed ſeſe iam deſeruiſſe,& rem illam,quam tàm uehementer appetit & cõtemplatur, intraſſe uidetur. Amantem nanq; in ecſtaſi conſtitutum, & rem, cuius maximo tenetur amore,acriter ſpeculantem nulla prorſus ſuimet, cura aut memoria tangit:nec ille ſuijpſius commodo uel conſeruationi intentus naturæ, aut ſenſui, aut motui,aut rationi congruentẽ actionem ullam exercet: quinimò ſeſe prorſus deſpiciens & nihili pendens rei amatæ, & cogitatæ duntaxat addicitur ac deuouetur, in eamq; omnino transformatur: animæ nanque eſſentia cùm in eius propria actione ſit conſtituta, quandocunque acri contemplatione intercedente cũ aliquo copulatur uel potiùs unitur obiecto, in illud mox tranſfertur, & in eius ſubſtantiam conuertitur: nec amantis anima aut eſſentia, ſed amatæ perſonæ uериſsima ſpecies & abſolutiſsimus actus tunc debet uocari. Quapropter homines multò magis ecſtaſi amatoria quàm ſomno correpti à ſeipſis reuocari uidentur. Qua igitur ratione Sophia, propterea quòd te nec uiderim, nec prior fuerim allocutus, reprehendendum me eſſe duxiſti? *SO.* Quin mentis intima & uehemens contemplatio ſenſuum ſtuporẽ inducat,haud exiſtimo eſſe negandum:uerũ huiuſce admirandi effectus rationem diſtin-

Spirituum contractio etſi tàm ſomno quàm ecſtaſi amatoriæ communis exiſtit, ad diuerſos tamen fines refertur.

Somnus contemplationẽ, & contemplatio ſomnum haud immeritò auferre, impedireq; uidetur.

Intima ac uehemens contemplatio multò maiorem profectò quàm ſomnus ipſe alienationẽ atq; ſtuporem inducit.

diſtinctius intelligere pergratum mihi foret. Quæ'nam igitur cauſa poteſt afferri, cur mẽte acrius aliquid cogitante ſenſus propria munera explere nequeunt? Nec enim mens, ut intentius ſpeculetur, ulla ſenſuum contractione indigere uidetur, qui eius diuinis propè modum actionibus nequaquã ingerere aut admiſcere ſeſe debent: nec innati copia caloris rebus contemplandis, ſicut cibis decoquendis, neceſſaria eſſe conſpicitur: nec ſpiritus quoqꝫ ad ſentiendũ requiſiti magnũ rerũ intelligentiæ adiumentũ præſtare ſunt exiſtimandi, propterea quòd mẽs ſuapte natura incorporea ad propria munera obeunda nullum ſpiritalium corporum auxilium poſtulare uidetur. Cur igitur acres commentationes ſenſuum otio ferijsqꝫ indigere: eosqꝫ cogere, adimere, atqꝫ cõtrahere ſolere dixiſti? *PH.* Anima propria quidem natura una indiuiduaqꝫ exiſtit. Verùm in uniuerſum corpus uirtutem ſuam diſtribuendo, & ad partes animantis exteriores atqꝫ extremas uſqꝫ pertingendo, ad plures ſentiendi, mouendi, & nutriendi actiones pro inſtrumentorum multitudine atqꝫ diuerſitate exercendas idonea redditur & accõmodata, necnon in plures quoqꝫ differentesqꝫ ſecatur uirtutes: hac nempe in re Solem imitandum ac æmulandum ſibi proponens, qui quidem etſi unicus eſſe conſpicitur, propter radiorum tamen ſuorum diffuſionem, & ingentẽ multitudinem in immenſum propemodum diuiditur atqꝫ multiplicatur, prout numerus uarietasqꝫ locorũ, quos ipſe illuſtrat, efflagitare uidetur. Cùm igitur mens ſpiritalis, quæ cor cordis, & anima animæ humanæ à ſapientibus appellatur, uehementiſsimo quodam deſiderio accenſa, ut intimum & expetitũ acrius ſpeculetur obiectum, cogitur in ſeipſam, animam per uniuerſum corpus diſperſam ad ſeſe reuocat, atqꝫ in indiuiduam colligit unitatẽ. Cum anima autem ſimul ſpiritus quoqꝫ, etſi ad contemplandum minimè neceſſarij, contrahuntur: & uel in media totius capitis arce, ubi reſidet cogitatio, uel in centro cordis proprio deſiderij domicilio cõſiſtunt. Vnde propter hanc ſpirituum ad cerebrum, uel ad cor uiolentã ac repentinam contractionem & oculi uiſu, & aures auditu, & cætera inſtrumenta ſenſu motuqꝫ deſtituuntur: necnon membra etiã interiora nutriendo animanti accõmodata in eorum aſsiduis neceſſarijsqꝫ præſtandis miniſterijs: hoc eſt, in digerendo atqꝫ diſtribuendo alimento, frigent ac remittuntur. Quapropter humanum corpus propter ſpirituum amiſsionem ad ſummã quandam pauperiem & egeſtatem redactum cordis uitali tantũmodò imperat facultati, cui totius uitæ cõmunis perpetuaqꝫ, ut aliâs diximus, cuſtodia fuit delegata. Hæc autem uitalis facultas media tùm loci, tùm etiam dignitatis diligenter perſpecta ratione inter alias humani corporis reſidet uirtutes, & partes ſupernas cũ infernis non ſecus ac uinculum quoddam interpoſitum perbellè connectit.

Ratio, cur acres commẽtationes ſenſum motũqꝫ ſimul adimentes ſpiritus omnes ad cerebrum cõtrahunt atque reducunt.

Mẽs cor cordis, & anima animæ à ſapientibus appellata.

SO. Quomodo uitalem iſtam uirtutem & pro loci, & pro dignitatis conditione tanquam nexum quendam cõmunem ſummas ac infimas corporis noſtri partes coniungere, & copulare pronuncias? *PH.* Vitalis facultas in corde pectoris ſedem mediam inter uentrem partem hominis infimam, & caput eiuſdem ſupremam portionem occupante collocatur. Quamobrem ipſam quoque partis inferioris nutricationi deſignatæ, quæ in uentre reponitur, & partis ſuperioris cognitioni conſecratæ, quæ reſidet in capite, mediã eſſe conſequitur. Vnde ipſa intercedente duæ extremæ hominis partes, atque uirtutes colligantur: & niſi huiuſce mediæ uirtutis cõmune uinculum à natura interpoſitũ fuiſſet, mens animaqꝫ in uehementiſsimis cõmentationibus à corpore diſſoluerentur, & mens ipſa ſtatim euolaret, corpusqꝫ exanime iaceret. *SO.* Poſſemus'ne acerrimè quãdoqꝫ contẽplantes adeò mentẽ extollere, ut ipſa ſecum hunc etiã uitæ nexũ abduceret? *PH.* Poſſet utiqꝫ tam uehemẽs deſideriũ, adeoqꝫ intima exiſtere cõtẽplatio, ut animã corporis mole depreſſam atqꝫ in ſeruitutẽ quaſi redactã omnino exoneraret ac liberaret, ſpiritib. propter cõcitatũ & uiolentũ in anguſtiſsimũ locum eorũ cõcurſum reſolutis, adeò ut anima

Vitalem facultatem & pro loci, & pro dignitatis cõditione medium inter ſummas ac infimas corporis noſtri partes locũ obtinere demõſtrat.

Animã propter acerrimã & uehementiſsimam contemplationẽ corpus deſerere, exanimeqꝫ relinquere poſſe teſtatur.

nima desideratū & cogitatum obiectū amatorio quodā affectu cōplexa corpus exanime prorsus derelinqueret atq; desereret. *SO.* Suauissimū certè hoc mortis genus debet existimari. *PH.* Sic utique sanctissimi patres nostri supremum diem obierunt, qui dum diuinam illam & excellentissimam formam maximo acerrimoq; studio cōtemplarentur, uniuersis animæ uiribus ad eam conuersis, & in ea cogitatione consumptis, corpus exanime dereliquerunt. Quapropter sacra Volumina, cùm in mortis duorum sanctissimorū patrum nostrorum, Moysis, & Aaronis incidunt mentionem, eos diuino ore affirmāt perijsse: quod quidem metaphoricum loquendi genus sapientissimi deinde interpretes ita exponendum censuerunt, quòd scilicet ambo diuinitatem exosculantes: id est, ecstasi siue contemplatione amatoria, diuinaq; copulatione in sublime correpti occubuerunt. *SO.* Mirum certè uidetur animum nostrum modò ad corporea cognoscenda descendere, modò ad spiritalium contemplationem tam facilè expediteq; sese conferre: & cùm ipse unus indiuiduusq; existat, inter res tam contrarias atque distantes, quemadmodum corporea & spiritalia esse perspiciūtur, incredibili quadam celeritate discurrere. Rationem aliquam à te Philo excogitari uellem, quæ intellectum meum in huiusce admirandæ animi nostri uolutationis atque conuersionis intelligentiam perduceret: quomodo nanque sensus modò relinquere, modò resumere: aliâs contemplari, aliâs à contemplatione desistere, ut ipse iandudum dixisti, mens ualet humana? *PH.* Hoc utique nomine anima intellectu separato inferior esse conspicitur: nanque intellectus semper eodem modo sese habere, nec ab uno in alterum ferri, nec à seipso ad aliena progredi unquam reperitur: at anima, quæ intellectui cedit, ab eoq; dependet, non in eadem diu persistit conditione, quinimò cùm media inter intelligibilem, & corporeum Mundum collocetur (est enim tanquam medium & uinculum quoddam utrunq; pariter cōnectens) idcirco duplicem ambiguamq; naturam tùm spiritalis intelligentiæ, tùm etiam corporeæ mutationis participem existentem fuit sortita: secus etenim quo pacto corpora animata reddere posset? Vnde eam sæpissimè à propria intelligentia ad res corporeas exire contingit: tùm ut corpus uiuum nutrientium merito facultatum, incolumeq; conseruet: tùm etiam ut exteriora obiecta ad uitam atq; cōtemplationem quammaximè necessaria sensuum opera atque uirtute intercedente recognoscat. Quandoque tamen ad seipsam redit, & in propriam intelligentiam recurrit: & cum separato superioriq; intellectu colligatur atque coniungitur: inde rursus ad corporea, à quibus denuo ad intelligibilia pro ingruentium necessitatum, & differentium propensionum uicissitudine frequenter reuertitur. Propterea Plato animam ex sese & alio, ex uisibili atque inuisibili componi existimauit: numerumq; sese mouentem existere definiuit: quibus quidem uerbis grauissimus ille philosophus significare intendit animæ naturam, sicut purum & merum intellectum, simplicem, sibiq; semper consimilem minimè esse, quinimò eius essentiam plures diuersasq; complecti naturas: nec enim corporea tantummodò, nec spiritalis duntaxat existit: sed ab uno in alterum assiduè transfertur. Eam insuper in orbem perpetuò moueri Plato subiunxit, nō quia anima à loco ad locum sicut corpus ipsum transferatur: sed propterea quòd spiritali quadam ratione, & actionū uicissitudine ex seipsa moueatur, & in seipsam recurrat: hoc est, à sua intelligibili natura ad suam naturam corpoream progrediatur, & à corpore rursus ad intellectum reuertatur. *SO.* Multiplicem ac differentem animæ naturam à te doctè & eruditè pertractatā quasi uideor percepisse. Verùm gratissimum mihi foret, si tu aliquo apto & cōgruente exemplo obscuram istam difficilemq; materiam illustrares. *PH.* Quod nam illustrius, & accōmodatius exemplū duobus cœli præcipuis luminarib. potest afferri, quæ supremus omniū creator ad intellectus animæq; imaginē atq; similitudinē construxit? *SO.* Quæ-

Suauissimum mortis genus.

Moyses & Aarō diuinitatem acerrimè contemplantes, cū eaq; copulati fœlicissimè occubuerunt.

Anima ab intellectu tanquā res quædam mutabilis à stabili differt.

Animæ duplex ambiguaq; natura tum spiritalis intelligentiæ, tū etiam corporeæ mutationis particeps esse uidetur.

Ratio, cur Plato animā ex sese & alio, necnon ex uisibili atque inuisibili componi: numerumq; sese mouentē existere, & in orbē perpetuò moueri pronunciauit.

SO. Quæ'nam ea eſſe dicuntur? *PH.* Maius inquam luminare diei præfectum, minusq́ noctí præpoſitum. *SO.* Solem'ne, ac Lunam ſignificare intendis? *PH.* Idipſum. *SO.* Quam hęc ſydera cum intellectu animaq́ conuenientiam habere uidentur? *PH.* Sol diuini quidem intellectus, omnium aliorum intellectuum principij atq́ communis originis, ſimulachrum exiſtit: Luna autem animam Mundi, à qua omnes cæteræ animæ proficiſcuntur, repræſentat. *SO.* Quo pacto? *PH.* Mundum creatum in corporeum, & ſpiritalem ſiue incorporeum diſtribui te minimè latet. *SO.* Hoc utique ſcio. *PH.* Mundũ inſuper corporeum ſenſibilem, & incorporeum intelligibilẽ eſſe optimè calles. *SO.* Et hoc quoq́ haud ignoro.

Sol diuinum intellectum, Lunaq́ animã Mũdi tanquã artifícioſiſsima quædam ſimulachra repræſentare uidentur.

PH. Animaduertere etiam debes ex quinque ſenſibus oculorum tantummodò uiſum corporeo Mundo ſenſibilis appellationem largiri, ſicut propter intellectus quoq́ uiſionem incorporeus orbis intelligibilis nomen ſibi uendicauit. *SO.* Ecquid reliqui quatuor ſenſus ſuperflui, atque ſuperuacanei ſunt exiſtimandi? *PH.* Sola uiſio omnia cõmuniter corpora percipere ualet: Auditus ad rerum aſſequendam cognitionem maximum quidem præſtat adiumentum: eam tamen non ex rebus ipſis, ſicut uiſus, acquirit: ſed ab alio cognoſcente linguę uſu ſibi traditam accipit, qui eam aut uidit, aut ab altero prius uiſam poſteà intellexit: ex quo fit, ut uiſus auditum præcedat, & auris oculum frequenter ſupponat tanquam humanæ intelligentiæ primam originem. Cæteri tres ſenſus corporei omnino, rudes, craſsiq́ exiſtunt: & ad rerum potiùs, quæ ad animantium uitam conferunt atq́ ſalutem, perceptionem ac uſum, quàm ad intellectus cognitionẽ ordinantur.

Viſus longè maius, quàm quilibet aliorum ſenſuum ad rerum cognitionem atque intelligentiã aſſequẽdam adiumentum nobis præſtare exiſtimatur.

SO. Cæterùm animalia quoq́ intellectu deſtituta uiſu, atq́ auditu donata fuiſſe uidemus. *PH.* Verum eſt hoc quidem: quia ipſa quoq́ his duobus ſenſibus pro ſui corporis indigent conſeruatione. At in homine præter utilitatem, quã corporis ſaluti atq́ incolumitati ambo afferre uidentur, ad mentis inſuper cognitionẽ neceſſariò requirũtur: incorporea nanque corporalium auxilio ac ope cognoſcuntur, quæ quidem anima uel audítu ab aliјs inſtructa, uel uiſu propriæ merito cognitionis percipere ſolet. *SO.* Hoc aliàs quoq́ me intellexiſſe recordor: ad alia feſtina.

In homine hi duo ſenſus, uiſus atq́ auditus, non tantùm ad corporis incolumitatem, uerùm ad mentis inſuper cognitionem ordinantur.

PH. Neuter duorũ uiſuum propoſitorũ, neq́ ſenſibilis, neq́ intelligibilis abſq́ luce ſibi lumen afferente intueri quidpiam ualet: oculus nanq́, luce Solari deficiente, quæ oculum, obiectum, & medium interiacens aëre, aut aqua, aut alio quouis corpore diaphano perſpicuoq́ repletum illuſtret, cernere minimè ualet. *SO.* Ignis, cæteraq́ lucentia corpora nónne ſibi obiecta illuminant, & non parum ad uidendum opitulantur? *PH.* Vtiq́, ſed imperfectè: eatenus enim deſeruiunt uiſioni, quatenus Solis, qui lucidorum corporum princeps exiſtit, uberrimam copioſiſsimamq́ lucẽ participant. Abſq́ Solari igitur luce uel ex ipſomet Sole mox emanãte, uel ex alio quocunq́ corpore, quod eam tanquam habitum & formã quandam participet, profluente oculum cernendi munere fungi nequaquam fieri poteſt.

Oculus, niſi & ipſe, & obiectũ, & medium interiectum Solari luce compleatur, res intueri ſiue diſcernere minimè poteſt.

Pariter etiam intelligibilis uiſus res incorporeas, cõmuneſq́ notiones intueri, ſiue intelligere nunquam ſufficeret, niſi pro tam præclara exercenda uiſione à diuino illuſtraretur intellectu. Nec ipſe tantùm diuinum recipit lumen: uerùm etiam ſpecies in phantaſia reſidentes, & intellectui humano propriam cognitionem ſuppeditantes ab æternis ſpeciebus in diuino illo exiſtentibus intellectu illuminantur: quæ rerum omnium procreatarũ ſpecioſiſsima quædam exẽplaria eſſe dicũtur, & eadem ratione in diuino pręiacent intellectu, ſicut operũ quoq́ hominũ manibus extructorum exẽpla in artificum mente recõdita, & ab ipſamet arte nullatenus diſtincta opera ipſa in lucem deinde prodeuntia antecedere ſolent.

Intellectus humanus, niſi & ipſe intelligens, et res intellecta, & media ipſa intercedens intelligẽtia diuini intellectus lumine illuſtretur, intelligere profectò neutiquam poteſt.

Huiuſcemodi autem ſpecies atq́ exemplaria tãtùm, nec aliud quicquã pręter ipſa per Idæas illas Platonicas intelligi debẽt. Quapropter cõſimili ratione intelligibilis uiſio, intellectũ obiectum, & media ſimul intercedens intelligentia à diuino illuminanẽ intellectu,

Idææ Platonicæ quid ſignificant.

ſicut

ſicut uiſio quoque ſenſibilis unà cum eius medio, atque obiecto ab ipſo Sole illuſtratur. Patere iam igitur arbitror Solem, qui in orbe iſto corporeo uiſibilic̨ conſpicitur, effigiem ac ſimulachrum diuini illius intellectus, qui Mundo intelligibili præſidet, haud immeritò nuncupari. *SO.* Huic ſimilitudini inter Solem, diuinumq̨ intellectum prorſus aſſentior: & quanuis nomen lucis Soli tantummodò uerè, propriec̨ conuenire uideatur: tamen diuini intellectus influxus propter quandam analogiam lux quoq̨ ſatis aptè & commodè poteſt uocari. *PH.* Quinimò uerius, & cōuenientius lucis appellatio intellectui quàm Soli congruit. *SO.* Cur? *PH.* Quoniam ſicut intelligendi facultas excellentiorem, perfectiorem, & uiorē quàm uis ſentiendi pręſtat cognitionem: ita etiam lux intelligibilem uiſionē illuſtrans perfectior ac uerior, quàm Solaris oculorum uiſui illuminando ſolùm accōmodata, eſſe uidetur. Quin illud quoq̨ audacter proferam, quòd lux Solaris neq̨ corpus, neq̨ corporis affectio, aut qualitas, aut accidens, ſicut quidā ignobiles philoſophi falſò ſibi perſuaſerūt, debet exiſtimari: uerùm nihil aliud exiſtit, niſi umbra quædam lucis intelligibilis, uel eius ſplendor nobiliſsimo corpori cōmunicatus. Quapropter Moyſes prophetarum princeps à Mundi exordiens procreatione dixit, quòd cùm omnia in tetrum illud ac tenebroſum Chaos, ſiue in cæcā quandam & obſcuriſsimam abyſſum ſimul eſſent congeſta, diuinus halitus aquarum immenſę uoragini leniter aſpirando lucem produxit. Horum uerborum ſenſus meo quidem iudicio ille dicitur eſſe, quòd prima creationis die ex diuino lucidiſsimoq̨ intellectu lux ipſa uiſibilis prodierit, quæ Soli, Lunæq̨, & cæteris aſtris quarta deinde die fuit applicata. *SO.* Dic obſecro Philo, quî fieri poteſt ut corporum lux quid incorporeum, & propemodum intelligibile eſſe dicatur? Quòd ſi corporea exiſtit: qua ratione ipſam aut corpus, aut corporis ſaltem qualitatem, accidens ue eſſe negabis? *PH.* Lux Solis non accidens, ſed eius ſpiritalis quædam forma ab intelligibili diuinaq̨ luce profecta atq̨ formata exiſtimari debet: quæ ad cætera aſtra deinde traducta eorū quoque perfectio, ac forma ſpiritalis exiſtit: ſed Soli, qui iam ipſam uberrimè præoccupauit, primas cedere cogitur partes. Hæc eadem lux corporali poſteà ratione ut forma igni, cæteriſq̨ luminoſis corporibus in inferiori Mundo reſidentibus cōmunicatur atq̨ impertitur. Lux autem iſta corporum lucidorum ex intelligibili luce deriuata in diaphana perſpicuaq̨ recipitur corpora, uerbi cauſa in aërem aut aquam, tanquā actus quidam ſeparabilis ac ſpiritalis, minimè autē ut corporalis actus pro qualitatis uel affectionis conditione. Quapropter perſpicuū corpus lucis uehiculum potiùs quàm eius ſubiectū exiſtit. *SO.* Quid ni? *PH.* Quia ſi lux in diaphanum ut qualitas in ſubiectum reciperetur, ſex qualitatis conditionibus nimirùm afficeretur. Primùm in uniuerſum ſucceſsione quadam ſeſe diffunderet ſubiectum, quod luci minimè cōuenit, quæ mox totum diaphanum penetrare conſpicitur. Deinde qualitatis aduentus naturalem ſubiecti diſpoſitionē immutare uidetur: ac luce adueniente nullam prorſus diaphanū ſuſcipit mutationē. Tertiò qualitas, ut in ſubiectum extendatur, determinatum ſpatium requirit: at lux in diaphanum nullo prorſus eius limite aut termino circumſcripta diffundi ſolet. Quartò ablata cauſa qualitatem aliquam efficiente atq̨ introducente ſubiectum qualitatem illam ſibi impreſſam diu retinere & conſeruare uidemus, cuius quidem rei feruens aqua iam ab igne ſecluſa certiſsimā fidē nobis efficere poteſt: Sed illuminante remoto diaphanū uniuerſam lucē amittere cernes. Quintò qualitas cū ꝓprio ſimul ſubiecto mouetur: at lux, quatenus diaphanū illuminare conſpicitur, ꝓpter aëris aut aquæ, ubi reſidet, mutationē ne minimùm quidē mouet. Sextò plures eiuſdē ſpeciei qualitates idē ſubiectū afficientes cōfundunt, ſimulq̨ pmiſcētur, & in unū cōponunt: at plura lumina in unū cōiungi minimè poſſunt: nobis.n. ad duas, pluresùe lucernas deambulantib. ſiue expatiantib. duę plu-

Lucis appellatio uerius & conuenientiùs diuino intellectui quàm Soli congruere competereq̨ uidetur.

Lux Solaris nihil eſt aliud niſi umbra quædam lucis intelligibilis, uel ſplendor quidam intellectualis nobiliſsimo corpori communicatus.

Lux Solis cæterorumq̨ aſtrorū haud accidens, ſed ſpiritalis quædam forma potiùs exiſtit.

Lux diuina atq̨ intelligibilis diuerſa quædam ratione diuerſis corporibus impertitur.

Perſpicuum corpus lucis uehiculū potiùs quàm eius ſubiectis exiſtit.

Lucem in diaphanum perſpicuumq̨ corpus ut qualitatem in ſubiectum minimè recipi ſex argumentis demonſtrat.

plures'ue è regione mox ſurgunt umbræ. Inſuper ſi tres plures'ue lucernas eidem anguſto foramini ex uarijs diuerſiſq́ue lateribus admoueris, per foramen illud tres oppoſitas luces interiores domus ingredi partes uidebis. Rationes iſtæ ſatis ſuperq́ue nobis demonſtrare uidentur, quòd lumen in diaphano uel corpore illuminante conſpectum nec qualitas nec corporalis affectio, uerùm actus quidam ſpiritalis diaphanum præſente illuminante perficiens, eoq́ue recedente euaneſcens exiſtit. Nec alia ratione diaphano lumẽ aſsiſtit, quàm intellectus ſiue intelligens anima corpori, quæ cum ipſo aſsiſtente, & ut ita dicam, eſſentiali quadam ratione coniungitur, & copulatur, nequaquam autem cum eo permiſcetur: ex quo fit ut mens nec propter corporis mutationes permutari, nec propter eius interitum occidere iure dicatur. Quapropter intelligibilem lucem, quę corporeum & incorporeum Mũdum eſſentiali illuminat ratione, & animam noſtram pro intellectuali conficienda illuſtrat uiſione, uerè proprieq; lucis nomen obtinuiſſe exiſtimare debemus. Ex hac intelligibili & præſtantiſsima luce lux deriuatur Solaris, quã ut actum formamq; corporeum Mundum illuminare uidemus: necnon ab eadem inſuper ocularia uiſio proficiſci exiſtimatur: ut ea intercedente omnia prorſus corpora, non ea tantummodò, quæ in Mundo iſto inferiori atq; caducò continentur pro cæterorum ſenſuum conditione: uerùm etiam corpora illa diuina ac immortalia in æthereis regionibus collocata percipere ualeamus. Viſus etenim princeps rerum incorporearum intellectualem homini ſuppeditare uidetur cognitionem, cùm ex eo quòd aſtra & cœlos perpetuò circumferri uidemus, eorum motores intellectuales atq; incorporeos exiſtere, nec non ſummum eorum opificem & creatorem ſapientiſsimum ac potẽtiſsimum eſſe concludimus: quod quidem Dauidis grauiſsimo teſtimonio confirmatur dicentis. Cùm cœlos tuos opera manuum tuarum contemplor, &c. *SO.* Viſum cæteris omnibus ſenſibus ſimul conſideratis præpoſuiſſe uideris: reliquos tamen, tactum præſertim & guſtum, ad animantium & hominum uitam magis neceſſarios quàm uiſum exiſtere clarè diſcerno. *PH.* Ego quoq; ad uitam corporalem atq; ſenſibilem eos magis neceſſarios eſſe, confirmo: at uiſus intelligibili uitæ ac ſpiritali longè magis conducit: & propterea in inſtrumento, obiecto, medio, & actu reliquos excellere uidetur. *SO.* Quatuor iſtas à te commemoratas excellentias obſecro interpretare. *PH.* Organum uiſionis quantum claritate, puritate, atque artificio cæterorum ſenſuum præſtet inſtrumentis quis non perſpicit? Cùm oculi neq; alijs corporis partibus ſimiles, neque carnei: ſed nitentes, perſpicui, ac ſpiritales eſſe, ſydereumq́ue ſplendorem referre, necnon reliqua humani corporis mẽbra pulchritudine ac uenuſtate antecellere conſpiciantur. Eorum maximum & diuinum propemodum artificium ex ſeptem humorum uel tunicarum compoſitione facillimè percipi poteſt, quæ quidem longè maiori quàm cuiuſcunque alterius membri ſiue organi ſtructura animos noſtros admiratione afficere ſolet. Viſionis prætereà obiectum totus corporeus orbis, tàm cœleſtis uidelicet, quàm elementaris eſſe exiſtimatur: cæterùm alij ſenſus orbis inferioris minimam duntaxat portionem percipere ualent. Media inſuper cæterorum ſenſuum uel in carne, ut tangendi: uel in uapore, ut olfaciendi: uel in humore, ut guſtandi: uel in aëre uehementer impulſo, ut audiendi, ſita ac repoſita eſſe traduntur: At medium uidendi lucidum, ſpiritale, atque perſpicuum eſſe conſpicitur, cùm ipſum aërem ſyderea luce perfectum & completum exiſtere omnes philoſophantes conſentiant: quæ quidem propter egregiam conſpicuamq; eius formam ita omnibus cæteris partibus orbis præcellit, ſicut oculus reliquis omnibus ſentientis corporis membris pręclarior excellentiorq; eſſe uidetur. Poſtremò aliorum ſenſuum actiones in paucas admodum corporum, quæ percipiuntur, affectiones extendi ſolent:

Lux ea ratione diaphano aſsiſtit, qua intellectus ſiue intelligens anima ipſi corpori.

Lux intelligibilis uerè, proprieq; lux appellatur.

Ex intelligibili luce cæteræ omnes luces corporib. infuſæ proficiſcuntur.

Solus ex omnibus ſenſibus uiſus hominẽ ad rerum incorporearum atque intellectualium cognitionẽ perducere ualet.

Viſus haud uitæ quidem corporali ſiue ſenſibili, ſed ſpiritali potiùs atq; intelligibili quam maximè conducit.

Viſus & in inſtrumento, & in obiecto, & in medio, & in actu ipſo reliquos ſenſus excellit.

nam odoratus acutos tantùm uapores, guſtatus cibi potuſq; ſapidos humores, tactus patibilium qualitatum excellentias rudi quadam, communi, atq; imperfecta ratione ſibi impreſſas ſentire ac percipere ſolent: unde horum triũ ſenſuum ſimulachra ueras affectiones, & propinquas commotiones ſenſibus ſuis inferre perſpiciuntur. Auditus etſi ipſis ſpiritalior exiſtit, & ad remotiora ſentienda pertingit obiecta: graues tamẽ & acutos tantummodò ictus aëris propter mutuam duorũ corporum percuſsionẽ uehementer exagitati percipere ualet: atq; ut munere proprio rectiùs commodiuſq; fungatur, conuenientem & mediocrem diſtantiam requirit: & ſimulachra hunc ſenſum excitantia corporum percuſsionem, localemq; motum in primis efflagitare uidentur. At oculus res in extremo Mundi ambitu, atq; in ſublimi æthere ſitas, & omnia corpora longinqua pariter ac proxima lucis beneficio diſcernit, eorumq; ſimulachra nulla intercedente recipit perpeſsione: necnon diſtantias, colores, lumina, magnitudines, figuras, numerum, ſitus, motiones, plurimaſque inſuper atq; minutas Mundi corporei differentias cognoſcit: quaſi oculus intellectus, rerumq; intelligibilium optimus & diligentiſsimus ſpeculator homini à natura fuerit tributus. Quà quidem ratione impulſus Ariſtoteles proferre non dubitauit nos uiſum magis quàm reliquos ſenſus adamare: quia ipſe longè uberiorem, & pluriũ rerum quàm cæteri ſimul collecti nobis præſtat cognitionẽ. Quemadmodum igitur in homine, qui μικρόκοσμος, paruus uidelicet Mundus nuncupatur, oculus eandem inter omnes corporis partes, quam intellectus inter omnes animæ facultates rationem obtinuiſſe uidetur: eiuſq; ſimulachrum atq; miniſter eſſe exiſtimatur: ita ſi magnũ Mundum reſpexerimus, Solem inter omnia corpora æquè ac inter omnes beatiſsimos illos ſpiritus intellectum diuinum ſplendeſcere ac renitere inueniemus: & Dei Optimi Maximi expreſſam imaginem, ac mundano Regi cęteris proximiorẽ ſatellitem Solem proculdubio eſſe comperiemus. Quemadmodum inſuper lux & uiſus oculorum noſtrorum ab intellectus luce ac uiſione proficiſcitur, eidemq; plurimis rerum differentijs cognitis atque perſpectis inſeruire uidetur: pariter quoq; Solaris corporis uberrimam lucem, & ſplendidiſsimum aſpectum à uera primaq; luce intellectus diuini emanare, eidemq; famulari eſt ſentiendum. Quapropter perſpicere iam potes Sophia, qua ratione Sol diuinum intellectum uerè proprieq; referre dicatur, cui quidem formæ & pulchritudinis nomine perſimilis quoque eſſe uidetur: ſicut enim pulchritudinum & uenuſtatum ſumma in diuino reſidet intellectu, in quo uniuerſitas rerum concinnè diſpoſita, & ſpecioſiſsimè figurata eſſe exiſtimatur: ita Sol uniuerſa exornans atq; illuminans omnium corporum formoſiſsimus, & elegantiſsimus eſſe conſpicitur. *SO.* Solem diuini, oculumque humani intellectus præclariſsima quædam exiſtere ſimulachra optimè uideor percepiſſe: maximamq; nimirum conuenientiam atque ſimilitudinẽ humanum intellectum, & oculum corporalem cum Sole, diuinoque intellectu ſentio obtinuiſſe. Verùm in uno tantummodò oculus humanus, Solque cœleſtis diſcordiam quandam intellectui humano atq; diuino minimè congruentem præ ſe ferunt: noſter etenim intellectus cum diuino in duobus cõuenire uidetur, in intelligendo uidelicet ac illuſtrando: ſicut nanque diuinus non tantùm omnes rerum ſpecies in eo reſidentes intelligit, uerùm etiam cæteris omnibus intellectibus propriarum & immortalium Idæarũ ſiue ſpecierum intenſiſsima luce lumẽ ſingulorum captui accommodatum largitur: ita noſter quoque pariter intellectus non ſolùm omnium communiter ſpecierum intelligentiam habere, ſed etiam omnibus cæteris uirtutibus, quę humanæ deſeruiunt cognitioni, lumen ſingularum conueniens conditioni afferre uidetur: ut earum cognitio quanuis in indiuiduis & materia implicitis uerſetur, recti tamen & prudentis intellectus certiſsima regula dirigatur.

Oculus intellectus ipſius, rerumq; intelligibiliũ ſpeculator haud immeritò nuncupatur.

Viſus ſolus longè uberiorẽ pluriumq; rerũ quã cæteri ſenſus ſimul collecti cognitionẽ nobis præſtare uidetur.

Sol eadẽ ratione diuinũ, qua oculus humanum intellectum refert ac repræſentat.

Hæc

Hæc autem ſimilitudo Soli, oculoq; accommodari minimè poteſt, cùm oculus cernere quidem, haud illuminare: Sol uerò illuſtrare, non intueri perſpiciatur. *PH.* In hoc quoque Solem & oculum conuenire fortaſſe reperiemus: humanus etenim oculus non tantùm propter communiſsimum ipſius diaphani lumen: ſed etiam propter lucentium radiorum, qui ab oculo exeuntes uſque ad obiectum conueniendum proficiſcuntur, propriam quandam illuſtrationem intueri ualet: qui quidem radij ex oculorum acie emiſsi, etſi ſoli ad medium & obiectum illuminandum nequaquam ſufficiunt: ſine eorum tamen ope uel auxilio commune ipſius diaphani tantummodò lumen uiſum ad actũ perducere neutiquam poſſet. *SO.* Ecquid oculum radios proprios obiectum uerſus emittentem intueri opinaris? *PH.* Vtique. *SO.* In hoc certè à Peripateticis diſſentire uideris: quia Ariſtoteles, hac improbata ſententia, uiſionem ex eo quòd obiecti ſpecies ſiue imago in oculi pupillam introducatur, non autem quia radij ex oculis emittantur, quemadmodum Plato ſenſiſſe narratur, uiſionem fieri exiſtimauit. *PH.* Ariſtoteles meo quidem iudicio nihil in Platonem demonſtrauit: ad uiſionem etenim conficiendam atque abſoluendam ambo neceſſariò concurrere mihi uidentur, tùm ut radij ex oculis ad percipiendum & illuminandum obiectum exeant ac emittantur: tùm etiam ut ſpecies pupillam ingreſſa obiectum, à quo proficiſcitur, repræſentet. Necdum hi duo contrarij motus ad uiſionem explendam ſatis eſſe iudicantur: ſed tertiã inſuper & poſtrema quædam requiritur conditio, quòd uidelicet oculus poſtquam radios ad obiectum emiſerit, ſpeciemq́ue ab obiecto receperit, ſpeciei iam ſibi impreſſæ cum exteriori obiecto ipſam producente conuenientiam atque ſimilitudinem conſideret iudicetq́ue: in qua quidem tertia & poſtrema actione ratio perfecta uiſionis collocatur atque conſumitur. *SO.* Noua dogmata, & paradoxa quędam introducere mihi uideris. *PH.* Quinimò antiqua & uetus opinio hæc eſſe exiſtimatur. Vnde ſicut oculum non tantùm res diſcernere, ſed etiam antequam uideat, eas diximus illuſtrare: ſic etiam Solem corpora ſibi obiecta non ſolùm illuminare, uerùm etiam intueri tibi perſuadeas uolo: ex omnibus enim ſenſibus uiſum excellentiori & perfectiori ratione in cœleſtibus corporibus, quàm in quocunq; uel rationali uel rationis experte animante reperiri homines arbitrantur. *SO.* Ecquid cœlos, ſicut nos, quoque cernere arbitraris? *PH.* Quin ipſi nobis longè acutiùs & diſtinctiùs res intuentur. *SO.* Oculis'ne ipſi quoque ſicut animantes inſigniti & decorati fuerunt? *PH.* Qui'nam ſplendidiores atq; purgatiores oculi quàm Sol cæteraq; aſtra conſpici poſſunt? Quæ in ſacris Voluminibus Dei oculos propter eorum præclaram uiſionem appellari ſæpè comperies, Propheta præſertim ſeptem planetas his uerbis deſignante. Septẽ illa Dei lumina, quæ in omnes terras diffunduntur. Alium inſuper Prophetam ſic locutum fuiſſe reperimus. Per cœlum ſtellatum, quod ipſius corpus, & oculorum plenum exiſtit. Sol quoq; oculus paſsim uocatur: unde Solis oculum homines frequentiſsimè dicere conſueuerunt. Huiuſcemodi autẽ cœleſtes oculi tot cernere, quot illuminare credũtur: & uiſus opera omnia Mundi ſenſibilis corpora, omnesq́ue eorum mutationes percipiunt atq; cognoſcunt. *SO.* Cæterùm ſi uiſu tantummodò cœli donati fuerunt, quo pacto aliorum ſenſuum percipient obiecta? *PH.* Eorum, quæ in ſola & pura ſenſuum perpeſsione conſiſtunt, cœleſtia corpora non eadem ratione, qua nos, ſibi cognitionẽ acquirunt: ex quo nec ſapores guſtatu, nec patibiles tactu qualitates, nec olfactu uapores ea ſentire contingit. Verùm cùm ipſa naturarum & qualitatum elemẽtarium, à quibus modò commemoratæ affectiones proficiſcuntur, præſtantiſsimæ cauſæ eſſe dicantur, eas omnes non rudi & craſſa Minerua, ſed nobiliſsima & eminenti cauſarum præcognoſcunt cognitione. Inſuper adde quòd uiſu ea perci-

Viſio haud tantũ in ſpecie ab obiecto per mediũ ad oculũ pertingente recepta, ſed etiã in radijs ex oculo per mediũ ad obiectũ illuſtrandũ emiſsis ſita eſſe uidetur.

Ad uiſionẽ perfectam & abſolutam cõficiendam tria potiſsimũ requiruntur.

Sol res ſibi expoſitas haud tantũ illuminat, ſed etiã eaſdẽ acutiſſimè cernit, clariſsimeq́; intuetur.

Cœlũ ipſum Sole & cæteris aſtris non ſecus ac ſplẽdidiſsimis quibuſdã & purgatiſsimis oculis res ſibi expoſitas acutiſsimè cernit.

Qua ratione cœleſtia corpora obiecta cæterorũ ſenſuum præter uiſum apprehendere & percipere ualent.

piunt, quæ huiuſcemodi affectiones atque effectus inferre ac producere ſolent. *SO.* De auditu uerò quid dicendum eſſe arbitraris? Audiunt ne? *PH.*

Cœlorũ perſpicacißimus auditus.

Maximè quidem; uerùm non proprio inſtrumento ad ſonos percipiendos accommodato: ſolo nanque organo uiſionis cœlos præditos eſſe conſpicimus: at cùm ipſi totius alicuius corporis geſtus, necnon labiorum, linguæ, & cæterorum uocalium inſtrumentorum motiones cernant ac animaduertant, eorum ſignificationes optimè conijciunt atque intelligunt, non ſecus ac nõnulli perſpicacißimi homines efficere ſolent, qui oris & labiorum tantummodo motionibus diligenter perſpectis atq; conſideratis, etſi uoces prolatas propter aliquod impedimentum ex audire minimè poſsint, ſenſum tamen orationis ex geſtibus motibusq; duntaxat cõſpectis percipiunt. Quòd ſi mortales oculi tam admirandum præſtant effectum, eundem multò faciliùs ac abſolutiùs maiorum & fulgentium aſtrorum, Solisque præſertim lumina præſtare ualebunt: de cuius quidem Solaris luminis excellentia cæteris prætermiſsis id tantummodò tibi dicam, ipſum uidelicet in omnia Mundi corpora, & in Tartarum uſque penetrare, quemadmodum ex Solis naturali & uitali calore uſque ad centrum terræ pertingente quiuis perſpicere poteſt: nec non omnia Mundi ſenſibilis corpora, qualitates, actus, atque affectiones acutiſsimè diſtinctiſsimeque ſua præclara, lucidaque comprehendit uiſione.

Solaris luminis uis atq; excellentia.

Quapropter ſicut intellectus noſter diuino intellectui in duobus, in uidendis ſcilicet ac illuminandis rebus, perſimilis exiſtit: ita in eiſdem pariter humanus oculus, Solque cœleſtis conuenire uidentur. Et terminis quoq; tranſpoſitis ac permutatis, quemadmodũ oculus noſter noſterq; intellectus in duobus, uidendo inquam & illuminãdo, conſentiunt: ita Solem diuinũq; intellectum in hæc eadẽ conſpirare abundè iam oſtendiſſe uidemur. *SO.* De Solis, diuiniq; intellectus ſimilitudine ſatis ſuperq; locutus fuiſti. Modò conuenientiam, quam inter Lunam & animam Mundi intercedere ſuprà dixiſti, te exponere ac declarare gratiſsimum mihi foret.

Diuini, humaniq; intellectus, nec nõ Solis, & oculi doctißima comparatio.

PH. Quemadmodũ anima inter intellectũ & corpus media collocatur: & tùm ex intellectuali unitate atque ſtabilitate, tùm etiam ex corporea diuerſitate mutationeque conſtare exiſtimatur: ita quoque Lunam medium inter Solem intellectus imaginem, terramque corpoream fœditatem atque impuritatem quammaximè repræſentantem, locum obtinere: & partim ex Solis unica ſtabiliq; luce, partim ex terreſtrium tenebrarum multiplici mutabiliq; natura componi dicamus. *SO.* Totam rem teneo. *PH.* Quoniam ea, quæ dixi, perfectè intellexiſſe tibi perſuades, orationis meæ ſententiam obſecro interpretare. *SO.* Lunam inter Solem terramq; mediam reſidere unicuique patet: cùm orbis Lunaris ſub Sole, & ſupra terram, in amborumq; medio, ueterum præſertim opinionem, qui Solem mox Lunam complecti & ambire uoluerunt, ſequendo, ſitus ac repoſitus eſſe conſpiciatur. Lunare inſuper corpus ex Luce Solari atque terreſtri opacitate componi, maculæ atræ atque obſcuræ, quæ Luna plena exiſtente in medio eius globo frequentiſsimè cernuntur, perſpicuè clariſsimeq; oſtendunt: unde eius lucem cum tenebris eſſe permixtam non immeritò dixiſſe uideris. *PH.* Partem alteram eorum, quæ dixi, & faciliorem quidem expoſuiſti: alteram uerò, præcipuamq; ne minimùm quidem attigiſti.

Maxima inter Lunam, & animam Mũdi ſimilitudo.

SO. Tu igitur, quod ſupereſt, interpretandum aggredere. *PH.* Parte illa, quam optimè tenes, omiſſa, ipſammet lucem, uel potiùs lumen globi Lunaris: quia nec copioſum nec uberrimum, ut Solis, ſed remiſſum & modicum eſſe conſpicitur, medium inter clariſsimam Solis lucem, tenebraſq; terreſtres exiſtere pronunciamus. Ipſius etiam Lunaris corporis globum partim lucidum, partim opacum eſſe uidemus: ſemper etenim Lunæ (Eclipſi tantummodò excepta) alteram medietatem à Sole illuminari, reliquam autem propter Solarium radiorum defectum opacam & tenebroſam remanere ab antiquis obſerua-

Lunare corpus inter lucẽ Solarẽ, tenebraſq; terreſtres medium locũ obtinere pluribus quidem argumẽtis oſtendit.

obseruatum ac traditum fuit. Plures insuper, hanc admirabilem ex lucido & opaco Lunaris corporis compositionem diffusius pertractando, inter Lunā animamq; tanquam inter simulachrum & exemplar similitudines tibi referrem, nisi prolixi & garruli notam me subiturum existimarem. *SO.* Iam inceptam materiam, quam & doctissimā esse iudico, nec unquam ab alijs pertractatam me audisse recordor, ne imperfectam obsecro relinque. Nondum etenim Sol medium diei cursum absoluisse uidetur. *PH.* Lunam corpore suo rotundo sphæram conspicimus imitari: & semper, nisi defectu interueniente, lucem à Sole in anteriore sui globi ad eum conuersam recipit medietatē: Posterior uerò globi medietas, quæ Solem minimè respicit, tenebrosa semper remanet atque obscura. *SO.* Sensui nempè contradicere uideris, qui non semper medium Lunæ globum, sed rarò, plenilunij duntaxat tempestate, illuminatum esse consentit. Cæterùm lux non integram Lunæ medietatem: sed medietatis quandoque maiorem, quandoque minorem, prout Luna augetur uel minuitur, occupat portionem. Quinetiam interdum lumen omninò amisisse existimatur, quando scilicet cum Sole coniuncta reperitur, necnon die coniunctionem præcedente ac subsequente. *PH.* Ita quidem sensui uidetur: sed reuera semper (Eclipsim tantùm excipio) Sol integram Lunaris globi illuminat medietatem. *SO.* Cur igitur sensus hanc ueritatem discernere nequit? *PH.* Quia cùm Luna assiduè moueatur ad Solem modò accedendo, modò ab eodem recedendo, lucem Solarem propter uarios differentesq; aspectus pluribus quoque ac diuersis suscipit rationibus: quæ quidem lux in Lunæ medietate semper illuminanda modò à superiori ad inferiorem, modò ab inferiori ad superiorem Lunaris corporis partem circumfertur. *SO.* Quam superiorem, quam'ue inferiorem Lunæ partem appellas? *PH.* Eam nempè inferiorem uocare solemus, quæ ad terram inclinat, nosq; respectare uidetur: quam quidem faciem, cùm uel tota uel aliqua saltem eius portio Solarem lucem imbibit, commodissimè intuemur. Superiorem uerò eam Lunæ partem appellamus, quæ ad Solarem orbem in altiori sede collocatum est conuersa: quam quidem nec totam, nec eius ullam portionem quanuis coruscantem cernere unquam ualemus. Semel igitur singulis mensibus redeuntibus tota inferior Lunaris globi medietas Solari luce oppletur, & tunc eam lumine plenam uidemus: quod quidem decimoquinto post duorum luminarium coniunctionem die contingere solet, tunc enim Luna & Sol ex diametro opponuntur. Aliàs autem reliqua tota medietas, superior uidelicet, illuminatur: quod quidē duobus luminaribus in unum congredientibus accidere consueuit: tunc etenim Sol totam Lunæ medietatem ad eum conuersam illuminans, inferiorem ad nos inclinantē obscuram ac tenebrosam prorsus relinquit: tumq; bidui spatio Lunari lumine destituti uidemur. Reliquis mensis diebus medietates Lunaris globi à Solaribus radijs illustratæ diuersis quibusdam rationibus sese habere conspiciuntur: nanq; post coniunctionem lux supernas nobisq; incognitas partes paulatim relinquit, & ad infernas nobisq; conspicuas illuminandas pedetentim accedit, prout Luna magis magisq; indies à Sole recedit: semper tamen integra Lunaris corporis medietas à Solaribus radijs undiq; penetratur: uerùm quantum lucis parti deest inferiori, tantum superiori restituitur: & hac de causa haud semper Lunaris globi integram medietatem illuminatam nos uidere contingit. Huiuscemodi luminis ex partibus Lunæ altioribus ad decliuiores decursus atq; uicissitudo usq; ad quintum & decimū diem perdurat: tunc enim tota pars inferior humanū genus respiciens lucida, totaq; superior tenebrosa existit. Deinde lux sensim infimas Lunaris astri deserit partes, & gradatim ad superas illuminandas ascēdit: donec tota superiori nobisq; inuisa medietate tandem occupata atq; illustrata, pars altera uersus nos sita & collocata lucis prorsus indiga, & tenebris

Lunæ alterā medietatem à Sole semper illuminari, alterā uerò tenebrosam remanere (Eclipsi tantummodò excepta) demonstrat.

Lunæ inferior aut superior pars quænā ab Astrologis uocari consueuerit.

Varias Lunaris corporis uicissitudines atq; cōmutationes in Solaribus radijs excipiendis declarat.

undiq; oppletā remaneat. *SO.* Ordinem atq; uicissitudinem tùm lucis, tùm etiam tenebrarum in duabus Lunaris globi medietatibus animaduersam ac obseruatam optimè percepi: necnon id insuper intellexi, qua ratione, quoq; ordine lux modò à superis ad infimas Lunaris corporis partes progrediatur, modò ab infimis ad superas denuò reuertatur. Verùm quam conuenientiam, quémue connexū hæc cū Lunę animęq; proposita iam habeant similitudine, dispicere nequeo. *PH.* Lux intellectus pura stabilisq; semper existit: uerū in animā deinde transfusa mutabilis, tenebrisq; permixta statim euadit. Anima, nanq; ex intellectuali luce, & corporea cōstat opacitate: quemadmodū etiam Lunam ex luce Solari, corporeaq; ac tetra obscuritate componi iam demonstrauimus. Lux insuper animæ nō secus ac Lunæ easdem mutationes suscipit atq; uicissitudines: modò enim à superiori ad inferiorē partem, quę nos respectare uidetur, modò contrà ex infima ad summam partem transfertur: anima nanq; tota quandoq; luce cognitionis ex intellectu deriuata ad res corporeas utitur administrandas: partemq; eius superiorem ac nobilissimā, quæ respicit intellectū, tenebris undiq; oppletam relinquit: quod tunc proculdubiò contingit, cū ipsa contemplatione, & rerū à materia separatarū excellētissima cognitione, ueraq; tandē sapientia prorsus destituta corporalium actionū studio tota sese applicuit implicuitq;, & in eis exercendis uersandisq; sagax atq; astuta esse perspicitur. Et quemadmodū, Luna plena, Soliq; aduersa existente, Astrologi eius aspectū tunc Soli inuisum & inimicissimū esse arbitrantur: ita cū anima totā lucem, quæ sibi ab intellectu impertitur, ad partem inferiorē corpus respicientem detrudit, intellectui opponi, maximeq; ipsi aduersari, & ab eo quā longissimè recessisse existimatur. Contrarium uerò contingit, cū anima lucē ab intellectu sibi cōmunicatam in partem recipit superiorem atq; incorpoream, quæ intellectū ipsum respectat, & cū eo coniungitur, nō secus ac Luna coitus tempestate cū Sole copulatur. Veruntamē anima diuinam illam copulationem assecuta, propterea quòd corporea deserit negligitq; ex parte inferiori ad nos cōuersa ut Luna quædam spiritalis obscura remanet, ac tenebrosa. Anima nanq; in rerū à materia abstractarū intimam & uehementē contemplationem sublata, & cum intellectu copulata, neq; corporibus prospicit, neq; rerum corporalium rectè ac prudenter administrandarū ulla prorsus tāgitur cura. Verū ne tota corporea moles quandoq; pereat ac pessundetur, idcircò anima Lunā imitata suam cū intellectu copulationē paulatim deserit, & lucem intelligibilem parti inferiori atq; corporeæ pedetentim communicat, quæ tantū lucis sibi acquirere, quantū superiori detrahere uidetur. Quoniam autem intellectus animæq; perfecta copulatio, & rerum corporalium prouidentia simul reperiri minimè possunt: hinc fit ut anima exemplum Lunæ imitandum sibi proponens, luce & cognitione sua à rebus diuinis sensim subducta, eam ad res corporeas magis magisq; in dies transferat illuminandas atq; recognoscendas, donec in earum prudenti rectaq; administratione munus suum perfectè ac cumulatè expleuerit, contemplatione tunc temporis omnino posthabita ac derelicta. In quo quidem Lunam quinto & decimo post cōiunctionem die æmulari uidetur: cuius partem ad nos uergētem lumine plenam, & partem ad cœlum conuersam tenebris oppletam esse uidemus. In eo insuper animam Lunæ exemplum referre perspicies, quòd ipsa quoq; non secus ac Luna lucem suam inferiori mortaliq; Mundo paulatim eripiendo ad superiorem atque diuinum gradatim eam traducit, donec ad integram illam & intellectualem copulationem corporea parte prorsus obscurata, densaq́ue caligine inuoluta aliquando reuertatur. Eadem igitur ratione lux animæ ex intellectu deriuata, tenebræq; ipsius luci oppositæ: qua lumen Lunæ à Sole receptum, eiusq; lumini opposita obscuritas ex una parte in alteram uicissim permutari atque transferri uidentur. *SO.* Incredibili quadam admiratione

Animā eandem ad intellectū & corpus, quā Luna ad Solem tenebrasq́ue, proportionem obtinere demonstrat.

Diuersas animæ modò ex intellectu ad corpus, modò ex corpore ad intellectū commutationes atq; uicissitudines exponit.

Similitudinē tàm coniunctionis, quàm oppositionis duorū intelligibiliū, & sensibilium luminarium eleganter admodum interpretatur.

ne cum maxima iucunditate permixta animum meum affecisti, cùm tam acute subtiliterq́ declararis, quanto artificio uniuersi architectus duorum spiritalium luminarium, intellectus inquã & animę, imaginẽ atq; similitudinem in duobus cœlestibus luminaribus, Sole uidelicet ac Luna, expresserit atq; repręsentauerit: ut nos corporea, quæ humanis oculis peruia expositaq; passim existunt, uidentes ad spiritaliũ contemplationem, quæ eis cerni minimè possunt, lumina mentis huic præclarę uisioni quammaximè accomodata aliquãdo attollamus. Verùm ad maiorẽ & uberiorẽ doctrinã, sicut tàm coniunctionis quàm oppositionis duorũ intelligibiliũ & sensibiliũ luminariũ similitudinẽ perfectè exposuisti: de duorũ etiam quadratorũ aspectuum conuenientia, qui ab Astrologis Lunæ quadrantes appellantur, quorũ unus coniunctionẽ, alter oppositionem septem diebus interpositis subsequi solet, parumper te loqui desiderarẽ: utrum uidelicet inter hos duos aspectus, & animę comutationes aliqua similitudo & comunis significatio intercedat. *PH.* Maximè quidẽ: tunc. n. Luna duos ad Solẽ quadratos retinere dicitur aspectus: cùm eius media superior, mediaq; inferior portio lumen in duas æquales partes sibi diuisẽrunt. Quapropter Astrologi quadrato aspectui mediocris inimicitiæ & litis significationẽ tribuere solent: & meritò quidẽ: cùm. n. duæ inter sese contrarię Lunaris corporis partes, superior uidelicet ac inferior, æquè potentes ac luminosæ existant, litigare quasi uidentur, quæ nam ipsarũ reliquã lucis sibi deficientis pręoccupabit portionẽ. Pariter etiã cùm lucis intellectualis ęqua portio parti animæ obtigit superiori, quæ ratio siue mens nuncupatur, & inferiori, quæ sensibilis dicitur: ambæ de principatu inter sese contendere ac disceptare uidentur, utrum scilicet ratio sensui, an sensus rationi præstabit ac dominabitur. *SO.* Verùm quomodo duos Lunares quadrantes animæ aptare, & accomodare poterimus? *PH.* Optimè quidẽ: nam primus ipsorũ cõiunctionem subsequitur, & tũc pars inferior superiorẽ lumine incipit superare. Idem quoq; animę contingit, dum à copulatione ad oppositionẽ proficiscitur: cùm enim ambas partes lucẽ æquè participare euenerit, inferiorem superiorẽ, sensum uidelicet rationem deinceps uincere ac antecellere cernes. Alter duorum propositorum Lunæ quadrantum luminariũ sequitur oppositionem: & tunc lux superam magis, nobisq; incognitam, quàm inferam & nobis cõspicuam Lunaris corporis partem incipit illustrare. Idem quoq; animæ usu uenire uidemus, dum ab oppositione ad intellectualem reuertitur copulationẽ: postquàm enim utræq; eius portiones æquè luminosæ fuerint conspectæ, inferior pars superiori, sensus uidelicet rationi mox cedere ac succumbere cogitur. *SO.* Enimuerò hæc eorum, quæ superiùs docuisti, elegantissima appendix prætermittenda minimè uidebatur. Perge obsecro ad quatuor Lunæ Solisq́ue benignos, qui supersunt, aspectus, duos inquam sextiles. duosq; trinos animæ ipsius commutationibus accommodandos. *PH.* Prior Lunę ad Solem sextilium aspectuum cõiunctionem Luminarium quinq; dierum spatio interiecto sequi conspicitur, & amicitiam significat: quia superior globi Lunaris portio absq; ulla contentione aliquantulum propriæ lucis inferiori communicare uidetur: principatum enim adhuc sibi retinet, & inferiorem lumine antecellit. Idem etiã animę accidit è copulatione exeunti, quę tunc parum sui luminis rebus corporeis ad earum usum impertit, ratione tamen adhuc sensum superante: & propterea corporea tunc tenuiora, atq; graciliora euadere conspiciuntur. Quapropter Astrologi huiuscemodi rerum ubertatem, uel penuriam coniectantes sextilem aspectum diminutam, imperfectamq; amicitiã significare testantur. Prior insuper duorum trinorum aspectuum, quib. Luna Solem miratur, decẽ dierũ post coniunctionem interuallum requirit: & tunc pleraq; lucis portio globi Lunaris partẽ uersus nos sitã & collocatã illustrat, nec tamẽ superior lumine prorsus destituta reperitur: uerùm propter luminis

Duos Lunæ ad Solẽ quadratos aspectus duab. animæ commutationibus persimiles esse ostẽdit.

Duos Lunæ ad Solem sextiles, duosq; trinos aspect9 quatuor animæ ipsius commutationibus perbellè accõmodare uidetur.

paucitatem inferiori tantummodò cedere cogitur. Hunc quidem trinum aspectum anima, dum à primò quadrante ad oppositionem proficiscitur, imitari uidetur: etsi enim ratio aliquid luminis tunc sibi retinuerit, pleræque tamen animę actiones ad corporea referuntur, superiori parte ne minimum quidem reclamante. Et quoniam corporea tunc crescunt atque multiplicantur, idcirco rectißimè Astrologi perfectæ amicitiæ indicium in trinum aspectum contulerunt. Alter duorum trinorum aspectuum, qui in duobus luminaribus sepißimè animaduersi & obseruati fuerunt, oppositionẽ uiginti diebus post coniunctionem expletis sequi, & quadratum secundum præcedere uidetur: & iã lux parti superiori, quæ oppositionis tempestate atra & obscura prorsus extitit, mediocriter impertitur: inferiori portione, quæ ad nos uergit, minimè contradicente: quia pleramque lucem adhuc in seipsa cõspicit residere. Pariter quoque animam à corporibus, quorum tantummodò conseruationi atque profectui antea studebat, aliqua splendoris parte ablata eam rationi ac intellectui postea commodare uidemus, ita ut rerum corporalium ubertate perdurante cum eis radius aliquis intellectualis coniungatur. Et hic secundus perfectæ, absolutæque amicitiæ aspectus ab Astrologis esse existimatur. Alter duorum Solis Lunæque sextilium aspectuum, quos iam proposuimus, quinto & uigesimo post luminarium coniunctionem die effici, & quadratum secundum subsequi, succedentemque anteuertere solet coniunctionem. Tunc autem superior Lunaris corporis portio pleramque lucem sibi recuperare existimatur, modico tamen lumine parti inferiori derelicto, ut ipsa nulla habita contentione superiori cedat atque succumbat. Similiter anima, cùm à rebus corporeis ad spiritales conuertitur, rationem sensui non tantùm parem & equalem, uerùm etiam superiorem sensu nequaquam repugnante efficere potest: qui à lucida rectaque mẽte directus atque illustratus rerum corporalium necessitatibus satis superque prospicere & inseruire uidetur. Verùm quia tunc corporea inania, & tenuia existere conspiciuntur: hac de causa Astrologi rerum euentus diuinantes hũc aspectum mancam debilemque amicitiam portendere uoluerunt. Post hunc quartum & postremum aspectum amori conciliando non parùm accommodatum, si anima ad spiritalia contendit, diuinam tandem assequitur copulationem: in qua suprema eius perfectio atque fœlicitas, rerumque corporalium miseria ac diminutio reponitur & collocatur. Non immeritò igitur animam numerum in orbem seipsum mouentem existere Platonici definierunt. Quinimò numerus animæ commutationem optimè conuenit atque consentit cũ numero Lunarium ad Solem aspectuum, quos septem esse iam demõstrauimus, coniunctione insuper addita tanquam suprema unitate, quæ septem commemoratorum numerorum principium & finis communiter existit: sicut coniũctio quoque septem iam dictorum aspectuum exordium absolutioque esse uidetur. *SO.* Lunam humanæ animę artificiosißimum simulachrum existere luce clarius patere arbitror: nunc illud intelligere uehementer desiderarem, utrum Lunaris Eclipsis animæ quoque quadrare accommodarique poßit. *PH.* In hoc etiam mundanæ fabricæ architectum solicitum atque diligentißimum fuisse reperies. Eclipsis Lunæ ex terra inter eam Solemque ipsi lumen cõmunicantem interposita originem deducere solet: propter cuius quidem terrestris corporis umbram totum Lunarem globũ, ambasque ipsius partes, tàm scilicet inferiorem quàm superiorẽ densißimas atque horribiles tenebras concipere uidemus. Huiuscemodi autem obscuritatem ἔκλειψιν Græci, Latini defectionem appellant: propterea quòd ambo Lunaris corporis hemisphæria lumine deficiũnt. Idem quoque animæ usu uenire perspicimus, quando inter eam ac intellectum corporea labes, & terrestris impuritas interponitur: tunc etenim anima uniuersum lumen, quod ab intellectu non tantùm in superiorem, contemplatricem, ac spiritalem: uerùm etiam in inferiorem, actiuam, & corporeã portionem

Anima è Platonicorũ sententia est numerus in orbẽ seipsum mouens.

Similitudo maxima inter Lunæ animæque ipsius Eclipsim

tionem

tionem recipere ſolet, amittit. *SO.* Quomodo corpus inter intellectum animamq; interponi arbitraris? *PH.* Cùm anima preter æquũ & bonũ in corporea, materiæq; contagio infecta uergit atq; propendet, & in eis non ſecus ac in luto ſordibusq; uolutatur, rationẽ lucemq; intellectualẽ prorſus amittit: nec enim diuina tantumodò copulatione defraudatur, & intellectuali contẽplatione: uerùm etiam ad uitam quandã irrationalem atque ferinam ſeſe diuertiſſe, praue & inconſultè agendo, clariſsimè oſtendit, quinimò nec in uitijs & libidinibus exercendis ullum quamuis exiguum mentis aut rationis radiũ ei tunc illuceſcere uidemus. Quapropter anima in tantis miſerijs & calamitatibus conſtituta lumine intellectuali deficere, & brutorum animabus par, & æqualis exiſtere, necnon ferinam induiſſe naturam meritò exiſtimatur. Vnde de huiuſcemodi animabus loquens Pythagoras eas in ferarũ & brutorũ corpora tranſmigrare pronunciauit. Verũtamen ſicut Luna modò tota, modò eius aliqua pars tantummodò obſcuratur: pariter etiam anima intellectualem quandoq; lucem prorſus amiſiſſe, quandoq; non omnino, ſed aliqua ex parte duntaxat ad ferinos mores prolapſa fuiſſe uidetur. Vtut euenerit, ferinũ ingenium uel in tota uel in aliqua animæ portione perſpectũ ſumam eius imperfectionẽ, maximumq; defectũ arguere ſolet. Quamobrẽ Dauid ad Deũ cõuerſus huiuſcemodi ſupplices preces legitur adhibuiſſe. Libera quæſo Domine ab exitio animã meã, ne quandoq; in canũ perueniat poteſtatẽ. *SO.* Hanc animæ deprauatæ, obſcuratæ atq; ferinæ: & Lunæ deficientis à te tàm elegãter deſcriptam ſimilitudinem mirificè gaudeo didiciſſe. Id tantùm mihi ſupereſt intelligendum: utrum aliqua ſimilis ſignificatio Eclipſi quoq; Solari, ſicut Lunari forſitan poſſet accomodari. *PH.* Obſcuratio Solis nequaquam Solare corpus lumen amiſiſſe, ſicut in Lunæ defectu cõtingebat, ſignificare uidetur: nunquam enim à Sole lux poteſt auferri, quàm eius propriam ſubſtantiam eXiſtere ſuprà iam diximus: ſed lucis Solaris impedimentum ad nos potiùs debet referri, qui propter Lunã inter nos Solemq; interpoſitam eius lucem aſpicere nequimus, & in atris atq; obſcuriſsimis tenebris uerſamur. *SO.* Hoc optimè percipio. Verùm quid iſtud cum intellectu conuenientiæ aut ſimilitudinis habet? *PH.* Pariter quoq; intellectus nunquam propria atq; intelligibili luce priuatur uel deſtituitur, quemadmodum in anima uſu uenire pronunciauimus: lux enim intelligibilis ad intellectus eſſentiam conſtituendã neceſſariò concurrit, qua dempta proculdubiò ipſe quoq; periret: animæ autem ab intellectu ſubminiſtratur atq; imperitur. Hinc fit ut terrenis ac impuris ſenſibus inter intellectum animamq; interpoſitis, ipſa ut Luna quædam ſpiritalis Eclipſim ſiue defectum intelligibilis lucis perpetiatur, ſicut iam oſtendimus, obſcuraq; remaneat, & in fœliciſsimam miſerrimamq; uitam in perpetuis tenebris traducat. *SO.* Solem atq; intellectum in eo conuenire, quòd neuter ipſorũ uerè propriè uè lumen amittit, utiq; aſſentior. Verùm quam affinitatem aut conuenientiam impedimentum lucis, Lunari globo inter Solem humanosq; oculos interpoſito, nobis allatam cum intellectu poteſt habere? *PH.* Quẽadmodum Luna inter Solem, nosq; terram incolentes interiecta lucem Solarem oculis noſtris eripere ſolet, toto ſplendore ab eius ſuperiore medietate imbibito: medietateq; inferiori, quæ ad nos propendet, omni lumine deſtituta: ita cùm anima inter corpus & intellectum media intercurrit, & cum intellectu ſimul coniungitur ac copulatur: tunc uniuerſam intelligibilem lucem in eius partem recipit ſuperiorem, totaq; ipſius inferior portio ad corpus propenſa obſcura remanet ac tenebroſa. Vnde corpus omni lumine deſtitutum neceſſariò occidit atq; corrumpitur, animaq; uinculis abruptis ſtatim ab eo diſſoluitur ac liberatur. Et hoc nimirũ fœliciſsimũ illud mortis genus exiſtit, quod ex animæ & intellectus copulatione ſuperiùs diximus proficiſci. Sicuti q; ſanctiſsimi ac uenerandi noſtri maiores, Moyſes & Aaron, & reliqui plures di-

Animæ ipſius Eclipſis optimè quidẽ interpretatur atq; declarat.

Pythagoræ de animorum noſtrorũ in uaria brutorum corpora migratione perelegans opinio.

Anima non ſecus ac Luna modò totã modò quãdã ſui parte duntaxat Eclipſim pati uidetur.

Solaris Eclipſis ad nos potiùs quã ad Solem ipſum referri debet.

Maxima inter Solarem atq; intellectualem Eclipſim ſimilitudo.

Fœliciſsimũ mortis genus ex animæ & intellectus copulatione proficiſcens.

res diuino numinis fauore occubuerũt:quos omnes sacra Volumina Dei ore, hoc est, diuinitatem exosculantes occidisse testantur. *SO.* Similitudo optimè quidem conuenire uidetur, minimeq; admirari debemus, quòd anima cũ diuino intellectu tam perfectè absoluteq; coniuncta & copulata corporeis uinculis adeò facilè soluatur, ac liberetur. Quapropter huiuscemodi Eclipsis corporis tantummodò, minimè autem intellectus, qui nunquam mutatur: nec animæ, qui tunc ad maximam fœlicitatem prouehitur, defectus est appellandus: non secus atq; Solaris Eclipsis imperfectionem ac defectum potiùs oculorum nostrorum, quàm aut Solis, qui obscurari minimè potest, aut Lunæ, cuius pars superior ac nobilissima tunc temporis uniuersum lumen Solare exhaurit imbibitq;, significare uidetur. Deum supplicibus atq; humillimis precibus obsecremus, ut ad tam fœlicem beatumq; finem animos nostros perducat. Verùm qua imperfectione, quóue defectu intercedente anima cùm spiritali & diuina propemodum natura prædita existat, tot mutationes suscipit atq; uicissitudines, ut modò ad corpus delabatur, modò ad intellectum conscendat? Lunarium enim commutationum, quæ in illius planetę partib. tum Solem, tùm etiam terram spectantibus conspiciuntur, rationem in motum localem ipsius Lunę possum conferre: cuius merito Lunaris globus aliâs ad Solem accedit, aliâs ab eodem recedit. Hæc autem ratio corporum propria animæ spiritali congruere nequaquam uidetur. *PH.* Causa tot animæ commutationum, duplex amor in ea repertus existit. *SO.* Quo amore animam affici, uel qua ratione eum duplicem esse dicis? *PH.* Cùm summa & excellentissima forma ac pulchritudo in diuino resideat intellectu: anima, quam splendorẽ ex intellectu emanantẽ iurè possumus appellare, maximæ illius pulchritudinis, ex qua originem deducit, uehementissimo capitur amore, & ei tandẽ adhærendo ac innitendo postremam fœlicitatem sibi acquirere studet: non secus ac fœminam, utpotè imperfectam marem, à quo propriã expectat perfectionem, diligere, eiusq; copulationem appetere passim uidemus. Huic primæ amoris speciei alia statim succedit, qua anima corporeum Mundum sibi subiectum, ut mas fœminam dicitur adamare: ut uidelicet ipsum perficiat pulchritudinem, quam superiori amore correpta ab intellectu accepit, ei impartiendo ac imprimendo: quasi anima intellectus pulchritudinem iam conceptam corporeo Mundo parere ac reddere uelit: uel pulchritudinis femina sibi concredita in corporeum orbem tanquam in fœcundissimum aruum iaciat dissipetq; uel quasi peritissimus artifex intellectualis pulchritudinis specieb. formisq; iam acceptis rudia deformiaq; corpora exornare atq; perficere studeat. Hoc autem non solùm animæ Mundi ad diuinum intellectum relatę in maximo orbe, sed etiam animæ humanæ cum proprio intellectu comparatæ in orbe exiguo usu uenire uidemus. Cùm igitur anima nostra gemino afficiatur amore, & inclinationem maximã atq; propensionem tùm ad intellectus singularem pulchritudinem omnium cæterarum formarum originem summam, tùm ad uarias differentesq; pulchritudines in corporibus expressas atque formatas retinere conspiciatur: aliquando contingit ut ipsa intellectualis pulchritudinis uehementissimo amore correpta amatoriæ inclinationis, quam ad corpus gerere solet, penitùs obliuiscatur, adeò ut ab eo omnino discedat ac separetur: quam quidem animæ à corpore solutionem mors illa fœlicissima ex copulatione originem deducens concomitari solet, quemadmodum suprà iam diximus, cùm de Solari Eclipsi fuimus locuti. Quandoque uerò oppositum accidere uidemus, quòd anima corporeæ pulchritudinis immoderato nimioq; amore allecta ac delinita excellẽtissimum illum formę intellectualis amorem prorsùs deferat ac derelinquat, & à supremo intellectu tã lõgè recedat, ut corporea tota reddatur, & lucem speciemq; intellectualem uniuersam amittat: sicut superiùs Lunarem Eclipsim pertractãtes satis superq; iam

Ratio, cur tã Mundi quàm ipsius hominis anima tot cõmutationes, modò ad intellectum ascendendo, modò ad corpus descendendo, suscipere uidetur: in geminum amorem, quo s. anima & intellectum, & corpus ipsum prosequitur, est cõferenda.

tam demonstrauimus. Aliâs autem anima utrunque, intellectualem atque corporeum amorem exercet: uel ambobus ad medium & æquale temperamentum redactis: & tunc ratio cum sensu de principatu contendit, quemadmodũ duos Lunæ ad Solem quadratos declarantes aspectus suprà exposuimus: uel anima ad alterum duorum commemoratorũ propendet amorũ: sicut de quatuor amicis aspectibus, duobus. s. trinis, & duob. sextilibus sermonem habentes iã explicuisse uidemur. Cùm autem ipsa in intelligibilem uergit amorem: si ad eum parùm declinat, sensu adhuc repugnante atque recalcitrante, tunc uirum cõtinentem uocamus: si uerò multùm in eundẽ propẽdet, sensu quiescente atque consentiente, uirum illum temperatum nuncupamus. Quòd si anima ad corporeum diuertet amorem, contrarium continget: si enim ad eum parùm deflectet, & intellectus sensui obsistere conabitur, uir incõtinentis appellationẽ sortietur: si uerò nimium in eundem procurret, intemperantis nomine malè audiet. *SO.* Hæc ratio animæ commutationum ex duabus eius tùm in intelligibilem, tùm etiam in corpoream pulchritudinem speciebus amoris desumpta mihi summoperè quidem probatur. Et hinc nimirum arbitror euenire, quòd sicut inter homines duo uarij diuersique reperiuntur amores: pariter etiam duæ differentes ac dissimillimę inter ipsos pulchritudines conspiciantur intelligibilis scilicet atque corporea. Prætereà id quoque perspicio, quantum intelligibilis pulchritudo corporeæ præstat, & quàm satius meliusque sit intellectum, quàm corpus formosum reddere atque uenustũ. Id insuper à te requiro, utrum Lunæ quoque tanquam animæ cuidam corporeæ hæ duę, quas iamiam commemorasti, amatoriæ propensiones, tùm ad Solem, tùm ad terram queãt accomodari: ut tantò audacius Lunam animæ perfectum absolutumque existere simulachrum asseuerare possimus. *PH.* Vtique. Amor nanque, quo Luna Solem ipsum prosequitur, à quo lux, uita, & uniuersa perfectio sibi conueniens proficiscitur, fœminæ in marem studium repræsentat: quo quidem amore ut plenè absoluteque potiatur, ad Solem conueniendum & amplectendum celeri concitatoque gradu properare uidetur. Lunam insuper Mũdum quoque inferiorem atque terrenum ut marem fœminã adamare quiuis nostrûm facillimè perspicere potest, ut scilicet ipsum lumine & influxu à Sole acceptis cõpleat perficiatque. Quapropter Lunares uicissitudines maximam cum animæ commutationibus similitudinem & conueniẽtiam habere comperiuntur, quarum exemplis ob uerbosam & prolixam orationem effugiendam supersẽdere optimum erit. Id tantummodò, antequam huic materiæ finem & modum imponam, addere libet: quòd sicut anima duplici amore affecta lucẽ ab intellectu in corporeum Mundũ traducit: ita quoque Luna gemino amore inducta lucẽ Solarẽ in Mundũ inferiorẽ detorquet. *SO.* Egregiè quidẽ in suprema manu huic tã arduæ difficilique materię imponẽda te gessisti, & omnib. meis difficultatib. ac postulatis abundè nimirũ satisfecisti. *PH.* Propter adductas rationes concedendum'ne iam tibi uidet animũ nostrũ uehementissimo amore ac desiderio ad alicuius obiecti acrẽ contẽplationẽ abreptũ sensus, omnesque simul corporeas uirtutes deserere posse? *SO.* Maximè quidẽ. *PH.* Temerè igit iniusteque me principiò insimulasse & criminata fuisse uideris: cũ .n. me acri cogitatione à sensib. abstractũ atque abalienatũ Sophia iamdudũ esse sensisti, mens omnib. animæ uirib. ac facultatib. ad sese undique conuocatis cõtractisque ad pulcherrimę formę tuę elegantissimũ simulachrũ acriter contemplandũ adeò erat intenta, ut uisu, auditu, omnique propemodũ motu simul desertis ac derelictis, eaque motionis tantummodò specie retenta, quæ brutis quoque animantib. cõmunis existit, me in eam partem agebat impellebatque, quam antea mihi attingendã proposuerã. Quapropter te potiùs quàm me incusare deberes, quæ tibi ipsi fores occluseris, aditumque obstruxeris. *SO.* Veruntamẽ in eo saltẽ iniurius esse uideris, quod imaginẽ meã mihiipsi censeas esse pręponendã. *PH.* Hoc

Differẽtia inter continentẽ ac temperãtẽ, & itẽ inter incõtinentẽ atque intemperantẽ.

Geminus Lunæ ipsius amor, unus quidem in Solẽ ut fœminæ in marẽ, alter uerò in Mundũ inferiorẽ atque terrenum ut maris in fœminã.

te mi-

te mirari minimè decet:quia animi mentisq; intima affectio oculorum externam commotionem longè superat atq; præcellit:ea nanq; cùm usq; ad sepositas reconditasq; mentis latebras penetrarit, uniuersum absolutumq; interiorum animi mei facultatum imperium sibi assumpsit uendicauitq;. Verùm id tibi Sophia manifestum, minimeq; dubium existere debet:quod si tui formosissimũ ac elegantissimum simulachrum nullum tibi ipsi aditum præstat aut derelinquit, alterius rei imaginem in suam longè minus recipiet uel admittet societatem. *SO.* Trucem atq; austeram ô Philo me effingere efficereq; uideris. *PH.* Quin potiùs auaram ambitiosamq; te esse censeo, quæ non solùm cætera omnia:sed & me mihi, & te tibiĳpsi summo studio auferre eripereq; conaris. *SO.* At ea saltem ratione me tibi utilem & salutarẽ esse fateberis, quòd animum tuum à tristibus ac diris ad lætas mitioresq; cogitationes transferã, atq; traducam. *PH.* Quinimò te mihi pestiferam potiùs, & quammaximè exitialem arbitror esse. *SO.* Cur? *PH.* Cur inquis? Quasi nouum quid proferam aut incredibile. Quin id etiam insuper addo, te adeò lethali ueneno animum meum infecisse, ut uix ullam medicinam ad ipsum euomendum satis aptam siue accomodatam queam excogitare. Sicut enim uenenum imbibitum mox rectà ad animantium uitæ mediam ac munitissimam arcem proficiscitur oppugnandam:nec inde, quousq; omnes spiritus in ea residentes cõsumpserit, unquam discedit: & arteriarum pulsibus paulatim compreßsis, & extremis corporis partibus sensim frigefactis, animantis postremò uitam labefactat atq; dissoluit:nisi doctus fortasse experiensq; medicus remedium aliquod potens & opportunum miserrimo ægroto de uita periclitanti anteà admouerit: Pariter quoq; tui expressa solidaq; imago, quam in adyta mentis iam sentio penetrasse, omnibus animi mei facultatibus atq; spiritibus undiq; ad sese in unum locum coactis, nunquam inde gradum relatura esse uidetur: quinimò uitam mihi prorsus rescinderet & abrogaret: nisi tua species exteriùs circumfusa spiritibus sensibusq; recreatis atq; refectis, nec non corpore è faucibus mortis erepto, uitam mihi differret atque produceret.

Inter uenenũ et Sophiæ imaginem Philonis menti uehementißimè impressam perelegans similitudo.

SO. Cùm igitur me tibi salutarem medicinã afferre pronunciaui, nequaquã mendax uideor fuisse:si nanq; mei absentis imago lethale uenenum tibi exhibet degustandum, ego præsens deinde antidotum propinando uitam tibi uideor resarcire. *PH.* Interpretationem quãdam à ueritate longè remotam excogitasti:te nanq; prædam potiùs ex sæuißimis imaginis tuæ manib. ac uiolentis extorsisse dicendum esse existimarem, & hac ratione iniuriam aditum atq; ingressum obstruendi denegandiq; tibi illatam egregiè ulta fuisti: neque te ulla beneuolentia aut charitate, sed timore potiùs inductam uitæ meæ stamina iudicio protulisse: ipsis nãq; intercisis lethalis quoq; ueneni, quod mihi bibendum olim tradidisti, uires exitiales iamdudum consumptæ exhaustæq; fuissent:unde cùm iuges ac perennes cruciatus mihi studeas inferre, imaginis tuę uirus me statim opprimere conficereq; nequaquam assentiris:dolor enim eò maior, quò diuturnior existere solet. *SO.* Aenigmata tua explicandi, & pugnantes seu dissentientes inter sese, quas protulisti, sententias concordandi atq; conciliandi nullam rationem ô Philo possum excogitare, aliâs nanq; diuinam & à te uehementer expetitam, aliâs autem prauam ueneficamq; mulierem me esse asseueras. *PH.* Vtrunque uerum existit:& ambo scito simul posse in unum conuenire:hoc nanq; exitiale uenenum à diuina, tibiq; insita proficiscitur natura. *SO.* Quis ex bono malum unquam oriri intellexit? *PH.* Hoc quidem contingere potest, uerùm indirecta quadam, & obliqua ratione, propter inexplebilis scilicet appetitus interiectionem. *SO.* Qua pacto. *PH.* Tuæ egregiæ eximiæq; formæ diuina potiùs quàm humana species sese oculis meis primùm exhibet conspiciendam:uerùm quia acris & inextinguibilis desiderĳ ardentißimas quasdam mihi faces admouere uidetur, quam-

Dolor eò maior, quò diuturnior.

Ex bono malum quandoq; profluere potest, indirectâ quadã tamen & obliqua ratione.

quamprimùm internas animi mei facultates attingit, mox in perniciosum & furiale conuertitur uirus. Quapropter quantò forma tua præstantior ac excellētior existit, tantò magis rabidi & furentis desiderij uestigia impressa mihi relinquit. Tu præsens deinde saluberrimi antidoti munere fungens tantummodò mortem proximam existentem repellis, uitamq; multis miserijs, periculisq; circunseptā producis: non tamen haustum uenenum, nec infusos iam cruciatus expellere uales: quin potiùs ambobus cibum uiresq; suggerendo ipsorum utrunq; uiuum diu incolumeq; conseruare summopere studes: cùm enim te rursus sentiam adesse, uitæ metam à me uehementer quidem exoptatam attingere nequeo: ubi omnium mearum ardentium cupiditatum fœlicissimum terminum, & huius ærumnosæ laboriosæq; uitæ suauissimam nimirū quietem inuenirem. *SO.* Satis superq; de hac animi mentisq; alienatione te existimo locutum fuisse, neq; ego uberiorem huiusce rei explicationē requiro: ad maiora nanq;, præstantioraq; te accersiui. *PH.* Quæ'nam? *SO.* Eorum, quæ bis mihi pollicitus fuisti, obsecro recordare, amoris uidelicet originem, diuinamq; ipsius progeniem recludendi, nec non amantium diuersas actiones uariosq; effectus, qui ex amore deriuantur, interpretandi. Nunc tempus certè commodum & opportunum, ut promissis satisfacias, esse uidetur: eoq; magis, quia te liberum solutumq; omni occupationum, atq; negotiorū genere superiùs esse dixisti. Ad promissa igitur exequenda accingere, atq; absoluenda. *PH.* Ea certè nunc rerum mearum cōditio existit, ut alia insuper nomina potiùs efficere, quàm iam facta persoluere debeam. Quapropter si mihi faues, ad noua potiùs nomina faciēda, quàm uetera expedienda profectò me adiuuabis. *SO.* Ecqua res tibi deest? *PH.* Vtiq;, & ea maximi certè momenti. *SO.* Quæ'nam? *PH.* Nulla re profectò magis indigeo, quàm ut remedium salutem'ue sæuissimis animi mei tormentis & cruciatibus tandem impetrem atq; inueniam. *SO.* Vis'ne stultum fortasse, at fidele saltem à me consilium accipere? *PH.* Nec consilium à te requirere, nec opem tuam unquam desinam implorare. *SO.* Si exiguum quid tibi iam commodatum bona fide reddideris, lōgè maiora, cùm usus poposcerit, tibi homines credēt: qui enim facilè expediteq; mutuò iam sumptas pecunias soluisse conspiciuntur, alienarum facultatum atq; substantiarum domini haud immeritò esse uidentur. *PH.* An parum quid te postulasse arbitraris? *SO.* Parum certè, si idipsum cum petitionibus tuis conferatur. *PH.* Cur? *SO.* Quia longè minus faciliusq; existimatur, quod potes, præstare: quàm ea, quæ nunquam tibi euenient, tam uehementer appetere atq; sperare. *PH.* Hæc utiq; ratio te, ut prior mihi opem salutem'ue afferres, adducere deberet: eoq; magis, quòd tūc beneficia inter nos uicissim permutata paria, mutuaq; existerēt: unusquisque enim, quod suppetit possidetq;, alteri dare: quoq; caret indigetq;, ab altero accipere natura ita suadente præcipitur. *SO.* Hac ratione nec debitum persoluere, nec gratiā inire diceceris: sentio nanq; te nouo quodam atq; inusitato exemplo, quod iam promisisti, nunc mihi uendere statuisse. Verùm his dolis atq; fallacijs omissis debitum iam contractum modò persolue: deinde qua ratione mutua beneficia conferri collocariq; debeant, si uidebitur, docebis. *PH.* At multa sæpe debemus, quę tamē nunquam polliciti sumus. *SO.* Quod'nam huiusce rei adduces exemplum? *PH.* Amicos iacentes, & graui aliqua calamitate oppressos proprijs opibus erigere ac subleuare nónne debemus? *SO.* Gratia quidem, non debitum hoc tam insigne beneficium propriè uocari deberet. *PH.* Gratia diceretur, si huiuscemodi officium peregrinis prę-staremus ac alienis: uerùm id in amicos collatum debitum est nuncupādum: secus infideliter, auarè, ac inhumanè nos gereremus. *SO.* Etsi hoc debitum appellari fortasse concederemus: nunquam tamen te negaturū existimo, quin debitorum illud, quod antea promisimus, ei, quod nūquam polliciti sumus, sit præ-

Multa sæpe debemus, quæ tamen nunquam polliciti sumus.

Amicos graui aliqua calamitate oppressos subleuare, debitum potiùs quàm gratia esse uidetur.

Debitū haud promissum in debitæ pollicitationi nimirū præponi debet

sit præponendum, eoque prius soluendum. *PHILO.* Neque hoc tibi concedendum esse iudico: id enim prius potiusque debet persolui, quod debitum merito propriæ naturæ, etsi nulla omnino promissio intercesserit, existit: quàm id, quod propter antecedentem pollicitationem debiti posteà nomen sibi arrogauit: namque debitum haud promissum indebitæ pollicitationi proculdubiò est præponendum: uerbi causa (ut exemplum aliquod afferam proposito nostro satis accommodatum) tu ærumnis ac laboribus meis salutarem opem exhibere, nostra familiaritate ac necessitudine hoc pium & misericorde officium à te exigente, profectò deberes: etsi hoc nunquam te facturam promisisti: at quod exponendum ac interpretandum in me iam recepi, non debito ullo: sed urbano quodā & liberali ingenio adductus tibi spopōdi: neq; hoc scire tua plurimum refert, nec enim de uita aut salute periclitaris, uerùm ex familiarissimis nostris collocutionibus mens tua duntaxat nonnullam uoluptatē eruditionemq; fortasse percipere solet. Quòd igitur nulla quamuis antecedente mihi debes pollicitatione, longè magis quàm id, quod ego liber atque solutus liberali tantummodò & placido quodā genio me adhortante tibi spopondi, exactionē efflagitare atq; urgere uidetur. *SO.* Solam promissionē, nulla alia quamuis interueniente obligatione, debitum efficere semper existimarem. *PH.* Quinimò debitum solum potiùs tacitam promissionem supponere, etsi nulla solenniū uerborum conceptio intercessit, rationi magis consonum esse iudicarem. *SO.* Etsi res ita sese haberet, nónne me amoris cognitionem duntaxat scientiamq; requirere, te autem eiusdem usum & commercium appetere sentis? Quis autem contemplationem atque scientiā rerum earum usui & exercitationi præire negabit? Cùm actiones humanæ à ratione semper dirigantur, & perpendantur? Quoniam igitur de amoris essentia atq; communitate satis iam locutus fuisti: imperfecta & manca oratio tua certè uideretur, si eius originem & effectus, utrunque certè maximi momenti, silentio inuolueres ac præterires. Quapropter, quod reliquum est, statim aggrediendo iam inchoata perficere & absoluere, meæque uoluntati morem gerere stude: si namque, ut sæpiùs dixisti, me uerò honestoq; prosequeris amore, te animum potiùs quàm corpus amaturum: nec me tam ardua præclaraq; cognitione defraudaturum unquam esse existimo. Et si uerum quoque fateri libet, hoc te mihi debere tùm propter rem ipsam, tùm etiam propter antecedentem pollicitationem proculdubiò concedes. Quapropter tu prior debiti aggredere solutionem: & nisi ego deinde exemplum tuum fuero secuta, tunc me auaritiæ atq; ingratitudinis iurè insimulabis. *PH.* Tecum Sophia diu contendere minimè possum: cùm enim me omnes tibi uias effugij salutisue præclusisse censebam, tu nouam quandam ac inopinatam effugiendi rationem excogitasti. Quapropter me tibi morem gerere oportet, quod ea de causa potissimùm arbitror euenire: quia ego amātis, tuq; amatę rationem obtinuisse uidemur: & tuæ quidem partes, Leges mihi imponere: meæ uerò eas quàm diligentissimè custodire, atque obseruare existunt. Et iam ad meas partes agendas accingebar, atque ad amoris originem explicādam, eiusq; effectus pertractandos eram descensurus: nisi scrupulus quidam iniectus animum meum ambiguum ac perplexum reddidisset, quo pacto uidelicet in utroq; propositorum describendo me geram: utrū scilicet amoris laudes exponere ac prædicare, an eius potiùs immanitatem insectari debeam & increpare. Amoris quidem summa admirandaq; potentia, ut ipsum laudem: eius uerò sæuitia atq; crudelitas mihi in primis nimiumque cognita, ut eundem uituperem, efflagitare uidetur. *SO.* Nulla siue laudis siue uituperij habita ratione, ueritatem tantumodò sequere: hac sola namq; ratione ne minimum quidem flagitium seu errorem unquā comittes. *PH.* Nocentē laudare & extollere iniustum quidem, potentē uerò insectari

Haud uocalis promissio debitū, sed debitum solum potiùs tacitā quādā promissionem efficere ualet.

Amantes amorē ipsum nec laudare, nec uituperare profectò debent.

insectari atq; lacessere periculosum existit. In maxima nunc utiq; uersor ambiguitate, nec quid agam scio. Quódnam horum Sophia minus malum futurum existimas? *SO.* Tolerabilius semper uerum, quàm falsum existere iudicarem. *PH.* At multi securum periculoso anteponendum esse arbitrantur. *SO.* Philosophum te ipsum uenditas, & ueritatem dubitas efferre? *PH.* Et si mendacem esse uirum probum ac studiosum minimè decet, nec quamuis aliquod emolumentum ex eo perciperetur: attamen ueritatem cum periculo ac detrimento coniunctam audacter pronunciare imprudens sæpe temerariū existit: uerùm etenim, quod prolatum authorem ipsum lædit offenditq; dissimulatum atq; occultatum prudentiam: expositum uerò atq; reclusum temeritatem plerunq; significare uidetur. *SO.* Veri proferendi timorem nunquā honestum esse iudicarem. *PH.* Neq; ego ueritatem ipsam, sed damnū, quòd ex ea prolata mihi fortasse eueniret, reformido. *SO.* Cùm amor, ut sæpè dixisti, te ita malè & inhumanè tractauerit, quid eum ampliùs times? quod'nā ipse nouum aut intentatum malum tibi potest inferre? quas'ue prætereà inexpertas ac prætermissas insidias tibi tendere potest? *PH.* Insolitam aliquam timeo puniendi rationem. *SO.* Quod nam tibi nouum, insolitumúe fore uereris? *PH.* Ne quod olim Homero fertur accidisse, qui in amorem inuectus oculorum lumen amisit, mihi quoq; eueniat, paueo. *SO.* Hunc uanum & cassum excute quæso timorem: amor nanq; nulla prorsus à te iniuria acceptà uidendi sensum tibi iam ademisse uidetur, qui modò hac præteriens oculis adapertis me uidere discerneréue nequaquam potuisti. *PH.* Si proptereà quòd de grauissimis iniurijs, dirisq; cruciatibus ab amore illatis, admotisq́ue mecum tacitus tantummodò ipse doleo, Cupido cæcitatem mihi interminatur: qua ratione, si de ipsius laudibus aliquid palàm detrahere audebo, eum in me sæuiturum existimas fore? *SO.* Homerus, cùm amorē de se nunquam malè meritum infamaret atq; traduceret, iurè quidem arrogantię ac temeritatis suę pœnas dedisse existimatur: uerùm si tu inimicissimum inuisumq́ue tibi numen insectaberis, meritò facere id quidem uideberis, cùm ipsum te adeò inclementer & inhumanè tractasse omnes intelligant. *PH.* Tyranni in reos atq; nocentes impetu quodam animi potiùs, quàm ratione ducti animaduertere solēt: unde amor, nec iniuria quidem, me nunc eius imperio subiectum longè sæuiùs & crudeliùs, quàm Homerum omni seruitutis genere quondam liberum solutumq; tractaret: siq; celebrem diuinumq; olim poëtā tanquam arrogantem tantummodò adeò seuerè castigauit, multò grauiores atrocioresq; pœnas mihi omniū minimo utpote arroganti simul iniunget, atque rebelli. *SO.* Quinetiam si Cupidinem tibi irasci & succensere intelliges, quæcunq; in eum contumeliosè inuectus protuleris, mox te mentitum esse fateberis, & supplex ueniam misericordiamq; implorabis. *PH.* Tu me salutis incertum dubiumq; periculum facere uelles, quemadmodum Stesichorus olim fecisse narratur. *SO.* Quid Stesichoro fertur accidisse? *PH.* Poëta cōtra Helenæ & Paridis amorem dicitur olim cecinisse, & ambos amantes grauiter uituperasse. Quapropter cum eodem supplicio, quo Homerus affectus esset, & oculorum lumen amisisset: cæcitatis suæ causa, quæ Homero incognita fuit, deinde perspecta, carmina mox primis contraria in gratiam & laudem amoris Helenæ Paridisq; composuit: & hac ratione celebris ille Poëta à tanta miseria atq; calamitate, in quam imprudēs incurrerat, sese dicitur liberasse, & uisum statim recepisse. *SO.* Iam, quodcunq; libet, tibi licet effutire: amoris enim placandi, & eius iram minasq; effugiendi rationē à Stesichoro optimè didicisse uideris. *PH.* Huiusce rei periculum facere nunquam tentabo: lōgè enim sæuiùs atq; crudeliùs me nunc quàm Stesichorum olim amor utique castigaret: nec immeritò quidem, cùm seruorum noxæ atq; delicta ad maiorem iram dominos prouocare, acerbiusq; ab ipsis uindicari quàm cætero-

Philosophus ueritatem profiteri, ipsamq; audacter proloqui debet.

Homerus in amorem inuectus oculorū lumen amisit.

Tyrannorum mos atq; consuetudo.

Stesichorus, proptereà quòd in Cupidinis irā imprudens incurrisset, oculorū lumine amisso mox cum Deo reconciliatus uisum statim recepit.

Seruorum errata acerbiùs quàm cæterorū à dominis uindicari consueuerunt.

rum conſpiciantur. Verùm in hoc ſapientiùs, quàm eorum utrunque me gerere decreui: de amoris nanque origine, ipſius Genealogia ab alto repetita, modeſtè & honorificè in præſentia tantummodò loquar. De eius uerò bonis, ac prauis actionibus ne uerbum nunc quidem attingam: ne uel timidè amorem laudando, uel audacter eundem uituperando in formidoloſi aut temerarij fortaſſe nomen incurram. *SO.* Te tam inſignem & præclaram materiam imperfectam relinquere profectò nollem: quemadmodum enim amoris principium ex eius origine pendet, ita finis ipſius eiuſdem effectibus terminatur. Quapropter ſi amoris defectus exponere paues, eius ſaltē laudes ne intactas relinque. Hac fortaſſe ratione Cupidinis gratiam aucupari, eumque tibi tandē beneuolum reddere poteris: qui nanque in puniendo ſeueriores eſſe conſpiciūtur: in gratijs concedendis, & beneficijs conferēdis liberales plerunque exiſtere ſolent. *PH.* Hanc liberalitatem, ueras debitasque laudes Cupidini tribuēdo, ab eo forſitan poſſem ſperare: uerùm ex laudibus fictis, & temporis gratia ſimulatis ſeueram potiùs animaduerſionem, quàm liberalem retributionē mihi perſolui par eſſet. *SO.* At potentioribus aſſentari plerunque oportet. *PH.* Si illis, qui in nos beneficia contulerunt, obſecundare turpe exiſtimatur: quantò turpius ijs, à quibus plurima incommoda atque innumerabiles cōtumelias accepimus, blandiri futurum putas? *SO.* Animi tui perturbatione, & grauiſsima inter te & amorem contentione prætermiſſa, illud ſaltem obſecro mihi declares: quæ'nam actiones amoris plures eſſe dicantur, bonæ'ne ac laudabiles, an malæ atque uituperabiles. *PH.* Si ueram potiùs quàm perturbatam reſponſionem tibi afferre uoluero, plures longè atque præſtantiores uirtutes, quàm uitia in amore dicam reperiri. *SO.* Si igitur tùm quantitate, tùm etiam qualitate laudabiles amoris effectus prauos ac uituperabiles antecellunt, ne retice, néue dubita: gratiam enim potiùs ac beneuolentiam ipſius ſua maxima plurimaque beneficia in uniuerſum orbem collata prædicando captabis, quàm eius minora paucioraque maleficia attingendo numinis iram in te concitabis: eoque præſertim: quia cùm amor quoque (ut fama perhibet) in numero cœleſtium ac ſpiritalium Deorum reponatur, ueritatem odiſſe minimè debet, quæ cum ipſa diuinitate connexa, coniunctaque ſemper eſſe, omniumque Deorum germana exiſtere prędicatur. *PH.* Hodiernum diem in amoris origine diffuſè & copioſè pertractanda tantummodò conſumemus: aliâs autē eiuſdem tàm bonas quàm prauas actiones, ſi uidebitur, explicabimus: tumque forſitan morem tibi gerere, & quæcunque mentem ſubierint, audacter proferre decernam. Quòd ſi fortè fortuna tantam in loquendo libertatem amori inuiſam eſſe atque odioſam ſenſero: ueritatem ipſius ſororem, teque ſimul eodē prognatam, & Veneri eius matri quàm ſimillimam, tanquam duo media ad lites noſtras dirimendas, infeſtumque mihi numen placandum quammaximè accōmodata, interponam. *SO.* Pro tanta fide, quam in me oſtendis habere, tibi maximas & innumerabiles gratias ago: & meam operam, ac interpoſitionem liberaliter tibi promitto. Verùm ne diem uanè ac inutiliter conſumamus, iam propoſitam aggredere diſputationem. Dic igitur, utrum amor olim genitus fuerit, quando in lucem prodierit, ubi ortus eſſe dicatur, qui talem ac tantum Deum genuêre parentes: & ad quem uſum ſtrenuus iſte, antiquiſsimus, & celeberrimus Imperator natus fuiſſe putetur. *PH.* Nō minus ſcita, quàm breuis & elegans hæc interrogatio de amoris origine, quam in quinque membra diuiſiſti, eſſe uidetur: quæ quidem ſingula me, ne imprudens quandoque errarem, repetere ſimul ac dilucidare optimum fore cenſeo. *SO.* Quin me rectè intellexeris, nequaquam eſt dubitandum: ex huiuſcemodi tamen dilucida repetitione non mediocrem percipiam uoluptatem. *PH.* Primùm utrum amor olim genitus, & aliunde quondam profectus fuiſſe, an ingenitus eſſe, nec ab ullo ſuperiori originem unquàm traxiſſe, exiſtimari debeat, ſciſcitaris.

Seueri in puniendo, in gratijs poſtea concedendis, & beneficijs conferendis liberales plerunque exiſtere ſolēt.

Laudabiles amoris effectus tùm quantitate, tùm etiam qualitate, prauos ac uituperabiles antecellunt.

Quinque Sophiæ de amoris origine poſtulata.

Quinque horū de amoris origine poſtulatorū breuis ſimul atque dilucida repetitio.

taris. Deinde amoris ortu concesso, quãdo in lucem prodierit: & utrum eius successio atque origo æterna, an temporaria fuerit: & si temporaria esse admittatur, quando incepit, utrum scilicet Mundo exordiente, & sub communissimã illam rerum omnium procreationem, an postea, percontaris. Tertiò locum tam illustris preclarique ortus requiris: & quinam trium mundorum, utrum uidelicet infimus ac terrestris, an cœlestis atque sydereus, an potiùs spiritalis, hoc est angelicus diuinusque nobilissimum hunc infantem primus exceperit, intelligere cupis. Quartò eius parentes cognoscere exoptas: utrum scilicet ipse ex solo patre, an ex unica matre, an potius ex ambobus simul iunctis & copulatis prodierit: & cuiúsnam loci ac ordinis eius parentes esse dicantur, utrum uidelicet diuinam, an humanam, an aliam quandam sapiant redoleantque naturam: nec nõ ipsorum quoque parentum genealogiam originemque libenter addisceres. Quintò & postremò finem exortus amoris, & ad quem ille usum in Mundum editus ac introductus fuerit, requiris: nec immeritò quidem, cũ finis excellentissima illa causa esse dicatur, propter quã omnia tempori & mutationi subiecta in lucem edita, genitaque fuerunt: & finis rei genitæ primùm à producente intendatur, etsi postremò ab ipso genito acquiratur. Rectène ac memoriter ô Sophia quinque de amoris origine à te modò propositas ambiguitates uideor recitasse? *SO.* Maximè. Ego quidem controuersias dirimendas breuiter impliciteque duntaxat proposui: tu uerò ita eas dilatasse & explicuisse uideris, ut ex hoc maximam spem subtiles ac miras solutiones addiscendi animo ac mente conceperim. Sicut enim uulnera patefacta, & diligenter perspecta melius faciliusque sanantur: ita quoque distinctæ, & explicitæ difficultates commodiùs perfectiùsque terminantur. Rem igitur alacriter aggredere à me uehementer quidem expetitam. *PH.* Ignorare Sophia minimè debes, cùm quæstiones, quæ ad originem amoris attinent, proposuerimus examinandas, ipsum prius esse supponi, mox quæ'nam sit eius essentia ad memoriam reduci oportere. *SO.* Amorem existere manifestum quid esse censeo: quinimò unusquisque nostrûm ipsum esse frequenter experitur: & neminẽ arbitror inueniri, qui huiusce animi affectionis expers aut uacuus prorsus existat: qualem uerò ipse essentiam obtinuerit, cùm de amore & desiderio superioribus diebus uerba fecisti, satis superque declarasse uideris. *PH.* Te essentiam amoris fateri, eiusque uires sensisse maximè gaudeo: uerebar nanque ne tu fortasse inexperta rationem aliquam amorem existere demonstrantem à me efflagitares, quod quidem frigidæ, minimeque ad amandum propensæ personæ, sicut te esse iactabas, difficillimè nimirum persuaderi posset. *SO.* Hac in re aliquam partem laboris tibi uideor ademisse. *PH.* Amoris essentia præsumpta atque concessa, quæ ad ipsius essentiæ pertinent cognitionem, nudius tertius à nobis tàm copiosè ac diffusè pertractata è memoriáne tibi exciderunt? *SO.* Minimè. Attamen, nisi tibi graue fuerit aut molestum pergratum mihi facies, si ea, quę ad amoris essentiam declarandam in primis conducunt, compendiosè repetieris: ut quæ de eius origine te dicturum promisisti, meliùs & expeditiùs deinde intelligere queam. *PH.* In hoc quoque non secus ac in cæteris morem tibi libentissimè geram: sed ea, quæ diximus, uix satis recordor. *SO.* Memorem posteà te esse profiteris. Si rerum tuarum ita facilè obliuisceris, quomodo aliena mente retinere poteris aut conseruare? *PH.* Si memoria alienis tantumodò rebus intenta prorsus addictaque existit, quo pacto mea curare aut recordari ualebo? Et si meijpsius tam facilè obliuiscor, qua ratione superiorem disputationem recordabor? *SO.* Mirum quidem uidetur ea, quę tunc ita promptè excogitasti atque dixisti, è memoria nunc tibi penitùs excidisse. *PH.* Cùm tecum id temporis colloquebar, mens rationes componebat, & lingua iam cogitata uerbis exprimebat: uerùm oculi & aures alio quodam contrarioque modo simul operãtes tuam formosissimam speciem u-

Finis causarũ omniũ excellẽtissima.

Amorem existere ut res quædã apud omnes quam maximè manifesta pro comperto supponi debet.

nà cum decoris geſtibus,compoſitisq; uerbis,& ſuauiſsima illa tua uenuſtaq; loquendi ratione in animū meum tunc importarunt atq; introduxerunt,quæ quidē omnia memoriæ tenaciſsime radicitusq; adeò impreſſa fuerūt,ut in hodiernū uſq; diē eorum ueſtigia conſpiciantur atq; perdurent.Hæc mea tantū-modò,meaq; aliena prorſus exiſtimari debent.Si ea,quæ modò enumerata à te proficiſcuntur,quiſpiā intelligere uellet,ipſa promptè ac memoriter utiquā exponere poſſem.At eorū,quæ ex mēte memoriaq; per os iam egreſſa elapſaúe mihi fuerunt,quicunq; uoluerit,recordetur. *SO.* Quomodocunq; res ſeſe habeat,ueritas una ſemper eademq; exiſtit.Si uerum igitur nudiuſtertius fueris locutus,etſi memoria eiuſdē repetendi nunc tibi deficiet,mens tamen eandē ueritatē linguæ iterū ſuppeditabit. *PH.* Hoc certè fieri poſſe affirmo:uerū modus,diſpoſitio,ac ordo aliqua ex parte uariabitur:& nōnulla inſuper,quę tum à me dicta ē memoria poſtea mihi exciderunt, fortaſſe prætermittentur. *SO.* Quomodocunque tibi libuerit, facito:formę nanq; ſeu diſpoſitionis uarietas,dūmodo ſententia eadē prorſus exiſtat,parū meo quidē iudicio refert. Ego quoq; rerum tuarū fidiſsima cuſtos & conſeruatrix,quęcunq; te propter memoriæ defectū uel omiſiſſe uel permutaſſe ſenſero, addere aut emendare haud grauabor. *PH.* Poſtquā quid amor exiſtit, intelligere tam uehementer exoptas,eum tibi planā,cōmuniſsima quadā ratione definire tentabo. Amor igitur cōmuniter ſumptus deſideriū alicuius rei dicitur eſſe. *SO.* Hæc definitio plana quidē,& perſpicua exiſtit:ſed breuiorem utiq; amorē deſideriū tantumodò ſignificare dicentes,eā reddere poſſemus. Cùm.n.ipſe deſideriū eſſe dicatur,neceſſariò alicuius rei deſideratæ exiſtere intelligitur: nā amorē quoque ad rem amatā ſemper referre ſolemus. *PH.* Verum quidē ais:dilucida tamen rei cuiuſcunq; explicatio uituperari minimè debet. *SO.* Ita eſt quidē.At cū tu amorē cōmuniter deſideriū eſſe definieris:omnē amorē deſideriū, omneq; deſideriū amorē exiſtere neceſſe eſt fatearis. *PH.* Vtiq; : definitio nanq; cum definito ſemper conuertitur, & amborū æqualis idemq; ambitus ſemper exiſtit. *SO.* Quomodo igit̄ amorē non ſemper deſideriū eſſe olim dixiſti? Ei nempè rationi innixus quòd amor ſæpe ad ea,quæ ſunt, atq; à nobis iam poſsident̄,refertur:quemadmodū cùm parentes,liberos,pręſentē ualetudinē, iamq; acquiſitas diuitias dicimur adamare.Deſideriū uerò ſemper ea reſpicere ſolet,quæ aut non ſunt:aut ſi exiſtunt,nondū à nobis habentur: quæ.n.deſunt,nō exiſtentia,ut exiſtant:& nō habita ut habeātur,paſsim deſiderare homines cōſpiciuntur.At res uel perſonas adamatas ſemper eſſe,plerunq; etiam à nobis poſsideri uidemus. Ad ea uerò, quæ nullatenus exiſtunt,nunquam inducimur diligenda.Quo pacto igitur,ſententia quaſi mutata,omnē amorē deſideriū ſignificare nūc affirmas? *PH.* Ex hoc alterius inſuper rei recordatio animū ſubit,quòd amorē alia quadā ratione quàm deſideriū ſuperiùs definiuimus:deſiderium.n.uoluntariū affectū rem,quæ bona exiſtimat̄ deficitq;,exiſtendi,aut ipſam habendi:amorē aūt uoluntariam affectionē re : quę bona iudicatur,& deeſt,coniunctiſsimè fruendi tunc diximus eſſe. Verū id poſtea ſuperaddidimus,etſi deſideriū ad ea,quæ nobis deſunt,frequenter referat̄ : ipſum tamē nō ſecus atq; amorē aliquē exiſtēdi modū ſupponere: quamuis.n. res exoptata nobis deficere dicatur,apud alios tamē,uel in ſeipſa niſi actu,potestate ſaltem exiſtit:& ſi uera ſolidaq; eſſentia fortaſſe ei fuit denegata, imaginariā ſaltē obtinet,quæ ipſi innititur menti.Præterea demonſtrauimus,etſi amor rerum iam habitarum ſæpenumerò eſſe conſpiciatur, ſemper tamen ipſum quoq; non ſecus ac deſiderium aliquem earum ſupponere defectum. Quod quidem contingit,uel quia amans nondum perfectam rei amatæ copulationem fuit aſſecutus, & idcircò amat appetitque cum ea perfectè coniungi: uel quia amans etſi amatam rem poſsideat, eàque in præſentia fruatur, futura tamen ipſius tunc certè caret fruitione, & propterea eam appetit.

Amor cōmuniſsima ratione ſumptus deſideriū alicuius rei exiſtere definitur.

Definitio & definitum unà ſemper conuertuntur.

Amor & deſideriū diuerſis quibuſdā definitionib.ſuperiùs deſcripta deſignataq; fuerunt.

Deſideriū non ſecus ac amor aliquē exiſtendi modū:& itē amor nō ſecus ac deſiderium nonnullā rerū ipſarū priuationē ſupponit.

Quapro-

Amor, & desiderium idem penitùs esse cõperiuntur.

Amor desiderium cũ re amata absolutissimæ cõiunctionis assequẽdæ existere definitur.

Quapropter rè diligẽter perspecta atq; examinata, desiderium & amor idem esse comperiuntur: etsi quotidiana, & trita loquendi consuetudo uarias, differentesq; conditiones utriq; eorum tribuere uidetur, quemadmodum tute dixisti. Vnde sub calcem primæ illius disputationis amorẽ desiderium rei amatæ absolutissimam coniunctionem assequendi existere determinauimus: & rationem insuper, cur omne desiderium amor, omnisq; amor desiderium esse dicatur, assignauimus. Quare in eadem sentẽtia perstantes amorem communissimo modo acceptũ, desiderium alicuius rei existere nunc definimus. *SO.* Cùm amor & desiderium duo differentia nomina existant, quæ res quoq; uarias ac differentes sæpenumerò significare conspiciuntur: cur ambo in sensu dixeris conuenire, non uideo. Quãuis enim eadem res & amari & expeti possit: duæ tamen propositæ uoces duas diuersas, distinctasq; animorum nostrorum affectiones, quæ in eodẽ uersantur, significare uidentur: cùm una ad rem diligendam, altera ad eandem appetendam eos impellat. *PH.* Loquendi iam inueteratam consuetudinem te in hanc sententiam arbitror induxisse. Inuenti sunt etiam nonnulli recentiores Theologi, qui inter utrunq; propriam quandam & ingenitam differentiam posuêre, amorem desiderij principium & originem esse dicentes: nanq; propterea quòd rem primùm amamus, paulatim deinde eam expetere incipimus. *SO.* Qua'nam isti ratione persuasi amorem desiderij principium esse arbitrantur? *PH.* Primùm amorem quandam animi nostri rei, quæ bona existimatur, approbationem esse definiunt: deinde ex huiuscemodi approbatione rei placitæ desiderium aiunt excitari: quod quidem desiderium ad rem amatam tanquam ad propositum sibi finẽ properat, atque contendit. Quapropter amorem principium appetibilis motionis existere tandem concludunt. *SO.* Amor, quem isti grauissimi uiri intellexisse uidentur, est eorum tantummodò, quibus caremus, quæq́ue minimè possidemus: hæc enim sola motus posteà consequitur desiderij. At de rerum, quas iam acquisiuimus & possidemus, amore, qui principium motus ipsius appetitus existere minimè potest, quid'nam isti senserunt? *PH.* Sicut rei nobis deficientis amorem rei adamatæ ab animis nostris factam approbationem, & principium appetibilis motionis esse definierunt: ita quoque rei iam acquisitæ, quam nos possidemus, amorem nihil aliud quàm gaudium & uoluptatem, quæ ex rei adamatæ percipitur fruitione, & finem terminum'ue, siue ultimam appetibilis motionis quietem existere dicunt. *SO.* Amorem igitur in duas species isti diuisisse uidentur: quarum altera expetibilis motionis initium, & rerum nondum possessarum existit: altera uerò gaudij & uoluptatis finis terminusq́ue, & rerum iam possessarum dicitur esse. Hæc autem postrema species amoris cùm desiderio succedat, ab eo nimirùm distingui seiungiq; uidetur. Prior uerò à desiderio, cùm utrunque circa res, quibus caremus, uersetur, haud tantum differre conspicitur ac separari. Euidentiori'ne aliquo insuper argumento harum duarum animi perturbationum, amoris scilicet ac desiderij, dissimilitudinem atque discrimen præclarissimi isti uiri confirmarunt? *PH.* Aliam quoque rationem ad suam sententiam corroborandam adduxerunt, quæ contrarijs duarum propositarum innititur affectionibus, atq; inter sese quã plurimũ differentibus. Amori nanq; odium, & desiderio fugam rei odio habitæ opponi arbitrantur. Quapropter sicut amorem desiderij, ita odium fugæ initium existere uolunt: Et quemadmodum odium, ac fuga duæ sunt animis nostris ingenitæ affectiones, ut mala declinemus: ita amorem ac desiderium duos oppositos animorũ nostrorum affectus, ut bõna prosequamur, existimant esse. Insuper addunt, quòd sicut gaudium & uoluptas amoris ac desiderij finis existit, ita tristitia ac dolor odij & fugę causa debet existimari: Et quemadmodũ spes inter amorẽ ac desideriũ, & inter gaudiũ ac uoluptatem media intercedit (spes etenim futura semotaq; bona, gaudium

Theologi nõnulli recẽtiores duab. rationibus potissimùm adducti propriã quandam atq; ingenitã differentiam inter amorẽ ac desideriũ posuerunt.

Duæ species amoris ab his Theologis cõstitutæ, quarũ una desideriũ præcurrit, altera autẽ subsequitur ipsum.

uerò & uoluptas bona præsentia atq; coniuncta respectare dicuntur) pariter quoq; timor inter tristitiam siue dolorē, & inter fugam odiumq; medius collocatur: timor nanq; futura & longinqua respicit mala, tristitia uerò ac dolor malorum præsentium & proximorum existit. Quamobrem nuper commemorati Theologi ab amore desiderium omnino separant atq; distinguunt: tùm ab eo, quem desiderij principium esse iam statuerunt, & approbationem appellarunt: tùm etiam ab eo, quem desiderij finem terminumq; esse dixerūt, & gaudium uoluptatemq; nuncuparunt. *SO.* Hęc desiderij, ac amoris differentia à grauißimis istis uiris excogitata acuta quidē, atq; ingeniosa uidetur: uerū cur tu Philo istorum sententia neglecta, spretaq; authoritate amorem & desiderium idem esse contendis? *PH.* Ipsi quoq; uocabulorū decepti uarietate, & communem errorem secuti easdem animi affectiones distinguere atq; ingeminare laborant. *SO.* Quomodo? *PH.* Amoris ac desiderij, quorū substantia conuenit, essentias differre prædicant: & inter rei nondum habitæ, & iam comparatæ amorem, qui unus idemq; prorsus existit, nouam quandam ac ridiculam differentiam excogitarunt. *SO.* Si tu quoq; amorē nostram rei adamatæ approbationem, à qua mox desiderium proficiscitur, esse concedis: quin amor à desiderio tanquam motus initium ab ipsomet motu distinguatur, negare profectò minimè potes. *PH.* Approbatio rei nobis dilectæ non amor, sed amoris causa non secus ac desiderij existimari debet: amor enim nihil aliud quàm rei placitæ, seu nobis probatæ desiderium significare uidetur. Quapropter approbatio cū desiderio coniuncta amoris ingreditur definitionem, secus autem minimè. Amor igitur & desiderium reipsa unum idemq; existunt, amboq; rei nobis placitæ approbationem præcedentem supponūt: Et sicut desiderium, si motū id libet uocari, est animi motio ad rem ipsam expetitam: pariter quoq; amor animi motus ad rem ipsam amatam debet existimari. Approbatio autem utriusq; motionis, tàm amādi quàm expetendi, cōmune principium existit. *SO.* Si amor ac desiderium penitùs conuenirent, nunquā eorum cōtraria diuersa esse dicerētur: at amori odium, & desiderio fugam clarißimè opponi uidemus. *PH.* Neq; hòc utiq; ueritatis unquā admitteret studiosus: fuga etenim corporis actio nō desiderio quidē sed prosecutioni desiderium sequenti contraria existit: desiderio nanq; uoluntatis alienatio, quæ cū odio amori contrario in unum concurrit, propriè uereq; opponitur. Quapropter ipsa quoq; nō secus ac eorū contraria una eademq; inter sese penitùs erunt. *SO.* Amorē & desiderium quemadmodū eorum quoq; contraria in substantia utiq; sentio conuenire: at rerū iam habitarum, & nondū comparatarū amores diuersi quidē ac differentes, sicut prædicti Theologi existimarunt, esse uidentur. *PH.* Videntur quidē, non tamen diuersi existunt: amor nanque eorum, quæ posidemus, nec est uoluptas ex fruitione, nec lætitia ex possesione percepta, sicut illi falsò arbitrantur. Rei quidem possessor amatæ ex ipsamet possesione non mediocrē quidem lætitiam percipit ac uoluptatē: at gaudium, siue lætitia, & uoluptas non idem prorsus cū amore debent existimari: amor nanq; motū, uel motus saltem principium: gaudiū uerò atq; uoluptas motionis quietem, finem, terminumq; significare uidetur. Quinetiam oppositos ordines hæc habere conspiciuntur: amor etenim ab amāte ad rem contendit amatam: gaudium uerò è re amata in ipsum deriuatur amantē: eoq; magis, quòd gaudium quidē præsentem rei possesionē: amor aūt eius absentiam & priuationē supponit: & cū desiderio coniunctus, idemq; semper esse reperitur. *SO.* Veruntamen res quoq; à nobis possessas, quibus minimè caremus, diligere dici solemus. *PH.* Præsenti quidē earum haud possesione caremus, sed de eius stabili perpetuaq; ambigimus permansione, & hac utiq; dicimur certitudine carere: quam quidem præsenti haud contenti possesione uehementer appetimus atque amamus. Vnde fit, ut præsens possesio nobis gaudium

Theologorū commemoratorum, qui amorem & desiderium duas uarias differentesq; animorū nostrorum affectiones esse dixerunt, sententiā omnino reijcit atque explodit.

Desiderio nō fuga quidem, sed uoluntatis potiùs alienatio propriè uereq; opponi uidetur.

Amor à gaudio, lætitia, ac uoluptate quā maximè differre: & unus idemq; cū desiderio penitùs esse uidetur.

gaudium afferre dicatur & uoluptatem, futura autē nos deſiderio atq; amorē afficere uideatur. Quapropter tam rei iam acquiſitæ, quàm nondum comparatæ amor idem cum deſiderio prorſus exiſtit: à uoluptate autem & gaudio quàmaximè differt: quemadmodū dolor quoq; aut triſtitia ab odio, animiq; alienatione differre conſpicitur: dolore nanq; ex præſentibus proximiſq;, odio uerò ex futuris atq; longinquis afficimur malis. *SO.* Quem igitur ordinem his animi affectionibus aſsignandum eſſe arbitraris? *PH.* Principem locum amor & deſiderium bonorum obtinuiſſe uidentur: quibus malorum odium, animiq; ab ipſis alienatio opponuntur. Amori & deſiderio ſpes deinceps ſuccedit, quę ad futura bona, & à nobis ſeiuncta refertur: cui quidē timor opponitur, qui futura ſeparataq; à nobis mala reſpectat. Siquando autem amori ac deſiderio ſpes ipſa adiungitur, mox ad bonū à nobis adamatum impellimur proſequendum: quemadmodum odium animiq; alienationem timore concomitante, ad malum odio à nobis habitum effugiendum ſtatim concitamur. Finis tandē eſt lætitia, & uoluptas ex præſenti coniunctoq; bono percepta: quibus dolor atq; triſtitia quæ ex præſentibus proximeq; admotis malis ſentiuntur, opponi uidentur. Hęc animi affectio poſtremo loco adueniens, gaudium uidelicet ac uoluptas ex bonis percepta, primò à nobis intēditur: propter lętitiam nanq; atq; delectationem aſſequendam amare, expetere, ſperare, & proſequi bona ſolemus. Quapropter ea tandem habita atq; obtenta animus fœliciſsimam nanciſcitur quietem: eamq; præſentē diligere, atq; ut in poſterum perpetuò aut diu ſaltem conſeruetur atque permaneat, uehementer expetere uidetur. Quaproptet rectè philoſophantes amoris ac deſiderij eſſentiam ſemper & omnino unam, eandemq; exiſtere tandem dicamus: etſi homines loquendi uſum iam receptum ſequentes aliquā amoris ſpeciem deſiderium potius quàm amorem, aliquam uerò amorem potius quàm deſiderium appellare frequenter audimus. Neque hæc duo tantùm uocabula, uerùm alia inſuper unà cum iſtis idem ſignificare conſpiciuntur: quod enim amamus, affectare quoque, diligere, optare, appetere, uelle, & deſiderare tandem dicimur. Quæ quidem omnia uocabula, cæteraque ſimilia, etſi eorum unoquoque ad unam potiùs quàm ad alteram amoris ſpeciem utimur exprimendam: tamen ſubſtantia eadem exiſtunt, idemq; re ipſa penitùs ſignificare uidētur: eorum ſcilicet, quæ nobis deſunt, commune & uehemens quoddam deſiderium: Quod enim iam poſsidetur, quatenus poſsidetur, non ampliùs appetitur nec amatur: ſed amari appetiq; dicitur, proptereà quòd in mēte ſub boni ſpecie uerſatur. Vnde niſi eſt, ut extra mentem ſimiliter ac in mente, & actu eadem ratione ſicut poteſtate reperiatur: & ſi actu fortaſſe exiſtit, nec tamen à nobis poſsidetur, poſſeſsionem ipſam: & ſi fortè fortuna eam poſsidemus, conſtantem perpetuamq; ipſius fruitionem, quæ quidem futura fruitio nondum eſt, nobiſq; tunc deeſt, expetere dicimur & amare. Hac ratione pater, filiuſq; ſeſe mutuò diligere conſpiciuntur: qui quidem mutua alterius cōſuetudine & incolumitate ſemper in poſterum, ſicut in præſentia, frui deſiderant. Similiter quoq; incolumis ualetudinem, & diuitias copioſus ſolent adamare: nec enim earum duntaxat incrementum, ſed futuram quoque præſenti ſimilem expetunt fruitionem. Amorem igitur non ſecus ac deſiderium ad ea, quæ nobis aliqua deſunt ratione, referri ſemper oportet. Vnde Plato amorem ſempiternę bonorum poſſeſsionis appetitionem exiſtere definiuit, quo quidē ſempiternitatis nomine grauiſsimus ille Philoſophus continuum defectum eleganter admodum & aptè ſignificauit. *SO.* Etſi amorem aliqua continuę defectionis ſpecies concomitetur, rei tamē eſſentiam ipſe ſupponit: amor etenim ſemper rerum exiſtentium, ſicut deſiderium ſemper rerum nobis deficientium, ſæpè etiam non exiſtentium eſſe uidetur. *PH.* Amorem rerū exiſtentium eſſe uerè quidē dicis: quod enim omnino eſſentia caret, cognoſci minimè poteſt:

Nonnullarū animi noſtri affectionum mirificus ordo.

Amoris & deſiderij eſſentiam unā eandemq; penitùs eſſe cōcludit.

Plura ac differētia nomina cum amore in unū eundemq; ſenſum concurrentia enumerat.

Amoris ac deſiderij plures differentesq; gradus, quorum unus alteri ſtatim ſuccedit.

Amor è Platonis ſententiā ſempiternæ bonorū poſſeſſionis appetitio exiſtere definitur.

Tàm amor, quàm deſiderium rerū amatarū, expetitarumq; aliquem exiſtendi modū ſupponit.

mē poteſt: ignotum autem qua ratione unquam diligetur? Quòd autem deſiderium rerum nullatenus exiſtentium, ut exiſtant, eſſe ſubiungis: nec abſolutē, nec ſimpliciter uerum eſſe exiſtimo: quod enim nuſquam reperitur, cognoſci: quodq́ue cognoſci non ualet, deſiderari minimè poteſt. Quod igitur expetitur, à mente priùs apprehendi: quodq́ue in mente uerſatur, extra mentem quoque oportet reperiri, niſi actu, ſaltem poteſtate, in ſuis uidelicet cauſis latitante: ſecus enim cognitio noſtra mendax, & inutilis eſſet. Quapropter amorem cum deſiderio prorſus in unum conuenire tandem eſt concludendum. *SO.* Amorem deſiderium eſſe: & circa ea, quorum, etſi aliquem exiſtendi modum ipſa participent, uel præſens poſſeſsio, uel futura fruitio nobis deeſt, uerſari optimè declaraſti. Verùm ambiguitas quædam me ſuſpenſam adhuc perplexamq; reddit: quanuis enim omnem amorem deſiderium eſſe conceſſero, non tamen omne deſiderium amorem exiſtere admittam: amor nanq; ad uiuentia tantùm, ea'ue, quæ aliqua ratione nos perficere ualet: uerbi cauſa ad incolumitatem, uirtutem, diuitias, ſapientiam, honorē, & gloriam diffundi extendiq; uidetur: huiuſcemodi enim omnia tùm amari, tùm etiam expeti ſolent. Verùm multa inſuper alia, pluraq; accidentia, necnon plures actiones reperiuntur: quę cùm nobis deficiunt, nunquam diligi, ſed expeti tantùm dicuntur. *PH.* Ne uocabulorū diuturnus uſus te decipiat, etiam atq; etiam uide: uulgus nanq; frequenter nomine amplam, & communem ſignificationem habente ad unam tantummodò ſuarum ſpecierum exprimendam uti conſueuit: quod in amoris quoque nomine uſu uenire uidemus. *SO.* Aliquod huiuſce rei quæſo profer exemplum. *PH.* Equitis nomen ad quemcunq; uirum quadrupedi inſidentem ſignificandū à priſcis excogitatum fuit: uerùm uſus poſtea introduxit, ut hoc nomine ij duntaxat, qui in equeſtribus pugnis committendis experti & agiles exiſtere perſpiciuntur, nuncupentur. Pariter etiam mercatoris nomen unicuiq; emptori indifferenter conuenire exiſtimatur: at ipſum ij tantummodò nunc ſibi aſſumpſiſſe & uindicaſſe uidentur: qui auaritia ſuadente emendi uendendiq; artem exercent ac profitentur. Sic utique (ut unde digreſsi fuimus, tandem reuertamur) amor cùm ſit nomen quoddam commune ad omnia, quæ expetuntur, ſignificanda quammaximè accōmodatum, ad dignas tantummodò perſonas, resq; inſigniores duntaxat, quæ nobiliorem atq; ſtabiliorem cæteris eſſentiam obtinuerunt, referri ſolet: reliqua autem, quæ infirmiorem & obſcuriorē eſſentiam conſecuta fuerunt, etſi reuera diliguntur: non tamen diligi, ſed expeti tantùm pronunciantur. Quāuis enim me rem nondum exiſtentem amare minimè dicam, ut tamē exiſtat, amabo: & ſi eam nondū fui aſſecutus, ut ipſam aſſequar, me diligere utiq; pronunciabo: hæc enim propria quoq; expetentis intentio exiſtere ſolet, ut niſi res ſit, ipſius eſſentiam, & niſi habetur, ipſius poſſeſsionē exoptet appetatq;. Verūtamen amor, cùm excellentiſsimum quoddam nomē eſſe uideatur, ad iam exiſtentes perſonas, & ad res inſigniores tantummodò, quę nos perfectos reddere poſſunt, à nobisq; iam poſsidentur, prępuè referetur. Reliqua autē nos appetere potiùs optare, ac deſiderare: quàm amare, affectare, ſeu diligere dicemus: ea nāq; ſuperiora his longè præſtantiora, ſtabilioraq; amoris obiecta eſſe uidentur. Quinetiā uulgus amoris nomē rebus ipſis: deſiderij uerò earū generationi & acquiſitioni, etſi amborum una penitùs eademq; ſignificatio exiſtit, aptare ac tribuere conſueuit. *SO.* Propoſitæ ambiguitati cumulatè quidē ſatisfeciſti: & fateor utiq; apud homines amorē, & deſiderium in unū penitùs conuenire atq; cōcurrere. Verùm quid de brutorū genere ſentiendū eſſe arbitraris? Quę cibum, potum, coitum, & libertatē, cùm ipſis carent, uehementer appetunt: ſola uerò præſentia, quemadmodum liberos, matres, fœminas ſiue mares, & cuſtodes atq; nutritios ſuos diligere conſpiciuntur. *PH.* Quinetiam bruta quęcunq; deſiderant, habere diligunt: & quæcunq;

Vulgus frequenter nomine amplam & communē ſignificationem habente ad unam tantummodò ſuarum ſpecierum exprimendā uti cōſueuit: quod quidē in amoris quoq; nomine uſu ueniſſe comperitur.

Apud bruta quoq; amor et deſiderium in unum prorſus conuenire uidentur.

quæcunq; amant, ea nunquam amittere expetunt. Quapropter amor cũ appetitu ac desiderio omnino cõsentire conuenireq; uidetur. *SO.* Verũtamen ego aliquẽ afferam tibi amorẽ, quẽ desiderium uocare minimè poteris. *PH.* Quẽ obsecro? *SO.* Diuinũ inquam amorẽ. *PH.* Quinimò ille desiderij nomen plus quã quiuis aliorũ meretur, cũ diuinitas ipsa lõgè uehemẽtiùs quàm cæterorũ quodcũq; à studiosis & amãtibus sui expetatur. *SO.* Haud me intellexisse uideris: nec enim de nostro in Deũ ipsum, sed de Dei in humanũ genus, & uniuersa, quæcunq; ille procreauit, loquor amore: te enim superiori hesternaq; disputatione dixisse recordor, Deũ, quæcunq; produxit, mirificè adamare. Hunc quidẽ amorem aliquẽ supponere defectũ nunquã te dictur ũ opinor: cùm Deus omnium perfectissimus, nulliusq; rei prorsus indigus esse dicatur. Quòd si à defectu quanuis exiguo diuina adhorret natura, nihil unquã profectò desiderabit: desiderium nanq; rerũ nobis deficientiũ esse tute iam cõcessisti. *PH.* Magna quidẽ, imò maxima potiùs & difficillima aggrederis. Quodcũq;.n. Deo nobisq; cõmuniter tribuere homines solẽt, id nõ minus differẽtes atq; longinquos recipit sensus, quã eius diuina & altissima à mortali infimaq; distat natura. *SO.* Quod significare intendis, clariùs obsecro & dilucidiùs interpretare. *PH.* Tàm hominẽ quàm Deum bonũ ac sapientẽ existere frequẽtissimè dicimus: sed tantùm diuina bonitas ac sapientia humanæ dissimilis, ipsaq; excellentior esse prędicatur, quantũ Deus humanũ supereminet genus. Pariter etiam diuinus amor in ea, quę procreata fuerunt, diuinũq; desiderium nequaquam cũ humano cõferri debet. Ambo enim si nobis tribuuntur, animi affectiones quædã existunt, & alicuius rei priuationem supponunt: at si ad Deum referuntur, summę omnium rerũ, absoluteq; perfectiones esse uidẽtur. *SO.* Hoc utiq; credo: uerùm te ad superiorẽ difficultatem explicandã propiùs accedere uellem. Si nanq; Deum amore ac desiderio præditum esse concedis, ipsum quoq; amare ac desiderare necesse est fatearis: si autẽ desiderium in Diuinam cadit naturã, quod aliqua ratione sibi deficit, Deus profectò desiderabit. *PH.* Deum amare & expetere uerè nimirũ dixisti: nõ tamen quod sibi deficit, cùm nulla re ille prorsus indigeat: sed quod rei sibi gratissimæ potiùs deest, expetere est iudicandus. Deus etenim omnium rerũ, quas ipsé procreauit, desiderat perfectionẽ: eamq; præsertim, quã illæ actionũ suarũ, propriarumq; operationum beneficio consequi possunt: uerbi causa, ut de humano genere tanquam cæteris nobiliori loquamur, studiosarum merito actionum, & doctissimarum altissimarumq; contemplationũ interuentu. Quapropter Diuinum desiderium nec Deum pati, nec ipsum alterius indigere supponit: quinimò ille propter suam ingentem perfectionem amat, expetitq;, ut quæ ab ipso procreata fuerunt, uel summum perfectionis sibi debitæ ac deficientis gradum attingãt, uel ea iam habita & acquisita, nulla penitùs interturbante molestia, perpetuò fruantur. Ad quem quidem finem consequẽdum ut res creatę meliùs faciliusq; pertingant, Deus nullũ auxilij, nullumq; commodi genus eis prę stare recusat. Ecquid ista ô Sophia tibi responsio satisfacit? *SO.* Placet quidem, haud prorsus tamen satisfacit. *PH.* Quid uis ampliùs? *SO.* Quid'nam, ut Deo amorem ac desiderium propter aliorum defectus, cùm ipsi nihil omnino deficiat, tribuamus, nos inducit, profectò intelligere uellem. Hoc enim iniquum utique impiumq; uidetur. *PH.* Hanc rationem, Deos amore prorsus esse destitutos: & amorem neq; Deum, neq; Idæam in supremo repositam intellectu existere, Platoni scito persuasisse. Cùm enim amor desiderium pulchri deficientis ab eo esse definiatur: Dij, qui pulcherrimi, & nullius rei prorsus indigere dicuntur, amare minimè possunt. Quapropter grauissimus ille Philosophus amorem magnũ quendam dæmonẽ inter Deos & homines medium existere pronũciauit: qui laudabiles hominũ actiones, eorũq; purgatiores spiritus ad Deos, necnon Deorum munera & beneficia ad homines

Amor noster in Deum nunquam ardenti quodam desiderio destitutus reperitur.

Vox omnis, quæ Deo & hominibus cõmuniter attribui solet, ut bonitas, sapientia, amor, desiderium, & huiuscemodi alia, differentes habet dissimillimasq; significationes.

Amor diuinus. Diuinũq; desideriũ nullum prorsus Dei ipsius, sed rerũ potiùs ab eo procreatarum defectum atq; imperfectionem significare uidetur.

Platonis sententia, qui amorẽ à diuina secludens natura eum magnum quendã Dæmonẽ inter Deos & homines mediũ esse pronunciauit.

nes transferat, atq; traducat:hæc enim omnia amore intercedente fieri uidentur. Vnde Philosophus amorem non actu pulchrum: tunc enim pulchritudinem nec expeteret nec amaret, cùm quod præsens poßsidetur, expeti nunquam dicatur: sed pulchrum potestate existere, & præsentem atq; actualem pulchritudinem expetere ac adamare existimauit. Quamobrem amorem uel inter pulchrũ turpeq; medium,uel ex ambobus cõpositum:quemadmodum potestas quoq; uel media inter essentiam existere & priuationẽ, uel ex utraq; cõponi prædicatur,è Platonis sententia dicendũ esse uidetur. *SO.* Ceterùm cur tibi Philo Platonis studiosißsimo tanti Philosophi sententia, ratioq; haud probatur? *PH.* Neutram ipsarũ sequendam esse duco, propterea quòd (ut Aristoteles magistri placita impugnans affirmat) etsi Platonis sumus amici, ueri tamen amiciores esse debemus. *SO.* Verùm cur tanti uiri sententiã deseris atq; relinquis? *PH.* Quoniam eum pugnantia locutũ fuisse cõperio,cũ ipse aliàs illos, qui diuinã pulchritudinẽ acriter contemplantur,diuinã amicitiam assequi quoq; testetur. Vidisti'ne unquam Sophia amicũ ab amico nõ amari? Quin etiam Aristoteles in libris Ethicorũ studiosum ac sapientẽ uirum fœlicẽ existere,& Dei amicũ euadere & à diuino numine tanquã & persimilẽ adamari proferre non dubitauit. Prætereà sacra Volumina Dei iustitiam paßsim cõmendant: Deumq; iustos, necessariosq;,atq; amicos suos quammaximè diligere:nec nõ bonos Dei filios esse, & à Deo tanquã filios à parẽte adamari confirmant. Quomodo igitur me Dei in ea,quæ ipse procreauit, amorẽ existimas negaturum? *SO.* Authoritates, quas pro Diuino amore adduxisti,nõ parui quidẽ existunt momenti: sed nisi rationibus fulciantur,mox ruituræ esse uidẽtur. Neq; ego,ut,qui diuinũ introduxerint amorẽ,mihi referres: sed ut rationem,qua ipsi impulsi Deo amorẽ tribuerunt,explicares,à te requisiui,præsertim cùm amorẽ à diuina alienũ esse natura diuini Platonis grauißsima authoritate, fortiq; ratione paulò antè confirmaris. *PH.* Ratio insuper, quæ,ut diuino numini amorẽ tribuamus,nos persuadet,adduci quidẽ potest. *SO.* Eã obsecro explicare ne tibi molestũ, ne' ue graue uideatur. *PH.* Deus uniuersa iam procreauit. *SO.* Maximè. *PH.* Et eorum essentijs cõseruandis semper incumbit:ita ut si minimo temporis momento ea desereret, omnia statim corruerent, & ad nihilũ redigerentur. *SO.* Vtiq;. *PH.* Deum igitur uerũ,communeq; omnium parentem : qui natos primũ procreauit,eosq; iam genitos summa cura, diligẽtiaùe deinde custodit atq; conseruat: esse cõcedis. *SO.* Parentis nomẽ Deo uerè proprieq; existimo cõuenire. *PH.* Dic obsecro, nisi pater prolẽ appeteret, liberos'ne unquã procrearet? & nisi iam genitos filios maximo prosequeretur amore,tanta'ne diligẽtia ac solicitudine eos forsitan conseruaret? *SO.* Rectè Philo dixisti:& Dei in res ab eo procreatas amorẽ rerum procreatarum tùm mutuo,tùm etiam in Deum amori, nõ secus ac parentum in filios charitatẽ fratrum mutuæ,& natorũ in parentes beneuolentiæ,longè anteponendũ esse perspicio.Verùm id mihi nunc quoq; dubium restat, quod nullum amorẽ, nullumq; prorsus desideriũ uideo reperiri,quod rei duntaxat amatę ab ipsomet amante conceptũ defectum supponit, quemadmodũ tu de diuino loquẽs amore iandudũ dixisse uideris.' Aliquod'ne tibi inferiorũ amorũ succurrit exemplum, quòd amatę tantummodò rei,minimè aũt amantis defectũ supponis? *PH.* Amor ipsius Dei in ista inferiora à patris in filiũ,pręceptoris in discipulũ,studiosorũq; inter sese amicorũ amore utiq; refertur, atq; reprę́sentatur. *SO.* Quomodo? an fortè similitudinẽ in eo uersari cõtendes, ꝙ pater filio, & amicus amico perpetuò frui desiderãt? Hoc utiq; te haud arbitrer dicturũ: huiuscemodi nanq; desiderium perpetuę fruitionis defectũ ex parte amãtis supponit,qui quidẽ defectus in Deũ minimè cadit. *PH.* Nuper cõmemorata similitudo etsi nec in huiuscemodi amore, aut desiderio uersatur:in eo tamẽ sita esse uidetur,ꝙ paternus amor in omni liberis deficiẽte

Amor è Platonis sententia haud actu quidem, sed potestate tãtummodò pulcher existit.

Amicus Socrates, amicus Plato, amicior ueritas ipsa.

Plato, qui amorẽ à diuina seclusit natura, & ueritati repugnasse, & sibimet quoq; contradixisse uidetur.

Amorem diuinæ conuenire naturæ et ratione demõstrat, & authoritatibus quoque confirmat.

Amor Dei in ea, quæ ipse procreauit, patris in filium, Præceptoris in discipulũ, studiosorumq; amicorum amori persimilis esse uidetur.

fœlicitate expetenda consistit: qui quidem amor defectũ in liberis adamatis, nequaquam autem in patre eos diligente perspectum ac animaduersum supponit. Pariter quoq; magister discipulorum uirtutem ac sapientiam exoptat: quæ discipulis tantùm, minimè autem preceptori deesse conspiciuntur. Similiter etiam amicus alteri amico deficientem, ut ille eam consequatur, eaq; semper fruatur, fœlicitatem exoptat. Illud tamen inter diuinum, & caducũ amorem intercedit discrimen: quòd tres iam cõmemorati amãtes, propterea quòd mortales existunt, quãdo eorum desideria explentur atq; perficiuntur, lætitiã quandam cum uoluptate coniunctam tunc primùm acquirunt. Hoc autem in Deo usu minimè uenit: nec enim nouã aliquam lætitiam, aut uoluptatem, aliamúe animi perturbationem, nec nouam ullam prorsus cõmutationem ex recenti eorũ, quæ ipse procreauit, maximoq; amore prosequitur, sentit sibíue acquirit perfectione: cùm Deus omni perturbatione siue perpeßione liber atque solutus, nulliq; prorsus commutationi obnoxius esse: & ingenti lætitia, gaudio, ac uoluptate perpetuò & cumulatè frui existimetur. Hæc tantũmodo diuino numini differentia attribui solet, quòd eius splendidißima rutilansq; lætitia longè magis in perfectis ipsius liberis atque amicis quàm in imperfectis refulgere conspicitur. *SO.* Egregiè quidem & diuinè tam egregiã diuinamq; materiam pertractasti. Verùm quo pacto Platonem obsecro Philosophorum principem, qui amorem à diuina seclusit natura, excusabimus ac defendemus? *PH.* Eam duntaxat amoris speciem, de qua in conuiuio Plato disputauit, quæ scilicet amorem hominibus tantummodò impertitum continet atque cõplectitur, à Dei alienam esse natura Philosophus uerißimè quidem pronunciauit: at communis ille & genericus amor, de quo nunc sermonem habemus, à Deo prorsus excludi, & separari minimè potest. *SO.* Hanc differentiam distinctiùs dilucidiusq; te mihi uellem interpretari. *PH.* Plato in Symposio de ea amoris specie, quæ in amante tantummodò, nequaquam autem in amato terminari apud homines reperitur, disputasse uidetur: hæc enim amoris nomen sibi princeps conspicitur uendicasse. Altera uerò species, quæ in re terminatur amata, amicitia potiùs, & beneuolentia rectiùs, quàm amor nuncupatur. Priorem amorem Philosophus iurè quidem pulchritudinis desiderium existere definiuit, ipsumq; à Diuina meritò separauit natura: quicunque enim pulchritudinem appetit, ea utique caret, nec pulcher ulla ratione uocari potest. Deus uerò, cùm omnium pulcherrimus, quin potiùs summũ pulchrũ existat, nulla pulchritudinis quanuis exigua indiget portione, eamq; appetere nequit. Quamobrem huiuscemodi amor in Deo minimè reponendus esse uidetur. At nos, qui de amore cõmuni amplißimaq; ratione sermonẽ habemus, tàm eum, qui in amante terminatur, ipsiusq; amantis defectum supponit, quàm illum, qui in re definit amata, & amati tantummodò, nequaquã autem amantis imperfectionem designat, communiter amplecti debemus. Quapropter nos amorem haud pulchri desideriũ, sicut Plato: sed uel alicuius rei, uel boni duntaxat desideriũ existere definiuimus: quorũ quidem utrunq; uel amanti, uel amato duntaxat indifferenter deesse potest: sicut patris in filiũ, magistri in discipulum, amici in amicum amores superiùs commemorati satis superq; demonstrarunt. Hoc utiq; amoris genere Deus optimus maximus ea, quæ olim procreauit, dicitur adamare, ipsorum tantummodò, haud proprium bonum exoptans. Eandemmet quoq; amoris speciem Plato, & Aristoteles concorditer significarunt: cùm optimos & sapientißimos uiros amicitiã diuinam assequi, & à Deo mirificè adamari dixerunt. Deus nanq; eorum fœlicißimam perfectionem perpetuò, & absq; ulla sui perpeßione amare expetereq; uidetur. Plato insuper amoris nomen omne cuiuslibet rei, & cuiuscunque expetentis desiderium communiter complecti demonstrauit: propriè tamen ipsum pulchri solummodò desideriũ significare subiunxit. Quapropter

Amor diuinus in quo ab humano, mortaliq; differt amore.

Quænam amoris species ex mẽte Platonis atq; Aristotelis Deo optimo maximo potest accõmodari, quæq; minimè.

Philoſophus non quemlibet amorem,& genericũ: ſed eum duntaxat, & ſpecificum, qui pulchri deſiderium exiſtere definitur, à diuina ſecluſiſſe uidetur natura. *SO.* Platonem nec mentitũ eſſe,nec ſibi contradixiſſe maximè gaudeo. Verùm amoris ab eo tradita definitio diuinum minimè uidetur amorem excludere: quamuis Philoſophus, ut eum ſegregaret, uehementer laborauerit: quinimò illam non minus, quàm à te aſsignatam definitionẽ ipſum complecti exiſtimarem. *PH.* Quamobrem? *SO.* Quoniã ſicut tu, cùm amorem boni deſideriũ exiſtere definieris, tùm ſoli amanti, tùm etiam amatæ tantummodò perſonę deficiens bonum indifferenter & cõmuniter hac breuiſsima oratione incluſiſti: pariter quoq; cùm ego Platonis ſequens authoritatem amorem pulchri deſiderium eſſe definiero, pulchritudinis defectum uel in amante, uel in amata duntaxat perſona reſidentem me huiuſcemodi compendioſa deſcriptione comprehendere utiq; dicam. Ex quo Platonicam amoris definitionem diuinum quoq; amorem complexam fuiſſe proculdubiò continget. *PH.* Si pulchrum & bonum unum idemq; penitùs exiſtere tibi perſuades,tota erras uia. *SO.* Ecquid tu pulchrum & bonũ differre forſitan arbitraris? *PH.* Maximè. *SO.* Cur? *PH.* Propterea quod bonũ à deſiderante tùm propter ſeipſum,tùm etiam propter adamatã perſonam: pulchrum uerò propter ſeipſum duntaxat ab eodem expeti ſolet. *SO.* Qua de cauſa? *PH.* Quia pulchrũ amantis proprium exiſtit: quod enim uni pulchrũ uidetur,ab altero turpe ſæpenumerò iudicatur:unde quod mihi pulchrum,tibi nõ pulchrum eſſe frequenter conſpicitur. At bonum cõmune quoddam exiſtit: neq; ad amantẽ magis quàm ad amatũ,uel ad hoc potiùs, quàm ad illum, ſed ad ſuammet refertur naturam.Quapropter quod uni eſt bonum,multis bonũ eſſe ſæpe uidetur. Qui igitur pulchrum appetit, propter ſeſe illud ſemper appetere ſolet,eo etenim caret. Verùm qui bonũ exoptat, tùm propter ſeipſum, tùm etiam propter amicum,cui bonum deficit,indifferẽter illud expetere poteſt. *SO.* Hæc pulchri, boniq; differentia à te excogitata mihi quidem non admodum probatur. Sicut enim idem uni pulchrum, alteri turpe uideri affirmas:ego quoque pariter idem ab uno bonum,ab altero malum dicam utique iudicari. Cuius quidem rei ecce tibi manifeſtiſsimum exemplũ. Praui homines mala bona, & propterea ea proſequuntur: & bona mala,ideoq; ipſa effugiunt,exiſtimant eſſe. Studioſi uerò contrà iudicare conſpiciuntur. Quapropter quod in pulchro,in bono ſimiliter uſu uenire uidemus. *PH.* Omnes homines,qui iudicio ualent,& rectam,recteq; diſpoſitam habent uoluntatẽ,bona quidẽ bona,mala uerò mala exiſtere ſentiunt: quemadmodũ guſtus quoque optimè temperatus dulcem affectat,amarumq; reſpuit ſaporẽ. At qui diuinum numen ſibi infeſtum & inimicũ habentes infirmum uitiatumq; ingenium,deprauatamq; uoluntatem ſortiti fuerunt: rerum inuerſis uocabulis bonum malum,malumq; bonũ appellant: ſicut etiam guſtus malè affectus dulcem reijcit, & amarum proſequitur ſaporẽ. Quemadmodũ igitur dulce,& ſi amarum ægroto uideatur,uerè tamen dulce & exiſtit,& appellatur: pariter etiam bonum quamuis ab imbecillo uitioſoq; ingenio malum eſſe iudicetur, quin tamen uerum cõmuneq; bonum exiſtat, nullum prorſus ex hoc recipit impedimentum. *SO.* Non ne idem quoq; de pulchro eſt ſentiendum? *PH.* Minimè: pulchrum nanq; haud unum & idem apud omnes ſtudioſos, atque ingenio ualentes eſſe perſpicitur.Etſi enim pulchrum bonum exiſtere omnes fatentur: idem tamen uiro alicui ſtudioſo ita pulchrum uidebitur, ut eum ad ſui alliciet amorem: ab altero uerò ſtudioſo bonum quidem, minimè autem pulchrum eſſe iudicabitur,nec eius uoluntatem ad ſeſe diligendũ flectere unquam ualebit. Et quemadmodum bonum ac malum,ambo ad animum relata,dulce & amarum gũſtui obiecta imitantur:ita pulchrum,& non pulchrum animo impreſſa cum ſapido,quod guſtum uoluptate afficere ſolet, & inſulſo

Differentia inter bonum & pulchrum. Pulchrũ amantis tantummodò proprium: bonũ uerò & amanti, & amato commune quoddam exiſtit.

Bona ſemper bona, & mala ſemper mala ab omnibus, qui iudicio ualẽt, & rectam,recteq; diſpoſitam habent uolũtatem, exiſtere iudicantur.

Pulchrum haud unum & idem apud omnes iudicio,& ingenio ualẽtes eſſe perſpicitur.

poſſunt conferri. Turpe autem, atq; deforme animo quàmaximè odioſa horribili, execrabiliq; ſapori ambobus guſtui acerrimis inimicis aſsimilanda profectò uidentur. Vnde ſicut unũ & idem omnibus ſanis dulce quidẽ, uerũ uni ſapidum atq; iucundũ, alteri autẽ minimè exiſtere frequenter experimur: ita unam eandemq; rem, ſiue perſonam ab omnibus ſtudioſis bonã quidem, ſed ab altero pulchram, adeò ut ipſe egregia eius forma ac pulchritudine captus ad eam diligendã accendatur: ab altero autẽ minimè iudicari ſæpè uidemus. Propterea furentes amantes, qui amoris acerrimis ſtimulis exagitantur, pulchrum ſemper appetere cernes.

Plato amorẽ illum ſpecificum, quẽ ipſe pulchri deſiderium exiſtere definiuit, meritò à diuina ſeiunxiſſe natura, & ut magnũ quendam dæmonem inter diuina humanaq; medium collocaſſe uidetur.

Ad quod reſpiciens Plato amorẽ pulchri deſideriũ exiſtere definiuit: hoc eſt, deſideriũ perſonæ alicuius: uel, ut cõmunius loquar, alicuius rei pulchrę atq; formoſæ coniunctionem aſſequendi, ſeu poſſeſsionẽ acquirendi: ut amplisſimæ magnificeq; alicuius urbis, cultiſsimi horti, inſignis equi, uerſicoloris auis, purpureę ueſtis, perſpicuiue lapilli: quæ quidem omnia aliaq; conſimilia aut habere, aut eis iam habitis perpetuò frui exoptamus: & ſingula ipſorum uel præſentem, uel futurũ ex parte amantis defectum ſupponunt. Hanc utiq; amoris ſpeciem Plato à diuina meritò ſeiunxit natura, non quia Deus nihil prorſus amare dicatur: ſed propterea quod huiuſcemodi amorem poteſtas, perpeſsio, atque priuatio ſemper concomitantur: quæ quidem tria à diuino numine aliena prorſus exiſtunt. Philoſophus inſuper huiuſcemodi amorem magnum quendam dæmonem eſſe ſubiunxit: quia dęmonica natura è Platonis ſententia inter ſpiritalem perfectamq;, & inter corpoream ac imperfectam media intercedit.

Dæmonica natura media inter ſpiritalem, atq; corpoream.

Sic utiq; animorum noſtrorum poteſtates atque perpeſsiones inter corporeas ſiue mortales, & inter intelligibiles diuinasúe actiones, necnon inter pulchrum ac turpe mediæ reſident, & collocantur: propterea quòd poteſtas inter priuationem, actualemq; eſſentiam medium ſibi locum uendicauit.

Poteſtas media inter priuationem, & actualẽ eſſentiam.

Quoniam autem amor omnibus animi affectionibus ſiue perturbationibus maior, uehemẽtiorq; eſſe uidetur: idcirco Plato eum magnum dæmonem appellauit. Verùm amor deinde communiter & genericè ſumptus non tantùm bona ſimul ac pulchra: ſed etiam bona, etſi pulchra minimè exiſtunt, indiſcriminatim complectitur: & bonum quodcunq; ſemper conſequitur: uel pulchrum, uel utile, uel honeſtum, uel iucundum, uel cuiuſcunq; alterius ſpeciei eſſe dicatur. Vnde amorem bonorũ: quæ modò amanti, modò amato, ſiue amantis amico deficiunt, eſſe contingit.

Deus quæcunq; procreauit, non ſpecifico aut propriè ſumpto, ſed communi atque generico quodã amore proſequi exiſtimatur.

Et hoc utique amplo atque diffuſo amoris genere Deus, quæcunq; procreauit, diligere exiſtimatur: ut ſcilicet bona, quibus carent indigentq;, cumulatè eis largiendo ad perfectionem ſingulorum captui accommodatam ipſa perducat. *SO.* Amoris uniuerſale bonum conſequentis ampla & communiſsima definitio fuit ne ab ullo ueterum ſapientum excogitata? *PH.* Neminem Ariſtotele melius ac abſolutius in libris Politicorum eum definiſſe reperio: qui amare nihil aliud, quàm bonum alicui uelle: hoc eſt, uel ſibiјpſi uel alijs, determinauit.

Ariſtotelẽ amorem cõmuniter et genericè ſumptum eũ eſſe definiuit, quo quis alicui bonum exoptat.

Conſidera obſecro maximum, & diuinum propemodum Ariſtotelis artificium, qui, ut omnem amoris ſpeciem communiter cõplecteretur, eum non pulchro: ſed bono potiùs definiendũ eſſe duxit: & hac utiq; eleganti breuiq; deſcriptione omnes amoris ſpecies mirificè quidem comprehendit. Si nanque amans ſibi bonum exoptat, bonum ipſi nimirum deeſſe uidetur amanti: ſi uerò amans rei adamatæ bonum deſiderauerit, tunc bonum amato ſiue amico tantummodò, nequaquã autem amanti deficere exiſtimabitur: cuius quidem generi amor diuinus exiſtit. Quamobrem Ariſtoteles, qui amorem bono communiter definiuit, diuinum quoque incluſit amorem. Plato uerò, qui eundem propriè pulchri nomine determinauit, Dei erga inferiora amorem excluſiſſe uidetur: pulchrum enim amantis duntaxat, cui pulchrum uidetur, defectum deſignat. *SO.* Ariſtotelica amoris definitio non æquè mihi ac tibi ſatisfacit. *PH.* Cur? *SO.* Quia uerum amorẽ proprium

Ariſtoteles amorem communiſsimè ſumptũ bono: Plato uerò amorẽ propriè acceptum pulchro determinauit ac definiuit.

ſemper, nunquam autem alienum bonũ, ſicut Ariſtoteles ſenſit, reſpicere iudicarem: proprius namq; finis, & poſtremus tùm humanarum, tùm etiam cuiuſcunq; alterius actionũ in proprio bono, propriaq; uoluptate & perfectione aſſequenda conſiſtit: & ad hunc utiq; finẽ omnes omniũ actiones referuntur. Quòd ſi aliquis alteri bene cupit, hoc ad propriam, quæ ex illius beneficio percipitur, tandẽ iucunditatẽ refertur. Quomodo igitur amantis in amando uoluptatẽ & ſcopũ in alienis bonis uerſari, quemadmodũ Ariſtoteles ſenſit, defendemus? *PH.* Rectè quidẽ atq; ſubtiliter dubitaſti: cuiuſcunq; namq; agentis actionũ proprius & ultimus finis in ſuimet perfectione, uoluptate, bono, atq; fœlicitate tandẽ conſiſtit:

Actionũ cuiuſcunque agentis proprius ac ultimus finis in ſuimet perfectione, uoluptate, bono, atq; fœlicitate tandem conſiſtit.

nec bonũ duntaxat, quod amans amico ſiue amato exoptat, ad propriã, quã ipſe ex illius cõmodis percipit, uoluptatẽ refertur, uerũ etiam amans idẽ, quod amico ſiue amato tribuitur, bonũ ſuſcipere exiſtimatur: amans etenim nõ tantũ amici amicus, ſed idẽmet alter exiſtere uidetur. Quamobrẽ illius bona nõ aliena, ſed propria ſuaq; debent iudicari: & amans amici bonũ exoptans ſibimet illud auguratur: iam enim amantem in amatam conuerti ac transfigurari perſonã ſæpenumerò diximus.

Amans in amati ipſius perſonam transferri uidetur.

Vnde amati cõmoda ad amantem magis quàm eius propria pertinere dicuntur, & amantis potiùs quàm amati bona appellanda eſſe uidẽtur, quotieſcunq; amata perſona pari mutuoq; amantẽ proſequitur amore. Tunc enim uniuſcuiuſq; ipſorum bonum proprium dominũ relinquens ad alterum ſtatim contendit, ibiq; quietẽ conſequitur exoptatam. Quapropter duo ſeſe mutuò diligentes amici minimè duo ſunt exiſtimandi.

Duo amici, qui ſeſe pari mutuoq; amore proſequuntur, aut unus tantummodò, aut quatuor debent exiſtimari.

SO. Quot igitur erunt? *PH.* Aut unus tantũmodò, aut quatuor. *SO.* Quòd duo ueri amici ad unitatem reducantur, optimè intelligo: eò quòd amori admiranda illa eſt inſita uis ambos amantes in unum coniungendi, & binarium in unitatẽ colligendi. Verùm quo pacto ipſi quatuor poterunt appellari? *PH.* Cùm eorum uterq; in alterũ transformetur: iurè uterque tùm amantis, tùm etiam amati obtinens rationem duplicatur: binarius autem in ſemetipſum recurrens quaternarium numerũ producit. Quapropter amantium utrunque duos: & ambos amantes unum, aut quatuor exiſtere tandem eſt concludendum. *SO.* Duorum amantium unitatem, & pluralitatem mirificè gaudeo didiciſſe. Verùm tantò Ariſtotelis dictum abſurdius mihi uidetur, quòd ſcilicet alienum bonum expetere unam amoris ſpeciem exiſtere ipſe pronunciârit.

Ariſtotelem ex alieni boni appetitione unam amoris ſpecie oriri dicentem egregiè quidem defendit.

PH. Philoſophum amoris finẽ in proprio ipſius amantis bono reponi & collocari ſuppoſuiſſe, eſt utiq; à nobis intelligendum. Verùm hoc bonũ uel mox nullo prorſus medio intercedente, uel amici adamatæq; rei ope atq; auxilio interpoſito ad ipſum amantem refertur: & iam Peripateticus amicum alterum ſemetipſum exiſtere declarauit.

Amicus ipſemet alter exiſtit.

SO. Hæc Ariſtotelicę definitionis interpretatio etſi tibi forſitan concedatur, haud tamen diuinũ, ſicut probare laboras, complectetur amorẽ. *PH.* Quid ni? *SO.* Quoniam ſi Deum eorum, quæ ipſe procreauit, bonum uis adamare: id diligendo eum proprium quoque bonum adamare neceſſe eſt fatearis: hoc autem boni expetiti non tantùm in res procreatas, uerùm etiam in Deum procreantem defectum utique inferret: quod quidem quàm abſurdum alienumq; à ueritate exiſtat, quiuis facillimè iudicabit.

Deus ex rerũ à ſeſe procreatarũ debita & conuenienti perfectione perfectionem quandã nõ quidem propriam, neq; internã: ſed externam, & relatiuam tãtummodò conſequi exiſtimatur.

PH. Superiùs iam me dixiſſe recordor operis imperfectionem nonnullum etiam artificis defectum obſcurè & latenter ſignificare, propter quandam uidelicet artificis ad propria opera habitudinem ac relationem. Hac utiq; ratione Deus, cùm rerum à ſeſe procreatarum diligit perfectionem, actionum ſuarum ad propria opera relatarum perfectionem diligere proculdubiò eſt exiſtimandus: quæ quidem diuinæ actiones ex rerum procreatarum defectu aliqua defectus forſitan contaminarentur ſuſpicione: ex earum uerò abſolutione in ſua relata quammaximè confirmantur perfectione. Quapropter antiqui iuſtum uirum diuinum ſplendorem perfectum conſpicuumq; reddere, iniquum uerò eum obſcurare atq; con-

atq; con-

atq; contaminare dixerunt, Concedendum igitur censeo, cùm Deus operum suorum diligat absolutionem, propriæ quoque diuinæq; actionis eum appetere perfectionem: neque huiuscemodi amor ac desiderium defectum in diuinam essentiam, sed in creatoris ad res creatas obscurã ac tenuem duntaxat relationem inducit: Deus nanq; ne exiguã quandam ex rerum procreatarũ defectu maculam quandoq; in sese concipiat, propriam absq; minima labe puritatem unà cum rerum procreatarum appetit perfectione. *SO.* Hæc responsio à te excogitata docta nimirum, ac subtilis esse uidetur. Verùm te in prima à nobis iam habita disputatione amorem unionis assequendæ desideriũ existere dixisse recordor. Hæc definitio diuinum amorem rerum conditarum bona procurantem utiq; comprehendit, non tamen Deum earum appetere coniunctionem ex ipsa potest inferri: nemo enim alterius appetit copulationem, nisi illud sese perfectius existit. *PH.* Nihil alterius copulationẽ, nisi eius tantummodò, cum quo copulatum longè perfectius, quàm si cum eo non copuletur, euadit, appetere unquam uidemus. Et ego quoque Dei relatam operationem maiorem ex rerum procreatarũ cum procreante coniunctione, quàm sine huiuscemodi copulatione perfectionem sibi acquirere tibi concedo. At Deus haud sese cum rebus creatis, quemadmodum amantium uulgus cum adamatis personis expetit coniungi: sed contrà res procreatas cum sua diuinitate copulari summopere studet: ut uidelicet uno eodemq; tẽporis momento & illæ, tam admirabili coniunctione intercedente, absoluta stabiliq; fœlicitate fruantur: & diuina ipsius creatoris actio, quæ ad res procreatas refertur, pura perfectaq; remaneat. *SO.* Optimè nimirum in proposito nodo explicando tete gessisti. Verùm una tantùm ambiguitas tibi restat adhuc expediẽda: pulchrum enim, quo Plato amorem definiuit, & bonum, quo Aristoteles eundem descripsit, maximè inter sese differre arbitraris: ego uerò ambo unum idemq; prorsus existere censeo. *PH.* Haud rectè sentis. *SO.* An omne pulchrum bonum esse fortasse negabis? *PH.* Minimè quidem: at hominum uulgus hoc audacter negaret. *SO.* Cur? *PH.* Non quodcunq; pulchrum bonum existere aiunt: quædam enim, quæ pulchra iudicantur, interius mala esse comperiuntur: nonnulla uerò, quæ deformia uidentur, re ipsa bona esse cognoscuntur. *SO.* Ratio istorum facilè meo quidem iudicio dilui potest: quicunq; enim rem pulchram, eandem quatenus pulchram bonã quoq; existere iudicabit: & si uerè bona, uerè pulchra utique existet. Pariter etiam quod turpe, idem quatenus turpe malum quoque uidebitur: & si re ipsa bonum, re ipsa minimè turpe esse continget. *PH.* Rectè quidẽ dixisti: etsi, ut suprà iam admonuimus, ad speciem significandam pulchrum quàm bonũ, & ad essentiam exprimendam bonum quàm pulchrum aptius atque accommodatius esse uidetur. Verùm ut ad propositam ambiguitatem nunc definiendam accedam: quamuis omne pulchrum bonum uel re, uel specie tantùm: non tamen omne bonum pulchrum uicissim existere tibi concedam. *SO.* Quæ nam bona quidem, nequaquam autem pulchra appellantur? *PH.* Cibi, potiones, ualetudo, suaues odores, dulcesq; sapores, & saluberrimæ regiones, aliaq; consimilia, bona quidem uocari debere profectò nunquã te arbitror negaturam: at ea pulchra nequaquam existere dices. *SO.* Hæc etsi pulchra homines appellare minimè consueuerunt, pulchra tamen nimirùm existere credo: nisi enim hæc pulchra, deformia utiq; forent: idem autem bonum esse atq; deforme absonum certè, & sibimet repugnare uidetur. *PH.* Te emendatius loqui profectò desiderarem. Bonum ac turpe in eodem subiecto, siue in eadem subiecti portione habitare minimè possunt: haud tamen quodcunque non pulchrum turpe mox uocandum fore censeo. *SO.* Quo ergo nomine illud significabis? *PH.* Nec pulchrum nec turpe id utique nuncupabo, quibus negationibus plura bona passim designare solemus: inter homines enim,

Deus haud sese cum rebus procreatis copulare, sed eas potius sibi adiungere studet appetitq;.

Pulchrũ ad speciem significandã aptius quàm bonum, & bonũ ad essentiam exprimendam accommodatius quàm pulchrum esse uidetur.

Omne pulchrũ quidem est bonum, haud tamẽ omne bonũ pulchrum existit.

Complura reperiuntur, quæ nec pulchra, nec turpia existunt.

quibus utrunque propositorum nominum,& pulchrum & bonum, accommodare solemus, quidam nec pulchri nec turpes sæpenumerò existere conspiciuntur. Idem quoque multò magis in pluribus bonorum speciebus, quibus nec pulchritudinis laus,nec deformitatis uitium attribui potest,usu ueniré uidemus: cuiusmodi sunt ea à nobis modò commemorata,quę nec pulchra nec turpia propriè esse dicuntur.Inter hæc tamen & homines id intercedit discrimen, quòd homines tunc nec pulchros nec turpes dicimus esse, cùm partim formosi,partim deformes existunt: ita ut nec pulchri omnino,nec penitùs turpes uocari pòssint. At bona modò enarrata nec omnino, nec partim formosa,uel deformia dicere licet. *SO.* Hanc formę,ac deformitatis permixtionem in ambiguis hominibus perspectam neminem prorsus arbitror negaturum. Verùm eorum bonorum, quæ nec pulchra nec turpia utique existunt, dubiam ancipitemúe naturam aliquo simili ac manifesto exemplo te patefacere uellem. *PH.* Non'ne plures nec scientes,nec ignaros esse animaduertisti? *SO.* Quo nomine igitur eiusmodi homines uocabuntur? *PH.* Veritatem credentes, seu rectè opinantes congruè appellarentur: qui nanq; rectas, uerasq; habent opiniones:scientium,uel sapientium nomen nequaquam merentur: haud enim rerũ causas,scientias'ue cognoscunt: multoq; minus ignari esse dicuntur: uera nanq; credere,recteq; opinari perspiciuntur. Idem etiam de pluribus bonis, quæ nec pulchra, nec turpia existunt, iudicium est faciendum. *SO.* Pulchrum igitur non bonum simpliciter, sed bonum aliquo alio addito siue accedente est nuncupandum? *PH.* Vtique. *SO.* Quod'nam erit additamentum? *PH.* Ipsa uidelicet pulchritudo: pulchrum etenim bonum pulchritudine præditum existere definitur: bonum uerò pulchritudine haud accedente pulchrum nunquam euadet. *SO.* Pulchritudo autem quomodo definitur? Aliud'ne quicquam præter boni bonitatem ad eam requiritur constituendam? *PH.* Pulchritudinis essentiã explicare aut definire amplam,& diffusam nimirum efflagitaret orationẽ: multi nanque eam quotidie cernunt,& in eius frequenter incidunt mentionem, nec tamen ipsam cognoscunt. *SO.* Quis adeò rudi hebetiq; ingenio præditus reperitur, ut pulchrũ cognoscere,ipsumq; à turpi distinguere nequeat? *PH.* Pulchri cognitio facilis quidẽ & peruulgata existit. Verùm paucissimi ad summam cõmunemq; illam pulchritudinẽ,cuius merito omnia pulchra pulchra esse dicũtur, pertingere potuerunt. *SO.* Eam obsecro in gratiam meã determinare ne tibi graue aut molestum uideatur. *PH.* Plures ac differentes pulchritudinis definitiones ab antiquis excogitatæ fuerunt,quas omnes in prẹsentia recensere,ueramq; à falsis discernere superuacaneũ utiq; foret, & à proposito nostro alienũ: eoq; magis, quòd paulò pòst de pulchritudine diffusè uberrimeq; sumus locuturi. Nunc uerã,breuem,& cõmunissimam ipsius sat erit tantũmodò definitionẽ explicare. Pulchritudo est gratia seu uenustas quædã animo nostro cognita & perspecta,quæ eum ad amandũ impellit. Vnde res illa,seu persona, quæ bonitati uenustatẽ habet adiunctã, meritò pulchra uocatur. Bonũ uerò quodcunq; huiuscemodi gratia destitutũ nec pulchrum,nec turpe existit:non pulchrũ,quia uenustate caret: neq; turpe,quia bonitate est insignitũ. At illud, cui ambo,gratia scilicet bonitasq; deficiunt,haud tantùm nõ pulchrũ, uerùm etiam malum atq; deforme est appellandũ. Inter pulchrum nanq; ac turpe medium quoddam reperitur:at inter bonum & malum nullum prorsus medium potest inueniri: nec immeritò quidem, cùm bonum essentiam, & malum priuationem significare dicatur. *SO.* Non'ne iamdudum potestatẽ inter essentiam & priuationẽ intercedere uoluisti? *PH.* Potestas quidem inter actualem perfectamq; essentiam,& inter puram ac meram priuationẽ media collocatur:ipsa nanq; si cum priuatione conferatur,essentiæ: siq; cum actuali essentia cõparetur,priuationis rationẽ obtinere uidetur. Quapropter potestas medium

Ea, quæ nec pulchra nec turpia uocari cõsueuerunt, duplicia esse comperiuntur.

Pulchrum haud bonum simpliciter, sed bonum pulchritudine præditum esse definitur.

Pulchritudinis ipsius cognitio difficilis quidem existit.

Pulchritudo gratia seu uenustas quædam animo nostro cognita & perspecta, quæ eum ad amandũ impellit, existere definitur.

Inter pulchrum ac turpe mediũ quoddam reperitur: at inter bonum & malum nullum prorsus interiacet medium.

Potestas inter actualem perfectamq; essentiã, & inter purã ac merã priuationem media collocatur.

dium quoddam proportionale ex priuatione actualiq; essentia compositum existit, quemadmodũ amor quoq; inter pulchrum ac turpe medius dicitur residere. Inter essentiam autem, eiusq; priuationẽ nullum prorsus interiacet medium, cùm inter habitum, ipsiusq; priuationem nihil unquã omnino intercedere queat: duo nanq; hi termini sibi contradicentes esse uidentur, cùm potestas ad puram relata priuationem habitus, cum habitu uerò actuali cõparata priuatio iure maximo nuncupetur. Inter potestatem autem ac meram priuationem, siue inter potestatẽ & absolutissimum actũ quis adeò fatuus existet, ut medium reperiri contendat? Cùm igitur inter essentiam & essentiæ priuationem nihil prorsus intercurrere conspiciatur, iure bonũ & malum simpliciter nihil penitùs mediũ intercipere diximus, quod tamen medium à pulchro atq; deformi admissum fuisse satis superq; iam demonstrauimus. *SO.* Hanc dubiam & inuolutam materiã egregiè quidem explicuisse atq; determinasse uideris: sed cur non omne bonũ gratiosum quoq; seu uenustũ existat, rationẽ intelligere uellẽ. *PH.* Omnibus quinq; externis sensibus obiecta bona quidem, utilia, temperata, atq; iucunda uerè propriecq; appellari consueuerũt. At quæ crassioribus atq; imperfectioribus sensibus, gustui uidelicet, olfactui, & tactui obijciuntur, nulla gratia prorsus seu uenustate prædita esse conspiciuntur: quæ animũ, ineffabili quadam intercedente uoluptate, ad sui cõpellat, uel potiùs alliciat amorẽ. At quæ duobus tantũmodò sensibus spiritalibus, uisui scilicet ac auditui exponũtur, gratiã satis liberaliter, & copiosè participasse uidentur: quæ hominũ animos sibi deuincit, eosq; sui studiosissimos ac amãtissimos reddit. Quapropter dulces cibi, salutares potiones, iucundissimi odores, saluberrimæ regiones, moderati & suauissimi concubitus, aliaq; his similia: etsi bona, dulcia, suauia, utilia, ac necessaria ad hominũ & animantiũ uitam conseruandã existunt, nunquã tamen pulchra esse dicentur: propterea quòd eiusmodi crassa ac rudia obiecta gratia & pulchritudine prorsus sunt destituta: neq; tres adeò crassi concretiq; sensus uenustati aut pulchritudini aditũ ullum satis accõmodatũ ad animũ nostrum uoluptate perfundendũ, & ad pulchri amorẽ in eum inducendũ pręstare, aut exhibere possunt. At elegantia illa & formositas, de qua sermonẽ habemus, in uisui quidem abundè conspicitur subiectis: quẽadmodũ ex lignis & tabulis artificiosè elaboratis: ex partiũ tùm inter sese, tùm ad totũ recta & conuenienti proportione: ex uarijs, ac differentibus organis animantiũ cõcinnè dispositis, & in unũ, concorditer conspirantibus: ex blandis coloribus: ex pura & clarissima luce: ex aureo Sole: ex argẽtea Luna: ex micantibus astris: & ex amplissimo deniq; cœlo quiuis oculorũ sensu percipere potest. Huiusce autem effectus ratio ea dicitur esse, quòd uisui subiecta propter eorum spiritalem naturam gratia & uenustate sunt insignita, quæ per fulgentium oculorum spiritalem sensum ingressa ad animũ reficiendum ac recreandum statim cõntendit: eumq; paulatim ad pulchritudinis amorem compellit, commouetq;. Gratia quoq; insuper & pulchritudine, quæ auditui subijciuntur, donata fuerunt: quemadmodum lenis sermo, pathetica oratio, uox sonora, neruorum musicorumq; cantus, suauis modulatio, harmonicaq; proportio fidem facere possunt: hæc enim omnia, cùm spiritalia existãt, gratiam quandam sibi habent adiunctã, quæ per auditus sensum spiritalem in animum nostrum insinuata eum deinde interna uoluptate, internoq; afficit amore. Quapropter res bonæ, quæ spiritali præditæ natura, & spiritalibus sensibus expositæ esse dicũtur, gratiã nimirùm participant & pulchritudinẽ. Res uerò bonæ, quæ & natura crassiores, & crassioribus sensibus obiectæ esse cõspiciuntur, pulchritudine ac uenustate prorsus destitutæ fuisse uidẽtur: ex quo etsi bonas, non tamen pulchras aut uenustas eas esse contingit. *SO.* Præter uisum & auditũ aliam'ne quandam uim, quæ pulchritudinẽ percipiat atq; cognoscat, natura nobis fuit elargita? *PH.* Facultates illæ cognoscentes, quæ

Inter essentiam, eiusq; priuationem nihil prorsus medium intercurrit.

Quæ omnibus quinq; exterioribus sensib. exponuntur, sæpenumerò & bona reipsa esse, & bona uerè proprieq; appellari consueuerunt.

Ex quinq; exterioribus sensibus uisus tantùmodò atq; auditus pulchritudinis aliquam sibi uendicant cognitionem: cæteri autem minime.

Pulchritudo & spiritalem naturam participat, & spiritalibus tantùmodò sensibus sese exhibet degustandã.

Pulchritudo præter uisum atque auditum à phãtasia quoque primò, deinde ab intellectu, à separataq; mente postremò magis magisq; semper ueluti per gradus quosdã cognosci discerniq; uidetur.

duobus prædictis sensibus magis spiritales existunt, pulchrum quoq; perfectius quàm ipsi cognoscunt. *SO.* Quæ'nam eæ esse dicuntur? *PH.* Imaginatio seu phantasia, quę à sensibus iam percepta deinde componit, diuidit, atque reuoluit, quæq; plures insuper actus, euentus, & singulares cõceptus, qui meritò gratiæ & pulchritudinis sibi insitæ animũ ad amatoriã quandã alliciũt uoluptatẽ, cognoscit. Ex quo pulchrã phantasiam, pulchram cogitationẽ, & pulchrã inuentionẽ homines sæpenumerò dicere consueuerunt. Verùm multò ampliorẽ & uberiorem pulchritudinis cognitionẽ ratio ab intellectu prosiciscens sibi conspicitur uendicasse, quæ gratias & pulchritudines uniuersales, incorporeas, atq; æternas singularibus & caducis corporibus distributas cõprehendit: ipsæ nanq; dulcissima uoluptate, & suauissimo amore animos nostros perfundere solent: in cuius quidẽ rei confirmationẽ studia, leges, uirtutes, ac humanæ sciẽtiæ possunt adduci: hęc etenim omnia pulchra frequentissimè appellantur, ut pulchrũ studium, pulchrior lex, pulcherrimaq; scientia. Verùm omniũ suprema, ad quã humanę uires pertingere possunt, pulchri cognitio abstractæ menti obtigisse uidetur, quæ ad Dei & rerum materiæ prorsus expertium altissimã cognitionem sublata, & ineffabili quadã atq; inusitata uoluptate correpta summæ illius gratiæ & pulchritudinis uehementissimo exardescit amore, quę in omnium parente conspicitur & conditore, ibiq; maximam & postremã nanciscitur fœlicitatem. Quapropter animus noster à gratia & pulchritudine, quæ spiritali quadam ratione per uisum, auditũ, cogitationem, rationem, & mentem deniq; transiens ad eum tandem pertingit, ad ipsam diligendam & complectendam mirificè commouetur: quod quidem propterea contingit, quia quæ prædictis animi nostri facultatibus exponuntur, propter eorum spiritalem naturã quandam participant uenustatem, quæ animo ingentem uoluptatem & uehementem sui amorem infundit. Quæ autem reliquis animæ uiribus subijciuntur, propter eorum crassam, & ad materiam accedentem naturam huiuscemodi gratiam aut uenustatem assequi minimè potuerunt.

Pulchritudinem spiritalem quandam gratiam cũ bonitate coniunctam, & spiritalibus tantũmodò animi nostri facultatibus expositam esse concludit.

Bonum igitur quanuis corporeum, ut pulchrum etiam existat, aliquam spiritalis gratiæ speciem cum bonitate coniunctam oportet obtinuisse, quæ per spiritales deinceps facultates ad animum tandem peruenta, eum delectare, & ad pulchrum adamandum compellere denique possit. Vt igitur, unde iam est exorsa, eodem nostra reuertatur oratio, humanus amor, quem præcipuè nobis pertractandum nũc proposuimus, si propriè sumatur, pulchri desiderium, ut uoluit Plato: si autem communiter consideretur, boni appetitus, ut Aristoteles sensit, proculdubiò existet.

Amor propriè sumptus pulchri desideriũ, cõmuniter uerò cõsideratus boni appetitus existere definitur.

SO. Hæc essentię amoris tam copiosa ac diffusa interpretatio, ut ea, quæ de ipsius origine in posterum es traditurus, faciliùs commodiusq; intelligere queam, satis superq; meo quidem iudicio esse uidentur. Ad ea modò quinq; de amoris origine postulata, quæ à me superiùs exposita fuerũt, soluenda te accedere uellẽ. *PH.* Primùm id petijsti, utrum amor exortus fuerit: hoc est, utrum ab aliquo eum producente originem traxerit: an ipse omniũ primus, æternus, & à nemine procreatus existat.

Amor ex amante et amato quasi ex duobus principijs, duabusq; causis superioribus deduci uidetur.

Ad hoc respondeo amorem aliunde emanasse, nec ei ullo modo primum æternitatis locum esse tribuendũ: quinimò ipsum à superioribus quibusdam causis proculdubiò præueniri. *SO.* Quamobrem? *PH.* Pluribus certè de causis. Primùm quia amans amorem, sicut agens actum antecedit. Vnde primum amantem primum amorem præcessisse, eumq; in lucem edidisse necessariò dicendum uidetur. *SO.* Amantem, qui amando amorem producit, ipsum præcedere rectè quidem dixisti. Vnde quod amat, sine amore: non tamen amor sine eo, quod amat, potest unquam reperiri. Alterius causæ explicationem obsecro aggredere. *PH.* Quemadmodum amãs, ita amatum quoq; amorem præcedat oportet: nisi enim persona aut res amabilis prior existere supponeretur, nec amare unquã possemus, nec amor ullus

profectò

profectò reperiretur. *SO.* Hanc quoq; secundam non secus ac primã rationem ueram esse perspicio: idem enim de amato, ac de amante iudiciũ fieri debet: nec enim amorem sine re, aut persona amabili unquam existere inuenies: sed res amabilis sine amore reperiri, minimeq; amari utiq; posset. Ex hoc amãtem & amatum principia & causas amoris esse deducendum uidetur. *PH.* Quod nam causarum discrimen inter amantem & amatum uersari existimares? & quod nam eorum potiorẽ amoris causam esse iudicares? *SO.* Amãs causæ agentis ut pater, amatum uerò recipientis ut mater rationem obtinuisse mihi uidentur: uocabulorũ enim usum sequendo amantem agere, amatumq; pati existimarẽ. Amantem igitur primam, & amatum secundam amoris causam existere profectò iudicarem. *PH.* Dubitantis quàm soluentis partes longè melius egisse uideris: ueritas nanque contrario modo sese habere perspicitur: amatum etenim causa agens, quæ occultum in amantis animum inspirat amorẽ: amans uerò amorem ab amato recipiẽs existimari potiùs debet.

Amatum ut agens, forma, & finis nõ secus ac pater: amans uerò ut materia tãtummodò nõ secus ac mater ad amoris ipsius procreationem concurrit.

Vnde amatum amoris, quem in amantẽ infundit, uerum ac legitimũ esse parentem: amantem uerò non secus ac matrem amorem ex amato iam conceptum, & patri suo quàm simillimũ in lucem deinceps edere potiùs dicendum uidetur: amor enim in amato, à quo principiò originem traxit, denique terminari conspicitur. Quapropter amatum ipsius amoris princeps causa, agentis, formæ, & finis munere fungens paternam meritò sibi uendicat appellationẽ: amans uerò, qui materiæ tantummodò rationẽ obtinuit, grauidæ parturientiq; matri nimirũ debet assimilari. Et hoc utiq; Plato intellexisse uidetur: cùm amorem partum ad pulchrum esse definiuit: pulchrum nanque est res ipsa adamata, qua amans iam impletus & grauidatus amorem posteà pulcherrimo dilectoq; parenti quàm simillimum parit ac fundit, ad quem deniq; tanquam ad ultimum finem natum ipsum refert, dirigitq;.

Amor ex sententia Platonis partus ad pulchrũ existere definitur.

SO. Errabam, & errorem meum cognouisse, uerumq; didicisse maximè gaudeo. Verùm quid de uocabulorum significatione, quæ me tanto implicuit errore, existimas esse dicendum? Amans etenim agentem, amatumq; patientem causam profectò sonare uidetur. *PH.* Rectè utiq; hæc duo nomina à priscis excogitata fuerunt: amans nanque amato inseruire, & sic utique agere, non tamen amorẽ procreare conspicitur: amatum uerò amantis seruitutem grato & libenti animo, non tamen amorem ipsum excipere dicitur.

Amans ut agẽs, amatumq; ut patiens causa non quidem ipsius amoris, sed amatoriæ potiùs seruitutis debet existimari.

Si autem ego à te requisiero, quísnam dignior præstantiorq; existit, seruus ne, an qui seruitutem ipsam accipit: obediens, an cui obedientia præstatur: obseruans, an qui obseruatur: proculdubiò hæc agentia eiusmodi recipientibus inferiora esse respondebis. Eandem quoque amans cum amato conditionem obtinuit: amans enim amato inseruire atq; obtemperare, necnon ipsum colere & obseruare uidetur. *SO.* Hoc in amantibus, qui rebus adamatis inferiores existunt, uerum utiq; esse reperitur: at cùm amans rei adamatę dignitate ac nobilitate præstat, oppositum potiùs asserendum esse iudicarẽ: quòd scilicet in amoris procreatione amans paternas atq; priores, amatum autem maternas ac posteriores partes agere dicatur. *PH.* Etsi plures amantes propriarum merito naturarum amatis excellentiores esse conspiciuntur, ut uir sibi dilecta muliere, pater filio, magister discipulo, beneficus beneficium suscipiente, atque, ut communiùs loquar, cœlestis terrestri, & spiritalis corporeo Mundo à sese uehementer adamato, nec nõ Deus ijs, quæ procreauit, maximoq; prosequitur amore: attamẽ omnis amãs quatenus amans in amatum uolũtatis inclinatione propendet, eiq; tanquam accedens principali adhærere uidetur: amatũ nanq; gignit atq; inducit amorẽ: amans uerò ab amato tantùm mouetur.

Omnis amans quatenus amans in amatum uoluntatis inclinatione propẽdet, eiq; tanquã accẽdens principali adhærere uidetur.

SO. Verum qui fieri potest, ut superius ad inferius inclinare, & ad inferius accedere unquam dicatur? *PH.* Iam omnes amantis actiones ad propriã ipsius perfectionẽ, lætitiam, ac uoluptatẽ referri anteà admonuimus: & quãuis amatũ non ita perfectũ sicut amantẽ sæ-

penumerò

penumerò eſſe contingit: attamen amans,re amata ſibi ipſi adiuncta, uel maiorem quàm anteà conſequitur perfectionem, uel maiorẽ ſaltem ex eo lætitiã percipit ac uoluptatẽ. Hæc nouiſsimè adueniens perfectio,lætitia, atq; uolu-ptas,quam amans ex rei adamatæ ſibi acquirit copulatione,uel ipſa amãte di-gnior,uel eodem ignobilior exiſtat,potiſsima cauſa eſſe uidetur, ut amans in amatum uoluntate propendeat:nec tamẽ propterea ex amantis dignitate aut perfectione aliquid derogatur,nec defectus ullus, ulláue imperfectio idcirco in ipſum inducitur: quin inſuper ille copulationẽ & perfectionem rei adama-tæ lucrari uidetur. Vnde non ſolùm qui alicuius perſonæ tenetur amore, pro-pter perfectionem & lætitiã, quam ex eius ſibi cõparat copulatione, ad eam nonnullam retinere conſpicitur propenſionẽ: uerùm etiam qui non ad perſo-nam,ſed ad aliud quicquam ſuum direxit amorẽ, ut in eius rei tandem perue-niat poſſeſsionem,ad eam animũ & uoluntatẽ inclinat: nõ enim parum quid ipſa poſteà acquiſita lucratus ſibi fuiſſe uidetur. *SO.* Hoc optimè intelligo: uerùm cùm duo mutuò ſeſe diligunt, & unuſquiſque eorum alterum pariter amat,necnon ab altero pariter adamatur,quid dicendum exiſtimas? Neceſſe eſt quidem,ſi tibi ipſi conſtare uis, ut eorum utrunq; cum altero collatum eo-dem tùm inferiorẽ,tùm etiam ſuperiorẽ eſſe concedas, qua quidem nulla for-taſſe maior cõtradictio excogitari poteſt.

Omnis amans quatenus amat, reipſa adamata, quatenus ada-matur inferior exiſtit: etſi quiſ-piã ſuipſius ma-ximo teneretur amore.

PH. Nõ modò hoc ſibi ipſi haud contradicere, quin potiùs uerìſsimum exiſtere tibi dico: quòd ſcilicet uterq; eorũ quatenus amat,altero inferior:& quatenus amatur,eodem ſuperior exi-ſtimetur. *SO.* An idem ſeipſo quoque ſuperior eſſe forſitan diceretur? *PH.* Hoc quoque uerum proculdubiò exiſtit, quòd amatum ſibi ipſi amanti tan-quam ſuperius inferiori ſit prẹponendum. Quòd ſi aliquem fortaſſe ſeſe con-tingeret adamare,ille ſub amati ſeipſum ſub amantis ratione profectò ſupera-ret.

Deus quatenus à ſeipſo diligitur, lõgè maior, lon-geq; ſublimior, quàm quatenus ſeipſum diligit, eſſe exiſtimatur.

Et cùm de amoris communitate ſuperiùs locuti fuimus, Ariſtotelem, ita Auerroẽ eius clariſsimo interprete ſentiente,Deum primam omnium ſphæra-rum,quæ primum mobile nuncupatur,excellentioris cuiuſdam rei captum a-more circunducere opinari iam anteà admonuimus: quem quidem morẽ cẹ-teri quoque intellectus reliquis inferioribus ſphæris circunferendis applicati obſeruare uidentur. Vnde cùm Deo nihil prorſus dignius præſtantius'ue queat excogitari, quinimò cætera omnia eius imperio ſubijciantur, Deum primum mobile propter ſui ipſius amorem circunuertere, & Deum à ſeſe ad-amatum Deo ſeipſum amanti prẹſtare neceſſariò dicendum uidetur,etſi diui-na eſſentia in puriſsima cõſiſtere unitate ab omnibus Philoſophantibus paſ-ſim prædicetur: quemadmodum à me hanc materiam diffuſiùs pertractante anteà didiciſti. Cùm igitur Deus quanuis unus ac ſimpliciſsimus, maior ta-men, longeq; ſublimior quatenus à ſeipſo diligitur, quàm quatenus ſeipſum diligit,eſſe dicatur: hoc idem in duobus alijs amantibus ſeſe pari,mutuoq; in-uicem amore diligentibus,quòd ſcilicet uterq; ipſorum,quatenus amatur,nõ ſolùm alteri, ſed etiam ſibimet amanti præponi debeat, uſu uenire nequaquã eſt admirandum. *SO.* Rationibus à te adductis, niſi Platonem eis prorſus repugnaſſe inuenirem,profectò acquieſcerem. *PH.* Quid'nam argumentis noſtris contrariũ tantum Philoſophum protuliſſe reperiſti? *SO.*

Dijs liberaliori-bus præmijs A-chillis in Patro-clum amicum, quàm Alceſtis in Admetum con-iugem ſummum ſtudium, ſum-mamq; beneuo-lentiam dignam eſſe duxerunt.

Amantem amato diuiniorẽ eſſe,propterea quòd amãs diuino correptus furore ad ama-tum impellitur diligendũ in conuiuio Platonẽ tradidiſſe recordor. Quamob-rem amatos,qui propter amantes præclara facinora gerunt,Deos magis pro-pitios ac benignos habere, quã amãtes, qui propter amatos nullũ diſcriminis aut periculi genus ſubire recuſant,Philoſophus deindè ſubiũxit: in cuius qui-dẽ rei cõfirmationẽ Alceſtis exẽplũ adduxit, quæ cùm ꝓpter ſibi dilectiſsimũ cõiugẽ mortẽ oppetere minimè dubitaſſet, à Dijs maximos honores cõſecu-ta uitalibus auris mox reddita fuit,nõ tamẽ in fortunatas inſulas trãſmigrauit: quẽadmodũ Achilli,qui pro Patroclo,à quo ſummopere diligebatᷣ, ulciſcen-

do in

do in certiſsimum capitis periculũ adduci uoluit, fertur contigiſſe. *PH.* Hęc oratio à Platone in eius Sympoſio Phædro præclaræ indolis adoleſcenti, Socratisq; diſcipulo fuit attributa, qui amorem magnum quendam pulcherrimumq; Deum, & propterea pulchri amatorem eſſe putabat. Vnde cùm Phędrus amorem in amante, uel potiùs in amantis corde ũt in proprio domicilio non ſecus ac infantem in utero materno reſidere uideret, hinc amantem propter cœleſte numẽ amoris in eo habitantis diuinitatem longè uberius, quàm amatum participare adoleſcens ſibi perſuaſit: quod quidem amatũ amorem in amantem ſolum inducere, minimè autem in ſeſe habere uidetur. Quapropter Cupido in amantem tantummodò diuinum quendam furorem, nequaquam autem in amatum immittere prædicatur. Et propterea Dij amatis, qui amantiũ beneficio atq; utilitati cõſulunt, ut Achilli, multò magis quàm amantibus, qui amatorũ emolumento cõmodisq; inſeruiunt, ut Alceſti, fauere exiſtimantur. *SO.* Hæc Phædri ſententia, ratioq; uerâne aut ſufficiens tibi uidetur? *PH.* Minimè: utraq; namq; à Socrate eius præceptore fuit impugnata. *SO.* Cur? *PH.* Socrates ibi in Agathonem oratorem inuectus, qui unà cum Phædro amorem ut magnum quendam & pulcherrimum Deum uenerabatur, ipſum: quia pulcher minimè exiſtit, nequaquam Deum eſſe demonſtrat, cùm omnes Dij gratia & uenuſtate prædìti eſſe uideantur. Amorem autem pulchrum nequaquã exiſtere eo potiſsimũ argumẽto confirmat: quoniã ipſe pulchrum appetere definitur: quod autem appeti ſolet, appetenti nimirũ ſemper deeſſe conſpicitur: rei nanq; ſtabilis firmaq; poſſeſsio, eiusq; deſideriũ ſimul reperiri minimè poſſunt. Quapropter Socrates amorẽ non Deum, ſed magnum quendã dæmonem in cœleſtium Deorum, & terreſtrium hominũ medio ſitum, & in amborum confinio collocatũ eſſe arbitratur. Vnde ipſe nec ut diuinũ numen formoſus, nec ut mortalis homo ſiue aliud quidpiam inferius deformis, ſed inter pulchritudinem ac turpitudinem medius exiſtit: etſi enim qui expetit talis, qualis res expetita, actu minimè eſſe uideatur: talis tamẽ poteſtate exiſtere dicitur. Pariter etiam amor, cùm pulchrum appetere ſemper conſpiciatur, etſi non actu, ut numen diuinum, poteſtate ſaltẽ pulcher eſſe uidetur.

Socratis & Platonis ſententia, qui amorem nõ Deum, ſed magnum quendam dæmonem inter cœleſtes Deos, atq; terreſtres homines mediũ eſſe dixerunt.

SO. Quid tandem Philo eiuſmodi oratione ſignificare intendis? *PH.* Diuinitatem in amato, nequaquã autem in amante conſiſtere ex ea tandem colligere uolo: quoniam amatum actu pulchrum ut Deum: amantẽ uerò, qui rem adamatam exoptat, poteſtate tantũmodò pulchrum iam eſſe probaui. Quo quidem deſiderio ſublatus etſi amans diuinus euadit, haud tamen ipſe ut amatum Deus uocari meretur. Vnde amatum ab amante tanquã cœleſte quoddam numen honorari, coli, & obſeruari, & eius pulchritudinem ut quid diuinum ab amante exiſtimari uidebis: adeò ut ipſo iudice hæc cæteras omnes pulchritudines longo exuperet interuallo. Non' ne igitur amatum amanti dignitate præſtare, & in amoris origine priores ac potiores partes gereꝛe iam tibi quoque Sophia uidetur?

Amatum longè quidem uberius, quàm amans diuinitatis ipſius particeps eſſe uidetur.

SO. Maximè quidem. Verùm quid ad Achillis & Alceſtis exemplum reſpondebis? *PH.* Alceſtes, quæ propter amatum coniugem mortem æquo & conſtanti animo pertulit, non iiſdem honoribus, quibus Achilles propter Patroclum ſui amantiſsimum interfectus, digna habita fuit: quoniam amans rei adamatæ tanquam diuino cuidam numini inſeruire, & propter eius ſalutem ac beneficium certiſsimæ minimeq; dubiæ ſeſe morti exponere tenetur: nec ſi ex animo diligit, ſecus unquam facere poſſet: propterea quòd iam in amatum tranſmigrauit, & in eo tantummodò, non ampliùs in ſe ipſo propriam fœlicitatem, propriumq; bonum repoſuit & collocauit. At amatũ omni ſeruitutis genere liberum ſolutumq; eſſe uidetur: nec ab amore pro amante mortem oppetere cogitur. Quòd ſi pro eo fortaſſe, ut Achilles pro Patroclo mori uoluerit, præclariſsimũ & generoſiſsimum facinus cõmiſiſſe meritò exiſtimabitur. Quapropter tãto facinori maxima amplíſsimaq;

Ratio elegãtiſsima quidẽ, cur Dij in Achillem pro amante mori ſtatuentem, quàm in Alceſtem pro amato mortẽ æquo animo oppetentẽ liberaliores fuerunt.

plissimaq; præmia à Deo iure debentur, quemadmodum Achillis exemplo Phædrus apud Platonem satis superq; demonstrauit. *SO.* Hæc à te excogitata solutio subtilis quidem ingeniosaq; esse uidetur. Verùm id mihi neutiquã persuaderi potest, quòd nisi Achilles, sicut à Patroclo diligebatur, Patroclum amantissimũ sui pariter dilexisset, pro eo mori unquam statuisset. *PH.* Quin Achilles, cùm propter Patroclum mortem prõpto alacriq; animo obijsse dicatur, Patroclum sui studiosissimũ adamarit: haud arbitror esse negandũ: sed Pelides Menætiadẽ redamasse potiùs, quàm amasse uidetur. Vnde si propriè & emendatè loqui uoluerimus, Achillem propter amantis potiùs uehementissimum in sese amorẽ tanquam originem primã, quàm propter mutuũ ac reciprocantẽ sui erga Patroclum amorẽ, qui ab illo originẽ traxit, occubuisse dicemus. *SO.* Rationẽ, cur maiora ampliorаq; Achilles quàm Alcestes à Dijs immortalibus præmia acceperit, gaudeo didicisse. Verùm quî fieri potest, ut amatũ amantis Deus semper esse dicatur? hoc enim illud proculdubiò consequeretur absurdũ: quòd scilicet quæ iam à Deo procreata fuerũt, & uehementer ab ipso diliguntur, cum Deo collata Deorum rationẽ obtinerent. Cuius quidem rationis uis atq; efficacia non tantùm ad Dei erga res ab eo procreatas, uerùm etiã ad spiritalium erga corporea, superiorũ erga inferiora, & præstantiorũ erga deteriora amorẽ extenditur ac dilatatur. *PH.* Amor eorum, quæ iam sata ac procreata fuerunt, semper defectum supponit: nec tantùm inferũm erga supera, sed etiã superũm erga infera studiũ, quod in rebus creatis conspicitur, earũ defectum seu priuationem aliquã arguit atq; significat. Nihil enim eorũ, quæ genita seu procreata fuisse uidemus, absolutè perfectum nuncupari meretur: quinimò unumquodque ipsorum ex eo, quòd tùm supra se, tùm sub se collocata æquo & cõuenienti prosequitur amore, maiorẽ sibi perfectionem acquirit, propiusq; ad supremã ipsius Dei perfectionẽ accedit. Superius nanq; ex eo, quòd bonitatem suam cum inferiori cõmunicat, non propria tantummodò augetur perfectione: uerùm etiam ad cõmunem uniuersi perfectionẽ, quæ, ut suprà iam diximus, præcipuus finis à Deo Optimo Maximo intentus existit, maximum affert momentũ. Ex hac tùm superiori amanti, tùm etiam uniuerso addita perfectione amatum quoq;, etsi inferius, amantis superioris beneficio diuinum reddi contingit: propterea enim quòd amatur, diuinitatem summi participat creatoris, qui cùm primùm & quammaximè ab omnibus amatum existat, cum reliquis omnibus amatis suam cõmunicat participatq; diuinitatem: cùm enim ipse princeps summã sibi uendicauerit pulchritudinem, eam iustè & pro singulorũ captu omnibus pulchris deinde impertit, distribuitq;. Vnde quilibet amans cuiuscunq; pulchri captus amore proximè ad Deum accedit, etsi amatum amante inferius quandoq; esse contingit. Quinimò amans amoris merito pulchritudine atq; diuinitate augeri: & uniuersi quoq; perfectioni atq; incremento mirũ in modum consulere prospicereq; uidetur. Quapropter nil mirũ esse debet, si ipse rei pulchræ, in qua diuina pulchritudo non secus ac Sol in speculo refulgere conspicitur, captus amore diuini quoque numinis amantissimus esse, & ad summã illam pulchritudinem fruendam propiùs accedere dicatur. *SO.* Tu quidem de amore superiorum erga inferiora, qui in rebus creatis duntaxat uersatur, locutus fuisti: de Dei uerò in res ab eo procreatas amore, in quo totum argumenti mei robur situm esse uidetur, ne uerbum quidem fecisti. *PH.* Eum quoque, nisi me interpellasses, mox aggredi statuerã. Animaduertendum est igitur amorem, sicut plures alias affectiones, uirtutes, atque actiones, quæ Deo & rebus creatis cõmuniter attribui solent, non eadem consimiliúe ratione huic & illis congruere: cuius quidem rei me exempla quędam superiùs in medium adduxisse recordor. Pariter quoq; amoris nomẽ omnibus rebus creatis tàm elementaribus uidelicet ac cœlestibus, quàm ipsis spiritalibus attributũ nonnullũ earũ defectum

Amor tùm inferum erga supera, tùm etiam superum erga infera in rebus procreatis conspectus earũ defectum, seu priuationẽ aliquã arguit atq; significat.

Omne amatum, propterea quòd amatur, diuinitatis ipsius particeps existit.

Amor diuino numini attributus nec ullã animi perturbationem, nec naturalem aliquam propensionem, nec ullum prorsus defectum in Deum ipsum inducit.

defectum semper præ se ferre uidetur: huiuscemodi nanq; omnia cùm diuina careant perfectione, quæcunq; agũt, appetunt, diliguntq;: omnia ad Dei qualemcũq; pro suis uiribus copulationẽ referunt assequendam, & diuinæ perfectionis aliquam portionem quãuis exiguam participandam. Veruntamẽ inferiorum amor non eorũ tantummodo defectum: sed nonnullis ipsorum, ut hominibus & animantibus quandã insuper animi perturbationem inesse significat: cæteris autem, ut elementis & mixtis insensibilibus propensionem quandam natura insitam duntaxat ostendit. At amor diuinus nec ullam animi perturbationem, nec naturalem aliquam propensionem, nec ullum prorsus defectum in Deum ipsum inducit: quoniam ille & liber, & impatibilis, & perfectissimus, nec ullius rei unquã indigus esse existimatur. *SO.* Quid igitur amoris uocabulum Deo attributum significare arbitraris? *PH.* Promptam quandam & paratissimam uoluntatem omnibus creatis essentijs, & rerum uniuersitati consulendi atq; prospiciendi: necnon absolutam perfectionẽ singulorum captui accommodatam eis conferendi. Vnde sicut aliàs dixi, diuinus amor rerum Deo dilectarum, nequaquam autem Dei eas diligentis defectum supponere uidetur. Oppositum autem in rerum procreatarum uarijs ac differentibus amoribus contingit. Veruntamen: id est, quòd ex huiuscemodi perfectione, quam res procreatę diuino numinis fauore consequuntur, Deus lætitiam & uoluptatem quandam percipere existimatur, si modò hæc uocabula diuinitati ulla ratione accommodari queunt. Rerum autem singularum perfectiones etsi Deo longè inferiores existunt, diuinam tamen perfectionem magis conspicuam, manifestamq; reddunt. Quapropter Deũ rebus creatis summopere lætari in Psalmis traditum inuenimus. Diuinę autem perfectionis atq; iucunditatis augumentum nequaquam Deo simpliciter ac absolutè, sed meritò diuinæ ad res procreatas relationis diuino numini attribuitur: nec ullam defectus speciem in purissimam absolutissimamq; illam naturam introducit: sed in eius tantummodò ad res creatas relationem atq; respectum. Hæc igitur Dei relatiua perfectio diuini tùm erga uniuersum, tùm etiã in singulas ipsius partes amoris conueniens & accommodatus finis existit: & proculdubiò est illa, quæ Dei absolutæ addita perfectioni eum omnibus numeris absolutum, & perfectissimum reddit. Vnde hæc Dei integerrima, absolutissima: &, ut ita dicam, perfectissima perfectio diuini amoris uerus propriusq; finis existimari debet: propter quem assequendum Deus omnia produxit, uniuersa conseruat, cuncta regit ac moderatur, & singulis motum uitamq; largitur. Quapropter cùm in simplicissimã illam unitatem principium & finis, amans ac amatum necessariò simul confluant atque concurrant: integram ac absolutissimam perfectionem tanquam finem principio, & amatum amante præstantiorem ac diuiniorem utiq; existere dicendum esse uidetur. *SO.* Egregiè quidem huic tam arduæ atque illustri materiæ pertractandæ extremam manum imposuisti: & amoris originem ex duabus præcedentibus causis, amante uidelicet ac amato deductam optimè nimirum declarasti: & primæ iam propositarum ambiguitatum, utrum scilicet amor ortus, seu genitus ab aliquo fuerit, an ingenitus prorsus existat, plenè quidem accumulatè satisfecisti: iam enim amorem ex amato & amante tanquam ex parentibus in lucẽ prodijsse perspicio. Modò uellem, ut ad secundam quinq; à me iam propositarum difficultatum explicandam accederes atq; soluendam: & quando amor primùm natus fuisse dicatur, utrũ scilicet ab æterno, & ex æternis amãtibus atq; amatis: an sub aliquod temporis initium, uel Mũdo exordiente, uel post Mundi creationem prodierit, libentissimè utiq; intelligerem. *PH.* Hoc secundum quęsitum difficile profectò, ac dubium quammaximè esse uidetur. *SO.* Cur secundum primo obscurius ac difficilius existere arbitraris? *PH.* Quoniam cùm primũ amorem, & cęteris omnibus origine priorem eum esse

Amoris nomen Deo attributũ quidnam significat.

Diuinus amor non Dei diligentis, sed rerum potiùs à Deo dilectarum defectum supponit.

Dei relatiua perfectio diuini in res procreatas amoris conueniens & accõmodatus finis existit.

Amor quãdo natus primũ fuisse dicatur, difficile profectò scitu, ambiguũq; esse uidetur.

inter homines conſtet, quo Deus impulſus Mundum fertur edidiſſe: & cùm tempus mundanæ ſtructuræ in controuerſiam non ſolùm pręſenti, uerùm etiam ſuperioribus ſeculis à quamplurimis doctiſsimis uiris fuerit adductum: tempus quoque ortus ac originis ipſius amoris dubium profectò remanet, atque obſcurum. *SO.* Primùm difficultatem, quando ſcilicet Mundus in lucem editus fuerit, breuiter attinge. Poſtea dubitationem, quando amor prodijſſe dicatur exponẽdam atque interpretandam aggredere: Demùm ſolutionẽ propoſitæ dubitationi congruentẽ afferre tentabis. *PH.* Vt tuæ uoluntati morem gęram, nullum quãuis arduũ laborem me unquã inuenies recuſaturum. Cùm omnes homines ſupremum Mundi opificem ac genitorem ęternum, & omnis temporis, principij, atque originis prorſus expertem eſſe cõſentiant atque concedant: utrum poſtea Mundus ab æterno, an ſub aliquod temporis momentum prodierit, maximè dubitare conſueuerunt. Plures Philoſophorum Mundum æternò ex Deo emanaſſe, nec ullum prorſus temporis initium, non ſecus ac Deum ipſum unquã ſenſiſſe exiſtimarunt. Huic ſententiæ maximus Ariſtoteles primũ adhęſiſſe, & uniuerſa mox Peripateticorũ ſchola eam ſecuta fuiſſe uidetur. *SO.* Quæ'nam igitur inter Deũ ac Mundũ, ſi ambo æterni pariter exiſterẽt, differentiã aſsignare poſſemus? *PH.* Maximum utique foret eorum diſcrimen: ab omni nanque æternitate & Deus produxiſſet, & Mundus productus fuiſſet: & alter quidem ipſorũ æterna cauſa diceretur: alter uerò æternus nuncuparetur effectus. Qui uerò pietatẽ & religionẽ ſequuntur, quique Moſaicam Legem, eiusque ſanctiſsima pręcepta ac inſtituta colunt obſeruãtque, Mundum nequaquã æternò productũ, ſed ex nihilo ſub aliquod tẽporis initium procreatũ fuiſſe arbitrantur: cui quidẽ uerę, pijſsimęque ſententię nonnulli quoque philoſophantes aſſenſi fuerunt: in primis autẽ Plato ille diuinus, qui in Timęo Mundũ à Deo factũ genitumque, & ex confuſa quadã implicitaque materia, ex qua omnia ut ex ſubiecto originẽ ſuam traxiſſe uidentur, in lucem editum deinde fuiſſe teſtatur. Et quãuis Plotinus eius clariſsimus interpres, ut Platonis mentẽ ad mundanæ æternitatis opinionẽ pertraheret, uehementer laborauerit: cũ Philoſophum per Mundi generationẽ ſiue confectionẽ nihil aliud, quàm ęternã ipſius à Deo emanationẽ intellexiſſe ſæpiùs repetierit atque inculcarit: tamẽ Platonis uerba temporale Mundi principium apertiſsimè ſignificare uidentur, & ſic utique à pluribus alijs Clariſsimis uiris Platonica dogmata profitentibus intellecta, expoſitaque fuerunt. Veruntamen id eſt, quod Plato Chaos, cõmune omnium ſubiectum, æternũ: hoc eſt, ab æterno à Deo productum eſſe pronunciauit, quæ quidem opinio à pijs ac religioſis hominibus improbatur: ipſi nanque ſolum ac omnipotentem Deum ante primum creationis momentum neque Mundo, neque Chaos comitatum præfuiſſet & omnia deinde ex nihilo ſub temporis initium produxiſſe opinantur: Moyſesque profectò materiam Deo coæternam introduxiſſe nequaquam uidetur. *SO.* Tres igitur de diuina Mundi origine opiniones circumferuntur: Quarum prima Ariſtoteli tribuitur, qui Mundum æternò à Deo productum fuiſſe exiſtimauit. Secunda Platoni aſcribitur, qui Chaos ſiue ſubiectũ tantummodò ab ęterno, Mundũ uerò ſub quoddã temporis initium productum eſſe putauit. Tertia fidei ac pietati aſsignatur, quæ omnia ex nihilo ſub temporis initium creata quondã fuiſſe pronunciauit. Nunc Philo te ſingularũ opinionũ rationes ac fundamenta percurrere uellem. *PH.* Breuiter quidẽ ac compendiosè eas attingam: diffuſa nanque, & abſoluta tàm arduæ quæſtionis pertractatio nimis longa profectò moleſtaque foret. Peripatetici igitur quinque res in Mundũ inuectas ea natura præditas eſſe dixerunt, ut ipſis uel ortas unquam fuiſſe, uel aliquando eſſe perituras repugnare prorſus uideatur: primã uidelicet materiam: continuam rerum generationem, & corruptionem: cœleſtem naturam: motum, circularem præſertim: & tempus. *SO.* Cur horum quinque

Ordo futuræ diſceptationis.

Ariſtoteles, & cum eo omnes Peripatetici ſimul Mundũ æternum eſſe, & à Deo non ſecus ac æternum effectum ab æterna cauſa emanare arbitrantur.

Fidem & pietatem colentes Mundum ſub aliquod temporis initium à Deo ex nihilo aſſerũt procreatum fuiſſe.

Plato Mundũ tẽporale principium ex æterna materia à Deo habuiſſe exiſtimauit.

Tres de diuina Mundi ipſius origine reliquis inſigniores opiniones, Ariſtotelis, Platonis, & fideliũ.

Peripatetici quinque res in Mundum inuectas æternas eſſe ſibi perſuaſerunt: primam materiam: continuã rerũ generationem, et corruptionẽ: cœleſtem naturam: motũ, circularẽ præſertim: & tẽpus.

quinq; à te commemoratorum naturis initium unquam habuisse repugnat? Et cur primum subiectum unà cum ortu ac interitu rerum in lucem promi quandoque non potuisset? Et quid, ne Cœlum, orbicularis motus, & tempus ab eo proficiscens olim orta fuisse dicantur, impedimento existit? *PH.* Huiusce rei rationem à te, quantum conijcio, uehemẽter expetitam, etsi aliquantulum à proposito diuertemur, libentissimè tamen explicabo. Materia prima, Aristotele authore, nullo temporis momento fieri unquam potuisset: quicquid nanque efficitur, id ex aliquo necessariò effici oportet: omnes etenim ex nihilo nihil fieri posse fatẽtur. Vnde si prima materia olim facta fuisset, ex aliquo alio utique fuisset effecta: & tunc non ipsa, sed illud potiùs materiæ primæ appellationem mereretur. Cùm igitur huiuscemodi ascensus, uel magis descensus in infinitum progredi nequeat, ad materiam quandam uerè primã, atq; ingenitam necesse est tandem perueniri. Quapropter primum subiectum meritò æternum esse concluditur. Hoc autem rerum quoq; generationem & corruptionem, quæ ex huiuscemodi æterno efficitur subiecto, perpetuã existere nimirum consequitur: cũ enim materiæ primæ essentia imperfectissimũ quid esse dicatur, eam sub aliqua substantiali forma existere semper oportet. Vnde cũ rei presentis generatio præteritæ corruptionẽ semper supponat, necesse est omnẽ generationẽ à corruptione, omnẽq; uicissim corruptionẽ à generatione aliqua antecedẽte preueniri, quemadmodũ ex ouorũ interitu gallinaceos pullos frequẽter oriri uidemus. Rerum igitur ortũ ac interitũ æternũ, nullo unquã ab alto repetito principio, existere concludamus: sicut exempli gratia, quodlibet ouum gallinaceum ex gallina, & omnis gallinaceus pullus ex ouo semper originẽ ducit: nec uter amborũ præcesserit, sciri dici'ue potest. Cœlum insuper propriè meritò naturæ quis'nam æternũ esse negabit? Si nanq; cœleste corpus genitum unquã fuisset, quãdoq; etiam corrumperetur. At corrumpi minimè potest, cũ nihil ipsi oppositum contrarium'ue prorsus existat: corruptio nanq; ex alterius duorũ contrariorum exuperantia profici sci conspicitur: generatio quinetiam à contrario ad contrariũ progressio quædam esse definitur. Cœlum autẽ omni contrario penitùs carere inde potissimùm conijcitur, quòd ipsum nec pati, nec ullam prorsus substantiæ aut qualitatum suscipere unquam mutationẽ uideatur: & in primis figura ipsius rotunda, quæ sola omnium figurarũ cuiuscunq; expers oppositionis meritò existimatur, huiusce rei manifestam & amplissimã efficit fidẽ. Motui insuper orbiculari nullũ assignari principium utiq; potest: sicut enim circularis cœlestis corporis forma nullũ omnino certũ aut determinatum principium habere uidetur, quinimò quodlibet signũ in ea acceptum principium & finis indifferẽter nuncupatur: pariter quoq; orbiculari motioni nullum certũ aut definitum principium unquã assignabis, imò quãlibet eius acceperis portionem, principium & finẽ eam conuenienter appellare tibi licebit. Primæ insuper motionis simpliciter atq; cõmuniter consideratæ perpetuitas ea potissimũ ratione probari consueuit, quòd si ipsa gigneretur, cũ omnis generatio motio quædã esse dicatur, tunc primus motus alterũ motum sese priorem atq; superiorẽ haberet, quod quidẽ fieri minimè potest. Cùm igitur in motionũ generatione progressio in infinitum sit summopere euitanda, necesse est ut gradum in prima perpetuaq; motione tandẽ sistamus. Idem prorsus de tempore primũ motum consequẽte fieri debet iudicium: cũ enim tempus nihil aliud quã numerus seu mẽsura duarum partium motus, antecedẽtis uidelicet ac subsequẽtis esse definiatur, tẽpus æquè ac motũ æternũ existere profectò cõsequitur: & iurè quidẽ, cũ quodlibet momentũ præteritũ terminare, & futurũ inchoare tẽpus semper uideatur. Vnde nullũ prorsus tẽporis instans tanquam primũ & fixum ipsius principium indicari siue accipi potest. Tempus igitur æternũ esse, & nullũ unquam ortus sui principium habuisse tandẽ est cõcludendum. *SO.* Rationes,

Ex nihilo nihil fit.

Omnis generatio à corruptione, omnisq; uicissim corruptio à generatione aliqua antecedente præuenitur.

Corruptio semper ex alterius duorũ contrariorum exuperantia proficiscitur.

Generatio à contrario ad contrariũ progressio quædam esse definitur.

Tempus nihil aliud quã numerus seu mẽsura duarum partium motus, antecedẽtis uidelicet ac subsequentis esse definitur.

Momentum quodlibet, ex Aristotelis sententia, præteriti ac futuri temporis copula quædam cõmunis existit.

quæ Ariſtotelem ad materiæ primæ, cœleſti naturæ, inferiorum generationi, orbiculari motioni, & temporis continuæ ſucceſsioni æternitatē aſcribendā impulerunt, optimè intelligo. Aliæ'ne præter iſtas ad Mundi perpetuitatem demōſtrandam rationes adduci queunt? *PH.* Quæ hactenus commemoratę fuerunt, naturales quidem exiſtunt, & Ariſtotelem authorē recognoſcūt.

Duæ Peripateticorum rationes ex theologiæ fontib. petitæ, atque ſuperioribus adiectæ ad Mundi perpetuitatem demonſtrandā.

Verùm Peripatetici deinde prædictis duas inſuper alias ex Theologiæ fontibus petitas rationes ad Mundi æternitatem confirmandam atq; corroborandam addiderunt: quarum altera quidem ex ſummi opificis natura: altera uerò ex diuinorum operum fine ſumitur atq; deducitur. *SO.* Eas quoq; addiſcere percupio. *PH.* Aiunt ipſi, quòd cùm Deus æternus & immutabilis opifex ſemper eſſe dicatur, & opus artificis ſui ingenium ſemper referre uideatur, iurē Mundus etiam Dei præſtantiſsimū opus æternus pariter, ac ſibiįpſi ſemper ſimilis exiſtere debet. Eoq; magis, quoniā Creator dum Mundū procrearet, nihil aliud quàm benefacere intendebat. Cùr igitur hoc maximum bonū tunc primùm, nec anteà, uel potiùs æternò Deus effecit? Quod'nam impedimentum omnipotentem ac perfectiſsimum Deum, ne tantum bonum perpetuitate quoq; donāret, remorari potuit ac retardare? *SO.* Peripateticorum rationes haud leues mihi quidem uidentur: theologicæ præſertim, quæ ex diuini opificis immortali natura, & ex fine in Mundi procreatione à diuina uoluntate ſibi propoſito aſſumptæ fuerunt. Quo pacto igitur Platonici, & nos omnes, qui Legem Moſaicam profitemur omnia ex nihilo ſub temporis initium procreata fuiſſe aſſerentem, opinionem noſtram à Peripateticorum argumentis defendemus? *PH.* Nos quoq; multa pro ueritatis defenſione in medium adducimus. Primùm quidem ex nihilo aliquid à natura fieri minimè poſſe cōcedimus. At ab omnipotente Deo inuſitato quodam, atq; prodigioſo exemplo ex nihilo aliquid effici poſſe contendimus: non quòd nihil rerum materia, ut lignum ſtatuæ, unquam eſſe dicatur: ſed quoniam Deus ſine ullius præiacentis materiæ auxilio res tunc primùm procreare, ſeu in lucem edere queat. Eadem quoque ratione cœleſtia corpora, primumque ſubiectum etſi propriarum merito naturarum neque generationi, neque corruptioni ſubįciuntur: tamen propter immenſam, ac admirabilem Dei potentiam ſub prima Mundi exordia ex nihilo procreata fuerunt. Pariter etiam & ſi mutuæ rerum generationis, & orbicularis motionis, temporisq; naturis principium habuiſſe repugnat: tria tamen illa ſub diuinam Mundi procreationem incepiſſe utique fateri debemus: cùm ipſa partim primæ materiæ, partim cœleſtis corporis eſſentias conſequantur: quæ quidem ambo iam diximus incepiſſe.

Fidelium, qui Mundū ex nihilo in lucem affirmāt prodijſſe, rationes, & ad Peripateticorum argumēta eorundē reſpōſiones.

Diuinæ actiones non ex neceſsitate, ſed à libera Dei uolūtate, abſolutáq; ipſius potentia proficiſcuntur.

Quod autem ad ſummi opificis ſpectat naturam: diuinas actiones non ex neceſsitate, ſed à libera uoluntate, abſolutaq; potentia proficiſci reſpondemus: quæ ſicut nullis neceſsitatis uinculis aſtricta, in Mundo conſtituendo, in orbium aſtrorumq; numero terminando, in cœleſtium ac elementarium ſphærarum magnitudine definienda: atque in numero, menſura, & qualitatibus ſingulis rebus tribuendis libera prorſus atque ſoluta fuiſſe uidetur: ita quoque uoluntatis eadem uſa libertate, rerum procreationi temporale principium aſsignādum eſſe iudicauit, etſi propriam cum ipſis communicare potuiſſet æternitatem. Quod uerò ad diuinorum operum attinet finem, ad id ſic utiq; reſpondemus: quòd etſi finis mundanæ ſtructuræ in benefaciendo conſtitiſſe dicatur, & homines æternum temporario bono ſemper præponere ſoleant: nos tamē cùm ad Dei reconditam ſapientiam cognoſcēdam nequaquā pertingere ualeamus, nil mirum exiſtit, ſi nec proprium diuinorū operum finem indagare ſeu cognoſcere unquā poſsimus. Quinimò apud Deū in Mūdi procreatione temporarium bonum æternū fortaſſe præcedit: propterea quòd abſoluta potentia Dei, eiusq; libera uoluntas magis ex eo, quòd omnia ex nihilo procreauit, cognoſcitur atq; perſpicitur, quā ſi ęternò uniuerſa produxiſ-

ſet: tunc enim hæc ex Deo, quemadmodum lux è Solari corpore, neceſſariò dependere uiderentur: nec Mundum propter liberam quandam gratiam, maximamq; ipſius Dei liberalitatē editum olim fuiſſe ſignificarent: quod quidē Dauidem ita ceciniſſe reperimus. Dixi Mundum propter gratiam & miſericordiam Dei fabricatum fuiſſe. *SO.* Non'ne maiorem opificis uim atq; potentiam æterni, quàm temporarij boni confectio indicare uidetur? *PH.* Potentior utiq; debet exiſtimari, qui rem temporariam ſimul ac ęternam traditur effeciſſe. *SO.* Quo pacto Mundum & tempori ſubiectum, & cū æternitate ſimul coniunctum eſſe defendemus? *PH.* Ipſe quidem temporarius exiſtit, eò quòd uitæ ſuæ temporale principium traditur olim habuiſſe: æternus autē nuncupatur: quia, ut plures Theologi ſenſerunt, nullum unquam finem eſt habiturus. Vnde ſicut maxima Dei potentia ex Mundi temperario principio percipi poteſt, ita ſumma eius liberalitas atq; beneficentia ex Mundi perpetua conſeruatione poteſt cognoſci. De ſuprema autem ipſius Dei ſapientia, cuius Peripatetici infirmam quandam exiguamq; notitiam tradiderunt, id tantummodò breuiter dicam: eos profectò deſipere, ſi ad intentionem, finem, atque propoſitum diuinæ ſapientiæ cognoſcendum ſeſe unquam penetraturos arbitrantur: in cuius quidem rei confirmationem grauiſsimum illud ipſius Prophetæ teſtimonium Dei perſonam gerentis adducam. Semitæ meæ, meæque cogitationes multò magis, quàm cœlum terras, ſupereminent ueſtras. *SO.* Rationes iſtæ, ut à Peripateticorum ſaltem nos defendamus argumētis, cùm eos offendere minimè liceat, ſatis ſuperq; mihi eſſe uidentur. Eaſdem quoque Platoni pro ſuæ opinionis defenſione magno uſui fore exiſtimo. Verùm cur ipſe Chaos æternitatem obſecro introduxit, cùm ſumma Dei potentia illud ex nihilo, & ex eo deinde Mundum, quemadmodum nos ſentimus, procreare potuerit? *PH.* Fidem à Philoſophorum rationibus uindicare ſatis eſſe probè nimirùm dixiſti, nec enim ipſa demonſtrationis ope indigere uidetur: tunc enim ſcientiæ potiùs quàm fidei nomen ſibi aſſumpſiſſet. Quod autē rationibus confutari minimè poteſt, firmiter credere pios ac religioſos homines maximè decet. Primum ſubiectum idcirco æternum exiſtere Plato putauit, ut Moſaicam Mundi procreationem Philoſophicis rationibus magis tutam redderet atque munitam: ipſe nanque Philoſophus potiùs, quàm Legis credulus tandem uoluit haberi. *SO.* Verùm quomodo Plato primum ſubiectum, ſiue Chaos æternò à Dęo productum exiſtimans Mundi temporalem procreationem ſeruauit? Et quid Chaos æternum ei prodeſt poſuiſſe, ſi poſtea Mundum temporariam originem habuiſſe putauit? *PH.* Ab ultimo primùm exordiar. Plato Chaos æternitatem introducens id in primis aſſecutus fuiſſe uidetur, ut dictum illud apud omnes ſapientes certum & conſtantiſsimum ipſe quoque purum integrumq; ſeruauerit, ex nihilo ſcilicet nihil effici poſſe. Vnde etſi Mundum genitum deinde fuiſſe ſubiunxit: eum tamen nequaquam ex nihilo factum eſſe, ſed ex Chaos antiquo atque ingenito tanquā ex primo ſubiecto, uteroq; materno emerſiſſe, & formatum fuiſſe exiſtimauit. Vnde priſci etiam, qui Theologiam, diuinamq; ſcientiam fabularum uelaminibus inuoluerunt, ante Mundi conſtitutionem Demogorgonem Deorum maximum, Chaos, atq; æternitatem tantummodò præfuiſſe dixerunt. *SO.* Hoc dictum ueterum ſapientum, ex nihilo ſcilicet nihil fieri poſſe, præterquàm quòd omnes Philoſophi ipſum ut clarum & manifeſtiſsimum conceſſerunt ac approbarunt, poteſt'ne inſuper ulla ratione cōfirmari? *PH.* Niſi rationi alicui inniteretur, aſſenſum & approbationem tot præſtantiſsimorum uirorum profectò nunquam obtinuiſſet. *SO.* Eam obſecro, ueterum authoritate contempta ac prætermiſſa, capiamus. *PH.* Rectè quidem poſtulaſti. Hæc enim ratio ambobus nodis ſuperiùs à te propoſitæ difficultatis explicandis maximè nimirum conducet. Necnon inſuper cauſam, cur Plato

Mundus temporarius ſimul atque æternus à nonnullis Theologis eſſe exiſtimatur.

Peripateticorum arrogantiam reprimit atq; retundit.

Fidem haud quidē demonſtrationibus cōfirmari, ſed à Philoſophorum tantummodò rationibus uindicari ſatis ſuperq; eſſe uidetur.

Plato Moſaicam Theologiam Philoſophicis rationibus munire quammaximè ſtuduit.

Ratio, cur Plato ante Mundi temporalem procreationem Chaos æternò præceſsiſſe exiſtimauit.

Antiquiſsima opinio.

haud tantùm Mundi recentem procreationem posuisse, uerùm etiam Chaos, primamq; materiam à summo rerum opifice æterno productam existimasse uidetur, intelliges. *SO.* Eam audire percupio. *PH.* Cùm Plato Mundum unicam quandam communemq; substantiam esse ad formã redactam, eiusq; singulas partes ad communem illam substantiam constituendã proprijs formis formatas atque distinctas concurrere animaduertisset: mox & totum, & partium illarum unamquamque ex informi quadam, omnibusq; communi substantia: & ex propria forma, quæ informandi seu perficiendi munere fungitur, constare pronunciauit. *SO.* Rectè quidem. Quid tum postea? *PH.* Hanc rerũ omnium, tùm totius, tùm etiam singularũ partium formationem atq; distinctionem Philosophus aliquando incepisse, nec æternam extitisse iudicauit. *SO.* Cur? *PH.* Quoniam informe formatum semper oportet præcessisse. Dic quæso Sophia, si tu aliquod ligneum cerneres simulachrũ, non'ne lignum ipsum informe præfuisse, deinde simulachro illi propria & cõuenienti dispositione formatũ fuisse iudicares? *SO.* Maximè. *PH.* Pariter etiam Chaos, antequam forma Mundi est insignitum ac decoratum, informe prius oportet iacuisse. Quapropter Mundi formatio ortum ipsius recentem, nouamq; eius significat procreationem. Formæ autem priuatio siue uacuitas materiam, ex qua Deus Mundum effecit, haud nouam quãdoq;, sed antiquã ac æternam semper ostendit extitisse. Concedendum igitur iam esse uidetur, sicut Mundus ad formam redactus olim incepit, ita Chaos informe nunquam incepisse, sed ab omni æternitate præfuisse. Iam igitur illius quoq; antiquorum pronunciati rationem te arbitror perspexisse, ex nihilo uidelicet nihil unquam fieri posse. Effectio nanque nouam significat utiq; formationẽ: forma autem ad informe, ex quo formatum efficitur, semper refertur: ex nihilo nanque informi nihil unquam formatum efficietur. Vnde ex prædictis denique colligamus, quòd sicut formatus iam Mundus nouam ipsius generationem, ita informe Chaos æternam eius supponit ex Deo progresionem. *SO.* At ego Chaos æternam quidẽ generationem habuisse, nec tamẽ ex Deo prodijsse, tibi fortasse concedam. *PH.* Quin hoc quoque fatearis, euitare minimè potes: cùm enim Chaos informe & imperfectum quid esse dicatur: causam aliquam producentem, quæ forma quædam perfectioq; communissima existat, quæq; ipsius amplissimæ deformitati atq; imperfectioni proportione quadam respondeat, profectò efflagitare uidetur. Huiuscemodi autem conditiones optimo maximo Deo solùm cõueniunt. *SO.* Ecquid Deum formã credis habere? Ipsum igitur formatum esse, & nouam generationem habuisse, quod à ueritate quàmmaximè est alienum, hac ratione fatereris. *PH.* Deus nec formatus esse, nec formã potest habere: sed ipsemet summa potiùs forma in sese consistens existit, quæ Chaos singulis quẽ eius partibus formæ beneficium largitur. Ex ambobus autem, Chaos scilicet, formaq; simul iunctis & copulatis tùm Mundus, tùm singulæ eius partes constare dicuntur. Huiuscemodi nanq; omnia ex forma illa diuina tanquam ex patre, & ex Chaos tanquam ex matre, ambobus quidem æternis, ingenitisque parentibus originem suam traxerunt. Verùm perfectissimus, & absolutissimus ille parens ex sese substantiam informis tantummodò, ac imperfectissimæ matris dicitur edidisse. Ex ambobus autem numerosa & pulcherrima Mundi soboles deinceps orta, & formata fuisse uidetur: quæ unà cum materno subiecto formam quoque parentis imaginem conspicitur retinere. Quapropter hac Plato ratione persuasus Chaos æterno ex Deo emanasse, & Mundum cũ singulis eius partibus sub recentem rerum omnium procreationem factum olim, formatumq; fuisse pronunciauit. *SO.* Hanc Platonis rationem mirificè gaudeo intellexisse. Verùm falsum quoddam ille fundamentum pro sua opinione cõstruenda iecisse uidetur, cùm informe formatum præcessisse, & sine eo quandoq;

Ratio, cur Plato Mundo formato temporalem, ipsi autem Chaos informi æternam originem assignauit.

Informe formatũ præcedere semper oportet.

Ratio illius antiquorum pronunciati, ex nihilo uidelicet nihil effici posse.

Chaos ab æterno ex Deo prodijsse demonstrat.

Deũ nec formatum esse, nec formã ullã habere dicendum uidetur: quin ipse potiùs est summa atq; absolutissima forma.

Mundus ex Deo, primaq; materia tanquam ex duobus æternis parentibus tẽporalem originem traxit.

doq; esse repertum asseruerit. Huiuscemodi nanq; antecessio etsi naturalis fortasse progressionis, non tamen temporalis successionis merito est concedenda: res enim prorsus informis, & sine ulla omnino forma reperiri minimè potest: quinimò forma ea dicitur esse, propter quam informe subsistere conspicitur. Quaproptèr uel ambo, formam uidelicet ac materiam, & ex hoc Mundum ipsum quoq; ęterna semper extitisse, ut Aristoteles sensit: uel ambo, & omnia pariter olim procreata quandoq; fuisse, ut fideles profitentur, necesse est dicamus. Vnde utram duarum opinionū sequamur, materia in naturali duntaxat origine, nequaquam autem in temporali anticipatione primas partes obtinuisse uidetur: ex quo Platonicum illud argumentum à te superiùs adductum funditùs tolli, euertiq; contingit. *PH.* Materiam formam, ut subiectū id, cui subijcitur, naturaliter præcedere, tanquam clarum & manifestum prorsus relinquo. Verùm propter hoc id etiam à nobis est concedendum, quòd materia tempore insuper quodcunq; tempus, & quamlibet formam sibi aduenientem præcedat. Primam nanq; materiam prius ratione temporis cuiuslibet formæ sibi inhærentis suscipiendæ potestatem gerere oportet: actum enim quendam perpetuum, coęternum, & cum potestate semper coniunctum materiæ assignare nihil profectò aliud existeret, sicut Aristoteles sensit, quàm materiæ & potestatis naturam funditùs tollere, atq; auferre. *SO.* Cur igitur Aristoteles Mundum ab æterno formatum fuisse pronunciauit? *PH.* Quoniam ipse materiam primam nequaquam omnibus corporibus, sed inferiori dūtaxat Mundo, in rerū assidua generatione assiduaq; corruptione uersanti comunem existere putauit. Quem quidē sublunarē orbem tanquā propriū domiciliū primæ, æternæq; materię ascripsisse: & nullā certā determinatamuē formā in perpetuam ei societatē adiunxisse uidet: sed semper materiā alteram quidē formarū generationis beneficio acquirere: alterā uerò maleficio corruptionis amittere existimauit. Plurimarū insuper, ac differentiū formarū ęternā successionē, à qua indeficiens rerū ortus atq; interitus proficisci conspicit, introduxit: Singularia aūt quęcunq; oriri atq; occidere tandē determinauit. *SO.* Cœlestia igit corpora, cùm à Peripateticis ingenita esse dicant, ex Aristotelis sentētia materiæ prorsus erūt expertia. *PH.* Ipse quidē cœlos ac stellas ex substantiali cōstare materia nequaquā consentit: si ea nanq; materiā participaret, ortui & occasui nō secus ac sublunaria corpora profectò obnoxia forēt. At ipsa corpora quædā æternitate prædita existunt, quæ motionis potiùs quàm generationis materię nomē sibi uendicarūt. *SO.* Verū cur Plato quoq; Chaos illud æternū semper formis perpetuò sibijnuicē succedentib. noluit exornatū fuisse? *PH.* Plato quidē, quin omne corpus formatū ex informi priùs extitētē materia fuerit effectū, nunquā in animū sibi inducere potuit. Vnde cū Cœlos, Stellas, Solemq; præsertim elegantissimis quibusdā, & pulcherrimis formis insignitos frequēter suspiceret, eos quoq; nō secus ac corpora inferiora ex informi cōstare materia audacter pronunciauit. *SO.* Cœlorū & sublunariū corporū materia nūquid una eademq;, an diuersa fortasse existit? *PH.* Alia quidē pręter primū informe, ac rude subiectū esse minimè potest: nihil .n. sibi habet adiunctum, cuius meritò, multiplex, seu diuersa reddatur: quinimò unam eandemq; omniū ex materia constantiū eam profectò existere oportet. Haud temerè igit Plato existimasse uidet, quòd sicut Mundus uniuersus ē Deo tanq̄ ē cōmuni parente dicit prodijsse, ita ē Chaos tanq̄ ex cōmuni rerum omnium matre exijsse putetur, ipse aūt amborū filius existere censeatur. *SO.* Nunquid igit Angeli, & purissimi illi intellectus ex materia fortasse constabunt? *PH.* Iā Platonicorum nōnulli Angelos quoq;, ac spiritales intellectus aliquā Chaos sibi uendicasse portionem existimarūt. Chaos nanq; ipsis incorpoream quādam substantiam, quæ à Deo posteà formam suscepit intellectualē, præstitisse dixerunt. Quapropter ex istorū sententia Angeli quidem intellectualē, incor-

Materia nō tā tū natura, uerū etiā tpore quālibet formā sibi aduenientē præcedit.

Aristoteles in materiā primā ex Mundo cœlesti sustulisse, & in inferiorem perpetuò relegasse uidetur.

Plato unā eandemq; materiam tùm cœlestibus, tùm etiā in inferioribus corporib. communem esse existimauit.

Platonicorū nonnulli Angelos ex Chaos, intellectualiq; forma constare, compositosq; esse uoluerunt.

poreamq; materiam:cœli uerò materiam corpoream, & mortalitatis prorſus expertem:hæc deniq; inferiora materiam in aſsidua generatione, corruptioneq; uerſantem ſibi elegerunt.Qui uerò intellectus angelicos animas quáſdã à materia penitùs ſeparatas,cœleſtiúmq; corporum puriſsimas formas exiſtere arbitrantur,materia in cœlorum tantummodò,nequaquam autem in cœleſtium & intelligentium animarum compoſitione utuntur. *SO.* Cœli igiť è Platonis ſententia ex eadem,qua nos quoq;,materia effecti fuerunt? *PH.* Ex eadem profectò. *SO.* Cur ergo æterni eſſe dicuntur? *PH.* Ideò Plato, ne ſibi repugnaret,cœlos ex informi,Deoq; coęterna materia genitos olim fuiſſe ſubiunxit. *SO.* Rectè hoc utique dixit.Verùm eum morte quoq;, & corruptione uitam illorum terminare oportuiſſet: materia nanque ſuccedentibus temporibus diuerſis ac differentibus formis ueſtiri ac perfici debet. *PH.* Hac de cauſa ipſe cœlos propriarum meritò naturarum quandoq; ſoluendos fore exiſtimauit, cùm omnia ex materia & forma conſtantia ad ſolutionem tandem contendant:uerùm eos, quamuis ſolubiles, ab infinita tamen diuinaq; potentia indiſſolubiles effici philoſophus uoluiſſe uidetur. *SO.* An Deum, qui cœlorum naturam ſolubilem procreauit,quaſi eũ facti pœnituiſſet, ipſos deinde indiſſolubiles effeciſſe, & ſic opus ſuum improbaſſe, ſeſeq; condemnaſſe credendum exiſtimas? *PH.* Subtiliſsimè nimirum dubitaſti.Attamen Platonem Deum in Timæo cœlos ita alloquentem introduxiſſe reperimus. Vos omnes,propterea quòd à me conflati,diſſolubiles quoq; eſtis. Verùm, quia pulchri diſſolutio turpis & iniqua uidetur,me annuente immortales ac indiſſolubiles eſtote:mea nanq; potentia ueſtram infirmitatem longiſsimo exuperat interuallo.At ego Platonem cœlos per hæc uerba nequaquam ſemper indiſſolubiles fore exiſtimo uoluiſſe:at rationem tantummodò, cur ipſos ex inferiorum corporum more uicíſsim gigni, corrumpiq;, & anguſtis eorũ uitam terminis circunſcribi minimè conſpiciamus,cùm tamen ex eadẽ communiq; & iſti & illa materia,à qua nouitas ac diſſolutio proficiſcitur, conſtẽt, eum arbitror reddidiſſe.Vnde Philoſophus dixit,quòd etſi cœli propter materiæ ſibi inſitæ inconſtantem mutabilemq; naturam citò diſſolui deberent, tamen propter cœleſtium formarum mirificam pulchritudinem à diuino numine eis impertitam diuturnum exigent æuum. *SO.* Cœli ergo ex ſententia Platonis tandem corrumpentur? *PH.* Maximè. *SO.* Quando aũt tantam eorũ comumtationem exiſtimas euenturam? *PH.* Cùm naturalẽ uitæ ſuę curſum expleuerint,quem ipſis quoq; nõ ſecus ac inferis corporibus,etſi diuturniorem,Deus aſcripſit atq; aſsignauit. *SO.* Tempúsne aliquod præfixũ ac terminatũ antiqui cœleſtium corporum uitæ ſtatuerunt? *PH.* Priſci Theologi,à quibus Plato plurima fertur didiciſſe,Mundum inferiorem ſeptem millium annorũ ſpatio corrumpi,& renouari exiſtimarunt. *SO.* Quamdiu autem in ea perſiſtet corruptione? *PH.* Ex ſeptem millibus annorum ſex millium curriculo inferiorum corporum materia aſsiduè germinare traditur, ac pullulare:quibus tranſactis ipſam omnibus intra ſeſe coactis collectiſq; ſeptimo deinceps milleſimo anno quieſcere ferunt: quo quidem totius temporis ſpatio pro uentura ſex millium futurorum annorum germinatione comprimitur,& grauidatur. *SO.* Ex ſeptem annorũ millibus quot hucuſq; elapſi fuerunt? *PH.* Supputandi Hebraicam ſeruantes rationem: Quintum milleſimum ducenteſimum ſexageſimũ ſecundum annũ à creationis exordio nunc agi dicemus. Quapropter ſex milliũ annorum reuolutione perfecta inferior Mundus ſtatim corrumpetur. *SO.* Quæ'nam obſecro tam potens cauſa reperietur,ut tantam corruptionem efficere ualeat? *PH.* Exuperatio unius quatuor elementorum,preſertim ignis,aut forſitan aquæ. *SO.* Cœli uerò quando peribunt? *PH.* Dicunt quòd inferiori Mundo ſepties corrupto, ſeptem millibus annorum in ſeipſa redeuntibus,uniuerſa cœlorum ſeries & compago diſſol-

Plato Cœlos ſuapte natura ſolubiles quidem eſſe, propter ingentem tamen infinitãq; Dei ipſius potentiam indiſſolubiles, perpetuò permanſuros uoluiſſe uidetur.

Authoris propria ſententia quòd Plato Cœlos quoque diuturno æuo exacto corrũpendos deniq; fore exiſtimauerit.

Mundus inferior è priſcorũ Theologorũ ſententia ſeptẽ millium annorũ ſpatio germinat, corrũpitur, ac renouatur.

Hæc quidem ſubductio uera fuit authore olim uitam agente. Nunc uerò tempeſtate noſtra anno ſalutis 1564. ſeſe uertente à creationis exordio 5324. annos ferè elapſos fuiſſe dicemus.

Mundi inferioris corruptio ab unius quatuor elementorũ, ignis præſertim aut aquæ exuperantia proficiſci tur.

gò dissoluetur: & omnia ad Chaos, primumq; illud informe subiectum reuertentur: & hęc quadragintanouem millibus annorum ab origine Mundi trãsactis euentura prænunciant. *SO.* Quid tum postea futurum arbitrantur? *PH.* Etsi de rebus tam arduis atque obscuris proloqui temerarium fortasse uidetur, nonnullorum tamen doctissimorum uirorum de hac re sententiam tibi explicabo. Dicunt Chaos ipsum tum, postquàm à tantis laboribus sese recreauerit atq; refecerit, ad semen diuinum rursus concipiendum, & Mundũ deinde pariendum, formasq; denuò suscipiendas reuersurum. *SO.* Nunquid Mundus aliâs etiam fuit procreatus? *PH.* Quidni? *SO.* Possemus'ne ad ullam Mundi primam, & supremam omnium procreationem tandem peruenire? *PH.* Cùm Chaos communis æternaq; rerum omnium mater esse dicatur, eius quoq; germinatio ex æterno & potentissimo coniuge suscepta æterna quoq;, propterea quòd una alteri infinities succedit, esse uidetur: cùm Mundus inferior singulis septem annorum millibus: cœlestis uerò unà cum elementari per singula quinquaginta millia annorum semper renouari dicatur. *SO.* Animæ intelligentes, Angeli, purissimique illi intellectus à Mundi totius labe & corruptione quo pacto sese defendent? *PH.* Si ex materia & forma haud componuntur, nec ullam Chaos in nascendo sibi olim portionẽ uendicarunt, à corporibus separati, & in proprijs essentijs constituti diuinitatem ipsam perpetuò contemplabuntur. Sin ex materia constant ac forma: sicut proprias formas à supremo, communiq; omnium parente Deo acceperunt: ita pariter substantiam, materiamq; incorpoream ex Chaos prima & cõmunissima omnium matre deduxerunt: quemadmodum noster Albenzubron in libro de fonte uitæ solertissimè disseruisse uidetur. Quamobrem ipsis quoq;, quinquagesimo millesimo anno recurrẽte, ambobus parentibus partem ab utroq; eorum acceptam reddere compellentur: substantiam uidelicet, materiemq; ipsi Chaos, quod non secus ac impijssima quædam mater, Medeæq; persimilis tunc omnes suas à liberis exiget portiones: formasq; intellectuales Deo supremo parenti, easq; benignissimè conferenti: quæ tunc in diuini intellectus purissimis tandiu conseruabuntur Idæis, donec rerum omnium ortu atq; procreatione iterum adueniẽte ad Angelos & intellectus informandos denuò reuertantur. Tunc enim Chaos diuino semine graue substantias materia compactas, omnibusq; Idæis informatas tùm inferiori atque corporeo Mundo assidua rerum generatione, & corruptione laboranti: tùm etiam Mundo corporeo atq; cœlesti, qui in orbem circumfertur, nec frequenti ortu ac interitu sicut inferior defatigari conspicitur, tùm deniq; Mundo intelligibili, substantiali, incorporeo, immobili, & ad æternitatẽ quammaximè accedenti denuò reddet ac pariet: etsi sub seculi illius maximi finem omnes tandem dissoluentur, & ad primos parentes, quemadmodũ iam diximus, reuertentur. *SO.* Si cœlum cum omnibus ipsius partibus quadragintanouem millibus annorum transactis, ut isti uoluerũt, dissoluetur: octauã sphærã ingenti propemodum fixorum syderum multitudine refertam propter eius tardissimam motionem paucas admodum conuersiones uniuerso temporis interuallo, quod & Mundi & sphæræ ipsius stellatæ æuum communiter metietur, absoluturam nimirũ continget. Vt enim aliâs memini te dixisse, Astrologi octauum orbem trigintasex millium saltem annorum spatio suam conuersionem perfecturum existimarunt: quinetiam nõnulli ipsorum eum quadraginta annorum millia, & plus etiam temporis in propria motione cõsumpturum sibi persuaserunt: quarum quidem duarũ opinionum utram nobis sequendã proposuerimus, octauam sphærã integro Mundi æuo unã duntaxat conuersionẽ perfecturam, & paulò plus superadditurã profectò consequetur, quod quidem incredibile ac absurdum uidetur. *PH.* Prisci illi Theologi unam tantummodò, eamq; integrè perfectam octaui cœli conuersionẽ tùm ipsiusmet

Cœlorum uniuersitas, 49. millibus annorum ab origine Mundi trãsactis, tandem dissoluetur.

Mundorũ infinitorum sibijnuicem succedẽtium antiquissimæ opinioni quasi adhærere uidetur.

Mundi cœlestis, & elementaris simul renouatio.

Angeli quoq; in maxima illa totius Mundi dissolutione, ex nonnullorum sententia, deniq; corrumpentur.

Albenzubron in libro de fonte uitæ.

ipſiuſmet octaui orbis, tùm etiam uniuerſi ætatem metiri exiſtimarunt. Conuerſio autem illa etſi ab antiquis aſtrologis triginta ſex millium annorum ſpatio, & à ſuperioribus minori tempore abſolui credita fuit: poſteriores tamen aſtrologi, quibus propter diuturniorem uſum maior fides eſt adhibẽda, octauam ſphæram quadraginta nouem millibus annorum exactis propriam conuerſionem abſoluere uoluerunt. Veteres igitur illi Theologi eò uſque uniuerſi uitam fore producendam, quouſque octauus orbis integram conuerſionem perficiet, crediderunt. Qua tandem abſoluta ipſum cum uniuerſis, quæ iam procreata fuerunt, ſoluẽdum fore, formis rerũ in diuinitatẽ, earumque materijs in Chaos reuertentibus, prædixerunt. Chaos deinde, dum per mille annorum ſpatium omnium laborum uacationem habebit, ex diuino intellectu Idæarũ pleniſsimo denuò concepturum exiſtimatur. Quinquaginta autem millibus annorũ elapſis cœlum, terramque, & cætera, quibus uniuerſum diſtinctũ & inſignitum uidemus, rurſus pariet, ac germinabit. Vnde Aſtrologi quoque ad hanc Theologorũ opinionẽ alludentes, octauæ ſphæræ cõuerſione perfecta & abſoluta, res omnes ad priorẽ ſtatum ac diſpoſitionẽ redire uoluerunt. *SO.* Aſtrologi igitũ cum Theologis mirificè conſentire uidentur. Verùm dic obſecro, utrum ſicut permanſio ac diſſolutio uniuerſi octauæ ſphæræ conuerſionem tãquam potiſsimam conſequitur rationem, an Mundi etiã huiuſce inferioris ſtatus pariter atque corruptio ſeptem millium annorum ſpatium perpetuò ſibi requirens ab ulla cœlorum proficiſcatur motione. *PH.* Ab eiuſdem octauæ ſphæræ accedente & recedente proculdubiò efficitur circunlatione, quæ cùm ſeptem millium annorum interuallo ſemper expleatur, iurè Mundi quoque inferioris ſolutionem atque compactionem ſtatis temporibus infinities conficere exiſtimatur. Cùm autem huiuſcemodi accedentes & recedentes octaui orbis circunlationes ad ſeptimum peruenerint ſeptenarium, tunc Mundus quoque cœleſtis diſſoluetur, quod quidem quadraginta nouem millibus annis ab uniuerſi procreatione tandem elapſis diximus euenturũ. *SO.* Maximum certè ad tam præclarã opinionẽ confirmandã, atque corroborandã momentum hæc Theologorũ, Aſtrologorumque concordia afferre uidetur. Verũ dic quæſo, Aſtrologi rationibus ne tantummodò, an diſciplinæ inſuper alicuius authoritate in hanc ſententiã inducti fuerunt? *PH.* Diximus iam quòd ipſi rationibus quoque perſuaſi Mundũ corrumpendũ denique fore crediderunt. Verùm in temporũ deinde rationib. ſupputandis eos diuturnã quandã ac ueriſsimã obſeruationẽ potiùs, quàm philoſophicas rationes exiſtimo ſecutos fuiſſe. Sed, quemadmodũ ipſi quoque cõfirmaſſe uidentũ, utrunque diuinæ cuiuſdã diſciplinæ beneficio non à Moyſe primùm diuinarũ legũ conditore, uerùm ab antiquiſsimo uſque parente Adamo longiſsima quadã ſerie deſcẽdentis didicerũt. Hec. n. præſtãtiſsima diſciplina ab Adamo per uocalẽ duntaxat traditionem, propterea quòd monumentis literarũ conſignari uetabatur: unde eã Hebræi *Cabalã*, quaſi receptionẽ dixeris, appellarunt: ad ſapientiſsimũ Enochũ, & inde ad celeberrimum Noë tranſijt, atque peruenit: qui cùm poſt diluuiũ uini uſum primus introduxiſſet, Iani meritò ſibi cognomen uendicauit, quod quidem uocabulum apud Hebræos uinum ſignificare comperiẽ. Eum duab. facie bus ad diuerſa oppoſitaque ſpectantibus loca depingunt, propterea quòd ipſe duas uarias differentesque Mundi, tùm ante, tùm etiam poſt diluuium diſpoſitiones uidit atque cognouit. Hic diuinam iſtam ſcientiam unà cum plurima aliarum diuinarũ, & humanarũ diſciplinarũ cognitione Semæ reliquis liberis ſapientiori, & Heberi pronepoti tanquã opulentiſsimam quandã hæreditatem dicitur reliquiſſe. Hi duo Abrahamum deindè literis inſtruxiſſe feruntur, qui ab Hebero proauo ac præceptore Hebræi ſibi cognomen aſſumpſit: & ipſe quoque Noë uidiſſe narratur, cùm Noë Abrahamo nonum & quinquageſimum annum agente ſupremum diem obijſſe dicatur. Ab Abrahamo dein-

Octaua ſphæra, è recentiorum Aſtrologorum ſententia, 49. milliũ annorũ ſpatio propriã cõuerſionẽ abſoluit.

Mundi, cœleſtis, & uniuerſi ipſius diſſolutio octauæ ſphæræ maximam cõuerſionem, inferioris aũt orbis corruptio eiuſdem octauæ ſphæræ accedentẽ & recedentem circunlationẽ tãquã propriã & potiſsimam cauſam conſequi exiſtimatur.

Cabala Hebræorum antiquiſsima diſciplina ab ipſis ore tantummodò quaſi per manꝰ tradita.

Cabala quaſi receptio ab Hebræis ſic appellatur.

Ratio cur Noë uini inuẽtor biceps depingitur.

mo deinde Iſacò, Iacobo, Leuiq; intercedentib. huius altiſsimæ diſciplinæ relatio, ut nonnulli opinantur, ad ſapientiſsimorum illorum Hebræorum denique genus fertur perueniſſe, qui Cabaliſtæ appellati fuerunt. Hanc tam arduam, reconditamq; doctrinam à Moyſe diuino numine afflato non tantùm ore deinceps ſtabilitam, & confirmatam fuiſſe: ſed ab eodem in ſacris quoque uoluminibus ſparſim proprijs, & ueriſimillimis notis expreſſam fuiſſe homines arbitrantur. *SO.* Si in Moſaicis ſcripturis hæc ſanctiſsima myſteria aliquo ueritatis lumine deſcripta & figurata reperiuntur, te quædam eorum ſaltem interpretari uehementer deſiderarem. *PH.* Quæcunque nonnullos doctiſsimos uiros dixiſſe comperio, tibi qui libentiſsimè referam. Hæc tamen uelut firma quædam, atque certiſsima dogmata aſſerenda nequaquam iudico: nec enim clara aut explicita, ſed figurata obſcuraq; oratione à Moyſe ſignificata fuiſſe creduntur. Vt autem tibi morem geram, quę illi dixerunt, nũ de ſimpliciterq; duntaxat exponam, etſi à propoſito nonnihil recedere uideamur. Moyſes, ſicut te minimè præterit, Deum Mundum ipſum ſex dierum ſpatio procreaſſe, & ſeptimo deniq; ab omni negotio quieuiſſe teſtatum reliquit: in cuius quidem rei monimentum Hebræos quoq; ſex dieb. laborare, & ſeptimo feriari præcepit. Theologi ſuperiùs à nobis commemorati ſingulos dies diuinæ procreationi attributos ſingula annorum millia inferioris Mundi conſeruationi deſignata referre exiſtimarunt: Dauidis præſertim authoritate ſuffulti, qui mille annos, ſi ad Deum referantur, unius tantùm diei rationẽ obtinere pronunciauit. Sex igitur dies naturales in diuina olim Mundi procreatione conſumpti, Mundũ inferiorem ſex milliũ annorũ ſpatio germinãdi uirtutem retenturum eleganter nimirum ſignificaſſe uidentur, Septimus aũt dies diuinitati olim recreandæ deſignatus Chaos ſeptimo annorũ milleſimo ab omni germinandi labore uocaturũ oſtendit. Hebræi inſuper à die, quo ex Aegypto exijſſe dicuntur, principiũ ſumentes, & ſeptẽ hebdomadas, nouem uidelicet quadragintaq; dies deinceps enumerantes, quinquageſimo demũ feſtum, propterea quòd diuinitas olim id temporis ſeſe omnib. nullo diſcrimine habito cõmunicauit, maximo honore celebrare conſueuerunt. Aiunt Cabaliſtæ, quòd ex hoc ſeptẽ inferioris orbis uiciſsitudines, quadragintanouẽ milliũ annorũ ſpatium intercurrentes, & noua demùm uniuerſitatis rerum cõmunicatio & cõuenientia eleganter admodũ colligi poſſunt. Nec Moyſes ſeruorũ dũtaxat manumiſsione, uerùm etiã alibi annorũ ipſorũ numero hoc clarè ſignificaſſe uidet, unoquoq; uidelicet anno mille deſignans: cùm pręſertim magnus cœleſtis corporis annus apud Aſtrologos mille Solares annos complecti dicat. Quapropter Moyſes optimi legiſlatoris munere fungẽs, ut ſex annos tellurẽ agrorũ cultura exercerent ac fatigarẽt: Septimo aũt ab agris colẽdis abſtinẽtes eã feriari permitterent, Hebræis præcepit. Dixerunt aũt iſti terræ nomine Chaos proprijſsimè ſignificari, quòd quidẽ Hebrei, Chaldæi, plurimiq; gẽtiles terrã frequẽter appellare cõſueuerunt. Ex Moyſis aũt præcepto id utiq; colligi poteſt, quòd Chaos ſex annorũ millib. hæc inferiora aſsiduè pariet, ac germinabit: ſeptimo demũ omnib. ipſis in unũ confuſis implicitisq;, nullaq; prorſus eorũ diſtinctionis aut ꝓprietatis habita ratione, quieti ac otio indulgebit. Quapropter ſeptimo anno & debita condonanda, & prędia iam uſurpata relinquenda, & omnia ad priſtinũ ſtatũ redigẽda Moyſem præcepiſſe inuenimus. Vnde Hebrei ſeptimũ annũ ſcemitam, quaſi relaxationem dixeris, appellarunt. Quæ quidem relaxationem proprietatis ſeu diſtinctionis rerum inferiorum ſeptimo annorum milleſimo futuram, & earum omniũ ad antiquiſsimum Chaos reuerſionem euenturam prenunciaſſe uidetur. Hęc autem ſcemita eandem rationem in annorum, quam Sabbatum in dierũ hebdomadalium ſerie obtinere perſpicitur. Moyſes deinde inſtituit, ut ſeptem ſcemitis iam exactis, quæ quadraginta nouem millium annorum ſignificant

circuitum,

Cabaliſtæ Hebræorũ ſapientiſsimũ genus.

Qua ratione Cabaliſtæ ab ipſo Moyſe inferioris Mundi interitum poſt ſeptimũ, cœleſtis autem poſt nonũ & quadrageſimũ milleſimũ annũ euenturum accipi poſſe exiſtimarunt.

Feſtum maximum Hebræorum.

Magnus cœleſtis corporis annus apud Aſtrologos quinam uocari cõſueuerit.

Annus ſeptimus ab Hebræis ſcemitã quaſi relaxatio appellatur.

Annus Iubilei ab Hebræis maximo celebratus honore.

circuitum, Iobel, quod Iubileum & reditionem Latini interpretantur, maximo celebraretur honore. Nec immeritò quidem: eo nanq; fœlicissimo anno omnia, quæ ad terram elaborandam, & ad negotia contrahenda spectare dicuntur, securissima potiebantur quiete: tunc enim serui exoptatam assequebantur libertatem, debita condonabantur, uincti soluebantur, omnes obligationes nullæ irritæq; habebantur, tellus haud colebatur, fructus communes habebantur, & omnes denique possessiones nulla quanuis arctæ obligationis habita ratione ad priores dominos reuertebantur. Hunc libertatis annũ

Annus Iubilei ab Hebræis annus libertatis nũcupatur.

Hebræi nuncupare solebant. Quapropter sacra uolumina dicunt anno Iubilei adueniente omnia ad suã originẽ, suamq; radicẽ reuersura, & libertatẽ per uniuersum orbem terrarum fore promulgandum: adeò ut eo anno & præterita inania irritaq; haberentur, & Mundus nouã quandam formã nouamq; dispositionem in quinquaginta annos succedentes resumere uideretur. Hunc Iubileũ quinquagesimũ millesimũ annum, cùm uniuersus orbis tam cœlestis quam elementaris renouari conspicietur, significare arbitrantur. Plura insuper tibi dicere possem: sed quæ hactenus dicta fuerunt, satis superq; existimari debent ad nonnullas earum rationum cognoscẽdas, quæ iam cõmemoratos Theologos tam audaces reddiderunt, ut tempora stata ac determinata ipsius uniuersitatis uitæ quasi præscripsisse uideantur. *SO.* Quo pacto obsecro isti doctissimi uiri Moysis uerba ad eorũ sententiam accomodare potuerunt, qui Deũ principiò cœlũ ac terrã manifestissimè dixit procreasse? Qua quidẽ loquendi ratione ipsum Chaos cum Mundo simul à Deo procreatum

Qua ratione Platonici & Cabalistæ, qui Chaos æternitatẽ introduxerunt, Mosaicã illã Mũdi procreationem à Deo sex dierũ spatio confectã atq; absolutam interpretantur.

fuisse propheta demonstrat. *PH.* Nos uerborũ illorũ contextum aliter legere solemus. Hæc uox, principiò, Hebraicè prolata non solùm principiò, sed etiam ante significare potest. Vnde isti Mosaicam illam procreationẽ ita exponendam ac interpretandã esse duxerunt. Antequàm Deus cœlũ & terrã, hoc est, terrestrẽ atq; cœlestẽ Mundum procreasset, siue à Chaos separasset: terra, Chaos uidelicet ipsum, inanis & uacua, uel potius, ut textus Hebraicus sonare uidetur, confusa & incomposita, hoc est, obscura existebat: & multarũ aquarum tenebrosissimã abyssum referebat: quam quidẽ diuino halitu non secus ac immẽsum quoddam pelagus uehementi spiritu cõmouente, sicut iste profundas & latitantes aquas, cæcisq; tenebris inuolutas eruendo eas deinde largo lumine complet: pariter etiam diuinus ille spiritus, qui supremũ & Idæarũ plenissimũ significat intellectũ, obscurissimo Chaos cõmunicatus latitantib. substantijs ex ipsius uentre eductis, atq; Idæalium formarũ copiosa ac nitidissima luce illustratis lucẽ ipsam procreauit. Altera deinceps die firmamentum, hoc est, Cœlũ inter aquas superiores, quarum nomine intellectuales essentiæ, quæ quasi summæ profundissimi Chaos aquæ esse uidentur, perbellè significantur: & inter aquas inferiores, quę inferioris Mundi ortu ac interitu assiduè laborantis essentias conuenienter designant: Deus collocauit. Et hac ratione Chaos ipsum in tres Mundos, intelligibilẽ uidelicet, cœlestẽ, & mortalẽ diuisit. Deinde elemẽtaris orbis distinctionẽ aggressus aquas à tellure separauit. Terræ, posteà iam à mari seclusæ herbas, arboresq; germinandi: necnon terrestria, uolantia, atq; natantia animalia producendi uim quandam diuinam ingenerauit. Sexta deniq; die omnibus cæteris perfectis ac absolutis hominẽ ipsum procreauit. Hac igitur breui, & compendiosa ratione Theologi iam à nobis cõmemorati Mosaicam illam Mundi procreationem exposuerunt: Vnde Chaos ipsum informe atq; confusum præcessisse, & procreationis merito in uniuersum postea diuisum ac dissipatum fuisse è Prophetæ sentẽtia sese demonstrasse crediderunt. *SO.* Platonẽ cum Moyse, & Cabalistis gaudeo cõcordasse: Hoc autem à te allatum Cabalisticarũ disciplinarum exemplum tãtummodò sat habeo didicisse, cùm nec ratio ulla determinata, nec ulla præscripta fides nos ad huiuscemodi res credendas aut asseuerandas compellat. Verùm qui-

Platonicorũ & Cabalistarũ mira quædã conuenientia.

rùm quinam argumenta Ariſtotelis à te ſuperiùs cõmemorata faciliùs & expeditiùs diluere poſſunt: Platóne antiquorum Theologorum, & Cabaliſtarum opinionem ſecutus: an fideles, qui Mundũ ſemel tantùm olim procreatũ fuiſſe arbitrantur? *PH.* Ariſtoteles ipſe eos, qui ante hunc Mundũ alium ſuperiorẽ iam præfuiſſe, & poſt ipſum aliũ deinde ſubſecuturum, hac Mundorum ſerie ſempiterna perpetuaq; exiſtente dixerunt, rectiùs quàm eos, qui Mundũ ex nullo prorſus ſuperiori ſubiecto prima olim exordia habuiſſe uoluerunt, ſenſiſſe exiſtimauit. Illi nanq; in Mundi generatione ęternã quandã & optimè cohærentem ſucceſsionem ſaltẽ obſeruaſſe, neq; ex nihilo aliquid fieri unquã conceſsiſſe uidentur: quæ quidem ambo ab iſtis contempta & neglecta omnino fuiſſe conſpiciuntur. Quapropter illorum opinio nullo prorſus incommodo, nullaq; moleſtia ex fortioribus Peripateticorum afficitur argumentis. Nec enim ipſi, ſi ex nihilo nihil fieri, aut primam materiam nunquam effici olim gigniúe potuiſſe dixerimus, quicquam curabunt: nam Plato quoq; huiuſcemodi propoſitiones ueras exiſtimaſſe, eaſq; ſuppoſuiſſe uidetur. Duo inſuper illa Theologica argumenta: quorum unum diuinum opus ſicut opificem æternum eſſe debere, alterum diuinorum operum finem quaſi optimũ quoddam æternum potiùs, quàm temporariũ eſſe ſtatuendum concludebat: Platonicos & Cabaliſtas nequaquam perturbabunt. Plato nãq; ambas propoſitiones ex parte diuinæ illius cauſæ efficientis ueras quidẽ eſſe cõcedit. At Deum æternitatem ſuam rebus illis tantũmodo, quæ eius ſuſcipiendæ fruendæq; capaces exiſtunt, largiri ſubiungit: primo ſcilicet intellectui, in quo omnes reponuntur Idæę: necnon primæ materiæ, quæ Chaos nuncupatur: ille nanq; purus actus, & forma: hęc autem pura poteſtas, penituſq; informe ſubiectum: & alter quidẽ omnium cõmuniſsimus parens: altera uerò omniũ cõmuniſsima mater exiſtere prædicatur. Hæc ambo diuinæ æternitatis tantummodò participes fieri potuerunt, propterea quòd à Deo haud temporalem, ſed æternam originem traxiſſe uidentur. Verùm quæcunq; horũ duorum parentũ copulatione intercedente poſteà nata fuerunt, ſicut Mũdus uniuerſus, & ſingulæ partes ad eum conſtituendum requiſitæ: cùm à Deo factæ formatæq; eſſe dicantur, æternitatis capaces minimè exiſtunt. Quodcunq; enim effectũ formatũ quoq;, hoc eſt, ex materia à Chaos ſibi ſubminiſtrata, & ex forma ab intelligibili Idæa ſibi impertita compoſitum neceſſariò fuiſſe exiſtimatur: huiuſcemodi autẽ omnia quemadmodũ iam diximus, uitæ ſuæ exordiũ ac terminum oportet habere. Quapropter opus & finis diuinæ productionis in primis utiq; duobus Mũdi parentib. non tamen in ſingulari aliquo Mũdo iã formato æternitatẽ aſſecuta fuiſſe cõſpiciuntur: quã tamen propter multorum, imò infinitorum Mundorũ ſucceſsionem res quoq; procreatę ratione quadã participare uidẽtur: quod quidẽ in inferiori Mũdo Ariſtoteles quoq; uſu uenire teſtatur, qui nullum ſingularium iſtorũ perpetuitatẽ cõſequi poſſe: ſed continuam eorum generationem, primamq; materiam duntaxat æternitate donatas fuiſſe clariſsimè affirmat. *SO.* Rationes ambas Peripateticas ex Theologiæ fontibus petitas, & alteram naturalium optimè nimirũ Plato diluiſſe uidetur. Verùm quo pacto ipſe quatuor illa naturalia, quę ſuperſunt, Ariſtotelis argumenta confutabit? *PH.* Plato nequaquam, ſicut Ariſtoteles arbitratur, Chaos quandoq; ſine forma credidit reperiri: quinimò dixit quòd cũ Chaos diu germinauerit, omnia demũ in ſeſe colliget, & quaſi abſorbere uidebitur: & ſic certo quodam ac ſtatuto tẽporis interuallo quieſcet, Idæa alia denuò cõcipiens ſemina, quouſq; ad uniuerſum germinandũ ac pariendũ reuertetur. Inſuper generationẽ in multis quidẽ ſibi inuicẽ ſuccedentib. Mũdis, non tamen in uno duntaxat Mũdo perpetuò uerſari Plato cõceſsit. Oppoſitionẽ autẽ, cuius merito Cœli quandoq; diſſoluentẽ, hãc utiq; eſſe exiſtimauit: propterea ꝙ ipſi quoq; formati, facti, & ex materia formaq; olim cõpoſiti fuiſſe dicun-

Platonici & Cabaliſtæ, qui infinitorũ Mundorũ ſucceſsionem, & Chaos æternitatem poſuerunt: cum Ariſtotele, qui Mundum unicum tantùm, eumq; æternum eſſe exiſtimauit, lõgè magis quã fideles, qui Mundum ex nihilo à Deo procreatũ olim fuiſſe arbitrantur, conuenire uidentur.

Qua ratione Platonici et Cabaliſtæ à Peripateticorum Mundi unius æternitatem aſſerentiũ argumentis ſeſe defendunt.

Deus ex Platonis ſententia æternitatem ſuam illi tantummodò rebus, quæ eius ſuſcipiendæ fruendæq; capaces exiſtunt, ut primo intellectui primæq; materiæ largitur.

se dicuntur: huiuscemodi nanque omnia uel citò, uel serò tandē dissolui cōspiciuntur. Quòd si cœlestia corpora denique corrūpentur, eorū etiam circulares terminabuntur motiones. Motū tamen absolutè & cōmuniter sumptū ipse ęternū propter perpetuā, & succesionis ope cohęrentem ipsius Chaos germinationē existere iudicauit. Tēpori demū non propter cœlestem motionē, sed propter sempiternum illū motum germinandi, quē in Chaos statis temporib. semper diximus reperiri, æternitatē condonauit. *SO*. Hæ Aristotelicorū argumentorū pro Platonis opinione defendēda, quas attulisti, solutiones mihi uehementer quidē placuerunt. Et de Mundi nimirùm productione tùm ex Aristotelis unum tantūmodò Mundum, eūque ęternum esse dicētis: tū ex Platonis succedentē quandam plurium Mundorū sese deinceps cōsequentiū ęternitatem ponentis: tùm denique ex fideliū unius duntaxat Mundi, & omnium rerū procreationē asserentium sententia te satis hucusque arbitror locutum fuisse. Nunc tempus certè, ut ad amoris superiùs iam propositam quæstionē soluēdā accedas, efflagitare uidetūr: & aliquā secūdo quæsito, quādo scilicet amor exortus fuerit, & quinam primus omniū amorū fuisse dicatur, cōuenientem excogites responsionem. *PH*. Primus amor is utique debet existimari, quo primus amans primū ipsum prosequitur amatum. Verùm cùm neuter eorū ullū ortus uel generationis exordium habuisse dicatur, sed ambo ęterni pariter existant: eorū quoque primū præcipuūque omniū amorē nunquā incepisse: sed sempiternū unà cū ipsis existere, & ab ambobus sempiternā originē traxisse oportet. *SO*. Dic obsecro, quósnā primum amantē, primūque amatū appellas? Quā primùm enim amborū mihi cognitus fuerit amor, quínā etiam omniū amorum primas partes obtineat, statim intelligam. *PH*. Per primū amantē Deum cognoscentem atque uolentem: & per primum amatum eundē Deum ut summum pulchrum significare intendo. *SO*. Primus igitur amor Dei in seipsum existit. *PH*. Vtique. *SO*. Plurima absurda atque pugnantia hāc sententiam nimirùm consequerentur. Primùm, quòd diuina illa essentia, quę omnium simplicissima esse prædicatur, in duas diuersas differentesque partes, amatam uidelicet nec amantem, & amantem nec amatam diuideretur. Deinde quòd Deus amans seipso amante inferior profectò existeret: quemadmodum enim iam optimè declarasti, omnis amans, quatenus amat, amato inferior & ignobilior esse uidetur: unde cùm amor unionis assequendæ desiderium quoddam esse definiatur, ut ipse superiùs docuisti, Dei erga seipsum amor eum ad propriam desiderandam unionem utique induceret: & cùm Deus sibi ipsi unus, idemque semper existat, hac ratione Deum seipso carere proculdubiò concluderemus: & sic diuinus amor in diuinam illam & perfectissimā essentiam defectum introduceret, qui quidē ab ea absolutissima natura alienus prorsus existit. Plura insuper alia absurda, impiaque prædictam cōsequerentur opinionē, à quibus in præsentia recensendis animus abhorret: quæque eò libentiùs à me nunc silentio inuoluentur: quia & tibi, & cuicunque amoris superiùs commemoratæ patuerunt conditiones, optimè quidem cognita esse debent. *PH*. De interno amantis amatique Dei amore eadem ratione, sicut de cæteris communib. Mundi ipsius amoribus nos loqui Sophia minimè decet. Nec enim Deus, propterea quòd amantis & amati rationem dicitur obtinere, diuersus aut multiplex redditur: quinimò ipse, ex hac interna relatione perfectiorē atque simpliciorem utique sibi comparat unitatem. Quomodo nanque eius diuinā essentiam supremā beatissimamque uita potiri unquam diceremus: nisi sapientissimus amans, ipsaque pulchritudo & sapientia adamata, nec non amborum optimus amor in sese reflecterentur? Vnde quemadmodum in Deo cognoscens, res cognita, ipsaque cognitio unum & idē prorsus existunt: etsi cognoscentē rei sibi cognitę beneficio perfectiorē euadere, & cognitionē ex ambobus deriuari frequēter dicamus: ita amans, amatum, & amor ipse diuinitùs accepta inter sese penitùs

Tres de Mundi productione reliquis insigniores opiniones summatim perstringit.

Primus amor sempiternus esse uidetur.

Primus amor Dei in seipsum existit.

Quemadmodū in Deo cognoscens, res cognita, ipsáque cognitio unum idemque.

nitùs conuenire uidentur: quæ quidem etsi tanquã tria distincta ac differentia à nobis passim numerentur, & ab amato amantem perfici ac informari, nec non ex ambobus tãquam ex parentibus amorem oriri uulgò dicatur: omnia tamen diuinitùs considerata simplicissimam quandam essentiam ac unitatẽ, aut naturam indiuiduam prorsus, nullaq; ratione multiplicabilem significãt. *SO.* Si Deum nihil aliud quàm purã, & simplicissimã unitatem esse concedis, unde hæc trina reflexio in eo cõspecta procedit? *PH.* Cùm eius purissima lux in speculo imprimitur intelligente, hanc trinam, de quã loquimur, reflexionẽ efficere solet. *SO.* Cognitio igitur de Deo à nobis habita falsa & mendax penitùs esset, cùm puram unitatem in ternarium numerum multiplicare uideatur. *PH.* Falsam minimè eam existimare debemus: nam intellectus noster diuinitatem, à cuius intelligibili, præstantissimaq; natura immenso quodam exuperatur interuallo, nequaquam perfectè comprehẽdere ualet. Nec enim, proptereà quòd nec oculus, nec speculum Solis claritatem, & magnitudinẽ, uel ignis amplitudinem comburentemq; naturam capere potest, alterum eorum errare unquam seu mentiri affirmabo. Sat enim oculũ, speculumq; pro amborum captu, propriaq; natura ea recipere existimamus: & hoc abundè quidem ad utriusq; receptionem cõprobandam sufficere iudicatur, etsi neutrum eorũ integram rei receptæ naturam perfectè assequi ualet. Pariter etiam humanus intellectus, quẽ intellectuale speculũ propriè nuncupamus, satis superq; munere suo fungitur, si diuinam illam quãuis immẽsam essentiã pro intellectualis naturæ suæ captu saltem recipiat ac repręsentet: etsi ab obiecti illius natura quammaximè distet, & longissimè superetur. *SO.* Hoc utiq; idcirco contingit, quoniã intellectus noster rem sibi obiectã integrè absoluteq; percipere minimè potest, non autem quia purã unitatẽ triplicare dicatũ. *PH.* Quinimò cũ Dei simplicissimã cõprehendere nequeat unitatẽ, eam relatione, & reflexione quadam adhibita in tria distribuisse uidetur. Res enim simplex, ac lucidissima in re aliqua obscuriore, & ad compositionem accedente haud aliter imprimi potest, nisi unicam suam & purissimam lucem in plura obscurioraq; lumina priùs distribuerit. Solem obsecro intuere, cùm nubibus impressus arcũ illum cœlestem figurat, uel cùm ab alijs splendidis, lucidisq; corporibus repræsentatur: quanta colorum uarietate in nubes illas recipientes, uel in aquã, uel in speculum aliquod transfundi uideatur: cùm tamen ipse lux quædã nullo prorsus colore distincta, sed potiùs omnes colores excedens atq; complectens existere conspiciatur. Pariter quoq; forma illa diuina, quãuis una & simplicissima, nunquã tamen nisi lucis suæ reflexione, & formæ suæ multiplicatione intercedente ab alijs percipi posset. *SO.* Verùm cur noster intellectus unitatem ad ternarium potiùs, quàm ad alium numerum quendam reducit? *PH.* Proptereà quòd unitas principium numerorum existit: unum enim primam formam, duo primam materiam, tria primum illud, quod ex ambobus cõponitur, significare dicuntur. Vnde cùm noster intellectus propriæ merito naturæ trinus, primusq; compositorum esse uideatur, unitatem absq; trina relatione comprehendere neutiquam potest: nec tamen proptereà unitatem cũ Trinitate confundit, permiscetúe: uerùm unitatem ipsam sub trinæ formæ ratione tantũmodò cõprehendit: & diuini illius obiecti purissimam quidẽ existere sibi persuadet unitatem, quæ summa quadam simplicitate amati, amantis, atq; amoris, nulla penitùs multiplicatione aut diuisione impediente, cõprehendit naturam: non secus ac lux Solaris omnium luminum, & colorum singulariũ essentias una duntaxat, simplici, & excellẽtissima cõplectitur claritate. Sic utiq; intellectus humanus sese summam illã unitatem in triplicẽ, amati scilicet, amantis, amorisq; formam propter ipsiusmet recipientis humilem infirmamq; duntaxat naturam dispertiri cognoscit. Hac igitur ratione omnes difficultates, quæ circa internum amantis, amatiq; Dei amorem tibi occurrere

prorsus existunt: pariter quoq; amans, amatum, & amor ipse diuinitùs accepta inter sese penitùs conuenire uidentur.

Intellectus humanus pro naturæ suæ intellectualis captu & conditione, non autem pro essentiæ diuinæ præstantia atq; excellentia Deum ipsum comprehendit.

Rationẽ elegantissimam reddit, cur intellectus noster puram & absolutissimam Dei ipsius unitatem haud aliter, quã trina relatione siue reflexione adhibita, percipere nequit.

Ratio, cur intellectus noster in diuina, simplicissimaq; illa unitate percipienda eam ad ternariũ potiùs, quàm ad alium numerũ quendam reducit.

 possent,

poſſent,ſtatim explanabis. *SO.* Quæ hactenus dixiſti, mediocriter quidem uideor percepiſſe.Sed gratiſsimũ utiꝗ mihi foret,ſi quomodo in Deo amatũ, amans,& amor unum idemꝗ prorſus exiſtunt, clarius dilucidiusꝗ explicares.

In Deo, propterea quòd ipſe eſt omnium ſimplicißimus atꝗ abſolutißimus actus, hæc tria, amans ſcilicet, amatũ, & amor ipſe: uel intelligens, res intellecta, ipſaꝗ intelligentia unum idemꝗ prorſus eſſe dicuntur.

PH. Quemadmodũ intelligens, intellectũ, ipſaꝗ intelligentia eatenus diuiſa,uel coniuncta eſſe dicuntur:quatenus poteſtate, aut actu exiſtunt: pariter etiam amatũ, amans,& amor ipſe tunc tria diuiſaꝗ,cũ poteſtate:tunc autẽ eadem atꝗ indiſtincta,cùm actu reperiuntur,nimirũ eſſe uidentur.Si igitur hæc tria,propterea quòd actu exiſtunt indiuiduam ſibi unitatẽ acquirunt: cũ in ſupremo quoque, omniumꝗ puriſsimo actu illo diuino conſpiciantur,ad ſimpliciſsimam & puriſsimã quandam unitatẽ ea redacta fuiſſe profectò contingit.In cæteris autem actibus, qui ſub hoc omnium ſupremo collocantur, tria illa non adeò puram abſolutãꝗ unitatem aſſecuta fuerunt,ut à trina amãdi,atꝗ intelligendi natura libera prorſus, ſolutaꝗ eſſe uideantur. *SO.* Hæc contemplatio me uehementer quidem delectat. Verùm id tantummodò mihi moleſtum exiſtit,quòd etſi intellectum noſtrum unitatẽ diuinam,quæ tres illas amatorias naturas, amatum ſcilicet, amantem, & amorem ſimpliciſsimè excellit atꝗ complectitur, ſub tripartitæ formæ relatione percipere tibi concedam:non tamen eum ſecundum trium illarum naturarum ex prima,amantem uidelicet ex amato pẽdere:nec tertiam, amorem ſcilicet, ex duabus prioribus tanquam ex parentibus oriri, quemadmodum dixiſti,arbitror crediturum: omnis nanꝗ ortus atꝗ originis ſpecies à ſimpliciſsima illa Dei unitate aliena prorſus, ipſiꝗ inimica eſſe uidetur.

Intellectus noſter diuinam illã & ſimpliciſsimã unitatem nõ tantùm ſub trinæ formæ,uerùm etiam ſub producendi quadam relatione neceſſariò percipere debet.

PH. Quin illud tibi dico, unitatem diuinam ſub producendi quadam relatione in nobis imprimi non tantũ decere,uerùm etiam oportere.Sicut enim unitatem, ut à noſtro recipiatur intellectu, in tria primum diduci oportet: pariter quoꝗ trina illa natura ſuccedente quadam ratione ab eo intelligi debet. Aliter nanque diuina natura nõ unica duntaxat, ſed triceps eſſe, & tres diuiſas, diſtinctasꝗ naturas repræſentare potiùs uideretur:& noſter inſuper intellectus mentiri,decipiꝗ meritò exiſtimaretur: nec enim ipſe multiplicatam unitatem concipere poteſt, niſi illa multiplicatio unitatem unà cum coniungente, & uniente quadam retinuerit productione.

Amans ex amato, ſi rectè & emendatè loqui uoluerim9,productus potiùs quàm ortus eſſe dicendus uidetur.

Amor ex amante,et amato quaſi ex parentibus uerè, proprieꝗ dicitur natus fuiſſe.

Quapropter ſuperiùs memini me de diuinitate uerba faciẽtem dixiſſe, mentem aut ſapientiam amãtem æternò ab amata pulchritudine proficiſci: necnon amorem ex pulchro adamato tanquam ex patre, & ex ſapientiſsimo amante tanquam ex matre perpetuò originem ſuam traxiſſe: Amantem autem productum, non ortum fuiſſe, ſi emendatè loqui uelimus, dicendum eſt nobis: nec enim ille ambos parentes ad rei cuiuslibet ortum neceſſariò requiſitos,ſed unum duntaxat anteceſſorem fertur habuiſſe: quemadmodum etiam Eua mater ex parente Adamo: & Chaos, primaꝗ materia omniũ communiſsima mater ex diuino intellectu rerum procreatarũ ſupremo parente prodijſſe dicuntur. Verùm amorem natum eſſe audacter nimirùm proferre debemus:ex patre nanque amato,& ex matre adamante proculdubio deſcendit,non ſecus ac omnes homines ex Adamo & Eua: necnon Mundus uniuerſus ex intellectu & materia ortum ſuum traxiſſe exiſtimãtur. Ex his, quæ hucuſꝗ dicta fuerunt, ſi mentem extollere cupis, unde omnis rerum productio atꝗ multiplicatio proficiſcitur, profectò Sophia cognoſces. *SO.* Hoc obſecro quoque declara, nec enim id à me ſatis hucuſque intelligitur.

Ex Deo ſibi ipſi dilecto primus intellectus, ex Deo autem ſeipſum diligente prima materia, ex Dei deniꝗ in ſeipſum maximo amore Mũdus tanquam ex radice quadam emerſiſſe uidetur.

PH. Ex diuinæ dilectæꝗ pulchritudinis ſummo ſplendore primus ille & communiſſimus unà cum omnibus Ideis prodijt intellectus,uniuerſitatis rerũ benigniſſimus parens, necnon forma & coniux ab ipſo Chaos uehementiſsimè amatus atꝗ expetitus. Ex mentis autem diuinæ,atꝗ amantis præclara ſapientia Chaos,primaꝗ materia defluxit:quã Mũdum ut matrẽ filium, primũꝗ intellectum ut uxorẽ uirum mirificè diximus adamare. Ex diuini tandem amoris, qui ex Dei ſapientia diligente, & ex eiuſdem dilecta pulchritudine originem

traxit,

traxit,arctiſsimo uinculo Mundus maximo inſignis amore: qui ab intellectu tanquã à patre,& ex Chaos tanquã ex matre eſt procreatus:emerſiſſe exiſtimatur. Quod aũt ad preſens propoſitum ſpectat animum tuũ tam admirabili cõtẽplatione uſq; ad ſydera,& Deum optimũ maximũ,ſi uellem, poſſem efferre: uerũ ab incepto iam argumẽto nimiũ fortaſſe recedere uideremur:& quæ hactenus dicta fuerunt,ſatis ſuperq; à te debent exiſtimari. *SO.* Eorũ dilucidiorem inſuper, atque uberiorem à te explicationem profectò deſiderarem.*PH.* Homo uerbi cauſa intelligit, ignisq; natura ab eo intelligitur:ſi ambo poteſtate exiſtunt,duo quædam diuiſa ac ſeparata eſſe,homo uidelicet ac ignis, conſpiciuntur: intelligentia quoque, ſi poteſtate tantummodò ſumitur, tertium quid ab utroque eorum diſtinctum eſſe uidetur.At cùm humanus intellectus ignis actualem obtinet intelligentiam, cum ignis eſſentia adeò coniungitur, ut idem cum intelligibili igne prorſus reddatur. Pariter etiam actualis intelligentia cum intelligente intellectu, & cum intelligibili igne, nulla penitùs intercedente diuiſione,eadem euadit.Haud aliter amãs poteſtate ab amato poteſtate diuerſum quid ꝓculdubiò exiſtit: quin ambo duæ diſtinctæ,differentesq; perſonæ eſſe dicuntur.Amor inſuper poteſtate tertiũ quid tũ ab amante, tùm etiam ab amato quammaximè ſeiunctũ,ac ſeparatũ eſſe uidetur. Verùm cùm amans poteſtate actualem deinde exercet amorem,tunc amans idẽ prorſus cũ amato,ac amore euadere exiſtimatur. Si igitur tres diuerſæ differẽtesq; naturæ actu aduenientein unam coniungi uidentur: quantò magis hoc in ſupremo actu illo diuino,qui puriſsima, ſimpliciſsimaq; natura cuiuſcunq; expers diuiſionis meritò exiſtimatur,putas euẽturum? *SO.* Internum Dei amorem optimè nimirum explicuiſti:quem quidem etſi ex Deo amante,atq; amato ortum eſſe frequenter dicere conſueuimus, eum tamen æternò è Deo prognatum fuiſſe,& ſimpliciſsima ſua unitate, ſuaq; perpetua diuinitate frui pro comperto habere debemus.Haud igitur primam diuini amoris originẽ oporteret inueſtigare,cùm ipſummet Deum æternum eſſe, nec unquam ortum fuiſſe luce clarius inter omnes conſtet.At diuino amore poſthabito, quãdo Mundi amor primùm prodiiſſe dicatur,libenter utiq; intelligere uellem. *PH.* Primus amor,interno illo & cum Deo coniunctiſsimo amore pretermiſſo, is eſſe prædicatur, cuius merito Mundus factus, atq; in lucem ueniſſe conſpicitur, quiq; cum Mundo ſimul uitales attigit auras. Cùm enim ipſe proxima cauſa, cur Mundus prodierit,eſſe exiſtimetur:propriarũ, & coniunctarum cauſarũ: necnon proximorum, cauſasq; cõtingentium effectuum cõmuniſsima Lege primum iſtum amorem cum Mundo ſimul, & Mundum unà cum eo pariter neceſſe eſt prodiiſſe. *SO.* Qua de cauſa amorem Mundanæ generationis propriam cauſam extitiſſe arbitraris? *PH.* Mundus nõ ſecus ac cætera omnia,quæ facta & procreata fuerunt, duobus parentibus, patre ſcilicet ac matre, ſatus fuiſſe cenſetur:à quibus, niſi mutuo ipſorum amore intercedente, qui ambos pro fœtu formando in unum compuliſſet, nunquam profectò gigni potuiſſet. *SO.* Quibus obſecro hi duo parentes, uel genitores nominibus appellantur? *PH.* Primi quidem parentes unius tantummodò Dei appellatione, ſicut iam diximus,communiter ſignificãtur: qui quidem Deus ſummum pulchrũ, ſummumq; bonum à Platone uocatur: & uerus pariter, primumq; amatum exiſtit: primum quoq; amans cum diuinitate aut ſapientia unum idemq; prorſus dicitur eſſe:& maternis quoque partibus fungens, ne ullum penitùs primi amãtis,primiq; amati diuiſioni locum relinquat, internum perpetuumq;, nec à ſeſe ulla ratione diſtinctum producit amorem. Quapropter primã matrem, primumq; parentem in ipſa diuinitate unum idemq; omnino exiſtere eſt ſentiendum. Cùm igitur diuinitas ipſa propriæ pulchritudinis uehemẽtiſſimo ſemper teneatur amore: hinc fit ut olim filiũ ſibi quàm ſimillimum producere expetiſſe dicatur:ex quo quidem deſiderio primus omnium externo-

Amans,amatũ, & amor ipſe nõ ſecus ac intelligens,res intellecta,ipſaq; intelligentia catenus diuiſa,quatenus poteſtate:eaq; ratione cõiuncta, proptereà quòd actu ſimul exiſtunt, eſſe perſpiciuntur.

Internum Dei in ſeipſum amorem æternum eſſe tandem colligit atq; concludit.

Interno Dei in ſeipſum amore poſthabito,reliquorum omniũ primus amorũ Dei in Mũdum ipſum exiſtit.

Amor eſt cauſa propria atq; potiſſima,cur Mũdus in lucem editus fuerit.

Deus in Mundi ipſius origine & paternis,& maternis partibus ſimul functus eſſe uidetur.

Ex extrinſeco Dei in Mundum amore tùm duo Mundi parentes, tũ etiam ipſemet Mundus originẽ traxiſſe dicuntur.

Præter Deum duo inſuper Mũdi parentes exiſtunt, primus ſcilicet intellectus, necnon prima quoq; materia: qui quidem ambo ſi cum Deo conferantur, primorum potiùs inſtrumentorũ, quàm primorũ parentum partes in Mundi ipſius procreatione geſsiſſe uidẽtur.

Tres ad Mundi ipſius conſtitutionem amores neceſſariò confluxerunt.

Variæ philoſophorum, Theologorumqúe de Mundi ipſius origine opiniones, id quoq;, utrum ſcilicet tres amores ad Mundi conſtitutionẽ neceſſariò requiſiti æterni, an ſub aliquod temporis initium in lucem quondam exierint, in controuerſiam adduxerunt.

rum amorum, Dei uidelicet in Mundum productum amor prodijſſe non immeritò exiſtimatur. Huiuſcemodi autem primus, atq; extrinſecus amor cùm primùm incepit, tùm primos Mundi parentes, tùm etiam ipſummet Mundum primò peperiſſe cenſetur. *S O.* Quos nam alios inſuper Mundi parentes appellas? *P H.* Eos, quos Deum ſub Mundi procreationem primos diximus genuiſſe: hoc eſt, primum intellectum, in quo omnes Idææ ſupremi illius opificis clariſsimè refulgere conſpiciuntur, quiq; in Mundo formando ac generando paternas partes geſsiſſe putatur: & Chaos, quod omnium Idæarum umbris inuolutum, & omnes earum eſſentias comprehendens Mundi mater iure optimo nuncupatur. His duobus inſtrumentis, quæ in rerum procreatione primas præcipuasq; obtinent partes, intercedentibus Deus uehementiſsimo amore ac deſiderio uniuerſum Mundum ad pulchritudinis, & ſapientiæ eſſentiæq; diuinæ ſimilitudinem expreſſum procreauit, formauit, atq; depinxit. Ei inſuper procreationi alius quidam præter diuinum extrinſecumq; amor inſertus fuiſſe uidetur, tùm Chaos ſcilicet erga intellectum ut uxoris in uirum, tùm etiam contrà intellectus in Chaos tanquam uiri in uxorẽ: cuius quidem mutui amoris ope Mundus in lucem prodijſſe cenſetur. Tertia deniq; ad Mundi eſſentiam conſtituendam amoris ſpecies neceſſariò fuit requiſita, omnium ſcilicet partium tùm in ſeſe inuicem, tùm in totum ipſum mirificus amor: quemadmodum ſuperiùs, cùm de amoris unitate loquebamur, abundè pertractauimus. Omnia hæc tria amorum genera cũ Mundo, ſiue cũ duobus primis ipſius Mundi parentibus ſimul exorta fuerunt. Si igitur Mundum, ut Ariſtoteles ſenſit, æternum eſſe diximus: tres iſtos amores unà cum intimo, nullaq; à Deo ratione diſtincto amore ab æterno exortos fuiſſe aſſeremus. Sin Mundus, amboq; ipſius parentes ſub quoddam temporis initium, quemadmodum pietati diuinoq; cultui deditì homines credunt, procreati quondam fuerunt: tres quoque commemorati amores, Mundo olim exordiente, & quodam ordine adhibito, aliquando inceperunt. Principiò nanque diuinus amor, diuinumq; deſiderium, ut Mundum ad pulchritudinis ſapientiæq; ſuæ imaginem expreſſum formaret, anteceſsit: deinde duobus primis parentibus iam procreatis, mox eorum mutuus amor ſecundum locum obtinens fuit ſubſecutus. Demùm uniuerſo Mundo cum ſingulis ipſius partibus recens exorto, tertia mundani, & coniunctiſsimi amoris ſpecies ſeſe conſpiciendam exhibuit. Si uerò Mundum, ambobus ipſius parentibus æternitate donatis, ut Plato exiſtimauit, temporale principium habuiſſe ſenſerimus: primus ille Dei amor, cuius merito prima inſtrumenta ad Mundi generationem neceſſariò requiſita, ſeu Mundi ipſius primi parentes, intellectus ſcilicet Chaosq;, in lucem prodierunt, ab æterno unà cum illis ortus fuiſſe dicetur. Cæteri duo, qui ſuperſunt, amores, ab hoc primo proficiſcentes temporalem unà cum Mundo ipſo quondam originem habuiſſe exiſtimabuntur. Verùm hac poſtea ratione diſtinguentur, quòd amborum parentum reciprocus amor, Mundo quidem exordiente: partium uerò tùm mutua, tùm etiam in totum inſignis beneuolentia eo iam perfecto, ac abſoluto exorta olim fuiſſe dicetur. Et quoties Mundi confectio fuit repetita, toties etiam commemoratos amores prodijſſe cenſere debemus. Quapropter uariæ, ac differentes de amoris temporali uel æterna origine opiniones diuerſas profectò, diſsimileſq; mundanæ procreationis ſententias conſequuntur. Te igitur Sophia, quæ fidem ac pietatem tibi excolendam propoſuiſti, tum diuinum atq; externum, tum etiam mundanum atq; internum amorẽ, qui quidem ambo poſt Dei intimum illum amorẽ primas ſibi ſedes uſurparunt, cũ diuina potentia Mundũ olim ex nihilo procreauit, incepiſſe credere decet. *S O.* Secundam à me iam propoſitarum ambiguitatum, quando ſcilicet exortus olim fuerit amor, optimè quidem terminaſti. Nec enim diuerſas tantũmodò

ſapientum

ſapientum opiniones recenſuiſti: uerũ etiam ſynceram ac fidelem ſententiam, quam ut omnium uerìſsimam ſequi tãdem debemus, patefeciſti: eamq; à Philoſophorum calumnijs egregiè nimirùm uendicaſti. Et hæc de ſecundo quæſito, ſatis ſuperq; meo quidem iudicio uidentur. Nunc ad tertiam quæſtionẽ abſoluendam accedens id mihi in primis declara, ubinam primũ exortus fuerit amor, utrum in inferiori Mundo ex aſsidua rerũ generatione & corruptione, an in cœleſti fortaſſe ex continua eius motione, an potiùs in ſpiritali ex pura atq; intelligibili ipſius uiſione. *PH.* Cùm Dei externum amorem, quo intercedente ipſe olim Mundum procreauit, prius cæteris natũ eſſe dixerimus, patere iam tibi poteſt amorem apud Deum primò exortum fuiſſe. *SO.* Hoc optimè quidem memoria teneo. At ego Dei tã interno, quàm externo amore, cùm ad neutrum eorum propter immenſam utriuſq; altitudinẽ mens mea pertingere queat, prætermiſſo, de mundano ſolùm amore te uerba facere uellem. *PH.* De his etiam mundanis amoribus iamdudum me dixiſſe recordor, quòd primus eorum ex inſigni illo primi intellectus, & Chaos ipſius matrimonio originem duxit. Quapropter hi duo primi nõ immeritò, diuino poſthabito, ſuſcepiſſe dicentur amorem. *SO.* Hoc etiam haud ignoro. Verùm huiuſcemodi amor ad Mũdi potiùs genitores atq; parentes, quã ad ullã ſuarum partiũ attinere uidetur. Ego autẽ de amore, qui in Mundo à Deo optimo maximo duorum primorũ inſtrumentorũ opera procreato reperitur, quammaximè ambigo: ubinã ipſe, utrũ ſcilicet in mortali, an in cœleſti, uel potiùs in Angelica parte, & in quãnam ſingularũ partiũ particula primũ ortus fuiſſe dicatur. *PH.* Quantò poſtulationem tuam diſtinctiùs, & enucleatiùs explicabis: tantò ſolutio clarior, atq; facilior euadet. Dico igitur Mũdum Angelicũ amori primũ hoſpitium præbuiſſe, & eum inde mox cœleſti, mortaliq; demùm impertitum fuiſſe. *SO.* Quæ nam te obſecro in hanc ſententiam rationes impulerunt? *PH.* Cùm pulchritudo, ut iam dixi, amorem præcedat: proculdubiò ubi maiorem, antiquiorem, & magis coæternam pulchritudinem eſſe conſpiciemus: ibi amorẽ primò natũ olim fuiſſe aſſeremus. *SO.* Doloſè ac malitioſè mecum agere uideris. *PH.* Cur? *SO.* Propterea quòd nunc amorẽ pulchritudinẽ ſubſequi affirmas: iamdudũ autem amorẽ pulchritudinis defectũ ſemper cõcomitari oſtendiſti. *PH.* Non ego quidẽ, ſed tu teipſam fallere uideris. Neq; enim ego amorem in pulchritudine conſiſtere, ſed ex ea tantummodò profluere cenſeo: & amorem cum pulchritudine ſimul, à qua tanquam à cauſa proficiſcitur, reperiri: etſi nequaquam in ea, ſed in indigente potiùs atq; deſiderante, ut in ſubiecto reponi debeat, contendo. *SO.* Vbi ergo pulchritudinẽ magis deficere conſpicimus, ibi præcipuè amorem uerſari, ibiq; primũ natum eſſe dicemus. Vnde cùm inferiorem Mundum pulchritudine longè magis, quàm cœleſtem atq; Angelicum carentem, deficientemq; uideamus: ipſum quoq; amore plus quàm eorum utrunq; abundare, primumq; amorem ſuſcepiſſe profectò aſſeremus. *PH.* Subtilis potiùs quàm ſapiens Sophia mihi uideris. Ego uerò te ſuperiorum recordatione mallem ad inueniendam, quàm ad oppugnandam uti ueritatem. Ecquid non tantùm pulchritudinis defectum amorem & deſiderium ipſius inducere: uerùm etiã ut pulchritudo illa ab amante, cui deeſt, præcognoſcatur: necnon bona, optima expetibilis, pulchraq; iudicetur, ad eius fruitionem uehementer appetendam in primis requiri ignoras? Vnde quantò pulchri cognitio habita ab amante maior atque præclarior exiſtet, tantò intenſius deſiderium, feruentioremq; amorem excitabit. Dic igitur Sophia, quémnam perfectius atq; abſolutius pulchritudinem cognoſcere cenſes, Angelicúmne an corruptibilem Mundum? *SO.* Angelicum nimirùm. *PH.* Angelicus igitur amor cæteris perfectior eſſe, eoſq; antecedere debet. *SO.* Si amantis amor pulchritudinis præcipuè ab ipſo habitam reſpicit cognitionem, iure quidem intelligibili Mundo primæ amoris

Tertiam quæſtionem ſuperius propoſitam aggreditur.

Primus amor apud Deum ſub mundanæ procreationis exordia olim incepiſſe uidetur.

Primus amor, Dei in Mundum ipſum amore tã quam omnium ſummo poſthabito, inter primũ intellectum primamq; materiã exortus fuiſſe cẽ ſetur.

Amor in Mundi ipſius partibus cõſpectus in Angelica regione primùm incepiſſe uidetur.

Amor ex pulchritudine tanquam ex cauſa efficiente procedit, minimè autẽ in ipſa ut in ſubiecto conſiſtit.

Haud tantũ pulchritudinis defectus, uerũ etiã ipſius antecedẽs cognitio amorẽ ac deſiderium eius inducit.

Amor in Angelico Mundo conſpectus propter maiorẽ pulchritudinis cognitionem Mundi ipſius inferioris amori eſt præferendus.

partes assignantur. At ego amorem non minus pulchri priuationem, quàm eiusdem cognitionem supponere:nec minus ab una, quàm ab altera profici-sci comperio:quinimò priuationem inter amoris conditiones præcedere, deinde pulchri deficientis sub boni, & expetibilis specie habitam subsequi cognitionem existimarem. Vbi igitur defectus, & imperfectio maior existit: ibi amorem principiò exortum fuisse,uerbi causa in Mundo inferiori,iudicarem: etsi nanque ipse cognitione non æquè ac angelicus excellere uideatur, maiori tamen quàm ille defectu atque imperfectione laborat, quam in amoris procreatione priores partes arbitror gessisse. *PH.* Etsi pulchri defectus, atque cognitio ut duæ causæ amorem produxisse existimantur: tamen haud tantùm defectum cognitioni,quod ad causæ spectat rationem, nequaquam anteponere, uerùm nec ei æquare profectò debemus. *SO.* Quid ais? An non sicut rei essentiam eiusdem notitiam,ita defectum ipsius cognitionem præcedere oportet? Rem nanque prius nobis deesse, antequam eam nobis deficere cognoscamus,oportere uidetur. *PH.* Defectus cognitionem, si temporis originē spectes ac successionē,nimirùm præcedit:priùs nanque, ut optimè dixisti, nos aliqua re carere,antequā nos ea carere cognoscamus,proculdubiò oportet. Nō tamē quod ad præcipuā pertinet causam amoris, defectus cognitioni est præferendus: defectus nanque cognitione destitutus boni aut pulchri desiderium, siue amorem profectò nunquam inducet. Vnde hebetes atque ignorantes homines sapiētiam adamare,& doctrinam appetere fermè nunquā uidebis. Verū siquando ad defectum pulchri quoque, uel boni deficientis cognitio accedit:cognitio illa ad pulchrum diligendū, atque expetendum præcipuè animos nostros accendere solet. Cū igitur in Mundo angelico maximā cognitionem cū aliquo defectu cōiunctam esse uideamus: ibi amorem priùs,quā in sublunari Mundo, qui defectu abundat, & cognitione deficit, natum fuisse asseremus. *SO.* Nondum tibi huius disputationis palmam adiudico. Nec enim cognitionem defectui, quod ad rationem spectat amoris, anteponere cogor, cognitio nanque cū pulchritudine coniuncta frequentissimè reperitur: quinimò in uniuersitatis serie pulchriora cognitione magis pollere uidemus, quæ etenim ipsamet cognitione præstantior existit pulchritudo? Quamobrem cognitio cū pulchritudine potiùs,quàm cū pulchritudinis defectu coniungi uidetur: Et maior utique cognitio minorem pulchritudinis defectum supponit. Cùm igitur Angeli cognitione maximè uigeant,paucis, minimisque carere: & idcirco parum quid expetere atque diligere possunt: qui nanque paruo indigent, parum etiā appetere solent. At inferiora,quæ pluribus carere uidentur, quæque cognitionis ac pulchritudinis exiguam quandam portionem à diuino numine impetrarunt: desiderium atque amorem uberiùs participare, & ambobus primum hospitium præstitisse non immeritò existimabuntur. *PH.* Animum tuum ô Sophia priùs, quàm ueritatem omnino perspexerit, à dubitando desistere nolle,mirificè laudo. Verùm tu,ni fallor, nominum quorundam ambiguitate decepta difficultatem propositam idcircò efficacissimam esse arbitraris, propterea quòd cognitionem cum pulchritudine simul reperiri,& secum unam eandemque penitus esse, nequaquam autem cum pulchritudinis priuatione tibi persuades:de cognitione etenim,quam habitualem Philosophi appellant, quæque reliquis perfectior existit,uerè quidem sentis: at de cognitione,quæ rerum nobis deficientium respicit potestatem,tota erras uia. *SO.* Hanc differentiam dilucidiùs quæso interpretare, eam enim uix satis percipio. *PH.* Ea nimirùm eximia pulchritudo existere prædicatur, quæ seipsam cognoscit:& ea profectò excellentissima cognitio esse censetur, quæ propriā comprehendit pulchritudinem. Hæc autem species cognitionis pulchri quidem sibi obiecti habitum potiùs,quàm indigentiam supponere uidetur. In rerum igitur uniuersitate, quantò pulchritudo præstantior, & excellentior existit,

Defectus cognitionem ipsius tēpore quidē præcedit. At cognitio rei deficientis defectu ipso, quod ad præcipuā spectat causam amoris, prior esse uidetur.

Cognitio pulchritudinis duplex, habitualis, ac priuatiua.

existit, tantò magis seipsam cognoscit. Nec huiuscemodi cognitio desideriũ aliquod aut amorem inducere perspicitur, nisi fortasse propter eius reflexionem quãdam in sese redeuntem utrunq; ipsi tribuatur. Huic deinde alia quædam succedit species cognitionis, cui non propria quidem cognoscentis, nec ab eo habita, sed ipsi deficiens obijcitur pulchritudo. Et huiusce merito cognitionis omnia, summo pulchro tantũmodo excepto, appetere deinde atq; amare dicuntur. *SO.* Verum hæc secunda species cognitionis, cùm defectũ supponat, & ad deficientem pulchritudinem referatur: uehementiorem utique in Mundũ sublunarẽ, qui maximo pulchritudinis defectu laborat, quàm in Angelicũ, qui pulchritudine abundat, amorẽ inducet: huiuscemodi nanq; cognitio deficienti pulchritudini, quæ sibi obijcitur, quadrare profectò debet, ac respondere. *PH.* Hîc quoq; erras. Animaduerte Sophia, quemadmodum prima cognitionis species, quam habitualem appellamus, excellentius præstantiusq; Angelico, quàm sublunari cõpetit Mundo: ita secundã, quam priuatiuam nuncupamus, maiorem in superioribus, quàm in inferiorib. profectò reperiri: supremo omniũ Deo tantũmodo excepto, cuius excellentissima diuinaq; natura quamcunq; priuatiuam cognitionẽ recusat ac odit. Deus nanq; absolutissimam suimet formam, cui ne minimus quidem pulchritudinis deficit gradus, cognoscit. *SO.* Attamen cœlis ac Angelis, quibus superiores partes incolẽdæ obtigerunt, minorem quàm mortalibus corporibus, quibus infimæ sedes habitandæ remanserunt pulchritudinis portionem deesse nunquam profectò te arbitror negaturum. Vnde deficientis pulchritudinis desiderium intensius, uehementiusq; in mortalibus egenis, quàm in locupletibus cœlis, & ditissimis Angelis fore uidetur. *PH.* Haud rectè conclusionem ex præmissis intulisti. Nec enim qui maiori boni ipsius caret portione, bonũ sibi deficiens magis quoq; expetere dicitur: sed qui defectum suum magis cognoscit. Inferiorũ exemplũ ante oculos obsecro tibi propone. Nonne uides elementa, lapides, atq; metalla, quę pulchritudinis parũ à comuni omniũ moderatore impetrarunt, parũ quoq; uel nihil eã appetere uel curare? Hoc autem idcirco ipsis cõtingit: quia bonũ sibi deficiẽs haud cognoscunt. *SO.* Attamen hæc quoq; amore quodã, & desiderio naturali prædita esse suprà iã ostẽdisti. *PH.* Vtiq;: sed gradũ quendam minimũ, infimumq; sibi ingenitæ perfectionis amare, ac desiderare cõspiciuntur: quemadmodũ grauia ut cũ centro, leuia ut cum circunferentia, ferrũ ut cũ propiùs admota magnete coniunctionem assequantẽ. *SO.* Veruntamen huiuscemodi omnia nullã prorsus cognitionẽ habere dicũtur. *PH.* Iam suprà admonuimus, quòd cognitio naturæ eorũ generationi præpositæ satis superq; esse uidetur, ut ipsa ad ꝓprias ac naturales perfectiones absq; ulla eorũ cognitione dirigat cõsequendas. Ex quo fit ut eorũ amorem ac appetitum nec intelligibilem, nec sensibilẽ, sed naturalẽ tantũmodò: hoc est, nequaquam à seipso, sed à sola natura directum, & naturali duntaxat lumine illustratũ appellemus. Similiter etiam plantæ, quæ imperfectissimam, & obscuram admodum uitæ conditionem sortitæ fuerunt: propterea quòd pulchritudinis maxima carẽt portione, eamq; dispicere seu cognoscere nequeunt: idcircò nihil ipsius, nisi id solũmodò, quod ad propriã sibiq; debitã perfectionem attinet assequendã, appetere uidentur. Pariter quoq; animantia solis sensibus instructa, quibus pulchritudinem atque perfectionem auariùs quàm humano generi naturam distribuisse uidemus, minimum quid boni sibi deficientis, si cum hominibus conferantur, expetere atq; amare conspiciuntur: quod quidem nulla alia de causa contingit, nisi quia pulchri sibi deficientis exiguam nimirùm cognitionẽ obtinuerunt, quæ ad sensuum duntaxat commoda percipienda pertingere ualet. Vnde animantium amor, cùm in sensibus tãtùm, sensuiq; expositis uersetur: intelligibiles illas pulchritudines, quæ ipsis deficiunt, & reliquis longè excellentiores atque præstantiores existunt,

Cognitio pulchritudinis priuatiua amorem ac desiderium ipsius inducit, habitualis uerò minimè.

Cognitionis ipsius pulchri utraq; species, tã scilicet priuatiua quàm habitualis, maior profectò in Angelis atq; superioribus essentijs, quàm in inferioribus existit.

Haud pulchri boniq; maior defectus, sed huiuscemodi defectus maior cognitio uehementiorem amorem, intensiusq; desiderium boni pulchriq; deficientis inducit.

Amor ac appetit9 corporũ inanimatorum nec intelligibilis, nec sensibilis, sed naturalis tantummodò existit.

existunt, appetere minimè potest. In humano insuper genere eandem quoq; diuersitatem ac differentiam usu uenire passim uidemus: qui nanque ingenio & cognitione minus ualent, cùm pulchritudine & perfectione maximè careant, eas tamen uix appetere animaduertuntur: qui uerò ingenio & sapientia pollent, etsi intelligibilis perfectionis ac pulchritudinis maximã partem sibi cõpararunt, uehementissimè tamen sese eas amare atq; expetere profitentur. Quapropter Pythagoras sapientes Philosophos: hoc est, sapientię studiosos, & percupidos appellare consueuit. Qui nanq; reliquis sapientiores uidẽtur, quod sibi deficit perfectionis, maximè & in primis cognoscunt: & idcirco tantò magis, uehementiusq; eam expetere solent. Nec iniuria quidem: cùm enim sapientia uasto cuidam & profundissimo pelago simillima esse dicatur, quantò spiritale istud Oceanum diutiùs aliquis nauigauit, tantò utiq; melius eius amplitudinem atq; profunditatem cognoscit: & idcirco tantò magis huius longissimæ nauigationis metam sibi propositam attingere, & portũ deniq; intrare exoptat. Vnde non immeritò aquæ sapientiæ maxima earum salsedine sitientibus augere potiùs, quàm expellere sitim dicuntur: uoluptates enim, quæ ex ea percipiuntur, nullam unquam sicut cæteræ satietatem inducunt: quinimò semper intensius sui desiderium, & magis inexplebilem nobis ipsarum appetitum relinquunt. Quamobrem Salomon in Prouerbijs sapientiam amoris ceruam, & gratiarum capellam uocauit, & eius studium maximã quandam perpetuamq; nobis uoluptatem allaturum, & animos nostros ad maiorem, maioremq; indies amorẽ allecturum pollicetur. Si igitur hac ratione ad cœlestis atq; Angelici mundi arcana penetraueris proculdubiò, qui intelligibilem uberiùs participant summi pulchritudinem, eosdem, quantũ diuinæ pulchritudinis perfectissimæ quanuis omnium rerum procreatarũ deficiat, optimè nimirùm intelligere comperies. Quapropter nil mirùm existit, si formam illam supremam uehementissimo prosequuntur amore, eiusq;, quã arctissima fieri potest, copulatione pro suis uiribus perpetuò frui mirificè appetunt: in qua eorum postrema fœlicitas sita esse existimatur. Amorem igitur in prima & perfectissima omnium procreatarum intelligentiarum præcipuè reperiri concludamus, cuius merito illa summa creatoris ipsius pulchritudine coniunctissimè frui uidetur. Huic deinde primæ reliquæ insuper intelligentiæ, cœlestiaq; corpora longissima quadam serie, & maximo ordine adhibito usq; ad inferiorem Mũdum succedere conspiciuntur: cuius quidem sublunaris orbis solum humanum genus dignum habitum fuit, ut immortalis intellectus, quem creator mortali corpori infundendum esse iudicauit, beneficio cum cœlestibus intelligentijs, primaq; præsertim in diuina pulchritudine amanda atque appetenda quodammodò posset conferri. Quin id tibi firmissimè assseuero, quòd humanus tantummodò in diuinam pulchritudinem amor Mundum inferiorem, quem Deus propter solius hominis cõmoditatem atq; utilitatem construxit, cũ ipsa diuinitate origine prima ultimo termino uniuersi: nec non suprema, & ab omnib. communiter amata, expetitaq; pulchritudine colligat, atq; coniungit: secus etenim inferior iste, ac sublunaris Mundus à Deo diuisus ac separatus omnino fuisse crederetur. Vt igitur ad propositũ deniq; reuertamur, amorẽ, Mundò iã procreato, in Angelica mox regione incepisse, indeq; ad cæteras descendisse concludamus. *SO.* Huic sententię atq; determinationi profectò acquiescerẽ, & amorẽ in Mundo Angelico primũ exortũ fuisse, ibiq; sedẽ ac robur imperij sui fundasse tibi concederẽ: nisi cũ minori pulchritudinis defectu maiorẽ cognitionẽ uehementiusq; desideriũ eius, quod deest, cõsociari, quemadmodũ tu in intelligibili Mundo usu uenire dixisti, absurdũ, & à ratione quammaximè alienũ existere iudicarẽ. Quemadmodũ enim superiùs iã dixi, hæc maxima nimirũ inter sese proportione respõdere: & pulchri deficientis cognitio ac desideriũ, eiusdem defectũ profectò

Pythagoras sapientes Philosophos, quasi sapientiæ studiosos, percupidosque appellare solitus.

Sapientia Oceano persimilis.

Diuinæ pulchritudinis cognitio & amor à prima procreatarũ omnium intelligentiarum incipiẽs, longissima quadam serie adhibita, in humanũ postremò desinit intellectum.

Homo tanquam uinculum quoddam commune Mundum inferiorem cum ipsa diuinitate copulat atq; coniungit.

Amorem, Mundo iam procreato, in Angelica regione mox incepisse concludit.

profectò cõsequi atq; æquare deberent. Vnde etsi tu Philo pro acumine ingenij tui hæc in diuersam oppositamq; sententiam interpretaris, tuæq; rationes inexpugnabiles esse uidentur: conclusionẽ tamen quandam deducis, quæ & elegantissimam illam inter defectum, & rei deficientis cognitionem ac desiderium proportionem seu æqualitatem euertit, & ipsi ueritati manifestè repugnat. *PH.* Etsi in Mundo angelico, utpote qui mortali longè formosior existit, minorem quàm in inferiori pulchritudinis defectũ concessimus reperiri, maiorem nanq; perfectionem minor utiq; priuatio, minorq; pulchritudinis defectus consequi debet: tamen si terminos defectuum pulchritudinis ad amorẽ ac desiderium, quorum amborum illi potissimè causæ esse dicũtur, relatos inter sese cõparaueris: Mundum angelicum pulchri defectu nõ tantùm inferiorem æquare, uerùm etiam eum excedere comperies: & maiorem intelligẽtiarum, quàm mortalium defectum ad intensius quoq; desiderium & uehementiorem amorẽ illas, quàm ista accẽdere proculdubiò fateberis. *SO.* Hoc certè magis nouum, & incredibile uideretur. Verùm rationem prius, cur defectus amborum propositorum Mundorum æquales esse dicantur, explicandã aggredere. Posteà rationem quoq;, si poteris, cur defectus angelici defectu corruptibilis Mundi maior existit, assignabis. *PH.* Cùm pulchritudo creatoris ipsius super omnes creatas pulchritudines quammaximè excellat, & sola perfecta, absolutaq; uocari meritò possit: eam omnes cæteras pulchritudines communiter metiri, & singulos reliquarum pulchritudinum defectus ad eã communiter referri necesse est concedas. *SO.* Hoc profectò negari minimè potest: uerè etenim diuina pulchritudo omnium procreatarum pulchritudinũ causa, finis, communisq; mensura existere dicitur: sed perge. *PH.* Diuinam insuper pulchritudinem immensam & infinitam esse, nec ullam prorsus determinatam siue explicabilem ad excellentissimam omnium procreatarum formarum proportionem habere, te quoq; arbitror concessuram. *SO.* Hoc etiam ut uerissimũ, minimeq; dubium admittendũ esse iudico, quòd scilicet inter creatorem, resq; ab eo procreatas nulla omnino pulchritudinis proportio aut conuenientia cadere queat. Quapropter Dei, & rerum procreatarum pulchritudo, sapientia, omnesq; cæteræ perfectiones inter sese conferri, cõparariúe minimè possunt. Verùm id mihi nonnullã affert suspicionem, quòd hoc nomen infiniti ad diuinam pulchritudinem extollendã, ac celebrandã à te excogitatum uix satis intelligere uideor: infinitas enim interminatam, imperfectamq; dimensionẽ apud philosophos significare consueuit: perfectæ nanq; quantitates terminorum meritò eas perficientium perfectarum sibi nomen uendicarunt. Cùm igitur diuina pulchritudo perfectissima atq; absolutissima existat, integra potiùs ac terminata quàm infinita dicenda esse uidetur. Id autem in primis suspicionem propositã auget: quia finitum ac infinitum extensæ, aut numeratæ quantitatis conditiones esse dicuntur, quæ in solis corporibus reperitur. Cùm ergo diuina pulchritudo incorporea, & ab omni corporum affectione aliena prorsus existat, nullam profectò, cur infinita appelletur, excogitare possum rationẽ. *PH.* Ne ab huius uocabuli, infiniti scilicet, cõditione, quod interminatam imperfectamq; significat quantitatem à diuina illa pulchritudine quammaximè remotam, Sophia decipiaris, etiam atque etiam uide. Nos etenim diuina incorporeaq; haud aliter quàm uocabulis siue nominibus ad corpoream naturam accedentibus exprimere ualemus: cùm præsertim ipsamet lingua, & modus proferendi corporeũ quid sapere uideatur: cuius quidẽ rei ecce manifestũ exemplũ. Hoc uocabulum, perfectum, diuinitati minimè congruere perspicitur: perfectum nanque rem aliquam iam factam, atque elaboratam propriè significat: diuinitatem autem effectam, aut elaboratam fuisse nequaquam dicere possumus. At Deum idcirco perfectum appellamus: quia ipse omni prorsus caret defectu, eiusq; essentia omnia perfectionum genera excellentissima quadam complectitur ratione.

Diuina pulchritudo est omniũ reliquarum pulchritudinum cõmunis mensura.

Diuina pulchritudò immẽsa infinitaq; existit.

Perfectiones omnes, quæ Deo, rebusq; procreatis communiter solẽt accommodari, inter sese comparari minimè possunt.

Perfectionis ipsius nomen Deo tributum quid'nam significare dicatur.

Pariter

Quo sensu perfectiones omnes Deo attributæ infinitæ esse dicantur.

Pariter etiam diuinitatem ideo infinitam uocamus, quoniam supremi omniū creatoris perfectio, sapientia, & pulchritudo cum nulla prorsus creata pulchritudine, sapientia, ac perfectione conferri potest: nec ad ullam earum aliquam proportionem obtinere existimatur. Qui nanque ex nihilo omnia quondam fertur procreasse, tantum res creatas perfectione excellere debet, quantū suprema essentia puro nihilo præstat: quæ quidem præstantia cùm immensa prorsus existat, quodcunque proportionis atq; comparationis genus respuere omnino uidetur: & idcirco infinita appellatur, quamuis sui met habita ratione integerrima, perfectissimaq; undiq; esse conspiciatur. Similiter quoque pulchritudo, sapientia, essentia, cæteræq; omnes Deo conuenientes uirtutes infinitæ uocantur: quia ad nullam propriam essentiam, nec ad ullum prorsus determinatum subiectum contrahuntur: quinimò omnes diuinæ perfectiones abstractæ, transcendentes, infinitæq; meritò nuncupantur: propterea quòd à nullo proprio subiecto, propriàue essentia finiūtur: sicut omnium rerum procreatarum pulchritudines, cæteræq; perfectiones à proprijs ipsarum essentijs terminari uidentur. *SO.* Qua ratione infinitas diuinis perfectionib. attribui solet, mirificè gaudeo didicisse. Illud insuper tibi restat declarandum, cur pulchritudinis defectus in angelico & corruptibili Mundo conspecti pares, aut æquales esse dicantur.

Diuinæ pulchritudinis defectū in angelico, inferioriq; Mundo parem & æqualem esse primum demonstrat.

PH. Infinitum à quocunq; finito siue maximo, siue minimo semper æquè distat: cū neutro enim ipsorum quantumlibet multiplicato conferri, nec eadem communi mensura terminari unquam potest. *SO.* Hoc rationi quidem consonum uidetur. Attamen imaginatio, quin magnum aliquod maiorem quàm paruum proportionem ad infinitū obtineat, propiusq; ad ipsum accedat, aptiusq; ad illud metiendum existat, uix percipere potest. Huiusce rei dilucidiorem atque uberiorem à te explicationē profectò desiderarem.

Imaginatio falsa rectæ, ueræq; rationi nullum prorsus afferre debet impedimentum.

PH. In præclaris & excellentibus ingenijs falsam imaginationem rectæ, ueræq; rationi nullum unquam impedimentum afferre uidemus. Infinitum nullo prorsus uel maximo, uel minimo mensuræ genere terminari Sophia clarissimè cernis: secus enim ab aliqua mensura sæpius repetita deniq; finiretur, & tunc infiniti nomen falsò sibi uendicasset. Vnde infinito nec dimidiam, nec tertiam, nec quartam, nec aliam quamuis partem possumus unquam accommodare: tunc enim pars illa sæpiùs accepta infinitum denique metiretur, ac terminaret. Ipsum igitur impartibile, indiuisibile, atque immensum existere, nulloq; termino seu fine claudi necessariò dicendum uidetur: nec quicquam finitum quamuis maximum amplissimumq; cōperies, quod cum eo ulla proportionis specie cōferri queat.

Infinitum tàm à maximo, quā à minimo finitorum quantumlibet repetito terminari minimè posse, quinimò ab eorum utroq; æquè distare uidetur.

SO. Exemplum aliquod in huius rei confirmationem te adducere uellem, ut phantasia quoq; rationi consentiret. *PH.* Tempus è philosophorum sententia infinitum existit, qui ipsum nec aliquando incepisse, nec aliquando desiturū esse crediderunt: etsi nos pietatem colētes hanc opinionem ut impiam atque prophanam execremur. Verùm philosophi cùm tēpus infinitum esse existimarint, ipsum à nulla prorsus temporis finiti uel maxima, uel minima quantitate expleri, consumiúe dixerunt. Quapropter ipsum mille pariter annorum, sicut unius horæ proportionem subterfugit: & eadem ratione neq; ab hac quantumuis replicata, neq; ab illis quantumlibet repetitis exinaniri id unquam uidebis. Vnde tempus infinitum non minorem seculorum, quàm horarum numerum complectitur, atq; excedit: cùm neutrum istorum eius infinitatem ulla ratione metiri queat. Infinitum igitur tempus non minus annorū mille, quàm unius horæ tantummodò spatium excedere ac superare nunquam profectò Sophia tè arbitror negaturam.

Tempus è philosophorum sententia infinitum existit.

SO. Quin infinitum finitum tā maximū, quàm minimū, pariter excedat, infinitoq; utrunque eorum exuperet interuallo, negari haud posse existimo. *PH.* Admirari igitur te minimè decet, si diuina pulchritudo, quæ infinita existere prædicatur, pulcherrimam omnium intelligētiarum materiæ prorsus expertium æquè ac omnium mortalium corporum turpissimum

mum excedere à nobis dicatur, cùm ipsa cuncta communiter metiens à nullo prorsus definitam aliquam suscipere posit mensuram. Tantùm igitur diuinę illius pulchritudinis cunctorum angelorum supremo, quantum uermiculo omnium minimo deficit. Omnes ergo pulchritudinis defectus ęquales ac pares existunt: quia omnes rerum procreatarum pulchritudines à suprema creatoris infinitaq; pulchritudine æquè deficiunt, ab eaq; infinito utiq; distant interuallo: infinitum autem infinito æquale existere frequentissimè dicitur, etsi æqualitas finiti potiùs quàm infiniti conditio quædam esse uideatur. Vnde cùm diuina pulchritudo ab omni subiecto, propriaq; terminatione sit libera prorsus, atq; soluta: cum nulla procreatarũ, terminatarumq; pulchritudinum conferri comparariue potest: infinitũ nanq; ad finitum nullã proportionẽ habere est iam celebratũ cunctorum ferè philosophantiũ sermone prouerbium. *SO.* Defectus omnes ratione quadam pares existere necesse quidem esse uidetur. Verùm duæ ex prædictis mihi dubitationes oriuntur. Primùm, si tàm angelicus quàm corruptibilis Mundus ab immensa Dei pulchritudine æquè distaret, nunquam unum altero perfectiorem uocare deberemus: maior nanque, minorq; rerum creatarũ perfectio in proximiori, uel remotiori earũ à creatore distantia consistere existimatur. Deinde, quomodo nullam penitùs inter res procreatas, & creatorem ipsum proportionem intercedere affirmas, cùm sacra Volumina hominem ad imaginem, & similitudinem Dei formatũ fuisse clarissimè testentur? Quin tu ipse Mundum tanquã imaginẽ & simulachrum quoddã diuinũ artificem repræsentare iamdudum asseruisti. Mundum insuper angelicũ diuinitati reliquis similiorẽ existere quis unquã negabit? Imago autem exemplari, quod repræsentat, & simulachrum ueritati, ad cuius similitudinẽ est constructũ, proportione quadã semper respondere conspiciuntur. Res igitur procreatæ, cùm creatoris imagines esse dicantur, nonnullam conuenientem similemq; proportionẽ ad eum profectò retinebunt. *PH.* Difficultates propositæ ingenij tui quidem acumen ostendunt: haud tamen difficile, & arduum quid earum solutio existimari debebit. Animaduertendũ est igitur quòd etsi diuina pulchritudo propriæ merito naturæ immensa & infinita esse dicatur: pars tamen illa, quã Deus optimus maximus cum rerũ procreatarũ uniuersitate cõmunicandã esse duxit, finita proculdubiò existit: quæ uarijs definitisq; rationibus, nonnullis quidem largiùs, nonnullis uerò parciùs fuit distributa: omnes nanq; creatæ pulchritudines proprijs essentijs, ac terminatis subiectis affixæ: & propterea ab ipsis finitæ fuerunt. Pulchritudinis aũt illius definitæ ac participatę maxima pars angelico, minor cœlesti, minimaq; omniũ corruptibili Mundo traditur obtigisse, quæ quidẽ tres pulchritudinis portiones nonnullã ad impertitã illam pulchritudinẽ proportionẽ retinuerunt. Vnde cùm angeli maximã eius partẽ à diuino numine impetrauerint, diuinitatẽ maximè participare, & ad eam reliquis propiùs accedere iurè dicuntur: non quia ipsi ad Dei infinitatẽ maiorem quàm cætera proportionẽ obtinuerint, quã enim inter finitũ ac infinitũ proportionẽ possumus reperire? sed quia pulchritudinis à creatore rebus creatis impertitæ plures gradus asse-cuti uidentur: & quia angelorũ species, seu formæ minùs quàm reliquorũ terminatæ, minus affixæ, minusq; definitæ proprijs eorũ essentijs esse cõspiciuntur. Quapropter cùm rerum procreatarũ unam ad creatorem propiùs quàm alterã accedere dicimus, nequaquã hanc ad eum maiorem quàm illam rationem obtinere significamus, quemadmodum prior à te propositarum ambiguitatum intellexisse uidetur: sed quia hæc uberiùs, quàm illa diuinorũ munerum frui liberalitate existimatur, hac loquendi ratione uti solemus. Eandem quoq; solutionẽ secundæ difficultati componendæ adhibebimus: Dei nanq; imago atq; similitudo propter finitã illam pulchritudinẽ, quam immensa bonitas uniuerso impertire cõstituit, in rebus creatis maximè refulgere censetur:

Infinitum infinito æquale existere prædicatur.

Aequalitas finiti potiùs quàm infiniti conditio quædam esse uidetur.

Infinitũ ad finitũ nullã prorsus habet proportionem.

Diuina pulchritudo quãuis sua pte natura infinita, tamen finita quadã ratione rebus procreatis, nõnullis quidem largiùs, nonnullis uerò parciùs fuit distributa.

Rerum procreatarum unam ad creatorem propiùs quàm alterã accedere quo modo sit intelligendum.

Diuinæ formæ quamuis infinitæ imago atq; similitudo finita quadam ratione in rebus procreatis expressa fuisse conspicitur.

X finiti

finiti nanq; alicuius imaginem finitã quoq; existere oportet, secus nanq; illa imaginis nomen falsò sibi uendicasset. At id, quod ea imagine repræsentatur, uerbi causa creator immensam sui pulchritudinem in rebus creatis finita quadam ratione depingere exprimereq; optimè potest: quemadmodũ amplam, ac præstantissimam aliquam figurã in impuro exiguoq; admodũ speculo imprimi sæpè uidemus: nec tamen propterea imaginẽ diuinum exemplar metiri dicemus: sed eam simulachrum tantũmodò, similitudinem, imaginemq; summi illius exemplaris appellabimus. Absurdum igitur existimari minimè debet, si homo, rerumq; procreatarum uniuersitas, præcipueq; angelorũ ipsorum cœtus: etsi nihil istorũ triũ immensam illã pulchritudinẽ metiatur: Dei tamẽ imagines, ac simulachra nuncupentur. Vnde Prophetã dixisse reperimus: Cuinam Deum similem esse arbitramini? & quod nam cum eo simulachrum conferre potestis? Alibi etiam legimus: Cuinam me similem esse, & cum quo proportionem me obtinere existimatis? Sanctus dicit: Attollite oculos uestros, & uidete quis ista creauit, quis eorum exercitum collegit ac numerauit, omniaq; nominatim appellat. Propter eius summã uirtutem, atq; immensam potentiã ne minimus quidem locorũ priuatus esse conspicitur. Quàm præclarè sapientissimus iste Propheta immensum excessum, atq; inexplicabilẽ exuperantiam creatoris super omnes res procreatas, quamuis cœlos & angelos ipsos capiamus, ostendit? Cùm Deum cuncta, atq; innumera produxisse: & singula proprijs essentijs, proprijsq; nominibus donasse: necnon propter eius maximam potentiã, infinitamq; uirtutem omnia, quę infimæ ipsorum merito conditionis ad nihilum redigerentur, essentiam diuinũ quoddam munus obtinuisse: nec sempiterna priuatione inuoluta, obscurataq; fuisse testetur. Quęnam igitur cõparatio siue proportio inter nihil, & uberrimum illum fontem essentiarum, qui nihilo formam uitamq; largitur, & puram priuationem ad sublimes usque perfectionũ gradus euehit atq; extollit, potest inueniri? Haud temerè igitur Anna in eius precibus dixisse uidetur. Nullus sanctorum tecum maximè Deus potest cõferri: nemo enim ipsorum sine te unquam reperitur. His uerbis illud utique significatur, quòd qui essentiam accipit, cum eo, qui essentiam largitur, comparari minimè potest. *SO.* Pulchritudinem angelico & corruptibili Mundo æquè deesse, satis superq; iam ostendisti. Nunc qua ratione defectus angelici Mundi corruptibilis imperfectione maior esse dicatur, tibi restat aperiendum. Hoc enim nõ tantùm nouũ ac absurdum existere, uerùm etiam superioribus profectò repugnare uidetur: si nanq; huiuscemodi defectus pares atq; æquales iam esse asseruisti, cur unũ nunc altero maiorem existere affirmas? *PH.* Aequalitatis iam percepisti rationem. Verùm ea de causa insuper maiorẽ in angelico quàm in corruptibili Mundo pulchritudinis defectum arbitror reperiri, propterea quòd angeli pulchritudinem sibi deficientem magis quàm mortales cognoscunt: unus enim idemq; defectus in duabus personis existens in ea, quæ magis defectum illum cognoscit, maior utiq; euadere, ipsiq; uehementiorẽ rei deficientis appetitũ inferre censetur. Verbi causa, cùm sceptrũ, diadema, cæteraq; Regalia ornamenta Satrapę, rusticoq; æquè deesse conspicias: in quem eorũ hoc maiorẽ defectum, intensiusq; desiderium existimas inductutũ, in Satrapam'ne, qui res sibi deficiẽtes optimè quidem cognoscit: an in rusticũ, qui earũ uix nomina intelligit? *SO.* In Satrapam nimirùm: qui nanq; defectum suum ignorat, nec re sibi deficiente carere, nec eam appetere propriè dici potest. *PH.* Pariter etiam etsi æqualis diuinę pulchritudinis portio, infinita scilicet, & angelico & corruptibili deficit Mundo: in angelico tamẽ, qui immensæ sibiq; deficientis pulchritudinis ampliorem, perfectioremq; obtinuit cognitionẽ, defectus utiq; maior euadit: ex quo intensius quoq; desideriũ, uehementiorq; in eo, quàm in mortali exoritur amor. Vnde licet defectus omnes ad diuinã pulchritudinem relati pares, æqua-

Deum cum nulla rerũ procreatarum tanquam infinitum cum nulla re finita posse conferri authoritatibus prophetarũ demonstrat.

Diuinæ pulchritudinis defectũ propter uberiorem ipsius cognitionem, maiorẽ in angelico quàm in corruptibili Mundo insuper esse demonstrat.

æqualesúe esse uidentur: attamen defectus ignoratio ipsum utiq; minuere, & amorem ac appetitũ remittere existimatur. Quapropter amborum Mundorum defectus propter rei utriq; ipsorum deficientis ęqualem, ac infinitũ excessum pares, & æqui existere prædicantur: defectuum autem inæqualitas ex rerum ipsarum carentium uarijs differentibusq; naturis originem deducit, prout illæ rem sibi deficientẽ magis minusúe cognoscunt, eamq; intensius remissiusúe appetere, necnõ uehementiùs segniusúe eandem diligere perspiciuntur. *SO.* Qua ratione Mundus angelicus Mundo sublunari in pulchritudinis defectu nõ tantùm par & æqualis, uerùm etiam eodem superior existat, optimè quidem percepi. Vnde desiderium quoddã intensius ardentiusq;, necnon excellentiorem amoris speciem ibi potiùs, quàm hîc reperiri: & apud angelos priùs quàm apud nos amorẽ exortum fuisse profectò consequitur. Sed illud animũ meum non mediocriter perturbat, quòd hac ratione angelorum præstantiæ ac dignitati nõnihil detrahere uidemur: cùm enim pulchritudinis defectus imperfectionẽ significare dicatur, ubi defectus maior existit, ibi imperfectionẽ quoq; maiorem reperiri contingit. Vnde Mundum angelicũ, cui pulchritudinis plus, quàm corruptibili deficere arbitraris: maiori imperfectione atq; defectu, quàm mortalem proculdubiò laborare cõsequeretur: cuius quidem rei falsitatẽ, quis adeò rudi hebetiq; ingenio prẹditus reperitur, ut perspicere nequeat?

Qua ratione æquales, quaq; ratione inæquales diuinæ pulchritudinis defectus in angelico & corruptibili Mũdo conspecti esse dicuntur.

PH. Hoc absurdũ tũc profectò cõsequeretur, cùm pulchritudinis defectus, quem maiorẽ in angelico, quàm in corruptibili Mundo esse iam diximus, priuationẽ simpliciter significaret: hæc nanq; defectus species quantò maior existeret, tãtò rem huiuscemodi priuatione laborantẽ redderet imperfectiorẽ. Verùm ego nunquã angelicũ Mundum tali defectu corruptibilem excedere dixi: sed defectu quodam desiderium tantummodò excitante, & amorẽ infundente illum istum antecellere intellexi: quæ quidẽ species defectus cum perfectionẽ potiùs quàm imperfectionẽ rerum creatarum ostendat, iurè in angelis magis quàm in mortalib. conspici debet. *SO.* Hanc uocabulorũ diuersitatem uix percipio. Vtranq; defectus speciem, & priuationem simpliciter, & amoris originem significantem mihi in primis declara: & quod'nam inter ambas intercedat discrimen, posteà explicandum aggredere.

Pulchritudinis defectus priuationem quidem simpliciter inducẽs imperfectionem, amorem uerò & desiderium tantũmodò accendens perfectionem potiùs significare uidetur.

PH. Perfectionis defectus uel eius tantũmodò actualem absentiã ostendit, potestate tamen eam consequendi sibi retenta, & hæc prima species defectus propriè nuncupatur: uel actũ & potestatẽ simul deesse significat, & hæc secunda species absoluta priuatio appellatur. *SO.* Hęc nempè diuisio exẽplorum aliquod lumen efflagitare uidetur. *PH.* Exempla ab arte petamus. Lignum aliquod rude & incultũ, etsi Apollineæ figuræ forma & pulchritudine caret, ea tamen potest insigniri. At si aquã sumamus, eam nõ solùm præsenti siue actuali statuæ figura, sed etiã potestate talem figurã consequendi proculdubiò carere uidemus: ex aqua nanq; haud, sicut ex ligno statua effici potest. Prima illa species defectus, quę ab actu exclusa potestatẽ saltem sibi retinet, defectus propriè nominatur. Secunda uerò, quæ & ab actu, & à potestate simul aliena prorsus existit, absoluta priuatio uocatur. Pariter etiam, ut naturale aliquod afferamus exemplũ, prima materia uel cum ignis, uel cum aquę forma consociata, etsi præsenti tunc aëris forma siue essentia careat: aptitudinẽ tamen quãdam ac potestatem eam adipiscendi secũ gerit: ex igne nanq;, aut ex aqua aër effici quàm cõmodissimè potest. At primum subiectum sydeream, Solarem, Lunarem, cœlestemúe formam nec actu obtinet, nec earum ullam unquã recipere potest: cùm materia prima nullam prorsus ad Cœlum, uel ad astra potestatem, aut aptitudinẽ retinere dicatur. Eadem quoq; differentia in pulchritudinis defectu inter angelicum & corruptibilem Mundum uersari conspicitur. Angeli nanq; actuali tantummodò pulchritudine carent: eam tamẽ optimè cognoscunt, & ad eam maximam nimirùm propẽsionem retinere uidentur, quæ

Perfectionis defectus duplex existit: uel enim actu tantummodò defraudatur, potestate sibi retenta: uel actu simul, & potestate priuatur.

Defectus altera quidem species defectus propriè, reliqua autem absoluta priuatio nuncupatur.

In Mundo angelico diuinæ pulchritudinis defectus priuationẽ quidem simpliciter inducẽs mi-

nor: cognitionẽ uerò ſuppeditãs, & amorẽ ac deſiderium accendens maior: in ſublunari uerò contrà hic quidẽ remiſsior, ille autem intenſior eſſe conſpicitur.

tur, quæ cum primæ materiæ poteſtate eleganter admodum conferri poteſt. Quemadmodum enim actus abſentia inclinationem quandam materiæ primæ ad quamlibet formam, quam ſua reſpicit poteſtate, ſuſcipiendam largitur, eiusq; acquirendæ nō mediocre ipſi deſiderium infundit: pariter etiam angelorum cognitio, ingenitaq; ad ſupremam, ſibiq; deficientem pulchritudinem ipſorum propenſio uehemẽtiſsimum amorem, ardentiſsimumq; deſiderium eis inferre uidetur. Hic utiq; angelorum defectus abſoluta priuatio uocari minimè debet: qui nanq; rem ſibi deficientem cognoſcit expetitq;, haud omnino ea orbatus eſſe cenſetur: cognitio etenim, amor, & deſideriũ rem, quæ nobis deficit, poteſtate quadam ſaltem repræſentare uidentur. At Mundus inferior & ſuprema forma, & tam nobili ſummæ illius pulchritudinis cognitione ac deſiderio defraudatus actu ſimul caret, ac poteſtate. Huiuſcemodi autem defectus abſolutam priuationem, maximamq; imperfectionem nimirùm oſtendit. Nec enim ipſe ſicut ſuperior cognitionem ſuppeditare, nec deſiderium inducere, nec amorem accendere uidetur: tunc enim rerum creatarum perfectionem potiùs ſicut ille, quàm imperfectionem ſignificaret. In angelis igitur defectus quidem cognitionem ac amorem inducens maior, priuans autem minor, quàm in mortalibus reperitur. In ſublunaribus uerò res contrà ſeſe habet: defectu nanq; ad cognoſcendum & amandum impellente deficiunt, priuante autem abundant. Quapropter minimè mirum exiſtit, ſi ipſa imperfectionis nomine malè audiunt. *SO.* Diſcrimen inter pulchritudinis defectum ad cognitionem & amorem nos perducentem, cuius maxima pars intelligibili Mundo traditur obtigiſſe: & inter eiuſdem priuationem cognitionis ac amoris prorſus expertẽ, cuius maxima portio corruptibili Mundo fuit derelicta, optimè nimirùm uideor percepiſſe: & illum quidem perfectionem, hanc uerò imperfectionem rerum oſtendere planè perſpicio. Verùm tres inſuper difficultates examinandæ ſuperſunt. Primùm nanque ſublunaris orbis defectus nequaquam abſolutæ priuationis nomen mereri uidetur: humanum etenim genus, quod nobiliſsima eius pars exiſtere prædicatur, ſummam pulchritudinem maximè cognoſcere, eamq; uehementer appetere conſpicitur. Deinde ſpecies illa defectus, quæ ſupremæ omnium pulchritudinis cognitionem ac deſiderium infundit, nequaquã cum poteſtate rei abſentis conſequendæ, ſicut iam dixiſti, ſimul reperiri poſſe uidetur: poteſtas nanq; ad actum reduci poteſt: nulla uerò finita pulchritudo immenſam illam pulchritudinem, etſi eam maximè cognoſcit appetitq;, ſibi unquam acquirere ualet. Poſtremò Deum in rem aliquam à ſeſe procreatam cognitionem, & deſiderium rei abſentis, quæ ab ea nunquam poſsit acquiri, conferre, ſicut in Mundo angelico uſu uenire dixiſti, abſurdum profectò, atque à ratione alienum uidetur. Harum trium ambiguitatum Philo ſolutiones à te audire percupio, ut diſputationem ſuperiùs inceptam, ubinam primùm exortus olim fuerit amor, perfectè, atque abſolutiſsimè intelligam. *PH.* Te utpote ingenioſam & perſpicacem tam ſubtiles difficultates propoſituram, ita me Deus amet, diuinaui: quæ ad noſtram diſputationem eò magis conducent: quia ex ipſarum ſolutionibus amorem in Mundo angelico principiò exortũ fuiſſe perfectiùs utiq; intelliges. Ad primam igitur earum ſoluendam accedens, diuinæ pulchritudinis cognitionẽ, quæ à mortalibus habetur, nequaquã perſpicuã lucidamq; exiſtere tibi reſpondeo: huiuſcemodi nanq; cognitio haud aliter quàm actualis intellectus à materia prorſus ſeparati beneficio, qui tanquã capaciſsimum ſpeculum diuinæ pulchritudinis ſimulachrum ſatis cōmodè repræſentat, poteſt haberi. Actualis autẽ iſte, de quo loquimur, intellectus in hoc Mundo inferiori minimè reperitur: elementa nanq;, mixta inanima, plantæ, & animantia intellectu prorſus ſunt deſtituta. Homo uerò, qui rerum intelligentia fruitur, intellectũ poteſtatis tãtũmodò eſt aſſecutus, qui corporeas eſſentias à

Diuinæ pulchritudinis cognitio à mortalibus habita nec perſpicua, nec lucida: ſicut ea, quæ ab angelis habetur, exiſtit.

Actualis intellectus haud quidẽ in inferiori, ſed in angelico Mũdo duntaxat reperitur.

Rerum diuinarum, Deiq; ipſius cognitio ab humano, atq; angelico intellectu habita quãmaximè differt.

ſenſibus ſibi communicatas primùm percipere cõſpicitur: & poſtremò à uera ſapientia excultus ad incorporearũ eſſentiarum corporum auxilio intelligentiam tandem pertingit, uerbi cauſa ex cœlorũ motionibus eorum motores incorporeas atq; intelligẽtes uirtutes eſſe cognoſcit, & ſerie quadam ſeruata ad primæ cauſæ deniq; cognitionẽ ſub ratione primi motoris ſeſe extollit, ibiq; cõſiſtit. Verùm huiuſcemodi cognitio talis profectò exiſtit, ac ſi Solis nitidiſſimum lumen uel in aquã, uel in ſpeculum, uel in quodcunq; aliud perſpicuũ corpus intueremur: uiſus nanq; propter ſuam imbecillitatem Solem rectà intueri minimè ualet. Pariter etiam humanus intellectus incorporea in corporibus ipſis contẽplatur: qui etſi primam cauſam immenſam infinitamq; exiſtere cognoſcit, hoc tamen propter eius effectũ, ipſam ſcilicet corporũ uniuerſitatẽ, intelligit. Vnde ex operibus diuinũ artificem perpendit, nequaquã autem in mentem illam artemq; diuinam aciem ingenij dirigendo Deum ipſum rectà contemplatur: quemadmodũ angelis contingere fertur, qui cùm intellectus à materia prorſus ſeparati eſſe dicantur, diuinæ pulchritudinis claritatem intueri, eamq; ſibi mox atq; coniunctè impreſſam excipere optimè poſſunt: non ſecus ac Aquilæ uſu uenire traditur, quę lucem Solarem directò, haud ab ullo perſpicuo corpore reflexam intuetur. *SO.* Non'ne humanum quandoque intellectum ad tantæ perfectionis faſtigium attolli in prima diſputatione iam oſtendiſti, ut cum intellectu diuino ſiue angelico à materia prorſus ſeparato copuletur, eiusq; abſque ullo ratiocinij, ſiue corporis intercedentis auxilio actualem fruitionem conſequatur? *PH.* Verum quidem dicis. Philoſophi nanq; intellectum noſtrum cum agente, materiæq; prorſus experte intellectu, qui ad angelicas regiones ſpectare cenſetur, coniungi deniq; poſſe arbitrantur: ad quam quidem beatitudinem ſiquando ipſe peruenerit, intellectus humani, uel poteſtatis, uel imperfecti ſtatim nomen amittit, neq; tunc cum mortali iſto, & corruptibili Mundo quicquam negocij habet: ſed uel in angelorum ordinem iam eſt cooptatus, uel potiùs inter humanum, & angelicum intellectum medius collocatur. *SO.* Cur ipſum non omnino angelicum, ſed inter illum & noſtrum medium tunc intercedere arbitraris? *PH.* Quoniam ſi cum angelico copulatur, ei proculdubiò ſubeſſe oportet.

Intellectus noſter ſiquando ad ſummam beatitudinem euectus cum agente intellectu copulatur, non ampliùs humanus, ſed uel angelicus prorſus, uel potiùs inter angelicum, & humanum intellectum medius nũcupari meretur.

Qui nanque copulatur, eo, cum quo copulatur, inferior ſemper exiſtit: quemadmodũ angeli quoq;, propterea quod ex diuinæ pulchritudinis copulatione poſtremam ſibi fœlicitatem acquirunt, ſub ea meritò collocantur. Vnde intellectus noſter copulatus eandem ferè ad angelicũ, quàm angelicus ad diuinũ obtinet proportionem: & medius inter humanum atq; angelicum, ſicut etiam angelicus inter copulatum, diuinumq; intellectum reſidere non immeritò exiſtimatur: etſi diuinus intellectus, propterea quòd infinitus exiſtit, lõgè plus quàm media parte angelicum excedat: & in adeò ſublimi pulchritudinis faſtigio reponatur, ut cum nulla penitùs pulchritudine conferri queat. Quatuor igitur intellectuum ordines ſibi inuicem ſuccedunt, humanus, copulatus, angelicus, atque diuinus. Humanus iterum duplex exiſtit: uel poteſtate infamis, ut intellectus imperitorum: uel habitibus clarus, ut intellectus ſapientũ. Et ſic diuiſio quinario numero expletur.

Quatuor intellectuũ ordines ſibi inuicẽ ſuccedere conſpiciũtur, humanus, copulatus, angelicus, atq; diuinus.

Intellectus humanus, & copulatus Deũ ipſum rectà cognoſcere, appetere atq; amare, ſicut intellectus angelicus, minimè poſſunt.

Ex his utiq; cognoſcere licet, quòd nec humanus, nec copulatus intellectus è Philoſophorum ſententia diuinã pulchritudinem directò percipere, nec cognoſcere, nec intueri unquã poteſt. Et ideo deſiderium & amor duorum intellectuum propoſitorum ad pulchritudinem illam ſibi ignotam rectà contendere neutiquam poteſt, niſi fortaſſe cęco quodam & flexuoſo itinere propter primæ cauſæ, primiq; motoris confuſam admodum cognitionem corporũ auxilio acquiſitam: quæ nec rectæ, nec perfectæ cognitionis meretur appellationẽ: nec purũ utiq; amorem, nec uehementiſsimũ profectò deſideriũ, quemadmodũ ſummæ illius pulchritudinis excellentia efflagitaret, unquã inducet. Poſſemus tamẽ copulationis beneficio in-

Intellectus humanus copulationis beneficio agentem intellectum rectà, & in eo non ſecus ac in ſpeculo quodam cryſtallino diuinam formã intueri tantummodò ualet.

 tellectus

tellectus agentis,ad cuius finitam pulchritudinẽ amor ac appetitus noſter rectà proficiſceretur,eſſentiam cognoſcere:qua quidem intercedẽte, uel potiùs in qua non ſecus ac in ſpeculo quodã cryſtallino diuinã pulchritudinẽ uideremus, moxq; eam appeteremus. Eius uerò eſſentiã directè, nulloq; prorſus medio interiecto contẽplari atq; diligere nobis profectò minimè licet,ſed angelico tantũmodò intellectui. *SO.* Attamẽ animas prophetarũ,beatiſsimorumq; patrum noſtrorũ cum ipſamet diuinitate quondam copulatas fuiſſe te ſuperiùs dixiſſe recordor. *PH.* Verũ eſt hoc quidẽ: ſed nunc maximã ſummamq; perfectionẽ,ad quã capeſſendã humanæ uires naturæ tantũmodò auxilio pertingere queunt,è Philoſophorũ ſententia perſcrutamur. Sacra uerò Volumina intellectũ humanũ,cùm ipſe diuino numine afflatus futura uaticinatur,Deoq; plenus exiſtit,longè altiùs cõſcendere poſſe nobis oſtendũt: tũc enim ille quoq;, ſicut quilibet angelorũ, cũ ipſamet diuina pulchritudine copulari utiq; poteſt. *SO.* An omnes Prophetas ad tam ſublime diuinæ uiſionis faſtigiũ perueniſſe arbitraris? *PH.* Minimè, ſolum Moyſem Prophetarũ Principẽ excipio. Cæteri nanq; angelo intercedente futura uaticinati fuerũt, & eorũ phantaſia cũ intellectu permixta angelicã illam copulationẽ participabat. Quapropter futura ſomni, & quietis tẽpore figuris quibuſdã, & imaginibus inuoluta plerunq; cernebant.At Moyſes dum uigilaret,intellectu puriſsimo,nec ullis phantaſiæ ſordibus inquinato, & cũ ipſamet diuinitate coniuncto:nec angelis, nec figuris, nec ſomnijs intercedentibus,niſi ſemel tantũ, cùm adhuc rudis eſſet,egregiè quidẽ uaticinationem exercebat. Quamobrẽ Aaroni fratri,& Mariæ ſorori in Moyſem ſtomachãtibus,& ſe quoq; ſicut fratrem Prophetas eſſe iactantibus Deus eos cum Moyſe nequ[illegible]quam eſſe conferendos his uerbis ſignificauit. Si Deus uaticinia uobis de[illegible]nſtrat, ea per ſpeculum,& per ſomnia uobis oſtendit: hoc eſt, per angelicum ſpeculum, & per phantaſmata ſomni tempore huc atq; illuc errantia ea uobiſcum cõmunicat. Poſteà ſubiunxit: At non ea conditione omnium ſeruorum meorũ fideliſsimus Moyſes eſſe uidetur. Cum Deo nanq; corã eum clariſsimè intuendo,haud ænigmatica ratione fuit collocutus: & Dei figurã optimè uidit, atq; perſpexit. His uerbis id utiq; Deus ſignificaſſe uidetur, quòd Moyſes omnes Idæas in diuina mente reconditas fideliter cognoſcebat: & coram Deo, nequaquam angelis intercedentibus: ſed pura duntaxat & intellectuali uiſione,nulla penitùs ſomniorum uel ænigmatum opera requiſita, futura prædicebat: & non ſecus ac ſi angelus quidam præſtantiſsimus extitiſſet, ſpecioſiſſimam Dei figuram frequenter uidebat. Quapropter ſolum Prophetarũ omnium Moyſem,ut angelicum quendam intellectum,nec præter eum quenquã Deum uidiſſe cõperimus. Vnde ſacra Volumina Moyſem facie ad faciem cõuerſa cum Deo tanquam eius ſocium familiariter collocutum fuiſſe teſtantur: ſolus nanq; Moyſes uaticinando Deum ipſum rectã intuebatur, clariſsimeq; cernebat. *SO.* Qui uiuus tantam fœlicitatẽ fuit aſſecutus, quid deinde huic mortuo,cum anima corporeis uinculis ſoluta in maximã libertatẽ euaſit,contigiſſe credemus? *PH.* Intellectum hoc homine uita defuncto diuina copulatione longè faciliùs,magiſq; intimè,coniunctè,aſsidueq;, nullo tẽporis unquam intermiſsio momento,quod eo uiuente uſu uenire minimè poterat, potitum fuiſſe, pro cõperto Sophia ut habeas uolo. Nec enim ſolum Moyſem: ſed plures inſuper Prophetas,& ſanctiſsimos uiros, uitæ tẽporibus iam exactis,cũ ipſa diuinitate mox copulatos fuiſſe firmiſsimè aſſeueramus: etſi nulli cæterorum præter unicum Moyſem tantam fœlicitatẽ in uita contigiſſe reperimus. *SO.* Primam iam propoſitarũ difficultatum egregiè quidem explicuiſti. Ad ſecundã modò ſoluendã accede: & quî fieri poteſt, ut angeli ad immenſam Dei pulchritudinẽ, quam aſſequi minimè ualent, cognitionis ac deſiderij auxilio poteſtatẽ retinere dicantur,in primis declara. *PH.* Vt finitum infini-

De humana beatitudine longè quidem præclariùs,ſplẽdidiusq; Theologi,quam Philoſophi locuti fuiſſe uidentur.

Solus Moyſes ex omniũ Prophetarũ cœtu, intellectu cũ ipſamet diuinitate proximè coniuncto, uaticinationem præclariſsimè exercebat. Cæteri uerò Prophetæ uel angelis, uel ſomnijs tanquã medijs quibuſdam intercedentibus obſcuriori quadã ratione futura uaticinati fuerunt.

Solus Prophetarũ omniũ Moyſes Dei faciẽ frequenter uidiſſe, & cum Deo familiariter collocutus fuiſſe narratur.

Intellectus humanus homine uita defuncto longè faciliùs, magiſq; intimè, coniunctè, aſsidueq;, quàm eo uiuente diuina fruitur copulatione.

infinitum unquam euadat, quemadmodum etiã ut res ulla procreata in creatoris naturã conuertatur, fieri profectò minimè poteſt. Vnde ut tantam fœlicitatem ſibi acquirant, nullam prorſus beatorum animi obtinent poteſtatem. Attamen ipſi etſi finiti exiſtunt, cum infinita Dei pulchritudine coniungi ſaltem, copularíq; poſſunt. Et hoc nimirùm immenſę Dei pulchritudinis cognitio ab angelis habita eis præſtare, & ad hoc tantùm ipſorũ amor, ac deſideriũ properare uidetur. *SO.* Quomodo à finito infinitũ cognoſci, & quomodo immenſam pulchritudinẽ menti cuidam terminatæ imprimi poſſe arbitraris? *PH.* Hoc nequaquã abſurdum aut incredibile exiſtere opinor: res etenim cognita pro cognoſcẽtis duntaxat, haud pro rei cognitæ ingenio, uiribusq; in ipſo imprimi cognoſcente, ab eoq; recipi ſolet. Non'ne totum hemiſphærium ab oculo cõprehendi, & pupillæ omnium corporis noſtri partiũ minimæ, indiuiduæq; propemodũ haud quidem pro magnitudine, naturaq; cœleſti: ſed pro captu ſeu uirtute pupillæ tantũmodò imprimi ſentis? Pariter etiã pulchritudo illa infinita non pro ſuæ infinitatis ratione, ſed pro intellectus eã cognoſcentis captu, finitaq; natura in angelicã aut beatiſsimã mentem imprimitur: quemadmodũ quoq; Solis uberrimũ atq; ampliſsimum lumen nõ pro huius planetæ præſtantiſsima, admirandaq; natura: ſed pro Aquilæ conditione, captuq; ab ea ſtatim recipi ſolet. Reperitur inſuper præter angelicã alia quædam diuinæ, infinitæq; pulchritudinis cognitio, ipſi nempè rei cognitæ ſimillima atq; æqualis: cuius merito ſupremus omniũ creator ſuammet pulchritudinẽ cognoſcit: quæq; talis profectò exiſtit, ac ſi Sol eadem luce, quæ eum uiſibilẽ reddit, ſeipſum quoq; uideret. Hæc utiq; perfectę abſolutæq; uiſionis iure ſibi uendicat nomen, propterea quòd cognitio, & res cognita pares atq; æquales prorſus exiſtunt. Tres igitur Dei, quẽadmodũ etiã Solis uiſiones habent. Prima, & omniũ infima humano aſcribit intellectui, q diuinã pulchritudinẽ corporũ uniuerſitatis eam repræſentantis obſcuritate atq; ænigmate inuolutã intuetur: nõ ſecus ac oculo contingit humano, qui cùm Solis puriſsimũ lumen rectà aſpicere nequeat, illud uel ab aqua reflexum, uel alio cuicunq; diaphano corpori impreſſum intuetur. Huic primæ ſecunda deinceps uiſionis ſpecies ſuccedit, quæ angelorum propria dicitur eſſe. Angelicus nanq; intellectus diuinam pulchritudinẽ directò quidẽ aſpicere uidetur: huiuſcemodi tamen uiſio nequaquã diuinũ æquat obiectũ, ſed illud pro ſuo duntaxat definito, terminatoq; ingenio cõprehendit: quemadmodũ etiam Aquila oculorũ ſuorum acie clariſsimũ lumen Solis traditur intueri. Tertia atq; poſtrema uiſionis ſpecies diuino tantũmodò conuenit intellectui ſuãmet infinitã pulchritudinem contemplanti, quæ quidem diuina cognitio rei cognitæ par & æqua proculdubiò exiſtit, non ſecus ac ſi Sol ſeipſum cernendi facultatẽ inſitam habuiſſet. *SO.* Secundã quoq; ambiguitatẽ optimè determinaſſe uideris. Verùm id ſolum mihi dubiũ reſtat atq; obſcurum, qua ratione cùm angeli nunquã mutari, & in eodem fœlicitatis gradu conſiſtere ſemper dicantur, poteſtatem alicuius perfectionis conſequendæ, ad actumq; reducendæ gerere poſſunt, quemadmodum tu de eorũ diuina loquẽs copulatione modò dixiſti. Quinimò ſi ipſi cum diuinitate ſemper copulati reperiũtur, amore ac deſiderio eius, quo perpetuò fruuntur, ne minimùm quidem tangi deberent: ſicut enim aliàs dixiſti, deſiderium ad rei abſentiam, nõ ad eius præſentem ac ſempiternã poſſeſsionẽ referri cõſueuit. *PH.* Cùm diuinitas cognita angelo eam cognoſcente adeò pręſtantior atq; excellentior exiſtat, nouum aut incredibile exiſtimari minimè debet, ſi cognitio, quã mens finita infinitæ pulchritudinis habet, & ſimul huius cum illa copulatio propter appetitum & amorem, qui ambo menti finitæ ex ſummæ pulchritudinis ſibi cognitæ abſentia oriuntur, continuum forſitan incrementũ recipere dicerẽtur, ut huiuſce merito augumẽti cœleſtes illi intellectus copulatione, & contẽplatione diuina magis magiſq; aſsiduè fruerent.

Angeli, beatorumq; animi etsi immensam Dei formam sibi acquirere nequeũt: cũ ea tamen coniungi, copularíq; quàm optimè possunt.

Res cognita pro cognoscẽtis duntaxat uiribus, haud pro rei cognitæ dignitate in ipso imprimitur cognoscẽte, ab eoq; recipi solet.

Immensa Dei pulchritudo nõ pro suæ infinitatis ratione: sed pro intellectus eam cognoscentis captu, finitaq; natura in angelicam, aut beatissimam imprimitur mentem.

Dei cognitio seu uisio triplex existit: prima quidẽ infimaq; omniũ ab humano, secunda autem & media ab angelico, tertia deniq; atq; suprema ab ipsomet diuino habita intellectu.

Quod'nam amoris, desiderij, ac potestatis genus angelicæ naturæ accommodari posse uidetur.

Quanuis etenim angeli temporis imperio minimè subijciũtur: eorum tamen æternitas non infinita, nec tota simul absq; ulla successione collecta, quemadmodum ęternitas illa diuina, esse censetur. Vnde etsi ipsi incorporei, & omniũ corporalium motionum prorsus expertes existant: intellectualem tamen ad primam causam, ac ultimum finem motionem: necnõ in contemplatione, atque copulatione successionem quandam retinere uidentur. Huiuscemodi autem successionem Philosophi æuum angelicum appellarunt: & ipsum inter tempus corporei Mundi extremitatibus circunscriptum, Deiq; ęternitatẽ medium intercedere uoluerunt. Nihil autem est impedimento, quin cũ huiuscemodi successione potestas, amor, ac appetitus spiritalibus intellectibus conuenientes: necnon succedens quædam adhæsio, uniendiq; prædita facultate, sicut iam diximus, coniungantur. Pręterea etsi angelos in eadem semper diuinæ copulationis conditione persistere tibi concederẽ, eius tamen copulationis iugem perpetuamq; ipsi tùm amare tùm expetere possent continuationẽ: sicut enim aliàs admonuimus, bona, quæ iam possidentur, uehementer nimirùm diliguntur, desiderio quodam semper adiuncto perpetuæ, iucundissimæq; eorum fruitionis. Quapropter angelicum amorem ad diuinã pulchritudinem tùm intensionis, tùm extensionis merito semper referri tandẽ est concludendũ. *SO.* Secundæ difficultati optimè quidem satisfecisti. Vt ad tertiã modò te conferas, tẽpus iam suadere uidetur. *PH.* Ex prædictis tertiæ quoque difficultatis solutio deduci facillimè potest. Neq; Deũ, neq; naturã alicui rerum procreatarũ perfectum amorẽ, aut appetitũ, siue propensionẽ, siue conatum ad ea, quæ nequeunt prorsus acquiri: uerùm ad illa duntaxat, quę comparari quandoq;, possunt, conferre, uerissimè nimirùm dixisti. Vnde nullũ unquam sanæ mentis hominem nec pedibus in cœlum ingredi, nec pẽnis sublimia petere, nec in Stellam mutari, nec sydus aliquod manibus gestare, nec alia consimilia exoptare uidebis. Huiuscemodi nanq; omnia etsi maximè præstent, nobisq; deficiant: & eorum insuper præstantia atq; defectus cognoscatur: à nemine tamen desiderantur, propterea quòd ea nunquã fore euentura compertũ habemus. Quapropter, huiuscemodi portentorũ acquisitione desperata, eorum desiderio iure caremus: spes enim rem aliquã iucundã, nobisq; cognitã atq; deficientem consequendi, amorẽ & desiderium eius cõparandæ excitare uidetur. Vnde si spes lenta, frigidaq; extiterit: profectò concitatum amorem, aut uehemens desideriũ nunquã inducet. Sin ipsa spes, rei acquisitione omnino desperata, nulla fuerit: nec ad amandũ, nec ad desiderandũ cognoscentem impellet. At angelicus amor, angelicumq; desideriũ immensæ illius ac diuinæ pulchritudinis fruendæ nequaquã rem desperandæ acquisitionis sibi proponit: angeli nanq;, sicut iam diximus, illam ut propriam ac postremã eorum fœlicitatem consequi, eaq; frui & possunt, & sperant. Vnde hac de causa ad eam semper intenti atq; conuersi tanquam ad proprium finem persistere conspiciuntur: etsi diuinã illam pulchritudinem infinitam, seseq; finitos existere intelligant. *SO.* Tertię difficultatis solutionẽ optimè quidem percepi. Verùm tribus iam superiùs cõmemoratis amoris conditionibus te quartam nunc sentio addidisse. Non solùm enim amorem rei pulchræ, amantiq; cognitæ, quę ipsi uel deficiat, uel aliqua saltem ratione deficere queat, existere arbitraris: uerùm etiam rei, quã amans & consequi posit, & assequi speret, eundem esse superaddis, quod rationi consentaneũ quidem uidetur. At usus rerũ omnium magister oppositum docet: homines enim natura tantummodò duce immortalitatem appetere solent, etsi eam humanæ conditioni quãmaximè repugnare, & desperandam esse clarissimè intelligant. *PH.* Qui immortalitatem appetũt, hoc nulla ratione fieri posse nequaquã sibi persuadent: quinimò Enochum, Eliam, & Ioannem insuper Euangelistam tùm corporis, tùm etiam animi immortalitate, à Deo optimo maximo donatos fuisse ex sacris historijs

Successio, & motio quædam in angelis perspecta.

Aeuum Angelicum in temporis atq; æternitatis confinio collocatum.

Amor, appetitus, propensio, atq; conatus rebus procreatis ingenitus nunquam ad ea, quæ nequeunt prorsus acquiri: uerùm ad illa tantùm, quæ comparari quandoque possunt, contendit.

Spes amorem, ac desiderium excitare uidetur.

Amor ac desiderij infinitæ, diuinæq; illius pulchritudinis fruẽdæ angelicis mẽtibus insitũ nequaquã ad rem, quæ acquiri minimè posit, contendit.

Quatuor conditiones ad amorẽ excitandum necessariò requisitæ.

Enochus, Elia, & Ioannes Euãgelista à Deo & animi, & corporis simul immortalitate donati.

historijs acceperunt: quod quidem etsi diuinitùs tribus illis sanctissimis uiris contigisse haud ignorant, Deũ tamen in eos quoq; hoc miraculũ fortasse existimant editurũ. Vnde propter hanc diuinã potentiam, ac potestatẽ spes quędam remota in eorum animos clàm subrepere uidetur, quam lentum quoque ac remissum quoddam cõsequitur desiderium: eoq; magis: quia omnes interitum quammaximè horrent, & corruptio singulis rebus perquàm molesta ac odiosa existit. Huiuscemodi autem desiderium haud rem aliquam nouam sibi comparandam proponit, sed uitę præsentis tantummodò conseruationem exoptat: quę cùm iam posſideatur, minimè mirum existit, si hominem ad perpetuam suimet incolumitatem cupiendam fallaci quadam persuadet ratione, etsi hoc naturæ uiribus prorsus effici nequeat. Vnde tantæ rei tam lentum desiderium atq; remissum eam acquiri minimè posse, sed in sola cogitatione uersari profectò indicare uidetur.

Immortalitatem appetentes eam ueluti rem, qua, etsi difficillimè, aliqua tamen ratione ipsis contingere posset, exoptare uidentur.

Quin id insuper addã, quòd corporeæ immortalitatis desideriũ certo cuidam, stabiliq; innititur fundamento, etsi ab eo nonnihil deceptum errare posteà & labi conspiciatur: hominũ enim immortalitatis consequendæ desideriũ haud rem, quæ haberi nequeat, sibi proponit. Hominis nanq; essentia, ut rectè Plato existimauit, in eius anima intelligente tantummodò reponitur, & collocatur: quæ uirtutibus, sapientia, & contemplatione, necnon amore supremi omnium creatoris beatitudinem atque immortalitatem consequitur. Qui nanque perpetuis pœnis, & cruciatibus affliguntur, propriè aut uerè immortales appellari minimè possunt: propterea quòd animorũ nostrorum pœnæ in diuinæ uisionis priuatione potisſimùm consistere dicuntur, quæ animũ mortalem quodammodò reddit, etsi ille haud funditùs sublatus fuisse uidetur. Nos uerò hominis propriã essentiam in hac corporea compagine consistere falsò putantes, naturale immortalitatis desideriũ ad corpora detorquemus: quod quidem ad spiritales duntaxat essentias, sicut iam diximus, proculdubiò est referendũ.

Immortalitatis corporum desiderium homini insitum etsi uanum esse uidetur, certo tamen cuidam stabiliq; innititur fundamento.

Hominis essentia in eius anima intelligente tantũmodò ex mente Platonis consistit.

Ex hoc certisſimũ profectò indiciũ, quòd animi nostri immortales existant, Sophia colligi potest: nisi enim homo animæ intelligentis, quæ uerè propriéq; hominis sibi uendicat appellationẽ, ratione immortalis existeret, nequaquam omnes homines immortalitatẽ appeterent. Bruta nanq; sicut mortalem prorsus naturam sortita fuerunt, pariter quoq; immortalitatẽ nec cogitare, nec cognoscere, nec appetere, nec sperare uidentur: quin etsi cruciatus, ac interitũ maximè horrere conspiciunt, ac summopere euitare contendunt: nec ipsam fortasse mortalitatẽ distinctè, aut perfectè cognoscunt.

Animorum nostrorum immortalitatem certisſimo quodã indicio confirmat.

Contrariorũ nanq; cognitio una eademq; existere dicitur: quemadmodũ homines, propterea quòd mortem cognoscunt: idcircò propriam: hoc est, animæ, ut iam diximus, percipiunt, & consequi student immortalitatem: quam profectò minimè appeterent, nisi eam aliqua saltem ratione, ut iam admonuimus, acquiri posse sperarent. Ab hoc recto, ac uero perpetuitatis desiderio alterũ illud falsi, ac præposteri desiderij proficiscit genus, quod immortalitatem propriam animorum ad mortalia hæc corpora deflectit: pluribus insuper alijs causis, quas suprà recensuimus, ad hoc desideriũ confluentibus.

Contrariorũ cognitio una eademq; profectò existit.

SO. Solutionibus iam propositarũ difficultatũ, quas attulisti, libenter nimirùm acquiesco, & amorem rerũ procreatarum uniuersitati conuenientem in Mundo angelico principiò exortũ fuisse clarisſimè perspicio. Verùm Platonis duntaxat authoritas prædictis obstare uidetur, qui amorẽ non Deũ, sed magnũ quendam dęmonem esse putauit. Grauisſimũ autem istum philosophum dæmonũ classes sub deorũ, siue angelorũ ordinibus statuisse te aliâs dixisse recordor. Vnde è Platonis sententia amorẽ non in angelico, sed in dæmonico Mundo primùm incepisse sentiendũ esse profectò existimarẽ: cuius quidem rationis uim atq; efficaciam angelos amoris prorsus expertes esse deinde consequereẽ. Dæmonẽ enim in angelos superiores nõ secus, ac in homines inferiores amorẽ influere absurdũ proculdubiò, & à ueritate quãmaximè alienum

Plato amorem non Deum, sed magnum quendam dæmonem esse putauit.

alienum existere uidetur. *PH.* Nos de amore longè amplius atq; cõmuniùs, quàm Plato in conuiuio nunc disseruimus. Nos enim amoris rerum omnium procreatarũ exordium siue originẽ ab alto repetiuimus, ille uerò amoris humani duntaxat principium inuestigauit: quod quidem cùm nõnulli in Deorum uel Dearum numero collocassent, ipsumq; ex æthereis regionibus in hominum animos amorẽ assiduè infundere ac demittere falsò sibi persuasissent: Plato in eorum opinionem inuectus amorẽ Deum nequaquã existere hoc potissimùm argumento demõstrat: quòd Dij perfectionis & pulchritudinis habitum eorum naturæ, qui perfecti, formosiq; actu esse dicuntur, cõsentaneum infundere solent. At amor in humano genere conspectus haud pulchritudinis habitus siue perfectio, sed pulchri deficientis desiderium potiùs existere definitur. Quapropter huiuscemodi amor non actu, nec habitu, quemadmodum angelicus: sed potestate dũtaxat pulcher esse uidetur: nec immeritò quidem, cùm ipse primum locum inter animi nostri affectiones obtinuisse cõspiciatur, cuius essentia in eo profectò cõsistit, ut amans amatę pulchritudini tandem possit adhærere. Quamobrem Plato amoris principium infrà Deos situm, & idcirco dæmonem quendam esse pronunciauit, cuius pulchritudo ad angelicam eandem, quam potestas ad actum, obtinet proportionem. Et quẽadmodum Plato hominum perfectionibus, scientijs, sapientiæq; præsertim, cæterisq; huiuscemodi rebus actu existentibus Idæas præesse existimauit: ita potestatibus, uirtutibus, & affectionibus animi nostri elementa quędam Dijs inferiora præfecit. Vnde cùm amor, sicut iam diximus, omnium animi nostri affectionum principem locum sibi uendicasse uideatur, idcirco Plato magnũ quendam, & potẽtissimũ dæmonem ei pręficiendum esse iudicauit. At angelicus amor, de quo sermonem hucusq; habuimus, inter corporeas affectiones reponi minimè debet, sed intellectualẽ quandam potiùs in suprema illa pulchritudine significat adhæsionem: quæ dæmonicam atq; humanã simul procul dubiò exuperat conditionem, & amoris rerum omnium procreatarũ quãmaximè consentaneum principiũ debet existimari. Hoc aũt ne Platonẽ quoque negasse uidemus: quinimò ipsum amorem quendam in supremũ Deum ab eo cæteris Dijs impertitum, non secus ac dæmonicũ illum amorem hominibus tantũmodò cõmunicatum, introduxisse reperimus. Verùm quoniã ille isto longè præstantior existit: hac de causa philosophus de ambabus amoris tam differentibus speciebus simul uerba facere noluisse uidetur. *SO.* Huic etiam supremæ difficultati optimè quidem satisfecisti. Verùm, antequam tam præclaræ materiæ ultimam manum imponeremus, id insuper intelligere uellem, qua ratione amor in angelico Mundo primùm exortus inde in omnia, quæ procreata quondam fuerunt, decurrat atq; distribuatur, necnõ utrum omnes angeli diuinã pulchritudinẽ amoris beneficio mox absq; alterius intermedij auxilio participent, an inferior superiore intercedente hoc assequatur. *PH.* Angeli eadẽ ratione diuini amoris participes fiunt, sicut Diuina copulatione siue unione fruunt̃. In hac aũt tam ardua disceptatione philosophi, theologi, & Arabes præsertim minimè cõcordes esse uident̃. Auicenna, Algazel, & noster Raby Moyses, alijq; cõplures primã causam supra omnes intelligentias cœlestibus corporibus mouendis accõmodatas collocarunt: eamq; communissimã ac præstantissimã causam, necnon finẽ ab omnibus uehementissimè expetitũ existere uoluerunt. Hæc cùm simplicissima quædã unitas esse dicatur, sola propter amorẽ, quo ipsa fuimet immẽsam pulchritudinẽ prosequitur, mox primam intelligentiã primo cœlo circũuertendo applicatã producit, quæ sola omniũ intelligentiarũ diuina uisione atque unione absq; ullo medio cõiũctissimè fruitur: nec immeritò quidẽ, cùm eius amor in diuinitatẽ tanquã sui propriã causam, sibiq; dilectissimũ finẽ statim ferat̃. Hęc prima intelligẽtia duplici fungit̃ cõtẽplatione: primùm enim causæ omniũ supremę pulchritudinem

Amor à Platone magni cuiusdam dæmonis forma, & habitu figuratus amoris tantũ humani, nequaquã autem angelici principium esse uidetur.

De amoris distributione siue progressu philosophorũ atq; theologorum ardua quædam disceptatio.

Auicennæ, Algazelis, Raby Moysis, aliorumq; complurium sententia: qui quidẽ omnes amorem, summamq; illã pulchritudinem à Deo per omnes interiectas intelligentias, & per cunctos orbes cœlestes gradatim, et successione quadã adhibita usque ad primam materiam decurrere defluereq;: et inde circuli cuiusdam more per omnes formas interiacẽtes gradatim, & eadem retenta successione rursus ascẽdere, quousq; in Deum ipsum tãdem reuertatur, unanimes uoluerunt.

finem contemplatur, cuius quidē uirtute atq; amore intercedente ipſa quoq; ſecundam intelligentiam producit. Secundò propriam, ſibiq; inſitam pulchritudinem ſpeculatur: propter cuius quidem uirtutem, atque amorem ipſa primum orbem ex corpore incorruptibili & circulari, necnon ex anima intelligente, ſuamq; intelligentiam uehementer diligente compoſitum producere fertur: quem quidem orbem ipſa ſub proprij amatiq; finis ratione perpetuò mouere exiſtimatur. Huic primæ ſecunda deinde intelligentia ſuccedit, quæ diuinam pulchritudinem haud proximè quidem, ſicut ſuperior, ſed prima intercedente contemplatur: quemadmodum ſi quiſpiam Solarem lucem puriſſimo interiecto cryſtallo intueretur. Hæc quoque, ſicut ſuperior, duabus fruitur contemplationibus: tùm pulchritudinis cauſæ ſuperioris, propter cuius uirtutem atque amorem ipſa tertiam deinceps intelligentiam producit: tùm etiā pulchritudinis propriæ, cuius merito ſecundum orbē ſibi, ut eum aſsiduè moueat, delegatum producit. Hac ratione præſtantiſsimi iſti philoſophi omnium intelligentiarum contemplationem, necnon earum, & cœleſtium orbium ſimul originem, ſucceſsione & connexione amborū diligenter perſpecta, interpretati fuerunt: & numerum intelligentiarū ſub ratione finium, atq; animarum ſub ratione efficientium cœlis mouendis delegatarum pro cœleſtium orbium numero multiplicarū: uel octo, ut Græci: uel nouem, ut Arabes: uel decem, ut antiquiſsimi Hebræi, & nonnulli inſuper recentiores Aſtrologi tradiderunt, ipſi exiſtere dicantur. Cœleſtes aūt orbes circulari, continuaq; in ſeipſos reuertentes motione feruntur propter cognitionē atq; amorem, quo eorum animæ ſuas intelligentias, diuinamq; pulchritudinē in ipſis refulgentē proſequuntur: quam omnes tanquā ſummum quendam ac præſtantiſsimum Imperatorē ſibi conſequendam propoſuerūt, ut cum ea quaſi cum poſtremo & fœliciſsimo fine tandem copulentur: & per huiuſcemodi copulationē maximam fœlicitatem atq; beatitudinē ſingulorum captui accōmodatam nanciſcantur. Infimus autem omnium cœleſtium motorum, & orbi Lunari præfectus propter propriæ pulchritudinis contemplationem, ac uehementē amorē orbem Lunæ ſuæ fidei cōmendatum producit. Propter cōtemplationem uerò pulchritudinis cauſę ſuperioris intellectū agentem producere exiſtimatur, qui Mundi inferioris intelligentia, & quaſi ipſius anima ab iſtis excellentiſsimis uiris eſſe putatur. Ipſi nanq;, nec Platone diſſentiente, hanc omniū intelligentiarum poſtremā propter propriæ pulchritudinis cōtemplationē ac amorem omnes formas diuerſarū conditionum, ac differentiū perfectionum, quibus Mundū iſtum inferiorē diſtinctum atq; inſignitū uidemus, materię primę cōferre exiſtimarunt, quæ propter continuā rerum generationē & corruptionem è forma in formā aſsiduè transfertur. Propter cōtemplationem aūt ac amorem pulchritudinis cauſæ ſuperioris hanc eandem intelligentiā intellectū humanum inter intellectus poſtremum, & inter poteſtates primū locum obtinentem producere uoluerunt: quem quidem ipſa ſpiritalis cuiuſdam luminis beneficio ex infami illa poteſtate ad actum habitumq; ſapientiæ reducit: adeò ut humanus intellectus amore ac deſiderio tanquā duabus alis ſublatus cum ipſomet agente intellectu tandem copuletur, & in eo tanquā in poſtremo omnium cœleſtium mediorum, ſiue in ſpeculo quodam cryſtallino diuinā pulchritudinem intueatur: ex cuius quidem omnium rerum procreatarū ultimi atq; excellentiſsimi finis contemplatione ipſe ſummā fœlicitatem cum perpetua uoluptate cōiunctam ſibi acquirere exiſtimatur. Vnde cùm procreatæ eſſentiæ nō tantū ad orbem Lunarē omnium cœlorum poſtremum, uerùm etiā uſq; ad primam materiam omnium rerum infimam hac ratione gradatim primum deſcenderint: ipſa deinceps prima materia, propenſione, amore, ac appetitu quodam ſibi inſito intercedēte, ſeſe mox attollere, & ad diuinā perfectionē, à qua remotiſsima prorſus exiſtit, clanculū accedere uidetur: formarum, & perfe-

Auerroës Ariſtotelicorũ dogmatum, atq; dictorum obſeruantiſsimus.

Auerrois ſententia, qui immenſam Dei pulchritudinem nullius medij prorſus opera requiſita tã in corporei, quã in angelici Mundi quibuslibet partibus mox imprimi, & huiuſcemodi impreſſionem illuſtriorem uel obſcuriorẽ, prout res procreatæ uel ad creatorem ipſum propiùs acceſſerint, uel ab eodem longiùs receſſerint, exiſtere: et à clariori uel tenuiori diuinæ formæ in rebus procreatis impreſsione uehemẽtiorem uel ſegniorem amorem, necnon intenſius aut remiſsius diuinæ pulchritudinis deſideriũ in eis conſpectũ proficiſci exiſtimauit.

perfectionum, quibus induitur, ope gradatim aſcendendo. Primò enim formis elementorũ diſtinguitur: Secundò formis mixtorum inanimorũ ueſtitur: Tertiò formis plantarũ inſignitur: Quartò formis diuerſarũ ac differentiũ ſpecierũ animantiũ exornatur: Quintò, forma illa rationali humano generi propria, quã intellectũ poteſtatis nuncupamus, perficitur: Sextò intellectu, quem actu uel habitu exiſtentẽ appellamus, magis clara atq; cõſpicua redditur: Septimò intellectu copulato quãmaximè elaboratur, & agentis intellectus beneficio cum diuina pulchritudine tandem coniungitur. Hac ratione Arabes uniuerſum lineæ cuidam circulari perſimile eſſe crediderunt, quæ à diuinitate incipiens, ſucceſsione & connexione pluriũ ac diuerſarũ eſſentiarũ obſeruata, uſq; ad materiam primam extenditur, quæ à diuinitate toto diametro, ut aiũt, diſtare uidetur: & inde à primo ſubiecto omnium infimo paulatim proficiſcitur, aſcenditq;, donec ad idem ſignũ, à quo iam eſt exorſa, reuertatur: & in diuinam pulchritudinẽ, humano intellectu cum ea copulato, tandem redire cõſpiciatur. *SO.* Qua ratione Arabes iſti amorẽ ab angelorũ principe uſq; ad poſtremam omnium rerum inferiorũ paulatim deſcendere, & inde ad primũ principiũ rurſus gradatim aſcendere uoluerunt: & mirificum ordinẽ, ac lõgiſſimam ſeriem eſſentiarũ cum circulari figura contulerunt, optimè quidẽ percepi. Nunc aũt uerâne, an falſa huiuſcemodi exiſtat opinio, diſquirere nolo: eã tamen ingenioſam, uериſimilem, ſplendideq; admodũ pertractatã eſſe iudico. Verùm aliorũ Arabum diuerſam in hac diſceptatione ſententiã interpretandã aggredere. *PH.* Niſi me animus fallit, aliàs quoq; diximus Auerroẽm tanquã Ariſtotelis fidiſsimum interpretem, quæ ab hoc præſtantiſsimo philoſopho prolata minimè reperit: uel quia non omnia Ariſtotelis ſcripta, eaq; præſertim, quæ ad metaphyſicã, ac theologiã ſpectabant, in ipſius manus inciderint: uel quia huiuſcemodi ſententię, atq; opiniones nequaquã ſibi probarentur: oppugnare & cõfundere quãmaximè ſtuduiſſe. Vnde cùm hanc uniuerſi connexionẽ à ſuperioribus tantis laudibus celebratã apud philoſophũ nunquam legiſſet, hac de cauſa prædictã Arabum opinionẽ tanquã Ariſtotelicæ doctrinæ minimè conſentaneã explodendã eſſe iudicauit. Haud enim ipſe ueritati repugnare exiſtimauit, quòd ab unico & ſimpliciſsimo Deo omniũ eſſentiarũ ordinata mox, nulloq; prorſus medio requiſito proficiſcatur multitudo: eoq; præſertim, quia omnes eſſentię ad uniuerſi, ſiue totius cõpoſitionem cõcurrentes tanquã indiuidui alicuius hominis membra cohærere, atq; in unum coniungi uidentur. Vnde propter totius unitatem omnes eius partes ſimul à ſimpliciſsima illa, diuinaq; unitate defluere utiq; poſſunt: in cuius mente totum ſiue uniuerſum eadem ratione, ſicut forma quædã artificioſè elaborata in artificis mente, figuratũ atq; expreſſum eſſe putatur. Huiuſcemodi aũt forma in Deo collocata nequaquã plurium ac differentium eſſentiarũ multitudinem in ſimpliciſsimã illam mentẽ introducit: quinimò ipſa diuinitùs cõſiderata una tantũmodò exiſtit: at rebus deinde exterioribus impreſſa, propterea quòd ipſæ à ſummi artificis perfectione quãmaximè degenerant, uaria ac multiplex redditur. Quamobrem diuinæ illæ Idææ, ſi cum eſſentijs ad earum ſimilitudinem procreatis conferantur, plurimæ quidem eſſe dicuntur: at propterea quòd in mente diuina puræ atq; illibatæ conſeruantur, idcircò ad ſummã ac indiuiſibilem prorſus unitatẽ rediguntur. Auerroës igitur diuinã pulchritudinẽ in omnibus intelligentijs cœleſtia corpora mouentib. mox imprimi: & nõ ſolùm eas omnes unà cum ſuis orbibus: uerùm etiam materiã primã, & ſingulas ſpecies, humanumq; intellectũ, quę quidem tria ſola inter omnia inferiora æternitatẽ ſibi uendicarũt, ex Deo proximè deriuari exiſtimauit. Attamẽ illud deinde ſubiũxit, quòd etſi diuina pulchritudo in omnib. proximè, & abſq; ullius medij interiectione imprimit: huiuſcemodi tamẽ impreſsio quaſi gradatim proficiſcens, tùm maior aut minor, tùm intẽſior aut remiſsior eſſe con-

esse conspicitur. Diuina etenim pulchritudo dignius profectò ac spiritalius, necnon perfectius expressiusq; in prima quàm in secunda, & in secunda quã in tertia imprimitur intelligentia: & eodem ordine usque ad intellectum humanum progrediendo, cui postremus in intelligentiarum serie gradus obtigisse uidetur. Diuina insuper forma in corporibus deinde ignobiliori quadã imprimitur ratione: tunc enim dimensa proculdubiò redditur, atq; diuidua. Attamen diuersis quoq; rationibus in corpora distribuitur: perfectius nanq; in primo quàm in secundo, & in secundo quàm in tertio imprimitur orbe: & sic per orbem Lunarem usque ad materiam primã descendit, in qua nõ secus ac in singulis intelligentijs, quæ cœlestibus corporibus motũ uitamq; largiuntur, atq; in intellectu agente, humano, & sapientia exculto omnes quoque diuinæ pulchritudinis imprimuntur Ideæ: uerũ non tam lucidæ atq; perspicuæ in hac, sicut in illis esse conspiciuntur, quinimò obscuriores profectò atq; impuriores corporea quadam sibi assumpta potestate redduntur. Talem autem hæ duæ impressiones, quæ tùm in prima materia, tùm in cœlestibus corporibus apparent, inter sese proportionem fermè obtinuerunt: qualis inter eiusdẽ pulchritudinis impressiones, quæ tùm in intellectu nostro potestatis, tùm in ceteris intellectibus actu existentibus derelictæ fuerunt, uersari uidetur. Neq; aliud discrimen inter hæc duo impressionũ genera adduci solet, nisi quòd in prima materia omnes Ideæ ac formæ corporea quadã potestate impressæ fuerunt, propterea quòd ipsa omnium corporũ infima esse prędicatur. In intellectu uerò potestatis eædẽ formæ atq; Ideę potestate non quidẽ corporea, sed spiritali siue intellectuali impressæ fuisse conspiciuntur. Quapropter quemadmodum diuinæ pulchritudinis impressio per quosdã ueluti gradus descendit: pariter etiam in Mundo primùm intelligibili amor ac desiderium à prima intelligentia gradatim usq; ad humanum intellectum, quẽ potestatis appellant, quiq; omnium intellectuum infimus existit, succedere uidetur: necnon similiter quoq; in corporeo siue sensibili Mundo amor ab intellectu originẽ sumens à primo supremoq; cœlo usq; ad materiam primam decurrit: quæ cũ unaquaq; cœlestium Sphærarũ maximam utiq; conuenientiam atq; similitudinem gerit. Sicut enim illæ amore quodã inexplebili, quo diuinam pulchritudinem prosequuntur, accensæ, ut eius magis participes efficiantur, eaque magis fruantur, circulari continuaque, ne minima quidem interposita quiete, motione feruntur: ita quoque prima materia insaturabili quodam diuinæ pulchritudinis, formarũ, quas recipit, beneficio, participandæ desiderio impulsa è forma in formam orbicularẽ quandam perpetuamq; ortus ac interitus præ se ferens motionem assiduè transfertur. Plura insuper, quæ ad unamquãq; duarum propositarũ spectant opinionũ, tibi dicerem: & modum, quo essentiæ atque amores uniuersi, longissima serie adhibita, per suas differentias distribuuntur: necnon rationes, quas utraq; secta & ad propriam stabiliendam, aduersariorumq; labefactandam opinionem in medium adducit, recenserem: sed ne in re ad propositum nostrum haud multum conducẽte prolixior tibi uidear, hæc omnia prætermittam. Sat est, quòd ex utraque iam cõmemoratarum opinionũ responsionem petitioni tuę accõmodatam facillimè deducere potes: & quomodo amor ab angelico primũ exordiens Mundo in cœlestem quoq; atq; elemẽtarem insinuetur, & per omnes rerum iam procreatarum uniuersitatis partes distribuatur, optimè cognoscere.

Discrimẽ inter hæc duo impressionum genera, Idearum uidelicet ac formarum tùm in prima materia, tùm in intellectu potestatis.

Primæ materiæ, cœlestiũq; sphærarum perelegans similitudo.

Amorẽ à Mũdo angelico primùm incepisse, & mox in cœlestẽ, deinde in elemẽtarem Mundũ distributũ fusissẽ tandẽ cõcludit.

Elegãtissima similitudo duarũ diuersarum ac differentium rationũ, quibus diuina pulchritudo ex Arabum philosophantium sententia rerum procreatarũ uniuersitati imprimitur, à Sophia excogitata.

SO. Quo pacto diuina pulchritudo, & amor ipsius in intelligentiarum siue intellectuũ serie differenter pro duarum supradictarũ opinionum diuersitate imprimãtur, rectè utiq; teneo. Et id insuper animo conciperé possemus, quòd prima impressionis species à priscis Arabibus excogitata talis profectò existat, ac si Sol in aliquo purissimo crystallo primùm imprimeretur, deinde eo intercedente in altero obscuriori, & sic continẽter usq; ad humanũ intellectũ,

qui omnium poſtremus atq; obſcuriſsimus exiſtit, deſcendēdo. Secunda uerò ſpecies impreſsionis ab Auerroë inuenta eiuſmodi nimirùm dicitur eſſe, ac ſi Sol in pluribus ſpeculis, quorum alterū alteri gradatim claritudine cedit, à prima ſcilicet intelligentia uſq; ad humanū intellectum deſcendendo, mox proximeq; imprimeretur. Quamcunq; autem duarum propoſitarum ſequamur opinionū, id nempe certiſsimum exiſtit, quòd amor ex Mundo angelico exorſus in uniuerſum deinde procreatū diffunditur. Quapropter tertię à me ſuperiùs propoſitę quæſtioni, ubi'nam primùm exortus fuerit amor, abundè quidem ſatisfeciſti: & eius primā originē, primumq; principium, (de rerū procreatarū amore cōmuniter loquēdo) à prima intelligētia angelorum omnium principe ac duce, quemadmodū dixiſti emerſiſſe clariſsimè utiq; cerno. Nūc, ut iam ad quartā ſuperiorum ambiguitatū explicandam te conferres, tempus efflagitare profectò uidetur, & ex quibus'nam, quot, qualibusq; parentibus olim exortus fuerit amor, in primis declarares. *PH.* Grecos, Latinosq; Poëtas, qui amorē ut diuinum quoddā numen coluerunt, in eius parētibus recēſendis diuerſos extitiſſe: & nōnullos quidē Cupidinem, alios uerò Amorem Deum hunc appellaſſe: & nonnullos eorū plures inſuper Cupidines poſuiſſe reperimus. At omnes ferè per Cupidinem cæcum illum, nudum, alatum, arcu & ſagittis inſtructum infantem intellexiſſe uidentur: & plurimi quidē eum ex Marte, Venereq; prognatū eſſe teſtantur: etſi nonnulli Venerem ſolam abſq; uirili opera eum edidiſſe dixerunt. *SO.* Quid Poëtæ huiuſcemodi inuolucris ſignificare uoluerunt? *PH.* Cupido iſte amori prefectus, & ab hominū uulgo in Deorū numero collocatus uoluptarium profectò, iucundū, libidinoſumq; præſertim amorē ſignificare exiſtimatur: unde non immeritò uoluptatem amore ſatam fuiſſe Poëtæ finxerūt. Hac animi immoderata, ardentiq; affectione homines illi potiſsimùm abundare & flagrare conſpiciuntur, quorum natalibus Mars, & Venus præcipuè dominantur: & uel coniuncti eſſe, uel fauſto benignoque aſpectu ſeſe inuicem mirari uidentur. Nec temerè quidem: Venus etenim naturalis humoris optimè digeſti, & ad libidinem exercendam quammaximè accommodati copiam præſtare: Mars uerò calorem, & ardentiſsimum deſiderium inferre, necnon acres quoſdam ſtimulos adhibere cenſetur: ita ut illa uires ſuggerere, iſte autem maximam inclinationem atque propenſionem ad coitum inducere uideatur. Iurè autem Poëtæ Martem, qui actiuam qualitatem, calorem ſcilicet, conferre exiſtimatur, patrem: Venerem autem, utpote quæ humorem, paſsiuam uidelicet qualitatem, & materiæ partibus fungentem ſubminiſtrat, matrem appellarunt. Qui uerò amorem patre deſtitutum eſſe dixerunt, id utiq; ſignificare intendunt, quòd ardentiſsima libido intellectuali protſus caret ratione, quæ haud aliter quàm optimus parens uoluntarias animi noſtri affectiones temperat ac moderatur: & idcircò eum Venere matre tantummodò ſatum fuiſſe retulerunt: quia hæc Dea, uel ut naturaliùs loquar, huiuſcemodi planeta obſcœnis atq; libidinoſis uoluptatibus præeſſe cenſetur. Alterum præterea quendam Cupidinem ex Mercurio & Diana ortum ſuum traxiſſe, & alas quoq; non ſecus atq; ſuperiorem geſtare Poëtæ finxerunt. Per hunc nempè diuitiarū, & poſſeſsionum immodicam cupiditatem ipſi perbellè ſignificarūt: & bonorum utilium, ad quæ ſibi comparanda homines accurrere, & propemodum aduolare conſueuerunt, ſtudium intellexerunt: quo quidem illi potiſsimùm afficiuntur, in quorum natalibus Mercurius ac Luna primas partes agere uidentur, duobus iſtis planetis uel coniunctis, uel ſeſe fauſtè fœliciterq; aſpicientibus, & fortiter collocatis. Mercurius nanq; homines in agēdo ſolicitos reddit atq; ſolertes. Diana uerò: hoc eſt, Luna diuitiarū & poſſeſsionū copiam ipſis largitur. Vnde nō immeritò Poëtæ Mercurium, propterea quòd agentis obtinet rationem, bonorum utilium patrē: Dianam autē, quaſi patientem, & materiæ quàm ſimillimam,

Ad quartam ſuperiùs iam propoſitam quæſtionē determinandam ſeſe confert.

Poëtarum de ipſo amore uarias opiniones recenſet.

Per Cupidinē, quid'nā Poëtæ intellexiſſe uidentur.

Allegoria parentum, quos Poëtæ uoluptario libidinoſoq; amori, quē ipſi Cupidinem appellant, tribuerunt.

Allegoria parentum, quos Poëtæ diuitiarum bonorūq; utilium amori, qui ab ipſis Cupido quoque uocatur, aſsignarunt.

limam, eorundem matrem appellarunt. *SO.* Ex tribus amoris ſpeciebus, iucunda ſcilicet, utili, atque honeſta duabus prioribus tantùm, iucundæ uidelicet, utiliq́ue Poëtas Deos præfeciſſe, & ambos Cupidines appellaſſe intelligo. Finxerunt'ne inſuper ipſi tertium quendam Cupidinem honeſtorum amorum curã habentem? *PH.* Minimè. Cupido nanque furentem, inordinatum, immodicumq́ amorem atque appetitum ſignificare uidetur: huiuſcemodi autem praua exuperantia in iucundorum utiliumq́ tantummodò, nequaquã autem in honeſtorum ſtudio reperitur: honeſtum etenim moderationẽ, temperamentũ, ac ordinẽ ipſo nomine præ ſe ferre conſpicitur, quinimò honeſtas etſi maxima fuerit, nunquã tamen excedens aut immodica appellabitur. Verùm Poëtæ cùm de amoris origine deinde ſermonem haberẽt, modò honeſtam duntaxat, modò omnes tres ſimul ſpecies amoris expreſſerunt. *SO.* Amoris igitur non ſecus, ac de Cupidine agendo feciſti, parentes è Poëtarum ſententia interpretare. *PH.* Iam ad hoc accingebar. Amorem Erebo Nocteq́ ſatum fuiſſe nonnulli exiſtimarunt, quinimò pluribus eorum liberis, ut me de amoris cõmunitate agentem ſuperiùs iam dixiſſe recordor, eum natu maiorem eſſe uoluerunt. *SO.* De quo'nam amore iſti loquuntur, & quid cõmemoratorũ parentũ nominibus ſignificare intendunt? *PH.* De amore communiter accepto proculdubiò ipſi locuti fuerunt, qui inter omnes animi noſtri affectiones principem locum ſibi uendicauit. Erebum autem, ut iam diximus, tanquam diuinum quoddam numen omnibus animi affectionibus, atq́ materiæ poteſtatibus præeſſe finxerunt. Erebi autem nomine animi, materiæq́ tùm ad bona, tùm ad mala adhæſionem, ac propenſionem deſignarunt. Vnde cùm amor omnium animi noſtri affectionum princeps exiſtat, iurè cæteris omnibus Erebi filijs, qui ut ſatis ſuperq́ iam declarauimus, cunctas perturbationes amorem conſequentes figurant, eum natu maiorem eſſe tradiderunt. Noctem inſuper matrẽ amoris exiſtere cecinerunt, ut amorẽ ex priuatione atque defectu pulchritudinis, eius adhæſione ſiue adiunctione ſummopere expetita, gigni ſignificaret: nox enim nihil aliud profectò, quàm diurnæ ac pulcherrimæ lucis priuatio eſſe definitur. Hæc quidem cuicunq́ cõmuniter amoris ſpeciei poſſunt accommodari. Verùm præter hunc alium quendam deinceps Poëtæ amoris Deum ex Ioue, magnaq́ Venere procreatum introduxerunt, eumq́ue geminũ exiſtere retulerunt. *SO.* Cui'nam amoris ſpeciei Deum iſtum preeſſe, & quid'nam eius parentes ſibi uelle arbitrantur? *PH.* Per hunc honeſtum quemcunque ac temperatum amorẽ intellexiſſe uidentur: uel in utilibus atque iucundis corporeum quid ſapientibus ipſe uerſari dicatur, quorum mediocritas ac temperamentum, etſi corporeum, honeſtum tamen atque laudabilem parit amorem: uel in uirtutibus incorporeum quid ac intellectuale redolentibus ſitus eſſe conſpiciatur, quarum honeſtas ea natura prædita eſſe uidetur, ut quantò uehementior ac ardentior, tantò præclarior earum amor exiſtat: quemadmodum contrà ipſarũ lentum atque remiſſum ſtudium honeſtatem minuere, & ad prauitatem declinare exiſtimatur. Iouem autem, qui à Poëtis tanquam ſupremus omnium Deorum maximè celebratur, huiuſce amoris parentem appellarunt: quia honeſti amantes diuinitatem participare uidentur, & ſummi Iouis: hoc eſt, Dei Optimi maximi pulchritudinem cõtemplari uehementiſsimè appetunt: atq́, ut tantam fœlicitatem aſſequantur, totis uiribus contendunt. Superiùs autẽ admonuimus in amoris procreatione amatũ patris, & amantem matris rationem obtinuiſſe. Magnam inſuper Venerem eum peperiſſe addiderunt, quæ nequaquã Venereum ſydus, à quo turpes atq́ obſcœni proficiſcuntur appetitus, deſignat: uerùm eius potius intelligentiam, quæ honeſtiſsima deſideria tùm ad uirtutes exercendas, tùm etiam ad ſapientiam percipiendã nobis infundit, eleganter admodũ ſignificare uidetur. Hæc nimirùm ut egregia mater

Ratio cur Poëtæ duorũ bonorũ generibus, utili uidelicet atque iucundo, duos Cupidines præfecerunt: tertio uerò generi, quod honeſtum appellatur, nullum Cupidinem prorſus præeſſe uoluerũt.

Poëtæ cũ amorem Erebi Noctisq́ filiũ natu maiorẽ eſſe pronunciant, de amore cõmuniter ſumpto proculdubiò loquuntur.

Poëtæ, cùm Amorẽ ex Ioue, magnaq́ Venere ortum fuiſſe dixerũt, amorẽ honeſtium elegãter admodũ deſcripſiſſe, ſignificaſſeq́ uidentur.

Iouis Venerisq́ coniunctio, uel eorũdem benignus aspectus optima quidẽ portendere ab Astrologis existimatur.

cum Ioue optimo quidem parente ad honesti amoris procreationem concurrens, Iouis uiri sui pulchritudine frui uehementer appetere censetur. Astrologi quoq; in eandem quasi sententiam concurrentes, cùm aliquo exoriente Iupiter ac Venus uel in unum coëuntes, uel mansuetis ac faustis luminibus sese intuentes prępotentes esse, maximeq; pollere conspiciuntur: propterea quòd ambo iam commemorati planetæ ob eorum maximã atq; insignem benignitatem fortunarũ nomina sibi uendicarunt: infantẽ illum benignũ, fortunatũ, omnium bonorum atq; uirtutum in primis studiosum futurum, eumq; honestis ac spiritalibus amoribus clarissimum euasurum uaticinantur. Nec temerè quidẽ: Rerum enim, quæ ad corpora spectant, Venus desiderium quidẽ conferre: Iupiter uerò illud honestate exornare censetur. Spiritalium autẽ siue intelligibilium Iupiter rem exoptatam afferre, Venusq; eius desiderium inducere uidetur. Haud immeritò igitur in honesti amoris procreatione ille patris, hæc autẽ matris partes egisse dicũtur. Sicut enim Venus cũ Marte coniuncta, & eius planetæ uiribus corroborata ad immoderatas atq; furentes nos accẽdit appetitiones: sic contrà ipsa coniunctionẽ & matrimonium Iouis assecuta eas intra honestatis, atq; uirtutis terminos coërcet. *SO.* Cur honestum amorem ex Ioue, Venereq; natum fuisse Poëtæ uoluerunt, optimè quidẽ percepi. Rationẽ modò, cur geminum eum esse dixerunt, intelligere uellem. *PH.* Platonem in conuiuio dictum quoddã Pausaniæ legimus referentẽ, qui amorem idcircò geminũ esse putauit: quoniam sicut duę Veneres, ita duo amores profectò reperiuntur: unaquæq; enim Venus amorẽ peperisse narratur. Vnde cũ duæ Veneres passim circunferantur, duos quoq; amores proculdubiò oportet reperiri. Quoniam autẽ altera Venus magna, cœlestis, diuinaq; legitur extitisse, idcirco ex ea tanquã ex matre honestus amor prodijsse censetur. Turpis uerò amor atq; inhonestus non ex hac, sed ex altera Venere, quæ scilicet inferioribus sedibus ac libidinibus est præfecta, genitus esse fertur. Vnde non immeritò amorẽ geminum, honestum uidelicet ac turpem, existere Poëtę tradiderunt. *SO.* Haud igitur geminus amor honestus, sicut dixisti, tantummodò esse uidetur. *PH.* Geminus iste, de quo hucusque locuti fuimus, amor ex Cupidine Veneris inferioris & Martis filio, necnon ex Amore Ioue & magna Venere sato constare censetur. At nunc, huiuscemodi amore dimisso, ad eorũ opinionẽ exponẽdam accedamus, qui amorẽ geminum à Cupidine prorsus diuersum, & solam honestatẽ appetentem ex Ioue, magnaq; Venere tantummodò ortum esse existimarunt. *SO.* Quomodo obsecro honestus amor duplex esse reperitur? *PH.* Celeberrimi nonnulli Poëtæ amorẽ idcirco geminum existere tradiderũt: quoniam, ut aliàs intellexisti, honestus amor tùm ad corporalia, tùm etiam ad spiritalia referri consueuit, in illorum quidẽ moderatione ad paucitatem accedente, in istorum uerò summo incremento potissimùm consistens. Qui autem in uno, in ambobus quoq; honestè sese gerere conspiciuntur: quemadmodum enim Aristoteles affirmat, omnes sapientes boni, omnesq; contrà boni sapientes existunt. Quapropter haud immeritò amorem honestum, cùm corporalia simul ac spiritalia complectatur, antiqui geminũ esse dixerunt. Verùm huiuscemodi insuper geminatio duorũ quoq; amicorũ amori, honestæq; amicitiæ perbellè potest accommodari: ueri nanq; amici mutuò sese diligere uidentur. Quemadmodum enim Cicero testatur, uera amicitia inter bonos tantummodò, & propter uirtutẽ duntaxat contrahi solet: undè haud temerè amici uirtute intercedente mutuo sese amore prosequi dicuntur. Geminus insuper amor tùm in amicis, tùm in amantibus frequentissimè reperitur: uterq; enim eorũ tùm propriam, tùm amici, siue amati simul gerit personam: & meritò quidẽ, cùm anima animæ amantis ipsummet amatũ esse dicatur. *SO.* Quos'nam parentes amorẽ genuisse Poëtę asseruerunt, optimè quidem percepi. Nunc uerò, quid in hac re Philosophi senserint, libenter

Duo dissimillimi amores ex duabus uarijs, diuersisq́ Veneribus orti.

Ratio, cur Poëtæ honestum amorem geminum esse finxerunt.

Amatum anima animæ ipsius amantis existit.

libenter utique intelligere uellem. *PH.* Plato fabulosè, ut solet, hanc materiam pertractans, ex alijs quibusdam principijs amorem originem suam traxisse eleganter admodum significauit: ipsum nanq; in conuiuio sub Aristophanis persona amori huiuscemodi originem assignasse uidemus. Humano quondam genere exordiēte tertium quoddam genus hominum aiunt extitisse, quod nec uiri tantummodò, nec mulieris duntaxat appellationem merebatur: sed utrunq; sexum, masculum scilicet ac fœmineum simul complectens Androgynus uocabatur. Vnde quemadmodum uir à Sole, mulierq; à Terra originem suam deduxisse creduntur: ita iste, de quo loquimur, Androgynus Lunam, quę & Solis & Terrę particeps existit, tanquā suę originis authorem recognoscebat, atq; in primis uenerabatur. Forma autē huiusce monstri talis profectò fuisse narratur. Duo corpora humana in pectoris sedem cōcurrentia, duoq; capita collo cōnexa, ac uultibus contrauersis primùm habebat. Quatuor oculos, quatuorq; aures, duas linguas, duoq; genitalia, quatuor brachia cū totidem manibus, & quatuor crura cum totidem pedibus deinde gestabat, adeò ut sphericam quādam repræsentaret figuram. Nec tantū rectè, ut nunc, in utram uellet partem, atq; expeditissimè incedebat: uerùm etiam incredibili quodam impetu, maximaq; celeritate quatuor pedibus quatuorq; manibus innixus in orbem frequentissimè ferebatur. Cùm igitur Androgynus ualdè robustus, aspectuq; terribilis admodū esset: corporis robore, animiq; magnitudine elatus cū Dijs pugnare tentauit, & ipsis infensus atque molestus esse cœpit. Qua quidē indignitate Iupiter commotus, omnium Deorum concilio conuocato, post longam disputationē cunctos homines nequaquam interimendos esse decreuit: humano etenim genere extincto Deorum cultus funditùs tolleretur: nec in eadem arrogantia eos perseuerare æquū esse duxit, ne propter tanti sceleris impunitatem Deorum cœtus aliquā turpitudinis notam, infamiamq; subiret. Vnde ut homines secarentur, tandē determinauit: atq; Apollini, ut eos in duas partes æquales, longitudine eadē prorsus seruata, partiretur, atq; mortalium numerum hac ratione duplicaret, mandauit: ut ad unam partē tantummodò duobus cruribus innixi rectà incedere possent, & Deorum cultores longè plures existerent. Interminatus est autem ipsis, si in Deos rursus peccarēt, sese eos medios iterū diuisurum, adeò ut unum oculum, unamq; tantummodò aurē, medium caput, mediamq; faciem, unam manum, unumq; pedem solùm habentes utpote claudi saltare cogerētur: & medias illas hominum imagines, quæ in tabulis pictæ sæpenumerò conspiciuntur, repræsentarent. Apollo igitur munus à Ioue sibi iniunctum hac ratione dicitur expleuisse. Monstris illis per pectus ac uentrem dissectis uultus ad locū incisionis conuertit, ut ea uisa atq; perspecta sceleris iam perpetrati assiduè recordarētur. Vtq; partem læsam atq; dissectam meliùs cognoscere possent, super os pectoris corium extendit: & uentris omnibus partibus, quæ iam incisæ fuerant, collectis atq; contractis eas in medium uentris locum adduxit, ibiq; omnes firmissimè constrinxit & colligauit: quod quidē uinculū siue ligamē nos umbilicū appellare solemus. Huiuscemodi autē nouissimā partē rugis nōnullis conspicuam, quę ab incisionis olim factæ cicatricibus proficiscūtur, atq; ueluti in propatulo positam Deus idcircò reliquisse existimatur: ut homines rugas illas sępè intuentes & sceleris quondā commissi, & pœnarū, quas dederūt, frequēter reminiscerētur. Diuisione autē iam perfecta, cùm unaquæq; duarū partium diuisarū reliquā sibi deesse perspiceret, utraq; earū pristinæ perfectionis assequēdæ maximè intenta cū altera implicabatur, ita ut ambæ mutuis complexibus arctissimè deuincirentur atq; coniungerētur. Vnde & edendi & bibendi cura prorsus amissa, dum corporibus tantūmodò redintegrādis die noctuq; incumberent, uitā breuissimo tēporis interuallo cū morte cōmutabant. Eorū quidē genitalia ad partes, quæ

Androgyni ipsius fabula, sub qua Plato humani amoris originem, eiusq; parentes artificiosissimè descripsisse uidetur.

Androgyni forma.

Androgyni temeritas atq; arrogantia.

Androgyni pœna.

Androgyni in duas partes æquales sectio atq; diuisio.

cùm prius anteriores extitiſſent, poſteriores deinde euaſerunt, propendebãt: unde fœmina in terram decidentia cicadarum more concipiebant, ac generabant. Quamobrem Iupiter humani generis internecionẽ ſortemq; miſeratus Apollini, ut eorũ genitalia partibus anterioribus, quę uentri proximę exiſtũt, reſtitueret, fertur præcepiſſe: ut homines cõiunctionis coitusq; beneficio poſteritatem ſibi ſimilem gignere poſſent, eoq; contenti rebus ad uitã tuendã & conſeruandã neceſſarijs ſibi acquirẽdis diligentiùs incumberẽt. Tunc primũ amorem inter homines incœpiſſe eorũ perfectã priſtinamq; naturã reſarcire ſiue redintegrare quãmaximè ſtudentẽ Plato exiſtimaſſe cenſetur: ipſe nanq; duo in unum quomodocunq; cõiungens remedium aliquod ueteri illi peccato, cuius merito ex uno in duo humanũ genus olim fuit diſtributũ, excogitaſſe & attuliſſe profectò uidetur. Amor igitur in ſingulis hominibus duplex ſeu geminus reperitur, ſcil. tùm maris in fœminã, tùm fœminę in marẽ: ſinguli nanq; homines nõ perfecti, ſed dimidiati nunc homines exiſtunt: unũquodq; autẽ dimidium cũ altero dimidio cõiungi, & copulari quãmaximè ſtudet, ut perfectionẽ priſtinam cõſequatur. Humanũ igitur amorẽ ex diuiſione hominis prodijſſe, & à duabus partibus ſeparatis, mari ſcilicet ac fœmina, tanquã parentibus procreatũ fuiſſe, ambãrumq; cõiunctionem atq; redintegrationẽ tanquã ſibi propoſitũ ſcopum uehementer appetere Platonica illa fabella ſignificaſſe uidetur. *SO.* Pulchrum mehercule atque ingenioſum commentum: nec quin philoſophicum aliquod myſterium in eo lateat & includatur, uix credere poſſum: præſertim cùm à Platone omnium philoſophorum ſine ulla controuerſia principe in eius conuiuio Ariſtophanis perſonam gerente inuentum fuerit atque excogitatum. Eius obſecro ſenſum Philo detege atque reclude. *PH.* Fabula à Platone iam recitata ex magis antiquo ueteriq; quam ullus Græcorum extiterit, authore originem ſumpſiſſe uidetur, ex primorum etenim parentum noſtrorum, Adami uidelicet ac Euæ, procreatione à Moyſe in principio Geneſeos pertractata deducta fuiſſe comperitur. *SO.* Nunquam Moyſem hanc fabulam pertractaſſe intellexi. *PH.* Moyſes quidem haud ita dilucidè aut diſtinctè, ſicut Plato, eam tradidiſſe uidetur, ſed fabulæ breuiter ſaltem, atque compendiosè tetigit argumentum: à quo Plato deinde eam accepit, ipſamq́ue Græcorum more ornatè copioſeq́ue pertractauit, hac ratione nimirùm Hebraicam ueritatem cum Poëtarum cõmentis confundendo ac permiſcendo. *SO.* Quomodo? *PH.* Sexta die procreationis uniuerſi Deus hominem omnium diuinorum operum finem procreaſſe narratur, quod quidem humani generis exordium Moyſes huiuſcemodi oratione expreſsit, atque ſignificauit. Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei formauit illum, maſculum & fœminam creauit eos, benedixitq́ue illis Deus, & ait: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, eamq́ue uobis ſubijcite. Propheta deinde ſexta die uniuerſum perfectum fuiſſe, & ſeptima tandem, quam Sabbatum Hebræi appellant, diuinum artificem ab omni opere uacaſſe, eiq́ue benedixiſſe ſubiunxit. Præterea quomodo propter uapores è ſubterraneis locis ſurſum petentes tùm plantæ pullulare cœperunt, tùm etiam pluuiæ è cœlo deciderunt, patefecit. Inſuper qua ratione Deus hominem è puluere formauerit, ſpiritumq́ue uitalem ipſi infuderit, cuius merito homo in uiuentium animarum ſerie fuit collocatus, pertractauit. Poſteà hiſtoriam illam tam celebrem deſcripſit, quòd cùm Deus amœniſsimum hortum, omniumq́ue formoſarum, guſtuiq́ue uoluptatem afferentium arborum generibus refertum præparaſſet, atque inter cæteras uitæ quoque, necnon boni etiam maliq́ue cognoſcendi arborem inſeuiſſet: hominem in hoc horto, ut eum coleret & cuſtodiret, collocauit: atq; ut omnium arborum fructibus ueſceretur, illi permiſit: ne tamen boni maliq; dignoſcendi attingeret arborem, ipſi interdixit, ſi diuinum præceptum unquam

Humani amoris origo ex Platonis ſententia.

Androgyni fabulam à Platone ex Moſaica humani generis procreatione acceptam fuiſſe demonſtrat.

Humanæ procreationis à Moyſe pertractatæ ſeriẽ atq; contextũ recenſet.

quam contemneret,mortē interminatus. Mosaicæ deinde,imò diuinæ potius orationis series atq; contextus hoc pacto sese habet. Haud par est hominē solitariā uitam degere,adiutorē aliquem corā eo statuamus.Vnde cùm Deus omnia campestria animantia,omnesq; æthereas aues iam procreasset,cuncta ad hominem adduxit,ut an ipse aliquod eorū sibi eligeret,experiretur.At homo tunc,cùm singulis animantib. propria nomina imposuisset, nullū eorū sibi auxilio futurū,nec dignū aptumúe,quod corā eo statueret, iudicauit.Qua propter Deus placido sopore in eius artus immisso,partē quandā ex eius corpore dēpsit,cuius uice carnē suppleuit:& ex ea humani corporis parte detracta mulierē procreauit,quā mox corā homine statuit. Vnde homo mulierē intuitus in eum sermonē dicit prorupisse.Hæc nempe os ofsiū meorū, & caro carnis meæ exiſtit:hæc uocabit uirago,quoniā è uiro fuit procreata. Quāobrem relinquet homo patrē & matrem,& uxori suæ adhærebit, & ambo in unā carnem coniungent.Propheta deinceps serpētis fallacias:scelus ab Adamo & Eua perpetratū,qui diuinorū immemores præceptorū serpentis suasu arborē boni,maliq; dignoscendi sibi uetitā degustarūt:& pœnas, quas ambo dederunt,facili atq; illustri prosequit oratione. Posteà subiungit quòd Adamus Euam coniugem suā complexus fuit,& ex ea Cainū atq; Abelē procreauit. Refert insuper quòd Cainus Abelē interfecit, Deoq; inuisus, & exul uitā suā traduxit:Caini quoq; posteritatē recenset. Tandē Propheta his uerbis orationē suam concludit.Hic est liber Adami prolē complectēs,ab ea die exordio repetito,cùm Deus hominē procreauit,eumq; ad sui similitudinē cōstruxit:Masculū & fœminā eos formauit,ipsisq; benedixit,ambosq; Adami nomine,quod hominē significat,appellauit. Hæc die illo acciderūt,cū ambo procreati fuerunt. *SO.* Quid ex hac sacra humanæ procreationis narratione tandē inferre uelis,expecto.*PH.*Hāc sacrosanctā Historiā sibimet repugnare credo te optimè perspexisse.Primū nanq; Deū Adamū sexta die marē & fœminā procreasse ipsa fatet:posteà quasi se corrigens eū ita loquentē inducit. Haud æquū est Adamū solitariā uitam degere,adiutorē aliquem corā eo statuamus, & idcircò Deum ex latere Adami somnū capientis fœminā procreasse subiungit.Haud ergo,sicut superiùs dixit,principio mulier formata fuisse uidet. Postremò insuper,cū Adami posteritatē Propheta aggredit recensere, quasi superiora cōfirmans Deū,ut iam audisti,hominē ad imaginē suā masculū & fœminā procreasse,& ambos Adamū appellasse concludit.Videt igitur Moyses hominem primò formatum mox marem,& fœminam simul extitisse: nec mulierem ex lateris aut costæ,ut antea dixit,detractione editam deinde fuisse,hac postrema potissimū oratione clarissimè significasse.Pretereà eò magis quoq; Mosaicæ orationis contextus secū pugnare uidetur,quia primò Deū ad imaginem suam Adamum marem,& fœminam simul procreasse, eisq; benedixisse testatur.Attamen cùm primus mas Adami,primaq; fœmina Euæ appellationē obtinuisse dicantur:cùm Deus principio Adamū duntaxat, minimè autem Euā procreauerit, eum marem tantùm, nequaquam aūt marem simul & fœminā tunc procreasse sentiendū uidetur: cui tamem sententiæ uerba Prophetæ modò adducta manifestè reclamant.Verùm id in primis perplexam atque ambiguam diuini interpretis orationē reddidisse existimatur, quòd ipse his uerbis sermonē suū conclusit.Hæc Adami posteritas extitisse narrat,ex ea die principio repetito,cùm Deus hominem procreauit,& ad suimet similitudinem eum effinxit:masculū & fœminam eos formauit:& Adami nomen die illa,qua procreati fuerūt,ambobus imposuit.Aduerte obsecro Sophia, quòd Propheta hoc in loco Deū Adamum procreasse,& marem ac fœminā eos fecisse,ambosq;,cùm primū formati fuerunt,Adami nomine uocauisse clarissimè affirmat. Euæ autem, quòd proprium fœminæ nomen existit, nullam prorsus fecit mentionē:cùm tamen paulò antè dixerit,quòd Adamo iam

Mosaicam humani generis procreationē sibimet repugnare,& à sese ipsa dissentire luce clarius ostendit.

procreato,& solitariã uitam agente Deus ex eius latere siue costa fœminã mulieremq; produxit,& Euam proprio nomine eã appellauit. Non'ne Mosaicæ orationis contextus sibi quãmaximè cõtradicere,ac repugnare tibi quoq; Sophia uidetũ? SO. Maximè quidẽ:neq; credendũ existimo sanctisimũ Moysem sibimet temerè contradixisse, cùm Propheta quasi consultò & cogitatò pugnantia locutus fuisse uideatur. Quapropter sub hac manifesta,apertaq; uerborum dissensione mysterium aliquod altisimum latitare mihi persuadeo. PH. Rectè quidem existimas: Propheta etenim nulla alia de causa à seipso dissentit, nisi ut nos hac dissensione perspecta eius rationem, ueramq; authoris intentionẽ perueſtigemus. SO. Quid igitur eum significasse arbitraris? PH. Triti nõnulli atq; uulgares diuinorũ uoluminũ interpretes,uerborum tantũmodò habita cõsideratione,hanc Mosaicorũ contextuum dissensionẽ ita concordandã esse censuerunt: quòd Propheta principiò amborum procreationẽ sũmatim & compẽdiosè,deinde eam particulatim ac distributè pertractauit, ratione insuper addita, quomodo ex humano latere Deus mulierẽ effinxisse dicatur. Verùm huiuscemodi concordia mihi quidem minimè satisfacit,Propheta nanque principiò quasi dedita opera sibi contradicere studet: necenim Deum Adamum, & Euam primò procreasse, sed solum Adamum marem simul & fœminam effecisse dicit, quod quidem postremò quoque confirmat, cùm ait: Et ambos prima die humanæ procreationis Deus Adami nomine appellauit. De Eua autem in hac communi hominis procreatione'ne uerbum quidem facit, sed in costarum tantummodò separatione eius habet mentionem. Quapropter ambiguitas iam proposita in eodem robore persistit. SO. Quid igitur ea uocabulorum oppositione Prophetam significasse arbitraris? PH. Meo quidem iudicio is Mosaicæ orationis sensus esse uidetur: quòd Adamus,primus uidelicet homo, quem Deus sexta procreationis die formauit,cùm coniunctum quoddam humanum existeret,marem simul & fœminam nulla penitùs intercedẽte diuisione complectebatur. Quapropter Propheta huiuscemodi utitur uerborum contextu. Creauit Deus Adamum ad imaginem suam:masculum & fœminam creauit illos. Ecce prius singulari numero Adamum,unum uidelicet hominem appellat. Deinde cùm subiungit,marem & fœminam creauit illos, eundem plurali numero designare uidetur. Hac autem numerorum diuersitate idcirco sanctisimũ uirum opinor usum fuisse,ut illud significaret,quòd cùm Adamus,ut modò diximus,coniunctum quoddam esset humanum, utrunq; sexum,& masculum, & fœmineum simul complectebatur. Quæ quidẽ expositio Hebræorũ quoque atq; antiquisimorum interpretum,qui diuina uolumina Chaldaica oratione prosecuti fuerunt,grauisimo testimonio confirmatur: dixerunt nanq; isti doctisimi uiri,Adamus ex duabus personis,ex mari uidelicet atq; ex fœmina,constitisse uidetur. Verùm quid externa auxilia quæro? Ipsemet Moyses sub calcem contextus,ut iam uidimus, Deum Adamum marem & fœminam simul procreasse, & utrunq; Adamum nominatim compellasse concludit:quod quidem Adamum utrunq; sexum complexum fuisse, & primò ex ambobus compositum quoddam, atq; coniunctum Adami appellationem obtinuisse affatim ostendit:nec enim unquam fœminã Euę nomine,nisi postquã à mare Adamo seiuncta fuit,designatam reperimus. Vnde Plato deinde, & plures Græci antiquisimũ illum Androgynum partim marem, partimq; fœminã sumpsisse uidenẽ. Verùm ad sacrã Historiã reuertamur. Dixit postea Deus:Haud æquũ est hominẽ solam uitam traducere,adiutorem aliquẽ corã eo sistamus. Hęc uerba ita interpretanda esse existimo. Haud par esse uidetur, quòd Adamus mas simul & fœmina in hac corporũ coniunctorũ, scapulisq; connexorum,atq; uultuũ contrauersorum dispositione persistẽs in perpetua solitudine quasi uersetur:sed satius est si fœmina ab ipso diuulsa corã eo statua tur,ut

Mosaicorum dictorũ ridicula quædã concordia à nonnullis interpretib. excogitata.

Mosaicorũ dictorũ apparẽtem dissensionẽ,ea ad Platonicũ Androgyni cõmentũ reducendo, cõciliat atq; concordat.

tur,ut ambo ſeſe inuicem intueri, & mutuam operam ſibi præſtare poſsint. Quamobrem Deus Adami animũ prius ac ſenſum quaſi pertentans, omniũ animantium tùm terreſtrium,tùm uolatilium ſpecies ad eum adduxit,ut an i-pſe aliquam beſtiarum fœminarum in ſui fortaſſe ſocietatem reciperet,experiretur.At ille ſingulis animantibus propria nomina dicitur impoſuiſſe,nec ſeſe ex eorum conſuetudine aut ſocietate fructum aliquem aut commodum magni momenti habiturum perſpexit.Quapropter Deus,Adamo ſopore immiſſo,unum ex eius lateribus cepiſſe narratur:quod quidẽ uocabulum apud Hebræos duplicem habet ſignificationem: nam & latus & coſtam id licet interpretari:uerùm hîc,alijsq; compluribus locis latus deſignare uidetur. Dicit ergo Propheta Deum latus fœminę:hoc eſt,coniuncti illius totam fœmineam partem ſiue perſonam,quæ Adami ſcapulis innitebatur,abſtuliſſe, & ab ipſo Adamo ſeparaſſe,necnon locũ inciſionis factæ carne repleuiſſe.Latus aũt illud in mulieris iam diſtinctæ ac ſeparatæ formã Deus expreſsit,ac figurauit: quæ poſt diuiſionem perfectam ac abſolutã,haud antea,cùm Adami latus ac pars adhuc exiſteret,Euæ meritò appellationẽ fuit ſortita. Fœminam aũt iam formatam atq; diſtinctam cùm Adamus ſomno experrectus intueretur, his uerbis comendauit:Hæc meorum oſsium,meæq; carnis os, caroq; exiſtit: & uirago uocabitur:quoniam è uiro fuit aſſumpta. Quapropter homo parentibus relictis uxori ſuæ adhæreſcet,amboq; in unam carnem copulabũtur. Hęc uerba poſtrema huiuſcemodi nempè ſenſum habere uidentur: quòd cùm uir, & mulier quondã à ſeſe inuicẽ ſecreti diuulſiq; fuerint, matrimonij coitusq; beneficio priſtinã illam indiuiduamq; carnis coniunctionẽ rurſus aſſequentur. Hinc Plato diuiſionem illã Androgyni in duas partes æquales ac ſeparatas, marem uidelicet ac fœminam,ſumpſiſſe exiſtimatur:necnon amorem propẽſionem quandam duarum partium eſſe ſeparatarum,ut ſimul iterum coniungantur,& in unum coaleſcãt,idcirco definiſſe uidetur.Hoc ſolum inter Moyſem atq; Platonem intercedit diſcrimen,quòd Moyſes diuiſionem ad optimũ quidem finẽ direxit,cùm Deum ita loquentẽ induxerit: Homini, ut ſolus derelinquatur,haud certè conducit,adiutorem aliquem coram eo ſtatuamus. Poſt diuiſionem autem ſcelus à primis parentibus,qui arboris boni maliq; dignoſcendi ſcientiam continẽtis fructus contra diuina pręcepta deguſtarunt, perpetratum exponitur atq; narratur,cuius quidem peccati ambo pœnas ſceleris magnitudini conuenientes poſteà dederunt.Plato uerò priùs hominem ex mari & fœmina ſimul iunctis compoſitum peccaſſe,& propter arrogantiã atq; temeritatem ſuam in duas partes poſtea diuiſum fuiſſe,ut iam audiſti,monumentis literarum conſignauit. *SO.* Platonem Moſaici fontis aquas mirificè gaudeo deguſtaſſe.Verùm unde tanta obſecro diuerſitas proficiſcitur, ut Plato hominis diuiſionem ueluti pœnam ſcelus antea comiſſum ſubſequi exiſtimarit:Moyſes uerò inciſionem beneficium atq; adiumentum homini primùm attuliſſe,deinde peccatum ſucceſsiſſe tradiderit? *PH.* Hi duo Prophetarum atq; Philoſophorum principes ſpecie potiùs quàm reipſa differre uidentur:imò ſi qui rectè ac diligenter conſiderauerit,Platonem ſacram Hiſtoriam potiùs declaraſſe,quàm oppugnaſſe comperiet. *SO.* Quo pacto? *PH.* Peccatũ illud nimirùm dicitur eſſe,quod hominis diuidendi,ſeparandiq; obtinet poteſtatem,ſicut iuſtitiæ contrà rectitudo unum hominem reddit, eiusq; unitatẽ conſeruat.Verùm uice uerſa id uerè quoq; dicere poſſemus,quòd hominis diuiſio eum ad peccandum impellit: quatenus .n. ipſe in ſua perſeuerat unitate, nullam prorſus ad peccandum retinere propenſionem, nec à recta unquã ratione,indiuiduaq; ipſi natura deficere poſſe exiſtimat.Vnde cũ peccatũ atq; diuiſio hominis uel eadẽ penitus eſſe,uel nunq; à ſeſe inuicẽ ſeparari, mutuoq; ſemper conuerti uideant:utrunq; optimè quidem defendi poteſt, tùm quod diuiſio ex peccato oriatur,ut Propheta narrauit:tùm quòd peccatũ à diuiſione pro-

Platonẽ Androgyni fabulã à Moyſe accepiſſe concludit.

Moyſes quidẽ peccatũ inciſionẽ ſubſequi, Plato uerò illud hanc præcedere uoluiſſe uidetur.

Platonẽ ſacræ Hiſtoriæ interpretem uocat.

Et peccatũ diuiſionẽ, & diuiſionẽ peccatũ ſubſequi ſiue concomitãri, utrũq; quidem uerum exiſtit.

ne proficiſcatur, quemadmodum Plato exiſtimauit. *SO.* Conuenientiam horum duorum præſtãtiſsimorum uirorum meliùs utiq;, atq; diſtinctiùs intelligere uellem. *PH.* Moſaicam Hiſtoriam priùs declarabo: Deinde Platonicam fabellam interpretabor. Cùm ſub humanæ procreationis exordiũ mas ſimul & fœmina, ut iam diximus, coniuncti reperirentur, nullus profectò peccandi locus exiſtebat: ſerpens enim quamuis callidus mulierem cum uiro coniunctam falli uix poſſe ſperabat: ut autem ambobus ſimul copulatis illuderet, uires doliue ſerpentis nequaquam ſatis eſſe uidebantur. Verùm quamprimùm ipſi Deo huiuſce diuiſionis tanquam boni authore exiſtente à ſeſe inuicẽ diuulſi fuerunt ac ſeparati, ut ſcilicet ambo coràm aſsiſtẽtes mutuam ſibi opem ferrent, & coitus beneficio genus humanum Deo quammaximè acceptum propagarent, ex hac diuiſione ad peccandum propenſio quędam ſtatim prodijſſe cenſetur: tunc enim ſerpens mulierem à uiro iam ſeparatam, ut ipſa arborem boni maliq; dignoſcendi à Deo ſibi interdictam deguſtaret, callidè induxit atq; decepit: & uir pariter mulieris ſuaſu, eiusq; exemplum ſecutus diuina præcepta contempſit. Quapropter ambo peccarunt, amboq; ſceleris cõmiſsi pœnas dederunt. Huiuſcemodi aũt ordo ſacrę Hiſtoriæ continuatione potiſſimùm confirmatur. Primò nanq; propheta terreſtris paradiſi cõmemorat extructionem: deinde quomodo Adamus ex mare fœminaq; ſimul iunctis cõpoſitus, ut eũ coleret & cuſtodiret, ibi fuerit collocatus: & qua inſuper ratione Deus Adamo utriuſq; ſexus participi arboris boni maliq; ſcientiam conferentis eſu interdixerit, recenſet. Mox aũt diuiſionem Adami in marem & fœminã exponit: qua quidẽ peracta diuiſione ſtatim ſerpentis fallacias, Adami Eueq; peccatum, ambobusq; pro peccato pœnam inſuper iniunctam proſequitur. Quamobrem Moſaicæ Hiſtoriæ contextu diligenter perſpecto atq; conſiderato, diuiſionẽ peccatum oportuit anteueniſſe. At Platonicũ figmentũ etſi ex ſacra Hiſtoria fuerit deductũ, & cum ea prorſus conuenire uideatur, alium tamen ordinem ſibi propoſuit obſeruandũ. Plato nanq; peccatũ hominis illius duplicis ſiue coniuncti ex eo, quòd ipſe bellũ Dijs inferre parauerit, originem traxiſſe demonſtrat, propter quã quidem arrogantiã hominẽ inciſionis atque diuiſionis pœna multatũ deinde fuiſſe ſubiungit. Genitaliũ deniq; tranſpoſitionem ut ſalutare quoddam remediũ, ne totũ genus humanũ tolleretur, ut iã uidimus, excogitauit. Quòd ſi ô Sophia in allegoricum utriuſq; narrationis ſenſum mente penetrares, prophetam atq; philoſophũ diuerſa quadã ratione tantũ locutos eundẽ ſcopum ſibi propoſuiſſe, & idem prorſus ſignificare uoluiſſe utiq; intelligeres. *SO.* Haud tantũmodò Platonicũ cõmentum ſapientiſſimũ aliquẽ ſenſum in eo latitantẽ includere uidet: ſed etiam Moſaicã Hiſtoriam prima illa coniuncti hominis unitate, deinde eiuſdẽ diuiſi ſeparatione altius quiddã profectò humanæ naturæ præter literariũ atq; hiſtoricũ ſenſum ſignificaſſe opinor: nec.n. uirum mulieremq; alia quondam ratione, ac nunc ſeſe habuiſſe, ſed diuiſos ſeparatosq; ſemper fuiſſe exiſtimo. Amborum ſenſum, ſi me amas, Philo detege atq; reclude. *PH.* Moſaica Hiſtoria id potiſsimùm deſignaſſe uidetur, quòd homine iã procreato, atq; in terreſtri paradiſo: hoc eſt, in beatitudine maxima collocato, etſi ipſe utroq; ſexu prędit⁹ eſſet, (nec.n. ſpecies humana altero eorũ, ſed ambobus ſimul, mari uidelicet ac fœmina, abſoluitur atq; explet, & ambo ſimul iuncti unũ indiuiduumq; hominẽ, qui totam ſpeciẽ humanam ac eſſentiã complectat, formare exiſtimantur,) tamẽ hæ duæ perſonæ, quæ totius hominis partes eſſe dicuntur, in ſumma illa beatitudine uerſantes ſcapulis colligatis ad oppoſita intuebantur. Per hoc illud nempè ſignificat, quòd tunc neutra duarũ cõmemoratarũ perſonarũ ullã prorſus propenſionẽ ad coitum, ſiue ad ſexuũ cõmixtionem retinebat, nec mutuò ſeſe aſpiciebant, quemadmodũ Veneri cõplexus efflagitare uidenť: quin ipſę utpote ab hac fœda propenſione omnino alienæ facieb. ad oppoſita ſpectantibus

Diuerſum ordinẽ à Moyſe & à Platone in humani generis ſcelere exponendo, pœnaq; recenſenda obſeruatum declarat.

Allegoricus ſenſus, & prior quidẽ humani generis Hiſtoriam à Moyſe pertractatam exponens.

tibus coniunctæ fuiſſe dicuntur: quæ quidē coniunctio humanæ eſſentiæ, & mentiũ potiùs quã corporum copulationē deſignare uidetur: utraq;.n. ipſarũ fœliciſsimæ diuinarũ rerum contemplationi prorſus intenta Venerearũ uoluptatum, & ſexuũ permiſcendorum ne minima quidē cura tangebaт. Verùm ipſæ deinde, ut mutuam ſibi opē afferrent, humanumq; genus propagarent, à Deo Optimo Maximo diuiſæ ſeparatæq; fuerunt. Tunc primùm mulier à ſerpente decepta & ipſa peccauit, & uirũ ad peccandũ induxit, amboq; arborem boni maliq; dignoſcendi ſcientiam largientem diuinorũ immemores præceptorum deguſtarũt. Hoc id profectò ſignificare uideт, quòd carnis uoluptas primò, ſpecieq; duntaxat bona: poſtremò aũt, & re ipſa mala exiſtit: hominem etenim ab im̃ortali uita ad mortalitatē traducit. Vnde haud temerè Propheta ſubiunxit, quòd primi parentes ſcelere iam perpetrato mox ſeſe nudos eſſe cognouerunt, & folijs decerptis membra ad generationē requiſita quaſi pudenda occultare ſtuduerunt. Venereæ nanq; uoluptates ambos à ſpiritali illa propenſione, quæ eos antea fœliciſsimos reddiderat, abduxiſſe creduнт. Vt aũt ſcelerum com̃iſſorum luerent pœnas: ex terreſtri paradiſo, ſpiritaliũ uoluptatũ uberrimo fonte, deiecti agriculturã, laborioſiſsimũ quidē uitæ genus, exercere ceperunt: omnes nanq; corporeæ uoluptates labores maximos nobis afferre uidenт. Poſteritatis inſuper, filiorumq; procreationis cura fuit ipſis iniuncta, tanq; mortalitatis aptum ac ſalutare remediũ. Quapropter propheta Adami, Euæq; poſteritatē haud prius, quàm ambo è paradiſo expulſi fuerunt, recēſedã eſſe iudicauit: uerùm poſt eorũ expulſionē uerba illa ſtatim ſubiunxit: Adamus coniugē ſuam cognouit, quæ à uiro compreſſa Cainum fertur peperiſſe. Hæc primùm coniunctionis atq; ſeparationis humanæ, necnon ſceleris à primis parentib. com̃iſsi, pœnæq; ambobus iniunctæ allegoria poteſt afferri: quæ propter maris fœminæq; ſeparationē diuinitùs factam, ut ambo conuerſis aſpectib. faciliùs nimirum ſeſe complecti, permiſceriq; poſſent, hominē à rerum ſpiritaliũ contemplatione ad corporalia proſequenda traductum fuiſſe nobis oſtendit. *SO.* Hæc allegoria mihi quidē admodũ probaretur, niſi id tantummodò abſurdum exiſtere iudicarē, quòd Deus uirum atque mulierē haud propter generationē, ſed propter alterũ quendã finem procreaſſe dicatur, quodq; generatio, quę ad humanã ſpeciem cōſeruandã in primis requiriт atq; perpetuandã, è peccato antecedēte originē traxerit. *PH.* Deus uirum quidē, atq; mulierem ad gignendum aptos, diſpoſitosq; procreauit: haud tamen finis hominis proprius in gignendo, ſed in diuinorũ fœliciſsima contemplatione, & in diuinis ſedib. incolendis repoſitus eſſe uideт: quæ quidem beatitudo continuata, minimeq; interrupta primos parentes immortales, nec poſteritatis indigos profectò reddidiſſet, in ambobus.n. humana ſpecies, humanaq; eſſentia perpetuò cōſeruata fuiſſet. Im̃ortalia aũt filiorũ ſibi ſimiliũ ſucceſsionē, atq; poſteritatē nihili pendēt: nec .n. angelos, nec planetas, nec aſtra, nec cœleſtia corpora quicquã ſibi ſimile generare uidemus. Generatio nãq;, ſicut Ariſtoteles teſtaт, tanquã mortalitatis remediũ quoddã à natura fuit excogitata. Quapropter homo dum im̃ortalitatem ſuã integrã incorruptamq; ſeruauit, nihil prorſus genuiſſe narranт: at q̃ primũ ſcelerũ merito cōmiſſorum mortalis euaſit, generationis ope miſerias atq; incom̃oda ſua diciт ſubleuaſſe. Generandi aũt facultas homini à Deo principiò inſita fuiſſe cenſetur, ut quocunq; modo res euenirēt, humana ſpecies perpetuò conſeruareт. *SO.* Prior hæc, quam expoſuiſti, Moſaicæ orationis allegoria mihi quãmaximè probaт: atq; idcirco alterius addiſcendæ nō mediocre deſideriũ mihi inieciſſe uideris. Eius igiт interpretationē aggredere. *PH.* Primus homo, & quemcũq; aliũ hominē capiamus, ut ſacra Volumina referũt, diuinã imaginē, Deiq; ſimilitudinē gerit: & tùm mas, tũ fœmina exiſtit. *SO.* Cur omnē hominē marē ſimul & fœminã exiſtere ais? *PH.* Marē inquã, & fœminã. *SO.* Quî fieri poteſt

Finis humani generis proprius in diuinorũ fœliciſsima cõtemplatione conſiſtit.

Immortalia procreationis ope minimè indigere uidentur.

Generatio mortalitatis opportunum quoddã remediũ eſſe exiſtimatur.

Altera allegoria primorum parentum procreationē, ſcelus ipſorũ, pœnã pro ſcelere cōmiſſo ambobus iniũctam, necnō eorũ poſteritatē, quæ omnia à Moyſe diffuſiùs pertractãtur, eruditiſsimè exponens.

ut mas,

ut mas, siue fœmina duos tam diuersos, ac differentes sexus complectatur? *PH.* Quilibet nostrûm partem masculinam, perfectam, actiuamq́, intellectũ scilicet: & partem fœmininã, imperfectam, pasiuamq́, corpus uidelicet atq́ materiam complecti uidetur. Quapropter diuinam imaginẽ materiæ impressam quilibet homo secum gerit: forma namq́ maris rationem obtinens ad intellectum, formatum uerò fœmineo munere fungens ad corpus refertur. Principiò igitur ambæ propositæ partes, masculina uidelicet ac fœminina, in perfectisimo illo homine, quem Deus procreauit, adeò cõiunctæ unitæq́ repe riebantur, ut corpus ac sensus fœminæ uicem gerens intellectum atq́ rationẽ maris partes agentem semper consequeretur, & eius monitis atq́ præceptis libentisimè obtemperaret. Quapropter homo nulla penitùs interna seditione, siue discordia exagitatus intellectuali quodam, atq́ fœlicisimo uitæ genere fruebatur. In terrestri autem paradiso collocatus fuisse narratur, qui omniũ arborum & uisui, & gustatui iucundorum generibus, & uitali illa potisimũ atq́ excellentisima arbore efflorebat: quemadmodum etiam Adami, & cuiuscunq́ alterius Adamo persimilis intellectus rerum immortalium, diuinaq́ præsertim, maximeq́ uitali cognitione enituisse existimatur. Deus deinde Adamo præcepisse refertur, ut omnium arborum paradisi fructibus, & in primis arbore illa uitali, quæ eum immortalitate donaret, uesceretur: propterea quòd intellectus æternis cognitionibus, diuinaq́ præsertim nutritus immortalis, ac æternus euadit, propriamq́ fœlicitatem acquirit. Sola boni maliq́ dignoscendi arbore Deus Adamum interdixisse memoratur, si eam fortasse degustaret, mortalitatem subsecuturã interminatus. Hæc quidem in eam sententiam nobis licet interpretari, quòd Deus Adamum admonuerit, ne intellectũ ad sensibiles uel corporales deflecteret actiones: cuius generis sensuum uoluptates, & negotiationes esse uidentur, quæ quidem specie bonæ, at reipsa malæ existere comperiuntur. Hæ autem boni maliq́ dignoscendi idcircò arbores appellantur: quoniam earum cognitioni nequaquam uerum aut falsum, sicut rerum intelligibilium atq́ æternarum scientię, sed bonum aut malum tãtummodò subijcitur, prout ipsæ humanum disimiliter afficiunt appetitum. Si nanq́ Solem tellure maiorem esse dixerimus, nequaquam bonum aut malum, sed uerũ aut falsum dixisse iudicabimur. At diuitiarum acquisitio haud uera uel falsa, sed bona aut mala existere pronunciabitur. Huiuscemodi igitur corporalium cognitionum, quæ intellectum ab alijs cognitionum generibus eum ad summam propriamq́ fœlicitatem extollentium auertunt, prosecutio per arborẽ boni maliq́ dignoscendi Adamo interdictam intelligi debet: hæc enim sola eum mortalem reddere, atq́ deprimere poterat. Quemadmodũ enim ex diuinarũ, uerarũ, ac æternarũ rerum cognitione intellectus diuinitatẽ, ueritatem, atq́ immortalitatem eis persimilẽ sibi acquirit: sic etiã ipse circa sensibilia, corporalia, atq́ mortalia sese uoluens atq́ reuoluens ad materiã, & mortalitatẽ earum naturis conuenientem quàm proximè accedit. Veruntamen diuinitas hanc duarum partium humanarum tam arctam, strictamq́ copulationẽ, & partis corporeæ ac fœmininæ parti intellectuali ac masculinæ obtẽperationem: etsi ambæ hominẽ ad supremũ beatitudinis atq́ immortalitatis fastigiũ euehebant, eiusq́ ueram essentiam: hoc est, animam intelligentem immortalẽ reddebant: parti corporeæ tamen ac fœmininę certisimũ exitium, & proximũ interitum minitari perspexit: nec tantùm singularem, ac indiuiduũ hominẽ idcircò periturum considerauit: intellectus etenim rerum ęternarum diuinarumq́ contemplationi omnino intentus, & earum maximo correptus amore corpus ipsum negligit, eiusq́ immaturam mortem quasi procurare uidetur: uerùm etiam humanæ speciei succesionem mox desituram intellexit: qui namq́ ad rerum diuinarum cõtentam contemplationem ingenij acumẽ dirigere consueuerunt, amatorios complexus quammaximè fastidiunt, & coitum

Contemplatio uehemens atq́ contenta corpori maximũ detrimentum afferre, eiq́ue proximum interitum minitari uidetur.

coitum ipſum tanquam hominis præſtantia indignißimum uehementer oderunt. Quoniam igitur ſumma intellectus perfectio & indiuiduum hominem, & humanam ſpeciem funditùs ſuſtuliſſet: idcircò Deus conuenientem aliquã inter fœmineum ſenſum & maſculum intellectum diuiſionẽ adhiberi: & ſenſum, atq; intellectum ſimul ad nonnullas corporum actiones appetendas atque exercendas, quæ tùm indiuiduæ, tùm ſpecificæ humanorũ corporum cõſeruationi quammaximè conducunt, deſcendere optimũ fore iudicauit. Hoc nempè uerba illa à Propheta diuino numini attributa ſignificaſſe uidentur. Haud æquum eſt hominem in perpetua ſolitudine uerſari, adiutorem aliquẽ coram eo, uel cõtra eum ſtatuamus: hoc eſt haud muliebrem ſenſum uirili intellectui ita addictum eſſe permittamus, ut ne minimum quidem ipſi reſiſtat: quinimò ſenſui facultatẽ quandam potiùs condonemus, cuius ope ipſe quoque intellectum ad corpora, & corporalia deducere poſsit, ut humana ſpecies ſucceſsionis indiuiduorũ, atq; poſteritatis beneficio conſeruet. Quapropter Deo omnia animantia coram homine ſtatuente, cùm homo propenſionem quandam ad corporum conſeruationem, & ad ſibi ſimilium procreationem ſingulis animantibus inſitam perſpexiſſet, mox ſuum cognouit defectum: cũ ipſe nullam prorſus ſeſe ad partem fœmineam, ſiue corpoream inclinationẽ, aut propenſionem retinere intelligeret. Vnde homo hac in re cæterorum animantium exemplum imitandum ſibi proponens, ut Moſaicæ orationis refert contextus, Deo permittente obdormiuit: qui Adamo ſomnum capiente partem fœmineam à uirili dicitur ſeparaſſe, quam quidem Adamus tanquam uxorem à ſe ipſo diuiſam perpetua quadam in poſterum beneuolentia proſecutus fuiſſe narratur. Ecce autem tibi Sophia huiuſce narrationis ſignificatum. Cùm Adamus ſomno quodam inſolito oppreſſus fuiſſet: hoc eſt, otio ac priuatione uigiliæ illius intellectualis, & acerrimæ illius contemplationis ſeſe refeciſſet, recreaſſetq;, intellectus ad corpus ut uir ad uxorẽ cepit declinare: eiusq; ut partis propriæ, ſuæq; fidei commendatæ mediocrem ac temperatam curam habere: atq; tùm ipſius ſaluti, tùm etiam poſteritati, ac ſpeciei conſeruationi optimè conſulere decreuit. Vnde maris ac fœminæ ſeparatio ad optimũ quidem, maximeq; cõducibilem finem fuit ordinata: ea nanq; peracta & muliebris materia reſiſtendi facultatem obtinuiſſe, & uirilis intellectus corporis neceſsitatibus atq; ſaluti mediocriter temperateq; inſeruiſſe uidetur. At cùm ratio deinde præter ſupremi omnium creatoris intentum limites ſibi ſtatutos exceſsit, & intellectus diuinę ſeparationis proportione prorſus contẽpta pręter æquum & bonum ad materiam uergere, ſenſibusq; blandiri incepit, mox peccatum humanum fuit ſubſecutũ. Hoc nempè ab Hiſtoria ſignificatur, ſerpentem mulierem fefelliſſe, eiq;, ut arborẽ boni maliq; dignoſcendi ſibi uetitam deguſtaret, perſuaſiſſe narrante: fallaci quadam inſuper ratione ſubiecta, quòd ſi primi parentes arboris illius fructus unquam deguſtarent, eorum oculi ſtatim aperirentur, ipſiq; tanquam Dij bonum ac malum optimè diſcernerent. Vnde mulier ſerpentis ſuaſu: necnon arboris illius ſpecie, pulchritudine, iucunditate, pręſtantiſsimaq; uirtute impulſa, fructum ſibi uetitum edidiſſe, & uirum in eundem errorem pertraxiſſe refertur. Quapropter ambo, oculis eorum ſtatim adapertis, ſeſe nudos exiſtere cognouerũt: moxq; folijs ex ficu decerptis atq; conſutis cingulos ſibi feciſſe dicuntur. Serpens maleſuadæ carnis primùm ſignificat appetitũ: qui quàm mox partem hominis corporeã, fœmineamq; ab intellectu eius uiro ſeiunctam, atq; rationis ſaluberrimis mãdatis repugnantem nanciſcitur, eam in primis callidè aggreditur: perſuadetq; ut carnis libidines explẽdo, & immodicarum diuitiarum acquiſitioni inhiando, quæ propter ſuperiùs iam commemoratas rationes arbores boni maliq; dignoſcendi iurè uocantur, priſtinam ſuam puritatem amittat: ea ratione inſuper adiecta, quòd amborum lumina ſtatim aperientur: hoc eſt, quòd ipſi pluri

marum rerum, quæ ad libidinem atq; auaritiam ſpectare dicuntur, & anteà ſibi ignotæ prorſus exiſtebant, ſibi cognitionem acquirent. Eos quoq; hoc nomine: id eſt, propter numeroſam poſteritatẽ Dijs immortalib. ſimiles euaſuros pollicetur. Quemadmodum.n. Deus intelligens, cœleſtib. corporib. quoque concurrentibus, inferiora procreat atq; producit: pariter etiam homo rerum corporalium cognitioni ſemper intẽtus, Venereis complexib. quoq; intercedentibus, numeroſæ proli ac copioſæ poſteritati optimè conſulit. Qua quidem in re pars noſtri corporea, atq; fœminea haud tantum intellectus uiri ſui monitis præceptisq; obtemperare recuſauit: uerùm eum inſuper in rerum corporalium uehementiſsimũ ſtudium ſecũ unà præcipitem traxit, ambobus arboris ſibi uetitæ fructus deguſtantibus. Quo quidẽ ſcelere perpetrato eorũ lumina, haud quidem intellectualia (hæc nanq; cernendi aciem tunc potiùs amiſerunt) ſed corporeæ phantaſiæ Venereis geſtibus, nutibus, atq; complexib. aſpiciendis potiſsimũ intenta adaperta tunc primùm fuiſſe dicuntur. Vnde haud temerè nuditatem ſuam: hoc eſt, carnis ab intellectu defectionẽ mox cognouiſſe exiſtimantur. Quapropter inſtrumenta ad procreandũ requiſita utpote pudenda, & rationi ſapientiæq; rebellia cellare meritò ſtuduerunt. Illud deinceps Propheta ſubiungit, quòd ipſi diuina uoce accepta cõtinuò ſeſe abdiderunt: hoc eſt quòd rerum diuinarum, quas iam dereliquerant, reminiſcentes ingenti pudore affecti fuerunt. Sceleris aũt comiſsi pœnas ſtatim dediſſe leguntur. Vnde ſacer Hiſtoricus ſerpenti, mulieri, ac uiro multã irrogatã diſtributim narrauit. Deus ſerpentẽ in primis diris imprecationib. ſuper omnia animantia fuit execratus, eumq; per totũ uitæ curriculũ pectore trahi, terramq; comedere ſtatuit: maximas inimicitias inter ſerpentẽ, atq; mulierẽ, nec non inter amborũ progeniem diſſeminauit: uirumq; ſerpenti caput diminuturum, ſerpentemq; uiro talũ contriturũ prædixit. Hæc aũt illud nimirũ ſignificare uidentur, quòd ſenſibilis appetitus hominẽ longè magis quàm quodlibet aliud animal præcipitẽ dat, & pectore per terrã trahitur: quia ipſe hominis animũ à rerum cœleſtiũ contẽplatione abducens eundẽ ad terreſtria proſequenda depellit. Puluerẽ inſuper per totum uitæ curriculum comedere dicitur: quia reb. omnium infimis atq; uiliſsimis nutriri uidetur. Odij uerò inter ſerpentem mulieremq; ea ratio poteſt adduci, quòd ſenſibilis appetitus imodica Cereris, Bacchi, Venerisq; frequentatione corpus ipſum contaminat, debilitat, atq; corrumpit. Quin immodicæ, nimiumq; repetitæ ſenſuum uoluptates non tantùm corpori, uerùm ſenſibili quoq; appetitui detrimentũ, & exitiũ inferre cõſpiciuntur: qui, corpore debilitato atq; ægrotante, uires ſuas uel partim, uel prorſus remittere frequentiſsimè cernitur. Mulieri deinde pro ſcelere perpetrato eiuſmodi pœna iniuncta fuiſſe narratur, ꝙ ipſa tùm in concipiendis, tùm etiã in parturiendis liberis maximis angoribus, & cruciatib. laboraret, & mariti ſibi dilecti imperio ſubijceretur. Hanc aũt huiuſce rei en tibi accipe expoſitionẽ. Luxurioſè inordinateq; uiuendi genus corpori maximos tãdem affert dolores, & omnes ſenſuum iucunditates in eorundẽ poſtremò incõmoda recidunt: & omnia uoluptatis quaſi matris parientis euenta cum maximis laboribus, atq; difficultatib. coniuncta eſſe uidenẽ. Veruntamen cùm corpus intellectum, ut uxor uirum debito amore proſequaẽ, eius actiones ab intellectu rurſus ordinari temperariq; poſſunt. Hominem poſtremò, qui mulieris impiæ perſuaſioni faciles præſtitit aures, & arborem ſibi uetitam deguſtauit, ſic Deus allocutus fuiſſe refertur. Quoniam monita mea contempſiſti, idcircò terræ maledicã. In ea uerſanda atq; excolenda, donec ſpiritum duces, maximos labores ſenties, plurimaq; incommoda feres: ipſamq; dumis ac ſentib. refertã uidebis, & campeſtres herbas paſsim manducabis. Vigilando aũt ac inſudando tibi panem acquires, donec in terram, è qua prodijſti, deniq; reſoluaris: ex puluere nãq; principiò emerſiſti, & in puluerem tandẽ reuerteris.

Hanc

Hanc sacræ Historiæ partem etiam interpretemur. Terrestria intellectui quidem pestifera, atq; perniciosa existunt: & eorum perscrutatio ac indagatio intellectui mala incommodaq; admodum esse uidet: eius nanq; immortalitatē obscurat, & ad mortalem naturā deducit. Terrestrium aūt negotiorum siue actionum euentus ualdè spinosi, atq; aculeati esse comperiuntur. Gramina brutis alendis tantummodò accōmodata ab Adamo quoq; in cibū assumpta fuisse dicuntur, propterea quòd ipse non secus ac brutū quoddam animal sensus duntaxat sequēdos sibi proposuerat. Quòd si panē degustare exoptaret, hoc maximis sudoribus, pastinando uidelicet ac laborando, profectò consequeretur: id est, quòd si ipse cibum homini tantùm, minimeq; bestiæ conuenientem capere uellet, atq; ut hominē decet, sese gerere statueret: haud leue quidē, nec parui momenti onus suscepturus uideret propter diuturnum usum, quē in uita ferina, solis sensuum uoluptatib. exposita contraxerat. Postremò omnia hæc incōmoda ex peccato Adamo euentura, donec ipse in terrā è qua iam fuerat assumptus, reuerteret, Deum ei prædixisse uidemus: quod quidē sic arbitror intelligendum. Cùm ex omnib. terrestrib. ac mortalib. Dei operibus soli homini propter Diuinam munificentiā immortalitas obtigisset, ipse in rerū sordidarū, uitiorumq; luto uolutatus terrestris fieri, atq; euadere omnino uoluisse uidet. Hæc potissima ratio fuisse existimat, cur Adamus in puluerē seu terram, è qua ipse principiò cum cæteris animantib. eandem mortalitatis conditionem sortitus fuerat procreatus, prædicit reuersurus. Confestim aūt Mosaicæ narrationis contextus Adamum uxorem suā Euam, quasi omniū animantium matrem dixerimus, nominatim uocasse subiungit, quasi ipse partē corpoream, è qua tanquam ex aluo materno omnes ferini, fœdiq; hominum mores prodierunt. nomine bestijs quoq; cōmuni notare ac designare uoluerit. Insuper Deus, propterea quòd humanus intellectus, diuinarū rerum omissa contemplatione, ad corporalia cognoscenda pertractandaq; descenderat, in sordidis artib. mox eum instituere cepit ac erudire, uestimentis ex corio ad eorum corpora ab inclementia cœli protegenda conseruandaq; confectis. Adamum aūt, ut agriculturā exerceret, Deus è paradiso dicit expulisse, quoniā intellectus rerum cœlestiū contemplatione defraudatus ad terrestria cognoscenda ac pertractanda se statim conuertit. Nec tamen redeundi, & uitalē arborem illam degustandi, immortalemq; uitam sibi rursus acquirendi facultas homini prorsus fuit denegata. Quinimò Deus in Paradiso ad orientē conuerso, ut arbor uitæ tutiùs atq; securiùs custodiret, duos Cherubinos collocasse, ibiq; coruscū ac uersatilem ensem posuisse refert. Cherubini duos utiq; homini condonatos, potestatis uidelicet, atq; agentē, significat intellectus: Versatilis aūt ille, fulguriq; persimilis ensis humanam phātasiam significare uidetur, quæ à reb. corporalib. ad spiritale, maximeq; coruscum intellectus conuertit lumen: ut an quandoq; sordib. ablutis munda iam atq; purgata arborem illā uitalem rursus intueri ac prosequi, nec nō intellectualē immortalemq; uitam denuò consequi posset, experiat. Veruntamen Adamus è paradiso deiectus, atq; mortalitate multatus speciei cōseruationi, siue posteritati sibi similiū procreatione optimè prospexisse uidet: sed cùm ipse tunc recenti peccato inquinatus atq; cōtaminatus reperiret, Cainum scelestissimū hominem, fraternaq; cæde infamē primò tradit genuisse. Deinde alterū filium habuisse cōmemoratur nomine Abelum, quasi nihil dixeris: propterea quòd ipse à fratre paulò post interfectus, successionis ratione cōsiderata, pro nihilo habitus fuerit. Verùm quāprimùm antiquum peccatum propter temporis deferbuit longitudinē, Adamus triginta annis super centum expletis aliquantulū in se ipsum, atquè in diuinitatē reuersus tertiū filium sibi intellectu quamsimillimū nomine Sethū, quasi dicas positionē, ferē edidisse, ea huiusce nominis insuper adducta ratione: propterea quòd alterū filiū Abeli à Caino interfecti uice Deus

ipsi reposuisse uidetur. Ex Setho deinde soboles humana quidem, & uirtutib. quammaximè dedita, ut diuina scripta confirmant, originem duxit. Primus nanque ipse diuinum nomen rursus dicitur inuocasse. Ecce autem tibi Sophia posteritatis Adami elegans, ingeniosaque allegoria. Praui, & nequissimi homines uitiosas actiones, atque Caino, qui prauum significat habitum, persimiles mox edere conspiciuntur: ipsi deinde uitia cõtracta paulatim remittentes actiones mutiles, & quasi nullas sicut Abelum producunt. Postremò denique, cùm ad uitam intellectualẽ, & diuini nominis cõtemplationem reuertuntur, uirtutum atque scientiarum fœlicissimam prolem, & Setho, eiusque posteritati quàmsimillimam eniti uidentur. Iam igitur ô Sophia, qua ratione primus homo ex mari & fœmina simul iunctis constiterit, atque in paradiso fuerit collocatus; quidque Deus ei præceperit: deinde quomodo Deus in duas partes æquales eum diuiserit, amboque à serpente illusi fuerint, quasque pœnas pro sceleribus perpetratis omnes tres simul dederint: quodque primi parentes tantis miserijs atque calamitatibus remedium à cœlesti numine impetrauerint: quamque & prauam, & inutilem, & laudabilem posteritatem, & quando ipsi ediderint: doctè quidem & sapienter, ni fallor, interpretati fuisse uidemur. Hęc enim omnia primo homini corporali quadam ratione accidisse dicuntur: at ad allegoricum sensum deinde redacta uitas, fortunasque singulorum hominum demonstrant: & ubi eorum finis atque beatitudo consistat, quæ nam humanam conditionem sortemque necessariò concomitentur, quousque immoderata peccata progredi soleant, quæ pœnæ scelera nostra consequantur, quomodo huiuscemodi pœnas mitigare leuareque possimus, artificiosè admodum nobis ostendunt. Quæ quidem omnia Sophia si rectè intellexeris: cunctorum hominum uitas, commoda, & incommoda, à quibus abstinere, quæque prosequi debeamus, ut æternam illam beatitudinem atque immortalitatem tandem assequamur, tanquam in speculo quodam figurata expressaque clarissimè cernes. *SO.* Pro labore, quem meo nomine suscepisti, tibi maximas quidem gratias ago: & huius sacræ narrationis maiorem profectò atque uberiorem à te requirerem explicationem: nisi Platonici figmenti, quod à sacro fonte originem ducit, quodque interpretandum in te iam recepisti, allegoriam audire uehementer desiderarem. *PH.* Mosaicæ narrationis primam hominis procreationem exponentis allegorico sensu percepto, haud magnũ quid erit in Platonicæ quoque fabellæ reconditam significationem penetrare. Refert Plato quòd homines olim gemini, atque Hermaphroditi in unum corpus coaluisse dicuntur: spiritalis nanque intellectus, corporalisque sensus in homine à prima procreationis origine adeò unanimes concordesque reperiebantur: ut pars corporea, fœminæque rationem sortita parti intellectuali, & maris dignitatem obtinenti, nulla prorsus diuersitate aut repugnantia interueniente, libentissimè obtemperaret. Id quoque Plato superaddit, quòd masculinum ingenium à Sole, fœmininum autem à Terra proficiscitur: integer uerò, atque ex utroque constans Androgynus à Luna originem ducit. Quemadmodum enim anteà admonuimus, Sol intellectus, Terra corporis, Lunaque animæ simulachrum existit: nam sicut anima & intellectus, & corporis simul imaginem gerit: unde ipsa haud immeritò tota hominis essentia rectè appellatur: ita quoque Luna lucem à Sole sibi impertitam, & concretam materiam, Terræque persimilem ex Aristotelis sententia unà complecti uidetur. Cùm igitur Adrogynus robore ac uiribus quammaximè polleret, Dijs bellum inferre parauit: hoc est, cùm anima tota ad intellectum cõuersa, & contemplationi prorsus intenta absque ullo corporis persisteret impedimento, angelis atque mentibus illis separatis sese æquare studebat: quod quidem Dauidem quoque de hominis procreatione loquentem ita confirmasse reperimus. Eum proximè sub Angelis constituisti. Moyses etiam Deum ita loquentem inducit.

Epilogus allegoricæ sapientiæ, quã ex humani generis Historia à Moyse pertractata deduci posse latiùs demonstrauit.

Allegoria Androgynei cõmenti à Platone excogitati cũ allegoria Mosaicæ Historiæ nuper expositam mirũ in modũ conueniens atque cõsentiẽs.

inducit. Homo nobis profectò quamsimillimus existebat, antequàm scilicet in Deum peccasset. Quapropter Iupiter ut hanc tantam hominis arrogantiā atq; temeritatem compesceret, eum in duas partes æquales, marem scilicet fœminamq; diuisit: quæ quidem duæ partes haud intellectum infusum atq; ingenium, sicut nonnulli existimarunt, sed intellectum potiùs quasi marem, & corpus quasi fœminam, ex quib. tota perfectaq; hominis constat essentia, significare uidentur. Cùm.n. homo soli incumberet contemplationi, humanā conditionem profectò excedebat, & in angelorum ac diuinarum mentium ordinem sese insinuabat. Hoc autem creatoris intentioni quammaximè repugnabat, qui hominem intellectus corporisq; uicissim curam habere decreuerat. Vnde cùm ipse corpore omnino contempto solius intellectus gereret curam, in angelorum classem translatus nec humanæ compositionis, nec indiuiduorum conseruationis, nec speciei perpetuitatis ullam omnino rationē habere uidebatur. Et hoc nempè Platonem significasse opinor, cùm Androgynum Deos bello lacessisse pronunciauit. Iupiter igitur, ne hoc tantum malum ulteriùs serperet aut progrederetur, medium hominē fertur diuisisse: ipse nanque, ut mortales humanam potiùs ac sibi conuenientem, quàm alienam atq; angelicam uitam seruarent: & corpori facultatem quandam, ut intellectui resisteret: & intellectui nonnullam tùm ad corpus tuendum conseruandumq;, tùm etiam ad propriam retinendam naturam propensionem contulisse existimatur. Vnde ex hoc quidem principio philosophus amorem prodijsse putauit: semper enim partes distinctæ ac separatæ rursus coniungi, & simul uniri mirificè amant, & uehementer exoptant: & iurè quidem, nec enim intellectus ullam omninò corporis gereret curam, nisi ab amore, quo ipse corpus uelut uxorem, sibiq; concreditam partem prosequitur, ad hoc agendum impelleretur: nec corpus sese ab intellectu regi, aut gubernari pateretur, nisi intellectū ut uirum, suiq; nobilissimam partem adamaret. Plato deinde subiunxit, quòd cùm hæ duæ partes diuisæ propter mutuum earum amorem rursus in unum coniungi & coalescere quammaximè laborarent, rerum, quæ ad uitæ conseruationem necessariò requiruntur, sibi comparandarum cura prorsus amissa, infelicissimè moriebantur. Quamobrem Iupiter miseratione commotus amborum genitalia ad partes anteriores transponēda curauit. Vnde ipsi & propter coitum, & proter sibi similium procreationem, & propter corporum diuisorum qualemcunq; coniunctionem atq; unionem diuinę uoluntati tandē acquieuerunt. Hæc meo quidem iudicio ita sunt exponenda intellectum scilicet, corpusq; propterea diuisa separataq; fuisse: ut homines sensuum uoluptatibus deliniti, & singulorum conseruandorum, & speciei propter sibi similium procreationem perpetuandæ aliquam curam haberent. Iupiter deniq; mortales, ne rursus peccarent, fingitur admonuisse: id nempè interminatus, quòd unaquæq; duarum partium iam diuisarum iterum secaretur, & quilibet nostrûm quadrans hominis tunc remanere conspiceretur. Philosophum per hæc id utiq; significasse opinor, quòd cùm pars nostri suprema, quam intellectum nuncupamus, in unitate sua non persistit: uerùm perplexis cognitionibus, incertisq; cōsilijs fortasse disterminatur, ad maximam utiq; imperfectionem atq; imbecillitatem redigitur: quemadmodum enim ipsa ex unitate sibi uires, & perfectionem acquirit: ita è contrario propter diuisionem & robur, & splendorem suum ferè uniuersum amittit. Similiter etiam pars altera, quam corpoream uocamus, cùm in necessarijs tantummodò comparādis unita, atque in seipsam collecta esse uidetur, perfectionem sibi conuenientem retinere existimatur: at si in superfluis acquirendis quasi distracta diuisaq; esse conspicitur, nec unquam uel utilium, uel iucundorum cupiditatibus modum imponit: imperfectione maxima, & imbecillitate haud immeritò laborare censetur. Hac igitur nouissima utriusq; partis diuisione superiori adiuncta, homo

non tantùm priorem illam, atque intellectualem Androgyni unitatem amitti: uerùm etiam medietatem siue mediocritatem eam, quæ ad humanæ uitæ necessariò requiritur conditionem & unitati successit, deperdere existimatur: & erroribus, uitijsq; inuolutus quasi medius medij remanere uidetur. Habes iam ô Sophia Platonici figmenti allegoricam interpretationem. Modus autem diuidendi à Ioue præceptus, & ab Apolline obseruatus, cœlicolarum item concilium, aliaq; similia ad fabulam ornandam atq; perpoliendam, nec non ad uerisimilitudinem aliquam retinendam à philosopho excogitata fuerunt. *SO.* Ingeniosam quidem allegoriam, & Platonicæ Androgyni fabellę quammaximè accomodatam Philo exposuisti. Verùm quam utilitatem ad quæstionẽ de amoris ortu superiùs propositam ex ea capiamus, nondũ satis intelligo. *PH.* Comemorata allegoria eam profectò nobis amoris ortũ inuestigantib. utilitatẽ afferre uidetur, quòd omnes hominum amores, cunctaq; ipsorum desideria ab intellectus, & corporis nostri concordi diuisione significat proficisci. Intellectus nanq; ad corpus suę fidei comissum, ut mas ad fœminã propendens: quæ ad eius comoditatem, usum, atq; incolumitatẽ spectare dicuntur, appetit diligitq;. Vnde si necessaria tantũmodò, & moderata procurauerit: honesti amores, honestaq; desideria propter moderamen ac temperamentũ adhibitum statim emergent. Si uerò superfluis acquirendis erit intentus: turpes amores, inhonestaq; desideria, illaudabiles propensiones, uitiosæq; mox actiones pullulabunt. Pariter quoq; si corpus ad intellectũ, ut mulier ad uirum diligendum complectendumq; erigatur, eius perfectionem sibi cordi quãmaximè esse his potissimũ signis demonstrat: quod & oculis, & auribus, & phantasiæ, & memoriæ, & cunctis sui facultatib. imponit præcipitq;: ne ipsæ pro reus, quæ ad intellectũ rectis cognitionibus, ac sapiẽtiæ habitib. exornandum in primis conducunt, acquirendis cõgerendisq; ullũ prorsus quamuis arduũ laborem subire recusent, ut humanus postremũ intellectus exoptatam fœlicitatem consequatur. Hæc aũt corporis in intellectũ studia, eiusq; desideria quisnam honesta esse negabit? Imò quantò uehementiora, tantò laudabiliora atq; præstantiora ipsa nimirũ existent. Quapropter Platonẽ prædicta Androgyni fabula humanorũ tantumodò amorum originẽ demonstrasse haud immeritò dixisse uidemur: quos quidẽ omnes intellectu quasi patre, & corpore quasi matre satos esse philosophus iudicauit. Primus aũt, qui in humano genere conspicit, amor inter utramq; indiuidui cuiuslibet hominis partẽ haud secus ac inter uirum mulieremq; uersat. Ex hoc aũt primo internoq; amore quasi ex radice, & ex duab. pręcipuis hominis partib. quasi ex parẽtib. cætera omnia deinde humanorum amorum genera, quæ ad externa referuntur, pullulant prodeuntq;: qui quidem amores trib. potissimũ speciebus includuntur: uel enim intellectum respiciunt, & honestatem mox præ se ferunt, cõiunctiq; illius atq; perfecti hominis, qui in paradiso olim collocatus fœlicissimam uitam agebat, amorem repræsentant: uel corporis necessitatib. moderatione quadam adhibita prospiciunt, ex temperamento tantũmodò honestatis sibi nomẽ acquirentes: & uitã hominis post diuisionẽ, & ante peccatũ imitant: uel corporis luxui atq; libidini tandẽ inseruiunt, qui quidẽ inhonesti, turpes, ac praui quãmaximè existunt, & uitam hominis boni, maliq; scientia iam contaminatam referre uidentur: necnon hominem in peccato iam confirmatum ac stabilitum esse demonstrant. Singula autem commemoratorum amorum genera ex mutuo illo atque reciprocante, qui inter intellectum corpusq; uersatur, amore, ut iam diximus, originem ducunt. *SO.* Quósnam amori, qui in humano genere siue in exiguo Mundo reperitur, parentes assignauerit Plato, probè intelligo. Id insuper addiscere uellẽ, an ipse primorũ quoq; parentũ, qui amorem maximo Mundo, & corporũ uniuersitati communissimũ procrearunt, ullam prorsus fecerit mentionem. *PH.* Plato postquam in conuiuio

Amores humani, humanaq; desideria ab intellectus, & corporis nostri concordi diuisione ex Platonis sententia profici sci uidentur.

Amores oẽs humani trib. potissimũ speciebus includuntur.

Amores oẽs humani ex intellectus corporisq;, quasi parẽtũ mutuo atq; reciprocãte amore originem ducunt.

uiuio Ariſtophanis perſonam indutus humani amoris parentes, ut iam audiſti, commemorauit: communiſsimi quoque uniuerſitatis corporũ amoris primos parentes fatidicæ cuiuſdã mulieris nomine Diotimæ, quæ Socratem in amatoria inſtituit facultate, perſona ſuſcepta hac ratione tradidiſſe uidetur. Cùm primùm exorta eſt Venus, omnes Dij lauto opipareque inſtructo conuiuio excepti fuerunt, & cũ ijs Metides cõſilij filius, ſeu Poros affluẽtię Deus, ſimul diſcubuiſſe narratur: quib. iam cœnatis Penia: hoc eſt, paupertas, quaſi cibum ſibi mendicantium more petitura, & diuinarũ dapium reliquias ſaltẽ collectura prę̃ſtò dicitur affuiſſe, quę pro foribus cõſiſtens aliquid comedendum ſibi tradi egenorum more ſuppliciter precabatur. Porus quidem dulciſsimo nectare ebrius (nec enim uini uſus adhuc in Mũdum fuerat introductus) in Iouis amœniſsimos hortos dormitum ſe contulit. Penia egeſtate ſuadente, quibus dolis ſiue fraudibus è Poro filium concipere poſſet, excogitauit: quæ multa animo uoluens atque reuoluens iuxta Deum tandem accubuit, ex eoque amorem ſtatim concepit. Quapropter ex his quaſi ex parentibus amor iaculandi peritus, Venerisque obſeruantiſsimus, quoniam in eius natalibus editus fuit, prodijſſe cenſetur: qui, Venere pulchra exiſtente, pulchrũ ſemper appetere cernitur: & propterea quòd ex Poro affluentiſsimo Deo, & ex Penia ad ſummã egeſtatem redacta originem duxit, amborum parentum ingenium referre uidetur. Ipſe nanque principio aridus ſqualliduſque exiſtit, nudis pedibus incedit, ſemper humi uolat: & domicilio, & tecto, & ſtratis, & ueſtibus caret: ſub diuo paſsim dormire conſpicitur: & matris omnium egenę imitatur naturã. Quod autem ad paternas attinet partes, pulchris & bonis acquirendis ſemper intentus, uiribus audax, uehemens, ſagaxque uenator eſſe, noua ſemper machinari: prudentię, facundiæ & philoſophiæ admodum ſtudioſus: ſubdolus, præſtigiator, ueneficus, atque ſophiſta: & permixtã quandam gerens naturam nec immortalis omnino, nec prorſus mortalis exiſtere: ſed ſæpe, eademque die & uitam cum morte, & mortem cum uita commutare: & modò renaſci: modò deficere uidetur. Vnde propter patris, & matris permixtam, confuſamque naturam multis quoque commutationibus ſubiectus eſſe conſpicitur: partum nanque deperdit, deperditumque rurſus acquirit: quapropter nec mendicus, nec copioſus unquam exiſtit. Quinetiam inter ſapientiam, & ignorantiam medius collocatur: nemo enim Deorum philoſophatur, aut ſapiens euadere ſtudet, eſt nanque: nec ſapiens inſuper aliquis philoſophatur: nec ignati omnino philoſophiæ ſtudijs incumbunt, nec ſapientiæ acquirẽdę ullo unquã deſiderio tanguntur. Vnde hoc nomine potiſsimùm ignorantes Deo quammaximè inuiſi eſſe cẽſentur, quòd nec ſapientes exiſtunt, nec ſapientiã acquirere ſtudent: nec enim illi, quæ ſibi deficere ignorant, unquam expetere poſſunt. Philoſophus igitur inter ignorantẽ, ac ſapientẽ medius profectò reſidere uidetur: cũ enim non adeò pulcher ut ſapiens exiſtat, reliquũ ſapientiæ ſibi deficientis acquirere ſtudet: nec tamen ipſe ut ignarus omnino, qui & ſapientiæ lumine, & eiuſdem deſiderio orbatus in obſcuriſsimis tenebris uerſatur, turpiſsimus eſſe uidetur. Amor igitur inter pulchrum, ac turpe uerè medium locum obtinuiſſe prædicatur. *SO.* Fabula eleganter quidem tùm locupletiſsimi patris, tùm etiam pauperrimæ matris diuerſas, oppoſitasque naturas in amore expreſſas, confuſasque fuiſſe demõſtrat. Verùm quid nam & Porus pater, & Penia mater, & tẽpus, & locus, & ratio exortus amoris ſibi uelint ſignificare, uehemẽter audire deſidero. *PH.* Sapienter admodũ Diotima fabula cõmemorata, & qui'nã parentes amorẽ genuerint, & qua ratione ipſum ediderint, & quomodo amor amborũ quanuis diſsimillimis naturis pręditus fuerit, declaraſſe uidetur. Primò fatidica mulier Amorẽ, Dijs omnibus natale Veneris lauto & opulento conuiuio celebrantibus, tradit exortum fuiſſe. Nonnulli quidem per Veneris natale influxum intelligentię in angelum pri-

Platonicum figmentum amorem corporum omnium uniuerſitati communiſsimum ſub Veneris inferioris natalia ex Poro & Penia quaſi ex parẽtibus exortum fuiſſe recenſens.

Amoris contrariæ oppoſitæque conditiones amborum ipſius parentũ naturam atque ingenium referentes.

Amor inter pulchrum ac turpe medius collocatur.

Allegoria Platonicum figmentũ amoris ortum, eiusque parentes, necnon ipſius cõditiones deſignantẽ artificioſiſsimè exponens.

mò,moxquè in animam Mundi intelligi uoluerunt: cùm anteà uita Iouis, essentia Saturni,& antiquissima illa uis Celij:qui quidem tres Dij maximę Veneris natali,conuiuioq; in eius honorem extructo longè superiores extiterũt: in angelum,Veneremq; mundanam, Mundiq; ipsius animam infusæ, distributæq; fuissent. Verùm nos allegoriam hanc tanquam abstrusam,interminatam, fabulæq; propositæ minimè conuenientem prætermittendam esse censemus.Ipsa nanque Diotima,ut iamiam audisti, se per Venerem pulchritudinem intellexisse clarissimè ostendit: cùm amorem idcircò pulchrum semper appetere dixit: quia pulcherrima Venere nuper exorta ipse quoque in lucem editus fuit. Fatorum igitur præscia mulier amorem cum pulchritudine simul incepisse proculdubio significauit: quilibet enim amor ad amatum rectà contendit : omne autem amatum, uel quia pulchrum existit, uel quia pulchrum saltem uidetur,amari conspicitur: unde haud immeritò amor pulchri desiderium esse definitur. Vates igitur ait,quòd cùm Veneris recens exortæ natale Dij læto & hilari conuiuio celebrarent, pauperrima Penia quasi diuinarum epularum reliquias expectaret, ad fores assistebat. Deus autem quidam,qui Porus appellabatur, consilijq; filius dicebatur,diuino nectare ebrius ex cœlicolarum cœtu in Iouis hortos dormiturus secessit.Qua quidem arrepta occasione Penia illustrium percupida liberorum Deum dormientem complexa amorem ex eo statim concepit. Huiusce fabulæ illa nimirùm allegoria uerisimilis admodum mihi esse uidetur:quòd cùm Dij omnes: hoc est, Deus omnium supremus,& angeli simul corporum procreatorum uniuersitati propriam pulchritudinẽ communicare statuissent:& iam diuina munera in corporeum Mundũ tanquam in pulchritudinis splendidissimũ quoddam, & natale conuiuium largitèr ac liberaliter distribuerentur:materia potestatis, quam secum gerit, meritò ad summam egestatem redacta statim accurrit, ut diuinarum formarum, angelicarumque pulchritudinum particeps redderetur.Porus cõsilij filius, affluens uidelicet intellectus,cœlesti nectare ebrius: id est,Idæarum formarumq; diuinarum plenus existens, perfectionem suam cum Mũdo inferiori communicare decreuit: etsi ad inferiora perficienda descendendo, sese q; eorum captui accommodando nonnihil suæ dignitati detrahere uideretur. Et hoc nempè significatur, cũ dicitur Porum in Iouis hortos dormitum se contulisse: hoc est,mentem suam assiduæ cõtemplationi intentam consopisse, eamq; ad corporeum Mundum in motu atq; generatione uersantem, qui per Iouis hortos congruè designatur, transtulisse. Cœlestis nanq; intellectus per Iouis ædes ac regiam, ubi conuiuium celebrabatur, & ubi diuina illa potio, quam Poëtæ nectar appellarunt, sumebatur, intelligi debet.Nectar autẽ sempiternam Dei ipsius contemplationem,& desiderium diuinæ pulchritudinis sese communicandæ profectò designat. Cœlestis igitur intellectus consilij:hoc est,supremi Dei filius habitus,uel fortasse ipsemet supremus Deus existens cùm Mundum inferiorẽ suæ pulchritudinis ac perfectionis participem reddere statuisset,pauperrima ęgerrimaq; Penia ad eum statim accurrit:hoc est,materia meritò potestatis in maxima mendicitate constituta,& perfectionis sibi acquirendæ percupida ad intellectum accessit: & ex eo corporalium rerum perficiendarum cupidissimo,& quasi ebrio: necnõ æternæ, diuinæq; suæ contemplationi aliquantisper dormiente, mentemq; suam ab acerrima contemplatione ad perfectionis propriæ aliquam partem inopi materiæ tribuendam reuocante,dicitur cõcepisse, amoremq; peperisse: amor nanq; perfectionem non actu,sed potestate existentem sonare uidetur. Eandem quoq; intellectus caduco , mortaliq; corpori infusus conditionem subire conspicitur: mox enim ab intellectus præstantia degenerans ac dignitate,in formã cum potestate coniunctã uertitur, & intellectus potestatis nuncupatur:qui quidẽ intellectualis naturę beneficio pulchrũ dignoscit,potesta-

tis

tis autem incommodo ex eius possessione exturbatus actualem appetit pulchritudinem. Et hoc nempe Plato, cùm amorem inter pulchrum ac turpe medium intercedere dixit, significasse uidetur: intellectus nanq; potestatis, & formæ omnes cum materia implicitæ inter informem penitùs, rudemq; omnino materiam: & inter formas separatas, actuales, angelicas, atq; intelligẽtes, quæ quàm formosissimæ esse dicũtur, medium locum obtinuerunt. Vnde sapienter admodũ Diotima tùm materiæ matris egestatem, mortalitatem, uicissitudinem, concretionem, cęterasq; ipsius imperfectiones: tùm etiã Pori parentis affluentiam, ęternitatẽ, stabilitatem, intelligẽtiam, cæterasq; eiusdẽ perfectiones in amorem quasi in cõmunem amborum progeniem cõgessisse uidetur. Eundẽ insuper philosophantẽ, haud sapientem protulit esse: nam intellectus potestatis sapientiam quidẽ exoptat, & ad eam sibi acquirendã propensionẽ quandã retinet, ac potestatẽ: haud tamen actu sapientis, sicùt angelicus intellectus, appellationẽ meretur. Sub huiusce igitur figmenti uelamine plures nimirũ significationes Diotima occultasse uidetur. Primò nanq; intellectũ potestatis partem quandã intellectus agentis, siue angelicus, siue diuinus is esse dicatur, existere demõstrauit. Deinde potestatem haud ex propria siue intelligente ipsius natura, quemadmodũ nõnulli falsò sibi persuaserũt: sed ex pauperrimę materię cunctorũ actuũ prorsus expertis, atq; ad puram potestatẽ redactæ cõtagiosa societate intellectui contingere significauit. Primã insuper, atq; potissimã amoris procreandi rationẽ ingenita ipsa pulchritudine consistere ostendit. Proximã deniq;, coniunctamq; amoris originẽ tùm in pulchri cognitionem ut patrem, tùm etiam in pulchritudinis absentiam siue defectũ ùt matrem conferendã esse annuisse uidetur: quodcunq; enim diligitur atque expetitur, tùm ut pulchrũ à nobis anteà cognosci, tùm nos eo uel carere, uel carere quãdoq; posse, eiusq; perpetuam conseruationem exoptare profectò oportet. Quapropter amorem inferiori Mundo cõmunem pulchritudinis cognitione quasi patre, eiusdemq; absentia, utpote matre prognatum fuisse iam Sophia te arbitror perspexisse. *SO.* Maximè quidẽ. Verùm id mihi molestũ existit, quòd cõmemorati parentes corporeo dũtaxat, quinimò inferiori tantummodò, mortaliq; Mundo aptantur, accommodãturq;. Tu uerò amorem in angelico primùm & potissimùm Mundo reperiri superiùs dixisti: easdẽq; proximas causas, pulchritudinis scilicet cognitionem, defectumq; ipsi quoq; tribuisti. *PH.* Amorem non tantùm inferiorum: uerùm etiam, multoq; magis angelicũ ex pulchritudinis sibi deficientis cognitione originem ducere uerè nimirùm diximus. Sed tunc ad diuinã illam immensamq; pulchritudinẽ, qua omnes procreati æquè deficiunt intellectus, eamq; optimè cognoscunt, mirificeq; amant, & uehementissimè appetunt, respeximus. Huiuscemodi autem pulchritudo à Platone Veneris magnæ nomine designata intelligibilis, siue angelici Mundi pulchritudo propriè uocatur: quę quidem nullam temporalem originem prorsus cognoscit: æterna nanq; atq; immutabilis prorsus persistit, nec eius amoris nouam originem possumus reperire: uerùm si ortũ fortasse ullum ei accommodare uoluerimus, amorẽ ab omni iam æternitate in angelicum Mundũ introductũ fuisse dicemus. Neq; huiusce pulchritudinis defectus in Mundo illo conspectus ex ęgerrimæ Penię cum ditissimo Poro: hoc est, ex materiæ cũ intellectu societate siue permixtione contingit: quæ enim in angelis materia potest excogitari? sed propter rei cuiuscunq; procreatę ob idipsum, quia procreata dicitur esse, imperfectionẽ, & à sum̃a creatoris perfectione defectum: siue propter diuinæ pulchritudinis super omnes rerũ procreatarũ pulchritudines excessum euenire potiùs existimatur. Quapropter superiùs à nobis, quin potiùs à Diotima, siue à Platone cõmemorati parẽtes nouũ amorẽ sub Veneris inferioris natalia, quę pulchritudinẽ mortalib. caducis'ue corporib. impertitam significat, orbi tantũmodò inferiori, nequaquam

Platonici figmenti plures atq; reconditi sensus.

Amor, quem Plato, Venere recens exorta, Poro Peniaq; prognatũ fuisse testatur, corporeo tantũmodò atq; mortali, nequaquã autẽ angelico siue diuino Mũdo aptari possẽ uidetur.

quam autem angelico conuenientem ediderũt: Angelicus enim Porum iam ebrium, & in Iouis hortulo quiescentem longissimo exuperat interuallo, nec quicquam prorsus cõmercij cum egerrima Penia unquam habuisse uidetur. *SO.* Fabulas tùm à Poëtis, tùm etiam à Philosophis, qui amoris ortũ, eiusq; parẽtes inuestigarunt, excogitatas: necnon earum reconditas, & doctissimas interpretationes probè quidem intellexi. Illud insuper à te dilucidè distinctèq;, ut soles, pertractari desiderarem: qui'nam primi atq; antiquissimi parẽtes amorem non tantùm humanum, uerùm etiam rerũ omnium uniuersitati cõmunissimum ediderunt. *PH.* Libentissimè quidem morem tibi geram. Verùm prius quos'nam ego cuiuscunq; amoris cõmuniter parentes appellandos existimo, dicam: Deinde, si id tibi quoq; uidebitur eos tùm humano, tùm etiam mundano amori accõmodare tentabo. *SO.* Optimum nimirùm ordinem seruandũ elegisti: cõmunis nanq; cognitio propriam semper antecellere debet. Dic igitur obsecro, quos'nam cuicunq; indifferenter amori parentes accõmodari posse arbitraris? *PH.* Equidem nec puram priuationem matrem, nec affluentem cognitionem patrem, ut Diotima sensit, cuiuscunq; amoris appello: nec pulcherrimã Venerem, amore exoriente, cũ nec pater nec mater eius presens existeret, uel obstetricis, uel Lucinę, uel Parcę munere perfunctam fuisse cõfirmo: ut Plato alijs in locis contra omnium ferè, qui amorẽ uel cum aliquo Deorũ coniuncta, uel sola Venere prognatũ esse arbitrantur, communem sententiam uoluisse uidetur. Sed figmentis fabulisq; Poëtarum omissis, illud tibi asseuerãter dico, quòd omnes, quotquot sumuntur, amores ex pulchro quasi patre, & ex pulchri cognitione cum eius absentia permixto quasi matre cõmunem originẽ deducunt. Ex ambobus quidẽ in unũ coëuntibus atq; congredientibus tanquã ex legitimis parẽtibus cuncti amore, cunctaq; desideria profectò oriuntur: pulchrũ nanq;, cui deficit cognitum ab eo statim amatur, atq; expetitur. Vnde amor ex pulchro à cognoscentis, qui eo caret, ipsumq; expetit, mente conceptus mox in lucem prodire uidetur. Quapropter in amoris procreatione pulchrũ adamatũ paternas, mensq; amantis pulchri semina excipiens maternas partes gerere cõspiciuntur. Pulchri aũt semina nihil aliud profectò quã pulchritudinis mẽti ipsius cognoscẽtis exempla quẽdã impressa esse dicũtur, quibus quidẽ mens grauidata pulchri coniũctionem assequi, nõ secus ac mater prolẽ parẽti quamsimillimã edere studet. Superius aũt amatum quidẽ patris, & generantis naturã: amantẽ uerò matris ex amato concipientis, & quemadmodũ Plato testatur, partũ ad pulchri imitationẽ edere expetentis ingeniũ referre admonuimus. *SO.* Hæc paternarũ, & maternarũ partium in amoris procreatione à te excogitata distributiò mihi summopere quidẽ probatur. Verùm antequàm ad reliqua transeamus, priùs te pugnantia quædã conciliare desiderarem. Tu pulchri absentis cognitionẽ amoris matrem primùm appellasti. Deinde mentem amantis, pulchri specie iam cõcepta, idipsum expetere atq; amare addidisti. Modò id me perplexam atq; ambiguam reddit, quòd si mens cognoscẽtis pulchrum iam dicitur concepisse, cùm illud secum assiduè gerat, eo minimè carere uidetur: grauidæ nanq; mulieres fœtus in utero inclusos secum gestare, nequaquam autem eis carere cõspiciuntur. *PH.* Nisi pulchri species in amantis mentẽ sub formosi, boni, iucundiq; ratione priùs sese insinuasset, nunquam profectò amans ad pulchrum ipsum diligendum induceretur: pulchritudinis nanq; omnino expertes nec pulchri esse, nec pulchrum appetere cernuntur. At qui pulchrũ appetunt, nõ eo priuati omnino esse censentur: ipsum nanq; saltem cognoscũt, eorumq; mentes pulchritudinis imaginem saltẽ concepisse uidentur. Verùm quia nondũ perfectam cum ipsomet pulchro coniunctionem assecuti fuerũt, idcircò eam quasi rem maximi certè momenti uehemẽter desiderant: & pulchro sibi adiuncto coniunctissimè frui in primis expetunt, cuius forma ipsorum

Amor cõmunissimè sumptus ex pulchro adamato quasi ex patre: & ex pulchri cognitione unà cum eius absentia in amante cõspecta quasi ex matre originem ducit.

Amans à pulchri adamati specie, imagineq; eius mẽti uehementer impressa adamati ipsius copulationẽ acquirendã, atq; assequendam quammaximè impellitur.

sorum mentibus impressa eos ad hanc copulationem assequendam maximè impellit, accenditque: quemadmodum etiam grauidæ mulieres filios exponere, & fœtus inclusos in lucem prodere exoptant. Quapropter amans, quem nos matrem amoris sæpè appellamus, etsi perfectam cum ipso amato nondum copulationem acquisiuit, speciem tamen siue imaginem amatę pulchritudinis gestat inclusam, quæ eũ ad pulchri sibi deficientis coniunctionẽ diligendam atq; expetendam mirificè accendit. *SO.* Rectè quidem dixisti. Verùm alia insuper ambiguitas tibi restat explicanda. Amantem enim, qui ut fœmina à pulchro sibi dilecto ut mare cõprimitur, ipsummet prolis parentẽ non secus ac filium quendã pariturũ siue enixurũ ex superioribus intulisse uideris: amantis nanq; amatiq; cõmunem progeniem nihil aliud, quàm ipsius amati præsentem coniunctionem ac fruitionẽ ab amante uehementer expetitam esse dixisti. *PH.* Subtilißimè quidẽ Sophia argumentaris. Verùm id profectò animaduertere deberes, quòd pulchri coniunctißima fruitio haud una & eadem cum ipsomet pulchro debet existimari, etsi ipsi quamsimillima non secus ac filius patri esse conspiciatur. Cum patris nanq; similitudine materna insuper quędam amatorię cognitionis impreßio cõiungitur: actus etenim fruitionis ab amãte & cognoscẽte ad pulchrum cognitum ac adamatum pertingit. Vnde cùm ipse amborum cõmunis filius existat, ex materna cognitione quasi ex materia, & ex paterna pulchritudine quasi ex forma cõstare uidetur. Iurè igitur Plato amorẽ fœtus pulchri, patriq; simillimi parturiendi desideriũ existere definiuit: hæc enim definitio & intelligibili & sensibili amori optimè nimirũ potest accommodari. *SO.* Qua ratione obsecro Philo uterq; propositorũ amorum desiderium pulchri parturiendi existere dicitur? & cur hi pulcherrimi fœtus ab amantibus tam uehementer desiderari conspiciuntur? *PH.* Quantùm non homines soli, uerùm etiam cuncta animantia sibi similia cognoscere appetunt: & quot laboribus, ærumnis, periculisq; morti deniq; ipsi parentes, matresq; præsertim, propter sobolem procreandã, educandã, & incolumẽ conseruandã sese exponunt, quis ignorat? Prima autem, proximaq; generationis intentio est fœtũ pulchrũ, eiq;, è quo mater concepit, persimilẽ edere. Postremus uerò, & aliquantulũ remotior eiusdẽ generationis scopus est speratã, atq; exoptatã immortalitatẽ nancisci. Quemadmodum enim Aristoteles affirmat, cũ singula animantia propriã incolumitatẽ perpetuò cõseruare minimè poßint, sibi similia generando immortalitatẽ specificã cõsequi student. Vnde parentes sępè liberorũ magis, quàm propriam uitã diligere, eorũq; diuturnitatẽ magis procurare cõspiciuntur: nec temerè quidẽ: sese nanq; ad mortẽ properare cognoscunt: ex liberorũ autẽ, qui mẽbra paterna iure appellantur, incolumitate, aßiduæ, sæpiusq; repetitæ similiũ procreationis beneficio, præclarã quandam immortalitatẽ cõsequi sperant. Hæc duo quoq; finium genera in anima humana usu uenire comperiuntur: quæ cùm pulchritudinis, uirtutis, sapientiæq; intellectualis plena, & quasi prægnans existat: fœtus formosos, & eorũ parẽti quãsimillimos, actiones scilicet studiosas, & habitus sapientes edere quammaximè studet, appetitq;: huiusce enim tam generosæ prolis beneficio ipsa uerã utiq; immortalitatẽ cõsequitur: quæ quidẽ immortalitas animorũ perpetuę corporũ succeßioni lõgè præferenda esse uidetur. Hoc tamẽ nomine ei persimilis existit, ꝙ sicut mẽbra parentũ, etsi ipsi moriuntur, in progenie tamen uigere, perpetuoq; cõseruari existimatur: ita animę facultates, quãuis pereant, studiosis tamen actionib. habitibusq; intelligibilibus tanquã spiritali quadã posteritate intercedentibus perpetuitatẽ acquirere, siue cõsequi existimãtur. Quo pacto igitur in amoris procreatione pulchro adamato paternæ, & amãtis cognitioni maternæ partes agendæ obtigerũt: & quomodo amans pulchri adamati semina concipiens fœtum pulchritudine parenti quamsimillimum edere studeat, appetatq;, ut eo intercedente

Pulchri copulatio atq; fruitio ab amante acquisita ab ipsomet pulchro adamato non nihil differre uidetur.

Amor omnis tàm sensibilis quàm intelligibili: pulchri fœtus parturiendi uehemens quod à desiderium existere definitis.

Parentum in liberos mirificus amor.

Generationis duplex intentio.

Generatio ad speciei cõseruationem atq; immortalitatem tanquam ad sibi propositum scopum contendit.

Animæ humanæ progeniem atq; immortalitatem declarat.

cedente cum uiri sibi quammaximè dilecti pulchritudine coniunctissimè uniatur, ipsaq; in æternū fruatur, rectè Sophia te arbitror perspexisse. *SO.* Rectissimè quidem. Verùm hac ratione omnibus huiusce fabulæ partibus, actibusq; pulchritudinem distribuisse uideris. Pater nanq; est ipsummet pulchrū adamatum: grauida mater est amans pulcherrimā ipsius amati speciem, atq; imaginem sibi impressam gestans, atq; cognoscens: fœtus autē tantoperè exoptatus est, coniunctissimæ cuiusdā fruitionis beneficio, in ipsum pulchrum reuerti. At ego cur pulchritudo à te tanti ęstimetur, uix intelligere possum: cū enim ipsa quęcunq; amorē, atq; amantē præcedat, haud Mundū tantūmodò inferiorē, nec mentē humanam dūtaxat, uerū etiam cœlestem & Angelicum Mundū præcessura uideretur: cū singula modò cōmemorata amore prædita esse, & amare cōspiciantur. Insuper etiam cū diuinitas ipsa, ut tu aliquādo dixisti, & quemadmodum sacra quoq; Volumina testatur, res à sese procreatas ineffabili amore prosequatur: quo pacto obsecro pulchritudo aliqua diuinitatē ipsam omnium rerum primā atq; supremā pręcessura existimabitur? *PH.* Ne Sophia ullam propterea capias admiratione, quòd pulchritudo eiusmodi natura prædita existat, ut ipsius merito & omne amatū amari, & omnis amans amare dicatur: utq; ipsa principium, medium, & finis cuiuscunq; amoris: hoc est principium ratione amati: medium, propterea quòd ab amato in amantē reflectatur: finis propter amantē ad amatū principium fruendū, sibiq; adiungendū reuertentē, à nobis uocetur. Cùm enim primū pulchrū summus opifex Mundi esse dicatur, cuiuscunq; rei creatæ pulchritudo in perfectione operis à diuino artifice elaborati cōsistere haud temerè iudicatur: cuius quidē perfectionis merito opus artificem reprę̄sentare, necnō res procreata procreatori ipsi persimilis esse uidetur. Cùm igitur diuinitas cūctis partibus uniuersi sui copiam fecerit, minimè mirū, quin ęquū potiùs existimari debet, si ea omnes uniuersitatis partes pręcedere cēseatur: & res, quibus sese largiùs quā cęteris cōmunicauit, amabiles reddere: nec nō earū cognitionē, atq; amorem reliquis infundere conspiciatur cū uehemēti desiderio coniunctū ipsarū pulchritudinis mox, & ex eo diuinę quoq; pulchritudinis participandę: quę quidem diuina pulchritudo non tantū amorē rebus creatis, tàm corporeis, caducis, atq; cœlestibus, quā incorporeis, spiritalibus, & angelicis insitum, uerùm etiā ipsius Dei in res procreatas amorē pręcedit. Diuinus nanq; huiuscemodi amor nihil aliud profectò, quā desiderium quoddā in Deo repertū existit, ut rerū procreatarū pulchritudo augeatur, simillimaq; pro cuiusq; ingenio summę creatoris pulchritudini, ad cuius exemplū ipse procreatę fuerunt, tandem reddatur. Quapropter si Deū quoq; tantūmodò accipias, diuina pulchritudo diuinū amorem, & Deus sub ratione pulchri atq; amati sibijpsi sub ratione amātis nimirū pręcedit. *SO.* Etsi hac respōsione difficultati propositę satisfecisse uideris, nō tamē idcircò pulchritudinis istius à te tātis laudibus celebratę pręstantiā siue excellentiā adhuc perspicere possum: neq;, cur ipsa omnium rerū sublimium & perfectarū cōmunissimum quoddā principiū uocari mereatur, satis intelligo. Pergratum utiq; mihi foret, si pulchritudinis istius essentiam uberiùs copiosiusq; pertractares. Te eius aliàs definitionem attulisse, & pulchritudinem nihil aliud quàm gratiam quandā, quæ animum uoluptaria cognitione perfusum ad sui allicit amorem, dixisse memoria optimè teneo. Verùm gratiæ istius essentiam, quid'ue gratia ista in pulchritudinis definitione assumpta sibi uelit: & quam opem, quod'ue momentū tùm creatori, tùm etiā rerum procreatarū uniuersitati ipsa afferre existimetur, nō secus ac pulchritudinem à te superiùs iam definitam, ut uerum fatear, ignoro. *PH.* Id insuper quoq; Sophia memoria repetere debes, quod de spiritali pulchritudinis essentia sermonem habentes suprà iam diximus. Ibi nanq; demōstrauimus, quòd sensibus quinque exterioribus acceptis, pulchritudo per nullum

Pulchritudinis ratione habita & omnis amans amat, & omne amatum adamatur.

Pulchritudo cuiuscunq; amoris & principiū, & medium, & finis esse uidetur.

Pulchritudo adamata, naturæ ordine diligenter perspecto atq; cōsiderato, & amantem, & amorem ipsum semper præcedit.

Diuini amoris perelegās definitio.

Pulchritudinis definitionem superiùs traditā in memoriam nobis reducit.

Pulchritudo cùm spiritale quiddam & à materiæ fœditate, corporeaq; labe aliena prorsus existat: à spiritalibus tantūmodò atque purgatis, minimè autem à corporalib. siue ab impuris animi nostri facultatibus cognosci, cōprehēdiq; potest.

lum trium imperfectiorum, nec per tactum, nec per gustum, nec per olfactũ in animos nostros ingreditur: nec enim temperatas qualitates, nec Venereos iucundissimosq; complexus pulchros unquam appellabis, nec etiam dulces sapores, nec suauissimos odores pulchritudinis unquã laude cõmendabis. Verùm ipsa per duos tantũmodò spiritales sensus uiam ad animũ quasi sibi munire uidetur: tùm scilicet per auditum, cùm accuratos sermones, elegãtes orationes, subtiles disputationes, resonantia carmina, musicos cõcentus, harmonicas proportiones, aliaq; similia pulchritudinis honore digna existimemus: tùm etiam per ipsam cernendi facultatem, cùm figuras artificiosè elaboratas, colores optimè temperatos, laudabiles corporũ compositiones, fulgentia lumina, cæteraq; cõplura pulchra existere passim prædicemus: quæ quidẽ omnia pulchritudinis nomen quid spiritale, & à materia, cõmuniq; corporum impuritate remotũ significare satis superq; demonstrant. Præterea id supra quoque declarauimus, quòd maiores insuper pulchritudines in animi nostri præstantioribus, & corpoream conditionẽ magis exuperantibus facultatibus reperiuntur: primò uidelicet in imaginatione, quæ acutis ratiocinijs, prudentibus cogitationibus, solertibusq; inuentionibus formosissima redditur: deinde, multoq; illustrius in intelligente, materieiq; experte ratione, quæ præclaris studijs, liberalibus artibus, reconditis disciplinis, necnõ studiosis habitibus & actionibus exculta maximam sibi pulchritudinem acquirit: postremò, perfectissimaq; ratione in mente à materia penitùs separata, quæ sapientia, diuinæ pulchritudinis solida expressaq; imagine, elaborata in ultimo supremoq; humanæ fœlicitatis gradu tandem cõsistit. Vnde ex his Sophia percipere potes, quàm à materia, corporeaq; impuritate aliena, quamq; spiritalis propriè merito naturæ pulchritudo debeat existimari. *SO.* Attamen hominum uulgus solis corporibus pulchritudinis laudem: quasi eorum propriam tribuere passim uidemus, nec immeritò fortasse, cùm ipsa corporibus in primis saltem conuenire uideatur. Incorporea nanq; si pulchra quandoq; appellantur, propter conuenientiam & similitudinem nonnullam, quam cum corporibus habent, huiuscemodi laude commendantur: quemadmodum eadem quoq; incorporea, ueluti animum, ingenium, memoriam, artem, cæteraq; similia, ex corporibus metaphora assumpta, magna quãdoq; uocare solemus. Incorporea nanq; cùm nec quantitate, nec dimensione prędita existant, propriè magna aut parua nũcupari minimè possunt, nisi propter eorũ cum dimensis corporib. quandam similitudinem. Eadem quoq; ratione pulchritudinis nomen corporibus quidem propriè, incorporeis uerò impropriè & metaphoricè tantummodò accõmodari uidetur. *PH.* Etsi hõc in magnitudine ueluti propria quantitatis, corporisq; affectione usu uenire conspicitur: cur tamẽ idem de pulchritudine quoq; sentis? *SO.* Vsu cõmuni loquendi prætermisso, qui hoc nomen solis corporibus tribuit, ad rationẽ accedamus. Hominũ uulgus, quibus & ratio fauet, & plures philosophi assenserunt, propriã ueramq; pulchritudinẽ & in partium ad totum debita proportione, & in totius cum partibus laudabili symmetria consistere censet: Quapropter ipsa cõmensurabilium tantũmodò corporũ, & totorum duntaxat ex partibus constantiũ propria quædã affectio esse uidetur: & corpus quantitate præditũ propriè supponit. Quòd si pulchritudinis nomẽ ad incorporea quandoq; laudanda transfertur, hoc fit: quia ipsa quoq; corporum similitudinem nonnullam gerunt, & non secus ac illa proportione quadam seruata ex partibus recto ordine dispositis & collocatis cõstare uidentur: quemadmodũ in harmonico concentu, & artificiosa oratione demonstrare possemus. Vnde nõ immeritò huiuscemodi omnia propter conuenientiam, quã cum corporibus partiũ laudabili cõpositione proportioneq; conspicuis obtinuerũt, pulchra uocantur. Similiter etiã imaginationis, rationis, mentisq; cogitationes atq; conceptus propter partiũ totum ipsum cõponentium

Vulgus pulchritudinis non secus ac magnitudinis quoq; laudem solis corporibus uerè propriè, incorporeis uerò per similitudinẽ quandam tantummodò, quam cum corporibus habent, accommodare consueuit.

nentium ordinē corporibus ipſis, quæ ex partibus dimenſione præditis conſtant, & uerè pulchra exiſtunt, perſimiles eſſe dicũtur, & metaphoricè pulchra appellantur. Quapropter pulchritudo nõ ſecus ac magnitudo in corporibus utpote illis, quæ quantitati, & partiũ compoſitioni propriè ſubijciũtur, primò proprieꝗ; collocari & reſidere uidetur. *PH.* Vulgus hoc pulchri uocabulo pro cõmuni quadam uulgariꝗ; pulchritudinis, quã habet, cognitione uti conſpicitur: cùm enim indocti homines ad aliud pulchritudinis genus præter illud, quod uel oculis uel auribus accipiunt, percipiendũ ſeſe attollere nequeãt, præter corporalem nullã aliam, niſi fictam fortaſſe, uel ſomni tẽpore uiſam uel imaginatione formatã pulchritudinẽ reperiri ſibi perſuadent. Sed qui mentis acie ac lumine longè altius, quàm iſti corporeis oculis proſpiciunt, multò maiorem incorporeæ, quàm iſti corporeæ pulchritudinis ſibi uendicãt cognitionem: quinimò pulchritudinẽ hanc, quæ in corporibus reperitur, ſi cum rerum incorporearũ pulchritudine conferatur, exiguã, infimam, tenuemꝗ; admodũ exiſtere: & quaſi ſpiritalis pulchritudinis umbram ſiue imaginẽ quandam ab ea deductam eſſe cognoſcunt: nec aliud profectò, quàm ſplendorem à Mundo ſpiritali corporeo impertitum eam eſſe exiſtimant: nec pulchritudinẽ corporibus inſitam ab eorum corporali natura, ſiue à materia proficiſci arbitrantur: ſecus enim omnia corpora, cunctaꝗ; ex materia conſtantia eadem ratione pulchra exiſtere conſpicerentur: cùm materia, & corporalis natura in omnia corpora pariter diſtribuatur: uel maiora corpora maiorem quoꝗ; pulchritudinis partem ſortita fuiſſent, cuius oppoſitum contingere ſæpè uidemus: cùm pulchritudo corporis mediocritatem requirere, ſicut deformitas cõtrà in eiuſdem exceſſu uel defectu peccare dicatur. Haud immeritò igitur præclariſsimi iſti uiri pulchritudinẽ ex ſuperioribus atꝗ; incorporeis in corpora deriuari arbitrantur, quæ quidem quantò minorem pulchritudinis portionẽ ab illis impetrarunt, tantò deformiora utiꝗ; exiſtunt. Deformitas igitur corporum propria eſſe, & pulchritudo ex ſpiritalium bonitate atꝗ; liberalitate ipſis contingere potiùs uidetur. Quamobrem tu quoꝗ; Sophia ne pulchritudinem oculis corporeis tantummodò intuere, ſed eam mentis potiùs atꝗ; intellectus lumine tibi contemplandã propone, ſi ueras illas, ac præſtantiſsimas pulchritudines uulgui prorſus ignotas cognoſcere cupis. Sicut enim qui oculorũ ſenſum amiſerũt, rectè diſpoſitas figuras, optimeꝗ; temperatos colores percipere minimè poſſunt: ita qui mentis cæcitate laborant, nec ſpiritalium præſtantiſsimarumꝗ; pulchritudinũ ullã prorſus cognitionẽ habere, nec ex eis ullã penitùs uoluptatẽ capere queunt, quam enim iucunditatẽ pulchritudo uiro eam neſcienti poteſt afferre? Qui aũt ſpiritaliũ pulchritudinũ tam amabili caret omnino cognitione, ſuauiſsimarũ quidem iucunditatum proculdubiò expers exiſtit. Si nanꝗ; corporũ pulchritudo, quæ ſpiritalis pulchritudinis umbra & tenuiſsima imago eſſe exiſtimatur, tantã delectationẽ eam contemplantibus affert, ut homines priſtina amiſſa libertate ad eam omnes ſuas actiones referant, atꝗ; cogitationes: eamꝗ; ſibi acquirere, ſeſeꝗ; in ipſam tandem cõuertere quãmaximè ſtudeant: quid intellectualem illam, ſplendidiſsimamꝗ; pulchritudinem, cuius corporalem hanc formam umbram tantummodò, atꝗ; imaginem quãdam eſſe iam diximus, facturã arbitraris? Caue igitur Sophia, ne hac rerum inferiorum adulterina pulchritudine adeò capiaris, ut ſupremam illam pulchritudinem cæterarum omniũ dominam atꝗ; Reginam negligas aut derelinquas. *SO.* Me uulgi errorẽ ſummoperè uitaturã tibi promitto. Verùm argumentũ proportionis totius ac partiũ ſuperiùs adductum remanet diluendum, quod uulgi fauens opinioni pulchritudinis nomẽ corporibus propriè, ſpiritalibus autem impropriè, & ob ſimilitudinem quandam, quam cum corporibus habent, accõmodari demonſtrat. *PH.* Superior illa pulchritudinis definitio, quã nonnulli recentiores philoſophi deinde confirmarunt, nec propria, nec

Homines docti ac ſapiẽtes pulchritudinem uerè proprieꝗ; ſpiritalibus tantùm conuenire, & inde ad corpora quoꝗ; exornanda, formoſaꝗ; reddenda diſtributam fuiſſe arbitrantur.

Deformitas quidem corporeæ, pulchritudo autem ſpiritali incorporeæꝗ; naturæ uerè proprieꝗ; conuenire uidetur.

Pulchritudo corporum ſpiritalis pulchritudinis umbra, ac tenuiſsima quædam imago debet exiſtimari.

pria,nec perfecta debet existimari: secus enim nullũ corpus simplex, cùm eorum unumquodq; diuersarum, & sibi mutuò respondentium partium cõpositione careat, pulchri appellationẽ mereretur. Indignè igitur & aureus Sol, & argentea Luna, & micantes Stellæ, & splendidissima Venus, & præclarus Iupiter pulchritudinis nomen sibi uendicarent. *SO.* At cœlestia quoq; corpora circulari figura omniũ figurarum pulcherrima insignita fuisse cõspiciũtur, quæ ut totum quoddam existens partes suas cõplectitur. *PH.* Circularis figura haud immeritò quidem cæteris omnibus figuris formosior esse predicatur. Verùm eius pulchritudo haud in partium tùm inter sese inuicem, tùm ad totum conuenienti proportione consistit: partes enim ipsius cùm simillimæ, & eiusdem naturæ prorsus existant, nullam laudabilem proportionẽ suscipere queunt. Præterea Sol, Luna, aliaq; sydera haud propter circularem, sibiq; insitam figuram pulchra esse dicuntur: tunc enim omnia corpora orbicularia pulchritudine Solem æquarẽt. At astra propter lucem à creatore sibi infusam, quæ nec cum figura quicquam commercij habet, nec ullam partium proportionem requirit, pulchritudinis laude commendantur. Pariter etiam rutilans ignis, fulgentissimum aurum, & conspicui pretiosiq; lapilli falsò pulchritudinis gloriam reportarent: huiuscemodi nanq; omnia simplicitatem maximam, & eandem penitùs tùm in partibus, tùm etiam in toto naturã, ne minima quidem diuersitatis proportione in eis conspecta, gerere uidenẽ. Quid amplius? Si uulgi opinionem sequamur, totum duntaxat pulchrum appellari debebit: nulla autem partium, nisi ad totum fortasse relata, formosa erit nuncupanda. Sensus insuper eorum sententiã satis superq; confutare uidetur, cùm eandem mulieris faciem modò formosam, modò deformem esse conspiciamus, partiũ tamen ad totum proportione semper consimili remanente. Pulchritudinem igitur haud in partium consistere proportione, clarissimè iam, ut arbitror, patet. Id etiam nequaquam prætermittendum existimo, quòd si commemorata opinio uera existeret, neq; iucundi colores, neq; lux ipsa, quæ totum corporeũ orbem formosissimum reddit, pulchritudinis nomine laudari deberet. Pariter etiã si sensum auditus acceperimus, neq; suauissima uox pulchra foret unquam appellanda. Si autem ipsi musicam pulchritudinem in diuersarum uocum tanquam partium concordia, atq; concentu reponendam esse iudicarũt, in quónam intellectualem pulchritudinem uersari existimabunt? Dicent fortasse eam in rationis ordine collocari? Esto: Verum quid postea, si rerum simplicium intelligentiã, purissimamq; diuinitatẽ, summamq; Dei pulchritudinẽ ipsis obijciemus, eos responsuros arbitraris? Proculdubiò obmutescẽt. Quapropter si rectè perpendemus: etsi in rebus cõcordantibus, laudabilemq; proportionẽ retinentibus pulchritudo reperitur; eam tamen quiddam aliud præter partium, totiusq; proportionem existere tandem inueniemus. Vnde non tantùm composita, in quibus partium totiusq; ratio potissimùm conspicitur, uerùm etiam multoq; magis simplicia pulchritudine insignia, cõspicuaq; esse uidentur. *SO.* Ecquid confusa quoq;, nullamq; proportionẽ habentia pulchra uocabuntur? *PH.* Minimè quidem: quorũ enim partes laudabili proportione, compositoq; ordine carent, imperfecta ac uitiosa utiq; existunt: nullum autem uitiosum pulchri nomine dignum esse censetur. Veruntamẽ haud proportionem, & pulchritudinem tanquam unum idemq; prorsus accipere debemus: simplicissima enim, & ab omni partium compositione prorsus remota, quæ nec proportionem seruare, nec eam egredi uidentur, pulcherrima sæpenumerò esse conspiciuntur. Præterea, quæ concordem retinent proportionem, haud bona nec pulchra semper existere dicuntur: quod quidem nulla alia de causa profectò cõtingit, nisi quia bonitas & pulchritudo nequaquam in partium congrua proportione consistunt. Dic obsecro Sophia, non ne in malis quoq; proportio atq; concordia reperitur? Maximè quidem: Quinimò

Pulchritudinem nequaquã, sicut hominũ uulgus existimat, in partium tùm inter sese, tùm ad totum ipsum conuenienti proportione sitam esse compluribus argumentis demõstrat.

Circularis figura figurarum omnium pulcherrima.

Astrorum pulchritudo ad lucẽ potiùs, quàm ad circularẽ eorum figuram referẽda uidetur.

Malorũ proportio atq; concordia.

Mercatorũ prouerbium.

mercatores ipsi hoc prouerbio frequentissimè utuntur, quòd fraus atq; litigiũ optimè inter sese conueniunt. Timor etiã cum tyrannide, & prodigalitas cum iniusta diuitiarum acquisitione societatem semper inire uidentur. Nec igitur pulchritudo proportionem, nec proportio pulchritudinem, quemadmodum isti falsò sibi persuaserunt, semper consequitur siue concomitatur. *SO.* Cùm igitur pulchritudo proportio minimè existat, in quònam corporum pulchritudinem consistere dicemus? aut quam rationem, cur figuræ & corpora recta partium proportione insignita pulchra appellentur, potissimũ adducemus? *PH.* Materia omnium corporũ inferiorum basis ac fundamentũ propriè merito naturæ turpissima quidem existit, & omnia corporum uitia, ac turpitudines à materia ueluti à matre proficiscuntur. At ipsa quanuis turpis, propter Mundi tamen spiritalis, qui formas in singulas materiæ partes distribuisse uidetur, liberalitatẽ exornatur, formosaq; euadit. Vnde formæ ab intellectu diuino, siue ab anima Mundi, aut à Mundo spiritali siue cœlesti in eam, uelut radij quidam à Sole in terram defluentes illæ profectò esse dicuntur, quæ à materia turpitudine ablata eam pulchritudine exornant. Quapropter Mundi inferioris pulchritudo à Mundo spiritali atq; cœlesti originẽ suam deducit, quẽadmodum eiusdẽ uitia ac turpitudines à deformi imperfectaq; materia, è qua omnia corpora constant, proficiscuntur. *SO.* Cuncta igitur corpora æquè pulchritudine prædita esse cõspicerentur, cùm omnia à Mundo superiori pariter proprias formas accepisse uideantur. *PH.* Omnia corpora nonnullam pulchritudinis portionem merito formarũ proprias ac deformes materias informantiũ participare, concedendum quidem existimo: haud tamen propterea æquè pulchra debent uocari. Nam formæ non eadem ratione omnia corpora inferiora informare, nec ea æquè perficere existimãtur, nec enim ipsæ materiæ uitia atq; deformitates in omnibus corporibus æqualiter auferre cõspiciuntur: quinimò quibusdam eorum exiguam, alijs maiorem, alijs maiorẽ insuper, & sic gradatim ascendendo imperfectionis ac turpitudinis portionem demere uidentur. Vnde quantò plus deformitatis materiæ forma subducere ualet, tantò corpus pulchrius atq; formosius: & quantò minus, tantò minus pulchrum, ac deformius euadit. Hoc autem discrimen haud solùm in differentibus inferiorũ corporũ speciebus, uerùm etiã in diuersis unius, eiusdemq; speciei indiuiduis usu uenire perspicitur. Vnde hominem homine formosiorem, necnon equũ equo pulchriorem sepè uidemus: quod quidem ea de causa potissimũ cõtingit: quia forma essentialis unius potentior quàm forma essentialis alterius existens à materia plus deformitatis auferre, & corpori maiorem quoq; largiri pulchritudinẽ ualet. *SO.* Verùm cur obsecro corpora optimã proportionẽ seruantia à nobis pulchra existere iudicantur? *PH.* Propterea quòd forma potentior, quæq; materię magis dominatur, corporis partes tùm inter sese, tùm cum toto optimè cõuenientes, & rectum intelligibilemq; ordinem conseruantes, necnõ ad propria munera obeunda, propriosq; fines consequendos aptè dispositas effingit: toti, & partibus simul, uel ipse diuersæ uel similes: uel homogeneæ uel heterogeneæ existant, meliorẽ quàm fieri possit uitã subministrando: ut totũ formæ beneficio perfectionẽ, & unitatẽ sibi conuenientem assequatur, formosumq; reddatur. At cùm materia formæ, cui Lege naturæ subijcitur, debitam obedientiã minimè præstat, tunc forma materię partes haud ita perfectè, sicut ratio postulat, ad totũ cõstituendũ unire & instruere potest. Vnde nequaquã mirum existit, si totũ propter materiæ à forma perfectionẽ & puchritudinẽ conferente defectionẽ minùs pulchrũ, magisq; deforme reddatur. *SO.* Quæ'nã inferiorũ corporũ pulchritudo esse dicatur, & unde prodeat, quisq; eam conferat, mirificè gaudeo didicisse. Verùm dubium quoddam à te quoq; cõtra eos, qui pulchritudinẽ in proportione sitam esse existimabant, superiùs adductum nonnihil molestiæ mihi afferre uidetur: blandi

Corporum deformitas ac turpitudo ad materiam, eorumq; elegantia & pulchritudo ad formam tanquam ad proximã originẽ, propriãq; causam est referenda.

Corporum uenustas ac pulchritudo ab excessu formæ super materiã, eorundẽ uerò deformitas ac turpitudo ab excessu materiæ super formam nimirùm proficisci uidetur.

Corporum optima congruaq; proportio à formæ ipsius super materiã excessu atque dominio tanquam à uera proximaq; causa originem ducit.

blandi nanque colores etsi pulchri existunt, non tamen ex forma partes eorum coniungente cõstare dicuntur. Pariter etiam lucem formosissimã esse omnes quidem fatentur, nec tamen partes informatæ, siue ad totius cõpositionẽ unitatemque confluentes in ea cõperiuntur. Sol insuper, Luna, aliaque sydera quanuis corpora existant, haud tamen ex deformi materia, neque ex forma perficiente, siue informante cõstare existimantur. Cur igitur pulchra appellantur? Preterea musici concentus, suauissimæ uoces, cõpositę orationes, resonantia carmina, aliaque cõplura: etsi neque deformem materiã, neque perficientẽ formã tanquam partes ad eorũ compositionẽ concurrentes obtinuerunt, pulchra tamẽ esse dicuntur. Postremò imaginationis, rationis, mentisque humanæ, quemadmodum tute dixisti, pulcherrimi conceptus, etsi materiæ formæque careant cõpositione, pulchritudine tamen cuncta inferiora corpora uincũt atque antecellunt. *PH.* Rectè quidẽ dubitasti. Et iam, nisi me interpellasses, ad hoc quoque declarandum accingebar. Omnes inferiorum corporũ pulchritudines, ut iam ostendimus, formis referuntur acceptæ: quæ cùm deformi materię ualde superiores existunt, & eius rudem indigestamque molem pro suo libito uersant atque pertractant, corpora nimirùm formosissima reddũt. Verùm dic obsecro, si formæ & turpia, & turpitudinem ipsam pulchritudine donãt: non ne & materia, & corporibus ex materia cõstantibus longè pulchriores existent? Utique. Nisi enim eas pulchras esse concesserimus, uel turpes, uel neutras: hoc est, nec formosas nec deformes, ipsas existere necesse est dicamus. Si turpes, quo modò res propter earũ pręsentiam pulchræ redduntur? Vnius contrarij quidẽ essentia nunquã profectò alterum contrariũ, sed sibi ipsi potiùs simile semper inducit. Si neutrę, cur res pulchritudine magis, quàm turpitudine donant? Et semper id agere cõperiuntur? Necesse est igitur ut formas longè, quàm res ab eis perfectas atque informatas pulchriores tandem existere cõcedamus. Quapropter colores cõmuni Lege formarũ haud immeritò pulchri esse dicuntur: si enim corpora optimè colorata à uisu pulchra iudicantur, tantò magis colores uel pulchri, uel pulchritudinis potiùs nomine digni sunt existimandi: & multò magis adhuc lux ipsa, quę & coloribus, & coloratis pulchritudinẽ confert: quæque abstractorum corporũ forma, ut aliàs diximus, & à corporea labe quãmaximè remota esse censetur. Vnde cùm lux inferiorũ pulchritudinũ quasi mater esse uideatur, pulchritudinis uniuersam ferè laudem profectò reportabit. Sol, Luna, & sydera propter copiosissimã eorum lucem pulcherrima existere prædicãtur, quæ quidem in diuinis illis corporibus formæ rationẽ obtinuisse existimat, ipsaque è Themistij sententia formę potiùs quàm corpora informata appellanda esse uidentur. Cùm aũt Sol formosissimæ lucis quasi parens ab hominibus habeatur, iurè omniũ corporalium pulchritudinum principatus atque imperiũ ipsi uni defertur. Cui cætera astra, quæ Solarem lucem reliquis corporibus prius imbibũt, statim succedunt. Deinde omnia corpora inferiora, tùm lucentia, tùm colorata consequuntur, quæ pulchritudines proprias à Solari splendore acceperunt: ignisque præsertim, qui formæ præpotẽs uirtute, & propter tenuitatẽ leuitatemque suã minus, quàm cęterorũ unumquodque elementorum, impurus lucis Solaris magis particeps existit. Huius aũt elemẽti actiua, & ut ita dicam, formalis natura ex eo potissimũ cognoscitur, quòd nullum aliorum elemẽtorum ipsum ualet unquã è suo statu dimouere aut alterare, nisi illud fortasse prorsus extinguens: nec enim ignis, dum ignis appellationẽ meretur, alio quouis elemento in eum agente frigescere, aut humescere, aut ullã omninò naturæ suæ contrariã qualitatem suscipere potest. At ipse in cætera elementa uim suã exercere frequẽtissimè cõspicitur: cùm, reliquorũ elementorum naturis maximè repugnantibus, & aquas calefaciat, & tellurẽ exurat, & aëris humorẽ resoluat. Quapropter lux in uniuerso inferiori, sublunarique Mũdo cõmunissimæ formæ rationẽ obtinuisse uidetur, quæ deformis obscurissimæque

Formæ, cùm & materiam suapte natura turpissimam exornare, & corpora suopte ingenio rudia atque incõposita perficere ualeant: & materia, & corporibus ipsis informatis longè pulchriores debent existimari.

Colorũ formalis pulchritudo.

Lux cunctarum pulchritudinũ, quibus corpora insignita conspiciuntur, formosissima, & quasi earum Princeps existit.

Astrorum eximia pulchritudo in luce potissimùm consistit.

Ignis actiua, & formalis natura.

Ex luce tanquã ex uberrimo fonte omnes uisibiles pulchritudines deinde emanare uidentur.

mæq; materiæ turpitudinē fugat, tenebrasq; resoluit. Vnde corpora, quæ lucē magis abundant, cæteris formosiora profectò esse cōperiuntur. Haud temerè igitur lucem pulchritudinē ipsam, Solem aūt pulchritudinis fontē ac Principem: Lunā uerò, & reliqua sydera eiusdē digniores satellites atq; ministros appellasse uidemur. Et hæc de uisibili pulchritudine dicta sufficiant. Nūc ad pulchritudinē auditui expositam transeamus. Harmonia idcircò pulchra uocatur: quia ut forma quædā spiritalis plures ac differentes uoces intelligibili ratione in unum, musicumq; cōcentum instituit, atq; coniungit. Voces aūt suaues tanquā partes, ac materia totius huiuscemodi pulchritudine insigniūtur. Orationis insuper formositas ab interiori, spiritaliq; pulchritudine proficiscitur: quę plura, dissimillimaq; uocabula materię uicē gerentia in perfectā ac intelligibilē unitatē, harmonica quoq; proportione retenta, ordinat atq; cōpingit: unde non immeritò ipsa cæteras corporales pulchritudines superare censetur. Carminū quoq; eadē ratio esse perspicitur, quæ præter intelligibilē pulchritudinē harmonicæ illius proportionis ac melodiæ magis, quàm solutæ orationes participia esse uidentur. Cognitionis postremò, rationis, humanæq; mentis pulchritudines quācunq; corporalē pulchritudinē lōgo nimirùm exuperant interuallo: ipsæ.n. ueræ, formales, ac spiritales pulchritudines existūt: ipsæ plures, differentesq; animæ sensibilis, ac rationalis cōceptus ordinant atq; cōiungunt: ipsæ tandē mentibus aptis, atq; dispositis pulcherrimas doctrinas impertiunt, infunduntq;. In corporibus deniq; artificiosè extructis artificialis quędam etiā pulchritudo reperit. Quapropter Mundi inferioris formositas à Mundo spiritali proficiscitur, & mox in formas, formarumq; beneficio in corpora deinde pertransit. Huiuscemodi aūt formę, siue formales pulchritudines nihil prorsus cū materia cōmercij habere uident, nec enim propter ullā deformis materiæ societatē formarū ipsarū pulchritudo minuitur, aut impedit. Vnde uirtutes ac sapientia semper eodē modo pulchræ reperiunt. At corpora informata illa profectò existūt, quæ modò pulchra, modò turpia, prout materia formarū pulchritudini obsequit, uel resistit, esse dicunt. *SO.* Qua ratione naturales omnes corporei Mūdi pulchritudines à formis, quæ materiā exornāt, & corpora informant, proficiscantur, probè intellexi. Nunc illud tibi superest declarandū, rerum artificiosarū pulchritudines unde oriantur: cùm eis nec spiritalem, nec cœlestē originē formarū naturaliū propriā, cum quibus artificiosæ nullam prorsus conuenientiā habere uidentur, assignare possimus. *PH.* Quemadmodū rerum naturaliū pulchritudo à formis naturalibus tàm essentialibus, quàm accidentalibus originē ducit: pariter quoq; rerum artificiosarū pulchritudo à formis artificiosis proficiscitur. Quapropter ambabus pulchritudinū speciebus eadem nimirùm definitio accōmodatur. *SO.* Quę nā obsecro hæc definitio existit? *PH.* Gratia quædā formalis, quę eam cognoscēti maximā affert iucunditatē, ipsumq; ad sui allicit amorem. Hæc autem gratia, quam formalem appellamus, sicut corporibus naturalibus meritò naturaliū formarum, ita quoq; artificiosis operibus artificiosarum formarum beneficio contingit. Vt autem artificiosorum corporum pulchritudinem ab artis forma proficisci meliùs atq; distinctiùs cognoscas, duos informes truncos æqualis magnitudinis ante oculos tibi propone: quorum unus formosissimę Veneris imagine fuerit elaboratus: altero rudi prorsus indistinctoq; remanente: Veneris illius insculptę pulchritudinē haud à ligno procedere inde potissimū cōijcies, quòd aliud lignū huic æquale minimè pulchrū esse conspicitur. Reliquū est igitur, ut eius formā siue figurā artificiosè cælatā eius pulchritudinē appellemus, ex qua lignū deinde sibi pulchri nomen acquirit. Quēadmodū aūt naturales sensibiliū corporū formę tùm ab anima Mundi, tùm etiā à primo diuinoq; intellectu incorporeā, & spiritalem originē ducunt: in quibus tanquā in duabus primis & potissimis causis omnes formę lōgè maiori quàm in diuisis corpo-

Pulchritudines auditui expositæ.

Pulchritudines rationis, ac mentis quammaximè spiritales.

Pulchritudo artificialis.

Mundi inferioris pulchritudo è Mundo spiritali formarū, quæ in corpora distribuuntur, beneficio descendit.

Materiæ turpitudo ad corpora tantùm informata, minimè autē ad formas huiuscemodi corpora informantes pertingit.

Rerum naturalium pulchritudo ad naturales formas, itemq; rerum artificiosarum elegantia ad formas artificiosas semper est referenda.

Pulchritudinis communissima definitio.

Artificiosorum operum pulchritudinem ab artis forma proficisci accommodato quodam exemplo declarat.

Pulchritudo triplex existit, artificiosa, naturalis, atq; Idealis.

corporibus eſſentia,perfectione,& pulchritudine prædite reſident, & conſeruantur:pariter etiã formæ artificioſæ ab humani artificis mente, in qua longè abſolutiores atq; formoſiores,quàm in corporib. deinde artificioſè extructis antea reperiri uidentur,prôficiſcunt. Et quemadmodũ inſuper ſi ex pulchro artificis opere corporis illius molẽ cogitatione abſtuleris, nihil quicquã præter Idæã remanet in artificis mente collocatã: ita quoq;,ex naturalibus corporibus detracta materia,Idæales tantũmodò formæ in ſupremo omniũ intellectu,& in anima Mundi præexiſtentes ſupereſſe cõſpiciuntur. Ignorare aũt Sophiã te minimè arbitror quantò artis Idæa maiorẽ in artificis mente cõiuncta atq; unita,quàm in corpore diffuſa ac diſsipata pulchritudinẽ obtineat: ſingulę nanq; perfectiones, & pulchritudines unione augent,atq; diuiſione minuuntur. Vnde ſimulachri uel Veneris, uel cuiuſcunq; alterius rei formoſitas ligno inſculpti,cùm diuiſa,& in plures partes diſtributa eſſe uideat,tenuis infirmaq;,ſi cum ſimulachri in mente artificis reconditi pulchritudine conferatur, nimirùm exiſtit:in artifice.n.artis Idæa, omnibus ipſius partibus ſimul implicitis cõiunctiſq;,mutuumq; ad ſingularũ pulchritudinẽ adaugendã ſibi inuicem auxilium præſtantibus,potiſsimùm reperitur: adeò ut omnium partium ſimul formoſitas in unaquaq; earum,& uniuſcuiuſq; partis pulchritudo in omnibus ſimul, nulla prorſus diuiſione aut diſcrepãtia impediente, reponatur atq; cõſiſtat. Quapropter ſi quis utranq; propoſitarum pulchritudinum oculis intueri ualeret,artem interiorẽ opere artificis exteriori lõgè pulchriorẽ eſſe cognoſceret,utpotè illã,à qua tanquã à cauſa operis artificioſè extructi proficiſcitur pulchritudo:quę quidẽ tantum perfectionis propter corporũ ſocietatem amittit,quantum ornamenti corpora propter eius aduentũ conſequunt. Quantò enim magis rude corpus, atq; deforme à forma diſtinguitur, & elaboratur:tantò pulchrius redditur,ac artificioſius euadit: at quãtò forma propter corporis molem magis extendit, ac diſsipatur: tantũ ſplendoris proprij, propriæq; uenuſtatis amittit. Forma igitur corpore ſoluta pulcherrima, ſicut contrà corpus forma deſtitutũ turpiſsimũ debet exiſtimari.Idem aũt,quod ad præſens propoſitum ſpectat, de artis, atq; naturæ operib. omnino eſt ſentiendum. Nam formæ,quæ naturalia corpora conſpicua,formoſaq; reddũt, in ſupremi artificis mente, & Mundanæ fabricæ præſtãtiſsimo architecto: hoc eſt, in diuino intellectu ſumma pulchritudine inſignes profectò reperiuntur: ibi nanq; omnes ſimul materiæ,mutationis,alterationis, & cuiuſcunq; diuiſionis ac multitudinis prorſus expertes conſiſtunt: & in earum unaquaq; cũctarum includitur pulchritudo, necnõ uniuſcuiuſq; formoſitas in omnes pariter diffundi uidetur.Singulæ rerum inſuper formæ in anima Mundi quaſi in ſecundo artifice reſidere dicuntur:etſi nõ tantam pulchritudinem in hac, quantam in primo intellectu,ſupremoq; architecto nactæ fuiſſe credunt.In anima nanque,quæ inter ſummum opificem, & naturalia corpora media intercedit, nequaquã ad puriſsimam illam unitatem redactæ,ſed ordinatã quandam multitudinem atq; diuerſitatem retinere exiſtimãtur: ibi tamen longè quoq; maiorem,quàm in rebus ipſis naturalibus pulchritudinem obtinuerunt: ibi nanq; omnes ordinis ſaltem unitatem aſſecutæ fuiſſe, & à materia, alteratione, motuq; alienæ quãmaximè exiſtere, necnon ſpiritalem naturam retinere uidentur. Ex hac autem ſuprema ac præſtantiſsima anima omnes animæ, formæq; naturales in Mundum iſtum inferiorẽ delabuntur in diuerſa diſtinctaq; corpora diuiſæ,ac diſtributæ: quæ quidem omnes alterationi,motui, ortui,ac interitui ſubijci conſpiciuntur,humana tantummodò anima,quæ rationalis uocatur,excepta: quæ corruptionis, alterationis,corporaliſq; motionis prorſus expers exiſtit:& ratiocinãdi,ſpecierumq; recipiendarũ ſpiritalẽ duntaxat motionem ſibi referuaſſe uidetur. Nec enim ipſa cæterarum animarum, formarumq; naturaliũ more ulla corporis mixtione cõtaminatur:quę tamẽ nõ ſecus

Idæalẽ pulchritudinem tanquã ad ſummã quandam unitatẽ redactam naturalibus, quàm artificioſis pulchritudinibus in corporamox diffuſis ac diſsipatis longè præſtare demonſtrat.

Idæales pulchritudines & in primo intellectu, & in anima Mundi, longè tamen nobiliori atque ſimpliciori ratione in illo, quàm in hac reſidere exiſtimantur.

Animæ Mundi dignitas atque præſtantia.

Anima humana naturalium omnium formarũ nobiliſsima.

Naturalium formarum maior, minorúe pulchritudo ex earum cum corporibus minori, maioriúe permixtione atq; ſocietate originem ducit.

ac de formis diximus artificiosis, quantò minus cum corporib. permiscentur, tantò maiori pulchritudine nitent, formosioraq; sibi subiecta corpora reddũt: quæ uerò malè amicum numen habentes maiorem, immodicamq; corporum mixtionem sortiuntur: minus pulchræ existere, & corpora sibi tradita turpia, deformiaq; efficere perspiciuntur. Oppositum autem in naturalibus corporibus usu uenire uidetur: quę enim formis magis obediunt, seseq; tota earum fidei commendant, pulchriora: quæ uerò proprijs formis repugnant, easq; sibi quasi subijcere student, turpiora euadere semper cõperiuntur. Ex his Sophia profectò tibi iam cognoscere licet, quòd inferiorum corporum tàm naturaliũ, quàm artis industria elaboratorum pulchritudo nihil aliud quàm gratia quædam existit, quæ ex propriæ formæ uel substantialis uel extrinsecus accedentis, uel naturalis uel ab artifice inductæ meritò eorum unicuiq; cõtingit. Illud insuper quoq; cognosces, quòd formæ quacunq; ratione acceptæ corpora eis informata semper pulchritudine uincunt. Quinetiã formę ipsæ spiritali modo cõsideratæ longè pręstantiores atq; formosiores, quàm cum corporibus coniunctæ esse uidentur. Nec illud quicquã perturbare te debet, quòd pulchritudo corporibus infusa sese & oculis aspiciendã, & auribus audiendã exhibeat, spiritalis autem minimè: nam hec quoq; oculis animę interioribus, præclariq; intellectus lumine à nobis conspici potest. *SO.* Quam conuenientiã obsecro, aut similitudinem anima nostra, nosterq; intellectus cum formis spiritalibus habet? *PH.* Humana quidem anima, quam rationalem uocamus, cùm ad imaginem atq; similitudinem animæ Mundi fuerit extructa, omnibus formis in ipsa anima mundana existentibus obscura quadã ratione fuit insignita: unde ratiocinij auxilio tanquã superiori animæ persimilis formas sibi impressas distinctè cognoscit, earumq; pulchritudinẽ percipit, diligitq;. Similiter etiã intellectus noster tanquã simulachrũ quoddam diuinũ illum atq; purissimũ, omnibusq; Idæis ad summam unitatẽ redactis insculptum intellectũ repræsentat: qui, anima rationali pluribus optimisq; habitibus ratiocinationis ope acquisitis iam expleta, summeq; disposita, nobis Idæalium tandẽ essentiarũ unicã, & à cõmuni usu remotissimã, & quasi uisibilẽ cognitionẽ aperit atq; infundit. Quapropter nos intellectus lumine illustrati primi illius intellectus, diuinarumq; Idæarũ summã pulchritudinẽ unico obtutu possumus intueri, ex qua quidẽ intellectuali uisione maximã iucunditatẽ cũ ingenti amore cõiunctã percipimus. Pariter etiã rationalis animæ oculis adapertis, & cogitationũ laudabili serie obseruata, animę Mundi, & omniũ formarũ in ea mirifico ordine residentiũ formositatẽ nobis tandẽ aspicere licet: quæ quidẽ uisio etsi non tantã ac prima, magnã tamẽ ipsa quoq; nobis affert uoluptatẽ, & ad uehementem nos sui impellit amorẽ. Cõsidera quoq; obsecro Sophia quàm rectè duabus istis spiritalibus, primi scilicet intellectus, & animæ Mũdi pulchritudinib. duæ illæ corporales, quæ & uisu, & auditu sentiunt, pulchritudines tãquã earũ imagines ac simulachra quadrãt atq; respõdet. Visibilis pulchritudo: qa tota in luce cõsistit, & luce intercedẽte in oculos nostros insinuat, intellectualẽ pulchritudinẽ repræsentat: Solẽ.n. tanquã lucis uberrimũ fontẽ primũ intellectũ referre iam antea admonuimus. Vnde queadmodũ primus intellectus luce sua, & formositate spiritali intellectũ nostrũ illuminat atq; exornat: ita Sol primi intellectus imago ꝓpria corporaliq; luce, quæ intellectualis quidã splẽdor in ipsius Solis formã, essentiãq; cõuersus existere definitur, oculos nostros illustrat: ita ut ipsi beneficentissimi huius planetæ munere omnes corporales pulchritudines, quæ lucis, ut iã diximus, participes existunt, percipiãt atq; cognoscant. Altera aũt pulchritudinis species, quę auditu sentit, cũ pulchritudine animæ Mundo præpositę, tanquã imago cũ exẽplari optimè quidẽ cõferri potest: ipsa enim in cõcentu, harmonia, & ordine nõ secus ac omnes formę naturales in cõcordi, ordinataq; illa unione cõsistit. Et queadmodũ ordo forma-

Corporum naturalium maior, minorúe formositas ex eorũ naturalibus formis maiori, minoriúe obedientia atq; obtemperatione originem trahit.

Rerum hactenus dictarum epilogus.

Anima humanã animæ Mundi persimilis.

Intellectus humanus primi illius, diuiniq; intellectus imago.

Pulchritudines duæ corporales siue sensibiles, quæ scilicet uisui, audituiq; exponuntur, duabus illis spiritalibus formis, primi uidelicet intellectus, & animæ Mũdi quàm simillimæ esse uidentur.

rum in anima Mundi conspectus animã nostram quãmaximè exornat, ab eaq; tandẽ cum ingenti iucunditate percipit: pariter etiã uoces in suauissimã cantilenã, uel in elegantẽ orationẽ, uel in artificiosum poëma cõpositę atq; cõstructæ mox ab auribus discernunt: & per eas ad animã rationalẽ ingressæ ipsam quoq; propter interiorẽ quandã concordiã, atq; harmoniã ab anima Mundi sibi traditã, ac infusam incredibili afficiunt uoluptate. *SO.* Qua ratione corporales pulchritudines, quæq; uisu, quæq; auditu percipiuntur, spiritaliũ pulchritudinũ primi intellectus, & animæ Mundi imagines, atq; simulachra quędam esse dicant: & quòd sicut oculi & aures duo corporaliũ pulchritudinum genera cõprehendũt: ita animus noster rationalis, & mẽs siue intellectus duo genera spiritalium formarũ tandem cognoscunt, optimè uideor intellexisse. Verùm ambiguitas quædã ex prędictis mihi succurrit. Anima nanq; rationalis, & mens nostra intellectualis illæ profectò, meo quidẽ iudicio, existũt, quæ oculis, auribusq; tanquã nũcijs intercedentibus corporaliũ pulchritudinũ & sibi uendicant cognitionẽ, & iudicium afferũt, eisq; maximè delectari, ipsasq; uehementer diligere conspiciuntur. Quapropter oculi & aures nullo alio munere fungi uidentur, nisi quòd uelut uiæ & semitę quædã corporales pulchritudines ad animũ atq; intellectũ nostrũ deducunt. Vnde ipsos circa corporales potiùs quàm circa spiritales pulchritudines uersari, haud immeritò fortasse aliquis diceret. *PH.* Quin corporaliũ pulchritudinũ cognitio, iudiciũ, sensus, oblectamentũ, & amor ad animũ potissimũ: minimè aũt ad oculos, uel ad aures eas deferentes pertineant, nemo ambigere debet. Si enim oculi & aures corporum pulchritudinẽ uerè propriéue cognoscere, atq; diligere dicerẽtur: illud profectò cõsequeretur, quòd omnes corporaliũ pulchritudinum eandẽ cognitionẽ haberent, & æqualẽ uoluptatẽ ex eis perciperent, necnon pari eas amore prosequerentur, cùm omnes oculis & auribus similiter prẽditi esse cõspiciantur. Verùm oppositũ potiùs cõtingit: cõplura etenim uerè pulchra uidebis, quæ tamen à multis perspicacissimis oculis minimè discernunt, nec eas intuentibus ullam prorsus uoluptatẽ afferunt, nec ullum sui amorẽ infundũt. Quot aũt homines auditu insignes tibi reperirẽ, q musicã pulchritudinẽ nec diligunt, nec approbant, imò eam quãmaximè detestantur? Plures insuper inueniuntur, qui lepidorũ uersuum, & ornatissimarum orationũ pulchritudinẽ prorsus ignorant. Corporaliũ igitur formarum cognitio, iucunditas, & amor haud in oculis uel auribus, per quæ duo instrumẽta illæ tantũmodò transeũt: uerùm in anima potiùs interiori, ad quã ipsæ contendũt, reponi cõsistereq; uidentur. *SO.* Etsi hucusq; meis partibus faues, te tamen propositã ambiguitatẽ haud priùs expedire permittã, quàm rationẽ aliquã afferas, cur omnes hominũ animi pulchrũ ipsum haud pariter cognoscũt, diligunt, aut prosequunt: cùm tamen singulorũ oculi & aures illud eadẽ, consimiliq; ratione ad animũ deferant. *PH.* Huiusce rei causam unà cum difficultatis propositæ solutione, nisi me interpellaueris, profectò cognosces. Corporales pulchritudines gratias quasdã à formis proficiscentes existere optimè calles. Omnes insuper formas à corporibus separatas, & unitatis ordinẽ retinentes spiritali ratione in anima Mundi iam diximus reperiri, cuius quidẽ superioris animæ animus noster rationalis imago, & simulachrũ esse censetur: propterea quòd eius essentia in latente, & obscura quadã omnium spiritaliũ formarũ figuratione cõsistere existimatur, quã ab exẽplari, & ipsius origine sibi impressarũ figuratione cõsistere existimatur. Hæc latẽs obscuraq; figuratio illa nimirùm esse uidetur: quã Aristoteles potestatẽ, & cõmunissimã intellectus potestatis ad omnes formas recipiẽdas, intelligendasq; præparationẽ appellauit: nisi enim omnes rerum essentiæ potestatis merito, siue latente ratione in animis nostris cõsignatę fuissent, nunquã ipsi pfectò eas actu recipere, & quasi sibi insitas intelligere possent. Vnde Plato humanas cogitationes, atq; intelligentias nihil aliud quã rerũ in animis nostris

Corporaliũ formarum cognitio, uoluptas, & amor ad animorum nostrorum interiorem uim potiùs & facultatem, quam ad oculos, uel ad aures spectare creduntur.

Animus noster ex Platonis, & Aristotelis quoque sententia spiritalibus formis ab anima Mundi obscura quadam ratione sibi impresis plenus & figuratus existit.

Plato humanas sciẽtias nil aliud quàm reminiscẽtias quasdã esse existimauit.

noſtris præexiſtẽtiũ, uerũ propter ſuccedentẽ obliuionẽ ab ipſis poſteà deperditarũ quaſi recuperationes, atq; reminiſcentias quaſdã eſſe exiſtimauit. Hoc aũt nihil aliud profectò, quã poteſtatem illam ab Ariſtotele introductã, & latentem iſtam, de qua nunc ſermonẽ habemus, figurationẽ ſignificare uidetur. Ex prædictis igitur id nimirũ Sophia colligere potes, quòd formæ & ſpecies nequaquã à corporibus in animos noſtros reſiliũt: ut enim res ex uno in alterum ſubiectum migrent, ſeu trãſferãtur, fieri minimè poteſt. At rerum ſpecies ſenſibus obiectæ id tantũmodò efficere ualent, ut earundem formę atq; eſſentiæ, quæ priùs in animis noſtris nitebant, copioſiſsimamq; lucem effundebãt, priſtinum ſplendorem denuò conſequantur. Hæc priſtini ſplendoris acquiſitio ab Ariſtotele quidem actus intelligendi, à Platone uerò reminiſcentia appellatur. Verùm iſti duo præſtantiſsimi Philoſophi uarijs ac diuerſis nominibus uſi idem prorſus ſignificare uoluerunt. Animi igitur noſtri formaliũ pulchritudinum pleni quidem exiſtunt, quinimò ipſæ propriæ eorũ eſſentiæ eſſe dicuntur.

Senſus haud nouam quidem animis noſtris cognitionem afferre, ſed eos potiùs ad antiquã ſcientiam ſibi recuperandam excitare uidentur.

Quòd ſi excellentiſsimæ iſtæ pulchritudines in ipſis latent, huiuſcemodi latitatio nequaquã ex intellectu, qui animę eſſentiam largitur, uerùm ex corporis humani, materiæq; ſocietate potiùs atq; connexione ipſis contingit. Etſi enim animi noſtri rationales nequaquã cum corporibus permiſcẽtur: attamen coniunctio & colligatio, quam ipſi cum corporibus habent, potiſsima cauſa exiſtimatur, ut animorum eſſentiæ: hoc eſt, formales eorum pulchritudines, quæ ſuapte natura nitidæ ac ſplendidiſsimæ exiſtunt, ita adumbrentur atq; obſcurentur, ut pulchritudinũ in corpora diffuſarum ſpecies imaginesq; ſenſibiles neceſſariò requirantur, ut animi pulchritudines interiores, reconditæ, atq; latentes antiqui ſplendoris aliquam denuò ſibi recuperent portionẽ.

Formarum animis noſtris conſignatarum latitatio ex corporis humani, materiæq; ſocietate nimirùm contingit.

Cùm aũt huiuſcemodi adumbratio & obſcuritas in animis ſingulorum hominum, prout corpora maiorem uel minorem animabus ſuis obedientiam præſtiterint, plurimis ac diſsimillimis modis ſeſe habere conſpiciatur: hinc fit ut anima unius uiri faciliùs, altera autem difficiliùs recõditas illas pulchritudines cognoſcat. Nonnullorum uerò hominum animi, qui Deo fortaſſe inuiſi materiam, ex qua eorum corpora cõſtant, rudem admodum atq; incompoſitam gerunt, formas illas ſibi inſitas intueri minimè poſſunt: indigeſta nanq; materia tenebras, quas ipſa animæ induxit, expelli ſiue fugari, Solemq; reduci nequaquam conſentit. Hinc quoq; contingit, ut nõnulli homines promptè abſque aliorũ auxilio pulchritudines ſibi ingenitas percipiant: nõnulli uerò præceptorum diſciplinarumq; beneficio hoc conſequantur, nonnulliq; poſtremò ne minimã quidem eruditionẽ acquirere poſsint. Inſuper etiã eundem hominem quaſdam pulchritudines facilè, quaſdã uerò difficilè cognoſcere cernes: quod inde potiſsimũ accidere uidetur: quia ipſius materia maiorem cum iſtis quàm cum illis corporalibus formis conuenientiã atq; ſimilitudinẽ obtinet.

Ratio, cur homines in diſciplinis percipiendis diuerſis, & infinitis propemodũ rationibus ſeſe habere perſpiciuntur, in interiorem formarũ animis noſtris conſignatarum maiorem uel minorem adumbrationem atq; obſcuritatem eleganter admodũ confertur.

Quapropter reconditę pulchritudines non eadẽ ratione in omnibus hominũ animis latent: & proptereà nõnullæ ipſarũ à Socratis uerbi cauſa anima ſenſibilibus ſpeciebus expergefacta facilè, nonnullæ uerò difficilè cognoſcuntur. Propter hanc aũt materię plurimas ac diſsimillimas diſpoſitiones tot differentiæ in humanis animis uerſantur, ut uix percipi queant. Iam igitur Sophia tibi cenſeo innotuiſſe, quòd omnes animis noſtris antiquitùs inſitę, & ab exterioribus corporibus ſenſuum deinde auxilio confirmatę pulchritudines eædem prorſus cum formis illis exiſtunt, quas anima Mundi ab intellectu acceptas in omnia corpora diſtribuiſſe uidetur: & quibus ipſa animam noſtram rationalem, ut eam ſibi quamſimillimã redderet, informauit atq; diſtinxit. Vnde facilimè ex corporaliũ pulchritudinũ cognitione tùm ad animæ noſtrę intelligentis, tùm etiã ad animæ Mundi pulchritudinẽ contẽplandam aſcendere nobis licebit: & tandẽ à pura noſtra, intellectualiq; mente ſuffulti ad primi, diuiniq; intellectus ſupremã omniũ pulchritudinẽ intuendã aduolare poterimus: non

Per corporales atque inferiores formas tanquã per grad9 quoſdam ad ſpiritalium formarũ, atq; Idæaliũ pulchritudinum in diuina mente reconditarum contẽplationẽ proficiſci, aſcẽdereq; debemus.

ſecus

ſecus atq; imaginũ cognitio ad exẽplaria cognoſcẽda nos quaſi manu ducete ſolet. Corporales igitur pulchritudines in noſtro intellectu ſpiritali quadã ratione conſiſtunt, & tanquã ſpiritales ab eo cognoſcuntur. Vnde non immeritò nos animæ noſtræ rationalis, & mentis ſiue intellectus lumine ſpiritales pulchritudines diſcernere ſuprà iam diximus, hoc tantũ diſcrimine intercedẽte: quòd ratio formarũ in anima Mundi exiſtentiũ pulchritudines circa corporales antea formas, quæ ad earũ imaginẽ extructę fuerunt, diu multumq; reuoluta tandẽ cognoſcit. At pura mens directè, & unico obtutu rerũ omniũ ſingularem pulchritudinẽ in ſupremi intellectus Idæis contẽplatur, diſtinctiſsimeq; cognoſcit. Hic aũt poſtrema hominis beatitudo cõſiſtere prędicatur. Illud inſuper ex prædictis Sophia tibi colligere licet: quòd animæ illæ, quæ in corporaliũ pulchritudinũ ſpiritali portione à uili materia, corporeaq; turpitudine ſeiungenda quãmaximè laborant, uix unquã ipſiuſmet animæ ſpiritales pulchritudines: hoc eſt, uirtutes, ſcientias, ſapientiasq; attingent. Vnde quemadmodũ etſi omnes ſenſu oculorũ prediti corporales pulchritudines intuent, haud tamẽ omnes earũ formoſitatẽ diſcernũt, neq; ex ea cõuenientẽ uoluptatem percipiũt, ſed ij duntaxat, qui pulchritudinis rerũ pro ipſarũ dignitate magis uel minus ſtudioſi exiſtũt: pariter etiã quãuis omnes animæ ſpiritales pulchritudines cognoſcunt, haud tamen cunctę ad earũ formoſitatẽ diſtinctè intelligendã pertingunt, neq; omnes ipſarũ fruitionẽ pariter appetere uidentur: ſed illæ duntaxat, quę huiuſcemodi ſpiritaliũ pulchritudinũ maiori uel minori amore naturali quadã propenſione capiunt. *SO.* Qua ratione animi noſtri ſpiritali modo mox corporeas, deinde harũ ope incorporeas quoq; pulchritudines cognoſcant, quę in primo intellectu, Mundiq; anima clarè admodũ cõſpicueq; refulgent: in humana uerò ratione latitare, & quaſi umbris quibuſdã inuolutę eſſe uidentur, optimè teneo. Id inſuper etiã intelligo, ſicut qui corporales pulchritudines perfectiori modo cognoſcunt, uehementiùs eas diligũt, quàm qui ipſarũ imperfectiorẽ cognitionẽ ſortiuntur: pariter etiã qui pulchritudines à corporib. omnino ſeparatas acriùs contẽplantur, eas longè maiori amore quã cæteri proſequunt. Illud quoq; addidiſti, qui corporaliũ pulchritudinũ partem ſpiritalẽ facilè expediteq; ab impura ſeiungunt, ipſarumq; maximam ſibi uendicant cognitionẽ: eoſdẽ meliùs utiq; promptiusq; quàm cæteros incorporales pulchritudines in intellectu, animaq; ſuperiori reſidentes percepturos. Verùm his ratio quædã in primis aduerſari uidetur. Si nanq; uehemẽs pulchritudinis amor ab eius perfecta cognitione tanquã à cauſa proficiſcitur, id nimirùm conſequetur, quòd ſicut qui corporales pulchritudines diſtinctè cognoſcunt, incorporales quoq; optimè percipiũt: ita qui corporaliũ formarũ amantiſsimi exiſtunt, incorporales quoq; atq; intellectuales pulchritudines, ueluti ſapientiã ac uirtutes, uehemẽtiſsimo amore proſequentur: cuius tamen oppoſitũ cõtingere uidemus. Qui nanq; corporaliũ formarũ amoribus nimiũ indulgent, cognitionis & amoris intellectualiũ pulchritudinũ ferè ſemper expertes eſſe, & quaſi cæci in eis frequentiſsimè errare cõperiuntur: intellectualiũ uerò formarũ maximo amore irretiti corporales contẽnunt, derelinquũt, aufugiunt, atq; execrant. *PH.* Te hanc difficultatẽ in mediũ adduxiſſe haud moleſtè fero: ex eius enim ſolutione maximũ, ni fallor, capies emolumentũ. Nam qua ratione corporales pulchritudines amare & ꝓſequi, quaq; ratione eaſdem odiſſe ac effugere debeas, quę perfecta cognitio, quis uerus amor, quod ſtudiũ falſum atq; adulterinũ ipſarũ eſſe dicatur, ex noſtra reſpõſione profectò addiſces. Animã non tantùm Mundo præfectã, uerùm etiã humanam ad eius ſimilitudinẽ extructam inter intellectũ, corpusq; mediã intercedere ſuperiùs intellexiſti. Hoc quidẽ illud nimirũ cõſequi uidetur, ut animi noſtri, quemadmodũ de Luna partim ad Solẽ, partim ad terrã cõuerſa ſuprà iam diximus, duas facies gerant: quarũ una ad intellectũ ſuperiorẽ: altera autẽ ad

Differẽtia inter rationẽ ac mentem.

Humana beatitudo.

Animorum noſtrorum præcipuum munus in ſpiritalibus formis à fœda materia ſeiungendis, & à corporum impuritate reuocandis ſitũ eſſe uidetur.

Animorum noſtrorum in ſpiritales pulchritudines laudabilis amor.

Rerum hactenus dictarum epilogus.

Anima inter intellectũ, & corpus media collocatur.

Animi noſtri duas facies gerunt, quarũ ſuperior ad intellectũ cõuerſa ratio, inferior uerò ad corpus propendens ſenſus nuncupatur.

inferiora corpora ſpectat. Prima quidem facies ad intellectum conuerſa intellectualis ratio nũcupatur: quæ rerum uniuerſalem & ſpiritalem ratiocinij auxilio ſibi cõparat cognitionem, formas atq; eſſentias intelligibiles à ſingularibus ſenſibilibusq; corporibus ſeiungendo, & corporeũ Mundum ad intelligibilem ſemper redigendo. Altera uerò facies ad corpus inclinãs ſenſus propriè uocatur: quæ rerũ corporalium, materiæ conditionibus appendicibusq; retentis, ſingularem ſibi uendicat cognitionem. Duæ iſtæ animorum noſtrorum facies contrarios, oppoſitosq; motus ſeruare uidentur. Sicut enim facies ſuperior, quam rationem, ſiue rationalem cognitionẽ uocamus, corporea ad incorporea transfert: ita inferior, quam ſenſum, ſiue ſenſibilem cognitionẽ appellamus, ad corpora propiùs accedens, & earum conſuetudine delectata incorporea ad corporea deducit. Corporales igitur pulchritudines ambabus animæ faciebus, ſenſu uidelicet ac ratione, & duplici cognoſcendi ordine, corporali ſcilicet atq; intellectuali, à nobis cerni ac percipi poſſunt. Duas aũt haſce corporalium pulchritudinũ tam differentes cognitiones duo quoq; uarij, diſsimilesq; profectò conſequuntur amores: ſenſibilem enim cognitionẽ ſenſibilis amor, & rationalem cogitationem ſpiritale ſtudium cõcomitatur. Plures inſuper reperiunt, qui animę faciem corporalẽ copioſo lumine præditam, intellectualẽ uerò obſcurã habere uidẽtur: quod quidem propterea cõtingit: quia ipſorum animi in corporibus nimiũ demerguntur, materiæq; plus iuſto adhæreſcunt: eorundem uerò corpora & animis parũ obtẽperare, uixq; ab eis ſuperari conſpiciuntur. Huiuſcemodi homines totã corporaliũ ſenſibiliumq; pulchritudinũ cognitionẽ ab eis habitã, totumq; ipſorũ in illas ſtudiũ atq; amorem ad ſenſus tantũmodò referunt: ſpiritales uerò pulchritudines nec cognoſcunt, nec amant, nec ex eis ullã iucunditatẽ percipiunt, nec ipſas ullo precio aut amore dignas eſſe arbitrantur: qui omniũ hominũ miſerrimi quidem exiſtunt, & à beſtijs parùm certè differre uidentur: hoc nomine tantũ eis ſuperiores, quòd ipſi luxuriã, libidinem, cõcupiſcentiã, cupiditatem, auaritiã, cæteraſq; animi perturbationes atq; ægritudines radicitùs ſibi gerunt infixas: quę quidem uitia non ſolùm hominẽ deprimunt, eumq; hominis nomine reddũt indignũ: ſed etiã ipſum in laborioſam, inexplicabilẽ, perturbatiſsimã, nec unquam conſiſtentem uitam præcipitem trahunt: nec ulla ſtabili quietè, perpetuóue animi gaudio eum recreari permittunt. Hoc autem idcircò contingit: quia huiuſcemodi appetitiones atq; iucunditates propter earum maximã imperfectionem nullam prorſus humanæ uitæ tranquillitatem aut ſtabilitatem poſſunt afferre: præſertim cùm à materia perpetuò exagitata, nec unquã quieſcente tanquam à communi ſenſibilium omnium pulchritudinum matre originem ducant. Præter hos aliud quoddam hominum genus reperitur, qui hominis nomine longè ſuperioribus digniores exiſtunt. Iſti faciem animę ad intellectum conuerſam nõ minori lumine, quàm alteram ad corpus uergentem oppletam obtinuerũt. Nonnulliq; inſuper faciem intellectualem ſplendidiorem, quàm corporalem habere perſpiciuntur. Hi omnes ſenſibilem cognitionem ad rationalem potiſsimùm tanquam ad proprium finem referunt, diriguntq;: & ſenſibiles pulchritudines inferiori facie perceptas eatenus æſtimare diligereq; uidentur, quatenus ſuperioris faciei beneficio rationales formas, ubi uera pulchritudo, ut iam diximus, cõſiſtit, ex eis ſecernere poſſunt. Vnde etſi ipſi animam ſpiritalem, facie inferiori intercedente, ad corpora, ut eorum pulchritudinem ſenſibili ratione cognoſcunt, admouere conſpiciuntur: mox tamen priori contrario motionis genere uſi ſenſibiles ſpecies ſuperioris, & rationalis faciei auxilio ſurſum attollunt, & ex eis formas, ſpeciesq; intelligibiles ſeiungunt, in quibus potiſsimùm ueram pulchritudinis cognitionem ſitam eſſe exiſtimant: partem autem corpoream atq; ſenſibilem ueluti turpem, incorporeæque indumentum, ſiue potiùs umbram & imaginem quandam

ſtatim

Duarum animæ facierũ contrarij atq; oppoſiti motus.

Amor duplex exiſtit, ſenſibilis ſcilicet ac ſpiritalis.

Duarum animæ facierum complures differentias in corporalibus, uel ſpiritalibus formis diligendis, proſequendisq; recenſet.

Hominum miſerrimum genus.

Hominum præſtantiſsimorum, et diuinorũ propemodũ genus.

ſtatim abijciunt ac derelinquunt. Sicut autem excellentiſsimi iſti uiri cognitionem ſenſibilem ad intelligibilem referunt, ita quoq; ipſi corporalem amorem ad ſpiritalem ordinant, diriguntq;: tanto enim amore ſenſibiles pulchritudines proſequuntur, quantum earum perceptiones ad ſpiritales, inſenſibilesq; pulchritudines cognoſcendas ac adamandas ſibi exiſtimant profuturas. Has uerò tantummodò ut ueras, & præ cæteris excellentiſsimas formas mirificè diligunt, eisq; frui quammaximè ſtudent ac delectantur: corporales autem ipſas, ſenſibilesq; pulchritudines ab incorporeis ſecluſas tantum abeſt ut ament aut proſequantur, ut eas potiùs tanquam Monſtra quædam odiſſe, & quaſi acerrimum hoſtem aufugere uideantur. Verè enim rerum corporalium ſordes animis noſtris ad fœlicitatem conſequendam maximum afferũt impedimentum, luce intelligibili ex eorũ ſuperiori facie, in quã humana beatitudo conſiſtit, detracta, & toto ſplendore in faciem inferiorem ſenſibilemq; collato. Vnde quemadmodum aurum cũ alijs impurioribus metallis, terrenisq; præſertim fecibus commixtum nec pulchrum, nec perfectũ, nec purum exiſtere poteſt: eius enim præſtantia in eo potiſsimùm ſita eſſe cenſetur, ut cuiuſcunq; impuræ permixtionis expers omnino eſſe dicatur: ita quoq; anima ſenſibilium pulchritudinum amoribus implicita nunquam in propriam pulchritudinem, puritatem, aut beatitudinem reuertetur: niſi cùm à ſenſibilium formarũ ſtudijs libera prorſus atq; ſoluta lucem ſuam intellectualem, & priſtinam perfectionẽ ſibi recuperauerit. Ignorare igitur Sophia uideris ubi nam ſenſibilium formarum cognitio potiſsimùm conſiſtat: eam enim in ipſarum ſenſibili, &, ut ita dicam, materiali tantummodò cognitione ſitam eſſe arbitraris, etſi nullæ prorſus ex ipſis pulchritudines ſpiritales ſeiungantur: & longè quidem erras: hæc enim corporalium pulchritudinum cognitio imperfecta admodum exiſtit. Nam qui rem accedentem principem locum obtinere ſibi perſuadet, haud rectè iudicat: quiq; ut umbras ſequatur, lucem cõtemnit, haud clarè intuetur: & qui ueris formis, ſummiſq; exemplaribus rerũ neglectis, ſimulachra ac imagines diligit, ſeipſum odiſſe uidetur. Vnde perfecta corporalium formarũ cognitio id in primis requirit, ut ea intercedente incorporales pulchritudines ex illis facillimè ſecerni queant: tumq; inferior animi noſtri facies, quę corpus ſuæ fidei concreditum reſpicit, accommodatum ſibi lumeñ nanciſcitur: cùm ipſa ſuperioris, quæ ad intellectum conuertitur, faciei commodis inſeruiens eam quoq; debito lumine oppleri quammaximè ſtudet, & accedentis, inferioris, atq; miniſtræ naturã ſeruare conſpicitur. Quòd ſi ſuperior inferiori forſitan ceſſerit, tunc ambabus proprio lumine deſtitutis, ac in denſiſsimis tenebris uerſantibus anima illa miſerrima atque infœliciſsima procuIdubiò erit exiſtimanda. Tunc igitur inferiorum pulchritudinum amor rectus & laudabilis eſſe cẽſetur, cùm ex illis ſpiritales formas ſeligere, & quaſi exprimere ſtudet, quæ uerè proprieq; amabiles eſſe dicuntur. Vnde amor in his potiſsimũ, & propter ipſas in corporibus etiam tanquã accedentibus quibuſdam uerſatur. Quemadmodũ enim uitrei oculi tunc apti, pulchri, & grati nobis exiſtere prædicãtur: cũ eorum perſpicuitas ad uiſum, & oculos noſtros laudabilem ſeruat proportionẽ, ſpeciesq; uiſibiles ſincerè & fideliter per eos ad uiſum ipſum deferuntur: Quòd ſi clariores fortaſſe extiterint, nec debitam proportionem retinuerint, nõ tantùm inutiles eſſe, uerùm etiam uiſui damnũ ac impedimentũ nonnullũ afferre cõperientur. Pariter etiam ſenſibilium formarũ cognitio tunc bona eſſe, & ueros amores, honeſtasq; uoluptates quaſi procreare uidetur, cũ ad intellectualium pulchritudinũ cognitionẽ refertur, & earum amorẽ ac iucunditatẽ nobis infundit. Quòd ſi ad hunc finẽ minimè inſtituitur, & noxia eſſe, & ſpiritales pulchritudines, atq; intellectualẽ ſplendorem, humanamq; fœlicitatem nobis inuidere haud immeritò quidẽ exiſtimatur. Caue igitur Sophia, ne ſenſibilium formarũ amore & uoluptate adeò

Animæ ſumma miſeria, atq; calamitas.

Senſibiliũ & corporalium formarũ cognitio, ac ſtudium ad formarum ſpiritalium atque intelligibiliũ contemplationem, & amorẽ referri tantummodò debet.

capiaris,ut animo tuo à pulcherrimo ac intellectuali principio reuocato,cum in turpíſsimi corporis, & prodigioſæ materiæ cæcis undis quandoq; demergas:ne ue illius exemplũ imiteris,qui cùm elegãtiſsimas formas in aquas immundas aſpexiſſet, ueris derelictis umbras atq; imagines perſequi maluit: unde cùm ſeſe præcipitem daret,in turbidis undis mox periiſſe narratur. *SO.* Tuis monitis obtemperare ſummo ſtudio contendam: quot enim errores in corporalibus formis cognoſcendis ſæpiſsimè committantur, & quàm facile homines in eis labi ſoleant,optimè nimirùm intelligo.Id inſuper etiam clariſſimè cerno, quòd formoſa atq; elegantia corpora pulchritudines proprias à corporali natura minimè acceperunt,cùm eorum pulchritudo nihil aliud eſſe dicatur,niſi cõuenientia quædam, quam corpora cum incorporeis obtinuerunt:aut quidam ſplendor à ſpiritalibus in corpora inferiora diffuſus, quorũ pulchritudines incorporalium illarum, atq; intelligibilium formarũ umbræ, & imagines quædam eſſe iure exiſtimantur.Præterea id quoq; ueriſsimũ eſſe confirmo, animorum ſcilicet noſtrorum fœlicitatem in eo collocari, ut ipſi à corporalibus ad ſpiritales pulchritudines contemplandas attollantur, & inferioribus ac ſenſibilibus formis intercedentibus ad ſuperiores atq; intelligibiles cognoſcendas accendant.Veruntamen quid pulchritudo iſta ſpiritalis, quę & ſingula incorporea pulchritudine donat,& corporibus quoq; nõ tantùm cœleſtibus largè copioſeq; ſeſe communicat, uerùm etiam inferioribus atq; caducis magis minusq; pro ſingulorum captu,humanoq; præſertim generi,in primisq; animæ rationali, & menti ac intellectui ſuimet copiam facit, eſſe dicatur,adhuc ignoro.Quid obſecro pulchritudinem iſtam, quæ in totũ ſiue uniuerſum, ſingulasq; ipſius partes diffunditur,& cũcta pulchra formoſaq; reddit,eſſe arbitraris? Etſi enim pulchritudinem gratiam quandam formalem, quæ nobis cognita atq; perſpecta animos noſtros ad eam diligendã impellit,eſſe pronunciaſti: hæc tamen definitio formoſis corporibus, & corporalibus tantummodò formis accõmodari poſſe uidetur. Verùm cùm huiuſcemodi pulchritudo,ſi cum incorporali,& à materia prorſus ſeparata pulchritudine conferatur, eius umbra & imago quædã eſſe dicatur,id in primis intelligere uellem,quid nam forma iſta incorporea,ex qua omnes corporum pulchritudines tanquam ex uberrimo fonte emanare uidentur,exiſtat. Hoc enim perſpecto,quid nam uera ſit pulchritudo, quæ in uniuerſa diſtribuitur, ſtatim cognoſcã:nec ullam corporalium formarũ certam, definitamq; cognitionem requiram. Corporalis nanq; pulchritudinis definitio,quam ſuperius attuliſti,haud ipſi tantummodò formæ,ſed formæ in corpore incluſæ conuenire uidetur. Pulchritudinis uerò ipſius à corporibus ſeparatæ eſſentiam adhuc prorſus ignoro,& hanc ſcire gratiſsimũ utiq; mihi foret.Id quoq; Philo ſi me amas,pertractandum aggredere. *PH.* Artificioſorum operum pulchritudinem nihil aliud eſſe iam diximus,quàm artem ab artifice in omnia corpora artificioſa,& in ſingulas eorum partes diffuſam,ac diſtributam. Vnde ueram primamq; omnium artificioſarum formarum pulchritudinẽ nihil aliud profectò eſſe contingit,quã ipſammet artem uel ſcientiam in artificis mente præexiſtentem,ex qua tanquam ex ſumma quadam Idæa cunctis artificioſis corporibus impertita eorũ uariæ ac differentes pulchritudines deducuntur. Idẽ quoq; in naturalibus corporibus uſu uenire uidetur: eorũ enim pulchritudo nihil aliud quàm ſplendor Idæarum ab ipſa illuſtranda pertingens exiſtere definitur.Quapropter ueræ rerum omnium atque excellentiſsimæ formæ in Idęis reponuntur, quarum beneficio omnia corpora deinde pulchra formoſaq; redduntur. *SO.* Tu rem obſcuram per aliam non minus difficilem expoſuiſſe uideris. Veras pulchritudines in Idæis repoſitas eſſe ais. Ego autem nõ minus Idęę,quàm pulchritudinis eſſentiam ſiue definitionem ignoro:Quinimò Idæarum eſſentia, ut optimè calles, multò magis quàm eſſentia pulchritudinis

Corporales pulchritudines incorporalium formarũ umbræ quædam exiſtunt.

Animorũ noſtrorum fœlicitas in intelligibilium,ſpiritaliũq; formarum acerrima contemplatione conſiſtit.

Corporũ tàm naturaliũ quã artificioſorũ formoſitas atq; elegantia ex Idæali ſumma'q; pulchritudine tanquam ex diuino quodam fonte prodiiſſe uidetur.

Pulchritudo in corporibus perſpecta ſplẽdor quidam Idæarum ad ipſa illuſtranda pertingens exiſtit.

tudinis latere exiſtimatur. Rem igitur manifeſtiorem obſcuriore quo modo uis illuſtrari? Pręterquam autem Idęarum longè magis quàm pulchritudinis eſſentia eſt nobis ignota, multò quoq; incertior, magiſq; dubia exiſtit: omnes enim ueram quandam pulchritudinem, è qua cunctæ aliæ proficiſcuntur, reperiri concedunt. At plures philoſophorum, & ij quidem pręclariſsimi, uelu. Ariſtoteles, omneſq; Peripatetici ſimul, Idæas illas Platonicas labefactarunt atq; euerterunt. Quo pacto igitur res certa, dubia, & manifeſtior obſcuriore poteſt declarari? *PH.* Idæę nihil aliud profectò, quàm rerum omnium procreatarum notitiæ quædam in ſummi opificis & creatoris mente præexiſtentes eſſe dicuntur: quas quidem neminem unquam ſanę mentis arbitror negaturum. *SO.* Cur negari minimè poſſunt? *PH.* Quoniam ſi Mundus haud caſu, nec forte fortuna, ſicut ordo totius & partium clariſsimè indicare uidetur, in lucem editus fuit: à mente quadam diuina, ſapientiſsimoq; intellectu, qui tam admirabilem ordinem, & tantam ſingularium partium conuenientiam ipſi præſtiterit, eum procreatum fuiſſe neceſſariò eſt concedendum. Vir igitur ſapiens in totius Mundi tam admiranda compoſitione, & in omnium quanuis minimarum particularum ordine, proportione, maximoq; artificio ſummam opificis perfectionē, & incomprehenſibilem creatoris ſapientiam quaſi inſculptam clariſsimè intuetur. *SO.* Hoc nunquam profectò negarē, nec ab ullo negari poſſe exiſtimarē: creatoris enim uniuerſi ipſius ſolertiam, & miram prouidentiam tùm ex me ipſa, tùm etiam ex ſingularū corporis mei partium artificioſa ſtructura perſpicio, quæ tanta nimirùm exiſtit, ut nullius quãuis ſapientiſsimi uiri ingenium eam plenè cumulateq́ue percipere poſsit.

Idææ rerum omnium procreatarū notitiæ quædam in diuina mēte præexiſtentes eſſe definiuntur.

Idæarum neceſsitatē Dei mira in Mundi ipſius procreatione ſolertia, ac prouidentia ſatis ſuperq; demōſtrat.

PH. Diuinum artificium multò magis profectò cognoſceres, ſi humani corporis ſingularumq; ipſius partium anatomen unquam uidiſſes: huiuſcemodi nanq; admirandum ſpectaculum immenſam Dei ſapientiam, prouidentiam, ac artem in corporis noſtri compoſitione atq; ſtructura adhibitam oculis tuis ſubieciſſet, ita ut ſtupore ſuadente in Iobi uerba illa facillimè prorupiſſes. Ex carne mea Deum contemplor. *SO.* Rectè quidem putas. Verùm Idæarum iam inceptam materiā obſecro ne relinque *PH.* Si ſummus opifex rerum in uniuerſi unà cū omnibus ipſius partibus atq; particulis procreatione ordinis, cōuenientiæ, & perfectionis ſingularum tam diligentem exquiſitamq; rationem habuiſſe uidetur, rerum tanta induſtria elaboratarū notiones in diuina opificis mente perfectiſsima quadā ratione neceſſariò præextitiſſe oportet, non ſecus omnium artificioſarum formarum notiones in artificis ſiue architecti intellectu quaſi ſemina quædā neceſſe eſt priùs latitaſſe. Hę quidem uniuerſi, & ſingularum ipſius partium cognitiones in diuino intellectu præexiſtentes illæ nimirùm eſſe dicuntur, quæ Idæę apud omnes paſsim uocantur: hoc eſt, rerum omnium procreatarum diuinæ quædam prænotiones. Quid igitur ſint, & in quem ſenſum propriè accipiantur Idæę, iam, ni fallor, Sophia percepiſti. *SO.* Optimè quidem. Verùm dic obſecro, cur Ariſtoteles, cæteriq; Peripatetici eas impugnarunt? *PH.* In quo'nam Ariſtoteles Idæarum materiam pertractans à Platone eius præceptore differat, recēſere, & utriuſq; rationes in medium adducere, aut cæteris fortiora argumenta ſeligere, nimis longum profectò laborioſumq; foret. Huic quidem tam arduæ diſputationi nunc ſuperſedendū exiſtimo, ne à propoſito iam incepto longiùs recedamus, ne'ue prolixi nimiùm aut loquaces uideamur. Id tātummodò tibi dicā, quòd Idæas eo modo, quo illas expoſuimus, acceptas nec unquam Ariſtoteles negauit, nec eas profectò negare potuiſſet, etſi Idæarum nomine ipſas deſignare noluerit. Ariſtoteles enim Nimos: hoc eſt, ſapientiſsimum ordinē uniuerſi, à quo quidē ordine perfectio ac diſpoſitio Mundi, ſingularumq; ipſius partium proficiſcitur, in diuina mēte haud aliter præexiſtere cenſet, quàm in mēte Imperatoris totius exercitus ordo, ac ſitus antea reperitur, à quo tanquā à

Ariſtoteles Idæas Platonicas, nominibus tantùm permutatis, confirmaſſe potiùs quàm labefactaſſe uidetur.

potiſsima cauſa tùm uniuerſi, tùm ſingularum partium exercitus inſtructio, ac pugna deinde in lucem prodire conſpicitur. Quapropter Idæę Platonicæ, quæ in diuina mente reſidere dicuntur, alijs nominibus, ac differentibus exemplis ab Ariſtotele quoq; confirmantur. *SO.* In quónam præſtantiſsimi iſti Philoſophi conueniunt, optimè intelligo. Verùm aliquid inſuper de eorũ differentia in hac tam præclara Idæarum materia audire deſiderarem, quas Ariſtoteles & Peripatetici tanto odio proſecuti eſſe uidentur. *PH.* Libentiſsimè tibi morem geram. Plato totam rerum eſſentiam atq; ſubſtantiam in Idæas coniecit: ita ut quæ ad earum ſimilitudinẽ in Mundo corporeo deinde extructa fuerũt, umbras potiùs ſubſtantiæ eſſentiæq;, quàm eſſentias uel ſubſtantias appellanda eſſe duxerit. Quapropter ipſe corporales formas prorſus contemnit: nec quicquam aliud utilitatis nobis eas afferre arbitratur, niſi ut in Idæarum cognitionem nos euehant atq; perducant, ipſarumq; pulchritudinem nihilo proximam eſſe contendit. Ariſtoteles uerò in hoc negotio moderatiùs ſeſe geſsiſſe uidetur: perfectiſsimum nanq; artificem perfecta etiam opera proculdubiò conſtruxiſſe iudicauit. Quamobrem ipſe in Mundo, & in cunctis eius partibus eſſentias, atq; ſubſtantias ueras propriasq; exiſtimat reperiri. Idæales autem notiones nec eſſentias, nec ſubſtantias rerum appellat: ſed cauſas eis producendis tantummodò, ac ordinandis præpoſitas eſſe arbitratur. Quapropter ipſe primas ſubſtantias ſingulares exiſtere ſtatuit, & in earum unaquaq; totam ſpeciei eſſentiam uoluit conſeruari: ſpecies autẽ uniuerſali communiq; ratione acceptas haud quidẽ Idæas, nec cauſas reipſa ſubſiſtentes, ſed intellectuales tantũmodò conceptus, quas ratio humana ex ſubſtantijs atq; eſſentijs indiuiduorum actu ſubſiſtentium eruit & extraxit, eſſe putauit. Vnde huiuſcemodi communes ac uniuerſales conceptus, propterea quòd ab intellectu noſtro ex primis indiuiduiſq; ſubſtantijs extrahuntur, ſecundas ſubſtantias appellauit. Idæas autẽ nequaquam, ut Plato ſenſit, primas ſubſtantias, nec ſecundas etiam exiſtere opinatur: ſed primas cauſas omnium corporalium ſubſtantiarum, & cunctarum ex materia formaq; conſtantium, eſſentiarũ principia quædam eſſe teſtatur. Præſtantiſsimus enim iſte philoſophus materiam & corpus ad omnium corporalium rerũ eſſentiam, ſubſtantiamq; conſtituendam concurrere affirmat: & in cunctarũ eſſentiarum definitionibus, quę ex genere differentiaq; cõponuntur, genus quaſi materiam uel corpus, uel materialem cõmunemq; formã principem locum obtinere: differentiam aũt quaſi formã propriam atq; ſpecificã ſubſequi tradit: uniuſcuiuſq; enim rei eſſentiam ſubſtantiamq; ex duabus partibus, materia ſcilicet ac forma, conſtare exiſtimauit. Cùm igitur Idæę & materia, & corpore careant, idcirco eſſentiæ uel ſubſtantiæ nomẽ ex Ariſtotelis ſententia eis accommodari minimè poteſt: uerùm ipſę diuina potiùs principia, ex quibus omnes eſſentię ſubſtantiæq; deducuntur, tùm primæ quaſi primi earũ & corporales effectus, tùm etiam ſecundæ quaſi primarũ imagines & ſimulachra quædam ſpiritalia, ſunt appellandæ. Quare Ariſtoteles, ut paucis tandẽ rem concludamus, corporei Mundi pulchritudines ueras quidem pulchritudines eſſe, ſed à primis illis atq; Idæalibus formis, quæ in primo diuinoq; reſident intellectu, originẽ ducere ſentit. Ab hac ſumma iſtorũ duorum Theologorum controuerſia cæterę omnes deinde, tùm in hac Idæarũ materia, tùm etiam in pluribus alijs & Theologicis, & naturalibus diſceptationibus differẽtiæ proficiſcuntur. *SO.* Ariſtotelis & Platonis diſcordiam ſumma quidẽ cum animi mei iucunditate audiui. Verùm id inſuper intelligere grãtiſsimũ mihi foret, cuiꝰnam duorum tam illuſtrium uirorũ ſententiæ potiùs aſſentiris. *PH.* Profectò Sophia ſi animum intenderis, eorũ controuerſiam in uocabulorũ impoſitione, uſu, atq; ſignificatione, quid ſcilicet per eſſentiam, ſubſtantiam, unitatẽ, ueritatẽ, bonitatẽ, pulchritudinẽ, aliaq; ſimilia nomina ſit intelligendũ, potiùs quã in rebus

Ariſtotelis & Platonis controuerſiam de Idæarũ eſſentia elegantiſsimè quidẽ explicat atq; declarat.

Ariſtotelis, & Platonis controuerſia de Idæis in nominibus potiùs, quàm in rebus ipſis conſiſtit.

ipſis uerſari cognoſces. Quapropter ſi ſentētiam reſpexerimus, cùm ipſa una eademq; prorſus exiſtat, ambos ſequendos exiſtimo. At ſi uocabulorū uſum conſiderabimus, Ariſtotelem Platoni fortaſſe præponam: nec mirum quidē, cùm recentiores in oratione perpolienda atq; elaboranda, necnon in uocabulis proprijs & rerū naturis quammaximè accōmodatis excogitandis antiquioribus diligentiores atq; ſolertiores eſſe uideantur. Id tamen pro Platonis afferā defenſione, quòd cū ipſe ſua tempeſtate præſtantiſsimos Græcorū philoſophorum alias eſſentias, ſubſtantias, ac formas præter corporales tantummodò deſpicere offendiſſet, eosq; præter corpora nihil quicquam ſupereſſe putare ſenſiſſet, tanquam peritiſsimus medicus contrario medicamento adhibito ad priſtinam ſanitatem eos reuocādos eſſe iudicauit: & propterea corpora propriarum merito naturarum omnis eſſentiæ, ſubſtantiæ, & pulchritudinis prorſus expertia eſſe, nec ea aliud quicquam niſi incorporalis eſſentiæ, Idæalisq; pulchritudinis in ſummi opificis mente latitantis tenuiſsimas umbras quaſdam exiſtere prædicauit. Ariſtoteles uerò qui Platoni ſucceſsit, philoſophos à Platone iam perſuaſos corpora quaſi dereliquiſſe, & omnem pulchritudinem, eſſentiam, atq; ſubſtantiam in Idæas tranſtuliſſe: corporeumq; Mundum ab eis contemni, & quaſi pro nihilo haberi perſenſit. Vnde uir acutiſsimus homines his opinionibus imbutos corporalium rerum ſcientiam, & actionum, motuum, atq; alterationum naturalium, necnon cauſarum ortus & interitus cognitionē omnino deſerturos ac neglecturos perſpexit: quam quidem inſcitiam & negligentiam imperfecta quoq; ſpiritalium & diuinorū principiorum cognitio ſubſequi ſolet, cùm effectus rectè cogniti atq; perſpecti cauſarum etiam perfectam cognitionem nobis tradere uideantur. Ne igitur homines Platonis ſalutari pharmaco abuſi in turpiſsimos prolaberentur errores, Ariſtoteles præceptore ſuo longè humanius ſeſe gerens, ut iam diximus, in Mundo corporeo ueras eſſentias atq; ſubſtantias ex Idæis fluentes ac emanantes oſtendit reperiri: & in eo quoq; ueras pulchritudines, à puriſsimis tamen perfectiſsimis formis illis, quæ Idæę nuncupantur, proficiſcentes exiſtere demonſtrauit. Quapropter uterq; ipſorum optimi medici munere perfunctus fuiſſe uidetur, diuerſa tamen ratione: Plato enim animos hominum iam ægrotantes uiolento medicamine primus ſanaſſe: Ariſtoteles uerò ſanitatem à Platone inductam temperamento deinde adhibito conſeruaſſe exiſtimatur. *SO.* Quid Idæę ſignificent, & cur earum uſus neceſſarius eſſe dicatur, Ariſtotelemq; eas funditùs minimè ſuſtuliſſe, & quomodo ambo iſti grauiſsimi philoſophi Idæas ipſas differenter intellexerunt ac pertractarunt, ſatis ſuperq; cognoſco: nec de his quicquam amplius requiram, ne à ſuperiori pulchritudinis diſceptatione abſoluenda fortaſſe te impediam. Vnam tantummodò difficultatē in medium afferam, & eam, meo quidem iudicio, propoſito noſtro ſatis accommodatam. Veras pulchritudines in Idæis intelligibilibus, uel ſummis primisq; notionibus, aut uniuerſi cunctarumq; eius partium admirabili ordine in ſummi opificis mente: hoc eſt, in primo diuinoq; intellectu reſidente collocaſti. Ego autem in Idęis tanquam in cauſis priorem quidem atq; maiorem quàm in corporibus pulchritudinem reperiri cōcedo: haud tamen in Idæis ueram illam & primam omnino pulchritudinem, cuius merito cætera omnia uel pulchra, uel pulchritudines eſſe dicuntur, ſitam exiſtimo. Idęas namq;, cùm primæ notiones & quaſi exempla quædam ſpiritalia Mundi, & innumerabilium propemodum ipſius partium exiſtere prædicentur, plures eſſe neceſſariò dicendū uidetur. Vnde ſi unaquæq; Idæarum illarū pulchra, uel pulchritudo ipſa uocatur, ueram primamq; pulchritudinē, propter cuius communicationem ſingulæ Idæę pulchræ, uel pulchritudines potiùs deinde nuncupantur, ipſis ſuperiorem profectò exiſtere oportet: ſi enim una Idæarum illarum ueræ primæq; pulchritudinis ſibi nomen uendicaret,

Ariſtoteles in uocabulorum uſu Platoni præferendus eſſe uidetur.

Rationē elegātiſsimā reddit, cur Idææ à Platone quidem maximis laudibus celebratæ, ab Ariſtotele uerò quaſi contemptæ ſpretæq; fuerūt, ex medicorum uarijs diuerſisq; curādi rationibus metaphora aſſumpta.

nulla cæterarum uera prima ue appellari postea deberet, sed cunctæ secundũ locum propter superioris communicationem obtinerent. Cùm igitur Idealis pulchritudo multitudine impediente princeps esse minimè posit, te primam quandam ueramq; pulchritudinem excogitare nimirùm oportet, quæ Ideas omnes sibi deinde per similes reddat. *PH.* Opportunè quidem dubitasti: ex proposite nanq; difficultatis solutione, quid nam uera primaq; pulchritudo esse dicatur, plenè cumulateq; cognosces. Verùm illud in primis, ne imprudens fortasse errares, attendere debes, quòd in Idæis nequaquam, sicut in partibus Mundi ad earum similitudinem extructis diuersitas, aut diuisa ulla multitudo reperitur: effectuum nanque defectus siue imperfectiones ad perfectas eorum causas minimè pertingere aut spectare dicuntur: uerùm effectibus propriè ob idipsum: quia effectus existunt, conuenire censentur: qui propterea quòd effectuum rationem aut conditionem sortiti fuerunt, à causarũ perfectione quammaximè distare uidentur. Vnde nequaquam admirari debemus, si effectus quibusdam defectibus, qui nec in eorum causis præexistunt, nec ab ipsis proficiscũtur, sæpissimè laborare conspiciuntur. *SO.* Quin ex bonis causis bonos effectus prodire, & effectus causarum ingenium ita referre debere, ut ipsi in earum cognitionem nos quasi manu ducere uideantur, dicendum potiùs iudicarem. *PH.* Etsi à bonis causis boni quoq; proficiscuntur effectus, effectuum tamen bonitas atque perfectio perfectionem ac bonitatem causarum profectò nunquam æquabit: & quanuis effectus causæ persimilis existit, non tamen ei perfectione æqualis esse censetur. Perfectio quidem causæ in effectum perfectionem ipsius ordini conuenientem, haud tamen sibi equalem inducit: secus enim uel effectus causæ magis quàm effectus, uel causa effectus potiùs quàm causę appellationem sibi uendicaret. Verum tamen id est, quòd tantum bonitatis atq; perfectionis effectui, quantum causæ, amborum conditione perspecta, & eorum proportione diligenter considerata, debetur. Vtriusque tamen perfectio æqualis minimè existit. Quinimò effectus à causa perfectionis nonsine maximè superatur: & idcirco in eo defectus quidam ipsius proprij, minimeq; cum causa communes reperiuntur. *SO.* Rationem teneo. Verùm exemplorum aliquod lumen desiderarem. *PH.* Mundum corporeum ab incorporeo tanquam proprium effectum à sua causa, proprioq; artifice proficisci optimè calles: corporeum autẽ ab incorporei perfectione quammaximè deficere sentis, quæ enim perfectionis similitudo inter corpus ac intellectum reperitur? Si igitur in corporibus plures imperfectiones, quemadmodum dimensionem, diuisionem, ac in nonnullis insuper alterationem, & corruptionem perspexeris, hæc eadem uitia in corporum causis intelligibilibus pariter reperiri nunquam proferre audebis: uerùm hæc omnia effectuum tantummodò, propterea quod ipsi à causarum præstantia degenerãt, propria existere dices. Similiter etiam multitudinem, diuisionem, atque diuersitatem in mundanis corporibus perspectam in Idæis illis, diuinisq; notionibus præexistere Sophia nequaquam existima. Quinimò quod in intellectu diuino unum indiuiduumq; prorsus esse uidetur, in innumerabiles propemodum Mundi particulas mox diffundi distribuiq; conspicitur, ad quarum quidem multitudinẽ respicientes Ideas quoq; plures existere pronunciamus: etsi cunctæ ad diuinum intellectũ relatæ ad summam quandam indiuiduamq; rediguntur unitatem. *SO.* Quomodo obsecro plurium ac diuersarum rerũ notiones unã eandẽq; fieri posse arbitraris? *PH.* Res istæ plures ac differentes nónne sunt partes uniuersi? *SO.* Maximè. *PH.* Vniuersum autem unà cum omnibus eius partibus simul acceptis nónne unum existit? *SO.* Vtique. *PH.* Vniuersi igitur notionem, eiusq; Idæam unam tantùm, haud plures esse necesse est fatearis. *SO.* Rectè quidem concludis. Verùm sicut uniuersum, cùm unum existat, pluribus

Effectuũ defectus atque imperfectiones causarum excellentiam atq; integritatem contaminare minimè possunt.

Effectus causarum quidẽ naturam, ingeniumq; referre, haud tamen earũ perfectionẽ, præstantiamq; æquare uidentur.

Ideæ etsi ad res procreatas relatæ plures esse uidẽtur, prout tamen in diuina mente consistunt, ad summam quandã & simplicissimam unitatẽ rediguntur.

Idææ uniuersi una tantùm existit.

tibus ac dissimillimis partibus præditum esse conspicitur: ita comunissima illa notio, ac Idæa uniuersi plures, differentesq; Idæas quoq; complecti uidetur. *PH.* Etsi uniuersi Idæam plures ac diuersas Idæas, quæ singulis uniuersi partibus proportione quadam respondent, continere disputandi gratia tibi concedam: nemo tamen meo quidem iudicio ambigere debet, quin sicut totius pulchritudo pulchritudinem partium antecedit, cùm singulæ partes totius pulchritudinem participare dicantur: ita quoq; forma communissimæ Idææ rerum uniuersitati præfectæ formis propriarum Idæarū singulis uniuersi partibus præpositarum antecellat: quinimò ipsa principem sibi pulchritudinis locum uendicare uidetur, quæ cunctis inferioribus Idæis quasi partibus communicata, singularumq; conditione ac dignitate diligenter perspecta, eas quoq; decenti pulchritudine exornat. Verùm id insuper addo, quòd Idæarum distincta ac separata multitudo concedi minimè debet. Etsi enim prima Idæa uniuersi in summi opificis mente reposita multiplicem quendam ordinem erga essentiales ipsius partes seruare uideatur: huiuscemodi tamen multiplex ordo nec essentialem, nec separabilem diuersitatem, nec dimensam partitionem, nec numeralem diuisionem, sicut partibus uniuersi contingit, in eam inducere ualet: sed prima illa Idæa ita multiplex esse prædicatur, ut in seipsa indiuidua prorsus, pura, simplicissimaq; cōsistat: utq; pefectissima quadā unitatis ratione cunctarum uniuersitatis partium multitudinē unà cū diuersorum ordinum, ac differentium perfectionum serie in eis conspecta simul complectatur. Quamobrem in summa illa Idæa nec unitas totius à multitudine partium ulla ratione distingui, nec partium multitudo totius perfectissimam unitatem impedire aut diminuere uidetur. Ibi contraria nec sedes separatas habitare, nec essentiarum ullam penitùs oppositionem habere comperiuntur. Quinimò in singulis Idæis, tam scilicet ignis quàm aquę, tam simplicium quàm compositarum, atque ut breuiter concludamus, cunctarum Mundi partium communissima totius Idæa pura ac illibata conseruatur: nec non uice uersa in hac suprema totius Idæa singulæ quoque partium Idææ reponi collocariqúe existimantur. Multitudo igitur in summi opificis intellectu cum purissima unitate, & diuersitas cum absolutissima identitate una eademqúe prorsus existit. Huiuscemodi autem diuinum atque altissimum mysterium mente potiùs à rebus corporeis seuocata comprehendi, quàm linguæ usu tradi posse uidetur: uerborum enim rudis imperfectaqúe conditio ad res tam puras, & à consueta exprimendi ratione tam longè lateqúe remotas significandas inepta prorsus esse censetur.

Idææ in diuina mente sepositæ haud distinctam uel separatā multitudinē ullā admittere, sed in simplicissima quadā unitate consistentes multiplicē ordinem, multiplicēq; relationē tantūmodò ad rerū procreatarum diuersas dissimillimasq; naturas retinere sunt existimanda.

SOPHIA. Hoc tam inusitatum scientiæ genus, qua ratione uidelicet cum purissima unitate multitudo effectuum coniungatur, & quomodo ab uno simplicissimoqúe principio plura ac separata proficiscantur, propemodum uideor consecuta fuisse. Verùm si huiusce rei exemplum aliquod sensibile afferres, longè faciliùs in perfectam absolutamqúe eius notitiam peruenirem. *PHILOS.* Me Solis, colorum, lucisqúe exemplum uisui expositum, ac manifestum, & proposito nostro satis accommodatum superiùs adduxisse recordor, quod quidem nunc quoque repetere haud inutile futurum existimo. Cuncti colores à Sole proficiscuntur, & in eo non secus ac in corporali quadam Idæa omnes colorum essentiæ, & lux ipsa uniuersi unà cum omnibus tùm huius, tùm illorum uarijs ac differentibus gradibus reponuntur: hæc tamen omnia in Sole haud multiplicata diuisaq;, sicut in corporibus Solarem lucem imbibentibus, fuisse conspiciuntur: sed in eius una tantummodò essentialiqúe luce, quæ sua maxima unitate omnes gradus & differentias colorum, & lucem ipsam complectitur uniuersi, præstantissima quadam ratione contineri existimantur. Quapropter Solem unum duntaxat existentem, cùm in hu-

Idæarū uerā, atq; essentialē unitatē unà cū earū relatiua tantummodò diuersitate, ac multitudine Solis ipsius exemplo perbellè declarat.

midis, sibiq; oppositis nubibus imprimitur, arcum illum pluribus impliciris diuersisq; coloribus insignem, qui Iris nuncupatur, efficere cernes: qui quidẽ colores adeò coniuncti esse uidentur ut uel omnium simul confusam, uel singulorũ mente separatorum distinctam cognitionem tantummodò possis habere: Similiter etiam Sole oculos nostros feriente, colorum & luminũ diuersorum maxima multitudo in pupillam exiguam admodũ humani corporis partem confertim ingreditur: ita ut multitudinẽ cum unitate quammaximè coniunctam, nec ab ea ulla ratione diuisam aut separabilem in nobis frequẽtissimè experiri cogamur. Pariter quoq; Sol unica sua & simplicissima luce ita omnia corpora complet, ut in aërem quoq; & aquã maxima colorũ multitudine, & luminis ubertate conferta absq; ulla sui diuulsione uel separatione imprimi conspiciatur. Solaris igitur corporis una tantùm & simplicissima Lux, quia in seipsa unitè admodum omnes lucis, colorumq; gradus continere uidetur: statim & à solidis corporibus, & ab oculis nostris, & à corporib. perspicuis, ueluti ab aëre & ab aqua plurium colorum, lucisq; diuersitate separatim distributeq; repræsentatur: diaphanum enim à lucis puritate atq; simplicitate minus alienum, & ad eam unitè suscipiendam magis dispositum, quàm opacum corpus existit. Haud aliter quidem in supremi opificis intellectu impressa purissima illa, formosissimaq; sese habet Idæa: quæ omnium corporaliũ pulchritudinum gradus essentiali ratione differentes, necnon formosarum essentiarũ multitudinem separatam, dissimilesq; conditiones in seipsa sũma quadã simplicitate ac unitate continere uidetur. Diuina autẽ hæc Idæa ab angelicis cœlestibusq; intellectibus, & ab intellectu quoq; humano multiplici quidẽ, at unita pulchritudine, nullaq; separata diuisione in eis perspecta repræsentatur: quæ profectò tantò magis ad unitatem accedet, quantò intellectus ei suscipiẽde designatus actu & puritate magis præstabit: necnõ uice uersa maior unitas maiorem quoq; pulchritudinem, & primæ uereq; formæ intellectualis Idæe, quę in diuina residet mente, propinquiorem intellectui conferre censet. Verùm, ut tuę uoluntati magis satisfaciam, propter Solis iam cõmemoratum exemplum aliud insuper intellectus humani, qui cũ diuino intellectu in intelligendi natura ambobus cõmuni saltem conuenire uidet, adducã. Simplicem aliquem atq; intellectualẽ conceptũ à phantasia quoq; repræsentari, aut in memoria conseruari Sophia clarissimè cernis, haud tamen intellectuali illa unitate omnino præditum atq; simplicitate, sed multiplicẽ quandam unitatẽ, quæ ex unico & simplicissimo intellectus conceptu deriuatur, retinentẽ. Idem insuper conceptus ab ore demum separata diuisarum atq; numeratarũ uocum exprimit multitudine. Hoc certè inde potissimũ cõtingere arbitror: quia intellectualis conceptus à phãtasia uel à memoria eadẽ ratione, qua Sol à Diaphano, cui imprimitur, diuinaq; forma à quocunq; creato intellectu repræsentari uidetur. Idem aũt conceptus prolatus, atq; sermone expressus cũ luce Solari ab opacis corporib. imbibita, & cum pulchritudine sapientiaq; diuina in plures Mundi corporei partes distributa conferri optimè potest. Quapropter haud tantum ex luce Solari oculis nostris frequenter exposita, uerùm etiã magis propriè ex conceptib. intellectualib. sensui interiori, exteriorìq; auditui uaria diuersaq; ratione impressis tanquam ex signis quibusdã, quomodo suprema quoq; pulchritudo & sapientia reb. dissimiliter impertiatur atq; cõmunicetur, optimè cognoscere licet. *SO.* Lucis Solaris in duab. corporum eam imbibentium speciebus: hoc est, tùm in densis & opacis, tùm etiam in tenuib. atque perspicuis corporib. impressio impressioni intellectuali, diuinæq; illius Idæę in duab. essentiarum uniuersi eam suscipientium naturis: hoc est, tùm in corporea & sensibili, tùm etiã in spiritali intelligibiliq; natura egregiè nimirũ quadrat atq; respondet. Sol enim, ut superiùs quoq; dixisti, uberrima sua luce non tantùm Idæam, diuinumq; repræsentat intellectum: uerùm insuper artificiosissi-

Idææ diuinæ quamuis unius diuersas ac differentes in rerum procreatarum uniuersitatẽ impressiones & Solis ipsius, & intellectualiũ conceptuũ exemplo in medium adducto demõstrat.

Similitudo inter Solẽ, diuinumq; intellectum.

ctiosissimũ simulachrũ, in quo Deus propriã imaginẽ expressit, ab hominib. esse censet. Quemadmodum.n.Sol densis opacisq; corporib.splendidissimã eius formã distribuit,ac separatim impertit: pariter quoq; diuinus intellectus Idæalem propriamq; pulchritudinem in omnes corporales essentias uniuersi diuisim extendit,diffunditq;. Et quemadmodum insuper Sol pulcherrimam suam ac splendidissimam lucem,multiplici quadam unitate seruata, in subtilib. perspicuisq; corporib.imprimit:similiter etiã diuinus ille intellectus Idæalem suam pulchritudinẽ procreatis omnib. intellectibus, humanis uidelicet, cœlestibus,atq; angelicis,eiusdem multiplicis unitatis diligenti habita ratione,cõmunicasse uidetur. Verùm unum duntaxat de diuina pulchritudine insuper scire desidero,quam tu Mundi totius procreati,tàm uidelicet corporei, quã spiritalis formã,exemplũ,atq; Idęã:hoc est,utriusq; Mundi in diuina mente,diuinoq; intellectu præexistentis notionẽ ac ordinem esse dixisti, ad cuius similitudinem rerum uniuersitatẽ Deus extruxisse censetur. Profectò si Idæa uniuersi prima omniũ ueraq;,ut ais,existeret pulchritudo,illud nimirũ consequeretur:quòd Mundi forma Idæalis cùm principẽ locum obtineat, omnes alias formas superaret. Hoc aũt uix credere possum,cũ ipsius intellectus,uel mentis diuinæ pulchritudo Idæalẽ,& cuiuscunq; notionis uel exẽpli in Deo existentis,ab eoq; proficiscentis pulchritudinẽ,ut causa effectũ antecedere uideatur.Formarum igitur principatum haud Idęa,quemadmodum dixisti,sed intellectui potiùs mentiq; diuinæ,quasi tùm Idęa, tùm etiã Idæalis pulchritudinis authori deferendum esse existimarẽ. *PH.* Hæc difficultas proposita te impropriorum nominum frequentissimo,necessarioq; usu deceptã rei ueritatem haud attingere ostendit:quoniam .n.Idæam Mundi in intellectu menteq; diuina diximus residere,idcircò Idæam ab ipso intellectu aut mente,ubi reponitur,diuersum quid esse arbitraris. *SO.* Non'ne rem,quæ in altera collocatur,ab ea,in qua collocatur,diuersam existere uerè pronunciamus? *PH.* Maximè, cũ res illa in altera propriè dicitur collocari. At Idæa in intellectu haud propriè collocatur,sed una eademq; cum ipso intellectu menteq; diuina prorsus existit. Mundi.n.Idæa summa illa sapientia,quæ Mundum construxit,esse prædicatur. Diuina aũt sapientia à uerbo,intellectu,menteq; diuina nulla ratione distingui uidetur. Haud nanq; in Deo tantummodò,uerùm etiam in quouis actualium intellectuũ,qui procreati fuerunt,sapientia,res intellecta,& ipsemet intelligens intellectus unum idemq; prorsus existunt,& à nobis duntaxat eorum purissima ac simplicissima unitas hac tripartita cõsideratur percipiturq; ratione. Quòd si huiuscemodi intelligibilis unitas cuilibet procreato conuenit intellectui,longè purior atq; sincerior in supremo illo diuinoq; intellectu proculdubiò esse dicetur,qui cum Idæali sapientia unus idemq; prorsus, nec ab ea ulla penitùs ratione distinctus existet. Pulchritudo igitur Idææ est ipsamet diuini intellectus pulchritudo:nec enim in eo forma ut in subiecto collocatur:uerùm ipsemet intellectus siue Idæa primę formę, cuius merito omnia deinde formosa euaserunt,rationẽ obtinere uidet. *SO.* Mentem igit primam, diuinumq; intellectũ nihil aliud, quàm rerũ procreatarũ uniuersitatis exemplar quoddã esse opinaris? *PH.* Vtiq;. *SO.* Diuini igit intellectus essentia Mũdi procreationi atq; cõseruationi inseruire tantumodò diceret,cùm nihil quicquam præter mundanæ fabricæ exemplũ esse definiat:ipse aũt in sese consideratus,& à Mundo seclusus omni prorsus excellentia destitutus esse uideretur. *PH.* Haud rectè concludis:diuinus.n. intellectus suapte natura omniũ rerum procreatarum excellentissimus ac supereminentissimus existere prædicatur: quem quidẽ etsi Mundi exemplar appello,nequaquã tamen eũ ad Mundum, sicut artificum instrumenta exemplaq; ad opera artificiosa extruenda referendũ esse iudico:Sed illud nẽpè significare intẽdo,quòd cũ Deus propriè naturę merito pfectissimus existat,ab eo Mũdus uniuersus tanq; Dei expressa imago,atq;

Vniuersi, singularumq; ipsius partiũ Idæa cũ diuino intellectu, diuinaq; sapientia una, eademq; prorsus existit: nec ab hac, nec ab illo ulla prorsus ratione distinguitur.

In actuali quocunq; intellectu intelligẽs, res intellecta, ipsaq; intelligentiæ idem prorsus existere cõperiũtur. Idæalis pulchritudo est ipsamet diuini intellectus pulchritudo: & cũ diuina sapientia una eademq; omnino esse uidetur.

Dei dignitas atq; præstãtia nequaquã ad Mundũ statim referenda esse uidetur: uerũ in seipsa primũ consistens rerũ procreatarũ uniuersitati posteà cõmunicatur, atque impertitur.

go,atq; artificis sui similitudinem æmulari quammaximè studens proficiscitũ atq; procedit. Vnde ipse Mundo æquè ac ueritas ueritatis imagini,& clarissima Lux splendidis umbris præstare uidetur. Quapropter suprema illa omniũ pulchritudo, quæ purissima,simplicissima,maximeq; una in seipsa consistit, in multiplicem deinde totius Mundi unitatẽ producta, & in ingentem ferè partiũ multitudinem distributa à sua perfectione mirũ in modũ degenerare conspicitũ,non secus ac in effectibus,si cum eorũ excellentissimis causis conferantũ,usu uenire uidemus. *SO.* Theologica hæc unitatis ratio,& à comuni usu quammaximè remota ex animo meo omnes ambiguitates,quemadmodum purissima lux tenebras cunctas expulit atq; fugauit. Summam.n.pulchritudinem eandem prorsus cum prima sapientia existere:& tùm in uniuersum ac totum,tùm etiã in cunctas eius partes,minimasq; particulas diffusam fuisse,omniaq; pulchra reddidisse clarè discerno. Id insuper quoq; cognosco,quòd omnis pulchritudo sapientia comuniter existit:etsi duplex postea esse cõperiatũ, uel sese comunicans,uel iam comunicata:uel producẽs,uel producta:illa quidem purissima,& ad summam quandã unitatẽ redacta:hec aũt diffusa,extensa, diuisa,atq; multiplicata:summæ tamen illius,ueræq; pulchritudinis, primęue sapientiæ imaginem retinens atq; similitudinem. Verùm scrupulum unum adhuc ex animo mihi euelli desiderarem. Cùm enim prima forma,quemadmodum tute dixisti,ipsamet diuina sapientia, Idæaq; uniuersi, uel Mundus à diuina mente comprehensus atq; intellectus existat:forma Dei formam istam præcedere,& prima pulchritudinis sede occupata secundam huic dereliquisse utiq; uideretur:sapiens enim sapientiam,& intelligens intellectum absq; ulla controuersia præcurrit. Primæ igitur pulchritudinis partes supremo omnium sapienti atq; intelligẽti,secundæ aũt eius intellectui,summæq; ipsius sapientiæ profectò sunt assignãdæ. Cuius quidẽ rei ueritas eo potissimũ confirmatũ argumento:quia diuina sapientia,quæ uniuersi nuncupatur Idæa, Mundi cõstructi prestantissimum quoddam exemplar te quoq; iudice existit:cui nimirùm summum ipsum opificem præcessisse necesse est concedas:architectum .n. operis sui exemplũ præcurrere,& exemplar primũ,moxq; eo intercedente opus artificiosè extructum ab artifice siue architecto tanquam à causa antecedente proficisci semper oportet. Quòd si summus opifex rerum Idæa uniuersi prior esse dicetũ,eius quoq; pulchritudo uenustatem Idæa non secus ac forma Idæalis rerũ procreatarum pulchritudinẽ antecellet. Hac igitũ ratione pulchritudini Idæę primiq; intellectus,aut mentis sapientiæq; diuinę secunda potiùs quàm prima formarum sedes concedenda uidereũ:primam aũt tanquam cæterarum dignissimam nequaquam Idęa,ut tu dixisti,sed summus potiùs opifex sibi reseruasse diceretũ. *PH.* Te hanc difficultatem quoq; in mediũ adduxisse æquo animo fero,ex eius namq; solutione absolutã & exactã præsentis materiæ cognitionẽ habebis:& summæ uerçq; pulchritudinis,quæ cæteras supereminet omnes, fermè scopum attinges. Propositum igitur argumentum diluere uolens à faciliori primùm exordiar solutione: & Aristotelis mentem secutus primum intellectũ cum supremo omnium Deo unum eũdemq; prorsus existere,nec ab eo ulla ratione distingui, nisi uocabulorum & nominum quibus Philosophi simplicissimam Dei unitatem exprimentes uti consueuerunt,diuersitate cõtendam. Aristoteles enim diuinã essentiam nihil aliud quã summam sapientiam atq; intellectum esse arbitratur:quæ cùm purissima & simplicissima unitas existat,totum siue uniuersum,cunctasq; ipsius partes ac particulas ad totius unitatem componendam mirifico ordine concurrentes producit,& omniũ simul unicam simplicissimamq; habet cognitionem: quæ ex eo nempè originem ducit,quòd Deus seipsum cognoscit, à quo tanquam à summa quadam sapientia totũ quasi pulcherrima eius imago proficiscitur & simulachrũ. Quapropter in Deo cognoscẽns,& cognitũ:sapiens & sapiẽtia: intelli-

Pulchritudo duplex,uel producẽs,uel producta:uel sese cõmunicãs,uel iam cõmunicata: uel unita, uel diffusa.

Aristotelis primũ opinionẽ recenset: qui formam essentiamq; diuinã cum diuina sapiẽtia,primoq; intellectu, Idæaliq; pulchritudine unam eãdemq; omnino esse pronunciauit.

intelligens intellectus,resq; ab eo intellecta unũ idemq; prorsus existunt. Cũ igitur diuina essentia una simplicissimaq;, nulla penitus multitudinis specie hanc tantam unitatem impediente,esse dicatur:in ea sibi ipsi cognita perfectissima tùm uniuersi ac totius, tùm omnium simul rerum procreatarum cognitio haud immeritò sita esse existimatur:quæ longè eminentior,perfectior, accuratior,magisq; distincta profectò existit rerum singularum diuisa distributaq; cognitione. Hoc enim imperfectum scientiæ genus ex rebus ipsis cognitis originem ducit,& ideò pro earum ingenio & conditione ipsa quoq; diuisa,multiplicata,imperfectaq; esse uidetur. At cognitio illa diuina tùm ad cuncta simul,tùm ad singula separatim relata primæ causæ rationẽ obtinere semper iudicatur,& idcircò ad cognoscendos effectus eorum auxilio nequaquã indigere censetur:quinimò ipsa propter intellectus sui unitatem atq; simplicitatem tùm Mundi totius,tùm rerum singularum procreatarũ, quamuis earũ minimã infimamq; ceperimus, unitam perfectissimamq; retinet cognitionẽ.

Diuinitas sibi ipsi cognita omnia scientiarũ, cognitionumq; genera longo exuperat interuallo.

Si igitur diuinam essentiam perscrutantes Peripateticorum uestigia sequi uellimus,difficultatis à te propositæ solutio clara admodùm conspicuaq; esse uidetur. Cùm enim Deus à suamet sapientia, primo intellectũ, uniuersiq; idæa nulla distinguatur ratione,diuina quoq; pulchritudo cum diuinæ sapientiæ, primiq; intellectus,necnon cum idææ uniuersi admiranda pulchritudine una eademq; prorsus existet:quæ quidem formarũ omniũ,ut iam diximus, prima ac uerissima esse haud immeritò prædicatur:& propter eius maiorem,uel minorem communicationẽ cætera deinde formosiora,uel minus formosa redduntur:ipsumq; uniuersum,quod omnia quasi partes complectitur, diuinæ pulchritudinis,cuius uera propriaq; existit imago,particeps potissimũ esse conspicit. Singularũ aũt partiũ ad eius compositionẽ concurrentiũ intellectualis natura illa nimirũ esse uidet,in qua diuina similitudo longè perfectius,quã in qualibet alia rerũ procreatarũ expressa fuisse censet, & quæ diuini splendoris maiorẽ sibi partẽ usurpasse existimat. *SO.* Quod quidẽ ad propositã spectat materiã,nihil quicquã amplius scire desidero: eam .n. tã egregiè pertractasti, atq; absoluisti,ut intellectũ diuina hac pulchritudine potius exornare, quàm quicquã insuper noui requirere sit nobis elaborandũ. Attamen,cùm tu hanc, quã modò attulisti,superioris difficultatis solutionẽ Peripateticã appellaueris:si quædã insuper alia scitu digna fortasse reperiret,eã ne silentio prætereas, te uehementer obsecro:ego.n.sola tui auxilio destituta in eius cognitionẽ deuenire minimè possum. *PH.* Aliter etiã ad propositã ambiguitatem possumus respondere,id nimirũ concedentes quòd sapientia diuinusq; intellectus,quẽ uniuersi Idæam iã appellauimus, à Deo aliqua ratione distinguat ac separet.

Forma diuina mox intellectuali naturæ, deinde cæteris rebus procreatis pro singularũ captu & cõditione sese communicauit.

Sic.n.Plato quoq; sensisse uidet,qui intellectũ, diuinamq; sapientiã, quã ipse uerbũ Idæale appellauit,nec eandem propriè cũ supremo omniũ Deo existere,nec ab eo penitùs differre aut separari existimauit:sed ex Deo defluere atq; emanare,nec ab eo re ipsa unquã seiungi aut distingui posse putauit,nõ secus ac luci Solari usuuenire conspicitur. Hanc aũt primã Dei sapientiã, primumq; intellectũ grauissimus iste Philosophus opificẽ Mundi,eiusq; idæã nuncupauit sua maxima simplicitate ac unitate omniũ procreatarũ formarũ atq; essentiarũ ordines complectentẽ:quas quidẽ Idæarũ quoq; nomine dignas iudicauit:quia in sũma Dei sapientia omnes tùm uniuersi,tùm cunctarũ eius partiũ notiones,quæ rerũ omniũ procreationi, coniunctæq; earum cognitioni maximo usui fuisse existimantur,præstantissima ratione continentur. Deum autem,quem Plato sũmum bonum frequenter appellat, super primum intellectum collocauit,quasi altissimum quoddã principiũ,ex quo primus defluxit intellectus:nec eum ens,sed entè priorem atq; superiorem esse putauit: prima nanq; essentia primi entis sibi uendicat appellationem : primo autem intellectui siue primæ Idææ primæ essentiæ,primiq; entis nomẽ propriè aptari posse uidetur.

Platonis sententiã refert, qui primũ intellectũ,ipsamque sapientiã, necnõ Idæalẽ pulchritudinẽ ex Deo mox emanare, ab eoq; nonnihil differre existimauit.

Plato Deum primo intellectu,primoq; ente superiorẽ esse statuit.

uidetur. Deum uerò ab humana mente,quanuis pura atq; purgata extiterit, tam longè lateq; remotum esse perspexit,ut uix ullum nomen ad tantam diui

Plato ad Dei naturam, atq; essentiam quoquomodo significandã ipsius uocabulo frequenter uti consueuit.

nitatem significandam accommodatam excogitare potuerit:& idcirco Plato nem Deum designare uolentem, omnibus proprijs nominibus omissis, frequentissimè ipsius uocabulo usum fuisse reperimus : quasi nullum aliud nomen uel ab humanis mentibus excogitatum,uel uoce expressum atq; prolatum Dei aliquam conditionem siue proprietatem attingere posset.Nonnulli deinde Peripatetici,ut Auicenna,Algazel,Raby Moyses noster,& horum sectatores ad hanc Platonicam opinionem fortasse alludentes primi cœli om-

Peripateticorũ nonnullorũ opinio,qui Platonis & Aristotelis cõtrouersiam cõponere,atq; cõciliare studuerunt.

nia ambitu suo maximo complectẽtis motorem nequaquam primã causam: sed primum potiùs intellectum, primamq; intelligẽtiam à prima causa mox, & absq; ullo medio interiecto proficiscentem existere uoluerunt: illam autẽ super omnes intellectus,omnesq; cœlestium corporum motores collocarũt, quemadmodum cùm de amoris cõmunitate sermonem habuimus, satis superq; dixisse,declarasseq; uidemur. De horum igitur opinione nihil est,quod ampliùs loquamur:ipsi nanq; duas præstantissimorum Theologorum, Aristotelis scilicet ac Platonis,sententias in unum componentes nouam quandã opinionem construxerũt earum utraq; humiliorem,& ab ambarum præstãtia nonnihil degenerantem. *SO.* Platonis igitur mente perspecta superior difficultas haud inefficax prorsus existit:cùm enim supremus omnium Deus primum intellectum præcurrat,ipsi quidem,haud primo intellectui,quemad modum dixisti,primæ ueræq; pulchritudinis partes obtigisse uidentũ. *PH.* Iã

Plato Deũ nec pulchritudinẽ, nec sapientiã: sed ueræ primæq; pulchritudinis, summæq; sapiẽtiæ potiùs authorẽ atq; originẽ appellandũ esse iudicauit.

ad propositam difficultatẽ è Platonis quoq; sententia soluendã accedebam. Deum nequaquam pulchritudinem:sed pulchritudinis propriæ originẽ primam uerius appellari Sophia tibi persuadeas uolo:eius autem forma,quæ ex ipso primùm dicitur emanare,summa sapientia,primusq; intellectus, mensq; Idæalis profectò existit.Quæ quidẽ etsi ex Deo emanare,ab eoq; proficisci existimatur,primæ tamen,ueræ,diuinæq; pulchritudinis iurè sibi cognomen asciscit:quoniam Deus haud pulchritudo,sed suæ ueræ,primæq; pulchritudinis author, quæ cum summa eius sapientia, Idæaliq; intellectu una eademq; prorsus existit,esse censetur.Quamobrem etsi Deum sapientem,atq; intelligẽtem summæ eius sapientiæ,& intellectui præcedere concesserimus : haud tamen eius pulchritudinem summæ, diuinæq; sapientiæ pulchritudini præire admittemus:Dei .n. sapientia,eiusq; pulchritudo unum idemq; prorsus exi-

Deus suã sapiẽtiã, suamq; pulchritudinem è Platonis sentẽtia eadẽ ratione præcedit.

stere,nec quicquam inter sese differre uidentur. Et idcirco Deus suam sapientiam,suamq; pulchritudinem, quæ primæ ueræq; pulchritudinis laude commẽdatur,eadẽ ratione præcurrere debet.Quinimò ipse si ut propriã sapientiã producit,à nobis consideret, nec pulchritudo nec sapiẽtia,sed fons potiùs uberrimus,unde prima pulchritudo,sumaq; sapiẽtia emanarunt,appellãdus ui

Plato diuinã pulchritudinẽ, summãq; Dei sapientiã omnib.modis unã eandemq; esse pronunciauit.

deť:diuinaq; pulchritudo,sumaq; Dei sapientia omnib.modis in unũ idemq; concurrere perspiciuntur:quæ quidem forma diuina cæteris deinde communicata tùm uniuersum,tùm etiam cunctas ipsius partes decenti pulchritudine exornat.In formarum igitur serie tres primi gradus reperiri dicũtur, ipsius formæ origo,ipsamet forma,& ipsius formæ particeps:hoc est,pulchrum pulchritudinem conferens,pulchritudo ipsa,& pulchrum pulchritudinem acci-

Formarũ, seu pulchritudinũ è Platonis sententia tripartita diuisio.

piens.Pulchrum quidem pulchritudinem conferens, siue supremus pulchritudinis parens ipsemet Deus existit: pulchritudo aũt ipsa summæ sapientiæ, primiq;, Idæalisq; intellectus sibi uendicat appellationem:pulchrum deniq; pulchritudinem accipiens,siue ipsa pulchritudine satum rerum procreatarũ uniuersitas esse censetur. *SO.* Propter hanc secundam superiùs propositæ difficultatis solutionem intellectum meum adeò à sese abalienatum sentio fuisse,ut ipse primi illius diuiniq; intellectus, sumæq; sapientiæ radius quidã potiùs,quàm intellectus humanus esse uideatur. Verùm ad maiorem insuper

atq;

atq; uberiorem doctrinam, id quoq; intelligere uehementer desiderarem, cur tu Deum, supremumq; bonum nequaquam pulchritudinis nomine, sed primum eius potiùs intellectum dignum existimasti: præsertim cùm nulla ratio, ut primæ formæ, sicut primæ sapientię, primoq; intellectui originem atq; principium assignemus, uim nobis afferre conspiciatur. *PH.* Ea nempè ratione persuasi id fecisse uidemur, quia sapientiæ potiùs quàm sapienti, à quo illa originem ducit, ueræ pulchritudinis nomen accommodari posse existimatur. Pulchritudo enim suapte natura talis existit, ut uel corporeis oculis, uel intellectus lumine cerni uideriq; possit: & propterea quòd gratia quadam sibi infusa intuentis animum ad sumet amorem, beneuolentiam, atq; prosecutionē allicere, & quasi inuitare uidetur: idcircò pulchritudinis sibi uendicauit appellationem. Quemadmodum autem iam diximus, nulla intellectualis uisio earum, quæ procreatæ fuerunt, quicquam superiùs præter diuinam sapientiam penetrare, aut discernere ualet. Sapientię uerò illius principium existere, etsi ipsius sapientiæ sibi perspectæ merito intellectus noster cognoscit, nihil tamē pulchritudinis nomine dignum in eo obseruare siue animaduertere potest: & idcircò summum illud pulchrum pulchritudinis ipsius principium, atq; originem appellat. Summam autem sapientiam, quam ex diuinorum operum serie, & partium uniuersitatis laudabili proportione cognoscit, iurè quidem primam ueramq; pulchritudinem uocat: eius etenim unitas, propterea quòd omnes rerum essentiales Idæalesq; complectitur gradus, ab intellectibus, qui eā comprehendere possunt, formosissima quidem esse iudicatur. Hęc autem pulchritudinis cognitio de purissima illius origine atq; principio nobis quāmaximè occulto haberi minimè potest: si nanq; proprium ipsius nomen ignoramus, quo pacto eius formam dignoscere unquam poterimus? In cuius quidē rei confirmationem Solem incorporeæ diuinitatis corporeum quoddā simulachrum, & corporalem imaginem adducere libet. Maior enim Solaris corporis pulchritudo, quam corporales oculi attingere possunt, propria atq; exterior lux circa Solem diffusa nimirùm existit. Et quāuis ipsi ut eam discernant, in illam acriter intueri propemodum nequeant: attamen ipsam uniuersi primā summamq; lucem esse cognoscunt, à qua cunctæ cæteræ luces in Mundum corporeum sparsæ ac disseminatæ proficiscuntur: non secus ac intellectualia lumina erga summam sapientiam, primamq; pulchritudinem sese habere iam diximus. Quod autem ad Solis intimam spectat substātiam, è qua lux illa exterior prodire censetur: corporei oculi nec lucem, nec pulchritudinem, nec aliud quicquā eius discernere ualent: præterquàm quòd eam corpus, siue substantiam quandam existere arbitrantur, quæ formosissimam illam, Soliq; semper coniunctissimam lucem omnium lucum & pulchritudinum corporaliū communem originem procreat producitq;: quemadmodū etiam intellectualia lumina præter summam pulchritudinem, sapientiamq; nihil quicquam dignoscere queunt, nisi summum quoddam pulchrum, & sapiens summæ pulchritudinis ac sapiētiæ originem primam reperiri. Et sicut Solaris illa primaq; lux à primo lucido proficiscens reliqua deinde corpora, quæ in uniuerso pulchritudine insignia conspiciuntur, pulchra formosaq; reddit: ita etiam summa illa sapientia & pulchritudo à summo pulchro, seu pulchritudinem conferente originem ducens, cæteris deinde impertita omnia, quæcunq; procreata fuerunt, formæq; laude comendantur, conuenienti pulchritudine exornat. *SO.* Hac parte absoluta nihil amplius, quod in proposita materia sciri desiderari-ue possit, superesse uidetur, nisi ut tu cuinam potiùs duarum commemoratarum opinionum animi tui præstes assensum, aperias. *PH.* Cùm ego Mosaicarum Legum obseruantissimus uelim haberi, secundæ potiùs opinioni, quæ ex Mosaico fonte prodijsse censetur, quàm primæ assentiri compellor. Quinimò Platonem, qui priscæ sapientię longè quàm Aristoteles studiosior fuit, eā

Ratio, cur Plato pulchritudinis nomen primo intellectui diuinæq; sapiētiæ potiùs, quā ipsimet Deo accōmodandum esse duxit.

Intellectualis uisio præter Idæalem primæ sapientiæ pulchritudinē nullā aliā pulchritudinē superiorē distinctè comprehēdere, aut clarè discernere ualet: quod quidē per quā accōmodato Solis exēplo confirmatur, ac declaratur.

Author ipse in hac ardua disceptatione, utrū diuina sapientia, Idæalisq; pulchritudo à Deo nulla, sicut Aristoteles, an aliqua, sicut Pla-

to sensisse uidetur, distinguatur ratione: Platonis potiûs opinionẽ tãquã sacrorum uoluminũ authoritati propinquiorẽ, quã Aristotelis sententiã ab eadẽ remotiorẽ sequendã sibi proponit.

Plato Aegyptiorũ sapientissimorũ uirorũ discipulus.

Plato in rerũ diuinarũ contemplatione atq; scientiæ Aristoteli præfertur.

Aristotelis arrogantia.

Platonicã de diuina sapientia, diuinaq́; pulchritudine opinionẽ cum Moyse potissimũ et Salomone cõcordare longè lateq́ue demonstrat.

quoq; secutum fuisse uidemus. Aristoteles uerò, qui in rebus occultis perscrutandis præceptore suo minus ualuisse existimatur, cùm demonstrationem ab antiquis Theologis allatam, quam Plato didicerat, ignoraret, quod ipse tanquam nimis altum atq; reconditum assequi minimè potuit, audacter negauit: & quamprimùm ad summam sapientiam, primamq; formam pertingit, ea cõtentus, nec ad quicquam superius contẽdens eam primum & incorporale rerum omnium principium existere asseuerauit. At Plato cùm ueterum ac sapiẽtum Aegyptiorum discipulus extitisset, ad quiddam superius Aristoteli prorsus incognitum ascendere ualuit: etsi nec ipse reconditum illud summæ sapientiæ, primæ'ue pulchritudinis principium clarè intueri siue discernere potuit. Vnde grauissimus iste Philosophus primam formam, sapientiamq; secundũ uniuersi principiũ, eò quòd ipsa à Deo primo & cõmunissimo rerum omniũ principio originem ducit, esse pronũciauit. Quamuis aũt Plato cõplures annos Aristotelẽ in liberalib. erudiuerit disciplinis, cùm ipse rerum diuinarũ sciẽtiam ab antiquis Aegyptijs sibi traditam accepisset, prestantiores utiq; in hoc scientiarum genere præceptores habuisse uidetur, quàm Aristoteles, qui doctrinas postea à Platone sibi cõmunicatas fertur didicisse: nouissimus nanq; discipulus preceptorem suum superioris magistri discipulum uix æquare posse censetur. De Aristotelis tamẽ ingenio id quoq; suspicor, ut quamuis ipsum acutissimũ extitisse prædicetur: rerũ tamen à materia & à corpore prorsus seiunctarum contemplationi nec tam aptum, sicut Platonis ingeniũ, fuerit, nec tam accõmodatum. Insuper ipse cæterorum discipulorum more contempto, quod proprij ingenij uirib. demonstrare non ualuit, ut id sola præceptoris authoritate cõmotus tanquam uerũ asseueraret, nunquam animũ inducere potuit. *SO.* At ego Aristotelis arrogantia prætermissa cæterorũ Platonicorũ sequar institutũ: tuæ nanq; doctrinæ quasi stabili cuidam innitens fundamento quorumcũq; intelligentiã assequi potero, certã atq; indubitatã sciẽtiã profitebor: reliquorum aũt tibi tanquam me longè sapientiori plenam fidem præstabo. Verùm id scire in primis desidero, ubinam Moyses, cæteriq; sanctissimi Prophetę Platonicam hanc opinionem significasse uidẽtur. *PH.* Moyses exordium suæ narrationis ab his uerbis sumpsisse reperitur: In principio creauit Deus cœlum & terram. Antiquissimus autem contextus Chaldæa oratione conscriptus loco eius particulæ, In principio, dicit: Cum sapientia creauit Deus Cœlum & terram: nec mirum quidem: sapientia enim apud Hebræos principium uocatur, quòd Salomonis potissimùm testimonio confirmatur dicentis: Principium est sapientia. Dictio quoque, In, apud Hebræos dictionem, cum, frequenter significare comperitur. Considera igitur ô Sophia quàm eleganter Mundum sapientia intercedente olim procreatum fuisse, & sapientiam in Mundi procreatione secundi principij quondam rationem obtinuisse Propheta narrationis suę exordio statim demonstrauit: quasi id inferre uoluerit, quòd Deus supremus omnium creator suæ summæ sapientiæ, primæq́ue pulchritudinis auxilio rerum procreatarum uniuersitatem in lucem ediderit, & forma singula ac uenustate exornauerit. Quapropter sapientissimus Moyses narrationem suam à triplici pulchro, Deo uidelicet, sapientia, & Mundo statim exorsus fuisse uidetur. Rex deinde Salomon sapientiæ nomine clarus, optimi discipuli atque interpretis munere fungens, hanc diuini Moysis sententiam in Libro Prouerbiorum ita exposuisse ac dilucidasse reperitur: Dominus sapientia terram fundauit, cœlosq́ue summa scientia composuit: eius intellectu eruperunt abyssi, & æther rorem distillat. Vnde ipse statim hæc præcepta subiungit: Fili mi ne effluant hæc ex oculis tuis, summas cogitationes contemplare atque custodi, quæ uitam animæ tuæ subministrabunt, & cætera quæ sequuntur. Quis unquam clarius Moysis sententiam declarare, & Platonis opinionem confirmare potuisset? *SO.* Aristoteles quo-

les quoq; non secus ac Plato Deũ omnia mira sapientia perfecisse consentit. Verùm in hoc tantùm ab eo differre uidet̃, quòd ipse sapientiam unam eandemq; prorsus cum Deo existere arbitrat̃: Plato uerò eam à Deo iudicat proficisci. Tu, qui Platonẽ Mosaycũ esse contẽdis, hanc Platonis ab Aristotele dissensionẽ in sacris quoq; uoluminib. expressam fuisse ostendere profectò debe res. *PH.* Sanctissimi nostri maiores, cùm de huiuscemodi arcanis loquuntur, proprijs elocutionib. uti cõsueuerunt: nec .n. dicũt, Deus sapiens creauit, aut sapiẽter creauit: sed dicere maluerunt, Deus cũ sapientia creauit: nempè ut illud significarent, quòd Deus sumus creator existens sapientia tanquã medio ac instrumento fuit usus ad rerũ procreationẽ quammaximè accomodato. Idem etiã à Dauide Dei ipsius amantissimo Rege clarius expressum fuisse cõperimus dicente: Verbo Domini cœli firmati fuerunt, & spiritu oris diuini totus exercitus eius. Verbũ sapientia existit, quæ cũ spiritu ex ore egrediente rectè confert̃: eadem .n. ratione sapientia ex primo sapiente, sicut spiritus ex ore emanare uidet̃: neq; ambo unũ idemq; prorsus, quemadmodum Aristoteles sensit, esse dicunt̃. Verùm ut hæc res apertiùs cognoscat̃, & quasi oculis tuis subijciatur, uide quæso quàm clarè ipsa à Rege Salomone quasi sub prouerbiorum exordium explicet̃, qui sapientiã ita loquentẽ introducit: Ego sum sapientia. Postea declarat quomodo ipsa omnes uirtutes, & pulchritudines uniuersi, scientias, prudentias, artes, & animorũ moderatrices uirtutes contine re dicatur. Tandem subiungit: Meum est Cõsilium, mea est ratio, ego sum intellectus, mea est fortitudo, per me Reges regnant, & Legum cõditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes ueritatem cognoscunt. Ego diligẽtes me diligo, & qui me solicitè quęrunt, me inueniunt: omnes diuinas, egregias, & iustas pulchritudines mecum gero, ut eas meis necessarijs liberaliter copioseq; distribuam, & eorum Thesauros cumulatissimos reddã. Postquam aũt ipse, ut legitur, exposuit quo pacto à diuina sapientia omnes sapientiæ, uirtutes, & pulchritudines in uniuersum diffusæ proficiscuntur, quas ipsa uiris eam diligẽtib. soliciteq; inuestigantib. effusè ac liberaliter distribuit: ut diuinæ sapientiæ claritatem ac uenustatem expresiùs nobis significaret, huiuscemodi orationem ei tribuisse reperitur. Dominus condidit me in principium uiarum suarũ: antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum, & ex antiquo, antequam terra fieret. Nondum erant Abyssi, & ego iam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes graui mole constiterant. Ante colles ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, nec latitudines regionum, nec cardines orbis. Quãdo prę parabat cœlos, aderam: quãdo certa Lege, ac termino circumuallabat abyssos: quando ęthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum: quando mari terminos assignabat, & Legem aquis imponebat, ne fines sibi statutos transilirent: quãdo terræ fundamenta iaciebat: tum ego tãquam artificium, & ars quædam apud eum eram cuncta componens, & in pulchris ac artificiosis operib. extruendis me ipsam exercens. Quotidie corã eo in orbe terrarum præsertim ludebã: & delitias meas in filijs hominum reponebam. Nunc ergo filij me ipsam audite, & præcepta mea diligenter obseruate, & cætera quæ sequuntur. Considera quæso ô Sophia quampręclarè sapientissimus Rex sumam illam sapientiã è Deo emanare, ab eoq; proficisci, atq; unam eandemq;, ut Aristoteles sensit, cum Deo existere hac oratione demonstrauit: qui sumam sapientiã diuinarũ uiarum principium uocauit, nec temerè quidem: uiæ nanq; diuinæ procreationem Mundi significare uidentur: suma autem sapientia principium fertur extitisse, quo intercedente Deus Mundum procreasse censetur. Rex igitur sapientiæ nomine usus Moysis dictum illud subobscurum declarauit: In principio creauit Deus cœlum & terram. Salomon deinde sumam hanc sapientiam primùm ex Deo emanasse, & uniuersi procreationem antecessisse ostendit:

quoniam ea intercedente & rerum omniũ uniuerſitas, & ſingulæ uniuerſitatis partes à Deo Optimo Maximo procreatæ fuerunt. Ipſam inſuper cum Platone cõſentiens artẽ ſiue artificium ſumi opificis appellauit: propterea quòd ſuma ſapientia cùm artificioſiſsimum quoddã exemplum in diuina mente repoſitum eſſe dicatur, ad cuius ſimilitudinẽ Deus uniuerſum formauit, iure artis ſiue artificij cognomen ſibi uendicare uidetur. Eam quoq; apud Deũ fuiſſe ſubiunxit: ut ſumam ſapientiã à ſua origine reipſa uel eſſentia minimè diuidi, ſed ambas perpetuò coniunctiſsimas eſſe demonſtraret. Iucundiſsimas etiam formas, & delitias omnes ex ea in Mundũ tàm cœleſtem, quàm terrenũ deriuari pronunciauit: & terreſtres pulchritudines, ſi cum formis hominũ cõferantur, obſcuras & quaſi deridendas eſſe concluſit: quoniã, ut iam diximus, ſicut lucis Solaris formoſitas longè perfectius in ſubtilib. & perſpicuis, quàm in concretis opacisq; corporib. imprimit: ita quoq; prima forma, ſumaq; ſapiẽtia ſui ueſtigium multò magis in procreatis intellectibus angelicis uidelicet ac humanis, quàm in cunctis uniuerſi corporib. impreſſum relinquit. Nec tantùm ſapientiſsimus Rex hanc Idæalem effluxionem, mundanę procreationis principium, ſumæ ſapientiæ nomine & habitu figurauit: uerùm etiam in Cantica eandem pulchritudinis nomine & ſpecie deſignauit, ubi in eius incidens mentionem uerba illa protuliſſe reperitur. Tota pulchra es amica mea, nec ulla in te macula prorſus exiſtit. Quàm clarè ſumam ac Idæalem diuinæ ſapientiæ pulchritudinẽ Salomon puriſsimam formam, nec ulla quamuis minima labe obſcuratam ei concedendo expreſsiſſe uidetur: quæ quidẽ laus ipſius tãtummodò propria cum nulla cæterarũ rerum, quæ formæ participes eſſe dicũtur, comunicari poteſt. Quę.n. pulchritudinem participant, quatenus eam recipiunt, nequaquam formoſa, ſed imperfecta potiùs exiſtere comperiuntur: & profectò quæ pulchritudinis aliquam partem ſibi uendicant, tota formoſa eſſe minimè poſſunt. Dei aũt ſocia uocatur: quia ipſa cũ Deo ad Mũdi procreationem non ſecus ac ars cum opifice ad opus aliquod artificioſum extruendũ conſociata fuiſſe reperitur. Aliàs aũt prudentiſsimum Regem eius unitatẽ atque ſimplicitatem legimus declaraſſe, cùm dicit: Septuaginta ſunt Reginę & cætera. Item: una eſt columba mea, perfecta mea. Deinde eam inuocat dicens: Tu columba mea in altiſsimo dignitatis latens faſtigio, fac ut tuum aſpectum diſcernere: & uocem tuam audire queam: tuus nanq; aſpectus pulcherrimus, & uox tua ſuauiſsima nimirũ exiſtit. Quàm dilucidè his uerbis ſapiẽtiſsimus Salomon ſimpliciſsimã ſumę pulchritudinis unitatem declarauit: & quam elegãter eam, propterea quòd in ſupremo gradu collocata rerũ omnium procreatarum uniuerſitatem moderat, à nobis uix ſciri aut conſpici poſſe ſignificauit. Quapropter Rex tandẽ ſupplices ipſi adhibuit preces, ut pulchritudinis ſuæ præſentiã corporib. quidem uiſibili & apparenti ratione concedere: creatis aũt intellectib. uoce duntaxat, & uerbo: hoc eſt, ſapienti quadã ratione comunicare dignet. Plura inſuper, quæ ad ſumam pulchritudinem attinent, Rex ille eius maximo captus amore in ſua Cantica tradidiſſe reperitur: quæ quidem omnia, ne in uerboſi aut garruli fortaſſe notã incurram, ſilentio prętereire decreui. Id unum ſuperiorib. addam, quòd ſicut ipſe Idæali ſapientię ſummæ pulchritudinis nomen: ita etiã ſupremo omniũ Deo, ex quo tanquã ex uberrimo fonte ſuma pulchritudo emanare cenſet, ſumi pulchri appellationẽ aptauit: dicit enim: Ecce tu pulcher es mihi dilecte atq; decorus: lectulus noſter adhuc floridus exiſtit. Id nempè Rex his uerbis ſignificaſſe uidet, quòd Deus nequaquã, ut cætera formam participantia, formoſus eſt nuncupãdus: ſed tanquã omniũ ſupremus pulchritudinẽ ipſam produxit. Sumæ inſuper ac emanantis pulchritudinis cũ ſumo pulchro, è quo ipſa emanare cenſet, nexũ atq; cõiunctionẽ his potiſsimũ uerbis deſignauit. Lectulus noſter adhuc floridus exiſtit. Deus.n. cum ſuma pulchritudine cõiunctus uera propriaq; cauſa

dicitur

dicitur esse, ut rerum procreatarum uniuersitas floreat, formosaq; nuncupari mereatur. Salomon etiã in Ecclesiaste pulchritudinẽ uniuerso impertitã elegã ter admodũ tetigit dicẽs: Deus cuncta fecit bona temporis opportunitate ser uata. Quam quidẽ loquẽdi rationẽ Salomon à Moyse sumpsisse uidet̃ dicente: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualdè bona. Dignũ est aũt conside ratione quòd Propheta singulas partes uniuersi describens inquit Deũ uidisse, quòd earum unaquæq; bona existebat. At uniuerso iã absoluto dicit Deũ uidisse cuncta, quæ fecerat, esse ualde bona. Bonũ quidem pulchrũ significare id nobis est maximo argumento, quòd Moyses bonũ ad sensum refert uidendi. Quin aũt uisibilis bonitas pulchritudinẽ significet, nemo ambigere debet. Huiuscemodi uerò bonum à Deo Optimo Maximo uisum fuisse idcirco Propheta inquit, ut significet diuinã uisionẽ, sũmamq; Dei sapientiã singulas partes uniuersi propria pulchritudine eis impertita formosa reddidisse: uniuersum aũt ipsum, tota sapientia & pulchritudine in id simul collata, pulcherrimũ optimumq; effecisse. *SO.* Tibi quidẽ pro tui in me studio singulari, quod tam promptè & alacriter omnes propositas difficultates soluẽdo ostendisti, innumerabiles gratias ago, eoq; magis, quia earũ solutiones Mosaicæ Theologiæ præclarã atq; reconditã quandã scientiã patefecisse uident̃. Nec quicq̃, quod ad ueræ pulchritudinis attinet cognitionẽ, ampliùs à te requiro: eam. n. cum sũma ipsa diuinaq; sapientia, quæ in toto ac uniuerso refulgere cõspicit̃, necnõ singulas ipsius partes cum toto simul decenti pulchritudine exornat, unã eandemq; prorsus existere intelligo. Nunc eius tantũmodò amoris, quẽ Rex Salomon in Cantica inter summũ pulchrũ, summamq; pulchritudinem uersari descripsit, à te explicationẽ desiderarem. Cùm. n. summũ pulchrum amantis rationẽ obtineat, amata pulchritudine inferius nimirũ existeret: nam, quemadmodũ suprà iam ostẽdisti, amans amato semper ignobilior esse uidetur. Tu uerò summũ pulchrum summę pulchritudinis originẽ & principiũ esse modò dixisti. Ecce clara atq; aperta uerborũ tuorum dissensio. *PH.* Huiusce rei quoq; rationẽ tibi reddere tentabo. Salomon, cæteriq; Theologi, qui Moysis doctrinã profitent̃, Mundum quasi filiũ quendã ex summo pulchro tanq̃ ex patre, & ex summa sapientia ueraq; pulchritudine tanquã ex matre ortũ suum traxisse arbitrant̃. Summã aũt sapientiã summi pulchri quasi fœminã perfectissimi uiri amore irretitã, eo quoq; mutua beneuolentia ipsam prosequente, ex summi pulchri maxima potestate cõcepisse, & uniuersum cõmunẽ amborum progeniẽ unà cum singulis eius partib. enixam fuisse subiungunt. Et hoc nempè amor, quo Salomon in Cantica amicã suam pulcherrimũ amatũ dilexisse testat̃, significare uidet̃. Vnde quoniam ipse superior: & producentis munere fungens longè magis, quàm illa inferior, & productæ conditionem sortita amati appellationẽ meret̃: idcirco illam hunc quasi inferiorẽ superiorem semper amati nomine tanquã honoris gratia compellare uidebis. Hic aũt illam nunquã amatam, sed quasi superior inferiorem, sociã meam, columbam meam, perfectã meam, sororẽ meam uocare frequentissimè solet. Nec mirum quidem: ipsa nanq; amore suo potita ex eo sibi maximã perfectionẽ acquirit: & quasi fœcunda mulier ex uiro suo cõcipiens Mundum perfectissimũ opus in lucem edidisse conspicit̃. At amor ille, quo summũ pulchrum, summam pulchritudinẽ dicitur redamare, nullã summo ipsi pulchro adueniẽtẽ perfectionẽ largitur: quid. n. ei obsecro addi potest? Sed Mundũ tantũmodò uelut cõmunem quendã filium perfectissimum reddere studet: etsi ex eo perfectio nõ nulla, relatiua scilicet, ipsi quoq; contingat: filij nanq; perfectio in patrem etiã perfectionẽ quandam, non tamen essentialẽ, nec realem, quemadmodum in summam ipsam pulchritudinem, inducere solet. Similiter quoq; ex mare perfecto, imperfectaq; fœmina indiuiduum hominem, quem μικροκόσμον: hoc est, paruum Mundum ueteres appellarunt, nasci uidemus. Pariter entiam in

Amorẽ illũ inter summũ pulchrũ, summã que pulchritudinẽ quasi inter uirũ, & mulierẽ à Salomone in eius Cantica tam splendidè copiosèq; pertractatũ, tãquam cunctorũ amorũ supremũ, à quo rerũ procreatarũ uniuersitas deinde effluxisse censetur, diligẽter exponit.

Summũ pulchrũ, summaq́ue pulchritudo Mundi ipsius primi, antiquissimiq; parentes existunt.

cœleſti regione Sol & Luna uiri atq; mulieris mutuo ſeſe amore diligentiũ i= maginẽ gerunt: ex quib. ut ſuprà iam diximus, omnia in orbe hoc inferiori gi= gni & procreari cõſpiciunt. *SO.* Viri igit, & mulieris coniugiũ mutua eorũ be neuolentia ſtabilitũ ſacrũ, diuinumq; ſumi pulchri, ſumæq; pulchritudinis ma trimoniũ, quo intercedente rerũ procreatarũ uniuerſitas effluxiſſe cenſet, re= præſentare exiſtimat: in ſuma duntaxat pulchritudine differentia quadã latitã te, quæ ſumi pulchri nõ ſolùm uxor, uerùm etiã eius filia omniũ liberorũ natu maxima exiſtere prædicat. *PH.* Id quoq; in primorũ parentum coniugio uſu ueniſſe uidemus. Eua.n. ex Adamo tanquam filia ex patre principiò originẽ traxit, poſtea tanquam legitima uxor cum eo in matrimoniũ fuit conſociata. Ex his, quæ hucuſq; diximus, quãnam ratione primus amor in rerũ uniuerſi= tate cõſpectus ex prima pulchritudine quaſi ex patre, & ex eius cognitione, quæ à prima omniũ procreatarum intelligentiarũ habet, primo mobili cũcta cætera corpora ambitu ſuo maximo cõtinenti mouẽdo delegata quaſi ex ma= tre, quæ id ſumæ pulchritudinis, quod ſibimet deeſſe cognoſcit, uehementiſ= ſime appetit, originẽ duxerit, te ſatis ſuperq; cognoſcere arbitror. Eadẽ quoq; ratione ſinguli amores ex ſuma pulchritudine reb. cõmunicata, ac impertita: & ex eius cognitione ab eo, cui ipſa deficit, quodq; eius coniunctionem aſſe= qui ſtudet, habita naſci exiſtimantur. Vnde quantò res maiorem ſummę pul= chritudinis obtinuerint portionẽ, uel uberiorem eiuſdẽ cognitionem habue= rint, tantò feruentiori ipſius amore flagrabunt. Quinetiam amantes quantò præſtantiorem formam ſibi diligendã propoſuerint, tantò excellentiores eſſe dicentur: res enim forma præſtantes amantes earum pulchritudine captos for moſiores nimirùm reddere ſolent. Par igitur Sophia eſſe uidetur, ut impuras imperfectasq; pulchritudines reliquamus, cuiuſmodi omnes formæ cum ma teria & corpore conſociatæ exiſtere comperiuntur: utq; eatenus tantùm eas diligamus, quatenus ipſarũ ope ad incorporales perfectasq; pulchritudines cognoſcendas diligẽdasq; cõtendere poſſumus: reliquũ aũt illarũ, quod à ſpi= ritalium formarũ præclaris amorib. animos noſtros abducere ſolet, totis uiri= bus declinemus, & implacabili perpetuoq; odio proſequamur. Præcipuum autem hominis ſtudium in excellentiſsimis formis illis à turpi materia, & cor porea labe penitùs ſeparatis uerſari ęquum exiſtimo: cuiuſmodi uirtutes atq; ſcientiæ perpetua forma uirentes, & cuiuſcunq; turpitudinis atq; imperfectio nis prorſus expertes eſſe uidentur. In quibus etiam ordinis nonnullam cu= ram habere debemus: ex inferioribus nanq; ad ſuperiores, & ex puris ad pu= riſsimas per quoſdam ueluti gradus eſt nobis aſcendendum: donec ad non tantùm formoſiſsimarum intelligentiarum, quæ cœleſtibus corporibus uitã motumq; ſubminiſtrant: uerùm etiam ad ſummæ ipſius pulchritudinis, ſum= miq; ipſius pulchri, ex quo tanquam ex primo authore omnes deinde pul= chritudines, uitæ, intelligentiæ, eſſentiæq; deriuantur, cognitionem & amo= rem denique pertingamus. Hoc autem tam præclaro munere tunc beati po= terimus, quando corporeis indumentis exutis, animiq; perturbationibus ma teriæ imperfectionem conſequentibus ſedatis haud tantùm corporales pul= chritudines, ut ſumma illa forma potiamur, deſpiciemus, nihiliq; æſtimabi= mus: uerùmetiam eaſdem ut pote illas, quæ nobis ad ueram pulchritudinem, ubi ſumum bonum conſiſtit, properantib. maximũ impedimentum ſolent af= ferre, & quaſi nobis inuiſos atq; acerrimos hoſtes effugiemus. Inſuper autẽ, ut tantam pulchritudinem contemplari ualeamus, nos pro ſordidis & corpo ralibus indumentis reiectis puras ac ſpiritales ueſtes induere oportet, ſum= mum ſacerdotẽ imitantes: qui cùm ſacrũ anniuerſariũ ad Hebræorũ peccata cõdonanda celebraturus in adytũ templi, quod ſanctũ ſanctorũ appellabat, ingredi uellet, ueſtibus auro fulgentibus, gẽmarumq; innumerabili ferè mul= titudine inſignib. depoſitis, & earũ loco puris & candidiſsimis ueſtimẽtis ſibi aſſum-

Solis & Lunæ coniugalis amor.

Coniugum amor ſummi pulchri ſummæq; pulchritudinis amorẽ optimè quidẽ repræſentare uidetur.

Primus amor in rerũ omniũ procreatarum uniuerſitate cõſpectus.

Amoris cuiuſcunq; origo.

Formæ corporales uel à nobis prorſus ſunt relinquẽdæ, uel totum earũ ſtudiũ ad incorporaliũ formarũ cognitionem amoremq; duntaxat à nobis eſt referendũ.

Præcipuũ hominis ſtudiũ.

In ſpiritalium formarum cognitione atq; amore ab inferiorib ad ſuperiores, quouſq; ad omniũ ſupremã atq; excellentiſsimã formã deniq; pertingamus, gradatim eſt nobis proficiſcendum.

Beatitudinis acquirendæ facillima ac tutiſſima ratio ea profectò exiſtit, ut corporalibus formis ſpretis contẽptisq; incorporales tantũ ac ſpiritales amplectamur: donec ad ſupremã omniũ formarũ euecti eius acerrimæ

contemplationi, & uehementiſsimo ſtudio toto pectore hæreamus.

aſſumptis, gratiam ac ueniam ſcelerum ſuperiorum Iſraëlitico populo à diuina beneficẽtia impetrabat. Cùm enim homo ad ſummæ pulchritudinis, ſummiq́ pulchri cognitionẽ pertinget, adeò uehemẽti flagrabit amore, ut omnibus poſtpoſitis atq; contemptis, necnon totis animę uiribus ad intellectum mẽtemq́ receptis diuino tantummodò incumbet amori, diuinęq́ pulchritudinis contemplationi intentus prorſus exiſtet, quæ eum nimirùm formoſiſsimum reddet. Nec mirum quidẽ: Qui enim ſummi pulchri amore capiuntur, ſumma ipſius pulchritudine maximè exornari conſpiciuntur. Si quando autem Deo annuente hoc nobis contigerit, tunc uerè diuinæ copulationis, in qua illuſtrium animorũ, puriſsimarumq́ mentium poſtrema fœlicitas, expetitaq́ beatitudo collocatur, cõpotes eſſe dicemur. Cùm enim ex ſummo pulchro tanquã ex patre, & ex prima pulchritudine tanquã ex matre, & ex ſumma ſapientia tanquam ex cœleſti patria deſcendiſſe uideamur: ſummum bonum humanum, humanaq́ beatitudo in eo potiſsimùm conſiſtit, ut in patriã noſtram deniq; reuertamur, & ad diuinos uniuſcuiuſq; noſtrûm parentes cõplectendos redeamus: ex eorum gratiſsimo aſpectu, iucundiſsimaq́ copulatione poſtremam nobis fœlicitatem acquirentes. *SO.* Deus, ut tam iucundis uoluptatibus potiamur, utq; ad tantam fœlicitatem ac beatitudinem perducamur, annuat atq; conſentiat. Et Quartæ ſuperiùs à me iam propoſitæ difficultati, ex quibus parentibus amor natus fuiſſe dicatur, optimè quidem: ſicut etiam tribus cæteris, utrum ſcilicet, quando, & ubi primùm ipſe exortus fuerit, ſatisfeciſſe uideris. Quinta duntaxat propoſitarum difficultatũ, cur uidelicet amor in uniuerſum fuerit introductus, & ad quẽ finem ſiue uſum editus eſſe putetur, nunc tibi reſtat diſſoluenda. *PH.* Ex quatuor iam pertractatarũ quæſtionũ ſolutionibus huius etiã quintæ reſponſionẽ nullo negotio quiuis deducere poteſt. Finem, cur amor in rerum procreatarũ uniuerſitatem ſatus fuerit, facillimè inueniemus, ſi finem ſingulorũ amorum, qui tùm inter homines, tùm etiam inter cætera animantia frequenter accidere conſpiciuntur, ante oculos nobis propoſuerimus. Scopum omnium amorum in uoluptate, conſequenda reponi: quemadmodũ odij quam amans ex re ipſa capit amata, finem in moleſtia, quam res odio habita nobis afferret, declinanda conſiſtere Sophia clariſsimè cernis: finis enim, quem amore ſuadente acquirere homines ſtudent, fini, quem odio cogente ijdem declinare contendunt, quammaximè opponi uidetur. Vnde minimè mirũ exiſtit, ſi media quoq; ad tam oppoſitos fines accommodata contraria eſſe dicuntur. Amoris nanq; ſpes, & iucundi proſecutio: odij uerò timor, & doloris effugium opportuna admodum media eſſe exiſtimantur. Si igitur doloris quaſi mali ac turpis alienatio finis odij eſſe cenſetur, finis amoris uoluptatis tanquam bonæ & pulchrę appropinquatio nimirùm exiſtet. *SO.* Cuiuſcunq; ergo amoris finem in uoluptate ſtatuendum eſſe Philo arbitraris? *PH.* Vtiq;. *SO.* Haud igitur omnis amor, ut ſuperiùs definiſti, pulchri deſiderium eſſe dicetur. *PH.* Cur? *SO.* Quoniam complures reperiuntur uoluptates, quibus pulchritudinis laus nequaquã aptari poſſe uidetur. Quinimò quæ nobis maiorem iucunditatem ſolent afferre: quemadmodũ dulces ſapores guſtui: & ſuaues odores olfactui: necnon primæ qualitates, calidum ſcilicet, frigidũ, humidum, & ſiccum, contrariorum exceſsibus caſtigatis, & ad placidum quoddam temperamentũ redactis, tactui: præcipuè autem Venerei complexus, qui ſenſibilium uoluptatum maximi exiſtere ſentiuntur: cuncta huiuſcemodi generis omni penitùs pulchritudine deſtituta eſſe uidentur, nec pulchra nec turpia prorſus queunt appellari: quæ tamen, ſi tibi conſtare uolueris, fines amoris utique uocari debebunt: cùm omnia modò cõmemorata, uoluntate & deſiderio tanquam medijs quibuſdã intercedentibus, à nobis deniq; comparentur. Amor igitur haud pulchri, quemadmodum ſuperiùs eum definiſti, deſiderium: ſed iu-

Humani generis cœleſtis patria, diuiniq́ parentes.

Humana beatitudo ubi potiſsimùm cõſiſtit.

Ad poſtremã quinq; ſuperiùs iam propoſitarũ difficultatum determinandam accedit.

Amoris cuiuſcunq; finis in ipſius amãtis uoluptate potiſsimùm reponi uidetur.

cundi potiùs, uel pulchrum, uel minimè pulchrum ipſum exiſtat, appetitus eſſe dicetur. *PH.* Etſi,ut ſuprà quoq; admonuimus,amor,deſiderium,appetitus,uoluntas, cæteraq; ſimilia nomina communiter ſumpta idem ſignificare uidentur:tamen ſi propriè loqui uoluerimus, in eorum ſignificationibus uel parem aliquam diuerſitatem, uel maiorem minorem'ue communitatem reperiri intelligemus. Omnem amorem deſiderium quidem exiſtere fateor, nō tamen cōtrà omne deſiderium uerè proprieq; acceptum amorem, quem pulchrum ſemper appetere definiuimus,eſſe cōcedo. Quamlibet enim uoluptatem deſiderium cōſequi uidetur, & quodcunq; deſiderium ad iucundū ſemper refertur : non tamen omnis uoluptas amorem ſibi habet adiunctum,etſi omnis amor uoluptatem tanquā proprium finē ſibi proponit. Nonnullę igitur uoluptates omnium amorum, & cunctę omnium deſideriorum fines eſſe dicūtur. Quapropter deſiderium quaſi cōmune quoddam genus tùm amorem,tùm etiam aliam quandam ſpeciem ab amore diuerſam complecti uidetur. *SO.* Amor igitur altera deſiderij ſpecies nuncupari debebit. *PH.* Maximè. *SO.* Reliquam uerò ſpeciem deſiderij quo nomine ſignificabis? *PH.* Eam ſenſibilem quendam appetitū uocabo. *SO.* Ecquid amorem ab appetitu differre arbitraris? An non amborum unus idemq; finis,iucundum uidelicet ipſum,prorſus exiſtit? Cur igitur unū ab altero diſtingui ac ſeparari contendis? *PH.* Eorum utrunq; iucundum tanquam finem ſibi propoſuiſſe cōcedo:at in eo potiſsimùm amborum differentiam ſitam eſſe exiſtimo, quòd amor ad pulchram uoluptatem: appetitus uerò ad uoluptatem nō pulchram tanquam ad proprium finem dirigatur. *SO.* Hoc quidem à communi hominum ſenſu ita alienum uidetur, ut illud uix credere poſsim. Si enim finis,ad quem appetitus refertur, in uoluptate non pulchra cōſtitueretur,tunc deformis nimirùm exiſteret. Quòd autem deforme ullam prorſus uoluptatem afferre dicatur,non tantùm rerum uſui aduerſatur: cùm natura deforme, ut ſibi contrarium effugere,& pulchrum ut ſibi dilectū proſequi frequenter conſpiciatur:uerùm etiam contingere minimè poteſt.Omne enim deforme malum, quemadmodum cōtrà omne pulchrum bonum eſſe uidetur: deſiderium autem ſiue appetitus ad malum nunquam refertur , præſertim cùm Ariſtoteles bonum illud eſſe definiat,quod cuncta deſiderant appetuntq;. *PH.* Me aliàs quoq; tibi dixiſſe recordor, ne quodcunq; non pulchrum deforme ſeu turpe exiſtere putes:complura enim,quorum natura neutrū duorum iſtorum contrariorum,nec formam ſcilicet, nec deformitatē ſuſcipere poteſt, nec pulchra, nec turpia eſſe comperiuntur: quāuis ex eis non mediocrem uoluptatem capiamus,quemadmodū ſunt ea,quæ iandudum enumeraſti. *SO.* Quin omne pulchrum bonum exiſtat,profectò nunquā te arbitror negaturum. *PH.* Minimè. *SO.* Ergo non pulchrum nō bonum eſſe dicetur:omne autem nō bonum malum neceſſariò exiſtit: quemadmodū enim tute dixiſti, inter bonum & malū nihil interiacet medium.Igitur omne nō pulchrum in malorū numero reponi debebit. Vnde uoluptates nō pulchras malas nimirùm eſſe conſequetur,quod meo quidē iudicio à ueritate quammaximè eſt alienum: huiuſcemodi enim uoluptates à nobis ſæpiſsimè expetuntur, quodcunq; autē expeti ſolet, boni ſemper rationem habere exiſtimatur. *PH.* Hic quoq; Sophia imprudēs erras. Etſi enim omne pulchrum bonū exiſtit,haud propterea omne bonū pulchrum eſſe oportet.Similiter etiam quāuis omne nō bonum malum,& non pulchrum eſſe dicatur:haud tamen omne non pulchrum malum, & nō bonum eſt appellandum. Bonum enim plura quàm pulchrum ambire complectiq; uidetur: & ideo bonorum quædam pulchra, quædam non pulchra eſſe comperiuntur. Omne autem iucundum, quatenus iucunditatem affert,bonum eſſe cenſetur, & propterea à nobis expeti ſolet.At nō omne iucundum pulchrum quoq; debet exiſtimari.Quinimò iucundorum nonnulla bona

Omnis amor deſideriū quidem exiſtit : haud tamen omne deſiderium amoris propriè appellationē meretur.

Deſiderium quaſi genus quoddam cōmune & amorem, & ſenſibilem appetitum tanquam duas uarias ſpecies ac differentes ambitu ſuo complectitur.

Amor pulchram uoluptatem, appetitus uerò uoluptatem non pulchram tāquam propriū & accommodatum finem ſibi propoſuiſſe uidetur.

Bonū id,quod cūcta deſiderāt appetūtq;, eſſe definitur.

Inter pulchrū ac turpe media cōplura, quæ nec pulchra nec turpia exiſtunt, profectò reperiuntur.

Inter bonū & malū nihil interiacet medium.

Bonum longè ampliùs atq; communius, quàm pulchrū ipſum exiſtit.

Bonorū quædam pulchra, quædam non pulchra eſſe dicuntur.

bona ſimul & pulchra eſſe dicuntur, quæ quidem deſiderij cum amore in unum conuenientis fines exiſtunt: nonnulla uerò bona tantū, minimè autem pulchra eſſe perſpiciuntur, quemadmodū ea, quæ iandudum enumeraſti: & hæc deſiderij ab amore ſeiuncti, quod ſenſibilis propriè nuncupatur appetitus, accōmodati fines eſſe uidentur. *SO.* Differentiam, quam inter amatorium deſiderium, & ſenſibilē appetitum poſuiſti: & qua ratione amatoria deſideria bonas ſimul & pulchras uoluptates, appetibilia uerò bonas tantummodò, minimè autē pulchras iucunditates tanquam proprios fines ſibi determinarunt, optimè intellexi. At ex eo non mediocrem quidem capio admirationē, quòd omnē uoluptatem, propterea quòd expetitur, & omne expetibile boni rationem habere exiſtimatur, bonam eſſe conceſsiſti. Hoc enim etſi Ariſtotelis authoritate cōfirmatur, qui illud bonum exiſtere definiuit, quod cuncta appetunt: & propter Legē conuerſionis, quæ in definitione & definito potiſsimùm requiritur, ſicut omne bonum expeti ſolet, ita quodcunq; expetibile boni habet rationem: attamen contrarium uſuuenire ſæpè uidemus. Complures enim uoluptates minimè bonæ, ſed malæ potiùs, atque exitiales eſſe: nec corpori tantùm & ualetudini, uerùm etiam animo, eiuſq; incolumitati maximū detrimētum afferre cōperiuntur, quæ tamē à quàmplurimis expetuntur: ſecus enim pro earū acquiſitione non tantopere homines laborarent. Quapropter haud omne deſiderium circa bonū uerſari, nec quodcunq; deſiderium bonū exiſtere, nec omnē uoluptatem bonā eſſe concedendū uidetur: quinimò & plura deſideria praua, & cōplures uoluptates peſsimæ, & humano bono quā maximè aduerſantes paſsim repeniuntur. *PH.* Ex Ariſtotelis ſentētia omne expetitum bonū eſſe nequaquam arbitror aſſentiendum. Nec enim philoſophum bonum id eſſe, quod expeti ſolet, dixiſſe inuenimus: ſed ipſe bonum illud exiſtere, quòd omnes appetunt, definiuit. Hæc autē boni definitio in bonū ipſum definitum optimè quidē recurrit: quod enim omnes appetunt, uerè bonum uocatur. *SO.* Verùm quod nam obſecro tam præclarum bonum reperitur, ut omnes homines ad ſui deſiderium abducat? *PH.* Ipſemet Ariſtoteles quaſi ſeſe declarans, huiuſcemodi bonum ſcientiam ipſam, uel ſapientiam eſſe teſtatur: ab hoc enim principio Metaphyſicam ſuā exorſus fuiſſe conſpicitur. Omnes homines naturaliter ſcire deſiderant. Huiuſcemodi autem deſiderium haud tantummodò boni, ſed etiam ueri & pulchri eſſe uidetur. Vnde ex Ariſtotelis ſententia, quòd omne expetitum bonū exiſtat, nequaquam arbitror colligendum. *SO.* Cur igitur id modò tam facilè conceſsiſti, idq; inſuper aſſeueraſti? *PH.* Quoniam hoc ita uerum eſſe exiſtimo, ut nihil eo uerius ne excogitari quidem poſsit. Voluntatis nanq; & deſiderij finis in bono profectò cōſiſtit, & quodcunq; expetitur, ſub boni iucundiq; ratione ſemper expetitur: omneq; iucundum, quatenus iucundū exiſtit, bonum quoq; & expetitum eſſe contingit. Verùm deſideria, expetitæq; uoluptates eandē, quam expetentes ipſi diuerſitatem habere conſpiciuntur. Expetentium enim qui animo rectè cōpoſito eſſe uidentur, moderatas appetunt uoluptates: Qui uerò animū incōpoſitum gerūt, immodicas uoluptates expetere ſolent. *SO.* Ego poſtremæ hę uoluptates bonę minimè exiſterēt. *PH.* Ipſæ quidē propriarum merito naturarū conſideratæ bonæ uocari minimè debent, uerū eas expetentibus tantummodò bonæ eſſe dicentur: quia illi huiuſcemodi uoluptates bonas eſſe exiſtimant, & tanquam bonas eas appetere ſolēt: nam propter prauā & uitioſam eorū naturam tùm in iudicando, tùm etiā in expetēdo, & in ipſiſmet cōcupitis quoq; uoluptatib. malū pro bono capientes quāplurimos errores cōmittere perſpiciuntur. *SO.* Sunt igitur nonnullæ uoluptates, quæ etſi bonæ uidentur, bonæ tamen minimè exiſtūt. Pariter etiam deſideria nonnulla ad bonū minimè dirigūtur. Hęc aūt ijs, quæ ſuperiùs conceſsiſti atq; aſſeueraſti, quammaximè profectò repugnant. *PH.* Cùm

Voluptates bonæ ſimul & pulchræ amoris: bonæ uerò duntaxat, minimeque pulchræ ſenſibilis appetitus proprij accommodatiq; fines eſſe cēſentur.

Definitio, & definitū ſemper inuicē cōuertuntur.

Bonū id eſſe, quod omnes appetunt, ab Ariſtotele definitur.

Omnes homines natura dicce ſcire deſiderant.

Omnis amor, omniſq; appetitus ad bonū ſemper contendit.

Voluptates pro hominum eas amātium, atq; expetentium naturis differentibus uariæ quoq;, diſsimileſq; redduntur.

Cùm omne iucundum bonū quoddam existere uideatur, id rei alicuius bonę particeps esse oportet, cuius merito homines ipsum tanquā bonum approbant, appetunt, & prosequuntur. Quinimò uoluptatē suapte natura bonam, quemadmodū dolorem uoluptati cōtrarium ex natura doloris malū esse uidemus. Haud igitur temerè, sed cōsultò euenisse dicemus, quòd sicut humanum ingenium omnē doloris speciē auersatur, formidat, atq; refugit: ita omnem uoluptatē appetat, speret, ac prosequatur. *SO.* Cur igitur plures uoluptates malas, cōpluraq; desideria immoderata pro expetentiū prauis temperaturis reperiri dixisti? *PH.* Bonū quidem, & malū in eodē subiecto nō eiusdem, sed diuersarū partium merito cōcorditer habitare optimè possunt. Vnū enim & idē boni parū, & specie tenus: mali autē plurimū, atq; interius fuerit ipsa particeps esse potest: in quo quidē genere prauę inordinatęq; uoluptates sunt reponendę: quæ eatenus tantū bonitatis laude cōmendantur, quatenus iucunditatem nobis afferre perspiciuntur. At si earum interiorē naturam diligenter perpenderis, prauas nimirū eas esse cōperies. Bonum enim, quod ipsæ à propria forma acceperunt, cū materiæ prauitate adeò implicitum esse, & in cænosa materia ita demergi uidetur, ut eiusmodi uoluptates reipsa malæ, & specie duntaxat exteriori propter circunfusam quandā suauitatem bonæ sint appellandę. Quinimò nec species illa exterior simpliciter bona, nec omnibus iucunda existit: sed ijs tantūmodò delectationē afferre cōperitur, qui huiuscemodi uoluptates prēter æquū & bonum appetūt: quiq; à minimo earū, & exterius circūfuso bono decepti, nulla penitùs cōplurium malorū sub exteriori illa suauitate latitantium habita cōsideratione, ad illas appetendas prosequēdasq; præcipites ruunt. Qui uerò immodicas animi appetitiones ad mediocritatē redegerunt, à minimo illo apparentiq; bono nequaquā falluntur, cum eo enim quamplurimū mali admixtū esse cognoscūt. Quapropter nec iucundum, nec appetibile id esse existimāt: sed ipsum potiùs ut ingens aliquod malum execrātur, timent, atq; refugiunt. Huiuscemodi autem prauæ & exitiales uoluptates ab imperfectioribus potissimū sensibus, gustu uidelicet, tactuq; appetuntur: quemadmodū ex ciborum, potuum, uenereorumq; complexuū immodica appetentia: necnon ex complurium luxui, mollitiei, ac otio indulgentium odiosissima uiuendi ratione quiuis dignoscere potest. *SO.* Nónne sensibilium quoq; uoluptatum nonnullæ uerè proprieq; bonæ appellantur? *PH.* Maxime quidem: eæ uidelicet, quæ temperatæ, & ad humanæ uitæ conseruationem, humanæq; speciei propagationem necessariæ esse dicuntur: huiuscemodi enim uoluptates quanuis sensibiles, honestatem tamen sibi habēt adiunctam: ab intellectu nanq; totius honestatis prēstantissimo authore laudabilem mensuram, optimumq; temperamentū acceperunt: quiq; etiam moderatas istas uoluptates appetunt, necnon earum quoq; desideria uirtutis & honestatis laude meritò commendantur. *SO.* Agè in pulchris uoluptatibus eadem'ne bonarū & malarū, quæ in nō pulchris uersatur, differentia quoque reperitur? *PH.* Maximè: complura enim tanquā pulchra amari ab hominib. conspiciuntur, quæ etsi merito formæ apparentem quandam pulchritudinē, cuius gratia amabilia esse dicuntur, sortita fuerunt: materiæ tamen deformitate ac turpitudine ita obscurantur, ut turpia potiùs quàm pulchra: & execrāda magis ac fugienda, quàm amanda, seu prosequenda esse uideantur. In hoc autem genere aurum, ornamenta, uniones, pretiosiq; lapilli, cæteraquè huiuscemodi pulchra, quæ materiam redolere dicuntur, & superflua, nec ad uitæ conseruationem admodū necessaria esse existimantur, sunt reponenda. Horū enim omnium uehemēs studium cupiditas, & auaritia propriè nuncupatur. In eadem serie elegantes sermones, compositę orationes, resonantia carmina, quæ etsi salibus atq; facetijs quasi floribus quibusdā conspersa, inhonestas tamen turpesq; sententias complectuntur, sunt collocanda. Idē prorsus de imaginationibus

Voluptas suapte natura bona semper existit.

Voluptatum quædā puræ, quædam impuræ: & item quædā reipsa, quædam specie exteriori tantummodò bonæ.

Voluptatum sensibiliū eæ dūtaxat, quæ ad laudabilē mediocritatē redactæ fuerūt, uerè proprieq; bonæ, honestæq; sunt appellandæ.

Voluptates tàm pulchræ, quàm nō pulchræ eandem suscipiunt diuisionem: ambæ enim uel reuera, uel specie duntaxat bonæ esse uidentur.

ginationibus atq; cogitationibus, quæ ſpecie duntaxat pulchræ eſſe uidentur: at ab intellectuali ratione improbantur, & turpitudinis cõuincuntur, ſentiendum exiſtimo. Nec aliter de gloria & honore, necnon de Dominatione & imperio iniuſtè acquiſitis dicendũ opinor: quæ quidem omnia etſi propter eorũ apparentem tantummodò pulchritudinem ab hominibus uehementiſſimè appetuntur, re ipſa tamẽ deformia atq; inhoneſta eſſe comperiuntur: Et idcirco nimium ipſorum ſtudium ambitionẽ appellare ſolemus. Vt autẽ ſummatim rem perſtringamus: omnium rerum, quæ ſpecie duntaxat bonæ uidẽtur, bonæ autem minimè exiſtunt, uehemens deſiderium libido communiter nuncupatur. *SO.* Quatuor igitur uoluptatum ſpecies ex prædictis colligi poſſunt: quarũ duæ bonæ ſimul & pulchræ, duæ autẽ bonæ ſolùm, minimeq; pulchræ eſſe dicentur. Ambæ autẽ bifariam diuiduntur: nam uoluptates bonæ ſimul & pulchræ uel exiſtentes, uel apparentes eſſe: ſimiliter quoq; uoluptates bonæ tantùm, minimè autem pulchræ uel circa bonũ exiſtens, uel circa bonum apparens uerſari exiſtimantur. Hæc autem quadripartita diuiſio poſſet'ne & deſiderijs, & expetentibus forſitan ipſis accommodari? *PH.* In deſiderijs quatuor expetitarum uoluptatum differentias optimè reperies. At ex petentibus ipſis duæ tantummodò ſpecies, nec plures certè aptari poſſe uidentur, temperatum ſcilicet ac intemperatum, uel honeſtum ac inhoneſtum. Qui in uoluptatibus tùm bonis ſimul & pulchris, tùm etiam bonis tantùm, minimeq; pulchris temperanter ſeſe gerunt, eas nimirùm appetunt, quæ uerè & reipſa, nequaquam autem ſpecie duntaxat tales exiſtunt. Intemperantes uerò in earum tantummodò uoluptatum, quæ pulchræ & bonæ uidentur, nec uerè tales exiſtunt, appetitionibus uerſari conſpiciuntur. Hæc autem expetentium differentia à bonitate & pulchritudine interiori animorum ipſorũ proficiſci uidetur: qui nanque uerè boni & pulchri interiùs exiſtunt, uoluptates quoque uerè bonas & pulchras appetunt diliguntqúe. At qui interiorem bonitatem, & pulchritudinem neque ueram, neque exiſtentem, ſed falſam, ac apparentem duntaxat obtinuerunt, conſimilibus quoque uoluptatibus delectantur. Inter hæc duo contraria complura media ex ambobus extremis compoſita reperiuntur. Nonnullos enim in quibuſdam uoluptatibus temperanter honeſteq;, in alijs uerò intemperanter ac inhoneſtè ſeſe gerere cernes: Nonnulli inſuper in pluribus temperati, in paucioribus intemperati, uel contrà eſſe perſpiciuntur. Qui quidem omnes honeſtatis, uel turpitudinis nomen ab ea parte, ad quam propenſiores eſſe dicuntur, ſibi ſumpſerunt. *SO.* Qua ratione cunctæ uoluptates uel bonæ reuera exiſtant, uel bonæ ſaltem uideantur, & hac de cauſa appetuntur, probè intellexi. Id inſuper quoque cognoſco, quòd uoluptates illæ, quæ præter bonitatem pulchritudinem etiam uel exiſtentem, uel apparentem ſibi habent adiunctam, non tantũ expetuntur, uerùm etiam diliguntur. Qua quidem de cauſa finem amoris in uoluptate, quam amans ex re tandem capit amata, collocaſti: ad cuius nimirùm ſimilitudinem deſiderij quoq; finem in uoluptate, quam appetens ipſe ex re denique percipit concupita, ſtatuendum eſſe iudico. Nec enim ambo in alio differre uidẽtur, niſi quòd qui expetit tantùm, nec amat: rem non pulchrã ſub boni uel exiſtentis, uel apparentis ſaltem ratione expetere dicitur: Qui uerò appetit ſimul ac amat, pulchrum uel uerum, uel ſibi tantùm apparens diligere exiſtimatur. Nunc id inſuper Philo intelligere uellem, quo pacto finem amoris à te modò excogitatum cũ ſuperiori eiuſdem amoris definitione conciliabis, ubi ſcilicet amorem copulationis deſiderium eſſe dixiſti: copulatio enim à uoluptate diuerſum quid profectò uidetur. *PH.* Quin ambo unũ potiùs ac idem exiſtunt: nec enim aliud, quàm iucundi copulationẽ uoluptatẽ ipſam ſignificare opinor. Iucundum autem, ut iam diximus, uel bonum tantummodò, uel pulchrum quoq;: ſiue uerum, ſiue expetenti ſaltem apparens

Voluptatũ integra abſolutaq; diuiſio.

Deſideria quadripartitã diuiſionem non ſecus ac uoluptates ipſæ expetitæ ſuſcipere exiſtimãtur. Expetentium ipſorum in temperantes ac intemperantes, uel in honeſtos atq; inhoneſtos perelegãs diuiſio.

Expetentium differentia ab animorũ ipſorum uera, aut apparente dũtaxat bonitate ac pulchritudine originem ducit.

Rerum hactenus dictarum epilogus.

Amoris, & deſiderij cuiuſcunq; finis in uoluptate conſiſtit.

In amore copulatio cũ re amata ab amante tantopere expetita: & uoluptas, quam amans ex re amata ſibi comparare quammaximè ſtudet, unum idemq; prorſus eſſe cõperiuntur.

rens exiſtat, eſſe exiſtimatur. Quapropter finem amoris in uoluptate, quam amans ex re capit amata, ſtatuere tantundem eſt, ac ſi eundem in amãtis cum re ſibi dilecta arctiſsima copulatione ſitum eſſe diceremus. *SO.* Hoc quoque optimè teneo. Verùm id nunc mihi dubium occurrit, quòd tu cuiuſcunque amoris finem in uoluptate ſtatuiſſe uideris, adeò ut quilibet amor in iucundo uerſari hac ratione duceretur. Superiùs uerò ex Ariſtotelis ſententia triplicem amorem eſſe determinaſti, iucundi uidelicet, utilis, atq; honeſti. Cur igitur tu nunc quaſi iam dicta retractans; duabus præcipuis amoris ſpeciebus omiſsis, omnes ſimul ad iucundum reducis, & amoris cuiuſcunq; finem in uoluptate duntaxat conſiſtere affirmas? *PH.* Etſi Ariſtoteles, ut iam diximus, amorem in tres ſpecies diſtribuerit, & unam earum iucundi nomine tantummodò appellauerit: ignorare tamen Sophia te minimè oportet, quòd uoluptas cunctarum ſimul trium ſpecierum amoris cõmuniſsimus finis exiſtit. Sicut enim qui corporalium uoluptatum amore tenentur, ex earum copulatione uoluptatem ſibi acquirere ſtudent: Pariter etiam qui bona utilia ſibi diligenda propoſuerunt, eaqúe uehementer exoptant, à uoluptate, quam ex ipſorum acquiſitione & uſu ſeſe percepturos arbitrantur, ad huiuſcemodi amorem ac deſiderium inducuntur. Quin inſuper complures reperiuntur, qui utilium bonorum poſſeſsione longè magis, quàm cibo, potu, Venereisq; complexibus delectantur. Vnde ipſos, ut illa ſibi comparent, hæc ſæpè paruipendere & contemnere cernes. Honeſtum quoque uiris ſui ſtudioſiſsimis ſummam iucunditatem afferre conſpicitur: qui ut honeſtis uoluptatibus iucundiſsimè fruantur, nullum quãuis arduum laborem ſubire recuſant. Quapropter finis uniuſcuiuſque trium commemoratarum ſpecierum amoris in uoluptate, quam amãs ex rei amatæ, uel iucunda, uel utilis, uel honeſta ea eſſe dicatur, copulatione percipit, ſitus eſſe uidetur. *SO.* Cur igitur Ariſtoteles unam tantummodò amoris ſpeciem in iucundis ſeu uoluptatibus, cæteras autem in alijs uerſari pronunciauit? *PH.* Quia hominum uulgus ſenſibiles uoluptates ueras propriasq; uoluptates tùm uocare, tùm exiſtimare conſueuit: etſi res alia ſeſe habet ratione. Ipſæ enim, cùm omnium infimæ exiſtant, & ad materiam quammaximè accedãt, & omni ferè pulchritudine ſint deſtitutæ, exiguas tenuiſsimasq; delectationes nimirùm ualent afferre: utq; iam admonuimus, ueriùs propriusq; deſiderari, quàm amari dicuntur. Quòd ſi pulchritudinis nonnullam fortaſſe portionem habere exiſtimantur: illa materiæ tenebris adeò eſt inuoluta, ut earum minima forma maxima deformitate materiæ, ipſarumq; exigua bonitas ingenti eiuſdem prauitate quaſi obſcurari corrumpiq; uideatur. Quapropter huiuſcemodi res bonæ, & pulchræ uideri potiùs, quàm eſſe à doctiſsimis uiris iudicantur: At Ariſtoteles popularem opinionem ſecutus hanc amoris ſpeciem iucundi nomine inſcripſit. Vtilium autem bonorum ſtudium, etſi his non minus, quàm illis homines delectari frequenter conſpiciantur, ut à mox tamen commemorata ſpecie ſepararet, amorem utilis appellauit: ijs inſuper ad hoc agendum rationibus quoq; impulſus, tùm quia huiuſcemodi amor utilitatis magis quàm iucunditatis particeps exiſtit: tùm etiam quia propriæ eius uoluptates cùm ad cogitationem ſpiritalem admodum animi noſtri ſpectent facultatem, non adeò ſicut uoluptates carnẽ & materiam redolentes exterioribus ſenſibus expoſitæ eſſe uidentur. Virtutum deniq; & ſcientiarũ ſtudijs, etſi ipſa ſuapte natura longè iucundiora quàm ſenſibilium uoluptatũ fruitio, & bonorũ utilium acquiſitio eſſe comperiuntur, honeſti amoris nomen accõmodauit: tùm ut propria differentia, honeſtate uidelicet, ea exprimeret atq; ſignificaret: tùm etiam quia uoluptates, quæ honeſtos amores cõcomitantur, cùm ad mentem omnium animi noſtri facultatũ quammaximè ſpiritalem pertingant, ab imperfectioribus ſenſibus, quemadmodũ uoluptates ſenſibiles diſcerni minimè poſſunt: quæ etſi

Finis communiſsimus omnium triũ amoris ſpecierum, utilis ſcilicet, iucundi, atq; honeſti in uoluptate conſiſtit.

Complures reddit rationes, cur cùm uoluptas amorum omnium cõmuniſsimus finis eſſe dicatur: Ariſtoteles tamen amorẽ in tres ſpecies, utilẽ, uoluptuariũ, atq; honeſtũ diſtribuerit.

etsi bestijs, & hominũ uulgi principatum obtinere uidentur: quia tamen uel nihil penitùs, uel parum admodum sinceræ bonitatis aut pulchritudinis sortitæ fuerũt, in infima uoluptatũ omniũ sede meritò sunt reponendæ. *SO.* Quid ais Philo? Non'ne sensibilium quoq; uoluptatum cõplures reperiuntur, quæ & ad singulorum indiuiduorũ incolumitatem, & ad speciei perpetuã conseruationem necessariò requiruntur? Quibus quidem explendis naturã, summo Opifice ita præscribente, admirabili artificio, maximaq; sapientia propria instrumenta fabricatam fuisse, ad earumq; sæpiùs repetitam exercitationẽ mira suauitate ipsis circunfusa homines inuitari frequẽter uidemus. Cur igitur huiuscemodi uoluptates, quãuis sensibiles existant, reipsa minimè, sed specie dũtaxat bonas esse arbitraris? hoc certè nequaquã uerisimile mihi uidetur. *PH.* Huiusce generis uoluptates nunquam uel reipsa prauas, uel specie tantũmodò bonas esse me dixisse reperies, quin eas uerè proprieq; bonas existere tibi confirmo. *SO.* Attamen ipsæ in sensibilium uoluptatum numero collocantur, & ad iucundi amoris speciẽ reducuntur. *PH.* Eas sensibiles quidem uoluptates esse concedo: haud tamen in solius iucundi propriè, sed magis in honesti amoris specie reponendas existimo: dummodò earum modica exercitatio ad indiuidui salutẽ, specieiq; conseruationẽ tantũmodò referatur. Quòd si ipsæ hoc forsitan laudabile temperamentum excesserint, tunc turpes immoderatæq; esse dicentur: & ad purã, omniq; prorsus honestate destitutam iucunditatem redactæ boni pulchriq; apparentis duntaxat, minimè autem existentis participes erunt. *SO.* Cur Philo sensibiles uoluptates propter temperamentum in eis adhibitum ex proprio genere iucũdorum in alienum honestorum traducis? Nescio certè qua ratione id fieri liceat. *PH.* Haud penitùs ex proprio genere eas eximendas opinor. Verùm id unum dico, quòd ipsæ nequaquam in solo iucundorũ genere ab omni prorsus honestate seiuncto sunt reponendæ: huiuscemodi nanq; uoluptates honestæ nimirùm esse conspiciunt. *SO.* Ergo eadẽ uoluptas sub duobus diuersis ac differentibus amoris generibus, iucundo scilicet ac honesto, statuetur. *PH.* Maximè quidem, discrimine tamen nonnullo intercedente. Hæ nanq; necessariæ uoluptates à iucunditate materiam, & ab honestate formã, optimamq; temperiem accepisse uidentur, cuius merito ipsæ ad necessarios & laudabiles usus relatæ tùm ad indiuiduorum salutem, tùm ad cõseruationem speciei tantũmodò diriguntur. Idem etiã in utilium amorũ genere usuuenire perspicitur. Illud enim solam utilitatẽ, & cuiuscunq; honestatis prorsus expertem immoderatamq;, nec uitæ necessitatibus prospicientem, nec studiosis actionibus inseruientem quasi finem sibi consequendũ proponit: & in eis, quæ bona quidem pulchraq; uidentur, mala aũt atq; deformia existunt, potissimùm uersari conspicitur: cuius quidẽ rei cupiditas, & auaritia certissimam fidẽ nobis efficere possunt. At si quando utiliũ amor laudabili temperamento accepto ad duos cõmemoratos fines, tùm singularem, tùm specificum ordinatur: tunc uerè bonus, uereq; pulcher euadit: & in duobus amoris generibus, utili uidelicet honestoq;, iure maximo collocatur: utile nanq; materiã, honestum autem formam atq; temperamentum ipsi præstare uidetur. *SO.* Ergo amor honesti, ratione materiæ ad iucundũ quãdoq;, quãdoq; ad utile declinare censetur. Verùm possemus'ne adeò præstantem amorẽ forsitan reperire, ut & ratione materiæ, & ratione formæ honestus prorsus existeret, nec quicquã omnino ab alijs duobus generibus sibi traditũ, aut cõmunicatum quasi mutuũ acciperet? *PH.* Amor honesti in moralibus potissimũ, atq; intellectualibus uirtutibus singulari studio prosequendis uersari existimatur. Cùm aũt morales uirtutes humanas actiones pertractent, earum materiã pro humanarum actionum, quę ipsis subijciuntur, multiplici diuersaq; natura, uariã quoq; ac multiplicẽ existere oportet. Vnde continentia seu temperantia in sensibilibus uoluptatibus sensibiles ipsas uoluptates quasi

Sensibiles uoluptates mediocritatem atq; temperamentum assecutæ præter iucunditatem honestatis quoque participes esse uidentur.

Iucundorum, & item utilium amor ad laudabilem mediocritatem redactus à materia quidem utilitatem, siue iucunditatem: à forma uerò honestatem accepisse uidetur.

Amor honesti duplex existit: uel enim ad morales, uel ad intellectuales refertur uirtutes.

Virtutes morales haud puram simpliciterque honestatem: sed uel cum sensibilibus uoluptatibus implicitam, uel cũ utilib. bonis coniunctam, uel cũ huiuscemodi rebus ad materiã corpusq; accedẽtibus inuolutam complectuntur.

materiam,& moderationem ac temperamentũ ipſarum quaſi formam habere uidetur:quæ quidem tantò maiorem ac præſtantiorem iucunditatẽ ſui amantibus,quàm earum impura & corporalis materia ſolet afferre,quantò ſpiritale ipſi corporeo præſtat.

Virtutes morales utilia bona, ſenſibilesq; uoluptates, cæteraq; conſimilia quaſi materiam pertractantes ab honeſtate quaſi forma perficiuntur, conſpicuæq; redduntur.

Pariter etiam liberalitas, & continentia abſtinentiaq; à ſuperfluis atq; iniuſtis poſſeſsionibus, utilia bona tanquam materiam pertractant:animi autem moderatione, & abſtinentia tùm à rapinis,tùm ab immodica utilium bonorum acquiſitione unà cum liberali eorum diſtributione tanquam excellentiſsima quadã forma perficiuntur, quæ quidem utilium ipſorũ poſſeſsionem honeſto amãti profectò iucundiſsimã reddit. Conſimili quoq; ratione cæteræ morales,quæ in humanis actionib.ſeſe exercent,uirtutes,quẽadmodum Fortitudo, Iuſtitia,Prudentia,aliæq; complures,materiã ab actionum ipſarum ſibi petunt natura: earumq; forma in habitus ac temperamenti honeſtate ſita eſſe cenſetur.

Virtutes intellectuales ſolã puramq; honeſtatem, & à materiæ ſordibus, & à corporea labe quammaximè alienam quaſi diuino quodam amore correptæ proſequuntur.

At intellectuales uirtutes totę quidem & undiq; honeſtæ exiſtunt,nec quicquam cum materia negocij ſiue commercij habere uidentur. Nec enim circa actiones ſenſibiles,nec circa corporales uoluptates, à quibus materiæ nonnullam ſibi portionem acquirant: ſed circa res æternas, à corpore prorſus ſeiunctas,atq; intelligentes uerſari conſpiciuntur: quæ quidem omnes formæ intelligẽtes, & à materia penitus ſeparatæ haud immeritò à doctiſsimis uiris eſſe cenſentur:& puræ honeſtęq; ſuapte natura,non autem propter rei alicuius ſibi impertitæ cõmunicationem, quemadmodum morales,exiſtunt. Vnde iſtarum amorem iure Plato cœleſtem diuinumq; uocauit.

Plato intellectualium uirtutum amorem cœleſtẽ diuinumq; uocauit.

SO. Cæterùm reliquæ amoris ſpecies quibus nominibus à tanto Philoſopho ſignificantur? *PH.* Plato quidẽ non ſecus ac Ariſtoteles,diuerſa tamen quadam ratione,amorẽ in tria genera diſtribuiſſe uidetur, in amorẽ ſcilicet ferinũ, humanum,atq; diuinum.

Amoris Platonicam in ferinũ, humanum,diuinumq; partitionem declarat: eamq; cum Ariſtotelica eiuſdẽ in prauum, moralem,atq; intellectualem diuiſione unam eandemq; prorſus eſſe contendit.

Per ferinum eum utiq; amorem ipſe intellexit,qui in rebus,quæ ad corpora ſpectant,excedens neq; ab honeſtate temperatur, neq; à recta ratione intra mediocritatis terminos coërcetur: ſiue ipſe in ſenſibilium uoluptatum luxu,ſiue in utilium bonorũ cupiditate ac auaritia, ſiue in honorum immoderata appetentia peccare conſpiciatur. Hæc enim omnia moderatione ac temperamento ab intellectu humano adhibito deſtituta in furẽtes, rationis prorſus expertes, & beſtijs potiùs quàm hominibus conuenientes amores mox cõuertuntur.Humanum autem amorem eum nimirùm Plato appellauit,quo morales uirtutes omnium humanarum tùm ſub ſenſus, tùm ſub cogitationem cadentium actionum : necnon uoluptatum ab eis proficiſcentium moderatrices proſequi ſolemus: qui quidem amor, quoniã ex corporali materia, intellectualiq; forma, honeſtate uidelicet ipſa non ſecus ac homo ex corpore atq; intellectu quodãmodo conſtat,idcirco à prẹſtantiſsimo iſto philoſopho humanus uocatur. Sapientiæ deniq;, & altiſsimarum contemplationum amorem Plato diuinum exiſtere prędicauit utpote illum,qui totus intellectualis,honeſtus,&,ut ita dicam, formalis, nec ulla prorſus materiæ corporiſúe ſocietate pollutus eſſe uidetur: hoc nanq; uno intercedẽte homines pro eorum uiribus diuinæ pulchritudinis participes fiunt.

Voluptates ex mente Platonis non ſecus ac amor ipſe in ferinas, humanas, diuinasq; partiuntur.

Quantum autem humanus amor ferinum exuperat,tantum uoluptates humanum amorem conſequentes cæcis, ferinis,& ſenſibilibus uoluptatibus prẹſtant:etſi uulgus has, quæ reuera omnium uoluptatum infimæ ac tenuiſsimæ exiſtunt, reliquarum principatum obtinere falsò ſibi perſuadeat.Pariter etiam quantum diuinus amor humanũ antecellit,tantum diuinę uoluptates maiores,iucundiores,gratiores, uehementiuſq; ab earum præſtantia cognoſcentibus expetitæ, quàm uoluptates,quæ morales uirtutes,humanoſq; amores cõcomitantur, debent exiſtimari.

Voluptatem amoris finem eſſe tandem concludit.

Quapropter in amore diuidendo ſiue Peripateticos, ſiue Stoicos unà cum Platone ſequaris: nullum prorſus amorẽ inuenies, quin uoluptatẽ, quam amãs ex re tandẽ capit amata, tanquã ſcopum ſibi deniq; attingendum propoſuiſſe,ut iam diximus,uideatur. *SO.* Singulorũ quidem finẽ amorũ in uolupta-

uoluptate, quam amans ex rei amatæ ſibi acquirit copulatione, cõſiſtere probè intellexi. Modò ad ſuperiorem quæſtionem definiendam te propiùs accedere uellem, idq́ in primis declarare, quinam finis ille ſiue uſus cõmuniſsimus eſſe dicatur, cur amor in uniuerſum fuerit ſatus, ac introductus. Ei nanq́, ſicut hominum, cæterorumq́ animantiũ amoribus uoluptatẽ quaſi finem aſsignare uix poſſe uidemur. *PH.* Id quoq́ explicare opportunũ iam eſſe exiſtimo. Mundum à ſummo omniũ opifice amore intercedẽte editũ olim fuiſſe ignorare Sophia te minimè arbitror. Cùm enim ſummum bonũ immenſam ſuam pulchritudinem ſibi quãmaximè cognitam uehemẽti proſequeretur amore, & ab ipſa quoq́ ſub ſummi pulchri ratione uehementiſsimè diligeretur: hinc euenit, ut formoſiſsimam rerum uniuerſitatem ad formæ ſuæ exemplũ genuerit, ac procreauerit.

Mundus Dei Optimi Maximi quaſi pulcherrimus partus ac fœtus quidam exiſtit.

Finis enim amoris, ut Plato teſtatur, partus ad pulchrũ dicitur eſſe.

Plato amoris finem partum ad pulchrũ eſſe exiſtimauit.

Quamprimùm igitur uniuerſitas rerum à ſummo conditore ad immenſæ eius ſapientiæ imaginẽ atq́ ſimilitudinẽ fuit extructa, mox amor creatoris in uniuerſum incepiſſe exiſtimat̃, non quaſi imperfecti erga rem ſeſe perfectiorem: ſed tanquã perfectiſsimi artificis erga opus aliquod eo minùs perfectum, uel ſuperioris in inferius, uel patris in filiũ, uel cauſæ in ſingularẽ eius effectũ.

Amor Dei Optimi Maximi in Mundum à ſeſe iam procreatum qualis exiſtit.

Quapropter diuini huiuſce amoris intentio nec in pulchritudine, quę amanti deficiat, acquirenda, nec in iucunditate ex amati copulatione ſibi comparanda ſita eſſe uidetr: ſed eiuſmodi potiùs exiſtit, ut amans ipſius amati, quãmaximè fieri poteſt, perfectioni conſulat atq́ proſpiciat, quã quidem amantis amore ſublato amatũ ipſum impetrare minimè poſſet: utq́ diuinus amans ex maxima pulchritudine, quam Mundus ab eo adamatus diuino intercedente amore fuit conſecutus, iucundiſsimã capiat uoluptatem:

Diuini amoris in Mundum iam procreatum intentio.

Quemadmodũ cauſæ quoq́ ſuos effectus, ſuperiora inferiora, parentes liberos, pręceptores diſcipulos, & benefici beneficiarios ſuos adamare dicuntur. Horum enim omniũ amor nihil aliud profectò quàm deſideriũ quoddam, ut inferiora ad ſummũ perfectionis & pulchritudinis ſibi conuenientis gradum efferantur, eſſe uidetur: qua quidem ab ipſo amato acquiſita, cum eoq́ copulata amãs incredibili quadam afficitur uoluptate.

Amor ſuperiorũ in inferiora inferiorum ipſorum perfectioni atq́ ornamento quãmaximè incumbit.

Hæc aũt amantis uoluptas, quam ipſe ex rei ſibi dilectæ perfectione & pulchritudine capit, amoris ipſius amantis finis perquàm accõmodatus eſſe cenſetur. *SO.* Hanc differentiã, quæ in ſuperioris erga inferius, atq́ inferioris erga ſuperius amore uerſatur, te aliâs egregiè nimirùm pertractaſſe recordor: & quãuis diuerſa quadam ratione ibi, atq́ hîc de re hac differueris, utrobiq́ tamen eandẽ ſententiã concluſiſti. Id inſuper etiam intelligo, quòd etſi finis amborũ propoſitorum amorũ in amantis uoluptate, quam ipſe ex rei ſibi dilectę pulchritudine percipit, acquiſita conſiſtit, ea tamẽ ratione huiuſcemodi amores inter ſeſe diſtinguuntur: quòd inferius, ut ſuperioris amati pulchritudinẽ ſibi deficientem acquirat, ad ipſum impellitur diligendum: ita ut finis huiuſcemodi amoris in uoluptate, quã amans inferius ex ſuperioris amati pulchritudine, quæ prius ſibi deficiebat, tandem acquiſita ſit reponendus.

Amor tàm ſuperiorum in inferiora, quàm inferiorum in ſuperiora amãtis uoluptatem, etſi diuerſa quadã ratione, tanquam communiſsimũ finem ſibi propoſuiſſe uidetur.

At ratio, quæ ſuperius ad inferius diligendũ deducit, eſt pulchritudo ipſa, quam inferius adamatũ ſibi tũc fortaſſe deficientẽ ſuperioris amantis copulatione impetrata deniq́ cõſequetur: qua tandẽ ab eo acquiſita amãs ipſe, quaſi amoris ſui ſcopum fuerit aſſecutus, quãmaximè gaudet, non ſecus ac ipſum amatum, propter eà quòd eam à ſeſe antea uehementiſsimè expetitã ſibi poſtremò adiunxerit & copulauerit, ingenti afficitur uoluptate. Tali autẽ amoris ſpecie ſummũ opificem rerum procreatarũ uniuerſitatem diligere ſentio. Cui quidem excellentiſsimi huius amoris conditiones magis uerè proprieq́, quàm cunctis alijs cæterorum ſuperiorũ erga inferiora amoribus conuenire uidentur: etſi alij quoq́ ſuperiores amantes ipſi primo omniũ amanti huius amoris nomine perquàm ſimiles eſſe conſpiciuntur. Huiuſce aũt diuini amoris præſtantia eo potiſsimũ argumẽto corroboratur, quòd ipſius merito, ut mo-

Diuini amoris in Mundũ præſtantia, atq́ excellentia.

Amor praeceptoris in discipulũ quãmaximè spiritalis.

Amor Dei in ea, quae ipse iã procreauit, rerum potiùs Deo dilectarum, quàm Dei eas summoperè diligẽtis defectum atq; imperfectionem significat.

ut modò dixisti, uniuersum pulchritudinis sibi conuenientis supremã metam attingit, quẽadmodũ in praeceptoris erga discipulũ spiritali amore usu quoq; uenire perspicit: eo nanq; intercedente in intellectuali splendore ac perfectione discipulum quãmaximè proficere cernis, quod quidẽ nulli fermè caeterorũ amorum, quibus reliqui superiores sibi subditos prosequuntur, contigisse uidetur. Quapropter diuinus amor tantum abest ut in supremũ amantem defectum ullum inducat, ut eius potiùs summã perfectionem rerũ uniuersitati pro singularũ meritis liberaliter distributã nobis aperiat, atq; recludat: nisi imaginariam quandam & relatiuam imperfectionis speciẽ, quae ab effectu, aut operemalè cõposito obscurè admodum ad eius causam, uel authorem recurrit, ut aliàs dixisti, Deo forsitan accõmodare uellemus. Distinctionẽ duorum commemoratorum amorum, tùm superioris erga inferius, tùm inferioris erga superius cum cõmuni uoluptate utrunq; ipsorum concomitante non ne Philo tibi uideor optimè percepisse? *PH.* Egregiè quidem, ita memoriter superiùs dicta retulisti. Verùm quid ampliùs dicere uelis, expecto. *SO.* Id nempè significare intendo, quòd tu petitioni meae nequaquã adhuc satisfecisti. Nec enim ego, cur diuinus amor natus olim fuisse dicatͬ, tibi discutiendũ proposui, qui unà cum Mundo exordiente editus quondam fuisse censetur: uerùm id à te in primis requisiui, ut rationẽ aliquã afferres, ad quẽ usum, siue ad quẽ finẽ amor uniuersi iam procreati in lucẽ editus fuerit. *PH.* Huius quoq; rei dilucidã à me explicationẽ habebis, si reliqua, quibus hactenus dicta quasi exordium quoddã praemisimus, audire aequo animo feres. Cùm primus simpliciter omniũ amorum is esse dicatur, quo supremus Deus suimet excellẽtissimã formã sapiẽtiamq; prosequitur, ille nimirùm ut causa quaedã proxima uniuersum diuinae formae quàm simillimũ olim produxit, perpetuoq; ipsum conseruat: idem nanq; amor, qui Mundũ uniuersum primò produxit, cùm merito indissolubilis suae naturę semper ipsum producat, perpetuò quoq; eundẽ cõseruat. Diuinus aũt amor in uniuersum productum huic primo succedẽs ille nimirùm existit, quo intercedente Mundus procreatus postremã suam nãciscitur perfectionẽ: sicut nanq; uniuersitatis rerũ essentia à primo amore eam antecedente originẽ ducit, ita quoq; postrema eiusdem perfectio ex Dei secũdo in Mundum scilicet tam procreatũ amore proficisci uidetur. Quam quidẽ in rem Sophia si animũ intenderis, hos ambos Dei, tùm in sese, tùm in Mundum iam procreatũ, amores paterno amori quàm simillimos esse reperies. Pater. n. suimet primùm impulsus amore similitudinẽ suã in pulchro exprimere appetit, cuius quidẽ amoris antecedẽtis merito filiũ gignit: quo statim exorto mox nouus quoq; & secundus parẽtis in filiũ exoritur amor, quo parens ipse commotus filium sibi dilectũ ad postremã perfectionem, summamq; pulchritudinem eius quidem captui accõmodatam perducere studet. *SO.* Hoc etiã non secus atq; superiora optimè teneo, idq; intellexisse maximè gaudeo: non tamẽ ex his finẽ, cur amor uniuersi incepisse dicatur, perspicere ualeo: sed duos fines tantũmodò pro duorum diuinorum amorũ diuersitate, primi quidem amoris uniuersi procreationẽ, secundi autem eiusdem perfectionẽ reperiri cognosco. Finis igitur, cur uniuersi ipsius amor primùm exortus fuerit, adhuc tibi restat aperiendus. *PH.* Hoc quoq; mox declarabo. Verùm id priùs intelligi oportet, quid nã sit illud, in quo perfectio uniuersi procreati consistere potissimùm existimatur. *SO.* Hoc aliàs quoq; memini me intellexisse: nec pro re mihi cognita declaranda te uanũ laborem suscipere, nec otium malè consumere uellẽ. Cùm enim uniuersitas rerum, ut superiùs dixisti, ad summę sapientiae imaginẽ atq; similitudinem fuerit extructa, eius perfectio in eo praesertim sita esse uidetur, ut quasi optimũ quoddam simulachrum summam ipsam sapientiã referat ac repraesentet, quẽ quidem propriũ finem supremũ opificem in Mundi procreatione sibi proposuisse iam ostendisti: quemadmodũ etiam artificiosè elaboratis

Amor Dei in seipsum tanquam amorum omniũ supremus & Mũdum quondã peperisse, & ipsum perpetuò conseruare existimatur.

Amor Dei in Mũdũ iam productum Mundo debitam & conuenientem perfectionem largiri censetur.

Amorẽ Dei tùm in seipsum primò, tùm in Mundum iã procreatum postremò cum patris tùm in sese, mox tùm in filium iam editum deinceps amore elegantissimè confert.

boratis operibus usu uenire persæpe uidemus, quorũ perfectio in eo potissimùm consistit, ut ipsa formæ Idææq; artis in artificis mente existenti quàm simillima reddãtur: hic enim proprius finis ab artifice opus aliquod aggredien te maximè intentus esse censetur. Idem autem prorsus de ipso quoq; uniuerso procreato est sentiendum. *PH.* Primã uniuersi in lucem editi perfectionem, primamq; supremi opificis Mundi procreationem aggredientis intentionem in uniuersi cum summi Creatoris sapientiæ quammaxima similitudine repositam esse uerè nimirùm dixisti, idq; artis operibus elegantissimè quidem declarasti. Haud tamen diuini artificis ultimũ finem, postremamq; Mundi perfectionem in hoc cõsistere opinor. Quemadmodũ enim quodlibet opus ab artifice extructũ, uerbi causa poculum aliquod duas perfectiones, duosq; fines habere cõspicitur: primò quidem ut ad formæ interioris in artificis mente existentis propriam ueramq; similitudinem quammaximè accedat: Postremò autem ut proprio usui, ad quẽ dirigitur atq; refertur, optimè inseruiat, uerbi causa poculum ut ad bibendum aptum atq; accõmodatum existat: quarum quidem duarũ perfectionum primã finem operæ, postremã autem finem operis haud ineptè appellabimus. Pariter etiã de rerum procreatarũ uniuersitate sentiendum existimo. Primus nanq; procreantis ipsius finis, procreatiq; Mundi prima perfectio in diuini operis tanquã proprij cuiusdam diuinæ sapientiæ simulachri absolutione uersat. At postremus illius finis, postremaq; istius perfectio in eo nimirùm consistit, ut uniuersum ad propria munera obeunda, & ad proprium usum, cuius gratia fuit institutum, consequendum perquàm accõmodatum esse uideatur. Hic autem finis operis haud immeritò nuncupatur: operis nanq; essentia operæ ipsius operantis proprius finis existit: ipsumq; ad propriũ usum tanquam ad propriũ sui finem deinde ordinatur. *SO.* Quænam igitur actio, siue usus, in quo uniuersi iam procreati finem, postremamq; ipsius perfectionem statuisti, tibi esse uidetur? *PH.* Plures quidem uniuersi actiones, perfectionesq; reperiũtur: At postrema eius perfectio in summa, excellentissimaq; reliquarum omnium actionum profectò consistit. Cæteræ autem sub hac constitutæ ueluti gradus quidam inferiores summũ illum altissimumq; perfectionis fastigium petentes debent existimari. In hoc tamen omnes conuenire dicuntur, quòd sicut essentia uniuersi in eo sita esse censetur, ut diuinitas in rerum procreatarũ uniuersitatẽ exeat ac diffundatur: ita actiones Mundum perficientes in eo repositæ esse creduntur, ut rerum uniuersitas in ipsam diuinitatẽ, ex qua effluxit, tandem redeat atq; recurrat. Vnde diuinitas sicut Mundi efficiens principiũ dicitur extitisse, ita eiusdẽ postremus finis esse putatur. Deus enim Optimus Maximus Mundi non tantùm efficiens causa, uerùm etiã forma, finisq; eiusdem esse prædicatur: efficiens, eò quòd Mũdum produxit: forma, eò quòd ipsum tuetur, incolumẽq; conseruat: finis, propterea quòd eundẽ proprijs actionibus uniuersum perficientibus ad sese reuocat atq; reducit. *SO.* Deum Optimum Maximum, si cum uniuerso conferatur, triplicis causæ rationẽ suscipere, efficiẽtis uidelicet, formæ, finisq; probè intelligo: efficientis propter diuinitatis exitum procreantẽ: formæ propter ipsius potentiam conseruantẽ: finis propter eiusdem ad sese rerum cæterarum reductionem. Verùm actus isti uniuersum perficientes, ipsumq; ad creatorẽ reducentes quínam obsecrò esse dicuntur? Et quínam omniũ istorum actuũ ultimus atque absolutissimus existit, in quo postrema ipsius perfectio consistit? *PH.* Actus uniuersi partim corporales, partim incorporales esse dicunt. Corporalibus aũt actibus intercedentibus Mũdum ad supremum omnium Deũ nequaquã posse reuerti clarissimè patet: illi enim suapte natura tales nimirùm existunt, ut uniuersum à purissima diuinitate potiùs seiungant, quàm cum eadem ipsum cõiungãt. Quapropter Mundi ad Deũ recursus in actibus potiùs incorporalibus est statuendus, qui ab intellectu materiæ prorsus experte tantummodò

Duo fines rerum omnium ab arte extructarũ esse uidentur: quorũ unum operæ, & alterum operis rectè nuncupare solemus.

Mundi duplex perfectio, quarũ altera in eius procreatione, altera uerò ipso iã procreato à diuino artifice intenta fuisse uidetur.

Opus operæ ipsius operantis proprius finis existit.

Opus unũquodque ad propriũ usum tanquam ad proprium finem ordinatur.

Mundi postrema absolutissimaq; perfectio in ipsius ad diuinitatẽ, unde iam effluxit, reditu atque reuersione consistit.

Deus Mundi ipsius efficiẽs, forma, & finis esse haud immeritò quidem existimatur.

Mundi ad Deũ reditus atq; reuersio in eius actibus non quidem corporalibus, sed intellectualibus potiùs consistit.

tummodò proficiſcuntur. Rerum igitur omniũ procreatarũ uniuerſitas intellectualis naturæ, quã Deus Mundo cõmunicauit, atq; intellectualiũ actuũ ope ad ſummũ ipſum reducitur creatorẽ. *SO.* Intellectus præter rerũ intelligentiam alicuius ne alterius actus forſitan particeps exiſtit? *PH.* Minimè. *SO.* Haud igitur plures actus uniuerſum perficientes, ſed unus tantũmodò, intelligentia uidelicet ipſa, introducendi eſſe uidentur. *PH.* Etſi intellectum

Plures naturæ intellectualis actus recenſet.

Dei ipſius recta intelligentia, acerrimaq; contemplatio omnium actuũ intellectualiũ, nec non cunctarum intelligendi rationum ſuprema ac præſtantiſsima exiſtit.

præter rerũ intelligentiã nullum alium actũ habere tibi conceſſero, cùm tamẽ ipſe plura diuerſaq; intelligat, eum pluriũ quoq; ac differentiũ actuum participem eſſe dicam: qui quidem actus omnes etſi intellectum perficiunt, eiq;, ut ad Creatorem reuertatur, aliquid afferunt momenti: tamen actus intellectualis, qui rem procreatam ad Creatorem ipſum rectà perducit, ille nimirùm exiſtit, qui diuinam eſſentiam, eiusq; ingentem ſapientiã intellectui contemplandam proponit. In hoc enim præſtantiſsimo actu, ut aliâs diximus, omniũ rerum intellectarum, necnon omniũ intelligendi rationum genera & conditiones profectò conſiſtunt, & continentur. Actus hic nempe totã intellectus poteſtatis eſſentiam ad cumulatiſsimum actum perducit: cæteros autem actuales intellectus, qui procreati fuerunt, ad ſummũ perfectionis ſingulorũ captui accõmodatæ faſtigium euehit atq; extollit. Quin etiam in intellectuum, intel-

Animus noſter intelligẽs trium actuum beneficio, intelligendi ſcilicet, amandi, atq; fruendi ad ſupremum reuertitur creatorem.

ligentiarumq; ſerie plures gradus ſibi ordine quodam ſuccedentes reperiuntur, quos uarios differentesq; actus forſitan appellare poſſemus. Inſuper quoque, ſi rectè memini, in prima à nobis habita diſputatione animã noſtram intelligentem tribus actibus intercedentibus ad ſummum reuerti iam diximus Creatorem, intelligendo ſcilicet, amando, atq; fruendo. *SO.* In intellectu igitur alium quendam actum prẹter intelligentiam exiſtimas reperiri? *PH.* Te

In intelligente natura intelligẽtia, amor, atque fruitio re aut eſſentia unũ idẽq;: ſola autẽ ratione differre exiſtimantur.

adeò rudem Sophia exiſtere nequaquam opinor, ut illud neſcias, quòd etſi in corporibus amor ab intelligentia tanquam corporalis quędam affectio ab incorporali penitùs actione differre conſpiciatur: tamen in intelligẽtibus eſſentijs, materieq; prorſus expertibus ambo adeò coniuncta eſſe uidentur, ut earũ amor intellectualis, intelligentiaq; amatoria penitùs eſſe dicatur: nec duo hęc nomina ibi re aut eſſentia, ſed ratione tantùm differre dicuntur. Coniunctiſsima autem intellectuum à materia omnino ſeparatorũ fruitio nihil aliud profectò quàm ultima, perfectiſsimaq; eorum intelligentia exiſtit: quantò enim actus intelligendi perfectior eſſe conſpicitur, tantò maior perfectiorq; intellectus intelligentis, reiq; ipſius intellectæ copulatio eſſe cenſetur. *SO.* Hunc igitur tantũmodò actum intellectualem tanquam poſtremũ finem uniuerſi, ſummamq; ipſius perfectionẽ, reliquis duobus prætermiſsis, ſtatuere ſatis ſuperq; uideretur. *PH.* Haud rectè ſentis. Hic enim tertius actus, niſi duo ſuperiores præcederent, ſubſequi minimè poſſet. Nanq;, ut ſuperiùs etiam dixi-

Cognitionum quædam amore deſtitutæ, quædã cum amore coniunctæ.

Cognitio uel amorẽ præcedit, uel eundem ſubſequitur.

mus, cognitionum nonnullæ amore deſtitutæ, nonnullæ cum amore coniunctæ reperiuntur: quę rurſus in duas ſpecies diuidunt: aut enim cognitio amorem præcedit, amorq; uelut finis eam conſequi ſolet: aut uice uerſa amor cognitionem quaſi principiũ finem prẹcurrit. *SO.* Cõpendioſè, ac dilucidè ſimul te hanc diuiſionẽ repetere uellem. *PH.* Cognitiones amore deſtitutę in

Cognitiones amore deſtitutæ in rebus bonis, minimeq; pulchris uerſantur.

Cognitiones cũ amore coniũctæ circa bona ſimul, & pulchra uerſantur.

rebus bonis, minimeq; pulchris, & idcirco non concupitis uerſari dicunt: quę uel propterea quòd turpes ac deformes exiſtũt, odio maximo à nobis habentur: uel quia nec pulchræ, nec turpes eſſe uidentur, nec eas appetere, nec odiſſe ſolemus. Præter has cũctæ cæteræ cognitiones, quæ circa bona ſimul & pulchra uerſantur, uel amorem aut deſideriũ quaſi finem eas conſequentẽ obti-

Cognitio duplex, uel ab obiecto cognito ſeiuncta, uel cum eodem coniuncta.

nuerunt: quemadmodum cibi nobis deficientis cognitioni ſtatim eius deſiderium ſuccedere uidemus: uel ipſæmet deſiderij fines exiſtunt, quemadmodũ cùm eſurientes cibo ipſo tandem cõiunctiſsimè fruimur. Quin aũt hæc poſtrema unitaq; cibi cognitio perfectiſsima eſſe dicat, nemo prorſus ambigere debet: ea enim habita mox præcedens aufertur deſiderium. Prima uerò alimenti

notitia

notitia imperfecta admodũ existebat:nec enim ipsa coniungendi, siue uniendi uim ullam habebat. Vnde propter absentẽ coniunctionem desideriũ quoddam eam statim consequebatur, cuius merito ipsa ad coniunctissimã, adeoq́ exoptatã perfectionem contendit: qua tandẽ acquisita rudis illa, primaq́ cognitio unà cum defectu sublato simul quoq́ auferri conspicitur. Quapropter desiderium, & amor nihil aliud profectò nisi uiæ quædam, quę nos ab imperfecta seiunctaq́ cognitione ad cognitionem absolutam coniunctamq́ perducunt, esse uidentur. Eiusmodi quoq́ tres actus uniuersum intellectionis merito perficientes, ipsumq́ ad primã causam reducẽtes nimirùm existunt. Primus etenim actus, quo intercedente res procreata ad Creatorem accedit, est diuinę Sapiẽtiæ, diuinæq́ pulchritudinis cognitio, quæ ab intellectu primùm habetur: qui cùm sese à primæ causæ coniunctione assequenda quãmaximè abesse intelligat, ad eam uehementer diligendã accenditur: ipsaq́ frui, & cum ea perfectissimè copulari, necnon in illã non secus ac amans in pulcherrimã amicam omnino cõuerti mirificè appetit. Quo quidẽ intenso diuinitatis ipsius amore ac desiderio perducẽte intellectus ad postremũ illum ac perfectissimũ finẽ, coniunctionẽ uidelicet ipsam pertingit: in quo nõ tantùm intellectus in diuinitatem conuersi, cum eaq́ copulati, atq́ ut summatim dicam, in diuinorũ ordinem cooptati beatitudo: uerùm etiã rerum omniũ procreatarũ uniuersitatis postrema perfectio, summaq́ fœlicitas sita esse existimatur, cuius quidẽ intellectus pręcipua dignissimaq́ portio esse censetur: quo intercedẽte uniuersum ipsum cum primo principio coniungi, & perfectissimũ reddi, & ex diuinę cõiunctionis fruitione supremã sibi beatitudinem acquirere ualet. *SO.* Qua ratione in hoc postremo actu coniunctissimæ fruitionis, cuius ope intellectus quilibet procreatus ad supremũ reuertitur Creatorem, summa ultimaq́ perfectio uniuersi procreati sit reponenda, optimè quidẽ percepi. At ego singulorũ amorum communissimum finem, & communissimum usum, cur ipsi in uniuersum introducti fuerunt, animo mecum ipsa reuoluo. Postremũ enim illum coniunctionis seu fruitionis actum, in quo perfectio uniuersi consistit, ei præsentem amorem infundere, necnon superioris alterius amoris perquàm accõmodatum finem existere clarè discerno. Et insuper finem pręcedentis amoris, quo rerum omnium uniuersitatẽ affectam uidemus, in eius perfectione collocari satis superq́ cognosco: quæ quidem postremus actus, & Mũdi cum summo Creatore arctissima copulatio unà cum diuinitatis iucundissima fruitione permixta esse uidetur. Verùm cùm in rerum procreatarũ uniuersitate, hoc naturæ intellectualis in primã ipsius causam amore secluso, cõplures alij repe-riantur amores, omniũ simul cõmunissimum finem intelligere uehemẽter nimirùm desiderarem. *PH.* Essentiarum, quibus Sophia uniuersum insignitũ uidemus, gradus mirifico ordine tùm à primo ad ultimũ sibi inuicẽ succedere, tùm ab infimo ad supremum recurrere profectò conspiciuntur. Primum nanq́ subiectũ ad elementa, elementa ad inanima mixta, hæc ad plantas, plantæ ad animantia, animantia ad hominem, qui totius Mundi inferioris dux & moderator esse existimatur, tanquã inferiores ad superiores essentias ordinari dirigiq́ uidentur. Pariter etiam facultates unicuiq́ nostrũm insitæ atq́ infusæ eundem ordinem seruare comperiuntur: uires etenim animę nutrientis facultatibus animæ sentientis, & hæ uirtutibus postremò animæ intelligentis, quę non solùm humanarũ, uerùm etiam omnium Mundi totius inferioris uirtutum iurè sibi uendicant principatum, deseruiunt atq́ subijciuntur. Quin insuper si hanc animi nostri intelligentem ceperis facultatem, actus intellectuales pro rerum intelligibilium, quę ipsis obiectæ expositæq́ esse dicuntur, serie ab inferioribus ad superiora sensim usq́ ad supremum omnium, ac nouissimum intelligibile ascendere cernes. Quod quidem sicut supremum ens, postremusq́ finis, ad quem cuncta diriguntur, existere prædicatur: pariter etiã actus

Amor & desiderium uiæ quædã ab imperfecta seiunctaq́ ad absolutam coniunctamq́ cognitionem nos perducentes esse desiniuntur.

Tres actus intellectuales ad rerum procreatarum uniuersitatem perficiendã, atq́ ad creatorẽ ipsum reducendam concurrentes.

Copulatio naturæ intellectualis cum supremo omnium cõditore rerum procreatarum uniuersitatem ad primũ principium reducit, cum eoq́ tandem coniungit.

Essentiæ uniuersi à primo subiecto rerum omnium infimo usque ad Deũ cunctorum supremum gradatim ascendentes.

ille tàm humanæ quàm angelicæ intelligentiæ, cui præstantissimũ hoc intelligibile subiectum esse cõspicitur, omnium actuum intellectualium, qui uel ab humana, uel à cœlesti, uel ab angelica mente exercẽtur, supremus esse uidetur: ad quem scilicet cæteri omnes actus ipsius intellectus inferiores quasi ad ultimum finem, & cumulatissimam rerum omnium procreatarum absolutionem

Amores non secus ac essentiæ uniuersi à prima materia incipientes, & gradatim ascendentes in primo efficiente tandem consistunt.

instituuntur. Eundem quoq; ordinem amores in uniuersum diffusi ac distributi retinere existimantur: ipsi enim quoq; sibi inuicem succedere, & ab inferiori semper ad superiorẽ gradatim ascendere, quousq; in supremo omnium, uniuersi uidelicet in eius conditorem, amore tandem consistant, profectò uidentur. Hunc autem præstantissimum amorem coniunctissima diuinitatis ipsius fruitio quasi postrema, ut iam diximus, amoris perfectio, & absolutissimus eiusdem finis mox consequitur atq; concomitatur. Quapropter, ut huic materiæ summam deniq; manum imponamus, finis ultimi supremiq; rerũ omnium procreatarũ in ipsum Creatorem amoris ultimus quoq; & cõmunissimus cunctorum amorum, qui in uniuerso reperiuntur, finis est statuendus.

Amorum omniũ nouissimus atq; postremus in ipsa diuinitate deniq; terminatur.

SO. Hocquidem uerissimum esse cognosco: coniunctissima nanq; Creatoris ipsius fruitio, quã procreatus assequitur intellectus, haud tantùm amoris procreatorum intellectuum, uerùm etiam omniũ amorum, qui in rerum procreatarum uniuersitate reperiuntur, postremus & cõmunissimus finis existit. Nũc uerò pergratũ mihi faceres, si quemadmodum seriem & gradus essentiarum uniuersi, ab earũ infima principio sumpto, & usq; ad omnium supremã ascendendo ostendisti: ita cunctorum amorum à primo usq; ad ultimum ordinem in præsentia recenseres. *PH.* Quid obsecro à me Sophia requiris, semicirculum ne tantummodò amorum uniuersi, quemadmodum cùm de essentijs sermonem habuimus, proximè fecisse uidemur, an integrum eorum circulum ac absolutum? *SO.* Etsi nec quid medius, nec quid integer circulus amorũ uniuersitatis significet: nec cur series essentiarũ à te iamdudum enumerata semicirculi potiùs, quàm circuli appellationẽ mereatur, satis intelligo: tamen quia

Bonorum totũ potiùs quàm pars eligi debet.

bonorum totum potiùs quàm pars eligenda esse uidetur: te & superiorem semicirculum essentiarum perficere, & amorũ circulum integrum absolutumq; exponere mallem. *PH.* Rerum omnium circulus is nempè appellatur, qui

Rerum omnium circulus à Deo incipiens, & per cunctas essentias proficiscens in Deum tandem reuertitur.

à primo earum principio originẽ sumens, & gradatim quasi ambitu quodam cunctas attingens, in primum principium non secus ac in postremum deniq; reuertitur finem: & circuli cuiusdam more, qui in idem signum, à quo iam fuit exorsus, tandem recurrit, omnes essentiarum complectitur gradus. Circulus

Rerum omnium circulus in duos diuiditur semicirculos.

iste in bina diuiditur media: quorum primum à signo punctorum omnium principe usq; ad huic oppositum, & quammaximè ab eo remotum percurrit: alterum autem ab hoc opposito, ac remotissimo incipiens signo ad principiũ ipsum contendit, atq; reuertitur. *SO.* In circulari quidem figura hoc uerum esse perspicio. At quomodo idem in circulo maximo rerum omnium usu ue-

Circuli rerũ omnium uniuersitatem ambientis perelegãs descriptio, dilucidaq; interpretatio.

nire arbitraris? *PH.* Cùm principium & finis propositi circuli summus rerum opifex esse dicatur, medium ipsius à supremo conditore usque ad rem omnium infimam, & à diuina perfectione quammaximè remotam descendendo tandem inuenietur. Ab eo enim mox natura angelica proficiscitur, quæ in plures classes distributa à præstãtiori ad minus præstantẽ gradatim semper procedit. Cui cœlestis natura deinceps succedit: quæ, ordinis laudabili seruata ratione, à Cœlo empyreo omniũ maximo per intermedios orbes usq; ad Lunarem omnium minimum percurrit. Hanc deniq; sublunaris globus, primaq;

Deus, primaq; materia quàmplurimùm inter sese opponuntur.

materia cunctarum æternarum substantiarum imperfectissima, & à summa Creatoris ipsius perfectione quammaximè remota consequitur. Quemadmodum enim Deus purus actus, ita primum subiectum pura potestas existit. Hic autem prima circuli iam commemorati medietas terminatur: quæ à Creatore incipiens, & per intermedias essentias, maximo ordine adhibito,

descen-

descendens usq; in primã materiam omniũ essentiarum infimam extenditur, ibiq; cõsistit. Hinc secũda circuli medietas à minori ad maius, ut iam diximus, semper ascendens exordiri cõspicitur: quæ à prima materia ad elementa, mox ad mixta: postea ad plantas, deinde ad animantia, demùm ad hominẽ contendit: in quo rursus ab anima nutriente ad sentientem, & inde ad intelligentem eam proficisci uidemus. Quinetiã in actibus intellectualibus ipsam à minori semper ad maius intelligibile progredi reperimus, donec ad actum illum perfectissimum circa supremum omniũ intelligibilium elaborantem, qui humanum intellectum haud tantùm cum natura angelica, sed cum ipsamet insuper diuinitate coniungere ualet, pertingat. Vnde id quæso etiam atq; etiam uide Sophia, quomodo secunda circuli iam cõmemorati medietas, rerum essentijs gradatim ascendentibus, in diuino principio quasi in cõmunissimo omnium fine deniq; terminetur atq; consistat, necnon ambitum rerum cunctarũ quan uis dissimillimos gradus complectentem perficiat atq; absoluat. *SO.* Quo pacto essentiarũ ordo ac series gradatim in orbem proficiscatur, optimè quidem percepi. Quàm etsi aliâs, cæterùm diuersa pertractans, mihi significasti, eam tamen intellectui uoluptatem affert atq; iucunditatẽ, ut noua semper uideatur. Nunc te alterum quoq; circulum amorum omnium gradus ambientem interpretari gratissimum mihi foret, tanquam proposito nostro superiori magis utilem & conducibilem. *PH.* Quemadmodũ rerum essentiæ à priori iam commemorati circuli medietate figuratę, à prima omnium exordio sumpto, & inde à maiori ad minorem semper gradatim descendentes usq; ad omnium infimã, quæ Chaos primáue materia appellatur, exitus cuiusdã & pro- creationis more delabuntur: & hinc quasi ab altera eiusdem circuli medietate circunductæ, à minori ad maiorem semper ascendentes reditus atq; reuersionis exemplo ad primam omnium quasi ad cõmunem originem sese recipiũt. Pariter etiam amor à supremo cunctorum parente exorsus paterno quodam affectu à maiori ad minus, & à perfectiori ad minus perfectum: siue, ut magis propriè loquamur, à pulchriori ad minus pulchrũ, ut perfectio & pulchritudo singulorum quidem captui accõmodata ex superioribus in inferiora trãsfundatur, paulatim descẽdit: eaq; ratione tàm angelici quàm cœlestis uniuersitatis essentias peruadit, ut superior essentia inferiori, sibiq; succedentis procreationi atq; saluti paterno quodam studio prospicere: necnon propriã essentiam, propriamq; pulchritudinem pro inferioris captu & conditione ipsi impertire uideatur. Et sic amorum series à supremo Deo per intermedias essentias usq; ad Chaos rerum omnium infimum descendit. Hinc postea amor ab altero semicirculo circunlatus ab inferiori ad superius, & ab imperfectiori ad perfectius, ut sibi conuenientem perfectionem acquirat, & à minus pulchro ad pulchrius, ut sibi debita pulchritudine decoretur, pedetentim ascendit. Primum nanq; subiectum formas elementares, elementares formę mixtas, mixtę uegetantes, uegetantes sentientes naturali quodam studio tanquam sese pulchriores atq; perfectiores amare, appetereq; dicuntur. Sentientes autem formæ sensibili cuiusdam amoris specie formam ipsam intelligentẽ prosequuntur: quæ intellectuali amore deinde accẽsa ab uno intelligibili minùs pulchro ad alterum pulchrius intelligendum: quousq; supremi omnium, diuiniq; intelligibilis postremò intelligentiam consequatur, summæq; tandem pulchritudinis excellentissimo amore fruatur, gradatim ascendit. Hic tandem amorũ circulus in summum bonum, postremumq; amatum, Deum uidelicet ipsum, quem communissimum omnium parentem & creatorem, necnon primum amantem esse iam diximus, reuersus consistit atq; perficitur. *SO.* Prior igitur amorum semicirculus à pulchrioribus ad turpiora, & à perfectioribus ad imperfectiora descendit: alter uerò huic oppositus à turpioribus contrà ad pulchriora, & ab imperfectiorib. uice uersa ad perfectiora contendit. Verùm præterquàm

Amorum omnium circulum designat, eumq; cum essentiarũ cunctarum circulo mirificè cõuenire demonstrat.

Prior amorum semicirculus in descensu, & posterior in ascensu nimirùm consistit.

terquàm illud abſurdum exiſtit, quòd pulchrum aliquod rem turpiorẽ uehementi amore proſequi poſsit, cùm nihil alterum ſeſe turpius imperfectiusúe appetere ſoleat: amorum etiam uniuerſitatem hac ratione diſtingui, nouũ inſuper, neq; perſpicuum admodum eſſe uidetur. Et idcirco te huiuſce rei cauſam in medium afferre deſiderarem. *PH.* Non minor, quin uehemẽtior foraſſe patris in filium, magiſtri in diſcipulum, cauſæq; in effectum, quàm contrà horum in illa amor eſſe conſpicitur: cùm ſuperiora inferiora producendo, generãdo, & bonitate perficiendo magis ea diligere, quàm hæc, quę ad ſuperiorum perfectionem tantũmodò accedere ſtudent, illa amare uideantur. Vnde etſi inferiora haud ea pulchritudine, quæ ſuperioribus deſit, ipſaq; ad ſui amorem ac deſideriũ deducat, prædita exiſtant: ſuperiora tamen cùm propriæ formæ maximo teneantur amore, eam quoq; inferioribus illorũ ope indigentib. cõmunicare uehementer ſtudent appetuntq;: qua quidem intercedente communicatione, cùm inferiora ſuperiorũ beneficio ſibi cõuenientem pulchritudinem fuerint adepta, ſuperiorũ quoq; forma pręſtantior excellentiorq; reddi haud immeritò exiſtimatẽ. Altera inſuper huiuſce rei cauſa poſſet afferri, quòd ſcilicet ſuperiora uniuerſi ac totius pulchritudini, quemadmodũ ſuprà iam diximus, quãmaximè intenta idcirco ad inferiora diligenda potiſsimùm accendantur. Prior aũt amorũ ſemicirculus ex ſuperiorib. & pulchrioribus ad inferiora ac turpiora deſcendere idcirco uidetur: Quia cùm ipſe in exitu quodam procreationis conſiſtat, & procreans re procreata formoſior ſemper eſſe dicatur: hinc fit ut ſuperiora, amore ſuadente, inferiora procreent, eiſq; pulchritudinis propriæ aliquã portionem ipſorum captui accõmodatam largiantẽ. Hic nempè ordo è primo cõditore uſq; ad materiã primam rerum omniũ procreatarũ extremã deducitur: amor enim ſuperioris in inferius procreationis ipſius potiſsima cauſa eſſe exiſtimatur. At alter amorũ ſemicirculus, qui à prima materia incipiens ad ſummũ uſq; bonũ contendit, cùm perficientis cuiuſdã aſcenſionis merito inferiora ad ſuperiora ſemper reducat: hinc amorẽ à minus pulchro ad pulchrius, ut inferius ſuperioris pulchritudinis aliquã ſibi partem acquirat, eum eaq;, quãmaximè fieri poteſt, coniungatẽ, aſcendere gradatim contingit: donec tùm ad intellectualis, tùm etiã ad procreatæ totius naturæ cum ſumma ipſa pulchritudine copulationẽ, ſummiq; boni ab intellectu humano, poſtremo eius amore intercedente, habitam fruitionẽ tandem perueniatẽ: quẽ quidem copulationis & fruitionis actũ uniuerſum cum eius creatore tanquã cum poſtrema ipſius perfectione coniungere ſatis ſuperq; iam demonſtrauimus. *SO.* Amorum omnium, qui in rerum uniuerſitate conſpiciũtur, perfectum abſolutumq; circuitum, eſſentiarumq; circuitioni mirifica quadam proportione reſpondentẽ ſummopere nimirùm gaudeo didiciſſe. Quin id inſuper quoq; cognoſco, omnes uniuerſi ipſius amores ad actum illum poſtremũ, cuius meritò Mundus cum eius coniungitur creatore, tanquam ad ultimum finem tandem reduci. Procreãtes enim amores ad reducentes ordinantur: reducentes aũt gradatim aſcendendo ad poſtremum illum amorem, qui ultimũ fruitionis actũ rerum uniuerſitatẽ cum ſummo bono quaſi cũ poſtrema eius perfectione colligantẽ inducit, tanquã ad ultimũ finẽ pertingunt, ac referuntẽ. Vnde omnia ex pura illa, pulcherrima, diuinaq; unitate idcirco effluxiſſe creduntur, ut in eam deniq; reuerterentur, cum ipſaq; circuli cuiuſdam more tandem coniungerentur: ubi totius, ac uniuerſi beatitudo ſita eſſe iure quidẽ exiſtimatur. Verùm id te Philo meminiſſe oportet, quòd finem cuiuſcunq; amoris in uoluptate, quam amans ex re capit amata, ſuprà iam ſtatuiſti: & amoris inſuper, qui in rerũ procreatarũ uniuerſitate reperitur, finem huiuſce generis eſſe addidiſti. Nunc tu, ſuperiori ſententia quaſi mutata, eiuſdẽ amoris finẽ in actu uniuerſum cum diuino principio cõiungente, qui à uoluptate nonnihil differre uidetur, ſitum eſſe pronunciaſti. *PH.* Haud pugnantia, ſiue diuerſa

nos lo-

Amor ſuperiorũ in inferiora, atq; præſtantiorum in deteriora longè maior uehementiorq;, quàm horũ in illa ſtudium atq; beneuolentia eſſe uidetur.

Amor ſuperiorũ in inferiora rerum procreationi proſpicere: amor uerò inferiorum in ſuperiora rerũ perfectioni, ipſarũq; ad ſuum principium reuerſioni incumbere potiſsimùm exiſtimatur.

Amores omnes uniuerſi ad Mũdi cum eius conditore arctiſsimam copulationem tanquã ad actũ poſtremũ, & abſolutiſsimum finem reducuntur.

Deus rerum cunctarum primum principium, poſtremusq; finis exiſtit.

nos locutos fuiſſe tibi perſuadeas uolo. Quinimò quantò actus iſte, qui uniuerſum cum ſumma pulchritudine coniungere ualet, cæteris actibus preſtantior eſſe prædicatur: tantò uoluptas, quæ huiuſcemodi excellentiſsimum actū concomitatur, & amoris proprius, ut iam diximus, finis exiſtit, maior quamlibet finitæ proportionis ſpeciē excedēs cæteris uoluptatibus eſſe exiſtimatur: ipſaq; una uoluptatū omniū, quibus res procreatę afficiuntur, ſuprema & maxima dici meretur. Quēadmodū enim ſuprà iam diximus, amantiū uoluptas nihil aliud profectò, quàm eorū cum adamata pulchritudine copulatio quædam eſſe uidetur. Qua quidē pulchritudine finita exiſtēte, uoluptas quoq; finita modò maior, modò minor ꝑ ipſius pulchritudinis adamatæ copulatæq; ratione eſſe cenſetur. Illa aūt infinita exiſtente, quemadmodū in rerum omniū procreatarū ultimo, partis ipſius intellectualis merito, in ſummū bonū amore uſu uenire uidemus: huiuſcemodi quoq; amoris finē in immēſa infinitaq; uoluptate repoſitū eſſe oportet: quæ quidem omnium amorum, qui in Mundo procreato reperiūtur, abſolutiſsimus finis exiſtit, cuius ſcilicet gratia amor in uniuerſum ipſum deſcendiſſe exiſtimatur. Niſi enim res in ſummā pulchritudinem redeundi amore ac deſiderio deniq; tangerētur, nunquā profectò ſeſe in lucem prius exire, & à diuinitate magis magiſq; ſemper recedere perpeſſæ fuiſſent. Nam ſine paterna quadā beneuolentia, & deſiderio procreandi diuinum amorē ac ſtudiū repræſentante nunquā certè ſuperior eſſentia gradatim inferiorē, ſibiq; proximā procreare ſeu producere potuiſſet: nec rerū procreatarum ſeries tantā à diuinitate diſtantiam cōſecuta fuiſſet, ut ipſæ pedetentim, ſibiq; inuicem ſuccedentes ad poſtremā uſq; materiam deſcendiſſent. Paterna etenim beneuolentia, procreandiq; ſtudium totū nimirùm prioris ſemicirculi ambitum à ſuprema omnium uſq; ad infimā, quæ Chaos nūcupatur, eſſentiā cōplecti uidetur. Fieri inſuper minimè poterat, ut eſſentiæ iam procreatę cum diuinitate unquam copularentur, uel maximam illam uoluptatem, in qua fœlicitas perfectioq; uniuerſi conſiſtit, deguſtarent: præſertim cùm in materiam primam tanquam in Tartarum quendam à diuinitate quammaximè remotū detruſæ fuiſſent: niſi ab amore ac deſiderio in diuinitatem tanquam in poſtremam earum perfectionē reuertendi ad ultimum illum actum, in quo uniuerſi fœlicitas ſita eſſe cenſetur, tandem perducerentᷣ. Quapropter cùm amor priori ſemicirculo figuratus, & procreantis munere fungēs ad amorē altero ſemicirculo deſignatum, & reducentis partes agentem ordinetur: & hic ad poſtremam uniuerſi perfectionem ac beatitudinem referatur: amorem, qui in rerum conſpicitur uniuerſitate, ut poſtremā ipſi Mundo fœlicitatē deniq; largiatur, exortum fuiſſe, concludendū profectò uidetur. *SO.* Amorem in uniuerſum introductum fuiſſe: primò quidem, ut Mundum procreationis auxilio eſſentiarum ſibi inuicem ſuccedentium multitudine ditaret, atq; ampliaret: deinde, ut eum ad ſummum bonum tandem reducendo, & cum primo principio deniq; coniungendo bearet, ſummaq; ipſum iucunditate perfunderet, clarè perſpicio. Et Quintæ ſuperiùs iam propoſitæ difficultati, cur ſcilicet amor rerum omnium procreatarum uniuerſitatem cōplectens fuerit exortus, abundè nimirùm ſatisfeciſti. Verùm tria tantummodò, quæ ad præſens propoſitū ſpectant, adhuc mihi intelligenda ſuperſunt. Primò quidem etſi uoluptas cuiuſcunq; naturalis, uel ſenſibilis amoris: propterea quòd huiuſcemodi amores uel ab anima materiæ contagio infecta, uel à corporalibus uirtutibus proficiſcuntur, finis perquam accōmodatus eſſe exiſtimatur: ipſa tamen amori intellectuali quaſi cōueniens finis nequaquā aptari poſſe uidetur. Voluptas enim affectio quædam eſſe cenſetur: intellectus uerò materiæ penitùs expers neq; affici ſeu perpeti poſſe, neq; ulli affectionis ſpeciei obnoxius eſſe prædicatur. Quod quidem ſi humano, quantò magis angelico diuinoq; intellectui congruere debet? Quapropter nulli intellectui prorſus uoluptas quaſi proprius

finis

Voluptas uel cū ipſomet copulationis, & fruitionis actu una eademq; exiſtere, uel eum ſemper ſubſequi atq; cōmitari uidetur.

Voluptas amantium cum adamata pulchritudine copulatio quædam eſſe definitur.

Voluptas pro pulchritudinis ipſius adamatæ copulatæq; ratione uel maior, uel minor: uel maxima, uel minima: uel finita, uel infinita exiſtere prædicatur.

Voluptatem rerum omniū procreatarum cum ipſomet Deo copulationem atq; coniūctionē conſequentem, cunctorum amorū, qui in uniuerſo conſpiciuntur, ſummum & abſolutiſsimum finem eſſe concludit.

finis aſsignanda eſſe uidetur. Haud igitur ipſa amorum omniũ, ut modò dixiſti, cõmuniſsimus finis exiſtit. Secundò etſi omnes amores, quos reducentes appellas, uoluptatẽ tanquã proprium finem ſibi propoſuiſſe conceſſero: haud tamen alterũ genus amorum, qui producentes uocantur, ad eundem finẽ referendum eſſe conſentiã. Nihil enim ex non pulchri appropinquatione iucunditatem ullam percipere poteſt. Quamobrem producentium finis amorũ in pulchritudine rebus ea indigentibus diſtribuenda atque impertienda potiùs quàm in uoluptate ulla reponendus eſſe uidetur: quam enim obſecro iucunditatem res pulchræ ex nõ pulchris percipere queunt? Tertiò amorem Creatoris in rerum procreatarũ uniuerſitatem, Mundũ ad ei conuenientem perfectionẽ reducere: quemadmodũ amorem, quo ſummus opifex ſuimet pulchritudinẽ proſequi exiſtimatur, Mundum in lucẽ edidiſſe ſuprà dixiſti. Nunc uerò amorẽ, qui uniuerſum ad propriam perfectionem reducit, eum eſſe cõtendis, quo rerum procreatarũ uniuerſitas, intellectu eius præſtantiſsima quadã parte intercedẽte, erga ſummã diuinamq; afficitur pulchritudinẽ. Vniuerſum igitur haud quidem à Dei in ipſum, ſed ab ipſius in Deum potiùs amore ad ſuam deducitur perfectionẽ. Harum trium propoſitarum difficultatum ſolutiones à te audire uehementer deſidero: tumq; omnia, quę ad originẽ ſpectant amoris, plenè cumulateq; explicuiſſe uideberis. *PH.* Cùm exigua quædam nomina adhuc expedienda mihi ſuperſint, eorum ſolutionẽ alacriter nimirùm aggrediendam eſſe exiſtimo. Senſibilis quidem uoluptas animæ ſentiẽtis affectio quædam exiſtit non ſecus, ac ſenſibilis etiam amor eiuſdemmet animæ affectio eſſe cenſetur: ea tantummodò inter hæc duo differentia intercedente, quòd harum duarum ſentientis animę perturbationum amor primum, uoluptas autem quaſi finis amoris poſtremum locum ſibi uendicauit. At intellectualis uoluptas intellectus ipſius amantis affectio nequaquam debet exiſtimari. Si enim intellectuales eſſentias amoris cuiuſdam, qui affectio minimè exiſtit, ſpecie præditas eſſe aſſentiris: te quoq; uoluptatẽ quandam cuiuſcunq; affectionis prorſus expertẽ eiſdem tribuere oportet, quæ intellectualis amoris finis, eoq; perfectior nimirùm ac abſolutior eſſe cenſetur. *SO.* Verùm dic obſecro, ſi nec amor, nec uoluptas intelligentiũ eſſentiarum propriè affectionis appellationẽ meretur, quid igitur erunt? *PH.* Actus quidam intellectuales, ut iam diximus, cuiuſcũq; naturalis affectionis prorſus expertes nimirùm exiſtunt, qui à nobis propter uocabulorum inopiam proprio nomine ſignificari minimè poſſunt. Quemadmodum autem ſuprà iam admonuimus, amor cuicũq; procreato inſitus intellectui nihil aliud profectò niſi intellectus ipſius à prima, ſeiunctaq;, atq; imperfecta ad poſtremam, copulantem, ac perfectiſsimam pulcherrimi intelligibilis intelligentiã progreſsio quædã eſſe definitur. Similiter etiam intellectualis uoluptas nihil aliud certè quàm hæc ultima, coniungens, atq; abſolutiſsima pulcherrimi ipſius intelligibilis intelligẽtia à procreato aliquo intellectu habita eſſe determinatur. *SO.* Verùm quid nã hæc ambo diuino intellectui applicata tandem eſſe dicẽtur? *PH.* Diuinus amor eſt pulcherrimæ Dei ipſius Sapientiæ in eius formoſiſsimam imaginem: hoc eſt, in rerum ab eo procreatarum uniuerſitatem quaſi exitus quidam unà cum ardentiſsimo ſtudio coniunctus, ut Mundus ad ſummã Dei ipſius pulchritudinem reuertatur, cum eaq; tandem copuletur. Pariter quoq; diuina uoluptas nihil aliud profectò quàm imaginis cum eius exemplari: hoc eſt, uniuerſi cum immenſa Dei pulchritudine, procreatiq; Mundi cum ſupremo eius conditore abſolutiſsima quædã arctiſsimaq; copulatio eſſe definitur. Vnde nõ immeritò Dauidẽ ceciniſſe reperimus. Dominus proprijs effectibus delectatur. Ex illa enim rerum procreatarum cum ſupremo earum opifice copulatione haud tantummodò res ipſæ procreatæ ſummã iucunditatẽ percipiunt, maximamq; ſalutem conſequũtur, quemadmodũ apud Dauidem legimus dicentẽ: Summo ſalutis

Amor ſenſibilis, ſenſibiliſq; uoluptas animæ ſentientis affectiones quædã exiſtunt.

Amor intellectualis, intellectualiſq; uoluptas intellectus ipſius affectiones uocari minimè debent.

Amor, & uoluptas intelligentium eſſentiarũ ſunt actus quidam intellectuales cuiuſcũq; naturalis affectionis prorſus expertes.

Amor intellectualis quid eſſe definiatur.

Intellectualis uoluptas quid eſſe dicatur.

Amor diuinus quid eſſe exiſtimetur.

Diuina uoluptas quid exiſtat.

Voluptatem in diuinam quoque naturam cadere, & rationibus demonſtrat, & ſacris etiam autoritatibus cõfirmat.

salutis nostræ principio delectabimur. Verùm etiam ipsemet Deus ex eadem copulatione relatiuam quandam iucunditatem, propter proprij uidelicet effectus fœlicitatem, percipere existimatur. Nec tibi absurdũ uideatur quòd in Deo uoluptatem ponamus. Ipse enim summa uniuersi uoluptas esse prædicatur: & propter æternum illum ac immortalem, quo Deus suammet formam prosequi existimatur, amorem in eo, ab eo, & ad eum, summam uoluptatem reponi, proficisci, & contendere profectò sentiendum uidetur. Qua quidem ratione adducti antiquissimi Hebræi aliquã eorum internam, reconditamque lætitiam huiuscemodi oratione significare consueuerunt. Fœlix beatusque sit ille, in quo uoluptas dicitur commorari, & una eademque tùm cum afferente, tùm etiam cũ percipiente uoluptatem esse conspicitur. Verùm quid Deum ex rerum ab eo conditarum perfectione uoluptatem nonnullam percipere tantopere admiramur? Cùm sacra quoque Volumina uniuersi humani generis scelera, quæ priscis temporibus memorabili illa aquarum alluuie purgata expiataque fuerunt, huiuscemodi oratione prosequantur. Videns autem Deus quòd hominum nequitia supra modum in terris creuisset, cunctæque ipsorum cogitationes in deterius quotidie prolaberentur, penituit eum hominem edidisse, atque interno affectus dolore: Delebo, inquit, hominem unà cum cæteris animantibus, quæ in terris sata ac procreata fuerunt. Si igitur hominem nequitia Deum uehementi internoque excruciat dolore, quantò magis eorum perfectione atque beatitudine diuinam mentem gauisuram existimas? Verùm nec dolorem, nec lætitiam aliquam Deo perturbationem inferre uelim existimes. At diuina uoluptas gratam inter Deũ, eiusque perfectissimum effectum conuenientiam quandam, sicut contrà diuina tristitia huiuscemodi conuenientiæ priuationem ab ipsius effectus imperfectione proficiscentem significare uidetur. *SO.* Primæ difficultati egregiè quidem satisfecisti. Intelligentium enim essentiarũ iucunditatẽ affectionis prorsus expertẽ magis ueriusque, quàm iucunditatẽ corporalium essentiarum cũ perturbatione coniunctam uoluptatis appellationem mereri ex iam dictis clarè discerno. Quinetiam id optimè intelligo, quòd intellectualis amor, proptereà quòd ab omni perturbatione uacuus solutusque esse uidetur, uehementior ueriorque quàm amor cũ corporali quadã perturbatione coniunctus existit. Prima igitur expedita secundæ difficultatis iam aggredere solutionem. *PH.* Ex ijs, quæ hucusque diximus, haud magnumquid erit secundæ quoque ambiguitatis explicationem deducere. Cùm de priori semicirculo agentes, qui à Deo incipiens usque ad nouissimam materiam extenditur, superiorem essentiam inferiorem, suæque fidei commendatam diximus adamare: uoluptas, quam superior essentia uelut amoris finem sibi proponit, nequaquam in non pulchræ, uel minus saltem pulchræ essentiæ sibi subiectæ copulatione assequenda reponenda esse uidetur: sed in non pulchro, uel minus saltem pulchro sibi adiungendo, idque propria pulchritudine ipsi impertita exornando atque perficiendo magis consistit: quæ quidem communicata pulchritudo perfectionem atque iucunditatem haud tantùm in inferiorem effectum, uerùm etiam in causam superiorem utpote illam, quæ ad proprium effectum necessariò refertur, inducit. Effectus enim perfectio ac pulchritudo causam quoque pulchriorem atque perfectiorem: necnon, quemadmodum iam diximus, relatiua hac, sibique addita perfectione quasi exultantem reddere solet. Quòd si Deum suorum effectuum perfectione delectari, & eorundem defectibus mœrere demõstrauimus: multò magis hoc singulis procreatis essentijs euenturum uidebitur, quòd scilicet unaquæque ipsarum effectus sibi succedentis bono lætari, eiusdemque malo dolere iure quidem dicetur. *SO.* In secunda quoque non secus, ac in prima difficultate soluenda optimè nimirùm te gessisti. Idque apertè insuper ostendisti, quòd res omnes procreatæ in a-

Hebræi aliàs quod ingens gaudiũ significare uolẽtes quibus uerbis uti solebant.

Voluptas diuinæ, diuinaque tristitia quid propriè significare credũtur.

Voluptas superiorũ amãtium in propria pulchritudine inferioribus impertienda, eisque sibi adiungendis copulandisque nimirum consistit.

Voluptas & ſuperiorũ, & inferiorũ amantiũ, quãuis diuerſa quadã ratione, cõmuniſsimus finis exiſtit.

Amorẽ haud tantùm Mundi in eius conditorem, uerũ etiã ipſius cõditoris in Mũdum iam procreatum rerũ uniuerſitatem ad primũ earum principiũ reuocare, easq́ue cum ipſamet diuinitate poſtremò cõiungere copulareq́ꝫ demonſtrat.

Amor Dei in Mundũ nondum procreatum, & amor eiuſdẽ in Mũdũ iam procreatum inter ſeſe nonnihil differre uidẽtur.

Perfectio quæcũqꝫ pluribus diſtributa maior atqꝫ potẽtior redditur.

moribus ſuis uoluptatem ab amante ex rei adamatæ, uel ipſo inferior, uel eodem ſuperior hęc eſſe dicatur, copulatione perceptã quaſi finẽ ſibi proponere ſolent. Tertia duntaxat, poſtremaqꝫ difficultas nunc tibi ſupereſt expedienda. Si nanqꝫ amor, quo rerum omnium procreatarum uniuerſitas Deum ipſum proſequitur, is eſſe dicitur, quo intercedente Mundus ultimã ſuam nanciſcitur perfectionẽ, & cum diuino numine tandem copulatur: cur obſecro hunc eundem effectum, Mundiqꝫ cum ſuprema illa pulchritudine copulationẽ in amorem, quo Deus uniuerſum quaſi parens filium diligit, tanquã in cauſam paulò antè conieciſti? *PH.* Quin ſicut amor, quo uniuerſum in Deum afficitur, uniuerſum ipſum ad diuinã copulationem, poſtremam fœlicitatẽ, ſummamqꝫ iucunditatem perducit: ita amor, quo Deus rerum uniuerſitatem proſequitur, eam ad diuinam pertrahat copulationem, poſtremamqꝫ beatitudinẽ unà cũ ſumma quadam iucunditate permixtam, profectò negari minimè poteſt. Quemadmodũ enim ſuprà iam declarauimus, paternus amor liberorum procreandorum haud unus & idem cũ parentis in filios, qui nondum tunc in lucem uenerũt, amore debet exiſtimari. At amor liberorum procreandorum is nempè exiſtit, quo parens ſeipſum diligit, qui ut propriam ſibi perfectionẽ acquirat, filium ſibi ſimilẽ edendo uerè proprieqꝫ parens euadere ſtudet. Cui quidem primo parentis ſeipſum diligentis amori alter deinde eiuſdem in filium iam procreatum amor ſuccedit: quo pater impulſus in filio alendo, educando, & ad ſummã, quatenus fieri poteſt, perfectionem deducendo maximã diligentiam adhibere conſpicitur. Pariter quoque diuinus amor uniuerſi producendi cum diuino in uniuerſum iam productum amore haud unus idemqꝫ penitùs debet exiſtimari, quinimò ille hũc abſqꝫ ulla controuerſia præcurrit: eſt enim amor, quo diuinum numen ſeipſum diligendo immenſam ſuam pulchritudinẽ uniuerſo ad eius imaginem ſpeciemqꝫ compoſito impertiri quammaximè ſtudet. Omnis enim perfectio & pulchritudo pluribus diſtributa uires atqꝫ incrementum ſibi ſumpſiſſe uidetur: cùm & frugiferas arbores, quàm ſteriles formoſiores: & Latices fluẽtes atqꝫ emanantes, quàm in fontibus cõſiſtentes incluſoſqꝫ pręſtantiores eſſe paſsim conſpiciamus. Vniuerſo autem iam procreato, mox unà cũ eo Dei quoqꝫ in ipſum quaſi parẽtis in filium iam natum amor incepiſſe exiſtimatur: qui Mundũ non tantùm in priori ſtatu ex procreatione acquiſito cõſeruare: uerùm inſuper, & multò magis eum ad poſtremam fœlicitatem perfectionemqꝫ deducere, & rerũ procreatarum uniuerſitatem cũ diuina pulchritudine coniungere ſtudet. *SO.* Etſi propter paternam quandam ſimilitudinẽ diuinus amor in uniuerſum iam procreatũ is eſſe exiſtimatur, qui ad poſtremũ finem, ultimamqꝫ perfectionem ipſum perducit: hoc tamen amoris potiùs, quo uniuerſum diuinã proſequitur formã, propriũ opus eſſe uidetur: eo nanqꝫ intercedẽte Mundus ſtatim diuinã copulationem aſſecutus poſtremam, ſibiqꝫ conuenientem nanciſcitur fœlicitatem. Dei uerò in rerum omnium procreatarum uniuerſitatem ſtudium, ac amor etſi huiuſce quoqꝫ effectus cauſa ratioqꝫ dicitur eſſe: quomodo tamẽ hic mundanus effectus ad diuinũ amorẽ tanquã ad propriam cauſam reducatur, haud ſatis adhuc mihi uideor perſpexiſſe. Huiuſce quoqꝫ rei explicationẽ Philo te aggredi uehemẽter deſiderarem. *PH.* Diuinus amor eodẽ modo ad humano generi, & toti inſuper Mundo fœlicitatẽ largiendã cõcurrit, ſicut Sol, ut eius opera nos pulcherrimũ illud aſtrum uidere poſsimus. Profectò quin à cernendi facultate oculis noſtris inſita, deſiderio quodam adiuncto lucẽ ipſum cognoſcẽdi, tùm ad lucẽ, tùm ad corpus Solare intuendũ perducamur, nemo ambigere debet: ex cuius quidem ſplendidiſsimi corporis uiſione maximam capere uoluptatem ſolemus. Verùm etſi oculorum opera ad hoc munus exequendũ in primis requiritur: niſi tamen oculi à Sole, Solariqꝫ luce antea illuminarentur, nunquã certè fulgentiſsimũ illud aſtrũ uidere poſſemus: abſqꝫ Solis enim ope

Amorẽ Dei in Mundum iam procreatũ ad hoc, ut Mundus ipſe diuinã copulationem tandẽ aſſequatur, potiſsimùm cõcurrere, eleganti & perquàm accommodato Solis exemplo declarat.

Sol ipſe uideri minimè poteſt, cùm Solis beneficio Solem ipſum uideamus. Pariter etiam etſi tùm noſter, tùm uniuerſi in diuinam pulchritudinem amor is uerè propriéq; eſſe dicatur, quo intercedente & nos, & illud diuinam copulationem cum poſtrema fœlicitate, ſummaq; iucunditate permixtam aſſequimur: tamen nec nos, nec uniuerſum, nec noſter, nec illius ſtudium tantam coniunctionem aſſequi, nec ad tam ſublime perfectionis iucunditatisq; faſtigium unquam euehi poſſet, niſi pars animi noſtri, quę intellectus appellatur, à ſumma ipſa diuinaq; pulchritudine, necnon à diuino in uniuerſum ipſum amore pro tanta perfectione capeſſenda & uires conuenientes, & puriſsimum ſibi lumen priùs acciperet. Dei enim in rerum omnium procreatarum uniuerſitatem amor is nempè exiſtit, qui uniuerſum ipſum, intellectu pręſtantiſsima quadã eius parte antea illuſtrato, ad Deum adamandum erigit accenditq;, ut Mundũ deniq; cũ diuina forma coniungere, eumq; tandẽ poſtrema fœlicitate donare beareq; poſsit. Quamobrem Dauidem ita ceciniſſe reperimus. Propter lucem tuam lucẽ ipſam uidemus. Quinetiam apud Prophetam legimus: Reuoca nos ad te Deus, & ſtatim redibimus. Alium quoq; in eandem ſententiam ita dixiſſe inuenimus: Reuoca me, atq; redibo: Tu enim es Dominus ac Deus meus. Et rectè quidem: Nos enim ſoli diuino auxilio deſtituti nunquã ad Deum ipſum profectò reuerti poſſemus. Longè autem clarius hoc idem à Salomone, animæ intelligentis, diuinamq; pulchritudinem uehementer adamãtis perſona ſuſcepta, in eius Cantica expreſſum reperimus ita dicente: Trahe me, & poſt te curremus: Si Rex in cubicula ſua me introduxerit, exultabimus & lætabimur in te memores amorum tuorum magis quàm uini: Rectitudines te diligunt. Conſidera quæſo Sophia, quàm ſuppliciter ſapientiſsimus Salomon Deum precatur, ut primò animã intelligentem ad diuinitatis amorem pertrahat atq; compellat: id euenturũ prędicens, quòd ipſa ſtatim ardentiſsimo quodã, & quaſi furente amore correpta diuinitatem ipſam celerrimè, & currentium more conſequetur. Idq; inſuper addit, quòd ſi anima in Regia cubicula fuerit introducta: hoc eſt, ſi ipſa nummis auxilio in diuinam ſummi Regis pulchritudinem ſeſe inſinuauerit, & cũ ea fuerit copulata, maximã uoluptatem quaſi ſui in Deum amoris præſtantiſsimũ finem huiuſce copulationis beneficio cõſequetur. Illud demùm promittit, quòd diuinorum amorum plus quàm uini memoriam retinebit: hoc eſt, quòd diuinos multò magis quã mundanos amores in mente uegetos, incolumesq;, & quaſi præſentes perpetuò conſeruabit. Mundanarum autẽ rerum ſtudium cũ uino, quod homines ebrios frequenter reddere ſolet, & rectiſsimæ mentis alienationẽ inducit, iurè contuliſſe uidetur. Vnde haud immeritò concludit: Rectitudines te diligunt: hoc eſt, homines diuinę ſapientiæ pulchritudine capti haud quidem, ſicut qui corporales amores exercẽt, aberrare dicuntur: quinimò huiuſcemodi ſpiritales amantes cùm ab intelligentis animæ certiſsima regula in amando dirigantur, rectã ſemper incedere, nec unquam à propoſito itinere, ne minimum quidem, deerrare uidẽtur. Id quoq; Sophia in ſuprà iam cõmemorata Salomonis oratione maxima profectò conſideratione dignum exiſtit, quòd ipſe poſtquã à ſingulari numero fuit exorſus dicens: Trahe me: ſtatim plurali numero uſus ſubiungit: Et poſt te curremus. Deinde ad numerum ſingularem redeundo: Si Rex in cubicula ſua me introduxerit, inquit. Poſtremò plurali numero ſermonem ſuum ita concludit: Exultabimus, & lætabimur in te amorum tuorũ plus quàm uini memoriam conſeruantes. Hac numerorum uarietate idcirco Rex ille ſapientiſsimus uſus fuiſſe uidetur, ut illud in primis demonſtraret: quòd intellectu, tùm hominis, tùm etiam rerum omnium procreatarum uniuerſitatis præſtantiſsima parte, cum ipſa diuinitate copulato: haud ipſe tantùm beatus euadit, uerùm etiam omnes ſimul uniuerſitatis partes unà cum eo poſtremam ſibi fœlicitatem acquirunt. Quapropter plurali numero rurſus

Amor Dei in Mundum iam procreatũ, & in humanum præſertim genus Mundum ipſum, & intellectũ præcipuè tanquã Mundi totius præſtãtiſsimã partẽ ad ſuũ principiũ reuocare, eumq; cum ſuo opifice cõiungere copulareq; ſacrorum quoq; Voluminum authoritatib. confirmat.

suis assumpto sapiens ille Hebræorum moderator ait. Te rectitudines amant. Verè enim rectitudines omnes intellectualis merito facultatis ad diuinũ amorem contendere existimantur. Quamobrem ut ad iam propositam difficultatem soluendam accedamus: diuini amoris in humanum potissimùm genus splendore quodam primùm diffuso, mox ad nostram fœlicitatem atque iucunditatem amplectendam excitamur: Posteà ardentissimæ nostri in diuinitatem amoris faces quædam consequuntur, quæ nos ad summam illam cum diuina pulchritudine coniunctionem, beatitudinemque tandem perducunt. Quod quidem ut meliùs faciliusque intelligatur, exemplum uiri & mulieris sese perfecto amore diligentium proposito nostro satis accommodatum in medium adducere libet. Etsi enim uir amans adamatæ mulieris ardentissimo amore depereat, nunquam tamen eius suauissima coniunctione frueretur, in qua finis amantium amoris consistere solet, nisi amica æquis oculis, blandis uerbis, amatorijs nutibus, faustis indicijs, & efficacissimis gestibus sese amantis ipsius amori respondere significaret: eiusque in sese studium adeò accenderet & confirmaret, ut amans hac spe delinitus rei adamatæ suauissimam copulationem quasi amoris sui finem postremum, consummatamque perfectionem assequi audacter aggrederetur. *SO.* Omnibus iam propositis difficultatibus plenè quidem cumulateque satisfecisti. Et quod de amoris origine interpretandum iam recepisti, optima fide nimirùm persoluisse, perfecisseque uideris: quemadmodum etiam amoris & desiderij essentiam primò, deinde eiusdem communitatem pertractans duabus suprà habitis disputationibus olim egisti. Ex hac autem postrema nouissimaque disputatione & amorem uerè proprieque natum fuisse: & tùm Dei in uniuersum, tùm etiam uniuersi in Deum, necnon mutuum singularum ipsius partium atque reciprocantem amorẽ unà cum rerum procreatarũ uniuersitate incepisse satis superque cognosco. Quin etiam amorẽ in Mundo angelico priùs quàm in cæteris uniuersitatis partibus natum fuisse, eiusque nobilissimam genealogiam, ipsumque ex cognitione, & pulchritudine quasi ex parentibus originem suã traxisse: necnon defectum in eius natalibus Lucinæ partes egisse clarè discerno. Id insuper quoque optimè intelligo, quòd finis amoris in uoluptate, quã amans ex sibi dilectæ pulchritudinis copulatione ac fruitione tandem acquirit, profectò consistit. Pariter etiam scopus uniuersi in suprema diuinaque pulchritudine, quasi in postremo & fœlicissimo rerũ omnium procreatarũ fine, quemadmodũ tute dixisti, reponendus certè uidetur: quẽ Deus pro sua maxima liberalitate, summaque ipsius benignitate nobis præstare tandem dignetur. Id tamen Philo mihi anteà persuadebam, quòd amantiũ, qui amicas suas uehementissimo prosequuntur amore, ægritudines, impatibilesque animi cruciatus consentanei quoque fines, cur scilicet amor in uniuersum fuerit introductus, appellari uocarique possent. *PH.* Etsi amor amantiũ animis curas, ęgritudines, tormenta, & cruciatus innumerabiles afferre frequenter conspicitur: haud tamen in his, uerùm in iucundissima potiùs uoluptate, quæ illis quammaximè opponitur, proprius amoris ipsius finis reponendus certè uidetur. Nec tamen te idcirco mentitam prorsus fuisse existimo: quod enim dixisti, etsi non in omni, in meo saltem erga te studio ac amore uerum esse perspicitur. Cuius quidem finis nec lætus, nec iucundus existit: quinimò & principium, & medium, & finẽ ipsius in doloribus potiùs, ærumnis, atque ægritudinibus uersari intelligo. *SO.* Cur obsecro quod omnibus conuenit, tibi uni repugnat? Et cur tuus duntaxat in me amor cõmunissimũ illũ, & fœlicissimũ amantium ferè omnium finem attingere minimè ualet? *PH.* Hoc quidẽ ex te potiùs quã ex me percontari deberes. Mihi enim sat est te solam omnibus animi mei uiribus intentis petere, uniceque diligere. Quòd si tu posteà meum in te amorẽ perficere, eumque ad exoptatũ finem perducere negligis:

Qua ratione humanũ genus ad postremam beatitudinem, diuinamque copulationem tandẽ assequendam perducatur, exponit: idque insuper duorũ amantium exemplo eleganter declarat.

Totam hanc tertiam disceptationẽ unà cũ duabus suprà iam habitis disputationibus breuissimo quodam Epilogo colligit atque concludit.

Amoris ipsius finis haud quidem in amantiũ doloribus atque tormẽtis, uerùm in uoluptate potiùs est reponẽdus.

gligis: cur nunc à me erroris tui excusationem Sophia requiris? *SO.* Quinimo tu culpæ tuæ potiùs defensionem Philo in medium afferre deberes. Cùm enim tuus in me amor proprio, quem iandudum assignasti, amoris fine sit destitutus: aut eum ueri amoris nequaquam appellationem mereri, aut finem ipsius à te nuper excogitatum mendacem, minimeq́ue uerum profectò existere oportet. *PH.* Cuiuscunque amoris finis in uoluptate nimirùm consistit. Vnde ego quoque cùm te uerè uniceq́ue diligam, te ipsa coniunctissimè & iucundissimè frui mirificè appeto. Hic quidem finis tùm à me amante, tùm etiam à mei in te amore quammaximè intenditur. Haud tamen quicunque ad aliquem sibi propositum finem contendit, eum semper attingit. Quinimò complures à proposito scopo frequenter aberrare conspiciuntur: quod quidem eò faciliùs contingit, cùm ad finem aliquem nobis acquirendum aliorum quoque opera indigemus, quemadmodum in amantis uoluptate, quam ipsius amoris finem esse statuimus, usu uenire uidemus: huiuscemodi nanque uoluptas ipsi amanti profectò nunquam continget, nisi mutuus amor amicæ eum ad exoptatum hunc finem aliquando perduxerit. Quapropter nulla alia certè de causa meum in te studium proprio destituitur fine, nisi quia animi mei in te amori atque beneuolentiæ minimum quidem respondes: Cùm enim & in omnium rerum procreatarum uniuersitate, & in singulis eius partibus amorem incepisse clarè discernam, in te sola eum nunquam exortum fuisse mihi perspicere uideor. *SO.* Vitiosæ forsitan sationis incommodo amor nullum unquam in me edidit fructum. *PH.* Verùm idcirco sationem haud rectam arbitror extitisse: quia aruum optimum semen sibi concreditum prorsus respuisse uidetur. *SO.* Defectu igitur aliquo, aliquaúe imperfectione laborat. *PH.* Maximè quidem. *SO.* Verùm cùm omne imperfectum, siue deficiens turpe quoque esse dicatur, cur tu obsecro Philo rem turpem tantò amore existimas prosequendam? Si in hunc errorem, propterea quòd turpe tibi pulchrum uidetur, fortasse cecidisti, tuum igitur in me studium nec ueri, nec recti, quemadmodum sæpè iactare soles, amoris profectò appellationem meretur. *PH.* Nihil certè (summo pulchro tantummodò excepto) tam pulchrum reperitur, quin defectu aliquo quanuis minimo fortasse laboret. Vnde tu Sophia eximia forma atque excellenti pulchritudine adeò præstas, ut quanuis illam defectus iste, qui me infœlicissimum reddit, concomitetur: multò maiorem tamen uim ad beneuolentiam sibi conciliandam uenustas ac pulchritudo diuinitùs tibi infusa, quàm exiguus iste defectus ærumnarum omnium mearum origo ad odium in sese concitandum habere uideatur. *SO.* Quænam hæc mea forma tanta esse possit, ut animum tuum ad me tam uehementer diligendam impellat, profectò dispicere nequeo. Tu enim ueram pulchritudinem in Sapientia uersari suprà iam docuisti, cuius eam tantummodò, quam propter ingenij tui eximiam quandam mihi tribuis liberalitatem, à te portionem accipio. Tibi igitur potiùs, quàm mihi uerę pulchritudinis laus aptari posse uidetur. Vnde ego tui potiùs, quàm tu mei amore flagrare deberem. *PH.* Rationē mei in te duntaxat amoris sat habeo reddidisse. Causam uerò, cur tu mihi in amore nequaquam respondeas, prorsus ignoro: nisi fortasse ea posset adduci, quòd meum in te studium tale ac tantum existit, ut nullam omnino, quam occupes, sedem aut partem amoris uacuam tibi relinquat. *SO.* Te mei, quanuis non pulchræ, studiosum esse fateri satis superq́ue habeo: uel enim pulchritudinem aliud quiddam, quàm sapientiam existere: uel tui me beneuolentiam ueri proprijq́ue amoris nequaquam appellationem mereri necesse est concedas. *PH.* Me summam pulchritudinem in diuina Sapientia statuisse uerè nimirùm dixisti: quæ in te tùm propter egregiam corporis formam ac uenustatem, tùm etiam propter animi laudabilem diuinamq; dispositionē,

Cuiuscunq; amoris finis in uoluptate consistit.

Finē propositū haud semper nobis attingere licet.

Rationē, cur Philo sui in Sophiā amoris ac studij finē attingere minimè ualet, in Sophia ipsius duritiem atq; sæuitiam elegantissimè confert.

Præter Deum ipsum nihil aliud absolutè, simpliciterúe pulchrum dici meretur.

Pulchritudo summa in diuina Sapientia proculdubiò est statuenda, ac reponenda.

etsi exercitationis nondùm suprema ipsi manus accesit, adeò refulget, ut mens mea formosissimum tui simulachrum sibi impressum tanquam diuinum aliquod numen colat ac ueneretur. *SO.* Nunquam ego ex ore tuo ficta simulataqúe uerba effluxura credidissem, nec te callidè ac dolosè assentatorum more mecum unquam acturum profectò suspicata fuissem. Ego quidem cùm sapientia caream, te quoque iudice formosa uerè proprieqúe nuncupari minimè possum. Tu uerò me haud formosam tantummodò, uerùm etiam diuinam appellas. *PH.* Sapientiæ dispositio ea forma nempe uocatur, quam Deus animabus intelligentibus earum procreationem aggressus distribuisse existimatur. Vnde anima tantò formosior esse censetur, quantò maiorem dispositionem ad sapientiam capessendam à summo conditore fuit sortita, ad quam quidem animum tuum summopere dispositum esse quis unquam negabit? Vt autem actu sapiens ipse denique euadat, hoc diuinæ in disciplinis eruditionis, atque exercitationis ope ei tandem contingit, non secus atque si naturali pulchritudini artificis manus superaddatur. Adeo'ne me rudem Sophia existimas, ut excellentissimam ac naturalem pulchritudinem, propterea quòd artificij ac diligentiæ parum ipsi defuerit, deseram aut derelinquam? Naturalem equidem formam artificij prorsus expertem, quàm artificiosam pulchritudinem à naturali omnino seiunctam diligere malo. Falsò igitur mihi assentationis crimen obiecisse uideris: Neque enim, nisi tuæ pulchritudinis species, quam mecum ubi circunfero, diuina potiùs quàm humana existeret, meus in te singularis amor rerum omnium aliarum obliuionem inducere, & cunctas animi mei cogitationes ad te solam contemplandam ac diligendam reuocare unquam potuisset. *SO.* Etsi assentationis forsitan crimen subterfugit, in eum tamen errorem incidisti, quòd mortalis caducæqúe mulieris imaginem ac simulachrum mente ita excepisti, ut illud in diuinam formam conuerti æquo animo pertuleris. *PH.* Nec me proptereà errorem ullum commisisse tibi assentior: hoc enim & amantium & rerum amatarum proprium esse conspicitur, ut amatum in amantis ipsius mente collocatum diuinitatem acquirat, & tanquam diuinum aliquod numen ab eo colatur atque obseruetur. *SO.* Hunc igitur communem amantium omnium errorem esse dicemus. *PH.* Haud omnes quidem amantes communiter possunt errare, nisi ipsemet etiam amor communis quidam error forsitan esse diceretur. *SO.* Verùm qui fieri potest, ut rei adamatæ simulachrum in amantis ipsius mente constitutū tantam commutationem, ut ex humano diuinum reddatur, absque ullo errore suscipere queat? *PH.* Cùm animus noster summæ illius pulchritudinis imago quædam siue exemplum esse dicatur, cumqúe ipse naturali desiderio impulsus in propriam diuinitatem postremò reuerti contendat: hinc fit, ut summa illa pulchritudine, naturali insuper desiderio concurrente, grauis semper esse conspiciatur. Vnde quamprimùm animus noster formosam aliquam oculorum auxilio intuetur personam, mox diuinam quoque formam & in ea uidet impressam, & per ipsam distinctiùs contemplatur: nam in illa etiam non secus ac in imagine, siue potiùs in speculo quodam diuina forma refulget. Imago autem personæ illius adamatæ in amantis ipsius mente collocata conspicua sua pulchritudine diuinam illam atque latentem pulchritudinem, quam ipsammet amantis animam esse iam diximus, aperit atque recludit: eiqúe similem quandam perfectionem largitur, ac si cum anima eiusdē amantis prima diuinaqúe forma copularetur. Quamobrem ipsa quoque diuinitatem nonnullam acquirit, sibiqúe uires assumit, tantoqúe formosior euadit, quantò diuina pulchritudo humanā antecellit. Hinc tandē euenire uidemus, quòd amantis in adamatā pulchritudinem amor adeò intenditur atq; inflammatur, ut omnes ipsius sensus, totamqúe phantasiam, necnon uniuersam

Animæ intelligentis pulchritudo in eius ad Sapientiam dispositione cōsistit.

Pulchritudo naturalis artificiosæ pulchritudini nimirū est præponenda.

Amatū in amantis ipsius mente collocatū diuinitatem sibi acquirit.

Animus noster pulchritudinem naturaliter amat appetitq;.

Amoris uis ac uehementia.

ſam inſuper mentem occupare uideatur: quemadmodum diuina quoq; ipſa pulchritudo efficere ſolet, cùm humanã animam eius acerrimæ cõtemplationi prorſus intẽtam ad ſeſe cogit atq; reducit. Tantò autem magis perſonę adamatæ ſimulachrum in amantis ipſius mente repoſitum & collocatum quaſi diuinum ab eo colitur numen, quantò adamata perſona & propter animi pulchritudinem, & propter corporis uenuſtatem excellentior, diuinæq; ipſi pulchritudini ſimilior eſſe conſpicitur: nec immeritò quidem, cùm in ea ſumma quoq; Dei ſapientia magis refulgere uideatur. Ad hoc amantis etiam ingenium adamatæ rei formam ſuſcipere ſolitũm maximum afferre momentũ exiſtimatur. Si enim illud diuinam pulchritudinem materiæ tenebris, & corporis mole depreſſam geſtat, atque inuolutam: etſi amatum forſitan perpulchrum exiſtit, parum tamen diuinitatis in eo collocatum ſibi acquirere ualet, quod quidem propter diuinitatis in amantis ipſius mente exiſtentis paucitatem contingit. Cui id quoq; inſuper accedit, quòd mens ignobiliſsimi huius amantis nec rei adamatę quamis formoſæ pulchritudinem plenè cumulateq́; percipere, nec pulchritudinis illius ordinẽ ſeu cõditionem diſtinguere ualet. Quapropter uiles animos & materiæ ſordibus inquinatos egregias atq; excellentiſsimas formas perquàm rarò adamare uidebis, nec unquam ferè eorũ amores ad ardua ſublimiáue cõtendere cernes. Verùm ſi quãdo adamatã perſonam & forma præſtare, & ab illuſtri aliquo præclaroq; ingenio, in quo diuina pulchritudo quammaximè refulget, adamari contingit, tunc ipſa amantis puriſsimam mentem ingreſſa mox & ſummam ſibi nempe diuinitatem acquirit, & ab eo non ſecus ac ſacrum quoddam numẽ maximo colitur atq; obſeruatur honore. Quin etiam præſtantiſsimi huius amantis in excellentiſsimam formam adamatam ſtudium ac amor intenſus, efficax, necnon uehementiſsimus eſſe meritò quidem prędicatur. Nunc, ut unde digreſsi fuimus, deniq; reuertamur, id tibi Sophia etiam atq; etiam dico, quòd tua & corporis & animi excellentiſsima pulchritudo ea nempe exiſtit, quæ meo in te ſtudio diuinitatem tribuit atq; largitur. Etſi enim mens mea haud eo nitore prædita eſſe uidetur, ut formam tuam, ſicut par eſſet, diuinam ac immortalẽ reddere queat: attamen formæ tuæ ſplendorem, mentis meę quamuis ſuapte natura forſitan obſcuræ uniuerſis tenebris fugatis, puriſsimum nempe ei lumen exiſtimo cõtuliſſe. *SO.* Superiora igitur uerba, quæ in laudem meam protuliſti, nec ab errore, nec ab aſſentandi ulla cupiditate, ſed ab amore magis profecta fuiſſe, & ad pulchri potiùs animeq; naturã referenda eſſe uidentur. At ego nõ adeò rudi aut hebeti ſum ingenio, ut huiuſce meę ex mortali in Deam conuerſionis rationem mentis tuæ diuinitati potiùs ac ſapientiæ, quàm meæ caducæ ac fragili formæ adſcribendam eſſe prorſus ignorem. *PH.* Tuum huiuſcemodi errorem ad me potiùs ex animo diligendũ, quemadmodum cõtingeret, ſi laudes, quas mihi tribuiſti, ueras eſſe tibi perſuaderes, quàm ad uerbis tantũmodò ſpecieq; diuinitatem ac ſapientiam meam celebrandam animum tuum inducere uellem. Verùm etſi tu, ut par eſt, ficte ac ſimulatè hæc locuta fuiſti, id tamen negare nequaquam audebis, quin ſuprema Dei pulchritudo, quæ cæteras omnes infinito quodam exuperat interuallo, ab humana mente: quãuis hæc, ſi cum ea conferatur, infima finitaq; exiſtat: ipſam diligente quaſi prouocata ad eam redamandam, ad eiusq; poſtremam fœlicitatem, ſummamq; iucunditate m, necnon beatiſsimam eiuſdem cum ipſo Deo copulationem procurandam deducatur. Tu uerò Sophia, quæ inter humana diuinæ illi formæ adeò ſimilis eſſe uideris, cur eam quoque huiuſcemodi grato atque reciprocan te amore imitari non ſtudes? *SO.* Verùm neque in hoc ab ea diſſentire admodum credo. Sicut enim ipſa amantem ad nullãm aliam, niſi ad ſpiritalem, mentisq; propriam copulationem reuocare ac adducere ſtudet, & idcirco cum redamare exiſtimatur: Sic ego quoque te honeſto ac liberali proſequẽs amo-

Pulchritudo quæcunq; ſummi ipſius pulchri quaſi radius quidã exiſtit.

Diuinitas & in præclaro amante, & in pulchro adamato refulget.

Ad amorẽ aliquẽ inſignẽ & laudabilẽ cõſtituendũ duo in primis requiruntur, tùm amati. ſ. eximia diuinaq; propemodum forma, tùm amãtis ipſius excellens atq; præclarum ingenium.

Sophiæ & animi, & corporis formã quã maximè commendat.

Amor noſter in Deũ, ipſum quoq; ad nos redamandos quaſi prouocare deducereq́; uidetur.

re mentem quidem haud tuam cùm mea, sed meam potiùs cum tua tanquam cum perfectiori copulari quammaximè appeto. Hoc autem meum desideriũ ex eo potissimùm conijcere potes, quòd in reconditis mentis tuæ conceptibus intelligendis, diuinaq; tua sapientia amplectenda perfruendaq; solicita semper atq; intenta prorsus existam, & ex hoc maximam iucunditatem sentire ac percipere soleam. Quod uerò ad corporum attinet cõmixtionem, quam amantes tam uehementer exoptare consueuerunt, in nostrum utroq; nullam prorsus fœdi huiusce desiderij suspicionem uellem extare. Quemadmodum enim spiritalis amor optimus quidem, & formosissimus esse, necnon iucundis undiq; ac salutaribus effectibus exhuberare uidetur: Sic contrà corporalem amorem prauũ potiùs ac turpem existere, necnon tristes plerunq;, incommodosq; effectus edere opinor. Verùm ut hanc materiam distinctiùs absolutiusq; intelligam, te effectus humanum amorem consequentes, quemadmodum suprà iam promisisti, recensere desiderarem: idq; insuper addere, quinam boni & laudabiles, quiq; praui & uituperio digni effectus ab amore proficiscantur: & horum'ne, an illorum numerus maior ac amplior existat. His enim absolutis, atq; superioribus adiectis omnia, quæcunq; pollicitus iam fuisti, optima fide persoluisse uideberis. *PH.* Te, ut iustas meas subterfugias accusationes, reliquarum pollicitationum solutionem callidè admodùm Sophia à me requirere intelligo. At ego dubia quadam ambiguaq; ratione me hæc tibi suprà iam promisisse recordor. Vt autem promissa nunc absoluantur, nec tempus, nec occasio profectò efflagitare uidetur. In hac enim de amoris origine disceptatione pertractanda nos plurimum nempe temporis uides insumpsisse. Iamq; nox ipsa, ut somno ac quieti indulgeas, te propemodum adhortari uidetur. Verùm tu potiùs eorum, quæ amore, ratione, atq; uirtute coacta iamdiu mihi debes, aggredere solutionem. Ego enim quoque, quamprimùm otium nactus fuero, ijs, quæ & spontè promisi, & amantium iniqua conditione compulsus persoluere cogor, satisfacere prorsus contendam. Vale.

FINIS TERTII AC POSTREMI LEONIS HEBRAEI DIAlogi De Amore à IOANNE CAROLO SARACENO *nonum & uigesimum annum adhuc agente purissima candidissimaq; Latinitate donati.*

DE AR-

DE ARTE CABALISTICA: ID EST, DE DIVINÆ REVELATIONIS, AD SALVTIFERAM DEI, ET FORMARVM SEPARATARVM CONTEMPLATIONEM TRADITÆ, SYMBOLICA RECEPTIONE, Libri III. olim per Doctißimum IOANNEM REVCHLIN PHORCENSEM, conſcripti.

IOAN. FRANCISCVS PICVS MIRANDVLANVS, MAXIMILIANO CAESARI AVGVSTO S.

OPTARE mihi uideris, Cęſar Inuictiſsime, non tàm copijs quàm doctrina præſtare, quod quidem uotum in magno illo Macedone plurimùm uiguit, & eius gratia mirũ in modum ab antiquitate cõmendatus eſt. Mandas enim mihi, ut quæpiam Cabalæ monumenta olim Ioan. Pici patrui opera in Latinam orationem uerſa, & exſcribenda, & ad Maieſtatem tuam deferenda curem. Qua quidem in re quantum mihi moleſtum ſit, imperio tuo (ut par eſt) obſequi non poſſe, haud facilè cogitauerim animo, ne dum literis explicauerim, ſiquidem inter humana deſideria ſummum mihi eſt tibi Principi meo, imò omnium gratificari. Apud me autem nec una quidem Cabaliſticæ facultatis extat ſchedula, ſicuti nec defuncti patrui Bibliotheca, utpote quam Antonius patruus rerum eius mobilium teſtamẽtarius hæres Grimanno Cardinali uenundederit. Habeo ego tantummodò nõnulla propria eius inuenta, & meditata ex authographis, magno cum labore & impenſis exſcripta, nihil ad Cabalam ſpectantia, quarum partem iam publicaui. Sed quoniam oblata hæc mihi occaſio tibi morẽ gerendi magnanime Cæſar, abs te qua poſſum fide, & animi promptitudine efflagito, ut alia quæcunq; libuerit, modò uirib. meis effici poſsint imperare nõ ceſſes: in te nanque colendo, multis certè ingenio & uiribus, fide & diligentia nemini ceſſerim. Et quanquam ſcio plura decere ſeruum facere quàm loqui, atq; hæc ipſa quæ polliceor tua pridem eſſe. Quandoquidem me tibi & ipſa ferè tradidit natura, & obligauit uoluntas, non potiu me tamen continere, ut eadem tibi miro quodam uoluntatis ardore non offerrem. Vale.

CONRA-

CONRADVS LEONTORIVS, IACOBO VINPHELINGO S. P. D.

QVAMPRIMVM à te Moguntiaco discessi, statim in meipso sum expertus vulgatum apud Gallos nostros prouerbium: Nusquam cum amico satis nec præsens, nec absens. Præsens enim cùm essem, non satis te pro nostra amicitia sum vsus, quod amantibus omnibus accidere solet, qui in digressu sentiunt se pleraq; omisisse, quæ se facturos aut dicturos animo destinauerant. Sed quod omisi, resarcient literulæ, quarum commertio vtinam sæpiùs tecum esse. Colloquebamur de libello clarorum virorum domini Spanhemens. quem impreßioni Basilæam datum esse dicebas. Interrogaui de Doctore Ioanne Reuchlin, esset ne insertus, quod ipsum cum subdubitares, negaresq; sum demiratus. Quem enim in omni genere doctrinæ hac tempestate clariorē existimare posses, si tibi penitùs esset familiaris & notus, reperires neminem. Eum ergo non sine magna iniuria & iactura Germani nominis præteribitis tuq; abbasq; tuus. Est enim trium linguarum peritißimus interpres, Græcæ, Hebraicæ & Latinæ: Adde etiam si vis Gallicæ, quam Aurelianis dum iuris studio nauaret operam perdidicit. Transtulit pleraſq; orationes adolescens, quarum aliquæ nisi fallor sunt Xenophontis in Socratis defensionem confictæ. Condidit carmina multa & iucunda, conscripsit pleraſq; epistolares disputationes, quas sententijs Græcorum etiam Hebræorum refersit. Vt autem Hebræorum secreta dogmata penetraret, multis annis enixißimè laborauit, atq; ita omnem eorum Bibliothecam euoluit, vt quem Hebræorum sibi opponas, non facilè reperies. Hac ingenij & doctrinæ felicitate & vbertate inductus, ad scribēdum Dialogum se contulit, quem Capnion, seu de verbo Mirifico inscripsit, quo nihil vnquam vidi, nec facundius, nec mirabilius. In treis autem libros diuiditur. Primus, omnia secreta philosophiæ sub nomine Sidonij explicat. Secundus, Baruchiam Iudæum omnia illa secreta nomina & portētifica, & alia multa Hebræorū enodantem confingit. Tertius Capnionem, fidem Christianam ex præscriptis duobus approbantem & demonstrantem inducit. Vbi omnia verba mirifica ad nomen IESVS ita applicat, vt illud ineffabile Tetragrammaton, iam effabile factum esse demonstret. Quem si legeris Dialogum, affirmabis nullum, neq; Philosophum, neq; Iudæum, neq; Christianum Ioanni Reuchlin iure præferri posse. Hunc talem non omnibus Italis apponere nobis fuerit perpetuus pudor. Quare mi Iacobe cum Augustā sim petiturus, & nesciam quo tempore Basilæam perueniam, velim summa cura & diligentia scribas Ioanni Amorbachio impressori, vt in Cathalogo, suum Ioannis Reuchlin Phorcensis locum aßignet. Vale mi iucundißime Iacobe lætus & felix. Spiræ vndecimo Calend. Maias M. CCCC. XCIIII.

SANCTIS.

SANCTISSIMO LEONI DECIMO PONTIFICI MAXIMO, IOANNES REVCHLIN, SE SVPPLEX COMMENDAT.

ITALICA Philoſophia, Beatiſsime Leo decime, religionis Chriſtianæ Pontifex Maxime, à Pythagora eius nominis parente primo, ad ſummos homines excellentibus ingenijs præditos olim delata, perquamplurimis annis ingenti latratu Sophiſtarũ occiderat, tamdiu tenebris & denſa nocte ſepulta, quouſq; Deûm fauore Sol omnis generis optimorum ſtudiorum clariſsimus Laurentius Medices pater tuus, Magni Coſmi propago Florentinæ ciuitatis princeps exoriretur. Quem & ſi nouimus animo & ſcientia gubernandi Rempub. & domi belliq; omnia conſilio ac prudentia gerendi, tam fuiſſe compotẽ, ut nemo ætate ſua in ciuili exercitatione uideret magis laudandus, tamen ad hoc nobis eum fateri oportet comodius natum eſſe perinde atq; cœlitùs demiſſum, ut poſt eloquentiæ diſciplinas & benedicendi artes à Petrarchis, Philelphis, Aretinisq; rhetoribus ante iuuentuti Florentinę traditas, quo eſſe abſq; cõtrouerſia poſſent ciues cunctis nationib. exteris nitidiore ſcribendi calamo, & puritate lingue ornatiores, ipſe tandem patrię inferret quoq; illam expultricẽ uitiorũ ſapientiã, & arcanorũ inueſtigandi rationẽ quæ in libris & monumentis priſcorũ ad ſua uſq; tempora latuiſſent. Ad id prouinciæ diligenter acciuit undequaq; doctiſsimos, & ueterũ authorum peritiſsimos uiros, quib. cum rerum ſcientia etiam ſatis eſſet eloquentiæ Demetrium Chalcondylen, Marſilium Ficinum, Georgium Veſpuciũ, Chriſtophorũ Landinum, Valorẽ, Angelum Politianũ, Iohannem Picum Mirandulæ Comitẽ, cæterosq; orbis eruditiſsimos, quib. antiquorũ ſolertia & arcana uetuſtas malignitate caſuum obliterata in lucẽ rediret. Hoc egere ſumi uiri certatim. Nam docuit hic, comentabatur alter, legerat iſte, interpretatus eſt ille, ac linguas uertit in linguas. Marſilius Græciam duxit in Latium. Romanos in Græciam Politianus reduxit. Inſtabant omnes operi, nemo non ſummas Medicibus laudes afferens. Hos in heroas Beatiſsime LEO tuus natalis uirgula, ut aiunt, diuina feliciter cecidit: Dijs gratia, certè ut nõ reſtaret ullum elegantioris doctrinæ genus, in quo tu non euaſeris peritior, adeò quidem puer amplexus politiſsimi ſuauitatem Politiani. Quid multis? Florentia illo æuo nihil erat floridius. In qua renaſcerentur optimarum artium, quæ ante cecidêre omnia, nihil remanſit intactum de linguis & literis, quo non exercerentur nobiliſsimi Florentini. Ea fama ego tum quidem uehementer mouebar tactus eius loci cupiditate, ac non ſolũ magnificẽtiſsimi & inſueti nobis Hercynijs ædificij auitæ domus tuæ, quam Magni Coſmi nominarunt, uerùm etiam parentis tui deſiderio uiſendi, unde noſtro ſeculo tanta commoda prodijſſent. Igitur in Italiã profectus cũ illuſtri Eberhardo Probo Sueuorũ noſtra ętate primo Duce, cui à Secretis fiebam, intraui Florentiam circiter 12. Calend. Apriles, Anno Chriſti 1482. Cunq; inſignem Medicæ gentis nobilitatem ei duci commendaſſem, ut pro rei ueritate profecto debui, optabat cum eo ſibi uiro colloquium habere. Quod ubi animaduertiſſet, neſcio quo reuelante, Laurentius apprehẽdit peregrini dexteram perquãhumaniter, omnesq; nos domum ſuam duxit, ſingula uiſu digna oſtendens. Primò, faberrima equorũ ſtabula, deinde armamentarium omni apparatu bellico refertum, poſt item ſingulos thalamos pretioſiſsimis aulæis ornatos pulchrosq; tapetas, & in excelſo culminis tecto arboribus conſitum nemus, heſperidum hortos, ac aurea mala, cuius Bibliothecam cùm in cœlos uſque uerbis extollerem, perhu-

perhumaniter, ut ſolebat uir ſuauiſsimus, reſpondit maiorem ſibi theſaurum in liberis eſſe quàm in libris. Quæſo te Papa Sanctiſsime, ſinas me loqui tecũ aliquantò liberius infimatem de media plebe hominem. Quanta putas me tum captum admiratione cum quodam inſigni gaudio, quãdo uniuerſis applaudentibus audiuiſſem ad ſumma te rerum faſtigia conſcendiſſe optimum optimi ſapientiſsimiq́ Principis Diui Laurentij Medicis filium, recordabar ſubito tanquam hierophantes aliquis paternum illud uaticinium uerę Prophetiæ par. Quid hac ex Laurentio laurea fruticari queat, non modò laurentibus populis, ſed etiam toti orbi precioſius, quis maior excogitari theſaurus poſsit, quàm ſit illud tuum ineffabile regnum, unde nobis omnes diuitiæ tanquam ex Pactoli abyſſo fluunt, omnes gratiæ, omnes optimarum literarum ornatus, & omne quod eſt in humánis bonũ. Semina iecit pater uniuerſæ ueteris philoſophiæ, quæ nunc te filio in culmos ſurgũt, ut te regnãte, nobis ſpicas illiꝰ metere liceat in omnib. linguis, Gręca, Latina, Hebrea, Arabica, Chaldaica & Chaldiaca, quib. hoc tempore libri tuæ Maieſtati offeruntur, & uberiùs omnia perficiũtur ſub tua ditione, quæ ſunt à parente tuo prudentiſsimè inchoata. Quare cogitans ſola ſtudioſis Pythagorica defuiſſe, quæ tamẽ ſparſim in academia Laurentiana deliteſcunt, credidi haud ingratum tibi futurũ, ſi & ea foro afferrem, quę Pythagoras, nobilesq́ Pythagorei ſenſiſſe dicuntur ut tuo felici numine legerentur Latinis hactenus ignota. Italiæ Marſilius Platonem edidit, Gallis Ariſtotelem Ia. Faber Stapulenſis reſtaurauit. Implebo numerum & Capnion ego Germanis per me renaſcentem Pythagoram tuo nomini dicatum exhibebo. Id tamen abſq́ Hebræorum Cabala fieri non potuit, eò quòd Pythagoræ philoſophia de Cabalęorum præceptis initia duxit, quæ patrum memoria diſcedens è magna Græcia rurſus in Cabaliſtarum uolumina incubuit. Eruenda igitur inde fuerant ferè omnia. Quare de arte Cabaliſtica, quæ ſymbolica philoſophia eſt ſcripſi, ut Pythagoreorum dogmata ſtudioſis fierent notiora. In quibus omnibus nihil affirmo, tãtum ut opinanẽ infideles recito, qui Simonem Iudæum Cabalæ peritum audituri Francofordiæ in unam Cauponam è diuerſo itinere conueniunt Philolaus iunior Pythagoreus, & Marranus Mahometiſta. Iam uerò reiectis in diuerſorio ſarcinulis peregrini famem pellere cupientes, horrent conuiuarum tumultuantem gregem, at illis poſt ſympoſia tabernam deſerentibus, ita cœpit.

MArranus: Temperaui à multis mihi uerbis in tanto murmure cœpulonum indigenarum, qui nimium poti à prandio nunc abeunt, ueritus ne malè audiſſem, ſi quouis ſermone aduena ego fremitus intercalaſſem eorum, quos exitioſa temulentia onuſtos nouerim. Poſt uerò quàm hinc illis profectis, ſoli nos in iſto pridem diuerſorio conuenimus, ambo, ut eſt uidere, peregrini, & haud parum ab itinere feſſi, iubeas oro cauponi, ſi tua mecum ſtat ſententia, ut ſecundæ menſæ ferantur, & bellaria minimè Sybaritica, quando liberiore geſtu cõuiuere licet & colloqui. At ecce ſtructores accedũt, neſcio quæ pro mentes tragemata cũ nucib. & caſeo utinam bithynio & cratere incertũ zythico an uinario, quanquã nobis omniũ nihil monẽtibus. Tũ Philolaus, haud mediocri dexteritate ait, cauponariam agit hic inſtitor, ut qui nummis ubiq́ locet pedicas, etiã hoſpitib. addat aurita miniſteria quo plus uini obligurire geſtientib. uendat, mox .n. atq́ de bellarijs ſermo excidit, fercula pręſto ſunt. Nunc ſanè inter honeſta pocula opto nobis laxiora ſodalitia fore. Nam utriq́ me conſule uultus, mi cõuiua, capiendus eſt nouus, & laſſatis membris curanda requies. Potiſsimum uerò mihi poſt longam nimis & ſcabram uiã, duroſq́ calles, quos hucuſq́ ſum emenſus. Quid tibi ſit integrum ignoro, cùm de tua peregrinatione nondum factus ſim certior, quàm longinquè, aut quis tu, aut undénam ueneris? E Byzantio, inquit ille, Conſtantini urbe, quam multi nouam Romam appellant: ſum enim patria Byzantinus, ſtu-

nus,ſtudio uarius,ſiue Græcè uelis,aut Hebraicè,ſeu magis Latinè, Arabum tamen doctrinā plus callens: & niſi moleſtum eſt, tu uicíſsim indicare ne recuſes qui uir ipſe ſis. Philolaum me nominant, inquit iſte, Alanum natione, diſciplina Pythagoreum,& fortaſſe haud abſimilem tui linguacem,ſed quod tibi erit uocabulum quæſo? Conſtantinopolitani Marranum me uocant,ait ille,nomen à Cherintho & Ebione,ſcholaſticis notum,quòd & aqua tinctus & recutitus apella, utrinq; alioqui tàm Moyſi legibus quàm Chriſtianorum doctrina ſum initiatus,ſcholaſticos memoras audio. Philolaus ad hæc:Id rogo autem ſunt'ne humanitatis ſcholæ Conſtantinopoli modo, inter iſtos maximè omnium crudeles & truculētíſsimos Turcos? Plurimæ, inquit ille,quibus ſe excellentíſsimis ingenijs homines dediderunt. Eſt enim plus illic diſcipulorum quàm decem millium, è Perſia,Græcia, Latio, & Iudaiſmo in unis mœnijs, inter quos cùm iam annis duo de uiginti multarum artium auditor fuerim, libuit tandem expatiari aliò, ſi fortè uel trans alpes inuenirem ſtudio ſapientiæ præditos,qui de maximis quęſtionibus copioſè queant probabiliterq; diſſertare. Tum cuiatis philoſophiæ? petebat Philolaus,& Marranus, Cuiuſuis retulit, cū ſim nullis ipſe unius diſciplinæ legibus aſtrictus,quò minus ne ſecta quidem fidei liberè quicquid ſenſero defendere prohibeor. Certè par habes mecum Philolaus inquit,ut uideo,explorādi deſiderium. Nam ad Germanorum nobile hoc emporiū Francofordienſe migrantibus è Thracia mercatoribus comitem me iunxi, quòd acceperim hic eſſe Iudæū magnæ in opera Cabaliſtica famæ,ac ingentis exiſtimationis,quæ una facultas(ut ſæpe audiui doctíſsimos homines ſuaui ocio & conſilijs uberrimis adfluentes me præſente arbitrari)præ cæteris eſſe queat philoſophię Pythagoricę cognatior,tāquam nihil ſimilius. Nam eſſe Pythagorā omnia ferme dogmata iſtinc expiſcatum aiunt. Iudæo illi Simon eſſe nomen perhibent Eleazari filio ex antiqua Iochaicorum proſapia, quem nunc remotis menſis adoriri ſtat ſententia.Ego uerò inquit Marranus, ſi per te licet tecum ipſe uirum accedam, tametſi Pythagorica parum edoctus, ſemper enim mihi Arabes magis uenerationi fuēre Algazel,Alpharabius,Albucaten,Hali,Abumaron,Abenſina, quem Latini Auicennā & Abenruſt,quem Auerroēm uocant, & reliqui con ſimiles peripatetici. Quanquam nemini unquam mea ætate negatum fuit Conſtantinopoli qualemcunq; ſingularum propè linguarum atq; ſectarum philoſophiam conſequi maximè diſsimilium gentium pręceptoribus indies publicè docētibus.Tum Philolaus:Confide,nam facilè,inquit,Pythagoreus fit is,qui & libenter uerbo credit, & pro tempore tacere poteſt,& omnia pręcepta intellectualiter intelligit. At ille:Aſtabo ſaltem ubi patieris tāquam Pythagoreus aliquis, & audiam qua de re ſermo inter uos fiat. Itaque inenarrabili gaudio delibutum me reddes,cùm per magni æſtimauero in cōuerſatione ſapientum fuiſſe. Et Alanus: Veniamus ait,nam in pomario domi eius,in qua habitat,deambulare nunc ſolus dicitur,ac certè hic loci eſt,& oſtium patet.Cernis ne iſtum ex horto nos uerſus incedētem? Age,maturius ingrediamur. Salue magiſter. Cui Simon de more gentis: Dominus uobiſcum. Tū ne Simon ille Iudæus? rogant aduenæ. Tum is, Vtrunq;,nam & Iudęus ſum & Simon. Quæ autem nomina ueſtri amborum accipiam? quo rectius uos alloquar.Vterq; ad id.Ego Philolaus, & ego Marranus reſponderunt,ac diuerſis itineribus alter alterius neſciens,poſt longā peregrinationem huc tandem conuenimus,quos non hoc emporium, tam latè imminens tanto commeatu prope toti Europæ decantatum, ac tot & tam pretioſis mercibus illuſtres nundinæ, tam diuerſarum gentium confluxu ſpecioſæ ad ſui contemplationem traxerunt: ſed unius tui fama perduxit ea cupiditate, ut nobis de omni Cabaliſtica ratione magnopere,ut doctis uiſum eſt,& colenda & expetenda, nobiles illas,& tàm in Scythia quàm in Thracia commendatas ingenti laude cogitationes tuas breuiter & commodè aperires.Ad hæc: Eſt'ne Simon,inquit, memoria noſtri etiam apud Scythas & Thracas gētem tam lon-

ginquam? Eſt profectò, ait, uterq; multo maxima. Nam abhinc ante triennium circiter quatuor luſtra, quando tempore illo ſupputabant ueſtri à mundi exordio poſt quintum millenarium annos ducētos octo & triginta pulſi ex Hiſpania Iudęorum centena quatuor & uiginti millia, indeq; diſcriminatim illorum maxima pars ad loca noſtra exules profecti, multam in te homine ſibi, ut affirmāt, perquam notiſsimo artium diſciplinam, multas literas, incredibile ingenij acumen, & philoſophici ſermonis expeditam integritatē, præſertim quoq; Cabaliſticæ ſpeculationis diuinam peritiam, & uniuerſis auditoribus admirabilem ineſſe prædicant, ita ut in omnium oculis diſcendi cupidorum ultra Sauromatas & glacialem fulgeas Oceanum. Super quo ſuſcepit ille: Tanta de me ueſtra exiſtimatio, uiri Pythagorei non mediocrem ruborem mihi affert, qui uereor ne ſi iudicium hoc ueſtrum ex populari rumuſculo conceptum fruſtrer aut fallam, quantūuis id contingat fragilitate mea, ipſe uidear in tam diuinum Cabalæ ſtudium propè mea ignauia delendam iniuriam commiſiſſe, quo planè quicquid in me languidum, fractum & imperfectum deprehenderitis, id in huius ſapientiæ quam deſideratis quandam uergat ignominiam, quaſi opificis defectus tendere debeat in artis indignitatem, id quod minimè omnium uelim. Nam ego ipſe, quantuluſcunq; ſim, qui ſcio quā ſim exiguus aut mecum cæteri Cabaliſtæ omnes quicquid uero eſſe putentur, laudati ſi uultis an deſpecti mitto dicere, tamen hac contemplandi arte nihil eſt hominum generi uſquam qui humi degunt, & præ alijs egregiè pollent ingenio ac mente florent, à Deo collatum expetibilius, nihil ad ſalutem animorum commodius, nihil ad immortalitatē conſequendam aptius, quò congruenter naturæ mens humana propinquius ad Deificationem aſcendat: hoc eſt, ad beatitudinis ſummum, quod τέλος Græci dicunt, ſiue id uobis extremum, aut ultimum uocare placuerit, ſeu finem, unde contingat, nihilò indigentes, abſolutè, ſemper abſq; impedimento fortunatè, tranquillè, feliciter uiuere, cùm artificioſè admodum per quædam ſymbola terrenis omnibus reiectis, ſemotaq; rerū materia, formam è forma decerpſerimus, quouſq; ad primam omniformem & informem aſcenderimus formā. De quo intelligunt Cabaliſtæ diuinum Geneſeos hunc iuſſum: Producat terra animam uiuentem ad ſpeciem ſuam, ſcilicet, ad diuinam Ideam, quæ & ipſa eſt terra uiuentium in uirtute Dei uiui eam uitam influentis per nomen Adonai, ut cognoſcatis, authore Ioſue, quòd Deus uiuus intra uos eſt, & diſperdet in conſpectu ueſtro contrarias fortitudines. Hæc in libri שער אורה: id eſt, Porta lucis inſcripti capite 2. leguntur. Quo fit, ut omnia uitam habentia ſuo inſtinctu ſurſum tendant, & omnia uitam influentia uergant deorſum. Cùm enim in iſto mundo ſenſibili quicquid elementis quatuor conſtat מורכב: id eſt, miſtùm, id omnè aut anima careat, diuerſi & uagi motus effectrice, ceu iacens immobiliter, & quieſcens ut lapis & ferrum, aut uegetet & creſcat ut planta, & herba, aut multifariam dimoueatur, progrediatur, & tantùm uiuat ut animantia bruta & conchæ, aut etiam rationaliter loquatur, ut homo, quæ ſolent adoleſcentes noſtri de libro רוח חן: id eſt, ſpiritus gratiæ ſic Hebraicè nòminanda diſcere הדומם הצומח החי והמדבר: id eſt, Iacens, pullulans, uiuens & loquens, nihil profectò eorum eſt, quod inten tum cœlo ſe non modò quodam arrigat, quaſi eo conſpectu quendā ſibi uirtutis ſuæ uſum gliſcens, & mores fingens, ut altiſsimos terræ montes cœlum uerſus, ab imis uallibus exurgere cernimus, iuxta Pſaltæ carmen: Aſcendunt montes & deſcendunt campi, ut experimur in altum procellas maris erigi, ut aſcendit mare fluctuans in Ezechiele, ut flatus aëris è cauernis exuperare ſentimus. Nam & naturæ dominus in illo eodem Propheta erumpere facit ſpiritum tēpeſtatum, ut deniq; omnia ignea leuari uidemus. Aſcendit enim ignis de petra in Iudicum uolumine. Ita uiri præſtantes, quæ ueſtra ingenij uis eſt, intelligitis quadam neceſsitate coactos fateri nos quantò quęq; res nobiliore natura extat, tantò eam adeptione ſublimiori gaudere, ceu granū frumenti iacta-

ti iactatum in terram, quod non quiescit, donec glebæ uiscera frangat, & extra telluris meatus suspiciat, & cœlesti aura fruatur. Eadem est ratio in metallicis quoque cũ id qđ generosius est in altiores spiritus ebullit ab alkimia sublimatum, ut puriora semper ea uideantur, quæ sunt sublimiora. Sic quæ apud inferos esse dicuntur lurida & squalentia, sordibusque depressa iudicamus, quę apud superos candida & illustria, incredibilique decore ornata miramur, & prę conio laudum prosequimur. Quantò magis omnium opinione cùm solers natura rebus iacentibus, uegetantibus, spirantibus ingenia talia ingignat ut altiora petant, profectò non uidetur ea hominem neglexisse omniũ animantium dominatorem, animal decorum & uenerandum, animal nobilissimum, cæteris præfectum, non modò prudens & sapiens, uerùm & contemplatiuum & religionis capax, quin melioribus & sanctioribus ipsum dotibus ornauerit, & præsertim id generis donauerit conditione, ut ex insito sibi naturæ desiderio quibuscunque possit uiribus ad summa & optima tendat. Hominem enim melior natura Deus, ut extat sacratissima historia, ex duobus composuit limo terræ & spiraculo uitæ, ut limo indutus corporea prudenter curet, & spiraculo uitæ prẹditus, sapienter amet diuina, producatque terra animam uiuentem ad speciem suam atque propriam, uidelicet illam peculiarem Ideam, non brutorum, non plantarum, non lapidum, aut lignorum, sed ab ore Dei natam, & in faciem eius diuino spiritu afflatam mentis suæ ipsam illuminationem. Hæc illa est, quæ paulò antè à nobis uocabatur Deificatio, cùm ab obiecto præsente per medium suum exterior sensus transit in sensionem interiorem, & illa in imaginationem, & imaginatio in existimationem, & existimatio in rationem, & ratio in intellectum & intellectus in mentẽ, & mens in lucem, quæ illuminat hominem, & illuminatum in se corripit. Hinc rectè acceptum esse apparet, quod Cabalistæ in arbore decẽ numerationum Thipheret μικρόκοσμον in medio Sephiroth ponendum censuerunt, magnum illum Adam, quasi lignum uitæ in medio Idealis paradisi, aut quasi lineam rectam, ut aiunt, mediam. Fecit enim Deus hominem rectum Ecclesiast. regio tàm ad supera quàm ad infera flexibilem, ut per Empedoclis litem & amicitiam in numerationibus illis subter notatam, quæ designantur per נצח והוד humana se cogitatione agnoscat elementorum & mundani huius regni esse participem. Timore autem Dei & sanctificatione per פחד וחסד quæ supra eum expanduntur, trium simplicissimæ Deitatis notionum כתר חכמה בינה pro suo captu apprehensiuum. Igitur ad id natus est homo, & ad hoc eũ natura finxit atque formauit, ut & pedibus cum bestijs ambulet in terra, & solus ex omnibus animantibus erecto capite cum angelis in cœlo conuersetur. Manus autem utrasque inter pedes & caput locatas, tum ad uictum necessariũ laborando figat in tellurem, tum ad uitam æternam contemplãdo leuet in cœlũ, ad quarum tutelam oculorum orbes soli ex omnium sensuum instrumentis homini motabiles inditi sunt, ut in terram pro corporis, & in cœlum pro animi cõspiciant salute. Talis est aptitudo atque uis hominis, hæc facultas, hęc potentia, quã non implantauerit utique siue Deus seu natura, nisi facultas in usum, & potentia quandoque redigeretur in actum, præsertim in homine industrio & ad id se præparante. Si enim captus ille diuinitatis non esset homini possibilis, frustra desiderium eius natura ingenuisset: homo namque agilis & idoneus, haud unquam corporeorum sensu & rudi cœmentorum tactu satiatur, quin & omni cogitatione ad separatorum puritatem & altissimarum rerum cognitionem prouehatur. Ea est planè cunctorũ studiosorum irrequietudo, quibus & uehemens animi applicatio per morales, naturales & mathematicas ueritates, ad supernaturalium dispositionem agnoscitur, & tandem ad primam entitatem fidelis ascensus indulgetur. Verbi causa. Luculentissimum procul ignem exardescere uidetis, intẽditur forma eius per illustre medium, quòd Græci appellant diaphanon, usque ad oculum corporeum. Expectat intra spiritualis uisio & obiectæ rei propriæ formam suam esse percipit,

quare ipſam ceu affinem ac propinquam libenter hoſpitio ſuſcipit, & per medium apparentię,quæ à uobis dicitur Græcè phantaſia, ſpiritualiter iudicio ſenſitiuo, ac brutali offert, quam quidem effigiem rurſus ad iudicium humanum ſupernè producit, & paulò ſuperiùs totum illud ad ipſam rationem promouet, tum ea tandem poſt agilem diſcurſum, ita ſublimatā & cribratam corporalis ignis abſtractionem transfert ad intellectum. In iſto igitur aſcenſu tres inueniuntur regiones, & in ſingulis unus abſtractionis ſtatus. In prima regione obiectùm, diaphanon, ſenſus exterior, & ibi ſtatur. In ſecunda interior ſenſus, phantaſia, iudicium brutum, & ſecundò ſtatur. In tertia iudiciū humanum, ratio, intellectus, & tertiò ſtatur. Horum omnium domina mens, recepto lumine ſuperiori, hominis intellectū illuſtrat & perficit. Ecquid aliud opinabimur Cabaliſtas, de Sechel, Sandalphon, & Mettattron docuiſſe? Status autem quilibet duplicem habet differētiam. In primo enim ceſſat corpus, & incipit anima, unde nominatur animal. In ſecundo ceſſat anima, & incipit ratiò, unde nominatur homo. In tertio, ceſſat intellectiua potentia, & incipit mens, quæ ſola ſine controuerſia deforis aduenit, unde nominatur Deus, iuxta oraculum: Ego dixi, dij eſtis. Statuum itaq; nomina ſunt ſenſus, iudicium & intellectus. Interuallorum autem media, ipſas ſpecies deferentia ſunt diaphanon, phantaſia & ratio, cui rei haud abſimile proferunt in Mercaua Cabaliſtæ tres patres, qui ſunt Abraham ſuperior, Iſaac inferior, Iacob medius. Cùm igitur trium regionum duo interualla ſenſus & iudicium duplicantur ſecundum inferius & ſuperius, & utraque ad binos reducuntur terminos, reſtant decem ſcalæ gradus, per quos ad cognitionem omnium quæ ſunt uerè aut ſenſu, aut ſcientia, aut fide ab imo ad ſummum aſcendere poſſumus. De quo Abrahā Cabaliſta in libro mirabili Ietzira ſic ait: עשר ספירות בלימה י׳ ולא ט׳ י׳ ולא יא׳ הבן בחכמה וחכם בבינה בחון בהם וחקור מהם והעמד דבר על בוריו והשב יוצר מכונו: Id eſt, decem numerationes præter quid, decem & non nouem, decē & non undecim. Intellige in ſapientia & ſape in intellectu, inueſtiga in eis, & proba ex eis, & ſtatue rem ſuper puritates ſuas, & repone creatorem in thronum ſuum, hactenus ita. Intellectus enim humanus quæ ſupra ſunt intelligit in ſapientia, & quæ infrà ſunt ſapit in intelligentia. Et ſenſus exterior ſtatuit rem ab obiecto per ſpecies oblatam, & ſenſus interior ſtatuit rem ſuper puritates: id eſt, abſtractiones ſpecierum, quæ antê fuerant diaphano ac demum phantaſiæ ſunt peculiares. Deinde iudicium inter phantaſiam & rationem, inueſtigat ex eiſdē apparentijs, & ratio diſcurſu uario concluſioneq; probat in eis. Tunc redeo ad initium & dico quòd intellectus creatorem, ut cauſam omnium cauſarum primam reponit in thronum ſuum quæ eſt ipſa mens, שכל הפועל. Habetis itaq; uiri ſolertiſsimi decem numerationes, quibus homini contingit rerum apprehenſio, quæ ſunt obiectum, diaphanon, ſenſus exterior, ſenſus interior, phantaſia, iudicium inferius, iudicium ſuperius, ratio & intellectus: & hæc omnia non tàm ſunt quid, quàm quo. Suprema uerò mens in homine aliud quid eſt. Quapropter ſicut Deus in Mundo, ita mens in homine inter decem Sephiroth regni gerit diadema, & rectè cognominatur, כתר: id eſt, corona, quæ ut Ariſtoteles aſſerit in ſecundo de generatione animalium libro. Sola diuina eſt & ſola extrinſecus homini accedit, à cuius lumine recepto uirtutes inferiores diriguntur & gubernantur, עד השכל והמשכיל והמושכל אחד: id eſt, quouſque intellectus intelligens & intellectum ſint unum & idem, ut ſcribit Commentator arboris decem Sephiroth quod magiſtri ſuper uerbis Prophetæ: In lumine tuo uidebimus lumen, ita diiudicarunt, כי בשפע השכל אשר שפע ממך נשכיל ונתיישר: Hoc eſt, quòd in influentia mentis quæ influit ex te intelligimus & rectificamur. Puto iam eſſe patefactum omnibus qui naturæ humanę conditionem diligēter ſcrutati ſunt, primò quòd deſiderio naturali ducimur, uel ſi rectiùs libet dicere trahimur ad apprehendendum res ſummas & diuinas. Secundò, quòd eas quantùm ad noſtram beatitudinem ſatis eſt, data opera

pro mo-

pro modo & captu noſtro apprehendere poſſumus, ad alterum nos inclinat natura, ad alterum diuinitas, utrunq; per ignis figuram ſurſum tendẽtis, & omnia quodammodo comprehendẽtis & lambentis artificioſè à Cabaliſtis demonſtratum. De quo Rabi Ioſeph Caſtilienſis in horto nucis lib. ſecundo inter cætera his uerbis ait: תדע לך כי נפש השכלית הנאצלת באדם ומציירת בו צורת עליונה היא הנקראת אש: Id eſt, Scias, quia anima intellectiua infuſa in hominem, & repræſentans in eo formam ſupremã, ipſa uocatur ignis. Cui applicant Salomonis illud: Lucerna Dei ſpiritus hominis. Vt planè tamen fatear id quod uerum eſſe tum ratio probat, tum exercitationis confirmat experimentum, non paucis oportet artibus, non ualde minutis humanorum ſtudiorum ſcientijs, non leui doctrina eum priùs inſtructum eſſe, cuius induſtria, promptitudo & ingenium ad formarum ſeparatarum ac ſimpliciũ Mundi ſuperioris & intelligibilis ſubſtantiarum contemplationem ita manſueſcat, ut in ipſa fermè Dei penetralia irrepat. Ante omnia namq; prudentiũ uirorum ethicis & bonis moribus eruditos eſſe nos conuenit, ut turpia uitemus, ſequamur honeſta. Quod Eccleſiaſtes admonuit: Cuſtodi pedem tuum cùm iueris ad Domum Dei, quia Ethan Ezraita in eruditione ſic pſallit: Iuſticia & iudicium præparatio ſedis eius. Quo carmine non tãtùm opera hominum, quæ ipſa debent iuſticia perfici, uerùm etiam & cogitationes cordis & oris uerba complectitur, quæ recto iudicio conſtare oportet. Quare una uoce ac conſimili ſenſu tradunt Cabaliſtæ: כי בהמשך אחר התאוה לבד כמו הסכלים יבטלו התשוקות העיוניות: Id eſt, Quòd indulgendo concupiſcentiæ atq; libidini tãtùm ut faciunt ſtulti corrumpuntur deſideria ſpeculationũ. Poſt mores itaq; compoſitos & animum purgatũ (taceo quidẽ nunc penè infinitas, ſiue rectè ſeu uerè, aut benè loquendi regulas, quæ ſolùm ueſtibula & fores ſcientiarum ſunt, non aũt ſcientiæ) tum opus erit mathematicis & phyſicis quæ innumerabilia cõplectuntur, Arabum & Græcorum & Latinorum ubiq; uoluminibus comprehenſa, uel de uniuerſo numero pondere & menſura, uel de omni motu & quiete rebus eſſentialiter inhęrente, quã dicunt naturã. Eſt enim natura ut Rabi Iuda Ben Leui ſcribit in libro Alcozer: התחלה והסבה אשר בה ינוח וינוע הדבר אשר הוא בו בעצם ולא במקרה: i. Principiũ & cauſa, qua quieſcit & mouetur res in qua eſt per ſe, & non per accidẽs. In hac terminatione uidetis quãtæ & quales, quot & q; interminatæ res cõgerunt, ut ferè ſint omnia nobis ſuſcipienda naturã inueſtigãtibus, q̃ à ſupremo cœlo ad infimũ terrę centrũ cõtinent, ſiue ſuo nitãtur robore ac ſubſtent, ſeu quoquo modo ſe habentia innitantur & accidant, ut non tota ætate hominis uel ipſa nomina ſingularũ inueniri taceo proprietates, cõditiones, uires, mores & operationes queant, propter eorum quæ ſcire cupimus prope infinitatem, & uirtutis noſtræ rationalis capacitatem, & rerum inueſtigandarum difficultatẽ, & humanæ potentiæ fragilitatẽ, & deſiderij noſtri multiplicẽ diſtractionem. Quid enim? nónne Abrahæ dictum fuit: Suſpice cœlum & numera ſtellas ſi potes? nec potuit ipſe, quanquã ſuo tempore ſecũdum Rambam inſignis aſtrologus erat. Vnde tradunt Cabaliſtæ, quòd כל מה שבשמים לא ידע האדם דבר ממנו אלא בזה השעור הלמודי המעט: i. Omne id quod in cœlis eſt nõ ſcit homo aliquid ex eo, niſi ad ipſum modum Matheſeôn, ſeu diſciplinarum uſq; adeò modicum. Quorum hoc dicto admoneor, multa erraſſe ueteres in Mathematicis, etiam in quibus illi totam penè uitam, ut mos eſt ſtudioſorum, contriuere. Quod in ſuis recordatur ſcriptis Abubacher poſteris nobis atteſtatus antiquos eo ſeculo etiam uſq; Ariſtotelis poſt tẽpora non plenè Mathematica ſciuiſſe. Ait enim ſic: כי הלמודים לא נשלמו בזמנו: Id eſt, quòd Mathematicæ ſcientiæ non erant tempore Ariſtotelis perfectæ, cũ igitur, ut Salomon inquit, cũctæ res ſint difficiles, & in ipſis naturalibus, quorum ſaltem principia nobis nota ſunt, aut eſſe poſſunt. החומר הצורה והעדר Materia, forma, priuatio, tanta in hominibus ſedeat apprehenſionis tarditas, quid futurum de nobis cogitabimus ſupremas illas ſpiritualium cauſarum

ſpecies intueri, quærentibus? Ad quod omnium inferiorum abſtractionibus, diſcurſu, ratione ac logicis ſpeculationibus opus erit, quæ facilè poſſent totam hominis uitã occupare, ut eſt nonnullius ponderis diſcere המאמרות quæ appellamus prædicamenta, & ut ad illorum conſuetudinem loquar genera generaliſsima, uidelicet quæ ſunt, עצם כמות איכות הצטרפות מתי אנה מצב לו יפעל יתפעל: Id eſt, Subſtantia, quantitas, qualitas, relatio, quando, ubi, ſitus, habitus, agens, patiens, iſtis enim & conſtare putãt & intelligi, quęcunq; in hoc conditoris orbiculari globo continentur. Inueniri autem nihilominùs & quæ de his ipſis, ac eorum comprehenſis diuulgentur atq; dicantur, ob idq; prædicabilia nominari סוג מין הבדל סגולה מקרה: id eſt, Genus, ſpeciem, differentiam, proprium, accidens. Horum omnium dies atque noctes aucupia, plagas & indagines inſtituunt per ſingulas cuiuslibet rei cauſas, quæ ſunt, החומר הצורה הפועל והתכלית: Id eſt, Materia, forma efficiens & finis. Ex quibus ut nobis ipſi molliter blandimur, omnis negotij ueritatem uenari queamus quadam euidenti, ut aiunt demonſtratione, quam מופת appellant, ſcilicet de altero ad extremum alterum, tanquã è carceribus ad metã diſcurrentes in modũ cuiuſdã artificij, cui nomen הקש indiderunt. At uerò qua ſolertia, & quib. ambagibus illorum hominũ, qui hęc plus oſtentare ſoleant quã præſtare, ſophiſmata præſtruantur, noſtri ſic docuêre: יתחבר כל הקש ומופת משתי הקדמות הגדולה והקטנה בשלשה חלקים והם הנקראים גבולים אחד מהם נושא המבוקש והוא הנקרא הקצה הקטן ו והשני החלק המשותת והוא הנקרא גבול אמצעי והשלישי נשוא ה המבוקש והוא הנקרא קצה הגדול ומאלו תולדת: Id eſt, Cõponit omnis ſyllogiſmus & demonſtratio ex duabus propoſitionib. ſiue præmiſsis maiore & minore, ſecundũ tres particulas, quæ uocãtur termini, una ex eis eſt ſubiectũ quæſiti, & dicit extremitas minor. Et ſecunda pars eſt participans, uocaturq; terminus medius. Et tertia eſt prædicatũ quæſiti, quæ nominatur extremitas maior, & ex illis concluſio. Hoc eſt illud rete, hic ille hamus, uiſcum & illex, hoc uinculum quo illorũ opinione libera capitur ueritas, & quo uel circa naturæ ſubiectas res ut ſunt phyſica, uel naturã comitantes ut mathematica, uel naturã quodãmodo exuentes ut *μετὰ τὰ φυσικά*, indiſtinctè ac quandoq; fruſtrà utuntur. Quæ aũt à natura prorſus, & ab omni materia & motu ſunt eſſentialiter abſoluta & ſeparata, dicimus theologica, quippe iſtis linguacitatibus & ſyllogiſticis ſuſurris non ſubiecta, ut quorũ tanquam immediatorum nõ ſit propriè loquendo ſcientia, ſed firmior ac ualidior notitia. Quò abſolutius Ariſtoteles in librorum Illuſtrium, quos poſtnaturalia ſcripſit uolumine primo nobis inſinuat, quòd illius quidem notitiæ poſſeſsio eſt non humana, tum ut conſpicimus quia rarò & uix è millibus uni contingit, quaſi uideatur magis diuinitùs illabi quã humanitùs acquiri, tũ quòd in ſumma conſtituitur difficultate propter tenuem, arbitror, & exilem intellectus noſtri ab initio inſtinctum. Quod figura quadam innuit Zophar in libro Iob: Pullus onagri homo naſcitur. Deinde ob naturalis aptitudinis commoda eruditione adiutæ inopiam & defectum. Eò quòd longo iã tẽpore à malis præceptoribus deluſi nondum prudentes pueri tenera in ætate relictis optimarum literarum ſtudijs, ad ſordida ſophiſmata compelluntur, illorum ſuaſu, quorũ aures præter utrum hoc & utrum illud cum ſuis propoſitionibus & corrolarijs aliud nihil admittunt. Accedit in cauſa, celeris promotio diſcipulorũ ad gradus ſuperiores, quibus nondum credenda erant tam excelſa, quando in literis humanioribus parum adhuc olei conſumpſerunt, quare in tot & tãtis ſentibus & dumetis labore moleſto fruſtrà defatigati reſiliunt, antequam ad uenerandæ ſenectutis annos peruenerint, nempè adhuc ætate uirili floreſcẽtes. Audite aũt uos obſecro uerba Iob: In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. Ideò motus quondam Rab Eleazar dicenti ſibi benignè magiſtro ſuo Iohanan: Veni docebo te opus de Mercaua: i. de ſublimioribus cõtemplationibus: Reſpondit לא קשאי: id eſt, non incanui, quaſi nondũ conſenui.

ſenui. Nouerat enim diſcipulus ille ſagax, & præcocis adoleſcens ingenij, ad tàm ſublimem & altam ſapientiam non eſſe aptos nec idoneos, niſi eos qui iam ſedatis & extinctis cupiditatum ardoribus, & calore iuuenili refrigerato, annis prouecti, cum quadam tamen naturali probitate ſeneſcunt. Nam quid huc afferret ſenium commodi? niſi probitatem & conſtantem uitę integritatem adderet. Idcircò uelim credat omniũ nemo, quòd ij ſint uerè Theologi quantumcunq; ſenes, quacunq; præditi contentioſa loquacitate, qui uitiorum quolibet genere fœdati, ſuperbia, hypocriſi, auaritia, odio, inuidia, & ſæpè tecta religione luxuria, neglecto mentis lumine affectiones ſequuntur animales. Aſsilit huic meæ opinioni Salomon, qui ait: Abominatio Dei eſt ipſe peruerſus, hic eſt ille, qui ab altitudine auerſus uergit ad decliua, quantumuis eum natura erexerit in alta. Non ignorauit Algazel Marrane tuus, ille Mahumetiſta hos ſibi contrarios in anima motus ſurſum & deorſum homini docto quam infelicíſsimos fore, cũ in libro de ſciẽtia diuina demõſtrat, quòd ex cõtrarietate huiuſcemodi attrahentiũ impreſsionũ fit cruciatus in anima fortiſsimus & maximè formidoloſus. Sic præter uitia etiam peruertunt & auertunt ſecularia negotia, dum fortè parentes, uxor, liberi, res familiaris, amici, inimici, caſus, euenta, & quælibet propinquorũ neceſsitudines haud ſinunt uires hominum ſummos intelligentiæ gradus aſcendere. Sed fac quiſquis ueſtrûm erit, nihil in nobis ſitum eſſe quod impediat, finge captum ingenij noſtri felicem & fauſtum, nulla ſit demẽtiæ, aut deſipientiæ ne ſpecies quidem. Iam parata ſuccurrant omnia, quæ ad ſuſcipiendum res altiſsimas pertineant, ut de noſtra fragilitate rectè queri nemo poſsit, tamẽ à ſpeculãdo non ne plurimos deterrebit excelſior cœlo, profundior tartaro, diuinorum obſcuritas illa, nec ſenſu, nec ratione perueſtigabilis, quæ à ſtudijs noſtris non ut cęteræ ſcientię, lucem recipit, ſed ſecum affert, & quaſi de ſuo ipſa promptuario in uiros non indignos radiat atq; lucet, quanquam nec ſua ſponte, ut uilem ſeſe paſsim proſtituit, nec non inuitata ſe offert, ſed à noſtra uoluntate humanis antè ſcientijs perquam ornatè inſtituta non ualde repugnans attrahitur, quemadmodum ſi retuſum ferrum (ut ait Salomon) & non priùs politũ fuerit, exacuetur multo labore, & poſt induſtriam ſequetur ſapiẽtia. Etenim quæ à ſenſu prouehuntur ad intellectum, diligentia quadam ſtudiorum & artificiali ratione colliguntur, ultrà uerò quæ ab intellectu ad mentem & ad eius lumen pertingũt, quaſi diuinã induunt perſonam, & idolio carẽt humano, ut ijs queat nihil à nobis cogitari profundius. Super ea igĩt re ingemuiſſe uiſus eſt, idem Salomon cũ ait: Alta profunditas ſeu profunda profunda: ita enim Hebraicè legĩt, quis inueniet eã? Nõ dixit, quis habebit eam, nonnulli enim habuerunt. Sed quis inueniet, tanquã difficile, nõ aũt quoquomodo impoſſibile: quia Dominus dat ſapiẽtiam, & beati qui inueniunt eam, ut eſt in ſacris oraculis. Paucorum eſt igitur inuenire illam, & eorum quidem beatorum, ſuper quos non ſuis meritis, ſed dono Dei coruſcat tàm uenerãdi luminis ſplendor. Sanè arbitror neminem fore qui neſciat nõ eſſe multitudinis audire Dei ſermones, quapropter clamabãt ad Moyſen: Loquere tu nobis, & audiemus, nõ loquatur nobis Deus. Te inquiunt, te audiemus, quòd Onkelus interpretatur Nekabel. Quare in capitulis patrum ita legitur, Moſe kibel: id eſt, Moyſes audiuit, & accepit Legem de Sinai. Vnde Cabala dicitur ab auditu acceptio. Quòd animaduertendum, & memori puto mente reponendum, ex tanta fuiſſe hominũ multitudine tot etiã ſanctorũ, Moyſen ipſum qui ad ueri & æqui agnitionem ab ore Dei recipiendam unus & præter eum nec alter aliquis eſſet deſtinatus. Sic enim Cabaliſta ille Azariel Bar Salomo Garonenſis ſcribit: לא כל הנביאים היו יכולים לשמוע הדבור השכינה כי אם משה Id eſt, non quidem Prophetæ omnes fuerunt potentes audire ſermonem ab ore Dei, niſi Moyſes. Vos igitur optimi uiri, quorum animos meo erga uos amori communia ſtudia mirificè deuinciunt, ex his facilè perſpicitis, quæ mihi obiter, exciderunt, rem ualdè neceſſariam humano generi cœlitùs in-

dultam eſſe Cabalam,ſine qua nemo tàm raram, tàm difficilem adipiſci queat apprehenſionem diuinorum,quæ certè non ſunt mortalium rationum probationibus, non ſenticoſis inanium uerborum contentionibus, non humanis ſyllogiſmis propter eorum diuinitatem ſubiecta, quin imò tàm magna, tàm grandia, tàm infinita, ut una hominis ætate uel ſi libeat deniq; pluribus omni quantumcunq; indefeſſo labore ſuperari non poſsint, etiamſi uitæ noſtræ anni tendãt in multa ſecula,nobis planè in hoc luto, in hac argilla & denſi corporis cœmento ſpirantibus, & corporeo ſenſu cuncta præſumentibus. Aiunt enim ſapientes Hebræorum magiſtri: כי לחגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי איפשר: id eſt, quòd ad explicandum uirtutem operis de Breſith carni & ſanguini,impoſsibile. Quantò magis de Mercaua. Quare faciamus oportet,ut ſingulares technographi & artifices docendo ſolent. Credamus unicuiq; in arte ſua perito. Nam logicus de parte orationis à Grammatico recepta credit,Rhetor à logico argumentationum aſſumit locos, Poëta & Orator à Muſico,Geometra proportiones ab Arithmetico mutuatur, Aſtronomia numeris,figuris,ac dimẽſionibus Mathematicis fidẽ habet. Trãſnaturalia utuntur coniectura naturalium. Et omnis ſcientia ſuperior rectè præſumit de ſtatutis inferiorum,nihil eorum conata probare, quæ ab arte ulla priori audiuerit eſſe firmata, ſed liberaliter dictis credit, ne ante tota homines uita deficiat,quàm unius poſsit diſciplinæ uel minima ratio perfectè inueſtigari. Quòd ſi hoc in humanis fit, & quaſi uilioribus ac ſellularijs opificijs,ut ab auditu recipiant,atq; credant eis uiris,quos prę alijs doctrina ſingulari eſſe præditos arbitrantur, an in ſummarum & diuinarum rerum ſcientia quam noſtris uiribus ne unus item & alter attingere uix poſſumus, traditionem ſanctorum hominum & receptionem fore contemnendam putabimus? quæ Cabala Hebraicè dicitur. Eſt enim Cabala diuinæ reuelationis, ad ſalutiferam Dei & formarum ſeparatarum contemplationem traditæ, ſymbolica receptio,quam qui cœleſti ſortiuntur afflatu, recto nomine Cabalici dicunt: eorum uerò diſcipulos cognomento Cabalæos appellabimus, & qui alioquin eos imitari conantur Cabaliſtæ nominandi ſunt. Perinde atq; circa æditos illorum ſermones quotidiano labore deſudantes. Equidem Philolaë, Marranus inquit,ſi per te licet opinor hunc Iudæum uno faſce quicquid de Cabala dici potuit Neſtorea eloquentia complexum eſſe, ut pernoſcamus quid nomẽ ipſum deſignet,ac unde oriatur, ſit'ne in natura uel in hominum uſu aliquid eiuſcemodi quod Cabalam uocant, deniq; cuius cauſa uel propter quid ita ſit,quatenus & ad quid utilis,& diuinę contemplationi quàm uideatur eſſe neceſſaria,quantumq; homini poſsibilis idoneo, & ad eam ſe prę paranti.Quis dici Cabalicus,quis Cabalæus debeat, & quis Cabaliſta, quid opus eſt uerbis? totũ à capite ad calcem in hoc laudandus, quòd nullas oculis tenebras offundit.Tũ Philolaus: Soluiſti funem Marrane, ingreſſus mare magnum,& uix ſulcabile,nondũ in portu nauigas,& quę Simon iſte tanquã in breuem tabellam depinxit,uideris per caliginẽ uidere, ac per mediam nebulã intueri. Adhuc enim ne ad fores quidẽ eius artis adducti ſumus, quare mi Simon Hebræorum contemplatiſsime,amabimus te, pergas ultra,nobis enim hactenus non plus profueris,quàm ut anſam præberes de Arte Cabaliſtica latiùs cogitandi,quid illud ſit quòd reuelatũ eſt,quis reuelauerit, quis receperit,quid commodi afferat ea receptio,quis modus artis huius, per quam (ut rumor eſt)miracula fiant:nam id ultimũ de lõginquo me huc appulit.Expoſtulabo,inquit Simon,illud omniũ primũ de Neſtorea eloquentia, cuius à Marrano inſimulor.Ea enim & philoſopho mihi & Iudęo eſſet me iudice opprobrio futura,tanquã adulationes amanti,cùm nequeat tanta breuitate ſermonis contineri eloquentia,quæ & uerborum & rerum copiam deſiderat, & Iudęis nobis in more non ſit,ut fucos dicendi ſequamur.Nam loqui propriè, non eloqui ſub ferula didicimus, & cauſæ ueritatem magis quàm locutionis ornatum quærimus.Sed abſoluam paucis, quod uehementer optatis, ne tot

& tàm

& tàm discriminosis itineribus defatigatos, uel ueniarum ambagibus quasi oscitantes uos animo pendere sinam, post enim quàm sine ullo ut apparet tædio audiuistis, ego quibus uestigijs & indicijs quot & quibus ueluti canibus diffinitionẽ Cabalæ uenatus deprehenderim, ne uos in ipso nomine contingat errare, sicut sophistarum quidã irrisione digni propria temeritate, uel si malueritis negligentia discendi falsò asseruerũt, Cabalam fuisse hominem diabolicum & hæreticũ, unde Cabalistas hæreticos esse omneis, abstinete obsecro si potestis à risu, quanquam est ridiculum ingens, at definite uelim hæc hominum monstra & portenta ridere, commodũ ea proferam de quorum certitudine dubitantes me rogastis, si priùs cõmonuero Cabalã nec sensuum rudi tactu, nec imperiosis logici artificij argumentis esse quærendam, cuius fundamentũ in tertia cognitionum regione cõstituitur, ubi non iudicium urgens, non probatio euidens, non syllogismus demonstrans: quinimò ubi nec ipsa hominis ratio dominatur. Sed nobilior quædam notitia ubi lumen mentis cadens super intellectum, mouet liberã credendi uoluntatem. Quę enim sensu percipiuntur, infra scientiam sunt & ratione certiora, quæ autem mens influit, supra scientiam ponimus, perinde atque rationali discursu solidiora. Constiti paulisper, & commoratus sum, ne res tã diuinas, fragilitatis humanæ inuentionibus & regulis, ut aiunt, logicalibus subiectas putetis, ignoscite amici, non affero meditata, sed utut causæ intercidunt, alia ex alijs traho. Iã enim ad id quod uultis propero, quid illud sit? quòd reuelatum est, nemò à me impetrabit ut existimare queam de omni uos id reuelatione proposuisse cũctorum creditorum, quæ propè uidentur esse infinita, quin potiùs quid illud sit primarium uniuersale, atque præcipuum diuinitatis reuelatum, in quod singulæ reuelationes diuinorũ ferunt & reducunt. Certè id quidem ipsum, Philolaus inquit. Tum Simon: Rectè uerò, & est profectò nihil aliud, quã post ruinã primordialẽ generis humani uniuersalis restauratio, quæ à nobis ישועה & à Latinis salus nominatur. Eius ipsius extat omnium prima nostræ speciei facta reuelatio, si examusim uniuersa mundani exordij pondero, qua nulla fuit prior, non enim insomnio correptus quasi diuinaret Adam per afflatum propheticum de uxore post soporem locutus est. Hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, sed minus se costarum alterius lateris experrectus habere sentiens, postquàm ad cuncta singulatim animantia terræ, maris ac aëris facto circuitu peruenisset, de subito intuitus Heuam, uir robustus & iuuenis adolescentulam succi plenam, facie uenusta, uultu blando, & humana energia præditam, mutua prurigine cœpit exardescere, ac geniali cupidine oppleri, quæ tum se non erga ullum animal aliud tetigisset. Sic enim Eliazar ait ille Magister noster, & Salomon commentator sacrarum Scripturarum ordinarius: שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו בהם עד שבא על האשה: Id est, Quòd uenit Adam ad omne iumentum & animal, & nõ commouebatur sensus eius in illis, usque dum uenisset ad uxorem. Quibus è uerbis proh hominum fidem obtortum scelus malignitate peruersorum hominum contigit, si modò sint homines, ac non magis diaboli incarnati & laruæ furiales existimandi, qui seditionem Christianitatis aduersum nos, quamuis secundum leges Imperatorum innocenter & pacificè uiuentes, tamen quolibet genere iniuriarum excitare parati, cùm sæpè aliâs tum nuper in ista urbe dicta Magistrorum nostrorum falsò interpretati, sic exposuerũt: Quòd Adam tunc cum omnibus bestijs & animalibus fœdè coiuerit, Deus bone, quanta turpissimorum nebulonum audacia, infantium sophistarum assensu & fauore adiuta. Nunquam enim, בוא iuxta linguæ Hebraicæ proprietatem luxuriæ coitum significat, tametsi quandoque pro necessario materiæ subiectæ complexu per quãdam illud metaphoram de coitu seminali ex uerecundię modestia intelligatur, ut Genesis sextodecimo capite: Ingredere ad ancillam meam, si fortè saltem ex illa suscipiam filios, quo in loco בא: Id est, Ingredere ad ancillam, non aũt dixit, coëas cum ancilla. Quòd etiam hic par

non est,

non est,usq; adeò, ut ab hominibus quantumcunq; nequam nequeat accipi consimiliter, propter negocij eius de quo sermo fit imposibilitatem. Nam certè quî fieri posset:ut tantus uir & tã magnus Adam cũ cimice, pulice, musca, & cicada seminaliter coiuisse intelligatur. Hæc eam ob causam recensui, ut his & huiuscemodi falsarijs, maledicis & maledictis ac leuißimis transfugis, neq; in hac neque alia ulla in parte fidem habentibus, nihil contra nos de sacra quam non nouerunt scriptura credatur. Redeo ad id unde digressus sum: Naturæ itaq; instigatione soli cum uterq; in mundo essent, uir sentiebat uxorem ad se pertinere, nondum igitur Cabala hæc fuit. Cæterùm & hoc ingenij erat uidelicet singularis & acerrimi, ut cuiq; rei protoplastus ipse iam orbis dominus spontaneo positu nomen adderet, quo cognoscamus uoluntatis id fuisse, non naturæ. Nec illud non rationis extiterit, post legis transgreßionem quòd pœnam mortis in monitorio comminatam formidauerit, quã ductu rationis iudicabat forè non corporalem, eò quòd se mox atq; de ligno comederat, mori non sensit. Ergo iuxta Ramban, moriendum in peccato intellexit, sicut & nos Cabalistæ intelligimus. Iam quid in omnibus his oro diuinæ reuelationis fuisse putãdum est? certè nihil hucusq; comperimus, quod non totum aut consilio rationis, aut motui sensus paruisse dubitauerit omnium prorsus nemo: at illa tam perniciosa Legis transgreßio, tanta in Deum Optimum Maximum contumelia, tam infesta temeritas, tam contagiosa libido, tam tetra, tam uenenosa pestis toxica & fœda lues, generis humani corruptrix, in uenarum cuniculis insidens, & cùm ipso profluuio seminis in posteritatẽ continuò meatu serpens, an qua poßit uia quoúe modo expiari & auerti, nulla ualuit humanæ fragilitatis cogitatio præsumpta concipere. Hic inquam, hic ad imminẽtis desperationis, quo morbo nihil perniciosius, efficax subsidium diuina reuelatione opus erat, ac ne tunc figmentũ suum fictor Deus omnino deseruerat, sed spem quandam iniecit, forè non impoßibile hoc ipsum quamuis immane crimen, & contra infinitam maiestatem admissum, tamen tractu temporis finito, aboleri, tolli & extingui. Dixit igitur ad angelos audiente Adam: Et nunc ne mittat manum suã, & sumat de ligno uitæ, & comedat, & uiuat in æternum, & emisit eum Dominus Deus de paradiso uoluptatis. Vox ultima hæc erat, quã ab ore Dei miser audiebat, cũ iam ex horto pelleretur, qua tamen inter tot mœrores atq; luctus firmam erga creatorẽ suum recipit spẽ illam quòd tam horribilis sententia successu temporum fieret ex Dei misericordia reuocabilis, istudq; sibi uerba indicabant oraculi, ait enim: Nunc siue iã ne mittat manũ suã, & sumat de ligno uitæ. Nẽpe haud frustra dictionẽ nunc uel iam addidit Deus, quò præsens tempus designatur, insinuando sententiam non fore perpetuam, sed posse contra eã futuro pòst tẽpore abolitionem impetrari, siquando ueniret homo ad uescẽdum de ligno uitæ destinatus, quamuis tum semetipsum suspicaretur, dum spiritus suos regeret artus irreuocabiliter pendere pœnas, quia non fuisset secum perendie Deus, ut solebat facie ad faciem locutus, quod palã indignationis erat signũ, & alienati ab Adam animi, ut qui ante cum singulis quibusq; animantibus, atq; bestijs loquebatur omnium creator Deus, iã cum homine peccatore loqui ore ad os dedignaretur. Ne tamen illũ prorsus omni consolatione destitueret clementißimus pater, cõtinuò misit angelũ, quò pleniùs tantæ ruinæ futurã disceret reparationẽ. Sic enim Cabalistæ in cõmentarijs circa librũ Ietzira scribũt: שהאבות רבותיהם היו מלאכים ידועים רבי של אדם רזיאל: id est, Quod patrũ p̃ceptores fuerunt angeli noti, uidelicet p̃ceptor ipsius Adã Raziel. Hic aũt summi Dei nutu expiationis ei uiã ostendit, & diuinum sermonem per allegoriam recipiendũ, more Cabalistico exposuit, cuius nõ modò uerbũ ullum, sed ne litera quantumcunq; minuta & exilis, ac ne apex quidẽ frustrà ponit. Te aũt appello Philolaẽ, & te Marrane omniũ ex doctis doctißimi uiri accommodate hanc ueniam, quod fortè religio me prohibitura fuerit alienis à secta nostra & ritu Iudaico non initiatis tam recondita, & tam

arcana prodere, quorum cognitio, ita me Deus amet discipulis etiã proprijs sæpe multumq́; denegatur, ut uix raris in libris eadem liceat saltem tegumentis ac ænigmatis obuoluta inueniri. Sic enim in Thalmud legit, אין מוסרים סתרי תורה אלא ליועץ וחם חרשים ונבון לחש, id est, Non traduntur abscondita Legis, nisi consiliario & sapienti Magistro iuuenum, & intelligenti mago. Quare dicam ne ampliùs an taceam? non parum dubitare me faciunt, tum magistrorum interdicta tum ad scrutandas res altissimas ardor ingens utriusq; uestrûm, ut arbitror, diuino igne inflammatorum. At audacter tamen indulgentior mihi ipsi, temperabo asperitati preceptorum, qui uideo solis lumen absq; discrimine super omnes dispergi quotquot obicem remouerint, dicamq́;, tametsi pro more gentis nostræ perquam inelegãter, tamen utut potero, quæ homines doctissimos sapientissimosq; dixisse, & scripta diuinitùs reliquisse acceperim. Et explicabo nihilominus orationem sanè occultissimam à creatore mundi cum beatis angelis in suæ diuinitatis penetralibus habitam. Dixit namq; Deus: Ecce Adam sicut unus ex nobis, non ex uobis inquit, sed unus ex nobis. Nã in uobis angelis, numerus est & alteritas. In nobis: id est, Deo, unitas infinita, æterna, simplicissima & absolutissima. Nec ipsum unum in angelis si quid sit, esse potest sicut in Deo. Non igitur cõnumerauit sibi angelos Deus, cùm de unitate loqueretur, quoniam repugnat idem aliquid esse unum in natura cum Deo & angelis, tanta est creatoris & creaturæ distantia. Quid igitur est quod ait: Ecce Adam sicut unus ex nobis? Hinc sanè conijcimus alterũ quendam esse Adam cœlestem, angelis in cœlo demonstratum, unum ex Deo, quem uerbo fecerat, & alterum esse Adam terrenum, repulsum à Deo quem ex luto manibus suis finxerat & hoc to exegerat. Iste, unus est cum Deo, hic non modò alter est, uerùm etiam alius & aliud à Deo. Post miserabilem itaq; generis humani casum docuit angelos suos Deus de restitutione aliquãdo futura salutis, per quem nam uẽtura esset, & quidem docuit non quantum ipse docere, sed quantum capere angelica conditio poterat, in præsentia demonstrans, quis esset humanum genus redempturus, tunc enim prædestinata planè fuerat salus hominum, quapropter Ecce, inquit, hic est ille Adam, qui non tantùm post orbis & uestri:orũ essentialiter est, sed etiam ante omnem creationem in æternitate fuit unus ex nobis antequam tempus fieret. Quòd Onkelus Chaldaicè sic interpretatur: הא ארם הוה יחידי בעלמא מניה Id est, Ecce Adã fuit unigenitus meus, siue unicus meus in æternitate ex me ipso, quo uocabulo utitur Deus ad Abraham dicens: Tolle filium tuum unigenitum. Cunq; futuri personam redemptoris iam angelis indicasset, ne fortè putarent eundem ipsum mox perfunctoriè subita quadam intercessione hoc odium tã scelerosi criminis auersurum, remouit illicò dubitationem, & negocium in tempus distulit, subiungens. Et nunc præsenti hoc tẽpore ne iste meus in eternitate unicus, qui subsistit ex me ipso, manum suam mittat, & sumat etiam de ligno uitæ, innuẽdo, scilicet, ut quod solùm nunc fieri prohiberet, id olim concessurus sit. Quo prudenter intellexerant, quod tametsi non nunc, attamen post temporis successu per istum Adam cœlestem Deo coæternum ruina hæc ueniret de fructu ligni reparanda. Domino itaq; uniuersorum sedenti super thronum suum, omnes cœli exercitus assistentes ei, ut inquit Micha, à dextris & à sinistris, pro tanta erga mortalium imbecillitatem clementia gratias egerunt. Missus est igitur angelus Raziel ad Adam collapsum & mœrore plenum, ut consolaretur eum, cui sic dixit: Ne supra modum conficiaris gemitu & molestia, quòd te duce genus humanũ in summã corruit perditionem. Quoniam originale peccatum hoc expiabitur: Nam ex tua propagatione nascetur homo iustus & pacificus, uir heros, cui nomen continebit in miserationibus, etiam has quatuor literas i.h.u.h. & ille per rectam fidem & placidam oblationem mittet manum suam, & sumet de ligno uitæ, & eius ligni fructus erit omnium sperantium salus. Quo sermone finito, ille damnatus & ærumnosus Adam

inter

inter miserias omnes quas incidit, inter dolorem, inter luctũ, quo in tanta calamitate fuerat affectus, confidens in Deum mutandi delicti spem concepit, & idcirco incredibili erga factorem suũ amore tactus, diuinæ clementiæ gratiam habuit. Hæc fuit omnium prima Cabala, primordialis salutis nuncia. Orem gratam, ô causam desiderabilem. Quid commodius? quid acceptius? quid potuit magis opportunum perditæ conditioni mortalium à superis afferri? quid opis præstari conuenientius quàm ut salutem publicam captiuis nunciarent. Hæc est illa reuelatio sanctissima & summa, in quam omnes diuinæ reuelationes reducuntur, hæc optatissima traditio, hæc saluberrima receptio, in qua omnes Cabalisticæ receptiones recapitulantur, omnes diuinorum traditiones, omnes cœlestium, eruditiones, & uatum uisiones & beatorum meditationes uniuntur & communicantur. Quam ob rem cùm singula hæc Adam uxori suæ palam renunciasset, cœpit ea præsente ad posteritatis commemorationem & gratiarum actionem erecto altari Deo sacrificare. Ita enim Magistri nostri tradiderunt: שגם אדם הראשון הקריב שור פר: Id est, quod tum Adam primus obtulit iuuencum. At Heua iam futura uiuentium mater summota desperatione, tandem à uiro suo cognita concepit, & peperit primogenitum. Vnde ingenti & incredibili gaudio perfusa, quòd putaret ei mox Saluatorem esse natum sic exclamauit קניתי איש את יהוה: Id est, Acquisiui uirum illum quatuor literarũ, quas literas ab angelo iam pridem receperant, & acquisitum nominauit Cain. Quem ubi parentes agnoscerent præter spem prauis moribus peruersum, alteram inchoarunt natiuitatem, & genuerunt Abel. Adulescentibusq; tunc utrisq; filijs, tradiderunt hanc Cabalam: id est, ab auditu de salute restituenda receptionem, tum ab Abel ardenter amatam, tum à Cain uiliter despectã. Opinione uerò ductus Abel, quod ipse foret idem ille, de quo reuelatam expectarent restaurationem, cũ se Deo gratum, fide recta & oblatione accepta sentiret, eò quòd ad ipsum respexerat Dominus & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera illius nõ respexit, toto cœpit pectore mentisq; affectu ligni fructum desiderare, quem in oblatione uitæ cõstitutum esse iudicabat, eaq; ratione lignum uitæ dictum, & ita cognominatum, quòd esset per lignum uita creatori offerenda, qui dedit illã, quare manum suam eo conatus est mittere, quod de ligno acciperet, absumeret ac aboleret, hoc enim אבל designat. Vnde fratris contra se odium patienter tulit, & quærenti occasionem rixæ, uehementer etiam irato, nõ se blandis uerbis expostulauit, ut mitigaret illum, sed prorsus tacuit. Cumq; uideret sibi mortem rapto de arbore ramo uel lignea claua Cain minantem, quammaximè lætatus est, sperans ligno interfici, nõ enim tum erat ferri usus ante ortum Thubalcain, qui primus fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. Claua itaq; lignea & prægrandi munitus, dixit Cain ad Abel fratrem suum. Et fuit cùm essent in campo & insurgebat Cain in Abel fratrem suum, & occidit eum. Romani addunt legendo, dixit Cain: Egrediamur foras, quod nõ est in sacræ Scripturæ contextu. Abel autem inermis armato non restitit, sed uolens & libens se morti obtulit. Cùm non tantùm satis dare pro nobis creditori Deo, uerùm etiam & originale debitum omnino soluere si fieri posset, & acceptabilis deuota constitutaqúe hostia in solutum præstari paratus esset. Post uerò quàm iste decesserat sine liberis, sustinuit Adam multo tempore, si fortè quod in filijs non inuenisset, id contingeret in nepotibus. Sed quid iam speraret in reproba Cain generatione, de qua pridem omnis fiducia euanuit, uidebat eam omnem sellularijs artibus & opificijs incumbere, studio seruili nauare operam, tenuiora commoda & officia corpori necessaria sequi, nihil diuinum cogitare, nihil liberale, nihil heroico uiro dignum, quare aliam prolem, & aliud semen à Deo petijt & impetrauit, quo planè supra quam dici queat exhilaratus est pientissimus pater sic dicẽs: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Ideoq; uocauit nomen eius Seth, quem genuit ad imaginem & similitudinem suam, non quòd cæteri eius liberi non

habuiſ-

habuiſſent formam & imaginem humanam, qui & homines quoq; erant. Sed quia reliquorum hactenus præter Abel, potiùs dæmoniorum generatio quàm hominum dicenda fuerat, propter illorum execrabilem malitiam & uitia deteſtanda. Non igitur quòd dæmones & diabolos ſubſtantiuos genuiſſet, id ita nunc additur, quòd impij & prophani quidam mētiuntur, ſed quòd uoluntate malos. Nihil autem eſt malum niſi uitium & dæmonium. Pergam itaq; ſi uultis, ut qua ianua ſim ingreſſus, ultrà proficiſcar. Et illi perge diligenter obſecramus inquiunt. Denuò Simon ait, pater noſter Adā, rurſus ex Seth nepotem ſuſcepit, memor eius Cabalę, quam ſibi Raziel tradiderat, quod ex ſua propagatione naſceretur homo futurus ſaluator. Quare uocatus eſt Enos: id eſt, homo, tunc putabatur & quidem ualdè ſperatum fuit eum appellandum fore iuxta Cabalam angelicam per nomen quatuor literarum i.h.u.h. uel ſaltem magis Cabaliſticè in miſerationibus per Sin literam de medio quatuor literarum i.h.u.h. Sic enim in Sacra hiſtoria ſcribitur: אז הוחל לקרא בשמ יהוה quod Latini non admodum doctè legunt. Iſte cœpit inuocare nomen Domini, ſed rari quidam & contemplantiſsimi Cabaliſtarum, rectiùs quo ad linguæ proprietatem interpretantur ita de גימטריא tunc expectatus eſt uocari per Sin literā, quæ in Arte Cabaliſtica idem quod ברחמים: id eſt, in miſerationibus & Mem litera per Notariacon deſignat מתוך: id eſt, de medio ſcilicet quatuor iſtarum literarum i.h.u.h. Perinde atq; hoc modo intelligi deberet אז הוחל לקרא בשין מתוך יהוה: Id eſt, tunc expectatus eſt uocari per Sin de medio i.h.u.h. quaſi pro angeli enūciato Enos ſumeret de ligno uitæ, mundumq; redimeret, heros ipſe nominatus i.h. in miſerationibus u.h. notate arcanum & animaduertite myſterium. Cùm uerò iam nullius angeli deſtinatione hoc modo appellaretur, tum iſto relicto in alium ſpem ſuam locarunt. Angelorum namq;: id eſt, Dei nunciorum monitu nomina patribus indita ſunt pro quibuslibet euentis, ſiue præteritis, ut quia poſſedi uocatus eſt Cain. Seu præſentib. ut quia uir, uocatus eſt Enos, ut futuris, ut quia parentibus luctum præbiturus, uocabatur Abel. Expectatio hęc in quartam trahitur Enos progeniem, & de Iared natus eſt Henoch, qui ambulauit cum Deo, ſed diſparuit, quoniam abſtulit eum Deus. Tertio abhinc tractu uenit Noë in conſolationem omnium publicam illam auditu receptam ſalutem recta fide ſperantium, quorum ex uniuerſa plebe tantum octo inuenti ſunt qui placerēt Deo. Fuit etenim Noë uir iuſtus & perfectus in generationibus ſuis, & ambulauit cum Deo, qui recepit in mandatis, ut faceret arcam de lignis, in qua ſaluaret Mundum. Cabalice igitur ſperauit in lignum: ſic enim Iob ait: כי יש לעץ תקוה: id eſt, quia eſt ad lignū ſpes, de hoc fato certior factus, quòd in ligno uita homini fuiſſet promiſſa. Sed poſt ebrietatem ſecuta eſt cōfuſio. Vnde & Babel cognominatur, quæ nunc Babylon à Babel: id eſt, Chaldaicè confuſio. Hęc ſub familia & liberis Noë fuit orta. Erant autem filij eius Sem, Ham, & Iapheth. Futuro itaq; Dei ſeruo Sem, in quo ſalutem præ cæteris ſperabat, ita benedixit, ברוך יהוה אלהי שם, quod Cabaliſtice traducitur: Benedictus quatuor literis Dei Sem, per hoc inquiūt Cabaliſtæ: הודיע כי יהוה עבד האלהים: id eſt, Notum fecit quod futurus erat Sem ſeruus Dei, ut ſcribit Rabi Moyſes Gerundēſis. Quo intelligimus deſiderium pij patris fuiſſe, quòd Sem benediceretur appellatione quatuor literarum i.h. u.h. ut fieret originalis peccati redemptor. At ne tunc quidem illud ueniſſe tempus à Deo ſtatutum, quo tanti caſus reparatio contingeret angelus Iophiēl ipſi Sem adnunciauit. Ita enim ſcribunt Cabaliſtæ: רבו של שם יופיאל: id eſt, præceptor ipſius Sem fuit Iophiēl. Suſpēdebant igitur ea ſecula ſuper eiuſcemodi re cogitationes ſuas, uſque in annos Abrahæ filij Tharhæ, qui primò nominatus fuit Abram. Ei uiro erat angelus quidam familiaris Zadkiel, ſic enim ſcribunt Cabaliſtæ: רבו של אברהם צדקיאל: i. Præceptor Abrahæ fuit Zadkiel, qui eandem ei Cabalam tradidit recipienti, quam Adæ protoplaſmati Raziel. Deniq;, ut arbitror, reliqua ſunt haud ignota, quòd quanto ille tem-

pore uocatus fuerat Abram, & uxor eius Sarai tam diu nunquam ſibi hæredem genuerant. Poſt uerò quam nomen uiri mutabatur Abraham, & uxoris nomen Sara, mox Iſaac ſuſceperunt filium, de quo cum ei iuſsiſſet Deus, ut unigenitum tolleret quem diligebat Iſaac, & eum in excelſo Moriæ quodam monte ſuper ligno immolaret, incredibile uidetur, quo gaudio & quanta lætitia exultauerit, diuinæ promiſsionis memor, qua pollicebaт ei Deus his uerbis: Statuam, inquit, pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationib. ſuis fœdere ſempiterno, ut ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te, atq; in te benedicentur uniuerſæ cognationes terrę. Quapropter quã diximus humanæ uniuerſitatis ſalutem in filio ſe confidebat allaturũ, quem ſubitò ad uocem Dei aſſumpſit, & oblationis omne lignum ſuis ipſe manibus excidit. Nempe lapſum originalem per lignum reparari poſſe, oraculum docuit. Vnde ſcriptura dicit, quòd tulit Abraham ligna oblationis, impoſuitq; ſuper Iſaac filium ſuum, & poſuit eum in altare ſuper ſtruẽ lignorum, extẽditq; manum & arripuit gladium, ut immolaret filium ſuum. Niſi enim recepiſſet Iſaac à patre ſuo traditam humanæ ſalutis Cabalam per lignum uitæ atq; hominis cuiuſdam iuſti oblationem futuræ, ut eſt cunctis uiuẽtibus horribile mori, non utiq; fuiſſet tanta beneuolentia & tam alacri uultu, animiq; hilaritate uiſam impedere præ oculis mortem ſponte amplexus, ſed uelut eſt mortalium conditio, aut ſtrictum mucronem declinaſſet, aut uerbis ſaltẽ quibuſdam lenioribus patris ſæuitiam, uel mitigaſſet tamen, uel fugiſſet. Atqui ſuſpicatus ſeſe fore illum, quo futura eſſet primordialis ruinæ reſtauratio, nihil ſibi ea immolatione duxit iucundius, nihil dulcius ea morte, cuius gratia totum opinione ſua redimeretur genus humanum. Præbuit ſanè illi hanc ipſam ſpem eo firmiorem quod eundem locum Deus ab orbe condito Sacrificijs deſtinauerat. Terra namq; Moria eſt digito Dei Abrahæ demonſtrata, in qua primus Adam ſtruxit altare, obtulitq; Deo munera, ubi & Cain & Abel, ubi & Nohe, filijq; ſui ſacrificarunt. Sicut magiſtri noſtri diſputant in capitulis Rabi Eliezer, aſtipulante Ramban & Rabi Ioſeph filio Carnitolis in libro Portarum iuſticiæ, & in loco eodem urbs ſancta Hieruſalẽ conſtructa eſt Salomone Gallo teſte. Re autem infecta, cùm è Moria diſcederent pater atq; filius, audita eſt uox Zadkielis ad Abraham prolata: Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Quo ſalus uniuerſa in futuram generationẽ cognoſcebatur eſſe protelata. Et uox ipſa Dei per angelum Raphaẽlem ſuper Iſaac quoq; cœlitus delapſa: Benedicent in ſemine tuo omnes gentes terræ, ne forte ſeipſum fore Saluatorem illum crederet. Nam hoc quoq; Cabaliſtarũ eſt, qui ſcribunt ſic: רבו של יצחק רפאל : id eſt, Præceptor ipſius Iſaac fuit Raphaẽl. Et uiro de filiorum altero ſpes non erat, qui iam benedictionem paternam exercitatione uenandi amiſerat Eſau nomen fuit: de altero magna ſibi pollicitus pater prædixit his uerbis rei uenturæ uaticinium prætendentibus: Seruient tibi populi, & adorabunt te gentes. Non acciderat igitur ſine cauſa de Iacob, ſic enim appellabatur iſte filius, tã ingens maioribus noſtris uniuerſæ ſalutis expectatio, ſed quia omnium mortalium primus ipſe uidit portam cœli apertam, & ſcalam à terra in cœlum porrectam, & in ea conſiſtentes quatuor literas i.h.u.h. quas apprehendere gerebat in uotis. Conſonãtem quoq; Sin per Notariacon שמן: id eſt, unctionem deſignantem, operi adiecit, quo delibutum lapidem in templum quoddam nomine Bethel exædificauit. Augebat ſuſpicionem, quòd angelus Peliel Iacob erat familiaris, qui multa conſtanti & opinione & ſermone præmonuit, tum quod Iacob elegit ſibi Deus, tũ quod beatus erit ille cui Deus Iacob in adiutorio eius. Scribunt autem Cabaliſtæ ſic: רבו של יעקב פליאל: Id eſt, Præceptor Iacob fuit Peliel. Sed edoctus ab angelo ſuo Iacob, ſe non illum fore ſaluatorem, quem hactenus cœleſtis Cabala prætulerit, negocium in aliud ſeculum diuina reuelatione reiecit, ſic dicẽs: Congregamini & adnũciabo uobis, quòd cõtinget in poſtremo dierũ: Nõ auferet ſceptrũ de Iuda, & legislator de femore eius, donec ueniat

Silo, &

Silo,& eidem congregatio gentium.Quo uaticinio innotuit aliquem quan-
doq; fore ſaluatorem humani generis,qui & ex Iuda, & in poſtremis dierum
naſceretur,& eſſet Silo,& ſceptrum regni gereret, & ad ipſum gentes cõflue-
rent. Quare poſt hos Patriarchas magnus ille Moyſes non ſua ſponte morti
ſe obtulit,ſicut quondam Abel, ſicut olim Iſaac, ſed renuit,& à cura populi
ſubtrahere ſe uoluit,quãquam loquebatur cum Deo, ut amicus cum amico,
facie ad faciem, & baculo utebatur pro ſceptro,& tota Iudæorum gens ad ſe
confluebat.Nouerat tamen ſe non de familia Iudæ, ſed de domo Leui ortum
eſſe,nec natum in poſtremis dierum,nec eſſe Silo,quod ſecundum Syriacam
translationem Onkeli Chaldæi ſignificat unctum,quẽ nos appellamus Meſ-
ſiha. De omni tamen ratione atq; modo reſtaurandi originalis caſus ſatis ſu-
perq; inſtitutus fuit ab angelo ſuo Metattron. Ita enim Cabaliſtæ ſcribunt:
רבו של משה מטטרון qui eſt nuncius Sadai. Hanc itaq; ſanctiſsimi Iacob
reuelationem uniuerſitas Prophetarum recepit, quod in poſtremis dierũ na-
ſcaturis ex ſemine Iuda, qui peccatum originale ſit aboliturus, Meſsiha rex
pacificus,deſinente tũ ſcepto,ac præfectura Iudæ, conuocatiſq; ſimul undi-
quaq; gentibus. Hæc uſq; huc receptio à patribus ad collegium Prophetarũ
per ſucceſsionem tranſmigrauit,qui ſingulatim cuncti tractatione quotidia-
na inter ſe conferebant de aureo Meſsihæ ſeculo, in illa beata ſpiritus Sancti
ſchola exultantes præ ſumma lætitia, & imo de pectore gaudia ſua promen-
tes,uno quodam ſocietatis uinculo in ipſo Meſsiha ſaluatore connexi,quan-
quam diuerſis à ſe tẽporibus de illo eodem uenturo rege multifariã multiſq;
modis differentes,ſinguli tamen quiq; parem & planè haud abſimilẽ ſenten-
tiam abſoluerũt.Hic quidem his uerbis:Obſecro Domine, mitte quem miſ-
ſurus es,alter in perſona Meſsihę inquit:Mitte me,hoc eſt,שלחני quod in A-
rithmetica progreſsione per artificioſum Cabalæ modum,tũ quatriliterã ex-
cellentiæ dignitatem,tum ipſum quoq; iuxta Razielis traditionem ſuperiùs
commemoratam rectum nomen illius Meſsihæ per ęqualitatem numeri tre-
centorum nonagintaocto ſignificat. Et iterũ:Vtinam dirumperes cœlos,&
deſcenderes.Alius ſic:Excita potentiam tuam &ueni ad ſaluandum nos:De
us reuerte nos,& oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.Alius:Expectabo De
um ſaluatorem meum. Alius: Ecce Dominus egredietur de loco ſuo,& de-
ſcendet.Alius:Deponet iniquitates noſtras,& proijciet in profundum maris
omnia peccata noſtra.Alius:Veniens ueniet,& non tardabit,egreſſus es in ſa
lutem populi tui,in ſalutem cum Meſsiha tuo.Alius qui conſolabatur gẽtem
noſtram dicens:Abſtulit Dominus iudicium tuum. Rex Iſraël quatuor lite-
ris in medio tui erit,non timebis malum ultrà. Dominus Deus tuus in me-
dio tui erit fortis,ipſe ſaluabit.Alius qui in perſona Meſsihæ pollicebatur: Et
erit ſicut eratis maledictio in gentibus domus Iuda & domus Iſraël, ſic ſal-
uabo uos & eritis benedictio, & erunt ſicut fuerunt, quãdo non proieceram
eos.Et alius ita: Orietur uobis timentibus nomen meum Sol iuſticiæ. Quid
multis moror? omnes uno corde gaudere,uno ore omnes omnia bona dice-
re & laudare huius Saluatoris illum diem,& optare illud tempus,de quo Da
uid coram Deo exclamauit:Mitte lucem tuam & ueritatem tuam, illa quieta
bunt me,& reducent me in montem ſanctum tuum & in habitacula tua. Su-
per iſto autem lucis uocabulo dixit Rabi Salomon Gallus: Lucem tuam: id
eſt,regem Meſsiham,ſecundum quod ſcriptum eſt: Paraui cãdelabrum Meſ-
ſihæ meo. Vnde certiores facti ſumus nulla de ſe ductum eſſe opinione Da-
uid,quòd ipſe idem ille foret rex Meſsiha,qui genus humanum Deo cõcilia-
ret,tametſi diuinum emanauerit oraculum.Inueni Dauid ſeruum meum:O-
leo ſancto meo unxi eum (quia unctus dicitur Meſsiha)& ego primogenitũ
dabo illum, ſuperiorem regibus terræ.In æternum cuſtodiam illi miſericor-
diam meam,& pactum meum fidele illi,& ponam in ſeculum ſeculi ſemen e-
ius,& ſedem eius ſicut dies cœlorum. Contulit ergo Dauid ſpem omnem in
ſemẽ ſuum,ob idq; filium ex Bathſaba natum appellauit Salomonem, quòd

audituréceperat,crediderat& Mefsihā, quo falus Mundo ueniret utiq; principem pacis fore,iuxta Cabalam fibi reuelatam.In diebus eius erit abundantia pacis,donec auferatur Luna. De alio igitur femine fuo intelligendum fuit,quàm de filio Bathfabæ,is enim Salomon adamauit mulieres, per quas cor eius deprauatum eft, ut fequeretur deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo fuo ficut cor Dauid patris eius. Quapropter fufcitauit Deus Satan contra Salomonem, ut ei non effet pax integra, qui pacis folum nomen haberet.Quotquot igitur Cabaliftarum funt, qui uniuerfam falutem in Salomonem retorferunt, alium quendam Salomonem intendunt quàm filiū Bathfabæ,& aliud quoq; templum quàm eius Salomonis,qui templum à fe conftructū diruptionis iuri fubiecit,cui prædixit Deus: Templum quod fanctificaui nomini meo, proijciam à cōfpectu meo.Qua de re peccatum originale non ualuerūt abolere,neq; Salomō hic,neq; templū hoc,quantumuis in Porta lucis à Cabalifta fic fcriptū extat. בתחלת בריאתו של עולם שכינה
היתה שרויה בתחתונים ובהיות השכינה למטה נמצאו שמים וארץ א
אחדים והיו המקורות והצינורות פועלים בשלימותו נמשכים מלמעלה
למטה ונמצא השם ית ממלא מעלה ומטה בא אדם הראשון וחטא ו
ונתקלקלו השורות ונשתברו הצינורות ונפסקה הבריכה ונסתלקה ה
השכינה ונתפרדה החבילה אחב בא שלמה ובנה את הבית ואז חזרו ה
הצינורות והמשכות: id eft, Initio creationis Mundi diuina cohabitatio erat defcendens in inferiora, & cùm effet diuina cohabitatio inferiùs, reperti funt cœli,& terra uniti,& erant fontes & cānales actiui in perfectione,& trahebantur à fuperiore ad inferius, & inueniebatur Deus complens fupernè & infernè. Venit Adam primus & peccauit,& diruti funt defcenfus, & confractæ cannales,& defijt aquæductus,& ceffauit diuina cohabitatio, & diuifa eft focietas.Poftea uenit Salomon,& exædificauit domum, & tunc reuerfæ funt cannales,ac deriuationes, feu ductus,atque reliqua. Vbi de Salomone loquentes Cabaliftæ rei potiùs uidentur quàm uocabulo alludere, cùm illud intelligant de uenturo quodam rege pacifico,iuxta Ifaiæ uerba,quem nominabit ipfe miraculorum operator,confiliarius,Deus fortis, pater futuri feculi שר שלום: id eft, principem pacis. Sanè putauerunt aliqui Ezechiam regem hic fuiffe defignatum,fed alij legentes uerba fequentia: Multiplicabitur eius imperium,& pacis nō erit finis fuper folium Dauid & fuper regnum eius, intelligunt de rege Mefsiha, qui ablaturus fit uniuerforum peccata, in animis hominum quotidiana bella & pugnas mouentia, quæ parentes noftri peccauerunt,ut fcripfit Ieremias in lib. Threnorum: Patres noftri peccauerunt,& non funt,& nos iniquitates eorum portauimus. Ita uideri quidem poterat Ionathæ Chaldæo,qui pro Sar Salom: id eft, principe pacis traduxit fuperiore in loco, משיחא רשלמא: id eft, Mefsiha pacis. De quo iterum Ifaias: Difciplina pacis noftræ fuper eum,& in cicatrice ac liuore eius fanati fumus.Hic erit ille Salomon qui templum multo fublimius eriget planè fempiternum & indiffolubile. Sic enim Cabaliftæ fcribunt: כי בית המקדש של
מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה: id eft, quòd domus fanctuarij quæ eft inferius, difponitur iuxta domum fanctuarij,quæ eft fuperius. A' Salomone igitur illius terreftris templi conditore,ufq; ad regem Iehoachin eundem qui & Iechoniah(habent namque ambo nomina eafdem literas,tametfi tranfmutatas) expectatio falutis uniuerfæ apud omnem cœtum prophetarū in uenturo Mefsiha collocata fuit, ab Ifaia ufq; ad Malachiam qui aiebat:Statim ueniet ad templum fuum dominator quem uos quæritis. Super quo Rabi Dauid Kimhi fcribit,quòd dominator hic fit Mefsiha, qui & ipfe nuncius erit teftamenti,quē Ionathan Chaldæus Rabona interpretatur. Poft Prophetas autem,expectatio falutiferi aduentus Mefsihæ,totaq; Cabaliftica exercitatio qualifcunq; extat,quā rectè in eiufdem Mefsihę fempiternā liberationē inglomerant, implicant atq; reducunt,omnis ea planè ad fcribas Legis & feniores quos appellarunt capita patrum,qui præ multitudine haud numerantur,& ad magni concilij uiros defcendit,fuccefsiuè recepta fcholafticorū more.ab

re, ab Ezra qui Cabalam tradidit Simeoni iusto sacerdoti magno synagogæ præfecto, rursus ab illo recepit eius auditor Antigonus cum socijs suis, de quibus fuerunt Zadok & Bethus, radix hæreticorum, unde dicti sunt Zadokai & Bethusai, ut scribit Iudas Leuita in libri Alcosder sermone tertio. Deinde Ioseph filius Ioetzer, & Ioseph filius Iohanan Hierosolymitanus, ab ijs Iosua filius Parahiah, cuius fuit discipulus quidam Iesus Nazarenus Machabæorũ ætate, non ille Christianorum. Et Nithai Arbelensis, à quibus & Iuda filius Tabai, & Simeon filius Sota, de quibus Semeia & Abtalion, ab his Hillel & Samai, qui habuerunt multa millia discipulorum, ab istis Rabban Iohanan Ben Sdachai, & ille discipulos quinque fouit, qui fuerunt Eliæsder quem scribunt Eliezer filius Hircani, Iosue filius Hananiæ, Ioseph Cohē, & Simeō filius Nathanael, & Eleasdar filius Arach. De Rabban Iohanan, qui centum & uiginti uixit annos, sortitus est Cabalam suam Rabban Gamaliel, à quo Simeon filius, à quo ex liberis eius Iuda Nagid, qui Magister noster sanctus dicit, eũ filius Gamaliel recipiendo imitatus est. Hucusque Cabalæi quorum dicta & reliquas sacræ Scripturæ allegoricas expositiones sequuti sunt Cabalistarum cœtus, Hanania filius Acasiæ, Abba Saul, Rabi Tarphon. Acabia filius Mahalalleelis. Hanania princeps Sacerdotum, Hanina filius Thradionis, Hanania filius Hachinæi, Nehonia filius Hacona, Halaphtha, Duschai filius Iannai, Hanina filius Dusa, Dosa filius Harchinas, Rabi Akiba, Elæazar filius Azariæ, Eleazar Hasma. Rab Leuitam, Rabi Iohanan filius Baroca, post eũ Simeon ex liberis. Deinde Tzadok, tum Iosi, hunc sequitur Ismaël, & de alio genere Rabi Meir, à quo recepit Eleazar filius Iacob, & Iohanan Sandlar, & Eleazar filius Samua. Deinde Neorai, post quẽ Ianai & Mathathia & Samuel minor, & Elissa filius Abuiah, & Eleazar de Kaphar, & Iuda filius Thema, & Iosua filius Leui, & præter illos alij multi, qui aliquando propter disputationes Thalmudicas appellãtur Thanaim ceu dictatores, & propter summarum rerum meditationes ab inferioribus singulis ad excelsiora quæq; reductas, à maioribusq; receptas, & posteris traditas, quib. toto studio innituntur Mekablim Hebraicè, ac nostra ætate à Latinis, authore Ioanne Pico Mirandulano Comite, ante quem nomen eorum Romanæ linguæ incognitum erat, Cabalistæ aut Cabalici dicuntur. Tum Marranus: Nosti'ne inquit eum uirum peritissime Simon, qui primus Latinis Cabalæ uocabulum prodidit. Et Simon: Noui nempe (ut opinor) ipsum ait olim domo exulantem apud Gallos & Allobrogas, pulsumq; patria & fugatum acerrimè ab inuidis quadam detestabili persecutione propter eximia philosophiæ studia sua & nobile ingenium. Est adeò genus hominum, ut ait Terentius, qui esse primos se omnium rerum uolunt, nec tamen sunt, ex coruo fortè nati, quę auis usque ad Coronei annos, ut est in fabulis, uestita priùs albis plumis, posteriùs nigris, colorem indumenti eis præbet candidi & atri, unde fratres Atrati dicuntur, quippe uolucris ea ob impiam delationem semper odiosa Phœbo. Sed utriq; uestrûm nota est hæc poësis, hi tunc fuerunt œstrum, hi mastigas, hi canes tam generosi & tam eruditi Christiani, nostro seculo multa Hebræorum arcana dogmata Romanis auribus perquam doctè impertiti. Ad hæc Philolaus: Relictis ait rebus gestis, ad artem Cabalisticam si mihi creditis, reuertendum nobis esse consulo, quoniam aliquantò pòst aduesperascet, & uota nostra uix dici queat quàm alio tendant. Percucurri equidem singula, inquit Simon, nihil falsius de me ultrà expectabitis. Et Marranus: Si sic inquit, ego certè fregerim sermonem tuum ualdè incommodè. Nam orationis filum texebas tum maximè aptum ei rei quam desideramus, & nihil erat quod magis placuit, quàm post rectam Cabalę definitionem nosse quid illud sit, quòd prę ter cætera mortalium generi egregius reuelatum fuerit, tum quis quid reuelauerit, & quis receperit, quo in puncto mea interpellatione abductus es, id quod subdoleo. Quare mi tu oramus ut redeas. Ego uerò hilare quidem obsequar, Simon, inquit, & tandem ad modum artis, quem optare uos animad-

uerti properabo, nisi iam uespera imminet, quando & uos audiendo fortè cum fastidio, & ego ipse loquēdo defessi sumus. Satis enim multa nobis tam breuibus horis exciderunt, & quæ mea fuit uel temeritas si uultis, uel quod uerius est singularis erga uos dilectio, quod in tanta re fieri non debuit, omnia imperatus dixi ex tempore. Tum Philolaus: At obsecramus uterq; compleas abacum calculo authorum, qui Cabalam & tenuerunt & tradiderunt, ne hoc sermonis membro nondum profectò ad diuersorium nostrum, ut oportet, cœnaturi abeamus. Quo dicto rursus Simō: Extant sanè, inquit, meo arbitratu Cabalistę innumerabiles (nec enim numero comprehendere refert) eorū partim, qui audiêre tantùm, alij uerò qui & auditores & scriptores fuêre, tamen quando ita urgetis, recensebo perfunctoriè nonnullos, quorum libri de Cabalisticis contemplationibus quotidiano ueniunt usu, quantùm mihi suppetit memoria, quanquam non in omni parte omnes integri, aliquorum enim sola fragmēta enararunt, reliqui proh dolor ita extincti sunt, ut uix nominum recordatione doctisimorum hominum monumentis innotescāt. Nam ut prisca patres uolumina iniquitate temporum & longo tractu annorum perdiderunt, cùm haud mediocri posteritatis damno, quorum nostri tamen meminerunt, ita nos iam in ipso Mundi sexto millenario uiuentes, maiorum nostrorum libros uel uetustate, quæ omnia consumit, uel bellorū malignitate, uel inundatione ac uastitate, uel improuiso ignis casu, uel quandoque odio & inuidia turpi & detestanda, quæ incendiarios librorū inertes & stultos etiam ęuo nostro solicitauit, amisimus. Citantur ab hominibus fide dignis Hænoch libri & Abrahæ patris nostri, quin & Moyses allegat libros bellorum Domini, Iosue librum iustorum, & uniuersitatē librorū Kiriath sepharim, quam Athniel duce Caleb expugnauit. Asuerus libros memorabilium. Ionathas in Machabæis libros sanctos de Spartiatis. Paralipomena commemorant libros Lamentationum. Libros Samuel uidentis, & Nathan Prophetæ, & Gad uidentis, & Semeiæ Prophetæ, & Haddo uidentis, & Ahiæ Silonitis, & libros Iehu filij Hānani, qui omnes nusquam sunt. Querimur & Bibliothécam Darij, ut est in Ezra, fuit ea in Ecbatanis preciosa. Pari exemplo innumeri nostro seculo authores periêre, tametsi non dubitamus superesse plurima, quæ ipsi necdū uidimus, nec istam de me gloriam cū Mirandulano iactare possum, quòd quæ ille quondam Ezra, de Cabalisticis secretis septuaginta cōscribere uolumina iussit, ea mihi summa impensa conquisierim, cui ne tantidem propè auri & argenti sit, quo eos libros, si superarent, ac offerrentur licitari queam. Vtimur autem non adeò librosi attamen pro nostra uirili Abrahę libro patris nostri, cui est inscriptio, יצירה de creatione, quem non parum literati quidam assignant Magistro Akiba profectò nobilibus scholijs ornatum, ut qui alioquin existat reconditus & obscurus. Et libro הזוהר de splendore, quem composuit Simeon filius Iohai cùm in quodam uasto & tenebricoso specu quatuor & uiginti annos delituit. Et libro הבהיר de Candore, qui à uestris Lucidarius dicitur. Sunt & quos edidit in Cabala ille Abraham Alaphia, & insignes commentarij Ramban: nā ita collectiuè nominatur Rabi Moyses filius Nehmani super arcana Legis, quem appellatis Gerundensem, & Commentarij omnium doctissimi receptoris Rabi Mnahem Racanat super arcana Ramban. Et liber Perplexorū Rambam, in fine per Mem: id est, Rabi Moysi filij Maimoni, quem uocant Moysen Aegyptium. Et liber שערי צדק: id est, portæ iusticiæ, quem conscripsit Rabi Ioseph filius Carnitolis. Et liber שער אורה: id est, porta lucis Magistri Ioseph (ut ferunt) Castiliensis in Hispania. Et liber האמונות: id est, de Credulitatibus, cuius author fuit in Asia Rabi Saadia. Et liber סוד התורה de Mysterio Legis, quem sapiens ille Abraham Aben Ezra confecit. Et liber Rabi Hamai filij Hanina, qui dicitur eloquentissimorum caput in Cabala, & eiusdem authoris liber העיון id est, speculationis. Alius deniq; liber פירוש קדושה: id est, commentarium sanctitatis, quem scripsit Rabi Azariel. Et liber שמות: i. de Nominibus.

Et lib. explanationũ alphabeti, cuius est inſcriptio: ספר פירוש האל פאביתא ex Rabi Akiba. Et liber Rabi Ama, שער חרזים de reconditis Pſalmi 19. Et liber יחיד: id eſt, ſingularis de unione ſeu collectione, cuius meminit Rabi Abraham AbenEzra de myſterio Legis capite primo. Et liber סודות: id eſt, myſteriorum. Et liber quæſtionum abſtruſarum. Et libellus Cabalæ quẽ edidit Azariel, alijs Oriel Garonenſis. Et liber qui prænotatur: דרך האמונה ודרך הכפירה de fide & expiatione. Et liber radicum Rabi Ioſeph Albo, cui pariter Cabalæ titulum præfixerunt, quamuis ille magis ethica commẽtetur quam anagogica. Extat demũ liber elegantiſsimus in Cabala aduerſum philoſophaſtros, nomine Alkozer more Arabico, quem compoſuit Rabi Iuda Leui, cuius hæc ſunt uerba: כי אין קבלה טובה אלא עם הלב הטוב: id eſt, Quòd non ſit Cabala bona niſi cũ corde bono. Vbi plurimùm mihi uiſus eſt ſapienter à tam ſancta contemplatione malignos Sophiſtas repuliſſe, qui tan quam muſcæ morientes, omnis unguenti quantumuis precioſi ſuauitatẽ per dunt. Vtimur deniq; commẽtarijs in librum יצירה Magiſtri Iacob Cohen & in eũdem librum compoſitione Rabi Iſaac, quem inſcripſit Explanationem nominis ſancti. Eſt liber etiam quem edidit Rabi Tedacus Leui de decem numerationibus Cabaliſticis. Nolo addere librum, Salomoni ſub nomine Razielis inſcriptum: quia eſt fictio magica, hactenus quidem rei meæ familiaris penuriam chartaceam quam cæteris non ſolebam certè uobis peregrinis planiſsimè aperui, at mea tamen ſententia nemo unquam de iſta ſcripſit arte uſque dudum artificioſius, nemo diſtinctius, nemo lucidius, quàm Rabi Ioſeph Bar Abraham Caſtilienſis ciuis Salemitanus, tria huius facultatis uolumina ſtudioſè molitus, quibus omnem Cabaliſtarum inſtitutionem fecit clariorem, primum de dictionibus, ſecundum de literis, & tertium uolumen de punctis. Eius libri titulus extat גנת אגוז: id eſt, Hortus nucis, iuxta Salomonis cantica: In hortum nucis deſcendi, ut uiderem amœna uirgulta. Apparet nucem hanc eſſe ut pomum aureum argenteo retiaculo incluſum, ut legitur in Prouerbijs: Mala aurea in lecticis argenteis uerbum prolatum iuxta modos ſuos. Ita eſt Cabala pomum illud aureum atq; diuinum argenteis filis, ui delicet ingenioſis inſtitũtionibus & humanis artibus circumligatum, quale fieri conſueuit aurificum opificio, qui ſubtilibus cælaturis aureum boni odoris pomũ non omnino tegunt aut operiunt argento, ut nihil eius uideri queat, ſed cauatis quibuſdam foraminibus & argenteis cancellis tum pomi colorem eminere tum ambræ odorem efflare ſinunt. Aſpicientibus tamẽ longinquè totum id quod reticulatum eſt, uidetur argentum eſſe integrum, propiùs autem intuentes, ſi ſtudioſè rimentur, ſimul aurum quoq; reperient, & quò magis aurum ab argento diſtat, eò longè plus ab Arte Cabaliſtica probatur differre Cabala, quamuis ambas ſpecies unũ genus ſpiritualis inſtinctus cõplectatur. Sed altera præcedit alteram ut oraculum Hierophantas, utque unius generis aurum id quidem bonum eſt, illud autem optimum, ad quem modum in Pentateucho de Heuila narratur, quòd aurum terrę illius bonum eſt, non enim illic ſcribitur optimum, ut quidã legunt, ſed bonum. Et in Iſaia de Ophir: Dignabor hominem plus quam aurum optimum & aurum de Ophir. Ita quicquid de ſacra Scriptura homines optimarum artium amatores ſcientia naturali addiſcunt, auro bono par eſt, & appellatur opus de Breſith. Quòd uerò ſcientia ſpirituali recipimus, opus de Mercaua dicitur, & auro æquatur optimo atque puriſsimo. Scribunt enim Cabaliſtæ ita: שמעשה בראשית חכמת הטבע ומעשה מרכבה הוא חכמת האלהות: id eſt, Quod opus de Breſith eſt ſapientia naturæ, & opus de Mercaua eſt ſapientia diuinitatis. Et quoniam utraq; ſapientia utcunq; circa Mundum & ea quæ conſiſtunt in Mundo uerſatur. Eſtq; Thalmudiſtarum & Cabaliſtarum ea in re unanimis arbitratus, quòd duo ſint Mundi. Primus intellectualis, qui uocatur עולם הבא: id eſt, Mundus ille uenturus ſcilicet quo ad nos. Et ſecundus ſenſibilis, qui dicitur עולם הזה: i. Mundus iſte præſens, quod ex uerbis ſapientũ

noſtro-

nostrorum recepimus, de nominis diuini quadraginta duarum literarum studioso cultore sic dicentium quod talis dubio procul existat: חביב למעלה ונחמד למטה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא: i. Dilectus sursum & desideratus deorsum & hæreditans duos Mundos, Mundũ præsentẽ & Mundum futurum. Idcircò diuiduntur Thalmudici & Cabalistę secedentes in duas facultates, tametsi ex creditis receptionibus ambæ similiter oriantur & emanent. Nam utriꝗ maiorum suorum traditionibus fidem habent, etiam nulla ratione reddita. Sed hac distinguuntur deputationis ordinatione quòd omne studium, omnem operam, omne consilium, laborem & diligentiam, uniuersam quoꝗ mentis suæ intentionem Cabalista felix ille atꝗ beatus à Mundo sensibili finaliter ad Mundum intellectualem transfert & traducit. Thalmudista uerò in mundo sensibili permanet, ac animã uniuersi huius mundi non transcendit, quòd si quandoꝗ licenter ad Deum & beatos spiritus pergat, non tamẽ Deum ipsum ut immanẽtem & absolutum accedit, sed ut opificem causamꝗ rerum & circa sua creata occupatum. Angelos autẽ ad ministeria quotidiana, diuinæꝗ uoluntatis effectus exequendos mancipat, altißimarũ rerũ cõtemplationes ad hunc inferiorem mundũ semper referẽs. Earum tamen facultatum altera sæpè alteriùs sensa mutuatur, & ad suum desideriũ trahit. Enimuerò quãdoꝗ studia ultrò citròque inter se cõmunicant Thalmudici & Cabalæi, ut actiua uita & contemplatiua, licet unum eundemꝗ sacræ Scripturæ contextũ plærunꝗ alter ad timorẽ seruilẽ, alter ad amorẽ filialem suo more lepida suasione inuitet. Apparebit enim acri studio Thalmudista ille circa Legis præcepta & mandata residere, illa exponere, illa dirigere, illa uenerari & exosculari, ut nihil aliud rectè definiamus Thalmud esse quàm Legis explanationem ad intẽtionem authoris. Vnde Thalmudici מפרשים dicti sunt, & פרושי: i. Expositores & pharesai, qui de suggestu & cathedra Moysi semper instant operi, prædicant, & plebem hortantur cũ Propheta regio dicentes: Seruite Domino in timore, ac cũ Iosue: Timete Dominũ & seruite ei. Quin & hoc ita facite, ac illud sic obmittite cũ tali & tali moderamine, unde sexcenta & tredecim præcepta uno uerbo תרי״ג cõprehensa in duo capita redegerunt עשה לא תעשה: i. Fac, ne facias, quæ uos affirmatiua & negatiua consueuistis appellare, multũ scitu cõmoda & usu perquã necessaria. Cabalistæ aũt quamuis teste ueritate uiri sint legem piè obseruantes, tamen contẽplationi plus incumbunt. Ideoꝗ appellant: אנשי העיון מבעלי התורה id est, uiri speculationis ex magistris Legis. Hi curam reipublicę ac priuatorũ domi belliꝗ ritus & consuetudines in iudicialibus & moralibus cũ sua historia penes Thalmudistas relinquentes ea sibi tantũ, quæ ad animi quietem & tranquillitatem pertinent, & ad amorẽ Dei reseruarunt. Sic enim aiunt כונת כלל התורה שני דברים והם תקון הנפש ותקון הגוף: i. Intentio uniuersæ Legis duæ sunt res, bona dispositio animæ, & bona dispositio corporis. Tota namꝗ Lex præcipuè ad perfectionẽ hominis tendit, & secundũ eã duas consequimur perfectiones, mentis alterã, & alterã corporis, lõgè uerò dignior ea est, & præeminentiæ altioris, quæ animam iuuat, & uitam perpetuat, quanquam idonea corporis habitudo, & debita compositio est tempore naturaꝗ prior. Igitur altiore loco & digniore gradu habendi sunt Cabalistæ illam Legis expositionem sequentes, quæ per quædam symbola mentis eleuationem ad superos & ad rem Diuinam quammaximè propellit, hanc appellant Græci uestri anagogicam institutionẽ, q̃ non modò philosophia sit, sed & sophia ipsa: hoc est, sapientia. Vnde meritò sapientes denominanĩ, להלוך נגד החיים ut concionator inquit Salomon, quoniam pergunt illuc ubi est uita, & pro mortalium captu adhuc in corpusculis habitãtes à tempore ad æternitatem, & ab infimis ascendunt ad summa. Facite periculum si uultis honorandi aduenæ. In principio creauit Deus cœlum & terram, Sanè cœlum Thalmudicis uocantur omnia uisibilis Mundi, quæ supra Lunã sunt, & quæ subter eam appellant terram. Deinde cœlũ quoꝗ interpretãtur formã, & terram esse uolunt

ſunt materiam, quare in principio (aiunt) creauit Deus formam & materiam,
quarũ denuò compoſitionem in ſingulis quibusq; opifice oraculo fabrefe-
cit, & omnia non tam manu tornauit quàm nouies uerbo dolauit. Legitur e-
nim ויאמר אלהים : id eſt, & dixit Deus: Fiat lux, & dixit Deus: Fiat firmamẽ
tum, & dixit Deus: Congregentur aquæ, & dixit Deus: Germinet terra, & di
xit Deus: Fiant luminaria, & dixit Deus: Producant aquæ reptile, & dixit De
us: Producat terra, & dixit Deus: Faciamus hominẽ, & dixit Deus: Ecce de-
di uobis omnem herbam. Igitur perfecti ſunt cœli & terra cum omni attinen
tia & tota ſupellectili eorum, ut ſunt quatuor elementa, quæ dicuntur tene-
bræ primò nominatæ, ſpiritus Domini, aquę ſub firmamẽto, & arida. Sequũ-
tur pariter & cætera miſta, quæ uulgò elementa uocant, ut aues & uolatilia,
beſtiæ ac reptilia, piſces & cete grandia, & eorum omniũ Dominator homo,
cui ex uniuerſis corporeis uni conceſſum eſt Liberum arbitrium, quo ne ma
lè uteretur figuntur ei Leges, promulgantur conſtitutiones, comminantur
tranſgreſsionis pœnæ. Cùm item ignis influens nuncupetur cœlum: id eſt,
שמים quaſi אשומים: id eſt, ignis & aqua, & nihil ex ſe producat, ſed produ-
cta ſolũ cœleſti: hoc eſt, humido calore foueat, tum recto quidem ordine reci-
tantur in illo conſtituta fortiſsimè influentia, Sol & Luna, quibus ducibus o-
mnes reliqui notantur exercitus, luminaria & ſtellæ, nox & dies, ſplendor &
tenebræ, ſigna & tempora, dies & anni. Hęc itaq; de globo corporeo & reclu
ſis in eo miſtis. Duo uerò Mundi à Cabaliſtis ſunt recepti, corporeus & incor
poreus, uiſibilis & inuiſibilis, ſenſibilis & mentalis, materialis & idealis. Infe-
rior Mundus & ſuperior, cùm legunt: In principio creauit Deus cœlũ & ter-
ram, & ita ſymbolicè cœlum ſumma, terram infima deſignare putant, hoc mo
do interpretantes בהתחלה ברא השם העליונים והתחתונים: id eſt, Initio crea-
uit Deus ſumma & infima, quo nimirum arbitrantur ſimplicẽ & immateria-
lem Mundũ ſumma continere, compactum uerò & cementarium hunc, infi-
ma, unde & Legem diuinam Breſith de creatione promulgatam cœpiſſe ab
ipſa litera beth, quę in arte Arithmetica inter numeros duo ſignificat, perinde
atq; ſic notatorie inſinuaret, duo principaliter creauit Deus, totũ Mundũ ſu-
premũ cũ omnibus in eo degentibus, & totũ Mundũ infimum, omniaq; ad il
lum pertinentia. Nã Sin aliter, fuiſſet utiq; ſatis Moyſen ita ſcripſiſſe ראשית
ברא אלהים שמים וארץ quod haud ſecus ac eodẽ illo more à Latinis legere-
tur. Initio creauit Deus cœlum & terram. Potuit enim ſummariũ illud crea-
tionis nõ incipere à beth litera. Sicut Salomon in Prouerbijs: Dominus poſ-
ſedit me principio uiarum ſuarũ, ubi ſine beth & abſq; ulla alia præpoſitione
ponitur principij dictio. Cætęrùm præter cõſuetudinem duobus iſtis creatis
adiunxit bis binos articulos את & ה. Vnum excellentis demonſtrationis qui
dicitur ha, & alterum omnimodę comprehenſionis, qui conſtituitur ex aleph
primo alphabeti elemẽto & ultimo thau, & eſt id quod Græci aiunt α & ω, &
Romani prora & puppis, ubi uiſus eſt per cœlum, omnia excellenter ſimpli-
cia ſpiritualia complecti, ab aleph & thau: id eſt, à primo ad ultimũ, & per ter-
ram ſimiliter à capite ad calcem omnia excellenter corporalia & ijs contenta,
nihilò tamen minus ſingula in ipſo uno principio tãquam unicum creatum.
Sicut Ezechielis rota in rota, cum ſuis quibuſcunq; inuolutis uiſa eſt una eſſe
ſimilitudo glorię Domini, & ut ipſius Rabi Saadiæ in libro Amunoth: id eſt,
credulitatum proprijs uerbis utar כחלמון בתוך ביצה: id eſt, Sicut uitellus in
medio oui, ſeu ut ego ipſe dicere ſoleo, inſtar alboris oui unius, teſtaceo firma
mento contenti, uitellum ipſum inglomerantis, ita primus Mundus ille intel
ligibilis ſecundũ implicat, ut tota uirtus eius inde gubernetur, quo fit, ut con
ſtringantur utriq; uinculis concordiæ, adeò ut ſæpe tàm ſuas quàm compre-
henſorum naturas & appellationes mutua ſibi liberalitate condonent. In ſe-
cundo namq; hoc eſt ſenſibili Mundo, Sphæræ nouem mouent ab empyreo
immobili, cui Metattron aſsiduo præeſt, at in primo nouẽ angelorum chori
mouẽt ab immobili Deo. Sicut in immobili ſilẽtio cunctorũ creator primò

ſimul omnia creauit, poſtea nouenario ſermone ad proprias ſingula quęq; diſtinctiones loquendo commouit. Nominantur & uiciſsim ignis Seraph, aër Cherub, aqua Tharſis, Ariel terra, & quæ in Mundo ſunt inferiori, ea non parum multo meliore nota ſunt in ſuperioribus: quapropter hæc inferiora congruenter appellari queant uerorum exemplaria, & adumbratæ ſupernorum imagines, ſigna, notæ ac ſymbola quib. mouemur ad cogitãdum de ſupercœleſtibus & angelicis ſubſtantijs, uirtutib. & operationibus quodã tramite abſtractionis, uel aſsimilationis uia uel alia quadam ratione ac modo nobis carne indutis poſsibili. Vnde ſtatuunt duos quoq; paradiſos, alterum cœleſtem & alterum terreſtrem, in quibus præmia uirtutum conſequantur utriq;, tàm homo terrenus quàm homo cœleſtis, ut in huius orbis terra quamdiu in corpore fuerit hoſpitatus, tanquam in aliquo corruptibili horto uoluptatis, gloriam & honorem, gaudium & lætitiam, omneq; deſideriũ delectationis ſuæ ob alicuius heroicæ ac præeminentis & à filijs huius ſeculi laudatæ uirtutis cauſam lucretur, quæ tamen umbræ ſunt & res caducæ fumo ſimiles. In cœleſti uerò terra & uerius uiuentium ſupercœleſti, ubi extat amœnitatis æternæ immarceſsibilis paradiſus, animæ hominis in uita mortali olim ſecũdum uirtutem rectè operati, nunc exutæ clementiſsimus ille Maximus & Optimus Deus, oſtendit omne bonũ, quod ne uidere quidem antea potuiſſet tã graui & tã denſo cadauere obſcuri corporis onerata, illud nominatur & in Cabala & in Thalmud איספקלריא המאירה: id eſt, Speculatio illuminãs: hoc eſt, uiuificans, quam uos cognitionem intuitiuam Dei appellatis, ut quæ contingat animæ ſeparatæ per lumen gloriæ, ac à maturiſsimè penſitãtibus ſola eſſe beatifica probetur. Nam alia fit per ſpecies cõnaturales, quę non eſt beatifica & איספקלריא שאינה המאירה: Id eſt, Contemplatio q̃ nõ ſit illuminãs uocatur. Nunc uerò quando clara Dei uiſio, & ꝑpetua ſummæ diuinitatis fruitio, pro ſuprema hominis parte, intellectu & uoluntate beatis donantur, idcircò iure optimo ea niſi in ſupremo Mundo contingunt nemini. Sic aiunt Cabaliſtæ: כי טרם שישיג לראיה תפרד נפשו מעליו: Id eſt, quòd antequam apprehendit hanc intuitionem ſeparat̃ anima eius ab eo. Quare mortali homini, ſi quãdo Deus uideri dicitur, id per angelum fieri putatur, במראות המלאכים ut ſcribit Ramban Gerundenſis in Exodo. Quamobrẽ pro duplici hominis conditione ſpirituali & corporali, ac pro duplicis mercedis retributione, duplicem, ut audiuiſtis, paradiſum aſſerunt, ita dicentes כי גן עדן ונהרותיו עם הענינים שתראה במעשה בראשית כלן בנגד צורות השכליות ועליונות הן מכוונים: Id eſt, Quod paradiſus & flumina cum ſingulis rebus, quas cernis in opere Breſith, omnia iuxta formas intellectuales & ſupernas ſunt diſpoſita, id ita ſentio etiam cum auro de Heuila bdellio ac onychino, cæteriſq; infiniti precij gemmis. Eodem modo & eadem forma duplicem gehẽnam, ſcilicet duos tartaros eſſe deputatos, ijdem Cabaliſtę aſſeuerant, ſuperioris & inferioris Mundi, ad torquendum nociua corpora in tempore, ac animas prauas in æternitate. Nomẽ eis commune inditum eſt ארקא: id eſt, Arka, hic eſt tartareæ pœnæ locus, qui præter cætera, ſeptem immaniora duriſsimarũ pœnarũ receptacula, criminũ reis iuſto Dei iudicio deſtinata cõprehendit. Sicut Cabaliſta ille in Horto nucis uolumine ſecundo de ſeptẽ habitaculis inferorum tractat his uerbis, שני מיני גיהנם הן עליון ותחתון: אחר לגוף בעולם הזה אחר לנפש בעולם הבא אחר זה; והמקום הכולל כל אילו הוא הנקרא ארקא כי בו הם גיהנם ושערי מות וצלמות ובאר שחת וטיט היון ואבדון ושאול: i. Duæ ſpecies Gehẽnam ſunt, ſuperior & inferior, una ad corpus in Mundo iſto, una ad animã in Mundo uenturo poſt iſtũ, & locus cõprehẽdẽs omnia hæc, eſt uocatus Arka, q̃niã in eo ſunt, Gehẽnã, & portę mortis, & umbra mortis, & puteus interitus, & lutũ fęcis, & perditio, & fouea, hucuſque Ioſeph Caſtiliẽſis. Iã hęc uincula, hic carcer, hæ cõpedes, hæc ſeruitus, hæc captiuitas peccata noxiorũ manent, tã corporũ in mũdo ꝑſenti q̃ animarũ in mũdo futuro, ut iuſtos æqua comitent̃ uirtutũ ꝑmia, & iniquos debita ſequãtur

tur uitiorum tormenta. Quidnam aliud debetur rectis quàm uita & honor? quid aliud prauis quàm mors & horror? Nec id uſq; adeò temporaliter intelligendum eſt, ſed ut Cabaliſtæ uolũt etiam intellectualiter, ſic enim ſcribunt: צדיקים אפילו במיתתן קרואים חיים ׃ ורשעים אפילו בחייהם קרואים מתים: i. Iuſti etiam in morte ſua dicuntur uiuentes, & maligni etiam in uita ſua dicuntur mortui. Quo peritis in Cabala non erit obſcura Dei ſentẽtia: In die qua comederis ex eo, morte morieris, uidelicet non corporali ſed ſpirituali. Nã uixit Adã poſt eſum uetitum ultrà nongentos annos, in momento tñ ipſo mox atq; Legẽ tranſgreſſus erat, morte moriebatur. In peccato, inq; ſuo, toti humano generi & prolis futuræ propagationi æternis inferorum habitaculis deſtinatæ ſontico nimis & contagioſo. Quouſque Dei placito ueniret Meſsiha ille redemptor, qui hominẽ in paradiſum reduceret non terreſtrẽ ſed cœleſtem, & uitam liberis redderet, quam parens amiſerat, æternam non temporalem, animæ non corporis, illam ipſam Dei familiaritatem & iucundiſsimum diuinitatis aſpectũ, omni uoluptate pleniſsimum. In hunc omnes ueri Cabaliſtæ non ſophiſtici totam ſuam fiduciam figunt atq; locant. In hunc omnia ſanctarũ ſcripturarũ ſalutaria uaticinia retorquent. De terra promiſsionis, de Ieruſalem ciuitate cuius participatio eſt in idipſum, de monte Dei, & loco ſancto eius & uia ſancta, & ſanctuario, & atrijs Domini, & templo Domini, & domo Domini, & porta Domini, & cæteris ſimilibus multis, quæ Rabi Moyſes Aegyptius in ſuo Miſne: id eſt, Deuteronomio, ſic etiã intelligi de cœleſti beatitudine uoluit. Qua de cauſa multum & ſæpè cum Thalmudiſtis certamus, & pluſimum utriq; in duas imus ſententias. Illi omnem liberationem regis Meſsihæ de corporali captiuitate ſeu uerius diſperſione noſtra conanẽ ad tumultum, ad ſtrepitus armorum, ad expeditiones bellicas, ad expugnationes regionum & deuaſtationes terrarum, & Iſraëlitici exercitus uictoriam referre, ut quondam ſaluatore Moyſe legimus aduerſum Chananæos & Palæſtinos noſtris maioribus contigiſſe, aut ſaltem ad exquiſitum euaſionis ingenium quo ſunt in alijs liberationibus ut multi uafrè ut ego puto ſanctè uſi, quando tot ſeculis ſub tot regnis diſperſi exularunt, ut ſub Babylonico annos ſeptuaginta, ſub Perſico quinquaginta quatuor, ſub Græco centum & triginta, nunc ſub Romano mille quadringentos, nec dum finis. Nos contrà, meo arbitratu, rectiùs Cabaliſticè Meſsihã eſſe uenturum putamus ad liberandũ miſeros humani generis mortales, de uinculis iniuſtitiæ originalis, ad dimittendum peccata, & ad ſaluãdum piè Deo ſeruientium animas in Adam patre noſtro à uita æterna excluſas, uſq; ad ſatisfactionem Meſsihæ, qui ut conſummetur iuſticia miſericordis & clementis Dei manum ſuam mittat, & ſumat de ligno uitæ & comedat de eo, ut per illum uiuamus in æternum. Ea ſatisfactio non in faſtu regio, nec iactantia honoris ac gloriæ fieri debuit, eô quòd originale peccatum à Meſsiha expiandum, de ſuperbia & elatione pullulauit. Quin potiùs in humilitate ac tolerãtia, nõ in curribus & in equis, ſed in nomine Domini Dei noſtri, & nõ in uictoria, nec humano triumpho, ſed in labore, ieiunio, uigilijs, fortitudine animi, contemptu cenodoxiæ, miſericordia compaſsibili, amore Dei præcipuo, dilectione hominum recta, & in ipſa tandẽ heroica liberali ac ſpontanea morte, quoniam contra uitiũ ſola uirtute pugnatur, & imperia, principatus, ſtemmata, coronas, huius ſeculi nemô ſapiens unquam magni duxit. Quin hoc eſt ſapere, gloriam huius Mundi cõtemnere, quoniam cùm interierit glorioſus diues, nõ ſumet omnia, ut inquit Pſaltes, neq; deſcẽdet cum eo gloria eius. Quicquid igitur de trophæis, & de ſubiectione populorum ſcribitur in literis cõſecratis, id omne poſt creditam nihilominùs hiſtoriam ſi quæ facta enarrãtur, de Mundo tamen intellectuali & ſupernis poteſtatibus à Cabaliſtis intelligit, ita ut Meſsiha rex futurus optimo iure leuia & abiecta hæc iſtius ſeculi delirамẽta, magiſtratus honores & regna tanq; uana & ſtulta non modò neglecturus ſit, uerùm etiam contempturus, qui ad abolendum humanæ ſpeciei reatũ, & ad aperiendũ uirtuti uiã

aduentat. Vnde uerus ipse Mesſiha, ſi recta ducimur ratione, de ſolo Iſaiæ nobili capite clarius cognoſcetur, quod ſic incipit הנה ישכיל עבדי :i. Ecce intelliget ſeruus meus, & ſic definit: ולפשעים יפגיע & pro tranſgreſſorib. orabit, quo ſuprà quàm dici queat miror non abſq; ſingulari apud cæteros exterarum nationũ homines uerecundia, uobis ego ſolis confidenter loquor, Rabi Salomonẽ & Dauidẽ Kimhi, alioſq; de noſtra ſecta non parum doctos uiros neſcio qua puſillanimitate, uel ſi fortè coram gẽtibus pudore, totum illic contextum Iſaiæ de ſolo populo Iſraël nunc paſsim diſperſo torue interpretati, cũ planiſsimè ſit de illo ipſo Meſsiha prophetatum, φ Chaldaica Ionathæ traductio nominatim exprimit dicens, הא יצלח עבדי משיחא :i. Ecce proſperabitur ſeruus meus Meſsiha. Hic eſt ille ab Iſaia in ſpiritu Prophetico uerè uiſus eo loci, homo dolorum & infirmitatis expertus, uultu abſcõdito, nullius honeſtæ reputationis uir, diuina percuſsione tactus, deſpectus & uitatus, tonſus ut agnus, occiſus ut ouis, à terra uiuentium abſciſus, & cum ſceleratis reputatus, & inter filios hominum inglorius. At uerò quid inter filios Dei? planè multum exaltatus & eleuatus & ſublimis ualde. Nam generationem eius quis enarrabit, & Domini Dei uoluntas per manum eius dirigitur, & Dominus aboleuit in eo iniquitatem omnium noſtrorũ, quia de ſcelere populi percuſsit eum. Ipſe enim uulneratus eſt propter crimina noſtra, & attritus eſt propter iniquitates noſtras, qui certè iniquitatẽ non fecit unquam, & nõ fuit dolus in ore eius: ſed Dominus uoluit contuſionem eiuſdẽ uulnerati. Quapropter cùm ſit ipſe iuſtus Dei ſeruus, multos iuſtificabit per agnitionem ſui, & iniquitatẽ illorum ipſe portabit, & peccata multorum tollit, & pro peccatoribus intercedet. De uero Meſsiha hæc omnia uidit Iſaias, & profectò non eſt mentitus. Iſta firmiter eſt illa cõgregatio Iſraël, iuxta Cabaliſtarum opinionẽ, & illud ſalutare Dei noſtri tã ſæpè promiſſum, ut iuſtificemur בדעתו :i. in cognitione eius, non ut ſaluemur in tumultu, nec in fuga, ſed ſub uno rege, ac in uno fidei conſiſtentes exercitu, liberemur in morte atq; cognitione Meſsihę, qua finitur peccatũ, & remouetur obſtaculũ claræ uiſionis Dei: hoc eſt, humani generis originalis ac cõtagioſus reatus. De quo ſic in lib. Cabalæ, de fide & expiatione legiť: דרך מורה בה הנאצל שהוא בה הנברא המתנהג בשבע תמורות שהם יג סדרי סליחה שהעולם מתנהג בהם עד שיכלה החטא ויבא המשיח שהוא כח אלהי ובכח האצילות שהוא כח המלאכות ובכח הנאצל ממנה שהוא כח הנביא תנוח עליו רוח השם רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהוה הרי שבע תמורות שהמשיח מתנהג בהן להטיב לטובים ולהרוג את הרשעים כדכתיב וברוח שפתיו ימית רשע :i. uia demonſtrans uirtutẽ gratificatã ſeu infuſam, quæ eſt uirtus creata ducitur ſeptem uariationibus, quæ ſunt 13. ordines expiationis, quibus Mũdus dirigiť, quouſq; finitum fuerit peccatũ, & uenerit Meſsiha, qui eſt uirtus Dei. Et in uirtute gratiæ, quę eſt uirtus angelica, & in uirtute gratificata, & infuſa ab ea, quæ eſt uirtus prophetæ, requieſcet ſuper eum ſpiritus Dñi Tetragrãmati, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & timoris Dñi. Ecce ſeptẽ uarietates quib. Meſsiha utiť ad benefaciendum bonis, & ad deſtruendũ malignos, ſecundũ φ ſcriptum eſt: Et ſpiritu labiorum ſuorũ interficiet impium. Hæc ſunt cõmemorati uoluminis Cabaliſtici uerba, quib. monemur regẽ Meſsihã nõ manu, ſed ore: nõ armis, ſed ſpiritu, uincere populi Dei aduerſarios, donare aũt Dei gratia ſeptẽplici pios, interficereq; impios, & hæc omnia ſpiritu oris: i. doctrina ſua ſpirituali, quã p uiros iuſtos & electos iuſti diſcipulos, ſparget ac ſeminabit in omnes gentes, p φ Iſaię illud ad tẽpus Meſsihę relatũ oraculũ: Haurietis aquas de fontib. Saluatoris, Ionathã filius Vzielis Chaldaicè interpretatus eſt ijs uerbis: ותקבלון אולפן חדת בחדוה מבחירי צדיקיא :i. Et recipietis doctrinã nouã in gaudio ab electis iuſti. Ea uerò eſt doctrina illa noua, φ uerũ lumen luceat, & qui odit, in tenebris eſt, qui diligit, uerſatur in luce. Finis igitur pręceptorum hic eſt, ut diligamus inuicem in doctrina Meſsihæ: שירת העמים ללכת בדרכי יהוה

id eſt,

id est, Qui docebit populos ambulare in uijs Tetragrammati, ut scribit Rabi David Kimhi super eundẽ Prophetam capite 51. in uersu, quia lex à me exibit, quam scilicet, qui fecerit, saluabitur, qui contẽpserit, peribit. Vetera enim timoris sunt, noua charitatis של אהבה ישרה מלב שלם quæ est dilectionis rectæ ex corde integro secundum Magistros nostros. Erit igitur Messiha exemplum uitę omnium liberandorum, à quo uniuersa dependet Mundi salus, quæ dicitur salus æterna, & exponitur à nostris per omnes dies seculorũ, ubi legitur Israël saluatus est in Ihuh salute æterna. De quo nonnihil scribitur in libro Cabalæ Hacadma: והוא סוד מלך המשיח שיבא במהרה בימינו שכל פעולתו תחלת על וה וגם יה שהוא סוד יום השביעי והוא השם שמו ש שלם ותשלם כל המלאכה על ידו: i. Et hoc est arcanum regis Messihæ, qui ueniet citò in diebus nostris, cuius omnis operatio incipiet in u. h, & etiã i. h. quod est mysterium diei septimæ, & hoc nomen, est nomen suum integrale, perficieturq; omne opus in manu eius. Ecce definitum est à sapientib. Cabalistis omnia p Messihã fore pficienda, & totã eius operationẽ fieri sacratissimis quatuor literis i.h.u.h. in mysterio diei septimę, non à numero uidelicet dierũ sic appellatæ, sed à transitu de uita actiua ad uitã contemplatiuã: i. in ipsa quietudine animi & pacata tranquillitate, secedendo ab huius Mundi nimia solicitudine, & à cementarijs operibus patratis. Scriptũ est enim: Et requieuit die septimo ab uniuerso opere quod patrarat. Quamuis autẽ Thalmudistæ multa regi huic attribuant nomina, ut intelligere licet ex plurimorum doctorũ allegationibus in libro Sanhedrin uolumine Helek, citatis à capite, ubi scribitur: Et Rabi Iohanan dixit: Messihæ quod est nomẽ? usq; ad locũ: Suscepitq; Rabi Eliȩzer dicẽs: Dies Messihæ. Et post in multis eorũ scripturis sicut commentarijs in canticum synagogæ הוא נקרא ראש וראשון: Exponunt nomina Messihæ Silo, ijnon, Dauid, Hanina, germen, iustus, cõsolator, ea tamẽ singula putãtur agnomina uelut imaginaria instar septẽ exemplorum illic recensitorum, quæ sunt arca, propiciatorium, tabulæ, uirga Aaron, urna Mannæ, & spiritus Dei. Sed iuxta Cabalistas unum hoc nomen ineffabile יהוה audistis quam sit proprium Messihæ, q integrabit & perficiet nomen eius substantiuum, docent enim credi oportere hoc esse nomen suum integrale, q piè sanctèq; integrat in miserationibus, cui nemo Thalmudista inficiator subrepit, cùm dixerit magnus ille Magister in Thalmud commemorato in loco, q nomen Messihæ ueniet appellandum cõsimiliter Hannina: id est, misericordia, citando uersum Hieremiæ 16. quẽ tamen licẽter & impropriè Romani sic legunt, qui nõ dabunt uobis requiem. Sed ea nõ est etymologica interpretatio. Ita enim rectiùs me iudice legatur, quod nõ dabo ad uos misericordiam. Hoc Ionathan Chaldæus traduxit רחמין: i. miserationes, ut qui secundum Thalmudistas dicere uellet, quòd uobis ambulantibus in prauitate cordis, ut Deũ non audiatis non erit Messiha qui nominatur miserationes, quo claré innotescit ברחמים: i. in miserationib. de medio i.h.u.h. nomẽ fore proprium saluatoris Messihæ, cuius & dignitas & officium tametsi rigore ac seueritate constet, iuxta regis Dauid uaticiniũ absq; ullius controuersia de ipso Messiha expressum: Iudicabit populum tuum, inquit, in iustitia, & pauperes tuos in iudicio, tamen quoniam iudicium: i. משפט secundum omnes Cabalistas cum iustitia etiã admittit clementiã. Sic.n. legitur in Portæ lucis capite 4. כי המשפט חציו דין וחציו חסד: i. Quod iudicium est partim rigor, & partim clementia, quibus modis primi lapsus reconciliatio per iteratam unionem, & nouam quandam populi cum Deo desponsationem futura est, ut Hosea prædixit: Sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, in misericordia & in miserationibus, ubi ponitur ברחמים. Ne quis igitur putet illum ipsum Messihæ aduentum ex aliqua iuris necessitate ac non potiùs de gratia mera & dono Dei liberalissimo esse destinatum, rectè imponetur huic saluatori nomen clementiæ inclytum, q ex omnibus literis tam uocalibus quam consonante solã misericordiam & præterea nihil aliud significantibus erit compositum. Idq; fore conijcimus

mus per ſanctas quatuor literas, quibus tanquam notis & ſymbolis ineffabile depingitur, & per Sin conſonantem quo nomen ineffabile nominatur. Tritum enim in Cabala eſt quòd hæc nota Sin exponitur שין per Notariacon שם יהוה נקרא : id eſt, Nomen tetragrammaton uocatum, hoc eſt, prolatum. Nullæ autem ſunt literæ aliæ quibus ſola nude miſericordia deſignatur, niſi hæ quinq; i.h.u.h.& conſona Sin: i.s. De uocalibus quatuor in lib. Portarũ iuſtitiæ ſic legitᷣ : וזהו סוד שאמרז״ל כי הנה יהוה יוצא ממקומו יוצא ממדת רחמים : i. Et hoc eſt myſterium quod dixerunt Magiſtri noſtri quorum memoria ſit in pace, quòd ecce quatriliterum, inquit Micha, i.h.u.h. egredietur de loco ſuo, egredietur per proprietatem miſerationum. De conſonante aũt Sin, uniuerſi Cabaliſtæ qui non ſunt neſcij in Cabaliſtica גימטריא Sin literã totius in ſe cõplexus quatriliteri ex Arithmetica proportione rationẽ continere, haud inficias ibunt, eandẽ quoq; ab ea poſsideri proprietatem clementiæ ac miſericordię. Omnium igitur hominum ſalus de ſola Dei miſericordia expectanda eſt, quod palã expreſsit Habacuk Deum ſic alloquẽs : Cũ iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Vbi Dauid Cambi, quem noſtri appellant Kimhi, ſicut alij pronunciant Rabi, & Alemania dicit Ribi per facilem uocis a in i conuerſionem, ut & de Græcis ac Latinis extat par iudicium: illi enim Grãmatiki & Logiki, nos Grãmatica & Logica: illi mitir, nos mater, ita Samſon Simſon, & Camhi Kimhi, & alia plura. Ille inq; Dauid Iudæus Hiſpanienſis per nomen רחם : i. miſericordiæ illic poſitum ſecundum arithmeticam proportionem Cabaliſticè: hoc eſt, ſymbolicè intelligendũ eſſe docet Abraham, quaſi Habacuk ſic diceret : O Deus, cùm tu ira peccati noſtri tangeris, memento ſeminis Abrahę, cui promiſiſti, quod in eo benedicentur uniuerſę cognationes terræ. Et rurſum: O Deus, tu illum affatus es, benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Vt autem indicaret Habacuk ipſe, quod nam futurum eſſet illud ſemen, ſubiunxit: Egreſſus es in ſalutẽ populi tui, in ſalutem cum Meſsiha tuo, ubi idem Dauid Kimhi ſic ſcribit: ההוא משיח בן דוד : id eſt, hic eſt Meſsiha filius Dauid. Aio igitur cum ſapientibus Cabaliſtis omnium noſtri ueram ſalutem in Meſsiha pẽdere, quotquot attingimus illũ. Quo fit, ut ab omnibus nos rebus creatis quoad poſſumus abſoluentes per omnes gradus aſcendere, ac migrare in eũ conemur, ut ipſum ſi minus conſequamur, at uel aſſequamur certè, pro ſingulorum quorumq; uirili. Nã hic eſt noſter ipſe, in cuius aduentũ omnis lex à nobis etiã intellectualiter referẽ, & nõ Moyſi tantũ ſcriptura, ſed & prophetarũ & quicquid in Hagiographis continetur. Totũ namq; in contextum ꝙ Eſsrim Varba: i. uiginti quatuor nos dicimus, & uos Biblia nominatis, totũ inquã התורה : i. Legis appellatione nuncupamus. Vt in Danielis cap. 9. Ambulando in Lege Domini Dei noſtri, quam tradidit corã nobis per manũ ſeruorũ ſuorũ prophetarũ. Hanc ſolam ſcripturam decreuimus tam ſtabilem & adeò eſſe firmam, ut ſuper eã cogitatus omnis noſtros tuto fundare queamus, & ſublimes ſpeculantiũ hominũ contemplationes haud perplexim locare, tum quia ſummi Dei uoce promulgata ſit, tum quia tantis energiæ uirib. in hominũ contemplantiſsimorũ mentibus ſolet operari, ut per eam de quibuſcunq; libet miſtis ad ſimplicia, de ſimplicib. ad ſimpliciſsima, de cauſatis ad cauſas, & à Mũdo deniq; inferiori ad ſuperiorẽ, à ſuperiore ad Meſsiham, qui mentis noſtræ obiectũ ſupremum, & in ultimo gradu conceptibile ſit tanq; ad regem ſeculorum aſcẽdere ualeamus, per quẽ planè tandem in Deũ tranſeamus incõprehenſibilem, tum etiã quoniam per has Sacras literas, quaſi per ſcalam Iacob, cacumine tangentem cœlos, cui Deus ipſe innitatur noſtri aſcendunt angeli, & deſcẽdunt, uectores hinc precum inde donorum, qui ultrò citroq; portant hinc petitiones, inde ſuppetias, ut ex ueſtris quidam ait. Et profectò nihil ſentio aliud etiam, quod uel fingi poſſet animũ noſtrũ arctius Deo perinde atq; aliquod ſtamen introtexere ꝙ illã ipſam, cuius mẽtio fit ſacram Scripturã, quæ nos primò in diuinorum admirationem ducit, tum in eorum pro humano captu agnitionem, deinde in

illum

illum ardentissimum qualitercunq; cognitæ diuinitatis amorẽ, præ se ferentem certissimum spei effectum. Per hanc cum Ezechielis animalibus & rotis de terra eleuamur, ut cum euntibus eamus, & cũ stantibus stemus. Hic est solus ueræ contẽplationis campus, cuius singula uerba, singula sunt sacramenta, & singuli sermones, syllabæ, apices, punctaq; eius plena sunt arcanis sensibus, non tantũ nobis authoribus, uerum etiã Christianis atteståtibus. Hæc est Cabala, quæ nos humi degere non sinit, sed mentem nostrã extollit ad altissimã cõprehensionis metã, quæ tamen nequeat animã Messihæ rationabiliter transcẽdere, nisi quodam incõprehensibili intuitu, quasi uia momentanei raptus, quo putamus haud impossibile Cabalistis nobis in spiritu propè tertiũ Mundum corripi, ubi est Messiha omnib. inferiorib. influens. Mũdi enim generalissimi numero tres sunt. Primus materialis, secundus formalis, & tetrius informis. Seu quando sic uultis primus inquã infimus, qui & sensibilis, secundus supremus & mentalis, qui & intelligibilis, & tertius ὑπερτάτατος: i. supersupremus, uel si dicere liceret, supremissimus, incõparabilis & diuinus. Mundum aũt censeri primũ, quo ad nos uolui hunc corporeum, cæteris subsistentem, ordine fortè peruerso, qui iusta ratione in genere causarũ fuisse debebat ultimus, quasi receptaculum omnium superiorum. Iste constituitur primo ex cœlis & cœlestibus, secundo ex elementis & elementatis, tertio ex natura humana & singularijs hominibus, qui dicuntur Hebraicè עולם הקטן, Græcè μικρόκοσμος, & Latinè paruus Mundus. Vniuersum hoc corpus, ut Aristoteli uestro placet in libro de Mundo, est globus ex cœlo & terra, & ijs contentis naturis constitutus, quippe cum septem habitaculis cœlestibus, & septem habitaculis terrestribus, quę quidem enumerat Rabi Mnahem Racanat in cap. 25. Leuitici nominib. istis primo ad cœlum pertinentib. שמים רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות. Secundo ad terram: ארץ ארקא גיא יבשה חרבה תבל חלד. Septem quoq; habitacula inferorum Ioseph Salemitanus in Horto nucis, ut paulò superiùs audiuistis, nominatim recitauit. De Microcosmo aũt id quoq; haud clam est omnibus nobis, ad hominis conditionem, quamlibet in partem respexeritis septem attinere, quæ sunt, corpus, anima, & ex ijs compositum quod נפש appellamus, ut est illud regis Sodomorũ תן לי נפש: id est, Da mihi hominem, ex quatuor scilicet potentijs animæ cõpositum, & quatuor qualitatibus Mundi maioris, qui sanè Mundus cũ sit animatus illustratur mente propria, quæ dicitur Metattron. Secundus est Mundus supremus intelligentiarum separatarũ, quæ à Cabalistis appellanť שכלים נפרדים à Philosophis aũt Hebræorum דעות נפרדות'. Eum quidem Mundum & speciebus plenũ, & formis, & mẽtibus solutis, & angelis, complectitur, ambit & regit ipsa Messihæ anima, quæ apud Cabalistas est ideata Idea omnium uitarum, ad quam refertur omnis uitalitas indiuidualis, specifica, & generifica. Inde quasi ex uiuario depromitur uita omnis & nominatur à Cabalistis terra uiuentium. לפיכך דרשו בפסוק תוצא הארץ נפש חיה למינה זו נפש של משיח: id est, Ideoq; commentãtur in uersiculo: Producat terra animam uiuentẽ ad speciẽ suã, hæc est anima Messihæ. Quæ uerba leguntur ita in Portæ Lucis capite 2. Et sicut in Mundo humano qui dicitur Microcosmus, animæ hominis dominatur mens, ita Mundo cœlesti dominať Metattron, & mũdo angelico dominatur anima Messihæ, & mũdo incõparabili dominať Adonai. Quin etiã sicut lux mentis est intellectus agẽs, ita lux Metattron est Sadai, & lux animæ Messihæ est Elhai: id est, Deus uiuus, & lux Adonai est Ensoph. Cumq; consultissimis rerũ naturalium scrutatoribus facilè uideatur superioris naturæ infimũ, cum inferioris naturæ supremo communicare, in tantum quidem, ut sępiùs de proximè connexis dubitari possit, contigua sint an continua, & cuius nã existat naturæ illud, quò cõtinua uniuntur, haud secus atq; id quo equi pes & eius ungula cõueniunt, corneũ ne sit an carneũ, ꝑpter immediatã existentiũ connexionẽ. Idcircò etiam nunc magis sine iniuria dici arbitror, quod homo Microcosmus & mundus sensibilis ille magnus, cõmunicant

nicant in mente. Mundus item corporeus, & Mundus intellectualis, commu nicant in Metattron, qui est intellectus agens primi mobilis, unus cum natura cœlesti tanquam inferiori, & cum natura angelica tãquam superiori: Mundus autẽ supremus cum Mundo tertio incomparabili, ac supersupremo communicant in anima Mesſihæ, quasi essentia quadam utrinq́, & angelico & diuino Mundo continua: nec enim interstitio ullo anima Mesſihæ, & Elhai distant. Sed est Elhai fons aquarum uiuentium & anima Mesſihæ riuus uitæ. Tertius Mundus est Deitatis, qui constituitur ex eo, quod Seraphim uocauerunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus tetragrammatus. Diciturq́ in Deuter. Magnus, potens & terribilis, seu potiùs reuerendus. Magnus ante creationẽ potens in creatione, & reuerendus post creationem. Et hic est אחד: i. unus, imò magis propriè, principiũ unitatis, quia Aleph designat principiũ, & had unum, quasi principium unius, omnia in sua simplicitate unitatis complicãs. Cuius talis est emanatio secundum Cabalistas רוח דבר קול: id est, Spiritus, uerbum, uox. Sic enim Rab Azariel in commentario sanctitatis, post etiã ea quæ nunc recitaui, scripsit his uerbis: מרוח יוצא הדבר והקול בלא פתיחת שפתים ובלא דבור לשון ולא נשמת אדם: id est, Ex spiritu producitur uerbum atq́ uox, non per apertionem labiorum, & non per sermonẽ linguę, nec anhelitu hominis. Et hi tres unus est spiritus, quia unus est Deus, ut in libro Ietzira de creatione legimus his uerbis: אחת רוח אלהים חיים ברוך הוא ו ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבר וזהיא רוח הקדש ש שתים רוח מרוח: i. Vnus spiritus Deus uiuẽs, benedictus ipse, & benedictũ nomẽ eius, qui uiuit in secula, uox & spiritus & uerbũ, & hoc est, Spiritus S. duo spiritus ex spiritu. Hęc Abrahã pater noster. Et iuxta id quod Rabhamai in libro העיון de speculatione scripsit. Hi tres qui sunt unum, inter se proportionem habent, ut אחד מיחד יחיד: i. Vnus, uniens, unitum. Quin & paulò superiùs idẽ ait והם ראש ואמצע וסוף: i. Et sunt principiũ & mediũ & finis, & hæc sunt unus punctus, & est אדון הכל: i. Dominus uniuersi. Sic in uolumine citato. Mũdus itaq́ ille tertius incomparabiliter summus ex istis tribus, quę sunt unum constitutus, quasi ex summa essentia, potentia & operatione, in æternum & ultra extenditur, nec concauus, nec conuexus, nec carinatus, nec superficiem habens. Nam ut scribit Azariel in libro pridem allegato sanctitatis: הוא ראשון בלי תחלה והוא אחרון בלי תכלה: i. Hic est primus absque initio, & hic est ultimus absq́ termino, sanè quo ne cogitatus quidẽ nostri pertingere possunt, & nominatur Ensoph: id est, infinitudo, quæ est summa quædã res secundum se incomprehensibilis & ineffabilis, in remotisſimo suæ diuinitatis retrocessu, & in fontani luminis inacceſsibili abysso se retrahens & contegens, ut sic nihil intelligat ex ea procedere, quasi absolutisſima Deitas per ocium omnimoda sui in se ipsa clausione immanẽs nuda sine ueste ac absq́ ullo circũstantiarũ amictu, nec sui ꝓfusa, nec splẽdoris sui dilatata bonitate indiscriminatim ens & nõ ens, & omnia quæ rationi nostræ uidẽt inter se contraria & cõtradictoria, ut segregata & libera unitas simplicisſimẽ implicans, sic enim legitur in libro de fide & expiatione, כבר אמרתי לך כי המוציא יש מאין אינו חסר וכי היש הוא באין בענין אין והאין הוא ב ביש בענין יש ללמוד שהאין הוא היש והיש הוא האין: id est, Iam dixi tibi quòd producens ens de non ente nullius eget, & quòd ens est in non ente, quo ad rem non entis, & non ens est in ente, quo ad rẽ entis. Et infrà: Quo discas, quod non ens est ens, & ens est nõ ens, ita illic scriptum legitur. Istud autem omnem nostrum intellectum transcendit, qui nequit cõtradictoria in suo principio combinare uia rationis, quoniam per ea quæ nobis ab ipsa natura manifesta fiunt ambulamus, quæ longè ab hac infinita uirtute cadens, ipsa contradictoria per infinitũ distantia connectere simul nequit, ut quidã Germanorum philosophisſimus archiflamen dialis annos paulò antè quinquaginta & duos posteritati acceptum reliquit. Temporaliũ igitur curarum grauamine semoto, & aniliũ disputationũ sophismatibus contẽptis, felix Cabalista

balista per Cabalam: id est, recepti & crediti semitā tenebras erumpit, & prosilit in splendorem, quo attingit lumen, & sic à lumine migrat in lucem, & per lucem quantum humana potest capere natura, illud uerum luminare comprehendit sub modo entis, non autem non entis, nisi fiat hoc per omnium abstractionem, quæcunq; non sunt principium absolutè primum. Cumq; frequenter hac uia per ineffabile gaudium & alacritatem spiritus ipsa mens Cabalistæ intra profundæ taciturnitatis secretum humilia deferens atq; terrena, ad supercœlestia & inuisibilia transfertur omnem transcendentia humanum sensum, tunc & si adhuc mortali in cute hospitatus, tamen socius fit angelorum, perinde atq; domicilij supercœlestis quidam inquilinus, cuius tam crebra conuersatio in cœlis esse cognoscatur, & tum quandoq; cum illis tanquā uiarum suarum comitibus ad altiora spaciatur, animamq; Mesihæ uisitat: quandoq; autem ad inferiores, tàm cœlestes quàm cæteras naturæ uirtutes angelico ductu, nec tamen sine propria quoq; ratione descendit, & earum dignitates operationesq; intelligere, ac singulari honore uenerari studet. Vnde oritur intima Cabalistæ cum angelis amicitia, per quam aliquando nomina diuina ritè cognoscens, res admirandas conficit, quæ uulgus miracula nominat, ut Rabi Meir per nomen diuinum, uel ab Ethnico prolatum, ipsam uxoris suæ sororem à corruptione diuersorij lupanaris præseruauit, quam ui prostitutam nullus ganeonum uerbo dicto etiam quantumuis robustus uiolare ac stuprare ualuerat. Hæc in Portæ lucis exordio, & alia id genus plurima cū suis authoribus recitantur. Tamq; facilis eiuscemodi erat patrum memoria Cabalistis miraculorum operatio, ut ij ab inuidis & prophanis sæpiùs ignominiosè uersuti Magici cognominarentur, quasi nō illa opera perfecisset Michael, sed multò maximè Samael, uidelicet per incantationes Aegyptiacas, & arcana quædam, tametsi uirga Cabalistarum semper deuorat uirgas præstygiatorum, & salubrius agit quodcūq; diuinum quàm ullum dæmoniacum. Semper enim ad hominum salutem tendit Cabalæ artificium, contra uerò semper ad perditionem uergit magicæ uanitatis ueneficium, hoc per nomina tenebrarum & cacodæmonum, illud per nomina lucis & beatorum angelorum, de quibus nisi more nostro Sabbathi feriatus dies iam uesperi hac ipsa hora ingrueret, quoniam huc attinet, tanquam huius artis fructus, quem adeò desideratis, ego sanè tum quicquid sentire magis amplè tractarem. At parum abest quin nox ruat optimi uiri, secedendumq; nobis est, non modò ne præcepti negligens multa uapulem, uerum'ne etiam professioni Cabalicæ defiam, si hoc Sabbatho ultra Sabbathai, qui est Saturnus suprema arcana & recondita labore operoso effodiam, ac non potiùs silentio remorer, & ocio perfruar tantisper, dum sequens dies prætereat. Cætera hic perendie uel quotoquoq; loco, utut elegeritis de arte Cabalistica explanabimus. Tum Philolaus: Es inquit, difficillimas dicendi partes sortitus nostri causa, qui post meridiem adortis nobis tot res tam admirandas & tanto numero perpetua oratione protulisti, quanquam nulla planè moueri uisus molestia. Et ille tum: Amor, inquit, erga uos meus ut spero mutuus, omnem molestiam abstulit. Quod nisi adessent feriæ, non putarem mea interesse uos tales ac tantos discendi gratia huc profectos, ita Cabalæ doctrina ieiunos & inexpletos dimittere, sed parendum est Legi. Ad hæc Marranus: Ego uerò Simon rectè fateor, nunquam me à cuiusquam conspectu magis doctum abijsse, mihiq; uel si ma lis ambobus, ut pro hoc quoque recipiam abs te quidem cumulatè quantum in temporis pati creditum est sat esse factum. Mox Philolaus: Tu solius inquit tui causam Marrane agas uelim, ego nondum istis quanquam maximis & ad doctrinam Pythagoricam familiarissimè accedentibus, tamen auidiori mihi copiosiùs hauriendis, fore satisfactum putauero, si non comperendinata dies finem artis afferat. Qua de re post Sabbathum istud tuū Simon, quan-

do ſingulari tua comitate nos ita fers, redibimus. Et ille, redite dum ait intrepidè, ac interea ualete bona ualetudine.

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS, LEGVM DOCTORIS, LIBER SECVNDVS.

ABeuntibus inde utriſq; Philolao iuniore, Marranoq; domum, uarius inter eundum erat ſermo, & non ineptus, quippe doctis ſupra modum Philoſophis de hoc ipſo Hebræo, cuius cum ſumma doctrina ſingularem etiam commendabant erga peregrinos humanitatem, & in omnibus atq; præ omnibus morum dignitatem. Placuerunt cuncta eius hominis, præter unum iſtud Sabbathum futuro, ut iudicarũt, tædio plenum, quo à tanti magiſtri gratiſsimo colloquio diuellerentur, & in diẽ reijcerentur uſq; adeò tertium, nõ abſq; tẽporis moleſto diſpendio, cũ quid acturi eſſent luce craſtina, ignorarent. Tum ambulando ita ruminati acceptæ ſuccum doctrinæ, breues dictorum epilogos mutuò percenſebant. Ardentibus autem illis diſcendi feruore uenit in mentem & redijt ſubitò in memoriã admirabilis uiri Iudęi oratio, diſputandi acrimonia, inſtitutio grauis & erudita quæ ſine ſatietate delectet, non fucata, nõ colorata, ſed quę ubi maximè careat floribus, ibi plurimũ pariat fructus. Cumq; ſe iam ab itinere in diuerſoriũ corripuiſſent, mox in ipſo cõſeſſu antequam reſpiraſſent cœpit ita Marranus: Omnium ſapientum quos equidem à teneris audiuerim annis, haud ſcio an ullus fuerit unquam qui argutior in dicendo, & ſublimior in ſentiendo uiſus mihi ſit hoc uno Simone, quẽ uel reminiſcẽs iam memoria teneã, ita ſermone ſuo tametſi plano, ſimplici, nõ affectato, non domi quęſito, minimeq; Demoſthenis oleum olente, ſed magis extemporali & quotidiano meũ animum ad ardua cõtemplanda excitauit, ut nihil conceperim gratius. Dij boni, homo Iudæus ex Iudæis ortus, alitus, educatus, & edoctus, quæ natio ubiq; gentium barbara, ſuperſtitioſa, uilis, abiecta, & à ſplendore omniũ bonarum artium aliena eſt habita, perpetuã crede mihi hanc noctem procliui deſiderio meo uiri huius uidiſſem uultus, audiſſem uerba loquentis, ſi nõ miſerum hoc ueſperi Sabbathum interueniſſet. Tum Philolaus: Ne Græci quidem omnes, inquit, quib. omnium cõſenſu tribuitur multarũ artium diſciplina, ingeniorũ acumẽ, dicendi copia, tam aſcẽdere potuiſſent in alta rerum arcanarũ faſtigia, niſi fortè unus Pythagoras ille meus, philoſophiæ pater, tamen qui nõ à Gręcis eam doctrinę præſtantiam quin potiùs ab illis ipſis Iudęis receperit. Itaq; receptor optimo iure ipſe quoq;: id eſt, Cabaliſta nominandus erat, quãuis ut poſt diuturnam peregrinationẽ è longinquo aliquid admiratione dignũ referret in patriam, quod faciliùs uulgo crederet, ipſe nomen illud Cabalæ ſuis incognitũ, primus in nomẽ Philoſophiæ Græcũ mutauerit. Quod eo argumento rectè conijcimus, quia nullam diſcipulis ſuis reliquit aliqua ratione perquirendi facultatẽ, quin id primum ſui dogmatis principiũ eſſe uoluit, ut quęrentib. cauſam, reſponderent αὐτὸς ἔφα: id eſt, Ipſe dixit, more Cabaliſtarũ, qui fermè haud aliter rerum cognoſcendarum rationes citant, quàm quod aiunt אמרו חכמים id eſt: Dixerunt ſapientes. Sic noſter ille αὐτὸς ἔφα: id eſt, Ipſe dixit. Ipſe autem idem eſt Pythagoras, qui hoc modo Philoſophię nomẽ indidiſſe perhibetur, quoniam ſummi Hebræorum authores Hachamim, & Græcorum ante ſe olim Sophi cognominarentur, ita ueterem diſciplinam noui conatus eſt nominis ornamento ueſtire. Non autem eo tibi debent minori præconio digna uideri quæ Simon Iudæus protulit quód ſint ab ignobili Hebrææ gentis doctore tanquam ex barbaris authoribus deſumpta, & ab homine barbaro allata, quando idem omnium maximus noſter Pythagoras ſimul cum barbaro quodam nominis Zora ſcientiarum prima ſtudia inijt, adeoq; id extra Græciam,

ciam, quo tempore apud Aegyptios secum philosophati sunt, qui tum dicebantur Prophetæ & Assyriorum Chaldæi, & Gallorum Druidę, & ex Bactris Samanæi, & Celtarum non pauci, & apud Persas Magi, & apud Indos Gymnosophistæ, & ille Anacharsis apud Scythas, & in Thracia Zamolxis ante ipsius Pythagoræ seruus, quod omne Alexander ille cognomento Polyhistor in libro περὶ πυθαγορικῶν συμβόλων: id est, de Pythagoricis notis scriptum reliquit, & apud Indos deniq; Iudæi quos appellarunt Brachmanas, ut Aristobulus peripateticus meminit. Sanè licet uera dicere, non est certè usquã repertus Pythagoras quicquam rerum aut diuinarum aut humanarũ uel à Gręcis didicisse uel à Romanis. Sed ut Antiphon edidit in libro περὶ τοῦ βίου τῶν ἐν ἀρετῇ πρωτευσάντων: id est, de uita eorum qui uirtute præstiterunt. Accesit discendi gratia Pythagoras ad Aegyptios & Arabas, & ad Chaldæos postquã è Syria quæ & est & nominatur Iudæa Phereciden sibi magistrum & præceptorem nactus fuisset. Vnde Syrius uulgò ipse quoq; tum appellabatur, quẽ alij Tyrium dixêre, alij Tyrenũ: ὥστε βάρβαρον ἀλλ' οὐχ' ἕλληνα γεγονέναι τοῦτον ὁμολογοῦν τὸν πρῶτον φιλοσόφων: id est, ut barbarum & non Græcũ fuisse prædicarent hunc omnium philosophorum primum. Hæc Marrane conuiua mi doctissime penes Eusebium Pamphili scripta legisti certò scio, in uolumine, si ritè recordor, de præparatione Euãgelica undecimo, qui & hoc edidit: μόνον δὲ παρὰ τῶν σοφῶν ἑλλήνων ἔχειν οὐδὲν, πενίαν τῆς σοφίας καὶ ἀπορίαν συνοικούντων: id est, Tantum quod à sapientibus Græcis habuit nihil, penuria sapientiæ ac indigentia cohabitantium. De quibus, ut est in Timæo Platonis, barbarus quondam Aegyptius, isq; ualde senex, uerè admodum uisus est Soloni dixisse: O Solon Solon Græci semper pueri estis, nullam habentes antiquam opinionem, nullam disciplinam tempore canam. Nec illud non erit maximè laudandum in Pythagora præstãti sapientia & nobilitate uiro, quod in alieno & longinquo solo, quæ à Barbaris hominibus labore ingenti algu & sudore multa commẽtatione atq; meditatione, non paucis etiam annis corrasit, ea non dicã meliora, sed tamen splendidiora in patriam, ac usq; adeò in Italiam quæ tunc magna Græcia dicebatur, ceu humeris ipse suis reportauit, cum incredibili cunctorum de se atq; suis sectatoribus admiratione, ita ut omnis qui sapientia & doctrina excelleret, Pythagoræ auditor fuisse crederetur. Vnde philosophia Italica potissimùm ab illo nomen accepit. Astipulatur huic laudi Numenius Pythagoricus in primo uolumine de bono, cũ ait, quod Plato atq; Pythagoras quæcunq; Brachmanes Magi, Agyptij, Iudæiq; inuenerunt, ea Græcè ipsi exposuerunt. Quod uehementissimè suspicamur, uerum esse quod asserunt uiri doctissimi, & uariarum linguarum periti, Iudæorum quæq; tàm recepta quàm inuenta exponi alienis furtis hinc Græcorum inde Latinorum, nihilq; nostrûm esse in philosophia quod non antè Iudæorũ fuerit, quantumuis hoc seculo adimatur eis merita gloria, & nunc uniuersa eorum contemnantur, quoniam præsens ætas omnium studiorum explicationem magis illustrem perpolitamq; desiderat. Tum uera optime Philolae refers, inquit Marranus, quo magis assentiar Euripidis Hecubæ: λόγος γὰρ ἐκτ' ἀδοξούντων ἰὼν κ' ἀκ τῶν δοκούντων αὐτὸς οὐ ταὐτὸν σθένει. Id est, Sermo nanq; ex inglorijs progrediens atq; gloriosis, idem non idem ualet. Nam si Aristoteles aliquis aut Theophrastus quispiam ea protulisset quæ nos Simon hodie docuit, nihil omnium sententia esset dignius auditu, nihil grauius, nihil memorabilius, addidisset tantummodò dicendi genus magis æquabile, & aliquem eloquentiæ fucum. Nunc quoniam Iudæus est, qui suo more aggrestius paulò & presius rem omnem tractauit, haud dubium, quin sordida sint futura in auribus illorum nostro æuo sophistarum, ut ipsi sibi uidentur planè per subtilium, si qui audiant aut sint audituri, uel potiùs uniuersis nũc aut prauè aut stultè philosophantibus, appareant implicata, obstrepera, hiulca, ieiuna, horrida, rusticam asperitatem

& peregrinam insolentiam sonantia, tametsi etiam ut mos eorum fert, prius non quantum oportet examinata quidem, quasi aurum, non sit aurum quod in luto quærimus. Post uerò quàm ab hoc iam homine in diuersoriũ ecce nostrum recta uia nullo monstrante rediuimus, quando cœna fortè nobis præstinata nondum est, consulo ut quisq; sua recitemus inter nos, pręsertim digniora quæ audiuimus, & figamus memorię, ne labantur dum recens omnia tenemus. Et Philolaus quã prudenter ait, illa præcogitasti Marrane, sic enim ad audiendum paratiores uirum accedemus perendie post hoc Sabbathi monstrũ cultaq; Iudæo, ut ait Ouidius, septima sacra uiro. Interea tu sellam hanc arripias, ego alteram & confidentes dicamus celeriter de omnib. donec apparentur quæ ad cœnam congruant. Cæterùm ne detur frustra contentioni locus cùm soli simus, id enim aliud nihil esset quã tempus perdere, tu prior quicqd in buccam uenerit uel præteritorum aut præsentium recordandi uel commẽtandi gratia quocunq; accidat modo, eloquere. Sic igitur Marranus exorsa texuit. Et quãquam negocium omne, inquit, circa quod postmeridiano hoc tempore conuersati sumus, mihi singula examusim perpendenti uideatur esse altius quàm ut id nos humi strati suspicere possimus, tamen sæpenumerò quæ hominibus prima specie apparent ardua & impossibilia, tandem continuis & indefessis exercitationibus, duroq; labore fiunt, & plana & facilia, iuxta Maronis illud: Labor omnia uincit. Idcirco libenter in medium cõferam, quæ ab isto me audiuisse meminero, addamq; illis quid ipse sentiam. Hebręus sanè præceptor noster de Cabala nobis petentib. tractaturus commodum ostendebat, eo nomine quid sit intelligendum. Nam Cabala receptionẽ designat, simul & hoc attulit, quod ea nostris animis esset insita semper ad summa conditione naturali tendentibus, quapropter eius desiderium nobis constaret ingenerari, & quòd summæ res ac diuinæ sublimiores haberentur, atq; digniores quàm quòd ratione humana comprehendi ac discerni queant. Id autem triuiale idoneis peripateticis est dogma, ut enim principio meos Arabas, cũ quib. mihi extat solita familiaritas citare liceat, Alpharabius in lib. quẽ de Scientijs præscripsit, hac utitur sententia, quod res diuinæ ac pia fide credibiles, sunt altioris ordinis, cũ sint assumptæ ab inspiratione diuina, quoniam in eis sunt secreta diuina, à quorũ comprehensione debilitantur rationes humanæ, neq; consequuntur ea, hæc Arabs ille, quod & Simon noster affirmauit, qui eos ordines appellat regiones, & in animæ nostræ tertiam regionem constituit res incorporeas, ac substantias ab omni materiæ pensione liberas & immunes: non quæ Antisthenes cogitauit phantastica illa & logica uniuersalia, sed ipsas inquam reales formas, species, ideas, essentias, quæ sunt res altissimæ, circa quas uersantur Cabalistæ, ut audio, contemplationib. suis propè inenarrabilib. & ea singula, quæ nos sentire aut scire arbitramur, huc conferunt, ac demũ uniuersa in unum, quod est ipsum bonum atq; primũ per media reducunt tanquam ad nostræ mentis saluberrimum finem. Quod Aristoteles in 14. lib. eorum quæ post naturalia scripsit, id quod est αὐτάρκης καὶ ἡ σωτηρία: id est, Sibi sufficiens & salus esse dixit, & Simon Hebraicè ישועה nominauit. Sicut & regius Psaltes ait: Domini est salus, & super hanc generis humani salutẽ, omniũ Simon Cabalistarũ fundamenta iecit, quę nec sint à ratione inuestiganda, nec per rationẽ inuestigata, ut quib. nec sensus præbuit hypostasim, nec intellectus disciplinã, sum̃a enim sunt, & quorũ causa nequeat adęquata reperiri, à quorũ cognitione disertissimus sectæ peripateticę Theophrastus sciẽtiæ abstulit facultatem: sic enim in suis supernaturalibus scripsit: μέχρι μὲν οὖν τινος δυνάμεθα δι᾽ αἰτίου θεωρεῖν, ἀρχὰς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων λαμβάνοντες. ὅταν δὲ ἐπ᾽ αὐτὰ τὰ ἄκρα καὶ πρῶτα μεταβαίνωμεν, οὐκ ἔτι δυνάμεθα. εἴτε διὰ τὸ μὴ ἔχειν αἰτίαν, εἴτε διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν: id est, Vsq; ad aliquid quidem possumus per causam speculari, principia à sensib. sumentes, quando aũt ad ipsa extrema & pri-

ma tranſierimus, non amplius poſſumus, ſiue propterea quòd non habemus cauſam, ſeu propter noſtram infirmitatem. De ſupernis enim & diuinis, quibus nihil eſt prius, undénam quæſo poſſet demonſtrationis aliquod medium ſumi? Quare Plato ait in Timæo, quòd illa explicare plus eſt quàm noſtræ uires ſufficiant, credi autem ijs iubet, qui antè dixerunt, quanquam nulla demonſtrationis neceſsitate loquantur. Hæc ipſa Platonis uerba & ueri ſapientis mandata ego tanti exiſtimo, ut ea oraculi mecum loco duxerim habenda. Et ſi ulla Cabalæ rata & ſtata fundamenta ſunt, hæc ſunt. Quapropter acerrimum diuinæ cognitionis mera & nuda fide conſtantis, hoſtem & inſidiatorem arbitror logicum eſſe ſyllogiſmum, qui Theoſophiſtarum auſu atque uſu, Deum & angelos, menteſq; beatas & ſimplicíſsimas ultra mundani ſeculi uirtutes, & omne ſimul eternitatis agmen, & quicquid eſt uſquam hiſtoriarum de rebus ſupernaturalibus, id totum humanæ mortalitati ſubijciat rationis diſcurſu inueniendum, probandum, dirigendum. Perinde atque illas tam illuſtres ſubſtantias in Tullianum aliquod includere conetur. Hoc nimirùm eſt Iouem uincire uelle, ac ſalice uiminea, aut reſti nautica ligare. Quod ne Thetis quidem, authore Homero, permitteret, aut Centimanus Briareus ille ægæon. Quo magis contentioſos theologiſtas & nugiuendos ſophiſtas iudicabo cœlitum & ſupercœleſtium expugnatores non minus eſſe quàm Aloidas geminos immania corpora, ut ait Virgilius, qui manibus magnum reſcindere cœlum aggreſsi. Haud ſecus atq; Sinaaritas ac Babylonios olim filios Adam: hoc eſt, ex humana imbecillitate quam in ſe non agnouerunt prognatos, turrim altíſsimam בלבל: id eſt, confuſionis authores. Vnde Babel, quam uos Babylona dicitis, nec alterum alterius linguam intelligentes. Per hos enim garrulos ſyllogiſtas in rebus credendis pietas erga diuinorum uniuerſitatem omnis amittitur, atque uincendi ſtudio fraternum odium concitatur, uenaticos canes ad ſeditionem paratíſsimos, ſummæ contemplationis uenenum orbe toto expellendum. Triumphent hæc ſi phas eſt ſyllogiſmorum artificia, in natura & humanis inuentionibus atq; figmentis. Sed in ſacris oraculis locum ſibi ne ſperent ullum. Hoc enim Parmenides apud Platonem de ſubſtantijs ſeparatis Socrati dogma tradidit, ita dicens: ἀλλὰ ὁμοίως ἡμεῖς ἐκείνων οὐκ ἄρχομεν τῇ παρ' ἡμῖν ἀρχῇ, οὐδὲ γιγνώσκομεν τοῦ θείου οὐδὲν, τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ: id eſt, At ſimiliter nos illis non imperamus noſtro imperio, neque cognoſcimus diuini quicquam noſtra ſcientia. Ei ſermoni & peripatetici aſtipulantur, & Ariſtoteles ipſe tum artifex tum organũ, ut aiunt, ſciendi, cùm in reſolutiuorum poſteriorum uolumine primò, immediatorum ſciẽtiam eſſe indemonſtrabilem affirmat. Poſt paulò inquit, Et non ſolùm ſcientiam, ſed & principium ſcientiæ eſſe aliquod dicimus, quo terminos cognoſcimus. Principium ſcientiæ Themiſtius ibi appellat noſtram mentem: terminos uerò ex quibus uidelicet componuntur dignitates maximæ ſubiectum & prædicatum. Sed Philoponus qui uulgò nominatur Ioannes grammaticus explanauit hæc nõ parum ſublimius & uerius, ita ſcribens: ὁ μὲν φιλόσοφος τὴν ἐξήγησιν τῆς προκειμένης ῥήσεως οὕτως ἀπέδωκεν. ἀρχὴν μὲν ἐπιστήμης, τὸν νοῦν εἰληφώς, οὐ τὸν ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸν θεῖον καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς. ὅρους δὲ τὰ νοητὰ καὶ θεῖα εἴδη. ὅρους δὲ αὐτὰ καλεῖσθαι διὰ τὸ πέρατα εἶναι πάντων: Id eſt, Philoſophus hic quidem enarrationem præiacentis dicti ſic tradidit: Principium quidem ſcientiæ, Mentem accipiens, non noſtram, ſed diuinam & ſupra nos. Terminos autem ipſas intellectuales & diuinas formas. Terminos quippe illas uocari, propterea quòd fines ſint omnium: Cognitio itaq; ſupernaturalium creditorum à mẽte pendet, nõ à ratione, quæ ratiocinando poteſt errare. Sic enim idẽ ſcribit Ariſtoteles ἐπιδέχεται τὸ ψεῦδος οἷον δόξα, καὶ λογισμός: Id eſt, Suſcipit falſum, ut opinio, ita etiam logiſmus, quod eſt ratiocinatio. Vnde ſyllogiſmus nuncupatur. Idem deniq; concludit poſteriora ſic. Scientia, inquit, omnis cum λόγῳ, id

est,cum ratione est.Principiorum,scientia quidem non utiq; erit.Quoniã autem nihil uerius contingit esse scientia quàm mentem, mens utiq; erit principiorũ.Principia uerò dicuntur res primæ, & Hesiodus prisciq; omnes Theologi Deos fecerunt esse principia, igitur hæc cognitio propriè nominatur diuina.Et ut in postnaturalium primo ille idem Stagirita scripsit,eius est possessio δικαίως ἂν οὐκ ἀνθρωπίνη:Id est,Iuste utiq; non humana,quòd uel solus uel omnium maxime illam Deus habeat & indignus sit homo quærere circa eum ullam scientiam. Deus enim solus hunc habet honorem iuxta Simonidem. Sed cùm nobis nihil magis conducat ad beatitudinem quàm summarum & diuinarum rerum cognitio,qua (te rogo) uia Philolae alia homini ad eas pergendum est,si non scientia? quibusúe modis comprehẽdenda tanta summitas?Tum Philolaus:Per ecastor ipse tu,iter ostendisti planũ atq; patens.Cùm enim quinq; sint cognitionum opifices,Ammonio teste,post Aristotelẽ, qui eorum quatuor tantũ in primo de anima lib.meminit. Sunt autẽ νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία, αἴσθησις:id est,Mens,discursus,opinio,imaginatio,sensus,Mẽs quidem & sensus non syllogissant,alterum longè superius,alterum multò inferius ratione. Sed nec imaginatio quoq; cùm sit statio sensus & apparitionũ inde migrantium reseruatio. Sensibus autem nequaquam ratiocinãtibus,ne putandum quidem est apparentia sensuum ratiocinari posse. Restabũt igitur opinio & discursus,at opinio est ipsius discursus conclusio,quapropter ea ipsa non syllogissat:soli ergo discursui, quæ dianœa nominatur relicta est syllogissandi facultas, hucusq; Ammonij sententia est in cõmentarijs, quæ edidit ad Aristotelis prima resolutiua.Et quoniam attigi enumeratione comprehensiones & comprehensa breuiter,ne uagetur oratio mea longiùs, opinor diuina esse supra syllogismum,nec ratione humana intelligi posse,quæ non ducãt originem cognoscendi à sensu, sed ex mera dependent fide,tantum ob amorem reuelantis recepta & hominum beatitudinem credita.Sunt tamen plurima sanè,quæ sic diuinæ se speculationi sæpè immiscent, ut unius familiæ solẽt quandoq; liberti & inquilini commune sibi nomen usurpare,atq; illa crebrò, ita enim fateor, se à Theologica facultate tractari patiuntur,quia uel aliqualem ordinem obtinuerunt ad Deum, aut per se aut per reductionem, uel alia fortè ratione ut creationis,conseruationis,perfectionis,iustificationis, beatitudinis,salutis,& similium. De illis equidem non cogito in præsentia, quòd sciam ea naturaliter nobis cognita fieri,quorum aut in postnaturalibus affertur ostensio,quòd sint, aut in Theologicis,propter quid sint.Permitto nimirum illis rationem quippe à sensu quondam ortis & discursui humano deditis, sed quorum ueritas à sola pendet authoritate reuelantis, eorum haud arbitror esse scientiam,nec in illis dominari syllogismum uelim.Sed id tantum quod omnibus erit præstantius fides,quàm qui habet,is ab Aristot.in prioribus resolutiuis appellatur βέλτιον διακείμενος ἢ εἰ ἐτύγχανεν εἰδώς:id est, Melius dispositus quã si esset sciens quod explanauit ita Philoponus, id esse, melius cognoscere,quã per demonstrationẽ.Ad hæc Marranus:Assentior tibi Philolae,inquit,& tecum quoq; illa ipsa,quæ merę sunt fidei,& purè credibilia uetò subiecta esse logicis tendiculis, quæ planè magis sunt contemplantibus detrimento,quàm lucro,idq; nostri pariter asseuerant tàm Græci quàm Latini.Hieronymus ille Dalmata in Psalmum 104. scribens, syllogissandi artem Theologiæ applicatam comparat plagis Aegypti, & sic ait: Cyniphes dialecticæ artis stimulus intelligitur, quæ licet paruum uideatur reipsa habere seductionis aculeum,grauissimè tamen sauciat mentes humanas.Quapropter doctissimus iste uir hanc technam quam & uanitatem sensus, & obscuritatẽ mentis agnominat, omnino ab Hebraicis dimouit studijs atq; reiecit, cùm sæpè alias tum apertissimè ad Damasum de quæstionibus sibi propositis, quando in secunda ijs uerbis utitur.De Hebraicis disputantẽ,non decet Aristotel.

ſtotel.argumenta conquirere. Et in Pſalmo 143.de theoſophiſtis ita ſcribit: Quando tecum cœperint diſputare, ſic uerba eorum breuia ſunt, ſic artifici ſermone concluſa, ut euadere tibi difficile ſit: cùm enim te ligauerint ſyllogiſmis ſuis, & te clauſerint, & quaſi maceriam ſyllogiſmum tibi texuerint ac ędificauerint, non poteſt corruere, non potes tranſire, teneris incluſus, non eſt ruina maceriæ, neq; tranſitus. Cumq; ibi tenuerint te quaſi quodam giro incluſum, tunc non eris in anguſta uia, quæ ducit ad uitam, ſed in lata quę ducit ad mortem. ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἁπλότητος πίστις, βελτίων ἐστὶ τῆς ἐκ περιεργασίας πιθανολογίας: id eſt, Quoniam & ſimplicitatis fides melior eſt quàm curioſitatis perſuaſiua ratio, ut dixit Athanaſius in lib. 3. aduerſus Arrianos confirmat hoc idē in opere contra Græcos, quod ſic incipit: ἡ μὲν περὶ τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς τῶν ὅλων ἀληθείας γνῶσις, οὐ τοσοῦτον τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων διδασκαλίας δεῖται, ὅσον ἀφ' ἑαυτῆς ἔχει τὸ γνώριμον: id eſt, Ipſa quidem de cultu diuino & de uniuerſorum ueritate cognitio, non tàm inſtituta ab hominibus doctrina èget, quàm ex ſeipſa habet notorium ſuum. Sic Athanaſius: Hoc nihil eſſe uerius quiſq; ſibi conſtituat. Quo enim dicendi ſtudio, aut quo perſuadendi conatu opus erit eius, quod mea ſponte paratus ſum credere, quodque iam ſolo erga reuelantem amore meo, ac ſingulari ueneratione libenter recepi, ne minimæ quidem rationis ui coactus aut inductus, quam ſaltem tenebricoſa in hoc corpus demerſi ac uincti animi obtuſitas poſſet excogitare. Multò uberiùs hæc tractat Iuſtinus ille philoſophus Chriſtianus in libro de recta confeſsione iambum priſcum iſtuc citans: οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισι τῶν θείων σαφές: id eſt, Nihil enim hominibus diuinorum manifeſtum, qui & Socratis fluxit ab ore. Fertur ita Xenophontis Socratici ad Aeſchinē Epiſtola, ubi omnibus, inquit, patet diuinas res cognitione humana cōprehendi non poſſe, quare ſufficit piè ipſos Deos ex animo colere, quales autem ſunt nec inuenire nobis poſsibile eſt, nęc phas quærere, nec enim ſeruis conducit, nec eis laudabile dixerim, ſi dominorum ſuorum conſilia, niſi quantum ad miniſterium ſuum pertinet, ſcrutari uoluerint. Et ut de Socrate, aliorumq; philoſophorum ſectatoribus ſcripſit idem in Memorabilibus: ἐθαύμαζε δ' εἰ μὴ φανερὸν αὐτοῖς ἐστιν, ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὑρεῖν: id eſt, Mirabatur autem uidelicet Socrates, ſi non manifeſtum ipſis ſit, quod ea non eſt poſsibile hominibus inuenire. Talis ſemper fuit omnium ætatum, & omnium fermè religionum ſententia, ut humano intellectū non capiantur, quæ prius in hominis ſenſu non fuerant, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio diſcutit, quæ autem ratio non diſcutit, ea neque ratiocinationis diſcurſus quam διάνοιαν uocant iudicabit, quod tum maximè diuinitùs reuelatæ ueritati congruit, etiam ſi de earùm aliqua imaginarios nobis animi conceptus formemus, ut quicquid religioſè pieq; recepèrimus id argumentationis uiolentiæ non ſubdamus, uel ullo nobis phantaſmate propoſito. Maiores itaq; imitatus ille Nazianzenus Gregorius, qui èminet inter omnes noſtrates in omni theologicæ facultatis genere, ómni uerborum & ſententiarum uenuſtate, ſimul & grauitate, huic doctrinæ haud abſimiliter adſtipulatur in libro Theologiæ ſecundo affirmās: τό, μὴ ληπτὸν εἶναι ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ τὸ θεῖον, μὴ δὲ ὅλον ὅσον ἐστὶ φαντάζεσθαι: id eſt, Nō comprehenſibile fore humano diſcurſu diuinum neq; totum quicquid contingit imaginari. Nè mi tu Marrane Chriſtianorū me prorſus expertem, aut negligentē ſuſpiceris Philolaus reſpondit, memini Athenagoram philoſophum Athenienſem ad Imperatores M. Aurelium Antoninū & L. Aur. Cōmodum pro Chriſtianis legatū ſic dixiſſe: ἐπεὶ δὲ δι' αὐτῶν τῶν δογμάτων, οἷς προσεχόμεθα, οὐκ ἀνθρωπικοῖς οὖσιν, ἀλλὰ θεοφάτοις καὶ θεοδιδάκτοις, πεῖσαι ὑμᾶς, μὴ ὡς περὶ ἀθέων ἔχειν δυνάμεθα: i. Atqui & per ipſa dogmata, quibus innitimur non humanis certè, ſed diuinitùs miſsis, & Deo doctis, perſuadere uos (non ſicut de prophanis tenentes) poſſumus. Vbi aliter de prophanis perſuaderi, aliter de diuinis inſinuat. Tametſi ali-

quando multos ex uobis nouerim, qui omnia logicis adinuentionibus confundunt, & susq; deq́ue naturalia Mathematicis principijs, ac rursus Theologica naturalibus statuunt, confirmantq;. Sed haudquaquam causæ diuinæ sunt naturalibus pares, nec ualent naturalia dirigere diuina, longeq́ue minus illa, quæ sola fide constant, ulla ratione possunt demonstrare humanitùs scibilia. Sicut nec ea quæ sunt purè credita necessariò inferunt naturaliter scita, præstantissimus enim ille uester Dionysius Areopagita, quem ego aut reliquias, aut imaginem Pythagoreorum (ut arbitror) haud insipienter existimauerim, super Theologicis istis cognitionibus in libro suo de diuinis nominib. ita loquitur: οὐδὲ γὰρ, inquit, ἀκριβὴς ἐμφέρεια τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τοῖς αἰτίοις. ἀλλ' ἔχει μὲν τὰ αἰτιατὰ τὰς τῶν αἰτίων δεχομένας εἰκόνας, αὐτὰ δὲ αἴτια τῶν αἰτιατῶν ἐξῄρηται. καὶ ὑπερίδρυται κατὰ τὸν τῆς οἰκείας ἀρχῆς λόγον: id est, Neque enim consequens illatio causatis & causis, sed habent quidem causata illas causarum receptas imagines. Ipsæ autem causa causatis abstractæ sunt, & supernè resident iuxta cuiusque principatus rationem. Quo captiosius aliquorum ex uestris retiaculum & fallacius dogma est, in rebus sola fide reuelata constantibus, syllogismorum proprietate nedum utendum, uerùm etiam pari dignitate credendum esse quicquid ex sacris oraculis per syllogisticum artificium sequitur, ac bona formali necessaria, logicaq́ue consequentia infertur. Nihil enim tàm distat quàm esse diuinitùs reuelatum & humanitus inuentum. Vnde in mera fide purê credibilium, credere & scire sunt maximê disparata, ubi nunquam conclusio syllogismi fore potest euidentior ex præmissis, etiam si præmissis euidentia certa misceantur, tamen semper conclusio, partem sequitur infirmiorem. Rectè igitur uel hoc affirmamus, quòd in eodem subiecto & respectu eiusdem ueritatis, non potest simul stare habitus fidei acquisitæ, & habitus scientiæ per demonstrationem genitæ. Qui ergo contradicit sacris oraculis, is execrabiliter contradicit fidei. At uerò, qui alicui conclusioni humano ingenio, subtilibus inuentiunculis, Aristotelicis technis, Eleaticaq́ue disciplina, cuius author fuit Zenon τῆς ἐριστικῆς φιλοσοφίας ἀρχηγός, ut Galenus ait, siue Chrysippi tendiculis, aut Sophistarum syllogismis ex Sacrorum oraculorum reuelatis collectæ atq; illatæ, contradicit, is iam non fidei contradicit, sed scientiæ humanæ repugnat: non diuinam illuminationem, sed mortalem industriam abnuens haud execrabiliter, sed erranter fortè, aut quandoque perspicaciter, non autem turpiter. Quónam modo igitur affirmare quis ausit? diuinitùs reuelato & humanitùs inuento pari dignitate credendum esse, nisi qui totus pascatur syllogismo, sicut bos fœno. Sanè quæ (amabo te) intercedit dignitatis paritas istius & illius? Fidele illud, at istud scibile. Mens illius sedes est, istius ratio, illud defluit à lumine superno, istud ex sensu ducit originem. In mentis regione aliqua sunt necessaria, quæ in ratione sunt impossibilia. In mente datur coincidere contraria & contradictoria, quæ in ratione longissimè separantur. Non est igitur omninò uerum, si præmissæ sint de fide, conclusionem idcirco fore de fide. Nam execrabilis est propositio hæc, nullum adorandum est creator. Multò etiam execrabilior ista: Omne sculptile est adorandum. In eis nanque ambabus blasphematur fides, attamen & sacra & fidelis non est hæc, inde consequens, nullum sculptile est creator, quam naturali ratione demonstrare possumus, ergo ueritas eius non pendet ab authoritatis reuelantis. Sed eius euidentia longè credita fide minor est. Pari suasu fallimur assentiendo, quia conclusio sit de fide, idcirco aliquam præmissarum necessariò esse de fide. Quis enim ignorat Hebræis, Christianis & Agarenis esse summa fide creditum, quòd sculptile non sit adorandum, ad cuius tamen assertionem inferendam naturalibus utar præmissis, nullum lapidem esse adorandum: sculptile autem

tem uidemus lapidem esse. Tum Marranus: Commodum mihi Philolae reducis, inquit, in memoriam nostrorum quorundam elenchos sophisticos, cùm dicunt, conclusio est Hæretica, ergo aliqua præmissarum. Qua in causa miror supra quam dici potest, quòd isti aliquos uel homines quandoque inueniant, qui eis talia credant. Sed quid ego Aethiopen lauare conor, qui nulla opera candescit. Sunt præterea quæ tametsi reuelantur, tamen etiam sequuntur de reuelatis, quæ si acceptentur à credente, fides potiùs erunt quod reuelata, quam scientia quod illata. Sicut quæ pręcipit Ecclesia mea esse credenda, etiam quocunque ingenio composita præsumuntur potiùs à Spiritu sancto esse reuelata, quàm humana ratione inuenta, quantumuis quadam syllogistica subtilitate inducantur. Sic ille ad Ecclesiam Alexandrinam scripsit Imperator Constantinus de Concilio Nicæno dicens: ὃ γὰρ τοῖς τριακοσίοις ὁμοῦ ἤρεσεν ἐπισκόποις, οὐδέν ἐστιν ἕτερον ἢ τοῦ θεοῦ γνώμη, μάλιστα ὅπου γε τὸ ἅγιον πνεῦμα τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν ταῖς διανοίαις ἐγκείμενον, τὴν θείαν βούλησιν ἐξεφώτισε: id est, Quod enim trecentis simul placuit Episcopis, nihil est aliud quàm Dei sententia, maximè ubi Sanctus spiritus talium, tot, & tantorum uirorum mentibus incumbens, diuinam uoluntatem declarauit. De Episcopis loquitur hic, ecclesiam uniuersalem spiritu diuino agitatam repręsentantibus, non de quorumlibet quantumcunque polyphemorum heteroclitis sine cerebro capitibus. Abeant igitur in officinam suam mistiones syllogismorum de esse, de necessario, & de contingenti, aut si qua sint alia logicæ curiositatis posibilia seu imposibilia. Nulla enim est orationis fideliter creditæ ad necessariam propositionem æqua comparatio, cùm necessaria posit esse dubitabilis, reuelata uerò nihil sit euidentius. Ne igitur occupent eiuscemodi mistiones adyta sacrorum, ne molestent hierophantas, quinimò secedant (si aliquid posse uelint) ad artes sellularias, aut naturas cementarias, aut supputationes Mathematicas, ne transeant limites, ne attingent τὴν ἀδίδακτον καὶ κρυφίαν μυστηρίων συμβόλων παράδωσιν. Recta, inquit Philolaus, incedis amice ad Pythagoræ profecto uiri diuiniore doctrina imbuti obscuras latebras, nullis humani ingenij argutiolis peruestigandas, quæ nobis ambigendi formidinem magis incutiunt quàm generent adherendi firmitatem. Non enim poterit diuinorum tantus splendor per tam tenues & aniles sophismatum rimulas tam strictim à nostris noctuinis oculis cerni. Sed opus erit amplisimis cogitãdi & credẽdi uiribus, maximeque (ut ait Terentius) fide & taciturnitate. Quo motus Pythagoras, omnibus disciplinis toto orbe haustis primus philosophię creditor, nil prius, ut scripsit Apuleius, discipulos suos docuit quàm tacere. Nam hoc erat primum contemplatiuæ sapientiæ rudimentum, meditari, condiscere, loquitare, dediscere. Perinde atque tam augustę maiestatis Pythagorica sublimitas multò esset dignior, quàm quòd pueriliter iactatis gerris loquitando & garriendo comprehendi posset. Satis uerò nobis patet ex ijs quæ è Simone accepimus, etiam Pythagoram sicut cætera Cabalistarum, ita hoc quoque genus doctrinæ in Gręciam attulisse, scilicet, quod de quæstione altisima discipulus interrogatus taceat. Interrogatus uerò solùm respondeat αὐτὸς ἔφα. Ipse dixit: Sic Cabalistæ respondent אמרו חכמים: id est, Dixerunt sapientes. Et Christiani quoque suis dicunt πίστευσον: id est, Crede. Tum Marranus: Fortasse nos taxas Philolae, quibus id & Imperator Iulianus improperauit dicens: ὑμῶν ἡ ἀλογία καὶ ἡ ἀγροικία. καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὸ, πίστευσον, τῆς ὑμετέρας ἐστὶ σοφίας: id est, Vestrûm irrationalitas & rusticitas, & nihil ultra ipsum crede, uestræ est sapientiæ. Cui conuitio Nazianzenus in prima inuectiua prudenter occurrit, quod pariter hoc Pythagoreis sit primum & maximũ disciplinæ fundamentum, tacere, deinde nullam dictis exhibere rationẽ nisi αὐτὸς ἔφα, quapropter is iniquè nos redarguat, quippe εἰς ταυτὸν ἥκοντος τοῦ αὐτὸς ἔφα, τοῦ παρ' ὑμῖν πίστευσον, ἐν ἄλλαις συλλαβαῖς τε καὶ ῥήμασι: id est, In idem cedente isto, ipse dixit, & apud nos

crede,

crede,licet alijs ſyllabis & uerbis,ita Nazianzenus. Habemus nunc memoriter eorum qui prę quibusq; cæteris ſacra diligentiùs tractauerũt unanimem diſcendi morem uidelicet Cabaliſtarum אמרו,Pythagoreorum ἔφα, Chriſtianorum πίστευσον.Cæterum quicquid aliorum eſt,diuinum non eſt. Equidem antè multò cogitaui tantum,Philolaus ait,ea omnia Hebræorũ fluxiſſe Cabala iam certo certius ſcio,clarè namq; uideo, quæcunq; Simon nobis oſtẽderit philoſophiæ Italicæ:hoc eſt,Pythagoricis adamuſsim quadrare,ut haud ab re iudicauero Cabaliſtarum & Pythagoriſtarum inter ſe cuncta eiuſdem eſſe farinæ. Omnia namq; ſtudia noſtra utriq; reducunt ad humani generis ſalutẽ, & omnia entia quæ ſubſiſtunt, aut ſubſtant continuò ad Ideas referunt quæ uerè ſunt,& idearum ideam. Vnde utriq; ternos eſſe Mundos aſſeuerant, & tertium infinitum, uel potiùs non finitum, tribusq; conſtare omnia καθάπερ γάρ φασιν οἱ πυθαγόρειοι, τὸ πᾶν καὶ τὰ πάντα τοῖς τρισὶν ὥρισται: id eſt, Quemadmodum enim dicunt Pythagorei,omne & omnia tribus terminantur,ut in libris de cœlo ſcripſit Ariſtoteles.Nam alia quidem,inquit, ſunt corpora & magnitudines,alia uerò habitant & obſeruant corpora & magnitudines,alia deniq; habitantium & cuſtodum principatus ſunt & origines. Quod ita intelligo. Quoniam Mundus inferior complectitur corpora & magnitudines ſingula cũ ſuis uirtutibus & intelligentijs ſphærarũ motoribus appropriatis, & generabilium corruptibiliumq; curatoribus ac cuſtodibus, qui obſeruare dicuntur corpora prouidè,ut eſt cuiq; tributa prouincia,quos antiquitas quandoq; uirtutes,quandoq; Angelos,tum aliquando & Deos,item & dęmonas, uel pro rerũ anxiarum ſolicitudine quibus allegantur, crebrò dæmonia quoque nominauit.De quibus canit Homer.θεοὶ ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες:id eſt,Dij olympica tecta inhabitantes,ſcilicet,qui rebus naturalibus prẹfecti ſæpe querula turbantur affectione, ac à ſummis ad ima relegati laborum ſuorũ cauſas dicunt πολλοὶ γὰρ τλῆμεν ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες, ἐξ ἀνδρῶν, χαλέπ᾽ ἄλγε᾽ ἐπ᾽ ἀλλήλοισι τιθέντες:id eſt,Multi enim patimur olympica tecta inhabitantes à uiris, graues dolores inter eos uicíſsim reponentes, ut eſt in Iliad. 5. Nam olympũ intelligunt priſci quintã eſſentiã ſiue naturã:hoc eſt,cœlũ,quare tecta olympica ſunt ſphęrę cœleſtes ſeu cœli, dicti à celando ſicut tecta à tegendo. Deniq; uirtutes cœleſtes & uires elemẽtares ac rerũ naturaliũ proprietates.Heſiodus Deos ex cœlo & terra dicit genitos in ſua Theogonia, & Orpheus Græcorũ primus Theologus ad Muſ[illegible] ſcribẽs, eoſdem appellat dæmonas his uerſib. δαίμονας οὐρανίους καὶ ἠερίους καὶ ἐνύδρους καὶ χθονίους καὶ ὑποχθονίους ἠδ᾽ ἢ πυριφοίτους: id eſt, Dæmones cœleſtes & aëreos & aquaticos & terreſtres & ſubterraneos & igniſequos,ſeu igni aſsiſtentes.In operum quoq; ac dierũ lib. Heſiodus: Dæmones,inquit,boni ſunt terreſtres cuſtodes mortalium hominũ. Ipſe quidem Apollo ſe ſuiq; ſimiles dæmonas roganti quondã Theophilo reſpõdit Angelos eſſe ꝓ incũbente ſibi adminiſtrationis officio,ut eſt in oraculis.Sic.n. cecinit ut fermè ſolet omnia heroicè:οὔνομα μηδὲ λόγῳ χωρούμενον ἐν πυρὶ ναίων τοῦτο θεός, μικρὰ δὲ θεοῦ μερὶς ἄγγελοι ἡμεῖς:id eſt, Nomen ne ratione capiendũ in igne habitãs,hoc Deus.Parua autẽ Dei portio Angeli nos.Erigamꝰ ſi libet ad altiora ingeniũ noſtrũ, quippe ad uniuerſi huius globi uitales influxus. Nã Mũdus ſuperior cõplectitur ſuperos,eſſentias incorporeas, diuina exẽplaria & orbis huius ſigilla,quorũ inſtar,omniũ rerũ inferiorũ facies ſunt factæ, quæ Pythagoras appellauit ἀθανάτους πρῶτα θεοὺς:i. Imortales prima deos,uelut principia rerum ex mẽte diuina ꝓductas ideas,ut ſint eſſentiales ἀρχαὶ principatus & origines habitantium corpora:id eſt, ſpecierũ,compoſitas huius Mundi res informantiũ. Quo planè intelligit alios etiã illic eſſe immortales ſecũda Deos, prima enim ſecunda referunt, entia incorporea ſingularia & indiuidua, non materiali numero, ſed formaliter formali inter ſe differentia, puto ſpiritus ab omni materia liberos, ſimplices & impermiſtos, ſuapte natura extra cœlum

ſenſibile

ſenſibile cōmorantes, & ut ait Ariſtoteles, nec tempori nec loco aſtrictos unde nec ſeneſcant nec tranſmutentur, multò magis nulla uariatione nec alteratione, nulla deniq; paſsione affecti ſufficientiſsimã ſibi & optimã ducant uitã, habitentq; æternitatem, quod nuncupatur æuũ, & Græcè αἰὼν quaſi ἀεὶ ὢν: id eſt, ſemper ens, quoniam idẽ illud ſeculũ ſemper fuit, eſt, erit, intemporaliter, in mente diuina, ex energia tamen Dei foras creatũ, & extra cœli noſtri conuexa conſtitutũ, pro domicilio ſplendidiſsimo ſpirituũ beatorum, quos Pythagorei ueros Deos exiſtimãt, in ſublimi ætheris uertice locatos cũ prorſus obiectu, tũ retro partu ęuiternos ſcilicet æuo imortali & diuino præditos. Ab ipſo autẽ eodem æuo etiã aliis diſpenſatum eſt & tributũ eſſe & uiuere, his quidẽ clarius, his uerò obſcurius, ut idẽ dixit Ariſtot. Quid aũt id ſit per quod diſpẽſetur & tribuat, ab hoc æuo diuino & immortali rebus aliis: hoc eſt, inferioribus eſſe ipſum, non fortuitũ obiter, aut perfunctoriè illapſum, ſed cuiuslibet ſpeciei cõſimiliter ſubſtantiuum, certè primi omnium Pythagorei Socrates & Plato ſequentes præceptorẽ ſuum, diſcipulos illius familiæ docuerunt, cũ audiuiſſent Pythagoram ſemper de diuinis obſcurè loquentem, dicere ſolitum quòd Tetractys traderet animæ noſtrę fontẽ perennis naturæ, tunc planè intellexerunt Tetractyn eſſe Ideam in mẽte diuina tradentem, & fontem eſſe Ideam exemplarẽ traditam, & perennem naturam eſſe Ideam rerum eſſentialẽ receptam. Quare Alcinoo teſte dixerũt hoc modo: ἔστιν ἡ ἰδέα ὡς μὲν πρὸς θεὸν, νόησις αὐτοῦ, ὡς δὲ πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον παράδειγμα. ὡς δὲ πρὸς αὐτὴν ἐξεταζομένη, οὐσία: id eſt, Eſt idea quoad Deum quidem cognitio ſua, quoad ſenſibilẽ autem mundũ exemplar, quoad ſeipſam uerò cõſyderata, eſſentia, ceu loquẽtis uox, uti eſt apud Areopagitã, una cũ ſit atq; eadem, à multis auribus ut una percipitur. Eſt enim uox primò in uociferatore, ſecundò in uocalitate, & tertiò in quolibet auditore. Quomodo autẽ in Mundo ſenſibili ſemper ſphæra prior in omnes eã ſequentes influit, ita in Mundo intellectuali non tãtùm ſingulos choros ſuperiores influere arbitramur in omnes choros inferiores, uerùm etiam totum Mundum ſuperiorem influere in totum Mundum inferiorem, ut omnia pro ſuo captu quantum fieri poteſt momentanea ad æterna, & infima reducantur ad ſumma. Nihil tamen merè creaturarum ad tertium Mundum reduci poteſt, nihil enim tantæ ſublimitatis ſuapte natura capax eſt, niſi Deus, atqui tertius inquam Mundus ille ſuperſupremus omnes alios Mundos continens ſolius Deitatis eſt, unaq; diuina conſtat eſſentia, ut planè mihi uidetur rectè cognominata παντοκρατορικὴ ἕδρα: id eſt, omnipotens ſedes locata, immò exiſtens ſuper omne æuum & ſuper omne ſeculum: eſt enim ſeculum ſeculorum, ὑπάρξεως, ὑποστάσεως, οὐσίας, φύσεως, ὀντότης καὶ ἑνότης προοῦσα: id eſt, Exiſtentię, ſubſtãtiæ, eſſentiæ, naturæ, entitas, & unitas pręexiſtens. Quod Pythagoras noſter ἓν appellauit, & Parmenides Pythagoreus ὄν, uterq; haud abſimili ratione ὅλ περούσιον, ἕν. καὶ τὸ ὄν, ἕν: id eſt, quod ſupereſſentiale unũ, & ens, unum. Sed nemo antiquitatis tã peroſus aut tantus cõtemptor maiorum eſſe optauerit, ut tantũ & tã ſapientem Pythagoram exiſtimet tam anili amẽtia correptũ fuiſſe, quod putaret abaci numeros aut pueriles talos quibus iactarent uultorios quatuor, aut mercatorum calculos, cæteraq; id genus eſſe rerum omnium principia, quæ non ſolùm rebus non præſint, uerùm etiam ſecundum res accidant. Quin potiùs intelligi uoluit ipſum eſſentialiter & ſimpliciter unum, à quo, & ex quo, & per quod, & in quo, & ad quod omnia ſunt, & ordinantur, & permanent, & continentur, & implentur, & conuertuntur, idemq; eſſe primum unum & primum ens, quod in ſecundo poſtnaturalia teſtatur Ariſtoteles his uerbis: πλάτων μὲν γὰρ καὶ πυθαγόρειοι οὐχ ἕτερόν τι τὸ ὄν, οὐδὲ τὸ ἕν. ἀλλὰ τοῦτο αὐτῶν τὴν φύσιν εἶναι, ὡς οὔσης τῆς οὐσίας ταυτὸ, τὸ ἓν εἶναι καὶ ὄντι: id eſt, Plato nanq; & Pythagorei non aliud aliquid ipſum ens, neq; ipſum unum, ſed hoc eorum naturam eſſe, ceu exiſtentis eſſentiæ idem unũ eſſe,

& ens

& ens aliquod. Sanè Xenophanes ille Parmenidis præceptor, & idem Pythagoræ coæuus, quanquam omnia celare mos illorum fuit, tamen uisus est clarisime nobis explanare, quid ipsum unum esse intellexerunt, de quo in rerũ principijs uerba fecerint. Dixi autem illud unum, esse Deum, quo liquidius Pythagoræ arcana in nobis patefiunt cùm statuit infinitum & unum & numerum esse prima rerum principia. Per infinitum nihil aliud significans quã ipsum posse, nihil enim quis unquam ne cogitauerit quidem, prius ipso posse, quod maximè infinitũ in Deo est, immò ipsum, infinitus Deus est, in quo non separantur esse & posse, quod omnium producibilium & singulorum quorumcꝫ continet essentias, uirtutes & operationes cum omnib. proprietatum & accidentium connexilibus differentijs & unionibus. Cæterùm Pythagorę assentitur etiã ea in re Anaxagoras, ante quos uiros nullam Gręcos omnes Dei habuisse cognitionem Eusebius Pamphili author est. Dixit enim Anaxagoras, quoniam erant omnia simul. Et Democrit. erant inquit, omnia simul potentia, uidelicet δυνάμει: id est, in ipso posse. Hæc est illa quocꝫ mistura siue rerum commistio Empedoclis & Anaximandri, nequaquam tamen in aliquo Hesiodi aut Aristophanis chao nocte & erebo confusa, sed in deitatis pleno lumine discreta, & ipso infiniti luminis intimo penetrali ordinata, quãquam si haud iniquè intelligatur Hesiodus certè chaos noctem & tenebras non esse rerum principia, sed ex principijs orta statuit. Id enim in Theogonia protulit: ἐξ ἀρχῆς καὶ εἴποθ᾽ ὅτι πρῶτον γένετ᾽ αὐτῶν. ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετο. Deinde sequitur: ἐκ χάεος δ᾽ ἔρεβός τε μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο: id est, Ex principio & si quãdo aliquid primo factum eorum est, certè primum chaos factum est. De chao autem erebus nigracꝫ nox nata sunt. Aristophanes uerò aliter in auibus scripsit: χάος ἦν καὶ νὺξ ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον: id est, Chaos erat & nox erebuscꝫ nigrum primo. Sed ita fingit poëticè musarum more alludens suis auibus, ut ex ouo posset amorem excubare, ac simul Orphei supparasitatur in Argonauticis, non absimiliter sentienti, quapropter hoc idem repetendo rursus iterumcꝫ meminerim, omnia & singula in illo ipso posse, non confusè, nõ in chao, non in erebo, nec obscura nocte, sed discretè ac ordinatè in pleno lumine, scilicet in ipsa luminosa & omnium fulgentisimorum radiorum splendidisima claritate, ac illustris & illustrantis essentiæ diuinæ intuitu, notitia cognitione uersari, quæ optimo iure ab antiquisimis philosophorum Idea nominatur ἐκ τοῦ ἴδω, τὸ γινώσκω, cuius quidem posse esse, cũ omnia complectatur mentalia, rationalia, intelligibilia, sensibilia, uitalia, substantialia, adhæsibilia, & adhęsiua, non tantùm eorum quæ sunt, uerùm etiam quæ non sunt, tũ uerè illud poterat infinitum appellare Pythagoras, quod & à sapientisimis dictum erat ἀπειροδυνάσθαι: id est, infinitè posse, quoniam & ipsum est infinitũ & una eademcꝫ infinita & essentiali Idea complectitur res infinitas. Nihil enim uel fuit, uel est, uel erit in supercœlestibus, cœlestibus, terrenis, corporeis aut incorporeis, in angelis, in hominibus, in brutis, in plantis, in tota uniuersi natura, quod nõ potest, uel ut Grãmaticè loquamur, potis est. Ex hoc omnia prodeunt, & hæc est, ἀπειροδύναμος καὶ παντοδύναμος δυναμοποιός δύναμις: id est, Infinitè potens & omnipotens potentifica potentia, quæ nihil aliud est quàm diuina essentia, intra quam ante omnia unum producit duo. Hic tenes Marrane totum meum Pythagoram. Duo primus numerus est, unũ uerò principiũ numeri. Quod si credis Xenophani, ut antè audisti, unũ illud Deus est, & cùm intra essentiam diuinam productio duorum manserit (numerus enim seipso constituitur, Boëtio peripatetico authore, iuxtacꝫ unum solus binarius naturaliter est) tum necessario, duo quocꝫ illa, Deus sunt, quoniam intra Deum, nihil nisi Deus est. Tres igitur hæ res principium & primum cùm sint, & unam Dei essentiam non exeant, tum Deus planè unus sunt, non enim essentia eò scinditur, quod ex uno duo producta numerantur, sicut in rebus

bus quoq; corporeis sæpe fit, ut unitas mota in duitatem (sit uenia comparationi) usq; ad terna progrediatur manēte rerum substantia, ut stipitis & surculorū, uel æquius ut hominis corpus brachium & digitus. Ex uno itaq; in diuinis producēte, duobusq; productis, trinitas oritur, quibus rebus, si addatur essentia ab eis formaliter distincta, erit formalis quaternitas quę est infinitum, unū, & numerus duorum. Omnis numeri substantia, perfectio, & finis. Nam unū, duo, tria, quatuor collectiuo progressu decē cōficiunt, & extra decē nihil est. Quare hoc ipso intellexit Pythagoras omnium quoddam rerum principium esse, quod Tetractyn nominauit. Nam tetras Græcè, quaternitas est, & actys, formale solis, siue radius, ex quali fomalitate licet iam supersubstantiali, meus ipse, unum illustre nomen constituit quaternitatis, ueluti quatuor inter se formaliter distinctorum. Vtq; sacrum à prophano segregaret, optima ratione nomen sanctum per ypsilon scripsit, cùm ἀκτὶς uulgo per iota scribi consueuerit. Adhuc autem & ipse quoq; Tetractyn, ut Deum aliquem hoc loco excellenter in genere masculino protulit, quo more Latini ueteres Cupidinem aut Venerem masculinè pronunciarunt, cùm aliâs instrumentalem quaternitudinis numerum ipsam Tetractyn genere fœminino eloquantur. Deum autem se illum ostendere uoluit per quem ipse iurauit μὰ τὸν τετρακτὺν, quo nihil haberi debeat ueneratione dignius. Nam ut Aristoteles ait ὅρκος τὸ τιμιώτατόν ἐστιν. i. Iuramentum est honorabilissimum. Ego sanè hoc in loco Hierocli non astipulabor qui aurea carmina Pythagoram ipsum conscripsisse opinor. Atqui pariter optarem propter mirificæ sanctitatis reuerētiam, quòd Tetractys Romana lingua non quaternarius nec quaternitas, sed uoce mutata quaternio aut quaternitudo nominaretur, quale apud nos Christianos obseruatis, sacrum à prophani uulgi usu secernētes, cùm enim à ter ternus & ternitas populariter legi debeat, uos sacrosanctam hypostasin alterato uocabulo Trinitatem appellatis, quasi trium unitatem, scilicet enim literā ab ipso uno propter unitam singulorum naturam mutuantes. Sed ut receptui canam, omnium rerum, inquam, una quædam sum̄a res est Tetractys, Pythagoricum principiū. Tum Marranus, bellissimum recordor ab hoc exemplo Philolaē illud quatuor literarum charagma, in quo uniuersa generis humani salus præsto sit. Quod nobis Simon tanta scripturarum ubertate confirmauit, ubi profectò mihi Iudæorum Tetragrammaton ac potiùs ipsas quatuor literas ex quibus nomen Saluatoris componatur non malè uisus est Pythagoras in Tetractyn Græcum symbolum commutasse. Mox tum. Ego uerò inquit Philolaus, illo Tetragrammato & illa salute ad quam totum penè genus humanum reduxit Simon, planè nondum satiatus discessi, quare cùm ad eum rediero, de istis rebus, si uolet, ampliora quæram, præsertim de illo homine qui salutem singulis quibusq; nobis allaturus sit, tanquā uniuersorum rex unctus, ideoq; Messiha dictus. At uide modò uelim num sit Esculapius denuô uel per transanimationem, ut aiunt, in hūc Mundum uenturus, de quo Iulianus Imp. in lib. 2. cōtra Galilæos ita scribit: ὁ γὰρ Ζεὺς ἐν μὲν τοῖς νοητοῖς ἐξ ἑαυτοῦ τὸν ἀσκληπιὸν ἐγγέννησεν, εἰς δὲ τὴν γῆν διὰ τῆς ἡλίου γονίμου ζωῆς ἐξέφηνεν. οὗτος ἐπὶ γῆς ἐξ οὐρανοῦ ποιησάμενος τὴν πρόοδον, ἑνοειδῶς μὲν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ περὶ τὴν ἐπίδαυρον ἐφάνη. πληθυνόμενος δὲ ἐντεῦθεν ταῖς προόδοις ἐπὶ πᾶσαν ὤρεξε τὴν γῆν, τὴν σωτήριον ἑαυτοῦ δεξιὰν ὅπως ἐπανορθώσηται τὰς ψυχὰς πλημμελῶς διακειμένας καὶ τὰ σώματα ἀσθενῶς ἔχοντα. i. Iupiter enim in suis intelligibilibus ex se ipso Esculapium genuit, in terram per solis genitalis uitam destinauit, hic in terra ex cœlo faciens progressum uniformiter quidem in hominis speci circa Epidaurum apparuit, auctus itaq; illic successibus super uniuersam porrexit terram, salutarē eius dexteram, ut restauraret animas malè dispositas & corpora inualidè habentia. Qui si compositum ex illis quatuor literis quouis etiā alio legēdi charactere addito nomē habuisset, prorsus Saluator ipse putandus esset: Aut certè quantusquantus ille fuerat Hercules

Alcmenæ filius à Ioue prognatus diuinum femen, quem Thafsij Saluatorem nominarunt, & monetæ publicæ infcripferunt fic: ἡρακλέους σωτῆρος θασίων: id eft, Herculis faluatoris Thafsiorum. Eiufcemodi nummum argenteū prifce percuffum ego nuper, ut foleo, erga res antiquifsimas incredibili uoluptate his meis digitis uerti legens & reuerti. Quo non ab re cōiectabam, omnium uoce ac confenfu Herculem inter Deos relatum & faluatorē effe promulgatum. Præter eos fuiffe alioquin aliquam multos qui mortalibus opem tulerint faluatores, haud dubium quidem eft, quorū è numero meminimus Ptolemæum regem Aegypti, cui nomē Soter: id eft, Saluator extitit. Romanis quoq; Curtius ipfe fua morte terrā reddidit faluam, & fua capita duo Decij pro patria feruanda fortiter deuouere, communis falutis mirifici authores. Tum Marranus: Libenter, inquit, te interpellando monerem, ut quæ nobis à Simone tradita funt perfpicacius animaduerteres, & paulò æquius intelligeres. Poft enim quāmulta de Cabala ille uir omnifariam fectæ fuæ peritus differuiffet, quid modò effet, & ad quid utilis, oftendiffetq́;, & quòd effet recepta reuelatio, & quòd facilè nobis iter aperiret ad beatitudinis faftigiū & fummā fœlicitatem, tum rogatus à nobis quid' nam illud effet quod præcipuum diuinitatis reuelatum fuiffe putaret, ad quod generatim omnes diuinorum reuelationes reducerentur, aiebat id effe quod dicitur, poft ruinam primordialem generis humani uniuerfalis reftauratio quæ falus nominatur, & quā daturus foret homo iuftus & pacificus, uir heros, cuius nomen quatuor contineret in miferationibus literas, ad quē nos ipfos cunctis negocijs fecularibus abfoluētes liberè conari debeamus per omnes gradus idoneos afcēdere ac migrare in ipfum, pro fua quifq; uirili, quodq; fint huc omnes actus noftri formādi, huc omnis cōtemplatio dirigenda, huc tendat omnis facra Iudęorū fcriptura quæ nobis quafi fcala Iacob fore queat fuper terrā fita & cacumine tangens cœlos, per eam tranfcēdere nos Mundum hunc poffe corporeū ufq; in alterum Mundum angelicum, etiam ad ipfam Mefsihæ illius Saluatoris animam, quæ fit omnium animarum faluandarum requies & fatietas, extremusq; finis, ultrà quem progredi nufquā ualeamus, quoniam terminet fummum habitaculum Mundi fupremi, & cōmunicet cum Mundo fuperfupremo, fiue dum per grāmaticos dicere liceat, fupremifsimo, quin potius incomparabili, ad fummū, hanc effe omnium hominū perpetuam falutem cunctorū bonorum aggregatione cōpletam. Quæ fi memineris à Simone fic effe propofita, quanquam per ambages, mea quidē fententia nō dubitabis, nec illos tuos faluatores, nec etiam Iudæorum quofdam, de quibus uiginti quatuor Biblia fæpè honorificam fecēre mentionem, in tanta unquam fuiffe dignitate conftitutos, ut generi humano falutem uniuerfalem afferre potuiffent, per quam homines in omni orbis terrarum fpacio quotquot effent, fempiterno æuo lætè frui, & cum Deo poft lapfum redire ualerent in gratiam. Quid enim de tuo Efculapio complures fenferint alij, tu uideris, qui afferunt illum meretricio inceftu natum ex Coronide uenufta muliercula, de qua canitur: Pulchrior in tota quā Lariffæa Coronis non fuit æmonia, & eam fæpè in templo Apollinis fubegerint atq; comprefferint facerdotes, qui adulterinis complexibus à fe genitum Efculapium, finxerunt Dei filium effe ifto loco culti. Apis autem Aegyptius, qui artem medicinæ primus Græciæ intulit tam infignis eo feculo templarius, ut etiam mortuus in templis pro Deo coleretur, fingulari erga facerdotes Apollinis fauore ductus, infantem fufcepit alendum & inftituendum, quē difcipulo quondam fuo Chironi Centauro deinde commendauit medico peritifsimo, ut artē curandi tuendiq; corporis in Efculapiū trāsfunderet. Quo facto, in uirū euafit Efculapius & fama & opibus magnū. Auaritia uerò tum inftigatus, & cupiditate honoris diuerfas Mundi regiones ad pecunias arte medica corradēdas peragrauit. Iamq; diuitijs plurimùm abundans,

abundans,& fama ingenti præditus,ſtultè ſe Deum nominauit, promittens non ſolùm ægrotis ſanitatem,uerùm etiam mortuis denuò uitam, ſuper quo Ioui ſuperbiæ ſuæ pœnas dedit:nam fulmine ictus perijt: Sic enim Pythagoreus Pindarus Pythionicarum tertio ſuper Eſculapio cecinit: χερσὶ δ᾽ ἄρα κρονίων ῥίψας δι᾽ ἀμφοῖν, ἀμπνοὰν στέρνων κάθελεν ὠκέως, αἴθων δὲ κεραυνὸς ἐνέσκιψε μόρον:id eſt,Manibus ergo Iupiter proijciens ambabus, reſpirationem præcordiorum deſumpſit ſubito:ardens autem fulmen inflixit mortem.In hanc ſententiam Apollo querulus ſuper Eſculapij filij morte Euripidi fingitur. Ζεὺς γὰρ κατακτὰς παῖδα τὸν ἐμὸν αἴτιος ἀσκληπιὸν στέρνοισιν ἐμβαλὼν φλόγα. Quare niſi planè in diuinis plumbei ſumus hominē tàm alienum à dignitate, Saluatorem eſſe humani generis non putabimus, & ne in uniuerſo quidem ſanatorem,qui opem non alibi,quàm in Pergamum,& Ioniam,& Taranta,& Romam,& Con,& Aegas,ac in eas circa regiones cōtulit. Nimio tu uictus amore tuorum Marrane,Philolaus inquit,pluſquam ueritate,omnes homines minoris æſtimas,imò quamminimi cenſes, qui non Galilæi ſunt. Peruerſus hic mos eſt mea ſententia (ſit uenia uerbo) non modo laudem alienis nō admittere,ſed & uituperare, nec tibi,ut uideo, ſatis fuerit tuiꝙ ſimilibus,optimos uiros ſuo ſeculo uirtute claros,quos antiquitas ob egregia facta in Deos retulit, non eſſe Deos contendere,niſi & ſe diabolos tartareos feceris. Ita Lactantiū tuum hoc in loco imitatus, qui decimo capite libri primi ad Conſtantinum Imp.ſic ſcripſit:Eſculapius & ipſe non ſine flagitio Apollinis natus,quid fecit aliud diuinis honoribus dignum,niſi quod ſanauit Hippolitum, mortem ſanè habuit clariorē,quod à Deo meruit fulminari. Hæc ille. At lingua omnis, quæ felle inficitur,uero guſtu caret,fatetur is tamen rem eſſe diuinis honoribus dignam,largiri ſanitatem quod & ſecum omnes fatētur ægroti.Sed quid aliud fecerit Eſculapius,ſi neſciat Lactantius,Socratem ſapientiſsimum interroget,qui gallum ei offerendum uouit,ut eſt in Platonis Phædone, non ut ſibi corpus ſanaret,qui iam morti adiudicatus, uenenum biberat,ſed ut parenti Apollini:hoc eſt,primo & incorporeo Soli æternæ uitę diſpenſatori,animū tranquillè morientis cum lætitiæ iubilo & pæane redderet.Nam gallus Apollini Phœbo,qui Sol nominatur,ſacer eſt,horarum & diei lętus nuncius Eſculapius autē dictus eſt à ueteribus Iubilatio Apollinis uictoria & triumphus, qui pæan appellatur,eò quòd paruam ceſſationē & quietem poſt liberationē nominarint.Ea enim ætate conſueuerūt inituri pugnam priùs Marti, & poſt pugnam uictores Apollini pæana referre.Quàm aptè igitur Socrates in Eſculapio,qui eſt pæan ſolem uitę datorem ueneratus ſit iam iamꝙ moriturus, do ctiſsimorum hominum recta iudicia uiderint, dignum ſanè ratus & optimo cuiꝙ officioſum,huius Mūdi Pythone maximo ſerpente uicto, & pedib. calcato,quando per mortem celeriter ad ueram uitam iter capeſsitur, Eſculapio quidē offerre:id eſt,pæana celebrare.Sic Orpheus uetuſtiſsimus uatū & coętaneus iſtorū deorum: nam cū Tyndaridis & Hercule nauigaſſe perhibetur, in hymnis cecinit: ἰητὴρ πάντων ἀσκληπιὲ δέσποτα παιάν, ἔλθε μάκαρ σωτὴρ, βιότης τέλος ἐσθλὸν ὀπάζων:id eſt,Sanator omnium Eſculapie domine Pæan,ueni beate Saluator,uitæ finem bonum prębens.Multos ſe Iulianus Imperator nouiſſe aſſerit,in maximis periculis Eſculapio adiutos, & ſeipſum ægrè laborantem, ſæpe medelis eius ſaluum euaſiſſe fatetur, ad hoc teſtem citans Iouem. Sed quid hæc ad uniuerſum Mundum, reſpondit Marranus, cuius Meſsiha prædicatur Saluator,nec corporū modò,ſed animorum? Et Philolaus ad id. Tu uerò Marrane,quid de Hercule?nónne morum formator & omnis ingenuæ diſciplinæ in cunctis orbis terrarū locis præceptor fuit? Inde illa imago Herculis apud Celtas peruetuſta quidem & uero ſimilis,ubi ſenex ipſe homines innumerabiles ſingulos catenulis aureis colla reuinctos à lingua pendētibus trahit quò uult cunꝙ. Celtæ uernaculo ſermone Ogmion nominant. A

 Luciano

Luciano fit eius memoria in alloquio de Hercule Celtico, ſuper quo illi dicunt: ἡμεῖς τὸν ἡρακλέα λόγῳ τὰ πάντα ἡγούμεθα ἐξεργάσασθαι σοφὸν γενόμενον: id eſt, Nos Herculem uerbo & ratione omnia opinamur effeciſſe cùm ſapiens fuerit. Nam uirtute domare uitia, & ignorãtiam auferre doctrina, nihil aliud eſt, quàm calcare monſtra, & angues necare, leonem Nemeæum claua percutere, hydram lernæam interimere, aprum erymantium occidere, ceruam in Menalio nemore aurea cornua gerentem capere, ſtymphalidas aues in nube ſagittis confodere, Antæum intra ulnas ſtrangulare, columnas in Oceano figere, Geryonẽ tricipitem uincere, boues abigere, taurum perimere, Acheloum Monomachia ſuperare, omitto & Diomedis equos, & cerberum & aurea heſperidum mala, idq́ genus facinorum cætera quàmplurima, totum uirtutis fuit, totum rectę inſtitutionis officium & bene uiuendi exemplum. Tum Marranus: Dicerem, inquit, aliorum de illo exiſtimationem, niſi tu priùs eiuſcemodi tuliſſes ægrè, breuiq́ oſtenderem fuiſſe hominem, ut nos ſumus, uel paulò indigniorem, licet Prœti Agenorisq́ proſapia nobilem. Siquidem ex Agenore Prœtus erat, Agenoris autẽ Belus frater, quo natus eſt Aegyptus, quo Lynceus, quo Abas, quo Danaë, cuius fuit Perſeus, cuius Alcæus, cuius Amphytrio, cuius ut putabatur Hercules, quem tamen reuera Iouis aiunt: id eſt, adulteri cuiuſdam fuiſſe filium. Nam ex Alcmena Iphiclus Amphytroni & Hercules Ioui uno partu, ſi famæ creditur, editi ſunt in lucem. Hercules uerò incẽſus igni ſacro perijt, quoniam Deianirę uxoris attentatam pudicitiam Neſſum Centaurum iaculo uindicauit, quam ipſe in Iole captiua puella non exhibuit, perquãinique ſuſpicionem adulterij ſolam ultus, qui ex adulterio conceptus, adulterium pariter ipſe commiſit, in cæteros neſcio quàm iuſtus, in ſeipſum certè iniuſtiſsimus. Tu ne talem Mundi ſaluatorem fore credas Philolaë, qualis fuit Hercules, aut qualis Eſculapius, ſi non aliam ob rem, uel ob id ſaltem, quod uterq́ turpi nota deceſſerit: nam ut de ambobus apud Lucianum in eccleſia deorum Momus ait: ἔτι τὰ σημεῖα ἔχουσι τοῦ πυρός: id eſt, adhuc ſigna tenent ignis, quòd exuſti ambo ſunt. Curtium & Decios magnanimitatis laudant alij, ego imprudentiæ accuſo. Quid quod aliqui blanditijs & adulationibus ducti, aut ui à tyrannis coacti eum ſaluatoris nomine ornarũt, qui non modò illos non ſanauit, nec ſeruauit, ſed prorſus deuaſtauit ac perdidit, ut Siculi Verrem publica ſtatua in Syracuſis inſcripſerunt σωτῆρα: id eſt, qui ſalutem dedit: Ciceronis teſtimonio in accuſatione quarta Verrinarum. Sed nihil ad hunc locum, ubi de uera hominum ſalute agitur, quam illi non præſtiterunt: uera namq́ ſalus eſt, ſempiterna permanentia, quæ in Deo eſt, & à Deo tribuitur: ut in libro de Mundo ad Alexandrum ſcripſit Ariſtoteles: Ex Deo, inquit, & per Deum nobis omnia conſiſtunt, nullaq́ natura per ſe ſufficiens eſt, carens illa, quæ ex eo eſt ſalute. Deinde adiungit: τῇ μὲν οὐσίᾳ, σωτὴρ γὰρ ὄντως ἁπάντων ἐστίν: id eſt, Ipſa quidem eſſentia, ſaluator etenim enter ſeu eſſentialiter uniuerſorum eſt Deus. Vnde in libro 14. poſtnaturalia rurſum ſic ait Ariſtoteles: θαυμαστὸν δ' εἰ τῷ πρώτῳ καὶ ἀϊδίῳ καὶ αὐταρκεστάτῳ τοῦτ' αὐτὸ τὸ πρῶτον οὐχ ὡς ἀγαθὸν ὑπάρχει τὸ αὔταρκες καὶ ἡ σωτηρία: i. Mirum, ſi primo & ſempiterno, & ſibi ſufficientiſsimo hoc idem primum non ut bonum ineſt, ipſum ſufficiens & ipſa ſalus. Per quod monemur, ueram nobis ſalutem in primo ſempiterno, & ſufficientiſsimo bono, qui eſt Deus Optimus Maximus conſtare, nec aliundè quærendam. Solus enim ille ſummus Mundi opifex & rector de ſupereminentis liberalitatis clementiſsima uoluntate corruptibilibus dare poteſt incorruptionem, & tempori ſubiectis æternitatem, & inſolubilem tranſitorijs permanentiam, quorum tamen propria natura eſt, ut orta occidant, & aucta ſeneſcant. Sic enim in Timæo Platonis loquitur Deus: Quæ à me facta, indiſſolubilia ſunt, me uolente, alioqui ligatum quidem omne diſſolubile eſt. Ecce non tantùm peripateticis, ſed etiam Platone ipſo &

Plato-

Platonicis teſtatum recipimus, ſola Dei uoluntate permanentiam concedi rebus quibuslibet pro captu ſuo, & hæc eſt uera ſalus. Nam ſaluari dicimus, à læſione ſeruari, ut res tranquillè permaneant. Quod unanimi conſenſu Græcorum quondam magnifici & ornatiſsimi legati, anno à natiuitate *IESV, M. CCCC. XXXVIII.* uniuerſali Concilio Baſilienſi illuſtri quadã & diſertiſsima oratione expoſuerunt, his uerbis dicentes: Τὸ γὰρ σωθῆναι καὶ σώζεσθαι καὶ ἡ σωτηρία ἁπλῶς οὐδὲν ἄλλο παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τῇ ἡμετέρᾳ βούλεται γλώττῃ ἢ τὸ διαμένειν καὶ εἶναι: id eſt, Ipſum autẽ ſaluare & ſaluari & ipſa ſalus ſimpliciter nihil aliud apud Græcos & in noſtra uult lingua, quam permanere & eſſe. Homines igitur, qui de ſui natura morti ſunt obnoxij, ut ceſſent eſſe, cùm ita ſe Dei conformãt uoluntati, ut futuri ſint immortales, & beato ęuo fruãtur, rectè dicuntur ſalutem conſequuti, & qui eis illam largitur immortalitatis beatitudinem, is rectè dicitur ſaluator, quod uocabulum uſu cœpit Ciceronis poſteritas antea inauditum, ut nunc Saluator Latinè dici queat. Sanè omnis alia impropriè ac imaginariè nominatur ſalus: quid enim? quod animãti bruto medicus hodie cõfert ſanitatem, & illud, perendie relabitur in peſtem, moriturq; nunquam rediturum, num ea uocabitur ſalus? Quid illud quòd flori marceſcenti hortulanus opitulatur, qui flos poſtridie caſurus ſit, & in puluerem cõterendus, num hęc tridua conſeruatio rei prorſus inconſtantis ſalus nominãda eſt? Sic Hercules Thaſsios ſemel adiuuit, quo ſalutem illis dediſſe dicitur, qui pòſt ſæpè interierũt, & hodie nihil eorũ niſi nomen extat. Sic Ptolemæus Aegyptum ſeruauit, tot poſtea bellis & incurſionibus hoſtium deuaſtatam. Sic Decij Romam liberauerunt, attamen ſequenti ſubuerſione, atq; incendio dirutam. Imperfecta, crede mihi, ſalus eſt omnis, quæ tempore frangitur: perfecta eſt, quæ caducum æternat, ut de Helena morte ſublata in Euripidis Oreſte Apollo docuit, cũ ſic ait: ἥδ᾽ ἐστιν, ἣν ὁρᾶτ᾽ ἐν αἰθέρος πτυχαῖς, σεσωσμένη τε, κοὐ θανοῦσα πρὸς σέθεν. ἐγώ νιν ἐξέσωσα: id eſt, Iſta eſt quam cernitis in ætheris cõuexitatibus, ſaluata quidem, & non mortua iuxta te, ego eam ſaluaui. Vtque non ſimus ignari ſalutem illam non ab Apolline, nec à Dijs alijs, niſi tanquã mediatoribus prodijſſe, quin uerius à ſummo Deo, cui propriam ipſa ſe inſigni uirtute dicauit, tum ita ſubiungit: Ζηνὸς γὰρ οὖσαν, ζῆν νιν ἄφθιτον χρεών: id eſt, Iouis enim exiſtentem, uiuere eam incorruptibilem decebat. Per Caſtorem Helenæ fratrem, Marrane uera prædicas, inquit Philolaus, & ſapienter uideris de uera ſalute locutus, aſſentiorq; Saluatorem, de quo tam magnificè ac tam perpetuò ſacra uaticinantur eloquia, eum fore oportere, qui non tam huius grandis Mundi, non regionum & urbium, non infimorum elementorum & ſyderum, non lignorum & lapidum, non plantarum & arborum, non piſcium, non uolucrum, non pecorum, quę omnia naturam ducem & ſuæ conditionis inſtinctum inerranter & probè ſequuntur, & ad conſtitutum ſibi finem manent, quod ſunt, quàm iſtius minoris Mundi ſeruator & reſtaurator ſit: hoc eſt, hominis, qui ab æquitatis ſibi tradita norma & rectæ rationis ſententia ſæpè decidens, generoſitatem ſuam coaceruatione uitiorum in ſtagna profunda malorum & ſempiternæ corruptionis barathrũ uoluntariè præcipitat, unde reuocare gradum proprijs uiribus & ſua ope nequeat. Hic Marrane, hic inquã ſalute nobis hic ſaluatore opus eſt. Hoc genus creaturarum appellat Pythagoras: ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ᾽ ἔχοντας: id eſt, Homines ſpontanea electione detrimenta habentes. De quibus ita ſcripſit in aureis carminibus: Τλήμονες, οἵ τ᾽ ἀγαθῶν πέλας ὄντων οὐκ ἐσορῶσιν, οὔτε κλύουσι· λύσιν δὲ κακῶν παῦροι συνίσασιν. τοίη μοῖρα βροτῶν βλάπτει φρένας, οἱ δὲ κυλίνδροις ἄλλοτ᾽ ἐπ᾽ ἄλλα φέρονται ἀπείρονα πήματ᾽ ἔχοντες: id eſt, Miſeri, Hi quidem bona propè exiſtentia nõ aſpiciunt neq; audiunt, ſolutionẽq; malorũ, pauci intelligũt, talis ſors mortalium lædit mẽtes, hi aũt rotis ex alijs in alia feruntur infinita damna habentes. Sanè noſter ipſe philoſophorũ princeps hoc nimirùm à Cabaliſtis Hebræis

ſumptum, ut è Simone accipere poſſumus, ſenſit rationalem eſſe hominem rebus alijs nobiliorem, ut puta diuiniorem, non tantũ una operatione, nec uniformi effectu contentum, ut cætera quæ ſola natura trahuntur ſemper eodẽ modo agente, ſed uarijs dotibus inſtar Pandoræ præditum, quibus ſponte utatur in omnem euentũ pro libera uoluntate, ob quam libertatẽ ait: θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσιν οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκαστα: id eſt, Diuinum genus eſt hominibus, quibus ſacra promouens natura oſtendit ſingula, quippe illa ſacra natura eſt anima intellectiua, ſecundũ igitur intellectũ Deo accedit homo, ut mero ſyncerum, atq; ſecundũ ſenſus inferiores à Deo recedit tanquam impurum à puro, quo fit ut ratio, quæ nobis, ut inquit ipſe, oſtendit ſingula, dum ſe ad mentis fruitionẽ conuertit beatos nos faciat: contrà uerò dum ad ſenſuum diſcurrit libidinem, miſeros, ut inter uirtutem & uitium medius homo poſitus uideatur, uelut ſubſtitutus apex in litera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni, ad quem Hercules ille Prodicius tenera cum ætate cogitabundus reſedit. Quemadmodum uerò, ut Solon apud Herodotum Crœſo affirmauit, ante obitum nemo ſupremaq; funera debet dici beatus: ita nemo certè miſer putandus eſt, dum hanc uitã uiuit. Sed ſcilicet ultima ſemper expectãda dies homini eſt, qui ſi abiecto corpore, tunc uitijs permanſerit oneratus, incipiat eſſe uerè miſer, & eam miſeriam, ut ſuperiore oratione accepiſti Pythagoras in duo genera diuidebat. Nam poſt mortem miſeri, aut bona propè habent, quæ ſunt beatitudinis dona quamuis ea nec aſpiciant nec audiant: quia Dei uiſione nondum fruantur, hi de ſaluandorum numero ſunt, non extrema miſeria grauati, ut tandẽ aliquando pœnas euadant conſtitutas aut deniq; ab eis bona longiſsimè diſtant, ut mala nunquam ullum habitura ſint finem, & ij appellãtur infinita damna habentes. Duo igitur inferorum habitacula hîc deſcribuntur, Elyſius campus: id eſt, tranſitorius, illorum quibus bona propè ſunt, ſupera ut conuexa reuiſant. Et tartarus abhorribili ſono, tartar, quaſi tortor: teter, terror uocatus, illorũ quibus ſua damna ſunt infinita, qui kylindris radijsq; rotarum diſtricti pendent, ubi ſedet æternũq; ſedebit infelix Theſeus, & ei ſimiles: ὅθεν οὔποτε ἐκβαίνουσιν, ut eſt à Platone Pythagoram imitante ſcriptum: id eſt, Vnde nunquam egrediuntur. Hic mihi accedant obiurgatores, qui blacterare in eundem Pythagoram non deſinunt tantum & tam præcipuum uirum, cuius dictamini ceu oraculo deorum creditum eſt. Quare dictator ueritatis uelut alter Apollo illi ſeculo nominabatur, quod ipſum uocabulum Pythagoras deſignat. Rumorem autem de illo paſsim diuulgant, hãc eius fuiſſe opinionem quòd anima humana quorundam poſt mortem corpora brutorum informet, quod uiris ratione utentibus incredibile uideri debet, de tam excellenti philoſophiæ authore & abundantiſsimo ſcientiarum fonte, unde ad nos emanauit diuinarum & humanarũ rerum cognitio. Quin potiùs ea ſuſpitio tranſanimationis ex hominibus Pythagoricorum myſteriorum partim ignaris partim ob inuidiam peroſis orta eſt. Non enim caruit æmulorum liuore præſtantiſsima eius uiri uirtus, innocentiſsima uita, egregia doctrina, celebris fama, utq; fit, nihil non pollutum reliquerũt inuidi carptores, Timon, Xenophanes, Cratinus, Ariſtophon, Hermippus & alij quorum non exigua multitudo eſt, qui de Pythagora ſuis in libris mendacia pluríma ſcripſerunt, ac ea prodiderunt quæ nuſquam ab illo uel dicta uel ſcripta fuêre, aut eiuſcemodi ſi qua dixiſſet, tamen ita in peiorem ea ſenſum peruerterunt ut facilè crederetur talis ac tantus uir inconſideratè docẽdo aberraſſe, de rerum principijs, de numeris, de faba nõ guſtanda, de abſtinendo ab animatorum eſu, de inferis, deq; metempſychoſi & tranſitu animarum, de quo nunc tractamus. Qui enim exemplaria & ſpecies rerum ita diſtinxit, ut mutuo tranſmutari confundiúe nequeant, quo nam modo humanã eſſentiã quę ſua eſt forma communicaret bruto? cùm & authore ſeipſo ne unitas quidem

ſubſtan-

ſubſtantiua certi numeri ſecundum naturam eſt unitas alterius numeri. Quare ait: αἱ δὲ μονάδες ἐν τῇ δυάδι αὐτῇ, πρὸς τὰς ἐν τριάδι αὐτῇ ἀσύμβλητοι: id eſt, Vnitates in duitate ipſa, ad eas quæ ſunt in ternitate ipſa, ſunt inconiectiles. Ita in phyſicis conſtant quanquam longè ſecus agitur in Mathematicis, de quibus nihil in pręſentia nobis eſt negocij. Vnum autem cuiuſq; rei eſt eſſentia participata, quæ alterius rei eſſentiam non occupabit: ἑκάστη μὲν οὐσία ἑνὸς εἴδους μετέχει: id eſt, quælibet enim ſubſtantia una ſpecie participat. Ideò in diſpa ris animantis uitam tranſire non poteſt, uel ulla qualiſcunq; beſtia, quin potiùs manet in ſuę Lege naturę ſuũ tenens munus: ὥς τε τὸ εἶδος εἴδει οὐ συνέρχεται: id eſt, Itaq; ſpecies ſpeciei non coincedit. Tametſi namq; unum ſigillum multis impreſſum plures ceras effigiat, non tamẽ plurium ſigillorum formas diuerſas eadem cera ferre poterit. Haud igitur ſigillum formæ humanæ quæ eſt imago Dei, naturam inferiorem ſigillare permittitur, quod ut omnia ſua Pythagoras ænigmaticè propoſuit, ſic & huius opinionis certam ſententiam nota propria deſignauit, cũ inter alia ſymbola iſtud ſibi gratiſsimum celebraret: ἐν δακτυλίῳ θεοῦ εἰκόνα περιφέρειν: id eſt, In ſigillo, Dei imaginẽ non circumferre, quod meo arbitratu rectè intelligitur ad hunc fermè modum. Imaginẽ Dei quæ eſt anima hominis naturas alias circum circa non ſigillare neq; formare poſſe. Sic enim Hermes Triſmegiſtus Aegyptiorum doctor in libro ad Aſclepium: Hominis inquit, una pars ſimplex eſt quã uocamus diuinæ ſimilitudinis formam: & paulò inferiùs ita, duæ ſunt imagines Dei, Mundus ſcilicet & homo. Quod iniquè igitur explanauerint eum uel inuidi uel ignari, de tranſitu animarũ poſt mortẽ, ſimul etiam de illarũ deſcenſu ante hominis generationẽ, profectò nullus modò extat, qui nõ id mecũ ſentiat uel ulla mẽte præditus. Quando nanq; multi animã hominis de potentia materiæ putabant educi, ſtatuit noſter ipſe magis credendum eſſe, infundi eam corpori ab ipſo Deo, & ob id eam aſſeruit ante corpus eſſe, quod nõ tempore intelligendum eſt, ſed puritate & naturæ dignitate. Hanc itaq; infuſionẽ appellauit animæ deſcenſum, quẽ poſtea multis ambagibus uariè ſectatores tractauerũt ſua quiſq; uia, non ſemper pro authoris uoluntate, qui deſcenſum animæ humanæ in corpus nõ ſecundum ſitũ accipi præcepit, nec iuxta motũ à Mundo intellectuali per ſingulas ſphæras ad Mundũ elementarẽ, ut Proclus & aſtipulatores alij, ſed pro naturalium formarũ ſerie in qua corporis humani ultima perfectio eſt anima rationalis, quæ ita totum perficit ut homo animal diuinũ optimo iure appelletur. Voluit igitũ Pythagoras animãtia ſola, quorum ſacra natura: id eſt, ratio demõſtrat ſingula, diuinũ eſſe genus, ſcilicet à Deo propagatum ut aureis edidit carminibus, cuius ſpecies nec mutetur nec conuertatur, ſic generũ ſingulorum formas eſſe permanentes, licet in eadem ſua forma diſsimiles. Poſt hominis uerò mortẽ ſi iuſtus deceſſerit animam eius tranſcẽdere purũ æthera, & ęuum degere cũ beatis, tanquam Deum cũ dijs. Ita enim ait: ἡνίοχον γνώμην στήσας καθ' ὕπερθεν ἀρίστην, ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα, ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς, ἔσσεαι ἀθάνατος θεός, ἄμβροτος οὐκ ἔτι θνητός: id eſt, Aurigam iudicium ſtatuens ſupernè optimum, cùm relinquens corpus in ętherem liberum uenies, eris immortalis Deus, incorruptibilis, nec ultrà mortalis. Sin autem iniuſtus & ſceleroſus in peccatis inſanabilibus & mortalibus deceſſerit homo, tũc animã eius omnẽ ſuum reatũ uarijs diluere pœnis docuit, easq; pœnas pro magnitudine ac multitudine criminũ magis atq; minus fore duras & durabiles, quibus delegata ſint loca hęc naturę inferiora, & corpora tum imaginaria ſeu figuralia, tum quandoq; uera, non quæ informet ut eſſentialis portio, ſed quę inquilini more, pœnarũ ſuſtinendarũ cauſa inhabitet, aut quib. per indiſtantiam localẽ aſsiſtat, uelut motrix intrinſeca mobili, uel circa quæ cruciatibus ſubiecta torqueatur, ut Tityus circa uultures, & Ixion ad ſerpentum rotas, & Tantalus in flumine, & Siſyphus apud ſaxum, & Prometheus cum

 aquilis.

aquilis. Quandoquidem dæmon tartareus poteſt corripere ac obſidere corpus, cur nō anima turpis ad inferorum pœnas damnata, uel uerū cuiuſcunq; ſpeciei corpus ingrederetur Dei diſpenſatione, uel aërem induta, oſtentaret quamlibet aſpectibus noſtris formā, ut Dido moritura Aeneam alloquitur: Sequar atris ignibus ardens. Et Plinius iunior rem ſcribit creditam, de domo quam Athenodorus Tarſenſis philoſophus coëmerat, eam fuiſſe importuno ſtrepitu infamē, quòd ibi ſimulachrum horridi ſenis aſpiciebatur. Et quotidie noſtra quoq; ętate ſimilia occurrunt terriculamēta, modò tenuioribus, modò craſsioribus exuuijs. Tum uarię illudūt ſpecies atq; ora ferarū: fiet enim ſubitò ſus horridus atraq; tigris, ſquamoſusq; draco & fulua ceruice leæna, aut acrem flāmæ ſonitū dabit, omnia trāsformat ſe in miracula rerū, ignemq; horribilēq; feram, fluuiumq; liquentē. Hæc ſanè corpora uocamus phantaſtica: hoc eſt, apparitiua, quę aſſumere poſsint tàm animę hominū ſolutę q̄ dæmones, ut de Lamia nouimus Menippi Licij philoſophi ꝓcace proca in pulchrā mulierē apud Corinthū cōuerſa, quā Apollonius Tyaneus publicè deprehēdit lemurē eſſe, ut deniq; ſenex ille pannoſus & mendicus Epheſijs quōdam cauſa peſtilitatis, hoc genere metamorphoſeos notatur, quē lapidibus obrutum aiunt uiſum eſſe canem quaſi Moloſſum. De utriſq; ſcripſit Philoſtratus ſecundus in libro de uita Apollonij quarto. Eius autē quod Pythagoras dixiſſe fertur, ſe quondā Euphorbum fuiſſe alia ratio eſt, non enim talem dicendi morē ipſe primus inſtituit, ſed longè prius in populari conſuetudine apud uetuſtiſsimos uſurpatū fuit, q̄ qua eſſet quiſq; uirtute aut uitio prȩditus, alteri aſsimilaretur, qui eminēter eadem conditione olim fuiſſet: uirum enim quē libuiſſet robore præſtantiſsimum dixerūt eſſe Herculem. Ita M. Varro: Ruſticellus, inquit Hercules appellatus mulum ſuum tollebat. Et Numenius Pythagoricus apertè ſcribit, nihil aliud eſſe Platonē quā Moyſen Attica lingua loquentē. Sæpè quoq; Cicero dictus eſt Latinus Demoſthenes eſſe, omnes à uirtutū & operum paritate ac ſimilitudine morum, non autē ob unius ſubſtātiæ communionem, ita Litanus Plauti ſeruus Argyrippum dixit eſſe Solonē qui pariter Leges cōſcribat, de illo in Aſinaria ſic ait: Nunc etenim eſt negocioſus interdius, uidelicet Solon eſt, Leges ut conſcribat. Iſta Plauti uerba in olitam priſcorum loquendi conſuetudinem indicant, ut hunc hominē, dixerint illū eſſe quendā, qui fuerit natura, ingenio, moribus, amore, affectione & opere ſimilior. Vnde Romani ſolebant huic adagio particulam, alter, adiungere, ut tu es alter ego, & ego ſum alter tu, licet ſcientes & uidentes quod reuera nec ego ſum tu, nec tu es ego. Sed in utriſq; nobis ſentientes eſſe idem ingenium, par ſtudium, eandem uoluntatem, eundem conatum, ſpiritum, animum: οὐ τῆς οὐσίας αὐτῶν ἀνθρώπων μεταβαλλομένης. Nā animos antiqui dixerūt motus hominum & uoluntates, quare unius moris curæ ac diligentiæ conſimilis propoſiti, æqualis motiui ac paris motus & ſenſus eiuſdem homines uſitatè appellantur unanimes. Eſt autem à priſcis philoſophis haudquaquam alienum, ut dicatur anima eſſe motiuum & ſenſitiuū in homine: τὸ ἔμψυχον γὰρ τοῦ ἀψύχου, inquit Ariſt. δυοῖν μάλιστα διαφέρειν δοκεῖ, κινήσει τε καὶ τῷ αἰσθάνεσθαι. i. Animatum enim ab inanimato: duobus maximè differre uidetur, motu & ſenſu. Quicunq; igitur erga rem eandē afficiuntur & mouentur, idēq; ſapere ac ſentire uidentur, unius eſſe ψυχῆς: id eſt, animæ uulgò dicuntur. Vnde illa famoſa μετεμψύχωσις: id eſt, tranſanimatio nihil aliud reuera eſt uiris rectè doctis, quā ęqualis cura, ſimilis motus, & par ſtudium alicuius hominis mortui, pòſt aliquo tēpore, in altero uel eodē repertū homine uiuo. Tali æmulatione triti & uſitati ſermonis, Pythagoras quondam rediens à Perſarum Magis (ita enim ſapientes illi ſuos nominant) fortè inter amicos exhilarandi conuiuij gratia more Magorum uti poterat, & dicere ſe Euphorbi olim militis Troiani, Calliclis, Hermotimi, Pyrrhi, Pyrandri, Calidonæ, Alces, & demū ſuam

Pythagorę animam in ſeipſo continere, quòd inclinatam ad quędam pręclara in ſingulis illorũ præcipuè ſita gereret affectionẽ, ſtudium & uoluntatẽ ad quę illi ipſi propenſiùs in uita eorũ fuerũt moti. Omnium aũt maximè cùm in Euphorbo Troiano claruiſſet bellica uirtus, ipſe Euphorbi animã nactus eſſet quaſi iam cor Euphorbi haberet. De quo nimirũ ſe iactare potuit, cũ laudarent eũ pugiles ſtudij bellici, cernẽtes laterũ & brachiorũ totiusq́ corporis ſui robur & incredibilem erga fortiſsimos Athletas amorẽ penſantes, quem illis tum & precioſo apparatu & magnifico ſumptu oſtẽdebat, ante enim caricis ſiccis & molli caſeo triticoq́ nutriebantur athlethæ: ipſe uerò noſter eos carnibus, tunc primus nutrijſſe compertus eſt. Admirantibus igitur illis, quod in philoſopho literarum ſtudioſo eſſe poſſet tantus amor pugnę, quid mirum ſi reſpõderit Euphorbi animam in ſe uigere: hoc eſt, ingenium, ſtudium, motum, & uoluntatem Euphorbi apud ſe reſidere, qui tametſi eſſet pacis præceptor, & quietæ contemplationis author, tamen in ſeipſo ſentiret belli tanquã Troiani deſideriũ. Quo audito, mox rumor inter temerè credulos ortus erat, & fama percrebuit, uel ignorantia myſteriorum Pythagoricorum, uel malignitate inuidorum, qui ſemper optima quæq́ peruertunt, & recitant audita ſecus multò quã ſint dicta, quod Euphorbi anima in bello Troiano perempti tranſmigrauerit in Pythagoram. Quæ opinio poſtea fuit adiuta ſcriptoribus atq́ poëtis. Inde Ouidius in Transfigurationis lib. 15. hæc inter alias nugas à Gręcis Cretizin aſſuetis more ſuo mutuatus, ſic de Pythagora cecinit: Morte carẽt animę ſemperq́ priore relicta Sede, nouis domibus uiuunt, habitantque receptæ. Ipſe ego, nam memini, Troiani tẽpore belli Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam Hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ. Cognoui clypeũ læuæ geſtamina noſtrę Nuper Abanteis templo Iunonis in Argis. At noli obſtupeſcere pręſtans Marrane, nihil horũ in Pythagoræ libris ſcriptum inuenies. Nam tria ipſe ſolum edidit Volumina, primum παιδευτικὸν, ſecundum πολιτικὸν, tertium φυσικὸν, quẽ Lyſidi quidam aſcribunt: ſit igitur tertium nobis aurea carmina. Percurre ſingula quæq́ & nuſquam reperies in eo uiro de tranſanimatione quicquam, quò credas faciliùs rumore falſo ſeminatum eſſe per inuidos quicquid de illa μετεμψυχώσει fingitur, quod diuerſitas narrationis planè indicat, cùm alij clypeum hunc eſſe in templum Iunonis relatum apud Argos, alij dicatum Palladi Athenis affirmẽt, & quòd eius clypei hæc ipſa fuerat inſcriptio, παλλάδι ἀθηνᾷ, μενέλεως ἀπὸ εὐφόρβου: id eſt, Palladi Mineruæ Menelaus ab Euphorbo, author eſt Tyrius Maximus, diſputatione 16. Quantam nunc eiuſcemodi teſtimonio habere fidem oporteat, Iuriſconſulti uiderint. Equidem adduci non poſſum, ut credam Ouidij de tranſitu animarum fabulam, tam excellentem in omni ſcientia & grauem uirum docuiſſe, atq́ eò minùs credendum putauerim, quò magis præſtantes authores aliter tradidẽre. Nam quod aſſerunt multi, apud Græcos Pythagoram inueniſſe primum animas eſſe immortales, manifeſtè falſum dicunt. Homerus enim Græcorum ferè antiquiſsimus longè prior hoc dogma prodidit, cui apud inferos animæ defunctorum de multis rebus diſſerunt, & uaticinãtur multa, ecquid aliud (oro te) uiri eius tam admirabile carmen inſinuat δι᾽ ὅλης τῆς νεκυίας, quàm animas noſtras poſt mortem permanere. Deinde in ſocijs Vlyſsis palàm oſtendit, imprudentes hominum animas à corpore ſeparatas, non quidem beſtiarum naturas, ſed tantùm habitus brutorum induere, atque cum tali horrore pœnas luere, quas Circe iuſſerit. Quicunque autem radicem & florem tenent Moly, eorum animas, authore Mercurio, fore ſecuras, ut eſt in Odyſſeæ decimo libro. Sed ad illam de Euphorbo ironiam reuertamus, de quo idonei quotiens ſcribunt, omnia Pythagoræ diuina dogmata fatentur αἰνίττεσθαι: hoc eſt, allegoria obſcuriore tradi. Quod Apollonius Tyanenſis ille Pythagoreus tractatu cum Theſpeſione archiphiloſopho

ſopho gymnoſophiſtarum habito in Philoſtrati Volumine 6. confirmat, ita loquens: εἰ δ' αἰνιγμάτων ἅπτομαι, σοφία πυθαγόρου ξυγχωρεῖ ταῦτα, παρέδωκε γὰρ καὶ τὸ αἰνίττειν: id eſt, Si ęnigmata tango, ſapientia Pythagorę cōcedit hęc, tradidit enim & ænigmatizare. Quando autem cū Indorum Brachmanibus in libro eiuſdem tertio diſputabat, quęrens de anima quomodo ſentirent. Iarchas, inquit, ſicut Pythagoras quidē uobis, nos autem Aegyptijs tradidimus. Suſcepit Apollonius. Num igitur te aliquē Troianorum fuiſſe dices? ut ſe Pythagoras Euphorbum. Audi iam Marrane quàm Theſpeſion catè reſponderit prius interrogans, quémnam ex Græcorum ducto Troiam exercitu admiratione digniorem exiſtimaret. Cui Apollonius, quod Achilles primas Homero nactus eſſet. Tum Iarchas: πρὸς τοῦτον, ἔφη, ἀπολλώνιε ὦ τὸν πρόγονον θεώρει τὸν ἐμόν, μᾶλλον δὲ, τὸ πρόγονον σῶμα. τοῦτο γὰρ καὶ πυθαγόρας εὔφορβον ἡγεῖτο: id eſt, Ad iſtum, inquit, Apolloni etiam progenitorem æſtima meum, magis aūt progignens corpus: hoc enim & Pythagoras Euphorbum putauit. Deinde recitat Gangen Indorū olim regem Gangis fluuij filium multis uirtutibus Achillē ſuperaſſe, illumq; ipſum fuiſſe illud progignens corpus, quod ipſe iam eſſet. Verba hæc nō animarum tranſmigrationē, ſed corporum tranſmutationē indicant, inſtar cuiuslibet materiæ quæ ſit apta iſtius uel illius formam recipere. Perinde atq; comœdia diceret ego prius tragœdia fui, quia ex eiſdem tragœdia naſcitur & comœdia literis ac elementis, ut Ariſtoteles ait in libro de generatione primo. Aut canis quidam ſi diceret, ego antè diu equus fui, propter cuiuſdam equi corpus quod depaſtus eſt canis, quo alimento in ſubſtantiam rei alitæ cōuerſo, equus ille plebeio ſermone dicatur ipſius canis πρόγονον σῶμα: id eſt, Progignens corpus fuiſſe, uidelicet unde prognatus ſit. Non autem equi animam in canem tranſijſſe, quiſpiam ex hoc ſermone arbitrabitur. Qua igitur re Pythagorā docuiſſe crederem animas tranſire in alia corpora, eò ſolum, quod ſe Euphorbū prius fuiſſe dixerit, cū hîc manifeſtè conſtet atq; conueniat non quidem animā, ſed ipſum corpus iudicatū fuiſſe Euphorbū, & nihilominus hoc ipſius dictū non fuiſſe planum, ſed merum ænigma, quo arcanum quoddā illi ſeculo incognitū uoluerit innuere, ſcilicet materiam primā omnium formarū non ſolū capacem, ſed auarā etiam eſſe ac ſemper deſiderio motā nulla forma ſatiari. Quod M. Antonino Imperatori philoſophiſsimo ęquè uiſum fuit, cū in lib. ad ſeipſum tertio ſcripſit: ὅτι οὐδὲν οὕτως φιλεῖ ἡ τῶν ὅλων φύσις, ὡς τὸ τὰ πάντα μεταβάλλειν καὶ ποιεῖν νέα ὅμοια. σπέρμα γὰρ τρόπον τινὰ πᾶν τὸ ὂν τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐσομένου: id eſt, quod nihil ita cupit uniuerſi natura ut entia trāſmutare & facere noua ſimilia. Semē enim modo quodā omne, ipſum eſt ens ex ſe futuri. Et idem in libro ſeptimo: ἡ τῶν ὅλων φύσις, ἐκ τῆς ὅλης οὐσίας ὡς κηροῦ, νῦν μὲν ἱππάριον ἔπλασε, συγχέασα δὲ τοῦτο εἰς δένδρου φύσιν, συνεχρήσατο τῇ ὕλῃ αὐτοῦ. εἶτα εἰς ἀνθρωπάριον εἶτα εἰς ἄλλο τι: id eſt, Vniuerſi natura ex uniuerſa eſſentia tanquā ceræ, nunc quidem equuleum finxit. Confundens autē id in arboris naturā, ſimul uſa eſt materia eius. Deinde in homunculum, tum in aliud quippiam. Vnde nominatur ab Orpheo natura iſtis epithetis πολυμήχανος μήτηρ: id eſt, multū machinatrix mater. Et ἀλλοτριομορφοδίαιτος: id eſt, alienarū figurarum decretrix. Quicquid fuerit, equidē longè potiùs opinabor Pythagorā ſi Euphorbum, aut alium quempiam ſe fuiſſe dixerit, exempli cauſa id ænigma introduxiſſe. Sin aūt credatur hiſtoriam texuiſſe, profectò non aliam ob rem feciſſe putandus eſt, quā ut oſtenderet poſſe animā ſeparatam à corpore rurſus eandē ipſam, authore Deo, in idē ipſum corpus redire, quod penitus iam reliquit & deſeruit, atq; nō in aliud ullum, unū namq; & idē fuiſſe corpus quantū cunq; diuerſis nominibus appellatū, in quo totiens reuixerit Pythagoras ab Iarcha Indorum ſapientiſsimo iam pridem diſcere potuimus, nō in magnitudine & quantitate, ſed in ſubſtantia & entitate, ut mare quanquam eſt homogenes atq; unū, tamē hoc eſſe dicimus Aegæum, illud Ioniū, iſtud Myrtoum,

aliud

aliud Crisæum. Ita & unum hominem sæpiùs renatum primò nominarunt Æthaliden, deinde Euphorbum, pôst Hermotimum, tum Pyrrhum, demũ Pythagoram illum nostrum, qui tot regenerationes tanquã philosophus maximè speculatiuus & diuinus non attribuit naturæ uiribus, sed soli Deo, quem, ut refert Heraclides Ponticus in hac Palingenesia, Mercurium nuncupauit, ut ostenderet neminẽ reuiuiscere, nisi uirtute diuina. Nam ut Iustinus recitat, ille philosophus & martyr Christianus in parænetico ad Græcos, hoc Deus cognomento à Pythagora est honoratus præcipuè, ut dicatur ψύχωσις τῶν ὅλων: id est, Animatio uniuersorũ, eò quòd animã infundat hominib. uniuersis, & infusam auferat, & ablatam restituat quotiens & quãdo uoluerit, quale sæpiùs etiam in alijs hominibus uisum & experientia certa compertũ est, referẽtibus nobilissimis scriptoribus. Nam Aristeas quondã Proconesi mortuus fuit in officina cuiusdã fullonis. Deinde septimo pôst anno, eius urbis ciuibus idẽ uiuus apparuit, & ipse tũc carmina de hyperboreis Arimaspis composuit, cuius in quarto historiarũ Herodotus egregiè meminit. Cæterùm uixit & in Armenia Er, genere Pamphylus, qui cùm occubuisset in prælio, sublatis alijs decimo die cadaueribus iam corruptis, integer quidẽ incorrupto corpore repertus fuit, domumq; delatus pro officio sepulturæ, ubi duodecimo à morte die dum pyræ esset impositus, resurrexit, & quæ interim uiderat, retulit. Hæc Plato scripsit de Rep. Volumine decimo. Huc etiam illud occurrit, quòd legimus puellam Romę mortuam, cũ sepulchro afferretur à Tyanensi Apollonio uitæ restitutã, in quarto Philostrati libro, & Alcestis quoq; narratur ab Hercule resuscitata rursum diu uixisse. Tum Marranus inquit: Quàm propè accedis ad nostra Philolaë: nã si corã astaret Simon, recenseret nobis de libris Hebraicis, quod Deus olim abstulit de spiritu, qui erat in Moyse, & dedit septuaginta uiris. Post aliqua denuò tẽpora sublato ex hominib. Elia spiritus eiusdẽ inclinauit super Elisæum, & itẽ filium Sunamitidis ipse mortuum reuiuiscere fecit. Addo nunc Samuelem mortuum quẽ suscitauit quædam mulier in Endor, qui post resurrectionẽ suam cum Saule rege locutus est. Audi uerò quid Ezechiel uiderit ille propheta, campum scilicet plenum aridis ossibus mortuorum, & accesserũt ossa ad ossa, unumquodq; ad iuncturam suam, & ecce, super ea nerui & carnes creuerunt, & extenta est in eis cutis desuper, & ingressus est in ea spiritus & reuixerunt, steteruntq; super pedes suos. Hæc in sacris literis continentur Hebræorum, multò plura uerò in historijs Christianorum descripta leguntur. Equidẽ pro me tibi hoc affirmare ausim, absq; parabola, sine ænigmate, & omni remota ironia, qđ uerè & planè Iesus Nazarenus fratrem Marthæ suscitauit, Lazarum nomine quatriduo antè mortuum. Adhuc cuiusdam etiam uiduæ filium extinctum, uitæ reddidit. Et Iairi synagogæ principis filiam, aliosq; in sancta Scriptura commemoratos. Hunc ipsum quoque Iesum resuscitauit Deus, & in eius morte corpora multa eorum qui uita defuncti erant, surrexerũt, & exeuntes de monumentis, uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Paulus deniq; Tarsensis Eutychum, qui casu è uita migrauerat, luci restituit uiuum. Martinus nondum episcopus, imò nondum baptizatus, tres mortuos suscitauit. Possem catalogum proferre hominum ab interitu ad uitam pristinam reuocatorum, nisi tu non ignorares Christianis nobis esse creditu facile, animos hominum redire in corpora, qui generalem omnium corporum humanorum resurrectionem rursus ad uiuendum futuram planè confitemur. De qua pulchrè disertissimus Athenagoras Atheniensis philosophus pro Christianis librum integrum περὶ ἀναστάσεως, certè doctis auribus dignũ composuit. Et Turcis, Mauris, Agarenis, Mahometh in Alcoran sic loquitur. Illis dicentibus, cùm eritis ossa, uel ad nihilum redacti, qualiter efficiemini homines noui? Responde: Licet lapidei uel ferrei uel si quid est durius essetis, qui uos prima uice creauit, ad

uit,ad uitam denuò uos resuscitandos reuocabit, huc usq; in Azoara 26. Et rursus in 45. sic ait: Qui nos primò plasmauit, secundò uiuificabit. Vnde Pythagoram tantò maiore uelim prosequamur ueneratione, quantò is propius quàm cæteri Grecorum philosophi fermè in omnibus alijs, non solùm in hac causa, nostræ accesit fidei. Aristoteles enim uidemus quàm nihil eorum credidit, quæ non uel manu tetigit, uel oculis cernere potuit, uel apprehendere syllogismo. Propterea in fine tractatus de generatione & corruptione, reditũ mortui hominis nullatenus admisit, debili admodum argumento usus, & Alcmæoni magis, quàm suis præceptoribus assensus, contra tritum suo tempore prouerbium: κύκλον εἶναι τὰ ἀνθρώπινα. Quem sequuti sunt alij quippe cohors philosophantium, in hoc reprehendendi, quòd se omnia scire, alios omnia ignorare præsumentes Pythagoram post reliquos irrident, & illud Luciani exclamant: τίς ὠνήσεται, τίς ὑπὲρ ἄνθρωπον εἶναι βούλεται, τίς εἰδέναι τὴν τοῦ παντὸς ἁρμονίαν, καὶ ἀναβιῶναι πάλιν; id est, Quis emet Pythagoram, quis super hominem esse uult, quis scire uniuersi harmoniam & reuiuiscere denuò? Ita eum ridiculè sub hasta licitantur quasi contemnendam iumentorum mercem, aut uile mancipium. Illis ego multa nosse libenter permittam, dummodo patiantur & alios nonnihil didicisse. Id adeò nunc stomachum ego commotus aduersum eos qui solent antiquissimis præceptoribus & philosophiæ principibus facilè detrahere, prolixius quàm oportuit excandui, ut pernoscas, me Pythagoram quoq; tuum non secus amare quàm par est, & calumniatores suos uehementer odisse, non homines, sed monstra hominum. Tum Philolaus. Quidam, inquit, sunt quibus ignoscendum est quòd tam recondita & arcana mysteria nesciant, non enim omnia possumus omnes. Ideoq; redeundum cum illis in gratiam erit, si qua imprudentes infamauerint. Qui autem in eo quandoq; silentio exercitati, Pythagoricorũ togam candidam abiecerint, & contumelia cœperint eius doctrinæ maiestatem lædere, ac tanti philosophi caput minuere, eos ego non solùm arrogantes, uerùm etiam homines impurissimos iudicauero, quorũ è numero Xenophanes est, qui de illo in Elegia sua lusisse ita perhibetur, ut cùm uidisset aliquando Pythagoras canem cædi, miseratus dixerit: Sine hunc, est enim chari sodalis anima quam eius ex uerbis agnoui. Sed ea quidem manifesta Diogeni Laërtio extat suggillatio, quodq; item Plutoni apud inferos Pythagoræ discipuli conuiuantur, qui & ipse uiderit animam Hesiodi æneæ columnæ alligatam, gementem & stridẽtem. Tum Homeri quoq; animam de ligno pendentem, & serpentibus circũdatam. Hæc & istis similia sycophantiarum crimina diffamationes & calumniæ sunt leuissimorum sophistarum, qui contactu omnia fœdant immundo, & polluunt ore dapes, & uestigia fœda relinquunt. Quod autem de carnium & animatorum omnium esu diuulgãt, quem asserunt prohibuisse Pythagoram, ferè nil me perturbat, quoniam sunt clarissimi authores, qui ea mẽdacia refellant, ait enim Aristoxenus ille insignis scriptor Pythagoram non abstinuisse ab animatis, sed carnes comedisse, quod Porphyrius in libro primo περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, probat, eò quòd Athletas ab alijs caseo, ab alijs ficubus nutritos, ipse prior omnibus cibo carnium aluerit, dixeritq; carnes habere uirtutem ad acquirendũm robur incredibilem, ita Porphyrius. Et Apollodorus arithmeticus testatur illum boues centum immolasse cùm reperisset ὅτι τριγώνου ὀρθογωνίου ἡ τὴν ὀρθὴν γωνίαν ὑποτείνουσα δύναται ταῖς περιεχούσαις: id est, quod trianguli orthogonij subiectum latus tantundem ualeret quantũ quæ continerent. Fuit tamen modestissimæ uitæ, mediocris nutrimenti, paucissimi potus, ut scribit Lycon Iaseus de Pythagora. Vnde rarus fortasse carnium sibi usus erat: sæpe enim solo tenui melle pascebatur: hæc omnia Athenæus de cœnis doctorum hominum libro decimo. Atq; ob id si studiosos literarũ ea quæ grauis cibi forent diligenter uitare commonuisset, ne cerebrum ab

incauto

incauto ſtomachi onere læderetur, quo ualerent cõtemplationi uehementiùs incumbere, quis hoc non laudi daret tam fido præceptori? ut quę didiciſſet apud Hebræos duri alimenti eſſe in eorum Lege prohibita, quæ item apud Indos fugienda cognouiſſet ueluti piſces marinos, ne ſtomacho quidem utiles nec deorum oblationibus acceptos (nemo enim unquam in ſacrificijs immolatum eſſe piſcẽ audiuit) quæ deniq; apud Aegyptios accepiſſet de faba, quòd non ſit Mundum legumen, ut in Euterpe ſua notauit Herodotus, ea planè in pabulum non ſumerent, tranquillitatem mentis perpetuò literarũ ſtudio quęrentes, quanquam eiuſcemodi pia monita noluit tam exactè, & ad unguẽ ueluti Legem 12. tabularum obſeruari. Nam & ipſe porculis minuſculis & hœdis tenerioribus uictitaſſe à Xenophilo & Ariſtoxeno, quibuſdamq; alijs natu maioribus, ſuis propè coætaneis proditus eſt, quem & nullo eſſe legumento ſæpiùs uſum quàm faba, ut aluum ſenſim leuigaret, in quarto noctium atticarum Aul. Gellij comperies. At de fabis pòſt inter cætera ſymbola explanabitur, nunc de numeris ueniant tibi priora in mentem quæ dixi, & poſteriora quæ dicturus ſum, ut agnoſcas quàm impiè turpes quidam philoſophiæ Sanniones primatem philoſophorũ Pythagoram poſtica ſanna ſubſannãt, quod numerum docuerit eſſe omnibus rebus principium, qui cùm ſit quãtitas diſcreta uerius, ſequatur res quam antecedat, quaſi proiectiles fuiſſe calculos intellexerit ipſe, à quibus omnia ſint orta. Quos miror pariter nõ ſine riſu, quod cùm audierint crebrò teſtantibus ſapientiſsimis hominibus, omnẽ fermè philoſophiam Pythagoricam, & eam maximè, quæ de rebus diuinioribus extet, myſticam eſſe, ac per ænigmata propoſitam, nihilominus tamen hanc ſapientiæ diuiniſsimam partem de numeris, imitando Tyrrhenorum ſtultitiam, planè ac citra omnem metaphoram accipi iubeant. Fuit autem id priſcis & uetuſtiſsimi æui ſapientibus in more, per arcanarum literarum allegorias, & ſenſuum myſteria, ſapientiæ profundam inquiſitionẽ tradere. Sic omnia ſunt antiquiſsimorum tàm philoſophorum quàm poëtarum ænigmatibus pleniſsima, & propter rerum obſcuritatẽ, & propter leuem uulgi cõtemptum, πραγμάτων γὰρ ὑπ' ἀνθρωπίνης ἀσθενείας οὐ καθορωμένων σαφῶς, εὐσχημονέστερος ἑρμηνεὺς ὁ μῦθος, inquit Max. Tyrius in diſputatione decima: id eſt, Rerum enim ab humana infirmitate non perſpectarum manifeſtè, aptior interpres eſt fabula, ea uerò philoſophos rectè decet, quæ ſub pio figmentorum uelamine honeſtis & tecta rebus & ueſtita nominibus enũciatur, Macrobio authore, quam ego curioſiſsimè ſcholaſticorum ingenia in rerum admirandarum notionẽ excitare, ac introducere arbitror: minori enim diligentia quæritur, quod ante fores præſtò eſt, quàm quod longè ſitum in abyſſo profundi reconditur, ita facilitas apprehendendi (experto crede) diſcipulis ſtudiorum negligẽtiam parit, & frigidè petitur quod facillimè obtinetur. Euenit & quandoq; nos ulla uerborũ proprietate res abſtruſas effari non poſſe, quas longis ambagib. & uariè compoſito ſermone cogeremur enunciare, niſi fuiſſet commodè repertum breui ænigmate uti. Nec non illud in rem eſt: nam aſſolent aduerſis caſtris belli duces quædam ſyntagmata edicere, quæ teſſeras nominant, ut ſuos quiſq; dux internoſcere milites, & ſe quoq; inter ſe queant, quemadmodum in bello Cæſaris Venus genitrix, & Syllæ Apollo Delphicus, & Marij Lar deus, & Iephthæ Siboleth. Ita non fuerit utiq; indecorum ſymbola doctrinæ peculiaria & arcana familiaribus tradere, ut quicunq; diſcipulorum ea magis uſurpaſſent, dilectiores fierent magiſtro, interq; ſe plus cæteris diligerent. Vnde Pythagorei ſymbolis quibuſdam arcanis ſibi quandam indiſſolubilis amoris & amicitiæ catenam fabrefecerunt. Erat enim Pythagoras conciliandæ amicitiæ in primis ſtudioſiſsimus, ac ſi quem didiciſſet ſymbolis ſuis communicaſſe, eum continuò ſocium amicumq; conſciſcebat, ſubſcriptore Laërtio. Eoq; factũ eſt, ut ardentiùs cuperent omnes Pythagoricis ſymbolis: hoc eſt, myſteriorum

notis uti, tùm quòd futuri eſſent præceptori gratiores, tum ut cunctis apparerent nobiles eſſe Pythagorei. Quo motus apud Plutarchum in octauo conuiualium Philinus, ex omnibus cõuiuis Syllæ Carthaginenſis ipſe ſolus inter epulas ab animatis abſtinuit, ut agnoſceret eſſe Pythagoreus. Quare is à Leucio patria Tyrrheno Moderati Pythagorici diſcipulo reprehenſus fuit plus illius dogmatis ſequi ſcriptum, quàm ſententiam, quod & in alijs Pythagoriſtis fuerat reprehenſione dignum: qui immodeſtè affecti moribus ſeparatis & ſingularibus, uel in ſociorum & amicorum cœnis panem non frangebant ut cæteri, uel cerebella non edebant, uel ſurgentes ab epulis ſtragula cõuoluebant, uel nudis pedibus ſacrificabant, uel locuturi, à ſole ſe auertebant, uel relicta populari uia, per diuerticula diſcedebant, uel cum ridentibus nunquam aut parum ridebant, uel à fabarum eſu prorſus abſtinebant, ſimiliaq; egregiè uſurpabant magis ſuperſtitione quàm recta ratione ducti. Sola imitantes ad corticem ſymbola, negligentes uoluntatem, ut talibus notis innoteſcerent, & uulgò Pythagorici eiuſdem ordinis uiderentur. Sunt igitur eiuſcemodi ſymbola unius collegij ſigna. Cæterùm addamus etiam quod diuinarum & humanarum rerum ampliſsima ſpacia dimetientibus nobis & innumera tractantibus memoriæ plurimum conferant ænigmatica ſymbola: hoc eſt, notæ quæ figuntur animo, ut quotiens recordari libuerit, citò noſtris obtutibus offerantur. Symbolum ergo de rerum principijs commodiſsimum erit, unum & duo: quid enim citiùs occurrit res ſingulas intuentibus quàm unum & duo, cùm cauſas & originem uniuerſorum ſcrutari uolumus? Nam primo aſpectu cernitur oculis id quod eſt idem ipſum, & non eſt alterum. Ex quo ante omnia mente concipimus, quod idem & alterum ſunt unum & duo. Alcmæon autem Crotoniates, qui Pythagoræ uixit ætate, duo appellauit multa, quæ dixit eſſe contrarietates tanquam litem fortè Empedoclis, uaga tamen poſuit illa, & ſine fine diuerſa, ut album & nigrum, dulce & amarum, bonum & malum, paruum & magnum. Ariſtotele in primo poſtnaturalia teſte. Pythagorici autem diuerſa illa rerum inter ſe ultrò citroq; contrariarum, quas Alcmæonij contrarietates appellarunt propter arithmeticæ artis amorem in numerum coartarunt denarium, celebrem illum & omnia continentem, ut finitum & infinitum, impar & par, unum & multa, dextrum & ſiniſtrum, maſculinum & fœmininum, quieſcens & motum, rectum & curuum, lucem & tenebras, bonum & malum, quadrum & oblongum. At hæc ita ſunt utralibet, quod duo ſunt, idcirco diuerſa ſunt, quoniã duo ſunt. Nam ſi unũ eſſent, cõtraria non eſſent. In decem uerò uniuerſa redegerũt, quod iſte numerus omnium eſt perfectiſsimus, quo cunctæ nationes & omnes populi prçter Thracas cùm Grçci tum Barbari ſingulas res numerãt non ſiſtentes citra, nec progredientes ultra, tanquam naturalibus calculis decem digitorum. Sanè illius perfectionem oſtendit iſte ornatiſsimus Mundus, quem cernimus decem tantùm ſphæris, iuxta Pythagoreos moueri, tantò etiam reliquis eſt perfectior, quantò plura numerandi genera continet, par, impar, quadratum, cubum, longum, planum, primum, incompoſitum, & prmium compoſitum, quo nihil abſolutius quòd in decem proportionibus quatuor cubici numeri conſumantur, quibus dicunt Pythagorici uniuerſa conſtare. Archytas quoque nobilis Pythagoreus ille Tarantinus omne quod eſt, denario numero complectitur, quem Stagirita imitatur Ariſtoteles peripateticorum gymnaſiarcha, decem genera entis nominat decem categorias, quo nomine ſibi Volumen inſcribere placuit oſtendenti philoſophicè, ut Euſtathius uoluit decem πράγματα: id eſt, entia realia, ut Alexander Aphrodiſæus decem φωνὰς: id eſt, uoces, ut Porphyrius decem νοήματα: id eſt, intellectus ſiue cõceptus. Vel ut Iamblichus fortè rectiùs decem uoces ſimplices, non ut uoces, ſed ut ſignificantes res ipſas ſimplices medio decem conceptuum ſimplicium. Aſſen-

tiuntur

tiuntur huic Alexander Aegæus, Ammonius Hermiæ, & Simplicius, insignes sapientiæ amatores, qui etiam gnauiter arbitrati sunt in istis decem generalissimis entibus duo quædam præcipua reperiri posse in quæ diuidantur, tametsi ab una essentia ortis, ueluti substantiam & accidens, siue corporeum & incorporeum, seu materiale & immateriale, aut simplex & compositum. Ita nanque duo amat denarius ut ab uno progressus nascatur per duo, & per duo redeat in unum. Primus enim incompositus ternarius est ex uno & duobus non quidem compositus, sed constans: quia unum nõ habet positionem secundum Iamblichum, non facit ergo compositionem, quando uerbotum sequi uolumus proprietatẽ: οὔτε γὰρ ἡ μονὰς μένουσα ἔτι μονὰς θέσιν προσλαμβάνει, οὔτε ἡ στιγμὴ μένουσα στιγμὴ τὴν θέσιν ἀποβάλλει, ut inquit Simplicius in cõmentarijs super prædicamentũ quanti: id est. Neque enim unitas manens adhuc unitas positionem assumit neque punctus manens punctus positionẽ abijcit. Ex quo differentiã cognoscere possumus qua distat unitas à pũcto. Cumque nihil sit ante unum, rectè dicimus unum esse primum. Binarius autem non est compositus ex numeris, eò quòd ex sola unitate una & una coordinetur, & ideo primus numerus est, quia prima multitudo est, à nulloque potest numero metiri, præterquã à sola unitate omnium numerorum mensura communi, semel enim duo, nihil aliud quàm duo est, quamobrem ea multitudo quæ appellatur ternarius, uerissimè ab Arithmeticis numerus primus incompositus nuncupatur, binarius enim hunc præcedens non est incompositus numerus, sed magis propriè non compositus. Cupiens itaque ternarius non esse ociosus, quin potiùs bonitatem suam in omnes creaturas absque inuidia multiplicari, de uirtute progrediendo ad operationem, illud fœcundum quod est in eo multum multitudinis productiuũ tanquã numeri de numero, & illud essentiale quod est in eo unum omnis productionis fons & origo simul & omnis processionis initium, & omnis substantiæ immutabilis permanẽtia perpetua mente intuetur ac respicit, & ita sese in seipsum retorquet, per modũ unitatis & duitatis semetipsum multiplicans atque dicens, semel bis duo sunt quatuor. Ecce tetractys illa quaternitudo de qua mihi tecum antè sermo fuit, hæc est omniũ quæ creata sunt Idæa: quoniã, ut aiunt Arithmetici, quaternario omnis progressio perficitur. Vnde oritur decas illa quam appellamus decem omniũ rerum genera generalissima. Nam unum, duo, tria, quatuor, de omnipotente potentia ad energiæ actum exeuntia producunt decem, quorum dimidium est quinque: pone igitur in medium quinque tanquã aliquem signiferũ in medio exercitus, & in eius latere dextro numerũ proximè superiorẽ qui est sex, & in latere sinistro numerum proximè inferiorem qui est quatuor, hæc duo iuncta etiã constituũt decem: pone iterum in latere eius dextro numerum proximè superiorem, qui est septem, & in latere sinistro numerũ proximè inferiorẽ qui est tria: hæc duo iuncta similiter constituunt decem: pone rursus in latere dextro numerũ proximè superiorẽ qui est octo, & in latere sinistro numerũ proximè inferiorem qui est duo, hæc duo iuncta constituũt quoque decem. Pone demum in latere dextro reliqua nouem & in latere sinistro unum. Iamque reduc illa nouem ad unũ & resurgunt decem, quę rursus ad uiginti relata incipiunt denuò esse unitas, & deinceps ad omnes numeros Cardinales usque ad cẽtum, sicut enim bis unum faciunt duo, & ter unũ tria, & quater unũ quatuor, & similiter ultra, ita bis decem faciunt uiginti, & ter decem triginta & quater decem quadraginta, & similiter ultra, non aliter de centũ, non secus de mille ac ultra. Hęc quidem ratio erit cur decẽ per iota, quæ uirgula est erecta, Græcè scribimus, aut per solum punctũ Hebraicè notamus, quæ tamen signa tàm barbaris quã Latinis alioqui simplicem repræsentant unitatem, quippe à qua numerus denarius oritur, & in quam desinit, cuius Pythagoricum extat symbolum uidelicet unum duo, quæ Zaratas Pythagoræ præceptor nomina propagationis

pronunciare consueuit unum appellando patrem, & duo matrem, testimonio Plutarchi Cheronensis in Timæi Psychogonia. Nam ut antè accepisti unum & duo cum essentia diuina producunt quaternitudinē illam Tetractyn Ideam omnium rerum denario numero consummatarum. Eam Pythagoras affirmat esse παγὰν ἀενάου φύσεως: id est, Fontem perpetuæ naturæ, quæ nihil aliud est quàm cognitio rerum in mente diuina rationabiliter operante. Mentem uerò ipsam Dei Pythagoras numerum allegoricè nuncupauit, cùm diceret numerum esse uniuersorum principiū. Ita enim Plutarchus in libro de placitis philosophorum quarto scribit: τὸν δ' ἀριθμὸν πυθαγόρας ἀντὶ τοῦ νοῦ παραλαμβάνει: id est, Numerum autem Pythagoras pro mente accipit. Signum planè haud iniquum: quia in incorporeis nihil diuinius mēte, in separatis nihil simplicius numero. Nec præterea cogitari aliquid potest mēti similius, & ab hoc perpetuæ naturę fonte per riuos & cānales defluit numerus Pythagoricus unum & duo, id quod ab æterno in ipso fonte immensi Oceani, fuit, erit, immò semper est, ubertim scatens, quòd homines prisco seculo nominarint Zena ipsum illud unum (ut Aristoteles uoluit hoc Homeri citans: εἷς κοίρανος ἔστω: id est, unus princeps sit) dicentes Zena pro Zeua uidelicet à uiuendo, quem Romani Iouem quasi Zeua nuncuparunt, & Cornutus in libro de Græca theologia illum asserit totius Mundi esse animam. Duo autem, nominata est Hera, illius Zenos: hoc est, Iouis & soror & coniunx, de quo sic Homerus in decimoquarto Iliados: ἥρη δ' εἰσεῖδε χρυσόθρονος ὀφθαλμοῖσιν αὐτοκασίγνητον καὶ δαέρα, ζῆνα δ' ἐπ' ἀκροτάτης κορυφῆς πολυπίδακος ἴδης ἥμενον: id est, Hera: hoc est, Iuno aspiciebat aurithrona oculis eundem fratrem & Leuirum Zena: hoc est, Iouem in summo cacumine plurifontanæ Idæ sedentem. Quo faciliùs sensa possumus sapientissimorū poëtarum de origine rerum cognoscere, quòd in multifontana Ida qui mons sic à prospectu nominatur, ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν à pręcognitione ἐκ τοῦ ἴδω τὸ γινώσκω, Iupiter & Iuno resident, tanquam unum & duo in quaternionis Idea illa riuosa. Vnde fluunt omnium rerum principia quę philosophi ætate posteriori formam & materiam nominarunt. Idemq́ apud nos est forma & materia prima quod apud uetustissimos philosophos unum & duo, apud idoneos illustresq́ poëtas Iouis & Iuno, qui coëunt in Gargari montis Ida & conueniunt in diuinæ mentis Idea, binis ambo bigis & quatuor ambo equis ducuntur, sed descendendo Iupiter in olympo manet, Iuno ad inferiora tendit, Homero teste, sic dicens: εἶμι γὰρ ὀψομένη πολυφόρβου πείρατα γαίης. νῦν δὲ σεῦ εἵνεκα δεῦρο κατ' ὀλύμπου τόδ' ἱκάνω: id est, Vado uisura pabulosæ extrema terræ, nunc autem tui causa huc per olympi istud uenio. Neuter tamen alterum omnino deserit. Hoc igitur modo exit à mente diuina uniuersi exordium. Respiciens enim Tetractys ad sui essentiam quæ est prima unitas, omnium productrix, & simul originem suam à primo producto reminiscens, quoniam binarius est, sic ait semel unum bis duo, mox constat quaternarius habens in cacumine uerticis sui summam unitatem, fitq́ subitò pyramis, cuius basis est quaternarius planus apud arithmeticos superficiem significans. Super quam diuinæ unitatis iam memoratæ lux radians formam & speciem facit ignis incorporei. Propter Iunonis: hoc est, materię discessum ad inferiora, unde confestim oritur natura luminis essentialis, non ustiui, sed illuminantis. Et hęc est creatio Mundi medij, quem Simon Iudæus appellauit supremū: quia Deitatis Mundus comparationem non patitur, ideoq́ se iudice supersupremus & incōparabilis ille nominatur. Rectè uerò medius hic dicitur olympus: quia totus lucidus & separatarū formarū plenissimus est ἵν' ἀθανάτων ἕδος ἐστί. Iliados octauo: id est, ubi immortaliū area superficies siue pauimentū extat: cognominatur enim habitaculū Deorū, seu ut rectiùs Maro in Aeneidos decimo Deum domus alta, cuius quidem culmen est unitas, parietes trinitas & superficies quaternitas. Idq́ clarius cernitur cùm iam numerus à diuinitate

sua ema-

ſua emanando paululùm declinauerit & diuerterit ad creaturarũ figuram, tũc etenim ponamus ſimul & pro Tetracty tetragonũ, & in quolibet eius angulo punctũ inſtar unitatũ, & pro unitate faſtigij quę nunc cœpit habere poſitionẽ eleuemus quantum fieri poteſt ſummũ apicem. Eo peracto, quatuor latera in altum erecta, quatuor erunt trianguli ſuper latitudine ſua quadrangula conſtructi, & in unum punctũ excelſum ducti, ecce pyramis ipſa, quæ eſt forma ignis, teſtimonio Timæi Locri Pythagorei in lib. de anima Mundi doricè ſic ſcribentis: ἐξ ὧ ἁ πυραμὶς τέσσαρας βάσιας καὶ τὰς ἴσας γωνίας ἔχοισα συντίθεται, εἶδος πυρὸς εὐκινατώτατον καὶ λεπτομερέστατον: id eſt, ex quo pyramis quatuor baſes & æquales angulos habens componitur, forma ignis perquàm mobiliſsima & tenuiſsima. Eſt ea ſanè abſq; materia, lux eſſentialis, ſeparata, proxima Deo & uita ſempiterna, ut in duodecimo libro, qui poſtnaturalia inſcriptus eſt, & in ſecundo de cœlo legitur ſic: Mentis opificium eſt uita, Dei autẽ operatio eſt immortalitas, iſtud aũt eſt uita æterna. Hæc à Pythagoreis mutuatus eſt Ariſtoteles. Atqui Deus ipſe non eſt lux creata, ſed lucibilis author omnis lucis, quare pyramidem abſolutiſsimam & retractiſsimam à triangula baſi in altitudinem ſeſe erigentem, quæ ſimiliter igneum uigorem ſignificat Deus Opt. Max. in diuina ſecum trinitate incomparabilis Mundi continet. Vnde & Chaldæi & Hebræi Deum eſſe ignẽ perhibent. Quam uerò pyramidem quaternio producit, ignea lux eſt incorporei & immaterialis ſeparatarum intelligentiarũ Mundi, extra cœlum uiſibile, qui à Græcis uocatur αἰών, à nobis ſeculum æternitas & æther. Vnde & æthra fulgor æternitatis dicitur, ubi non eſt corpus, neq; locus, neq; uacuum, neq; tempus, neq; ſenectus, neq; tranſmutatio, ſed ibi ſunt entia inalterabilia & impaſsibilia, optimam habentia uitam, quo toto æone: id eſt, æternitate, ſeu æuo fruũtur. Hæc fermè ſunt ipſa uerba Stagiritæ Ariſtotelis, quæ tàm ipſi quàm Platonici & Socratici ex Pythagora ſuxerunt, qui ſic in aureis carminibus ſcripſit: Si relicto corpore in ætherem liberum perueneris eris immortalis Deus, & his ſcilicet in hac uita ſuperatis cognoſces immortalium deorum & mortalium hominum cohabitationem, quam eleganter ipſe appellat σύστασιν, à ſimul ſtando, per quod tres nobis proprietates medij oſtendit Mundi, quem liberum æthera nominat, ut qui à materiæ potentia ſegregatus & præſeruatus in libertate caleſcat Dei ardore, ac inſenſibili motu inferiora calefaciat: dicitur enim æther, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θέρειν ἤτοι θερμαίνειν: hoc eſt, à ſemper calefaciendo. Proprietates autem illius ſunt hæ, cõditio, chorus & ordo. Mundi eius conditio eſt, quod totus quicquid eſt puriſsima forma eſt, cuius aſſerunt Iouialem eſſe naturam, quæ immortalia & mortalia informet, & fotu ſpecifico cuncta utriuſque Mundi in ſuo eſſe conſeruet, de quo extat illud Maronis: O' pater, ô hominum, diuumq; æterna poteſtas, propterea ob fomentarium calorem ſpiritalis Sol ueteribus Iupiter dictus eſt. Vnde ſalij Martis gradiui ſacerdotes eum appellarunt Lucetium, & Cretenſes Phoſphorum, ab eoq; denominatus eſt olympus, quod totus fulgeat, in quo Iouis totus præſidet & præeſt: imò, totum quod eſt, ipſe eſt. Hinc illud quoque in nono Aeneid. Annuit & totum nutu tremefecit olympum. Eius, inquam, conditio eſt receptare formas ſimplices, immateriales, ſeparatas, per ſe exiſtentes, tàm uniuerſales quàm indiuiduas. Continet enim omnes Ideas Ideatas generum & ſpecierum ceu exempla ipſa contractioribus exemplarijs imitanda, quorum exemplar ſignatorium conſiſtit in mente diuina. Sic enim nominare uolumus quod eſt in Mundo Deitatis exemplar abſolutũ. In Mundo intelligibili exemplum abſtractum, & in Mundo ſenſibili non exemplum, ſed exemplariũ illud contractum, quomodo ſigillum, figura, & cera ſigillata. Huc accedit ſecũdò chorus altera proprietas, ἀπὸ τῆς χαρᾶς: id eſt, à gaudio beatorum ſpirituum infinito & uoluptate immutabili deorum dictus, qui uernæ illius habitaculi & ciues olympionicæ myrtea corona ouantes ambroſia, &

nectare diuini conuiuij perpetuò fruuntur, ridentes risum inextinguibilem. De quo sapientissimus poëtarum Homerus: ἄσβεστος γὰρ ἄρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν: id est, Inextinguibilis certè excitabatur risus beatis dijs, quod omnino lætitiam illorum sempiternam ostendit, quam iugi concentu citharis, & cæteris musarum instrumentis, tripudio, choreis, symposijs, quietis cubilibus, & interdum dulci somno, præclarus ibidem Melesigenes eleganter in Iliad. primo lib. expressit. Quid ni Marrane? Quæ nã potest maior cogitari uoluptas, quàm Deum uolentem, & post eum rerum omniũ Ideas atq; formas aspicere puriùs & transparentiùs quàm secundarum creaturarũ ulla, deinde uisiones quoq; suas inferioribus pandere, quod omne deorum est proprium atq; suũ. Ideoq; Dei quandoq; uocantur Latinè, qui & Græcè thei ἀπὸ τῆς θέας: id est, à speculatione ac uisione, unde θεᾶσθαι significat aspicere uidereq́, nominantur & quandoq; angeli dum uisa cæteris enunciant, ut Orpheus Mercuriũ inuocans ait: κλῦθί μευ ἑρμεία διὸς ἄγγελε μαιάδος υἱέ. ἑρμηνεῦ πάντων: id est, Audi me Mercuri Iouis angele Mæadis fili, explanator omnium. Nam ἀγγέλλειν, nunciare ac explanare dicimus. Crebrò autem alterũ pro altero usurpamus, non consyderatis officijs, ita ut promiscuè dijs & angelis in cõmuni sermone utamur. Cũ enim Porphyrius in Isagogis scripsisset quòd & nos simus rationales & angeli, Boëthius Latinè uertens: Sumus, inquit, & nos rationales & dij, hoc modo reperitur in libris aliorum quamplurimis. Quare nemo putet cùm deos nominamus, ipsos æquari summo & ineffabili Deo qui nomen nõ habet, supremam namq; maiestatem eò appellamus Deum, quòd entia cuncta infinitè penetrat & singula percurrit ἀπὸ τοῦ θέειν: id est, currere. Vnicuique nempè rei multo interior est Deus & magis intimus quàm ipsa sibimetipsi, ut qui cùm nullibi est, ubiq; sit. At non sic Deos appellamus, qui terminatam sibi tantum exequuntur prouinciam, & ad destinatum mittũtur opus: Dæmones autem quantũcunq; boni, tamẽ à Pythagora sectatoribusq; suis, in hunc medij Mundi chorum non admittuntur. Sic enim Plotinus qui, testantibus Porphyrio & Longino, mysteria Pythagoreorum perfectissimè sectari uisus est, in lib. de amore Deorum, inquit, genus esse passionis expers dicimus & putamus. Dæmonibus autem passiones adiungimus, dicentes etiã sempiternos esse, sequenti post Deos gradu. Præstat sanè, nullũ in Mundo intelligibili dæmonem appellare, quinetiam si ibi ponatur ipse dæmon, esse Deum existimare. Hactenus ita Plotinus certè in omni doctrina sua breuis, & animo attento ponderandus, præsertim hoc in loco tàm difficili quo poëtarum ueterũ arcana de dijs loquentium poterunt absq; molestia & sine plurimorum exacerbatione legi. Tertia intelligibilis Mundi proprietas ab eodem Pythagora demonstrata est, cùm ipse dixit: Si recta ratione uixeris, malè acta dolendo, & benè acta gaudendo, Deosq; oraueris, ut opus tuum perficiant, tum exuto corpore profectus in ætherẽ, eris immortalis Deus. Ordo nobis hic consyderandus est, quẽ in consequenda hominis beatitudine Pythagoras obseruat. Istud namq; medij Mundi cœlum incorporeum ac iste beatorum inuisibilis olympus nihil impurũ admittit, fugienda ergo uitia sunt, & amplexandæ uirtutes. Deinde salus hominum, misericórdia Dei est, quare diuinitas colenda, & superi sunt exorandi, ut opus nostrum perficiant, tum demum nihil istuc materiæ, nihil corporis, nihil permixti recipitur, antè igitur moriendũ est, & sanctè corpus exuendum quàm in Deos referaris. Hic est ordo seculorũ ut uita functis hominibus puris & electis, Deorum indigenarum supercœlestis quoque aula concedatur, & cõmunis sit pariter humanæ naturæ cum sacrosanctis angelicis spiritibus perpetuæ uitæ conuersatio in inuisibili, & tamen omniformi supercœlesti cœlo & orbe requieto extra sensibilem Mundum, ubi uerus est olympus, non imaginarius neq; poëticus, non qui uoluatur, quę rotetur nunquamue quiescat. Tum Marranus, quãproximè, inquit, sectis nostrorũ temporum

porum accedit unus maximè omnium Pythagoras. In Lege namq; Chriſtianorum ſimiliter legitur quòd homines mortui de numero reſurgentium ſunt ſicut angeli Dei in cœlis, ubi tabernaculum Dei cum hominibus. Non intrabit aliquid coinquinatũ, aut abominationem faciens & mendacium. Erit iſtic uox citharœdorum cithariſſantium citharis ſuis, cãtusq; nouus, & mortui qui ſunt ſcripti in libro uitæ, uident cœlum nouum & terram nouam. Prius enim cœlum ac prior terra eis abierunt. Ibi etiam ciuitas beatorum habens claritatẽ Dei, & illius muri ex iaſpide conſtructi, fundamentaq; eius omni lapide precioſo ornata. Et Dominus omnipotens templum iſtius ciuitatis eſt, & de ſede eius producitur fluuius aquę uiuæ ceu ſplendidus cryſtallus. Ciuitatis uerò eius fundamẽtum & ſuperficies eſt tetragonus: uerba enim Apocalypſis unde illa ſumuntur, ſunt hæc: καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται: id eſt, & ciuitas tetragonus iacet, quod explanauit Hippolytus papa ſic eſſe διὰ τὸ ἑδραῖον καὶ πάγιον: id eſt, propter ſolidum & firmum. Id tu mihi reducere uideris ad Pythagoræ tui numerum, & figuram pyramidis, à tetragona baſi erectam, quam mathematici ſolent inter ſolida reputare, planè quẽ uirum iure optimo non modò tuũ, ſed uerius noſtrum Pythagoram appellarem, & appellabo quidem noſtrum, dum uiuam, quòd ipſe ſolus ex omni ueterũ philoſophorũ turba magis aptè, magis concinnè proprieq; noſtra ſapuit, neq; ualdè & à Perſis quoq; & à Palæſtinis, ac noſtra ætate Arabibus in doctrinæ ſuæ fundamento diſtat, idem ipſe Italicæ philoſophiæ author. Sic enim in Lege Mahometh Azoara prima legimus: Deum paradiſo bonos inducturum, ubi dulciſsimas aquas, pomaq; multimoda, fructus uarios, & decentiſsimas ac mundiſsimas mulieres, omneq; bonum in æternum poſsidebunt. Et in Azoara quinquageſimaprima: Credentes autem (inquit) & benefacientes pulcherrima loca paradiſi poſſeſſuri, omne ſuum uelle perficient, hocq; lucrum eſt maximum, huiuſmodi quidem pollicitum illis ſummam lætitiam denunciat. Deinde in doctrina Mahometh ita ſcribitur: Si ullum oblectamenti genus iſtic deeſſet, beatitudo minimè plena eſſet. Fruſtra ergo delicię adeſſent, ſi uoluptas deeſſet. Et paulò ſuperius: Incolis quidem eius (ait) quicquid deſyderari poteſt ſtatim aderit, qui & perfecti erunt omnes in ſtatura quidem Adæ, in forma uerò Ieſu Chriſti, nunquam incremẽtum aut detrimentũ aliquod patientes. Et in Alkoran cap. 64. Illic quidem credentes accubabunt tapetis ſericis ſtramentiſq; purpureis, omnibusq; ſibi dilectis perpetuò potientur, ducentaq; puellas formoſiſsimas, ut ſunt hyacinthus & margaritę, ab hominibus atq; diabolis nunquam deuirginatas, nec menſtruatas. Erunt & illic arbores colore inter uiridem croceumq; nitentes, fonteſq; fortiter emanãtes & palmæ pomaq; punica, Non' ne hic ſentis Philolaë, quòd pars maxima horum ſymbolica eſt, & inſtar Pythagoricorum allegoricè narrantur quæ audiſti fermè omnia, id quod palã fatetur Mahometh in libro de doctrina, cùm ait: Seculum aliud poſt Mundum iſtum, cuius nulla ſimilitudo exponi poteſt: nec enim coloni eius mortales, nec dies eius ſub numero. Quo ſeipſum declarat, quę ſcripſerit de diuinis allegoricè ſcripſiſſe, nõ autem omnia planè ac apertè, quando numerauit dies beatitudinis, dies mille annorum & annos, quadraginta millia annorum. Et paradiſum habere docuit pauimentum aureum ſmaragdis & hyacinthis crebrò interpoſitis diſtinctum, omni fructifera conſitum arbore, decurrẽtibus per amœna arua fluentis, quorum alia quidem lac, alia mel album, alia uinum puriſsimum fundunt. Hæc in libro de doctrina Mahometh, ubi per ſenſibilem paradiſum deſignat illum, quem ratio non capit intelligibilis Mundi hortum. Duos enim paradiſos Mahometh in Alkoran nobis propoſuit, cùm in Azoara ſexageſima quarta, ſic ait: Qui timuerit coram Deo ſtans, duos paradiſos rerum multiplicium omnimodiq; boni fœcundos, hæreditatem accipiet. Ita duas quoq; oſtendit ciuitates Hieruſalem cùm in libro de doctrina quærit Abdias.

Quare Hierusalem dicatur domus benedicta. Respondit Mahometh, quia in directo cœlestis Hierusalem sita sit. Hæc ad nostri Simonis Cabalistica, quæ audiuimus haud parum alludunt, de duobus scilicet paradisis, altero cœlesti & altero terrestri geminos Mundos significantibus uisibilem & inuisibilem, illum nobis præsentem, hunc nobis futurum, eum quidem de quo satis multa paucis exposuisti, quare oro Philolaë, ut de nostro quem incolimus reliqua prosequaris. Faciam sedulò Philolaus ait, si priùs te commonuero ne cum rudibus philosophastris erres, qui ea tantùm sapiunt, quæ oculis cernunt, ut de Antisthene scripsit Ammonius Hermiæ cùm dixisset: Hominem quidem uideo, humanitatem autem non uideo. Vnde putabat humanitatem nihil rerum esse, nisi cogitationis figmentum: ταῦτα ἐκεῖνος ἔλεγε, τῇ αἰσθήσει μόνῃ ζῶν. καὶ μὴ δυνάμενος διὰ λόγῳ εἰς μείζονα εὕρεσιν ἑαυτὸν ἀνεγεῖρειν: id est, Hæc ille dixit sensualitate sola uiuens & nō potens ratione ad maiorem inuentionem seipsum extollere. Ita Hermiades in Isagogis. Haud aliter tam sunt quidā obtuso ingenio, qui acutiùs contemplari nequeant, nisi quantum pupilla comprehendat, aut manus palpent, & quæcunq; de uita cœlesti, de dijs superis, animabus in cœlo aut de cœlitibus audiunt, ea mox ad cœlum uisibile stellarumq; sphæras, firmamentum mobile, & quos sensu percipimus orbes referunt, ac si in tanta turbine motuum, & irrequieto mutationum tumultu, uita beata consistere posset: sequentes uerò spiritalem sensum & subtilem mentis illuminationem, ipsi quidem intelligunt maiorem esse ueritatem in ijs, quæ non uidentur quàm in ijs quæ uidentur. Ad hoc Pythagoreorū propensa est uoluntas, ut credant per hunc Mundum, & quęcunque in eo locantur adumbratam esse imaginem eius, qui extra cœlum sit ueri Mundi, comprehendentis solum intelligentias formas, & animas à corporibus substantia, uirtute & operatione separatas. Vnde animas hominum ab omni sorde turpi defæcatas, abiecta corporali mole firmiter tenent, & nullatenus dubitant extra hoc uisibile cœlum omne ac ultra qualemcunque incommoditatis aleam in æternitatis olympo habitare, omni libertate donatas, & nulli necessitati obstrictas. Sic enim Plotinus ille insignis Pythagorista in libro de proprio cuiusque dæmone quarto: Animas (inquit) extra sensibilem Mundum profectas existimandum est naturam dæmonicam transcendisse, omneq; generationis fatum, omnemq; huius Mundi necessitatem quandiu in Mundo intelligibili habitant, hucusque Plotinus. Quotiens igitur de ueris dijs, intelligentijs separatis, formis purioribus, spiritibus diuinis, superis, angelis, & beatorum animabus mentio fit, semper recordare, ac animo tecum uersa Mundum illum supremum, intelligibilem, immaterialem, simplicem, abstractum, cœlum incorporeum, olympum inuisibilem, paradisum mentalem, supernaturalem æthera, nec sensu nec ratione perceptibilem. Eo nunc dimisso ad nostrum descendamus corporeum, & sensibilem Mundum, cuius exemplar est in Mundo incomparabili Deitatis, & exemplum in Mundo intelligibili formalitatis, & exemplarium τὸ αὐθυπόστατον, in seipso. Vtq; unum origo est mentalis Mundi, sic duo nobis exordium erit Mundi corporalis, qui nō esset corporalis, nisi quatuor istis constaret, puncto, linea, superficie, crassitudine, ad exēplum cubicæ figurę quam constituunt unum, duo, tria, quatuor: Vnum enim positione fixum creat punctum. Linea de uno puncto ad alterum protracta è duobus fit. Superficies ex tribus oritur lineis. Crassitudo quatuor nascitur, antè, retrò, sursum, deorsum. Ideoq; sicut binarius per se multiplicatus numerando bis duo quaternionem producit. Ita binarius semetipsum in seipsum replicās atq; retorquens dicendo, bis duo bis, primū cubum facit. Ergo post quinariū, quæ tetragonica est pyramis, quippe principium intelligibilis Mundi, accedit sex laterum octonarij cubus, quem Mundo sensibili architectum perficimus. Nam inter rerum principia, non habetur septenarij ulla memoria: quoniā uirgo est

go est nihil pariens, idcirco Pallas nominatur. Ad cubum ergo primũ diuertimur, sanè fœcundum numerũ, multitudinis uarietatisq́ principem, ut qui per duo sit & per quatuor constitutus. Vnde sicut Pythagoræ pręceptor Zaratas duo nominauit matrem, ita nos cubum inde progredientem appellamus materiam, omnium rerum naturalium fundum, & fundamentũ sedemq́ substantialium formarum. De quo Timæus Locrensis ille Pythagoreus, in libro de anima Mũdi scribit: ἐκ δὲ τῶ τετραγώνω γεννᾶσθαι τὸν κύβον ἑδραιότατον καὶ στάδαιον πάντῃ σῶμα. ἓξ μὲν πλευρὰς, ὀκτὼ δὲ γωνίας ἔχον: id est, Ex tetragono nasci cubũ solidissimum & stabile omnino corpus, sex quidem latera, octo autem angulos habẽs. Huic fundo si qua forma demersa innitatur, huic solido receptaculo si fuerit illapsa, & in hanc sedem materialem reposita, non uagè nec communiter recipitur, sed stabiliter & singulariter fit indiuidua & incommunicabilis, tanquã à scriptitia glebæ, tempori & loco subiecta, & quasi de libertate in seruitutem materiæ proscripta. Igitur gemina profluere ab uno fonte rerum temporalium principia cernimus Pyramidem & cubum: id est, formam & materiam, quæ ex eodem tetragono deprehenduntur prodijsse, cuius Idea, ut antè ostendimus, est Tetractys, Pythagoræ diuinũ exemplar. Symbola igitur primordialia quantò potui breuiùs explanaui, quæ reuera nihil designant aliud quàm materiam & formam. Cumq́ oporteat tertium aliquid ponere quo uniantur, nec enim spontè confluunt, nec contingit fortuitùs quarumlibet formarum concursus in materiam, neq́ unius rei materia contingenter formam alterius recipit, non enim ex corpore humano, mox atq́ decesserit anima generatur æs aut ferrum, nec ex lapide fit lana: cùm itaque oporteat ponere tertium aliquod quo uniantur, erit, ut opinor, necesse principium aliud quàm priuationem Aristotelicam adducere, quo moueatur materia ad formæ desyderium, ita ut cessante hac & hac forma, introducatur uicissim ista quędam & ista. Nam priuatio & potentia nihil substantiuè agunt cùm sint nullius actiuitatis realis, ob idq́ minimæ entitatis, quantò magis certam formam alicui materiæ nequaquam iungere aut unire possunt. Vnde inuenti sunt qui dicerent loco priuationis motum esse tertium principium, qui cùm sit accidens, quomodo erit principium substantiæ? aut quis eius motus erit motor? Quare sapientiùs contemplati Athenienses ambo, Socrates Sophronisci, & Plato Aristonis, pro motu seu priuatione agillimum actiuorum posuerunt Deum dicentes, tria esse rerum principia, Deum, Ideam & materiam, quod antè Pythagoras occultè symbolissauit arcanis his notis asserendo principia uniuersorum esse: Infinitum, unum & duo. Infinitudinis Deum, unitatis formam, alteritatis materiam designans authores. Infinitum in Mundo supersupremo & incomparabili, unum seu identitatem in Mundo intellectuali, duo seu alteritatẽ in Mundo sensibili: est enim materia quidem alterationis mater. Coniungit autem Deus materiam & formam per Legem ipsi naturæ impositam. Idcirco ante Pythagorę tempora uetustissimus ille Orpheus in libro hymnorum, post Iouem: id est, formam, qui ab eo nominatur ἀρχὴ πάντων: id est, principium uniuersorum. Et post Iunonem: id est, materiã, quam uocat Διὸς συλλέκτρον. παντογενέθλον: id est, Iouis conthoralem omniparentẽ: Iunonio enim cognomẽto materiã alloquitꝛ his uerbis: χωρὶς γὰρ σέθεν οὐδὲν ὅλως ζωῆς φύσιν ἔγνω. κοινωνεῖς γὰρ ἅπασιν κεκραμένη πᾶσι σεμνῶς: id est, Absq́ enim te nihil omnino uitę naturam agnouit, communicas quidem uniuersis permista supra quam pudicè. Itaque post (inquam) Iouem formam, & Iunonem materiam, addidit idem Orpheus Legem: id est, distributionẽ, ut esset tertium naturæ principium, cognominauitq́ id φύσεως τὸ βέβαιον: id est, naturę confirmatiuũ. Nam Lex dicitꝛ nomos Grecè, ut nosti, à nemo, τὸ μερίζω: id est, partior & distribuo, pinde atq́ distribuens omnibus quod suum est, uel quod ad se pertinet. Hoc esse ait οὐράνιον νόμον σφραγῖδα δικαίαν. (Sic in hymnis suis concinuit:) id est, cœlestẽ Legẽ

sigillum

ſigillum iuſtum:lex enim naturæ ſigillat una forma multas materias, ſicut tabellio una effigie annulli multas ceras. Iam uerò quælibet ſigillatæ in materiam formæ non ultrà uocantur Ideæ: hoc eſt, ſpecies, ſed τὰ εἴδη:hoc eſt, Idę, ſcilicet formæ,ὡς τὰ ἐν τοῖς κηροῖς ἐκτυπώματα ἀχώριστα τῆς ὕλης: id eſt, Ceu illæ in ceris expreſsiones inſeparabiles à materia,ut ſcripſit Ammonius. Proinde aperta nobis iam extat ſenſibilis huius origo Mundi, quem pyramidis & cubi coniugium Lege naturæ celebratum peperit.Earum figurarum tetragonę baſes continuò unitę dodecaëdron efficiunt Pythagoricum quippe ſymbolum, quod deſignatur ipſum uniuerſum ex materia & forma compoſitum: illius rectè meminit Alcinous de dogmate Platonis,ſic dicens:τῷ δὲ δωδεκαέδρῳ εἰς τὸ πᾶν ὁ θεὸς κατεχρήσατο:id eſt,Dodecaëdro ad uniuerſum Deus utebatur,ſcilicet,cùm hūc Mundum fabricaret, Octangulo namq; cubo ſi pyramidem ex quatuor triangulis æqui cruribus eleuatam ſuperpoſueris ædificiū dodecaëdri artificioſè conſtruxeris,ubi ſuccumbit cubus,ſeu talus uti mater, & incumbit pyramis uti pater.Sic enim Timæus Locrus ille nobilis Pythagoreus in libro de anima Mundi:τὸ μὲν εἶδος λόγον ἔχει ἄρρενός τε καὶ πατρός, ἁ δ᾽ ὕλα, θήλεός τε καὶ ματέρος. τρίτα δὲ εἶμεν τὰ τούτων ἔκγονα:id eſt. Forma quidem,inquit, rationem habet matris & patris. Materia uerò fœminæ atq; matris, tertia autē eſſe horum genimina. Ex his igitur omnia huius Mundi quæ ſunt non perperam affirmamus certis ſeminibus & ſecreta facultate fieri,ſanè mira uarietate apparentia propter uariam formarum ad ſuas materias commenſurationem,& infinitorum penè accidentium,quæ συμπτώματα Epicurus uocat admiſtionem, per abundantiam & defectum,litem & amicitiam,motum & quietem, impetum & tranquillitatem,rarum & denſum. Vnde oriuntur orbes & ſtellæ,quatuor item elementa,ex quibus euaporant calidum & humidum, & frigidum & ſiccum,tum quælibet etiam ſenſuum obiecta. Inde alijs aliud contingit, & efficit omnes res,ut conuertant formas, mutentq; colores, Lucretij teſtimonio. Sentis ne quantum nos iam cum plebe philoſophorum ambulamus, & uulgariam terimus uiam quando in hæc phyſica lapſi ſumus,quare cùm multi multa de natura ſcripſêre,minus uirium nobis adhibendum eſt,ut quid de rebus naturalibus ſenſerit Pythagoras,oſtendamus, à nobilioribus & diuinioribus ſumentes initium. Naturales ſunt dij, ſupernaturales uerò dij deorum,illos Mundus inferior alit,hos Mundus ſuperior fouet, unde & ſuperi dicuntur,de quibus ante haud parum multa diſſeruimus.Dij deorum ſimpliciſſimi & puriſsimi:quia nuſquam ſunt,ideo ſupercœleſtes ſunt:quia ubiq; ſunt, ideo nobiſcum ſunt,iſtic indigenæ,hîc aduenę. Nunquā enim in noſtro Mundo ſunt niſi miſsi,quare angelorum nomine gaudent cùm ad hæc ima deuergunt,quoniam regis regum nuncij ſunt, habitu tamē & facie nobis apparent quali uolunt iuxta libertatem arbitrij ſemper beneficiorum erga nos amantiſſimi. Sed inferiores dij ad ſupercœleſtia nunquā migrāt,ad nos uerò & ad noſtra quandoq; legationē aſſumunt,unde & pari modo eſt, quando angeli nominantur. Deus autem Optim. Maxim. tàm infima quàm ſuprema & media ſingula penitiſsimè inhabitat,ita ut nihil ſit entium ſine Deo. Præterea dij orbis noſtri præſtantiores ſunt.Inferiores aūt in corpore humano animæ,quanquam illi apud corpora,hæ in corporibus. In medio autem horum ſua loca tenent dæmones & heroes.Dæmones prope deos heroes prope animas.Quorum Pythagoras in aureis carminibus meminit,& ſingulis quibuſq; ſuum tribuit cultum.Nec illis tamen aras ſanguine fœdari nec animalia immolari permiſit,niſi publicę utilitatis cauſa,magis autem thure atque hymnis quotidiana & priuata ſacrificia fieri uoluit. Vnde illud extat: Thure Deum placa, uitulum ſine creſcat aratro.Cumq; homo ſit quędam Mundi huius effigies, unde Mycrocoſmus:hoc eſt,paruus Mundus nuncupatur, in multis paria recepit mundana nomina μεταφορικῶς & more tranſlaticio. Mens enim in homine Deus

ne Deus appellatur instar mentis summæ ac primæ, aut per homonymiam, aut per participationem. Et anima rationalis quæ per mentem ad uirtutes & optima quæq; uoluntatem inclinat, dicitur dæmon bonus siue genius: quæ uerò per phantasiam & prauas affectiones uoluntatem ad uitia & pessima quæq; trahit, nominatur dæmon malus. Quamobrem Pythagoras Deum orat ut homines à malo liberet, & omnibus ostendat quo dæmone utantur. Exuto demum corpore si fœdata uitijs manserit, fiet dæmon malus, & uita eius δυσδαιμονία: Id est, infœlicitas uocatur. Sin uerò abiecerit uitia nihiloq; minus impressus ei duret sollicitudinis character, nec penitùs omnem erga humanos & mortales etiam quantumuis uirtutis mores affectionem reliquerit, aliquanto erit tempore bonus dæmon, & in huius Mundi amœnitate fœliciter fortunateq; deget singulari semper cum lætitia, tanquã quæ bene gesserit adhuc memori secum mente uolutans ad eadem rectè gerenda nondum extinctam retineat uoluntatem, cuius uita Græcis εὐδαιμονία: id est, fœlicitas dicitur. Vnde illud Virgilij Maronis ortum est: Quæ gratia curruum armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitenteis pascere equos, eadem sequitur tellure repostos. Illam animam priscos lemurem nuncupasse accepi, cuius generis si quis qui beneuolentia erga nos ita ducatur, ut nostri & nostrorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possideat, lar dicitur familiaris. Sin autẽ propter aduersa uitæ merita nullis bonis sedibus, interuagatione ceu quodam exilio punitur, terriculamentum bonis hominibus inane, at noxium malis, larua nominatur. Cùm uerò incertum est qua sortitione fruatur, lar ne sit an larua, nomine Manendeum nuncupant, cui honoris gratia Dei uocabulum addidêre, quoniam eos pronunciant etiam deos qui iustè ac prudenter uitæ curriculo gubernato mortem sanctam obierunt. Cæterùm promiscuè deos, angelos & dæmonas etiam eos nominamus ingenuos spiritus, qui singulis quibusq; hominibus custodes addicti, minimè conspicui, semper adsint non modò actorũ testes, uerùm etiam cogitatorum, qui nos quoq; post mortem sequantur usq; ad summi dęmonis potestatem iudicium atq; tribunal. Omnia hæc ad nos ex Pythagora fluxerunt, quæ ipse partim ab Aegyptijs, partim ab Hebręis atq; Chaldæis, & apud Persarum sapientissimos Magos didicit, posterisq; tradidit, quorum meminêre præstantissimi autores. Mercurius Termaximus Aegyptiorũ illustris legislator & contemplantissimus scriptor in sermone perfecto ad Asclepiũ. Timæus Locrus in libro de anima Mundi, Hesiodus in operibus & diebus. Plato per Diotimam in conuiuio. Per Socratem in Phædro. Itidemq; in Philebo. Per Athenienſem hospitem in legibus, & Epinomi, alijsq; librorum suorum locis. Porphyrius de abstinentia animatorũ. Iamblichus de mysterijs. Proclus in Alcibiadem. Plotinus in libro de amore & in libro de proprio cuiusq; dæmone. Maximus Tyrius in binis disputationibus de dæmonio Socratis, multiq; Græcorũ alij, quos è Latinis Cicero in uoluminibus de natura deorum, de diuinatione, & in sexto de repub. & ille quoq; Madaurensis Apuleius in libro de Deo Socratis, & reliqui post illos imitati sunt. Nec desunt ex peripateticis qui de motoribus orbium syderum atque stellarum, & præsidibus elementorum tractauêre, siue corporibus illis assistant, seu illorum cuique pro cuiusque anima insint, mitto dicere. Iam solum quæ restant de Mundo sensibili paucis enumerabimus. Mundum igitur hunc qui est æternitatis imitator dixit Pythagoras, continentiam esse omnium totorum secundum ordinationem quæ sit in eo, qui tametsi est corporeus tamen incorporea habuerit prima principia, cui stoici non sunt in hoc assensi: putauerunt enim ea fuisse corporea quia spiritualia. Eundem ipse & genitum & corruptibilem asseruit, sed prouidentia & indulgentia Dei nunquam corrumpendum. Dixit quoque corpora elementorum esse rotunda, præter ignem qui coni figuram pręferat, Colorem esse corporis apparentiam.

Tempus,

Tempus, circulum, Mundi extimum, motum, differentiam quandam ſeu alteritatem in materia, generationi & corruptioni paſsibilem materiam ſubijci. Neceſsitatem incumbere Mundo, & quædam de neceſsitate fieri, quædam ex fato, quædam electione, quædam à fortuna, quædam caſu, horum cauſam eſſe humanę rationi occultam, cui aſtipulatur & Anaxagoras. Mundum item cœpiſſe ab igne, arbitrabatur ipſe noſter. Dexterum eius in oriente, ſiniſtrum eſſe in occidente. Tum ſequutus Thaleta cœlum in quinque zonas diuiſit, deinde in æquinoctia & ſolſtitia utraque bina & arctum. Haud aliter etiam terrarũ orbem. Præterea omnium primus reperit obliquitatem zodiaci iuxta Solis meatũ. Lunam uideri aiebat ſolum terreſtre ignitũ, in ſe habens campos, montes & ualles. De anima hoc modo pronunciauit, quòd ſit numerus ſe mouens, quam per uires ita diſtribuit. Vitale circa cor, rationale & mentale circa caput. Totam interire non poſſe: nam rationalem eſſe ſempiterni Dei opus, irrationalem uerò corruptibilem. Eidem authori referenda uidetur diuinatio uerior ad ſacrificia. Humanum ſemen utiliſsimi ſanguinis ſpumam eſſe uoluit materiæ corporeæ, ſed incorporea uirtute præditam. Cæterùm fœminam pariter ſemen emittere. Deinde non ſolùm hominem, ſed alia quoque animantia rationem habere, abſque tamen mente. Quod autem magna pars horum non rationaliter agere uidentur certè corporum dyſcraſia culpatur: quia debitis non ſint dotata inſtrumentis, ideo uerba non habent ſiue cicures ſeu feræ, ſed ſymbola & notas certas pro uerbis tenent, quibus ſignis inter ſe cogitatus ſuos exprimant. Sic igitur beſtiæ loquuntur, non dicunt, quòd Græcè ſignificantius aiunt λαλοῦσι μὲν, οὐ φράζουσι δὲ, omnium illorum Plutarchi uolumina de placitis philoſophorum teſtes citò ualde bonos. De reliquis Mundi huius ſiue ſubſtantijs ſeu accidentibus ſcriptores extant penè innumerabiles in omni philoſophorum ſecta, quorum alij generaliter ſunt locuti de uniuerſi natura, ut Ariſtoteles, Theophraſtus, & tui Arabes, Mauriq; prope omnes: alij particulariter de ſingulis quibuſq; rebus, ueluti Iulius Pollux, Dioſcorides, Plinius, & his ſimiles. Capita cunctarum tamen diſciplinarum quotuſquiſq; poſteriorum à Pythagora philoſophiæ theſauro tanquam hæres apprehendit, & eam hæreditatem literario ſtudio excoluit, procq; peculiari quiſq; bonitate ingenij quantum ualuit maximè adornauit & pro uirili extendit. Sed quid cuncta uel ſcire uel opinari iuuat? ſi non in hac nobis uita omnem adimant mœrorem & cruciatũ, in altera poſt uacuitatem malorum non addant cumulatiſsimam omnium bonorũ complexionem quæ tam ſtudioſè didicimus? Quid iuuat deniq; quod benè ſciendo malefacimus, & malefaciendo non omnino metu uacare ac ita nullo animi tranquillo ſtatu frui poſſumus? Quid rurſum quod monitis probè obedientes inſtar iumentorum ſemper iuſſa exequimur, alioqui omnibus in rebus ſtulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, nihil à bruto diſtãtes? Quare opportunũ uidebatur Pythagoræ omnem philoſophiam ad beatitudinis exoptatæ faſtigiũ & expeditam æterni gaudij ſecuritatem deſtinare, quam in cõtemplatione ſummarũ & diuinarũ rerum collocauit. Eum fructũ ceu fœlicis arboris indefeſſa philoſophandi ſtudia noſtra proculdubiò ſequuturũ putauit, ſi nos prius anima purgata uehemẽter declinemus à uitijs, & colamus uirtutes diligẽter quo planè nullius mali nobis ipſis conſcij læta mente hilariq; ſtudio mathematicis ſpeculationib. incũbamus, quæ nobis mediæ obuerſant̃ inter res naturales & diuinas: ſunt enim à materia partim inſeparatę ut naturalia, partim ſeparatę ut diuina, circulus nãq; ſeu harmonia quanquã abſq; materia nõ ſubſiſtit, tamen abſq; materia eſſe intelligit̃ quinimò nullius materię agit̃ cura cũ quęlibet mathematica tractamus. Cùm igit̃ difficile, ne dicã impoſsibile, fuerat intellectũ noſtrũ ſubitò à naturalib. ad ſupernaturalia & ab omnino materialibus ad penitùs immaterialia tranſilire, idcirco uoluit Pythagoras diſcipulis ſuis quaſdã

res in medium ponere quas & ſenſu aliquo modo poſſent & intellectu comprehendere, demonſtrationesqúe illarum ob hanc cauſam mathemata ſeu matheſis:hoc eſt,diſciplinas nominauit, quem uerò de ijs librum compoſuerat Eruditionum ſiue Inſtitutionum inſcripſit, quaſi iuuenibus ac pueris aptum, propter quos & id nominis elegit παιδευτικῶν, in quo totum quicquid dici poterat de numeris, de figuris, & de harmonijs explanauit. Inde tanquam ex uno illuſtri fonte quatuor lympidiſsimi riui emanauêre, quas nos quatuor liberales artium facultates appellamus, Arithmetica, Geometria, Muſica, ſanè Aſtronomiam inter naturalia connumerans pro maxima parte in librum quem appellauit phyſicum coëgit, quod in motu corporum conſiſteret. At quoniam de illis apud quamplurimos noſtra ætate literarum peritiſsimos,tam lata eſt expeditio, ut quælibet earum rerum ſingularem facultatem faciat,& quælibet facultas propriam claſſem ducat, unamquanque ſuis præceptoribus committam, & propter multam modo noctem cœnæq́ noſtræ apparatus præſentes finem loquendi faciam,qui tot uerbis hactenus tolerantiſsimas aureis tuas ĩmodeſtè auſus ſum obtundere. Tum Marranus: Iuro ſuperos, inquit,tanta me dicendo uoluptate oppleuiſti, ut nulla mihi ſit muſa gratior,& nunc cœnæ oblitus,omnem penè famem ad doctrinæ tuæ cupiditatem retuli,quãquam uideo cauponem circa magnificentiam & ſumptus epularum eſſe curioſum,tu uelim tamen contentius reliquam Pythagoræ philoſophiam explices eam, quæ ad uirtutes, mores & Reipub. induſtriã pertineat, idq́ utcunq́ potes quambreuiſsimè,dum ſtructores cœnaturis nobis triclinium ſternant,& cætera parent.Igitur audi Marrane omnem (Philolaus inquit)hanc partẽ ſub nomine urbanitatis contineri Pythagoras uoluit, quo circa,unum inter reliqua Volumen compoſuit,quod πολιτικόν nominauit.i.ciuile, ſeu ut fortaſſe haud ſatis propriè uerterunt Latini, de Republica: perinde atq́ non ſolùm explanet quæ multitudinẽ concernant, uerùm etiam ſingula cuiuſq́ ſua,quæ morum ſunt & uirtutis .Qui enim ciuitati præficitur niſi dignus ſit etiam qui domum ſuã regat & ſeipſum quoq́,is planè inauſpicato eligitur, μέρος δὴν ἄρα ὡς ἔοικε καὶ ἀρχὴ ἡ περὶ τὰ ἤθη πραγματέια τῆς πολιτικῆς: id eſt,Portio eſt igitur, ut uidetur & principium circa mores tractatio ipſius politicæ,ut in libro magnorũ ethicorum ait Ariſtoteles. Quæ quidẽ ciuilitas ex omni uirtutum numero cõſiſtit,cuius partes ſunt uirtute præditi homines in unam conſuetudinem admiſsi. Nam malorum conuerſatio non iam ciuitas reputanda eſt,ſed conuenticula ubi uitia ſunt, ſicut inter bonos uirtus, ut Theognis ille Megarẽſis in lib. ad Cyrnum:Diſces rectè quidẽ à rectis,at ſi ſocière prauis,tum perdes teq́ animumq́ tuum.Omiſſa itaq́ contemplatiua ſapientia,quam ad naturam retulit Pythagoras & in librum phyſicum recluſit de principijs & cauſarum modis,quod ex Monade indefinita dualitas, ex illis numeri,ex numeris puncta,ex punctis lineæ,ex lineis planæ figuræ,ex planis ſolidæ figuræ,ex quib.ſolida corpora,& ſenſibilis ille Mundi globus cum ſuis orbibus,miſtorumq́ elementis, igni, aëre, aqua & terra fiant oriantur q́, ſingula penè (ut ipſe ſolet) per allegoriã obuoluta, tum deniq́ relictis pariter mathematicis,quæ per librum Pædeuticũ: hoc eſt,de inſtitutione, ſuis oſtendit,recenſendum arbitror ſtrictim,quæ de moribus docuit,de quib. in politico diffuſiùs ſcripſit,& in carminibus aureis inſtar ſummæ contractiùs. Quæ cũ ætate noſtra legantur publicè, nunc ſola proſequar eiuſcemodi ſymbola ſine ſcriptis tradita,ut diſcipuli memoriæ uiribus freti,conſueſcerent ad ſigna prolata bonis morib.uiuere, profeſſumq́ philoſophiæ ordinem quotidie inter ſe arcanis teſſeris affirmare. Quorum è numero haudquaquam pauca illuſtris Eraſmus patria Roterodamus profeſsione Theologus, eloquentiſsimorum noſtro ſeculo facilè princeps & dulcis Siren cum ingenti ſua laude quã de politiorum literarum ſtudioſiſsimis quibuſq́ optimo iure meretur, in libris ſuis uel poſteritati admirandis Adagiorum luculenter expreſsit. In conſequendis

ſanè uirtutibus Pythagoras haud parùm conſuetudini tribuebat, adeò in teneris conſueſcere multum eſt: Vnde mores dicti ſunt ἤθη quaſi ἔθη: hoc eſt, cõſuetudines, quod Stagirita ille ſæpè in Ethicis approbat, & noſter ipſe iuſsit optimam uitæ rationem eligere, illam namq; iucundam, inquit, reddet conſuetudo. Vniuerſam itaq; moralem philoſophiam ordinabat in treis metas. Principiò in Dei diuinorumq; cultum. Secundò in ſingulorũ quorumq; hominum ad ſeipſos reſpectum. Poſtremò erga cæteros officium: nam quod ad diuina præſtantius attinet. In primis nihil eſſe gratum ſuperis docuit, quod non ſit ſordibus uacuum & planè purgatum, quare id adagionis tradidit crebrò habendum in ore: μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων: id eſt, non eſſe libandum dijs de uitibus non putatis. De puriſsimo quoq; adore ſtatuit ſacrificia fieri. Vnde eſt ſuum illud: Ne ſacrifices abſq; farina. Sacrificium hoc Pythagoricum maximè uetuſtum eſt, quod uino & pane fit. Quæ autem Deo dicata ſunt, ultrà non debent ad humanos uſus transferri, admonebat igitur ſæpè dicens: A' gallo candido abſtineas. Perſeuerandum uerò eſſe in humilitate ueris adoratoribus hoc ſymbolo præcepit: καθῆσθαι προσκυνήσοντας: id eſt, ſedere adoraturos: nam quòd in adoratione oporteat circumquaq; proſpicere, de quo illud ortum eſt: Adora circumactus, prudentiam circa diuinas preces indicat, ne iure in nos ita retorqueri poſsit, neſcitis quid petatis. Cæterùm quo ad nos ipſos rectè uiuendi norma conſiſtit in hominis decoro, quod extremorum eſt medium, inter abundantiam & defectum, utrolibet enim uitioſus eſt & mancus & centimanus. Inde ſymbolum hoc: Stateram ne tranſilias, præcipit ſtudijs & actis omnibus moderamẽ adhiberi: apertiùs autem quod ipſe dixit: Salem apponito, id ad affectiones noſtras quæ paſsiones appellantur, rectè pertinet. Eſt enim ſal nota modeſtiæ, quoniam in cibatu hominis admittitur nec nimius nec minimus, utrunque ſanè reſpuitur & quod inſulſum eſt, & quod falſiſsimum. Igitur ſalem ne tranſgrediaris prouerbium quoque fuit. Proinde affectiones in nobis paſsionesq; uniuerſę quadam mouentur apparentia boni aut mali, bonis lætamur præſentibus, triſtamur malis, rurſum bona concupiſcimus futura, mala timemus. Ergo gaudium & mœror elementa ſunt paſsionum ex quibus omnes animorum noſtrorum motus oriuntur, quorum rectitudo uirtus dicitur, obliquitas uitium. Apparent tamen ſæpè nobis bona quæ mala ſunt, econtrariò quæ bona ſunt, uidentur non bona: multum enim, ut ait Seneca, uerum & ueriſimile inter ſe differunt, quare contingit error facilè in imperito uulgo cuius magna copia eſt. Eum Pythagoras ſuis diſcipulis auertere ſtuduit ſymbolicè admonens: Per uiam publicam ne ambules: id eſt, ne uulgi ſequaris errores. Nam quòd uſurpari etiam hoc uolebat: Extra publicam uiam ne uadas, iam inſinuauerat loquendum eſſe ut multi, potiusq; quod apud omnes conſtat, tu ne impugnes. Vnde iſtud eſt: Aduerſus ſolẽ ne loquaris, ne uidelicet incidas in pericula, quod rectè monet illud: Acutum gladium declines. Id fit ſi honeſta uerecundia utaris in publico, cuius hęc nota eſt: Aduerſus ſolem ne meijto. Nunc igitur ſublato circa bonum & malum errore, temperãdum eſſe ſtatuit uoluptati & mœrori, cupiditati & timori, quare dixit: Riſui æquè atq; triſtitiæ manus non dedendas. Nam gaudijs & uoluptate nos frui ſecundum harmoniam iuſsit: hoc eſt, cum honeſta quadam temperantia, quã appellauit lyram. Vnde hoc ſymbolum: ᾠδαῖς χρῆσθαι πρὸς λύραν: id eſt, cantibus utendũ ad lyram, non prorſus inane myſterium fuit, quo ſemper ante initium ſoporis utebãtur, ne perturbatis moleſtarẽtur inſomnijs, quę dũ irruiſſent, ſurgẽtes iuſsit lecti ſtragula excutere ac cõuoluere: hoc eſt, inſomnia glomerare in unũ & reijcere, ne rememorata grauarẽt. De mœrore ſic loquebatur: Arctũ annulũ ne geſtato, per quod excluſit cunctũ animi dolorẽ, niſi ſuper admiſſo peccato, quapropter in ſuis ita cecinit carminib. Mala quidem ſi feceris, dole. In cæteris Pythagoras: Cor ne edendum mandauit id ſic eſt, ne te excrucies, quin ubi efferbueris in iram:

Ollæ uestigium in cinere confundito, quod designat ab ira deferuescendum, & præteritorum malorũ tollendam esse memoriam. De cupiditate hoc modo: Quæ uncis sunt unguibus, ne nutrias, idq; contra manus rapaces constituitur: imò neq; de quotidiano uictu sis abundè solicitus, quare ait: Chœnici ne insidias, est autẽ chœnix cibus diurnus, quã uocant præbendam, alij sportulas appellant. Pariter uerò ne ullum auaritiæ in animo tuo reconditæ argumentum ostentes, ita commonuit: Quæ deciderint, inquiens, ne tollito, per quod uetuit etiam suarum quemq; rerum nõ decere ardentiorem esse amatorem. De formidine ita: Ne reflectas ubi ad terminos perueneris, quo symbolo non tantùm trepidare mortem prohibet, uerùm etiam quicquid in fatis est quantũcunq; terreat. Hi namq; sunt termini definiti & determinati quos trãsire non poteris. Frustra igitur times quod reflectere aut uitare nequeas, ab eiuscemodi quippe casu nusquam resilire, fortitudinis quidẽ laudatę ac egregiæ magnanimitatis est. Enumerauimus perfunctoriè notas Pythagoricas. Primùm quæ ad diuina pertinent, deinde quæ ad homines singulos quosq;. Nunc alter erga alterũ, quibus utatur, ausculta paucis, cumq; nihil amicitia sit optabilius, incumbit summa post deos cura, uirtute amicos parare, ut est in carminibus aureis, tamẽ non trãseunter quoslibet. Idcirco ipse dixit: Ne cuiq; inieceris dextram. Et dum penetralibus tuis dignũ amicum inueneris, omniũ tuorum participem eum facias. Ob rem ipse Pythagoras hoc alios ante omneis usurpauit adagium: Amicorũ omnia cõmunia, Timæo & Cicerone attestantibus. Est enim amicus alter ipse, quo fit ut amicitia sit ἰσότης: id est, ęqualitas & eadem anima. Minimè autem admittẽdi sunt in amicitiam homines alioquin internè albi, tamen nigrã caudam foris gestantes (experto crede) quibus nihil fert terra pestilentius, picæ mendicæ Cyanoleucæ cauda inter scapulas nigricãte, omnia simulantes & dissimulãtes hypocritæ. Dixit itaq; Pythagoras: μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων: id est, Ne gustes ex ijs quibus est nigra cauda, ĳ sunt falsi fratres, quos atratos uocant: τὸ γὰρ ψεῦδος ἐν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι μελαίνεται, ut scripsit Tryphon grammaticus: id est. Falsum enim in extremis nigrescit. Reliquos leuioris amicitiæ parum utiles siue cognatos siue amicos supra modũ nec contemnas nec acceptes. Quod instituit allegoria hæc: Vnguium criniumq; præsegmina, nec cõmingito nec insistito. Neq; abest quin omnem ingratum conuictorẽ & singulos nobiscum susurrones hominesq; garrulos cate uitare iubeamur, unde illud extat: Cohabitantes nobiscum hirundines ne habeamus, porrò amicus cõsultò recipiendus est, at receptus nõ facilè abijciendus. Frangere nempè amicitiã inhumanũ est, quare dixit: Panẽ ne frangito. Tu uerò ita uelis amicus esse, ut amici omnia perinde cures atq; tua, cui non blandis uerbis & sermonum fuco placeas, sed studio ueri. Sedes enim amicitiæ ueritas est, non adulatio, propter quod ipse dixit: Oleo sedem ne abstergas. Vtq; conciliandus est bonorum amor, sic nõ est commouenda malorũ iracundia, hoc ipsum admonet: Ignem gladio ne fodito. Est præterea uiri boni officium prodesse omnibus, nocere nemini. Nam si uel molestię author, uel oneri imponendo socius accesseris, non profuisse quidẽ: magis autẽ grauasse diceris, ut ita uitio locũ dedisse uidearis. Tunc autem uirtuti potiùs tuæ gratiam mereberis, cũ onus deponenti succurras ut leuetur pondere uelocius, hoc illud est quod dixit: φορτίον συγκαθαίρειν μὴ δὲ συνεπιτιθέναι: id est, Onus simul deponere, non autẽ simul imponere, haud secus atq; si dicat, ad id coadiuuato ut homines molestia leuentur, nõ grauentur. Indignus uerò & peruersis uir moribus, sicut non est interimendus subitò, ita tibi ueniat minimè fouẽdus. Quare interdixit: Cibum in matellam ne immittas. Eam deniq; ferocitatem deponamus oportet, ut prorsus nemo sęuiat in quemuis innocẽtem. Pręcepit enim & illud Pythagoras: Mitem arborem non uiolandam nec lædẽdam. Vnde illud extat in symbolis: Pisces ne gustato. Est profectò piscis

animal eiusmodi,quod ipsa natura nullo pacto lædit hominem. Nunc quantum ad Rempub. attinet, adhuc id restat citandum quod ipse dixit: Coronam ne carpseris, significans Legem non uiolandam. Et illud item: In uia ne seces ligna. Quo monemur publica, & quæ sunt uniuersitatis non esse turbanda. Quàm uero sapientem haud deceat fastus & maiestatis inflatio, publiciúe honoris tumor, arcanum hoc symbolum nos exhortatur: A' fabis abstinendum. Magistratus enim fabis eliguntur priscorum more. Innumerabile aūt desyderat malum quisquis anxiè occupatus est in capessenda Republica. Quo magis ne populū dehortando malè offenderet, maluit discipulos recondito mysterio tanquam fidus magister ab omni ambitione auertere, ut memoria semper tenerent uidelicet: οὐ δεῖ πολιτεύεσθαι. Plura horum nō dubium est quin Hipparchus & Lysis Pythagoræ auditores memoriter tenentes pręcepta doctoris, quæ illi cum cæteris cōscholasticis ingenio suo pro libris seruarunt, in auditorio Thebarum prodiderunt. Ea tamen & non omnia uidi, & ad finem properans nō omnia perstringere uolui. Hoc unum uolui, nescius ne esses & obliuioni haud committeres, omnē fermè Pythagoricam philosophiam esse notis uerborum & tegumentis rerum plenam, eumq; tradendi morem, ut antè dixi, ab Hebræis creditur, & Aegyptijs ipse ad Græcos primus transtulisse. Solebant enim Aegyptij quibusdam fictis inter sacerdotes literis sacra communicare, ut essent plebei secreta quò & diutiùs admirationi forent, & attentiùs caperentur. Vnde illi Colosſi statuæ, aræ, arcus, & æra publicè incisa literis Aegyptiorum sacris, prominebant spectanda uniuersis, sed non nisi mystis & initiatis hieroglyphis intellecta, ut de ijs Chæremon & Orus Aegyptiorumq; multi scripsère. Sic Pythagoras meus esse non putabat uiri sapientis asino lyram exponere, aut mysteria quę ita reciperet, ut sus tubam, & fides graculus, & ungenta Scarabęus. Quare silentium indixit discipulis, ne uulgo diuinorum arcana patefacerent, quæ meditando faciliùs quàm loquendo apprehendantur. Tum Marranus: Ne, inquit, unus tibi posſideas oro Pythagoram mi Philolaē, sed nostrûm esse patiaris, non solius tuum. Equidē ipse mihi uideor de tuo sermone haud admodum surdus neq; immemor Pythagorista euasisse, qui ut cuncta mysteria, metaphoras, ęnigmata, sententias, apophthegmata, allegorias, symbola, notas, signa, sacramenta, tanti uiri & omnium primi philosophi, quæ tu obiter & perfunctoriè, catalogi specie recensuisti, commendarem memoriæ, locis Tullianis & arte rhetorū in te audiendo sum usus. Quin uis periculum faciam? Asseruisti enim si ritè recordor Pythagoram tribus Voluminibus omnes philosophiæ partes complexum fuisse, physico, pædeutico & politico: id est, naturali, disciplinari & morali, quæ moriens (ut aliàs audiui) filiæ testamento mandasse fertur, ne uel extra familiam ederet, imò nullatenus publicaret. Ipse uerò dignis tantùm & numero paucis, dum uiueret omnia quæ illic continebantur, maximè autem mathematica, uiua uoce nullo utens inuolucro planè demonstrauit. Cæteris cætera in parabolis. Ergo aliter loquens, aliter sentiens, & si semper idem sapiens, per quædam symbola ceu memoracula doctrinam suam suis impertitus est, ita ut ad priscorum imitationem aliud dictum, aliud referret intellectum. Ab eo namque, ut de primis exordiar, pro Deo ponitur infinitum & unum, pro rebus incorporeis numeri, pro corporeis figuræ, pro mistis harmonia, pro sordibus & peccatis, uites non putatæ, pro eo quod est in uita purisſimum, farina. Gallus candidus nota est Deo dedicati, Sedere designat humilitatem, Circumactio prudentiam, & hæc quo ad diuina. Istud ad rem priuatam & uirtutes spectat, Statera symbolum iustitiæ, Sal notat moderamen, Via publica errores uulgi, Sol ponitur loco manifesti & aperti, Acutus gladius significat pericula, Lotium inuerecundiam, Cantus uoluptatem, Lyra harmoniam, Stragula lecti, insomnia, Annulus strictus dolorem,

rem, Efca cordis cruciatum, Olla ebullitionem iræ, Vngues recurui rapinam, Chœnix alimentum, Res decidentes fortunam, Termini fatum, ista sunt hominis quoad seipsum, illud iam sequitur, quod uersatur erga alterum, Dextra notat amicitiã, Nigra cauda falsos fratres, Vngues & crines symbola sunt propinquorum, Hirundines garrulorum, & eorum qui excedunt ingrati, Panis mysterium est ueræ amicitię, Oleum adulationis signum, Ignis iracundiæ, Gladius exacerbationis, Onus molestiam insinuat, Matella figurat indignum, Arbor mitis hominem utilem, Piscis hominem innocentem. Hactenus de re priuata. Nunc de Republica. Corona signum est Legis & regiminis, Ligna uię res uniuersitatis, ambitionem Faba demonstrat, omnia symbolica, omnia figurata & allegorica. Quod nisi plura in discipulis Pythagoræ putares inueniri posse, profectò hæc omnia reducerem ad eius uiri mathematicas proportiones, quoniam unum & duo prima progresione fiunt tria. Ecce Rempublicam: & ter tria sunt nouem, ecce rem diuinam: & ter quatuor sunt duodecim. Ecce rem priuatam quoad alterum, & quater quatuor sunt sedecim. Ecce rem priuatam quoad se. Est igitur Respublica trigonus, & res priuata tetragonus, & sicut se habet sedecim ad duodecim, ita se habet duodecim ad nouem, singula in proportione hemiolia: hoc est, sesquialtera. Vide quàm docilis te præceptore sum & quàm egregiè Pythagorisso. Tu uerò quem meipsum facis? Tum Philolaus, planè Pythagoreum, inquit, iam enim tibi permitto rumpere silentium, satis disciplinarum habes, si omnia formalia intellectualiter intelligas. Ad hæc Marranus: Ego certè quid hoc sit ignoro. Dicam, ait ille: Si omnia quæ tibi apparent, à sensu ad mentem transferas: hoc est, si corporeas passiones omneis reijcias, & mentis contemplatione perfruaris. Iam uerbi causa in latissimo campi spacio longè distantem à te hominem uidere te uelim, tu uerò ignorans quid rerum sit existimabis uel agri terminum, uel truncum esse: habet enim figuram rectam, & materiam tua opinione immotam, propius cùm aspexeris, cogitabitur in arbusculam succreuisse. Reiecta igitur penes te cementaria mole, uegetare id putas uita plantæ, tum si motu progresiuo iuxta uos ambo accedatis continuò arboris forma euanescente succurrit tibi animalis cuiusdam imago, nescienti atque dubitanti sit, ne gryphes an ciconia, uel aliqua quælibet ingens auis, bipes enim est. Iamq; factus propior cernis, quòd caudam & alas non habet, & ambulat erecto capite, mox relinquis omnes formas priores, & formam cogitas humanam. Ergo una cùm obuiam fueritis, salutem prior dicis, & respondet iste loquens rationaliter, tum neque fauni neque satyri, aut alius tibi phantasmatis oritur suspicio. Sed planè hominem esse agnoscis, uel uicinum uel amicum, quem ubi de parẽtibus suis & propinquis, ut fieri solet, interrogas, ipse omni quæstioni tuæ satisfaciens recedit. Eoq; discedente, solus tecum meditaris hunc hominem, & ex parentibus esse natum, & parentes rursum ex parentibus, & illos ipsos pariter è semine humano, & semen illud ab homine quodam esse, tandemq; cum natura respuat infinitum, uidebitur fortè haud admodum imposibile unum aliquẽ asignare hominẽ, qui fuerit ortus sine semine humano. Ita in 12. libro postnaturalia scripsit Aristoteles, & eum appellat τὸ τέλειον: id est, perfectum. Cumq; accepto feras dari à philosophis hominem talem perfectum, cuius corpus non sit natum, ut cæterorum hominum, tunc discurres per rationem ad hominis animã, semper de perfecta ad perfectiorem & nobiliorem. Eademq; posibilitate arbitraberis concedi quoq; animam certam non ita creatam ut cæteras animas, sed fortè, quæ se ipsam concreauerit, & eam esse nõ solùm perfectã, aut alijs perfectiorem, uerùm etiã cunctarũ quæ fuerunt, sunt, erunt, aut fore possunt, perfectissimam, hanc in hominis mortalis corpore sitã separabis à corpore, ac supra reliquas animas separatas (quando ipsa est nobilissima) locabis in nobilissimũ nõ locum, sed habitaculũ. Nobilissima uerò mansio est proxima Deo, quod Stagi-

rita latè prosequitur in lib.ad Alexandrum de Mundo. Illam autem nos in orizonte Mundi supersupremi, qui dicitur incomparabilis habitare iudicamus, ubi est unio Dei & creaturæ. Sicut in orizonte ęternitatis ponimus motorem primi mobilis immobilem, in quo Mundus corporeus & incorporeus conueniunt. Hac iam uia humanam formam, intellectualiter uertisti in formam separatam, & eandem mentaliter ad ęternitatis supremam duxisti mansionem. Vnde omnibus angelis & animabus gratiosis summa instillat beatitudo, & omnes animæ salutiferæ ad eandem animam, ceu ad regulam quandam regulantur. Quod utiq; de corpore illo perfectissimo, cuius antè meminimus, Pythagoricè nō negarem. Nam ipse dixit hominem posse fieri Deum immortalem, per quod sententiam suam clarè ostendit, quòd una gloria partem hominis utranq; glorificare possit, & totum hominem facere beatum, quando maximus ipse Deus, aut utranq; insorbit, ac sua Deitate imbibit, aut animæ committit, ut corpori sublimato claritudinem & glorificationem suā influat: ὡς ὁμοζύγῳ καὶ ὁμοπορεύτῳ, συναπογραφέντι τε καὶ συναθλήσαντι: id est, Tanquam coniugato & uiarum comiti, simulq; censito, & quod simul certauerit. Hoc Pythagoræ dogma repullulauit ab Orpheo, quod in exitu hymni ad Mercurium deprehenditur. Iam tibi præ oculis pendentem cernis Homeri catenam auream in Iliados octauo, ab Ioue cœlitùs fragilitati nostræ demissam in terras, per quam temetipsum ope diuina in sublime leues cum agēdo tum cōtemplando. Necesse nanq; fuerit prius secundum mentem uiuere, post tandē mente cōtemplari & contemplantē ardenter ascēdere, quoniā uita est contemplatione prior, quarum cū utranq; deceat esse puram ad consequēdum, id quo nihil est purius, certè purganda priùs uita est, deinde illuminanda contemplatio. Quod igitur in ea quam attulimus rerum à rebus abstractione uidisti, tu id in te ipso experire, ut per rationem ad mentem redeas, & externis te omnibus explices, quod M. Antoninus Imperator imperat: ἄπλωσον σεαυτόν: id est, explicato teipsum. Oportet enim ex hac uita migrantem in alteram, omne indumentum exuisse, ac nudum proficisci, non modò ab omni materia & corporeis appendiťijs, uerùm etiam ab uniuersa perturbationū affectionum & passionum mole profugum atq; liberum, quod scitè admodum Lucianus Samosatensis in dialogo Charonis, & Mercurij omnium philosophissimo docuit, quem nisi legisti, lege & imitare. Quid aliud est obsecro quod Pythagoras in tria diuisit, quæ nos in diuinæ uirtutis uestigia ponant, nisi purgatio, illuminatio & perfectio. Sic enim ait: ταῦτα πόνει, ταῦτ' ἐκμελέτα τούτων χρὴ ἐρᾶν σε, ταῦτά σε τῆς θείης ἀρετῆς εἰς ἴχνια θήσει: id est, Hæc labora, hæc meditare, hæc oportet te amare, hæc te diuinæ uirtutis in uestigia ponēt, quod Hierocles de uiribus animæ nostræ rationalis æquè intelligi uoluit amori diuinorum applicatis, & hęc nos, inquit, Deo similes facient. Verba Pythagoræ consideremus. Tria namq; posuit, quibus iunctis anagogicè possumus ad summam beatitudinem peruenire. Laborem uirtutis, quæ in actione consistit: Meditationē, quæ multis disciplinarum studijs nutritur: & Amorē, qui nos ut necessarium uinculū Deo connectit: primum moralis: secundum naturalis cū mathematica: tertium studiosis theologia ubertim exhibet, nec unū sine altero per se satis est, sed tria hæc cōuenire oportet. Id doctè quidē, ut omnia Porphyrius maximus Pythagoricorū explorator in lib. primo de abstinentia animatorum, tractat his uerbis, quæ ob grauem testimonij authoritatem afferre libuit: οὐκ ἔστιν, inquit, ἡ εὐδαιμονικὴ ἡμῖν θεωρία, λόγων ἄθροισις, καὶ μαθημάτων πλῆθος, ὡς ἄν τις οἰηθείη, οὐδὲ συνισταμένη κατὰ τοῦτο, οὐδ' ἐν τῷ ποσῷ τῶν λόγων λαμβάνει τὴν ἐπίδοσιν. οὕτω γὰρ οὐδὲν ἐκώλυεν, τοὺς πᾶν μάθημα συνάγοντας, εἶναι εὐδαίμονας: id est. Non est beata nobis contemplatio, uerborū accumulatio & disciplinarū multitudo, quemadmodū aliquis fortè putauerit, neq; constituta secundū hoc, neq; pro quātitate rationum, ac sermonū accipit incrementū.

Sic enim nihil prohiberet illos, qui omnem congregarent disciplinam fore beatos. Et aliquantò pòst, ut omittam reliqua breuitatis gratia sic ait: Καὶ ἡμᾶς δεῖ ἐντεῦθεν εἴπερ πρὸς τὰ ὄντως οἰκεῖα μέλλομεν ἐπανιέναι ἃ μὲν ἐκ τῆς θνητῆς προσειλήφαμεν, φύσεως. ἀποθέσθαι πάντα, μετὰ τῆς πρὸς αὐτὰ προσπαθείας δι᾽ ἧς ἡ κατάβασις γέγονεν: ἀναμνησθῆναι δὲ τῆς μακαρίας καὶ αἰωνίου οὐσίας, καὶ πρὸς τὸ ἀσώματον καὶ ἄποιον σπεύδοντας ἐπανελθεῖν, δύο μελέτας ποιησαμένους, μίαν μὲν. καθ᾽ ἣν πᾶν τὸ ὑλικὸν καὶ θνητὸν ἀποθησώμεθα. ἑτέραν δὲ, ὅπως ἐπανέλθωμεν καὶ περιγενώμεθα ἐναντίως ἐπ᾽ αὐτὰ ἀναβαίνοντες ἢ ἐνταῦθα κατήλθομεν. i. Et nos oportet hinc siquidem ad uerè propria uelimus redire, quæ de mortali assumpsimus natura abijcere uniuersa, cum ipsa erga illa affectione per quam descensus nobis contigit, reminisci autem beatæ & æternæ essentiæ, & ad incorporeum ac impassibile studentes ascendere, duas meditationes facientes, unam quidem secundum quam omne materiale & mortale deponamus: alteram autem quatenus reuertamur & redeamus, aliter ad ea ascendentes quàm hic descendimus. Et iterum post sermonem haud ualdè multum iubet nos illic Porphyrius à sensu & imaginatione omniq; irrationali quæ sequitur inde conditione, passionibusq; eiusmodi, animum penitùs segregare quatenus permittit naturæ necessitas, ritè uerò disponere articulatimq; componere quæ ad mentem pertinent, tranquillitatem pacemq; ex bello quod aduersum irrationalitatẽ gessimus parantes, ut non solùm de intellectu & intelligibilibus audiamus, uerùm etiam pro uirili simus fruentes eius contemplatione, tum in naturam incorpoream translati, tum uiuentes cum ueritate per mentem, non ultra falsè cùm corporum cognatis. Soluere itaq; multa nobis indumẽta debemus, tum uisibile hoc indumẽtum carneum, tum ea quibus interius sumus induti pelliceis proxima. Hucusq; Porphyrius qui ea de re longè plura differendo prosequitur, omnia istuc tendentia ut per sensibilia ueniamus ad intelligibilis & mentalis boni fruitionem, honesti uiuendo, purè contemplando, & diuinè amando, quæ omnia de Pythagora nostro tanquam è quodam ingenti cunctarum disciplinarum flumine duxit. Ego uerò, Marranus aiebat, ab ijs quæ mihi ordine recensuisti planè in eam moueor opinionem quod flumen illud suum Pythagoras ex infinito Cabalistarum pelago cuius fœlicẽ nobis Simon nauigationẽ pollicetur in agros Græcorũ limitauit, unde nostra tandem studia irrigare queamus. Ita pares mihi uidentur esse inter se Simonis de Cabalistis & tui de Pythagoricis tàm sermones, quàm sententiæ. Nam quid aliud intendit uel Cabalæus uel Pythagoras, nisi animos hominum in Deos referre: hoc est, ad perfectam beatitudinem promouere. Quæ autem alia uia quam similis utriusq; tradendi modus & ambobus æqua exercitatio per symbola & notas, adagia & parœmias, per numeros & figuras, per literas syllabas & uerba. Sic hypsilon Pythagoræ iuuentutis symbolum extat. Sic prima syllaba Iliados signum est & nota omnium librorum Homeri quot sint numero in utroq; opere. Sic uerbum candidi significat bonũ, atri malum. Haud aliter & Simon noster primam Pentateuchi literam, & pentagrammati mediam ad alias res transtulit, & Raham, authore Dauid Kimhi, allegoricè pro Abraham mutuatus est, & cætera quæ de sermone ad nos habito satis meminimus. Sed audi quanto clamore nos caupo ipse ad cœnaculum uocat, heus ad epulas. Et Philolaus: Equidem, inquit, cupienter edam, quin imus.

IOANNIS

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS, LEGVM DOCT. DE ARTE CABALISTICA, LIBER TERTIVS.

POST ubi digressi lumenq; obscura uicissim Luna premit suadentq; cadentia sydera somnos, ambo soluuntur in soporem, præmissa adhortatione alterius erga alterum ne ultra primum mane obdormiscerent, expergefaciendos igitur fore curarunt. Et postero die dum de more induuntur, interea meminerunt eius diuersorij Cauponis uerba longa & uaria, quibus ad hesternas epulas hospitibus recensuerit fuisse quasdam superiori die à Romana curia Francofordiam missas propositiones & conclusiones, contra inhibitionem Apostolicam ab Astaroto quodam fictas & concinnatas aduersus Io. Reuchlin, propter libros non comburendos iam plus quinquennio crudeles persecutiones innocenter, ac simul animo forti & infracto passum, præ foribus sapientiæ ac templorum uestibulis Romæ affixas, & mox in lutum, stercus & cœnum ibi proiectas & cõculcatas iustis ex causis, tum quia præter Summi Pontificis uoluntatem, & absq; reuerẽdissimorum iudicum notitia, coram quibus ea lis post Astaroti appellationem hactenus triennio in Curia penderet, tale facinus fuisset attentatũ tum quòd uniuersis innotesceret eam conscriptionẽ apertissimis scatere mendacijs. Principio namq; polliceri Astarotũ in præsentia Papæ conclusiones eas fore disputandas, & Papam tamen negauisse ac certè prohibuisse, quoniam in multis æstate proxima publicis Romæ sessionib. habitis ea causa plenè fuisset disputata & discussa coram doctiss. Mundi luminibus, Ecclesiæ catholicæ prælatis, archiepiscopis, episcopis, generalibus ordinum, & eorum procuratoribus, pœnitẽtiarijs, doctoribus, magno numero Theologiæ Iurisq́ue peritissimis uiris, qui Capnionem esse absoluendum decreuissent. Deinde quòd ignominosè appellauerit Oculare Speculum scandala & erroneas continentias, cùm tamen liber iste sit per Apostolicam sententiam diffinitiuè admissus. Tum etiam quòd de eodem libro ita scripserit, quòd sit à quinque uniuersitatibus dudum igni addictus, quæ certè sunt meræ nugæ, clara & cãdida mẽdacia: quia nulla in omni terrarum orbe sit aut fuerit uniuersitas, quæ Oculare Speculum condemnauerit, sed tantùm singularia quædam capitosa capita uertiginoso cerebro heteroclita, & supino errore decepta, cõuenticulariter & conspiratiuè contra iuris & iusticiæ formam in Oculare Speculum liuore tabuerint, & sua, ut aiunt, sentimenta conflauerint. Postremò eos aiunt qui luto & cœno corollaria illa inuoluerint & reuoluerint affirmare solitos, in eisdem conscriptionibus nihil contineri ab α ad ω, quod non antea in defensione publica Ioan. Reuchlin contra calumniatores suos Colonienses iustificatum, solutum & resolutum fuisset, quod lectori cuique lucidius stellis claruerit. Astarotum itaque semper eandem cantilenam pro turpi sua lingua canere. Hos Cauponi sermones fuisse cum hospitibus & conuiuis suis dixerunt Philolaus iunior & Marranus, graue nimium putantes, in re tam parua & puerili, tot annis tam ferociter digladiari. Et simul atque uestiti erant, tum Simonis domum uti constituerant, uelociter sese corripuerunt. Cumq; inter se, ut ipsorum usus ferebat, amicissimè consalutassent, Marranus sic incipit: Quàm delectauerit pridiana disputatio tua, uenerande Simon, incredibile admodum est, & uix dici potest, ita sumus te nobis absente impatientes moræ, qui præter ullam erubescentiam mox atque præterijt sabbatum tuum antelucani aduenimus. Et ille: Veneritis prosperè, inquit, amici optimi, an non & uos hodie feriæ tenent, quem diem Soli nuncupatis. Tum Philolaus: Pythagorica sumus turba, inquit, dies omneis festos agimus, quando hilari

mente

mente contemplamur, nec ſabbathum aliud quippiam cenſemus quàm reli-
ctis negocijs ſecularibus dare operam ut adhæreatur diuinitati. Sic enim nô-
bis Pythagoras iuſsit, authore Laërtio, ξυνῆναι δεῖ τοῖς θεοῖς: i. conuerſari opor-
tet cũ dijs. Niſi quod tu numerum ueneraris ſeptimum otio aptiſsimum, qui
etiam nobis Pythagoreis nihil rerum parit, & Minerua nominatur. Tum Si-
mon: Legi auſcultandum eſt quæ ſua cuique diſtribuit & naturę ipſi pro ani-
ma eſt: uoluit enim ea & uiribus corporum ſeruire, ſine quibus nec ratio ſa-
na eſſe nec mentis lumen conſeruari ualidè poſsit, quapropter meditationem
menſis Lunæ: hoc eſt, ſeptimam uitæ partem quieſcere conſtituit, in qua ni-
hil agere liceat, niſi quod obmiſſum irreparabiliter noceat. Eæ nominantur,
ſi rectè memini, Romanis feriæ ſtatiuæ uniuerſi populi communes & faciun
dis rebus diuinis conſecratæ, utcꝫ non ſemper philoſophari Neoptolemus
permittet ille apud Ennium, ita non ſemper non omnibus, nõ omnia de Deo
meditari uel ex ueſtris ſunt qui præcipiant, ſed eſt & quando & quib & quan-
tum Nazianzeno ad Eunomianos authore, quem aliquando Græcè legi ui
rum & doctiſsimum & eloquentiſsimum, in Achaia cùm degerem. Ita non
uileſcet quod eſt optimum & infinitum finitè pro noſtra menſura concipie-
tur. Sex ergo diebus operamur, ac ſeptimo quoque die & corporaliter ocia-
mur quantũ permittet uiuendi neceſsitas, & mentaliter poſt uoluntatis pur-
gationem diuinis intenti ſumus, & feſtiuiter cum omni tranquillitate res ſa-
cras laudamus, ſolicꝫ tunc Deo ſeruimus. Huc uergit quod dicunt Cabalæi
noſtri שבת הוא סוד אל חי: id eſt, Sabbathum eſt myſterium Dei uiui, ut in
Porta lucis capite ſecundo. Extat namque ſymbolum Mundi ſuperioris: hoc
eſt, Iobelei æternitatis, ubi ceſſat omnis labor, quare gemino dicendi uſu legi
bus indicitur quinto Deuteronomij: Obſerua diem Sabbathi, quod uult in-
telligi de actionib. exterioribus iuxta Mũdum inferiorem. Et Exodi 20. Me-
mora diem Sabbathi ad ſanctificandum illum, uidelicet animæ uires coniun
gendo menti ad contemplationis profectum iuxta Mundum ſuperiorem.
Agnoſcitis iam ne? quod Sabbathum eſt nota diuini ſeruitij, quo ſenſus & ra
tio abſoluuntur ab occupationibus materialibus quantum permittit huma-
na imbecillitas, & energia mentis alligatur occupationibus formalibus ad
conſyderandum quæ ſurſum ſunt. Iſtud lex uoluit per hæc duo uerba innue-
re: שמור זכור: id eſt, obſerua, memora, quibus intelligunt ex magiſtris no-
ſtris quidam præceptum Sabbathi eſſe affirmatiuum & negatiuum dicen-
tes, obſerua: id eſt, caue, quod ſemper eis uitare ſignificat, quatenus nos ar-
ceat ab omni quod ſanctitati contrarium eſt. Alij obſerua explanant cuſtodi,
ut nocti cuſtodiam attribuant, & recordationem diei, ac illud haud obliquè
ad Cabaliſtarum quadrat fundamentum, qui hunc Mundum eſſe noctem,
& Mundum uenturum: id eſt, ſuperiorem ac intellectualem eſſe diem putãt,
hîc ſeruos degere, iſtîc uiuere liberos, his dicendum caue, cuſtodi, obſerua, il-
lis reminiſcere, recordare, memento, quoniam hæc uox זכור: id eſt, remini-
ſcere continens præceptum affirmatiuum procedit ex amore, uerbum ue-
rò caue præceptum negatiuum impletur ex timore: liberorum autem eſt
amor, ſeruorum timor, in omnium præceptorum reputamus alterum altero
nobilius. Fermè in hanc ſententiam longiore tractatu Moyſes Gerundenſis
in Exodo ſcripſit, quibus duo eſſe Sabbatha recipimus, ducti Scripturæ teſti-
monio Ezechielis 20. Sabbatha mea dedi eis: Nam pluralis locatio duo-
rum numero contenta eſt, quippe non ſolùm ut generaliter uno uocabulo
ſingulas feriarum ſpecies in Lege numeratas Deus exprobare nobis uolue-
rit, quemadmodum Dauid Kimhi & Thalmudici opinantur, uerùm etiam ut
peculiari hoc nomine datum optimum & donum perfectum à Deo nobis
conceſſum, quod Ioboleum ſuperiùs appellamus, memori ſemper mente cõ-
plectamur: De quo Porta lucis ſic: זו היא שביעית עליונה שנקראת יובל: id
eſt, hæc eſt hebdomada ſuperna, quæ uocatur Iobeleus. Vnde omnis remiſ-
ſio propiciatio & infuſio gratiæ deſcendit, quam ſatis nemo eloqui ualeat,

cùm nec oculus quidem uidit nunquam, ô Deus præter te. Eſt enim שבת שבתון Sabbathum quietis & Sabbathum ſabbathorum, quo animæ humanæ omnes puræ reiecta labe tandem redibunt liberè ad hęreditatem patrum, & mittentur in poſſeſsionem uerè noſtram atque propriam, quam acquiſiuimus & retinemus per animam Meſsihæ de tribu Iuda ſeptimi ab Abraham Patriarchę procuratorio nomine in orizonte Mundi ſuperſupremi iuxta ſcripturam: Et ſuper Iubileum mittet radices ſuas. Hieremiæ 17. Quæ interpretatur Cabaliſta ille præſtantiſsimus Sopher Ama in lib. נחרים: id eſt, reconditorũ, Pſalmi undeuigeſimi ſuper uerſu: Dies diei: ר״ל איש אל משפחתו ואל נחלת אבותיו ישוב כלומר שיתעלו בבחירת אל מקום אצילותו שהוא פלג אלהים מלא מים: id eſt, Vult dicere unuſquiſque ad familiam ſuam, & ad hæreditatem patrum ſuorum reuertetur, quaſi diceret, quòd aſcendent per angelos ad locum deſtinationis ſuæ, quod eſt flumen Dei repletum aquis. Hæc Rabi Ama, & ſunt aquæ quæ ſupra cœlos ſunt in Mundo intelligibili שהריצ״א מרוח הקדוש ubi obſeruantes Sabbathum, fruuntur & cibantur hæreditate Iacob patris eorum, ut dixit Eſaias. Sanè illud ipſum quidem eſt Sabbathum Cabaliſtarum omni tempore ſanctificandum, in quo non carnis, ſed animæ ſequimur uoluntatem, & meditamur diuina, nihil contra Deum intendentes, quod pro lege omnibus gentibus extat, quoniam ex ipſa natura pullulauit. Vos enim, quibus Lex Moyſi lata non eſt, Iudæorum ceremoniæ haud aſtringunt, ut numero ſeruiatis, quod & Iarchas quondam rectè Apollonio negauit. Nec à uobis numerum extorquebo, ſed quietum & tranquillum animum poſco, ſoli Deo diuiniſq; deditum, qui maximè in anagogica ſpeculatione conſiſtit, uti eſt iſta inter nos diſputatio à uobis tantopere deſyderata. Tum Marranus: Omnino perficiendum eſt, inquit: nam cœpiſti Cabalam uenuſtè admodum tractare, qui iam nobis pluſquam clarè oſtenderis, non tantùm poſſe nobis hodie, uerùm etiam debere de altiſsimis rebus diſſertare: Id tu nónne mecum poſtulas Philolaë? Ac ille: Certè quidem. Enimuerò nunc eius diſciplinæ intrauimus nauim, & mox in ipſa prora ſentimus Cabalam aliud nihil eſſe niſi, ut Pythagoricè loquar, ſymbolicam theologiam, in qua non modò literę ac nomina ſunt rerum ſigna, uerùm res etiam rerũ. Quo animaduertimus Pythagoræ philoſophiam ferè omnem eſſe à Cabalæis ortam, qui pari modo ſymbolicum tradendi morem ad Græcos tranſtulit, quin ego ipſe quoq; cum ſodali hoc meo te uehementer oro, ut dicendo ac potiùs docendo pergas. Tum Simon: Non mihi tantum iactantiæ uſurpauerim, ut docere uos audeam, nec benè tutum fuerit in re tam perplexa, nõdum extraneis cognita, præſertim Romanè doctis, præter admodum pauca quæ annis ſuperioribus Ioannes Picus Mirandula Comes, & Paulus Ricius quondam noſter ediderunt, etiam uſq; ad hodiernum Latinis non ſatis intellecta. Vereor enim ſi docerem tam peregrina dogmata, ne mihi haud ſecus atque multis antè bonis contigit uiris, inuidorum turba ipnominioſè obſtrepat, qui omne quod neſciunt improbant, & facilè malignandi ſtudio uerba in alienum ſenſum detorquent contra loquentis uoluntatem, quos Cicero calumniatores uocat, ego ſi dici Grammaticè liceat calumnienſes appellauero, quoniam uos ipſi æquè meos Theologiſtas Phariſæenſes nominare conſueuiſtis. Sed palàm teſtor utrunque ueſtrûm me nihil docere uelle: dicere autem magis & receſſere, ſi quid apud Cabaliſtas legerim quod uobis haud diſplicere putem. Exequar igitur primum, quod illi ultimum intendunt: nam omne ſtudium ſuum & uniuerſam operam uni huic propoſito impendere curant, ut in hac uita felicitatem & futuri ęui pro captu quiq; ſuo perpetuam beatitudinem conſequantur. Quod maximè omnium hoc medio fieri poſſe confidunt. Si tandem aliquando id quod ſibi ſentiunt pro utriuſque Mundi ſtatu eſſe optimum ſedulò & gnauiter apprehendant, cuius poſſeſsio adeptis iucunda & perfecta ſit quies, nimirum cùm etiam quæq; alioquin animalia quantumuis bruta felicitatem ſuam geſtire tum uiſa ſint cũ quæ optima ſibi exiſtimant ijs fruan-

fruantur, & ad ea pertingant quæ cupiditati suæ afferunt satietatem. Cernitis bouem depascere floridum aliquod & uiride pratum, nõ quidem totum, sed deliberata electione nunc hanc inquirere herbam nũc illam. Subitoq; aliam quidem facile relinquere, aliam autem prorsus obmittere, donec ad consentaneum & uescum sibi alimentum perueniat quo consistat & requiescat. Hoc modo Cabalistę post campos scientiarum latisśimos, & prata contemplationum omni amœnitate ornata multas & uarias qualitercunque olentes herbas degustant, ut demum toto gramine perlustrato illud diuinum Moly reperiant, cuius quanquã radix nigrescit, tamen flos Homeri opinione albus enitet lacti similis, quo inuento cunctas repulisse miserias uidẽtur, appetitus sui finem in hoc Mundo consecuti felicem. Virtus uerò Moly est, opera difficilia radix, flos animorum tranquillitas, hoc omne nisi præsentis seculi uera felicitas esse aliud nihil ne credi quidem poſsit. Futuri autem beatitudo est apprehensio summi boni, supra quod nullum bonum, & à quo est omnis bonitas, quod à nulla mera creatura comprehenditur. Sed tum apprehendi asseritur, cum pro cuiusq; captu proximè acceditur, ut si quis fimbriam uestimenti apprehendit, hominem indutum apprehendisse dicatur. At illud bonum quod Deus nominatur, non planè à nobis poterit ob nostræ conditionis fragilitatem, nisi gradibus atque scalis ascendi, quę quidem ut uos loqui consueuistis instar Homericæ catenæ, ut uerò Iudæi nos secundum diuina eloquia dicimus certè ad speciem scalæ Iacob patris nostri de supercœlestibus porriguntur in terram, tanquam restis quædam aut funis aurea cœlitus ad nos directa, ueluti linea uisualis uarias penetrans naturas. Aspicitis namq; solem, cuius radius ad uisum nostrum proficiscitur per orbem Veneris, per orbem Mercurij, per orbem Lunæ, per orbem Ignis, per orbem Aẽris, & tangit corpus opacum speculi concaui, reflectitq; inde ad stupam aut lanam aridam, quã splendore suo incendit uehementer usque in cineres, eiusdem uerò flammæ species ad oculos peruenit nostros, & à sensatione interiori suscipitur, suscepta iudicatur ab æstimatione, tandem discurritur à ratione redeundo uiam, qua pręsens operatio omnis est progressa, tũ hæc prudenter nobis ostendit, quo nam modo formæ interiores deferantur per spiritus animales ad imaginationem & æstimationis iudicium, quo etiam modo externæ ab intraneis recipiãtur, quo item à flamma species in perspicuo usque ad pupillam intendantur, qua uia ex incendio speculi concaui orta sit flamma, & quomodo radius incendere potuerit, quo denique modo per multa media sibi non connaturalia continuetur splendor, qua rursus sit proportione comparãdus aẽr ad ignẽ, ignis ad sphærã Lunæ, & reliqui orbes ad reliquos. Singula hæc ratio nostra dispuat per iter compositionis & resolutionis ultrò citrò, susq; deq; gradiens, & modò hæc modò illa cogitans, neq; cessat ratiocinari usq; dũ per phantasmata effigiem, intentiones, splendorem, lumen, lucem, luminare, scilicet ad ipsum, de quo loquimur solem, reuerterit. In primis imaginem lucidam agnoscit, deinde iudicat ipsam esse propriam illius flammæ stupeæ, quam pridem oculi uiderant, tum quod intẽtio eius à re uisa per diaphanon ad oculum foris pro ducta etiam intra fuerit recepta, quòd itẽ stupa sit terrestris, quòd splendor sit aẽreus, quòd flamma ignea, quòd cãdor accidens diaphano inhærens, quòd transeat per lucidum atq; perspicuum, siue aẽr illud sit, seu ignis, aut cœleste aliquid, secundum formæ substantialis energiam & operationem peculiarẽ, deinde meditata sua nobiliori cuiq; semper accõmodans, relicta materia secum de forma disputare incipit, non iam artificiali, ut cuius scrutinium huc non attineat, quę rectiùs figura nominetur quam forma, sed naturali tantùm aut superiore. Pergit itaq; ratio & formarum aliquas reperit esse particulares nunc & hic, reliquas uerò uniuersales semper & ubiq;, tum & particularibus quasdam corporibus inexistentes, quibus dent ut sint, alias aũt formas coassistentes, quibus præstent ut sic sint, alias omnino separatas à corporeis essentia uirtute ac operatione, quæ tamen idcircò nomen quandoq; formæ amittunt,

tunt,atq; uel dij,uel angeli,uel intelligentiæ,uel animi beati, uel mentes, aũt alio quolibet uocantur nomine. Quæcunq; autem sunt uniuersales, eæ non ultrà formæ,sed Ideæ, siue species dicuntur à multis,qui perquam propriè loqui didicerunt. Sic ratio sanè tantisper ascendet dum poterit, cùm aũt ita fuerit discurrendo extenuata, ut formas quæ corporibus nec insunt, nec assunt tanquam naturæ non subiectas comprehendere nequeat, mox subsidiarium accersit intellectum, qui planè ut hanc materiam abstrahit ab hac forma ceu asini cuiusdam in agro sepulti, quàm natura induit graminis forma ex cadauere illo florescente,ita rursus formã quoq; simpliciter à materia conatur abstrahere, id uerò experitur arduum esse ac laboris plenum:facile enim est abstrahere materiam à forma,sed formam abstrahere à materia difficile, quapropter intellectus ille purgatiorem se eleuat, ut menti occasionẽ in se influendi præbeat, cuius claritate fretus formas agnoscit nonnullas esse penitùs à corporeis essentia,uirtute ac operatione absolutas,& ob id neq; loco neque tempore cõclusas,quo uerè oporteat eas arbitrari supra cœlos esse, ubi cessat motus & tempus. Hinc uoluntatem nostram instruit ut esse quædam credat extra cœlos,entia optimam uitam ducentia, qua toto æuo fruantur, ibiq; illum secundum inchoare Mundum,luminibus uiuis & mentibus purissimis offertissimum, quem possit intrare animus humanus fortiter contemplando certè multò potiùs quàm oculus corporeus transcendere orbem Solis acutè uidendo . Vtq; solem nõ aspicimus nisi sol nos respiciat : ita Mundum superiorem uidere nequimus,nisi & ille nos uideat: est enim totus oculus ipse quoq; sole clarior.Solem autem comprehendimus per lumen solare, ita diuina cõprehendimus per lumen diuinum, & qui uisu corporeo possumus nõ solùm orbem Solis,uerùm etiam superiores stellas, & summum cœli capere, cur nõ posset mens nostra quæ uirtutem corpoream modo quodam infinitè præcellit altiùs suspicere ac Mundi archetypi contenta uidere, cùm tanta propinquitate concauum & conuexum supremi cœli uniantur,à quo conuexo æternitatis orizon nihil distare uideatur.Intuemur itaq;,mihi credite,alterius Mundi diuina mutuo, & illa nos uicissim intuentur,ueluti duo directè oppositi oculi per unicam lineam uisualem reciprocè circumacti. Tum Philolaus: Omnia,inquit, quæ doces Simon, Pythagorica sunt, & Italicæ philosophiæ propria,quam inter nos heri discussimus parumper ego & Marranus mecũ . Ad hęc ille: Vos equidem quid appellare duxeritis Pythagoricum ignoro,at hoc scio hęc esse Cabalistica,quę hactenus proposui, à priscis Cabalæis tradita,& omnia lege diuina Hebræorum cõplexa. Hinc nascitur illa enumeratio quinquaginta portarum intelligentiæ, circa quas tantopere Cabalistarum studia desudant, diuinitùs à Moyse Dei seruo receptarum, quarum cognitionem ipse quoque posteris nobis tradidit uniuersitatis conditionem explicantium: וכבר אמרו רבותינו חמשים שערי בינה: נבראו בעולם וכלן נמסרו למשה חוץ מאחד שנא׳ ותחסרהו מעט מאלהים: id est, lamq; dixerunt Magistri nostri quinquaginta portæ intelligentiæ productæ sunt in Mundo,& omnes illæ traditæ sunt Moysi præterquam una, quia dictum est : Minuisti eum paulò minùs à dijs. Super isto Cabalistarum sermone dixit Ramban in Geneseos exordio, quod eiuscemodi omne Moysi traditum per portas intelligentiæ,contentum est in lege diuina Iudæorum, uel sensu literali uel allegorico, per dictiones,uel Arithmeticas supputationes, uel Geometricas literarum figuras siue descriptas seu transmutatas, uel harmoniæ consonantias ex formis characterum, coniunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu,superabundantia, minoritate, maioritate, coronatione, clausura, apertura,& ordine resultantes. Et per illam quoque legem à diuino spiritu adeptus est Salomon rex sapientissimus omne quod nouerat, de quo scriptum est in libro Regum, quòd Deus ei dederit sapientiam & prudentiam multam nimis quasi arenam in littore maris , & creuerat sapientia Salomonis super sapientiam omnium Orientalium & Aegyptiorum, & erat sapientior

tior cunctis hominibus, & disputauit super lignis à cedro, quæ est in Libano usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete, & disseruit de iumentis & uolucribus, & reptilibus, & piscibus: ultrà hæc confirmat nostram sententiam Gerundensis, & concludit ita: וכל זה ירע בתורה והכל מצא בה בפירושיה בדקדוקיה באותיותיה ובקוציה: id est, Omnia hæc cognouit per legem, & omnia inuenit in ea per expositiones suas, per Grāmaticas subtilitates & per literas eius, & per calamistrationes illius. Contigit autem ei hoc, postquam ad plenum fuisset duodequinquaginta portarum intelligentiæ rationē consecutus, quæ aperiunt omnium creaturarum cognitionem. Sunt enim cunctæ res uniuersaliter in quinas conditiones distributæ. Nā aut elementa sunt, aut elementata, aut animæ, aut cœlestia corpora, aut supercœlestia incorporea. Horum fortasse quodlibet decem recipit cōsiderationes, quarum capitula sunt quæ sequuntur. Genera generalisima, genera specialia, species generales, species specialisimæ, res indiuiduæ, quæ ulterius cōstant materia & forma, uel quibusdam utriq; proportionalibus, contrahunturq; singulariter differentijs, proprietatibus & accidentijs. Decem hi tam essentiarum quam intelligentiarum modi per quinq; multiplicati quinquaginta ianuas aperiunt, per quas intramus in creaturarum penetralia illa eminentibus notis in operibus sex dierum designata, & à Cabalistis studiose deprehensa receptaq;. Iam isto artificio ænigmaticus scrupus à Comite Mirandulano inter noningentas cōclusiones suas propositus, facilè in enodem scirpum explanabitur. Aiebat enim sic: Qui sciuerit quid sit denarius in Arithmetica formali, & cognouerit naturam primi numeri sphærici, sciet secretum quinquaginta portarum intelligentiæ, & magni Iobelei, & millesimæ generationis, & regnū omnium seculorum. Hæc Mirandulanus. Ducatur itaq; uelim sphæra plana siue circulus decem figurarum numeralium super centrum quod sit quinque: est enim medium denarij & in eius circumferentia particulariter, denariæ supputationis numeri singuli describātur, transeatq; diameter à minimo ad maximum: hoc est, ab uno ad nouem, cuius diuisio duos semicirculos efficiet, à parte siquidem dextra sphæræ, post unum & ante nouem superiùs commemorata ponantur duo tria, quatuor quinque: à parte autem sinistra post unum & ante nouem reponantur quinque sex septem octo, & trahantur lineæ per centrum à duobus ad octo, à tribus ad septē, à quatuor ad sex, à quinq; ad quinque. Tum si maximo cuique tantum subtraxeris quantum abundat supra quinq;, quod est sphæræ denariæ centrum, atq; idem suo minimo addideris, qui à quinq; defecit, semper ex utrisq; oppositis numeris quiq; & quinq; adæquata surgent, quare comparatis inuicem linearum punctis quælibet lineæ descriptio numeralis, quinque & quinque obtinet. Quinarius igitur numerus in circulo denariæ reuolutionis dicitur sphæricus: quia, ut uidistis, omnes numeri sphæræ ad quinq; rediguntur, id autem fit per quinq; lineas in sphæra ductas, quarum singulæ decem continent. Eo itaq; sphærico numero per decem multiplicato, nascentur quinquaginta siue portæ intelligentiæ, seu anni Iobelei, cuius proportio dupla, quę est Arithmetica formalitas, in se multiplicata, millesimam generationem procreabit, quòd si perpetuo sic facies, apparebit infinitudo, quæ est regnum omnium seculorum, à Cabalistis Ensoph nominatum, & est Deitas ipsa sine indumento. Reliqua enim Deus produxit amictus lumine sicut uestimento, ut esset lumē de lumine, ac inde cum uestimēti sui lumine creauit Mundum intelligibilem spirituum separatorum & inuisibilium, quod Cabalistæ uocant cœlum, ut ex me sæpiùs accepistis. Ad hunc modum intelligo uerba sapientisimi & maximi Rabi Eliæzer, qui cùm istam proposuisset quæstionem, unde creatū sit cœlum, respondit: מאור לבושו לקח: id est, de lumine uestimenti sui sumpsit. Recitantur hæc à Moyse Maimoni ostensore perplexorum in 26. cap. lib. 2. & à Rabi Ioseph iuniore Castiliensi, siue Salemitano in Horti nucis uolumine secundo. Vsque huc ascendit Moyses Dei seruus, ut cognosceret lumen uestimenti eius, & sabba-

thum Sabbathorum, & Iobeleum ſuperiùs, & milleſimam generationem, quod totum nil aliud eſt quàm Mundus ſuperior Idearum, angelorum, felicium animorum. Igitur cum indumentum Dei tranſcendere ac faciem eius uidere nequiuerit, rectè dicetur ex quinquaginta portis intelligentiæ una caruiſſe, quam aliqui noſtrûm fuiſſe opinantur תחייה: id eſt, uiuificationem, tamen ijs haud aſſentior, magis uerò eſſe puto Dei eſſentiam, quam ſymbolum indicat Tetragrāmaton, & eſt Mundus incōparabilis nulla comprehēſibilis proportione. Dixit namq; Moyſi Deus: Faciem meam uidere non poteris. Seu uerius ſic: Et facies meæ non uidebuntur, ſed uocabo nomē Tetragrammaton coram te, 33. Exodi, quod explanāt Cabaliſtæ שאקרא לפניך השם הגדול שלא תוכל לראותו: id eſt, Vocabo coram te nomen illud magnum quod non poteris uidere, ita enim Ramban Nehmani ſcribit. Quo planè apparet Deum iuxta ipſum eſſe ſuum Tetragrammaton, à Moyſe non fuiſſe uiſum. Hoc ſanè portarum eſt omnium principium ſupra omnem creaturam ante creationis exordium, de quo legitur: Creauit Deus cœlum & terram. Et Chaldaica Onkeli translatio ſonat ita: Creauit Tetragrammatus cœlum & terram. Deus ergo Tetragrammatus creauit omnia, quem uos Tetractyn nominare audiui. Dixit autem Rabi Eliæzer, ut in capitulis eius extat: עד שלא נברא העולם היה הקב״ה ושמו בלבד: id eſt, uſquequo nō fuit creatus Mundus, fuit Deus & nomen eius ſolummodo. Alij quoq; Cabaliſtæ aſſerunt teſtimonio Moyſi Aegyptij capite 29. lib. ſecundi perplexorum ſic: תחלה שלא היה שום דבר נמצא כלל אלא השם וחכמתו: id eſt, Ab initio cùm non eſſet ulla res, erat penitùs niſi nomen Dei & ſapientia eius: Ergo antequam eſſet creaturarum quicquam iuxta Cabalæ doctrinam, nihil erat niſi Deus, & nomen eius Tetragrammaton, & ſapientia eius. Sola certè tria hæc receptio noſtra cōtinet, quæ prima creationis porta magiſtro noſtro Moyſi nequaquam fuit aperta. Quare dicitur Legem diuinam perueſtigaſſe tantummodò per nouem & quadraginta portas. Ioſue autem denuò una minus, ſcilicet per octo & quadraginta. Sic enim in lib. explanationum alphabeti à Rabi Akiba recepimus: ואחר מיתתו של משה נתעלם מיהושע שער אחד ונשתיירו מ״ח שערים ושלמה נתקשה על אותו שער להחזירו ולא היה יכול: id eſt, Et poſt mortem Moyſi abſcondita fuit de Ioſue porta una, & relictæ fuerunt quadraginta octo portæ, & Salomon laborauit ſuper illa porta ad reducendum eam: ſed non erat potens. Hoc ita receperunt Cabaliſtæ, quoniam de Moyſe ſcriptum eſt 34. Deuteron. Non ſurrexit Propheta ultrà in Iſraël ſicut Moyſes. Non igitur Ioſue ualuit tantum aſcendere quantum Moyſes aſcenderat, idcircò haud ab re affirmatur uno fuiſſe gradu inferior. De Salomone autem, Eccleſiaſtis 12. legitur, quod quæſiuerit ut inueniret res beneplaciti, ſed addunt Cabaliſtæ Deum ei præcepiſſe ſic: Scribas rectè uerba ueritatis, ea eſſe dicimus tradita & recepta per uiam Cabalæ, quatenus aliud conſcribere non auderet, niſi quod recepiſſet, idque fuit duobus gradibus inferius quàm Moyſi receptio. Poſt Deum porta ſecunda eſt Mundus archetypus, & dicitur Cœlum à Deo Tetragrammato in ſapientia creatum iuxta Thargum Hieroſolymitanum quod loco בראשית: id eſt, in principio poſuit בחכמתא: id eſt, in ſapientia, quippe confirmans quæ diximus, quòd in ſapientia creauit Deus Tetragrammatus cœlum, conclaue angelorum, de quo planè nihil à Moyſe fuit expoſitum, ne rudi & agreſti populo, uel non intellecta uileſcerent, uel idolatriæ præberent occaſionem. At uiſibilis iſte Mundus terra intelligitur, quē inter portas tertiam eſſe affirmamus. Per inane aūt ſymbolicē notari materiam putabimus, portam intelligētiæ quartam. Per uacuum, hoc eſt, priuationem, quintā. Eſt & ſexta horum appetitus naturalis abyſſus. Deinceps pro quibuſuis ſex dierum operibus reliquæ portæ ſequuntur. Iam enim quatuor elementorum ſignacula portas quatuor indicant, purum namque elementum ignis ſecundum Moyſen Aegyptium libri perplexorum ſecundi capite 26. tenebræ nuncupatur, ſpiritus aër, aqua humor elementaris,

lux forma substantialis, dies, accidentia, quæ maximè nobis conferunt ad cognoscendũ quod quid est Nox sunt proprietates occultæ, Vesper corruptionis uia, Mane generationis, Dies unus, qui certa ratione non dies primus nominatur, sed dies unus, significat compositum in lucem editum. Die secũdo, aquę supra firmamentum sunt species rerum uniuersales. Firmamentum orizon æternitatis & temporis. Aquæ sub firmamento influẽtiæ cœlestium corporum naturales. Die tertio sequitur aliud cœlum uisibile ac materiale, porta scilicet undeuigesima, inde terra quam terimus, deinde maria quæ nauigamus, sic herbæ, semina, ligna, fructus. Quarto autem luminaria, signa, tempora, dies, anni, splendor, Sol, Luna, quibus planetis cæteri communicatione caloris & frigoris, siccitatis & humoris comprehenduntur. Calet & siccat Saturnus, Mars, ac Iuppiter cum suo Sole, humectat & infrigidat Mercurius, ac Venus cum sua Luna, etiam si septem hę sphærę distinguantur specifice. Designant præterea portam reliquæ stellæ nonam & trigesimam, tum die quinti prodeunt animæ uiuentes, quæ est uita mortalium, & in aquis reptilia & cete & pisces, & generatim uolatilia, & particulariter aues. Sexto animal progresiuum in terra, & reptile terrestre, & iumenta, & bestiæ. Tandem porta quinquagesima quæ est homo. Hi sunt quadraginta nouem creaturarum cognoscendarum modi שערי בינה: & suprema porta unus creator omnium à nullo homine nisi à Mesiha planè cognitus, quoniã ipse est lux Dei & lux gentium, ideoq; & cognoscit Deum, & Deus cognoscitur per eum. Regius enim Propheta Dauid ad Deum sic exclamat: Mitte lucem tuam, quod interpretatur Rabi Salomon Gallus: המשיח שנרמה לאור שנ׳ ערכתי נר למשיחי: id est, Mesiham qui comparatur luci, quia scriptum est: Paraui lucernam Christo meo. Et Isaias ait: Dedi te in fœdus populi in lucem gentium. Et rursus: Ambulabunt gentes in lumine tuo. Scripsit autem Aristoteles id quod esse uerum arbitror, uisionem fieri non posse, nisi cum lumine, ut legitur in libro de Anima, οὐχ ὁρατὸν ἄνευ φωτός: id est, Nil uisibile sine luce. Quapropter ambulantibus nobis ad rerum omnium inspectionem, conducit admodum itineri adhibere lumen, ut uiam qua posimus absque pedum læsione proficisci matura cum prouidentia eligamus: Ad quod receperunt Cabalistæ tramites quosdam luminosos, & illustria experimenta, quæ nominarunt: לב נתיבות החכמה: id est, Triginta duas semitas sapientiæ, quarum meminit Abraham in libro de Creatione, quem sic incipit: בשלשים ושתים נתיבות פלאות חכמה חקק יה יהוה צבאות שמו: id est, Triginta & duabus semitis mirabilibus sapientiæ excusit seu exsculpsit Deus Tetragrammaton Zabaoth nomen suum. Super quo scripsit Rabi Iacob Cohen, quod dicit mirabilibus, eò significat has semitas esse arcanas reconditas & occultas, hanc suam interpretationem confirmando per Thargum, & commentator Rab Isaac in eundem librum יצירה testatur, quod prisci sapientes uiri cordati mites & recti per fundamenta legis in Cabala plurimùm exercitati docuerunt nos, quod maiores nostri & patres ambulauerunt per uias multas, ut tandem starent in semitis istis quæ dicuntur admiranda sapientię, tradita per Zadkiel Abrahę patri nostro in traditione fœderis. Hæc ille. Recẽsebo itaque uobis auditores optimi si modò dignum aliquid existimatione uestra iudicabitis. Et Philolaus. Perge obsecro, & Marranus imò confestim exorsa pertexe obtestor ambo inquiunt. Tum ille triginta duæ ait semitæ à summo culmine ad ima basis tendunt, hoc modo notandę, quarum prima est שכל מופלא: id est, Intelligentia miraculosa, sic à quibusdam dicta, sed rectiùs multo nominabitur: Intelligentia occulta. Nam Rabi Salomon Gallus in libro Deuter. cap. 30. probat hoc uerbum מופלא significare מכוסה in uersu, quoniã mandatũ hoc quod ego præcipio tibi hodie non supra te est, ubi docet legendum esse, non occultatũ à te est, idq; per Chaldaicas trãslationes illic citatas. Est aũt lumẽ dans intelligere pręcedẽtia sine principio, nominaturq; gloria prima, quoniam nulla creaturarum mera

eſſentiæ ac ueritati eius ualet appropinquare. Secunda שכל מקודש: id eſt, Intelligentia ſanctificans, eſt fundamentum ſapientiæ æternæ, quæ uocatur fides, & nominatur parẽs fidei, eò quòd de eius uirtute fides infunditur. Tertia שכל שלם: id eſt, Intelligentia abſoluta, eſt intentio principiorum quæ non radicauit ad reducendum ſibi aliqua in penetralia maieſtatis ſuę quæ infundantur ab anteriore. Quarta שכל טהור: id eſt, Intelligentia munda purificat numerationes Cabaliſticas, & figurationem earum emendat, diſponitque terminos & extremitates ſuas, ut ſint abſq; detruncatione aut diſperſione. Quinta שכל מזהיר: id eſt, Intelligentia fulgida dicitur à Cabaliſtis gloria ſecunda. Sexta שכל מתנוצץ: id eſt, Intelligentia reſplendens, ſedet ſuper throno ſplendoris, & illuſtrat fulgorem luminarium, & infundit influxum ſuum præfecto ſuperficierum & eminentiarum. Septima שכל מנהיג: id eſt, intelligentia inductiua, eſt ipſe thronus gloriæ, perficitq; ueritatem communicationum ſpiritualium. Octaua שכל נשרש: id eſt, Intelligentia radicata, quæ conueniens unio dicitur & eſt proprium ipſius prudentiæ quæ infunditur à ſapientia ſuperiore. Nona שכל נצחי: id eſt, Intelligentia triumphalis uel æterna, uocat̃ Paradiſus uoluptatis paratus ſanctis. Decima שכל התרגש: id eſt, Intelligentia diſpoſitiua, aptat ſanctis in fide apparatum ut induantur ſpiritu Sancto, & eſt illud quod uocatur Thiphereth in ſtatu ſupernorum. Vndecima שכל בהיר: id eſt, Intelligentia claritatis, eſt ſpecies ipſa magnificentiæ dicta חזזית quoniam ex ea oritur uiſio uatibus uiſionẽ uidentibus. Duodecima שכל קבוע: id eſt, Intelligentia notata, inſignis raptus, à qua defluunt uirtutes ſpirituales inſtar infuſionis unius ab altera ſecundum primi influentis energiam. Tredecima שכל נסתר: id eſt, Intelligentia recondita, illuſtrat ſolùm potentias talium intellectuum qui per cogitationem fidei creditæ uident. Quartadecima שכל מאיר: id eſt, Intelligentia illuminans, quæ eſt ipſe Haſmal angelus Ezechielis, quaſi ſpecies electri, inſtitutor arcanorũ, animalium ſanctuarij, & intentionum eorum. Quintadecima שכל מצוחצח: id eſt, Intelligentia ſubtiliata, diſponit ordinem quo conceditur acceſſus per gradus aſcenſionis. Sextadecima שכל נאמן: id eſt, Intelligentia fidelis, qua augentur uirtutes gratificatę iuxta uitas eorum in quibus habitant. Septimadecima שכל נסיון: id eſt, Intelligentia probatoria, eſt tentatio & probatio antecedens in qua conſiſtit donum Dei benedicti erga omnes ſanctos eius. Octauadecima שכל קיום: id eſt, Intelligentia confirmans, eſt uirtus reſtaurans in numerationibus Cabaliſticis, ſi quid illis deſit, ueſtiendo eas de ſpiritu Sanctitatis ſuæ. Nonadecima שכל הרצון: id eſt, Intelligentia uoluntatis prouidet omnibus creatis, & per eam cognoſcunt Cabaliſtæ ueritatem ſapientiæ ſuperioris. Vigeſima שכל מעמיד: id eſt, Intelligentia conſtituens, facit ſtare ipſam creationem in caligine Munda. Et Magiſtri Cabalæ dicunt quòd ſit caligo, iuxta illud, caligo in circuitu eius. Vigeſima prima שכל מחודש: id eſt, Intelligentia innouans, per quam reparantur & innouantur omnia creata in hoc Mundo. Vigeſima ſecunda שכל בית השפע: id eſt, Intelligentia domus largitatis, de medio infuſionis illius trahuntur arcanũ & abſconditum, quæ habitant in umbra eius, & adhærent eductionis ſtudio atq; diligentiæ promouentis ad alta. Vigeſima tertia שכל הפעולות: id eſt, Intelligentia actiuitatum, eſt collectio & uniuerſitas operationum ſpiritualium, ſic dicta propter influxum qui congregatur in ea de fonte pelagi ſuperioris & gloriæ excelſæ. Vigeſima quarta שכל נבדל: id eſt, Intelligentia medians, qua colligitur influẽtia gratiarum, & ipſa infundit largitatẽ in omnia ſtagna ſeu piſcinas benedictionum à ſe appropriatarũ. Vigeſima quinta שכל כללי: id eſt, Intelligentia collectiua, qua colligunt Aſtrologi iudicio ſtellarum fatales euentus, & notitiam eorum perficiunt ſphæris & orbibus ſuis. Vigeſima ſexta שכל נעבד: i. Intelligentia adminicularis, concurrit in ſubſidium ad omnes operationes planetarum, & alios influxus cœleſtes. Vigeſima ſeptima שכל תמידי: i. Intelligentia perpetua, quotidie continuatur per meatum Solis &

lis & Lunæ ſecundum conditiones eorum. Vigeſima octaua שכל מוגשם: id eſt, intelligentia corporalis informat omne corpus quod corporatur ſub orbibus, itemq; magnitudinem illorum. Vigeſima nona שכל החפץ המבוקש: id eſt, intelligentia complacentiæ quæſiti, recipit diuinam infuſionem ut participet de irrigatione eius ſuper omnia creata. Trigeſima שכל מורגש: id eſt, intelligentia concitatiua ſenſuum, qua fiunt entia ſub orbe ſupremo, & omnia genera miſtorum. Trigeſima prima שכל דמיוני: id eſt, intelligentia imaginaria qua uariantur & alterantur omnes figuræ ac imagines creatæ iuxta ſuperficies rerum & naturas earum. Trigeſima ſecunda שכל מוטבע: id eſt, intelligentia naturalis, qua conſummatur natura rerum materialium ſub ſphæra Lunæ ad perfectionem ſuam. Complexus ſum breui catalogo uiri externorum dogmatum cupidiſsimi, quæ noſtri maiores & de quinquaginta prudentiæ portis & de duabus atque triginta itineribus ſapientię multis in libris difficiliore ſtudio tractant, & eſt res profectò meliore digna magiſtro, ac multi ſudoris ſanè quæ maximam uim habeat ad cohortandum nos, ut ferme ſemper cum angelis uerſemur in contemplatione ſummarum & diuinarum rerum, quibus ſi familiares eſſe cœperimus, nihil nobis erit aut dictu aut factu difficile. Familiaritatem eam literæ conciliant, quę illorum munus ſunt. Eas ſi adhibuerimus decem numerationibus Cabaliſticis, ſtatim conſurgit duorum & triginta numerus. Quod ſcriptum in libro Ietzira legitur: עשר ספירות בלימה ועשרים ושתים אותיות: i. decē numerationes Belima, & uiginti duæ literæ. Quapropter non pauci ſcriptores, & decem iſtis proprietatibus ſilentio dignis, & uiginti duabus literis hanc ſemitarum conflant ſummam pro meo quidem more in eum ordinem digeſtarum, quem tamen alij haud pariter obſeruant. At uerò illud literarum collegium ſi quinquaginta portis diligenter applicuerimus, inde ſeptuaginta duorum angelorum felicem ſeriem comperiemus, quibus Semhamaphores: id eſt, nomen expoſitorium illud magnum ſummi Dei conſtare perhibetur. Nam ad quinquaginta uiginti duo addita 72. procreabunt. Hi ſunt angeli fortes uniuerſæ terræ, per quos putatur Moyſes ille miraculorum operator manu ſua mare uſque ad ſiccum diuiſiſſe, quoniam ipſi ſunt angeli diuiſionis. Et diuiſit Deus terram iuxta numerum angelorum eius. Sic enim in libro Portarum iuſtitiæ, quem Rabi Ioſeph Ben Carnitol celebris in Cabala Magiſter conſcripſit inter alia legimus: ונשארו כל אומות מסורות ביד ע׳ שרים: id eſt, Et relictæ ſunt omnes gentes traditæ in poteſtatem ſeptuaginta præfectorum: hoc eſt, principum angelorum, quibus Racanat peritiſsimus Cabaliſta Geneſis 48. ſeptuaginta palmas applicat illas circa duodecim fontes, quos noſtis. Quinetiam certum eſt, duas ibidem fuiſſe columnas nubis & ignis, quibus duo præpoſiti erant angeli. Quare non inaniter exiſtimabimus in eiuſcemodi ſectione maris & liberatione filiorum Iſraël acceſsiſſe Moyſi ſeptuaginta orbis terrarum angelos & duos illos columnares in miniſterium ſalutis, quę nobis planè contingit ex nomine Tetragrammato ineffabili, per ſeptuaginta duo nomina, quæ de ſacra Scriptura colliguntur explanato Exod. 14. à uerſu: Tollensq; ſe angelus uſq; in finem, ubi legitur diuiſaq; eſt aqua. Sunt nimirùm ea nobis ſacrata ſignacula hodierna ætate memori mente repoſita, quibus ſymbolis angeli uocati fuerunt opem hominibus, ad laudem & gloriam ineffabilis Dei, de quo ſcripſit Rabi Salomon in expoſitione Thalmud teſtimonio Gerundenſis in Geneſeos exordio. Symbolorum itaq; characteres hi ſunt, quos digito uobis pingo: והו ילי סיט עלם מהש ללה אכא כהת הזי אלד לאו ההע יזל מבה הרי הקם לאו כלי לוו פהל נלך ייי מלה חהו נהה האא ירת שאה ריי אום לכב ושר יחו להח כוק מנד אני חעם רהע ייז ההה מיך וול ילה סאל ערי עשל מיה והו דני החש עמם ננא נית מבה פוי נמם ייל הרח מצר ומב יהה ענו מחי דמב מנק איע חבו ראה יבם היי מום: Omnia hęc nomina manant de proprietate clementiæ, ut aſſerunt Cabaliſtæ, illa uerò una extat ex decem numerationibus, quarum uobis arbo-

rem

rem demonſtrabo, ſi adnuerint ſuperi, & uos ſi me audire parati eritis. Quin paratiſsimi, ambo inquiunt, qui ob id tanta itinerum pericula obiuimus, to & tantis ſumptibus erogatis. Sed perge aiunt, ut de iſtis angelis aliquid diſcamus, quorum nomina Marrano mihi nunquam audita fuere, credo & tibi quoque Philolao pariter. Certè, ait ille, ut ne uiſi ſunt unquam iſti mihi angeli quidem, ita ne ipſorum cognita mihi ſunt nomina, ſed amabimus te uiri optime, indeſinenter perge. Tum Simon: Fuiſſe angelos, inquit, multos qui ad tantum & tam admirandum Moyſi opus concurrerent cùm aquas maris ita diuideret, ut Iſraëlitæ ſiccis pedibus tranſirent, id ex ipſa poſſumus ſacra Scriptura deprehendere, ne quis me ueteratorem putet. Verba namque diuina in eo loci hæc ſunt: ויסע מלאך האלהים: id eſt, & migrauit angelus angelorum. Non ut uos pronunciatis Latinè: Tollensq; ſe angelus Domini. Non enim Adonai poſitum eſt hic quod interpretamur Dominum: Sed Elohim, quod uos pariter angeli translatum quotidie legitis: Minuiſti eum paulò minùs ab angelis. Et in cōſpectu angelorum pſallam tibi. At nequaquam hic ſcribitur, ut aliâs crebrò angelus Elohim. Sed memorabiliter ſic angelus ha elohim intercedente articulo demonſtrante, perinde atque dicere Sacra hiſtoria uellet. Per hunc nubis angelum caſtra præcedentē, cognoſcite hic plurimos quoque alios adeſſe angelos orbis terrarum principes. Aſtipulatur nobis Thalmud in Mechilta, ubi Rabi Nathan à magiſtro noſtro Simeone Ben Iochai cognato meo huius quæſtionis petit ſolutionem. Quæſo, inquit, quare ubique ſcribitur angelus Adonai, hic autem angelus ha elohim, cui reſpōdet: אין אלהים בכל מקום אלא דיין: id eſt, Non Deus in omni loco, ſcilicet ſignificatur, niſi præſes ſiue præfectus. Igitur angelus ille ſimul cum ſeptuaginta præſidibus prouinciarum intelligitur affuiſſe, ob idq; ita dictus Mallach ha elohim, angelus illorum præſidum ſeu præfectorum, & alter item angelus ignis eorundem præſidum ſocius, ut iure optimo ſeptuaginta duo numerentur, quorum ſigna uidiſtis iampridem à me deſcripta, quæ ſi uultis uel potiùs, quia uultis, noui enim uos uelle, docebo qua nam uia è Sacris literis educantur. Iam hos ipſos aſſumite treis uerſus: ויסע ויבא ויט ac in modum erectæ columnæ ſingulos more Cabaliſtico à dextra ad ſiniſtram ita conſcribite, ut uniuſcuiuſque uerſus literæ à ſummo ad imum continuò altera ſequatur alteram, tunc primi uerſus characterem primum ponite, qui uau nominatur. Deinde ſecundi uerſus characterem ultimum uſu retrogrado accipite, qui eſt he: tum poſtremò recurrite ad tertij uerſus initium, quod rurſus inuenietis uau eſſe. Cumq; treis characteres ordine iſto coniunxeritis, naſcetur primi angeli memoriale Vau he uau. Et ſecundi Iod lamed iod. Et tertij Samech iod teth. Sic quoq; de reliquis ſemper ternis atq; ternis, præſenti autem modo tribus columnis ritè ut fieri debet erectis, quodlibet ſignaculū Tetragrammati expoſitorium conflabitur. Eia uidete conſiderate, contemplamini bene, num hoc ipſum ſumma lætitia eſt, omne huius ſeculi gaudium excellens, recordari ſanctos nutus Dei & diuinos uultus quos Hebræi Mallahim, Græci Angelos, Latini Deos nominant, tractare animo & manibus tàm puras, tàm pias, tàm conſecratas res conuerſari ſtudioſè cum illis candidiſsimis ſpeciebus, quarum ſplendor non niſi perſpicacibus generoſarum mentium oculis illuceſcit. Intereſſe conuiuijs atque colloquijs ſpirituum beatorum qui nos ſuprà quàm omnium mortalium mos eſt fraternè diligunt, nec diligunt modò, ſed amant. Geſtire mihi parietes uidentur, & hominibus nobis gratulari, quòd Dei bonitate factum ſit, ut per quædam humanæ imbecillitatis ſigilla & artificioſa charagmata in hilares cœtus admittamur angelorum, pro uirium noſtrarum capacitate, cum quibus tranquillo corde gaudeamus & lætemur, quos colamus & ueneremur, quib. honorem tali & tàm ſublimi naturæ debitum impendamus, à quibus uiciſsim & amemur & inſtituamur & cuſtodiamur. Tum Marranus, characteres quidem uideo, inquit, ſed nominū ſonos nō audio, qua igit̄ pronunciatio-

ciatione inuocentur angeli nescio. Ad hæc Simon: ut oculis uidentur, sic auribus audiuntur, & ut nos uident, ita uocãtes audiunt. Id qui modo fieri possit duobus uerbis dicam. In spiritu & ueritate, ut quales habent linguas nostræ mentes, tales habeant aures angeli. Et sicut spiritus diuini linguis angelorum loquuntur, ita spiritus humani auribus mentium auscultent. Non igitũ ea necessitate sibi nomina imponũt, quod uelint palàm nominari & clamari, sed signacula memoratiua tradunt quod cupiant à nobis recordari, ne omnem putetis uim diuinam in uoce latere. Symbola igitur hæc frequentem angelorum memoriam poscunt, quorum sedula reminiscentia nos in amorem Dei mutuo traducit, & uicissim amor in remorationem. Quem enim fortiter amamus, eius frequenter meminimus, ut est in Prouerbio: Meminerunt omnia amantes. Idcirco nomen Tetragrammaton nobis Deus condonauit, nõ ut illo se uocemus, quod est ineffabile, recteq; à uobis Anckphoniton appellatur: id est, non uocabile. Quid enim respondit creator quærenti Moysi, quod est nomen tuum, certè hoc aiebat i.h.u.h: hoc est, nomen meum in æternum, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Est igitur Tetragrammaton, æternitati nomen, generationi autem memoriale tantùm, quia nequit ulla uoce humana componi nomen, quod diuinitatis naturã exquare possit. Ab operibus angelos cognoscimus, quare pro eisdem uirtutũ operibus nomina pariter pronunciamus, ut à medicina Raphaël, à uirilitate Gabriel, à stupore ac admiratione Michaël, quod interpretamur, quis tã fortis, propria uerò nomina quoniam essentiam ignoramus, nostræ mortalitatis infirmitas inuenire non ualet, nec inuenta imponere, nisi quantum nobis diuina est reuelatione concessum. Ex numeris itaque ac figuris diuinitùs traditis contemplantissimi quique secundum uoluntates angelorum nomina sibi formare instituuntur, sicut pueri ex literis uoces componere docentur, uel Hebraicis, uel Græcis, uel Romanis, uel Arabicis, uel Aegyptijs, non quod uox enuncianda egeat literis eiuscemodi, sed propter nostræ imbecillitatis memoriam, ut sint nomina quasi notamina, quæ sensus nostros incitent uel figura uel uoce, rursumq; sensus moueat phantasiam, phantasia memoriam, memoria rationem, ratio intellectum, intellectus mentem, mens angelum. Scripsit huius generis aliquid perquam eleganter ex uestris quidam insigni nomine philosophus Tyrius Maximus, in libro τῶν ἐν ῥώμῃ διαλέξεων τῆς πρώτης ἐπιδημίας disputatione octaua. Vnde id uobis coniectura innotescit, satis esse, si tres uersus, per me ante resolutos in angelorum septuaginta duorum reuerentiam & uenerationem legeritis ea serie qua spiritus Sanctus dictauit, prorsusq; per eorum dilectionem in nominis Dei summi ardentissimum amorem, & extaticam adorationem incubueritis, pensiculatim cõmemorando, quod sicut ex numero Tetragrammati Arithmetica proportione progreditur numerus septuaginta duorum: ita septuaginta duo angeli ex signaculo creatoris quodam effluxu diuino producuntur. Cùm enim quælibet litera Hebraica numerum peculiarem designet oriuntur ex iod, he, uau, he, duo & septuaginta, hoc modo: Iod notat decem, he quinq;, uau sex, he iterum quinq;. Totum hoc ex arte Arithmetica sic colligatur: Iod decem, Iod he quindecim, Iod he uau unum & uiginti, Iod he uau he uiginti sex. Comprehendite nunc singula, Decem, quindecim, uiginti unum & uiginti sex, & oriuntur septuaginta duo. Hæc reputantes uobiscum apertè intelligetis ad inuocandos spiritus uoce spirituali opus esse, non autem clamore, ceu Sacerdotum Baal, quibus ab Helia Propheta dicitur tertio Regum 18. Clamate uoce maiore forsitã Deus in diuersorio est, aut in itinere, aut certè dormit ut in excitetur. At si qua oratione in supplicationibus utimur, non ideò fit, ut Deum uel angelos syllabis aut dictionibus tanquã erga mortales usi cõmoueamus, sed ut uires nostras in ardorem illorum incitemus, & fiduciã in eos quasi ancorã figamus, ueluti appellando nauim in portũ solent nautæ resti eiecta uel fune prolato terram attrahere, quãquam immobilem, quo conatu ad terram

seipsos

ſeipſos trahunt. Pari ratione per ſenſibilia nos ſigna quocunq; inſtituto compoſita uidemur inuiſibilem diuinitatem attrahere, cùm tamen reuera noſipſos mobiles ad immobilem diuinitatem attrahamus. Hoc arcano fundamento ſacramenta uniuerſa & ceremoniarum ritus perſtant. Hinc ſignis, characteribus, & uoce utimur, hinc hymnis & canticis, hinc tympano & choro, hinc chordis, cymbalis & organo, alijsq; id genus muſicis, nō ut Deum quaſi fœminam emolliamus, nec ut noſtris blandimentis adulationibus angeli capiantur. Sed ut Deum ac diuina exaltando, noſtræ conditionis exiguitatem agnoſcamus, ſubiectionem & obedientiam humillimè profiteamur, & omnem uoluptatem humanam in res diuinas conferamus. Ad ſummum autem, hoc pacto amorem intenſum & ardentem erga diuinitatem concipiamus, qui unus præter cætera id efficit magis, ut omnium gratiarum capaces ſimus, propterea palmas tendimus, brachia expandimus, genua flectimus ſtantes oramus, iuſsi quoque uaccam triennem, capram trimam, turturem, columbam, per medium diuidimus, arietem in uepribus hærentem cornibus gladio occidentes, igne cremamus, Thau ſuper poſtes ædium ſanguine notamus, Serpentem æneum aſpicimus, Cherubim & alias imagines figuramus. Verba compoſita loquimur atque uouemus, Sanctuarium ſtruimus, Pontificem tam uario & admirando indutum ornatu attoniti reſpicimus. Vniuerſa hæc & ſimilia propter nos ipſos fiunt, ut nos moueant, nos incitent, nos auertant, nos conuertant, à uiſibilibus ſcilicet ad inuiſibilia, fidem augeant, ſpem confirment, & ueram inter nos charitatem Deo gratiſsimam diligenti Anacephalæoſi in diuinorum amorem transferant. Dogmata hæc omnia Cabaliſtarum ſunt, qui ut liber tertius perplexorum Moyſi Aegyptij atteſtatur, ſic dicunt: שכונת העבודות ההם זכרון השם תמיד ויראתו ואהבתו ו שמירת המצות כולן וש'אמין בשם ית' מה שהוא הכרחי לכל:, id eſt, quod intentio ceremoniarum eiuſmodi eſt, memoria Dei frequens & timor eius, & amor eius, & obſeruantia mandatorum omnium, & quòd credatur in Deum altiſsimum, id quod neceſſarium eſt unicuique. Nimirum graui nos mole corporis oppreſsi ualdè quidem egemus ad ſomnolenti animi excitationem commouentibus rebus, ut generoſus equus itinere iam longo fatigatus cùm claſsicum perſonuit in robur erigitur, ſtare loco neſcit, micat auribus, & elephantus ſegnicie torpeſcens, igne oſtenſo reſurgit in audaciam: ita rebus ſecularibus eneruata uirtus noſtra, externis & corporalibus incitabulis ſiue uocum ſeu figurarum indiget, ut animi noſtri uigor ſpirituali operi robuſtius inſtet, & contemplatio noſtra tanto acriùs in ſublime prouehatur, quanto magis attoniti antea obſtupuerimus. In hanc utilitatem clementes angeli ſæpè figuras, characteres, formas & uoces inuenerunt, propoſueruntq; nobis mortalibus & ignotas & ſtupendas, nullius rei iuxta cōſuetum linguæ uſum ſignificatiuas, ſed per rationis noſtræ ſummam admirationem in aſsiduam intelligibilium perueſtigationem, deinde in illorum ipſorum uenerationem & amorem inductiuas, nō enim ſecundum inſtitutum aut placitum hominis ſignificāt, ſed ad placitum Dei. Vnde ad uos illud à nobis tranſtulit doctiſsimus ueſtra ætate atq; ſecta Mirandulanus Comes quod in nongentis concluſionibus ait: Non ſignificatiuæ uoces plus poſſunt in magia quàm ſignificatiuæ: quælibet enim uox uirtutem habet in magia in quātum Dei uoce formatur: quia illud in quo primum magicam exercet natura, uox eſt Dei. Hæc Picus. Tum Philolaus: Soporatos & ſtertētes, inquit, nos homines maiori mouerent excitatione huiuſcemodi nomina, ſi plures ſenſus & non unum ſolum mouerent, ut non modò noſtris obtutibus per figuras & characteres apparerent, uerùm etiam articulata uoce aures ſimul noſtras pulſarent. Quare plurimū opto, ſi fieri poſsit, iſta nō ſolùm picta uidere, ſed dicta quoq; audire. Tum Simon: Valde ſegnes, inquit, putandi ſunt mea ſententia, ac ſi cum tua uenia dici liceat, ualdè quidē hebetes qui extraneo motu egent, quanquam ita ſumus nati, ut ſemper aliud magis alium afficiat, & non idem

omnes

omnes pariter. Ad hęc assentior tibi Simon doctissime uera diceti Marranus ait, hoc enim & nostri affirmant, angelos hominibus apparere aliter atq; aliter pro conditione ac natura uidentis. De quo Chrysostomus super Matthęum latè, ut omnia tandem his uerbis de Ioseph scribit: κατ' ὄναρ φαίνεται ὁ ἄγγελος· καὶ διὰ τί μὴ φανερῶς καθὼς τοῖς ποιμέσι καὶ τῷ Ζαχαρίᾳ καὶ τῇ παρθένῳ, σφόδρα πιστὸς ἦν ὁ ἀνήρ. καὶ οὐκ ἐδεῖτο τῆς ὄψεως ταύτης :i. Per somnium apparet angelus, & quare non manifestè? quemadmodũ pastorib. & Zachariæ & uirgini. Vehementer credulus erat ille uir, & non egebat uisione ista. Cui Simon rursus: Et id tu rectè quidem, ac haud aliter Cabalistę sentiunt dicentes, quod uirtus uisiua in Abraham fortior erat quã in Lot, idcircò Ahrahæ apparuerunt uiri, & Lot angeli. Sed de his alio forte loco. Nunc quod ad nostrã attinet causam, magna, ut pernostis, est hominum diuersitas. Quidã satis grati, & ea forte cõtenti sunt angelos in forma humana uidisse, alij in forma ignis, alij in forma uẽti, ac aëris, alij in forma fluuij & aquę, alij in forma uolucrum, alij in forma gemmarum aut mineræ, aut preciosorum lapidum, alij in energia prophetiæ, alij in spiritu quodam habitante intra se, alij in literarum & characterum figura, alij in sonitu uocis, & sic de pluribus uisionum speciebus, in sacra Scriptura deprehensis: uobis autem dum hi characteres septuaginta nominum nequaquam satisfacere uidebuntur, demonstrabo rectà uia, non tantùm in characteribus commemoratis, uerùm etiam post ea commemorandis, quonam modò ex effigie literarum dictio fiat, quæ possit articulatè pronunciari. Eius artis Deum ipsum habemus authorem. Legimus namq; in 23. Exodi: Ecce ego mitto angelum meum ante te, ad custodiendum te in uia, & ad ducendum te in locum quem destinaui. Sis cautus à conspectu eius, & audi uocem eius ne exacerbaueris eum, quia non ignoscet sceleribus uestris, quoniam nomen meum est in illo. Per quod cognoscimus nomen angeli optimo ritu comprehendere nomen Dei quandoq; debere. Ideoq; Cabalæi cum angeli cuiusuis nomen significatiuè pronũciare nequiuerint, subsidio alicuius nominis Dei, quod illi adiungunt, totum simul proferre consueuerunt. Sicut enim tres hos charactcres מיך aut גברי uel רפא ad significandũ angeli nomen impropriè uident usurpari, nisi addatur nomen Dei El, ut Michaël, Gabriel, Raphaël. Ita ipsi quoq; in alijs angelicis nominibus sacram Scripturam conantes imitari dicunt Raziel, Iophiel, Zadkiel, Peliel, Malthiel, Vriel, & simili more cętera. Quin uerò ut Romani Deum suum Capitolinum nominant Optimum Maximum propter beneficia optimum, propter uim maximum, Ciceronis testimonio in oratione ad Pontifices pro domo sua. Sic Iudæorum natio Deum suum propter beneficia uocat Iah, & propter uim ac uirtutem appellat El. Ita enim Cabalistæ super Dauid regis sermone, cùm ait: Si iniquitates obseruaueris Iah, Domine quis sustinebit, dicunt יה שהוא עולם הרחמים ארני שהוא עולם הרין: id est, Iah, quod sit seculum clementiæ, Adonai quod sit seculum seueritatis, ut in Portæ lucis capit. 8. De El autem ita legitis Numeri 16. Fortissime El Deus spirituum omnis carnis, num uno peccante contra omnes ira tua desæuiet? Optimus igitur nobis Deus est, quia clementissimus, & maximus, quia fortissimus, quod duo hæc nomina diuina repræsentant Iah & El, quorum alterum si quotocuique septuaginta duorum nominum coniunxeritis, nimirum insigne uocabulum oxytonon efficietis. Hoc certè modo semper pronunciando, ut dictiones fiant trissyllabicæ ac aspirationes per singularem hanc notam scriptæ h, flatu forti tanquam duplici spiritu Latinæ literæ h, ex imo pectore prodeant, & ubiq; Iah unicè per i consonantem pronuncietur. Similiter & El: nam utraq; harum dictio etiam in compositione nominum monosyllabice profertur, & in eandem accentus cadit. Sunt itaq; 72. nomina sacra, quod unum Semhamaphores: id est, sanctissimi Tetragrammati nomen expositorium dicitur, per inuocationes angelorum ab hominibus Deo deditis, deuotisq; cũ timore ac tremore sic enuncianda. Vehuiah, Ieliel, Sitael, Elemiah, Mahasiah, Iela-

hel,Achaiah,Cahethel,Haziel,Aladiah,Laúiah,Hahaiah, Iezalel, Mebahel,
Hariel,Hakamiah,Loúiah,Caliel,Leuuiah , Pahaliah , Nelchael, Ieiaiel,Me-
lahel,Haiuiah,Nithhaiah,Haaiah, Ierathel , Sæehiah , Reiaiel, Omael,Leca-
bel,Vaſariah.Iehuiah,Lehahiah,Chauakiah,Manadel , Aniel, Haamiah,Re-
hael,Ieiazel,Hahahel,Michaël,Veualiah.Ielahiah,Sealiah, Ariel,Aſaliah,Mi
h,aël , Vehúel , Daniel,Hahaſiah,Imamiah, Nanaël , Nithaël,Mebahiah,Po-
lieNemamiah,Ieialel,Harahel,Mizraël , Vmabel , Iahhaël , Anauel,Mehiel,
Damabiah,Mauakel,Eiaël,Habuiah , Roëhel , Iabamiah, Haiaiel,Mumiah.
Præſto iam ſunt ad manum uiri optimi,cum quibus non modò ab imi pectò
ris penetralibus clandeſtina colloquia muſſare : uerùm etiam expreſſas quo-
que|uoces miſcere , & quemlibet ſymbolico ſuo nomine inuocare queatis,
quanquam ſingularum regionum præſides tamen nihil nõ communicatum
habentes. Tametſi enim in Mundo ſupercœleſti habitant,at iſta nihilominùs
inferiora curant. Si enim hoc influentijs naturalib. cõtingit,ut in cœlis cõmo
rentur,& ſimul terrena gubernent,multò magis uirtutib.nobiliorib.tenuiori
bus & ſimplicioribus Mundi ſuperioris,eiuſcemodi magiſtratus pariter ſunt
conceſsi,ut penetrent noſtra,& à noſtris uiciſsim penetrẽtur. Ad id utar Plo-
tini ueſtri aſſertione in lib.de Intellectu & Ideis & ente , qui ait : Mundus iſte
ſenſibilis unò tantùm loco determinatur. Mundus autem intelligibilis eſt u-
biqꝫ,perinde ac ſi dicat,quòd ille hunc noſtrum & ambiat & ordinet & cõſer
uet & penetret. Animaduertite autem quid admiratione dignum Cabaliſta-
rum ſapientes huc afferant , inquientes ita: אין לך כל עשב ועשב מלמטה
שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל: i. Non eſt tibi ulla herba
aut planta inferiùs,cui non ſit ſtella in firmamento , quæ percutiat eam & di-
cat ei: Creſce. In eam iuerunt ipſi ſententiam ſacris Literis muniti,ut legitur in
Iob cap. 38. Num noſti Leges cœlorum ſi poſueris præfectum,ſeu pręſidem,
uel executorẽ eius in terra. Non itaqꝫ uos retrahãt orbis terrarum tantæ ſolli-
citudines ac rerum inferiorum curæ, quibus ſupranominati angeli diſpenſa-
tione creatoris ſunt deſtinati , quò minùs illos etiam in nouem choros ſuper
cœleſtiũ hierarchiarũ referàtis. Cũ enim angelus ſit alteritas,ſicut Deus iden-
titas,prima uerò alteritas ſit binarius,rectè opinabimur,ꝙ ex binarij multipli
catione numerus angelorum oriatur. Multiplicatio aũt binarij cubica ſic fit,
bis bini bis,& erunt octo primus cubus. Octonos uerò quoſqꝫ angelos in no
uem choros ſi diſtribueritis,erũt ſeptuaginta duo,tot enim ſunt nouies octo.
Redite nunc ſi uultis per choros ad cubũ , per cubum ad Tetractyn ueſtram,
quam nos tetragrammaton,Romani quaternitudinem appellant,ab ea ad bi
narium,angelicam naturã ſignificãtem,& idem ad unitatẽ Deum Opt. Max.
& experiemini certè, ſi noſtrum ſtudium ad angelos applicuerimus,quod e-
tiam per angelos Deo iungamur Tetragrammato ineffabili Iod,he,uau,he,
in quò primum reſplẽdet angelorum iſtorum nobiliſsima natura . Nam ſi ex
quatuor iſtis literis יהוה quater Iod poſueritis , ſicqꝫ deſcendendo ter he, bis
uau,ſemel he,mox uobis ſurget ſeptuaginta duorum ſumma, expoſitoria no
minis Dei inenarrabilis & incomprehenſibilis,ad quod omnia ſacra nomina
referunt,quorum ingens copia eſt,ſingula tamẽ appellatiua ſunt , hoc ſolùm
Dei proprium eſt & appropriatũ,quare מיוחד cognominatur. Hæc aũt ſe-
ptuaginta duo dicuntur unum nomen ſymbolicum , eò quòd intentio illorũ
ſit unum Deum Opt. Max. ſignificare licet per multas & uarias rationes an-
gelorum,quomodo notamus principem per aulicos,& imperatorem per ex-
ercitum. Et ea ſanè uenerantur atque colunt Magiſtri Cabalæ plurimum,qui
bus deuoti homines miranda operantur & mirabiliora quã eloqui mihi fas
ſit,ego tamen uirum doctiſsimum in hac cauſa teſtem citabo Racanat in cõ-
mentarijs Exodi 14. qui hos characteres & has literas affirmat eſſe: אותיות
פורחות למעלה בעיקר המרכבה והם ממונים לעשות כל דבר בהם ו
ופעולותיהם ידועים למקובלים: id eſt, Characteres uolantes ſupernè in
fundamento ſapientiæ ſpiritualis , & ſunt adminiſtratorij ſpiritus ſeu præ-
fecti

fecti ad faciendum omnem rem per eos, & operationes eorum sunt notæ Cabalistis, hucusq; Rabi Mnahem Racanat. Et secundum Rabi Akiba procedunt de throno gloriæ Dei. Sed ne quis uana superstitione ductus putet ab angelis omnia humanæ mortalitati cœlitus conferri, ac non potius per angelos ab ipsa Dei maiestate omnia fieri etiam in angelis, ut in Daniele Nabuchadnezer Chaldaicè testatur: ובמצביה עבד בחיל שמיא ודארי ארעא id est, Et secundum uoluntatem suam facit in exercitu cœli & habitatoribus terræ. Ideò receperunt Cabalæi de libro Psalmorum pias orationes ad Deum septuaginta duobus uersibus habendas, quorum unusquisque nomen Tetragrammaton cum nomine angeli ex 72. continet, uno haud ab re excepto, qui principium Geneseos indicat: eleuant autem quantum fieri potest animos suos istis uersibus ad Deum, fortiter ascendendo de angelo ad angelum. Et semper inter laudes Dei tot & tantas ab altera ad alteram in sublime tendendo. Ad illud eos iuuant angeli, ut relicta seculari solicitudine pro captu suo uehātur in Deum ceu leuissima pluma tenuissimi spiritus adiumento ad sublimia cœlestiaq; sustollitur. Videte & audite orationem uersuum cum Tetragrammato & angelis, utrunq; enim uobis tàm digito quàm uoce monstrabo sic:

ואתה יהוה מגן בעדי כבודי ומרים ראשי
ואתה יהוה אל תרחק אילותי לעזרתי חושה
אומר ליהוה מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו
שובה יהוה חלצה נפשי הושיעני למען חסדך
דרשתי את יהוה ועננ֗י מכל מגורותי הציל ני
זמרו ליהוה יושב ציון הגידו בעמים עלילותיו
רחום וחנון יהוה ארך אפים ורב חסד
באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יהוה עושנו
זכור רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם המה
יהי חסדך יהוה עלינו כאשר יחלנו לך
חי יהוה צורי וירום אלהי ישעי
למה יהוה תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה
הריעו ליהוה כל הארץ פצחו ורננו וזמרו
ויהי יהוה משגב לדך משגב לעתות בצרה
ויהי יהוה לי למשגב ואלהי לצור מחסי
יהוה אלהי ישועתי ביום צעקתי בלילה נגדך
יהוה אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ
שפטני כצדקך יהוה אלהי ואל ישמחו לי
קוה קויתי יהוה ויט אלי וישמע שועתי
ובשם יהוה אקרא אנא יהוה מלטה נפשי
ואני עליך בטחתי יהוה אמרתי אלהי אתה
יהוה שמרך יהוה צלך על יד ימינך
יהוה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם
רוצה יהוה את יראיו את המיחלים לחסדו
אודה יהוה בכל לבי אספרה כל נפלאותיך
קראתי בכל לב ענני יהוה חקיך אצרה
חלצני יהוה מאדם רע מאיש חמסים תנצרני
אלהים אל תרחק ממני אלהי לעזרתי חושה
הנה אלהים עוזר לי יהוה בסומכי נפשי

כי אתה תקותי יהוה אדני מבטחי מנעורי
אבוא בגבורות יהוה אלהים אזכיר צדקתך לבדך
כי ישר דבר יהוה וכל מעשהו באמונה
יהוה ידע מחשבות אדם כי המה הבל
יחל ישראל אל יהוה מעתה ועד עולם
אהבתי כי ישמע יהוה את קולי תחנוני
יהוה אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך
יהוה אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה
כי אתה יהוה מחסי עליון שמת מעונך
שמע יהוה וחנני יהוה היה עוזר לי
למה יהוה תזנח נפשי תסתיר פניך ממני
יהוה הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה
יהוה ישמרך מכל רע וישמר את נפשך
ואני אליך יהוה שועתי ובבקר תפלתי תקדמך
נדבות פי רצה נא יהוה ומשפטיך למדני
אם אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסעדני
טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו
מה גדלו מעשיך יהוה מאד עמקו מחשבותיך
הודיע יהוה ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו
גדול יהוה ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר
חנון ורחום יהוה ארך אפים וגדל חסד
יהי כבוד יהוה לעולם ישמח יהוה במעשיו
אודה יהוה כצדקו ואזמרה שם יהוה עליון
ידעתי יהוה כי צדק משפטיך ואמונה עניתני
יהוה בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה
ועתה יהוה לעולם תשב כסאך לדור ודור
סומך יהוה לכל הנפלים וזוקף לכל הכפופים
יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא
ונפשי נבהלה מאד ואתה יהוה עד מתי
ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יהוה
צדיק יהוה בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו
יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם
ראה כי פקודיך אהבתי יהוה כחסדך חייני
עבדו את יהוה בשמחה באו לפניו ברננה
הנה עין יהוה אל יראיו למיחלים לחסדו
שובה יהוה עד מתי והנחם על עבדיך
אל תעזבני יהוה אלהי אל תרחק ממני
והתענג על יהוה ויתן לך משאלות לבך
הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו
יהוה מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי
בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ
אודה יהוה מאד בפי ובתוך רבים אהללנו
שובי נפשי למנוחיכי כי יהוה גמל עליכי

Oſtendi iã uobis optimi uiri qualibet in linea nomen eſſe Tetragrãmaton, & tres literas angeli uel recto uel tranſuerſo, ut fieri ſolet, poſitas ordine de trib. uerſibus. Exodi 14. ויסע ויבא ויט: quos tamẽ Romani hactenus non ſunt integrè interpretati. Pſalmodian autem Latini ſic legunt, ut antè forſitan uel in Capnione de uerbo Mirifico uidere potuiſtis.

Et tu Domine ſuſceptor meus ès glòria mea & exaltans caput meum.

Et tu Domine ne elongaueris auxilium tuum à me ad defenſionem meam conſpice.

Dicam Domino ſuſceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus ſperabo in eum.

Conuertere Domine & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

Exquiſiui Dominum & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

Pſallite Domino qui habitat in Sion, adnunciate inter gentes ſtudia eius.

Miſerator & miſericors Dominus longanimis & multum miſericors.

Venite adoremus, & procidamus, & benedicamus ante Dominum qui fecit nos.

Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarũ quæ à ſeculo ſunt.

Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te.

Viuit Dominus & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ.

Vt quid Dñe receſsiſti longè deſpicis in opportunitatibus in tribulatione.

Iubilate Domino omnis terra, cantate & exultate & pſallite.

Et factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

Et factus eſt mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adiutorium ſpei meæ.

Domine Deus ſalutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.

Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terrà.

Iudica me ſecundum iuſtitiam tuam Domine Deus meus, & non ſupergaudeant mihi.

Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.

Et nomen Domini inuocabo, ô Domine libera animam meam.

Ego autem in te ſperaui, dixi Deus meus es tu.

Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua, ſuper manũ dexteram tuam.

Dominus cuſtodiet introitum tuum & exitum tuum ex nunc & uſque in ſeculum.

Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, iuſtificationes tuas requiram.

Eripe me Domine ab homine malo, à uiro iniquo eripe me.

Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium meum reſpice.

Ecce Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ.

Quoniam tu es patientia mea Domine, Domine ſpes mea à iuuentute mea.

Ingroibo in potentias Domini, Deus memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.

Quia rectum eſt Verbum Domini, & omnia opera eius in fide.

Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam uanæ ſunt.

Speret Iſraël in Domino, ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus uocem orationis meæ.

Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis tuæ.

Domine Deus uirtutem conuerte nos, & oſtende faciem tuam & ſalui erimus.

Quoniam tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum.
Audiuit Dominus & misertus est mei, Dominus factus est adiutor meus.
Vt quid Domine repellis animam meam, auertis faciem tuam à me.
Domine libera animam meam à labijs iniquis & à lingua dolosa.
Dominus custodiet te ab omni malo, & custodiet animam tuam.
Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.
Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, & iudicia tua doce me.
Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua Domine adiuuabit me.
Suauis Dominus uniuersis & miserationes eius super omnia opera eius.
Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ sunt cogitationes tuæ.
Notum fecit Dominus salutare tuum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.
Magnus Dominus & laudabilis nimis & magnitudinis eius non est finis.
Miserator & misericors Dominus patiens & multum misericors.
Sit gloria Domini in seculum, lætabitur Dominus in operibus suis.
Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.
Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua, & in ueritate tua humiliasti me.
Dominus in cœlo parauit sedem suam, & regnum suum omnibus dominabitur.
Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generationem & generationem.
Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos.
Qui timent Dominum sperauerunt in Domino, adiutor eorum & protector eorum est.
Et anima mea turbata est ualde, sed tu Domine usquequo.
Ab ortu Solis usque ad occasum, laudabile nomen Domini.
Iustus Dominus in omnibus uijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis.
Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in seculum.
Vide, quoniam mandata tua dilexi Domine, secundum misericordiam tuam uiuifica me.
Seruite Domino in lætitia, introite in conspectu eius in exultatione.
Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.
Conuertere Domine usquequo, & deprecabilis esto super seruos tuos.
Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris à me.
Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.
Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius.
Dominus pars hæreditatis meę & calicis mei, tu es qui restitues hęreditatem meam mihi.
In principio creauit Deus cœlum & terram.
Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eũ.
Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi.

Tum Marranus: Adeóne, inquit, te una in re tantopere laborantẽ patimur expatiari, qui ad artem ipsam si qua est Cabalæ toto desiderio properamus. Et Philolaus: Non est arbitror una res, de qua Simon disseruit, sed terque quaterque plures ac multo plurimæ. Sabbathum enim sabbathorum, quod est requies æterna, & finis Cabalæ. Post autem quibus gradibus ad eam ascendamus tàm portarum prudentiæ quàm sapientiæ semitarum, & de nominis Tetragrãmati expositorib. angelis & Semhamaphores clara nos uoce instituit. Ad hæc Simon: Reliqua si bene recordamini, equidem nõnihil de illa digna religione decem numerationum Cabalisticarum præmisi, & fortasse promisi dicturum me, faciamque per catalogum, si me attente audiatis. Tum audimus cupide

cupidè ambo dixere, quaproptèr perge incunctanter. Mox Simon ait: Decẽ numerationes à Cabalæis עשר ספירות appellatas multi ex nobis multifariam tractant, quidam in arboris modum, alij ad formã hominis, ut ſępe mentio fiat de radice, trunco, ramis, & corticibus. Sæpè uerò etiã de capite, humeris, cruribus, pedibus, latere dextro & ſiniſtro. Eæ ſunt decem diuina nomina, quæ nos mortales de Deo concipimus, & eſſentialia, uel perſonalia, uel notionalia, uel cõmunia, uel nominantur ſic כתר: id eſt, corona, חכמה: i. ſapientia, בינה: id eſt, prudentia ſiue intelligentia, חסד: id eſt, clementia ſeu bonitas, גבורה: id eſt, grauitas uel ſeueritas, תפרת: id eſt, ornatus, נצח: id eſt, triumphus, הוד: id eſt, confeſsio laudis, יסוד: i. fundamentũ, מלכות: i. regnum. Supra coronã uerò ponitur אין סוף: i. infinitudo, & eſt abyſſus: Eloquar an ſileã. Res eſt nimirũ profundæ ſpeculationis & quoddã pelagus immenſum, in quod omnis noſtra contẽplatio demergitur, & demerſa quodã hiatu abſorbetur. An non memineris quantũ nouitij iam fermè omnium nationũ theodidaſcali dies atq; noctes deſudant ferè ſolũ in conceptibus attributalibus, quas eorum alij perfectiones in diuinis nominant, alij attributa, tum negatiua, tum affirmatiua, tum abſoluta, tũ relatiua ſeu cõnotatiua, quæ facilè nũc, ut arbitror, de lib. Cabaliſtico cõpendij Portæ lucis, quẽ Paulus Ricius uir egregiè doctus quondam ex noſtris unus, nũc Chriſtianus ex Rabi quodam Caſtilienſi collegit, & de Iſagogis quas ſcripſit in Cabalam diſcere poteſtis. Ea pariter de re magnus ille Magiſter Cabalæ Rabi Ioſeph filius Carnitolis librum: שערי צדק: id eſt, Portarum iuſticiæ conſcripſit, & ſcripſere commentatores circa arborem decem numerationum multi multa, qui cauſam hanc inuolutam euoluunt, & totam ferè ſacram Scripturam ueterem in has decem numerationes, & per eas in decem ipſa Dei nomina, & per ea in unum Tetragrammati nomen, redigunt atq; reducunt, affirmantes quòd Enſoph ſit Alpha & ω, qui dixit: Ego primus & ego nouiſsimus. Et quod כתר: id eſt, Corona regni omnium ſeculorum ſit fons ſine fundo, & אב הרחמים: id eſt, miſericordiarum pater, cuius myſteriũ illud eſt quod Ehieh ſigillat per Emeth: hoc eſt, eſſentiam per ueritatẽ. Sicut nobilis ille dictator ait Eliæzer Haklir אמת חותמו: id eſt, Emeth eſt ſigillũ eius. Probat hoc ratio Arithmetica quã imitantes ſi multiplicauerimus Ehieh per Ehieh ſurgent quadringenta quadraginta & unũ, quæ ſimul ſunt אמת: hoc eſt, uerum ſeu ueritas, ſicut אדני שלום: id eſt, Domini pax. Plura huc reducunt, ut Aleph magnũ, timorẽ Domini, lucem inacceſsibilem, dies æternitatis, ut eſt illud: Egreſſus eius ab anterioribus à diebus ſeculi. Sic ſcribit inſignis Cabaliſta Tedacus Leui in lib. de decem numerationibus. Ad ſecundam autem numerationem quæ eſt ſapientia, referuntur hæc, ex attributis aut proprietatibus, primogenitura, Ies: id eſt, ens. Lex primitiua, Iod litera prima Tetragrãmati, terra uiuentiũ, triginta duæ ſemitæ, ſeptuaginta legis ſpecies, bellũ, iudiciũ, Amen, liber, ſanctũ, uoluntas, principiũ, & alia id genus. Et fortè mirũ eſt quod ſecunda numeratio dicatur principiũ: legitur namq; in Racanat excellenti Cabalæ Magiſtro circa Geneſeos initium hoc modo: ואולי תשאל שהחכמה היא ספירה השנייה למה קראה ראשית: id eſt, Et fortè quæres, cũ ſapientia ſit numeratio ſecunda, quare dicatur principiũ. Scriptũ eſt enim in libro Bahir, אין ראשית אלא חכמה: id eſt, Nihil eſt principiũ niſi ſapientia. Cui equidẽ rectè mihi uidear reſpondere, quod infinitudo ipſa triũ ſummarũ Cabaliſticæ arboris numerationum, quas uos treis in diuinis perſonas appellare conſueuiſtis abſolutiſsima eſſentia, quum ſit in abyſſo tenebrarũ retracta, & immanens ocioſaq;, uel, ut aiunt, ad nihil reſpiciens, idcircò dicitur אין: id eſt, nihil, ſiue non ens ac non finis: hoc eſt, אין סוף: quia nos tã tenui erga res diuinas ingenij paupertate mulctati de ijs, quæ non apparent haud ſecus atq; de ijs quæ non ſunt iu dicamus. At ubi ſe ita oſtenderit, ut ſit aliquid & reuera ſubſiſtat, tum Aleph tenebroſum in Aleph lucidum conuertitur: ſcriptum eſt enim: Sicut tenebræ eius, ita & lux eius, & appellatur tunc quidem Aleph magnum, quãdo exire

cupit, & apparere omnium rerum causa per Beth proximè sequentem literam. De qua sicut scribit Mnahem Racanat: על בן תמצא האות הזאת פועלת הר בריים בלם: id est, Sic reperies literam hanc scilicet Beth facientem res omnes, quapropter Aleph eandem uti propinquissimam & fœcundiorem literam sibi recipit, nominaturq; אב pater omnis generationis & productionis. Deinde assumptum Beth, rursus ablegat in uniuersitatem entium, ex infinito אין finem suum consequi desiderans, quare finalem literam Nun cõiungendo Beth generat בן: id est, filium, quæ prima est productio in deitate, ac principium alteritatis, unde cognominatur ראשית: i principium, tametsi est secunda emanatio ex infinitudine: hoc est, secunda Cabalistica numeratio, per quam omnia facta sunt. Scriptum est enim: Omnia in sapiẽtia fecisti, hoc modo primus effluxus fit secunda numeratio, quia terminus generationis est filius. Restat tertio medium inter Aleph & Nun, quod est Iod, nota sancti nominis יה cuius ambos characteres si alternis uicib. nomini בן intertexueritis erit בינה intelligentia, prudentia, seu prouidentia, scilicet emanatio in diuinis tertia, cui attribuitur Adonai, spiritus, anima, uotum, mysterium fidei, mater filiorum, Rex sedens in throno miserationum, Iobelæus magnus, Sabbathum magnum, fundamentum spirituum, lumen mirificum, dies suprema, quinquaginta portæ, dies propitiationis, uox interior, fluuius egrediens de Paradiso. Litera secunda Tetragrammati, pœnitentia, aquæ profundę, soror mea, filia patris mei, & alia. Hucusq; notauimus tres numerationes, quæ dicũtur à Cabalistis, teste Rabi Isaac in cõmentarijs libri Ietzira: ספירות העליונות בכא אחד: id est, Tres numerationes summæ atque supremæ sedes una, in qua sedet Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Bonitati siue clementiæ, quæ est quarta numeratio, cũ diuino nomine El appropriantur etiam hæc, gratia, misericordia, brachium dexterum, innocens, dies tertius, ignis candidus, facies leonis, pes primus, Abrahã senex, Oriens, aquæ superiores, argentum Dei, Michaël, sacerdos, angelus in specie electri Hasmal, uestes albæ, auster, & alia. In quinta numeratione seueritatis diuinũ nomen est Elohim & applicantur ei timor, proprietas rigoris seu grauitatis, præcepta Legis negatiua, brachium sinistrum, ignis egrediens ab aquis, ut in libro de Creatione. Item dies quartus, occidens, Gabriel. Isaac senex, nox, fortitudo, altare aureum, pes secundus, sanctificatio, caligo. Metattron, aquilo species fusca. Sextæ applicatur Eloha, speculatio illuminans, lignum uitæ, uoluptas, linea media, lex scripta, sacerdos magnus, ortus Solis, species purpurea. Et scribit Tedacus Leui, quòd de hoc loco explanantur septuaginta nationes in terra, & sigillum eius est Emeth Adonai, & uocatur pax, & forma eius figuratur in Luna, & mysteriũ eius est tertia litera Tetragrammati, & mysterium hoc Pater noster qui est in cœlis, homo supernus seu Adam cœlestis, iudicium, sententia. Michaël, Israël senex. Deus Iacob. Ad septimam referuntur, Adonai Sabaoth, crus, pes, columna dextera, rota magna, uisio prophetiæ, Moyses, &c. Octauę conueniunt Elohe Sabaoth. Mysterium columnę, ac pedis sinistri & Booz, & inde trahitur serpens antiquus, disciplina Domini, ramus, Aharon Cherub, filij regis, molæ molentes, & alia. Nonæ appropriatur Sadai, fundamẽtum Mundi, Sion, fons piscinarum, iustus, Deus uiuus. Sabbathum integrum. Mediũ inter custodi & memento. Dies quinquagesima de Leuiathan, Aries, Ioseph iustus, Salomon, iustitia, robur, lignũ scientiæ boni & mali, Fœdus Domini, arcus testimonij, gloria Domini, fundamentum Prophetiæ Dauid, Redemptio, Seculum animarum. Reducũtur & ad decimam numerationem. Adonai, regnũ, uita, Cherub secundus. Speculatio nõ illuminans. Posteriora. Finis Ecclesia Israëlis. Sponsa in Canticis canticorũ. Regina cœli. Virgo Israël. Mysterium Legis ab ore datæ. Aquila, Litera quarta Tetragrammati. Regnum domus Dauid. Templũ regis, Dei ianua, arca fœderis, & duæ tabulæ in ea. Dominus uniuersæ terrę. Audistis breuè rationarium decem proprietatum siue notionum aut attributorum in diuinis,

quæ

quæ dicuntur à Cabaliſtis בלימה quod intelligunt alij בלי: id eſt, abſq; uel præter & מה: id eſt, quid ut ſi diceretur decem præter quid, ſcilicet excepta Dei quidditate. Vnde interpretari ſolent Belimah hoc eſſe præter id quod eſt ineffabile, alij ab ipſo: בלום פיך ולשונך מלדבר: id eſt, coarctando ſeu conſtringendo linguam tuam ne loquaris, tanquam uerba Sacra, quæ non ſint uulgo prodenda. Dicendum nunc eſſet de angelicis principibus, & dæmoniacis præfectis, quos ad latera clementiæ & ſeueritatis ponunt Cabaliſtæ, rem profectò indigentem multiloquio, ſi non meridiem tranſgreſsi uehèremur in ueſperum. Quis enim paruo in tẽpore tam magna exponere? Quis triginta quinq; principes puritatis, ac ſeptuaginta principes Iſmaëlis in laterę numerationis quartæ tam citò abſoluere? Quis item in numeratione quinta grauitatis atq; timoris pariter triginta quinq; principes reatus, & ſeptuaginta principes Eſau tam obiter & tam perfunctoriè poſſet ſatis explanare? quæ propria quidem uolumina poſcũt, & certè admodum lata, quare his in præſentia intermiſsis procedamus ad artem. Beatitudo inquam contemplantiſsimorum hominum pro electiore modo à meditatione legis, hoc eſt, uiginti quatuor librorũ, quos Eſſrim Varba nominamus diurna & nocturna pendere ſacris ex Literis deprehenditur. Scriptum eſt enim Beatus uir inter cæteta, qui in lege eius meditabitur die ac nocte, non qui Legat, non qui ſcribat, non qui loquatur. Sed qui meditetur, ne fortè ſcriptio Legis aut lectio, quãdo que terminata & definẽs, etiam beatitudinem ceſſare ac deſinere compellat. Sed is tandẽ, qui cogitationes in corde ſuo illuc cogit, ut dimiſsis carnalibus, ſpiritualia legis meditetur, is inquam, is beatus eſt, cum corde Mundo Deum uidebit. Non enim tanta erat meo arbitratu diligentia opus ad ſacrę Scripturæ hiſtorias, quæ tam patent Hebræis, quã Titus Liuius Latinis. Item ad mandata & præcepta, quæ numerũ habent, tum ad religiones & ceremonias, quę rudi ac indocto etiam uulgo uel ſæpe non ſine uitio ac peccato peraguntur, unde non mereantur tantam beatitudinem, quæ corporeis ſenſibus conſtãt, ut ad illa requiratur tàm aſsidua, tàm continua, & tàm diligens meditatio diei atq; noctis. Sed longè maior beatitudo in theoriæ gradibus ſublimioribus inueniri poſſe demonſtratur, quæ ad Legis Cabaliſticam intelligentiam uſq; adeò tendat, ũt ſpirituali meditatione mẽtes noſtras imbuat, & quaſi in ſimilitudinem ſui formet. Hanc eſſe conijcimus legis meditationem, quæ Moyſi poſt datam in igne legem, & fractis iam reparatisq; lapideis tabulis tandem ab ore Dei tradita eſt. Primò namq;, ut aſſerunt Cabalæi, Deus legem ſuam in globum igneum conſcripſit per ignem fuſcum ſuper ignem candidum: ait enim Ramban Gerundenſis: שבא לנו בקבלה שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה: id eſt, Quod apparet nobis per Cabalam, quod fuerit ſcriptura in igne fuſco ſuper dorſum ignis candidi. Vnde illud extat Deuteron. 33. De dextera eius ignea lex eis. Erantq; tum literæ, ut aiunt, confuſæ ac inglomeratę, quas ſtudioſiſsimi quiq; ſpeculatiuè intuentes, ac diligenter conſiderantes ſpiritu Sancto ducti, facilè poſſent hinc & inde, ſusq; deq;, ultrô, citrò, prorſus, rurſus, eligere, legere, colligere, ac in uerba quælibet formare ſententiam, in bonis bonam, in malis malã ſignificantia. Deo aũt Moyſes edoctus in ordinem cunctas edigebat populo redendas, ut quæ Legis eſſent uniuerſi ſcirent & obſeruarent, & inde lex in libros diſtincta, & in arcam repoſita eſt, ſicut ipſe recepit à Domino. Artem tamen ordinandi & uariandi literas & ſacram Scripturam ad mentis eleuationem dulciſsimè interpretandĩ à diuina tunc maieſtate receptã, ut rem diuiniſsimam à rudibus imperceptibilem, uulgo non patefecit. Sed electis tantùm Ioſue & ſeptuaginta ore ad os tradidit, à quibus poſtea ſemper electiores quiq; receperunt, & à receptio, ut antè audiuiſtis, nominata eſt Cabala. Nonnihil aſtipulantur etiam ſapientiſsimi Chriſtianorum doctores, quorum plurimos ego quanquam Iudæus, tamen libenter in aliena caſtra tanquã explorator irrepens legi. De noſtro .n. Moyſe Gregorius Nazianzenus ille Græcus cognomẽto, magnus Theologus,

gus, in libro de ſtatu Epiſcoporum, ſic ait: δέχεται νόμον, τοῖς μὲν πολλοῖς, τὸν τοῦ γράμματος. τοῖς δὲ ὑπὲρ τοὺς πολλούς, τὸν τοῦ πνεύματος: i. Accipit legē, ipſis quidē multis eam, quæ eſt literę, ipſis autem ſuper multos, eam quæ eſt ſpiritus. Et in libro primo Theologię: βούλεται οὕτω πλαξὶ στερραῖς καὶ λιθίναις ἐγγράφεσθαι, καὶ ταύταις ἀμφοτέρωθεν διὰ τὸ φαινόμενον τοῦ νόμου καὶ τὸ κρυπτόμενον. τὸ μὲν τοῖς πολλοῖς καὶ κάτω μένουσι, τὸ δὲ τοῖς ὀλίγοις καὶ ἄνω φθάνουσι: id eſt, Vult ita tabulis ſolidis & lapideis conſcribi, & ijs altrinſecus propter manifeſtum legis & occultum, illud quidem multis & inferiùs manētibus, hoc autem paucis & ſurſum peruenientibus. Quibus è uerbis apparet quibuſdam ualdè doctis etiam ueſtris hominibus, quòd Moyſes Legis textum plebi tradiderit, at myſteria, parabolas & ſymbola ipſi ſibi ac præſtantioribus reſeruarit. Eam Cabalæ artem in tres uias diuiſam fuiſſe accepimus, Salomonis teſtimonio, qui uigeſimoſecundo Prouerbiorum ait: Certè ſcripſi tibi tripliciter conſultò & è ſententia, ut notificarem tibi rectitudinem eloquiorum ueritatis. Sic enim gens noſtra loqui conſueuit cum habenda eſt Cabalæ mentio, ut appellent eam אמרי אמת: id eſt, eloquia ueritatis ſcripta ſcilicet על דרך האמת: id eſt, Secundum uiam ueritatis quod eſt Cabalæ. Hic mos fuit Aegyptio & Gerundenſi cæteriſq; creber. Alij uerò quinq; Cabalæ partes exhibuerūt, ut Rab Hamai in lib. Speculationis, quas ita nominat: תיקון וצירוף ומאמר ומכלל וחשבון: id eſt, Rectitudo, & combinatio, & oratio, & ſententia, & ſupputatio. Veſter Mirandulanus in nongentis concluſionibus ſcripſit his uerbis: Quicquid dicant cæteri Cabaliſtæ, ego prima diuiſione ſcientiam Cabalæ in ſcientiam Sephiroth & Semoth: id eſt, numerorum & nominum tanquam in practicam & ſpeculatiuam diſtinguerem. Sed Rabi Ioſeph Bar Abraham Salemitanus & Cabaliſtarum multò maxima pars ſequuntur Salomonem regem, in eo quòd tripliciter illam poſſe artem non tantum ſpeculari, uerùm etiam practicari planè credunt, iuxta triplicem rerum omnium conditionem, numerum, figuram & pondus, quippe illa quinq; in hæc tria reducentes. Cùm enim totum negocium ſit allegoricū, & aliud pro alio, per aliud intelligatur, ut ipſa ſententia ſit alia pro alia. Dicemus palàm, quod aut dictio pro dictione ponit, aut litera pro dictione, aut litera pro litera. Principiò nempe dictio ſumitur pro dictione, uel per tranſpoſitionem, quæ metatheſis nuncupatur, uel per numerum æqualē dictionibus incluſum. Litera ponitur pro dictione, uel in capite, uel in fine, uel ubilibet per ſuperpoſitam notam. Litera ponitur pro litera per alphabeticariam reuolutionem, planè totum, ut omnis tandem proportio compleatur Arithmetica, Geometrica & Muſica. Verbi cauſa, illud Pſalmi 21. Domine in uirtute tua lætabitur rex, intelligimus Cabaliſticè de Meſsiha, dicētes: Domine Tetragrammate in uirtute tua Meſsiha rex. ſubaudiatis uenit uel operatur. Eſt enim Meſsiha uirtus Dei, & operatur in uirtute Tetragrammati, ad id me ducit hæc dictio ישמח, cuius ſi literę tranſponantur, erit משיח: id eſt, Meſsiha. Alio item in loco, Dominus dixit ad Moyſen: Quoniā præcedet te angelus meus, Exodi 23. Ecquis eſt ille angelus iuxta Cabaliſtas? dicunt alij quod Michaël: tranſponendo enim literas מלאכי fit Michaël: alij accipientes illum ſecundum artis Cabaliſticæ modū, affirmāt quòd ſit Metattron, eò quòd Deus aiebat, quoniam eſt nomen meū in illo. In Metattron autem eſt nomen Sadai per numerum æqualem utriſq; dictionibus incluſum, quod mirificè amplectitur Gerundēſis in loco antè citato. Cernitis iam duas Cabalæ ſymbolicas uias? Quin uultis quoq; tertio literā uidere pro dictione reponi? Legite Eſaiam cap. 65. Benedicetur in Deo Amen. Ecquis eſt iſte Deus? Cabaliſtæ reſpondebunt, quod eſt אדני מלך נאמן: id eſt, Dominus rex fidelis: tres enim has dictiones per capita tres literæ אמן notabunt, ut ſcripſit Racanat Exodi 15. Quarta ſpecies & tertia Cabalæ pars eſt cōmutatio literaria, ut dictio certis literis ſcripta ſymbolicè deſignet aliam dictionem per alias literas cōpoſitam, & fit per alphabeticariam reuolutionē iuxta librū creationis Abrahæ uariationib. uiginti duab. ſecundum

dum

dum quod ibi tot alphabeta legunt̃. Exemplũ præbet nobis Mazpaz nomẽ Dei, quod literis his quatuor conſcribitur מצפץ, de quo Mirãdulanus ueſter ſic ait: Nomen Dei quatuor literarũ, ꝙ eſt ex Mem, Zade, Pe & Zade regno Dauidis debet appropriari, cũq; illud in ſacræ Scripturæ textu planè non legat̃, cuius nã rogo eſſe ſymbolũ perhibebit̃? Reſpondẽt Cabaliſtæ, ꝙ ſit ſymbolũ atq; ſignaculum Tetragrãmati ineffabilis, & procedit ex alphabeto ultimo, ꝙ eſt uigeſimum ſecundũ libri, qui nominatur Sepher Ietzira, diciturq; Athbas: illîc enim cõmutãtur Iod pro Mem, & He pro Zade, & Vau pro Pe, ut ſit Mazpaz Adonai Iod, He, Vau, He. Dixi modo ad artẽ pertinentia, quę fit uel tranſuerſis, uel tranſpoſitis, uel cõmutatis dictionibus, ſyllabis aut literis, ſecũdum quatuor rationes, quib. ſcripturarũ ſenſa ingenioſè ac artificioſè allegorizantur. Nam de ijs quæ ſine arte conſtant, & ſola traditione fiunt Atechna, ſatis ſuperq; uos feci certiores, quanq̃ ante ipſi ambo, quę ueſtra profeſsio eſt, haud parum multam de illis cognitionẽ proprio ſtudio adepti eſtis, quo ſcilicet modo ſimplicia de cõpoſitis, & ſuperiora de inferiorib. abſtrahãtur, ac ferè omnia in Mundum intelligibilem, aut ſuperſupremũ & incõparabilem referant̃. Poſſunt & pietatis argumenta nonnulla ſæpè nobis legendo ſanctas Literas in mentẽ uenire, quæ ad diuinorum admirationẽ primũ, ac etiam tũ in amorem eorũ nos alliciant, nec tamen certa quauis arte tradi queant, ut quòd Gabriel fortiore ſit uirtute q̃ Michaël, quoniam de eo legitur in Daniele: Dùplex uirtus uolando uolans. De Michaël aũt ſolũ quod uenit in adiutorium, quare inter intelligentias Gabriël philoſophicè uirtus reputatur intellectus agentis, & Michaël uirtus intellectus paſsibilis. Ita ſcribit Rabi Leui Ben Gerſom, qui à Latinis nominatur Magiſter Leo de Banolis. Plurimùm cõferre mihi uidetur, Philolaus inquit, ad artem Cabaliſticam optimè Simon, id quod tu Atechnon appellas, niſi enim habeantur in manibus reuelata maiorum, quæ rectè quidem ſub artẽ cadere nõ putas, eſſet omnis quantumcunq; temeraria omnibus conceſſa exponendi licentia, & uertendi Sacrã Scripturã, quorſum quiſq; uellet, quemadmodũ accepimus uulgarios quoſdam Sophiſtas agere, ut hæc ætate uideantur ſuis ſyllogiſmis illa ſanctiſsima diuini ſpiritus oracula propè in pùblicum contemptum adduxiſſe. Nunc aũt quando ad reuelata ſunt, ut arbitror, applicanda uniuerſa, ducitur quædam linea, qùam ùltrà citraq; nequit cònſiſtere rectum, ut quæ artis ſint, opera peſſimorum hominum non uergant ad inertiam. Tùm Simon: Apertè uera prędicas, inquit, ferè namq; eſt aliud nihil, quod plus erranter ad ſenſa cuiuſq; retorqueatur quã oracula, tametſi non id ſemper malitia fit, ſed plus ſæpè ignorantia: quis enim dedita opera piaculum in ſacra còmmitteret? Ita Saul quondam uerbi ambiguitate deceptus errauit ab oraculo, cum promiſiſſet Deus Exodi 17. אמחה את זכר עמלק: id eſt, Delebo memoriam Amalek, credens ſi mares abſtuliſſet ſatisfieri præcepto, quoniam זכר maſculum ſignificaret. Deus autem magis deleri memoriam Amalek per hoc uocabulum זכר uoluit, quod memoriam quoq; deſignat. Nondum enim erat Scripturæ diſtinctio per puncta & accentus, quæ ab annis Ezræ primum cœpit. Ergo זכר ſine punctis & memoriam, & maſculum enuncians, Sauli occaſionem dedit ruinæ. Ad hæc Marranus: Contigit & Italis & Græcis ſimile de uerbo φὼς quod & hominem ſignificat & lumen. Vnde quondam Saturnaliorum cultores amphibologia decepti, hominem aliquem quotannis. Saturno immolarunt, cum æquè ſacrificium illud iuxta oraculum accenſis luminibus fieri potuiſſet, ut placaret̃ Saturnus. Sic enim gens illa tã ſtulta poſtremũ Herculè magiſtro reſipuit. Et miſerandũ eſt etiã ætate noſtra quantũ ſtolidi homines & ſuperbi quidã Sophiſtæ imperitia linguarum errent, quod eſſet tamen ferendum, niſi ſe non erraſſe contenderent, & monſtrantibus uiam non etiam uſq; ad internecionẽ inuiderent. Sed ô noſter dux artem Cabaliſticam, cuius exordium inchoaſti proſequere plenius. Tum Simon: Artẽ hanc reb. conſtare tribus, inquit, peritiorũ (ut diximus) opinio eſt. Primũ numerorũ ſupputatione,

tione, quæ גימטריא: id eſt, Geometria nominatur, quaſi terreſtrium characterum inuicem numeralis dimenſio, quæ tamen pendeat ab Arithmetica illa ob abſtractam ſui ſimplicitatem nullis ſenſibus tractabili, & ideò ne nouitiorum quidem artificio rudi ſubiecta. Potiùs igitur nuncupata eſt prima pars Geometria quàm Arithmetica, quamuis utrunq; reuera unum & idem in hac arte ualeat. Deinde tranſmutantur quandoq; ſyllabæ ut ſit & tranſmutata dictio, aut conuertitur uerbum ſimpliciter. Secundò quòd litera ponitur pro dictione, & appellatur Notariacum ab apicibus Notariorum, quoniam ibi quælibet litera in culmine notatur, ut ſit alicuius integri uocabuli ſignum. Tertiò conſiſtit hæc ars in literarum mutatione, cum altera pro altera ingenioſè locatur, & appellatur commutatio, quò factum eſt ut Rabi Ioſeph Minor Salemitanus libros de hac arte à ſe cõſcriptos, Hortum nominauerit: id eſt, גנת propter ternas huius dictionis literas, quarũ ſingulæ ſingulas portiones artis Cabaliſticæ deſignant. Nam Gimel ſignificat גימטריא, Nun נוטריקון, Thau תמורה. Vt ſint partes totius artificij hæ גמטריא: Id eſt, Arithmetica, נוטריקון: id eſt, Notariacum, quaſi notatorium, & תמורה: id eſt, Commutatio elementorum. Huic titulo allegat author uerſum Salomonis capite ſexto Canticorum: Deſcendi in hortum nucis. Pro prima itaq; parte exordiar ab eo quod eſt principium. Et ſcribitur in Zacharia quod Dominus Tetragrammatus erit אחד: id eſt, Vnus, & nomen eius אחד: id eſt, Vnũ, fortè multo uerius Dominus Deus erit Aleph: id eſt, principiũ, ut uos Græcè dicitis Alpha & ω, & חד: id eſt, Vnum, ut qui ſit principium unius. Ipſe namq; ſupra omnem unitatem, & omnis unitatis ſempiterna origo eſt. Et fortè non dicitur unum, ſicut non dicitur ens, quoniam eſt ſupra omne ens à quo emanat quicquid eſt. Vnde à contemplantiſsimis nominatur אין: id eſt, non ens, ut legitur Exodi 17. היש יהוה בקרבנו אם אין: id eſt, Num eſt ens Adonai inter nos an non ens? Legitur autem in libro de Via fidei & expiationis, quod ſit utrunq; היש ואין: id eſt, Ens & non ens, quoniam ea quæ ſunt, & ea quæ non ſunt, ex ipſo ſunt, & poſt ipſum ſunt. Ita quoque non unum eſt, quoniam omnis unitatis cauſa eſt, & unitas poſt ipſum eſt, & nihil eorum eſt tam quæ poſt ipſum ſunt, quàm quæ non ſunt, ut in libro Speculationis Rabi Hamai qui poſt multa ſic ait: שכלם נאצלים מאחדותו והוא איננ ד
דומה לאחד: id eſt, Quòd omnia ea deriuantur ab unitate ſua, & ipſe non ſimilis ipſi uni. Neq; id ſolùm noſtri fatentur, uerùm etiam aſſeuerant Marrane ueſtri pariter quos eſſe ſapientiſsimos probatis. Dionyſius enim Areopagita in libro de Myſtica Theologia eidem ſententiæ de Deo ſubſcripſit his uerbis: ὄτε ἀριθμός ἐστιν, ὄτε τάξις, ὄτε ἕν, ὄτε ἑνότης: id eſt, Deus neq; numerus eſt, neque ordo, neq; unum, neq; unitas. Quid tandem eſt? Reſpondit Hieroni Simonides: Quãto magis cogito, tanto minùs intelligo. Et mihi accidit ſimile, cùm exactis omnibus creatis aſcendero ſupra omne ens, non inuenio aliud quàm infinitum pelagus nihilitudinis, & fontẽ omnis entitatis ex abyſſo tenebrarum manantem perenniter. O altitudo, O profunditas, O noſtra infirmitas. At ſatis uideri debet id nos de illo noſſe quod ipſe nobis de ſe reuelauit, quia ſit principium: hoc eſt, Aleph, & Tetragrammaton quod per Aleph ſignificatur, notatq; eſſentiam diuinã, nihil utiq; aliud quàm הויה uidelicet eſt: quod certè propemodum erit idem cum eſſentia יהוה. Nam propter æqualem ualorem ſcriptura utrunq; coniunxit tãquam eius qui eſt primus & ultimus, Exodi 9. הנה יד יהוה הויה: i. Ecce manus Tetragrammati hoiah, quaſi eſt, ſcilicet finis operum & miraculorum Dei, ut patet in decem plagis Aegypti. Nam alibi ea dictio ſic non inuenitur. Indicat autẽ Salomonis Trecenſis teſtimonio inſtantem eſſentiam. Quod uerò Tetragrammaton à Iod cœpit, planè noſtri cauſa factũ eſt, ut agnoſcamus ipſum eſſe punctũ infinitũ, & omnis numeri: hoc eſt, rei cuiuſcunq; cõplementum. Iod enim decẽ ſignificat. Et in reſolutione nominis Tetragrãmati eſt litera decima ſic יהוה יהו
יהי. Vbi poſt Tetragrãmaton reperitur יהו quod eſt ſymbolũ ipſius Ehieh,

hoc

hoc eſt, entis per æqualitatem numeri. Et nihilo quoq; minus ſignificat eſſentiam creatoris, ut Exod. 3. Ehieh miſit me ad uos, non illa quæ immanet, ſed quæ fluit extra. Eſt enim ſigillum Dei יהו quo Ehieh ſigillauit Mundũ, & dicitur אמת: id eſt, uerum, quippe quod in ſeipſum Arithmetice multiplicãdo naſcitur. Tum ſequitur יה nomen eſſentiæ meriti ac retributionis, ut in Pſalmis: Si iniquitates obſeruaueris Iah. Tria igitur nomina eſſentialia in Tetragrammato cernitis. Ineffabile notat eſſentiam primam. Ehieh eſſentiam in rebus, & Iah eſſentiam in meritis, & prędicantur in eo quòd quid eſt. Idq; appellatur מה: id eſt, quid. Nam Tetragrammaton יוד הא ואו הא per æqualitatem numeri ſignificat מה: utrunq; enim cõtinet 45. Cumq; dixiſſet Moyſes: Quid nomen eius, quid dicam? reſpondebatur ei, Ehieh. Deinde conſidera diligenter ſpiritus Sancti uerba quæ haud fruſtrà ponuntur in eodem Exodi 3. לי מה שמו מה: id eſt, Mihi quid nomen eius quid? Et uidete literas terminales eorum, habebitisq; qua triliterum ineffabile יהוה cuius principium eſt Ehieh. Medium Iah. Finis infinitudo. Partes enim eius ſunt יהו יה י quas diuidemus in tria interualla. Primum eſt יה. Secundum ויה. Tertium יהי. Omnia ad eſſe ac eſſentiam deſeruientia. De Iah legitur Exodi 15. Fortitudo mea & laus Iah. De ויהי eodem in loco: Et factus eſt mihi in ſalutem. De יהי Geneſis primo: Fiat lux. Hæc ambo uerba nouiſsima plurimũ ad Mundi opificium & rerum exiſtentiam contulerunt, יהי אור ויהי אור: Fiat lux, & facta eſt lux. Et erat ueſper, & erat mane: Fiat firmamentum, & ſit diſtinctio, & factum eſt ita. Congregentur aquæ, & factum eſt ita. Germinet terra, & factum eſt ita. Producat terra, & factum eſt ita. Fiant luminaria, & factum eſt ita. Semper addito eo, & factum eſt ueſper, & factum eſt mane. His omnibus, ut reuera ſint, deprehendimus ineſſe ſeminaliter & occultè nomen ineffabile. Solùm uerò Elohim: id eſt, Deus, in illis ſex diebus expreſſum cernimus. Sed cũ iam Mundus appareret eſſe perfectus, poſtq; uaria & admiranda diuiniſsimarum uirtutum opera conſummata, tandẽ pro merito triumphus eſſet celebrãdus, & feſtus dies indicendus, ecce cũ Elohim Tetragrammatus Rex regum & Dominus dominantium inceſsit, & dictum eſt tum primum. Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ quando creatæ ſunt in die quo fecit Tetragrammatus Elohim cœlum & terram. Hic Tetragrammaton publicè auribus omnium creaturarum primò intonuit, quo intelligimus clemẽtiam Dei cum iuſticia: nam in quocunq; loco ſacræ Scripturæ Tetragrãmaton ſibi iungit Elohim, ibi proprietatem animaduertimus clementiæ ſimul & iuſticiæ. Componitur quandoq; cum אדני ut in oratione Habakuk: Tetragrammatus Adonai fortitudo mea, & nos ſic legendo, uirtutem Tetragrãmati deſcendere intelligimus ad ipſum Adonai prolatum. Sin ordine conuerſo reperitur Adonai Tetragrãmatus, ut Geneſeos 15. Adonai Tetragrammate quid dabis mihi? tũ mente concipimus quòd numerationes: hoc eſt, diuinæ proprietates ab inferiore ad ſuperius aſcendentes, ſupremam lucem apprehendant. Fit & quandoq; ut reperiatur iunctum nomen El. Pſalmo 118. El Tetragrãmatus & illuxit nobis, & ſignificat clementiam. Haud abſimiliter cùm additur Elohim & dicitur ſic: El Elohim Tetragrammatus locutus eſt & uocauit terram. Pſalmo quinquageſimo: Tũ denotat nomẽ ineffabile gratia & ſeueritate ueſtitum. Aliquando legitur idq; tantũ in Prophetis & Hagiographis, Tetragrammatus Sabaoth, Pſalmo 46 Tetragrammatus Sabaoth nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob. Inſinuatq; hoc modo proprietatem iudicij. Atq; ideò Prophetæ iſto more increpando ad ſeueritatẽ utuntur. De huiuſcemodi explanationibus perquirere latiùs poteritis in lib. Portæ lucis, & multo latiſsimè in lib. Portarũ iuſticiæ Rabi Ioſeph Carnitolis. Adhuc & de tredecim eiuſdem Tetragrammati proprietatibus, quas Legiſlator Moyſes inuocauit Exodi 34. in hanc ſententiam: Tetragrammate Domine Deus miſericors & gratioſe, longanimis, multæ clementiæ, & uerus, cuſtodiens miſericordiam in millia, tollens iniquitatem, pertranſiens ſcelus atq; peccatũ, & in-

nocens non innocẽtabitur, uiſitans iniquitatem patrum ſuper filios, & ſuper filiorum filios in tertiam & quartam progeniem. Vos hic appello uos optimi uiri: hoc enim dicere libet certè ſine falſo, quoniam multis & ſtudijs & uerbis eſſet opus ei qui cuncta nominis Tetragrãmati myſteria publicare uellet, cuius ne finis quidem ullus reperitur unquam, ſicut nec ſubſtãtiæ Dei. Obmiſſo itaqꝫ nomine proprio eſſentiæ diuinæ, oſtendam deriuata numero pauca. Sic enim fieri conſueuit, ut pro grammaticorum decreto appellatiua de proprijs formemus. Sunt autem hęc אל אלהים אלוה quorum unumquodqꝫ originem ſuam ex ineffabili Tetragrammato ſortitum eſt, quod literas cõtinet quatuor, ecce quatuor, & deſignat 26. ecce uiginti & ſex, quæ omnia ſunt unum Dei ſymbolum, ecce unum. Iũge ſingula uidelicet quatuor, uiginti ſex, & unum, & fit אֵל cui ſi addideris terminationem Tetragrammati וה naſcetur Eloha. Nunc de Elohim ſic dicitur, ꝙ eius Mem nõ eſt rei ſignificatio, ſed grammatica inflexio, quod inde apparet. Nam ſi per affixũ aut regimen conſequentiæ legendum illud fuerit, haud dubium quin Mem litera carebit, ergo ſi principio Tetragrammati Iah ordine cõuerſo El addideritis, mox fit Elohi, & aſſumendo declinationem grammaticam, quæ eſt Mem, in fine pronunciabitur Elohim, quod & ſæpè per literas ineffabilis ſcribitur, & Elohim nihilominùs punctatur. Eſt aũt in Cabala frequens ordinis conuerſi uſus, & magna eius uirtus uirtutiſqꝫ laus, cùm quoquomodo ſyllabę tranſponantur, quod abſqꝫ diminutione tamen eædem manent literæ, licet ſæpe non eędem ſignificationes, cuius rei Abraham in lib. Ietzira meminit cum ait: זכר ונקבה זכר באמש ונקבה באשם: id eſt, Marem & fœminam, Marem in Emes, & fœminam in Eſem, ubi tranſpoſitio literarum, rei quoqꝫ mutationẽ indicat. Verbi cauſa לא & אל: i. Deus, & non: Quod cum aliàs frequẽti ſit in more, tamẽ hoc eſt uehementer admirabile in hoc nomine ineffabili, ꝙ eius literæ quantumcunqꝫ hac illacqꝫ peruertantur, ſemper unam & eandem rem ſignificant, uidelicet eſſe ac eſſentiam Dei qui dixit: Ego Tetragrammatus, & non mutor. Quod iſto uobis uſu erit manifeſtius. Reſoluatur Tetragrammaton nomen in duodecim uariationes: nec enim poterimus ultra proficiſci, tũc quicquid inuentum fuerit nulli alij niſi eſſentiæ deſeruiet, cuius ſymbola ſunt hęc: יהוה יההו יוהה הוהי הויה ההיו והיה וההי ויהה היהו היוה ההוי: Duodecim igitur iſta nomina, unũ nomen apud Cabaliſtas cenſentur, tãquam unius rei ſignificatiuum, quanquam ſunt duodecim expoſitoria, quorum ſingulis applicant de ſacra Scriptura unã clauſulam, quæ illud aptè per notariacum referat non expoſitionis, ſed memoraculi tantũ loco, ne ſubeat eius obliuio, ut ſi dicerem: Attende & audi Iſraël hodie, quod legitur Deuter. 27. Hebraicè ſic: הַסכת וּשמע ישראל הַיום: horum quatuor uerborum capita notabitis, & facient הויה quod nomen eſt eſſentiæ atqꝫ reſolutio Tetragrãmati, pariter de cæteris fiant cætera. Sed maneamus tãtiſper in prima Cabalę ſpecie, dum adhuc quædam cognitu neceſſaria uiderimus. Iam enim quod dixi, de ſecunda parte ſumendum fuit, aggrediamur aũt hanc artem ſi uultis membratim cæſimqꝫ, modo ne diu in unoquoqꝫ immoremur, ut diurna opera cũ die tranſeat. Quin id quod prius tetigi, nunc iterum breuiuſculè citabo, ut firmius hæreat, ꝙ Deus ante creationem ineffabilis, in creatione nominatus eſt Elohim, & poſt creationem habitans in Mundo tanqꝫ in templo ſuo dicitur אדני Adonai. Vnde illud legitur Pſalmo 11. Tetragrãmatus, in templo ſancto ſuo, Tetragrammatus in cœlis thronus eius, qui dominatur in operibus ſuis. Nam ipſe eſt, ut Scriptura dicit Deuter. 10. Dij deorũ & Domini dominorum El magnus, quare templum Cabaliſticè nota eſt Adonai & conuerſa uice per æqualitatem numeri. Perinde atqꝫ in Adonai אדני tanquam in ſuo היכל: i. templo adorandus ſit ineffabilis Tetragrammatus, & Deus in Deo amandus, iuxta triplicem Mundum, Hieremiæ 7. Templum Domini, templum Domini, templum Domini. Reſtat aliud nomen appellatiuum שדי: id eſt, Sadai, Exod. 6. Ego Tetragrammatus, & apparui Abraham, Iſaac & Iacob

per El Sadai, & nomen meum Tetragrammaton non feci ſcire eis, ubi ſolum hoc appellatur nomen ſuum quod eſt ineffabile, quia hoc tantum eſt ſummo Deo proprium, quatenus ipſe eſt nihil eorum quæ ſunt, ſed ſupra omnia eſt, non habens reſpectum extra ſe. Cætera ſunt etiam aliarum proprietatum & relationum appellatiua, ut Sadai, quod Latini uerterunt dicentes Omnipotens, ſed aptius Hebraicè ſignificatur Sibi ſufficiens, ſe contentus, & nullius indigens, quod Græci rectiùs αὐτάρκης interpretantur. Nam ש: id eſt, quod, & די ſufficit uel ſatis eſt, Grammaticè dicimus. Cæterùm ſi audieritis ſolitariè in ſacris uocari שם: id eſt, nomen, confeſtim Tetragrãmati uobis in mentem ueniat, quod κατ' ἐξοχὴν & hyperbolicè nomen dicitur ſuper omne nomen quantumuis in ſermone quotidiano rei omnis ſit quæ habeat exiſtentiam. Sadai autem quoniam non eſt ei opus alterius adiutorio, ideò patribus in El Sadai: hoc eſt, in forti qui ſeipſo contentus ſit Tetragrãmatus apparuit, ut qui per ſe ſufficiat miracula & prodigia facere, non autem fecit illos ſcire quod nomen Tetragrãmaton ſit illud nomen in quo poſsit homo tanquam cooperator & delegatus à Deo efficere miracula, de hoc apertius in Capnione de Verbo Mirifico. Eſt prætereа ipſius Sadai miniſtratorius ſpiritus Metattron per æqualitatem numeri ſic nominatus, qui dux & monſtrator uiarum eſſe perhibetur, quod poſtea, ſi me cõmonueritis, tractabimus apertiùs. Accedit aliud nomen Sabaoth, quod Hebraicè ſic legitur צבאות: & ita dicuntur exercitus, quorum primus eſt intelligentiarum omnino ſeparatarum & angelorum. Secundus motorum orbium & aſsiſtentium uirtutum. Tertius animarum corpora informantium, & non inuenitur niſi poſt nomen Dei. Vnde tripliciter quoq; legitur Sanctus, Sanctus, Sanctus Tetragrammatus Sabaoth, Iſaiæ ſexto ac alijs in locis ſimiliter. Omnis igitur primæ partis Cabalæ ſtatus, qua procedat inſtitutione, audiuiſtis. Nam cùm totus in Sacrorum uerborum commutatione conſiſtat, & quælibet uerba bifariam alterentur, neceſſariò fatebimur ei parti duas ſubeſſe ſpecies, alteram quæ ſit ſyllabarum aut dictionum tranſpoſitio, alteram numerorum æqualitas. Vt ſi uerbi cauſa legero Iſaiæ quadrageſimo מי אלה ברא: id eſt, Quis hæc creauit? & Cabaliſticè tranſponam duo hæc, conuertamq; in אלהים tum actu redibit exordiũ Geneſeos ברא אלהים pro מי אלה ברא ut ſtet ſententia, quis hæc creauit? Deus creauit. Et Ezechiel ſedit ad fluuium Chobar: id eſt, ad influentiam Cherub: Tranſponatur enim כבר & fit כרוב. Et Nohe inuenit gratiã. Geneſ. 6. conuertendo enim נח fit חן. Similia cuncta eueniunt per metatheſim propter literarum primariam confuſionem quæ in igneo globo apparuerat, ut licuerit quaſi de chao literas educere atque eas hinc & inde legere, prorſus rurſus, ita primæ partis ſpecies prima conſummatur. Nunc ipſe mecum conſtitui acceſſu mẽbri alterius de parte prima nonnihil exempli gratia monſtrare, ut pernoſcatis rem liquidius & firmius quoq; memoria teneatis. Legitur de Iſaac & Rebecca 25. Geneſeos: ותהר רבקה אשתו: id eſt, & concepit Rebecca uxor ſua. Ex quo diuinare commodum nobis conceditur, quidnam Rebecca conceperit? Quin certè ut uerba indicant concepit Rebecca אשתו. Vos autem conſiderate uiri doctiſsimi ecquid ſit אשתו in hac primæ partis ſecunda ſpecie per גימטריא: id eſt, numerorum commenſurationem, reperietis iuxta æqualitatem numeri ſignificare אש וקש: id eſt, Ignem & ſtipulam: utrunq; enim in ſe continet ſeptingenta & ſeptem, concepit ergo Rebecca ignem & ſtipulam quod Sacra comprobant eloquia, teſte Abdia, qui ait: Et erit domus Iacob ignis, & domus Eſau ſtipula. Similiter quando audimus legem fuiſſe latã in ſapiẽtia חכמה. Videamus quæ ſit illa ſapientia, quæ ad legem ferendam congruat.. Et certè ſunt edicta & interdicta, iuſsiones & prohibitiones. Symbolũ aũt eſt חכמה: id eſt, Sapientia omniũ mandatorum Dei: cũ enim quatuor illius uocabuli elementa de proprijs ſcripturis pronunciaueritis, חית בת מם הי coflabitur ex eis numerus ſeſcentorum & tredecim mandatorum Dei quæ doctores noſtri תרי״ג appellant. Ad ſummum in

hoc genere ſpeculationis primo Legis characteres elementa & literas in confuſo fuiſſe repoſitas, & hac atque illac legibiles, memoratu dignũ erit. Secundo nullis accentibus aut punctis diſtinctas. Tertio ſingulas Alphabeti literas primordiales certum ſignificare numerũ, etiã quinque terminales, quas longè poſt ille prudens Ezra ſimul cũ punctis adinuenit. Nã primitiuæ ſunt duæ ac uiginti, quibus ſolis ab initio ſcriptura omnis depicta extitit, quas uſq; ad hæc tempora Cabaliſtæ locãt & dislocant pro cuiuſuis iucundæ contemplationis amœnitate. Vltimò eſt nobis intentanda uniuerſalis hæc meta, quod tametſi Cabaliſtæ ſit officium, aliud legere ac aliud intelligere, tamen inuiolabiliter iſtũ quiſque obſeruet canonẽ, in bonis bona, in malis mala, ne albo nigrum applicet, aut diẽ nocti. Tum Marranus: Id genus artis, inquit, haud ſecus cogitauero quàm ſi quis Dorotheum aliquem appellauerit pro Theodoro, aut pro Nicodemo Dæmonicum, ſiue pro Demophilo Philodemum. Sicut Græci dicere ſolent σωματόφιλον καὶ φιλοσώματον. Ad hæc Simon ait: Certè id quod dicis nonnihil quadrat, ſed exempla enumerando admodũ breui fatigaberis propter aliarũ linguarũ inopiam, quæ ad Hebræam tanquam omnium linguarum fontem comparatæ, pauperes ſunt, & egeſtatis ſuæ impatientes, ut quæ & reliquarum nationũ aſciſcant idiomata. Nec enim plenũ numerũ accipiunt, nec compoſitionẽ utilem admittunt. Quapropter ars iſta in alterius gentis ſermonem traduci minimè poteſt. Quod niſi uos pariter Hebraicè peritos noſſem, fruſtrà hæc de Cabala quantũlibet paucula uobiſcum egiſſem, aut iam acturus eſſem. Sed properè, accedamus ad ſecundam huius inſtitutionis partem, quæ נוטריקון dicitur: id eſt, Notariacum, quod eſt conuentum quoddam clam receptum inter Cabaliſtas, ut literæ ſingulariæ ſine coagmentis ſyllabarũ certa uerba deſignent, quemadmodum notarijs & actuarijs eſt in more, & quondã belli ducum furtiua ſcripta literis unicis inconditè repoſitis arcana mentis protulerunt. Et adeò Probi Grammatici commentarius, ut ſcribit Aulus Gellius, ſatis curioſè factus de occulta literarũ ſignificatione: haud aliter fortè in huius artificij proſecutione fit, quã ſi qui paciſcãtur inter ſe Iod literã, propter indiuiſibilis puncti figuram ineffabile Tetragrãmaton, quod uulgo Dominum interpretamur notare. Sicut & illud ipſum propter tres עליונות: id eſt, ſummitates in decem numerationibus, quæ ſunt una & eadẽ עטרה: id eſt, unum diadema tribus punctis ſignare ſolent. Aiunt .n. Cabaliſtæ, כי לסוד זה כותבין השם ג׳ יודין כזה ײ׳: id eſt, Quod ad myſterium hoc ſcribunt nomẽ tribus Iod, uti hoc ײ׳, Vbi unicũ quatriliterum tribus unicis literis cõſcribitur, quod uſu quotidiano approbatur. Fuit & quondam in diebus Antiochi Eupatoris, Iudas Mattathiæ filius, bellator nobilis, & dux belli pro legibus, tẽplo, ciuitate, patria & ciuibus Iudæorum acerrimus, contra quos cùm iã Antiochus & illius omnis exercitus irruerent, dedit Iudas angelo monitus cõmilitonibus ſuis, ceu belli teſſerã hoc nobile ſignum מכבי, ut ſe quatuor his literis fortiter in pugnã exhortarentur, promittens quòd futurum eſſet ſignum uictoriæ Dei, quod Iudæorum milites animo læto in uim magnæ conſolationis acceperunt, & ſub eo ſignaculo ualidè pugnantes interfecerũt in caſtris Antiochi uirorum quatuordecim millia, & ingentem numerum elephantorum, cum ijs qui ſuperpoſiti fuerant. Quo factum eſt ut princeps belli Iudas ſic antea dictus, deinceps ab omnibus Machabai cognominaretur, eò quòd hi quatuor characteres ſyllabicè ita ſonarent. Cumq; tanta eius ſigni uirtute tot ſe crederent præliorum uictores fuiſſe, admirati ſunt tribuni militum & ſapientes in Iſraël, rogantes Iudã quonã modo tot triumphi ſub hoc eius dato ſigno contigiſſent? & reſpondit Iudas Machabæus, in iſto ſigno præſentiam eſſe Dei omnipotentis ineffabilis. Oſtenditq; illa uerba Moyſi Exodi 15. dicentis: מי כמוך באלים יהוה: id eſt, Quis ſic ut tu in fortibus Tetragrãmate. Hi namq; quatuor characteres hæc uerba deſignant tanquam eorum initia, ubi Iod ſignificare nomen Tetragrãmaton planè deprehenditur, ac eſſe reuera מ כ ב י

diui-

diuini nominis 72. literarum per æqualitatem numeri memorabile ſymbolum. Eo commoti qui erant de Iudæ exercitu iterum pugnantes proſtrauerunt,non minus triginta quinq; millia,ut ſcripta indicant, præſentia Dei mirificè delectati, & patria uoce omnipotentem Dominum Tetragrammaton benedicentes. Hinc ergo intelligitis uerbum quoddã totum, per unam poſſe literam ſignificari,uel ſi ea demum ſtet ſingulariter, uel uerbum quodlibet aliud collectiuè perficiat. Sicut tota dictio fertur integram pariter orationem notare,ut Danielis quinto: מנא תקל פרסין: id eſt, Numerauit,ponderatum eſt,diuiſum eſt. Quæ quidem hoc illi Nebuchadnezer repræſentarũt: Numerauit Deus regnum tuum & conſummauit illud. Ponderatum eſt in ſtatera,& inuentum eſt deficiens. Diuiſum eſt regnũ tuum, & datum eſt Medis & Perſis. Aut igitur una dictio per literas diſperſa plures efficit,aut multæ dictiones per certas earum literas retractę unam colligunt, hinc ex multis unum & ex uno multa. Quod neutiquam mirum eſſe oſtendit duorum monoſyllaborum frequens uſus, ut aiunt Maronem ſcripſiſſe in carminibus. Eſt & non cuncti monoſyllaba nota frequentant, ijs demptis nihil eſt hominũ, quod ſermo uolutet,ergo tota fermè omnium hominum colloquia,eſt & nõ ſignificant. Quamobrem in hac arte quis dubitare uelit una litera dictionem integram,& una dictione orationem extenſam, atq; uerſa uice ſimiliter una oratione dictionem aliquam electam & intentatam notari poſſe. Vnde oritur occulta quædam & admirabilis epiſtolarum technologia,quam ſepe imitatus ego,in grauibus periculis,& ſummo rerum diſcrimine lingua Germanica,per epiſtolam ſcripſi, quæ à Latino uiro in Thuſcia uel Ethruria cognoſci deſiderabam,& conuerſo more ſcripſi Latinè,quod Alemanum hominẽ Latinitatis imperitum ſcire uolui. Accipiatis hoc uelim quicquid tamẽ illud eſt grato animo & ſenſibus imis res eſt non parua,diligenter reponatis. Vſu autem nobis ueniunt ſi ritè operemur huiuſce generis literæ quadrifariam:aut enim ſumuntur ab initio uerbi ad aliquid aliud ſignificandum, ut in exorſu Geneſeos יום הששי ויכלו השמים: id eſt, Dies ſextus, & perfecti ſunt cœli,ecce Tetragrãmaton, aut à fine cuiuſcunque, ut Pſalm. 1. לא כן הרשעים. quæ tranſpoſitæ faciunt, אמן: id eſt, Amen. Hoc namque intelligi uoluit: Non ſic impij,quoniam non dicent amen, idcircò in Gehennam mittentur: aut ſunt quæ ſe offerant ſingillatim quælibet per integram dictionẽ una comprehenſæ, ut Pſal. 3. Multi inſurgunt aduerſum me. Qui ſunt iſti multi? Reſpondent Cabaliſtæ, רבים ſunt Romani, Babylonij,Iones,Medi:aut poſtremum non relatiuè ad aliorum uerborum conſtitutionẽ deſtinãtur, ſed earum quælibet ſecundum ſuæ proprietatis ſignificationẽ ſumitur,ut quando duorum ſeculorum mentio fit, futurum ſeculum Iod litera ſignificat, & litera he ſeculum præſens,uidelicet iſtũ Mundum, Geneſis 2. Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ: בה בראם: id eſt,in he creauit ea. Nimirum extrema ſcilicet hæc de literis conſideratio,ad ſubſtantiam characteris attinet quo ad ſe,at nequaquam ad accidentalem relationem uti ſuperiores tres, quantum ad aliud. Sic enim iam hac deſtinatione ſignificant, uel iuxta Grãmaticam inſtitutionem res ipſas,poſitione prima oblatas, uel numeros Arithmetica diſciplina ordinatos,uel nonnullas rationes uerbis Magiſtrorum noſtrorum applicatas,uel deniq; omnem creaturã à prima cauſa profectam, & rurſus in primã cauſam reducibilẽ. De primitiua poſitione literarũ ita monſtrant, quod Aleph ſit uia ſeu inſtitutio. Vnde dicit Iob 33. Docebo:i. inſtituã te ſapientiam. Beth, domus,Pſal. 23. Habitabo in domo Domini. Gimel,retributio,Pſal. 116. Quia Dominus retribuit tibi. Daleth,oſtium,fores uel ianua, Geneſis 19. Et propè erant,ut frangerẽt oſtium. He,ecce,Geneſis 47. Ecce uobis ſemina. Vau,uncinus retortus,Exodi 26. Quarũ erunt capita aurea. Sdain,arma, 3. Reg. 22. Et arma lauerunt iuxta uerbum Domini. Heth,terror,Iob 7. Terrebis me per ſomnia. Teth,declinatio,p metatheſim thet,Prouerb. 4. Ne declines ad dexteram & ad ſiniſtram. Iod,confeſsio laudis, Geneſis 49. Laudabunt te fratres

tui. Caph,uola,Ecclesiastis 4.Melius uola plena requie. Lamed,doctrina, Psal. 143. Doce me facere uolūtatem tuam.Mem,aquæ,Esaię 55. Omnes sitientes uenite ad aquas. Nun,filiatio,Esaię 14. Filium & nepotem.Samech, appositio,Deuter. 34. Quia imposuit:hoc est,apposuit Moyses manus suas super eum. Ain,oculus,Exodi 21. Oculum pro oculo. Pe,os,Exodi 4. Quis posuit os homini.Tzade,latera,Exodi 25. Sex calami egredientur de laterib. eius.Kuph,reuolutio uel circuitus,Exodi 34. Redeunte anni tempore:id est, circuitu anni.Res,egestas,Prouerb. 10. Pauor pauperum egestas eorum. Alij tamen hæreditatem interpretantur. Sin, dens,Iob 4. Et dentes catulorum contriti sunt. Thau,signum,Ezech. 9. Signa Thau super frōtes uirorum.Ista est literarum Grammatica expositio,quomodo solent reb. quibuslibet nomina imponere,uel primitiua uel deriuatiua. Nihil ut arbitror,ab altiore speculatione alienum,si quis figuratæ locutionis studiosus extiterit. Tum Philolaus:Nos,inquit,oportet,ut conijcio,senes elementarios fore,quibus denuò ferula sit opus.Nam interim multo studio ad alphabetū redacti sumus. Et Marranus:Certè repuerascimus,hæc est Philolaē palingenesia tua illa Pythagorica. Quibus Simon: Nolite,inquit, respuere, magna profectò res est,& digna Philosophis,si Platoni uestro creditis,minimeq; ridicula, ut in Cratylo Socrati uisum erat,cognoscere literas:non enim habemus quicquā,inquit,illo melius,quo de ueritate primorum nominum iudicemus: ἐπειδήπερ συλλαβαῖς τε καὶ γράμμασιν ἡ μίμησις τυγχάνει οὖσα τῆς οὐσίας, ὀρθότατόν ἐστι διελέσθαι τὰ στοιχεῖα πρῶτον: id est,quādoquidem syllabis & literis imitatio fit essentię rectissimum est discernere elementa primum. Vnde puto dicta sunt elementa quasi hylementa:hoc est,materialia, ex quibus minimis maxima fiunt, ut est illud Hesiodi: Si paruum paruo superaddas,& simul omne componas, magnus fors tandē fiet aceruus. Prouehere Simon:Philolaus ait:omnia enim uerè dicis,nos hoc sermone cum tua uenia iocati sumus. Tum ille:Ad disciplinę Arithmeticę numeros transibo,qui literis Hebraicis designantur. Nec enim est ulla in orbis terrarum spacio alia lingua,cuius literæ quoslibet numeros tā perfectè ostendant. Conati sunt tamen nouicij Græcorum Iudæos imitari,ut & similiter alphabeto suo numeros exponerent.Sed erat necesse duas sibi figuras intercalare,tàm sexti quàm nonagesimi, quæ quidem figuræ literaliter ex ordine Alphabeti non sunt. Schemata enim duo hæc,ϛ ϙ figmenta sunt hominum nouorum imitandi studio ductorū,cui rei testes Homericos libros citamus. Sanè Romani paucos numeros literis explicant,de qua re Priscianum Cęsariensem legistis olim ad Symmachum de numeris,ponderibus & mēsuris scribentem.Faciamus itaq; numerorum quatuor gradus, quorum primus est digitorum,secundus denariorum, tertius centenariorum, quartus millenariorum. Primus gradus Alphabeti figuris notatur ab Aleph ad Teth. Suntq; signacula nouem,singillatim numeros nouem referentia, ut אב גד הו זחט: id est,unum,duo,tria,quatuor,quinq;,sex,septem,octo,nouem. Secundus denariorum ordo,nouem quoq; continet Alphabeti figuras,יכ למ נס עפצ:id est,decē,uiginti, triginta,quadraginta,quinquaginta,sexaginta,septuaginta,octoginta,nonaginta. Tertius gradus centenariorum habet similiter nouem characteres, קרשתךםןףץ: id est,Centū,ducenta,trecenta, quadringēta,quingenta,sexingenta,septingenta,octingenta, noningenta. Quartus gradus, est millenariorum,in quo reuertendū est ad priorū numerorū figuras, quanquam esse debent,statura grandiores,ita ut dicatur magnum Aleph,quasi Aleph latū,& pronunciatur per patha secundū a Italicū. Sic Beth magnū quod duo millia significat. Inde usq; ad nouem millia, demū Iod magnum decem millia, quo in ordine quidā pro statura solent figuras apicibus notare. Deinceps non figuris utuntur,sed uerbis רבו רבותים: i. mille millia,bis mille millia,& reliqua. Viam istam alphabeti numerorum, maximoperè sunt amplexi Cabalistæ,qui dicunt annorum duo millia,initium pręcessisse,antequam hic Mundus fieret. Eò quòd ante ראשית: i. initiū scriptura ponit Beth magnum

dicens, בראשית. Ita sapientes nostri exponunt eum locum Prouerb. 8. Dominus possedit me initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret ex tunc. Quicquid uerò millia transgreditur, infiniti loco habetur. Nam finis numerorum in sacris millia sunt, ut cùm uellet Dauid infinitatem precij ostendere Psalmo 119. dixit: Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti: hoc est, sine numero. Tertiam nunc speciem substantiæ literarum breuissimè recenseamus, quæ ad aliquas Magistrorum nostrorum intentiones referuntur, ut Aleph Beth illis significat prudentiam, & Gimel Daleth remunerationem pauperum, & Mem: id est, Meamar uidelicet sermonem apertũ, & sermonem occultum, & sic de alijs, quæ paulò inferius recitabimus, Thalmudicis tamen usu frequentiora. Quarta earum literarum species consistit in rebus conditis atq; creatis omnibus, maximè quidẽ utilis Cabalę studiosis, quo facilius creaturas reuocare in creatorem possint, id quippe quod illius disciplinæ maximum est & singulare studium. Literas igitur in suum quasq; ordinẽ locabo, ut elementa singula singulariter cognoscatis, atq; ut sic incipiam. Ab Aleph usq; ad Iod ordines siue chori angelorum significantur, quos intelligẽtias separatas & formas liberales incorporeas, & insensibiles philosophi appellant, progressas & deriuatas à uirtute Dei, qui formam non habet, neq; imaginẽ, neq; similitudinem. Dixit enim Esaiæ 40. Cui assimilauistis me, & adæquabor. Et paulò antè: Cui ergo similem fecistis Deum? aut quã imaginem disponetis ei? Cæterùm mansio ista nominatur, עולם המלאכים: id est, seculum angelorum, siue Mundus angelicus. Deinde à litera Caph ad literam Zade, cœlorum ordines designantur, qui Dei creatoris uirtute donati ab angelorũ influxu dispensantur, & uocatur עולם הגלגלים: i. seculum orbium seu sphærarum. Porrò à Zade ad Thau, interueniunt quatuor elementa cum suis formis, & simul omnia mista, tã uiuentia quã non uiuẽtia, quæ Dei à uirtute pendent, quibus influit esse & uiuere, ut est in Esaia: Creans cœlos & extendens eos, firmans terram & quæ germinãt ex ea, dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam, seu ambulantibus in ea. Diriguntur autem ab influentijs angelorũ & sphærarum, atq; totum id uocatur, עולם היסודות: id est, seculum elementorum, & in eo est homo qui appellatur, עולם הקטן: i. seculum paruum, quod Græci dicũt μικρόκοσμος: hoc est, minor Mundus, seu rectiùs paruus Mũdus. Nam in homine ipso relucent omnium creaturarũ proprietates summarum & infimarum. Hæc forte utilius memoria repetemus, si quorum nam literæ singulæ perhibeantur esse symbola demonstrabimus, rem sanè iucundam, & antiquissimis authoribus celebratam, ne sint futuri aliquando, qui hanc artem, ut tenuem ac ieiunam cauillentur. Est igitur Aleph nota summarum & altissimarum rerum, quę primo effluxu diuinę bonitatis subsistunt, utputa angeli, qui dicuntur חיות הקדש haioth: id est, animalia sanctuarij, uel potius uitæ absq; medio subter Deum. Hi angeli uirtute Dei, proximè inferiores purgant, illuminant & perficiunt, quæ communi uocabulo, illorum dicitur influentia. Beth secunda litera secundum significat ab ipso Deo gradum angelorum, qui dicuntur אופנים Ophanim: id est, formæ seu rotæ, ac secundo loco deriuantur à Dei uirtute per intelligentiam priorem, & ipsi à Deo quoque inferioribus influunt. Dixère simul etiam sapientes, quòd Beth sit nota sapientiæ. Gimel repręsentat ex essentijs superioribus angelos, qui dicuntur אראלים Aralim: id est, angeli magni, fortes & robusti, qui descendunt ordine tertio à diuinæ maiestatis bonitate, illuminanturq; uirtute Dei per intelligentiam secundam, & ipsi pariter inferioribus influunt. Daleth symbolum est emanationis quartæ apud superos eorum qui dicuntur חשמלים Hasmallim, & in uirtute Dei per medium intelligentiæ tertiæ influuntur, & illa uirtute inferioribus influunt. He litera designat entia superiora, quintæ ab ipso Deo emanationis, quæ sunt שרפים: id est, Seraphim, & influuntur de uirtute Dei per medium intelligentiæ quartæ, ac eadem uirtute inferioribus influunt. Vau notat essentiam supernorũ emanatio

nis sextæ, qui dicuntur מלאכים Mallachim:id est,angeli,& influūtur de uirtute Dei per medium intelligentiæ quintæ, ac eadem uirtute inferioribus influunt. Zain signaculum est spirituum beatorum superiorum emanationis septimæ, qui nominantur אלהים Elohim:id est,dij,& influuntur de Dei uirtute,per sexti ordinis angelos, ac eadem uirtute inferioribus influunt. Heth signum est superorum emanationis octauæ, & sunt angeli qui uocantur בני אלהים Bne Elohim:id est,filij Deorum,de uirtute El per angelos septimi ordinis infulsi,ac eadem Dei uirtute inferioribus influentes. Teth nota est angelorum emanationis nonæ,qui uocātur כרובים Cherubim, & influuntur de uirtute Dei per medium intelligentiæ octaui ordinis, & eadē uirtute inferioribus influunt. Iod litera decima significat essentiam intelligentiarum emanationis decimæ, appellantur autem אישים Isim nobiles & patricij, suntq; omnibus hierarchijs inferiores,& Dei uirtute illustrantur per nonum chorum, eademq; uirtute influunt filijs hominum cognitionem & scientiam rerū mirificamq; industriam. Vnde dicuntur qui tali sunt præditi facultate filij איש: id est,homines nobilis intelligentiæ, de quibus Psalmo 49. Quiq; terrigenæ & filij hominum, quod propriè sic legitur, tam filij plebei quàm filij patricij, quasi diceretur,tam aggrestes quàm nobiles. Eam denominationem ab hoc intelligentiarum ordine sumimus nos ipsi. Est enim in nobis intellectus agens summa pars animæ quā Aristoteles *νοῦν*:hoc est,mentem appellat,quæ nobis sola deforis aduenit. Inde procedūt uisiones propheticæ ac omnia magna & sancta,uocatur aūt שכל הפועל: quo finitur Mundus angelicus. Sequitur Caph,ea litera designat primum mobile ab ipso El Sadai tanquā à causa prima immediate,licet per rationalis uitæ spiritum cōmunicatiuè motum, qui est angelus Metattron, & dicitur intellectus agens Mundi sensibilis per penetrationem formarum inferioribus omnib. uiā præbens,quare influit uirtute diuina in omne quod est mobile. Caph finalis, significat, girū stellarum fixarum,quæ sphæra octaua nominatur quantū ad nos, sed quo ad superiora est orbis secundus in duodecim zodiaci signa diuisus,quæ nos מזלות appellamus,influiturq; de uirtute Dei per mediū intelligētiæ ipsius Caph,similiterq; inferiorib. influit. Lamed est signum primæ sphæræ planetarum, & dicuntur,לכת quasi ambulones, quos Latini errones appellant,instar Græcorū,qui ob id eos asserunt esse *πλανῆτας*. Diciturq; orbis septimus Saturno attributus,quē שבתאי nuncupamus,influit & influit̄. Mem apertū notat sphęrā Iouis,qui à nobis צדק nominat̄,& à uirtute Dei per medium intelligentię superioris influit̄,eademq; uirtute inferiorib. influit. Mem clausum est symbolū sphæræ Martis,quē appellamus מאדים orbis quinti, & uirtute Dei creatoris influit̄ per angelū proximè superiorē, & eadem uirtute inferioribus influit. Nun significat luminare maius,quod uocat̄,שמש: i. Sol,& eius sphæra dicit̄ orbis חמה influiturq; à Deo per mediū intelligētię sextæ,qua & influit in inferiora. Nun finale sphærā indicat Veneris,quæ à nobis uocat̄ נוגה Noga,& Dei uirtute constat,influitq; mediante intelligentia septima. Samech est symbolum cācellarij,qui dicit̄ כוכב Cochab,& Latinè Mercurius, influitur autem uirtute Dei à superioribus,eademq; uirtute inferiorib. influit. Ain est nota sphæræ Lunæ,quæ à nobis dicitur, ירח Iareah,& apparet quasi oculus sinister Mundi. Estq; inter astrifera ultimus orbium, & propter albedinē quandoq; nominat̄ לבנה. Cuncta hæc facultati Astrologicæ committimus. Pe significat animam intellectualem,singularem & uniuersalem,& dirigitur ab intelligentijs separatis quibus infunditur à Deo tā in sphæris quàm in stellis,& in omnibus animatis superiorib. & inferioribus sphærarū & elementorum. Pe finale denotat spiritus animales, qui diriguntur ab intelligentijs superioribus de uirtute atq; mandato Dei. Zade symbolizat materiam tam cœlorum quę est intelligibilis, quàm elemētorum quæ est sensibilis,omniumq; mistorum. Diriguntur autē uirtute diuina per intelligentias separatas, & per formas proprias. Zade finale monstrat elemētorum formas, quæ sunt Ignis,

Aër,

Aër, Aqua, Terra. Et reguntur diuina uirtute per angelos, qui dicũtur אישים Iſsim, & uirtute cœlorũ, & uirtute materiæ primæ, quæ eſt fons & origo cunctorum elementorum. Kuph eſt ſymbolum inanimatorum & mineralium, & eorum quæ dicuntur elementata & miſta. Diriguntur autẽ uirtute diuina per ſphæras cœleſtes & intelligentias ſeparatas, quæ uocantur אישים Iſsim. Et influunt inferioribus in regione quatuor elementorum. Res ſignificat omnia uegetantia fructus & fruges ac terræ naſcẽtia, influunturq́ uirtute Dei à corporibus cœleſtibus & intelligentijs ſeparatis nomine אישים: item quẽ complexionibus elementorum. Sin deſignat omnia ſenſitiua tàm reptilia terræ ac progreſsiua quã aquarũ piſces & aëris uolucres ſimul, & quæcunq́ irrationalia uitalem motũ habentia quæ uirtute Dei reguntur à corporibus cœleſtibus & intelligentijs, quas uocamus אישים & complexionibus elementorũ. Thau eſt ſymbolũ hominis & naturæ humanæ, quę eſt perfectio & finis omnium creaturarũ, dirigiturq́ à Deo cõplexionibus ac qualitatibus elementorum iuxta influentias cœlorum & per officia peculiaria intelligentiarum ſeparatarum אישים Iſsim, qui ſunt angelicæ conditionis, & ſicut ſunt finis ac conſummatio in Mundo angelorum, ita eſt homo finis & perfectio creaturarum in Mundo elementorum, quin potiùs in Mundo uniuerſorum: conſtitutus eſt enim ex duobus Mundis, ſicut ſcriptum eſt: Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & ſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ. Tractantur hæc uberiùs à noſtris maioribus quorum poſteris nobis clarẽ apparet erga ſacras Literas ardentiſsimus amor, qui de omnibus etiam minutiſsimis rationem reddere ſtuduerunt. Verbi cauſa: De Aleph ſcriptum eſt in lib. הבהיר: id eſt, de Candore, ubi ſedit Rabi Amorai & diſputauit, quare Aleph ponatur in capite Alphabeti? & reſpondetur: quia fuit ante omnia, quinetiã ante Legẽ, quod de Rabi Rahumai eius libri authore cõmemorat Mnahen Racanat in diſtinctione Geneſeos prima. Iterũ autẽ quã ob rem proximè ſequatur Beth, certè quia fuit Legis initiũ. Et quare Gimel non ſit nominatum gidel, cũ in ſacris Literis præponatur גדל, & ſequatur גמל Geneſ. 21. ubi ſcribitur ויגדל הילד ויגמל: Talia & his paria ſcrutari certè non ſunt dedignati ſapientes uiri. Quanquã ſunt etiã aliquo numero qui breuitatis cauſa, reddere aliquorũ rationes prætergreſsi, tantũ ſcripſere quæ ſimpliciter ad rẽ attinent, quoniam ſemper ad ſublimiora omni diligentia & ſtudio conati ſunt properare, ut Rabi Iacob Cohen in lib. cui titulus eſt פירוש השם הקדוש: id eſt, expoſitio nominis ſancti. Nã de Alphabeto ſtrictim ſic dicit: Aleph אויר Beth חיים Gimel שלום Daleth חכמה He ראיה Vau שמיעה Zain ריחה Heth שיחה Teth לעיטה Iod משכב Caph עושר Lamed מלאכה Mem מים Nun הלוך Samech רוח Ain שחוק Pe זרע Zade הרהור Kuph שינה Res חן Sin אש Thau ממשלה, ac ſi ea enumeraſſet ijs uerbis, Aura, uita, pax, ſapientia, uiſus, auditus, odoratus, locutio, infuſio, cubatio, opes, negociũ, aquæ, meatus, ſpiritus, riſus, ſemen, ſuſpicio, ſopor, gratia, ignis, poteſtas. Hæc & eiuſcemodi reliqua quæ audiſtis ex patrũ monumentis quanto potui breuiſsimè decerpſi, ut uobis uel aliquã deguſtationem literariæ profeſsionis exhiberem. Scripſit enim de ijs non negligẽter inſignis author Rabi Akiba, quẽ imitati ſunt cõplures ex noſtris homines literatiſsimi, quos multo dignamur honore. Dixerũt enim, quòd in expoſitione Alphabeti latẽt multi ſenſus. Et Rabi Abrahã Aben Ezra de hoc in libro qui præſcribitur סוד תורה: id eſt, de Myſterio Legis ita inquit: והאמת כי טוב הוא למשכיל שילמוד מזאת החכמה: id eſt, Et uerum eſt quòd bonũ ſit hoc, ut intelligatur, quia diſcitur ex eis ſapientia. Non ut omni tamen uitæ noſtræ tẽpore in literatoria laboremus arte, ait ipſe, ut dies ac noctes in uoluminibus Rabi Iuda torqueamur, qui primus fertur Hebręis Grãmaticus eſſe, uel in illis uiginti libris, quos de Inſtitutione literaria Marinus cõpoſuit, uel quos Samuel Nagid eadẽ de re duos & uiginti edidit. Hucuſq́ Abrahã Abẽ Ezra, nec fruſtrà ſenſit ita homo prudentiſsimus & literarũ peritiſsimus, ad

maiora

maiora enim & altiora nati ſumus. Dixi modò, quæ ad ſubſtantiã literæ pertinent conſiderationes quatuor, nunc mea opinione terminandũ eſt id quod de accidentali relatione literarum agere dudũ cœpimus, & נוטריקון: id eſt, Notariacon appellatur, qua in parte id conſideramus, quæ litera quã dictionem ſignificet. Habet autẽ tres quoq; ſpecies. Cũ enim ſignaculum aliquod ab initio dictionis accipitur, & ut fieri ſolet, apicibus in ſublimi notatur, iam ראשהתיבה: id eſt, caput dictionis nominatur, atq; de more ita ſcribitur ר״ת. Quando item ſumitur à termino & fine uerbi alicuius propoſiti, tunc סוף התיבה: id eſt, finis dictionis cognominatur, quod conſueuerũt figurare hoc modo ס״ת. Sin autem à ſingulis uerbi cuiuslibet literis notæ ſingulæ deducuntur, id tunc generali uocabulo Notariacon appellamus. Ad hæc Philolaus ait: O noſter Simon, quã ſunt hæc externis hominibus arcana & recondita. Tum ille: Multo fortè occultiora, inquit, oſtendam uobis in hac tertia Cabalæ parte, quæ תמורה nominatur, ubi mutua fit literæ pro litera poſitio, & totiẽs fit quoties alphabeta permutantur. Permutantur aũt iuxta numerũ literarũ bis & uigeſies, quia uiginti duas legimus Iudæorũ literas, ſemperq; binis quibusq; literis coniugatis licebit alteram ſumere pro altera, & ea cõbinatio dicitur צירוף ut ſi ex iſtis ſex literis alphabeti Latini a b c d e f continuò binas & binas coniugauero, quatenus ſub iugo primo ſint a b, ſub ſecundo c d, ſub tertio e f, uelimq; per epiſtolam, huius artis peritum aliquem hortari, ut ſupplicaturus principi, cadat ante pedes eius. Sic ſcribo d b c f, quod ille intelliget Cade, ita & de aliȷs. Totum hoc opificium euenit ex alphabeticaria reuolutione, ut ſuccedat mutuo litera pro litera proprio ſibi iugo cõbinata, ſcilicet uiciſsim a pro b, & b pro a, ſimiliter c pro d, & d pro c, itemq; e pro f, & f pro e. Quod facilius in Hebraicis nullo quidem obſtante procedit, quia uoces quas Latini uocales nominant, non ſunt in ordinẽ alphabeti Iudæorum repoſitæ. Priſca igitur ætate motus inde pater noſter Abrahã dixit, ut in libri Ietzira cap. 2. legitur Aleph cum omnibus, & omnia cum aleph, haud ſecus atq; Beth cum omnibus, & omnia cum beth, & ita de ſingulis. Quare, ut exemplo id fiat manifeſtius, uiginti duo alphabeta producã in mediũ, quæ in eodem creationis uolumine Abraham ſcitè admodum & utiliter ordinauit.

אל בת גש דר הק וצ זפ חע טס יג כמ
אב גת דש הר וק זצ חפ טע יס כנ למ
אג דת הש ור זק חצ טפ יע כס לנ במ
אד בג הת וש זר חק טצ יפ כע לס מנ
אה בד ות זש חר טק יצ כפ לע מס גנ
או בה גד זת חש טר יק כצ לפ מע נס
אז בו גה חת טש יר כק לצ מפ נע דס
אח בז גו דה טת יש כר לק מצ נפ סע
אט בח גז דו ית כש לר מק נצ ספ הע
אי בט גח דז הו כת לש מר נק סצ עפ
אכ בי גט דח הז לת מש נר סק עצ ופ
אל בכ גי דט הח וז מת נש סר עק פצ
אמ בל גכ די הט וח נת סש ער פק זצ
אנ במ גל דכ הי וט זח סת עש פר צק
אס בנ גמ דל הכ וי זט עת פש צר חק
אע בס גנ דמ הל וכ זי חט פת צש קר
אפ בע גס דנ המ ול זכ חי טת קש צר
אצ בפ גע דס הנ ומ זל חכ טי קת רש
אק בצ גפ דע הס ונ זמ חל טכ רת יש
אר

אר בק גצ דפ הע וס זנ חמ טל יכ שת
אש בר גק דצ הפ וע זס חנ טמ יל כת
את בש גר דק הצ ופ זע חס טנ ימ כל

Elementorum hæc uiginti duorum commiſtio nequaquam erit ruſticè ac indoctè intelligenda: omnia enim ſpiritus ſunt. Sic in libro Ietzira ſcribitur: Et ſculpſit cum illo ſpiritu Deus uiginti duas literas, tres matres, ſeptem duplices, & duodecim ſimplices, & quęlibet illarum eſt ſpiritus, ad contemplandum itaq; ſpiritualiter ingenti cum gaudio, nobis tradita hæc ſunt, nō ad obloquendum, non ad irridendum. Sed pia fide myſteria ſcripturarū amplexandum. Credentes enim literis, faciliùs altiora ſpeculamur, & abſcondita confidimus in literis reperire poſſe, quaſi Dei ſermonem in medio caliginis, qui dixit ad Moyſen: Ecce ego uenio ad te in denſa nube, ut audiat populus cū loquar tecum, quin etiam בך: id eſt, uiginti duabus credent in perpetuum. Oportet namque, Cabaliſtam non aniliter, ſed fortiter credere, & quę ſunt patrum mandata literis, ſingulari amore, ac animo iucūdo, lætoq; recipere cum gaudio & fiducia, ut Pſalm. 70. Exultent & lætentur בך: id eſt, uiginti duabus qui quærunt te: Nam duas & uiginti literas ſcitote fundamenta eſſe Mūdi & Legis, ut copioſè in libro tractatur Horti nucis ſecundo, quem uel legiſtis uel legetis. Tum Philolaus: Certè ait tales libros nec legi nec uidi unquā, qui etiam non parua uſq; huc opera ubinam laterent ſcrutatus ſum. Et Marranus: Neſcio, inquit, quo pacto illiuſmodi librorum tanta ludęis parſimonia ſit, ut ne amico quidem eos liberaliter edant, aut quocunq; tamen ære uendant. Tunc Simon: Statutum nobis eſt, inquit, arcana legis non dari peregrinis, ſed ליועץ חכם: id eſt, Conſiliario ſapiēti. Non domeſtico etiam conſiliario tantum, nec ſapienti modo, ſed ſimul conſiliario ſapienti, qui non ſit extraneus, & non ſit indoctus. Nec id ægrè feratis uos obſecro. Sępè namq; imminentis periculi cauſa in tam diuturna diſperſione conſtitutis nobis conuentus patrū ſollicitus prouide ſtatuit: ברח שהוא ברח ממה שנפל בו באחרונה id eſt, Ea lege ut ipſe fugeret ab eo, in quod cecidit poſterius, Moyſe noſtro Aegyptio authore, qui cauſas enumerat, & recitat euēta in cap. 71. lib. 1. Perplexorum. Sed ſpero uos hæc & alia noſtræ gentis boni conſulere, quare iſta diſputatione dimiſſa partem artis Cabaliſticæ tertiam proſequar. Accepiſtis de combinationibus literarum ducentis & quadraginta duabus permutationes coniugationum ducentas triginta unam, præter Alphabetum uulgò conſuetum, cuius tamen binas quasq; ſuo ordine literas pariter, etiam connectere ad mutuas uiciſſitudines ſolent. Rem uulgò exilem ac fortè prima ſpecie imperitis contemptam, ſed quæ tamen ueniat plurimùm exaltanda hominibus. Vt legitur Pſalm. 12. ברם זלות לבני אדם: id eſt, Exaltando deſpectiones filijs hominum. Ad quod ibi citat Rabi Salomon id quod dicitur à Pſalm. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, factus eſt in caput anguli. Vos equidē oro haud negligenter conſidarate quod non fruſtrà ſcriptum eſt ברם: nam de גמטריא Cabaliſticè ſignificat ducenta & quadraginta duo: tot enim ſunt cunctæ ſuperiùs deſcriptæ combinationes, & ex illis unam & triginta ducentasq; uariationes decenti honore ueneramini. Omnia enim ex illis oriuntur quæ ſunt, & quæ dicuntur, de ijs namq; Ianuis quas appellant, pater noſter Abraham ut eſt in lib. Ietzira dixit ונמצא כל הדבור וכל היצור יוצא מהן: i. Et exiſtit omne dictum & omne creatū progrediens ex illis, quæ quidem nobis illorum adminiculo facilè poſſumus in noſtram ordinare ſalutē, quoniam reducendi ſumus per omnium rerū creaturarum conſideratione in unius creatoris pro humana uirili cognitionē, q̄ eſt ſalus noſtra & uita æterna, hoc fit à Deo per nomen ſuum rurſus in Deū. Ipſe eſt ipſemet nomen ſuū quatriliterū in ſecula ſeculorum ſemper benedictum, q̧ oſtenderat Pſaltes cū aiebat: Et cognoſcent q̧ tu es nomen tuū Tetragrāmaton ſolū tibi ſupremū ſuper omnem terrā. Idcircò ſolū hoc nomē dicitur Senhamaphores: i. nomen expoſito-

expoſitorium eſſentiæ Dei. Cuius experimentum ſumitur de prima huius artificij parte. Aliud eſt Dei nomen in iſtius locum ſuccedens, quod duodecim literis ſcribitur, eiusq́ ratio de ſecunda parte recipietur. Aliud præterea nomen eſt, quod in hac Cabalæ tertia parte commodiſsimè tractatur. Nomen 42. characterum. Non quòd unius nominis una prolatio quadraginta duabus literis conſtet. Notum enim eſt apud quemlibet intelligentem, ut docet Moyſes Maimoni, quod unum nomen inueniri nequeat uſquam tot literis ſcriptum. Sed plura ſunt nomina inter ſe & in ſeipſa complexa, ex multis literis aggregata, quæ ducant Cabaliſtam per quaſdam rationes occultas ad ueritatem cognitionis Dei Tetragrammati יוֹד הֵ וָו הֵ quod ſimiliter Arithmeticè 42. ſignificat. Huiuſmodi 42. characteres per talia nomina ſic coniuncti dicuntur unũ nomen, eò quòd finaliter ſolùm unam rem ſignificãt: quemadmodum è contrario alia nomina compoſita & collectiua ſæpe cõpluria ſunt unicè ſignificantia. Potuit igitur in præſentiarum contingere, quod ratio illa qua intellectus noſter duceretur in Deum nequiuerit, niſi multis & literis & uerbis explicari. Nec id mirum, quoniam per multos & diuerſos riuulos ſolent ingenioſi opifices ſcaturiginẽ inueſtigare. Ita de fontis ſui abyſſo emanare fecit Deus cunctas res, & ad infinitam uoraginem refluere: להוציא דבר במאמר ומאמר בדבר עד להעמיד כל הדברים במעין השלהבת ו והשלהבת במאמר במעין אין חקר ואין מספר לאורה המתעלמת ב בתוספת החשך המסותרת בכלל ארבעים ושתים אותיות: Hæc ſunt uerba contemplantiſsimi doctoris Hamai in libro העיון: id eſt, Speculationis, ad quæ utiliter allegat ipſe ספר מעין החכמה: id eſt, librum Fontis ſapientiæ, quanq́ uir tã integer teſtimonio non eguiſſet. Iam tentabo ſi ea Latinè interpretari ualeam, ita ſaltem ne quid ſententia detrimenti patiatur. Vt produceret, inquit, rem in uerbo, & uerbũ in re, quouſq́ reſtitueret omnes res in fontem reſplendentiæ, & reſplendentiam in uerbũ, tanq́ fontem, cuius nec terminus ſit, nec numerus, ad lucem inacceſsibilem agmẽto tenebrarum reconditam in uniuerſo quadraginta duarum literarum, hucuſq́ Hamai. Appellãt autem hoc tam uenerandum & colendũ nomen duab. & quadraginta literis deſignatum præſtãtiſsimi ſapientum, quorum memoria in benedictione eſt, קדוש ומקודש: id eſt, ſanctum & ſanctificatum. Ideoq́ per alphabeticæ reuolutionis cõmiſtionem rudibus & indignis occultatum, atq́ tãtum ſanctis contemplatiuam uitam agentibus ex alphabeticaria combinatione per Hieremiam eſt reuelatum, qui ſæpe legere ſolebat in libro Ietzira, ut reperitur ſcriptum: בספר בטחון: i. in libro de Spe, cuius author eſt Rabi Iuda, qui compoſuit illum. Cumq́ Hieremias librum Ietzira multum & ſæpe nocturna uerſaret manu atq́ diurna, ueniſſe ad eum בת קול: i. filia uocis dicitur, quę iuberet illum tribus annis uolumini eidem inſudare. Poſt itaq́ annorũ trium finem quando iam ei placuit characterum coniugatio & tractatus, ut operaretur in eis, mox ſibi atq́ ſodalibus creatur homo nouus, & in ipſius fronte ſcriptum erat: יהוה אלהים אמת: id eſt, Tetragrammatus Deus uerus, tum ſentiens ille homo nuper creatus ſcripturam in fronte, haud ultrà remoratus eſt, quin ſubitò citata manu primam dimoueret ac adimeret literam in אמת, quæ eſt Aleph. Ita manebat reliquum his uerbis, יהוה אלהים מת: id eſt, Tetragrammatus Deus mortuus. Ob q̃ rẽ Hieremias indignatione perculſus ſcidit ueſtimẽta ſua, & dixit ei: Quare tu deponis Aleph ab Emeth? qui reſpõdit: quoniam defecerunt ubiq́ à fidelitate creatoris, qui uos creauit ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Dixit Hieremias: Quomodo igitur apprehendamus eum? Reſpondit ille: כתבו האלפאביתות למפרע באותו העפר הנזרק בכונת לבבכם: id eſt, Scribite alphabeta ad ſpacium in hunc puluerem diſperſum, iuxta intelligentias cordiũ ueſtrorum. Et fecerunt ita. Et factus eſt ille homo in horum conſpectu puluis & cinis, atq́ ſic diſparuit. Quare Hieremias ſe tũc ab ipſo Deo uirtutes & poteſtates alphabetorum & elementariarum commutationum recepiſſe aſſerebat: nam diſpoſitionem coniugationis de libro

creatio

creationis ante nouerat. Inde ad poſteros Alphabeticaria hæc Cabala:id eſt, receptio tranſmigrauit,per quam arcana diuinorum maxima panduntur. Cũ enim per omnes literarum combinationes nomen illud magnum & pro uiribus maximis extollendum ab ultimo ad primum circumduxerimus,tum ſe nobis diuina eius notitia liberaliter oſtendet,ac uoluntati noſtræ ſuas facultates offeret,clementerq; ſubijciet,ſi nos inuenerit dignos, atq; animi puritate, fidei ſynceritate,ſpei firmitudine,amoris ardore præditos & munitos. Noluerunt enim patres noſtri,ut Rabi Tarphon, Rabi Moyſes Aegyptius,& Rabi Hamai,cæteriq; ſcripſerunt,ſecundum pręcepta Magiſtrorum noſtrorum illud nomen cuiquam mortali oſtendere,niſi admodum digno. Sic enim dixerunt,quod non tradatur niſi humili, & ei qui ſtat in dimidio dierum ſuorum, non iracundo,nec ebrioſo,nec prauis moribus fœdato , ſed uiro pacifico, & qui ſuauiter loquatur cum creaturis,& qui cuſtodiat illud cum munditia: talis enim dilectus eſt ſurſum & circa nos deſideratus deorſum,& timor eius cadit ſuper creaturas. Vt uero nomen illud uobis patefaciam more Cabaliſtarum,primo partiar 42.literas in ſeptẽ uerba: deinde quodlibet uerbũ in duas dictiunculas, quarum ſingulæ cõtineant iuxta idioma linguæ Hebraicæ ternas literas. Facta igitur multiplicatione Arithmetica dicendo ſexies ſeptem, erunt quadraginta duo ſcilicet, literarum eius nominis collectio uniuerſa,quã inſpectioni oculorum ueſtrorum hoc charagmate ſubijcio ſic: שגאתבמא שגאתכן מריאצב ימולפתא צתגאפך הגאצבמא צי צפבש. Equidẽ hoc in uerſu dum quotaſquaſq; literas comprehendero, confeſtim mihi altera pars dictionis unius è ſeptem quæuis diſyllaba naſcitur. Vna enim quęq; huius tam precioſi nominis dictio ſex conſtare characteribus dignoſcit, tamen Hebraicis tantum,non autem alterius linguæ. Nam Latinè pluribus erit opus,ut Sagathbama,Sagaththechaz,Miathazab,Iemibatha, Zethaghapaz,Thegazama,Naazpapas, quæ in antiquorum uoluminibus inueniuntur uſq; hodiernum in diem Romano ſermoni peregrina & incognita, ſed nõ idcirco deſpicienda quod dura ſunt & barbara. Nemo enim tam lippis oculis in aſpectu ſacrorum utatur,ut re condita contemnat,nemo auribus in audiendo diuina tantas delicias indulgeat, ut ſolum ea ueneretur, ea laudet,ea ſequatur, quæ ſenſibus ſint iucũda,oculis amœna tactu mollia, & uoculatione blanda. Sed ſpiritalia capeſſat magis quã corporalia,& cõſtantia magis quã leuia, ueraq; magis quã fucata. Enimuero ſæpe aſpera & horrida præcedunt Dei pręſentiã. Recordamini quæ contigerunt Eliæ Prophetæ, cùm in monte Dei Horeb intrà cauernas & in ſpecu lateret, nõne dictum erat ei ſic: Ecce Tetragrammatus incedit,& flatus grandis atq; fortis ſubuertens montes, & diſcindens ac conterens petras ante Tetragrammaton, non in flatu Tetragrammatus, ſed poſt flatum commotio,& non in commotione Tetragrammatus,ſed poſt cõmotionem ignis: Non in igne Tetragrammatus ,ſed poſt ignem uox ſubmiſſa tenuis,& in illa uoce locuta eſt ad eum gloria Tetragrammati,quæ nominatur כבוד. Ita uos poſt deſertum horridum & ſenticoſum,poſt montem & petras, poſt flatum & terræmotum, poſt ignem, poſt uocem in ipſo cauernarum & ſpecuum ueſtibulo dimiſſa occupationum ſecularium multitudine, audietis gloriam Dei ad uos loquentem: Quid uobis hic? Pergitè ultra,ut extat enarratum 3. Regum 19. Igitur non hic ſtandum eſt, ſed reuertendum nobis cum Elia Propheta in uiam noſtram per deſertum:hoc eſt, per has hiſpidas barbaricarum connexionum reuolutiones & perplexas uepres in uiam Sacræ atq; Canonicæ ſcripturæ,uiam uerè noſtram, quæ eſt ueritas eloquiorum Dei,ut ungamus regem in Syria,qui ab unctione dicitur Meſsiha. Tantiſper namq; per coniugationes duorum & uiginti alphabetorum ambulabimus, dum ad ſupremum atq; primum Alphabetum uigilanti ſollicitudine ac indefeſſa diligentia uentum fuerit. Oportet enim nos artificioſè per ſingulas combinationes tam diu diſcurrere quouſq; uox Dei pateat,& apertus ſe nobis offerat ſacratiſsimarum Scripturarum textus. Illa nempe uox Dei,omnibus Alphabe-

tis à primo ad ultimum, uidelicet uigesimum secũdum, uirtutem suam & ualorem largiter impluit, ut combinationes aliquantò maiorem efficaciam quę reputantur, non significatiuæ, quã nomina primario significatu præstent, ueluti radius Solis fortius quidem urit quàm sol ipse unde manauit. Hinc illud extat Mirandulani Comitis in Conclusionibus, ubi sic ait: Quælibet uox uirtutem habet in Magia in quantum Dei uoce formatur. Pręsentis ergo nominis quadraginta duarum literarum uirtus, operatio, uigor, efficacia, complementum, & perfectio, à Dei uoce pendet, quod intendimus per omnes omnium Alphabetorum connexiones & retia uenari, donec septem nomina quadraginta duabus literis comprehensa usquam in scriptura Sacra cõperire queamus. Verbi causa: Si quærãtur ex primo & uigesimo Alphabeto, similiter septem uerba, quæ possint uel ullius diuinæ Scripturæ uersus esse symbola, reponãtur mihi salua, ut sunt memorata superius. Itidem ex ipso & uigesimo, adhuc autem & decimo nono & eodem modo deinceps omnia percurrendo usq; ad primum, quod à suo exordio, ceu reliqua nomen accepit ut diceretur אלבת: id est, Albath, cuius ex combinatione hoc mutuemur exemplum: תרל גנב תרל לאס גבל בקג בנב צלב קלר וצס לדר קנב קבס צצת: quod simul etiam est nomen diuinum quadraginta duarum literarum ex primo alphabeto libri Ietzira permutato receptum. Sola namq; permutata, & trãsposita pater noster Abraham in eo creationis lib. posuit, cum nõ dubitaret alioqui uulgarij Alphabeti rectum ordinem cunctis esse notum. Solẽt autem & hunc pari modo combinare dicentes: א בּ ג דּ ut Rab Hamai docuit in lib. illo de Speculatione, nomenq; describit quadraginta duarum literarum, etiam ex eadẽ sua cõbinatione productũ sic: אבגִתֵּץ קרעשׂטן נגדיכשׁ בטרצתג חקבטנע יגלפזק שקוצית quod similiter, ut cætera Deũ benedictum iuxta suam proprietatem symbolicè significat. Sicut enim quatriliterum ineffabile notat Deũ ut est super omne esse, & Ehieh repræsentat Deum, ut est in omni esse, & Adonai Deum, ut est omnium dominator, & Sadai, ut nullius eget, ita pari modo 42. literarũ siue recipiatur ex transpositis seu rectis combinationibus quodlibet designat Deum, quatenus est creator cœli & terræ, uisibiliũ omnium & inuisibilium. Quamobrem ista uiginti tria nomina diuina, quorum quoduis quadraginta duabus figuris pingitur, singula secundum uiginti trium Alphabetorum ordines dicuntur è duobus sacræ Scripturæ primis uersibus: In principio creauit Deus cœlum & terram: terra autem erat inanis & uacua. Incipiendo à prima litera Beth, & in ultima Beth litera terminando, quæ cum sic Hebraicè leguntur, ut sunt à spiritu Sancto dictatæ, quadraginta duas figuras absoluunt, semper ponentibus nobis literam pro litera sub uno & eodem combinationis iugo. Inueniuntur & alij Cabalistæ sublimius speculantes, qui transcẽdunt creationem & creaturas, & in sola Deitatis emanatione persistunt, quam sanctè per nomen sanctum 12. characterum, & per nomen 42. literarum dignissimis, & Deo deuotis hominibus sub fido silentio largiuntur receptum & scriptum, בספר אגרת הסודות: id est, in lib. epistolæ Secretorum, ubi ad quęstionem Antonini Romani de Sacrosanctis nominibus respondit Rab Hakados, quod ex Tetragrammato fluit nomen 12. literarum, אב בן ורוח הקדש: id est, Pater, Filius & spiritus Sanctus. Ex quò deriuatur nomen quadraginta duarum literarum, quod ita pronunciatur: אב אלהים בן אלהים רוח הקדש אלהים שלשה באחד אחד בשלשה: id est, Pater Deus, Filius Deus, spiritus Sanctus Deus, tres in uno, & unus in tribus. O quanta est hæc altitudo, quanta profunditas, quæ sola fide apprehẽditur. Tũ Philolaus: Quantæ uerò Simon, inquit, tibi agendæ sunt gratiæ, qui omnia nobis tam dilucidè atq; clarè ostendis, si modo quicquam in hac arte clarum esse potest, ac nõ potius maxima pars horum inuolucris reclusa, & fugere ad salices uisa. Et Marranus: Tace obsecro Philolaë, inquit: Sine hunc progredi, an nõ uides? uesper ingruit, & hic quasi diurnũ pactus est. Porro tu perpetuo loquere Simon quicquid rerũ erit. Tum ille: Compleui artem totã & edocui,

nisi

nisi sunt quæ particulatim restare putetis de quibusdam nominibus Dei, & angelorum & uirtutum, & consecratis sigillis, quorum ui ac potestate facturos se multi multa promiserunt, quæ uulgo admiranda uideantur. Et Marranus: Obliuio forte te cepit, inquit, quod de nomine duodecim literarũ quoqȝ dicturus eras, quamuis secundæ partis materiam esse affirmares, quæ iã præterijt. Tum Simon: Parum est quod de illo exponã, nisi quod postquam crebro & frequenti prauorum hominum usu passim uilescebat nomen Tetragrãmaton antea cum tanta cura & sollicitudine, cum tanta reuerentia, & tam prudenti moderamine idoneis & electis tantum sacerdotibus septimo quoque anno traditum, ut discerent per illud populo benedicere in sanctuario, tunc ad maiestatem huius nominis conseruandam prohibitum fuit sacerdotibus eo imprecari, solísqȝ summis pontificibus quotannis permissa erat eius pronunciatio in diebus ieiuniorum & propiciationis. Quare illius loco cæteris substituerunt nomen duodecim literarum, quod esset aliquanto sacratius quam nomen Adonai, & tamen ineffabili Tetragrammato longè minus diuinum quo sacerdotes in benedictionibus uterentur. Consueuit autem quatuor his literis הׇ בׇ קׇ הׇ cum apicibus in capite cuiuslibet notariace signatis conscribi, & ita pronunciari, הקדוש ברוך הוא: id est, Sanctus benedictus ipse. Per quod benedictionem à Deo Numeri sexto mandatam posterius super populum pro Tetragrammato ita proferebant: Benedicat te sanctus benedictus ipse, & custodiat te: Ostendat sanctus benedictus ipse faciem suam tibi, & misereatur tui. Leuet sanctus benedictus ipse faciem suam ad te, & ponat tibi pacem. Quo in loco Salomon Trecensis Commentator sacræ Scripturæ ordinarius sic scribit: לכך הכהנים פורסים כפיהם לומ׳ הׇקׇבׇהׇ עומד אחרינו שנ׳ הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות מבין אצבעות של כהנים: id est, Itaqȝ sacerdotes distẽdunt manus suas dicendo, sanctus benedictus ipse stat post nos, sicut scriptum est: En ipse stat post pariet ẽ nostrũ, animaduertens de fenestris inter digitos sacerdotum. Sic in uetusti codicis membrana scriptũ teneo, quamuis impressa quædã uolumina chartacea uerbis istis careant. Firmissimè uerò credunt nostri, & nullatenus dubitant hac forma expressam benedictionem tantæ prosperitatis esse causam, quantæ fuisset si nomen Tetragrammaton, quod nunc Adonai pronunciant, in istis imprecationibus permaneret. Mutatio enim hęc facta est ad honorẽ Tetragrammati, ne totiens iteratum, neglectui tãdem subiaceret, quod Deus Opt. Max. omnium maximè auertat. Habetis omnem hortum Cabalisticum: id est, גנת tribus areolis distinctum, quæ sunt Geometria, Notariacon, thmura, & radicibus, herbis, floribus infinitis excrescentem cum omni ornatu suo ad unum hortulanum respicientem, qui rigat, plantat, & incrementum dat Deus Optimus Maximus, incomprehensibilis, ineffabilis, innominabilis, cui est quoqȝ nomen incõprehẽsibile, ineffabile, innominabile Tetragrammaton, ex quo fluit & deriuatur omne quod est in sacris sacrum. Reliqua enim si qua inueniuntur rerum diuinarum symbola, notæ, sacramenta, signa, profecto ex hoc ipso ducunt originem. Verbi causa ברוך significat יהוה אחד, Deus unus, per primam huius artis partem גימטריא, operando Arithmeticè, ut supra explanatum est, illud idem tamen nomen ברוך, symbolicè repræsentat integrum ipsum nomen Tetragrammaton per secundam Cabalæ partem, ut scribit Ioseph Bar Abraham ciuis præfecturæ Salemitanæ in secũdo uolumine Horti nucis his uerbis: יׇ תמורתו כׇ וכן הׇ תמורתו וׇ וכן וׇ תמורתו צׇ: id est, Iod cõmutatio eius Caph, & sic He commutatio eius Vau, & sic Vau cõmutatio eius Sadain, quo animaduertimus Deum in essentia sua unum esse unissimũ, quo nihil est unius, quanquã multa secundum alias relationes dicuntur de ipso, propter quę uocatus est Elohim Kadosim: id est, Dij sancti, Iosue ultimo, & Elohim Haijm: id est, dij uiui, Deut. 5. Et Malachiæ 1. de se ipso loquit̃ sic: ואם אדונים אני איה מוראי: i. Et si Domini ego, ubi est timor meus, quo in loco se Deus pluratiuè appellat Dños. Iuxta immanẽtiã ergo unus est, iuxta

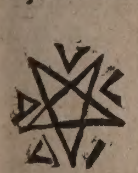
egreſsiones autem plures, qui dixit: Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram. Non quod linguæ ſanctæ mos fuerit ut in ſumma conſtituti maieſtate de ſeipſis pluratiuè loquerentur, ut Rab Saadia ſcribit in lib. אמונות: i. credulitatum. Hoc enim tenue argumẽtum eſt, quoniã ſubitò poſt ipſe ſingulariter loquitur ita: Faciã ei adiutorium ſimile ſibi. Hanc unitatẽ & hanc pluralitatem in diuinis non inuiti admittunt Cabaliſtę diuerſis rationibus, unde aſſerunt tres primas numerationes Cabaliſticas: כתר חכמה בינה unam eſſe ſummi regis coronã, ut ſcribit Rab Aſſe in lib. יחוד ſingulari unionum ſeu collectorum. Cernitis hoc exemplo quod omnibus Cabalæ partib. ultrò citrò promiſcuè utimur uidelicet uniuerſa literarum ſyllabarũ & dictionum metatheſi, deinde numerali ſupputatione, notatione capitali, & cõmutatione literali cũ ſingulis ſpecieb. quas priori ſermone patefeci. Sic enim tranſponimus nomen Tetragrammaton ut ſit Va & Ia, oriaturq; הויה: i. eſſentia, quæ omnium rerum prima eſt, à qua ſunt omnia entia uera & bona. Vnde Ehieh Adonai ſignificat Arithmeticè tantundem quod Elohim, cuius ſumma 86. Sicut & מה nota eſt ipſius Elohim, ſi ſic extendatur מם הא: hoc eſt, פו: id eſt, 86. Et יי nomen Tetragrammaton, quia ſit 26. quod ſi extẽdatur, יוד הא facit 112. & deſignat Tetragrammaton Elohim: hoc eſt, dominus Deus. De quo primum ſcribit: Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creatæ ſunt in die quo fecit Tetragrammatus Elohim terram & cœlum. Eſt autem nominis Tetragrammati principium Iah. Et ipſius Elohim medium Iah, & finis Ehieh Iah. Quod totum eſt perfectio ipſius הויה: id eſt, eſſentiæ, quod ſignificat הוא: id eſt, ipſum, & יה eſſe diuinum. Vnde quotidiano tritum eſt uſu, ut ipſum eſſe dicatur aliquid diuinum neceſſariũ & incorruptibile. Omne quippe quod eſt quando eſt huius gratia neceſſe eſt eſſe, nec tunc cõtingit non eſſe. Virtus itaq; illius eſſentiæ ducebatur in operationẽ per Verbum Dei, qui dixit יהי: id eſt, fit, quo dicto creatæ ſunt in una ſumma Ideæ uniuerſæ ac uirtutes intellectuales abſolutiſsimæ per hoc quod ipſe mandauit ſic: Fiat lux, & mox facta eſt lux. Quam uniuerſitatem ſecuta eſt angelorũ ad miniſteria deputatorum natura, quando dixit, ויהי כן: id eſt, & factũ eſt ita, quod principem & ſacerdotem magnum deſignat, qui nominatur Michaël, lucidum argumentum angelicæ conditionis, quod ex unitate & numero centenario conſtituitur. Vnde putant primo die Ideas extra cauſam primam eſſe productas & formas abſolutiſsimas quo ad eſſe & operari. Die autem ſecundo hinc angelos eſſe creatos. Non enim in primo die aiebat ויהי כן: id eſt, factũ eſt ita, ſed in die ſecundo, cùm firmamentum fieret cœli iuxta Rabi Eliæzer de luce ueſtimenti eius creati. Decem enim ueſtibus indutus erat Deus quando Mundum creauit, ut dicunt Cabaliſtæ, ac de ultimi ueſtimẽti ſui luce ſumpſit & creauit cœlos, non quidem ſenſibiles, ſed illos inuiſibiles & intellectuales, הויות רוחניות: id eſt, entitates ſpirituales, de quibus Pſaltes ait: Cœli enarrant gloriam Dei, ubi non ſcribitur, שמים: id eſt, Cœli qui ſunt orbiculares, quod memorabiliter notauit Rabi Ama in lib. Recõditorum, Pſalmi 19. Sed השמים quibus additur articulus ha, ut in ſummario argumento Geneſeos legitur: In principio creauit Deus Haſamaim: id eſt, cœlos illos eximios, illos famigeratos, illos admirabiles, nunquam uiſos nec mortalibus oculis uidẽdos. Alij namq; cœli qui non ſcribuntur per ha articulum ſunt quidem firmamẽtum, ſed tamen uocãtur nomine cœli quare ſcriptum eſt, & uocauit Deus firmamentum cœlos, & dicitur ipſius cœli firmamentum inuiſibilis inquam, quod appellatur Cœli cœlorũ, unde ſequitur ita: Fiant luminaria in firmamẽto cœli. Nimirũ illa extenſio in modum pellis tanquam literis inſcripta luminaribus & ſtellis propter localem expaſsionem dicitur Rakia, quod nos à firmitudine firmamentum appellamus. Nã cœlum inuiſibile non egebat luminaribus, quoniã per ſe ſpiritualiter eſt illuſtre ac mentaliter à prima cauſa illuminatur. Ideò nominant intelligentiæ ſeparatę, de quib. ait author cauſarum. Omnis intelligẽtia plena eſt formis, quæ dum intelligit dicit audire & loqui,

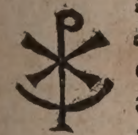
quare

quare Moyses ait: Audite cœli quæ loquar. Et Dauid: Cœli enarrant gloriam Dei. Et Deus apud Oseam: Exaudiam cœlos, & isti audient terram. Vnde lumen propheticum descendit quod dicitur, אספקלריא המאירה: id est, uisio illuminans, quæ fuit Moysi: nã aliorum prophetarum uisio erat, אספקלריא שאינה מאירה: i. non illuminans, & ea dicitur terra, nõnihil mentionis in primo sermone de ijs habitum est. Equidem mihi rectè uideor credere ob id sapientes nostros dixisse: Aspectus Moysi sicut aspectus Solis, & aspectus Iosuæ sicut aspectus Lunæ. In creatione igitur sensibilium utitur Deus hoc symbolo intelligibilium, ויהי כן: ut designetur ministerium angelorum reb. naturalibus concreatũ sub nomine cõmuni Michaël tanq̃ speciei angelicæ appellatiuo, quæ per eam orationem, ויהי כן: in sequentibus quinq; dierũ operibus recitatam iuxta primam Cabalisticæ artis partem æqualitate numeri symbolicè significatur, per quod instituimur quod omnes angeli sunt eiusdẽ speciei, singula porrò corpora siue cœlestia, seu terrena proprios habent rectores uirtutum ac præfectos operationum, tam ea quæ sunt rationalia, ut cœli stellæ, homines, quàm quæ irrationalia ut bestiæ ac elementa. Philosophis nempe tum primum Peripateticis id probatur, quod cœlum quodlibet sphæricum præter formam suam essentialem habeat assistentem intelligentiam orbis sui motricem, quæ uocatur angelus, eo quod ad hoc officium missa, intelligens & uolens complet iussa creatoris, tanquam inter Deum & naturã uirtus media à qua fiunt operationes in rebus quas natura earum uel nõ faceret, uel nõ sic faceret, quas alij prouenire dicunt à ꝓprietate occulta & alij quia tale. Motus enim cœlorum & stellarum quanquã naturaliter est circularis, tamen ab oriente moueri ad occidentem uel è conuerso non naturæ est, sed uoluntatis. At habet liberam uoluntatem angelus, natura uerò ad certũ solummodo instinctum coarctat̃, unde semper agit eodẽ modo. Angeli aũt non mouent orbes semper eodem modo. Quo fit ut non semper eodem modo fiant mutationes horum inferiorum. Maximam namq; uim ac potestatẽ angelica exercet conditio in res corporeas, quapropter intellectus agẽs à quo influunt formę, nominatur angelus, teste Rabi Moyse Maimoni & appellat̃, שרר של עולם: id est, præfectus uniuersitati, ut dixerunt sapientes nostri, uocaturq; Metatron, à quo quidem gubernantur omnes uirtutes singulares humanæ, animales & naturales quæ pariter angeli dicũtur, eorum est multitudo quo ad nos infinita, sed quo ad creatorem certa terminata & finita. Cuius rei Bresith Raba meminit, ubi legitur quòd creator quotidie creat cœtũ angelorum, quos alij uocant formas, quòd sint substantiæ formales quibus tota sphæra generabilium & corruptibiliũ absq; numero plena est. Haud secus atq; uester quoque recepit Hesiodus: in operibus enim & diebus sic ait: τρὶς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ ἀθανάτων Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα. ἠέρα ἑσσάμενοι πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν: id est, Ter enim decem mille sunt super terra multos pascẽte immortales Iouis, custodes mortalium hominum, qui utiq; obseruant & iustitias & miseranda facta, aërem induti ubiq; euntes super terram. Quorũ instar in homine duas uoluntatis potentias nominant duos angelos, יצר טוב ויצר רע: id est, Authorem boni & authorem mali, ut in מדרש תנחומא legitur, quem citat Rabi Asse in sua collectura. Eiuscemodi autem Hesiodios custodes corpori coassistentes Latini spiritus nuncupant, eorum quisquis sollicitudini negociorum inferiorum destinatus fuerit Mamona seu Mamon dicitur, quem Græcè dæmona seu dæmon uocant, nõ utiq; in malam partem. Sanè aliud quidem est dæmon, aliud dæmonium, quod à nobis putatur diuinitatis extenuatiuum esse, quapropter diminutiuè à diuinis excluditur, quanquam planè fateor Homero & uetustissimis scriptoribus alium eius uocabuli usum fuisse, quorum multi de Socratis dæmonio laudanda & ueneranda prædicarunt, quod Apuleius de Deo Socratis interpretatus est. Quod autem Latini uocarunt spiritus instar uentorum, à nobis originem sumpsit, qui eosdem רוחות appellamus. De

quibus Rabi Tedacus Leui in lib. de decem Numerationibus post explanatos quatuor uentos, Aquilonarem, Meridionalem, Orientalem, & Occidentalem, tandem sic scribit: ולאלו ארבע רוחות ברא ארבע מלאכים דממונין עליהון ביממא ובליליא: i. Et illis quatuor uentis creauit quatuor angelos, q præfecti sunt super eos in die & in nocte. Deinde sequitur eodem authore, quod Michaël qui est de parte clementiæ ac miserationum constituitur Mamona: id est, præfectus super uentum orientalem usque ad dimidium diei, & usq; ad noctem. Regitq; uẽtum occidentalẽ Raphaël, qui similiter est de parte clementiæ. Tum Gabriel in uirtute iudicij & seueritatis præfectus est cum uento boreali super dimidium noctis & duas mensuras Mundi. Noriel uerò præsidet austro. Hucusq; Tedacus Leui. Cæterũ plures illi sub se species habẽt, quas liber סודות: i. arcanorũ cõtinet, & in Porta lucis ita legit: כי מן הארץ ועד הרקיע אין שם מקום פנוי אלא הכל מלא המונים מהם טהורים מהם בעלי חסד ורחמים ויש למטה כמה בריאות טמאות מזיקות ומקטרגות וכלם עומדים ופורחים באויר ואין מן הארץ ועד הרקיע מקום פנוי אלא הכל המונים מהם לשלום מהם למלחמה מהם לטובה מהם לרעה מהם לחיים מהם למות: וכל זה במדור התחתון שאנו בו: i. Quod à terra usq; ad firmamentum nõ ibi locus uacuus, sed omne plenum formis, ex illis puræ, ex illis capaces gratiæ ac miserationum, & sunt inferius multæ effigies fœdæ, noxiæ, tentatrices, & omnes cõmorantes & uolãtes in aëre. Et non à terra usq; ad firmamẽtum locus uacuus, quin totũ sint species, ex ijs ad pacẽ, ex ijs ad bellum, ex ijs ad bonũ, ex ijs ad malũ, ex ijs ad uitã, ex ijs ad mortem. Et omne id in habitatione inferiori in qua nos sumus. Hæc Ioseph Castiliensis. Sed absit à sancto proposito nostro, ut multa de squalentib. & turpissimis dæmonib. illis humani generis hostibus, quæ dicuntur contrariæ fortitudines disputare pergamus, uel qui superiorem regionem peruagari putantur, ignei, uel qui propinquo nobis aëre oberrant, uel qui terreni terrestria territant, uel qui lacus & fluuios habitant, ac sæpe ipsum mare quatiũt, uel qui sub terra illos quandoq; inuadunt, qui puteos effodiunt & metalla, item hiatus terræ prouocant, flãmiuomos uentos agitant, & fundamenta concutiunt, extremum, qui omnia lucis ac splendoris fugiunt imperscrutabiles & penitus tenebricosi, qui non modò genus humanum, uerũetiam bruta uexant, sermones suos absq; sonitu ingerentes. Aduersus quorum machinationes sunt ex nostris qui multa se arbitrantur expertos, ac non dubitant & bonos spiritus mulcẽdo attrahere, & malignos oppositis passionib. propulsare, Sacris & diuinis ritè nominib. ac characterib. suffulti. Iubent hominem futuris periculis exponendũ recipere membranã tenuissimam, quæ dicitur uirginea tanquam syncera, munda & immaculata, ut præsagiat actoris puritatem, tum deinde hos characteres inscribere sic: צמרכד at extra in hispidiore folij parte signa quoq; hæc: בוווו qua ligatura firmissimè sperantẽ in Deum uniuersitatis creatorẽ præcipiunt nullas formidare peruersorum hominum machinationes. Id ita pandunt mysteriũ: sunt.n. symbola primorũ quinq; uersuũ Geneseos, tã capita q̃ termini iuxta secundã Cabalisticæ artis partẽ. Scripsit quondã de Physicis ligaturis Costa Ben Luca res non Physicas tñ experientia, ut opinanẽ probatas, qui ait: Auricularis digitus abortiui, si mulieris collo suspendaẽ, nõ cõcipiet dũ collo hærebit: at nunc uerba, quib. creator omnipotens fecit Cœlum & terrã alligata, nũ putauerit, inquiunt, aliquis nihil posse? Sanè multum profecto credunt meæ sectæ homines magno Magistro Rabi Asse, qui scripsit in ספר היחיד: quod uolens petere ac impetrare optata, conuertat se ad clementiam & miserationes Dei utẽdo ijs characteribus: אנקתם פסתם פספסים דיונסים: quæ inueniunẽ esse digna sacræ Scripturæ memoracula, cuiusmodi habenẽ & alia cõpluria, quib. fermè omnes Cabalistarum libri sunt referti. Student quoq; alij è diuinis literis sigilla illustria fabricare, quæ contra hominũ aduersas ualetudines & reliquas molestias ualeant diuturno usu probata. Veluti est illud uerbi causa, quod Rab Hama in libro Speculatio-

culationis ex quatuor nō magicis, sed solēnibus & cōmunib. Sacris nominibus cōposuit, quin potiùs cōpositum à patrib. recepit יהוה אדני ויאי אהיה. Est aūt ויאי Cabalisticè idē quod El. Accipiunt igit eius scientiæ artifices primū characterē primi nominis, & primū secundi, & primū tertij, & primū quarti, fitq; sigillū primū יאוא. Deinde operant pari modo circa secundas quatuor nominū sacratissimorū literas & orit הדיה. Tertiū sigillū ita cōficiunt, tertias quasq; literas cōiungunt & nascit ונאי. Postremum eodē more copulā ultima, & exurgit quartū sigillū quod est הייה. Horū quatuor sigillorū intentio est: יהוה אלהינו יהוה אחד, i. Dn̄s Deus nōster Dn̄s unus, & hæc inquiunt, esto quatuor simul iunctorū sigillorū superscriptio. Demū in mēbranæ tergo depingunt, אראריתא quod interpretant sic: אחד ראש אחדותו ראש יחודו תמורתו אחד, i. Vnū, principiū unitatis suæ, principiū singularitatis suæ, uicissitudo sua, unū. Et intelligit uicissitudo hęc literaria secundū tertiā Cabalę partē. Stant itaq; cū sigillis & inscriptionib. corā altissimo mēte Deo deuota, & quod libeat benedictionē de illis decē octo benedictionibus, aut in alijs iustis precib. contentā postulauerint, infallibiliter se impetrare sperant, omnēq; uel cœlitus imminentē sæpe sortē frangere, uel Adrastiā: Id est, diuinarū legū ineuitabilē potestatē orationib. sacrorum uerborū mitigare posse cōfidunt. Nā haud modo characterib. & figuris, uerūmetiā uerbis & carminib. bene initiatum Cabalistā putāt quæuis tum quod sint admirāda efficere, quod & uestri quidam posse fieri cōfitentur. Plotinus enim de dubijs animę lib. 2. cap. 35. enumerat quatuor quib. mirabilis insit uirtus scilicet, qualitates specierum occultas, & figuras, & cōcentus, & uota. Porphyrius etiā & Iāblichus aiūt per Deū ppriè, perq; bonos angelos aduersus infimos spiritus imperium nos habere, nec inuenit ullum in orbis terrarum ambitu genus hominum quod in hanc sententiā facilius eat quod ut fama est diuiniores Christiani, qui nominib. & figuris dæmonia ejiciunt, & manus supra ægros imponunt, & bene habent, & mortifera sanāt, & miracula cōsimilia operant. Sed, ut afferentib. illis uera loquar, omnia ea fidei potius tribuunt, quanquā & orationibus nonnullā esse insitā potestatē opinant. Dicunt enim atq; credunt quod oratio fidei saluabit infirmū, neq; aliter idonei Cabalistæ sentiunt, qui pariter affirmant operationes miraculosas ex solo Deo, & ab hominis fide pēdere. Mendaces igit & stultos esse illos pronunciāt q soli figuræ, soli scripturæ, solis lineamētis, solis uocibus aëre fracto natis, tantā miraculorum uim & potestatē cōcedant, ut testat Rabi Moyses Aegyptius in libri perplexorum primi cap. 72. Ad hæc nō solum, inquit Philolaus: Hebræorum Cabalistę, sed etiā Græcorū pręstantissimi multum signaculis & sigillis fidei tribuerunt. Antiochus enim cognomento Soter, cùm esset in expeditione cōtra Galatas uiros fortes & militum innumerabili concursu munitos prælium difficilimum cōmissurus, quando iam ut de eo Lucianus scribit: πάνυ πονηρὰς ἔχων τὰς ἐλπίδας, noctu uidit per somnium assistere sibi Alexandrum, iubereq; ut militibus suis ante pugnam pro bellica tessera signaculum quoddam sanitatis ediceret, per quod sibi contingere uictoriam pollicebatur. Id erat eiusmodi quo in uestibus insignirentur, ut idem Samosatensis de compellationis errore notauit, τριπλοῦν τρίγωνον δι' ἀλλήλων τὸ πεντάγραμμον: id est, Triplex triangulus inter se quinquilinearis. Antiochus autem signo eo leuato, mirabilem aduersum Galatas nactus est uictoriam. Ego ipse profectò illud pentagoni symbolum sæpe in Antiochi argentea moneta percussum uidi, quod resolutum in lineas ostendit uocabulum ὑγίεια: id est, sanitas. An non in rem erit, Marranus inquit, id quod Magno Constantino quondam Dei signum, ut tunc appellabant crucem, in ipsa meridiei hora coram omni exercitu supernè apparuit Latinis literis inscriptum sic: In hoc uince. Et uicit quidem Constantinus eodem signaculo, atque tunc plausu populi Rom. Imperator lectus ac salutatus, omniumq; Imperatorum inuictissimus





ſimus fuit cognominatus. Quantum igitur ualuerunt ſigilla & ſignacula,
teſtes erunt ſummi uiri, Iudæis Machabæus, Græcis Antiochus, Romanis
Conſtantinus. Nec te fallit Simon: quòd de Chriſtianis pauló antè locutus
es. Nam ea gente nihil ſub hoc ſeculo eſt in opificio ſignorum, characterum
& uocum admirabilius, qui figura crucis & nomine Ieſu ſiſtunt maria, uen-
tos mitigant, fulmina repellunt. Eſt præterea charactere illo & effigie crucis
nihil etiam fortius, & in periculis nihil magis ſalutiferum, quanquam non
aliam, ut liberè fatear, ob rem, niſi quod ueri ſaluatoris ſymbolum extant, ſi-
cut uobis Dei ſymbolum eſt nomen illud Tetragrammaton. Quodq; Caba-
liſtæ poſſunt in nomine ineffabili cùm nuper à te mõſtratis ſigillis & charag-
matis, id multo ualidiore modo poſſunt fideles Chriſtiani per nomen Ieſu ef-
fabile cum proprio ſignaculo crucis, cum ſe arbitrentur nomen Tetragram-
maton longè rectius pronunciare in nomine יהשוה ueri Meſsihæ, ad hoc
citant id quod in Midras Thillim ueſtri ſcripſerunt: אמר ר׳ יהושעה בן לוי
בשם ר׳ פנחס בן יאיר מפני מה מתפללין ישראל בעולם הזה ואינן נ
נענין על ידי שאינן יודעין בשם המפורש: id eſt, Dixit Rabi Ioſue fi-
lius Leui allegando magiſtrum Pinhes filium Iair. Propter quid orant Iſraël
in Mundo iſto, & non exaudiuntur. Propterea quod non nouerunt Semha-
maphores: id eſt, nomen Tetragrammaton. Hæc ibi. Tum Simon: Fortaſſe
tu, ſed quid uerbis? certè hanc figuram crucis ſapientiores Cabaliſtę ad lignũ
æneí ſerpentis in deſerto erectum referre uolunt, licet ualdè ſilenter & oc-
cultè, idq; per גימטריא: id eſt, per æqualitatem numeri. Horum namq; צלם:
id eſt, crucis, & עץ: id eſt, ligni characteres, utrinq; centum & quinquaginta
ſymbolizant, quare facilis de altero ad alterũ fit tranſitus, de cruce ad lignum,
& de ligno ad crucem. Sed digito cõpeſco labellum. Temporis anguſtia co-
artat optimi amici, ut minus quàm uolui dixerim, & me fruſtror tamen ægrè
meo gaudio illo excreſcẽti de ornamento & dignitate orationis ueſtræ, cùm
in tam denſa nocte, quando cubandum eſt defecero, qui non tãquam Sophi-
ſtæ uulgari nugatorio & exili ſermone, neq; gladiatorio certamine uerborũ,
aut contentione opinionum hactenus mecum diſputatis, ſed accurata & a-
cuta dicẽdi ratione, ſententijs rei, de qua agitur, aptis & accommodatis, ut o-
ptarem maiora nobis dierum ſpacia concedi. Nemo enim de arte Cabaliſtica
paruo momento ſatis dicere poteſt, tantæ ſunt res, tam altæ, tã innumerę, tam
diſcriminoſæ, ut oporteat ſummis ingenij uirib. niti quemlibet eius cauſæ a-
uidũ & ſtudioſum. Et circũſpicere non modò qua induſtria ſit addiſcẽda, ſed
etiã quo ſit periculo moderanda & exercenda. Nam cũ ea ſciẽtia ſit & rerum
ſpiritualium & ſpiritualis, nec poſsit homo facilè de ſpiritibus afferre iudiciũ,
is etiã cui eſt inter angelos & dæmones iudicandi conceſſa poteſtas qualibet
diſcreta penſiculatione, uel uſq; ad æquatam regulam, profectò non ſine mul
ta utiq; formidine, ac niſi purgatis antè moribus iſti facultati, & iſti exercitio
rectè incumbit, ne Balaam Prophetę ſortẽ patiamur, ne uiuẽtium matrẽ imi-
temur, ne ſub figura lucis tenebras ſequamur. Metuite uobis ab iſtis fulmine
deiectis ſpiritibus, & ſæuiſsimis hoſtibus noſtris, atq; credite mihi, ferunt in-
ter nos mortales, ut angeli, ſic diaboli uexilla quiq; ſua. In exercitu Dei qua-
tuor antelignani: מיכאל גבריאל אוריאל רפאל: i, Michaël, Gabriël, Vriel,
Raphaël, inſtar elementorum quatuor, ſecundũ quatuor ſitus, aut iuxta qua-
tuor numerationes ſpirituales, ut quondam filij Iſraël quatuor uexillis profi-
ciſcebant, Numeri ſecũdo: ad Orientẽ Iudas, ad Meridiẽ Ruben, ad Occiden
tem Ephraim, & Dan ad Aquilonẽ. In exercitu pariter Satanę latiſsima gerũt
ſigniferi ultores uela, סמאל עזאזל עזאל מחזאל: i. Samaël, Azazel, Azaël,
Mahazael, de quib. Mnahẽ Racanat Leuit. 16. & in lib. 1. Pentateuchi ſermo
nem tractat quo in loco & Thargum Ionatham ipſe ſuper Geneſim allegat.
Deinde adhuc magnæ crebreſcunt turmæ dæmoniorum & legiones tartari
profugæ, ac fugitiuæ omnes portionem ſuam habentes in capro emiſſario,
quæ propter eorum fœditatem & horrorem hic recenſere omittã, quanquam
multa

multa pars in ſacra Scriptura comprehenduntur. Sed cum prouerbio Cabaliſtarum dicendi finē nunc facio המשכיל יבין: id eſt, prudens intelliget, ſi etiā hoc addidero, quod ſicut Michaël הוא הכהן הגדול: id eſt, ille ſacerdos magnus, ſacrificans in Mundo ſuperiori, animas hominū immaculatas Deo benedicto præſentat, immundas aūt & uitijs oneratas ad Diabolū mittit: ita pontifex in Mundo inferiori, ut ſcriptum eſt in Leuitico, iubetur animalia munda & inſontia offerre Deo, criminibus autem & noxarum mole onerata tradere Sathanæ, quod & Cabaliſtæ ſeduló approbāt, dicentes: כי כל העניינים התחתונים הם מנגדיים לעליונים וכפי העשות למטה כי נעשה למעלה: id eſt, Quod omnes res inferiores, ſunt & repræſentatiuæ ſuperiorū, & uti fit inferius, ſic agitur ſuperius. Portendunt hæc aliquid & uirtutib. debitum & uitijs, ut cauendū cuiq; ſit quo uiuat & quo moriatur modo. Tota nāq; philoſophia noſtra hęc eſt, ut bene uiuendo, bene moriamur, ne forte ſua portio futuri ſimus tartaro, & ultricibus. Furijs omni fruſtrata ſpe, atque tum eueniat malo male. Nunc quod ualdè diſcrutiat puto diſcedendū nobis eſſe, quādo à mane ad noctem ſuprà quàm decuit multiloquus uobiſcum fabulor. Nam ut de me humaniter coniecturam facio, ita nō indignè de uobis iudico, quòd dormitū ſopor abire ſolicitat. Tum illi: Diuellimur adeò moleſtè, inquiunt, abs te Simon, optātes perpetuò te audire, quamobrem de multiloquio ne uerbū quidē. At ꝙ ita iubes, morē tibi gerimus & abimus, redituri ad te in craſtinū, niſi tibi incommodum eſt. Ad hęc Simō ait: Nequeò cęlare amicos uos, quid mecū cōſtituerim. Cras ad lōginqua migrabo, uocatus nuptiarū cauſa, quoniā patruus uxorē Ratiſponæ duxit, quæ res beneuortat. Tum Philolaus: Vrgerem, inquit, totis uiribus ut maneres, niſi non æquum eſſet, quin haud modò nobis, fateor, nati ſumus, partem noſtri, amicis ſuo iure locamus. Igitur gratias tibi agentes, fauſta precamur itineri tuo tuiſq;. Hic Marranus unà mœrore tactus: Vade, inquit, ſiniſtris auibus proſperè, fœliciterq; amiciſsime Simon, atque uirorum optime. Interea finem nundinarum Francofordienſium expectare cogimur, ut cum mercatoribus noſtratibus ab hoc emporio in Patriam quiſq; ſuam tutiùs remeare queamus. Tum Simon de more gentilitio, inquit: Pax uobis. Ad quod ambo iſti: Valè aiunt, I decus, I noſtrum.

Habes ſanctiſsime Leo decimæ à Capnione humili ſeruo tuo, breui compendio recitata in ſymbolica Pythagoræ philoſophia, & Cabalæ ſapientia veterum opiniones atq; ſentētias, exigui licet numeri, tamē quæ ſtudioſis multò ampliùs cogitādi ac inueſtigandi anſam præbeant. De quibus ego mediocris ingenij & minutæ prudentiæ homo nihil iudicare auſim, nec ſanè iudicauero. Sed totū hunc librū tuæ ſubijcio authoritati, cuius in arbitriū collata eſt totius Mundi cēſura, vt quæ diſpliceant reijcias, & tum lætabor cætera placuiſſe. Conatū hunc certè meum, quē & noſtri & Reipublicæ cauſa ſuſcepiſſe me potes exiſtimate, videri tibi non planè improbū confido, tum quod aliena meo labore noſtris pateant, tum quod hoc Semeſtri legendis illis id quinquenne bellū, quod aduerſum me hoſtes mei te ſciente gerūt, ſi omninò nequibat vitari alleuare ſtuduerim, tum deniq; vt & meorū eſſet apud te aliquid, quo ſit beneuolētior memoria noſtri tua, quoties paternū erga me animū tuum frāgere ac auertere inimici moliuntur. Nō enim intermittūt, ſcio, quotidie ſuſurris attentare pias aures tuas, modò per proxenetas cōducticios, modò per epiſtolas, vt quas ad te proximè 14. Cal. Oct. ex Agrippina Colonia datas nuper legi, quarū ſimul cū falſa delatione titulus etiā mētitur authorē. Nō enim tam colenda Colonia, tam eius veneranda Vniuerſitas, ſed particularitas & quædā inimicorū ſingularia colluuio, minimaq; pars ciuitatis & ea inſanior, hoc facinus fecit, vt tuæ Sanctitati affirmarent, quæ vera nō ſunt, idq; cōtra Inhibitiones Apoſtolicas, & cōtra mandatā Cæſaris pacem. Vides etiam quāta in eiſdē literis audacia tanquā Solonianas tibi Leges præſcribere, fontēq; iuris docere præſumāt, qua oporteat via in iudicio ad nutum & voluntatem eorū procedere, vt faciliùs me ſordibus vincant, quaſi nō iam certa toti fermè orbi habeatur innocētia mea. Vnde adduci nō poſſum, vt ſuſpicer iſtis te fi-

dem habere, qui despecta Inhibitione Apostolica, & contemptis censuris tuis, quàm minimè obseruato iuris tramite libellū meum lite pendēte cōbusserunt. Credes verò potiùs grauioribus viris Alemaniæ superioris omni exceptione maiorib. quod nullū scandalū posui, nullā ruinæ occasionē paraui coram vlla plebe Germanorū, qui mihi eiusdē linguæ societate iuncti sunt, in qua lingua istis Belgis ignota Consilium meū illud Camerarium cū plana eius declaratione vno contextu certè, vt decebat, edidi ac securè quidē credere potes, eoq; firmius quo de mea innocētia, pietate, fide, integritateq; à pluribus illustrißimis latißimarum terrarū nostræ nationis regnatoribus, Magistratibus, populisq; Germanorū, & sanctißimis Diocesium nostrarū Episcopis, oppidis & ciuitatibus fermè triennio antè per literas obsignatas, & fide dignas factus es certior. Extant penes te ab inuictißimo Rom. electo Imp. Max. Maximo Leoni tibi, & à reuerendißimo Cardinali Domino meo Gurcensi pro mea innocentia terq; quaterq; oblata testimonia. Dederunt & post Episcopos illustrißimi prouinciarū præsides, atq; duces nobilißimo sanguine prognati. Electores Imperij Fridericus Saxoniæ, & Ludouicus Bauariæ Interrex, & dux Vuirtenbergensis & Marchio Badensis princeps, & strenuißimus Magister ordinis Teutonicorū. Et è regione horum reuerendi, ac Deo amabiles Germaniæ pontifices, Episcopus Vormaciensis, Episcopus Argentinensis, Episcopus Constantiensis, qui me ouem suam pastor agnoscit, & Episcopus Spirensis, ille à tua Sanctitate huic liti datus iudex, qui authoritate tua functus, de consilio peritorum pro mea & scriptorum meorū innocentia diffinitiuam tulit sententiam. Cum illis dederunt pariter quinquaginta tria Sueuiæ oppida, omnes officiosißimi, fortißimi, & integerrimi viri, commēdatitias epistolas, & literas rectè fidei, probitatisq; meæ identitatisq; testes. Addunt illorum testificationi robur & pondus insigni doctrina & grauitate prælati Ecclesiæ, quos Reuerendißimis causæ nostræ iudicibus Grimano & Anconitano Cardinalibus, orthodoxæ fidei columnis tanquam peristylia iunxisti senatorios assessores, Mundi lumina. Archiepiscopi, Episcopi, Ordinum Generales, & eorum Procuratores, Sapientiæ Romanæ Magistratus, Pœnitentiarij, & alij Theologiæ atq; iuris lectißimi Doctores, pro suis singulorum dignitatibus in historia de temporibus meis nominandi, qui tot seßionibus publicis in tuæ Maiestatis domestico sacrario quā Capellam Pontificiam vocant habitis, semper agente rem meam, vt omnia solet fideliter oratore iurisperitißimo Ioanne Vanderbico tàm equestris ordinis nobili viro quàm in causarum patrocinijs disputatore acerrimo, & eodem Procuratore meo, tandē in vltima seßione causa plenè cognita per sententias scriptis editas, decreuerunt me ab hac persecutione iniuriosa liberandum esse ac absoluendum. Nec vlli dubium quin diffinitiua quoque paris oraculi sententia reuerendiß. Iudicum: vt debuerat secuta fuisset, nisi tunc mandatum de subsedendo abs te, vt dicebant accusatores, impetrassent. Eorum omnium quos iam citauimus, vndequaque testimonia & vota si recordaberis, & acta iudiciorum, si coram te legi curabis, planè inuenies me ab omni delatorum insimulatione prorsus alienum. Aßilit huic meæ puritati tota fermè vrbs Romana, & cunctarum nationum omnes doctißimi, quorum ego decretales quotidie literas accipio, etiam à finibus orbis, confirmantes me nullis hominibus scandalo fuisse vnquam, scriptis meis, quin me potiùs ædificare in dies, plantareq; varijs linguis Ecclesiam Spiritui sancto, qui per diuersitatem linguarum cunctarū gentes in vnitate fidei congregauit. Animaduertunt nimirum quod ego primus omnium Græca in Germaniam reduxi: & primus omnium Ecclesiæ vniuersali artem & studia sermonis Hebraici condonaui atq; tradidi, quare spero me non frustra sperare posteritatem Ecclesiasticam meritis meis futuram non ingratam, teq; præsentem Beatiß. Leo Pont. Maxime rerum magis, quàm verborum æstimatorem pro tot & tam duris laboribus meis in orthodoxam fidem beneficij loco collatis, pacē mihi, & animi tranquillitatem iustè redditurum. Sin me verò cupias in hac vita malorum persecutioni perpetuò subiacere vehementer gaudebo videri dignus, qui tantas pro Christo nostro iniurias patiar.

CABALISTARVM SELECTIORA, OBSCVRIORAQVE DOGMATA,

A IOANNE PICO EX EORVM COMMENTATIONIBUS pridem excerpta.

ET AB ARCHANGELO BVRGONOVENSI Minoritano, nunc primùm luculentiſsimis interpretationibus illuſtrata.

In quibus non pauca adinuenies, quæ mirè faciunt ad pulcherrimam illam abditamq́ per numeros, & Mathematica philoſophandi rationem.

BERNARDINVS AIANVS, REVEREN. PATRI ALOISIO Religionis Minoritarum Generali digniſsimo, S. P. D.

NON ab re futurum duxi, Reuerende Pater Aloiſi, quid de hoc fratris tui Archangeli libello ſentiendum putem, tibi hac epiſtola ſignificare, & ſimul oſtendere, ne & mortui honeſtiſsimam petitionem contempſiſſe, & mihi parum uiderer conſuluiſſe: quicquid mihi impoſitum fuerit effeciſſe. Itaque ſcito me nullis impenſis (quod & è re ſtudioſorũ duxi futurum) perperciſſe. Tuiq́ fratris doctiſsimi hominis uoluntati morẽ geſsiſſe, atq́ eius ſanctiſsimas lucubrationes arcana Cabaliſtarum ſubinde retegentis typis æneis edendas curauiſſe, idq́ me eò libentius feciſſe, quòd tibi uiro eruditiſsimo, qui frater eius fuiſti, gratiſsimum fore putaui. Præſertim cùm id doctiſsimorum uirorum hortatu fecerim, quorum fideliſsimis oculis, priùs quàm ederentur, hæc obieci. Phraſin tantum horrebant non admodum Ciceronianam, multaq́ barbariei, quàm latinitati propiora: ſed, quæſo, cui nobis hæc impedimento? Non'ne uidimus Agiographos lenocinium uerborum paſsim cõtemnere? & quicquid in buccam (quod aiunt) uenerit, in edendis ſuis conceptibus, expromere? Quamobrem, cùm nec ſtylus piorum aures ſit offenſurus, & ſenſa non paruam cunctis utilitatem ſint allatura: par eſt, ut & de libello tibi bene ſperare iubeam, & mihi, fratriq́ tuo rectè conſultum putem. Itaq́ liber hic felix prodeat, recipiatur, relegatur, ametur. Tu interim bene uale, & me, quod quidem facis, ama.

DOCTISSIMO, AC OMNIVM LITERARVM GENERE CONSVMATISSIMO VIRO, DOMINO BERNARDINO A *Ianno patritio Parmenſi,*

FRATER ARCHANGELVS Minorita, Salutem.

DIVINVM prouidere, omnia fortiter attingens, ſuauiterq́; diſponens, clariſſime Bernardine, ſtatuit, religionẽ ſanctam, non ſolùm Prophetis ſacrisq́; firmare Doctoribus Chriſtianis: verùm etiam via quadã elegãtiq́; ſecretiori Theologia ſingulariter exornare: vt ipſa Pietas omnium origo bonorum, tàm tandem inter omnes ſapientiæ profeſſores ſecura incederet, quàm tuta penès conquieſcit domeſticos: Oportebat enim religionem (quæ vnica eſt ad fœlicitatem via) non modò dogmatibus tantùm Chriſtianis, verùm etiam Hebraicis communem fore. Qua quidẽ comite ac duce, omnes ad beatitudinem, cuius gratia conditi ſumus, & ad quam conſequendam cõmuni ſtudio laboramus, faciliùs, tutiusq́; peruenire poſſimus. Itaq; Deus omnipotens, ſtatutis temporibus diuinum Cabaliſticum animum ab alto demiſit, religionem ſacram apud omnes gentes illuſtraturum. Cùm verò ad hæc vſq; Sol Cabaliſticus nõdum palàm Latinis nec Græcis gentibus oriretur: Picus ille Mirandula Italiæ decus, & inſigni pietate vir Cabaliſticam lucem, religioni admodum ſalutarem ab Hebræis ad Latinos propagare contendens, quàmplurimas concluſiones Cabaliſticas ad mentẽ propriam deſtinauit: (quas nuperrimè expoſui, & ad communem vſum impreſſas vulgo dedi) multa inſuper dicta notatu digna ſecretiorum Theologorum in ſuis cõcluſionibus nongentis interſeruit, quæ intacta reliquit: Ego autẽ & ſi à multis annis nominis Cabalæ cultor fui, rem tamen adeò grauem non meis quidem, ſed tuis auſpicijs ſum aggreſſus, ea commentans, diuinã ſperans opem tam neceſſario, tamq́; pio officio non defuturam. Sed qui noua proferunt, protinus mille in eo Scyllæ rabies latrant, mille Charibdes: non iam vacant æmulis, qui huiuſmodi, quinimò iſti maliuoli ore lacerant, venena in eos fundunt, blaſphemam per vniuerſum orbem de eo opinionem diſſeminant: Qui ſanè quantum irridendi hæreticis & Iudæis occaſionẽ præſtent, contemplari debuiſſent, cũ eos quos Chriſtiani dogmatis aſſertores & defenſores putabant, cõfutari nunc videant & refelli, qui quidem à ſuis impugnatos gaudent, quos ipſi hoſtiliter vincere nõ poterant: Quæ'nam doctrina conſtat ad Iudaicam perfidiam deuincendã, & ad hæreticorum os compeſcendũ magis cõcinna, quàm ſciẽtia quæ Cabala dicitur? O` nefas quod ſatis nunquã (vt par eſt) quiſq; exhorruit, fleo tantã gloriam ſecretiorũ Theologorum (tanquã floſculos) marceſcere. Ipſi enim olim miſericordia moti, præclaros hortorũ fontes altosq́; aquarũ viuentiũ puteos, indefeſſo ſpiritu ouibus Meſſiæ Chriſti parauerũt. Verũ cui hos præſidi deuoueam, cui horum res curæ ſit neſcio, niſi tu clariſſime Bernardine te illis clemẽtem, piumq́; præſtiteris: Et ſic aura Parmẽſi frui ſe gloriari valebunt ſecretiores Theologi. Hæc itaq; dicta peritiorum Cabaliſtarum qualicunq; noſtra expoſitione in lucẽ reſtituta, & tibi dicata, perhumanè ſuſcipito, eorũ frequenti vtere colloquio: ſintq́; tibi ſemper comites fidiſſimi, & tibi ſuppetãt: qui iam ex pauperibus diuites (velut Iob) effecti, & humilibus inſignes (tanquam Mardocheus) innumeram cum ſeruo Abraham iocalium ſupellectilem ſuis gerunt in loculis, vnde tua inſigniri & exornari Rebecca queat anima. Quod igitur Chriſto Zachæus, tu exoro ſis ſacris ſecretioribus Theologis, vt tuæ Domui per eorum dicta ſit ſalus in Chriſto Ieſu.

ARCHANGELI MINORITÆ DE BVRGONOVO AGRI PLACENTINI, IN ENARRATIONES DICTORVM præcipuorum ſecretiorum Theologorum: id eſt, Cabaliſtarum.

APOLOGETICA AD LECTOREM Præfatio.

INTER tam uaria multiplicia que munera, quæ à Deo optimo maximoque bonorum omnium largitore accepimus, chariſſime Lector, nemo qui rectè ſentit, nobilius aut ſalubrius mortalibus aliquod contigiſſe, quàm ſapientiam putabit. Hæc enim uitam hominis totam moderatur. Nam quomodo formandus ad Deum ſit animus in primis docet, ac deinde quomodo tota inſtituenda uita. Siquidem eſt diuinarum humanarumque cognitio rerum prior quæ circa diuina uerſatur, ſolo excipitur corde per fidem formatam: poſterior autem quæ humanas internas, & externas actiones reſpicit in membranis ad poſteros tranſmittitur. Hæc exteriorem, & ciuilem hominis uitam diſponit, animamque circa creaturarum conſiderationem diſtrahit, illa autem uiuacisſimus quidam eſt ſpiritus, qui occidente litera exprimi nequit, ſed Dei digito in fidelium cordibus ſcribitur, iuxta illud Hieremiæ teſtimonium: Ego Dominus dabo Legem meam in interiora eorum, & ſuper Cor eorum ſcribam eam & ero eorum Deus, ipſique erunt populus meus, pro capeſſenda hac ſapientia inter alia, quæ exquiruntur, nihil optatius, nihil utilius, nihil ſanctius item animaduerto, quàm quod ita nunc paſſim uetuſtiſſimorum orthodoxorum ac ſecretiorum Theologorum monumenta in lucem emergunt. Quid enim ex re Eccleſiæ, aut in ſtudioſorum commoditatem, ac profectum magis neceſſarium fuerit unquam? Siquidem & illa huiuſmodi operibus, ſeu minutiſſimis quibuſdam præſidijs tutior firmiorque ſubſiſtet, & horum ingenia ad meliorem ſemper frugem inſtituuntur. Habet namq; uetuſtas ipſa, neſcio quid peculiaris muneris in tractãdis arduis rebus, ac diuinis negocijs peruestigandis, quod & Marcus Cicero intellexiſſe uidetur: cùm in quæſtionibus ſuis de grauibus cauſis diſſerens, ait: Homines qui priſcis illis ſeculis extiterunt, quò propiores naſcenti mundo erant, eò ingenio ac mente fuiſſe beatiores: Quod ille, ſi aptè dixiſſe uidetur, de ethnicis hominibus, quanto id nos rectius affirmare poſſumus de noſtris? quin etiam de ſecretioribus Theologis, qui in ſacrarum literarum explicatione non uarijs & argutis quæſtionibus morantur legentem non inutilium uerborum pugnas & ſuperuacaneas conflictiones (ex quibus inuidia, contentio, & maledicentia pullulare ſolent) ſectantur. Sed in eo prorſus uerſantur, ut ſpiritum intra Legis literam ueluti corticem quendam latitantem, diligentius enucleent, quo ſic mentem adficiant, ſenſum immutent, animum ſurſum afferant, & ipſum denique hominem quantus quantus eſt totum transforment: Atque in hoc præſtando non aliena ſubſidia anxiè comparant, uerùm Apoſtoli ſententiam ſequentes ſpiritualibus ſpiritualia conferunt, atque ingentem ſcripturarum uim undique è ſacris literis tanquam fontibus (non ſine magno iudicio) conſeruatam miſcent: Quod enim ad literæ ſenſum attinet, is ab Hebræis plurimum petendum eſt, cùm ipſi hoc negotio dediti eum curioſè obſeruauerint: Et propter hoc Lyra, Rabbi Salomonem ſemper ferè ſecutus eſt: ut enim oculi clariſſimæ luci aſſueti minus exquiſitè, (ut Plato ait) in tenebroſis læſi uident: ſic noſtrorum Theologorum oculi in ſpiritali luce myſtici ſenſus diuerſati, minus quandoque perſpiciunt difficultates tenebricoſas, quàm hi qui ſunt tenebris aſſueti. Licet enim id ab Hebræis procurauerimus, ut fidei noſtræ myſteria ex eis probaremus, & cum nobis diſſentiunt eos oppugnaremus: Multa tamen, quæ ſunt digna cognitu, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus, noſtris adnotabimus locis: impertientes ueris Iſraëlitis: ut nihil ſe habere boni iactent, quod Eccleſia non habeat. Feciſſet hæc omnia Hieronymus (credit Mirandula) in introductorio in Pſalmos, niſi ità in transferendo fuiſſet occupatus, ut neque ocium fuerit interpretari Legem Moſis: cæteri literaturam Hebraicam non attigerunt. Allegoricus ſenſus (ut alibi ſcripſimus) ita ad literam ſe habet, ſicut materia ad formam, & quædam eſt quaſi eius ſpecies, quæ propriè, & peculiariter ſacris conuenit literis, ut uidelicet res de quibus agitur, ipſæ etiam ſignificent. Et quemadmodum forma à nobis non uidetur, ſed materia accidentibus ueſtita, quorum conſideratione formas contemplari nobis datur. Non ſecus ad allegoricum ſenſum quem carneis oculis non intuemur ope literali prouehimur. Finis ergo intelligentiæ allegoria conſtituitur: quapropter in omnibus eam quærere non conuenit: non enim omnia omnium finis ſunt, ſed & propter finem, & propter neceſſitatem multa orta ſunt, & conſtituta. Huius ueræ, & cœleſtis ſapientiæ initium definitur eſſe timor Domini: Nam in maleuolam animam non demittitur hoc donum Dei, nec uaſi fictili Theſaurus ille cœleſtis committitur, aut ante porcos proijcitur: Solis filijs Dei, & Ciuibus regni cœleſtis, qui ex corde clamare poſſunt: Abba pater. hic traditur ſpiritus, uni quidem ſic, alteri autem ſic, ſolus Chriſtus in quo & plenitudo diuinitatis habitauit, hunc ſine menſura accepit: Hac ſapientia caruerunt Philoſophi, & quotquot à Deo alieni fuerunt. Ideò euanuerunt in cogi-

tationibus ſuis, & obtenebratum eſt cor eorum contrectantes uelut cæci parietem; & ueluti qui oculos non habent palpantes, impingentes in Meridie, quaſi in tenebris, ut Eſaiæ utar uerbo. Hi ſoli prudentia & ſeculari ſapientia contenti fuerunt, quæ licet magna ſit, & pro huiuſmodi domeſtica & pacifica conuerſatione apprimè neceſſaria: ad conſecutionem tamen uitæ futuræ, niſi accedat cœleſtis ſapientia nullum præbet adminiculum. Scientia enim inflat, charitas autem ædificat: Quòd ſi ſcientia charitate ſubnixa fuerit, iam ſapientia terrena commigrat in cœleſtem, & tenebræ conuertuntur in lucem. Accipe proinde optime Lector, ex eorum numero, quos antiquitas commendat, dicta præcipuorum Cabaliſtarum; quæ quaſi ſunt diuina eloquia, intellectum perſpicacem illuminantia, & bonum odorem Chriſti reddentia: Nolo tamen hîc arrogantius uel meam operam, uel autorum ingenium prædicare, ipſe nempè ſi diligentiuſculè introſpexeris, noſtram induſtriam, credo minimè accuſabis, & autorum dignitatem magnoperè admiraberis. Hæc omnia ponderanda ſunt ne erremus: tum etiam ne præbeamus hoſtibus Eccleſiæ anſam nos, tanquam ignorantes, irridendi: Vnde ſapientiſſimè decretum fuit in Concilio Vienenſi: (ut Clemens in Clementina unica de Magiſtris) ut in pleriſque gymnaſijs, Bononienſi, Pariſienſi, Salamantino, atque Exonienſi: & præcipuè ubique contigerit Romanam Curiam reſidere, erigantur ſtudia diuerſorum Idiomatum. Hebraici uidelicet, Chaldæi, Græci, & Arabici. Et rationes aſsignat ipſe dicens: Vt ſciant, docti, uidelicet, transferre fideliter in Latinum, & alios docere, atque ut diuerſorum Idiomatum homines faciliùs & meliùs inſtrui poſſint, candidiùs enim decerpuntur ſenſa ſacræ Scripturæ, & faciliùs alijs perſuadentur in propria & materna lingua (ut aiunt) quàm in peregrina: Nec fruſtra Deus Opt. Max. excitauit tot & tantos uiros noſtra hac tempeſtate Hebraicè ſtudentes: Quod opinor facit, ut educantur in lucem ea quæ hucuſque latuerunt ſacramenta. Vnde huiuſmodi ſpernere non debemus, niſi fortè uelimus uideri ignorantes, ut præbentes ſpernendi occaſionem eos, qui uera ſcripturæ ſenſa decerpere uolunt: Nunc autem candidiſſime Lector tempus eſt, ut ueritatem ipſam, nec dicta hominum defendamus: Nouit enim quàm optimè bonitas tua: quòd in multis Hieronymus ab Auguſtino diſcrepat, Scotus à Thoma, & Henrico. Hinc oracula ipſa diligenter inſpicienda ſunt, & recto examine conſideranda, à quibus (ut Plato rectè ſentit) de diuinis edocere debemus. Eſt etiam notandum quòd in interpretandis ſcripturis nulli addicti eſſe debemus, nec iurare in uerba alicuius Magiſtri, niſi ſanctiſſimæ Eccleſiæ, & Scripturæ ſacræ, cuius loca (ut mors uerorum ſapientum eſt) unum per alium declarare debemus: non autem per philoſophiam, uel per dicta eorum qui philoſophiæ addicti ſunt: ait enim Paulus: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum hominum traditionem; In his & in omnibus dictis meis ac ſcriptis ſemper ſacroſanctæ Eccleſiæ Romanæ, & peritorum hominum cenſuræ me ſubmitto, & nihil ultrà, uel citrà credo, quàm credit ipſa, mater mea Eccleſia. Vale & pro me Deum exora,

ARCHANA

ARCHANGELI MINORITÆ INTERPRETATIONES IN SELECTIORA CABALISTARVM DOGMATA, EX COMMENTATIONIBVS IOANNIS PICI MIRANDVLANI EXCERPTA.

DOGM. CAB. *Sicut homo, & Sacerdos inferior sacrificat Deo animas animalium irrationalium: ita Michaël Sacerdos superior sacrificat animalium animas rationalium.*

FR. ARCHAN.

SACERDOS ueteris testamenti uolens Deo sacrificare, tenebatur ex Lege portare in pectore doctrinam, & ueritatem: uel ut habet ueritas literæ האורים ואת התומים *haurim veet hatumim*, qđ recte interpretando dicimus illustrationes, & puritates, uel innocẽtias, aut imunitatem ab omni macula: ut doceamur, quòd Sacerdos debet esse illustratus: maximè in doctrina Legis: & ideo in Osea dicitur: Quia tu scientiam repulisti, ego repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi: debet quoq; pręse ferre puritatẽ, innocentiam, & immunitatẽ ab omni macula: iussu etiam Dei tenebatur portare in fronte laminam auream, quã Hebræi ציץ זהב *tzitz zahab* nominant: in qua sculptum erat nomen magnum tetragrammaton יהוה, & ligabatur super pileolo lineo omnibus Sacerdotibus communi. Pontifici autem astringebatur lamina illa uitta hyacinthina in fronte: & hoc ut intraret ad sacra peragenda in nomine magno Dei, unde omnis influxus, & propitiatio: & pallium deferebat, cum septuaginta duobus malogranatis: quia cũ solus ipse inter Sacerdotes totius Mũdi legalis esset uerus, & legitimus Sacerdos, ipse etiam solus poterat rogare non tantùm pro populo Israëlitico, sed pro omnibus Mundi populis, qui sunt septuagintaduo: deferebat etiam septugintaduo tintinnabula alternatim cum illis malogranatis, ut illis excitaret septuaginta duos principes, qui præerãt septuagintaduobus idiomatibus, & ungebantur unctione uirtutis nominis Dei: quod nomen Dei oleum, uel chrisma dicitur: propterea, quòd homines leues faciat: sicut de Iacob, & Dauid dicitur: significat etiam misericordiam, & propitiationem: quæ uirtutẽ Diuini nominis tribuitur: & sacerdos uolẽs Deo sacra peragere ingrediebatur in sanctuarium, siue in sancta sanctorum: & hoc, quando uolebat procurare pro populo propitiationem, in die remissionis, quem Hebræi יום כפרים *iom hachepurim* uocant: qui dies ordinatus fuit mense septimo: numero quidem remissiuo, & in decima die Lunæ ipsius mensis, quo tempore indictum fuit ieiunium, & afflictio animæ: ut inde populus remissionem facilius consequeretur: & animalia quæ offerri tenebãtur: debebant esse munda, integra, & sine macula: nisi uoluntariè offerrentur, ut in Leuitico habetur: & hoc quia immaculato Deo immaculata debentur: iubetur autem præcipuè, ne careant aure, uel cauda: nam animal quodcunque offerimus, significat animal nostrum Deo offerẽdum in hostiam immaculatam, Deoq; placentem sicut docet Paulus Romanos: cui animali nostro sollicitè prospiciendũ est, ne desint aures: nam per nullũ alium sensum homo, dum est in corpore animali, capere

potest Diuina, nisi per auditum: quia fides, in qua de diuinis docemur, est ex auditu: ut ait Paulus: debent quoque huiusmodi animalia habere caudam: quæ perseuerantiam in bonis operibus significat: & iubet Lex offerri duos agnos: alterum uespertinum, matutinum alterum. Sacrificium uespertinum fiebat ad placandos accusatores coram tribunali iustitiæ comparentes: qui incircuncisos accusabant tanquàm reos culpa originali nondum expiata. Sacrificium uerò matutinum fiebat ad comparandam gratiam misericordiæ & pietatis à tribunali in austro locato, & istos duos agnos offerri exequirebat Deus in perpetuum: & multa alia fiebant sacrificia: habent enim sacrificia cũ eo, cui offeruntur, & cùm his, qui expiantur, symbolum quoddam: adeò tamen occultum, ut ipsum capere nequeat humanum ingenium: licet omnes necessaria sacrificia confiteantur. Est enim intermedium quoddam quasi naturale inter Deum, & hominẽ. Deo enim sacrificare (inquit Aristoteles ethicorum quinto, & Proclus in de orationibus & obsecrationibus libro, itemq; Plato, Plotinus, & Porphyrius) est homini proprium, sicut mugire bobus, & latrare canibus: & his præterea addunt, quòd qui hoc peragere contempserit, extra hominis naturam depelli meretur, eiq; hominis nomen denegari: est enim homini quarto modo proprium: omni nanque soli ac semper ei competit: huius autem, uel illius sacrificij oblatio pro hac uel illa expiatione, quamuis ordine naturali conuenientissima sit, à Deo tamen sunt instituta: cùm ad hæc humana indago non sit satis inuenienda, quæ Deus in particulari pro nostra expiatione exquirat secundum rerum cœlestium ordinem cum ipsis expiandis, & sacrificijs expiantibus ut placatæ reddantur cœlestes uirtutes: & sese ab executione punitionis abstineant, quam delicta perpetrata merentur. Sanguis enim animalium expurgare uidetur peccatum in carne contractum ex sanguine animalis nostri iuxta illud Apostoli: Omnia pene mũdantur in sanguine: pene, inquit, quia uasa terrea, & ænea aqua mũdabuntur: nec enim ab re homo, qui est omnium uinculum, & omnia cõtinet, & symbolum habet maximum in parte inferiori, in qua, & per quã contrahitur initium peccati: cum animalibus expurgabatur per animalium sanguinem immaculatorum: quę à sacerdote legali offerebantur: prius tamen extabant quædã alia sacrificia: ut puta terrę fructus, & primitię, ut de Abele patet, & de Legis naturę obseruatione: & de his pro delictorum expiatione satisfactus reddebatur Deus, teste Paulo: Ipsi sunt sibi Lex, qui Legis opus in suis cordibus scriptum ostendunt, & quæ sequuntur: & sicut Lex scripta perfectior Lege naturæ extitit: ita Deus in illa perfectiora animalium sacrificia uidelicet instituit: sunt enim animalia frugum primitijs perfectiora, & quoniam Euangelica Lex cæteris perfectior existit: hinc Deus nobilius sacrificium instituit: est enim Lex amoris, & filialis timoris, sacrificiũ scilicet agni immaculati Christi, uices omnium, quæ offerebãtur supplentis. Hic enim tantò perfectius omniũ peccata tulit, & expurgauit: quãtò ipse est celebrius uinculũ omnium creaturarum rationabilium, & irrationabilium, insensibiliũ, & cœlestium: fusus itaq; sanguis animalium suscipiebatur in sancta simul cũ peccatis eorũ, pro quibus fundebatur, quousq; ueniret ille, qui per proprium sanguinẽ introiuit semel in sancta ęterna redemptione inuẽta. Ad rem igitur, unde digressi sumus. Sicut igitur sacerdos legalis offerebat animas animaliũ irrationalium: sic Michael, qui est sacerdos, & princeps super animas suscipiẽdas, nec minus super corpora, offert illa Deo. Nam & pro corpore Mosis altercatus est cũ Diabolo, ut refert Thadeus in epistola sua canonica. Diabolus enim (ut asserunt Hebręorũ Doctores) & uirtutes illę imundę his crassioribus ex terrea materia cõfectis cibis pascuntur. Sicut antiquo serpenti fuit à Deo indictum: ut in Genesi legimus. Terram comedes omnibus dieb. uitę tuæ: & per Isaiam etiã, quando dabitur perfecta requies electis, dicitur: & serpenti puluis panis eius: puluis autem est animal

animal nostrum, sicuti scriptum est: Formauit Deus hominem puluerem de terra, pro quo nos habemus, de limo terræ. Qui puluis est animal, non quidem in melius transmutatum, & surgens spirituale: sed corruptioni derelictum, & dimissum, aut terra, & puluis, atque fæx derelicta demissaque in cibum serpenti, quia inquit Paulus: & si omnes resurgemus, non omnes immutabimur, remanentibus uidelicet aliquibus in cibum serpentis: quos etiam in hac uita comedere student, ut decantat Propheta: Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi. Catulos enim leonum omnes communiter interpretantur aduersarios nostros, qui (ut Petrus ait) circumeunt quærentes quem deuorent: & dicuntur quærere à Deo escam, cùm nihil sibi possint assumere, nisi quantũ Deus permittit. Dantur ergo cadauera his serpentibus in cibum: & hęc est causa, ob quam talia terrorem incutiunt mortalibus, ex præsentia uidelicet ipsorum id fit. Nam & pro corpore Mosis (ut dixi) altercatus est Michaël cũ Diabolo. Diabolus enim uolebat illud auferre, tanquam peccato obnoxium: sed Michaël ex aduerso Deo illud præsentare uolebat, tanquam Lege purgatum, & purificatum ex diuino consortio: unde ad tantam claritatem deduxerat faciem, ut filij Israël non possent in eam intẽdere, ob splendorem uultus eius. Pugnauit itaq; Michaël tanquam uerus sacerdos, & angeli: id est, ministri eius cum eo, pro animabus omnium contra serpentem antiquum: qui eas continuè quærit, ut deuoret, sed præualuit Michaël: & eiectus est draco. Nec minus nunc, & cõtinuò est in adiutorium populo Dei, ut in Daniele legimus: Michaël princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui: id est, pro electis: fungitur itaq; Michaël perpetuo sacerdotio tanquam magnus Dei sacerdos: unde secretiores theologi uocant ipsum כהן גדול *cohen gadol*: id est, sacerdotem magnum: nam sicut ille sacerdos magnus offerebat (ut dixi) animalium animas: ita Michaël sacerdos offert Deo animas rationales: sacrificat enim tanquã uicarius in cœlo: sicut sacerdotes communes tanquam uicarij Christi sacrificant, uel offerunt corpus Christi, quod iam sacrificatum, & oblatum ab ipso Christo fuit. Et in hoc ipsi funguntur ea uice, quã dedit illis ipse Christus, dicens: Hoc facite in meã commemorationẽ. Ipse enim Michaël est princeps militiæ Christi constitutus super omnes animas suscipiendas: ponderat nempe illas, nõ lancibus, uel stateris corporeis: anima enim pondus nullũ habet. Sed librat eas statera habente symbolum cũ mensura, qua mensuratur superna ciuitas. Ipse enim sacerdos cœli coęquat summa iustitia uniuscuiusq; merita cum præmio sibi dando: ne plus aut minus detur, quàm sit remunerandorum meritum, non quidem in arithmetica, sed geometrica proportione. Omnia nanque subtilissimè discutiuntur in tribunali diuinæ iustitiæ. Cuius loci inter angelos ibi astantes Michaël principatum tenet. Veruntamen animæ antequam sacrificentur à Michaële, iam primò sacrificatæ fuerunt à Christo uero, & summo sacerdote secundũ ordinem Melchisedech. Melchisedech enim significat regem meum iustum: Et Christus fuit sacerdos non legalis, sicut Aharon, sed Regalis, sicut Melchisedech: qui erat Rex Salem. Hinc Petrus alloquens Christianos, qui sacerdotium Christi sequuntur, ait: Vos estis gens sancta, regale sacerdotiũ. Et sicut Melchisedech erat Rex Salem: id est, Ierusalem, & pacis inferioris: ita Christus est rex Ierusalem, & pacis supernæ. Et per panem meridionalem, & matutinum intelligitur omne sacrificium matutinum: per uinum uerò Aquilonare, & uespertinũ, intelligitur omne sacrificium uespertinũ. Quorum alterum, uespertinũ uidelicet, fiebat (ut dixi) pro placandis accusatoribus: alterum uerò, matutinũ uidelicet, pro beneficijs impetrandis, ut dicũt ueri sapientes. Quæ omnia Christus uno sacrificio complexus est, sicut Melchisedech precedens figurauerat: cuius sacerdotium manet in eternum. Vnde Paulus: Alij quidem plures facti sunt sacerdotes, eò quòd morte prohiberentur permanere: hic autẽ, Christus

uidelicet,

uidelicet, eò quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Vnde & saluare potest in æternum, accedens per semetipsum ad Deum: semper uiuens ad interpellãdum pro nobis. Sacrificat igitur Deo archangelus, dum uiuimus, bona opera nostra Deo. Post mortem uerò nostras animas, iam purificatas illi offert. Iste Michaël dicitur à Cabalistis Mittatron. Vnde dicunt secretiores Theologi, quòd mittatron est שרפים *saraphim* facierũ princeps. Nã eius officium est introducere amicos Dei ad faciem, & præsentiam ipsius. Hinc Moses habuit gratiam loquendi Deo facie ad faciem: ut in Numeris legitur. Fuit etiam dux eius cõtra multigenos hostes. Dedit enim Deus ipsum Michaëlem in ducem Mosi, ut pugnaret contra eius aduersarios: & quando opus foret, introduceret eum ante faciem eius. Ideo scriptum est: quod Deus cum Mose loquebatur facie ad faciem. In quo quidem angelo fuit nomẽ Dei: id est, uirtus diuini nominis: ut in Exodo legimus: Cuius nominis uirtute, ipse Moses omnes hostes collisit. Et officium eius est introducere benemeritos ad faciem principis Dei, quod propriè est sacrificare animas: & si animas Deo offerre Christi est proprium: est enim (ut dixi) uerus, & summus sacerdos, cui est data omnimoda ipsarũ animarum redemptio. Et qui suo sacrificio oblato continuè, & perpetuò pro nobis æternam inuenit redemptionem: debet æterno fungi sacerdotio, interpellans continuè uultui Dei pro omnibus animabus, pro quibus se ipsum obtulit sacrificium, & hostiam. Quoniam tamen archangelus est Christi angelus, & custos tipheret: ideo uices Christi habens, animas, & corpora (si in uita in substantiam spiritualem conuersa fuerint) sacrificat: quod tamen in omnibus concessum non est, teste Paulo. Non omnes immutabimur, ut dixi: nam sicut non offert animas nisi iustificatas: ita nec corpora præsentat, nisi in spiritualem substãtiam mutata fuerint: & sicut in sacrificijs legalibus, à sacerdote oblatis, in signum diuini beneplaciti, ignis ẽ cœlo descendebat, & sacrificia comburebat: & ignis ille diuinus animalium animas sursum deferens absorbebat: ita in morte animam iustificatam, & purgatam ab omni labe peccati, Deo ab archangelo oblatam ignis ille diuinus, eam in se transmutando absorbet, & ita fit unum, & idem cum Deo, approbante Christo. Volo pater, quod sicut ego, & tu unum sumus: ita & isti unum sint in te: nam ut habetur in Deut. Dominus Deus tuus ignis est comedens, non deuorans, ut habet nostra traductio. Et ad huius propositum dari potest exemplum de ramusculo alias in arbore inserto: qui cum arbore illa fit unum, & idem, & ab illa nutritur: impermixtus tamen in se manet, nec naturam suæ speciei amittit. Sic erit diuina beatorũ transubstantiatio: Nam Deus illas trãsubstantiat, deuorando per inflammationem. Et si hæc tibi obscena uidentur, contra te sua uibrant fulmina Proclus, Orpheus, atque omnes Cabalistæ: qui uolentes de his diuinæ sapientiæ arcanis loqui, aiunt: Procul ite profani: quia sancta canibus committenda non sunt.

DOGMATA CAB. Nouem sunt angelorum hierarchiæ: quarum nomina Cherubim, Seraphim, Chasmalim, Aralim, Tarsissim, Ophanim, Issim, Malachim, Elohim.

FR. ARCH. Secundum enim Dionysium, Iamblicum, & recentiores theologos, nouem sunt ordines angelorum, siue gradus: qui tàm à philosophis, quàm à sapientibus Hebræis, intellectus separati dicuntur: non tamen à materia spoliati, ut cõmuni uocabulo dicuntur intelligentiæ separatæ. Hoc intelligitur (secundum Cabalistas) quòd dicuntur separati à Deo, & nõ à materia. Nam quicquid distat à Deo actu primo, & purissimo, necesse est subintrare materiam. Vnde naturales describentes entium latitudinem, in eius cacumine est actus purus absq; materia: in imo est materia sine forma: inter media uerò omnia admixta demonstrantur ex forma, & materia. Quæ quidem angelorum materia non est physica, & corruptioni subiecta: sed sicut materia

cœli

cœli differt à generabilium, & corruptibilium materia,per analogiam quandam:sic etiam materia angelorum ab aliorum materia differt. Vnde antiqui Basilius, Origenes, & Gregorius, & academici omnes, dixerunt angelos habere corpora. Vnde absq; errore dici possunt animalia. Vnde Mercurius Trismegistus, & academici omnes, & multi ex antiquioribus doctoribus nostris angelos esse corporeos, & animales asserunt. Inquit enim Basilius: Angeli corpora habent, ueluti spiritus quosdam tenues, aëreos atq; puros. Quod à Dauide discere possumus,dicente:Qui facit angelos suos spiritus,& ministros suos flammas ignis. Nec enim moueri posset angelus de loco ad locum,nisi corpus haberet:cùm motus localis sit solius corporis. Vnde Dionysius dicit,ipsos materiæ esse immixtos:materiæ inquam metaphysicæ. Attamen quia in ipsis sunt gradus perfectionis,& Deo cæteris creatis sunt proximiores primi ternarij angeli,quia expresione imaginis trini Dei gaudent, summę essentiæ diffusionē in Trinitate repręsentant. Pater habens essentiam omnium intellectui suo obiectam seipsum intelligendo sapientiam, aut uerbum, uel cognitionem sui ipsius gignit:qui filius dicitur.Hinc sibi patris nomen comparat. Producta itaq; sapientia,cùm sit producenti simillima, & ab eo naturali progressu emanans, filij nomen sortitur:ex utrisq; uerò pullulans amor,Spiritus, nexusq; utriusq; appellatur. Cui amori parentem cum prole connectēti,ordo correspondet seraphicus, & cherubicus:nam sapientiæ plenus, & decoris, summæ sapientiæ filio respondet, quæ patris complacentia dicitur, & omnium decor,& pulchritudo rerum.Throni uerò patri seruiunt, in quibus sedens gloriatur,continua uerbi,& spiritus productione,& in ipsis Mundum dijudicant, teste Psalmo: Parauit in iudicio thronum suum: quam sedem Filio Pater cōcedit, omnimodam ei tribuens potestatem iudicandi:ut ipsemet in Apoc.testatur, dicēs: Ego uici,& sedeo in throno Patris mei.Cùm autem summum illud bonum in alios se diffundat, hic alium ordinem triplicem,quo ad creaturas producendas,necnon & gubernādas produxit. Quibus ordinibus,& ministris, tanquam opifex magnificus, & princeps operari,& regere statuit. Quia igitur Pater Deus dat omnibus, ut sint, meritò dicitur omnium Dominus. De quo in sacro eloquio dicitur: Dominus uniuersorum tu es:hinc ei dominationis ordo respondet: Et quia præest debito ordine,& Potestate, quam Filio tribuit: qui ait:Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: potestates uocantur: quia exequuntur ea,quibus præsidere Filio datum est. Et quia dat uitam, constantiam & sanctimoniam omnibus ritè dispositis,per spiritum sanctitatis,& uitæ: alius ordo exquiritur,uirtutum uidelicet: per quas omnia ad ueram uitam, & sanctimoniam conducantur. Et hoc est, quod Psaltes ait: Spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et quoniam ipse Deus est trinus, hinc trina ratione communicat:ideo triplici ordine hominem, qui rerum omnium est nodus, curare decreuit. Distinxit nanque hominum genus per gradus,superiores scilicet,& inferiores: paritusqúe est, & distribuit regna, & prouincias, quibus iusit præferri aliquos in spirituali: alios uerò in ciuili regimine. Quibus regnis & prouincijs præposuit ordinem principatuum. Principibus, & præsidibus præposuit ordinem archangelorum. Vni uerò cuilibet hominum,angelorum ordinem distribuit, teste Christo : Angeli eorum semper uident faciem Patris mei, qui in cœlo est. Hebræi uerò uocant primum ordinem חיותקדוש *haioth kadosch:* id est,animalia sanctitatis,seu uitas: per quos angelos Deus אהיה *eheie* essendi munus largitur,secundo largitur אופנים *ophanim:*id est,formæ,seu rotę,per quos Deus אלהים *Aelohim* chaos distinguit: tertio loco sunt אראלים *Arælim,* angeli magni,fortes,& robusti.Per quos tetrag.יהוה Aelohim pronunciatus, seu יהוה tetragramus cū hac coniunctione ארו formā fluxæ materię ministrat: quarto loco sunt חשמלים:*chaschmalim* p̱ quos elohe Deus corporū effingit effigies:

figies: quinto loco ſunt שרפים *Seraphim:* per quos Deus אלהים גבור *Aelohim gibor* elementa depromit: ſexto loco ſunt מלאכים *malachim:* id eſt, angeli: per quos Deus אלוה *Aeloha* metalla producit: ſeptimo loco ſunt אלהים *Aelohim*, id eſt, Dij, per quos Deus יהוה צבאות tetragrammus *zauaoth* producit uegetabilia: octauo loco ſunt בני אלהים *bene Elohim*: id eſt, filij Deorum: per quos Deus *elohim* אלהים צבאות *zabaoth* animalia procreat: nono loco ſunt כרובים *cherubim:* per quos Deus ſadai genus hominum curat. Sub iſtis eſt ordo animaſticus dictus אישים *iſsim:* id eſt, heroës, uiri fortes, & beati: per quos Deus אדני *Adonai* prophetiam largitur. Theologi uerò noſtri ponunt triplices angelorum diſtinctiones, & harum quālibet in tres diuidunt ordines, ut ſint uidelicet tres diſtinctiones nouem ordines conſtituentes, & eas uocant hierarchias, ſiue choros. In ſuperiori hierarchia ponunt Seraphim, cherubim, & thronos, tanquam ſupercœleſtes ſpiritus, Diuinæ prouidentiæ ordinem contemplantes: primi in Dei bonitate: ſecundi in eſſentia: tertij in ſapientia. In media uerò hierarchia ponunt Dominationes, Virtutes, & Poteſtates, tanquam mundanos ſpiritus, ad Mundi gubernationem concurrentes: quorum primi præcipiunt, quod reliqui exequuntur: ſecundi adminiſtrant cœlos, nōnunquam ad miracula facienda aſpirātes: tertij ea, quæ diuinam Legem perturbare poſſe uidentur, arcent. In inferiore autem hierarchia ponunt principatus, archangelos, & angelos: hiq; ad inferiora curanda deſcendunt. Quorum primi curant publica, principes, & magiſtratus, prouincias, & regna ſinguli ſingula: ſecundi ſacris interſunt: Diuinum cultum circa ſingulos homines dirigunt: precesq; hominum, & ſacrificia coram Deo offerunt: tertij minora quæq; diſponunt: ac ſinguli ſingulis adſunt: minutiſsimis herbis, & lapillis uirtutem ſubminiſtrant. Quibus multa cum Deo: multa cum hominibus ſunt communia, ſuntq́ue miniſtri mediantes. Volentes autem de nouem choris angelorum pleniùs diſcutere, nimis longus eſſet proceſſus. Ideo nunc aliqua breuiter proferam. Et dico quod, intelligentiarum ordines, ut iam dixi, ſunt nouem apud omnes: nec ſine ratione id aſſerunt. Cùm Deus trinus emanauerit in productione ipſorum per quadratum ternarij: qui nouenarius eſt. Secretiores uerò, & antiqui Theologi, quamuis in numero non diſcrepent, alijs tamē nominib. ipſos ordines uocāt: uidelicet השמלים *chaſchmalim* כרובים, *cherubim*, תרשישים *tarſiſsim*. Poſteà אראלים *arelim*, שרפים *ſeraphim* מלכים *malachim*, אופנים, *ophanim*, אישים *iſsim*, אלהים *Aelohim*. His etiam addunt בני אלהים *bene Aelohim*, qui indifferenter tàm bonos, quàm malos Iuſtitię Dei miniſtros ſignificant. De quibus omnibus in ſacra Scriptura fit mētio. Nam de chaſchmalim meminit Ezechiel. De Cherubim in Gen. & Exodo, alijsq; plerisq; in locis fit mentio. De tarſiſsim idem Ezechiel. Pro quibus cōmunis ędítio habet: Angelos uel nuncios. De ophanim uerò meminit ipſemet Ezechiel. Iſsim aūt nominātur à Salomone. De Elohim quoq; plerisq; in locis habetur, & pręcipuè in primo Regū Volumine: Vbi pythoniſſa Sauli dixit: Elohim uidi aſcendentes è terra: pro quibus uulgata traductio habet: Deos bene: id eſt filij. Elohim uerò boni à Iob, mali aūt à Moſe, & ab eodē Iob memorantur. Et quāquam nouem tantùm ſint ordines ipſorū: indiuidua tamen multo plura conſtituunt. Vnde, ſecretiores Theologi hunc numerū aſsignare conātes diſtinguūt exercitus eorū in מזלות *mizaloth*, אל *el* לגיון *ligion*, רהטון *rihaton*, חרטון *kirton*, גשטרא *giſtera*: mizaloth autē dicuntur eſſe duodecim, iuxta duodecim ſigna Zodiaci. El uerò dicunt eſſe cohortes triginta pro quolibet illorū duodecim. Vnde ſunt in numero trecentę ſexaginta angelorū cohortes. Ligion autē, multiplicat illum numerū trecentorū ſexaginta per triginta. Vnde reſultat numerus decē milliū, & octingentorū: & hunc numerū ipſi Cabaliſtę multiplicant pariter per triginta: & fit rihaton, cōſtans ex trecētis uiginti quatuor millibus. Et hunc numerum adhuc ipſi per triginta multiplicant:

tiplicant:

tiplicant: & fit chirton, constans ex nongẽtis millium millibus,& septuaginta duobus millibus. Et hunc numerum pari modo per triginta multiplicant. Vnde resultat gistera: constans ex ducentis nonaginta,& uno millium millibus,& sexcentis millibus. Quorum omnium summa est trecenta,& unũ millium millia sexcenta, & quinquaginta quinque millia centum, & septuaginta duo. Qui omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi. Et licet omnes (ut Apostolus ait) sint ministri Dei, & assistant Deo: mittuntur tamen ad beneplacitum principis. Et quamuis mittantur semper, tamen assistunt Deo, iuxta illud: Angeli eorum scilicet in tutelam missi semper uident faciem Patris: ipsi enim met aliquando assistunt, aliquando uerò mittuntur, nec tamen, ut dixi, ab assistendi officio cessant. Et si de eorum naturali dispositione loquitur Paulus: Daniel autem de illis, quibus iam iniuncta sunt officia, tractat. Quæ officia angelorum sunt, quod alij sunt assistentes Diuino tribunali, uidelicet Deum continuè laudantes: alij uerò ministrantes ipsi, & nobis scilicet. Quibus ministrantes respondent. Horum autem aliqui præsunt quatuor noctis custodijs, de quibus Christus meminit dicens: Et si uenerit in secunda, & tertia uigilia noctis uidelicet, &c. Alij quoq; præficiuntur quatuor anni custodijs, per quatuor stationes Solis, à cardine uidelicet in cardinẽ distinctis. Alij uerò præsunt planetis. Alij quoq; præsident duodecim signis: de quibus Ioannes meminit, dicens, quòd in portis: id est, signis, quæ (ut Plato ait) sunt portæ cœli, sunt duodecim angeli. Et cùm istorum signorum aliqua sint orientalia, aliqua occidentalia, aliqua meridionalia, aliqua uerò aquilonaria: hinc ipse Ioannes subinferens inquit: Ab oriente portæ tres, ab aquilone portæ tres, ab austro portæ tres, & ab occasu portæ tres. Alij uerò angeli tutelæ, & custodiæ nostræ addicti sunt. Alij præsident animantibus, alij plantis, alij lapidibus qui pretiosi dicuntur: ut secretiores theologi, & ueri sapientes affirmant. Alij quoq; præsunt bello, alij paci, alij regibus, & prælatis. Alij uerò præsunt prouincijs, & regionibus: quæ moribus differunt, iuxta differentiam custodum suorũ. Et adeo omnibus rebus, & operationibus præficiuntur angeli, ut Deus in Mundo hoc inferiori per angelorũ ministerium omnia operetur. Ideo Paulus horum sacramentorum non ignarus ait: Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, ut iam dixi.

DOGM. CAB. Quamuis nomen ineffabile sit proprietas clementiæ, negandum tamen non est, quin contineat proprietatem iudicij.

FR. ARCH. Et si unicus est Deus, & maximè unus: multis tamen uocatur nominibus: non quidem, ut illis exprimantur plures essentiæ, aut Deitates eius, sed proprietates: quæ licet ab eodem fonte Deitatis emanent, ibidem tamen radicatæ sunt semper unum. Sed plures dicuntur ratione ad nos habita: in quos multa beneficia, diuersaque munera per diuersos canales distillant. Quapropter Deus ipse inuictissimus diuersa nomina sortitur (de quibus per singula declaraui super porta lucis) ita tamẽ, quòd eorum quodlibet nominum habet influxum sibi appropriatum: ut hoc nomen אל *el*, quod nos Deum habemus interpretatum: nam omnia fouet, atq; omnibus succurrit summa pietate, & clementia, id quod est illi proprium: & ideo illi gratia attribuitur: nomini אלהים *Aelohim*, quia per ipsum ueniunt seueræ punitiones, & strages, belligeriq; uiri: hinc, & Deus exercẽs potentiam suam puniendo flagitiosos, uir belli dicitur: de quo Ieremias: Dominus mecũ tanquam bellator fortis, uel tanquã robustus confractor: iudicium ergo sibi tribuit: & angeli ei seruientes dicũtur bene Aelohim: id est, filij Aelohim. Aelohim ergo terrorem significat, ac pauorem: hinc locus aquilonaris ei assignatur: à quo procedet omne malum culpæ, per Legis transgressionem, & pœnæ ex peccati punitione. Si ergo rem gratiosam petere uolumus, nomen El inuocare debemus: sicut de Mose legitur, (ut patet in conclusionibus Pici) qui à

Deo Marię ſororis ſuæ, ex lepra laborantis, ſanitatis donum exorare cupiens, orando ait: El, na, rapha, na, la. El, id eſt, Deus gratiæ: rapha, id eſt, ſana: na, id eſt, quæſo ſana: la, id eſt, illam. Si quis uult influxum iudicij, ac iuſtitiæ, inuocet nomen Elohim: ipſe enim miniſter eſt omnium flagitiorum: ideo ait Proclus, quód à locis rebus appropriatis poſtulare debemus, & inuocare nomina ei appropriata: ut de Moſe diximus: qui meruit ſanitatem ſororis obtinere. Qui uult igitur operari, neceſſaria eſt illi cognitio nominum & proprietatum eorum. De hoc uide, quæ digeſsi ſuper Porta lucis. Ad rem dicit concluſio, quod nomen ineffabile tetrag. uidelicet, non eſt tantum proprietatis clementiæ, quin ſit etiam iudicij. Tria præcipuè ſunt nomina diuina: quorum primum eſt Eheie, nomen ſimplicis, ac totius clementiæ fons primus omniũ gratiarum, omnibus parcens, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis: quem Chriſtus docet nos in neceſsitatibus precari, dicens: Cùm oraueritis, dicite: Pater noſter, qui es in cœlis, &c. Et de eodem addit: Pater non iudicat quenquam. Tertium nomen eſt Aedonai, ſcriptum per aleph, dalet, nun, iod אדני, quod de ſe eſt totius iudicij, nihil gratiæ continens niſi pro ut gratificatur à primo nomine Eheie, mediantibus tamen intermedijs dimenſionibus: & iſtud Edonai in ultima locatur ſephiraph, ſicut Eheie in prima. Secundum nomen inter hæc duo extrema medians, eſt nomen tetragr. יהוה ineffabile: quod in tiphereth media linea locatur, media inquam inter ſephiroth à dextris, & ſephiroth à ſiniſtris: idcirco de utroq; latere participat, tanquam extrema connectens. Vnde pulchritudo cognomento dicitur: nam proportionaliter influxuum omnium genera continet. Tetrag. igitur eſt nomen clementiæ, à ſephiroth etiam partis ſiniſtræ defluxum aſſumit. Ideo iudicij nomen adipiſcitur. Et hoc nomen tunc punctis Elohim notatur, ſcilicet perateph, ſegol, holem, hiric, & ſic profertur Iehoi, ſicut Elohim: qui tamẽ, de ſui natura proferri deberet. Iehouah, punctis uidelicet, ſeua, holem, & camez. Veruntamen hoc ineffabile nomen, & ſi de utroq; (ut uidimus) extremo participat: gratia tamen in eo magis elucet, quàm iudicium: plus enim erga creata gratia, & clementia utitur, quàm iudicio: nam præmiatur ultra condignũ: & punit citra demerita. Ideo quandoque hoc nomen ineffabile ſupplet iudicij nomen, quandoque autem gratiæ. Et quando in iudicio aſſumitur, hoc fit, ut Deus manifeſtet ſe iudicium inferre magna cum clementia: ita quòd puniens doleat, ut dicit propheta: Heu conſolabor ſuper inimicis meis, & alibi: Non eſt uoluntatis meæ mors peccatoris: ſed magis ut conuertatur, & uiuat. Ineffabile igitur nomen licet ſit gratiæ nomen, negandũ tamen non eſt, quin ſit & iudicij. Idem eſt nomen Dei, quod ipſe Deus, & uirtus diuina: ſi rectè ſentiunt doctores Hebræi ſic interpretantes: Sicut de angelo miſſo pro tutela, & ducatu Moſi teſtatur Dominus dicens: Ecce mitto angelum meum, qui præcedet te, obſerua eum, & audi uocem eius: quia nomen meum in ipſo eſt: id eſt, uirtus nominis mei, & diuinitatis meæ, ut ſupradicti exponunt. Et per nomen *El ſadai* אל שדי fiebant antiquitùs mirabilia uſq; ad Moſem: &, à Moſe uſq; ad Chriſtum in quadrilitero יהוה illo magno nomine. Omnes enim literæ huius ſacratiſsimi nominis ſignificant numeros circulares. Nam י iod, dat denarium ה he, quinarium ו uau ſenarium: qui omnes, & ſoli ſunt numeri circulares, ut ſuprà tactũ eſt in concluſionibus Mirandulæ: ut innuatur, quòd Deus eſt uera ſphæra, & in omni progreſſu ſphęrico ordine procedit: reducẽdo omnia in ſe, ſicut ab ipſo proceſſerunt. Quod per Iſaiam teſtatur dicens: Ego ſum primus, & nouiſsimus: manus meæ fundauerunt omnia. Ordinando uidelicet eadem in meipſum, ut ſphæricum ordinem proſequerẽtur. Vnde nõ poteſt in aliud tendere, maſſa hæc rerũ creatarum, niſi in eum, cuius ſimulachrum tenet. Omnes inſuper lineæ circuli à centro exeuntes in circunferentiam, & ab ea in centrũ, denotant, quòd omnes creaturæ emanantes à centro

ſupremæ

ſupremæ ſphærę, tendunt in circunferentiā eiuſdem ſphærę, tanquā in finem earum. Sicut etiā accidentia omnia innituntur ſubſtantiæ, quæ eſt eorū ſubiectum, & ſuſtentaculum: ſic creata omnia, quæ tanquā accidentia reſpectu primi, quod eſt à ſeipſo, innituntur ipſi, à quo depēdent: & in quo tanquam in ſuſtentaculo cōtinentur: & in quo errant tanquā in proprias formas explicarētur, & ad ipſum aſpiciunt, & tendunt, tanquā ad locū, & domum propriā. Vnde ſine ipſo, tanquā peregrina non poſſunt diu perſiſtere, ſed ad ipſum redire ſatagūt, maximè homo: qui omnia uirtute cōtinet, & poteſtate, ut docet Triſmegiſtus. Qui moriens Calcidio referente dicebat: Hactenus fili pulſus à patria uixi peregrinus, & exul, nunc incolumis patriam repeto: cumq; poſt paulū à uobis corporeis uinculis abſolutus diſceſſero, uidetote ne me quaſi mortuum lugeatis: nam ad illā optimā, beatamq; ciuitatē regredior, ad quam uniuerſi ciues mortis cōditione uenturi ſunt. Ibi nanq; ſolus Deus eſt ſumus princeps: qui ciues ſuos repellet ſuauitate mirifica, quo hæc, quam multi uitam exiſtimant, mors eſt potius dicenda, quàm uita. In hanc ſententiā ueniunt Didymus, Hiarchus, Porphyrius, Proclus, Plotinus, Iamblicus: qui omnes h ortantur ad Deum exorandū cum ſpe obtinendi, quæ petunt, ex ſua magna bonitate. Vnde Proclus docet dicens: Qui uolunt numen, aut nomē ſumi principis aſſumere in ſuis orationibus: habere debent cognitionē illius. Neceſſe eſt enim, ut inuocans cognoſcat inuocandum, ſi ritè ipſum inuocare uelit. Vnde Pſalmographus canit: Protegā eum, quoniā cognouit nomen meū: non quia inuocauit, ſed quia cognouit. Oportet etiā, quòd habeat cognitionē, & ſymbolū cum inuocato: iuxta illud Apoſtoli: Nemo poteſt dicere Dominū Ieſum niſi in Spiritu ſancto. i. niſi naturā, & ſortem hominis cœleſtis, & ſpiritualis, ſapiat. Poſtremò requirit, quòd ſit unitus cū inuocato, qui .ſ. eſt caput diuinorū nominū tàm in miſericordiā tendentiū, quàm in iuſtitiā. Et hæc eſt ratio, quare Deus Moſi per rubū ardentem nomen ſuū tetrag. יהוה indicauit: quia ipſum ad deſcribendā Mundi fabricā, atq; Legem elegerat. Vtraq;.n. ab ipſo nomine emanauit. Hinc ut ſciret, quæ ſcripturus erat, nomen illud ei indicauit. Et hoc eſt factū, quia colliſurus erat Ammomino præſidentem Aegypto, qui per ſolam uim nominis ipſius collidēdus erat. Et etiā, ut operaretur ſigna, & portēta, quę Deus in Aegyptū mittere decreuerat facienda nominis ipſius uirtute. In igne uerò exiſtēs docere uoluit, ut indicaret, quòd ipſe Deus ignis, & igneum habet nomē, & igneā uirtutē: cū ipſo eſt operandū: Bonum eſt tetrag. bonis: ut patet de Moſe, quem tanta diuinitate repleuerat, ut Deo plenus, & Deus Pharaonis dictus ſit: nam uirtutē diuinitatis in ipſum Pharaonem exercere debebat. Hinc fuit uerus rex unctus diuinitate: de qua unctione loquitur Ioannes, dicens: Vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia. Sicut igitur eſt nomen clementiæ, ſic etiam eſt iuſtitiæ, ut pater ex ſupradictis.

DOGM. CAB. Peccatum Adæ fuit truncatio regni à cæteris plantis.

FR. ARCH. Cabaliſtarū docendi modus eſt per parabolas, figuras, & ſimilitudines: parabola nanq; ſignificat iuxta ſententiā, quaſi rerū diſsimiliū cōparatio: quare ſermo parabolicus eſt bonus. Primò, quia datur de reb. ſenſibilibus, ex quib. tàm ignari, quàm docti capere poſſunt: ut patet de parabola illa: Exijt, qui ſeminat ſeminare ſemen ſuū: omnes.n. percipiunt quid ſemen ſit, & quid ager, & cætera. Secundò, quia narrata imprimunt: parabola nanq; artificialis memoriæ uicem gerit. Tertiò propterea, quòd ſcientia noſtra ortum habet à ſenſu: ideo cum parabolis ſenſibilibus ſymbolum habet. Quartò, magna eſt enim ſpiritualis conſolatio ex parabolæ conuenientia cum re ſpirituali per ipſam figurata. Nam Paulus doctrinæ huic conformis dicit: inuiſibilia Dei à creatura Mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Hic igitur doctor parabolicè, & doctè Adæ peccatum pertractans, Theologorum noſtrorum modum non obſeruat. Peccatum ergo primorum parentum conſiſtit,

ſiſtit, quia non obedierunt Diuino præcepto, quod erat, ne comederent fructum, uel lignum illud: quod lignum eſt Lex. Homo enim cùm eſſet creatura, Legis præceptis dirigenda, uidens Adam ſe conſtitutum ſuper omnia creata (ſicut oraculum dixerat: Dominamini uolucribus cœli, piſcibus maris, ac beſtijs terræ) exiſtimabat ſe Lege non indigere, ſed habere merũ imperium omnia ad libitum diſponendi, ſuaſus maximè à muliere parte uidelicet inferiori, & animali: quæ à malo dæmone ſeducta facilè in præceps ruit. Hinc contẽpſit Legem deuorans, & cõculcans ipſam. Peccauit igitur per mulierem: quæ ſiniſtram partem tenet, iuxta illud Ieremiæ. Ab aquilone pandetur omne malum: & iſtud peccatum fuit uoluntarium: alioqui non fuiſſet peccatum. Vnde Oſeas ait: Perditio tua Iſraël ex te uidelicet eſt. Auxilium uerò in me tantummodo. Auxilium tamen præuiſum fuit ab æterno pro hoc peccato, dicente Ioanne: Agnus occiſus eſt ab origine Mundi, in remedium uidelicet peccati. Sic etiam fuit ipſum peccatum ab æterno præuiſum: & per conſequens ineuitabile. Quod apertè confirmare uidetur Paulus, dicens: Omnia concluſit Deus in incredulitate, & ſub peccato, ut omnium miſereatur. Quomodo autem illa duo ſimul compatiantur: nulli adhuc mortalium eſt reuelatum. Dicunt tamẽ Theologi noſtri, Adæ peccatum tripliciter conſiderari poteſt: fundamentaliter uidelicet, radicaliter, & finaliter: fundamentum nanque peccati eius inobedientia fuit: nam peccatũ, teſte Auguſtino, eſt dictum, aut factũ, aut concupitum contra Dei Legem: aut, eſt tranſgreſsio Legis, & cœleſtium inobedientia mandatorum, ſecundum Ambroſium. Radix huius fuit auaritia: quæ orta eſt in terra ſalſuginis inobedientię. Principium autem huius fuit ſuperbia: quæ ex auaritiæ radice germinauit: terminus huius fuit gula. Peccatum igitur Adæ fuit inobedientiæ niſum: radicatum in auaritia, initiatum à ſuperbia, & tandem in gula completum. Cæterùm Cabaliſtæ conſiderantes ſpiritualia minus nobis nota ſenſibus: & inſuper, quia intellectus noſter ſenſibus alligatur ita, quòd nihil intellectum eſt, quin prius ſub ſenſu fuerit: idcirco de hac materia ſub ſignis ſenſibilibus pertractant dicentes: Peccatum Adę fuit truncatio regni, ſiue ultimæ plantæ à cæteris plantis: ideo nota quòd corpus temperatiſsimum aliquando diſſonantiam maximam ſentit. Quod duplici ex cauſa fit. Altera eſt diſtemperamentum humorum, aut ex ſuperfluitate, aut ex diminutione: aut alteramento intrinſeco, uel extrinſeco proueniens. Altera quia à cœleſtibus diſsidet, ut influxus aliàs boni ipſi noceant. Diſsident quidem, declinante animo ab eo, quod exquirit cœleſtis influxus. Quã deordinationẽ multæ aliæ ſubſequuntur: quia ſtatim ſubijcitur diſsidens malo Dæmoni (inquit Proclus) quouſq; debitis expiationibus expurgetur. Relinquentes humorum diſtemperamẽta medicis, percurremus ea, quæ ad rem noſtram, & ad meliorem hominem bene inſtituendũ ſpectant. Diſtemperantur enim humores, unde infirmitates ſuboriuntur, non tantùm ex ſuperflua, diminuta, uel alterata materia, ſed ſępiùs, quia ab animo malè regitur corpus. Si enim ſuperfluo cibo paſcitur, unde ſuperflui generantur humores, culpa eſt animi non frenantis ingluuiem. Et ſi cibi nociui comeduntur, in culpa eſt animi imprudentia. Et ſi homo aliquid perpetrat, unde oriatur triſtitia, & augeatur atra bilis, qua humores inficiuntur, aut magis doleat, & triſtetur de occurrentibus quam deceat, ut melancholia comprimatur: hoc eſt, ab animo malè ſe habente, qui triſtitia abſorbetur: quæ corrumpit potentiam habentis. Si uerò animus tanquam dux in toto humano exercitu, cum imperatore, ſeu rege conſentiens, omnes inferiores appetitus, & uires bene moderatur, diligens omnes indebitos hoſtes, ſi aliqua triſtitia ex pugna, aut labore reportatur, illa Euangelica eſt, nõ nocens, ſed ſtatim uertetur in gaudium. Nam ſicut diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ita diſsidentibus à Deo omnia nocent, omnia uergunt in malum: quia contra huiuſcemodi diſcolos

armat

armat se creatura omnis in ultionem scilicet inimicorum Dei, ut dicitur in libro Sapientiæ. Hinc Augustinus ait: Omnium malorum causa est peccatum: quod est deordinatio, & distemperamentum animi, & ducis humani. Quo male regente, rebellant omnia, & distemperantur in sui domini perniciem. Tunc animales spiritus, amisso freno in pugnam congrediuntur, insurgunt humores mali, & etiam boni deordinati, uicissitudine quadam segregati ab inuicem, corpus uexant, & torquent. Tunc nocent influxus cœlestes. Tunc Dei lictores, & ipsi in torquendos homines sese expediunt, iuxta illud Prophetæ: Et immissiones per angelos malos. Tunc (ut inquit Isaias) percutiet te Dominus aëre corrupto. Quod cognoscens regius Propheta dicebat: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea: id est, uires, & uirtutes meæ. Nec dicat quispiam, quod infirmitates proueniant ab illis naturalibus causis, quas commemorat Auicena, uidelicet inanitione, repletione cibi, uel aëris infectione, somno, uigilia, exercitio: sed potissimum ex accidentibus animæ, scilicet ira, tristitia, gaudio, & similibus: hæc enim reguntur ab animo: cùm in eius potestate (ut dixi) cuncta sint posita. Nec criminetur quis complexionem: quia, ut inquit Ecclesiastes, Deus fecit hominem rectum, & temperatissimum: quo ad corpus uidelicet, & animam. Ipse tamen se immiscuit infinitis quæstionibus, uel ut (habet ueritas Hebraica) ipse quæsiuit cogitationes multas. Vnde non contentus rectitudine, & statu perfecto, in quo ipsum collocauerat opifex, uagatus est circa multa: unde subsequuta est perturbatio animę, & corporis, & omnimoda deiectio à statu, & à rectitudine sua. Quod in protoplaste plenissime indicatur: qui non contentus recta Lege, quam ei constituerat plasmator ipsius, cœpit quærere ueritatem, unde ea perturbatio animi sequuta est. Et in hac tentatione Adam non fuit seductus, mulier autem fuit seducta, ut dicit Paulus. Et ideo mulier dixit: Serpens decepit me. Adam uerò non sic dixit, scilicet decepit me quispiam. Dico etiam quòd & si Adam deceptus fuit, non tamen deceptus fuit, quantum Eua. Error etiam est in parte animali: quæ non percipit, quæ Dei sunt, non autem in parte spirituali: quæ (ut Apostolus ait) iudicat de omnibus. Hinc peccatum per errorem, seu per fragilitatem cōmissum facilè remittitur. Et quia homo non peccauit deceptus: ideo difficillima fuit uenia, & à Dei solo Filio impetranda. Vnde dicunt quidam, quòd si Adam non peccasset, uerbum Dei nō fuisset incarnatum. Vnde Paulus: Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub Lege: ut eos qui sub Lege erant, redimeret. Cùm igitur Christus uenerit tanquam redemptor, uidetur, quòd si peccatum redimendum non fuisset, Pater ipsum Filium non misisset. Apostolus tamen dicit, quòd prædestinatus sit in uirtute: & prædestinationis nulla sit ratio: omni ratione, & occasione semota Christus missus fuisset: pro ut destinatus erat. Sicut enim omnia corporis huius mystici membra saluanda prædestinata sunt, & prælecta ab æterno, iuxta illud Apostoli: Elegit nos Pater, uidelicet in ipso scilicet Christo, ante Mundi constitutionem: sic & multò magis ipsum caput nostrum Christum: in cuius persona Propheta canit: In capite libri scriptum est de me. Vnde & Hebræi asserunt, quòd anima Messiæ à principio fuit in mente diuina prima, & præcipua super omnes creaturas. Quo sensu dixit Christus: Antequam Abraham fieret, ego sum. Cui Paulus adstipulans ait: Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Necessaria ergo fuit mors Christi pro satisfactione peccati Adę. Ideo pueri spiritu sancto afflati decantabant: Osanna filio Dauid: id est, salua nos fili Dauid. Stante enim peccato Adæ humanis uiribus irreparabili, nemo po[t]est sperare salutem, nisi ab homine Deo. Et ratio est, quia series dispositionis diuinæ sic exigebat. Etiam tota massa humani generis infecta expiari nō poterat nisi per hominem cœlestem, è cœloq; uenientem. Solius etiam Dei

eſt remittere peccata. Vnde nec Apoſtolis data fuit poteſtas remittendi peccata, niſi in uirtute Spiritus ſancti. Hinc Chriſtus præmiſit: Accipite Spiritum ſanctum: deinde ſubintulit: Quorum remiſeritis, &c. Pueri itaq; ab hoc Spiritu ſancto acti (ut ipſe Chriſtus innuit) ſaluari flagitabant ab eo, qui erat homo Deus. Propterea ſacerdos, qui uice Dei peccata remittit, antiquitùs ungi iuſſus fuit, chriſmate uidelicet Spiritus ſancti, & Diuinitatis. Quod & nunc obſeruatur. Nota etiam, quòd homines dicuntur arbores, teſte Ariſtotele dicente: Homo eſt arbor inuerſa: nam Deus os homini ſublime dedit: arboribus uerò infimum. Et quoniam homo eſt ad imaginem Dei, idcirco Deus ipſe ilan: id eſt, arbor archetypus cognominatur, ſtipitem, & ramos, ac radicē in ſe continens. Et huiuſmodi coordinatio nuncupatur Ilan Sephiroth: truncus arboris huius eſt tiphereth tetrag. Radix eſt eheie cheter. Rami ſunt reliqua octo nomina, ſcilicet Iah chocmah, Elohim binach, El ghedulah, Elohim ghebura, Tetrag. zeuat nezach, Elohim zeuaoth hod, Sadai ieſod, Edonai malchuth. Ab eheie igitur tanquam à radice ſcaturit defluxus per ordinem in inferiores, & poſtremò in malchuth. Quæ dimenſio tantum gaudet influxu, quantum à ſuperioribus recipit. Sicut igitur radice ab arbore exciſa, flores, folia, & fructus cadunt: ſic per peccatum Adæ fuit exciſa malchuth ab eheie radice cheter, & à tipheret tetrag. ſtipite, & conſequenter ab omnibus ſephiroth: & ſic uacua remanſit malchuth bono influxu, & ipſa dicitur regnum, ſiue quæſtor regis tetrag. creatis diuina ſacramenta diſtribuens. Vacua igitur permanente ipſa dimenſione, nihil boni nobis conferre poteſt. Antea uerò quàm Adamus peccaret, malchut à ſupremo prætorio cheter ſibi aſſumebat influxum: & ſic totus ordo ſphriſticus ſiue ipſa gloria funditùs ſedem locauit cum imis: omnium enim creaturarum hierarchiæ ſe ſe reſpiciebant ſecundum ordinem graduum, cum ſuperis ſupera, ſephiroth uidelicet ad inuicem: & cum imis ima, creata cum creatis. Itaque gloria, uti cum ſuperis, ita cum imis moram traxit. Cœli cum elementis uinculo quodam mutuum ſortiebantur amplexum: alterumq́ue altero mutuò adimplebatur: & canales ſephiroth adamuſsim opus ſuum exequebantur. A' ſuperis uberrimè deorſum migrabāt fluxus, ut tàm inferiora, quàm ſuperiora Altiſsimi nomen repellerent, ut dixit Rab Ioſeph. Dum igitur gloria malchuth cohabitans, ſe non minus terrenis, quàm cœleſtibus inſereret, Adam protinùs peccator effectus eſt. Quapropter confuſi ſunt ordines illi: canales anfractum ſubibant: piſcinarum defluxus trahebantur: & gloria ſe abſtulit à malchuth: uinculum illud omnino fuit diſſolutum. Quo facto malchuth à cæteris exciſa plantis, gratiæ donum nobis impertire minimè poterat: itaque arbor ſterilis remanſit. Hoc œconomico, ſiue politico exemplo oſtendi poteſt de imperatore, qui conteſtabilem ſibi inferiorem habet: & ipſe quæſtorem ſibi habet inferiorem: hicq́ue œconomum habet ſibi inferiorem, & inferior ſuo obedit ſuperiori ordinario immediatè: tamen ſi imperator omni inferiori immediatè præciperet, œconomo uidelicet, ne cuiquam eleemoſynam erogaret: tunc is œconomus ſtatim ei ſupremo Domino obtemperaret. Sic Deus tetrag. tanquam princeps gloriæ ſephiroth, in Adæ præuaricatione præcepit malchut, infimæ omnium ſephiroth, tanquam diſpenſatrici ſanctorum chriſmatum: ne in Adam bonum influxum influeret, etiam ſi ipſa malchuth boni influxus plena extaret: quod ſemper accidit: & ſi quandoque uacua dicitur, id reſpectu eſt noſtri: nam nihil nobis boni tribuit, ac ſi nuda eſſet. Et hic eſt mos Dei ſecundum Cabaliſtas: qui cùm merita iniuſtis reſpondere procurat, præcipit ſuo regno, ſiue diſpenſatrici malchuth, ne bona in ipſum influat: ac ſi à cæteris plantis præciſa extaret: & hoc dicitur truncare ultimam plantam. Et huius deciſio non tantùm ſuper Adam cecidit, ſed etiam ſuper totam poſteritatem ſuam, quam infecit, immò totum Mundū infecit.

fecit. Etsi Deus sit clemens, punit tamē in tertiam, & quartam generationem, ut Moses ait in Exodo: quia malitia parentum transit usq; ad quartam generationem. Priuantur igitur filij hæreditate paterna: sicut etiam iure ciuili cauetur, quod bona rebellium, & omnium, qui committunt crimen læsæ maiestatis, fisco applicentur. Vnde & filij remanent bonis priuati. Aliquando etiam ex malo sanguine paterno inficitur filius: & aliquando ex bonitate Patris fit Mundus, & plenus benedictione. Hinc sæpiùs inuenitur, quòd propter parentes Deus fauit filijs. Et quia filius malo sanguine parentum inficitur: hinc prohibetur accessus ad mulierem menstruatam, ne proles inficiatur. Secundum uerò secretiores theologos punit Deus in tertiam: id est, in animam trifariam, & loquuntur more Platonico, & Cabalistico, & in quartam, scilicet corpus ex quaternario multiplici confectum: & parcit in millibus: id est, millenario propter millenarium illum cubum, uidelicet denarij, quod Deo conuenit: nam millenarius in eo, quod finis est ultimus numeri ultimi, & cōsummati: Deo attribuitur, qui omnium est finis. Peccante ergo Adam primo parente, peccauit tota humani generis massa, quæ in ipso continebatur: nam rami omnes, & fructus cuiuscunque arboris sequuntur radicem. Hinc si radix respersa fuit aliqua amaritudine uel colore, fructus quoque sunt amari: & simili colore colorati: ut de persico sanguineo patet. Vnde Adam, qui fuit radix totius generis humani, infectus, omnes ramos, & folia arboris infecit: sicut ait Apostolus ad Rom. Radix amaritudinis sursum germinans impedit, & per illam inquinantur multi. Et de bona radice iterum dicit: Et si radix sancta, & rami similiter: Non tamen ramus à ramo inficitur, neque exsiccatur: sed qui exsiccatur, excisus igni traditur, alijs in trunco uiuis remanentibus. Et ne apud aliquem remaneat iusta querela de infectione à primo parente contracta, uoluit Redemptor omnes renasci in eo, meliori perfectione, & pulchriori radice, quàm fuerat in primo parente: quamuis ipsius radix fœdata non fuisset: ut patet in libro Gen. Rabbi Berachias super illud: Hæ sunt generationes cœli, & terræ in creatione eorum: dicit: Quamuis creatæ fuerint secundum plenitudinem suam, atque perfectionem: quando tamen Adam primus peccauit, diminutæ sunt, & corruptæ, atque concussæ: & ulteriùs ad decentem compositionem non reuertentur, donec filius Peres ueniat: iuxta illud Ruth ultima: Hæ sunt generationes Peres, quod planè scriptum est: In signum scilicet quòd omnia, quæ propter peccatum diminuta erant, per filium Peres (qui à nostris corrupto uocabulo Phares dicitur) perfici, & compleri debebant: & hoc in Mesiæ aduentu: in quo uniuersum, quod propter Adæ peccatum penè corruerat, instaurandum erat, & mors ipsa destruenda, siue influxus Samaël. Et sicut antiqua in Lege bono influxu non potiebantur nisi priùs circuncisione purgati, aut oblatione, aut quòquo alio modo: ita nunc illius regni gratia digni non reddimur, nisi merito sanguinis Christi: qui omnibus ueterib. sanguinibus prevalet. Et sic Agnus ille innocens dignus fuit, ianuas regni aperire: quarum prima est malchuth: quæ à Iudæis sublata est, & bonis Christianis tradita, dicente Christo Iudæis: Auferetur à uobis regnum, & dabitur genti: id est, populo Gentili. Et sic influxum illum per septem canales septem sacramentorum in nos fundit abundè. Et quando Deum offendimus, regnum hoc donorum spiritualium nobis aufertur, & truncatur à cæteris plantis, ut diximus.

DOGM. CAB. Cum arbore scientiæ boni, & mali, in qua peccauit primus homo, creauit Deus seculum.

FR. ARCH. Mundum creauit Deus, ut ostenderet suam bonitatem: non enim ab externis causis impulsus (ut Hierocles testatur) ipsum cōdidit, sed ex mera bonitate sua. Et quamuis Mundum creauerit, non tamen propter hoc mutatus est Deus ipse: cùm dicat per os Malachiæ: Ego Dominus, & non

 mutor.

mutor. Et Dauid: Tu autem idem ipse es, semper uidelicet. Boëtius quoq; ait:

Terrarum, cœliq; sator, qui tempus ab æuo,
Ire iubes: stabilisq; manens das cuncta moueri.

Fuit igitur Deus stabilis in sapientia, qua omnia ab æterno præuidit, nulla in ea facta mutatione: sed mutabilitas fuit in re: quæ accepit esse ad extra: pro ut in uerbo, & sapientia erat ab æterno. Hinc Plato sapientissimus scriptum reliquit, quòd in Deo est prouidentia, & sapientia æterna: in cœlis est fatum: in rebus uerò particularibus contingens, & nouum. Causa uerò finalis, quæ potissima est, ea fuit: ut sapientiam suam, quam filium esse diximus, extrà manifestaret. Hinc Propheta canit: Omnia in sapientia fecisti: quæ sapientia & uerbum idem sunt, per quod uerbum cuncta facta sunt, scilicet à Deo solo iussu, aut uerbo. Et hoc quia non indigebat opifex instrumento aliquo, ut produceret: ideo sufficit solum uerbum. Factum est etiam id miro ordine: cùm enim uerbo quodam ideali, & intrinseco omnia productione facta fuerint: quid restabat, nisi uerbo explicare, quod conceptum erat? Et cùm omnia uirtute diuini nominis producta sint, exprimendo ea, quæ in uirtute diuini nominis continebantur, per uocem, aut iussum omnia prodibant ex eo nomine, sicut ex arboris trunco rami, flores, & frondes, & cętera huiusmodi prodeunt. Verbo etiam hoc, cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum, ut cantat Psalm. Verbum est unicum fundamentum omnium: iuxta illud Apostoli: Portans omnia uerbo uirtutis suæ. Et id, quia intelligendo: id est, in sapientia, Deus omnia fabricauit. Sapientia autem & uerbum Dei unicum est, quo intelligit seipsum, & creaturam: nec enim poterant res produci à Deo operante per intellectum, nisi uerbo. Ideo canit Propheta: Omnia in sapiẽtia fecisti: & quamuis omnia dicantur facta per *Elohim* אלהים, quod est nomen iustitiæ, & seueritatis, & è latere sinistro (ut narrant sapientes) facta tamen dicuntur in sapientia, quæ est à latere dextro, & pietatis. In sapientia quidem primo: id est, in uerbo Dei locata erant omnia. Iuxta illud Ioannis: Quod factum est, in ipso uita erat. Vnde in Targum Hierosolymitano, ubi nos habemus: In principio creauit: habetur *Bechoemah* בחכמה: id est, in sapientia creauit Deus cœlum, & terram. De quo Elchana doctor Hebræus, & solennis, pulchrè, & diffusè pertractat, declarans, quòd principium fabricæ incipit à Beth ב, quod domum significat, & sigillum, ut in conclusionibus Mirandulæ diximus. In qua sapientia, tanquam in domo præexistebant omnia, antequam per Elohim, uel per Spiritum sanctum in formas proprias explicarentur: nam communicatio ad extra, quæ amore fit, per Spiritum sanctum, qui est amor, producta fuit. Omnium igitur formarũ particularium uis est à Spiritu sancto eas explicante. Sicut ergo hoc uerbum Mundum creauit: ita fuit occasio præuaricationis Adæ. Adam enim per intellectum adeptum cognoscens, Deum decreuisse se Legem daturum per unum hominem Mundo: ipseq́ue se futuræ generationis humanæ principium esse cognoscens: & mulierem Euam perfectione præcellere: hanc appetijt dignitatem, ut scilicet esset legislator: nam sicut essendi fuit principium: ita, & bene essendi humanæ naturæ per Legis dationem existere optabat: & ideo peccauit. Quare perbene dicit Paulus: Nemo assumat sibi honorem, sed qui uocatur: & Christus: Qui se exaltat, humiliabitur. Hinc Adamus illi legislatori subijci nolens, peccauit: cognouit Adamus illum legislatorem hominem futurum: non autem hominem Deum, siue deificatum. Sic enim nõ appetijsset. Sed quoniam hic gradus debebatur Christo: idcirco de illo dicitur Ionæ: Propter me orta est hæc tempestas in cœlo ab angelo gradus mei, æqualitatem cupiente: & in uoluptatis Paradiso ab Adamo, honorem meum desiderante. Lucifer enim sui præcellentiam animaduertens hominis perfectione satis perfectionem: & Dei ordinẽ præuidens, ut ipse cũ suis angelis

angelis adorare habeant hunc hominẽ legislatorem: superbia motus renuit huic decreto parere: immò ipse, ut uniretur in supposito diuino filiali cum natura, affectatè quæsiuit per desiderium, & cognoscens illi homini deificato partem meridionalem esse addictam, dixit: Ascendam ad Aquilonem partem oppositam meridionali clementiæ: & ponam ibi sedem meam: id est, influxum samaël oppositum influxui legislatoris, quo influxu maculauit Adam, & transgressus est Legem legislatoris. Et ero similis Altisimo in danda Lege, scilicet carnis, opposita Legi mentis Altisimi, & legislatoris: quod dicitur lignum, siue arbor boni, & mali. Christus enim Mesias, multigenis mysterijs celebratur, pluribusq́ue uocatur nominibus. Vocatur enim agnus, leo, lapis angularis, Christus, uerbum, ueritas, uita, & huiusmodi (Vide in libro de nomine Iesu) sic, & arbor uitæ dicitur: quæ collocata est in medio horti deliciarum, ut omnibus uitam impartiatur. Est Christus arbor radicem habens in terra uiuentium, unde primam traxit originem: quamuis corpus tanquam organum suæ diuinitatis traxerit à populo iam sicco, & arido, ut inquit Isaias: Ascendit ut uirgultum de terra, & sicut radix de terra sitienti. Diuiditur arbor primò in ramos maiores, & pauciores, postea in minores quàmplurimos: & Christus plenisima uirtus, & gratia diffusa primò fuit in paucos Apostolos, sed magnos, & robustos uirtute, & per illos in quàmplurimos alios: quibus ideo illi meritò præferendi sunt. Viuit Christus in terra illa diuinitatis, & paterna, sicut ipsemet perhibet dicens: Sicut misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrem. Quam susceptam uitam à Patre cæteris impertitur, ut uiuant: unde subinfert: Et qui manducat me sumendo in cibum, sicut ramus à trunco, & radice, ipse uiuet propter me. Viuunt, & pulchrescunt flores in arbore: succisi continuò arescunt: sic cogitatio, loquutio, & operatio uiuunt in Christo. Vnde ipse dicit: Sine me nihil potestis facere. Maturescunt fructus in arbore ab ea continua fomenta suscipientes: sicut ipsa met arbor loquitur, dicens: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Hæc arbor radicem habet in Paradiso, uel horto deliciarum. Totus enim hortus, & omnis uera uoluptas radicata est in antiquisimo illo Patre æterno, omnium horum origine prima, siue plantatus est in essentia illa diuina: quæ est uera terra uiuentium: à qua omnis uita, omnesq́ue deliciæ, & uoluptates pullulant: & lignum uitæ erat in medio Paradisi: quia uerbum diuinum, quod est uera uitæ arbor, est persona media in illa sanctisima Trinitate: & carne humana indutum, cum hominibus conuersans semper medium tenuit: nascens, moriens, resurgens. Quamuis ergo hortus iste plantatus sit in Patre, ut dixi: est etiam plantatus in filio, qui omnia accepit à Patre. Sicut ergo omnes arbores sacri horti sunt plantatæ in Patre: ita sunt plantatæ in Filio, & in uerbo diuino: quod ait: Si quis in me nõ manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, &c. Et non solùm arbores sunt in uerbo isto plantatæ, sed omnia plantata, & fundata sunt in eo, dicente Ioanne: Quod factum est in ipso uita erat: cum quo Paulus: Portans omnia uerbo uirtutis suæ: quod & liber uitæ à Dauide dicitur. Et in libro tuo omnes descripti sunt sub imaginibus, & exemplaribus æternis. Et in isto sunt ueræ deliciæ, & uoluptates: unde meritò dicitur Paradisus, uel hortulus deliciarum irrigatus ab illo fluuio uoluptatis, de quo diuus citharœdus ait: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos, ex fonte scilicet, de quo sequitur: Quoniam apud te est fons uitæ. In hoc Paradiso pulchro, & iucundo fuit collocatus nedum homo: sed etiam angelus, & quotquot gustauerunt (ut ait Apostolus) uirtutem seculi uenturi. Hebræi nanque hortum uoluptatis, seculum uenturum uocant. Quò nisi aliqui intrassent, non diceret Apostolus: Qui gustauerunt uirtutes seculi uenturi. Has enim gustauerunt omnes illi, de quibus Ioannes inquit: Vidimus

gloriam

gloriam eius. Illuc intrauit Paulus: quādo raptus fuit usq; ad tertium cœlum: quò deuenire nequiuisset, nisi per Paradisum uoluptatis transisset, ut sapientes norunt. Illuc quoq; intrauit Moses, & omnes prophetæ. Vbi ille Legem, quam tradidit: & isti, quæ prædicarunt oracula, didicerunt: huiusmodi autem error, dum succumbunt, irreparabilis est, ut docet Apostolus: quia per pœnitentiam nō tollitur. Hinc subinfert Apostolus: Rursum crucifigentes Filium Dei. Quorum uerborum ueritas est, quòd sicut Adæ peccatum non per pœnitentiam ipsius, sed per passionem Christi suscepit remedium: sic & error cuiuscunque illuc introducti non deletur per pœnitentiam, sed remedium passionis Christi ad delendum ipsum opus est. Et illuc introducti possunt tentari, & impugnari. Nam primus parens illuc tentatus, & debellatus fuit. Et quamuis Paradisus uoluptatis sit cœlestis: potuit tamen Adam à Dæmone tentari: & si locus eius non sit inuentus in cœlo, ut ait Ioannes. Fuit quippe Adam mente in Paradiso, sicut Moses, Prophetæ, & Apostoli, qui illuc introierunt: sed corpus, & animalis homo erat in terra. Hinc magno sacramento scriptum est, quòd antiquus serpens accesit ad mulierem: id est, partem animalem, quę erat in terra. Propterea cautè loquitur Moses, dicens, quòd Deus posuit hominē in Paradiso uoluptatis, nulla facta mentione de muliere: sumpta quippe fuit è uiro illic existente. Vnde non fuit ibi collocata, nisi per concomitantiam uiri, ibidem collocati. Sicut (Deo faciente) collocabitur corpus, & animalis homo in regno beatitudinis, sequens spiritum illius regni, & beatitudinis capacem. Et hoc si immutabitur, & spirituale surget, ut Paulus docet. Ratio huius fuit, quia Paradisus uoluptatis est obiectum solo intellectu, & portione superiori, & uirili perceptibile. Hinc mulier, quæ partem animalem significat, illuc introducta non dicitur, nisi inquantum est unita uiro, & per concomitantiam ipsius, ut dictum est. Et eo modo quo per uirum introducta fuit: eodem modo cum uiro eiecta est. Et mulier eo quod mulier: id est, quod animalis, quod pasiuum quoddam est, non est capax beatitudinis. Sed in eo tantùm, quod de portione superiori participat, & suscipit à uiro, cuius ipsa est imago, ut Apostolus ait: sicut homo illuc intrat per Christum, cuius imaginem tenet. Potuit tamen ipsa sumere ex ligno scientiæ boni, & mali in horto uoluptatis, quamuis illuc non fuerit introducta: quia (ut dixi) fuit ibi per uiri concomitantiam. Et si etiam arbor, siue lignum sit plantatum in Paradiso uoluptatis: ramos tamen suos quouis extendit. Sicut enim Deus existens in se ipso replet cœlum, & terram: sic & Christus (quem iam diximus esse arborem scientiæ boni, & mali) quamuis sit homo cœlestis, & in cœlo plantatus: uirtus tamen eius quouis diffunditur, dicente Ioanne: De plenitudine eius omnes accepimus. Et in sua Apoc. idem Ioannes loquens de ipso sub metaphora arboris prope sedem Dei plantatæ, dicit, quòd folia eius erant ad sanitatem gentium. Nec enim in cœlo sunt gentes sanandæ: sed uirtus eius quocunque extenditur, usque ad ægrotantes in domibus his terrenis, ac luteis. Hinc & pari modo in ipsis terrenis domibus habitantes possunt deuorare ipsam arborem, committendo aliquid contra ipsam. Eodem modo Plato in Phædone loquitur de Paradiso deliciarum. Terram enim describit uiuentium sublimem: in cuius comparatione nos, qui terram hanc corruptibilem colimus, asimilamur ijs, qui in profundo maris, uident Solem: cæteraqúe astra per aquam: & existimant mare esse cœlum continens ipsa astra. Si quis autem (quemadmodum pisces emergentes è mari uident hæc astra) uideret illam ueram terram, ueramqúe lucem, & uerum cœlum, illorum pulchritudinem hanc nostram multum excedere cognosceret. Quia hæc habitacula sunt, ueluti cauernæ, aut arena, uel limus sordidus. Ibiqúe uideret arbores, flore, & fructu longè pretiosiores, quàm hîc reperiantur. Et uerè sentiens Plato, de uero Paradiso ait: Qui piè præ cæteris

teris uixerint, ij ex his terrenis locis tanquam è carcere, soluti ad altiora transcendunt, puramq; supra terram habitant regionem, habitationesq; his pulchriores nanciscuntur: quarum pulchritudo non est facilis dictu. Præmium enim pulchrum est, & spes ingens: ut ipse subinfert. Quod fortè didicerat ab Isaia, qui ait: Oculus non uidit, Deus, absque te: arbor plantata in medio horti deliciarum, quæ dicitur arbor scientiæ boni, & mali: fuit Christus, qui panis uitæ, lignum uitæ, & ipsa uita dicitur. Plantata autem fuit in medio, ut unusquisque faciliùs de uitæ eius plenitudine pro captu suo suscipere posset. Et hæc arbor uitæ, diuina uidelicet persona in natura humana insita, est arbor scientiæ boni, & mali: quia ipse solus, ut dixi, uiator existens, experiebatur bonum beatitudinis, & malum humanarum passionum. Est insuper arbor boni, & mali: quia ipse præ cæteris nouit discernere bonum à malo: iuxta illud Esaiæ: Butyrum, & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Est denique arbor scientiæ boni, & mali, cui datum est iudicium, & cognitio discernendi bonos, & malos in uniuersali iudicio. Hæc autem arbor, ideo à principio fuit prohibita, ne tangeretur, aut probaretur siue de ea comederetur: quia Legem, & iudicium in ipso existens experiri, aut probare nemo debebat, sed reuereri, & timere, semperqúe habere ante oculos: ut ad ipsius metam omnes nostras disponeremus operationes. Quo sensu dicitur in Lege. Erunt hæc uerba, quæ tibi præcipio hodie, in corde tuo: & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ea sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens: & ligabis ea quasi signũ in manu tua, & erunt ante oculos tuos: Quod etiam in Psalmis dicitur: Beatus uir, qui in Lege Domini meditatus est die ac nocte. Et quàm optimè hæc arbor Legis, & regula diuini uerbi, dicitur esse scientię boni, & mali: quia ex illa quid rectum, quid obliquum, quid bonum, & quid malũ sit, perpendere possumus. Hæc enim docet nos, quando supremo bono frui debemus: & quãdo, aut qualiter infimo, aut medio potiri licitè ualemus. Et seruata illa arbore, & regula illæsa, tunc possumus de omnibus arboribus comedere: id est, in omnibus creaturis condelectari, & ipsas appetere appetitu minimè obliquato. Sicut ergo ab arbore illa rectè, & debitè suscepta omnis iustitia, omne rectum, omne denique bonorum procedit: sic ab arbore uiolata omne malum in genus humanum, & etiam in angelos prouenisse comperimus. Malum enim à bono prouenit cùm aliunde progredi nequeat, ut apertè diffinit Augustinus in Enche. & ante eum Dionysius dicit: Omnium malorum principium, & finis est bonum: & rationem assignans, ait: Nihil operatur ad malum aspiciens, sed ad bonũ uidelicet, quod aut negligit, aut indebitè appetit. Est igitur hæc arbor principium omnium bonorum, atque malorum: quia ipsam si quis ueneratur, & obseruat, operatur bonum. Si autem eam quis negligit, & deuorare, aut pessundare præsumit: operatur malum: sicut de ipsa humano surculo insita protestatus est ille sanctissimus senex Symeon dicens: Ecce positus est hic in ruinam, in resurrectionem multorum in Israël, & in omni populo, tàm angelico, quàm humano. Peccauit enim angelus nolens ipsum suscipere tanquam uerum Dominum, & uerum legislatorem, neque obedire regulis in eodem descriptis: nolensqúe reuereri ipsum tanquam mediatorem, & per quem cohæredes efficeremur iuxta regis edictum. Quod Paulus cum Hebræis propalauit, dicens: Et cùm introducerent eum primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorent eum omnes angeli eius: sed aliqui illorum proterui à summa illa ueritatis regula superbè declinantes in errorem, & mẽdacium prolapsi sunt. Quod ipsemet Veritatis fons atteстatur, dum ait: Ille homicida ab initio in ueritate nõ stetit: immò uoluit (ut ait Ioannes) occidere Filium Mulieris, Christum uidelicet, æqualitatẽ eius appetendo modo supradicto. Hinc etiam peccauit homo, ausus extendere ad ipsum manum

rebellem

rebellem modo iam dicto. Christus enim legislator homo est: qui solus, simul, & semel gustabat bonũ beatitudinis: & malũ passionum nostrarũ: nec enim fuit alius quisquã qui simul fuerit beatus, & uiator, nisi Christus Iesus: q uerè fuit arbor: cuius gratia diffusa fuit in ramos maiores pauciores apostolos: & est radicata in terra uiuentium, unde primã traxit originẽ: & si corpus suæ diuinitatis organũ à populo sicco, & Iudæorũ arido. De quo Esaias: Ascẽdit sicut uirgultũ de terra, & sicut radix de terra illa sitienti, ut dixi: uiuit ergo Christus in terra illa diuinitatis, & paterna: sicut ipse dicit: Sicut misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrẽ. Quam susceptam à Patre uitã cæteris impertitur, ut uiuant. Ideo sequitur: Et qui manducat me, sumendo cibũ, sicut ramus à trunco, & radice, ipse uiuet propter me. Et ab arbore ipsa uiuũt flores cogitationũ nostrarum: & ab ea succisę arescunt, & pereunt: ut ipse dicit. Sine me nihil potestis facere, nec cogitare aliquid à uobis, tanquam ex uobis, &c.

DOGM. CAB. Magnus aquilo fons est animarum omnium simpliciter: sicut alij dies quarundam, & non omnium.

FR. ARCH. De animarum origine disputatur à multis, & de inchoatione formarum, unde progrediantur: & cõmuni gressu conueniunt peripatetici: quòd animæ corruptibiles ac mortales egrediuntur de gremio materiæ, ut eorum uerbis utamur. De intellectiua autem, cùm adhuc apud eos dubium sit, an mortalis uel immortalis: nec unde ueniat, determinarunt: sed eorum princeps dubius loquens, ait: Si est aliqua forma ueniens deforis, ipsa est anima intellectiua. Sed quomodo potest hoc esse, nisi uera sit opinio Anaxagoræ ascripta, quòd quodlibet sit in quolibet, sed dicunt, quòd inest potentia in actum aliquando deducenda: Et dicunt, quòd natura dedit materiæ illam potentiam, & subiecto, ut particulare agens uirtute seminaria deducat in actum. Quid autem sit hæc natura, non determinant, sed aliud esse non potest, nisi primus opifex omnia operans in omnibus: aut secundariæ causæ agentes ad imperium eius, & uirtute ipsius. Ipse ergo est primum agens, & primus formarum dator, à quo omnis uita, forma & ordo prouenit: ergo anima à supremo fonte bonorum, & uero datore formarum habet esse per eum, per quem facta sunt omnia: sicut ipsemet testatur, dicens: Pater meus usque modò operatur, & ego operor, aut de nouo creando, ut dicunt nostri theologi, aut infundendo id, quod ab ipso fonte emanat, ut alij asserunt. Vnde cœlestis Pater, & omnium formarum dator inquit: Omnes animę meæ sunt, & à me uidelicet progenitæ, & in corpora diffusæ. Vnde Hebræi ex reconditissimis ipsorũ arcanis, animam ex magno Dei nomine quatuor literarũ יהוה *Iehouah* procedere asserunt: Mundum aũt totum ex decẽ annumerationibus prouenire, & regi: sed à tribus supremis iussu, à septem uerò reliquis executione. Hinc uocãt has septem annumerationes fabricæ. Sed cũ nemo det, quod non habet: (ut docent peripatetici) necesse ergo est, ut omnis forma sit in opifice à quo processit. Et formæ ibi existentes ideæ sunt, ad quarum metas habemus particulares formas, & esse: & cùm illud esse continuè fluat ab ipso, qui dedit, habemus ab ideis, secundum quas tribuit, unde sustentemur, ne defluamus in nihilum: cùm nostrûm esse continuè fluat: & quod continuè fluit, necesse est, ut in aliquo permanente sustentetur, quod est uerbum Dei, in quo omnia condita sunt: sicut dicit Paulus: Portans omnia uerbo uirtutis suæ. Pythagoras uerò (ut refert Alexander, & Laërtius) aliquid celebrius protulit, dicens: Anima est immortalis: cùm illud quidem, à quo euulsa est, immortale sit. Christus uerò apertè nos instruit à Deo progenitos: dum docet, ut magna confidentia confugiamus ad Deum, uocantes ipsum Patrem, sicuti est: immò, ut nullum alium cognoscamus Patrem, dum ait: Nolite uocare uobis patrem super terram: unus est enim Pater uester, qui in cœlis est. Et de se ipso ait: Ego exiui à Patre, & ueni in Mundum. Sed cùm fra-

tres

tres simus potius ex patre, quàm ex matre: & nos ab eodem absque dubio exiuimus: non tamen eadem perfectione, & gradu. Ideo benedicit Pythagoras: quando dicit: Diuinum genus inest hominibus: quia, ut alibi dixi, anima, quę in nos infunditur, est quodammodo semen Dei in corpus infusum: Vnde generatur homo melior: de quo Paulus: Secundus homo de cœlo cœlestis. Et propter hoc dicitur imago Dei. Triuiale est enim hominem cum imagine Dei factum, ad ipsius similitudinem deductum. In quo autem consistat hæc imago, perscrutandum est. Vulgari enim doctrina dicitur, tres diuinas personas repręsentari in tribus potentijs animæ, memoria, intellectu, & uolũtate. Nec quidem hæc potest dici imago, cuius est repręsentare totum, & omnimodum effigiatum, ut à Theologis nostris perspicacioribus, quàm optimè decernitur. Vestigij autem est repręsentare non plenum imaginatum, sed aliquam eius rationem, uel partem. Et quamuis tota trinitas comprehendatur in tribus personis, & etiam in ratione ipsa, repręsentatur in alijs partibus, quã in tribus prædictis potentijs. Est itaq; Deus plena uita, omnia mundani corporis membra uiuificans. Est quoq; anima fons quidam uitæ, à supremo tamen & diuino mari emanans, omnibusq; proprij corporis membris pro sua cõditione uitam tribuens. In sacra Scriptura dicitur. Et inspirauit in nares eius spiraculum, aut animam uitarum: ut præstet corpori uitam uegetatiuam, sensualem, rationalem, intellectiuam atq; diuinam. Et Deus uirtute, & omnia cõtinens: & de homine ait sapiens: Fecit Deus hominem puluerem de terra, & dedit ei uirtutem continendi omnia. Cognouit Deus cuncta unico actu. Homo etiam omnia cognoscere potest, sed succeßiuè. Est insuper Deus circulus quidam, non aliunde quàm à seipso trahens originem, & in seipsum tendens, omnia illuc secum deducit. Est etiam homo circulus à Deo procedens, & in ipsum tendens, illuc omnia deducens, cùm omnia contineat. Aemulatur Deũ in duratione, saltem succeßione quadam. Est adeò similis anima Deo, ut quiescere nequeat, quousq; uniatur illi, tanquam planta suę radici. Cabalistę de huiusmodi materia tractantes, dicunt, quòd magnum aquilo est fons animarũ. Sunt enim Diuini fontes decem secundum numerum decem sephiroth, siue dimensionum. Inter quos unus datur, qui ghebura, siue aquilo uocitatur. Et ipse est fons omnium animarum & uitarum: nam (secundum Auicennam) animæ omnes ueniunt à datore formarum: id est, à ghebura, proprietate aquilonari: quæ fauet Aegyptijs. Quocirca sancti patres antiquæ Legis in Aegyptum aquilonarem descenderunt, ut inde uitæ fortitudinem acquirerent. Et quamuis omnes animæ ab illo fonte gheburi aquilonari trahant originem: transeunt tamen per alias dimensiones, siue sephiroth, antequam corpori infundantur: & ab eis uarias proprietates suscipiunt. Animarum unaquæq; suscipit eam lucis sortem: cuius naturæ est medium, cui obijcitur, uel cum quo connectitur. Si enim per seraphicas intelligentias anima ab illa luce suprema emanat, seraphica efficitur: & ad seraphicas mansiones (fauente, & attrahente Deo) deuenire contendit. Si uerò per cherubicas mentes splendorem scientię suscipit, anima familiaris effecta lucis, ad cherubica subsellia deuenire satagit: & sic de cæteris. Sicut enim lux uitra diuersorum colorum pertransiens, discolores etiam radios diffundit, rubeos, scilicet per rubrum, uirides per uiride, albos per album, & sic de cęteris dicendum: pari modo anima eam naturam induit, per cuius diaphanum trãsit. Nec spiritualis lucis diaphanum aër est, sed spiritus & intelligentia: quæ poßit eam lucem suscipere, & transmittere. Et de his loquitur Saluator, dicens: Angeli eorum semper uident faciem patris, qui in cœlis est: & loquitur de angelis deputatis, qui non rectè deputati essent: nisymbolum aliquod haberent cum eis, quibus destinantur. Et sicut angeli non sunt eiusdẽ gradus perfectionis, ita nec animæ: una enim est altera perfectior. Et non tantùm differunt accidentibus, sed gradibus etiam quibusdam intrin-

ſecis radicatis in eſſentia ipſarũ:quibus unaquæq; anima eſt,hæc differens ab
alia per illud,quod eſt ſibi proprium. Ariſtoteles dicit,quòd ſpecies ſe habẽt,
ſicut numeri: ideo concluditur, quòd omnes animæ ſint æquales. Sed Do-
ctores Pariſienſes dicunt animam Chriſti,& conſequenter multorum excellẽ
tium uirorum eſſe nobiliores anima Iudæ, aut cuiuſcunq; ſceleſti, & infimi.
Quod ex Euangelio quoq; diſcere poſſumus:ubi dicitur,quòd talenta fuerũt
unicuiq; ſecundum menſuram propriam,donorum uidelicet naturalium,di-
ſtributa.Nam talenta ſunt dona gratuita naturalib.correſpondentia ſecundũ
Gregoriũ.In quem ſenſum intelligenda ſunt uerba Saluatoris dicentis, quod
decem minæ,decem ſeruis datæ ſunt,ut operaretur unuſquiſq; ſecũdum men
ſuram ipſi præſtitam.Secundum quã uirtutẽ, qui operatur, reportat præmiũ
pro conditione nummi,uel doni pręſtiti.Si uerò operari negligit,aufertur do
natiuum,& datur alij operanti,ut compleat locum præparatum pro influxu,
& donatiuo conceſſo. Nec ſpecies determinantur,per numeros,aut unitates
uocales,quæ non ſunt diuiſibiles:unde ad oblationem, uel additionem unita
tis uariatur ſpecies numeri:ſed determinantur numero naturali, cuius unita-
tes ſunt diuiſibiles:ut patet in muſica de ſemitonio,ut alibi dixi.Nec per uaria
tiones numerorum,uariantur ſpecies proportionum. Quæ proportiones
ſunt numeri naturales,quibus ſpecies determinantur. Quod confirmat ſapi-
ens,dicens:Puer eram ingenioſus,& ſortitus ſum animam bonam,meliorem
uidelicet,quàm multorum aliorum animæ.Tanta eſt enim diſtantia unius a-
nimæ ab altera in ſapientia,bonitate,robore,uiribus,diſpoſitione ad diuerſa,
ut non uideam quomodo poſsint animæ ſortitæ eſſe gradum æqualem. Et hi
gradus ſunt talẽta,uni duo cõceſſa:alteri tria:& tertio quatuor, ut docet Chri
ſtus:quòd unicuiq; data ſunt ſecũdum propriam uirtutem: quæ uirtus eſt uis
quędam, certo gradu determinata: ſecundum quam eſt capax ſui muneris,&
ipſum ſuſcipit.Et ratio horum donorum ſiue uirtutum diſtinctarum,eſt uaria
tus modus influxuum dimenſionum diuinarum:per quas animæ tranſeunt:
nam,& ſi omnes animæ ab uno fonte ghebura aquilonari originem trahunt,
& à reliquis ſex dimenſionibus executione:unde uocãt has ſeptem annume-
rationes fabricæ:à tribus tamen ſupremis(ut dixi)infuſione proueniunt. Et ſic
ſecundum proprietatem illarũ ſeptem dimenſionum, per quas tranſeunt,im-
bibunt uarios influxus. Animæ enim noſtræ in ſphæris cœleſtibus archety-
pis collocantur.Nec miretur quiſpiam,ſi Pythagorei,& academici ſpheras re
pletas dicant intelligẽtijs, & animabus in eiſdem locatis, cùm & in ſacro elo-
quio à Moſe dictum ſit. Completi ſunt cœli,& omnis exercitus eorum:pro
quo nos habemus,ornatus eorum:exercitus enim & militiæ cœleſtes intelli-
gentiæ ſunt,& formæ intellectuales:quæ ſunt ipſorum cœlorum ornatus pul
cherrimus:nam per has formas,quas Plato cum Moſe exercitus cœlorum uo
cat,ſphæræ cœleſtes(ait Proclus)ornantur. Ideo has Euripides,& poſt eum
multi dixerunt domicilia,& atria eſſe Deorum:id eſt,mentium cœleſtiũ.Quę
autem,& quot ſint in cœlis formæ,& intellectus ab ipſo ſummo Deo diſtin-
cti, ſolus ille notuit,qui numerat multitudinem ſtellarum,& omnibus eis no-
mina uocat: Pſalmus Nomina quippe uocat, non corporalium ſtellarum,
ſed intelligentiarum præſidentium:ut nonnulli ſapientes exponũt. Vnicuiq;
enim orbi unam ſaltem intelligentiam tota ſchola ſapientium etiam peripatę
ticorum aſsignat.Sed & cùm unaquæq; ſtella ſuam habeat uim, & influxum
in inferiora:neceſſe eſt,ut & ipſa ſuam habebat præſidentem intelligentiam,
quæ uim conferat,ut agat: cùm operatio à puro corpore prouenire minimẽ
poſsit.De animabus aũt noſtris,reſtat difficultas: & apud multos ridiculum
exiſtimatur,quòd ipſæ animæ in ſphæris collocentur. Quod tamen ſanẽ in-
telligentibus abſurdum non uidet. Decantarunt enim & catholici aliqui nõ
mediocris ingenij animas humanas ad ſphæras uarias ſubiectas. Quod non

decor-

de corporeis sphęris est tantumodò intelligendū: sed de illis supramundanis rotis, ad quas animæ reuertunt̄, prout ab ipsis processerunt: ut planiùs in Hebræorum Theologia continet̄. De hac reuersione animarū ad loca ipsis proportionata, & à quib. discesserunt, loquentes academici cum suo Platone dicunt, quòd redeunt ad suos planetas, altiùs forsitan loquentes, q̄ multi existiment. Theologi uerò nostri dicunt, quòd reuertunt̄ ad illos choros angelorū, quib. cōformiter uixerūt. Dico, quòd ad illa supramūdana hospitia reuertunt̄ ad quę uia, & hostiū est ille, qui dixit: Ego sum uia, ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabit̄. Nec.n. per Christū datur transitus ad planetas, nec ad angelos, sed ad Deū, & Patrē æternū: in cuius domo, & in cuius amplitudine diuinitatis sunt mãsiones illæ multę, & æternę. Et hinc Astronomi (si quid ueri habent) prognosticando decernunt hūc esse Saturniū, uel Martiū, uel Iouiū, Venereū, uel Mercurialē, Solarem, uel Lunarē. Varij quippe sunt effectus, inclinationes, & mores in hominib. non quidem à materia tantumodò uariè dispofita (ut nonnulli opinantur) prouenientes: sed ab influxu uario, & forma diuersa: nō diuersitate specifica, sed peculiari, & ꝓpria. Quorum gradus, etsi sunt uarij ab eo distributi, qui idē manens diuidit (ut ait Apostolus) singulis, prout uult: cooperant̄ tamen causę secundæ cœlestes, corpora nostra disponētes ut ipsa cū animis conueniant: quia secundū Aristotelē datur forma secundum materiæ dispositionē. Si.n. corpus nostrū ab aliquo inferiori planeta dominat̄, ut puta à Sole: Deus in illud infundit animã, quæ per Solem superiorē tiphereth transit, & eius influxum imbibit: & se induit ea proprietate solis tiphereth. Quomodo aūt ab ipsis planetis hauriat homo, docet Plato, Plotinus, cæteriq; academici. Recipit (inquiunt) anima in descensu à Saturno ratiocinationem, intelligentiã, & speculatiuam uim: à Ioue uires agendi, & practicã: à Marte irascibilē, & animositatis ardorē: à Sole imaginationē sciēdi, & opinandi naturã: à Venere concupiscibilē, & desiderij motū: à Mercurio interpretandi, & pronunciandi, penetrandiq; uigorē: à Luna, unde plantare, generare, & augere possit. Et ut ab uniuerso accipiat, & totū quoddã conficiat, & etiã à supremo septenario (ut Mercurius innuit) imò à toto archetypo haurit ea: & ibi assumit suū genium custodē: qui nunquã illum relinquit, quousq; sit in termino. De quib. Christus: Angeli eorū semper uidēt faciē Patris mei, &c. Dicit ergo cōclusio (Magnus aquilo). s. supramundanus ghebura, uidelicet (fons est animarū) executiuè, ut dixi, & nō omnium. Non uult significare, q̄ dent̄ aliquę animę, quarū origo nō fuerit ghebura aquilo: sed ab alijs sephiroth: sed ita, quòd omnes animæ originem suam à ghebura accipiunt: & inde descendentes transeunt per reliquas sephiroth: proprietatibus quarum se induunt. Idemq; dicatur de reliquis planetis inferioribus, & superioribus inuicem correspondentibus. Nam sicut si omnia corpora dominarentur à Sole, eiusdem essent complexionis: ita, si omnes animæ per eandem sephirah transirent: eadem uirtute, ingenio, memoria, moribus gauderent: cuius contrariū apertè patet: sunt enim hominum uaria genera.

DOGM. CAB. *Cùm dicit Salomon in oratione sua in lib. Reg. Exaudi ò cœlum, per cœlum linema viridē debemus intelligere, quæ girat vniuersum.*

FR. ARCH. Non ea tantùm, quæ de conuenientia hominis cum cœlis, & de suscipienda ab eis sanitate dicuntur, credenda sunt: sed etiã quòd utilitatis nonnihil ab eis hauriat, unde melior fiat putandū est. Hauriat.n. primò lucē, quæ tenebras, & malè operantes fugat, dicente Psal. Ortus est sol, & cōgregati sunt (mali S. spiritus) & in cubiculis suis: id est, in malis hominibus, tãdiu collocabuntur, quandiu adueniet nox. Habet enim hæc Solis lux, simulacrū quoddã lucis illius, qui ait: Ego sum lux Mundi: dum lucē habetis, ambulate in luce, ne tenebræ uos comprehendant. Et sicut tenebrarū principes in tenebris ipsis robustiores fiunt: sic & angeli lucis, nobis fauentes, uirium incremēta à lu-

ta à luce suscipiunt,non modò Diuina,sed solari,& cœlesti, per quam etiam il la Diuina & suprema lux splendescens, uirtutem quandã cœlis,& per ipsos inferiorib.influit.A patre nanq; luminum,à quo omne datum optimũ, uenit, & esse,& motus,& generatio,& omnis operans uirtus tàm in cœlis, quàm in elementis,plantis,animantibus,& hominibus.Sed omnia illa per cœlos,tanquã per media,& instrumenta,fomenta quædã suscipiunt, quæ naturalia dona dicuntur.Homines autem ultra hæc,suscipiunt,unde mores uarios, & uitam multigenã componant, ut asserunt astronomi. Id aũt fit per dispositionẽ lineæ uiridis siue tentorij,quod omnia ambit,cuius uis primo angelis se communicat:dehinc per cœlos penetrans, peruenit non tantùm ad corpora nostra,sed etiam ad interiora spiritus:suscipimus quoq; maximã uim à concentu cœlorum,qui nos ad concinnandos mores disponunt:uerùm(ut dixi)hic defluxus dependens est à linea uiridi:quæ sicut totum Mundũ archetypum circuit,decem uidelicet sephiroth:ita totum hũc inferiorem, maiorem & minorem,cœlum circuit,& ambit.Omnia plura,quæ in unum cõueniunt, oportet quòd aut arte,aut natura,ut diuino mysterio cõglutinentur.Lapides enim calce cõglutinantur,ligna clauis,siue colla casea,uel piscea,membra neruis, carne,& cute colligant.Et quia fortior est uis naturę, quàm artis:ideò fortius illa ligat.Sed cùm omnium fortissima sit Diuina uirtus,ideò non solùm cõnectit, sed etiam unit. Et hæc uis est nominis ipsius sancti, & magni, de quo dicitur: Domine Dominus noster,quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra:utraq; uidelicet superiori,& inferiori,in utraq; ligans,cõnectens, & uniens omnes partes,& eorum membra simul.Ad cuius similitudinem in Ierusalem, quæ typum gerit illius supernæ ciuitatis,iussit Deus, ut fabricaretur templũ: postea subintulit in eo Volumine,quod dicitur Paralipomenon: Elegi Ierusalem,ut sit nomen meum in ea:quam elegi, ut ædificaretur in ipsa Templum nomini meo.Sed nedum templũ lapideum,& tota Mundi maioris machina, uerùm etiam rationalis & humana fabrica est illius nominis uinculo colligata.Nã cùm biuium faceret in Abel,& Cain humana familia(in Abel .n. Diuina,& in Cain Diabolica familia fabricatur)hic,qui secundũ carnẽ, & Diabolum erat,persequẽs eum:qui erat secundũ spiritum,interfecit Abel: sed continuò reparata fuit in Seth,& multiplicari cœpit in Enos Seth ipsius filio. Quę ut cõiuncta esset debito nexu,dicit Scriptura: Tunc cœptũ est inuocari nomẽ Domini:quamuis textus mendosi habeant:Iste cœpit inuocare nomẽ Domini. Inuocatum.n.fuit,& interpositum tanquã nexus,glutinũ,& uinculũ.Sic in Deuteronomio,postquã de uinculo charitatis,quod habere debẽt omnes, qui Dei sunt,Sacerdotes,Leuitæ seniores,ancillæ,aduenæ,& peregrini in offerendo,epulando,cohabitando,& huiusmodi præceptũ dederat Dominus, subintulit.Vt inhabitet nomẽ meum ibi:omnia uidelicet connectens. Sic & Ieremias pro electa familia,inquit: Tu autẽ in nobis es Domine,& nomẽ tuum inuocatum est super nos.Quod ne in patria credatur omissum, inquit Ioan.quòd illi consignati habebant nomen eius.s.agni.i.Iesus ישו,& nomen Patris eius.s.tetrag. יהוה scriptum in frontib.suis.Est igitur hoc nõmẽ girans uniuersum.i.connectens uniuersa suprema supremis, & inferiora inferioribus, & suprema inferioribus,& inferiora supremis. Quæ superiora,& inferiora in duodecim partes admodum zodiaci diuiduntur, secundum reuolutionem nominis tetrag.Quarum reuolutionũ duodecim unicuiq; unus angelus pręsidere dicitur.Et correspondent per influxum, non tantùm duodecim portis urbis Ierusalem:uerùm & duodecim signis stelliferi cœli. Quorum capricornus est porta ascensus præcipua,& cancer descensus:cætera uerò cum altero illorum conueniunt.Et sicut datur tantùm nomẽ unum sub cœlo, in quo possumus saluari(quod idem est,quod tetrag.)ita omnis bonus influxus nobis est concessus ab eis duodecim reuolutionibus.Nam hę fauent duodecim

patriar-

Patriarchis, duodecim Apostolis, duodecim portis cœlestibus, septem & cœli planetæ nobis fauent: ministerio tamen septem angelorum illis præsidentium: ipsi enim omnia mouent, omnia moderantur. Per influxum etiam duodecim Signorũ, & duodecim reuolutionum nominis tetrag. quia septem planetæ inferiores influxum à septem planetis archetypis suscipiunt: quæ sunt septem sephiroth inferiores. Et quãuis discrepantia uideatur in numeris planetarum, & signorũ, maxima tamen conuenientia est, in radice utriusq;: quæ est quaternarius, & ternarius: qui si iungantur, septenariũ constituunt. Si uerò alter per alterum quadretur dicendo ter quatuor, aut quater tria, reddũt duodecim. Conueniunt insuper planetæ cũ signis in uirtutibus qualitatiuis, & elementaribus, & melioribus uiribus: unde quilibet planetarum habet in aliquo signo suum domicilium, & in aliquo suam exaltationem, à quolibet illorum aliquam uim & fomentum suscipiens. Nec minorem cõuenientiam habent septem intelligentię præsidentes planetis cũ illis duodenis mẽtibus, qui signis duodecim presunt. De quotum quibuslibet Ioannes meminit in Apocalypsi. Vide ibi declarationem meam. Virtus in primis in Dei magno nomine tetrag. יהוה ineſt postea diffusa in duodenos illos, & septenos angelos, per quos extenditur in duodena signa, & septem planetas: & consequẽter in omnes ministros, & instrumenta ipsius Dei. Sic etiam est in hoc Mundo uel corpore mystico spirituali. Virtus enim magni nominis יהוה existens in Iesu ישו & complens eum omnimoda perfectione, postea diffunditur in duodecim illos Apostolos, tanquam in duodecim signa, & fundamenta post Christum præcipua cœlestis & spiritualis ædificij. Nam (ut Apostolus ait) fundati sumus supra fundamentum Apostolorũ, & Prophetarũ, à quibus, & septuagintaduo discipuli, & Episcopi, & Prælati omnes, qui sunt loco priscorũ Patrum, & eorũ, qui tanquã prima iacta sunt fundamenta huius sacri ædificij, & consequenter omnes, qui ab eis reguntur. Ab Angelis itaq; suscipiunt cœli, unde influant, & faueant ad bonũ: illi autem à nomine magno tetrag. Cuius uirtus primũ est in Dei, postea diffusa in duodecim illos, & septenos angelos, per quos extenditur in duodecim signa, & septem planetas, & consequenter in omnes ministros, & instrumenta ipsius Dei, ut dixi. Quod cernens Salomon fabricato templo, & facta sua oratione cupiens fauorẽ duodecim reuolutionum nominis magni, ut fauerent duodecim tribubus Israẽlis, ut omnes hasce reuolutiones simul inuocaret, ad earum fundamentum accessit, dicens: O' cœlũ Tetrag. cuius duodecim reuolutiones ambiunt & Mundũ archetypum, & hunc inferiorẽ diuisum in duodecim partes: exaudi orationẽ meam. Quamuis enim Plato dicat, cœlũ esse omnium bonorũ causam, intelligit ipse de cœlis archetypis: i. Ideis, quæ sunt media, & instrumenta, per quæ summus opifex, rerũ seriem obseruans operatur. Causa tamẽ principalis est ipse Deus: à quo, (ut diuus Iacobus ait) omne datum optimũ, & omne donũ perfectum emanat: cui astipulatur Apostolus, dicẽs: Ex ipso, & per ipsum & in ipso sunt omnia: id est, omnes uirtutes, & potestates, quia est linea uiridis: id est, plena omnis coloris influxuum, sicut color uiridis nullius coloris mixtionẽ renuit. Sic est enim tetrag. fons omnium influxuum: qui omnia mouens trahit ad se, ueluti centrũ omnes lineas circumferẽtiæ, & in se conducit. Centrũ enim est, & circulus, & sphera, omnia complectens, & complens, & omnes lineas in se ipsum conducens: idcircò ponitur in tiphereth in medio sephiroth, tanquam centrũ, à quo centro duodecim lineæ, duodecim scilicet reuolutionum pendent, & totus ordo sphęricus, ut declaraui in Porta lucis.

DOGM. CAB. Animæ à tertio lumine ad quartam diem, inde ad quintam descendunt: inde exeuntes, corporis noctem subintrant.

FR. ARCH. Pro huius notitia conclusionis multa facienda sunt pręsupposita: primum præsuppositum est, quod omnes sephiroth dicuntur lumina,

quarum fauore cuncta creantur, & fouentur: dicuntur præterea dies fabricæ & denominantur dies bresit. Secundũ præsuppositũ est, quòd cùm loquimur de Sephiroth fabricę, intelligendũ est de Sephiroth inferius binah inclusiuè: quia nezach, & hod ponuntur pro una sola, & ita septẽ remanẽt. In sex dieb. Deus creauit Mundũ, in septimo uerò die. s. binah quieuit: tertium præsuppositum, quãdo absolutè nominantur Sephiroth, intelligendum est de omnibus decem: quartum præsuppositũ, quod ghebura est aquilo magnus: à quo omnes proueniunt animæ: quanuis Doctores isti uideantur tenere, quòd animæ à binah proueniant. Verum est. n. quòd animæ primo à tota Trinitate, præcipuè tamen à Spiritu sancto pendent, quo. s. ad esse essentiale, deinde ingrediũtur ghebura primò, & successiuè in cæteras sephiroth. Ideo dicit Moses: Spirauit in nares eius spiraculum uitę. Spirare enim est Spiritus sancti proprium: & Origenes dicit quòd Spiritus sanctus dat omnibus uitam. Animæ igitur origo est, immediatè à Spiritu sancto: & quoniam post sui esse, primo tanquam in primum thalamum, intrant in ghebura: Idcirco animæ dicuntur procedere à ghebura, respectu cæterorum sephiroth inferiorum fabricæ: & sic de una sephirah in aliam transeunt, quousque ingrediantur aliquam sephirah, quæ conueniat in proprietate cum planeta inferiori, corpori illius animæ dominanti, quod anima illa informare habet: & sicut planeta inferior, sub cuius imperio nascitur homo, illi corpori sic concepto influit, & impartit suum influxum: sic planeta superior inferiori planetę correspondens, informat animã illam bono influxu sibi proprio, ut anima & corpus participent in qualitatibus suis: datur enim forma secundum dispositionem materiæ. Si corpus solare fuerit, eius anima imbibet influxu Tipheret Solis archetypi, omnia, quæ nullam habent motionem liberam, nullum aliud ascendunt curriculum, quo uehantur in primum, à quo recesserunt; nisi instinctum, quem naturalem dicunt: quia à natura insitus est, ut dicunt Peripatetici, aut (ut eorũ uerbis utamur) quia fit in pluribus, & frequenter. Sic enim naturalia definierunt. Sed ut rei ueritas est, sic ab opifice summo donata sunt. Qui uerò rationis, & libertatis Dei munere sunt participes: hi ascendunt curriculum suę uoluntatis, aut amoris, iuxta illud Augustini: Amor meus, pondus meum: uel curriculum meum: illuc feror, ubi amo. Ad hoc multoties magnam uim conferente Natura & attrahente diuinitate faciliùs currunt. Ad profectum enim sapientiæ, & doctrinæ promptiùs ueniunt bene cordati Viri in corpore, & sortiti bonam animam, & ad doctrinã dispositi, fauente eis Phœbo, Venere, & Mercurio, si Platonicos sequi uolumus. Et hoc aut disponendo corpus, aut quia intelligentiæ illis stellis pręsidentes suo influxu fauent, aut (ut Pythagorei dicunt) quia in descendendo anima induit naturam illarum intelligentiarum, sicut lux uidetur suscipere colorem uitri, per quod transit, rubeum, cœlestem, uiridem, uel croceum. Currũt alij faciliùs ad dominium si genitura, & uirtus id præstet: & si Sol, & Mars, & huiusmodi eis fauerint si uera sunt, quę tradunt Astronomi. Currunt alij ad diuersas uirtutes naturali curriculo pro uaria dispositione corporis, & animi, & cœli fauentis. Verùm nihil boni attingunt, nisi faueat superna uirtus, à qua omne bonũ: non enim acquiritur proprijs uiribus sapientia, ut testatur Sapiẽs, dicens: Et apposui cor meum, ut scirem sapientiã: & intellexi, quòd omnium operum Domini nullam potest inuenire homo rationem, eorum, quæ fuerũt sub sole, & hoc quia sapientia datur à Deo, iuxta Iacobi sententiam: Qui indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. Et si diuersis gradibus animæ ab opifice distinctæ sunt, una tamen est communis omnium earũ origo, & idem ortus, ut suprà uidimus: unus est ergo introitus ad uitam omnibus, & similis exitus, absque uidelicet cognitione, & uirtute aliqua, quòd anima à principio est tanquàm tabula rasa, in qua nihil sit depictum. Cui adstipulari uidetur id, quod infert ille Sapiens, propter hoc (quia uidelicet nudus & ignorans

gnorans egreſſus ſum de utero matris)optaui,& datus eſt mihi ſenſus inuocaui,& uenit ſpiritus ſapientiæ.Sed Plato,quem multi ex eius Academia ſequũtur,cùm uidiſſet multos ſine difficultate diſcere,immò multoties ſcire,quę nõ didicerant, opinatus eſt ſpecies,& formas rerum, & conſequenter doctrinas animæ concreatas,ſed impeditas ſenſibus,& ligaminibus corporeis, adeò ut ſtudio,tempore & exercitio excutiantur ſpecies,quæ inerant.Hinc dixêre nõ nulli Antiqui, quòd anima intrans corpus bibit de gurgite lethæo:id eſt,obliuione.Nec fuit hæc ſententia primò à Platone inuenta, & edita, ſed à ſecretioribus Theologis accepta,qui opinantur omnes animas à progenitore ſuo productas,omnibus ſuis formis perfectas,ſicut producta fuerat anima protoplaſtis,quam ipſe tranſgreſsione obſcurauit,ex cuius peccati contactione,noſtræ quoq; animæ corpus intrantes obſcurantur,& penitùs ſopiuntur. Et ſicut ipſi primo parenti de corporali cibo, & forſitan de utroq; dictum eſt: In ſudore uultus tui,aut narium tuarum:id eſt, ſpiritus tui, ueſceris pane tuo:ſic illa uox,& dura ſententia omnibus nobis intonare mihi uidetur: In ſudore & labore tuo ueſceris pane,& corporis,& animæ tuæ,qui eſt doctrina, & cognitio rerum. Nam nobis agendum, ſudandumq; eſt,ſi uolumus aut de nouo addiſcere(ut dicunt Peripatetici)aut extrahere eam doctrinam,quam animæ noſtræ perſpicacẽ à principio infudit largiſsimus diſtributor. Sed mox parentum primorum culpa obfuſcatam retro uelamine,quod Deus ſua benignitate à quorundam oculis dignatus eſt auferre. Dauid enim literas non didicit:& ex paſtore,effectus eſt Vates,& diuinarum rerum Doctor pręcipuus. Quibus adeò ſuos cõpleuit hymnos,ut omnes quamuis exquiſitiſsimi Poëtæ,ipſi longo cedant interuallo:Sic Iſaias,Ezechiel,Daniel, cæteriq; Prophetæ,& etiam Apoſtoli,quibus dixit:Ego dabo uobis os,& ſapientiam. Salomon quoque in unius noctis ſomnio Deus tanta ſapientia rerum gerendarũ, & inferiorum compleuit:Et ne unus quidem ex cunctis priſcis Regibus ſimilis ei(longo etiam interuallo)extiterit.Et hoc mediante unctione Spiritus ſancti,ſiue ſacri nominis, de quo in Canticis dicitur, oleum effuſum nomen tuũ. Cuius nominis chriſma,& uirtutem,cùm tradidiſſet Chriſtus ijs,quos nouerat idoneos,& electos à Patre,dixit:Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus,quos dediſti mihi.Aliqui autem hoc chriſmate præuenti fuêre, in materno utero,ut de Ioanne,& Ieremia legimus. Quod an fuerit per infuſionem nouæ ſapientię,(quod credo)an per amotionem uelaminis,& intellectus expeditus,& reuelata facie poſſet tranſcendere à claritate in claritatẽ, Deus nouit:ego enim ueritati cedo,& ſacris Scripturis in ipſa ueritate firmatis, à quibus habemus,quòd Deus fecerat omnia ualde bona:in ſua uidelicet completa perfectione.Nam ſicut uegetatiuas arbores compleuit fructibus, quorum uſum protoplaſti,conceſsit:ſic à multis creditur feciſſe arbores rationales,formis,& cognitionibus fœcundis: ſed ex tranſgreſsione primi parentis, utrarumque contracti ſunt fructus,& indictus earum cultus,cum labore,& ſudore Spiritus,& omnium uirium exercitio.Et hoc initium habet quando animę ſubintrant corporis noctem.Sicut enim Solis lucem umbra impedit:Sic corpus animæ uires.Ad concluſionem (Animæ à tertio lumine)id eſt abinah,Sephiroth uarijs nominibus nominãtur,ſicut Chriſtus dicitur Ieſus,Filius Dei, Meſsias,Verbum,Sapientia,Redemptor,&c.Ita ſephiroth,diuerſimodè nuncupantur:dicuntur Sephiroth,numerationes,dimenſiones,dies fabricæ, lux, ut ſuprà.Animæ igitur primò à chocmah quo ad eſſe ideale,ſecundò à binah proueniunt per creationem,deinde(ad quartam diem)id eſt,ad ghebura, ſcilicet poſt eſſe creationis à Spiritu ſancto(inde exeuntes) à ghebura ſcilicet deſcendentes,in alias intrant ſephiroth,quouſq; inueniant ſephirah proportionatam,& ſymbolizantem cum planeta corpori dominante illius animæ corporis noctem ſubintrant.

DOGM. CAB. *Per ſex dies Geneſeos habemus intelligere ſex extremitates ædificij procedentes à Breſit, ſicut procedunt Cedri à Libano.*

FR. ARCH. Inter plantas celebrantur nimis palma, cedrus, & hyſopus: illæ tanquam omnium arborũ, & hæc tanquã omnium plantarum minorũ excellentiſsima. De cedro ſermonẽ faciendo, dico quòd Doctores ualdè diſcrepant inter ſe in determinando quale ſit illud lignum: tamen Theophraſt. Dioſcor. & Plin. dicunt, illud eſſe quod Tya uocatur, reſinam præbens electiſsimã quæ cedria dicit, & cedriũ, dentium dolorib. utiliſsima: nam, in cauernas abdita, eos frangit, & dolores ſedat: & multas alias habet proprietates, quas breuitatis gratia omittimus. Veruntamen omnes in hoc cõueniunt Hebręorum Sapientes, quòd lignũ ſethim, & cedrus, quam ipſi ſuo idiomate *erem arezim* uocant, idem penitùs ſint. Arbor quippe à Diuo Citharedo celeberrimè decãtata eſt, quòd uidelicet ſit arbor Adonay, ab eo plantata in Libano: id eſt, in uera ſylua ſupramundana, & horto deliciarũ, aut in candida illa mẽte diuina eminentiſsima. Nã utrumq; Libanus ſignificat, altum uidelicet, & candidũ uel album. Sacramentaria igitur eſt hæc arbor ſimul, & palmæ, quia eminentiores ſanctos, & Dei primarios Duces, ab ipſo plantatos, ſignificãt. Ad rem, dicit cõcluſio. (per ſex dies Gen. &c.) Quicquid de ſacra Scriptura homines optimarum artiũ amatores ſcientia naturali, addiſcunt, auro bono par eſt, & appellatur opus de Breſith. Quod uerò ſciẽtia ſpirituali recipimus, opus de Merchana dicitur, & auro æquatur optimo, atq; puriſsimo. Vnde ſcribunt Cabaliſtæ, quòd opus de Breſith eſt ſapientia naturæ: Et opus de merchana eſt ſapientia Diuinitatis: Ideò dicunt quòd ſunt duo Mundi: primus intellectualis, qui uocatur *holam hauo*, עולם הבא: id eſt, Mundus ille uenturus ſcilicet quo ad nos, & ſecundus ſenſibilis, qui dicitur *holam hazah* עולם הזה: id eſt, Mundus iſte pręſens. Hoc habetur à ſecretioribus Theologis, qui loquentes de nomine quadraginta duarum literarum, dicunt. Cultor talium, dilectus eſt ſurſum, & deſideratus deorſum: & eſt hæreditans duos Mundos, Mundum præſentem, & Mundum futurũ. Et diſtinguitur iſte duplex ordo, quod omne ſtudium, omnem operã, omne conſiliũ, laborẽ, & diligentiam, uniuerſam quoq; mẽtis ſuæ intentionẽ, Cabaliſta ille fœlix, atq; beatus à Mundo ſenſibili finaliter ad Mũdum intellectualem transfert, & traducit. Thalmudiſtę uerò in Mundo ſenſibili permanent, ac animã huius uniuerſi Mundi non tranſcendit: quod ſi quãdoq; licenter ad Deũ, & beatos ſpiritus pergat, non tamen Deũ ipſum ut immanẽtem, & abſolutũ accedit, ſed ut opificẽ, cauſamq; rerum, & circa ſua creata occupatã. Angelos autem ad miniſteria quotidiana, diuinæq; uoluntatis affectus exequendos mancipat, altiſsimarũ rerum cõtemplationes ad huncinferiorem Mundum ſemper deferens. Earum tamen facultatum ſæpè alterius ſenſu mutuatur, & ad ſuum deſiderium trahit. Enimuerò quãdoq; ſtudia ultrò citroq; inter ſe comunicant Thalmudici, & Cabalei, ut actiua uita, & contemplatiua, licet unũ eundemq; Sacræ ſcripturæ contextũ plerunq; aliter exponant: Sicut in propoſito de ſex dieb. creationis Mundi, Thalmudiſtæ, dies accipiunt ſolares, Cabaliſtę uerò accipiunt illos dies archetypos. Eſt ſapientiſſimi Salomonis doctrina, quod qui manet in æternum, creauit omnia ſimul. Cui cõſonat Auguſtinus, Alb. Mag. & ſententiarum Magiſter cum doctorib. Hebræis, & omnibus, qui rectè ſentiunt. Nam finita & determinata Virtus, in agendo tempus exquirit, infinita uerò nequaquã: qualis eſt opificis ſummi, non quidẽ benè menſurata à maledicto Arabe, & à cæteris qui dixerunt Deũ infinita non operari uirtute: quia nõ eſt infinitũ opus productũ, uſus eſt nanq; ſua interminata Virtute in fabricando, quamuis eandẽ infinitam non explicarit in opus, ſed illud clauſit eis, quibus uoluit terminis, quod & iubendo produxit. Cùm igitur omnia iuſſu & uerbo produxerit, dicente Propheta: Ipſe dixit & facta ſunt, mãdauit & creata ſunt: dicto enim uerbo, fiat lux, uel fiat firmamen-

mamentū,aut globus cœlorū in medio aquarū,siue producat terra herbā uirētem,statim omnia prodierunt.Cur tāta mora,facta est lux:donec diei spatium præteriret,& uespera fieret?Et cur usq; ad tertium diem dilata est terræ germinatio,& usq; ad quartum Solis,Lunæ & stellarum productio?Et cur in quinto tantum̄odò data est aquę fœtura?& cur in sexto celebrata est hominis plasmatio?Et septimus cur ad requiē deputatus est?Dicant,si quid habēt. Ridet hos Augustinus meritò ridendos:qui existimāt Deū tempus exquirere in agendo.Hinc Origenes inter sensatos,nō admittit eos,qui diem primā,secundam,tertiā,in quib.Vespera & mane dictæ sunt fieri sine Sole,Luna,& stellis,& primā diem sine cœlo fuisse existimant.Magnā quidem sumō,& æterno opifici,cui præsto sunt omnia,iniuriā inferunt. Dum ipsum per tempus agere,& successiuè opinantur:cuius mensura est æternitas, & tota possessio simul. De huius itaq; fabrica tota,simul cōfecta,ipse Moses eam,quā per dies distinxisse uidebatur,repetens,simul productam una,eademq; die asserit,dicens: istæ sunt generationes cœli,& terræ,quādo creatæ sunt in die,quo creauit Dominus Deus cœlū,& terrā,& omne uirgultum agri,antequā esset in terra, & omnem herbam agri,antequam germinaret.Sed & ipse Deus differens cum Iob:Ecce behemot,quem feci tecum. Apertissimè innuit Angelum malum, qui penè ab omnibus dicitur prima die cum Angelis lucis productus, simul quoq; cum homine fabricatum fuisse. Tres autem dies,qui deputati sunt ad fabricam,& tres ad ornatum, & septimus qui circulum dierum claudens, ad requiem dicitur destinatus:non sunt dies,qui circuitu Solis distinguantur.Diuisio igitur illa dierum,non ad tempus:sed ad ordinem productionis, & rerū productarum seriem referre debemus:quia secundum Augustinum, & antiquos Theologos,& Philosophos insignes,& Poëtas peritiores,Trismegistū, Alcinoum,Hesiodum,Euripidē, Cœlum, & terra olim mixta fuêre,& chaos quoddam:& postmodum separata genuêre singula,arbores, uolatilia,feras, & mortalium genus.Et si omnia summi opificis opera magno mysterio, magnoq; sacramento fabricata dicuntur:nō minus est de senario,quo tota fabrica partita enarratur.Nam senarius(ut Arithmetici tradunt)primus est numerus perfectus:quia ex partibus aliquotis combinatis uno uidelicet, duobus, & tribus ad unguem resultat:Vnde & gamon à Pythagoreis dicitur:Propterea quòd suæ partes iuxta se positæ ipsum gignant: ac etiam ob eam causam quòd & primo pari,primoq; impari quasi ex mare & fœmina procreatur, altero in alterū ducto:nam bis tria si nectas, rursumq; ter duos senarius utrinq; exoritur.Quælibet insuper dictæ partes aliquotæ combinatæ Senarium conficiunt,ut sexies unum,ter duo:bis tria:nec cōsonantior quippè numerus ad Mundi fabricā poterat reperiri senario:qui constat ex proportiōne dupla,quā inter se proximè continēt Hæc autem est quaternarij ad binarium, numeri simul iuncti,senarium reddūt:quod in alijs numeris uix inuenies,nisi in eis qui naturam senarij seruant,ut duplus,triplus,&c. Conuenit quoq; senarius primo perfectus summo Opifici Deo,aut fabricæ ipsius. Cui nihil deest:sic nec senario per sua membra digesto,aliquid nec superest, nec deficit, nec excedit quicquam,nec effluit,nec influit aliquid,nec alienis indiget adminiculis: sed æquale,temperatumq; est,& suis partibus uiribusq; nititur,atq; consistit. Ideo cùm Deus opus suum ad hunc numerum partiendo produxisset, dixit Moses:Perfecti sunt igitur cœli,& terra,& omnis exercitus eorū. Docet itaq; Augustinus Deū sex dieb.perfecisse opera eius:quo numero potiùs mysteriū, q̄ tēporis partes signari opinat̄.Idcirco numeris etiā indigemus ad percipiēda Dei,& Naturę sacramēta,nō qdē mercatorijs,sed occultiorib.& formalib. (ut Syrian9 appellat)intellectib.atq; idealib. Vlteriùs ꝓgrediētes,dicamus q̄ Mūdus,ex quo est circularis figurę:ideo sex habet extremitates,sursum uidel. & deorsum:antē & retrò:dextrorsū & sinistrosum:Alię uerò figuræ plures,&

paucíores

pauciores habere poſſunt.Nam quadrãguli cubus licet ſe claudatur Epiphaniꝭs ſeu ſuperficiebus,extremitates nihilominus plures habet quàm ſex: nam ipſi quoq; anguli extremitates ſunt.Ideò dicit,quòd creatus ſit in ſex dieb.nõ tẽporaneis, ſed in ſex extremitatib.archetypi:quia in eius creatione conſpirarunt.Et iſtæ ſex extremitates procedunt à breſith:hoc eſt,manifeſtantur in lib. Geneſ.qui Hebraice incipit,[à dictione Breſith : uel quia hæ ſex extremitates ædificij archetypi procedunt à chocmah,& reliquis duab.ſuperioribus dimẽſionibus.Nam breſith idem eſt,quod in principio,idẽ quod in chocmah, ſiue in ſapientia:Mundus enim in ſapientia fundatus eſt. Sicut ergo Cedri à Libanò procedunt monte:ita dimenſiones ſiue ſex ſephiroth inferiores procedũt à trib.primis dimenſionibus. Et ſex hę dimẽſiones inferiores dicuntur dies fabricæ.Sicut ergo Mundus,(ut diximus)ſex habet extremitates:à ſimili Mundus ædificij ſupra mundani ſex habent ſephiroth:quæ illius ædificij extremitates dicuntur:quarum principium,inferiùs incipiendo, eſt malchuth, & binah,eſt ſeptima: quia hod,& nezach pro eadem habentur. Vlteriùs progredientes, dicamus quòd figura Trigona quamoptimè huic numero fabricæ conuenit:huius enim baſis eſt ternarius,ſummitas unum,intermedia duo, ut patet in obiecta figura.Nam fabrica tota à tribus perſonis emanat: cum eorũ opera ad extra ſint indiuiſa:tendunt quoq; in unum finem, in quem omnia diriguntur:tranſitus autem eſt per binarium,materiam uidelicet.Nam primum huius egreſſus principium materia fuit,quę binarium ſapit,& in unum reduci per formam tendit,quæ ternarij gerit imaginem,ſicut ex omni parte in pręcedenti figura ternarius per binarium tendit in monadem, ad quam reductis in omnibus,ſequitur ſabbataria quies diei ſeptimi claudentis, & terminantis omnium dierum circulum.Hoc igitur Senario,longè excelſiore illo,quo dierum ſucceſsione numeratur fabrica partita eſt.

DOGM. CAB. Rectiùs dicitur, quòd Paradiſus ſit totum ædificium quàm ſit decima.Et in medio eius eſt collocatus magnus Adam,qui eſt tiphereth.

FR. ARCH. De Paradiſi loco uarię ſunt opiniones:pro eius notitia quęritur,utrum ſub æquinoctiali circulo ſit ad minus bona,& temperata habitatio,ac hominibus conueniens:in hac quæſtione poëtæ,ac philoſophi contra medicos decertant. Virgil.enim,Ouid.& Ariſt.eiuſq; Comentatores,& Alb. in ſecundo metheor.in Tract.de Ventis tenere uidentur,ſub æquinoctiali exceſsiuam eſſe caliditatem, quæ habitationem reddit intemperatiſsimam. Et confirmatur hæc opinio. Nam procedentibus à quarto climate æquinoctialem uerſus,ſemper occurrit regio magis calida,& magis intemperata: Et homines nigriores apparent:ergo ſub ęquinoctiali erit habitatio intemperatiſsima,& homines nigerrimi. Sed Auicenna,& omnes recentiores medici cum eo ſentiunt ibi eſſe nõ modò temperatam,ſed temperatiſsimã,& amœniſsimã habitationẽ.Et hoc confirmatur tum auctoritate Iſydori in primo Etymolog. qui dicit Paradiſum Terreſtrem,eſſe locum uerſus Orientem ſituatum, multum appropinquantẽ globò Lunę ſub æquinoctiali temperatiſsimũ,& amœniſsimũ:imò ait Scriptura quòd poſuit Deus hominem in Paradiſo uoluptatis:tum ratione,quia ſub ęquinoctiali ſemper eſt ęquinoctium:quantum igit̃ in die calor intenditur,tantum in nocte à frigiditate remittitur:præterea tantũ eò influunt planetæ calidi quantum & frigidi,& æquè directè irradiant: aëris igitur complexio redditur temperatiſsima. Et hoc etiã uidetur ſentire Ptolomeus in tertia parte quadripartiti,ubi dicit, quòd omnis temperies complexionis,ab æquinoctiali procedit.Sed breuibus dicendũ uidetur,quòd ſi habitatio illa intẽperata ſit,hoc maximè erit propter caloris exceſſum: Quare aduertendum,quòd triplici de cauſa calor alicubi eſt exceſsiuus : prima eſt calefaciẽtis propinquitas,& propterea regiones ſub tropico hyemali(ſi quę ſunt) calidiores ſunt regionibus,ſub tropico æſtiuo exiſtentibus:cũ enim ſol eſt iuxta tro-

xta tropicum æſtiuum, eſt in auge orbis ſui excentrici. Sed quando eſt propè tropicum hyemalem, eſt in oppoſito augis terræ propinquior. Secundò cauſa eſt radiorum calefacientium directio: Et ideo Regiones ſub torrida Zona, quæ terminatur ad duos tropicos, calidiores ſunt regionibus extra torridam Zonam exiſtentibus in qualibet aliarum quatuor Zonarum. Tertia cauſa eſt mora calefacientis corporis, & propter hoc in torrida Zona regiones circa tropicos, & ſub eis, calidiores ſunt regionibus circa æquinoctialem, & ſub eo exiſtentibus: eò quòd Sol, cùm deſcribit æquinoctialem, uelociùs mouetur, quàm cùm deſcribit tropicos. Et ſic radius minus figitur in obiecta terra. Et item: quia Sol maiori tempore circa Zenith eorum, qui tropicis appropinquant, quam circa æquinoctialem moratur. Cùm enim ad principia Arietis & Libræ prouenerit, maiores, & notabiliores declinationes ab æquinoctiali facit, quàm circa principia Cancri, & Capricorni. Cuius rei ex dierum, & noctium Artificialium cremento, & decremento, euidentiſsimum ſumitur argumentum: Nam ſenſibilius circa æquinoctia, quam circa ſolſtitia creſcũt, & decreſcunt dies, & noctes. Hac etiam de cauſa in menſe Iulij, & Auguſti intenſior eſt calor in regionibus ſeptentrionalibus, quàm in menſe Maij, uel Martij, quanquam menſe Iunij Sol eſt eis propinquior: eò quòd Sol diuturniùs in ſignis ſeptentrionalibus, & uerſus Polum arcticum mẽſe Iulij, uel Auguſti, quàm menſe Iunij moratus eſt. Propter etiam cauſam iſtam in diebus æſtiuis maiorem poſt meridiem calorem, quàm in meridie, uel antè ſentimus, quamuis Sol in meridie ſit Zenith noſtro propinquior, eò quòd poſt meridiem diuturnior eſt Solis mora ſuper noſtrum Horizontem: Et calor continuè calori ſuperadditur, & facit ipſum ſupercreſcere, & intendi. Inter haſcè tres cauſas caloris, tertia principalior, & maxima eſt propter rationes allatas: magis enim quãdoq; calefit homo remotus ab igne, quàm alius propè ignẽ: quia ſcilicet ille eſt diutiùs calefactus. Secunda uerò cauſa eſt poſt ipſam, fortior radiorum directio: minima uerò caloris cauſa eſt calefacientis propinquitas. Vnde in æſtate quandoq; Sol à nobis eſt remotior: quia eſt in auge excentrici, magis tamen regionem noſtram calefacit, quàm in hyeme, cùm circa oppoſitum eſt augis, eò quòd Sol in æſtate Zenith capitum noſtrorum appropinquans, directiùs ſuper nos irradiat. Sic igitur ad quæſtionem dicendũ, ſaluo meliori iudicio, per duas concluſiones. Prima eſt quòd ſub æquinoctiali habitatio eſt intemperatior per caloris exceſſum, quàm habitationes quarti, & quinti climatum, quæ cæterarum amœniſsimæ uidentur. Secunda concluſio. Sub æquinoctiali multo temperatior eſt habitatio, quàm ſub tropicis, & circa tropicos: quia minor eſt caloris exceſſus: maior enim Solis eſt mora circa tropicos, (ut diximus) licet in æquinoctiali ſit maior Solis propinquitas, & aliquando directior irradiatio. Confirmatur ex hominum naturis, & complexionibus: Habitantes enim circa tropicum æſtiuum Aethyopes nigerrimi, ſicciſsimi, breuiſq; ſtaturæ exiſtũt: Et ſub æquinoctiali ſunt pallidi homines, atquè bonæ complexionis & longioris uitæ reperiuntur. Ad argumentà utriuſq; opinionis, facilis eſt reſpõſio: Non enim ſequitur (ut dicit prima opinio) ſi procedẽtibus à quarto Clymate uerſus tropicum æſtiuum ſemper apparẽt calidiores: & intẽperatiores regiones: quòd etiã procedẽtibus à tropicò uerſus æquinoctialẽ eodẽ modo appareant propter cauſas dictas: quòd autẽ ſecunda opinio adducit ex Iſidoro, & ex pagina ſacræ Scripturæ, cõcedimus quòd dari poteſt talis locus: Sed dicimus quòd amœnitas illius loci (Paradiſus terreſtris nuncupati) non eſt ex qualitate, uel natura illius regionis, ſed ex ſitu Paradiſi. Eo enim quod in loco altiſsimo eſt (ut Iſidorus ait) tranſcendit magnã regionis mediæ aëris partem: quò fit ut neq; uenti, neq; turbines, neq; pluuiæ ibidem generantur, neq; etiam propter radiorũ reflexionem ibi caliditas intenditur. Et patet concluſionis deciſio quod ſcilicet dabilis eſt talis lo-

cus habi-

cus habitabilis:quod autē locus ille sit Paradisus,de quo Scriptura loquitur,à Cabalistis non admittit.Nam ille non est terrestris ut uulgo dicitur, sed plantatus ante Mundi fabricam,sicut bene sentit Hieronymus,qui in Gen.ad uerbum ait:pro Paradiso textus habet,gan.heden.i.hortum delitiarum:pro quo Symmachus,transtulit Paradisum florentē.Necnon quod sequitur contra orientem in Hebræo mikedem:Quod Aquila posuit ab exordio: Symmachus uerò,& Theodotion à principio,ex quo esse manifestissimè probatur, quòd priusquàm cœlum, & terram Deus faceret, Paradisum Deus antè condiderat:hactenus Hieronymus:cœlestis est igitur ille Paradisus, & diuinus in quē datur introitus, quando homo auersus à peccato, & erectus in Deum toto corde, & mundo reuertitur:tunc enim *DEVM* uidet,mentem adipiscitur, regnum cœlorum possidet, quod intra nos est, & in ipso Paradiso oblectatur: quæ omnia idem sunt.Et hæc est rumphea uersatilis,quam tenet Cherubinus pro custodia ipsius Paradisi, auersio uidelicet: quæ si est à Deo ad creaturas, tunc expulit sic auersum à ligno uitæ,& à delitijs ipsius Paradisi:si autem ipsa auersio erit à peccatis,& à creaturis ad Deum, tunc per Cherubinum remissionem consequitur,& reditum ad Paradisum eundem,ex quo expulsus fuerat.Metaphoricè igitur (secundum Cabalistas) Moses de Paradiso loquutus, innuens semper annagogicum sensum:cùm non terrestris (ut uulgo dicitur) uerùm cœlestis ac diuinus sit hortus ille,à cœlesti agricola,& opifice summo in terra quidem non hac tamen feculenta plantatus:sed in terra uiuentium figurata per terram illam promissam,de qua dicitur uineam transtulisti de Aegypto eiecisti gentes,& plantasti eam,& radices eius plantasti,& impleuit terram.Et ne decipiatur aliquis credēs,quod de hac terra crassa loqueretur,paulò inferiùs subdit:Visita uineam istam,& perfice eam, quam plantauit dextera tua,& super filium quem confirmasti,uel corroborasti tibi. Ecce quàm pulchrè innuat uineam illam meliorem,& consequenter omnes arbores sacri horti esse plantatas,in filio,& in uerbo diuino:quod ait:si quis in me non manserit,mittetur foras:sicut palmes,& arescet,& in ignem mittetur,& ardebit. In uerbo igitur isto nō modò sunt Arbores:sed omnia plantata, & fundata sunt, dicente Ioanne:Quod factum est in ipso uita erat:qui cum Paulo portat omnia uerbo uirtutis suæ:quod & liber uitæ dicitur.Et in libro tuo omnes scribētur scilicet sub imaginibus, & exemplaribus æternis: & ipsum uerbum cum omnibus simul in eo cōtentis est in Patre:& ideò plantati sumus etiam in Patre: in quo est ipsum,quòd ait:Sicut tu Pater es in me,& ego in te,& ipsi in nobis unum sunt.In his ergo uerè sunt diuitiæ,& uoluptates:Vnde meritò dicitū Paradisus uel hortulus delitiarū,irrigatus ab illo fluuio uoluptatis:de quo diuus citharædus ait:Inebriabuntur ab ubertate Domus tuæ,& torrente uoluptatis tuæ potabis eos(ex fonte scilicet de quo sequitur)quoniam apud te est fons uitę.Elementa,principiaq; naturæ,pulchrum quoq; Mundum totum,emanasse affirmat Mercurius,ab eo qui est & omnium rerum,& utriusq; sexus fœcunditate plenissimus, uim totam continens generandi absq; alicuius extrarij adminiculo.Hinc Pan à Poëtis(quod totum significat)dicitur,quem solem esse Archades existimantes adorabant.Est quippe Verus sol,non hic cœlestis,sed supra mundanus,& diuinus. Cuius pictura erat huiusmodi. Primò cornua in capite gestabat quæ regnum ac potestatem,quod in supernis infernisq; denotant tenet.Barba eius erat prolixa radios lucis aut diuinæ suæ uirtutis,usq; ad ima protensa protendebat, pars inferior hyspida propter arbores, uirgulta,montes,saxa,feras:superior uerò lenis : unde & super arauot: id est, planicies equitare dicitur.Sonat fistula septem calamorum:id est,septem planetarum harmonia,in qua sunt septiformes soni,qui diapason,consumatā uidelicet consonantiam complent.Virga in manib.est potestas, qua cuncta moderantur:ridentem eum fingebant, eius sempiternam fœlicitatem innuentes:

deliciariq;

deliciarięq́ afferebant in Echo, quæ est uox emissa in concauis uel obiectis dispositis quibuscunq; resonans: uox enim uerbum, & mentis conceptum exprimit. Ideo uoce uel dicto, Deus Mundum, & omnia eius membra fabricauit, uoceq́; gubernat imperitando: amorem etiam erga nos pluribus clamoribus manifestat: reciproco uero amore (qui est resonans Echo) deliciatur, & hę sunt deliciæ, quas habet cum filijs hominum, Hebridem stellatam in pectore gerebat. Quia omnium stellarum concursum, atq; uim unica pelle, unicoq́; actu, aut nutu continet. Sed quem poëtæ Pan: id est, totum omniaq́; continentem dicebant, philosophi causam primam, & omnium causarum principium uocauere, dans omnibus causis, ut influant. Nam quicquid agit causa secunda, id in uirtute primæ magis influentis, quàm secunda, exequitur, ut Proclus inquit, asserens deinceps omnia habere essentiā à primo ente & prima causa, & uiuere à prima uita: immediateq́; à prima, & summa intelligentia: Quæ sit omnium fœcunda rerum eorum, quæ alijs præstant necesse est. Estq́; in se ipso summè fœlix, & beatus: sed beatitudo (ut definit Speusippus) est bonum, ex bonis omnibus accumulatum. Beatus autem est qui nullo indiget, & qui habet quicquid uult, ut beatus Augustinus, & Plato asserūt: nihil ergo deest illi, qui omnia continet, tanquam uera omnium sphæra: ut dixit Hermes. Et cùm nihil sit extra sphæram Mundi, sic nihil extra diuinum ambitum qui omnia complectitur, continet omnem numerum existens ipse uera unitas: quæ principium, & radix omnium est numerorum, dans omnibus, ut numerentur. Omnis numerus seu multitudo (secundum Proclum) ab uno est, nec aliquid esset unum simul cum alijs multitudinem faciens (ut idem prosequitur) nisi per unius participationem unitatem sibi compararet. Quod unum, & antiquissimum nemo ambigit Deum esse, qui antequā peculiarem unitatem rebus inferioribus communicaret, in primum numerū se diffundit scilicet in ternarium, & hinc in denarium (secundum Hebræos) tanquam in decem ideas, & mensuras omnium numerorum, & rerum omnium faciendarum: hac de causa ulterior numerus dari nequit. Qui denarius in unum coaceruatus redit, à quo exordium habuit, ut sit denarius numerorum finis, & complementū, & principium decadum. Quam numerorum seriem, omnia tanquam uerum exemplar imitando ad illud unum redire cōtendunt, undè processerūt, sicuti rami à trunco, uel à radice, radij à sole, riuuli à fonte: creaturę enim omnes nō habent esse à se, sed à Deo, qui est fons, & origo omnium riuulorum, &c. Ideò sapienter dicitur: Deus est in quo uiuimus, mouemur, & sumus: omnia nempè radicata sunt in unitate essentiæ infinitæ. Ideò omnia dicuntur unū. Et istud unū, est decima suprema sephirah, de qua dicit cōclusio, quòd rectiùs dicitur Paradisus esse, totū ædificiū: id est, omnes decem sephiroth, quàm solum decima: unum est: quòd Paradisus est uera uoluptas: quæ tantùm in Deo reperitur: est enim satians uoluptas: quæ solū in Deo reperitur. Vnde Dauid cupiens hanc satietatem, ait: satiabor, cùm apparuerit gloria tua. Verus igitur hortus Paradisi, est arbor continens omnes decem sephiroth. Qua in arbore sunt decem arbores particulares: quæ uarios producunt effectus. Alij dicunt quod Paradisus est solùm in malchut: quod regnum dicitur, & terra uiuētium: alij quod in tipheret, est enim Christus omnium pater. Nos primò geniti fuimus ab æterno Patre, per Filium, in quem semen idearū perfusum erat: postea iterum regenerati sumus, per Filium hominem: nam imagine perturbata, & similitudine penitùs disperdita, non dicebamur meritò filij Dei Patris: Ideò oportuit nos nasci denuò per baptismum. In prima generatione nos ad idolum ideale confinxit. In secunda uerò ad illud idolum, quod pictum est in libro predestinationis, & uitæ: id est, in uerbo nos regenerante, in quo scribuntur omnes, & ad cuius perfectionis gradum deducendi sunt: nec solum habent illinc nomē, & idolum pictum, sed inde uim quandam accipiūt, sicut filij à parentibus per

ſemen ab eis diuulſum. Nec ſatis fuiſſet pientiſsimo patri noſtro nos generaſ-
ſe in ſpiritualem hominem: niſi & cibos ipſi cōuenientes præparaſſet. Et hoc
fuit quando dixit: Accipite,& manducate, hoc eſt corpus, &c. Vt bonus pa-
ter nos inſtruxit. Doctrina à uerbo facta,omnia Euangelica plena ſunt. Quā
doctrinam,ſi uoluerimus explicare,nec uires noſtræ debiles ſuppetent,ſed(ut
uerbis Ioannis utar) nec totus Mundus capere poſſet. Et hanc doctrinam
docuit in templo, in montibus, in ſynagogis, & in diuerſis locis, totam ta-
men doctrinæ ſummam, efficacius tradidit in cruce. Ditauit etiam nos bo-
nus Pater, Theſauris. Diuitiæ enim dicuntur(ut docet Marcus Varro) quia dī
uos nos faciunt. Et theſauri eius ſunt gratiæ ſapientiæ, & gloriæ: ſine quibus
quanuis potiamur inferioribus,pauperrimi tamen ſumus.Optimus Pater nō
ſupradictis contentus,in fine maiora dilectionis pignora reliquit, nō tantùm
in eo,quòd uitam expoſuit,ſed quia opulentiſsimum teſtamentū fecit, in quo
legauit illud quo maius excogitari nil poteſt: legauit enim æternum, & fœli-
ciſsimum regnū beatitudinis, quod ſtatim ſe daturum promiſit latroni, dum
ait: hodie mecum eris in paradiſo: id eſt, hodie frueris eſſentia mea, quoniam
obiectum eſt beatitudinis. Et ideo latro erat in dextris eius. Nam in dextera
eius ſunt iucunditates æternę: has præſenſit Agæus propheta,dum dicit:Ad-
implebis me lætitia, dans ſcilicet de iucunditatibus æternis: quæ ſunt in dex-
tera tua: quinetiam caput noſtrum: nedum Pater fuit:non enim contentus ſu
praſcriptis uoluit etiam omnes nos unire ſimul in idem corpus, qua unione
non datur maior: cuius ipſe caput effectus, omnia membra regeret, & in ipſa
influeret: ſicut enim in capite omnes ſenſus interiores: unde membra dicun-
tur à capite regi,tanquā à Duce,& repleri uirtute ueluti riuuli,& aluei replen-
tur à fonte. Quæ omnia ſecundum ſpiritualem influxum, proueniunt à capi-
te noſtro Chriſto. Vnde Paulus: Gratia Dei ſum,id quod ſum: Quæ gratia,
in nos emanat per ſolum Chriſtum:neq; ratio,neq; intellectus, neq; lumen ad
cognoſcendum diuina in nobis exiſtit,niſi ſubminiſtretur à capite noſtro:quę
eſt lux uera omnes illuminans: nam ut abſciſſo capite nihil uirium remanet in
membris, ſic abſcedente Chriſto ab homine, abſcedit uita,& ex conſequenti
omnis operatio,& motus,quæ ad ipſam uitā ſpiritualem pertinet. Quicquid
igitur fauoris pro interiori homine habere uoluerimus, ab eo efflagitare ne-
ceſſe eſt: de cuius plenitudine (ut inquit Ioannes) omnes accepimus, & acci-
piunt, qui in regno ſunt beatitudinis. Ideò benè dicunt aliqui (ut narrat con-
cluſio præſens:) quòd in medio Paradiſi eſt collocatus magnus Adam: id eſt,
Chriſtus Meſsias cœleſtis,qui uenit ſatisfacere pro Adam terreno,& animali.
Et locus eius in archetypo dicitur Thiphereth, in medio ſephiroth, ſic Chri-
ſtus medium tenet inter diuinas perſonas,& ut factis oſtenderet,ſe perfectum
mediatorem in ingreſſu, in ſtatu, in receſſu, & in regno ſemper locū medium
tenere curauit: natus eſt in medio duorum animalium: diſputauit paruulus,
in medio doctorum: medio diſcipulorum exiſtens docebat eos: affixus cruci
poſitus fuit in medio duorum latronū: in iudicio ſtabit in medio electorum,
& reproborum: in regno quoq; ſuo ſemper tenuit, & tenebit locum medium
inter Patrem & nos aduocatus, & mediator exiſtens: eſt deniq; medium te-
nens in illo diuino Mundo archetypo,in quo Abrahā plenus pietate à Theo-
logis Hebræis in dextera, Iſaac uerò ſeueriſsimæ iuſtitiæ in ſacrificium obla-
tus in ſiniſtra reponitur:in meditulio uerò Iacob, in cuius domo Angelico at-
teſtante oraculo, noſter Mediator in æternum regnat, tam reuerſus ad locum
unde uenerat: quo etiam nos ueros Iſraëlitas effectos conducere intendit, ut
non ſine cauſa dixerit: non ueni niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël. Et
ille locus dicitur Tiphereth: (ut ſuprà dixi) & propter hoc dicunt aliqui Ca-
baliſtæ, nos beatificandos in ipſo Tiphereth. Melius eſt tamen dicere, quòd
ſit in omnibus decem ſephiroth:quia Chriſtus dicit in præmiandis meritis:nō
ne ex

ne ex denario conuenisti mecum, ut scilicet te beatificem cum decem influxibus, decem sephiroth.

DOGM. CAB. Dictum est ex eden exire fluuium: qui diuiditur in quatuor capita: ad significandum, quòd ex secunda numeratione procedit tertia: quæ in quartam, quintam, sextam, & decimam diuiditur.

FR. ARCH. Deum esse fontem declaramus ipsomet acclamãte, & in huiusmodi uerbis conquerente: Me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium Dominum: ut in Ieremia dicitur. Et Dauid: apud te est fons uitæ: Isaias etiam dicit: Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Qui fontes sunt cheter Elion corona suprema Pater uocitata, prima origo omnium ipsa chocmah Dei Filius: binah quoq; Spiritus sanctus: fons ergo primus & origo omnium bonorum Pater est: de quo in canticis dicitur: Fons hortorũ & puteus aquarum uiuentium. Fons quoq; est Filius, de quo Zacharias: In illa die erat fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris, & menstruatæ: quod omnes exponunt de Christo Dei Filio: Fons etiam est Spiritus sanctus, de quo Ioannes fiet in eo fons salientis in uitam æternã: hoc autem dixit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum: primò tamen præmiserat dicens: qui biberit ex hac aqua, quam ego dedero: hæc autem aqua uitæ, ante Christi aduentum, solos Iudæos irrigabat (quia salus ex Iudæis est) adueniente uerò Christo, tunc aqua hæc irrigauit uniuersam terram: Filius etiam fuit fons aquæ uiuæ, quem petebat Moses in numeris. De hoc fonte in canticis dicitur: fons hortorum puteus aquarum uiuentium. De quo fonte ait Ioannes: Ostendit mihi fluuium aquæ uiuæ splendidũ: quæ aqua unica Christus est, aut eius sapientia, quæ dicitur aqua Saluatoris, cùm in ipso præesset lex quæ data fuit: quod sacramentum referans Paulus dixit: bibebant autem de spirituali cõsequenti eos petra: petra autẽ erat Christus. Vndè apertè uoluit innuere sapientiam Legis Hebræis datę, emanasse à Christo, sub metaphora petræ. Et hæc est ratio, quare Hebræi satiati à diuino fonte Legis acceptæ, adhuc sitire uidebantur, quia & si data fuerat tunc Lex: adeò tamen inuoluta erat, ut sitiret populus eius intelligẽtiam. Hinc cõmuniter concludũt antiqui Theologi, Legem fuisse bis datã, primò in scriptis: posteà oretenus declaratam fuisse asserunt: & hanc uocant Cabalam: id est, reuelationẽ ore ad eos factam. De hoc fonte dicit Zacharias (ut dixi) erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierosolyma iste fons clamabat in templo dicẽs: Si quis sitit ueniat ad me, & bibat: hoc loquitur Ezechiel, dicens: Effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris, & ab idolis uestris: & dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum: id est, baptismum: & isti fontes, quamuis in se semper sint exuberantes: quia infiniti: exiccati tamen dicuntur quantum ad nostram utilitatem: quando uidelicet, exigentibus sic peccatis nostris, obturantur meatus in nos influentes, iuxta illud: Auertente te faciem turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Isti tres fontes unum constituunt fontem: sicut tres personæ diuinæ sunt unus Deus, & opera Dei ad extra sunt indiuisa: ideo ab isto fonte, siue mari, siue horto Paradisi exit fluuius aquarum uiuentium, qui diuiditur in quatuor flumina, quæ flumina etiam dicũtur fontes secundum Pythagoram: qui fluuius egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum Paradisum, & fœlices omnes, illic uidelicet habitantes: nam Vates canit: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Ad irrigandam autẽ uniuersam terram, diuiditur in capita quatuor. Quod quadrifaria conditio terreni hominis exigit. Sicut enim ternarius diuinis rebus est addictus: ita quaternarius corporeis, & humanis: quia ex quatuor elementis constituitur. Adhuc quadrifariam diuiditur hic fluuius, ut in ipsum hominem terreum, ipse fluuius totius bonitatis influat diuisim, qui

beatos unum cum Deo effectos irrigat coniũctim: irrigat enim nos ab Orien te per gratiam: à Meridie per ſcientiam & pietatem: ab Aquilone per caſtigationem & expiationem: ab Occidente uerò per benignam ſuſceptionem. Vnde flumina ſempiterno fluxu ad mare currunt, unde traxerunt originem: iuxta illud Eccleſiaſtis: omnia flumina intrant in mare: & paulò pòſt: Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur. Sic etiam creaturæ omnes, deueniunt ab illo mari magno ſupramundano ſupradicto, tranſeuntes per cauſas ſecundas modo occultiſsimo: tanquam per fiſtulas, & uenas Mundi. Sicut, & animalium ſemen per occultiſsimos meatus tranſit uſq; ad locum, ubi formatur in corpus. Quo formato indefectibilem curſum currit, quouſq; reuertatur ad mare Archetypũ, unde exiuit, niſi peccato infectus, labefactatusúe ſit. Et quia infinitum eſt mare illud: ideo non redundat ex reuerſione illarum aquarum creatarum: ſicut non fuit diminutum, quando aquæ illæ exierunt. Et quia aliquid ueritatis in litera continetur circa deſcriptionem illorum fluuiorũ, etiam de ipſis unde oriantur, & quò, quaq; fluant dicendum eſt: pro ut habetur, à Geographis. Phyſon ergo ſiue Gãges (ut uult Hieronymus) eſt Indiæ fluuius inter fluuios afferentes aurum præcipuum: cuius ortus eſt in medijs montibus, Artemidoro authore. Et de hoc dicit textus, & aurum terrę illius eſt optimum. Geon uerò qui Nilus exiſtimatur, tranſiens per omnẽ terram Aethiopiæ, & ab ultimis finibus terræ auſtralis fluit ad ſeptentrionem mirabili, & uario curſu: origo eius eſt in partibus Mauritaniæ, non longè ab Oceano ſtagnante ibi lacu, quẽ Helidem uocant, deinde abſcondit ſe itinere aliquot dierum, rurſusq; rumpit alio lacu maiori in Mauritania Cæſarienſi: iterum harenis receptus per deſerta uiginti dierum fertur ad proximos Aethiopes. Deinde proſilit in fontem qui niger dicitur. Inde Aphricam ab Aethiopia diſterminans medios ſecat Aethiopes cognomine Aſtaplus, & tandem deuenit ad mare Aegyptum: hic oritur in Aphrica. Tigris autem qui uadit contra Aſſyrios in regione maioris Armeniæ fonte conſpicuo oritur in planitie, ubi tardior fluit: hic uſq; ad Medorum fines, Diglitus appellatur: Tigris poſtea uocari incipit: quòd ueluti ſagitta uolare uideatur: nam ſagittam Medi tigrin appellant: & tranſit per Zeroadam, & Teſbitem leuior arſanias innatat: poſtmodum in Euphraten mergitur. Euphrates uerò in monte Pariedro maioris Armenię oriri dicitur eadem plaga percurrens Armeniam maiorem à Cappadocia diſtinguit, & in ſinum Perſicum (quod Mare rubrum dicitur) fluit. Hinc nulla coniectura aſſequi poſſumus quomodo iſta quatuor flumina eandem habeant originem, cùm ex diſtantiſsimis locis oriri uideantur. Quare dicendum relinquitur, ut mare ſit fons illorum quatuor nominatorum fluminum. Sed tunc non erit locus aliquis particularis qui hortus, aut paradiſus deliciarum dicatur à nobis inacceſsibilis. Vnde typica uidet omnino illa deſcriptio fluuiorum, per quos intelliguntur quatuor elementa, & principia totius eſſe producti, & ſubindicatur illa quadruplex uirtus hominis quadriliteri: Quod nomen Orpheus, & Homerus Oceanum uocãt diuinarum primò & humanarum rerum originem ſemper exiſtentem: ſecundò in Deorum generationẽ emanantem: tertiò terrena irrigantem: quartò in omnem fluidam materiã ſtillantem: cuius iterum emanatio per formam quidem in Angelis, per uerã participationem & imaginem in ratione præditis animantibus, per imaginariam in rationis expertibus: per umbram deniq; in corporum figuris reperitur: quę emanatio quadruplex per quatuor etiã ab Ezechiele uiſa animalia innuitur, quorũ Leo igneus eſt: Aquila aërea: Homo in anima potiſsimũ, & in ſemine aqueus: Vitulus uerò terreus, & terræ cultui ſemper addictus. Quæ elementa compoſita ſimul unicam oſtendunt faciem, & uirtutem, ideo dicitur quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni. Ideò indicatur illa quadruplorum uirtus nominis quadriliteri, aut quadruplex effluxus præcipuus archetypi. Quæ

omnia deſcribuntur per illa quatuor flumina: eò quòd ipſorum habeāt ſimulachrum, ſicuti per Arbores, fontes, hortum, & huiuſmodi altiora deſcribuntur ſacramenta. Cùm enim unus ſit fons uitę duplicis: qui in Ieremia dicit: Me dereliquerunt fontem aquarū uiuentium, neceſſe eſt, ut omnes, & naturalem, & ſpiritualem uitam habentes & reliqua (ſiqua ſunt) omnia hauriant ab illo fonte, à quo fluuius procedit: de quo in Gen. dicitur: Et fluuius egrediebatur de loco uoluptatis, qui Deus eſt ad irrigandum primò ipſum Paradiſum: id eſt, totum archetypum, per diuerſos canales rerum nobis cōmunicandarum: & iſtæ ſunt aquæ ſupramundanæ: quę ſuper cœlos à Moſe, & Dauide eſſe dicuntur. Ab illo igitur fonte uitæ emanare dicitur aqua uel fluuius: qui ſtatim in quatuor capita partitur, & irrigat uniuerſam terram. Quæ aquæ uitæ priùs ſunt in paterno fonte cheter Elion: id eſt, corona ſuperior: poſteà in filio chocmah: id eſt, ſapientia: qui & ipſe eſt fons (ut dixi) apud Patrem exiſtens, ut in Pſalmo dicitur: Quoniam apud te eſt fons uitæ: apud Patrem enim eſt Filius: cui Pater omnia dans, & ipſum fontem cōſtituit, ut meritò dicere poſsit. Ego ſum uita, utranq; ſcilicet naturalem, & ſpiritalem omnibus tribuens. Quando enim dicimus omnia quæ facta ſunt in ipſo uita erant, de naturali uita dicitur: nam ab illo fonte diuino uitæ decurrit aqua: eſſentia uidelicet, & eſſe omniū rerum: quod prima diuiſione diuiditur in quatuor elementa tanquam in principia, & primaria rerum materialia primordia: qui eſſentiæ fluuius egrediebatur de uoluptate: id eſt, de Deitate fœlicíſsima, ad irrigandam, & perfundendam uniuerſam terram: id eſt, materiam, quæ primùm producta, terra appellata eſt, & rectè primò decurſa diuidi dicitur in quatuor capita: id eſt, in quatuor elementa: cum quibus, & nomina fluuiorum conueniunt, de quibus aliâs. Sed cùm ipſe ait: Ego ſum reſurrectio, & uita: de ſpiritali intelligitur uita: quæ perpetuata fit uita æterna, quam & ab ipſo Dei Filio habemus, ſicut ipſemet pleriſq; in locis teſtatur dicens: Ego uitam æternam do eis: & iterum: ſi quis biberit ex hac aqua, quam ego dedero: fiet in eo fons aquę ſalientis in uitam (ut dixi) æternā: extat & alius fons uitæ in eo ſanctíſsimo archetypo: qui Spiritus ſanctus eſt: & hic aliquando dictus ſpiritus uitæ: ſicut in Ezechiele legimus: Et ſpiritus uitæ erat in rotis: de quo in Pſalm. canitur: Emitte ſpiritū tuum, & creabuntur: ea quidem quæ mortua & deſtructa erant. Et ſi ſint tres fontes, unus tamen ſunt in illo fonte uitæ, & eſſentiæ Diuinæ, Enſoph dictæ: id eſt, infinitas, ſeu infinitudo, ſine qua nihil uiuit, & nihil eſt: omnia enim ab uno proueniunt. Et quoniam in Deo eſt Paradiſus, ideò edem: id eſt, Paradiſus unus eſt. Et ſicut à Deo omnia proueniunt: ita ab hoc edem Paradiſo omnia procedunt, & in ipſo omnia quietantur. De quo Pſalmus: Satiabor cùm apparuerit gloria tua: non eſt enim in hac fæculenta terra: ſed in cœlo. Et quia uoluptas ſuſtentaculum creatorum dicitur: filius chocmah cuncta ſuſtinet, Paulo teſte: portans omnia uerbo uirtutis ſuæ. Et ſic omnes ſpirituales gratię immediatè ab ipſo filio chocmah proueniunt, & demandantur ab ipſo in Spiritu ſancto Binah executore. De quo Paulus: Alij datur ſermo ſcientiæ: alij, &c. Idem autem ſpiritus diuidens ſingulis pro ut uult, & eæ tres numerationes primæ uidelicet, cheter Elion Pater, chocmah Filius, & binah Spiritus ſanctus unum ſunt, & idem in eſſentia, & unum eſſe. Quando autem hoc unū eſſe Diuinum incipit communicare ſe cæteris ſephiroth inferioribus: tunc in quatuor capita diuiditur, ſicut ſunt quatuor literæ nominis tetrag. per quod facta ſunt omnia, ſic in Mundi fabrica, & eorum quæ ſunt Mundi edem: id eſt, tres primæ dimenſiones: quæ Paradiſus dicuntur (ut uidimus) diuiſus eſt in quatuor capita. Nam ad perfectum rerum eſſe, & Mundi, quatuor illa requirebantur, quæ ſunt ghedulah, ghebura, tiphereth, & malchuth: fons igitur, qui in hæc quatuor diuiditur binah, eſt ibi totalis & integer: quia tantū reſpicit ad intra: Sed quando in rebus creatis influit, diuiditur in quatuor capita.

De hoc fonte loquebatur Christus, dum dicebat: Fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternã: posteà subditur: hoc autem dicebat de Spiritu sancto quẽ accepturi erant credentes in eum. Primum horum capitum est gedulah: id est, Amor & pietas: quæ ad rerum productionem concurrunt, ut dicit Boëtius, & Ieroëles Amore Deus cuncta creauit: secundũ est ghebura: id est, iusta gratiarum distributio: secundum est ghebura: id est, iusta gratiarũ distributio, secundum uidelicet rerum capacitatem. Nam entium, unumquodq; de bonitate, & perfectione tantum accepit, quantũ iustẽ decuit: ideò ait sapiẽtia: omnia in numero, pondere, & mensura fecisti: tertium ad creationem rerum concurrens, est tipheret: id est, uirtus masculea, quæ influit: quartũ est malchuch: id est, uirtus fœminea quæ recipit. Et ne miremini quod tales sexus in Deo reperiãtur: quia Isaiæ ultimo dicitur: Ego qui alios parere facio, ipse sterilis ero? si enim hos sexus creatis tribuit, ergo ipse hos in se habet: quia non habendo, minimè alijs tribueret: nemo enim dat, quòd habere negatur. Mundum ergo creãdo Deus, quatuor his usus est: bonitatẽ primò uidelicet, quia amore creauit: iustitia, dando unicuiq; secundũ eorum capacitatẽ sexu duplici masculeo, atq; fœmineo: nam quemadmodũ nisi masculus semẽ in fœminam funderet, mulier non conciperet: sic, nisi tiphereth impleret malchuth infundendo in ipsam bonum influxum ipsa dare non posset esse rebus. Ad conclusionem (ex secunda numeratione) chocmah (procedit tertia) binah: filius enim omnia communicat Spiritui sancto (quæ tertia in quartam) ghedulah (quintã) ghebura (sextam) tipheret (& decimam) malchuth.

DOGM. CAB. Verum erit omnia pendere ex facto, si per factum fatum supremum intellexerimus.

FR. ARCH. Factum cum c, est concretum: & significat rem factam: sine c, fatum importat concursum, siue ordinem, siue connexionem secundarum causarum à Deo præuisam: secundum quem concursum Deus sinit res euenire: & res non ita sunt à tali concursu, quin secus euenire posſint: licet etiam Deus priùs cognoscat: quia Dei scientia non imponit necesſsitatem in rebus: quodlibet enim cõtradictorum futurorum contingentium ad utrumlibet est æqualiter determinatæ ueritatis pro quocunq; instanti, sicut aliud, ita quod potentia determinans futurorum aliquod cõtingentium ad partem aliquam est eius oppositum determinare potens: Et quia Deus de futuris contingentibus infallibilem habet notitiam: eò quòd nõ aliter facta quam facienda nouit. Et facta nouit infallibiliter & clarè, ita & facienda nouit infallibiliter. Et quamuis Deus de futuris contingentibus infallibilem & certisſimam habeat notitiam: illa tamen contingenter euenient, & non necessariò: quia uoluntas Diuina res contingenter determinauit: nã non determinare potuisset: idcirco scientia Dei rebus nõ imponit necesſsitatem, ab ipso scitis: unde quãuis Deus futura contingentia sciat: non tamen ea scit necessariò, sed contingenter: ideo potest ea non scire: scit enim Deus contingentia futura sicut diuina decernit uoluntas: uerùm Diuina uoluntas merè contingẽter, & liberè determinauit: Idcirco Deus futura scit contingenter, & liberè: sequitur ex his, omne illud esse futurum, quod scit Deus: potest nunquam sciuisse esse futurum, in sensu diuiso: id est, diuidendo instantia pro illo scilicet instanti priori, pro quo sciuit rem talem esse debere, pro eo instanti priori isto potuit non sciuisse: si Dei uoluntas aliter decreuisset: quia quicquid potest non esse, potest nunquam fuisse scitum à Deo: Sed quicquid à Deo scitur esse futurum potest non esse: Ergo quodlibet tale potest non esse scitum à Deo: in sensu composito est falsa scilicet pro illo instanti, pro quo sciuit talem rem esse debere, pro eodẽ instanti potuit non sciuisse. Difficultas est in hoc, quo modo stent simul rerum contingentia, & Dei infallibilis cognitio, siue prouidentia. Plat. in libro de republ. dicit quod in Deo est prouidentia infallibilis, & rerum cõtingentia. Arist. 11. & 12.

& 12. Metaph. prouidentiam ponit in Deo, afferens patres Chaldæos: id est, Hebræos, & primo Perih. & secundo Ethicorum, ponit rerum contingentiã, dicens: nos sumus nostrorum actuum Domini. Augustinus item nihil est tàm in potestate uoluntatis, quàm ipsa uoluntas. Et Psalm. anima mea: (id est, uelle meum) in manibus meis semper. Quomodo autem duo hæc simul se compatiantur scilicet quòd euentus cõtingens, in Deo sit infallibilis prouidentia, & in cœlis fatum (ut Plat. sentit.) id penitùs difficillimum est. Et okam dicit quod adhuc nulli mortalium est reuelatũ, & huius difficultatis ratio est: quia Deus non eadem qua nos mensuramus mensura, mensuratur, creaturarum quædam mensurantur tempore (quæ scilicet principium habent & finem) aliæ æuo, quæ principium habent, sed fine carent, ut Angeli animæ, & corpora cœlestia, &c. Deus autem mensuratur æternitate: quæ caret principio, & fine. Et quia hęc æternitas nobis est ignota, hinc est quod nescimus mensuram nostram: id est, tempus cum æternitate conferre: conuenientiamq; cognoscere, aut eorum ad inuicem differentiam: æternitas enim est tota possessio simul. Et Salomon: Qui regnat in æternum creauit omnia simul: id est, æternaliter. Ideò erramus cùm Dei opera mensuramus, secundum tempus: quia æternitati tempus concordare nescimus: Vnde Paulus quandoq; loquitur de æternitate, cùm dicit: Ante secularia tempora: quæ est æternitas: quandoq; de tem pore cùm dicit, dum tempus habemus, &c. Dicamus ergo quod omnia sunt à fœto supremo: hoc est, à tota coordinatione sephiroth: quæ dicuntur dispositio diuina. Deus enim nobiscum agit indutus septem indumentis, septem sephiroth inferioribus: quibus mediantib. Deus Mundo prouidet: nam sicut anima particularis uiuificat corpus, quod informat, & omnia eius membra: & non modò uiuificat corpus, sed regit, & moderatur ipsum totum & omnes eius partes: ita Deus formato hoc Mundo, mediantibus septem inferioribus sephiroth, uiuificat, & regit hanc machinam: quod cõfirmat Plat. dicens: nullus est locus Deo immortali incognitus. Et Orpheus: Dei perfectus oculus, atq; Iouis mens, quæcunq; apud nos fiunt, inspicit omnia. Et iterum in Apollinis hymno: Tu habes Mundi uniuersi terminos: tibi curæ est principium, atque finis: per te uirescunt omnia: tu sphæram totam cithara resonante contemperas: omnia uidelicet suauissimè, & harmonicè disponens. Et Dauid: Quò ibo à spiritu tuo: & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades. Et Christus: Considerate uolatilia cœli, quæ non serunt neq; metunt: & Pater cœlestis pascit illa: considerate lilia agri quomodo crescunt, &c. Angelicæ mentes Deo assistentes, & ministrantes bipartitæ dicuntur. Verùm primo astant septem spiritus, quibus credita est dispensatio totius regni cœlestis & inferni: quod (ut aiunt) sub orbe lunari est. Hi enim (ut dicunt secretiores Theologi) omnia regunt uicissitudinẽ quadam horarum, dierum, & annorũ, sicut de planetis, quibus præsunt dicitur ab Astrologis. Et de his loquitur Ioannes, dum ait: Et septem lampades ardentes ante thronum Dei: qui sunt septem Dei spiritus, per quos tanquam per præcipuos ministros omnia distribuit, & superiora quæ numero ternario gaudẽt: & sunt suprema corona, Dei sapientia, & intelligentia, & crassiora, quę numero quaternario: & quadratijs elementis componuntur. Ex quibus ternario, & quaternario septenarius ille completur. Sequitur Ioannes docẽs, quomodo præsunt septem sphæris, & consequenter his: quæ ab ipsis disponũtur, unde dicit: Vidi in medio Throni & in medio seniorum, & quatuor animalium, Agnum stantem habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram: id est, uirtute quocunq; extensi ut oculis uideãt omnia, & cornibus feriant cuncta ferienda. Stant enim in conspectu Dei, ut audiant, & capessant omnia, quæ iubet princeps. Mittuntur autem, & uadunt, aut uirtute extenduntur, ut ea quæ sibi credita sunt, mandata exequãtur

 per se,

per se, aut per inferiores ministros cœlestis militiæ eorũ regimini designatos. Qui ut docet Mercurius, statim post mentem, & spiritus numẽ fabricati sunt:
„ Mens (inquit) Deus utriusq; sexus fœcũditate plenissimus uita, & lux in uer-
„ bo suo mentem alteram opificem fabricauit: qui quidem Deus, ignis, atq; spi-
„ ritus, numen est: septem deinceps fabricauit gubernatores, qui circulis Mun-
„ dum sensibilem cõplectuntur: quorum dispositio fatum uocatur. Quod autem dicit alteram mentem opificem, quæ est Spiritus sanctus fabricatam: non ex cemento, & lapidibus intelligitur composita: sed à Patre, Verboq; producta. Est quoque ipse spiritus opifex, & artifex, omnem habens uirtutem: post quem spiritũ, inter spiritualia dicit fabricatos septem illos gubernatores sphærarum, & rerum dispositores tanquam fidissimos ministros, cum multis millibus aliorum, ut docemur ex Danielis oraculo: nec isti septem adeò astant Deo, quin interdum aliqui mittantur: ut de Gabriele legimus misso ad Zachariam, Danielem & Ioseph custodiendos, ut asserunt Hebræi: sed potissimè ad Mariam cum fœlicissima legatione, ac mirando nuncio aduentantis uerbi: missus quoq; fuit Raphaël ad Thobiam, & Michaël in subsidium Gabrielis, sicut in Daniele legimus. Sic & alij plerique de astantibus missi sunt tanquàm legati de latere principis. Astantes autem ipsi, nec non ministrantes, in plura officia distributi sunt. Diuiduntur enim in illos nouem ordines, ut declaraui in conclusionibus Mirandulæ, & supra: sunt quoq; principes septuaginta duo, præsidentes septuaginta duabus nationibus, de quibus uide in tractatu proprio: nec desunt quibus incumbant ut nos sedulò curent, & defendant, custodiant, ac etiam bella suscipiant, ne unquã offendamus ad lapidem pedem nostrum, nisi quantum diuina iustitia decreuerit: sunt etiam qui minutissimis herbis, lapillis, omnibus inferioribus uirtutẽ subministrant, & tandem qui omnigenum ministerium in maximũ Dei donum conducant. Quorum officia multifaria omnem captum transcendunt humanum, & multo magis eorum numerus. Ideò nullus illum assignare præsumit, nisi qui ea, quę decernit, penitùs ignorat. Et hi omnes subditi sunt imperio septẽ supradictis spiritibus, à quibus fatũ pendet: pendent igitur omnia à fato supremo scilicet omnium sephiroth, nõ à fato inferiori ordine rerum creatarum, ut quidam uolunt omnia necessariò euenire, arguentes. Omne contingens fore, uel non fore est à Deo determinatè scitum: quodlibet igitur futurum contingens necessariò est futurum: quia nisi esset necessariò futurũ, sequeretur, quòd Deus posset decipi: hoc modo, Deus scit Franciscum cras cursurum. Et Franciscus cras potest non currere. Deus igitur potest decipi. Prima hæc est necessaria: omnẽ futurum, est futurum: quia idem prædicatur de se ipso. Ergo est essentialis, & per consequens necessaria: omne igitur futurum, necessariò est futurũ. Ad has obiectiones, Respondeo, & dico quòd omne futurum cõtingens est contingenter futurum: quia quicquid potest non esse futurum, illud non est necessariò futurum, & illud quod nõ est necessariò futurum, est contingenter futurũ. Et dico quòd futurum contingens, est contingens, & quando est, & quando non est, potest esse: & quando est potest non esse: quando ego actualiter scribo, est contingens me scribere: nam possum non scribere, & quodlibet futurũ contingens est huiusmodi. Ad primam rationem dicitur, quòd si ponatur futurum contingens à Deo scitum non euenire, tunc etiã ponetur in esse, quòd Deus nunquam sciuit ipsum esse futurum, & per cõsequens nisi eueniat, non decipitur: si enim res eueniat, Deus contingenter scit (nam potuit non scire si minus uoluntas determinasset ipsum esse futurum) & semper scit ipsum futurum: si uerò nunquam eueniat, non sciuit ipsum esse futurum. Ad secundam dicitur negando consequentiã, fit ibi fallacia dictionis arguendo à sensu composito ad sensum diuisum falsum: hæc enim in sensu composito est necessaria, sedens non currit: Ergo ista erit uera, sedentem necesse est, non currere: nam

prima uult, quod pro eodem instanti, pro quo sedens sedet, pro eodem non currat: sed secunda uult quòd pro alio instanti de necessitate non possit currere: & hoc falsum est: quia potest currere, similiter dicatur de futuro, quòd est futurum, pro illo tempore, & instanti pro quo est futurum: non tamen est necessario futurum est pro alio instanti: quia potest non fore.

DOGM. CAB. Qui nouerit in Cabala mysterium portarum intelligentiæ, cognoscet mysterium magni Iobilei.

FR. ARCH. Quid sint portæ intelligentiæ, & quot sint, alibi declaraui, & maximè super sepher Iecira Abrahæ: quantum attinet ad declarationem conclusionis huius: sciendum, quod portæ binah, siue intelligẽtiæ sunt quinquaginta, ad quem numerum peruenimus per quadratum septenarij numeri, uidelicet septem inferiorum sephiroth, tribuendo unicuiq; numerum septenarium: nam septies septem reddunt quadraginta nouem, & cùm peruentũ est ad numerum illum, ultrà non fit processus: & tunc intramus in quinquagesimam portam, quæ finis est binah, & principium chocmah: quæ quinquagesima porta, Mosi negata fuit: quia beatitudinis ianuã ingressus fuisset, eò quòd per ipsam, & in ipsa beamur: Hinc est quòd Moses per Legẽ suam neminem potuit beare: quod cõfirmans Paulus ait: Per Legem nemo iustificatur, ut scilicet capaces fiãt præmij beatitudinis: propter hoc Moses in Lege nõ nisi temporalia Iudæis pollicebatur: nec illi permissum est populũ introducere in terram Promissionis. Christus uerò ueniẽs, ingressus est hanc portam quinquagesimam tribuendo peccatorum remissionem, sicut ipsi attribuit illud Isa. dictum: super me Spiritus sanctus: eò quòd unxerit me, ad prædicandum misit me, ut prædicarem captiuis indulgentiam, & remissionem, & annum placabilem: id est, iubilei qui erat quinquagesimus, in quo tuba canebant in Christi signum uenturi in tali quinquagesimo anno: hoc est, ingredi debebat portam hanc quinquagesimam nos beatificando. Ideò ipse dicit: Ego ueni ut uitam habeant, & habeant abundantiùs, quod Moses facere non potuit: ideò Christus post quinquagesimũ diem, misit Spiritum sanctum qui nobis ianuã cœli aperuit. In horũ signum sua in resurrectione de purgatorio sanctos Patres eduxit. Ita quòd Christus est uia, & scala, per quam ad Deum Patrẽ ascendimus, ideò de se sermonem faciens, ait in Ioanne: Ego sum uia, nemo uenit ad Patrẽ nisi per me: idcirco sese patri Iacob, in cuius domo regnare debebat, in figura scalæ ostendit, per quam in Deum conscenderet ipsius uidentis electa posteritas, ideò dictum est illi: benedicentur in te cunctæ tribus terræ. Vnde Christus qui nedum uiam ostendit: Sed se ipsum fecit uiam, lumen, & ducatum omnibus præbens eam quoq; tutelã habuit: ut dicat: Non rapiet quisquam oues meas de manu mea: quas uidelicet tanquam bonus pastor custodio. Hæc omnia confirmans Paul. ait: teneamus spei nostræ firmã confessionem, habentes Pontificem magnũ (qui penetrauit cœlos) Iesum Filium Dei: ut nos quoq; illuc introduceret, & Patri præsentaret. Dicamus igitur ad conclusionem, quod numerus septenarius est numerus remissionis: quia est Spiritus sancti (à quo fit omnis remissio:) & septenarij quadratus est numerus quadragesimus nonus: & in quinquagesimo fiebat remissio Iobelei: & præfigurabat ueram remissionem debere fieri à Christo modo supradicto. Iobeleus, & remissio dabatur post quadratum septenarij numeri. Et hoc quia sic Deus uoluit, cùm Deus ordinem rebus indiderit, à quo nunquam nisi ex rerũ necessitate discedit, quem ordinẽ in hoc prosequitur Deus, unde canit Ecclesia: Deno dierum circulo, quo Lege fit remissio. Alia fuit ratio quia Iobeleus ab ea mansione egredietur Diuinæ Domus: quæ (ut secretiores Theologi docẽt) habet quinquaginta portas: qui numerus quinquagenarius integrat per quinarium complicatum per denarium, uel è conuerso: qui denarius designatur per Iod literam Diuinitatis Patri attributam: quinarius uerò per he literam:

ram: quæ character eſt Spiritus ſancti. Vnde Pater miſericordiarum, & Spiritus ſanctus,per quem datur remiſsio, complicati ad inuicem faciũt numerum remiſsiuum,ſed ſimul iunctæ illę literæ, componunt *Iah* יה nomẽ quidem diuiniſsimum,& clementiſsimum,quod laudare iubemur ſemper quando dicimus,Halleluiah: & quamuis remiſsio impetrata ſit à Filio,nõ tamen datur ab eo,niſi per Spiritum ſanctum, ut ipſemet perhibet, allegãs de ſe dictum fuiſſe ab Iſaia: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxerit me, & miſerit, ut prædicarem captiuis indulgentiam, & annũ placabilem Domino: hinc & dare uolens Apoſtolis authoritatem dimittendi peccata,inſufflauit in eos, dicẽs: Accipite Spiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Iobeleus dicitur à uerbo *Iabal* יבל,quod ſignificat affluxit.Vnde innuit quòd tunc à cœlo fiebat omnigenus influxus,nedum remiſsionis, & reſtitutionis (ut in Leuitico habetur) ſed omnium chariſmatum, & bonorum, & inſtitutio ſacramentorum Eccleſiæ non eſt declinare à facto Iobelei,uel diei remiſsionis, aut oraculi Ezechielis: ſed eſt reductio illorum influxuum ad piſcinã quandam, cuius quidem piſcinæ:claues datæ ſunt in manibus uicariorum Dei, & Chriſti,ſacerdotum uidelicet: ut ipſi ad libitum indigentis & petentis, illam aperire poſſent. Et cauſa huius inſtituti Iobelei fuit:quia ſicut quolibet anno renouatur terra,renouanturq; religiones per capitula,& cõgregationes,& Reſpublicæ per nouos rectores Reipublicæ: Ita uoluit Deus ut poſt quadratum ſeptenarij renouaretur Reſpublica illa Iſraëlitica:pręcipuè cum fauore illius anni quinquagenarij,in quo aperiebatur omnis influxus cœleſtis: Vndè uocabatur ille annus Iobeleus: id eſt, influxus. Quæ renouatio cùm facta fuerit cum maximo effluxu tempore Chriſti,hinc fuit miſſus ipſe Chriſtus (ut ſuprà dixi)ad prædicandum annum placabilem Domino. Et tunc Ioannes uidit ciuitatem ſanctam Ieruſalem nouã deſcendentem à cœlo. Vnde innuitur quòd renouationes fiunt in cœlo.Nam omnia,quę hîc mutantur, illic præordinantur.Et tempore illius Iobelei alleuiabatur populus:quia ut dicit ſumma Veritas: eadem menſura qua menſi fuerimus nos alijs: remetietur nobis. Vnde æquum erat,ut qui uolebat remiſsionem,& alleuiationem à Deo,Populum ab eis oppreſſum alleuiarent. Hinc docemur à Chriſto, ut orãtes dicamus Patri: dimitte nobis,ſicut dimittimus alijs. Alleuiamur enim per remiſsionem ab illo onere de quo Propheta canit:Quoniam iniquitates meæ: ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Ideò poſſeſsiones tempore Iobelei priſtinis Dominis reſtituebantur:ne ſi alienatio fuiſſet perpetua, pauperes ſpe recuperandi amiſſa,triſtarentur. Sed potiſsima cauſa fuit,ut tunc ſua reſumerẽt: quando percepta remiſsione à Deo, mundati à culpa habebantur digni recuperare bona ſua: quę ex ſuis malis meritis amiſerant. Et etiam ut indicaretur quòd tempore maximi Iobelei,completo uidelicet curſu ſeptem millium annorum,omnia debeant reſtitui in priſtinum,meliori tamen ſorte: iuxta illud Iſaiæ: Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouam. Etiam in hoc Iobeleo manumittebantur ſerui: quia ſicut ipſi liberandi erant à ſeruitute peccati & Diaboli: Sic æquum erat ut ipſi liberarent ſeruos ſuos: quam regulam declarauit Chriſtus ſeruandam eſſe in parabola hominis Regis: qui uoluit ponere rationem cum ſeruis ſuis. Nam cùm Dominus dimiſiſſet uni ſeruo decem millia talentorum: quia ipſe noluit poſteà dimittere conſeruo centum denarios, dictum ei fuit: Serue nequam,omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me,nón ne, & te oportuit miſereri conſerui tui: ſicut & ego tui miſertus ſum? Vnde iratus Dominus tradidit illum tortoribus quoaduſq; redderet uniuerſum debitum. Poſteà ſubintulit ipſe Chriſtus: ſic & Pater meus cœleſtis faciet uobis niſi remiſeritis unuſquiſq; fratri ſuo de cordibus ueſtris. Iuſſu ergò Dei, omnes ſerui Hebræi manumittebantur: quia ſicut die ſeptimo interdictũ fuit omne opus ſeruile: ſic anno ſeptimo interdicta fuit ſeruitus populi Dei. Annus enim ſeptimus

ptimus eſt annus ſabbatarius. Dimitti autem debebat ſeruus cum ea ueſte, uel panno, cum quo intrauerat ad ſeruiendum Domino ſuo, ut indicaretur quòd ſeruus non debebat deteriori conditione dimitti, quàm intrauerat; & quòd ſufficere debebat ſeruitium illius temporis decurſi. Vnde diſcere poſſumus, quòd Deus uult quòd exeamus à ſeruitute huius Mundi ea ſorte, qua intrauimus, & tanto meliori, quãto maius eſt præmium, nobis in mercedem ſeruitutis noſtræ ab ipſo Deo dandum: ſeptimò etiam anno indita eſt quies, non tantùm hominibus, ſed humo, & cęteris rebus: quia Deus uoluit nos ſibimet ipſi conformare, & continuos reddere: nec tantùm nós, ſed omnia quæ in uſum noſtrum conceſſa ſunt. Hinc iubet nos quieſcere, non tantùm die ſeptimo, ſed anno ſeptimo, & millenario ſeptimo: de quo Ioannes ſcribit; cùm eadẽ ſit reuolutio dierum annorum, & millenariorũ, ut manifeſtum eſt ijs qui diuinorũ numerorum peritiam habent. Menſe etiam ſeptimo ordinatus fuit dies remiſſionis quẽ Hebræi *Iom hachepurim* יום הכפורים uocant: quia proſequens Deus ſeptenarium numerum remiſsiuum elegit illum ſeptimum menſem, incipiendo à Martio, qui in Lege dicitur primus in menſibus anni. Illo etiam menſe (ut multi ſapientes opinantur) Deus Mundum fabricauit, uel ſaltem hominem, quem induxit in Mundum fructibus iam maturis, & pro antiſtite ipſius Mundi præparatis, ut haberet quibus aleretur. Quo menſe ordinatus eſt influxus illius bonitatis, quam Deus hominem tantis muneribus decoratum creauit. Et ſic erit menſis ille primus menſis mundanus: legalis autem Martius primus, & September ſeptimus. Et remiſsio fuit die decima illius menſis, denotante Patrem: cui attribuimus iod, & denarium, eò quòd ſit finis omniũ: ſicut denarius eſt finis omnium numerorum. Menſis autem fuit ſeptimus, & numerus quidem Spiritus ſancti: ut etiam ex numero menſis, & diei colligati intelligerentur. Pater miſericordiam, & ſpiritus remiſsionis: ut largiſsimus eſſet influxus in quo Patre & Spiritu ſancto, Filius (ut nuper diximus) obtinuit nobis fratribus ſuis remiſsionem perfectam, & continuè durantẽ: Iuxta illud Apoſtoli: Introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta.

DOGM. CAB. *Qui nouerit proprietatem Meridionalem in dextrali coordinatione, ſciet cur omnis profectio Abraham ſemper ſit verſus Auſtrum.*

FR. ARCH. Sicut in domo æterni Patris manſiones multę ſunt, uarij ſcilicet gradus glorię attributorum & proprietatum, à ſimili effectus illorum attributorũ aſſequentes, uarijs influxibus reſplenduerunt: Iſaac enim in timore ſplenduit: quem Hebræi pachad dicunt: de quo Iacob, horum ſacramentorũ magiſter, cum ſocero ſuo Laban uerba faciens, ait: Niſi Deus patris mei Abraham, & timor patris mei Iſaac affuiſſet mihi, forſitan nudum me dimiſiſſes; & iterum iurauit Iacob per timorem patris ſui Iſaac cui uim Deus præſtiterat ab illo tribunali roboris dicto ghebura, ſiue iuſtitia: ſicut patri Abrahæ ab auſtro miſericordiæ, & pietatis. Abraham enim tetenderat tabernaculum ſuum ad meridiem clementiæ ghedulah: in quo ualde profecerat: Iacob autem horum duorum patrum medium tenuit: fixit enim ſuum tabernaculum in horum medio, tiphereth uidelicet, quæ pulchritudo dicitur, & ſol ſupramundanus. De quibus tabernaculis numeri 24. dicitur: Quàm pulchra ſunt tentoria Iacob & tentoria Iſraël: quod eſt dicere ſpecioſus præ filijs hominum. Ab Aquilone igitur ghebura, iuſtitia, & terror procedit, à meridie ghedulah loco Abrahæ, clementia uenit: & ideò ſicut alij finem ſuum uarijs meritis, & medijs acquirunt, ut martyres per martyriũ, confeſſores per uiam pœnitẽtiæ, &c. Ita Abraham per uiam miſericordiæ finem ſuum adeptus eſt, & ideo de illo dicitur ut ſupra quod ad meridiem ghedulah clementiæ tentoria tendebat, & argentum erat eius theſaurus, non aurum, albedo enim pietatem prætendit: rubedo uerò iudicium durum ghebura. Ad iſtam etiam plagam meridionalem

lem Abrahæ, deambulasse Deus dicitur, dum uolebat primo parenti succurrere, & eius operire peccatum: ueste pellicea confecta ex illius Agni pelle: qui tulit peccata Mundi. Ex illa nanque regione omnia nobis tribuit charismata ibi enim natus: ibi docuit, ibi passus est, ibidemque surrexit: & inde ascendit ad illum uerum meridiem, & supremum templum, unde dedit dona hominibus, & unde omnis misericordia, gratia, & salus: dicit igitur conclusio (qui nouerit proprietatem meridionalem) quæ (intellige) est proprietas clementiæ (sciet cur omnis profectio Abrahæ semper sit uersus Austrum.) In Scriptura dicitur quod discedens Abraham à Lot ambulabat ad partem meridionalem siue australem: & insuper quòd tendebat tentoria ad Austrum, &c. Abraham proficiscebatur ad meridiem, & hoc quia tendebat tentoria in Valle Hebron, ad meridiem sita respectu Ierusalem. Et dicitur in Genes. Perrexitque Abraham uadens, & ultra proficiscens ad meridiem. Mysteriosus est sermo iste, innuens (ut exponunt secretiores Theologi) quòd profectus Abrahæ ad meridiem fuit Archetypi, locum uidelicet pietatis, clementiæ, & gratiæ, studium: nempe præcipuum Abrahæ fuit in hospitandis aduenis, & peregrinis, & in alijs pijs operibus. Et tantæ erat pietatis, quod nihil pro se reseruabat: quod innuitur in Lege ubi dicitur, quòd ipse cōcessit uxorem suam Pharaoni, ut bene ei esset: nec in hoc peccauit, quinimò multum meruit, concedendo illi sapientiam suam, quam in uxorem tenebat: (ut docet Origenes) hanc aliquando tenebat in uxorem, aliquando sine peccato communicabat, ut sororem: Iuxta illud sapientis: Dic sapientiæ: soror mea tu. Hinc propter scientiam communicatam, Aegyptij benefecerunt ipsi Abrahæ. Verùm quia Pharao impurus, & peccatis subditus erat, sapientiam illam sustinere nequiens flagellatus fuit. Nam (teste Sapiente) sapientia non habitat in corpore subdito peccatis: hoc igitur peccatum fuit ex parte Pharaonis, non Abrahæ, qui non defuit in impartiendo ei bona spiritualia, nec erga alium aliquē defecit in huiusmodi erogatione. Vnde de illo dicitur in Genes. Quòd Abrahā dedit decimas de *kol* כל (ut Hebræi dicunt) id est, de omnibus rebus à se possessis: uel (ut dicunt Cabalistæ) de mensura illa decima, omnium bonorum plenissima: continet nempe quinquaginta gradus intelligentiæ, ad numerum *kol* כל, quam possidebat in hæreditatē (ut Zohar testatur, & Porta lucis) unde in signum pietatis, expendebat solummodò argentum, ut dicitur in Genes. Scriptura enim studuit innuere locum unde erat Abraham, & unde influxū continuè hauriebat. A meridie enim influxum hauriebat, unde argentum uenit: prætendunt enim in albedinem clementiæ alba. Vnde etiam emit speluncam duplicem argento, & noluit illam gratis habere: quia noluit locum illum esse communem (ut sibi offerebant filij Chet) ne locus ille profanaretur cadaueribus incircuncisorum. Voluit etiam locum illum uendicare iure emptionis, ne quis præsumeret amouere corpora patrum à loco illo tanquam non suo. Sed potissima causa illius emptionis cum argento fuit: quia argentum, à meridie prouenit ghedulah. Vnde Abraham fauorem omnem: ut omnibus benè accommodatis, & dispositis secundum propria symbola, & cōuenientiam à loco susciperet, non tantùm pro corporibus, sed pro animabus ipsorum corporum. Ostenditur eius pietas in orando pro Sodomęis: unde cernens nō posse placare denarium illum supramundanum, in eorum uindictam prouocatum, reuersus est ipse Abraham ad domum suam in Hębron. Nam in textu dicitur: Reuersus est Abraham ad locum suum, cōpleto scilicet colloquio cum Deo habito: explorauerat pater Abraham multa loca esse in domo Patris æterni. Hinc nunc ad unum, nunc ad alium locum recurrebat: ut nomina quibus ipse utebatur indicant apud sapientes. Et hoc ut ab aliquo ipsorum locorum ueniam (si fieri posset) impetrare. Sicut è conuerso Belaham tentauit diuersa loca illis contraria, offerens in quolibet illorū sacrificium: ut ab aliquo ipsorum impetraret

petraret uim malè dicendi Israël: reuersus est igitur ad locum suũ meridionalem uidelicet ghedulah:ubi tentoria figere consueuerat. Vnde etiã ut melius proficerent in illo loco meridionali supradicto descendit in Aegyptum, non propter famem corporalem tantùm, ut putant quidam, sed quia non erat stabilita uirtus præsidens super Abraham in terra Canaham. Hinc fames, & penuria aderat rerum diuinarũ:quia influxus cœlestis tunc erat ibi modicus. Etsi Aegyptus in Sacra scriptura ferè innuat aliquid mali: quia populo Dei semper infesta fuit:habebat tamẽ aliquid bonitatis cœlestis in se,iuxta illud: Sicut Paradisus Domini, & sicut Aegyptus uenientibus in segor. Illuc enim intrat, & descẽdit fluuius à parte dextra exiens: id est,à meridie,cui nomẽ erat Gion, nunc aũt Nilus:ut igitur Abraham susciperet quicquid bonitatis in Aegypto reperiebatur,illuc progressus est. Vnde propter meritũ istius domus, & mansionis,& pietatis,promisit Deus Abrahę terrã illam fœlicem post separationẽ à Lot:indignus Lot erat hereditate illa Diuina. Nam sicut erat alienus à Deo, ita elegit pro habitaculo regionem illam pentapolitanã, habitatores illos pessimos non abhorrẽs: sed adhærens tantummodò fertilitati rerum temporaliũ, diuinis, & sanctis omnino posthabitis: nec propter opera uel merita sua per Angelum ereptus fuit ab incendio regionis illius: sed propter Abrahã, ut habetur clarè in textu,ubi dicitur:Cùm subuerteret Dominus ciuitates regionis illius,recordatus est Abrahæ, & liberauit Lot de subuersione: & quod talis fuerit Lot, indicatur ex contentione facta inter pastores ipsius Lot, & Abrahæ:illi enim (ut Elzohar asserit) cultum gentiũ regionis illius sequi uolebant. Hinc non sine causa scriptum est:Chananæus tũc erat in terra illa:Abrahæ uerò præcepit Deus,ut iret in terram Chanahã: quia illa erat danda semini eius: terra(inquam)quæ fluere debebat lac & mel: sapientiam uidelicet Euangelicam,& uisionem propheticam,& ubi tanquam in loco Deo peculiari templũ ædificandum erat. Data fuit tamen prius in manu impij Chanaham: quia decretum fuit(secundum Elzohar)ut ipse Abraham,Israël,& populus omnis,ac Moses descenderent in Aegyptum antequam lex daretur: cui decreto Christus quoq; subiacuit,qui primos annos in Aegypto transegit. Et hoc ea Lege de qua Paul.ait: Omnia cõclusit Deus in incredulitate, aut sub peccato, ut omnibus misereatur. Sicut ergo elegerat Abraham in Patrem fidei,& renouandæ familiæ,ita inde iussit illi,ut exiret de terra sua,& cognatione sua:quia propinqui omnes,& conciues idolatræ erant. Ideò documentum dedit posteris: ijs maximè qui bonarum sunt mentiũ,quibus dicitur: Audi filia, & obliuiscere populum tuum, & domũ patris tui:& cõcupiscet Rex decorem tuũ. Et decor Abrahæ tantùm Deo placuit:qui nedum fecit illum patrem illius familiæ electæ secundum carnẽ,quinetiã secundum spiritũ. Vnde post benedictionẽ illi datã,dixit Deus: Erisq; benedictus,ut confirmaretur benedictio iam data. Veritas literæ tamen habet: & eris benedictio: ideò alia exquirenda est ratio: quæ est:quia nõ tantùm ei dedit Deus benedictionẽ, sed fontem (si dicere fas est)benedictionis: à quo uidelicet procederet benedictio alijs cõmunicanda, cùm in ipso benedicẽdæ essent omnes gentes terræ.Quod in Christo(ut Doctores Christiani non ineptè dicunt) uerificatum est.Vnde nec alieni à ueritate Hebræi asserunt datam fuisse Abrahæ piscinã benedictionis. Piscina enim & benedictio apud Hebræos eodem dicuntur uocabulo.Et quod in eo fuerit aliqua benedictio alijs cõmunicanda:non tantùm habemus ab Hebræis: qui ex multis Scriptutæ locis id colligũt:sed ex doctrina Christi, qui ait: Salus domui huic facta est:eò quòd & ipse sic filius Abrahę. Hinc & Pater fidei dictus est:& Princeps sinus loci saluandorũ:& in signum huius eduxit Dominus Abraham foras:id est,extra terminos naturalis ordinis,& extra carnẽ: ut ostenderet ei stellas illas,de quibus Apostolus ait:Sicut stella differt à stella in claritate: sic sanctus à sancto in gloria. Nam sicut stellæ præsunt, & influũt corpo-

ribus inferioribus:sic Angeli custodes,ijs quib.presunt:Angeli aũt stellę sunt: de quibus Propheta:Qui numerat multitudinẽ stellarũ:& omnibus eis nomina uocat.Quos Angelos ut ipse Abrahã uideret, Deus eleuauit ipsum: ut uidelicet inde cognosceret innumerabilẽ multitudinẽ ab eis custodiendã. Hinc dixit ei Deus:Numera stellas si potes:sic enim erit semen tuũ:secundũ Talmudistas,Angelorũ summa est trecenta millium millia & unũ, sexcenta, & quinquaginta quinq; millia centũ,& septuaginta duo, ut clariùs declaraui in præcedentibus conclusionib.Sed hæc est mera imaginatio.Alij aũt,existimãt numerum supputasse ex uerbis Danielis, qui ait millia milliũ ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei,& sic erunt in cõputo iam facto duo millia millium: quãuis quidam de nostris Theologis ausi sint asserere, quod decies centena millia plura sunt quàm millia milliũ,quod ex imperitia supputationũ procedit:à nemine tãdem istorũ possumus habere uerum cõputum Angelorum,aut Beatorũ: nam primi præsupponũt quod probare tenentur: & hi,qui innituntur Danieli haberent quidem cõputum iam factum si declarasset Propheta,quod nõ sunt plures Angeli quã illa duo millia milliũ.Hinc prudenter, & doctè inquit Hieronymus:non ex hoc Danielis dicto numerus ministrorũ Dei diffinitus est:sed maiorem multitudinẽ humanus sermo explicare nequiuit: ista enim sunt millia,& istæ sunt myriades,de quib. ut in Psal. dicitur, currus Dei decem millibus multiplex millia lætantiũ,Dominus in eis.Nobis igitur utrorunq; numerus Angelorum & sanctorum relinquitur incognitus: notus autem illi cui pluuiæ guttæ, & arenæ puluisculi agniti sunt: si ergo Angelorum numerus est nobis ignotus,etiam & electorũ numerus relinquitur nobis incognitus, cùm secundum aliquos Doctores utrorunq; erit æqualis numerus, iuxta illud Psalmographi: Constituisti terminos (id est,numerum determinatum)populorum(id est,omnium gentium: iuxta numerum filiorum (id est, Angelorum) qui sic dicuntur: quia ad esse ipsorum non concurrerunt causæ secundæ,sed solus Deus. Restat igitur quòd Abraham fuerit Beracha siue benedictionis fons electorum, tam multorũ quòd eorum ignoratur numerus. Et nedum Abraham profuit bonis & electis,sed etiam reprobis:orando enim pro Ismahele profuit illi. Vnde scriptum est: Etiã pro Ismahele exaudiui te: & profuit illi quãuis iam expulsus fuerat cum matre. Ideò sequitur in textu: Ecce benedicam ei,& augebo,& multiplicabo eum ualde: Duodecim Duces generabit:& faciã illum crescere in gentẽ magnam:semper enim Deus duplici familia oblectatus est,superiori uidelicet,& inferiori, spirituali & animali, libera & seruili: de qua Paulus apertè cũ Galatis tractat. Hinc nati sunt duodecim principes inferiores,iuxta duodecim Principes superiores, & turba magna inferior contra turbam magnam superiorem. Dolent autẽ Hebræi de oratione ista nimis efficaci facta ab Abrahã pro Ismahelitis uel Agarenis: qui temporibus nostris Turcæ, & Arabes, seu Mahumetici dicuntur. Nam adeò prosperantur, ut filijs liberæ, quodammodo præualeant. Id tamen (ut reor)diuina dispositione factum est: ut habeat Deus in domo sua seruilem & liberam familiã copiosam,ut Paulus innuere uidetur. Hæc plura, & alia contigerunt Abrahæ propter pietatem & misericordiam qua pollebat, ideo bene dicit conclusio,quòd omnis profectio Abrahæ semper fuit uersus Austrũ scilicet clementiæ ghedulah: Cœli nempè fauent nobis quòd scire possumus, si amotis impedimentis,submittamus nos spiritui nostro duci, qui nobis nõ resistentibus demonstrabit iter quo cœlũ,quo genius, immò quo summus moderator conducit:quod facere nequiuerunt Porphyrius, Firmicus, & alij quã plures professores huius artis.Et hoc si attendamus ad ea quę à primæua ætate nullis cõtagijs distracta,nobis suggerit, aut quod expurgata mente ab inani cura,& obliquo affectu natura ipsa uel spiritu dictante sentimus, fingimus, imitamur,& tentamus frequentiùs: sentit enim natura, & spiritus noster cœli instin-

instinctum, atque fauorem: sentit & genij proprij suadelas: qui unicuique datus est à principio suę natiuitatis: ut non modò Platonici simul, cum Doctoribus nostris asserunt, sed infallibilis ueritas sermone profitetur aperto, dum ait: Angeli eorum semper uident faciē Patris. Hi enim suis clientulis fauent, illos ducentes quo & eius sidus inclinat, semper utique ad bonum. Non enim ducem reuera itineris habet: qui per deuia ambulat: Quoniam stellarum atque custodum nostrorum officium est semper rectē agere: atque ad recta, & excellentiora disponere. Cœli igitur, & genij, uel Angeli proprij (ut catholicè loquamur) suasionibus assentiēs, aget prosperè, & uiuet fœlix, alioquin cœlum sentiet, & super inimicos, & aduersam fortunam, (quæ Diuinorum ducatus est) in omnibus peragendis, alienus effectus à patronis cœlestib. Quò tendit illud adagium: Nihil agas inuita Minerua. Et si (ut Zoroastes docet) tantum nō est augendum, minus immutandū. Nam si ingenio tuo contra genium, & cœlestiū uocem continuè inuitantē, aliquid professus fueris: frustrà laborabis dicente Propheta: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. quærentibus igitur rerū agendarū faustum omen, omni diligētia obseruandum est: ut audiamus quid in nobis loquatur Deus, & quid suggerat spiritus, & ad quid sidus faueat: locus enim multum confert: quia non ab re dixit Deus ad Abraham, uel angelus eius custos: Veni in terram: quam monstrauero tibi, & faciam te in gentem magnam & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuū. Et paulò pòst sequitur: Perrexit Abraham uadens, & ultrà progrediens, aut proficiscens ad meridiem scilicet archetypū. Nam cœli materiales uim suscipiunt à cœlis archetypis, ibi enim Abraham fauorē supercœlestium amplissimū sensit, sicut Isaac in aquilone ghebura, de quo dicitur: uenit Isaac in Gerarah parte aquilonari, ubi seminauit, & collegit centuplum, aut centum hordeos, ut habet ueritas literæ, & locupletatus est hic: & effectus est diues ualde: quid aūt significet ordeum, & locus ille, & diuitiæ illæ, magni sunt sacramenti alibi declarandi: Dauid elegit Sion in peculiare habitaculum dicens: Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo quoniam elegi eam: in hac igitur mansione profecit Dauid sicut Abraham profecit in Austro.

DOGM. CAB. Nisi nomini Abraham litera he ה addita fuisset, Abraham non generasset.

FR. ARCH. Hominū mutatio multa operatur: Iacob enim qui supplantans dictus fuerat, effectus fuit Princeps, & hæres Dei. In Genesi legitur quòd angelus dixit Iacob: Vocabitur nomen tuum Israël. Non sic eum uocauit angelus, sed prænunciauit, quod futurum erat: quod uidelicet à Deo uocari debebat Israël: sicut habetur infrà cap. 35. Vnde Israël (secundū Hieronymum) interpretatur uidens Deum: interpretatur etiā princeps aut hæres Dei à *Iaras* ירש quod est hæreditauit, & *El* אל Deus. Nec enim in uerbo uidens quod est, ראה *roe* & in uerbo Deus, quod est אל *El*, reperitur scin litera ש. Huius igitur nominis sensus est: quòd ipse fuit princeps & militans pro Deo, & hęres Dei. Hinc dixit Christus: non uenit nisi ad oues: quę perierunt domus Israël: id est, Domus militantis pro Deo: iuxta illud Apostoli, non coronabitur nisi qui legitimè certauerit: aut domus eorum: qui constituti sunt hæredes Dei. De quibus idem Apostolus: Hæredes quidē Dei: cohæredes aūt Christi: uenit enim Redemptor pro omnibus ijs, qui Deo militant, & qui hęredes cœli constituti sunt. Mutationem nominis multum prodesse non modò catholici approbant cōsuetudine, sed Astronomi, & Platonici geminos docent esse genios: alteros quidē natiuitatis: alteros aūt professionis, & hos quippe aliquādo cōcordes: aliquando uerò ad diuersa deducentes. Si igitur concordē quis habuerit, geminū sentiet profectū, & augumentū naturæ uidelicet, & professionis: si uerò dispares fuerint, meliùs aliquādo fomentū percipiet professionis, quā natiuitatis. Nam in mutatione professionis mutat̄ uis naturę, imò superari penitùs,

& uinci debet, ſicuti infallibilis ueritas docet ſuis nouis profeſſoribus loquẽs; Regnum cœlorũ uim patitur, & uiolenti rapiunt illud, qui ſcilicet profeſsione naturam ſuperare ſtudent. Quantum uerò proſit nominis mutatio, à Scriptura quæ non fallit, nec aliquid ſine cauſa admittit, diſcere poſſumus. In qua habetur quòd dum ſummus moderator uellet magnificare amicũ ſuum Abraham, immutauit nomen, & iuſsit eum uocari Abraham non ſine magno myſterio, ut continuò dicam. Sic dum uellet conſtituere nepotem eius Iacob principem totius familiæ electæ, iuſsit eum uocari Iſraël: id eſt, principantẽ Dei, aut principatum Dei ducens (ut dixi) Simon, ſiue Simeon: id eſt, obediens dictus eſt: uocatus fuit Cephas: id eſt, petra: quia tenere debebat petræ uicem, & fundamenti ſummi Chriſti Ieſu: cepha enim petram ſignificat, & eſt uocabulum Caldaicum, uel tractum à ceph Hebræo uocabulo, quod petram ſignificat. Et hæc omnia tàm prima, quàm ſecunda multa operantur: alioquin non dixiſſet Apoſtolus, quòd Pater ęternus dedit Filio ſuo nomen, quod eſt ſuper omne nomen: in quo flectitur omne genu, Cœleſtium, Terreſtrium, & Infernorum, nec de hoc nomine uerba faciens Petrus dixiſſet: Non eſt aliud nomẽ ſub cœlo datũ hominibus: In quo oporteat nos ſaluos fieri: nec dixiſſet Chriſtus: In nomine meo Dæmonia eijcient: linguis loquentur nouis, &c. ad rem: Etiam Deus nõ mutaſſet nomen Abrahæ, & Sarrę, niſi quis inde ſecutus fuiſſet effectus: addidit enim Abrahæ unum he ה quod quinq; importat, denotans quòd eius numerus augebatur uſq; ad ducenta, & quadraginta octo, ut plene obſeruare poſſet ducenta, & quadraginta octo præcepta affirmatiua. Abraham primò ſine he ה, aſpiratione אברם ſcribebatur: quod nomẽ leuat ducenta quadraginta tres: ſed addita aſpiratione ה h, אברהם leuat ducenta quadraginta octo: qui numerus pręceptis affirmatiuis, & oſsibus humani corporis correſpondet. Ideò poſt talem additionẽ ה numeri quinarij dixit Deus Abrahæ: Ambula corã me: & eſto perfectus, eò quòd ſcilicet addidi nomini tuo quinariũ ſignatũ per additionem ה h: per quam ad numerũ præceptorum affirmantium proueniſti: Idcirco eſto perfectus, obſeruando uidelicet præcepta affirmatiua: nam Deus addendo numerum, addidit & perfectionẽ, & robur, per quod affirmatiua adimplere poterat præcepta. Alia ratione Abrahæ nomen mutatum eſt per additionem ה h: hoc enim nomen Abraham tantùm: in numeris leuat, quantum hæ duæ dictiones ſcilicet Bar Adam: quod ſignificat renouauit, ſiue creauit Dominus hominem: quia formando Deus Euam, ex Adamo coſtam accepit, & tribuit mulieri, & ſic uir perfectus nõ remanſit uſq; ad Abraham: hominis igitur perfectio, in mulieris productione abſtracta, Abrahæ reddita fuit, & ſic Abraham omnibus ſe præcedentibus hominib. perfectior extitit, & à שרי *Sarrai* inde omnes mulieres imperfectiores remanſere: nam Abrahæ uxor antea Sarrai uocabatur: quod nomen in fine Iod poſsidet, & decem importat, & illud in duo ה h: diuiſit: quarum ſingula quinq; importat: & unam tribuit Sarrah, alteram Abrahę: & ſignum fuit reſtitutionis dignitatis ab Adamo ablatæ, & ſibi Abrahæ tributæ: & ab illa hora Sarrah uocauit Abraham Dominum ſuum: cognouit enim quòd ſicut Deus ſuum diminuerat nomen, & uiri ſui nomen auxerat: ita ab ipſa abſtulerat aliquam perfectionem: quam uiro ſuo Deus contulerat: & ſic à Sarrah inde partem perfectionis ſuæ mulieres amiſere. Mutauit igitur nomen *Sarrai* שרי & appellauit illã *Sarrah* שרה: & hoc ut pars animalis & fœminea diminueretur in uiribus, & ſpiritualis augeretur. Et ut etiam ablata litera Coronæ excelſæ à muliere, daretur ei litera, & character ſpiritus uitalis, ut uiueret, non cum Corona, ſed ſub Dominio, iuxta illud Petri: Sarrah obediebat Abrahæ Dominum eum uocans. Alia ratio huius literæ ה h: nomini Abrahæ additæ, eſt: quia hæc litera ה h: eſt ſigillum intelligentiæ, & ſignificabat, quod ſicut Deus Abrahæ intelligentiæ ſigillum ſibi conceſſerat: ita à ſimili, & portarum intelligentiæ notitiam ſibi tribuerat:

tribuerat: nam si hæc notitia Mosi permissa fuit: multò magis Abrahæ. Alexander enim & Eupolemon de Abrahamo sic ponunt Abraham sanctitate, & sapientia omnium præstantissimus Chaldæos primùm, deinde Phænices, demum Aegyptios sacerdotes astrologiam, & Diuina docuit: ceterùm Iulius Firmicus astronomus ipsum ob mirabilem sapientiam diuinum appellat: qui unicum rerum opificem nō sine uitæ discrimine testatus est: & omnia quæ ad sapientiam, cultúmq; diuinum spectant, seruauit, & posteros docuit. Et primus fuit qui de huiusmodi quinquaginta ianuis intelligentiæ tractârit, ut patet in sepher iecira ipsius Abrahæ: quem librum exposui. Alia ratio huius literæ ה h: aditionis est: quia sicut in creatis est masculus & fœmina: ita & in Diuinis, Pater est thiphereth, mater uerò, est malchuth, & quælibet sephirah respectu suæ superioris, dicitur mater: respectu inferioris dicitur Pater: binah igitur est mater respectu chocmah: ideò uocatur mater filiorum: à binah enim filij proueniunt: de qua in Deut. dicitur: Quando ad nidum auium peruentus fueris, accipe pullos, & eorum matrem ne tangas: quia prima mater est binah: secunda est malchut: à binah omnes animæ scaturiunt. Quoniam igitur ה h: (ut suprà patuit) est sigillum binah: Idcirco Deus uolens Abraham multarum gentium Patrem cōstituere, uoluit ipsum conformem binah fieri, concedendo illi eius sigillum: Et idcirco sicut binah est fons animarū omnium: ità Abraham est fons & principium electæ familiæ saluandę uidelicet: & per hoc Beracha uocatus est: id est, benedictio: quia per semen ipsius omnes terræ tribus benedictę fuêre. Quod semen fuit Christus, à quo regeneramur, & Spiritu sancto, qui uinculū, & nexus amoris dicitur. Regeneramur itaq; à Filio & Spiritu sancto in baptismo, quorum regenerantiū signa, & sacramenta sunt aqua, uerba, & illa, quæ extrinsecus fiunt. Quæ non tantùm affectum, & gratiā donandam significant, sed ipsum regenerantem, tanquam ueram efficientem causam: sed quia in generatione naturali exquirit pater generās semen quod infunditur, & mater illum suscipiēs, ita hîc in proposito. Pater est Christus regenerans, semen est aqua: id est, uirtus aquea ipsius, & efficax seminariū: mater suscipiens semen illud, non dicam Ecclesiam formatā de latere Christi dormientis in Cruce: quia Ecclesia nihil est, nisi relatiuum quoddam aggregationis, aut fidelis ipsi congregati: Qui cùm generentur non possunt esse mater generans, & filij generati: Et minus congregatio, aut relatiuū illud potest concipere, & generare homines secundum carnem, uel spiritum. Sicut ergo Pater æternus in generatione illa æterna, & Diuina Filij non exegit matrem, neq; in primæua Mundi & hominis genitura, ita nec Christus qui regenerat nos genitura spirituali, & Diuina, exigit matrem. Et si dicatur, quod uoce omnium, Ecclesia uocitatur coniux Christi, & mater nostra: dicendum primum matrimonium, quod fuit inter Adam & Euam, magnum quidem sacramētum (inquit Paulus) Christi & Ecclesiæ, docet nos, quomodo hæc se habeāt. Ibi enim mulier primò fuit filia: quia Accepta de costa Adæ, tanquam de materia magno mysterio ipsi proportionata: postea uerò uxor ex costa eius formata genuit filios. Sic & prima Christi coniux Ecclesia: id est, collectio Apostolorum fuit formata in uitam spiritualē ex costa: id est, ex dilectione cordiali: quia eos elegit de Mundo: uel ex aqua gratiæ, & uirtutis baptismalis fluentis ex latere, & ex corde Christi, maximè dormientis in cruce. Quibus formatis, & instructis, misit per omnes Mundi plagas grauidos semine, & uirtute generandi filios, quam eis præbuit, dum ait: Euntes in Mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et sic ex eis, quos primò fundamenta, & Ecclesiam, & consequenter matrem constituerat omnium generandorum: cæteros filios Ecclesiæ genuit. Ideo Apostolus tanquam tenera mater Galatis blandiens, ait: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in nobis: ut scilicet

& uos ab ipſo Chriſto grauidi gratia, & uirtute alios parturire. Iterum dicit, iuxta illud Chriſti: Oportet uos naſci denuò: Fuêre igitur Apoſtoli prima fundamenta ædificij ſpiritualis, fuêre & primogeniti, & prima Chriſti ſponſa: ex qua regenerati ſumus: nec enim legitur, quod Chriſtus aliquem baptizauerit, niſi Ioannem. Baptizauit (ut creditur) etiam Apoſtolos, & matrem, in quos, & omnes uicem ipſorum tenentes infundit ſeminariam uirtutem, qua per uniuerſum Mundum cæteros de nouo parturirent: præſtantes regenerationis, & noui partus ſenſibilia ſigna, quæ ſacramenta dicuntur: id eſt, ſacrarum rerum ſigna: & eorum quæ non uidentur: Et uirtus horum ſacramentorum eſt à generante nos Patre noſtro Filio Dei: ſicut ſemen habet uim à quo decidit: ſed continetur, aut ſignatur hæc uirtus per extrinſeca, & ſenſibilia ſigna, ut percipere poſsint aliqualiter myſterium ij, qui tantummodò ſenſibus exercitatis ad diſcretionem rerum ſpiritualium accedere nequeunt. Quia igitur Filius Dei, & Redemptor noſter ſic nos regenerat, tanquam uerus Pater: ideo uaticinando Iſaias ipſum alloquitur, dicens: Tu autem Pater noſter, Redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum. De quo paruulo loquens iterum ait: Et uocabitur Deus fortis, princeps pacis, & Pater futuri ſeculi: id eſt, Pater regenerationis, per quam frui poſſemus futuro ſeculo. Cum ſemine enim ſuo, quod ab ipſo decidit, deſcendunt & ſpiritus genitiui, qui ſapiunt naturam diuinã, & faciũt regeneratos capaces futuri ſeculi: הל igitur litera Abrahę nomini addita fuit, ut ſignũ eſſet, quod Deus Abrahę uim generatiuã tribuiſſet generandi filiũ: à quo ſucceſsiuè deueniretur ad unũ indiuiduũ, quod eſſet Beracha, i. fons benedictionis, & ſalutis: ſic quod poſſent omnes in eo regenerari, & ſaluari. Antea.n. ſterilis erat, quàm generandi poteſtatẽ accepit, à menſura, ſiue mãſione in Archetypo: quæ dicitᷣ binah, ſeu mater filiorũ: cuius binah ſigillum eſt litera he ה: quæ cõceſſa fuit Abraham in eius nomine, ut ſuprà dixi.

DOGM. CAB. Omnes ante Moſen prophetarunt per ceruam unicornem.

FR. ARCH. Qui corporeis ſenſib. addicti ſunt, his naturæ arcana, Deiq; ſacramenta ſub uelaminibus, & ſenſibilib. ſignis data ſunt: eis aũt, qui ſenſus exercitatos, interiores uidelicet, ad boni diſcretionẽ, & mali ueri, item, & falſi habent, cibus ſolidus datur: & cõmunicatur ſapientia: quæ perfectorũ eſt: & eorũ, qui ſenſuum exteriorũ uſum in meliorẽ cõmutarunt, interiorib. utentes. Duo enim ſunt intelligendi modi, à naturalib. diſtincti. Primus eſt uiſio, & clarus rerum Diuinarũ contuitus, & contactus: alter eſt æquatio ipſius ueritatis, ab alijs expoſitæ cum intellectu noſtro. Ad primũ gradum deuenerat Moſes circa naturalia: iuxta id, quod promiſerat Dominus, dicẽs: Videbis poſteriora mea, creaturas uidelicet: quæ reſpectu opificis ſunt poſteriora: quia ſunt eius effectus: ideo Logici arguendo à poſteriori, dicuntᷣ arguere ab effectu: de quo modo cognoſcendi loquens ſapientia, dixit: A` magnitudine ſpeciei, & creaturæ, poterit cognoſcere horum creatorem, & ſi Moſes rerum naturã non cognouiſſet, neq; arcam, neq; tabernaculum ordinare ſciuiſſet in quo triplicis Mundi, archetypi uidelicet, & maioris Mundi, ac minoris perfecta cõtinebatur imago: neq; ritè applicuiſſet ſacrificia, &c. Diuina etiã illi patefecit Deus, dicens: Oſtendã tibi omne bonũ. Et ſic Moſes moriens morte iuſtorũ precioſa, uidebat illud ſummũ, & omne bonũ: hac enim morte moriebãtur Prophetæ, Deiq; amici omnes, cùm ingrediebantur ad illa Dei penetralia. Alter autẽ cognoſcendi modũ, per æquatã uidelicet ueritatẽ cũ intellectu, fuit Moſi notus melius, quàm Ariſtoteli, & cæteris philoſophis: clarè namq; percepit ueritatem, è medulla ſacrarũ literarũ emanantẽ: & ablato uelamine, & reuelata facie perſpexit ea, quæ uulgo, & ſapientib. Mundi abſcondita erant, & tanta certitudine ut omnis ab eo ſit amota perplexitas. De huiuſcemodi ſcientia Moſis ſcribens Eupolemon, dicit: Moſem fuiſſe Inachi, & Ogygis tẽporibus, & hũc ſapientẽ, qui omnẽ ſuos docuit ſapientiam. Ad propoſitũ concluſionis dico,

quòd

quòd lux Diuina omnem intelligentiam superat adeò, ut ibi ea cõtineantur, quæ latent etiam summũ Seraphinum, ut inquit Dionysius. In Angelicis autẽ mentibus diffusa, & secundũ intelligentiæ suscipiẽtis naturam suscepta in uarios diuiditur gradus, omnes nihilominus supra rationis terminos, in hominẽ autem dimissa rationalis est: & hæc multiplex pro largiẽtis libito, qui singulis, prout uult, diuidit: Iste largiens ante Mosem fuit malchut: nã Prophetæ quoque Mosen præcedentes (ut fuêre antiqui Patres) prophetarunt in malchut, quasi ab alijs sephirot superioribus nõ receperint: nisi à malchut, aliarũ sephirot notitiam minimè habuerũt. Alij dicunt, quod Abrahã, qui Mosen præcessit, omniũ dimensionũ notitiã habuit: primus enim fuit, qui de hac materia sephirot seu dimensionũ tractârit, & librum de coordinatione harũ dimensionum reliquit, immò Enoch eo antiquior de his multa in scriptis reliquit. De illo enim dicit Berosus, non tantùm Hebræorũ, sed Chaldęorum, ac Scytharũ monumenta tradunt Noë luminis Diuini plenũ extitisse. Futurã inundationẽ prædixit: arcam fabricatus est, hominũ & iumentorũ seruauit semẽ. Armenos postea, & Scythas, deinde Italos (quos Scriptura chitimos appellat) naturę secreta, Theologiam, sacrosq́; ritus docuit, & cursus astrorum, annosq́; ad motum Solis, & mẽses pro Lunæ cursu distinxit: primi hanc soluunt obiectionẽ, dicentes: quod isti Patres prædicti hoc priuilegium sunt consecuti, ut talẽ habuerint notitiã. De cõmuni tamen Lege hoc omnibus non est admissum: ratio, quia tabernaculum, in quo Deus requiem trahebat ante Christi aduentũ, in triplici fuit differentia: primum fuit uagũ: Deus enim nullum habebat determinatum locum: in quo homines cõuenire possent ad Deum consulendũ, & ad gratiam impetrandam, sed modò hũc locum, modò illum ad exorandũ eligebant, immò quandoq; particulares homines templũ Dei extruebant: unde de Abraham dicitur, quod Deus quieuit super eum: dicit enim textus: Elohim quieuit super caput Abraham, tanquam (intellige) super eius tabernaculum uagum: quia Deus inhæret creaturæ, sicut lapis super terræ superficiem, mobiliter uidelicet, ideo locus Dei indeterminatus erat: Mosis autem tempore tabernaculum fuit determinatũ, sed mobile, & de loco ad locũ portatile, ut arca fœderis. Salomonis tempore, fuit tabernaculum, siue templũ determinatum, & immobile ædificatum: Christus quartũ constituit tabernaculũ: quod est cor nostrum: Templum Dei est, quod estis uos, ait Apostolus: dicit ergo conclusio (omnes ante Mosen prophetarũt per ceruam unicornem) id est, per Malchut: sicut enim notitia particularis loci, adorationis Dei, cõcessa nõ fuit eis: ita nec sephiroth superiores Malchut notæ fuerũt antiquis: sed tantũ Malchut Luna archetypa, quæ dicit̃ cerua unicornis: celebratos nimis in Scriptura sacra prospicimus ceruos, hinnulos, capreas, & capras: non solùm in canticis, sed in Lege, & Dauidicis hymnis. In Lege enim iubet̃ cooperiri tabernaculum ex pellibus caprarum rubricatis. Et prohibitis renibus, & adipe cuiuscunq; animalis: cerui & capreæ omnia comedenda conceduntur tanquam munda: ut in Deuteronomio legimus, ubi dicitur: Verùm sicut comedes capream: comedes & ceruum. Et iterum: Vescentur eis, quasi caprea, & ceruo: quorum uidelicet omnia intestina comeduntur, excepto sanguine: quia in eo est anima, quæ non debet comedi simul cum carne: eò quòd animalis anima non nutrimentum hominis, sed in deprauationem, conquinamentum & perniciem ipsius (ut aiũt) deuenit. In titulo uerò Psal. 21. ubi nos habemus: In fine pro susceptione matutina: habetur in ueritate literæ: Vincenti pro auroræ cerua: & alijs plerisq; in locis Propheta hic adeò celebrat ceruos, ut clarè intelligamus eos referri ad aliqua meliora, & occulta: sicut & Origenes consentit, dum ait: ceruus, uel capra animalia quidem secundum rationem naturæ, quã corporaliter gerũt, referunt̃ ad aliquas rerũ incorporaliũ causas: ut illis inuisibilib. ceruis uideatur posse cõuenire id, quod scriptũ est: Vox Domini præpa-

rantis ceruos: quę enim pręparatio ex uoce Domini fit iſtis uiſibilibus ceruis? aut quæ doctrina ex uoce Domini ad eos deſcendit aliquando? Ceruí igitur ſpirituales ſunt: quorum formam, & imaginem tenet illud animal corporale: quod uoce Domini diſponitur ad perſequendum ſerpentiũ genus:uoce utiq; illa Euangelicæ Legis:quæ ceruos: id eſt,mundos lauacro baptiſmi præparat ad pugnandum:& diſponit ſub Chriſto contra ſerpentem illum antiquũ Diabolum. In archetypo uerò ceruí, & capræ numina illa reprę ſentãt,quæ dicuntur ſephirot, & dimenſiones inferiores,gedulah,& ghebura:quę inferiores dicuntur hod & nezach : per hæc igitur numina,aut proprietates diuinas obteſtatur Salomon ſapientiſsimus in canticis dum ait:Adiuro uos filiæ Ieruſalem per capreas, ceruosq; camporũ, ne ſuſcitetis, neq; euigilare faciatis dilectam. Cuius iuramenti uinculum eſt, per tribunal iuſtitiæ : unde ſceleſti puniuntur. Hinc per hæc iurans, & obteſtans omnibus cenſuris, & ſententijs à ſupernis tribunalibus emanãtibus ſe ſubmittit, & obſtringit, ut nequeat aliquo modo diſſolui:ſed reportet præmium de obſeruantia ſacramenti : pœnam autem de eius tranſgreſsione. Et quia inferiores menſuræ,quæ hinnuli dicuntur,uocantur etiã ubera,illa uidelicet,quæ lactauerunt omnes Prophetæ:ideo in eiſdem canticis dicitur: Duo ubera tua,ſicut duo hinnuli capreę gemelli.Et malchut, quæ eſt infima omnium. Et per hanc ceruam unicornem, ſolam uidelicet, patres,Moſen pręcedentes prophetarunt:quia nondum ſephirot ordo eis innotuerat : nam adhuc ſephiroth diuiſæ non erant in arborem à dextris, & à ſiniſtris: Deus enim in ſe continebat gratiam, & gloriam : tempore autem Moſis incepit Deus aperire manum ſiniſtram iuſtitiæ, in punitione tranſgreſſorum: tempore uerò Chriſti aperuit manum dextram numerationũ tendentium in miſericordiam:quare antiquitùs malchut dicebatur unicornis: quia nondum ſephiroth erant diuiſæ à dextris,& à ſiniſtris: (ut dixi) Moſis uerò tẽpore fuêre diuiſæ: quo circa illi innotuerunt : & per ſuperiores ſephiroth prophetauit. Aliter dicendum,quòd prophetãtes ante Moſen (ut ſecretiores Theologi dicunt)prophetabant per ceruam unicornem. Cerui ſunt ubera ſuprema(Diuinitatis ut dixi,)& hinnuli ceruorũ ſunt ubera inferiora: à quibus(ut ipſi aiunt) omnes Prophetæ lactauerunt:& ſicut ubera ſunt bifaria: ita & cornua ceruorum. Alterum eſt enim prophetandi lumen:alterum autem uirtus miracula faciendi. Quod Eliſæus non ignorauit: quia ab Elia in cœlum aſcenſuro petijt duplicem ſpiritum eius: id eſt,utranq; uirtutem,prophetandi uidelicet,& miracula faciendi. Sed cùm ante Moſen nunquam legamus aliquem feciſſe miracula: Ideo dicitur: quod unico tantùm cornu prophetabant,& unica uirtute ipſius ceruæ: id eſt,fontis uirtutẽ prophetandi influentis: pertinet enim miraculorum perpetratio ad uirtutẽ prophetandi. Vtrunq; enim pertinet ad ſpiritum propheticum,oratio uidelicet efficax: operatio uirtutum, & manifeſtatio occultorum. De Abraham enim dixit Dominus Abimelech,qui eius uxorem acceperat. Redde uiro uxorem,& orabit pro te: quia propheta eſt, & uiues: operatio uerò miraculorum facta à prophetis patet:tamen in Eliſæo, qui ſanauit Naaman Syrum, & panem adauxit : ferum ea aqua reuocauit,& filiũ Sunamitis ſuſcitauit:tum & in Elia,qui filium Sidoniæ illius ſuſcitauit, & cœlum clauſit.Et multa ſimilia poſt Moſen à prophetis facta ſunt. Tertium quoque prophetarum opus eſt : nõ tantùm futura prædicare, ſed ſcripturarũ abſcondita reuelare.Sicut fecit Moſes, & Aggęus,uel Eſdras,quorum alter oretenus: alter per ſcripturam,Legis ſacramenta manifeſtauit.Sic etiam pandens abdita officio prophetæ fungitur: ſicut Eliſæus cognouit munera, quæ ſuſceperat Gieci à Nahaman. Aliter dicendum & doctus:nam quarti Reg. cap. 2. legitur,quod cùm ueniſſet Elias cum Heliſæo in Hierico, dixerunt filij: id eſt, diſcipuli prophetarum ad Heliſæum:nunquid noſti:quia Dominus tollit hodie Dominũ tuum à te? quibus reſpondit: noui, ſilete:ex quo patet quòd tàm filij pro-

filij prophetarum quàm Helisæus præuiderunt in spiritu futurum raptum Eliæ: sed nesciebant illius raptus figuram: nec quid ampliùs futurum esset de Elia: ignorabant quippe significare Christi ascensum in cœlū: & quomodo Elias erat uenturus in Antichristi tempore ad prædicandum Christi secundum aduentum. Tàm igitur prophetarum filij, quàm Helisæus, tantùm habebant simplicem spiritum propheticū de futuro Eliæ raptu. Et ideo Helisæus quid futurum esset de Elia cupiens scire, dixit ad eum cùm ferebatur in Paradisum: Obsecro Domine, ut spiritus qui est in te, duplex fiat in me: quasi diceret: ut sciam in duplici spiritu, quid figuret raptus iste tuus, & sciam & pręuideā futura mysteria de Christo Mesiah in Lege promisso, quę non possum præuidere nisi per duplicem spiritum, & lumen propheticū. Cui Elias respondit, rem difficilem petis. Quasi diceret, difficile est, & paucis concessum talem duplicem spiritum propheticum attingere. Hoc aūt dicebat Elias, quoniam ipse in duplici spiritu per suum præuiderat raptum: qualiter Christus post pasionē, ac resurrectionē erat in cœlū ascensurus, & uniuersale dominiū, & iudiciariā potestatē, & super omnes creaturas accepturus: & qualiter erat uenturus in fine Mūdi ad omnes iudicandū gētes: & qualiter ipse Elias pręuenire debebat ante ipsum Christum ad prædicandum secundū eius aduentum: & qualiter erat ab Antichristo occidendus. Hunc igitur duplicem spiritum impetrauit Elias à Domino pro ipso Eliseo ut ibidem patet. Cōstat igitur qualiter spiritus simplex propheticus, non nisi temporalia gesta, & materialia illius populi, ciuitatis, & templi attingebat: spiritus autem duplex erat ille, qui nedum futura gesta, & materialia ueteris testamenti pręuidebat & attingebat: sed per illa transcendebat usq; ad Christi mysteria, & Ecclesiæ in illis figurata. Et sic illa materialia transcendens, usq; ad Christi, & Redemptoris propheticam notitiā perueniebat. Hoc priuilegium non fuit patribus Mosen præcedentibus concessum: quapropter prophetabant per ceruam unicornem Malchut, ut dixi.

DOGM. CAB. Vbicunq; in Scriptura fit mentio amoris maris, & fœminæ, nobis mysticè designatur coniunctio tipheret, & cheneceth Israël, vel beth, & tipheret.

FR. ARCH. Dixit Orpheus amorem esse omnibus Dijs antiquiorē: Agathon uerò, & sequentes iuniorē. Iunior quippe est amor: ut Agathoni placet, qui contemplabatur Deorum esse intelligibile, pro ut uidelicet sunt in archetypo. Quo esse iunior est amor, per quē (ut Trismegistus & Plato in conuiuio consentiunt) Deus ad instar illius esse intelligibilis & idealis, produxit omnes Deos, intelligentias uidelicet, in formas particulares. Orpheus autem contēplabatur in particulari iam productos, qui in particularibus formis existētes amore per quē producti sunt, posteriores sunt: qui uidelicet in esse ideali priores erant. Addit Orpheus dicens: Amorem esse cæcum. Vnde (ut poëtæ fingunt) amor uelatis oculis describitur, eò quòd amans aliquando tanto amoris impetu fertur, ut rationem offuscet, ne uideat. Vnde non sensati hominis, sed puerilia opera facit. Hinc, & puer pingitur. Sed altiùs conscendūt Orpheus & Plato, dicentes, quod amor est supra intellectum: quia uidelicet fertur aliquando in amorem Diuinorū, quæ non cognoscit: nec obstat illud Augustini: quod uoluntas non fertur nisi in præcognitum: & quod incognita amare nequimus: quia illud intelligitur de amore, qui habetur per naturalem discursum, & non de eo, qui naturæ insitus est. Quo amore naturali amamus Deum, quamuis incognitum, & aliquando creaturam minimè notam: sed pręsensione quadam naturali. Quemadmodum occurrit, quòd ad solam pręsentiam alicuius, quem sentit conformem, homo diligit: & timet, & horret à difformi. Sicut ouis horret ad lupi præsentiam: & homo in nocte pauet ad præsentiam hostis, quem non uidet. Sic quoque multi in superos Amore feruntur: quos minimè norunt. Et talem inclinationem habent creata à Deo, qui

qui per ſapientiã ſuam,omnia diſpoſuit. Quod ſapiens teſtatur, inducens Diuinam ſapientiam ſic loquentem: Quando præparabat cœlos (ſcilicet Deus) aderam: quando certa Lege & gyro uallabat abyſſos. Quando æthera firmabat ſurſum,& librabat fontes aquarum: quando circundabat mari terminum ſuum,& Legem ponebat aquis,ne tranſirent fines ſuos: quando appendebat fundamenta terræ,cum eo eram cuncta cõponens. Tantæ uirtutis eſt Amor, quod nullum opus magiæ fieri poteſt,abſque Amore: Amore enim iunguntur elementa contraria,ut bonum aliquod conſtituant: ſecundum Platonem, elementa & cætera omnia in antiquo chaos unita erant, per amicitiã & amorem. Vnde Anaxagoræ placuit quod per amicitiam & litem generarentur omnia ac corrumperentur: nam dum erat uniuerſalis omnium partium amicitia,omnia erant unum chaos: dum autem ſtricta & corroborata erat partium amicitia eiuſdem generis,colligebantur ſimul illę partes,& apparebat planta, uel animal, uel quid, aliud tale: remiſſa uerò illa uniuerſali amicitia,immò lite cum omnibus facta, huiuſmodi partes ſtabant ab eis uniuerſalibus ſeparatæ: & congeneis ſuis unita: poſuit enim Plato duas Veneres, ſeu Amores: quia cognouerat:quod ex amore recto omnia bona procedebant:& ex malo uerò & obliquo amore omnia mala: ſicut Pauſanias teſtatur ibidem dicens: Cùm geminus ſit Amor, geminam Venerem quis neget? Vna quidem Venus eſt antiquior,& ſine matre in cœlo nata,quam cœleſtem nũcupamus: Altera uerò iunior,ex Ioue & Dione progenita, quam uulgarem & communem uocamus. A quarum altera omnis noſtra actio, quæ indifferens eſt, procedit: nec enim actio noſtra bona,uel mala eſt,niſi quatenus bono,uel malo eſt coniuncta: nam, quod bono, & recto amore agitur, honeſtum eſt, & quod malo,& obliquo amori innititur,turpe & indecorum eſt. Quod ibidem longo ſermone ipſe Plato proſequitur,quæ loco ſuo legenda relinquo. Harum duarũ Venerum,Alteram (dicunt Academici) æthercam: Alteram uerò,aëreã: ſuperior Munda,caſta,ordinata,cum Ioue conueniens,ſuperiora, diuina, & ſpiritualia connectens: inferior deordinata, lubrica, uaria, & laſciua,animalia,& illis inferiora coniungit. Deq; iſta Venere tot obſcœna dicuntur à poëtis: quia omnium malorum eſt cauſa, ſicut illa omnium bonorum. Hinc ait Auguſtinus: Duo amores fecerunt duas ciuitates: amor Dei regulatus & bonus, amorq; proximorum,uſq; ad contemptum ſui fecerunt ciuitatem Dei: ſed inuerſus amor ſui uſq; ad cõtemptum Dei fecit ciuitatem Diaboli. Vnde uis huius ſideris à grammaticis Venus dicitur: quia ad omnia ueniat,malum ſcilicet & bonum. Quod Orpheus canit in hymnis: Generas (inquit) omnia, quæcunq; in cœlo ſunt, & in terra, urgens mortales, & immenſum genus ferarum amoris furentibus philtris. Omniaq; amore replentur:& nihil eo uacuum eſt, ſicut omnia aëre complentur: qui naturæ uacuum abhorrentis appetitum replet. Amore enim (inquit Boëtius) cœli iunguntur, & elementa conueniunt in compoſitis. Amore animalia cohabitant: ciuitas conſeruatur,& incrementum ſuſcipit omnis Reſpub. Amore Deus orbem fabricauit & gubernat (ſecundum Platonẽ) quia ratio boni eſt diffundere ſeipſum,& amare,ut docet Dionyſius. Hinc Pherecides Syrus, dixit Deum in amorem transformatum, priuſquam Mundũ crearet. Empedocles quoq; ait: quod ſumma ſphæra intelligibilis ab amore continetur. Et quia Deus amore creauit, amore quoq; cõplexus eſt omnia,atq; à nobis amorem exigit,ut adinuicẽ amore connexi,tandem amore cum ipſo uniamur, ut omnia unum ſint, ſicut à principio erant. Et ſumma omnium, quę à nobis exquirit, eſt ipſe amor. Diuinus amor (inquit Dionyſius) non permiſit Regem omnium ſine germine in ſeipſo manere. Et ſicut amore ſe diffundit in omnia extra ſe, ſic amore omnia ad ſe trahere delectatur, hominem potiſsimè, in quo concluſa ſunt omnia: Ideo ipſo unito, omnia unita erãt. Et cuncta hæc concludit Dionyſius de mente Hierothei, dicens: Amorẽ ſiue

Diuinum,

Diuinum, siue Angelicum, siue spiritualem siue animalem, siue naturalem dixerimus: insitam quandam intelligamus, commiscentemq; uirtutem, quæ superiora quidem ad inferiorum prouidentiam monet, æqualia ad socialem inuicem comunionem cōciliat: & postremò inferiora quæq; admonet, ut ad potiora, sublimioraq; cōuertantur. Et quia in omnibus exquiritur Amor, & Venus: Ideo utroq; sexu Cyprij pingebant, barba quidem prolixa, & ueste fœminea. Et Ariphanes uocabat eam aphroditom, non aphroditem: quia in omni sexu, omniq; animo reperitur. Hæc quoq; lucifer dicitur, quasi ferens lucem, Solis uidelicet, aut ferens nos ad ipsam lucē, ideo phosphoros dicitur. Videmus enim omnia, quæ de duplici Venere dicta sunt, in duplici aëre reperiri, hoc turbulento uidelicet, & puro æthere. Hinc enim ad fœtum, connubiaq; conducit per uim spiritus ipsi incubantis, qui est uera uis aërea, unde uterq;, & spiritus & aër, aut uentus eodem nomine nuncupatur ab his, qui res uocant, secundū earum proprietates: Turbulentus aūt aēr in Iunone describitur infestus supremæ Veneri, & his qui suo fauore gaudent. Sed tandē Venus sui louis præsidio præualet deteriori, & infestæ fortunæ. Secundū uerò Cabalistas, duæ Venēres sunt Tipheret, & Malchut, quæ dicuntur duo amores, & si sint unus amor per reciprocationē. Vnde Salomon in canticis, sponsum Tipheret & sponsam Malchut introducit ad inuicē loquētes, in illis maximè uerbis: Osculetur me osculo oris sui: quæ uerba sunt sponsæ Malchut, ipsum Tipheret alloquentis, rogando illam dimensionē, ut influat in ipsam donū Spiritus sancti, siue binah quæ os sephirot appellatur. Et licet quæ ad intra, sint idē, quòd Deus, & consequēter plena semper Diuinitatis: tamen Malchut creatis bonū influxū, à superioribus dimensionibus receptum, cōmunicare non potest, nisi ab illis ipsi hoc mandetur, & hoc est, quando creata, sunt bene ordinata cum Deo per mandatorū obseruantiam: ideo dicitur in Deuter. Serua mandata, & abundabis bono, scilicet influxu Malchut: sin aūt maledictus eris in ciuitate, in agro, &c. Vnde in canticis cōquerens Malchut de synagoga, dicit: Nigra sum. Textus Hebræus habet, שחורה *Sechora*: quod idem est quod aurora: & præuenit à Sechar, quod dicitur aurora, quę fit luce Solis inchoante apparere, expulsis tenebris. Sponsā ergo Malchut cōparat se auroræ. Quando ergo Salomō loquitur de duob. amoribus, siue de duplici amore: intelligit de sponso tipheret, & malchut sponsa: primus est Sol supramundanus semper illuminans: secundus est Luna, quę est speculū non lucens scilicet à se. Et quando chenezet: id est, synagoga Iudæorū, uel modò Ecclesia, bene se habet erga Deū per mandatorum obseruantiā: tunc Luna sponsa illuminatur per bonū influxū à sponso Sole receptum: & tunc in synagogā, nunc autem in Ecclesiam bonū infundit defluxū. Quando aūt supradicta synagoga circa Legē & præcepta malè se habebat, tunc sponsa prædicta dicebat: Sponsus meus toruo me respicit oculo, in me malos influxus influendo, quos in synagogā cogor defluere, & me nigrā ostendere mala influendo: puta captiuitatē per manus Nabuchodonosor & cæterorū. Et hoc est boni, & periti iudicis officiū, scilicet bonis applaudere ciuibus, malos aūt ferula corrigere. Propter hoc dicit sponsa: Nigra sum scilicet malis: sed formosa scilicet bonis, in filijs Ierusalem. Filij Ierusalem sunt animæ nostræ: ideo conqueritur, dicens: quòd tales filij sint causa suæ nigredinis: id est, priuationis boni influxus: à suo uiro sole non recepti: Sunt etiam causa quare sit nigra contra illos per flagella puniendo: ideo sequitur: Sicut tabernacula cedar, sicut cortinę Salomonis. Tabernaculum accipitur pro papilione, qui sunt discolores, & rimas habent per quas quę sunt extra uideri possunt: sic erant cortinæ Salomonis diuersis coloribus tinctæ. Cortinæ ergo Salomonis sunt malchut, qui multigenis colorib. influxuū plenus existit, quib. erga creata utitur secundū eorū merita, uel demerita. Et hoc est quod dicit Saluator noster: In domo Patris mei, mansiones, &c. Vnde subdit (nolite cōsiderare quòd

tare quòd fusca sim) id est, conspersa multimodis supradictis coloribus (quia sol) tipheret sponsus meus (decolorauit me) scilicet influendo in me malos influxus, & bonos à me amouendo. Sicut enim Luna cœlestis respectu Solis, quandoque est plena, quandoque semiplena, quandoque obscura, secundum quod est in opposito, uel coniunctione, uel in aspectu sextili, quadrati, & huiusmodi: Sic sponsa malchut, Luna archetypa, se habet respectu tipheret sponsi, solis supramundani. Vnde Psal. Thronus tuus sicut Sol, & Luna perfecta in conspectu meo semper. Dicit igitur ipsa sponsa (Decolorauit me Sol) id est, non influit in me modo bonum lumē, quare malis influxibus tenebrosis impleor. Et rationem assignat, dicens: (Filij matris meæ pugnauerunt cōtra me) Filij Dei sunt boni: unde apud Ioan. dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Mali autem sunt filij Diaboli. Vos ex patre Diabolo estis. Dixit ergo: (Filij) scilicet iam per Legis obseruantiam, (pugnauerūt contra me) id est, extranei facti sunt, non eos amplius cognosco, notitia approbationis, unde eos punire cogor, non tanquam filios, sed tanquā extraneos: Et, in causa fuit chenezet Israël: id est, synagoga, siue rectores & prælati, qui ex malo suo regimine, & pessimo exemplo corruperant subditos. Et quasi per totum illud canticum, pertractatur de isto amore, & nedum tātùm in isto cantico, quin etiam per totam Legem. Quod cōfirmans Dauid, dicit: Semel locutus est Deus scilicet ad populum totum Israëliticum in monte Sina: Duo hæc audiui scilicet cōtenta in ea Lege: quia tu es Deus scilicet unus, & uerus, & tibi potestas est: id est, potes bonum, & malum influxum in nos demandare, ex unione maris tipheret cum fœmina malchut bonum influere: ex eorum autem separatione malum: si enim Israël bene operabatur, bonum recipiebat influxum: sin malum, malum pariter patiebatur: & ideo sequitur: quia tu reddis unicuiq; secundum opera sua. Est enim in archetypo Mundo ordo talis, quod omnes influxus boni à tipheret proueniunt: est nempe sol supramundanus, ad cuius similitudinem Sol cœleste corpus suo fauore, influxu & lumine, per Lunam in inferiora uitam influit. Luna enim est planetarum matri, superiorum planetarū influxus, tanquā femina, copulans in se: istæ igitur duæ dimensiones uniūtur, quando præcepta obseruantur, & quando Legē transgredimur, una ab altera separatur: hoc est, Tipheret in Malchut non influit, ad nostri uidelicet bonum: & tunc gheburah se interponit, anxietates, & flagella immittendo: ideo perbellè Isaias ait: Ab aquilone, pandetur omne malum scilicet pœnæ: est enim gheburah, pars aquilonaris. Amor igitur harum duarū dimensionū unio est, ut in nos bene influant. Amor etiam maris, & fœminę in Scriptura quandoq; significat Israëlis, & Tipheret unionem, de qua unione, seu dispensatione loquitur Oseas propheta, dicēs: Desponsabo te mihi in fide. Et in Ezechia, per totum: Deus enim populum Israëliticum in peculiarem sibi asciuerat gētem: præcepit Deus, ut Oseas propheta uxorē assumeret fornicariā, & faceret fornicationū filios. Hoc factum non fuit in Prophetæ detrimentū, sed in laudem, ut sentit Hieronymus adducens Xenocratem laudatum, qui Palęmonem luxuriæ deditū inter psaltrias, atq; tibicines, & inter impudicas mulieres, inueniens hedera coronatū fecit obedire sapientiæ. Socratē quoq; extollunt, qui Phędonem è lupanari Academiam transtulit. Sed his omissis, hoc fuit in typū Christi, qui Gentilium & Hebræorum adulterorum collegium assumpsit in sponsam: cui adstipulatur illud Hieremiæ: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamē reuertere ad me, & ego suscipiam te. Et præcepit Deus uocari filium Osææ Israël, & filiam Lorechama: Tota nempe hæc historia metaphorica est, & mysterijs plena: nam typū Dei tenet, qui primo accepit in sponsam synagogam quæ cum multis fornicata est: postea accepit eam iam fornicatam: ex qua suscepit filium Israël: id est, semen Dei, Christum Iesum, qui totam naturā humanam saluauit iam fornicatam: & postea filiam Lorechama: id est,

id est, absque misericordia. Et rationem assignat, dicens: Quia derelinquam domum Israël, & synagogam, & obliuiscar eorum: Vnde oraculum est sub typo domus Iesu, & Israël deletæ: ut sit simul oraculum & figura. Et generati sunt filij fornicarij, uel generati sunt fornicarij: ut habet ueritas literæ: Deus enim declarans, subinfert: quia fornicans fornicabitur terra à Domino. Vult enim Deus hominem cœlestem (ad quod tendit totum Euangelium) sed fornicantur multi, cùm non cœlestes, sed scelesti fiant. De quibus Apostolus: Multi enim ambulant, quos sępe dicebam uobis: nunc autē flens dico inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus uenter est, & gloria in confusione ipsorū qui terrena sapiunt: nostra autem cōuersatio in cœlis est. Quales debēt esse filij regenerantes hominis cœlestis Christi: & isti sunt uera uxor eius. Vnde Salomon ait: Vnica est columba mea: nō intelligit de carnali sponsa: quæ unica debet esse, cùm à principio unica mulier deputata sit unicuique. Hinc secundum Legem non permittitur sacerdoti, qui immaculatus esse debet, coniungi pluribus mulieribus. Quamuis alijs permittatur ad euitanda maiora inconuenientia: sed intelligitur de sponsa spirituali, cuius hæc carnalis est figura & sacramentum. Quæ sponsa unica est scilicet Ecclesia ex omnibus illis Reginis constituta, concubinis & adolescentulis. Omnes uerū sortiuntur nomen fœminarum: & rectè: nam omnes nos, qui grauidamur à facie Dei, & qui in operando tenemus locum inferiorem ac fœmineum (cùm Deus teneat superiorem & masculinum) respectu ipsius Dei meritò fœminæ dicimur: respectu uerò partis inferioris, quæ pro fœmina habetur, tenemus uicem masculi. Quemadmodum cœli respectu terræ, quæ ab eis grauidatur, rationem habent masculinam: respectu uerò angelorum, & Dei, à quibus influxum suscipiunt, habent rationem fœmineam, sicut ab antiquis Theologis diffusè scribitur: per concubinas, & adolescentulas, etiam intelliguntur familiæ, non liberæ, sed seruiles. De quibus familijs loquens Apostolus inquit: Abraham, pater uidelicet fidei, duos filios habuit: unum de ancilla, qui secūdum carnem natus est: & alium ex libera, quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta: per hæc etiam intelliguntur gentes, quæ cum Dijs alienis fornicatę sunt: uenientes autem ad Christum, admittuntur in Ecclesia: quæ dicitur unica columba, & una supernę genitrici electa, aggregans in unā familiam synagogam, & populum gentilem. Et hoc fuit necessarium. Christus enim Messias tenebatur suscitare semen fratris sui Mosis absque liberis salutis defuncti: nam per Legem nemo saluabatur, in cuius rei ostensionē, Moses non duxit populum in terram promissionis. Et hoc est quod dixit Moses in Deut. Prophetam similem mihi: id est, fratrem meum, suscitabit uobis Dominus (qui sup. suscitabit semē meum) de fratribus uestris, ipsum audite. Hoc etiam cognoscēs Baptista, dixit in laudem Christi: Qui post me uenit, hic ante me factus est, in dignitate uidelicet, & præordinatione: cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius: nam tunc temporis, ante scilicet Christi aduentum tenebatur frater, pro fratre defuncto absque liberis, suscitare semen fratris sui defuncti, ex uxore fratris sui. Et qui hoc facere renuebat, amouebantur calciamenta de pedibus eius à suis propinquioribus, & transibat per medium illorum, eum percutientium cum baculis: Ioannes autem tanquam propinquus, & affinis Christi: præuidens Christum desponsaturū synagogam uxorem fratris sui Mosis defuncti, & suscitaturum semen salutis ex ea, ideò ait: non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius, & uice ipsius, suscitare semen spirituale salutis, quia hoc est opus Dei, & hominis. Loquitur ergo de sponso Christo & synagoga, quam Christus assumpsit, ad suscitandum semen fratris sui Mosis: qui sine salutis prole est defunctus: quia per Mosis Legem nemo saluabatur, ut aliâs dictum est. Idcirco conclusio dicit, quod significat unionem beth: id est, domus Israëlis, seu synagogæ, & Ti-

pheret Christi, qui locatur in Tipheret: tanquam pulchrum, omnia pulchrifaciens: de eius enim plenitudine omnes accepimus.

DOGM. CAB. Qui media nocte cum Tipheret copulabitur, prospera erit ei omnis generatio.

FR. ARCH. Sacramentum quippe nuptiarum est maximũ, adeò ut perfecta fabrica, & introducto in eum Adamo antistite, statim celebratæ fuerint nuptiæ: & à Deo indictũ matrimonium primis nostris parentibus: nam producto homine & muliere, dictum est: Crescite & multiplicamini, & replete terrã: Et iterum, ubi de particulari productione utriusq; coniugis agitur, formato nomine ex puluere terræ, subinfertur: non est bonũ hominem esse solũ. Faciamus ei adiutorium simile sibi: sed Hebraica ueritas habet: qui stet ex aduerso ipsius: ad generationem uidelicet filiorũ faciendam. Quod mysterium cognoscens Paulus, ait: Hoc sacramentum magnum est Christi & Ecclesiæ. Et sicut sacra Scriptura, enarrata fabrica, primo de matrimonio pertractat: eadem pari modo definet in sacramentũ nuptiarum. Christus totum negotium regni cœlorum comparauit nuptijs, quas fecit Rex filio suo. Et Ioannes claudens omnia mysteria sacræ Scripturæ in Apocalypsi: cui sub interminatione plagarum iubet ne quicquam addatur, ait: Gaudeamus, & exultemus, quia uenerunt nuptiæ agni: & uxor eius præparauit se. Vnde innuitur nos non posse adipisci regnũ illud æternum sine regeneratione: in hoc cœlesti coniugio per nouos, & cœlestes parentes facta. Huic positioni, nõ obstat illud uerbum Christi, & sponsi: In cœlo nõ nubent, neq; nubentur: sed erunt sicut Angeli Dei. Ordo enim rerum is est, ut adueniente signato cesset signum: & adueniente ueritate cesset figura. Hinc Apostolus ueritatis Euangelicæ non ignarus, cũ de matrimonio præcipuè ageret, inquit: præterit enim figura huius Mundi: nam hæ carnales nuptiæ, sunt figura, & sacramentum uerarũ nuptiarum, quæ in cœlo celebrantur. Hinc ipsis aduenientibus cessabit hæc copula carnalis. Et quamuis Christus dicat: Quos Deus coniunxit homo non separet: non uult per hæc uerba, quòd nuptiæ carnales celebrentur in cœlo. Decernitur quippe in cœlo, quæ nam esse debeat cõiunx uniuscuiusq; in carnali connubio: sicut decernuntur omnia, quæ in hoc Mundo fiunt: siue quo ad animalia, siue quo ad plantas. Veruntamen plantæ uel animalia hęc in cœlo non generantur: pari modo nuptiæ carnales in cœlo decernuntur: sed in terra celebrantur, in signum & sacramentum uerarum nuptiarum: ut dictum est. Et in hoc coniugio regenerantur, non solùm Israëlitæ: sed etiam cęteri homines: (ut dixi in præcedenti conclusione) sicut Propheta canit: In omnibus gentibus, salutare tuum: ideò confiteantur tibi populi omnes. Et Apostolus: An Iudæorum Deus tantũ? nónne & gentium? & clarus postea: Nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum: unde ad hoc referãdum ipse Apostolus adducit illud Osææ: Vocabo nõ plebem meam, plebem meam. Sed Deus non suum populum, fecit suum: quia regenerauit etiam eos, qui non erant, plebe sua, & fecit uernaculos suos, & de domo Israël: nam Israël, significat hęredem Dei, aut militarem sub Deo: hinc omnes per baptismum regenerati merito domus Israël dici possunt. Ad propositum nuptiarũ. Idem Ioan. iterum ait: Beati, qui ad cœnam nuptiarũ uocati sunt: illius etiam ciuitatis Dominus, & princeps, dum in humanis ageret, regnum cœlorum, & summam totius negotij humani nuptijs comparat. Cùm igitur ibi nuptiæ omnium celeberrimæ conducantur: uideamus quis sit sponsus quæ sponsa, quibus conuiuijs, quo contractu, siue qua copula perficiantur. Sponsus est Tipheret, Sol supramundanus Christus: qui de se loquens, ait: simile est Regnũ cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, qui est Christus: sponsa est quælibet animo, huic consentiens contractui: & consequẽter tota Ecclesia, & collectio fideliũ est spõsa, de qua Osęas ait: Desponsabo te mihi in

fide:

fide:nuptiæ sunt dona illata sponsæ: quæ maxima fuêre:de plenitu dine eius omnes: omnibus enim promeruit gratiam, & gloriam: omnium nuditatem tegit:& dare potest animis omnibus, unde concipiant, & pariant fructus bonorum operum, teste Paulo: Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in uobis:ut abundetis in omne opus bonum.Initiatæ fuerunt hæ nuptiæ per Spiritum sanctum: cum ipso dictante, toties nos per Prophetas ad hunc contractũ inuitat Deus: iuxta illud Osææ:Desponsabo te in sempiternũ mihi (ut suprà) desponsabo te mihi in iustitia, & iudicio,in misericordia,& miserationibus.In Lege nanq; Mosis,seuerus sponsus in iudicio desponsauit, & iustitia gheburah: sed in Lege Euangelica desponsauit in misericordia, pietate, & gratia ghedulah chesed: misericordem, & benignũ se præbens in Mesias. Et,ad hãc copulam faciendam ualde opportunum est noctis dimidium: unde nota, quòd nox naturalis duodecim continet horas, & quatuor uigilias: patet in Euangelio: si in prima uigilia uenerit, &c.quælibet enim uigilia tres habet horas: similiter dicatur de die.Et in qualibet uigilia,tàm noctis, quàm diei,mutantur Angelorum custodiæ: unde dicitur: super muros tuos Ierusalem posui custodes.Et loquitur Vates de custodibus super muros Ierusalem inferioris positis:ut nonnulli asserunt: Intelligitur etiam per allegoriã de Ecclesia Dei:supra cuius muros, & propugnacula posuit ipse Deus,non tantũ pastores, & Antistites, sed Angelos:sicut docet nos Ioannes scribens septem Angelis, septem Ecclesiarum Asiæ: in tutelam, & Ecclesiarum,& Episcoporum eis præsidentium datis. Et quia hæc Ecclesia distributa est in duodecim præcipuas portiones, quibus & antiqua familia, & cœlũ ipsum partitum est: Hinc (ut ipse Ioannes in calce uisionis suæ perhibet) nomina duodecim Angelorum erant in portis duodecim supernæ Ierusalem, è cœlo descendentis, custodientes uidelicet ciuitatẽ ab infestantibus, ne extrinsecùs inferatur molestia maior quàm ciues introclusi ferre possint. Fidelis autem Deus,qui non patitur uos tentari supra id, quod potestis. Et hi custodes defendunt uirtute imperatoris in cruce triumphantis,sicut ipse Apostolus innuit,dicens:Deo autem gratias:qui dedit nobis uictoriam,per Iesum Christum Dominum nostrum.Et,illi Angeli custodes, quia meridie,usq; ad noctis dimidium deputãtur,sunt terrifici: & dicuntur horrores nocturni animam conturbantes, ideo appellantur potestates tenebrarum nobis aduersantes:nam inter ipsas,& nos positæ fuerunt à Deo inimicitiæ: quæ nos conturbant.Sicut ex innata inimicitia inter agnum,& lupum (ut suprà dixi) sola appropinquatio lupi,& non uidetur,terret agnum. Huiusmodi uerò potestates uigent in nocte, & tenebris.Hinc canit Psalmographus,dicens:posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ: Catuli leonum rugientes,ut rapiant, & quærant escam sibi. Et quia inimicantur luci: ideo sequitur:Ortus est Sol: & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Cui adstipulatur Iob, dum ait:Ipsi fuerunt rebelles lumini.Et iterum:si subitò apparuerit aurora,arbitrantur umbram mortis, & in tenebris quasi in luce ambulant. Similiter & illi Angeli boni custodes à meridie usq; ad noctis medium,sunt terrifici,ut dixi.Et propter hoc à meridie usq; ad matutinum, magis timetur, quàm antea: & sunt Angeli geburah deputati:qui autem à media nocte usq; ad meridiem deputantur, beneuoli sunt,ac misericordes, à gedulah meridionali prouenientes, coram Deo orationes nostras offerentes:& hora tali dicit Zohar,Deũ in Paradisum descendere,seq; sanctis ostendere,& quaslibet gratias conferre petentibus: patet per Salomonem dicentem: Dum medium silentium tenerent omnia,& nox in suo cursu mediũ iter perageret,omnipotens sermo tuus à regalibus sedibus uenit,scilicet ad sanctos.Influxus tunc cœlorum archetypi Mundi aperiuntur: & tunc de facili gratias assequimur: idcirco Dauid ad impetrandam gratiam media in nocte surgebat:quod ostẽditur per id, quod

Yy 2 dixit:

dixit:Media nocte ſurgebam ad confitendum nomini tuo magno,&c. & per hoc ordinum fundatores inſtituêre matutinas horas,media nocte eſſe decantandas:bona eſt igitur copula mediæ noctis cum Tipheret per oratione͂:tunc enim proſperabitur omnis generatio,bonoru͂ ſcilicet operum: nam quicquid petetur,concedetur: Dicunt etiam Cabaliſtæ,quòd qui tali hora uxorem ſua͂ cognoſcit(maximè in media nocte noctis ueneris,adueniente ſabbato, & no͂ aliter)proſpera erit eis omnis generatio: tales enim nunquam carebunt herede:& bonos(ut aiunt) procreabunt filios:& tales dicuntur Eunuchi, quibus non tantùm Deus promittit filios, ſed & bona temporalia:quia,ſicut tunc tipheret copulatur uxori Malchut ratione ſabbati:ſic uir,ſi tunc commiſceatur cum uxore,ualde de influxu tipheret participabit:ſimiliter dicatur de illo,qui per orationem, Deo in noctis medio adhæret.

DOGM. CAB. Eædem ſunt literæ nominis cacodæmonis (qui eſt princeps Mundi huius) & nominis Dei Tetrag. Et, qui ſciuerit ordinare tranſpoſitionem deducet vnum ex alio.

FR. ARCH. Exodi 6.dicitur:Ego Tetragramatus,& apparui Abraham, Iſaac, & Iacob in El ſadai, & nomen meum Tetrag. non manifeſtaui eis: ubi hoc ſolum appellatur nomen ſuum quod eſt ineffabile, quia hoc tantum eſt ſummo Deo proprium,quatenus ipſe eſt nihil eorum quę ſunt,ſed ſupra omnia eſt,non habens reſpectum extra ſe:cætera ſunt etiam aliarum proprietatu͂, & relationum appellatiua,ut ſadai:quod Latini uerterunt dicentes,omnipotens:ſed aptiùs Hebraicè ſignificatur: ſibi ſufficiens, ſe contentus, & nullius indigens: ſadai igitur Dei eſt nomen, Dæmones terrens,quod frequenter in ſacris occurrit literis. De hoc nomine loquens Rabbi Moſes Maimonis filius in libro Hannebochim,dicit:nomen *ſadai* שדי compoſitum eſt ex uerbo *Dai* די, quod eſt ſufficit: & ex litera,quæ ſcin ש dicitur: uerbum autem *dai* די ſufficientiam ſignificat: litera uero ſcin ש,quæ huic nomini *ſadai* שדי præponitur, idem eſt, quod aſſer: id eſt, qui:quamobrem ſadai, idem eſt, quod *aſſer dai* אשר די:id eſt,qui ſufficit,uel qui ſufficiens.Ideo hoc nome͂ nunqua͂ penes Hebræos,niſi de ſolo Deo dictum reperitur: neq; mirum quidem,cùm eius ſenſus ſit,qui ſufficit, uel qui ſufficiens eſt, uel qui ſufficientia eſt:quod ſoli Deo congruit:ut ait Dauid: Dixi Domino meo,Deus meus es tu:quoniam bonorum meorum non indiges. Cætera omnia alterius adminiculo indigent ſalte͂ Dei. Vnde Algazel philoſophus, in libro qui de nominibus Dei inſcriptus eſt:ſolus Deus ſimpliciter, & abſolutè diues, & ditans eſt.Ipſe enim neque in ſubſtantia,neq; in qualitatibus ab aliquo alio dependet:ſed cum omnibus ſibi pertinentibus,immunis omnino ab omni dependentia eſt. Deinde ſubdit: Diues igitur & ſufficiens ſibi abſolutè,& in ueritate is eſt:qui nullo alio indiget:& hic ſolus Deus eſt.De omnibus uerò alijs hoc tra͂ſſumptiuè, ſiue ſecu͂dum quid dicitur: Hucuſque Algazel.Et iſtud nomen ſadai,&c.Ariſto.ait in politicis:Teſte Deo,non eſt fœlicitas in rebus exterioribus:quia ipſe eſt fœlix abſq; aliquo extra ſeipſum,cùm omnia habeat à ſe.Albertus magnus ait:nullum eſt uerum eſſe,niſi illius, qui dixit: Qui eſt,miſit me ad uos:nam ille eſt à ſe,& per ſe:cætera autem nec à ſe nec per ſe: ſed tantum ſunt quantum de illis participant.In hunc ſenſum opinantur multi finxiſſe Aegyptiorum antiquitate͂:& inſcriptum fuiſſe Palladis peplum .Pallas eſt, quicquid erat,quicquid erit,& quicquid uides:cuius uelum nullus ſapientum aliquando reuelare potuit:quia infinitum eſt illud eſſe ſuum diffuſum,& incluſum in particularibus rebus,quibus tanqua͂ uelaminibus, quibuſdam occultatur, ut capi nequeat. De quo Eſai.ait:Cœlum & terram ego impleo:ideo nullius indiget. Et,iſtud nome͂ ſadai,eſt unum ex decem cognominibus principalibus Tetrag. יהוה. Et,quilibet Pſalmus habet unum ex cognominibus ipſius Tetrag.illi Pſalmo fauens:& ſadai fauet illi Pſalmo: Qui habitat in adiutorio Altiſsimi:hinc eſt,

quod

quod Pſalmus ille Dæmones terret. Iſtud ergo nemo *ſadai* שדי tres habet literas, Hebraicè notatum (ut ſuprà uiſum eſt) quibus additis punctis faciunt *ſadai* שדי & permutando literas hoc modo, *ſid* שיד componit Diaboli nomē: ſid enim eſt nomen Chaldaicum, Dæmonem ſignificans. Alio modo declaratur, & primò notandum eſt, quòd Hebræorum numeri ſunt duplices, maior ſcilicet & minor: primus oritur ex particularibus numeris omnium literarum particularium alicuius dictionis, ita quòd eſt ſumma illorū: ſicut in hoc nomine ſadai, numerus maior eſt. 314. Alius eſt numerus minor, & inæqualis dictus: qui accipit unitatem ex quolibet centenario, & unitatem ex quolibet denario, relinquens numerum minorem denario, in ſuo eſſe: Et hoc modo *ſadai* שדי importat 8. quia litera ש reddit 300. & ſic in minori numero dat 3. pro quolibet centenario unum accipiendo, dalet ד dat 4. & remanet integer: & iod י ſignificat decem, à quo unitas accipitur. Et, ſic horum ſumma erit 8. & talis dicitur numerus minor: à ſimili, ſatham & iod, he, uau, he, eundem numerum minorem reddunt, hoc modo, שתן *ſathan*, ש 300. ת 900. ן 50. quæ omnia numerum minorem reddunt 17. Iod he uau he יהוה, י 10. ה, 5. ו, 6. ה, 5. Quæ omnia numerum minorem reddunt 17. prout ſuprà dixi.

DOGM. CAB. Cùm fiet lux ſpeculi non lucentis, ſicut ſpeculi lucentis: erit nox ſicut dies, ut dicit Dauid.

FR. ARCH. Eſt enim Luna ultima planetarum, claudens, & complens diſpoſitiones eorum. Annumeratur primo loco inter planetas, inferius exordiendo: Et, dicitur principalior planeta quàm alij. Hæc autem omnia inferiora diſponit: nam influunt omnes planetę in ipſum ultimum ſuſcipientem omnes ſuperiorum influxus inferioribus communicandos. Regit enim diuerſa, in diuerſis ſignis collocata, ut ſic ſemper uaria, uarios producat effectus: & per frequentes coniunctiones cum planetis, & alijs ſtellis, uxor omnium ab eis facta ſuſcipiat ea: quæ tanquam rerum omnium inferiorum mater, & media inter utraq; ſuperiora uidelicet & inferiora: iſtis omnibus communicet. Et quamuis ſit ultimus planeta, communicat tamen cum ſuperioribus, maximè à Sole: cui quoties coniungitur, toties fœtu, & uiuifica repletur uirtute: quam humectatis, & diſpoſitis inferioribus infundat. Ab ea etiam in cœleſtibus incipit rerum ſeries: quam Plato catenam uocat: qua unaquæque res, aut cauſa alteri connexa: ab ipſa dependet, quouſque deueniatur ad ſupremam omnium cauſam, à qua omnia. Quomodo autem dicatur magis planeta, dicimus, quod hoc eſt ſecundum obſeruationem: quia magis Lunæ decreta, quàm aliorum planetarum attenduntur: Et hoc aut ex familiaritate, quam habet nobiſcum, ſiue quia maior citra ſolem, quam alij apparet: uel quia magis uaria in motu: aut quia nocumenta eius ex ſuapte natura frigida euidentiora ſunt: aut quia receptaculum eſt omnium aliorum influxuum (ut dixi) ſiue quia motus eius eſt magis ſenſibilis uulgaribus (inquit Ptolomæus) & etiam ſapientibus, qui hanc doctrinam ſibi uendicant: ſed prudentiores etiam aliorum ſyderum decreta aſpiciunt prognoſticando ex eorum aſpectibus hyemes longiores, ualidos, ac diuturniores uentos, & niues, & grandines, & huiuſmodi: quæ ex uarijs ſtellarum fixarum, & errantium ſyderum dignoſcuntur aſpectibus: ſiue ab ipſis procedant illi effectus: ſiue ab intelligentijs præſidentibus, ſiue à Deo iubente: ut iſtæ exequantur & illa ſignent: aut tanquam inſtrumenta cogant. Concurrit tamen principaliter Luna. Sic Luna Deifera, quæ à ſecretioribus Theologis Malchut dicitur: ultima eſt interplanetas Archetypos, claudens, & complens diſpoſitiones eorum: Annumeratur prima in ordine ſphiriſtico inferius initiando. Quapropter dicitur potior ſephirah, ſiue midah, ſiue enumeratio, ſiue proprietas, ſiue attributum, ſiue dies fabricæ, ſiue planeta: quam aliæ dimenſiones. Diſponit namq; hæc inferiora omnia: nam ſuperiores ſephirot in ipſam defluunt, & ipſa in creatis,

Lege ea quæ ſunt Zachariæ 14.

multimodos effectus producendo:nam eorum mores sequitur,cum quibus conuenit, & unitur, est nempe uxor omnium nominum Diuinorum, & nedum horum tantùm,uerùm etiam & cognominum,& agnominum, quæ infinita sunt, siue potiùs innumerabilia,quemadmodum & stellæ cœli. Quare inter superiora, & inferiora mediat, scilicet inter Deum, & creata, inter cœlos archetypos, & Angelos, inter nos, & cœlos,inter nos, & Angelos, omnibus communicans influxum à superioribus à se acceptum. Et si ab omnibus supernis (ut dixi) grauidetur,præcipuè tamen à Sole, qui masculus dicitur, & uir eius quem Hebræi uocant *Tipheret*: qui coniunctus cum ea grauidat eam. Et hoc est quod dicit Esaias uice Dei: nunquid ego qui alios parere facio, ipse sterilis ero? Et hunc fœtum communicat creatis gratia Dei madefactis. Ab ea enim incipit rerum series in influxibus archetypis: & dicitur catena: quia in ipsa conglomerantur omnes Diuini influxus: quibus influxibus, qui ad supremam causam Ensoph adhæret tanquam ad finem ultimum deuenire possunt. Et ideo Malchut, prima sephirah nuncupatur: id est,magis planeta archetypus, quàm cæteræ sephirot,quia magis domesticè agit nobiscum cæteris sephirot: etiamsi à superioribus dimensionibus influxum recipiat, permaximè tamen à sole Tipheret lumen boni influxus suscipit.Et quia ab omnibus sephirot semen recipit,ideo coniunx ipsarum dicitur. Vnde si à dextris influit, placidos imbres in nos immittit: si à sinistris è contra.Ideo est magis uaria in motu scilicet in effectibus cæteris superioribus. Et nedum Malchut Luna archetypa fœcundatur à nominibus proprijs applicatis decem annumerationibus, quin etiam quando conuenit cum reliquis agnominibus numero non determinatis:quæ stellæ dicuntur,ratione multitudinis & claritatis influxuum, ideò, Luna alter Sol non incongruo à quibusdam appellatur:nam ea, quæ Sol superiùs ui masculina generat, hæc ipsius, & aliorum planetarum fœtum suscipiens, inferiori Mundo, sibi uicino ædit:ideo eius motus præ cæteris obseruatur, quasi omnium conceptum pariens: à Mercurio enim accipit uim humores commiscentem: à Venere eam, quæ conducit ad formas, geniturae conuenientes: à Marte robur, & impetum:à Ioue naturalem spiritum,& rerum omnium fomentum: à Saturno cõpaginem,& stabilitatem: sed à Sole, qui omnimodam uirtutem continet(ut omnes asserunt astronomi)omnimodam fœturam,& lumen,quæ omnia uariè explicat,pro uaria sui complexione, giro,& aspectibus diuersis, tàm cum planetis, quàm cum alijs syderibus: nunc etiam est in auge, nunc depressa, nunc in extremo sui epicicli distat ab ea: nunc luminis plena, nunc media: nunc uix cernitur:postea penitùs occulta:ideò non ab re assimilatur ei illa suprema Luna, Malchut appellata: quæ illa,q̃ à supernis fontibus per diuersos canales haurit,largitur inferioribus pro recipientiũ dispositione:& quamuis ab omnibus sephirot recipiat:id tamen potissimè facit à Sole:cui quoties cõiungitur,toties fœtu, & uiuifica repletur uirtute:quam humectatis, & bene dispositis inferioribus infundit. Ab ipsa quoque unaquæque res dependet, quousque ad supremam omnium causam deueniatur binah, uel cheter: est Malchut Ianua introitus sephirot: quæ de se non lucet bono influxu, nisi quantum à superioribus assumit:ideò priuata illorum influxu, nox denominatur: nam sicut Luna planeta de se non lucet, nisi ab Sole respiciatur: sic Malchut Luna supramundana non lucet bono influxu, nisi à tipheret Sole archetypo spectetur: quod maximè erit post iudicium, de qua Psalmus: Et nox(scilicet malchut)sicut dies:(id est,tipheret)illuminabitur scilicet nox malchut ab ipso tipheret tanta luce, quanta modò potitur tipheret. Tunc malchut immunis erit à malis influxibus:unde Isaias dicit: Erit lux Lunæ (scilicet malchut) sicut lux Solis: (id est,tipheret) & lux Solis tipheret,sicut lux septempliciter,sicut lux septem dierum: id est,lux tipheret erit,sicut lux septem

sephirot:

ſephirot:quæ dicuntur dies, ratione lucis Diuinæ in ipſis exiſtentis. Sol eſt cœleſtis ignis,ut dicit Plato, omnia decoquens, quæ ad magni animalis cibum pertinent. Dictus eſt Apollo(ut Speuſippo Platonico placet)eò quod uis eius ex multis ignibus conſtet: omnium ſcilicet ſyderum uim & lucem ſolus continens: nec ſtellarum concurſus ſuos conducunt effectus, quouſque Phœbeo ſemine grauidentur. Cui & gallus (qui dat ut oua gallinarum fœcũda ſint)dedicatus eſt.Hinc opinabatur Chryſippus Apollinem dici ab à quod eſt ſine, & poly, multitudine, quaſi ſolus ſit cœlorum & ſyderum uim continens.Vnde & Latini ſolem dicunt,quaſi ſolum lucentem. Et Aſſyrij Adad,quod lingua eorum, ſolum, ſignificat. Hebræi uerò *ſemes*,שמש, quod proprium interpretari poteſt, eò quòd lux, & eius beneficium ſibi ipſi proprium ſit. Alia autem ſydera ab eo utrunque impartitum habent: lucetque tanto excellentius, quanto ſublimior eſt ignis ille cœleſtis hoc elementari. Calefacit uterque, ſed intropellendo,ille remotiſsimis,ut etiam in uiſcera terræ penetret eius radiorum uirtus: qua metalla coquit, & perficit,quæ hic elementaris poſtea expurgat. Vulcanus quoque is dictus eſt à maiori ui,ac uiolentia ignea:aut quia canus: id eſt, candidus in flamma uolat: ille uerò cœleſtis dicitur. Phœbus à ſpecie & nitore, unde pulcherrimum fingebant Antiqui. Medicinæ inſuper inuentorem dicebant, ex calore uiuifico, & benefica uirtute. Fugat ille Sol,uel cœleſtis ignis leones, lupos, & quæque ſylueſtria inimica nobis: per concurſus etiam radiorum, & aſpectuum, conuenientibus ſtellis & imaginibus illis, peculiari quodam concordi conuentu, multa fiunt in elementis. Et horum omnium uirtus, per Solem, tanquam per uerum cœli gallum confouetur: qui & communem uitæ uim,& particularium uirtutum ſemina fundit,cuius ſeminis grauidata ſydera,maximè Luna, tempore ſuo in nos fœtum diffundit,tanquam matrix: nõ tantùm Solis, ſed aliorum planetarum (ut ſuprà dixi) à quibus omnibus ſemen,& influxus à ſuperioribus ſuſceptos, ueluti domeſtica mater nobis tribuit. Hoc in minori Mundo dignóſcere poſſumus. In corde enim hominis, quod Solis imaginem & uirtutem tenet, & communis uitæ fons: & omnium membrorum totius corporis uirtus: nam omnia quæ in corpore ſunt, à corde fomentum ſuſcipiunt, & uitæ atque motionis uim quæ à corde tranſit ad cerebrum, quod lunare eſt,& inde ad omnia membra corporis diffunditur per uenas, & neruos ab ipſo deſcendentes.Et ſi homo à toto cœlo fauorem ſuſcipiat,potiſsimè tamen haurit à corde cœli,quod eſt Sol,cùm ſolaris ſit homo(ùt Arabes Aſtronomi dicunt)& peculiari quodam munere hoc priuilegio gaudet.Hæc omnia Soli archetypo ac diuino conueniunt, qui decoquit cibum,nedũ animalis Mundi maioris:quin etiam & minoris Mũdi hominis uidelicet: qui ſecundũ Theologiam Hebræorum utriuſq; Solis influxu decoratur. Quod & docet eius pulchra ſtatua,& erecta,humor ſubtilis,ſpiritus clarus,imaginatio præcipua,ueritatis & gloriæ ſtudiũ: & multa in quibus homo habet, utriuſq; Solis ſymbolũ,& peculiarẽ eius imaginem, & tanto expreſsiorẽ,quanto perfectior eſt. Hinc hominũ princeps & caput Chriſtus, pleriſq; in locis,Sol dictus eſt:à cuius luminis,uitę,& omnium bonorũ plenitudine (inquit Ioann.) omnes accepimus. Haurimus quoque ab alijs planetis,& ſtellis:Sed uirtute Solis,illas ſuo ipſius ſemine,uel uirtute cõfouentis. Sicut in myſtico corpore (quãuis pcipuè ſuſcipiamus à corde uel capite Chriſto)accipimus:tamen etiã illius uirtute,ab alijs mẽbris:quę ueluti ſtellę ſunt in magno corpore myſtico: ut Daniel & Paulus perhibent.Et Sol Diuinus cõſtat ex multis ignibus:i.influxib. plurimorũ ſiderum archetyporũ:quę multiplicia ſydera diuina, cõducere nõ poſſunt effectus ſuos,ſine ſemine & influxu Solis iſtius.Cũ ſit tetrag. יהוה,à quo duodecim auaiot eius pendẽt.Vnde poteſt dici Apollo:i. cõtinẽs uim omnium menſurarum diuinarũ: omnia nanq; nomina,& agnomina di-

uina à tetrag.pendent (ut patuit) ſuper illam. Ideo ſolus lucet, ſcilicet à ſe: & eſt proprium illi lux boni influxus. Et in tantum calefacit omnia tàm archetypa quàm humana, & Angelica, tàm longinqua, quàm propinqua, quantum ipſe illa excedit in dependentia. Vnde poteſt dici Vulcanus, à maiori ui influxuum. Vnde candidus dicitur, quia uolat præſto exiſtens in influendo & ſuccurrendo: Quare pulcherrimus dicitur: quo pulchra ſunt omnia: etiam infirma in deformitate deducens ad conformitatem, uiuificando, & beneficando illa. Fugat lumen iſtius leonis, quasq; feras Diabolicas nos infeſtantes. Vnde canit Dauid: Ortus eſt Sol & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabũtur: prouidet tamen etiam illis de cibo ex beneficentia ſua: Vnde ſubinfert: Catuli leonum: id eſt, dęmonum, rugientes & quærentes ab eo eſcam ſibi. Et, ſi concurſu uirtutum archetyparum fiant multa in his inferioribus, non tamen abſque concurſu iſtius Solis: cuius uirtute grauidata ſydera archetypa, maximè Luna Malchut: fœtum in nos diffundit tanquam mater omnium effectuum à conuentu ſyderum cœleſtium productarum. Hæc tamen omnia fiunt principaliter à Tipheret Sole, tanquam à corde omnium fonte, ſuſcipiunt enim ab eo fomentum uitæ ac motionis uim. Dicit ergo concluſio (cũ fiat lux ſpeculi non lucentis:) id eſt, lunæ malchut (ſicut ſpeculi lucentis:) id eſt, tipheret (erit nox:) id eſt, malchut de ſe non lucens (ſicut dies:) id eſt, cæteræ ſephirot: tunc enim nox, ſicut dies, illuminabitur ſcilicet tipheret clarior erit: & malchut etiam, & cætera quæq; creata colluſtrabuntur hac luce, poſt diem iudicij: ſed potiſsimè omnes homines, dummodo non ſint inuoluti in peccatorum tenebris, ut lucem illam apprehendere nequeant: quò etiam magis quis eſt diſpoſitus, eò magis ea luce perfunditur, ut de Ioanne Baptiſta perhibet ipſa lux, dicens: Ille erat lucerna ardens, & lucens. Sed magis lucebat, & ardebat illa lux uera: de qua Ioannes rependens teſtimonij uicem, ait: Ille uos baptizabit Spiritu ſancto: qui uerè eſt lux, qua illuminat agnus totam Eccleſiam triumphantem: quę caret omni tenebra, ut ait Ioannes: Et nox non erat illic, quia lucerna eius erat agnus.

DOGM. CAB. Qui ſciet proprietatem choſec, & laiela, quod eſt ſecretum tenebrarum, ſciet cur mali dæmones plus in nocte, quàm in die nocent.

FR. ARCH. Non ea tantùm, quę de conuenientia hominis cum cœlis, & de ſuſcipienda ab eis ſanitate, uera ſunt: ſed etiam quid utilitatis ab eis hauritur, ut meliores fiamus: homines enim à cœlis ſuſcipiunt, unde mores uarios, & multigenã uitam componant, ut aſtronomi omnes affirmant, decernentes hunc benignum ab Ioue: illum impetuoſum ex Marte: alium ex Sole ſplendidum, & id genus multa. Suſcipimus quoq; magnã uim à cœlorum concentu: qui nos ad concinnandos mores diſponunt, niſi mala noſtra diſpoſitione obuiantes concentum in perſtrepentem ſonum conuertamus: hauritur etiam à cœleſtibus corporibus lux, quæ tenebras, & malè operãtes fugat: habet enim hæc lux ſimulachrum quoddã, & uehiculum numinis, & lucis illius, qui ait: Ego ſum lux Mundi: dum lucem habetis, ambulate in lucem, ne tenebræ (Dæmones) uos comprehendant. Dæmones propriè ſunt in duplici differẽtia (ſecundum Porphyrium & Proclum) Alterum eſt genus animarum aut ſubſtãtialium, & intellectualium Dæmonum: Alterum uerò eſt materialium potẽtiarum: & huiuſmodi ſunt appetitus animales ſemper ſpiritui aduerſantes. Vnde Satani dici poſſunt: id eſt, aduerſantes: ut Apoſtolus clarè teſtatur: Caro (inquit) concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur: quas uires, ſiue appetitus animales alibi ipſe Paulus uocat Legem membrorum, dicens: Video aliam Legem in membris meis, repugnantem Legi mentis meæ. Quod nedum à Paulo, ſed à Platone, Porphyrio, Proclo habemus: maximè ubi de anima & Dæmone pertractat. Sunt quoque Dæmones boni. Dæmon enim ſapiens inter-

interpretatur: qui si bonus, diuinus: si uerò malus, Diabolus est. Dæmonum genera multa sunt secundum nostros Theologos: sed Michaël psellus de mẽte Platonis, Porphyrij & Procli, reducit eos ad quatuor genera præcipua: terreum uidelicet, aqueum, aëreum, & igneum. Terrei enim aduersantur nobis per carnem: aquei per sanguinem pituitę admixtum: aërei per spiritum superbiæ tumefacientem: ignei uerò per escandescẽtem & inflammatam iram præcipitant: sunt etiam aliqui orientales, alij occidẽtales, alij Meridionales, & alij Aquilonares: quorum primi per diuinationes, sequentes autem per desperationẽ: tertij per nimiam fiduciam, quam habẽt de bonitate Dei: Aquilonares uerò per rebellionem mortales à Deo auertere conantur cũ damno suo: quia tam mala arbor effecti sunt, ut non possint, nisi malos effectus siue fructus producere: non enim potest arbor mala bonos fructus facere (secundum ueritatem Christi:) unde in ipsis habet locum illud Ieremiæ dictum: Si potest Aethiops mutare pellem suam, & pardus uarietates suas: Ita & uos poteritis bene facere, cùm didiceritis malũ: & laqueos tendit in nos arte maligna: quia natura peruersus, astutus & iniquus est: ut Scriptura testatur dicens: Serpens erat astutus super omnes feras agri: qua astutia semper in nos abutitur. Quales autẽ laqueos, & qua multiplici astutia in nos tendit explicare nequimus: cùm mille nocendi artes habeat: Vnde sibi nomina mille: ut sapienter Poëta canit: Quas astutias colligens Papa Leo inquit: non desinit antiquus hostis ubiq; laqueos tentationum portendere: ut fidem credẽtium corrumpere ualeat: nouit enim cui illecebras carnis ingerat, cui uirtus inuidiæ infundat, cui incitamenta luxuriæ apponat: nouit, quem mœrore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quẽ admiratione seducat: omnium discutit mores, omnium uentilat causas, omniũ scrutatur affectus, inquirens causas nocendi: ubi uiderit quempiam diligentiùs occupare. Et sicut tenebrarum principes in tenebris ipsis robustiores fiunt (ut dixi) sic & Angeli lucis, nobis fauentes, uirium incremẽta suscipiunt à luce, nõ modò diuina, sed solari etiã, & cœlesti: per quã illa quæq; diuina, & suprema lux splendescens, uirtutem quãdam cœlis: & per ipsos inferioribus influit: à patre enim luminũ, à quo omne datum optimum, uenit, & esse, & motus, & generatio, & omnis operans uirtus tàm in cœlis, quã in elementis, plantis, animãtibus, & hominibus: sed illa omnia per cœlos, tanquam per media, & instrumenta, fomenta quædam suscipiunt: quæ naturalia dona dicũtur. Fugat hęc Solis lux tenebrosos principes, ac eorum turmas: unde in Iob dicitur: Cùm uiderint Auroram, arbitrãtur umbram mortis. Et, sicut nox priuata lumine, eis fauet, ut sint potentiores, sic lux eos debilitat, ut amittant robur. Dæmones magis in nocte, quàm in die præualent: Quia ex sinistro & obscuriori latere sunt. Vnde Apostolus uocat eos potestates tenebrarum, & Christus loquens excitatis ab eis in necem suã, dixit: Hæc est hora uestra & potestas tenebrarum: præualent etiam in nocte: quia aduersantur Deo, qui est princeps lucis, lucemq; ipsam inhabitat. Vnde necesse est, quòd ad tenebras confugiant, & recedente luce eis inimica aliquantulum præualeant: patet de malo Angelo luctante cum Iacob: qui adueniente Aurora, dixit: Dimitte me: quia Aurora est: superabatur à Iacob, deueniente Aurora lucente: ideo Psalmus dicit: Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ campi: catuli rugientes leonũ, ut quærant escam sibi. De quibus ait Petrus: Aduersarius uester Diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret: postea subdit Dauid: ortus est Sol: & congregati sunt: nam (ut dixi) amittunt fortitudinem. Sequitur: Exibit homo ad opus suum, tunc enim Dæmones non tantam habent potentiam nocendi hominibus in luce: quantam in nocte. Lumen quod expandit Deus super terræ terminos (secundum Iob) est lumen illius, qui omnia in omnibus operatur, & est multifariam. Aliud enim est lumen,

quod

quod dat formam, & esse particulare rebus: quod iussit opifex expandi super materiam informem, quando dixit: Sit lux: qua uidelicet informetur materia tenebrosa: & per quam pateant, & uideantur formata ut Plato exponit. Aliud est homini concessum, quo Deum uidere possit. Iuxta Prophetæ dictum: In lumine tuo, uidebimus lumen: nec enim Deum uidere possumus aut contemplari, nisi quatenus ipse per radium suum se nobis insinuauerit: ut docet Dionysius. Quemadmodum enim non uidetur Sol, nisi ipso solari lumine: ita nec Deus uidetur, nisi lumine diuino. Est aliud quoque lumen Legis illustrans nos circa facienda. De quo lumine Propheta canit: Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Et, propter hoc dicit Pythagoras: In omni diuino sermone, lumen habendum est. Vnde in Leuitico dicitur coram altari Dei, ignis semper ardebit: cuius rei interpretatio est: quod semper cùm de diuinis loqui uoluerimus, diuinum lumen, per oracula nobis præstitum: id est, per Legem, ascendere debemus: sine quibus oraculis (ut Plato docet) de Deo minimè loquendum est. Sicut Sol non uidetur nisi per lumen suum (ut dixi) sic Deus non cognoscitur nisi Diuino lumine: & quatenus ipse per radium suum (ut Dionysius ait) sese nobis insinuauerit: iuxta illud Psalmographi: In lumine tuo, uidebimus lumen: de quo loquens Salomon ait: Delectabile est uidere lumen: quoniam in lumine beamur, & ueræ sapientiæ compotes efficimur. Ad quod lumen & splendorem (secundum Zoroastrem) festinandum est. Et quale sit ille splendor declarat, dicens: Festina ad splendorem Patris, unde tibi demissus est animus. Qui Pater à Iacobo dicitur Pater luminum: à quo lumine, uenit lux Mesiah illuminans omnem hominem. Ideò canit Ecclesia: Lumen de lumine. Venit quoque inde omnis anima, radius quidam Diuinitatis existens, quo scilicet ad esse ideatum: quod lumen primum uocant Hebræi ensoph, siue corona suprema. Et ad dirigendum in hoc lumen, indigemus diuina luce Legis nec mirum, si lux ista nobilissima multigena sit: cùm & anima ipsius lucis sit radius (ut Trismegistus ait) in corde uiuificet, in cerebro intelligat, in oculis uideat, & lux itaq; optima nota in Patre luminum est uera lux: in Filio ipsius bonitatis exuberãtia, & splendor illustrans. In Spiritu sancto, ardens fulgor: in Angelis, splendens intelligentia, profusumq; gaudium: in homine, perlucidus rationis discursus: in cœlestibus, splendor uisibilis: in igne uitalis uigor. In perspicuis corporibus, color: in opacis, uirtus quædam benefica, & generans: in centro uerò, calor crucians & exæstuans: adeò ut omnia lucis beneficia persentiant. Demptis tenebris: id est, Dæmonibus & damnatis, quibus opponitur lux, tanquam tenebris sibi contrarijs. Vnde non ab re primi pullulantis Ecclesiæ sapientissimi institutores, lumina iusserunt ad mortuorum cadauera accendi: à quibus non amoueantur, quousque perfectis sacris sacræ terræ condantur: publicasque orationes, & Psalmodias, accenso lumine, fieri docuerunt: quod & Deus, cui sacra ipsa exhibentur, exquirit, scilicet ut omnia sacrificia ignè offerantur: & in altari semper, qui lucet, ardeat. Lux igitur inimicatur Dæmoni, secũdum Saluatorem, ui quadam hausta ab eo, qui dixit: Ego sum lux Mundi. Dicit igitur conclusio: (qui sciet proprietatem *chosec*) חשך significat tenebram, & caliginem. Vnde *chasac* חשך significat caligauit, obscuratus est, obtenebratus est, inde *macsach*, מחשך: id est, obscuritas. In constructione *chaschim* חשכים: id est, obscuri, ignobiles. Similiter, *Laiela* לילה significat noctem, à quo descendit *lilit* לילית, idem, animal syluestre, lamia, furia, aut secũdum alios, auis quæ de nocte clamat. Alij putant quòd sit animal quod in tenebris noctis obambulat. Magistri etiam sic uocant Dæmonem familiarem, lares, laruas, & melancholicam apparitionẽ, cæteraq; spectra. *Lais* ליש etiam significat leonem magnum multorum annorum. Translator noster uertit, tigris. Hæc omnia significata competunt principi tenebrarum: est enim ipse in

tenebris,

tenebris, immò ipsa tenebra & caligo, priuata illa luce diuina, quæ tenebras expellit dempto illo principe tenebrarum & sequacibus suis: qui ab eo obscu rati sunt, obtenebrati, & ignobiles facti. Factus est etiam ipse tenebrarũ princeps, nox, animal syluestre. Leo (ut dixi) lamia, furia, & auis nocturna, non præualens sufferre lucis splendorem: ideò perbellè dicuntur: animal ambulans in tenebris, non ualens diei aura frui. Ideo multorum annorum Leo dici potest, cùm ab origine sui esse cœperit animal nocturnum, & obscurum. Dicit igitur conclusio: (qui scierit proprietatem chosech:) id est, tenebrarum: quomodo scilicet contrariantur luci (& laiela:) id est, noctis (quod est secretũ tenebrarum) ambo enim termini isti tenebram significant, quæ luci opponitur (sciet cur mali, &c.) quia noluerunt lucem illam admittere: ideò (ut inquit Iob) rebelles lumini fuerunt: & tenebræ affecti. Quorum caput in rebellione illa princeps tenebrarum dictus, & factus est. Ad cuius stipendium accedunt omnes obtenebrati: qui lucem illam, omnem hominem illuminantem, suscipere negligunt: qui enim malè agit, odit lucem, testimonio Ioannis: nec tamen sunt penitùs ab illa luce semoti: adhuc enim beneficium lucis suscipiunt, quo uiuunt. Duo enim præcipua emolumenta habemus à luce: alterum est uita, qua uiuimus: alterum lux, uel lumen, quo possit ipsa uideri. Qui igitur in tenebris sunt, uiuunt, & non cognoscunt: in tenebris enim lux remanet, ut Platonici dicunt. Sicut frigus se habet ad calorem, & albedo ad nigredinem: sic tenebræ ad lumen: sed in nigredine est exiguum album: in frigore paruus calor: sic etiam in tenebris est modicum lumen: quo uiuant: & non quo intelligant: & ita sunt Dæmones: quare cum tenebra conueniunt.

DOGM. CAB. Licet fiat multiplex coordinatio curruũ: tamen quatenus attinet ad philateriorũ mysterium duo sunt currus ordinandi, ita ut ex 2. 3. 4. & 5. fiat unus currus: & sunt quatuor philateria: quæ induit vau. Et ex 6. 7. 8. & 9. fit secũdus currus. Et sunt philateria, q̃ induit ultima he.

FR. ARCH. Ordo sephirot uariè disponitur, prout ad intra, & ad extra operari habeant: unde Ioannes in Apoc. scribit duodecim Angelos præsidere duodecim portis illius ciuitatis cœlestis: qui summo, & indefesso cõcentu girant, & influũt in portas illas, quę sunt signa stelliferi cœli: quorũ Capricornus est porta ascensus præcipua: & Cancer descensus: cætera uerò cum alterutro illorum conueniunt. In hæc autem signa girantes influunt multigeni Angeli: sub eis tamen duodecim ordinati, cum influxum multiplicem, & suauissimũ: quem à Diuino nomine suscipiunt, duodecies reuoluto, communicant. Meminit etiam Io. de septem spiritibus, quos dixit præsidere septem planetis: id est, septem inferioribus dimensionibus, uobiscum agentibus: prout autem operantur, alium habent ordinẽ: de quibus omnibus super porta lucis: notandum est tamen, quod Deus in nobis imaginem suam posuit, non similitudinem: sed illam in libero nostro arbitrio, & uoluntate relinquẽs: ut, qui uelint, illam possit acquirere: ideo 613. præcepta dedit Deus, ut per illorum obseruantiam, possint talem acquirere similitudinẽ: & similes Deo fieri. Inter quæ præcepta unum extabat, uidelicet, quod illi qui orare uolebant, habere tenebãtur appensa in brachio philateria, ut similes redderentur archetypo: in quo sunt hęc philateria, sephirot nominata, sicut pater in arbore dicta llan. De hisce locutus est Christus, quando dixit: Dilatant philateria. Sicut igitur sacerdotes Christiani, sacra celebraturi, induunt se planetas, crucem habentes, ad significandũ, quod passionis, & crucis Christi memoriam facimus: ita (ut habetur Exodi 28.) sacerdos summus cùm uellet in sanctorum sancta orare, habebat in chosech, quod est superhumerale, duos lapides: in quibus sculpta erant duodecim nomina, duodecim tribuum, sex pro quolibet lapide: in ephod autem anteriori in parte erant in quadro duodecim lapides: in quibus duodecim nomina erãt duodecim Patriarcharum. In clamidis fibrijs erant septuaginta

ptuaginta duo tintinabula,& septuaginta duo mala punica,quę designabant septuaginta duas nationes, & linguas: quæ in turris Babel ædificio exortæ fuerunt.Et,hæc,signum erant summo sacerdoti, ut primò sacrificium pro suo populo,signato in illis duodecim lapidibus,in pectore existentibus: deinde pro septuaginta duabus nationibus offerre debebat.Et,si casu contigisset,populum Israëlis non fuisse benemeritum propter delicta illius influxus: hoc stante, talis oratio ad septuaginta duas nationes transibat,& illis proficiebat. Et hoc est,quod multoties nationes contra Israëlem præualebant. Habebat igitur summus sacerdos hos lapides supradictos, ac mala punica, & tintinabula:ut magis memor fieret,& efficaciùs moueretur ad orandum pro illis, ut dixi de planetis crucem habentibus:ideo permissæ sunt imagines crucifixi,& aliorum sanctorum,ut eorum merita,& beneficia,nobis exhibita, memorentur,& ut cor nostrum ad eum eleuetur: quia ualde congruum est,per sensibilia spiritui opem ferre: & facto Christus hæc nos docuit:qui in perpetrandis miraculis,naturæ auxilium adhibuit:patet in aqua,quam in conuiuio in uinũ conuertit:quia disposita erat illa materia ad eam formam suscipiendum. Hoc fecit Christus,non quia non poterat producere uinũ, nisi materia aquæ præsupposita:sed cùm Mundum fecerit ex nihilo (iuxta illud Ioannis: omnia per ipsum facta sunt) potuisset quoq; uinũ sine aqua facere. Fecit igitur id,ut innueret(quod & alibi fecit)quòd ipse naturæ author medijs uel causis naturæ semper utitur: quousq; natura ipsi suffragatur. Hinc & ad informandos oculos cæci nati accepit puluerem conficiens lutum: ex quo & totum primum corpus humanum confectum est. Sic & in cibo & potu Diuino nobis præbendo accepit panem & uinum.Vnde docemur non esse quærenda miracula,ubi natura suffragari potest: quia id est abuti diuina uirtute: & curiositati uel gloriæ uanæ cedere:qui miracula absq; necessitate appetit. Et,ideo iussit Christus hydrias illas repleri aqua: quia ut diximus, aqua est materia uino proxima:nam uinum,nihil aliud est,quàm aqua per uitem distillata: Vnde in iam dispositam materiã forma introducta fuit, sine multa elongatione à pregressu naturali. Sunt tamen alia sacramenta inclusa, quæ pro nunc relinquo. In altaris item sacramento apponitur aqua uino:quę facilè in ipsum transmutatur: & uinum in sanguinem: & hostia panis facilè formam carnis assumit. Ad propositum conclusionis: Dicit auctor, quod uau est arbor uitæ: ideò, qui uult fructus arboris huius assequi uitę,gratiam uidelicet,& gloriam:portare debet philateria. Sunt enim in hac arbore uau tipheret,omnium aliarum sephirot influxus, superiorũ uidelicet, ut puta secundæ enumerationis chocmah,tertiæ binah,quartæ gedulah,quintæ gheburæ.Ex his quatuor unus fit currus, quatuor rotarum quæ in uau arbore uitæ tipheret continetur: ideò periti hac in scientia Iudæi, cupientes auxilium ab illis quatuor prænominatis dimensionibus,ponebant quatuor illas dimensiones coram se,& dicebãt: Rogamus te Domine Deus,ut per uau(id est,meßiam, qui est uitæ arbor, in quem quatuor illæ superiores dimensiones influunt) ut nos exaudias. Et si Christus sit arbor uitæ,& arbor scientię boni & mali,habuit nihilominus doctrinam à Patre. Sicut enim arbor omnem uim suam transit à semine, confota & irrigata terra à superno influxu: sic Christus uirtutẽ seminariam habuit à Patre.Ipse enim Pater memoria fœcunda dictus,semen aut germen produxit in arbore illa, quæ irrigata fuit, & continuè irrigatur ab influxu superiori, Patris uidelicet ipsum Filium continuè producẽtis. Sicut Doctores sanè exponunt dictum Prophetæ:Ego hodie genui te:nam Pater semper genuit, & quotidie generat Filium.Quemadmodum Sol semper produxit,& continuè producit radios suos. Fouetur autem hæc arbor,quæ Christus est,in terra uiuentium: quæ est Diuina essentia, ei à Patre communicata,ut bene sapientes exponunt illud Christi:Quod dedit mihi Pater,maius est omnibus:id est, diuina

uina essentia. Et dicitur hæc arbor sita in medio Paradisi: quia Christus est persona media inter Patrem & Spiritum sanctum. Et etiam (ut dicunt secretiores Theologi) quia in archetypo est quoddam spacium immensum habens dextrum gratiæ, & sinistrum iustitiæ: in medio autem est arbor uitæ, uitam præbens: & arbor scientiæ boni & mali. Quæ arbores idem sunt, diuersis tamen uocabulis propter uarios effectus nominatæ: nam Christus in eo, quòd continebat uerbum omnia uiuificans, sese uitam & panem uitæ nominauit: in eo autem, quòd se omnium iudicem declarauit, fuit arbor scientiæ boni & mali: nec enim scit bene iudicare, qui non nouit bonum à malo dignoscere. Vt igitur Christus apertè innueret se tenere hunc locum medium, nasci uoluit in medio animalium: disputare in medio doctorum: uersari in medio discipulorum: mori in medio latronum: & tandem iudicaturus omnes stabit in medio bonorum & malorum: ut unicuique tribuat quod suum est. Ideo dixit oraculum Gabrielis: Regnabit scilicet Iesus, in domo Iacob in æternum. Iacob enim in archetypo, siue in supernis mansionibus medium tenet inter Abraham, qui dextram tenet, Isaac, qui sinistram possidet. Ideo optimè iudex sedere debet inter dextram pietatis, & sinistram iustitiæ: ut hanc cum illa contemperet. Hinc Dauid optans hoc auxilium, & influxum, dicebat: Respice in faciem Christi tui, futuri uidelicet, nobis propitiaturi. Et in Genesi, dicit Deus: Recordabor signi fœderis mei: id est, Christi: qui fœdus est inter Deum, & hominem. In secundo curru, quatuor sunt rotæ, uidelicet sexta tipheret: septima nezach: id est, fortitudo: octaua hod, qui est decor: nona quæ est Iesot: id est, fundamentum, & pactum. Et in orando dicebant: Domine Deus rogamus te, ut per ista quatuor adiuues nos: & quatuor nomina ponebant ante oculos, ut magis, ac magis ad deuotè orandum promouerentur. Ideo Abraham in geraris existens, adiurauit fidem cum illo Rege, apponendo septem agnas: quæ septem sephirot præfigurabant: nam iurare, & septenare eisdem literis Hebraicè scribuntur: quasi dixerit: iuro per septem dimensiones inferiores, ut mihi non fluant, nisi reddã tibi, quod promisero. Vnde שָׁבַע iurare significat, & שָׁבַע septenare: Pharisæi etiam per fimbrias sephirot hasce præsentabant, easq; dilatabant: ut se ostentarent obseruatores influxus illarum, & dignos tali fauore: quos Christus reprehẽdit, docens, quod magis efficimur dignis influxu tali per munditiam cordis, quàm per extrinsecam simulationis apparentiam. Dicit conclusio: (Quæ induit he, he ה ultima litera Tetrag. est sigillum Malchut: in quam influxus illarum quatuor rotarum ultimarum, uel philateriorum, uel sephirot deuenit: frustratoria ergo non erant philateria in Iudæorum uestimentis quæ quatuor antè, retrò, à dextris, & à sinistris deferebantur: ut philateria illa, & fimbriæ, memoriæ eorum traderent diuina philateria, & ut ad ipsa fiducialiter recursum haberent.

DOGM. CAB. Supra proprietatẽ pœnitentiæ non est vtendũ verbo dixit.

FR. ARCH. Hebræi duo hæc uocabula, *Dibet*, דבר, & *amar* אמר, quorum significatum est, dixit, habent: patet Esaię, ubi habetur: *Vaidaber Adonai le mose vagiomer elau*, וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו: ubi noster traductor habet: Et locutus est Dominus Mosi, dicens ad eũ: Hoc uerbum uagiomer ad malchut refertur: uaidaber uerò ad tipheret. Et, sicut uitam in planetis ad Solem influere attinet, & illam exequi ad Lunam: quia superioris fauore mouetur fauor, & inferioris: Sic in Diuinis, fauore Solis tipheret mouetur & Lunæ Malchut: & omnes dimensiones Diuinæ suum habent effectum ab illo: peccatorum autem remissio quandoq; fit à corona suprema cheter, immediatè, Patre uocata: quandoq; à Filio chomah: nonnunquã à binah Spiritu sancto: de Filio patet, quãdo dixit Magdalenę: Remittuntur tibi peccata tua: de Spiritu sancto item, quando idem dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum re-

miseritis peccata, &c. De Patre dicunt Hebræi (maximè Zohar) quod, si quis posset immediatè Patris præsentiam adire, illicò absque alio medio gratiam consequeretur: ideo Christus, docens orare, dicit: Cùm oraueritis, dicite Pater noster. Paulus item uocat illum misericordiarum Patrem, & totius cõsolationis Deum. Si ergo cheter pater potest immediatè remittere, & quãdoque remittit, sequitur, quòd in ueniæ impetratione pro peccatis, non debemus uti uerbo, dixit, scilicet uaidaber, quod filio competit: nec uti debemus illud, dicens: id est, uaiomer, quod Spiritui sancto attribuitur, quia ad Patrem immediatè est accedendum: primam mensuram in Diuinis, Hebræi appellant coronam supremam: & Christus illam Patrem uocat: à quo primò emanat Filius, qui ab Hebræis chocmah, & à nobis Sapientia dicitur: & ab utroque spiritus producitur. Et omne generans prius est illa genitura fœcundus: ideo Pater prior est cæteris personis. Qui Filius in fonte illo supremo paterno existens tanquam idea & principium pullulatiuum, nunquam ab unitate recedit. Vnde Christus uolens explicare illas sanctissimas personas producentes & productas: non aliter expressit nisi per relationes quasdam, uocans Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: pari modo, & in omnibus quæ agit nobiscum: sortitur aliquod nomen relatiuum: per quod opus quoque ipsius iudicetur. Dum enim Mundum fabricauit, sortitus est nomen fabricatoris, siue creatoris: & id respectu creaturæ productæ. Similiter, dum regit, & gubernat ipsum Mundum, dicitur rector, & gubernator: ac per regimen & gubernationem coniungitur nobiscum: sicut & per creationem, quando creauit, aut produxit: sic denique semper reperies Deum agere, & coniungi nobiscum per relationes quasdam: quę an sint reales, uel rationes ut disputatur à Theologis, nõ sit contentio ad pręsens. Et dum etiã re ipsa, sese in nobis: non modò per gratiam, sed meliori modo diffunditur. Ex ista diffusione resultat relatio replentis ad repletũ. Et nõ contentus Deus his, posuit etiam multiplicẽ trinitatẽ in rebus: ut cum eadẽ omnia simulachrum: aut uestigium Dei trini habeant, saltem in hoc: quia cuncta habent egressum, & principium à Deo, progressumque ac finem in ipsum à quo processerunt. Quod principium & finis est ipse Deus Pater sicut per literam sigilli eius quod dicitur aleph א patet: quæ litera est prima in ordine literarum, & unitatem significat: quæ principium est numerorum & finis: ideò aleph א mille significat in numeris, finem uidelicet & terminum omnium numerorum, decadum, & centenariorum: innuens illud quod est principium, & finis omnium, esse penitùs unũ. Deus igitur unicus in seipso existit: & etiam diffusus in multigenas creaturas: sicut unum diffunditur in omnes numeros, nunquam discedit ab unitate ipsi propria, & peculiari: immò ex hac unitate, omnia in unum redigens siue colligens, temperata & concinna reddit. Et sicut unum colligit omnes numeros, post quadratum primi numeri in denarium, & post tot denarios quot sunt unitates in denario, colligit ipsos denarios in unum centenarium. Et denique enumeratis tot centenarijs, quot numeri, & denarij, colligit omnia in millenarium: quod significatur per aleph א. Quod millenarium est obiectum salutis: quia est finis omnium ut dixi: & patri appropriatur, ratione sigilli sui aleph. Et ideo bene dicit conclusio: quod in pœnitentia, non debemur recurrere ad Filium: nec ad Spiritum sanctum: sed ad Patrem, cui attribuitur remissio peccatorum: cum sit principalis fons midah rachamim: id est, misericordiæ puræ, iustitiæ seueræ nullatenus admixtæ, sine cuius remissione, nullatenus peruenire possumus ad illud obiectum salutis. Alijs in uotis obtinendis ad alias dimensiones accessus haberi potest, secundum eorum proprietates, ut satis declaraui in Porta lucis. Ad conclusionem (supra proprietatem pœnitentiæ:) id est, qui uult delictorum ueniam (non est utendum uerbo dixit:) id est, non est confugiendum ad Filium, nec ad Spiritum sanctum primò,

mò,ſignatos, peruaidaber, & uaiomer: quæ dicere ſignificant. Et,quoniam dicere Dei,eſt facere, & perſonæ Diuinæ ſunt,quæ operantur:operationes e-nim ſuppoſitorum ſunt:hinc eſt, quod hæc duo uerba illas præſentant perſo-nas,ad quas (ut iam diximus) pro delictorum uenia confugiendum non eſt: potiùs enim ad iudicandum aditæ ſunt, quàm ad prorſus remittendum : ſed ad Patrem,qui (teſte Chriſto) neminem iudicat:ſed omne iudicium dedit Fi-lio,ſicut decantat Eccleſia: inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. De Patre uerò idem dicit: Venite benedicti Patris mei, &c. & alibi: Pater ueſter paſcit ea, &c. Vidit illum Pater ſuus,& miſertus eſt,Luc.Dimitte Pater illos, quia neſciunt,quid faciunt,Luc.& Ioan.Pater ſaluifica me.Idem: Pater meus amat uos.Vnde loquens Chriſtus de eo,ait: Qui me miſit,mecum eſt,nec re-liquit me ſolum. Quia unum & idem erat cum Patre in eſſentia. Sicut ſæpè idem alibi fatetur,dicẽs: Ego & Pater unum ſumus. Vnde etiam inquantum homo ſemper fuit cum Patre, quia nunquam ab eius diſceſsit uoluntate: & ab ipſo nunquam derelictus eſt:Pater enim nullum derelinquit,niſi eum qui per mala opera ab eo recedit. Et de huiuſmodi conqueritur ipſe Pater, di-cens:Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ. Quod exemplo declaratur illius Patris(ut Saluator perhibet)qui habebat duos filios, quorum alteri dixit: Fili mi ſemper mecum es, & omnia mea,tua ſunt:nec alterum dereliquit, niſi de-relictus ab eo: & redeuntem alacri uultu ſuſcepit,donans ei ſtolam primam: ut uidelicet nuditatem ex peccatis contractam tegeret. Vnde celebrari iuſsit eius aduentum:ut innueret gaudium, quod fit ſuper peccatore pœnitentiam agente,& ad Patrem reuertente. De quo gaudio ipſe Saluator paulò antè di-xerat. Et Chriſtus in prædicatione ſua ſitientes inuitabat ad hunc fontem:ſi-cut & ipſe in agonia poſitus cucurrit ad eum, dicens : Pater ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Confugit Ionas ad mare iſtud ſuperexcelſum: id eſt, ad aquas miſericordiæ paternæ & gratiæ, quam procurauit Niniuitis. Ideo Chriſtus in ſignum paternæ clementiæ,poſuit initium ſalutis noſtræ in aqua baptiſmali.

DOGM. CAB. *Cùm dixit Iob: Qui facit pacem in excelſis ſuis, aquam in-tellexit auſtralem, & ignem ſeptentrionalem,& præfectos illorum:de qui-bus non eſt vltrà dicendum.*

FR. ARCH. Chriſtus pro nobis uera hoſtia effectus eſt,holocauſtum,ſa-crificium,peccatarium, culpatarium, & pacificorum oblatio.Hoſtia eſt effe-ctus:quia Hoſtia eſt uictima illa,quæ offertur,quando quis uictoriam de ho-ſtibus defert:ita Chriſtus,aggreſſus hoſtem humani generis, ſeipſum obtulit Patri hoſtiam uiuam, & uictoriam reportauit:unde Paul. ad Epheſ. Chriſtus dilexit nos,& tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam in odo-rem ſuauitatis,ut, nos,debellatis hoſtibus,eriperet ex eorum manibus. Fuit quoq; Chriſtus holocauſtum, quod totũ comburebatur: uel quia aſcendens dicitur.Combuſtus fuit Chriſtus igne amoris,& conſumptus,& in ſpiritualẽ naturam trãſmutatus: propterea transfiguratus eſt ante ſuos diſcipulos, mu-tato paſsibili corpore obſcuro,& graui,in corpus agile, lucidum, & impaſsi-bile:poſt factum holocauſtum in cruce ſe oſtendit glorioſum, ianuas pene-trans clauſas:ideo commodè dicitur aſcẽdens. Et combuſtus ad modũ ignis ſurſum ad Patrem aſcẽdit. Fuit etiam ſacrificium oblatum pro peccato, quod Hebraicè peccatarium dici poteſt. De quo Paulus ad Corinth. Qui non no-uit peccatũ pro nobis peccatarium ſe fecit: non peccatum, ſicut noſtra habet editio. Fuit inſuper culpatarium,ſacrificium uidelicet oblatum pro culpa, uel pro errore,ut propriè loquamur: in quo à ſacerdote,uel uncto peccante, & à turba offerebatur uitulus, à principe uerò hircus:ſed uulgaris anima capram offerebat,uel ouem:& ſanguine intincto digito ſacerdotis aſpergebatur cor-nu altaris,partim ad ipſius baſim fundebatur:uitulo enim hirco, & capra pla-

cabatur tribunal Diuinæ iustitiæ gheburah: cui omnia illa correspondent: Quæ etiam in homine significat partem illam in qua fomes est peccati. Et aspergebatur cornu altaris erecti ante ipsum tribunal sanguis'ne ipsius animalis oblati, ad placandas cœlestes uirtutes, tribunali iustitiæ gheburah deditas: quæ sanguinem exquirunt ab hisce, qui secundum carnem peccant, & sanguinem, ut, secundum rectitudinem iustitiæ, quisque puniretur per ea, per quę & peccauit: & hoc fiebat digito sacerdotis: qui tanquam mediator, interuenit ad placandum Deum cum homine peccante. Christus autem non solùm sacerdos, & pontifex: sed etiam hircus, & uitulus, ouis, & agnus, & omnimodum sacrificium effectus, ipsemet sanguinem suum fundens in quolibet cornu altaris crucis, per amplius, & perfectius placauit æternum Patrem, & tribunal iustitiæ Diuinæ gheburah, quàm fieret sanguine animalium: nec uacat à mysterio sanguis, qui fundebatur ad basim altaris in maiori quantitate, quàm is, quo aspergebatur cornu altaris: quia multò plus est sanguis, & meritum per effusum sanguinem acquisitum, qui superabundat, & reseruatur: quàm ille sanguis, uel meritum expositum ad cornu altaris digito ueri sacerdotis in purificationem peccantis. Sanguis enim Christi, & meritum eius satis fuisset, ac est pro millibus, & millenis millibus Mundis. Maior igitur est pars, quę reseruatur, quàm illa, quæ in nostram actualem expurgationem exponitur. Fuit etiam hostia pacificorum: unde Paul. pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt: & Iob. qui facit pacem in excelsis, siue in sublimibus. Hoc potest intelligi de concordia, qua cœli sunt incorruptibiles, & indefectibiles. Quamuis ipsi ex aqua & igne (ut Hebræi asserunt) compositi sunt. Licet Philo in libro de Cœlo & Mundo, contendat cœlos non esse ex elementis compositos. Quod nonnulli affirmare conantur, dicentes: quòd si aquei essent, non possent diuidere inter aquam & aquã: ut in Genes. habetur: puerilia sunt hæc: nam uidemus naues, & scaphas diuidere inter aquas salsas, per quas natant, & aquas fluuiales, uel uinum, quod continent, & tamen lignum compositum est ex aqua, & alijs elementis. Sunt etiam ligati sublimes cœli suis numeris: ut ad inuicem conueniant in esse & motu, & in influxu circa inferiora: per sublimia intelliguntur etiam Angeli in cœlo habitantes, cum alijs habitatoribus, quicunq; sint: quos primo Deus concordes effecit. Et, si aliqua perturbatio, & dissidium inter eos ortum est, Redemptor ipsos reconciliauit. Iuxta illud Apostoli: Pacificans per sanguinem crucis eius: siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Christus enim factus Rex pacificus subuexit pacem in cœlum, fugato antiquo hoste, & perturbatore Diabolo: ut Ioannes narrat. Et est etiam sermo de pace illa, de qua Isaias loquitur, dicens: Et requiescet populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Habitant enim beati debellatis hostibus pulchra uictoria, in tabernaculis fiduciæ, ipsis elongatis, & firmato magno Chaos inter ipsos, & in requie opulenta, expoliatis hostibus: iuxta illud Apostoli: Expolians principatus & potestates. Secundum uerò Cabalistas. Facit pacem in excelsis: id est, in dimẽsionibus Diuinis: nam in ipsis, est aqua misericordiæ ghedulah cheset à dextris: & est ignis iustitiæ gheburah à sinistris: iuxta quem ritum tollatis hœdum, qui ad sinistram dicitur collocandus, & agnus ad dexteram: unde innuitur, quòd Christus per illa duo animalia figuratus, medium tenet, de utroq; latere participans. Vnde Ioann. Christus uenit nõ in aqua solùm: sed in aqua, & sanguine, regnans in domo Iacob media inter Abraham & Isaac: id est, in tipheret media inter ghedulah & gheburа. In quo completum est illud Dauidici oraculi: Misericordia, & ueritas obuiauerunt sibi: iustitia, & pax osculatæ sunt. Iustitia enim & ueritas cum hœdo in latere sinistro archetypi gheburah collocantur: misericordia autem, & pax cum agno in dextera ghedulah: medium uerò locum tenet mediator

Christus

Christus Iesus: nam hæc omnia in Christo fuisse necesse est: ut omnis uirtus, omne meritum, & omnis gratia contineantur, à quo tanquam à fonte ueri Paradisi deliciarum irrigetur uniuersa terra. Vnde petentibus Iudęis uerum signum aduentus Mesſiæ, respondit Christus: Generatio hæc, signum quærit, & non dabitur ei signum, nisi signum Ionæ Prophetæ. Quia sicut Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terræ. Ionas (purus homo, prout poterat) typum elegantiſsimum gesſit: ideo aliis omisſis, in quibus celebrata est Trinitas dierum: Ionam solummodò exposuit, & adduxit in signum: profecti enim filij Israël de monte Ephraim perrexerunt uitam trium dierum: & ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethan. Stetitque Daniel in lacu leonum, & tres pueri in fornace: Ioseph in carcere, uaticinans per trinum dierum numerum: Hæc tamen signa nusquam adducuntur à Saluatore in exemplum, & typum: sed solummodò Ionas: quia in eo solo celebratus est redemptionis progressus. Quem ut exemplificemus, exordiemur à nomine, *Iona* יונה enim columba interpretatur: animal simpliciſsimum, quod offerebatur in purificatione mulieris maledictæ, & condemnatæ per peccatum originale, ut cum dolore, & immunditia pareret. Ideo aptè figurat Christum innocentem, & mansuetum, oblatum in oblationem, & purificationem omnium inquinamentorum, quæ contraximus per peccatum. Ionæ præceperat Deus, ut prædicaret Niniuitis errantibus. Et Christo præcepit Pater, ut prædicaret & redimeret totum Mundum deperditum. Timuit Ionas subire onus impositum, & fugere satagebat: & Filius Dei cœpit tædere, & pauere, fugamque procurare ad Patrem, dicens: Pater si posſibile est, transeat à me calix iste. Confugit Ionas ad mare archetypum, ad aquas uidelicet misericordiæ, & gratiæ, quas procurauit Niniuitis: confugit & Christus ad aquas salutis omnes inuitans ad illas. Orta est tempestas in mari ex fuga Ionæ aut ex impetrata uenia pro Niniuitis: facta contentione ante tribunal iustitiæ Diuinæ: quæ nolebat permittere ut scelera Niniuitarum impunita transirent. Orta pari modo, & excitata est procella in cœlo, & in Mundo: quia non patiebatur idem tribunal, ut liberaretur humanum genus, sola intercesſione Redemptoris, absque condigna pœnitentia scelerum suorum. Factum est (inquit Ioannes) prælium magnum in cœlo, non solùm ex rebellione draconis, & satellitum suorum: sed etiam: quia nolebant pati, ut humanum genus redimeretur, maximè absque condigna pœna. Quærebat enim à Deo escam sibi, ut scilicet deuorarent humanum genus iuxta flagitia. Obtulit sese Ionas passurum pro Niniuitis, dicens: Tollite me & mittite in mare, & cessabit mare à uobis: scio enim quod propter me uenit hæc tempestas: at ego non renuo mari tradi: ad quietandos hos tumultus suscitatos contra peccata Niniuitarum: pro quorum uenia sum deprecatus: pari modo Christus uidens totum Dei tribunal agitatum: atque expectans uindictam malè actorum à genere humano: & quod non poterat stante iustitia mitigari: dixit ipse Filius Dei: Ecce ego, mittite in hoc mare memet paratum suscipere omnem pœnam, quæ omnibus debetur transgressoribus, qui sunt in hoc mundano mari. De oblatione hac facta ab antiquo loquutus est Esaias, dum in eius persona dixit: Ecce ego, mitte me. Sed de eadem facto exhibitu habemus in Euangelio: quando ipsi timenti bibere calicem pasſionis, semper tamen parato obedire paternæ iusſioni: misit Pater æternus Angelum, qui confortaret eum: & exponeret quæ agitabantur à tribunali Diuino: nam tunc ipse, sicut anteà dixerat Patri: Non mea, sed tua uoluntas fiat: opere compleuit, offerens se (ut uaticinatus est Esaias) quia ipsemet uoluit. Et tunc suscepit iniquitates omnium nostrûm: quas Pater posuit super eum. Tuncque por-

tauit omnes dolores nostros, qui tot, & tanti fuêre, ut clamet Ieremias: Magna & uelut mare contritio tua. Christus igitur harum fuit duarum dimensionum pacificator: quæ ratione effectuum contrariæ censentur: pacem fecit, hasce duas in se dimensiones concludendo, & earum effectus: quia pacificans inter dissidentes interponere se debet: ita Christi domus tiphieret in medio ponitur supradictarum duarum enumerationum: pacificauit ergo Christus, per sanguinem suum, quæ in cœlis sunt: quæ igitur restabant in cœlo pacificanda Christi sanguine? nisi intelligamus de Patre æterno, & de cœlestibus omnibus numinibus, nobis pacificatis: quando Christus, soluens pro nobis debitum in passione, Patri nos reconciliauit: qui in transgressione peccati prouocatus fuerat Adæ. Aliam fecit Christus concordiam: nam septuaginta duo principes, septuaginta duarum nationum Aquilonares, erant à ghebura, contrarij Israëli populo tipheret meridionali: & illæ septuaginta duæ nationes idola adorabant: Israël solus unius Dei ueri cultum habebat: uenit Christus, lapis angularis, qui fecit utraque unum: nam idolorum culturam abstulit: & unus solus Deus adoratur. Vnde Plutarchus dicit: post Christum oracula siluêre. Porphyrius item dicit, quòd Christus abstulit fortitudinem Deorum, sicut promiserat Christus: Si exaltatus fuero à terra in crucem, omnia traham ad me: id est, ad culturam unius Dei. Dicit ergo pacificans siue quæ in cœlis: quia nonnulli cœlos planetas, uidelicet, Solem, & Lunam adorabant: siue quæ in terris sunt, patet in idolorum adoratione.

DOGM. CAB. Idem est bresit: id est, in principio creauit: ac si dixisset, in sapientia creauit.

FR. ARCH. Sicut enim purior aqua semper ex ipsis fontibus est, quàm si ex lacunis, inde deriuantibus, hauriatur: ita semper puriora quodam modo sunt, quæ ex ipsis primis linguis, in quibus Dei oracula fuêre nobis tradita, tanquam ex lympidissimis fontibus hauriuntur. Inter hasce autem linguas cum Chaldaica una quoque sit, quæ ad intelligendas, ac explicandas sacras literas ualde magnum momentum habet: hinc est, quòd multi uiri periti Hebræorum Lege Hebraicam, Hebraicè notatam, Chaldaicè traduxerunt. Et huiusmodi labor commendatissimus esse debet multis de causis: prima est ipsa antiquitas, quæ certè rebus maiestatem non paruam addit: alia causa est, quia omnes ferè loci in Biblia Hebraica obscuritatem, & difficultatis habent: in paraphrasi Chaldaica omni obscuritate sublata pulchrè explicantur: maximè, ubi sunt uaticinia de regno Christi: ubicunque enim in ueritate Hebraica, tecto nomine, de Christo agitur, ibi semper expressum Mesisæ nomen ponitur. Tertia causa est auctoritas: nam Iudæi non minorem adhibent fidem Chaldæo, quàm Hebræo textui: & huius targum (siue traductio, siue paraphrastes) Chaldæus est quadruplex: unus est Onkelos, cui translatio pentateuchum adscribitur: qui filius fuit sororis Titi Imperatoris: non qui post templi deuastationem secundi eum scripsit: alterum uerum conscripsit Ionathan Vzielis filius, qui ante deuastationem templi scripsit: tametsi sunt, qui uelint utrunque totam linguam in Chaldaicam, Bibliam trastulisse. Galatinus de Ionatha prædicto uerba faciens, mouet hęc, dicens: Ionatha Vzielis filius, Hillelisque auditor, atque Simeonis iusti: qui Christum infantulum in brachijs suscepit, condiscipulus, totum uetus instrumentum in Chaldæam uertit linguam atque exposuit, ut eius æditio non tàm interpretatio, quàm glossa uidebatur ac expositio: quam Iudæi *Targum*: id est, translationem nuncupant: & quotiescunque aliquid ambiguum, uel difficile intellectu in textu Bibliæ inuenitur, semper ad eandem translationem recurrunt: unde de eodem dixerunt magistri, quòd in hora, qua eidem æditioni, & expositioni uacabant,

cabant,si musca, aut quodcunque uolatile super eum uel super chartam uolasset, illicò absque ulla eius uel chartæ læsione cœlitùs comburebatur. De Onkelos sic scribit paulò pòst: Totam proculdubiò Bibliam Ionathas in Chaldæum (ut prædixi) transtulit: sed eius translatio in pentateuchum rarissima est: idcirco ab alijs, qui eam non uiderunt, negatur: ego uerò ipsam semel uidi: quæ sic incipit: Min uela bera: ea uerò, quæ Onkelosem, sic: Bekadmin bera: id est, in antiquis, uel per antiqua. Hinc etiam Onkelos totam Bibliam in Chaldæum uertit, atque exposuit: cuius æditio, atque expositio, quamuis nunc, præterquam in pentateuchum, uix alibi reperiatur: non minoris tamen apud Iudæos est, quàm illa, de qua nunc meminimus Ionathæ, quod etiam targum appellant, quod Chaldaica quoque scit, sicut illa: licet utraque Hebraicis scripta sit elementis. Hactenus ille. Quidam uerò putant Onkelum fuisse, quem nos *Aquilam* uocamus: & Ionathan, Theodotionem fuisse, quòd sit nonnulla nominum affinitate. Theodotion Græcè dicitur, donum Dei. Idem Ionathan Hebraicè: nam Iah idem est, quod Deus, & nathan: id est, dedit: hinc Ionathan: id est, Deus dedit, uel Dei donum. Sed hæc per coniecturam (ut opinor) à quibusdam dicuntur. Alius est Targum, compilatus à Rabbi Ioseph: alius compilatus à congregatione Hierosolymitana: & Targum dicitur Hierosolymitanus, & sic incipit: De chocmah bresit bara: id est, in sapientia Deus creauit, &c. quod confirmans Dauid, dicit: Omnia in sapientia fecisti Domine: unde nota, quòd non tantùm Catholici, uel Christiani omnes conueniunt in idearum positione: uerùm etiam & externi sapientes. Zeno antiquus philosophus Deum prædicat naturæ principem, & dispositorem: quem logon: id est, uerbum nominat: quod est suipsius intelligentia, & rerum faciendarum, & consequẽter idea. Mercurius in pimand. ait: Mens Deus utriusq; sexus fœcunditate plenissimus, uita, & lux uerbo suo mentem alteram opificem peperit. Qui quidẽ Deus, ignis, atq; spiritus septem deinceps fabricauit gubernatores, qui circulis Mũdum sensibilem complectuntur: eorumq; dispositio, fatum uocatur: cõnexuit inde Dei uerbum ex elemẽtis Dei, Deorum tendẽtibus purum naturæ artificium, mentique opifici unitum, consubstantiale erat. Ecce quàm clarè docet omnia præfuisse in illa fœcundissima Dei mente, aut intelligentia, quam uerbum appellat: iuxta Ioannis doctrinam. Mens autem, quam peperit, altera est persona, sed eadem essentia. In qua opifici mente: id est, uerbo producto, omnia fabricatus est: primùm fabricati sunt septem mentes: qui sunt septem intellectus separati: & Cabalistæ uocant septem dies fabricæ, siue septem inferiores sephirot: qui septem secundum Ioannem in Apocalyp. & Thobiam, semper sunt in conspectu Dei: qui inferiora exequuntur, quæ supremus cheter iubet: postea loquitur clarè, quomodo uerbum Dei: (i. excogitatio rerum faciendarũ, aut in quo est ipsa excogitatio) fabricatũ sit hunc Mundum, cũ primo opifice uniendũ. Et sicut ipsum uerbũ, siue sapiẽtia chocmah est cõsubstantialis, & unita primo: id est, cheter Patri summo, & coronæ supremæ: sic omnia, quæ per ipsam sapientiam fabricata sunt, ad unionẽ deducit: sunt igitur ideæ in summi archetypi cheter mente chocmah, siue sapientia, siue uerbo, tanquam rerum causæ. Sed quid est intelligentia Dei causatiua rerum, nisi uerbum eius, per quod facta sunt omnia? unde Paulus Colos. Ipse est primogenitus omnis creaturæ: in quo condita sunt uniuersa in cœlo, & in terra: idque per rationes exemplares, in ipso existentes: quem constituit hæredem uniuersorum, per quem fecit & secula. Vnde Salomon de hac sapientia loquens, ait: Quando præparabat cœlos aderam, quãdo statuto suo, & gyro uallabat abyssum: omnia uidelicet, formans, & in omnibus imprimens suis mensuris, & ordine: unde sequitur:

 Quando

Quando æthera firmabat ſurſum, & firmaret fontes aquarum, & poneret aquis ſtatutum, ne tranſirent fines ſuos. Cumq́ue ordinaret fundamenta terræ, eram apud eum *Amon* אמון: quod magiſter in qualibet arte, aut artifex, & figurans interpretatur. Ecce quàm clarè profitetur in ſapientia Diuina eſſe artificium, quo cuncta formarentur: Et illud eſt exemplar, & idea rerum faciendarum. Rectè igitur tranſtulit Targum Hieroſolymitanum. Bechocmah bara: id eſt, ui ſapientia Deus Mundum creauit.

DOGM. CAB. *Quod dixit onkelos Chaldæus Becadmin: id eſt, cum æternis, vel per æterna, triginta duas vias ſapientiæ intellexit.*

FR. ARCH. Ariſtoteles rerũ omnium cauſas perſcrutatus, quatuor tantummodò reperit omnibus iam communes materiam, formam, & efficientẽ, & finem. Quarum tres, ſatis copioſè deſcribit: ſed de cauſa agente in particulari, aut parum, aut nihil referauit, hoc tantum dicens: Quoniam Deus, & natura in huiuſmodi operatur. Sed quo influxu, quibus inſtrumentis, & quando ea conducat nullatenus tetigit. Et quia rerum initium deprehendere nequiuit, contendit defendere Mundum æternum. Alia quoq; tanquam aliena, & à ſua doctrina, & ab humanis ingenijs ſilentio prætergit. Illi autem qui meliori doctore ſunt inſtructi: Abraham potiſsimè (in deformatione) de huiuſmodi rebus profundiori quodam modo pertractant. Tria enim elementaria principia præſupponunt, terram, aquam, & ignem. Aërem uerò non habent tanquam materiam: ſed ueluti glutinum, & ſpiritum illa tria connectentem. Quibus ternis principijs tres literas alphabeti ipſorum applicuerunt אמש *emes*. Et quia illa à quibuſdam intelligentijs (quas ophaninos uocant) diſponuntur per ſeptem erratica ſydera: quæ aliquãdo in propria, aliquando in peregrina domo reperiuntur, per ſeptem literas denotare noluerunt, quas uocant duplices: eò quòd ſint bifariȩ productionis, remiſsionis uidelicet: & fortius pro uarietate apicum ipſis appoſitorum. Quæ literæ huiuſmodi ſunt, *begad* בגד, *caphrat* כפרת, Reliquas autem duodecim literas uocant ſimplices: id eſt, ſemper uniformis prolationis: & duodenis ſignis aſcribunt: quæ ſunt הוזחטילמנסעק. Et ſic omnes literas alphabeti ipſorum diſtribuerunt: quæ uiginti duæ ſunt. Eæ autem permixtæ, & permutatæ inexplicabiles conſtituunt dictiones: qua ſignare uolunt innumerabilia corpora: quæ ex illis permixtionibus conducuntur. Volunt inſuper unumquodque compoſitum denominari illis literis: quæ deſignant cauſas congredientes ad compoſitum illud conducendum: & quia in unoquoque fabricio ſupereminet aliquod elementum, aliquis planeta, & aliquod ſignum: opinantur unumquodque ritè denominatum: quando componitur nomen ex tribus literis illas tres ſupereminentes cauſas denotantibus: per hoc aſſerunt Adam cognouiſſe, quod nomen unicuique rei accommodatum imponeret: Sed quia corpora abſque uita, & anima mortua ſunt, & imperfecta: Hinc literis illis, certa, & accommodata addiderunt puncta. Quæ ſicut literis illis præſtant, quomodo proferantur: & quodammodo uiuant: ſic per ipſa uolunt deſignare uitam rerum compoſitarum. Et quia omnia emanant, & incrementa ſuſcipiunt à ſupramundanis fontibus: ab ipſiſq́ue ſemper dependent, uoluerunt etiam per accenſus ſupra poſitos literis illis deſignare fontes, canales, & influxus illos à denis numinibus, uel fontibus procedentes. Qui denarius numerus, ſi iungatur cum illis uiginti duobus, triginta duo conſtituit. Hinc Abraham docens de Mundi genitura, atque de concinna formatione, & comparatione ipſius, inquit: In triginta duabus ſemitis ſapientiæ, Deus benedictus ſuum creauit Mundum. Quamuis hoc interpretari poſsimus, de triginta duob. gradibus intellectualibus. Has triginta duas ſemitas ſapientiæ, uel gradus, intellexit Onkelos Chaldæus: quando dicit:

dicit: Becadmin: id eſt, in æternis, uel per æterna: ſunt enim æternæ illæ diuinæ ſemitæ ſapientiæ: cùm ſint radij ab illa infinita ſapientia emanantes. Vnde ſecundum Ariſtotel. ſi Sol eſſet ab æterno, ſplendor eius eſſet æternus. Cùm igitur fons Diuinæ ſapientiæ ſit æternus, cùm ſit Filius Dei, erunt & cæteri gradus iſti: & hæc eſt ratio, quare dicant Cabaliſtæ, quòd à nemine plene cogniti ſunt hi gradus & ſemitæ, niſi à Meſsiah: quoniam ipſe eſt lux Dei, & gentium. Ideoqúe & cognoſcit Deum, & Deus cognoſcitur per ipſum. Regius enim Propheta ad Deum ſic exclamat: Mitte lucem tuam: quod interpretatur Rab. Salomon Gallus: Meſsiam, qui comparatur luci: quia ſcriptum eſt: paraui lucernam meam Chriſto meo: & Eſaias ait: Dedi te in lucem gentium, in fœdus populi: & rurſus: Ambulabunt gentes in lumine tuo. Scripſit autem Ariſtoteles id quod eſſe uerum arbitror: uiſionem fieri nō poſſe, niſi cum lumine: ut legitur in lib. de Anima: nihil eſt uiſibile ſine luce. Quapropter ambulantibus nobis ad rerum omnium inſpectionem, conducit ad modum itineri adhibere lumen, ut uiam qua poſsimus abſque pedum læſione proficiſci, matura cum prouidentia eligamus. Ad quod receperunt Cabaliſtæ (ut narrat Forbenſis) tramites quoſdam luminoſos, & illuſtria experientia quæ nominarunt, *leb neticot hach ocmah* לב נתיבות הח כמה: id eſt, triginta duas ſemitas ſapientiæ. De quibus loquens Rab. Iacob cohen, dicit: quod illæ ſemitæ, dicuntur mirabiles ab Abraham: eò quòd ſint arcana recōdita, & occulta. Et commentator Rab. Iſaac in eundē librum Abrahę teſtatur: quòd priſci ſapientes uiri, cordati, mites & recti, per fundamenta Legis in cabala plurimum exercitati docuerunt nos, quod & Patres ambulauerunt per uias multas: ut tandem ſtarent in ſemitis iſtis: quæ dicuntur admirandæ ſapientiæ traditæ per Zadkiel Abrahæ Patri noſtro in traditione fœderis. Hæc ille. Et quia has ſingulas declaraui ſuper ſephet ietzira Abrahæ: propter hoc nihil ultra de eis loquar: ne pluries repetita diſpliceant: uide ibi, & mirabilia intelliges.

DOGM. CAB. Sicut congregatio aquarum, eſt iuſtus: ita mare, ad quod tendunt omnia flumina, eſt Diuinitas.

FR. ARCH. Mare, aquarum eſt collectio: & hæc eſt duplex, quædam eſt ſub cœlo, quædam ſupra cœlum: inter has conſtat maſſa cœlorum. Hoc infimum mare exagitatione, & æſtu fœculentum, & ſalſum eſt, homini pro cibo, & potu nocuum, piſcibus tamē fœcundum: corallum quoq; producens: fluuiorum omnium dulcium, & imbrium, regiones fœcundantium origo: eius inſuper aqua, meatus ſubterraneos tranſiens ad fontes, ſua humiditate, & uirtute relinquit, unde terra, ſolaribus radijs confota metalla producat. Hanc tamen fœcunditatē, ab illis ſuſcipit aquis ſupernis: de quibus dicitur: Serpant, aut producant aquæ ſerpituram animæ uiuentis: nec enim omnis anima uiuens, à mari producitur hoc fœculento: ſed ab illis aquis, quæ ſunt ſuper cœlum: quod, niſi cœlum interpoſitum iſtis aquis obſtaret, illæ ſuperexcelſæ aquæ fœcundiores redderent has infernas, & terram, & omnia inferiora: cœlum enim medium, & miniſtri ibi exiſtentes: & præſidentes, tanquam cenſores, ne plus diſtribuatur infimis rebus, quàm mereantur, aut ordo, uel diſpoſitio principis exigat: obſtant tamen, ſi quid fertilitatis in id genus aquis reperitur: hoc prouenit ab illo mari excelſo Enſoph, cognomēto Iod he uau he יהוה, quod eſt ſupra cœlum: id eſt, ſupra decem enumerationes diuinas, non numerandum cum ſupradictis decem, ſed ab illis abſtractum: cuius nomen Iod he uau he in duodecim auaiot partitum ſua in reuolutione, ut in remplo Dei, gerente imaginem Mundi repræſentaret: ſolummodò fecit mare æneum, ſuſtētatum à duodecim bobus: quorum tres ad Orientem aſpiciebant, totidē ad Occidentē: tres ad Meridiem, & totidē ad Aquilonē, quemadmodum diuiduntur per eoſdem aſpectus ſigna duodecim cœli. Mare ita-

que

que excelsum, & pelagus infinitæ substantiæ Deus est:ad quem omnia flumina tendunt,ut dicit textus. Cumque in ipso prædicto summo Deo cuncta contineantur: ideo in ipso est locus particularis, aut sephirah, aut mensura, quod mare dicitur: aut aquæ, uel collectio aquarum:& propriè dicitur malchut,quæ uarijs nominibus nuncupatur. Vnde Sara hora dicit, quòd omnes sephirot diuersis cognominibus nominantur, ut in Ilan arbore patet. Malchut inter alia cognomina hoc habet, scilicet mare. De hoc loquitur Salomon figuratè, Ecclesiast. primo, dicens, quòd omnia flumina intrant mare, uarijs scilicet canalibus: ita in malchut omnes superiorum sephirot influxus descendunt, & concurrunt per uarios meatus, ut patet in arbore sephirot: omnia enim archetypi flumina ibidem conueniunt: quod confirmans Dauid,dicit: Hoc mare magnum, & spatiosum litoribus:non manibus (ut nostra habet æditio) quorum non est numerus:nam, sicut in hoc mari inferiori sunt innumeræ piscium species: ita in malchut dimensione consistunt omnia,quæ à sephirot superioribus proueniunt. Sequitur: Draco iste quem formasti ad illudendum ei: accipitur Draco ibi leuiatan pro idea piscium, non autem pro Diabolo: ideo malchut dicitur mare magnum: in se nanque continet ideam rerum omnium creatarum: idcirco fœcunditatem habet totius generationis inferiorum: est enim omnium opifex: quæ in esse reali ponuntur: nam ipsa omnibus immediatè dat uitam: præterea malchut dicitur iustus: quia cunctis fauorem impartit, secundum rerum exigentiam: & synagoga Legem obseruando, à malchut bonum hauriebat influxum: idem modò nobis, Legem obseruantibus contingit. Ad conclusionem (sicut congregatio aquarum est iustus:id est, malchut, pro ut in ipsa influxus sephirot couniuntur,& in creatis iustè distribuitur (ita mare, ad quod tendunt omnia flumina est Diuinitas:) id est, Ensoph,ad quem omnes sephirot tendunt originatiuè, tanquam à primo omnium fonte:aliter etiam intelligitur: (sicut congregatio aquarum est iustus:) id est, iesot. Influxus enim primò recipiuntur in iesot, anteaquam descendant in malchut (ita mare, ad quod tendunt omnia flumina, est Diuinitas:) id est, malchut, qui est Deus: nam omnes includit perfectiones: est igitur Deus: melior tamen est prima expositio. Aliter etiam dicendum est,quòd in Deo pelago infinitæ substantiæ (secundum Dionysium) est sephira,siue mensura, & locus qui dicitur Mare,aut aquę,aut collectio aquarum. Et est (secundum secretiores Theologos) regio meridionalis, chocmah nuncupata: id est, sapientia, aqua misericordiæ, clementiæ, & pietatis, ac gratiæ. Et est locus,siue possessio peculiaris Filij Dei: de quo testatur Pater,dicens: Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius: ipse inuocabit me, Pater meus es tu. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ Regibus terræ. Quod mare cognoscens Ionas, cùm durus nuncius ad Niniuitas, delectus fuisset (ut dixi in præcedentibus) bonus & pius uir simplex columba nomine & re: ne seuera mandata perferret, iter arripuit ad ipsum mare per Tharsis significatum, ut sentit Hieronymus. Illuc enim proficisci uoluit,ut inde misericordiam, & ueniam pro Niniuitis reportaret. Quod & fecit: suscepta tamen in se pœna, ut seruaretur Dei iustitia, quæ nullum delictum impunè permittit. Hinc ad sedandos tempestuosos impetus à ministris seueræ iustitiæ Dei excitatos, ait: Ecce ego, mitte me in mare hoc agitatum,& cessabunt fluctus: suscepta uidelicet pœna, quam debebant Niniuitæ. Gratum quippe habuit Deus hoc charitatis opus:uoluit tamen, ut Niniuitæ ipsi cooperarentur ad placandum Diuinum tribunal propria uirtute seu pœnitentia, quam fecerũt ad prædicationem,Ionæ & saluati sunt. Ad hoc quoq; mare confugit Iesus,ut pro nobis inde reportaret ueniam, & gratiam tandem quidem copia: ut pro toto Mundo, & mille Mundis sufficeret. Hinc & Samaritæ illi, & in templo

plo aquam gratis offerebat: sed ut faceret satis tribunali iustitiæ Diuinæ pœnam pro delictis exigenti, sponte mari agitato sese obtulit suscipiens omnes tempestates, & fluctus: iuxta illud Psalm. Omnes fluctus tuos induxisti super me: uoluit tamen Deus, ut ipsi cooperemur per opera pœnitentiæ reuertentes ad ipsum Deum: ut clamabat ipse Redemptor, & Præcursor eius, uterque dicens: Agite pœnitentiam, & appropinquabit regnum cœlorum, impetrata iam uenia. Ideo Saluator ad modum Ionæ, in se suscepit omnem pœnam nostram: iuxta illud Esaiæ: Attritus est propter scelera nostra. Hoc est excelsum illud mare, & regio meridionalis archetypa: ad quam ambulabat Deus commissa transgreſsione à protoplaste: & per quod mare delectatur dirigere gressus, ut canitur in Psalm. In mari uia tua, & semitæ tuæ in aquis multis. Magis enim frequentat iter misericordiæ & clementiæ signatæ per mare, quàm iustitiæ & punitionis. Frequentat & aquas sapientiæ, in qua omnia fecit, omniaque moderatur greſsibus quidem à nobis non perceptis. Ideò sequitur: Et uestigia tua non cognoscentur: quia nullus in illos triginta duos gradus sapientiæ intrauit, nec Moses, dicente ueritate infallibili: Nemo nouit filium, supremam uidelicet ipsam sapientiam, aut aquam: nisi pater cheter Elion, siue corona suprema: neque Patrem quis nouit, nisi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare. Vnde si uolumus ad hoc mare deuenire, transeundum est per hoc mare fœculentum: sicut Apostolus mystico sermone differit, dicens: Omnes mare transierunt: & omnes sub Mose baptizati sunt in nube & in mari: cuius aquæ, cùm repræsentent aquas illas superexcelsas gratiæ, & sapientię, ad quas pergimus, ideò à ductore nostro, nobis inductus est transitus per has aquas inferiores, tanquam per sacramentum illarum, in quibus mundamur, & beamur, ut habetur: Nisi quis renatus fuerit denuò ex aqua & Spiritu sancto, nō intrabit in regnum cœlorum. His enim aquis sensibilibus renascimur aquis illis: de quibus habetur in Apoc. in cōspectu eius, tanquā mare uitreum simile crystallo. Mare ergo istud, siue cōgregatio aquarum, scilicet materię, & gratię est iustus: i. Christus iustificans omnes per mortem suam, ut dixi: Ita est etiam mare: id est, principium omnium rerū, ad quod tendunt omnia flumina creaturarum: cū sit finis earū, quietans omnia creata.

DOGM. CAB. Per volatile, quod creatū est die quinta, debemus intelligere Angelos mundanos: qui hominibus apparent, non eos, qui non apparent, nisi in spiritu.

FR. ARCH. Sapientis est doctrina, quod homo est, cui data est omnia continendi uirtus: ideo ultra inferiora, & media, alterabilia uidelicet, & cœlestia, apprehendit etiam Angelos, & ipsum Deum, ut sit quodāmodo uinculū omnium, & uerus mundus, omnia continens, cū omnibus uersans: cum superis numinibus, siue sephirot, ac dimensionibus per fidē, & sapientiam: cum medijs scilicet Angelis per rationem, & discursum: cum infimis elementis, ac elementaribus rebus per sensum, & dominium: estq; cum omnibus symbolū habens, cum materia in proprio subiecto, cum elementis in corpore quadrifario, cum plantis in uegetatiua uirtute, cum lapidibus in esse, cū animalibus in sentire, cum Angelis in mente, & sapientia, siue in intelligere, cum cœlis in influxu partium superiorum ad inferiores, & in motu circulari, tendens, unde uenit, cum Deo in omnium continentia: quam habet homo compositione: Deus autem simplicitate quadam: hinc ait Mercurius: Homo cœlicolis est præstantior: uel saltem pari sorte potitur. Et, quia in habentibus symbolum, facilis est transitus, hinc homo dum ab Angelis uigorē, & influxum suscipit, dicitur seraphicus, cherubicus, Angelicus, & huiusmodi, pro influxus suscepti natura: habet itaq; homo conuenientiam cū omnibus illis: & ab omnibus suscipit purgationes, & illuminationes, atque profectus. Sed ad particularia descendendo, suscipit homo ab Angelis, ut sit bonus Dei nuncius, &

& Diuinæ mentis interpres: ab Archangelis, ut omnibus dominetur, quibus datum est præsidere: à principibus, ut etiam subditorum omnium uires complectens, ad se omnes ui quadam occultissima, & supercœlesti attrahat: à uirtutibus uim suscipit, qua in ueritatis hostes, & brauij, pro quo pugnamus, roboretur: à potestatibus præsidium in mundanæ huius domus inimicos: à Dominationibus auxilium, quo subijcere possimus inimicum domesticum carnis, quem semper nobiscum portamus: &, ut debitum finem consequamur, à Thronis suscipimus, unde compaginemur, & unde in nobis ipsis collecti: memoriam in illa æterna spectacula figuramus: à Cherubinis mentis lumen, aut superexcelsas imagines, & figuras: quibus ipsa contemplari possimus: à Seraphinis uerò, ut perfecto amore tandem ipsis inhæreamus: talem enim in nos influxum demittunt, qualem à supernis dimensionibus recipiunt. Cherubini nanque formas suscipiunt, & ideas, unde ipsorum intellectus multipliciter ornatus nostrum quoque depingat. Astant & Throni aptè pro negocio compacti, ut firma sint sedilia, nosque disponant, ut Dei templum effecti, suscipiamus ipsum Deum, tanquam in hospitia sibi gratissima commigrantem: cæteri uerò (ut nonnulli docent) ad nos mittuntur. Dominationes enim ueluti archetypi præcipiunt, quæ reliqui exequantur. Virtutes opere complent cœlos mouentes, omnigenũ præstantes influxum: quem nihilominus à primo fonte cheter mediatè suscipiunt: potestate arcent ea, quæ ordinem diuinæ distributionis perturbare aliquo modo uidentur: principatus publica curant, gentes, principes, magistratus, prouincias, regna: Archangeli uerò Dominis, Regibus, Pontificibus, & quibuscunque regentibus præsident, atque sacris intersunt. Angeli autem singulis hominibus singuli saltem custodes assistunt: sunt etiam qui minutissimis herbis, lapillis, & omnibus inferioribus uirtutẽ subministrant: & isti dicuntur uolatiles: quos dicit Moses creatos fuisse quinta die: & uolant super faciem firmamenti, inter Deum, & nos destinati. Vnde Dauid decantat, dicens: Mittit Angelos suos in circuitu timentium eum, ut eripiat eos. Inter enim munifica Dei dona annumeratur: ut destinet proprios custodes & ministros ad nos, ut nos custodiant, administrent, & seruiant. Iuxta illud Apostoli: Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi. Vnde idem Vates alibi canit: Angelis suis, Deus mãdauit de te, ut custodiant te, in omnibus uijs tuis: non solùm custodia particulari, sed generali. Angelorum enim aliqui custodiunt in die, aliqui uerò in nocte. Quorum iterum aliqui obseruant primas excubias: alij secundas: alij tertias: alij quartas: nonnulli etiam primam anni partem, trium uidelicet mensium: alij secundam, alij tertiam, alij uerò quartam. Et hanc mutationem posuit Deus in Angelis suis; ut Iob ait: pro quo uulgata æditio habet. Et in Angelis suis reperit prauitatem. Isti uerò sunt Angeli administratorij, uel administrantes: & qui mittuntur. Et istos facit Deus, ignem urentem, secundum Dauid: necesse est enim ut Angeli ab eo, qui ignis est comedens, igniantur: ut inflamment homines custodiæ suæ commissos igneo amore: ut opus Dei non negligenter, sed feruenter faciant. Hinc horum supremi, qui Mundi curam habent, Seraphini: id est, incendentes dicuntur dum uident homines curæ suæ creditos: igne Diuini amoris succensos, decantant: plena est omnis terra gloria Domini: similiter cernẽtes animas in peccatis confusas: flent super eas, sicut dicitur Psalm. Super flumina Babylonis, illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui Syon: nam sedere dicuntur, ad denotandum ociosum opus, quod faciunt. Vnde sicut Angeli gaudent super peccatore pœnitentiam agente: ita flent & dolent super induratione peccatoris: & quamuis semper uideant faciem Patris, ut Saluator ait: dolent tamen sicut Deus dicitur dolere, irasci, pœnitentia duci, & tangi dolore cordis intrinsecus, qui tamen beatissimus

est,

eſt,inalterabilis, & omnino immutabilis. Et ſi Angeli ſemper uident faciem Patris: forte ſunt in cœlis. Et in terris: cùm incorporeum non circunſcribatur loco,nec loco aliquo determinetur,ſed eſt ubicunque uirtus eius extenditur. Angeli poſſunt uirtute ſibi à Deo tributa tueri nos, & uidere faciem Patris. Qui quidem Pater,quanuis ſit in cœlis præcipuè,nihilominus ubique eſt, ut omnis Theologorum ſchola concludit:non ſunt tamen ſtabiles:quia ab officijs mutantur ſuis(ut dixi:)Auſcultant enim ſponſam in horto morantem (ut dicit Salomon)tanquam amici. Amici enim ſunt Angeli, qui tantò affectu, animam ſibi creditam cuſtodiunt,ut non tantùm eam defendant & diligant, ſed omnia,quæ loquitur, & operatur,ſiue ſecundum Legem,ſiue cõtra, Deo referant:uel remunerãda,uel punienda. Hinc alibi dixit idem Sapiens:ne detrahas Regi: quia aues cœli portabunt uocem tuam:id eſt,Angeli:ut ſapientiſsime Zohar exponit: Ex aduerſo autem bona ſimiliter reportant. Vnde Tobiæ Raphaël dixit: Quando orabas tu,ac ſepeliebas mortuos:ego obtuli orationem tuam Domino. Et,ob hoc Angeli aſcendunt & deſcendunt per ſcalam,quam Iacob uidit:ut in Geneſ. legimus. Auſcultant autem eos potiſſimè, qui in hortum uoluptatis introducti ſunt. Et iſti dicuntur *Zeuahot* צבאות. De quibus in Geneſ. dicitur: Completi ſunt cœli,& omnis exercitus eorum:pro quo communis æditio habet: Et, omnis ornatus eorum: *Zeuahot* enim uel *Zeuaha* צבא non ornatum, ſed exercitum, uel militiam ſignificat.Et hi Angeli nedum ornant cœlum,ſicut familia inhabitans domum: ſed pro Rege pugnant in fauorem noſtrum:iuxta illud Pſalm.Angelis ſuis Deus mandauit de te,ut cuſtodiant te in omnibus uijs tuis. Vnde in quarto Volumine Regum legitur,quòd militia magna Angelorum cœleſtis exercitus uenit in adiutorium Eliſæi: quos cùm non uideret Giezi puer eius, orauit Eliſæus,dicens:Aperi Domine oculos pueri huius. Vnde ipſe Giezi apertis oculis uidit montem plenum equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſæi. Et hi pugnant uice & loco Domini: de quo ſcriptum eſt: Dominus pugnabit pro uobis, & uos tacebitis. Et, unuſquiſque habet genium deputatum: Qui ſecundum aliquos, ſunt Angeli inferiores, in miniſterium miſsi. Alij dicunt quòd deputantur Angeli ex uno quoque Angelorum choro:per quem(ut aliâs dixi) tranſit anima infundenda.Vnde ſicut ſunt diuerſi gradus miniſterij inferioris:ſic ſunt diuerſæ intelligentiæ tuentes nos: nam Angelus Abrahæ fuit Zadchiel: Adam Raziel: Ioſeph Gabriel: Chriſto autem,non dicam in tutelam:ſed in principem militiæ datus fuit Michaël:qui(teſte Ioanne)pugnauit contra ſerpentem antiquum: Chriſti præcipuum hoſtem: nec (ut opinor)unus & idem ſemper uni præeſt: ſed ſicut homo conſcendit altiorem gradum:ſic altior ei intelligentia datur. Et,iſti Angeli fiunt quandoque familiares cum his qui ſuæ curæ addicti ſunt. Habuit enim Abraham Angelos optatæ prolis, & multarum rerum nuncios. Iacob Angelorum familiaritate,in tota ſua peregrinatione ſæpiùs uſus eſt.Elias non minus mente,quàm corpore manu Angelica paſtus eſt.Petrus quoque liberatorem à carcere Angelum ſenſit, & comitem: quouſque ciuitatem egrederetur,& pericula euaderet. Ioannes pluries gauiſus eſt conſortio Angeli, à quo & celeberrimam uiſionem edoctus eſt. Et, alios quàmplurimos omittens:breuiter me expediam. Moſi(inquit Paulus) Lex data eſt per Angelos,cum ipſo nimis familiariter agentes:nec tamen eorum tantummodò contentus fauore, patrocinio,& conſuetudine,ad Diuinitatem aſpirans:Deum quæſiuit, ſui itineris ducem,magna confidentia ipſi proteſtans & dicens: niſi tu ueneris nobiſcum, non uadam. Deus itaque clientulos ſuos tanto numine Angelorum munire ſtuduit:ut nedum Angelorum familiaritate gaudere poſsit,quin etiam & fieri Angelum.Efficitur enim quis talibus dignus,qui Deo munda, & pura mẽte miniſtrat, & ſemper oblectatur mundis, in uiſceribus, in cute,in ueſtibus,

in habitaculis, & in utenſilibus: quorum omnium immunditia, aërem frequenter inficit, influxumqúe illum mundiſsimum cœleſtium, & diuinorum diſturbat, & mundos Dei miniſtros fugat. Vnde Chriſtus:Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Et, Iſaias canit: Lauamini, & mundi eſtote, auferte malum cogitationum ueſtrarum: non loquitur ergo Moſes de uolatili animali inferiori noſtro corporeo: quod declarans præſens concluſio uel dictum, dicit: quòd ſunt Angeli ad nos miſsi, & ſurſum aſcendentes Deo nuncium de creatis referunt. Et iſti ſunt alati: ideo Deus, in Exo. præcepit, ut facerent Cherubim alas habentes: quod, ſi non ſic eſſent, haud tali forma præfigurari iuſsiſſet Deus. De his loquens Salomon, dicit:non loquaris quidquam mali de Rege(Deo)quia aues cœli (Angeli alati)referunt illud:nam,ſicut præſentant orationes noſtras,ita & mala,quæ geſſimus (ut dixi) illi uerò,qui non apparent,niſi in ſpiritu:id eſt,loquuntur intra nos.Loquuntur enim Angeli, & collaudant opificem: teſte Paulo in cœleſti gymnaſio edocto:Si linguis hominum loquar & Angelorum.Habent igitur Angeli linguam ſuam,qua loquuntur,& adinuicem,& nobiſcum:non quidē per uocalem ſonum:ſed efficientes nouum conceptum in his,quibus loquūtur,meliorem quàm ſi per audibilem uocem exprimeretur.Illud autem inſtrumentum,per quod innoteſcere facit alteri quæ bulliunt in mente,qualecunq; ſit,lingua uocatur.Quæ(ut ait Plato & Ariſtoteles)data eſt,ut ipſius auſpicijs exprimamus ea,quæ mente concepimus. Lingua carnea duplicem adminiſtrat cibum,corporalem uidelicet nobis ipſis,& ſpiritualem cæteris. De primo inquit Marcus Varro:quòd lingua dicitur,quaſi cibū ligans: ipſum enim uidetur cùm uoluens dentibus conterendum præbet:poſtea globans in uentrem demittit.De ſecundo,lingua cæteris præbemus uerbi Dei pabulum. Et quod facit homo uoce ſenſibili,efficit Angelus imprimendo conceptum.Vnde ſicut Ioannes dictus fuit uox:ita Apoſtoli & prædicatores in eo,quod manifeſtant occultum Dei uerbum,dicuntur linguæ: immò & Spiritus ſanctus qui mouet linguam, & præſtat copia fandi,in linguis igneis apparere uoluit. De Angelis,ſi enim procul eſt Angelus uehementiori clamore indiget. Factus uerò propinquus in audientis aure ſuſurrando ſubloquit̄.Et,ſi poſſet cū audiente animo & ſpiritu copulari, nullo ſono prorſus egeret: ſed ſermo eius mēte cōceptus nullo penitùs ſono audienti illaberetur.Hoc quidē animabus è corpore egreſsis, Angelis, & dæmonibus contingit,hos enim omnes ſine ſtrepitu(ut in pluribus)aduerſari,nulli dubium eſt, & multigena clam nobis inferre bella.Sicut enim aër præſente lumine colores,& formas ſuſcipiens tradicit in illa,quæ naturaliter huiuſmodi ſuſcipere poſſunt: quos colores ſuſcipiendo ſpecula repręſentant ſuſceptas imagines inſpicientibus:ſic Dæmoniaca corpora(ut quidam aſſerunt)eas quas recipiunt à phantaſia,uel cogitatiua uirtute formas,figuras,atq; conceptus in ipſum animal noſtrum tranſmittūt: multas nobis illecebras ingerentes,formas ſubindicantes,ſuſcitantes iam penè ſopitas uoluptates,ſimulachra paſsionum frequenter concitantes uigilantibus,atq; dormientibus:ſed hi perturbāt animas arte, atq; ſophiſtica fraude. Angeli uerò,& meliores mentes eodem modo operantes alia,& hęc quidem meliora ſuggerunt,ſecundū eam locutionem(inquit Auguſtinus)quam ſublimiorem Deus habet ad eos per immutabilem operationem atq; determinationem eius.De quibus unus erat ille,qui Ioannem alloquebatur,quando recepit Apocal.quia dicit:Cùm eſſem in ſpiritu,in Dominico die, &c. Similiter qui apparuêre cæteris ſanctis,in oratione exiſtentibus:iſti creati fuêre,quādo dixit Deus:Fiat lux,& facta eſt lux.Angelicę igitur mentes bipartitę ſunt, in aſsiſtentes ſcilicet & miniſtrantes:uerùm aſtant primò ſeptem ſpiritus,quibus credita eſt diſpenſatio totius regni cœleſtis,& inferni:hi enim (ſecundum Cabaliſtas)omnia regunt uiciſsitudine quadam horarum, dierum, & annorum:

rum: ſicut de planetis, quibus præſunt, & de his loquitur Ioannes, dum dicit: Et, ſeptem lampades ardentes ante thronum Dei: qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei: per quos cuncta diſtribuit. Iſti aſtant, ut audiant quę iubet iudex ac princeps, & eius mandata exequuntur per inferiores, qui mittuntur.

DOGM. CAB. Nomen Dei quatuor literarum, quod eſt ex mem מ, *zade* צ, *pe* פ, *& zade finale* ץ, *Regno Dauidis debet appropriari.*

FR. ARCH. Deus unus multiplicibus uocatur nominibus, non ut illis plures exprimantur eſſentiæ, aut Deitates, ſed proprietates: quæ & ſi ab eodem fonte Deitatis emanant: ibidem tamen radicatæ, ſemper unum ſunt: ſed ratione ad nos habita, plures dicuntur: in quos multa beneficia, & diuerſa munera per diuerſos canales diſtillant. Quapropter Deus ipſe unitiſsimus diuerſa nomina ſortitur. De quorum numero eſt *mazpaz* מצפץ. In arte Cabaliſtica, datur una ſpecies cabalizandi: quæ dicitur literaria commutatio (ut patuit in loco proprio) ut dictio certis literis ſcripta ſymbolicè deſignet aliam dictionem, per alias literas compoſitam: & fit per alphabetariam reuolutionem, iuxta librum creationis Abrahæ, uariationibus ſeu permutationibus uiginti duabus, ſecundum quod ibi tot alphabeta leguntur. Exemplum præbet nobis mazpaz nomen Dei: quod literis his quatuor conſcribitur מצפץ, de quo Cabaliſtæ in hac concluſione loquuntur. Quod nomen in textu Bibliæ non legitur: eſt tamen ſymbolum & ſignaculum Tetragrammati ineffabilis, & procedit ex alphabeto ultimo, quod eſt uigeſimum ſecundum libri ſepher iezirah: diciturque athbas, illic commutantur litera iod י pro mem מ, & he ה pro zade צ, uau ו pro pe פ: ut ſit mazpaz, Tetrag. יהוה, prolatum Adonai: quod attribuitur Dauidis regno, dicto malchut: ratio eſt, nam hoc nomen conſtituitur ex maz, quod Hebraicè in ſexto ordine coniugationis uerborum Hebraicorum: & maza in quinto eorundem, ſignificat, ſuxit, & mulſit, expreſſor, & emulſor, ac expilator populi: quod congruè malchut competit: fugit enim malchut lac influxus omnium ſephirot ſuperiorum, ad ſe trahens, tanquam omnium ſuperiorum ſephirot matrix: & eſt populorum expilatrix: eſt enim quæ reddit unicuique, ſecundum opera eorum: & regnum de gente in gentem transfert, propter earum iniuſtitiam. Componitur etiam ex paz, quod eſt aperire, liberare uinctum. In prima coniugatione idem eſt, quod leuare uocem, iubilare, gaudere, os aperire ad cantum: in ſecunda coniugatione idem, quod confregit, uulnerauit, diſſecuit, uulnus, plaga: quæ omnia congruunt Malchut: nam Malchut eſt Ianua ingreſſus ad Tetrag. Liberat uinctos, reducens de captiuitate, iubilat recipiendo influxum à ſuperioribus ſephirot: & iubilare facit creata, influxum communicando: aperit os ad cantum: ideo in oratione matutina auxilium petimus ab ea, incipiendo ab ipſa, dicendo: Domine labia mea aperies, & os meum, &c. Et eadem uulnerat, & ſanat: occidit & uiuificat. Ego occidam, & uiuere faciam: percutiam & ſanabo. Et eſt, quæ plagas Aegypto intulit: congruè igitur mazmaz datur Malchut, regno Dauidis. Dauid enim uirtute iſtius, ac fauore hoſtes eſt perſecutus, Reges debellauit, occidit Goliam: & leonem ſuperauit, & cætera, ut in Porta lucis patuit.

DOGM. CAB. Nullus Angelus habens ſex alas unquam transformatur.

FR. ARCH. De Angelorum corporibus magna eſt recentiorum Theologorum diſſenſio cum philoſophis: nam Theologi recentiores affirmant omnes Angelos eſſe incorporeos, & Dæmones item malos: aſſumere tamen quandoque corpora, quibus mox exuantur. Dionyſius in Diuinis nominibus affirmat Angelos eſſe incorporeos. Auguſtinus tamen ſuper Geneſ. ſic prodit: Dæmones aërea, atque ignea dicuntur animalia: quia corporum aëreorum natura uigent: nec per mortem diſſoluuntur: quoniam præualet in eis elementum ad agendum aptius, quàm ad patiendum. Idem aſtruere

uidetur Angelos omnes ab initio creationis suæ corpora habuisse aërea ex puriore superioreque aëris parte formata, ad agendum idonea, non ad patiendum: eaque post confirmationem bonis Angelis conseruata: malis autem in lapsu demutata ui aëris & crassioris qualitatem fuisse, ut igne quoque possint torqueri. Magnus autem Basilius non Dæmonibus modò, sed & puris etiam Angelis corpora tribuit, ueluti spiritus quosdam tenues, & aëreos, atque puros. Consentit his etiam Gregorius Nazianzenus. Et, quoniam Dæmones omnes mali sunt naturæ, ut Deos pariter oderint, ac homines: idcircò Diuina prouidentia Angelos bonos nobis puriores præfecit propinquos; quibus nos tanquam pastoribus, seu rectoribus commendauit, ut nos quotidie adiuuent, Dæmonesque arceant, compescant, & religent, ne nobis noceant, quantum uellent: quemadmodum legitur in Thobia: quòd apprehendit Raphaël Dæmonium, nomine Asmodeum, & relegauit ipsum in deserto superioris Aegypti. Omnes itaque homines diuersorum spirituum ministerio reguntur, ducunturque ad quemcunque gradum uirtutum, meritorum, & dignitatis, qui se illis dignos præstiterint. Sunt & Angeli alij alati, qui sex habent alas, & isti subsunt sex Angelis, qui cum septimo astant ante Tribunal Merchana malchut, ipsius semper intenti iussionibus. Quorum nomina habentur ex tribus literis Tetrag. יהוה, ex quibus tribus literis יהו, sex fiunt reuolutiones: quæ sunt sex nomina, collata sex prædictis proceribus, super Mundi sex partes constitutis, & isti Angelorum multitudinem habent sub se, qui sunt alati, ut citò parere illis præcipientibus possint. Et, isti alati ocium non habent, pressi è negociorum multitudine, se transformare in diuersas corporum formas: & si ille, qui apparuit Beato Francisco in monte Aluernæ fuit sex alis alatus in hominis forma, hoc ex priuilegio fuit. Si minus igitur sunt merè spirituales, eis non repugnat alatos persistere. Alæ Seraphinorum & cæterorum Angelorum, sunt uires, quibus feruntur, uolantes quocunque uolunt: Vnde & Angeli aues à Salomone dicuntur: ut zohar rectè sentit. Hinc forsitan ipsi passim cum alis pinguntur: sunt etiam alæ illæ, cum quibus (ut Plato scribit) ad cœlum uolamus: intelligentia uidelicet purificata & amor perfectus. Sunt nempe uirtutes scala per quam in Deum conscendimus. Iuxta illud Prophetæ: Ibunt de uirtute in uirtutem, & uidebitur Deus Deorum in Sion. Quam scalam uidit Iacob in Betel: in cuius fastigio, uelut in Sion, uel specula, uidebatur Deus: ut Propheta canit: nam hæc est scala de qua Augustinus particularem tractatum ædidit, scala uidelicet Paradisi: quam quatuor gradibus consummat prout à Saluatore se didicisse fatetur, qui ait: Quærite, & inuenietis: pulsate & aperietur uobis. Quærite, legendo uidelicet: quia in Scriptura habemus omnia, quæ nos ad fœlicitatem ducunt. Et inuenietis, meditando & opere exequendo: pulsate, orando & petendo uim & fauorem illius, qui dixit: Nihil sine me potestis facere. Et aperietur nobis, contemplando, illa uidelicet æterna spectacula: ut Ricardus exponit. Reuertitur igitur principaliter anima ad Deum, à quo exiuit: Alias intellectus & uoluntatis (& secundum Platonem) actibus earum potentiarum, speculatione uidelicet & operatione uirtutum. Vel alij columbarum, quibus uolare desiderabat Propheta, dicens: Quis mihi dabit pennas, sicut columbæ, & uolabo, & requiescam: in loco uidelicet mihi proprio & à principio præfinito. Etiam alis amoris Dei & proximi, ut sentit Hieronymus: Et alis Aquilæ. Iuxta illud Deuteronomij: Sicut Aquila prouocans filios suos ad uolandum, & super eos uolitans expandit alas suas, & assumpsit eum. Quæ Aquila est Spiritus sanctus (ut dicunt secretiores Theologi (quam alio nomine *sachinam* uocant. Et quamuis (secundum Apostolum) opera nostra & passiones, quas toleramus, non sint condignæ ad futuram gloriam, ad quam properamus: Volamus tamen ad illam, non alis à nobis confectis, sed gratia

Dei condonatis. Hinc notanter dixit Propheta: Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ? nam recognouit illas à datore omnium bonorum dandas. Ascendimus etiam attractu quodam: iuxta illud Saluatoris: Nemo uenit ad me, nisi Pater meus traxerit eum. Attrahit enim latione communi, de qua dicitur ab Apostolo portans omnia uerbo uirtutis suæ. Etiam latione particulari, sicut Saluator in parabola ouis omissæ, dicens: quod inueniens eam, imponit in humeros suos gaudens. Et, iste est Christus. Quod contemplans Augustinus in persona Christi, ait: Cùm esses inimicus Patri meo, reconciliaui te, humeris meis portaui te, Patri meo reddidi te, à quo uenisti. Quod Moses iam prædixerat, dicens: portauit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare paruulum suum, donec uenires ad locum tuum: portat etiam, nos exonerando onere peccatorum: quo exonerata anima cœlum conscendit, naturali inclinatione sibi à principio indita. Hinc Esaias ait: posuit in eo Dominus iniquitates omnium nostrûm. Sunt igitur sex alæ seraphinis (ut testatur Isaias) ut duabus corpus tegãt, & duabus pedes, cæterisq; duabus uolent: per sex etiam alas, intelliguntur sex gradus uirtutum, quos extendunt ad sex partes Mundi corporis sphærici, scilicet ante, retrò, dextrorsum & sinistrorsum, sursum ac deorsum. Quos Angulos describit munitos Abraham sex reuelationibus trium literarum nominis sancti יהו: per hæc exequuntur seraphini, quæ Deus committit. Ophanini enim (ut dicunt secretiores Theologi) materiam disponunt: seraphini uerò excalefactoria uirtute & uita omnia disposita complent: ipsorum enim est cura replere totum Mundum, & omnes eius partes sua excalefactoria uirtute: Ideoq; sex alas habent. Seraphini urentes, ardentes, aut exestuantes interpretantur: non quippe erunt, ueluti hic corporeus ignis, consumens, & crucians: sed ueluti supremus, aut supramundanus ignis, qui inflammat, probat, & uiuificat. Deferunt enim supremum illum ignem ad inferiora, uiuificantes omnia, & inflammãtes piorum corda. Quod officium fecit aliquando, ueluti summus seraphinus, Christus, qui dixit: Veni mittere ignem in terram: & quid uolo, nisi ut ardeat. Et, quia seraphini deferunt illum ignem Spiritus sancti, tenentes in terris aliquando uicem ipsius: Hinc creditur Origenem dixisse: Seraphinos esse Spiritum sanctum, nõ quidem re ipsa, sed officio, sicut Angelus Mosi multoties dicitur Adonai, uel Deus. Et, hoc quatenus Dei officio fungebatur, Dionysius ille magnus, ex officina præceptoris sui, sexdecim Seraphinis attribuit, dicens: Seraphinorũ cognomen est, mobile semper circa Diuina, incessabile calidum, acutum superferuidum, inflexibilis semper motionis, suppositorum agminum reductiuum. Actiuum exemplar: Recalefaciens illa inferiora: Reducens in similem caliditatem cœlitùs illo igneo uigore comparato, ea quæ tanquam holocausta summa ui incendij expurgat: non circumuelatum existens, sed lucidum inextinguibile, semper illuminans, omnem tenebrosam obscuritatem expellens. Et, propter has rationes conueniunt cùm primo mobili: cùm enim primum sit, quod mouetur, & ab ipso primo mouente immediatè, meritò in reuolutione sua semper in ipsum primum fertur: ut eius iussa capescens expleat in alijs omnia ad libitum imperantis. Oportet secundo ut incessabili calore uigeat: quo sine intercapedine moueatur, & tanta ui trahat secum omnia: ut à tanta machina minimè impediatur. Acutum insuper ut sit, necesse est, in uirtute qua omnia penetret: & usque ad ultimos globos uim suam diffundat: Et, cùm omnes rapiat, feruentius est super illos omnes: Ideo sicut dicit: superferuidum est: scilicet genus seraphinorum: si uidelicet debeant omnes inferiores mouere: & feruescentes & Deificos facere: sic superferuidum esse debet illud, quod omnes feruescere facit ad motum: & cùm inferiora omnia ad eius nutum moueantur, ut semper expleant, quæ supremus iubet: coguntur

ambo habere motum inflexibilem: Et, ne uideatur utriusque uanus labor in mouendo sibi subiecta: sicut seraphini ui sua ignea reducunt inferiores mentes in Deum: sic istud rapiens suo igneo impetu mouendo omnia ea dispo-suit,ut in primum redeant. Et,quia utrunq; non modò impellit,sed præcedẽdo rapit secum,dicuntur actiua exemplaria. Quorum seraphini amoris incẽdio:& globus iste celerrimo motu & influxu omnia calefaciunt: reducuntq; sic in id incendium quo ipsi accensi sunt: sed illis uim hauriunt à Deo, quo fruuntur & hic à magni nominis reuolutionibus duodecim : quas auaioth uocant Hebræi: Quarum quælibet uni signo præponitur:& totum nomen, quod Hebræi quatuor literarum, Græci Tetrag. Pythagorei Tetractim dicunt,omnibus signis. Quorum uirtus est in primo mobili, ut docent Astronomi:quamuis imagines in stellato cœlo appareant,non tantùm in situ sydерum:sed in ueris figuris : sicut comprobarunt certis temporibus,& instrumẽtis uiri probatissimi: qui oculis proprijs uiderunt Tauri, uel Arietis figuram in orbe signorum. Illis igitur sancti sanctorum, & sanctissimi nominis uirtute illi inflammando: & hic tanquam rota fullonum purgando, quos mouet, incendunt:ut tanquam holocausta ascendant ad supremum.Et,sicut seraphini nihil cognoscunt superius, quo obtegantur, cùm sint primæ luci absque medio addicti: sic iste circulus superiorem non habet circulum mobilem:cùm sit contiguus empyreo globo, & Dei sedili: quod tanta diuina luce est perfusum:ut nihil obscuret, sed illustret indutus naturam superioris: sicut omnia denaria: unde utrique semper lucidi sunt. Continent etiam inextinguibile lumen, & incendium, quo semper inflamment, & illustrent: ut illi perpetuo collustratiuo incendio,& hic raptu,& ui sua ignea post multos circuitus, proiectis fęcibus omnia purganda reddat opifici expurgata: adeò ut eundem destinatum reditum faciant.

DOGM. CAB. Data est circuncisio ad liberationem à virtutibus immundis,quæ in circuitu ambulabant.

FR. ARCH. Deus ad sacrificia instituenda deueniens, multa præcepit pro diuersis, uarijsq; expiationibus offerri: quod durum uideri non debet, Deum delectari sanguine animalium fuso,carnibus assatis,aut combustis: & horum,atq; aliarum rerũ odoramẽtis,ut plerisq; in locis dicitur: Et odoratus est Dominus odorem suauitatis:ideò inter maxima habentur sacramẽta.Vnde,pro huius rei declaratione, tenendũ est,quod Deus summus nullis odoribus,nullis saporibus oblectatur, nec cibis pascitur corporalibus animalium, aut panibus confectis & oleo linitis, aut adipe quoq; perfusis: licet hæc omnia in Lege fieri iuberetur:& hoc in sacramentum eorum, quæ à Christo uerẽ fieri debebant:& eorum,quæ consequenter à nobis peragenda sunt:mortificando uidelicet,mẽbra nostra,& ea offerẽdo in sacrificium acceptabile: quorum illa figuram gerebant: & præterea,ut uirtutes illæ, quæ nos continuè de criminibus,à nobis perpetratis,& omnib.bonis omissis accusant ad tribunal Dei, placarentur his peractis, quæ figurabant ueram illam oblationem: per quam plena expiatio fieri debebat omnium peccatorum,ideò circuncisio instituta est,dicente Salomone:per quæ quis peccat,per ea puniri debet: cũ igitur omnia peccata ex carne,& sanguine proficiscantur:idcirco Deus ordinauit peccata per sanguinem expiari. Vnde Paul. sine sanguinis effusione non fit remissio.Et,quoniam tempore Patrum Christi sanguis nondum erat effusus,hinc est, quod Deus ab illis propriam requirebat carnem,& sanguinem: & propterea circuncisio est instituta, ubi caro cõputatur,fitq; effusio sanguinis.Effundebatur etiam animalium sanguis:quia Diabolus Carnifex Dei, & minister iustitiæ,illorum animas accusabat,quę circuncisa non fuerit,peribit: quod confirmat Paulus:Caro,& sanguis regnũ Dei non possidebunt: id est, incir-

incircuncifi carne, uel ſpiritu. Et contra circunciſos carne non præualebat Diaboli accuſatio: ſicut nec modò præualet contra ſpiritu circunciſos: quod confirmat Ioannes in Apoc. dicens: proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorũ: quia Chriſtus ſuum pretioſum effundens ſanguinem, mortificauit circunciſionem, dicente Paulo: Si circuncidamini, Chriſtus nihil uobis proderit: quia diminueret meriti ſui efficaciam. Ex Lege, non iuſtificabatur quis, niſi à peccato per ignorantiam contracto, aut per mentis ſurreptionem, & huiuſmodi. Ad hoc quòd Lex iuſtificet uerè hominem: oportet primò quòd tollat peccatum: & liberet hominem à ſeruitute peccati, & à debito: ſecundò quòd reddat ipſum charum & acceptatum, & dignum uita æterna: & tunc homo dicitur uerè iuſtificatus: quia dignè uitam meretur æternam: quia ergo homo propter peccatum originale erat uita æterna priuatus: & propter actuale erat ad ſenſus pœnam ęternam in inferno obligatus: & ſic in Dei ira & odio. Vnde primò oportebat ipſum abſolui & purgari ab utroque peccatò: ſecundò reduci in gratiam Dei & gratificari ad uitam æternam conſequendam: circunciſio uerò non poterat de ſe à peccato originali & ſeruitute abſoluere: & ipſum reducere in Dei gratiam, & facere ipſum meritorium, & dignum uita æterna: pellicula enim illa quæ ſcindebatur, & modicus ille ſanguis in circunciſione effuſus, uiliſsimus erat reſpectu animæ: quare ſufficiens pretium non erat pro toto homine redimendo, maximè quo ad animam: & ſic eam redimere non poterat, nec à debito liberare. Similiter nec animalia in Lege immolata, & ſacrificia: nec cætera Legis ueteris ſacramenta, poterant pro peccato ſatisfacere: nec hominem à mortali peccato liberare: quia ſanguis ille de per ſe gratus non erat Deo: ideo modum tenere non poterat inter Deum & peccatorem: unde homine melior eſſe debuerat, & Deo inferior: quod minimè fuit. Concludit ideò Paul. ad Galat. dicens: non ex operibus Legis, ſaluabitur omnis caro. Dico ergo, quòd ſolum Lex uetus à peccato per ignorantiam contracto tantummodò iuſtificabat: ab iniquitate uerò quam *Auon* עון dicunt, & à tranſgreſsione, uel rebellione, quam *piſah* פשע nominant: & ab impietate, quam *raſa* רשע nuncupant, nequaquam. Ideo Dauid commiſſo adulterio, quod eſt iniquitas, & homicidio, quod impietas dicitur: ſciens quòd huiuſmodi ſacrificijs non purgabantur, dixit: Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem, utique holocauſtis non delectaberis. Huiuſmodi autem lapidari iubebantur, uel aliquo necis propriæ genere expiari: à quibus omnibus ueniens Meſsias nos liberauit, eò quòd in ſe pretium infinitum continebat, & de ſe liberũ erat & immune, & nulli peccato obnoxium: & de per ſe Deo charum & acceptum, tenens medium in dignitate inter Deum & hominem. Ergo hoc ſacrificium, & eius paſsio fuit ſufficiens ad redimendum ab omni peccato omnem hominem, cùm fuerit Deus & homo, & eius pretium in ualore erat infinitum ratione dignitatis: & inquãtum homo erat liber ab omni peccato in natura & in perſona. Et ſic propter puritatẽ erat ſufficiens oblatio, & erat Deo charum & acceptũ propter immẽſam charitatem & obedientiã. Vnde Eſaias, hoc negociũ apertè deſcribit, dicens: Parauit Dominus brachium ſuũ (dextrum uidelicet miſericordiæ, & gratiæ) in oculis omniũ gentium. Quod tantũmodò erat in populũ Iſraëliticum extenſum. Vnde ſequitur: Videbũt omnes fines terrę ſalutare (uel ſalutẽ aut Saluatorẽ) Dei noſtri, quẽ ſcil. mittet pro omnibus redimendis: poſt modũ ad gentes Propheta ſermonem dirigens, ſubinfert: Recedite, recedite à cultura (Dęmonum uidelicet, & idolis) pollutum (idolotitum) nolite tangere: exite igitur de medio eius, cultus ſcilicet idolatriæ, & mundabimini ab omnibus inquinamentis, & pollutionib. ueſtris. Vos qui fertis uaſa Domini (qui habetis potẽtias receptiuas diuinitatis, adeò ut dicamini tẽplũ, & habitaculũ Dei) ſequitur

quitur infrà uates, dicens: Disciplina pacis (modus reconciliandi cum Deo acquirendus super eum) & liuore eius sanati sumus: nam omnes nos errauimus, quasi oues, unusquisq; in uiam suam declinauit: omnes peccatis & iniquitatibus, & eis reatibus erant obnoxij, à quibus nõ poterant eripi. Ideo posuit in eo Dominus iniquitates omnium nostrûm. Quod opus, quãuis cum repugnantia partis sensitiuæ, tamen uoluntariè aggressus est, unde sequitur: Oblatus est, quia ipse uoluit. Hinc dixit Petro conanti eripere eum de manu capientium: Calicem, quem dedit mihi Pater non uis, ut bibam illum? Et, cũ antea abhorreret Petrus nomen, & crucis opus, dixit ei: Vade retrò satana, scandalum mihi es: quia non sapis, quæ Dei sunt, sed quæ hominũ. Quia igitur uoluntariè suscepit hoc opus, ideo non aperuit os suum in sui defensionẽ, sed tanquã mutus stetit coram Herode & Pilato, qui eum quærebat liberare: unde sequitur: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet. Agnus quidẽ fuit tollens peccata Mundi, & scelera omnia, quæ nullo sacrificio expiari poterant, immolatus in uero pascate, & transitu ad meliorem uitam. Et, ideo solus crucem pro nobis tulit, ut canit Esaias: Torcular calcaui solus: si enim collegas huius mysterij habuisset, teneremur non uni tantũ Redemptori, sed pluribus: nec ipse habuisset hanc gloriam, ut solus esset omnium Redemptor. Loquẽs enim Paulus de hoc triumpho crucis, ait: palam triumphans in semetipso. Hinc dixit ipse Christus Petro: Si peterem à Patre duodecim legiones Angelorum, daret. Sed non peto uidelicet: quia non expedit: cũ solus decertare debeam. Et, in hoc certamine derelictus fuit à Patre, ut ipsemet conquestus est in cruce, dicens: Pater, quare me dereliquisti? Alioquin enim non fuisset passus: nam Diuinitate fruens non patitur. Derelictus etiam fuit: quia nullũ habuit coadiutorem, ut solus pateretur: sicut dictũ est: Pater enim misericordiarũ, & totius consolationis reliquit eum solũ sub tribunali Gheburah seueræ iustitiæ: nullum subsidium Ghedulah, siue Chesed: id est, gratiæ & cõsolationis, & pietatis ei prestans (sicut proprium est ipsius Patris) ut sufficienter pro generis humani salute pateretur. Verum est, quod in operibus perpetrãdis nunquã derelictus fuit à Patre: ideo dixit ipse: Qui me misit, mecũ est, & non relinquit me solum. In simili proposito, clamat Propheta in persona Christi, dicens: Deus meus clamabo per diem, & nõ exaudies: & nocte nõ tacui: ut habet ueritas literæ. Dum enim tanquam homo timeret horrendum casum passionis: non fuit exauditus: neq; in cruce orans in die: neq; orans in nocte in antro montis oliuarum, dum Patrem oraret, ut transiret ab eo calix. Causam autem, aut cur non fuit exauditus, statim innuit, dicens: Tu autem in sancto habitas, laus Israël. Habitat enim semper in sanctuario suo: cùm semper sanctus, semper in beneficium, & utilitatem nostram operetur. Ibi itaq; stabat Pater nolens à decreto sancto suo recedere. Et orauit Filius contra Patris decretum: sicut ipsemet prędixerat, dicens: Filius quidem hominis uadit, sicut scriptum est de illo: Hoc fecit indulgẽs humanæ timiditati. Et, ne alijs peccatum imputaretur, si timore naturali refugerent ea, quæ ratione subeunda sunt. Fuit tamen exauditus semper in nostrum beneficium & suum: quare benedicit ipsemet: Scio Pater, quòd semper me audis: profiteri ergo debemus, unicum esse omnium Redemptorẽ: in quem credentes salui efficimur, dicente Petro: nõ est in aliquo alio salus. Quod & ipsemet Redemptor referauit, dicẽs: Sic Deus dilexit Mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat uitam ęternam. Hîc enim uidetur conclusum totum hominis, redemptionis, & fidei negocium: quod fuerit uidelicet productus homo primus de terra terrenus: qui Diaboli, & mortiferi serpentis uenenum imbibens recessit à Deo trahens secum in radice totam arborem generis humani in seruitutem Diaboli, & in pabulum

bulum mortis,secundum quod dictum fuerat: Quacunque hora comederis, suasu scilicet Diaboli serpentis, morte morieris. Bene enim nouerat sapientissimus opifex hominem euadendum & tentandum à mortis Angelo,& uirulento serpente: unde fuit uulneratum humanum genus lethali, & irreparabili uulnere:quia peccatum fuit quodammodo in Spiritum sanctum: ut alibi dixi. Hinc medela afferri debebat ab homine, qui non esset de stirpe illa infecta: sed descenderet de cœlo cœlestis: cuius pelle primò tegeretur hominis nuditas terreni per peccatum inducta: postea carne ipsius melioris serpentis à nobis comesa sanaremur à uulnere inflicto à serpente illo nequissimo. Et hoc est quod noster bonus serpens & cœlestis homo ait: Sicut exaltauit Moses serpentem in deserto,ita oportet exaltari Filium hominis,ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat uitam æternam:postremò credendum est, quòd uenerit ea magna uirtute, qua posit nos eripere de imperio mortis,& à potestate tenebrarum, & facere nos credentes (ut Petrus ait) genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisitionis, siue acquisitum , & ereptum de perditione per peccatum inducta:& detrahērem nostram terream sortem impellentem ad casum illo mortifero Angelo,immundo & sordido,qui ambulat in circuitu,cum Angelis suis apostaticis,quærentes quos deuorent.

DOGM. CAB. Ideo circuncisio fit octaua die,quia est superior,quàm sponsa vniuersalizata.

FR. ARCH. Sola sacramenta nouæ Legis de se possunt tollere, & gratiā conferre,& hominem iustificare:sunt enim huiusmodi sacramenta,instrumēta realiter uirtutem continētia, & pretium pasionis institutæ ad peccata tollenda, & ad gratiam conferendam, & iustificandum hominem. Causa ideò quare ueteris Legis sacrificia de per se non poterant hominem iustificare, nec per se tollere peccata,erat: quia Christum reipsa non continebant:nec pasionis pretium eius:sed sacramenta nouæ Legis,aut Christum realiter continēt, sicut in Eucharistia,aut pasionis eius uirtutem & pretium continent: quemadmodum est baptismus, confirmatio, & pœnitentia, & cætera sacramenta: ideò illicò gratiam inuisibilem efficiunt & cōferunt:& continuò soluunt pro peccatore:nam Christus per Ecclesiastica sacramenta operatur,tanquam instrumentum usuale continens pasionis eius pretium & thesaurum uirtualiter.Sacrificijs uerò & sacramētis ueteris Legis,non erat Christus realiter, nec eius pasio: sed solùm tanquam in signo:in quantum illa erant Christi figura immolandi in cruce: ideo nec de præsenti gratiam efficiebant,quam figurabant:nec soluebat redemptionis pretium, quod per Christū figurabāt in cruce soluendū:non sic de nouę Legis sacramētis: quia continuò efficiunt quod significant: eò quòd realiter continent pasionis Christi pretium:nam sacramentū Eucharistiæ illicò per se gratiam confert recipienti disposito: & ipsum Deo reconciliat:& omnes pro quibus offertur reconciliat Deo: nisi habeant obicem. Similiter baptismus continuò soluit pasionis Christi pretium, pro baptizato,& pœnitentia pro peccatore pœnitente, &c. Iustificant nempè illum,& uita ęterna hominē dignum efficiunt:Vnde decens homo illicò uolat ad cœlum in pasionis Christi uirtute,quam per sacramenta recipit.Et in confirmatione dantur gratiarum dona Spiritus sancti. Dicendum ergo, quòd omnes fideles ueteris instrumenti, per solam fidem de Christo futuro, fuerūt iustificati, & à peccatis absoluti:nō poterant tamē consequi repromisiones, nisi per Christum. Vnde Paul. ad Hebr. enumerat principales patres ueteris testamenti:incipiens ab Abel, probando quòd omnes illi per fidem Christi futuri persecutiones pasi sunt: & facti sunt Christi membra. Erat enim ipse eis creditus, ideo ab eo redimi expectabant. Et ideo tanquam Christi membra meruerunt Christi pasionem participare: quia sub tali fide absoluti

sunt

sunt à peccato. Abraham enim in præputio existens iustificatus fuit per fidē, eò quòd credidit Deo, quando suscipiens in cœlum, credidit semen suum spirituale per Christum multiplicandum, sicut stellas cœli: & quia credidit, ideo reputatum est illi ad iustitiam. Genes. 15. per solam ergo Christi fidem saluati sunt Patres ueteris testamenti. In circuncisione peccatum originale tollebatur, non in uirtute circuncisionis, sed in uirtute fidei Christi futuri: quia illa circuncisio, non in se continebat pro peccato sufficiens pretium, nec ad placandum Deum: nec iustificandum hominem. Et sic est dicendum de sacrificijs ueteris Legis, quia non continebant tale pretium ut pro peccato satisfacerent, & populum Deo per se reconciliarent: sed talis iustificatio in fidei uirtute fiebat, quam offerentes habebant de Christi passione: Et sic antiquorum circuncisio: de per se nullius erat ualoris ad tollendum peccatum, nisi ratione fidei conferentis. Ideo sacramenta nouæ Legis à quocunque conferri potest, etiam ab heretico, & schismatico, uel Iudæo, in fidelis absentia: non sic de sacramentis ueteris Legis: quæ fidem in agente requirebant, eò quòd in se non continebant, quod figurabant, cùm essent signum. Et, signum sortiebatur circuncisio: primò signum distinctiuum, Iudæorum à cæteris nationibus. Secundò erat signum figuratiuum, passionis Christi futuræ, per effusionem illiusmodi sanguinis. Significabat etiam præputij cordis abscissionem: prout Deut. 10. dicitur: Circuncidite præputium cordis uestri. Et, figurabatur peccati abscissio, per illius pelliculæ abscissionem. Tertiò præfigurabat quoddam casuale tributum. Quartò fidem significabat præputium per Christum in cruce soluendum: & sic erat signum fœderis & peccati, atque pretij futuri. Sexta causa assignatur in præcedenti conclusione, scilicet ut liberarentur à spiritibus immūdis. Septima assignatur in præsenti conclusione: quæ est, ut ostenderet influxum iesot præcedere & esse superiorem, influxui sponsæ uniuersalizatæ. Vnde nota quod circuncisio (ut habetur Leuit. 12.) octaua die fiebat: tamen necessitate urgente, citiùs fieri poterat, & tardiùs, sine Legis solutione. Hoc autem est, quia octauus dies octauam figurat sephirah iesot, quæ octauo ponitur loco, computando pro una sephirah hod & nezach: prima est cheter: secunda est chocmah: tertia est Binah: quarta est ghedulah: quinta est gheburah: sexta est tiphe-ret: septima est hod & nezach: octaua est iesod, à qua omne pactum, & fœdus: omnis enim Legis dictio, quæ fœdus sonat, unum de tribus sphiristicis luminibus insinuat, scilicet El chai iesod, Adonai Malchut, Elohim binah, sine prudentia, fœdus Elchai iezot, est fœdus pacis, fœdus sabbati. Instituit Mundi conditor circuncisionis fœdus, ut per ipsum Elchai consortes efficiamur: unde dicit Lex: si circunciderit, & circuncisi membri præputium membri coronam non patefecerit, pro nihilo circuncisio ipsa reputabitur. Membri enim circuncisio, & coronæ ostensio, abditum pandit introitus ad uitam: nam iesod æternam dat uitam: & ideo dicitur Elchai: id est, Deus uitæ: nam iste inter sephirot, extremum obtinens locum, à cunctis superioribus haurit gratiam, & uitam: in quam nos per Adonai Malchut transmittit, & diffundit: quatenus enim ipsam dimensionem gratiæ suscipit, El appellatur: ex quo autem uitam absorbet, uiuus dicitur: quæ duo in se uniens, Deus uiuus nuncupari solet: & hanc uitam non minus Angelicis, quàm cœlestibus choris, totiusque terrarum orbis multitudini uberrimæ uitæ munus impartit: cui inhians Dauid, dicit: Sitiuit anima mea ad Deum Elohim, ad Deum El uiuum: per quorum connexionem omnia uota consequimur, & ideò cognominatur Sadai: nam est sufficiens nobis satisfacere, nosque beare: à simili ergo quia circuncisio erat arabo æternæ uitæ, ita quod qui non circuncidebatur, damnationis arabonem habebat, iuxta dictum Legis: Anima, quæ circuncisa non fuerit, peribit de populo:

propter

propter quod Abraham se, & totam familiam suam circuncidit: ideo talis circuncisio octauo fiebat die, ut præfiguraret Iesot, qui est superior in ordine sephirot, quam sponsa Malchut, quem Iesot præfigurabat pelliculæ Priapi præcisio: tunc signum erat, quod Iesot aspiciebat Malchut bono influxu, & Malchut aspiciebat talem circuncisum, simili fauore à Iesot recepto: nam sponsa Malchut talem promittit influxum, siue semen, qualem, uel quale à Iesot masculo recipit: & à cæteris item omnibus, eò quòd Malchut sit omnium sephirot sponsa: ideò dicitur uniuersalizata: quasi omnium semina sephirot in se recipiens, earum tanquam matrix, & uxor extat. Est sponsus & sponsa archetypi. De sponso canit Salomon in canticis, dicens: sponsus meus est candidus, & rubicundus. Ex his enim caloribus resultat illius pulchritudo: qui dicitur speciosus præ filijs hominum. Alludit hic & Salomon ad effectus, quos in nobis ipse sponsus operatur: nam aliquando præbet se candidum: gratia uidelicet pietatis & misericordiæ: aliquando uerò inflammatum, zelo uidelicet iustitiæ. Hinc non ab re dixit Ioannes, quod Iesus uenit, non in aqua solùm, sed in aqua & sanguine. Intelligitur etiam de supremis coloribus: de quibus Plato in Timæo & Phædone (prout ab antiquis Theologis didicerat) amplissimè scribit: In dextera enim est candidus, ratione influxuũ gratiæ & misericordiæ: in sinistra uerò rubicundus, respectu defluxuum iustitiæ & punitionis. Quod ipse Christus uerus sponsus innuit: dum ait dicturum se ijs, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei: id est, coronæ supremæ: possidete paratum uobis regnum, scilicet omnium seculorum Ensoph. Et ijs qui à sinistris eius erunt: Ite maledicti in ignem æternum sæuæ iustitiæ. De quibus, scilicet dextra & sinistra, dicitur in canticis: Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: non est sermo de lasciuo amplexu: nam huiusmodi nefaria diuinis non miscentur: id maximè: cùm paulò superiùs dixerit: Ordinauit in me charitatem: sicut ergo de osculo locutus est serpens, ita & hic spiritualem amplexum innuit: Dei uidelicet, cuius sinistra (ut sæpiùs dixi) est iustitia seuera, robur, ac fortitudo. Quam sinistram optat substerni capite suo: id est, rationi & superiori parti: ut inde roborata fortiùs agat in rebus diuinis & sacris. Optat quoque amplexari dextera illa, de qua scriptum est: Delectationes in dextera tua usque in finem. Et iterum: Dextera Domini fecit uirtutem, dextera Domini exaltauit me. In qua dextera residet caput & sponsus noster Christus. Iste sponsus est Tipheret (secundum Cabalistas) qui auscultat sponsam malchut, in horto morantem: tanto enim affectu custodit eam sibi creditam: ut ne tantum eam diligat: sed omnia bona sua illi impartitur: eam constituens principem remunerandorum, & mulctandorum: Et uersa uice: sponsa ita sponsum diligit, ut languere dicatur, præ dilecti amore (ut dicitur in canticis) cùm inter eos sit amor reciprocus, impensus & idem repensus: Et sic ita clarè diligit sponsam, ut ei in horto præbeat ubera sua (ut habetur in canticis) in horto, scilicet uoluptatis, qui in tribus mensuris consistit supremis: ibi est chocmah habens ubera plena lacte: diuinæ scilicet sapientiæ: similiter sponsus introducit sponsam in cellam uinariam: id est, in unionem amoris signatum per uinum: quam unionem habent sephirot, quæ in unam coronam supremam uniuntur: in amplissimo ordine sphiristico, siue in magna domo Dei, sicut multa grana uuæ in idem uinum conueniunt. Ideo sequitur ibi sponsa, dicens: ordinauit in me charitatem. Et, quia sponsus gaudet de fauore præstito suæ sponsæ ab inferioribus dimensionibus: ideò ait: Descendi in hortum, ut uiderem poma conuallium: id est, influxum in sponsam demissum à conuallibus: id est, ab humilioribus seu inferioribus numerationibus. Et quia influxus diuini supradicti infinitæ sunt perfectionis: ideo sponsa eos degustans, ait: Et, fructus dulcis gutturi meo: Quia etiam isti inferiores

feriores sephirot in sponsam influentes, sunt in duplici ordine constituti: scilicet à dextris Austri, & à sinistris Aquilonis: ideò sequitur sponsus uocans eos omnes ad influendum in hortum ubi erat sponsa, dicens: Veni Auster & Aquilo, & perflate hortum meum. Ab Aquilone quippe perflari petit, ut robur, & fortitudo ueniat, qua corroboretur sponsa contra uenenum Samuelis. Austrum quoque gratiæ postulat: ut Mundum hunc inferiorem irroret bonis charismatibus, contra antiquum serpentem. Ideo sequitur sponsus loquens cum sponsa, dicens: Tempus putationis aduenit, scilicet ut tu sponsa amputes à te talia bona, & creatis impartiaris. Et quamuis iste sponsus habeat in sponsas omnes septem dimensiones inferiores: quia omne superius, respectu inferioris dicitur uir & masculus, & omne inferius habet rationem fœminæ: nam omnes nos, qui grauidamur à facie Dei: & qui in operando locum tenemus inferiorem ac fœmineum (cùm Deus teneat superiorem & masculinum) ideo creata respectu ipsius meritò fœminæ dicimur: Viri respectu mulierum, tenent uicem masculi: Quemadmodum cœli respectu terræ, quæ ab eis grauidatur, habent rationem masculinam: respectu uerò Angelorum, & Dei, à quibus influxum suscipiunt, habent rationem fœmineam: sicut ab antiquis Theologis diffusè scribitur: Vnica tamen est columba sua (ut in canticis dicitur) quæ est Malchut: quia mulier à principio fuit deputata una unicuique. Hinc secundum Legem, non permittitur sacerdoti (qui immaculatus esse debet) coniungi pluribus mulieribus. Quamuis alijs permittatur licitè ad euitanda maiora scandala. Et quia pulchritudo mulieris, est occasio amoris uiro in eam: ideo sponsus declarat motiuum amoris præcipui erga ipsam, dicens: Oculi tui, sicut piscinæ chesbon: sicut enim sponsa ista est plena omnigeno defluxu, ita est plena oculis: id est, cognitionibus omnium rerum, etiam antequam fiant. Sicut enim piscina est locus in quo omnes congregamur aquæ: sic Malchut sponsa est piscina in qua aquæ congregantur illæ: de quibus dictum est: Producant aquæ serpituram animæ uiuentis. Quæ quidem aquæ sunt rationes ideales. Hinc piscina illa dicitur chesbon: id est, cogitationis. Ideæ enim sunt excogitatæ rationes rerum producendarum. Sunt etiam aquæ illæ, omnium influxus sephirot: & qui à Malchut sponsa, ultimũ obtinet locum: ideo ab omnibus superioribus semen recipit decisum ab eis. Et hoc modo dicitur sponsa uniuersalizata: id est, uniuersalis: siue communis omnibus sephirot.

DOGM. CAB. Nullæ sunt literæ in tota Lege, quæ in formis, coniunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu, superabundantia, minoritate, maioritate, coronatione, clausura, apertura, & ordine decem numerationum secreta non manifestent.

FR. ARCH. Tantæ est dignitatis Lex, ut admirans dicat Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de Lege tua. In Lege enim sunt mirabilia Euangelij, quo Lex grauida erat. In Lege docetur Mundi fabrica, & modus: unde rerum species, ordo, formę, materia & operatio: quisue sit omnium finis: per Legem instruimur, qua uia, & quo itinere in Deum pergere possimus. Ibidem instruimur de euentibus rerũ præteritis & futuris: & quòd Dei prouidentia omnia eueniunt. Ibi edocemur de concentu & mirabili rerũ harmonia inter se, & cum Deo: Absq; etiam controuersia ostenduntur Ideæ ibidem: in quibus est tanta uis (ut August. rectè sentit) quòd nisi illis intellectis nemo sapiens esse possit. Ibi enim significantur nobis intelligentiæ reconditissimæ: & commercium earum nobiscum: immò consortium Dei: & quomodo possimus illum trahere ad nos, ut ipso impleamur, & ipse familiarius agat nobiscũ. Et (quod maius est) in Lege docemur, quomodo in ipsum Deũ transformari & Dij effici possimus. Sed hæc tam occulto mysterio referantur, ut indigni uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Docet ergo nos

go nos Lex ad Deum conſcendere, ita quod Euangelium mittit nos ad Legem, dicens: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata Dei. Et iterum: In Lege, quid ſcriptum eſt? Quomodo legis? per Euangelium fit remiſsio illorum peccatorum, quæ per Legem expiari non poterant, niſi per mortem eorum, qui ipſa committebant: per Euangelium etiam promittitur denarius diurnus, uita æterna, atque regnum cœlorum, quæ nequaquam per Legem dabantur. Obſeruatio Legis mandatorum uitam præſtabat, fauente Euangelio: ſed ſine Euangelio, non pollicebatur Lex, niſi regnum terrenum, & fauorem temporalem. Quamuis hæc figurent æterna, ſicut in Lege figurabatur Euangelium: poteſt etiam in Lege & per Legem quis dici & effici ſanctus. Vnde Deus dixit patribus: Sancti eſtote: quoniam ego ſanctus ſum: Vnde hoc uerbum chados קדוש: id eſt, ſanctus, ſignificat dedicatum uel initiatum Deo, & in ipſum Deum directum, tanquam in finem ultimum. Eſt enim Deus dicatus, aut initiatus hominibus. Et ſibi ipſi dedicatus & directus in ſeipſum. Et ideo ipſe dicitur principium & finis. Et: id eſt, eſſe uerè ſanctum, ut Plato in Euthyphrone concludit: Quando uidelicet reddimus Deo, quod ab ipſo immediatè accepimus, animam uidelicet & imaginem. Quod per Legem (ut norũt ſapientes) facere docemur. Deus autem reducit in ſeipſum non quod accepit, ſed quod ab æterno, & à ſeipſo habuit. Lex quippe circulum perficiebat, & ſi iuſtificare nequiret: perficit enim Lex aſsimilando: ſi nõ complet iuſtificando. Tota enim Dei intẽtio in Lege eſt (ut aliàs dixi) ut per ipſam ipſi Deo penitùs efficiamus. Sicut in aliquibus præceptis patet. Quamuis in aliis idem fiat, ſed occultiùs. Vbi enim de ſanctificãdo ſabbato agitur expreſſè dicitur: Requieſcite in die ſeptimo: ſicut Dominus Deus ueſter eo die requieuit. Et in menſe primo iuſſum fuit comedi azyma ſecluſo penitùs fermento, quod eſt panis corruptus: in memoriam fabricæ Mundi eo tempore factę: & productionis rerum abſque aliqua corruptione præuia. Nam abſolutus fuit primus Opifex à Lege naturæ, qua dicitur: Corruptio unius, eſt generatio alterius. Et hoc idem faciunt reliqua Legis præcepta. Et quia iſta aſsimilatio fieri non poterat abſque præuia iuſtificatione: ideo illa Lex iuſtificabat. Vnde Dauid: Lex Domini immaculata conuertens animas. Et pluries in Lege ſcriptum eſt. Et propitiabitur ſuper eum ſacerdos. Et iſta iuſtificatio fiebat in Lege, non per Legem: nam Legis proprium eſt dare præcepta faciendi & non faciendi: addere quoque pœnam tranſgreſſori. Si autem propitiatio aliqua fiebat, id erat ex Euangelio, Legem ſemper concomitante. Et hoc in uirtute fiebat agni, Chriſti uidelicet ab origine Mundi, pro omnium expiatione occiſi (ut ait Ioannes) non autem in uirtute ſacerdotis legalis: quia & ipſe expiatione indigebat, ut perhibet Apoſtolus: non enim poterat homo ſpiritualis expiari per Legem: cùm ipſa Lex ſit animalis, animalemq́ hominem expians. Etiam cùm eſſet Lex ſeruitutis efferre non poterat in libertatem ſpiritus: præfigurabat tamen Legem nouam, cuius grauida erat: ideo magnæ fuit dignitatis, ratione tantæ prolis. Et ideo ut eius dignitas oſtenderetur, ſcripta fuit digito Dei, ut legitur in Exodo: quia ea tunc ſacramenta, quæ non niſi à Deo dictari potuerant: Et etiam ut Lex perpetua eſſet, ſcripta fuit à Deo: nam omnia, quæ ab ipſo Deo immediatè procedunt, ſine cauſa ſecundaria, incorruptibilia ſunt: ut Plato ſimul cum Plotino aſſerit. Hinc & in tabulis ſapphirinis cœleſtis uidelicet coloris, ipſa Lex deſcripta fuiſſe dicitur. Et quamuis huiuſmodi Tabulæ diſperſæ uideantur: non tamen eſt abolita Lex: quæ in cœlo ſcripta fuit. Quod indicabat color ille ſapphirinus: ſublatæ uerò fuerunt illæ tabulę quia Lex ceſsit Euangelio, in quo tota Lex completur & perficitur. Hinc Chriſtus dixit: non ueni ſoluere Legem, ſed adimplere. Et qui Legem adimplebant, hanc conſequebantur perfectionem, ut dicerentur fideles in tota domo Dei, ſicut de Moſe dictum eſt in numeris. Inter beatos etiam

computabantur: Pſalm. Beatus uir qui in Lege Domini meditatur die ac nocte. Et ſubinfert propheta: omnia quæcunque uoluit fecit, & proſperabuntur. Et iterum: Beati immaculati in uia, qui ambulant in Lege Domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Quam beatitudinem & fœlicitatem adhuc mortales ſentiunt ex conſonantia mirabili, quam perfectam in ſe habent. Omnis enim uoluptas à conſonantia. Conſonantia autem reſultat ex præceptis affirmatiuis obſeruatis, cum uirtutibus denotatis per oſſa, quæ cum illis præceptis numero æquantur, & ex præceptis negatiuis in neruis, numero cum ipſis æquatis: ut aliâs dixi: nam tota Lex concinnat nos cum Deo, & inde iucundos reddit: ſicut peccatum diſſonans pœnam & animi afflictionem homini affert. Fructus etiam multi promittuntur ijs qui Legem obſeruant: patribus enim ſub figura degentibus, promiſſum fuit figuratiuum regnum. Iuxta illud Chriſti: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata Dei: non tamen patribus dabatur regnum cœlorum Legem obſeruantibus, quia non erant regenerati, & facti filij regni, nec renati ſecundum ſpiritum niſi pauci ex priuilegio, uirtute tamen illius, qui nos regenerauit. Vt labor & pœnitentia eorum erat ſanctificare hominem animalem, quouſque ueniret tempus renaſcendi, & ſtatum in melius tranſmutandi. Tanti eſt Lex uetus, ut omnia quæ in ea ſcripta ſunt, ſint grandis myſterij plena. Vnde minima alphabeti litera Hebraici eſt iod, apex uerò eſt punctus, ſiue accentus: quæ omnia in Scriptura debito numero, pondere, & menſura, & ſacramento ſunt collocata: ideò Rab. Symeon Ben Iochai, & poſt eum Elchana, & alij, non ſolùm ſententias, & uerba interpretari conati ſunt, ſed etiam rationem reddere de literis, ipſarumq; figuris, cum apicibus ſub, & ſupra poſitis: & ut aliquid, exempli gratia, in medium afferamus: prima alphabeti litera eſt aleph א quæ Patris cheter Elion eſt ſigillum, quæ conſtituitur ex uau & iod, ו י, quæ literę ſimul unitæ conſtituunt aleph א. Vau eſt arbor uitæ tipheret, quę uita eſt duplex, Diuina uidelicet & humana, ſiue creata: quatenus repręſentat Diuinam uitam, ponitur uau ו in aleph א, quatenus uerò creaturarum uita eſt, in Deo: in quo uiuimus, mouemur & ſumus: ponitur iod in uentre uau, & fit aleph א quæ eſt litera Diuinitatis, & primi fontis omnium bonorum, ſcilicet cheter: ſecunda litera alphabeti eſt beth ב, quæ cum tribus lineis figuratur, & eſt undequaque clauſa, dempta parte ſiniſtra, quæ reſpicit cheter: quia eſt in chocmah: ideo beth aptam habet partem, reſpicientem aleph, poſitum in cheter Patre, ad ſignificandum, quod à Patre, quicquid in ſe continet Filius, habet: Beth ב enim eſt ſigillum Filij: & ſignificat bait, quod idem eſt, quod domus: & indicat ſapientiam ſuperiorem: in qua omnia collata priùs erant, quàm in proprias formas educerentur: & per ipſam producta ſunt omnia, iuxta illud Pſal. Omnia in ſapientia feciſti. Quod confirmans Ioannes, ait: Omnia præfuiſſe in uerbo, ueluti uitam creatricem: & poſtea omnia per ipſum uerbum facta fuiſſe: idcirco dicit Elzohar, quod cocmah Filius, Dei eſt domus: in qua Pater cheter omnium formas ideales poſuit. Sigillum Binah eſt litera he ה quæ conſtituitur ex litera res ר & iod י in uentre literæ res ſic ה. Et fit he ה quæ reddit numerum quinarium. De qua litera loquens Elchama, quærit: quando Iudæi liberari habeant à captiuitate Aegyptiaca: reſpõdit, dicens: hoc erit, quoniam numerus bis centum efficietur numerus quinarius: id eſt, quando Spiritus ſanctus Binah ſuam apponet manum. Res ר enim dat numerum 200. ſi ei addatur iod in uentre: fiat he ה, quæ tantùm ſignificat quinque: & tunc liberabuntur: quia he ה eſt ſigillum Spiritus ſancti, per quem fit remiſsio. Liberandi ergo erant Iudæi, quando numerus 200. fieret quinque: hoc eſt, quando placuerit Spiritui ſancto. Et nota quod populus Iſraëlis ſtetit 400. annos in captiuitate Pharaonis: pro quibus orauit Abraham, & Iſaac, & Iacob. Et ſi prorſus non fuerunt exauditi, ſaltem ex parte: in illis nanque qua-
dringentis

dringentis annis ſteterunt centum & nonaginta annos in Aegypto maximo in fauore: idq́ meritò orationis prædictorum patrum: & ducentos decem in tribulatione, & graui ſeruitute: quæ ſeruitus breuior fuit per orationem ſupradictam 190. annis: res ר enim litera reddit, 200. & iod, 10. Res & iod ſeparata dant numerum 210. etiam tantùm ſteterunt in captiuitate, ſine ſeruitute: ſed unita iod cum res, & formato he ה, tunc breuiati fuêre dies ſeruitutis eorum: quia he ה dat quinque, & quinquies decem reddunt quinquaginta, quod eſt tempus Iobilei: in quo fiebat remiſsio, ad denotandum, quod per he ה liberati fuerunt. Aliud myſterium continetur in literis cuiusq́ dictionis: quoniam, ſi reuoluatur per modum apud Iudæos celebrem, qui dicitur ſiruph, diuerſa inde extrahuntur myſteria decet ſephirot: ut in dictione *chamor* כמר, quæ aſinum ſignificat: ſi præponatur ultima litera habebimus *rechem* רחם, quod pietatem ſignificat & clementiam: qua uſus eſt Chriſtus erga Iudæos: ideo Aſinam equitauit: per ſiruph, ſiue per alphabetariam commutationem, ex nomine Tetrag. יהוה, eliciuntur nomina marpaz & kuzu: de his & ſimilibus, uide ſuper Ilan, & in tractatu reuolutionis nominis Tetrag. nonnunquam per numeri æqualitatem nomina commutantur, ut mitattron, pro ſadai: utrunque enim trecentum, 300. & quatuordecim, 14. hoc modo *ſadai* שרי, ש 300. ר 4. י. 10. quæ ſimul noſtrum 314. reddunt. Et *mitattron* מטטרון. מ 40, ט 9, ט 9, ר 200, ו 6, ן 50. qui omnes numeri ſimul reddunt 314. Alio quoque ordine à literis illis excerpuntur myſteria: aſſumendo uidelicet, aut primas, aut extremas literas diuerſarum dictionum: ex quibus componitur nomen illius: de quo occultè loquuntur uerba oraculi: accipiamus exemplum de Iacob: qui de Chriſto uaticinatus eſt, dicens: Veniet Silo, & ipſi congregabuntur, Hebraicè ſic: יבוא שילה ולו יקהת: hoc eſt: *Iauo ſilo velo iikat*. Quarum dictionum primæ literæ ſunt, iod י, ſin ש, uau ו, quæ ſimul unitæ reddunt hoc nomen Ieſu ישו, ut ſit ſenſus: donec ueniat Meſsiach, qui eſt Ieſus: cui congregabuntur gentes, eius cultum ſuſcipientes, ac teſtamentum eius. Hoc idem nomen multis in locis Scripturæ probari poteſt Tetrag. יהוה. Item extrahitur ex textu Exodi in uerbis Moſis ad Deum, ibi: Mihi quid: id eſt, ſi Pharao interrogans, à me quæſierit, quod nomen eſt Deo tuo? mihi quid? & nomen eius quid: id eſt, quid reſpondebo illi de nomine tuo. In illis uerbis Hebraicis eſt nomen Tetrag. לו מה שמו מה, *lo ma* nomen eius quid: id eſt, mihi quid nomen eius quid? à fine extrahitur Tetrag. יהוה: quaſi dixerit, iod he uau he eſt nomen eius. De literis hæc pauca nunc ſufficiant. Accedamus ad apices, qui duplices ſunt inferiores uidelicet, & ſuperiores: inferiores maiori ex parte puncta dicuntur: Hebraicè dicuntur ne gudoth: id eſt, literas uiuificantia: nam literæ ſine punctis mortuæ exiſtunt: quia moueri, ſeu proferri nequeunt. Superiores autem apices, qui à nobis accentus dicuntur, Hebraicè, tagnamim: id eſt, Diuinum Spiritum ſanctum ſignificant: eorum enim myſterio nos in Deum reducunt: quæ omnia myſteria in Chriſto completa fuêre, dicente ipſo: Iota unum, aut unus apex non præteribit à Lege, donec omnia fiant: id eſt, in Chriſto compleantur. At quia hæc ſunt arcana abſcondita à ſeculis: de quibus difficillimum eſt afferre iudicium, & completam tradere notitiam: nec in nulla alia lingua, quàm Hebraica intelligi, & docere poſſunt. Diuina enim nomina ab Hebræis habita ſunt, qui habuerunt à Deo: ſine quo nullatenus quis capere poteſt ueros ſermones, uerasq́ nomina: quibus Deus nuncupatur: ideò de ipſis alia dicere non poſſumus, niſi quæ à Deo ſunt nobis ſua benignitate reuelata: ſunt enim Diuinæ omnipotentiæ ſacramenta, atq́ uehicula, non ab hominibus, non etiam ab Angelis: ſed ab ipſo ſummo Deo, certo modo, pro ſuorum caracterum immobili numero, & figura, ſempiterna ſtabilitate inſtituta, Diuinitatisq́ harmoniam ſpi-

tantia, Diuinaq́; aſsiſtentia conſecrata. Quare illa ſuperi timent: tremunt inferi: Angeli colunt: pauent Dæmones: & omnis reueretur creatura, omnisq́; ueneratur religio: Virtutem nobis magnam præſtant. Deificantq́; unionem, atque etiam ſupra naturam mirabilium operum, effectuumq́; potentiam, ideo de his cum ſale loquendũ: nam hæc ſancta inter ſapientes diſſeminanda ſunt, non autem uulgaribus propalanda. Hanc doctrinam ultra prædicta ſi explicare uoluerimus, nec uires noſtræ debiles ſuppetẽt, nec tempus, nec charta, & atramentum ſufficiunt. Sed (ut uerbis Ioannis utar) nec totus Mundus capere poſſet eos, qui ſcribendi eſſent libri, ſi exararentur per ſingula ea, quæ docuit Ieſus. Diuina tamen opitulante gratia, quantum ipſum lumen & lux uera Ieſus meos dignabitur colluſtrare oculos, pro uiribus Euangeliſtarum ueſtigijs inhærentes aliquid innuemus de his mirabilibus, quæ continentur ſub cortice literæ utrius paginæ, maximè antiquæ. Quæ quidem Lex plena ſapientia primò data eſt Moſi: ſed à Chriſto conuoluta & conducta in melius: quemadmodum ſi figulus eandem maſſam, quæ erat ſub una figura, conduceret in aliã, nihil addito, niſi noua forma, ſubſtantia & materia eadem permanente: Chriſtus itaque doctor noſter, eam Legem, quæ priùs ſubacta erat ſanguine animalium, pro ſanctificando homine animali rurſum ſubegit, tanquã maſſam aliquam proprio ſanguine circunuoluit, & conduxit pro ſanctificando homine ſpirituali & meliori nihil perdens, nihil relinquens, quod ad ſubſtantiam Legis pertinet, ſed figuram tantùm, & effectum commutauit in meliorem ſortem: & hoc eſt, quod dixit: Iota unum, aut unus apex non à Lege præteribit, donec omnia fiant, & compleantur uidelicet per Chriſtum: id eſt, Euangelium, & Euangelij aſſeclas, quę in Lege dicta ſunt. Iota quippe eſt minima alphabeti litera, ex qua (inquit Hieronymus) oſtenditur, quòd ea, minima putantur in Lege, ſacramentis ſpiritualibus plena ſunt: & quod omnia recapitulantur in Euangelio. Eſt etiam apex, punctus & accentus: Quæ duo ſimul cum literis de ſubſtantia ſacri eloquij ſunt (ut dicunt ſecretiores Theologi) nam literæ Legis corpus faciunt, puncta animam tribuunt, & mobile reddunt corpus illud: accentus autem dant ſpiritum, uitam cœleſtem, & conſonantiam harmoniæ cœlorum conformem: unde illa tria complent, & perficiunt Legem ut facientia eam quodammodò uiuant. Iuxta illud Pauli: Viuus eſt ſermo Dei, & efficax. Viuit quidem, quia penetrat uſque ad interiora animæ, & ſpiritus, & ad penetralia cordis omnia proſpiciens. Efficax autem, quia diuidit ſpiritum ab anima, animali uidelicet uniens illum cum portione ſuperiori: ut tandem deducat etiam animalem animam iam ſpiritui ſubiugatam in Deum, ut canitur in Pſalmo: Lex Domini immaculata: id eſt, perfecta, conuertens animas, ad creatorem ſuum uidelicet, à quo proceſsit: & ſapientiã præſtans paruulis malitia ſcilicet & aſtutia humana: ſicut Doctor noſter Chriſtus, poſtquam de iſta ſapientia occultata prudentibus Mundi locutus eſt, ſubiunxit: Et reuelaſti ea paruulis: Qui immunes à peccato, & mundo corde admittuntur ad hanc doctrinam: ſapientibus Mundi, tanquam immundis porcis, & canibus denegatam. De quo loqui uolens Paulus cum Hebræis, inquit: Grandis eſt nobis ſermo. Et inter perfectos pertractanda: eò quòd ſit donum cœleſte, & manna abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Ideò non pertractandum de ea niſi inter expertos: quia alij capere nequeunt. Inſuper quomodo homo ſit particeps ſpiritus Dei, & unum & idem cum ipſo. Quomodo etiam deguſtatur bonum, & melius uerbum Dei quàm id, quod foris ad aures ſonat, & plebs eis in parabolis diſſeminatur, iuxta illud noſtri Doctoris dictũ ad ſecretiores diſcipulos: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: cæteris autem in parabolis. Quæ inſuper ſint uirtutes futuri ſeculi, & fœlicitatis quã expectamus: quã nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in

nec in cor hominis ascendit, nisi subuectus fuerit quis uirtute Spiritus sancti, ad ea cognoscenda, quę homo proprijs uiribus indagare nō potest. Sicut cautè loquitur Isaias, dicens: Non uidebit Deus absq; te, quæ præparasti diligentibus te. Demonstrata tamen hæc fuerunt primo parenti, dum in uoluptatis Paradiso existeret, quem secretiores Theologi: simul cum Paulo uocant seculum futurū: id est, nobis restituendum: qui illud perdimus. A quibus dependet cognitio perfecta, de origine & fine animæ: de Angelicis spiritibus, de cōditione, de qualitate ipsius immensæ gloriæ, de ratione illius Paradisi uoluptatis descripti penitùs sub metaphoris: Quæ omnia in medulla, & nucleo Euangelij includuntur: Ad quæ deuenit, qui scit auferre corticem & frangere nucleum: Cuiusmodi erat ille, qui dixit: nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes. Sicut ergo in ueteri (ut dicit conclusio præsens) nullæ sunt literæ, quæ in formis, coniunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu, superabundantia, minoritate, maioritate, coronatione, clausura, apertura, & ordine decem numerationum secreta non manifestent. Sic est in nouo testamento, cùm sit proles ueteris. Et sic patet, quantæ sapientiæ sit. Vide in tractatu de literis Hebraicis.

DOGM. CAB. Qui intellexerit, cur sit dictum, quod Moses abscondit faciem suam: & quod Ezechias vertit facies suas ad parietem: sciet quæ esse debeant orantis habitudo, & dispositio.

FR. ARCH. Necessaria est nobis oratio, quoniā per eam procuramus, eā quæ nō habemus: sumus enim nos uniuersi partes, ideò uniuerso indigemus: ut docet Proculus de mente Porphyrij, & aliorum sapientū. Et cùm salus unicuiq; naturæ, & conseruatio ex ipsius conuersione, ad totalitatē suam uerissimè dependeat: Ab eo qui uirtutem possidere cupit, precationibus insistendū est: & crebrò supplicandum: ut is eam influat: qui omnem in se continet uirtutem, & summum bonum est, atq; bonitatis cuiuscunq; causa: nō tantùm serie, & successu quodam existens, sed immediatè omnia producēs: etiam si uolueris materiam ipsam: nec ab aliquo semouetur, aut distat Diuinitas: sed omnibus ex æquo adest: cùm unumquodq; Dei munere existat: nec extra Deū est aliquid: cùm ipse omnia complectatur, & comprehendat: Et quicquid extra Deum imaginamur est penitùs nihil. Addit Iamblicus precum necessitatē super omnem spem: quia omnia producta sunt & custodiuntur à Dijs, iubente Summo. Ideo qui saluari cupit exorandum sibi est ad eos qui saluāt: à quibus res superari nequeunt: nam omne genitum à parentibus diuulsum, & radice: ad nō ens statim, & perditionem dilabitur: eo maximè, quæ quamuis in seipsa processerint: in parente tamen permanent: ut sunt creata omnia, quę à Deo incipiunt, & in ipsum desinent Deum, secundum perfectricem Trinitatem, qua à Deo procedunt in seipsis existunt, & in ipsum Deum tendunt. Gyrum enim quendam creata omnia efficiunt (ut sequitur Proclus de mēte Platonis) à Deo incipiētia, & in ipsum desinentia Deum, ueluti circuli linea, quæ ibi clauditur unde incipit. Vt autem reuertantur indigent fauore illorum, à quibus processerunt: Fauor uerò precibus impetratur, quarū est suadere tum Angelis, tum etiam Deo: ut hic scilicet iubeat: illi custodiant tutela perpetua: & eandem illuc reducant, unde uenimus. Et quamuis omnibus oratio necessaria sit: præcipuè tamen uiris probis: cùm applicatio quædam sit, & coniunctio illorū ad Deum. Simile nanq; simili complicati & coniungi natum est: probus autem, & integer, Deo similis est: Hinc cum ipso cōplicandus, ut auxilium impetret, quo abstrahatur à cæco carcere, & uinculis corporeis, in quo existēs, peregrinatur ab eo, cui similis est: & cui uniendus uenit. Et sicut à parētibus abducti pueri supplicant natura impulsi, donec ad eos reuertantur: Sic nos à uero omnium Patre semotos, ut reducamur, illū orare: & illi supplicare oportet. Hinc

Academici nonnulli orbos illos,& utriſq; parentibus carentes dicebant:quia orationibus, precibuſq; ſpretis, ad ſuperiorem Diuinamq; naturam conuerti negligebant.Ideò apud uarias hominum nationes : quicunq; nomen aliquid ſibi duce uirtute uindicauêre,circa precum,orationumq; ſtudia ſe exercuerũt, ut Apud Indos Brachmanæ : apud Perſas Magi : Inter Græcos Theologi : in Aſſyrijs Chaldei,qui feſta Deorum,& abdita myſteria ſanxêre,ea orationibus uenerantes. Quanto magis id nobis faciendum eſt,quibus cœli ianua iam eſt reſerata. Quot autem ſunt animi benè compoſiti, prolatæ uoces, aut intenſæ cogitationes ad Deum pro indigentijs temperandis, aut donis aliquibus impetrandis,tot ſunt cantilenæ ſuauiſsimæ Deo porrectæ, ultra laudes, & hymnos, quos frequenter in eius honorem perſoluimus. Ad illas autem cantilenas quamoptimè concinnandas Proclus quinque præbet exactiſsima documenta. Quorum primum eſt cognitio ordinum diuinorum, ad quos ille qui precatur, accedit: non enim propriè expediteq; accedere poteſt, qui illorum proprietates ignorant.Quamobrem oraculum,ſiue Diuina reſponſa primam in ſacrorum Dei cultu iubent ignis accenſam eſſe notionem : Quod à Moſaicis inſtitutis eſt acceptum: nam in Leuitico ſummo iubente oraculo, præcipitur. Ignis in altari meo ſemper ardebit. Secundum eſt cognatio, affinitaſq; noſtra ad Deum ipſum, ſecundum omnifariam in nobis ſinceritatem, expurgationem,& fidelitatem in cõmiſsis: Iuxta illud quod ſummus Doctor, ait: Qui fecerit uoluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt: ille meus frater, ſoror,& mater eſt. Tertium eſt cõtactus : ſecundum quem diuinam tangimus eſſentiam ipſo animi ſupremo capite: & ad illam inclinati innitimur. Quo ſenſu dicit Ioannes: Quod audiuimus, & uidimus, & contrectauimus de uerbo uitæ. Quartum eſt adhæſio. Vnde Dauid:Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.Quintum eſt unio : quæ unum illud quod in animo eſt, in Dei unitate collocat: & ſtabiles nos reddit in unum redigens actum : ſecundum quem non noſtri ſumus,ſed Dei: in diuino manente lumine:& ab ipſo in gyrum circumplexi. Et hic eſt finis optimus uerarum precum,ut applicet conuerſionem ipſam manſioni: & unum quod ab uno Deo procedit: rurſum in uno collocet, & ſtabiliat. Hoc eſt facile iter ad fœlicem,beatamq; uitam, dum precationibus eleuamur, & in Deum conſcendimus: qui alioquin apprehendi non poteſt à nobis, niſi hoc medio orationis : nam ad Deum Patrem preces dirigere debemus: Patrem dico archetypum. De quo loquens Proculus, ait: omnia orare præter primum:In quem rectè orantes dirigunt preces. Quod & Chriſtus docuit,dicens: Cùm oraueritis,dicite:Pater noſter. Et hoc ut recognoſcamus omnia danda ab eo: ſicut ipſemet recognouit,dicens: Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo.Et iterum : Mea doctrina non eſt mea : ſed eius qui miſit me. Et hoc etiam quia Pater eſt fons primus miſericordiæ,& pietatis. Hinc Apoſtolus uocat ipſum Patrem miſericordiarum,& Deum totius conſolationis:nam ipſe miſit ad nos Redemptorem : Ioannis 3. Sic Deus dilexit Mundum,ut Filium ſuum unigenitum daret: ut omnis qui credit in illum non pereat,ſed habeat uitam æternam. Ideo hunc Patrem iugiter orare debemus: id eſt, feruor orationis & charitatis debet eſſe continuus in habitu, ſi actu eſſe non poteſt. Ad hunc ſenſum dixit Chriſtus: Oportet ſemper orare, & nunquam deficere. Quia oratio aſcendit in cõſpectu Dei: ſicut incenſum : ſicut canit Dauid:Homo enim in feruenti oratione,dirigit orationem in cœlum, ueluti ſagittam ab arcu & brachio robuſtiſsimo proiectam : & quandoq; tantæ eſt efficaciæ, ut mutare poſsit ſententiam Dei:ſicut de Niniuitis in Iona,& de Achab in tertio Regum uolumine: Ezechias autem orando meruit dilationem uitæ quindecim annis : pari modo Moſes orans placauit Dominum. Verùm cùm in oratione petamus, nondum habemus quod concupiſcimus, ſed poſt exauditam

orationem, & iam adepto optato munere introducimur ad penetralia, in quibus prospicere licet illa spectacula æterna, pleno animi oblectamento. Et hęc est uera contemplatio, sicut in de Arca mystica bene diffinit Ricardus, dicens: Contemplatio est libera mentis perspicacia in spectacula sapientiæ cum admiratione suspensa: pulsatus enim Dominus precibus aliquando ex quamplurimis cubiculis aliquod, in quod ingressus collustratis oculis uidet spectacula diuinæ sapientiæ uulgo reconditissima. Et quia in infinitum extenduntur, omnia penetrare nequiens remanet uidentis mens cum admiratione suspensa: nam in Ecclesiastico dicitur: Exaltate Dominum quantum potestis, maior est enim omni laude. Quis enim magnificabit eũ sicuti est? Beati quãuis uideant eum sicuti est, non tamen quantus est: quia hic infinitus, illi autem determinatos habent suæ uirtutis gradus. Hinc Esaias cum Deo ipso familiariter agens, inquit: Verè tu es Deus absconditus. Absconditus quippe, & patens. Est enim Deus omnibus in rebus, hinc omnibus patens. Estq; in se ipso tanquam in abysso suarum tenebrarum contectus omnes latens, ut in Dauidico carmine dicitur: posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius, tabernaculum eius, tenebrosa aqua in nubibus aëris. Cum particulari enim homine agens, aliquando abscondit faciem suam ab eo, & ait: Non uidebit me homo & uiuet. Reuertitur tamen homo ad Deum per orationem. Et ad hoc faciendum & consequendum, uerti debet orans, ad parietem: nam tota mens & intentio nostra dirigenda est in Deum: qui à nobis post parietẽ quendam occultatur cùm inuisibilis sit: ideo Deus apparere solet in nube. In Exodo enim legimus quòd cùm Aaron populum alloqueretur, apparuit gloria Domini in nube. Et Mosi dixit Deus: Veniam ad te in caligine nubis: sicut antè impleuerat tabernaculum. Et in transfiguratione Domini: Ecce (inquit Matthęus) nubes lucida obumbrauit eos. Hoc facit Deus, ne uideat à nobis, gloria maiestatis eius indignis. Et ne offendantur aspicientes à splendore ipsius: si enim (ut inquit Apostolus) nõ poterant intendere filij Israël in faciẽ Mosi ob splendorem uultus eius: qui erat homo corruptibilis: quanto minus in gloriã summi, & incorruptibilis Dei: paries uerò qui interponitur inter nos & Deum Patrem, & Malchut: sine cuius ingressu, minimè ad penetralia ascendere possumus. Et ad hunc ingressum faciendum, oportet nos cum superis habere commercium: id est, oportet quod nos conformemur illis in rectitudine, spiritualitate, munditia: & in cunctis pro uiribus nostris. Hinc Syrianus in sua Theologia docet: quòd Ecclesiasticæ Hierarchiæ sacerdotes, & alij operantes proportionari debent anagogicis uirtutibus cœlesti Hierarchiæ. Immò oportet, quòd conformemur summo Hierarchæ: si uerba Pauli obseruare uolumus, qui ait: Quos præsciuit & prædestinauit, scilicet Deus, conformes fieri imagini Filij sui. Quo sensu iterum dixit: Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto: id est, nisi participet de Spiritu sancto: sicut ipse Christus plenus fuit, de cuius plenitudine (teste Ioanne) omnes accepimus. Et quia in habentibus symbolum facilis est transitus, ideò ex illa ui symbolica, & conformitate operamur: & ex ui consonantiæ: nam adeò hæc efficax est, ut ad motum unius consonantis, sequatur motus alterius: sicut patet de ueris amicis, quorum alter mouetur ad motum alterius: cùm utrique sit (ut dicitur:) Idem uelle, & idem nolle. Hinc Orpheus in operatione singularis docet, quòd secundum quod est idem nomen, per analogiam tamen: uirtutum naturalium & diuinarum, idem est hymnus: idemq; est opus: ut dicere possimus. Si dispositionem habeam ad suscipiendum lumen & fauorem Solis. Dum operatur in me sol: operatur & Raphaël: siue quæcunque sit intelligentia ipsi soli præsidens. Operaturq; & illud numen, cui sol & intelligentia illa respondet. Quod quidem numen Dauid, Esaias, & secretiores Theologi uocant Tiphe-

ret, quod eſt cor Archetypi, ſicut Sol cor cœli. Et utrunque reſpondet cordi noſtro per illuſtrationem & feruidam charitatem ſuperis correſpondenti: poſſumus enim Deo & ſuperis correſpondere, ſi antiquos Theologos ſequi uoluerimus, & benè Euangelij uerba perpenderimus. In omnibus enim membris & operationibus Deo conformari poſſumus. Quod probat Dionyſius longo ſermone omnia membra humani corporis ſua nota, per analogiam in Deo reperiri. Vnde pro omnibus citat Scripturam atteſtantem, quod in Deo ſunt oculi, palpebræ, aures, os, lingua, & cætera huiuſmodi, quibus nos conformari docemur in Euangelio: primò enim cordi Diuino conformari monemur, dum dicitur: Eſtote miſericordes, ſicut & Pater ueſter cœleſtis miſericors eſt. Manibus uerò conformari nos Deo Chriſtus hortatur, dum ait: Date & dabitur uobis, à manibus Dei uidelicet. Oculis quoque, dum dicit: Beati qui lugent: id eſt, qui emittunt ex fonte oculorum lachrymas: quia aperietur eis fons diuinus conſolans eos. Et ſic de alijs membris: pro qua ſimilitudine habenda: abſcondere debemus faciem, ſicut fecit Moſes: & illam uertere ad parietem: ſicut fecit Ezechias: ut dicit concluſio. Et hoc quandiu degimus in hoc Mundo: quia orare debemus ad parietem Malchut: relinquendo hæc uiſibilia & ſenſibilia, quæ facies dicuntur: quia à nobis de facili apprehendũtur. Vnde Ieremias: Eleuabit ſe ſupra ſe ſedens ſolitarius: Ideò orare debemus in abſcondito: id eſt, relinquendo temporalia; & contemplando æterna. Ideò, dum Deus in monte Sina Moſen alloqueretur, Moſes non aſſuetus lumini Diuino, faciem ſuam abſcondit, non habens tunc oculum purgatum: nam (ut dicunt ſecretiores Theologi) ſi quid obſcœnum, & immundum deturpet oculos, habent locum, in quo expurgentur, antequam deueniant ad lucem illam colluſtrantem, & perficientem, ne offendatur ipſe fœdus & debilis à claritate eius, ita aſſuefaciendus eſt oculus antea, quàm in eam pleniſsimam lucem figat intuitum: quia (ut inquit Plotinus) ſordidus infectus oculus, nec dum bene purgatus aut debilis, ſi in ſpectaculum lucidiſsimum intendatur, illicò caligabit: oportet enim uiſurum uidendo cognatum, ſimilemq́ꝫ priùs effici, quàm ad ſpectandum adhibeatur: neque enim oculus unquam uideret ſolem, niſi factus ſolaris, neque rurſus animus, niſi factus pulcher, ac Diuinus: ipſam pulchritudinem, & Deum intuebitur: neque lucem ſuſcipiet, niſi factus lucidus, & clarus: hinc Salomon in Prouerbijs ait: Semita iuſtorum, ſicut lux, ſplendet, uadens, aut proficiſcens, & lucens, uſque ad perfectum diem. Oportet igitur, ut qui Deum contemplari deſiderat, oculum habeat purgatum, alioquin à lumine illo offenderetur, ut patet de nouo à ſomno ſurgente, & in lucem aſpiciente: tunc enim eius oculi diſgregantur: niſi paulatim oculus fiat ſolaris: ita fit inſueto lumini Diuino à fortiori, hoc idem accidit populo Iſraëlis, qui in Moſis faciem aſpicere non poterat, lucentem ex cõſortio Diuino: ita à ſimili, de Ezechia dicatur: qui orans, ipſi apparuit Diuinus ſplendor, quem ferre nequiens (quia inſuetus erat talis luminis) faciem uertit ad parietem: illud enim lumen inacceſsibile: hinc de illo loquentes, per multa deuia, errarunt quamplurimi, omnes utique illi, quorum oculos ipſe non colluſtrauerat: ideò iubet Pythagoras, ut de Diuinis nemo ſine lumine loqui præſumat, ſine illo inquam lumine, de quo Pſal. canit: In lumine tuo uidebimus lumen. Qua luce Adam perfuſus, Deum ipſum ad meridiem deambulantem uidit, uocem cognouit, & creatarum rerum omnium naturas, ut ſingulis quibusq́ꝫ conueniens nomen imponeret, ritè perſpexit. De Patriarchis item dicatur, de Prophetis, Apoſtolisq́ꝫ, &c. Omnes ab illo Diuino lumine ſunt perfuſi. Alia ratio Moſis, & Ezechiæ, quare ſic fecère, fuit nempè humilitas: ideò, qui exorari deſiderat, ad horum exemplum faciem abſcondat, indignos ſe putantes: ut de Publicano

legitur:

legitur: qui humilitate fuit iustificatus: Pharisæus uerò, superbia cōdemnatus. Oratio enim humiliantis se, cœlos penetrat: quod confirmans Psalm. ait: Accedens ad cor altum (superbum) exaltabitur (elongabitur) Deus.

DOGM. CAB. Nulla res spiritualis, descendens inferius, operatur sine indumento.

FR. ARCH. Pro fundamento habet firmò, quòd homo ad Dei imaginē sit formatus, & sic necesse est, ut cōsimili ei figura gaudeat: Deo.n. modo humano membra tribuimus, oculos uidelicet, & manus, &c. dexterā habet Psal. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: de sinistra Pater: ad quam collocabuntur mali in nouissimo examine: de sessione Isa. cœlum mihi sedes est: & terra scabellum pedum meorum: de ambulatione Genes. dicitur, quod ambulabat ad meridiem: & Psal. Viderunt ingressus tuos Deus. De oculis, & auribus, Psal. palpebræ eius interrogant filios hominum. De naribus, Exod. odoratus est Dominus odorem suauitatis. De ore: Isai. Os Domini loquutū est. De gutture, Cant. Guttur tuum, sicut uinum optimum. De capite, Canti. caput tuum, sicut chermel. De manibus, Psal. & Iob. Manus tuæ fecerunt me. De digitis, Psal. Videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum. De dentibus, Cant. Dignum est uinum dilecto meo ad potandum, & cibus labijs, & dentibus eius. De humeris, Isai. Factus est principatus super humerū eius. De brachijs, Isai. Brachium Domini, cui reuelatū est. De corde, primo Reg. Inueni hominem secundum cor meum. De dorso, Iere. Dorsum, & non faciem ostendā eis in die perditionis eorum. De pedibus, Psal. Et caligo sub pedibus eius. Dicitur etiam Deus aliquando uestitus modo humano: idq́ , quando uestitum uarijs indumētis, sese nobis ostendit opifex. Et sunt indumenta, per quæ Deū cognoscere possumus: quem in nuda, & pura essentia apprehendere nequimus. Membra sunt uires multiplices in illo uno simplicissimo. Et uestimenta sunt uiæ quædam, per quas in nos sese diffundit. Dum per membra: id est, per uires eius multiplices, quoad nos: sed in se unicum aliquid operatur. De quibus uestimentis Cabalistæ in Ilan, siue in arbore sephirot discutiunt: per hæc enim uestimenta, omnis uirtus, ab eo emanans, procedit: nam à Deo nudo, penitùs semoto ab omni respectu nihil fluit: nam in se continet omnia, tanquam fons omnis bonitatis. In eo enim quod influit, relationem quandam induit: quod ipsi, uestimentum nuncupant. Et decem sunt uestimenta: Deus enim dicitur nudus, quando consideratur in sua nuda, & pura essentia, penitùs ab omni relatione remota, tàm intrinsecè, quàm extrinsecè aduenientē: quatenus est hic, nulli se communicans. Et dicitur Ensoph, de quo in conclusionibus Mirandulæ. Ipse igitur summè hic, antequam cum creatis ageret, genuit Filium, cum quo simul Spiritum sanctū producit. Dum igitur Filium genuit, primam induit uestem: quæ scholasticè dicitur paternitas: & dicitur cheter Elion: & dicitur Pater luminū. De qua ueste Psal. Amictus lumine, sicut uestimento. Qui Deus Pater in sinu suo suscipiēs Filium, quem genuit: aliud induit uestimentum, quę dicitur chocmah, siue sapientia: & Pater cum Filio spirans Spiritum sanctum, induit uestimentum Binah, siue intelligentia: post autem sanctissimam, & intrinsecam productionem uoluit se in creata diffundere: unde septem alia uestimēta se induit: quorum primum dicitur chesed, siue misericordia, pietas, & clementia: quo se in alios diffundit: ipsosq́ pientissimè regit: clementissimè præuenit, iustificat, & remunerat. Et, quoniā clementia in mensa iustitiæ libramine temperatur: ideò ad iustitiam indumentū assumit, & dicitur ghebura, siue iustitia midah adin. De quo uestimēto Angeli admirantes, dixēre: Quare rubrū (scilicet iustitiæ) factum est uestimentū tuum. Et, cùm sit summū pulchrum, omnia pulchrificaciens, maximè naturam humanam: cui omnimodā imaginē sui tribuit: hinc aliud uestimentū induit, quod in scriptis

sacris

ſacris maximè in Pſal. dicitur tipheret: quod nos, nunc decorem, nunc magnificentiam, nunc pulchritudinem habemus, propriè tamen eſt nomen gloriæ, & pulchritudinis Diuinæ. De quibus Dauid: Dominus regnauit, decorē indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinem, &c. poſt hæc duo alia ueſtimenta, amictus eſt ſummus moderator: quibus nobis magis domeſticum ſe præbuit: per quæ multa dona nobis donat: de quibus Pſal. Confeſsionem, & decorem induiſti: nam per ea facit Deus homines celebres: & dicūtur nezach, & hod. Et, quia nobis Deus uitā præſtat, & eſſendi ſtabilitatem: ideo induit ſe aliud ueſtimentū, Ieſod uocatum: Diuina deniq; hęc maieſtas ultimum aſſumit amictū: quo nobis penitùs familiarē ſe præbeat: & hoc Cabaliſtę uocant malchut: hoc eſt, regnū: nam ipſe nos domeſticè regit, tanquā Rex populum ſuū. Dicitur etiā ſechina: id eſt, inhabitatio Dei in nobis immediata. De quo Iere. Tu autem in nobis es Domine, &c. poſtremò Deus ueſtiuit ſe humanitate, ut hominem ueſtiret Diuinitate. Ad cōcluſionis propoſitum (nulla res ſpiritualis, &c.) nam, ſi Deus creare uoluit Mundum, induit ſe ueſtimentum creationis: Si noſtri miſeretur, induit miſericordiæ ueſtimentum: Si punit, iuſtitiam induit, &c. quia implicat Deum in ſe ſtare, & aliquid creare: nam operando, ſtatim oritur relatio inter Deum, & creaturam, quę (ſecundum Scotum) rationis eſt: melius tamen foret dicendum, quod ſit realis: nam id genus relationes ſunt indumenta quædam: quibus dicitur Deus nobiſcum agere: creaturæ uerò ad Deum relatio eſt realis ſecundū omnes (nulla res ſpiritualis) id eſt, Deus in ſe abſolutus (deſcendens inferius) operando (operatur ſine indumento) ſcilicet relationis modo dicto.

DOGM. CAB. Peccatum Sodomæ fuit per truncationem ultimæ plantæ.

FR. ARCH. Peccatum tàm in Angelis, quàm in hominibus fuit, & eſt quando quis diſcedēs à ſummo bono, uel maiori oblectari uult in minori (ſecundum Dionyſium & Vgonem eius interpretem.) Hinc totam peccati ſummam complectitur ipſe Deus, dum inquit per Ieremiam: Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquarum uiuentium Dominum: & foderunt ſibi ciſternas diſsipatas: quæ continere non ualent aquas: nec tantummodò peccatum eſt, quando præeligitur bonum creatum, ſummo bono: ſed etiam quando exiſtentibus duobus bonis creatis, præeligitur minus: ſicuti præponens commodum proprium publico, aut multorum utilitati. A quo errore declinans Apoſtolus aiebat: nō quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis: pari modo, quando bonum & delectatio corporea præponitur oblectamento ſpirituali. Eſt igitur peccatum, & error, quando debitus peruertitur ordo: ut uerum ſit illud Auguſtini: Malum eſt priuatio ordinis, aut debitæ rectitudinis. Hic autem error, aut peruerſio ordinis non eſt ex aliqua uirtute à Deo tributa, ſed ex debilitate, aut obſcuritate noſtra ignauia contracta: quam Saluator, & cum eo Dionyſius, & Damaſcenus uocat noctem, uel tenebras, dicens: Qui in tenebris eſt, neſcit quò uadat. Et iterum: Qui ſequitur me, ſummum uidelicet doctorem & directorem: non ambulat in tenebris, peccatorum uidelicet. Quas tenebras ſequitur ſempiterna nox inferni, de qua iterum ait: Veniet nox, quando nemo poterit operari. Et ſicut nox, uel obſcurum eſt priuatio lucis: ita error eſt priuatio rectitudinis. Vnde concluditur, quòd proprium eſſe peccati eſt priuatio boni, in quā currit homo, aut peruertendo ordinem in electionem: aut præſumendo à ſe, quod à ſummo doctore recognoſcere deberet: itaq; culpa nō eſt à Deo, ſed à uoluntate malè eligente, aut nimis præſumente, ſed benè eſt à Deo illud quod malè præeligitur, & uoluntas: quæ propria culpa errat in eligendo. Ad propoſitum, ſicut ab arbore, uel ultima planta Archetypa rectè & debitè ſuſcepta omnis iuſtitia, omne rectum, omne deniq; bonum procedit: ſic ab illa arbore uiolata omne malum in

genus

genus humanum,& etiam in Angelos prouenisse patet:malum enim non nisi à bono prouenit (secundum Augustin. & Dionysium) dicunt enim isti omnium malorum, principium & finis est bonum: nam nihil operatur ad malum aspiciens, sed ad bonum, quod aut negligit,aut indebitè appetit: peccauit enim Angelus nolens hanc arborem suscipere tanquam uerum Dominũ, & uerum legislatorem, atque obedire regulis in eodem descriptis: nolensq; uereri ipsum tanquam Mediatorem,& per quem cohęredes efficeremur iuxta Regis edictum: Quod Paulus cum Hebræis propalauit, dicens: Et cùm introduceret eum primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Hinc peccauit & Homo, ausus extendere ad ipsum rebellem manum, qui sub typo arboris scientiæ boni & mali, in medio Paradisi collocata à Mose dicitur. Sola ergo illa deordinatio,& inconcinnitas,aut carentia ab ordine,& conformitate cum regulis existentibus in illa arbore est malum: unde clarissimè infertur, quòd ab illa arbore prouenit malum, non quidem ab ea productum, sed quoniam operans ab ipsa declinat, ut apertè intonat Apostolus,dicens: sublata Lege, tollitur peccatum. Et iterum: Si Lex non esset,peccatum non imputaretur. Sed Lex est ipsa ueritas,& agendi regula: quę in uerbo incarnato est quod nunc Iesus dicitur, & Redemptor. Olim autem arbor uitæ, & arbor scientiæ boni & mali: quia inde cognoscimus bonum & malum:& inde habemus,unde operemur bonum & malum. Vnde Adæ peccatum & Sodomæ: ambo hanc ultimam plantam & arborem malchut a cæteris plantis sephirot truncarunt. Et ambo irremissibilia per humanum remedium: nullus enim homo fuit ad huiusmodi offensionem sufficiens satisfactor: impari tamen sorte: nam Adæ peccato prouidit Deus de remedio per mortem unigeniti sui: in cuius signum Deus cooperuit Adam pelle agni, qui tollit peccata Mundi,remittendo ei delictum,donando ei pellem suam: id est, uitam: quia Christus, moriendo, uiuificauit Adamum: peccatum ipsum Adæ, cùm fuerit in Deum, non potuit reparari, nisi per Deum: non enim interfuit ignorantia: quia hæc data est in pœnam peccati: nec mera fragilitas: quia nondum sensualitas rebellauerat, sed affuit superbia, quæ fecit & Angelos, & hominem ab opifice suo apostatare: quia præsumpserat uterq; uendicare sibi gradum eminentiorem, quàm ipsi, competeret: ut dixi in conclusionibus Mirandulæ: nec etiam peccauit ex ignorantia aut fragilitate: sed nimis ex cognitione lympidissima præsumens aggredi uoluit. Vnde fuit crimen lęsæ maiestatis. Quæ scelera nullo sacrificio expiarentur, nec Lege purgari poterant: quia Lex neminem iustificabat (secundum Paulum) ideo non contentus Deus, quod homo perizomate ex folio ficus contexto cooperuisset nuditatem suam: uestiuit eum tunicam pelliceam: confectam quidem ex pelle illius agni,de quo dixit Baptista: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata Mundi. Et sic hanc plantam malchut uiuificauit ac reuixit, cæterisq; plantis dimensionum adiunxit: quod confirmans Christus, dixit: Regnum Dei (malchut) intra uos est: meis scilicet meritis uobis donatum: quod ualde cupiebat Dauid, dicens: Tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi: Deus enim nunquam peccatores omnino relinquit, demptis Sodomæis: qui adeò hanc plantam Regni truncarunt, ut eis spes nulla fuerit salutis: quia nec purus homo, nec Diuinus, ut Mesiah, satisfacere potuerunt, secundum Cabalistas: idq;, quia pro eis nullum fuit à Deo prouisum remedium. Et eorum peccatum non tantùm fuit Sodomię, sed etiam, quia exciderunt, & penitùs euulserunt ultimam plantam: id est, ultimam mensuram malchut (qua immediatè cum mortalibus agit) ne ampliùs produceret in eis fructum remissionis, aut bonorum operum, idq;, auertendo faciem suam prorsus à Deo, malum semper cogitantes. Idem fecère, qui diluuij aquis submersi fuerunt: nunquam enim quisquam populus penitùs deletur, nisi idolatriæ peccatum intercedat, rebellionis, & cri-

& crimen læsæ maiestatis. Et pluit super has ciuitates sulphur, & picem ad terrorem, & in uindictam tantorum scelerum: & præterea, ut illa essent ad ignis fomentum: quem Deus in eorum perniciem miserat: picem igitur, & sulphur pluere uoluit Deus, ut indicaret eos infernis tormentis absque ulla spe exitus destinatos, ut asserit Zohar: & insuper in signum detestationis, & fœtoris eius peccati. Et usque in hunc diem apparet ira Dei in illa patria: Aues enim super lacum illum uolantes, illius aquæ fœtorem ferre nequeuntes, in illum cadunt, fructus sunt pleni fumi: multaq; alia ibi contingunt: quæ me narrare per singula tædet. Cõcludunt Cabalei, quòd sicut betel est porta cœli: ita locus ille Sodomorum est porta inferorum. Ideo Leuitici 20. Lex seuerè uetat concubitum cum masculo. Hoc non fuit inditum ex mera Legislatoris uoluntate: ut aliqui scelesti scribere ausi sunt: nam nulla Lex est merè uoluntaria: cùm habeat unaquæque rationem, propter quam inducta est: & inter alias Leges hæc, quæ iubet, nequis coëat cum masculo coitu fœmineo, sed morte moriantur ambo. Vterq; enim operatus est nephas: contra uidelicet ordinem naturæ. Hinc dicitur hoc nephas uitium contra naturam. Sicut etiam Plato paucis uerbis, ubi de republ. bene instituenda agit: concludit, dicens: ne semines semen, ubi germinare uel pullulare nequit. Similiter coiens cum iumentis, eandem pœnam subire iubetur. Hic enim etiam naturæ ordinem peruertit seminando ubi nihil nascetur, aut monstrum nascetur: quod est contra naturæ intentum, ut naturales concludunt. Etiam in hoc uitio cadit homo à dignitate sua: dum cum bestia ipso longè inferiori commiscetur. In cuius sceleris detestationem iubet Lex, ut occidatur simul cum bestia cum qua coit, & comminatur, quòd terra euomet huiusmodi scelera perpetrantes. Sicut euomit gentes ibi præexistentes: quæ huiusmodi scelera perpetrarunt. Animalia quoque iubentur occidi nedum in detestationem, sed ueluti polluta & immunda. Et, quia intercesserunt in peruersionem naturæ. In tali quoque spurcissimo coitu interueniunt spiritus immundi polluentes utrunque. Ideò iubentur huiusmodi polluta & immundata tolli è terra, ne cæteri polluantur in eis.

DOGM. CAB. Per secretum orationis antelucanæ, nihil aliud debemus intelligere, quàm proprietatem pietatis.

FR. ARCH. Tempus partitur per binarium quaterdenum à Salomone, dicente: Tempus nascendi, & tempus moriendi, &c. Et dixit hoc sapiens propter rerum periodos: ut aliqui asserũt: sed cur binario quaterdeno ipsum partitus sit: non declarant. Fecit igitur sic, quia sunt septem fontes supramundani ad primam causam pertinentes, & septem cœlestes, planetæ uidelicet: ipsis supramundanis correspondentes: quibus omnia, quæ tribuit Deus inferius, partitur. Et hi pertinent ad causas secundas: Vnde dierum ac temporum partitiones fluunt. Qui fontes simul iuncti sunt quatuordecim: influentes bona benè dispositis: mala uerò malè dispositis: sicut patet de sole, qui lutum indurat, cæram autem liquefacit. Hinc sapiens horum secretorum non ignarus: huiusmodi quatuordecim fontium effectus geminat: picturam huius temporis Iosippus Græco sermone conscripsit: quòd uidelicet interrogatam tempus, quid nam esset, respondit: Occasio omnia donans: tàm bona uidelicet, quàm mala. Hinc Simonides laudauit tempus, eò quòd omnia bona ab ipso producantur. Paron aût Pythagoræus illud damnauit, eò quòd omnia mala in ipso fiant. Et quærenti cur semper graditur, ait: curro irreuocabiliter sequens cœlorum motus. Et sciscitati, quare haberet talos geminæ naturæ: quia uolito (inquit) sub æthere, partim cœleste, & partim terrenum. Et interrogatum cur in manu nouaculam gereret, dixit: Quia omnia mihi subiecta præcido, & occido. Requisitum autem cur comam haberet in facie,

in facie respondit: quia obuianti mihi sum opportunum, posteriora calua habens, quia nemo apprehenderet retrorsum, cùm sim irreuocabile. Confert igitur tempus operibus: non quidem confert tempus, quod est mensura motus & quietis (ut dicunt naturales) quia illa mensura nihil operatur: sed conferunt res, quæ magis sunt dispositæ ad effectum aliquem aliquo tempore, quā alio, producendum. Comprobamus enim quod corpora nostra sunt melius disposita & fortiora, quando sol est in suis cardinibus, quàm quando est in carceribus, uel depresionibus suis. Et cùm mutentur Angelicæ custodię singulis tribus mensibus, & singulis tribus horis, immò in qualibet hora diei est aliqua mutatio (ut sapientes norūt) Hinc maiorē fauorem habere possumus ab eis una hora, quàm alia. Ipsi enim sequuntur syderum dispositionem. Vnde dixit Angelus, cum Iacob luctans: Dimitte me, quia aurora est: tempus uidelicet quo cogor laudare Deum (ut aliqui dicunt) aut quia debilitor luce: cùm potestas mea sit tenebrarum, propter hoc, quibusdam horis noctis, horror inuadit mortales: quia illis horis præualent tenebrarum potestates: quæ nobis inimicantur. Hinc propheta canit: posuisti tenebras & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ: catuli leonum rugientes, ut rapiant. Sermo enim est de tenebrarum potestatibus, quæ nobis inimicantur, ut omnes exponunt. Et hæ in nocte præualent, maximè autem ante mediam noctem. Quo tempore iudicium durum (quod Hebræi *din* דין appellant) præualet. Aliquibus autem horis lætamur: quia tunc nobis occurrūt Angeli boni amici & fauentes: Vnde cor nostrum dilatatur, & ad opus exequēdum inflammatur: nec enim melior obseruatio haberi potest, ad opus incipiendū & prosequendum, quàm dum cor inflammatur, dilatatur, & gliscit ad opus aliquod perficiendum: quia tunc fauent cœli, Angeli & omnia: proficiscitur hæc temporis differentia apud superos, qui tempori non subijcimur. Quamuis enim illi non subijciantur tempori huic à motu cœlesti prouenienti: habent tamen spatia sua, quibus hæc temporis spatia correspondent. Alioquin non dixisset Deus: Cùm me laudarent astra matutina: id est, Angeli: qui ad laudes matutinas disputati sunt persoluendas. Vnde sequitur: Et iubilarent omnes filij Dei: multaq; ex Scriptura colligi possunt: quib. clarè patet, quod etiam apud Angelos, sunt quædam spatia distincta: in quorum aliquibus magis Deo uacant: in aliquibus autem, magis nobis fauent, ad hoc Deo concurrente. Et de hoc tempore, propheta canit: Ego uerò orationem meam ad te Domine tempore beneplaciti Deus. Hinc Proclus inter cætera, quæ docet cognoscenda à benè orante, commemorat tempus. Hanc temporis obseruantiam in orando docuit nos Christus. Vnde ipse in Ioanne, dixit: nondum uenit hora mea. Dauid etiam propheta elegit, & eligere nos docuit horas orandi, dicens: Vespere, mane, & meridie. Et, iterum: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Ecclesia tamen id prohibuit dierum, & horarum obseruationes, ne superstitionem incurramus aliquam. Cùm ergo Christus omnia nouerit: absque superstitionis periculo tempora obseruauit. Quæ quidem tempora, si quis debita ratione obseruaret, non solùm non peccaret, sed fauorem susciperet. Hinc Pater æternus expectauit tempus mittēdi Filium suum. Iuxta illud Apostoli: At ubi uenit plenitudo tēporis, misit Deus Filium suū: pari quoq; modo ordinauit pascha in plenilunio: diem remisionis in mense septimo, septembri uidelicet. Iobileum in anno quinquagesimo: & multa huiusmodi, ut in his conformes supernis faciliorem & abundantiorem influxum susciperemus. Animalia quoq; obseruant tempus. Vnde Ieremias dicit, quod hirundo, ciconia, turtur & huiusmodi cognoscunt tempus suum. Id habent à natura, quam Auerrois uocat intelligentiam non errantem. Et hoc, siue sit illa uniuersalis: quam Platonici uocant animam Mundi: siue sit particularis præsidēs unicuiq;: ut docēt secretiores Theologi. Vnde colligitur, quod

omnia expectare debent tempus in cœlo decretum pro quocunque opere perpetrando:ut in Psalm.dicitur: Ordinatione tua perseuerat dies, & omnia uidelicet,quoniam omnia seruiunt tibi. Hinc scriptum est: Sapiens expectabit tempus operandi scilicet: propterea Deus & Christus omnium sapientissimus suum tempus expectauit: quia omnia tempus habent suum : ut Salomon ait:Et si mansiones illæ Diuinę,apud se non habeant tempus,quo mensurentur:agunt tamen in tempore quo ad nos:qui tempore mẽsuramur.Mouentur etiam ipsæ secundum tempus supremum : quod propriè non dicitur tempus per partes diuisibile:sicut tempus,quo mensuramur: sed est tempus, cui nostrum tempus per analogiam quandam correspondet. Quod edocemur à Mose & Petro: qui dicunt, quod millenarius annorum correspondet uni diei supremo.Quod clarius referat Zohar exponẽs illud, quod de Iacob in Genesi dicitur: quòd uidelicet ipse Iacob seruiuit pro Rachele septem annis:& uisi fuerunt illi dies pauci:dum uidelicet respiceret ad supremum septenarium,qui dicitur Beersebah,puteus uidelicet septem. In quo quidem puteo colligitur uirtus septenarij supremi: à quo proficiscitur uirtus septenarij inferioris, & planetarum omnium. Vnde spatium, quod inferioribus per dies & horas distinguitur & prolongatur: in supernis est indiuisibile & unicum.Sicut nos mensuramus diebus & annis: attamen Deus unico actu æternitatis totum progressum uitæ nostræ uidit. Et seruiuit Iacob (secundum Zohar)superiori septenario pro Rachele, præ amoris magnitudine, inferiori autem septenario, pro Lea. Et quia superior numerus nullatenus ab unitate distat,sed est totus simul:ideò ille septenarius uisus fuit breuis. Septenarius autem,quo pro Lea seruiuit:cùm fuerit septenarius inferior, non fuit uisus adeò paruus: cùm hic curriculis suis currat: nam pro Rachele, uita contemplatiua designatur,pro qua seruitur in spiritu, qui absolutus est à tempore:nisi quatenus tempori alligatus est: seruiturq; mente absorpta in illo uno, de quo Saluator inquit: porrò unum est necessarium. Quod unum est penitus absolutum à tempore. Et sic mens in illud fixa à tempore absoluitur: ut patet in patientibus raptum : in quo si per annum starent, reuersis posteà uideretur non stetisse ibi per horam. Sic beatis omnibus contingit: qui in Deum eleuati temporis successionem non cognoscunt: sed gaudent in illa æternitate, uel æuiternitate. Lea autẽ uitam actiuam significat,in qua homo operari nequit absque distinctione temporis illius: quo mensuramur nos & omnia opera nostra.Omne ergo tempus aptum non est ad fauorem, à supernis suscipiendum:quod sapiens ostendit,dum dicit: Omnia tempus habent, tempus destruendi,& tempus ædificandi,tempus acquirẽdi, & tempus perdendi,&c. Et iterum Sapiens: Expectabit tempus:& alibi idem: Et uidi, quod non esset uelocium cursus, nec fortium bellum, nec sapientum panis, nec doctorum diuitiæ:sed tempus,& casus in omnibus. Vnde eligere tempus orandi, & operandi laudabile est, iuxta illud: pro hac(scilicet remissione)orabit omnis sanctus in tẽpore opportuno(ut dixi:) ostendere autem per singula quòd tempus sit faustum, uel infaustum ad orandum, uel operandum,est ualde difficile, & penè impossibile: aliqua tamen recensebimus, ultra prædicta.Cùm igitur Angelis nocitoribus, siue deputatis ministerio iustitiæ gheburah permittitur, ut locum quempiam flagellent, tempus illud infaustum est: & ab eo loco fugiendum est, ut Lot: qui à Sodomæis flagellandis fugit,ab Angelo monitus. Et tunc standum est in loco tuto, sicut Israëlitis dictum fuit,ut,cùm primogenita Aegyptiorum occidenda erant. Et abstinendum est ab opere:quod tamen absque detrimento differri potest, ut de Ioseph Zohar perhibet, quod noluit rem habere cum uxore tempore famis:quod est flagellum quoddam: ideò scriptum est,quod ipse Ioseph duos habuit filios ante tempus famis. Faustum autem tempus est in solennitatibus,

tibus, aut media nocte, mane, meridie, & uesperi (ut suprà dixi.) Et, qui in orando sunt assueti, facilè comprobant, aduertentes, quanta sit differentia inter tempus, & tempus. Et, licet Angeli non subijciantur tempori huic, à motu cœlesti prouenienti: habent tamen spatia sua, quibus hæc temporis spatia correspondent (ut dixi.) Et oratio, submissa uoce facta, est efficacior: Hinc Mosi submurmuranti, & fortè mente sola loquenti, dixit Deus: Quid clamas ad me? unde Zohar ait: *Kol* קל hinc uau audita fuit in domo Pharaonis, & auditur à Deo, quæ (ut ipse ait) significat uocem, sine strepitu factam: sed cordis affectu: quæ uox talis est ceteris efficacior, secundum R. Eliazar, eò quòd sit maiori effectu, & attentione facta, quàm ea quæ fit cum clamore: potest enim quis sine uoce exaudiri. Vnde dicit Apostolus: psallam spiritu, psallam & mente. Vnde Doctor ueritatis inquit: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & Veritate. Zohar autē asserit, quòd tria requiruntur ad hoc quod quis consequatur benedictionem in oratione: mens uidelicet, intentio, & uerbum. Mens inquam, quia non casu oratio proferenda est: & orans percipere debet, quid dicat: intentio uerò, quia petitio in Deum dirigenda est propter aliquem finem: Verbum autem, quia orans exprimere debet, quid uelit. Quod uerbum duplex esse potest, alterum scilicet mentale, & hoc sufficit soli Deo: quia ipse solus cognitor est conceptus mentalis. Alterum uerbum est expressio conceptus, quod necessarium est Angelis: quorum cura est orationes nostras ad Deum deferre. Ipsi enim cogitationes mentis percipere nequeunt (uel saltem finem eorum) nisi quatenus Deus reuelando, aut homo, uerbis manifestando significauerit: pro huiusmodi orationibus in Lege ordinati fuēre duo agni offerendi, & sacrificandi: unus in hora matutina, & alter in uespertina: qui duplicem significabant orationem, in istis duobus temporibus faciendam. In hora matutina sacrificamus Angelis bonis, & beneuolis, & fauorabilibus, mysterio ghedulah misericordiæ deputatis. Et non sat est his tantū fauorabilibus Angelis satisfacere: sed oportet etiam placare, & colere Angelos seueros Diuinæ iustitiæ gheburah deputatos: ideo hora uespertina eis sacrificare debemus ut nobis placabiles fiant: propter hoc Deus hæc duo tēpora in Lege præcepit, mane uidelicet & uespere obseruari, & in illis agnos offerri, & sacrificari, & Deum orare ut placabiles nobis reddantur duæ dimensiones uidelicet ghedulah & gheburah. Oratio igitur antelucana, siue matutina, tribunali gratiæ ghedulah offertur, ad fauorem aliquem assequendum ab Ensoph summo Deo. Oret igitur tali hora, qui Deum sibi propitium desiderat: idq; manducentibus bonis Angelis, placidisq;, ghedulah dedicatis. Qui uerò ab aliquo periculo præcaueri, & à malo iam illato liberari desiderat, uespertino tempore oret: quia tunc, iustitiæ seueræ Angeli placantur, & satisfacti tali oratione redduntur. Dicit ergo conclusio (per secretum orationis antelucanæ) id est, ante lucem factæ (debemus intelligere proprietatem pietatis) id est, ghedulah: quæ tali hora uiget. Et sic patet conclusio.

DOGM. CAB. Sicut extrinsecus timor est inferior amore: ita intrinsecus est superior amore.

FR. ARCH. Amoris, & timoris usus est necessarius, ut quàm optimè dicit Augustinus: Ad omne rectè factum amor, & timor ducit. Amor utiq; benignæ promissionis, & rei promissę, atque timor iustitiæ punientis: quæ, tanquam calcaria, impellunt ad omne opus bonum: aut, tanquam panis & uinum, mentem reficiunt operantis. Si autem hæc duo inordinata fuerint, & diligatur, & timeatur, quod non debet, efficiuntur calcaria ad omne malum: & cibus, atque potus lethalis: hinc Aug. aduersam priori subinfert sententiam, dicens: Ad omne peccatum amor, & timor ducit. Sicuti enim amor, & timor Dei trahit ad omne bonum: sic amor, ac timor Mundi ad omne malum impellit.

pellit. Ex hoc uult Aug. significare duos esse amores, pariter & timores, filialis uidelicet, & seruilis: primus est quando quispiam timet Dei præcepta, non timore pœnæ, sed paternæ offensionis, ne scilicet eius honor minuatur, & in contemptum Deus reddatur, non animaduertens quamcunq; sibi debitam tali offensæ pœnam: & dicitur timor intrinsecus, & talis est perfectior amore: nam præsupponit amorem: non enim timet, eò quòd potens sit Deus: sed timet, eò quòd bonus: & hoc est, quod prouerbio dici solet: Timent peccare boni, uirtutis amore. Alius est timor, qui seruilis dicitur, quando quis tantùm pro fine habet pœnam, ut seruus, qui timet dominum offendere, ne ab eo uapulet: & hoc modo amor est perfectior timore. Sed, quia authoris intentio aliò tẽdit, ideo nota, quòd per duplices istos timores, & amores supradictos, duæ intelliguntur dimensiones, siue sephirot, ghedulah amoris, & gheburah timoris: intelliguntur etiam duo populi, Hebræi uidelicet, & Christiani. Iudæos enim nulla in parte mandatum decebat diligendi Christianum mediatorem, nondum humanitùs natum, neque ab illis per omnia præcognitum: sed eis maximè congruebat Dei timor seruilis: cuius tantam seueritatem, & plagarum terribilia uiderunt in Aegypto: qui etiam ingenti terrore, horrendis tonitruis, fulgoribus, flammarum portentis, & horrisono tubæ clangore, formidabiliq; omnipotentis uoce decalogi Legẽ acceperunt in deserti solitudine. Et, ubi nonnihil commiserunt delicti: mòx nulla longanimitatis mora, gladio, terræ uoragine, flammarum incendio, serpentum ictu, & patibuli supplicio pœnam luebant culpæ. Timor ergo Iudæorum, siue Mosaicæ Legis extrinsecus erat, & seruilis, & consequenter amore imperfectior: quia ex parte gheburah terroris plena. At Apostolus, aliosqúe Christi asseclas: id est, Christianos, qui in carne Christum uidebant saluatorem, maximè decebat mandatum dilectionis, & modis omnib. amicitiæ, & timor intrinsecus siue filialis, amoris ghedulah. Et talis timor est Euangelicus amore superior: quia includit utrunque amorem scilicet & timorem: & significat, quod dimensio ghedulah misericordia, est perfectior gheburah iustitia: misericordia nanque ghedulah superexaltat gheburah iustitiam. Et per hoc Lex Euangelica dicitur Lex amoris, Mosaica uerò terroris. Christus enim saluator noster nobiscum amicitia cumulatè, & longè sublimius omnia amoris incitamenta, causasqúe continet: ideò est diligendus summæ dilectionis studio: quia est Deus humani generis propagator, ut parens diligendus: est homo enim, est & primogenitus Dei filius, est proximus, & cohæres, frater amandus: quia per eum, & in eo æterna dulcedo, gloria, & gaudium, ut bonum summè iucundum, amplectendus: nam uitæ beatæ Restaurator, desiderio prosequendus: urget immensam dilectionem familiaris consuetudo, ingens, & inauditus, atque claro experimento cognitus amor: quo pro fratribus, proximisqúe, nobis tot uitæ incommoda, sputa, flagella, & amarulentæ mortis supplicia non horruit: unde nec mirum, si sanctorum Christifidelium dogmata frequentiùs dilectionis, quàm timoris mandata commemorare legimus: qua de causa Christus Dominus ad suos ait: Iam non dicam uos seruos, sed amicos: ad hoc accedit, cùm olim gens Iudæorum uili, & sordidæ Aegyptiorum seruituti esset adacta, & incultis, barbarisq; illorum moribus coinquinata, opus erat ad eius eruditionem, & ueræ pietatis religionem instituendam, duro, rigidoqúe pædagogo, & iugo mandatorum, à gheburah prouenientium: quo illorum excuteretur ignorantia, & indomita carnis libido, flagellorum potiùs formidine, quàm amicitiæ fœdere compesceretur. Christi uerò sectatores politioribus iam moribus imbutos, atque per Christum optimum magistrum sapientiæ, ac intelligentiæ spiritu edoctos, nullo pædagogo, nullo seruitutis præcepto, sed libertatis, & amoris Lege, à ghedulah proueniente erudiri & moderari docuit: non enim acce-

piſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba pater. Et, Chriſtus: Venite omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, &c. Timor ergo extrinſecus ſcilicet Legis Moſaicæ, eſt imperfectior amore: id eſt, quàm lex Euangelica: & timor intrinſecus ſcilicet filialis Euangelicę Legis, eſt ſuperior amore, quem ſcilicet præſupponit: nam primò amatur: ſecundò timetur. Alia ratio, quare timor ſit ſuperior amore eſt, quia ait Dominus in Eſaia: Ad quem reſpiciam, niſi ad humilem & manſuetum & trementem ſermones meos? Omnium enim dominorum proprium eſt exquirere reuerẽtiam & timorem à ſubiectis ſiue ſubditis. Timor etiam ſecundũ Theologos ſecretiores, pertinet ad primam menſuram Diuinitatis: quæ Ianua eſt ad intrandum in Regis palatium. Cuius nomen pręponitur in omnibus laudibus celebrandis: quando dicitur. Dominè labia mea aperies. Vbi non ponitur nomen illud magnum quadriliterũ יהוה, ſed hoc primæ menſuræ & Ianuæ. Quod tamen profertur *Adonai* אדני, ſicut & alterum. Hinc uulgata traductio unum pro alio confuſè ponit. Et quia iſta menſura, plena timoris filialis, eſt introitus ad Deum: Hinc eſt quod dicitur ſuperior, non dignitate, ſed ſeruitute. Cabaliſticè etiam ſignificatur quòd ghedulah miſericordia, excedit gheburah iuſtitiam: quia prima timorem includit intrinſecum & filialẽ: ſecunda uerò tantum timorem & amorem ſeruilem. Et ſic patet concluſio.

DOGM. CAB. *Ex præcedenti concluſione intelligitur, cur in Geneſi à timore laudatur Abraham: quem tamẽ ſcimus per proprietatem pietatis omnia feciſſe ex amore.*

FR. ARCH. His auditis, quæ in præcedenti concluſione diximus, ad timoris examen aliqua ſuperaddamus. Timor (inquit ſapiens) eſt præſumptionis adiutorium, proditio cogitationis auxiliorum: uaria enim timori attribuuntur cognomenta à Scriptura. Ab ipſo etiam timore uniuerſus pietatis cultus, & omnis mortalium beatitudo pendet: ideò nota, quod affectum, quem Dei timorem nuncupamus, multiplex conditio præoccupat: quam in quocunq; mortalium experiri licet: cui correſpondent ſeptem dona Spiritus ſancti ſcilicet ſapientiæ, & intelligentiæ, conſilij, & fortitudinis, ſcientiæ, & timoris: primum nanq; cuilibet homini, ex certo naturæ inſtinctu, quem ſapientiam dicimus, innoteſcit unum dari in rerum ambitu: à quo cuncta dependent: ex hinc animus ad id, quod ſapientia concepit, ſe lumine intelligentiæ conuertit: quo proſpicit ſummum illud ingenitum eſſe, & immortale, ſummè bonum, ſapiens omnipotens: quo cognito, mox ſuſcitatur: & in idipſum nonnihil deſiderij erigitur: quo inſtigatur animus, ut ſecum reuoluat (quod conſilium appellamus) ſi qua Lege illius effuſiua bonitate, & ſapientiæ ſplendore ſui ualeat: cunque eius immenſam largitatem, & clementiæ dulcedinem conſultando, inſpectet, continuò facultas ad uotum aſſequendum (quam fortitudinem dicimus) exurgit: qua nulla fortitudine ſe uoti fieri compotem poſſe præſumit. At, cùm deinceps mobilium, & caducarum rerum cognitione (quam ſcientiam dicimus) per circunſpicientiam ſe deorſum conuertit, infelicemq; ſui ipſius ſortem conſiderat: quã cęco ac teterrimo hoc carcere ipſe exulet, terrenorum ſordibus, fœtoribusq; circunſeptus, & quàm longo ab immenſa illius magnitudine, & tremẽda maieſtate diſtincta, interuallo, mox in deſidiam, & torporem, ſpe omni deſtitutus, huc atque illuc animus agitatur, & fluctuat, uarijs hinc diffidentiæ, illinc præſumptionis, argumentis oblatis, donec ſuperueniat, & medio ſe ponat conſolationis, & pacis author, Dei timor: qui protinus omnem cogitationum pugnã dirimit, & animi turbulentiam ſerenat, præſumptionis ſiquidem audaciã retundit, immenſam illius ſummi boni magnitudinem, & deſpectam, miſeramq; ſui tenuitatem conſiderans: diffidentiæ quoq; ſocordiam, torporemq; eliminat: dum indeficientem ſummi boni largitatem, & clementiam proponit: fi-

duciamq; auxiliorum aduersus terrenorum insultus denunciat, quemadmodum Moses, postquam sensuum gregem minasset ad interiora deserti, apparuit ei Deus: tunc faciem suam, quicquid in eo humanitùs excogitatū fuerat, sese, deserendo timorem, abscondit. Vnde uiri sancti Dei, dum propiùs ad eū, penes quem est potestas, & terror accedunt, eiusq; afflatu ac spiritu aguntur, horrenda quidem, & ineffabili concutiuntur formidine, iuxta illud Abrahā: Dum super eum Dei horror irruerat, horror magnus, & tenebrosus inuadebat eum. Et illud sanctißimi Iob, inquit: Pauor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt: & cùm spiritus me se præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ. Hoc totum operatur ille Diuinæ puritatis splendor: qui uelut ignis consumens, nihil sordidum, nihil coinquinatum: quemadmodum nec lux sibi associari patitur: idcirco in illo Diuinitatis contactu omnis prophana cogitatio terrenorū euestigio timore absterretur, & quasi stipula ignis uoragine absumitur: unde (corrupto iam terrenæ sementis grano) anima ipsa Diuinæ puritati conformior facta: ex nouo, & incorruptibili Dei semine noua profertur creatura. Cùm igitur Abraham renouatas fuerit sicut patet per illa Dei uerba ad ipsum: Ambula coram me, & esto perfectus: quia addiderat Deus *he* ה, nomini eius: & factus fuit potens uir generationis: & huiusmodi renouatio ex Dei timore proueniat: quia (ut ait Sapiens) sine timore Dei nemo iustificari potest: ideò consultè, & scitè protulit conclusio authoris: quod à timore in Genesi laudatur Abraham, non timore extrinseco à gheburah, sed timore intrinseco à ghedulah: & est idem cum pietate ghedulah: quæ pietas est propriè amor cultus Dei. Et in signum huius amoris, uoluit proprium filium immolare, pariter & timoris filialis: quod ostendunt uerba Angeli, ipsum alloquentis: ne extendas manum super filium: eò quòd timeas Deum: id est, amas Deum: amor enim & timor filialis adæquantur. Abraham igitur omnia per pietatis proprietatem scilicet ghedulah, fecit scilicet & immolationem filij, &c. Qui amor est idem, quod filialis (ut dixi) timor. De hòc loquitur Paulus ad Romanos, dicens: non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritū adoptionis filiorū: in quo clamamus: abba pater. Ipse enim spiritus testimonium reddidit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij & hęredes. Hęredes quidem Dei: cohęredes autem Christi: & sic patet conclusio.

DOGM. CAB. Quotiensc unque ignoramus proprietatem, à qua est influxus super petitione, quam petimus, ad domum naris recurrendum est.

FR. ARCH. Potest homo per Musicam & cantum aliquid operari. Vnde Boëtius & Cicero referunt Pythagoram, iuuenem furentem, mutatis modulis cohibuisse: sic Terpander, & Arion Methymnæus Lesbios, & Iones, & Ismenias Thebanus quàmplurimos indecoris moribus uexatos concentibus curarunt: & Dauid cithara malum spiritum à Saule fugabat, non enim harmoniam pati potest ille, qui dissonus penitùs est. In casu nāq; suo spiritus malus omnem harmoniam perdidit: quam in se ipso, & cum Deo & alijs creaturis habere debebat. Ad sonum etiam alicuius instrumenti choreæ ducuntur: quia illa soni oblectatio animum & uires ad saltandum mouet: tanta enim est uirtus concentus proportionati, ut animos & sensus omnes ad motus illi sono correspondentes excitet: sicut tubarum clangore milites & equi ad bellū excitantur: nec enim mouetur quippiam ad amorem & effectum alicuius rei, nisi ex couenientia, quam habet cum ea: sicut corda citharæ mouetur ad tactum cordæ alterius citharæ sibi proportionatæ. Motus enim est accidens quoddam, à quo motus localis prouenire non potest: secundum motum alteratiuum producit. Mouet igitur hic consonantia, quæ est uis quædam naturalis, sentiens aliquantisper naturam substātię: quamuis per accidēs quoddā operetur: sicut ignis ardet, urit, calefacit, & accendit mediante calore: qui quod-

quoddam accidēs eſt:attamē eius effectus à ſubſtātia procedit.Et hoc mediā- te calore,qui & ſi propriū eſt ignis,extrà tamē emanās accidēs eſt:Et ſicut ter- ror in Domino reſpectu ſubditorū,eſt quoddā ſubſtantiale à Deo inditū: ta- mē ut emanat à Domino in ſubditū,eſt accidēs quoddam:ſic etiam cōſonan- tia in rebus eſt quoddā naturæ inſitū conſubſtantiale rei:In eo uerò, quòd in aëre uel in medio deueniat uſq; ad percipientem,accidens quoddā eſt. Vnde effectus procedit à re illa ſubſtantiali mediante accidēte. Illa.n. conſonātia eſt adeò rei conſubſtātialis,ut in eius diffinitione ponatur.Sicut Ariſtoxenus de mente Platonis animā diffiniens, cōſonantiam rationalem in ea ponit. Ait e- nim:Anima eſt numerus ſeipſum mouens. Et talis motus confert in operan- do:nam omnis operatio fit per motum generatiuum & corruptiuū, alterati- uū uel localem:ut à naturalib.dicitur. Vnde inter cętera ad ſanitatē conferen- tia,Plato ſuper omnia motū laudat. Quod cōprobamus etiā in ætate primæ- ua:nā pro fugando fletu,& pro ſanitate ſeruāda uel reſtauranda, ſolent nutri- ces mouere infantes in cunis poſitos.Qui motus(ut Plato ait in eo,quē de Le gibus librū ædidit)formidinem pellit,quæ inuadere ſolet pueros:& debitam tranquillitatē reddit.Vnde motus omni operationi nō parū confert:niſi ope- rans is ſit,qui ſola uoluntate operetur. Operantes autem in Magia iuſta & li- cita utūtur characteribus:quod abſq; ſuperſtitione fieri poteſt aliqua.Docuit enim Chriſtus opera in eius nomine facienda. Quod nomen exprimi nō po- teſt ſine literis prolatis aut ſcriptis.Quæ literæ ſunt characteres quidā.Paulus etiā,in cuius pectore reſonabat Chriſtus,ait: Quicquid facitis, ſiue in uerbo, ſiue in opere,in nomine Ieſu facite. Crux etiā eſt character, quo noſmetipſos munire ſolemus:ut in frequenti uſu habetur.Sacerdos etiā in ueteri Lege,iuſ- ſus fuit imponere fronti ſuæ magnum Dei nomen,ſuis characterib.ſic ſcriptū יהוה, quādo intrabat ſancta:ut in Exodo habet: non igitur dānandi ſunt cha racteres omnes:nā ſunt characteres ſancti: de quib. dictū eſt. Et hi ſunt uelut inſtrumēta quędā, in opere Diuino: ſicut ſunt inſtrumenta naturalia in opere naturali:ſunt etiā quidā characteres Dæmoniaci à Diabolo inuenti:ut,uelutí ſimia, per hos characteres adoraret.Iſti uerò ſunt reſpuēdi:ut ſapiētes optimè norunt.Et characteres Hebræi ſunt cæteris prętātiores:Vnde Orpheus in o- perādo peritiſsimus,ait:nō eſſe in opere immutāda Hebręa nomina:Et hoc di xit,q̃a ipſorū characteres,cœlorū figurāt imagines.Qui cœli ſunt inſtrumen- ta,quibus Deus nobiſcū agit.Etiam quia Dei ſedē reprę̨ſentant & ſupramun danarum cœlorum proprietates:qui ſunt primi fontes, à quibus omnia pro- ueniunt.In Lege etiā ſancta deſcripti,ſunt quodāmodo Deo conſecrati.Hinc maioris efficacię ſunt,& tanta uirtute prędíti ſunt,ut quomodocūq; reuoluā- tur,ſemper habeant ſua ſignificata.Ad quorū uim innuendam mirabili natu- ræ ordine:aut Dei iuſſu,aliquis illorū imprimitur,in quadam herba, quando uirtute plena eſt:ut dicunt uiri ſapientiſsimi. Et nunc qui uult operari,opor- tet quòd numen ſiue nomen operetur,quod eſt ſuper omne nomen: & illud eſt cui flectitur omne genus,cœleſtium,terreſtrium & infernorum.Quod no men acquiſiuit ſibi Chriſtus uirtute crucis: ut teſtatur Paulus: Sicut ipſemet Chriſtus proteſtatus fuerat,dicens:Cum exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipſum: omnia uidelicet numina & uirtutes rerum, & nominum quo- rumcunque.Quod & Paulus alibi perhibet,dicens: Quoniam complacuit ſcilicet Patri in ipſo habitare omnem plenitudinem.Et iterum: Expolias prin cipatus & poteſtates,palā triumphans,illos traduxit in ſeipſo. Et qui huiuſ- modi principis inuocaturi ſunt,debent eſſe prædíti uirtute.Vnde Proclus do cet,dicens:Qui uolunt orationem aſſumere (in qua ſcilicet Diuinum nomen inuocatur) habere debent cognitionem, cognationem, & unionem: ne- ceſſe eſt enim quòd inuocans, cognoſcat inuocandum, ſi rectè ipſum in- uocare uelit. Quo ſenſu Propheta canit: Protegam eum, quoniam

cognouit nomen meum:non enim dicitur:quoniam inuocauit, ſed quia cognouit: propter hoc iratus Dominus contra Moyſen & Aaron, dixit: Quia non crediditis mihi,ut ſanctificaretis me coram filiis Iſraël: propterea nõ introducetis populum hunc ad terram,quam dedi eis: altiorem exquirit indaginem hoc negocium:non introduxit ergo Moſes, populum in terram promiſſam:quia miraculum,quod Deo tribuere debebat,ſibiipſi uendicabat, dicens:num de petra hac uobis aquam poterimus eiicere.Etiam quia Deus iuſſerat ut petram alloqueretur:ipſe uerò percuſſit: nam magnum diſcrimen eſt inter loqui & percutere.Loqui enim iuſsi fuerunt: ut manſuetè & piè: id eſt, per gratiam impetrarent aquam:quæ à tribunali iuſtitiæ gratiæ procedit.Ipſe uerò Moſes percuſſit petram: quaſi in aquam, extrahens,& per uim iudicii: per quod nunquam operatur Deus abſq; alicuius punitione. Hinc ſententia non fuit in populum lata aquam petentem: ſed in Moſen in opere errantem. Errantes enim in opere irremiſsibile:id eſt,inabſolubile à pœna,peccatũ committunt. Hinc Moſes, qui omnia à Deo pro populo impetrare ſolebat,hoc obtinere nequiuit: ut uidelicet populum (ſicut Deus ei commiſerat) in Promiſſam terram introduceret.Errauit etiam Moſes,quia percuſſit petram,quę (ut inquit Apoſtolus)erat Chriſtus:nam ipſe ſponte,& ſine percuſsione aquã offert:nec parua fuit iſta tranſgreſsio,conducere Dei opus perſeueritatem(id enim percuſsio innuit)quod Deus per pietatem, ut magis ſanctificaretur in populo,perpetrare ſtatuerat iubens:ut pio & dulci ſermone,abſq; percuſsione aquam de petra educerent: cùm non eſſent extrahendæ aquę miſericordię per aſperam iuſtitiæ fiſtulam,ut dixi:poſtquam igitur uoluerunt in uirga ferrea(ut aiunt)agere cum populo,meruerunt ſentire diuinam,ferreamq; ſententiam ſupradictã. Multa hîc ſunt arcana de petra: quæ Hebraicè dicitur *Euen* אבן,in qua dictione,duę formantur dictiones, ſcilicet *ab* אב,& *ben* בן:quarum prima filium ſignificat,ſecunda uerò patrem:retexere autem hæc omnia longus nimis eſſet ſermo:quare,&c. Qui ergo rectè uult operari,neceſſaria eſt illi cognitio numinum effectibus appropriatorum qui deſiderantur:ſecundò oportet quod habeat cognationem & ſymbolum cum inuocato: iuxta illud Apoſtoli:Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum,niſi in Spiritu ſancto: id eſt, niſi naturam & ſortem hominis cœleſtis & ſpiritualis ſapiat:poſtremò requiritur,quòd ſit cum inuocato unitus: qui ſcilicet eſt caput, non tantùm totius Eccleſiaſtici corporis,ſed etiam mundani: cùm ſit uinculum totius creaturæ: nec enim poteſt membrum uirtute capitis in aliud membrum agere,niſi cum utroq; ſit unitum:cuiuſquè igitur ſanctorum nominum,quæ in Lege ſcribuntur,in qua ubicunque inueneris aquas, Diuinorum chariſmatum aquas ſupernas haurire poteris,aquas cùm ebiberis,noueriſq; omni in opere,felicitatis euentum aſſequeris.Fundamentum Legis eſt credere in nomine altiſsimi: ubi,ſi in cogitationibus tuis recto tramite ambulaueris,incolumes erunt uiæ tuæ nec pedes tui collidentur in perpetuum: ait enim Eccleſ. cuſtodi pedem tuum, ingrediens domum Dei: quibus edocuit,ut, qui ad Diuinum auxiliũ implorandum accedit,ſe antea examinet,aduertat,& cognoſcat nomina Diuina tali petitioni accommodata. Ante igitur omnia, prænoſcendum eſt ſignificatum nominis: nam alioquin talis erraret in opere: & ab ſuo deſiderio fraudaretur: & non tantùm optata non conſequeretur: ſed in contrarium ei contigeret:ſicut accidit Moſi in aquis contradictionis:qui *Elohim* אלהים in fauorem populi inuocans,periit(ut ſuprà dixi) quia nomen *El* אל miſericordiæ inuocare debuerat,à ſimili. Filii Zebedei iuſtè à Chriſto reprehenſi fuêre, dicente illis: neſcitis, quid petatis: quia neſciebant petitionis finem, an ſcilicet eſſet futurus bonus,an malus:ideò in his,quæ bona,& mala eſſe poſſunt, cõditionaliter eſt orandum:quia quandoq; in noſtri præiudicium, in huiuſmodi orationibus oramus. Dicit ergo concluſio: (Quotieſcũq; ignoramus proprietatem,

prietatem,&c.)id est(quando ignoramus nomen tali effectui appropriatum, siue sephirah:in tali casu recurrendum est ad domum naris) Domus naris est spiritus:De hoc habemus in Genesi:Et inspirauit in nares eius spiraculū uitę. Et iste spiritus Hebraicè dicit *nesamah* נשמה: id est, portio superior,secundū Augustinum:& est radius Diuini spiritus:unde quandoq; dicitur spiritus uitæ,cū in se uitā contineat: corroborat etiam, uim dans operandi, iuxta illud Apostoli:Corroborari per spiritū eius. Et de Samsone legitur in libro Iudicū: Irruit spiritus Domini in Samson, & lacerauit Leonem. Spiritus enim hominis,qui anima rationalis dicitur, nexus quidam est, nectens animam animalem,& crassiorem,cum intellectiua uirtute,quæ dicitur portio superior. Et iste spiritus est facile unibilis cum mente superiori & Diuino illo, quod est in nobis: hinc qui Diuini efficiuntur, communi, & uulgari uocabulo, spirituales dicuntur: quia eorum studium est deducere corpus in naturam spiritus urgentis ad Diuinum:aut quia student per Dei spiritum in ipsum Deum reduci. Quando igitur super petitione nostra ignoramus dimensionem tali petitioni additam, tunc recurrendum est ad istum spiritum nesamah, qui omnia à Deo impetrabit. Et dicitur naris, quia in Genesi dicitur quòd eum insufflauit in nares Adami. Et hic spiritus,qui & nesamah, siue portio superior dicitur,semper deprecatur ad optima, nunquam peccans,sed peccato,& errori remurmurat.Sine hoc spiritu,nec Deū intelligere, nec quicquam mereri possumus.Et hoc est,quod dicit Paulus:iudicat de omnibus: omnia enim necessaria nouit:ideò ad ipsum est recurrendum.Quę est nesamah ipsa, uirtus quędam Spiritus sancti omnes purificatos illustrans, quem Plotinus simpliciter intellectum uocat. De quo Ioannes inquit: unctionem habetis à sancto, nostis omnia.Vnctio nanq; Spiritus sanctus est,qui etiā docet. Iuxta illud Christi:Ille suggeret uobis omnia,& docebit uos omnia. Quem gradum Spiritus sancti nobis familiarem Hebræi sachma uocant:id est,inhabitationem Spiritus sancti in nobis. Quem dicendi modum Paulus in huiusmodi instructus prosequitur,dicens:propter inhabitantem in uobis Spiritum sanctum. Sanctus quippe sanctis:in alijs uerò, spiritus intelligentiæ est: lucis radium deferens illius omnes illuminantis.Vnde Ambrosius sapienter ait:Veritas à quocunq; dicatur à Spiritu sancto est: nec aliud existimo esse hunc intellectū uniuersalem agentem & operantem in omnibus,à quo illustratus intellectus nòster dicitur intellectus passibilis.i.lumen recipiens, à nesamah portione superiori, quæ à Spiritu sancto descendit,tanquam Diuinitatis radius ab eo, qui nos illuminat de omnibus Diuinis ad quem recurrere habemus, quando iustè operari uolumus. Vnde patres primitiuæ Ecclesiæ illi adhærentes tot faciebant portenta:ut Petrus sola uestimentorum umbra infirmos sanaret:propter cuius carentiam,christicolæ recentiores quacunque dignitate clari, non habent potestatem eandem portenta faciendi. Quod donum de facili recuperari potest.Vnde Deus per Ezechielem inquit: Quacunque hora peccator reuersus fuerit ad me, omnium iniquitatum eius amplius non recordabor. Verum est, quod huiusmodi uerè conuersis restituitur donum & gratia benè operandi:cùm id non sit de necessitate salutis: nec statim conuersis detur: sed ijs, qui sibimet ipsis mortui; id est, parti animali Christo & Deo uiuunt intellectiua & rationali. Vnde differentia est inter intellectualem, rationalem, & animalem hominem. Dicunt enim Theologi & peripatetici quòd unica est anima in homine, quæ est principium intelligendi, sentiendi, & secundum locum mouendi: sed, si est eadem, quomodo una facit opus, ad quod alia non aduertit: ut Plotinus inquit: & Scriptura sacra testatur: quando uidelicet Lot cum filiabus concubuit: nam tunc generauit secundum animalem partem, ratione & intellectu non aduertente: ut habetur in textu: pari modo (sicut omnes fatentur) animalis Christi

portio

portio calicem bibere recusabat, rationalis autem uolebat: sicut scriptum est: Oblatus est, quia ipse uoluit. Immò (ut Apostolus ait) est aperta pugna inter animalem & spiritualem hominem. Vnde necesse est, quòd distincti sint affectus & potentiæ. Ait enim, Caro: id est, carnalis anima, concupiscit aduersus spiritum: nam pura caro non concupiscit. Insuper idem Apostolus inquit: quod illud animal in spiritualem naturam conuertetur, spiritu semper eodem manente. Vnde distinctos esse omnino necesse est huiusmodi homines: nisi enim spiritus ab anima distinctus esset, non dixisset ipse Apostolus: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus. Et hoc uirtute intellectualis potentiæ, quæ nesamah dicitur, ut suprà & alibi sæpè uisum fuit.

DOGM. CAB. Omnis anima bona est anima noua, veniens ab oriente.

FR. ARCH. Defecerunt omnes philosophi in diffiniendo quid sit anima: nec mirum, cùm notitia de anima (teste Aristotele) penitùs sit difficilimorum. Quod à Platone exaratum est, in decimo de legibus, dicente: Qualis anima sit, & quam uim habeat, omnes fermè ignorasse uidentur: ideo ipse aperto sermone de eo loqui renuit, sequens secretiores Theologos, qui in quibuscunque arduis negocijs relinquunt legentibus, quorum uestigia & doctrinam, nulli dubiũ, secutus est. Ab ipso itaq; id de anima ueniri possumus: quòd ea sit diuina quædam substantia in diuinis fontibus emanans, ducens secum numerum: nõ quippe illum diuinum, quo opifex omnia disposuit: sed rationalem numerum: quo cum omnibus proportionem habẽs, omnia intelligere posſit: id asseruit Pithagoras philosophorum pater, dicens in aureis uerbis: Confide quia Diuinum genus hominibus inest. Et Paulus in Apostolicis actibus Arati sententiam adducit, & approbat, qua inquit: Ipsius enim genus sumus. Ecce quàm clarè concedit genus summum diuinum esse. Et hoc ex parte portionis illius superioris, quam semper ut diuinam uenerantur Platonici. Est etiam numerus seipsum mouens (secundum Aristoxemum & Senocratem) quia ipsa anima, est principium motus corporis, (ut probat Aristoteles) & etiam sui ipsius. Ex doctrina Augustini, anima, liberum arbitrium, aut uoluntas, quæ est uis ipsius animæ, mouet ad quodcunque: nihil est (inquit) tàm in potestate uoluntatis, quàm ipsa uoluntas. Quæ etiam ex cõmuni istorum sententia, pręcipere potest intellectui, ut intelligat: & sibi ipsi, ut uelit, uel nolit, ferens seipsam in quodcunq;. Quæ motio, quamuis non sit secundũ diuisionem partibus: est tamen uera mutatio, & motus: de quo loquuntur, qui dicunt eam seipsam mouere. Et hic motus, est etiam Angelorum: de quibus Iob: Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles: uel non sunt fideles: & in Angelis suis: posuit mutationem: ut habet ueritas literæ: pro quo nos habemus: reperit prauitatem. Quæ mutatio, quamuis non fiat per successionem partis, & partis: tamen motus quidam est. Mouetur etiam per accidens ad motionem corporis: tamen est uerus motus: cùm in se habeat motus principium, & ab alio non moueatur. Habetque anima numerum in se, scilicet rationalem, id est: rerum species in se, quibus eas intelligit, & numeros rerum quibus ipsas numerat. Qui quidem numeri, & species, non sunt tantummodo aduentitij, & de nouo acquisiti: sed congenij ipsi animæ, in esse existentes, meliori quadam nota, quàm in seipsis, sicut de exemplaribus, uel ideis omnes cõueniunt, quòd perfectius esse habẽt in Deo producente, & intelligente, quàm in genere proprio, dicẽte Ioanne: Quod factũ est, in ipso uita erat. Vita utriq; creatrix & diuina, q̃a nihil potest esse in Deo, nisi Diuinũ. Intellectus enim nõ posset percipere, se intelligere ueritatem, nisi in se aliquid habeat, cui cõformetur quod intelligit. Hæc autẽ sunt species ibi actu existentes, sed impeditæ, ut Platoni & antiquis placet: cui consentit A-

ristoteles quando dicit: Anima est quodammodo omnia: quia omnia continet in ratione intelligendi, aut habet proportionem cum omnibus. Et illa est harmonia rationalis, de qua, simul cum Pythagora & Platonicis loquimur. Deficit tamen ualde anima à primo, & supremo intellectu: qui omnia simul intelligit: non sic anima nostra cuncta intelligit acta, & unica intellectione, ueluti primus: sed multis & succesiuis actibus. Est igitur anima intellectiuum quoddam, omnia continens concinnio quodam: ut cuncta intelligenda ab ea, intelligere posit. Dixerunt igitur peripatetici omnes, omnes animas productas fuisse æquis gradibus, & produci: horum fundamentum, est dictum Aristotelis dicentis: Species se habent sicut numeri: in quibus uno uariato mutatur species: nam, si ternario addatur unitas, mutatur species, & fit quaternarius: recentiores tamen Theologi dicunt animas differre non tantùm accidentibus, sed gradibus intrinsecus, in ipsarum essentia radicatis, quibus unaquæque res est hæc differens ab alia, per illud quod est ipsi proprium, quia unumquodque distinguitur, primò per naturam suam, quæ est hæc, antequam distinguatur per principium operandi, aut per opus, siue per aliquod accidens: cui adstipulatur illud Sapientiæ: puer eram ingeniosus, & sortitus sum bonam animam, meliorem uidelicet quàm multi alij. Et hoc idem à Christo confirmatur in distributione talentorum: uni quidem dedit quinque, alij tria, &c. unicuique secundum propriam uirtutem: quæ est naturalis quædam uis, certo gradu determinata, secundum quam est capax sui muneris, & ipsum suscipit: nec obstat fundamentum de numeris: cùm non mentiatur infallibile Euangelium, & infallibilis ueritas: Deus enim massam animarum omnium creauit totam à principio simul, ut patet Gene. primo ubi dicitur: quod Deus omnia creauit simul ad faciendum: quia nihil de nouo creat, ut dicunt Cabalistæ. Deus igitur de nouo nullam creat animam. Sed de nouo in corpus infundit: & dicitur tunc noua: quia de nouo informat corpus: & dicitur bona: nam sicut auri massa semper aliquid fæcis in se continet: ita in illa totali massa animarum est huiusmodi fæx, & impuritas, secundum Cabalistas aliquos. Anima igitur, quæ à totali massa excipitur, à parte pura est bona: quæ uerò mixta ex parte cum fæce est, mala. Et, si obijciatur per illud Genesis: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Regulariter quod omnino cuncta, quæ fecit Deus, sunt bona, non tamen cuncta, quæ creauit: facere enim est circa bonum, creare circa malum. Vnde Esaias: Ego faciens bonum, & creans malum, faciens lucem, & creans tenebras: quod sic intelligitur: cum creare sit ex nihilo, & terminetur ad subiectum, uel materiam, quæ mali rationem habet: ideo dicitur creans malum: & cùm facere terminetur ad formam, quæ habet rationem boni: ideo dicitur faciens bonum: itaque quæcunque quatenus declinant ad materiam, habent mali rationem, & quæ magis summæ formæ appropinquant, eo magis boni rationem habent. Anima igitur illa, quæ plus de parte crasiori creatur, dicitur mala, quæ uerè à puriori dicitur bona. Et talis anima bona uenit ab Oriente: statim enim cùm fuit à chocmah oriente, creata, & in binah intelligentia locata, ingressa est in Tipheret, non pertransiens per gheburah, quia nihil imperfectionis in se continet, purgandæ à gheburah, male autem per gheburah iter suum faciunt, ut ab illius igne puræ fiant ab illa fæce. Et sic patet conclusio secundum Cabalistas.

DOGM. CAB. Ideo Ioseph ossibus tantùm sepultus est, & non corpore: quia eius ossa erant virtutes, & militia arboris superioris, vocati Zadich, influentis ad terram superiorem.

FR. ARCH. Præcipitur nobis, ut scripturas scrutemur, eò quòd plenæ sint mysterijs & sacramētis. Inter alia, sacramentū unū est precipuū: quod nisi à uacantib. sacris literis præcognoscat minimè pficisci in eis possunt. Quod est.

est. Deus enim ante templi ædificium, & Legis dationem, suam Merchauah, siue gloriam: seu Spiritum sanctum habitare fecerat super quatuor rotas, quæ currum deferebant gloriæ: & istæ rotæ erant quidam pedes, Dei ædificium sustinentes: Qui fuerunt quatuor præcipui patres, scilicet Abraham, Isaac, Iacob & Ioseph (de quibus in tractatu proprio.) Dimissis tribus primis, de quarto tantummodò loquar qui locum in archetypo sibi asciuit, qui dicitur Iesod, siue fundamentum totius influxus diuini. Ideò Scriptura, generationes describens Iacob, cœpit à Ioseph: quia fuit fundamentum Mundi, lapis, & pastor illius familiæ: pastor, inquam, nedum alimoniæ in Aegypto præstitæ: sed præbens aquam uiuam, & Spiritus nutrimentum: cuius ille cibus in Aegypto præstitus figura fuit. Inde enim fuit Ioseph, ubi est aqua uitam præbēs. Et Zohar dicit: Ioseph erat primogenitus Iacob: nam erat primogenitus Rachelis, omnibus mulieribus prelatæ: pro qua Iacob seruiuit: & cui prius animum addixerat, quando cum Lia concubuit. Hinc, iuxta intentionem Iacob, primogenitus Rachelis: erat primogenitus eius. Alia est ratio: quia (ut dicit Zohar) Ioseph fuit uinculum Solis cum Luna supramundana: unde ueniunt generationes inferiores: propterea & effigies Ioseph (ut ipsemet Zohar ait) Iacob effigiem penitùs referebat. Ideò dicitur in textu: quòd Iacob diligebat Ioseph: propter scilicet eius effigiem: quia in habentibus symbolū, facilis est transitus. Etiam qui mores habebat magis patri consimiles, quàm alij filij. Etiam quia sicut pro se & familia Ioseph traxit alimentum corporeū: ita trahebat alimentum spiritus & uitæ melioris. Trahebat etiam influxum generationis & multiplicationis. Et ideo ipse, duas habuit tribus: quarum altera scilicet Ephraim creuit ualde. Hinc non sine causa mater uocauit eum Ioseph: quod est argumentum. Quapropter in Genesi, dictus est, filius accrescens, & aspectu decorus: quia auctus est in duas tribus: Manassem uidelicet & Ephraim (ut dixi) quarum una pro tribu Leuitica, in sacrorum administratione occupata, & inter omnes tribus dispersa, supplebat. Etiam quia fuit augumentum familiæ Israeliticæ: in omnibus, in uita actiua acquisitis. Etiam, quia citò ac ualde creuit dignitate & honore in Aegypto. Decorus autem aspectu fuit: gerens præ alijs (ut dixi) effigiem patris, ac matris suæ pulcherrimæ Rachelis. Tanta enim pulchritudine præditus fuit: ut si qua transiret, mulieres ascenderent domorum tecta muris (ut in Deuteronomio legimus) uallata: ut inde ipsum iuuenem pulcherrimum transeuntem aspicerent. Hinc Iacob dixit: Filiæ discurrerūt per murum. Veritas literæ dicit בן פרת *ben porat:* id est, filius pulcher: quia pulcher erat corpore, sed pulchrior mente: dicebatur etiam porat: id est, crescens utroq; augumēto: temporali uidelicet ac spirituali. Hæc omnia sibi contigerunt, ex carcere, & uenditione æquanimiter toleratis: & constantia mulierum, contra mulierem demulcentem ostensa obtinuit super Aegyptum, quæ craterem inferiorem effigiat. Quæ quidem Aegyptus irrigatur tamen à flumine, ab horto uoluptatis procedente. Vnde innuitur, quod ipse Ioseph de inferioribus omnibus triumphauit, suscipiens quicquid boni crater ille ab alto suscipiebat. Annulus enim sigillum erat, quo omnia edicta sua munire poterat. Stola byssina, Regia uestis erat. Torques aurea, in signum præsidentiæ: currus, Tribunal imperij denotabat: præco clamans, ut omnes ei genua flecterent, executionis dominij dati signum fuit. Vnde ipse Ioseph bis uenditus fuit: primò enim Ismaëlitis: secūdò ab Ismaëlitis Phuniphari Pharaonis Eunucho. Et hoc, ut inde magis profiteretur: iuxta regulam à Dauide decantatam: secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam: nec enim Deus diu relinquit amicos suos in nocte tribulationis: nam de Spiritu sancto, siue bonitate Dei: quam Hebræi sachinam uocant, scriptum est: De nocte surrexit, deditq; prædam domesticis suis: sic Ioseph in nocte & tribulatione Aegyptia existenti: Deus

ti:Deus mirabiliter ſubuenit: eiq́; prædam,è manibus Aegyptiorũ ereptam: cùm nec comedere cum Hebræis Aegyptij conſueuiſſent. Duplici quoq; uẽditioni Ioſeph,reſpondet ipſius duplex præſidẽtia:alia ſuper Aegyptios,quia uenditus in Aegypto:alia ſuper fratres, quia uenundatus à fratribus fuit: ſic Chriſtus Iudæis uenditus: eorum Rex dictus fuit: nec mirum uidetur ſupradicta accidiſſe Ioſeph:cùm etiam Sol,Luna,& ſtellæ adorauerunt ipſum. Iuſti enim ſtellæ nominantur,dicente Daniele:Fulgebunt iuſti ſicut ſtellæ:cui adſtipulatur Paulus, dicens: Sicut ſtella differt à ſtella in claritate: ſic ſanctus à ſancto in gloria. Tunc enim uerificatum fuit illud, quod ſcriptum eſt Sol: (id eſt,Iacob,qui in Sole habet tabernaculum ſuum, ubi & Chriſtus)obſcuratus eſt(quia non nouit hoc)& ſtellæ: (id eſt, filij eius) non dederunt lumen (quia huiuſmodi ſomnium non intellexerunt)propter hoc dixit Iacob: Fiant in capite Ioſeph,& in uertice Nazaræi, fratres eius:quia ſtellæ undecim debebant adorare Ioſeph(ut dixi.) Et hoc nedum propter Aegypti præſidentiam (cùm Scriptura ſemper altiora petat, quàm præ ſe ferens occidens litera) ſed quia chenezet:id eſt, Synagoga Iſraël cũ Altiſsimo myſterio collecta fuit ex duodecim tribubus:dẽpto Leui iam ſacerdotio addicto, & inter fratres diſperſo: dempto quoq; Ioſeph, alio profundiſsimo ſacramento. Et in horum locum Manaſſes & Ephraim ſuffecti ſunt. Hinc cùm tota illa familia haberet ſedem & radicem in loco:quem Hebręi regnum uocant:Chriſtus uerò regnum cœlorum appellat:qui etiam alio nomine dicitur mare, uel piſcina, ubi congregantur aquæ ſupramundanæ:Ioſeph radicem habuit in loco ſuperiori,ubi eſt fons uitæ, à quo emanant huiuſmodi aquæ. De quo fonte Propheta canit: Quoniam apud te, eſt fons uitæ. Sicut igitur diuerſorum riuulorum aquæ in fonte,uelut in capite,uniuntur: ſic Iacob iubet uniri fratres in Ioſeph fonte & capite. Vnde benedictionibus multis donatus fuit Ioſeph in Geneſ. prima enim eſt cœli deſuper:qua benedictus fuit & Iacob pater eius,in rore cœli. Secunda,abyſsi,terræ uidelicet,uel rerum inferiorum:ut nihil contra ipſum pręualeret. Tertia,uberum & uuluæ,genituræ uidelicet carnales. Vel uberum,de quibus canitur. Dabo tibi ubera mea,in canticis. Quę quidem ubera(ut alibi dixi) lac Prophetis præbuerunt. Et *Rachem* רחם:id eſt, pietatis,& non uuluæ. Vtrunque enim *Rachem* ſignificat: nec enim eſt maior pietas & amor,quàm cordis materni erga ea,quæ ex uulua ſua prodeunt. Hinc per hanc adiurauit Zacharias, dicens: per uiſcera miſęricordiæ: id eſt, pietatis uel amoris Dei noſtri,quibus uiſitabat nos. Quarta benedictio fuit illa,quam Iacob habuit ab Iſaac. Quinta fuit,quia benedictus fuit benedictionibus Patrum eius ſcilicet Iſaac & Abrahæ qui(ut ſuprà dictum eſt)factus fuit benedictio ipſa. Hinc dixit Iacob: Benedictiones patris tui confortatæ ſunt, benedictionibus Patrum eius. Et(ut cum Zohar concludamus)per illud *&* את ante *ſadai* שדי nulla conſtructionis neceſsitate poſitum : totus influxus rerum ſupernarum innuitur,exoratus à Iacob ſuper Ioſeph:nam ibi eſt prima & ultima litera alphabeti. Et benedicens Iacob Ioſeph dixit:Donec ueniat deſyderium collium excelſorum. Montes excelſi ſunt illi,de quibus Propheta canit: Montes excelſi ceruis. Qui montes in aduentu Meſsiæ(Ioële teſte)ſtillarunt dulcedinem, lac & mel fluxerunt: & (iuxta Abachuch oraculum) incuruati ſunt,quando uidelicet(ut Ioan. ait)Verbum caro factum eſt. Qua quidem incuruatione(ut Dauid canit)ipſi colles exultatione accincti ſunt. Deſyderium uerò huiuſmodi collium eſt perficere hominem,uniendo ipſum cum Deo. Quod erit in Patria. Ideò dixit Iacob: His benedictionibus replearis:donec ueniat deſyderiũ collium:id eſt,uirtutum,aut locorum illius, de quo inquit Apoſtolus: Deus uult omnes homines ſaluos fieri : propter hoc enim ipſe Deus hominẽ creauit. Et in ſignũ horum pater Iacob fecit ipſi Ioſeph tunicam polymitam:id eſt, multicolorẽ in teſtimonium multarũ uirtutum,quibus Iacob ipſum decora-

uerat præ alijs fratribus. Hinc & ei dedit partem extra fratres suos, quam tulerat de manu Amorrhęi in gladio & arcu suo. Etiam quia ipse hauriebat influxum ex uarijs fontibus: sicut & pater, pro se uidelicet, & pro fratribus, necnō & pro tota familia. Ideò primò ac principaliter: non reliquit ei aliquem agellum (ut dicitur) quo solebat potiri pater suus: dum ibi moraretur: nō enim indiguit Ioseph, tanto regno præfectus, huiusmodi prædiolo. Cùm ipse patri ac fratribus regionem & alimenta iam tradidisset: prædium igitur illud sublime fuit: iuxta quod (nō sine mysterio) uenit Iesus cum Samaritana locuturus. Quod quidem prædium Iacob acquisiuit arcu & gladio uirtutis, sibi à Deo præstitæ. Locus enim supramundanus est apud Deum: quem homo acquirere potest. Iuxta illud: Thesaurizate uobis Thesauros in cœlo. Qui locus etiā hæredibus dari potest. Sicut Abrahā dedit omnia quę possederat, Isaac. Christus autem, prædiorum plenitudinem acquisiuit: de qua (teste Ioanne) omnes nos accepimus. Et in eodē agello, siue prædio, sepultus fuit Ioseph, quod tradidit ei pater in Sichem: sicut enim patres eius sibi elegerant in sepulchrū speluncam illam, quæ erat in Hebron, rationibus & mysterijs alibi assignatis: sic Ioseph elegit pro sepulchro prædium illud in terra Sichem situm. Vbi primò gentibus datū fuit pactum circuncisionis: ut in Genes. 34. legimus. Obseruatio enim ipsius pacti ad eum potissimè pertinebat: cuius origo (ut secretiores Theologi docēt) inde est, unde uenit & fœdus ipsum. Hinc nō sine mysterio Pater Spiritu sancto plenus tradidit locū illum Ioseph, cū tanta celebritate in peculiare donū, quando unicuiq; filiorū eius propriam cœlestis influxus portionem assignauit: sicut etiam Patres illi elegerant speluncam illam, tanquam locū subiectum illi fonti: ad quem cōscendere intendebāt (qua ratione & Dauid, elegit arcem Sion, tanquam locū sibi congruum & aptum) sic & Ioseph elegit prædium illud. Conuenientia enim loci, sacrificij, orationis, & uerborum, in sacris peragendis summopere confert. De loco patet clarè Deum elegisse aliqua loca: quibus infundit particulares influxus: ut non modò Plato constantissimè asseuerat: sed etiam ex sacris eloquijs clarè habemus compertum. Cū enim Iacob Angelos ascendentes & descendētes uidisset super scalā, euigilans à somno, ait: Verè Dominus est in loco sancto isto: nō est hîc aliud, nisi domus Dei & porta cœli. Ideo nō ab re, Abraham emit à filijs Chet agrū & speluncam duplicem (ut dixi) nec Dauid sine causa emit aream Areunæ Iebusæi: ubi antea fuerat ligatus Isaac: postea ædificatum templum, iubente eodem Dauide, à Spiritu sancto mysterium loci edocto. Hinc si quis conuenientiam cognosceret locorū inferiorum cū supernis, uniuscuiusq; tribus: & familiæ influxum cognosceret: non enim describitur locus illius terræ Tribubus distributæ: qui non repręsentet aliquem locū figuratæ regionis: aut saltem influxum, quem inde suscipit: nec assignatur terminus hic inferius: qui non repręsentet aliquem terminum supramundanæ domus: De quibus modò non est dicendum per singula. Multa tamen sunt loca, quæ Deus elegit: primum habitaculum est Deus Betel, quod prius dicebatur Luza: secundus locus est, Hebron, & potissimè spelunca illa duplex, ab Abraham empta tàm diligenter in sepulturam uxoris & propriam, atq; electorum filiorum, Isaac uidelicet, Iacob & Ioseph. Alius locus est Ierusalem, quam Deus elegit ad humani generis salutem afferendam. Quartam cœli portam aliqui uolunt in mari esse. Vnde patet Deum elegisse aliqua peculiaria loca: sic & Michaël Garganum montem: & gratiarū mater loca quàm plurima, maximè Lauretum: ideò loca conferunt ad opus prosequendū. Vnde Iureconsultorum est sententia, quòd locus & tempus pari passu ambulant. Sicut igitur confert tempus & hora (ut suprà dixi) sic cōfert & locus. Hinc Christus citauit illud Esaiæ: Domus mea, domus orationis uocabitur. Et nisi prodesset magis aliquis locus quàm alius: non iussisset Deus Abrahæ, ut è terra, & cognatione sua exiret, & ad locum, quem

quem sibi monstraturus erat, iret: nec ab re Isaac induxit Rebeccam uxorem suam in tentorium matris suæ: nec sine causa Plato laudat in fauorem mentis & corporis mutationem loci: quia (ut sapientes norunt) alibi & alibi habitant alij & alij spiritus: quorum aliqui, aliquibus fauent, aliqui uerò contrarium. Vnde adinuenire gentium, & locum accommodatum, utilissimum est: particularia igitur omnia, quæ Scriptura commemorat, sicut est de Mosis sepulchro, & de ossibus Ioseph, magnum ostendunt sacramentum in illis latitare. Moriens igitur Ioseph, suos adiurauit fratres: ut quando à captiuitate illa Aegyptiaca liberarentur, secum deportarent eius ossa: & ea sepelirent in sepulchro posito in Sichen: quod factum legitur Iosuæ. Et ideo hîc mysterium tangitur, ut suprà dixi de fauore locorum. Et in eius confirmationem dicunt Hebræi, quod prophetandi donum tantummodò confertur in Ierusalem, & nõ alibi. Et si Daniel in Babylone prophetauit: hoc fuit per fluuiũ chobar, & Euphratem, qui de uoluptatis Paradiso egreditur, fertq; secum talem influxum: ideo dicitur, quòd propheta stabat iuxta fluuiũ Chobar: à simili: in Sichẽ à superis influebatur influxus conformis Ioseph: & ut Ioseph posset illũ assequi, ideò pręcepit eius ossa illuc deferri, ut per eum influxum: maiorem apud Deũ consequi posset gratiam: sancti enim non sunt in termino (secundum Cabalistas) usq; ad diem nouissimũ, ut patet Prouerbiorum quarto: Iustorum semitæ crescunt usq; ad perfectũ diem: istum ergo locũ reliquit Iacob ipsi Ioseph, id est, influxum mensuræ superioris, illi loco correspondenti, quæ dicitur Iesod. i. fundamentũ: & zadich. i. iustus. Ideò Ioseph habuit radices suas in Iesot fonte uitæ]. Et ideò ipsi Ioseph in ipso erranti, à uiro: id est, ab Angelo Gabriele inuentus fuit (ut asserunt sapientes) qui Angelus in Daniele etiam dicitur uir, & nõ sine fundamento & mysterio. Est. n. omniũ septẽ Angelorum, Tribunali diuino assistentium nobis propinquissimus: & uiro magis domesticus. Hinc ad Zachariam & ad Mariam, diuina secreta relaturus, missus est: ad Danielem quoq; missus fuit, ut referaret uisiones & somnia Nabuchodonosor: propterea ad Ioseph missus fuit, ut ipse, qui robur Dei interpretatur, roboraret ipsum Ioseph: tot & tanta perpessurum ac facturum: somniaq; Pharaonis, & eorum, qui carceri mancipati erãt interpretari doceret: sicuti opportunum uiderat. Interpretari enim somnia Gabrielis est proprium: qui præest Lunæ: sub cuius præsidentia mortales somniant. Et propter talẽ fauorẽ Gabrielis ipsi Ioseph pręstito: tãta dignitate sublimatus est ut uniuersę Aegypto pręfectus sit: quia sic Deus disposuit: iuxta illud prophetæ: Exaltaui electum de plebe mea: causa alia fuit, quia pactum Domini seruauit, nolens erroribus fratrum consentire: nam & eos accusauit patri: requisitusq; ab uxore Phutipharis, adulterio nequaquã consentire uoluit. Hinc non sine magno mysterio, iustus denominatus est. Ab eodem enim fonte, pactum & iustus procedunt: nã quicquid iustitiæ est, id in obseruatione legalis fœderis in uniuscuiusq; corde (ut ait Apostolus) scripti reperitur. Ex cuius quidẽ legalis fœderis obseruatione: non tantũ consequitur quis nomen iusti, sed pacẽ & uitam, & sublimationẽ perfectã, sicut Propheta canit: Nimis honorati sunt amici tui Deus: nimis cõfortatus est principatus eorũ. Cũ enim tota familia Iacob haberet sedẽ & radicem in loco: quem Hebræi uocant Regnum, Cabalistæ uero Malchut, Christus uerò Regnum cœlorum: quod etiam alio nomine dicitur mare, uel piscina ubi congregantur aquæ supramundanæ: Ioseph uerò habuit in superiori loco radicem, qui dicitur Iesod: ubi est fons uiuus, à quo primo emanant huiusmodi aquæ: sicut igitur diuersorum riuulorum aquæ in fonte, uelut in capite uniuntur, sic Iacob iussit uniri fratres in Ioseph fonte, & capite: ideo Ioseph elegit Sichem locum influxuum, accipiẽtem ab ipso fonte Iesod. Dicit ergo conclusio (ideò Ioseph ossibus tantùm sepultus est, & non corpore) scilicet in Sichem: quia dissoluta erat forma corporis humani, ossib. rema-

nentibus, quando deportarunt illum de Aegypto in Sichem (quia eius ossa erant uirtutes) tot enim sunt ossa magistralia & præcipua in humano corpore, quot sunt præcepta affirmatiua, uidelicet ducenta quadraginta octo, quæ repręsentant tot uirtutes melioris hominis, per illa pręcepta perficiendas. Vnaquæq; enim uirtus per præceptũ sibi correspondens perficitur, ut in secretiori Theologia docetur. Quibus etiã corporis uirib. illa pręcepta seruantur. Hinc Abrahę (postquam datũ fuit ei à Deo nomẽ continens per numeros, ducenta quadraginta octo) dictũ fuit. Ambula coram me, & esto perfectus: quia scilicet dedi tibi uires, quib. omnia pręcepta affirmatiua adimplere poteris. Quẽadmodum & feci. Vnde dixit Deus: Custodiuit Abraham præcepta & mandata mea, & statuta mea, totamq; Legẽ seruauit. Tradidit etiã Deus trecenta sexaginta quinq; præcepta negatiua: quot sunt nerui & ligaturæ in corpore humano: sicut à peritioribus Anatomicis comprobatũ est. Et hoc, ut quot ligaturis ligata sunt ossa corporis humani, totidem ligaturis uires melioris hominis colligarentur, ne loca sua exirent, & turbaretur totus homo, & impediretur Spiritus Dei, qui nõ intrat nisi in corpus, in quo accesserint ossa ad ossa: unũquodq; ad iuncturam suã: sicut ab Ezechielis oraculo edocemur. Vt ergo perficeret Deus totum hominẽ, tàm in uiribus quàm in ligaturis, dedit præceptum illis coęquatis numeris. Quod prosequẽs Saluator ait: Totum hominem sanũ fecit: nihil enim pręceptum fuit in Lege uel in Euangelio, nisi in beneficium nostrũ. Hæc omnia cõcessa sunt Ioseph. Et denotatur quod ipse Ioseph obseruauerit supradicta præcepta affirmatiua, & se cauerit à trãsgressione negatiuorũ: propter quod meritò dictus est iustus, & Iesod (& militiæ arboris superioris uocati Zadic:) id est, potentia influendi supradictas uirtutes, significatas per ossa humani corporis, & neruos, in loco dicto Iesod, siue Zadic: siue iusti: Et illa mensura dicitur iustus iustificans. Et est iustus, qui dicitur fundamentũ Mundi: tàm archetypi, quàm inferioris. Cùm igitur Ioseph fuerit iustus ac timens Deum, ut patet ex supradictis: Et sicut Iesod influit (ad terram superiorem:) id est, in Malchut dimẽsionem fauentem reliquis omnibus tribubus, sic Ioseph fauit omnibus suis fratribus: pabulum uitę illis præbens.

DOGM. CAB. Ideo Mosis sepulchrum nemo nouit: quia exaltatus est in iobileo superiore: & super iobileum misit radices suas.

FR. ARCH. Exodi ultimo habetur, quod Deus ostẽdit Mosi promissam terram in monte Nebo in spiritu prophetico ostendit ei Deus promissam terram: *nebo* נבא enim *nebuah* נבואה prophetia interpretatur. Ipsam igitur terram spiritu uidit: non corporali uisione cernere poterat tam ingentem regionem: in quã corporaliter intrare nequibat, stante irreuocabili sententia, contra eum lata, ex errore cõmisso in percussione petræ. Qui error fuit peccatum irremissibile, & in Spiritum sanctũ: nec ob id tamen ipse Moses reprobatus fuit: quãuis error ipsius nulla fuerit expurgatione mulctandus. Hinc ueniã in hoc impetrare nequiuit: qui pro se scelere idolatriæ totius populi Deum placauerat: propter quod peccatũ est mortuus in uertice montis Nebo: unde intelligitur mortuus corpore, nõ autẽ spiritu: nam prophetia eius etiam post mortem uiguit. Sepultus autẽ fuit in ualle. Quidam Hebręorũ sentiunt, quòd Moses seipsum sepelierit ita, ut, ingressus speluncam arctã, ibi spiritum exhalauerit: alij sentiunt, quod ipsum Deus sepelierit: sed per manũ Angelorum, sicut habebatur in libris apocryphis: ex quibus Iudas Apostolus in sua Epistola locũ citasse uidetur: ubi scribit Michaelẽ Archangelum cũ Diabolo certasse de corpore Mosis: qui nimirũ illud in propatulo esse nolebat, ne Hebræi aliquando ad idolatriã prouocarentur, eum adorantes, quẽ propè diuinũ cognouissent: Vel quia transmutatũ fuit corpus eius in sortem spiritualẽ: Vnde huiusmodi corpus, ab oculis corporeis uideri non potest: nisi pro libito eorum, qui ipso gaudent. Vel fortè translatũ est corpus suum in cœlũ: sicut corpus Henoch & Heliæ.

Heliæ. Quod conueniens fuit: cùm de Mosē scriptum sit: Et non surrexit Propheta ultra in Israël, sicut Moses: Alia ratione hoc egit Michaël: nam, sicut Michaël cōstitutus est princeps super animas suscipiendas: sic & Diabolus, qui in hoc Hazazel dicitur, super carnem & cadauera habet potestatē: hinc, sicut inter spiritū, & carnē indictū est bellum perpetuū: sic quoque inter Michaëlem, & Diabolum. In hominis igitur morte, cōmuni Lege, Michaël animā sibi uēdicat (ut suprà patuit) Diabolus uerò corpus: Hinc separata anima à corpore, uallans illud, uelut inimicus, terrorē, & horrorē astantibus incutit. Cùm itaque Mosis corpus esset à Deo purificatū (ut gloria Dei reduceret in faciē, & carnē eius) & in sortem spiritualem, transmutatū fuisset: Michaël, simul cū anima ipsum corpus sibi uendicans, noluit Diabolo illud cedere: unde orta est altercatio: sed uictoria penes ipsum Michaëlē fuit. Alia ratio: Quærit enim draco prę ferre partē sensitiuam sibi domesticam & amicā. Vice uerò uersa Michaël intendit præferre spiritū, ut caro, & animalis homo in seruiturē redigatur. Quęrit etiam Diabolus spiritum carni subijcere: ut utrunque pòsideat. Ex aduerso autē Michaël conatur corpus in naturā spiritualem siue spiritus transmutare, ut ipsum simul cū anima Deo tandē reddat. Et hæc fuit altercatio, à Michaële cū Diabolo de corpore Mosis facta: quam Thadeus refert. Sepultus ergo fuit Moses nō in ualle (ut habet cōmunis ęditio) sed in *gai* גי, cuius uerbi duæ sunt literę: quarū altera scilicet iod י, decē reddit: altera uerò scilicet gimel ג tria reddit in numero. Vnde innuitur sepultū fuisse corpus eius in ter denario mensurarum pietatis, ac clemētiæ Dei: quas deprompsit ipse Moses, quando existenti in petra illi Deus ostendit gloriam suā, ut omne bonū, quomodo uidelicet, omnia bene, & magna cū misericordia faciat: quāuis iudicio humano sępissimè contrarium uideatur. Sepultum fuit illud corpus in eis pietatis mensuris, quibus transmutatū fuit in sortem spiritualem: quā uidelicet, in resurrectione suscipere debemus: hinc scriptum est, quòd homo nō cognouit sepulchrum eius usque in hodiernum diem: quia fuit ita pius, ut Moses: ex quo assecutus fuerat tredecim illas clementiæ mensuras. Dicitur enim de illo, quod erat uir mitissimus super omnes. Et nullus alius potuit acquirere supradictas tredecim pietatis mensuras, ut ipse: nam ipse prouenit ad quadragesimā nonā portam intelligentiæ Binah: quod nemini alteri concessum fuit. Iosue aūt denuò una minus scilicet per octo, & 40. Legē peruestigauit: post Mosis mortē abscondita sunt Iosue porta una, & remanserunt quadraginta octo portæ. Et Salomon laborauit super illa porta, ad eam reducendā: Sed non erat potens. Ait Rabbi Akiba, & dicunt Cabalistæ, quod Salomonis sapientia fuit duob. gradibus inferior, quàm sapientia Mosis: ideo Deut. 34. scribitur: Nō surrexit Propheta ultrà in Israël, sicut Moses: nemo igitur potuit inuenire sepulchrum eius: id est, nemo potuit pertingere usque ad quadragesimā nonam portam binah. Et hoc est quod dixit Deus ipsi Mosi: non uidebis faciem meā, sed posteriora mea. Est enim multiplex facies Dei: totidemque posteriora. Est enim facies essentię quam nudā (ut antiqui Theologi asserunt) nemo uidere potest (iuxta illud Ioannis) Deum nemo uidit unquā, etiam in Patria: cū ipsa sit sua ratione infinita: ad quam finita uirtus nō potest attingere: posteriora autē ipsius sunt uestes, quas induit se Deus agens cū creatis. Et has uidere possunt & uident creaturæ. Et tunc sic apprehenditur Deus: cū pro cuiusque captu proximè acceditur: ut si quis fimbriam uestimēti apprehendat, hominē indutum apprehendisse dicatur. At illud bonum quod Deus nominatur: non planè à nobis poterit ob nostræ conditionis fragilitatem, nisi gradibus atque scalis ascendi: quę quidē ad modum catenæ se habent: sed secundū diuina eloquia ad speciē Iacob scalæ desuper cœlestibus porriguntur in terrā, tanquā uestis quædā, aut funis aut ea ad nos directa cœlitùs, ueluti linea uisualis uarias penetrans naturas. Deus igitur amictus uestimentis cognitus fuit à Mose: sicut dicit Rab

Eliazer: qui cùm istam proposuisset quęstionem, unde creatū sit cœlum: Respondit, de lumine uestimēti sui sumpsit: nam Deus Mundum produxit amictus lumine sicut uestimēto: ut esset lumē de lumine: ac inde cū uestimenti sui lumine creauit Mundū intelligibilē spirituum separatorū & inuisibiliū: quod Cabalistę uocāt cœlū: usq; hic ascendit Moses Dei seruus: ut cognosceret lumen uestimenti eius, & sabbatū sabbatorū, & iobileum superius, & millesimā generationē: quod totū nihil aliud est quàm Mundus superior idearū, Angelorum, & fœlicium animarū. Igitur cū indumentū Dei transcendere, ac faciem eius uidere nequiuerit, rectè dicetur ex quinquaginta portis intelligētiæ una caruisse: quā aliqui Cabalistarum putant, uiuificationē: Alij putant & ueriùs, Dei essentiam, quā symbolum iudicat Tetrag. יהוה, & est Mundus incōparabilis nulla cōprehensibilis proportione: ideo dixit illi Deus: Faciem meā uidere non poteris: seu uerius sic: Et facies meę nō uidebuntur: sed uocabo nomen Tetrag. corā te. Quod explanant Cabalistę: Vocabo coram te nomen illud magnū, quod uidere nō poteris. Quia si sic, esses alter Deus. Hoc nempè Mesię reseruatū est. Ideò cōclusio dicit, quod (exaltatus est iubileo:) id est, in binah, quæ quinquaginta habet portas, & gradus, ad modum annorū quinquaginta iobilei. Et ibi (misit radices suas:) id est, ibi quieuit: non enim potuit ingredi chochmah: nam quinquagesima illi ianua binah fuit denegata: fuisset enim alter Deus ad modum Mesiæ.

DOGM. CAB. Cùm anima comprehenderit, quicquid poterit cōprehendere: & coniungetur animæ superiori: expoliabit indumentum terrenum à se: & extirpabitur de loco suo: & coniungetur cum diuinitate.

FR. ARCH. Omnia sunt unum secundum Platonem, in Sophista, & in Parmenide. In Sophista enim intelligit unū in specie, quę est sola intelligibilis: & de qua sola est intelligentia & scientia: ut Arist. sentit. Quo sensu, fortè ipse dixit: Qui unū non intelligit, eo modo quo Porphyrius declarat, dicens: participatione speciei, plures homines sunt unus homo. Et hoc antea Moses innuerat, qui mentionē faciens de animalium specie, semper eam uocat numero singulari, dicens: Fecit Deus bestiam, ferā, auem, & huiusmodi: per unū autem, in Parmenide intelligit esse diuinū, in quo omnia radicata sunt, tanquam rami in trunco, uel radice. Vnde quāuis cætera omnia, in se ipsis sint diuisa: habent tamen esse unicum in ipso primo, sicut radij solares habent unum esse in sua radice, quę est Sol, riuuli in fonte, & uariæ uirtutes in anima. Hinc omnes creaturæ habent esse, nō à se, sed à Deo, omnium riuulorū fonte, omnium radiorum principio, omnium uiuētium uita. Et quāuis Aristoteles dicat, quod anima hominis est principium intelligendi, sentiendi, & secundū locum mouendi: cui Aristoxemus ex officina Platonis depromens adstipulatur, dum ait: Anima est numerus seipsum mouens. Cùm igitur anima habeat à se principium motus: uidetur quoq; habere principium essendi & uitæ: ut uidelicet non indigeat alterius suffragio, ut uiuat. Malè sentit Aristo. nam Paulus noster, laudat dictum Arati, dicentis: Deus est, in quo uiuimus, mouemur, & sumus. Vel fortè Aristot. intendit excludere omnē secundam causam, non autē primam: in uirtute cuius omnis secunda agit: ut Proclus docet. Vel fortasis Aristot. nō uidit aut admittere noluit illud unum supradictum in Parmenide celebratum. Omnes igitur animæ, à principio simul creatæ fuerunt: & si non distinctæ, & singularizatæ: tamē createę simul dicuntur fuisse: quia massa una, ex qua omnes decerpuntur, & singularizantur, à principio creata est: hoc est, æternaliter ideatæ (secundum modum Cabalistarum.) Distinguuntur tamen per materiā, seu per corpora: radicaliter tamē, & originaliter omnes unà sunt, licet massa ideali. Antè diluuiū diu uiuebāt Patres, ut in Gen. legimus: & hoc ex cibis, quos terra tūc tēporis producebat: ut uulgus asserit. Terra tamē maledicta fuit ab Adā usq; ad Noë: sub quo sublata est talis maledictio (ut in Ge-

neſi

nesi legitur) meliores fuerũt terrę fructus post diluuium, quàm antea fuerint: nam post diluuium suscepit Deus, quinimò frugũ terræ primitias & munera exquisiuit, quę antea spreuerat, sicut de Chain oblatis patet: nempè ante diluuium fructus oblatos nõ legimus. Ex decreto igitur Dei, humanæ uitę spatiũ erat seculum mille annorũ. Quẽ terminum tamẽ nullus attigit: cũ multi defectus homini occurrãt: propter quos communiter uitę periodus abbreuiatur. Et Deus hominis uitã succidit: ipsam ad terminũ centum uiginti annorũ reducens. Et in textu ratio assignatur, dum dicitur: Non inuaginabitur spiritus meus in homine לעלם *leholam*: id est, in seculũ. Quod ad plus est spatium mille annorum: pro quo cõmunis æditio habet in æternum. Et subinfertur causa, dum dicitur: Quia caro est: sed sufficiens nõ uidetur hæc ratio. Vult igitur inferre Deus (ut dicunt quidã) quod homo, quia carne circundatus, fragilis est. Vnde quanto diutiùs uiueret, tanto magis peccatis premeretur. Sed quia de bonis idẽ dici posset: quòd uidelicet tantò plurib. meritis ditarentur: alio igitur mysterio Deus uitã abbreuiauit. Cùm quicquid faciat, absq; dubio, in nostrum operatur beneficiũ, & si nõ manifestum, tamen occultũ: Et hoc est inter eius arcana reconditũ. Cabalistæ tamẽ aliqui dicunt, quòd quãdo in corpora animę infunduntur, meritum eis statuitur, quod acquirere habent, & tempus illud acquirẽdi determinatur, iuxta illud Iob: cõstituisti eis terminos (scil. merendi) qui præteriri nõ poterunt. Quod, si quis in minori tempore merita sibi pręfixa acquisierint, ita quod præueniant tẽpus illud pręfixum: tuc tales pręueniuntur morte: & non dimidiant quandoq; dies suos: & hoc est, quod dicit Eccle. consumatus in breui (scilicet explendo mandatũ de merito acquirẽdo) expleuit tempora multa, ad illud scilicet meritũ acquirẽdum: patet de sancto Ludouico, de quo canit Ecclesia illud Prophetę: Cõsumatus in breui, expleuit tempora multa: & de sancto Francisco, & de quamplurib. alijs: qui pręuenientes tempus acquirendi meritũ, à Deo sibi mandatũ, à morte in iuuentute præuenti sunt. Aliquibus igitur datur uita longa: aliquibus uerò longior, aliquibus longissima, quia Saturnij, aut Iouiales sunt: quia etiã sic decernit suũ Hilec, & Alcocodem: ut Astronomi dicunt: etiam quia sic diffinitũ est ab illo, in cuius potestate, sunt omnia tempora uel momenta: ut Christus perhibet. Etiam aliquando uitę spatium prolongatur aliquib. ut pœnitentiam ageret. Sed heu infelices illi, qui (ut Propheta canit) tempore faciendi, dissipauerunt Legẽ Domini. Alijs datur uita breuis: alijs aũt breuissima. Quia (ut dixi) eum sortiti sunt influxum: ut uitã in longum protrahere nequeant: cuiusmodi sunt Mercuriales puri: quorũ uitæ spatium, Astronomi decernunt triginta annorũ ad plus. Etiam quia ille, qui omnia disponit, sicut ante diluuium statuerat pro spatio uitæ mille annos, & post diluuium centum & uiginti (ut dixi) sic uitæ uniuscuiusq; proprium spatium decreuit: nec possunt grauari, qui breuiorem uitam sortiti sunt: non enim fœliciores sunt longam uitam ducentes: cũ maiori spatio stent deterius in corpore mortis huius. Hinc optabat Apostolus ab hoc corpore dissolui, & esse cum Christo: nam mori lucrum esse dicebat sibi. Ideò Sapiens, Sapientiæ 4. dicebat de sublato tempestiuè: consumatus in breui, &c. non enim Deus numerat opera, sed ponderat: nec tantùm opera ipsa, sed uoluntatem, & affectum facientis. Quod docemur exemplo paupérculæ duo minuta in Gazophilacium mittentis: de qua dixit Christus: Hæc uidua paupercula, plusquã omnes misit: qui scilicet mittebant munera magna. Dicit igitur conclusio (cũ anima comprehenderit quicquid poterit cõprehendere:) id est, acquisierit meritũ assignatũ (coniungetur animę superiori:) id est, illi massę iam dictę, scilicet ideæ: quãuis nunquã ab ea omnino fuerit separata: sed in corpus dimissa, ad expurgandã peccati rubiginẽ. In huius rei consonantiã dicit Plato in Phedro: nisi anima hominis cognouisset, quæ uera sunt, in corpus hoc non uenisset: quia opinabatur quòd animæ redirent

in corpus, & quòd eis daretur electio & optio, in quod corpus intrare & ingredi mallent: & ut eum statum sibi uendicarent, quem aptiorem potioremq́;, pro expiatione, & earum profectu iudicarent. Hinc concludi potest Platonis opinionem & sententiam nunquam fuisse, quòd anima intraret in corpus animalium brutorum: (ut nonnulli asserunt ac sentiunt:) cùm inde nec expiationem, nec profectum reportare posset. Et hæc iuxta Platonis mẽtem dicta sint. Elegit igitur anima in sua creatione corpus, ut in corpore ipso purgaretur, tanquam in uase fusorio & exercitaretur in bello inter ipsam & carnem indicto: ut inde gloriam, & meliorem sortem reportaret. In corpore etiam locata & posita fuit, ut tanquam aurum in fornace, probaretur. Et ut omnigenos rerum gradus contineret. Etiam edicto diuino corpus assumit: sed ut hoc uel illud assumat, ipsi datur electio: ut ipse Plato opinatus est. Catholicè & Christianè loquendo est dicendum, quòd anima ipsa locatur à prima causa in corpore sibi aduersante: & contrariante, ut bellans & uincens, consequatur coronam & adipiscatur gloriam, quæ non datur, nisi legitimè pugnantibus, & certantibus, ut ei detur consessus in throno Dei: ut nostrum caput Christus perhibet, dicens. Qui uicerit, faciam illum sedere in throno meo, sicut & ego uici, & sedeo in throno Patris mei. Et tanta purificatione opus est animæ, ut debitum finem sortiri queat, ut restituta sit pristinæ munditiæ, cùm qua in corpus ingressa est. Et per corpus uenit ad talem munditiam. Et quamuis dicat Sapiens: corpus, quod corrumpitur, coinquinat: uel (ut in litera habetur) aggrauat animam. Quamuis enim uestimentum uideatur inquinari, quãdo saporis acrimonia linitur: nihilominus aqua accedente, quod uidebatur inquinare, expurgat: pari modo, & si anima uideatur à corpore fœdari: interueniente tamen aqua sapientiæ & gratiæ diuinæ, melius expurgatur anima, quàm si defuisset huiusmodi corporis coinquinatio. Quod quidem corpus anima debellans fit Domina omnium rerum corporearum. Cũ omnium corporeorum uirtus in humano corpore reperiatur. Sicut omnium spirituum uires in anima rationali reperiuntur. Hinc Homo meritò paruus Mundus dicitur. Cùm omnia, quæ in Mundo sunt, contineat. Iuxta illud Sapientis: Dedit illi uirtutem continendi omnia. Quo igitur & purgare relinquit hoc materiale corpus, & sursum ascendit unà cũ spirituali corpore, quod quinta dicitur essentia: in quo tota materialis corporis uirtus & perfectio consistit: sicut patet de grano seminato, cuius pars materialis, & imperfecta corrumpitur, & in terram reuertitur: altera pars materialis deputata remanet, & plantam constituit. Sic in nostro fit materiali corpore, quod aliam inducit formam. Et hoc est, quod Paulus dicit: Cùm autem mortale hoc induerit incorruptionem, tunc (supple) sursum ascendet ad uniendum se cum Deo, fitq́; unum cũ Deo, sicut Christus ait in Ioanne scilicet: Rogo Pater, ut, sicut ego & tu unum sumus, ita & isti unum sint in te. Et hoc est quod dicit conclusio, quod scilicet coniungetur cum Diuinate. Sequitur (expoliabit indumentum terrenum) id est, materialem partem corporis impuram, (extirpabitur de loco suo) id est, pars perfectior corporis separabitur ab impura, ut dixi, sequendo Pauli doctrinam: (cum autem mortale hoc, &c.) Et tunc iucundatur & exultat anima: quia Deus est obiectum ei conueniens, & in quod ordinata est, iuxta illud Augustini: Fecisti Domine cor meum ad te, & inquietum est, donec quiescat in te. Etiam per consonantem amicitiam, quæ est inter Deum & hominem, qui eius gerit imaginem. Id enim omnium amicorum commune est, quorum consuetudo adeò delectabilis est, sicut è conuerso homo sola præsentia inimici tristatur: sicut ouis ad lupi præsentiam. Et etiam quia Deus est mentis obiectum super omnia proportionatum: eo uidelicet modo, quo unicuique communicat, ut potentia & uirtus, ipsum capere posset.

DOGM.

DOGM. CAB. Sapientes Iſraël, poſt ceſſationem prophetiæ per ſpiritum, prophetarunt per filiam vocis.

FR. ARCH. Prophetarum uiſiones, ſunt magis certæ, quã rationes naturales: quia naturales habẽt ſua principia ex uiſis & ſenſatis cõprobata: non.n. cognoſcuntur eorũ principia. Viſio uerò certior eſt maximè prophetarũ, qui obiectũ intuebanĩ minimè fallax. In ſupremo itaq; gradu celſitudinis eſt prophetarum uiſio, in infimo uerò deductio ratiocinatiua ex ſenſatis. Medius autem gradus eſt correſpondentia lucis reuelatæ ad intellectum bene initiatũ. Hinc ritè Euſebius de Euãgelica præparatione, Vates philoſophis præfert, dicens: Quãdo philoſophos inter ſe, aut cũ alijs cõparo, non facilè negauerim ipſos claros fuiſſe uiros. Quãdo uerò ipſos Hebręorũ Theologis, q uidelicet à uatib. habuerunt, cõparo, & doctrinã doctrinæ cõfero, caduca & friuola omnia: quę philoſophi excogitarunt, mihi uidentur: nec mirũ: illa enim diuinitùs ædita ſunt: hæc humanitùs. Vnde ueritatis comprobatio, non habetur ex ſenſib. corporeis, ut placet peripateticis: nã ſenſus interiores corporeis præferũtur, & melius diſcernunt. Vnde Apoſtolus: Spiritualis homo omnia iudicat. Sed hinc error, quia nõ cognoſcũtur ſenſus ſpirituales, maximè uiſiuus. De quo Plotinus: Quẽ oculũ habent quidẽ omnes, utũtur uerò perpauci. Illi uidelicet, qui habẽt intellectũ adeptum (ut peripatetici dicunt) aut qui adepti ſunt mentem (ut Triſmegiſto placet) aut qui transformatur in eandem imaginem, Dei uidelicet, & cum ipſo uniuntur: ut Paulus & Plotinus conſentiunt. Hoc modo fuerunt prophetæ. Et tunc moriebantur, uidentes illa ſacramenta: nam ad unius uitam, alterius ſequitur mors. Et talis mors, dicitur preciosa in cõſpectu Domini, quia Deo grata. Eſt enim tunc homo ſemibeatus, quando ad mentẽ uenit, unito eius intellectu cũ diuino, adeò ut uidens & uiſum unũ fiant, ſi Plotinus rectè ſentit, ubi de uno fœlicitate agit. Sed cũ mors illa: idem cenſeatur, quòd raptus ſit terminus motus uiolenti, uidetur quod in uiolento non poſsit eſſe fœlicitas. Dicendum, quod hoc non eſt uiolẽtum contra naturam: quemadmodũ ſi lapis aſcenderet, ſed ultra naturã, ut ſi ignis impulſus aſcenderet, nondum à titione ſolutus. Vadit enim ad locũ propriũ, ſed ante tempus. Sic mens rapta in Deum, ad ſuũ uadit locũ, ſed ante tẽpus: quia quandiu ſumus in hoc corpore (ut ait Apoſtolus) à Domino peregrinamur. Ideo magno habẽdi ſunt honore Prophetæ: nam hi ſunt tanquã Dij latentes in corpore humano. De quibus Propheta canit: Dij fortes terræ uehementer eleuati ſunt. Et plus, minùſue honorandi ſunt, pro ſpiritus gradu & prophetię, quo repleti ſunt. Ipſi autem Dei participes effecti cauere debẽt ab omni maculante ſorde & errore: ne ſi prolapſi fuerint, ſentiant (ſecundũ Apoſtolum) impoſsibilitatem releuationis, abſcondereq; debẽt (ut docet Propheta) in corde eloquia Dei, ne peccent propalando, niſi ubi & quando opus fuerit: ideò ipſi ſtuduerũt loqui ænigmaticè: occultantes, quę dixerunt ne arcana indignis publicarentur. Etiã quia Diuina ea ſunt, quæ uerbis humanis explicari nequeunt: nec uocabula habemus, quibus ipſa explicare poſsimus. Quo ſenſu dixit Paulus, quòd arcana Dei non licet homini loqui. Etiã per ęnigmata loquentes demonſtrarent harmonicũ concẽtum: qui eſt inter uiſibilia, per quæ loquuntur, & diuina, de quib. loqui intendebant. Vnde non pro libito, ſed cũ magna peritia concordię rerum inferiorum cũ ſublimib. oracula interpretãda ſunt: nã ueri uates procedere debent: nõ quidẽ humana cogitatione, ſed expurgata mẽte, & Mũdo corde expectare debẽt, quæ Deus ſuggerit: nã (ut inquit Baruch) nõ eſt q poſsit ſcire uiã Dei, neq; q excogitet ſemitas eius, ſed q ſcit uniuerſa, nouit eã: cui Petrus adſtipulaĩ, dicẽs: non.n. uoluntate humana allata eſt aliquãdo ꝓphetia, ſed Spiritu S. inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Cõſentit etiã Eſaias dũ ait: Annũciate, quę uẽtura ſunt: & dicemus: quia Dij eſtis: nec diſcrepat Ptolomæus, qui ait: Soli numine afflati prædicũt particu-

particularia:prophetarũ.n.monumenta dicũtur uisiones: nam uidebãt uisione intuitiua in speculis æternis,rerũ ueritates referentibus: quæ quidẽ specula uideri solent ab ijs:qui ad tertium rapiuntur cœlũ:ubi ubera illa degunt excelsa,quæ sapientiæ lac præbent:& dicuntur nezach, & hod. à quib. uberib. omnes lactarunt prophetæ,& lactãt quotquot in uoluptatis hortũ binah intrant.Hinc scriptũ est:Veni in hortũ meũ,& dabo tibi ubera mea:quib.uberibus multiplex Prophetiæ gradus hauritur:primus gradus est somniũ:quod à Mose, & Iob *tardemah* תרדמה uocatur:pro quo nostra traductio habet,soporẽ:tardemah.n.est mediũ inter somnũ, & uigiliã:sic.n. admonitus fuit Ioseph ab Angelo,ut iret in Aegyptum,& rediret.Iacob etiam scalam uidit:& Ioseph alius somnium, quod fratrib. narrauit. Et hoc modo Deus agit cùm non bene initiatis. Somnium autem bonum comprobamus, quando sequitur effectus,quem expectauit Iacob in ueri somnij sui comprobatione: ut in Genesi dicitur: Quemadmodum etiam in Deuteronomio à Deo docemur: somnium autem fallax ab hoste imprimitur antiquo, ut decipiat. Alia uerò somnia, quæ ueniunt, aut ex forti imaginatione, aut ex mera illusione, aut ex crapula, aut ex ui phantastica ludente, spernenda sunt:sicut caro. Secundus gradus est uisio in spiritu, quando.s.sopitis sensibus exteriorib. homo uacat Soli Deo,à quo spiritus eius illuminatur,& edocetur:& tunc habet homo illе spiritum cum Diuino coniunctũ,à quo docetur:quod fit,quando (ut Paulus docet)gladius,aut Diuini uerbi uirtus,animam separauerit animalẽ à spiritu:adeo,ut nihil nisi Deum cõcupiscat,iram abstulerit,aut deteriori reliquerit:solidatusq; perfecta charitate nihil timeat, & cæteras fecerit purgationes: quod docet Plotinus. Tunc enim coniunctum habet homo spiritum cum diuino,à quo docetur.Iuxta illud: Qui adhæret Deo, unus spiritus efficitur cũ eo.Et tunc dicitur repletus Spiritu sancto:& loquitur in spiritu. Tertius gradus est uisio imaginaria.Quæ etiam dicitur filia uocis: & est uisio per imagines.Qualis fuit illa Zachariæ,& Ioannis,& huiusmodi: qui uiderunt animalia,ædes Templi, aut ciuitatis,& his similia.Sub quibus imaginibus uel imaginationibus latent sacramenta inde discutienda:quod est facile per medium Cabalæ.Quod oraculum,Echo,aut filia uocis dicitur:quia sicut Echo est uocis reuerberatio prolatæ ab homine: sic imagines istæ sunt quędam reuerberationes ex creaturis à Deo productis,ueluti uerbum ab homine prolatum: iuxta illud:ipse dixit,& facta sunt.Idq; etiam,cùm quis scit intelligere inuisibilia Dei per eas,quæ factæ sunt,creaturas,cũ quælibet creatura aliquã gerat imaginem,uel saltẽ opificis uestigiũ. Quartus gradus dicit̃ intuitiua uisio,in speculo non creato,sed in opificis speculo: in quo cuncta resplendent. Cuius intuitũ Augustinus uocat uisionẽ matutinam. Hebræi uerò bespecalariot.i.in speculis:quia uident nezach,& hod: quę sunt duo specula:uel sunt Tipheret Sol,& Malchut Luna.In lumine Tipheret Solis Moses dedit Legẽ: qui locus ab Isaia dicitur Sion,ubi ait:De Sion exibit Lex:licet quoad locũ materialem, data sit in mõte Sina. Quintus gradus est uocis plenę: estq;,qñ Deus loquit̃ alicui uoce dearticulata:tuncq; uox semp geminat̃: & sic locutus est Abrahę, dicẽs Abrahã,Abrahã:sic etiã Mosi, Samueli, & Paulo. Geminat̃ aũt uox cũ mysterio,ut iudicaret̃ gradus,ad quẽ assumit̃,& in quo carus erat.Sic.n.uocauit Mosen in Sina:& ex pastore fecit ipsum Regẽ,ac ducẽ populi sui. Samuelẽ,ex ministro,fecit eũ Sacerdotẽ sumũm:pari modo Paulũ:ex psecutore,fecit ipsum Apostolũ,ideò ad altiorẽ gradũ deducere uolẽs Abrahã, uocẽ geminauit.Et hic gradus oraculorũ à sapientib.censet̃ suprà prophetiã. Hinc de Ioanne,q dixit se esse uocẽ,Christus perhibuit, qđ erat plusquã propheta. Sextus gradus dicit̃,uisio faciei ad faciẽ,de qua Apostolus:Tunc uidebimus eũ à facie ad faciẽ,sicuti est.Et hãc Dauid petebat uidere,dicẽs: Ostẽde faciẽ tuã, & salui erimus.Ad hãc peruenit Moses:os .n. ad os loquor ei: ut patet in numeris:

ris:nec mirum:cum Angelum haberet sibi à Deo afsignatū:qui(ut secretiores Theologi docēt)dicitur מטטרון שר הפנים *Mittatron sar harpanim*:id est,princeps facierum: illius.n.cura est introducēdi ad faciem Dei eos,quos ipse Deus iubet. Septimus gradus,est uisio imaginaria,quę etiam dicitur oraculū per speculum in ęnigmate. Hoc est.n. quasi uisio imaginaria: de qua suprà. Vnde aliqui non distinguūt hunc prophetiæ gradum ab illo:si uerò distinguatur. Sicut quando alicui datur lumen tale,ut sciat (secundū Apostolum) intelligere inuisibilia Dei,per ea quæ facta sunt,creaturas. Cùm quælibet creatura,imaginem gerat aliquam,uel saltē opificis uestigiū,non tantū in essendo,aut actibus primis(ut aiunt)sed etiā in operando. Cuiusmodi fuit illud Eliæ, quando cognouit Dominum: non in spiritu conterente petras, nec in commotione, nec in igne,sed in sibilo auræ tenuis:aut quādo in septimo aspectu uidit puer eius nebeculam ascendentem è mari. Vnde Achab pluuiam denunciauit. Octauus gradus dicitur Echo, siue filia uocis,à superiori distinctus, causata à creaturis,ex eorū imaginibus. Et est cognitio,q̄ uocatur Geomantia,Hydromantia,Aërimantia,Pyromantia,& Cyromantia: Nomantia,sanè Hydromātia in extis animalium consistit abluendis,inspiciendisq; fibrijs. Et Pyromantia in figura ignis quo consumitur holocaustum, proculdubiò idolatriæ speciem non excludunt. In Geomantia uerò nihil tale inuenitur, sed confidit in Saturno & Domino horæ:qui ei pro radice ponuntur: gaudentque numeri ratione fulciri: & multi sunt qui ei testimonium perhibent: non sic autem de Aërimantia:friuola est:licet de ratione numeri iactare præsumat. De Chyromantia uerò nō uult determinationem facere præcipitem Albertus magnus: quia(ut ipse ait)fortè pars est physionomiæ,quæ collecta uidetur ex significationibus magisterij astrorum super corpus & super animam, dum mores animi cernuntur exteriori figura corporis,non quia sit unum causa alterius: sed quia ambo inueniuntur ab eodem causata. Iudæi ergo nostri temporis postquam supradictos modos prophetandi amiserunt,per Spiritum sanctum, & reuelationem diuinam,uentura prænunciant per artes supradictas, humanitùs acquisitas,sed sequētes ueram Cabalam, multa secreta Diuina in Lege cō textu percipiunt. Quod confirmans Paulus,ait:Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt,intellecta conspiciuntur. Et hęc cognitio dicitur filia uocis:nam,sicut uox quę dicitur Echo,causatur à uoce:ita ista cognitio Cabalæ causatur à Lege scripta. Similiter sequentes artes supradictas, eorum cognitio causatur ab imagine seu ab liniamentis corporis,&c. Vnde restat uidere propter quā causam fiunt somnia:& qui sit eorum & finis:& cui parti animæ conuenit somniū:& quàm difficile sit aliquid tradere de diuinatione. De distinctione uisionis,& prophetię & somnij. De causis somniorum. De somnijs diuinationē habentibus. Quæ omnia super Apocalypsim exaraui,secundum opinionem Aristotelis,Platonis,Socratis,Auicennę,Auerrois,Alpharabij,Isaac,secretiorum Theologorum, ac recentiorum:quare uide ibi.

DOGM. CAB. Non ponitur Rex terræ in terra,quin priùs humilietur militia cœlestis in cœlo.

FR. ARCH. Angelos custodes nos habere certisimum est:custodierunt enim Angeli Abraham,Isaac,Iacob & Ioseph. pręsunt etiam irrationabilibus, à fortiori rationabilibus:immò multi eorū familiares fuerunt pluribus hominibus:nosq; instruunt,regunt,& impellunt,& semper nobis fauent, inter se disidentes,ut nos tueātur. Est nempè liuor & æmulatio aliqua inter beatos, & inter Angelos. Vnde ex Euangelio habemus,quod filius patri semper obēdiens inuidit, & cōtristatus est de ijs quæ pater clementiæ impenderat filio,è regione longinqua reuertenti:sunt etiam altercationes in cœlo, dicente Mose,quòd manus est super sedem *Iah* יה: id est,Dei,pugnans pro Domino contra Amalech à generatione in generatione,cui ea adstipulantur,quę Theologi se-

gi ſecretiores docent,quòd uidelicet nec bellum,nec pax,nec quippiam aliud in terris fit:quin priùs fiat in cœlis & determinetur. Hinc Gabriel Danieli dixit:princeps regni Perſarum:id eſt,intelligentia Perſis præſidens, obſtitit mihi,uiginti & uno diebus.Sunt enim illa bella per rationis diſcurſum,cui unuſquiſq; beatorum ſtatim cedit, uel tempus expectat diuina ratione decretum (ut de Gabriele modò dictum eſt) nō ſunt ibi altercationes,quæ hoſpites abducant à pace.Alioquin regnum illud non diceretur, nec eſſet regnum pacis & quietis:pari modo & de fratre contriſtato:licet figuret filium in patria exiſtentem,& de conquerentibus, quod nouiſsimi in uineam Domini conducti remunerentur eadē mercede,qua ipſi,qui portarunt pondus diei & æſtus: dicendum eſt.Ita quòd,ſi duo homines inter ſe prælientur in duello, alter alterum minimè poteſt ſuperare,niſi priùs alter Angelus, alterum ſuperârit Angelum cuſtodem inimici ſui : patet de lucta Iacob cum Angelo Eſau unde duplicem habemus pręcipuum hoſtem:humanum uidelicet & Diabolicum: ideo duplici norma nobis decertandum eſt.Opinio autem priſcorum Theologorum conſtantiſsima eſt:quod hoſtis humanus debellari nequeat:niſi debellato priùs tutore ipſius. Quod clariſsimē habemus in cauſa Iacob:qui bellū acerrimū cum Eſau fratre habebat.Vnde Scriptura dicit quod ueniens ipſe Iacob de Meſopotamia, congreſſurus cum Eſau fratre: primò luctatus eſt cum ipſius intelligentia,quæ erat Samaël:ut aſſerunt ſapientes Cabaliſtæ.Cōtra quam intelligentiam: quamuis tactus in femore : cùm pręualuiſſet Iacob: Dixit ipſe Samaël: Si contra Angelum fortis fuiſti:præualebis etiam contra hominem:ſi uerò hoſtis ſit Diabolus: contra eum præualere nequimus, niſi in uirtute illius,de quo Apoſtolus inquit.Deo autem gratias,qui dedit nobis uictoriam,per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Hinc Apoſtolus in huiuſmodi conflictu peritiſsimus docet nos:ut contra principatus & poteſtates tenebrarum ſcutum fidei ſumamus,in Chriſto Ieſu uidelicet, & gladium ſpiritualem uerbi Dei. Quod uerbum eſt illud:in quo facta ſunt omnia: & quod poſtea carne circundatum:debellatis hoſtibus reparauit omnia. Quod apertiſsimè ait:ſine me nihil poteſtis facere:nam in ipſa omnis plenitudo concluſa eſt,ut Paulus ait. Ad propoſitum, non luctatus eſt Iacob cum Deo, & ipſum ſuperârit:nam hoc aſſerere ridiculum eſſet.Et in hunc errorem prolapſi ſunt,qui non aduertunt,quod nomen Elohim tàm Angelos,quàm Deum ſignificat,ut hîc interpretari neceſſe eſt.Sed fuit Angelus Eſau cuſtos : qui, dolens de primogenitura,& benedictione ab ipſo Eſau ſublata, procurabat eas eripere à Iacob,ut, Eſau ſibi credito redderet. Et hoc fuit certamen eorum: uerùm, cùm huiuſmodi primogenitura, & benedictio ad ipſum Iacob iure deueniſſent:in certamine triumphauit Iacob. Et hinc ab eo benedictionem petijt,ne uidelicet,illas,iam ſibi æquo iure conceſſas,ampliùs eripere ſatageret:pugnauit etiam Iacob cum Angelo illo uirtute intellectiua : non quippè ipſe Iacob cum Angelo materialibus armis pugnauit (ut dixi) ſed mente intellectu atq; uoluntate(ut dixi)dum Deo firmiter adhæreret,ulli ſuggeſtioni, aut oblationi præferre partem animalem in Eſau figuratum Deo inuiſo, & à nobis odio habendo.Et ſi pugna ſpiritualis fuit : Scriptura tamē remanet uera,quæ dicit,quòd plagatus fuerit femur Iacob,carneum uidelicet:unde claudicabat:plagatus quippè fuit in femore,principio uidelicet geniture: non autem in manibus,quibus operabatur:aut in pedibus affectuum:ut indicaretur quòd plagam ipſe Iacob à Samaële non ſuſcepit, ut malè operaretur : ſuſceperunt autem illi:qui è femore eius egreſsi ſunt,Filij Iſraël uidelicet: qui pluries claudicauerunt à ſemitis ſuis:ut canit Dauid: Fortis igitur fuit Iacob contra Angelum Eſau:quo ſuperato,proculdubiò præualere debebat contra illū: quem ipſe Angelus tuebatur,iuxta regulam, ab antiquis Theologis datam: quæ hinc inde ex Scriptura elicitur:quod nemo ſuperari poteſt, niſi priùs deuicta

uicta

uicta & amota ipsius intelligentia. Hinc Ezech. habetur, quod Deus, uolens destruere Tyrum, urbem opulentissimã, primò Angelum eius custodẽ amouit, potentiam ab illo mouendo: ideò Deus alloquens ciuitatẽ, dixit Cherub inde traham à te, & ponam te de sede. Si enim Deus primò Cherub nõ amouisset ab ea, ipse iudicio Dei obsistere conatus fuisset: propterea Moses collisit Ammomino, intelligentiam Aegypti, antequam Aegyptios prosterneret. Et Dauid, antequã Goliam deuinceret, amouit ab eo custodẽ ipsius, uirtute Diuini nominis: propterea dixit: Ego uenio ad te in nomine Domini. Sic Christus uolens subiugare Mundum, prius foras eius principem eiecit. Dicit ergo conclusio (non ponitur Rex terræ) id est, uictor non euadit (quin prius humilietur) id est, superetur, (militia in cœlo) id est, Angelus custos. Hinc ab Angelis custodientibus Babylonẽ: uel quancunq; ciuitatem, uel mentẽ cõfusam, in Ieremia dicitur: Curauimus Babylonẽ, & non est sanata: derelinquamus eam. Et de Bozra & Edom, dicitur: Omnis militia eorum defluet: sicut defluit foliũ de ficu, & de uinea: quia inebriatus est in cœlo gladius meus. Defluent autem huiusmodi custodes: aut quia amouebuntur à custodia: aut quia punientur, de mala custodia habita, ut quibusdam placet.

DOGM. CAB. *Per dictionem* & את, *quæ bis ponitur in illo textu: in principio creauit Deus cœlum & terram: ego credo significari à Mose creationẽ naturæ intellectualis, & naturæ animalis, quæ naturali ordine præcessit creationem cœli & terræ.*

FR. ARCH. Duo Mundi à Cabalistis sunt recepti, corporeus & incorporeus, uisibilis & inuisibilis, sensibilis & mortalis, materialis & idealis. Inferior Mundus, & superior: cùm legũt: In principio creauit Deus cœlum & terram: & ita symbolicè cœlum summa: terrã infima designare putant. Hoc modo interpretantes. Initio creauit Deus summa & infima, quo arbitrantẽ simplicẽ & immaterialẽ Mundũ summa continere: cõpactum uerò & cõmentariũ hunc, infima, unde & Legem diuinã Beresith promulgatã de creatione cœpisse ab ipsa litera Beth ב, quæ in arte Arithmetica inter numeros duo significat: perinde atq; sic notari insinuaret, duo principaliter creauit Deus, totum Mundũ supremũ cum omnibus in eo degentibus, & totum Mundũ infimum, omniaq; ad illum pertinentia: nam sin alter, fuisset satis Mosen ita scripsisse: *Resit bara Elohim samaim vearez*: id est, Initio creauit Deus cœlũ & terrã: potuit enim summariũ illud creationis nõ incipere à Beth ב litera, quę significat, in, & absq; ulla præpositione ponitur principij dictio: cæterũ præter consuetudinẽ duobus istis creatis adiũxit, duos articulos: id est, bis *Et* את & sunt signa omnimodæ cõprehensionis, quod *Et* את cõstituitur ex aleph א primo elemento alphabeti, & thau ת, & est id quod Græci aiunt Alpha α & omega ω, & Latini prora & puppis: ubi uisum est per cœlũ, omnia excellẽter simplicia spiritualia complecti, ab aleph ad thau: id est, à primo ad ultimũ, & per terrã similiter, à capite ad calcẽ, omnia excellenter corporalia, & ijs contenta, nihilo tamẽ minus singula in ipso uno principio tanquã unicum creatũ. Sicut Ezechielis rota in rota, cum suis quibuscunq; inuolutis uisa est una esse similitudo gloriæ Domini, ut ipsius Rabbi Saadiæ in libro Amunot: id est, credulitatũ, ait: Sicut uitellus in medio oui, seu instar alboris oui unius, testaceo firmamento cõtenti, inglomeratis uitellum ipsum: Ita primus Mundus ille intelligibilis, implicat secundum, ut tota uirtus eius inde gubernetur, quò fit ut constringantur utriq; uinculis concordiæ, adeò ut sæpe tàm suas, quàm cõprehensorum naturas, & appellationes mutua sibi libertate condonent. In secundo nanq; hoc est, sensibili Mundo sphæræ nouem mouẽtur ab Empyreo immobili, cui Mettraton assiduo præest, at in primo nouem Angelorũ chori mouẽtur ab immobili Deo. Sicut etiam in immobili silentio cunctorũ creator primò simul omnia creauit, postea nouenario sermone (id est, nouies fiat) ad proprias distinctiones singula quæq; loquendo cõmouit. Statuunt quoq; duos Paradisos, alterũ cœlestẽ,

& alterum terrestrem (quæ significantur per duo illa. *Et* את) in quibus præmia uirtutum consequantur utrique, tàm homo terrenus quàm homo cœlestis, ut in huius orbis terra quandiu in corpore fuerit hospitatus, tanquã in aliquo corruptibili horto uoluptatis, gloriam & honorem, gaudium & lætitiã, omneque desyderium dilectionis suæ ab alicuius heroicæ ac præeminẽtiæ, & à filijs huius sæculi laudatæ uirtutis causam lucretur, quæ tamen umbræ sunt & res caducæ fumo similes. In cœlesti uerò terra uiuentiũ supercœlesti ubi exta amœnitatis æternæ immarcescibilis Paradisus, animę hominis in uita mortali olim secundum uirtutem rectè operari, nunc exutæ, clementissimus ille maximus & optimus Deus ostendit omne bonũ, quod ne uidere quidem antea potuisset tam graui, & tam denso cadauere obscuri corporis onerata: illud in Cabala nominatur, & in Thalmud speculatio illuminans: hoc est, uiuificans; quæ apud nostros Theologos, cognitio Dei intuitiua appellatur, quæ animæ contingit separatæ per lumen gloriæ: & hæc sola est beatifica: nam alia fit per species connaturales quæ non est beatifica: ideò dicitur contẽplatio non illuminans: clara uerò uisio Dei & perpetua summæ Diuinitatis fruitio, pro suprema hominis parte, intellectu & uoluntate beatis donantur: idcirco iure optimo ea nisi in supremo Mundo contingunt nemini. Quare mortali homini, si quando Deus uideri dicitur, id per Angelum fieri putatur, ut scribit Rabban Gerundensis in Exodo. Quamobrẽ pro duplici hominis cõditione spirituali & corporali, ac pro duplicis mercedis retributione, duplicem, ut dixi, afferunt Cabalistæ. Ad propositum igitur cõclusionis dico (per dictionem *Et* את quæ bis ponitur in illo textu) scilicet Genes. 1. cap. In principio creauit Deus & cœlum & terram, sic manet textus Hebræus: (ego credo significari à Mose creationem naturæ intellectualis) scilicet in esse ideali: quia per cœlum ut suprà dixi, intelliguntur simplicia spiritualia (& naturæ animalis) etiam in esse ideali, & significantur per terram: id est, compactum & cementarium hunc *Et* את. Hæ duæ creationes (naturali ordine præcesserunt creationem & cœli & terrę) scilicet in esse physico & materiali: per duos illos ergo articulos *Et* את: intelliguntur duæ propositiones copulatiuæ scilicet cœlum & terra ideales: cœlum & terra physicales & materiales: Alioquin non opus erat duorum signorum copulatiuorum *Et* את: si tantũmodo intellexisset Moses de una tantum creatione, scilicet ideali tantùm, aut physicali tantùm: per primum ergo Et, productio significatur idealis: per secundum uerò realis & materialis intelligitur productio in esse physico: primam descriptionem considerant Cabalistæ modo prædicto: secundam uerò considerant Thalmudistæ, dicentes: In principio creauit Deus cœlum & terrã: per cœlum intelligunt omnia uisibilis Mundi quæ supra Lunam sunt, & quæ subter eam appellant terram. Deinde cœlum quoque interpretantur formam, & terram uolunt esse materiam: quare in principio aiunt: Creauit Deus formam & materiam, quarum denuò compositionem in singulis quibusque opifice oraculo fabrefecit, & omnia non tàm manu tornauit, quàm nouies uerbo dolauit. Legitur enim: Dixit Deus: Fiat lux. Et dixit Deus: Fiat firmamentum. Et dixit Deus: Congregentur aquæ. Et dixit Deus: Germinet terra. Et dixit Deus: Fiant luminaria. Et dixit Deus: Faciamus hominem. Et dixit Deus: Ecce dedi uobis omnem herbam. Igitur perfecti sunt cœli & terra cum omni attinentia & tota supellectili eorum, ut sunt quatuor elementa: quæ tenebræ dicuntur primo nominatæ spiritus Domini, aquæ sub firmamento, & arida. Sequuntur pariter & cætera mixta, quæ uulgo elementata uocant, ut aues & uolatilia, bestiæ ac reptilia, pisces & cetæ grandia: & eorum omnium dominator homo, cui ex uniuersis corporeis uni concessum est liberum arbitrium, quóue malè uteretur finguntur ei Leges, promulgantur constitutiones, comminantur transgressionis pœnæ: & quamplura alia dicuntur à Thalmudistis, quæ breuitatis causa dimitto.

DOGM.

DOGM. CAB. Quod dicitur à Cabalistis, quòd linea viridis girat vniuersum, conuenientissimè dicitur ad conclusionem vltimam, quam diximus ex mente Porphyrij.

FR. ARCH. Hæc positio ualde est difficilis intellectu, quapropter longo indiget discursu: nam quidam dicunt, hanc lineam uiridem, Mundi animã significare: ponunt enim isti Mundum esse animatum, ac corpora cœlestia: Et hoc ad fidem nostram nihil refert orthodoxam. Vnde Augustinus in Enchiridion 43. ait: Nec certum illud habeo, utrum ad ciuitatem supernam pertineat Sol, & Luna, & animata sydera: quamuis non nulla corpora lucentia, non tamen intelligentia uidentur: Si sunt animata cœlestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum illorum animæ. Idem super Genes. 2. Rursus retractionum 11. Sed animal (inquit) esse istum Mundũ sicut Plato sentit, & alij philosophi plurimi: nec ratione certa indagare potui, nec diuinarum Scripturarũ auctoritate persuaderi posse cognoui: unde tale aliquid à me dictum, quo id accipi possit, etiam in libro de immortalitate animę temerè dictum notaui: nõ quia hoc falsum esse confirmo, sed quia nec uerum esse comprehendo, quòd sit animal Mundus. Hæc ille. Sic & Diuus Thomas contra Gentiles, ait. Hoc aũt quod dictum est de anima cœli: nõ diximus quasi asserendo secundũ fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet, siue sic, siue aliter dicatur. Similiter Scotus Theologorum facile princeps in 2. sen. ait: Quantum ad animationẽ scilicet corporis cœlestis uidetur esse dubium: si cœli sunt animati: hoc est, creditum & non ratione conclusum: quia nulla est conditio in corpore illo, ita perfectè, manifestè apparens repugnare animationi corporis. Hæc ille. Sanctus Bernardus in canticis, ait. Cæterùm Angelica corpora, utrum uerè ipsis spiritibus naturalia sint: sicut hominibus sua, & sint animalia sicut homines, immortalia tamen nolo ut à me inquiratis: uidentur enim patres diuersa sentire, nec mihi perspicuum est, quid alterutrum doceam, & me nescire fateor: sed nostris profectibus non multum conferre arbitror harum rerũ notitiam. Hæc ille. Patet igitur quòd pro nullo habet inconuenienti Angelos naturaliter uniri corporibus, eisq; insistere. Si ergo intellectualis substãtia apta nata est corporis consortium expetere: magis prona erit ad corpus sublime, & sempiternum, quàm ad terrenũ, & corruptioni obnoxium: magis enim adhęres simile simili, quàm disconueniẽti. Quibus palàm accipimus, quod in parte nulla, nec rationi, nec credulitati repugnat cœlum animatum admittere. Amplius dico, si inanimatum esset corpus cœleste, propheta id silentio dedisset causam idolatrãdi: nam nautæ absentia est causa submersionis, cuius præsentia est causa salutis: Sic in proposito: nam silendo Propheta huiusmodi inanimationem, causam dedisset supradictam, quòd minimè attribui debetur talis defectus. Quod tamen illud siluerit propheta patet scrutanti loca Scripturæ, quæ huius rei expressionem deposcunt, scilicet ubi enixius stellarum cœlorumq; incusat & prohibet cultum: nusquam enim audies prophetam suæ increpationis rationem dicere, quòd non uideant, non audiant, nec intelligant cœlestia sydera: quẽadmodum redarguit statuarum cultum: ut Deut. 4. Seruietis dijs, qui hominũ manu fabricati sunt ligno & lapide, qui non uident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorant. Et illud Psalmi: Os habent & non loquuntur, &c. Hæc & multa id genus in simulachrorum, statuarumq; exprobratione Prophetam exclamauisse legimus. De Sole autẽ & Luna, cæterisq; cœli syderibus minimè. Sed quando Propheta astrorũ cultum redarguit, causam assignat (non quòd non audiant, &c.) sed quòd populus Israël non est illis attributus, ut cæteri gentiũ, cùm sit populus in hæreditatem electus altissimi: Vnde Deut. 4. dicitur: ne fortè eleuatis oculis ad cœlum, uideas Solem & Lunam, & omnia astra cœli, & auersus adores ea, & colas: quibus attributi sunt omnes populi: qui sub uniuerso cœlo sunt: uos autem tulit & eduxit de fornace ferrea Aegypti, ut haberet

beret populum hæreditarium. Hæc ibi. Et quibus attributi sunt: Latina æditio habet, quæ creauerit in ministerium: Hebraica tamen ueritas habet eadem quę interpretatus sum, enunciat. Redarguit igitur Propheta Israël potiori cau sa, de cultu siderum: quia scilicet populus Dei electus, non est attributus seu obnoxius (ut sunt quoquo modo cęterę gentes) alicui cœlesti numini: sed Regi duntaxat sæculorum, inuisibili & immortali Deo. Quod si essent inanimata sydera, propheta tunc dixisset, cùm ad hunc cultũ reuocandum: nullum argumentum magis efficax fuisset. Cuius silentium, causam dedisset huic cultui permanendi: quod absurdum est hoc Prophetæ attribuere. Propheta tamen planè aut secundum uerisimile, cœlestia corpora enunciant. Vnde Ecclesiastes, animæ naturam explicat: Lustrans (inquit) uniuersa in circuitu pergit spiritus: ubi nil aliud spiritum uocare potuit, quàm aut ipsum cœli corpus, aut eam uirtutem, qua assiduè cœleste corpus circunuoluitur. Hic non loquitur Salomon de motu locali corporis, sed de spirituali animæ cursu loquitur: quo anima lustrat uniuersa exemplaria quæ Diuinæ menti insunt. Spiritualem autem circulationē animæ, cum cœlesti corpore, sequitur localis latio cœli: nam sicut in nobis ex ipso animæ nostræ, cum organico corpore ligamine animæ passiones sensibilem promunt effectum in corpore, tristitia exempli causa & uehemens animæ solicitudo ignauum, & fermè immobile: gaudium uerò agile, ad motumq; promptissimum corpus suum aptant: sic & animæ cœli conceptus, in ipsum cœleste corpus perpetuò redundant. Lustrat igitur uniuersa motu suo spirituali. Ideò per præsentem conclusionē: dicitur linea uiridis, quę circundat totum ædificium: Ideò cœlum est animatũ. Hoc clarius probatur, per modum sequelæ: nam propheta ponit corpora cœlestia, esse homine nobiliora, ergo erũt animata. Vnde Iob 25. ait: nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere Mundus natus de muliere? Ecce Luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quanto magis homo putredo, & filius hominis uermis: sic est nuncius salutis Dauid: quando uideo (inquit) cœlos tuos, opera manuum tuarum, Lunam & stellas quæ tu fundasti. Quid est homo quòd memor es eius, & filius hominis quoniam uisitas eum? præstantius igitur cùm sit cœlum homine, nihil uerò inanimatum homine præstantius esse potuit. Cœlum ergo animatum firmiter censendum uidetur. Dari cœli animam Ieremias apertè innuit, cap. 7. dicens: Filij colligũt ligna, & patres succēdunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas Reginæ cœli. Et hanc appellationem sæpiùs idem propheta repetit cap. 44. Si enim in Hebraico exēplari, hæc Ieremiæ uerba attendas: inuenies quòd dictiò Regina uno modo in contextu literæ scribitur, alio modo in postilla marginea (quã uocant *massara*) legitur: scribitur enim *malcha* מלכת; quod Reginam sonat. In margine autem legitur *Melachah* מלאכה, quòd opificium seu attendit, ostendit. At quoties huiusmodi dissonantia textus à margine in sacro canone reperitur, certum est (secundum Hebræos) quòd ibi aliquid arcani latitat. Quemadmodum Zachariæ Prophetæ, magnũ illud passionis innuens sacramentum: & aspicient (inquit) ad me quem confixerũt. Ibi enim in exemplari contextu scribitur *Elai* אלי: id est, ad me: in margine autem legitur *Elau* אליו quod sonat ad ipsum: quo Propheta insinuare uoluit, quòd licet Deus qui Prophetę ore loquitur, se confixum enunciet: non tamē secundum quòd Deus, sed quatenus homo: idcirco in margine legitũ, ad ipsum scilicet hominem ut homo. Eadem lege iudicandum est hîc: licet enim corpora opificiaq; cœlestia adorent, non tamen secundum quòd corpora, sed quatenus eis inhæreat anima cœliq; regina alma: nec huius reginæ cultus prohibetur duliæ, sed latriæ tantùm: at duliæ quoq; euitanda est adoratio, ne lōgo temporis progressu, in latriam transeat dulia. Aliorum autem sanctorum sapientumq; permulta constant testimonia: in primis Diui Hieronymi Ecclesiastis

primo

primo dicentis: Girans girando uadit spiritus, & in circulos suos reuertit, siue ipsum solem spiritū nominauit, quòd animal sit & spirat, & uigeat, & annuos orbes suos cursu explet: qui palam designat cœlestia sydera animata existere, quemadmodum Albertus, Thomas, cæteriq; horum asseclæ hāc Hieronymo sententiam adscribendam non dubitant. Thomas de spiritualibus creaturis loquens: Animam cœli affirmat orbi coniunctam, & reipsa distinctam ab intelligentijs non coniunctis mouentibus ut finem: inquit enim: sic igitur erit duplex ordo substantiarum spiritualium, quædam unitæ corporibus cœlestibus, ut motores, quædam uerò erunt fines horum motuum omnino abstractæ. Hæc ille. nec propterea quòd dixerit animas orbi esse coniunctas, ut motores tollit, quin aliquam dent cœlo perfectionem inhærentem per modum formæ: quemadmodum ipse eo in loco sese explanat. Corpora cœlestia tamē non sunt animata, eo modo, quo plantæ & animalia, sed æquiuoce scilicet tali æquiuocatione, quali corpus prædicatur de cœlestibus atq; terrenis, tantum enim distat conditio informandi ipsius animæ cœlestis, à cōditione informandi animæ caducorum, quantum & anima superna & cœlum ipsum ab anima terrestri & corporibus terrenis. Idem confirmat Petrus Aureolus theologus doctissimus. Ecclesia etiam huic opinioni fauere uidetur, dum cantat: per quē maiestatem tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cœli cœlorumq; uirtutes, &c. Vbi per uirtutes cœlorum animas uoluisse uidetur. Thoma teste, & quoli. teste. Hoc idem multis alijs rationibus probari posset: primo: Cœlum exercet actum, seu uitæ operationem, ergo est animatum simpliciter. Secundo sic: Anima est cœlestis corporis primum uiuendi principiū: ergo anima est cœlestis corporis forma, uel actus. Tertio sic: Perfectius corpus est cœlū: ideo & eius perfectior est forma, scilicet anima. Quarto sic: Animatum est denominatiua prædicatio: prædicatio denominatiua est à re inhærente per modum formæ: ergo anima inhæret cœlesti corpori, ut forma. Quinto, dati oportet medium nectens extrema, scilicet intellectum & corpus: Medium dicitur, quod particeps est extremorū, tale est anima cœli. Ideo dicitur in conclusione ista, anima linea uiridis, maximè anima primi mobilis, cuius ecliptica girat uniuersum: cùm secundum philosophos, sit ultimum cœlum cuncta ambiens: supradicta quinque argumenta nolui declarare ad euitandam nimiam prolixitatem. Sicut ergo admittuntur corpora cœlestia animata: ita admitti potest Mundum esse animatum seu animal. Vnum enim potest esse multiplex aut plura. Est nanq; sol unicus in se, multiplex in radijs: unicus in essentia, uirtute tamen omnigenus. Est etiam anima unica in se, sed in operatione multiplex: Audit enim in auribus: uidet in oculis, &c. Ex quibus facilè dignoscetur, quomodo uita illa unica multiplex esset in membris: si admitteretur Mundum esse animal, ut multi sapientes conueniunt: sicut Augustinus, & Origenes qui hanc opinionem, testimonio Sacræ scripturæ probare nititur, in suo de principijs: maximè per illud Ieremiæ: non ne cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus. Et per Esaiam: Cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. Quod Saluator cōfirmat dum ait: Nolite iurare, neq; per cœlum, quia sedes Dei est, & terra scabellum pedum eius est. Sed & illud, quod Apostolus, cùm apud Athenienses concionaretur Arati approbans sententiā, dixit: Quoniam in ipso uiuimus, mouemur & sumus. Et quomodo id est, nisi quia Deus uirtute sua uniuersum constringit, continet, & uiuificat Mundum. Quomodo etiam cœlum sedes Dei est, & terra scabellum pedum eius: nisi quia in cœlo, & in terra replet uniuersa. Hucusq; Origenes: cum quo Eusebius Pamphilus in solutionibus Theologicis, idem confirmat. Cardinalis etiam Cusanus, ait: Vita illa Mundi, qua seipsam, & omnia mouet, perpetua est: quia motus rotūdus & circularis omnē continens motum: sicut circularis omnem in se complicat figuram. Ad quam animā totus corporeus

Mundus se habet: sicut corpus hominis ad propriam animam. Est insuper anima in Mundo, ueluti Rex in regno, cuius regimine reguntur incolæ: à quo asignantur diuersi principes, & duces, quorum ducatu regantur particulares populi: non tamen seclusi à totius dominij rege. Sic unaquæque creatura, quę primo in uita illa uniuersi prǽexistebat, determinato ipsi ducatu, specie, & forma uiuit, Angelus, Homo, Leo, Aquila, uel planta: non tamen secluditur ab illa unigena uita: sed decedente illa particulari uita, aut sublato illo particulari ducatu, reuertitur corpus ad regnum magis uniuersale, scilicet elementum terræ: anima autem ad uniuersi regnum uitæ: Reuertitur (inquit Sapiens) spiritus ad Deum, qui fecit illum: si qui uerò detruduntur tartareis carceribus: illic uiolenter uincuntur. Idem confirmat Aristoteles, cum Theophrasto eius auditore, atq; Auerroë. Democritus Mundi animam dicit esse Deum: Stoici (Eusebio & Plutarch. referētibus) dicunt Deum esse spiritum, per uniuersum Mundum penetrantem, diuersis nominibus appellatū secundum rerum, per quas transit, diuersitatem. Indi Mundum esse animal dixerunt, & hoc Androginum: quia patris & matris uicem supplet in animalium generatione, educatione, & amore. Zona probat Mundum animatum, suscipientemq; esse ex eo, qui ex se generat animantia. Et Trismegistus, in libro, quòd Deus latens simul ac patens est, inquit: nihil est etiā in corporibus, quod non sit ipse Deus: omnia enim solus existit, quæ sunt in lucem deducens: & quę non sunt occludens in seipso. Hic oculus, hic omnium patentissimus: Hic menti cōspicuus: hic præsens oculis. Hic incorporeus, hic (ita dixerim) multicorporeus. Et in libro de communi, ait: nec quicquam est in omni, quod non sit ipse Deus: qui est omnium uita. Et Ioannes ait: Quod factum est, in ipso uita erat, & uita erat lux, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod possumus in duplici sensu intelligere: aut quòd nihil factum est sine ipso, aut quòd illud quod factum est sine ipso conseruante, replente, & uiuificante, nihil est. Cum his Orpheus in sua Theologia longo progressu decantat Deum esse, & conspici in omnibus mundanis membris: Platonici uerò omnes, istud idem una uoce affirmant. Eorum enim hoc est peculiare dogma. Et si Mundus sit animal, non tamen alteratur, nec infirmatur, aut deficit, sicut cætera animantia. Vnde Chalcidius in Timæum, ait: Quod à Deo instituitur, ab immutatione ætatis, morbis, senectute, & occasu immune est, ut omnes Academici consentiunt. Et hoc comprobatur, si bene perpenduntur ea, quæ à Deo immediatè, & quæ per secundas causas producta enarrantur à sapientissimo philosopho Mose. Est Mundus totum corpus, ut nihil extra se, quod effluat, dimittat, & minuatur, aut detrimentum suscipiat, quod ex perditione partium, quæ in aliud quid resoluuntur, procedit. Intra Mundum enim degunt omnia, unde fluunt partes & nō fluunt: cùm nihil extra suos terminos eius sit, in quo fluāt: partes igitur ipsius, quæ aliquando fatigatæ fluunt, ad naturam uniuersi tandem recurrunt recreatæ. Igitur anima istius Mundi, dicitur linea uiridis, quæ circundat uniuersum, eò quòd anima sit in toto, & in qualibet parte: quod conuenientissimè dicitur ad conclusionem ultimam ex mente Porphyrij, quę sic se habet: Deus ubique est, quia nullibi est: intellectus ubiq; est, quia nullibi est: anima ubiq; est, quia nullibi est. Sed Deus ubiq; est & nullibi respectu omnium quæ post ipsum. Anima in intellectu & Deo, ubiq; autem & nullibi respectu corporis. Hæc ibi. Deus igitur ubiq; est, quia cuncta pro captu suo uitam suscipiant ab authore uitæ, qui nunc fons, nunc fluuius uitæ dicitur, qui fluuius sese diffundit in totum mundanum corpus, sicut anima particularis in omnia corporis membra sui, ut omnes operationes, quæ fiunt per aliquod membrum ipsius corporis, ab anima uiuificante & mouente proueniāt: ideo dicitur, quòd anima ubiq; est: sic Deus Mundi uita, in sole illustrat, in syderibus uarijs, diuersa influit: in nubibus pluit: in aëre spirat: in terra germinat: & sic in

ſic in omnibus operatur, ut Paulus ait. Eſt nempe Deus, natura communis operans, qui in omnia diffuſus, omnibus dat, ut operētur. Et ſic Deus eſt ubiꝗ, & nullibi. Vnde locus conſiderari poteſt dupliciter ſecundum Theologos: uno modo prout eſt quædam res creata: Et ſic Deus eſt in omnibus locis, ſicut eſt in omnibus rebus. Alio modo conſiderari poteſt ſecundum quod eſt contentiuus locati. Et ſic Deus ſecundum ſe, nuſquam eſt, quia à nullo continetur, ſed potiùs continet omnia, & conſeruat: ſecundum autem effectus ſuos eſt ubiꝗ, quia omnem locū replet effectibus ſuis: & ſecundum hunc modum proprium Dei eſt eſſe ubiꝗ: nihil enim replet omnem locum bonitatibus, & effectibus ſuis niſi Deus: nullibi tamen eſt, ſcilicet contentiuè, nec circunſcriptiuè, quia ſolum competit corporibus: nec diffinitiuè quia hoc conuenit ſpiritibus creatis. Ratio eſt: quia uterꝗ modum dicit limitationem: primus dicit limitationem quantitatis corporeæ. Secundus arguit limitationem eſſentiæ & uirtutis. Et ſecundum nullum iſtorum duorum modorum, poteſt aliquid eſſe in pluribus locis ſimul, & multo minus ubiꝗ. Eſſe uerò in loco repletiuè conuenit Deo, non ſecundum ſe, ſed ſecundum ſuos effectus (ut dixi) & ſic eſt proprium Dei eſſe ubiꝗ: quia ſola uirtus Diuina ſe extēdit ad producendum omnes res exiſtentes, uel poſsibiles eſſe in loco, & hoc eſt (ſcilicet) replere locum ſuis effectibus. Et ſic eſſe ubiꝗ conuenit ei non ab æterno, ſed ex tempore, ſicut & producere res, quibus omnis locus repletur. Et ſic anima Mundi, quæ eſt Deus Mundum uiuificans, dicitur linea uiridis: quia omnigenum influxum, influit in creata omnia, ſicut color uiridis eſt capax cuiuſcunque alterius coloris. Et iſta linea circundat uniuerſum: quia ubiꝗ eſt Deus Mundum uiuificans. Cabaliſtæ uerò uocant hanc lineam uiridem, ultimam midah ſeu proprietatem, quæ omnes influxus totius ſphiriſtici ordinis includit: qui ordo, dicitur Mundus archetypus: qui multigenos influxus miſericordiæ & iuſtitiæ in ſe concludit. Alij Cabaliſtæ appellant hanc lineam, cheter Elion: id eſt, coronam ſupremam, à qua, tàm à dextris, quàm à ſiniſtris decidunt, primo omnes influxus Diuini: Alij uerò aliter ſentiunt, dicentes hanc lineā eſſe nomen Tetrag. יהוה, à quo deſcendunt duodecim reuolutiones, quæ duodecim ſigna archetypa dicuntur, & præſunt duodecim ſignis cœleſtibus: cuius Tetrag. linea eclyptica eſt ipſum nomen, quod præeſt primo cœlo archetypo, quod omnes reliquos alios diuinos circundat, & in illo influit.

DOGM. CAB. Per dictionem Amen, ordo habetur expreſſus quomodo numerationum procedat influxus.

FR. ARCH. Amen Latinè, dicitur Græcè *Amin* ἀμὴν, Hebraicè uerò *Amen* אמן, & Latinè ſignificat fideliter ſecundum Aquilam, ductum aduerbiū ex nomine fidei, quæ Hebraicè dicitur *Emunah* אמונה, inde uenit *Beemuna* באמונה: id eſt, fideliter, & Amen quod eſt idem. Secundum uerò ſeptuaginta interpretes idem eſt ac ſi, fiat, diceremus. Vnde in fine librorū (quia ſiquidem pſalterium apud Hebræos diuiſum eſt in quinꝗ partes) dicitur fiat fiat, tranſtulerunt, quod in Hebræo legitur Amen Amen. Vnde Apoſtolus aſſerit: nō poſſe aliquem reſpondere Amen, ad ea quæ dicta ſunt, niſi intellexerit præcedentia. Quidam uolunt (ut lyra) quòd ly etiam, ſit aduerbiū affirmandi in Latino, ſimiliter & Amen in Hebræo. Et per hanc duplicem affirmationem inſinuatur quod eſt irretractabilis ueritas: & tūc ly Amen, idem eſt quod uerè: ut dicitur à nomine *Emet* אמת quod ueritatem ſignificat. In hac dictione, prima litera alphabeti Hebraici comprehenditur, media, & ultima. Quibus literis iudicatur rerum textura: egreſſus uidelicet à principio in rem ipſam, atꝗ in finē reuerſio: & hæc eſt propriè ueritas, & rectitudo, quæ ad ueritatem ſpectat, & firmitatem. Vnde in Geometria, ſiue in Arithmetica, illæ literę ſignificant numerum quaternarium ſolidum, & eſſentiam omnium numerorū. Aleph א enim unum ſignificat, & mille: Vnum eſt principium ſolidum, & eſſentia omnium

nium numerorum. Mille quoq; est cubus denarij numeri completi: mem מ autem significat quadraginta, qui est numerus deductus per denarium numerū completum simplicem: & per quaternarium numerum radicalem, & solidum firmamentum omnium numerorum: id est, denarij numeri, qui est ultimus numerus simplex: (ut dixi) ultra quem fieri non potest processus: quem denariū cōtinet ipse quaternarius, hoc modo 1.2.3.4. isti omnes aggregati denarium constituunt. Thau ת uerò significat quadringenta 400. numerum deductum per denarium & quadragenarium: siue per quaternarium & cētenarium: qui est quadratus denarij: Decies enim quadraginta, aut quater centum constituunt numerum 400. sicq; numeri, qui continentur in dictione ueritatis, solidi sunt: Quinimò etiam literarum figuræ solidæ sunt & firmæ: sunt nempe illæ literæ bifariè quadratæ. Figura nanq; illarum literarum ea est, quæ firmos habeat pedes, & bases, quibus stet quælibet earum seorsum, & fortius omnes simul: sicut è contrario, nomē mendacium significans scribitur eis literis, quæ nullam habent firmitatem, nec seorsum stare possunt, neq; simul iunctę: ut uerum sit adagium illud: Mendacium breue habet pedes, immò claudos & debiles. Hebraicè nanq; mendacium sic notatur *secher* שקר: In numeris etiam, omnes istæ literæ centenarios important: numeros quippe rebus addictos inferioribus & crassioribus, ubi uiget mendacium, & falsitas: nam litera koph ק dat centum: res ר ducentum: scin ש trecentum: literæ uerò ueritatis, significāt res diuinas: aleph א significat unitatem & millenarium: mem מ quatuordenarios: Thau ת uerò, quatuor centenarios. Hæc patent scientibus mathematicam. Amen igitur, idem est, quod uerum est. Hoc uerbo utitur Dominus in Euangelio: sed & nos, cùm aliquid affirmare uolumus, respondere solemus, etiam, uel Amen. Hoc tamen distat, quia Deus in principio, nos autem in fine orationis uti consueuimus uerbo isto: ut ipsum esse authorem ueri, nos autem ueritatis discipulos: dum ei & in eum credimus esse monstremus. Sicut ergo *Emet* אמת primā includit alphabeti literam, mediam & ultimā (ut suprà dixi) sic ostendit ordinem expressum influxuū sephirot. Vnde Aleph א, coronę supremæ ascribitur, tanquā omnium principio charismatum diuinatū. Mem מ uerò Tipheret datur, tanquam diuinarum dimensionum cordi, in se conglomerans omnem diuinum liquorem: Qui locus dicitur Iacob Archetypus. In quo regnat Messias Christus: & significatur per mem מ literam: qui Messias est principium, medium & finis omnium creaturarum. Et consequenter, est principium medium & finis Diuinorum influxuum creatis communicatorum: nam de eius plenitudine omnes accepimus: ut Ioannes ait: propter hoc ipse de se ait: Ego principium, qui loquor: & ostendit se esse medium in ortu suo, inter animalia nascens, moriens inter latrones, resurgens inter discipulos stans. Finem quoque ostendit se esse, dicens: Ego sum alpha α & omega ω. Et hoc ostenditur per literam ultimam emet Thau ת dictam, quæ plene notata תאו, significat detestatus est, scilicet mala: omnia, quod maximè ostendet in die iudicij. Vide in alijs conclusionibus, quid pleniùs uelit Amen.

FINIS COMMENTARIORVM ARCHANGELI in Ioannis Pici Mirandulani Theses Cabalisticas.

LIBER

LIBER DE CREATIONE, CABALISTINIS, HEBRAICE SEPHER IEZIRA, AVTHOre Abrahamo.

Succeßiuè filijs ore traditus. Hinc iam rebus Israël inclinatis ne deficeret per sapientes Hierusalem arcanis & profundißimis sensibus literis commendatus.

CAPITVLVM PRIMVM.

TRIGINTA duabus uijs scientiæ, maximè mirabilibus & occultis יה Deus צבאות sculpsit nomen suum. Creauit Mundum tribus libris uidelicet: ספר, ספיר, ספור: id est, *scriptis, numeratis, pronunciatis*. Decem Sphiroth: id est, decem proprietates, præter id, quod est ineffabile, & uiginti duas literas. Fundamenta sunt, Tres matres, septem duplices, duodecim simplices. Decem Sphiroth, præter ineffabile. numerus x. digitorum, uidelicet, quinque contra quinque, & pactum, superlatiuè unius intentum in medio. In interpretatione linguæ & circumcisionis: Decem Sephiroth absque ineffabili. Decem & non nouem. Decem & non undecim. Intellige in Scientia & sapias intelligentia: experire in illis, & inuestiga illa, & nota, & cogita, & imaginare, & statue rem in integritate sua & fac sedere creatorem in throno suo. Decem Sephiroth præter ineffabile, proprietates illorum decem infinitæ. Profundum primum: profundum ultimum: profundum bonum: profundum malum: profundum superius: profundum inferius: profundum orientale: profundum occidentale: profundum septentrionale: profundum meridionale: & Dominus superlatiuè unus, Rex fidelis ex throno suo dominatur omnibus in sæcula sæculorum. Decem Sephiroth præter ineffabile: quorum intuitus sicut flammæ scintillantes: & finis illorum est infinitus, uerbisque Dei in illa egredientibus & reuertentibus dictum diuinum ut turbo statim sequuntur & ante ipsius thronum inclinantur. Decem Sephiroth præter ineffabile. Fige finem eorum in principio sicut flammam prunæ coniunctam, quia Dominus est superlatiuè unus: & non tenet secundum. Et ante unum quid potes numerare? Decem Sphiroth præter ineffabile. Compesce labia & meditationem: & si cor tuum labitur, redi ad locum. Ideo scriptum est: Egredere & regredere, & propterea pactum præcisum est: Decem Sephiroth præter ineffabile.

Vnum] est Spiritus Dei uiui benedictum & plusquam benedictum nomen eius uiuentis Dei sæculi: Vox spiritus & uerbum & hic est Spiritus sanctus. *Duo*] & spiritus ex spiritu. Et sculpsit & incidit cum illo uiginti duas Literas. Tres Matres. Septem duplices, & xij. simplices & quælibet illarum est spiritus. *Tres*] Aqua de spiritu: & sculpsit & incidit cum illis inane & uacuum & cœnum & lutum & fecit sicut cumulum frumenti & statuam rectam ut murum & intersecuit sicut iuncturas trabium. *Quatuor*] ignis ex aqua: & cum illis sculpsit thronum honoris Ophanin, Seraphin, animalia Sancta, & angelos ministrantes, & ex dominatione eorum fundauit atrium suum ut ait textus: Qui facit angelos suos, spiritus, ministros suos, ignem coruscantem. *Quinque*] sigillauit superius & suspexit: sigillauit cum י'ה'ו. *Sex*] sigillauit inferius & despexit: & sigillauit cum י'ו'ה. *Septem*] sigillauit oriens & antespexit & sigillauit cum ה'י'ו. *Octo*] sigillauit occidens & retrospexit & sigillauit cum ה'ו'י. *Nouem*] sigillauit meridiem, respexit à dextra & sigillauit cum ו'י'ה. Decem signauit septentrionē & respexit à sinistra & sigillauit cum ו'ה'י. Hæc sunt

ſunt decem ineffabilia, Spiritus Dei uiui, Aër, Aqua, Ignis, Surſum, Deorſum, Oriens, Occidens, Septentrio, Meridies.

CAPITVLVM SECVNDVM.

VIGINTI duæ Literæ, Fundamenta, Tres matres: Septem duplices: Duodecim ſimplices: Tres matres, Emes: id eſt, aër, aqua & ignis. Aqua quieta, ignis ſibilans, aër ſpiritus, *Oc* חק: id eſt, examinis medius. Viginti duas literas ſculpſit, ponderauit, tranſmutauit, compoſuit, & creauit cum illis omnem animam creatam & creandam. Viginti duæ literæ ſunt ſculptæ in uoce, inciſæ in ſpiritu, collocatæ in prolatione, in quinq; locis. In gutture, in palato, in lingua, in dentibus, in labijs. Viginti duæ literæ, Fundamenta, collocatæ in ſphæra cum Ianuis ducentis triginta & una. Sphæra directè rotata, bonum ſignificat. Retrograda èconuerſò, ponderauit ſcilicet Aleph cum omnibus, & omnia cum Aleph & ſic de ſingulis. Ita rotando ſingulas per omnes, reſultant Ianuæ ducentæ triginta & una. Et omnia Idiomata & omnis creatura ex illis & inane de inani, & de nihilo fecit aliquid: & excidit columnas ingentes in concauo orbis & aëre non comprehenſibili: & ſignum huius rei, uiginti duo iotalia & unum corpus.

Ad hunc locum uiginti duæ Alphabeti combinationes, quæ ſuprà fol. 718. 719. ſunt in Reuchlino, pertinent.

CAPITVLVM TERTIVM.

Tres matres אמש

TRES Matres *Emes* אמש fundamenta illorum: Statera procurationis, & ſtatera contradictionis & lingua *och* חק examinis ſtat media. Tres matres Emes. Secretum magnum, maximè mirabile & occultiſsimum, ſex annulis ſigillatum & ex eis exeunt ignis, aqua & aër, quæ diuiduntur in mares & fœminas. Tres matres Emes & ex illis tres patres, cum his omnia creata ſunt. Tres matres Emes in Mundo, aër, aqua & ignis. Principiò Cœli ex igne creati ſunt, Terra ex aqua, & aër creatus eſt ex Spiritu, qui ſtat medius. Tres matres Emes in anno calidum, frigidum, & temperatum. Calidum ex igne eſt creatum: Frigidum ex aqua, & temperatum ex ſpiritu, medium in illis. Tres matres Emes in homine caput, uenter, corpus. Caput ex igne creatum: Venter ex aqua: Corpus horum medium ex ſpiritu. Tres matres Emes. Sculpſit, incidit, compoſuit, & cùm creatæ ſunt tres matres in Mundo: Tres matres in anno, tres matres in homine: mares & fœminæ. Regnare fecit Aleph in ſpiritu & deuinxit nodo & aliam cum alia cõpoſuit & cum illis ſigillauit aërem in Mundo; temperiem in anno & corpus in homine, mares & fœminas. Mares in Emes: id eſt, in aëre, aqua & igne. Fœminas in aſam: id eſt, in aëre, igne & aqua. Fecit regnare Mem in aqua & deuinxit nodo & aliam cum alia compoſuit & cum illis ſigillauit terram in Mundo, frigidum in anno, fructum uentris in homine, mares & fœminas. Fecit regnare ש Sin in igne & deuinxit nodo & aliam cum alia compoſuit, & ſigillauit cum illis cœlos in Mundo. Calidum in anno, & caput in homine, mares & fœminas.

CAPITVLVM QVARTVM.

Septẽ duplices, בגדכפרת

SEPTEM duplices בגדכפרת: Syllabarum fundamenta Vita, Pax, Scientia, Diuitiæ, Gratia, Semen, Dominatio. Duplices quia conuertuntur in oppoſita, loco Vitæ eſt mors, Pacis bellum, Scientię ignorantia, Diuitiarum paupertas, Gratiæ abominatio, Seminis ſterilitas, Dominationis ſeruitus. Septem duplices contra ſeptem extrema: Oriens, Occidens, Surſum Deorſum, Septentrio, Meridies: Et ſanctum palatium eſt intentum in medio & ſuſtinet omnia. Septem duplices ſculpſit, incidit, com-

dit, compoſuit, & creauit cum illis ſtellas in Mundo. Dies in anno, & portas in homine, & ex illis ſculpſit ſeptem Cœlos, ſeptem climata, ſeptem animalia, ab opere uacantia. Et ideo elegit ſeptimum ſub cœlo. Duæ petræ ædificant duas domos: Tres ædificant ſex: Quatuor ſeptingentas & uiginti ſeptem: Quinque millenas & quadraginta: Et hinc progreditur numerus inenarrabilis & inauditus: & hæ ſunt ſtellæ in Mundo, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Iupiter, Mars: Et hæ ſunt dies in anno, ſeptem dies creationis: & hæ ſunt portæ in homine uidelicet duo oculi, duæ aures, duæ nares & os.

CAPITVLVM QVINTVM.

DVODECIM ſimplices הוזחטי·לנסעצק. Fundamenta illarum, Viſus, Auditus, Odoratus, Locutio, Commeſtio, Coitus, Opus, Ambulatio, Ira, Riſus, Cogitatio, Somnus: Menſura illarum duodecim termini orbis, terminus 1 oriens Septentrionalis, terminus oriens 2 meridionalis, terminus oriens 3 ſuperior, terminus oriens 4 inferior, terminus occidens 5 ſeptentrionalis, terminus 6 occidens meridionalis, terminus occidens 7 ſuperior, terminus 8 occidens inferior, terminus 9 meridionalis ſuperior & inferior, terminus 10 ſeptentrionalis ſuperior & inferior, &c. Iſti propagantur & progrediuntur in ſæcula ſæculorum, & ſunt orbis brachia. 12. Simplices. הוזחטי לנסעצק

Duodecim Simplices ſculpſit, incidit, compoſuit, ponderauit & tranſmutauit, & creauit cum illis duodecim ſigna in orbe: Videlicet Arietem, Taurum, &c. Et duodecim Menſes in anno: Et hæ ſunt duodecim gubernatrices hominis: Videlicet, manus 1 Dextra & 2 Siniſtra, 3 Pes 4 uterq;, 5 Renes 6, 7 Iecur, 8 Fel, 9 Splen, 10 Colon, 11 Coagulum & 12 Ventriculus. Tres matres, ſeptem duplices, duodecim ſimplices. Sunt xxij literæ cum quibus יהוה Tetragrammaton: id eſt, Deus noſter Zabaoth, Deus Iſraël ſublimis, excelſus, ſedens in ſæcula, & ſanctum nomen eius creauit tres patres & deſcendentes ex illis, & ſeptem cœlos cum exercitibus ſuis & xij terminos orbis. Probatio horum, fidele teſtimonium, orbis, annus, & homo. Aſtrinxit teſtimonia & ſculpſit tres, ſeptem, & duodecim. Et duodecim ſigna & duces in teli & ſphæra & corde. Tres, ignem, aquam & aërem. Ignem ſuperius, aquam inferius, & aërem in medio. Cuius ſignum eſt, quod aër eſt particeps utriuſque. Teli: id eſt, intelligentia in Mundo, Sphęra in anno, & cor in homine. Tres, ignis, aqua & aër. Ignis ſuperior, aqua inferior, aër in medio: Et ſignum horum eſt quod aër particeps utriuſque. Teli in orbe, ſicut Rex in ſolio ſuo: Sphæra in anno, ſicut Rex in ciuitate: Cor in homine, ſicut Rex in bello. Et his oppoſita fecit Deus, bonum & malum: bonum de bono & malum de malo. Bonum probat malum, & malum bonum. Bonum reſeruatur iuſtis, malum impijs: Et tribus unum ſtat ſeparatum. Septem partibus inſunt duo ternaria, in quorum medio ſtat unum. Duodecim ſtant in bello: Tres amici: tres inimici: tres uiui uiuificant, tres occidunt & Deus Rex fidelis ex ſuæ ſanctitatis atrio dominatur omnibus. Vnus ſuper tres, & tres ſuper ſeptem, & ſeptem ſuper xij. & omnes ſunt ſtipati alius cum alio poſtquam Abraham pater noſter uidit, reſpexit, inueſtigauit, intellexit, ſculpſit, incidit, & compoſuit, ſtatim adeptus eſt

creaturam

creaturam in manibus. Tunc illi ſe aperuit omnium Dominus, fecitq; ſedere & oſculatus eſt caput illius, & ex nomine ſuo nuncupans amicum ſuum appellauit & cum illo & ſemine eius pepigit fœdus in ſæculum, ut ſcriptum eſt: Credidit Deo & reputatum eſt ei ad iuſticiam. Pepigit inter digitos pedum fœdus, circumciſionem, & pepigit inter digitos manuum ſuarum fœdus linguæ. Ligauit xxij literas in lingua ſua, & Deus aperuit ſecretum ſuum, Tranat per aquam, accendit in igne, grandine ſignauit in aëre. Diſpoſuit cum ſeptem & gubernauit cum duodecim.

ABRAHAMI, DE CREATIONE, Cabaliſtinis, Libri FINIS.

IOANNIS

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LL. DOCTORIS LIBER DE *VERBO MIRIFICO.*

IN LAVDEM DISERTISSIMI ATQVE TRIVM LINGVARVM PERITISSIMI VIRI IOANNIS Reuchlin Phorcenſis, librorumq; quos de Verbo Mirifico nuper edidit, commendaticia Conradi Leontorij Mulbrunnen. Epiſtola.

CONRADVS LEONTORIVS IACOBO Vuinphelingo. S. P.

QVAM primùm à te Moguntiaco diſceſsi, ſtatim in meipſo ſum expertus uulgatum apud Gallos noſtros prouerbium, nuſquam cum amico ſatis nec præſens, nec abſens: pręſens enim cùm eſſem, non ſatis te pro noſtra amicitia ſum uſus, quod amantibus omnibus accidere ſolet, qui in digreſſu ſentiunt ſe pleraq; omiſiſſe, quæ ſe facturos aut dicturos animo deſtinauerant: ſed quod omiſi reſarcient literulæ, quarum commercio utinam ſæpius tecum eſſem. Colloquebamur de libello clarorum uirorum domini Spanhemen, quem impreſſioni Baſileæ datum eſſe dicebas. Interrogaui de doctore Ioanne Reuchlin, eſſet ne inſertus, quod ipſum cùm ſubdubitares, negaresq;, ſum demiratus: quē enim in omni genere doctrinæ hac tempeſtate clariorem exiſtimare poſſes, ſi tibi penitùs eſſet familiaris & notus, reperires neminem. Eum ergo non ſine magna iniuria & iactura germani nominis præteribitis tuq;, abbasq; tuus. Eſt enim trium linguarum peritiſsimus interpres, Græcæ, Hebraicæ & Latinæ: adde etiam ſi uis, Gallicæ, quam Aurelianis dum iuris ſtudio nauaret operam, perdidicit. Tranſtulit pleraſque orationes adoleſcens, quarum aliquæ, niſi fallor, ſunt Xenophontis in Socratis defenſionem confictæ: Condidit carmina multa & iucunda, conſcripſit pleraſq; epiſtolares diſputationes, quas ſententijs Græcorum, etiam Hebræorum referſit. Vt autem Hebræorū ſecreta dogmata penetraret, multis annis enixiſsimè laborauit: atque in omnem eorū bibliothecam euoluit, ut quem Hebræorū ſibi opponas, non facilè reperies. Hac ingenij & doctrinę fœlicitate & ubertate inductus, ad ſcribendum dialogū ſe contulit: quem CAPNION ſeu de VERBO MIRIFICO inſcripſit: quo nihil unquā uidi, nec facundius, nec mirabilius. In treis autē libros diuiditur: primus, omnia ſe- *Diſpoſitio librorum.*

creta Philosophiæ sub nomine Sidonij explicat. Secundus, Baruchiam Iudæum omnia illa secreta nomina & portentifica, & alia multa Hebræorum enodantem confingit. Tertius, Capnionem fidem Christianam ex prę scriptis duobus approbantem & demonstrantem inducit: ubi omnia uerba mirifica ad nomen Iesus ita applicat, ut illud ineffabile Tetragrammaton, iam effabile factum esse demonstret. Quem si legeris dialogum, affirmabis nullum, neque Philosophum, neque Iudæum, neq; Christianum, Ioanni Reuchlin iure præferri posse. Hunc talem non omnibus Italis apponere nobis fuerit perpetuus pudor. Quare mi Iacobe cùm Augústam sim petiturus, & nesciam quo tempore Basileam peruenia͂, uelim summa cura & diligentia scribas Ioanni Amorbachio impressori, ut in Catalogo suum Ioanni Reuchlin Phorcen. locum asśignet. Vale mi iucundíssime Iacobe lætus & fœlix. Spiræ. XI. Kalend. Maias. M. CCCC. XCIIII.

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LL. DOCTORIS CAPNION, uel de Verbo Mirifico:

PRAEFATIO.

RERVM arcanarum curiosi quidam exploratores, Camerarie Dalburgi, antistes Vangionum sacratissime, quos & reconditæ verborum vires, & abstrusæ vocum energiæ, & diuini secretorum nominum characteres sollicitant, ætate nostra (quantum videre mihi rectè videor) non parum secedere ab antiquissimis principum Philosophorum vestigijs deprehenduntur, & circa mirabilium effectuum plenissimas mysteriorum operationes sæpè, multumq; aberrare: hac potissimum de causa, quòd vel caduca figurarum obscuritate obliterata, vel deprauatione Librariorum peruersa & mendosa, ea sacræ illius Philosophiæ symbola, & veneranda supernaturalium virtutu͂ signacula nedum intelligi, sed nec legi, queant. Quare tædio plerię, ac inerti frustra defatigatione affecti, tam laudabile contemplandi genus, vel horrendo fugiunt, vel negligendo iamdiu cœptum deserunt. Vnde ductus ego incredibili quodam gratificandi studio, & nimirum amore singulari, erga omnis bonæ artis columen egregium Ioannem Lapidanum Theologiæ doctorem, tàm monastica Carthusiensium vita, quàm editione librorum insignem, atq; primum, cuius ferulæ manus subdiderim in exercitamentis humanioribus instituendus, addam adhuc, & vtriusq; iurisconsultissimum & politioribus literis ornatissimum virum antiqua mihi obseruatu͂ amicitia Sebastianum Brant Argentinensem, & item ingenio præstantem & miro characterum artificio nobilem ac varijs disciplinis eruditum Ioannem Amorbachium, vtrosq; in hominum doctissimorum literaria republica clarissimos: vt nescias, famàne gestorum, an ciuitate illustriores: sunt enim non mediocri Basileæ inter summos ciues laude. Tantorum igitur virorum motus ingenti amicitiæ vinculo, tantas ausus sum tenebras & tam obfuscata sacratorum imo secretorum verboru͂ latibula ingredi, & quasi de abditis oraculorum, & vetustissimæ Philosophiæ penetralibus, exponere nostro sæculo quantum nobis memoria suppetit, vniuersa fermè nomina, quibus superiori ætate sapientes homines & miraculosis operationibus præditi vtebantur in sacris, siue Pythagorica fuerint & vetustioru͂ philosophorum sacramenta, siue Hebræorum, Chaldæorumq; barbara memoracula, seu Christianoru͂ deuota

supplicia, quæ de illorum libris atq; linguis in hoc Opere prompta cernere licet. Quod idcirco nomini tuo dedicauimus, quoniam sacra sacris debentur, & maximè sacerdotia sacerdotum principibus, quali tu dignitate cæteris antestas: non solùm ob magnitudinem ditionis atq; potentiæ, cuius tu cumulatissimè diues es, verũ etiam propter inenarrabilem variarum literarum peritiam, cuius testis est bibliotheca illa tua Latinis, Græcis, & Hebraicis voluminibus referta: vnus Germaniæ nostræ thesaurus, quo sum vti solitus semper, pro animi mei sententia. Trium igitur Philosophorum de Verbo mirifico disputationem accipe, quos inter se (vt sectarum controuersia cogere debuit) altercantes finxi: quo magis elucescat occulta sacrorum nominum proprietas. De quibus, & de tot numero, atq; tantis vnũ tandem supremè quidem mirificum beatificumq; nobis eligendi facilior præstetur occasio. Et vt breui argumento rem omnem cognoscas, Sidonius de Schola Epicuri primùm putatus, deinde inuentus in nullius verba iurasse, omnifariam Philosophus, cupiditate discendi peregrè proficiscitur, post multa ingressus Sueuiam, Philosophos duos in oppido Phorce conuenit, Baruchiam Hebræum, & Capnionem Christianum: cum quibus de varijs disciplinis, atq; mox de ipsa diuinarum & humanarum rerum scientia differit, de opinione, de fide, de miraculis, de virtutibus verborum & figurarum, de arcanis operationibus & mysterijs signaculorum. Hoc modo vniuersarum gentium, quæ aliqua excellenti polleant Philosophia, aut non illiberalibus ceremonijs & sacrata nomina & consecrati characteres in quæstionem incidunt: fit enumeratio symbolorum, à singulis pro suæ sectæ ritu diligenter, vsq; dum Capnion in libro tertio vix tandem ex omnibus sacris vnum ihsuh nomen colligit, in quod omnium sacrorum virtus atque potestas refertur, quod est semper & super omnia benedictum. At nunc ipsum Sidonium audiamus.

SIDONIVS DE SVO, TVM DE PHORCENSIVM GENERE, ORIGINEQ́VE DISSERIT, *& quod locis in asperis montosisq; possit præstans indoles gigni.* CAPVT I.

SIDONIVS.

SI quid est omnium in natura humana uspiam, amice Baruchia tuq; Capnion, uterq; Gades atq; meta incredibilis desiderij, & asylum longè persequentis me admirationis meę (uobis enim iubentibus & auscultantibus solis libet intrepidè loqui) quod perpetuam nobis uoluptatem pariat, unum hoc & omne, ut opinor, constat esse, nihilq; ferè aliud quàm noua quotidie ac nostro sensui peregrina quædam, uel alias alio tẽpore, seu aliter atq; iam pridem sensæ fuerint, res ipsas percipere: quod animum nostrum amœnitatis auidum, semper admirando quodam ostento nuperrimè ad experiundi allicere uoluntatem, & in opus quantumcunq; arduum propellere solet. Quo facilè crediderim, ut non modò auitum genus meum (quod planè fuit multis sæculis, atq; nunc omnium rerum peritia extat percelebre) uerũ & uniuersam Sidona, unde mihi & nomen & origo est, atq; adeò totam patriam, uel iocunda nouitas, uel stupenda antiquitas, in quamuis dulces, attamen duros labores incitauerit. Ab æuo nanq; soliti sunt Phœnices, & uariarum regionum & indagini, & nouarũ rerum studijs supra quàm dici possit indulgere: qui suapte diligẽtia primi literas inuenerunt: quarum beneficiũ apud Græcos, fortasse non ingratos uiros, collocarunt. Et post exquisitam numerorũ rationem terras & cœlos mensi sunt. Naturalium item & bellicarum artium expertissimi. Ad extremum, semper ea gens, & mores hominum multorum uidit, & urbes: quę res in maximam ei terrarũ parti glo-

riam cesſit,ac præ cæteris ingens præconium. Pace enim ueſtra, maiores ego meos nimis forſitan laudo: ſed uincit amor patriæ, ſeq́ nihilominus prodit ipſa ueritas. Nam & de atomis dogma illud antiquum, cuiuſdam mei quondam popularis uiri Sidonij primum fuit, Mochi nomine, idq́ ante res Troianas: ut pernoſcatis quantum induſtria, quantum ingenijs multorumq́ negotiorum inueſtigationibus Phœnices præſtiterint, quippe quod, ne Lucano quidem hiſtorico magis quàm poëtæ clàm fuit, ita canente:

Phœnices primi famæ ſi creditur auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris:
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & ſaxis tantum volucresq́ feraq́,
Sculptaq́ ſeruabant magicas animalia linguas.

Eorum ego nomina laudis, & ueſtigia ſequendi cupidus, ad quæ (ut natura fieri ſolet) me tandem duxit paterni quoq́ ſanguinis profluuium, iam annis non paucis inter multa mari terraq́ uerſatus ſum, optimos quoſque ſermonum rerumq́ artifices quæritans: ut hinc quid diceretur, audirem, inde, cernerem, quid agendũ ſit. Nec enim patria ſolum mea totáue Tripolis uicinia contentus fui, rectè diuerſarum atq́ potiùs uniuerſarum artium magiſtra: quanquàm nũc barbarico cœpit ritu torqueri, ſed abij, exceſsi, euaſi, erupi longius, poſt Libanum & Syriam, plus peragrando, quàm Menelaus ille, qui Telemachum & Piſiſtratũ hoſpites, uerſib. iſtis de ſua peregrinatione certiores fecit:

Sum non pauca quidem paſſus, multisq́ periclis
Nauibus adueniens octauum labor in annum,
Vſq́ Cyprum, poſt Phœnicen Aegyptiaq́ arua,
Inde per Aethiopas & Sidonios & Erembos,
Ac Libyen, vbi corniger pabulantur & agni.

Sic mihi nõn defuit in tam longo earundem uiarum diſcrimine labor, quouſq́ relicta primùm Britannia, deinde Gallia, tum Rheno ductore in Germaniam iter conceſſum eſt, ambos ut uos ſapientes uiderem atq́ probarem, non tàm oculis quàm auribus. Ego enim Plautinum illud ita conuerterim: Pluris eſt auritus teſtis unus quàm oculati decem, in cognoſcendis præſertim hominibus Philoſophis, quales accepi uos eſſe fama undiquaq́ celebratiſsimos. Et ut primùm de te liceat dicere Capnion, quem patria Phorcenſem ex uarijs librorum atq́ tabularum tuarum inſcriptionibus eſſe acceperam, ſtupenti mihi ſæpiùs multo quàm ulla de re alia, quòd Philoſophiam ſylueſtris Sueuia funderet, tum, erant itineris quidam comites abſtruſarum artium mecum ſtudioſi, qui reſponderent non fore creditu difficile, aſperitatẽ enim eam poſſe quandam præſtantem indolem gignere: commemorantes, Ratiſpontanum quondam Antiſtitem Græca lingua Polyphemũ: Gentilitia uerò Albrechtum cognomẽto Magnũ, qui non tantùm Ariſtotelem, ſed & alios Peripateticę Philoſophiæ ſectatores primarios ſuperare uiſus ſit, tamen in Sueuia & ortum & alitum. Quod ego ipſe ita fuiſſe cognoui. Legerã enim iam aliquot inſignes libros, ab eo uiro Latinè cõſcriptos, ob ſingularem eorũ excellentiam in Græcam linguam præter ſolitum traductos. Deniq́ non uanas, non fragiles credendi rationes in mediũ adduxêre, quod ueſtrates aliò facilè migrent, & propter uictus tenuitatem, & propter agrorum colendorum moleſtiam, & propter inopiam pecuniarum. Iungam ipſe denuo, quod ea regio nequeat abundantibus eſſe mercibus aſſueta. Idcirco migrantibus Sueuis arbitrabor optimorum præceptorũ ſemper copiam affore, quoniã ad optima quæq́ loca migrandũ ſit ijs qui ſterilia fugiunt. Itaq́ quòd doctrina, eloquẽtia, conſilio polles, nõ inde eſt, quòd ex ſylua natus ſis, quã quondam aut Bacenas aut Orciniam, nunc *nigrã* uocant. Sed ut ex tuis audio, quia nõ modò antiquã Parrhiſiorum Lutetiam, uerùm etiam penè uniuerſa Galliæ & Germaniæ, nonnulla

Italiæ

Italiæ gymnasia, Romamq; caput studiorum perlustraueris. Quanquã uidere mihi uideor, aptitudinem Phorcensis agri non nihil ingenijs indigenarũ conferre, idq; uerum esse literatorum hominum ingens numerus inde genitorum facit. Non enim multo minorem genitalis cõditionis uim habet patria quàm pater ipse, si Porphyrio creditur. Habetis sermonẽ bene longũ aduenæ, hominisq; peregrini, qui de uestra regione disserere conetur. Sed ut eius me loci un de alteri genus; alteri fuga est, haud segnem putetis indagatorem esse, cõmodum utiq; fuerit, ne obmittam quidem hoc ipsum, quod in Phœnicia de monumentorũ ueterum doctissimis authoribus cõpertum habui. Nam in Troię olim non tàm bello, quàm pugna, constat, Phorcyn iuniorẽ Phrygij exercitus ducem fuisse, Homeri testimonio, qui in nauium enumeratione sic ait:

Phorcys ille Phrygum ductor fuit Ascaniusq;.

Aduersa itaq; fortuna dum Ilium caderet, coacti sunt qui uitam seruassent, ex innumeris pauci superstites, alias sibi sedes quærere, alia regna sperare. Igitur Aeneas cum Ascanio periculorumq; socio Phorcyde, quàm plurimis etiã reliquis, Italiam petunt. Sed Ascanius cùm sub Albano monte oppidũ conderet, & quisq; sibi manendi locum alius alibi destinaret, is se demũ Phorcys iunior superioris Phorci qui Sardinię Corsicæq; rex, ab Atlante quondam uictus & in mare submersus perhibetur, ex Euryale nepos per Italiam & Insubres Germaniam ingressus, & traiecto ingenti lacu inter Istri & Rheni fontes, per faciliora loca montanasq; planicies aduersus solem occidentem tendit: ubi fluuium offendit limpidissimum & piscatorium eiusq; in ripa imbecille tuguriũ. Ad quod se, lassum trahẽs uestigium, senex quidam corripuit, grauatus annis & totus baculo incũbens: qui cùm Phorcyn in tam deserto nemore, cum tanta familiæ copia incedere uidisset exterritus, parum abesse putabat quin spiritum omnem emitteret. Phorcydi autem quærenti quid hoc fluentum uocaret: Senex ipse respondit, Aeneas nomẽ esse. Tum attonitus eo nomine Phorcys, uersaq; ad flumen facie mox subintulit:

Tu' ne ille Aeneas quem Dardanio Anchise,
Alma Venus Phrygij genuit Simoëntis ad undam?

Quos uersus pòst hac Maro Virgil. in suã Aeneida trãstulit, peregrina uetustate delectatus. Hic itaq; sumpsit omen & sortem aduena manẽdum sibi fore, cœpitq; multitudinem suam hortari ne diuinum oraculum cõtemnerent, quod in Troiani antistitis nomine deprehendisset. Nam quibus Aeneas iamdudum haud modicis interuallis esset relictus, eis iam sese liquido alter Aeneas ostenderet. Dux igitur Phrygius & animo & more regio cũctis iussit, ut quantũ quiq; conari possent, arborũ undiq; roboribus erutis, ex deserto campestrem agrum efficeret. Quo in loco breue oppidum & arcem extruxit, quam de suo & aui nomine Phorcen appellauit: tantum erat ab illo grauissimo & sanctissimo atq; omni laude & honore dignissimo uiro Aeneas dilectus, ut ad solam uocẽ quia fluuius Aeneas diceretur, sedendum ei quasi ad perpetuum Troiani Aeneæ monumentum eligeret. Accessu itaq; temporis cùm de mediocri familia populus copiosus fieret, & cœptæ habitationis angustia uicinas syluas cædere, arua cõ lere, uicos ædificare, ac urbes educere cogeret, aiunt illum præter tàm rustica quàm urbana, multa etiam alia istuc oppida fundasse, quorũ singula nominibus singulis, tàm matris, quàm materiatũ, ad æternam prosapiæ memoriã notauit, quę partim edax abolere uetustas, partim cõmutare barbarorũ immodestia nititur. Nam quod quondam Euryale iam *Aurelium*, quod Stheno anteà, nunc *Sthein*, quod Scylla, *Scell* dicitur, quod olim Medusa, id superiori ætate in nouã arcem cõmutatũ est: sic Gorgoneæ Phorcynides (quarũ lata est fama & uetustissima cõmemoratio) fertili hac gleba, hoc situ loci amœno huius oppidi Capnion: id est, ortus tui sulco, in sempiterna omniq; æuo duratura hominum memoria conseruãtur. Et ne deesset quoq; posteris Asconij socij reducis

atq; collegæ sui diutinum monumentum, cœpit etiam eius urbis cogitatione, quam idem sub Albano monte sulcabat, in orbem ipse simile quiddam exędificare: quod pari nomine Longam Albam uocauit. Id nomen hodie permanet à Phorce intra secundum lapidem. Ita uidistis originis uestræ tabellam me pingere Eudoxi more, quasi aliquam nautarũ chartam: quatenus eo cognitionis nos ducat, credi posse tãtos uiros in omni doctrina ornatissimos, quanquam diuersæ sectæ tamen uno cespite natos: quorum conuersationem plus quàm aurum, argentum, uniones & omnia preciosa iamdiu singulari desyderio quæsieram, in his sentibus & saltibus, in hac ipsa Sueuia inueniri. Nunc quid huc accesserim, animum aduertite.

Causam sui aduentus docet, de uirtute, de lege, de metaphysicis suam sententiam aperit & de miraculis nonnihil. CAPVT II.

POST loquendi, dicendi, sentiendiq; artes, quib. sub ferula sum initiatus, deinde post disciplinas numerandi atq; metiendi, quas liberiori spiritu hausi, ducebar admiratione rerũ tàm in terra quàm in æthere ad naturalia documenta, quibus omnem uitæ meæ cursum consummare statuerã: quia de moribus (quam partem aliqui Philosophię putant) ego parum existimabam dandum operæ. Neq; enim illam nimia ingenij occupatione dignã arbitror, quòd usus ipse moralis obseruatione cõsuetudinis & cõmuni uitæ conuersatione constet: quàm minæ, blandimẽtaq; pueros uindicta maiores doceat, nõ nihil etiã natiua uirtutibus ipsis industria tribuit, quæ doceri studeriq; nequeũt: sed ut ut expostulat cuiusq; regionis institutio, inualescunt. Vnde uidemus id quod hîc Virtus dicitur, alibi uitiũ haberi, pro
Ius. incolarũ opinionibus. Sic ius esse aio, nihil aliud quàm quod homines uolũt. Ciuilitatem itaq; iurisq; prudentiã in sola uulgi aut iudicum persuasione contineri, mea sententia est, siue tu id oratoria eloquentia, seu muneribus aut blanditijs efficias, dummodo mulceatur, qui iuri dicendo præest. Apud Vlpianũ, absq; cõtrouersia uirum consultissimũ legitur: Barbarius quidam Philippus, cùm seruus fugitiuus esset Romæ præturam petijsse, tum prætor designatus & prætura tandem functus est, receptumq; fuit, nihil eorũ reprobari quæ seruus in tantæ dignitatis uelamento gesserat. Idem grauis autor de statu hominum hæc posteritati scripta reliquit: Ingenuũ accipi debere etiam eum de quo sententia lata est, quamuis reuera fuerit libertinus, quia res iudicata pro ueritate accipitur. Et Paulus Romanorum peritissimus iuris ait: Hodie propter usum Imperatorũ, si in argento relatum candelabrum sit argenteum, argenti quoq; esse, non autem supellectilem, quoniã error ius faciat. Quod igitur uel populo uel principi seu regi: hoc est, iudici placuit, tum per cõsuetudinẽ, tum per constitutiones legis habet uigorem. Nam ut Iulianus inquit: Cùm ipsæ leges nulla ex alia causa nos teneãt, quàm quòd iudicio populi receptæ sunt, & populus lege regia omne imperium & potestatem in regem contulit, liquido apparet omnem iuris prudentiam ex uoluntate hominũ sola pendere, quę si est suffragatrix, bonorum & malorum subiugatrix, bona res dicitur & publica & priuata: sin aliter, cõtraria. Propter iniqua enim quæ populo uel probante uel tolerante fiunt, Hesiodus in operum & dierum libro, cùm multa de regibus & iudicibus, iustitiaq; scripsisset, tandẽ uoluit plebem sæpe luere peccata regum: id est, iudicum. Vniuersos quippe iudices non solùm ipse, uerùm etiam & Homerus, & cuncta quidem antiquitas, reges nominauit, quorũ insigne iurisditionis sceptrum geritur. Cuius testis fuerit aduersum Agamemnonem Achillis nobile illud iuramentum, sex aut septem Iliadis uersibus explicatum. Non apud imperitos, sed, ut ego arbitror, & mecum longè plures in hominum doctissimorum & humanissimorum conspectu loquor, quos non lateat tam celebrem illam & uulgatam iuris exercitationem, & à quæstuarijs

ingenti

ingenti pretiò licitatam, & à controuersiarum consultoribus plus quàm diuinam prope habitam, nullius uel mediocris momenti, quasi artem aliquam sellulariam aut cerdonicam rectiùs æstimari, præsertim homini libenter ad res altas & dignissimas summa laude intendenti, ac non potiùs fragilia, caduca, fluxa & inania, gloriæ, pulchritudinis, diuitiarum, ætatis ludibria quælibet admirāti. Citabitur (si uultis) isti sermoni grauis & sanctus testis & autor ualde bonus Cicero, qui ante tribunalia defendere ausus est meam in ea causa opinionem, etiam auscultante & inuito Seruio, qui se tum aliquem doctum in iure ciuili putabat. Oro te, Capnion, qui etiam in eiusdem professionis officina sudasse usq; ad coronam & laurum diceris, quod ornamentū, quæ dignitas, quæ gratia, quæ admiratio sita est in eo studio? quod tam tenui hominum opinione pendet in singulis literis atq; interpunctionibus uerborū occupata, quod omnium factionum autoritas & iniuriarum robur, & iurgiorum incendium, & iniquitatis fomentum esse conclamatur ab omnibus, non dico plebeis tantùm, uerùm etiam nobilibus: quod solùm inania magistratuum nomina, & quotidiano timore plenissimos honores, mercenariaq; lucra, & diuitias nemini sapienti appetendas, sibi metam figit, & propterea multorū inimicitias suis cultoribus apertè conciliat: quibus tot Antonij, tot Catilinæ ob os uersantur, & animum quietis appetentem non sinunt esse quietum? Deinde non est difficile nosse, quod ab omnibus seruatur, quod uerò non uicatim obseruatur, id non esse ius perhibent. Cur ergo admirabor tantopere, quod mecum quilibet lanij, coci, fartores, piscatores, aucupes, uenatores nouerint. Magnū uobis ne uidetur, scire nomen cuiusq; legis, & ad omnem euentum applicare? Cur nō maioris æstimabitis unguentarium? quem à reponendo apothecariū uocant, scire uniuersa tabernæ suæ uascula, pyxides, urceolos, pateras, cyathos, phialas, aromata, pigmenta, pharmaca? Aut sutorem meminisse quamlibet formā cuiq; pedi addere, simul & subulas quoq; acus, forfices, digitalia nō obliuisci? Quæ omnia, usus, exercitatio, necessitas & urgens in rebus egestas, edocet, & quandoq; horum similia imitari & effingere fames bruta cogit:

Summum ius summa iniuria.

Quis expediuit psittaco suum χαῖρε,
Picasq; docuit nostra verba conari?
Magister artis ingeniq; largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.

Vt ait Satyricus ille. Igitur quod non propter se discitur, sed propter diurnum uictus humani cōmercium, propter terrenas concupiscentias humanæ menti extraneas, quónam id ego pacto philosophiæ sacratissimæ tanquam membrū adiungam, sine quo manca uideri possit, ut qui pede caret, claudus nominetur, & qui lingua mutus? Omitto hæc, nescio enim quæ procella, quis me fluctus huc deriuauit. Redeo itaq; unde digressus eram. Nam omnem ego uitæ meæ cursum in cōtemplatione rerum naturalium consummare statui: ex qua sola oritur, quam uerè scientiā dicere possumus. Cætera enim aut instrumenta sunt scientiæ, aut supputationū disciplinæ, aut cōmunis æstimationis usus, aut figmenta cogitationū de rebus, quas absq; corpore ac materia subsistere opinant, & propterea simplices nominantur: hæ cùm non sint usquam, tamē est genus hominum qui non satiantur de rebus sensui nostro se offerentibus, scientiam absumere, quæ falli fallereq; non potest: sed onerant mentē cogitatione quorundā tenuissimorum flatuū, & separatarum formarū, quæ quoniā in natura non sunt, sed supra naturam esse putantur, idcirco Metaphysica uocant. Hæc ego non eo consilio disputo, ut homines eruditos redarguā, quanquam reprehendendi uidentur, si ritum sciendi quo fonte hauriatur, & qua semita procedat æqua lance pōderemus. De quo Aristotelē tuū loqui sinas, optime Capnion, in cuius te palæstra plurimū exercuisse, atq; inde gymnici certaminis exacto tempore insignem tiaram, & aureos annulos te tulisse ferunt.

Nam Baruchias hic, magis (ut audio) Pythagorā ſequi dicitur, & ſi quis alius uixit antiquior Magus. Stagirites itaq; ille in reſolutoriorum poſteriorū libro ſecundo, ad extremū, prope in hanc tamen ſententiam expoſuit, quæ, ut arbitror, non nihil huc quadrant. Audite ambo, ſi forte Latine ſatis explicare poſſum. Eſt enim (ut ſcitis) & Græce nimiū ſenticoſus Ariſtoteles, & umbroſus, & etiam ſcaber, nec niſi à ſuis uoluit intelligi. Verba illius ſunt huiuſcemodi. Ex ſenſu pullulat, quam dicimus memoriā: ex memoria uero ſæpius eiuſdem rei obtenta naſcitur peritia. Plures enim numero memoriæ una eſt peritia. Ex peritia autem uel ex toto in anima quieſcente uniuerſali uniuſcuiuſdam de pluribus aſſumpti, quod quidem in ſingulis unū inerit illis idem, artis principium oritur & ſcientiæ. Audiſtis Ariſtotelem, cui haud abſimile Afranius quōdam poëta, & lepide & prudenter, nec minus uere in libro cui Sellæ inſcriptio eſt, de ſcientiarum ſcaturigine prodidit hoc uerſu:

Vſus me genuit, mater peperit memoria.

Igitur cùm ſcientiam adepturos uti oporteat artibus & ſenſuum inſtrumētis, ſine quibus ignorare contingit uniuerſa. (Nec enim cæcus colores nouit, nec ſurdus uerſuum menſuras aut citharæ modū.) Iam erit neceſſe, res ſolum corporeas nos poſſe cōprehendere, quando de corpore id quod tenuiſsimum eſt perpetuo quodam fluore manat ad ſenſuum noſtrorum foramina, deinde idipſum iugi motu remotoq; otio, ipſa in thalamū ſuum imaginatio introducit, in qua rerum formę in hominum intelligentiam reſplendent, ut ab unda ſtante radius in pupillā flexus, quæ omnia corpora ſunt & corporū fluores. Vnde mihi rectius Empedocles dixiſſe uiſus eſt, quòd ſimili ſimile cognoſcimus:

Nec mora nec requies inter datur vlla fluendi.

Perpetuò quoniam ſentimus, ut ait Lucretius:

Quippe etenim varij ſenſus animantibus inſunt,
Quorum quiſq; ſuam propriè rem percipit in ſe.

Cur propriè? Nam cætera uel fallunt uel falluntur, quæ ſcire quis ſe putat nullis ſenſibus adiutus. Sed Hercle uerentem ne peregrina uobis nimis ſuggeram, reducere me conatur Epicuri ſagax interpres ille:

Quin pars, inquit, horum maxima fallit,
Propter opinatus animi quos addimus ipſi,
Pro viſis vt ſint quæ non ſunt ſenſibus viſa:
Nam nihil egregius, quàm res eſt cernere apertas.

Id illi non conſiderant, qui ſupra naturam ſcandere conantur, & in arctum deſiliunt, unde pedem referre nequeant, qui præter tot nata, in tāta huius Mundi uniuerſitate, tamen etiam circa figmēta deſudant, circa nuda entia, quæ uocant, & ſpecies rerum, circa diuina immobilia, circa ſubſiſtētias, circa dignitates primas rationis, circa principia, circa ſubſtātias numinum ſimpliciſsimas, incorporales, extra cœli domicilium commorantes, & illic optimā quandam uitam ducentes: quæ omnia (poëtis autoribus) ut aurium oblectamēta, & auiditatis noſtræ uariorū negotiorum ſemper cupidiſsimę ſolatia, pro ſingulari quadam & ſpecioſa fingendi arte ſunt reperta. Omnes itaq; & dij & diuina talia meditantes ualeāt, cubitum eant, dormiant noctem totam. Homero iudice unum Iouem ſomnus non tangat, quaſi cætera ſupercœleſtia nihil ſint. Is ſolus eſſe poſsit, de quo tamen aperte nihil ſcimus, ſed tantum ſomniare uidemur, quale ſatis, ut mihi uidetur, prudenter idem poëta inſinuat, quando ſomnium Agamemnoni miſſum Iouis eſſe nuncium deſcribit. Quicquid enim de Ioue cognoſcimus ſomnio ſimilimum eſt. Atqui de dignitatibus, de principijs, quid ſentiamus? quorum haud inepti Peripatetici, quos nunc, & maximè omnis Germania & ſolos, ſpretis reliquis nobiliſsimis authoribus, ſectatur, non eſſe ſcientiam contendunt, eo quod ſcientia & demonſtratione omni notiora ſint, quippe à quibus omnis ſcientia pendeat, & principij nō ſit principium,

Labor humanus.

cipium, quoniam ipsum est ante omnia. Nec tamen ignotum id esse decebit, quo cuncta lucescunt, apparent, & sciuntur. Vnde igitur principia cognoscemus? Ex sensu. Audi Aristotelem rursus tuum, Capnion, in locorũ primo uolumine, cùm ait: Si cui dubiũ esse uelit, nix omnis alba sit nec ne, Sensibus indiget. Igit͂ fides quæ scientib. nobis ex principijs est, in reb. naturę sensuiq; subiectis cõstat uniuersa, quare nihil eorũ q̃ non fuerint corpori & materię cõnexa, intra scientię limites iure claudit͂. Quod si hoc est, una sufficiet rerũ cognitio, quã Gręci physicẽ, uos naturalẽ philosophiã uocare cõsueuistis. Quę cõditiones eorũ quę uerę sunt, & sine uelamine à nobis pcipiunt͂, illorũq; causas, effectus, tẽpora, loca, modos, euẽta, integritates & partes inuestigat, atq; rimatur: *Physica.*

Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescunt.
Obicibus ruptis rursusq; in seipsa residant.
Defectus Solis varios Lunæq; labores.
Vnde hominum genus & pecudum simul imber & ignes.
Arcturum, pliadas, hyadas, geminosq; triones.
Quid tantum oceano properent se tingere soles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Omnia speculatrix naturarum physica cõplectitur, quibus se toto æuo doctissimi quiq; oblectare ualeant mirandum in modum. Eius gratia, quod ex me audistis antea per multa loca & locorũ pericula uersatus sum, ut miranda naturæ uiderem, & uel auditu caperem, in ipsamq; sum Indiam profectus: si cernere possem, quæ illic, quanquàm raro, tamen aliquotiens planis oculis uideri feruntur monstrosa & prodigijs similia, martichoras, aquam aureã, magnetem lapidem, pantarbam, pygmæos, sciapodas tigridem, phœnicẽ autem, margaritas, & item ichthyophagos. Deinde per Africam, ut gentem aspicerẽ, quę canẽ pro Rege habet, cuius motu imperia sibi augurant͂. Mitto alia quæ sperare non autem intueri quiueram principes unoculos, Anthropophagos, Cynocephalos, quorum omniũ maxima pars fabulosa est. Fontium etiam & riuorum partim uera sunt, quę dicũtur, partim fictionibus adornata. In Asphaltide bitumen reuera gignitur, sed quòd nihil in eo Iudææ lacu mergi dicitur, profectò eius contrarium aliquando reperitur. In Dodone Iouis fons, & extinctas faces accendit, & accẽsas extinguit. Hammonis interdiu friget, noctu feruet. Insula contra Timauum sita, fontibus calidis scatet, in ipso mari, qui & cum mari crescunt atq; minuuntur, idipsum cum Tergestinis hominibus expertus sum. Lyncestis aqua uini modo temulentos facit, quin & apud uestrates Sueuiæ populos super amnem philisium Geppiniæ oppidi, fons quasi sapore uini fluit. Ipse me nõ dicam dies, sed annus deficiet, si naturæ singula miracula recensere cupiam, quæ tamen haud clàm uobis sunt. Etenim quod ex hominibus eruditissimis accepi, tantum uos abundare uarijs & literarum & rerum experimentis, ut nihil uel tam minimum uel tam maximum sit, quod uos fugiat, aut locis uisum, aut libris cognitum, eò facilè conijcio frustra me multa de mirabilibus prædicare, cum quo loci dego pro nouitate stupeo, id uos pro uestri frequentia solitum habeatis & quotidianum. At ego sine controuersia pro uno in Germania miraculo uosipsos quero, qua uirtute, qua doctrina uiros, quàm graues, quàm sanctos, quàm omnium optima de uobis iudicia, suprà quàm dici potest exuperantes, quale in ipso ingressu, in foribus ipsis & salutationis initio satis exploratum teneo, quæ uultuum diuina figura, quis lepos in uerbis, quæ in me suscipiendo humanitas, qui exactæ sapientiæ sæpè interiecti sermones, uniuersi mores perfectissimos uiros ostendunt: incredibile est quàm gaudeam frui colloquio doctisq; uerbis ornata & perpolita oratione, & dignis cognitu atq; auditu sententijs, ut tam liberali, tam munifica uestri conuersatione tot tantosq; tot itineribus susceptos labores lenire atq; sedare, uel potiùs omnino leuare possim. *India.* *Africa.* *Naturæ miracula.*

Post Si-

Post Sidonij laudationem, statim ad refutanda sua dicta aggreditur Baruchias, beneuolentia capta ab aliorum laude, & extenuatione suæ personæ. CAPVT III.

TVM copia dictorum percitus BARVCHIAS, audi, Capnion, inquit, quem partũ Sidon. edidit. Nam ita facilè crediderim, quæ is de Phœnicibus magna prædicat, isti modò uideant, qui iam totum fermè orientem ignorantiæ barbariæq; damnent, cùm nescio quem Scytham, aut quos Sauromatas, aiant humanitatis & doctrinæ hostes, eam inuasisse regionem atque tenere, ut ne futurus sit superstes, qui artes colat. Sed tu, in quantos me, Sidoni, stupores cogis eloquentia tua? At ille: Parum extat in me Baruchia quod tanti facis, frustra enim extollere niteris, quæ ipse in me minutissima cognoui. Et caue satis, ne iustè, tam angustis uerbis meis eloquentiæ nomen indideris. Quid enim hac nostra oratiuncula uix tandem expressimus aliud, quàm Punicæ gentis aptissimã ingenij conditionem: id quod cunctæ quidem historiæ tradunt, & res propalam extat. Sueuiæ quoq; uestræ laudem attigi: cuius ambo locupletes orbi testes estis, neq; ullo præter uos spectaculo erit opus. Postea, multiloquentis fert linguæ consuetudo, quidam furor excidit ore, uidelicet, nisi naturam sensibilem, nihil esse dignum arte seu disciplina. Et si non de nullis rebus (sicuti Socrates æstimabat) at saltem de his ipsis, quæ naturæ subiacent, & sensui patent, erit potissimum id quod uocamus scientiam: Nam de diuinis ego arbitror nullam homini cõcessam esse ueram cognitionem, quem cùm sermonem Baruchias interpellaret, Sidoni doctissime inquit, & ut puto, uir omnium optime, quod longè præstantius est, ignosce. Nam innata mihi quædam prope loquacitatis temeritas præuenire me facit Capnionem hunc uenerandæ probitatis hominem, & literarum quoddam pelagus, ac ætatis nostræ diuinum specimẽ, obq; id in ista mihi disputatione iure præferendum: sed uetus mos est, ut quàm quisque balbutit maximè, tam gestiat loqui maximè, nec ullis patet dicendi campus magis quàm ignaris, quod & mihi accidit, ut cùm tu disseras, ego prę isto uulgatæ sapientiæ uiro silentia rumpam. At feras æquo animo, Capnion. Tum is: At tu perge liberè atque pertexe quod exorsus es. Itaq; quàm multa pergnauiter & disertè de multis rebus dixisti, Sidoni, Baruchias inquit, supra quàm nostrates philosophi solent, qui, ut quidam graculi, totos dies de omni negotio, uno tamen barbarico strepitu garrire non cessant, nullis adhibitis ornamentis, nullo eloquentiæ flore, nec oratoris ullo munere: ut non de sacratissima philosophia, sed de prophano uulgi commercio de subhasta pignorum licitatione, de bacchantium tumultu, de leuissimorum conuitio, de Baiarum contumelijs, agi putares, quorum ego consuetudine simile quoque contagium & parem labem contraxi, ut haud iniuria mihi Tyndarei uersiculum obieceris apud Orestem Euripidis scriptum:

Viuas barbare cùm sis vetulus inter barbaros. Tamen utut res est, libenter & fortasse consultò missa faciam, quæ de patria, de te, de nobisipsis disseruisti: cùm, hoc refellere, nostri amborum honestas, istud, claritudo tua, illud, orbis terrarum fama prohibeat: augere autem oratione, quæ laudibus extulisti, non opis sit nostræ: ne noctuam Athenas, ut est Græcorum adagium. Quòd uerò tantum luminis in corporibus, tot & tam uarijs quolibet momento exortis, salo, procellæ, ac turbini subiectis, & materię ipsi corruptionis matri, quotidianoq; motui & inconstantiæ cohærentibus, tantum firmitudinis, tantum ueritatis reperisti, ut de nulla re, nisi sensibili scientiam oriri credas, ualde admiror: qui nihil æquè contrariũ existimem syncerae perfectæq; scientię, quàm hoc solum, quod tu nominas sensibile. Puto autem id quod corpori apparet, quod,

quod, ut aiebas, ad sensuum nostrorum foramina, quodam fluore permanat: nõ sine tenuissimis quibusdam uelleribus aëra transmigrantibus, usquedùm ad corpora nostra pertingant. Quis enim posset animi radius super ea area sic mobili, ut sunt naturę omnes res, quas extrinsecus homines sentiunt, uel tranquillè stare, uel inconcussè reflecti, ut tam illustre in nobis diuinæ humanitatis, aut humanæ diuinitatis opus inde confieret? Non esse nego quandam de rebus eiusmodi doctrinam, opinionem, iudicium. Discernimus ab aqua glaciem, & iudicamus istam fluidam, hanc diuturniorem: tametsi hanc ex ista nudius ortam, & istam postridie in hanc dissolui paratam. Sed quòd constans & perpetua de ijs scientia queat subsistere, id quidem pernego, non solùm Pythagora duce, cuius metu asseclam uoluisti: quod in partem honoris libenter recipio: cùm intelligam à Platone summo illo uiro, & quasi philosophorum Deo, Pythagoræ discipulos fuisse tanti æstimatos, quòd solius Philolai Pythagorici libellos, quanquam pauper, tamen decem millibus denariûm mercari non destiterit. Sed annuit etiam Aristoteles eo nobis in negotio, cuius patrocinio fœliciter utimur. In primo nanq; posterioris resolutionis uolumine, cum pluribus egisset qualis in sciendo causa nobis eligenda sit, & quis scire probè, & quis docticulus apparere uideatur, adiunxit. Itaq; cuius simpliciter sit scientia, id ipsum habere aliter est imposѕibile. Quod ne à Platone quidem alienum extat, qui postea quàm mundum in primum intelligibilem & secundum sensibilem partitus esset, addiderat, illum per mentem cum ratione iudicari: hunc uerò per opinionem non sine sensu. Vide quem tu Epicurum secteris, ex umbratili oratione super puluerem cuncta ædificantem. Ego tam magnis patronis facile uincam. Et si mihi turpe uideri non debet à te tanto uiro, cæteris ingenio, doctrina, dignitate, præstante uinci, refelli, coargui, qui nostrorum sæpè maiorum èdicto, Philosophica (uel summo tenus, ut aiunt) sum prohibitus attingere. At idcirco Germania quanquam religiosos, tamen parum doctos Hebræos nutrit, quoniam studiosis potiùs abhorrendum à philosophis, quàm per incuriam aut potiùs curiositatem in errores cadendum esse, persuadent: quorum eos potissimùm credunt autores. Sed feci quod solent auidi, ut quanto deterrerer amplius, tanto haurirem feruentius, pro circumstantiarum opportunitate, pro tempore & pro meo captu tamen. Itaq; & Aristotelem me quandoq; legisse fateor, & Platonem introspexisse, unde illud quod antè tibi citaui, prodijt. Et sine ijs quoq; hoc idem me credere fecisset atq; facit, tanta omnium etiam maximorum uirorum de rebus naturalibus cum immortali quadam sui laude scribentium diuersitas, in qua uerum consistere nequit. Omnium primùm, ut à riuulis ad fontem pergamus, arbitror te, Capnionemq; hunc nostrum non inficias ituros, uniuersam rem eo modo cognosci quo constat esse. Nam sin aliter, falleret opinio, quæ secus atq; res esset, eam animi obtutibus referret. At habet uniuersum, ut sit, principia sua, etiam Epicuro tuo & Lucretio autoribus, qui ait:

Omnia sint à principijs seiuncta necesse est.

Et Mundum esse ortum omnigenis ex principijs.

—discordia quorum.
Interualla uias connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus, turbauit prælia miscens.

Igitur omnia pariter ex principijs cognoscimus, ex quibus sunt: quorum amussi ac regula pendet scientiarum demonstratio, tanquam penetralia ex foribus. Ad fores autem cùm erratur, quónam ego pacto crediderim in penetralia rectè secessum iri? At errant, qui uiam ignorantes nihilominus pergunt. Ignorant, qui circum compita turmatim huc illucq; ruunt, haud uno itinere gradientes, ut quantum ab uno tantum à uero distent.

Recitan-

Recitantur Philosophorum de primo ante opiniones variæ.
CAPVT IIII.

Thales. VIS incipiam à Phœnicibus istis tuis, tum prima, tum tanta, ut rectè putasti, naturæ totius inuestigatione præditis, atque adeo à Thalete ipso quanquam Mileti ciue, tamen & Phœnicũ nobilissimis Cadmo & Agenore prognato, qui ante omnes de rerum natura traditur disputasse. Et, si Platoni creditur, primus sapiens uocatus est. Quid tandẽ post innumeros conatus suos, & indefessa studia, propter quæ, & rempub. & maximos magistratus abiecit? Quid, inquã, iugiter scrutando inuenit, quod esset huius illustris machinæ quam cernimus condignum fundamẽtum? Au-
Aqua. di, quàm celebris sit excogitatio. Aqua est principium uniuersorum. Ex aqua enim omnia prodierunt, & in aquam omnia resoluentur. Nemo non dubitat, si maximam hanc orbis molem Thaletis iudicio committamus exædificandam, semper nobis illuuiones & undantes stagnationes fore timendas, quippe quòd natura (istius sententia) liquentẽ hanc aream suis ædificijs subiecisse perhiberetur, quæ ad quemlibet aquæ motum ruitura sint. Taceo quantum aduersus Architectonicæ artem molituris, qui structurę domesticæ palustrem regionem eligit. Sed intenderit quemlibet fluuium Thales, seu (ut ego arbitror) influentiã alicunde quæ secundarum causarum etiam fuisse posit exordium, quem oceanum mihi nominare Homerus uidetur, ubi cecinit:

Oceanumq; deum patrem Tethynq; parentem.

Ab eo tamen ille compopularis suus Anaximander, primum doctrinæ eius
Infinitum. auditor, deinde in schola successor, opera data longè abijt. Nam ex infinito cuncta pullulare statuit. Addam & tertiũ Milesium & eundem gentilem tuũ quendam Anaximenem, istius Anaximandri discipulum, qui desertis magi-
Aër. stri præceptis ex aëre cuncta oriri, & in aëra quoq; reuerti somniauit. Heraclitus Ephesius cõtemptor Philosophorum & irrisor Homeri, ab exhalantibus suis pulmonibus & calidis uisceribus eructauit rem inauditam literisq; obscu-
Ignis. ris, ac non uulgarijs scriptam reliquit: sterile quoddam elemẽtum, quem ignẽ uocamus, uniuersa gignere atq; rursus eò cuncta referri. Frustra igitur Romani Vestam cęlibatui præposuêre. Successit Anaximeni uir inclytus Anaxagoras aliquandiu ciuis Clazomenius, posthac propter Philosophiam spreta repub. & omni dignitate populari, Philosophus admodum insignis, multũ ille
Participatio. consimili participationi tribuit, quam & rerum generationem causamq; putauit. Archelaus Atheniensis Apollodori filius (nam fuit & alius Homericus
Aër densus. quidam miles) is aërem infinitum, densum, rebus cunctis præbere causam ut existerent arbitrabatur, & propterea Physicus dicitur. Sequutus est quidam sol omnis arcanæ Philosophiæ, à quo id artificium nomen primò accepit, Py-
Numeri. thagoras Samius, quem non errasse, sed ab alijs dissensisse uere dixero. Ex numeris enim uniuersa ipse conficit. Eam disciplinam ex nostris didicit, uetustissimam quidem illam & Syrię & Chaldæorũ, quam inde rediens Græcis posthac uerbis atq; sentẽtijs illustrando, admirationem suis hominibus de se præbuit tantam, ut quo illum appellarent nomine dubitarent. Cesso laudare principem hunc Philosophorum, qui priorem non uidit, secundum non habet, & quod par laus inueniri à me nulla queat. Et simul ne mihi ipsi nimis blandiri uidear, si extollam eas artes & uirum quem tu ipse me sequi prodidisti. Epicurum uni tibi laudandum relinquo: quem miror Athenis, ac non potius ruri
ἄτομα. natum esse. Hic principia rerũ affirmauit esse indiuidua corpuscula & locum
Quatuor elementa. inanem. Sed Empedocles ille Agrigentinus quatuor elementa enumerat, ex quibus quodlibet nascatur ignem, aërem, aquam & terram. Principales uerò
Lis, amicitia. potestates binas, litem & amicitiam, quarũ hæc quidem res conciliat, illa uerò
Deus idea, materia ὕλη. dispergit. Initia rerũ esse docuit tria Plato Socratis discipulus, Deum, rerumq; formas

formas & materiā. Ex his quod sentimus primū resultare figurā, postremò cętera. Nouissimus Alexādro Macedonū rege quā artis nobilitate clarior Aristoteles, ex materia ad appetitū formæ ꝑ priuationē excitata res omnes cōcreuisse uoluit. Quicūq; secūdū hęc aliqua inuenire tētabāt, priuationis loco motum quendam statuerunt ad utraq; cogenda efficaciorē. Tu tibi Sidoni præsumes, in tanta tot amplissimorum sua ætate hominum (& ut consuetis tunc nominibus utar) tot sapientum & sapientiæ amatorum diuersitate ac contentione certam ueritatis fidem posse constare, præsertim cùm circa principia tā mirifico certamine pugnatur, ut nescire cogaris, cui'nam ex illis palmam deferre, aut herbam dare iustè sanctéq; debeas. Nondum enim (ut ait Firmianus) descendit aliquis de cœlo, qui sententiam de singulorū opinionibus ferat. Sanè qui tecum Epicuri mentem probent inuenias aliquos, ego qui mecum Pythagoræ dogmata non improbent. Sed abducit nos professionis electio, ut suspicio iudices amoueat, & refragabiles arbitri non admittamur. *Materia, forma. Priuatio.*

Suam de primo ente sententiam probat Baruchias, ostendens nihil firmitatis in his rebus caducis esse quærendum.

CAPVT V.

QVID igitur? Quæ'nam dicamus esse rerum principia? Certè ingens certamen semper fuit inter clarissimos Philosophos, & adhuc sub iudice lis est, quare cùm initia nondum certa sint, quæro abs te quàm ueram de rebus sciētiam habiturus sis, quæ ex eiuscemodi ortæ initijs perhibentur? Scire namq; tum nos Aristoteles opinatur, cùm rei principia causamq; cognoscimus unamquanq;, & elementa. Nec solùm id, uerùm etiam & quod ita illius rei causa sit, ac non alia aliter. Desine igitur in rebus caducis firmitatem querere. Glandes porcis committe, bobus fœnum, ranis & coruis sensibile tempestatis præsagium: Bruta, mortales, & internecioni subiectas res sentiant, nos altioribus nitamur, & æterna mente complectamur, non quæ fluxa & fragilia sub cœlo, sed quæ sempiterna supra cœlos sunt. Nec enim conabor nondum tritis nostrorum hominum auribus ea inculcare, quæ uix exercitatissimi quiq; intelligant. Dicerent namq; ab rebus uniuersis me segregare scientiam. quod quidem de naturæ mobilitati subditis uerum dicerent, quippe dum pariter scientiæ perpetuitatem attendimus, naturæq; torrētem illum & instabilem fluuium, cuius nihil attingimus quolibet tempore nisi punctum. Adeò ne concionator noster desipuit, quisquis tandē ille fuit qui Ecclesiasten cōscripserit, siue Salomon, seu quod multi famant Esaias ipse? Quid est, inquit, quod fuit? Id quod erit. Et paulò antè: Generatio præterit, & generatio aduenit. Etenim quomodo lauaberis, nisi ligna transmutentur? Quomodo aleris, nisi receptaculum uitales succos concoctis ac transmutatis cibis & potibus in membra quæq; dispertiat? Pecora, stercus? stercora, fimum? fimus, gramen? gramina, lac? lac quoq;, pecus? Cuncta sæculum rotat, ob idq; à sequendo dictum. quod sic nata propellit, ut fluctus procellam, & dies horam, & hora momentum. Absorbetur hoc, ut egeratur aliud. Fingit natura semper, nè sit ociosa, tanquam ex cæra modò equum, modò leonem, & eo destructo hominem. Superstes est alter alterius, semperq́ue secundus priorem sepelit, Lucilla uirum, pòst Lucilla, Secunda Maximū, pòst Secūda. Faustinam Antoninus, pòst Antoninus. Hoc modo omnia. Celer Adrianum, deinde Celer. Tota quidē Augusti aula, uxor, filia, posteri, maiores, soror, Agrippa, cognati, domestici, amici, Arius, Mecœnas, sacerdotes, medici. Totius aulæ domina mors. Hic tu mihi scientiam perpetuam statuas, ut cognoscam si uerè scripserit quisquis de ijs historiam texuit. Hippocrates morbos curans innumerabiles, mortuus est. Heraclitus mūdum ignibus cōplens, intercute aqua extinctus fertur. Democritum occiderunt ex se nati pe- *Causæ & rerū principia. Ecclesiastes. Etymon sæculi. Mors.*

dunculi penè animalium minutissima turba. Haud secus & in aliis anima carentibus. Nam Hebenus in arborum genere, modò lignum, modò lapis est.

Alkorran. Et penes librum, qui Alkorran apud tuos inscriptus est, quæritur, quid primò lignum? mox spiritus, aiunt: Quod uirga Moysi, iam lignum, iam serpens. Ego paucis tecum agam, nec enim tu is es cui mansa, ut nutrices uagientibus pueris solent, in os inferam. Nihil est scriptum, pictum, fictum quod te lateat: quare quid hæream, cum considero nostra nobis ingenia ad naturam certissime scrutandam uires non suppetere, quin semper eiusmodi nostræ cogitationi scrupulus iniicitur. Neq; spina talo infixa radicitùs euellitur. An nos ipsos iactabimus de omni specie rem quamlibet informante sine falso iudicaturos,

Anima nostra. qui necdum animã nostram qua uiuimus, spiramus, sentimus, intelligimus, & quid & quomodo sit perfectè cognoscimus? De qua re non erit pluribus tecum opus. Tu ipse nosti, quot de eadem uarietates extent, quot labyrinthi

Epicurus. circumferantur. Epicurus enim, quem uisus es imitari, mixtam ex igni & aëre speciem dicit esse animam:

Inde calor motus & venti cæca potestas.
Occipit inde aër inde omnia mobilitantur.

Xenophanes ex terra & aqua, Parmenides ex terra & igne. Empedocles & Critias sanguinem, Anaximenes aërem, Hipparchus ignem, Critolaus Peripateticus ex quinta essentia constare, Democritus spiritum mobilem atomis insertum, Zenon concretum corpori spiritum. Heraclitus physicus scintillam stellaris substantiæ. Heraclitus ponticus lucem. Hippocrates flatum te-

Variæ de animo opiniones. nuem per corpus omne diffusum. Posidonius ideam, Pythagoras & Philolaus harmoniam, Xenocrates numerum se mouentem, Plato essentiã sui motricem, Aristoteles entelechiam nouum nomen gloriosus inuenit: hoc est, formæ perfectionem, quasi finem artificis, cuius sermones de anima tanquam mortales refelli debere, maximæ uir integritatis & amplissima inter Galilæos dignitate clarus Gregorius ille Nazianzenus in libro cõtra Eunomianos autor est. Ergo qui nos ipsos ignoramus, quomodo reliquorum scientiam adi-

Γνῶθι σεαυτόν. pisci speramus? Quanta multitudo præstantium scriptorum fuit, & tamen usq; ad Hieronymi, Augustiniq; tempora nihil de anima certi quo pedem figere licuisset, relictum erat, quod (ut es mecum omnis sectæ curiosus explorator) ex literis inuicem missis nosse forsitan potuisti? Nam de te, Capnion, nihil est quod dubitẽ, qui Nazareni dogma sectaris, cuius hi ambo quasi duo mundi lumina studiosissimi præcones extitêre. Habetis de rebus corporeis siue corpori cohærentibus, quæ aliquo possint modo sub sensus cadere, sententiam meam: quod & propter celeritatem momenti, quo perstant, quas uelox naturæ torrens confestim rapit & alterat, & propter imperitiã principiorum, & abstrusas causarum latebras, oculosq; uespertilionum, & difficilimã

Humana scientia. inuentionem proximarum conditionum (quas passiones nominant) humana de iis scientia tam repentè acquiri, & firmiter sedere, ac fideliter permanere nequeat. Antè enim (ut est Heracliti sententia) res mutatur, quàm illi suas circumstantias cogitatione adieceris. Cerno Empedoclem in Aetnæ flammam impetum facere, & puto me scire quòd Empedocles Aetnam insultat, dum hæc uox inter dentes stringitur. Empedocles nullus est, & tanquam de eo quod non est, narrabitur fabula, dicentiq; plus creditur, quã audienti demonstratur. Etiam si uno momento pronunciare uelis quod sciri cupis, ut Lycophron Periandri & Melissæ filius, qui ne longo tractu hominem esse album diceret, abstulit substantiæ uerbum, & album hominem momentanea prolatione appellauit. Profectò ne sic mundi fluxum & naturæ rapidum torrentẽ euitasti. In omni enim puncto temporis præsens abiicimus, & sicuti sphæra, uolucris nunquam uno statu manent quæcunque sunt ingenti hoc conclusa

κόσμος. mundo, cuius ornatus, à quo Græcè nomẽ usurpat, sola quidem uarietas est.

Semper

Semper igitur in motu cùm ſit,ſemper aliter res habet,& proprietas altera alteram pellit. Ita neque radius noticiæ reflecti propter turbinem inconcuſsè poterit,neq; deſtinari mentis noſtræ lumen impetu alterationis totiens interceptum.Quapropter Eccleſiaſtis ſententiam iure probabimus,cùm ait:Intellexi,quod omnium operum Dei nullam poſsit homo inuenire rationem eorum,quæ fiunt ſub ſole.Et quanto plus laborauerit ad quærendum,tanto minus inueniat,etiam ſi dixerit ſapiens ſe noſſe, non poterit reperire. Hoc eſt, quod tu,Socratem exiſtimaſſe,dixiſti,quanquam non ille nullam uolebat haberi de rebus ſcientiam, qui de tot apud Platonem rebus diſputat,ſed naturalem quidem nullam,diuinam autem plurimam. Eſſe deniq; artes in uita humana percelebres,quibus agitentur mortales, ne torpeſcāt, & ſimul ad rempubl.priuatamq; nōn nihil conducentes,fabrilem, ærariam, domeſticam,ciuilem,militarem ruſticam,& quæcunq; ſimiliter ab hominis prudenti uoluntate pendent.Etenim quæ cùm ordinatione noſtra fiunt, ualebunt conſtituti loco:in ijs tranſgreſſor errabit, qui præceptis per nos excogitatis nōn obtemperauerit,quæ fortaſſe præcepimus experimentis pluribus cōpulſi,aut quandoque ſolo arbitrio.Vniuerſa hæc uideri non ſciri putabat Socrates. Quæcunq; autem forent neceſſaria,iudicabat ea ſolum à diuinitate petenda. Itaq; qui nihil ſe ſcire dixiſſe uulgò traditur,is mihi non natura,ſed diuino munere cuncta ſciuiſſe uidetur, quare ſuo merito ab Apolline nōn homine,ſed Deo (ut Sidoni uos poëticè perſuadetis)ſapientiſsimus eſt iudicatus. Suppeterēt nobis ueterum hiſtoriæ,niſi iam defeſsi eſtis,& maiorum noſtrorum annales de geſtis maximè memorabilibus & rebus lectione digniſsimis conſcriptæ, mirandum in modum in eadem opinione adiuuarent, quæ (ſi rite meminimus)de quodam nos Heſiodo certiores faciūt. Is cùm pecudum eſſet paſtor in Bœotia, & proximè quendam Helicona montem orto ſole gregem egiſſet,audiuit muſarum concentum,dulci(ut par erat)modulamine quippe muſarum. Accedens propiùs ubi illos diuinos uultus & uenuſtiſsimam dearum choream aſpexit,imitari cœpit carmen quo ſaltabant in numerum. Tum beneuolentes muſæ ſimplicitatem hominis ruſticani nō aſpernatæ lauri ramuſculos & aliquot calamos Aſcræo paſtori obtulêre, quib. acceptis poëticam repente artem adeptus eſt,non natura ſed Deo. Nihil ſecus & apud Homerum ille Demodocus: & apud Cretenſes Minos, quem ferunt à Ioue cuncta didiciſſe,cùm eſſet ei cum Deo in Ida monte, atq; ſanè in ipſius montis antro frequens conuerſatio. Meleſagoram Eleuſinium Athenienſes dicere ſolent à nymphis doctum:& Epimenidem Cretenſem longiſsimo quodam ſomno diuinitus.Fuit & in Proconneſo Philoſophus mirificæ in primis ſcientiæ Ariſteas nomine,cuius animam quandoq; corpus exire,uiciſsimq; pòſt uiſa longinqua ſpatia redire in corpus rumor erat. Is quanquam innumerabilia ſciuerat,tamen præceptorem non alium, quàm diuinitatem habuiſſe creditus eſt. Sic noſter Socrates uir apprimè perfectus,& Apollinis(ut antè commemorauimus)teſtimonio ualde ſapiens,tametſi à ſtudio,cura, & ſolicitudine rerum naturalium abhorrebat,tamen nihil eum in natura fugerat. Idq; ei contigiſſe Stoici affirmant,haud humana perueſtigatione, ſed Deo aſsiſtente,quem & ipſemet appellauit dæmonium:ſiue uox ea fuerit,quem audiuerit, ſeu ſpecies, quam uiderit,aut aliud quippiam,quo diuinum humanitus ſenſerit. At uerò à ueſtris ad noſtra quæ fideliora me iudice ſunt pergamus. Antiquitas ipſa cuius ſummo ſemper in honore fuit autoritas,tum fama, tum literis memoriæ prodidit,gentem Hebręam,maioresq; meos uenerando cultu Deum quendam,cuius nomen(ne conſuetudine uileſceret) uulgo celabāt,multo iti nere,annisq; ſupra quadraginta per deſerta loca, per hiſpidas ſenticoſaſq; uias,per montes,per ualles, per aquas,ſequutos eſſe: qui tantiſper eos paterno cum affectu comitaretur, & clementibus oculis inuiſeret, dum illum ſanctè ama-

Socrates.

Artes.

Muſæ Heſiodi.

Origo artiū. Munera artium à Deo ueniunt.

Conuerſatio Dei.

amarent,obſeruarentqꝫ.Is itaqꝫ Deus,quocunqꝫ tandem religioſo cupiat nó-
mine uocari,ad unum ex tanta multitudine hominum & ingenti frequētia,
unum,inquam, Moyſen, in quo placuit crebra mētis deuotio per nubem de-
ſcendit,ut ei ſeptuaginta uiros adiungeret,qui &diuerſa prudētia reipubl.ma
giſtratus gererent,& uarijs artibus quæ agenda foret pro cauſarum ſtatu ex-
plicarēt.Sed quoniam id induſtria fieri naturali nequiuit, eo quòd ſuprà con
tendimus humanam conditionem non eſſe rerum in hoc mundo tanta muta
Spiritus Moſis. tione uolubilium undiquaqꝫ capacem. Idcircò de ſpiritu quē Moyſi antè in-
fluxerat,etiam ſeptuaginta patricijs diſpēſauit. Cumqꝫ requieuiſſet in eis ſpi-
ritus,prophetarunt:nec ultra ceſſauerunt. De ſellularijs quoqꝫ artificibus eo-
dem modo ſacra hiſtoria comminiſcitur.Miſit enim ſpiritum ſuum Deus arte
fabrili præditis hominibus Bezaleel & Ahaliab,ut ſapienter, intelligenter &
ſcienter opera cuncta facerent, & noua quæqꝫ reperirent ſacrario ſancto ne-
ceſſaria.Rurſus feror ad ueſtros ſcriptores. Quid enim de Tynico Chalciden
ſi memoria dignum in Ione Platonis legitur? Vnde profectò mihi Naſonis
hoc carmen ortum eſſe uidetur,cùm ait:

Eſt Deus in nobis,ſunt & commercia cæli,
Sedibus æthereis ſpiritus ille uenit.

Quare Sidoni, tuqꝫ Capnion,concedam ingenioſis uiris in actionibus cau-
tionem,circumſpectionem,prouidētiam:in ſtudijs ſagacitatem , ſolertiam:in
conſideratione rerum omnium docilitatem,artem,intelligentiam,opinionē.
At uerò de quibuslibet ſenſibilibus conſtantem, puram & ineffabilem ſcien-
tiam homini negauero,niſi non humana diſciplina, ſed diuina traditione iu-
Cabala. giter ab uno & item ab altero fuerit recepta,quàm nos Hebræi Cabalam ap-
pellamus:id eſt,receptionē.In qua maiores noſtri,quibus fama ſapientiæ no-
men addiderat,præparatis ſementibus exercuēre,ut Abraham quiſquis tan-
dem is fuerit,ut Simon filius Iohai,ut Abraham ſecundus cognomento Ala-
phias,ut ille Rambon, ut Racanatenſis , & reliqui circa religionem diuinam,
circa inſtituta,circa ſolēnia,ritus,phana,obſeruationes,ſacraqꝫ myſteria,mul-
tis annorum curriculis ſtudioſi.

Sidonius iterum ſuam Epicuream ſententiam defen-
dere nititur. CAPVT VI.

CVM, heus tu Baruchia, SIDONIVS ait,quot non lapides tan-
tùm,ſed & ſaxa ingenti hoc flumine ſermonis tui uoluis? Diſpe-
reāt illi maiores qui te quodam, ut inquis, edicto à philoſophicis
prohibere conati ſunt. Nam quid futurum erat de te, ſi Philoſo-
phorum penetrauiſſe libros fuiſſet conceſſum? cùm nihil hac ora
tione tua copioſius unquam & etiam pugnacius audiuerim , ita ut , quo tan-
dem ariete murũ iſtum,quem inanibus meis uerbis oppoſuiſti,frangere que-
am,haud ſim compos conſilij. Nec me contra dimicatum oportet, quoniam
tantis ictibus enſem meum obtuderis.Obmuteſcam igitur ſi hoc unum com
monuero,graue hominibus fore, id quemlibet ignorare , quod uidet, quod
audit,quod tangit.Veluti Plautinum illum Soſiam,eo ſolo riſum uulgi com-
mouentem, quòd ſeſe tangendo , uidendo , audiendo ipſe de ſeipſo dubitet.
Senſuum accuratiſſima cognitio. Quis enim aſpiciens unquam niuem,eam atram dixerit , atqꝫ ignem eſſe cali-
dum quis non ſenſu indicauit? Quare ſi Epicuro auſcultabis,inuenies primis
ab ſenſibus eſſe creatā notitiam ueri.At quòd diuina ſciri ab hominibus con-
tendis,id quoqꝫ tibi haud facilè conceſſero.Sic enim , dum à cognoſcente res
comprehenditur, diuinum cum humano iungi confiteberis , quæ duo tàm
ſunt oppoſita quàm quæ maximè. Diuinitas enim,& initio carere, & fine di-
citur,humana terminis clauduntur omnia. Eius autem quod finitur, ad infi-
nitum (Peripateticis atteſtantibus)nulla eſt proportio. Scitè igitur Lucretius
noſter ſic inquit: *Quippe*

Quippe etenim mortalem æterno iungere,& una
Constare, & putare, & fungi mutua posse,
Desipere est.—

Quid enim diuersius esse putandum est, aut magis inter se distinctum discrepitansq; quàm mortale quod est immortali atq; perenni iunctum? Ego uerò etiamsi fieri posit,tantam molestiã superis non imprecabor, ut quolibet momento nobis mortalibus præceptores asistant, & quod uix sodalem ausim, id Deos rogem.

Refragatur Baruchias,qui execrandam Epicuri opinionem detestandamq; asserit. CAPVT VII.

AT ego, inquit Baruchias, Sardanapalum hunc Latinum tuum quem cæteri Lucretium nominant, suspicor & de Philosophia & omni diuinitatis choro malè meritum, & si non molestè feras tàm hîc quàm alijs pluribus in locis sibi ipsi controuersum. Sed quod ad rem attinet,tangamus. Cùm enim sacra magnæ matris Cybeles describeret,hominesq; ob id armatos currum sequi affirmaret, quod putabãt diuam prædicere,quo præsidio patriã defenderent, ea tamen esse uana creditu, subiunxit his uerbis:

Quæ bene & eximiè quamuis disposta ferantur,
Longè sunt tamen à vera ratione repulsa.
Omnis enim per se diuum natura necesse est,
Immortali æuo summa cum pace fruatur,
Semota à nostris rebus seiunctaq; longè.
Nam priuata dolore omni,priuata periclis,
Ipsa suis pollens opibus nihil indiga nostri,
Nec bene pro meritis capitur,nec tangitur ira.

Quo apparet superos nihil de sua clemẽtia nobis largiri,ne fortè molestia negotiorum afficiantur.At pòst tertio libro sic ait:

Dicendum est Deus ille fuit Deus inclyte Memmi,
Qui princeps vitæ rationem inuenit,eam quæ
Nunc appellatur Sapientia,quiq; per artem,
Fluctibus è tantis vitam tantisq; tenebris
In tam tranquillo & tam clara luce locauit.

Nihil sermo iste præ se ferre potest,nisi Philosophiam esse spiraculum Dei, ac illustrationem diuinam.Id ille tandem ipsa ueritate coactus fatetur,quod uix de suis manibus extorsimus, quod absq; comminatione fidicularum expresimus.Taceo quòd modò animum esse mortalem asserit, modò redire ad cœleste principium: *Philosophia quid.*

Atq; animam verbi causa cùm dicere pergam
Mortalem esse docens,animum quoq; dicere credas.

Alio in carmine ait:

Deniq; cœlesti sumus omnes semine oriundi,
Omnibus ille idem pater est,—

Et post pauca concludit:

Cedit item retrò de terra quod fuit antè
In terras,at quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cœli fulgentia templa receptant.

Adeò ne se incogitantem atq; impudentem non ueretur refelli, sed phaleratis dictis sperauit nos fallere,uel saltem dubios reddere,& uelut ipsemet se prodit,quasi musco dulci contingere melle.Sed oro te, sine eum inter poëtas canere,non pulpito philosophorum præesse. Quod si te, aut quoslibet suis decretis,suis literis,uel etiam Epicuri,ut postrema,ita impurisima factione per-

moueri putarem, uociferarer, & quantum maximè possem contenderem, omnium uitiorum spurcissimam altricem esse hanc sectam, phanatico cuiusdā
Leucippus. Leucippi somnio plantatam, postea Democriti autoritate irrigatam, excitarem omnis generis philosophos, tametsi ad extirpandam sacrilegam hāc gentem, non adeò sit multis opus, neq; ualde sagaci ac claro ingenio. Tum *CAPNION*: Mitte, inquit, maledicta, rem ipsam putemus.

Capnion iurgia missa facere iubet, & à laudibus amborum incipiens, tandem ipsis hortantibus aggreditur disputationem de scientia. CAP. VIII.

EQVIDEM mihi uidere uideor, ambos uos altissimarū rerū exploratores, summis ingenijs, singulari copia, & dicendi facultate præditos, multa splēdidè, magnificè multa, plurima sapienter ad rem qua de agitur contulisse, ac quasi de utriusq; uarijs mercibus nobilissimam degustationem præbere. Sed cùm animo mecum cogito, quid ipse ego ad uestrum forum tantis litigatoribus dignū afferre queam, mei profectò me plurimum miseret tędetq;: qui rusticum nimis & illepidum sermonē eruditissimorum auribus inculcare non dubitem, nisi hoc unum à uitio me liberet, quòd consultò & data opera me uestro consortio immiscuerim, ut comparatione ruditatis & imperitiæ meæ literatissimorum hominum dignitas & gloria multò acrius splendeat, ut solent candida inter multa nigra eminentius clarescere, & quodlibet sui contrarij pręsentia distinctius apparere. Igitur age, Sidonius inquit, obsecro te, scio & hunc Baruchiam mecum, parce isti aëri uel in re non opportuna. Quid enim abdicatione laudis, cuius te arbitramur dignissimum, opus est? Nouimus inter nos etiam pridem. Quare perge, Capnion, & tuam nobis sententiam explica. Percommodum enim hic Philosophiæ locus solitarios continet, neque ullo strepitu impediti nos ab audiendo, tu à dicendo prohibebimur. Faciam facilè, quia iubetis, *CAPNION* ait, dum ineptias meas animo non molesto feratis. Et si me non fallit memoria, Hercle omnium hostium numero cùm castris ipsis relictis, ex-
Causæ cur nulla solida scientia constet. istimo bellum inter uos duabus ex causis geri. Primum quòd ulla de rebus tàm supernis quàm infernis nequeat humanitus acquiri scientia, occasionem præstante tum humana imbecillitate, quantum ad diuina spectat, tum rerum naturalium temporaria mutabilitate ac alteratione continua, quod ad perfectæ scientiæ fundamentum attinere putatur. Obstat & secundum quòd neque diuinitus etiam quicquàm mortales sciant, ne intolerabili molestia per hominum discendi cupidorum quotidianos appetitus Dij afficiantur. Præterea uerò potissimùm, quoniam diuinam cum humana operatione coniungere, quod in eiuscemodi scientia necessariò fieret, nihilo secius extiterit, atq; si concordi uinculo maximè diuersa connectere studeas. Totū hoc, ut quàm breuissimè pro nostro captu explicemus, ponderanda uerborū uis est, quib. ab ortu fermè usq; ad hanc uesperam digladiamini. Tractatio autem non admodum ex occultis principijs erit, neq; nō perspicuis rationibus (ut arbitror) ad credendum. Quid enim oculorum orbes concauis in foraminibus fron-
Visus. tis occlusi aliud quàm uidere desyderant? quod unum & proprium eorum est solamen, sine quo certè spectaculi fructu frustra sint & ociosa munera? Si uultis, recordamini quale Phryx ille apud Euripidem haud incōcinnum planè carmen attulit:

Quisquis, inquit ille, uir est, etiamsi seruus fuerit, lucem tamen cernere gau-
Auditus. det. Quid illa cartilago mollior ossibus, carne firmior in hominum auribus pendula flectensq;? nōnne uoces haurire cupit? Vnde & aures, citato Virgilio, dici putant, cùm ait:

—vocemq; his auribus hausi.

Et, ut

Et,ut cętera percipiendarum rerum instrumenta complectar,quid aliud odo ra uis narium,quàm olere?Quid lingua magis,quàm gustare appetit? Esca i- gitur qua oculus pascitur,color est.Sic aurium,sonitus:suaueolentia, nasi:sa- por,linguæ:ac mollia quæq; tactus pabula fiunt.Quæram deinceps,non ex- tet oculus,nec auris,neque nasus, nulla denique lingua, nullus sensus, quid putas nobis commodi afferant color,uox,odor,acerbum, dulce,scabrum,le- ue? Nonne omnia hæc frustra in orbe sint inania & nihili existimanda? Cer- tè quidem ponite hoc è manibus,& apprehendite,non arma sensuum,sed eo rum uires ac potestates. Nisi enim illis acre iudicium adsit, indiscreta & con- fusa fient uniuersa, nec alterum alteri proprium obieceris, & oculus uo- cem uidebit,& auris colorem audiet. Oro te igitur Sidoni iuxta Lucretium tuum,An poterunt oculos aures reprehendere? An aures tactus? An hunc porrò tactum sapor arguet oris? An confutabunt nares oculi, gustum quo- que uincent?Non,ut opinor,ita est. Nam seorsum cuique potestas diuisa est. Quod Baruchias quoque tecum & omnes Academici Peripateticiq; respon debunt.At quæ' nam eius diuisionis occasio est? Dicat Epicurus,oculum,si- militer & cętera instrumenta non congnoscere ipsam naturã & conditionem rerum.Quid igitur?Audite uersiculum:

Olfactus. Auditus. Sapor. Tactus.

Hoc animi demum ratio discernere debet.

Actum iam est.Nam ut color uisum pictura pascit inani, sic relucẽs in animo forma ueri,procul dubio pabulum erit rationis, quæ alterum ab altero discer net,medio intercedente cogitatu, quam æstimationem appellant. Recẽsebo causam omnem quam queo breuissime. Sensibilis quidem res undiquaq; si- mulachrũ de se propellit tenuissimum & incorporale, quod à sensu facilè ap- prehenditur propter amicã sensitiuæ potestatis hospitalitatem. Id cùm eò lo- ci diuersatur,eminentiorem dignitatem mox adipiscitur, & præsentẽ rei sub- sistentiam abijciens fit idolum,retentis secum cæteris circumstantijs. Tunc i- taq; imaginatio quædã effigiem absentis simulachri suspicit.Idoli tandẽ con- ditiones,ipsa phantasia per quasdam apparentias & ęstimat & dijudicat, mo dò uerè,modò fallaeiter. Vnde solent equi sinistrè discernendo laruas odisse, ac quasi futura nocumenta fugere. Haud secus atque áues, quæ ficta in hor- tis agrisq; terricula malè suspicantes horrent,& sæpè decipulas metuunt, in- sidiasq; præsentiscunt. Posterius hæc inuolucra quanquàm diligenter subli- mata,tamen adhuc brutis appendiitijs respersa, dignior quædam uirtus, qua ratio dicitur,cribrat atque librat, ab una proprietate currens ad aliam. Quo planè discursu in rebus quidem illud esse crystallum affirmat, hoc uerò glaci- em,& inter gẽmas disputat electrum quandoq; uitrumq; misceri:quapropter animaduertit hoc esse chrysolithum,istud dici resinam, illud uitrum appella- ri.In actionibus autem & negotijs aliud esse turpe arbitratur,aliud decorum. Ergo semper rimatur ratio,& diligenti ac indefessa indagine sensibilia scruta- tur prius à materia,nunc à præsentia rei denudata, adiunctis etiam intentioni bus uarijs haud ulli sensuum receptis, quæ tamen absque sensibilibus inno- tescere non possunt:ut cùm Baruchiam hunc intueor hominem statura me- diocri,prolixa barba,subtristi fronte,naso aquilino,palliatum, circulatum, & quod ait Satyrus:

Ratio. Aestimatio.

Phantasia.

Discursus.

Obstipo capite & figentem lumina terræ,
Murmura cum secum & rabiosa silentia rodit,
Atq; exporrecto trutinatur uerba labello.

nde auguror Hebræum esse, cui croceus est circulus insigne, philosophum quòd pallio tectus sit,& Pythagoricum maximè uel alterius diuinioris sectę: Iquòd Saturnus arcanæ contemplationis autor,eiuscemodi superficiei pictu- ras procreare dicitur. Posthac mihi pro consuetudine gentis & professionis non ualdè amicum, nisi quantum nos iam literæ conciliant, tecto item gau-

dentem & umbra, plurimaq; id genus quæ homini accedunt uel uitij uel laudis indicia. Nec unquam ceſſat rationis ſcrutinium, ſed ingenita eſt cuiq; ſedulò quærendi cupiditas: tantiſper dum ſagax notitiæ appetitus circa optatam ueritatem ſuo uoto minimè fruſtratur. Quam & in omni arte inueſtigãt artifices, & deceptos quoslibet natura ipſa facit erubeſcere, quoniam illis inter uerum & falſum rectæ rationis defuerit iudicium. Deceptores quoq; naturaliter, ut tales odimus, & omnes qui aliud ſub lingua, aliud gerũt ſub pectore. Nihilq; tam uerecundum homines ſibi ducunt, quàm errare, pręſertim bono præditi ingenio, & qui animi uirtute pollent: quos ego quoties de ſcientijs diſſerendum nobis eſt, ſolos eſſe homines aio. Infantes etiam uix ab uberibus auulſi, de quauis re, quam uident aut ſentiunt, curioſè interrogant, ut fateri non ab re liceat ingenitum eſſe nobis inueniendi ueri amorem & facultatem. Neq; aũt ad id dementiæ nos ipſos trahi uel ſaltem duci patiamur, ut naturam uniuerſitatis, quæ, uel Sardanapalo teſte, omnis creat res, auctat, alitq;, cùm alias nuſquam egiſſe perperam uiſa eſt, eam tamẽ hîc aberraſſe, ac talem nobis ueritatis auiditatem fruſtra impreſsiſſe putemus. Quemadmodum enim uanè creatos fuiſſe oculos fatemini, ſi nunquam concederetur lucem aſpicere, ſic & opinabimur de ſancta ſolertiq; natura, quę mortalium animis rationem haud implãtaſſet, eiq; tam uigilem percontandi ueri conatum nunquam inſeruiſſet, niſi compertum illi antè fuerit humanum animum poſſe ueritatem apprehendere, ſuamq; hanc tam nobilem facultatem, conditionem, uirtutem, potentiam, uel aliquãdo prodire in operationem, reducere ad effectum, propellere in actum, iaculariq; in obiectum ei conſentaneum & uiciſsim ſui appetens. Eſt enim ſic eſca rationis ueritas, ut illuminatus color oculi, & percitus odor narium, & conſonans aurium ſonitus. Ergo liquido apparet in hac mũdi ſtructura, quam cernimus, aliquam triumphare ueritatem, quæ toties rationem noſtram commouet, agitat, implicat, explicat, toties inquietam, toties inſomnẽ miris modis ſollicitat, non fortuitis aut alicunde aduentitijs, ſed ſuis & proprijs & originarijs naturæ illicibus, quæ omnia cùm non fiunt fruſtra, utiq; cõtingit, ut ueritatem eorum quę ſunt, aliquo tandem opportuno tempore amplexemur. Quiſquis igitur id, quod eſt, uel ſuapte natura, uel diuino adiutus adminiculo uerè comprehenderit, quare non illum eius ſcientiam ſortitum exiſtimauerim? Ita enim ſcientiam appellabimus ueram apprehenſionem rei. Hoc eſt, quod initio dixi, ponderanda uerborũ uis eſt, quibus tantopere digladiamini.

Inueniendi amor.

Veritas.

Scientiæ nomen variè accipitur, tum de binis naturis, & quòd humanarum rerum non eſt ſcientia, ſed opinio, præterea de obiecto rationis & mentis, & cauſis prima & ſecunda differitur. CAPVT IX.

QVA in cauſa certè intelligi facilè poterit, quòd ſcientiæ nomen uariè ſignificat, ut ſunt res multiplices, quas ſciri dicimus. Rerũ autem de quibus colligere ſcientiam autumãt multi philoſophorum, maximè uerò Platonici binas eſſe naturas decreuêre. Alterã quæ uideri oculis & attingi manu poſsit, propè ad omne momẽtum alterabilem. Detur enim uenia (ut ait Madaurẽſis) nouitati uerborũ, rerum obſcuritatibus ſeruienti. Hęc ipſa cùm eadem & una perſiſtere nequeat, nihilominus à tali uirtute animi hoſpitio ſuſcipitur, pro modo rectius quo eſt, quàm quo non eſt, qualis in ueritate res eſt: id eſt, mutabilis. Quã quidem mutabilis rei ſuſceptiuam in nobis poteſtatem, quod æquè inter nos poſthac conſtare debet, opinabilem rationem uoco. Vnde id progreditur, quòd tu, Sidoni, rerum naturalium & ſenſibilium ſcientiam eſſe contendis. Et ego tibi aſſentior, quæ certè ut cognita mutantur, ita & ſcientia mutabitur. Nihil aũt

refert, hoc te ſcientiam nominare an opinionem, quoniam de negotio manifeſtum eſt. Vultis uno uerbo dicam? Omnium rerum ſub cœli domicilio commorantium, nō eſt humanitus, quā uerè ſcientiam uocamus, ſed opinio potius. Quòd quando de his ſcientiam obtineri audiamus, ſemper tamen uocabulum ipſum opinionem deſignat. Alteram autem ſubſtātiarum naturam aſſeuerant incorruptam, immutabilem, cōſtantem, eandemq́ ac ſemper eſſe, quæ non tantùm penetrabili cogitatione percipitur, uerùm etiā mentis acie uidetur, qualia ſunt quæ nos uocamus diuina. Nam præcedentia plurimi appellant dæmonica. Vnde & pleriq́ Platonem diuinum, Ariſtotelem uerò dæmonicum cognominarunt, propter utriuſq́ in talibus ſcribēdi eminentiam. De his itaq́ quoniam ſupercœleſtia ſunt, nec ulli uſquam ſenſui obuia, quis, optimi uiri (uos enim appello Sidoni & Baruchia) quis, inquam, mortalium, præter quam diuinitus, ac nulla humana uirtute, quantulamcunq́ tandē cognitionem obtinere queat? Nemo, Hercle, nemo. Ergo ueritas inferiorum rationis, ſuperiorum mentis, obiectum eſt & pabulum & eſca & uoluptas ſumma, quodlibet pro modo captuq́ ſuo. Nulla tamen in orbis terrarum ampliſſimo ſpatio, niſi reuelatione diuina de ſubſtantijs conſtans, tota & irrefragibilis habetur ſcientia, quatenus ab Ariſtotele definita eſt, quoniam diuina non tanguntur, mundana quolibet momento ſenſum effugiunt. Hinc enim deeſt cauſarum ſufficiens notitia, inde permanentiæ conſtantia, & quod maximè obeſt nobis fragilis induſtria, ſera prudentia, citata mors. Quo fit, ut quā nos ſæpe putamus ſapientiam ſcientiam'ue eſſe, is error ſit, ſiue cœleſtium fulciatur aſpectu, ſeu naturaliū cauſarū ac materiā ſecum trahentiū, eminēti ſuſpicione nitat. Quod Chaldęis philoſophis Eſaias ille nobiliſsimus uates ad urbē Babylonem ſcribens improperat: Sapientia tua, & ſcientia tua, ea ipſa decepit te. Saluēt te Aſtrologi cœlorum (quod fortaſſe meliùs trāſferimus quàm aruſpices cœli: Nam hobre ſunt aſtrologi qui contemplantur ſtellas, & ſupputāt menſes) à quibus ueniant tibi quæcunq́ futura ſint. Defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum, unuſquiſq́ in uia ſua errauerunt. Vtroſq́ igitur complexus eſt, & qui rimantur inferiorum cauſas, & qui cœleſtes influxus curāt, alter errat ſupputando, alter conſilia colligendo, uterq́ ignorans adæquatam operationum uirtutem, omniumq́ circumſtantiarum conditionem. Quare ſiue ſapimus ſempiterna, unde Sapientiæ nomē eſt, ſiue ſcimus perpetua, quibus ſex materiæ modica extat, ſeu cognoſcimus momentanea, fluxa & caduca, quę tempori cœloq́ ſubiacent, ſemper illis recta fides ſuperior eſt: per quā intellectus agēs poſitus in culmine ac faſtigio humani animi, purus, lucidus, perſpicuus, radiantes in mentibus diuinis atq́ ſupercœleſtibus, & refulgentes omnium rerum tā mortalium quàm immortalium ſtatus, tanquā in quodam ęternitatis ſpeculo intuetur: quę omni rationis ordinatione, diſcurſu, indagine, opinione, ſcientia, item omni deniq́ intellectu poteſtatiuo agēti, ſpeculatiuo adepto, quantùm ille ipſe ſe inferiora uiſitat lōgè quidem eſt certior, & tàm ad contemplandum quàm ad agendum efficacior. Nam ſi liceat inferiora conferre ſuperioribus, ſicut anima ſecundum ſenſum fit aliquid idem actu cum ſenſibilibus, & ſecundum intellectum cum intelligibilibus: ita quoque & ampliùs per fidem fit mens noſtra cum ſupernis intelligentijs actu eadem, & cum Deo coniuncta. In quo relucent omnes rerum cauſæ multò eminentius, multò nobilius quàm ipſę conſiſtere queant in effectibus. Nam intima rebus eſt cauſa prima plus, quàm ſecundæ. Secundas prima continet, ut fons riuulorum aquas: Imò uerò, ut immenſum pelagus ſimul omnes undas inſinuat, ita ampliſsima eſt eius comprehenſio. Quod Agamemnon apud Homerum prædicat. Tenet enim uniuerſa, Vnde μέγιστον κράτος habere dicitur.

Ars longa Vita breuis, Experimentū difficile.

Quo

Quo pacto Dei hominisq; vnio fiat, vbi Epicuri sententia de summi boni otio, & diuinitatis influxu molesto reijcitur, probans vnum Deum existere, & cuncta gubernari.

CAPVT X.

OMNIS rei ortus est, Orpheo teste, & subsistendi uis potentissima principium, medium, & finis. Credite mihi, cùm hæc mente uoluto, & cùm naturas congrego, segregoq; uniuersi, uideor uidere, quo planè modo erga proxima sibi homo se habeat. Quanquam enim cum igne cœlum in materia communicat, cum aëre ignis calore, aër cum aqua humore, aqua cum terra frigore, rursus cum igne terra siccitate, Deus cū intelligentia (quam idiomate uocabuli dæmonem censemus, quasi δαήμονα, id est, scientem immortalitate, Dæmon cum homine affectu, homo cū belua sensu, & hæc cum planta quodam animæ genere, quod uegetare facit. Tamen comperio deniq; quòd brutum ab homine distat ratione, homo à dæmone innata sapientia. Sed homo ab homine potissimū fide differt, ut sicut ignarus à sapiente alius est per usum rationis, ita sapiēs à propheta per usum fidei Propheta quoq; à dæmone per mortalem conditionem. Iam igitur uidetis qua de re posuit Deus hominem in medio paradisi. Paradisus deliciarum hortus est. Ornatus omnis deliciæ sunt. Mundus ab ornatu nomen accepit, quoniam Græcè κόσμος dicitur. In iure quippe ciuili mundus muliebris is est, quo mulieres ornantur. Posuit igitur hominem in medio uniuersi, cùm inferis & superis cōmunem, qui gerat erga superos fidem, erga inferos rationē. Inter mortales, ut Deus per fidem: Inter cœlites ut homo per rationē: Inter alterutros excellens per sapientiam, parum à diuinitate superatum, humanitatis tamen uictorem. Quod ex Dauid rege didicimus: Cum summo enim & Optimo Maximo Deo sic de homine loquitur: Minuisti, inquit, eum paulò minus ab אלהים, id est, à Deo. Itaque meminisse potestis quid de priori uestra contentione sentiam, esse scilicet ueritatem aliquam in æthernis æthernā, cuius ipsa mens receptaculum fiat, In mutabilibus mutabilem, quæ contenta sit rationis diuersorio. Alterius scientiam dici posse sapientiam, alterius rectam opinionem, incerta omnia nisi diuina fide roborentur. Est iam reliquum infirmæ cuiusdam argumentationis obstaculum (pace omnium dixerim) ab Epicuro populari Philosopho somniatum, quod arbitror Sidonium recitare potiùs quàm affirmare pro singulari grauitatis & doctrinæ præstantia, qua præter cæteros egregiè præditus est, quo faciat nos dubitare, contingat'ne Deum affici molestia, si beneficia mortalibus largiatur, an potiùs assiduis precibus cupiat rogari? Solus Epicurus laboris impatiens tantum amauit desidiam, ut & in summo bono poneret otium, & diuinitatis influxum putaret molestiam. Quasi solem credamus exhauriri lumine, ac tandem deficere, quoniam tam diu luxerit, & cœlum fatigari quando præbet clementes influxus inferioribus. Si hoc tam diuturnum officium corporalia non molestat, non deterit, non grauat, quid sentiendum est de summo cunctorum autore, qui si, cum Epicuro, cum Lucretio, cæterisq; uoluptarijs gnatonibus ignauiam, inertiam, pigritiamq; dilexisset, non utique tantum & tam admirabilem hunc ornatum, quem cernimus, ex uisceribus suis exuberanter effudisset, & hanc machinam struxisset, quam toto æuo regeret. Quanquam enim quorumlibet negotiorum singulares esse gestores, uicarios, tribunos, præsides experti sumus, tamen ad hunc unum semper recurritur principem uniuersi, quo sine nec gestores gerere, nec tribunos suffragari, neque præsides sufficere putandum est. Haud secus atq; lumen sine luce, aut omnino secundā causam sine prima. Ordo enim uniuersi & primū aliquid & unū desyderat, qđ turpe est Philosopho nescire, cū illud gregarij milites nouerint. Sic enim

Hominum differentiæ.

παράδεισος.

Princeps uniuers.

enim Vlysses apud Homerum in exercitu concionatur. Haud profectò singuli præesse possumus ô Achiui. Non enim bonus est plurium principatus, Vnus sit princeps, unus rex. Vbi nunc tot atomi Epicure, tantum regnum gubernantes & mundi unius innumerabiles architecti? Si ratione regunt tantilla corpuscula, non erunt igitur simplicia & insecabilia, quoniã ex ratione corporeq; constant. Si præter rationem, imprudẽter omnia gerantur necesse est. Quod non solùm natura, sed ipsum nomen mundi abhorret, in quo nihil ornati, nihil mundi ualeret consistere, dum singula interturbarentur, & aliud alio tenderet. Ergo qui summus est, unus est: qui unus est, simplex est. Aliter enim compositus, duo non unus est, quare in se mœrorem, tædium, turbationem, molestiam nullam unquam recipit. Fieret enim uarius & multiplex, inquè deterius mutabilis, quod unitati & summæ bonitati non cõuenit. Quando autem sui similis dicitur, id est, clemẽs, beneficus, misericors, & cætera quę bonitatem suam exponunt, decent, & ornant, tunc idem ipse est, atq; tum unus simul erit clemens & Deus. Deus cùm inuocatur, clemens cùm ad uota largitur. At est'ne aliquis omni furioso dementior, qui cogitet fieri posse, ut ullis supplicium precibus sempiternæ diuinitatis operosa quies & quieta operatio molestetur, cuius summa dignitas est, ut petatur, summa trãquillitas, ut tribuat, qui homines etiam ad rogandũ inuitat, quod nos Dei filius, idemquè Deus edocuit? Nemo, inquit, uenit ad me nisi Pater meus traxerit eum. Voluptas est Deo aspicere uultus hominum se intuentium atq; admirantiũ, non molestia, non inquietudo.

Omnia unũ.

Dei dignitas & tranquillitas.

Magna & ingens consolatio.

Notatur Lucretius, qui Deum molestè ferre vota, dixit, tum quid orare nos inuitat, quid ue coniungat cum Deo, & de vnitate docetur. CAPVT II.

TVVS uerò Sidoni Lucretius (Honoris enim causa iã non te nomino in secta tam sacrilega) & tuus etiam Epicurus audent id in Deo notare, quod ne de bonis uiris cogitare phas esset, quòd amicorum uota molestè ferrent. Quid enim aliud mortales in precem erga diuinitatem mouet, quàm sperare se amicum Deo? Quid fidem supplicationibus administrat præter unum amorem? Quod Homerus omnis Philosophiæ plenissimus ostẽdit, cùm ait: Chrysyn Apollo ipse orantẽ exaudiuit, quoniã ualde sibi amicus erat. Apparet, ut arbitror, ex his quæ paucis cõplexus sum, pro tenui facultate dicendi quę in me sita est, quid ad ipsam cũ diuinitate coniunctionẽ humanam respondẽdum sit. Nec enim nũc quæstio est, unus'ue idẽq; Deus & homo esse queat, siue à Deo prognatus, seu ex hominibus ortus. Quale de Aesculapio desertor ille Iulianus in libro, cõtra Galilæos edito, memoriæ prodidit, cuius penè uerba sunt hæc, utcunq; me auto re trãslata: Iupiter enim in suis intelligibilibus ex se ipso Aesculapium genuit, & in terram per solis prolifici uitam destinauit, hic è cœlis ad terram sortitus progressum uniformiter in hominis specie circa Epidaurũ apparuit. Auctus itaq; illic successibus super uniuersam terram porrexit salutiferam eius dexteram. Transijtq; ad Pergamum, deinde profectus in Ioniam ad Taranta, posterius Romam. Hinc traiecit in Coum, deniq; ad Aegas, & ad cætera loca mari terraq;, ut restauraret animas malè dispositas, & corpora minus bellè habentia. Iulianus hæc, si uerè ipse uiderit, neq; hoc loco controuersiam de Dijs immortalibus explicare studebimus, quemadmodũ in terris cõuersati, & ab hominibus uisi sint, ut Apollo Daphnen insecutus, ut in Thessalia penes Admetum constitutus, ut in Phrygia corã Laomedonte cognitus, ut in pauperum Philemonis Baucidisq; tugurio epulati ambo Dij superi, ut scripsit Ouidius:

Amicitia Dei nostra consolatio.

Aesculapius

Dij in specie humana apparentes.

Iuppiter huc specie mortali cumq́; parente
Venit Atlantiades, positis caducifer alis.

Etenim

Etenim fermè totus trāsformationis liber ille haud aliud est quàm Deorum cum hominibus, uel, quod magis ridiculum erit, cum beluis, metallis, lapidibus, cæterisq; anima carentibus, non tantùm communio, uerumetiam transmutatio, ut Epicureis admirabilius uideri debeat, quòd summū Iouem omnibus rebus etiam uilioribus cōmisceri poetę canant. Eum namq; modò in aurum fuisse transformatum, modò in Cygnum. Iam Taurus erat, iam Aquila, iam lapis qui Abaddir appellatur, totusq; semper uersatilior hoc Proteo fuit. Nos uerò siue hominis societatem cum Deo, siue Dei communicationem cū homine quantum ad nostram inter nos disputationem confert, amorem dicimus, quem fidem peperit, spes alit, atq; seruat. Deus amor est, homo spes est, uinculum utriusq; fides est. Iungitur diuinitas menti, ut mens intellectui, intellectus intentioni, intentio imagini, hæc sensationi, ea sensibus, ipsi tandem rebus, ita semper ut uirtus superior per singula inferiora pro captu cuiuslibet animantis usq; ad ultima fluat. Sæpius enim euenit, ut oculos aliqua uersus dirigam, me tamen uidisse non memini: quem aliorsum imaginatio ligauit. Quid uerò sit, quod me uidere suspicor, exercitatus ante circa phantasiæ intentionem intellectus præstat cum ratione. Intellectus nisi per mentem illuminetur, ab errore non est immunis. Mens lumen intellectui non porrigit, nisi lucescente Deo, qui cùm liberrimam uoluntatem habeat (aliter enim deterior esset homine) pro modo suæ uoluntatis plus minus' ue lucis in mentem pluit: qua rigantur cæteræ mortalium potestates. Quanquàm tamen nulla sit hominis erga Deum proportio. Deus enim infinitus, homo finitus est, tamē (pace tua loquor Sidoni) non sunt hæc duo maximè diuersa, ut tu aiebas, & alterum tamen non est alterum. Poterunt autem inenarrabili unione coniungi, ut unus idemq; & humanus Deus & diuinus homo censendus sit. Ago iā uobiscum doctissimi uiri familiariter in palæstra, non arcanæ fidei, sed uulgatæ Philosophiæ. Sic enim unitas, quæ, neq; principium habet, neq; finem, & propterea infinita dicitur essentia, uirtute & operatione, tametsi nō sit numerus (is enim multitudinis aceruus est) tamen creat numerum, iungiturq; cum numero, cuius uaria conuersatio in numerorum contubernio, substantiam quoq; uariat eorundem, totumq; numerale regnum tanquam rex summus gubernat. Hunc humiliat, & hunc exaltat. Et sicut ait Hesiodus:

Fundamentum dogmatis Vbiquitariorum.

Amor natus ex fide & spe alius.

O mirabile cōmertium.

Vnitas.

Erigit hic facilè, & facilè ardua deprimit idem. Stillat enim ab interna immanentia cùm sit infinitudo, mensura, & terminus omnium, quasi primus triangulus cunctorum summas efficiens, quandoquidem omnium procreationibus immiscetur. Cæterū peruenit secundo exitu ad suæ naturæ magis consentaneum impar primum incompositum sphæræ indiuisibilis, quę tamen faciem quandam compositæ naturæ præ se ferat, ex initialibus rerum seminibus constituta & paris & imparis. Tertio deinde iactat radios super corpus solidum, per circularem alteritatis numerum sensibilia penetrans, & in denariæ pyramidis fundamentum perfectissimum indesinenter agitans. Vltimo diuina unitas numeri omnis admirabile mediū inhabitat, quod circulo quodam indiuiduæ imparitatis proximè sese conatur mirifica reflexione reducere, quapropter & illud ipsum cum superiori secundo exitu communi charactere insigniuit. Solam enim architectura uniuersi differentiam hanc ordinis inter utrunque medio intercedente mundi corpore disposuit, ut cernere liceat unitatem à singulorum communicatione non abhorrere, quo & Deum libenter uersari cum hominibus animaduertamus, cuius conuersationis eminentissimum esse argumentum potest, quod super uires humanas mirabilium operum ipsimet effectores sumus, simulq; in natura constituti supra naturam dominamur, & monstra, portenta, miracula diuinitatis insignia, nos mortales uno uerbo, quod iam pridem uobis explicare ausus sum, profligamus.

Sidonius cupit reliqua audire, itemq́ Baruchias, qui nihil fieri, nisi quæstus gratia, dicit. CAP. XII.

TVM ô Capnion perge, *SIDONIVS* inquit. Quam enim cupio scire, quorsum euadas? Ita me Deus amet nihil ullo tempore audiui iucundius, scilicet, in nobis esse situm & reconditum solis uerbis, quæ artificia inter omnia figmenta humana factu facilima & tenuissima ducimus, tot res, tam mirabiles, tã arduas, tam subitas, tam audaces conficere, quod libuerit animo nostro, quod de Medea legimus: *Res magnas perficere.*

Verbaq́ ter dixit placidos facientia somnos,
Quæ mare turbatum, quæ flumina concita sistunt.

Quid enim carmina possunt? De his planè, Venefica se multum iactare mihi uisa est apud Nasonem cùm ait: *Magna uis in uerbis, magna in herbis.*

—concussaq́ sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello.
Nubilaq́ induco, ventos abigoq́ vocoq́.
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces.
Viuaq́ saxa sua conuulsaq́ robora terra,
Et syluas moueo, iubeoq́ tremiscere montes,
Et mugire solum, manesq́ exire sepulchris,
Te quoq́ luna traho.

Quare Baruchia supplicandum est ac etiam litãdum Capnioni huic, ut quid sit hoc uerbum quo talia fieri asserat, haud ignoremus. Et assentior tibi, *BARVCHIAS* respondit: Et certè res erit digna Philosophis, tantis de tam secretis inter se disserere. Quanquam nostrum hominum genus in libris quondam occultis non parum de ea parte religionis curiosi fuêre. Tamen dicam, ut sentio, nullus est Hebræus hoc æuo, quem ea uerborum potestas comitari uelit. Sed noctem totam frustra murmuramus quod nulla nobis sit prophetia: sicut & Delphis oracula cessarunt, & Pythias Philippizin à Demosthene insimulatus est, nisi sacrilegus aliquis inuentus sit, qui lucri causa portentum promittat, tàm desipientibus quàm decipiendis. Ego de cæteris nationibus prior loquor, deinde meos recordabor, itemq́ alios. Nam diuitibus responsa dabit Phryx augur, & ære minuto qualiacunq́ uoles Iudæi somnia uendunt. Tanto prauis uiris semper in honore fuit auri execrabilis fames, ut non dubitent ob auaritiam & lucri cupiditatem tàm diuina quàm humana suis flagitijs contaminare. De tuis Capnion hac ætate quibusdam sacerdotibus qui se purissimos & tanquam Dei nepotes diuinitate plenissimos iactant, nil ausim obiectare, ne me singulari neglectu eius sectæ credas extenuare diminuereq́ amicitiam nostram, quam nobis politiores literæ conciliarunt. Egregium namq́ Terentij adagium extat, & memori mente amplexandum quod ait: Veritas odium parit. Illud ni uererer adducendum esset in medium, quónam modo uniuersa pretio sacra prophanant à summo ad imum, ut iam sint uenalia mercede omnia, quam, dum uetant iure actionis apud iudicem expostulare, tutum perfugium exquisierunt, implorando iudicis officium, ut ritus tradendi nummos haud pereat: quasi non sit merces petita, quæ ob consuetudinem petatur, cùm neq́ consuetudo uocari debeat ea, quæ contra Deum machinatur. Sed taceo quæ prodigia, quæ miracula populo prædicant, ut onerentur muneribus donaria, & nummis sua redundent uniuersa. Velut inquit Actius: Aures uerbis diuitant alienas, suas ut auro locupletent domos. Haud secus & hîc magicos affert cantus, & ille Thessala philtra, & Iudæi somnia uendunt. Cessante igitur auaritia neminem fore arbitrabor posterius, qui uerbis figurisúe miracula se facturum polliceatur, nisi demens aliqua saga diuini

Agyrthæ. *Lucrum.* *Omnia uenalia.* *Saga.*

uini potens rus habitet, quæ à stolidis quibusq; credi uelit, admodum perita cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, deos infirmare, sydera extinguere, tartarum illuminare, quæ anilis amentia quandoq; in ipsis flagris errare deprehensa est, & non Romanis tantùm, uerùm etiam uetustioribus nostrę gentis (hoc est Hebræorum legibus) ultimo uitæ supplicio uindicatur.

Baruchiæ sententiam refellit Capnion, ostendens Philosophos à Iudæis adiumenta doctrinæ quæsiuisse. CAP. XIII.

AD hæc è uestigio, quasi molestia quadam tactus CAPNION, in eum sermonem tamen perquàm modestè incidit, & amantissime Baruchia, inquit, quorsum oratione duceris, ut nobis persuaderè audeas, nisi adsit quæstus, non fieri sæpè stupenda & admiranda quædam ab hominibus, non tempore nata, sed subitò orta, non propagata, sed præsentia, & paulo momento instantia, quorum occasionem antè nullus comprehenderit, nemo sperauerit, & idcirco miracula dicta, siue tu id facias imperio, seu fortè uoto. Nam tantum abest, ut diuitiarum gratia facilè fiant, ut etiam auaritiæ deditis, negata sit ea diuinorum munerum ueneranda liberalitas. Quamuis enim diuitiarum datores apud Hesiodum dij cognominentur, tamen rogari ad eas consequendas superi nolunt, inferi non debent: hoc, propter communionis improbissimæ, illud, ob auaritię turpitudinem uitandam. Extat eius rei Philosophorum ueterum sana doctrina, Theognidis testimonio, qui sic ait:

Non ama diuitias, & non peto, sed mihi tantum
Viuere de modicis sit, nec habere malum.

Hæc nota ô auare. Tuus item Salomon, non minori & sapientia & uetustate præditus, eandem his uerbis sententiam cum diuinitate loquens expressit. Dicam equidem Latinè quoad potero. Nam id interpretari iustius tuę forent partes. Egestatem, inquit, & diuitias ne des mihi, fac me sumere panẽ meum cõstitutum. Quod uulgò sic dicunt, Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum uictui meo necessaria. Quòd uerò istis tuis Iudæis cessauêre (ut ais) obsequi uerba mirifica, non minutam obesse, mihi crede, causam oportet: quippe apud quos uel maximè quondam id artificium uersabatur, ita ut nostri maiores cupiditate eius Philosophiæ ad eam usq; regionem ab amicorum & compopularium dulci conuersatione, & à patrijs laribus multa non modò peregrinatione, uerumetiam quasi exilio perpetuo sint abducti: quãquàm audio quosdam haud assentiri uelle, Thaletem, Pythagoram, Platonem, cęterosq; ad Iu- *Discipuli Hebrææ Philosophiæ.* dæos peruenisse, sed tãtùm ad Aegyptios & Memphiticos uates. In quorum numero Firmianus se Lactantius esse prodidit, in eius libri quem diuinarum institutionum inscripsit uolumine quarto, sequutus fortaßis præter se alium neminem. Sed ego facilè per uestigia Mosaicæ lectionis quę in illorum literis atq; documentis comperio, in eam sententiam cogor, ut dicam illos neq; Syriam, neq; Iudæam, non etiam Chaldęæ scholam prætermisisse. Suo enim tempore cœpit sacra Hebręorũ scriptura tanto in honore, in tanta tamq; frequenti ueneratione apud Babylonios haberi, usq; adeò, ut illam ex propria in linguam Chaldaicam traducere curarent, & id prope quinquagesima sexta olympiade, id est, ætate Thaletis. Igitur qui tanto indagandę ueritatis accensi erant desiderio, ut relicta domo exilium peterent, ne uetustissima eos sacrorum monumenta laterent, quis erit tam à mente alienus qui dubitet eosdem Aegyptum petentes, non simul Iudęam accessisse uel potissimùm, ut gustatis riuulis etiam de fonte potarẽt, & ut Nabathæos quoq; ritus introspicerẽt, puriori'q; diuinitate imbuerentur? In qua tradenda Iudæi omnium orbis terrarum gentium nobiliores fuêre, ipsius oraculi testimonio, quod illi seculo propter

propter quotidianam celebritatem non erat ignotum, sed per compita uicosque decantatum. Experiar modò si queam inde uel binos uersus decerpere qui Græcis consonent. Sic enim ait oraculum:

Chaldæi sapiunt soli, sapiunt & Hebræi,
Qui seipso genitum curant regemque Deumque.

Accedit huc quod firmare sententiam meam posśit, quoniam modica Aegyptiorum, Iudæorumque distantia sit, quapropter mixtos sæpe in eodem loco reperias populos, ex Aegyptijs, Arabibus, Hebræis atque Phœnicibus, præsertim in Sebasta Herodis, quæ rursus Samaria dicitur, in Philadelphia, in Hierechonte, & item in Galilæa. Rem minimè obscuram, peritisśimo & nostri amborum amantisśimo loquor isti Sidonio, quia illinc haud longè ortus est. *Populi confines.*

Capnionis mentem Sidonius comprobat, vbi postea de reiectione gentis Iudaicæ, & Christianorum electione agitur. CAPVT XIIII.

VERA quidem refers, inquit SIDONIVS. Nã una cernitur contiguitas Iudææ, Aegypti, Arabiæ ac Babyloniorum, quare mihi probabile non uidetur eos Philosophos Palæstinam & Hebræorum sapientiam non attigisse, cùm habeam quidem cõpertum, illos non modò sæpe res ipsas, sed etiam penè uerba eius gentis in suos libros transtulisse. Sed perge Capnion. At is, rectè profectò iudicas. Nam de Platone certum est, quem & ego respirandi causa post mille negotia, & aulicos tumultus, quandoque legere solitus sum: Et ô Deus bone, quanta inuenio illum istinc expiscatum, magna ex parte uerbum è uerbo. Quæ si latiùs cognoscere uultis, Iustinum legite Philosophum, quem legistis ut arbitror, quanquã religionis meæ ac non mediocris integritatis martyrem, ob idque forsitan suspectum uobis, nisi re, nõ autem assertione sua, mecum sentire cogamini. Redeo ad causam. Salubris ista potestas uerborum quæ uos deseruit, nos elegit, nos comitatur, nobis ad nutum obedire cernitur: ea non humano consilio, sed diuinitus data, & oblata perfectæ religionis uirtus, non fortuitu, uerùm diligentia & industria sua mutauit locum. Quia uos legitima sacra mutastis: ideoque frustra murmuratis, frustra Deum inuocatis, quem nõ, ut ipse uult colitis, sed inuentionibus uestris blandientes, etiam nos Dei cultores liuore immortali oditis, quod in primis respuit diuinitas, quæ pacifica mentibus humanis insidere cupit. Nec Sidonium nostrum facilè assumam, nisi flecti queat ad syncerum credẽdi genus. Nam de te ipso uix mihi spes est, ea prosapia nato, quæ semper duræ ceruicis extitit, nisi aliquid multæ in tuo præclaro ingenio literæ, plurima studia, innumerabiles doctrinæ, non nihil etiam ingens amor cognoscendi efficiat.

Gẽtes ab Hebræis summam sapientiam nacti.

Causæ Iudæorũ miseriæ.

Efflagitant ambo, vt porrò pergat Capnion, ab eo erudiri desiderantes, quos ipse ad Dei cognitionem adducit. CAPVT XV.

VM uterque, obsecramus, aiũt te Capnion, ut ne desperes, neu nos deseras. Ea enim sola uis est uerborum, quæ omnium scientiã superat. Idcirco manum tuæ ferulæ subdimus, quoquo tãdem disciplinæ genere initiati simus. Scio ego, itemque Baruchias hic, quòd in sacris ediscendis longè alia uia gradiendum sit, quàm mathematici physicique solent. Hi enim prius cornupetere atque contendere inter se putant commodisśimum, & in utranque partem dimicare. Deinde per quædam antecedẽtia siue axiomata, seu tu principia uoces, quæ refellere nequeas, mox certæ combinationis artificio concludere, quo ipse stare compellaris. At contra in diuinis silentium desideratur, cõtentio respuitur, syllogismus irridetur. *Quomodo diuina ad discenda.*

Nam diuinitatis nullum est principiũ,nihil eam antecedit. Igitur quodcunque concludendum fuerit,eidem cõfestim acquiescendum est,multò firmiori conditione quàm scientia. Quid illud sit,abs te antè accepimus.Quare instaura sermonem,optime Capnion, nosq́ doce,quibúsnam uerbis mira quędam facere queamus. Ego enim pro hoc nostro sodali quicquid præstãdum est spondeo.Est'ne ita Baruchia? Tum ille: Ita est Sidoni.Ambos enim uiros bonos atq; doctos uos noui,& qui stipulatur,& qui spondet. Vnde quod ex alijs quibusdam insulsis hominibus mihi sacrilegium timerem,nunc minimè formido.Nec etiam,quòd peruerso quodam cultu summæ diuinitati fiat iniuria.Nam uterq; nostis,quàm hoc oepharium esset,& Philosophis indignũ. Ego uerò, *CAPNION* inquit,tibi recipio. Sed utriq; leges præscribã,quas absq; seditione obseruabitis.Resipiscentia uestra hæc esto.A Thalmudim Baruchia,tuq; Sidoni,ab Epicuro atq; Lucretio receditote. Lauamini,mundi estote. Vnum Deum omnium effectorẽ,cæteras potestates ministras habetote.Ad primum uota precesq;,ad inferiores hymni sunto. Quòd si fortè petitio ad inferiores ꝓcesserit, nisi sub modo delegatæ à primo administrationis, intentio non esto.Angeli à nobis ad Deum,& inde ad nos uolitãtes, reuerentia tremorq; sunto. Erga illos secundum notam probationem, iocunda obedientia esto.Sacra, quorum obseruationes ex me audituri uenitis, palam dignis,clam prophanis sunto.Hæc uerò edicta simul & interdicta in album prius scribenda iudicaui, ut pensiculatè uobiscum animo uolutare poßitis, acceptanda'ne sint an repudianda. Nulla enim conditione alia uos in arcanam sacrorum nominum Academiam tãquam ludi magister assumere statui, quã si talibus primum legibus assentiri uultis.Etenim cùm hæc, quæ proposui libenter facienda susceperitis, facilimè uos ad ea, quæ cupitis, spero peruenturos.

Præcepta,quæ superiori capite tradiderat Capnion singula repetit Sidonius, atq; ea autoritatibus cæremonijsq; priscorum confirmat. CAP. XVI.

Vituperatio Thalmudica

TVM *SIDONIVS*. Intolerabile hactenus nihil arbitror sanxisti, nisi fortè durum isti Baruchiæ uideri uelit, ius ipsum de Thalmudim, quas mihi quondam legenti superbas factiones, & multorũ suæ amentiæ conspirationes esse persuasi non sequendas,pręsertim ubicunq; ad diuinitatem attinet, cùm potiùs sacra in exterarum gentium torqueant odium,cædem,direptionem,quàm in orbis terrarum conuertant salutem.Puto tamen facilè abibit,si cum suo animo recordetur,homines fuisse nostri similes qui sua inuenta & meditata literis ostentationis gratia mandauêre, ut sunt scholasticorum quorundam cõmentarij, quos certè quilibet impunè deserit, quemadmodũ & ego Lucretij & Epicuri defector fio:nec enim unquam in eorum aut alterius cuiusquã uerba iuraui.Reliqua decreta suæ sunt & auitæ professionis. Quapropter me consule nihil eorum refragabitur.Ego uerò,ut pro meipso loquar,cur non subirẽ, quod puero mihi quondã recta Philosophia suasit? Est enim multis iam seculis uniuersa Sardanapali secta nõ sine proprijs autorib. Leucippo, Democrito,Epicuro,Lucretio,frequẽter à bonis eisdemq; clarißimis uiris explosa. Quid de cęteris tuis legibus dubitem, quas antea pluribus uarij generis hominibus,maximè autem magicis præcipientibus didici? Nam de lauacro cũ essem in cœtu sapientißimorũ Indiæ,quos Brachmanas uocant, eum morem lauandi penè in meam consuetudinem uerti, diuturnitate quotidiani usus gnauiter initiatus. Solebam in dies cum eisdẽ in fonte haud absimili cuidam in Bœotia, qui Dirce appellatur,exutis uestib.lauari, oblito priùs capite guttis electreis & odoribus ei rei aptis.Deinde postquã se pro ritu satis mũdos putarant, exeundum fuit circiter meridiem,quantocyus ad sacra illic in chori speciẽ astitimus,

Scholastici.

Baptismatis ceremonia apud Indos Brachmanos.

mus, uestiti lino candido & mitra alba, in digitis ferentes annulos, & baculos gestantes manibus. Quæ mundicia corporis & amictus, ut aiebant, animi quoque puritatem adiuuare non parum credita est. Et hæc antistite Vardane apud Indos quarto ab Hiarcha. Nam post Hiarcham Sauchnes, post hunc Sesonchoris, deinde Bocchoris, ita nominati ab Aegyptiorum olim regibus. Simile quoque cùm apud gymnosophistas discendi gratia degerem admisi, & eo amplius quòd interdiu ter, noctu bis lauari aqua frigida sanctum fuit, priusquam possem totidem momentis sacrorum penetralia ingredi. Erat pariter linea uestis quotidie recens abluta. Nam lanam prophanum uestitum arbitrãtur, quippe tanquam belluinæ sordis excrementum pecori detractam. Legimus & apud Hesiodum id præceptorum genus potissimum diuinis coaptari: Ait enim (ut nostis) in operum atque dierum libro fermè sic:

Gymnosophistæ.

Lana quid.

Lotio manuum.

Nemo sub aurora Ioui ausit fundere vina
Illotis manibus, sed & immortalibus vllis.
Non sic exaudire volunt spernuntque precatus.

Et alio carmine sic:

Prauus vbi fluuium manibus non lotus obiuit,
Huic dij succensent tribuentes inde dolores.

A quo sibi diligẽter cauit Telemachus. Nam Paladi supplicaturus, in æquore manus lauit. Vides'ne modo eum morem non abs te iam primum excogitari, sed pluribus antè seculis commendatum? Quod cæcus ille uir omnia uidens Homerus noster, haud ignorasse mihi putatur quando matrem Achillis Ioui supplicem futuram maris fluctus exuere facit. Quamuis etiam aliud, istoque maius explicasse uideatur mysterium, tamen nihil ad hunc sermonem. At qualem tu nobis tertiam tulisti legem, clarissima uetustissimorum autorum dogmata probant. Audite, quid Sophocles hoc disticho Iambico, quanquam non adeò eleganter à me, tamen, ut opinor, minus ineptè trãslato, proferat, cùm ait:

In veritate solus vnus est Deus,
Qui cælum hoc & terram capacem condidit.
Quem Euripides Iouem præcipit nominandum.

Per cuius caput (Orpheus cecinit) uniuersa in lucem processisse, quem ipse omnium genitorem uno uocabulo & principium finemque in eiusdem Dei primo hymno collaudat. Quod uerò sequitur cæteras potestates ministras esse censendas, crediderim id te Homeri carminibus doctum, Troianæ Rhapsodias uolumine octauo, Vbi splendida & maiestate plenissima oratione, Iupiter in concessu deorum concionatur se summum omnium dispẽsatorem hos esse inferiores, nihil nisi suo mutu attentãdum, qui secus fecerint, deijciendos fore in tartarum, ut appareat, quantum potentior sit Iupiter & dijs & hominibus. Notum uobis carmen extat, ut ut mauultis è Græco Latinum efficite. Enimuerò ex hac artificiosè lex quarta ducitur, quasi aliquo dialecticorũ more. Nam si primus est, qui singula dispensat, frustra cõfugitur ad reliquos, uel prece, uel uoto, quod hospiti Nausicaa quondam Alcinoi filia persuasit:

Notent hæc diuorũ cultores.

Iuppiter ipse viris dispensat cuncta supernè,
Siue probis seu peruersis, ceu cuique fauet rem.

Ergo Thetim nequaquam petijt Achilles ut sibi cõtra regem, à quo indignè uim passus est, salutem ferret, sed extensis manibus flens orauit hoc modo:

Thetis, Achilles.

At tu si poteris nati complectere causam,
Imploraque Iouem conscendens limen olympi.

Hunc enim uniuersi dominum & patrẽ, ut in Diphilo Menander ait: Ad summum hoc honore dignabimur, qui solus tantorum bonorũ inuentor & possessor est. Natura namque insitum nobis extat, cũ fontis nitida uena æquè consistingi queat, riuulis abstinere. Quid ergo? Num contra maiorum instituta su-

peros uitabimus, & unius tantũ Iouis auxilia petemus? Ac non potiùs Theognidis monitu:

Esse virum audentem duris in rebus oportet,
Eripiant superos inde rogare deos?

Sed fortaſsis, ut amicorum ope, ita illorum opera utamur, ut uicinorum commoditatibus, ut propinquorum, ut hominum prudentium, quatenus nobis consilio atq; consolatione prodesse queant, quorum eruditione, quorum monitis, ac fideli semper impulsu, mentem nostram qualibet in re diuinæ uoluntati conformare proculdubio posſimus. *Causæ cur diui inuocãdi.* Peritiores namq; sunt diuinitatis, & melius nosipsos norunt, omnesq; rerum nostrarũ circumstantias. Idcircò nos resq; nostras certius, atq; multò aptius principis Dei sententijs immutabilibus, quasi certis radijs aliqua tersa corpora subordinant, ut inde uel bene nobis futurum sit, uel mala declinentur. Hoc est, quòd beneuolentibus Dijs, aut nobis auersis, uel hoc fatum effugimus, uel illud sustinemus. Vnde fama uetus etiam patrum maiorumq; memoria fuit, Dijs eam maiestatem esse, quòd *Fata.* fata mortalibus imponerent. Indigna muliérculæ somno iã opprimendæ sententia, quæ Vlyssem undeuigesimo libro (si rectè memini) his uerbis alloquitur: Quotis quibusq; statuerunt immortales fatũ mortalibus frugiferam terram habitantibus? Sic Socrates se Deo monitum prædicauit. Sic Numã Aegeria duxit. Sic nemo unquam uerè Pythagoricus fuit, qui non deos senserit. Illis uerò, quòd boni sunt, tanquam primi boni portiones proximæ honor reuerentiaq; debentur. Bonum enim suapte natura honor, lausq; consequitur, ut Aristotelis moralia testantur. Quoniam maioribus defertur honor, quasi *Maiores.* aliqua sit retributio uirtutis. Maiores autem Dij sunt, & non tanquã sodales tãtùm nostri, uerùm etiam ut rectores, quia natura sua ipsi plus uigent ratione atque intellectu, ob idq; intelligentiæ aliquando nominantur. Cęterùm sequentes tuæ leges mathematicorum consuetudine per antecedentia decreta probantur. Vltimam quoq; Sophocles ostendit, cùm in Oreste sic ait:

Præstantioribus omnino est obediendum.

Et in Aiace his uersibus utitur:

Nam cui timor viget & simul reuerentia,
Illum salutem mox habere credito.

Quare mihi Capnion facilimum erit iuſsis tuis præstare consensum, in ea certè causa, quam ante multa millia annorum hominibus doctis, eisdemq; bonis acceptam noui.

Non omnia superiorum temporum documenta esse sequenda, & eos, qui aliter quàm Plebs sentiebant, cùm Philosophos, tum Prophetas morte mulctatos dicit Baruchias, qui etiam in Capnionis verba iurat. CAPVT XVII.

Error omnia sequitur tempora. CVM Baruchias. Non nulla, inquit, Sidoni maiorũ ętas quoq; aberrasse deprehenditur. Ne tu omnia superiorum temporum quæ discenda cõceduntur, sequenda etiam censeas, nisi ratio prius ea esse uera discutiat. Nolim hoc temeritate aliqua ductus afferre, quod reniti cupiã promulgatis his legibus, uel cæteris argumentationibus tuis insidiosè diffidam, quas pro tua præstanti cùm elegantia, tum etiam uariarum rerum peritia exuberanter confers in medium. Ego namq; ipse illas quoq; subibo, etiam nulla ratione prompta coactus nisi sola diuinæ reuelationis autoritate. Constat enim mihi tecum apud Ciceronẽ Cottę pontificis assertio, quam Balbo confidenter exhibuit, in religione maioribus nostris nulla ratione reddita credi debere, quos Plato putauit Deorũ filios, qui parentes suos optimè nouerint. Ideoq; tanquàm de domesticis rebus, cùm quid affirmarint, summam fidem præstandum esse. Sed uulgaris populi uanitas sæ-

tas ſæpe falſa quædam ueris immiſcuit, quæ uix ipſi Philoſophi ſine uitæ periculo poterant effugere, Sicut Diagoram plura de diuinis ſcribentem aliter, quàm plebi uiſum eſt, criminis accuſauerunt, porrecto capitis libello, at is inſtantem mortē celeri fuga uitauit. Anaxagoras Athenis ultimo ſupplicio adiudicatus, & Socrates ueneno interfectus eſt. Noſtri etiā ſapientes, quos olim uidentes, nunc prophetas appellamus, ſæpè regum indignationem, aliquando populi, nonnunquā mortē ipſam religionis atq; diuinorum gratia ſubierunt. Meminiſtis Hieroboā contra uirum Dei manum leuaſſe, quę mox uertebatur in aridam, Eſaias in partes diſſectus: Hieremias in Aegypto lapidib. obrutus: Ezechiel iuſſu ducis in Aſſyria cæſus: Daniel ad beſtias damnatus: Amos fuſte occiſus: Michæas in præcipitium datus: Zacharias apud arā trucidatus eſt, haud alia ex cauſa omnes, quàm quòd ſanctius indocta plebe ſentirent. Ergo perquā iuſtè addideras, Hominibus doctis, eiſdemq; bonis. Nihil aūt grauius me, nihil moleſtius modò premit, nihil quo magis abhorream quàm tantæ gloriæ, tanti ſplendoris, tā bonæ famæ apud noſtros uiris literatiſsimis (quos à doctrina Thalmudim nominant) carere, nō ad tēpus ſolum, ſed & perpetuò. At cùm ita uis, Capnion, geratur mos tibi, reijciam uel Thalmudim, ſcilicet in quib. à teneris mihi unguiculis ſtatim atq; ſapere cœpi ſumma ſemper perſiſtebat uoluptas, reliqua uita iucūdior. Spero itē Deorum effecturum me fore haud ingratam, ſi quod animo meo gratiſsimū fuit, ſui gratia repellam. Contigit enim nunc, quòd haud ſcio an unquam aliâs, ut facilè caream cæteris omnibus, tantū ne me tam ſancta mirabilium nominum prętereat noticia, quam tu nobis polliceri uiſus es, uel ſi rectè memoria teneo, ne tua dicta nequiter carpere arguar. Verbum (neſcio quod) te recordari aiebas, quo nos mortales in natura conſtituti, ſupra naturam dominaremur, & monſtra, portenta, miracula, quæ diuinitatis ſunt inſignia, perficeremus. Age, Capnion, ut hoc uerbum non ignoremus. Multa enim uerba cōtribules mei fermè ſub modio recondunt, & in arcanis habent, quæ ab illis mirifica eſſe cenſentur, & quæ ipſe multum quoq; relegi, ſed effectus eorum nunquàm ſenſi. Idq; fortaſſe quòd uel modum non ſeruaui, uel ficta pro ueris credidi.

Opinione ueritatē sectātur.

Philoſophi interempti.

Prophetæ occiduntur.

Vana eſſe, quæ de Enochi & Salomonis libris magicis feruntur, oſtendit Sidonius. CAPVT XVIII.

SVBITO tetigiſti acu, SIDONIVS inquit. Nā hic latet anguis in herba, hoc eſt, quod ad rem facit, non nihil quidem. Fuit enim mihi aliquando par ſtudium in quibuſdam nugatoribus de arte magica ſcribentibus, haud dignis quibus ad calamum charta ſuppetat. Cogitaui librorum indice motus mira quædā artificia meiſtic repertum ire, quaſi operationes Zoroaſtri, Oromaſis, Zamolxis, Epimenidis, Orphei, Pythagoræ, Hoſtanis, Empedoclis, ſeu etiam iuniorum Theſſalicas factiones, Carinondæ, Damigerontis, Apollonij, Ioānis Dardani. Sed audite dum lego quid ſit: Edepol aliud nihil quàm Horatianum illud:

Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

Suſpendunt furciferi præ foribus uoluminum ſplendidos titulos, & modò hunc eſſe librū Enoch, quem diuiniorem ante cæteros omnes fuiſſe uetuſtas aſſeruit, modò illum Salomonis mentiuntur, facilè indoctis auribus irrepentes, hac inſigni coniectura, quam ex libris Ioſephi augurari liceat. Ait enim ille antiquitatum octauo Salomonem contra dæmones artem ad utilitatē hominum & eorum curas inueniſſe, incantamenta contra ægritudines inſtituiſſe, Modum etiam coniurationum. Ad hoc addit experimentum quod ipſe uiderit. De ſacris nihilominus Hebræorum hiſtorijs promptum illud eſt, Salomonem ſua ætate diſputare ſolitū de arboribus & herbis, à cedro Libani uſq; ad hyſſopum. Item de iumētis, uolucribus, reptilibus & piſcibus, quæ omnia

Authores magiæ.

Liber Enoch

Fictus Salomonis liber.

naturalem ſaltem magicam præ ſe ferre poſſent. Sed introſpicienti acriùs, a-
pertè ſe prodit horum circulatorum fallax præſtigium, & noſtro æuo iam pri
dem conficta ſeſe profitentur ipſa uolumina. Si quis & uerborum conſuetu-
dinem, & ſententiarum uim, & characteris genus ipſum cōſiderauerit. Nam
nihil obſtabit quin cernere detur planè, non diu ex unius conſpirationis uo-
lutabro cunctos eiuſcemodi libros noſtro æuo ſcaturijſſe. Deinde ſi quæ ipſi
ſuis uoluminibus ex priſcorum actionibus indiderunt, ad artem commodè
ſe habentibus, tamen qua ſunt ruditate literarum nihil infractum obſeruare
queunt, non uerba ipſa, nec numeros neque figuras. Ignorant etenim quòd
Aegyptij duplici charactere utūtur, uno in prophanis, altero in ſacris. Quod
denique Chaldæorum linguam & Hebræorum quam operi magico neceſ-
ſariam atteſtantur, ſimili characteris imagine ſcribimus. Nihil igitur horum
& Roberthus, & Bacon, & Abanus, & Picatrix & concilium magiſtrorum,
uel maximè ob linguarum ignorantiam, ad amuſsim, ut oportet, tenere at-
que docere, minus etiam librariorum manus ab exemplis dupla ſcribentium
non aberrare, minus diſcipuli diſcere, minus operarij potuerunt operari. Re-
deo igitur ad id, ut cum Baruchia ſentiam, tametſi abundè multa legerim ſe-
cretorum eiuſcemodi, tamen effectus eorum ne perceperim uſquam, fortaſ-
ſe quòd magiſter idoneus etiam aberat, cuius opera & ingenio illa pendebāt.
Rurſus igitur ne te pigeat recitare.

In Craſtinum differt ſermonem Capnion, cui conſentiunt uterq;. CAPVT XIX.

ET *CAPNION*. Iam ueſpera eſt, inquit, & id temporis immi-
net, quo præ nocte confici nequeat tantùm tamq; diuinum ne-
gotium ac planè ſacerdotium, & ſapientibus Philoſophis ipſaq;
luce dignißimum. Nec enim Brachmanas imitabimur noctu
potiùs contemplantes, quibus ater cultißimus eſt color, pro-
pter creberrimum Solis ardorem ferè omnia ſua denigrantis. Locus item i-
ſte tam arcanis cærcmonijs incongruens, tam cœleſti dono impar, tam ſacris
ritibus nimium ſuperq; prophanus, atque ideò mutandus eſſe uidetur. Inq;
ſacellum (ſi ueſtra quoque eſt ſententia) ſecedendum nobis, tam excellentiſ-
ſima ſacramenta perſuadeant. Igitur rem omnem in craſtinum differre mul-
tò ſatius iudicatur, quando in ædem meam ſuburbanam ac penè luco inſi-
tam conueniendi facultas eſt. Interea uos hoc noctis mementote, quid in-
ter differendum decreuimus omnium maximè ſentiri, & conſtantiſsimè cre-
di, & apertiſsimè prædicari laudariq; debere. Sola enim recta fides eſt ianua
Recta fides. miraculorum, quàm ſi negligas, penetrare nequeas, & arcearis iuſtè ab ady-
tis & ab oraculorum concionibus. Tum *SIDONIVS*, perplacet, inquit,
ſtatutum & tempus & locus. Tu uerò caue de noſtra fide nil dubites. Cre-
do, tua probitate ſimul atque doctrina ſingulari ductus quicquid iuſſeris. Et
ego inquit *BARVCHIAS*, haud aliter atq; tua ſententia eſt credam. Quod
niſi facerem, citaret Sidonius mihi Lini antiquiſsimi carmina, quibus præci-
pit quòd credenda ſint omnia. Nihil enim eſt incredibile, facilia Deo omnia
ſunt, nihil eſt impoſsibile. Verbum è uerbo Lini uerſus (ut noſtis) hæc inſinu-
ant. Sed & Pallas apud Homerum, cuius hac occaſione reminiſcor, introdu-
citur Achillem tali ſermone conſolans: Veni ego quietam factura tua iracun
diam, ſi credideris. Libentius ipſe mea quædam adduxero, Danielis uidelicet
hiſtoriam, quāuis non Hebraicè, ſed Chaldaicè ſcriptā. Hoc enim ſolo quòd
Daniel inter leones. diuinitati ſanctus ille uir credidit Leonum pericula illæſus euaſit. Sic namq;
ueritas ſermonis habet. Et omnis læſio non eſt inuenta in eo, quia credidit
Deo ſuo. Igitur credam ego quoq; cum Sidonio pariter quicquid iuſſeris. Tū
CAPNION mox tabulas quaſdā producēs exhibuit, & res, inquit, agit̄ be-
ne. Vos

ne. Vos istas ferte domũ quisq; suas, in quibus catalogi more breuiter un uer sa sunt descripta ueræ fidei, quæ uobis credenda prius decerno, quatenus haud frustra institutum conuẽtum coëamus. Valete. Tuq; Capnion, uale fœliciter, uterq; discedendo respondêre.

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LL. DOCTORIS CAPNION, VEL DE VERBO MIRIFICO,

LIBER SECVNDVS

PRAEFATIO.

PRIORI die fœliciter consumpto Sacer Antistes Dalburgi, oro te, patienter audias, quô nam modo experrecti post somnũ tres Philosophi ante lucem conueniunt, & totum diem de Verbo mirifico differentes consumunt. Cui diei potior Baruchias præest, sicut hesternæ Sidonius. Hodie namque multò plura de Chaldæorum & Hebræorum libris sumpta cognosces, ad quorum captanda principia, sic Sidonius cœpit.

AVSPICATVR SIDONIVS, QVI MVLTA DE arte Magica accumulat oratione sua, quæ concludit esse vana & periculosa. CAPVT I.

ASSVMVS, Capnion, & antelucanum ipsum, quasi præuenimus importuni. Sic enim Baruchiam hunc quoq; non incedentem, sed properantem uideo, ne quid tuorum negligat: quin, si lubet, calcaria impressero, quamuis currenti. Heus tu Baruchia in sacellũ, at ille uix anhelo spiritu: Adsum, inquit, & tecum Sidoni, quanquam paulò serius, tamen præmaturè, ut arbitror:

Cùm ne humentem aurora polo dimouerit umbram.

Certè dignus hic locus Philosopho, illumq; demiror Capnion, qui præter morem tuæ gentis, uel nunc potiùs nostræ, quoniam tuos fore nos feceris, non idola quæ Latinè signa dicitis, neq; ullas continet imagines, nisi quid in penetralibus ac in his ipsis adytis lateat. Et ecce crux ipsa est. Tum Sidonius: Mitte Baruchia nunc, an nescis quid in tabulis? Caue molestiam nobis parias, qui longioris moræ autor sis. Sed age, Capnion, doce nos de Verbo mirifico, uel si illud fuerit aliquod nomen etiam pluratiuum. Nihil enim ea in re tanquam grammatici urgemus, modò id fuerit quo nos in natura constituti supra naturam, ut aiebas, operari miracula poterimus, siue hoc fiat præuidendo, ut sunt uaticinia, seu res ipsas efficiendo, quarum naturalis causa uulgò ignoratur, ob idq; peritissimis etiam uiris admirandas. Sunt namq; res quædam, sic natura concretæ, quas admiramur uel raro uel nusquam conspectas, ut Hermaphroditi olim Androgyni, ut Phœnix de qua cantatur: *Imago.* *Phœnix.*

Conuenit Aegyptus tanti ad miracula uisus,
Et raram uolucrem turba salutat ouans.

Eam se dicit Herodotus quamuis multum temporis expectatam, tamen nusquam uidisse, nisi in pictura. Vt item unius partus quinque pueri, cæteraq; monstrosa. Et si qua ipsi naturæ adminiculo fabricamus prodigia, ut est apud Democritum de Chamæleontis iecore in summis tegulis exusto, quòd imbres & tonitrua concitat, ut etiam Architæ Tarentini columba lignea, quam uolitare parauerat, quale nos ipsi & uidimus, & fabrefacere nouimus. Hæc & his similia uel natura sentientibus nobis, uel nos adminiculo naturæ procreamus, quæ ratio physica illiteratis crebrò & mechanicis hominibus ac mi- *Concitatio imbris.*

nutis

nutis conscientijs facilimè probat. Nihil horum ex te contendo discere. Ita enim uulgata sunt, ut in triuijs & compitis atque adeò in quotidianis sophistarum auditorijs legantur. Neq; mirifica quoq; machinamenta ea, quę astrologi promittunt, uel in componendis imaginibus, uel sculpendis annulis, uel prædicendis euentis, uel fortuna infortunioq; dispensandis, & omnino incomprehensibili cœlorum potestati naturis inferiorum sigillatim applicandis, quę quoniam tam fallacia & tam diuersa inter se usu ueniunt, ut & ipsi autores eius scholæ inuicem aduersentur, & tantæ tamq; inexuperabilis diligentiæ infinitiq; laboris existant, ut sub artem non mendacem cadere nequeant, malim per quietem uera dicere, quàm cum summis laboribus quosque fallere deridendam conditionem professus, quæ dedita opera mentiri doceat. Lucidissimum enim ueritatis argumentum est consonantia, contrà uerò mendacij discordia. Sed quid in ea arte quam appellant, constans, firmum atq; syncerum inuenies? Non de astrorum mensura loquor, qua nil certius esse & mathematici & peritia ipsa indicat, sed de concepto ex eis iudicio, cuius uniuersa fallax est semita, & stulta opinio: præsertim in ijs quę corporum qualitates, & elementares dispositiones, & anni momenta, & temporum signa excedũt, ut tuus Baruchia Moses innuit. Videte quàm sint inter se uarij. Nam Abumasar quem illi præsidem eius facultatis & magistrum adorant, ubi de iudicijs agit, quosdam, inquit, astrologos putare planetas de rebus tantùm uniuersalibus significare, sicut de elementis rerumq; naturalium speciebus. At uerò de singulis & singulorum partibus atque actibus, scilicet moueri, quiescere, similiaq; nihil penitùs demonstrare. Alios autem arbitrari stellas ostẽdere tantùm, quæ necessaria sunt, uidelicet ignem quidẽ calidum esse, aquam uerò frigidam, non tamen quæ sint contingentia, ut quòd homo loquitur, aut tacet. Alios deniq; opinari planetas portendere tantum mutationes temporum, & quatenus per eas corporibus accidat. Posteriores uerò astrologos sequi ueteres, nec ulla ueterum dicta iudicandi quidem intentioni conducere, quoniam dicãt impossibile fore sapientibus etiam astronomis quicquam de iudiciorum scientia inuenire. Nihilominus audent introducere disciplinam, quàm se nobis persuadere nitantur, minutissima etiam puncta humani cogitatus scire, & uniuersam in rebus naturam peruertere, atque reuertere posse. Quos nihil terret Ptolemæi admonitio, qui asserit talem prędictionem maiori ex parte nos fallere. Nihil principiorum suorum lubrica ratio auertit inani figmento simillima, quam aliter antiqui, aliter Ptolemæus, aliter Haimon, aliter Hermes accipiunt. Nihil infinita secundarum causarum conuentio, quæ uni rei accidunt. Nihil tanta de nobis nostrorum distantia & innumerabilia media. Nihil eorum tam incerta congeries, tam incomprehensibilis syderum multitudo, usq; adeò, ut & sint quæ nondum uiderint, & oriantur primum quæ se nusquam aspexisse fatentur: quorum uirtutem necesse fuerit in orituris atque regendis substantijs pariter admitti, cum tantula stella quam alij Canem, alij Syrium uocant, dominatoribus planetis sextili mense tantum ardoris addat uix dum uisa. Neq; multum te flagito, ut nobis edisseras quibus nam modis per factionem magicam contingat miracula fieri. Ego enim haud parum temporis in eo præstigio contriui, quanquàm uanè, tamen eius nondum me pœnitet, qui summis rationibus cæteros mortales hoc facilius à tanta pernicie possum auertere. Nam cùm totam ætatem in tam sacrilego negotio consumpseris, inde nihil quod sit, sed quod fortè uideatur, ægrè tandem extorseris cum expectatione summi periculi uitæ atque necis. Ita ipse Roberthum Anglicum apud Heluetios miserè mortuum, & alterum quendam cuius nomen taceo, miserius captum famaq; mulctatum noui. Plures etiam florentissimos in ea arte quàm miserrimè hoc mundo defunctos fuisse, testantibus fidelissimis hominibus audiui. Solent eiuscemodi

Machinamenta mirifica.

συμφωνία.

Abumasar.

Periculosa magia.

qui-

quidem honore tenebrarum potestates suam clientelam afficere. At si qui sunt qui non ligaturis aut adiurationibus malorum, sed quieto bonorum dæmonum auxilio magicam se putant exercere, quòd forsitan ita eis uisum est, tamen sic habẽt inuoluta omnia, ut prius uniuersa quoq; astrologorum quæ suprà paucis refutauimus, unà cum præscriptis sacrorum suorum ritibus ad unguem obseruare commiscereq; oporteat. Ingenio quidem humano intolerabile nimium, ne dicam impoßibile. Vix enim tota hominis ætas ad eius facultatis libros tantum legẽdos suppetit, quorum Mercurius solum uniuersalia sacrorum complexus triginta sex millia quingentos & uiginti quinque scripsisse perhibetur. Quid putatis de reliquis? Iam denique permitto, quòd tandem longis uigilijs, multò conatu, diligenti obseruantia arcanæ fueris magicæ admiranda secreta cum astrologorum adinuentionibus abundè adeptus, quibus obaudiant manes, turbentur sydera, cogantur numina, seruiãt elementa, uelisq; cum inexpugnabili eius disciplinæ potestate & cæca numinum coactorum uiolentia, uel si malueris opportuna candidorum Deorum caterua expertem omnis ruditatis operationem conficere, tamen attonitus tunc quidem & stupefactus tanta dæmonum turba, qui numen id, quo tu in sacris propitio ad obiectã actionem uoles uti, tanquàm præcursores & pompæ quædam præcedunt, abhorrebis, opusq; infectum relinques, detrimento tibi & cæteris ludibrio futurus. Est namque, Iamblicho Porphyrioq; autoribus, notum quidem nemini, quanta uiriũ multitudo suscitari solet, quando descendunt dij atq; mouentur: nisi sacerdotibus illis, qui labore ipso iam experti sunt. Enimuerò qui non unumquenque proprio quodam honore prosequitur, nec distribuit omnibus, quod cuiq; congruit, moremq; gerit & gratijs & oblationibus & donis eorum conditioni similimis, ipsam numinũ præsentiam & optatos effectus non assequitur: quemadmodum in harmonia, si una chorda frangatur, tota subitò dissonat. Hi sunt loci, hæc firmamenta disciplinæ ac ipsæ methodi artis. Ergo graui nos molestia Capnion & importabili onere leuasti pollicitatione tua, qui nostrum studium à tot astris, tot dæmonibus, tot præceptis, tot ritibus & uanis obseruationibus liberare uenisti. Nam, ut cœlites omittam, quot & quanti sint, qui sunt innumeri secundum infinitos mentis primæ cogitatus siue ideas, quorum ferunt antiquum illum Orphea introduxisse, nominatim trecentos & quinquaginta Deos, solum terrena nobisq; proxima considerabimus numina: ex quibus ipse paris uetustatis nobilißimus scriptor Hesiodus ter decem millia in operum dierumq; libro numerauit. Horum singulis parentare supra hominem est, & uires nostras superat. Sed iam sol oritur, incipe omnium ornatißime Capnion.

Libri Magici Mercurij.

Motio deorum.

Vide in nostris magis quantum eorum Numen obseruent.

Gratias agamus merito Euangelio Christi Iesu qui nos à tot tenebris & sentibus liberauit.

Vnum quære spiritu & ueritate,

Sidonium laudibus extollit Capnion, & se excusat, deinde de tribus Miraculorum partibus differit, quas, ut uanas, respuit, tandem à Dei inuocatione auspicatur.

CAPVT II.

TVM ille, Si me, inquit, natura paulò in dicendo uberiorem ac nõ tam morosum edidisset, profectò quantum ego mecum reputò habenda tibi gratia foret non mediocris, Sidoni, qui tantam miraculorum syluam ostenderis, unde nobis cædua ligna cumulatißime suppeterent, ad tam diuini operis structuram amplè magnificeq; illustrandam. Idq; si unus ex Chrysippi schola essem, ualde gauderem, has tuas ornatißimi eloquij diuitias à te nobis propositas, ex quibus copiosior mea fieri posset oratio. Sed nec ad id elegantiarum uel natus uel institutus sum, nec res qua de agitur, poscit. Quinimò respuit quod diuinum atq; sacratum est, sermonis ubertatem, & faleratis uerbis fucatas sententias: præsertim

Veritas simplex.

fertim in doctrina soli Deo dicata, ubi omnis est labes uitanda. Sed in sacris admonemur, quòd in multiloquio non deerit peccatum, haud absimile politiores quoque literæ iubent dicente Flacco:

Quicquid præcipies esto breuis.

Quòd & consultò & necessariò facturus sum, ut quàm breui omnia peragã. Equidem si non mihi summa uobiscum haberi cœpisset familiaritas, more Pythagoricorum, prius unumquenque uestrûm penitus spectarem, & cuiusque naturam, uictum, studium, affectionem, ætatem præsentirem. Linguæ uerò & aurium patientiam & silentium requirerem. Non enim omnibus, ut Nazianzenus ait, neque semper, neque omnia de Deo Philosophari conceditur: sed est quibus, & quando, & quantum. Vos autem ei negotio præparatos & æquos efficiunt collegas hesternæ tabulæ, quas domi continetis. Nec à uobis ultrà quid exigo, nisi quod Terentianus Simo quæsiuit in Sosia, fidem & taciturnitatem. Annos enim plurimos supra uiginti quinque nacti estis, citra quẽ terminum nulli Hebræorum, quòd hic Baruchias uerum fatebitur, scripturas diuinorum secretorum contingere phas est, eritque inter nos cõsuetudo eadem non illaudata. Deinde non est prophanæ multitudini, sed solis sacerdotibus hæc nostra sacratissima functio prodẽda, quòd de summis sacris & Plato Dionysium Syracusanum, & Dionysius Areopagita Theophilum accuratè ac diligenter admonuêre. Sacerdotes uerò sine controuersia nos sumus. Et si nullæ nobis Antistitum manus impositæ sunt, dum modò cum religionis cultu diuinam sapientiam teneamus. Est enim uera Lactantij Firmiani sentẽtia in ijs uoluminibus quæ ad Constantinum Imperatorem scripsit, quòd ijdem sunt doctores ueræ sapientiæ, qui & Dei sacerdotes. Igitur ne prophani æstimemur, & ueræ Philosophiæ tractatio & unius Dei reuerentia prohibet. Sola uerò humilitas tantæ rei aptos auditores, & spes attentos, & fides dociles nos facit. Omnium autem præstantissimum est feruens amor, qui nos in operatione conseruat, & effectus ad uota largitur. Cùm igitur miraculorum omnis ars, si qua uerę nominari queat, ut hic noster Sidonius doctè grauiterque recensuit, In treis partes diuisa, quarum unaquæque per se specialis & propria facultas sit, uidelicet in Physicam, Astrologicam, Magicam, quæ tàm Goëtiam in se quàm Theurgiam continet, coniunganturque omnes ita inuicem sintque cognatæ, ut qui Astrologiam sine Physica polliceatur nihil agat, & qui Magicã sine Astrologia & Physica profiteri audeat, à uera ratione multùm aberret. Vos ipsi uerò eas omnes abijcitis propter uanos exitus, & post immensa laboriosaque studia frustratos euentus, postulatisque à me denuo, ut quartam uobiscum uiam ingrediar, quæ soli loquia possumus appellare: ubi quodcunque propositum ad commoda petentium uota succedit. Faciam quoad licet, & quantum in me situm erit, quod diligentissimè poscitis nihil negabo. Sed hoc in primis scitote, quòd etiam à Pythagoricis, Platoneque ipso iam diu sancitum fuit, diuinarum rerum perceptionem à nobis inueniri qualibet arte non posse, ueruntamen desuper reuelari: quod & Plotinus dedit, & Proculus acceptum confirmauit, & non solùm uestri, sed etiam nostri Theologi attestantur. Decebit nos prius quidem purgatos offerre, commendareque Deificæ luci, & tunc illam supercœlestis aquæ pluuiam in capita nostra descendentem præclusis sensibus, mente quieta expectare, laudantes interdum & adorantes id pelagus bonitatis, ex quo non tantùm mirifici nominis & sacrorum uerborum, uerumetiam omnium mirabilium ad nos usque deriuantur fluenta: & diuinissimi emanant riui. Principio igitur humi procidẽtibus nobis, hic hymnus Ionico modulamine, & accentu sacris animi concitandi causa debito proferendus est:

Omnium tẽpus, mensurã & modũ cõsidera.

Humilitas.
Spes.
Fides.
Charitas.
Ars miraculorum.

Vnde diuinae res expectandæ.

Præparatio ad diuinã assequendã sapientiam.

Rei omnis generatorque, opifexque,
Superum rex, genij lux, hominum spes,

Tremor

Tremor vmbris tenebroſi Phlegethontis,
Amor incredibilis cælicolarum,
Pauor inuincibilis tartareorum,
Celebris religio terrigenarum,
אֲדֹנָי אֲדֹנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ
Βασιλεὺς, Παντοκράτωρ, Προτογενεθλός,
Deus vnus, Deus idem, Deus alme,
Veniens deſuper illabere nobis.

Solius Dei verbo ac voluntate miracula fieri probatur.

CAPVT III.

HOC hymno de more dicto ruſus Capnion cœpit: Omne hominis miraculum cuius uera & non imaginaria deprehenditur ſubſtantia, tum grande, tum mediocre, tum minimum, ſi ordo ſacrorũ præſcriptus obſeruetur, referendũ eſt ſemper in Deum glorioſum, cuius nomen ſit benedictũ in ſempiterna ſecula. Is enim ſolus eſt, qui uel ſeipſo, uel delegato non ſine ſeipſo, uel per ſubſtitutum ex ſeipſo, talia facit qualia demiramur: quorum cauſam adæquatam ſcire nõ poſſumus, uel quod fiant, uel quod hoc modo fiant. Præceptum iſtud ex ſacrorum armario deprõptum extat. Sic enim diuinus hymnus continet: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui facit mirabilia ſolus. Si ſolus, ergo non homines: ſolus, ergo non dæmones: ſolus, ergo non angeli. Igitur ſolus Deus ſeipſo, aut per creaturas. Nam explorati iuris eſt: Quod quiſq; per ſe, id per alium ſuo nomine facere poteſt. Et Ariſtophanes ſtatim inquit: Regit Iupiter per aliquem Deorum: non quod Dei ſummi loco regant Dij gregales, eſſet enim ſic abſens Deus, cuius locum illi complerent. Id nobis dicere non permittet Philoſophis Opilio ille Virgilianus, qui cecinit inter pecora: Iouis omnia plena: quin potius quod in nomine Dei regant angeli, gubernent officia, & munus exequantur ſibi delegatum, quibus iuſſa capeſſere phas eſt, in quibus Deus habitat, & in quibus uehitur, & ſuper quibus ambulat. Haud ſecus atq; nos ipſi mortales, ut inquit meus Paulus, cooperatores ſumus Dei, cuius Arato teſte in Phœnomenis, & genus ſumus pariter cum angelis, in quibus & per quos agit, quod uult. Non igitur nos ſumus qui miracula facimus, ſed Deus Optimus Maximus, cui cõfitemini, qui facit mirabilia magna ſolus, quoniam in æternum miſericordia eius. Habetis iſtic, quis ſit operarius, quoniam Deus Deorum. Habetis, quæ ſit operationis cauſa: quoniam in æternum miſericordia eius, & pietas, & beneficentia, & gratia, non ius, non rigor, non debitum, non ulla deniq; obligatio. Habetis, quis mirabilium operationum finis, quoniam confeſsio, & magnificentia, & gloria, & honor, & cultus, quo dignus eſt Deus Deorũ & Dominus Dominorum, cui confitemini, quoniã bonus. Quare pudeat aliquos, & quidem, ut ipſi ſe putant optime de Philoſophia meritos, qui cum alia multa nõ mediocriter inſaniæ atq; dementię ſemitam gradientia profitentur, tum hoc uel maxime moliuntur, ut nobis perſuadeant artem eſſe certam, ad cuius regulam neceſsitate quadam Deorum uolũtates uel anguſtijs uerborum uel characterum uinculis aſtringantur, cum iniuſsi nihil agant, & qui iuſſerit, non Regi, ſed regere conſueuit, quippe qui ſummus eſt, idcirco figmentis inferioribus nequaquam ſubiectus. Porro præſtigiorum eſſe doctrina poteſt, miraculorum uero nulla, niſi feruens cum diuinitate unio: qua non ipſi nos per Deum, ſed Deus per nos ſuorum amicorum uotis gratificando aliquid efficiat, quod cæteri admiretur. Non igitur impune Moſes in deſerto Zin, & frater eius germanus populo ſuaſere de petra duriſsima ſe poſſe aquam producere, neq; id uero autori attribuere, ſed eatenus ſibijpſis præſumpſerunt, quatenus claritudo nominis ipſorũ in plebe creſceret: nimium quidem ſtulte, ut

Τὸ τέλος πάντων καὶ ἀρχὴ ὁ θεός.

Solus Deus mira facit.

Cooperatio.

Operarius.

Cauſa operationis.

Finis mirabilium.

Recte mones.

Moſis & fratris peccatum.

dum cauebant ne propria erga subditos minueret grauitas, paterentur quòd Dei læderetur maiestas. Quare ad terram lacte melleq; manantem uetiti sunt accedere, ut discant iuniores, miraculorum operationem in unum summũ maximum Deũ referri debere, qui facit mirabilia magna solus. Non nobis profectò non nobis, sed Dei nomini danda est hæc gloria.

Psalm. 115.

Quæ dicta sunt à Capnione, nondum intelliguntur à Sidonio, qua de re illum inconstantiæ insimulat: deinde exemplis ex historiographis petitis tàm prophanis quàm sacris, miracula ad nos pertinere ostendit. CAPVT IIII.

ERGO, neq; nos, Sidonius inquit, miracula facimus, neq; artificium ullum esse poterit quo ea facere discamus. Quare frustra de nomine mirifico dicturum te nobis uix tandem expectauimus. Frustra mihi hanc noctem penè insomnem deduxit sciendi cupiditas eius rei, cuius ut tu prædicas, nulla sit ars, cuius ne ipsi quoq;, si aliqua esset, capaces simus. At ædepol uel hoc mihi, Capnion, mirum mirabilissimum uidebitur, quod quæ antea tam egregiè affirmasti, nunc neges. Dixisti, si rectè memini, quod mirabilium operum ipsimet effectores simus. Iam aliud narras: quòd neq; dij, neq; nosmetipsi, solus autem Deus. Quæ est tua tanta inconstantia? modò ais, modò negas: quanquàm contra te rebus maiorum nostrorum ætate gestis quàm acerrimè bellari possumus, & in pugna uincere. Nam ut poëtica mittamus de muliercula:

Magicæ mulieres.

Quæ se carminibus promittit soluere mentes,
Sistere aquas fluuijs, & vertere sydera retrò.

Vel inter mille Lucani magica. Quod:

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit
Non satis adductus amor,——

Vel de Pirithoo, qui primus dicitur à cœlo lunam detraxisse, Vel Homerica, de Circes omnipotentia, Vel Maronica, de Protei uersutia. Malo historijs tecum decertare, quæ quanquàm sunt admodum innumerabiles, tamen ut aliquas cõmemoremus, negare non audes, Tarquinium Priscum pro Actij Nauij auguris sententia, ut est apud Liuiũ, nouacula cotem dissecuisse. Pythagoram uno momento, & in Thurijs & in Metapontijs fuisse. Apolloniũ è Smirna subitò in Ephesum uerbo dicto translatum esse, qui & Romæ dicitur uerbis occultè pronunciatis, puellam nuptiarũ die moribundam resuscitasse, cuius ille nobilis scriptor testis est Philostratus. Hoc exemplo, & ea spe confisi sumus pari doctrina à te institui, ut omissis solicitudinibus magorum, obseruationibus Astrologorũ, perscrutationibus Physicorum, solo possemus ore nostro subitas res admiratione ac rumore dignas efficere, quæ in nobis ueram esse Philosophiã probarent. Nam quid iuuat mirabilia multa quotidie discere, nulla unquam facere? De nobis opinio in plebe est magna Philosophiæ ac omnium rerum scientiæ. Sic enim illam describunt esse scilicet diuinarum humanarumq; rerum notitiam. Sed oro uos, amici optimi, quam præstabimus satisfactionem populo insignem atq; illustrem studiorum nostrorum, dum eiuscemodi opera desunt? Parum est nos literas nosse, quas & quiq; abiectiores didicerunt. Nihil extollit disertos esse, quod natura mulierculis concessit. Nihil etiam quod tot & tam perplexas scholasticorũ quæstiones uel intricare uel extricare profitemur. Quapropter nos ipsos potiùs stultos & insanos quàm sapientes uulgò arbitrantur: adeò certè, ut in uituperium quasi nomen philosophiæ nostro æuo deuenerit. Viuere etiam religiosè gentilitia sacra inuitant, & mores cogunt, quare ualde minutum erit, quo nos ab indocta plebe distamus, nisi admirandam professionem nostram mirifica pariter opera consequantur. Eo commotus gymnosophistarum ille princeps Thespion philosopho

Mirabilia inter Ethnicos.

NB

Je gelehrter je verkehrter.

ſopho Tyanneo, qui fama Aegyptiacæ ſcholæ illectus ad explorandam illorum diſciplinã de longinquo aduenerat, inter ſapientiæ diſcipulos, cum quibus in horto diſputandi gratia conſedit, ulmum quæ tertia ordine ab illis fuit arbor, oſtendit, & O' lignum, inquit, alloquere ſapientem Apollonium, ut agnoſcat non eſſe impoſsibile à nobis quoq; poſsideri ſapientiam. Itaq; ſecundum mandata locutum eſt ei lignum articulata & fœminea uoce. Non putabant ſe probari philoſophos, niſi prodigium oſtentarent, quod omnem humani iudicij ſenſum excederet. Quia uerò tu id ſoli Deo tribuis, hominibus negas, haud ſcio quõnam modo tuos extenuare ſtudes, qui ſunt tamen in miraculis agendis ampliſsima laude cantati. Taceo apoſtolos quorum immenſa fuiſſe dicitur in rebus orbis terrarum uniuerſis potentia. Quid uerò Philippi eius, qui Candaces quæſtorem erudiuit, filia una de quatuor Hermione, quæ Traiano intuente uirgis multum cæſa nihil lædi poterat, quò Imperatore mortuo iterum Hadriani iuſſu fuſtigata hymnos cecinit: deinde lebeti plurimo igne ſuccenſo, plumbo & feruenti ſulphure impoſita, ſuſpiciens cœlum, deſcriptoq; ſignaculo fecit, dicto citius & ignem extingui & plumbum elu-ctari, Atq; præſentibus cunctis O' Rex, inquit, teſtor Deum cœli, nõ me plus caloris ſentire, quàm tu ipſe ſentis. Nã uiſa eſt omnib. in rore pene, ac ipſis floribus uerſari. Rurſus autẽ incenſo lebete nihil ſecus atq; antea illæſa permanſit. Poſſem annales & res geſtas multorũ citare a c de quodã in Atroa longiorem hiſtoriam texere Petro nomine, ſed temperare mihi ſtatui ne uos doctiſsimos homines docere uidear, ut aiunt ſus Mineruã: tamen de hoc homine uel illud recordabor, quòd Halyn fluuium ſiccis pedibus tranſijſſe ſcribitur.

Philoſophi prodigia oſtentantes.

Lignum loquitur.

Hermione filia Philippi.

Vt Chriſtus Matth. 8.

Sidonij obiurgationem mitigat Baruchias, oſtendens & autoritatibus probans Capnionis dicta eſſe vera, ſub finem dicendi partes traduntur Baruchiæ. CAPVT V.

TVM, ſi Capnionem intelligas Sidoni, Baruchias inquit, ut maximè debes animo attẽto & diligenti, profectò multa nobis ad rem fruſtra ſermocinatus es, niſi fallor. Nam is utriq; noſtrũ recta propoſuit, quamuis ea tu ſiniſtrè acceperis. Recordare quid'nam heſterno die pòſt ſummæ diuinitatis cum humana imbecillitate inæſtimabilem coniunctionem, ſocietatem, unionem, mox intulit, poſſe nos in argumentum eiuſcemodi diuinæ conuerſationis uno uerbo miranda prodigia facere: Id ego ſic iudicauero, ut ſolent operationes rebus ijs uulgò impingere, à quibus illas emanare quotidie rudi oculorum conſpectu cernimus. Quale in odis Horatianis hoc extat:

—*trahuntq́; ſiccas machinæ carinas.*

Nam ſi uim ſermonis penetres, & non potiùs dicendi conſuetudinẽ animaduertas, nullã inueneris machinã, quæ naues trahat, ſed nos ipſi ingenioſè quędam nobis machinamẽta ſtruimus, per quæ tantam molem in fretum leuiter diducimus. Quò fit, ut rectiùs nos machinis trahamus carinam: ſed magis ad omnium loquendi morem quadrat, ut cum poëta dicamus:

—*trahuntq́; ſiccas machinæ carinas.*

Sic & cogemur Homerum uitij æqualis inſimulare, de Phereclo talia ſcribentem, & quòd fuerit omnium fabrili arte peritiſsimus artifex, & quòd Alexandro naues omnium malorum autores fecerit, quæ & uniuerſis Troianis pernicies fuerunt, & ipſi quoq; Paridi. Quid accuſabimus naues Phereclí, quæ nocere nequiuerant abſq; rectore? Alexander itaq; damnum dedit, non naues: Hic tu reprehende, Sidoni, prudentiſsimum & maximũ poëtarum, quòd naues dixerit Phrygijs nocumentum fuiſſe, in quibus Helena Troiam deducta ſit, ac nõ potiùs Priami filium, quòd adulter raptũ fecerit, aut Ilium ipſum, quòd Helenam receptauerit. Sed uſus, ut in multis alijs, ſic in hac cauſa præ-

Naues artificioſæ.

ualere debet, etiam inter nos, quanquàm de diuinis, tamen humano sermonē loquentes, ut dicamus spiritu Dei plenos homines miracula facere, cùm tamen ea præcipuē Deus ipse per hominem faciat. Ego uerò te crediderim non tam fatuo gustu, quin hæc me longē melius præsipueris, & tamen de tarditate Capnionis uoluisse conqueri, qui nos tanta cupiditate mirifici nominis suspensos habet: uel ut auidiores morando nos conficiat, quod quantum ad me attinet, fieri non potest: nam nihil est uspiam, quod plus expeto: uel, ut ea mora collum se putet ex capistro erepturum, & sic promissis erepere. Quod hoc minus eum arbitror tentare, quia tanti probitatem facit, ut incredibili uerecundia erubescendum sibi ducat, si fidem fluxam gerat. Sed sunt genus hominum qui talentum libenter suffodiunt, & scientias occultant, & malunt incertiores uideri, ne doceant, quàm docendo æmulos parere. Nescio, si dissimulet ex eorum numero esse. Equidem in communione literarum optarem singulos mei similes, etiam profusos esse in edendis ijs, quæ animo gerimus, & quæ nobis eruditione accumulamus. Nam si qua me fortasse amore mei decē ptus puto scire, confestim quæro auditorem: quem, ut ex me discat, & oro, & aliquando uix tandem exoro: ita plurimum delector communicatione ac liberalitate studiorū. Experiamur itaq; in Baruchia Sidoni respondit Capnion, uerum'ne dicat, an fingere secum hunc sermonem cōstituerit, quo me facilius in angiportum cogat, dic age, de uerbis quæ tui contribules in arcanis habēt, & fermē sub modio, ut aiebas, recondunt: ea enim te multum relegisse ostentabas. Iam ego serio studiosis uobis assentior, Hebræos non nihil facultati nostræ contulisse, quos & imitamur sæpe rectiùs quàm cæteras gentes, quorum quidem religionem constat patrum memoria plurimam diuinitatem habuisse, Deumq; ritē coluisse. Et faciā non coactus, Baruchias inquit, ne uel fugiendo quærere gloriam qui à tantis uiris rogari patiar, uel aliud dicere, & aliud facere uideat. Pauca enim sunt quæ de sacris nominibus ab Hebræorum schola institutus sum, & idcirco paucis expediam. Sed obstruite pessulum ne ministrorum aliquis exaudiat, neu sacra prophanis ridiculo futura sint, & margaritæ à porcis fœdē calcentur. Cōsulto quoq; conabor obscuriùs loqui, modò quid uelim uos ipsi pro ingenij bonitate intelligatis.

NB — *Pia mens.* — *Matth. 7.*

De consortio mentis diuinæ cum humana, & quàm Deus se oblectet cum homine, nihilq; fiat nisi quod decreuerit, qui & λόγος dicitur. CAPVT VI.

Homo Dei instrumentum.

CONSORTIVM diuinitatis cum mente humana facit, quòd Deus homine utitur pro instrumento, haud secus atq; Peripatetici de actiuitate sensitiuæ & uegetalis naturæ docent. Nam ubicunq; est uegetatiuum in sensitiuo, ibi uegetatiuum erit loco instrumētu, & sensitiuum sicut principalis motor, qui cùm agere cœpit nō ad inferius seipso mouet, sed per media utrisq; conuenientia, quoad eius fieri potest, ad sui par & consentaneum, & ad id quo cum uersari queat. Potestas enim in animalibus alumna & nutrix medio calore, qui tamen sit occultæ cuiusdam & digestiuæ proprietatis internuncius crudum cibum digerit & uersat. Nam quo calor est, hoc non magis transformat. Aliter enim in foco uelocius, quàm in stomacho nutrimenta concoxeris, cuius aduersum modum planē cernimus: sed quasi character & imago quædam naturalis pacti ad digerendum calor ille tanquàm aliquis proreneta intercurrit: Idcirco non permanet cibus, sed in aliam substantiam migrat: Quem non in herbam uel plantam nutrix uirtus transmutat, fieret enim sic uegetabili similior, quinimò dei industria illum in carnem conuertit ad tangendum aptissimam, ut per tactum in ea sensitiuus ipse motor habitare queat. Sic igitur exuperantissimus omnium Deus, qui ad sui exemplar, teste Mercurio ter maximo, duas finxit imagines, Mundum & homi-

Duæ imagines in creatis.

hominem: quo luderet in orbe terrarum, ut est in parabolis, & delicijs frueretur in filijs hominum. In Mundo ludit mirificis operationibus, non sydera uel elementari tantùm uirtute, uerùm etiã aliquando proprietate occulta. Quemadmodum de Coralij, aut aliarum rerum appensione medici probant, non quòd calidum sit, aut frigidum hoc uel illud, sed quia tale, quomodo diximus in animali nutritione, non calore pręcipuo, sed per tale aliquid transformationem rerum digestarum fieri. Et sicut calor naturalis in digestione alimentorum quasi umbra est, locum tenens occultæ proprietatis: ita in effectibus ex secreta rerum dispositione ortis, qua indiuiduum alterum differt ab altero, non ipsa natura, ut uulgò putant, sed obscurius aliquid, quod naturam pręcedit, in causa est, cuius instar & typum in communi sermone ipsum naturæ uocabulum gerit. Habetis iam de Mundo, Videamus pariter de homine, qui & Microcosmus à Gręcis dicitur, cuius cõuersatione plusquàm Mundi se Deus ipse oblectat: quem pro captu quidem humano in se transformare studet, ut sensitiua nutritio alimoniam: Idq; facit, quo ad nos calore amoris, quem concepimus: quo ad se uerò proprietate occulta, quam ignoramus: siue tu eam fœdus nomines, seu tractum inenarrabilem, aut alio quouis modo. Quamuis autem Deus hæc omnia nullis causis intermedijs tanquàm solus omnipotens agere possit, & paucioribus obseruatis actionum terminis, tamen multas uoluit suæ bonitatis participes concurrere, quas alij secundas causas appellare, alij uirtutes, nonnulli Deos, aut angelos, aut bonos dæmones consueuêre: scilicet quicquid horum effectuũ medium intercedit, id se affini conuenientia admotorem habet, & simul ad rem motam non enormi distantia. Aeternitatis igitur Dominus nostra societate gaudens, sanctam mentem hominis inter suas delicias habet quasi uicinam naturæ & origini suæ: Illamq;, dum cernit obsequentẽ sedulò cultu & perpetua religione, semper quasi amplissima uirtus nutritiua conatur (quantum per imbecillitatem humanam licet) non amoris solùm calore, uerùm etiam proprietate occulta in seipsum digerendo transformare, ut & homo migret in Deum, & Deus habitet in homine. At uerò, sicut ea proprietas, qua transmutamur in Deum & naturam humanam excedimus, secreta nobis & occulta est, ita iure optimo Deus ei occulta & secreta quoque nomina dedit, eisdemq; pacta quædam indidit, quibus obseruatis mox ad eorum debitam prolationem pro uoto nostro pręsens ipse accedat. Porrò sicut in naturali digestione uirtus caloris est, quam cognoscimus, & adhuc uirtus transcorporationis recondita, quam ignoramus: Ita in hoc diuinissimo in Deum transitu uerba quædam sunt, quæ cognoscimus, & quædam quæ ignoramus. Conuenit uerò utriq; parti hoc uinculum uerborum, Deus enim spiritus, uerbum spiratio, homo spirãs. Deus λόγος dicitur. Verbum eodem uocabulo nominatur, humana ratio dictione simili exprimitur. Deus mente nostra conspicitur, & uerbo parturitur, quare sicut ipse mentis sedem insensibilem, ita & uerborum sensibilem elegit mansionem, nõ omnium, non fortuitu cadentium, sed quæ nobis diuinitas primum instituit, non humana inuentio cogitauit. Scit enim Deus cogitationes hominum, quònam uanæ sunt. Cogitatio autem Dei sospitatrix est & salutifera, permanens, inuincibilis & certa, quomodo putat ita erit, quomodo mente tractat sic eueniet. Dominus uniuersi decreuit, & quis poterit infirmare? Igitur non omnia uerba numen possident, si me dicentẽ attentè audiuistis, sed quæ summus Mundi & hominũ Deus, uel angeli perspicaces iussu prouidentiaq; Dei certo modo composuerunt, æternitatis harmoniam resonantia, diuinitatis tenacia, beneficæ dispensationis compagine spirantia, tanquàm insensibilis deificationis sensibilia monumenta, quæ literarum immobili stabilitate & uocalium membrorum sempiterna firmitate nixa, simul admittant & alternitatem modulationis inconcussam, & agilitatem pronunciationis non quæsitam aut

Mundus.

Homo.

Insitionem.

Deliciæ Dei.

Vis nutritiua animæ.

Ioan. 3.

Deus, Verbum, Homo.

Cogitatio Dei.

Quæ uerba diuina.

fictam,ſed natiuam ſimplicem & uenerandam. Quibus internuncijs fœdus cum homine Deus percutit,non quocunq;, ſed cum eo qui ſanctimonia, pietate,religione, potiſsimùm uerò credulitatis fiducia clareſcat. Igitur ſi decretum quoddam loquendi conciliare debeat humanam mortalitatem cum Dei uirtute,decebit ſacroſancta illa, ſiue nomina,ſeu uerba mauultis,prima, recta & antiqua eſſe: quanquàm ea uos barbara quandoque propter incultam: id eſt, ſimplicem antiquitatem cognominatis. Antiquum quippe accedit æuo, æuum æternitati propinquum eſt,& æternitas Deo uicina eſt,qui ſupra æternitatem regnat. Vnde antiquus dierum à priſcis theologis nuncupatur, eò quòd Regno præſidet omnium ſeculorum. Ideoq; barbara diuinitati cognatiora ſunt. Vnde haud ab re Zoroaſter primus ethnicorum Theologus uetat barbara uerba mutari. Barbara uerò dicuntur Hebraica uel proximè inde deriuata. Floſculi nanque ſermonis & uenuſtas elegantiarum poſt Hebrum & linguarum diſtinctionem à curioſis potiùs quàm ſynceris hominibus eſt excogitata. Simplex autem ſermo purus, incorruptus, ſanctus, breuis & conſtans Hebræorum eſt,quo Deus cum homine,& homines cum angelis locuti perhibentur coram & non per interpretem,facie ad faciem,non per Caſtaliæ riuum, nec antrum Trophonij,nec arborem Dodonæ,nec Delphorum Tripodem: ſed ſicut ſolet amicus loqui cum amico. Quòd ſi putatis in meorum potiùs laudem à me dictum, quàm quòd ita ſentiam, comparate linguas, & nullam puriorem,nullam inuenietis magis pudicam.

Fides.

Deus rector æternitatis. Dan.7.

Lenocinium uerborum.

Lingua Hebræa lingua Dei.

De antiquitate Hebrææ linguæ,& quis primus tradiderit literarum characteres, Ratio de Moſe omnium ſcriptorum vetuſtiſſimo,ac translatione LXX. interpretum. CAPVT VII.

DE uetuſtate uerò & ordine, ſi noſtris hiſtoricis minus confiditis, uel ex ueſtris diſcite, neminem omnium ſcriptorum inueniri, qui ſit Moſe antiquior. Numerantur ab illo uſque ad captum Ilium trecenti & decem anni: Quo tempore genti noſtræ præfuit Abeſon, Argiuis Agamemnon, Aegyptijs Vafer, Aſſyrijs Teutamus. Voluat interea mihi aliquis uolumen aliud ante Troianum excidium per literas memoriæ proditum,præter libros Hebræorum. Nam poſt annos centum & quinquaginta, tandem primarij Græcorum uates Homerus & Heſiodus, Cicerone teſte, Troiam ſecuti ſunt, quibus pauló prior Orpheus cum ſuis ſacris fuit. Sed nihil ad noſtrum autorem qui ualde lõgo antè tempore ſcriptas leges tulit. Superioribus enim ſeculis reliquit Eupolemus de regibus Iudææ Græcus hiſtoricus in nobiliſsimis operum ſuorum monumentis Moſen apprimè ſapientem fuiſſe, & grammaticam literarumq; cognitionem Iudæis tradidiſſe,qui eam poſtea Phœnicibus ob uiciniam largiti ſint. Phœnices deinde Græcorum pueris rationem characterum diſtribuiſſe,propter alterna inter ſe commercia.Quo Plinium puto commotum,ut ſe diceret literas primordiales ſemper arbitrari Aſſyrias fuiſſe, licet alij apud Aegyptios, alij apud Syros repertas uelint,attuliſſe tamen in Græciam è Phœnicia Cadmum ſedecim numero. Varietatem hanc regio tota facit inuicem cõtermina. Et fortaſsis etiam hoc quòd non ualde diligentes quidam rerum ſcriptores Moſen Aegyptium ſacerdotem dixêre, ut Strabo coſmographiæ ſexto decimo. Quicquid id ſit, Moſes cuius ad nos uſquè ſcriptura peruenit,antiquior extat: ante quem nulla literarum monumenta leguntur.Eam antiquitatem confitentur multi Græcorum,quamuis alius aliter. Noſter quoque Philon, & noſter imò ueſter Fabius Ioſephus, dum antiquitatem titulo prænotat nihil à Moſe alienum ſcribit. Polæmon item Græcarum hiſtoriarum libro primo, Ducem eum Ogygi & Inachi temporibus, Appion doctus homo ille Poſsidonij Amoſide in Aegypto regnãte principem transfugarũ fuiſſe, tàm in libro contra Iudæos quàm etiam

Moſes antiquiſsimus ſcriptor.

Opinio multos fallit.

etiam suo historiarum quarto, & Ptolemæus Mendesius in Aegyptiorũ historijs meminit. Deniq; qui in conscribendis Atheniensium rebus clari habentur, & Hellanicus, & Philochorus, & Castor & Thalus, & Alexander Polyhistor cognominatus, & omnium historicorum facile princeps Diodorus, qui Asiam & Europam prope uniuersam diligenter ipse suis oculis perlustrauit. Hi omnes uetustatis amplissima insignia de eo mirifico duce & præstantissimo rerum diuinarum autore prædicarunt. Per quæ manifestum fit, illum cæteris omnibus & ætate temporis & antiquitate religionis & arcanę operationis admirabili potentia & disciplina diuinitatis antestare. Frustra enim à Gręcis uerba cœlitus demeantia & diuino syllabarum contenta suffragio nomina petieris propter nouitiam dicendi artem, & nuperrimam uarietatem loquendi: Græci nanque, ut ait Iamblichus Chalcidensis Porphyrij discipulus, natura rerum nouarum studiosi sunt, ac pręcipites usq; quaq; feruntur, instar nauis saburra carentis nullam habentes stabilitatem. Neq; conseruant quod ab alijs acceperunt: sed & hoc citò dimittunt, & omnia propter instabilitatem nouęq; inuentionis elocutionem transformare solent. Et idcirco Aegyptius quidam sacerdos rectè Soloni apud Platonem in Timæo respondisse laudatur, quando aiebat: O Solon Solon Græci semper pueri estis, nec est quisquam è Græcia senex, quia iuuenis semper uobis animus in quo nulla est ex uetustatis cõmemoratione prisca opinio, nulla tempore cana disciplina: Quo fortè ductus Ptolemæus ille Philadelphus in conquirendis antiquitatũ libris, acerrimo uir studio cùm Alexandriæ Bibliothecam penè replesset uoluminibus ad millia fermè septingenta, deesset q; columen antiquitatis Moses, & primum uetustatis monumentum, dicitur tunc Hierosolymas regios legatos misisse, qui orarent curiatim de singulis tribubus sex uiros Græcè doctissimos & aptissimos ad traducendum pentateuchum, uel potiùs id uolumen quod nos composito uocabulo Viginti quatuor appellamus, secum Alexandriam commigrare, quibus uenientibus rex ille nõ in urbe ipsa, sed ad Pharum extra penè septem stadia, ne tumultu impedirentur iuxta numerum interpretum, septuaginta duas cellulas extruxit: quas Hieronymus ad Desiderium scribens, non putasset fabulosas, si parænecticũ Iustini martyris accuratiùs perpendisset, qui se uestigia cellularum adhuc stantia uidisse asserit. Ergo translata fuit Aegyptio regi Hebræorum scriptura in Gręcorum linguam, ne inter tot uolumina primis huius Mundi elementis cariturus esset, néue cum Solone illum cogente ueritate aliquando fateri oporteret, neque seipsum neq; alium Græcorum quenquam, cognitionẽ antiquitatis ullam habere. Quòd nos summa ratione com moneat ad secretas operationes, nulla de Græcis petenda esse antiqua diuinisq; cognata nomina: sed nec ab Aegyptiorum, quamuis uetustiore, ut putant, disciplina. Nam ut Socrates in Cratylo Platonis cùm Hermogene Philosophatur, omnia certè diuina nomina uel à dijs primum, uel ab antiquitate, cuius initium haud facilè scitur, uel à Barbaris prodita sunt. At uerò Deos suos Aegyptij proprijs manibus finxêre, patris eorum Hermetis Trismegisti testimonio, errantes circa rationem diuinitatis, & non animaduertentes ad cultum religionemq; Dei.

Græci uani & linguaces.

Philadelphi bibliotheca.

Ingens copia librorum.

Hebræi interpretes.

Fictili suorum deorum.

De uno Deo vero, & cæteris Dijs ab hominibus confictis, de Barbaris vocabulis in Sacrificijs admixtus, & eorum ratione. CAPVT VIII.

QVid igitur quæres diuinum in fictili humano? Quæ tibi sacra ex inuentionibus tuis, quæ cœlestia subsidia ex operibus manuum tuarum speranda sunt? Quônam modo exuperantissimę ac supercœlestis præsentiæ signacula, & summarũ potestatum demeacula ex dæmonib. disces, quos Aegyptiorũ proaui peccantes contra diuinitatẽ & errãtes fecêre? Cæteri enim dij superni, quorũ opifex æternus est, summa quidẽ habitãt iuxta Aegyptiorũ Philosophiã, & ideo cœlites dicunt, nec nostris

humanis illecebris commiſcentur. Ergo alteri cùm quibus eorum quotidiana in templis fuit conuerſatio,& qui erant humana proximitate contenti non dij, ſed dæmones ſunt, à proauis contra Dei placitum effecti, poſt homines natos orti,& uel tam fatui, ut non loquantur, ſed adnuant,uel tam uerſuti, ut factoribus ſuis Aegyptijs cuncta blandiantur, dicentes quæcunque aures demulceant. Vnde nihil ſtabile,nihil firmum,nihil conſtans, nihil Deo gratum haurire poſsis,cui & ipſa illorum diſplicuit generatio. Hæc argumenta ex eius regionis præſtantioribus Philoſophis intelligere poteſtis. Sed neque à primæua quidem antiquitate nationi huic diuinitatis ſacra nomina affluxêre, quanquam de multis annis gloriantur apud Platonem,quando præ ſe ferunt res ſuas geſtas literis annorum nouem millibus contineri, tamen omnem hũc numerum ego quantum de Mundi exordio credere perſuaſus ſum, fabulis plenum exiſtimo. At ſi hæc ipſi non falſa putant, ab illis quoque repeto, ut ea libenter etiam admittant, quæ de Babylonijs & Chaldæis M.Tullius Cicero commemorat, qui quadraginta ſeptuaginta millia annorum, ut ipſi dicunt, monumentis comprehenſa continent, qui numerus longè maior eſt Aegyptiorum numero. Babylonios autem quamuis illi & Aſſyrij etiam nominati ſint, tamen ex uetuſtiſsimis literatoribus conſtat eoſdem fuiſſe quos olim Syros appellauerunt, qui Babylonem & Ninum Regni caput effecêre: quod Strabo illuſtris autor & plerique alij haud ignobiles ſcriptores ingenti uetuſtatis indagandæ ſtudio quæſitum poſteritati hominum tradidêre. Syriæ uerò nobiliſsimus eſt ager Damaſcenus Perſis uicinus,unde Iudæorum gens prima Trogo & Iuſtino, & item pluribus hiſtoricis non contemnendis atteſtantibus originem duxit. Ergo Iudæi qui & Syri & Aſſyrij fuerunt, multò uetuſtiora linguæ ſuæ monumenta hoc modo poſsiderent, etiam ſi externis autoribus credamus, quàm Aegyptij. Quo fieret, ut adhuc eos Iudæi & tempore ſuperarent & Deo. Vnde ſacratiora Hebræorum nomina eſſent quàm Aegyptiorum, quoniam & uetuſtiora, & ſub unius ac primi Dei cultu tradita. Addendum mihi foret & hoc, quòd Aegyptij propter ruditatem antè multis temporibus nondum inuentis apud ſe characteribus literarum, ſed ipſarum rerum imaginibus ſcripſerunt: quam quidem ſcripturam hactenus in ſuis ſacris,quæ appellant,unà cum nuper excogitatis elementis obſeruabant. Reliquum eſt,ut ſi diuina & uerè ſacra Aegyptijs eſſent nomina in ſecretis miraculis utilia,neque tamen à dijs,quos præſtantiſsimo apud illos autore Hermete dæmones eſſe hominibus poſteriores demonſtrauimus, neque ab antiquitate ſcripturarũ tradita, quibus ea nomina contineri deberent, quam profectò libri Hebræorum quoquo modo plurimum ſuperant. Hoc ſaltem nunc experiamur præterea,num uel à ſe tanquam barbaricis hominibus orta ſint? quæ fuit Socratici ſermonis tertia pars. Docebit nos Herodotus pater hiſtoriæ in libro ſecundo,Aegyptios ſe nolle dici Barbaros, magis uerò cunctas nationes cæteras. At quia tam abhorrent & dedignantur hoc uocabulum quaſi regioni ſuæ ignominioſum, idcirco ſunt ab hoſtibus Hebræis appellati Barbari: ceu ubi ad proſtitutam aliquando & ſcortum conuitio dicimus: O' nobilis fœmina. Et fuerunt eodem tempore tres Romæ nobiles meretrices Citheris,Origo,& Arbuſcula. In eam quoque ſententiam Saluſtius: Erat, inquit, ei cum Fuluia muliere nobili ſtupri uetus conſuetudo. Videtis quod uirtuti debetur,id contra obſcœnis hominibus quaſi opprobrium obiectari. Paulò enim poſt idem Criſpus Saluſtius pleramque nobilitatẽ aſſerit contra Ciceronẽ nouũ hominẽ inuidia æſtuaré,quo quaſi conſulatũ pollui credebant, quippe tũc rectiùs poſito nobilitatis uerbo. Ita canticũ illud intelligo: Cùm exierat Iſraël de Aegypto,& domus Iacob de populo Barbaro, fuit Iuda in ſanctimoniã ſibi. Barbaros utique in cõtemptũ arbitrabor uocatos Aegyptios, quia Barbari uocari noluerunt. Atqui לעז *Loés* hîc potiùs ruditatẽ & hebetudinẽ deſignat,

Litera,

Fabulæ.

Origo Iudæorum.

Scriptura imaginum.

Hermes Triſmegiſtus.

Herodotus.

Saluſtius.

Pſal. 114.

Litera, uersa, quamuis ubiq; כ in ל Loës barbarū exponatur. Erubescant itaq; Aegyptij barbaros se dici, & iniuriarum agant. Et quomodo Zoroastri sacrorum, ut aiunt, principis, hoc sacerdotium decretum accipient, cùm uetat in sacris barbara uerba mutari? Igitur barbara uerba quibus inter sacra immutabiliter & incontaminatè utamur, nō erunt Aegyptia quin potiùs erunt Mosaica. Is enim Moses Hebræus coram Deo se barbarum: hoc est, crassilinguem & grauiloquum confessus est, cùm ait: Mi Domine nō sum uir elegantiarum, sed graui ore & graui lingua. Eiusmodi homines Strabo cosmographus in quartodecimo libro tradidit ab initio barbaros appellatos, conficto nomine, qui difficulter, asperè ac duriter loquerentur, ut blesos balbosq; dicimus, cognata rebus nomina inuenientes, sicut murmur, clangor, strepitus, crepitus, & alia his similia. Et si adamussim cunctas historias rimari libet, inueniemus omnes orientis nationes molestè ferre barbarorum nomen, præter hunc nostrum cum populo suo Mosen, qui palàm se duriloquum & barbarum esse nō inficias iuit: Idq; memoriæ per literas prodidit. Nec nos ipsos uestigia sua loquelamq; imitantes decet negare barbaros esse, non quòd penitùs nostra loquendi sit iners ratio: habemus enim ad regulam idioma cōpositum, & grammaticā artē exercemus, & adolescentib. Hebræis, Mose Kymhei, Magister Ephod proponunt, quos more Gallorū interpretamur, ego pfectus Durādus, & Hasra, cæteriq; præstantes ludi magistri, & os & calamū instituunt. Quare non elingues & rustici, sed primi hominū simus, quos uniuersi uetustissimarū rerū exquisitores semper fuisse barbaros asseruerunt. Hoc non accuratè considerantes aliqui de nostris docere ausi fuerant, Barbaros esse qui non lingua sancta loquuntur, ut Salomon scholasticus in expositione hymni, quem com memorauimus in uerbi huius interpretatione לעז, & alij quidam elementarij: Sed contingit etiam nostris quòd reliquis artigraphis:

Scribimus indocti doctiq; poëmata passim.

Ego uerò satis crediderim Aegypti sacerdotes illustriores immiscuisse suis Hebrꝯorum nomina, quibus efficacius utantur, cùm quid uelint secreti in lucem producere & ea quidem non nisi longæuo & occulto studio didicisse, sicut uos ipsi discere potestis. Quæ nisi fuissent aliena quondam à patria lingua nō tantùm occultare poterant, quantum uidimus in historijs. Tametsi nanq; Plato & Eudoxus annis tredecim Heliopoli cum eisdem habitarent, tamen uix tandem ualuerunt paucula quædam ex arcanis illorum uerbis per longam & assiduam conuersationem decerpere, quæ in monumentis suis spargerent. De Indorum autem Philosophis quos Brachmanas uocant, non est multa disputatione opus, quoniam illos ex Græcis cœpisse primùm cum alia infinita, tum plurima illic simulachra nobis argumento sunt, quæ & Græca sunt, & Græco ritu coluntur, ut Mineruæ, ut Apollinis Delij, ut Dionysij Lemnæi & Amyclæi, & cætera, quorum diligenter in uita Tyannæi Apollonij meminit Philostratus. Concordant etiam Indi cum Græcis in opinionibus & disciplinis. Nam Iarchas Apollonio dicere solebat sententiam de anima hominis, talem illis esse qualem Pythagoras Græcis, & ipsi Aegyptijs tradiderunt: quasi præceptores Aegyptiorum Brachmanes fuerint, tamen id non tàm antiquitatis ordinem quàm opinionum innouationem indicat: præsertim cùm idem Iarchas auum suum uixisse narret quo tempore nullus in India magnus Philosophus, neque aliquod illic generosum ingenium pullulauerit. Sed apud Druidas Gallorum non sunt multa hominum secula quærenda, qui omnes Græcè Philosophati sunt, & propterea posteriores barbaris fuisse noscuntur. Nimium multis sermonibus aures uestras doctissimi & humanissimi uiri ex singulari meo loquacitatis uitio ausus sum obtundere, dum aliquantulum conor affirmare seligenda esse uetustissima barbarorum uerba in miraculosis operibus efficiendi, non Phœnicum, non Græcorum,

Zoroaster. *Moses Barbarus.* *Strabo.* *Artigraphi.* *Heliopolis.* *Brachmanni.* *Iarchas.* *Druidæ.*

corum, non Aegyptiorum, non Indorum, non Druidum. Adderem, neque Persarum, nisi tam contigua esset Damasci & Persidis uicinia, sed tantùm Iudaicæ gentis, & illius antiqui Hebri, cuius sermo in dissipatione linguarum usque ad Mosen, & post illum ad nos purus atque sanctus peruenit, æque referens primam à Mundi exordio institutionem dicendi, quam non ab homine, sed à solo Deo primogenitos accepisse necessariò arbitramur, præcipuè in diuinis nominibus, quorum positio supra hominem est. De quo audiamus Socratem (ut uestris potiùs autoribus in differendo utar quàm meis) apud Platonem ita loquentem: Per Iouem nos quidem si mentem haberemus Hermogenes, præcipuum rectitudinis modum constitueremus nobiscum, fateri, nihil nos de dijs cognoscere, neque de ipsis, inquam, neque de ipsorum nominibus quibus ipsi se uocant. Constat enim illos quidem ueris se nominibus nuncupare. Hæc in Platone.

Sermo Dei à Deo [illegible] homini.

Hermogenes.

Confirmat superiora Sidonius, qui de voce, verbo & ratione, animæque conceptu differit. CAPVT IX.

PROFECTO non mihi obscurè uideris loqui, Sidonius inquit, & præterquàm quòd nobis es comminatus Baruchia, uniuersa penè quadrant ad nostram Philosophiam, & quòd Deus se menti humanæ iungat, & in nobis lętetur, cùm in ipsum pro nostro captu transformati fuerimus, & quòd per nos quandoque operatur, sicut solet artifex per instrumenta, quandoque nullis causis intercedentibus, quædam † subitò facit. Vtrunque enim potest, & si per nos quicquàm agat aliquo medio concurrente, quòd ipsum esse deceat tàm Deo, quàm homini conueniens. Idque putas, uerba nostra esse quasi Deo accedant per spiritũ inclusum, & homini per sensibilem aërem, quòd mihi duobus uerbis complexus designasse uidetur post Democritum Epicurus ille, non quòd eos denique sequi uelim, quibus abrenunciaui, sed quoniam quòd à teneris annis inbibitum est, sæpe inuitis nobis memoriæ se offert, & nihilominus consonantia opinionum ueritatis est uestigium. Aiunt enim uocem nostram esse ῥεῦμα λόγων: id est, flumen rationum. Quandoque nanque stillat ratio in linguam, frangitur aër, & fit uerbum. Sic fons est ratio, cuius riuus erit uerbum quòd in fonte conuenit cum Deo, & in riuo ac fluuio cõuenit cum homine. Vtque nihil est in riuo, quin prius fuerit in fonte, sic iuxta Stagiritam Aristotelem, nihil est in uoce quod non prius fuerit in animæ conceptu, quemadmodum literæ sunt uocis signacula. Super quo sic Amonius Peripateticus scripsit. (Ignoscite si non ornatè & dignè uestris auribus interpretor.) Ait enim, literæ quidem solùm enunciant, res autem solùm enunciantur: Voces uerò & intellectiones tàm enunciant, quàm enunciantur. Voces etenim semel enunciantur, bifariam autem enunciant scilicet primo intellectiones, secundo res. Contra uerò intellectiones dupliciter enunciantur, semel autem enunciant. Enunciantur & uoce & literis, sed ab hac primo, ab his secundo. Ista uarietas nobis & Aristotele & Amonio autore naturam uerborum nostrorum demonstrat, quatenus communicant partim cum spiritu, partim cum corpore, ut aptissimum mihi tecum esse medium putetur hominis cum Deo conciliandi uerborum quidam usus. At quòd tu ea barbara potiùs elegisti, quasi cognatiora diuinitati, non multum recuso. Iam enim, ut ait Iamblichus, dij eum sermonem barbarorum approbauerunt, tanquã sacris maximè congruentem, præsertim quia antiquior primusque extitit modus iste loquendi. Et quoniam primi nomina diuinitùs acceperunt, eaque cum propria lingua miscuerunt, tanquam cum familiari consentaneaque illis uoce contemperantes: Ita nobis seruanda perpetuò tradiderunt, nosque ita ipsam traditionis regulam ritè deinceps conseruare debemus. His præceptis Iamblichus ipse in tuã me sententiã ducit: Nisi quòd tu nobis persuadere studes ea de quibus Zo-

† nobis uix animaduertentibus

Epicurus.

Aristoteles.

Amonius.

Iamblichus.

Barbarus sermo.

bus Zoroaster dixit, barbara uerba ne cõmutes, Hebraica esse debere: Et profectò Baruchia, tanto ingenio & dicendi copia totq; testimonijs historicorum usus es, ut me facilè commoueas ad assentiendum, nihilq; nunc obstaret, quin tibi omnino crederem, nisi una ueterum experientia, qui non tantùm Aegyptijs Assyrijsq;, uerùm etiam Græcis uerbis magorum admirandas res effecisse dicuntur, & in propulsandis periculis & accelerandis commoditatibus magnopere quidem præstitisse. Referunt enim Orphea illum Aegyptij Mercurij sectatorem, primi sacerdotij antistitem, Theologum & uatem, cùm esset unus ex Argonautis, sæuam tempestatem in quam miserè inciderant suis sacris auertisse, & auguria non solùm ex auibus, sed & cæteris pariter animantibus primum demonstrasse. Græcis tamen idem inuocationibus usus est, ut hymni sui probant, qui etiam Græcè hactenus extant atq; canuntur. Pythagoras uerò & Plato uniuersa quidem sacra ex Aegyptijs se doctos asserunt, nonnulli ex Assyrijs atq; Chaldæis, cæteriq; à cæteris qui certè incredibile est quàm mirifica opera hominibus ostenderint. Quare non solùm Hebræorum, uerùm & aliarum gentium sunt sacra nomina. Zoroaster. Magi Aegyptiaci, Assyrij, Græci.

Quid sit Sacrum, & quàm uariè accipiatur. CAP. X.

TVM BARVCHIAS: Sacrum, inquit, quandoque dicimus idem quod sanctum, uidelicet quod ab iniuria hominum defensum atq; munitum est, quandoq;, ut Martianus in iure ciuili respondit, sacræ res hæ sunt, quæ publicè consecratæ sunt, non priuatim. Vel, ut Vlpianus iuris cõsultissimus scripsit, sacrum esse, quod princeps dedicauerit, uel eius dedicandi dederit potestatem. Hoc modo quicquid Deo consecramus, & ab usibus uulgi subtrahimus, id sacrum & sanctum, & quandoq; sacrosanctum appellatur, cuiuscunq; fuerit nationis uel populi. Sic ille sacerdos apud Timæum Soloni quondam narrabat, multorum hominum gesta memoratu digna in Aegyptiorum templis & sacris eorum literis contenta seruari. Sic de ipsis quoq; consecratis sacerdotibus uniuersæ gentis dici consueuit, quòd sint Deo deuoti & sacrati, ut Virgilius de Heleno Apollinis sacerdote cecinit:

Exorat pacem diuûm, uittasq; resoluit
Sacrati capitis.——

Et posthæc in octauo Aeneidos libro:

At Cæsar triplici inuectus Romana triumpho
Mœnia dijs Italis uotum immortale sacrabat.

Alio quandoq; more, itemq; rectiùs sacrum uocamus omnium rerum autorem Deum, ut omnis sacri principium & fontẽ: deinde sui participatione cuncta post Deum sacra, in quibus Deus ipse sua sponte uersatur cum sua præsentia & uirtute. Differtq; hoc à superiori. Nam istic Deo nos dedicamus, hic se Deus nobis dedicat, resq; nostras assistentia sua illustrat. Et idcirco sacra iure optimo nominamus illa, in quibus Deus uerè habitat. Non angeli, non dæmones, sed Deus ipse summus, optimus, maximns. Ob idq; angelos etiam ipsos, siue Deos uocamus sacros, quoniam & in ipsis quoq; Deus habitat, cuius sæpe nomen ferre dicuntur. Contra uerò prophanos pari modo execrabiles appellamus, à quibus longè Deus abest, ut Statius: Deus sacer actiuè & passiuè. Prophani.

Fraternas acies alternaq; bella prophanis
Decertata odijs ——.

Nam iuxta primam uocabuli uiam, sicut sacra sunt à nobis Deo dicata, ita prophana procul à phano & religione, quæq; extra sacra degunt, interpretari licebit. Adeò enim ex nostro facto sacrum illud oritur, ut à faciendis sacris & sacrificulus rex ipse qui facit sacra, & sacrificium, quod fit à sacrificulo, & istud ipsum quoque sacrum denominetur. Ouidius in transformationis lib. 12.

Feſta dies aderat qua Cycni uictor Achilles
Pallada mactatæ placabat ſanguine uaccæ:
Cuius ut impoſuit proſecta calentibus aris,
Et dijs acceptus penetrauit in æthera nidor,
Sacra tulêre ſuam, pars eſt data cætera menſis.

Vult enim quòd ſacra ſacrificia ſuam abſumpſerint portionẽ. Non igitur inficia?ibo ſacras eſſe imagines, characteres, literas & uerba ſiue nomina ſeu uo?es à nobis Deo dicatas, non modò apud Hebręos, uerùm etiã Aegyptios & Græcos & cæteras nationes, quas quidẽ res pro uoto humano diuinitati mortales cõſecrarunt & deuouerũt. Nec aliud cõmodiùs afferã huic negotio exemplũ, quàm quod apud Orphea illũ ueterẽ ſacerdotem atq; uatẽ, Hermetis Aegyptij ſectatorẽ, & Pythagoricæ philoſophię fundatorẽ abs te Sidoni paulò prius adductum, canitur in hymno ad Venerem Lyciam dicto, cùm ait:

Noſtræ nanq; duces patriæ diuina tuentes
Oppidulum propter ſacrum ſtatuere Coloſſum.

Quanquã hunc hymnũ quidam Procli putauerũt, eò quòd patriæ ſuæ meminerit. Sed audiamus aliud ſine cõtrouerſia Orphei carmẽ ad aſtra cõpoſitum:

Vocibus ergo ſacris iam dæmones inuoco puros.

Quod igitur uel Deus eſt, uel deniq; quod non homines primum, ſed ipſe ſolus optimus maximus ſua præſentia & aſsiſtentia conſecrauit, & uirtutem illi ſuam infudit: *Quid uerè ſacrum.* Id unum præter cætera uerè debet ſacrum appellari & ſanctum, quod Deus ſanxit, & honori ſuo nõ humanis illecebris reſeruauit. Vnde uulgò linguam ſanctam Iudæorum dicimus, & ſacras literas digito Dei conſcriptas, *T& dictata.* & nomina ſacra non ab hominibus inuenta, ſed ab ipſo Deo inſtituta†. Si quando autem in miraculis gens quælibet ſuis uocibus utitur, *NB* pręſtigium potiùs quàm miraculum eſſe probatur: & non Dei aſsiſtentia, ſed pactione dæmoniorum ſortitur effectum. Quod quàm periculoſum ſit, heſterno die inter nos copioſè diſputatum fuit. *Diſtantia inter miracula Hebræorũ & idololatrarum.* Ad ſummũ qualis eſt diſtantia ſignorum Dei à Goëtia & ueneficio, tantum intereſt, ut paucis concludam, in ſacris inter uerba Hebræorum & uerba idololatrarũ, quod per Moſen docti ſumus, qui baculum uerbo Dei uertebat in ſerpentem. Aegyptij uerò malefici, quos ſapientes uocabant, humanæ diſciplinæ incantatis uerbis ſimiles imagines obtutibus regijs obfuderunt, quas in reuelationem præſtigij Moſaicus ſerpens deuorauit. Quare mihi non indoctè uiſus eſt Romę nuper quidam nobilis Philoſophus propoſuiſſe, nulla nomina in Magico licitoq; opere æquè uirtutem habere, ſicut Hebraica, uel inde proximè deriuata, eò quòd omnium primum hæc Dei uoce formantur. Illud autem in quo potiſsimùm Magicam exercet natura uox eſt Dei.

Sententiæ & dictiones plurimæ Hebraicæ in nouo Teſtamento contentæ, hîc exponuntur, iuxta Hebraicam ueritatem collatis ueteris inſtrumenti exemplis. CAP. XI.

NVNC Sidoni hæſitare te non ultra patiar, in eo quòd meritò eſt manifeſtum. Credo enim multas gentes arcanis ſuis uotis aut ſecretis operationibus Hebraica miſcuiſſe, non aliam ob cauſam, quàm ut certiùs optatis potirentur. Quod & in Orpheo, Pythagora, Plato neq; haud ambigendum arbitror, nihil aliud arcanum eorum tantopere occultatũ, tam recluſum fuiſſe, quàm Hebraica diuinæ uirtutis nomina, quæ nulli ſcribendo patefieri uoluerunt, ut idem Plato Dionyſio Syracuſano de ſeipſo per epiſtolam inſinuat. Poſſem abs te, Capnion, petere, ut rationem edoceas, *Euangeliſtarum Hebraicæ uoces.* cur & Euangeliſtæ & Apoſtoli cùm cætera Chriſti opera in Græcũ tranſtulerint ſermonẽ, non etiam uerba paucula quibus ipſe miraculorũ operator uſus perhibetur, ſimul quoq; traduxerint, ſed ea penitùs

non mutata & intacta permiſerint, Græciſq; barbara uerba inſeruerint, ut clamantibus ad Chriſtum pueris הושיע-נא *Hoſchiana*: id eſt, ſalua Domine, poſtea illud imperitia ſcriptorum deprauata eſt, & abuſiuè iam dicitur, Oſanna. Quod peritior Græci ſermonis Lucas præuidens futurum, cum ſe nouerat ad homines Græcos Euangelium conſcribere, qui dictionem hanc ſecundum linguæ proprietatẽ pronunciare nequirent, melius arbitratus eſt tacere, quàm corruptoribus irridendam præbere. Nam reliqui tres Euangeliſtæ nihil eius formidantes Hoſchiana, propter inſignem illius particulam נא, quod unum de diuinis nominibus eſſe dicunt, nullatenus omittere decreuerunt. *Quidam putant eſſe blandientis aduerbium.* Marcus item in illo excellenti miraculo, quod Chriſtus in ſuſcitanda Iairi filia confecit, ipſa etiam uerba Chriſti Hebraica quibus mortua uitæ luciq; reddita eſt, non dubitauit adſcribere. Apprehendens nanque manum iacentis in tumba puellæ duobus uerbis dixit, טבתי קומי *Thabiti, Kumi*, quorum primum ad uitam ſpectat: id eſt, Reſpice, ſecundum uerò ad ſanitatem recuperandam: id eſt, Surge. *Vita, ſanitas.* Vbi pòſt aliquis non ſatis diligens tranſcriptor quod in hiſtoriæ margine compererat, orationis contextui admiſcere auſus eſt, ut nunc penè uniuerſi libri ſic teneant, טליתא קומי *Thalita, Kumi*, quod eſt interpretatũ: Puella tibi dico ſurge. Nec enim credendum eſt ab Euangeliſta translatum, quod in ueritate non adeſt. Igitur Puella tibi dico, uniuerſum hoc nihil huc attinet. Quin admodum demiror quoſdam non nullius apud uos in omnium ſcientiarum doctrina famæ atque nominis, quos & magni æſtimatis, hoc in loco dicentes טליתא *Thalita* nomen eſſe uirginis, quaſi putandus ſit Chriſtus ille quem ego ſemper quantumcunque Iudæus fui tamen maioris & Apollonio Tyannæo & quibuſcunque Philoſophis feci. Nunc autem per te doctus etiam excellentiorem angelis & omnibus dijs non ſolùm hominibus ſuperiorem affirmo, & Deum eſſe atque fuiſſe credo. Itaq; quaſi putandus ſit, nomen prius uoluiſſe ſcrutari quò carmen arcanum incantaret, ſicut & de Apollonio conſentiunt omnes magici, qui cùm ex Tigillini iam uel uerius Neronis manibus euaſiſſet, oblatam in uia puellam inter nuptias, ut putabatur, mortuam attigit, & initio nomen uirginis diligenter quæſiuit. Eo accepto dicitur aliquid occultè pronunciaſſe quo puella reuixerit. *Puella reuiuiſcens.* Et Romanis hoc quondam in more obſeruatum erat, quancunque urbem obſiderent, ut eius nomen urbis accuratè quærerent. Idq; cognoſcentes ſoliti ſunt quodam carmine omnes illius tutelares Deos euocare, tandemq; deuincere. Hoc ipſo factum eſt, ut nullus Romanæ urbis proprium nomẽ auderet prodere, ne à ſuis hoſtibus ſimile paterentur. *Tutelares Deos euocare magicè.* Vnde cognoſcimus propria rerum nomina nonnihil incantationibus prodeſſe, quòd abſit ab eo qui omnem dæmoniorum cultum funditùs ſuſtulit, ne uel in hoc opere uirginis nomen agnoſcere cuperet, quam antè nuſquam uidiſſet. Sed טבתי קומי *Thabiti Kumi* uerba ſunt Chriſti, quæ Latinè interpretantur, Reſpice, Surge: Reſpice ut uiuentem: Surge ut ſanam te oculis cernant uniuerſi, quam non tantùm à morte, ſed etiam ab omni ægrotatione meo iuſſu confiteantur eſſe liberatam. Sed fruſtra uobis prædico, quæ ipſi & apud noſtros ſæpe legiſtis inueſtigando ſcripturas, Veluti Pſalmo tredecimo, cuius eſt initium: Vſquequo Domine. In uerſu: Reſpice, exaudi me Domine Deus meus. Et uigeſimo ſecundo qui incipit: Deus Deus meus. In uerſu: Dinumerabo omnia oſſa mea, ipſi reſpexerunt uiderunt in me. Et Pſalmo trigeſimo tertio: Exultate iuſti. Verſu: De cœlo reſpexit Dominus. Et Pſalmo ſequenti, in uerſu: Reſpice ad eum & illuminamini. Vbi translatio ueſtra ſic habet: Accedite ad eum & illuminamini. Et in laudationibus quas uos ad horam primam quotidie pſallitis: In litera ג Gimel, Reuela oculos meos & conſiderabo. Vbi uerius poni debet: Reſpiciam mirabilia de lege tua. Eſt enim hoc idem uerbum טבית *Thabita*, de quo nunc differendum nobis fuit, quoniam illud in ſecunda perſona facit טבית *Thabita*,

Enallage temporis & personæ. bita, uel טביתי *Thabiti*: id est, respicias uel respice. Nam, ut solent Latini, sæpe futurum indicatiui pro imperatiuo usurpare, ut alternis dicetis, amant alterna camœnæ, pro dicite. Ita & apud Hebræos idem in crebro usu frequentissimũ inuenitur, ut hîc, respicies, pro respice. Sed קומי *Kumi* per se imperatiuus est fœminini generis, ut Canticorũ secundo: En dilectus meus loquetur mihi, Surge propera amica mea. Vbi ponitur קומי *Kumi*: id est, surge. Talia in multis Sacræ scripturæ locis ab indoctioribus corrupta inuenietis, dum hac ætate plus solent Theologi Aristotelis dialectica sophismata, quàm diuinæ inspirationis & Sancti spiritus animaduertere uerba. Vnde studio humanæ inuentionis ipsa cœlestis traditio negligitur, & loquacitas hominum extinguit Dei sermonem. Similis enim librariorum error in actibus apostolorum deprehenditur, qui apud uos cœpit esse cõmunis etiam doctis & quidem doctoribus in suscitatione Dorcadis de familia sanctorum in Ioppe, quæ est toparchia Iudææ, ut ait Plinius, proxima Lyddæ. Illic nanq; ipsius mulierculę nomen non rectè scribunt, ut ego sæpe tàm in Græcis, quàm Latinis codicibus indoctè scriptũ inueni. Quo exemplo illos etiam in superiori Euangelio defecisse crediderim: Sed fuit nomen proprium discipulę fidelis טביא *Thabia*, sine ulla quidem aspiratione, & absq; ה, in finali syllaba, quod interpretatio eius Dorcas

Tabia. edocet, & est nomen Assyriorum טביא *Thabia*, quod significat Capream, sicut legimus, in libro Chaldaico qui dicitur Illen Pithgamai. Præterea eius etiam uerbi nunc in mentem uenit, quod apud Marcum Christus dixisse scribitur. Nam adducunt illi surdum & mutum, precanturq; ut ei manum imponat. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in aures eius, & ex-

Hiphathah. puens tetigit linguã eius, & suspiciens in cœlũ ingemuit & dixit: הפתח *Hiphathah*, quod est, adaperire, quod scribi debet in principio per ה, *psilen*, & in fine per fortiorem aspirationem. Est enim imperatiuus passiuus uerbi actiui Pathah, quod est aperuit, & in futuro Ephathah: id est, aperiam, ut Psalmo 78. in uersu: Aperiam in parabolis os meum. Et quinquagesimo in uersu: Domine labia mea aperies, sicq; de cæteris. Vos enim non tàm Græcam quàm & Hebraicam literaturam pernostis & docti estis, à Niphathah passiuo quod est aperitur, formare imperatiuum singulare masculinum Hiphathah: id est, aperire uel aperitor tu, Sicut Christi potens uerbum intonuit: Veniamus ad exuperantissimam eius mortem, & suspensus in ligno iamq; moribundus ait id

Verba dolorosa Christi in cruce. quod in Psalmo iuxta Hebræos uigesimo secundo, apud uos autẽ uigesimo primo ponitur: אלי אלי למה עזבתני *Eli Eli lamah asabathani*. Sic enim ut res habet Matthæus recitat, quamuis Sabathani etiam corruptè dicatur, per defectum primæ syllabæ quæ per ע ayn notari debet. Marcum uerò etiam paulo segnius emendatum hoc loco uestri obseruant, qui ponit אלה *Elohe*, uel secundum alios אלהי *Elohi* minus aptè. Nam אלה *Elohe* Deus est, Sed אלהי *Elohi* ab Hebræis nõ legitur. Posset quidem per אלהי *Elohai* Deus meus designari, Sed uerba prophetæ non sunt mutanda, quæ Deum moriturum recordasse puto, Psalteriumq; ab initio passionis incepisse, usq; dum uita defungeretur. Demũ peruenisse in ultimo interitus suspirio ad Psalmum qui est iuxta Septuaginta interpretes ordine trigesimus, ut passionis & initium & finis uno numero terminarentur. Sicut enim summi sacerdotes proditori Iudæ triginta promiserunt argenteos priusquam Christus caperetur, ita ipse Patri Deo non tàm promisit quàm persoluit triginta Psalmos antequam moreretur. Veniam mihi dabitis, si non liceat praua comparare bonis: Et considerate nihilominus atque recensete cum animis uestris, quàm conuenienter totam condemnationem suam & cruciatum, his triginta Psalmis compleuit iste beatus uir, si eum uirum nominare phas est, initium ducens à tempore anxietatis in horto trans torrentem perpessæ. De quia totus Psalmus quinquagesimus quartus

Mons oliueti. mentionem facit. Vbi uaticinij more scribitur: Ego autem Deum inuocabo, & Do-

& Dominus saluabit me, Vespere & mane & meridie loquar & adnunciabo. Loquebatur itaque toto tempore passionis suæ cum Deo & uespere & mane & meridie: Sæpius occulte, quod per Dauid antea prædixit: Oratio mea in sinu meo conuertetur. Nonnunquam tamen quædam ex eisdem canticis aperte pronunciauit, quæ partim sectatores eius de proximo audientes memoriæ mandauere, partim fortassis absentes non audiuere. De perceptis igitur illud fuisse possumus arbitrari quod aiebat: Eli Eli lamah asabathani. Et in manus tuas commendo spiritum meum: Cuius titulum quidam habent pro extasi, quod plurimum morienti congruit. Sed apud Hebræos non reperitur. Nec id quidem caret diuino mysterio, quod post eundem & non ante trigesimum Psalmum mox consequitur inscriptio: משכיל *Maskil*: id est, intellectus, notitia, seu eruditio. Post mortem enim Christi cuius ultima oratio tricesimus hic erat, tandem cœpimus intelligere & uidere quem compunxerunt & in quem transfixerunt, quapropter orauit peculiari uoto, ut pater crucifigentibus ignosceret, quoniam nescirent quid agerent. Sed dum uerba quidem Hebraica molior enucleare, quibus inconcussis Euangelistæ inter scribendum usi sunt, nescio quonam modo in arcana religionis uestræ tegumenta lapsus sum: ut pernoscatis aliqua me præcedenti meditatione, ac non tam subito ad uestram professionem esse conuersum. *Extasis.*

Admiratur Sidonius, itemq́ Capnion diuinarum literarum eruditionem, qua præditum audiuerunt Baruchiam, tum quæstioni de verbis in sacris literis paßim insertis Hebraicis, à Baruchia proposita respondet Capnion. CAP. XII.

TVM SIDONIVS: Mi Capnion inquit, quam est hic diuinarum literarum peritus! Quid ego afferam igitur ad nostrum sermonem? Sed si rite recordor multam mihi quietem parauit Baruchias, ne ualde de sacris nominibus cogar disserere. Docet enim nos sola Hebraica inter uere sacra connumerari, hoc affirmare conatur tam ex uetustate, quam diuinitatis conuersatione, ac arcta quadam confœderatione Dei cum Iudæis, & quod sermo sit solidior multis denique argumentis. Quæ si uera sunt, ego qui ætatem in Græcis atque Latinis plus cæteris contriuerim, audiendi tantum mihi tempus nactum lætabor. Et CAPNION: Profecto, inquit, admirarer eius tantam in Euangeliis cognitionem, nisi multo ante non paruam in illis operam fateretur consumpsisse, id quod res ostendit, & negotium indicat. Sed exaudiamus ipsum dum lucet. Prætergressa enim meridiem dies est. Age rursus Baruchia, quæ de arcanis & ferme sub modio, ut aiebas, reconditis uerbis accepisti, edere ne subterfugias, ambo & oramus & hortamur, quos certe tua lingua (Dicat quicquid uelit Sidonius) plurimum delectat, cuius uterque discipuli sumus. At quando ita iubetis, BARVCHIAS ait, obtemperandum est, modo simplicitate sermonis ne contemnatis, quod nullis elegantiis imbutus sum. Et nunc quoniam ad uesperam tendimus, non te ultra Capnion urgebo, ut rationem reddas, quare uitam & doctrinã CHRISTI, Græco eloquio scribentes, etiam Hebraica uerba sua dignantur interserere. Vos denique iam consueuistis omne uotum uel publicum uel priuatũ uno uerbo concludere, *Amen*, quod & apud Paulũ inuenitur. Ad hoc CAPNION breui ait absoluam ne hæreas. Non autem satis tu tum est in re tam præcellenti me uti figmẽto meo: Sed Origenem lumen Theologorum nostrorum citabo, de quo dicitur, quod ubi bene, ibi nemo melius. Ait enim in libro contra Celsum: In quibusdam sacris nominibus mirandam latere uirtutẽ: Ideoque hæc ipsa nõ esse ex Hebræa lingua in aliam transferenda, sed in suis ipsis characteribus conseruanda. Habes quod iamdudum emungere uoluisti, scilicet esse diuinorum nominum orationumque uirtutem mirificam: propter quam, & אמן

 chara-

characterum formæ, & uerba ipsa incorrupta permaneant, ne sicut hominis compagine destructa, inclusus etiam corpori spiritus, & tota perinde uirtus euanescat. Preterea ut Porphyrio respondit Iamblichus, si ea nomina ex hominum pacto conuentoq; posita essent, nihil interesset alia pro alijs commutare. Sed pridem antè intelleximus Baruchia & uerum esse confitemur, ea esse accepta diuinitùs non parta humanitùs. Ad quod subiungit idem nobilis Pythagoræus ille Iamblichus. Neque enim prorsus eandem, ait, mentem seruant nomina in aliam linguā interpretata: sed sunt gentibus singulis propria quædam, quæ gentibus alijs per uocem significari non possunt. Accedit ad hæc, quòd si significationum proprietates per aliam linguam interpretari possimus, non tamen eandem conseruant permutata potentiam. Istis autoribus tibi responsum uelim, sed caue putes me tecum de omnibus uerbis similiter sentire, eam uidelicet illa maiestatem obtinere, quam tu fama tam latè spargis. Deum namq; omnipotentem, & ut Græci dicunt, omnitenentem, quis dubitabit uirtutibus uerba decorare posse? Itaq; potestas Dei patet, sed nondum uoluntas, quæ sola rerum causa est. Omnia enim quæcunq; uoluit Deus fecit in cœlo & in terra. Quapropter nisi ostenderis Deum uoluisse hoc, & item alterum uerbum tali atq; tali uirtute pollere, nihil egeris.

Iamblichus.

Voluntas Dei rerum causa.

Quod nemo nouit Deum & eius sensum, nisi spiritus suus, & cui reuelatum fuerit: tum quo pacto miracula fiant.

CAP. XIII.

At ego non uos docere, *BARVCHIAS* inquit, sed quæ olim de arcanis ex nostro collegio acceperim referre pollicitus sum, quo munere, si ritè perfungar, erit certè abundè quod gaudeam, nec ad alium me palum alligabo. Cùm hesterno uesperi uno ore cōsultum sit, in rebus diuinis credendum esse, quanquam scio nunquam apud uos ambiguum fore, Deum omnia posse, id quod animus noster suapte natura comprehēdit, si Deus est super omnia, & à quo cuncta dependēt, tàm entia quàm non entia, ut etiā præstantes asserunt Theologi: sic ergo summa potentia, imò supra summam omni potestate superior, tàm ad existentia quàm non existentia penes Deum est, quæ nullis limitibus terminatur. Aliter enim non summa uel supra summam esset. Quam quidem ipse si ostendat in uerbo uel re commorantem, nihil refert, dum illic suam cupiat uirtutē habitare. Dei autem decretum hoc & eam uoluntatem, uel experientia gestorum, uel diuinæ inspirationis eloquio manifestè cognoscimus, quem in locum & Scripturam sacram & contemplatiuorum hominum dogmata, per quorum ora diuinitas loquitur, & heroicas beatorum historias adaptare necessarium est. Quis enim cognouit sensum Domini ęternitatis? Nemo, nisi qui intra eum est spiritus proprius, & demum is cui se reuelat, sicut in homine cogitatus suos nihil cognouit creaturarum illo posterius, nisi tantùm suus spiritus qui est in eo, uel amicus aliquis cui spiritus per hominem, siue homo per spiritum suum enunciauerit uel signis ostenderit. Ita locutum esse Deum cum Abraham, Mose, atque Iosue, uirtutesq; uerborum diuinorum illis ostendisse, mirandisq; effectibus affirmasse maiores: & docti & ipsi experti sunt, nobisq; suæ prosapiæ surculis per literas memoriæ cōmendauerunt, quę & nos animo grato accipientes, quotidie si uolumus experimur atq; sentimus. Sed ut rem aggrediar, Cupientibus audire portentifica ueniant in mentem, quæ suprà per nos abundè discussa fuère, quod solus primus atq; maximus Deus portēta, miracula, prodigia, signa præcipuè facit, quæcunq; uera, & non præstigiosa sunt. Vel dum angelos suos quandoq; diuino dignatur honore mirabilia eisdem opera demandat facienda: In nomine tamen suo, ne det alienis honorem suum, & gloriam suam alteri, & uertatur homo ad creaturę cultum relicto Creatore. Quapropter

Inspiratio.

propter nomen suum in angelos reponit, ne quod acerrimè omnium semper odit, per nos admittatur formarũ cultus, quam Græcè idololatriam dicimus. Vnde ad populum suum ait: Ecce ego mitto angelum meum, qui pręcedat te, & custodiat in uia, & introducat in locum quem præparaui: Obserua eum & audi uocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cùm peccaueris. Est enim nomẽ meum in illo. Cùm igitur à Deo primùm, secundò ab angelis pro uoto nostro mirabilia negotia peragantur, congruentissimum mihi uisum est prius de nomine diuino, quod ad Deum ipsum pertinere dinoscitur, quantum memoria suppetit: deinde quod etiam angelo quandoq; concernit, pro tenuitate humanæ imbecillitatis nostræ dicendum fore. In qua re ordinem seruabimus, ut antè uobis ea Dei nomina recẽseamus, quorum iam pridem significatio patet: post quæ tentabimus de ijs quorum significationem nondum manifestam aut paucis reuelatam accepimus.

De nominibus Dei, & primùm de numero. CAP. XIIII.

IGITVR qui de nominibus arcanis conscribere ausi sunt, plures ẽ nobis patrum memoria, & ex uestris quoq; nonnulli usque hodie leguntur, quare in differendo faciliores meæ partes erunt, si de ijs summatim explicauero, quæ uos latè apud autores uarios descripta uidistis. Hieronymus ad Marcellam decem nomina Dei commemorat. *Numerus nominum Dei.* Dionysius Areopagita prope quadraginta quinq;, alij septuaginta duo, alij plura, alij pauciora, quisq; pro captu suo. Quis uerò definitus nominũ esse numerus potest eius, qui & innominabilis est, & omni nomine celebris? Quare neq; nos ipsos in angulum detrudamus, unde nequeamus erumpere, neque tam lentè ac perfunctoriè causam agamus, ut nullã diuini honoris memoriã tenere arguamur. Vos uerò meis uerbis nõ plus assentiri opto, nec ipse aliter assentiar quàm sacra concedunt eloquia, ut ne in Deum optimum ego lutum & argilla spirans, uermis & non homo uidear iniurius, & alter Oza tangere arcam, & adiungere aliquid supra id, quod Deus ipse locutus est. *Sutor ne ultrà crepidam.* Primum enim humani generis peccatum fuisse arbitror, id quod mater omnium uiuentium Heua plus ad uerba Dei addidit quàm ipse Deus dixerat, quòd sequentibus quidem sceleribus initiũ fuit, & diuinæ ultionis origo. *Etiam serpens.* Nam antequam orta esset mulier dixit Deus Adæ: Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: Heua, uerò recens nata, uideamus qualiter uerba Creatoris immutauerit, & ad serpẽtem loquens: De fructu, ait, ligni quod est in medio paradisi pręcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Addebat nobis pronomen pluratiuũ, cùm nusquam Heuæ præceperit ne comederet, quippe nondum natæ. Subiunxit: Et ne tangeremus illud quod & Deus non dixerat. *NB Tangere.* Quare cùm mendacem uellet Dominum constituere, rursus addidit dubitationis & incredulitatis particulam dicẽs: Ne fortè moriamur, quod Creator singulariter & firmiter soli Adæ cõmminatus est: In quacunq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Vnde & serpens propter consilium, & Heua propter auxilium, & Adam propter transgresionẽ pœnas dedit. *Consilium, Auxilium, Transgressio.* Ne igitur in idem, coram tremendo uniuersitatis autore, uitiũ aut crimen incidam, oranda est summa illius clementia: ut beneuolentiã nostram & pietatẽ potiùs quàm ruinam animaduertat, si fortè pes labatur, cui rei de sacratissimis penetralibus sui erga nos amoris succurrere dignetur, propter gloriam & honorem nominis sui in sempiterna secula benedicti. Quod sit autem illud tam illustre uerbũ, tam efficax, tam uenerandum, tam salubre, in quo faciliùs uoti cõpotes euadimus, cùm multa, ut diximus, inueniantur summi Dei nomina ea nobis ueniunt consideranda. Nam quod Zacharias propheta exclamat: In die illa erit Deus unus & nomẽ eius unum, admonemur per huius temporis significationẽ plura esse nomina *Vnum nomen Dei.*

Dei, eò quòd in futuro seculo non erit, nisi unum. Quid trahimus horas? quid tempus frustra terimus? quid diu expectamus, quasi multa esset disputatione opus, qualiter id quod nomine caret, tam multis nominibus posſit designari? An'ne nomē inter superos aliud diuinitati exiſtat, quàm apud mortales? Nū cesset huius Mundi consueta nominatio, in futura nostrorū animorum uita? Deus'ne, cùm sui apud se perpetuam essentiam, & permanentem consideramus, nomen habeat? An uerò tunc nullo illi sit opus nomine?

De nomine אהיה, *ubi & Simonidis historia narratur à Sidonio. CAP. XV.*

MISSO omni eò quòd ad rem non plus attinet quàm ad moram rei & tarditatem negotij nostri, paucis expediamus. Quamuis enim suprema diuinitas apud immortales, apud cœlites, apud supercœlites pro suo more, ut est uerisimile, aliquo nomine uocetur supereminenti, tamen magis quæ sunt in rem nostram tractabimus dicentes, quòd iuxta humanam contemplationem ex traditis nobis diuinitùs sacris nominibus quoddā essentiæ attribuimus, quoddam uirtuti, quoddam operationi, reliqua nostræ erga Deum affectioni. Essentiam autem uoco Dei separationem à rebus, & omnimodam in seipso clausionem & extremam, ut ait nobilis ille nostra ætate Philosophus, in remotiſsimo suæ diuinitatis recessu profundam ac solitariam retractationē penitiſsimè in abysso suarum tenebrarum se contegentem. Secundum hanc itaq; affirmant sibijpsi Deum uenerabile nomen apud homines instituisse, quippe qui se solus cognoscat, quare & solus sibi nomen ponit. Nunc quo id conijciant argumento uiri sapientes, & quòd sit illud nomen essentiæ sacratiſsimum uideamus. Dixit Moses ad Deum: Ecce ego uado ad filios Israël & dicam eis, Deus patrum uestrorū misit me ad uos & dicent mihi, quod est nomen eius: quid loquar illis? Dixitq; Deus ad Mosen אהיה, *Ehieh*, qui ero, & dixit, Sic dices filijs Israël, אהיה *Ehieh* misit me ad uos. Hoc nomen Plato in sua illa tam longa penes Assyrios peregrinatione didicerat, quod ad Græcos tandem duabus literis ὤν transtulit. Nam in Timæo sic ait: Est igitur secundum meam opinionem primo distinguendum quid sit ὤν: id est, ens quod semper est, ortū uerò non habet, & quid quod ortum habet, est autem nunquam. Illud quidem intellectu cum ratione cōprehenditur semper per se ens. Hoc autem opinione cum sensu irrationali percipitur generabile & corruptibile tanquam quod nunquam est. Illo igitur nomine distinguit Mundum à creatore Plato, & ornatiſsimorum hominū copia eum sequuta est, præter id tantum quod aliqui neutrum genus in masculinum mutauêre. Plato enim excellentiſsimum uniuersi autorem nominat id, quod est, unico uocabulo τὸ ὤν: at plurimi sequaces sui appellant eum, qui est ὁ ὤν: Quæ quidem mutatio Hebræis utraq; congruit. Nam quòd naturā non monstrosam sequuntur, eò solùm duo habent genera masculinum & fœmininum. Verbum itaq; neutrum penes Latinos aut Græcos sub illorum masculino facilè comprehenditur. Quocirca siue qui est, siue quòd est dicatur, suo essentiali nomine penes Mosen אהיה pronunciatur, quòd à uerbo substātiuo היה pro legibus grammaticæ deriuant, priori addita litera. Nescio si planè uenia dignum sit, me in causa tam eleganti coram uobis disertiſsimis certatoribus tam barbaricè loqui. Sed disserat licet Demosthenes aut Cicero aliquis, profectò crediderim eum in Dei arcanis mutum & elinguem futurum. Sic enim Origenes uester splendidiſsimis quibusque oratoribus non inferior, in oratione uigesima si memini super Exodum, his penè uerbis loquitur: Omnes homines ad comparationem uerbi diuini, non solùm ineloquentes, sed & muti putandi sunt: quare, si absque molestia barbariem perpetuam auditis, equidem libēter pergam. Tu uerò perge, inquit *SIDONIVS*: Non enim clàm nobis

Ratio nominum diuinorum.
Essentia.
ὤν.

nobis eſt hanc prouinciam omnium eſſe difficillimam, & preterea ego ipſe arbitror nequaquam poſſe humano more diuina ſatis enunciari, memor eius quod de Simonide præſtanti doctrina uiro narrant hiſtoriæ. Nam cùm ab eo Tyrannus Hiero quæſijſſet, quid eſſet Deus, unum diem deliberandi ſpacium ſibi poſtulauit. Rediens Hiero poſtridie cùm idem rogaret, biduum Simonides petijt. Tum crebriùs idem Tyrãno petẽte, ſemper illi Simonides dierũ numerũ duplicauit. Interrogãti uerò tandẽ Hierone, cur ita faceret: Quia quãto, inquit, diutiùs cõſydero, tanto mihi res uidet̃ obſcurior. Itaq; miror hoc abs te negotium uel noſtro ſermone hactenus & tam lucidè potuiſſe tractari, quarè ne ultra nos moreris. Ad quod, illum, *CAPNION*, quoq; hortatur. Simonides.

De nomine הוא & אש. *CAP. XVI.*

TUM ille: Habetis nomẽ Dei ſummi, quod haud imperiti quidam omnium primum putauerunt, quippe quod ipſammet Dei eſſentiam deſignare uideatur, nec cum aliqua re communicare. Nihil enim extra Deum eſt id quod eſt, quoni[illegible] uniuerſa quadam compoſitionis proportione conſtant. Solus Deus ſimpliciſsimus eſt, & idcirco eſt qui eſt, aliud autem omne quidem eſt quo eſt, non quod eſt. Tamen ingrediuntur alij non contemnendi & in ſecretiſsimorum cõtemplatione ſtudioſiſsimi homines multò propius in ipſa fermè diuinitatis penetralia, qui magnitudinẽ cuiuſdam alterius nominis obſeruandiſsimè penſitant, ſupraq; hoc nomen אהיה *Ehieh* ſiue ὢν aliud ſtatuunt. Nam ut tuus, ô Capnion, ille Areopagita Dionyſius explicat. Ipſe ὢν: id eſt, qui eſt, totius eſſe, p uiribus ſupereſſentiale quoddam eſt, Fundatrix cauſa & opifex entis, ſubſiſtẽtiæ, ſubſtantiæ, eſſentiæ, naturæ, principium & menſura æternitatum atq; temporum; entitas & ſeculum entium, & tempus eorũ quæ fiunt, & eſſe ijs, quæ quomodolibet ſunt, & generatio ijs, quæ quomodocunq; gignuntur. Hîc nõ obſcurè deprehenditur primi entis cum rebus defluentibus cõcurſatio, quibus perſiſtendi uim præbeat, & quanquã eſſentiam Dei ſimpliciſsimã, perquàm ſimpliciter & perquàm liberè notificat, æquè ſicut totum in ſe cõplectitur, ipſum eſſe præcellenter exceptũ, ut ſit ſupereſſentiale totius eſſe, tamen non deſignat Deum ut incluſum & quieſcentem, ſed res ipſas intuentẽ, & ſe cum rebus inſinuantem, quibus ſubſiſtentiam largiatur: quemadmodum ex eiuſdem Dionyſij uerbis quæ iam audiſtis, poſt acrem meditationẽ facilè intelligitis. Quapropter inenarrabilis ſupereminentiæ ſeparatum in ſe retroceſſum cõſiderantes ſanctiſsimum nomẽ הוא *Hu*, imprimis uenerant̃ & ipſum ante אהיה *Ehieh* collocant, Quod Eſaiæ prophetarum nobiliſsimo Deus ipſe manifeſtauit dicens: Ego Dominus, הוא *Hu* eſt nomen meum: gloriam meam alteri nõ dabo. Videtis iam dictum nomen ſub modio lumen continere, ac reſtringere quidẽ radios, & in abditis receſsibus Deum ſolitariè cõmorantem deſignare abſq; ullo uirtutũ effluxu: ſed in ſuijpſius ſe conſiſtentia ſimpliciſsima & abſolutiſsima continentem, non egredientem, nihil gubernantem, ſed cuncta permittentem, quæ bene fiunt acceptantem, quæ item malè non recordantem, qualẽ poſthac in eodem propheta Deus loquitur: Ego ſum, Ego ſum הוא *Hu*, delẽs iniquitates tuas apud me, & peccatorum tuorum nõ recordabor. Nam quòd הוא *Hu* gloriam ſuam non dat alteri, quòd non recordatur peccatorũ, quòd apud ſe, ac non propter aliud extra ſe delet iniquitates, declarat ſignificatũ nominis: quoniam הוא *Hu* Deum à rebus ita ſeparatum notat, ut omnia intra ſeipſum, uel agat, uel permittat, uel quieſcat. Et ſæpe negatiuis ſermonibus nomen iſtud conſequentibus præponitur, ut paulò ſuperiùs locutus eſt Deus. Intelligatis, quia ego הוא *Hu*, ante me non eſt formatus Deus, & poſt me non erit. Hoc tam auguſtum & inſigne nomen à Græcis quondam Philoſophis, maximè aũt Platonicis ταυτὸν, à Latinis idem ipſum eſt appellatum. Pſalmus

enim primus & centesimus de Deo sic enunciat: Et tu es הוא *Hu*, & anni tui nõ deficient. Vos Latinè in cœtu sacrorum decantatis: Tu autem idem ipse es. Et hoc nomen Idem Virgilius ad Iouẽ transtulit pari quidem intelligentia, quando Iupiter oraculum promulgabat dicens:

Quæ cuiq; est fortuna hodie quam quisq; secat spem,
Tros Rutulus' ue fuat, nullo discrimine habebo,
Seu fatis Italum castra obsidione tenentur,
Siue errore malo Troiæ monitisq; sinistris.
Nec Rutulos soluo, sua quiq; exorsa laborem.
Fortunamq; ferent Rex Iupiter omnibus idem.

Videtis hoc nomen Idem regi Ioui attributum. Tantæ itaq; maiestatis, tam præsidiosum, auxiliareq; uocabulum ταυτὸν, quod est הוא *Hu*, superessentialiter æternum est, incommutabile, in seipso manens, secundum eadem, & eodem se habens modo, omnibus similiter præsens, ipsumq; secundum seipsum in seipso firmiter & intemeratè in pulcherrimis substantiuę identitatis finibus collocatum, intransmutabile, inflexibile, inuariabile, impermixtum, immateriale, simplicissimum, nullius egens, inaugmentabile, indiminuibile, ingenitum, non quasi nondum genitum, uel quasi imperfectum, uel quod non sit ab hoc uel illud genitum, uel quod nusquam nulloq; modo consistat, Sed ut super omnia ingenitum & absolutè ingenitum, semperq; sit & in se perfectum, atq; idem sit secundum seipsum & à seipso uniformiter & identiformiter limitatum. Vereor hîc, ne in transferendis Græcis aures doctas malè offendam. Sed fortè non est mihi apud prætorem oratio habenda, neq; uos, ut in foro & subsellis auditores sedetis, sed in Academia secretissimæ Philosophiæ: quę res nudas magis quàm ornata uerba desiderat, quamuis si fieri à me posset, deberem quidem iuxta Horatium Flaccum:

Ego ipse idem.

Cum rebus simul & iocunda & idonea dicere uerba.

Vtcunq; est, Ego sublimem eius nominis dignitatem in fastigio omnium prefigerem, si non quandoq; imò sæpiùs in hæc subterlunaria deflueret, & cum rebus ita communicaret, ut inde sibi cognomentum caperet, Quicquid non aliud, sed idem ipsum existere putamus, non solùm in substantijs, ut Dido ad Aeneam:

—te propter eundem Extinctus pudor.

Verùm etiam substantias consequentibus, ut Anna Didonis soror:

—eadem me ad fata uocasses,
Idem ambas ferro dolor atq; eadem hora tulisset.

Itemq; de socijs Aeneæ Virgilius:

Idem omnes simul ardor habet. Quam rerum cum eodem uerbo participationẽ Esaias mihi uidetur explicasse, per quem Deus loquitur: Ego הוא *Hu*: Ego primus, & ego ultimus. Et paulò pôst, capite quinquagesimo primo: Ego sum, ego sum הוא *Hu* consolans uos, quo liquido nobis innotescit ipsum הוא *Hu* & initio & fine & in medio rerum uersari. Vnde, ut uestra quoque nostris consentire demonstrem, rursus Areopagitam audite, qui de הוא *Hu*, quod ipse ταυτὸν uocat, sic ait: Idem ex seipso omnibus ad participandum idoneis irradiat, alia connectens alijs abundantia & origine identitatis in seipso, & contraria identificè præhabens per unam & singularem totius identitatis supereminentem causam. Vnde tanquam rex suo nutu cuncta penetrat superna, mundana & inferna. Nec est ulla uirtus in cœlo & in terra & apud inferos quæ huius nominis potestati resistere ualeat, & idcirco Dominus uirtutum הוא *Hu* dictus est, quia omnis uirtus & potentia illi subiecta est. Quærit propheta Psalmo uigesimo tertio: Quis est הוא *Hu*, ille rex gloriæ? Respondent spiritus in propheta: Dominus uirtutum est הוא *Hu*, ipse est rex gloriæ in æternum. Occurrit aliud memoriæ quod sola iam dicti nominis commemo-

Vox ubiq; existens.

memoratione recordor: Eſt enim per Moſen inter ſeptem ſimul conſecrata nomina cum הוא *Hu*, etiam אש *Eſth* poſitum, uno ſermonis contextu in Legis repetitione, quam Deuteronomium appellatis, quod Latinè ignem uocamus. Ideoq; ſæpiùs exaudit in igne, ut Abrahamum, Heliam, Dauidem, cæterosq; de quibus extant hiſtoriæ tanquàm in re diuinitati conſentanea. Et Moſes uidit Deum in igne, & angelum in flamma ignis. Et Ezechielis diuina uiſio fuit ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens. Plato item ſummum Deum in ignea eſſentia eſſe uoluit, quem ingratus diſcipulus Ariſtoteles, ut ſæpe alias, ita nunc quoq; non ſine calumnia reprehendit in quodam libello ad Alexandrum Macedonum regem conſcripto, ubi reperit, uel non tàm reperit quàm ab Indorum Brachmanibus didicit; quintam eſſentiam diuinitatis eſſe manſionem. Non planè nos, inquit, ut aliqui circa diuinũ aberrantes, in ignea eſſentia Deum eſſe dicimus. Deinde ueritatis teſtem, ſcilicet Platone meliorem citare nititur, quando ſubdit. Sic enim & Homerus ait:

אש. ignis.
Viſiones Dei in igne.

Sors Iouis eſt cœlum nebulis ſedet æthere lato.

Melius igitur propheta Zacharias & multò certè melius; quippe qui ex ore angeli Deum ipſum audiuit loquentem: Ego ero ei, dixit Deus, murus ignis in circuitu, & in honorem אהיה *Ehieh* in medio eius. De quo, ut etiam Sidonio noſtro in adducendis Philoſophis ego blandiar, ille Plutarchus uir plurimas artes egregiè doctus in Phyſicorum dogmatum collectario ſuo mentionem facit. Deſcribunt, inquit, Dei noticiam ſic; ſpiritum intellectualem & igneum, non habentem formam, ſed transformantem ſe in quodcunq; uoluerit, & coæquantem ſe uniuerſis. Vnde Zoroaſter ait: Omnia ſunt ab igne uno genita. Vos quoque Capnion, imò nos Chriſtiani (Nolo enim profeſsionem quam cœpi deſerere) Deum uulgò ignem nominamus cum Paulo Tarſenſi, qui ad Hebræos ſcribens: Deus, inquit, ignis conſumẽs eſt. Tametſi hoc nomen ſub quadam diuinitatis diſcreta proprietate ueneramini Sancto ſpiritui attributum, quod Ioannes Baptiſta docuit tàm apud Marcum, quàm etiam Lucam dicens: Ego quidem baptizo uos in aqua ad pœnitentiam: qui autem poſt me ueniet fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare: Ipſe uos baptizabit in Spiritu ſancto & igne, per ἐνδείας figurã in Spiritu ſancto: id eſt, igne, in cuius ipſe ſpecie, ſublato CHRISTO, apoſtolis apparuit.

Deus ignis conſumens.
Sp. Sanctus.
Luc. 9, 11.

Capnion quæ dicta ſunt breuiter repetit, & in ordinem redigit: deinde Sidonius Græca Deorum nomina explicat.

CAP. XVII.

PERPLACET, inquit Capnion, iſta recitatio tua: quoniam nonnihil religioni, ut arbitror, noſtræ congruit. Omnium primum non eſt aliud, quod unquam maiori cum uoluptate acceperim, quàm ita te ordinaſſe non humano arbitror inſtinctu diuina hęc nomina, ut contra multorum opinionem, etiam noſtratium, quos Theologos coronamus, non אהיה *Ehieh*, quod illi putant, ſed הוא *Hu*, primum conſtitueris, ut ſit ordo הוא, אהיה, אש, *Hu*, *Ehieh*, *Eſth*, quaſi aliquis ad ineffabilem unam Trinitatem, & trinam unitatem loquatur. Idem eſt ignis, quemadmodum de uiſibilium rerum natura dicimus: ſubſtantia, uirtus, operatio, in eodem uno indiuiduo. Et fortè ſicut Orpheus ſacros hymnos ſecundum conſecrata nomina diſpoſuit, SIDONIVS inquit:

Sacroſancta & ueneranda Trinitas.

Νὺξ, ὀυρανὸς, αἰθήρ. Vel Homerus:
Ζεὺς, ἀθηνᾶ, ἀφροδίτη. De primo ſic ait:
Iupiter obſcurans nebulas & in æthere regnans.
De ſecundo:
Si dederit mihi conſilioſa Minerua decorem.

Eam nanque propter caput Iouis, de cuius cerebro nata dicitur, multi conſilij, &

filij, & magni consilij Deum uacamus: quem uos Hebræi חכמה *Hochma* nominatis. De tertio:

Sic fatus risit pater ille hominumq; Deûmq;.
Splendentemq; vocat Venerem cui talia dixit,
Haud belli imperium curæ tibi nata relictum est,
Sed molli amplexu flammisq; incendere diuos.

De quo ternario illud Maronicum uel Pythagoricum potiùs canere possem:

——numero Deus impare gaudet.

Nam mihi uidere uideor totam uos essentiæ diuinæ maiestatem in supereminenti triade comprehendisse. Hinc fortasse, quòd entia creat, creata rapit, rapta perficit. Sed quid Baruchiam moror, Age si ultra quid habes.

De חכמה *& σοφίᾳ, & alijs pluribus Dei nominibus.*
CAP. XVIII.

TVM ille: Habeo quidem adhuc paucissima quædam, quæ meæ olim memoriæ solerter impressi, tamen nihil ad hoc genus nominum quæ modò recensui. Nam existimare nequeo inter cuncta, quæ uel legi uel audiendo didici aliquod restare nomẽ aliud, præter ea quę pridem à me deprompta sunt. Solis enim diuinam essentiam tribus istis complectimur nominibus, הוא, אהיה, אש, *Hu, Ehieh, Esth,* quæ Dei essentiam significarent, etiamsi iam nullus esset Mundus, uel exemplaris, uel corporeus. Tunc enim Deus & idem ipse esset, & essentia sua esset, & esset igneæ naturæ. Non quidem ut est elementaris ignis, neq; ut stellaris siue cœlestis, sed ut inenarrabilis in seipso splendor, cuius respectu omnes præterea ignes umbra sint & tenebræ. Quod Chaldæorum monumenta Græcis uersibus apud Synesium indicant:

Quomodo ignis Deus.

Ne tu despicias nigrum sine lumine mundum,
Cuiq; profunda & iam substernitur atra tenebra,
Sordidus est, obscurus item, Itemq; idola pascens.

Sic enim Mundus etiam ille, si quis est archetypus, umbra & idolum erit ad diuini in seipso luminis comparationem, quanto magis hic noster materiæ ac fæcis consors Mundus, qui & superioris Mundi umbra dicitur, & sola quædam effigies? Sed nescio quid mihi de חכמה *Hochma* Sidonius in aurem susurrauit, quasi nomen sit inter consecrata essentiæ. Fateor equidem, quoniam nihil Deo accidat, neque illi extraneum cohæreat. Nihil enim est simplicius & magis unum. Quotidie uerò cum Dauid ad Deum clamamus: Omnia tu in sapientia fecisti. Ergo ante omnia quæ facta sunt, fuit apud Deum Sapientia. Quæ si non ut extra Deum, aliter enim nequaquam ante omnem creaturam fuisset. Erat igitur essentia Dei. Suprà enim ostendimus idem essentiæ uocabulum esse, quare motus iam Sidonius, ut ipse conijcio, ueritus est ne inter ea quæ sint σοφίας, ego negligentia inerti quadam, חכמה *Hochma*: id est, sapientiam omitterem. At ubi cum animo suo meditabitur aliud nihil esse Deum, nisi essentiam suam, non erit cognitu difficile, quônam modò nomina Deum significantia distribuamus, pro humana uidelicet consuetudine: quippe qui summam & excellentissimam diuinitatis naturam impropriè ac imperfectè cognoscimus: & idcirco illam quoque imperfectè nominamus. Quod si qua nobis diuinitùs tradita sunt nomina, nos illa pro nostræ intelligentiæ captu disponimus: ut quædam significare Deum secundum seipsum putemus, omnibus uestibus exutum, nudum, & à singulis applicationibus separatum, quas nosipsi rebus alijs accidere uidemus: ut cùm est ille supersubstantialis ignis: ut cùm est ipsum esse complexum unicè ac sempiternè præteritum: præsens & futurũ in unum pelagus æternitatis unifico uinculo colligatum: ut etiã cùm est ipsum Idem, nulla quidem alteritatis proportione admixtũ. Quæ tria

Deus est oculus rebus mortalib.

naturam

naturam quandam substantiæ puram designant, etiam penes mortalem nostram & imbecillem rerum notitiam. Sapientia uerò eiuscemodi est, quam nos hominibus accidere sentimus: quapropter alterum altero sapientiorem dicimus. Illam similiter Deo attribuimus, eiusq; nomen חכמה *Hochma*, quāuis inter sacra nomina Deum significantia non minimæ iudicetur efficaciæ, tamen ne utique κατ' αὐτόν: id est, secundum se, sed περὶ αὐτόν: id est, circa se Deum nominare permittitur. Cuius indicio sacra sunt eloquia, Quod stultum Dei sapientius est hominibus. Quo fit ut ipsamet in Prouerbijs hoc de seipsa pandat mysterium, cùm ait: Dominus possedit me initio uiæ suæ, priusquam ille faceret ex tunc. Ab æterno effusa sum ex capite antequam terra. Nondum abyssi, quando concœpta eram, necdum fontium aggrauatæ aquæ. Antequam montes fundabantur, ante colles concepta sum. Posterius consequitur: Et אהיה *Ehieh* secundum se artifex, & אהיה *Ehieh* deliciæ quotidianæ. Quod uos elegantiùs ita legitis: Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies. Vos iam certè remoto uelamine cernitis sapientiam Dei esse quandam emanationem, licet ante Mundi constitutionem productam, tamen contemplatione rerum futurarum ex capite summi Dei ortam, per quam omnia facta sunt, & sine ipsa factum est nihil, quasi fuisset ipsius אהיה *Ehieh*: id est, primi esse, quem hîc uocat artificem, concomitans habitus & industria. Humano more loquor propter imbecillitatem nostram. In eiuscemodi nanque causa intelligimus aliquando quæ effari nequimus. Equidem arbitror eam sapientiam fuisse substantiam uiuentem, & energiam operantem secundum uoluntatem opificis uniuersitati prouidentem. Et quanquam Deum ipsum hoc fuisse, sancta opinio est, tamen cogit me animus aliam illic Dei proprietatem intelligere, quàm suijpsius nudam immanentiam. Quare חכמה *Hochma* ex ijs esse opinor, quæ comitantur Dei abstrusam in seipso clausionem, ut etiam fortitudo Dei, quæ pariter cum sapientia paulò antè dicta nonnihil contulit ad Mundi machinam, testimonio Hieremiæ de creatore, qui fecit terram in fortitudine sua, & præparauit orbem in sapientia sua, & in בינה *Binah*: id est, intelligentia siue prouidentia sua extendit cœlos. Habetis iterum nomen religiosum, quod Hebræi post coronam & sapientiam ponunt inter decem numerationes Deo attributas, non incommunicato, sed radianti: non concluso, sed apparenti: non abstracto, sed egredienti. Quarum prima est inaccessibilis diuinitatis abyssus, & maiestatis pelagus, & infinita omnium potestas, tàm quæ sunt quàm quæ nō sunt: hanc nulla subterfugiet contradictio, hanc nulla prohibet implicatio, hanc nulla moderatur Philosophiæ dialectica ratiocinatio, non Sophisticæ perplexitates, non logica phantasmata: hoc deniq; diadema totum à diuinitate pendens regnum obicibus ruptis penetrat. Nomen eius uocant כתר *Kether*. Sequuntur adhuc nouem Dei uestimēta, quorum fimbrias quoties ipsa mens beatorum attigerit, toties respondet Deus: Tetigit me aliquis: nam & ego sensi uirtutem de me exijsse. Sunt enim ipsarum nouem beatitudinū non tàm fruitiones quàm fruitionū obiecta, quæ tandem in nouem hierarchijs cum beatorū mentibus conueniunt, & beatitudinis fruitionem singulis perpetuam admittūt. Quòd si primā rursus ad se numerationē assumpserint, finē decem uerborum digito Dei conscriptorū correspondenter adimplebunt. De חכמה ובינה *Hochma* & *Binah* Salomon in parabolis: Beatus, inquit, homo est, qui adeptus fuerit sapientiā, & qui affluit intelligētia. Et in Iob respondit Elihu filius Barachel: Dixi, dies loquent̄ & multitudo amorū sciet sapiētiā, sed certè ipsa est spiritus in hominibus, & inspiratio Dei omnipotētis dat eis intelligētiā. De נצח *Nezach* scripsit Samuel propheta in libro suo, quē uos Regum primū uocatis, Triumphator in Israël nō parcet, & pœnitudine nō flectetur. Neq; enim homo est, ut agat pœnitētiam. Post qđ diuinū nomē, Rex Dauid gratiā habens

Sapientia.

Filius Dei uiui.

Prouidentia.

Coronam.

Nouē Dei uestimenta.

9. Chori.

1

2

Triumphator.

Deo

Deo super templi futuri sumptibus collectis, aliud posuit prope finem libri uerborum dierum.primi, cùm ait: Tibi est Domine magnificentia & potentia & gloria & uictoria & הוד *Hod*, quod uariè transfertur, laus uel confessio.

3

Psal. 104. Manifestabit hoc ipsum diuinitatis uestimentum, Psalmus tertius & centesimus, quo Deus præconio effertur his uerbis, הוד *Hod* & decorem induisti, amictus lumine sicut uestimento. Sequitur hanc confessionem laudis & gloriæ nomen aliud sanctum & uenerabile, nomen inclytum & præconij ple-

4 num, quod tanquam cor in uiuente, ita inter decem ספירות *Sephiroth* circiter medium collocatur תפרת *Tiphereth*. Sic enim in libro uerborum dierum iam pridem citato, quem relictorum: hoc est, Paralipomenon appellant: Inque eius libri notato carmine dicitur: Nunc igitur Deus noster confitemur nos tibi, & laudamus nomen תפרת *Tiphereth* inclytum tuum. De

Psal. 96. *Gloria.* ambobus tractat Psalmus nonagesimus quintus, הוד *Hod* & pulchritudo in conspectu eius, fortitudo & תפרת *Tiphereth* in sacris eius. Vos potestatem huius nominis in Psalmo octuagesimooctauo contemplemini, cùm dicitur: Quoniam תפרת *Tiphereth* uirtutis & ualoris eius, tu es Deus. Et Esaiæ ter-

Esa. 63. tio atque sexagesimo. Sic duxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen

Gloriosum cingulum. תפרת *Tiphereth*. At uerò post omnia hæc loquamur de augusto cingulo excelsi Dei, quo ipse simul cum cæteris principe dignis uestibus in Mundi ordinatione usus perhibetur. Est enim cingulũ & in iure ciuili ornamenti no-

65. men. De quo in Psalmo sexagesimo quarto canitur: Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ & in mari longè, Præparans montes in

5 *Fortitudo.* uirtute tua, accinctus גבורה *Geburah*. Cùm igitur tanta maiestas latibulum egreditur, ornata diademate, sapientia, intelligentia, uictoria, præconio, decore, quæ singula ipse sibi accingit potentia sua, quid aliud est hoc, quàm regem procedere in regnum? Deus enim rex noster ante secula, ipse est dominus uirtutum & Rex gloriæ, Rex magnus super omnes deos, Rex omnis terræ, ipse regnabit in æternum & ultra. Quare oritur consecratum illud

6 nomen מלכות *Malchuth*, quod tam illustre regnum, tam luminosum imperium respicit, cuius in æterno curriculo uastissimi orbis nullus erit finis. De quo scribitur: Regnum tuum, Regnum omnium seculorum. Sequuntur duo Regis insignia, sceptrum & gladius: id est, misericordia & timor. Prioris

7 nomen est חסד *Hæsed*, cuius Propheta regius meminit dicens: Domine in cœlo est misericordia tua. Nec solùm hoc, sed etiam supra cœlos, ut Psalmo centesimo septimo. Et Moses in illa diuina summi creatoris inuocatione inter sacratissimas adiurationes, non dubitauit etiam hoc deuotum sanctitati nomen proferre dicens: Domine יהוה Deus misericors & clemens, patiens & multa misericordia, quod est חסד *Hæsed*. Accedit ultimo diuini cultus & perfectæ religionis principium, quod quidem si ritè singulas contemplationum proprietates rimantur quo ad ipsum maiestatis effluxum, uersus nos postremum succedit. At ubi nostros intutus à nobis ad supremi numinis uestitum atque ornatum destinamus, profectò non iniuria propter semitæ cõuersionem,

8 primas cathedras obtinet & appellatur פחד *Pahad*: id est, timor. Vnde haud ineleganter illud triuiale uulgò canitur: Primus in orbe deos fecit timor. Et sunt nõnulli & ijdem nobiles grammatici qui deos à timore transtulêre. Nam

Deus timendus. δέος Græcè, timor est Latinè. Non autem hic est is timor, quo nocentes cruciatum formidant: Ille enim & furijs & dæmonibus noxijs & aduersis manibus est dignus, de quibus apud Virgilium queruntur inferi:

Quisque suos patimur manes.

Non est ille diuinus & salutaris timor, nec à Deo proueniens, sed furor & nocentis conscientiæ uermis, qui rodit quotidie, atque urit malam mentem, malum animum. Quod M. Tullius Cicero pro suo more contra Pisonem egregiè copioseque disserit. Nolite, inquit putare, P. C. ut in scæna uidetis homines

consce-

conſceleratos impulſu deorum terreri,furiarum tedis ardentibus,ſua quæque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat. Hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. Eſt autem פחד *Pahad* timor intraneus, excellentior amore. Quo fit, ut nobiliſsimus quidam noſtra ætate Philoſophus, rectè mihi dixiſſe uiſus ſit quòd ſicut extrinſecus timor eſt inferior amore,ita intrinſecus eſt ſuperior amore. Vos ipſi profectò nullo docente uerum id eſſe intelligitis, quanto melius agnoſcetis tam ſanctum, tam colendum, tam uenerabile nomen diuino ſpiritu afflatum eſſe hominibus, non ſolùm,ut conſecratum,ſed ut diuinum,ut efficax,ut religionis ſacramentum firmiſsimum. Si dubitabitis, legite arcanorum monumenta, legite ſanctas literas de patriarcha Iacob conſcriptas. Iurauit enim Iacob per פחד *Pahad* patris ſui Iſhac,quod interpretatum eſt timor. Et ad ſocerum aiebat: Niſi Deus patris mei Abraham & פחד *Pahad* Iſhac fuiſſet mihi, iam nudum me dimiſiſſes. Audiuiſtis breui quæ ſunt inenarrabilis conſiſtentiæ obſeruandiſsima nomina, quæ denique & intra ſe & foras deriuatæ decem emanationes & earum laudem, honores, gloriam, dignitates, atque ſacrata uocabula, modum diſpoſitionis eſſentiæ diuinæ ſignificantia, & ex ipſis ſacratiſsimis literis electa. Nobis igitur nunc cum tanta maieſtate totus אלהים *Elohim* in uniuerſitatem rerum egreſſus eſt tot ornamentis, tot ueſtibus circundatus, & idcirco אלהים *Elohim* uoce plurali Deus unus cognominatus. Sed quũ eſſentiæ uerba tractaremus, breuiter commemorandum fuit id, quod ueritas habet, nullum à nobis ex iiſdem tribus explicitum nomen, quãtumcunq; ipſam ſolam & propriam Dei eſſentiam deſignat,res creatas negligere,ſed quodlibet ornatu ſuo & decore & cognomẽto & appellatione quamlibet à ſummo dependentem creaturam inueſtire atque denominare.

Intrinſecus timor.

De nomine τετραγραμμάτου יהוה. *CAP. IX.*

ET ut incipiam ab Altiſsimo quod eſt idem ipſum, quicquid ſeipſo & ſuis finibus contentum,quicquid naturam propriam,locum incõmunicatum, dimenſionem peculiarem, quicquid inſignẽ differentiæ notam & ſeparatam ſtatus conditionem ſortitũ eſt, id non eſſe aliud quippiam,ſed idem ipſum dicitur. De illo autem quod eſt,uidemus quanta eius in ſingula creata ſit communicatio. Non enim ſolùm quod ſubſtantia ſua nititur,uerùm etiam quod alteri quidem adheret,entis uocabulum uſurpare contendit, ut tandem eſſe dicantur uniuerſa quæcunq; à primo dependent. Sed de igne quid dicemus,quum nihil uſquam ſit quod eius ſcintilla carere dicatur, uſqueadeo ut Heraclitus cũcta ex igne genita eſſe docuerit. Quapropter intellectui etiam noſtro & egregium & adorandum & excellentiſsimum ſuperſubſtantialis deitatis nomen ſe offert, Innominabile, quo præter Deum unum, ſolum, primum, nihil aliud denominari queat, uocaturq; apud Græcos τετραγράμματον ἀνεκφώνητον : id eſt, quatuor literarum ineffabile. Quod cùm omnia operatur,nihil operum ſuorum à ſe denominat,nihil appellat, nihil ſuo uocabulo afficit. Hoc ipſum enim interpretes nullam ei pacem dictionem inuenientes,ſaltem propter ſupereminentiam Dominum uocauerunt. Non quia literæ hoc proferant, quippe quæ nullam ſyllabam conficiunt,ſed ſimpliciſsimum ſignificantes componi nolunt,& incomprehenſibilis uocis ſimulachra exiſtẽtes ſingulæ uocales ſunt, יהוה *Ihſuh*. Quod ſolis quatuor punctis ritè ordinatis Chaldæi depingere ſolent, ne tam ſancti characteres digito Dei conſcripti,uſu quotidiano mortalium uileſcant. Quorum conſuetudinem modò pariter Hebræi aſſumpſêre, potiſsimùm uerò quando in chartam exarare conãtur. Tunc enim aut non integras quatuor literas, aut Chaldaicam figuram inducunt. Præterea ſunt qui tribus tantùm punctis utantur ſemicirculo connexis, & alij aliter. Hoc totum ob reuerentiam tanti

Ens.

Ignis.

Singulæ uocales.

nominis inuentum est, ne contrectatione frequenti contemnatur tantæ maiestatis diuino uerbo prolatum sacramentum. Iam iam accepistis omnium arcanorum secretissima signacula. Nomen Tetragrammaton ab homine nusquam repertum, ab uno Deo traditum, Nomen sanctum & honorandum, Nomen unum, quo solus Deus est benedicendus religione paterna. Nomen potentissimum, quod colunt superi, obseruant inferi, osculatur uniuersitatis natura, quod ab assiduis cultoribus imbibitum, & sacerdotijs mentibus inescatum, mirifica dicitur imperia humanę facultati condonare. Nomen primis parentibus nostræ propaginis mox cum inspiratione uitæ diuinitus cognitũ. De primogenito nanq; suo Heua dixit: Possedi hominem per יהוה. Sic enim sancti characteres continent, quod antea neuter inuenitur protulisse. Nomen deinceps in bonam atq; frugiferam protoplasmatum generationem deriuatum. Nam cùm ipsi Seth ad imaginem & similitudinem Adæ formato genitus esset iocundissimus filius, cœptũ est eo die inuocari nomen יהוה, eò quòd prius inuisum genus hominum de prosapia Cain ortorum terram inhabitarent, cum quibus non multa erat Dei conuersatio. Seth itaq; quia cultor diuinitatis fuit, usq; adeò super prole gauisus est, ut cũ uxore ac familia nomẽ Dei à parentibus edoctum inuocaret. Atqui sunt qui hoc loco doceant, omnium primùm Enos Adæ nepotem inchoasse nominis יהוה uocationem, librariorũ errore forsitan capti, non uerentes quòd Stagirita Philosophus in sophisticis redargutionibus admonet, Imperitos Idiomatum facilè decipi. Quale illis accidere uidemus, qui libentiùs toto æuo logicis quæstiunculis implicantur & aranearũ telis, quàm paucis annis diuina literatura. Nam cùm Eusebius Hieronymus traduxerit hoc modo: sed & Seth natus est filius quẽ uocauit Enos: Hîc cœpit inuocari nomen Domini. Iudicabant aliqui partem orationis, Hic, pronomen esse, cùm sit aduerbium temporis accentu circũflexo pronunciandum, Idemq; designat quòd tunc, Ceu apud Maronem:

Hîc Pater omnipotens ter cœlo clarus ab alto

Intonuit: id est, tunc intonuit de cœlo Pater omnipotens. Sicut ubi signum loci existens pari consuetudine interdum significat quando, ut:

Ipse vbi tempus erit omnes in fonte lauabo.

Igitur simulatq; nascebatur ipsi Seth filius, Hîc cœptum est inuocari: id est, tũc inclamabatur nomen יהוה. Iam uerò in hanc abusionem uentum est, ut uulgò pro hîc aduerbio, pronomen iste legatur, quasi Enos iste primùm incœperit inuocare nomen Domini. Quòd si uerum sit, tàm ex sacris literis quàm Chaldaica expositione ipsi uos intelligitis. Deinde hoc sanctissimum & cultu dignissimum nomen, hæreditatis quodam iure ac perpetua successione per subsequentem, non Cain reprobi generationem, sed ipsius Seth diligenti religionis studio & assidua erga Deũ fide & uirtutis integritate præditi continuatam posteritatem deuenit usq; ad Abraham, qui cùm iret in terram Canaan, ædificauit altare Deo, & inuocauit illic nomen יהוה. Cui aliquãto pòst, iterum apparuit Deus dicens: Ego sum יהוה, qui eduxi te de Vr Chaldæorum. Huius filius Ishac iuxta puteum iuramenti Bersaba, imitatus patrem, statuit & ipse altare Deo, & similiter inuocauit nomen יהוה. At Iacob illius filius cùm recubuisset in Haran, uisus est ei Deus innixus scalæ, quæ à terris eleuata cœlum attigit, cui dixit per somnium: Ego sum יהוה, Deus Abraham patris tui, & Deus Ishac. Qui cùm euigilasset, certè, inquit, est, יהוה, in loco isto. Cùm igitur in castris nocte posteriori luctaretur cum Deo, & quæreret nomen eius, increpando respondit Deus: Cur quæris nomen meum? Superfluum enim iudicauit illum quærere quod antè possederat.

Elogium nominis Dei.

Seth cultor Dei.

Enoch.

Hic pro tunc.

Abraham.

Ishac.

Iacob.

Quæstionem proponit Capnion de Deo olim ignoto, cui respondet Baruchias dialecticorum more: deinde persequitur institutam orationem. CAP. XVIII.

TVM pace tua, *CAPNION* ait, interrumpo disputationem. Nam uideris impetu tam copiosæ orationis tuæ duci per inuia, ac penè præcipitari. Nunquid memineris de hoc nomine Deum dixisse Mosi: Ego Dominus qui apparui Abraham, Ishac & Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum יהוה non indicaui eis? Tu uerò nos docere audes tam occultum nomen illos nouisse, tanquam hæreditarium à prima humani generis matre ad se deriuatum? Quòd si esset, non rectè nobis commentariorum scriptores & magni & graues & insignes Theologi tradidissent, soli Mosi primò reuelatum, nec antè patribus scitum fuisse, nec sic esset à Deo institutum, sed ab Heua excogitatum & posteris suis legatum. Vera tu quidem recitas, *BARVCHIAS* inquit, sed falsa concludis. Ita enim uicissim mihi dabis ueniam, si præter modestiam utar dialecticorum consuetudine in dicendo. Nempe quòd hoc Heua pronunciauerit, consecratæ literæ testantur: At quòd excogitauerit primum, quòd finxerit, quòd instituerit, quasi esset humanum inuentum & nouum exorsum, haud tibi assentiar. Et si memoria tenes remoui occasionem dicens, quantum mea fert opinio, quòd mox cum spiraculo uitæ afflatum sit illud primis parentibus, & cognitum diuinitùs: id quod nobilissimus preco diuinorum secretorum Esaias plurimùm confirmare putatur, cùm ait: Tu es יהוה, Pater noster, redemptor noster, à seculo uel ab æterno nomen tuum. Ergo, ante tempus quo creati sunt patres nostri terrestres, id nomen fuit. Cæterùm quòd affers ipsa Dei uerba, qui se dicat superiori ætate proauis apparuisse in Deo omnipotente, & nomen יהוה non indicasse eis, dignum est indagine, quatenus hunc nodum dissoluam. Faciamus itaque eius rei periculum. Quis'nam est qui cùm audiat Ezechielem de lapidibus preciosis loquentem, non recordetur se uidisse uel horum aliquem? Et quis est mercator opulentus, cui nunquam fuit cognitus Sardius, Topazius, Iaspis, Chrysolithus, Onyx, Beryllus, Sapphirus, Carbunculus, Smaragdus, aut aliquis horum, aut plures, aut omnes, uel etiam quos Moses addidit Ligurius, Achates, Amethistus? Quis itē est, qui nō ex lilijs agri, & floribus campi, & herbis hortorum multas & uarias species cum earū nominibus atque figuris notauerit?

Hic olus, hic latè fundentes brachia betæ,

Vt ait poëta:

Fœcundusq́; rumex maluæ violæq́; virentes,
Hic cicer, & capiti nomen debentia porra,
Hic etiam nocuum cerebro gelidumq́; papauer.
Grataq́; nobilium requies lactuca ciborum,
Et grauis in latum dimissa cucurbita ventrem.

Omnia hæc nos quique etiam mediocres de grege nouimus, Soli uerò egregij homines & eximij, præter nomina uirtutes quoque singulorum sciunt & potestates, quibus uel physicus aliquis edoctus, uel Empiricus exercitatus indicauit. Nihil itaque mentietur uel agrestis homo, qui se Coralium atque Smaragdum nosse dixerit, cui negotiator quispiam modum internoscendi monstrauit colore, figura, precio. Nouit enim quòd Coralius neque Smaragdus est neque uiceuersa. Qui uerò se scire hos lapillos haud fictè profitetur, eum illorum potentias & operationes esse perdoctum oportet, & quòd talis ac tantus *Smaragdus.* uterque sit: Et quòd Smaragdus appensus collo, Epilepseos auertit occasionē, & Coralius repellit stomachi dolorem, certam quoque suspendendi legem & *Coralius.* cætera illi artificio congruentia. Quemcunque igitur talia non institui quisquis is est, tametsi gemmam & nominauerit & elegerit, me docente, illi rectè me

dixero gemmam ipsam nondum indicasse, aut herbam, aut quãuis aliam rem. Nondum enim proprietatem illi & potentiam eius operationesq; monstraui. Sic & Deus Mosi de hoc nomine locutus est, quoniam patribus in Deo omnipotente apparuit. In sua nanq; omnipotentia superioribus annis ipsemet Deus fecit miracula. Veniente uerò tempore liberationis Israëliticæ benigniter uoluit diuinam & mirificam potestatem suam delegare hominibus in huius nominis יהוה uirtute occulta, quæ nulli unquam mortalium priùs reuelata fuit. Pridem enim singulari pacto inclusit ei uerbo maiestatem energiæ & mirificam potentiam, quæ patriarchas maioresq; nostros usque ad Mosi tempora latuit. Tria itaq; sunt nempe, est nomen, est significatum, est pactio siue
1 confœderatio diuina. Nomen humanam mentem eleuat: Significatum ele-
2 uatæ menti adhæret. Duo hæc maiores nostri cognouerunt & nomen & significatum. Ideoq; in eodem nomine inuocauêre Deum, & in eodem rursus
3 uitæ illorum ipse fuit propitius. Sed tertium quod multò maius est, quo uerbi continetur supereminens potestas homini à Deo summo delegata, Mosi fuit, & non patribus indicata. Clarius istud ex Hebraico sermone perpenditur. Pro eo enim quòd nos Indicaui legimus, Hebraica litera continet נודעתי *Nodaëthi*: hoc est, sciri feci. Non enim fecit Deus sciri ab ætate superiori nomen suum יהוה, & intelligi, quæ penitùs intra latent magnalia humanæ fragilitati comendata, sed potiùs agnosci & coli & obseruari promiscuè, sicut cætera diuina nomina. At uerò nunc præposuit Deus hoc nomen, & in fastigio locauit super alia nomina ut mirabile, ut magnum, ut terribile, ut notum ex miraculis à Deo per hominem factis. Quapropter Esaias ait: יהוה Deus meus es tu, exaltabo te, confitebor nomini tuo, quoniam fecisti mirabilia. Hoc est scire nomen יהוה, cùm non solùm characteres & uerbũ nos ipsos non fugiant, uerùm etiam eius pronunciatio, quæ est occulta, & uirtus recondita, & sequentia miraculorum signa. Quod omne cum ex capite quarto Exodi, tum ex ipso posthac Dei sermone fiet manifestius. Ego, inquit Dominus, educam uos de ergastulo Aegyptiorum, & eruam de seruitute, ac redimam in brachio excelso & iudicijs magnis, & assumã uos mihi in populum, & ero uobis in Deum, & scietis quòd ego sum יהוה Deus uester. Scietis nunc Tetragrammaton. Qua doctrina? Quia in brachio extento. Ecce miracula. Quam notitiam Peripatetici uocant posteriorem ex signo, unde oritur fides. Scietis, at qua nostræ fragilitatis capacitate? Quia iudicijs magnis. Dei enim est iudicium, Dei sententia, cui parere uniuersam nationem absq; ulla præparatione oportet. Ecce spes: Scietis, at quis erit sciendi modus? Et certè confœderatio Dei cum homine, Quia uos assumam mihi in populum, & ero uobis in Deum. Ecce utrinque amor & dilectio. Non enim communi obligatione ac nexu tantùm opus est, sed necessariò nouum fœdus cum Deo coibimus, super uerbo יהוה, si cupimus eius uirtutem in nobis operari. Vniuersitatis enim Dominus ante hoc ipsum futuræ societatis fœdus de Iudæorũ plebe Mosi locutus est: Videns uidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto. Fuit igitur antè adoptatus in populũ Dei. Et quid est aliud quod modò ait: Assumã uos mihi in populũ, præterquã hoc pactum, hoc consortiũ nouum, quod monẽte Deo contẽplatiui homines ingrediunt, & super יהוה nuperrimè fœdus percutiunt? Hoc illud est, quod nuncius יהוה de nomine quærenti Manoæ respondit, cur quæris nomen meũ? At illud est mirificũ, quo respõso, cognouerat nomen, & sup eo mactauit hœdũ quod apud ueteres signũ erat confœderationis, sicut in Homero quoq; legitis. Quare sequitur: Et posuit oblationem super petram, offerens יהוה, qui facit mirabilia. Vnde ortum est quod ad uxorẽ dixit Manoa: Morte moriemur, quia uidimus יהוה. Non timuisset angelos uidere, quorũ crebra cõuersatio cũ maiorib. nostris patrũ memoria fuit. Sed quia Dei uocẽ per Mosen intellexerat dicẽtis: Non me uidebit homo & uiuet: Ideo formi-

Cognitio nominis Dei quæ?

Fides.

Spes.

Charitas.

Quæstio Manoæ.

Timor Domini.

formidabat Deum se uidisse donec confortaretur. Patriarchæ Iacob non indicatur nomen, etiam quærenti, sed hoc solùm respondetur: Quid quæris nomen meum, & non additur, Quod est mirabile. Huic uerò quia uiderat incensæ oblationis miraculum, respondetur de nomine quod est mirificum, Quo sciri poterat quoniam esset יהוה: Quanquàm uos legitis in eo Iudicum loco: Nomen meum, quod est mirabile. Sed tenet non eandem hîc significationem quomodo in Psalmo octauo: Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra! id est, admiratione dignum & gloriosum, quod uocabulum אדיר *Adir* significat: hic uerò פלאי *peli*, quod est miraculorum operator. Habetis & originem tanti nominis & figuram & significantiam & uirtutem, quod soli Deo optimo maximo congruit, quod inter omnia nomina per excellentiam magnum dicitur: Veluti Iosue locutus est Deo: Quid facies nomini tuo magno, quod in Deuteronomio uocatur Terribile. Et in Psalmis: Bonum, honorabile, sanctum, laudabile, æternum, beatificum. Et in Esaia, Excellens, antiquum, ab æterno. Et in Hieremia: Inuocatum super nos. Et in Ezechiele: Egressum in gentes. Et in Daniele, Benedictum. Et in Amos, יהוה nomen eius: Et in Malachia: Magnum in gentibus ab ortu Solis usque ad occasum, & horribile in populis. Omittam uiri doctissimi consultò pueriles in hac tam præstanti causa, & in hoc tam salubri negotio quæstiunculas grāmaticorum, quibus se magni Theologi tanto studio inuoluêre hoc loco, ut etiam, quod pudet audire, ad inanes contentiones deuenerint. Solùm mihi superest illa celebris & potentissima pronunciatio, quæ in abysso arcanorum dicitur secretissimè recondita, quam si habet hoc nomen, non est ineffabile, si non habet, non est nomen. Quid igitur agamus? Negabimus esse nomen, cuius contra nos tantum numerum testium adduximus? Negabimus ineffabile, quod ita tàm Græci quàm Latini appellant omnes? De quo Salomon in Prouerbijs: Quis colligauit aquas quasi in uestimento? quis erexit omnes terminos terræ? quod est nomen eius, & quod nomen filij eius, si scias? Tanquam sic dicat: Eloquere nomen ipsum si scias, & effare quod est ineffabile: quasi arbitretur difficile nos illius pronunciationis explicationem tenere. Citabo, Sidoni, Hermetem tuum illum Trismegistum: id est, ter maximum, in dialogo Aesculapij. Non enim spero, inquit, totius maiestatis effectorem omniumq; rerum patrem uel Dominū uno posse, quamuis è multis composito, nomine nuncupari. Deus autem patrum nostrorum, non prophanorum, non poëtarum, non Philosophorum, non ethnicorum, sed Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, qui & ignotæ & innominabili suæ naturæ proprium nomen imposuit. Idem quoq; imposibilis pronūciationis institutor & præceptor est. Hic docuit Mosen inenarrabile nomē profari, quando de ineptitudine linguæ cōquerebatur. Iam nota ex eo loco uobis est pronunciatio, quæ tribus cōmatibus sub una periodo comprehenditur. Vltra nō ausim fines egredi arcanorum, ne adstans ad parietem indignus aliquis exaudiat.

Admirabilis, miraculosus.

ἀνεκφώνητον.

De scala Iacobi, & gradibus eius, vbi & versus LXXII. in quibus Dei nomen continetur. CAPVT IX.

Genes. 28.

QVONIAM uerò nomen, ut in Cratylo ait Plato, essentiæ ipsius est imitatio: Eaq; contingit nobis tanquā pictoribus aut musicis com mixtione multiplici atq; distinctione uaria, quousq; apprehendimus, quod imitari uolumus: ut si structuram nobilem acri peruestigatione cupimus introspicere, primū quidem eius singula resoluimus: deinde, ut prius erat extructa, rursus ædificamus, & deniq; compaginem ipsam mente conseruamus. Distinctio autem, siue resolutio ea nominum in syllabas fit, & syllabarum in literas, & literarum in proprietates, accidentiaq;. Literis autem rursum intricatis complexio uerbi rem enunciat. Idcirco nostri

maiores diuino ſtudio & ſuperno lumine freti, huius nominis gratiarum pleniſsimam expoſitionem pari modo ſunt adepti, & poſterioribus nobis tradere dignati, quam שם המפרש *Sem hammaphoras* appellatis, quo certè ſecretorum fundamento plurimos noui confiſos, ut aggrederentur quæ natura ipſa non ualuiſſent. Sed ne hoc ipſo quoque careatis, complebo paucis. Dominus quatuor literarum in ſummitate innixus eſt ſcalæ ſurgentis à terra & cacumine tangentis cœlos. Iacob humi recumbit, ſomno quieſcens. Angeli Dei aſcendunt primò, deſcendunt poſteriùs. Ipſi Iacob affertur promiſsio, euigilat, affirmat Dominum eſſe in loco, tremit atque timet, ſacrificat erecto altari, & uouet uotum. Scalam gradibus compleamus: nam in Cantico filiorum Coræ dicitur, Secundum nomen tuum Deus, ſic & laus tua. Ergo שם המפרש *Schem hammaphoras* erit laus Dei, ergo gradus ſcalæ diuiduntur iuxta laudes eius. Laudes autem Hebraicæ uocantur תהלים *Thillim*, quo nomine Pſalmorum liber inſcribitur. Erit igitur שם המפרש *Sem hammaphoras* ex libro Pſalmorum diuini nominis reuelata expoſitio. Quilibet autem uerſus unum ſcalæ gradum notat, eorum quotuſquiſque treis continet ſacratos characteres. Ex quibus ſpiritu Dei ſuggerente unum conflatur ſignaculum inſigne, colendum, & obſeruandum tribus literis formatum, cui eſſe perhibent incluſum Dei angelum, ferentem ſecum diuini nominis maieſtatem. Hi autem ſunt angeli, *LXXII.* qui aſcendunt, & deſcendunt. In quorum uirtutes auguſtale diuinitatis nomen reſoluitur, & eiſdem angelicis tandem ſyllabis reſtauratur. Non quòd reſolutum deſierit eſſe nomen, neque reſtauratum rurſus eſſe cœperit, ſed ſicut ſol multiplicatione radiorum & luminis effuſi. Ait enim contemplantiſsimus Græcorum Philoſophus: quod ſenſibilibus eſt Sol, id intelligibilibus eſt Deus. Pſalmodia ſeptuaginta duorum uerſuum: hæc eſt, quam Latinè pronunciabo iuxta Eccleſiæ ueſtræ conſuetudinem, & quælibet ſancta ſignacula digito monſtrabo, quapropter animum aduertite perquam diligenter. Vbi uerò quatuor literarum nomen: id eſt, יהוה ponitur, ibi ego more ueterum ipſius אדני *Adonai* interpretationem mutuabor.

Nomen explicatum. — *Gradus ſcalæ.* — *Myſteria.* — *Angeli aſcendentes & deſcendentes.*

1 *Tu Domine ſuſceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum.*

2 *Et tu Domine ne elongaueris auxilium tuum à me, ad defenſionem meam conſpice.*

3 *Dicam Domino: Suſceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus: ſperabo in eum.*

4 *Conuertere Domine & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.*

5 *Exquiſiui Dominum & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.*

6 *Pſallite Domino qui habitat in Sion, annunciate inter gentes ſtudia eius.*

7 *Miſerator & miſericors Dominus, longanimis & multum miſericors.*

8 *Venite adoremus & procidamus, & benedicamus ante Dominum qui fecit nos.*

9 *Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum quæ à ſeculo ſunt.*

10 *Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te.*

11 *Viuit Dominus & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ.*

12 *Vt quid Domine receſsiſti longè, deſpicis in opportunitatibus in tribulatione?*

13 *Iubilate Domino omnis terra, cantate & exultate & pſallite.*

14 *Et factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione.*

15 *Et factus eſt mihi Dominus in refugiũ, & Deus meus in adiutoriũ ſpei meæ.*

16 *Domine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.*
17 *Domine Dominus noster quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!*
18 *Iudica me secundum iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.*
19 *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.*
20 *Et nomen Domini inuocabo, ô Domine libera animam meam.*
21 *Ego autem in te speraui Domine, dixi, Deus meus es tu.*
22 *Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manũ dexteram tuam.*
23 *Dominus custodiet introitum tuum & exitum tuum ex nunc & vsque in seculum.*
24 *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.*
25 *Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.*
26 *Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, iustificationes tuas requiram.*
27 *Eripe me Domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me.*
28 *Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium meum respice.*
29 *Ecce Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ.*
30 *Quoniam tu es patientia mea Domine, Domine spes mea à iuuentute mea.*
31 *Introibo in potentias Domini, Deus memorabor iustitiæ tuæ solius.*
32 *Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide.*
33 *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.*
34 *Speret Israël in Domino ex hoc nunc & vsq; in seculum.*
35 *Dilexi quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.*
36 *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.*
37 *Domine Deus virtutũ conuerte nos, & ostende faciem tuã, & salui erimus.*
38 *Quoniam tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum.*
39 *Audiuit Dominus & misertus est mei, Dominus factus est adiutor meus.*
40 *Vt quid Domine repellis animam meam, auertis faciem tuam à me?*
41 *Domine libera animam meam à labijs iniquis & à lingua dolosa.*
42 *Dominus custodiet te ab omni malo, & custodiet animam tuam.*
43 *Et ego ad te Domine clamaui, & manè oratio mea præueniet te.*
44 *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, & iudicia tua doce me.*
45 *Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua Domine adiuuabit me.*
46 *Suauis Dominus vniuersis, & miserationes super omnia opera eius.*
47 *Quàm magnificata sunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.*
48 *Notum fecit Dominus salutare tuum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.*
49 *Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.*
50 *Miserator & misericors Dominus, patiens & multum misericors.*
51 *Sit gloria Domini in seculum, lætabitur Dominus in operibus suis.*
52 *Cõfitebor Domino secundũ iustitiã eius, & psallã nomini Domini altissimi.*
53 *Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua, et in veritate tua humiliasti me.*
54 *Dominus in cœlo parauit sedem suã, & regnum suũ omnibus dominabitur.*
55 *Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generationem & generationem.*
56 *Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos.*
57 *Qui timent Dominum sperauerunt in Domino, adiutor eorum & protector eorum est.*
58 *Et anima mea turbata est valde, sed tu Domine vsquequo?*
59 *Ab ortu Solis vsq; ad occasum laudabile nomen Domini.*
60 *Iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis.*

61 *Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſq; in ſeculum.*
62 *Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, ſecundum miſericordiā tuam uiuifica me.*
63 *Seruite Domino in lætitia, introite in conſpectu in exultatione.*
64 *Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.*
65 *Conuertere Domine uſquequo, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos eius.*
66 *Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne diſceſſeris à me.*
67 *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.*
68 *Confitemini Domino quoniā bonus, quoniā in æternum miſericordia eius.*
69 *Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.*
70 *In principio creauit Deus cœlum & terram.*
71 *Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.*
72 *Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi*

Non uos conturbet, nec in ſtuporem ducat promiſcua, ut uidetur, uerſuum collectio, quaſi abſq; ordine ac fortuita, non diuino fato, ſed hominum uoluntate, ingenioſoq; artificio conſtet. Quod enim de Homeri carminibus & Plutarchus & cæteri eius poëticæ ſtudioſi ſcribunt, non fuiſſe initio, ut nunc ſunt in numerum compoſita, ſed ſparſim diſtracta, & tandem à Grammaticis, qui circa Piſiſtratum Ariſtarchumq; degebāt, in ordinem redacta. Hoc haud abſimile de hymnis Pſalmorum noſtri ferunt, & etiam ueſtri Sacræ ſcripturæ doctiſsimi homines, ut Hilarius dux & epiſcopus in eius libri cōmentarijs qui ſic ait: Non eſt autem ignorandum indiſcretum apud Hebræos eſſe numerum Pſalmorum, & ſine ordinis annotatione fuiſſe conſcriptos. Non enim illic primus, aut ſecundus, aut tertius, aut quinquageſimus, aut cēteſimus prænotantur, ſed ſine præſcriptione aliqua ordinis in unum permixti ſunt. Eſras enim, ut antiquæ traditiones ferunt, incompoſitos eos & pro autorum ac temporum diuerſitate diſperſos in uolumen unum collegit. Cùm igitur fuerit iſta traditio שם המפרש *Sem hammaphoras* ante ſeptuaginta duos interpretes, qui & numerū & ordinem Pſalmis ſtatuiſſe dicuntur, & quidem longè antè, profectò iudicare poteſtis, haud ab re hos uerſus afflatu diuino conceptos, & numero & ordini humano non ſeruire, ſed magis diuino proprio atq; ſuo numero innumerabiliter numerabili & infinitæ finito: unde tandem proceſſerunt ſubeſſe, & rurſus in eiuſdem adorandi nominis יהוה numeros modo ſapientibus noto referre.

Rapſodus Pſalmorum.

Literæ ſtatuunt numerum 27.

Sidonius Græcorum & Ethnicorum ſententiam ad Dei nomen Tetragrammaton conuenire & quadrare oſtendit. CAP. XX.

TVM SIDONIVS, Præclarè mihi uideris id quod es pollicitus, monſtraſſe digito. Sed quem tu eius nominis eſſe numerum uelis, in quem ſeptuaginta duo referantur, nō ſatis intelligo, niſi quaternionem literarum, quo tam celebre nomen conſtare dicitur, & idcirco τετραγράμματον appellatū. Quod ego certè uetuſtiſsimos Philoſophos & Philoſophiæ principes ſemper maioris pendiſſe inuenio, quàm cætera cuiuſcunq; religionis arcana. Maximè autem Pythagoram ipſum nobileſq; Pythagoręos qui pariter id quod tu Tetragrammum nominas iuxta ſuæ diſciplinæ morem, τετρακτὺν uocant: quam omnibus dijs, Deorumq; uirtutibus præferunt, & perpetuæ naturæ fontem eſſe in animos noſtros manantem deſcribunt. Teſtis carmen eſt, quod aureum Pythagoræ appellant, in quo iuramenti loco τετρακτὺς aſſumitur, tanquam ſummum, quo fides & rerum credulitas nitatur, cum definitione perfecta ſubſtātiæ ſuæ. Imitati ſunt quiq; pręſtantiſsimi Poëtæ, ut reliqua eius Philoſophiæ, ſic & hoc ſubtiliſsimū & acutiſsimum

Numeri quaternarij commendatio.

tißimum contemplandi genus, qui Mundi chaos in quatuor elementa: Cœlum in quatuor anni partes: Aërem in Eurum, Zephyrum, Austrum & Boream: Terram in quatuor spatia secundum quinque zonas: Diuinitatem in plebeios, nobiles, superos & palatia regis: Humanitatem in carnem, spiritum, manes & umbram distinxerũt: ut ea partim in principio legimus Ouidianæ Metamorphoseos, partim carmina ostendunt, quæ circumferuntur:

Bis duo sunt homines, manes, caro, spiritus, umbra,
Quatuor ista loca bis duo suscipiunt.
Terra tegit carnem, tumulum circumuolat umbra.
Orcus habet manes, spiritus astra petit.

Stoici uitæ nostræ splendorem, ex quatuor uirtutibus collaudant. Mathematici primam solidam demonstrationem in quaternario reperiunt.

Solida demonstratio.

Physici iudiciales potentias in quatuor partiuntur, intellectum, rationem, opinionem, sensum. Arithmetici unum potestate appellãt Tetragonũ.

Tetragonus.

Vnum enim cùm erumpit in actum, est numerus tetragonus: Primus differentiam numerorum uniuersam adimplens, & sub quatuor terminis denariũ perfectè cõsummans.

Denarij partes.

Vnum nanque duo, tria, quatuor, denarij numeri substantiam parturiunt, quo faciliùs eas crediderim quas tu post nomen יהוה decem ספירות *Sephiroth* introducere (utpote rem uulgò insuetam) ausus es. Quid quòd ille idem numerus eisdem quatuor limitibus omnem musicæ harmoniam continet? imò totam mathematicam colligit, punctum, lineam, planiciem atque corpus: totam Physicam complectitur, in qua seminaria naturæ uirtus docetur primùm: secundò pullulatio naturalis: tertiò adolens forma: quartò compositum, totam denique Metaphysicam insinuat: essentiam, esse, uirtutem & actionem, quæ sanè triplicitas mirificam quaternitatem explicat: ut sit principiò punctus, semen, essentia: secundò, linea, pullulatio, esse: tertiò planicies, forma, uirtus: quartò corpus, compositum, actio.

Numerus quaternarius omnem continet philosophiam & uniuersitatem

Hi mihi duodecim esse lapides uidentur, quos tu antè Baruchia, suis nominibus recitasti, & quos ille tuus Moses in quaternarium ordinẽ redegit. Igitur in tota Mundi uniuersitate illiusque singulis partibus, illa diuina relucet quaternitas. In superis (ut est apud Orphicam Theologiam) Musa, Dionysius, Apollo, & Venus, ea superna numina mentibus nostris instillant Deificos attractus: Musa poësim, Dionysius mysterium, Apollo uaticinium, Venus amorem. In cœlestibus, quatuor triplicitates. Sub cœlo, tempora quatuor. Sub tempore, quatuor qualitates: sub qualitatibus, quatuor elementa. Sub elementis, substantia, qualitas, quantitas, motus. Sub ipsa denique substantia, corporeum, uegetabile, sensitiuum, intelligens. Sub quantitate, punctio, longitudo, latitudo, profunditas: sicut de numero dicimus, unum, duo, tria, quatuor. Sub qualitate, calidum, frigidum, siccum, humidum. Sub motu, ascendens, descendens, progrediens, circulare. Diximus de rebus supercœlestibus, æternis, temporalibus, mixtis. Videamus, quo pacto animus humanus se cum quaternitate sociauerit.

Humanus animus.

Et ascendit quidem animus noster per quatuor gradus, ad postremum in ipso spiritum, per sensum, imaginationem, phantasiam, intelligentiam. Tenetis ergo naturam uniuersi quaternitate constare: quam non eo modo effecisset omnium opifex, nisi & in seipso quædam esset Idæa quaternionis, prius quàm in operationem uergeret. Vnde summum Iouem Lacedæmonij quatuor auribus depingere mihi rectè uisi sunt, quoniam sit ipse quoque summus quaternio: id est, iuxta Pythagoricos τετρακτὺς, cuius emanatio per formam quidem in angelis, per participationem uerã in animabus rationalibus, per imaginariã in rationis expertibus, per umbratilem in corporum figuris reperitur, & sempiternæ cuiusdam pluuiæ consueto more ab excelso ad ima defluit uniuersa rigando.

Quatuor aures Iouis.

De literis quatuor nominis יהוה*,& figuris characterum Geometricis, & formis numerorum Arithmeticis.* CAP. XXI.

PERQVAM libenter, Sidoni, audio, BARVCHIAS inquit, quæ tu noſtræ diſciplinæ applicas. Nam, ut uideo, rectè omnia quadrãt ad regulam. Hic enim eſſe mihi putatur iſte fluuius inſignis, qui de illo celebri loco uoluptatis egreditur ad irrigandũ paradiſum quaterno capite. Quem Orpheus & Homerus Oceanum uocant, diuinarum & humanarum rerum originem: primò ſemper exiſtentem: ſecundò manantem in deorum generationem: tertiò irrigantem terrena: quartò ſtillantem in omnem fluidam naturam. Hic eſt ille fluuius Cobar, propter quem Ezechiel manu Dei tactus uidit ſimilitudinẽ quatuor animalium, & quatuor in quatuor. In eodem quoq; fluuio quatuor cherubim in quatuor rotis, & rotã in medio rotæ. Ipſum eſt animal, quod uiderat iuxta flumen Cobar. Hoc ipſum eſt mare magnum, in quo, iuxta uiſionem Danielis, pugnabant quatuor uenti cœli, & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari. Eius numẽ appellari Neptunum uoluerunt, qui dicitur in Orphicis hymnis quadrijugos currus impellere. Myſterium igitur יהוה uetuſtiſsimis fuit ſapientibus, & quidem alienigenis, tametſi publicè inuſitatum, tamen priuatim nõ incognitum, qui cunctas optimarum rerum diſciplinas ſub ænigmate tradentes quoſdam hoc in negotio ſibi artifices fabrili arte præditos inſtituerunt: ut congruè totam rerum omnium uniuerſitatem celte ſculperent, eamq; in unam imaginem noſtro conſpectui formarent, ne crebrò huius ſummi nominis opus foret, quod timebãt uilitate contemni. Quam ſanè imaginem ſacram uocauêre, illiusq; ſculptores Hieroglyphi ea de re dicti ſunt. Erat autẽ hoc modo: Primò quidem oculus: ſecundò baculus, tertiò ſcutum, quartò ſerpens. Videte quantum hæc aptè ad figuras etiam prophanis atq; rudibus conſpicabiles. Sed multò ſimpliciores exiſtunt numeri, ijdemq; formales, quos & acutiùs cõtemplamur quàm figuras, & propiùs rebus diuinis accedere putamus. Quo planè multò eſt optatius nobis philoſophis hoc ipſum tam celebre nomen, quod & figuris characterum Geometrica, & formis numerorũ Arithmetica ſacramenta ſimul complectitur, utq; Mathematici officio promiſcuè fungar, rectiſsimè profectò dixerim: Vnum, par, impar, totum, reductio. Nihil infinito, nihil uno, nihil puncto prius eſt, & ipſum omnium rerum principium eſt. Deinde uſq; ad unum, & uſq; ad punctum omnia ſunt, & ultra unum atq; punctum nihil eſt. Hic igitur omnium rerum finis eſt. Tenetis modò primam יהוה literam, quæ & figuram puncti referat, & י Iod: id eſt, principium nominetur, & denarium: id eſt, finem numeri deſignet, & omnem numerũ ſimpliciſsimè penetret, quoniam notam præ ſe ferat unitatis. Vnitas autem omnium numerorũ menſura communis eſt. Et ea, ut ſcribunt Arithmetici uicẽ obtinet puncti, quæ cùm ſit principium interualli longitudinisq;, ipſa nec interualli, nec longitudinis capax eſt. Sicut neq; punctum, quod puncto ſuperpoſitum, nihil fit niſi punctum, uelut ſi nihil nulli iungas. Quo accidit, ut etiam unitas in ſeipſam multiplicata, nihil producat aliud præterquàm ſe ipſam. Vt ſi dixeris, ſemel unum, nihil niſi unum eſt, aut rurſus ſemel unum, ſemel non latiùs uagatur, ſed in uno permanet. Eſt enim eadem ſemper immutabilisq; ſubſtãtia, princeps imparis ordinis, & effectrix quodammodo formaq; imparitatis. Principium, communicatio, & finis omnium, ſupra numerum ſupra totum, diuiſionis expers, carens partibus. Quapropter & cõmodiſsimè noſtris illis ægrotis oculis ſummum huius Mundi autorem demonſtrat, & diuinitatis naturam humanę imbecillitati deſcribit, à qua, & ex qua, & per quam, & in qua, & ad quam omnia ſunt. Vtamur ſi uultis diuiniſsimi Theologi teſtimonio Dionyſij Areopagitæ, de ente & exemplaribus ita ſcribentis. Etenim in monade omnis numerus unifor-

Fluuius insignis.

Oceanus.

Hieroglyphi.

Figuræ.

Numeri.

Principium rerum.

Iod denarius.

Forma imparitatis.

uniformiter constat, habetq; omnem numerum unitas in seipsa unicè, & omnis numerus coniunctus quidem in monade est. Quantùm uerò ex monade *Persistentia unitatis.*
processerit, tantùm discernitur & multiplicatur. Diximus de persistentia, dicamus de processu: & sicut motus puncti facit lineam, & motus lineę facit pla *Processus.*
niciem: ita motus unitatis creat alterum, & alteritas binarium. Alterum enim *Binarius.*
apud Pythagorã & sapientiæ eius hæredes, inquit Boëthius, nulli alij nisi tantum binario adscribitur. Vnde Seruio grammatico autore, Alter de duobus tantùm dicitur, binarius autem quandam indicat compositionem: aceruus enim est unitatum. Compositio nõ sine materialis proportionis suspicione intelligitur. Materialis proportio absq; formali nequit existere, sicut reuera neq; materia sine forma. Formam esse quoddam diuinum rectè arbitratur Aristoteles. Numerus impar & quidẽ ternarius maximè proprius rebus diuinis asse *Ternarius numerus.*
ritur. Cui haud absimile Alphesibœus in pharmaceutria Maronis cecinit:

—numero Deus impare gaudet.

Omne igitur quod primo extra Deum fluit, simulatq; ipsum iam Deus non est, alterum ab eo & primæ multitudini par fit. Vtq; nihilominus habeat esse, conuertitur rursus ad diuinitatem, cuius insigne numerus est impar. Omnis enim processus (dixit Abucaten) per similitudinem secundorum ad primum efficitur. Angelica itaq; natura impari numero significanda est, numero quidem, quia est multitudo ab uno progressa: impari autem, quia proxima Deo & eius participatione freta. Nam quasi parua Dei portio sunt angeli, quale per oraculum Apollo fatidicus quondam Colophone quęrenti responderat. Hic planè non deest, quod expertos se aiunt Philosophi: nam ubi natura superior tangit inferiorem, ibi ex infimo sui gradu supremũ inferioris attingit. Sed mox ubi ad summum: id est, unitatem uentum est, contra erit necesse, ut inferioris supremum ad totam conditionẽ aspiret unitatis, quoniam & unum & simplicissimum gradus non habet. Tota autem conditio unitatis est, esse eandem & semper sibi similem, consentientemq; immutabilitatem, qua solus impar numerus, ut dicunt Arithmetici, maximè participat. Sanè cuiuscunq; me- *Axiomata Arithmetica.*
dietas est unum, hic impar est numerus. Cuius uerò duo, is & paritatem recipit, & in gemina ęqua poterit disiungi. Ergo uidetis quoniam imparitas Deo est cognatior, paritas autem dissimilior, ideo angelicam, siue idealem, seu totam archetypi Mundi naturam, non quidem pari, sed impari numero rectiùs fuisse designandum. Atqui cùm solus Deus multitudinem in se nõ admittat, cætera uerò quantumcunq; simplicia, quasi quædam coaceruatio sint, & ex actu potentiaq; construantur, idcirco primus deitatis riuus non simplici aliqua imparitatis nota celebrari debuit, sed quæ simul & pari & impari numero constaret. Pari, ut esset aliquid: Impari, ut tantum esset, quippe istud quod effluxisset, hoc quod reflueret. Diuersum enim est esse, & id quod est. Ex primo itaq; binario & primo ternario, cõstat quinarius, qui productum à supre- *Quinarius numerus.*
ma luce, primũ intellectualis Mundi radium uno sacrato charactere: hoc est, ipsa ה He litera demonstrat, quam & Mathematici numerationis primum incompositum, & ה Hebræorum Grammatici prolationis spiritum, essentiæq; hypostasim (articuli officio) designare tradiderunt. Quod rudibus ac ineruditis oculis sapiẽtissimus Salomon affabrè mihi pinxisse uisus est. Fecit enim super arcem duos cherubim, in quibus sederet nomen Domini exercituum, ut esset quinq; cubitorum ala cherub una, & quinq; cubitorum ala cherub altera, quasi effigies supercœlestis citra Deum essentiæ atq; naturæ. Volo & tertium huius ineffabilis & mirifici nominis characterem breui exponere, quem esse ו Vau perhibent. Hæc tametsi coniunctio sit copulatiua, tamen & in ora- *Senarius numerus.*
tione perpetua tempus uerborum cõmutat, & in mathematica senarium numerum significat. Aptissimè igitur notula fit cœli & terræ: id est, omnium ex materia & forma cõiunctorum. Copulat enim ו Vau & partes orationis con-
iungit,

iungit, unde coniunctio dicta est. Deinde uerbis etiam tempora transmutat, ut natura rebus. Quid est quod fuit? (inquit Ecclesiastes) ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est. Temporis ergo mutationi subiacent quæcunque corporalia, tàm in cœlo quàm in terra, horumque medijs sita sunt. Sed ad Pythagorica mysteria & sacrorum arcana transeamus. Deprompsi ex antiquorum uoluminibus quosdam Scytharum aliarum'ue gentium Fabrili arte peritos homines uniuersitatis naturam una imagine sculpere solitos, & propterea hieroglyphos fuisse nuncupatos, quæ contineret oculum, spatam, scutum & serpentem. Secundum quos utique

Oculus. Baculus. Scutum.

post oculum: id est, punctum, & baculum siue spatam: id est, linearem planiciem, æquali ordine sequitur scutum ἑξάγωνον: id est, corpus solidum, quod propter longitudinem, latitudinem & altitudinem, sex angulis clauditur. Est enim in longitudine, antè & retrò: In latitudine, sinistra & dextera: In altitudine, sursum & deorsum. Hic nanque senarius ita in natura solidorum constituitur, ut circa omne corpus inseparabili coniunctione semper uersetur. Tria igitur cùm sint solidorum interualla, quorum cuiuslibet duo sunt motus, nihil

Sequitur post י. ה. 1. 2. & 3. 6.

mirum si post י Iod: id est, unum, & ה He: id est, duo atque tria, nunc suo loco ו Vau sequatur: id est, sex. Qui numerus priorum numerorum multiplicatione oritur: siue tu semel, bis tria dicas, seu conuersa uice, ter duo, quippe singulis materialibus congruentissimus numerus, quòd & ipse alterna præcedentium numerorum multiplicatione nascatur. Rebus autem alterutrum uicissimque multiplicandis materia ipsa potissimum occasio est. Taceo quòd ordinem hîc suum ex anteriorum unitatibus nanciscitur. Ex uno enim & duobus, atque tribus senarius colligitur, ut iure optimo cognoscatis, post י Iod, & ה He subitò ipsam ו Vau literam sequi debere. Accedit quòd quemadmodum totius uniuersi corporalis natura, uel Aristotele autore perfecta undiquaque asseritur, nō abundās superfluis, nec frustrata necessarijs: ita senarius numerus totius Mundi corporei signaculum præbens, in omni numerorum contextu, ab unitate prima usque ad decem solus adeò perfectus est ut comparatione suarum partium neque paupertatis egestate inops diminutus'ue sit, neque immoderata plenitudine superfluus. Habet enim partem mediam: id est, tria: & tertiam: id est, duo: & sextam: id est, unum: quæ in summam unam redactæ, totum senarij corpus proferunt. Qua quidem perfectione cæteri carent. Nam octonarij medietas est quatuor & quarta duo, & octaua unum, quorum collectio minorem toto corpore summam reducit: id est, septem. Sic reperimus in reliquis summas partium congestas, uel abundare, uel à stipite numeri deficere, solus senarius eiuscemodi totalitate perfectus est. Quapropter haud ab re Mundum hunc totū atque perfectum solus ipse designat. Munienda est uallo sacrarum literarum hæc nostra sententia, ne uos excogitationem uacuam, aut meū inuentum suspicemini, & quod pauci animaduertunt, id uobis amicissimis sodalibus reuelabo. Profectò quanquam plurimæ solent in sanctis scripturis generationes recitari, nullas tamen uspiam generationes in toto sacratarum literarum uolumine inspexeritis, cui ו Vau character hic noster adiectus

Generatio cœli & terræ.

sit: nisi tunc solùm, quando de generatione cœli & terræ legimus: Istæ sunt generationes cœli & terræ, ubi תולדות *Tholdoth* singulari diuinitatis dono per ו Vau in ultima scribitur. Quæ quidem litera reliquis omnibus in locis eidem dictioni subtrahitur, præter unam Christi genealogiam in libro Ruth propè finem exorsam: Hæ sunt generationes Phares, quæ utique prosapia omni alia generatione fuit perfectior. Perfectum itaque esse totum uniuersum litera hæc

Dies sextus.

tertia sacratissimi nominis senario numero cōmonet, quoniam die sexto uidit Deus cuncta quæ fecerat & erant ualde bona. Igitur perfecti sunt cœli, &

Quarta litera ה.

terra, & omnis ornatus eorum. Reliquum erit, ut de tertio progressu rerum: hoc est, quarta litera paucis edisseramus. Post subsistentias enim uerè materia caren-

carentes,& ſubſtantias uerè materiam poſsidentes,haud iniuria ſequũtur res, quæ cùm ſunt in materia formæ corporũ,tum ſimul eædem à corporibus materijsq; ſunt ſeparatę.Hoc genere accedit animus rationalis,cui,ut ait Virgil.

—igneus eſt vigor,& cœleſtis origo,
Seminibus quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus moribundaq; membra.

Is quanquam ſecundum eſſentiam ſuam excellentiorem cum angelica natura pari congreſſu ambulat, ueruntamen quantum ad ipſum eſſe inferius attinet,eò fit poſterior, quòd immergitur corruptibilibus & cum corpore communicantibus iungitur. Hoc ipſo ductus propheta Regius:Minuiſti eum,inquit,paulominus ab angelis. Gratiſsimũ, amici, uobis ipſe facturus ſum,qui nunc ad ueſperam audientes laſſati eſtis, cauſam enim quàm breuiſsimè abſoluam. Platonis in libro,cui eſt inſcriptio Timæus,hoc dogma extat: Deum in exordio primùm creaſſe ignem,deinde terram. Sed duo ſola,& tam aduerſa hæc abſq; tertio quodam commodè cohærere non poterant. Reſtabat igitur medium utrorumq;, quod partim cum ſuperiore, partim communicaret cum inferiore. Itaq; cùm ſint archetypa, ut luces quædam igneæ,primũ creata,deinde uniuerſa corporea, fæces materiarum amplexantem fieri decuit aliquam ſubſtantiam quæ nec à materia penderet, neq; ſine materia exiſteret, ut quo ad operationem ſuarum uirium habitaret cum corpore, & quo ad poteſtatem ſuæ eſſentiæ habitaret cum angelis, & alterutra uirtute neutri Mundo deeſſet.Rectiſsimum igitur medium eſt animus humanus,qui cùm ſit neutrũ, cum utroq; participat. Propter hoc ait Hermes Triſmegiſtus: O' Aſclepi magnum miraculum eſt homo animal adorandum & honorandum. Hic enim in naturam Dei tranſit: qua ipſe fit Deus. Hic dæmonum genus nouit,ut pote qui cùm ijſdem ortum ſe eſſe cognoſcat. Hic humanæ naturæ partem in ſeipſo deſpicit, alterius partis diuinitate confiſus. O' quàm eſt natura hominis temperata fœlicius! Hic dijs cognata diuinitate coniunctus, partem ſui qua terrenus eſt deſpicit. Cætera omnia quibus ſe neceſſarium eſſe cœleſti diſpoſitione cognoſcit,nexu ſecum charitatis aſtringit,ſicq; ſuſpicit cœlũ. Sic ergo feliciore loco medietatis eſt poſitus,ut quæ intra ſe ſunt diligat,ipſe à ſuperioribus diligatur. Mediam auditis inter Mundum inuiſibilem & Mundum uiſibilem eſſe animã rationalem,arctiſsimè nihilominus cognatam ſuperis. Ob eas utraſq; cauſas alia nequiuit niſi numeri quinarij notula deſignari, quæ ultima eſt ה He uocata, totius denariæ numerationis iuſtiſsima proculdubio medietas. Nam ſi altrinſecus circa quinariũ, ſuperius quatuor, & inferius ſex colligaueritis,decem uenient,quorum quinq; medietas eſt. Rurſus tria & ſeptem,iterum duo & octo,deniq; unum & nouem,& identidem ſemper reperietis decem,& ſolum quinarium eſſe medium experiemini. Si percunctabimur accuratiùs, eſt profectò ſimilis ſupernorum eſſentia haud indignè ſimili charactere monſtranda,nec aliud differentiã,quàm ordo facit. Nam quo abſolutior, purior, firmiorq; conſtat angelicus Mundus,eò eſt priori ה He litera & eminentiori loco noſtris oculis oſtendendus:poſteriori autem, licet eorum charactere mens humana,quoniam affixa eſt corpori,quę cum corpore ſimul eſſe cœpit: quia uerò cum corporis interitu non deſinet, ſed ſi ſuam fuerit naturam ſequuta,& non alienè grauata illecebris,redit cõtinuò, & aſcendit tàm in corpore manens quàm extra corpus uolitans,ad cõſentaneam ei ſupercœleſtemq; habitationem, quam ego nominaui reductionem. De qua Zoroaſter:Aſcendendum tibi eſt ad lumen ipſum & ad patris radios,unde miſſa tibi eſt anima plurimam induta mentem. Et Pythagoras tradidit his uerbis: Si tu relinquendo corpus in æthere liberum tranſieris,eris immortalis Deus. Hæc eſt ultima ה He,reductio quidem hominis ad diuinitatem, hic eſt finis,hic terminus,hæc meta,hic limes & perfectio nominis huius tam ſacri, tam adoran-

Ignis.
Terra.
Animus humanus.
Ἐγκώμιον τοῦ ἀνθρώπου.
Medietas denarij ה.
Reductio animi ad cœleſtia.

di, tam potentis, tam admirandi, cuius corã Mose Deus meminit: Ego ostendam omne bonum tibi, & uocabo nomen יהוה coram te. Hæc est quarta litera, & apud Danielem, species quarti similis Filio Dei. Dedit enim Deus hominibus potestatem filios Dei fieri ijs, qui in eius nomine credunt: Cuius ultima ה He, quasi facies quarta est aquilæ in rotis, quæ in Ezechiele gradiebantur iugiter, & non reuertebantur. Huius literæ ui ac potestate Abraham centenarius ex Sara nonagenaria sterilique fœmina, præter naturæ Leges, genuit, creuitque in gentes. Et ob id אברהם *Abraham* fuit nuncupatus cùm antè אברם *Abram* uocaretur. Quid multis? Nostra omnis fœlicitas hoc charactere numeri quinarij exprimitur, quo unitur A cum Ω, & aquæ sub cœlo cum aquis, quę super cœlos sunt. Quo possumus quæ uolumus, & uolumus quæ superi ipsi.

Quadrata litera ה.

Interserta ה.

Quinta pars.

Quapropter & quintam partem Aser sortitus est, quoniam beatitudo ה He litera exuberantissimè consummatur. Aser enim fœlicitatem beatitudinem'ue interpretamur. Nox ruit optimi uiri nimis, longo sermone quæ Dei essentiam significare nomina uidebantur, tractaui. Cætera uosipsi ex Dionysio Areopagita Hieronymoque cognoscite, uel Dei uirtutem, uel eius operationem, uel nostram erga illum affectionem significantia. Quanquàm sunt nonnulla, nec ab istis, neque ab alijs Græciæ Latinorumque autoribus, sed tantùm à nostris exposita: ut est hoc nomen איש *Isth*, quod & uirum & Deum insinuat, cum quo in libro Geneseos Iacob ipse solus esse luctatus perhibetur. Et sequitur: Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed ישראל quoniam cum Deo & homine præualuisti. Non absimile est item uocabulum, נא *Na*, quo in animi molestia turbationibusque utimur: sicut Moses in Numeris: Dimitte נא *Na* peccatum populi tui: quod uos interpretatum habetis: Dimitte obsecro. Et Psalmo centesimo ac decimo septimo: אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא Quod uos eleganter sic: *O` Domine saluum me fac, ô Domine bene prosperare.* Nam & יה *Iah* in הללו-יה *Halleluiah* legitis, & צבאות *Zabaoth* in sacrificijs, & ארני *Adonai* in Exodo, & אל *El*, in עמנו אל *Immanuel*, & ἰσχυρός, quod est שדי *Sadai*. Et ante solem הנון *Innon* nomen eius, quod uos dicitis, Permanet nomen eius. אליון *Elion* quoque & quàm plurima non ualdè usitata, ut est מקום *Macom* & כפו *Caphu*. Sed & angelorum sanè generatim uocabula permulta sunt, ut חשמלם חיות אופנים תרשישים: *Hasmalim, Haioth, Ophanim, Tharsisim* & reliqua: Deinde priuatim non utique pauca, ut אוריאל *Vriel*, ut אשריאל *Asariel*, ut זוריאל *Zuriel*, ut אביר *Abir*, ut מתתרון *Matattron*, hisque similia. Tenetis quid tandem audiendo nominum sacrorum mandauerim memoriæ, quod certè quàm breuissimum est & perexiguum. Quanquam sunt id genus & nonnulla quidem alia, quæ & proponerem & explicarem, nihilominus quantumcunque essent, uel ampliora his, uel mediocria magis: sed iamdudum Sol occidit, & uos auscultando defessi estis. Cæteras ego partes Capnioni delego in crastinum. Nunc eamus intrò hinc ad cœnam. Tum *SIDONIVS*: Fiat inquit. Et *CAPNION*: Fiat. Nam opiparè præsto est.

Angelorum generalia nomina.

IOANNIS

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS LL. DOCTORIS CAPNION, VEL DE VERBO MIRIFICO, LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

IAM Tertius illuceſcit dies, venerande Antiſtes, in quo poſt veterum Philoſophorum Græcæ gentis & Hebræorum expoſita ſacra nomina, opus ſit, vt Capnionis natione Phorcenſis profeſsione Chriſtiani audiatur perpetua tandem declamatio. Ante cuius tamen exordium iterum Sidonius ingenti peruestigandæ diſciplinæ ardore affectus, prior cæteris ita incipit.

SIDONIVS ET BARVCHIAS MAGNO TANGVNtur deſiderio audiendi Capnionem, ideoq; hortantur vt promiſſum de verbo Mirifico perſoluat.

CAPVT I.

MOVERE mihi uiſa ſunt, mi Capnion, hoc noctis cubiculũ totum, Sidonius ait, & ipſos concutere parietes ea portenta uerborum, quæ hîc Baruchias heſterna illa oratione ſua nobis audientibus, non tantùm iocundiſsima, uerùm etiã maximè admiranda perquam doctè recitauit. Credo quòd ex acerrima & attentiſsima cogitatione(ut fit)comprehenderit animum ſopori proximum, eiuſcemodi uocabulorum inaudita nouitas, & in diuerſa traxerit, ut inde parietum quoſdam geſtus imaginatio fabricaret. Vel, ſi uerum eſt, quod iſte putat, & ego non ualde repello, facilè potuit illa diuinitatis ſymbola, cœleſtium ingens chorus ſequi. Nullus enim Deorum auſit, iuxta Homeri uerſus, in ſuis ſedibus permanere moto Ioue. Sed age, Capnion, tempus nunc eſt de uerbo Mirifico: ne tu ſpem noſtram fruſtreris. Hic ille. Cenſes' ne quid heri fuiſſe relictum, ait, ab hoc concionatore Baruchia, quod ego abſoluam hodie? qui tanta uarietate nominum plenus, mirum ſi non omnia effudit irritamenta ſtupendarum factionum. Et Sidonius: Cenſeo uerò inquam, reſpõdit. Nam ſeſe admodum atteſtatus eſt, nihil hactenus horum uerborum ui ac poteſtate ſupra communem naturæ curſum præualuiſſe, nec uel cæteros etiam ſuos gentiles unquam potuiſſe. Tum *BARVCHIAS*, uera quidem refert Sidonius, quare, Capnion, quæ nobis es pollicitus, uide num ad fidem tuam pertinere arbitraberis, ut & certum illud uerbum, quo miracula fiant, & eius ſimul ritum infallibilem explices, neque nos ultra ſuſpenſos animi teneas.

De fide verb. dicente, & prolato, rerum omnium duce & cauſa Deo. CAPVT II.

TVM ille, quando, inquit, tantopere mihi eripitis libertatẽ recuſandi, faciam non quantum fortaſſe optatis, ſed quantum ualeo. Vbi nanque conſtare uobis iam arbitror aliquod fuiſſe maioribus noſtris, ſiue nomen, ſeu uerbum, quo portenta, miracula, prodigia feciſſe olim habiti ſint, ibi pauca utiq; reſtabũt, quę uobis negare tanta inter nos amicitia me non ſinit. Si enim uerbum ipſum nominauero, & utendi ritũ tradidero, quod poſtulatis, officium iure meo ſatis expleuero. Hæc omnia quãuis in promptu, & ad manum futura ſint, tamen antè paulò altius eſſe res ipſa mihi petenda uidetur. Cogitate cum animis ueſtris & diligenter recordamini diſputationis noſtrę primum diem, quando pro ſingulorum ſententia id conuenerat inter nos, quo neſciam planè, ſi quicquam aliud omnium noſtrûm menti atq; iudicio profundius ſederit, firmius hæſerit, conſtiterit'ue ſolidius,

quàm siue adsit hominibus nobis quædam sempiternorũ sapientia, siue scientia perpetuorum, seu cognitio momentaneorum, nihilominus quòd semper illis recta fides superior certiorq; sit, quippe quæ non inanibus nostris commentationibus, sed diuinæ reuelationi tota innititur. Ab hac petendus est Mundi ortus, & omnia quæ in Mundum à Deo prodeunt, Pauli Tarsensis insigni testimonio, qui ad Hebręos, per Fidem, ait, intelligimus perfecta esse sæcula uerbo Dei, ut ex his, quæ non apparebant, ea quę uidentur fierent. Quod regius uates ex reuelatione diuina patefecit mortalibus hoc carmine: Verbo Domini cœli creati sunt, & spiritu oris eius omnis, & ornatus, & uirtus, & exercitus eorum. Est & fidelis Dominus in omnibus uerbis suis, quapropter nemo audeat mutare uerbum Dei: in æternũ enim permanet, cui omnia creata obtemperare necesse est, quia ipse dixit, & facta sunt. Nam & ignis, & glacies, & spiritus procellarum faciunt uerbum eius. Quod & liquefacit crystallum, & uiuificat hominem, & sanat ægrotos, & occidit transgressores, totum hoc sacræ literæ prodiderunt. Supra naturam itaq; præficitur, & tanquã in latissimo imperio id uerbum constituitur, quod iuxta Ioannem theologum & Euangelistam: In principio erat apud Deum, omniaq; per ipsum facta sunt, & quod illo maius est, Deus erat uerbum. Nihil igitur illo potẽtius nobis erit, maxima ui, uehementi robore, suprema potestate plenissimo. Quæ sit uirtus Dei opus quodlibet agere uolentis, imò uoluntas ipsa uolentis, dijudicare nequimus, dum in hac fragili cute hospitamur, quantus & quàm spaciosus isti uoluntati, & isti uerbo sit uirium suarum campus, de quo uaticinij oraculum illud extat: Omnia quæcunq; uoluit Dominus fecit in cœlo & in terra, in mari & in abyssis. Habetis omnium primum, quónam potissimùm uti oporteat in miraculis, quæ consuetum naturæ morem, tritam semitam, statutos limites excedunt & ordinem uniuersi: tunc enim non erit terminata & angusta uirtute, qualis est omnium rerum natura subsistentium, sed infinita potentia, amplissimo ditionis spatio, & latissimo campo eius diuinæ uoluntatis opus, quod est uerbũ Dei, rectè per Apocalypsim inscriptum: Rex regum & Dominus dominantium, qui tenet imperiũ omnipotentiæ, tàm super ea quæ sunt, quàm super ea, quæ non sunt. Ineptus hic sermo Peripateticis ijsq; qui Physicam profitentur, haberi posset: at contemplatiuis hominibus apta & uera constat esse oratio. Deus enim, inquit Apostolus, uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Cuius disciplinæ assecla Dionysius: Hoc audebimus quoq; ratione, inquit, affirmare, quoniam id quod non est, pulchri & boni particeps est. Siue autem uerbi hoc appellabitis seu alio quouis uocabulo nihil refragor, modò primus diuinitatis intra se à persistentia intelligatur exitus: ut lucis ad lumẽ, & resplendentia luminis rursus ad lucem, aut mentis ad rationem, & conuerso ita ordine. Quod quidem à Græcis uel uerbum rationale, uel ratio uerbalis uocatur: λόγος enim & ratio dicitur & uerbum. Siquidem uniuersitatis opificem, & naturę dispositorem Zeno ille uetustus autor λόγον nominat, & Hermes Philosophorum antiquissimus ad filium scribit. (Nam sermonem ex sermone interpretabor in causa tam necessaria.) Est enim, inquit, O' fili, arcanũ uerbum sapientiæ, sanctum sancti solius Domini omnium & præintellecti, quod effari supra hominem est. Hoc uerbo constare Plato uniuersa quæ in Mundo fiũt in Epinomide uoluit, cùm de diuinorum consortio, & æqua dignitate sic disseruit, & nos honores, inquit, reddamus, non alij annũ, alij mensem, alijs nullam sortem destinantes, nullumúe tempus in quo suum circulum percurrit ipsum complens Mundum, quem ordinauit uerbum omnium diuinissimum. Quod fœlix quidem admiratur primùm, deinde amorem cõcipit eius discendi quantum mortalis ferre potest natura. Neque uerò illud ipsi iudicabitis uerbum nostro more, ut sit aëris inter dentes fracti nuncius, qualem esse uocem mortalium describunt. Quod si utique fragilia sempiternis, terrena su-

Fides.

Verbum Dei.

Vt scabiosi.

ΛΟΓΟΣ.

Vox mortalis.

percœlestibus, humana diuinis comparare oporteat, saltem uerbum hominis internum, quam supremam in nobis rationem appellatis, ex mente progredientem, neque cum mente omnino idem, neque omnifariam ab ea diuersum illuc conferri patiendum est. Humana etenim ratio ex mente profluens, haud ab re à suo intellectus fonte aliena censebitur, sed cùm mentem secum in propatulum educit, aliud quicquam nequit à mente uideri. Natura itaque mentalis substantiæ, cùm sit eadem, ex subiectis officijs existimatur diuersa. Huius instar adumbratæ imaginis in augustißimæ deitatis penetralibus arbitrari licet, ipsum paternæ mentis uerbum, siue rationem: quia per se queat subsistere, idcirco à Patre alterari, à quo simul existentiam habet. Atqui cùm uniuersa quæ in Deo, uel circa Deum esse contemplamur in seipso planè ostendit, tum illud ipsum cùm substantia mentis paternæ idem affirmamus, unumq́. Nec est aliud usquam, quod inter Deum dicentem, & Deum uerbum, distantiam indicat, nisi sola prolationis natura. Nam paria imò eadem in utrisque cætera sunt. Vterque Deus, uterque æternus, uterque igitur antè omne tempus. Hic semper protulit, hoc semper prolatum est, æquipotens proferenti uerbum, & proferens uerbi Pater: quod Plato ipse non deses scrutator diuinorum in Epistola ad Hermiam, & Erastum, & Coriscum religiosis literis insinuat, quando ad finem usque sic ait: Hanc epistolam omnes uos quippe tres existentes legere decet, potißimùm uerò tum simul congregatos. Sin aliter, at saltem duos communiter pro uiribus quàm maximè fuerit poßibile, denique uti confœderatione & lege propria, ut æquum est, iuramento interposito non sine eleganti studio & eius studij sorore disciplina, testando Deum rerum omnium ducem cùm præsentium, tum futurarum, ac ducis & causæ Patrem Dominum, quem si rectè Philosophemur, cognoscemus. Nónne apertè uidetis quod in Epinomide uerbum docuit Plato Mundi ordinem dispoſuisse, id hoc in loco Deum causam, & ducem rerũ omnium uocari, & habere Patrem? Est ergo Filius uerbum, cuius Pater Dominus nominatur. Veniat nunc uelim nobis in mentem eius sermonis, quẽ Baruchias heri circiter meridiem & doctè simul & copiosè fecit: quo nos instituendo prudenter adorsus est, de nomine ineffabili, solùm Deo summo proximè conuenienti, perhibens interpres loco יהוה, Dominũ posuisse, quoniam in nulla lingua parem illi dictionem inuenirent. Iungite si uultis & eam orationem, quam ego ipse nudiustertius habui. In qua memini me uobis affirmare Thaletem, & Pythagoram, & Platonem in Hebraicis quoque disciplinis erudiendos Syriam perlustrasse, unde non parum suis literis contulerint, eius hîc uestigium cernitis. Dominum uocat Plato Dei omnium rerum & ducis & causæ Patrem. Deus itaque ille omnium & dux & causa præsentium & futurarum, quia Mundum ordinauit, quis iam dubitabit, quin uerbum sit illud diuinißimum iuxta Platonem, quo fœlix quisque futurus sit, qui in admirationem, amorem & perceptionem eius rapiatur? Verbum igitur Filius Domini est, quapropter & Deus, & dux, & causa Mundi est. Sicq́ pluribus uocabulis, & à multis uariè, ac ab alijs aliter nominatur. *Prolatio.*

De unigenito Filio Dei Iesu Christo, de sinu Patris, manu, sermone. CAPVT III.

SED inter tot illius diuinißimi Filij nomina unum extat ad miracula electißimum, in quo summo Patri plus complacuit. De qua re nos ipse per uaticinium in suo spiritu fecit certiores. Audite obsecro Esaiæ sacrum oraculum: Puer natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & uocauit nomen eius פלא *pele*: id est, Mirificũ. Quòd si tot, & tam uaria illius sint nomina, quæramus oportet accuratè, quod'nam sit ex omnibus illud insigne nomẽ, quod *Esa.9.*

Vnigenitus Filius. Pater appellauerit פלא *pele*: id eſt, Mirificum. Dicitur enim à Ioanne, Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris. Primùm: Filius tametſi & cæteris hominibus accedat, tamen huic diuiniſsimo Verbo magis propriè, mortalibus uerò iniquius conuenit. Hic enim eſt idem quod Pater: & non ſolùm illud, ſed etiam inde. Nam Pater eſt qui eſſendi ſecundum ſimilem ſibiipſi naturam initium præbuit: Filius autem, qui natiuè ab altero eſſendi originẽ ſumpſit: quare additur unigenitus, quod iſti Filio eſt maximè proprium, & peculiare, & ſuum: non tantùm quia unus de uno ſit genitus, ſed etiam quòd unicè atq; uno modo, & multò ſecius atque corporea natura. Decernatur deinde quid nobis ſinus Patris uelit eſſe. *Sinus Patris.* Et rectè prius qui eſt, dicitur, ut eius cum Patre coæternitatem cognoſcamus, qui Moſi præcepit, ſic dices filijs Iſraël: Qui eſt miſit me, quaſi ab æterno ſit in illo Filius tanquam in ſinu. Idcirco ſubdit: Qui eſt in ſinu Patris. Quo ſermone intimam Filij ex Patre natiuitatem declarat, & perquàm familiarem. Hunc alio nomine manum Dauid appellat, quando ad Patrem ita loquitur: *Manus Dei.* Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio ſinus tui, ergo & manus in ſinu Patris eſt Filius, & in ſinu Filius eſt manus Patris, per quam fecit omnia, qui ait: Ego ipſe, ego primus, & ego nouiſsimus. Manus quoq; mea fundauit terrã, & dextera mea menſa eſt cœlos. Nec omittam uobis oſtendere certitudinem cauſæ. Quòd enim ex Patre manus iſta *Inde Spiritus S. digitus.* ſumpſerit exordiũ de Pſalmo centeſimooctauo prompta eſt ueritas. Sic enim propheta optat: Adiuua me Domine Deus meus, ſaluũ me fac propter miſericordiam tuam: & ſcient quia manus tua hæc, & tu Domine feciſti eam. Sed quòd Pater & manus eadem ſit, unaq; ſubſtantia, & unus Deus, & idem Dominus, facilè aſpectu erit in Pſalmo quadrageſimotertio, ſi Hebræorum more uerſus legat. Ait enim: Tu es manus tua, gentes diſperdidiſti, & plantaſti illos. Nam quod illic parum longè comitatur de illuminatione uultus, nõ mediocre Trinitatis diuinæ arcanum eſt. Redeamus iterum ad Filium, à Latinis Verbum, à Græcis multò ſignificantius & fortaſſe rectius λόγον dictum. Eſt enim *λόγος.* λόγος, & ratio, & definitio, & uerbum, & ſermo. Itaq; poſt impetratam ueniam, noſtra fragilia diuinis inſeramus. Nam ut humana ratio ad mentem, ſic ſubſiſtens Dei ratio ad Patrem ſeſe habet, non tantùm propter impaſsibilem utriuſque generationem, uerùm etiam cohæſionem. Nec enim abſque mente ratio erit, neque mens ulla ſine ratione. *Verbi officium.* Verbi autem officium cùm ſit interiora mentis enũciare, ut in libro de interpretatione Stagirita arbitratur, ac de penetralibus cogitationũ ſecreta depromere, uoluntatemq; pandere loquentis, ea propter & Filius iſte, Verbum Patris aptiſsimè cenſetur: quoniam Deũ nemo uidit unquam, inquit Ioãnes, at unigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, *Nuncius.* ipſe nobis enunciauit, magni conſilij nũcius, ea de re, ἄγγελος cognominatus, qui mortalibus ſupercœleſtia Dei meditata reuelauerit. De diffinitione haud clam uobis eſt, eius illam eſſe conditionis debere, quæ totam rei diffiniendæ *Ratio.* naturam quodammodo euiſcerare uideatur. Ratio autem, quam nomen ſignificat iuxta Metaphyſicam Ariſtotelis editionem, eſt ipſa definitio. Ad iſtũ proinde modum, hoc diuiniſsimum & ſubſtantiuum uerbum, imò ſuperſubſtantialis ratio dici iure queat naturæ paternæ quædam euidens demonſtratio, cuius totum adæquatũ, uniuerſaleq; generatum, tacita generantis & certa deſcriptio fuerit, per quam cõfeſtim notiori intuitu eum cognoſcimus, quẽ paulò antè ignorauimus. Ergo qui uidet me, inquit, uidet & Patrem meum: aſpectum eiuſcemodi uocãs intellectus cognitionem. Eſt enim oculus animi mens ipſa. Eiuſdem igitur uiſio erit rerum noticia, quæ maximè tum innote- *Terminus.* ſcunt, cùm tota ſubſtantia breui ſermone ſit aperta, quem dialectici terminum appellant. Si enim hoc eſt gigni, ſcilicet ex ſubſtantia generãtis produci genitum ſecundum naturam ſimile, profectò nõ erit iam occultus Pater, cui Filius oſtenditur: qui Patris imago perfecta eſt, quam Paulus literis expreſsit Coloſ-

ſenſes

ſenſes hortatus, ut gratias agant Deo, & Patri, qui trãſtulit nos in regnum Filij dilectionis ſuæ, qui eſt imago Dei inuiſibilis. Atqui oro uos, ſapientes uiri, *Imago Dei.* quo iam pacto, aut quomodo inuiſibilis rei aliqua conſtabit imago, quibus circũductionibus, quibus lineamentis, qua effigie, quo colore imitabitur exemplum id aliquid, quod nemo uidit unquam, quod nemo nouit niſi Filius? Sed conſiderate quod ſequitur: Nemo Patrem nouit niſi Filius, & cui uoluerit *Matth. 11.* Filius reuelare. Eſt ergo imago uiuens & uolens ipſe Filius, non ab Apelle coloribus aſsimilata, non à Pyrgotele cælata, non ære à Polyclete ducta, non cuiuſquam artificij coagulo fuſa, celte ſculpta, acu picta, limo ceráue ficta, non ſicut Didonis optatus & imaginarius ille paruulus Aeneas, qui patrem tantùm ore referret, non ſicut Seth ad imaginem Adæ genitus, nec ut cæteri noſtræ propagationis filij, quos matres cupiunt eſſe maritis effigie quamſimillimos. Paternitas enim, & primo, & uerius de diuina generatione dicitur: de nobis & poſterius & umbræ cuiuſdam modo. Scribit nanq; Apoſtolus Epheſijs: Huius Rei gratia flecto genua ad Patrem Domini noſtri יהשוה *IHSVH* Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur. Sanè in iſtis mortalibus, quod imitatur ſuum exemplar, aut non eſt unius cum eo ſubſtantiæ, quamuis ſit æqualis figuræ, aut ſi fortè unius fuerit, non tamen in reliquis omnino erit uirtute idem, conſilio ſimile, effectu æquipotens, motu par. Illa uerò diuina effigies tàm eſt proxima Patri, quàm quod eſt maximè: adeò ut rectiùs idem, quàm imago dicenda eſſet. Vbi autem imago eſt identitas ὁμόσιος, ibi *ὁμόσιος.* res ipſa cernitur tota in effigie: quamuis in ſua natura uideri tangiúe nequeat. Imaginem quoq; hanc ipſam ſummo Patri conſubſtantialem, Sigillum quan- *Sigillum.* doq; nominant, eadem qua ſupra interpretatione. Quod enim annulus operatur in ſigilli forma lineariter cum tẽpore, id hic Pater in uerbo ſuo exprimit ſubſtantialiter cum æternitate, ac longè item excellentius. Sed de charactere, *χαράκτηρ.* quoniam etiam hoc nomine ornatur Filius, alia mihi opinio erit, qualem mox uobis, quia me in multiloquium non modò coniecit, aut cõmendauit, uerùm etiam tradidit mea temeritas, uel ut uerius loquar, nimia fortaſsis de ueſtra erga me humanitate confidentia: tamen utcunq; ſit, exponam libenter, ſi prius hoc uos cõmonuero, trifariam uniuerſa diuiniſsimi & mirifici Verbi nomina intelligi oportere, pro eius diuerſa conditione cuius ſunt nomina. Eſſe nanq; uerbum & uniuerſitatis cauſam, & Deum & naturæ diſpoſitorem: deinde in principio fuiſſe apud Deum, ut manus in ſinu Patris, de ſuperiori ſermone quanquam breui, tamen aperto, ut arbitror, palàm uobis innotuit.

Tria in conceptionis ſigno miracula, tres ſtatus in verbo Dei, & de Trinitate quædam. CAPVT IIII.

NVNC etiam haud ignorare fuerit reliqui, quod in rem noſtram de miraculis conficiendis, omnium quammaximè futurum eſt, eundem Deũ Dei Patris Verbum, de ſuijpſius Spiritu à Patre procedenti, tandem ex incorrupta uirgine ſuperioribus annis eſſe incarnatum, quod multis ante ſeculis prophetarũ uaticinia ſic fore prędixerant. Legamus Hieremiæ oraculum: Quia creauit Dominus יהוה nouũ in terra, fœmina circundabit uirum. Hoc eſt, ſtupendum, hoc nouũ, hoc admirabile, quòd ſexus fœmineus abſq; concubitu, ſine uiri complexibus, ſed Deo ſolo non faciente modò, ſed & creante non embryon, ſed uirum perfectum in utero geſsit, & utero circundedit. Propter quod, inquit Eſaias, dabit Dominus ipſe uobis ſignũ: Ecce uirgo cõcipiet, & pariet Filiũ, & uocabit nomẽ eius nobiſcũ Deus. Quid.n. aliud propheta uoluit eo ſermone עמנואל *Immanuel* exprimere, præter hoc ſolum uidelicet incarnatũ uerbum, ut quia uerbum eſt, Deus ſit, quia nobiſcũ conuerſatur, appareat incarnatum? Aliter enim nullius frugi ſignũ eſſet à rege tãtopere petendum, aut quo Deum tentaſſe nõ fruſtra

credereturueritus, ſi pro ſua tantùm diuinitatis natura Deus qua cœlum & terram adimplet, nobiſcum fuiſſet conuerſari pollicitus. Nullus enim locus Deo uacuus eſt: ſed tria erant in iſto præcellenti ſigno nequaquam abſ-

Tria penſitanda.

que ingenti hominum admiratione penſitanda. Principiò, quoniam conciperet uirgo: deinde quod pareret uirgo: poſtremum quod inde natus & Deus eſſet ſimul & homo: quæ ſingula etiam Hebræis malignantibus & inuitis ita ſignificari deprehenſa ſunt. Teſtis erit uniuerſalis maiorum noſtro-

θεανθρώπου Chriſti confirmatio.

rum Eccleſia, qui tantæ rei præſentes fuerunt, & θεάνθρωπον illum: id eſt, Deũ hominem pedibus ſequuti ſunt. Quare Ioannes illius diſcipulus per Epiſtolam ita diuulgauit: Quod erat à principio, quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de uerbo uitæ, & uita manifeſtata eſt, & uidimus, & teſtamur, & annunciamus uobis uitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. Et non ſolùm ea tantùm de cauſa tam ſupereminens illud datum à Deo ſignum æſtimatur, & tam admirabile, quia nobis apparuerit obtutu corporeo, atque adeò in corpore humano, quaſi nõ idem & angeli quondam patribus oſtenderint, cùm quibus & humaniter conuerſati, & confabulati ſunt, & ipſe quandoque Dominus Deus. Sed quoniam humanę ſubſtantiæ totam maſſam aduentu ſuo tinxit, haud ſecus atque præſtantius fermentum aliquod integram conſperſionem, & ſata quælibet ſuffire dicitur. Hoc illud eſt quod omne miraculum excellit, quod iure maximi pendimus, quod præconio indeſinenti

Deitas nobiſcũ unita in Chriſto.

proſequimur. Deitas nanq; huius diuini hominis: id eſt, incarnati uerbi, unita toti fermento: id eſt, noſtræ naturæ, in tantum ſuffitu ſuo nos ſublimauit, ut proauorum & auitę condemnationis obice ſublato, per eius nomen Filij nos fieri diuini, & inter Deos referri poſsimus. Habetis igitur tres ſtatus uerbi: Eſt Deus, eſt Filius, eſt incarnatus. Pro quibus ſingulis religioſiſsimas appellationes in ſacris literis comperimus, uel negantes, uel aientes. Nulla enim re alia certius Deum, quàm aut priuatiua particula, aut uocabulo negatiuo enunciamus, quanquam neq; id quidem certum eſt, cùm ipſe quoad ſuam ſubſtantiã attinet, nulli ſit nomini ſubiectus: quicquid enim aientia ſymbola de Deo aſſerunt, id totum neq; ſua eſſentia neq; natura eſt, ſed quod proximè, circaq;

Hermes.

ipſam eſſe creditur. Vnde illud Hermetis: Quoniã eius nomen non poteſt humano ore dici, quod effari ſupra hominẽ eſt. Nec non illud in reuelatione noſtri Theologi: Et in capite eius diademata multa, habẽs nomen ſcriptũ, quod nemo nouit, niſi ipſe, & ueſtitus erat ueſte aſperſa ſanguine, & uocabatur no-

Verbum Dei.

mẽ eius uerbũ Dei. Quo in loco nõ obſcurè nos erudire poterit iſtius exulis ſacratiſsima diuinatio de hoc Dei Filio, & quando nomen habeat propriũ & quando non habeat. Hic enim opto ueniat in memoriam noſtram Baruchiæ oratio, qua primam ex Deo emanationem aſſerebat, quod iuxta Hebræorum Philoſophiam כתר *Kether* uocatur: id eſt, diadema & regia maieſtas. Ea enim quia ſumma eſt & ampliſsima, idcirco multa continet in ſe diademata, quæ

Caput ſapientiæ.

ſunt in capite: hoc eſt, multiformi ſapientia eius. Primus igitur is tãtæ maieſtatis exitus à Patre luminum, quoniam eſt ineffabilis, peculiare uocabulum ſortiri nequit. In ſpiritu enim Eſaias exclamat: Generationẽ eius quis enarrabit? Nam ſi propheta non enarrabit, quis enarrabit: cùm nihil de diuinis niſi prophetico ſpiritu: id eſt, per reuelationem in nos ſupernè prolapſam ſentimus?

Brachium Domini.

Quare paulò ante: Brachiũ (inquit) Domini cui reuelatum eſt? Iam manifeſtè cõſtat ex ſuperioribus quid nã manum eſſe, ſiue brachiũ ſanctæ proferãt literæ, utpote aliud nihil in Deo quàm ſubſtantiã, cuius natura per ſe ſubſiſtens, ſemper cũ altero & ab altero pẽdeat. Sicut enim ſemper integer, nunquã mancus Pater, ita nunquã ſterilis fuit, ſed ſemper genitor, quoniam ſemper Pater. Genitor autẽ abſq; tẽpore, igitur perpetui Filij perpetuus Pater. Talẽ nos diſcretionẽ ſub obſcuro cogitationis nubilo mẽte cõcipimus. At quæ ꝑ ſpeculũ in ænigmate,

ænigmate,ac ex parte uidemus, nullo nimirum poſſumus cõmenſurato, claro ac integro proferre uocabulo. Quare diademata geſtans in capite nomen habet in Apocalypſi, quod nemo nouit niſi ipſe: quod de proprio, adæquato, & totam rei diffinitionem comprehendenti nomine meritò dictũ eſt. Hoc enim & de tota Trinitate nemo nouit, neque angeli, niſi quantum de ſe diuinitas ipſa prodidit gratuitò, pro noſtri menſura, non quanta eſt, ſed quanta capimus. Satis'ne cernitis diademata ferentem carere apud nos æquali nomine, at ſanguinolentam ueſtem indutus uidetis, ut incipiat ab hominibus uocari Filius Dei? De Filio enim nihil ſtabile,nihil firmum,nihil cognitum ante incarnati Verbi aduentum,& eiuſdem aſperſum ſanguine indumẽtum tenuimus. Quantum prophetis,quantum philoſophis,quantum poëtis docti eramus, totum fumo & caligine plenum iudicauimus. Dixit Dominus Domino meo,ſede à dextris meis,Filius meus es tu,ego hodie genui te. Et egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Et lapidem, quem reprobauerũt ædificantes, factus eſt in caput anguli. A`Domino factus eſt iſte: aut uerius,à Domino fuit iſte: hoc eſt mirabile in oculis noſtris, imò hæ ſunt tenebræ in oculis noſtris,hæc ænigmata,hæc dubia oracula. Quis enim in illo mihi ſeculo tunc oſtendiſſet Patrem,& Filium in lapide,quẽ ſancta Scriptura אבן *Aben* Hebraicè protulit? Conſtat uerò, אב *ab*, in ea lingua Patrem ſignificare, & בן *ben* Filium, quæ tres literæ in duas ſyllabas connexæ אבן *Aben*: id eſt,lapidem conficiunt. Hoc myſteriũ eſt,hoc ſecretum eſt,quod,arbitror, tunc non ſenſiſſem, Dauus non Oedippus fuiſſem.Similiter in uerbo ברא *Bra* quod eſt creauit, & quo in principio Moſi liber incipit, eum nodũ in hoc ſcirpo non quæſijſſem, ut eiuſcemodi literas eſſem rimatus, in quibus א A. Patrem. ב B. Filium. ר R. Spiritum deprehenderem,aut ſimul illam ipſam Bra uocem, in principio primam eſſe ſyllabam conijcerem, quo argumento pateret,uel Trinitatẽ ſanctiſſimam principium Mundi fuiſſe, uel Patrem in Filio cœlum atq; terrã creaſſe, quale hoc modo fit.Si quis enim ex tribus ברא *Bra* literis ultimam primę iunxerit,confeſtim אב *Ab* efficiet quod Patrem eſſe ſuprà monſtrauimus. Deinde ב B. ſibijpſi cõgeminans,reliquum ר R.addiderit, quod בבר *Bebar*:id eſt,in Filio reſonabit.Vocales nanq; ut noſtis,apud Hebræos in uerſu literarum,ut tales non collocantur. Poſtremò totam dictionem ſumpſerit. Is certè hoc integrum in unica ſyllaba latere ſenſerit,uidelicet Pater in Filio creauit.O`rem mirandam,ſed prophetalis ſpiritus uel diuini afflatus egentem! Ad hunc modũ ſunt infinita ſacratiſsimis characteribus comprehenſa,non ſolùm præteritorũ complementa,ſed etiam futurorum certa præſagia,modò adſit,qui ea nõ tàm interpretetur, quàm prophetet. Sic enim ſpiritus prophetarum æui præteriti futuris prophetis ſubiecti fiunt,quare ait Apoſtolus: Volo autem omnes uos loqui linguis,magis autem prophetare.Nam maior eſt qui prophetat, quàm qui loquitᵉ linguis.Et alij ſunt uates,Plato ait in Timęo,alij uatũ interpretes.

Psal. 110. — אֶבֶן — *Myſteria Trinitatis ſuperbenedictæ.* — בְּבַר *In Filio.*

De poëtis, de primo & ſecundo homine, de Creatione diei, lucis, noctis. CAPVT V.

QVIA uerò poëtas quoq; idem Paulus doctor gentiũ cognomento dignatur prophetarum,etiam de poëtis uel hoc dicamus. Quis ante Verbum incarnatum auſus eſſet Orphei myſteriũ de Nocte, Cœlo, & Aethere, cuius tu quoque Sidoni, nuper memineras,ad ſimpliciſsimam Dei ſummi Trinitatem applicare ut de patre cum Orpheo diceret. Nox generatio uniuerſorũ,ergo nox pater eſt? Malachiam audite,Nunquid non pater unus omniũ noſtrûm? Nunquid non Deus unus creauit nos? Qui Pſalmis teſtantibus poſuit tenebras latibulum ſuũ, in circuitu ſuo tabernaculum eius: Nec id quidem ſuper unius filij ſui natiuitate ſatis dederit, niſi & in eodem noctis Orphico hymno ſequeretur: Nox quæ lucẽ emittis. Quapropter

Pater Nox caligo.

propter ad Deum patrem propheta ſic uota ſua dirigit: Emitte lucem tuam & ueritatem tuam, ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuũ, & in tabernacula tua: id eſt, ad te Patrem, cuius tabernacula, ut antè apparuit, ſunt tenebræ & latibulum, ambo ipſi me (tam Filius tuus in gazophylatio locutus: Ego ſum lux Mundi, quam ſpiritus ueritatis, qui à te Patre procedit, ut eſt apud Ioannem) deduxerunt & adduxerunt in ſublime contemplationis genus. Sic enim montem dicimus, quem Moſes ad Deum aſcendit. Vultis longè clarius apoſtolum audire docentem: Quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem noticiæ claritatis Dei in perſona יהשוה ihſuh Chriſti. Nam ita noueritis uerbũ incorporatũ poſthac apoſtoli more appellari, cui addidit πρόσωπον: id eſt, perſonam, quod eſſe uoluit trinæ diſcretionis ſignaculum. Pergite nunc Orphea ueterẽ poëtam, de cœlo etiam quid canat accipere, quẽ pariter omnium parentem uocat. Si nox genuit omnia, ut prior hymnus demonſtrat, genuit & cœlum: erit igitur cœli parens, nox. At non ſicut cõmunis uniuerſorum parens, ſed ſicut de ſe cœleſtem emittens lucem. Vnde ὄλυμπος idcirco cœlum quaſi ὁλολαμπὴς dicitur, quia totus luceat: quem mox παγγενήτορα: id eſt, omnium genitorem Orpheus appellat, qua bonitate ampliſsima cum nocte omnium opifice conueniet. Nam ut uniuerſorum nox eſſe generatio, ita & cœlũ iiſdem carminibus omnium genitor prędicatur, ut uerum ſit quod Dauid cecinit: Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies lucebit, ſicut tenebræ eius, ita & lux eius. Conſiderate modò conſubſtantialem noctis & lucis æquipotentiam, Sicut enim tenebræ eius, ita & lux eius. Vterq; Creator omnium, uterque Deus, uterq; lumen, Pater in Filio, & Filius de Patre, ut lumen de lumine & candor lucis æternæ. De quo Ennius noſter: Aſpice (inquit) hoc ſublime candens quem inuocant omnes Iouem. Non de Stygio, ſed cœleſti Ioue loquutus eſt: quemadmodum & Euripides his uerſibus: Vides excelſum, qui illum infinitum ætherem & terrã undiquaq; complectitur humentibus ulnis, hunc creat Iouem, hunc arbitrare Deum. Hic eſt ille ſublimis candor, de quo nos Ennius docuit, quem ueteres Dieſpitrem & Lucecium nominarunt, propter diurnam lucem. Vnde à noſtris Sol quoque dictus eſt, ut Malachias ait: Orietur uobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ. Quem in Pathmo Ioannes per reuelationem uidit: Et erat facies eius ſicut Sol lucet in uirtute ſua, & dixit: Ego ſum primus & nouiſsimus. De cœlo igitur noſtro quem in Orphico myſterio filium opinabimur, ſimile canitur in eius hymni uerſu altero: Natiuitate ſenex, principium omnium, omniumq; finis. Quinimò & de Ioue pariter ſic dicit: Primus genitus eſt Iupiter, & nouiſſimus & princeps fulminum. Huius autem uos ipſi cauſam noſtis, quoniam quidem Deus filius eſt, & cùm ſit Deus, nihilominus homo natus eſt. De quo ad Corinthienſes ſcribitur: Primus homo de terra terrenus: Secundus homo de cœlo cœleſtis. Facilis eſt de æthere coniectura, quem Orpheus πυρπνόον: id eſt, igneum ſpiraculum nominat. Cuius hymni uerſum primum ita interpretor: ſupplicat enim æther i hoc modo exclamans: O Iouis auguſtalem habens poteſtatem ſemper inſuperabilem. Non'ne iam cernitis æquipotentiã? Cernitis Iouialem unionem: id eſt, cum cœlo conſortium. Nam iuxta Termaximum Hermetem Iupiter eſt cœli οὐσία: id eſt, eſſentia, per cœlum Iupiter omnibus præbet uitam. Quare illũ Ζῆνα Græci iuſto uocabulo nuncupant: ζῆν enim uiuere dicimus. In ipſo (inquit Theologus noſter) uita erat. Vel διὰ quoque ſicut apud Platonem in Cratylo, quod ſignificat præpoſitionẽ per. Omnia nanque διὰ: id eſt, per ipſum facta ſunt. Is complectitur ſuis humentibus ulnis, & ſpiritum, & corpoream naturam: id eſt, ætherem & terram, Euripidis ſententia, quam antè audiſtis. Cùm enim ſit aqua uitæ unigenitus Dei filius, uelut ſacra tradũt eloquia, deſcendens ſicut pluuia in uellus, & ſicut ſtillicidia ſtillan-

Cœlum omniũ parens.

Pater diei.

Aether.

ſtillantia ſuper terram, clarum eſt illum complecti ſuis humentibus ulnis, ſuo ſplendenti fluuio, ſuo illo effluxu, ex paterna manente ſubſtantia ætherem: id eſt, illum cuncta intùs alentem ſpiritum & igneum uigorem, ut ait Virgilius, & cœleſtem originem, nõ ab eo cœlo, quod corporeis cernimus oculis, ſed ab inuiſibili: hoc eſt, diuino Filio, & ex ſeipſo cœlo cœlorũ procedẽtem. Ob hũc itaque complexum Hebręi cœlum שמים *Schamaim* nominant, quaſi אש ומים *Eſch vmaim*: id eſt, ignem & aquam: αἰθὴρ nanque dicitur quaſi αἰθαὴρ ex αἴθω: id eſt, ardeo, & ἀὴρ: id eſt, ſpiritus, nomen iuxta Græcorum grammaticam, ardentem ſpiritum ſignificãs. Ex nocte igitur ſecundum Orphea cœlum naſcitur, ex cœlo procedit æther. Et fuit ueſpere & mane dies unus. Res miraculo ſimillima, uixq́; credibilis uel potiùs incredibilis, niſi Dei uerbum eſſet incarnatum, quod nos in tantis myſterijs inſtituiſſet. Vnum fuit, quod ſimul erat, & ueſper, & mane, & dies, triduo antequam Sol, & Luna, & ſtellæ naſcerẽtur. Vna lux erat in mane, & ueſperũ & diem diſcreta, quæ idem cum eodem diſpoſitore fuit, qui dixit: Fiat lux. Cõſiderate uerba, librate myſteria. Verba hæc ſunt: In principio creauit Deus cœlum & terram. Ecce breuiſsimum totius creationis ſummariũ. Sed quid fuit quod factum eſt, & quid fuit in principio antequam quicquam factum eſt, & quo erat modo id quod fuit in principio, & quis aut qua conditione is iam fuit, qui genuit principium? Inde ſequitur: Quia terra erat uaſta deformitas. Denique cœlum quaſi ueſtimentum quod terram ambibat atque celabat, & tanquam proximus amictus pallio circundabat. Vocabaturq́; abyſſus, ut Pſalmo centeſimo tertio: Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Abyſſus ſicut ueſtimentum amictus eius. Supra cœlum erant tenebræ, poſt tenebras aqua, ſuper aquam ſpiritus Domini. Fecit itaque Deus dicendo coruſcare uerbum, & fuit lux: Et diuiſit lucem à tenebris, appellauitq́; lucẽ diem, & tenebras noctem, & fuit ueſper & fuit mane, dies unus. Enimuerò tenebræ & ueſper Orphicam noctem præ ſe ferunt, Lux & dies, cœlum: Mane uerò ætherem. Antiquiſsimi nanq; Latinorum manum idem quod clarum dicebant, quomodo Græci αἴθριον: Inde mane deriuatum eſt. Progreditur quidem ex nocte dies, & mane ab utroq; pendet, ſed nõ modò ante cœli & terræ creationem, uerùm etiam ante omnem æternitatẽ. Hęc nobis idcirco exciderunt ore nimis forſan temerè, attamẽ diſputationis noſtræ gratia, ut uidere uideor, ſatis opportunê, quatenus ne ullum fuiſſe tempus patrum memoria putetis, quo hæc & plura id genus maiores noſtri tam accuratè, tam propriè, ac cum tanta opinionum firmitate potuiſſent ante Filium incarnatum extricare. Poſtquàm uerò illud uerbum Dei aduenit in hanc noſtram carnem, ut homines illuminaret, tum aperti ſunt mentis noſtræ oculi, ut multa diuinitùs antè promulgata, nunc fermè clariùs ſuis autoribus cognoſcamus, præſertim quæcunq; ad diuinitatem uerbi attinent. Sed rurſus ad eius nomina tranſeamus, ex quibus legere unum oporteat mirificum, in quo ſolo mortales nos in natura conſtituti, ſupra naturam, ſupraq́; fatum dominemur, & monſtra, portenta, miracula, diuinitatis inſignia conficere poſsimus. Atque ut intelligatis uariè illi uerbo tributa eſſe nomina, commemorandum fore cenſui, quæ ſunt ei cum Patre & Spiritu communia: deinde quæ putantur ſuæ diuinæ ſubſiſtentiæ propria: tertiò quæ carnis: poſtremò quæ incarnati.

Spiritus S.

Conditio qualis in conditione rerum.

Ioan. 1.

Propoſitio ſequentium.

Triplex nominum, quæ Deo tribuuntur, diſtributio. CAP. VI.

PRINCIPIO hîc tu mecum Sidoni, quantam heſterna ſua oratione commoditatem Baruchias attulit, non poteris non admirari. Vnum hoc ſcio, mihi quidem gratulaberis, qui me tanta nominum enumeratione leuatum cernes. Omnia nanque diuinam & ineffabilitatem, & eſſentiam, & abſtractionem, & relationem præter diſcreta, & uirtutem,

tutem,& operationem,& similitudinem, & quicquid supremam naturam sequitur,aut cohæret significantia,de filio quoq; Dei,cuius nomen est mirificũ, & simul de tota Trinitate prædicantur:quę hoc modo inuicẽ duximus segreganda,ut alia eorum quæ nõ quid natura diuinitatis existat, (hoc enim secundum humanam institutionem foret impossibile)sed quid circa ipsam sit, indicare uidentur,ea quidem ad essentiam, quam tu, mi Baruchia, quantum mea ualebit sententia,copiosè abundeq; absoluisti. Alia uerò ad uariam dispensationis procurationem referamus. Nouissima hæc radix in duos exurgit ramos,in rerum absq; corpore gerendarum dispositionem,& in carnis sumptæ: id est,hominis affectum. Priora cõmuniter,posteriora propriè uerbo tribuuntur. Nam οὐσίας uniuersa, quæ ante unitum illi corpus uocabula congruunt, supersubstantiali,& uni Trinitati sunt communia.Igitur quæ sunt essentiæ relinquentes, tanquam de eis hesterna disputatione satis edocti, nunc recitare summatim illa tentemus, quæ dignitatem, & potestatem creduntur imitari. Etenim qui est,& ego ipse,& ignis consumens, & יהוה quod ineffabilitatem significat,per te satis,Baruchia,mihi exposita uidentur,& peritiori studiorum tuorum acrimonia, quàm qua ego sim præditus, quæ tu substantiæ putasti. Negare uerò non possumus,quin imperatoriam maiestatem Dominus significet,& Rex,& Deus,si Damasceno Ioanni obsequimur. Gregorius certe ille Nazianzenus inter ea collocat,quæ ad aliquid referũtur. Legimus enim Dominus dominãtium, & Rex regum,& Sanctus sanctorum,& Deus deorum, Solum ὤν:id est, qui est,potissimum per se esse Dei nomen arbitratur.Et quanquam Deus à θεὸς immutatum uocabulum grammatici tradunt, quod ab αἴθειν iuxta Platonem: id est, ardere delapsum creditur, quoniam Deus ignis consumens est,unde queat substantię nota uideri: tamen non est eiusce modi, quod esse aliquid secundum seipsum explanet, sine alterius comparatione. Dixit enim Dominus ad Mosen.Sic dices filijs Israel:Dominus Deus patrum nostrorum,Deus Abraham,Deus Ishac,Deus Iacob misit me ad uos, hoc est mihi nomen in æternum. Expectabit ergo uox ea quosdam alios, quorum sit Deus,ut Dominus subditorũ est Dominus, & rex inferioribus præfectus est, ita solus,altissimus & excelsus. Ego dixi dij estis,& filij excelsi omnes, & sublimis habitant æternitatem. Causa, & princeps, & dux, & primus,& nouissimus,& Α & Ω, & principium & finis,& caput,& oculus hominis,singula hæc ad aliquid intelliguntur relata. Virtute uerò sua Deus est admirabilis, omnipotens, magnus,terribilis,uiuens,uidens,æternus, antiquus dierum, permanens, fortis, uita sempiterna, & Dominus uirtutum. Energiam item Deus præ se ferre quibusdam iudicatur,qui θεὸς ἀπὸ τοῦ θέειν: id est,percurrendo,mouendo, penetrando deriuare solent. Quapropter in Exodo loquitur Dominus: Noli adorare Deum alienum, Dominus zelotes nomen eius, Deus est æmulator. Sed & ex alijs operib.quæ Dionysius causata,Nazianzenus, quæ adsunt,appellat, ipse quoq; Deus cognomenta possidet. Ex magnitudine profectò,& pulchritudine factorum contingit rationabiliter opificem æstimari. Non enim summus Creator ex sua substantia,quæ formã non habet, sed ex his quæ assunt,& ipsis rebus effectis facilè nobis manifestus fit.Hoc pacto dicitur:Faciens mirabilia,uir pugnator,conterens bella,protector,uiuificus, pater, omnium,Creator,Redemptor,Saluator,& id genus reliqua.

πρός τι. (margin)

De nominibus,quæ per similitudinem Deo attribuuntur.
CAPVT VII.

Mare misericordiæ. (margin)

SIMILITVDO sequitur quæ latè patet, & quædam ex pluribus collationib. peruenit,ut ex uniuersis bonis uictualibus,corporalibus,rationalibus,legalibus,mẽtalib9,angelicis, in unũ autorẽ cõiectis appelletur pelagus bonitatis, & ex omnib.uiuẽdi cõditionib.in unam

unam originem coactis, dicatur fons uitæ, & ex omnibus candoribus, splendoribus, luminibus, uniuersaq; luce in unam claritatē intrusa nominetur Sol. Scripsit enim diuinus philosophus, quod sensibilib. sol est: id est, intellectuali bus esse Deum. Alterum similitudinis genus collatione unius ad unū, & paris ad par, sumitur, quemadmodum si ad claritatem solis diuinissimam trinitatem comparare uelim, iam quoduis illius lumē ad quamlibet huius subsistentiam confero. Sic enim ὑπόστασιν ut apertius posthac, audietis appellare consueui, maximè in diuinis, non ut Boëthius substātiam, sed ut mihi uisum fuit, ad rem commodius subsistentiam, ne coincidam in οὐσίαν, quam interpretes pene singuli parato more substantiam transferunt. Non enim faber uerborū, sed imitator morum fore statui, nec periculo grandi negotium suberit, dum res ipsa consuetudine palàm fit. Audistis sanè Deum à philosophis solem dici. Sicut autem Solis est globus, radius & lumē, & omnia unus Sol: Ita Dei est Pater, Filius & Spiritus, & omnia unus Deus. Idem de animo liceat iudicare. *Subsistentia.* *Sol.*

Nam Deus est animus nobis ut carmina dicunt. Est & hominis animus qui constat mente, ratione & sensu. Mens illuminat rationem, & ratio fluit in sensum, omnia unus animus. Centrum naturæ, uniuersorum medium, mundi series, uultus omnium, modusq; & copula mundi, quo faciliùs tametsi sub obscura imagine, tamen quomodocunq; ad Deum cōparabitur. Naturā præterea concomitantur diuinam plurima quibus diuinitas nomen sortita est, ut unitas, & ueritas, & bonitas. Dicitur etiam Deus solus, semper, & ubiq;, intelligens infinita, intelligens seipsum primo & singula, per esse suum agens cuncta, nominatur amor & charitas, immortalis prouidentia: prædicatur sapientia, pulchritudo, iustitia, pax & perfectio. Postremùm ingenti numero sunt, quæ Deum priuatiuè aut negatiuè multò uerius enuntiant, nō ob defectum rei, sed propter superexcellentiam: excedit enim omnem sermonem Deus. Tota hæc enumeratio huc tendit, ut cogitetis omnia ista cognomenta non tantùm Dei Patris & Spiritus, uerùm etiam Verbi quoque esse, quod est Dei filius amantissimus, optimus, maximus, Deus sempiternus, ineffabilis, incōprehensibilis, immobilis æternitas, qui est unus omnia, & omnium quæ sunt primordium. Ipse enim est creator omnium, & per ipsum creauit pater omnia & idem ipse, & ignis consumens, & τετραγράμματον, lux, dies, olympus, Rex regum & Dominus dominantium, Deus deorum, Sanctus sanctorum, Deus Abraham, Deus Ishac, Deus Iacob. Solus altissimus, excelsus, sublimis, habitans æternitatem, princeps, dux, primus & nouissimus, & A & Ω, principium, medium & finis. Caput & oculus hominis, perfectio, pax, iustitia, pulchritudo, sapientia, immortalis prouidentia, charitas & amor, intelligens infinita, intelligens seipsum primo & singula, per esse suum agens cūcta, semper & ubique. Vnitas & ueritas & bonitas, animus, ratio, sol, radius, fons uitæ, pelagus bonitatis, causa, Pater omnium, creator, protector, saluator, redemptor, uir pugnator, faciens mirabilia, conterens bella. Viuificus dominus, zelotes, & Deus æmulator, Deus omnipotens, admirabilis, magnus, terribilis, uiuens & uidens me, antiquus dierum, permanens, fortis, dominus uirtutum, & uita sempiterna. Illis & similibus præconijs, uerbum cum reliquis personis communiter, at hoc ipso propriè celebratur, quòd est Filius, sine principio genitus, quoniam Patrem habere, sed nō principium, & de semper Patre semper & impassibiliter gigni dicitur, unus de uno & unicè, quem totus totum ostendit, & eius naturam adæquatè demtè demonstrat. Quæcunque huc aspirant uocabula, quæcunque talem discretionem insinuant, eiusce modi erunt, quę uerbum diuinissimum quod præsenti sermone, ut summis laudibus dignum, inuestigamus peculiari ornamento explicabunt, quēadmodum unigenitus in sinu Patris, de quo antè locuti sumus, & χαρακτὴρ ὑποστάσεως αὐτοῦ, de quo loqui promisimus. Pro eo planè in Paulo sic hodie *Hebr. 1.*

Animus. *Centrum.* *Nomina Dei.* *Præconia uerbi.*

NN legi-

legitur: Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, ea forsitan consuetudine, qua hypostasis à substando substantia, & non à subsistendo subsistentia, per quosdam traducitur etiam doctos homines, quod ita interpretari dum esse in libro de duabus naturis, qui fertur Beothij, instituimur. Quanquàm is demum Aristotelis uolumina in Latinum uertens, οὐσίαν similiter nominat substantiam, suaq; ipsemet præcepta transgreditur, quę quidem mobilitas haud exiguam plurimorum oculis obfundit nebulam, ut uarietatem ferè nulli hanc Theologiæ Latinæ studiosi æquo animo ferre ualeant. Est enim tædio plenum uel potiùs odio, diuersas conditiones uniuoca explanatione interpretari, præsertim in re non oratorio fuco, & sermonum flosculis ornanda, sed robore ueritatis & firmitudine disciplinæ. Vos quid sit negotij obsecro attente ac impigrè audiatis.

Quid de Deo Patre & Filio & Spiritu sancto credendum. CAP. VIII.

DECREVIT reipublicæ Christianæ senatus populusq; fidelis ita sentiendum, ita profitēdum fore, quòd unus solus sit uerus Deus æternus, immensus, incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens & ineffabilis Pater & Filius & Spiritus sanctus, tres quidem personæ, sed una essentia, substantia, natura, simplex omnino. Hæc ipsa senatusconsulti uerba sunt, hoc est ius, hoc edictum, hæc iustæ religionis uera Lex: qua docemur unū, idemq; penitùs esse substantiā, essentiam & naturam. Ὑπόστασις uerò in summa diuinitate non mediocriter diuersa est: unius enim & solius essentiæ, naturæ, substantiæ. Tres sunt hypostases, quas Latinè uel ille idem Boëthius personas transtulit, & in una simul hypostasi duæ constant substantiæ. Non igitur uel idem dictu, uel eodem modo erit ὑπόστασις & substantia, sicut neque persona & substantia. Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum in trinitate, & trinitatem in unitate uenere- mur, neque confundentes personas, neq; substantiam separantes, in quo cognoscimus aliter significare substantiam, aliter ὑπόστασιν. Pater enim ab æterno Filium generādo suam substātiam ei dedit, ac nihilominus retinuit, & Filius nascendo substantiam Patris accepit, sed neque hypostasim suam, neque personam propriam, uel ille in hūc transtulit, uel hic ab illo assumpsit. Sunt enim ambo & duarum hypostasium & duarum personarum: at uerò unius ac eiusdem substantiæ. Quapropter facilè crediderim Hieronymum isto in loco pro hypostasi non substantiam, sed magis subsistentiam traduxisse, potissimum in causa tanti ponderis, ubi non minima latere differentia inter ὑπόστασιν deprehenditur & οὐσίαν, Quam in luce primo uolumine, ac eius libri capite quinto decimo, pariter & rectè substantiam uertisse reperitur: est enim nostro more οὐσία substantia: at ὑπόστασις subsistētia nominanda, ut cùm dicat A-

ὑπόστασις. postolus, Χαρακτὴρ ὑποστάσεως nos intelligamus figuram subsistentiæ. Quo modo namque uerbum, χαρακτὴρ, signaculum uel figura sit paternæ substantiæ, quod non similiter sed uerè illa ipsa est tota Patris substantia, præterq; id nihil aliud? Igitur si χαρακτὴρ ab eo alter est cuius enunciat formam, Chrysostomo testante, necesse fuit characterem paternæ hypostaseos: hoc est, subsisten-

Signaculū. tiæ dici Filium, non autem οὐσίας: id est, substantię signaculum. Pater enim generando signauit personam Filij, sicut annuli signatorij figura exprimit formam sigilli, uel ut ipse de seipso docuit. Operamini, ait, non escam quæ perit, sed quæ permanet in uitam æternam, quam Filius hominis dabit uobis, hunc

Splendor. enim Pater signauit Deus. Nominatur præterea splendor claritatis seu gloriæ, quia lumen de lumine, quasi communionem indicās unius essentiæ, quo

Imago. nobis uerius duæ innotescant subsistentiæ. Imago autem siue εἰκὼν quamuis tota Patris sit ostensio, ut non multo antè momento patefecimus minimè tamen

men secundum rem accipienda est, sed cum re, quippe non artificialis, sed naturalis nata sine tempore, causa æternitatis. Sequitur, Dei uirtus & Dei sapientia, quo illum sermone Sol noster Paulus ad Corinthios scribens cognominat. Nos, inquit, prædicamus ipsis uocatis Iudæis atque Græcis *CHRISTUM* Dei uirtutem, & Dei sapientiam. Omnem enim in se uirtutem supremè habet & præhabet, ut omnis uirtutis autor, & omnia per uirtutem firmissimam non limitatam producens: quam cum mentis suę oculis esset contemplatus propheta exclamauit: Exaltare Domine in uirtute tua. Quid dicemus de sapientia eius, cuius stultum sapientius est hominibus? Est enim plenus omnis sapientiæ & intellectus, & sapientia eius non est numerus. Sed & super omnem rationem & mentem & sapientiam supereminenter locatus, omnis sapientiæ largitor, & omnis intelligentiæ causa, & ex capite Dei progressa est. In eo namque omnes thesauri sapientię & scientiæ sunt absconditi. Porrò quoniam seipse uiam, ueritatẽ & uitam nominat Dei Filius, decebit utique religioso nos cultu ea uocabula uenerari, quæ sint omnipotẽtis opificis proxima signa, in summam animi nostri beatitudinem nos solicitãtia. Beati (ait propheta) immaculati in uia: nanciscuntur enim Dei uisionem in corde mundo, quæ est sola hominum beatitudo, sola fœlicitas, quæ per hanc unam uiam nobis conceditur. Audiamus ab ore ipsius: Nemo, inquit, uenit ad Patrem nisi per me. Via igitur qua itur ad Patrem Filius est: & propterea uita est, quoniã hæc ianua, hoc iter, hoc ostium nostra de Patre scientia & cognitio est, ueritas ergo est: aliter enim error esset, non scientia, non cognitio. Adhuc etiam ueritas est, quia unus est, falsum enim plura non unus est, sed nouissima duo fortasse tot i sunt Trinitati communia. Filio autem uia suum uidetur & proprium uocabulum. Tales quidem in sacris literis plurimæ continentur formæ nominandi, specie dispares, genere laudabiles, quæ in hanc metam uniuersæ consonant, quòd Dei uerbum: id est, Filius ex substantia Patris absque principio solus genitus & unigenitus, χαρακτὴρ & figura paternæ subsistentiæ, splendor gloriæ, filialis hypostasis & persona uerbi, sigillum Patris, lumen de lumine, imago uel εἰκών, Dei uirtus, & Dei sapientia, uia, & ianua, & ostium. Nunc restat quæ humanam sequuntur naturam oratione perquam breui commemorare. Verbum itaque hoc tametsi est Dei Filius sempiternus, ex substantia Patris ante secula genitus, tamen est nihilominus ex uirginis substantia in tempore natus, perfectus Deus & perfectus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens. Homo igitur cùm sit, nihil humani ab illo putetis abesse, nisi peccatum, quippe pro omnibus omnia factus quæcunque & nos, excepto peccato, quare hominis mores & cognomenta non abhorret, non dedignatur, non recusat. Filius hominis, pastor, pontifex, obediens, seruus, mandatarius, missus, nihil à seipso loquens, neminem iudicans, non dans sedere neque à dextris, neque à sinistris, suam uoluntatem non faciens, ignorans consummationis diẽ, subijcienti omnia subiectus, pernoctans in oratione, orans in monte, rogans Patrem, interrogans quò Lazarum posuissent, proficiẽs sapientia, ætate & gratia apud Deum & homines, dormiens in nauicula, esuriens post ieiunia, fatigatus ex itinere, flens, anxius, confortatus ab angelo, sitiens, baiulans crucem, crucifixus, mortuus. Iam ad carnem transeo, quòd & uermis fuerit & non homo, quòd serpens in deserto, quòd granum cadens in terram, quòd uitis, quòd ouis, quòd agnus, quòd sacrificium, quòd sindone inuolutus, quòd sepultus. Vos igitur quibus est ea solicitudo, ea cura, & qui miraculorum conficiendorum auidi estis, eligite ex hoc conuentu, de hoc exercitu, ex hac fermè nominum sacrorum legione, quo sit potissimùm in eiuscemodi operationibus utendum.

Virtus Dei.

Sapientia.

Ioan: 14.

Christus Iesus homo factus.

Officia hominum.

Sidonius recitat paganorum Deorum dearumq; multa nomina, tum Baruchias, quod nomen Dei eligere debeat, pendet animi, ideoq; postulant ambo vt pergat porrò Capnion.

CAPVT IX.

TVM SIDONIVS, Ego, inquit, sacerdotium hoc munus uolens libensq; subterfugio, ac in unum te transfero, qui hodiernę disputationi ordine præsides, aut, si optabit Baruchias iste, concedendum fuerit pulpito. Ego enim alijs ab ineunte ætate, & à teneris unguiculis initiatus sum sacris, maiestatem nullam, neminē Deum, nullum præstabilem noui, nisi quę uidemus clarißima Mundi lumina, solem diei opificem, & lunam noctis decus, seu fortè alia lucibula quæ uos sydera & stellas nuncupatis. Et pòst si quando penitißimè religiosus esse uolui, occurrerunt inuisibilium numinum ea nomina quæ duobus his uersibus est Ennius ritè complexus:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Vel quæ antiquißimus Orpheus ad Musæum scribens amplius istis enumerat, Tellus, Proserpina, Liber, Spumigena, Hebe, Hercules, Nymphæ, Pan, Memoria, Musæ, Gratiæ, Horæ, Annus, Latona, Dione, Curetes, Corybātes, Castor, Pollux, Themis, Nox, Dies, Fides, Iustitia, Rhea, Saturnus, Tethys, Oceanus, Aeternitas, Tēpus, Styx, Pronœa, Dæmones cœlestes, aërij, aquatiles, terrestres, subterranei, ignicolæ, Semele, Bacchus, Ino, Leucothea, Palæmon, Victoria, Adrastia, Aesculapius, Pallas, Venti, Tonitrua, Mensis, Adonis, Eumenides, Hecate, aliaq; quorum idē grauis autor in hymnis meminit. Inter legendum autem aliquando, dum cætera non urgebant, prolapsus obiter in externa sum, & explorator in aliena castra irrepsi. Sic Euāgelia Christianorumq; libros legi. Et ego quoq;, BARVCHIAS ait. Nam tuos illos dæmones, Sidoni, quanquam cum horrore ac tremore, tamen & legi nonnunquam, & semper non tàm legendos quàm negligendos censui, eo quòd à patria distabant institutione, & rationi non cōgruebat, quod ab alio factum est, id Deum nominari, quo faciliùs accepi uerbum Dei Deum esse, quoniam idē cum Deo & absq; principio simul cū Patre, & simul ex Patre natū est ante omnem æternitatē, & ante omnia secula. Nā quod ex uirgine natū est, non tā essentiæ quā dispensationis fuit. Ita .n. uoluit, sic ergo fuit, aliâ potuisset assumere naturam si uoluisset. Omnia namq; quæcunq; uoluit Dominus fecit in cœlo & in terra. Cùm uerò inter tot mihi nomina eligēdi optionem datis, quod nā in miraculorum operationibus uideatur fore omnibus efficacius, ante quidem professus ipse summe de ijs nihil admodum scire, quoniam potestas sacrorum nominū ad hanc usq; ætatem maiores meos comitari uoluit, quomodo patrū memoria in nomine יהוה ingentia, supra naturā, supraq; fatum opera facta legūtur: nisi reperti sint, ut alias in orbe terrarum, sic & apud Hebræos sacrilegi, uenefici, superstitiosiq; exorcistæ, quorum & in omni gente maligni, spiritus obstruūt mētes. Quare oramus te, Capniō, perge, ut ex omnib. sacratißimis nominib. nō ignoremus quid potētius ad miracula, quid promptius, quid maximè paratū sit. Ita .n. & Sidonius mecū desiderat. Equidem desidero nihil aliud, inquit ille, & ut pergas, oro iterum atq; iterum.

Dÿ gētium.

Nasci ex virgine.

Quòd sola Dei omnipotentia sit miraculorum operatrix, & de quibusdam figuris: præterea de illo nomine mirifico, quo ùe pacto cognitum, & quî vtendum. CAPVT X.

HIC CAPNION, manifestum est, inquit, nullam aut uocis nostrę uerba, aut lineamētorum signacula, uim potentiam, imperium, non tantùm in eos qui fiunt supra naturam effectus, uerùm neque in eos quorum natura mater est, aliquatenus habere, nisi

iuncta nobilioris operationis uirtute. Nam Aristoteles in libro quem de Anima edidit, satis superq; Peripateticis probatum reliquit, neq; sonum, neq; odorem, nisi per quiddã accidens, aliter nullũ in corpus sortiri dominium, nullum in substantijs operari effectum. Ex primis enim non tertijs qualitatibus constamus. Virtus igitur nobilior, qua reb. uerba præter, imò supra naturam, perpetuumq; Mundi cursum uim afferunt, nõ interim naturalis aliqua, sed supra quoq; naturam est, eò quòd eiuscemodi quælibet, quæ natura duce agit, uel simile uel inferius, non aũt supra suam speciem operatur. Itaq; cùm inter nos sine controuersia hesterno die conuenit, solã Dei omnipotentiam miraculorum esse creatricem: Benedictus enim Dominus Deus Israël, ut rex prophetauit, q facit mirabilia magna solus. Haud ab re sentiemus, mirifico cuiq; uerbo Deum ipsum omnipotentiæ suæ radium singularem indidisse, quæ sit uirtus operatiua mirabilis effectus in nos usq; angelorum ministerio perlata: sicut & de figuris quibusdam, aut cõfectionibus arcanis attestante sacro eloquio habemus compertum. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, uiuet. Item: Si te spiritus zelotypiæ concitauerit, præcedente oblatione assumet sacerdos aquam sanctam in uase fictili, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Cumq; steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas in quibus cum execratione maledicta congessit, adiurabitq; eã, & dicet: Si non dormiuit uir alienus, tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi: sin autem declinasti à uiro tuo atq; polluta es, & concubuisti cum altero, his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionẽ, exemplumq; cunctorum in populo suo putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur: Ingrediantur aquæ maledictæ in uentrem tuum, & utero tumescẽte putrescat femur. Et respondebit mulier: Amen amen. Scribetq; sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, tollat sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram Domino, imponetq; super altare, & sic potum det mulieri aquas amarissimas, quas cum biberit si polluta est, & contempto uiro adulterij rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato uentre computrescet femur, eritq; mulier in maledictionẽ, & in exemplum omni populo. Quòd si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Audiamus & tertio Dei doctrinã: Sic benedicetis filijs Israël, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat Dominus uultum suum ad te, & det tibi pacem. Et ponant nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis. Tali uerborum ui, ea figurarum potentia, huiusmodi confectionum uirtute, his siue maledictionum, seu benedictionum carminibus, & cõpositis uerbis res ipsa miro artificio fabricatur, non à nobis, sed per nos. Etenim si diuinam oportet nominibus istis inclusam esse uirtutem, & infallibile numen accurrere, potentiamq; omnes leges rerum & superantem & penetrantem delitescere, opus erit non ignorare: Primum quod sit illud nomen cæteris præstãtius, imò solum illud ex omnibus reliquum, cuius energia secreta & suppetijs arcanis totum admirationis negotium cõficiatur. Deinde quomodo cognitũ, quod illud ipsum sit, nec præter id aliud. Postremũ uerò qua uia utendo adoriamur, quod cupimus. Et est id quidem magnum & haud scio an maximũ, sed tamen facilè quidẽ gradatim & prudenti, maturaq; indagine causam nominum, quasi lanam decerptu extenuare, usquedum quod latet comprehendas, idq; illud esse quod desideras statim probes. Ex ingenti enim sacrorũ uocabulorum aceruo quædam accepistis ineffabilia, quædã quæ uoce efferun-

Vis operandi nobilior.

Serpens.

Zelotypia.

Benedictio.

Propositio sequentium.

NN 3 tur,

tur,durum & si non impossibile. At est difficile nobis, ex ineffabili uocem fieri, qua obediēter utamur, quæ'ue nobis quolibet casu, quauis affectione, quibuscunq; in periculis in promptu sit, & ad manum. Quare fuerit reliquum, ut ducente necessitate ad scrutādas acri iudicio nominatas uoces conuertamur, si antè paulò altiori studio tam ingentis potentiæ ac tantæ nominum uirtutis causam quàm breuissimè inuestigemus. Quapropter uisum est apertius iam agendum. Sicut enim clementia cœli, & syderum radij, & ignes astrorum sempiterni suo defluxu in subterlunaria non nihil moliri creduntur:

Hinc tempestates dubio prædiscere cælo
Possumus hinc meßisq; diem tempusq; serendi,
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat, quando armatas diducere classes,
Aut tempestiuam in syluis euertere pinum.
Nec frustra signorum obitus speculamur & ortus,
Temporibusq; parem diuersis quatuor annum.

Hoc naturæ opus, hæc radiorū influentia, hic subtili uiuacitate penetrās omnia descēsus, luminis, cōmotionis & caloris. Hinc ut idē poeta Mātuanus ait:

Vertuntur species animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila uentus agebat
Concipiunt, hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes & ouantes gutture corui.

Et, ut paucis complectar, sicut natura uniuersi ordinem suum præscriptum in singulas agit res naturaliter, ita præeminens naturæ domina, omnium causa, diuina uoluntas gratiam suam illimitatā, in uniuersas & singulas agit res supernaturaliter. Et sicut illa medio qualitatum sensibilium euidenter, ita ista quandoq; medio nominum intellectualium confœderanter sine proportione, absque similitudine, sine causæ ad causata commensuratione. Quod nos Deus superna reuelatione per Esaiam docuit. Quomodo, inquit, descendit imber & nix de cœlo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terrā, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit uerbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæcunq; uolui, & prosperabitur in ijs, ad quæ misi illud. Cùm igitur de superioribus, ut arbitror, liquido nobis uerbum Dei (quod alio nomine ratio dicitur, quoniam utrunq; à Græcis una enūciatur dictione λόγος) apparuit id esse, quo Deus omnia facit, omnia operatur in cœlo, & in terra, & in omnibus abyssis. De quo uel mathematicū, audite obsecro, M. Manilium in Astronomicis ad Augustum, qui carmine sic ait:

VERBVM DEI.

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraq; naturæ diuersa condita forma,
Aeris atq; ignis terræ pelagiq; iacentis
Vis animæ diuina regit, sacroq; meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat,
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes.

Cumq; sit ea ratio, & idem uerbum humanam carnem indutum, quo magis nos eius salutari contrectatione possemus nostram commoditatem cōsequi, quando his oculis cerneremus, & singulis sensib. cōplecteremur illud ipsum, quod non ultra ineffabili, ut antea, literarum circumscriptione, sed enunciabili uoce, comprehēsibiliq; sonitu nominare possemus, decuit iam singula Dei cum nostris maioribus pacta, omnem confœderationem super ineffabili & τετραγραμμάτῳ nomine, omnem deniq; pollicitationē cessare, ac transferri posterius in ipsius uisibilis uerbi enunciabile nomen, per quod fœdera dispensat, uelut paulò superius ex carminibus accepistis, & non solùm ita fieri decuit, sed ita Deus uoluit, & ita multò antè prædixit, quòd ego, si æquo fertis animo, ex

mo,ex oraculis uatum affirmabo. Ecce dies ueniēt dicit Dominus,& feriam domui Iſraël, & domus Iuda fœdus nouum,non ſecundum pactū, quod pepigi cum patribus ueſtris in die qua fortificaui manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti,quod ipſi irritum fecerunt. Hæc ita in Hieremia leguntur. Ex quo planè intelligimus pacta cum Deo, memoria patrum inita,poſterioribus annis caſſa fieri & irrita,in aliudq; pactum translatitia. Eſt aūt ex omnibus legibus edictis & interdictis numero ſexcentis & tredecim, præcipuū de nomine ineffabili hoc pactum, quod iniȷt Deus cum Iſraël filiȷs & filiabus ſuis,hoc promiſſum,hæc fœdus. Ego,inquit,ſum ineffabile יהוה,Deus tuus, fortis,zelotes. Et ſequit̄: Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta & pacifica ueſtra,oues ueſtras & boues,in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei,ueniam ad te & benedicam tibi. Hæc promittuntur Exodi cap.uigeſimo. Atqui diruptum hoc fœdus, audite rurſus in Eſaia. Hęc dicit Dominus: Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum, quæ eſt iſta domus quam ædificabitis mihi? & quis iſte locus quietis meæ? Omnia hæc manus mea fecit,& facta ſunt uniuerſa iſta dicit Dominus. Ad quem aūt reſpiciam,niſi ad pauperculū, & contritū ſpiritu,& trementem ſermones meos? Qui immolat bouem,quaſi qui interficiat uirū, qui mactat pecus,quaſi qui excerebret canem,qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillū offerat,qui recondat̄ thuris,quaſi qui benedicat idolo. De nomine uerò ineffabili per Hieremiam: Ecce ego iuraui in nomine meo magno, ait Dominus,quia nequaquam ultra uocabitur nomen meum ex ore omnis uiri Iudæi dicentis: Viuit Dominus in omni terra Aegypti.

Leges 613.

Ad quē Deus reſpiciat.

De aliȷs Dei nominibus,vbi ferè vniuerſa eſt operum Chriſti collectio,& de Meſsiah. CAPVT II.

CVM itaq; oſtenderimus id,quod Deus cum filiȷs & filiabus ſuis de populo Iſraël pactum conuentum ſuper nomine יהוה habuit,omne in nihilum Dei quoq; ſententia eſſe redactum,adhuc explanare oportebit nomen illud commutatum in quoddam aliud eſſe,quod uel parem cum effabili,uel maiorem uim obtineat. Super quo iterum Eſaiæ animaduertamus oraculum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis,qui cuſtodierint ſabbata mea,& elegerint quæ ego uolui,& tenuerint fœdus meum,dabo eis in domo mea,& in muris meis locum, & nomen melius quàm filiȷs & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis quod non peribit: quaſi dicat, Filiȷs & filiabus meis dedi nomen quod ceſſauit. Nunc uerò Eunuchis qui ſe caſtrant propter regnum cœlorum dabo nomen melius, & permanentius,quod nunquam ceſſabit. Pro eo autem quòd in hoc uaticinio locum interpres iuſtè quidem traduxit,ſcitote in Hebræo magnum contineri myſterium,quod Chriſtianis nobis reuelatū eſt. Illic enim Hebraicè יד *Iad* ponitur,quod & manum ſignificat. Vnde caſtis hominibus promitti Filium Dei,qui manus eſt Patris, & eiuſdē quoq; nomen datum iri non ab re iudicamus, De qua nominis translatione iterum Dominus per Eſaiam ſic Iudęis loquitur: Et dimittetis nomen ueſtrum in iuramētum electis meis, & interficiet te Dominus Deus, & ſeruos ſuos uocabit nomine alio. In quo q benedictus eſt ſuper terrā benedicetur in Deo amen: hoc eſt,in Deo,qui non tantùm manus ut ſuprà,ſed etiam qui eſt ueritas,uerbū Dei incarnatum, qui dixit: Ego ſum uia, ueritas, & uita. Videtis'ne huc accedere quod principio attulimus oraculū: Puer natus eſt nobis & Filius datus eſt nobis,& fuit dominatio eius ſuper humerum eius,& uocabit nomen eius פלא *Pele*, id eſt mirificum. Hoc eſt illud nomen quod quærimus. Hoc eſt illud uerbi mirifici nomen mirificum, quod expectamus,quod ante æternitatē & ſupra ęternitatē Deus eſt,& factus eſt homo. Res primò admirabilis Deus & homo,una pſona duę natu-

Eſaiæ 56. b

Iad Filius Dei digitus Spiritus S.

Verbum mirificum quæſitum.

ræ,uel,quod maius eſt,in uno corpuſculo naturæ Dominus & natura. Na-
tus eſt,ſed & antè genitus fuit. De ſexu muliebri, quod humanum eſt,ſed &
de uirgine incorrupta,quod diuinũ.Hinc ſine patre,illinc ſine matre, utrunq;
diuinitatis.In utero portatus,ſed in utero portato prophetę cognitus,& exul
tanti coram Verbo quo naſcebatur.Pannis inuolutus in tugurio,ſed etiã ſin-
done ac ſudario euolutus reſurgebat à morte. In præſepio reclinatus,ſed ab
angelis glorificatus,à ſtella demonſtratus,à Magis adoratus.Fugit in Aegy-
ptum,ſed Aegyptiorum idola fugauit. Non habebat ſpeciem neq; decorem
apud Iudæos,ſed ſpecioſus erat præ filijs hominum coram Dauid. In monte
ut Sol transfiguratus ſplenduit, & qua maieſtate in iudicium uenturus eſſet,
aperuit.Baptizatus ut homo,peccata dimittens ut Deus, non indigens ut a-
quis mundaretur,ſed ut aquas mundaret. Tentatus ut homo,ſed uictor ut
Deus,& confidere iubens quoniam uicerit Mundum.Eſurijt, ſed pauit mul-
ta millia,paniſq; de cœlo uiuus deſcendit.Sitiuit,ſed & exclamauit:Si quis ſi-
tit,ueniat ad me ut bibat, & cuicunque in ſe credenti eſt pollicitus, quoniam
flumina de uentre eius fluent aquæ uiuę.Fatigatus eſt,ſed fatigatis ad ſe ueni
Vide mirabi entibus requiem promiſit. Somno grauatus eſt, ſed tempeſtate orta euigi-
lia opera lans imperauit uentis & mari.Telonium perſoluit,ſed ex piſce. Samaritanus
Christi conuitio nominatus, ſed relictum à ſacerdotibus & Leuitis ſaucium curauit.
יהוה Dæmonium habere dictus, ſed à Gadareno dæmoniaco, excelſi Dei filius
agnitus,de quo legionem dæmoniorum eiecit,& in mari ſubmerſit. Ipſe eſt,
qui uidit ſatanam ducem dæmonum tanquam fulgur de cœlo cadentem. La
pidibus etiam obruendus,tamen abſcondit ſe per medium illorum tranſiens.
Orauit,ſed & orationes exaudiuit. Fleuit, ſed abſterſit omnem lachrymam.
Quæſiuit ubi Lazarus,homo enim erat:at ſuſcitauit Lazarum, Deus enim e-
rat.Venditus paruo triginta ſcilicet argenteis,ſed Mundum pretio magno re-
demit.Tanquam ouis ad occiſionem ducebatur, ſed regit:id eſt, paſcit Iſraël
& omnem orbem. Agnus obmuteſcens,ſed & uerbum & uox clamantis in
deſerto. Contunditur,uulneratur,ſed & curat omnem infirmitatẽ & omnem
languorem.In ligno ſuſpenſus occiditur,ſed ligno uitam reſtaurat,& latronẽ
ſaluat,& morti tenebras inducit.Potatur aceto, ſed & aquam in uinum muta
uit.Tradit ſpiritum,ſed & poteſtatem habet reſumere illum. Et ſcinditur ue-
lum,quoniam quæ ſurſum ſunt reuelantur. Rumpuntur lapides,mortui re-
ſurgunt.Moritur,ſed uiuificat,& morte mortem reſoluit.Sepelitur,ſed reſur-
git.Ad inferos deſcendit,ſed animas reducit,& in cœlum aſcendit, & uentu-
rus eſt iudicare uiuos & mortuos. Rectè igitur nomen eius uocatum eſt mi-
rificum,qui pleniſsimus ipſe miris ſit mirabilibus. Et ſcitote,quoniam hunc
ſanctum ſuum,qui eſt ſanctus ſanctorum, mirificauit Dominus, adeò ut ex-
audiat nos cùm clamauerimus ad eum. Habetis quod'nam ſit uerbum miri-
Christus me- ficum.At quomodo enunciatur illius nomen? Et eſt'ne unum è multis priùs
diator. enumeratis? An præterea etiam aliud quæritis? Non uerò Scripturam ſan-
ctam imitari oportet,quæ de rebus abſtruſis, & arcanis nos edoceat. Itaq; ſi
memoria complectimur diſputationis noſtræ anteriora colloquia, reperitur
Verbum in Patre,& manus in ſinu, & Deus inuiſibilis, & nomen ineffabile,
ſicut oleum in lenticula. Poſt uerò quàm eſt incarnatum, exiuit à Patre Ver-
Christi inca bum,inclinauit cœlos & deſcendit,& emiſit Dominus manum ſuam de alto,
natio. & Deus in terris uiſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt. Et uocatum eſt
illi nomen nouum uoce articulata,quod os Domini nominauit,& oleum ef-
fuſum eſt nomen eius. Aperta eſt ampulla lenticulari forma,tereti ambitu,
& cornu Filij olei, uinea dilecto factum eſt, in qua ipſe Filius uera uitis eſt,&
oleum effuſum nomen eius,idcircò præ omnibus participibus & præ omni-
bus conſortibus ſuis unxit eũ oleo lætitiæ Deus.Quo quidem oraculo,quib.
adytis,qua diuina uoce conijcimus, משיח *Meſsiah*,quod ab unctione inter-
pretatur

pretatur χριστὸς: illud nomẽ eſſe, uel aliud quippiã quod χριστὸν Dei Filium propiori ſono ac pecularius ſignificet. Nam χριστὸς non proprium, ſed commune uocabulum, & nuncupatio eſt poteſtatis & regni. Singuli reges, omnes ſacerdotes quicunq; uncti ſunt, χριστοὶ ſunt. Χρίω namq; ungo interpretatur & χριστὸς unctus. Magis ergo proprium illius nomen acceptandum nobis eſt, in quo facilè cuncta poſsimus obtinere quæ uolumus. Quod iterum ex ſacris characteribus rimari non ſine accurata quidem diligentia iubemur, hortante hoc ipſo, de cuius nomine agitur. Scrutamini, ait, ſcripturas, illæ ſunt quę teſtimonium perhibent de me.

De nomine Ieſu, & literis יהוה *quibus inſeritur* ש *Schin.*

CAPVT XII.

QV*ID* de cauſa noſtra ſancti libri continent? Oro uos optimi uiri audite abſq; tædio, erigite animos. Iam enim prope tandem acceſsimus, & adſumus penè ad ipſas fores inueniendi nominis. Hiſtoria ſacroſancti Euãgelij hæc eſt: In menſe autem ſexto miſſus eſt angelus Gabriël à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad uirginem deſponſatam uiro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen uirginis Maria. Et ingreſſus angelus ad eam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecũ, benedicta tu & mulierib. Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait angelus ei: Ne timeas Maria: inueniſti enim gratiã apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries Filiũ, & uocabis nomen eius יהשוה *IHSVH* hic erit magnus, & Filius Altiſsimi uocabitur. Verùm ego non omnem geſtorum ſeriem recenſebo, ſed quod noſtrũ negotiũ attinet retrò incipiã. Et poſtquàm conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretẽ puer, uocatũ eſt nomen eius יהשוה *IHSVH* quod uocatum eſt ab angelo, priuſquam in utero conciperetur. O felicem hanc horam, ô fauſtum huius lucis momentum, clariſsimi homines & amantiſsimi ſtudiorum ſodales, in qua tam excellens, tam potẽs, tam uictorioſum inuenimus nomen, cuius nutu ac ditione non tantùm ampliſsimus orbis terrarum ambitus, uerùm etiam tota Mundi hæc machina & ſupermundialis illa inclyta regio, ſuperi atq; manes reguntur? Quem ſcripſit Moſes in Lege & cæteri prophetæ, inuenimus יהשוה *IHSVH*, ſæpè deſideratum, diu quæſitum, ualde inueſtigatum, iucundiſsimo cum fructu uoluptatis & cum infallibili, ut arbitror, inter nos charitatis uinculo perpetuis temporibus duraturo. Nomen ſummum & exuperantiſsimum, nomen religioſum, ſanctum & honorandum, nomen in quod omnia ſacra nomina ſunt referenda, quod eſt ſuper omne nomen, quod nominatur in cœlo & in terra, etiam in futuro ſeculo. Nomen miraculoſum & mirificum, nomen ſono uocis enunciabile, non ultra ineffabile, non τετραγράμματον ſed πενταγράμματον. Nec eſt ulla uirtus in cœlo & in terra, quæ nomini יהשוה *IHSVH* reſiſtere audeat. Nec eſt ullum aliud nomen quod ſanctius & religioſius conſtat, cuius literæ Deus, cuius ſyllabæ Spiritus, cuius dictio Deus & homo eſt. Quid attoniti obſtupeſcitis? Quid in me fixis oculis intuemini? quid intenti ora tenetis? Si miramini, uel hoc addam, quòd prius tanto tempore, imò tot ſeculis fuit ineffabile, iuncta nunc una, non ſonante, ſed conſonante litera effabile factum eſt. Etſi adhuc admiramini, adhuc addam quando uerbum deſcendit in carnem, tũc literæ tranſierunt in uocem. Videte, quàm apertè uobis, & quàm fideliter totum pando arcanum. Conceptio literarum ſyllaba dicitur, unio ſyllabarum dictio uocatur. Redigitis me ad grammaticorum tandem elemena, quanquã uiſu parua, tamen uirtute maxima. Non mediocris eſt ponderis, ſi Platoni credimus, negotium de literis, probat ipſe ſumma induſtria & acri ſtudio & ingenio ſagaci earũ diuitias, imò delicias in libro cui Cratylus inſcriptio eſt.

Lucæ 1.

Encomiũ nominis Chriſti.

Literarũ myſteria.

Sed redeamus, enimuerò ut in hoc tam excellenti nomine quinq; literarum, pars uocalium uim gerit, pars est consonans. Sic etiam totius dictionis duæ sunt syllabæ, quarum prior ex uocalium uim gerentibus, secunda ex reliquis assumpta ש consonante oritur. Vos quæso recordamini pentateuchũ, et meminentis Optimum, Maximum Deum nulla similitudine, nulla effigie, nulla imagine, nisi sola uoce significari uelle: Idcircò plebi concionatur Moses hoc modo: Locutus est, inquit, Dominus ad uos de medio ignis, uocem uerborũ eius audistis, et formam penitùs non uidistis. Et deinde subiungit: Vt scires, quoniam Dominus ipse est Deus, et non alius præter unum: De cœlo te fecit audire uocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum. Hæc Moses. Pergite audiendo. Vox spiritus est. Vocem enim diffiniunt aërem ictum, ita Nicodemus apud Ioannem instituitur. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, aut quò uadat. Deus & ipse quoq; spiritus est. Ita Samaritana eruditur. Conuenientissima ergò signacula Dei uocalium uim gerentes sunt literæ, quippe sine uoce hactenus fuerunt. Iam hoc dimittite, quia diuinitas ipsis literis designatur. Nunc ad consonantem transeamus, quam idcircò arbitramur corpulẽtiorem, quòd per se ac sine spiritu uocali nullum oris sonitum habet, sed tantummodo consonat. Ea uerò consonans est litera non fortuitu capta, nec imprudenter arrepta, non ab imperitia, neq; inscitia, aut præter opinionem, præter'ue spẽ admissa, sed prouidentia summi Dei omnia circumspiciente, omnia dispensante, iuxta æternum suæ rationis examen ex uniuersis characteribus electa, quæ apud Latinos אש *Es*, nominatur. Docuit aũt nos, si memoria tenetis, Baruchias hesterno sermone, diuinum putari uocabulum אש *Es*, quod est interpretatũ ignis. Hic est ille Dei maximus ignis, quem nobis in terra pariter cum uoce paterna ostendit dicens: Hic est Filius meus dilectus. Et is ait: Veni mittere ignem in terram, & quid uolo nisi ut accendatur? Vt clariùs intelligatis atq; lucidiùs (Non enim per ambages & uerborum obscuros anfractus uobiscum, sed patenter agam & apertè) at reponite hæc imis sensibus: Res erit me iudice non parua אש *Es*, quod Hebraicè ignem significat: id est, hoc corpus, non diuinũ, non æthereum, non præstigiosum, nõ apparens, ut Manichæi, Eutyches, Dioscorus, Timotheus Aelurus somniando delirarunt: sed terrestres, quem Moses ignem in terra cognominat, cùm secundũ Pythagoricam Cabalam discutiamus. O rem iucũdam auditu? Profectò inueniemus id eodem numeri modulo constare, quo nostrum hoc יהשוה *IHSVH*, Augustæ maiestatis nomẽ, pari harmonia, æquabili commensuratione. Porrò dicetis fortasse literam hanc אש *Es*, quæ medio stans secundam syllabam faciat, non ritè gentium more appellari, sed pro consuetudine linguæ sanctæ (Sic enim Hebraici sermonis idioma uocant) enunciari debere, cùm de sanctis Scripturis palęstram agamus. O quàm non dubitarem ego uos in mysteriorum penetralia secretius introducere, si Pauli Tarsensis oratione responderem, cùm sic ait: Notum ergo sit uobis quoniam Ethnicis & gentibus missum est hoc salutate Dei, & ipsi audient. Sed permanebo in idiomate sancto, & ita cùm facilius tum etiam manifestius sacratissimum nomẽ Hebraicam explicabo, eiusdem linguæ modo ac proprietate. Obtinuit namq; Baruchias disputãdo, ut ipse de se gloriatur, eum sermonem sacris esse congruentiorem. Agite, uultis ipsam nũc cõsonantem literam quæ inseritur ad amussim explorare, cauendum priùs est, ne obliuiscamini literarum, quæ in huius nominis compositionem ingrediuntur. Sunt autem quatuor solæ יהוה *IHVH*, quibus Tetragrammaton ineffabile constat, & quæ diuinam naturam proprijssimè cõmonstrant, ut heri ab hoc consorte nostro latè admodum, ac maximè interdum memorabiliter ostensum est. Quæ cùm dici humana & uoce & facultate nequeant, oportunè quidem decebat incarnandum Deum, præter eas alium cum carne assumere

Voce Deus manifestatur.

Vox.

Contra negãtes humanitatẽ Christi.

Syllaba media.

mere characterem, quo inenunciabilis sonus ac tunc inuisibilis Dei, inenarrabilis nota, inter humanos nunc posset dentes stridere aliquando, & sic effabiliter uocari, quatenus antè inuocabile, modò sentiatur uocabile. Appellant uerò eam Hebræi consonantem ש schin, quod dentes, Hieronymus presbyter interpretatur, ad Paulam Vrbicam sic scribens: Septima connexio quę est extrema, quo in ipso quoque septenario numero sit mysticus intellectus, ק Coph ר, Res, ש Schin, ת Thaf: id est, uocatio, capitis, dentium, signa. Per dentes articulata uox promitur, & in his signis ad caput omnium, qui est Christus peruenitur, per quem & uenitur ad regnum cœlorum. Oro te quid hoc sacratius sacramento, quid huius sacramenti uoluptate iucundius, qui cibi, quæ mella sunt dulciora quàm Dei scire prudentiam, & in abdita eius intrare, & sensum creatoris inspicere, & sermones domini Dei tui, qui ab huius mundi sapientibus deridentur, plenius discere sapientia spiritali? Hæc non mea, sed Hieronymi uerba sunt, tantę autoritatis uiri ne uidear aliquibus figmentum commentari uelle. Dentes igitur cùm sint instrumenta fandi potentissima, de quibus ש schin litera celebrior esse dicitur, quid mirum si cuncti assentiantur mihi nobiliores cæteris grammatici (taceo de ipsis Theologis) ad pronunciationem ineffabilis nominis illud & non aliud elementum fuisse accersitum quàm commodissime? Nescio quo certè pacto illius uenerandi uel potiùs adorandi nominis recta institutio à nemine, neque uno aut altero doctorum hominum, & diuinæ Philosophiæ magistrorum probabiliter hactenus animaduersa est, quorum utentes inuentionibus ad hanc nostram orationem, non paruo meditandi onere possemus leuari. Sed sunt tamen apta quædam huic operi adiumenta & subsidia, quæ in illorum uoluminibus reperiuntur abscondita, quibus non magis ad causę inuentionem quàm inuentæ confirmationem diligenter oporteat inniti. Quale illud extat egregium quod nos pridem de Hieronymi epistola expiscari sumus. *Literæ dentales.*

De Mundi statibus, & nominis Dei Arithmetica ratione. CAPVT XIII.

CERNO affectus animi uestros concepisse nō nihil delectationis in hoc nomine יהשוה *IHSVH* discutiendo, adiungam aliquid lætitiæ ut magis oblectemini, & hilariori me uultu audiatis. Ratione mathematica compertum est, corpus in multitudinis compositione quæri oportere, spiritum in simplicitate unitatum, ut quanto ad unitatem res quælibet accedat propius, tanto sit spiritualior & à materiæ appendicijs defæcatior. Habemus uerbi Dei illam omnium spirituum simplicissimam diuinitatem, quæ unitate ipsa designatur, cuius tamen nota ex Hebręis disciplinis Tetragrammati nominis quatuor istos literarum characteres continere discitur: restat quærēdum corpus incarnati, eiusq́ characterem. Ad multitudinem igitur respiciamus & ad tempus incarnationis, ut ex signi proportione ad signatum, perspicatiores euadere liceat. Primùm qui propter mundi salutem in mundū uenit, qua ætate mundi corpus assumpsit? Rectecq́ mihi consentiente Apostolo respondebitis: In ultimis, siue nouissimis diebus. Nos enim hi sumus in quos fines seculorum deuenerūt. De mundi uerò ætatibus diuersi uaria tradiderunt. Ouidius & turba poëtarum quatuor esse mundi ætates affirmant: Hesiodus quinq́, instar Danielicæ statuæ: cæteri sex iuxta ἑξαήμερον quo Deus cuncta creauit: reliqui septem, ut & mea est opinio. sed eas non pro mea sententia diuidūt, qui futurum seculum ætatem septimam dicūt. Tunc enim Deus creabit cœlum nouum, & terram nouam, & noua faciet omnia, ut sacra insinuant eloquia. Non ergo mundi huius ætas quędam erit, sed nouus mundus, & non iam sabbatum, quod Hebręi septimum uolunt, sed sabbatum sabbatorum, & duratio æternitatis non tempo-

Diuinitas simplicissima. *Corpus compositum.* *Aetates mūdi, ut Helias*

temporis. Nunc autem χριστὸς & Dei uerbum & Deus, in septima huius instabilis seculi ætate aduenit in carnem. Aetatem uoco statum mundi quendam inter duas insignes, & communes uariationes, & quasi peregrinas eius commotiones. Sane primam fuisse censeo, cũ perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum. Viditq; Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona, & factum est uespere & mane dies sextus. Deinde sequuta est ingens mutatio mundi post diem septimum, quando Adæ locutus est Deus: Quia audisti uocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo. A creatione igitur mundi adusq; transgreßionem Adæ prima ætas mundi pro exili meo iudicio statuitur. Ab illa usque ad Noah diluuium secunda ætas. Tertia uero à Noah, ad Abraham, & eius circumcisionem dicetur fuisse, quando ab idololatris Eufrate fluuio diuidebatur fidelis Deo populus. Vnde Abraham cognominatus est עבר *Eber*, non à lingua, quam suis integram seruauerant חברי *Hebri* filij Selah, sed à trãsitu Eufratis quasi transfluuialis. De Abraham ad Mosi legem scriptam, sacraque & multiplices cærimonias quartam ætatem numerabimus. Quintam ad Hebræorum regnum, quando post dirutam Troiam, & lustris homines tempora supputare cœperunt. Sextam usque ad urbem nunc Romam conditam, quando singula manu regis incerta gubernabantur, nullo iure dicto, nulla lege lata, nisi quas Romulus posthac ad populum minusculas sanctiones tulit, quas Curiatas appellauit. Extant super his Sexti Papyrij uolumina, quæ si potestatis accuratius perlegite. Inchoauit id seculum olympiadibus dinumerare annos, sicut præcedens lustris usque ad χριστοῦ ætatem quando Romanorum annuis cępitationibus atq; tributis uniuersus erat orbis adscriptus, quã uocamus ad nostra usq; tempora indictionem, treis olympiadas ternaúe lustra continentem, quæ septima nunc est ætas. Ea si uere, si æquabiliter à me, si non segniter pensata æstimabitis, gaudebo fructum mihi studiorũ haud mediocrem adesse. Sin, ut fore formido, multo secius, uel aliquem de me uobis conatum ostendero, & saltem placuisse uelle uidebor, nihilominus alludam ingenio meo, & perinde atque ita res habeat, ponam Christum in fine dierum, id est, circiter septimam ætatem huius mundi corpus assumpsisse. Corpus autem, ut diximus, in multitudine quærendum est. Igitur si post unitatem, quæ non numerum, sed Deum significat, ex omnibus numeralibus figuris apud Hebræos septem numerorum domos finxeritis, & in singulas ordine trium literarum arithmeticarum contubernia recluseritis, manifeste apparebit in septima domo, & in eius connexionis medio loco, ipse nota ש Schin mediatorem designans Dei & hominis, Deum & hominem qui fecit utraque unum. Est autem septimæ domus connexio nominatim hæc, ר Res, ש Schin, ת Thaf, quod Latine interpretatur Capitis. ש Schin, designatio, quasi prædiceret alphabetũ & præsagiret uaticinio, quod ipsa litera ש Schin, erit aptißimus character figurandi nominis יהשוה, *Ihsuh* quem Deus pater dedit caput supra omnem ecclesiã, quæ est corpus ipsius, ut ad Ephesios scriptum legimus. Quod mihi quondam aperte uidetur Moses prædixisse in Deuteronomio, & eius libri capite duodetrigesimo, cũm uenturæ nationi sic uaticinatur. Si autem audieris uocem יהוה *I.H.V.H.* Dei tui, ecce quatuor literæ. Deinde post abundantiam benedictionis sequitur: Videbunt omnes terrarum populi, quod nomen Tetragrammaton uocatum erit super te. Qui quidem aceruus orationis ex istis tribus uidelicet, Nomen Tetragrammaton Vocatum, simul collectus, omnino iuxta Cabalam Hebræorum per ש Schin frequenti usu intelligitur, ut si ultima respondeant primis, nihil aliud hæc prophetia contineat, quàm si audieris uocem יהוה, hoc est, quando Tetragrammaton fiet audibile, id est, effabile, tunc nomen Tetragrammaton uocatum per ש Schin, erit super te, haud secus atque si diceret, Si nomen ineffabi-

Status mũdi — *I. Aetas.* אבל — *II.* ירד — *III.* נחש — *IIII.* יכל — *V.* מכס — *VI.* עסל — ף *Exploditur.* — *Indictio.* — *VII.* רשת — *Corpus in multitudine quærẽdum.* — *Mediator.* — *Corpus Ecclesiæ finis legis & signũ cui contradicitur.* — קרשת

effabile Tetragrãmaton oporteat fieri effabile, necessariò uocabitur per consonantem quæ appellatur ש Schin, ut fiat יהשוה, qui erit supra te, caput tuum & dominus tuus. Benedictus sit Deus & Pater domini nostri יהשוה *Ihsuh* Christi, qui desuper instillat nobis cognitionem ueri nominis unigeniti Filij sui & Saluatoris nostri, uel secundum Græcos sanatoris nostri. Hoc enim nomen à medendo & sanando deriuant Græcorum autores. Hebræorum uerò grammatici à saluando, ut idem esse יהשוה *Ihsuh* putent quod saluator. Atqui saluator commune nomen est, יהשוה *Ihsuh* autem maximè proprium, ita quòd nulli alteri nisi filio Dei incarnato conueniat. Facit hoc uarietas literarum ex quibus dictio constat, quali à seculo non est audita unquam altera similis.

De alijs saluatoribus, quibus hoc nominis non quadrat.

CAPVT XIIII.

FVERE patrum memoria plures saluatores Iesu uocati, sed alijs literis & alijs syllabis. Nemo enim has simul pro suo nomine usurpare unquam ausus erat, eò quòd tota diuinitas in eis cõtinetur. Sed quisquis aliqua sanctitate præditus existimabatur, is aliquam ex ijs sanctis characteribus literam nomini suo nancisci uehementer optauit, ut אברם *Abram*, ה he. Dixit enim ei Deus: Non ultra uocabitur nomen tuum אברם *Abram*, sed appellaberis אברהם *Abraham*. Et Hosea adeptus est, י Iod. Cùm enim Moses ad explorandum terram Chanaan uiros mittere deliberasset, præfecit eis Hosea filium Nun, de tribu Ephraim, cui ut foret salubriori fortitudine, mutato nomine addidit י Iod, literam nominis ineffabilis primam, uocauitque Hosea filium Nun, יהושע *Ihosua*, quod nostri etiam transtulerunt Ihesu. Legitur & alius de Bethsames, cuius memoria in libro Samuelis recitatur. Simili nomine & tertius in libro Esræ filius Iosedech qui non seruat ה he, sed nominatur Iesue. Reperimus & in oratione uatis Abacuk, uersu antepenultimo, quando ait: Ego autem in domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo, quod iterum minoribus syllabis compositum legitur ישעי *Ishi*: id est, salus, quasi cùm ita diceret propheta: Exultabo in Deo salute mea, quod nequaquam censeri debet proprium Dei nomen, sed eius Epitheton seu appositiua constructio. Est etiam quartus stans corã angelo sacerdos magnus, à quo angelus abstulit iniquitatem suam uidente Zacharia, qui pariter cum filio Nun similibus literis scribitur יהושע *Ihosua*, putaturq; tunc Zacharias in eo loco, umbram uidisse aduenientis ueri luminis. Legitur quintus Iesus filius Syrach, qui fuit Ptolemæi regis Aegypti tempore cognominati Euergetis, & creditur librum, cui nomen Ecclesiastico extat, edidisse. Quotquot erunt qui nostro sermone Iesu cognominantur, illorum nemo eas literas omnino possidet, quas incarnatum hoc Dei uerbum, Deus noster, per quem creator fecit & secula, cuius excellens illud nomen admirabili maiestate plenissimum, nomen inclytum, fœlix, augustum, nomen grauissimũ, maximæ dignitatis, potentissimæ autoritatis in cœlo, summi magistratus in terra, iucundum angelis, religiosum hominibus, terribile dæmonibus, quinq; literis: id est ex nomine tetragrammato, & una inserta ש, miro Spiritus sancti artificio componitur: sicut idem ipse, cuius est nomen, ex diuina & humana essentia constare agnoscitur. Nam sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus. Et ita יהשוה *Ihsuh* nomen tetragrammatis literis & una ש Schin consonante pronunciatur, ut eum denunciet qui est יה *Ieh*: id est, Deus, & שוה *Sauah*: id est, uelatus. Ad quem sic Esaias loquitur, Verè tu es Deus abscondítus, Deus Israël Saluator. Difficilis est creditu, uiri optimi, si non & sacris prophetarum monumentis hæc mea roboretur imbecillis oratio. Quare audite, quæso uos,

Diuinitatis litera ascita in nomine mortalium.

Iod.

Syrach quis

rursus Esaiam loquentem: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescã, donec egrediatur ut splendor iustus eius, & saluator eius ut lampas accendatur, & uocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Quòd si multis apud maiores nostros commune hoc cognomentum fuisset, non utique habiturus esset Christus nomen nouum, quod os Domini nominauit. Primò enim Iosue nomen, quod Latinis Iesu interpretantur, non Deus ipse, sed Moses imposuit: Quomodo igitur os Domini nouum nomen Christo adderet, quod humana priùs excogitasset inuentio? Sed ne prætereant nos uerba prophetæ: Videamus nunquid lampas in effigie sua & figura consonantis ש Schin literæ, circumductis lineamentis corporalibus par & consimilis est, in qua instar י Iod elementi, quod deitatem Hebræis designat, lychnus splendet, Oleum eius lampada & lychnum, ita igni cõiungit, ut absque omnibus ijs simul iunctis splendor lampadis tenebras exire nolit. Quare Salomon cecinit: Oleum effusum nomẽ tuum. Oleum aũt apud Hebræos à ש Schin incipit litera, igitur ש Schin olei nota: id est, effusi & effabilis nominis conueniens extat signaculum, quod ita Christi personã imbibit, ut quicquid de una in illo natura dicitur, de alia quoq; uerum esse perhibeatur. Iesus homo natus est ex uirgine, יהשוה *Ihsuh* etiam Deus natus est ex incorrupta muliere, unde ipsa non tantùm χριστοτόκος: id est, Christi parens, sed etiam θεοτόκος: id est, Dei mater iure colitur. Qua in causa Nestorius imprudenter desipuit, qui diuinam operationem logicis sophismatibus metiri uoluit, magnũ & admiratione dignum, sed tamen uerum est in una subsistentia, & Deum esse natum, & Deum esse mortuum. Et quid multis? Tam filium Dei esse filiũ hominis, quàm & filium hominis esse filium Dei. Quem dicunt esse filium hominis? Responderunt Apostoli, quoniam alij Eliam, alij Hieremiam, uel unum ex prophetis. Interrogabat tũ eos filius hominis, ille uestitus, ille stans, ille flens, ille tradendus, ille flagellandus, ille spinis coronandus, ille gesturus crucem, ille moriturus. At uos quẽ me esse dicitis? Respondit ei uertex, & petra, & columen fidei, & os apostolorum Petrus: Tu es Christus filius Dei uiui. Sed quid tanta de apostolis? quos prophani & increduli homines magistro suo blãdiri putarẽt? ipsam auscultemus ueritatẽ quæ ait: Nemo ascẽdit in cœlũ, nisi qui de cœlo descẽdit filius hominis, qui est in cœlo. Descẽdit de cœlo filius hominis, & ascẽdit ad Patrẽ filius Dei. Legite Pauli ad Ephesios epistolã: Qui descẽdit, ipse est & qui ascẽdit super omnes cœlos. Audite Christũ de seipso dicentẽ: Si uideritis Filium hominis ascendẽtem ubi erat prius. Erat aũt prius in cœlo, non in forma serui, sed in forma Dei. Nunc oleũ diuinitatis corporaliter effusum, qd effecerit, clarè cernitis qualiter unxerit totũ Christũ, non ut alios Christos Saulem, Dauidem, Cyrum, quos gratia spiritus in cornu olei asßistenter operata sanctificauit: sed ut humanitatem totam præsens ac non asßistens, sed permanens deitas essentiali unctione substantialiter inebrians. De quo propheta: Vnxit te Deus Deus tuus præ participibus tuis. quo factum est, ut & oleum effusum præberet illi peculiarius & excellentius nomen præ participibus, & præ consortibus suis: quod extat nomen Tetragrammaton uocatum, per ש Schin, id est יהשוה *Ihsuh*.

Nomen Iesu à Deo nominatum.

Mysteriũ figuræ ש

שמן

Nestorius.

De scriptura & abbreuiatione nominis יהשוה.

CAPVT XV.

HIS quinque literis scribendum est tam sanctißimum & tam adorandum יהשוה *Ihsuh* nomẽ quod maiores nostri solis tribus primis characteribus abbreuiãtes sic depinxerunt *IHS*. ut hodie in uetustißimis codicibus rectè offenditur, quemadmodum olim nobilium Romanorum erat in more, ut prænomina uel unis uel binis uel ternis literis designarent. Sic nos imitati patres nostros simili ter tribus his

bus his literis *IHS.* tam nobile uocabulum mutilare consueuimus, eocꝫ magis quòd ש Schin, media quàm ultima sit. In ea re plurimi, & ij quidē insignes nostra ætate grammatici barbaram Hebræorum linguam ignorantes. H. Latinam aspirationem unum de Græcis elementis numero septimum, quod ἦτα uocatur, putabant esse: quoniam illud in e, nostrum sæpe uertitur, quapropter in orthographia statuerũt hoc dignè colendum nomen absqꝫ aspiratione scribi debere, haud animaduertentes Cæsariensem Priscianum Latinis non barbaris tulisse leges. Nisi enim & post י Iod, & post ו Vau, ipsa gemina sequetur aspiratio, quomodo primitiuum suum illud Tetragrāmaton imitabitur? aut quomodo uerè affirmabitur quincꝫ scribi figuris? Nam si qua uel in Græco, uel in Latino sermone finalis S, litera deprehenditur, ea non de substantia nominis huius, sed de eius fore declinatione iudicanda fuerit, quę & declinando haud permaneat, & uel Græcè in N, uel Latinè in M, crebrò mutetur. Tantũ igitur quincꝫ sunt notę, quibus omniũ sacratissimũ Pentagrāmaton formatur. Super quo Sibyllinum hoc Tristichon inter ipsa uaticinia reperimus:

Δὴ τότε γὰρ μεγάλοιο θεοῦ παῖς ἀνθρώποισιν,
Ἥξει σαρκοφόρος θνητοῖς ὁμοιούμενος ἐν γῇ.
Τέσσαρα φωνήεντα φέρων τὸ δ' ἄφωνον ἐν αὐτῷ.

de Græco per nos uersa Latinè sic:

Ipsa Dei soboles magni ventura parentis,
Mortali similis sub carne videbitur ægra.
Quatuor ergo feret vocales, consonat vna.

Nunc hæc uestra patientia quam pro morum bonitate in me audiendo humaniter tenuistis, fecit in differendo sermonē meum longiorem. Quare quidem id à uobis uehementer peto, ut immodestiæ meæ, atcꝫ isti licentiæ non tàm dicendi quàm loquendi ueniam detis. Videor enim satis iam, atcꝫ nimis uobis de uerbo Mirifico promissa persoluisse, in isto Pentagrammato יהשוה *Ihsuh* nomine dominatoris omnium maximè proprio, qui secedens à nobis hæc de seipso testatus est dicens: Data est est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: ut uidelicet sciamus iuxta Ephesiorum epistolam, quæ sit superemi-nens magnitudo uirtutis Dei in nos, qui credimus, secundum operationem potentiæ uirtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis & constituens ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. Et exaltauit illum, inquit ad Philippenses Paulus, & donauit illi nomen: quod est super omne nomen, ut in nomine *IHSVH* omne genu flectatur cœlestium, terrestrium & infernorum. Qui tanto est melior angelis effectus, ut extat in literis ad Hebræos missis, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit.

Miror cur noster Capnion scribat יהשוה, cùm scribant nostrates ישוע.

Superiorum recapitulatio, vbi & de miraculis per nomen Iesu factis. CAPVT XVI.

AD summum hanc sarcinam ex omnibus documentis, tametsi admodum exilibus, tamen à magnitudine beneuolentiæ in uos meæ progressis colligite, hoc esse illud nomen in quo miracula potissimùm fiant, & quo duce supra naturam ipsi dominamur, & res admirandas haud difficile peragimus, cui non resistit alia cuiuscunque nominis uirtus: cui cæterarum adiurationum cedunt potestates, & secretorum uires, & artium energiæ: cui obediunt cœlestia sydera, inferna numina, naturalia elementa, nocturna silentia, arcana Memphitica, Thessalica pharmaca, Chaldaica murmura, Zoroastri dogmata, & quicquid usquam est, quod perhibetur istis artificibus gratum, totum tremit, obedit, supparasitatur, aut certè horret,

 fugit,

fugit, abſconditur. Quid opus eſt pluribus? Tantam uim de ſe præbet illud nomen, ut ad eius quandoque uel effigiem, uel umbram ſolam & admiranda & magnalia fiant. Legitur enim Ioſua, qui & translatio more Ieſus filius Na-

Nomen Ioſue ad quid.

ue dicitur, quoniam ſolum Chriſti typum & quandam umbratilem in nomine figuram gerebat, tranſijſſe Iordanem, hoſtium regna ſubuertiſſe, uictori populo terram diuiſiſſe, Soli & Lunę imperaſſe, Deum eius uoci obediuiſſe. Cui ad integritatem ueri nominis יהשוה tantum hoc deerat, quod extrema eius aſpiratio in aliam gutturalem uerſa, & ש Shin poſt ו Vau tranſpoſita eſt, ne creatura nomen creatoris integrum ferret, putaturq́ id ſibi cognomento ſumpſiſſe, qui prius Hoſee uocaretur, ut tam potentis nominis aſsidua recordatione res memoratu dignas gereret. Quale ſapientes quoque Hebræorum de Iu-

Nomen Machabæorum.

da Matatthiæ ſacerdotis filio tradiderunt poſteris, quòd hoc ille Machabæi cognomen ſuſceperit, eam maximè ob cauſam, quia in eius nominis characteribus includeretur diuinus Moſi uerſiculus iſte: Quis ſimilis tui in fortibus? יהוה cuius perſeuerante reminiſcentia continuò accenſus, tanta & tam memorabili uirtute cœlitùs donabatur, ut eiuſcemodi præclara negotia con-

Miracula in nomine Ieſu.

ficeret. Nimirum & Petri non corpus modò, ſed & umbra liberabat omnes in lectulis ac grabatis expoſitos ab infirmitatibus ſuis, & Pauli ſola ſudaria, & ſemicinctia de corpore eius ſublata, ægrotis languidisq́ impoſita in nomine iſto ſalutari repulerunt, non tantùm omnem ualetudinem malam, ſed etiam ſpiritus nequam & illorum noxia præſtigia. Certè quidem ex nulla poteſtate alia, niſi uel quòd memoriale fuerint ueri nominis *IHSVH*, uel latens quædam attractio uirtutis eius, uel etiam numen ipſum nominis, quæ eſt crux patibularis, cui affixus eſt titulus tacito decreto morientis: id eſt,

יְהֹשוּה נוֹצְרִי מֶלֶךְ יְהוּדִים

Vel Græcè item:

ΙΗΣΟΥΣ ὁ ναζαραῖος βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.

IHSVH Nazarenus Rex Iudæorum.

Sicut enim Pentagrammaton eſt ſpiritalis figura Chriſti, de quo epiſtola prima Corinthienſiū diſſerit his uerbis: Nemo poteſt dicere Dominus *IHSVH*, niſi in Spiritu ſancto, ita crux eiuſdem eſt Chriſti corporale ſignaculū. Quemadmodum ergo ex duabus uita noſtra cōſtituitur, ſpeculatiua & actiua, quarum altera alterius ſocietate gaudet, & neutra ſine altera utiliter uigere ualet:

NB ita omne hoc diuinum explendæ uolūtatis noſtræ munus, theorica nominis Pentagrāmati, & practica crucis conſequimur, quæ ſimul ſi iuncta fuerint, nihil in hoc ingenti orbis terræ ambitu experiemini abſolutius. Separata uerò

Vſus crucis & nominis Chriſti.

neceſſe ſit alterū alterius extet ſymbolum, ut unū in ſigno ſenſibiliter & palam proferatur, reliquū in intentione mentaliter geratur, utrunq́ coniungente ardenti fide. An uobis parum uidetur, cum tanto fructu euadere uoti cōpotes? Hoc eſt illud uerbum Mirificum, quod iam pridem expectatis, uerbum portentificum, uerbum Deificum, imò Deus uerbum, & uerbum Deus, & nomē uerbi *IHSVH*, & uerbum nominis *IHSVH*, & idem *IHS* uerbum & nomen, qui eſt Dominus dominantium. Hoc de Pſalmo *LXXXII.* didicimus, ubi in Hebraico ſic ſcribitur: וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ Pro quo in Latino canimus: *Et cognoſcant quia nomen tibi Dominus, tu ſolus Altiſsimus in omni terra.* Idem ergo Dei Filius incarnatus eſt ipſum nomen ſuum *IHSVH*, quod non eſt aliud à nomine Domini Tetragrammato, niſi unius ש Schin literæ aſſumptione, quæ ſecundam ſyllabam deitate primæ ſyllabæ perfundat, mergat, & intingat: id eſt, humanam naturam oleo effuſo

שם imbibitam, unde & nomen oleum id eſſe ſuprà oſtendimus. Vtrunq́ enim a-

שמן pud Hebræos ab ש Schin incipit שם *Sem*: id eſt, nomē, & שמן *Schemen*: id eſt, oleum,

oleum,quo totum *IHSVH* nomen enunciabile fit,& ſtacten precioſiſsimam
in nos uſq; guttatim deriuat,& mentem noſtram,ſi debito modo aptetur,ita
ungendo penetrat,& leniendo mollit, & gratiſsimo diuinitatis liquore adeò
complet,ut eius unctionem liquidior aquis limpidiſsimis omnium ſcientia-
rum ſplendores in ſe recipiat:ſicut aqua nitida,aut terſum aliquod oleo litum
corpus ullos queat radios.Quare non ſolùm mirificum,uerùm etiã dici præ-
ſagioſum meretur.Super quo Ioannis epiſtolam de Ieſu dicentem audite: Et
uos,inquit,unctionem quam accepiſtis ab eo,maneat in uobis,&non neceſ-
ſe habetis,ut aliquis doceat uos, ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus,
& uerum eſt,& non eſt mendacium. Quod conſyderans Paulus non ſe iudi-
cauit aliquid ſcire,niſi *IHSVH* Chriſtum & hunc crucifixum. Fruſtra igitur *Chriſtus cru*
ad ariolos & magorum arcanos antiſtites confugimus, & Aegyptias diſci- *cifixus.*
plinas, & ſi quod eſt aliud ſuperſtitionis collegium: cùm nos ipſi certiorem
præſagij formulam teneamus, unius nominis familiare numen, faciles ceri-
monias,incredendas potentias,admirãdas uices, qui totius naturæ dominiũ
& imperiũ omnis ſecretæ uirtutis in cœlo & in terra, & ſpiritum omnipoten-
tiæ noſtro ore gerimus.De quo Hieremias in planctu loquitur: Spiritus oris
noſtri Chriſtus Dominus.Sed abijciamus feralia carminum ſecreta, & uanos
furores,& exorandas artes,& philtra uim factura deis,& Colchicos fucos,&
dæmoniacas factiones:Plutonica deniq; uolumina,& umbrarũ libros,&Sty
gias coniurationes, & Acherontæos ritus membrana charta´ue contentos
πυρὶ ἢ φλεγέθοντι: hoc eſt, igni focoq; tradamus:cui autores quoq; ipſi à qui-
bus hæc uanitas duxit originem, non abſq; ſempiterno ſuo cruciatu aſcripti
ſunt:& nitamur Deo,inq; Dei Filium,quo uiuimus, mouemur, & ſumus,in-
concuſſam, ſynceram & ſimplicem habeamus fiduciam, qui de ſuo ueritatis
ore nobis infallibiliter pollicendo promiſit dicens: Amen amen dico uobis, *NB. hanc*
qui credit in me,opera quę ego facio,&ipſe faciet,& maiora horũ faciet,quia *Chriſti pro-*
ego ad Patrem uado.Et quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo,hoc fa- *miſsionem.*
ciam,ut glorificetur Pater in Filio.Si quid petieritis in nomine meo,hoc faci-
am.Hæc ſunt diuina teſtimonia,hæc ſacrorum noſtrorum monumenta, hæc
ſacerdotia memoracula,hæc puriſsima ſigna,hæ noſtrę ceremonię paucis cõ
tentæ,facili uſu,uili apparatu.Hæc ars noſtra cœlo ſublimior,tartaro profun- *Ars Chriſtia*
dior, libera periculis,umbrarum hoſtis,contemptrix laruarũ,ſimulachrorum *norum.*
peroſa,nec thure,nec mero indigẽs,uniuerſis manibus,lemuribus,laruis im-
peritans,omnia buſta,omnia ſepulchra,& ſpecies mortuorum deſpiciens, &
inania terriculamenta,& noctium occurſacula, & inferorum commeacula hi
lari uultu abigens,fatum & naturam uincens. Et quicquid unquam opta-
mus, ſi modus à magiſtro traditus obſeruetur, inceſſanter conficiens, & in
deficienter adimplens. Fertur ille ab utero matris,& ab incunabilis claudus *Claudus.*
Hieroſolymis propinquorum manibus,& pauper uehiculo ducitur, ut ante *Act. 3.*
fores templi ſua mendicitate uictum quæritet,pietatemq; intrantis,& exeun-
tis turbæ ſedulò imploret,quia pedibus ſubſiſtere nequibat. Sed dicit ei Pe-
trus, in nomine יהשוה *IHSVH* Chriſti Nazareni ſurge & ambula, & exili-
ens ſtetit & ambulauit: ut appareat, quantùm diſcipulo & magiſtri nomen
ſuccurrit,& imitatio profuit.Magiſter uerbo uniuerſos languores curauit, &
omnes dæmones fugauit, ſed & diſcipulus Dorcadi mortuæ dixit, Tabia, *Dorcas.*
ſurge & illa reuixit.Hæc in Ioppe,auſcultate quid'nam Lyddæ,Et Aeneas o-
cto annos incumbens lectulo paralyticus,eodem Petro liberatur dicẽte: Ae-
nea ſanet te Dominus *IHSVH* Chriſtus,ſurge,& ſterne, tibi,& continuò ſur
rexit. Paulus in Macedonia ſpiritũ Pythonis ex puella dæmoniaca eiecit his *Dæmonis ex*
uerbis:Præcipio tibi in nomine *IHSVH* Chriſti exire ab ea, & exijt eadẽ ho- *pulſio.*
ra.Per manus aũt apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in plebe, qui
ſic ad Deũ orabãt:Domine,da ſeruis tuis cũ omni fiducia loqui uerbũ tuum,

Filia Philip. Apostol. — *Philotheus.* — *Hilarion. Palæstini miracula.*

in eo quòd manum tuam extendas ad sanitates, & signa & prodigia fieri per nomen sancti Filij tui *IHSVH* & cùm orassent, motus est locus in quo erant congregati. Hermione Philippi apostoli filia & Petronij, quę Paulus docuit, discipula medicinam professa, cunctos inuocatione *IHSVH* Christi sanauit. Quo etiam uerbo Theophilæ filius ille presbyter Philotheus, & riuum in uinum conuertit, & grande saxum dicendo amouit, & esurientibus mox satietatem panis præbuit. Apud Hieronymum presbyterum, & copia rerũ, & scripturarum ueritate clarum, ut arbitror, legistis de uita Hilarionis Palæstini, cũ multa quidẽ admiratione dignissima, tum illud de quodam Constantij Imperatoris candidato ex Francia Germaniæ orto, quem à teneris unguiculis dæmon malignus obsederat. Ductus igitur ille gazam, cum ingenti comitatu & honore ad Hilarionem, exponẽsq; tàm Syra quàm Græca lingua, quas tamen nusquam didicerat, multiplicem causam obsidionis, ei uir sanctus respõdit: Non curo quomodo intraueris, sed ut exeas in nomine Domini nostri *IHSVH* Christi impero. Sic & inuocato *IHSVH* tria puerorum cadauera, & uitæ restituit, & sanitati. Totus liber penè rerum admirandarum plenus est, ubi & cogitate cum animis uestris, quantam uim crucis Epidaurus Dalmatiæ oppidũ in illo maximo terræmotu senserit, quo maria egressa minabãtur diluuium. Nam cùm iam undarum gurgite, & fremitu fluctuum, & diruptis mõtibus mole lapidũ ferè subuerteretur: Hilarion ter inuocato *IHSVH* Christi crucifixi nomine de ripa, & per fidem manu contra inundationẽ extenta, mox incredibili altitudine intumescens, ante eum mare paulatim in seipsum relapsum est. Taceo qua uirtute pyratas in se irruentes repulit, & furentem camelum sermone Syro domuit, & Orionem inuocato *IHSVH* à legione dæmonum in se diuersa multitudinis uoce clamantium, liberauit.

Tremor dæmonum. — *Verbũ Dei non decurtatum.* — *Finis Euangelij Marci.* — *Deus conserua nos in fide, ut calcemus uirtutẽ inimici in uirtute tua.*

Dæmones quidem usq; adhuc contremiscunt, cùm Christi nomen inuocatur, ut ait Nazianzenus in defensorio. Neq; nostra quidem malitia euanescere fecit uirtutem tanti nominis, & potestatem, ab eo tempore quo Christus, Marco testante in Euangelij sui calce, loquutus est: In nomine meo dæmonia ejicient: quanquam ea uerba in Græcis codicibus non habentur, neq; totus etiam locus, qui incipit: Resurgens autem *IHSVH* manè prima sabbati usq; in finem, cuius Hieronymus ad Hedibiam Gallicã quoq; meminit, & Hilarius de Trinitate libro 10. nonnihil astipulatur, & Eusebius Pamphili terminum Euangelij ibi fixit, ubi scribitur: Et nemini quicquam dixerunt: timuerunt enim. In Luca tamen absq; cõtrouersia legimus quòd ad *IHSM* septuaginta duo sint reuersi cum gaudio dicentes: Domine etiam dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit.

De Pauli miraculis & eius peregrinatione.

CAPVT XVII.

Meleta insula. — *Peregrinatio D. Pauli*

SIC Paulus in insula Meleta, quam mendosi quidam Latinorum libri uocant Mitylenen, colubrum herentem brachio in ignem illæsus excussit: Nam à Cnido Syracusas uersus nauigãs, quomodo potuisset Lesbum attingere? Quòd si non inuiti auscultatis enumerabo uobis suę peregrinationis loca, quo fiat manifestius non Mitylenen, sed Meletam eam insulam fuisse, in qua, & circa quam, terra mariq́ue tanta Paulus ostenderit miracula. È Damasco abijt Hierosolymam, inde Tarsum, pòst Antiochiam, rursus Hierosolymam, & iterum in Antiochiam, illic segregatus in apostolatum cum Barnaba peruenit usque Seleuciam: inde ad Cyprum, ubi Paulus cœpit uocari, postea Pergam, & Antiochiam Pisidiæ, & Iconium, & Lystram, & Lycaoniæ Derben, & Pamphyliam, & iterũ Pergã & Attaliam, & item tertiò ad Antiochiam Syriæ, & tertiò Hierosolymam propter circumcisionem, rursus quartò in Antiochiam,

tiochiam, deinde transijt Syriam & Ciliciam, accedens secundò Derben & Lystram, ubi Timotheum circumcidit: pòst intrauit Phrygiam, & Galatas: & Mysiam, & Troiam, & Neapolim, & Philippos Macedoniæ, Amphipolim, Apolloniam, Thessalonicam, Berœam, Athenas, Corinthum, Ephesum, Cæsaream, & secundò Antiochiam Pisidiæ, & secundò Ephesum: illinc peragrans Macedoniam redijt, secundò ad Philippenses, & iterum ad regionem Troianam, ubi Eutychum suscitauit, inde ad Assum uenit, & Mitylenem, & uersus Chium, & ad Samum, & Miletum, & Coum, & Rhodum, & Patara, & Tyrum, & Ptolemaidem, & Cæsaream, & quartò ad Hierusalē, unde missus in Cæsaream, & uinctus tandem Romam. Hoc modo à Cæsarea quidem applicuit Sidonem, inde Myram Lyciæ, hinc ad Cnidum, pòst tandem ad insulam, quæ dicta est Meleta, ubi serpentem corpori hærentem abiecit impune, à quo loco Syracusas ducitur, & Regium & Puteolos, & pedestri tandem progressu Romam, ut semper lateq; peragrando, semper illustrior tanti nominis apud uarias nationes fieret cognitio, quippe quòd uniuersi cernerent, quòd in uno hoc ipso uocabulo tanta hominibus rerum admirandarum cōcessa diuinitùs atq; demandata esset potestas. Sic draconem Syluester clausit in capitolio, & Philippus Leuiathan in nomine *IHSVH* fugauit.

Paulus latè uagando nomen Iesu portauit.

Syluester. *Philippus.*

De D. Ioanne Euangelista, & miraculis ab eo factis. CAPVT XVIII.

IOANNES Euangelista superato ueneno dæmonem in Dianæ templo ducentos & quadraginta nouem annos commoratum, his uerbis loco expulit: Interdico tibi in nomine *IHSVH* Christi Nazareni, ne ultra hìc habites. & cōfestim decessit Epheso demon. Quod factum est, ut iussu Domitiani, uir sanctus, non sine Prochoro sodali suo, in Pathmon insulam exul deportaretur, ubi tam ingentia per nomen *IHSVH* confecit miracula, quòd sacerdotes Apollinis impatientia simul & futuræ desertionis formidine perculsi, rem omnem ad Cynopem magorum facilè principem, qui desertum quēdam locum iuxta Phoram eius insulæ oppidum habitabat, cum stridentibus querelis deferrent. Cynops, ut hac eos molestia leuaret, pollicitus est angelos malos in Ioannem mittere, qui eum interimant. Cumq́ue unum de spiritibus malignis Phoram misisset, cui crudele necis munus iniūxerat, & is domui iam Myronis illaberetur, ubi erat Ioannes, mox ipse causam præuidens ait dæmoni: Interdico tibi in nomine *IHSVH* Christi, ne loco mouearis, quin antè palàm profiteare, cuius tu gratia ueneris, steteratq́ue uerbo dicto spiritus, quasi catena uinctus. Et rursus Ioannes: Age, dic quare hanc domum accesseris? Respondit spiritus: Quoniā sacerdotes Apollinis Cynopem cum planctu conuenēre, plurima de te mala prædicantes. Hortantibus autem illis, ut ad te necandum in urbem ueniret, Cynops ait, multis se annis in eo eremo sedisse, ac nunquam certè, ne maiori causa motum adijsse urbem, proinde huius homuncionis gratia, ire nunc sibi non esse integrum. Itaque mihi præcipiens ituro iussit, ut animam tuam ad se ferrem, quam iudicio tradere pararet. At contrà Ioannes: Missus'ne, inquit, priùs etiam quoquam ab eo fuisti, ut alicuius auferres animam? Et respondit spiritus: Certè missus uerò, & ego interfeci quoque, sed animam nullam abduxi. Tunc ait Ioannes, quare uos illi obeditis? Et spiritus ad hæc referens: Omnis, inquit, potestas Sathanę illìc inhabitat, & coniurationem inijt cum uniuersis principatibus, & pariter nos ipsi cum eo, & obedit nobis Cynops, & nos uicissim obedimus ei. Dixitq; Ioānes: Ausculta maligne spiritus, iubet te Ioannes Apostolus Filij Dei *IHSVH* Christi, nunquam deinceps egredi ad insidias hominis, neq; ab isto loco recedere: quia uerò ad Magum ille non redijt, alterū misit, qui simili mansit euen-

Longa habitatio dæmonis.

Hundsantlit

cu. Misit iterum duos ex principibus, quorum alter domum ingrediebatur, alter foris astabat, ut quid esset futurum spectaret. Sed qui introibat pari precepto mansit, qui uerò ad fores stabat, ut mago factum annũciaret, uelociter rediit. Super quo Cynops furore accensus uniuersam assumens cohortem dæmonum abiit in urbem, totaq; ciuitas plaudebat Cynopem uidens, & omnes adorabant illum. Vbi uerò accepit Ioannem publicè docere, ibi fumo iracundiæ ardenti repletus est, populoq; dixit: Viri cæci, & errantes ueritatis uiam auscultate, si probus sit Ioãnes, & recta fuerint eius uerba, tàm uos quàm me curabit per sermonem, quem loquar ad eum. Ego quoq; ipse credam dictis & factis eius, arripiensq; adolescentem quendam, rogauit, num pater suus uiueret? Adolescenti autem quòd mortuus esset respondenti, ait, qua morte? At ille, quia nauta erat, & in mari quondam ui fluctuum suffocatus interiit. Tum Cynops ad Ioannem uersus: Iam, inquit, ostende si uera sint, quæ prædicas, & reduc adolescentis huius patrẽ de mari, eumq; puero isti uniuersisq; nobis restitue uiuentem. Cui respondit Ioannes: Non me Christus misit, ut suscitem mortuos, sed ut doceam aberrãtes. Tunc Magus erga plebem iactabundus hæc uerba fecit: Iam iam cernitis uiri Phorenses, quòd seductor est hic homo, qui uos magicis illusionibus seducit. Apprehẽdite ac tenete eum, donec restituam adolescenti patrem uiuentem. Tenueruntitaq; Ioannem. Cynops autem expansis palmis ad litora maris supplodens, sonitum quasi fragorem ingentem effecit in mari, sicq; ab oculis illorum disparuit. Omnes igitur astantes eleuata uoce acclamabant, Magnus es Cynops, & nemo est præter te. Mox ascendit de aquis Magus habens, ut ipse dicebat, parentem pueri, & attoniti stupuerunt omnes. Dixitq; puero: Est'ne hic pater tuus? Qui respondit, Vtiq; domine ipse est, adorabãtq; Cynopem uniuersi, & constituerunt Ioãnem interficere, quod Magus prohibuit dicens, postquam multò his maiora uideritis, tum denique pessimè affligite illum. Vocansq; ad se quendam alium, quem rogabat, Filium'ne habes? At ille ait: Certè domine habui, sed cæde ac insidiis necatus est. Cui Magus, Reuiuiscet filius tuus, & uoce prolata uocauit ex nomine tàm homicidam, quàm interemptum: & cõfestim astiterunt ambo simul, dixitq; uiro illi Cynops, Hiccine filius est tuus, & iste ne est, qui interfecit eum? Respondebat homo: Quin certè domine, & iutuẽs Ioannem Magus, quid miraris inquit? Cui ille, ego, ait, super his nequaquam miror. Et rursum Magus: Maiora his uidebis, & tunc admiraberis. Ad quem Ioannes sic locutus est: Profectò signa tua citò dissoluentur. Quem sermonem audiens turba, sanctum uirum ita compresit, ut quasi mortuus caderet. Arbitratus autem eum Cynops iam mortuum exclamauit, Nolite ipsum sub terram sepelire, quatenus uolucres cœli deuorent eum, & uideamus tunc si Christus eius resuscitet illum. Firmiter ergo singuli eum esse mortuum opinati, abierunt unà cum Cynope laudantes & eum amplissimè glorificantes. Cũ uerò Magus audiret quòd Ioannes abiisset ad locum in urbe, qui dicitur Lithobolus, ut illic prædicaret atq; doceret, accesit rursus cum suis dæmonibus, quorum ministerio Necromantiam agebat, non sine consequentium hominum caterua multa, inter quos mixti gradiebantur quoq; his tres resuscitati, qui cùm dæmones essent, homines putabantur. Et dixit ad Ioannem Magus: Ecce prohibui te occidi, ut maiori te uerecundia possim afficere, & ignominia faciem tuam replere. Quapropter ueni sodes ad portum, ut aspicias potentiam meam, & ampliùs admiraberis. Igitur Ioannes cum uniuersa multitudine rediit, præcipiens tribus illis dæmonibus, qui sub imagine hominum nuper resurgentium comitabantur, ne discederent. Concussis itaq; manibus, & terribilis maris sonitu paracto, Cynops se, ut antea, demisit in mare, atq; sic ex oculis omniũ euanuit, qui clamare non cessabant laudando dicentes: Magnus es Cynops, & nemo est preter te. Ioannes interim orabat ad Dominũ, ut

Dæmones.

Magus

Magus ille inter uiuos ultra nequaquam connumeraretur. Tum repentè uehemens est pelagi murmur auditum, & procellis ingruentibus ei loco, ubi se præcipitauit, nusquam apparuit. Et dæmones qui sub humana figura stabant, quasi iam pridem resuscitati à mortuis, adiurabātur ab Apostolo Dei dicente: In nomine crucifixi *IHSVH* Christi hanc insulam exite, nunquam redituri. Statimq; ab uniuersorum disparuerunt oculis expectantium Cynopa, si fortè de freto resurgeret. Cumq; istic triduum atq; trinoctium ipsum permāsissent, plurimi eorum fame, strepitu ac æstu infirmati & cadentes, tanquam muti iacebant in terra. Ex quibus tres adolescentes mortui sunt, quos Ioannes miseratus tandem suscitauit, prædicans populo, quę ad salutem conducunt. Illi appropinquantes Christo baptizati sunt, relicto Mago, quasi altero Pharaone in profundo maris. Possem ego longè plura uobis de illo sancto Euangelista recitare, & quales & quātas uirtutes nostri huius sacratissimi & Mirifici nominis ostenderit, & terris, & alto, & quónā modo ex insula defuncto Imperatore Domitiano rediens, suam & sanctorum hospitam Drusianam uita defunctā à mortuis excitauerit sola uoce hac dicens *IHSVH* Christus excitet te Drusiana, surge & uade domum mihi paratura cœnam. Sic & Thomas apostolus *Thomas.* mulierem diu mortuam suscitauit. Et in nomine *IHSVH* Bartholomęus simu *Bartholomæus.* lachrum Solis comminuit, & dæmonem inde uisibiliter expulit.

De characteribus quibus inuocatur omnipotentia diuina: & quòd tres tantùm fuerint tempore naturæ, quatuor, tempore legis, quinq; tempore gratiæ. CAP. XIX.

SED totus me dies deficiet etiam recens ortus, & uos ex tam porrecto sermone tædio forsitan afficiemini. Hæc tantum proposuisse satis sit, ut intelligatis quoniā sicut Pater est in Filio, & Filius in hominibus, ita nomen Patris clarificatū est per Filium, & nomen Filij clarificatum est per homines, & unum est Filij & Patris nomen, excepta consonante litera, sicut Filius & Pater unum sunt, excepta humanitatis natura. Quapropter uerè dixit: O Pater manifestaui nomen tuum hominibus, quia uerba quæ dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis & tu in me, ut sint consummati in unum, & notum feci eis nomen tuum & notum faciam, ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. Non uos inertes iam estis, quoniam omnis stupendæ operationis, & rerum omnium mirandarum doctrinā perfectam audistis. Hic eius artis locus, hoc fundamentum, hæc disciplina est, hic lapis philosophorum, longè quidem eum exuperans, de quo Archimici errantes contendunt. Hæc uox est: Hi sunt characteres quibus inuocatur omnipotentia rebus supra communem uitæ modum agendis. De quo Zacharias: Ipse inuocabit nomē meum, & ego exaudiam eum. Tribus characteribus in tempore naturæ, & quatuor characteribus in tempore Legis, & quinque characteribus in tempore gratiæ inuocata est diuina omnipotentia. Locutus est enim Dominus ad Mosen dicens: Ego sum יהוה qui apparui Abraham, Ishac & Iacob in Deo שדי *Sadai*, & nomen meum אדני *Adonai* non indicaui eis. Et sequitur: Et assumam uos mihi in populum, & ero uester Deus, & scietis quia sum אדני *Adonai*. Audiuistis Mosen, audite Euangelistam & Apostolum Dei. Hoc est, inquit, mandatum Dei, ut credamus in nomine Filij eius *IHSVH* Christi. Iungite uniuersa hæc, & cognoscetis facilè omnium potentissimam usquequaque apparuisse uirtutem, & operationem semper efficacissimam, per *Aui, Patres, Filij.* nomen auorum Trigrammaton, & patrum Tetragrāmaton, & filiorum Pentagrammaton: id est, in natura שדי. In lege, אדני. In charitate, יהשוה. Nunc יהוה enim filij Dei sumus, idcirco quinq; literis utimur, propter eum in quem credimus, & quem inuocamus mediatorem Dei & hominis, eundemq; Deum

& ho-

& hominem, Dei summi brachium & potentiam: quod nobis satis superq; de numero quinario heri Baruchias reuelauit. Si uultis igitur securè omnia operari, haud ab re, ut Paulus Colossensibus, ita ego uobis consulo. Quodcunque facitis in uerbo, & in opere, ut omne id in nomine Domini nostri *IHSVH* Christi faciatis. Hoc est salutiferum, hoc medicamentum, quin potiùs hæc salus nostra & medela. Sic de sanitati restituto Petrus loquitur ad principes populi & seniores Israël: Notum sit omnibus uobis, & omni plebi Israël, quia in nomine Domini nostri *IHSVH* Christi Nazareni, quem uos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram uobis sanus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Hoc est atrium, hæc porticus, hoc ostium, hæc prima ianua ad Deum qui præcepit, Sanctificamini, mundi estote. Hoc est lauacrum, quo mundamur coram Deo à sordibus. Quod Corinthiensibus Paulus notificat: Abluti estis, sanctificati estis, & iustificati estis in nomine Domini nostri *IHSVH* Christi. Et discipulus ille: Scribo, inquit, uobis filioli, quoniam remittuntur uobis peccata propter nomen eius. Hæc est adoptio nostra. Dedit enim Deus facultatem nobis filios Dei fieri, qui credimus in nomẽ ipsius. Sic enim Græcè ponitur, & non, ut uulgò legitur: In nomine eius. Hæc est retributio nostra. Nam quisquis potum aquæ tribuerit in nomine illo, non perdet mercedem. Et omnis qui dereliquerit domum, uel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomẽ illud, centuplum accipiet, & uitam æternam possidebit. Hæc est expletio uoluntatis nostræ. Promisit nanque Christus sic dicens: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Hæc est consolatio nostra. Παράκλητος enim: id est, consolator & hortator Spiritus sanctus mittitur à Patre nobis mortalibus in nomine *IHSVH*. Hæc uita nostra, quod scribit Euangelista, ut sciatis, quoniam uitam æternam habetis in nomine Filij eius. Hæc est religio, hæc reuerentia nostra, ut in nomine *IHSVH* omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Hæc est ultio & uindicta contra impios, qui actutum condemnati sunt, quia nõ credunt in nomẽ unigeniti Filij. Hæc est pijs lætitia perfecta. Vsque modo non petijstis quicquam in nomine illo, petite, ut gaudium uestrum sit plenum. Hæc est adiuratio & exorcismus uehemens atque fortis. Obsecro uos fratres per nomen Domini nostri *IHSVH* Christi. Hæc est audacia, hæc fiducia nostra. Paulus enim in Damasco cuncta fiducialiter egit in nomine *IHSVH*, & redijt cum discipulis intrans & exiens in Hierusalem, fiducialiter agens in nomine illo. Quid pluribus? Hęc est præsentia Dei, qui ait: Vbicunque duo uel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum medio eorum.

Omnia nostra quomodo facienda.
Nominis IHSVH elogium.
Lauacrum.
Adoptio.
Retributio.
Expletio nostræ uoluntatis.
Consolatio.
Vita.
Religio.
Vltio.
Lætitia.
Exorcismus.
Fiducia παῤῥησία.
Præsentia Dei.

Quòd Christus non sit sine cruce. CAP. XX.

SED credite mihi, non est Christus sine cruce. Illius crux nostra uictoria est. Et Moyses erectis manibus præfigurauit crucem, & uincebatur Amalech: Et apud Ezechielem ת Tau crucis saluauit consignatos. Quanquam crux apud antiquissimos, ut in quodam Arabum collegio contineri scribitur, uetus magorum character sit, quia tamen absque *IHSVH* nomine nullas eius uirtutes efficaces legimus, idcirco rectissimè *IHSH* cum cruce, & crucem cum *IHSVH* Martini antistitis testimonio & quærimus & inuenimus. Hoc est signũ Filij hominis quod uidebitur in cœlo. Hoc est lignum secundum paradisi, lignum uitæ, lignum suaue ad uescendum, & pulchrum oculis, & aspectu delectabile, non uetitum sed oblatum: Quocunq; die comederitis ex eo, aperiẽtur oculi uestri, & eritis sicut dij. Hoc est lignũ mirificum, quod Dominus Mosi ostendit, per quod aquas amaras cõuertit in dulcedinẽ. Sic. n. legit: Et murmurauit populus cõtra Mosen

Crux CHRISTI.
Elogium crucis CHRISTI.

Moſen dicens: Quid bibemus? At ille clamauit ad Dominum, qui oſtendit ei lignum. Quid opus erat in deſerto Sur, & nemoroſa ſolitudine lignum oſtendere, ubi tot erant arbores, rami, trunci, robora, uirgulta præſtò & ad manum? Sed in Hebraico uerbũ ויורהו, *Iorehu* ponitur hoc loco, quod inſtituere, demõſtrare, docere & legem ponere ſignificat, quo intelligi queat, Deum ſecreta quadam doctrina prophetæ ſuo huius crucis, quæ ſimili uocabulo apud Hebræos nominatur, uirtutem reuelaſſe. Quapropter non dicit ſcriptura: Sume tibi lignum, ſed oſtendit illi Deus lignum, quod legi ſic poſſet: Inſtituit eum Dominus de cruce, uel demonſtrauit illi Deus crucem. Hæc eſt illa facies quam propheta regius deſiderat ſuper lilijs ſeu roſis, hoc hemiſtichio modulatus. Oſtende faciem tuam & ſalui erimus. Quòd ſi aut Philoſophorum Pythagorica, aut Hebræorum Cabaliſtica non diſpliceant, inuenietis idem ſtatuam, lignum, crucem, & faciem tuam fore, ſuper qua Dauid clamantem audiſtis ad Dominum. Cum Cruce igitur, & non ſine cruce omnis noſtra facilis operatio erit. Qui ſecus agunt, operam perdunt & impenſam, fruſtra laborant, & periculo ſunt proximi, & uanitatis ſuæ damna patientur. Tentauerunt ergo quidam, & de circumeuntibus Iudæis exorciſtis inuocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomẽ Domini *IHSVH* dicentes: Adiuro uos per *IHSM*, quem Paulus prædicat. Reſpondens autem ſpiritus nequam dixit eis, *IHSM* noui, & Paulum ſcio, uos autem quis eſtis? Et inſiliens homo in eos, in quo erat dæmonium peſsimum, & dominatus amborum inualuit contra eos, ita, ut nudi & uulnerati effugerent de domo illa. Hæc in libro ſecundo Lucæ ſcripta ſunt. Proinde non ſeruantes modum crucis, & legem fidelibus conſciam, nihil admiratione, ſed pœna dignum operabuntur. Verbum namq; uel ratio crucis perditis quidem ſtultitia eſt, ſaluatis autem: id eſt, nobis Dei uirtus eſt. Quale uerò ſit hoc ipſum uerbum crucis, & quæ ſit illa ratio, doctiſsimi uiri, hoc grande uel potiùs maximum eſt Verbi mirifici, & ſecretiſsimum myſterium. Cuius Areopagita Dionyſius in Eccleſiaſtica hierarchia paucis meminit. Quæ cum deceat arcana ſcilicet uelamenta, & ſecretiſsima ſymbola nõ in auram ſpargere, ſed magis in aurem ſuſurrare, accedas uelim propius Sidoni, ut te afflatu inſpirem. Tenes? Et ille: Teneo inquit. Tunc *CAPNION*: Sile, cela, occulta, tege, tace, muſſa. Et tu *BARVCHIA* præbe aurem quoq; nihilominus. Accepiſtin' rectè? At ille: Ego quidem bellè ſatis. Et tibi quoq;, ait *CAPNION*, ueto in uulgus prodere. Nam quicquid hoc modo petieritis, fiet uobis. Nunc igitur abibo. Valete bona ualetudine, & Verbum mirificum perquam diuiniter colite.

Ergo ſe non ſignarunt cruce.

FINIS OPERIS CABALISTICOrum Scriptorum.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI:
Anno
M. D. XXCVII.
Menſe Aprili.


✠ SEBASTIAN · HENRIC
PETRI ·